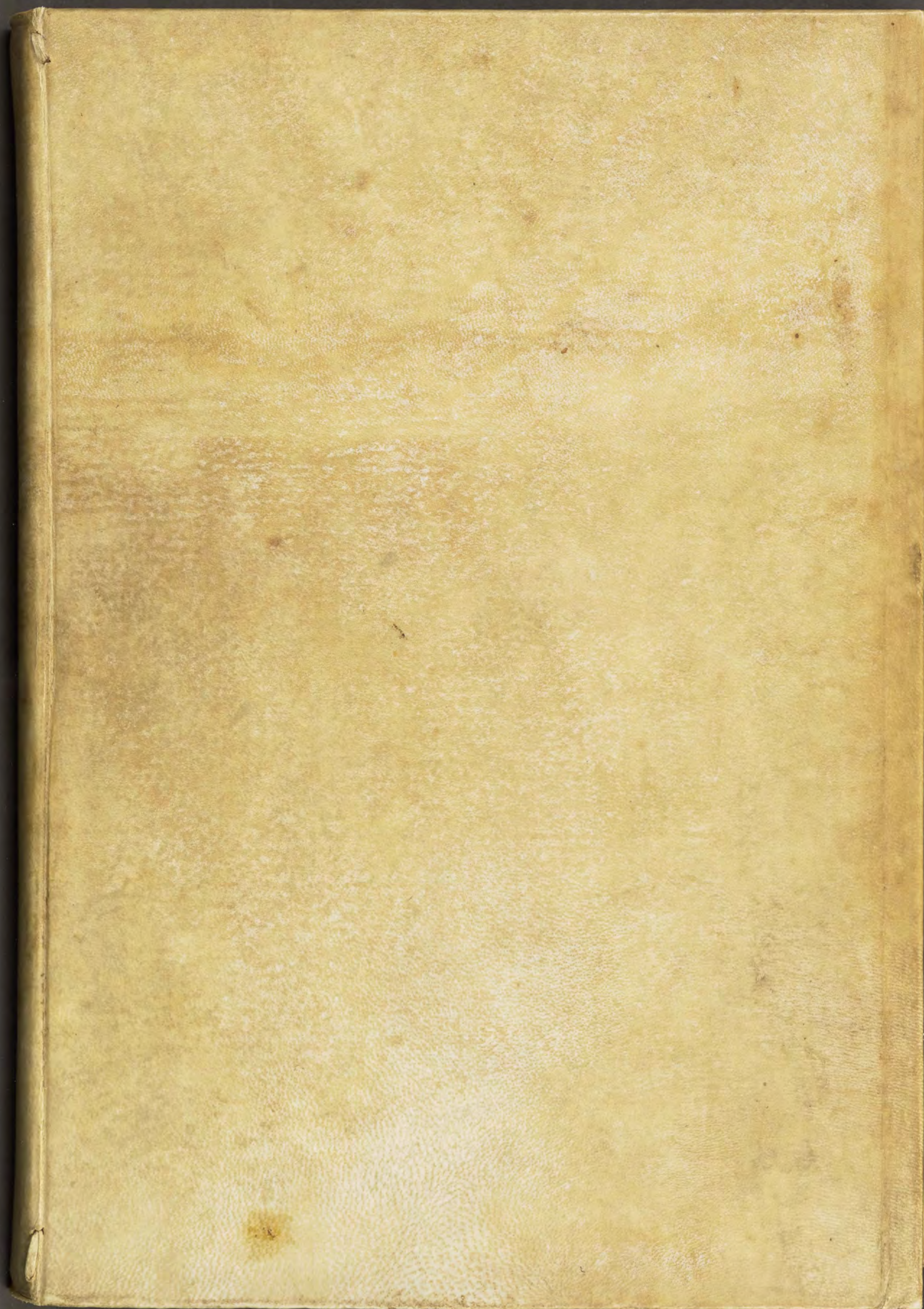

Huius Plinij Possessor est. Ia. Ant.s Forestus et eius heredes

C. Plynius Secundus De Naturali
Hystoria diligentissime
Castigatus.

Liber
Felicis Morrie Rectoris Bacedaschi

CAII PLYNII VITA

C.Plynius secundus Veronēsis natus sub Tiberio:patre Celere:matre Marcella:oībus liberalibus disciplinis operam dedit:unus omnium mirifice studiosissimus. Nam perire omne tempus arbitrabat: quod studiis non impartiretur.Opera complura ædidit:in quibus multa scrupulosa absoluit. Et nihil omninus causas aliquando actitauit:Augur fuit.Officia publica administrauit:etiam procurator in Hispania floruit maxime sub imperatoribus Vespasianis Tito non mediocriter carus cui libros naturalis hystoriæ dicauit:opus diffusum:eruditum uarium stilo duriusculum:fuit opinioni Epicureæ nōnunq̄ astipulator: ubiq̧ tamen:uitiorū acerrimis insectator.Periit sub Tito anno ætatis sexto & quinquagesimo Kalen.Nouemb.cū Misseni classem īperio regeret spiritu obstructo clausoq̧ stomacho.(Inualidus enim illi & angustus erat)ex caligine nubis ortæ e uesuuio monte ad quam noscendā propius accesserat.

Ioannes Britannicus Brixianus Salutem Plurimam Lucæ Tertio Patricio Brixiano

De patria.C.Plynii Secundi: qui de Naturali hystoria nō minus eleganter trigintaseptē libros q̄ sapienter conscripsit diu magnum:ut non ignoras Luca Terti:inter Veronenses Nouocomensesq̧ certamen fuit quum utriq̧ multis probabilibusq̧ rationibus conciuem suum esse contenderet. Quæ res deniq̧ effecerat:ut cuncti qui & ante & nostris temporibus in iis studiis non sine aliqua laude uersati sunt:partim Nouocomensibus:partim Veronensibus suffragia sua ferrent.Multa etenim utrinq̧ afferebantur: ut citra etiam iustam repræhensionem unicuiq̧ licere utranq̧ sequi partem uideretur.Et quantū conii cere poteram:res in ambiguo diu futura erat.Sed ueluti diutino excitatus est somno Matthæus Rufus Veronensis Vir quidem ætate nostra litteris Latinis pariter & græcis celeberrimus qui non minus studiose q̄ accurate causam patriæ suæ agens ita omnibus confutatis: ut uidere in eius defensione poteris: quæ ab aduersariis obiiciebantur:rem sane multis probationibus & argumentis eo deduxit:ut Iudicio nostro iis recte sensisse uideatur qui Plynio patriam magis Veronam qui Nouocomū assignauerit.Vt autem ipse in eius sententiam tam facile descendam illud me inter alia potissimum mouet:q̧ animaduerto eos qui Nouocomensem Plynium affirmant nominis similitudine deceptos:quod Iunioris erat: Seniori attribuisse:ut utrunq̧ indifferenter Nouocomēsem nominauerint:quum omnino Iunior Nouocomensis:Senior Veronensis fuerit.Quæ omnia quum ipse Matthæus ī apologia sua Hubertim eleganterq̧ complexus sit:re ipsa superſedebimus.Illud autem te scire uolumus Angelo & Iacobo Britānicis fratribus nostris molestum accidisse.q̧ in ipsam Matthæi apologiam ipso die immo articulo inciderunt:quo iam operi fastigium imponebatur:ita ut quum fere omnes codices titulo Plynii Nouocomensis impressi essent:paucique superarent:mutato sine cunctatione titulo: quod reliquum fuit impressum sit.Id enim attentissima cura:infatigabiliq̧ studio curarunt ut sexcenti codices Plyniani:quos non tam lucri cupiditate q̄ ut linguæ latinæ dignitas propagaretur:sumptu suo imprimi fecerunt:ut q̄ correctissimi haberētur:adhibitis enim multis quum exemplaribus: tum multorum castigationibus ita opus perfecere ut iam in eo quod ad emendationem pertineat nihil desiderari posse uideatur.Hæc autem ut ad te scriberem Luca Terti:illud me maxime hortatum est:q̧ in hac nostra florentissima urbe neminē prorsus cognoscebam (quod omnium pace sit dictum)qui bonarum disciplinarum studiis æque ac tu delectaretur. Putaui igitur tibi iucundum fore si curarem ut ipius Matthæi Rufi defensionem uideres. Neq̧ enim.Inscius sum:q̄ rerum nouarum soleas esse curiosus indagator.Itaq̧ pro mea in te obseruantia te uehementer rogo:ut rem ipsam ea diligentia qua cuncta consueuisti examines:& an Matthæus & nos qui ei astipulamur recte senserimus :plurimi enim tuum omnibus in rebus semper Iudicium fecimus.Et te pro tua singulari quum doctrina & modestia: tum probitate ita dileximus:ut nobis statuerimus te neminem nobis esse chariorem : nec id immerito. In te enim quod de bono phocione legitur placidos & misericordes:& liberales:omniq̧ suauitate tēperatos mores agnoscimus. Quæ omnia ita me tibi penitus addixerunt:ut nihil iam mihi sit magis in optatis q̄ ut aliquando possim tibi ostendere quanti dignitatem tuam faciam.Vale & nos quod facis ama plurimum. Vale iterum.

Alexander Benedictus physicus Veronensis Reuerendo patri Domino Matthæo Rufo conciui suo. Sal.P.D.

His diebus Veronam communē patriam adiuimus:a.xiiii.anno quo absens fui:maxime illustratam a quo tempore alia ciuitatis facies mihi uisa est:Alii mores:alia ingenia:alia templa:alia ædificia:alius cultus: alius deniq̧ uiuendi modus. Tota undiq̧ interpollata:ita ut eadem non sit.Ab omnibus tamen siue nostris necessariis siue aliis ciuibus bene atq̧ benigne susceptus sum.Inter cætera Matthæus Zuccus nostri amantissimus & quondam litterario ludo socius:defensionem illam tuam Plynianam uehementissimam pro ciuitatis nostræ ornamento æditam:nobis legendam dedit.In qua aduersariorum ictus magnifice atq̧ late refellis:omniaq̧ eorum argumenta:uana irritaq̧ facis.Rationesq̧ omnes futiles inanesq̧ reddis.Tua uero adeo confirmas:adeo munis:ut nemo sit:uel aduersarius ipse:qui sponte statim gramen ipsum humi deuolutus nō porrigat.Tibi debent patrii lares:ciues:& uniuersa res publica quæ nunc sentit Plyniana incunabula ortusq̧ suos cognoscit: conciuem nunc affatur:& intelligit q̄ constantissime.Annotauimus tamen & nos quoq̧:qui eius medicinam artem indagauimus:nonnulla rerum nomina:quæ patriam linguam maternamq̧ indicant.Inter multa hæc pauca numerasse par sit palmulā

alum hærbam:sisimbrium:uuam taminiam: nomina patriæ dumtaxat nota.Obiiciũt aduersarii nũq̃ dixisse Plynium in agro Veronensi nostro quibus:respondeo neque dixisse Nouocomensi nostro:neq; Patauino:neq; Mantuano.Vbi ergo genitus?Lapidem item illum hominum incuria: ætatisq; inscitia confractum:scilicet non sine religione uidimus:de quo plura ac ueriora ueris attulisti:nec aliqua in parte dubitandum est citra ius desiderii:quin Plynii nostri certissima sit inscriptio:quæ demortua tuo nutu ad uitam reuocata est:iniuria tamen maxima debilitata.Hæc pro tempore dicta sint.Nã raptim scripsimus.Alia forte in Græcia excitabis.Vale.Venetiis.

Matthæus Rufus Prælatus in æde diui Thomæ ciuitatis Veronæ:Splendidissimo:Equiti: clarissimoq; iuris.Antistiti Iusto:Veronensium decori.Sal.Pl.D.

n Icolaus Perotus Pontifex sepontinus:uir inter doctissimos ætatis nostræ:qui in utraq; lingua numerosissimi floruerunt:florentq; nemini (ut eius opera testant̃)posthabendus:eloquentiã Romanam tum multa a græcis traducendo: tum non pauciora ipse scribendo: haud parum illustrauit & auxit:Is hac tempestate primus omnium obscuram illam.ædipo Sibylæ coniectoribus indigentem: prohœmii Plyniani epistolam interpraetari aggressus est:& in ea loca quæpiam difficillima quidẽ sensusq; penitus abstrusi atq; reconditi:magna diligẽtia magnoq; ingenii cacumine in lucẽ eruit. Vbi(quãuis etiã id alibi egerit)Plyniũ fuisse Veronẽsem:haud infirmis argumentis mõstrauit. Nõnulli nulla in re Perotto conferendi:gloriæ ciuitatis nostræ(ut puto)inuidentes quibusdã uanis opinionibus falsisq; testibus nixi:uerissimæ tanti uiri sententiæ cõtradicere & ausi & conati sunt.Quorum leuitatẽ:(ne quid acerbius dicã)nõ potui nõ uehemẽter admirari quãdoquidẽ cũ ueri nil aut certi cõtra possint affere:id affirmare audeant:quod statim cũ ipsorũ inscitiæ demonstratione refelli queat. Fui(sicut scis)in Academia Bessarionea a sepõtino altus:cuius diuini uiri bonitati:munificẽtiæq; singulari:omnia me debere acceptum refero.Mea igitur interesse putaui:pientissimi patroni causam dignitatẽq;:nisi ingratissimus & esse & haberi uelim:defensandã atq; tuendam ꝓ ingenioli facultate suscipere & experiri contrarias opiniones confutare: ad id uel maxime impellente me cõmunis patriæ reuerentia:cui uniuersis naturæ muneribus locupletissimæ:supra uires debeo.Iniuria.n.illi nõ parua fieret:si tam clari ciuis ornamento:tanq̃ altero ex oculis eruto:quorũdam inanibus fabellis:& fictis mendaciis spoliaretur: eiq; suorũ nemo suppetias ferret.Cũ autem tu patriæ mirũ immodũ affectissimus sis:& cunctis tam animi q̃ corporis dotibus quæ in quouis mortaliũ desiderari liceat inter cõciues nostros eminentissimus: queãdmodũ ei summo splendori es:ita & ad ea quæ illi gloriã ac cõmodum pariant inflãmatissimus: ut iure pedamentũ quoddã ipsius & fortissimũ sustentaculũ dici merearis. Et ut ẽ doctrina facundiaq; mirabili sæpius Plyniũ fuisse conciuẽ nostrũ ornatissimeq; copiosissimeq; disserueris:ꝓptereaq; eius statuas & imagines i locis publicis ad ornamẽtũ urbis ponẽdas i senatu cẽsueris & ĩstiteris qualecunq; est qđ ac i re efficere potui ad te scripsi:cũ rẽ gratã tibi me facturũ sperãs si qđ tu semper sensisti ac tenuisti: ego quoq; probare studerem:tum ut cũ ingenio ac iudicio omnibus in rebus pene diuino maxime polleas:si nugas istas non dignas quæ in publicũ exeant ex tua sũma peritia atq; prudẽtia iudicaueris:ob eã quã erga me ostendis humanitatẽ:aut tuæ eloquentiæ flumine castigando irriges & adiuues:aut omnino supprimas:ne malidicorũ morsibus pateãt. Qui Perotto cõtradicentes uir amplissime iuste Plyniũ maiorẽ fuisse Veronensem negant:in hunc modũ scripsere.Conterraneũ castrense uerbum esse uidet̃. Hic aũt quidã colligũt:Plyniũ:ut Catullus:fuisse Veronensem:ignorantes conterraneũ non tam idem territorium:q̃ eandẽ respicere regionẽ:Cũ uero & Suetonius & Hieronymus:& deniq; prisci oẽs illum Nouocomensem fuisse dicãt.Cõterraneum eiusdem regionis accipiamus cũ se ꝓsertim Plynius Romanum ꝓfiteatur.Hæc illi nos qui plynium fuisse Veronensem:non Nouocomensem probare uolumus. In primis dicta testiũ quibus nituntur confutabimus.Deinde q̃ leuiter moti sint:& præcipites i hãc sententiam ierint ostendemus:siue conterraneus eandẽ regionẽ:siue idem territoriũ denotet:Plynium Veronensem fuisse docebimus Suetonium & Hieronymũ testes citãt.Ego:ut uerum ingenue fatear:Suetonii librum de uiris illustribus:ex quo testimonium proferunt:nunq̃ uidi nec qui uiderit:quãuis non paucos ex doctoribus nostri temporis ĩterrogauerim:audiui quẽquam:Verba autem illa quæ eius auctoris esse dicuntur & in primis chartis omnium pene codicum Plynianorũ mendose notata sunt in uoluminibus quorumdam qui de religione nostra scripserunt: inserta inueni:quorum adiumento fit:ut ueritas rei de qua cõtrouersia est:fallaciis quorũdam quasi summersa:in lucem emergat.Vincẽtius quẽ hystorialẽ uocãt:in opere suo ubi tractat de uita Triani imperatoris: hæc uerba quæ scribit eẽ Suetonii Tranquili in catalago uirorũ illustrium:sic recensuit.Plynius secundus:equestribus militiis industriæ functus procurationes quoq; splendidissimas atq; continuas summa integritate administrauit. Diuus etiam Antoninus præsul florentinus:eadem ad uerbũ in suis chronicis posuit.Suetonius ĩ uerbis:si Suetonii sunt:Plynium Nouocomensem nequaq̃ nominat:ĩmo cum secundum dicit:Veronensem potius ostendit. Nam secundorum domus: ut pluribus uetustis monumentis docebimus Veronensis fuit.Dictio illa Nouocomensis:qua aduersarii contra nos armantur:fraudulenter addita fuit.Per has enĩ fraudes quando aperto.Marte nõ successisset.Plyniũ suffurari Veronensibus tantum est.Sed uolumina ipsa Vicentii atq; Antonini sine illo uerbo Nouocomensis pro nobis testificant̃:hũc primũ testẽ falsum & nullius roboris esse:quãdo Plyniũ Nouocomẽsem ut iactant minime dicit.In textu etiã diui Hieronymi:quẽ alterũ testẽ adducunt:nõ minor falsitas est.In traductione enim Eusebii cæsariẽsis:anno.xii.

Traiani hæc uerba sunt Plynius secũdus Nouocomensis orator & Hystoricus insignis habet:cuius plurima ingenii opera extãt.Hactenus ille.Aduersarii aũt quærẽtes Plyniũ cõtra ius nobis auferre:clausulã hanc addiderũt.Periit dũ inuisit uesuuiũ:quæ in uetustis codicibus:nõ est:ꝙ Plynius secũdus Nouocomẽsis orator & hystoricus insignis fuerit cuius plurima ingenii opera extaret:nõ negamus. Fuit.n.hic nepos Veronẽsis:& ꝑ adoptionẽ filius.q ut ipse Hieronymus ponit:Traiani tpe claruit:ꝙ idẽ Nouocomẽsis in incẽdio uesuuii perierit:negamus.Subdita fuerũt uerba illa:ut apperet Veronẽsem : q periit in uesuuio Nouocomẽsem fuisse:ꝙ ficta sint patet.Nõ.n.cũ uerbis Hieronymi quadrãt:imo statim ostendũt ipsum sibi cõtradicere.Hieronymus ꝓmittit:ꝙ primo anno Titi mons Vesuuius tantũ ex se iecit incẽdii:ut regiones uicinas cũ hoĩbus exureret.Igit̃ si uesuuius arsit primo anno Titi & Plynius periit dũ ardentẽ uesuuiũ uidere uult:periit primo anno Titi.Quõ ergo idẽ ipse potuit eẽ superstes:anno.xii. Traiani:cũ a primo Titi:ad duodecimũ Traiani.Interfuerit anni undetriginta?Diceret aliqs:arsit ẽt uesuuius Traiani prĩcipatu:licet Hieronymus de hoc nõ meminerit:tũcꝗ Plynius periit. Et samonicus serenus:ut Macrobius ait:Plyniũ maiorẽ ad usqꝫ Traiani ætatẽ puenisse affirmat. Esto arserit ut iubet: & si nullus auctor id testat̃: ꝓbabit̃ tñ Plyniũ maiorẽ:nullo pacto ad tpa Traiani puenire potuisse. Iunior q ĩperãte Traiano floruit:ad cor.Tacitũ scripsit:ꝙ q̃do uesuuius cõflagrauit:ubi auunculus periit:ipse agebat annũ duodeuigesimũ.Idẽ ineũti prĩcipatũ Traiano:Consul gratias:egit:ut ex panægyrico liquet.Ergo q cõsul fuerat ĩ initio ĩperii Traiani nõ potuit eius anno duodecimo:agere annũ duodeuigesimũ nisi suis illũ hærbis & ĩcãtatiõibus:ut est ĩ fabulis:reiuuenescere Medea fecisset. Ad hæc iunior ipse sub Domitiano iã grãdis natu causas egerat : & magistratus gesserat:si fuerat cõsul sub Traiano:si iã grãdis natu sub Domitiano:si duodeuigesimũ agebat annũ flagrãte uesuuio:ubi auunculus periit:necesse ẽ hoc fuerit ĩperãte Tito. Ergo maior q Veronẽsis fuit:ad ĩperiũ Traiani puenire nequit.Et ꝙ nõ puenerit:ex uerbis. Quintiliani ĩ quarto patet:q̃bus ostẽdit:ꝙ Plynius iam obierat: quando primis annis Domitiani: opus suũ ipse cõdebat.Cũ ĩquit.Et scripsit de eadem materia nõ pauca cornificius:aliqua stertinius:nõ nihil pater Gallio:accuratius uero priores Galliõe celsus & Lenas.Et ætatis nostræ uirginius. Plynius Tutilius.Sũt & hodie clari eius opis auctores:q si oĩa cõplexi forẽt:cõsuluissent labori meo.Præterea Plynius uixit tantũ annis sex & qnquagita.Ipse ĩ nouo de margaritis tractans ait.Lolliã paulinã q̃ fuit Caii prĩcipis Matrona:nec serio qdẽ aut solẽni cerimoniarũ aliquo appatu:sed mediocri ẽt spõsaliũ:cœna:uidi smaragdis margaritisqꝫ opertã.Ab ultimo anno Caii ad duodecimũ ĩperii Traiani:colligunt̃ anni septuagita:q̃do eã cœnã uidit Plynius:aliquot iã natus fuerat ãnos utpote q sub Tiberio Appionẽ Grãmaticũ:ut ĩ trigesimo ostẽdit:adolescẽs uiderat.Cõstat igit̃ & textũ sicut diximus uitiatũ eẽ:& hunc quoqꝫ testẽ ĩualidũ reddi.Et ĩ Macrobio:nisi librarioꝝ culpa est:errorẽ esse:q̃do Plynius maior prĩcipatũ Traiani:uidere nullo mõ q̃euerit.Ideoqꝫ id nomẽ Nouocomensis nõ ad ipsum:sed ad minorẽ eius nepotẽ ptinere:q Traiani tpe fuit. Testibus:ut arbitror fœliciter ꝓstratis:quippe probatũ est : eos corruptos subornatos & falsarios eẽ:aduersarioſqꝫ minime iuuare:restat ut hoĩum hac in cã leuitatem sicut polliciti sumus:aperiamus: Aiaduerte quæso. Aiunt Suetoniũ & Hieronymũ & deniqꝫ priscos oẽs dicere Plyniũ fuisse Nouocomẽsem:statimqꝫ subiungũt:ꝙ ipse Romanũ se profitet̃.Si Suetõius & Hierony.& deniqꝫ prisci oẽs Plyniũ Nouocomẽsem dicũt:qũo Romãus fuit?Si ipse Romanũ se ꝓfitet̃ qũo Nouocomẽsis eẽ potuit.O delirã & rediculã leuitatẽ. O inconstantiã puerilibus simillimã altercationibus:mõ Nouocomẽsem:mõ Romanũ Plyniũ asserũt:& dũ ueræ Perotti sentẽtiæ aduersari ueritatẽqꝫ offuscare:& patriã nostrã splẽdore sui ciuis fraudare nitunt̃:neqꝫ ĩ hac neqꝫ in illa parte stabiles:sibi ipsis manifestissime se repugnãt:neqꝫ suis cõfodiũt telis.Præterea si prisci oẽs illũ Nouocomẽsem fuisse dicũt ubi hoc:Cur locũ aliquẽ nõ indicarũt:ut priscis credẽtes:hærbã daremus.O extremã arrogantiã.O temeritatẽ ĩpudẽtissimã:iactant priscos oẽs id dicere:q̃d adhuc nemo tẽpestate nostra:q̃tũuis peritus studiosusue: laboriosissime inuestigãdo reperire sciuerit quasi aut soli priscos legerint:aut soli itellexerint. Cõterraneũ etiã nõ minori temeritate:cõtra opinionẽ quã defendere studẽt cõtendũt nõ idẽ territoriũ: sed eandem denotare regionẽ.Prætermittamus:ꝙ ipsoꝝ fuisset:ubi nã hoc uocabulũ in ea significatiõe: quã tã certam definiunt legerint docuisse.Sed esto significet eandẽ regionẽ:hoc mõ Plynius:ut uolunt. Nouocomẽsis nequaq̃ eẽ potuit.Nã cũ in quarto Italiã in certas regiões describat:Comum in noua:quã appellat Transpadanã:Veronã uero in decima: quam appellat Venetiã collocat. Ergo Plynius ex decima fuit:ex qua Catullus non ex noua:ubi Comum est.Cõterraneus:ut breuiter agamus significat eiusdẽ territorii:sicut ex uerbis ipsius Plynii sole clarius patet:cũ inquit ut obiicere moliar Catullũ conterraneũ meum.Catullo enim nõ Verona:sed syrmio in territorio ueronẽsi natale solũ fuit. Nec quisquam hac in re maioris fidei esse debet:q̃ Catullus ipse:q de illa peninsula canẽs ait. O quid solutis est beatius curis.Cũ meus onus repõit:ac peregrĩo labore fessi:uenimus larẽ ad nostrũ. Cõterraneũ itaqꝫ rectius dixit q̃ dixisset cõciuem:quasi ex eodem territorio nõ ex eadẽ urbe natũ:quã opinionẽ sequitur & Laurẽtius ualla in litteratura nostro æuo nemini secundus:& Angelus politianus uir & ipse doctrinæ singularis:qui in sua centuria. Catullum Veronensiũ conterraneũ dixit.Et Landinus: qui Plynium ĩ linguã uulgarẽ uertit & conterraneum cõpatriotam uertit.Guarinus etiã & plerïqꝫ alii ex iunioribus doctissimi quidem conterraneo pro conciue usi sunt.Siue igitur conterraneus significet ex eodẽ territorio:siue ex eadẽ regione Plynius Veronensis fuit:Quod & cõmunis omnium iamdiu consensus qui non sine cã inualuit:& Petrarcha:& Pius Pontifex Maximus & Blondus flauuius: & non pauci alii maioris omnes auctoritatis q̃ calumniatores nostri ostendunt; qui suis ĩ operibus Plynium Veronensem scripserũt

Et uetustum marmor illud:quod in urbe nostra ad ædem diui Blasii uisitur confirmat. Ex quo licet multum debilitato:pulcherrimis litteris priscis grandiusculis:hæc uerba colligi possunt.

Plynius secundus Augu.Leri.Pa tri.Matri.Marcellæ testamento fieri iussit.Nomen patris cũ iactura quorũdam alioꝝ uerboꝝ dimidiatũ est.Sed præcipit fuisse nomen iner tertiæ declinatiõis:ut celer:qd clarius:quid manifestius:quid probabilius adduci uel ostendi posset:ꝙ Plynius Veronensis fuerit:q̃ hu iusmodi saxum? Si Veronensis nõ fuisset:ut quid Romæ degens:parẽtibus(sicut litteræ ĩ dicãt)Monu mentũ in urbe Verona:& nõ potius Nouocomi:si eius patria fuisset:ad æternã memoriam testamẽto fieri iussisset.Nisi quis Nouocomo Veronã Marmor illud aduectũ dixerit:quod q̃ uerisimile sit:ĩspecto trunco:prudentium iudicio relinquo.Innumera etiã alia Marmora Epitaphiis & diuersis titulis inscri pta:multis in locis agri Veronensis:familiam secundoꝝ Veronensem fuisse declarãt:quæ oĩa nũc recen suisse supuacuũ duxi:satis existimãs duo uel tria testificationis gratia subiecisse.In castellomõtis autei sic est.Lellæ clæmentinæ uxori incomparabili.Q.Furius secundus maritus:& sibi uiuus fecit.

Functa iaces hic:sed uiuis:uiuesq; secundo
Lella tuo:debent nec benefacta mori.
Te Tellus:sanctosq; precor pro coniuge manes
Vos ite placidi:tu leuis ossa tegas.

In uilla franca sic est.

L.Aquilius secundus.L.Aquilio Charitoni:& publiciæ uen eriæ parent.pient.

In ualle polyzela:in æde diui Ambrosii sic est.

Calpurnia.L.F.Prisca.sibi &.L.Calpurnio quadrato patri ualeriæ.C.F.secundæ matri.L. Calpurnio Pudenti fratri.VI.VIR.AVG.

Ex hoc postremo:nõ ne ostenditur ualeriam secundam Calpurniæ matrem:fuisse.C.plynii secundi fi liam:nuptam.L.Calpurnio quadrato? Nam leguntur duæ iunioris epistolæ ad Calpurniam:altera qua conqueritꝰ:ꝙ eã in Cãpaniam ualitudinis gratia secedentẽ subsequi non potuerit. Altera qua eã hortatꝰ: ut frequẽtissime scribat:licet eius litteræ ita ipsum delectẽt:ut torqueant.Quibus epistolis patet Plyniũ ad fœminã charitate & necessitudine cõiunctã scribere.Calpurnia.n.ipsa nata erat ex ualeria secunda.C. Plynii senioris filia.Inuenire etiã est:eiusdẽ iunioris epistolam ad Calpurniũ Calpurniæ patrẽ qua osten dit:q̃to ipsius desiderio teneatꝰ:ꝙ ab eo abesse nõ cõsueuerit.Visuntꝰ ẽt ĩ æde diui Georgii Capitonis mo numẽta:ad quẽ de hystoria cõponẽda iunior ipse rescribit.Et in tẽplo oĩum sanctoꝝ castri rupti:monu mẽtũ Arriæ:cuius nõis in ultione Heluidii Plynius mentionẽ facit.E qbus oĩbus abunde patet.Secun dos fuisse Veronẽses:& habuisse rus suũ in ualle polyzela.Sed de his hactenus:q̃do satis(ni fallor)prestã tissimæ iustæ:si nõ summa eloquẽtia:summa grauitate ac uerboꝝ põdere:prout rei dignitas postulas set:eo ꝙ nulla uel minima dicẽda facultas in me sit:saltẽ integra fide:mera ueritate:demõstrasse puto:ea quæ nobis ut de possessione clarissimi ciuis nostri nos deturbarẽt obiiciebantꝰ:falsa:uana:ridicula:& si ne rõne ficta eẽ.Ideoq; nihil faciẽda tanq̃ nõ officiẽtia:Plyniumq; nobis ut laborabãt:nõ auferẽtia:cũ fal si testes nõ sint admittẽdi: ꝓterea ostẽdimus hoĩum leuitatẽ:q pro arbitrio:mõ aiunt:mõ negãt:nil certi habentes quo suam pertinaciam tueantur.Docuimus etiam siue cõterraneus significet ex eadẽ regione siue ex eodẽ territorio.Plynium Veronensem eẽ.Quocirca facessãt iam q cõtrariũ defendere frustra co nantur:erubescant:taceãt:cedãt:nec amplius certent Plyniũq; maiorẽ nobis Veronẽsibus(ut uere noster est)dimittãt:imo & minorẽ quoq; quando ipsemet eẽ noster apertissime testatꝰ. Cum inqt recte fecisti: ꝙ gladiatorium munus ueronensibus nostris promisisti.Nostros dixit:ut cõsanguineos & conciues.Fu it enim(ut supradictũ ẽ)senioris ex sorore nepos & adoptatus ab eodẽ.Vnde licet Nouocomi natus.No uocomensis dictus:sit adoptionis tamen iure Veronensis etiam fuit.Dicant itaq; aduersarii quicqd ue lint.Nos ambobus Plyniis:necnõ antiquis marmoreis titulis fidelissimis testibus.Petrarchæ:Vallæ Pe rottoq; & aliis eruditissimis uiris.Plynium Veronensem affirmantibus: fidem indubiam hebeamus: Vale o & præsidium & dulce decus patriæ uitamq; Plynii suscriptam legito.

CAIVS PLYNIVS MARCO SVO SALVTEM.

P Ergratũ est mihi ꝙ tã diligẽter libros auũculi mei lectitas:ut habere oẽs uelis quærasq; q̃ sint oẽs Fungar ĩdicis ptibus:Atq; etiã quo sint ordine scripti:notum tibi faciam.Est.n.hæc quoq; studiosis non iniucunda cognitio.De iaculatione equestri unus.Hunc cum præfectus alæ mi litaret:pari ingenio curaq; composuit.De uita Pomponii Secundi duo:a quo singulariter amatus hoc memoriæ amici quasi debitum munus exoluit.Bellorum germaniæ.xx.quibus omnia quæ cum ger manis gessimus bella collegit.Inchoauit cũ in germania militaret:somnio monitus.Astitit.n.ei qescenti Drusi Neronis effigies:qui germaniæ latissime uictor ibi periit.Cõmendabat memoriã suã:orabatq; ut se ab iniuria obliuionis assereret.Studiosi tres:quos in sex uolumina ꝓpter amplitudinẽ diuisit:quibus oratorem ab incunabulis instituit & pfecit:Dubii sermonis octo scripsit sub Nerone nouissimis annis: cum omne genus studioꝝ paulo liberius & erectius periculosum seruitus fecisset.A fine Aufidii Bassi. xxxi.Naturæ hystoriarũ.xx xvii.opus diffusum:eruditũ nec minus uariũ q̃ ipa natura:Miraris ꝙ tot uo lumina multaq; ĩ his tã scrupulosa homo occupatus absoluerit?Magis miraberis:si scieris illũ aliquan diu causas actitasse.Decesisse anno sexto & quĩquagesimo.Mediũ tẽpus disteritum impeditũq; qua offi ciis maximis: qua amicitia principũ egisse. Sed erat acre ingeniũ:incredibile studiũ:summa uigilantia

Lucubrare a uulcanalibus incipiebat:non auſpicandi cauſa:ſed ſuſtinendi ſtatim a nocte multa. Hyeme uero ab hora ſeptima:uel cũ tardiſſime octaua:ſæpe ſexta. Erat ſane ſomni parciſſimi. Nonnunq̃ etiam inter ipſa ſtudia inſtantis & differẽtis. Ante lucem ibat ad Veſpaſianum imperatorem. Nam ille quoq; noctibus utebatur. Inde ad delegatum ſibi officium. Reuerſus domum q̃d reliquum temporis ſtudiis reddebat. Poſt cibum ſæpe quem interdiu leuem & facilẽ uterum more ſumebat: æſtate ſi quid ocii ia/cebat in ſole liber legebatur annotabat:excerpebatq;. Nihil enim unq̃ legit:quod non excerperet. Dice/re etiam ſolebat nullum eſſe librum tam malũ:ut non aliq̃ pte pdeſſet. Poſt ſolem plerũq; frigida aqua lauabat. Deinde guſtabat:dormiebatq; minimũ. Mox quaſi alio die ſtudebat in cœnæ tempus. Sup hãc liber legebatur:annotabat & quidem curſim. Memini quendã ex amicis cũ lector quædã pronuntiaſſet perperam reuocaſſe:& repeti coegiſſe. Huic auunculum meum dixiſſe:intellexeras? Nempe cum ille an nuiſſet:Cur ergo reuocabas? Decem amplius uerſus hac tua interpellatione perdidimus. Tanta erat par ſimonia temporis. Surgebat æſtate a luce. Cœna hyeme intra primam noctis:& tanquã aliqua lege co/gente. Hæc inter medios labores urbiſq; fremitum. In ſeceſſu ſolum balinei tempus ſtudiis eximebatur Cum dico balinei de interioribus loquor. Nam dum diſtrigitur: tergiturq; audiebat aliquid:aut dicta bat. In itinere quaſi ſolutus cæteris curis. huic uni uacabat. Ad latus notarius cum libro & pugillaribus: cuius manus hyeme manicis muniebatur:ut ne cæli quidem aſperitas ullum ſtudiis tempus eriperet. Qua ex cauſa romæ quoq; ſella uehebatur. Repeto me correptum ab eo cum ambularem. Poteras in/quit has horas non perdere. Nam perire omne tẽpus arbitrabat:q̃d ſtudiis non impartiret. Hac inten/tione tot iſta uolumina peregit:electorumq; cõmentarios. clx. mihi reliqt. Opiſtographos quidẽ minu/tiſſimis ſcriptos. Qua ratione multiplicatur hic numerus. Referebat ipſe potuiſſe ſe cum pcuraret uen/dere in hiſpania hos cõmentarios Lartio Licinio. cccc. milibus nummũ:& tũc aliquãto pauciores erant. Nõne uidet tibi recordãti quantũ legerit:quantũ ſcripſerit:nec in officiis ullis:nec in amicitia pricipum fuiſſe? Rurſus cũ audis q̃d officiorũ ſtudiis laboris impẽderit: nec ſcripſiſſe ſatis:nec legiſſe? Quid eſt. n. q̃d non ille aut occupatiões impedire:aut hæc inſtãtia nõ poſſit efficere? Itaq; ſoleo ridere cũ me q̃dã ſtu dioſum uocant:qui ſi cõparer illi:ſim deſidioſiſſimus. Ego aũt tantũ quẽ partim publica:partim officia amicorũ diſtringunt. Quis ex iſtis qui tota uita litteris aſſidẽt collatus illi nõ quaſi ſomno & inertiæ de/ditus erubeſcat? Extẽdi epiſtolã cum hoc ſolum q̃d requirebas ſcribere deſtinaſſem: quos ſcilicet libros reliquiſſet. Cõfido hæc tamẽ quoq; tibi nõ minus grata q̃ ipſos libros futura:q̃ te non tantũ ad legẽdos eos:uerũ etiã ad ſimile aliq̃d elaborandum poſſunt æmulationis ſtimulis excitare. Vale.

Suetonii Tranquilli In libro de Viris Illuſtribus.

P Lynius Secundus Nouocomenſis equeſtribus militiis induſtriæ functus. procuratiões quoq; ſplẽdidiſſimas atq; cõtinuas ſumma integritate adminiſtrauit. Et tamẽ liberalibus ſtudiis tan tam operã dedit:ut non temere q̃s plura in ocio ſcripſerit. Itaq; bella oĩa quæ unq̃ cũ germanis geſta ſunt. xx. uoluminibus cõprælhẽdit:itẽ naturalis hyſtoriæ. xxxvii. libros abſoluit. Periit clade cãpa/niæ. Nã cũ miſſenẽſi claſſi præeſſet:& flagrãte ueſuuio ad explorãdas pprius cauſas liburnitias ptendiſ/ſet:neq; aduerſantibus uẽtis remeare poſſet:ui pulueris ac fauille oppreſſus eſt. Vel ut quidã exiſtimant a ſeruo ſuo occiſus:quẽ deficiens æſtu ut necem ſibi maturaret orauerat. Hic in his libris. xx. milia rerũ dignarum ex lectiõe uoluminum circiter duum milium cõplexus eſt. Primus autem liber quaſi index xxxvi. librorum ſequentium conſumationem totius operis:& ſpecies continet titulorum.

Caius Plynius Tacito Suo Salutem.

P Etis ut tibi auũculi mei exitum ſcribã:quo ueris tradere poſteris poſſis. Gratias ago. Nam ui/deo morti eius ſi celebretur a te immortalem gloriã eſſe propoſitam. Quãuis. n. pulcherrima/rum clade terrarum ut populi ut urbes memorabili caſu quaſi ſemper uicturus occiderit:quã uis ipſe plurima ſcripſerit:plura tamen ppetuitati eius ſcriptorum tuorũ æternitas addet. Equidẽ bea/tos puto quibus deorũ munere datũ eſt aut facere ſcribẽda:aut ſcribere legenda. Beatiſſimos uero q̃bus utrunq;. Horũ in numero auũculus meus & ſuis libris & tuis erit. Quo libentius ſuſcipio depoſco etiã quod iniungis. Erat miſſeni:claſſemq; imperio pſens regebat. viiii. kalen. hora fere ſeptima mater mea indicat ei apparere nubem inuſitata & magnitudine & ſpecie. Vſus ille ſole:mox frigida: guſtauerat ia/cens:ſtudebatq; Popoſcit ſoleas. Aſcẽditq; locũ:ex quo maxime miraculũ illud conſpici poterat. Nubes incertum procul & intuentibus ex quo monte:ueſuuium poſtea fuiſſe cognitum eſt: oriebatur. Cuius ſimilitudinem & formam non alia res magis q̃ pinus expreſſerit. Nam longiſſimo uelut trunco flata in altum quibuſdam ramis diffundebatur. Credo & recenti ſpiritu euecta:dein ſeneſcente eo deſtituta:aut etiã pondere ſuo uicta in altitudinẽ uaneſcebat:candida interdũ:iterdũ ſordida & maculoſa: prout ter/ram cineremue ſuſtulerat. Magnum & propiuſq; noſcendum ut eruditiſſimo uiro uiſum. Iubet libur/niciam aptari. Mihi ſi uenire una uellem facit copiam. Reſpõdi ſtudere me malle:& forte ipſe quod ſcri/berem dederat. Egrediebatur domo:accepit codicillos:retinæ encaſti imminente periculo exterritæ:na uicula eius ſubiacebat: nec ulla niſi nauibus fuga: ut ſe tanto diſcrimini eriperent orabat. Vertit il/le conſilium: & quod ſtudioſo anima inchoauerat: obit maximo. Deducit quadriremes: aſcendit ipſe non retinæ modo. Sed multis erat enim frequens amœnitas: ore Laturus auxilium properat. Alii territi fugiunt. Rectum ipſe curſum rectaque gubernacula in periculum tenet. Adeo ſolutus

metu:ut oẽs illius mali motus oĩs figuras ut depræhenderat oculis dictaret:enotaret.Iam nauibus cinis inciderat:quo ꝓpius accederet calidior & densior.Iã pumices ẽt nigri ambustiq; & fracti igne lapides.Iã uadũ subitũ ruinaq; montis:littora obstãtia.Cõctanti paulũ an retro flecteret:mox gubernatori ut ita faceret monẽti.Fortes ĩquit fortuna iuuat.Põponianũ pete:stabiis:erat:dirimit sinu medio.Nam cẽsim circũactis curuatisq; littoribus maxima re infundit.Ibi q̃q̃ nondum periculo appropinquante cõspicuo tamẽ:& cũ cresceret ꝓximo sarcinas cõtulerat in nauis artus fugæ:si cõtrarius uẽtus resedisset.Quo tũc auũculus meus secũdissimo ĩuectus cõplectit̃ tretipantẽ:cõsolat̃:hortat̃:utq; timorẽ eius sua securitate leniret:deferri in balneũ iubet:lotus accubat:cœnat atq; hylaris:aut quod est æque magnum similis hylari :interim e uesuuio monte pluribus locis latissime flammæ atq; incendia relucebant : quoꝝ fulgur & claritas tenebras noctis excipiebat.Ille agrestium trepidatione ignis relictos desertasq; uillas per solitudinem ardere in remedium formidinis dictabat. Tunc se quieti dedit:& quieuit uerissimo quidem somno.Nã meatus aiæ q illi pp amplitudinẽ corporis grauior & sonantior erat:ab iis q limini obuersa bant̃:audiebatur.Sed aerea ex qua diæta adibat̃:ita iã cinere mixtisq; pumicibus oppleta surrexerat : ut si longior in cubiculo mora esset:exitus negaret̃.Excitatus ꝓcedit:seq; Põponiano cæterisq; qui peruigilarãt reddit in cõe consultãt: intra tecta ne subsistãt:an in aperto uagentur. Nã crebris uastisq; tremoribus tecta nutabãt:& q̃si emota sedibus suis nunc huc nunc illuc abire aut referri uidebant̃.Sub dio rursus q̃q̃ leuiũ exesorũq; pumicũ casus metuebatur:qd'tamen maloꝝ collatio elegit.Et apud illum quidẽ ratio rationẽ:apud alios timorẽ timor uicit.Ceruicalia capitibus ĩposita linteis constringunt̃.Id munimentum aduersus incidentia fuit.Iã dies alibi illic nox oĩbus noctibus nigrior:dẽsiorq; quam tamen faces multæ uariaq; lumina soluebant.Placuit egredi in littus:& ex ꝓximo aspicere & quid iã mare admitteret:qd' adhuc uastũ & aduersum ꝑmanebat.Ibi sup abiectũ linteũ recubans semel atq; iterum frigidã aquã poposcit:hausitq;.Deide flãmæ flammarumq; prænuncius odor sulphuris alios in fugam uertũt excitant illum.Innixus seruis duobus assurrexerunt:& statim cõcidit.Vt ego coniecto crassiore caligine spiritu obstructo:clausoq; stomacho:q illi natura inualidus & angustus & frequenter interæstuãs erat. Vbi dies redditus is ab eo quem nouissime uiderat tertius:corpus inuentum integrũ:illesum:opertũq; ut fuerat indutus.Habitus corporis quiescenti similior q̃ defuncto.Interim misseni ego & mater. Sed nihil ad hystoriam.Nec tu aliud q̃ de exitu eius scire uoluisti.Finẽ ergo faciam.Vnũ adiiciam:oĩa ea quibus interfueram:quæq; statim cum maxime uera memorãtur:audieram uera persecutũ:tu potissimũ excerpes.Aliud est.n.epistolam:aliud hystoriam:aliud amico:aliud omnibus scribere. Vale.

Item Tertulliani In Apologetico.

P Lynius secundus cum quandã ꝓuinciam regeret:& in magistratu plurimos christianoꝝ ĩterficeret:multitudine eoꝝ perterritus quæsiuit de Traiano qd facto opus eẽt:nũcians præter obstinationẽ sacrificandi & ante lucãnos cœtus ad canẽdũ cuidã christo ut deo:nihil apud eos reperiri.Præterea ad cõferandã disciplinã uetari ab his homicidia:furta:adulteria:latrocinia:& his similia. Ad quæ cõmotus Traianus rescribit:hos qdẽ inquirẽdos nõ eẽ:oblatos uero puniri oportere.

Item Ex Libris De temporibus Eusebii Cæsariensis.

P Lynius secundus Nouocomensis Orator & hystoricus insignis habetur:Cuius plurima ingenii opera extant.Periit dum inuisit uesuuium.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HYSTORIAE LIBER. PRIMVS.

Caius Plynius Secundus Veronensis.T.Vespasiano Suo Salutem. PRAEFATIO.

LIBROS NATVRALIS HYSTORIAE NOVITIVM CAMOENIS quiritum tuorum opus natum apud me proxima fœtura licentiore epistola narrare constitui tibi iucundissime imperator.Sit enim hæc tui prefatio uerissima dum maximi consenescit in patre. Namq; tu solebas meas esse aliquid putare nugas.Vt obiter molia Catullum conterraneũ meum.Agnoscis & hoc castrense uerbum.Ille enim (ut scis)permutatis prioribus syllabis duriusculum se fecit:q̃ uolebam existimari a uernaculis tuis & famulis.Simul ut hac mea petulantia fiat:quod proxime non fieri questus es in alia procacei epistola nostra ut in quædam acta exeam.Sciantq; omnes q̃ ex æquo tecum uiuat imperiũ Triũphale & censoriũ ius exeasq; consul ac tribunitiæ potestatis particeps.Et quod his nobilius fecisti : dũ illud patri pariter & equestri ordini ꝑstas ꝑfectus ꝑtorii eius omniaq; hæc reipu.Et nobis qdẽ qualis in castrẽsi cõtubernio?Nec quicq̃ mutauit in te fortunæ amplitudo in iis:nisi ut ꝓdesse tantũdem posses:ut uelles.Itaq; cũ cæteris ĩ ueneratione tui pateãt oĩa illa:nobis ad colẽdũ te familiarius audacia sola supest.Hãc igit̃ tibi ĩputabis:& ĩ nostra culpa tibi ignosces.Perfricui faciẽ:nec tamẽ ꝓfeci.Quãdo alia uia occurris ingẽs.Et lõgius ẽt submouẽs ĩgenii fascibus. Fulgurat ĩ nullo unq̃ uerius dicta uis eloquẽtiæ tribunitiæ potestatis facundia.Quãdo tu ore patris laudes tonas?Quãto fratris amas?Quãtus in poetica?O magna fœcũditas animi.Queãdmodum quoq; fratrẽ imitareris excogitasti.Sed hæc qs posset intrepidus æstimare?subiturus ingenii tui iudiciũ

præsertim lacessitum? Neq.n.similis est cõditio publicãtiũ:& nominatim tibi dicãtiũ.Tũ possem dicere:qd ista legis ĩperator? Humili uulgo scripta sunt: agricolarũ opificũ turbæ:deniq studiosorũ ociosis. Quid te iudicẽ facis.Cũ hãc operã cõdicerẽ:nõ eras ĩ hoc albo.Maiorẽ te sciebã q̃ ut descẽsurũ huc putarẽ.Præterea est q̃dã publica ẽt eruditorũ reiectio.Vtif illa &.M.Tullius extra omnẽ ĩgenii aleã positus.Et qd miremur p aduocatũ defendif? Hæc doctissimũ oĩum Persiũ legere nolo.Lelium Decimum uolo. Quod si hoc Lucillius q primus cõdidit stili nasum dicẽdũ sibi putauit.Si cicero mutãdũ p̃sertim cũ de republi.scriberet:quanto nos causatius ab aliquo iudice defendimur? Sed hæc ego mihi nũc patrocinia ademi nũcupatione.Quãplurimũ refert sortiaf aliqs iudicẽ an eligat.Multũq apparatus ĩterest apud ĩuitatũ hospitẽ & oblatũ.Cũ apud Catonem illũ ambitus hostẽ:& repulsis tanq̃ honoribus ĩeptis gaudẽtẽ:flagrãtibus comitiis pecunias deponerẽt cãdidati:hoc se facere p inocẽtia:qđ in rebus humanis summũ eẽt p̃fitebanf.inde illa nobilis.M.Ciceronis suspiratio.O te fœlicẽ.M.Portii a quo rẽ ĩprobã petere nemo audet.Cũ tribunos appellaret.L.Scipio Asiaticus ĩter quos erat Gracchus hoc attestabaf:uel inimico iudice se pbari posse.Adeo summũ qsq causæ suæ iudicẽ facit quẽcũq eligit. Vnde puocatio appellaf.Te qdẽ in excelsissimo humani generis fastigio positũ summa eloquẽtia summa eruditiõe p̃ditũ religiose adiri ẽt a salutãtibus scio.Et ideo ĩmẽsa p̃ter cæteras subit cura:ut quæ tibi dicanf cõdigna sint Verũ & diis lacte rustici multæq gẽtes supplicãt:& mola tantũ salsa litãt:q nõ habẽt thura.Nec ulli fuit uitio deos colere quoqũo posset. Meæ qdẽ temeritati accessit hoc quoq:q leuioris opere hos tibi dedicaui libellos.Nã nec ingenii sũt cappaces: qđ alioquin nobis perq̃ mediocre erat.Nec admittũt excessus aut orationes: sermonesue:aut casus mirabiles:uel euẽtus uarios nõ alia iucũda dictu ac legẽtibus blanda.Sterili materia rerũ natura:hoc ẽ uita narraf.Et hæc sordidissima sui p̃te:ut plurimarũ rerũ aut rusticis uocabu lis:aut externis:ĩmo barbaris cũ honoris p̃fatione ponẽdis.Præterea ĩterest nõ trita auctoribus uia:nec qua pegrinari aĩus expetat.Nemo apud nos qdẽ q attẽtauerit. Nemo apđ græcos q unus oĩa ea tractauerit ĩuenif.Magna pars studiorũ amœnitates q̃rimus.Quæ uero tractata ab aliis dicũf im mẽsæ subtilitatis obscuris rerũ tenebris p̃munf:iã oĩa attingẽda quæ græci pipetias chieplocas uocãt:& tamẽ ignota aut ĩcerta ĩgeniis facta.Alia uero ita multis pdita:ut in fastidiũ sint adducta.Res ardua uetustis nouitatẽ dare.nouis auctoritatẽ:obsoletis nitorẽ:obscuris lucẽ:fastiditis gratiã:dubiis fidẽ oĩbus uero nãm:& naturæ suæ oĩa:itaq ẽt nõ assecutis uoluisse:abũde pulchrũ atq magnificũ ẽ.Eqdẽ ita sentio peculiarẽ ĩ studiis cãm eorũ eẽ:q difficultatibus uicti utilitatẽ iuuãdi p̃tulerũt gratiæ placẽdi:idq & ĩ aliis opibus ipse feci:& pfiteor me mirari Liuiũ auctorẽ celeberrimũ in hystoriarũ suarũ quas reperit ab origine urbis quodã uolumine sic orsum:iã sibi satis gloriæ q̃sitũ & potuisse se desinere:ni aĩus inqes pasceref ope.Profecto.n.populi gẽtiũ uictoris & Romani noĩs gloriæ nõ sibi cõposuisse illa decuit.Maius meritũ eẽt opis amore: nõ animi cã p̃seuerasse:& hoc Po.Ro.p̃stitisse nõ sibi.xx.milia rerũ dignarũ cura.Quoniã ut ait Domitius Piso Thesauros oportet eẽ nõ libros:lectiõe uoluminũ circiter duũ miliũ quorũ pauca admodũ studiosi attingũt pp secretũ materiæ ex exq̃sitis auctoribus cẽtũ ĩclusimus..xxxvi. uoluminibus adiectis rebus plurimis:quas aut ignorauerãt priores:aut postea inuenerat uita.Nec dubitamus multa eẽ quæ & nos p̃terierint.Hoĩes.n.sumus:& occupati officiis:subscisiuis tp̃ibus ista curamus:idest nocturnis.Ne qd nostris putes cessatũ horis.Dies uobis ĩpendimus. Cũ somno ualitudinẽ cõputamus:uel hoc solo p̃mio cõtenti q dum ista (ut ait.M.Varro) musitamus:pluribus horis uiuimus. Profecto.n.uita uigilia est. Quibus de causis atq difficultatibus nihil ausõ pmittere.Hoc ipsum tu præstas qđ ad te scribimus.Nec fiducia opis hæc ẽ:hæc indicatura.Multa ualde p̃ciosa.ideo uidenf:qa sunt tẽplis dicata.Nos qdẽ oẽs patrẽ te:fratrẽq diximus ope iusto tẽporũ nostrorũ hystoriã orsi a fine Aufidii Bassi. Vbi sit ea quæres iãpridẽ pacta sancif.Et alioqn statutũ erat hæredi mãdare:ne qd ambitioni dedisse uita iudicaref.Proĩde occupatibus locũ faueo:ego uero & posteris:quos scio nobiscũ decertaturos sicut ipsi fecimus cũ prioribus.Argumẽtũ huius stomachi mei habebis:q ĩ his uoluminibus auctorum noĩa p̃texui.Est.n.benignũ (ut arbitror) & plenũ ĩgenui pudoris fateri p quos pfeceris:non ut pleriq ex his quos attigi fecerũt.Scito.n.cõferentẽ me auctores dep̃hendisse adiuratissimis & pximis ueteres trãscriptos ad uerbũ:neq noĩatos.Nõ illa uirgiliana uirtute ut certarẽt. Nõ Ciceroniana simplicitate qui in lib.de rep.Platõis se comitẽ pfitef.In cõsolatiõe filiæ.Crãtorẽ iqt sequor.Itẽ panetiũ de officiis.Quæ uolumina eius edíscẽda nõ mõ in manibus habẽda quottidie nostri.Obnoxii pfecto animi & infœlicis ĩgenii est dep̃hendi in furto malle:q̃ mutui reddere.Cũ præsertim sors fiat ex usura. Inscriptionis apud græcos mira fœlicitas.Cærion inscripsere:qđ uolebãt intelligi fauũ.Alii cæras amaltheas:qđ copiæ cornu :uelut lactis gallinacei sperare possis in uolumine haustũ.Iamiã musæ pãdectæ Enchiridi & limon Pinachidion:ĩscriptiones pp quas uadimoniũ deferi possit. At cũ intraueris dii deæq q̃ nihil in medio inuenies. Nostri crassiores antiquitatũ exẽplorũ artiũq:q̃ facetissime lucubrationẽ puto.Vt q ait Bibaculus erã & uocabar Paulominus asserit. Varro in satyris suis sesculixẽ & flexibula.Apud græcos desiit nugari Diodorus:& bibliothecas hystoriã suã inscripsit. Appion qdẽ grãmaticus hic quẽ Tyberius Cæsar cymbalũ mũdi uocabat:quoniã publicæ famæ tympanũ potius uideri posset:ĩmortalitate dõari a se scripsit:ad quos aliqua cõponebat.Me uero nõ pœnitet nullũ festiuiorẽ excogitasse titulum.Et ne in totum uidear græcos insectari:ex illis nos uelim intelligi pingiq conditoribus:quos in libellis his inuenies absoluta opera:& illa quoq quæ mirando non satiamur:pendenti titulo inscripsisse: Vt Apelles faciebat:aut Polycletus tanq̃ inchoata semper arte & imperfecta ut cõtra iudiciorum uarietates superesset artificis regressus ad ueniam uelut emẽdaturo qcquid desideraref si nõ esset ĩterceptus.Quare plenum

uerecūdiæ illud eſt:ꝙ oĩa opa tanq̄ nouiſſima inſcripſere:& tanq̄ aliqd ſingulis fato ſit ademptum. Tria nō amplius(ut opinor)abſolute quæ tradunt iſcripta ille fecit:quæ ſuis locis reddā:quo apparuit ſummā artis ſecuritatem auctori placuiſſe.Et ob id magna inuidia fuere oĩa ea.Ego plane meis adiici poſſe multa cōfiteor.Nec his ſolis:ſed & oĩbus quæ edidi.Vt obiter caueam iſtos homeromaſticas. Ita enim uerius dixerim:q̄ ut audio ſtoicos & dialeticos & epicureos quoqꝫ.Nā de grāmaticis ſemꝑ expectaui parturiri aduerſus libellos:quos de grāmatica edidi.Et ſubinde abortus fecere iam decē annis:cum celerius etiam elephanti pariant.Ceu uero neſciam aduerſus Theophraſtum hoĩem in eloquētia tantum:ut nomen diuinum inde inuenerit ſcripſiſſe etiā fœminā:& ꝓuerbiū inde natum:ſuſpendio arborē eligendā. Nō queo mihi tēperare quo minus ad hoc ꝑtinacia ipſa cenſorii Catonis uerba ponam.Vt inde appareat:etiā Catoni de militari diſciplina cōmentanti:qui ſub Africano immo uero ſub Hannibale didiciſſet militare.Et ne africanum quidem ferre potuiſſet:qui īperator triūphum reportaſſet:paratos fuiſſe iſtos q obtrectatione alienæ ſciētiæ famā ſibi aucupant.Quid.n.ad te in meo uolumine?Scio ego quæ ſcripta ſunt.Hæc ſi palā proferant:multos fore qui uitiligent.Sed ii potiſſimū qui ueræ laudis exptes ſunt. Eorum ego orationes ſino præterfluere. Nec Plancus illepide qui cum diceretur Aſinius Pollio orationes in eum parare:quæ ab ipſo aut liberis poſt mortem Planci ederentur ne reſpondere poſſet.Cū mortuis non niſi laruas luctari.Quo dicto ſic repercuſſit illas:ut apud eruditos nihil impudentius iudicet. Ergo ſecuri etiam contra uitiligatores quos Cato eleganter & uitiis & litigatoribus compoſuit.Quid enim illi aliud q̄ litigant:aut litem quærunt?Exequemur reliqua propoſiti.Quia uero occupationibus tuis publico bono parcendum erat:quid ſingulis contineatur libris:huic epiſtolæ ſubiunxi. Summaqꝫ cura ne perlegendos eos haberes operam dedi Tu per hoc & aliis præſtabis:ne perlegant. Sed ut quiſqꝫ deſiderauerit aliquid in tantū quærat:& ſciat quo loco inueniat.Hoc ante me fecit in litteris noſtris Valerius Soranus in libris quos Epopteidon ſcripſit. Vale.

Summatim Hæc Inſunt Libris Singulis.

Ex auctoribus.

M.Varrone:Sulpitio Gallo: Tibe/rio Cæſare imperatore.Q.Tubero/ne.Tul. Titone. L.Piſone.T. Liuio: Cor. Nepote:Statio Seboſo: Celio Antipatro: Fabiano:Antiate: Mu/tiano:Cecina qui de hetruſca diſci/plina ſcripſit. Tarquitio. L.Iulio: Aquila:qui Item Sergio.

Externis.

Platone:Hipparcho: Timarcho:So ſiene Petoſiri: Necepſo:Pythagori/cis:Poſidonio:Caſimandro:Epige/ne:Gnomonico: Euclide: Cerano philoſopho: Eudoxo: democrito: Critodemo:Traſillo:Serapiõe:dice/archo:Archimede:Oneſicrito:Era/toſthene:Pythea:Herodoto:Ariſto tele:Cteſia:Arthemidoro:Epheſio: Iſidoro:Caraceno: Theopompo.

Ex auctoribus.

Turraneo Graccula:Corn. Nepote .T.Liuio:Catōe Cēsorio.M.Agrip/pa.M.Varrōe:Diuo Augusto:Var/rone:Atracino:Antiate: Higino.L. Vetere:Pōponio Mela Curione pa/tre:Cælio Aruntio:Seboso:Licinio: Mutiano: Fabritio Tusco.L. Ateio Capitōe:Verrio Flacco.L.Pisone.C. Eliano.Valeriano.

Externis.

Artemidoro:Alexandro:Polyhisto re:Tucydide:Theophrasto:Isidoro: Theopōpo:Metrodoro Sepsio: Ca licrate: Xenophonte: Lampsaceno: Diodoro Siracusano: Nymphodo ro:Caliphane: Timagene.

Ex auctoribus.

M.Varrone: Catone Censorio.M. Agrrippa diuo Augusto: Varrone: Atracino: Cor. Nepote Higino.L. Vetere:Pōponio Mela:licinio: Mu/tiano:Fabritio Tusco: Ateio:Capi/tone:Ateiophilologo.

Externis.

Polybio:Hecateo:Hellanico dama ste Eudoxo:dicearcho: Timosthe/ne:Ephoro: Cratere grammatico: Serapione:Anciochense: Callima/cho Artemidoro:Apollodoro:Aga tocle:Eumaco siculo musico.Alexā dro polyhostore: Tucydide:dosia/de: Anaximandro Philistide:Malo te: dionysio: Aristide: Callidemo: Menæchino:aiedosthene:anticlide: heraclide:Philemone: Menephon/te:Pythea: Isidoro:Philenide: Xena gora:astymonio:Staphilo: Aristo/crito:Metrodoro:Cleobu/lo:Posidonio.

Ex auctoribus.

Turranio:Graculo : Togo: Mœcenate:Albino flauio:Corne. Nepote:Valerio minographo : Fabiano: Fenestella Mutiano:Helio Stilone:Statio seboso:Melisso:Seneca: cicerone Macro:Aemilio: Messala Coruino Trebõio Nigro Nigidio.

Externis.

Aristotele:Archilao rege:Callimacho:Democrito:Theophrasto: Trasillo:Hegesidono:Cudnio: Alexandro polyhistore

Libro Decimo cõtinentur naturæ & hystoriæ aĩalium uolatilium.

Ex auctoribus.

Manilio:Cornelio:Valeriāo:Actio: Vmbritio meliore:Massuriq:Sabi no:Antistio:Labeone: Trogo:Cre/mutio.M.Varrone:Macro: Aemi/lio:Emissio:Mutiano Nepote: Fa/biano pictore.T.Lucretio: Cor.Cel so:Oratio Delusone:Higino:Sarse/nis:Higidio:Manilio Sura.

Externis.

Homero:Phœmonoe:Philemone: Boeto:qui onytogonia Hylla quæ de auguriis:Aristotele: Theophra/sto : Callimacho:Eschilo: Hierone rege:Philometere rege:archita:am/phiocho atheniense:Anaxipoli tha sio:Apollodoro lennio:Aristopha/ne millesio:Antigono cymeo:Aga/tocle chio: Apollonio pergameno: Aristandro atheneo:Bachio mille/sio:Bione Solense:Cherea athenien se:Diodoro priennio:Dione cholo/phonio:Democrito: Diophane ni/cēse:Epigene rhodio : Euagora tha sio:Euphronio atheneo : Iuba An/drotione q de agricultura:Aeschrio ne qui item:Dionysio qui magonē transtulit: Diophane qui ex Diony sio epitoma fecit:Nicandro: Onesi/crito:Philarcho:Hesiodo.

Libro Vndecimo cōtinenť hystoriæ & naturæ paruo rum animalium & repti/lium.

Ex auctoribus.

M.Varrõe:Feciale:Nigido:Cor.nepote Higio:Massurio:catõe: Mutiano.L.Pisone:Trogo: Calfurnio:Basso:Cremutio:Sex.Nigro:Cor.Boccho:Vitruuio:Græcino.

Externis.

Alexandro polyhistore: Hesiodo: Theophrasto:Democrito Homero Timeo:Mathematico.

Libro Decimoseptimo continentur satiuarum accularum arborũ naturæ.

Ex auctoribus.

Cor.Nepote:Catone: Censorio.M. Varrõe Celso:Virgilio:Higino: Sarsenis patre & filio:Scropha:Calfurnio:Basso:Trogo:Aemilio:Macro: Græcino:Columella:Attico: Iulao: Fabião:Sura:Manilio:Dosino:Mũdo.C.Epidico.L.Pisone.

Externis.

Isiodoro:Theophrasto : Aristotele: Democrito:Theopompo:Hierone rege:Attalo rege: Philometere rege Archita:Xenophonte : Amhilocho Atheniẽse:Anaxipoli Thasio : Apollodoro Lennio: Aristophane Millesio:Antigono cymeo:agatocle chio Apollonio pgameno: Bacchio Millesio:Bione:Cherea atheniẽse:Cherecto:Itẽ Diodoro priennio:Dione colophõio Epigene rhodio:euagõe Thasio:Euphrõio:ateneo:androtione q de agricultura scripsit:aschryõe q itẽ: Lysimacho qui item: Dionysio qui magonem trãstulit: Diophane qui ex Dionysio epitomen fecit: Aristandro qui de portentis.

Libro decimooctauo continetur de agricultura.

Ex auctoribus.

Massurio:Sabino: Cassio Hemina: Verrio Flacco.L.Pisone:Cor.Celso: Turanio : Gracculo.D.Syllano.M. Varrone. Catone Censorio : Scropha:Sarsenis patre & filio : Domitio Caluino:Higino: Virgilio Trogo:Ouidio:Grecino: Columella:tuberone.L.Aruntio q græce de astris scripsit : Cæsare dictatore qui item: Sergio:Paulo:Sabino : Fabiano.M. Cicerone Calfurnio Basso : Atteio Capitõe:Manilio : Surra. Actio qui praxidica.

Externis.

Hesiodo:Theophrasto : Aristotele: Democrito : Hierone rege : Philometere rege:Attalo rege : Archelao rege:Archita:Xenophonte:Amphilocho Ateneo:Anaxipoli thasio: aristophane milesio:Apollodoro Lennio : Antigene Miceneo : Agatoclechio : Apollonio pergameno : Aristandro ateneo : Bacchio Millesio: Bione solense : Cherea Atheniense: Cheresto:Item Diodoro prienneo: Diõe colophonio:Epigene rhodio: Euagora thasio:Euphronio ateneo androtione qui de agricultura scripsit : Eschryone qui item Lysimacho qui item:Dionysio qui magonem transtulit:Diophane q ex Dionysio epitoma fecit:Palete:Eudoxo Philippo:Calippo : Dositheo : Parmenisco:Melitone:Critone:Oenopide:zenone:Eutemone : Harpalo: Hecateo : Anaximandro : Sosigene:Hipparcho:arato: Zoroastre archibio.

Libro decimonono continentur lini natura : & mirabilia.

Ex auctoribus.

Pompeio Lennio:Sestio Nigro:qui græce scripsit:Iulio basso qui item: Antonio Castore:Cor.Celso.

Externis.

Theophrasto: Apollodoro q item: Democrito:Aristogitone:Orpheo: Pythagora:Magone.Menādro qui biocrea scripsit:Nicandro.

Medicis.

Mnesteo Callimacho:Timaristo:Simo:Hippocrate: Chrisippo: Diocle Opiōe: Heraclide:Hicesio:Diōysio: Apollodoro:Citiēse:Apollodoro tarētino:Praxagora:Plistonido medo Diuche: Cleophanto: Philistione: Asclepiade:Crateua:Iolla: Erasistrato:Diagora:Andrea.Mnesicle: Epicarmo:Demione:Sosimene:Theopoleno:Metrodoro: Solone: Lycio: Olympiade Thebana.Phylino: Petreio:Myctiōe:Glaucia: Xenocrate.

Libro Vigesimooctauo continentur.

Ex auctoribus.

M.Varrone.L.Pisone:Fabiano:Verre: Antiate: Verrio Flacco: Catone Censorio:Sergio: Sulpitio: Licinio:Macro: Celso: Massurio: Sestio: Nigro qui græce scripsit.Bytho Dirrhaceo.Ophilio:Medico: Granio medicis.

Externis.

Democrito:Apollonio qui & mirsin.Mileto Artemone:Sextilio: Homero:Teophrasto:Lysimacho. Attalo:Xenocrate:Orpheo qui diophios:archelao qui item:Demetrio:Sotira:laide:Elephātide:Salpe:Olympiade:thebana:diotio:Iolla:mictione:Smirneo:æschine medico: Hippocrate:Aristotele:Mettodoro:Icacida medico:Hesiodo:dialcone:Cecilio:Bione:q peridinameon. Anaxilao:Iuba rege.

Libro Vigesimonono continentur medicinæ ex animalibus.

Ex auctoribus.

M.Varrone.L.Pisone.Verrio Flacco.Antiate.Nigidio.Cassio.Hemina. Cicerone. Plauto. Celso: Sestio: Nigro q græce scripsit Cecilio medico. Metello.Scipione. Ouidio poeta.Licinio macro.

Externis.

Philopatore. Homero. Aristotele: Orpheo Democrito.Anaxilao.

Medicis.

Botrie. Apollodoro: Archidemo. Anaxilao.Aristone.Xenocrate.Democrate. Diodoro. Chrysippo philosopho.Ori.Nicandro: Alpolonio. Tyaneo.

Ex auctoribus.

L.Pisone.Antiate: Verrio.M.Varrone.Corn.Nepote: Messala russo: Marso poeta butho: Iulio basso qui de medicinis græcæ scripsit: Sestio nigro qui item: Fabio Vestale.

Externis.

Democrito: Metrodoro Scepsio: Menechio: qui de toreutice scripsit: Xenocrate qui item Antigono qui item. Heliodoro qui de atheniensium anathematis: Praxitele qui admirabilia opera scripsit: Nymphodoro: Timeo qui de medicina milia scripsit: Iolla: Apollodoro: Andrea: Heraclide: Diagora: Botriẽse: Archimede: Dionysio: Aristogene: Democrito: Mnesicle: Attalo medico: Xenocrate: Zenonis: Tehomnesto.

Ibro tricesimoquarto continentur æris metalla: & ferri: & plumbi & stagni ca.i.

Ex auctoribus.

L.Pisone: Antiate. Verrio: M.Varrone: Messala: Ruffo: Marso poeta: Betho: Iulio basso qui de medicina græcæ scripsit: Sex. Nigro item Furio Vestale.

Externis.

Democrito: Metrodoro Sceptio: Menechino q de toreutice scripsit: Xenocrate qui item Antigono qui item: duride qui item: Heliodoro qui de Atheniensium anathemate scripsit: Nymphodoro: Andrea: Heraclide: diagora: Butriẽse: Iolla: apollodoro: Archimede: Dionysio: Aristogõe: diomede: Mnesicle: Zenõe.

Ibro tricesimoquinto continetur honos picturæ.

Ex auctoribus.

Messala oratore: Messala sene: Fenestella attico. Verrio. M. Varrõe: Corne.Nepote: decio Eculeone: Mutiano: Melisso: Vitruuio Cassio seuero: Longulano: Fabio uestale qui de pictura scripsit.

Externis.

Prasitele: Apelle: Melãthio: Asclepiodoro: Euphrãore. Parrhasio: Heliodoro q anathemata scripsit athenis: Metrodoro qui de architectiõe scripsit: democrito: Theophrasto: Appione grammatico qui de metallica medicina scripsit: Nymphodoro Andrea: Heraclide: Iolla: Apollodoro: Diagora: B utriense: Ar/

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HYSTORIAE LIBER SECVNDVS.

An Finitus Sit Mundus. Et An Vnus. CA. I.

VNDVM ET HOC QVOD NOMINE ALIO CAELVM APPELlari libuit:cuius circũflexu teguntur cuncta:numẽ eẽ credi par ẽ æternum: immensum:neq̨ genitũ : neq̨ interiturum unq̃. Huius extera ĩdagare nec interest hominum:nec capit humanæ coniectura mẽtis. Sacer est æternus immẽsus:totus:in toto: immo uero ipse totum:finitus:ac infinito similis. Omnium rerum certus:& similis incerto. Extra intra cũcta cõplexus in se: idemq̨ rerum naturæ opus:& rerum ipsa natura. Furor est mẽsuram eius aio quosdam agitasse:atq̨ prodere ausos. Alios rursus occasione hinc sumpta aut his data ĩnumerabiles tradidisse mundos:ut totidem rerum naturas credi oporteret. Aut si una oẽs incubarent:totidẽ tamen soles:totidẽq̨ lunas:& cætera etiam in uno & ĩmensa & ĩnumerabilia sydera : quasi non eadem questiõe semp in termino cogitatiõis occursura desyderio finis alicuius. Aut si hæc infinitas naturæ omniũ artifici possit assignari:non illud idem in uno facilius sit intelligi tãto præsertim opere. Furor est profecto furor egredi ex eo:& tanq̃ interna eius cuncta plane iam sint nota:ita scrutari extera:quasi uero mensurã ullius rei possit agere qui sui nesciat:aut mens hominis uidere quæ mundus ipse non capiat.

De Forma Eius. CA. II.

f Ormã eius in speciem orbis absoluti globatã esse nomen in primis & consensus in eo mortaliũ orbem appellantium. Sed & argumenta rerum docent:non solum quia talis figura omnibus sui partibus uergit in sese:ac sibi ipsa toleranda est:seque includit & continet nullaꝝ egens compaginum:nec finem aut initium ullis sui partibus sentiens:nec quia ad motum quo subinde uerti debeat(ut mox apparebit) talis aptissima est. Sed oculorum quoq̨ probatione ꝙ conuexus medius quacunq̨ cernatur:cum id accidere in alia non possit figura.

De Motu Eius. CA. III.

h Anc ergo formam eius æterno & irrequieto ambitu inenarrabili celeritate. xxiiii. horaꝝ spacio circumagi solis exortus & occasus haud dubium reliquere:an sit imensus : & ideo sensum aurium facile excedens tantæ molis rotatæ uertigine assidua sonitus nõ equidem facile dixerim: non hercle magis q̃ circumactorum simul tinnitus syderum:suosq̨ uoluentium orbes. An dulci q̃dem & incredibili suauitate concentus nobis qui intus agimus iuxta diebus noctibusq̨ tacitus labitur mundus:esse innumeras ei effigies animalium rerumq̨ cunctarum impressas. Et ut in uolucrum notamus ouis leuitate continua lubricum corpus : quod clarissimi auctores dixere tenerum argumentis indicatur : quoniã inde deciduis rerum omniũ seminibus innumeræ in mari ꝑcipue:ac plerũq̨ confusis monstrificæ digenerant effigies. Præterea uisus ꝓbatione alibi plaustra:alibi ursi:tauri alibi:alibi litteræ figura candidiore medio super uerticem circulo.

Cur Mundus Dicatur. CA. IIII.

e Quidem & consensu gentium moueor. Nam quem κοσμον cosmon græci noĩe ornamenti appellauerunt:eum & nos a perfecta absolutaq̨ elegantia mũdum. Cælum quidem haud dubie cælati argumento diximus: ut interpretatur. M. Varro. Adiuuat rerum ordo descripto circulo qui signifer uocatur in. xii. animalium effigies: & per illas solis cursu cõgruens tot sæculis ratio.

De Quattuor Elementis. CA. V.

n Ec de elementis uideo dubitari quattuor ea esse. Ignium summo:inde tot stellarum collucentium illos oculos. Proximum spiritus:quẽ græci nostriq̨ eodem uocabulo aera appellant. Vitalem hunc:& ꝑ cuncta reꝝ meabilem:totoq̨ consertũ: Cuius ui suspẽsam cum quarto aquarum elemento librari medio spatii tellurem. Ita mutuo complexu diuersitatis effici nexum:& leuia põderibus inhiberi quo minus euolent. Contraq̨ grauia ne ruant suspendi leuibus in sublime tẽdentibus. Sic pari in diuersa nisu ui sua quæq̨ consistere irrequieto mundi ipsius constricta circuitu : quo semper in se currente imam atq̨ mediam in toto terram eandemq̨ uniuerso cardine stare pendentem librantem per quæ pendeat. Ita solam immobilem circa eam uolubili uniuersitate eandemq̨ ex omnibus necti:eidemq̨ omnia inniti.

De Septem Planetis. CA. VI.

i Nter hanc cælumq̨ eodem spiritu pendent certis discreta spatiis. vii. sydera:quæ ab incessu uocamus errantia: cum errent nulla minus illis. Quorum medius sol fertur amplissima magnitudine ac potestate:nec temporum modo terrarumq̨ : sed syderum etiam ipsorum cæliq̨ rector. Hunc mundi esset otius animum:ac planius mentem. Hũc principale naturæ regimen ac numen credere decet opera eius extimantes. Hic lucem rebus ministrat:aufertq̨ tenebras. Hic reliqua sydera occultat. Hic uices temporum annumq̨ semper renascentem ex usu naturæ temperat. Hic cæli tristitiam discutit. Atq̨ etiam nubila humani animi serenat. Hic suum lumen cæteris quoque syderibus fœnerat: præclarus:eximius: omnia ĩtuens omnia etiam exaudiens ut principi litterarum Homero placuisse in uno eo uideo.

De Deo. CA. VII.

q Vapropter effigiem dei formamque quærere imbecillitatis humanæ reor:quisquis est deus (si modo est alius) & quacunque in parte totus est sensus: totus est uisus: totus auditus: totus animæ:totus animi:totus sui: Innumeros q̃dem credere atq̨ ẽt ex uirtutibus uitiisq̨ hoĩum ut pu

dicitiam:concordiam:mentem:spem:honorem:clæmentiā:fidē:aut(ut Democrito placuit)duos oīno pœnam & beneficiū maiorē ad socordiā accedit.Fragilis & laboriosa mortalitas in partes ista digessit in firmitatis suæ memor:ut portionibus coleret quisq; quo maxime indigeret.Itaq; noīa alia aliis gētibus & numina in iisdem innumerabilia reperimus.Inferis quoq; in genera descriptis morbisq; & multis ēt pestibus dum esse placata trepido metu cupimus.Ideoq; etiā publice febri fanū in palatio dicatū est. Or bonæ ad ædē lariū ara.Et malæ fortunæ esquiliis.Quāobrē maior cælitum populus etiā q̄ hoīum ītelli gi pōt:cū singuli quoq; ex semetipsis totidē deos faciant Iunones geniosq; adaptando sibi. Gentes uero quædam animalia etiā aliqua & obscena ꝓ diis habent:ac multa dictu magis pudenda per fetidos cibos & alia similia iurātes.Matrimonia quidem inter deos credi tantoq; æuo ex his neminem nasci:& alios esse grandæuos:sempq; canos:alios iuuenes:atq; pueros atri coloris:aligeros:claudos:ouo editos: & alternis diebus uiuentes morientesq; puerilīū prope delirametoꝝ est.Sed super oēm īpudentiā adulteria inter ipsos fingi:mox iurgia:& odia:atq; etiā furtoꝝ eē & sceleꝝ numina.Deus est mortali iuuare mortalem:& hæc ad æternam gloriam uia:hac proceres iere romani:hac nunc cælesti passu cum liberis suis uadit maximus omnis æui rector Vespasianus Augustus fessis rebus subueniens. Hic est uetustissimus referendi benemerentibus gratiā mos:ut tales numinibus ascribat.Quippe & omniū alioꝝ noīa deoꝝ & quæ supra syderū retuli ex hoīum nata sunt meritis.Iouem quidem aut mercuriū aliterue alios inter se uocari:& esse cælestis nomēculaturæ quis non interpretatione naturæ fateat̄:Irridendum uero agere curam rerum humanaꝝ illud q̄cquid est summum.An ne tam tristi atq; multiplici ministerio nō polluí credamus dubitemusue?Vix prope est iudicare utrū magis conducat generi humano quando aliis nullus est deorum respectus:aliis pudendus:externis famulantur sacris:ac digytis deos gestant:& monstra quoq; quæ colunt damnant:& excogitant cibos:imperia dira in ipsos ne somno quidem quieto irrogant.Non matrimonia:non liberos:non deniq; quicq̄ aliud nisi iubētibus sacris diligunt. Alii in ipso capitolio fallunt:ac fulminantem peierant iouem:& hos iuuāt scelera:illos sacra sua pœnis agunt. Inuenit tamen inter has utrasq; sententias medium sibi ipsa mortalitas numen : quo minus etiam plana de deo coniectatio esset.Toto quippe mundo & locis omnibus oībusq; horis hoīum uocibus fortuna sola inuocatur:& una nominatur:una accusat̄:una agitur rea:una cogitatur:sola laudatur:sola arguitur: & cum conuitiis colitur:uolubilisque a plerisq; uero & cæca etiā existimata:uaga:incōstās:incerta:uaria:īdignorūq; fautrix:huic oīa expensa:huic oīa ferūtur accepta:& ī tota ratione mortalium sola utrāq; paginā facit.Adeoq; obnoxiæ sumus sortis:ut sors ipsa pro deo sit:qua deus probatur incertus.Pars alia & hanc pellit:astroque suo euentus assignat:& nascendi legibus semelq; in omnes futuros unq̄ deo decretū.In reliquum uero ocium datur.Sedere cœpit sententia hæc:pariterq; & eruditū uulgus & rude in eā cursu uadit.Ecce fulgurum monitus:oraculorum præscita : aruspicū prædicta:atq; ēt parua dictu ī auguriis sternutamenta & offensiones pedum.Diuus Augustus lætum ꝓdidit sibi calceū præpostere īductum quo die seditione militari ꝓpe afflictus est.Quæ singula īprouidam mortalitatem inuoluunt:solum ut inter ista uel certum sit nihil esse certi:nec miserius quicq̄ homine aut superbius.Cæteris quippe animantiū sola uictus cura est.In quo sponte naturæ benignitas sufficit:uno quidem uel præferenda cunctis bonis:q̄ de gloria:de pecunia:ambitione:superq; de morte non cogitant.Verum ī his deos agere curam rerum humanarum credi ex usu uitæ est:pœnasq; maleficiis aliquando seras occupato deo in tāta mole:nunq̄ autem irritas esse.Nec ideo proximum illi genitum hominem:ut uilitate iuxta beluas esset.Imperfectæ uero in homine naturæ:præcipua solatia:ne deum quidem posse omnia. Nāq; nec sibi potest mortem consciscere:si uelit:quod homini dedit:optimum in tantis uitæ pœnis: nec mortales æternitate donare:aut reuocare defunctos:nec facere ut qui uixit non uixerit:qui honores gessit: nō gesserit.Nullumq; habere in præterita ius præterq̄ obliuionis.Atq;(ut facetis quoque argumentis societas hæc cum deo copuletur)ut bis dena:uiginti non sint:ac multa similiter efficere non posse. Per quæ declaratur haud dubiæ naturæ potentiam id quoq; esse quod deum uocamus.In hæc diuertisse non fuerit alienum propter uulgatam assidue quæstionem de deo.

De Natura Syderum Errantium. CA. VIII.

h Inc redeamus ad reliqua naturæ sydera quæ affixa diximus mundo:non illa ut existimat uulgus singulis attributa nobis:& clara diuitibus:minora pauperibus:obscura defectis:& pro sorte cuiusq; lucētia ad munera mortalibus.Quia nec cum suo quæq; homine orta moriuntur: nec aliquē extingui decidua significant.Nō tanta cælo societas nobiscum est:ut nostro fato mortalis sit ille quoq; syderum fulgor.Illa nimia alimento tracti humoris igneam uim abundantia reddunt.Cum decidere creduntur:ut apud nos quoq; id luminibus accensis liquore olei notamus accidere. Cæterum æterna est cælestibus natura intexentibus mundum intextuq; concretis.Potentia autem ad terram magnopere eorum pertinens:quæ propter effectus claritatemq; & magnitudinem in tanta subtilitate nosci potuerūt:sicut suo demonstrabimus loco.Circuloꝝ quoq; cæli ratio in terræ mentione aptius dicetur:q̄do ad eam pertinet tota signiferi modulatio inuentionibus non dilatis. Obliquitatem eius intellexisse:hoc est rerum fores aperuisse Anaximander Milesius traditur primus olympiade.lviii.Signa deinde in eo Cleostratus:& primum arietis ac sagittarii.Sphæram ipsam ante multo atlas. Nūc relicto ipsius mundi corpore reliqua inter cælum terrasq; tractentur.Summum esse quod uocant Saturni sydus: ideoq; minimum uideri:& maximo ambire circulo:ac.xxx.anno ad breuissima sedis suæ principia regredi certum est. Oīum autem errantium syderum meatus interq; ea solis & lunæ contrarium mun-

do agere cursum:idest lęuum:semper illo indextram pręcipiti:& quis assidua conuersione immensę celeritatis attollant̃ ab eo : rapianturque in occasum:aduerso tamen ire motu:per suos quęque passus ita ferri:ne conuolutus aer eandẽ in partem ęterna mundi uertigine ignauo globo torpeat : sed fidatur aduerso syderum uerbere discretus & digestus.Saturni autem sydus gelidę ac rigẽtis esse naturę:multoque ex eo iferiorem iouis circulum:& ideo motu celeriore duodenis circumagi annis.Tertium Martis:quod quidam Herculis uocant:ignea ardentis solis uicinitate binis fere annis conuerti.Ideoq; huius ardore nimio & rigore Saturni ĩteriectum ambobus ex utraq; temperari iouem:salutareq; fieri deum. Inde solis meatũ esse partũ quidem trecentaꝝ.lx.Sed ut obseruatio umbrarum eius redeat ad notas q' nos annis dies adiici:superq; quartam partem diei. Quã ob cãm quinto anno unus intercalaris dies additur:ut tempoꝝ rõ facilius solis itineri congruat.Infra solem ambit ingens sydus appellatum Veneris: alterno meatu uagum:ipsisq; cognominibus ęmulum solis & lunę:pręueniẽs quippe & ante matutinum exoriens:luciferi nomen accipit: ut sol alter:diemq; maturans.Contra ab occasu refulgens nuncupatur uesper:ut prorogans lucem:uicemq; lunę reddẽs.Quam naturã eius Pytagoras Samius primus deprehendit olympiade circiter.xlii.qui fuit urbis Romę annus clxii.Largiori magnitudine extra cuncta alia sydera:est claritatis quidem tantę ut unius huius stellę radiis umbrę reddantur. Itaq; & in magno nominum ambitu est.Alii enim iunonis:alii isidis:alii matris deũ appellauere. Huius natura cuncta generantur in terris.Nãq; in alterutro exortu genitali rore conspergens non terrę modo conceptus implet:uerum animãtium quoq; omnium stimulat.Signiferi autem ambitum peragit tricenis & duodequinquagenis diebus:ab sole nunq̃ absistens partibus sex atq; quadraginta lõgius (ut Timeo placet) Simili ratione sed nequaq̃ magnitudine scilicet aut ui proximum illi Mercurii sydus a quibusdam appellatum Apollinis inferiore circulo fertur.ix.diebus ociore ambitu modo ante solis exortum : modo post occasum splẽdens:nunq̃ ab eo.xxii.partibus remotior ut Ctesias & Sosigenes docent:ideo & peculiaris horum syderum statio est:neq; cõmunis cum supradictis. Nãq; ea & quarta parte cęli a sole abesse & tertia:& aduersa soli sępe cernuntur:maioresq; aliis habent cuncta plenę conuersionis ambitus in magni anni ratione dicendos.

De Lunę Natura. CA. IX.

f Ed omnium admirationem uincit nouissimum sydus terrisq; familiarissimum:& in tenebrarum remedium ab natura repertum lunę.Multiformi hęc ambage torsit ingenia contẽplantium.& proximum ignorari sydus maxime indignantium:crescens semper aut senescens. Et modo curuata in cornua:modo ęqua proportione diuisa:modo sinuata in orbem:maculosa:eodemq; subito pręnitens:immensa orbe pleno:ac repente nulla:alias pernox: alias sera:& parte diei solis lucem adiuuans:deficiens.& in defectu tamen conspicua.Quę mensis exitu latet cum laborare non creditur. iam uero humilis & excelsa:& ne id quidem uno modo:sed alias admota cęlo:alias cõtigua montibus: nunc in aquilonem elata:nunc in austros deiecta. Quę singula in eam deprehendit hominum primus Endymion.& ob id amore eius captus fama traditur.Non sumus profecto grati erga eos qui labore curaq; lucem nobis aperuere.in hac luce mira quoq; humani ingenii peste sanguinem & cędes cõdere annalibus iuuat:ut scelera hominum nascantur mundi ipsius ignaris.Proxima ergo cardini:ideoq; minimo ambitu uicenis diebus septenisq; & tertia diei parte peragit spatia eadem:quę Saturni sydus altissimum.xxx.ut dictum est annis.Dein remorata in coitu solis biduo cum tardissime a tricesima luce rursus ad easdem uices exit.Haud scio an omnium quę in cęlo pręnosci potuerunt magistra in.xii.spatia mensium oportere diuidi annum:quando ipsum totiens solem redeundo ad principia consequitur.Solis fulgore eam ut reliqua sydera tegi:siquidem in totum mutuata ab eo luce fulgure: qualem in repercussu aquę uiolare conspicimus.ideo molliore & imperfecta ui soluere tantum humorem atq; etiã augere:quem solis radii absumant.ideo & inęquali lumine aspici:quia ex aduerso demum plena reliquis diebus tantum ex se terris ostendat:quãtum ex sole ipsa concipiat.in coitu quidem non cerni:quoniam haustum omnem lucis auersa illo regerat:unde acceperit. Sydera uero haud dubie humore terreno pasci:quia orbe dimidio nonnunq̃ maculosa cernatur:scilicet nondum suppetente ad hauriẽdum ultra iusta ui.Maculas enim non aliud esse q̃ terrę raptas cum humore sordes.

De Defectu Solis Et Lunę Et De Nocte. CA. X.

h Efectus autem suos & solis rem in tota contemplatione naturę maximę mirã & ostẽto similem eoꝝ magnitudinũ umbręq; indices existere.Quippe manifestum est solem interuentu lunę occultari:lunãq; terrę obiectu:ac uices reddi:eosdem solis radios luna interpositu suo auferente terrę:terraque lunę.Hac uero subeunte repentinas obduci tenebras:rursumque illius umbra sydus hebetari.Neq; aliud esse noctem q̃ terrę umbrã. Figurã autẽ umbrę similem metę ac turbini iuerso:quãdo mucrone tantũ ingruat:neq; lunę excedat altitudinẽ:quoniã nullum aliud sydus eodem modo obscuretur:& talis figura semper in mucronem deficiat.Spatio quidem cõsumi umbras indico sunt uolucrum p̃alti uolatus.Ergo confiniũ illis est aeris terminus initiũq; ętheris.Supra lunã pura oĩa ac diuturnę lucis plena.A nobis autem per noctem cernuntur sydera ut reliqua lumina & tenebris. Et propter has causas nocturno tempore deficit luna.Stati autem atq; menstrui nõ sunt utriq; defectus pp obliquitatem signiferi:lunęq; multiuagos (ut dictũ est) flexus:non semper in scrupulis partium cõgruente syderum motu.

De Syderum Magnitudine. CA. XI.

h Aec ratio mortales animos subducit in cęlum ac uelut inde contẽplantibus trium maximaꝝ rerum naturę partium magnitudinem detegit.Non posset quippe totus sol adimi terris in

tercedente luna:si terra maior esset q̃ luna.Certior ex utraq̨ uastitas solis aperitur:ut non sit necesse amplitudinem eius oculorum argumentis atq̨ coniectura animi scrutari.Immensum esse constat:quia arborum in limitibus porrectarum in quotlibet passuum milia umbras paribus iaciat interuallis:tanq̃ toto spatio medius.Et quia per æquinoctium omnibus in meridiana plaga habitantibus simul fiat a uertice.Item quia circa solstitialem circulum habitantiũ meridie ad septẽtrionem umbræ cadant: ortu uero ad occasum:quæ fieri nullo modo possent:nisi multo esset maior q̃ terra:& q̨ montem idam exoriens latitudine exuperat dextra læuaq̨ large amplectẽs:præsertim discretus tanto interuallo.Defectus lunæ magnitudinem eius haud dubia ratione declarat:sicut terræ paruitatẽ ipsa deficiẽs.Namq̨ cum sint tres umbrarum figuræ:cõstetq̨:si par lumini sit materia:quæ iactat umbram:columnæ effigie iaci:nec habere finem.Si uero maior materia q̃ lumen:turbinis recti:ut sit imum eius angustissimum: & simili modo infinita longitudo.Si minor materia q̃ lux:mutæ existere effigiem in cacuminis fine desinẽtem: talemq̨ cerni umbram deficiente luna palam fit:ut nulla amplius reliquatur dubitatio superari magnitudinem terram.Id quidem & tacitis ipsius naturæ idiciis.Cur enim partitis uicibus anni brumalis abscedit?ut noctium opacitate terras reficiat:exusturus haud dubie:& sic quoq̨ exurens quadam in parte tanta magnitudo eius est.

Quæ Quis Inuenerit In Obseruatione Cælesti. CA. XII.

e T rationem quidem defectus utriusq̨ primus romani generis in uulgus extulit Sulpitius Gallus:qui cons.cum M.Marcello fuit:sed tum tribunus militum sollicitudine exercitu liberato: pridie q̃ Perses rex superatus a Paulo est:in cõcione ab imperatore productus ad præcinendam eclipsim:mox & composito uolumine.Apud græcos autem inuestigauit primus omnium Thales Milesius olympiadis.xlviii.anno quarto:predicto solis defectu q sub Astyage rege factus est urbis conditæ anno.clxx.Post eos utriusq̨ syderis cursum in sexcentos annos p̃cinuit Hipparcus menses gentiũ diesq̨ & horas:ac situs locorum:& uicos populorum complexus æuo teste haud alio modo q̃ consiliorum naturæ particeps.Viri ingentes supraq̨ mortaliũ naturam tantorum numinũ lege deprehensa: & misera hoĩum mente absoluta in defectibus stellarum scelera:aut mortem aliquã sydeꝝ pauentes.Quo in metu fuisse Stersichori & Pindari uatum sublimiam ora palam est deliquo solis:& in luna ueneficia arguente mortalitate:& ob id crepitu dissono auxiliante.Quo pauore ignarus causæ Nicicas atheniensium imperator ueritus classem portu educere:opes eorum afflixit.Macti ingenio & cæli interpretes rerũq̨ naturæ capaces argumenti imperatores quos deos hominesq̨ uicistis.Quis enim hæc cernens & statos syderum (quoniam ita placuit appellare labores non suæ necessitati mortalis gemitus ignoscat.Nũc cõfessa de iisdem breuiter atq̨ capitulatim attingam:ratione admodum necessariis locis strictumq̨ reddita.Nam neq̨ instituti operis talis argumentatio est:neq̨ omnium rerum afferri posse causas minus mirum est:q̃ constare in aliquibus.

De Defectibus. CA. XIII.

d Efectus.cc.xxii:mensibus redire in suos orbes certum est.Solisq̨ defectum non nisi nouissima primaue fieri luna:quod uocant coitum.Lunæ autem non nisi plena: semperq̨ citra q̃ proxime fuerit.omnibus autẽ annis fieri utriusq̨ syderis defectus statis diebus orisq̨ sub terra.Nec tamen cum fiant superne ubiq̨ cerui:aliquando propter nubila: sæpius globo terræ obstante conuexitatibus mundi.Intra ducentos annos Hipparchi sagacitate compertum est & lunæ defectum aliquãdo quinto mense a priore fieri:solis uero septimo.Eandem bis in triginta diebus supra terras occultari: sed ab aliis atq̨ aliis hoc cerni:quæq̨ sunt in hoc miraculo maxime mira : cum conueniat umbra terræ lunam hebetari:nunc ab occasus parte hoc ei accidere nunc ab exortus.Et qua nam ratione cum solis exortu umbra illa hebetatrix sub terra esse debeat semel iam acciderit:ut in occasu luna deficeret utroque super terram conspicuo sydere.Nam ut in duodecim diebus utrunq̨ sydus quæreretur : & nostro æuo accidit imperatoribus Vespasianis patre.iii.filio iterum cons.

De Lunæ Motu. CA. XIIII.

l Vnam semper auersis a sole cornibus si crescat ortus spectare:si minuatur occasus haud dubiũ est.Lucere dodrantis semuntias horarum ab secunda adiicientem usq̨ ad plenum orbẽ detrahentemq̨ in diminutionem : intra.xiiii.autem partes solis semper occultam esse.Quo argumento amplior errantium stellarum q̃ lunæ magnitudo colligitur:quando illæ & a septenis interdum partibus emergant.Sed altitudo cogit minoris uideri:sicut affixas cælo solis fulgore interdiu non cerni: cum æque die ac noctu luceant:idq̨ manifestum fiat defectibus solis:& præaltis puteis.

Errantium Motus Et Luminum Canonica. CA. XV.

e Rrantium autem tres quas,supra solem dicimus sitas occultantur meantes cum eo.Exoriuntur uero matutiuo discedentes partibus nunq̃ amplius undenis.Postea radiorum eius contactu teguntur:& in triquetro a partibus.c.xx.stationes matutinas faciunt:quæ & primæ uocãtur.Mox in aduerso a partibus.c.lxxx.exortus uespertinos:Item in.c.xx.ab alio latere appropinquãte sta stiones uespertinas:quas & secundas uocant:donec assecutus in partibus duodenis occultet illas:qui uespertini occasus appellantur.Martis stella ut propior etiam ex quadrato sentit radios ab.lxxxx. partibus unde & nomen accepit.Is motus primus & secũdus nonagenarius dictus ab utroq̨ exortu. Eadem stationalis senis mensibus commoratur in signis:alioquin bimestris cum cæteræ utraq̨ statione quaternos menses non impleant.Inferiores autem duæ occultantur in coitu uespertino simili modo:relictoq̨ sole totidem in partibus faciunt exortus matutinos : atq̨ a longissimis distantiæ suæ metis solem inse/

quuntur:adeptæq; occasum matutino conduntur ac prætereunt:mox eodem interuallo uesperi exoriuntur usq; ad quos diximus terminos. Ab his retrogradiunť ad solem:& occasu uespertino delitescunt Veneris stella & stationes duas matutinam uespertinamq; ab utroq; exortu facit a longissimis distātiæ suæ finibus. Mercurii stationes breuiore momento q̃ ut deprehendi possit. Hæc est luminum occultationumq; ratio perplexiore motu:multisq; inuoluta miraculis. Siquidem magnitudies suas:& colores mutant:& eædem ad septentrionem accedunt. abeuntq; ad austrum:terrisq; propiores aut cælo repente cernuntur. In quibus aliter multa q̃ priores tradituri fatemur:ea quoq; illorum esse muneris:qui primi quærendi uias demonstrauerunt. Modo ne quis desperet secula proficere semper pluribus de causis hæc omnia accidunt. Prima circulorum est:quos græci asidas in stellis uocant:etenim græcis utendum erit uocabulis. Sunt autem hi sui cuiq; earum:aliiq; q̃ mundo:quoniam terra a uerticibus duobus quos appellauerunt polos centrum cæli nec non signiferi oblique inter eos siti. Omnia autem hæc constat ratione circini semper indubitata. Ergo ab alio cuiq; centro absides suæ exurgunt. Ideoq; diuersos habent orbes motusq; dissimiles:quoniam interiores absidas necesse est breuiores esse.

Quare Eadem Alias Altiora:Alias Inferiora uideantur. CA. XVI.

i Gitur a terræ cento absides altissimæ sunt:Saturno in scorpione. Ioui in uirgine:Marti in leone:Soli in geminis:Veneri in sagittario. Mercurio in capricorno:Mediis omnium partibus. Et econtrario ad terræ centrum humillimæ atq; proximæ. Sic fit ut tardius moueri uideantur: cum altissimo ambitu feruntur. Non quia accelerent tardētue naturales motus qui certi ac singuli sunt illis:sed quia deductas ab summa abside lineas coartari ad cētrum necesse est:sicut in rotis radios. Idēq; motus alias maior:alias minor:quod centri propinquitate sentitur. Altera sublimitatum causa. quoniā a suo centro absidas altissimas habent in aliis signis. Saturnus in libræ parte uicesima. Iupiter cancri. xv. Mars capricorni. xxviii. sol arietis. xxix. Venus piscium. xvi. Mercurius uirginis. xv. Luna tauri. iii. Tertia altitudinum ratio cæli mensura non circuli intelligitur:subire eas aut descendere per profundum aeris oculis existimantibus. Huic connexa latitudinum signiferi obliquitatisq; causa est. Per hunc stellæ quas diximus errantes feruntur. Nec aliud habitatur in terris q̃ quod illi subiacet. Reliqua a polis squalēt. Veneris tantum stella excedit eum binis partibus. Quæ causa intelligitur efficere ut quædam animalia & in desertis mundi nascantur. Luna quoq; per totam latitudinem eius uagatur:sed omnino non excedēs eum ab iis. Mercurii stella laxissime:ut tamen e duodenis partibus (tot enim sunt latitudines) non amplius octonas pererret neq; has æqualiter. Sed duas medio eius:& supra. iiii. infra duas. Sol deīde medio fertur inter duas partes flexuoso draconum meatu inæqualis. Martis stella quattuor medias. Iouis mediam & super eam duas. Saturni duas ut sol. Hæc erit latitudinum ratio ad austrum descendētium aut aquilonem subeūtium. Hac cōstare & tertiam illam a terra subeuntium ī cælum. Et pariter scandi eam quoq; existimauere pleriq; falso. Qui ut coarguātur aperienda est subtilitas immensa:& oīs eas complexa causas. Conuenit stellas ī occasu uespertino ꝓximas esse terræ & latitudīe & altitudine exortusq; matutinos in initio cuiusq; fieri. Stationes in mediis latitudinum articulis:quæ uocāt ecleptica: perinde cōfessum est motum augeri:q̃diu in uicino sint terræ:cum abscedāt in altitudinem:minui. Quæ ratio lunæ sublimitatibus maxime approbatur. Aeque non est dubium in exortibus matutinis etiam numeꝝ augeri:atq; a stationibus primis tres superiores diminui usq; ad stationes secundas. Quæ cum ita sint: manifestum erit ab exortu matutino latitudines scandi:quoniā in eo primum habitu incipiant partius adiici motus. In stationibus uero primis & altitudine subire:quoniam tum primum incipiant detrahi numeri:stellæq; retroire. Cuius rei ratio priuatim reddēda est. Percussæ in qua diximus parte & triangulo solis radio inhibentur rectum agere cursum:& ignea ui leuantur in sublime. Hoc nō protinus ītelligi potest uisu nostro:ideoq; existimātur stare:unde & nomē accepit statio. Progreditur deīde eiusdem radii uiolentia:& retroire cogit uapor repercussas. Multo id magis ī uespertino earum exortu toto sole aduerso:cum ī summas absidas expellūtur:minimeq; cernūtur: quoniam altissime absunt:& minimo feruntur motu:tanto minore cum hoc ī altissimis absidum euenit signis. Ab exortu uespertino latitudo descēditur partius iam se minuēte motu:nō tamen ante stationes secundas augente cum & altitudo descēditur superueniēte ab alio latere radio:eademq; ui rursus ad terras deprimēte: q̃ sustulerit in cælum ex priore triquetro. Tātum interest subeant ne radii an superueniāt. Multoq; eadem magis ī uespertino occasu accidūt. Hæc est superioꝝ stellaꝝ ratio. Difficilior reliquaꝝ:& a nullo ante nos reddita.

Catholica Syderum Errantium. CA. XVII.

p Rimum igitur dicatur cum sint diuersæ stellæ:cur Veneris stella nunq̃ longius. xlvii. partibus Mercurius. xx. a sole abscedant. Sæpe citra eas ad solem reciprocent. Conuersas habent utræq; absidas:ut infra solem sitæ:tātumq; circulis earum sub terra est: quātum superne prædictaꝝ: & ideo nō possunt abesse amplius:quoniam curuatura absidum ibi non habet lōgitudinem maiorem. Ergo utræq; simili ratione admodum statuunt absidum suarum margines:ac spatia lōgitudinis latitudinum euagatione pēsant. At enim cur nō semper ad. xlvi. & ad partes. xx. ꝑueniūt? īmo uero. Sed ratio canonica fallit. Nāq; apparet absidas quoq; eaꝝ moueri:ꝙ nunq̃ trāseant solem. Itaq; cum ī partē ipsam eius incidere margines alterutro latere:tum & stellæ ad longissima sua interualla peruenire intelliguntur:cum citra fuere margines totidem partibus:& ipsæ ocius redire credūtur:cum sit illa semper utriq; extremitas summa. Hinc & ratio motuum conuersa ītelligitur. Superiores enim celerrime feruntur in occasu uespertino:hæ tardissime. Illæ a terra altissime absunt:cum tardissime mouentur: hæ cum ocis

sime. Quia sicut in illis propinquitas centri accelerat:ita in iis extremitas circuli.Illæ ab exortu matutino minerue celeritatem incipiunt:hæ uero augere.Illæ retro cursum agunt a statione matutina usq3 ad uespertinam. Veneris a uespertina usq3 ad matutinam. Incipit autem ab exortu matutino latitudinem scandere. Altitudinem uero ac solem insequi a statione matutina ocissima in occasu matutino & altissima.Digredi autem latitudine.motumque minuere ab exortu matutino retro quidem ire:simulque altitudine digredi a statione uespertina.Mercurii rursus stella utroque modo scandere ab exortu matutino:digredi uero latitudine a uespertino:consecutoque sole ad.xv.partium interuallum consistit.quadriduo prope immobilis.Mox ab altitudine descendit:retroq3 graditur ab occasu uespertino usque ad exortum matutinum.Tantumq3 hæc & luna totidem diebus quot subiere descendunt. Veneris quindecies & pluribus subit.Rursus Saturni & Iouis duplicato digrediuntur.Martis etiam quadruplicato.Tãta est naturæ uarietas.Sed ratio euidens. Nam quæ in uaporem solis nituntur:etiam descendunt egre. Multa promi amplius circa hæc possunt secreta naturæ legesque:quibus ipsa seruiat:exempli gratia. In Martis sydere cuius est maxime inobseruabilis cursus nunq̃ id stationem facere.Iouis sydere triquetro raro admodum sexaginta partibus discreto.Qui numerus sexangulas mundi efficit formas. Nec exortus nisi in duobus signis tãtum cancri & leonis simul edere.Mercurii uero sydus in piscibus exortus uespertinos raros facere:creberrime in uirgine.In libra matutinos. Item matutinos in aquario: rarissimos in leone.Retrogradum in tauro & in geminis non fieri.in cancro uero non citra.xxv.partem. Luna bis coitum cum sole in nullo alio signo facere q̃ geminis.Non coire aliquando in sagittario tantum.Nouissimam uero primamq3 eadem die uel nocte nullo alio in signo q̃ ariete conspici:id quoq3 paucis mortalium contingit.Et inde fabula cernendi lynceo.Non comparere in cælo Saturni sydus & Martis cũ plurimum diebus.clxx.Iouis.xxxvi.aut cum minimum denis detractis diebus.Veneris.lxxix.aut cum minimum.lii.Mercurii.xiii.aut cum plurimum.xvii.

Quæ ratio colores eorum mutet. CA. XVIII.

c Olores ratio altitudinem temperat:siquidem earum similitudinem trahunt: in quarum aera uenere subeundo:tingitque appropinquantes utralibet alieni meatus circulus.Frigidior in pallorem.Ardentior in ruborem.Ventosus in horrorem.Sol atque commissuræ absidum extremæque orbitæ a terra in obscuritatem.Suus quidem cuiq3 color est.Saturno cãdidus.Ioui clarus.Marti igneus.Lucifero candens.Vesperi refulgens:Mercurio radians.Lunæ blandus. Soli cum uritur ardẽs postea radians.His causis connexo uisu & earum quæ cælo continentur.Namq3 modo multitudo conferta inest circa dimidios orbes lunæ placida nocte leniter illustrante eas. Modo raritas ut fugisse miremur plenilunio abscondente:aut cum solis supraue dictarum radii uisus perstringente nostros. Et ipsa autem luna ingruentium solis radiorum haud dubie differentias sentit hebetante cætera inflexos mundi conuexitate eos:præterq̃ ubi recti angulorum competunt ictus.Itaq3 in quadrato solis diuidua est:in triquetro semi ambitur orbe:impletur autem in aduerso:rursusq3 minuẽs easdem effigies paribus edit interuallis:simili rane qua supra solem tria sydera.

Solis motus & dierum inæqualitatis ratio. CA. XIX.

s Ol autem ipse quattuor differentias habet bis æquata nocte diei uerno & autumno: & in centrum incidens terræ octauis in partibus arietis ac libræ.Bis permutatis spatiis in auctum diei bruma octaua in parte capricorni.Noctis uero solstitio totidem in partibus cancri.Inæqualitatis causa obliquitas est signiferi:cum pars æqua mundi super subterque terras omnibus fiat momentis. Sed quæ recta in exortu suo consurgunt signa longiore tractu tenent lucem: quæ uero obliqua ociore transeunt spatio.

Quare Ioui fulmina assignentur. CA. XX.

p Atet plerosq3 magna cæli affectione compertum a principibus doctrinæ uiris superiorum trium syderũ ignes esse:qui decidui ad terras fulminũ nomẽ hẽant.Sed maxime ex iis medio loco siti:fortassis quoniã cõtagiũ nimii humoris ex superiore circulo : atq3 ardoris ex subiecto p hunc modum egerat.Ideoq3 dictum Iouem fulmina iaculari.Ergo ut e flagrante ligno carbo cum crepitu:sic a sydere cælestis ignis expuitur:præscita secum afferens:ne abdicata quidem sui parte in diuinis cessante operibus.Idque maxime turbato fit aere:quia collectus humor abundantiam stimulat:ut quia turbatur quodam ceu grauidi syderis partu.

Interualla syderum. CA. XXI.

i Nterualla quoq3 syderum a terra multi indagare tentauerunt.Et solem abesse a luna undeuiginti partes:quantum lunam ipsam a terra prodiderunt. Pythagoras uero uir sagacis animi a terra ad lunam.cxxv.milia stadiorum esse collegit. Ab ea usq3 ad solem duplum. Inde ad duodecim signa triplicatum.In qua sententia Gallus Sulpitius noster fuit.

De syderum musica. CA. XXII.

s Ed Pythagoras interdum ex musica ratione appellat tonum:quãtum absit a terra luna. Ab ea ad Mercurium spatii eius dimidium.& ab eo ad Venerem.A qua ad solem sesquiplum.A sole ad Martem tonum.i.quãtum ad lunam a terra.Ab eo ad Iouem dimidium.& ab eo ad Saturnum dimidium.& inde sescuplum ad signiferum.ita septem tonos effici.quã diapason harmoniam uocant:hoc est uniuersitatem cõcentus.in ea Saturnum Dorio moueri.Mercuriũ Phtongo.iouem phrygio.& in reliquis similia iocunda magis q̃ necessaria subtilitate.

De mundi geometria. CA. XXIII.

f Tadium.cxxv.nostros efficit passus:hoc est pedes sexcentos.xxv.Possidonius nõ minus.xl.stadiorum a terra altitudinem esse.in qua nubila ac uenti nubesq̃ perueniant.inde purum liquidumq̃ & imperturbatæ lucis aerem.Sed a turbido ad lunam uicies centum stadiorum. Inde ad solem quinquies milies.Eo spatio fieri ut tam immensa eius magnitudo nõ exurat terras.Plures aũt nubes noningentis stadiis in altitudinem subire prodiderũt. Incomperta hæc & inextricabilia: sed tam prodenda q̃ sunt prodita.in quis tamen una ratio geometricæ collectionis nunq̃ fallacis possit non repudiari:si cui libeat altius ista prosequi.Nec ut mensura id enim uelle pene dementis ocii est)sed ut tãtum coniectanti animo constet existimatio.Nam cum trecentis.lx.& fere sex partibus orbis solis ex circuitu eius patere appareat circulum per quẽ meat sempq̃ dimetiens tertiam partem ambitus:& tertiæ paulo minus septimam colligat:apparet dempta eius dimidia:quoniam terra centralis interueniat.Sextam uero partem huius immensi spatii quod circa terram circuli solaris animo comprehenditur inesse altitudinis spatio.Lunæ uero duodecimam:quoniam tanto breuiore q̃ sol ambitu currit.ita ferri eam in medio solis ac terræ.Mirum quo procedat improbitas cordis humani paruulo aliquo inuitata successu. Sicut in supradictis occasionem impudentiæ ratio largitur:ausiq̃ diuinare solis ad terram spatia. Eadem ad cælum agunt:quoniam sit medius sol:ut protinus mundi quoq̃ ipsius mensura ueniat ad digytos. Quantas enim dimentientes habeat septimas:tantas habere circulum duo & uicesimas:tanq̃ plane a ꝑpendiculo mensura cæli constet.Aegyptia ratio quã Petosiris & Necepsos ostendere:singulas partes: in lunari circula(ut dictum est)minimo.xxxiii.stadiis paulo amplius petere colligit.In saturni amplissimo duplum.In solis quem medium esse diximus utriusque mensuræ dimidium. Quæ computatio plurimum habet pudoris:quoniam ad Saturni circulum addito signiferi ipsius interuallo nec numerabilis multiplicatio efficitur.

De repentinis syderibus. CA. XXIIII.

x Estant pauca de mundo.Nãq̃ & in ipso cælo stellæ repente nascuntur plura earum genera.

De cometis & cælestibus prodigiis: natura:& situ:& generibus eorum. CA. XXV.

c Ometas græci uocant:nostri crinitas horrentes crine sanguineo: & comarũ modo ĩ uertice hispidas.Iidem pogonias:quibus inferiore ex parte in speciem barbæ longæ ꝓmittitur iuba:Aconitæ iaculi modo uibrantur ocissimo significatu.Hæc fuit de qua quinto consulatu suo Tyberius imperator Cæsar præclaro carmine perscripsit ad hunc diem nouissime uisam. Easdem breuiores & in mucronem fastigiatas xiphias uocauere:quæ sunt omnium palidissime:& quodam gladii nitore: ac sine ullis radiis:quos chryseus auro nomine similis:colore autem electro raros e margine emittit.Pithetes doliorum cernitur figura in concauo fumidæ lucis.Ceratias cornus speciem habet: qualis fuit cũ græcia apud salamina depugnauit.Lampades ardentes imitantur faces. Hippeus equinas iubas celerrimi motus:atq̃ in orbem circa se euntis.Fit & candidus cometes argenteo crine ita refulgens:ut uix contueri liceat:specieque humana dei effigiem in se ostendens.Fiunt & hirti uillorum specie & iuba aliqua circundati.Semel adhuc iubæ effigies mutata in hasta est olympiade centesima octaua:urbis anno.ccclxxxxviii.Breuissimum quo cernerentur spatium septem dierum annotatum est:longissimum octogita.Mouentur autem alii errantium modo:alii immobiles hærent.Omnes ferme sub ipso septentrione aliqua eius parte non certa:sed maxime in candidam:quæ lactei circuli nomen accepit. Aristoteles tradit & simul plures cerni nemini compertum alteri:quod equidem sciam. Ventos autem ab iis graues æstusque significari. Fiunt & hybernis mensibus & in austrino polo.sed ibi citra ullum iubar. Diraque comperta æthiopum & ægypti populis:cui nomen æui eius rex dedit Typon:ignea specie:ac spiræ modo intorta:uisu quoque toruo:nec stella uerius q̃ quidam igneus nodus.Sparguntur aliquando & errãtibus stellis cæterisque crines.Sed cometes nunq̃ in occasura parte cæli est. Terrificum magna ex parte sydus ac non leuiter piatum ut ciuili motu Octauio consule.Iterumq̃ Pompeii & Cæsaris bello. In nostro uero æuo circa ueneficium quo Claudius Cæsar imperiũ reliquit Domitio Neroni:ac deinde principatu eius assiduum prope ac sæuum:Referre arbitrantur in quas partes sese iaculetur:aut cuius stellæ uires accipiat:quasq̃ similitudines reddat:& quibus in locis emicet.Tibiarum specie arti musicæ portẽdere.Obscenis autem moribus in uerendis partibus.Signorum ingeniis & eruditioni si triquetram figuram quadratamue paribus angulis ad aliquos perennium stellarum situs edant. Venena fundere in capite septentrionalis:austrinæue serpentis. Cometes in uno totius orbis loco colitur in templo romæ admodum faustus Diuo Augusto iudicatus ab ipso:qui incipiente eo apparuit ludis: quos faciebat Veneris genitricis non multo post obitum patris Cæsaris in collegio ab eo instituto. Namq̃ his uerbis id gaudium prodidit.Iis ipsis ludorum meorum diebus sydus crinitum per septẽ dies in regione cæli sub septentrionibus est conspectum.Id oriebatur circa undecimam horam diei:clarumq̃ & omnibus terris conspicuum fuit.Eo signo significari uulgus credidit Cæsaris animam inter deorum immortalium numina receptam.quo nomine id insigne simulacro capitis eius quod mox in foro consecrauimus adiectum est.Hæc ille in publicum.Interiore gaudio sibi illum natum seseq̃ in eo nasci interpraetatus est:& ut uerum fateamur:salutare id terris fuit.Sunt qui & hæc sydera perpetua esse credãt:suoq̃ ambitu ire: sed non nisi relicta a sole cerni. Alii uero qui nasci humore foetuito & ignea ui:ideoq̃ solui.

Hipparchus de syderibus per exempla hystorica:faces:
lampades:trabes bolides: &casma cæli. CA. XXVI.

i Dem Hipparchus nunq̃ satis laudatus:ut quo nemo magis approbauerit cognationem cum hominé syderum:animasq; nostras partem esse cæli nouam stellam & aliam in æuo suo geni/tam deprehẽdit:eiusq; motu qua die fulsit ad dubitationem est adductus:an ne hoc sæpius fiẽret:mouerenturq; & eæ quas putamus affixas.Idemque ausus rem etiam deo improbam annumerare posteris stellas:ac sydera ad normam expangere organis excogitatis:per quæ singularum loca atq; ma/gnitudines signaret:ut facile discerni posset ex eo:non modo an obirent:nascerenturq;:sed omnino ali/qua transirent moerenturue.item an crescerent minuerẽtq; cælo in hæreditate cunctis relicto:si q̃sq̃ qui rationem eam caperet inuentus esset.Emicant & faces non nisi causam decidunt uisæ.Qualis Germanico Cæsare gladiatorum spectaculum edente præter ora populi meridiano transcurrit.Duo gene/ra earum.Lampades uocant plane faces.Alterũ bolidas:qualem mutinensibus malis uisum est.Distantq; faces uestigia longa faciũt priore ardente parte.Bolis uero perpetua ardens longiorem trahit limitẽ.Emicant & trabes simili modo:quas docos uocant:quales cum lacedemonii classe uicti imperium græciæ amisere.Fit & cæli ipsius hiatus quem uocant chasma.

De cæli coloribus. CA. XXVII.

f It & sanguinea spẽ:quo nihil terribilius mortalium timori est.Incendium ad terras cadens inde.Sicut olympiadis centesimæ septimæ anno tertio cum rex Philippus græciam quateret: Atqui hæc ego ratis tẽporibus naturæ ut cætera arbitror existere:nõ ut plerique uariis de causis quas ingeniorum acumen excogitat.Quippe ingentium malorum fuere p̃nuntia.Sed ea accidisse non quia hæc facta sunt arbitror:uerum hæc ideo facta quia incasura erãt illa raritate autem.Occultam eo/rum esse rationem:ideoq; non sicut exortus supradictos defectusq; & multa alia nosci.

De flamma cæli. CA. XXVIII.

c Ernuntur & stellæ cum sole totis diebus:plerumq; & circa solis orbẽ ceu spem coronæ & uersicoloris circuli.Qualiter Augusto Cæsare in prima iuuenta urbem intrante post obitum pa/tris ad nomen ingens capessendum. De coronis celestibus. CA. XXIX.

e Xistunt eædem coronæ circa lunam & circa nobilia astra cælo quoq; inhærentia.Circa solem arcus apparuit.L.Opinio.iii.Q.Fabio.ii.cons.orbis.L.portio.M.Acilio.

De circulis repentinis. CA. XXX.

c Irculus rubri coloris.L.Iulio.P.Rutilio cons.Fiunt prodigiosi & lõgiores solis defectus qualis occiso dictatore Cæsare:& Antonio bello totius pene anni pallore continuo.

Plures soles. CA. XXXI.

e T rursus plures soles cernuntur:nec supra ipsum nec infra:sed ex obliquo nunq̃ iuxta:nec contra terram:nec noctu.sed aut oriente aut occidente.Semel in meridie conspecti in bosphoro p̃duntur:qui a matutino tempore durauerunt in occasum.Trinos soles antiqui sæpius uidere.Sicut.Sp.Postumio.Q.Minutio.Q.Martio.M.Portio.M.Antonio.P.Dolobella &.M.Lepido.L.Planco cons.& nostra ætas uidit Diuo Claudio prĩcipe consulatu eius Cornelio Orfito collega.Plures simul q̃ tres uisi ad hoc æui nunq̃ produntur.

Plures lunæ. CA. XXXII.

l Vnæ quoq; trinæ:ut Cn.Domitio.C.F.L.Annio cons.apparuere:quos pleriq; apparuerunt soles nocturnos. Dierum lux nocte. CA. XXXIII.

l Vmen de cælo noctu uisum est.C.Cecilio.Cn.Papyrio cons.& sæpe alias ut diei species noctu luceret. Clypei ardentes. CA. XXXIIII.

c Lypeus ardens ab occasu ad ortum scintillans transcurrit solis occasum.L.Valerio.Cn.Mario cons. Ostentum cæli. CA. XXXV.

s Cintillam e stella cadere:& augeri terræ appropinquantem:ac postq̃ in lunæ magnitudinem fa/cta sit illuxisse ceu nubilo die.Dein cum in cælum se reciperet:lampadem factam semel unq̃ p̃ditur.Cn.Octauio.C.Scribonio cons.Vidit hoc Licinius Syllanus p̃consul cum comitatu suo.

De discursu stellarum. CA. XXXVI.

f Ieri uidentur & discursus stellarum nũquam temere ut non ex ea parte truces uenti coorian/tur:& ex iis tunc procellæ in mari terrisq;. De stellis castoribus. CA. XXXVII.

u Idi in nocturnis militum uigiliis inhærere pilis pro uallo fulgurum effigies:eæ & antennis na/uigantium aliisq; nauium partibus ceu uocali quodam sono insistunt ut uolucres sedem ex se/de mutantes.Graues cum solitariæ uenere:mergentesq; nauigia:& si in carinæ ima deciderint exurentes.Geminæ autem salutares:& prosperi cursus prænuntiæ.quarum aduẽtu fugari diram illam ac minacem appellatamq; Helenam ferunt.Et ob id Polluci & Castori id numen assignant:eosq; in mari deos inuocant.Hominum quoq; capita uespertinis horis magno præsagio circũfulgent.Omnia icer/ta ratione & in naturæ maiestate abdita.

De aere. CA. XXXVIII.

h Actenus de mundo ipso syderibusque.Nunc reliqua cæli memorabilia.Namq; & hoc cælum appellauere maiores.Quod alio nomine aera:omne quod inani simile utilem hunc spiritum fundit.Infra lunam hæc sedes:multoque inferior.Vt animaduerto propemodum constare:infinitum ex superiore natura aeris & terreni halitus miscens utraque sorte confunditur.Hinc nubila:tonitrua:& alia fulmina.Hinc grandines:& pruinæ:hymbres:procellæ:turbines.Hinc plurima mor/

talium mala:& rerum naturæ pugna ſecum.Terrena in cælum tendentia deprimit ſyderum uis.Eademque quæ ſponte non ſubeant ad ſe trahunt.Decidunt hymbres.Nebulæ ſubeunt.Siccātur amnes:Ruunt grandines.Torrent radii:& terram in medium undique impellunt.Iidem infracti reſiliunt:& quæ potuere auferūt ſecum.Vapor ex alto cadit:rurſumque in altum redit.Vēti ingruunt inanes.Iidēque cum rapina remeant.Tot animalium hauſtus ſpiritum e ſublimi trahit.At ille contra nititur.Telluſque ut inani cælo ſpiritum infundit.Sic ultro citro commeante natura ut tormento aliquo mundi celeritate diſcordia accendatur:nec ſtare pugnæ licet:ſed aſſidue rapta conuoluitur.Et circa terram immenſo reſum quaſi globo tendit ſubinde per nubes cælum aliud obtexens.Ventorum hoc regnum.Itaque præcipua eorum natura ibi:& ferme reliquas complexa cauſas quoniam & tonitruum & fulminum iactus horum uiolentiæ pleriq; aſſignant.Quin & ideo lapidibus pluere interim q uento ſint rapti:& multa ſimiliter.Quamobrem plura ſimul dicenda ſunt.

De æſtatis tempeſtatibus. CA. XXXIX.

t Empeſtatum rerumq; quaſdam ſtatas eſſe cauſas:quaſdam uero fortuitas:aut adhuc rationis incōpertæ manifeſtum eſt.Quis enim æſtates & hyemes quæq; in temporibus annua uice intelliguntur ſyderum motu fieri dubitet? Ergo ut ſolis natura temperando intelligitur annus:ſic reliquorum quoq; ſyderum propria eſt quibuſq; uis:& ad ſuam cuiq; naturam fertilis.Alia ſunt ī liquorē ſoluti humoris fœcūda.Alia cōcreti in pruinas:aut coacti in niues:aut glaciati ī grādines. Alia flatus teporis.Alia uaporis.Alia roris.Alia rigoris.Nec uero hæc tanta debent exiſtimari quanta cernunt: cum eſſe eorum nullum minus luna tā immēſæ altitudinis ratio declaret.Igitur ī ſuo quæq; motu naturā ſuā exercent.quod manifeſtū Saturni maxime tranſitus hymbribus faciunt.Nec meantium modo ſyderum hæc uis eſt:ſed multorum etiam adhærentium cælo quotiens errantium acceſſu impulſa: aut cōiectu radiorum exſtimulata ſunt.qualiter in ſuculis ſentimus accidere:quas græci ob id pluuio nomine hyadas appellant.Quin & ſua ſpōte quædā ſtatiſq; temporibus ut hædorum exortus arcturi uero ſydus non ferme ſine procelloſa grandine emergit.

De caniculæ exortu. CA.XL.

n Am caniculæ exortu accendi ſolis uapores quis ignorat?Cuius ſyderis effectus ampliſſimi in terra ſentiuntur.Feruent maria exoriente eo.Fluctuant in celis uina.Mouentur ſtagna.Origē appellat ægyptus feram:quam in exortu eius contraſtare & conueri tradit:ac uelut adorare cum ſternuerit.Canes quidem toto eo ſpatio maxime in rabiem agi non eſt dubium.

Vis temporum anni ſtatua. CA. XLI.

q Vin in partibus quoq; ſignorum quorundam ſua uis ineſt ut autumnali æquinoctio brumaque cum tempeſtatibus confici ſydus intelligimus.

De incertis tempeſtatibus. CA. XLII.

n Ec hymbribus tantum tēpeſtatibuſq; ſed multis & corporum & ruris experimentis. Afflantur alii ſydere.Alii cōmouentur ſtatis temporibus:aluo:neruis:capite:mente.Olea & populus alba & ſalices folia ſolſtitio circumagunt:Floret ipſo brumali die ſuſpēſa in tectis arentis hærba pulegii.Rumpuntur intentæ ſpiritu membranæ.Miretur hoc qui non obſeruet quotidiano experimēto hærbam unā:quæ uocatur hæliotropiū abeuntē ſolem intueri ſemper:oībuſq; horis cū eo uerti: uel nubilo obūbrante.Iam quidē lunari poteſtate oſtrearum cōchyliorūq; & concharum omniū corpora augeri:& rurſus minui.Quin & ſoricū fibras reſpondere numero lunæ exqſiuere diligentiores. Minimumq; animal formicā ſentire uires ſyderis interlunio ſemper ceſſantē.Quo turpior homini inſcita eſt:fatenti præcipue iumentorum quorūdā in oculis morbos cū luna increſcere ac minui.Patrocinatur uaſtitas cæli īmenſa diſcreta altitudine in duo atq; ſeptuaginta ſigna.Hæ ſunt rerum aut animantium effigies: in quas digeſſere cælum periti.In his quidā mille ſexcentas annotauere ſtellas inſignes uidelicet affectu uiſuue. Extempli gratia in cauda tauri ſeptem quas appellauere Vergilias.In frōte ſuculas.Boetem quæ ſequitur ſeptentriones.

De hymbribus. CA. XLIII.

e Xtra has cauſas non negauerim exiſtere hymbres uentoſq;:quoniam humidam a terra alias uero propter uapores fumidam exhalare caliginem certū eſt.Nubeſque liquore egreſſo in ſublime:aut ex aere coacto in liquorem egreſſo in ſublime: aut ex aere coacto in liquorem gigni.Denſitas earum corpuſque haud dubie coniectatur argumentorum ſolem obumbret. Perſpicuū alias etiam urinantibus in qualibet profundam aquarum altitudinem.

Quare lapides pluuant. CA. XLIIII.

i Gitur non eam inficias:poſſe in has & ignes ſuperne ſtellarum decidere: quales ſereno ſæpe cernimus:quorum ictu concuti aera uerum eſt:quando & tæla uibrata ſtridunt.Cum uero in nubem peruenerint:uaporem diſſonum gigni ut candente ferro in aquam demerſo:& fumidum uorticem uolui.Hinc naſci procellas.

De tonitruis & fulgoribus. CA. XLV.

e T ſi in nube luctetur flatus aut uapor tonitrua edi:ſi erumpat ardens:fulmina.Si longiore tractu nitatur fulgetra.His findi nubem:illis prumpi.Et eſſe tonitrua impactorum ignium plagas:ideoque protinus corruſcare igneas nubium rimas.Poſſe & repulſu ſyderum depreſſum qui a terra meauerit ſpiritum nube cohibitum tonare natura ſtrangulante ſonitum dum rixetur. Edito fragore cum erumpat: Vt in membrana ſpiritu intenta: poſſe & atritum dum in præceps feratur illum quiſquis eſt ſpiritum Accendi. Poſſe & afflictu nubium elidi: Vt duorum lapidum ſintillantibus fulgetris. Sed hæc omnia eſſe fortuita. Hinc bruta fulmina & uana ut quæ nulla ne-

niant ratione naturæ. Is percuti montes: iis maria: omnesque alios irritos actus. Illa uero fatidica ex alto statisq; de causis & ex suis uenire syderibus. Simili modo uentos uel potius flatus posse ex arido siccoq; anhelitu terræ gigni non negauerim. Posse & aquis aera expirantibus q neq; in nebulā dēsetur: nec crassescat in nubes. Posse & solis impulsu agi: quoniam uentus non aliud intelligatur q̄ fluctus aeris: pluribusque etiam modis. Namque & fluminibus & niuibus & e mari uidemus etiam tranquillo: & alios quos uocant altanos e terra consurgere. Qui quidē cū e mari redeunt tropei uocātur: si pergūt apogei.

Qua ratione echo reddatur. CA. XLVI.

m Ontium uero flexus crebriq; uertices & conflexa Cubito aut confracta in humeros iuga concaui uallium sinus scindunt inæqualiter: inde resultantem aera quæ causa etiam uoces multis in locis reciprocas facit.

De uentis. CA. XLVII.

s Ine fine uentos generant iam quidam etiam specus: qualis in dalmatiæ ora uasto in præceps hiatu: in quem deiecto leui pondere quamuis tranquillo die turbini similis emicat procella. nomen loco est sentaquin: Et in cyrenaica prouincia rupes quædam austro traditur sacra: quā profanum sit attrectari hominis mano: confestim austro iuoluente harenas. In domibus etiam multis manufacta inclusa opacitate conceptacula auras suas: habent adeo cā non deest. Sed plurimum interest flatus sit an uentus: illos status atque perspirantes: quos non tractus aliquis uerum terræ sentiunt: qui non aura non procella maris: sed appellatione quoque ipsa uenti sunt. Qui siue assiduo mundi in incitu & contrario syderum occursu nascuntur. siue hic est ille generabilis rerum naturæ spiritus huc illucq; tanq̄ in utero aliquo uagus: siue disparili errantium syderum ictu: radiorūque multiformi iactu flagellatus aer: siue a suis syderibus exeunt his proprioribus: siue ab illis cælo affixis cadunt: palā est illos quoque legem habere naturæ non ignotam etiam si nondum percognitam.

Naturæ & obseruationes uentorum. CA. XLVIII.

u Iginti & amplius auctores græci ueteres prodidere de his obseruationes: quo magis miror orbe tam discordi & in regna hoc est in membra diuiso tot uiris curæ fuisse tam ardua uentu pquirere inter bella præsertim & infida hospitia. Piratis etiam omnium mortalium hostibus transitus fame tenentibus: ut hodie quædam in suo quisq; tractu ex eorum commentariis qui nunq̄ eo accessere uerius noscant q̄ indigenarum scientia. Nunc uero pace tam festa: tam gaudente prouentu rerum artiumque principe omnino nihil adisci noua inquisitione: imo ne ueterum quidē inuēta pdisci. Non erāt maiora præmia in multos dispersa fortunæ magnitudine: & ista plures sine præmio alio q̄ posteros iuuandi eruerunt. Nāq; mores hominum senuere non fructus. Et immensa multitudo apertū quodcunq; est mare hospitaliq; littorum omnium appulsu nauigat: sed lucri non scientiæ gratia. Nec reputat cæca mens etiam tantum auaritiæ intenta idipsum sciētia posse tutius fieri. Quapropter scrupulosius q̄ instituto fortassis conueniat operi tractabo uentos tot milia nauigantium cernens.

Ventorum genera. CA. XLIX.

u Eteres quattuor omnino seruare totidem mundi partes: ideo nec Homerus plures nominat. Hebetius mox iudicatum est secuta ætas octo addidit ratione nimis subtili & concissā. Proximis inter utraque media placuit ad breue numerū additis q̄tuor. Sunt ergo bini in quattuor cæli partibus. Ab oriente æquinoctiali subsolanus. Ab oriēte brumali uulturnus. Illum apelioten: hūc græci eurum appellant. A meridie auster. Et ab occasu brumali africus: noton & liba nominant. Ab occasu æquinoctiali fauonius. Ab occasu solstitiali corus: zephyron & argesten uocant. A septentrionibus septentrio. Interque eum & exortum solstitialem aquilo. A parctias dicti & boreas. Numerosior ratio quattuor iis interiecerat transeam media regione inter septentrionem & occasum solstitialem. Itemq; cætiam media inter aquilonem & exortum æquinoctialem. Ab ortu solstitiali phoenica media regione inter ortum brumalem & meridiem. Item inter liba & noton compositum ex utroque medium. Inter meridiem & hybernum occidentem libanoton. Nec finis. Alii quippe mēsem nomine etiānum addidere inter boream & cætiam. Et inter eurum & noton & euronoton. Sunt etiā quidā peculiares quibusq; gentibus uenti non ultra certum procedētes tractum: ut Atheniensibus scyron: paulo ab argeste deflexus reliquæ græciæ ignotus. Aliubi elatior idem olympias uocatur. Consuetudo his oībus nominibus argesten intelligit & cætiam. Aliqui uocant hellespontion. Et eosdem alibi aliter. Item in narbōnensi puincia clarissimus uentorum est circius: nec ulli uiolentia inferior. Osti plerūq; recto ligustico mari perferens. Idem non modo in reliquis partibus cæli ignotus est: sed ne uiennam quidem eiusdem prouintiæ urbem attingens: paucis ante limitibus iugi modici occursu tantus ille uentorum est coercitus. Et autros in ægyptum penetrare negat Fabianus. Quo fit manifesta lex naturæ uentis etiam & tempore & fine dicto. Ver ergo aperit nauigantibus maria. Cuius in principio fauonii hybernum molliunt cælum sole aquarii .xxv. optinente partem. Is dies sextus est ante februarias idus. Competit ferme & hoc omnibus quos deinde ponā p singulas itercalatiōes: uno die anticipantibus rursumque lustro sequenti ordinē seruātibus. Fauoniū quidā ad .vii. cal. martii chelidoniā uocāt ab hirundinis uisu. Nonnulli uero ornithiā uno & septuagesimo die post brumā ab aduentu animū flantem per dies nouē. Fauonio cōtrarius est quē subsolanum appellauimus. Datus est aūt huic exortus uergiliaꝝ in totidem partibus tauri sex diebus ante maias idus. quod tempus austrinū est huic uento septentrione cōtrario. Ardentissimo autē æstatis tempore exoritur caniculæ sydus sole primam partē leonis ingrediente. Qui dies .xv. ante augusti chalend. est. Huius exortū diebus octo ferme aquilones antecedunt: quos prodromos appellāt.

Poſt biduum autem exortus iidem aquilones conſtantius perflant diebus.xl.quos etheſias uocãt. Mol
lire eos creditur ſolis uapor geminatus ardore ſyderis.Nec ulli uentorum magis ſtati ſunt.Poſt eos ru
ſus auſtri frequentes uſque ad ſydus arcturi:quod exoritur.xi.diebus ante æquinoctium autumni. Cũ
hoc corus incipit:corus autumnat Huic eſt contrarius uulturnus.Poſt id æquinoctium diebus fere q̃t/
tuor &.xl.uergiliarum occaſus hyemem incoat.Quod tempus in tertio idus nouembris incidere con/
ſueuit.hoc eſt aquilonis hyberni:multumque æſtiuo illi diſſimilis : cuius ex aduerſo eſt africus . Ante
brumam autem ſeptem diebus totidemque poſtea ſternitur mare halcyonum fœturæ:& inde nomen
ii dies traxere.Reliquum tempus hyemat.Nec tamen ſæuitia tempeſtatum concludit mare.Piratæ pri
mum coegere mortis periculo in mortem ruere:& hyberna experiri maria.Nunc idem auaritia cogit.
Ventorum etiam frigidiſſimi ſunt quos a ſeptentrione diximus ſpirare.Vicinus his corus.Ii & reliquos
compeſcunt:& nubes abigunt.Humidi auſter africus:& præcipue auſter italiæ.Narrant & ĩ ponto cæ/
cian in ſe trahere nubes.Sicci corus & uulturnus preterq̃ deſinentes.Niualles aquilo & ſeptentrio.Gran
dines ſeptentrio importat & corus.Aeſtuoſus auſter.Tepidi uulturnus & fauonius. Iidem ſubſolano ſi
ciores:& in totum omnes a ſeptentrione & occidente ſicciores:q̃ meridie & oriente . Saluberrimus au/
tem omnium aquilo.Noxius auſter & magis ſiccus fortaſſis quia humidus frigidior eſt.Minus eſurire
eo ſpirante creduntur animantes.Eteſiæ noctu deſinunt flare:& a tertia diei hora oriuntur.In hiſpania
& aſia ab oriente flatus eſt eorum.In ponto ab aquilone.Reliquis in partibus a meridie.Spirant autem
& a bruma qui uocantur ornithiæ:ſed leniores & paucis diebus.Permutant & duo naturam cum ſitu.
Auſter africæ ſerenus.Aquilo nubilus.Omnes uenti uicibus ſuis expirant maiore ex parte. Aut ut con/
trarius deſinenti incipiat cum proxime cadentibus.Surgunt a leuo latere in dextrum ut ſol ambiunt.
De ratione eorum menſtrua quarta maxime luna decernit.Iiſdem autem uentis in contrarium nauiga
tur prolatis pedibus:ut noctu plærumque aduerſa uela concurrant.Auſtro maiores fluctus eduntur q̃
aquilone.quoniam ille infernus ex imo maris ſpirat:hic ſummo.Ideoque poſt auſtros noxii præcipue
terremotus.Noctu auſter interdiu aquilo uehementior.Et ab ortu flantes diuturniores ſunt ab occaſu
flantibus.Septentriones in pari fere deſinunt numero.Quæ obſeruatio etiam in aliis multis rerum na/
turæ partibus ualet.Mares itaque exiſtimantur impares numeri.Sol & auget & comprimit flatu . Au/
get exoriens occidẽſque.Comprimit meridianus æſtiuis temporibus.Itaque medio diei aut noctis ple/
rumque ſopiuntur:quia aut nimio frigore aut æſtu ſoluuntur.Et hymbribus uenti ſopiuntur . Expe/
ctantur autem maxime unde nubes diſcuſſæ adaperuere cælum.Omnium quidem ſi libeat obſeruare
minimos ambitus redire eaſdem uices quadriennio exacto Eudoxus putat non uentorum modo ue/
rum & reliquarum tempeſtatum magna ex parte.Et eſt principium luſtri eius ſemper intercalari an/
no caniculæ ortu.De generalibus uentis hæc.

De repentinis flatibus. CA. L.

Vnc de repentinis flatibus qui exhalante terra ut dictum eſt coorti rurſuſq; deiecti interim ob
n ducta nubium cute multiformes exiſtunt . Vagi quippe & ruentes torrentium modo ut ali/
q̃bus placere oſtendimus:tonitrua & fulgura edunt.Maiore uero illati põdere icurſuq; ſi late
ſiccam ruperint nubẽ:procellã gignũt quæ uocaẽ a græcis ecnephias. Sin uero depreſſo ſinu arctius ro/
tati effregerint ſine igne hoc eſt ſine fulmine uerticem faciunt:quæ typhon uocatur ideſt uibratus.Ecne/
phias defert.Hic ſecum aliquid abreptum e nube gelida conuoluens uerſanſque : & ruinam ſuam illo
pondere aggrauans:& locum ex loco mutans rapida uertigine:præcipua nauigantium peſtis : non an/
tennas:modo uerum ipſa nauigia contorta frangens:tenui remedio aceti in aduenientem effuſi:cui fri/
gidiſſima eſt natura.Idem illiſu ipſo repercuſſus correpta ſecum in cælum refert.ſorbetque in excelſum
Quod ſi maiore depreſſæ nubis eruperit ſpecu:ſed minus alto q̃ procella : nec ſine fragore turbinem
uocant:proxima quæq; proſternentem.Idem ardentior accenſuſque dum fuerit præſter uocatur am/
burens contracta pariter & proterens.

Alia prodigioſa genera tempeſtatum. CA. LI.

n On fit autem aquilonibus typhon nec niualis:aut niue iacente ecnephias.Quod ſi ſimul rupit
nubem:exarſitq;:& ignem habuit:aut poſtea concepit fulmen eſt.Diſtat a præſtere quo flam/
ma ab igne.Hic late fundiẽ flatu.Illud conglobaẽ impetu.Vortex aũt hic meando diſtat a turbine quo
bine quo ſtridor a fragore.Procella latitudie ab utroq; diſiecta nube uerius q̃ rupta.Fit & caligo beluæ
ſimilis nube dira nauigantibus.Vocatur & columna cum ſpiſſatus humor rigenſq; ipſe ſe ſuſtinet . Ex
eodem genere & in longam ueluti fiſtulam nubes aquam trahit.

Quibus in terris fulmina non cadant. CA. LII.

Yeme & æſtate rara fulmina contrariis de cauſis:quoniam hyeme dẽſatus aer nubiũ craſſio/
h re corio ſpiſſatur:omniſque terrarum exhalatio rigens ac gelida quicquid accepit ignei uapo/
ris extinguit.Quæ ratio imunẽ ſcythiam & circa rigentia a fulminum caſu præſtat:& e diuer
ſo nimius ardor ægyptum.Siqdem calidi ſicciq; halitus terræ raras admodũ tenueſq; & ĩfirmas dẽſan
tur in nubes:Vere aũt & autumno crebriora fulmina corruptis ĩ utroque tẽpore æſtatis hyemiſq; cau/
ſis.Qua ratione crebra in italia fulmina quia mobilior aer mitiore hyeme & æſtate nimboſa : ſemper
quodammodo uernat uel autũnat.Italiæ quoque partibus iis quæ a ſeptentrione deſcendunt a tepore
qualis eſt urbis campaniæ tractus iuxta hyeme & æſtate fulgurat:quod non in alio ſitu.

Fulgurum genera & miracula. CA. LIII.

f Vlminum ipsorum plura genera traduntur. Quæ sicca ueniunt non adurunt: sed dissipant. Quæ humida non urunt: sed infuscant. Tertium est quod clarum uocant mirificæ maxime naturæ: quo dolia exhauriuntur intactis operimentis: nulloq; alio uestigio relicto. Aurum & æs & argentum liquatur intus sacculis ipsis nullo modo ambustis: ac ne confuso quidem signo ceræ. Martia princeps romanorum icta grauida partu exanimato ipsa citra ullum aliud incõmodum uixit. In catilinianis prodigiis pompeiano ex municipio. M. Herennius decurio sereno die fulmine ictus est.

De obseruationibus. CA. LIIII.

t Huscorum littere noue deos emittere fulmina existimant: eaque esse undecim generum. Iouem enim trina iaculari. Romani duo tantum ex his seruauere: diurna attribuentes ioui: nocturna Summano. Rariora sane eadem causa frigidioris cæli hetruria rũpere a terra quoq; arbitratur quæ infera appellat brumali tempore facta sæna maxime & execrabilia: cũ sint omnia quæ terrena existimant non illa generalia: nec a syderibus uenientia: sed ex proxima atq; turbidiore natura. Argumentum euidens est q̃ oĩa a superiore cælo decidentia obliquos habeant ictus: hæc autem quæ uocant terrena rectos. Sed quia ex propriore materia cadunt ideo creduntur e terra exire: quoniam ex repulsu nulla uestigia edant: cum sit illa ratio non inferni ictus sed aduersi: Saturni ea a sydere proficisci subtiliter ista consectati putant: sicut cremantia a Martis. Qualiter cum uulscinii oppidum thuscorum opulentissimum totum concrematum est fulmine. Vocant & familiaria in totam uitam fatidica: quæ prima fiunt familiam suam cuique indepto. Cæterum existimant non ultra decem annos portendere priuata: præterq̃ hæc quæ matrimonio primo facta aut natali die. Publica non ultra tricesimum annum: præterq̃ in deductione oppidorum.

De fulminibus euocandis. CA. LV.

e Xtat annalium memoria sacris quibusdam & precationibus uel cogi fulmina uel impetrari. Vetus fama est hetruriæ impetratum uulsinis & urbe & agris depopulatis: subeunte monstro quod uocauere Oltam: euocatum & a Porsena suo rege & ante eum a Numa sæpius hoc factitatum in primo annalium suorum tradit. L. Piso grauis auctor. Quod imitatum parum rite Tullum Hostilium ictũ fulmine. Lucosque & aras & sacra habemus: inter quæ statores & tonantes & feretrios elicium quoq; accepimus iouem. Varia in hoc uitæ sententia & pro cuiuslibet animo. Imperari naturæ audacis est credere: nec minus habetis beneficiis abrogare uires: quando in fulgurum quoque interpretatione eo profecit scientia: ut uentura alia finito die præcinat: & an peremptura sint fatum: aut apertura potius alia fata quæ lateant: innumerabilius in utroque publicis priuatisque experimentis. Quamobrem sint ista (ut rerum naturæ libuit) aliis certa: aliis dubia: aliis probata: aliis damnanda. Nos cætera quæ sunt in his memorabilia non omittemus.

Catholica fulgurum. CA. LVI.

f Vlgetrum prius cerni q̃ tonitrum audiri cum simul fiant certũ est. Nec mirum quoniam lux sonitu uelocior. Ictum aũt & sonitum cõgruere ita modulante natura. Sed sonitum profecti esse fulminis: nõ illati. etiãnum spiritũ ociorẽ fulmine: ideo quãti prius omne & afflari q̃ pcuti: nec queq̃ tangi qui prior uiderit fulmen: aut tonitrua audierit. Leua ꝓspera existimãtur. quoniam leua parte mundi ortus est. Nec tam aduentus spectatur q̃ reditus: siue ab ictu resiliat ignis: siue opere confecto aut igne consumpto spiritus remeet. In xvi. partes cælum in eo respectu diuisere tusci. Prima est a septẽtrionibus ad æquinoctialem exortum. Secũda ad meridiem. Tertia ad æquinoctialem occasum. Quarta optinet quod reliquum est ab occasu ad septentriones. Has ĩ quaternas iterum diuisere partes: ex quibus octo ab exortu sinistras: totidem e cõtrario appellauere dextras. Ex iis maxime dira quæ per septẽtriones occasum attingunt. Itaque per plurimum refert unde uenerint fulmina & quo concesserint. Optimum est in exortiuas redire partes. Ideo cum a prima cæli parte uenerint: & in eandem concesserint summa fœlicitas portenditur. Quale Syllæ dictatori ostentum datum accipimus. Cætera ipsius mundi portione minus prospera aut dira. Quædam fulgura enuntiare non putant fas: nec audire: præterq̃ si hospiti indicentur aut parenti. Magna obseruationis huius uanitas tacta Iunionis æde romæ deprehensa est Scauro cõsule qui mox princeps fuit. Noctu magis q̃ iterdiu sine tonitribus fulgurat. Vnũ animal hominem non semper extinguit: cætera illico: hunc uidelicet natura tribuente honorem: cum tot beluæ uiribus præstent. Omnia contrarias incubant partes. Homo nisi conuertatur ui percussus non expirat. Suerne icti concidunt. Vigilans ictus conuiuentibus oculis dormiens patentibus reperitur. Hominem ita exanimatum cremari fas non est: condi terra religio tradidit. Nullum animal nisi exanimatum fulmine accenditur. Vulnera fulminitorum frigidiora reliquo corpore sunt.

Quæ non feriantur fulmine. CA. LVII.

e X iis quæ terra gignuntur lauri fruticẽ nõ icit. Non unq̃ altius quinq; pedibus descendit in terram. Ideo pauidi altiores specus tutissimos putant: aut tabernacula pellibus beluarum quas uitulos marinos appellant: quoniam hoc solum animal ex marinis non percutiat: sicut nec e uolucribus aquilam: quæ ob hoc armiger huius tæli fingitur in italia inter terracinam & ædẽ Feroniæ turres bellicis temporibus desiere fieri: quia non nullæ earum sunt fulmine dirutæ.

De ꝓdigiosis pluuiis lacte & sanguine carne ferro lana lateribus coactis CA. LVIII.

p Ræter hæc inferiore cælo relatum in monumenta est lacte & sanguine pluuisse. M. Acilio. C. Portio cons. Et sæpe alias carne. sicut. L. Volũnio Seruio Sulpitio cons. Exq; ea non perputruis-

se quod non diripuissent aues.Item ferro in lucanis anno antequam.M.Crassus a parthis interemptus est:omnesque cum eo lucani milites:quorum magnus numerus in exercitu erat. Effigies quæ plurat spongiarum fere similis fuit.Aruspices cauenda præmonuerunt superna uulnera.L.Autem Paulo C. Marcello cons.lana pluit circa castellum carissanum : iuxta quod post annum T.Annius Milo occisus est.Eodem causam dicente lateribus coctis pluisse in eius anni acta relatum est.

De crepitu armorum & tubarum de cælo audito. CA. LIX.

a Rmorum crepitus & tubæ sonitus auditus e cælo cimbricis bellis accepimus.crebroq; & prius & postea.Tertio uero consulatu Marii ab amerinis & tudertibus spectata arma cælestia ab ortu occasuque inter se concurrētia pulsis quæ ab occasu erant.Ipsum ardere cælum minime mirum est.Et sæpius uisum maiore ui ignis nubibus correptis.

De lapidibus e cælo cadentibus. CA. LX.

c Elebrant græci Anaxagoram clazomenium olympiadis septuagesimæ octauæ secundo anno prædixisse cælestium litterarum scientia quibus diebus saxum casurum esset e sole. Idque factum interdiu in thraciæ parte ad egos flumen.Qui etiam lapis nunc ostenditur magnitudine uehiculi colore adusto:comete quoq; illis noctibus flagrante.Quod si quis prædictum credat:simul fateatur necesse est maioris miraculi diuinitatem fuisse Anaxagoræ:soluiq; rerum naturæ intellectum & confundi omnia si aut ipse sol lapis esse:aut unq̄ lapidem in eo fuisse credatur. Decidere tamen crebro non erit dubium.in abidi gymnasio ex ea causa colitur hodieque modicus quidam : sed quem in medio terrarum casurum idem Anaxagoras prædixisse narratur. Colitur & Casandriæ : quæ potidea uocitata est ob id deducta. Egoipse uidi in uocontiorum agro pauloante delatum.

De arcu cælesti. CA. LXI.

a Rcus notamus extra miraculum frequentes:& extra ostētum.Nam nec pluuios quidem aut serenos dies cum fide portendunt.Manifestum est radium solis imissum cauæ nubi repulsa acie in solem fringi:colorūq; uarietatē mixtura nubium aeris igniūque fieri.Certe nisi sole aduerso non fiunt:nec unq̄ nisi dimidia circuli forma:nec noctu.Quāuis Aristotiles prodat aliquando uisum:quod tamen fatetur idem non nisi tricesima luna posse.Fiunt autem hyeme maxime ab æquinoctio autumnali die decrescente.Quo rursus crescente ab æquinoctio uerno non existunt: nec circa solstitium longissimis diebus:bruma uero hoc est breuissimis diebus frequenter.Idem sublimes humili sole:humilesq; sublimi :& minores occidente uel oriente:sed in latitudinem diffusi.Meridie exiles : uerum ambitus maioris. Aestate uero per meridiem non cernuntur. Post autumni æquinoctium quacunque hora.Nec unq̄ plures simul q̄ duo. Cætera eiusdem naturæ non multis dubia esse uideo.

De grandine:niue:pruina:nebula:rore. CA. LXII.

g Randinem coglaciato hymbre gigni:& niuem eodem humore molluis coacto.Pruinam autem ex rore gelido.Per hyemem niues cadere non grandines:ipsasq; grandines inter diu sæpius q̄ noctu:& multo celerius resolui q̄ niues.Nebulam nec æstate nec maximo frigore existere.Rores neq; gelu:neq; ardoribus:neq; uentis:nec nisi serena nocte.Gelando liquorem minui: solutaque glacie non eundem inueniri modum.

De Nubium Imaginibus. CA. LXIII.

u Arietates colorum figurarumque in nubibus cerni prout admixtus ignis superet aut uincat:

De Propietatibus Cæli In Locis. CA. LXIIII.

p Ræterea quasdā proprietates cæli quibusdam locis esse.Roscitas æstate africæ noctes:In italia locris & lacu uelino nullo non die apparere arquus.Rhodi & syracusis nunq̄ tanta nubila obduci:ut non aliqua hora sol cernat.Qualia aptius suis referent in locis.Hæc sint dicta de aere.

De Natura Terræ CA. LXV.

f Equitur terra cui uni rerum naturæ partium eximia propter merita cognomē īdidimus maternæ ueneratiōis.Sic hoīum illa ut cælum dei:quæ nos nascentes excipit:natos alit:semelque editos sustinet semp:nouissime complexa gremio iam a reliqua natura abdicatos:tum maxime ut mater operiens:nullo magis sacramento q̄ quo nos quoq; sacros facit:etiam monumenta ac titulos gerens.nomenq; prorogans nostrum:& memoriam extendens cōtra breuitatem æui.Cuius numē ultimum iam nonnullis imprecamur rati graue:tanq̄ nesciamus hanc esse solam:quæ nunq̄ irascatur homini:Aquæ subeunt in hymbres:rigescunt in grandines:tumescunt in fluctus:præcipitantur in torrentes.Aer densatur nubibus:furit procellis.At hæc benigna:mitis:indulgens:ususq; mortalium semper ancilla:quæ coacta generat:quæ sponte funditur.quos odores saporesq;? quos succos? quos tactus? quos colores? q̄ bona fide creditum reddit fœnus? quæ nostri causa alit? Pestifera enim animantia uitali spiritu habente culpam necesse est illi seminata excipere:& genita sustinere.Sed in malis generātium noxa est.Illa serpentem homine percusso non recipit amplius : pœnasque etiā inertium nomine exigit. Illa menicas fundit hærbas: & semper homini parturit. Quin & uenena nostri miserta instituisse credi potest. ne in tedio uitæ diræ famis mors terræ meritis alienissima lenta nos consumeret tabe : ne lacerum corpus abrupta dispergerent:ne laquei torqueret pœna præpostera:incluso spiritu cui quæreretur exitus : Ne in profundo quæsita morte sepultura sabulo fieret : ne feri cruciatus scinderet corpus. Ita est : miserta genuit id : Cuius facillimo haustu illibato corpore & cum toto sanguine extinguere mur nullo labore sitientibus similes : Quo taliter defunctos non uolucres non feræ attingerent: terræque seruaretur qui sibi ipse perisset.Et ut uerum fateamur terra nobis malorum remedium genuit:

nos illud uitæ fecimus uenenum. Nos enim & ferro quo carere non possumus simili modo utimur. Nec tamen quæreremur merito:etiam si maleficii causa attulisset. Aduersus unam quippe naturæ partem ingrati sumus:quasi quæ non ad delitias quasque non ad contumelias seruiat homini. In maria iacitur:ut freta admittamus:eluitur aquis:freto:ligno:igne:lapide:fruge omnibus cruciatur horis: multoque plus ut delitiis q̃ ut alimentis nostris famuletur. Illa tamen quæ summa patiatur:atque extrema cute tolorabilia uideantur. Penetramus in uiscera auri argentiq́ uenas:& æris ac plumbi metalla fodientes. Gemmas etiam & quosdam paruulos quærimus lapides scrobibus in profundum actis. Viscera eius extrahimus:ut dygito gestetur gemma quam petimus. Quot manus atteruntur: Vt unus niteat articulis. Si ulli essent:inferni:iam profecto illos auaritiæ atque luxuriæ cuniculi refodissent: Et miramur si eadem ad noxam genuit aliqua. Feræ enim credo custodiunt illam:arcentque sacrilegas manus. Nonne inter serpentes fodimus? Et uenas auri tractamus cum ueneni radicibus? Placatiore tamen dea utimur ob hoc:ꝙ omnes hi opulentiæ exitus ad scelera cedesque & bella tendunt: quæque sanguine nostro irrigamus insepultis ossibus tegimus. Quibus tamen uelut exprobato furore tandem ipsa se obducit:& scelera quoque mortalium occultat. Inter crimina ingrati animi & hoc dixerim ꝙ naturam eius ignoramus.

De Forma Terræ. CA. LXVI.

e St autem figura prima de qua cōsensus iudicat. Orbem certe dicimus terræ globum: quem uerticibus icludi fatemur. Neque enim absoluti orbis est forma in tanta montium excelsitate tanta camporum planicie:sed cuius amplexus si cūcta linearum comprehendatur ambitu:figuram absoluti orbis efficiat. Id quod ipsa rerum naturæ cogit ratio:nō eisdem causis quas attulimus in cælo. Namque in illo caua in se conuexitas uergit:& cardini suo hoc est terræ:undiq́ incumbit. Hæc ut solida at que conferta assurgit intumescenti similis:extraque protenditur. Mundus in centrum uergit. At terra exit a centro:immensum eius globum in formam orbis assidua circa eam mundi uolubilitate cogente.

De Antipodibus An Sint. CA. LXVII.

i Ngens hic pugna litterarum cōtraque uulgi opinionem circūfundi terræ homines undiq́ cō uersisque inter se pedibus stare:& cunctis similem esse cæli uerticem:ac simili modo ex quacū que parte mediam calcari. illo quærente cur non decidant contra sitiq́:tanq̃ non & ratio præsto sit. Vt nos non decidere miretur illi. Interuenit sententia q̃uis indocili probabilis turbæ iæquali globo:& si sit figura pineæ nucis nihilominus terram undique incoli. Sed quid hoc refert alio miraculo exoriente? Pendere ipsam ac non cadere nobiscum ceu spiritus uis mundo præsertim inclusi dubium sit:an possit cadere natura repugnante & quo cadat negante. Nam sicut ignium sedes nō est nisi in ignibus:aquarum nisi in aquis:spiritus nisi in spiritu:ita terræ arcentibus cunctis nisi in se locus nō est. Globum tamen effici miꝛ est in tanta planitie maris cāpoꝝ. Cui sententiæ adest Dicæarchus uir in primis eruditus:regum cura permensus montes:ex quibus altissimum ꝓdidit Pelion. M.cc.l. passuum rōne ꝑ pendiculi nullam esse eam portionē uniuersæ rotunditatis colligens. Mihi incerta hæc cōiectatio uidet̃. Haud ignoro quosdam alpium uertices longo tractu nec breuiore quīquagīta milibus passuum assurgere. Sed uulgo maxime hæc pugna est:si coactam in uerticē aquaꝝ quoque figura credere cogat̃. At q non aliud in reꝝ natura aspectu manifestius. Nāq́ dependentes ubiq́ guttæ paruis globantur orbibus. Et pulueri illatæ frondiumq́ lanugini impositæ absoluta rotunditate cernuntur. Et in poculis repletis media maxime tument. Quapropter subtilitate humoris mollitiaq́ in se residente rōne facilius q̃ uisu deprehendunt. Idq́ etiā magis mirum in poculis repletis addito humore minimo circumfluere quod superfit. Contra euenire ponderibus additis ad uicenos sæpe denarios. Scilicet quia itus recepta reliquorem in uerticem attolant:ut cumulo eminente infusa dilabant̃. Eadem est cā propter quam e nauibus terra nō cernatur:e nauium malis conspicua. At procul recidente nauigio si quid quod fulgeat religetur in mali cacumine:paulatim descendere uideatur:& postremo occultetur. Deniq́ occeanus quē fatemur ultimū qua non alia figura cohæreret:atq́ non decideret:nullo ultra margine icludente:ipsum id ad miraculum redit:quo nam modo etiam si globetur extremum non decidat mare. Contra quod ut sint plana maria:& qua uidentur figura non posse id accidere magno sui gaudio magnaque gloria inuentores græci docent subtilitate geometrica. Namque cum e sublimi in inferiora aquæ ferantur:& sit hæc natura earum confessa:nec quisq̃ dubitet in littore ullo accessisse eas:q̃ longissime deuexitas passa sit:proculdubio apparere quo quid humilius sit propius centro esse terræ:omnesq́ lineas quæ emittantur ex eo ad proximas aquas breuiores fieri q̃ quæ ad extremum mare a primis aquis: Ergo totas omnique ex parte aquas uergere in centrum:ideoq́ non decidere:quoniam in interiora nitant̃. Quod quidem & ita formasse artifex natura credi debet:ut cum terra arida & sicca cōstare per se ac sine humore non posset:nec rursus stare aqua nisi sustinente terra mutuo amplexu iungerentur. Hac sinus pandēte illa uero permanente totam intra:extra:supra:uenis ut uinculis discurrentibus:atque etiam in summis iugis erumpente. Quo spiritu acta & terræ pondere expressa siphonum modo emicat: tātumque a periculo decidendi abest:ut in summa quæque & altissima exiliat. Qua ratione manifestum est quare tot fluminum quotidiano accessu maria non crescant.

Quomodo Aqua Sit Terræ Innexa. CA. LXVIII.

e St igitur in toto suo globo tellus medio ambictu præcincta circūfluo mari:nec argumentis: hoc inuestigandum:sed iam experimentis cognitum.

De Nauigatione Maris Et Fluminum. CA. LXIX.

Gadibus columnisque Herculis hispaniæ & galliarum circuitu totus hodie nauigatur occi/
a dens. Septētrionalis uero occeanus maiore ex parte nauigatus est auspiciis Diui Augusti ger/maniam classe circūuecta ad cimbrorum promontorium:& inde immenso mari prospecto: aut fama cognito:ad sythicam plagam & humore nimio rigentia. Propter quod minime uerisimile est illic maria deficere:ubi uis humoris superet. Iuxta uero ab ortu ex indico mari sub eodem sydere pars tota uergens in caspium mare pernauigata est macedonum armis Seleucho atq; Anthioco regnanti/bus:quæ seleuchida atq; anthiochida ab ipsis appellari uoluere. Circa caspium quoq; multa occeani lit/tora explorata:paruoq; breuis q̃ totus hinc aut illic septemtrio eremigatus. Vt tamē coniecturæ locum sit quoq; in non reliquam ingens argumentum paludis mæoticæ:siue ea illius occeani sinus est:ut mul tos aduerto credidisse:siue augusto sinu discreti restagnatio. Alio latere Gadium ab eodē occidente ma gna pars meridiani sinus ambitu mauritaniæ nauigatur hodie. Maiorem quidem eius partem & orien tis uictorie Magni Alexandri lustrauere usque in arabicum sinum. In quo res gerente. C. Cæsaræ Augu sti filio signa nauium ex hispaniensibus naufragiis feruntur agnita. Et Háno Carthaginis potentia flo/rente circūuectus a gradibus ad finem arabie nauigationem eam prodidit scripto. Sicut ad extera Euro pe noscenda missus eodē tēpore Himilco. Præterea nepos Cornelius auctor est Eudoxum quēdam sua ætate cum Lathyrum regem fugeret arabico sinu egressum gades usq; peruectū. Multoq; ante eū Cœ/lius Antipater uidisse se qui nauigasset ex hispania in æthiopiam cōmertii gratia. Idē nepos de septētrio nali circuitu tradit. Q. Metello Celeri. C. Africani in consulatu collegæ sed tum galliæ procōsuli indos a rege sueutorum dono datos:qui ex india cōmertii causa nauigantes tempestatibus essent in germaniā abrepti. Sic maria circūfusa undiq; diuiduo globo partem orbis auferunt nobis:nec inde huc nec hinc illo peruio tractu. Quæ contemplatio apta detegendæ mortalium uanitati poscere uidetur:ut totū hoc qcquid est in quo singulis nihil satis est ceu subiectum oculis quantum sit ostendam.

Quæ Portio Terræ Habitetur. CA. LXX.

Am primum in dimidio computari mihi uideť tanq̃ nulla portio ipsi decedat occeano:qui to
i to circundatus medio:& omnes cæteras fundens recipiensq; aquas: & quicquid exit in nubes ac sydera ipsa tot & tante magnitudinis pascens. Quo tandem amplitudinis spatio terra cre/ditur habitari. Improba & infinita debet eē tam uastæ molis possessio. Adde q; ex relicto spatio plus ab/stulit cælum. Nam cum sint eius quinq; partes:quas uocant zonas:infesto rigore & æterno premitur gelu omnem quicquid est subiectum duabus extremis utrinq; circa uertices:hunc qui septemtrion uo cātur:eūq; qui aduersus illi austrinus appellatur. Perpetua caligo utrobiq; & aliena molliorum syderū aspectu maligna ac pruina tantum albicans. Lux uero media terrarum qua solis orbita est exusta flam/mis & cremata quo minus uapore torretur. Circa quam duæ tantum inter se exustam & rigentes tem perantur. Hæq; ipsæ inter se non peruiæ propter incendium syderis. Ita terræ tres partes abstulit cælū. Occeani rapina in incerto est. Sed & relicta nobis una portio haud scio an etiam in maiore dāno sit. Idē siquidem occeanus infusus in multos (ut dicemus) sinus adeo uicino accessu interna maria allatrat: ut centum quindecim milibus passuum arabicus sinus distet ab ægyptio mari. Caspius uero. ccclxxv. mi/libus a potico. Idem interfusus intrat per tot maria quibus africam europam asiamq; dispartit. Quan/tum terrarum occupet cōputetur etiā nunc mensura tot fluminum tantarum palludium. Addātur & lacus & stagna. Iam elata in cælum & ardua aspectu quoq; iuga. Iam siluæ uallesq; prærupte & solitudi/nes & mille causis deserta detrahantur. Hæ tot portiones terræ immo uero ut plures tradidere mundi punctus:neq; enim est aliud terra uniuersa. hæc est materia gloriæ nostræ:hæc sedes:hic honores geri/mus:hic exercemus:imperia:hic opes cupimus:hic tumultuatur humanū genus:hic instauramus bel/la etiam ciuilia:mutuis cædibus laxiorem facimus terram. Et ut publicos gentium furores trāseā: hæc in qua conterminos pellimus:furtoq; uicini cespitem nostro solo affodimus:ut qui latissime rura meta tus fuerit:ultraq; famam exegerit accolas quota terrarum parte gaudeat:uel cum ad mensuram auari/tiæ suæ propagauerit quam tandem portionem defunctus eius optineat.

Mediam esse mundi terram. CA. LXXI.

Ediam esse mundi totius terram haud dubiis constet argumentis:sed clarissime æqnoctii pa/
m ribus horis. Nam si in medio esset:æquales dies noctesq; habere non posse deprehenderunt. & Dioptræ:que uel maxime id confirmant:cum æquinoctiali tempore ex eadem linea ortus occasusque cernatur: & solstitialis exortus per suam lineam brumalisque occasus. Quæ accidere nul/lo modo possent:nisi in centro sita esset.

De syderum inæqualitate:& de eclipsi:& ubi & quare. CA. LXXII.

Res autem circuli supradictis zonis implexi inæqualitates temporum distinguūt. Solstitialis
t a parte signiferi excelsissima nobis ad septētrionalem plagam uersus. Contraq; ad alium polū brumalis. Item medio ambitu signiferi orbis icedens æquiuinoctialis. Reliquorum quæ mi/ramur causa in ipsius terræ figura est:quam globo similem & cum ea aquas iisdem intelligiť argumē/tis. Sic. n. fit haud dubie ut nobis septētrionalis plage sydera nunq̃ occidant:cōtra meridianæ nunquam orianť. Rursusq; hæc ab illis non cernantur attollente se contra medios uisus terrarū globo. Septētrio/nes nō cernit troglodytice & cōfinis ægyptus. Nec canopū italia:& quā uocāt berenices crinē. Item quā sub Diuo Augusto cognomiauere Cæsaris thronon:insignis ibi stella:adeoq; māifesto assurgēs fastigio incuruať: ut canopus quartam fere partem signi unius supra terram eminere Alexandriæ intuentibus

uideaẗ.Eadem a rhodo terrã quodãmodo ipsam stringere.In ponto omnino nõ cernatur:ubi maxime sublimis septẽtrio.Idẽ a rhodo abscondiẗ:magisq̧ alexãdriæ.In arabia nouẽbri mense prima uigilia oc/cultus:secũda se ostendit.In meroe solstitio uesperi paulisper apparet:paucisq̧ ante exortum arcturi diebus pariter cũ die cerniẗ.Nauigantium hæc maxime cursus deprehẽdũt in alia aduerso:in alia ꝓno mari:subitoq̧ conspicuis atq̧ ut e freto emergẽtibus quæ in anfractu pilæ latuere syderibus.Neq̧.n.(ut dixere aliqui) mundus hic polo excelsiore se attollit:ut undiq̧ non cernanẗ hæc sydera. Verum hæc eadẽ quibusq̧ proximis sublimiora creduntur:eademq̧ demersa longinquis.Vtq̧ nunc sublimis in deiectu positis uidetur hic uertex:sic in illam terræ deuexitatem transgressis illa se attollũt residẽtibus quæ hic excelsa fuerant:quod nisi in figura pilæ accidere non posset.Ideoq̧ defectus solis ac lunæ uesꝑtinos oriẽtis incolæ non sentiunt:nec matutinos ad occasum habitãtes:meridianos uero sæpius.Nobili apud arabiam magni Alexandri uictoria luna defecisse noctis secunda hora prodita est.Eademq̧ in Sicilia exoriens.Solis defectum Vipsano & fonteio cons.qui fuere ante paucos annos factum pridie chalend.maias. campania hora diei inter septimam & octauam sensit.Corbulo dux in armenia inter horam diei decimam & undecimam prodidit uisum circuitu globi alia aliis detegente & occultante. Quod si plana eẽt terra simul omnia apparerent cunctis:noctesq̧ non fierent inæq̃les:neq̧ aliis q̃ in medio sitis paria duodecim horarum interualla cernerentur:quæ nunc non in omni parte simili modo congruunt.

Quæ ratio diurnæ lucis in terris. CA. LXXIII.

i Deo ne nox diesq̧ quamuis eadem toto orbi simul est oppositu globi noctem aut ambitu diem afferente.Multis hoc cognitum experimentis. In africa hispaniaq̧ turrium Hannibalis. In asia uero propter piraticos terrores simili specularũ præsidio excitato:in q̃s prænũtiatos ignes sexta hora diei accensos sæpe compertum est:tertia noctis a tergo ultimis uisos.Eiusdem Alexandri cursor Philonides ex sicyone ad elin mille & ducenta stadia nouem diei cõfecit horis. Indeq̧ quãuis decliui itinere tertia noctis hora remensus est sæpius.Causa ꝙ eunti cum sole iter erat:eundemq̧ remeãs obuium cõtrario præuertebaẗ occursu.Qua de causa ad occasum nauigantes quãuis breuissimo die uincunt spatia nocturnæ nauigationis ut solem ipsum comitantes.

Gnomica de eadem re & horologio primo. CA. LXXIIII.

u Asaq̧ horoscopa non ubiq̧ eidem sunt usui trecẽtis stadiis aut lõgissime etiã q̃ngẽtis mutantibus semet umbris.Solis itaq̧ umbilici quem gnomonem appellant umbra in Egypto meridiano tempore equinoctii die paulo plus q̃ dimidiam gnomonis mẽsuram efficit. In urbe Roma nona pars gnomonis deest umbre.In oppido Ancona superest quinta.xxx.In parte Italiæ que Venetia appellatur eisdem horis umbra gnomoni par fit.

Vbi & quando nullæ umbræ. CA. LXXV.

f Imili modo tradunt in syene oppido quod est supra alexandriam quinq̧ milibus stadiorum solstitii die medio nullã umbram iaci:Puteumq̧ eius experimẽti gratia factum totum illuminari.Ex quo apparere solem illi loco supra uerticem esse:q̃d etiã in india supra flumen hyspasin fieri tempore eodem Onesicritus scripsit. Cõstatq̧ in berenice urbe troglodytaꝝ & inde stadiis quattuor milibus octingentis.xx.eadem gente in Ptolemaide oppido quod in margine rubri maris ad primos elephantorum uenatus conditum est. Hoc idem ante solstitiũ quadrigenis quinis diebus totidẽq̧ postea fieri:& per eos nonaginta dies in meridiẽ umbras iaci.Rursus in meroe insula quæ est caput gentis æthiopum quinq̧ milibus stadiorum & syene in amne nilo habitatur bis anno absumi umbras sole duodeuicesimam tauri partem & quartãdecimam leonis obtinente.In india gente oretũ mons est maleus nomine:iuxta quẽ umbræ æstate in austrum:hyeme ad septẽtrionem iaciuntur . Quidecim tantũ noctibus ibi apparet septẽtrio.In eadẽ india patalis celeberrimo portu sol dexter oritur.Vmbræ in meridiem cadunt.Septẽtrionem ibi Alexandro morãte annotatum prima tantũ noctis parte aspici Onesicritus dux eius scripsit.Quibus in locis in die umbræ non sint septẽtrionem non conspici:& ea loca appellari ascia:nec oras dinumerari ibi.

Vbi bis anno umbræ:& ubi in contrarium. CA. LXXVI.

e T in tota troglodytice umbras bisquadragintaquinq̧ diebus in anno Eratostenes in cõtrariũ cadere prodidit.

Vbi longissimus dies:& ubi breuissimus. CA. LXXVII.

f Ic fit ut uario lucis incremento in meroe longissimus dies.xii.horas equinoctiales & octo partes unius horæ colligat.Alexandriæ uero.xiiii.horas.In Italia.xv.In britania.xvii.ubi æstatæ lucidæ noctes haud dubie repromittũt id : quod cogit ratio credi.Solstitialibus diebus accedente sole propius uerticem mundi angusto lucis ambitu subiecto terræ continuos dies haberi senis mensibus:noctesq̧ e diuerso ad brunam remoto.Quot fieri in insula tyle pythias massiliẽsis scripsit : sex dierum nauigatione in septẽtrionem a britania distante.Quidam uero ĩ Noma quæ distat a Camalduno britaniæ oppido circiter ducentis milibus affirmant.

Item de horogolio. CA. LXXVIII.

u Mbrarum hanc rationem & quam uocant gnomonicẽ inuenit Anaximenes milesius Anaximandri de quo diximus & Taletis discipulus : primusq̧ horologium quod appellant scioterícon lacedemone ostendit.

Quomodo dies obseruentur. CA. LXXIX.

i Psum diem alii aliter obseruauere. Babyllonii inter duos solis exortus . Athenienses inter duos occasus.Vmbri a meridie in meridiem.Vulgus omne a luce ad tenebras.Sacerdotes romani & qui diem diffiniere ciuilem:item ægyptii & Hipparchus a media nocte ĩ mediam.Minora autem interualla esse lucis inter ortus solis iuxta solstitia q̃ equinoctia apparet : quia positio signiferi

circa media sui obliquior est:iuxta solstitium uero rectior.

Differentiæ gentium & ratio. CA. LXXX.

Ontexenda sunt his cælestibus nexa causis.Namq; æthiopas uicini syderis uapore torreri:adu
c stisq; similes gigni:barba & capillo uibrato non est dubium.Et aduersa plaga mundi atq; gla/ciali candida cute esse gentes flauis ꝓmissas crinibus.Truces uero ex cæli rigore has & illas mo bilitates habentes.Ipsorumq; crinium arguméto illis in supera succum reuocari natura uaporis. His in inferas partes depelli humore deciduo.Hic graues feras:illic uarias effigies animalium prouenire & ma xime alitum:& i multas figuras gigni uolucres.Corporum autem proceritatem utrobiq; : illic ignium nisu:hic humoris alimento.Medio uero terræ salubris utrinq; mixtura:fertilis ad omnia tractus:modi cus corporum habitus.Magna & in colore temperies.Ritus molles:sensus liquidus : ingenia fœcunda: totiusq; naturæ capacia.Iisdem imperia quæ nunq̃ extimis gentibus fuerint:sicut ne ille quidem his pa/ruerint auulsæ ac pro immanitate naturæ urgentis illas solitariæ.

De motu terræ. CA. LXXXI.

Abylonioꝝ placita motus terræ hiatusq; & cætera oīa ut syderum existimant fieri. Sed illorũ
b trium quibus fulmina assignant.Fieri autem hæc meantium cũ sole aut cõgruentiũ: & maxi/me circa quadrata mundi.Præclara quædã esse & īmortalis ī eo(si credimus)diuitias perhibe tur Anaximãdro milesio physico:quẽ ferunt lacedemoniis prædixisse:ut urbem ac tecta custodirẽt.In/stare.n.motũ terræ.Et tum urbs tota eoꝝ corruit.Et taygeti mõtis magna pars ad formã puppis emi/nens abrupta cladẽ insuper eã ruina pressit. Perhibetur & Pherecydis Pythagoræ doctoris alia cõiecta/tio:sed & illa diuina.Haustu aquæ e puteo præsensisse ac prædixisse ibi terræ motum.Quæ si uera sunt q̃rum a deo tandem uideri possunt tales distare dum uiuant?Et hæc quidem arbitrio cuiusq; existimã da relinquãtur.Ventos in causa esse non dubium reor.Neq;.n.unq̃ intremiscunt terræ nisi sopito mari: cæloq; adeo trãquillo ut uolatus auium non pendeant subtracto omni spiritu q uehit:nec unq̃ nisi post uentos cõditos.s.in uenas& cauernas eius occulto afflatu.Neq; aliud ē ī terra tremor q̃ in nube tonitruũ Nec hiatus aliud:q̃ cum fulmen erumpit incluso spiritu luctantes:& ad libertatem exire nitente.

De terræ hiatibus. CA. LXXXII.

Arie itaq; quatitur:& mira edũtur opera:alibi prostratis mœnibus:alibi hiatu profundo hau/
u stis:alibi egestis molibus:alibi emissis amnibus:nõnunq̃ etiam ignibus calidis ue fontibus:ali/bi aduerso fluminum cursu.Præcedit uero comitaturq; terribilis sonus:alias murmur simili/us mugitibus aut clamori humano armorum ue pulsantium fragori:pro qualitate materiæ excipiẽtis formaq; uel cauernarum uel cuniculi : per quem meat exilius grassante in angusto eodem rauco:in re/curuis resultante:in duris feruente:in humidis fluctuante & stagnantibus. Item feruente contra solida. Itaq; & sine motu sæpe editur sonus:nec simplici modo quatitur unq̃:sed tremit uibratq; . Hiatus uero alias remanet ostendens quæ sorbuit:alias occultat ore compresso.Rursusq; ita iducto solo ut nulla ue/stigia extẽt urbibus plerumq; deuoratis agrorumq; tractu hausto.Maritima autem maxime quatiun/tur.nec montosa tali modo carent.Exploratum est mihi alpes apẽninas sæpius tremisisse. Et autumno ac uere terræ crebrius mouentur:sicut fiunt fulmina.Ideo galliæ & ægyptus minime quatiunť:quoni/am hic æstatis causa obstat:illic hyemis.Item noctu sæpius q̃ interdiu.Maximi autem futuri signa mo/tus existant hi matutini uespertiniq;:sed propinqua luce crebri.Interdiu autem circa meridiem fiunt:& solis lunæq; defectu:quoniam tempestates tunc sopiũtur. Præcipue uero cum sequitur hymbrẽ æstus hymbresue æstum.

Signa motus futuri. CA. LXXXIII.

Auigantes uero sentiunt non dubia coniectura:sine flatu intumescente fluctu subito:aut qua/
n tiente icti.Intremunt uero & in nauibus posita æque q̃ in edificiis:crepituq; ꝓnuntiant . Quin & uolucres non impauideæ sedent.Est & in cælo signum:præceditq; motu futuro aut iterdiu aut paulo post occasum sereno ceu tenuis lineæ nubis in longum porrectæ spatium.Est & in puteis tur bidior aqua:nec sine odoris tedio.

Auxilia contra motus futuros. CA. LXXXIIII.

Icut & iisdem est remedium:quale cloacæ & crebri specus præbẽt.Præconceptum enim spiri/
f tum exhalant:quod in certis notatur oppidis:quæ minus quatiuntur crebris ad purgandam eluuiem cuniculis cauata.Multoq; sunt tutiora in iisdem illis quæ pendent:sicut neapoli ī ita/lia intelligitur parte eius quæ solida est ad tales casus obnoxia.Tutissimi sunt ædificiorum fornices:an/guli quoq; parietum:pontesq; alterno pulsu renitente.Et latere terreno facti parietes minore noxa qua/tiuntur.Magna differẽtia est & in ipso genere motus.Pluribus siquidem modis quatitur . Tutissimum est cum uibrat crispante ædificiorum crepitu:& cum intumescit assurgens:alternoq; motu residet ino/xium:& cum concurrentia tecta contrario ictu arietant:quoniam alter motus alteri renititur . Vndan/tis inclinatio & fluctus moræ quædam uolutatio infesta est:aut cum in unam partẽ totus se motus im pellit.Desinũt autem tremores cum uentus emersit.Sin uero durauere:non ante q̃draginta dies sistun/tur.Plerũq; & tardius:utpote cum quidam annuo & bienni spatio durauerint.

Portenta terrarum semel uisa. CA. LXXXV.

Actum est & hoc semel:quod equidem in hetrusæ disciplinæ uoluminibus inueni.ingens ter
f rarum portentum.L.Martio.Sex.Iulio conf.in agro mutinensi.Nãq; montes duo inter se con currerunt crepitu maximo assultantes recedentesq;:iter eos flamma fumoq; in cælum exeun/

te interdiu spectãte e uia æmilia magna equitum Romanorum familiarum & uiatorum multitudine. Eo concursu uillæ omnes eliæ. Animalia permulta quæ intra fuerant exanimata sunt anno ante sociale bellum: quod haud scio an funestius ipsi terræ italiæ fuerit q̃ ciuile. Non minus mirum ostẽtum & nostra cognouit ætas anno Neronis principis supremo: sicut in rebus eius exposuimus pratis oleisq; intercedente uia publica in contrarias sedes transgressis in agro marrucino p̃diis Vectii Marcelli equitis Ro. res Neronis procurantis.

Miracula terræmotus. CA. LXXXVI.

Iunt simul cum terræmotu & inundationes maris eodem uidelicet spiritu infusi: aut residen-
f tis sinu recepti. Maximis terræ memoria mortalium extitit motus Tyberii Cæsaris principa-
tu. xii. urbibus asiæ una nocte prostratis. Creberrimus punico bello intra eundem annũ septies atq; quinquagies nuntiatus Romam. Quo quidẽ anno ad thrasimenũ lacũ dimicantes maximũ motũ neq; pœni sensere nec Romani. Nec uero simplex malum aut in ipso tãtum motu periculum est. Sed par aut maius ostentum nunq̃ urbs Roma tremuit ut non futuri euentus alicuius id p̃nuntium esset.

Quibus locis maria recesserint. CA. LXXXVII.

Adem nascentium causa terrarum est cum idem ille spiritus attollendo potens solo non ualet
e erumpere. Nascuntur enim: nec fluminum tantum inuectu sicut echinades insulæ ab acheloo
amne cõuectæ: miroq; pars ægypti a nilo. In quã a pharo ĩsula noctis & diei cursum fuisse Homero credimus. Nec recessu maris sic ut idem circeis. Quod accidisse & in ambraciæ portu decem milium pas. interuallo & atheniensium quinq; milium ad pyræeum memoratur. Et ephesi ubi quondam ædem Dianæ alluebat. Herodoto quidem si credimus mare fuit supra mẽphin usq; ad æthiopum mõtes. Itemq; a planis arabiæ mare circa ilium & tota teuthrani. quaq; campos intulerit meander.

Ratio insularum enascentium. CA. LXXXVIII.

Ascuntur & alio modo terræ. ac repente in aliquo mari emergũt uelut paria secum faciẽte na-
n tura: quæq; hauserit hiatus alio loco reddente.

Quæ & quibus temporibus enatæ sunt. CA. LXXXIX.

Laræ iampridem insulæ delos & rhodos memoriæ p̃duntur enatæ. Postea minores ultra me
c lo: anaphe: inter lenum & hellespontũ nea: inter lebedum & theon alone: inter cycladas olym-
piadis. cxxxv. anno quarto thera & therasia. Inter easdem post annos. cxxx. hiera eademq; automate. Et ab ea duobus stadiis post annos. cx. ĩ nostro æuo. M. Iunio Syllano & L. Balbo cõs. ad. viii. idus iulii thia.

Quas terras interruperint maria. CA. XC.

Nte nos & iuxta italiam inter æolias insulas: item iuxta cretam emersit e mari mille quingen-
a tum passuum una. Cum calidis fontibus altera olympiadis. cxliii. anno tertio ĩ thusco sinu fla-
grans hæc uiolẽto cum flatu. Proditur quoq; memoriæ magnã circa illam multitudinem piscium fluitantem confestim expirasse quibus ex iis cibus fuisset. Sic & pythecusas ĩ cãpano sinu fuerunt ortas. Mox in iis montẽ epopon cũ repẽte flãma ex eo emicuisset cãpestri æquatũ planitiæ. In eadem & oppidum haustũ p̃fundo: alioq; motu terræ statinã emersisse. Et alio p̃uolutis mõtibus insulam extitisse p̃chitam. Nãq; & hoc modo insulas rex natura fecit. Auellit siciliã italiæ: cyprũ syriæ: euboeam boetiæ: euboeæ Atlantem & macriam: belbicum bithyniæ: leucosiam syrenum promontorio.

Quæ insulæ continenti adiunctæ. CA. XCI.

Vrsus abstulit insulas mari iũxitq; terris. Antissam lesbo: zephyriũ halicarnaso: ethusam min-
r do: domiston & perienem mileto: arthemisiam parthenio promontorio: hybanda quondam
insula ioniæ. cc. nũc a mari abest stadiis. Syriten ephesus ĩ mediterranea habet. Derasidas & sophoniam uicinam ei magnesia. Epidaurus & oricon insulæ esse desierunt.

Quæ terræ motu mari permutatæ. CA. XCII.

N totum abstulit terras primum omnium ubi atlanticum mare est (si Platoni credimus) ĩ me
i dio spatio. Mox interno: quæ uidemus hodie mersam acarnaniam ambracio sinu: achaiã cori-
thio: europam asiamq; p̃pontide & ponto. Ad hoc perrupit mare leucada: antirrhiũ: hellespõtum: bosphoros duos.

Quæ terræ ipsæ se sorbuerunt. CA. XCIII.

Tq; ut sinus & stagna prætercam: ipsa se condens terra deuorauit. Cybotum altissimum mon
a tem cum oppido curite: siphylum in magnesia. Et prius in eodem loco clarissimam urbẽ quæ
tantalis uocabatur. Galanis & Camales urbium in phœnice agros & cum ipsis phegiũ æthiopiæ iugum excelsissimum: tanq̃ non infida grassarentur & littora.

Quæ urbes haustæ sint a mari. CA. XCIIII.

Yrrham & antistam circa meotin pontus abstulit. Elicen & buram sinus corinthius: quarum
p in alto uestigia apparent. Ex insula cæa amplius. xxx. milia passuum abrupta subito cum pluri
mis mortalium rapuit. Et in sicilia dimidiam tyndarida urbem ac quicquid ab italia deest. Similiter in boetia & eleusina.

De Piaculis. CA. XCV.

Otus enim uero terræ sileantur & quicquid est: ubi saltẽ busta urbiũ extãt. Simul ut terræ mi
m racula potius dicamus quã scelera naturæ. Et hercule non cælestia enarratu difficiliora fuerit.
Metallorum opulentia tã uaria: tã diues: tam fœcunda: tot sæculis suboriens: cum tantũ quotidie orbe toto populent ignes: ruinæ: naufragia: bella: fraudes: tantum uero luxuria & tot mortales cõterant. Gemmarum pictura tam multiplex. Lapidum tam discolores maculæ. Interq; eos candor alicuius præter lucem oĩa excludens. Medicatorum fontium uis. Ignium tot locis emicantium perpetua tot

tot sæculis incendia.Spūs lætales alibi:aut scrobibus emissi:aut ipso loci situ mortiferi.Alibi uolucribus tātum ut soracte uicino urbi tractu.Alibi præter hoīem cæteris animantibus:nōnunq̄ & homini: ut in sinuessano agro & puteolano sunt:quæ spiracula:alii charoneas scrobes mortiferum spiritū exhalantes. Item in hirpinis ansacti ac merphtiis eundē locum:quem qui intrauere moriūtur. Simili modo hiara/poli in asia matris magne tantum sacerdoti innoxium.Alibi fatidici specus:quoꝝ exhalatiōe temulenti futura præcinunt:ut delphis nobilissimo oraculo.Quibus in rebus quid possit aliud causæ afferre mortalium quispiam:q̄ diffusæ per oēm naturæ subinde aliter atq; aliter numen erumpens.

De terris semper trementibus. CA. XCVI.

q Vædam uero terræ ad ingressus tremunt:sicut in gabinensi agro nō procul urbe Roma iugera ferme ducenta equitātium cursu. De insulis semper fluctuantibus. CA. XCVII.

s Imiliter in reatino quædam insulæ semper fluctuant:sicut in agro cecubo:& eodē reatino mutinensi:statiōensi:in uadimonis lacu:& ad cutilias aquas opaca silua:quæ nunq̄ die ac noctu eodem loco uisitur.In lydia quæ uocantur calaminæ:nō uentis solum:sed etiā contis uel quolibet impulsu multorum ciuium mithridatico bello salus.Sūt & in nympheo paruæ saltares dictæ:quoniā ī symphoniæ cātu ad ictus modulātū pedū mouētur.In tarquinēsi lacu magno Italiæ duo nemora circūferunt nunc triquetrā figurā edētes:nūc rotundam cōplexu uētis impellētibus:q̄dratam nunq̄.

Quibus in terris non pluat:& aceruata terraꝝ miracula & cæteroꝝ elementoꝝ. CA. XCVIII.

c Elebre fanum habet Veneris paphos:in cuius quādā aream nō impluit.Item ī ea oppido troadis circa simulacrū Mineruæ In eodem relicta sacrificia non putrescunt. Iuxta harpasa oppidū asiæ cautes stat horrēda:uno digyto mobilis.Eadē si toto corpore impellat resistens.In tauro rum peninsula ī ciuitate parasino terra est qua sanātur omnia uulnera.At circa asson troadis lapis nascitur.quo consumuntur omnia corpora:sarcophagus uocatur.Duo sunt montes iuxta flumē indum: alteri natura est ut ferrum omne teneat:alteri ut respuat.Itaq; sint claui in calciamento: uestigia auelli ī altero non posse:in altero sisti.Locris & crotone pestilentiam nunq̄ fuisse:nec ullo terræmotu laboratum annotatū est.In lycia uero semꝑ a terræmotu.xl.dies serenos eē. In agro harpauo frumentum satu non nascit. Ad aras mutias ī ueiente & apud tusculanū. & in silua cimīnia loca sunt ī qbus ī terrā depacta nō extrahūtur. In crustumino natum fœnum ibi noxium:extra salubre est.Et de aquarum natura complura dicta sunt. Qua ratione æstus maris accedant & recedant. CA. XCIX.

s Ed æstus maris accedere & reciprocare maxime mirum est. Pluribus quidem modis accidit. Verum causa in sole lunaq;:Bis inter duos exortus lunæ affluunt : bisq; remeant uicenis quaternisq; semper horis.Et primum attollente secum ea mundo intumescentes.Mox a meridiano cæli fastigio uergente in occasum residentes.Rursusq; ab occasu subter cæli ima & meridiano cōtraria accedente inundātes.Hic donec iterū exoriantur se sorbētes.Nec unq̄ eodem tempore quo pridie refluit:ut ancilante sydere trahenteiq; secum auido haustu maria:& assidue aliunde q̄ pridie exoriente paribus tamen īteruallis reciproci:senisq; semper horis nō cuiusq; diei aut noctis aut loci: sed æquinoctialibus:ideoq; inæquales uulgarium horarum spatio utcumq; plures in eas aut diei aut noctis illaꝝ mensuræ cadunt:&æquinoctio tantum pares ubiq;.Ingens argumentum plerunq; lucis ac uicis etiam diurnæ hebetes esse qui negēt subtermeare sydera:ac rursus eadem resurgere:similemq; terris immo uero uniuersæ naturæ & inde faciem in iisdem ortus occasusq; operibus non aliter sub terra manifesto syderis cursu alio ue effectu:q̄ cum præter oculos nostros feratur.Multiplex etiam num lunaris differentia: primumq; septenis diebus.Quippe modici noua ad diuiduam æstus.Pleniores ab ea exeundant: plena pro maxime feruent.Inde mitescunt.Pares ad septimam primi . Iterumq; alio latere diuidua augetur. In coitu solis pares.Plane eadem aquilonia & a terris longius recedente mitiores q̄ cum ī austros digressa ꝓpriore nisu uim suam exercet.Per octonos quoq; annos ad principia motus & paria icrementa centesimo lunæ reuocantur ambitu:augente ea cuncta solis annuis causis duobus æquinoctiis maxime tumentes & autumnali amplius q̄ uerno.Inanes uero bruma & magis solstitio. Nec tamen in ipsis quod dixi temporum articulis sed paucis post diebus:sicuti neq; in plena aut nouissima sed postea:nec statim ut lunam mundus ostēdat:occultet ue:aut media plaga declinet:uerum fere duabus horis æquinoctialibus seruis:tardiore semper ad terras omnium quæ geruntur in cælo effectu cadēte q̄ uisu sicuti fulguris & tonitrui & fulminum.Omnes enim æstus in occeano maiora integunt spatia inundantq; q̄ in reliquo mari.siue quia totum ī uniuersitate animosius est q̄ in parte:siue quia magnitudo aperta syderis uim laxe crassantis efficatius sentit eadem angustiis arcentibus.Quæ de causa nec lacus nec amnes similiter mouentur. Octogenis cubitis supra britaniam intumescere æstus Pytheas massiliensis auctor est. Interiora autem maria clauduntur ut portu. Quibusdam tamē in locis spatiosior laxitas ditioni patet. utpote cum plura exempla sunt in tranquillo mari:nulloq; uelorum impulsu tertio die ex italia peruectorum uticam æstu feruente.Circa littora autem magis q̄ in alto deprehendūtur hi motus: quoniam & in corpore extremo pulsum uenarum idest spiritus magis sentiunt.

Vbi æstus extra rationem. CA. C.

i N plerisq; tamen æstuariis propter dispares syderum in quoq; tractu exortus diuersi existunt æstus tempore non ratione discordes:sicut in syrtibus. Ex quorundam tamen priuata natura est:uelut taurominitani erupi.Sæpius & in euboea septies die ac nocte reciprocātes.Aestus idē triduo in mense consistit septima.Octaua:nonaq; luna.Gadibus qui est delubro Herculis ꝓximus fons

inclusus ad putei modum alias simul cum occeano augetur: minuiturq;:alias uero utrunq; contrariis temporibus. Eodem in loco alter occeani montibus consentit. In ripa bethys oppidum est: cuius putei crescente æstu minuuntur:augescunt decedente mediis temporum immobiles. Eadem natura in hispali oppido uni puteo:cæteris uulgaris. Et pontus semper extra meat in propontidem: introrsus in pontum nunq̃ refluo mari.

Miracula maris. CA. CI.

o Mnia plenilunio maria purgantur:quædam & stato tempore. Circa Messanam & milas fimo similia expuuntur in littus purgamenta. unde fabula solis boues ibi stabulari. His adde: ut nihil quod equidem nouerim prætercam. Aristoteles nullum animal nisi æstu recedente expirare affirmat. Obseruatum id multum in gallico occeano:& duntaxat in homine compertum.

Quæ potestas lunæ & terrena & marina. CA. CII.

q Vo uera coniectatio existit haud frustra spiritum sydus lunæ existimari. Et hoc esse quod terras saturet:accedensq; corpora impleat:abscedensq; inaniat. Ideo cum incremento eius augeri conchylia:& maxime spiritum sentire qbus sanguis nõ sit. Sed & sanguinũ hoĩem etiã cum lumine eius augeri ac minui. Frõdes quoq; ac pabula (ut suo loco diceť) sentire non oĩa eãdẽ penetrãte ui.

Quæ solis & quare salsum mare. CA. CIII.

i Taq; solis ardore siccatur liquor. & hoc esse masculũ sydus accepimus torrens cuncta sorbẽsq;. Sic mari late patẽti saporem ĩcoquisalis:aut quia exhausto ĩde dulci tenuiq; quod facillime trahat uis ignea:omne asperius crassiusq; liquatur. Ideo summã æquoꝝ aquã dulciorem profundã. Hãc eẽ ueriorem causam asperi saporis:q̃ q; mare terræ sudor sit æternus:aut quia plurimum ex arido misceatur illi uapore:aut quia terræ natura medicatas aquas inficiat. Est ĩ exemplis Dionysio siciliæ tyrãno cum pulsus est ea potentia accidisse prodigium:ut uno die in portu dulcesceret mare.

Item de natura lunæ. CA. CIIII.

c Ontrario ferunt lunæ fœmineum ac molle sydus atq; nocturnum soluere humorem: & trahere nõ auferre. Id manifestum est q; ferarũ occisa corpora ĩ tabem uisu suo resoluat: somnoq; sopitis torporem cõtractum ĩ caput reuocet. Glaciem refundat:cũctaq; humifico spiritu laxet. Ita pensari naturæ uices:semperq; sufficere aliis syderum elementa cogẽtibus:aliis uero fundẽtibus. Sed in dulcibus aquis lunæ alimentum esse sicut in marinis solis.

Vbi altissimum mare. CA. CV.

a Ltissimum mare. xv. stadioꝝ Fabianus tradit. Alii in ponto ex aduerso coraxorũ gẽtis uocant bathea põti. tricentis fere a cõtinenti stadiis ĩ mẽsam altitudĩe maris tradũt uadis nunq̃ reptis.

Miracula aquarum fontium & fluminum. CA. CVI.

m Irabilius id faciunt aquæ dulces iuxta mare ut fistulis emicantes. Nam nec aquarum natura a miraculis cessat. Dulces mari inuehuntur leuiores haud dubie. Ideo & marinæ quarum natura grauior magis inuecta sustinẽt. Quædam uero & dulces inter se supermeãt alias. Vt in fucino lacu inuectus amnis:in lario abdua in uerbano ticinus:in benaco mintius:ĩ seuinno ollius:in lemanno rhodanus. Hi trans alpes superiores in italiam multorum militum transitu hospitales suas tantum nec largiores q̃ intulere aquas euehentes. Proditum hoc & ĩ oronte amne syriæ multisq; aliis. Quidam uero odio maris ipsa subeunt uada: sicut Aretusa fons syracusanus in quo redduntur iacta in alpheum: qui per olympiam fluens peloponnesiaco littori infunditur. Subeunt terras rursusq; redduntur. Lycus in asia. Erasinus in argolica. Tigris in mesopotamia. Et quæ in Aesculapii fonte athenis immersa sunt in phalerico redduntur. Et in atinate campo fluuius mersus post. xx. milia passuum exit. Et in aquileiensi timauus. Nihil in asphaltite iudææ lacu qui bitumen gignit mergi potest. Nec in armeniæ maioris aritissam. Is quidem introrsus pisces alit. In salẽtino iuxta oppidum mãduriam lacus ad margines plenus: neq; exaustis aquis minuiť:neq; infusis augeť. In ciconũ flumine & in piceno: lacu uelino lignũ deiectũ lapideo cortice obducitur. Et in surio colchidis flumine adeo ut lapidem plerũq; durans adhuc integat cortex. Similiter in flumine silari ultra surrẽtum nõ uirgulta modo immersa:uerum & folia lapidescũt alias salubris potus eius aquæ. In exitu paludis reatinæ saxum crescit. Et in rubro mari oleæ uirentesq; frutices enascũtur. Sed & fontium plurimorum natura mira ẽ feruore. Idq; etiam ĩ iugis alpium ipsoq; in mari:& inter italiam & enariam ut ĩ baiano sinu:& ĩ liri fluuio multisq; aliis. Nam dulcis haustus in mari plurimis locis ut ad chelidonias insulas & arabum:& in gaditano occeano. Patauinorum aquis calidis hærbæ uirentes innascuntur:pisanorum ranæ. Ad uetulonios in hetruria nõ procul a mari pisces. In casinate fluuius appellatur scatebra frigidus abundantior æstate. In eo ut in archadiæ stymphali enascuntur aquatiles musculi. In dodone Iouis fons cum sit gelidus:& immersas faces extiguat: si extinctæ admoueantur accendit. Idem meridie semper deficit:qua de causa anapauomenon uocant. Mox increscens ad medium noctis exuberat. Ab eo rursus sensim deficit. In illyriis supra fontem frigidum expansæ uestes accenduntur. Iouis Hammonis fons interdiu frigidus:noctibus feruet. in troglodytis fons solis appellatur dulcis:& circa meridiem maxime frigidus:mox paulatim tepescẽs ad noctis media feruore & amaritudine infestatur. Padi fons mediis diebus æstiuis uelut ĩterquiescens semper aret. In tenedo insula fons semper a tertia noctis hora in sextã ab æstiuo solstitio exundat. Et in delo insula inopus fons eodem quo nilus modo:ac pariter cum eo decrescit augeturq;. Contra timauum amnem insula parua in mari est cum fontibus calidis:qui pariter cũ æstu maris crescunt minuunturq;. in agro pitinate trans

apenninum fluuius nouanus omnibus solstitiis torrens bruma siccatur.in falisco clitumni amnis aqua potata candidos boues facit.in boetia amnis melas oues nigras.Cephisus ex eodem lacu profluens albas rursus nigras penitus:ruffasq;:iuxta.ilium Xantus:unde & nomē amni.in ponto fluuius astaces irrigat campos ī quibus pastæ oues nigro lacte æque gentes alunt.in reatino fons neminia appellatus alio atq; alio loco exoritur annonæ mutationem significans.Brundusii in portu fons incorruptas præstat aquas nauigantibus.Lyncestis aqua quæ uocatur acidula uini modo temulentos facit.Ita in paphlagonia & in agro caleno.In andro insula templo Liberi patris fontem nonis ianuariis semper uini sapore fluere Mutianus ter conf.credit.Dios techosia uocatur.Iuxta nonacrin archadiæ stix nec odore differens nec colore epota illico necat.Item in beroso taurorum colle tres fontes sine remedio sine dolore mortiferi.In carrinensi hispaniæ agro duo fontes iuxta fluunt:alter omnia respuens:alter absorbens.In eadem gente alius aurei coloris omnes ostendit pisces nihil extra illam aquā cæteris differentes.In commensi iuxta larium lacum fons largus horis singulis semper ītumescit ac residet:in cynonia insula ante lesbum fons calidus uere tantum fluit.Lacus sinnanus in asia circūnascente ab synthio inficitur.Colophone in Appollinis clarii specu lacuna est:cuius potu mira redduntur oracula bibētium breuiore uita.Amnes retroflue re & nostra uidit ætas.Neronis principis annis supremis sicut in rebus eius retulimus. Iam omnes fontes æstate q̄ hyeme gelidiores esse quem fallit? Sicut illa permira naturæ opera æs & plumbum in massa mergi:dilatata fluitare.Eiusdemq; ponderis al a sedere:alia uehi.Onera ī aqua facilius moueri.Thyreum lapidem q̄uis grandem innatare:eundemq; comminutum mergi.Recentia cadauera ad uadū labi:intumescentia attolli.inania uasa haud facilius q̄ plena extrahi.Pluuia salinas aqua dulciores esse q̄ reliquas.Nec fieri salem nisi admixtis dulcibus.Marinas tardius gelare:& celerius accendi. Hyeme mare calidius esse:autumno salsius.Omne oleo tranquillari.Et ob id urinantes ore spargere:quoniam mitiget naturam asperam:lucemq; deportet.Niues in alto mari non cadere.Cum omnis aqua deorsum feratur exilire fontes:atq; etiam in ætnæ radicibus flagrantis in tantum ut quinquagena & centena milia passuū harenas flammarum globus eructet.

Ignium & aquarum iuncta miracula & de maltha. CA. CVII.

i Amq; & ignium quod est naturæ quartum elementum reddamus aliqua miracula. Sed primum ex aquis.in comagene urbe samosata stagnum est emittens limum maltham uocāt flagrantem.cum quid attingit solidi adhæret. Præterea tactus sequitur fugientes. Sic defendere muros oppugnante Lucullo:flagrabatq; miles armis suis.Aquis etiam accenditur.Terra tantum restingui docuere experimenta.

De naptha. CA. CVIII.

s Imilis est naturæ naptha : ita appellatur circa babyloniam : & in austagenis parthiæ profluens bituminis liquidi modo. Huic magna cognatio ignium : transiliuntq; protinus in eam undecunque uisam.Ita ferunt a Media pelicem crematam.postquā sacrificatur ad aras accesserat corona igne rapta.

De semper ardentibus locis. CA. CIX.

u Erum in montium miraculis ardet ætna noctibus semper : tātoq; æuo igniū materia sufficit. Niualis hybernis temporibus:egestumq; cinerem pruinis operiens.Nec in illo tantum natura sæuit exustionem terris denuntiās.Flagrat in phaselide mons chimæra:& quidem immortalis diebus ac noctibus flamma.Ignem eius accendi aqua:extingui uero terra aut fœno Gnidius Ctesias tradit.Eadem in lycia ephesti montes teda flammante tacti flagrant adeo:ut lapides quoq; riuorum & harenæ in ipsis aquis ardeant:aliterque ignis ille pluuiis. Baculo si quis ex iis accenso traxerit sulcos riuos igniū sequi narrant.Flagrat in bactris cophāti noctibus uertex.Flagrat in medis & cestia gente cōfinio persidis.Susis quidem ad turrim albam.xv.caminis maximo eorum.Et interdiu campus babyloniæ flagrat quadam ueluti piscina iugeri magnitudine.Item æthiopum iuxta hesperium montem stellarum modo campi nocte nitent.Similiter in megaloponitanorum agro tametsi internus sit ille iucundus:frondemque densi supra se nemoris non adurens:& iuxta gelidum fontem semper ardens Nymphei crater dira apolloniatis suis portendit ut Theopompus tradidit.Augetur hymbribus: egeritq; bitumen temperandum fonte illo ingustabili:alias omni bitumine dilutius.Sed quis hæc miret? In medio mari hiera insula ardet.Aeolia insula iuxta italiam cum ipso mari arsit per aliquos dies sociali bello: & donec legatio senatus piauit:Maximo tamen ardet incendio theonochema dictum æthiopū iugum. Torrentesq; solis ardoribus flammas egerit.Tot locis tot incendiis rerum natura terras cremat.

Ignium per se miracula. CA. CX.

p Ræterea cum sit huius unius elementi ratio fœcunda:seq; ipsa pariat:& minimis crescat scintillis:quid fore putandum est in toto rogis terræ? Quæ est illa natura quæ uoracitatem auidissimam in toto mundo sine damno sui pascit? Addantur iis sydera innumera ingensq; sol. Addantur humani ignes:& lapidum quoq; insiti naturæ:attrita inter se ligna:iam nubium & origines fulminum.Excedit profecto omnia miracula ullum diem fuisse: quo non cuncta conflagrarent: cum specula quoq; concaua aduersa solis radiis facilius etiam accendantur:q̄ ullus alius ignis.Quid q; innumerabiles partus sed naturales scatent? In nympheo exit e petra flamma:quæ aqua accenditur. Exit & ad aquas scantias.Hæc quidem inualida cum transit:nec longe in alia durans materia.Viret & æterno hūc fontem igneum contexens fraxinus.Exit in mutinensi agro statis uulcano diebus. Reperitur apud au/

ctores subiectis ariciæ aruis si carbo deciderit ardere terram. In agro sabino & sidicino unctum flagrare lapidem. In selétino oppido. Inatium imposito ligno in saxum quoddam ibi sacrum protinus flammã existere. In laciniæ iunonis ara sub diuo sita cinerem immobilem esse perflantibus undiq; pcellis. Quin & repentinos ignes existere & in aquis. Et ĩ corporibus etiam humanis emicuisse. Trasimenum lacum arsisse totum. Seruio Tullio dormienti in pueritia ex capite flammam emicuisse. L. Martium in hispania interemptis Scipionibus concionantem & milites ad ultionem exhortãtem arsisse simili modo Valerius Antias narrat. Plura mox & distinctius. Nunc enim quadam mixtura rerum omnium exhibentur miracula. Verum egressa mens interpretationem naturæ festinat legentium animos per totum orbem ueluti manu ducere.

Terræ uniuersæ mensura longitudo & latitudo. CA. CXI.

P Ars nostra terrarum de qua memoro ambiente (ut dictum est) occeano uelut innatas longissime ab ortu & ab occasu pater: hoc est ab india ad Herculis columnas gadibus sacratas octuagies quinquies centena septuagintaocto milia passuum ut Artemidoro placet auctori. Vt uero Isidoro nonagies octies & decem & octo milia Artemidorus adiicit amplius a gadibus circuitu sacri promontorii ad promontorium artabrum: quo longissime frons procurrit hispaniæ octingenta milia nonagintaunum. Id mensuræ duplici currit uia. A gange amne hostioq; eius quo se in eoum occeanum effundit per indiam parthienenq; ad myriandrum urbem syriæ in issico sinu positam quinquagies bis quindecim passuum decem & nouem. Inde proxima nauigatione cyprum isulam pataram lyciæ rhodum astypalæam in carpacio mari in ĩsulas laconicæ tænarum. Lylibeum siciliæ. Caralium sardiniæ tricies quater quinquaginta milia. Deinde gades quadragies bis quinquaginta milia. Quæ mensura uniuersa ab eo mari efficit octogies quinquies septuagintaoctomilia passuum. Alia uia quæ certior itinere terreno maxime patet a gange ad euphratem amnem quinquagies centena milia passuum & xviii. Inde cappadociæ in mazaca. cc. milia. xliiii. inde per phrygiam: cariam: ephesum: quadringenta milia passuum. xcviii. Ab epheso per ægeum pelagus delum ducenta milia. isthmũ ducenta duodecim milia. Deinde terra & laconico mari & corinthiaco sinu patrans peloponnesi ducenta duo milia quingenti. Leucadem octingenta sex milia quingenti. Corcyram totidem Acroceraunia centũ triginta duo milia quingenti. Brundusium octingenta sex milia quingenti. Romam. ccc. milia sexaginta. Ad alpes usq; calcincomacum uicum quingenta decem & octo milia. Per galliam ad pyreneos montes illiberiũ quingenta quinquaginta sex milia. Ad occeanum & hispaniæ horam trecenta trigitaduo milia. Traiectu gadis septem milia quingenti. Quæ mensura Artemidoro attestante nonaginta efficit sexaginta nouem. Latitudo autem terræ a meridiano situ ad septentrionem dimidio fere minor colligitur: quinquaginta quattuor milium sexaginta duo. Quo palam fit quantũ & hinc uapor abstulerit: & illinc rigor. Neq; enim deesse arbitror terris: aut non esse globi formam. Sed inhabitabilia utrinq; incomperta esse. Hæc mensura currit a littore æthiopici occeani: qua modo habitatur ad mereon quingenta qnquaginta milia. Inde alexandriam duodecim milia quinquagĩta. Rhodum quingenta octogintaria. Gnidum octogintaquattuor milia quingenti cum. xxv. M. Samum. c. M. Chium octogintaq̃ttuor. M. Mitilenen. lxv. M. Tenedon. xxviiii. M. Sigæum promontorium. xii. M. quingenti. Os ponti. cccxii. M. d. Carãbin promontorium. cccl. Os mæotidis. cccxii. M. d. Ostium tanais. cclxv. M. Qui cursus compendis maris breuior fieri potest. lxxxix. M. Ab ostio tanais nihil modicum diligentissimi auctores fecere. Artemidorus ulteriora incomperta existimauit: cum circa tanain sarmatarum gentes degere fateretur ad septentriones uersas. Isidorus adiecit. xii. M. l. usq; ad tilen: quæ coniectura diuinationis est. Ego non minore q̃ proxime dicto spatio sarmatarum fines nosci intelligo. Et alioquin quantum esse debet quod innumerabiles gentes subinde sedem mutantes capiat. Vnde ulteriorem mensuram inhabitabilis plagæ multo esse maiorem arbitror. Nam & germania immensas insulas non pridem copertas cognitum habeo. De longitudine ac latitudine hæc sunt quæ digna memoratu putem. Vniuersum autem hunc circuitum Eratosthenes in omnium quidem litterarum subtilitate: & in hac utiq; præter cæteros solers: quem a cunctis probari uideo ducentorum quinquaginta duorum milium stadium prodidit. Quæ mensura Romana computatione efficit trecenties quindecies cẽtena milia passuum. Improbum ausum: uerum ita subtili argumentatione comprehensum ut pudeat non credere. Hipparchus & in coarguẽdo eo & in reliqua omni diligentia mirus adiicit stadiorum paulominus. xxv. milia.

Harmonica mundi ratio. CA. CXII.

a Lia Dionysiodoro fides: neq; enim subtraham exemplum uanitatis græcæ maximum. Melius hic fuit geometrica sciẽtia nobilis. Senecta diem obiit in patria. Funus duxere ei propinquæ ad quas pertinebat hæreditas. Eæ cum secutis diebus iusta peragerent: iuuenisse dicũtur in sepulchro epistolam Dionysiodori nomine ad superos scriptam. Peruenisse eum a sepulchro ad ĩfimam terram: esseq; eo stadiorum quadragintaduo milia. Nec defuere geometræ qui interprætarentur significare epistolam a medio terrarum orbe missam quo deorsum ab summo longissimum esse spatium: & idem pilæ medium. Ex quo consecuta computatio est: ut circuitu esse. cc. quinquagintaquinq; milia stadia pronuntiarent. Harmonica ratio quæ cogit rerum naturã sibi ipsam congruere: addit huic mensuræ stadia septem milia: terramq; nonagesimam sextam millesimam totius mundi partem facit.

CAII PLY.SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER TERTIVS.PROHEMIVM.

ACTENVS DE SITV ET MIRACVLIS TERRAE AQVARVM que ac ſyderum & ratione uniuerſitatis atq; menſura. Nūc de partibus q̄q̄ infinitum id quoq; exiſtimatur nec temere ſine aliqua reprehēſione tracta tum.Haud ullo in genere uenia iuſtior eſt:ſi modo minime mirum ē ho/ minem genitum non omnia humana nouiſſe.Quapropter auctorem ne/ minem unum ſequar.Sed ut quemq; ueriſſimum in quaq; parte arbitra/ bor.Quoniam commune ferme omnibus fuit:ut eos quiſq; diligētiſſime ſitus diſceret:in quibus ipſe prodebat.ideo nec culpabo aut coarguā quēq̄ locorum nuda nomina & quanta dabitur breuitate ponētur claritate cau/ ſiſq; dilatis in ſuas partes.Nūc enim ſermo de toto eſt. Quare ſic accipi ue/ lim:ut ſicut uidua fama ſua nomina qualia fuere primordio ante ullas res geſtas nuncupentur:& ſic quædam in his nomen datura qdem: ſed mun/ di rerumq; naturæ.Terrarum orbis uniuerſus ī tres diuiditur partes : eu/ ropam:aſiam:africam.Origo ab occaſu ſolis & gaditano freto:qua irrumpens occeanus atlāticus in ma ria īteriora diffundit.Hinc intranti dextra africa eſt:leua:europa:inter has aſia ē. Termini amnes tanias & nilus.Xii.milia paſſum in lōgitudinem quas diximus fauces occeani patēt : qnq; milium ī latitudīe a uico mellaria hiſpaniæ ad ꝓmontorium africæ albū auctore Turamnio Grachula iuxta genito.T.Liui/ us ac Nepos Cornelius latitudinis tradiderūt ubi minus.vii.M.paſſuum. Vbi uero plurimum.x.M.Tā modico ore tā immenſa equoꝝ uaſtitas ꝑditur. Nec ꝓfunda altitudo miraculū minuit.Frequētes quip pe tæniæ candicantis uadi carinas territant.Qua de cauſa limē interni maris multi eū locū appellauere. Proxima aūt faucibus utrinq; impoſiti mōtes coercēt clauſtra:abila africæ:europæ calpe laboꝝ Hercu/ lis metæ.Quā ob cauſam indigenæ columnas eius dei uocant credūtq; perfoſſas excluſa antea admiſiſ/ ſe maria:& reꝝ naturæ mutaſſe faciem.

De europa. CA. I.

p Rimum ergo de europa altrice uictoriis oīum gentium populi:longeq; terraꝝ pulcherrima: quā pleriq; merito non tertiā portionem fecere:ueꝝ æquā in duas partes ab amne tanai ad ga ditanū fretum uniuerſo orbe diuiſo.Occeanus hoc qđ dictum eſt ſpatio atlanticum mare in/ fundens:& auidio meatu terras quæcunq; uenietem expauere demergēs:reſiſtētes quoq; flexuoſo litto rum anfractu lambit europā:uel maxime receſſibus crebris excauans:ſed in q̄ttuor ꝑcipue ſiuus. Quo/ rum primus a calpe hiſpaniæ extimo(ut dictū eſt)monte locobrutinum uſq; ꝓmontorium immenſo ambitu flectitur.In eo prima hiſpania terraꝝ eſt ulterior appellata.Eadē bethyca. Mox a fine uirgitano citerior eademq; tarraconēſis ad pyrenea iuga.Vlterior ī duas per lōgitudinem prouīcias diuiditur. Si/ quidē bethycæ latere ſeptētrionali protenditur luſitania amne ana diſcreta. Ortus hic laminitano agro citerioris hiſpaniæ:& modo ſe ī ſtagna fundēs:modo ī anguſtias reſorbēs:aut ī totum cuniculis cōdens & ſæpius naſci gaudēs in atlāticum occeanum effunditur.Tarraconenſis aūt hinc affixa pyreneo:totoq; eius a latere decurrens & ſimul ad gallicum occeanum hibero mari tranſuerſa ſe pandēs ſolorio monte & oretanis iugis carpetaniſq; & aſterum a bethyca atq; luſitania diſtiguitur.Bethyca a flumine eam me diā ſecante cognominata cunctas ꝓuinciarum diuiti cultu & quod ī fertili ac peculiari nitore præcedit. Iuridici conuentus ei quattuor.Gaditanus:Cordubenſis.Aſtygitanus:Hiſpalēſis.Oppida omnia nume ro.clxxv.In iis coloniæ.viiii.Municipia.viii.latio antiqtus donata.xxix.Libertate.vi.Fœdere.iii. Stipēdia ria.cxx.Ex his digna memoratu aut latiari ſermone dictu facilia.A flumīe ana littora occeani oppidum onnoba luſturia cognominatū.Interfluētes luxia & uriū muriani mōtes.Bethys fluuius . Littus curēſe inflexo ſinu.Cuius ex aduerſo gadis inter inſulas dicēdæ.Promōtorium Iunonis.Portus Bæſippo.Op/ pida belon mellaria.Fretū ex atlātico mari.Cartheia tartheſos a græcis dicta.Mons calpe. Deide littore interno oppido berbeſula cū fluuio.Item ſalduba oppidum uel malacha cū fluuio fœderatoꝝ.Dein me noba cū fluuio.Sextifirmiū cognomīe iuliū. Sexi & abdera Murgis.Betycæ finis.Orā eā uniuerſam ori ginis pœnoꝝ exiſtimauit.M.Agrippa.Abana autē atlātico occeano obuerſa baſtuloꝝ turduloruq; eſt in uniuerſam hiſpaniam.M.Varro perueniſſe hiberas & perſas & pœnicas celtaſq; & pœnos tradit. Lu/ ſum.n.Liberi patris ac lyſam cum eo bacchātem nomē dediſſe luſitaniæ & Pana præfectū eius.Vniuer/ ſa autem quæ de Hercule ac pyrene uel Saturno traduntur:fabuloſa in primis ut arbitror.Bethys ī tar/ raconneſi prouincia non ut aliqui dixere menteſa oppido ſed tygenſi exoriens ſaltu : iuxta quem tradet fluuius qui carthaginenſem agrum rigat ille ocior refugit Scipionis rogum uerſuſq; in occaſum occea num atlanticum prouinciam adoptans petit:modicus primo:ſed multorum fluminum capax:quibus ipſe famam aquaſq; aufert.Bethycæ primum ab oſſigetania infuſus amœno blandus alueo:crebris dex tra leuaq; accolitur oppidis.Celeberrima inter hūc & occeani oram in mediterraneo ſegeda:quæ augu/ rina cognominatur.iulia quæ fidentia.Virgao quæ alba. Ebura quæ cerialis. Iliberi qđ liberini . Libida quæ clauſa.Stici quod iulienſes.Veſci quod fauētia:ſingilia:hegua:auia:ebdanum:agla:minor: hebura: caſtra:uinaria:epiſibrium:ipho noua:illurco:& oſca:eſbua:ſuccabo:nuditanum:tuati uetus. Omnia ba ſtetaniæ uergentis ad mare.Conuentus uero cordubenſis circa flumen ipſum oſſigi quod cognomina tur laconium.Illiturgi quod forum iulium.ipaſturgi quod triumphale.Sitia &.xiiii. M.paſ.remotum in mediterraneo.Obulco quod botiſicenſe appellatur.Mox ripepora fœderatoꝝ.Sacilimartalium ono

bam.Et dextra corduba colonia patritia cognominata.inde primum nauigabili bethye. Oppida carbu
lo decuma fluuius singulis eodem bethys latere incedens.Oppida hispalensis conuentus:celtiaca : uaca/
mana:acria:ilpa cognomine ilipa italica. Et a leua hispali colonia cognomine romulensis. Ex aduerso
oppidum osset:quod cognominatur iulia constantia.Virgentium quod iulii genitor.Hippo caurasiaꝝ
fluuius menoba & ipse a dextro latere infusus. Ac inter æstuaria bethys oppidum nebrissa cognomine
ueneria & colobona. Colonia asta quæ regia dicitur. Et in mediterraneo asida:quæ cæsariana. Singu/
lis fluuius in bethyn quo dictum est ordine irrumpens astigitanam coloniam alluit cognomine augu/
stam firmam : ab ea nauigabilis. Huius conuentus sunt reliquæ coloniæ immunes tucci quæ cogno/
minantur augusta gemella. Ituci quæ uirtus iulia. Atubi quæ claritas iulia. Vrso quæ genua urbano/
rum inter quæ fuit nunda cum Pompeii filio capta. Oppida libera astygie uetus ostippo. Stipendiaria:
callet:calucula:castragemina : ilipula minor : merucra:sacrana : obucula : oningis. Ab ora uenti prope
monobam amnem & ipsum nauigabilem haud procul accolunt alontigiceli:alostigi. Quæ autem re/
gio a bethyæ ad fluuium anam tendit:extra prædicta beturia appellatur in duas diuisa partes:totidem/
que gentes. Celticos qui lusitaniam attingunt:hispalensis conuentus. Turdulos qui lusitaniam & ter/
raconensem accolunt : iura cordubam petunt. Celticos a celtiberis ex lusitania aduenisse manifestum
est sacris lingua oppidorum uocabulis : quæ cognominibus in bethyca distinguntur. Seria quæ dici/
tur fama iulia. Vertobrige concordia iulia. Segede restituta iulia:contributa iulia.Vcultuniacum:quæ
& turiga nunc est. Laconimurgi constantia iulia. Teresibus fortunales : & callensibus emanici. Præ/
ter hæc in celtica ac imbro: : arunda:arunci : turobrica : lastigi:alpesa : sisepone:serippo. Altera beturia
quam diximus turdulorum & conuentus cordubensis habent oppida non ignobilia. Arsam : mel/
lariam : mirobicam regiones osintiadis siseponem. Gaditani conuentus ciuium Romanorum. Re/
gina latinorum regia.Carissa cognomine aurelia.Vrgia cognominata castrum iulium.Item Cæsaris sa
lutariensis.Stipendiaria basaro:belippo:barbesulula:lacippo Besippo callet:cappagum : oleastro:icocio:
brana:sarguntia:andorise.Porro longitudinem uniuersam eius prodidit.M. Agrippa.cccclxv.M.p.Lati
tudinem.cc.lvii.M.Sed cum termini carthaginem usq; procederét:quæ causa magnos errores compu/
tatione mensuræ sæpius parit.Et dum alibi mutato prouinciarum modo:alibi itinerum auctis aut di/
minutis passibus incubuere maria tam longo æuo alibi processere littora.Torsere se & fluminum aut
correxere flexus.Præterea aliunde aliis exordiũ mensuræ ẽ:& alia meatus.Ita fit ut nulli duo cõcinant.

Bethycæ longitudo & latitudo. CA. II.

Ethycæ longitudo nunc a castulonis oppidi fine gadis.cccclxxv.M.& a murgi maritima ora
b xxii.M.p.amplior. Latitudo a carteiana ora.ccxxiiii.M.p. Agrippam quidem in tanta uiri dili
gentia præterq; in hoc opere:cura cum orbem terrarum urbi spectãdum proponeret cæce er/
rasse quis credat:& cum eo Diuum Augustum.Is namq; complexam ea porticum ex destinatiõe & cõ
mentariis.M.Agrippæ a sorore eius inchoatam peregit.

Hispania citerior. CA. III.

Iterioris hispaniæ sicut complurium prouinciarum aliquantum uetus forma mutata est:ut/
c pote cũ Pompeius Magnus trophæis suis quæ statuebat in pyreneo.d.cccxlvi. oppida ab alpi/
bus ad fines hispaniæ ulterioris in dicionem a se redacta testatus sit.Nũc uniuersa prouĩcia di/
uiditur in conuẽtus septem.Carthaginensem:Tarraconensem:Cæsaragustanũ.Cluniensem.Asturꝝ.Lu
censem.Bracatum.Accedunt insule quarum mentione seposita præter ciuitates contributas aliis ꝑuin
cia ipsa.cc.xciii.continet oppida.In iis colonias.xii.Oppida ciuium Romanorum.xiii. Latinorum uete/
rum.xviii.Fœderatorum unum.Stipendiaria.cxxxii.Primi in ora bastuli:post eos quo dicitur ordĩe in
tus recedentes metesani:oretani:& ad tugum carpentani:iuxta eos uaccei:uectones: & celtiberi:atreba/
ci.Oppida oræ proxima urci.Ad scriptumq; bethicæ barea regio mauitania:mox deitania.Dein conte/
stania:carthago noua:colonia:cuius a promontorio quod Saturni uocatur Cæsaream mauritaniæ ur/
bem.clxxxvii.M.pas.traiectus.Reliqua in ora flumen tader colonia immuni.Ilici unde ilicitanus sinus:
in eam contribuuntur icositania:mox latinorum lucentium: dianium stipendiarium : sucro fluuius:&
quondam oppidum.Contestaniæ finis regio edetana amœno prætendente se stagno ad celtiberos rece
dens.Valentia colonia.iii.M.pass.a mari remota.Flumen durias:tantundem a mari sagontum ciuium
Romanorum oppidum:fide nobile flumen idubeda regio ilergoanum.Ibarus amnis nauigabili com/
mertio diues ortus in cantabris haud procul oppido iuliobrica.cccclxx.M.pas.fluens.nauium.per.cclx.M.
a uia oppido capax quẽ propter uniuersam hispaniam græci appellauere iberiam.Regio cossetania: flu/
men subi:colonia:Tarraco Scipionum opus sicut carthago pænorum.Regio ilergetum : oppidum su/
bur:flumen rubricatum:a quo laletani & indigetes.Post eos quo dicetur ordine intus recedentes radi/
ce pyrenei ausetani:itani:lacetani.Perq; pyreneum ceretani:dein uascones.In ora autem colonia barcine
cognomine fauentia. Oppida ciuium Romanorum beturo illuro. Flumen larnum blande flumen al/
ba. Emporia geminum hoc ueterum incolarum & græcorum qui phocẽtium fuere soboles. Flumen
tichi. Ab eo pyrenea Venus in latere ꝓmontorii altero.xl.M.Nunc per singulos conuentus reddenẽ in/
signia præter supradicta tarracone disceptant.populi.xliiii.quorum celeberrimi ciuium Romanorum
dertusani:bisgargitani.Latinorum ausetani:cerretani:qui iuliani cognominantur:& qui augustani:este
tani : gerudenses : gessorienses:teari qui iulienses. Stipendiariorum aquicaldenses:onenses : betulonen/
ses : Cesaragustana colonia immunis amne ibero affusa : ubi oppidum antea uocabatur saldyba. Re/

gionis idetaniæ recipit populos.lii. Ex his ciuium romanorum bellitanos:celfenfes.Ex colonia calatu riganos:qui nafcici cognominantur.Ilerdenfes furdaonum gentis iuxta quos ficoris fluuius : ofcenfes regionis baffetaniæ:turiaffonenfes.Latinorum ueterum cafcantenfes:ergauicẽfes:gracchuritanos, leo/nicenfes offigerdenfes.Fœderatos tarragenfes. Stipendiarios arcobrienfes:andologenfes: arcocelitanos burfaonenfes:calaguritanos:qui fabularenfes cognominantur.Complutenfes:carcenfes:cinenfes : cor/tenfes:damanitanos:carnenfes:illurfenfes:fpalenfes:ilumberitanos:lacetanos:iubienfes : pompelonen/fes:fegifenfes.Carthaginem conueniunt populi.lxii.exceptis infularum incolis.Ex colonia accitania ge mellenfes & libifoca cognomine fero auguftana:quibus duabus ius italiæ datũ.Ex colonia falariẽfe op/pidani latii ueteris caftuonenfes:qui cæfari uenales appellantur.Setabitani qui auguftani ualerienfes.Sti pendiariorum autem hi celeberrimi labanenfes baftiani cõfaburẽfes:dianẽfes:fegeftani:ilorcitani:lami nitani:menfani qui & oritani mente fani qui & baftuli:oretani qui & germani cognominant : caputq; celtiberiæ:fegobrigenfes : carpentani & tolletani: tago flumini impofiti.Dein uicienfes:uirgilienfes . In conuentum cluniẽfem uarduli ducunt populos.xiiii.ex quibus labanenfes tantum nominare libeat Turmodigi quattuor:in quibus fegifamonenfes:fegifamaiulienfes. In eundem conuentum carietes & uennenfes quinque ciuitatibus uadunt:quarum funt uelienfes:eodem peledeones celtiberorum quat/tuor populis quorum numantini fuere clare ficut in uacceorum.xviii.ciuitatibus inter catinenfes palla tini:lacobricenfes :caucenfes.Nam in cantabris quattuor populis iuliobrica fola memoratur. In autri/gonum decem ciuitatibus tritium &uirdouefta.Areuacis nomen dedit fluuius areua.Horum fex oppi da faguntia & ibi uxama:quæ nomina crebro aliis in locis ufurpantur.Præterea fegouia & noua augu/fta termes:ipfaq; clunia celtiberiæ finis.Ad occeanũ reliqua uergunt uarduliq; ex prædictis& tãtabri.lũ guntur ii aftrum.xii.populi diuifi in auguftanos afturica urbe magnifica in his funt giri :pefici lãcien/fes zoelæ.Numerus omnis multitudinis ad.cclx.M.liberorum capitum.Lucenfis conuentus populo/rum eft.xvii.præter ceucos & lebunos ignominiofe ac barbaræ appellationis.Sed liberorum capitum ferme.clxvi.Simili modo bracarum.xxiiii.ciuitates.cclxxv.capitum:ex quibus præter ipfos uibalos cele renos iuballi:celerini:gallecí:equifilici:querquerni:citra faftidium nominentur . Longitudo citerioris hifpaniæ eft ad finem caftulonis a pyreneo.d.Sexcẽta feptem.M.p.& ora paulo amplius.Latitudo a tar/racone ad litus olarfonis.cccvii.E radicibus pyreni ubi cuneatur anguftis inter duo maria:paulatim de/inde fe pandens : qua contingit ulteriorem hifpaniam tantumdem & amplius latitudinem adiicit.Me tallis plumbi : ferri : æris argenti : auri tota ferme hifpania fcatet.Citerior & fpecularibus lapidibus.Be thyca & minio . Sunt & marmorum lapidicinæ uniuerfæ hifpaniæ . Vefpafianus imperator Augu/ftus iactatus procellis reipub.latii ius tribuit.Pyreni montes Hifpaniæ galliafque difterminãt promõ/toriis in duo diuerfa maria proiectis.

Narbonenfis prouincia. CA. IIII.

Arbonenfis prouincia appellatur pars galliarum:quæ interno mari: alluitur : bracchata ante
n dicta : amne uaro ab italia difcreta alpiumque faluberrimis Romano imperio iugis . A reli/qua uero gallia latere feptentrionali montibus gebenna & iuribus agrorum cultu uirorum morumque dignatione amplitudine opum nulli prouinciarum poft ferenda:breuiterque italia uerius q̃ prouincia.In ora regio fardonum : intufque confuaranorum.Flumina Thelim & obrin oppida illibe ris magnæ quondam urbis tenue ueftigium Rufcino latinorum:flumen ataxe pyreneo rubre fum p/means lacum.Narbo Martius decumanorum colonia.xii.M.paffuum a mari diftans.Flumina araris li ria.Oppida decætero rara præiacentibus ftagnis agatha quõdam maffilienfium & regio uolcarum te/ctofagum:atque ubi rhoda rhodiorum fuit.Vnde dictus multo galliarum fertiliffimus rhodanus flu/uius ex alpibus fe rapiens per remannum lacum:feguemque deferens ararim:nec minus feipfo torren/tem ifaram & druentiam.Libyca appellantur duo eius ora modica.Ex his alterum hifpaniẽfe:alterum metapinum:tertium:idemque ampliffimum maffalioticum.Sunt auctores & heracleam oppidum in hoftio rhodani fuiffe ultra foffam ex rhodano.c.paffibus.Marii opere & nomine infigne ftagnũ. Aftro mela oppidum maritima auaticorum:fuperque campi lapidei Herculis præliorum memoria . Regio anataliorum & intus defuuiatium canarumque.Rurfus a mari tricorium & intus tricollorum.Vocon tiorum & fegouellannorum mox allobrogum ac in ora maffilia græcorum phocenfium.Fœderata p montorium nomine citarifta portufregio clamatulicorum.Dein fuelteri fupraq; uerucini.In ora autẽ hac athenopolis maffilienfiũ foro:iulii octauianorum colonia:quæ pacẽfis appellatur:& claffica amnis in ea argenteus .Regio oxibiorũ ligaunorumq;:fuper quos fuebri quariates adunicantes.At in ora op/pidum latinum antipolis.Regio deciatiũ.Amnis cema ex alpium monte cemeno pfufus:In mediterra neo colonia arelate fextanorum:biteræ feptumanorum:araufio fecundanorum.In agro cauarum ualẽ tia:uienna allobrogum.Oppida latina aquæfextiæ falorum:auenio cauarum:aptaiulia uulgientium ale beceriorum appollinarium:alba heluorum:augufta tricaftinorũ : antalia area bormãnico macina bel/lio carcafũ uoloarum tectofagũ ceffero carponthoracthe:meminorũ:cenicẽfes:cambolectri:qui atlanti ci cognominantur.Forum Voconii:glanum Liui Leuteuani:q & foroneroniẽfes.Nemaufum arecomi/corum.Pifcenæ ruteni fanagenfes tolofani tectofagii aquitaniæ cõtermini tafcodunitari cononiẽfes um/branici.Vocõtiorum ciuitatis fœderatæ duo capita uafgo &lucus augufti.Oppida uero ignobilia.xix.ficut xxiiii.nemaufenfibus attributa.Adiecit formulæ Galba ĩpator ex inlpinis auanticos atq; ebrodiontios quoq; oppidũ dinia. Lõgitudinẽ puĩtiæ narbonẽfis.ccclxx.M.paf.Agrippa tradit:latitidinẽ.ccxlviii.

carpen toracte
vulgo carpentr.

Italia tyberis roma campania. CA. V.

Talia dehinc primique eius ligures:mox hetruria:umbria:latium:ubi tyberina oſtia:& roma
I terrarum caput.xvi.M.p.interuallo a mari. Volſcorum poſtea littus:& campaniæ picentium
inde: ac lucanum brutiumque: quo longiſſime in meridiem ab alpium pene lunatis iugis
in maria excurrit italia. Ab eo græciæ ora: mox ſalentini: peduculi: apuli:peligni ferentani: martu/
cini:ueſtini:ſabini picentes:galli:umbri:hetruſci: ueneti: carni:iapides: iſtri:liburni.Nec ignoro ingra/
ti ac ſegnis animi exiſtimari poſſe merito: ſi breuiter atque in tranſcurſu in hunc modum dicatur ter
ra omnium terrarum alumna:eadem & parens numine deum electa:quæ cælum ipſum clarius face/
ret:ſparga congregaret imperia:rituſque molire: & tot populorum diſcordes feraſque linguas ſermo/
nis commercio contraheret ad colloquia:& humanitatem homini daret:breuiterque una cunctarum
gentium ĩ toto orbe patria fieret.Et quid agam tanta nobilitas omnium locorum:quos quis attigerit?
tanta rerum ſingularum populorumque claritas tenet.Vrbs roma uel ſola ĩ ea & digna etiam feſta cer/
uice facies quo tandem narrari debet opere?Et qualiter campaniæ ora per ſe fœlixq; illa ac beata amœ/
nitas ut palam ſit uno in loco gaudentis opus eſſe naturæ.Iam uero tota ea uitalis ac perennis ſalubrita
tis cæli temperies eſt:tam fertiles campi tam aprici colles:tam ĩnoxii ſaltus tam opaca nemora:tam mu
nifica ſiluarum genera:tot montium afflatus tanta frugum & uitium olearumque fertilitas:tam nobi
lia pecori uellera:tot opima tauris colla:tot lacus:tot amnium fontiumque ubertas totam eam perfun
dens:tot maria:portus:gremiumque terrarum commercio patens undique: & tanquam ad iuuandos
mortales ipſa auida in mare procurrens.Neque ingenia rituſque ac uiros & lingua manuque ſuperatas
commemoro gentes.Ipſi de ea iudicauere græci:genus in gloriam ſuam effuſiſſimum quotam partem
ex ea appellando græciam magnam.Nimirum id quod in mentione cæli fecimus hac quoque in parte
faciendum eſt:ut quaſdam notas ac pauca ſydera attingamus.Legentes tantum quæſo meminerint ad
ſingula toto orbe ediſſerenda feſtinari.Eſt ergo folio maxime querno aſſimilata:multo proceritate am
plior q̃ latitudine in leuo ſe flectens cacumine:& amazonicæ figura deſinens parmæ:ubi a medio excur
ſu cirthos uocatur per ſinus lunatos duo cornua emittens leucopertam dextra:lacinium ſiniſtra. Patet
longitudine ab alpino fine prætoriæ auguſtæ per urbem capuam neque curſu meante rhegium oppi/
dum in humero eius ſitum:a quo ueluti ceruicis incipit flexus:decies centena & uiginti milia paſſuum
multoque amplior menſura fieret lacinium uſque:ni talis obliquitas in latus digredi uideretur. Latitu
do eius uaria eſt.ccccx.milium inter duo maria inferum & ſuperum:amneſque uarum atque arſiam:
mediæ atque ferme circa urbem romam ab hoſtio aterni amnis in adriaticum mare influentis ad tybe
rina hoſtia.cxxxvi.& paulo minus a caſtronouo adriatici maris alſium ad thuſcum æquor. Haud ullo
in loco.cc.in latitudinem excedens. Vniuerſæ autem ambitus a uaro ad arſiam.xxx.M. paſſuum.lviii.
efficit. Abeſt a circundatis terris Hiſtria a liburnia quibuſdam locis.c.M.paſſuum. Ab epiro & illirico.
l. Ab africa minus.cc.ut auctor affirmat Varro. Ab Sardinia.cxx.Milia. A Sicilia.M.d. A corſica mi/
nus.lxx. Ab iſſa.l.Incedit per maria cæli regione ad meridiem quidem. Sed ſi quis diligenti ſubtilitate
id exigat:inter ſextam horam primamque brumalem. Nunc ambitum eius urbeſq; enumerabimus.
Qua in re prefari neceſſarium eſt auctorem nos Diuum Auguſtum ſecuturos: deſcriptionemque ab
eo factam italiæ totius in regiones.xi.Sed ordine eo qui in littorum tractu fiet urbium quidem uicini/
tates oratione utique præpopera ſeruari non poſſe:itaque interiori in parte digeſtionem in litteras eiuſ
dem nos ſecuturos coloniarum mentione ſignata:quas ille ĩ eo prodidit numero. Nec ſitus origineſq;
perſequi facile eſt.In gaunis liguribus ut cæteri omittantur agro tricies dato.Igiẗ ab amne uaro nicea
oppidum a maſſilienſibus conditum.Fluuius pado.Alpes populique inalpini multis nominibus: ſed
maxime capillati oppido uendiatiorum:ciuitatis Cemellion.Portus Herculi.Monæchi:Liguſtica ora.
Ligurum celeberrimi ultra alpes ſalyi deceates:moxubii:citra ueneni & caturgis orti uagienni: ſtatelli:
elibi uelli:aielli:euburiates: caſmonates:ueliates:& quorum oppida in ora proxima dicemus. Flumen
rutuba:oppidum albium:intemelium:flumen merula:oppidum albingaunum: portus uadum ſabati
um:flumen porcifera:oppidum genua:fluuius feritor:portus delphini. Tigulia intus ſegeſta tiguliorũ.
Flumen macra liguriæ finis.A tergo autẽ ſupradictorum omnium apẽninus mõs italiæ ampliſſimus
ꝑpetuuis iugis ab alpibus tendens ad ſiculũ fretũ.Ab altero eius latere ad padum amnem italiæ ditiſſi/
mum omnia nobilibus oppidis nitent.Libarna dertona colonia:trira:barderatæ:induſtria:polẽtia:car/
rea:quod potentia cognominatur.Foroſului quod ualentinum.Auguſta uaciennorum:Alba pompeia
aſta:aquæ ſcatiellorum.Hæc regio ex diſcreptione Auguſti nona eſt.Pa et ora liguriæ inter amnes ua/
rũ & macrã.ccxi.M.paſ.Adnectitur ſeptimæ ĩ qua hetruria eſt ab amne macra:& ipſa mutatis ſæpe no
minibus.Vmbros inde exegere antiquitus pelaſgi.Hos lydi:a quorũ rege tyrrheni:mox a ſacrificio ritu
lingua græcorum tuſci ſunt cognominati.Primum hetruriæ oppidũ luna portu nobile.Colonia luca a
mari recedens:propiorq; ipſa inter amnes Aeſerem & arnu orta a Pelope piſilq;:ſiue a tenucanis græca
gente.Vada uolateranea:fluuius cecina:populoniũ hetruſcorum quondam hoc tantum ĩ littore. Hinc
amnes prille:mox umbro nauigiorum capax:& ab eo tractus umbriæ portuſq; telamõ:coſa uoltientiũ
a populo Ro.deducta grauiſce caſtrum nouum:pygri:cerætanus amnis:& ipſum cære.Intus mil.paſſi/
bus q̃ttuor agillã a pelaſgis cõditoribus dictũ alſiũ:phregune.Tyberis amnis a macra. cclxxxiiii.M.paſ.
Intus coloniæ faliſca agris otra(ut auctor ẽ.Cato q̃ cognominaẗ hetruſcorũ lucus.Coloniæ ruſellana:ſe/
nẽſis.curtona:dæcetero aretini ueteres:aretini fidẽtiores:aretini iuliẽſes:amitinenſes:aq̃nſes cognomi/

ne taurini:blerani:cortonenses: capinates: clusini: noui clusini ueteres: fluentini præfluenti arno appositi:fesule:ferentinũ:fescennia:hortanum:herbanum:nepeta.Nouem pagi præfecturæ: claudiæ Foro Clodii:pistorium:perusia:suanenses:saturnini qui ante aurinini uocabantur:sudertani:statones:tarquenienses: thuscanienses: :uetulonienses: ueretani:uesentini: uoleterrani cognomine hetrusci: uolscinienses in eadem parte. Oppidorum ueterum nomina retinent agri crustuminus caletranus. Tyberis antea tybris appellatus:& prius albula e media fere longitudine appennini finibus aretinorum profluit: tenuis primo nec nisi piscinis corriuatus:emisusque nauigabilis:sicuti tinia & glanis influentes in eum nouenorum ita conceptu dierum si non adiuuent hymbres:sed tyberis propter aspera & confragosa.Ne sic quidem præterquam trabibus uerius q̃ ratibus longe meabilis fertur.p.c.l.M.d. non procul tiferno perusia & otriculo:hetruriam ab umbris ac sabinis: mox citra.xiii.M.paſ. urbis ueientem agrum a crustumino:dein fidenate:latinumque a uaticano dirimens.Sed intra tiniam & glanim duobus &.xl.fluuiis auctus:præcipuis autẽ nare & anieue:qui & ipse nauigabilis. Latium includit a tergo. Nec minus tamen aquis ac tot fontibus in urbem perductis. Et ideo quamlibet magnarum nauium ex italo mari capax rerum in toto orbe nascentium mercator placidissimus.Pluribus prope solus q̃ cæteri in omnibus terris amnes accollitur aspiciturque nullis. Nullique fluuiorum minus licet inclusis utrinque lateribus:nec tamen ipse pugnat quanquam creber ac subitis incrementis: & nusquam magis aquis q̃ in ipsa urbe stagnantibus.Quinimmo uates intelligitur potius ac monitor auctu semper religiosus uerius q̃ sæuus. Latium antiquum a tyberi circeios seruatum est.M. passuum.l. longitudine. Tam tenues primordio imperii fuere radices.Colonis sæpe mutatis tenuere alii aliis temporibus. Aborigines:pelasgi:archades:siculi arunci:rutyli.Et ultra circeos uolsci:osci:ausones unde nomẽ modo latii processit ad lirin amnem.In principio est ostia colonia a romano rege deducta.Oppidum laurentum lucus solis indigetis. Amnis numitius. Ardea a Danae persei matre condita.Dein quondam aphrodisium antium colonia.Astura flumen & insula. Fluuius nympheus:clostra romana.Circeii quõdam insula immenso quidem mari circundata(si creditur Homero)& nũc plane.Mirum est quod hac de re tradere hominum notitiæ possumus. Theophrastus qui primo externorum aliqua de romanis diligentius scripsit.Nam Theopompus ante quem nemo mentionem habuit urbem duntaxat a gallis captam dixit.Clitarchus ab eo proximus legationem tantum ad Alexandrum missam.Hic iam plusquam & fama circeiorum insulæ & mensuram posuit stadia.lxxx.in eo uolumine quod scripsit Nicodoro atheniẽsium magistratui:qui fuit urbis nostræ.cccclx.anno.Quicquid est ergo terrarum propter decem Milia passuum prope ambitus adnexum insulæ.Post eum annum accessit italiæ aliud miraculum.A circeis palus pontina est quem locum.xxiii.urbium fuisse Mutianus ter consul prodidit.Dein flumen ufens supra quod terracina oppidum lingua uolscorum anxur dictum.Ibi fuere amyclæ a serpentibus deletæ.Dein lacus fundanus:caieta portus.Oppidum formiæ antiqua læstrigonum sedes.Vltra fuit oppidum pyræ:colonia minturnæ lyri amne diuisa glanico appellato.Sinuessa extremum in adiecto lario: quam quidam dixere sinopem uocitatum.Hinc fœlix illa campania est.Ab hoc sinu incipiunt uitiferi colles:& temulentia nobilis succo per omnis terras:inclyto:atque(ut ueteres dixere) summum Liberi patris cum cerere cartamen. Hinc setini & cecubi obtenduntur agri.Iis iunguntur falerni:caleni.Dein consurgunt massici: gaurani:surrentinique montes.Ibi laborini campi sternuntur:& in delitias alicæ politur mensis.Hæc littora fontibus calidis rigantur:præterque cætera in toto mari cõchylio pisce nobili annotantur.Nusquam generosior oleæ liquor.Et hoc quoque certamẽ humanæ uoluptatis tenuere osci:græci umbri:tusci:campani.In ora sauo fluuius.Vulturnum oppidum cum amne.Liternum cumae calcidensium:misenum:portus baiarum:bauli:lacus lucrinus & auernus. Iuxta quem cimerium oppidum quondam: Dein puteoli colonia dicæarchia dicti postque plægrei campi. Acherusia palus cumis uicina.Littore autem hoc neapolis calcidensium:& ipsa parthenope a tumulo syrenis appellata. Herculanium Pompeii haud procul expectante monte uesunio. Alluente uero sarno amne ager nucerius est:&.ix.Milia. passibus a mari ipsa nuceria. Surrentum cum promontorio Mineruæ sirenum quondam sede nauigation a circei duo de.lxxx.Milia.p.patet.Regio ea a tyberi prima italiæ seruatur ex descriptione Augusti. Intus Coloniæ Capua a.xi.Campo dicta aquinum:suessa:uenafrum: fora:theanum: sidicinum cognomine nola. Oppida abellinum:aritia: alba longa: acerani: allifani: attinates: aletrinates:anagnini: attellani. Aesulani:arpinates: auxiniates: auxellani: alsaterni. Et qui ex agro latino. Item hernico. Item labinocano cognominati. Bouellæ: calatiæ: casinum: calenum: capiru/tum cernetum: cernetani qui mariani cognominantur. Corani a Dardano Troiano orti. Cubulterini: castrimonienses cingulani. Fabienses. In Monte Albano foropopulienses. Ex falerno frusinates: ferentinates: freginates: frabaterni ueteres: frabaterni noui: ficolenses: fregellani: foroappi: forentani: gabini: interannates: succasani qui & lirinates uocantur. Illionenses: lauinii: norbani: nomentani: prænestini urbe quondam stephane dicta. Priuernates: setini: signini: suessulani: telini trebulani cognomine balimenses. Trebani:thusculani:uerulani:ueliterni:ulubrenses:uluarnates supq; Roma ipsa: cuius nomen alterum dicere arcanis ceremoniarum nefas habetur: optimaque & salutari fide abolitum annuntiauit Valerius Solanus: luitque mox pœnas. Non alienum uidetur inserere hoc loco exemplum religionis antiquæ ob hoc maxime silentium institutæ. Namque Diua Angerona cui sacrificatur ad diẽ.xii.chalendas ianuarii ore obligato obsignatoq; simulacrum habet.Vrbẽ tris portas habẽtẽ Romulus reliq̃t aut ut plurimis tradẽtibus credamus q̃ttuor.Mœnia eius collegẽ ãbitu ipe

ratoribus censoribusque Vespasianis anno conditæ.d.cccxxxviii.Mil.paf.xiii.M.cc.Complexa montes.vii.Ipsa diuiditur in regiones.xiiii.Compita earum .cclxv.paf.eiusdem spatii mensura currente a miliario in capite romani fori statuto ad singulas portas:quæ sunt hodie numero.xxxiiii.ita ut.xii.portæ semel numerentur:pretereantuque ex ueteribus.vii.quæ esse desierunt. Efficit passuum per directum.xxx.M.d.v.lxii.Ad extrema uero tectorum cum castris prætoriis ab eodem miliario per uicos omniũ uiarum mensura colligit paulo amplius.lxx.M.passuum.Quod si quis altitudinem tectorum addat:dignam profecto æstimationem concipiat:fateaturque nullius urbis magnitudinem in toto orbe potuisse ei comparari Clauditur ab oriente aggere Tarquini Superbi inter prima opere mirabili. Namque eum muris æquauit:qua maxime patebat aditu plano.Cætero munita erat præcelsis muris aut abruptis montibus:nisi ꝙ expatientia tecta multas addidere urbes in prima regione.Præterea fuere in latio clara oppida satricum:pometia:scaptia:pitulum:politorium:tellene:tifata:cecin ficulnea: crustumeriũ:a meridia:medullia:corniculum:saturnia ubi nunc Roma est.Antipolis quod nunc ianiculum in parte romæ:antenna : cameriũ. collatia amiternum:norbe:fulmo:& cum his carnem in monte albano soliti accipere populi albenses.Albani:Aesolani:accienses:abolani:bubetani:bolani:cusuetani:coriolani: fidenates:foretii:hortenses:latinienses:longultai:manates:macrales:mutucinenses:olliculani:octulani:pedani:pollustini:querquetulani:sicani:sisolenses:tolerienses:tutienses:uimiteraliuelienses:uenetulani:uicellenses.Ita ex antiquo latio.liii.populi interiere sine uestigiis.In campano autem agro stabie oppidum fuit usque ad Cn.Pompeium.&.L.Carbonem conf.a pridie chalend.maii:quo die Sylla legatus bello sociali id deleuit:quod nunc in uillas abiit:Intercidit ibi & taurania.Sunt & morietis scalini reliquiæ.Præterea auctor est Antias oppidum latinorum apiolas captum a L.Tarquino rege:ex cuius præda capitolium is in fine incohauerit.A surrentino ad silarum amnem.xxx.M.passus ager picentinus fuit. thuscorum templo iunonis argiuæ ab Iasone condito insignis.Intus oppidum salerni:picentia. A silaro regio tertia & ager lucanus brutiusque incipit.Nec ibi rara incolarum mutatio.Tenuerũt eum pelasgi:oenotrii:itali:morgetes:siculi:græciæ maxime populi:nouissime lucani a sannitibus orti duce Lutio. Oppida pestum a græcis posidonia appellatum sinus pestanus:oppidum elea:quæ nunc uelia. Promontorium palinurum a quo sinu recedente traiectus ad coloniam regiam.c.M.passus.Proximum autem huic flumen melphes.Oppidum buxentum græciæ pyxus magnæ:nunc lucaniæ.Saus amnis fuit & oppidum eodem nomine.Ab eo brutium littus:oppidum blanda:flumen balethum:portus parthenius:& phocentium sinus uibonensis locus clampetiæ. Oppidum tem psa:a græsis temese dictum:& crotoniensium terina:sinusque ingens terinus.Oppidum cosentia.Intus in penisula fluuius acheron:a quo oppidani acherontini. Hippo quod nunc uibonem ualentiam appelamus. Portus Herculis: Metaurus amnis. Tarentum oppidum : portus Hõrestis & medma.Oppidum scylleum:Cratis fluuius pater(ut dixere)scyllæ. Dein columna regia.Siculum fretum:ac duo aduersa promontoria ex italia cenys. Ex sicilia pelorum.xii.stradiorum interuallo.Vnde rhegium.xii.passuum.inde apennini silua.Promontorium leucopetra.xii.Mil.passibus.Ab ea locri cognominati:a promontorio zephyro absunt a silaro.ccc.iii.M.Et includitur europæ sinus primus in eoque maria nuncupant.Vnde irrumpit atlãticum ab aliis magnũ : qua intrat porthmos a græcis.a nobis gaditanum fretum cum intrauit.Hispanum quatenus hispanias abluit.Ab aliis iberricum aut balearicum.Mox gallicum:ante narbonensem prouinciam:hic ligusticum. Ab eo ad siciliam insulam thuscum quod ex græcis alii notium:alii tyrrhenum : e nostris plurimi inferum uocant.Vltra siciliam quod est ad salentinos ausonium polybius appellat.Eratohstenes autem inter hostium occeani & sardiniam quicquid est sardoum.Inde ad siciliam tyrrenum. Ab hac cretam usque siculum:Ab ea creticum.Insulæ per hæc maria primæ omnium pityusæ a græcis dictæ a frutice pineo:nunc ebusus uocatur:utraque ciuitate fœderata angusto freto interfluente. patent.xlii.M.passibus absunt a dianio:septingentis.stad.totidem dianium per continentem a carthagine noua.Tantumdem a pityusis in altum baleares duæ:& sucronem uersus colubraria.Baleares funda bellicosas græci gymnesias dixere.Maior.c.M.p.est longitudine:circuitu uero.cccclxxx.M.Oppida habet ciuium romanorum palmam& pollentiam latinorum cinium:& cunici quod fœderatum bochorum fuit:ab ea.xxx.M.p.distat minor:longitudine.lx.M.circuitu.cl.M.passuum.Ciuitates habet Iamonem:saniseram:magonem:a maiore.xii.passuum in altum abest capraria:isidiosa naufragiis:& e regione palmæ urbis meraria ac triquadra parua Hannibalis.Ebusi terra serpentes fugat:colubrariæ parit. Ideo infesta omnibus nisi ebusitanam terram inferentibus:græci ophiusam dixere : nec cuniculos Ebusus gignit populantes balearium messes.Sunt aliæ.xx.ferme paruæ mari uadoso. Galliæ autem hinc ora in rhodani hostio metina:mox quæ blascon uocatur : tres stechades a uicinis massiliensibus dictæ ꝓpter ordinem quas item nominãt singulis uocabulis proten:& mesen:quæ & põponiana uocatur:tertia hype.Ab iis sturiũ:phœnice:phila:lero:& lerina aduersum antipolim:in quã uergoani oppidi memoria.

De Corsica. CA. VI.

I N ligustico mari est corsica:quam græci cyrnon appellauere:sed thusco propior a septentrione in meridiem proiecta:longa passuum centum quinquaginta.M.lata maiore ex parte.l.Circuitu.cccxxii.M.Abest a uadis uolaterranis.lxii.M.p.Ciuitates habet.xxxiii.& colonias:marianam a Mario deductam:aleriam a dictatore Sylla.Citra ẽ oglasa.Intra uero.lx.M.passibus a corsica planaria specie dicta æqualis freto : ideoque nauigiis fallax : amplior urgo & capraria : quam græci ægilon dixere.Item igilium & dianium : quam artemisiam:ambæ contra cosanum littus:& contra littus har-

ponæ:meneria:colubria:uenaria:ilua:cum ferri metallis circuitu.c.p.a.populonia.x.M.a græcis ætalia dicta:ab ea planasia.xxxviii.M.ab iis ultra tyberina historia in antiano astrua mox palmaria sinonia:ad uersum formias pontiæ.In puteolano autem sinu pandataria:prochita non ab Aeneæ nutrice:sed quia profusa ab ænaria erat.Aenaria ipsa a statione nauium Aeneæ Homero inarimæ dicta:græcis pythecusa:non a symiarum multitudine(ut aliqui existimauere)sed a figulinis pythos dolium . Inter pausilipum & neapolim megaris:mox a surrento.viii.M.passibus distantes Tyberii principis arce nobiles capreæ circuitu.xl.M.paf.cx.leuchotea.Extra quem conspectum pelagus africam attingens.Sardinia minus.ix.Mil.passibus a corsicæ extremis etiamnum angustias eas arcentibus insulis paruis:quæ cuniculariæ appellantur.Itemque phitonis fossæ a quibus fretum ipsum taphros nominatur.

De Sardinia. CA. VII.

S Ardinia ab oriente patens.clxxxviii.M.passuum:ab occidente.clxx.milia:a meridie.lxxiiii.milia.a septentrione.cxxii.Circuitu.d.lxii.milia.abest ab africa calaritano promontorio ducenta milia.a gadibus quatruordeciescentena habet:& a gorditano ꝓmõtorio duas insulas quæ uocantur Herculis a sulchensi enosin:a calaritano ficariam.Quid haud procul ab ea etiã beleridas ponũt:& collodem:& quam uocãt heras lutra.Celeberrimi in ea populorum iolenses:Balari:corsi.Oppidorũ xiii.sulchitani : ualentini:neapolitani:bocenses:calaritani ciuium romanorum.& norenses.Colonia autem una:quæ uocatur ad turrim libysonis.Sardiniam ipsam Timeus sandaliatin appellauit ab effigie soleæ.Myrsilius ichnusam a similitudine uestigii.Contra pestanum sinum leucasia est a syrene ibi sepulta adpellata.Contra ueliam pontia & isacia:utræque uno nomine œnotrides:argumẽtum possessæ ab œnotriis italiæ:& contra uibonem paruæ quæ uocãtur ithacesiæ ulixis specula.

De Sicilia. CA. VIII.

V Erum ante omnes claritate Sicilia Sicania a Thucydide dicta:Trinacria a pluribus aut triquetra a triangula specie.Circuitu patens ut auctor est agrippa.d.cxviii.M.passibus:quõdam brutio agro cohærens:mox interfuso mari auulsa.xii.M.in longitudinem freto . In latitudinem autem mille quingenti.Iuxta columnam regiam ab hoc dehiscendi argumẽto rhegium græci nomen dedere oppido in margine italiæ sito.In eo freto est scopulus scylla. Item carybdis . Mare uorticosum. Ambo clara seuitia.Ipsius triquetræ ut diximus promontorium pelorus uocatur aduersus scyllam uergens in italiam.Pachinum in græciam.cxliiii.M.ab eo distãte peloponeso.Lilybeũ in africã.clxxx.M. interuallo a Mercurii promontorio:& a calaritano sardiniæ centum uiginti.M.Inter se autẽ hæc ꝓmontoria late distãt his spatiis.Terreno itinere a peloro pachinũ.clxvi.M.passus.Inde lilybeum.cc.M. Inde peloꝝ.clxx.M.coloniæ ibi urbes ac ciuitates.lxxii.A peloro mare ionium ora spectãte oppidũ Messana ciuiũ romanoꝝ:q mamertini uocanť:Promõtorium drepanũ:colonia taurominiũ:quæ antea naxos. Flumẽ asines.Mõs ætna nocturnis mirus icẽdiis.Crater eius patet ambitu stadia.xx.Fauilla taurominũ & catinã usq͂ peruenit feruẽs:Fragor uero ad maronẽ & gemellos colles Scopuli tres cyclopum portus ulixis.Bolonia:catena:Flumina symethũ:terias.Intus lestrigoni cãpi.Oppida leontini:megaris : amnis panthagies:Colonia syracusæ cũ fronte arethusa.Quamq͂ & temenitis:& acchidemisa : & margea : & cyane militiæ fontes in syracusano potanť agro:portus naustachmus:flumen elorus.promontoriũ pachynũ:a qua fronte siciliæ flumen hirminiũ:oppidũ camarina:fluuius gelas:oppidũ a gregas:qđ agrigẽtũ nostri dixere.Thermæ colonia:atis & ipsa & selinus.Oppidũ lilybeum:ab eo ꝓmõtorium drepana: mons erix.Oppida panhormũ:selinus hymera cum fluuio cæphalædis:aleuntinũ agathyrsum:tyndaris colonia:oppidũ myle.Et unde cepimus peloros.Intus latinæ cõditionis centuripini:nestini:aegessani.Stipẽdiarii assorini:ætnẽses:agyrini:acestei:acrenses:bidini:citarii & cirini drepanitani:ergetini:ecestienses::erecini:entelletini:edini:enguini·gelani:galateni:halesini:ennenses:hybleẽses.herbitẽs herbessenses:heubulẽses:helicyẽses:hadranitani:Imacarẽses:hypanenses:letenses:mutustratini:magellin:murgẽtini:motyenses menanini:naxinonii:petini:paropini.teraphitiẽses:semellitãi:scherini: elinunti:symæti Tallarienses:tissinenses:triocalini:triraciẽses:zanclæi messenioꝝ.Hoꝝ i siculo freto sunt insulæ in africã uersæ gauros melita a camerina.lxxxiiii.M.passibus.Lilybeo.cxiii.Cosyra:hieronesos.Cænegalathã: lopadusa:æthusa quam alii ægusam scripserunt.Bucinona ætuæ:& a solũte.lxxv.M.ostendes:contraq͂ paropinos ustica.Citra uero siciliam ex aduerso metauri amnis.xxii.ferme passuum ab italia.vii. æoliæ appellatæ.Eædem lipareorum & ephestiades a grecis:a nostris uulcani.Aeoliæ q͂ Aeolus iliacis temporibus ibi regnabat.

De lipara. CA. VIII.

L Ipara cum ciuium romanoꝝ oppido dicta a Liparo rege.Cui successit Aeolus:antea longonis uel meligunis uocitata abest.xii.M.p.ab italia ipsa circuitu paulo minori.Inter hãc & siciliam altera antea therasia appellata nunc hiera:quia sacra uulcano est.Collẽ in ea nocturnas euomẽte flammas.Tertia strongyle a lipara mille passus ad exortum solis uergens : in qua regnauit Aeolus: quæ a lipara liquidiore flamma tantum differt.Cuius fumo qui nam flaturi sint uenti in triduum prædicere incolæ traduntur.Vnde Aeolo uentos paruisse existimatum. Quarta didyme minor q͂ lipara. Quinta ericusa.Sexta phœnicusa pabulo proximarum relicta. Nouissima eademq͂ minima euonymus. Hactenus de primo europæ sinu.

De locris italiæ fronte. CA. IX.

a Locris italie frons incipit:magna græcia appellata in tres sinus incedens ausonii maris:quoniam ausones tenuere primi.patet.lxxxii.M.passuum ut auctor est Varro . Pleriq͂.lxxii.M.fecere.

In ea ora flumina innumera:sed memoratu digna loconus:sagra:& uestigia oppidi caulonis:mystia:cō sulinum castrum:carcinum:quod esse longissimum italiæ promōtorium aliqui existimāt. Dein sinus & scyllatium & scylletium atheniensibus cum conderent dictum:quē locum occurrēs therineus sinus peninsulam efficit:& in ea portus qui uocaṫ castra Hannibalis : nusq̄ angustiore italia.xx.M. passuum latitudo est.Itaq̧ Dionysius maior intercisam eo loco adiicere siciliæ uoluit.Amnes ibi nauigabiles cæcinos:crotalus:semirus:arocha:targines.Oppidum intus petilia:mons clibanus:promontorium lacinium:cuius ante oram insula.x.M.p.a terra discoron.altera calypsus quam ogygiam appellasse. Homerus existimaṫ.Præterea tres sirenussæ Meloessa ipsum a caulōe abesse.lxx.M.passibus ꝑdidit Agrippa.

Secundus europæ sinus. CA. X.

Lacinio promontorio secundus europæ sinus incipit:magno ambitu flexus:& acroceraunio
a epyri finiṫ promontorio:a quo abest.lxxv.M.passibus.Oppidū cotro:amnis næthus . Oppidū thuriū inter duos amnes crathin & sybarin:ubi fuit urbs eodē nomine. Similiter est inter syrin & acirin heraclea aliquādo syris uocitata.Flumina thalādrū:casuētū.Oppidū metapontum : quo tertia italiæ regio finiṫ.Mediterranei brutioꝝ aprustani tantum.Lucanoꝝ aūt hinc atinates: buxetini: eburini:grumentini:potentini:sontini:syrini:tergilani:ursentini:uolsentani:qbus numestrani iunguṅt Præterea interisse thebas lucanas Cato auctor est.Et pandosiam lucanoꝝ urbem fuisse Theopōpus:in qua Alexander epirotes occubuit.Connectiṫ secunda regio amplexa hirpinos:calabriā:apuliam : salentinos.ccl.M.sinu qui tarētinus appellaṫ ab oppido laconū in recessu hoc ītimo sito contributa eo maritima colonia:quæ ibi fuerat.Abest.cxxxvi.M.p.a lacinio ꝓmontorio aduersam ei calabriā in peninsulā emittēs.Græci messapiē a duce appellauere.Et ante peucetiā a Paucetio Oenotri fratre.In salētino agro inter promontoria.c.M.passuum intersunt.Latitudo peninsulæ a tarento brūdusium terreno itinere: xxxii.M.passibus patet:multoq̧ breuius a portu sasina.Oppida p cōtinētem a tarento uaria.Cui cognomen apule:messapia:aletiū.In ora uero senonū gallipolis:quæ nunc est anxa.lxii.M.passibus a tarento. Inde.xxxiii.M.promontorium quod acran iapygiā uocāt:quo lōgissime in maria excurrit italia. Ab eo hasta oppidū & hydruntium.x.M.ac.ix.M.passuum.ad discrimen ionii & adriatici maris:quia in græciā breuissimus transitus.Ex aduerso appollonia oppido latitudine ītercurrētis freti.Cētū milia nō amplius passuū.Hoc īteruallū pedestri cōtinuare transitu pōtibus iactis primum Pyrrhus epiri rex cogitauit.Post eum.M.Varro cum classibus Pōpeii pyratico bello præesset.Vtrunq̧ aliæ impedire curæ. Ab hydrunte soletū desertū.Dein fratuertiū:portus tarētinus:statio militum Lupia:balesiū celiū: Brundusium.l.M.passuum.Ab hydrunte:ī primis italiæ portu nobile ac uelut certiore : transitu : sicuti lōgior excipiente illyrica urbe dirrachio.ccxx.M.traiectū brūdusio cōterminus pediculoꝝ ager nouē adolescētes totidēq̧ uirgines ab illyris.xiii.populos genuere.Pediculoꝝ oppida rhudia:egnatia:barion:ante iapyx a Dedali filio a quo & iapygia:amita pactius : aufidus ex hirpinis montibus canusium præfluens. Hinc apulia daunioꝝ cognomine a duce Diomedis socero.In qua oppidum salapia Hānibalis meretricio amore inclytum:Sipontum:uria:amnis cerbalus Dauniorum finis:Portus agasus.Promontorium mōtis gargani:a salētino siue iapygio.c.xxxiiii.Milibus passibus ambitu gargāi porus garganæ lacus pātanus:flumē portuosum frento teanum apulorum.Itemq̧ larinū.Cliternia : tiernus amnis.Inde regio frentana.Ita apulorum genera tria.Teani a duce Gares:Lucani qui subacti a calchātæ tenuere:loca quæ nunc tenent etinates.Dauniorum præter supradicta coloniæ luceria:uenusia.Oppida canusium : harpi aliquando hargos hippium Diomede condente.mox hargirippa dictum.Diomedes ibi deleuit gentes monadoꝝ dardorūq̧ & urbes duas:quæ in ꝓuerbii ludricū uertere apinā & Tricam.Cætera intus.In secunda regione hirpinoꝝ colonia una beneuentum auspicatius mutato noīe:quæ quondam appellata maleuentum:auseculani:aqloni:abellinates cognomine ꝓtropi:cōpsani caudini : ligures:q cognoīaṅt cornelani:& q bebiani:uescellani:deculani:aletrini:abellinates:cognoīati marsi:atrani:ecani:alfellani:atinates:arpani:borcani:collatini:corinenses:& nobiles clade romana cānenses:dirini:forentani : genusini:herdorienses.Hyrini:larinaces cognomine frentani:etinates:ex gargano mateolani : nerecinimatini tubustini:siluini:strapelini:turmātini:uibarnates:uenusini:ulurtini:Calabrorum mediterranei egetini butuntinenses:deciani:brumbestini:narbonenses:sturnini:tutini.Salētinoꝝ aletini : basterbinineretini:ualentini:ueretini.

Regio italiæ quarta. CA. XI.

Equitur regio quarta gentium uel fortissimaꝝ italiæ in ora frētanoꝝ a tiferno flumen triniū
f portuosum.Oppida histonium : buca:ortona:aternus amnis.Intus anaxini cognomine frentani:carētini : supernates:& infernates:lāuenses.Muricinorum teatini.Pelignorum corfiniēses: superequani sulmonenses.Marsoꝝ anxantini:atinates:fuccentes:lucentes:marruii. Albensium alba ad fucinum lacum.Aequlanoꝝ cliternini:carseolani:Vestinoꝝ angulani:pinnenses: peltuinates : quibus iunguntur aufinates:cismontani.Sānitium quos sabellos & græcisaunitas dixere. Colonia bouianum uetus :& alteꝝ cognomine undecumanoꝝ:aufidenates:esernini:fagi:fugali:ficolenses:sepinates:treuētiates.Sabinoꝝ amiternini:curenses:foꝝ Decii:foꝝ:nouū:fidenates interemnates:nursini:nomentani. Reatini:trebulani qui cognominaṅt mutustæi & qui suffenates:tyburtes:tarynates.In hoc situ ex aquiculis interiere comini:tadiates:acedici:alfaterni . Gelianus auctor est lacu fucino haustum marsorum oppidum alchippe conditum a Marsia duce lydoꝝ.Itē urticinoꝝ in piceno deletum a romanis Valerianus Sabini(ut quidā existimauere)a religione & deorum cultu seuini appellati uelinos accollūt lacus roscidis collibus . Nar amnis exhaurit illos sulphureis aquis . Tyberin ex his petens replete monte fi

ſcello labens iuxta uacunæ nemora & reate in eoſdē conditus.Et ex alia pte anio in monte trebanorum ortus lacus tris amœnitate nobiles qui nomen dedere ſub laqueo defert ī tyberin.In agro reatino cutyliæ lacum in quo fluctuet inſula italiæ umbilicum eſſe.M.Varro tradit.Infra ſabinos latium eſt: a latere picenum:a tergo umbria apeninis iugis ſabinos utrinꝗ uallantibus.

Quinta regio. CA. XII.

q Vinta regio piceni eſt quondam uberrimæ multitudinis.ccclx.M.picentium in fidem Ro.populi uenere.Orti ſunt a ſabinis uoto uere ſacro.Tenuere ab aterno amne:ubi nunc ager hadrianus:& hadria colonia a mari.vii.M.paſſuum flumen uomanum:ager prætutianus palmenſiſque.Item caſtrum nouum:flumen batinum:truentum cum amne:quod ſolum liburnorum in italia reliquum eſt.Flumina albulates:ſuinum:heluinum:quo finitur prætuciana regio:& picentium incipit.Cupra oppidum:caſtellum firmanorum:& ſuper id colonia aſculum piceni nobiliſſima.Intus nobana.In ora claucana:potentia:numana a ſiculis condita.Ab iiſdem colonia ancon appoſita promontorio cumero in ipſo flectentis ſe ore cubito a gargano.clxxxiii.M.paſſibus.Intus anximates ueregrani: cibulani:cupren ſes cognomine montani:falarienſes:pauſulani:plynienſes:ricinenſes:ſeptempedani: tollētinates:triacenſes cum urbe ſaluia:polentini.

Sexta regio. CA. XIII.

i Vngitur hic ſexta regio umbriam complexa:agrūꝗ gallicū circa ariminū. Ab ancone gallica ora īcipit togata gallia cognoīe ſiculi & liburni plurimi eius tractū tenuere ī primis palmēſem prætutianū adrianūꝗ agrū.Vmbri eos expulere:hos hetruria:hāc galli.Vmbroꝝ gens antiqſſima italiæ exiſtimať:ut quos umbrios a græcis putēt dictos:ꝙ innudetiōe terraꝝ hymbribus ſupfuiſſent Trecēta eoꝝ oppida tuſci debellaſſe reperiunť.Nūc in ora flumē eſis:ſenogallia:metaurus fluuius: colonia fanum fortunæ:piſauꝝ cum amne.Et itus hiſpellū tuder.Decætero amerini:attidiates:aſiſinates:arnates:æſinates:camertes:caſuentini:carſulani:doiates cognomine ſalentini:fulginates:foroflāminienſes:foroiulienſes cognoīe cōcubienſes:forobremitiani:ꝓroſempronienſes:inginini interānates cognoīe nartes:meuanates:meuanionēſes:mattilicates:narniēſes:quod oppidū nequinū antea uocitatum ē:nucerini cognoīe fauonienſes:& camellani:otritulani:oſtrani:pitulani cognoīe piſuertes:& alii: mergentini:peſtini:ſetinates:ſarſcinates:ſpolētini:ſuareani:feſtinates:ſuillates:ſadinates:trebiates: tuſſicani: tibernates:cognoīe tyburini:& alii timetaurenſes:ueſionicates:urbinates cognoīe metaurēſes:&alii hortenſes:uettionenſes:uindinates:uiuentani.In hoc ſitu interiere feliginates:& qui cluſiolum tenuere: ſupra interrānani:& ſaranates cū oppidis acerris quæ uafriæ cognominabanť.Turoceo quod uettiolum. Item ſollinates:ſuriates:fallienates.Apiennates interiere & arienates cum crinouolo:& uſcidicani:& plāgenſes:piſiates:cælaſtini:Ameriā:ſupracriptam Cato ante perſei bellū conditā annis.d.cccclxiiii.ꝓdidit.

Octaua regio. CA. XIIII.

o Ctaua regio determinatur arimino:pado:appenino.In ora fluuius cruſtumiū:ariminum colonia cum amnibus arimino & apruſa.Fluuius hinc rubico quōdam finis italiæ. Ab eo ſapis: &uitis:& anemo.Reuēna ſabinoꝝ oppidum cum amne beſede ab ancone.cii.M.paſſibus.necꝓcul a mari umbroꝝ.butriū.Intus coloniā bononia felſina uocitata cū princeps hetruriæ eſſet. Brixillum:Mutina:Parma:Placētia.Oppida Ceſena:claterna:forūclodii:liuii.Pompiſii truentinorum:Cornelii:licinii:fauentini:fidentini:oteſini:pandinates:regienſes a Lepido:ſolonates:ſaltuſque qui galliani cognominantur:aquinantes:tannitani:ueliates cognomine ueteti:regiates:urbinates.In hoc tractu interierunt boii:quorum tribus.cxii.fuiſſe auctor eſt Cato.Item ſenones qui cœperant Romam.

De pado flumine. CA. XV.

p Adus e gremio ueſuli mōtis celſiſſimū in cacumen elati finibus ligurū gabiēnoꝝ uiſendo fonte ꝓfluēs cōdēſꝗ ſeſe cuniculo:& in foro uibiēſiū agro iteꝝ exoriēs:nulli amniū claritate inferior:a græcis dictus eridanus:ac pœna Phaetontis illuſtratus. Augetur ad canis ortus liquatis niuibus:agris ꝗ nauigiis torrētior:nil tamen ex rapto ſibi uendicans.Atꝗ ubi liquit agros:ubertate largior.ccc.M.paſſibus a fonte addēs meatu duodenonagīta.Nec amnes tātū apēninos albinoſꝗ nauigabiles capiens:ſed lacus quoꝗ immenſos in eū ſeſe exonerātes omni numero.xxx.flumina in mare hadriaticum defert. Celeberrima ex iis apēnini latere iactū:tanaꝝ:trediā placētinū:taꝝ:niciam gabellum:ſcultennam.rhenum.Alpium uero ſturā:morgū:durias duas:ſeſſiten:ticinū:lambrū:abduā:olliū: mintiū. Nec alius amniū tā breui ſpatio maioris incremēti eſt.Vrgeť quippe aquaꝝ mole:& in ꝓfundū agitur. Grauis terræ ꝗꝗ deductus in flumina:& foſſas inter rauēnā altinūꝗ paſſuū.cxx.M.tamen quia largius uomit ſeptē maria dictus facere.Anguſta foſſa rauēnam trahitur:ubi padoſa uocať:quondam meſſa nicius appellatus.Proximū inde hoſtiū magnitudinem portus habet:qui uatreni dicitur.Quo Claudius Cæſar e britānia triūphans prægrādi illa domo uerius ꝗ naue ītrauit hadriā.Hoc ante eridanū hoſtium dictū eſt:ab aliis ſpineticū ab urbe ſpina:quæ fuit iuxta:præualēs & delphicis creditū eſt theſauris condita a Diomede.Auget ibi padum uatrenus amnis ex forocornelienſi agro.Priximum inde hoſtiū caprafiæ:dein ſahis:dein uolane:qđ ante olane uocabatur.Omnia ea foſſas fluminaꝗ primi aſagi fecere tuſci egeſto amnis impetu ꝑ tranſuerſum in hadrianoꝝ paludes:quæ ſeptē maria appellanť:nobili portu oppidi tuſcoꝝ atriæ a quo atriaticū mare ante appellatum:quod nunc hadriaticum.Inde hoſtia plena carbonaria ac foſſiones philiſtinæ:quod alii tartarum uocant.Omnia eſt philiſtinæ foſſe abundatione naſcentia accedentibus ateſi ex tridentinis alpibus & uigiſono ex patauinoꝝ agris. Pars eoꝝ & ꝓximum

portum facit brūdulū ficut edronē Medoaci duo ac fossa clodia. His se padus miscet: aci per hæc effun/ditur plerunq;: ut in ægypto nilus quod uocant delta triquetramq; figurā in alpes atq; oram maris fa/cere prodit stad.ii.M.circuitu. Pudet a græcis italiæ ratione mutuari. Metrodorus Tamen Sceptius di/cit. Quoniam circa fontē arbor multa sit picea quæ pades gallice uocetur padum hoc nomen accepisse. Ligurum quidem lingua amnē ipsum bodincum uocari: quod significet fundo carētem. Dui argumē/to adest oppidū iuxta industria uetusto noīe bondicomagum: ubi precipua altitudo incipit.

De italia traspadana regio nona. CA. XVI.

t Raspadana appellat ab eo regio nona tota in mediterraneo: cui maria cuncta fluctuoso alueo īportāt. Oppida uibiforū: segusio. Coloniæ ab alpiū radicibus augusta taurinoꝝ antiqua ligurum stirpe: indenauigabili pado. Dein salasorum augusta prætoria iuxta geminas alpium fauces graias atq; pœninas. His pœnos: graiis Herculem Transisse memorant. Oppidum eporedia sybillinis libris a po.ro. condi iussum. Eporedicas enim galli bonos equorum domitores uocant. Vercellæ libitiorum ex Salyis ortæ: nouaria ex uerramacoris uocontiorum: hodieque pago. Non (ut Cato existimat) liguꝝ ex quibus leui & marici condidere tricinum nō procul a pado. Sicut boii transalpes profecti laudē pōpeiam. Insubres mediolanū. Orobioꝝ stirpis esse Comū atq; Bergomū & licinifoꝝ: & aliquos circa populos auctor est Cato: sed originē gentis ignorare se fatetur: quam docet Cornelius Alexander ortam a græcia interpretatione etiā noīs uitā in mōtibus degentibus. In hoc situ īteriit oppidū orobiorū barra: unde bergomates Cato dixit ortos etiānū prodēte se altius q̄ fortunatius siti. Interiere & Caturiges insubrum exules: & spina supradicta. Itē melpū opulētia præcipuum: quod ab insubribus & boiis & senonibus deletū est eo die quo Camillus ueios cœpit: ut Nepos Cornelius tradit.

Venetia decima regio. CA. XVII.

f Equitur decima regio italiæ hadriatico mari apposita: Venetia cuius Fluuius Silis ex montibus taurisanis. Oppidū altinum: flumen liquentia ex montibus opiterginis: & portus eodem nomine: colonia concordia: flumen & portus romatinū: tiliauentū maius minusq;: anassum: quo uaramus defluit: alsa: natiso cū turro ꝓfluente aquileiā coloniā.xii.M.passibus a mari sita. Carnoꝝ hæc regio iunctaque regioni iapidum: amnis timauus: castellum nobile uino pucinum. Tergestinus sinus: colonia tergeste.xxiii.M.P.ab aquileia: ultra quam sex milia passuum formio amnis. Ab Rauenna clxxxix.passibus: antiquus auctæ italiæ terminus. Nunc uero istriæ quam cognominatam tradūt a flumine istro in hadriam effluente e danubio amne eodemque istro ex aduerso padi fauces contrario eorum percussu mari interiecto dulcescente plerique dixere falso & Nepos Cornelius etiam padi accola. Nullus enim ex danubio amni in mare hadriaticum effunditur. Deceptos credo quoniam argo nauis flumine in mare hadriaticum descendit: nec procul tergeste. Nec iam cōstat quo flumine. Humeris traiectam alpes diligentiores tradunt. Subiisse autem istro: dein sao: dein pamporto: cui nomē ex ea causa est inter æmonam alpesq; exorienti. De istria. CA. XVIII.

i Stria ut peninsula excurrit. Latitudinē eius.xl.M.passuum: circuitum uero.cxxii.M. prodidere quidam. Item adherentis liburniæ & fanatici sinus. Alii liburniæ.clxxx.M. Nonnulli in fanaticum sinum iapidiam promouere: a tergo istriæ.cxxx.M.passum. Dein liburniā.cl.M.fecere. tuditanus qui domuit istros in statua sua ibi inscripsit ab aquileia ad titium flumen stad.cc.M. Oppida istriæ ciuium romanorum agida: parentiū. Colonia pola: quæ nūc iulia pietas quondā a colchis cōdita. Abest a tergeste.c.M.n.p.mox oppidum nesactiū: & nunc finis italiæ fluuius arsia. Polā ab ancona traiectus.cxx.M.passibus ē. In mediterraneo regionis decimæ colonia cremona: brixia cenomannoꝝ agro. Venetoꝝ āt matri atestæ & oppida accedum patauinū: opitergiū: beluniū: Vicetia:: Mātua thuscoꝝ trās padum sola reliqua. Venetos troiana stirpe ortos auctor ē Cato. Cenomanos iuxta massiliam habitasse. In uolscis Feltrini: & tridētini: & beruēses. Rhetica oppida rhetoꝝ: & euganeoꝝ Veronā: iuliēses carnorū. Dein quos scrupulose dicere nō attineat: alutraēses: asseriates: flamoniēses: uaniēses: & alii cognomine culici: foroiuliēses cognomine transpadani: forētani: nenidates: quarqueni: taurisani: rogiēses: uaruani. In hoc situ interiere ꝑ oram iraminæ: pellaon: pasitium: ex Venetis atina: & cælina: carnos: segeste: & ocra. Tauriscis noreia. Et ab aquileia ad duodecimū lapidē deletum oppidum etiam inuito senatu a.M. Claudio.L.Marcello.L.Piso auctor ē: In hac regiōe &.xi.lacus inclyti sunt: amnesque eorum partus aut alumni si mō acceptos reddunt: ut abduam larius: ticinū uerbanus: mintium benacus: ollium sebinus: lābrum eupilis: omnes incolas padi. Alpes in longitudinē.x.M.passuum patere a supero mari ad inferū Cælius tradit. Timagenes.xxii.M.passuum deductis in latitudinē. Cornelius Nepos.c.M.T.Liuius tria. M.stadiorum: uterque diuersis in locis. Nam & centum milia excedunt aliquando ibi germaniā ab italia submouent.nec.lxx.M.explēt: reliqua sui parte glacilis ueluti naturæ prouidentiam. Latitudo italiæ subter radices earum a uaro per uada sabacia taurinos: Comum: Brixiam: Veronam: Vicetiam: opitergium: aquileam: tergeste: polam: arsiam.d.ccxlii.M.p.colligit.

De alpibus & gentibus alpinis. CA. XIX.

i Ncolæ alpium multi populi: sed illustres a pola ad tergestis regionem secusses: subocrini: atali menocaleni: iuxtaque carnos quondā taurisci appellati: nūc norici. His cōtermini rheti & uide lisci oēs in multas ciuitates diuisi. Rhetos thuscorum prolem arbitrantur a gallis pulsos duce Rheto. Verso deinde italiam pectore: alpium latini iuris euganeæ gentes: quarum oppida.xxxiii. enumerat Cato. Ex iis triumpilini uenalis cum agris suis populus. Dein canuni: compluresq; similes: finiti/

mis attributi municipiis.Lepontios:& salasos tauriscæ gentis idem Cato arbitratur. Cæteri fere lepõ/tios relictos ex comitatu Herculis interpræ tatione græci nominis credunt:præustis intra sinus alpium niue membris:eiusdem & graios fuisse positos in transitu.Graiarum alpium incolas præstantesq; gene re euganeos inde tracto nomie.Caput eorum stonos:rhetorum uennones:sarunetesq; ortus rheni am/nis accolunt.Lepontiorum qui uiberi uocantur fontem rhodani eodem alpium tractu. Sunt præterea latio donati incolæ:ut octodurenses & finitimi ceutrones : cottianæ ciuitates. Caturiges & caturigibus orti:uageni:ligures:& qui montani uocantur.Capillatorumque plura genera ad cõfinium ligustici ma ris.Non alienum uidetur hoc loco subiicere inscriptionem e trophæo alpium quæ talis est. Imperatori Cæsari Diui filio Augu.pontifici maximo imper.xiiii.tribunitiæ potestatis.Senatus populusque Ro.q; eius ductu auspiciisq; gentes alpinæ omnes quæ a mari supero ad inferum pertinebant sub imperium po.Ro.sunt redactæ.Gentes alpinæ deuictæ:triumpilini:canumi:uennotes:uenonetes : hisarci:breuni: naunes:focunates.uindelicorum gentes quattuor consuanetes:uirucinates:licates:cattenates:abisontes: rugusci:suanetes:collocanes:brixentes:lepontii:iuberi:nautuates:seduni:uaragri:salassi:acitauones:me/dulli:ucenni:caturiges:brigiani:sontiõtii:ebroduntii:nemaloni:edemnates:esubiani : ueamini:gallicæ: triulatti:ectini:uergunni:eugiturinemeturi:oratelli:uerusi:uelauni:suetri:Non sunt adiectæ cotianæ ci uitates.xii.quæ non fuerant hostilles:sed item attributæ municipiis lege pompeia.Hæc est Italia diis sa/cra:hæ gentes eius:hæc oppida populorum.Super hæc Italia quæ.L.Aemilio Paulo.C.Statilio Regulo conf.nunciato gallico tumultu sola sine externis ullis auxiliis : atq; etiam núc sine traspadanis equitum lxxx.M.peditum.d.cc.M.armauit. Metallorum omnium fertilitate nullis cedit terris. Sed iterdictum id uetere consultu patrum italiæ parci iubentium.

Illyricum. CA. XX.

Siæ gens liburnorum iungitur usq; ad flumen titium.Pars eius fuere mẽtores:hmani:enche/
a leæ:dudini:& quos Callimachus peucecias appellat:nunc totum uno noie illyricum uocatur: generatim populorum pauca effatu digna aut fœlicia nomina. Cõuentũ scardonitanũ petunt iapides:& liburnorum ciuitates.xiiii.e quibus lacinienses:scultinor:burnistas:albonenses: nominare nõ pi geat.Ius italicum habent eo cõuentu alutæ:phlanates:a quibus sinus noiatur.Lopsi uarubarini:immu/nesq; asseriates:& ex insulis fulfinates curictæ.Cæterorum per orã oppida anefactio:aluona:flauona : tarsati/ca:senia:iospica:ortopula:yegium:argirũtum:corniũ:enona ciuitas:pausinus:flumen tedanium:quo fi nitur iapida.Insulæ eius sinus cum oppidis præter supra significata:ablyrtiũ:arba:Croxa gissa:portuna/ta:paros ante.Rursus in continente colonia iadera:quæ a pola.clx.M.p.abest inde.xxx.Mecolentum in/sula.xviii.hostium titii fluminis. Liburnia. CA. XXI.

I iburnia finis & initium dalmatiæ scardona in amne ea.lxii.M.passuum a mari. Dein tariota/rum antiqua regio:& castellum tariona.Promontorium Diomedes:uel ut alii peninsula. His circuitu.c.M.passuum tragurium ciuiũ romanorum marmore notũ sicum.In quem locum Di/uus Claudius ueteranos misit. Salona colonia ab iadera.ccxxxix.M.passuum. Petunt in ea iura iuribus descriptis in decurias.ccclxii.decuni.ccxxxix.ditiones.lxix.mæzæi.lii.sardiates.In hoc tractu sunt burnũ mandetriũ:tribulium.Nobilitata prœlis castella petũt ex insulis Stæi:colentini:separi:epetini. Ab his ca stella piguntiæ:rataneum:narona colonia. Terri conuentus a salona.lxxii.M.passuum apposita cogno/minis sui fluuio a mari.xx.M.p.M.Varro.lxxxix.ciuitates eo uentitasse auctor est.Nunc prope soli no/scunt Cerani decuriis.xxiiii.daursi.xvii.desitiates.ciii.docleates.xxxiii.deretini.xiiii.dere uistæ.xxx.din/dari.xxxiii.glinditiones.xliiii.melcomani.xxiiii. naresii.cii.scirtari.lxxii.siculotæ.xxiiii. Populatoresque quondam italiæ uardei nõ amplius q̃.xx.decuriis.Præter hos tenuere tractum eum œnei:partheni:he/masi:marsthitæ:armisthæ. A narone amne.c.M.pas.abest epidaurum colonia.Oppida ciuium romano rum rhizinium:ascriuium:butua:olchinium : quod antea colchinum dictum est a colchis conditum: annis dirilo:superq; eum oppidum ciuium romanorum scodra a mari.xviiii.M.passuũ.Præterea mul/torum græciæ oppidorum deficiens memoria:necnon & ciuitatum ualidarum. Eo namq; tractu fue/re labeates:enederudini:sassei:grabei:pprieq; dicti illyrii:& taulanti:& pyrei.Retinet nomẽ in ora nym phæum promontorium.Lyssum oppidum ciuium Ro.ab epidauro.c.M.passuum.

Macedonia. CA. XXII.

Lysso macedonia prouincia:gentes parthini:& a tergo eorum dissaretæ. Montes candauiæ a dyr
a rachio.lxxix.M.passuum.In orauero ciuium Ro.epidamum colonia propter iauspicatum no/men a Romanis dyrrachium appellata.Flumẽ aous a quibusdam eas nominatum.Apollonia quondam corinthiorum colonia.vii.M.passuum a mari recedẽs. Cuius in finibus celebre nympheum accolunt barbari amantes & belliones.At in ora oppidum oricum a colchis cõditum.Inde initium epi/ri.Montes acroceraunii:quibus hunc europæ determinauimus sinum.Oricum a salẽtino italiæ pmon/torio distat.lxxxv.M.passus a tergo carnorum & iapidum qua se offert magnus ister.

Norici. CA. XXIII.

Hetis iunguntur norici.Oppida eorum uirunum:celeia:teurnia:aguntum:uiana. Aemonia clau dia: flauium soluense.Noricis iungunt lacus peiso:deserta boiorum. Iam tamen colonia Diui Claudii sabaria:& oppida sacarbantia iulia. Pannonia. CA.XXIIII.

h Abitantur inde glãdifera pannoniæ:qua mitescentia alpium iuga per medium illyricum a se/ptentrione ad meridiem uersa molli in dextera ac leua deuexitate considunt.

c

Dalmatia. CA. XXV.

q Væ pars ad mare hadriaticū ſpectat appellaẗ dalmatia & illyricū ſupradictū. Ad ſeptentriones pānonia uergit:finiẗ inde danubio.In ea coloniæ mona:fiſcia.Amnes clari & nauigabiles ī dā nubiū fluūt dranus & nogicis uiolētior.Saus ex alpibus carnicis placidior.cxv.M.p.interuallo. Drauus p ſerretes:ſerapillos:iaſos:ſandrizetes.Sauus p colapia nos breucoſq̧.Populoꝝ hæc capita. Prætere ariuates:azali amātes:belgites:carthari:cornacates:erauiſci:hercuniates:latouici:oſeriates:uarciani mōſclaudius:cuius ī fronte ſcordiſci:ītergo tauriſci.Inſula ī ſauo metubarris amnicaꝝ maxima. Prætererea amnes memorādi colapis ī ſauū influēs iuxta ſiſciā ī gemīo alueo īſulā ibi efficiēs:q̄ ſegeſtica appellaẗ. Alter amnis bacuntius in ſaum ſirmio oppido influit: ubi ciuitas ſirmienſium & amantinorum. Inde xlv.M.paſſuum taurunum ubi danubio miſcetur ſaus. Supra influunt ualdanus urpanus: & ipſi non ignobiles.

Meſia. CA. XXVI.

p Annonia iungiẗ ꝓuincia q̄ meſia appellaẗ ad pontum uſq̧ cū danubio decurrens:Incipit a confluente ſupradicto.In ea dardani:celegeri:tribali:trimachi:mœſi:thraces:pōtoq̧ cōtermini ſcythæ.Flumīa clara dardanus:margis:pingius:timachus ex rhodope:œſcus ex hemo:utus:eſcamus:ieterus:illyrici latitudo q̄ maxima eſt.cccxxv.M.p.colligit.Lōgitudo a flumine arſia ad flumē driniū.d.ccc.M.a drinio ad ꝓmontoriū acroceranniū.clxxii.M.Agrippa ꝑdidit uniuerſum hūc ſinum italiæ & illyrici ambitus.xiii.M.in eo duo maria quo diſtinximus ſiue infeꝝ ſiue ioniū in prima parte:interius hadriaticū:qđ ſuperū uocāt:inſulæ in auſonio mari ꝑter iam dictas memoratu dignæ nullæ:in ionio paucæ calabro littore ante brunduſium:quaꝝ obiectu portus efficiẗ.Contra apulū littus diomedea cōſpicua monumēto Diomedis.Et altera eodē noīe a qbuſdam teuthria appellata:illyrici ora mille amplius inſulis fruequētatur natura uadoſi maris æſtuariiſq̧ tenui alueo ītercuſantibus.Claræ ante hoſtia timaui calidoꝝ fontiū cum æſtu maris creſcentiū iuxta iſtroꝝ agrum.Ciſſa pullariæ & abſytides graiis dictæ a fratre medeæ ibi interfecto:noīe abſyrto:iuxta eas electridas uocauere:in qbus proueniret ſucinum:quod illi electrum appellant uanitatis græcæ certiſſimum documētum.Adeo ut iis quas eaꝝ deſignent:haud unq̄ conſtiterit.Cōtra iader eſt liſſa.Quæq̧ appellatæ cōtra liburnoa creteæ aliquot. Nec pauciores ticanæ liburnicæ.Celaduſæ intra ſurium bubus & capris laudata Braitia iſſa ciuium Ro.reliqua:& cum oppido phara.Ab his corcyra melana cognomiāta cum gnidorum oppido diſtat.xxii.M.paſſuum.inter quā & illyricum melita.Vnde catulos meliteos appellari Calimachus auctor eſt.xxii.M.p.Ab ea.iii.M.elaphites:in ionio autem mari aborico.M.M.p.Saſonius piratica ſtatione nota.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HYSTORIAE LIBER QVARTVS.

Sinus Claritatis Litterarum Et Omnis Fabuloſitatis.

ERTIVS EVROPAE SINVS ACROCERAVNIVS INCIPIT Mōtibus:finiẗ helleſponto:amplectitur ꝑter minores ſinus.xix.xxii.M.paſſuum.In eo epirus a carnani: ætholia:phocis:locris:achaia:meſſenia:lacōia:argolis:mergaris:atrica:boetia:ireruīq̧ ab alia mari eadem phocis:& locris:doris:phthiotis:theſſalia:magneſia:macedonia thracia. Omnis græciæ fabuloſitas:ſicut & litteraꝝ claritas ex hoc primū ſinu effulſit.Quapp in eo paululū cōmorabimur.Epitos in uniuerſum appellata acroceraunis incipit mōtibus.in ea primi choanes a quibus chaonia.Dein theſproti: antigonēſes:locus aornos:& peſtifera auibus exhalatio. Ceſtrini:perhebi: quoꝝ mons pindus:caſſopei:driopes:ſellæ: hellopes:moloſſi:apud quos dodonei iouis templum oraculo illuſtre.Tomarus mons centū fontibus circa radices Theopompo celebratus.

Epirus. CA. I.

e Pirus ipſa ad magneſiā macedoniāq̧ tendēs a tergo ſuo daſſarethas ſupradictos liberā gentem mox ferā dardanos hēt.Dardanis leuo triballi ꝑtenduntẗ latere.Et mœſicæ gētes a fronte iunguntẗ:mædi:ac bēſeletæ:qbus thraces ad pontū uſq̧ ꝑtinentes:ita ſuccincta rhodopes:mox & hemi uallaẗ excelſitas:ī epiri ora caſtellū ꝑin acroceranniis chimera:ſub eo aquæ regiæ fons.Oppida meandria.Ceſtria flumē theſprotiæ:Thyamis colōia butrotū:maximeq̧ nobilitatus ambracius ſinus faucibus ſpatioſum æquor accipiēs:Lōgitudinis.xxxix.M.paſſuum.Latitudinis.xv.M.ī eum deferẗ amnis acheron e lacu theſprotiæ:acheruſia ꝓfluens.xxxvi.M.paſſuum:inde & mille pedū ponte mirabilis oīa ſua mirantibus:in ſinu oppidū ambracia.Moloſſoꝝ flumina aphas:& arachthus.Ciuitas anactoria. Lacus pandoſia.Acarnania q̄ antea curetis uocabaẗ.Oppida heraclea:echinus.Et in ore ipſo colonia Auguſti actiū cū tēplo Apollinis nobili:ac ciuitate libera nicopolitana. Egreſſos ſinu ambracio ī ioniū excipit leucadiū littus: ꝓmōtoriū leucates:dein ſinus:ac leucadia ipſa peninſula quōdā neritis appellata opere ac colaꝝ abſciſa a cōtinēti ac reddita uētoꝝ flatu congeriē harenæ accumulantiū:q̄ locus uocaẗ dioryctos ſtadioꝝ lōgitudine triū.Oppidū in ea leucas quōdā neritū dictū.Deīde acarnanū urbes halyrca:aſtacus: argos:amphilochicū cognominatū Amnis achelous e pindo fluēs atq̧ acarnaniā ab ætholia dirimēs:& artemitā inſulā aſſiduo terræ inuectu cōtinenti annectens.

Aetolia. CA. II.

Etoloꝝ populi athamanes.tymphei:ephyri ænienses:perrhebi:dolopes:marages:atraces:a q/
a bus atrax amnis ionio mari infunditur. Aetoliæ oppidũ calidon est septẽ miliũ quingentorũ passuum a mari iuxta euenũ amnem.Dein machynia molycria:cuius a tergo chalcis & mons est taphiasus.At in ora promontorium antirium:ubi hostium corinthiaci sinus minus mille passuum latitudine influentis:ætolosq; dirimentis a peloponneso.Promontorium quod contra procedit appellatur rhion:sed in corinthiaco sinu.Oppida ætoliæ naupactum:pylene:& in mediterraneo pleuron:halycarna.Montes clari in dodone tomarus:in ambracia carnia:in acarnania aracynthus:ĩ ætolia acanthon:panetolium:medion.

Locri. CA. III.

Roximi ætolis locri q cognominãt ozolæ ĩmunes.Oppidũ.œanthe.Portus apollinis phæstii.
p Sinus crisæus.Intus oppida argon:eupolea:phæstũ:calamisus.Vltra cirrhei phocidis cãpi:oppidũ cirrha:portus chalæon:a quo septẽ milia.p.introrsus liberum oppidũ delphi sub mõte parnaso clarissimi in terris oraculi Apollonis.Fons castelius.Amnis cephisus præfluẽs delphos:ortus in lilea quondã urbe.Præterea oppidum crisa & cum bulẽsibus antycira:naulocũ:pyrrha:amphissa immunis:trichone tritea ambryſus drymæa regio daulis appellata.Dein in intimo sinu angulus boetiæ alluitur cum oppidis gymnis:thebis quæ corsicæ cognominatæ sunt iuxta heliconem. Tertium ab hoc mari boetiæ oppidum page:unde peloponnesi prosilit ceruix.

Peloponnesus. CA. IIII.

Elopõnesus apie ante appellata pelasgia & peninsula haud ulli terræ nobilitate postferẽda iter
p duo maria ægeuũ & ioniũ plãtani folio similis ꝑp angulosos ĩcessus:circuitu qngentoꝝ sexagintariũ miliũ passuũ colligit auctore Isidoro.Eadẽ ꝑ sinus pene tãtundẽ adiicit. Angustiæ unde ꝓcedit isthmos appellat̃.In eo loco irrũpentia e diuerso q̃ dicta sunt maria a septentrione exortu eius oẽm ibi latitudinẽ uorãdo:donec cõtrario ĩ cursu æquoꝝ tãtoꝝ in quinq; miliũ passuũ ĩteruallo exesis utrinq; lateribus angusta ceruice pelopõnesum cõtingat hellas.Corĩthiacus hĩc:illinc saronicus appellatus sinus.Lecheæ hĩc:cenchreæ illinc angustiaꝝ termini longo & ancipiti nauiũ ambitu:q̃s magnitudo plaustris trãsuehi ꝓhibet.Quã ob cãm ꝓfodere nauigabili alueo angustias tentauere Demetrius rex:dictator Cæsar.C.priceps.Domitius Nero ĩfausto ut oĩum patuit exitu ĩcœpto.Medio hoc interuallo q̃d isthmi appellauimus applicata colli habitat̃ colonia corĩthus:antea ephyra dicta sexagenis ab utroq; littore stadiis e sũma sua arce q̃ uocat̃ acrocorĩthus.In q̃ fons pyrene diuersa duo maria ꝓspectans.lxxxvii.M.passuũ ad corinthiacũ sinũ traiectus ẽ patras a leucade.Patræ colonia ĩ lõgissimo ꝓmontorio pelopõnesi cõdita ex aduerso ætoliæ & fluminis eueni minus mille passuũ ut dictũ ẽ ĩteruallo.In ipsis faucibus sinũ corĩthiacũ.lxxxv.M.p.ĩ lõgitudinẽ usq; ad isthmon tramittũt.

Achaia. CA. V.

Chaiæ nomẽ ꝓuinciæ ab isthmo ĩcipit:antea egialos uocabat̃ ꝑp urbes in littore ꝑ ordinẽ di/
a spositas.Primæ ibi q̃s diximus lecheæ corinthioꝝ portus.Mox olutus pelleneoꝝ castellũ.Oppida helice:bura.In q̃ refugere haustis prioribus ſytion:ægira ægion:erineos. Intus cleone hysiæ:panormus portus.Demõstratũq; iã rhium:a quo ꝓmontoriũ quinq; miliũ passuũ absunt patræ:q̃s supra memorauimus.Locus phere in achaia nouẽ montiũ scio eẽ.Notissimus fons cymothoe. Vltra patræ : oppidũ olenũ:colonia dyme:loca buprasum hyrmyne:ꝓmontoriũ araxũ:sinus:cylene ꝓmontorium chelonathes. Inde cyllenen duoꝝ miliũ passuũ castellũ philius.Quæ regio ab Homero aræthyrea dicta postea asophis:inde elioꝝ ager:q antea epeæ uocabat̃.Ipsa elis ĩ mediterraneo:& a pilo.xii.milibus passibus.Intus delubrũ olympii iouis ludoꝝ claritate fastus græciæ cõplexum.Pisa eoꝝ quõdã oppidũ ꝑfluente alpheo amne. At ĩ ora ꝓmontoriũ ichthis.Amnis alpheus nauigabilis ꝑpe sex oppida. Aulon:lepriũ.ꝓmontoriũ planistus.Oĩa hæc ad occasum uersa.Ad meridiẽ aũt cyparissius sinus cũ urbe cyparissa.lxxii.miliũ passuũ circuitu.Oppida pylos:methone : locus helos:ꝓmontoriũ acritas:sinus asineus ab oppido asinæ:coroneus a corona.Finiunt̃ tenero ꝓmontorio.Ibi regio messenia duodeuiginti montium amnis pamisus.Intus aũt ipsa messene:ithome:œchalia:arenæ:preleon:thryon:dorion:zancle uariis tꝑibus clara.Huius sinus circuitus.lxxx.milia.pas.Traiectus uero.xxx.milia. Dehĩc a tænaro ager laconicus liberæ gentis:Et sinus circuitu ducẽta sex milia:traiectu trigĩta nouẽ milia.Oppida tenaꝝ:amiclæ:phare:leustra & intus sparta:therãne:atq; ubi fuere Cardamile pitane:anthane:locus thyre gerania. Mons taygetus:amnis eurotas:sinus ægilodes:Oppidum psammathus Sinus æytheates ab oppido. Ex quo ad cretã insulã certissimus cursus.Oĩa aũt maleo ꝓmontorio ĩcludunt̃ . Qui sequit̃ sinus ad scyleũ argolicus appellat̃ traiectu qnquaginta milia passuũ.Idẽ ambitu cẽtum septuagintaduo milia . Oppida boea:epidaurus limera cognoĩe.Zarax:cyphania portus:Amnes inachus:erasinus:iter quos argos hippium cognominatũ.Supra lacum lernẽ a mari q̃dringentis milibus nouẽq; additis milibus micenæ:& ubi fuisse tyrintha tradũt:& locus mantinea:montes artemius:Apesas antheus : asterio:parparus:aliiq; undecim numero:Fõtes niobe:amymone:psammate. A scylleo ad isthmũ.c.lxxvii.mili.passibus oppida hermonie:trœzene coripharsium appellatũ:quæ alias inachiũ alias dipsium argos.Portus cenites:sinus:saronicus olim querno nemore redimitus. Vnde ei nomẽ ita græcia antiq̃ appellante quercũ.In eo epidauꝝ oppidũ Aesculapii delubro celebre.Pireum promontoriũ:portus anthedon : & bucephalon: & quas supra dixeramus cenchreæ. Isthmi pars altera cum delubro Neptuni quinquẽnalibus inclyto ludis.Tot sinus pelopõnensem orã lancinant:tot maria allatrant:Siquidẽ a septentriõe ionium irrũpit: ab occidente siculo pulsat̃:a meridie cretico urget̃:ab oriẽte brumali ægeo : ab oriẽte solstitiali myrtoo q̃d a megarico incipiẽs sinu totã atticam alluit.

De archadia. CA. VI.

m Editerranea eius arcadia maxime tenet undiq; a mari remota:initio drymodis: mox pelasgis appellata. Oppida eius panophus:mātinea:stymphalū:tegea:antigonea:orchomenū:pheneū: pallātiū uñ palatiū romæ.Megalepolis:catia:bocaliū:crānō:prhasiæ:thelpusa:melānea heræa: pyle:pellana:agræ epiū cynæthe:lepeon:arcalie:ptheniū:alea:methydriū:enispe:macistū:lapea:clitoriū: cleone:īter quæ duo oppida regio nemea est hembinadia uocitata.Mōtes ī archadia pholœ cū oppido. Itē cyllene:lyceus:in quo lycei iouis delubrū.Menalus:arthemisius:pthenius:lāpeus:nonacris.Præterq; ignobiles octo.Amnes ladon e paludibus:pheneus & erimāthus e mōte eiusdē noīs in alpheū defluēs. Reliquæ ciuitates in achaia dicēdæ:aliphiræi:aheatæ pyrgēses:pethes:peragenite:tortuni:tiania.Thriasii:attricēses.Vniuersæ achaiæ libertatē Domitius Nero dedit.Pelopōnesus in latitudine a ꝓmontorio maleœ ad oppidū Lechæum corinthiati sinus.clx.milibus passibus patet.Et in trāsuersum ab elide epidauꝝ.cxxv.milibus.Ab olympia argos per archadiā.lxxiii.milibus. Ab eodem loco ad phliunta dicta mēsura est.cl.milium passuum.Vniuersa aūt uelut pensante equoꝝ incursus natura in montes sex atq; septuaginta attollitur.

Græcia & attica. CA. VII.

a B isthmi angustiis hellas īcipit:a nostris græcia appellata.In ea prima attica:antiqtus acte uocata.Attingit isthmū parte sui quæ appellat megaris a colonia megara e regiōe pagaꝝ.Duo hæc oppida excurrēte pelopōneso sita sunt utraq; ex parte uelut in humeris helladis pagei.clii.M.p.& amplius egosthenēses cōtributi megarēsibus.In ora aūt hac portus schænus.Oppida duo cremion syronia saxa septē milia lōgitudine:geranea:megara:eleusin.Fuere & oenoa & ꝓbalinthos: quæ nūc nō sunt. Ab isthmo qnquagintaduoꝝ miliū passuū pyreus & phalera portus duoꝝ miliū passuū muro recedētibus athenis iuncti.Libera hæc ciuitas:nec īdiga ullius ꝑconii amplius tāta claritas supfluit.In attica fontes cephisia:larine:calliroe:enneacrunos Mōtes brilessus.ægelialus:icarius: hymerus:lycabettus: lacus selinos.A pireo.xlii.Mil.pas.suniū doriscū ꝓmontoriū.Polypostere:brauron:ion quondā oppida. Rhānos pagus.Marathon cāpus.Triassus oppidū:miletū & oropus in cōfinio boetiæ. Cuius anthedon onchestos:thespiæ libeꝝ oppidū:lebedeia. Nec cedētes athēis claritate:quæ cognominat boetiæ thebæ duoꝝ numinū Liberi atq; Herculis (ut uolunt)patria.Et musis natale in nemore helicone assignāt.Datur & his thebis saltus citheron:amnis ismenius.Præterea fontes in boetia œdipodia:psammate.dirce: epigranea:aretusa:hippocrene:aganippe:gargaphie.Montes extra ꝑdictos micalesus:adilisius:acontius. Reliq̄ oppida īter megarā & thebas eleutheræ:haliartus:platee:pheræ:aspledon:hylæ:tisbe:erithre:glissas cope.Iuxta cephisum amnē lamie & anichie:medeon:phligōe:grephis:coronea chæronia.In ora aūt intra thebas ocale:etheon:iolcos:schenos:peteon:hyrie:mycalessus:hyreseon:pteleon:olyros: Tanagra liber populus.Et ī ipsis faucibus euripi quē facit obiectu īsulæ euboæ aulis capaci nobilis portu:boetos hxantas antiqtus dixere:locri deīde:epicnemidi cognominant olim legeges appellati:p quos amnis cephisus defert in mare.Oppida opuns:unde opōtinus cynus phocidis in littore unū daphnus. Introrsus aūt larisse:elatea:& in ripe cephisi (ut diximus) lilea delphosq;:uersenemis & hyampolis.Rursus ī locrorum ora:in q̄ larymna:throniū:iuxta qđ boagrius amnis defert in mare. Oppida narycion:alope:scarphia.Postea maliacus sinus ab incolis dictus in quo oppida halcyone:econia:phalara.Doris deinde in q̄ sperchios erineon:boion:pindus:cythinū.Doris a tergo mons est œtha.Sequit mutatis sæpe noībus hemonia.Eadē pelasgicū argos.Hellas eadē thessalia:& driopis semp a regibus cognoīata. Ibi genitus rex noīe græcus a quo græcia.Ibi Hellena quo hellenis.hos eosdē Homerus tribus noībus appellauit myrmidonas & hellenas & acheos.Ex iis phthiotæ nominant dorica accolētes.Eoꝝ oppida echinus in faucibus sperchii fluminis.Termopilaꝝ angustiæ:quo argumēto.iiii.milia pa.īde heraclea trachin dicta ē: mōs ibi calidromus.Oppida celebria hellas:halos:lamia:phthia:arne.

Thessalia. CA. VIII.

i N thessalia aūt amnis orcomenus minyius antea dictus.Et oppidū alimō ab aliis elmon:atrax palamna fons hyperia.Oppida pheræ:q̄rū a tergo pierus ad macedoniā ꝓtendit:larissa:gomphi:thebæ thessaliæ:nemus pteleō:sinus pagasicus.Oppidū pagasa:idē postea demetrias dictū tricca.Pharsalici cāpi cū ciuitate libera crannon iletia.Mōtes phthiotidis nympheus quōdā topiario naturæ ope spectabilis.Buzigeus:donacesa:bermius:daphussa chimerion:athemas:stephane. In thessalia sunt q̄tuor atq; trigīta mōtes quoꝝ nobilissimi cerceti:olympus:pierus ossa:cuius ex aduerso pīdus & othris laphytaꝝ sedes ad occasum uergētes.Ad ortus pelios oēs theatrali mō īflexi caueatis āte eos.lxv. urbibus.Flumina thessaliæ apidanus:phœnix:enipheus:onochonus:laminissus.Fōs messeis.Lacus bebeis:& ante cūctos claritate peneus ortus iuxta gomphos:īterq; ossam & olympū nemorosa cōualle defluens qngentis stadiis dimidio eius spatio nauigabilis.In eo cursu tēpe uocant.v.milia passuū lōgitudine:& ferme sex latitudīe ultra uisum hoīs attollētibus se dextera leuaq; leniter conuexis iugis. Intus sua luce uiridāte allabit peneus uiridis calculo:amœnus circa ripas gramine:canorus auiū cōcentu. Accipit amnē orcon:nec recipit:sed olei mō supnatātem (ut dictū est ab Homero) breui spatio portatū abdicat. Phœnales aquas dirisq; genitas argēteis suis misceri recusat.

Magnesia. CA. IX.

t Hessaliæ annexa magnesia est:cuius fons libetra.Oppida hormeniū:pyrrha:methone:olizon. Promontoriū sepias.Oppida castana:spalathra.Promōtoriū æantiū.Oppida meliboea:rhizus: erymne.homoliū penei:oppidū omoliū:orthei:thesiæ: pelinna thaumacie cyrron: crannon: acarne:dorion:mesite:phila:ceponio.Epiri.achaiæ thessaliæ in porrectum lōgitudo quadringentorum octoginta milium passuum traditur.Latitudo.cclxxxvii.milium.

Macedonia. CA. X.

Acedonia poſtea.cl.populoꝝ duobus iclyta regibus quondãq; terraꝝ īperio:emathia antea di
m ƈta.Hæc ad epirotecas gētes in ſolis occaſum recedēs poſt terga magneſiæ atq; theſſaliæ infe/
ſtaƭ a dardanis.Partē eius ſeptētrionalē pæonia ac pelagonia ꝓtegunt a triballis. Oppida aegæ:
in quo mos ſepelire reges.Beroa & ī regiōe quæ pieria appellaƭ a nemore egidiū.In ora heraclea : flumē
apilas:oppida phina:oloros.Amnis haliacmon.Intus haloritæ:uallei:philacei:cyrrei tyriſſæi.Pella colo/
nia.Oppidū ſtobi ciuiū ro.Mox antigone europus ad axiū amnē : eodēq; noīe amnis ꝑ qđ rhedias fluit:
ſcydra:phordea:emiona:gorgidone.Mox ī ora ichne:fluuius axius. Ad hūc finē dardani:treres:pieres:
macedonia accolūt.Ab hoc amne peoniæ gētes:parocei:heordēſes:almopii:pelagones:mygdones.Mō/
tes rhodope:ſcopius:orobellus.Dein ꝑiacēte græmio terraꝝ arethuſii antiochēſes:idomenēſes:doberi/
enſes:triēſes:allatenſes:andariſtēſes:morilli:gareci:lynceſtæ:othryonei:& amātini liberi:atq; oreſtæ co/
lonia:bullidēſes:ediēſes:xylopolitæ:ſcotuſſæi liberi:heraclea:ſintica:timphei:coronei . In ora ſinus ma/
cedonici oppidū calaſtia:& ītus phileros:lete.Medioq; flexu littoris theſſalonicæ liberæ cōditionis . Ad
hāc a dyrrachio.cxiiii.miliū paſſuū thermæ.In thermaico ſinu oppida dicæa:pydna:derra:ſcione. Pro/
mōtoriū chanaſtreū.Oppida palene:phlegra.Qua in regiōe mōtes hypſizorus:epitus:alchione:leuom/
ne.Oppida niſſos:phryx:eleon:meāde:& hippaleſis:iſthmo quondā potidea:nūc caſſandria colonia:an/
themus:holophyxos ſinus:mecyberna.Oppida phyſella:ampelos:torone:ſoggoſtedes:fretū quo mon
tē athon quē Xerſes rex perſaꝝ cōtinenti abſcidit in lōgitudine paſſuū mille qngentoꝝ.Mons ipſe a pla
nicie excurrit in mare.lxxv.milia paſſuū. Ambitus radicis.cl.M.colligit.Oppidū in cacumine fuit acro/
thon.Nūc ſunt uranopolis:paleotrū thyſſus cleone:apollonia:cuius īcolæ macrobii cognominātur.Op
pidū caſſera:fauceſq; alteræ iſthmi.Acātus:iſtria:graſtōia:heraclea. Regio mygdoniæ ſubiacens. In qua
recedentes a mari apollonia:arethuſa.In ora rurſus poſidiū:& ſinus cū oppido cermoro amphipolis. Li
beragens byſalte.Dein macedoniæ terminus.Amnis ſtrimon ortus in emo . Memorādū in ſeptē lacus
eū fundi priuſq̄ dirigat curſum.Hæc eſt macedonia terraꝝ īperio potita quondā.Hæc aſiā:armeniā:ibe
riā:albaniā:cappadociā:ſyriā:ægyptū:tauꝝ:caucaſium tranſgreſſa.hæc in bactris:medis : ꝑſis dominata
toto oriente poſſeſſo.hæc ēt indiæ uictrix per ueſtigia liberi paris atq; Herculis uagata.hæc eadē eſt ma
cedonia:cuius uno die Paulus Aemilius iperator noſter.lxxii.urbes direptas uendidit : tantā differentiā
ſortis præſtitere duo homines.

Thracia. CA. XI.

Hracia ſequiƭ īter ualidiſſimas europæ gētes in ſtrategeas qnquaginta diuiſa.Populorum eius
t quos noīare nō pigeat.Amnē ſtrimonem accolūt dextero latere dēſelethæ & medi byſalthas
uſq; ſupradictos.Leuo digeri.Beſſorūq; multa noīa ad neſtū amnē pangei mōtis ima ambien
tē:īter heletos:diobeſos:carbileſos:inde bryſas:ſapæos.Odomātes.odryſaꝝ gens infundit hebrū accolē
tibus:carbiletis:pyrogeris:drugeiis:cænicis:hypſaltis benis:corpillis:botieis edonis.Eodē ſunt in tractu
ſyaletæ:primatæ:dobangæ:thynicæ:laletæ maiores emo:minores rhodope ſubditi.Inter quos hebrus
amnis.Oppidū ſub rhodope peneropolis antea:mox a cōditore philippo polis:nūc a ſitu termūtium di
cta.Emi excelſitas ſex.M.p.ſubiƭ.Auerſa eius & in iſtrū deuexa meſi.getæ:aoti:gaugdæ:clariæq;.Sub iis
carrei ſarmatæ:quos areates uocāt.Scytæq; & circa pōti littora moriſenæ:ſithoniiq; Orphei uatis geni/
tores optinēt.Ita finit iſter a ſeptētrione.Ab ortu pontus ac ꝓpontis.A meridie ægeū mare:cuius in ora
aſtrymone:appollonia:oeſyma:neapolis:batos.Intus Philippi colonia.Abſunt a dyrrachio.cccxxv.ſco/
tuſa:topiris ciuitas.Neſti amnis hoſtiū.Mons pāgeus:heraclea:olyntos.Abdera libera ciuitas.Stagnum
biſtonū & gens.Oppidū fuit tinda Diomedis equoꝝ ſtabulis dirū.Nunc ſunt diceæ:iſmaron:locus par
thenion:phaleſina:maronea prius ortagurea dicta.Mons ſerriū & zone:tū locus doriſcus centū uiginti
milia hoīum capax.Ita Xerſes ibi dinumerauit exercitū.Os hebri.Portus ſtētoris . Oppidū ænos liberū
cū Polydori tumulo.Ciconū quondā regio. A doriſco incuruaƭ ora ad macrūticos centū uigintiduoꝝ
milia paſſuū.Circa quē locū fluuius melas:a quo ſinus appellaƭ. Oppida cypſella biſanthe macronticos
dictū qa a ꝓpōtide ad meleā ſinum īter duo maria porrectis muris ꝓcurrētē excludit cherōneſum.nāq;
thraciæ altero latere a pōtico littore incipiēs ubi iſter amnis īmergiƭ:uel pulcherrimas in ea parte urbes
hēt iſtropolin mileſioꝝ:tomos:calatinq; quæ antea aceruetis uocabaƭ.heracleā habuit & bizonē terræ
hiatu raptā.Nunc hēt dionyſiopolin crunos antea dictā.Alluit ziras amnis.Totū eū tractū ſcythæ arote
res dicti tenuere.Eoꝝ oppida aphrodiſias:libiſtos:zigere:brocobe:eumeneda:partēopolis:gerania.Vbi
pygmeoꝝ gens fuiſſe ꝓdiƭ:quos gatizos barbari uocāt:credūtq; a gruibus fugatos.In ora a dionyſiopo
li eſt odeſſus mileſioꝝ.Flumen pamiſus.Oppidū terra naulochus.Mons emus uaſto iugo ꝓcumbēs in
pontū.Oppidū habuit in uertice ariſteū.Nūc in ora mēſebriā:anchilaum ubi mēſebria fuerat.Aſticæ re
gio habuit oppidū anthiū nunc eſt apollonia.Flumina paniſſa:rira:ſtearus : oroſines.Oppida thynnias:
halmideſſos:deuelcon cū ſtagno qđ nūc deultum uocāt.Veteranoꝝ phynopolis iuxta quā hoſphorus.
Ab iſtri oſtio ad os ponti paſſuū qngentoꝝ.lv.M.alii fecere.Agrippa adiecit q̄draginta.Inde ad muꝝ ſu
pradictū.cl.ab eo cherroneſus.cxxvi.M.Sed a boſphoro ſinus caſthenes.Portus ſenū : & alter q mulieꝝ
cognominaƭ.Promōtorium chryſocera.in quo oppidum bizātium liberæ cōditiōis:antea lygos dictū.
Abeſt a dyrrachio.d.ccxi.M.paſſuum.Tātum patet lōgitudo terraꝝ īter hadriaticum mare & ꝓponti/
dem.Amnes bathynias:pidaras ſiue atyras.Oppida ſelymbria pinthus latitudīe ducentoꝝ pedū conti/
nenti annexa.Intus bizya arx regum thraciæ a Terei nefaſto crimine īuiſa hirundinibus regio:celica:co
lonia flauiopolis:ubi antea zela oppidū uocabaƭ . Et a binzie qnquaginta.M.paſſuū apros colonia:quæ
a philippis abeſt.clxxxviii.M.paſ.Ad in ora amnis eginus.Oppidū ganos fuiſſe fertur & lyſmachia. Iam

in cheronneso:alius nãq ibi isthmos angustias similes eodem noíe & pari latitudíe illustrãt:duæ urbes utrinq littorã haud dissimili mõ tenuere.Pactyæ a ppõtide:cardia a melãne sinu:hæc ex facie loci noíe accepto utræq cõprehensæ.Postea lysmachia qnq.M.passuum a lõgis muri. Cheronnesos a ppontide habuit tyristasin:critonẽ:scissam flumini ego appositã.Nunc hẽt a colonia a ppontide.xxii.M.feston:& ex aduerso coloniæ pharianæ.Et hellespõtus septẽ ut diximus stadiis europã ab asia diuidẽs illic inter se cõtrarias urbes hẽt:in europa callipolin & feston.In asia lãpsacum & abydon.Dein pmontoriũ cheronnesi mastusia aduersum igæo cuius in fonte obliqua cynossema:ita appellatur Hecubæ tumulus:statio achæo℞.Turris &delubrũ Protesilai.Et ĩ extrema cherõnesi frõte quæ uocat aeoliũ oppidũ eleus.Dein petẽti melanẽ sinum portus cœlos:& pãhormus & supradicta cardia.Tertius europæ sinus ad hũc modũ claudit.Mõtes extra pdictos thraciæ edonus:gygemoros:meritus:melãpillus.Flumina in hebrũ cadentia bargus:suemus:Macedoniæ thraciæ hellespõti lõgitudo supradicta.Quidã.d.ccxx.M.faciũt.Latitudo.ccclxxxiii.M.est.Aegeo mari nomẽ dedit scopulus ĩter tenũ & chium uerius q̃ ĩsula ex noíe a specie capræ:quæ ita a græcis appellat repẽte in medio mari exiliẽs.Cernũt eũ a dextera parte andrũ nauigãtes ab achaia di℞ ac pestife℞. Aegei pars myroodatus appellat ab ĩsula parua quæ cernit macedoniã a geresto petentibus haud pcul euboeæ caristo.Romani oĩa hæc maria duobus noĩbus appellãt.Macedonicũ quodcũq macedoniã aut thraciã attingit.Græciẽse qua græciã alluit. Nã græci & ioniũ diuidũt in siculũ ac creticũ ab ĩsulis.Itẽ icarium qd est inter samũ & myconẽ.Cætera noĩa sinus dedere quos diximus.Et maria quidem gentesq in tertio europæ sinu ad hunc modum se habent.

Insulæ inter eas terras inter quas creta:euboia:clyclades:sporades:mæotis.
hellespontus:ponti:mæotidis:daciæ:salmatiæ:scythiæ. CA. XII.

i NSulæ autẽ ex aduerso thesprotiæ a butroto.xii.M.passibus.Eadẽ ab acrocerauniis.l.M.cũ urbe eiusdẽ noĩs corcyra liberæ ciuitatis & oppido cassiope: tẽploq cassii iouis passuũ.lxxxxvii.M.in lõgitudĩe patẽs.Homero dicta schera & phæacia.Callimacho etiã drepane.Circa eam aliquot.Sed ad italiã uergens thoronos:ad leucadiã paxœ duæ qnq.M.discretæ a corcyra nec pcul ab iis. Ante corcyrã ericusa:marathe:elaphusa:maltace:trachie:pytiõia:ptichia:taracie:Et a phalacrio corcyræ pmõtorio scopulus in quẽ mutatã Vlyxis nauẽ a simili specie fabula est. Ante leucadiã sibora.Inter leucadiã autem & achaiã permultæ:q̃rum teleboides eædem quæ taphiæ ab incolis ante leucadiã appellatur:taphias:arnoxia:primessa. Et ante ætoliã echinades:ægialia:cotonis: thyatira:geoaris:dionysia:cirnus:chalcis:pinara:mystus.Ante eas in alto cephalenia:zacithus:utræq liberæ. Itacha:dulichiũ:samos:crocilea:paxos.Cephalenia quondã melena dicta.xi.M.passuum abest:circuitu patet.xliiii.M. Same diruta a Romanis adhuc tamẽ oppida tria habet.Inter hanc & achaiam cum oppido magnifica & fertilitate præcipua zacinthus aliquãdo appellata hyrie cephalaniæ a meridiana parte.xxii.M.abest:mons elatus ibi nobilis.ipsa circuitu colligit.xxxvi.M. Ab ea ithaca.xii.mil.distat.in qua mons neritus. Tota uero circuitu patet.xxv.mil.passuum.Ab eo araxum peloponnesi pmontorium.xii.mil.paſ. Ante hanc in alto asteris.Prothe ante zacinthum.xxxv.mil.passuum.in eurum uentum strophades duæ:ab aliis plotæ dictæ. Ante cephaleniam letoia. Ante pilus.iii.sphagia:& totidem ante messenen œnusta. in sinu asineo threstirides:in laconico theganusa:cothon:Cythera cum oppido antea prophyris appellata.Hæc sita est a maleæ promontorio.v.mil.passuum ancipiti propter angustias ibi nauium ambitu.in argolica pityusa:irine:ephire contra hermonium agrum tiparenus epiropia colonis:aristera cõtra trœzeniũ caulauria quinq̃ginta.M.paſ.distãs a plateis.belbina.lasia:baucidias.Cõtra epidau℞ cetiphalos: sytionesos.vi.M.passuum abest a continente.ab hac egina liberæ cõditionis.xvii.M.passuum.cuius.xx.M.passuum nauigatio est.Eadẽ aũt a pireo atheniẽsium portu.xii.M.passuum abest ante oenone uocitata.Spiræo pmontorio obiacent.eleusa:dendros:graugiæ duæ:cetiæ duæ se lacosa:dacẽchris:saspis:septẽ: Et in megario sinu ethrurides q̃ttuor.Aegyla aũt.xv.passuum a cythera.Eadẽq a crete phalasarna oppido.xxv.M.passuum.Ipsa creta altero latere ad austrum:altero ad septẽtrionẽ inter ortum & occasum quæ porrigit centum urbium clara fama.Dosiades eam a creta nimpha hesperidis filia.Anaximãder a rege curetum.Philistides.Malotes Crates primũ aeria dictã:deinde posteri curet in appellauere.Et macaron nõnulli a tẽperie cæli appellatã existimauere.Latitudine nusq̃.l.M.passuum excedens: & circa mediam sui partẽ maxime patens.Lõgitudine implet.cclxx.M.passuum.Circuitu.d.lxxxix.flectensq se in creticum pelagus ab ea dictum:qua longissima est ad orientẽ sammonium pmontorium aduersum rhodo. Ad occidentem criu metopon cyrenas uersus expellit.Oppida eius insignia phalasarne:elea:cisanũ:pgamũ:cydon:minoum:apteron:pantomatriũ:amphim ala:Rhithymna:parnomiũ:cyteum:apollonia:matium:heraclia:miletos:ampela:hierapytna:lebana:hierapolis. Et in mediterraneo cortina: phæstũ:gnosum:polyrhenium:myrina:lycastus:rhamdus:lictus:dium:asium:phileros:rhytion:clatos:pharæ:holopyxos:lasspha:eleuterne: therapne:manathusa: githisos & alio℞ circiter.lx.oppido℞ memoria extat. Montes cadiscus:idæus:dectineus:crocus.Ipsa abest a pmontorio suo qd uocat criu metopon:ut pdit Agrippa a cyrena℞ pmontorio phicunte.cxxv.M.p.Item cadisto.a meleo pelopõnesi.lxxx. A carpato insula pmontorio sammonio.lx.M.in fauonium uentum.Hæc inter eã & rhodum interiacet. Reliq̃ circa eã ante pelopõnesum duæ cosicæ:totidẽ milæ & a latere septẽtrionali dextera cretam habent.Contra cydoniã leuce:& duæ budræ.Contra matium dria.Contra itanum promontorium onisa leuce.contra hyerapycnam crysa gaudos.Eodẽ tractu ophiusa buto:aranus circunuestisq criu metopon:tres acausagores appellatæ.Hæ ante sammonium promontorium phocæ:plachiæ:sirindes: naulocos:armedon:

zephire. Ac in hellade etiãnum in aegeo lycades scarphia coresa:phocasia:cõpluresq; aliæ ex aduerso atticæ sine oppidis & ideo ignobiles. Sed contra eleusina clara salamis ante eam psytalia. A sunio uero helene.v.M.passuum distãs. Dein coos ab ea totidem:quã nostri quidem dixere ceam. Græci & drybusam auulsam euboeæ:quinquentis longa stadiis fuit quondam:mox quattuor fere partibus quæ ad boetiã uergebant eodem mari deuoratis. Oppida habet reliqua iulida:cartheia:intercidere coressa.pœeessa. Ex hac profectum delectationi fœminis uestem auctor est Varro. Euboea & ipsa auulsa boetiæ & a modico interfluẽte euripo ut ponte iungatur ad meridiem ꝑmontoriis duobus gerasto ad atticã uergente & ad hellespontum caphareo insignis:a septẽtrione ceneo. nusq̃ latitudine ultra.xl.M.passuũ extẽdit nusq̃ infra.xx.mil.contrahit. Sed in longitudinẽ uniuersæ boetiæ ab attica thessaliã usq; prætentã in.cl.mil.p. Circuitu uero.ccclxv.æbest ab ellesponto parte capharei.ccxxv.urbibus clara quondã pyrrha:portanio:nesso:cerintho oreo:dio:ædepso:œchalia:nunc chalcide. Cuius ex aduerso in cõtinẽti aulis est gerasto:cretria:caristos:orostane:oritano:artemisia:cum fonte arethusa flumine lelanto aquisq; calidis quæ hellopiæ uocãtur. Carystus nobilis notiorq; tamẽ marmore carystio ante uocitata est chalcodotis:aut macris ut Dionysius & Ephorus tradunt. Vt Aristides macra. Vt Callidemus chalcis:ære ibi primũ reperto:Vt Menechmus ambatias. Vt poetæ uulgo asopis:extra eam in myrtoo multæ:sed maxime illustres glaucõnesos:& begilia:& a promontorio geresto circa delum in orbem sitæ:unde & nomen traxere cyclades. Prima earum andrus cum oppido abest a geresto.x.M.passuum.a ceo.xxxix.M. Ipsam Myrsilus cauron deinde antandron cognominatam tradit. Callimachus lassiam:alii nonagriam:hydausam epagrin. Patet circuitu.xciii.M.pas.ab eadẽ andro passus mille:& a delo.xvii.M. Tenos cum oppido.xv.M. passuum porrecta. Quã ꝑp aquarum abundantiã Aristoteles hydrusam appellatã ait:aliqui ophiusam. Cætere myconos cũ monte dimasto a delo.xvii.mil.passuum. Scyros siphnus ante meropia & acis appellata circuitu.xxviii.mil.pas.seriphus.xii.præpesinthus citanos. Ipsaq; longe clarissima cycladum media a templo Apollonis & mercatu celebrata delos:quæ diu fluctuata (ut ꝑditur) sola motum terræ nõ sensit ad.M. Varronis ætatem. Mutianus prodidit bis concussam. Hanc Aristoteles ita appellatam prodidit:quoniã repente apparuerit enata:eglosthenes cynthiam:alii ortygiã:asteriã:lagiam:ceram:mydiã:cynethum:pyrpilen igne ibi primum reperto. Cingitur quinq; mil.passuũ:assurgit cintho monte. Proxima ei rhene:quã Anticlides celadusam uocat. Item arthemitem Helladius. Scyros quã circuitu patere.xx.mil.passuum ꝑdidere ueteres. Mutianus.clx. Olearus:paros cum oppido ab delo.xxxviii.M.marmore nobilis quã primo plateã postea minoida uocarunt. Ab ea septies qngenta naxus a delo.xviii.mil. cum oppido quã strogylen:dein dian:mox dionysiada a uineaꝝ fertilitate:alii Siciliã minorem aut callipolin appellarunt. Patet circuitu.lxxv.M.pas.dimidioq; maior est q̃ paros. Et hactenus quidẽ cycladas seruãt. Cæteras q̃ sequunt̃ sporades. Sunt aũt hellena:phocusa:hecaria:schinusa:pholegrãdos:& a naxo decem & septem mil.passuum icaros: quæ nomen mari dedit: tantũdem ipsa in longitudinem patens cum oppidis duobus tertio amisso ante uocata doliche:& maris: & ichthiusa. Sita est ab exortu solstitiali delo.l.mil.passuum. Eadem a samo.xxxv.mil. Inter euboeam & andrum.x.mil.passuum freto. Ab ea gerestum.cxii.mil.quinq̃ginta passuum. Nec deide seruari potest ordo. Aceruatim ergo ponent̃ reliquæ. Ios a naxo.xiiii.mil.passuum Homeri sepulchro uenerãda. Longitudinis.xxv.mil.antea phœnice appellata. Odua latandro gyaros cum oppido circuitu.xii.mil.passuũ prope. Abest ab andro sexaginta duoꝝ mil.passuum. Ab ea syrnos.lxxx.mil.passuum. Cynethus telos unguento nobilis a Callimacho agathusa appellata. Donysa:pathmos circuitu.xxx.mil.passuũ. Carusa lebinthus:gyrus:cynara:sicynus quæ antea œnoe:cheratia quæ onus:casos quæ actrabe:cimolus quæ echinusa:melos cum oppido quã Aristidis miblida appellat. Aristoteles zephyriã:Callimachus mimallida:Heraclides siphnum & acitiã: Hæc insularum rotundissima est. Post machia:hipere quõdam patage:& ut alii platage nunc amorgos polyægos:Philethera cũ primum emersit caliste dicta:ex ea auulsa postea therasia atq; inter duas enata: mox automate:eadem hiera & in nostro æuothia iuxta eãdem hierã nata. Distat ios a thera.xxv.mil.p. Sequuntur lea:ascania:anaphe:hippurus:hippurtusa: astipalea liberæ ciuitatis circuitu.lxxxviii.mil.p. Abest a cadisto crete.cxxv.mil.ab ea platea.lx.mil. Vnde caminia.xxxviii.mil. Azibita:lanise:tragia:pharmacusa:techedia:chalcia:calymna:in qua oppidum co. Coresia olomnos. A qua carpatum quæ nomen carpatio mari dedit.xxv.mil.passuum. In rhodũ africo uento.l.mil.passuũ. A carpatio ad cason.vii.mil. A casso sammoniũ cretæ promontoriũ.xxx.mil. In euripo aũt euboico primo fere introitu petaliæ.iiii. insulæ & in exitu athlãte cyclades:& sporades:ab oriente littoribus icariis asiæ:ab occidente myrtois atticæ:a septẽtrione ægeo mari:a meridie cretico & carpatio inclusæ.cc.mil.passuum in lõgitudinem: & per.cc.mil.in latitudinem iacent. Pagasicus sinus ante se habet eutyciam & cicynetum scyrum supradictam:Sed cycladum & sporadum extimã gerontiã:scadirã:thermeusim:irhesiã:sylymniam:eudemiã: neam:quæ mineruæ sacra est:Athos ante se quattuor peparethum cum oppido quondam euonum dictam nouem mil.passuum:scyathum.xv.mil.imbrum cum oppido.lxxxv.mil.p. Eadem abest a matusia cherõnesi.lxxv.mil.passuum:ipsa circuitu.lxxii.mil.pas. Perfunditur amne ilisso. Ab ea lemnos.xxii. mil.quæ ab atho.lxxxvii.mil. Circuitu batet.xxii.mil.d.pas. Oppida habet ephestiam & myrinã:in cuius forum solstitio athos eiaculatur umbrã. Ab ea thasos libera.v.mil.passuum:olim eria uel etria dicta inde abdera a continenti.xxii.mil.pas.ad othos.lxii.mil.tantũdem ad insulam samothracẽ: quæ libera ante hebꝝ ab imbro.xxxii.mil.a lẽno.xxii.M.d.attollit̃ mõte saoce.x.mil.p.portuosissima omniũ Callimachus eam antiquo nomine dardaniam nominat: inter cheronnesum & samothracen utrinq; fere

quindecim mil. Halonesos ultra gethone: lamponia: alpeconnesus haud ꝑcul a cælo Cheronnesi portu & quædã ignobiles: desertis quoq3 redduntur in hoc sinu q̃rum uix inueniri potuerunt nomina. Desticos iarnos: cyssiros: carbrusa: calathusa: scylla: dialeon: dicta melantia: draconon: arronesus: diethusa: scapos: capheris: mesatea: eantiron: phaterunesos: pateria: calete: neriphus: polendos. Quartus e magnis europæ sinus ab hellesponto incipiens mæotis ostio finitur. Sed totius ponti forma breuiter amplectenda est: ut facilius partes noscãtur. Vastum mare præiacens asiæ & ab europa porrecto cheronnesi littore expulsum angusto meatu irrumpit in terras septem stad. (ut dictum est) interuallo europam auferẽs asiæ primas angustias hellespontum uocãt. Hac Xerses persarum rex constrato in nauibus ponte duxit exercitum. Porrigitur inde tenuis euripus. lxxxvi. mil. paſ. spatio ad urbem priapum asiæ: qua magnns Alexander trãscendit. Inde expatiatur æquor: rursusq3 in arctum coit laxitas. Propõtis appellatur. Angustiæ thracius bosphorus latitudine. d. passuum: qua Darius pater Xersis copias ponte trãsuexit. Tota ab hellesponto lõgitudo. cc. mil. xxxix. mil. passuum. Dein uastum mare. pontus axenus qui quondã annexus longe refugientis occupat terras: magnoq3 littoꝝ flexu retro curuatus in cornua ab iis utrinq3 porrigitur ut sit plane arcus scythici forma. Medio flexu iungitur hostio mæotici lacus cimerus bosphoros: id os uocat. ii. mil. du. passuũ latitudĩe. At inter duos bosphoros thraciũ & cimeriũ directo cursu ut auctor est Polibius. d. passus ĩtersunt. Circuitu uero totius ponti uities semel milia ut auctor est Varro & fere ueteres. Nepos Cornelius. ccc. M. l. adiicit. Artemidorus uities nouies decẽ nouẽ milia fecit. Agrippa. xxiii. lx. mil. Mutianus. xxviii. lxv. mil. Simili mõ europæ latere mensurã alii q̃ttuordecies. lxxviii. mil. paſ. determĩauere. Alii undecies. lxx. mil. M. Varro ad hũc modũ metiť. Ab ostio põti apolloniã. clxxxviii. M. d. p. Calatin tãtundẽ. Ad ostiũ ĩstri. cxxv. Ad borysthene. ccl. M. Cheronẽsum heracleataꝝ oppidũ. ccclxxv. M. paſ. Ad panticapeũ q̃d aliq bosphoꝝ uocãt: extremũ in europæ ora. cc. M. xxii. d. quæ summa efficit. xiii. M. xxxvi. mil. d. Agrippa a bizãtio ad flumẽ ĩstrũ. d. lx. Inde pãticapeũ. d. cxxx. Inde lacus ipse mæotis tanain amnẽ ex ripheis mõtibus defluẽtẽ accipiẽs nonissimũ ĩter europã asiãq3 finẽ. xiii. M. vi. M. circuitu patere tradiť. ab aliis. xi. M. xxv. Ab hostio eius tanais ortũ directo cursu. ccc. lxxv. mil. passue esse cõstat. Accolæ sinus eius in mẽtione thraciæ dicti sunt istropolin: inde ostia istri. Ortus hic in germaniæ iugis mõtis arnobæ: ex aduerso taurici galliæ oppidi: multis ultra alpes milibus: ac ꝑ innumeras lapsus gẽtes danubii noĩe ĩmẽso aq̃rum auctu & unde primũ illyricũ alluit ister appellať: sexagita amnibus receptis: medio ferme numero eoꝝ nauigabili in pontũ uastis sex fluminibus euoluiť. Primũ ostiũ peuces: mox ipsa peuce insula: in qua ꝓximus alueus appellatus. xix. M. p. magna palude sorbeť. Ex eodẽ alueo & sup istropoli lacus gigniť. lxiii. M. p. ambitu: halmirim uocãt. Secũdũ ostiũ naracustoma appellať. Tertiũ calostoma iuxta ĩsulã sarmaticã. Quartũ pseudostoma & ĩsula conopondiabasis: postea boriostoma & spireostoma. Sigula aũt ora tãta sunt ut ꝓdať in. xl. M. p. lõgitudinis uinci mare: dulcẽq3 ĩtelligi haustũ. Ab eo in plenũ q̃dẽ oẽs scytaꝝ sunt gẽtes: uarie tamẽ littori appositæ tenuere alias gethæ daci a romanis dicti: alias sarmatæ a græcis sauromatæ: eorũq3 hamoxobii aut aorsi: alias scythæ degeneres & a seruis orti: aut troglodytæ: mox alani & toxolani. Supiora aũt ĩter danubiũ & hycinũ saltũ usq3 ad pãnonica hyberna carunti germanorũq3 ibi cõfiniũ. Cãpos & plana iazyges: sarmatæ uero montes & saltus. Pulsi ab his daci ad patissum amnẽ amoris siue duria est a sueuis: regnoq3 uanniano dirimẽs eos. Ex aduerso basternæ tenẽt: haliq3 ĩde germani. Agrippa totũ eũ tractũ ab istro ad occeanũ bis ad decies cẽtũ milia passus: in lõgitudĩe q̃ttuor milibus q̃dringẽtis. In latitudĩe ad flumẽ uistulã a desertis sarmatiæ ꝓdidit. Scytaꝝ nomẽ usq3 quaq3 trãsit in sarmatas atq3 germãos. Nec aliis prisca illa durauit appellatio: q̃ qui extremi gentiũ haꝝ ignoti ꝓpe cæteris mortalibus degunt. Veꝝ ab istro oppida crene scepoliũ. Montes macrocrẽnius clarus Amnis tyra oppido nomen imponens: ubi antea ophiusa dicebať. In eodem insulam spatiosam ĩcolunt tyragetæ. Abest a pseudostomo istri ostio. cxxx. mil. Mox axiacæ cognomines flumini: ultra quos crobyzi: flumen rhode: sinus saggaricus: portus ordesus. Et a tyra. cxx. M. passuum flumẽ boristenes: lacusq3 & gens eodem nomine: & oppidum a mari recedens. xv. M. passuum. Olbiopolis & miletopolis antiquis nominibus. Rursus in littore portus achæorum. Insula achillis tumulo eius uiri clara. Et ab ea. cxxv. mil. paſ. peninsula ad formam gladii in trãsuersum porrecta exercitatione eiusdem cognominata dromos achileos. Cuius longitudinem. lxxx. M. passuum tradidit Agrippa. Totum eum tractum sardi scythæ & scyraci tenent. Inde siluestris regio: hyleum mare quo alluitur cognominant. Enæcadloæ uocantur incolæ. Vltra panticapes amnis qui nomadas & georgos disterminat. mox acesinus. Quidam panticapem confluere infra olbiam cum borysthene tradunt. Diligentiores hypanin tanto errore eorum qui illum in asiæ parte prodidere. Mare subit uasto recessu donec quinq3 mil. passi. interuallo absit a mæotide uasta ambiens spatia multasq3 gentes. Sinus carcinites appellatur: flumen pacyris. Oppida nauarum gorcine. A tergo lacus buges fossa missus in mare. Iꝑe buges a coreto mæotis lacus sinu petroso discluditur dorso. Recepit amnes bugem: gerrhum: hypanin: ex diuerso uenientes tractu. Nam gerrhus basilidas & nomadas separat. Hypanis ꝑ nomadas & hyleos fluit manu facto alueo in bugem: naturali in coretũ. Regio scythiæ sendica noiatur. Sed a carcinite taurica incipit: quõdam mari circunfusa & ipsa: quaq3 nunc iacent cãpi. Deinde uastis attollitur iugis. Triginta sunt eoꝝ populi. Ex iis mediterranei. xxvii. Sex oppida orgocyni: carasensi: astyrani: tractari: arcissali: tecali: caliordi. lugum ipsum scythorauti tenent. Clauduntur ab occidente cheronneso: ab ortu scytissa taucis. In ora a carcinite oppida taphræ in ipsis angustiis peninsulæ: Mox heraclea cherõnesus libertate a romanis donatum. Megarice uocabatur antea præcipui nitoris in toto eo tractu custoditis græciæ moribus: quinque mili.

passuum ambiente muro.Inde partheniũ ꝓmõtoriũ tauroꝝ ciuitas placia.Symbolum portus.Promõ toriũ crio metopon aduersum carãbico asiæ ꝓmõtorio p mediũ euxinum percurrẽs.clxx.Mil. passuũ interuallo quæ maxime ratio schytici arcus formã efficit.Ab eo taurorum portus multi & lacus. Oppi dũ theodosia a criu metopo:cxxii.mil.pas.A cheronneso.cxlv.mil. Vltra fuere oppida cyte:zephirium: acre nympheum:dia.Restat longe ualidissimum in ipso bosphori introitu panticapeum milesiorum a theodosia mille.xxxv.passuum : a cimero uero oppido trans fretũ sito mille.d.ut diximus spatiũ.Hæc ibi latitudo asiam ab europa separat:eaq; ipsa pedibus plerũq; peruia glaciato freto bosphori cimeri.La titudo.xii.d.passuũ.Oppida habet hermisium:myrmecium:& intus insulã alopecẽ.Per meotin aũt ab extremo isthmo:qui locus taphræ uocatur:ab oræ bosphori ducenta sexaginta milia passuũ lõgitudo colligit̃.Ataphris p continentẽ introrsus tenent auchetæ:apud quos hypanis oritur.Neuri: apud quos borysthenes:geloni:thugasetæ:budini:basilidæ:& ceruleo capillo agaihyrsi.Super eos nomades Deide antropophagi.A bute super meotin sauromatæ & hessedones.At per oram ad tanain usq; mæote a q/ bus lacus nomẽ accepit. Vltimiq; a tergo eorum arimaspi.Mox riphei mõtes:& assiduo niuis casu pin/ naꝝ similitudine pterophoros appellata regio:ps mũdi dãnata a natura reꝝ:& dẽsa mersa caligine:ne/ q; in alio q̃ rigoris ope gelidis aqlonis cõceptaculis.Pone eos montes ultraq; aquilonẽ gens fœlix(si cre/ dimus)quos hypboreos appellauere annoso degit æuo:fabulosis celebrata miraculis.Ibi credũt̃ eẽ car/ dines mundi:extremiq; syderum ambitus:semestri luce & una die solis auersi:non ut iperiti dixere ab equinoctio uerno in autũnum.Semel in anno solstitio oriuntur iis soles:brumaq; semel occidunt.Re/ gio aprica:fœlici tẽperie:omni aflatu noxio carens.Domus iis nemora luciq; & deoꝝ cultus.Viriti gre/ gatimq; discordia ignota:& ægritudo omnis.Mors non nisi satietate uitæ epulatis:delibutisq; senibus luxu ex quadã rupe in mare salientium.Hoc genus sepulturæ beatissimum.Quidam eos in prima par tæ asiæ littorum posuere non in europa:qui sunt ibi similitudine & situ attacori nomine . Alii medi/ os fecere eos inter utrũq; solem antipodum occasum exorientẽq; nostrum:quod fieri nullo modo po test constare tam uasto mari interueniente.Qui albi q̃ in semestri luce cõstituere eos serere matutinis: meridie metere:occidente sole fœtus arborum decerpere:noctibus in specuscondi tradiderunt. Nec li/ bet dubitari de gente ea cum tot auctores prodant:frugum primitias solitos delon mittere Appollini: quem præcipue colunt.Virgines ferebant eas hospitiis gentium per annos aliquot uenerabiles : donec uiolata fide in ꝓximis accolaꝝ finibus deponere sacra ea instituere.Hiq; ad conterminos deferre:atque ita delũ usq;.Mox & hoc ipsum exoleuit.Sarmatiæ:scytiæ:tauricæ:omnisque ab oristene amne:tractus longitudo.d.ccccl xxx.Mil.Latitudo.d.ccxvii.M.Agrippa tradita est . Ego incertam hac terrarum par mensuram arbitror. Veꝝ instituto ordine reliqua huius sinus dicant̃:& maria qdẽ eius nũcupabimus.

Insulæ ponti. CA. XIII.

Ellespontus ĩsulas nõ habet ĩ europa dicẽdas.In põto duæ.M.d.passibus ab europa.xiiii.Mil. h ab hostio cyaneæ:ab aliis symplegades appellatæ:traditæq; fabulis inter se concurisse: quoni/ am paruo discretæ interuallo ex aduerso intrantibus geminæ cernebantur:paulumq; deflexa acie coeũtiũ speciẽ pbebãt.Circa istrũ appolloniataꝝ una.lxxx.Mil.a bosphoro thracio.Ex qua.M.Lu/ cullus capitolinum Apollinẽ aduexit.Inter ostia istri quæ eẽnt diximus.Ante borysthenem achillea est supradicta:eadẽ leuce & macaron appellata.Hanc tpoꝝ hoꝝ demõstratio a borysthene.c.xxxx.mil.po nit.a tyra.cxx.mil.a peuce ĩsula.l.mil.Cingit̃ circiter.x.mil.pas.Reliquæ in carcinitis sinu cephallones: rhosphodus:amacra.Non est omittenda multoꝝ opinio priusq̃ digrediamur:a ponto:qui maria om/ nia interiora illo capite nasci non gaditano freto existimauere:haud improbabili argumẽto: quoniam æstus semper e ponto profluens nunq̃ reciprocetur ad eundem.Deinde est ut extra europæ dicantur: transgressisq; in ripheos montes littus occeani septentrionalis in leua donec perueniatur gades legẽdũ. Insulæ complures sine noĩbus eo situ traduntur:ex quibus ante scythiã quæ appellat̃ bannonia:unam abesse a scythia diei cursu:in quam ueris temperie fluctibus electrũ eiiciatur Timæus ꝓdidit . Reliqua littora incerta signata fama.Septẽtriõalis occeanus:amalchiũ eũ hecatæus appellat a paropaniso amne qua scythiam alluit:quod nomen eius gentis lingua significat congelatum. Philemon morimarusam a cimbris uocari:hoc est mortuum mare.Inde usq; ad promontorium rubeas.Vltra deinde cronium. Xenophon lampsacenus a littore scytarum tridui nauigatione insulam esse immensæ magnitudinis baltiam tradit.Eandem Pythias basiliam nominat.Feruntur & oonæ:in quibus ouis auium & auenis incolæ uiuant.Aliæ in quibus equinis pedibus homines nascantur:hippopodes appellati . Fanesiorum aliæ in quibus nuda alioquin corpora prægrandes ipsorum aures tota integant.Incipit inde clarior ape riri fama ab gente ingeuonum:quæ est prima.Inde germaniæ seuo mons ibi immensus:nec ripheis iu gis minor immanem ad cimbrorum usq; promõtorium efficit sinum:qui codanus uocatur refertus insulis:quaꝝ clarissima scãdiauia est incompertæ magnitudinis.Portione tantũ eius quod sit notũ:hil leuionũ gente qngentis incolẽte pagis:quæ alteꝝ otbem terraꝝ eam appellat . Nec est minor opinione eningia.Quidã hæc habitari uistulani usq; fluuiũ:a sarmatis benedis:scyris:hyrris:tradunt . Sinũ clyli/ peum uocari:& in ostio eius insulam latrin.Mox alteꝝ sinum lagnum conterminũ cimbris.Promon/ torium cimbrorum excurrens in maria longe peninsulam efficit : quæ haustisus appellatur.xxiii.Mil. passuum.Inde insulæ romanis armis cognitæ.Eaꝝ nobilissimæ burcana fabaria a nostris dicta a frugis similitudine sponte prouenientis.Itẽ glæssaria a sucino militiæ appellata a barbaris austerania:præterq; actania.Toto aũt hoc mari ad scaldin usq; fluuiũ germaniæ accollunt gentes haud explicabili mensura:

tã ĩmodica prudẽtiũ diſcordia ẽ.Græci & qdã noſtri.xxv.M.paſ.orã germaniæ tradiderũt. Agrippa cũ
rhetia & norico lõgitudinẽ.cc.M.p.lxxxvi.M.p.Latitudinẽ.cc.xlviii.M. Germaniæ. CA. XIIII.
Hetiæ prope unius maiore latitudine:ſane circa exceſſum eius ſubactæ.Nam germania mul/
r tis poſtea annis nec tota percognita eſt. Si coniectare permittitur haud multum ore de erit
græcorum opinioni:& longitudinis ab Agrippa traditæ.Genera germanorum quiq;.Videli
ci:quorum pars burgundiones:uarrinnæ:charini:guttones.Alterum genus ingeuones:quorum pars
cimbri:teutoni a cauchorum gente.Proximi autẽ rheno iſteuones:quorum pars cimbri mediterranei:
hermiones:quorũ ſueui hermũduri:catti:cheruſci.Quinta pars peucini:habernæ ſupradictis contermi
nidacis.Amnes clari in occeanũ defluũt:gutallus iuſtilus ſiue uiſtula:albis uiſurgis ammiſſuis: rhenus:
moſa.Iotrorſus uero nulla inferius nobilitate hercynium iugum prætenditur.

Inſulæ in gallico occeano. CA. XV.

N rheno autẽ ipſo prope cẽtum Mil.paſſuum in longitudinẽ nobiliſſima batauorũ inſula &
i cannenefatum:& aliæ friſiorũ:caucorũ:friſiabonum:ſturiorũ: morſatiorũ:quæ ſternunť inter
helinum ac fleuum.Ita appellanť hoſtria in que effuſus rhenus ab ſeptẽtrione in lacus ab occi/
dẽte in amnem moſam ſe ſpargit:medio inter hæc chore modicum nomini ſuo cuſtodiẽs alueum.

Britania hibernia. CA. XVI.

X aduerſo huius ſitus britania inſula clara græcis noſtriſq; monumẽtis:inter ſeptentrionẽ &
e occidẽtẽ iacet:germaniæ galliæ hiſpaniæ multo maximis europæ partibus magno interual/
lo aduerſa.Albion ipſi nomẽ fuit:cũ britãniæ uocarenť omnes de qbus mox paulo dicemus.
Hæc abeſt a geſoriaco morinorũ gentis littore ꝓxime traieſto qnq̃ginta milia miliũ.Circuitu uero pa/
tere trigintaocto Mil.paſſus.lxxv.Mil.Pythias & Iſidorus tradũt.Triginta ꝓpe iã amnis notitiam eius
romanis armis nõ ultra uicinitatẽ ſiluæ calidoniæ ꝓpagãtibus.Agrippa lõgitudinẽ octingẽtorũ miliũ
paſſuũ credit eſſe.Latitudinẽ trecẽtorũ milium credit.Et eandẽ hiberniæ latitudinẽ.Sed longitudinem
ducentorũ Mil.p.minorẽ.Sup eã hæc ſita abeſt breuiſſimo trãſitu a ſilurũ gẽte.xx.Mil. paſſuum. Reli/
quarũ mella.cxxv.Mil.circuitu amplior prodiť.Sunt aũt hinc.xl.Mil.paſ.orcades modicis inter ſe diſcre
te ſpatiis.Septem acmodæ:& triginta hebudes:& inter hiberniã & britãniã:mona:menapia:ricnea ue/
ctis:ſilinus:andros.Infra uero ſiambis:& axantos.Et ab aduerſo in germanicũ maræ ſparſæ gleſſariæ:
quas electridas græci recentiores appellauere: q, ibi electrum naſcereť.Vltima omniũ quæ memorã/
tur tyle.In qua ſolſtitio nullas eſſe noctes indicauimus cãcri ſignum ſole tranſeunte:nulloſq; contra per
brumã dies.Hæc qdã ſenis mẽſibus cõtinuis fieri arbitrãť.Timæus hyſtoricus a britannia ĩtrorſus ſex
dierũ nauigatiõe abeſſe dicit inſulã mitterin.in qua cãdidiũ plũbũ ꝓueniat.Ad eã britãnos uitilibus na/
uigiis corio circũſutis nauigare.Sunt & q alias ꝓdãt ſcẽdiã: dumã:bergos maximãq; oĩum nerigon:ex
qua in tylen nauigetur.A tyle unius diei nauigatiõe mare concretum a nonnullis cronium appellatur.

Gallia. CA. XVII.

Allia omnis comata uno nomine appellata in tria populorum genera diuiditur amnibus ma
g xime diſtincta.A ſcalde ad ſequanam belgica.Ab eo ad garumnam celtica: eademque lugdu/
nenſis.Inde ad pyrenei montis excurſum aquitania aremorica ante dicta.Agrippa uniuerſarũ
galliarũ ĩter rhennũ & pyreneũ atq; occeanũ ac montes gebẽnã & iurã: quibus narbonenſem galliã ex/
cludit:lõgitudinẽ.ccccxx.M.paſſuũ.Latitudinẽ.cccxiii.cõputauit.Aſcaldi ĩcolũt:externi:texandri pluri
bus noĩbus.Deinde menapii:morini:oromãſaci iuncti pago q geſoriacus uocať.Britãni: ambiani: bel/
louaci.baſſi:introrſus caſtologi:attrebates:neruii:liberi:uero mãdui.ſueuconi: ſueſſiones: ueruni libe/
ri:ulmanetes liberi:tungri:rinuci:friſi:auones:betaſi:leuci liberi:treuei liberi:antea:& lingones fœdera
ti:rhemi fœderati:medio matrici:ſequani:rauraci:heluetii.Colonia equeſtris & rauriaca.Rhenum au/
tem ac colentes germaniæ gentium in eadem prouincia menetes:triboci:uangiones:cubi:colonia agri/
pinenſis guberni:butani:& quos in inſulis diximus rheni.

Lugdunenſis gallia. CA. XVIII.

Vgdunenſis gallia habet lexouios:uellocaſſes:galletos:uenetos:abrincatuos:oſiſinios:flumen
l clarum ligerin.Sed peninſulam ſpectatiorẽ excurrẽtẽ ĩ occeanũ a fine oſſiſorũ circuitu.d.c.xxv.
Mil.paſſuum lõgitudine.In latitudine.cxxv.mil.Vltra eã uãnete.Intus ãt hedui fœderati:cau/
ratani:fœderati:boii:ſenones.Aulerci qui cognominanť eburones:& qui cenomani:meldi:liberi:pari/
ſii:trecaſſes:andegaui:inducaſſes:bodicaſſes:uenelli:carioſuelites:diablidi:rhedones:turones: iteſui: ſe/
cuſſi:albii liberi:in quorũ agro colonia lugdunum. Aquitania. CA. XIX.

Quitanicæ ſunt:ambulatri:anagnutes:pictones:ſanctones:liber:bituriges liberi:ſeſ gnani co/
a gnomine ubiſci:aqtani unde nomẽ ꝓuinciæ:ſediboniates:Moxim oppidum cõtributi conue
næ:bergebi:tarbeli q̃ttuor:ſignani:cocoſates:ſexagnani:uenam:ienobriſates:belẽdi:ſaltus py/
reneus.Infraq; nemeoſi:oſqdates: mõtani ſybillates:cãponi:bercorcates:pipedimui:ſaſſumini: uellates
tornates:conſoranni:auſci:eluſates:ſottiates:oſquidates:capeſtres:ſuccaſſes:latuſates:baſabocates:uaſſei
ſennates:camboleſtri:ageſinates:pictonibus iuncti.Hinc bituriges liberi qui cubi appellantur. Dein le/
mouices:aruerni liberi:gabales.Rurſus Narbonenſis prouinciæ contermini rutenti:cadurci: antobro/
ges.Tarnæque amne diſcreti a toloſanis petrogori maria circa oram ac rhenum ſeptentrionalis occea/
nus:inter rhenum & ſequanam britãnicus:inter rhenum & pyreneum gallicus:Inſulæ complures ue/
netorũ:& quæ ueneticæ appellantur:& inter aquitanicum ſinum.

Citterior hispania. CA. XX.

Pyrenei ꝓmõtorio hispania ĩcipit angustior nõ gallia mõ:ueꝝ ẽt semetipsa(ut diximus)ĩmẽ-
a sum q̃tũ hic occeano:illinc hiberico mari cõprimẽtibus.Ipsa pyrenei iuga ab exortu æqnoctia
li in occasum brumalẽ breuiores latere septentrionali q̃ meridiano hispanias faciũt. Proxima
ora citerioris ẽ eiusdẽ tarraconensis situs a pyreneo ꝑ oceanũ bastonũ saltus. Aolarso uarduloꝝ oppida
morosgi:menosca:uesperies:amanũ portus:ubi nũc obrica flaui colonia ciuitatũ nouẽ.Regio cãtabro-
rũ flumẽ sanga:portus uictoriæ iuliobricẽsiũ.Ab eo loco fontes hiberi q̃dragĩta mil.passuũ:portus biẽ
diũ:origeni mixtis cãtabris.Portus eoꝝ uesei:ueca.Regio astuꝝ:neoga oppidũ in penĩsula pisci.Et dein
de cõuẽtus lucẽsis a flumine nauia.Albiones:cibarci:egouarri cognomine namarini:iadoni:arrotrebæ:
ꝓmõtoriũ celticũ Amnes:florius:nelo:celtici:cognoĩe neriæ:supq; tamarci:quoꝝ in peninsula tresaræ
sestianæ.Augusto dicatæ & Cæpori oppidũ noela.Celtici cognomine ꝑsemartii:cileni.Ex ĩsulis noian-
dæ corticata:&aunios:aciliẽsis:cõuẽtus bracaꝝ heleni:gronii:castellũ tide:græcoꝝ sobolis oĩa.Insulæ ci
cæ.Insigne oppidũ abobrica.Minius amnis quattuor mil.pas.ore spatiosus:leuni:seurbi:brachaꝝ oppi
dũ augusta:quos supra galecia.Flumen limia.Durius amnis e maximis hispaniæ ortus in pelẽdonibus
& iuxta numantiã.Lapsus dein ꝑ areuacos uacceosq; disterminatis ab asturia uectonibus:a lusitania gal
lecis.Ibi quoq; turdulos a bracharis arcẽs:oĩsq; dicta regio a pyreneo metallis referta auri argenti ferri
plũbi nigri albiq;. Lusitania. CA. XXI.

Durio lusitania ĩcipit.Turduli:ueteres:pesuri.Flumẽ uagia.Oppidũ talabrica.Oppidũ & flu-
a mẽ eumeniũ.Oppida conibrica:colippo:euburno:britiũ.Excurrit deĩde in aliud uasto cornu
ꝓmõtoriũ:qđ alii artabrũ appellauere:alii magnũ:multi ulyssipponẽse ab oppido: terras ma-
ria cælũ disterminãs.Illo finit̃ hispaniæ latus.Et a circuitu eius ĩcipit frõs septẽtrionis.

Insulæ in occeano. CA. XXII.

Inc occeanus q & gallicus occasus:illinc oceanus atlãticus ꝓmõtorii excursum.xl.mil.ꝓdide-
h re.Alii.xc.mil.pas.ad pyreneũ.Inde nõ pauci duodequiquagĩta milia:& ibi gẽtẽ artabrũ quæ
nunq̃ fuit manifesto errore.Arrotebras.n.quos ante celticũ diximus ꝓmõtoriũ hoc ĩ loco po
suere lr̃is ꝑmutatis.Erratũ & in amnibus ĩclytis ab minio quẽ supra diximus.cc.mil.passuũ ut auctor
est Varro abest eminius:quẽ alibi qdã intelligũt:& limæã uocãt:obliuionis antiq̃s dictus:multũq; fabu
losus.Ab durio tagus.cc.miliũ passuũ ĩteruenĩẽte mũda.Tagus auriferis harenis celebrat̃.Ab eo.clx.m.
passuũ ꝓmõtoriũ sacrũ e media ꝓpe hispaniæ fronte ꝓsilit.xiiii.milia.passua.Inde & pyreneũ medium
colligit̃ Varro tradit. Ab ana uero quo lusitaniã a betica discreuimus.cxxvi.mil. passuũ.A gadibus.cii.
mil.pas.additis gẽtes celticæ turduli:& circa tagũ uetones.Ab ana ad sacrũ lusitani oppida memorabi-
lia a tago in ora:olysippo equaꝝ e fauonio uẽto cõceptu nobile salatia cognominata. Vrbs imperatoria
merobrica:ꝓmõtoriũ sacrũ:& alteꝝ cuneus.Oppida ossonoba bassa myrtili.Vniuersa ꝓuĩcia diuidit̃
in cõuẽtus tres:emericẽsem:pacẽsem:scolabitanũ.Tota populoꝝ.xlvi.in qbus coloniæ sunt quiq; mu-
nicipiũ ciuiũ romanoꝝ latii antiq q̃ttuor.Stipẽdiaria.xxxvi.Colonia augusta emerita anæ fluuio appo
sita:mertallinẽsis:pacẽsis:norbẽsis cæsariana cognoĩe.Cõtributa sũt in eã castraiulia:castra cecilia.Quin
ta est scal abis:quæ præsidiũ iuliũ uocat̃.Municipiũ ciuiũ romanoꝝ olysippo fœlicitas iulia:cognomĩa
tũ.Oppida ueteris latii ebora:qđ idẽ liberalitas iulia & myrtilis & salatia quæ diximus stipẽdiariorum:
quos noĩare nõ pigeat. Præter iã dictos in betica cognominibus:augustobrigẽses:eminẽses : arãditani:
taxabritẽses:blaxenses:cæsarobricẽses:caperẽses:caurẽses:colarnici:bilitani:cõcordiẽses:& bocori:iterau
senses:latienses:mirobrigẽses:qui celtici cognominant̃:medubrigẽses :qui plũbarii:ocelenses:lauciẽses:
turduli q barduli:& tapori.Lusitaniã cũ austuria & galecia patere lõgitudine.xl.M.p.Latitudie.d.xxxvi.
M.Agrippa ꝓdidit.oẽs aũt hispaniæ a duobus pyrenei ꝓmõtoriis ꝑ maria totius oræ circuitu.xxxix.
M.xii.colligere existimant̃ ab aliis.xxvi.Mil.Ex aduerso celtiberiæ cõplures sunt insulæ cassiterides di-
ctæ a græcis a fertilitate plũbi.& e regione arrotrebaꝝ ꝓmõtorio deoꝝ sex:quas aliq fortunatas appel-
lauere.In ipso uero capite mox beticæ ab ostio freti passus.lxxv.Mil.gadis lõga &(ut Polibyus scripsit)
xii.Mil.lata.iii.Mil.passuũ abest a cõtinẽte ꝓxima parte minus pedes.d.cc.Reliqua plus septẽ mil.ipsius
spatiũ.xv.Mil.pas.est.Habet oppidũ ciuiũ romanoꝝ qđ appellat̃ augustana urbs iulia. Gaditani ab eo
latere quo hispaniã spectat passibus fere.c. Altera insula est in lõgũ.cc.miliũ passuũ.xl.mil.lata.ĩ qua pri
us oppidũ gadiũ fuit.Vocat̃ ab Ephoro & philistide:ærythrea a Timæo & Syleo ophrodisias:ab indi-
genis Iunonis.Maiorẽ Timæus cotinusam apud eos uocitatã ait.Nostri tarteron appellãt:quã pœni ap
pellarũt gadiritiã:peni cadiruta punica lĩgua septẽ significãte.Erythrea dicta est quoniã ryrii ab origine
eoꝝ orti ab erythreo mari ferebant̃.In hac geriones habitasse a qbusdã existimant̃:quoꝝ armẽta. Her
cules abduxerit.Sunt qui aliam esse eam:& cgtra lusitaniam arbitrarentur:eodemq; nomine quondã
ibi appellant. Vniuersæ europæ mensura. CA. XXIII.

Eracto ambitu europæ reddenda consumatio est:ne quid in expedito non sit noscere uolen-
p tibus.Lõgitudinẽ eius Artemidorus atq; Isidorus a tanai usq; gades.lxxxiiii.Mil.xiiii. passuũ
prodiderunt.Polybius latitudinem europæ ab italia ad occeanum scribit.xi.Mil.l. esse etiam
tum ĩcomperta magnitudine huius.Est aũt ipsius italiæ(ut diximus).xii.mil.xx.ad alpes. Vnde lugdu
num ad portum marinorum britannicum:qua uidetur mensuram agere Polybius.xiii.Mil.xviii. Sed
cetior mensura ac longior ad occasum solis æstiui ostiumque rheni per castra legionum germaniæ ab
iisdem dirigit̃ alpibus.xii.Mil.xliii.pas.Hinc deinde africa atq; asia dicentur.

CAII PLIYNII SECVNDI NATVRALIS HYSTORIAE LIBER QVINTVS.

Africæ Diſcriptio.

FRICAM GRAECI LIBYAM APPELLAVERE QVA MARE
ante eam libycum incipiens ægypto finitur. Nec alia pars terrarum pau/
ciores recipit ſinus longe ab occidente littoꝶ obliquo ſpatio. Populorum
eius oppidorumqꝫ nomina uel maxime ſunt ineffabilia:præterq̃ ipſorum
linguis & alias caſtella ferme ĩhabitãt. Mauritania. CA. I.

P Rĩcipio terraꝶ mauritaniæ appellanť uſqꝫ ad C.Cæſarẽ Germa/
nici filiũ regna.Seuitia eius ĩ duas diuiſa eſt ꝓuĩcias.Promõtoriũ
occeani extimũ ampeluſia noĩať a græcis.Oppida fuere liſſa:cot/
te:ultra columnas Herculis:nunc eſt tingi quondam ab Anteo conditũ:
poſtea a Claudio Cæſare cum coloniã faceret appellatum traducta iulia.
Abeſt a belone oppido beticæ proximo traiectu.xxx.mil.paſ. Ab eo.xxv.
mil.in ora occeani colonia Auguſti iulia cõſtantia:zubil regũ ditioni exẽ/
pta:& iura ĩ beticã petere iuſſa:& ab eo.xxxii.mil.paſſuum colonia a Clau
dio Cæſare facta lixos:uel fabuloſiſſime ab antiquis narrata.Ibi regia Antei:certamẽqꝫ cum Hercule:&
heſperidum horti.Affunditur autem huic æſtuarium e mari flexuoſo meatu:ĩ quo draconis cuſtodiæ
inſtar fuiſſe nunc interpretantur.Amplectitur intra ſe inſulam:quam ſolam e uicino tractu aliquanto
excelſiore non tamen æſtus maris innudant.Extat in ea & ara Herculis:nec præter oleaſtros aliud ex
narrato illo aurifero nemore.Minus profecto mirentur portentoſa græciæ mendacia de iis de amne li/
xo prodita:qui cogitent noſtros nuper paulominus monſtrifica quædam de iiſdem tradidiſſe.Præua/
lidam hanc urbem maiorẽqꝫ carthagine magna.Præterea ex aduerſo eius ſitam & ꝓpe ĩmenſo tractu.
Abtingi quoqꝫ aliam Cornelius Nepos audaciſſime credit ab lixo.xl.mil.paſſuum.In mediterraneo al/
tera Auguſti colonia eſt babba:iulia cãpeſtris appellata.Et tertia panaſa.lxxv.mil.ualẽtia cognoĩata Ab
ea.xxxv.mil.paſſuũ uolubile oppidum tantũdem a mari utroqꝫ diſtãs:& in ora a lixo.l.M.amnis ſubu/
bus præter banaſam coloniam defluẽs:& magnificus & nauigabilis.Ab ea totidẽ milibus paſſuum op
pidum ſala eiuſdẽ nominis fluuio impoſitum:iam ſolitudinibus uicinum:elephantorũqꝫ gregibus ĩfe/
ſtũ.Multo tamẽ magnis autololum gentẽ per quã iter eſt ad montem africæ uel fabuloſiſſimum atlã/
tem.E mediis hunc harenis in cælũ attolli ꝓdiderunt:aſperũ:ſqualẽtem qua uergat ad littora occeani:
cui cognomen ĩpoſuit.Eundẽ opacũ nemoroſumqꝫ & ſcatebris fontiũ riguum qua ſpectat africã fructi
bus omniũ geneꝶ ſponte ita ſubnaſcentibus ut nunq̃ ſatietas uoluptatibus deſit.Incolarum neminem
interdiu cerni ſilere omnia haud alio q̃ ſolitudinum horrore:ſubire tacitam religionem animos ꝓpius
accedentiũ:præterqꝫ horrorẽ elati ſuꝑ nubila atqꝫ inuicinia lunaris circuli.Eũdẽqꝫ noctibus micare cre/
bris ignibus ægypanum ſatyrorũqꝫ laſciuia.Impleri tibiaꝶ ac fiſtulæ cantu tympanorumqꝫ & cymba
lorum ſonitu ſtrepere.Hæc celebrati auctores ꝓdidere præter Herculi & Perſeo laborata ibi:ſpatiũ ad
eum ĩmẽſum incertũqꝫ.Fuere & Hannonis carthaginẽſiũ ducis cõmẽtarii punicis rebus florentiſſimis
explorare ambitum africæ iuſſi:quẽ ſecuti pleriqꝫ e græcis noſtriſqꝫ.Et alia quædam fabuloſa:& urbes
multas ab eo conditas ibi prodidere:quaꝶ nec memoria ulla nec ueſtigium extat.Scipione Aemiliano
res in africa gerente Polybius annalium conditor ab eo accepta claſſe ſcrutandi illius orbis gratia circũ/
uectus prodidit a monte eo ad occaſum uerſus ſaltus plenos feris:quas generat africa:ad flumẽ anatin.
ccccxxxv.mil.paſſ.Ab eo lixum.ccv.Mil.paſ.Agrippa lixum a gaditano freto.cxii.Mil.paſſ.abeſſe. Inde
ſinum qui uocetur ſaguti.Oppidum in promontorio mulelacha.Flumina ſubur & ſalam.Portum ru/
bis a lixo.cccxiii.Mil.paſ.Inde promontorium ſolis portum riſardir.Getulos:autoteles : flumen coſe/
num:gentem ſelatitos & maſatos:flumen maſatat:flumen darat:in quo crocodilos gigni.Deinde ſinũ.
d.cxvi.M.p.Includi montes barce promontorio excurrente in occaſum quod appellať ſurrẽtiũ.Poſtea
flumen palſum:ultra quod æthiopas peroros:quoꝶ a tergo poruſios.Iis iungi mediterraneos getulos
daras:at in ora æthiopas daratitas.Flumen bambotũ crocodilis & hippopotamis refertum. Ab eo mõ
tes ꝑpetuos uſqꝫ ad eum quem theon ochema dicemus.Inde ad ꝓmontoriũ heſperũ nauigatiõe dieꝶ
ac noctiũ.x.In medio eo ſpatio atlãtem locauit:a cæteris omnibus in extremis mauritaniæ proditum.
Romana arma primũ Claudio principe in mauritania bellauere Ptolemeũ rege a C.Cæſare interẽptũ
ulciſcente liberto Aedone:refugientibuſqꝫ barbaris uẽtum conſtat ad montem atlantẽ.Nec ſolum con
ſulatu ꝑfunctis atqꝫ e ſenatu ducibus q tũ res geſſere:ſed eqtibus quoqꝫ romanis q ex eo p̃fuere:ibi atlã/
tẽ penetraſſe gloria fuit.Quĩqꝫ ſunt(ut diximus romanæ coloniæ ĩ ea ꝓuĩcia:ꝑuiũqꝫ famæ uideri põt
Sed id plærũqꝫ fallaciſſimo experimẽto deprehẽdiť:qa dignitate ĩdagare uera pigeat:ignorãtiæ pudore
mẽtiri nõ piget.Haud alio fidei ꝓniore lapſu:q̃ ubi falſæ rei grauis auctor exiſtit.Et eqdẽ minus miror
ĩcõperta q̃dã eẽ equeſtris ordinis uiris.Iã uero & e ſenatu nõ aliunde ĩtrãtibus q̃ cã luxuriæ:cuius effica/
ciſſima uis ſentiť atqꝫ maxĩa cũ ebori citro ſiluæ eqranť:oẽs ſcopuli getuli muricibus ac purpuris ĩdige
næ tũ tradũt ĩ ora ab ſala.cl.M.p.flumẽ aſanã mario hauſtu : ſed portu ſpectabile:mox amnẽ quẽ uocãt
fuut.Ab eo ad dyri hoc.n.atlãti nomẽ eẽ eoꝶ lĩgua cõuẽit).cc.mil.paſ.iteruenięte flumĩe cui nomẽ ẽ ui
or.Ibi fama exiſteť circa ueſtigia habitati quõdã ſoli uineaꝶ palmentorũqꝫ reliqas . Suetonius Paulinus

quē cōsulē uidimus primus romanoꝶ ducū trāsgressus quoq; atlantem aliquot miliū spatio ꝓdidit de excelsitate qdē eius quæ cæteri.Imas radices dēsis altisq; repletas siluis īcognito genere arborū:ꝓceritatē spectabilē enodi nitore:frōdes cupressis similes.Præter grauitatē odoris tenui eas obduci lanugine:qbus addita arte posse q̄les bōbice uestes cōfici.Verticē altis etiā æstate opiri niuibus.Decumis se eo peruenisse castris:& ultra ad fluuiū q niger uocaẽ p solitudines nigri pulueris eminētibus interdū uelut exustis cautibus loca inhabitabilia feruore q̄q hyberno tēpore expertus.Qui proximos inhabitēt ei saltus refertos elephantorū ferarūq; & serpentū omni genere canarios appellari.Quippe uictū eius animalis promiscuū iis esse:& diuidua ferarū uiscera.Iunctā æthiopum gentē quos perorros uocant satis cōstat. Iuba Ptolæmei pater qui primus utriq; mauritaniæ imperauit studioꝶ claritate memorabilior etiam q̄ regno similia prodidit de atlante:præterq; gigni ibi hærbā euphorbiā noīe ab inuētore medico suo appellatā.Cuius lacteū succū miris laudibus celebrat ī claritate uisus:cōtra serpētes & uenena oīa priuati dictato uolumīe.Et satis supq; de atlante.

Tingitania prouincia. CA. II.

Tingitaniæ prouinciæ lōgitudo.clxx.mil.passuū est:& gens in ea quondā p̄cipua mauroꝶ:unde nomē ꝓuinciæ:quos pleriq; maurusios dixerūt.Attenuata bellis ab paucas:rediit familias: Proxima illi massesyloꝶ fuerat:sed simili modo extīcta est.Getulæ nunc tenēt gētes:bānurri.multoq; ualidissimi autolobes.Et hoꝶ pars quondā uesuni:q auulsi iis ꝓpriā fecere gētē uersi ad æthiopas.Ipsa ꝓuīcia ab oriente mōtosa fert elephātos.In abila quoq; mōte & quos septē fratres a simili altitudine appellāt freto īminenti iūcti abilæ:ab iis ora interni maris.Flumē tamuda nauigabile quondā & oppidū.Flumē laud & ipsum nauigioꝶ capax.Rusardir oppidū & portus maluana.Fluuius nauigabilis siga.Oppidū ex aduerso malacæ in hispania sitæ Syphacis regia alterius iā mauritaniæ.Namq; diu regum nomina optinuere:ut bogudiana appellaretur extima.Itemq; Bocchi quæ nūc cæsariensis. Ab ea portus magnus arspatio appellatus ciuium romanoꝶ oppidū.Amnis mulucha Bocchi massesylorūq; finis.Quiza cenitana peregrinoꝶ oppidū.Arsennaria latinoꝶ tria mil.passuū a mari. Carcēna colonia Augusti:legio secūda.Itē colonia eiusdē deducta cohorte prætoria gunugii: promontoriū Appollinis. Oppidumq; ei celeberrimū cæsarea antea uocitatū iol iubæ regia a Diuo Claudio coloniæ iure donata eiusdem iussu deductis ueteranis.Oppidū nouū & latio datum tipasa.Itēq; a Vespasiano imperatore eodē munere donatum icosio.Colonia. Augusti susconicæ Ruscuriū ciuitate honoratu a Claudio.Ruzasus colonia Augusti.Salde colonia eiusdem:igilgili oppidum.Tucca īpositū mari & flumini ampsagæ. ītus colonia augusta quæ itē succa:baritem:tubi:subtu.Ciuitates timici:tigauæ.Flumina isarges: gēsnabades:sardana:lauerna:bargensina:turebi:flumen usariens nauigabile.Flumē ampsaga abest a cæsarea. ccxxxiii.Mil.passuum.Vtriusque mauritaniæ longitudo.d.ccc.mil.pas.xxxix.Mil. Latitudo. ccccLxvii. mil.pas.

Numidia. CA. III.

B ampsaga numidia est Massinissæ clara nomine:metagonitis terra a græcis appellata.Numidæ uero nomades a pmutādis papilionibus mapalia sua hoc est domus plaustris circūferētes. Oppida cullu ruficade.Ab ea ad.xlviii.mil.pas.in mediterraneo colonia cirthasitianoꝶ cognomīe:& alia ītus sicca liberūq; oppidū bulla regia.Et in ora tacatua hippo regius.Flumē armua.Oppidū tabracha ciuiū ro.Tusca fluuius numidiæ finis.nec præter marmoris numidici ferarumq; prouentum aliud īsigne.

Africa. CA. IIII.

Tusca zeugitana regio & quæ ꝓprie uocẽ africa est. Tria ꝓmontoria:candidū: mox Apollinis aduersum sardiniæ.Mercurii aduersum siciliæ in altū ꝓcurrentia duos efficiunt sinus hipponesem proximū ab oppido:qđ hipponē dirutū uocāt diarrhitū a græcis dictū pp aquaꝶ irrigua.Cui finitimū theudalis īmune oppidū lōgius a littore.Dein ꝓmōtoriū Apollinis: & in altero sinu utica ciuiū romanoꝶ Cathonis morte nobilis:flumē bagrada.Locus castra cornelia.Colonia carthago:magnæ in uestigiis carthaginis colonia maxulla.Oppida carpi:misura.Et liberꝶ clupea ī ꝓmōtorio Mercurii.Itē libera curubis neapolis Mox africæ ipsius alia distictio.Libyphœnices uocanẽ q bizātiū īcolūt.Ita appellaẽ regio.ccl.mil.pas.p circuitū fertilitatis eximiæ cū cētesima fruge agricolis fœnus reddēte terra.Hic oppida libera leptis adrumētū:ruspina:tapsus.Inde thena auesiacō:madesta:chape:sabrata cōtingēs syrtin minorē:ad quā numidiæ & africæ ab am psaga lōgitudo.d.lxxx.mil.p.Latitudo qua cognitū est.cc.mil.Ea pars quā africā appellauimus diuidiẽ in duas ꝓuincias:ueterem & nouā discretas fossa.Inter africanū sequētē & reges thenas usq; ꝓducta.qđ oppidū a carthagine abest.ccxvii.mil.passus Tertius sinus diuidiẽ in geminos duaꝶ syrtiū uadoso ac reciproco mari.Disrrhoos ad ꝓximā quæ minor est a carthagine.ccc.mil.pas.ut Polybius tradit. Ipsam.c.mil.pas additu.ccc. Mil. ambitu. Et terra hæc aūt sydeꝶ obseruatiōe nobilis.Ad eā per deserta harenis perq; serpētes iter est.Excipiūt saltus repleti feraꝶ multitudine:& ītrorsus elephātoꝶ solitudines:mox deserta uasta.Vtrinq; garamātes ab augylis dieꝶ.xii.itinere distātes.Sup illos fuere gēs: psylli:sup quos:lacus lycomedis desertis circūdatus. Augylæ ipsi medio fere spatio locanẽ ab æthiopia quæ ad occidētē uergit:& a regione quæ duas syrtes interiacet par utriq; īteruallo:sed littore iter duas syrtes.ccl.M.pas.Ibi ciuitas oensis.Cynips fluuius ac regio.Oppida neapolis:taphra:abrothonū:leptis alera quæ cognominatur magna.Syrtis maior circuitu cxxv.mil.pass.aditu aūt.cccxiii.mil.Inde accollit gēs cisipadū.In ītimo sinu fuit ora lothophagō:quos qdā alachroas dixere adphilenoꝶ aras ex harena sunt eæ.Ab iis nō ꝓcul a cōtinēte palus uasta ad amnē: tritonē: nomēq; ab eo accepit:palātias appellata a Callimacho:& citra mīorē syrtī eē dicta:a multis uero īter duas syrtes.Promōtoriū qđ maiorē icludit boriō appellaẽ:ultra cirenaica ꝓuincia.Ad hunc finē

africa a fluuio ampſaga populos.xxvi.habet q romano parẽt imperio.In iis colonias ſex pter iam ſupra dictas uthinam tuburbin.Oppida ciuium romanoꝝ.xv.ex quibus in mediterraneo dicẽda abſuritanũ abutucẽſe:ab oriente canophicum:chimanenſe:ſimittuenſe:thunuſidenſe:tuburnicenſe.tybibrumẽſe: tibigẽſe.Vcitana duo maius & minus:uagenſe:oppidum latinum unũ uzzalitanum.Oppidum ſtipendiarium unum.Caſtris coneliis oppida libera triginta:ex quibus dicenda intus acolitanum:acharitanũ auinenſe:abziritanum:canopitanum melizitanum:mararenſe:ſalaphitanum:tuſdritanum : diricenſe: thiphicenſe:tinuſenſe theudenſe:tagaſenſe ſigenſe uluſubritanum uagiẽſe:aliud ſigenſe:zianienſe.Ex reliquo numero nõ ciuitates tãtum:ſed plæreq; ẽt nationes iure dici poſſunt:ut natabudes:caſpitani:iſulani:ſabarbares:maſſylini:ciues uamacures:ethini:muſſini:marchubi & tota getulia ad flumẽ nigrin: q africam ab æthiopia dirimit.

Cyrene. CA .V.

c Yrenaica eadem pentapolitana regio illuſtrat Hammonis oraculo:quod a cyrenis abeſt. cccc. mil.paſ.fonte ſolis:pentapolis urbibus maxime quinque bereniæ:arſinoe:ptolemiade apollonia:ipſaq; cyrene.Berenice in ſyrtis extimo cornu eſt quondã uocata heſperidũ ſupradictarũ uagantibus græciæ fabulis.Nec procul ante oppidũ fluuius lethon:locus ſacer : ubi heſperidum horti memorant.Abeſt a lepti.ccclxxxv.Mil.p.Ab ea arſinoe tauchera uocitata.xliii.Mil.paſ. Et deinde ptolemais antiquo noĩe barce.xxii.Mil.paſ.Mox.ccl.mil.ꝓmontoriũ phycus p creticum mare excurrit diſtans.cccl.mil.paſ.a tænaro laconicæ ꝓmõtorio.A certa uero ipſa.cxxv.mil.Poſt id cyreue a mari.xi.m. paſ.A phicunte appolloniã.xxiiii.mil.paſ.ad cgerõneſum.lxxxviii.mil.paſ.Vnde catabathmum .ccxvi. Mil.paſ.accollunt marmaridæ a pharedoni ferme regione ad ſyrtin uſque maiorem porrecti . Poſt eos acraucæ leſatiani.In ora ſyrtis naſammones quos meſammones græci appellauere ab argumento loci medios inter harenas ſitos.Cyrenaicus ager.xv.Mil.p.latitudine a littore arboribus fertilis habetur.Intus eodem ſpatio frugibus tantum mox.xxx.Mil.paſſuum latitudine:&.ccl.mil.paſſuum longitudine laſeri modo.Poſt naſammonas haſbytæ & macæ uiuũt.Vltra eos hammanientes.xi. dierum itinere a ſyrtibus maioribus ad occidentem & ipſi quaqua uerſus harennis circundati:puteos tamen haud difficiles binum fere cubitorum ĩueniunt altitudine ibi reſtagnãtibus mauritaniæ aquis.Domos ſale e mõtibus ſuis exciſo ceu ladide cõſtruũt.Ab iis ad troglodytas hyberni:occaſus plaga dieꝝ q̃ttuor iter:cum quibus cõmertiũ gẽmæ tantum quã carbunculum uocamus ex æthiopia uectæ.Interuenit ad ſolitudines africæ ſuper minorem ſyrtin dictas uerſa phazania:ubi gẽtem phazaniornm urbeſq; alelen & cillabã ſubegimus.Item cidamum e regione ſabrate.Ab his mons lõgo ſpatio in occaſum ab ortu tendit: ater a noſtris dictus a natura aduſto ſimilis:aut ſolis repcuſſu accenſo.Vltra eum deſerta.Matelgæ oppidum garamantum.Itemque detris affuſo fonte a medio die ad mediã noctem aquis feruentibus: totidem horis ad mediũ diem rigentibus.Clariſſimũq; oppidũ garadamum caput garadamantũ : omnia armis romanis ſuperata:& a Cornelio Balbo triũphata:unius omniũ curru extermo & quiritium iure donato.Quippe gadibus nato ciuitas romana cum Balbo maiore patruo data eſt.Et hoc mirum ſupradicta oppida ab eo capta auctores noſtros prodidiſſe.Ipſum in triumpho præter cydamum & garadamum oĩum aliaꝝ gentium urbiumq; numina ac ſimulacra duxiſſe:quæ fuere hoc ordine. Tabidiũ oppidũ:niteris nationis gligemela oppidũ.Bubeium natio uel oppidum.Enipi natio.Thuben oppidũ Mons noĩe niger:nitibrum rapſa oppida:diſcera natio:detri oppidũ:flumen nathabur:tapſagum oppidum:nãnagi:natio:boin oppidum:pege oppidum:flumen daſibari.Mox oppida cõtinua baracũ:buluba:alaſi:balſa:galla:maxalla.zizama.Mons gyri:in quo gẽmas naſci titulus ꝓdidit.Ad garamantas iter inexplicabie adhuc fuit latronibus gẽtis eius.Puteo qui ſunt nõ alte fodiẽdi ſi locorum noticia adſit harenis operientibus.Proximo bello quod cum oenſibus Romani geſſere auſpiciis Veſpaſiani imperatoris compendium uiæ quatriduo deprehenſum eſt.Hoc iter uocatur præter caput ſaxi:finis cyrenaicus catabathmos apppellatur oppidum & uallis repẽte cõuexa.Ad eum terminũ cyrenaica africa a ſyrti minore decies ſexaginta mil.p.in longitudinem patet.In latitudine qua cognitum eſt.d.ccc.paſſuum.

Libya mareotis. CA. VI.

e A quæ ſequitur regio mareotis libya appellatur:ægypto contermina . Tenent marmarides: adirmachidæ:deinde mareotæ.Menſura a catabathmon ad paretonium.lxxxvi.mil.paſ.In eo tractu intus apis intereſt nobilis religione ægypti locus.Ab eo paretonium.lxii.Mil. paſſuum Inde alexãdriam.c.M.paſ.Latitudo.clxix.eſt.Erathoſtenes a cyrenis alexãdriam terreſtri itinere.d.xxv. mil.ꝓdidit.Agrippa totius africæ a mari atlãtico cũ iferiore ægypto.lxxxv.mil.paſ.lõgitudinem poſuit Polybius & Eratoſthenes diligẽtiſſime exiſtimari ab occeano ad carthaginẽ magnã.lxvi.mil.paſ.Ad ea canopũ nili ꝓximũ oſtiũ.xvi.mil.paſſuũ.xxix.fecerũt.Iſidorus a tigi canopũ.xxxv.xcix.mil. paſſuũ.Artemidorus q̃dragita:minus q̃ Iſidorus.

Inſulæ circa africam & aduerſaꝝ africæ. CA. VII.

i Nſulas non ita multas complectuntur hæc maria. Clariſſima eſt meninx longitudine.xxxv. Milia.paſ.latitudine.xxv:ab Eratoſthene latophagites appellata.Oppida habet duo meningen ab africæ latere : & altero thoiar.Ipſa a dextro ſyrtis minoris promontorio paſſibus.cc.ſia ab ea c.p.contra leum cercina cum urbe eiuſdem nominis libera longa.xxv.mil . paſ.Lata dimium eius ubi plurimum:ac in extremo non plus.v.mil.paſſus.Hinc perparua carthaginem uerſus cercinitis ponte iungitur.Ab iis.l.mil.fere paſſuum lopaduſa longa.vi.mil.paſſuum.Mox gauleegalata:cuius terra ſcorpionem dirum animal africæ necat. Dicũtur & in clupea emori:cuius ex aduerſo coſſyria cum oppido. At contra carthaginis ſinum duæ e gremio areæ aeæ.Re uera autẽ ſcopuli uerius q̃ inſulæ:inter ſiciliã

maxime & sardiniã Auctores sunt has quõdã habitatas subsedisse. Interiori aũt ambitu africæ ad meri piem uersus: superq; getulos interuenientibus desertis primum omnium libyi ægyptii: deinde leucæ æthiopes habitant. Aethiopes. CA. VIII.

Vper eos æthiopum gẽtes nigritæ a quo dictum ẽ flumine. Gymnetes pharusi etiam occeanum attingentes: quos ĩ mauritaniæ fine diximus perorri. Ab iis omnibus uastæ solitudines orientẽ uersus: usq; garamãtes: augylasq; & troglodytas: uerissima opinione eorũ qui desertis africæ duas æthiopias supponunt: & ante omnes Homeri qui bipartitos tradit æthiopas ad orientẽ occasumq; uersos. Nigri fluuio eadem natura quæ nilo: calamum & papyrum & easdem gignit animantes iisdemq; temporibus augescit. Oritur iter tareleos ætphiopas: œcalicas. Hoꝝ oppidum mauin qdã solitudinibus ĩterposuerunt. Atlantas iuxta eos: ægipanas semiferos: & blemmias: & gamphasantas: & satyros: & himãtopodas. Atlantes degeneres sunt humani ritus si credimus. Nã neq; nominũ ulloꝝ inter eos appellatio est: & solẽ orientẽ occidentemq; dira imprecatione cõtuentur: ut exitialẽ ipsis agrisq;. Neq; ĩsomnia uisunt qualia reliqui mortales. Troglodytæ specus excauãt. Hæ illis domus uictus serpẽtium carnes: stridorq; nõ uox adeo sermonis cõmercio carent. Garamãtes matrimonioꝝ exortes passim cũ fœminis degunt. Augylæ tantũ inferos colunt. Gãphasantes nudi præliorũq; expertes nulli externo congregantur. Blemmiis traduntur capita abesse: ore & oculis pectore affixis. Satyris præter figuram nihil moris humani. Aegipanis qualis uulgo pingit̃ forma. Himãtopodes loripedes qdam: qbus serpẽdo ĩgredi natura ẽ. Pharusi quondã ꝑsæ comites fuisse dicunt̃ Herculis ad hesꝑidas tẽdentis. Nec de africa plura q̃ memorent̃ occurrũt. De Asia. CA. IX.

Dhæret asia quã patere a canopico ostio ad ponti ostiũ Timosthenes. xxvi. xxxviii. mil. passuũ tradidit. Ab ore aũt ponti ad os mæotis Eratosthenes. xv. xlv. mil. p. Vniuersam uero cũ ægypto ad tanain Artemidorus & Isidorus. lxxxviii. d. ccl. mil. passus. Maria eius cõplura ab accolis traxere nomina q̃re simul indicabunt̃. Proxima africæ incolit̃ ægyptus ĩrrorsus ad meridiem recedẽs donec a tergo prætendant̃ æthiopes. Inferiorẽ eius partẽ nilus dextra leuaq; diuisus amplexu suo determinat canopico ostio ab africa: ab asia pelusiaco. c. lxx. mil. passuũ ĩteruallo. Quã ob cãm inter insulas qdã ægyptum retulere: ita se findente nilo ut triquetrã terræ figurã efficiat. Ideo multi græcæ litteræ uocabulo deltã appellauere ægyptũ. Mensura ab unitate aluei unde se primum findit ĩ latera ad canopicũ ostiũ. xlvi. M. ad pelusiacũ. cclvi. Mil. ẽ. Sũma pars cõtermina æthiopiæ thebais uocat̃. Diuidit̃ in præfecturas oppidoꝝ: q̃s nomos nocant: ombiten: phãturiten: apollopoliten: hermonthiten: tiniten: phanturiten: coptiten: tẽtiriten: diopoliten:: antiopoliten: aphroditopoliten: lycopoliten. Quæ iuxta pelusium est regio nomos habet pharbæthiten: bubastiten: thyetroiten: taniten. Reliqua aũt arabicũ hãmoniacũ tẽdentẽ ad Hãmonis Iouis oraculũ oxyrynchiten leontopoliten: atribiten: synopoliten: hermopoliten: xoiten: mẽdesiũ: sebenniten: cabastiten: setapoliten: heliopoliten: ꝓsopiten: cynopoliten: thermopoliten brusophiten: onuphiten: saiten: ptenethum: ptemphũ: naucratiten: ueratiten: meletititen: gymnopoliten: menelaiten: Alexandriæ regione. Itẽ libyæ mareotis: heracleopolites est in insula nili lõga passus. l. M. in qua & oppidũ Herculis appellatũ. Arsinoitæ duo sunt: hi & mẽphites usq; ad suummũ delta ꝑueniũt. Cui sunt cõtermini ex africa duo œasitæ. Quidã ex iis aliqua noĩa ꝑmutant & substituũt alios nomos ut heroopoliten: crocodilo politen. Inter arsinoiten aũt ac mẽphiten lacus fuit circuitu. ccl. mil. p. aut ut Mutianus tradit. cccccl. M. & altitudinis. l. p. manufactus a rege q fecerat Mœridis appellatus. Inde lxxii. M. pas. prope abest mẽphis quondã arx ægypti regnũ: inde ad Hãmonis oraculũ. xii. dieꝝ ĩterest. Ad scissurã aũt nili qđ appellauimus delta. xv. M. pas. Nilus incertis ortis fontibus: ut ꝑ deserta & ardentia & ĩmẽso lõgitudinis spatio ambulãs famaq; tãtũ inermi q̃situ cognitus sine: bellis: q̃ cæteras oẽs terras inuenire: originẽ (ut iuba rex potuit exq̃rere) in mõte ĩferioris mauritaniæ nõ ꝓcul occeano habet: lacu ꝓtinus stastnãte: quem uocãt nilidẽ: Ibi pisces reperiuut̃ alabetæ: coracini: siluri: crocodillus quoq; ĩde ob argumẽtũ hoc cæsareæ ortus credit̃: ĩ iis quæ nili alueo spectant̃: hocq; lacu educãtur: ĩ heseodicatus ab eo spectat̃ hodie. Præterea obseruatũ ẽ prout in mauritania niues hymbresue satiauerit: ita nilum ĩcrescere ex hoc lacu. Rursus ĩdignatur fluere ꝑ harenosa & squalentia. Cõditq; se aliquot dieꝝ itinere. Mox alio lacu maiore ĩ cæsariẽsis mauritaniæ gẽte masesylũ erũpit: & hominũ cœtus ueluti circũspicit iisdẽ animaliũ argumẽtis iteꝝ harenis receptus conditur rursus. xx. dierum desertis ad proximos æthiopas: atq; ubi iterum senserit hominem prrosilit fonte (ut uerisimile est) illo quem nigrin uocaue. Inde africa ab æthiopia dispescẽs etiã si nõ protinus populis: feris tamen & beluis frequẽs: siluarũq; opifex medios æthiopas secat cognominatus astapus quod illarum gentium lingua significat aquã e tenebris profluentem. Insulas ita innumeras spargis q̃sdamq; tam uaste magnitudinis quamq̃ rapida celeritate ut tamen dierum quinq; cursu nõ breuiore transuolet: circa carissimam eaꝝ merœn astabores leuo alueo dictus: hoc est ramus aque uenientis tenebris. Dextera uero astusapes: quod latentis significationem adiicit. Nec ante nilus q̃ se totum aq̃s cõcordibus rursus iunxit. Sic quoq; etiãnum gyrisantes nominatus per aliquot milia & ĩ totum Homero ægyptus: aliisq; triton. Subinde insulis ĩpactus totidẽ incitatus irritamentis. Postremo inclusus montibus nec alibi torrentior uectus aquis properãtibus ad locum æthiopum: qui catadupi uocantur: nouissimo cataracte interoccursantes scopulos non fluere immenso fragore creditur: sed ruere. Postea lenis & cõfractis aq̃s domitaq; uiolentia: alioqn & spatio fessus multis q̃uis faucibus ĩ ægyptiũ mare se euomit. Certis tñ diebus auctu magno ꝑ totã spatiatus ægyptũ fœcũdus ĩnarat terræ. Causas huius ĩcremẽti uarias ꝓdidere sed maxime ꝓbabiles etesiaꝝ eo tẽpo

re ex aduerſo flantium repercuſſu ultro in ora acto mari. Aut hymbres æthiopiæ æſtiuos iiſdẽ etenſiis
nubila illo ferentibus e reliquo orbe. Timæus mathematicus occultam protulit rationem. Phialiã ap/
pellari fontem eius mergiq; in cuniculos ipſum amnẽ uapore anhelantem fumibus cautibus ubi con/
ditur. Ve℞ ſole per eos dies comminus facto extrahi ardoris ui:& ſuſpenſum abũdare:ac ne deuoretur
abſcõdi. Idq; euenire a canis ortu per introitũ ſolis in leone contra perpendiculũ fontis ſydere ſtante: cũ
in eo tractu abſumanť umbræ. Plæriſq; e diuerſo opinatis largiorem fluere ad ſeptẽtrionem ſole diſce/
dente:quod in cancro & leone euenit. Ideoq; tunc minus ſiccari. Rurſus in capricornum & auſtrinum
polum:uerſo ſorberi:& ob id parcius fluuere. Sed Timæo ſiquis extrahi poſſe credat umbra℞ defectus
iis diebus & locis ſine fine abeſt. Incipit creſcere luna noua quæcunque poſtſolſtitium eſt ſenſim modi/
ceq; cancrum ſole tranſeunte:abũdantiſſime aũt leonem. Et reſidet in uirgine iiſdẽ. quibus accreuit mo
dis. In totũ aũt reuocatur intra ripas ĩ libra:ut tradit Herodotus centeſimo die. Cũ creſcit reges aut præ
fectos nauigare eo nefas iudicatum eſt. Auctus eos per puteos menſuræ notis deprehenduntur. Iuſtum
incrementum ẽ cubito℞.xvi. Minores aquæ nõ oĩa rigant. Ampliores detinẽt tardius recedẽdo. Hæ ſẽ
rẽdi tẽpora abſumũt ſolo madẽte. Illæ nõ dat ſitiente. Vtrumq; reputat ꝓuincia. In.xii.cubitis famẽ ſen
tit. in.xiii.etiãnum eſurit.xiiii.cubita hilaritatẽ afferunt.xv.ſecuritatẽ.xvi.delitias. Maximum incremen
tum ad hoc æui fuit cubitorum.xviii. Claudio. principe. Minimumq; pharſalico bello ueluti necẽ Ma/
gni ꝓdigio quodã flumine auerſante. Cũ ſtetere aquæ aptis molibus admittunť. Vt quæq; liberata eſt
terra:ſeriť. Idẽ amnis unus oĩum nullas expirat auras. Ditionis ægypti eſſe ĩcipit a fine æthiopiæ:ſyene:
ita uocať inſula.c.mil.p.ambitu. in qua ceraſtiæ ſunt latere arabiæ & ex aduerſo ĩſulæ.iiii.phile.d.c.mil
p.& a nili fixura : unde appellari diximus deltã. Hoc ſpatiũ edidit Artemidorus:& in eo.ccl.oppida fuiſ/
ſe. Iuba.cccc.mil.paſſus. Ariſtocreon ab elephantide ad mare.d.ccl.mil.paſ. Elephantis inſula infra no/
uiſſimum cataractem.cccc.mil.paſ.& ſupra ſyenem.xvi.mil.habitatur. Nauigationis ægyptiæ finis ab
alexandria.d.lxxxv.mil.p. in tantum errauere ſupraſcripti. Ibi æthiopicæ conueniunt naues. Namque
eas plicatiles humeris trãſferunt quotiens ad cataractas uentũ eſt. Aegiptus ſup cæterã antiqtatis gloria
xx.mil. urbium ibi Amaſe regnãte habitata præfert. Nunc quoq; multis etiã ſi ignobilibus frequẽs cele
brať tamẽ Apollinis:mox leucothoe:& dioſpolis magna. Eadẽ thebe:porta℞.c.nobilis:fama copioſa in/
dicarum arabicarumq; merciũ nilo ꝓximũ emporiũ. Mox Veneris oppidũ:& ite℞ iouis ac tentiris:ĩfra
qđ abydus Mẽnonis regia:& Oſiris tẽplo inclytũ.vii.die℞ itinere in libyã remotum a flumine. Deinde
ptolemais & panopolis ac Veneris ite℞. Et in libyco lycon ubi mõtes finiũt thebaidẽ. Ab ii oppida Mer
curii:alabaſtrum canum:& ſupradictum Herculis deinde arſinoes & iam dicta mẽphis:inter quam &
arſinoiten:nemeon:in libyco turres quæ pyramides uocantur. labyrinthus in myridis lacu nullo addi
to ligno exædificatus.& oppidum crialon. Vnum præterea intus & arabiæ conterminum claritatis ma
gnæ ſolis oppidum.

Alexandria. CA. X.

Ed iure laudetur in littore ægyptii maris Alexandria a magno Alexandro condita in africæ
f parte ab oſtio canopico.xii.mil.paſſ. iuxta mareotim lacum : qui lacus antea arapotes nomi/
nabatur. Metatus eſt eam dinocrates architectus pluribus modis memorabili ingenio : quin
decim milium paſſuum laxitate inſerta ad effigiem macedonicæ chlamydis orbe gyrato lacinioſam
dextra leuaque anguloſo procurſu : iam tum tamen quinta ſitus parte regi dicata. Mareotis lacus ad
meridianam urbis partem euripo & canopico oſtio mittitur. ex mediterraneo cõmercio. Inſulas quoq;
plures amplexus.xxx.mil.paſ.traiectũ.dc.ambitu ut tradit Claudius Cæſar. Alii ſcœnos ĩ latitudinem
patere.xl.faciunt: ſcœnumque ſtadia.xxx. Ita fieri longitudinis.cl.mil. paſſ.tantumdem & latitudinis.
Sunt in honore & intra decurſus nili multa oppida præcipue quæ nomina debere oſtiis non omnibus.
xi.enim reperiuntur:ſuperque quattuor quæ ipſi falſa ora appellant. Sed celeberrimis ſeptem:proximo
Alexandriæ canopico:deinde bolbitino:ſebenitico:phannitico mendeſico:tanico:ultimoque peluſiaco.
Præterea buthos:pharbœtos:leontopolis:attribis:Iſidis oppidũ:buſiris cynopolis:aphroditos:ſais:nau
cratis:unde oſtiũ quidã naucraticũ nominant:quod alii heracleoticum:canopico:cui.vi.mi. paſ. proxi/
mum eſt præferentes.

Arabia. CA. XI.

Ltra peluſiacum arabia eſt ad rubrũ mare ꝑtingẽs & odoriferã illam ac diuitẽ & beatæ cogno
u mine inclytã hæc catabanũ & eſbonita℞ & ſcenita℞ arabum uocať ſterilis:præterq̃ ubi ſyriæ
confinia attingit. nec niſi caſſio monte nobilis. His arabes iunguntur:ab oriente cãchleis:a me
ridie cedreis qui deinde ambo nabathæis. Heroopoliticus uocatur:alterq; lelaniticus ſinus rubri maris
in ægyptũ uergentis.cl.m.p.interuallo. Inter duo oppida læana:& in noſtro mari gaza. Agrippa a pelu/
ſio arſinoẽ rubri maris oppidum per deſerta.cxxv.mil.p.tradit tam ꝑuo diſtat ibi tanta rerum naturæ
diuerſitas.

Syria paleſtina phœnicis. CA. XII.

Vxta ſyria littus occupat quondam terrarum maxima & p luribus diſtincta noĩbus. Nãq; pa
i leſtina uocabatur qua contingit arabas : & iudæa : & cœle:dein phœnice : & qua recedit intus:
damaſcena:ac magis etiã nunc meridiana babylonia. Et eadem meſopotamia ĩter euphraten
tigirin:quaque tranſit tau℞ ſophene. Citra uero etiam comagene. Et ultra armeniã adiabene:aſſyria an
te dicta. Et ubi ciliciam attingit antiochia. Longitudo eius inter ciliciam & arabiam.cccc.lxx.Mil.p. eſt.
Latitudo a ſeleucia pieria ad oppidum in euphrate zeuma.d.xxv.Mil.p. Qui ſubtilius diuidunt circum
euphraten ſyriam phœniciem uolunt:& eſſe oram maritimam ſyriæ:cuius pars ſit idumæa & iudæa:
deinde phœnicẽ:deinde ſyriam. Id quod præiacet mare totum phœnicum appellatur. Ipſa gens phœ

nicum in gloria magna litterarum inuentionis:& ſyderum:naualiumq;:ac bellicarum artium. A pelu/
ſio gapriæ caſtra:caſſius mõs:delubrum Iouis Caſſii:tumulus magni Pompeii oſtracine. Arabia finitur
a pelufio.lxv.mil.paſ.

Idumæa ſyria:paleſtina:ſamaria:aſcalum:azotus:cæſarea. CA. XIII.

Ox idumæa incipit & paleſtina ab emerſu ſirbonis lacus:quẽ qdã.cl.M.paſ.circuitu tradidere.
m Herodotus caſſio mõti applicuit.Nũc ẽ palus modica.Oppida rhinocolura:& intus rhaphea:
gaza:& intus atheodon:mons angaris.Regio p orã ſamaria:oppidũ aſcalo liberũ:azotus:ſam/
nes duæ.Altera uicus ioppe phœnicum antiqor terraꝝ inundatione(ut ferunt)Inſidet colli piacente ſa/
xo:in quo uinculorum Andromadæ ueſtigia oſtendũt.Colitur illic fabuloſa ceto.Inde apollonia ſtrato
nis turris:eadẽ cæſarea ab Herode rege condita.Nũc colonia prima flauia a Veſpaſiano impatore dedu/
cta.Finis peleſtines.clxxxix.mil.paſ.a cõfinio arabiæ.Deide phœnices.Intus aũt ſamaria. Oppida neapo
lis qđ antea mamortha dicebatur.Sebaſte in monte altiore gamala.Supra idumæam & ſamariam.

Iudæa:galilæa:hierico:emmaus:lydda:ioppe. CA. XIIII.

Vdæa longe lateq; funditur.Pars enim ſyriæ iunctã galilæa uocatur. Arabiæ uero & ægypto
i proxima parea aſperis diſperſa mõtibus:& a cæteris iudeis iordane amne diſcreta.Reliqua iu/
dæa diuiditur in toparchias decem quo dicemus ordine.Hiericontem palmetis conſitã:fonti/
bus irriguã:emmaũ:lyddã:ioppicã:acrabathenã:thamiticã:&zophaniticã:betholẽ:& tephene:norine in
qua fuere hieroſolyma longe clariſſima urbium orientis : nomen iudææ : modo herodium cum oppi
do illuſtri eiuſdem nominis. Iordanis. CA. XV.

Ordanis amnis oritur e fonte peneade : qui cognomen dedit cæſareæ de qua diximus:amnis
i amœnus:& quatinus locorum ſitus patitur ambitioſus:accoliſq; ſe pbens uelut iuitus:aſphal
titem lacum dirum natura petit:a quo poſtremo ebibitur : aquaſq; laudatas perdit peſtilenti/
bus mixtas.Ergo ubi prima conualliũ fuit occaſio:in lacũ ſe fundit:quã plures geneſarã uocãt.xvi.M.p.
longitudinis.vi.mil.latitudinis:amœnis circũſceptus oppidis:ab oriẽte iuliade & hippo:a meridie tha/
ritie:quo & nomine aliqui etiam lacum appellãt.ab occidente tiberiade aquis calidis ſalubri.

Aſphaltites. CA. XVI.

Sphaltites nihil præter bitumen gignit:unde & nomen.Nullũ corpus animalium recipit.tau/
a ri cameliq; fluitant.Inde fama nihil in eo mergi.Longitudine excedit.c.M.p.Latitudine maxi
ma.xxv.implet.Minima ſex.Proſpicit eum ab oriente arabia nomadum:a meridie macharõ:
ſecunda quondam arx iudææ ab hieroſolymis.Eodem latere eſt calidus fons medicæ ſalubritatis calli/
rho e aquarum gloriam ipſo nomine præferens. Gens heſſenorum. CA. XVII.

B occidentali littore heſſeni:quos fugitant uſq; quaq; nocentes.Gens ſola & in toto orbe præ
a ter cæteros mira:ſine ulla fœmina:omni uenere abdicata:ſine pecunia ſotia palmarum . In diẽ
ex æquo cõuenarum turba renaſcitur:longe frequentantibus quos uita feſſos ad mores eoꝝ
fortunæ fluctibus agitat.Ita per ſeculorum milia(incredibile dictu)gens æterna eſt:in qua nemo naſci/
tur.Tam fœcunda illis aliorum uitæ pœnitentia eſt.Infra hos egadda oppidum fuit ſecũdum ab hiero/
ſolymis fertilitate palmetorumq; nemoribus.Nũc alterum buſtum . Inde maſada caſtellum in rupe &
ipſum haud procul ab aſphaltite.Et hactenus iudæa eſt.

Decapolis. CA. XVIII.

Vngitur e:latere ſyriæ decapolitana regio a numero oppidorum:in qua nõ oẽs eadẽ obſeruãt.
i Plurimi tamẽ damaſcum & opoton riguas amne chryſorhoa:fertilem philadelphiã raphanã:
oĩa in arabiã recedentia.Scythopolin antea niſa a Libero patre ſepulta nutrire ibi ſcythis dedu
ctis.Gaddara hieramiace præfluẽte & iã dictũ hippodion.Pellã aqs diuitẽ:galaſam canatã. Intercurrunt
cinguntq; has urbes tetrarchiæ:regnoꝝ iſtar ſingulæ:& in regna cõtribuunt:tracoitis penas. In qua cæ
ſarea cũ ſupradicto fonte abila:arca:ampelœſſa:gabe. Tyrus & ſidon. CA. XIX.

Inc redeundũ eſt ad oram atq; phœnicem.Fuit oppidum crocodilo.Eſt flumẽ nemptoria ur/
h bi undoſum.Sigaminum pmontorium:carmelũq;. Et in mõte oppidũ eodẽ noĩe quondam
egbatana dictum.Iuxta getta gebba.Riuus pagida ſiue belus:uitri fertiles:harenas paruo litto
ri miſcens.Ipſe e palude cendeuia a radicibus carmeli profluit.Iuxta colonia Claudii Cæſaris ptolemais
quæ quondam acce.Oppidum ecdippa.Promontorium album.Tyrus quondam inſula præalto mari
ſeptingentis paſſibus diuiſa.Nunc uero Alexandri oppugnantis operibus continens . Olim partu clara
urbibus genitis:lepti:utica:& illa romani imperii emulta terrarum orbis auida carthagine:etiam gadi/
bus extra orbem conditis.Nunc omnis eius nobilitas cõchylio atq; purpura conſtat. Circuitus.xix.M.
paſ.eſt.Intra paletyro incluſa.Oppidum ipſum.xxii.ſtadia optinet.Inde ide ac ſarepta & ornithon oppi/
da.Et ſidon artifex uitri:thebarumq; boetiarum parens. Mons libanus. CA. XX.

Tergo eius mons libanus orſus centum quinquaginta ſtadiis zymiram uſq; porrigitur : quæ
a cœleſyria cognominatur.Huic par interiacente ualle mons aduerſus antelibanus obtenditur
quondã muro coniunctus.Poſt eum introrſus decapolitana regio eſt:præ dictæq; cũ ea tetrar
chiæ & paleſtines tota laxitas.At in ora nunc ſubiecta libano fluuius nagoras berytus colonia quæ fœ/
lix iulia appellatur.Leontos oppidus:flumen lycos:palæhyblos:flumen adonis.Oppida biblos : botris:
ſycarda:trieris:calamos:tripolis quondam.Tyri & ſidonii & araradii optinent orthoſia eleutheros flu/
men.Oppida zymira:marathos:contraq; ararados ſeptem ſtadiorum oppidum:& inſula ducentis paſ

ſibus a continente diuans.Regio in qua ſupradicti deſinunt montes.Et interiacẽtibus campis bargilus
mons incipit.Hic rurſus ſyria deſinente phœnice.Oppida carne balanea paltos. Gabale promõtorium
in quo laodicea libera:diopolis:heraclea:caradrus:poſidium.

Syria antiochia. CA. XXI.

Einde promontorium ſyriæ antiochenæ.Intus ipſa antiochia libera:epidaphneis cognomina
d ta oronte amne diuiditur.In promontorio autem ſeleucia libera pieria appellata.

Caſſius mons. CA XXII.

Vper eam mons eodem quo alius nomine caſſius.Cuius excelſa altitudo quarta uigilia orien
f tem per tenebras ſolem aſpicit breui circumactu corporis diem noctemq́ pariter oſtendens.
Ambitus ad cacumẽ.xix.mil.paſ.eſt:altitudo per directum.iiii.At in ora amnis orontes natus
inter libanum & antelibanum iuxta heliopolin.Oppidum rhoſos:& a tergo portæ quæ ſyriæ appellan
tur interuallo rhoſiorum montium & tauri.In ora oppidum myriandros.Mons amanis. In quo oppi/
dum bomite.Ipſe ab ſyris ciliciam ſeparat.

Cœle ſyria. CA. XXIII.

Vnc ĩteriora dicanť.Cœle habet apameã marſia amne diuiſam.Anazerinoꝝ tetrarchia bam/
n bicen : quæ alio nomine hierapolis uocatur.Syris uero magogibi prodigioſa. Atargatis græ/
cis hoc decreto dicta colitur chalciden cognominata ad belum:unde regio achalcidene fertiliſ/
ſima ſyriæ.Et ide cyrreſtica:irneazates:gindarenos:gabenos:tetrarchias duas quæ granii comatitæ uo
cãtur.Hemiſenos:hylatas:itureorum gentem:& qui ex iis betemi uocanť:mariammitanos.Tetrarchiã
quæ mãmiſea appellať.Paradiſum:pagras:pinaritas:ſeleuciam:præter iam dictas duas:quæ ad euphra/
ten:& quæ ad amellum uocãtur.Tardicẽſes.Reliqua autem ſyria habet exceptis quæ cum euphrate di/
centur arbethuſios:berœneſos:epiphanenſes.Ad orientem laodicenos:qui ad libanum cognominanť:
leucadios:lariſſæos:præter tetrarchias in regna deſcriptas barbaris nominibus decem & ſeptem.

Euphrates. CA. XXIIII.

T de euphrate hoc in loco dixiſſe aptiſſimum fuerit.Oritur in p̃fectura armeniæ maioris cara
e nitide.Vt prodidere ex iis qui ꝓxime uiderũt Domitius Corbulo in monte aga.Licinius Mu/
tianus ſub radicibus montis quẽ capoten appellãt:ſupra cymirã.xii.mil.p.initio pyxirates no/
minatus.Fluit derzenen primũ:mox anetiam:armeniæ regiones a cappadocia excludẽs . Daſcuſa abeſt
a zimara.lxxxv.mil.p.Inde nauigatur paſtonam quinquaginta mil.p.Melitenen cappadociæ.xxvii.M.
paſ.Elegiã armeniæ.x.mil.paſ.acceptis fluminibus lyco : arſania:arſano . Apud eligeam occurrit ei tau/
rus mons. Nec reſiſtit q̃q̃.xii.mil.p.latitudine perforata præualens omnia uocant irrumpentem.Mox
ubi cornu perfregit:euphraten.Vltra quoq́ ſaxoſum ac uiolentum:arabiam inde leua merorũ dictam
regionem tricena menſura dextraq́ comagenen diſterminat. Pontis tamen etiam ubi taurũ expugnat
patiẽs. Apud claudiopolim cappadociæ curſum ad occaſum ſolis agit.Primo hũc illi impugnatus cur/
ſum taurus aufert:uictuſq́ & abſciſſus ſibimet alio modo uĩcit:ac fractum expellit in meridiem. Ita na/
turæ dimicatio illa æquatur hoc eunte quo uult:illo prohibente ire qua uelit.A cataractis iterum naui/
gatur quadragĩta mil.paſ.inde comagenes apud famoſata.Arabia præter ſupradicta habet oppida ede/
ſam:quæ quondam antiochia dicebatur:callirhœn a fonte nominatam:carras clade Craſſi nobiles. Iun
gitur præfectura meſopotamiæ originem a ſyris trahẽs : in qua ante muſia & incephoriũ oppida. Mox
arabes q rhetaui uocãtur.Horum caput ſingara. A ſamoſatis aũt latere ſyriæ marſias amnis ĩfluit. Gin
gla comagenem finit.Meroꝝ ciuitas incipit.Oppida alluunť epiphania & antiochia:quæ ad eupratẽ uo
cantur.Item zeugma.lxxii.mil.paſ.a ſamoſatis trãſitu euphratis nobilis. Ex aduerſo apameã Seleucus.
Idem utriuſq́ conditur ponte iunxerat.Qui cohærent meſopotamiæ rhoali uocãtur.At in ſyria oppi/
da europum thapſacum quõdam nunc amphipolis.Arabes ſchœnitæ ita feruně uſq́ urã locum:in quo
conuerſus ad orientem relinquit ſyriæ palmirenas ſolitudines:quæ uſq́ ad petram urbẽ & regionẽ ara
biæ fœlicis appellatæ pertinent. Palmiras. CA. XXV.

Almira urbs nobilis ſitu diuitiis ſoli & aquis amœnis:uaſto undiq́ ambitu harenis includit
p agros:ac uelut terris exempta a reꝝ natura priuata forte inter duo imperia ſummaromanoꝝ
parthorũq́.Et prima in diſcordia:cuius ſemꝑ utrinq́ cura.Abeſt a ſeleucia pathorũ quæ uo/
cať ad tigrin q̃ngentis trigintaſeptẽ mil.paſ.A ꝓximo uero ſyriæ littore ducẽtis quinquagintaduobus
mil.Et a damaſco uigintiſeptem mil.paſ. Hierapolis. CA. XXVI.

Ropius infra palmiræ ſolitudines ſtellẽdena regio eſt:dictaq́ iam hierapolis ac beroea & chal
p cis.Vltra palmiram quoq́ & ſolitudinibus iis aliquid optinet hemeſatem elatium:dimidio ꝓ
pior petræ q̃ damaſcus.Arura huic proxima eſt . Philiſcum oppidum parthorum ad euphra/
ten:ab eo ſeleuciam dierum decem nauigatio:totidemq́ fere babylonem.Sciditur euphrates a zeug/
mate.lxxxiii.mil.paſ.circa uicum maſſicen.Et parte leua in meſopotamiam uadit per ipſam ſeleuciam:
circaq́ eam præfluenti infuſus tigri.Dexteriore autem alueo babylonẽ quondã caldeæ caput petit:me/
diamq́ permeans.Item quas otrin uocant:diſtrahitur in paludes.Increſcit autem & ipſe nili modo ſta/
tis diebus paulum differens:ac meſopotamiam inundat ſole optinente uiceſimam partem cancri.Mi/
nui incipit in uirgine & leone tranſgreſſo.In totum uero remeat in.xxix.parte uirginis.

Cilicia & adiunctæ gentes:amphilia:iſauria:homanadum:piſidia
lycaonia:taurus mons:lycia. CA. XXVII.

Ed redeamus ad orā ſyriæ cui ꝓxima eſt cilicia.Flumē diaphanes:mons crocodilus parte ama ni montis.Flumina andracus:pynarus:lycus:ſinus iſſicus.Oppidū iſſos:idē alexandria.Flumē chlorus:oppidum aege liberum:amnis pyramus:portæ ciliciæ:oppida mallos:magirſos:& intus tarſos.Campi alei:oppida caſſipponis:mopſos liberum pyramo īpoſitum:thynos:zephyrium:ſancile. Amnes ſaros:cygnus.tharſum liberum urbem ꝓcul a mari ſecās.Regio celēdiritis cum oppido. Locus nympheum:ſoloe ciliciæ:nunc pompeiopolis adana cibyra:pinara:pedalie:hales:arſinoe:tabe:dorion.Iuxtaq; mare corycos:eodem noīe oppidū & portus & ſpecus.Mox flumen calicadnus.Promontorium ſarpedon:horrida horme.Mili ꝓmontorium & oppidum Veneris:a quo proxime cyprus inſula. Sed & in continente oppida myanda:anemurium:coarceſium:finiſq; antiquus ciliciæ:melas amnis:Intus aūt dicendi anazarbeni:qui nunc cæſaraguſtani:caſtabala:epiphania quæ antea eniandos:eleuſa iconium.Seleucia ſupra amnem calicadnum tracheotis cognomine a mari relata:ubi uocabatur hormia. Præterea intus flumina liparis:bombos:paradiſus.Mons imbarus.Ciliciæ pamphlliam omnes iūxere neglecta gente iſaurica.Oppida eius intus iſaurca:clybanus:lalaſis fluuius decurrit. Hic autem ad mare a neumuriæ regione ſupradicta.Simili modo omnibus qui eadem compoſuere ignorata eſt contermina illi gens homanadum:quorum intus oppidum homana.Cætera caſtella.xliiii.inter aſperas conualles latent.inſident uerticem piſidiæ quondam ſolymi appellati:quorum colonia cæſarea:eadem antiochia.Oppida oronda:agaleſos.Hos includit lycaonia in aſiaticam iuriſdictionem uerſa:cum qua conueniunt philomelienſes:tymbriani:leucolithi:pel heni:tyrienſes.Datur & tetrarchia ex lycaonia qua parte galatiæ contermina eſt ciuitatum.xiiii.urbe celeberrima iconio.Ipſius lycaoniæ celebrantur thebaſa in tauro:idæa in confinio galaciæ atq; cappadociæ.A latere autem eius ſuper pamphiliam ueniunt thracum ſoboles milyæ.Quorum aricanda oppidum:pamphilia ante moſopia appellata. Mare pamphiliū cilicio iungitur.Oppida eius ſide:& in monte aſpendum:plantaniſtum:perga.Promōtorium leucolla. Mons ſardemiſus:Amnis eurimedon iuxta aſpendum fluens caractes:iuxta quem lyrneſus & olbia.Vltimaq; eius oræ phaſelis:iunctum ei mare lyciū eſt genſq; lycia:unde uaſtus ſinus.Taurus mons ab eois ueniens littoribus chelidonio promontorio diſterminatur.Immenſus ipſe:& innumerarum gentiū arbiter:dextero latere ſeptentrionales:ubi primū ab indico mari exurgit:leuo meridianus:& ad occaſum tendens:mediāq; diſtrahens aſiam niſi opprimenti terras occurrerent maria.Reſilit ergo ad ſeptentriones:flexuſq; immenſum iter quærit:uelut de induſtria rerum natura ſubinde æquora opponente:hinc phœnicum:hinc pōticum:illinc caſpium & hyrcanum:contraq; mœotium lacum torquetur.Itaq; colliſus inter hæc clauſtra:& tamen uictor flexuoſus euadit uſq; ad cognita riphæorum mōtium iuga numeroſis nominibus:& nouis quocūq; incedit inſignis.Imaus prima parte dictus:mox edigis:paropaniſus:circius:cambades:pharphariades:cohatras:oreges:oroādes:nyphates:taurus. Atq; ubi ſe quoq; exuperat caucaſus:ubi brachia emittit ſubinde tentāti maria ſimilis ſarpedon:coarceſius:caragus:iterumq; taurus etiam ubi dehiſcit:ſeq; populis aperit:portarum tamen nomine unitatem ſibi uendicās: quæ alibi armenicæ alibi caſpiæ:alibi ciliciæ uocātur.Quinetiā cōfractus effugiens quoq; maria plurimis ſe gētium nominibus hinc & illinc implet:& a dextra hyrcanus caſpius:a leua pariedrus moſchius: amazonicus:coraxicus ſcythicus appellatus.In uniuerſum uero græce ceraunius.In libya igitur a promōtorio eius oppidum ſemena:mons chimera noctibus flagrans:epheſtium ciuitas: & ipſa ſæpe flagrātibus iugis.Oppidum olympus ibi fuit:nunc ſunt mōtana gage corydalla rhodiopolis.Iuxta mare lymira cum amne:in quem aricādus influit:& mons maſicitus:andria ciuitas mira:oppida aperie & antipellos:quæ quondā habeſſus atq; in receſſu phellus.Deinde phyrra.Itemq; xantus a mari.xv.mil.paſ.flumen eodē nomine.Deinde patara:quæ prius pataros:& in monte ſidyma. Promōtorium gragus. Vltra par ſinus priori.Ibi pirana:& in quæ lyciā finit termeſus.Lycia quondam ſeptuaginta oppida habuit:nunc triginta ſex habet.Ex his celeberrima præter ſupradicta canas:candima:ubi laudatur oenium nemus.Pedalia coma præfluente.Edeſa cyane:aſcandialis:amelas:noſcopium tlos:telendus.Comprehendit & in mediterraneis cabaliā:cuius tres urbes:oemanda:balbura:bubona Telmeſo.Aſiaticum mare ſiue carpatium & quæ propriæ uocatur aſia in duas eam partes Agrippa diuiſit.Vnam incluſit ab oriente phrygia & lycaonia:ab occidente ægæo mari:a meridie egyptio: a ſeptentrione paphlagonia. Huius longitudinem cccclxx.mil.paſ.Latitudinem.ccc.mil.fecit. Alteram determinauit ab oriente armenia minore.Ab occidente phrygia lycaonia pamphylia.A ſeptentrione prouincia pontica.A meridie mari pamphylio.Longa.d.lxxv.mil.paſ.Lata.cccxxv.mil.In proxima ora caria eſt:mox ionia.Vltra eam æolis:media doride. Circūfunditur mari utroq; latere ambiente.In ea promontorium pedalium. Amnis glaucus deferens temedum.Oppidum dedala cyria fugitiuorum.Flumen axon:oppidum calinda.

Indus fluuius. CA. XXVIII.

Mnis indus cybiratarum iugis ortus recipit.lx.perennos fluuios:torrentes uero amplius centum Oppidum caunos liberum:dein pyrnos.Portus creſſa a quo rhodus inſula paſ.xx.M.Lacus lorima.Oppida thyſanuſa:paridion:larimna.Sinus tymnias. Promontorium aphrodiſias.Oppidum lydas.Sinus ſchœnus.Regio bubaſſus.Oppidum fuit acanatus:alio nomīe dulopolis.Eſt in promōtorio gnidos libera:triopia.Deinde peguſa eſt ſtadia appellata.Ab ea doris īcipit:ſed prius terga.Et mediterraneas iuriſdictiones indicaſſe conueniat.Vna appellatur cybiratica.Ipſum oppidū phrygiæ eſt.Conueniunt eo.xxv.ciuitates.

Laodicea:apamea:ionia. CA. XXIX.

Eleberrima urbs laodicea imposita est lyco flumini latera alluentibus asopo & capro:appella/
c ta primo dispolis:dein rhoas. Reliqui in eo conuentu quos nominare non pigeat.hydrelitæ:
temisiones:hieropolitæ. Alter conuentus a synnada accipit nomen. Conueniunt lycaones:ap/
piani:corpeni:dorilei:mudei:iuliẽses:& reliqui ignobiles populi.xv.Tertius apameam uadit ante appel/
latam celenas:dein cibothon. Sita est in radice montis signiæ circũfusa marsia:obrima orba fluminibus
in mæandrum cadentibus Marsyas ibi creditur ortus:ac paulo mox conditus:ubi certauit tibiarũ can/
tu cum Apollinæ:Aulocrenes ita uocatur conuallis.x.mil.pas.phrygiam ab apamea petẽtibus. Ex hoc
cõuentu deceat nominare metropolitas:dionysiopolitas:euphorbenos:ac monesos:peltenos:siluianos.
Reliqui ignobiles.ix.Doridis sinu leucopolis:amaxitos:eleusis:& eutene.Deinde cariæ oppida piatum:
euthanæ:halycarnasus:sex oppida contributa ei sunt a magno Alexandro thagele:asideni:ednassa:eura
nium:pedasum:telmessum. Habitatur inter quos sinus ceramicum & iasium inde mindos: & ubi fuit
palemindus:nariandus:neapolis:ariãda:termera libera:bargila & a quo sinus iasius oppidum iasus. Ca/
ria ĩteriorum nominũ fama prænitet. Quippe ubi sunt oppida mylasa libera:antiochia:ubi fuere semi/
nethos & chranaos:oppida:nunc eam circũfluunt mæander & mossinus. Fuit in eo tractu & mæandro
polis. Est eumenia cludro flumini apposita. Glaucus amnis:lysias oppidũ:& orthesia: berecinthius tra/
ctus:nisa:trallis:eadem euãtia & seleucia & antiochia dicta. Alluitur eudone amne.perfunditur thebai/
de. Quidam ibi pigmæos habitasse tradunt. Præterea sunt thydonos:pyrrha:eurome: heraclea: amy/
zon:alahanda libera:quæ conuentum eum cognominauit. Stratonice:alinda libera:hynidos:ceramus:
throcene: phorontis. Longinquiores eodem disceptant foro orehronienses: halydienses: seu hippi/
ni:xystrani:hydienses:apolliniatæ:trapezopolitæ:aphrodienses liberi. Præter hæc coscinus:harpasa ap/
posita fluuio harpaso:quo & trallicon cum fuit alluebatur. Lydia autem persusa flexuosi amnis mæan/
dri recursibus super ioniam procedit:phrygiæ ab exortu solis uicina:ad sep̃tẽtrionem mysiæ:meridia/
na parte carian amplectens:meonia ante appellata. Celebratur maxime sardibus in latere timoli mon/
tis:qui ante timolus appellabatur uitibus consitus: ex quo profluente pactolo eodemq; chrysorhoa ac
fonte tarne a meoniis ciuitas ipsa hyde uocitata est:clara stagno gygeo. Sardiana appellatur nunc ea iu/
risdictio. Conueniũtq; in eam extra prædictos macedones:caduem:loreni:philadelphem:& ipsi in radi
ce timoli cogamo flumini appositi. Meonii:tripolitani. Iidem & antoniopolitæ mæãdro alluũtur. Apol
loniheritæ:mysotmolitæ:& alii ignobiles. Ionia ab iasio sinu incipiens numeroso ambitu littorum fle/
ctitur. In eam primus sinus basilicus. Possideum promontorium & oppidum: oraculus brancidarum
appallatum. Nunc didymei Apollinis a littore stadiis.xx.mil. Et inde.clxxx.mil.miletus ioniæ caput. Le
legeis antea & phitiusa & anactoria nominata:super.lxxx.urbium per cuncta maria genitrix:nec fraudã
da ciue Cadmo:qui primus prosaicam orationem condere instituit. Amnis meander ortus est lacu in
monte aulocrene plurimisq; affusus oppidis. & repletus fluminibus:crebris ita sinuosus flexibus:ut sæ
pe credatur reuerti. Apamenam primum peruagatur regionem:mox eumeneticam:ac dein hargylieti
cos campos.postremo cariam placidus:omnesq; eos agros fertilissimo rigans limo. Ad decimum a mi/
leto stadium lenis illabit̃ mari. Inde mons latmus. Oppida heraclea. Montis eius cognominis cariæ mi
nus:quod primo condidisse iones narrantur:atheuis profecti naulocum prienne. In ora quæ trogela ap
pellatur gessus amnis. Regio omnibus ionibus sacra:& ideo paniona appellata. Iuxta fugitiuis cõditum
(uti nomen inditio est)phygela fuit & marathesium oppidum. Supra hæc magnesia mæandri cogno/
mine insignis a thessalica magnesia orta. Abest ab epheso.xv.M.pas. Trallibus eo amplius.ccc.mil.antea
thessaloce & androlitia nomĩata & littori apposita. Derasidas insulas secum substulit mare.intus & tya/
na alluitur:& lyco pelopea:aliquãdo & euhippia cognominata.in ora autem mathium: ephesus ama/
zonum opus multis ante expetita nominibus. Alopes cum pugnatum apud troiã est: mox ortygia &
morges uocata est & smyrna cognomine thracia & hemonion & ptele. Attollitur monte pione. Allui/
tur caystro ĩ cilbianis iugis orto:multosq; amnes deferẽte & stagnum pegaseum.quod phyrites amnis
expellit. Ab iis multitudo limi est:qua terras propagat:mediisq; iam campis syrien insulas adiecit. Fons
in urbe callippia templum Dianæ complexa. E diuersis regionibus duo selinũtes. Ab epheso mathium
aliud colophoniorum:& intus ipsa colophon:haleso affluente. Inde Apollinis clarii fanum lenedos fuit
& notium oppidum. Promontorium cyreneum:mons minas.ccl.mil.pas.excurrens:atq; in continenti
bus campis residens. Quo in loco magnus Alexander intercidi planitiem eam iusserat.vii.mil.d.pas.lõ/
gitudine:ut duos sinus iungeret:erythrasq; cum minãte circũfunderet. Iuxta eos fuerunt oppida ptele/
on:helos: doryon: nunc est aleon. Fluuius corineon. Minantis promontorium: clazomenæ:pthemiæ:
& epiothophoria appellatæ cum insulæ essent. Alexander idem per duo stadia continenti adnexuit. In/
teriere intus daphnus & hermesia:& syphilum quod ante tantalus uocabatur caput mæoniæ:ubi nunc
est stagnum sale ob id & archeopolis substituta sypilo & inde.illicolpe & huic lebade regredientibus. In
de abest.xii.mil.pas.ab amazone condita:restituta ab Alexandro. In ora smyrna amne melete gaudens
non procul orto. Mõtes asiæ nobilissimi in hoc tractu fere explicant se:mastusia a tergo smyrnæ & ther
meris olympi radicibus iunctus. Is in dracone definit:draco in timolo:timolus in cadmo: ille in tauro.
A smyrna hermus amnis cãpos facit:& nomini suo adoptat. Oritur iuxta dorilaum phrygiæ ciuitatẽ:
multosq; colligit fluuios:inter quos phrygem:qui noĩe genti dato a caria eam disterminat:hyllũ & cry
on:& ipsos phrygiæ:mesiæ:lydiæ amnibus repletos. Fuit in ora eius oppidũ temnos:nunc in extremo
sinu smyrne cheseopolis ꝓmontoriũ. Leuce dein oppidũ qđ ĩsula fuit:finisq; ioniæ. Smyrnũ cõuẽtum

magna pars æoliæ quæ mox dicetũr frequẽtat:præterq; macedões hyrcani cognominati & magnetes: A sypillo uero ephesum alterũ lumen asiæ remotiores conueniunt cæsarienses:metropolitæ:cilbiani:inferiores & superiores mysomacedones:mastaurenses:brulitæ:hypepeni:dilhieritæ.

Ephesus:æolis:troas:pergamus. CA. XXX.

Eolis ꝓxima est quondã misia appellata:& quæ hellespõto adiacet troas. Ab ea phocea:ascanius portus:dein fuerat larissa & cyme mirine:quæ sabastopolim se uocat.& intus æge attalia post edæ:neon tichos:temnos.in ora autẽ titanus amnis & ciuitas ab eo cognominata. Fuit & grynia:nunc tãtum portus soli insula apprehensa. Oppidũ elæa:& ex mysia ueniens caicus amnis. Oppida pitane canaius amnis.intercidere cane lysimacea:atarnea:carene:cistene:cilla:cocyltum:thebe:astyre:chrysa:palæpscesis:gergithos:noãdros:nũc est perperẽne ciuitas Heracleotes tractus. Coriphas oppidũ. Amnis gryliosolius. Regio aphrodisias:quæ ante politiceorgas. Regio scepsis. Flumẽ euenũ:cuius in ripis intercidere lyrnesos & miletos.in hoc tractu ida mons. Et in ora quæ sinũ cognominauit & cõuentũ adramytteos olim pedasus dicta. Flumina astron:cormalos:cryanos : alahastros:hierus ex ida. Intus mons gargara eodẽq; noĩe oppidũ. Rursus in littore antãdros edonis prius uocatã:deinde cymeri & assos:eadẽ apollonia. Fuit & palamediũ oppidũ. Promontoriũ lectũ disterminãs æolida & troada. Fuit & polymedia ciuitas:& chrissa:& larissa alia:simintiũ templum durat. Intus coloniæ intercidit deportata adramiteũ negocia:apolloniatæ arhindaco amne eresi miletopolite pemanetii:macedões aschylacæ polycnæi:pionitæ:cilices:mãdagandeni:misani:abreteni:& hellespontii appellati:& alii ignobiles Troadis primus locus amaxitus:dein cebrenia. Ipsaq; troas antigonia dicta nunc alexãdria colonia romana. Oppidũ nee. Scamander amnis nauigabilis:& in ꝓmõtorio quõdã sigæũ oppidũ. Dein portus achæorũ:in quẽ influxit xantus simeonti iũctus stagnũq; prius faciẽs. Palæscamãder. Cæteri Homero celebrati rhesus:heptaporus:acresus rhodius uestigia nõ habẽt. Granicus diuerso tractu in ꝓpontida fluit. Est tamẽ & nunc scamãdria ciuitas pua. Ac mille qngentis passibus remotũ a portu iliũ imune:unde oĩs regũ claritas. Extra sinũ sunt rhetea littora rheteo & dardanio & arisbe oppidis habitata. Fuit & achilleon oppidũ iuxta tumulũ Achillis cõditũ a mytilenæis:& mox atheniensibus:ubi classis eius steterat. In sigæo fuit & æantion rhodiis conditũ.in altero cornu Aiace ibi sepulto.xxx.stadiorũ interuallo a sigæo & ipso in statiõe classis suæ. Supra æolida & partẽ troadis in mediterraneo est.quæ uocat̃ teutrania: quã mysii antiqtus tenuere. Ibi caicus amnis iã dictus orit̃. Gens ampla per se etiã cũ totũ mysia appellaret̃. In ea pioniæ:andera:dale:stabulũ:conisiũ.tegiũ:balcea. Tiare:teutranie:sarnaca:haliserne:lycide:partheniũ:tymbre:oxyopũ:lygdanũ:apollonia:longeq; clarissimũ asiæ pergamũ:quod intermeat silenus:præfluit cetius ꝓfusus pindaso monte. Abest haud ꝓcul elea quã in littore diximus. Pergamea uocat̃ eius tractus iurisdictio. Ad eã conueniunt thyatireni:migdones.mossini:bregmẽteni:hierocomitæ:perpereni : tyareni:hidropoliẽsis:hermatopolitæ:attalẽses:pantaenses:apollodonienses:aliæq; in honore ciuitates. Arheteo dardanium oppidum paruum abest stadia.lxx.mil. Inde.xviii.mil.promontoriũ trapeze. Vnde primum concitat se hellespontus. Ex asia interisse gentes tradit Eratosthenes solymorum:lelegũ : bebricũ colycantiorum.trepsedorũ. Isidorus arimos:& capretas:ubi sit apamea condita a Seleuco rege inter ciliciam cappadociam cataoniam armeniã. Et quoniã ferocissimas gentes domuisset initio dameã uocatã.

Insulæ ante asiam:pamphilium mare rhodus samus chius. CA. XXXI.

Nsularũ ante asiã prima est in canopico hostio nili a Canopo Menelai gubernatore (ut ferunt) dicta. Altera iuncta põte alexãdriæ colonia Cæsaris dictatoris pharus:quondã diei nauigatiõe distãs ab ægypto:nũc e turri nocturnis ignibus cursum nauium regens. Nãq; fallacibus uadis alexãdria tribus oĩno adit̃ alueis maris:tegamo:possidonio:tauro. In phœniceo deĩde mari est ante ioppe paria. Tota oppidũ in q̃ obiectã beluæ Andromedã ferũt:& iã dicta arados. Inter quã & continentẽ.l. cubita alto mari (ut auctor est Mutianus) e fonte dulcis aqua tubocoriis facto usq; ad uadũ trahit̃. Pamphyliũ mare ignobiles insulas hẽt. Ciliciũ ex qnq; maximis cyprũ ad ortũ occasumq; ciliciæ ac syriæ obiectã:quondã nouẽ regnorũ sedẽ. Huius circuitũ Timosthenes.ccccxxix.mil.d.ꝓdidit. Isidorus.ccclxxv. mil. Longitudinẽ iter duo ꝓmõtoria dinareta & acamãta qđ ẽ ad occasum. Artemidorus.clxii.d. Timosthenes.cc.uocatã antea acamãtida. Philonides cerastin. Xenagoras & aspeliã & amathusiam:& macariã. Astymonus cripton & coliniã. Oppida in ea.xv.paphos:palæpaphos:curias:cithium:corinæum:salamina:amatus:lapetos:soloe:ammasus:epidarũ:chytri:arsinoe:carpasium:golgoe. Fuere & ibi cynyria:mariũ:idaliũ. Abest ab anemurio ciliciæ.l.pas. Mare qđ ꝑtendit̃ uoçant aulona cilicium. In eodẽ situ eleussa insula est & quattuor ante ꝓmõtoria. Ex aduerso syriæ clides:rursusq; ab altero capite stiria. Cõtra meãpaphaum hierocepia. Cõtra salamina salaminæ. In lycio aũt mari illyris:telandros:attælebusa. Cypriæ tres steriles:& dionysia prius caretha dicta. Deinde contra tauri ꝓmontoriũ pestiferæ nauigãtibus chelidoniæ totidẽ. Ab iis cum oppido leucolla:pactyæ:elisia:nymphalis:meris.megista cuius ciuitas interiit: Multæ deĩde ignobiles. Sed cõtra chimerã dolichistæ:chirogyliũ:crambussa rhogæ : enagora.viii.mil. pas.dædaleon duæ cyrieon:tres strũgylæ:& contra sidyma antiochia glaucumq; uersus amnem legusa macris didyme:helbo:cope:aspis:& in qua oppidum interiit celandia:proximaq; cynorodossa. Sed pulcherrima & libera rhodos circuitu.cxxv.mil.pas. Aut si potius Isidoro credimus.ciii. habitata urbibus lyndo : camyro : ialyso:nunc rhodo. Distat ab alexandria ægypti.d.lxxviii.M.ut Isidorus tradit. Vt Eratosthenes.cccclxix.mil. Vt mutianus.d.a cypro:clxvi. Vocitata est antea ophiusa:asteria:aethrea:trinacria:corymbia:poessa:atabiria ab rege. Deĩde macria & olœssa. Rhodiorum insulæ carpatus quæ ma

ri nomen dedit.Caros ac neelinia scyros distās ab gnido.xii.mil.d.porphyris antea dicta. Et eodem tractu media inter rhodum gnidumq; sime. Cingitur.xxxvii.mil.d.Portus benigne præbet octo. Præter has citra rhodum cyclobs tergamon:cordylusa diabetæ.iiii. Hamos calche cum oppido seutlusa: narthecusa:dymastos:progne:& a gnido ciserusa:therion:archia: calydnæ: cū tribus oppidis nououistiro: mendetero:& marconneso.Oppidum ceranyus.In cariæ ora quæ uocantur argiæ numero.xx.ethecusa:lepsia:leros.Nobilissima uero in eo sinu co ab halycarnaso.xv.pas.distās circuitu.c.mil.ut plures existimant meropes uocata.Cos ut Staphylus:meropis ut Dionysius:dein nymphea.Mons ibi prion & nisiron.Abruptam illi putant quæ porphyris antea dicta est.Hinc cariāda cum oppido. Nec procul ab halicarnaso pidosus.In ceramico aūt sinu priaponnesos:hipponesos:pyra:mya:lampsa: emindus:passala: crusa:pyrrhe:sephiussa:melano paulumq; a cōtinente distans quæ uocata est cynedopolis probrosis ibi re ictis a rege Alexandro.Ioniæ ora egeas & corseas habet:& icaron:de qua dictum est.Ladem quæ prius late uocabatur:atq; inter ignobiles aliquot.Duas camelidas mileros:uicinas:mycalem:trogilias:trespylion:argennon:scandalion:samon liberam circuitu.lxxxvii.mil.d.Aut ut Isidorus.c.partheniam primum appellatam.Vt Aristotiles tradit;postea adriuam:dein antemusam. Aristocritus adiicit melamphylum:dein cyparisiā.Ab parthenio arusam:stephanem.Amnes in ea imbrasus:chesius:ibetthes.Fontes eucarto:leucothea.Mons cercecius.Adiacent insulæ rhypara:nymphea:Achillea: par claritate ab ea distat.xciii.mil.pas.cum oppido.Chios libera quā etaliam Ephorus prisco nomine appellat.Metrodorus & Cleobolus chiam a Chione nympha:aliqui a niue:& macrin & pityusam.Montem habet pillineum.Marmor chium circuitu.cxxv.mil.pas.colligit ut ueteres tradidere.Isidorus.ix.M.adiicit.Posita est inter samum & lesbum.Ex aduerso maxime erythrarum.Finitime sunt thallusa: quā alii daphnusam scribunt.Oenūsse laphites:eurianassa:arginusa cum oppido.Iam hæ circa ephesum:& quæ Pisistrati uocantur athinæ:myonnesos:clareusa.In utraq; oppida itercidere.Poroselene cum oppido.cercie: halene: commone:illetia:lepria:& rhesperia:procuse:bolbule:pheate:priapos:syce:melane:enaresidusa:pela:drimūsa:anhydros:stopelos:sicusa:marathusa:psile:perirheusa:multæq; ignobiles.Clara uero in alto teos cum oppido a chio.lxxi.mil.d.Tantundem ab erythris.Iuxta smyrneam sunt peristerides. Cateria:alopece:eleusa:bachina:pystira:commionnesos:megale.Ante troada ascaniæ:plateæ tres. Dein lamiæ plitaniæ duæ:platæ:scopelos:getōe:artheidon:celæ:laguſæ:didymæ.Clarissima autem lesbos a chio.lxv.mil.pas.Hermete:& lasia:pelasgia egira:æthiopiæ macaria appellata fuit nouem oppidis inclyta. Ex iis pyrtha hausta est mari.Arisbe terrarū motu subuersa.Antissam methymna traxit in seipsam octo urbibus asiæ.xxxvii.mil.pas.uicina.Et agademe obiit & hiera.Restāt ereson:pyrrha:& libera mytilenæ amnibus.l.potens.Tota insula circuitur(ut Isidorus).clxvii.mil.pas.Vt ueteres.cxcv.mil.Montes habet lepethymnum:ordimum:macystum:creonem:olympum.A proxima continente abest.vii.mil.d.pas.insulæ appositæ scandalion:leucæ.v.Ex his cydonea cum fonte calido.Argenussæ.iiii.pas.distāt Dein phelusa pedna.Extra hellespōtum aduersa sigeo littori adiacet tenedus:leucophrys dicta:& phœnice & lyrnesos.Abest a lesbo.lvi.mil.pas.A sigeo.xii.mil.d.

Hellespontus:mysia:phrygia:galatia:nicea:bithynia:bosphorus. CA. XXXII.

I Mpetum deinde sumit hellespontus:& mare incumbit uorticibus limitem fodiens:donec asiam abrumpat europæ. Promontorium id quod appellauimus trapezam ab eo.x.mil.pas.ad abydum oppidum:ubi angustiæ septem stadiorum.Deinde percote oppidum:& lampsacum antea pityusa dictum.Parium colonia quā Homerus adrastiam appellauit Oppidum priapos. Amnis apesus:zelia propontis:ita appellatur ubi se dilatat mare.Flumē granicum:artace portus:ubi oppidum fuit ultra insulā quā continenti iunxit Alexander. In qua oppidum milesiorum cizicum antea uocitatum arctonnesos:& dolionis,& didymis:cuius a uertice mons didymis.Mox oppida placia:ariacos:scylace:quorum a tergo mons olympus mysus dictus.Ciuitas olympena.Amnes horisius: & rhyndacus: ante lycus uocatus Oritur in stagno artynia iuxta miletopolim.Recipit maceston & plerosq; alios.Asiam bithyniāq; disterminans.Ea appellata est cronia:dein thessalis:deinde malianda:& strymonis. Hos Homerus halizonas dixit:quando præcingitur gens mari.Vrbs fuit immensa attusa nomine:nūc sunt xv.ciuitates inter quas gordiu:come:quæ iuliopolis uocatur.& in ora dastylos. Deinde flumen gebes: & intus elgas: oppidum quæ germanicopolis: alio nomine booscœte: sicut apamea quæ nunc myrlea. Colophoniorum flumen ethecanticus troadis finis:& mysiæ initium.Postea finis in quo flumen ascanium:oppidum bryllio:amnes hylas:& cios cum oppido eiusdem nominis: quod fuit emporium non procul accolentis phrygiæ a milesiis quidem conditum. In loco tamen qui ascaniæ phrygiæ uocabatur.Quapropter non alibi aptius de ea dicitur.Phrygia troadi superiecta populisq; a promontorio lecto ad flumen celeum prædictis septentrionali sui parte galatiæ contermina:meridiana lycaoniæ:pysidæ:mygdoniæ:ab oriente cappadociam attingit.Oppida ibi celeberrima præter iam dicta ancyra: andria:celene:colosse:carina:cotiason:cerane:iconium:midaium.Sunt auctores transisse ex europa Mysas & Phrygos & Thinos a quibus appellantur mysi phryges bithyni.Dicendum simul uidetur & de galatia quæ superposita agros maiori ex parte phrygiæ tenet.Caputq; quondam eius gordiū. Qui partem eam insedere gallorum tolistobogi & uoturi & ambiani uocantur:qui meoniæ & paphlagoniæ regionem Trogini.prætenditur cappadocia a septētrione & solis ortu:cuius uberrimam partem occupauere tectosages & teutobodiaci.Et gentes quidem hæ.Populi uero ac tetrarchiæ omnes numero.cxcv.Oppida tectogasum anquera:trogmorum tauium:tolistobegorum pessinus.Præter hos celebres attalen

ſes:alaſenſes:comẽſes:didyẽſes:hieronẽſes:lyſirenæ:neapolitani:œandẽſes:ſeleucẽſes:ſebaſteni:timonia/
cẽſes:thebiſeni. Attingit galatia & pamphylie carbaliã & mylias:q circa barin ſunt:& cyllanticũ & oron
dicum pyſidiæ tractum.Item lycaoniæ partem obigenen. Flumia ſunt in ea pter iam dicta ſangarium:
& gallus:a quo nomen traxere matris deũ ſacerdotes.Nunc reliqua in ora a Cio intus & bithynnia pru
ſa ab Hannibale ſub olympo condita. Inde nicea.xxv.mil.paſ.interueniente aſcanio lacu. Deĩde nicea in
ultimo aſcanio ſinu:quæ prius olbia & pruſa.Item altera ſub hippio mõte. Fuere pythopolis:partheno
polis:coriphanta.Sunt in ora amnes eluis:bryazon:plataneus:areus:iſiros:gendos : qui & chryſorboas.
Promontorium in quo megarice oppidum fuit.Inde craſpedites ſinus uocabatur:quoniam id oppidũ
uelut in lacinia erat.Fuit & aſtacum:unde & ex eo aſtacenus idem ſinus.Fuit & libyſſa oppidũ:ubi nunc
Hannibalis tantum tumulus.& in intimo ſinu nicomedia bithyniæ præclara . Leucadas promontori/
um quo includitur aſtacenus ſinus a nicomedia.xlii.mil.quingentis paſſibus.Rurſus coeuntibus terris
anguſtiæ pertinentes uſq; ad boſphorum thracium.In iis chalcedon libera a nicomedia.lxxii.quingen/
torum proceraſtis ante dicta:dein compuſa.Poſtea cæcorum oppidum quod locum eligere neſciſſent:
ſeptem ſtadiis diſtans a bizantio tanto fœliciore omnibus modis ſede . De cætero intus in bithynia co/
lonia apamena:agrippenſes:iuliopolitæ:bithynion.Flumina ſyrium:lapſias:pharmicas:alces:crynis:ly/
leus:ſcopius:hieras qui bithyniam & galatiam diſterminat.Vltra calchedona : deinde chryſopolis fuit.
Deinde nicopolis:a qua nomen etiãnum ſinus retinet.In quo portus azari.Deinde naulocium:promõ/
torium eſtiæ templum Neptuni.Boſphorus quingẽtorum paſſuum interuallo aſiam europæ iterum
auferens abeſt a calchedone.xii.mil.d.paſ. Inde fauces primæ.viii.mil.ccl.paſ.ubi hoſporopolis oppidũ
fuit.Tenent oram omnem thyni:interiora bithyni.Finis aſiæ eſt populorumq;.cclxxxii.mil.qui ad eũ
locum a fine lyciæ numerantur.Spatium helleſponti & propontidis ad boſphorum thraciũ.clxxxviii.
mil.paſ.diximus. A calchedone ſigæum Iſidorus.cccxii.mil.d.paſ.Inſulæ in propõtide ante cizicum ela/
phoneſus:unde cizicenum marmor.Eadem neuris & proconneſus dicta . Sequuntur ophiuſa.acãthus
phœbe:ſcopelos:porphyrione:halone cum oppido dephace:polydora:utarceon cum oppido. Eſt & cõ
tra nicomediam demõneſos.Item ultra heracleam aduerſa bithyniæ thynias : quã barbari bithyniam
uocẽt.Eſt & antiochiæ & cõtra fauces rhyndaci beſbicos.xviii.mil.paſ.circuitu.Eſt & elea : & duæ rho/
diuiſſe:erebintus:magale:chalcitis:pityodes.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HYSTORIAE LIBER SEXTVS PRAEFATIO.

ONTVS EVXINVS ANTEA AB INHOSPITALI FERITATE
anexos appellatus eſt:peculiari inuidia naturæ ſine ullo fine indulgentis
auiditati maris.Et ipſe in europam aſiamq; funditur.Non fuerat ſatis oc
ceano ambiſſe terras:& partem earum aucta inanitate abſtuliſſe.Non ir/
rupiſſe fractis montibus:calpeq; africæ auulſa multo maiora abſorbuiſſe
qreliquerit ſpatia.Non per helleſpontum propõtida infudiſſe iterum ter
ris deuoratis. A boſphoro quoq; in aliam uaſtitatem panditur nulla ſacie
tate:donec expatianti lacus amæoti rapinam ſibi iungãt.Inuitis hoc acci/
diſſe terris inditio tot ſunt anguſtiæ:atq; tam parua naturæ repugnantis
interualla: ad helleſpontum octingentorum.lxxv.mil.paſ.ad boſphoros
duos:uel bubus meabili tranſitu. Vnde nomen ambobus:& tanq̃ in diſ/
ſotiatione germanitas concors.Alitum quippe cantus canumq; latratus
inuicem audiuntur. Vocis etiam humanæ commertia inter duos orbes
manente colloquio niſi cum idipſum auferunt uenti.Mẽſuram ponti a boſphoro ad mæotium lacum
quidam fecere.xiiii.xxxviii.mil.d.paſ.Eratoſthenes.c.minorem.Agrippa a calchedone ad phaſin.x.mil.
Inde boſphorum cimerium.ccclx.mil.Nos interualla generatim ponimus cõperta in noſtro æuo:quã/
do etiam in ipſo ore cimmerio pugnatum eſt.Ergo a faucibus boſphori eſt amnis rhebas:quem aliqui
rheſum dixerunt.Deinde pſillis.Portus calpas.Sangaris fluuius ex inclitis.Oritur in phrygia:accipit ua/
ſtos amnes:inter quos tembrogium & gallum.Et idem ſangarius a pleriſq; dictus coralius:a quo inci/
piunt mariandini ſinus : oppidumq; heraclea celeceno flumini appoſitum . Abeſt a ponti ore miliariis
ducentis portus acone ueneno aconito dirus.Specus acheruſia.Flumina pedopiles:callicorum ſonãtes.
Oppidum Tium ad heraclea.xxxviii.mil.paſ.Fluuius Bilæus.

Gens paphlagonum & cappadocum. CA. II.

Ltra quem gens eſt paphlagonia:quã pylæmeniam aliqui dixerunt:incluſam a tergo galatia.
Oppidum maſtya mileſiorum:deinde cromna.Quo loco henetos adiicit Neopos Cornelius:
a quibus in italia ortus cognomines eorum uenetos credi poſtulat.Seſamum oppidum quod
nunc amaſtris.Mons cytorus a Tio.lxiii.mil.paſ.Oppida Cimolis ſtephane.Amnis perthenius.Promõ
torium carambis uaſto excurſu abeſt a ponti hoſtio.cccxv.mil.paſ.uel ut aliis placuit.cccl.mil. Tantũdẽ
a cimmerio:aut ut aliqui maluere.cccxii.mil.d.Fuit & oppidum eodem nomine : & aliud inde armine
nunc eſt colonia ſinope pteria a cytoro.clxiiii.flumen uaretum. Gens cappadocum . Oppidum gaziura
& gazælum. Amnis halys a radicibus tauri per cataoniam cappadociamq; decurrens.Oppida gangie ca
riſſa inde.Amyſum liberum a ſinope.cxxx.mil.paſ.Eiuſdemq; nominis ſinus tanti receſſus ut aſiam pe

ne insulam faciant ducentis milibus pas.aut amplius:per cõtinentem ad issicum ciliciæ sinum. Quo in omni tractu proditur tres tantum gentes græcas iuræ dici doricam:ionicam:æolicam: cæteras barbarorum esse.Amyso iunctum fuit oppidum eupatoria a Mithridate conditum. Victo eo pompeiopolis utrumq; appellatum est.

Cappadocia. CA. III.

c Appadocia intus habet coloniam Claudii Cæsaris archelaidẽ:quã præfluit halys. Oppida comana:quod sarus.neocæsarem quod lycus:amasiam quod iris. In regione hac gazacena in colopena a uero sabastiam & sabastopolin.Hæc parua.sed paria supradictis.Reliqua sui parte habet melitam a Semiramide conditam haud procul euphrate.Diocæsariam:tianam:castaliam:megalopolin.zelam.Et sub monte argæo Mazaca:quæ nunc cæsarea nominatur.Cappadociæ pars prætẽta armeniæ maiori melitene uocatur:comagenæ cataonia phrygiæ garsauritis: sargaurasane cãmanene:galatiæ morimeni:ubi disterminat eos cappadox amnis:a quo nomẽ traxere:antea leucosyri dicti.A neocæsarea supradicta minorem armeniã lycus amnis disterminat.Est & ceraunus intus clarus. In ora aũt ab amyso oppidum & flumen chadisia lycastum a quo themiscyrena regio.Iris flumen deferẽs lycum. Ciuitas ziela itus nobilis clade Triarii & uictoria.C.Cæsaris.in ora amnis thermodoon ortus ad castellum:quod uocant phannariam:præterq; radices amazoni montis lapsus.Fuit oppidum eodem nomine:& alia quinq; phamizonium:themiscyra:sortira:amasia:comara.

Themistidæ regionis gentes. CA. IIII.

n Vnc manteum:genetarum chalibum.Oppidum cotyorum.Gentes tybareni:mossini notis signantes corpora.Gens macrocephali:oppidum cærasus:portus cordulæ.Gentes bechires buxeri:flumẽ melas.Gens macrones sydeni:flumenq; sydenum:quo alluitur oppidum balemoniũ ab amyso.cxx.mil.pas.inde flumina iasoniũ:melãthium: & ab amyso.lxxx.mil.pas.Pharnace oppidum:tripolis castellum & fluuius.itẽ philocalia:& sine fluuio liuiopolis & a pharnace.c.mil.pas.Trapezus liberum uasto monte clausum.Vltra quod gens armenocalybes:& maior armenia.xxx.mil.pas.distans.in ora autem trapezunta flumen est pysites.Vltra uero gens annorum heniochorum.Flumẽ absarum cũ castello cognomine in faucibus.a trapezunte.cxl.mil.pas.eius loci a tergo montiũ hiberia est. in ora uero eniochi:ampreute lazi.Flumia a campseonysis:nogrus bathis. Gentes colchorum.Oppidũ matiũ.Flumen heracleum:& promontorium eodem noĩe.Clarissimusq; ponti phasis orit̃ in moschis. Nauigat̃ q̃libet magnis nauigiis.xxxviii.M.d.p.Inde minoribus lõgo spatio pontibus.cxx.peruius.Oppida in ripis habuit complura.Celeberrima Tyritacen:cygnum:& in faucibus phasin.Maxime autẽ inclaruit ea.xv.mil.pas.a mari:ubi hippos & cyanos uasti amnes e diuerso in eũ confluũt.Nũc habet surium tantum:& ipsum ab amne influente ibi cognominatũ:usq; quo magnaꝝ nauium capacẽ esse diximus.Et alios accipit fluuios magnitudine numeroq; mirabiles.Inter quos glaucum.in ora eius insulæ sine nomine. Abest absaro.lxxv.mil.Inde aliud flumen charien.Gens salæ antiquis phthirophagi dicti & suaui.Flumẽ cobum e caucaso ꝑ suanos fluens.Dein rhoan.Regio ecretice:amnes sigania:tersos:atelpos:chrysor:rhoas:gẽs absylæ:castellum sebastopolis. A phaside.c.mil.pas.gens sannigarum:oppidum cygnus.Flumen & oppidum penius.Deinde multis nominibus eniochorum gentes.

Regio colchica anchæi & cæteri eodem tractu. CA. V.

s Vbiicitur ponti regio colchica:in qua iuga caucasi ad rhipheos montes torquentur:ut dictum est:altero latere in euxinum & mæotin deuexa.altero in caspium & hircanium mare.Reliqua littora fere nationes tenent melanclæni coraxi urbe colchorum dioscoriade iuxta fluuiũ antemunta.Nunc deserta:quondam adeo clara ut Timosthenes in eam.ccc.nationes quæ dissimilibus linguis uterent̃ descendere prodiderit.Et postea a nostis.cxxx.interpretibus negocia ibi gesta.Sunt qui cõditam eam ab Amphito & Telchio Castoris ac Pollucis aurigis putant:a quibus ortam eniochorum gẽtem ferã cõstat.A discoriade oppidum heracleum distat a sebastopoli.lxxx.mil.pas.achæi mardi cercetæ.post eos serri cæphalontomi.in intimo eo tractu pityus oppidum opulentissimum ab eniochis direptum est.A tergo eius epageritæ sarmataꝝ populus in caucasi iugis.Post quẽ sauromatæ. Ad hos cõfugeratMythrydates Claudio principe:narrauitq; thalos iis asse cõfines q ab oriẽte caspii maris fauces attingerent siccari eas æstu recedente.in ora autem iuxta cercetas flumen icarusa cum oppido hiero:& flumine ab heracleo.cxxxvi.mil.Inde promontorium cronea quo supercilium arduum tenent torete. Ciuitas sindica ab hiero.lxvii.mil.d.pas.flumen sceaceriges.

Bosphorus cimericus:mæotis. CA. VI.

i Nde ad bosphori cimmerii introitum.lxxxviii.mil.d.pas.Sed ipsius peninsulæ inter pontũ & mæotin lacum excurrentis non amplior.lxxxvii.mil.d.pas.longitudo est.Latitudo nusq̃ intra duo iugera eionem uocant. Ora ipsa bosphori utrinq; ex asia atq; europa curuatur in mœtin. Oppida in additu bosphori primo hermonassa.Dein cepœ milesiorum.Mox stratoclia:& phanagoria & pene desertum apaturos:ultimoq; in hostio cimmerium:quod antea cimbricum uocabatur.

Gentes circa mæotin. CA. VII.

i Nde mæotis lacus in europa dictus. A cimmerio accolunt mæotici: ualli:serui:arrechi: zingi psesii.Dein tanain amnem gemino ore influẽtem incolunt iaxamate medorum (ut ferunt) soboles. Et ipsi in multa genera diuisi. Primo sauromatæ: gynei:gratumenæ: unde amazonum conubia.Dein euazæ:cottæ:cizimeni:messeniani costobocci:choatræ:cyzœ:dandari: tussagetæ: turcæ:usq; ad solitudines saxosis conuallibus asperas; ultra quas ariphæos; qui ad harriseos pertinent

montes Tanain ipſum ſcythæ ſilin uocant:mæotin temerinda:quod ſignificant matrem maris. Oppidum in tanais quoq; oſtio fuit. Tenuere finitima primi cares. Deinde clazomenii & mæones. Poſtea pãticapenſes: Sunt qui circa mæotin ad ceraunicos montes altiores has tradunt gentes:a littore napoas:ſupraque eſſedonas colchis iunctos:ac mõtium cacuminibus. Dein carmacas:oranos:antacas:mazacas:aſcantios:acapeatas:agagammatas:phycaros:rhimoſolos:aſcommarchos. Et ad iuga caucaſi icatalas:imaduchos:ranos:anclacas:tydios:caraſtaſcos:aſuriandas. Lagoum amnem ex montibus catheas: in quem defluit opharus:ubi gentes caucadas:opharitas. Amnem menotharum imituenis ex mõtibus ſciſſum. Inter agdeos:carnapas:gardeos:acciſos:gabros:gregaros. Circaque fontem imitiſſi imituos:& aparthenos. Alii influxiſſe eos ciuitas:auchetæ:ſatarneos:aſanpatas. Ab his tanaitas:& nepheonitas uiritim deletos. Aliqui flumen ocharium labi per cantecos & ſapeos tradunt. Tanain uero tranſiſſe fatareos: herticeos :ſpondolicos:ſynhietas:amaſſos:iſſos:catacetos:tagoros catonos:neripos:agandeos:mandareos: ſaturcheos:ſpaleos.

Armeniæ duæ. CA. VIII.

p Eracta eſt interior ora:omneſque accolæ: Nunc reddãtur gentes in mediterraneo ſinu:in quo multo aliter ac ueteres proditurum me nõ eo inficias anxia pquiſita cura rebus nup in eo ſitu geſtis a Domitio corbulone:regibuſque inde miſſis ſupplicibus:aut regum liberis obſidibus. Ordiemur aũt a cappadocum gente. Longiſſime hæc ponticaꝝ oĩum introrſus recedẽs minorẽ armeniã maioreq; & comagenẽ leuo ſuo latere tranſit. Dextra uero oẽs in aſia dictas gentes plurimis ſuperfuſa populis:magnoq; ipetu ſcandens ad ortum ſolis & tauri iuga tranſit lycaoniã:pyſidiã:ciliciam. Vadit ſup antiochiæ tractum uſq; ad cyreſticam eius regionem:parte:ſua quæ uocatur cataonia. Contendit itaq; ibi lõgitudo aſiæ.xii.L.M.p.efficit latitudo.d.c.M.xl.M.

Armenia maior. CA. IX.

a Rmenia aũt maior incipit a parideris mõtibus:euphrate amne ut dictũ eſt:aufertur cappadociæ:& q diſcedit euphrates meſopotamiæ haud minus clara amne tigri. Vtrumq; fundit ipſa: & initium meſopotamiæ facit inter duos amnes ituræ. Quod intereſt ibi tenent arabes orei. Sic finẽ uſq; in adiabenẽ præfert. Ab ea tranſuerſi iugis incluſa. Latitudinẽ in leua pandit ad cyrũ amnẽ tranſuerſa in araxem. Longitudinem uero ad minorem uſq; armeniã abſaro amne in pontũ defluẽte & pariedris montibus qui fundunt abſaꝝ: diſcreta ab illacoriis. Oritur in eniochiis montibus: quos alii coraxicos uocauere. Araxes eodẽ monte quo euphrates.vi.mil.paſ.iteruallo actuſq; amne muſi & ipſe (ut plures exiſtimauere) a cyro defertur in caſpium mare. Oppida celebrantᷣ in minore caſara aza nicopolis. In armenia maiore arſamote euphrati proximũ. Tigri carcathiocerta:in excelſis aũt tigranocerta. Et in campis iuxta araxem artaxata. Vniuerſæ magnitudinem Aufidus qnquagies centena milia prodidit. Claudius Cæſar longitudinẽ ad ſacuſa ad cõfiniũ caſpii maris.xiii.mil.paſ. Latitudinẽ dimidium eius. A tigranocerta adhiberiam diuiditᷣ (quod certũ eſt) in præfecturas:quas ii ſtrategias uocant. Quaſdã ex iis uel ſingula regna quondã barbaris noĩbus.cxx. Claudũr eã ab oriẽte montes:ſed nõ ſtatim ceraunii:nec adiabene regio. Quod intereſt ſpatiis ſopheni tenẽt. Ab iis iuga ceraunia. Vltra diabeni tenẽt. Per conualles aũt proximi armeniæ ſunt menobardi:& moſcheni. Adiabenem tigris & mõtium ſinus multi cingunt. Ab leua eius regio medorum:eſt profectus caſpii maris. Ex occeano hoc ut ſuo loco dicemus funditur:totũq; caucaſi is montibus cingitᷣ. Hoꝝ incolæ p cõfiniũ armeniæ nunc dicentur.

Albania hyberia. CA. X.

p Lanitiem omnem a cyro uſq; albanoꝝ gens tenet. Mox hibeꝝ diſcreta ab iis amne aragone in cyro e caucaſis montibus defluente. Præualẽt oppida albaniæ cabala. Hiberiæ harmaſtis iuxta flumen neoris. Regio thaſiæ:& triare uſq; ad partedoros montes. Vltra ſunt colchicæ ſolitudines:quarum a latere ad ceraunios uerſo armenochalybes habitant. Et moſcorum tractus ad hiberum amnem in cirũ defluentẽ:& infra eos ſacaſani:& deinde macrones ad flumen abſarum. Sic plana ac deuexa optinentur. Rurſus ab albaniæ confinio tota montium fronte gentes ſiluorum fere & infra lubienorum:mox diduri & ſodii.

Portæ caucaſiæ. CA. XI.

a B his ſunt portæ caucaſiæ magno errore a multis caſpiæ dictæ:ingens naturæ opus & montibus interruptis repente ubi fores obditæ ferratis trabibus ſubter medias amne dyriodori fluẽte. Citraq; in rupe caſtello quod uocatur cumania:cõmunito ad arcendas tranſitu gentes innumeras:ubi loci terrarum orbe portis diſcluſo: ex aduerſo maxime armaſtis oppidi hiberum a portis caucaſiis per montes gordygeos ualli. Suani indomitæ gentes auri tantũ metalla fodiunt. Ab iis ad pontũ uſq; eniochoꝝ plurima genera:mox acheorum. Ita ſe habet terraꝝ ſinus e clariſſimis. Aliqui inter pontũ & caſpium mare.ccclxxv.mil.paſ.non amplius intereſſe tradiderũt. Cornelius. Nepos.cl.mil. tantis interim anguſtiis infeſtatur aſia. Claudius Cæſar a cimmerio boſphoro ad caſpiũ mare.cl.mil. p didit eaque perfodere excogitaſſe Nicanorem Seleucum quo tempore ab Ptolomæo Ceraunio ſit interfectus. A portis caucaſiis ad pontum.cc.mil.paſ.eſſe conſtat fere.

Inſulæ in ponto. CA. XII.

i Nſulæ in ponto planetæ ſiue cyaneæ:ſiue ſymplegades. Deinde apollonia thynias dicta:ut diſtingueretur ab ea quæ eſt in europa. Diſtat a continente paſſibus mille. Cingitur.iii.mil.& cõtra pharnaceam calcitin:quam græci ariem dixerunt ſacramque Marti:& in ea uolucres cum aduenis pugnaſſe pennarum ictu.

Gentes in ſcythico occeano. CA. XIII.

n Vnc omnibus quæ ſunt interiora aſiæ dictis rhipheos montes trãſcẽdat animus:dextraq; litora occeani incedat. Tribus hic e partibus cæli alluẽs aſiam ſcythicus a ſeptentrione:ab orien/

te eous:a meridie indicus uocatur:uarieqꝫ per sinus & incolas in complura nomina diuiditur.Verum asiæ hæc quoque magna portio apposita septentrioni iniuria syderis rigentis uastas solitudines habet. Ab extremo aquilone ad initium orientis æstiui extra eos scytæ sunt.Vltra aquilonis initia hyperboreos aliqui posuere:pluribus in europa dictos.Primũ inde noscitur promontorium celtice lytarmis.Fluuius carambucis ubi lassata cũ syderum ui rhipheoꝶ mõtium deficiunt iuga.Ibiqꝫ arimpheos quosdã accepimus haud dissimilẽ hyperboreis gentẽ. Sedes illi nemora.Alimẽta baccæ.Capillus iuxta fœminis uirisqꝫ in probo existimatur.Ritus clæmentis.Itaqꝫ sacros haberi narrant inuiolatosqꝫ esse etiam feris accollarum populis.Nec ipsos modo:sed illos etiam qui ad eos perfugerint.Vltra eos plane iam scythæ cimerii:cisianthi:georgi:& amazonũ gens.Hæc usqꝫ ad caspiũ & hircaniũ mare.Nãqꝫ id erumpit scythico occeano in aduersa asiæ pluribus nominibus accolarũ appellatũ celeberrimis duobus caspio & hircano.Nõ minus hoc esse q̃ pontum euxinũ Clytarchus putat.Eratosthenes ponit & mẽsuram ab exortu ad meridiẽ p cadusiæ & albaniæ orã quinquies quadringẽta stadia:inde p aratiaticos. amarbos hyrcanos:ad ostiũ zoni fluminis quater octingenta stadia.Ab eo & ostiũ laxatisum mille quadraginta. Quæ summa efficit quindecies.lxxv.mil.pas.Artemidorus hinc detrahit.xxv.mil.pas.Agrippa caspiũ mare gentesque quæ circa sunt:& cum iis armeniam disterminans ab oriente occeano serico:& ab occidente caucasi iugis:a meridie tauri a septẽtrione occeano scytico patere qua cognitũ est.ccccxc.M.pas. in longitudinem.ccxc.mil.in latitudinẽ prodidit.Nõ desunt uero qui eius maris uniuersum circuitũ a freto.xxv.mil.pas.tradunt.Irrũpit autẽ arctis faucibus in longitudinẽ spatiosis.At ubi cœpit in latitudinem pandi:lunatis obliquat̃ cornibus uelut:ad mæotium lacum ab ore discedẽs scythici arcus ut auctor est.M.Varro similitudine.Primus sinus appellat̃ scythicus :utrunqꝫ enim accolunt scythæ : & per angustias inter se cõmeant.Hinc nomades & sauromatæ multis nominibus:illinc abzoæ non paucioribus . Ab introitu dextra mucronem ipsum facium tenent udini:scythaꝶ populus.Deide per orã albani(ut ferunt) ab Iasone orti.Ante quos mare quod est albanũ nominat̃.Hæc gens superfusa montibus caucasiis ad cyrũ amnem armeniæ confiniũ atqꝫ hyberiæ descendit ut dictum est.Super maritima eius udinorũqꝫ gente sarmatæ:utidorsi:aroteres prætendunt̃.Quoꝶ a tergo indicate iam amazones sauromatides.Flumina p albaniam decurrunt in mare cassios & albanos . Deinde cãbyses in caucasiis ortus montibus:mox cyrus in coraxicis ut diximus.Oram oẽm a caucaso præaltis rupibus in accesso patere. ccccxxv.passuum auctor est Agrippa.A cyro caspiũ mare uocari incipit: accollunt caspii . Corrigendus est error in hoc loco multoꝶ:& eoꝶ etiã qui in armenia res proxime cum Corbulone gessere . Nãqꝫ ii caspias appellauere portas hyberiæ:quas caucasias diximus uocari.Situsqꝫ depicti & inde missi hoc nomen inscriptum habent.Et Neronis principis cõminatio ad caspias portas tendere dicebat̃: cum peteret illas:quæ per hiberiam in sarmatas tendunt uix ullo propter appositos montes aditu . Ad caspium mare sunt aliæ caspiis gentibus iunctæ:quod dignosci nõ potest nisi in comitatu rerũ Alexandri magni Namque persarum regna quæ nunc parthorum intelligimus inter duo maria persicum & hyrcanum caucasiis iugiis attolluntur utrinqꝫ per deuexa laterum.Armeniæ maiori a frontis parte quæ uergit in commagenem sophene ut diximus copulatur:eique adiabene assiriorum initium . Cuius pars est arbelitis:ubi Darium Alexander debellauit ꝓxima syriæ.Totã eam macedones mygdoniam cognominauerunt a similitudine.Oppida Alexandria:item antiochia:quam nysibim uocant.Abest ab artaxatis. dccl.mil.pas.Fuit & ninus imposita tigri ad solis occasum spectans quondam clarissima. Reliqua uero fronte qua tendit ad caspium mare atrapatenæ:ab armenia opene regione discreta araxe . Oppidũ eius gazæ ab artaxatis quadringenta quinquaginta mil.pas.Totidem ab ecbathanis medoꝶ:quorum pars sunt atrapateni.

Media caspiæ portæ caucasiæ. CA. XIIII.

Cbatana caput mediæ est.Seleucus rex condidit.A seleucia magna.dccl.mil.pas.a portis uero
e caspiis.xx.mil.Reliqua mediorum oppida phausya & aganzua:apamea raphane cognominata.Causa portarum nominis eadẽ quæ:supra:interruptis angusto transitu iugis:ita ut uix singula meent plaustra:longitudine.viii.mil.pas.toto opere manufacto.Dextra leuaque ambustis similes impendent scopuli sitiente tractu per.xxxviii.mil.pas.Angustias impedit corriuatus salis e cautibus liquor:atqꝫ eadem emissus.Præterea serpentium multitudo nisi hyeme transitum non sinit.

Gentes circa hyrcanum mare. CA. XV.

Diabenis cõnectunt̃ carduci quondã dicti:nunc gordyænos præfluente tigri:hyspratitæ pare
a redoni appellati qui tenent caspias portas.Iis a latere occurrunt altero deserta parthiæ & cythenis iuga.Mox eiusdem parthiæ amœnissimus situs qui uocat̃ choara.Duæ urbes ibi parthorum appositæ quondam medis cauliope:& alia in rupe issatis quondam.Ipsius uero parthiæ caput hecatompylos adest a portis.cxxxiii.mil.pas.Ita parthorum quoque regna foribus discluduntur.Egressos portis excipit protinus gens caspica ad littora usque:quæ nomen portis & mari dedit.Leua montosa.Ab ea gente retrorsus ad cyrum amnem produntur.ccxx.mil.pas.Ab eodẽ amne si subeatur ad portas.dcc.mil.pas.Hunc enim deinde cardinem Alexandri Magni itinera fecere.Ab iis portis ad indiæ prĩcipium stadia.xv.dc.lxxx.mil.procedendo ad bactra oppidum:quod appellant zariaspa milies tria milia.dcc.mil.Inde ad iaxartem amnem.v.mil.

Item gentes. CA. XVI.

a Caspiis ad orientẽ uersus regio est zapauortene dicta & in ea fertilitatis inclytæ locus dareium mons:gẽtes tapyri:anariaci:stauri:hyrcani:a quoꝶ littoribus idẽ mare hyrcanium uocari in

cipit a flumine fideri.Citra id amnes maxeras:ftrator oia ex caucafo.Sequitur regio margine apricitatis inclytæ:fola in eo tractu uitifera.Vndiq; infula montibus amœnis:ambitu ftadiorum mille quingẽtorum : difficilis aditu propter harenofas folitudines per.cxx.mil.paſ.& ipfa contra parthium tractum fita.In qua Alexander Alexandriam condiderat:qua diruta a barbaris.Antiochus Seleuci filius eodem loco reftituit feleuciam. Nam interfluẽte margo qui corriuatur in zotale.Is maluerat illam Antiochiã appellare.Vrbis amplitudo circuitu.lxx.ftadiis.In hanc Orodes Romano craffana clade captos deduxit.Ab huius excelfi per caucafi protenditur ad bactros ufque gens mardorum fera fui iuris.Ab eo tractu gentes ochani chomari:berdrigei:pharmacotropi:bomarei:coamani:marucæi:mardrieni:iatii.Flumina mandrum:cridinum.Vltraque chorafmi:gandari:atafini:paricani:farangæ:parrafini : martiani: nafotiani aorfi gelæ:quos græci cadufios appellauere:matiani.Oppidũ heraclea ab Alexandro conditũ: quod deinde fubuerfum ac reftitutum Antiochus achaida appellauit.Derbites:quorum medios fines fecat oxus amnis ortus in lacu oaxo.Syrmatæ:oxii:tagæ:bateni:faraparæ:bactri quorum oppidum zariafpe:quod poftea bactrum a flumine appellatum eft.Gens hæc optinet aduerfa montis paropamifi: & aduerfus fontes indi.Includitur flumine ocho.Vltra fogdiani oppidum panda:& in ultimis eorum finibus Alexandria ab Alexandro magno cõditum oppidũ:Aræ ibi funt ab Hercule & Libero patre cõftituæ.Item Cyro & Semiramide atq; Alexandro.Finis omniũ eoꝝ ductus ab illa parte terrarum includente flumine iaxartæ:quod fcythæ fylin uocant. Alexander militefque eius tãnain putauere effe. Tranfcendit eũ amnem Dæmonas Seleuci & Antiochi regnũ dux:quem maxime fequimur in is:arafque Appollini dydimeo ftatuit.

Scytarum gentes. CA. XVII.

Ltra funt fcytarum populi.Perfæ illos facas uniuerfos appellauere a proxima gente. Antiqui arameos.Scythæ ipfi pfas chorfaros:& caucafum montẽ graucafum:hoc eft niue candidum. Multitudo populoꝝ inumera:& quæ cũ parthis ex æquo degat.Celeberrimi eoꝝ facæ: maffagetæ:dahæ:effedones:ariacæ rhimnici:perfithomoti:hifti:edones:camæ:camacæ: euchatæ : cotieri: antariani:pialæ:arimafpi:antea cacidiri:afæi:oetei.Ibi napei interiffe dicuntur & appellæi. Nobili apud eos flumina mãdragreum:& cafpafum.Nec in alia parte maiorẽ auctorum inconftantiam credo propter innumeras uagafq; gentes.Hauftum ipfius maris dulcem effe:& Alexander magnus prodidit : & M.Varro talem prælatum Pompeio iuxta res gerenti mithridatico bello magnitudine haud dubie in fluẽtium amnium uicto fale. Adiicit idem pompei ductu exploratum in bactros.vii.diebus ex idia peruenire ad icarum flumen:qđ in oxum influat.Et ex eo per cafpium in cyrũ fubuectos.Et qnq; non amplius diebus terreno itinere ad phafin in põtum indicas poffe deuehi merces.Infulæ toto eo mari multæ.Vulgata una maxime tazata.A cafpio mari fcythicoq; occeano in eam curfus inflectif ad orientẽ cõuerfa littoꝝ fronte.Inhabitabilis eius prima pars a fcythico promontorio ob niues.Proxima inculta fæuitia gentiũ:antrophagi fcythæ infidẽt humanis corporibus uefcẽtes.Ideoq; iuxta uaftæ folitudines ferarũq; multitudo haud diffimilẽ hominũ imanitatẽ obfidens.Iteꝝ deinde fcythæ:iterũq; deferta cum beluis ufq; ad iugũ incumbẽs mari quod uocãt tabin.Nec ante dimidiã ferme lõgitudinẽ eius oræ quæ fpectat æftiuũ orientẽ inhabitatur illa regio.Primi funt hominũ q nofcãtur:feres lanitio filuarum nobiles:perfufam aqua depectentes frondium caniciem.Vnde geminus fœminis noftris labor redordiẽdi fila:rurfumq; oftendi tam multiplici opere tam longinquo orbe penitus ut in publico matrona tráflu ceat.Seres mites qdẽ:fed & ipfis feris perfimiles.Cœtũ reliquoꝝ mortaliũ fugiũt:cũ cõmertia expetant Primũ eoꝝ nofcitur flumẽ pfitaras:proximũ carabi:tertiũ lanos:a quo promontoriũ:chryfe finus cyrnaba flumẽ:attanos finus.Et gens hominum attacorum apricis ab omni noxio afflatu feclufa collibus: eadẽ qua hyperborei degũt:tẽperie.De iis priuatim cõdidit uolumen Amometus:ficut Ecateus de hyperboreis.Ab attocoris gentes unni & thocari:& iã indorũ cafiri itrorfus ad fcythas uerfi humanis corporibus uefcunt.Nomades quoq; indiæ uagant.Sunt q ab aqlone cõtingi ab ipfis & cyconas dixere: & bryfanos.Sed inde(ut plane cõfentiũt oẽs)emodi mõtes affurgũt.Indorũq; gens incipit nõ eo tantũ mari adiacẽs:ueꝝ & a meridiano qđ indicũ appellauimus quæq; pars oriẽti aduerfa recto prætẽdit fpatio ad flexũ & initiũ indici maris.xviii.lxxv.mil.paf.colligit.Deinde qua flectit in meridiẽ.xxiiii.lxxv.mil. paf.ut Eratofthenes tradit ufque ad indum qui eft ab occidente finis indiæ. Complures autem totam ipfius longitudinem.xl.dierum noctiumque uelifico nauium curfu determinauere.Et a feptentrione ad meridiem.xxviii.l.milia paf.Agrippa longitudinis.xxxiii.milia.latitudinis.xxiii.mil.prodidit.Poffidonius ab æftiuo folis ortu ad hybernum exortum metatus eft.Eam aduerfam galliæ ftatuens:quam ab occidente æftiuo ad occidentem hybernum metabatur totam a fauonio.Itaque obuerfam eius uenti afflatu iuuari indiam falubremque fieri haud dubia ratiõe docuit.Alia illius cæli facies.Alii fyderum ortus.Binæ meffes in anno.Binæ æftates media inter illas hyeme etefiarum flatu.Noftra uero bruma li.Lenes ibi auræ.Mare nauigabile.Gentes & urbes innumerabiles:fiquis omnes perfequi uelit. Eteni patefacta eft non modo Alexandri magni armis regumque qui ei fucceffere:circumuectit etiam in hyrcanum mare & cafpium Seleuco & Antiocho : præfectoque claffis eorum Patrocle. Verum & aliis auctoribus græcis qui cum regibus indicis morati funt : ficut Megafthenes & Dionyfius a Philadelpho miffus eft ea caufa uires quoque gentium prodidere. Aon tamen deeft diligentiæ locus : adeo diuerfa & incredibilia traduntur. Alexandri Magni comites in eo tractu indiæ quem fubegerant fcripferunt quinque mil. oppidorum fuiffe : nullum cominus gentium.ix. Indiamque tertiam partem effe terrarum omnium.multitudinem gentium innumerã probabili fane ratione.Indi enim ꝑpe

gentiū ſoli nunq̄ emigrauere finibus ſuis.Colliguntˀ a Libero patre ad Alexandrum magnum reges eo
rum.cliii.annis.vi.mil.ccccii.adiiciunt & menſes tres.Amnium mira uaſtitas.Proditˀ Alexādrū magnū
nullo die minus ſtadia ſexcenta nauigaſſe in indo:nec potuiſſe ante mēſes quinque enauigare adiectis
paucis diebus:& tamen minorem gange eſſe conſtat.Seneca etiam apud nos Megaſthenes tētata indiæ
commentatione.lx.amnes eius prodidit.Gētes duodeuiginti cētumq;.Par labor ſit mōtes enumerare.
Iunguntur inter ſe manus:hemodus:paropamiſus.caucaſus.p.a.R.a.quibus tota decurrit in planitiem
immenſam & ægypto ſimilem. Verum ut terrena demonſtratio intelligatur.Alexandri magni ueſti/
giis inſiſtamus.Diognetus & Beton itinerum eius menſores ſcripſere a portis caſpiis hecatompylō par
thoꝝ quot diximus milia eſſe.Inde Alexandriam arion:quā urbem is rex condidit.d.lxxv.mil.inde ad
prophthaſiamdrāgarum.cxcix.mil.ad arachoſiorum oppidum.d.xv.mil.inde orthoſpanum.ccl. mil.
inde Alexandri oppidum.l.mil.in quibuſdam exemplaribus diuerſi numeri reperiūtur.Hāc urbē ſub
ipſo caucaſo eſſe poſitam.Ab ea ad flumen chepta & oppidū indorū peucolaitin.ccxxvii.mil.inde ad flu
men indum & oppidum taxilla.lx.mil.ad hyſpaſin fluuium clarum.cxx.mil.ad hiſpaſin non ignobilio
rem.lxix.cccxc.mil.qui fuit Alexandri itinerum:terminus exuperato tamen amne ariſque in aduerſa ri
pa dicatis.Epiſtolæ quoque regis ipſius conſentiunt his.Reliqua inde Seleuco Nicanori peragrata ſunt
ad heſidrum.clxviii.mil.dianumē amnem tantūdem.Exemplaria aliqua adiiciunt.v.mil.paſ.īde ad gā
gem.cxii.mil.ad rhodapham.clxix.mil.Alii.ccc.mil.xxv.mil.in hoc ſpatio produnt ad calinipaxa oppi/
dum.lxvii.d.alii.cclxv.mil.inde ad confluentem iomanis amnis & gangis.dc.xxv.mil.Plerique adiici/
unt.xiii.mil.ad oppidumque palibotra.ccccxxv.Ad oſtium gangis.dcxxxviii.mil.d.gentes quas memo
rare non pigeat a montibus hemodis:quorum promontorium hymaus uocatur:incolarum lingua ni
uoſum ſignificante:iſari:coſyri:izgi:& per iuga chiſotoſagi:multarumq; gentium cognomen bracma/
næ:quorum macco calingæ flumina pumas & cainas:quod in gangem influit ambo'nauigabilia.Gen/
tes calingæ proximæ mari:& ſupra mandei:malli:quorum mons mallus tractuſque eius finis ganges

Fluuius ganges. CA. XVIII.

Vnc alii incertis fontibus ut nilum:rigantemq; uicina eodem mō:alii in ſcythicis montibus
h naſci dixerunt.Influere in eū.xix.amnes.Ex iis nauigabiles præter iam dictos Canucham ua/
mā:erranoboan coſoagū ſoan.Alii cū magno fragore ipſius ſtatim fontis erumpere:deiectūq;
per ſcopuloſa & abrupta ubi primum molles planities contingat ī quodam lacu hoſpitari : inde lenem
fluere:ubi minimum.viii.mil.paſ.latitudine:ubi modicum ſtadiorum.c. Altitudine nuſq̄ minore pa.
xx.mil.

Gentes indiæ. CA. XIX.

Ouiſſimæ gentes gādaridū:calignaꝝ.Regio ptalis uocatur.Regi.lxx.mil.peditū:equites mil/
n le:elephanti.dcc.in procinctu belloꝝ excubant.Namq; uita mitioribus populis indoꝝ multi
partita degitˀ.Alii tellurē exercēt.militiā alii capeſſunt:merces alii ſuas euehunt : res externas
inuehūt res publicas optimi ditiſſimiq; tēperāt.Iudicia reddūt.Regibus aſſident.Quintum genus cele
bratæ illic & prope in religionē uerſæ ſapientiæ deditū:uoluntaria ſemper morte uitam accēſo prius ro
go finit.unū ſuper hoc eſt ſemiferum ac plenum laboris immenſi:a quo ſupradicta continentur uenan
di elephantes domandiq;.Iis arant.Iis inuehunt.Hæc maxime nouere pecuaria.His dimicant:militātq;
pro finibus.Delectum in belua uires & ætas atq;magnitudo faciūt.Inſula in gange eſt magnæ amplitu
dinis gentem continens unam modogalicam noīe.Vltra ſiti ſunt modubæ molindæ.Vbere cū oppido
eiuſdē noīs magnifico modroeſi:præti:caliſſæ:ſaluri:ſaſſulæ:colubæ:orcuſæ:alabi:taluctæ.Rex hoꝝ pe
ditū.l.mil.equitum.iiii.milia elephantoꝝ.cccc.in armis habet.Validior deinde gens andaræ plurimis
uicis.xxx.oppidis:quæ muris turribuſq; muniuntur.Regi præbet peditū.c.milia:equitū duo milia:ele
phantos .mille.Fertiliſſimi ſunt auri:dardæ ſetæ uero argenti.Sed omniū in india prope nō mō in hoc
tractu potentā claritatēq; antecedunt praſi ampliſſima urbe ditiſſimaq; palybotra . Vnde quidā ipſam
gentē palybotros uocant:īmo uero tractum uniuerſum a gange.Regi eorum deditum ſexcenta milia:
equitū.xxx.milia:elephantoꝝ.ix.milia per oēs dies ſtipendiantur . Vnde coniectatio ingens opum eſt.
Ab iis in interiore ſitu monedes & ſuari.quorum mons maleus:in quo umbræ ad ſeptentrionē cadūt
hyeme:æſtate in auſtrū per ſenos menſes.Septētriones eo in tractu ſemel in anno apparere:nec niſi.xv.
diebus.Betō auctor eſt. Hoc idē pluribus locis indiæ fieri Megaſthenes.Auſtrinum polum indi drama
ſa uocant.Amnis iomanes per gangem & palybothros decurrit.Inter oppida methora & cyriſo borca.
A gange uerſa ad meridiem plaga tinguntur ſole populi iam quidem infecti nondum tamen æthiopū
modo exuſti:quantum ad indum accedunt:tantum colore præferunt ſydus.Indus ſtatim a praſiorum
gente quoꝝ in mōtanis pygmei traduntur.Artemidorus īter duos amnes.xxi.mil.paſ.ītereſſe tradit.

Indus fluuius. CA. XX.

Ndus ſandus ab incolis appellatus in iugo caucaſi montis quod uocatur paropanyſus aduer/
i ſus ſolis ortum effuſus:& ipſe undeuiginti recipit amnes.Sed clariſſimos hydaſpen quattuor
alios afferentem:cantabram tres.Per ſe uero nauigabiles aceſinum & hypaſin quadam tamen
aquarum modeſtia nuſquam latior quinquaginta ſtadiis:aut altior.xv.paſſ.ampliſſimam inſulam effi
ciens:quæ praſiane nominatur:& aliam minorem quæ patale.ipſe per.xii.xl.paſ . pauciſſimis auctori/
bus nauigatus:& quodam ſolis comitatu in occaſum uerſus occeano infunditur.Menſuram in ora ad
eum ponam ut inuenio generatim:quāq̄ inter ſe nullæ congruant.Ab oſtio gangis ad promontoriū ca
lingon & oppidum dandagula.dccxxv. mil.paſ.Ad tropina.xii.mil.xxv.ad perimulæ promontorium

ubi est celeberrimum indiæ emporium.dccl.ad oppidum in insula quā supradiximus patalam.dcxx. mil.pas.Gentes montanæ inter eum & iomanem cesi:cetriboni siluestres.Deinde megallæ quoq; regi quingenti elephanti peditum & equitum numerus incertus.Chrysei:parasangæ:asangi:tigri fera scatētes.Armant peditum.xxx.mil.elephantos.ccc.equites.dccc.Hos includit indus montium corona circundatos & solitudinibus.dcxxv.mil.Infra solitudines dari:suræ. Iterumque solitudines per.clxxxvii mil pas.plerumq; harenis ambiētibus haud alio modo q̄ insulas mari:infra deserta hæc maltecoræ:singæ marohæ:rarungæ:moruntes & masuæ:pangungæ:ialii.Hi montium qui perpetuo tractu occeani oram tenent:incolæ liberi &regnum expertes multis urbibus montanos optinent coles.Nareæ deinde quos claudit mons altissimus indicorum capitalia.Huius incolæ alio latere late auri & argenti metalla fodiunt.Ab iis oraturæ.Quorum regi elephanti quidem.x.milia.Sed ample uires peditum. Varetatæ qui sub rege elephantos non alunt fiducia equitum peditumque.Odomboeræ:salabastræ horatæ urbe pulchra fossis paulstribus munita:per quas crocodilli humani corporis auidissimi aditum nisi ponte non dant. Et aliud apud illos laudatur oppidū automela impositū littori quinque amnium ī unum confluente concursu emporio nobili.Regi eorum elephantos mille.dc.peditum.cl.equitum quinque Pauperior charmarum rex elephantos.lx.paruasque reliquas uires habet.Ab iis gens pande sola indorum regnata fœminis.Vnam Herculi sexus eius genitam ferunt:ob idque gratiorem regno donatam præcipuo.Ab ea deducentis originem imperitant.ccc.oppidis:peditum.cl.milia: elephantis quingētis. Post hanc trecentarum urbium syrieni:derangæ:posingæ:buzæ.gogiarei:umbræ:nereæ:brancosi:nobundæ:cocondæ:nesei:pedatritæ:salobriasæ:olostræ:patalam insulam attingentes:a cuius extremo littore ad caspias portas.xviii.xxv.mil.produntur.Hinc deinde accollunt indum aduersus eos euidenti demonstratione amatæ:bolingæ:gallitalutæ:dimuri:megari:ordabæ.mesæ:abhisuri:syleni.Mox deserta in.ccl.mil.pas.Quibus exuperatis organagæ:abaortæ:sibaræ : suertæ:& ab iis solitudines prioribus pares.Dein sarophages:sorgæ:baragomatæ:umbritæq;.quoq;.xii.nationes singulisq; binæ urbes.Aseni trium urbium incolæ.Caput eoq; bucephala Alexandri regis equo:cui fuerat hoc nomen ibi sepulto cōditum.Mutani super hos caucaso subiecti.Soleadæ:sondræ:transgressisq; indū:& cū eo decurrentibus samarabiæ:sambraceni:brisabritæ:orsiandi.xeni taxilæ:cū urbe celebri.Iam in plana demisso tractu cui uniuerso nomen amandræ.Populi quattuor peucolaitæ:arsagalitæ:geretæ:asoi.Etenim pleriq; ab occidente non indo amne determinant:sed adiiciunt quattuor satrapias gedrosos : arachotas : arios paropamissadas lasdas.

Arii & iunctæ gentes. CA. XXI.

Vltimo fine cophete fluuio:quæ omnia ariorum esse aliis placet.Necnon & nysiam urbem pleriq; indiæ ascribunt:montemq; meq; Libero patri sacrū.Vnde origo fabulæ Iouis femine editum.Item aspigonas gentē uitis & lauri & buxi pomorūq; omnium in græcia nascentiū fertilem.Quæ memoranda & prope fabulosa de fertilitate terræ ac genere frugum arborumq; aut ferarū aut uolucrum & aliorum animalium traduntur:suis quæq; locis in reliqua parte operis commemorabuntur.Quattuor uero satrapiæ mox paulo ad taprobanam insulam festinante aīo.Sed ante sunt aliæ patalæ q̄ significauimus in ipsis faucibus indi triquetra figura.ccxx.mil.pas.latitudine.Extra ostium indi chrysæ & argyræ fertilles metallis ut credo.Nam quod aliqui tradidere aureum argentumq; iis solum esse haud facile crediderim.Ab iis.xx.mil.pas.crocale.Ab ea.xii.mil.pas.bibaga ostreis & conchiliis referta.Deinde toralliba.ix.mil.pas.a supradicta multæq; ignobiles.

Taprobane insula. CA. XXII.

Taprobanem alterum orbem terrarum esse diu existimatum est antichthonū appellatiōe. Vt liqueret insulā esse Alexandri magni ætas resq; præstitere.Onesicritus classis eius præfectus elephantos ibi maiores bellicosioresque q̄ in india gigni scripsit.Megasthenes flumine diuidi: incolasq; palæogones appellari:auri margaritarūq; grandium fertiliores q̄ indos.Erathostenes & mensurā prodidit longitudinis.vii.mil.stadioq;.Latitudinis.v.mil.nec urbes esse:sed uicos septingentos. Incipit ab eoo mari inter ortum occasumq; solis indiæ prætenta:& quondā credita.xx.dieq; nauigatione a prasiana gente distare:mox quia papyraceis nauibus armamentisq; nili peteret ad nostrarum nauium cursus.vii.dierum interuallo taxato.Mare interest uadosum:senis nō amplius altitudinis passibus : sed certis canalibus adeo profundum ut uallæ anchoræ sidant:ob id nauibus utrinq; proræ:ne per angustias aluei circūagi sit necesse.Sydeq; in nauigando nulla obseruatio.Septētrio non cernitur. Sed uolucres secum uehunt emittentes sæpius:meatūq; earū terras petentium comitant.Nec plusquam ternis mensibus in anno nauigant.Cauent a solstitio maxime.c.dies tūc illo mari hyberno. Hactenus a priscis memorata.Nobis diligentior notitia.Cladii principatu contingit.Legatis etiam ex insula aduectis.Id accidit hoc modo.Annii Plocamii qui maris rubri uectigal a fisco redemerat libertus:libertus circa arabiam nauigans aquilonibus raptus præter carmaniam quintodecimo die hippuros portum eius inuectus hospitali regis clæmentia sex mensium tempore imbutus alloquio percōtanti postea enarrauit romanos:& Cæsarem mirum inmodum in auditis iusticia:ille suspexit q; pares pondere denarii essent in captiua pecunia:cum diuersæ imagines indicarent a pluribus factos.Et hoc maxime sollicitatus ad amicitiam legatos quattuor misit principe eorum Rhachia.Et iis cognitum.d.esse oppida:portum contra meridiem appositum oppido palesimundo omnium ibi clarissimo ac regia.cc.pas. Lebis stagnum intus megisba.ccc.lxxv.mil.pas.ambitu insulas pabuli tantum fertiles complexum. Et ex eo duo amnes erumpere palesimundum iuxta oppidum eiusdem nominis influentē in portum tribus alueis.v.stadio

rũ arctiſſimo.xv.ampliſſimo.Alterum ad ſeptẽtrionẽ indiamq uerſus cydara nomine. Proximũ eſſe
indiæ promontorium:quod uocatur colaicum quatridui nauigatione medio in curſu ſolis iſula incur
rente.Mare id colore peruiridi:præterea fruticoſum arboribus iubas earum gubernaculis deterrenti/
bus.Septẽtriones uergiliaſq apud nos ueluti in nouo cælo mirabantur.Lunam quidem apud ipſos nõ
niſi ab octaua ad.xv.ſupra terram aſpici fatentes.Canopum lucere noctibus ſydus ingẽs & clarum.Sed
maxime mirum iis erat umbras ſuas in noſtrum cælum cadere non in ſuum:ſolemque a leua oriri &
in dextra occidere potiuſq̃ e diuerſo.Idem narrauere latus inſulæ quod prætenderet idiæ.x.mil.ſtadio/
rum eſſe ab oriente hyberno ultra montes emoros.Seras quoq ab ipſis aſpici:notos etiam commer/
tio patrem mabaciem commeaſſe eo aduenis ibi feras occurſare.Ipſos uero excedere hominum magni
tudinem:rutulis comis:ceruleis oculis:oris ſono truci nulli commertio linguæ.Cætera eadem quæ no
ſtri negociatores.Fluminis ulteriore ripa merces poſitas iuxta uenalia tolli ab iis ſi placeat permutatio
nõ aliter odio triſtioræ luxuriæ q̃ ſi perducta mens illuc uſq cogitet qd & quod petat̃ & quare. Sed ne
taphrone quidem q̃uis extra orbem a natura relegata noſtris uitiis caret:aurum argentumque & ibi in
precio.Marmor teſtudinis ſimile.Gemmæ margaritæque in honore multo præſtantiores.Et totus lu
xuriæ noſtræ cumulus ipſorum opes maiores eſſe dicebant:ſed apud nos opulentiæ maiorem uſum.
Serum nemini.Ne in diem aut interdiu ſomnum.Aedificia modice ab humo extantia.Annonam nun
quam augeri.Non foralites ue eſſe.Coli Herculem.Eligi regem a populo ſenecta clæmẽtiaque liberos
non habentem:& ſi poſtea gignat abdicari:ne fiat hæreditarium regnum.Rectores ei a populo.xxx.da/
ri:nec niſi plurium ſententia quemq̃ capite damnari:ſic quoq appellationem eſſe ad populum.Lxx.iu/
dices dari:ſi liberent ii reum amplius.xxx.iis nullam eſſe dignationem grauiſſimo probro.Regi cultũ
Liberi patris:cæteris arabum.Regem ſiquid delinquat morte mulctari nullo interimente:ſed aduerſan
tibus cunctis & cõmertia etiam ſermonis negantibus.Foſta uenatione abſumi.Gratiſſimam eam tigri
bus elephantiſque conſtare.Agros diligenter coli.Pomis abundare:Eſſe in piſcatu uoluptatẽ:teſtudinũ
maxime:quarum ſuperficie familias habitantium contegi tanta reperiri magnitudine.Vitam hominũ
centum annis modicam.Hæc comperta de taprobane.Quattuor ſatrapiæ quas in hunc locum diſtuli/
mus ita ſe habent. Capiſſenæ:dariti:carmania. CA. XXIII.

Proximis indo gentibus montana capiſſenæ habẽt capiſſam urbem:quam diruit Cyrus.Ara/
a chosia cum oppido & flumine eiuſdem noĩe:quod quidam Cophen dixere a Semiramide cõ/
ditum.Amnis hermãdus præfluẽs ꝑ abeſten arachoſioꝝ.Proximos iis a meridie ad partẽ ara
chataꝝ faciunt gedroſos:& ſeptentrione paropamiſſadas.Cartana oppidũ ſub caucaſo:quod poſtea ce/
crogonis dictũ.Hæc regio eſt ex aduerſo bactrianoꝝ.Deinde eius oppidum Alexandria a conditore di/
ctum:Syndraci:daugalæ:parapianæ:cantaces:magi.Ad caucaſum cadruſi oppidum ab Alexandro con
ditum.Infra hæc oĩa ora arbindo.Ariana regio ambuſta feruoribus:deſertiſq circundata. Multa tamẽ
interfuſa opacitate cultores congregat circa duos maxime fluuos tonderon & aroſapen. Oppidum ar/
tacna arius amnis:qui præfluit Alexandriam ab Alexandro conditã.Patet oppidũ ſtadia.xxx.multoque
pulchrius(ſicut Atracinus tradit)artacabane.Item ab Antiocho munitum ſtadia.l.Deinde doriſcigens.
Amnes pharnacotis:oppradus:prophthaſia.Oppidum zaraſparum drangæ:argetæ:zarangæ:gedruſi.
Oppida peucolais: lymphorta: methoricum: deſerta.Amnis manain.Auguttiri gens. Flumen boru.
Genſurbi flumen nauigabile ponamus pandoꝝ finibus:item caberon forarũ oſtio portuoſus. Oppidũ
cũdrigrãma. Flumen cophes influunt in enm nauigabilia ſadarus:paroſpus:ſodinus.Ariane partem eſ/
ſe dararin aliqui uolunt:menſuramq produnt utriuſq longitudine.xix.l.miliũ paſſuum:latitudine di/
midio minorẽ q̃ indiæ.Alii gedruſos & ſyrios poſuere per.clxxxiiii.mil paſ.mos ichthiophagos.Oritas
propria nõ indoꝝ lingua loquẽtes ꝑ.cc.mil.paſ.inde poſuere arbioꝝ gentẽ per.cc.mil.paſ. Ichthiopha/
gos omnes Alexãder uetuit piſcibus uiuere.Vltra deſerta deinde carmania:ac perſis atq arabia.Sed pri
uſquam hæc generatim ꝑſequamur:indicare cõuenit quæ prodit Oneſicritus claſſe Alexandri circũue
ctus in mediterranea perſidis & indiæ narrata proxime a iuba.Deinde eam nauigationem quæ his ãnis
cõperta ſeruatur hodie.Oneſicriti & Nearchi nauigatio nec noĩa habet manſionũ nec ſpatia.Primũque
xylenopolis ab Alexandro condita unde cœperũt exordium.Iuxta quod flumẽ aut ubi fuerit non ſatis
explanat̃.Hæc tamen digna memoratu produnt̃.Ab iis oppidũ a Nearcho conditũ in nauigatione ea.
Flumen nabrũ nauiũ capax contra inſulam diſtans.lxx.ſtadiis.Alexãdria cõdita a Leonato iuſſu Alexã/
dri in finibus gentis. Argenuus portu ſalubris.Flumen tuberum nauigabile:circa quod parire.Deinde
ichthiophagi tam longo tractu ut.xx.dierum ſpatio prænauigauerint inſulã:quæ ſolis appellatur:& ea/
dem cubile nympharum rubens:in qua nullũ nõ animal abſumitur icertis cauſis.Origens.Flumen car
maniæ hytanis portuoſum & auro fertile.Ab eo primũ ſeptẽtriões apparuiſſe adnotauere. Arcturum
nec omnibus cerni noctibus nec totis unq̃.Achemenide uſq illo tenuiſſe.Aeris & ferri metalla & orſi/
nici & minii exercere.Inde promontorium carmaniæ eſt.Ex quo in aduerſo ora ad gentem arabiæ ma
cas traiectus diſtat.l.mil.paſ.inſulæ tres:quarum organa tantum habitatur a coſa a continenti.xxv.mil.
paſ.inſulæ quattuor intimo in ſinu ante perſida.Circa has hidri marini uicenum cubitorum adnatan/
tes terruere claſſem:inſula acrotadus:item gauratæ:in quibus chiana gens.Flumen hyperis in medio ſi
nu perſico onerariarum nauiũ capax.Flumen ſitiogagus:quo paſargadas ſeptimo die nauigatur. Flu/
men nauigabile phirſtimus.inſula ſine nomine. Flumen granius modicarum nauium capax per ſuſia
uem fluit.Dextera eius accollunt deximontani:qui bitumen perficiunt.Flumen Oroatis oſtio difficili

niſi peritis:inſulæ duæ partæ inſule uadoſa nauigatio paluſtri ſimilis.Per euripos tamen quoſdam pera
gitur.Oſtium euphratis.Lacus quem faciunt euleus & tigris iuxta cariacem:inde tiguſuſa.Feſtos dies
ibi agentem Alexandrum inuenerunt ſeptimo menſe poſtq̃ digreſſus ab iis fuerat patalis tertio nauiga
tionis.Sic Alexandri claſſis nauigauit.Poſtea a ſyagro arabiæ promontorio patalen fauonio quem hy/
palum ibi uocant peti certiſſimum uidebatur.xiii.mil.xxxii.paſ.æſtimatione.Secuta uero ætas propio/
rem curſum tutioremque indicauit ſi ab eodem promontorio zizerum amnem portum indiæ pete/
ret.Diuque ita nauigatum eſt:donec compendia inuenit mercator:lucroque india admota eſt.Quip/
pe omnibus annis nauigatur ſagittariorum cohortibus impoſitis.Etenim pyratæ maximæ infeſtabãt.
Nec pigebit totum curſum ab ægypto exponere nunc primum certa notitia pateſcente.Digna res nul/
lo anno minus hic quingenteſimis imperii noſtri exhauriente india & merces remittẽte:quæ apud nos
centuplicato ueniant.Mille millibus paſ.ab Alexandria abeſt oppidum Helipolis:Inde nauigant nilo
coptum.ccciii.mil.paſ.qui curſus eteſiis flantibus peragitur.xv.diebus.A copto camelis iter aquationũ
ratione manſionibus diſpoſitis.Prima appellatur hydreum.xxxii.Secunda in monte diei itinere.Tertia
in altero hydremate a copto.xcv.Deinde in monte.Mox ad hydreum Appollinis a copto.clxxxiiii.mil.
paſ.Rurſus in monte.Mox ad nouum hydreum a copto.ccxxxiii.paſ.Eſt & aliud hydreũ uetus.Troh/
lodyticum nominatur:ubi præſidium excubat diuerticulo duum milium.Diſtat a nouo hydremate
quattuor mil.paſ.Inde berenice oppidum ubi portus rubri maris a copto.cclviii.paſ.Sed quia maior
pars itineris conficitur noctibus propter æſtus:& ſtatim die abſumuntur totum a copto berenicen
iter duodecimo conficitur die.Nauigare incipiunt æſtate media ante canis ortum:aut ab exortu proti/
nus.Veniuntque circiter.xxx.die ocelin arabiæ:aut canan thuriferæ regionis.Eſt & tertius portus:qui
uocatur muza:quem indica nauigatio non petit:nec niſi thuris odorumque arabicorum mercatores.
Intus oppida regia eius:unum appellatur ſaphar:aliudq̃ ſaua.Indos aũt petentibus utiliſſimum eſt ab
oceli egredi.Inde uento hipalo nauigant diebus.xl.ad primum emporium indiæ.Muzirum nõ expe/
tendum propter uicinos pyratas qui optinent locum nomine hydras:neque eſt abundans mercibus.
Præterea longe a terra abeſt nauium ſtatio:lintribuſque efferuntur onera que geruntur.Regnabat ibi
cum proderem hæc Celebothras.Alius utilior portus gentis necanidon:qui uocatur becare.Ibi regnat
paridion longe ab emporio mediterraneo diſtãte oppido quod uocatur moduſa.Regio autem ex qua
piper monoxylis lintribus baraton conuehitur uocatur cottonara:quæ omnia gentium portuũue aut
oppidorum nomina apud neminem priorum inueniuntur.Quo apparet mutari locorum ſtatus.Ex
india renauigant menſe ægyptio tybi incipite noſtro decembri:aut utique mechiris ægypti intra diem
ſextum:quod fit intra idus ian.noſtras.Ita euenit ut eodem anno remeent.Nauigant autem ex india uẽ
to uulturno & cum intrauere rubrum mare africo uel auſtro.Nunc reuertemur ad propoſitum.Car/
maniæ oram patere duodecies.l.mil.paſ.Nearchus ſcripſit.Ab initio eius ab flumen ſabin.c.mil.paſ.In/
de uineas coli & arua.Flumen andanin.xxv.mil.ſpatio.Regio uocatur arminia.Oppida carmaniæ zetis
Alexandria.Irrumpit deinde & in hac partæ geminum mare ĩ terras:quod rubrum dixere noſtri:græ/
cia erythreum a rege erythra:aut ut alii ſolis repercuſſu talem reddi colorem exiſtimantes.Alii ab hare
na terraque.Alii tali aquæ ipſius natura.

Sinus perſicus & arabicus. CA. XXIIII.

Ed in duos diuidiť ſinus.Is qui ab oriente eſt perſicus appellatur.xxv.mil.paſ.circuitu:ut Era/
ſ toſthenes tradit ex aduerſo eſt arabia:cuius.xii.mil.paſ.eſt lõgitudo.Rurſus altero ambitur ſi/
nu arabico nominato:occeanum qui influit azanium appellant.Perſicum introitũ.v.mil.paſ.
latitudinis:alii quattuor fecerunt.Ab eo ad intimum ſinum recto curſu.xi.mil.xxv.propemodum cõ/
ſtat eſſe:& ſitum eius humani capitis effigie.Oneſicritus & Nearchus ab indo amne in ſinũ perſicum:
atq̃ illinc babylonem ab euphratis paludibus ſcripſerunt.xxv.mil.paſ.eẽ.in carmaniæ angulo ſunt che
lonophagi teſtudinum ſuperficie caſas tegentes:carne ueſcẽtes.A flumine arbi promontorium ipſum
inhabitant:præter capita toto corpore hirti:coriiſq̃ piſcium ueſtiti.

Caſcandrus inſula parthorum regna. CA. XXV.

B hoꝝ tractu indiã uerſus caſcãdrus deſerta inſula in occeano.mil.paſ.traditur.iuxta eam fre/
a to influente ſtoidis quæſtuoſa margaritis a ꝓmontorio.Carmanis iũguntur armozei.Quidã
interponunt arbios.ccccxii.paſ.toto littore.Ibi portus macedonũ:& aræ Alexandri:in promõ
torio amnes ſaganos:dein:daras & ſalſus.Ab eo promontoriũ themiſteas:inſula aphrodiſias habitať.
inde perſidis initiũ ad flumen oroatim:quo diuidiť ab elimaide.Cõtra pſidẽ inſulæ philos caſandra ara
cia cum mõte præalto Neptuno ſacra:ipſa pſis aduerſus occaſum ſita optinet littora.d.l.mil.paſ.etiam
in luxum diues in parthorum iampridem tranſlata nomen.Hoꝝ de imperio nunc paucis.Regna par/
thoꝝ duodeuiginti ſunt omnia.ita.n.diuidunt prouincias circa duo ut diximus maria:rubrum a meri
die:hyrcanũ a ſeptẽtrione.Ex iis.xii.quæ ſuperiora dicunť incipiunt a confinio armeniæ caſpiiſq̃ litto/
ribus pertinent ad ſcythas:cũ qbus ex æquo degunt.Reliqua.vii.regna ĩferiora appellantur.Quod ad
parthos attinet:ſemper fuit parthia in radicibus montium ſæpius dictoꝝ:qui oẽs eas gentes prætexũt
Habent ab ortu arios:a meridie carmaniã & arrianos ab occaſu:hyrpratitas medos a ſeptentrione hyr/
canos.undiq̃ deſertis cincta.Vlteriores parthi nomades appellanť.Citra deſerta.Ab occaſu urbes eoꝝ:
quas diximus iſſatis & calliope:ab oriente æſtiuo Europum:ab hyberno mania:in medio hecatõpylos
Arſacia regio niſea parthienæ nobiles:ubi alexandropolis a conditore.

Media:mesopotamia:babylon:seleucia. CA. XXVI.

n Ecessarium est in hoc loco signare & medoꝝ situm:terrarūq; faciē circūagere ad persicum mare:quo facilius deide reliqua noscant̃.Namq; media ab occasu trāsuersa oblique parthiæ occurrēs utraq; regna includit.Habet ipsa ab ortu caspios & parthos:a meridie sitacenem & susianē & persida:ab occasu adiabenen : a septētrione armeniā:Persæ rubrū mare semp accoluere:propter quod is sinus psicus uocat̃.Regio ibi maritima cyropolis.Quia uero ipsa subit ad medos elymais megalla appellatur locus arduo montis ascensu per gradus introitu angusto ad persopolin caput regni dirutam ab Alexandro.Præterea habet in extremis finibus laodiceā ab Antiocho conditam.Inde ad oriētē magni optinent passargada castellū:in quo Cyri sepulchrū ē. Ex & hoꝝ agbatana oppidū translatū ab Dario rege ad montes.Inter parthos & arrianos excurrūt parætacene.His gentibus & euphrate inferiora regna includuntur.Reliqua dicemus a mesopotamia excepto mucrone eius arabumque populis in priore dictis uolumine.Mesopotamia tota assyriorum fuit uicatim dispersa:præter babylona & ninum.Macedones eam in urbes cōgregauere ,ppter ubertatē soli. Oppida præter iam dicta habet seleuciam:laodiceam:artemitam.Item in arabum gente qui arroei uocantur & mardani : antiochia : quæ a præfecto mesopotamiæ Nicanore condita nicatoria uel arbelis uocatur.Iunguntur iis arabes:introrsus eldamarii.Super quos ad pellacontam flumen bura oppidum:salmani & masei arabes.Gordyæis uero iuncti aloni:per quos zerbis fluuius in tigrin cadit:azones:silices:montani:& orontes. Quorū ad occidentem oppidum gaue camela.Item sue in rupibus.Supra siciclassi.iii.mil.pas.ꝑ quos lycus ex armenia fertur.Absitris ad hybernum exortum.Azochis oppidum.Mox in campestribus oppida diospage:polytelia:stratonicea:anthemus.In uicina euphratis nicephorion:quod ut diximus Alexander iussit condi propter loci oportunitatem.Dicta est & in zeumate apamia:ex qua orientem petentes excipit oppidum apprime munitum quondam stadiorum.lxv. amplitudine:& satraparum rēgia appellatum:quo tributa conferebantur:nunc in arcem redactum.Durant ut fuerāt hebata:& ductu Pompei magni terminus romani imperii oruros.Azeumate.ccl.mil.pas.Sūt qui tradūt euphratem Cobaris præfecti ope re deductum:ubi eum diximus fidi:ne præcipiti cursu babyloniam īfestaret. Ab assyriis uero uniuersis appellatum armalchar:quod significat regium flumē.Qua deriuatus oppidum fuit agrani e maximis quod diruere persæ.Babylon chaldiacarum gentium caput diu summam claritatem optinuit in toto orbe:propter quam reliqua pars mesopotamiæ assyriæque Babylonia appellata est.lx.mil.pas.amplexa:muris ducenos pedes:altis quinquagenos latis.In singulos pedes ternis digytis mensura ampliore q̄ nostra:interfluo euphrate mirabili opere utroque.Durat adhuc ibi Iouis beli templum.Inuētor hic fuit syderalis scientiæ.Cætero circuitu in solitudinem reddit exhausta uicinitate seleuciæ ob id conditæ a Nicanore intra nonagesimū lapidem in confluentē euphratis fossa perducti atq; tigris:quæ tamen babylonia cognominatur:libera hodie:ac sui iuris macedonūq; moris.Feruntur ei plebes urbanæ sexcēta esse.Situm uero mœnium aquilæ pādentis alas.Agrū totius orientis fertilissimū.Inuicem ad hanc exhauriendam & cesiphontem iuxta tertiū ab ea lapidē in chalonitide condidere parthi:quod est nunc caput regni.Et postq̄ nihil ,pficiebat̃ nuper Vologesus rex aliud oppidū uelogesocertā in uicino condidit. Sunt etiā in mesopotamia oppida borsippenos chaldeoꝝ doctrina claꝝ.Et hoc sicut Babylon iuxta flumen narragam:qui dedit ciuitati nomen.Moros hipparenorum persæ diruere.Orcheni quoque tertia chaldeoꝝ doctrina in eodē situ locant̃ ad meridiē uersi.Ab iis notitæ & orthophanitæ & græciochanthæ.Euphratæ nauigari Babylonem & persico mari.ccccxxii.mil.pas.tradunt Nearchus & Onesicritus.Qui uero postea scripsere a seleucia.ccccxc.mil.Iuba a babylone characem.clxcv. mil.d. Fluere alii qui ultra Babylonem continuo alueo priusq̄ distrahitur in irrigua.lxxxvii.mil.Vniuerso autem cursu xi.mil.pas.inconstantiā mensuræ diuersitas auctorū facit:cum persæ quoq; schœnos& parasangas alia mensura determinent.Vbi definit alueo munire ad confinium caracis accedente tractu statim infestāt attali latrones:arabum gens.Vltra quos scenitæ.Ambitu uero euphratis nomades arabiæ usq; ad deserta syriæ:unde in meridiem flecti eum diximus solitudines palmirenas relinquentē. Seleucia abest a capite mesopotamiæ euphraten nauigantibus undecies.xxv.mil.pas.Amari rubro si tigri nauigetur. cccxx.mil. A zeumate.d.mil.xxvii.Zeuma a seleucia syriæ ad nostrum littus.cxxxii.mil.pas.Hæc est ibi latitudo terrarum inter duo maria.Parthici uero regni.d.cccc.M.I.xliiii.pas.Est etiānum oppidum mesopotamiæ in ripa tigris circa confluentes:quod uocant digbani.

Flumen tigris. CA. XXVII.

f Ed & de tigri ipso dixisse conueniat.Oritur in regione armeniæ maioris fonte conspicuo in planitie.Loco nomen elongosine est.Ipsius qua tardior fuit diglito.Vnde concitat̃ a celeritate tigris incipit uocari.Ita appellant medii sagittam:influit in lacum arethussam omnia illata pōdera sustinentē:& nitrum nebulis exhalantem.Vnum genus ei piscium est:& hic aquæ transcurrentis non miscetur alueo:sicut nec e tigri pisces in lacum transnatant.Fertur autem & cursu & colore dissimilis.Transuectusque occurrente tauro monte in specu mergitur.Subterq; lapsus a latere altero eius erūpit locus uocatur zoroanda.Eundem esse manifestum est quod demersa perfert.Alterum deinde transit lacum:qui tesbidis appellatur:rursusq; in cuniculos mergitur:&post.xxv.mil.pas. circa nympheum redditur tam uicinum arsaniæ.Fluere eum in regionem arheni Claudius Cæsar auctor est:ut & cū in tumuere confluant:nec tamē misceant̃.Leuiorq; arsanias innatat.iiii.mil.ferme spatio.Mox diuisus in euphratem mergitur.Tigris aūt ex armenia acceptis fluminibus claris ꝑtheni agnice pharione arabas

oreos adiabenosq; disterminas:& quã diximus mesopotamiam faciens lustratis montibus gordyæorũ circa apameam mesenes oppidum:citra seleuciã babyloniam.cxxv.mil.pas.diuisus in alueos duos. Altero meridiem ac seleuciam petit mesenen profundens.Altero ad septentrionẽ flexus eiusdẽ gentis tergo campos caucas secat.Vbi remiauere aquæ pasitigris appellatur.Postea recipit ex media choapsen:atq; ut diximus inter seleuciã & ctesisphontem uectus in lacus chaldiacos se fundit:eosq;.lxx.mil.pas.amplitudine implet.Mox uasto alueo profusus dextra caracis oppidi infertur mari persico decimo ore. Inter duorum amnium hostia.xxv.mil.pas.fuere.Aut ut alii tradunt.vii.mil.utroq; nauigabili. Sed lõgo tempore euphratem præclusere orcheni & accolæ agros rigantes:nec nisi post tigrin defertur in mari. Proxima tigri regio paropotamia appellatur in ea dictum est de mesene.Oppidũ eius dibitach Iunguntur chalonitis cum ctesiphonte:non palmetis mõ:uerum & olea pomisq; aliisq; arbustis nobilis. Ad eã peruenit zagrus mons ex armenia inter medos adiabenosq; ueniẽs supra paraetacenem & persidẽ.Chalonitis abest a perside.cccclxxx.mil.pas. Tãtum a caspio mari assyria abesse compendio itinerum aliqui tradunt.Inter has gẽtes atq; mesenen sittacene est:eadem arbelitis & palestinæ dicta.Oppidum eius sittace græcorum ab ortu est & sabata.Ab occasu autem antiochia inter duo flumina tigrin & tornadotũ. Item apameæ cui nomen Antiochus matris suæ imposuit.tigris circũfunditur.Hæc diuiditur archoo. Infra est susiane:in qua uetus regia persarũ susa a Dario Histapis filio condita.Abest a seleucia babylonia cccccl.mil.pas.Tantundem ab egbatanis medorum per montem charbantum in septentrionali. Tigris alueo oppidum est babythace.Abest a susis.cxxxv.mil.pas.Ibi mortalium soli aurũ in odio contrahunt. Id defodiunt ne quo cui sit in usu.Susianis ad orientem uersus iunguntur cossæi latrones & mizeorum xl.populi liberæ feritatis.Supra eos parent parthusi mardi & saitæhyi qui prætendũtur supra helimaida:quã persidi in ora iunximus.Susa a persico mari absunt.ccl.mil.pas.qua subiit ad eam classis Alexandri pasitigri intus ad lacum chaldaicum uocatur alphle.unde susa nauigatioue.lxv.mil.d.p.absunt Susanis ab oriente sunt chosiei.Supra chosieos ad septentrionem mosobabatene sub monte cambalido:q est caucasi ramus.Inde mollissimo transitu in bactros. Susianen ab elemaide disterminat amnis euleus ortus in medis:medioq; spatio cuniculo conditus:ac rursus exortus per mesobatenen lapsus circuit arcem susarum ac Dianæ templum augustissimum cum illis gentibus & ipse in magna cerimonia sit.Siquidem reges non ex alio bibunt:& ob id in longinqua portant.Recipit amnes edippũ præter asylum a montibus persarum uenientem ad unum ex susianis oppidum:iuxta eũ magoga a carace.xv.pas.Quidam hoc in extrema susiane ponunt solitudinibus proximum.Infra euleum elymas est.in ora iuncta psidi:a flumĩe oroati ad characen.ccxl.M.pas.Oppida eius seleucia & sosirate apposita monti casyro Orã quæ præiacet minorem syrtium uice diximus inaccessam cœno plurimum limi deferentibus brixia & orta cea amnibus madente:& ipsa elymaide in tantum ut nullus sit nisi circuitu eius a perside aditus.Infestat a serpentibus quos flumina deportant:pars eius maxime inuia characene uocatur ab oppido arabiæ claudente regna de quo dicemus exposita prius.M.Agrippæ sentẽtia.Namq; is mediam & parthiam & persidem ab oriente indo:ab occidente tigri: a septentrione tauro caucaso: a meridie rubro mari terminatas patere in longitudinem terdecies.xx.mil.pas.in latitudine.d.cccxl.prodidit. Præterea per se mesopotamiam ab oriente tigri:ab occasu euphrate:a septentrione tauro:a meridie mari persico inclusam longitudine octingentorum mil.pas.latitudine.ccclx. Charax oppidum persici sinus intimũ a quo arabia eudemon cognominata excurrit:habitatur in colle manufacto inter confluentes dextra tigrin:leua euleum.iii.mil.pas.laxitate conditum est.Primum ab Alexandro magno colonis ex urbe regia durine:quæ tum interiti deductis:militumq; inutilibus ibi relictis alexandriam appellari iusserat:pagumq; pelleneum a patria sua quem proprie macedonũ fecerat.Flumina id oppidum expugnauere. Postea Antiochus restituit quintus regum & suo nomine appellauit.Iterumq; infestatum Passiones Sogdonaci filius rex finitimorum arabum quem iuba satrapem Antiochi fuisse falso tradit oppositis molibus restituit:nomen suum dedit emunito situ iuxta in longitudinem.vi.mil.pas.Latitudine paulo minus. Primo fuit a littore stadiis.x.& maritimum etiam in psanda porticus habet iuba uero prodente.l.mil.pas. Nunc abesse a littore.c.xx.mil.Legati arabum nostriq; negociatores qui inde uenere affirmant. Nec in ulla parte plus aut celerius profecere terræ fluminibus inuectæ.Magis id mirum est estu longe ultra id accedente non repercussa.Hoc in loco genitum esse Dionysium terrarum orbis situs recentissimum auctorem constat:quem ad commentanda omnia in orientem præmisit Diuus Augustus ituro in armeniam ad parthicas arabicasq; res maiore filio.Non me præterit:nec sum oblitus sui quẽq; situs diligentissimum auctorem uisum nobis in introitu huius operis.In hac tamen parte arma romana seq placet nobis:Iubãq; regem ad eundem Claudiũ Cæsarem scriptis uoluminibus de eadẽ arabica expeditione.

Arabia:nomades:nabatei:omani:tilos:& ogyris insulæ. CA. XXVIIII.

a Rabia gentium nullis postferenda amplitudine lõgissima a monte amano a regione ciliciæ comagenisq; descendit ut diximus multis gentibus eorum deductis illo a Tigrahe magno:sponte uero ad mare nostrumq; littusq; ægyptiacum ut docuimus.Necnõ & in media syriæ ad libanum montẽ penetrãtibus nubeis qbus iungunt ramisi.Deide teranei:deide patami. Ipsa uero peninsula arabia intra duo maria rubrũ psicũq; pcurrẽs quodã naturæ artificio ad similitudinẽ atq; magnitudinẽ tali maris etiã circũfusa.In eãdẽ etiã cæli partẽ nulla differẽtia spectat.Hæc quoq; in illo situ. Fœlix eius populus.A nostro mari usq; ad palmirenæ solitudines diximus. Reliqua nũc inde peragemus. Nomades infestatoresq; chaldeorum scenitæ ut diximus claudũt:& ipsi uagi:sed a tabernaculis cognomi

nati:quæ ciliciis metantur ubi libuit.Deinde nabathei oppidū incolunt petram nomine in cōualle paulominus.ii.mil.paſ.amplitudinis circundatum montibus inacceſſis amne interfluēte.Abeſt a gaza oppido littoris noſtri.d.c.mil.a ſinu perſico.cxxii.mil.Huc cōuenit utrunq; biuium eorum:qui ſyriæ palmiram petiere:& eorum qui ab gaza uenerunt.A petra incoluerunt omani ad characen oppidis quondam claris a Semiramide conditis abeſamide & ſoroactia.Nunc ſunt ſolitudines. Deinde eſt oppidum quod characenorum regi paret in paſitigris ripa forath nomine. In quo a petra conueniunt characeni. Inde.xii.mil.paſ.ſecundo æſtu nauigant.E parthico enim regno nauigantibus uicus.teredon. Infra confluentem euphratis & tigris leua fluminis chaldei optinent:dextra nomades ſcenitæ.Quidā & alia duo oppida longis interuallis tigris pernauiga tradunt barbathiam:mox thumathā:quod abeſt a petra decē dieꝝ nauigatione.Noſtri negociatores dicunt characenorum regi parere:& apameā ſitam ubi reſtagnatio euphratis cum tigri confluat.Itaq; molientes incurſionē parthos operibus abiectis inundatione arceri.Nunc a charace dicemus oram Epiphanio primū exqſitam:locus ubi euphratis oſtium fuit flumē ſalſum promontorium chaldone uoragini ſimilius q̄ mari:per.l.paſ.ore:flumē achana:deſerta.c.mil.p. uſq; ad inſulā icarian.Sinus capeus quē accollunt gaulopes & chateni.Sinus gerraicus. Oppidum gerra. v.mil.paſ.amplitudine turres habet ex ſalis quadratis molibus. A littore.l.mil.paſ.regio attenæ. Ex aduerſo tilos īſula totidem milibus a littore.Plurima margaritis & celeberrima cum oppido eiuſdem nominis.Iuxtaq; altera in ora promontoria eius.xxii.d.paſ.Vltra magnas aſpici inſulas tradunt ad q̄s non ſit peruentum.Huius ambitum.cxii.mil.d.paſ.a perſide longius abeſſe:adiri uno alueo anguſto.In inſula aſgilia gentes nocheti : zurachi : borgodi:catarrei:nomades.Flumen cynos. Vltra nauigationem incompertam ab eo latere propter ſcopulos tradit iuba.Prætermiſſa mentione oppidi omanorum batraſa aues & tomamem:quod priores celebrem portum carmaniæ fecere.Item omne & athane:quæ nunc oppida maxime celebrari a perſico mari noſtri negociatores dicunt a flumīe canis:ut iuba tradit mons aduſto ſimilis.Gentes epimaranitæ.Mox ichthiophagi.inſula deſerta.Gentes bathymi. Eblitei mōtes. inſula omœmus.Portus machorbe.inſulæ etaxalos.Onchobrice gēs cadei.inſulæ ſine nominibus multæ.Celebres uero iſura rhinnea & proxima in qua ſcriptæ ſunt ſtelæ lapideæ litteris incognitis.Goboea portus:bragæ inſulæ deſertæ.Gens caludei:dabanegoris regio.Mons orſa cum portu.Sinus duatus.inſulæ multæ.Mons tricoriphos.Regio cardalena.inſulæ ſolanidæ:capina:item ichthiophagorum.Deinde glari.Littus hāmaeum:ubi auri metalla.Regio canauna.Gentes apitami:gaſani:inſula deuuade. Fōs goralus garpheti.inſulæ alaea & amnamethus. Gens clare.inſulæ chelonitis : ichthiophagon : multhe. Eodanda deſerta baſag.Multæ ſabæorum.Flumina tharnar:amnū.inſulæ dolicæ.Fontes daulotes dora.inſula epteros:labanis:coboris:ſambracate:& oppidum eodem nomine incontinenti . A meridie inſulæ multæ:maxima camari:flumē myſecros:portus leupas.Scenitæ ſabæi.inſulæ multæ.Emporium eorum acila:ex quo in īdiam nauigatur.Regio amithoſcuta:damnia.Mizi maiores & minores:drimati:mace.Horum promontorium cōtra carmaniam eſt.Diſtat.l.mil.paſ.Mira res ibi traditur.Numenium ab Antiocho rege miſenæ præpoſitum ibi uiciſſe.Eodem die claſſe æſtuq; reuerſo.iterum equitatu contra perſas dimicantem & gemina trophea eodem in loco ioui ac Neptuno ſtatuiſſe.inſula in alto obiacet ogyris:clara Erythra rege ibi ſepulto.Diſtat a continente.cxxv.M.paſ. Circuitu.cxii.mil.d.Nec minus altera clara in azanio mari dioſcuriada diſtans a ſiagro extimo promontorio.cclxxx.mil.paſ.Reliqui in continente a noto etiānum autaride in montes octo dierum tranſitus.Gentes larendani:catabani:gebanitæ pluribus oppidis:ſed maximis nagia & thonna templorū.lxv.Hæc eſt amplitudinis ſignificatio hoc promontorium:a quo ad continentem troglodytarum.l.mil.paſ.thoani:achchitæ:chatra: motitæ:tonabei:antidalei:lexianæ:agrei:cerbani:ſabæi arabum propter thura clariſſimi ad utraq; maria porrectis gentibus.Oppida eorum in rubro littore marine:marma:corolia:ſabatra:intus oppida naſcus:cardaua:carnus:& quo merces odorum deferunt tomala.Pars eorum atramitæ quorum caput ſobotale.lx.mil.templa muris includens.Regia tamen omnium mari iaba.Sinum optinet.xciiii.mil.paſ. refertum inſulis odoriferis.Atramitis in mediterraneo iunguntur.Minei mare accolunt:& elamitæ.Oppidum eiuſdem nominis.Iis iunguntur cagulatæ.Oppidum ſibi:quod græci appoten uocant arſicodani.Vadei oppido magno:baraſei:licheni.ſygaros inſula:quā canes non intrant:expoſitiq; circa littora errando moriūtur.Sinus intimus in quo leanite qui nomen ei dedere.Regia eoꝝ læana:& in ſinu leanar: uel ut alii elana.Nā & ipſum ſinū noſtri elaniticū ſcripſere:alii alaniticū. Artemidorus alaniticū. Iuba laniticū.circuitus prabiæ acharace læana colligere ꝓdit q̄dragies octies.lxv.paſ. Iuba paulo minus.xl.mil. putat.Latiſſima eſt a ſeptentrione inter oppida heroeū & characen . Nunc & reliqua mediterranea eius dicantur.Nabatheis thimaneos iunxerunt ueteres:nunc ſunt taueni:ſuelleni:ſarraceni.arrareni . Oppidum in quo omnis negociatio conuenit:hemuatæ:analitæ.Oppida domada:egrata:mudei. Oppidum badanatha:carrei.Oppidū chariati achoali.Oppidū phoda:ac minei a rege cretæ Minœ(ut exiſtimant) originem trahentes:quorum charmei oppidum.xiiii.mil.paſ.marriba baramalacū:& ipſum non ſpernendum.Item carnon rhammei:& horū origo Rhadamanthus putatur frater Minois.Homerite maſſala.Oppida hamirei:ſannei:chantace:bactias:harma.Oppidū gedranite:ampre:iliſanite:bachilite:ſammei:amathei.Cū oppidis neſſa & cenneſſeri.Zamareni cum oppidis ſaiace ſcantate:bacaſcami.Riphearma oppidum quo uocabulo appellant ordeum.Aurei & rhaui gyrei & mathæi.Helmodenes:cum oppido ebode.Agatur in montibus oppido.xxv.mil.paſ.in quo fons emiſchabales : quod ſignificat camelorum oppidum.Amyelomei colonia mileſiorum.Actrida oppidum calingii:quoꝝ mariba oppidum

significat dominos omnium.Oppida pallon murannimal iuxta flumen per quod euphraten emerge/
re putant.Gentes agrei hammonii.Oppidum athenæ:caurarani : quod significat ditissimos armento.
Coranitæ:cesani:choani.Fuerunt & græca oppida:arethusa larissa:chalcis deleta uariis bellis. Romana
arma solus in eam terram adhuc itulit Aelius Gallus ex equestri ordine.Nam Caius Cæsar Augusti fi/
lius prospexit tantum arabiam.Gallus oppida diruit non nominata ab auctoribus qui ante scripserũt:
egran annestum:escam:magusum:tam macum:labeciam:& supradictam maribam:circuitu.vi.mil.p.
Item caripeta:quo longissime processit.Cætera explorata rettulit. Nomades lacte & ferina carne uesci.
Reliquos uinum ut indos palmis exprimere.Oleum sesamæ.Numerosissimas esse homeritas minoæs
fertiles agros palmetis arbustis.In pecore diuites cembanos & areos:armis præstare maxime chatramo
titas.Carreis latissimos & fertilissimos agros.Sabæos,ditissimos siluarum fertilitate odorifera:auri me
tallis agrorum riguis mellis:cæræq; prouentu.Deinde de odoribus suo dicemus uolumine.Arabes mi
trati degunt:aut intonso crine:barba abraditur:præterq̃ in superiore labro.Aliis & hæc intonsa:mirũq;
dictu ex innumeris populis pars coæqua in commertiis aut latrociniis degit:in uniuersum gentes ditis
simæ:ut apud quas maxime opes romanorum parthorumq; subsistant : uendentibus quæ e mari aut
siluis capiant.nihil inuicem redimentibus.Nunc reliquã oram arabiæ cõtrariam persequemur.Timo/
sthenes totum sinum quatridui nauigatione in lõgitudinem taxauit:bidui latitudinem. Angustias.iiii.
mil.d.pas.Eratosthenes ab ostio.xiii.mil.in quãq; partem.Artemidorus arabiæ latere.xiiii.l.mil.

Sinus maris rubri troglodytici & æthiopici. CA. XXIX.

Roglodytico uero undecies.lxxxiii.mil.d.pa.ptolemaida usq; Agrippa.xiiii.pas.xxxii.sine dif/
t ferentia laterũm.Pleriq; latitudinem.cccclxii.prodiderunt faucis quæ hyberno orienti obuer
sa.Alii.iiii.mil.alii.vii.mil.alii.xii.mil.pas.patere.Situs autem ita se habet.A sinu elantico alter
sinus quem arabes aeant uocant:in quo oroon oppidum est. Fuit & cambiso inter nelos & marchadas
deductis eo ægris exercitus.Gens tyra.Daneon portus.Ex quo nauigabilem alueum perducere in nilũ
qua parte ad delta dictum decurrit.lxii.d.pas.interuallo.quod inter flumen & rubrum mare iter est pri
mus omnium Sesostris ægypti rex cogitauit.Mox Darius persarum. Deinde Ptolomæus sequens qui
eduxit fossam latitudine pedum.c.altitudine.xxx.in lõgitudine.xxxvii.d.pas.usq; ad fontes amaros.Vl/
tra deterruit inundationis metus excelsiore tribus cubitis rubro mari comperto q̃ terra ægypti.Aliqui
eam non auferunt causam:sed ne immisso mari corrũperetur aqua nili:quæ sola potus præbet.Nihilo/
minus iter totum terendo frequantatur a mari ægyptio:quod est triplex. Vnum a pelusio per harenas
in quo nisi calami defixi regant uia non reperitur:subinde aura uestigia operiente. Alterum uero duo/
bus mil.pas.ultra casium montem:quod a.lx.mil.pas.redit in pelusiacam uiam. Accolunt arabes autei.
Tertium a gerro quod ad ipsum uocant.Per eosdem arabes.lx.pas.propius asperum montibus & inops
aquarum.Eæ uiæ omnes arsinoen ducunt conditam sororis noĩe in sinu charandra a Ptolemæo Phila
delpho:qui primus troglodyticen excussit amnem:qui arsinoen præfluit:ptolemeum appellauit.Mox
oppidum paruum est aennum:pro quo alii philoteram scribunt.Deide sunt azarei:ex troglodytarum
connubiis arabes feri.insulæ sapirene:scitala:mox deserta admyos herino:ubi fons tadnos:mõs eos:in/
sula lambe.Portus multi.Berenice oppidum matris Philadelphi nomĩe:ad quod iter a copto diximus.
Arabes autei & gnebadei troglodytice:quã prisci michoen:alii midoen dixere.Mons pentedactylos.In/
sulæ stenediræ aliquot halonneses non pauciores:cardamin.Topazos quæ gẽmæ nomen dedit. Sinus
insulis refertus ex iis:quæ maren uocatur:aquosa quæ eratanos:sinentes.Regũ ii præfecti fuere. Intror/
sus candei:quos opiophagos uocant:serpẽtibus uesci assueti.Neq; alia regio fertilior earum. Iuba qui ui
detur diligentissime profecutus hæc omisit in hoc tractu(nisi si exemplarium uitium est)berenicen al/
teram:quæ panchrysos cognominata est.Tertiam quæ epidires insignem loco.Est enim sita in ceruice
longe procurrente:ubi fauces rubri maris.iiii.mil.d.pas.ab arabia distant.Insulæ ibi cytis topazium fe/
rens & ipsa ultra siluas ubi ptolemais a Philadelpho condita ad uenatus elephantorum : ob id epiterias
cognominata iuxta lacum monoleum.Hæc est regio secundo uolumine a nobis significata.In qua.xlv.
diebus ante solstitium totidemq; postea hora.vi.consumuntur umbræ : & in meridiem reliquis horis
cadunt.Cæteris diebus in septẽtrionem:cum in berenice quam primam posuimus ipso die solstitii.vi.
hora umbræ in totum absumantur:nihilq; adnotatur aliud noui.D.cii.mil.pas.interuallo a ptolemai/
de res ingentis exempli:locusq; subtilitatis immensæ mundo ibi deprehenso cũ indubitata ratione um
brarum.Eratsthenes mensuram terræ prodere inde cœperit.Hinc azanium mare:promontorium q̃d
aliqui hispalum scripsere.Lacus mandalum.Insula cafitis:& in alto multæ : in quibus testudo plurima.
Oppidum suchæ.Insula daphnidis.Oppidum aduliton.Aegyptiorum hoc serui a dominis profugi cõ
didere.Maximum hic emporium troglodytarum etiam æthiopum.Abest a ptolemaide.v.dierum na
uigatione.Deferunt plurimum ebur.Rhinocerotum cornua.Hippopotamorum coria:celtium:testu
dinum sphingia:mancipia.Supra æthiopes arroteras insulæ quæ alæan uocantur.Item bacchias:& an/
tibachias.& stratioten.Hinc in ora æthiopiæ sinus incognitus:quod admiremur cum ulteriora merca
tores scrutentur. Promontorium in quo est fons cutius expetitus nauigantibus. Vltra Isidis portus.x.
dierum remigio ab oppido adulitarum distans.In eum troglodytis myrrha confertur.Insulæ ante por
tum duæ pseudopylæ uocantur:interiores totidem pylæ.In altera stellæ lapideæ litteris incognitis. Vl
tra sinus abalites.Insula diodori:& aliæ desertæ.Oppidum gaza:promontorinm & portus mossilicus:
quo cynnamomum deuehitur.Hucusq; Sesostris exercitum duxit. Aliqui unum æthiopiæ oppidum

ultra ponunt in littore baragaza.A moselite promontorio atlanticum mare incipere uult Iuba:præter
mauritanias suas:gadis usq; nauigandum choro.Cuius tota sententia hoc in loco subtrahenda non est.
A promontorio indorum quod uocatur lepte acra ab aliis drepanum proponit recto cursu ꝑter exusta
& malacho insulam.xv.mil.pas.esse.Inde ad locum quem uocāt sceneos.ccxxv.mil. Inde ad insulā sada/
num.cl.mil.pas.Sic fieri ad apertum marem.xviii.lxxxv.mil.pas.Reliqui oēs propter solis ardorē naui/
gare posse non putauerunt.Quin & commertia ipsa infestāt ex insulis arabes ascitæ appellati : quorum
bubulos utres binos sternentes ponte pyraticam exercent sagittis uenenatis. Gentes troglodytarum iu
ba tradit therothoas a uenatu dictos miræ uelocitatis sicut ichthiophagos natātes ceu maris aīalia.Bar
genos:zageras:chalybas:saxinas:syrecas:daremas : domazenes. Quin & accolas nili a syene non æthio/
pum populos:sed arabum esse dicit usq; meroen. Solis quoq; oppidum qđ non procul mēphi in ægy/
pti situ diximus arabas conditores habere.Sunt & qui ulteriorē ripam æthiopiæ auferant adnectantq;
africæ.Ripas autem incolere propter aquā.Nos relicto cuiq; arbitrio intelligendi oppida quo tradunt
ordine utrinq; ponemus.A syene & prius arabiæ latere gens cataduppi.Deīde syenitæ . Oppida tacom/
pson:quā quidā appellauerūt thathicen:araman:sesamon:sandura:nasaudum:anaundoma:cumara:be/
ta:& bochiana:leuphitorga:tantarene:meechindita:noa:gophoa:gystate : megeda:lea:rhennia:nupsia:
direa:pataga:bagada:dumana:rhadata:in quo felis aurea ꝓ deo colebatur.Boron in mediterraneo mal
lo:proximum meroe.Sic prodidit Bion.iuba aliter.Oppidum limum in monte megaticos inter ægy/
ptū & æthiopiā:quod arabes myrson uocauere.Deinde metacompson:araniū:sesanium:pidne:mamu/
da:corambin.Iuxta eam bituminis fontem:hāmodata:prosda:parēta:mama:tessata:gallas:zoton:gau/
comene:meūpidi:botas:endonda:cametas. Nomadas in tabernaculis uiuentes cystæ:pēmani : gadaga/
leni:paloi:primi:nupsii:deseleni:patini:grambreues:magasne:segasmala:crāda:dēna:cadeumna:thena:
batha:alana:macua:scāmos:gorā.in insula ab iis ab Alexandro callim:seren:mallos:agocen.Ex africæ la
tere tradita sunt eodem nomine tacompsos altera:siue pars prioris mogora:sea:edosa : pelenaria:epyn/
dis:magusa:bauma:lanitima:spyntuma:sydopta:gensoa:pindicitora:cugoa:orsima:suasa:mauma:rhu
ma:urbuma:mulona:quod oppidum græci hypatiton uocarunt. Pagoargas:zamnes : unde elephanti
incipiant.Mamblia:berresa:cetuma.Fuit quondam & epis oppidum contra meroen anteq̄ Bion scribe
ret deletum.Hæc sunt prodita usq; meroen:ex quibus hoc tempore nullum prope utroq; latere extat.
Cæteræ solitudines.Nuper renunciauere principi Neroni missi ab eo milites prætoriani cum tribuno
ad explorandum inter reliqua bella æthiopicum cogitanti.Intrauere autē & eo arma romana Diui Au
gusti temporibus duce.P.Petronio & ipso equestris ordinis præfecto.Aegyptus oppida eorū expugna/
uit quæ sola inuenerat quo dicemus ordine.pselchin:primin:boccin:furumin:cambusin:attenan:stadi/
sin:ubi nilus præcipitans se fragore auditum accolis aufert.Diripit & nepata. Longissimi autem a syene
progressus.d.ccclxx.mil.pas.Nec tamē arma romana solitudinem ibi fecerūt. Aegyptiorum bellis attri
ta est æthiopia uicissim imperitando seruiendoq; clara & potens etiam usq; ad troiana bella Mēnone re
gnante.Et syriæ imperitasse eam nostroq; littore ætate regis Cephei patet Andromadæ fabulis. Simili
modo & de mensura eius uaria prodidere.Primus Dalion ultra meroen longe subuectus.Mox Aristo/
creon:& Bion:& Basilis.Simōides mīor etiam quinquēnio in meroe moratus cum de æthiopia scribe/
ret.Nam & Thimosthenes classium Philadelphi præfectus sine mēsura dierum.lx.a syene meroen iter
prodidit.Eratosthenes.d.c.mil.xxv.Artemidorus.d.c.mil.Sebosus ab ægypti extremis sexdecies.lxxv.
mil.pas.proxime dicti.lxv.Verum omnis hæc finita nuper disputatio est:quoniā a syene.d.ccccl xii.mil.
Neronis exploratores renunciauere his modis.A syene hieranisicamenon.liiii.mil.pas.Inde tania.lxxv.
mil.pas.regione enominiton.Aetiopum primi.cxx.mil.Acinam.lxiiii.mil.Pitarā.xxv. Tergedū.cvi.M.
insulā gagauden esse in medio eo tractu.Inde primum uisas aues psitacos:& alteram quæ uocatur arti/
gula:animal:spingion:a tergedo cynocephalos.Inde nabatha.lxxx.mil.Oppidum id paruum inter præ
dicta solum.Ab eo ad insulam meroen.ccclx.mil.Hærbas circa meroen demum uiridiores siluarumq;
aliquid apparuisse rhynocerotum elephantorumq; uestigia.Ipsum oppidum meroen ab introitu insu/
læ abesse.lxx.mil.pas. Iuxtaq; aliā īsulā tractu dextro subeūtibus alueo quæ portū faceret.Aedificia oppi
di pauca.Regnare fœminā Candacē:quod multis iā annis nomen ad reginas trāsiit. Delubrū Hāmonis
est ibi religiosum:& toto tractu sacella. Cæteꝝ cum potirenť rerū æthiopes:insula ea magnæ claritatis
fuit.Tradūt armatoꝝ.ccl.mil.dare solitā:artificū.iiii.mil.alere. Reges æthiopū.xlv.& hodie traduntur.

Multiformes & miræ hominū effigies. CA. XXX.

Niuersa uero gens etheria appellata est:deinde atlātia:mox a Vulcani filio Aethiope æthiopia.
u Animalium hoīumq; effigies monstriferas circa extremitates eius gigni minime mirū artifi/
ci ad formanda corpora effigiesq; celendas mobilitate ignea.Ferunt certe ab orientis parte inti
ma gētes esse sine naribus:æquali totius corporis planitie.Alias superiore labro orbas:alias sine linguis.
Pars etiam ore concreto : & naribus carens uno tantum foramine spirat : potumq; calamis auenæ tra/
hit & grana eiusdem auenæ spōte ꝓueniētis ad uescēdū.Quibusdā ꝓ sermone nutus motusq; mēbroꝝ
eē.Quibusdā ante Ptolemæū laturū regē ægypti ignotus fuit usus ignium.Quidam & pygmeoꝝ gen/
tem prodiderunt ante paludes:ex qbus nilus oriretur.In ora enim ubi desiimus continui montes ardē/
tibus similes rubent.Troglodytis & rubro mari a meroe tractus omnis qui supponitur a napata tridui
itinere ad rubrum littus aqua pluuia ad usum compluribus locis seruatur:fertilissima regione quæ in/
terest auri.Vlteriora atabuli æthiopum gens tenet.Deinde contra meroen megabarri:quos aliqui adia

baras nominauere:oppidum habent Apollinis.Pars eorum nomades quæ elephantis uescũt. Et ex aduerso in africæ parte macrobii.Rursus a megabariis mẽnones:& danelli:dierũq;.xx.interuallo critensi. Vltra eos dochi.Deinde gymnites semp nudi.Mox anderæ:mathitoe:mesagebes: hiporeæ atri coloris tota corpora rubrica illinũt. At ex africæ parte medimni.Deinde nomades cynocephalorum lacte uiuẽtes:olabi:sorbotæ:qui octonũ cubitorũ esse dicunt. Aristocreon libyæ latere a meroe oppidũ tolen dierum quinq; itinere tradit.inde dierũ.xii.esar ægyptiorũ oppidum:quo psammetichũ fugerent in eo ,p/dunt annis.ccc.habitasse.Cõtra in arabico latere diaron oppidum esse eorũ. Bion aũt sapen uocat quod ille esar:& ipso noĩe aduenas ait significari.Caput eorũ in insula sembobitin:& tertiũ in arabia sai. Inter montes autem & nilum symbarri sunt phaliges.in ipsis uero montibus aschæ multis nationibus. Abesse a mari dicuntur dierum quinq; itinere.Viuunt elephantorũ uenatu.insula in illo sambritarũ regioni paret.Ab ea nubei æthiopes dierũ octo itinere.Oppidum eorũ nilo impositum tenupsi sambri:apud quos quadrupedes oẽs sine auribus etiã elephanti.At ex africæ parte ptoembari tonẽphoæ: qui canem pro rege habent motu eius ĩperia augurãtes.Arulbi oppido longe a nilo sito. Postea achisarin:phaliges marigerri casamarri.Bion & alia oppida in insulis tradit.A sembobiti meroẽ uersus dierum toto itinere.xx.Proxime insulæ oppidum sebarritarũ sub regia.Et aliud asara.Alterius oppidum dandem. Tertiam medoen uocant in qua oppidum asel.Quartã eodẽ quo oppidum noĩe garoden:inde paropas oppidum.Nauos modũdæ:mãdatini:secãduni:colligati:secãdæ:nauectabæ:cumi:agrospi:ægyptani:candrogari arabum summorum.Regio supra sirbitum ubi desinunt mõtes traditur a quibusdã habere maritimos æthiopas nisicastes:nisitas:qđ significat ternũ & quaternũ oculorũ uiros:non quia sic sit:sed quia sagittis præcipua contemplatiõe utuntur.Ab ea uero parte nili quæ supra syrtes maiores occeanũq; meridianum protenditur dalion uocatos esse dicit pluuia tantũ aqua utentes ciforos:lõgoporos.Ab eocalicibus dierum.v.itinere usibalcos:isuelos:perusios:ualios:cispios.Reliqua deserta.Deinde fabulosa ad occidẽtem uersus nigroæ:quorum rex unum oculũ habeat in fronte. Agriophagi pantherarũ & leonum carnibus maxime uiuentes:pamphagi oĩa mãdentes. Antropophagi humana carne uescẽtes. Cynamolgi caninis capitibus.Arthabathitæ quadrupedum ferarum modo uagi.Deinde hesperiæ sperorgi quos in mauritaniæ confinio diximus.Pars quædam æthiopum locustis tantũ uiuit fumo & sale duratis in annua alimenta in quadragesimũ uitæ annum non excedunt. Aethiopum terram uniuersam cũ mari rubro patere in longitudinẽ semel & uities.lxx.mil.pas.In latitudinẽ cum superiore ægypto duodecies. xcvii.M.Agrippa existimauit.Quidã longitudinem ita diuiserunt.A meroe sirbitum.xv.dierũ nauigatione.Ab ea.xii.ad dabellos.Ab iis ad occeanum æthiopicum.vi.dierũ iter.In totũ enim ab occeano ad meroen.d.cc.mil.xxv.mil.pas.esse inter auctores fere cõuenit.Inde syenẽ quantũ diximus.Sita est æthiopia ab oriente hyberno ad occidentem hybernũ.Meridiano cardine siluæ hebeno maxime uirent.meridiana eius parte imminens mari mons excelsus æternis ardet ignibus æonocauma dictus a quo nauigatio quatridui ad promontoriũ quod hesperionceras uocatur cõfine africæ iuxta æthiopas & hesperios.Quidã & in eo tractu modicos colles amœna opacitate uestitos ægypanum satyrorumq; ,p dunt.

Insulæ æthiopici maris. CA. XXXI.

i Nsulas toto eo mari & Euphorus complures esse tradit & Eudoxus & Thimosthenes. Clitarchus uero Alexandro regi renuntiatam adeo diuitem:ut equos incolæ talentis auri permutarent.Alterã ubi sacer mons opacus silua repertus esset distillãtibus arboribus odore miræ suauitatis Contra sinum persicũ cernen nominat̃ insula aduersa æthiopiæ:cuius neq; magnitudo neq; interuallũ a continẽte constat. Aethiopias tãtum populos habere tradit̃. Euphorus auctor est a rubro mari nauigantes in eam non posse propter ardores ultra quasdã colũnas (ita appellantur) paruæ insulæ proueh i.Polybius in extrema mauritania cõtra montẽ atlantem a terra stadia.viii.abesse prodidit cernen. Nepos Cor.ex aduerso maxime carthaginis a continẽte.pas.mil.nõ ampliorẽ circuitum.ii.mil. Traditur & alia insula contra montẽ atlantẽ:& ipsa atlantis appellata.Ab ea quinq; dierum nauigatione solitudines ad æthiopas hesperios:& promontorium quod uocamus hesperionceras.Inde primũ circũagẽte se terrarum fronte in occasum ac mare atlanticũ.Cõtra hoc quoq; promontorium gorgones ĩsulæ narrant̃. Gorgonũ quondã domus bidui nauigatione distantes a continente ut tradit Xenophon Lãpsacenus.Penetrauit in eas Hãno pœnorũ imperator prodiditq; hirta fœminarũ corpora uiros pernicitate euasisse. Duarũq; gorgonũ cutes argumenti & miraculi gratia in Iunonis tẽplo posuit spectatas usq; ad carthaginem captã. Vltra has etiãnũ duæ hesperides insulæ narrant̃. Adeoq; omnia circa hæc ĩcerta sunt:ut Statius Sebosus a gorgonũ insulis prænauigatiõe atlantis dierũ.xl.ad uesperidũ insulas cursum prodiderit: ab iis ad hesperionceras unius.Nec mauritaniæ insularũ certior fama est.Paucas mõ cõstat esse ex aduerso autologum a Iuba repertas:in quibus getulicam purpuram tinguere instituerat.

De fortunatis insulis. CA. XXXII.

f Vnt qui ultra eas fortunatas putant esse quasdã & alias:quarũ numero idẽ Sebosus etiam spatia complexus iunoniam abesse a gadibus.d.ccl.mil.pas.tradit. Ab ea tantundem ad occasum uersus pluuialiam caprariamq;:in pluuialia nõ esse aquã nisi ex hymbribus. Ab iis.ccl.mil.pas. Fortunatas contra leuã mauritaniæ.viii.mil.pas.Orã solis uocari in conualle a conuexitate & planariam a specie conuallis:circuitu.ccc.mil.pas.Arborũ ibi proceritatem ad centum quadragintaquattuor pedes adolescere.iuba de fortunatis ita inquisiuit:ut sub meridiẽ positas esse prope occasum a purpurariis.d. ccxxv.mil.pas.sic ut.ccl.supra occasum nauigetur.Deinde p.ccclxxv.mil.pas.ortus petat̃.Primam uoca/

ri ombrion nullis ædificiorũ uestigiis:habere in montibus stagnũ:arbores similes ferulæ:ex qbus aqua exprimatur ex nigris amara:ex candidioribus potui iucunda. Alterã insulã iunoniã appellari.in ea ædiculam esse tãtum lapide extructam. Ab ea in uicino eodem noĩe minorẽ. Deinde caprariã lacertis grandibus refertam.in conspectu eaꝝ esse niguariã:quæ hoc nomẽ accepit a perpetua niue nebulosam. Proximam ei canariã uocari a multitudine canum ingentis magnitudinis. Ex qbus ꝑducti sunt a iuba duo: qui apparent ibi uestigia ædificioꝝ. Cum autem copia oẽs pomoꝝ & auium omnis generis abundent: hanc & palmetis cariotas ferẽtibus ac nuce pinea abundare. Esse copiam quoq; mellis. Papyrum quoq; & siluros in amnibus gigni.infestari eas beluis quæ expellantur assidue putrescentibus. At abunde orbe terrarum extra intra indicato collecta in arctum mensura æquior uidetur.

Terræ per mensuras computatæ digestio. CA. XXXIII.

p Olybius a gaditano freto longitudine directo cursu ad os mæotis.xxxiiii.xxxvii.mil.d.pas.ꝓdidit. Ab eodem initio ad orientẽ recto cursu siciliã duodecies.lx.mil.d.pas. Cretã.ccclxxv.pas. Rhodum.clxxxvi.d.pas. Chelidonias tantũdem. Cyprũ.cccxxv.pas. Inde syriæ seleuciam pieriam.cxv.pas. Quæ computatio efficit uicies ter.xl.mil.passus. Agrippa hoc idem interuallum a freto gaditano ad sinum persicum ꝑ lõgitudinem directã.xxxiiii.xl.mil.pas.taxat.in quo haud scio an sit error numeri:quoniam idem a siculo freto alexandriam cursus.xii.l.M.pas.tradidit. Vniuersus autem circuitus per sinus dictos ab eodem exordio colligit intra mæotin lacum.clvi.M.pas. Artemidorus adiicit.d.cclvi.mil. Idem cum mæotide.clxxiii.xc.pas.esse tradit. Hæc est mensura inermiũ & pacata audacia fortunam prouocantium hominum. Nunc ipsarum partium magnitudo comparatur utcũq; difficultatẽ afferet auctorum diuersitas. Aptissime tamen spectabitur ad longitudinem latitudine addita. Est ergo ad hoc præscriptum europæ magnitudo.lxxxi.xlviii.mil.pas. Africæ ut media ex omni uarietate ꝑdentium summatur computatio. Efficit longitudo.xxxvii.xlviii.mil. Latitudo qua colitur nusq̃.ccl.M.pas. excedit. Sed quoniam a cyrenaica eius parte.d.ccccx.mil.pas.eam fecit Agrippa. Deserta eius ad garamãtas usq; qua noscebantur complectens uniuersam mensuram quæ uenit in computationem.xlvi.viii. mil.pas.efficit Asiæ longitudo in confesso est.lxiii.mil.pas. Latitudo sane computetur ab æthiopico mari alexandriam iuxta nilum sitam:ut per meroen & syenen mensura currat.xviii.lxxv.mil.pas. Apparet ergo europam paulominus dimidia asiæ parte maiorem esse q̃ asiam. Eandem altero tanto & sexta parte africæ ampliorem q̃ africam. Quod si misceãtur omnes summæ liquido patebit europam totius terræ tertiam esse partem & octauam paulo amplius. Asiam uero quartam & quartãdecimam. Africã aũt quintam & insuper sexagesimam. His addemus etiãnum unam græcæ inuentionis sententiam uel exquisitissimæ subtilitatis ut nihil desit in spectando terrarum situ:indicatisq; regiõibus noscatur:& quæ cuiq; earum societas sit siue cognitio dierum ac noctium:quibusq; ĩter se pares umbræ & æqua mundi conuexitas. Ergo reddetur hoc etiam:terraq; uniuersa in membra cæli digeretur. Plura sunt autẽ hæc segmenta mundi:quæ nostri circulos appellauere:græci pararellos.

Digestio terrarum in pararellos & umbras pares. CA. XXXIIII.

p Rincipium habet indiæ pars uersa ad austrum. Patet usq; arabiam & rubri maris accolas. Cõtinentur gedrosi:persæ:carmani:elimæi:parthienæ:aria:susiane:mesopotamia seleucia cognominata. Babylonia arabia ad petras usq;. Syria cele:pelusium ægypti. Inferiorq; ora quæ uocatur alexandriæ africæ maritima. Cyrenaica oppida omnia. Tapsus:hadrumentũ:clupea:carthago. Vtica utraq; hippo. Numidia mauritania utraq;:atlanticum mare:columnæ Herculis. In hoc cæli circõplexu æquinoctii die media umbilicus quem cognomen uocant:septem pedes longus:umbram non amplius quattuor pedes longam reddit. Noctis uero dieiq; longissima spatia horas.xiiii.æquinoctiales habẽt breuissima e contrario decem. Sequens circulus incipit ab india uergente ad occasum:uadit per medios parthos:persepolin:citima:persidis:arabiam:citeriorem iudæam:libani mõtis accolas. Amplectitur babylonen:ydumæam:samariam:hierosolymã:ascalonem:ioppam:cæsaream:phœnicẽ:ptolemaidem. sydonem:tyrũ:beritũ:botrin:tripolin:byblum:anthiochiã:laodiceã:seleuciam:ciliciæ maritima:cyprũ: austrinam:cretam:lilybeũ in sicilia:septentrionalia africæ & numidiæ. Vmbilicus eqnoctio.xxxv.pedũ umbram.xxiiii.pedes longam facit. Dies autem noxq; maxima quattuordecim horarum æquinoctialium est accedente iis quinta parte unius horæ. Tertius circulus ab indis imauo ꝓximis orit̃. Tendit per caspias portas mediæ ꝓximas cataoniã:cappadociã:taurũ:amanũ:issum:cilicias portas:solos:tharsum: cyprũ:pisidiã:pamphyliã:syden:lycaoniam:lyciam:patharam:xanthũ:caunũ:rhodũ:coum:halycarnasum:gnidum:doriadum:delum:cycladas medias:cithium:malean:argos:laconiã:elin:olympiã:messeniam:peloponnesi:syracusas:catinã:siciliã mediam:sardiniæ austrina:carteiã:gades. Gnomonis centum unciæ umbrarum.lxxvii.unciaꝝ faciunt. Longissimus dies est æquinoctialiũ horaꝝ.xiiii.atq; dimidiæ cum.xxx.parte unius horæ. Quarto subiacent circulo.quæ sunt ab altero latere imaui. Cappadociæ austrina galatia:mysia:sardis:smyrna:sipylus:tmolus mons:lydia:caria:Ionia:tralis:colophon:ephesus:miletos:samos:chioslicarium mare:cyclades septentrionales:athenæ:megara:corinthus:sicyon:achaia:patare:isthmus:epirus:septentrionalia siciliæ:narbonensis galliæ exortiua:hispaniæ maritima a carthagine noua & inde ad occasum. Gnomoni.xxi.pedum respondent umbræ.xvii.pedum. Longissimus dies habet æquinoctiales horas quattuordecim & duas tertias unius horæ. Quinto continentur segmento ab introitu caspii maris bactria:hyberia:armenia:mysia:phrygia:hellespontus:troas:tenedus:abidos: scepsis:ilium:ida mons:cizicum:lapsacum:sinope:amisum:heraclea in ponto:paphlagonia:lemnus:im

brus:thassus:casandria:thessalia:macedonia:larisa:amphipolis:thessalionice:pella:edesus:beorea:pharsalia: caristū:euboea:boeotum:chalcis delphi:acarnania:aetholia:apollonia:brundusium:tarētum:thurii:locri:regium:lucani:neapolis:puteoli:thuscum mare:corsica:baleares:hispania media. Gnomoni septem pedes umbris sex. Magnitudo diei summa horarum aequinoctialium quindecim. Sexta comprehensio qua continentur urbis roma amplectit caspias gentes:caucasum:septentrionalia armeniae:apolloniam supra rhyndacum:nicomediam:niceam chalcedonem:bizantium:lysimachiam:cherōnesum:melanem sinum:abderam:samothraciam:maroneam:oenum:bessicam:thraciam: maedicam:paeoniam:illyrios:dyrrachium:canusium:apuliae extima: campaniam:& ethruriam: Pisas:Lunam:Luccam:Genuam:liguriam:antipolin:massaliam:narbonem:tarraconem:hispaniam tarraconensem mediam:& inde per lusitaniam. Gnomoni pedes nouem umbrae octo. Longissima diei spatia horarum aequinoctialium.xv.addita nona parte unius horae:aut ut Nigidio placuit quinta. Septima diuisio ab altera caspii maris hora incipit. Caditq; supra callatin:bosphorum:borysthenen:tōmos:thraciae auersa:triballos:illyrici reliqua:adriaticum mare:aquileiam:altinum:uenetiam:uincentiam: patauium:Veronam:Cremonam:rauennam:anconam:picenum:marios:pelignos:sabinos:umbriam:ariminum: bononiam:placentiam:Mediolanum:omniaq; ab apenino. Transq; alpes galliam:aquitaniam uiennam:pireneum:celtiberiam. Vmbilico.xxxv.pedum umbrae.xxxvi. Vt tamē in partem uenetiae exequetur umbra gnomoni. Amplissima dies horarum aequinoctialium.xv.& quintarum partium horarum trium. Hactenus antiquorum exacta celebrauimus. Sequentium diligentissimi quod superest terrarū tribus assignauere segmētis. A tanai per maeotin lacum & sarmatas usq; borysthenen:atq; ita per dacos partemq; germaniae gallias occeani littora amplexi:quod esset horarū.xvi. Alteꝝ per hyperboreos & britaniā horarum.xvii. Postremo scythicum a rhipheis iugis in thilem:in quo dies continuarētur(ut diximus)noctesq; per uices. Iidem & ante principia quae fecimus posuere circulos duos. Primum per insulam meroen & Ptolemaidem in rubro mari ad elephantorum uenatus conditam ubi longissimus dies.xii.horarum esset dimidia hora amplior. Secūdum per syenem aegypti euntem: qui esset horarum.xiii. Idemq; singulis dimidia horarum spatia usq; ultimum adiecere circulis. Et hactenus de terris.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER.VII.PROHOEMIVM.

De Animalibus.

MVNDVS ET IN EO TERRAE GENTES MARIA: INSVLAE: Insignes urbes adhuc modū se habent. Animantiū in eodem natura nullius ꝓpe partis cōtemplatione minor est. Siquidē cum oīa exequi humanus nequeat animus. Principiū iure tribuetur homini:cuius causa uidet̃ cuncta alia genuisse natura:magna & saeua mercede contra tanta sua numera:ut non sit satis aestimare parens melior homini an tristior nouerca fuerit. Ante oīa unum animantiū cunctorum aliena alienis uelat opibus: caeteris uarie tegumenta tribuit:testas:cortices:coria: spinas:uillos:setas:pilos:plumā: pennas:squamas:uellera. Truncos etiā arboresq; cortice interdū gemino a frigoribus & calore tutata est. Hoiem tātum nudū & in nuda humo natali die abiicit ad uagitus statim & ploratum: nullūq; tot aīalium aliud ad lachymas:& has ꝓtinus uitae principio. At hercule risus praecox illi & celerrimus ante quadragesimū diē nulli dat̃. Ab hoc lucis rudimento qđ ne feras quidē inter nos genitas uincula excipiūt:& oīum membroꝝ nexus atq; infoelici ter natum iacet manibus pedibusq; deuinctis flens. Aīal caeteris imperatuꝝ:& a suppliciis uitā auspicat̃: unā tantū ob culpā quia natū est. Heu demētia ab iis initiis existimātiū ad superbiā se genitos. Prima roboris spes primūq; tēporis munus q̄drupedi similē facit. Quādo hoī incessus? quando uox? quādo firmū cibis os? quādiu palpitans uertex. Summae inter cūcta aīalia ībecillitatis indiciū. Iam morbi tot atq; medicinae tot cōtra mala excogitatae:& hae quoq; subinde nouitatibus uictae:caetera sentire naturā suā. Alia ꝑnicitatē usnrpare:alia praepetes uolatus:alia uires:alia nare. Hoiem scire nihil sine doctrina:nō fari nō ingredi:non uesci:breuiterq; nō aliud naturae sponte q̄ flere. Itaq; multi extitere qui nō nasci optimū censerent:aut q̄ ocissime aboleri. Vni aīantium luctus est datus. Vni luxuria:& qdem innumerabilibus modis:ac per singula membra uni ambitio. Vni auaritia. Vni immēsa uiuendi cupido. Vni supstitio. Vni sepulturae cura:atq; etiā post se de futuro. Nulli uita fragilior. Nulli rerum oīum libido maior. Nulli pauor cōfusior. Nulli rabies acrior. Deniq; caetera aīantia in suo genere probe degunt. Congregarii uidemus & stare cōtra dissimilia. Leonū feritas inter se nō dimicat. Serpentū morsus nō petit serpentes. Ne maris qdē beluae ac pisces nisi in diuersa genera saeuiunt. At hercule nō homini plurima ex hoie sunt mala.

Gentinm mirabiles figurae. CA. I.

e T de uniuersitate quidē generis humani magna ex parte in relatione gentiū diximus. Neq;.n. ritus moresq; nunc tractamus. Innumeri sunt totidē pene quot sunt hoīum coetus. Quaedā tamen nō omittenda duco:maximeq; lōgius a mari degentiū. In qbus ꝓdigiosa aliq̄ & incredibilia multis uisum iri haud dubito. Quis.n.aethiopas anteq̄ cernetet credidit? aut cui non miraculo est cū

primũ in noticiã uenit?Quã multa fieri nõ posse priusq̃ sint facta iudicantur.Naturæ uero rerũ uis atq̃ maiestas in oĩbus momẽtis fide caret:si qs mõ partes eius ac nõ totã cõplectat̃ aĩo.Ne pauones aut tigriũ pantherarũq̃ maculas & tot aĩaliũ picturas cõmemorẽ:paruũ dictu:sed ĩmensum æstimatione:tot gentiũ sermones:tot linguæ:tãta loquẽdi uarietas:ut externus alieno pene nõ sit hoĩs uice.Iã in facie uultuq̃ nostro cũ sint.x.aut paulo plura mẽbra nullas duas in tot milibus hoĩum indiscretas effigies existere.Quod ars nulla in paucis numero p̃stet affectando.Nec tamẽ ego in plerisq̃ eorũ obstringã fidẽ meã: potiusq̃ ad auctores relegabo:qui de dubiis rogent̃ oĩbus.Mõ ne sit fastidio græcos seq tãto maiore eorũ diligẽtia uel cura uetustiore.

De scythis & aliarũ diuersitate gentium. CA. II.

Esse scytharum genera & quidem plura : quæ corporibus humanis uescerẽtur indicauimus.Id ipsum incredibile fortasse ni cogitemus in medio orbe terrarum ac Sicilia & Italia fuisse gentes huius monstri cyclopas & lestrigonas:& nuperrime trãsalpes hoĩem ĩmolari gẽtium earũ more solitum:quod paulo a mãdendo abest.Sed & iuxta eos qui sunt ad septẽtrionẽ uersi haud procul ab ipso aquilonis exortu specuq̃ eius dicto:quẽ locum gesglitron appellant,p̃duntur arimaspi:quos diximus uno oculo in fronte media ĩsignes:quibus assidue bellum esse circa metalla cũ gryphis ferarum uolucri genere,quale uulgo traditur:eruente ex cuniculis aurum mira cupiditate & feris custodiẽtibus & arimaspis rapientibus:multi sed maxime illustres,Herodotus & Aristeas Procõnesius scribũt:super alios aũt antropophagos scythas in quadam cõualle magna timaui montis regio est:quæ uocatur abarimon:in qua siluestres uiuunt hoĩes aduersis post crura plantis eximiæ uelocitatis:passim cũ feris uagãtes.Hos in alio nõ spirare cælo:ideoq̃ ad finitimos reges non pertrahi. Neq̃ ad alexãdrum magnũ per tractos Beton itinerum eius mẽsor prodidit.Priores antropophagos quos ad septẽtrionẽ esse diximus. x.dierum itinere supra borysthenem amnem ossibus humanorũ capitũ bibere.Cutibusq̃ cũ capillo p̃ mantelibus ante pectora uti,Isigonus Niceensis.Idem in albania gigni quosdam glauca oculorum acie pueritia statim canos:qui noctu plusq̃ interdiu cernãt.Idem itinere dierum.x.supra borysthenem sauromatas tertio die cibum capere semper.Crates Pergamenus in hellespõtũ circa parium genus hominum fuisse tradit:quos ophiogenes uocat:serpentum ictus cõtactu leuare solitos:& manu imposita uenena extrahere corpori.Varro etiam nunc esse paucos ibi : quorum saliuæ contra ictus serpentum medeantur.Similis & in africa,gens psyllorum fuit,ut Agatharchides scribit,a Psyllo rege dicta cuius sepulchrum in parte syrtiũ maiorũ est.Horũ corpori ingenitũ fuit uirus exitiale serpẽtibus:ex cuius odore sopirent eas.Hos uero liberos genitos protinus obiiciendi sæuissimis earum.Eoq̃ genere pudicitiam cõiugum experiendi non profugientibus adulterino sanguine natos serpentibus. Hæc gens ipsa quidem prope interemptione sublata est a nasamonibus:qui nunc tenent has sedes. Genus tamẽ hominum ex iis qui profugerãt:aut cũ pugnatũ est absuerant : hodieq̃ remanet in paucis.Simile & in Italia marsorũ genus durat:quos a Cyrces filio ortos ferunt:& ideo inesse iis uim naturalẽ eam.Et tamẽ oĩbus hoibus contra serpentes inest uenenum.Feruntq̃ ictas saliua ut feruẽtis aquæ contactu fugere .Quod si in fauces penetrauerit:etiam mori.Idq̃ maxime humani ieiuni oris. Supra nasamonas cõfinesq̃ illis maclias androgynas esse utriusq̃ naturæ inter se uicibus coeuntes Calliphantes tradit.Aristoteles adiicit dextrã mammã iis uirilem:leuam muliebrem esse.In eadẽ africa familias quasdã effascinantiũ Isigonus & Memphodorus tradunt.Quarum laudatiõe intereant,p̃bata:arescãt arbores:emoriant̃ infantes. Esse eiusdẽ generis in triballis & illyris adiicit Isigonus:qui uisu quoq̃ effascinẽt:interimãtq̃ quos diutius intueantur:iratis præcipue oculis:quod eorũ malum facilius sentire puberes. Notabilius esse : q̃ pupillas binas in oculis singulis habeant. Huius generis fœminas in scythia quæ uocantur bithiæ prodit Apollonides. Philarchus & in ponto thibiorum genus:multosq̃ alios eiusdem naturæ:quorum notas tradit in oculo altero geminam pupillam:in altero equi effigiem.Eosdem præterea non posse mergi : nec ueste quidem degrauatos.Haud dissimile iis genus pharmacum in æthiopia prodidit Damõ.Quorũ sudor tabẽ contractis corporibus afferat.Fœminas quidẽ oẽs ubiq̃ uisu nocere:quæ duplices pupillas habeant Cicero quoq̃ apud nos auctor est.Adeo naturæ cum ferarũ more uescẽdi humanis corporibus in hoĩem rabiem genuisset:gignere in toto corpore & quorũdã oculis quoq̃ uenena placuit:ne quid usq̃ mali eẽt quod in homine non esset.Haud procul urbe roma in faliscorũ agro familiæ sunt paucæ quæ uocantur hirpiæ:quæ sacrificio annuo quod fit ad montem soracte Apollini super ambusta ligni struẽ ambulantes non aduruntur.Et od id p̃petuo senatusconsulto militiæ oĩumq̃ aliorũ munerũ uacationem habent. Quorundam corpori partes nascuntur ad aliqua mirabiles.Sicut pyrrho regi pollex in dextro pede cuius tractu lyenosis medebatur.Hunc cremari cum reliquo corpore non potuisse tradunt.Conditumq̃ loculo in tẽplo.Præcipue india æthiopumq̃ tractus miraculis scatent.Maxima in india gignunt̃ animalia.Indicio sunt canes grãdiores cæteris.Arbores quidẽ tãtæ,p̃ceritatis tradunt̃:ut sagittis supari nequãt Hæc facit ubertas soli:temperies cæli:aquarum abundantia(si libeat credere)ut sub una ficu turmæ cõdantur equitũ.Arũdines uero tantæ,p̃ceritatis:ut singula internodia alueo nauigabili ternos interdum homines ferant.Multos ibi quina cubita cõstat longitudine excedere.Nõ expuere.Nõ capitis:nõ dentium aut oculorũ ullo dolore affici.Raro aliarũ corporis partium:tam moderato solis uapore durari.Philosophos eorũ quos gymnosophistas uocant ab exortu ad occasum p̃stare cõtuentes solẽ immobilibus oculis:Feruẽtibus harenis toto die alternis pedibus insistere.In mõte cui nomẽ est milo hoĩes eẽ auersis plantis octonos digytos in singulis pedibus habentes auctor est Megasthenes. In multis autem montibus genus hominum capitibus caninis ferarum pellibus uelari:pro uoce latratum edere:unguibus ar

matum uenatu & aucupio uesci. Hoꝝ supra.cxx.mil.fuisse produntur. Ctesias scribit in quadam gente indiæ fœminas semel in uita parere: genitosq̨ cōfestim canescere. Itē hoīum genus qui monosceli uocarentur singulis cruribus miræ pernicitatis ad saltum. Eosdemque sciopodas uocari qui in maiore æstu humi iacentes resupini umbra se pedum protegant. Non longe eos a troglodytis abesse. Rursusq̨ ab iis occidentem uersus quosdam sine ceruice: oculos in humeris habentes. Sunt & satyri subsolanis indoꝝ montibus cartadulorum dicitur regio: perniciſſimum animal tanq̄ quadrupedes tam recte currētes: humana effigie ut ꝑpter uelocitatē nisi senes aut ægri non capiantur. Choromādrū gentem uocat Tauron siluestrem sine uoce: stridoris horrēdi hirtis corporibus: oculis: glaucis: dentibus caninis. Eudoxus in meridianis indiæ uiris plantas esse cubitales. Fœminis adeo paruas ut struthopodes appellent. Megasthenes gentem inter nomadas indos narium loco foramina tantum habentē: anguiū modo loripedē: uocari scyritas. Ad extremos fines idiæ ab oriēte circa fontem gangis astomorū gētē sine ore corpore toto hirtam uestiri frondium lanugine: halitu tantū uiuentē & odore quē naribus trahant. Nullum illis cibū: nullūq̨ potum. Tantū radicum florūq̨ narios odores siluestrium malorum: quæ secum portant longiore itinere: ne desit olfatus: Grauiore paulo odore haud difficulter exanimari. Super hos extrema in parte montiū spithamæi pygmæi narrantur: ternas spithamas longitudine hoc est ternos dodrātes non excedentes. Salubri cælo: semperq̨ uernāte: mōtibus ab aquilone oppositis: quos a gruibus infestari. Homerus quoq̨ prodidit. Fama est insidentes arietū capraꝝq̨ dorsis armatos sagittis ueris tempore uniuerso agmine ad mare descendere: & oua pullosq̨ eaꝝ alitū cōsumere ternis: eam expeditionē mensibus confici: aliter futuris gregibus non resisti. Casas eoꝝ luto pennisq̨ & ouorum putaminibus construi. Aristoteles in cauernis uiuere pygmæos tradit. Cætera de his ut reliqui. Cirnos indoꝝ genus Isigonus tradit annis centenis quadragenis uiuere. Itē æthiopas macrobios & seras existimant: & qui athon montem incolāt. Hos quidē quia uiperinis carnibus alant: itaq̨ nec capiti nec uestibus eoꝝ noxia corpori inesse animalia. Onescritus quibus in locis indiæ umbræ non sint. Corpora hoīum cubitoꝝ quinnū & binorum palmoꝝ existere: & uiuere annos.cxxx. nec senescere sed ut medio æuo mori. Crates Pergamenus indos qui cētenos annos excedāt gymnestas appellat: nō pauci macrobios. Ctesias gentem ex iis quæ appellatur pandoræ in conuallibus sitā annos ducenos uiuere: in iuuenta candido capillo qui in senectute nigrescat. Contra alios quadragenos non excedere annos iunctos macrobiis: quorum fœmine semel pariant. Idq̨ & Agatharchides tradit. Præterea locustis eos ali: & esse pernices. Mandrorum nomen iis dedit Clytarchus & Megasthenes: tricentosque eorum uicos annumerāt. Fœminas septimo ætatis anno parere: senectam quadragesimo anno accidere. Artemidorus in taprobanam insulā longiſſimā uitam sine ullo corporis langore traduci. Viros indorum quosdam cū feris coire: mixtosq̨ & semiferos esse partus. In calingis eiusdē indiæ gente quiquēnes cōcipere fœminas: octauum uitæ annum nō excedere. Et alibi cauda uillosa hoīes nasci pernicitatis eximiæ. Alios auribus toto cōtegi. Soritas ab indis arbis fluuius dicterminat. ii nullum alium cibum nouere q̄ piscium: quos unguibus dissectos sole torreant: atq̨ ita panem ex iis faciunt: ut refert Clitarchus. Troglodytas super æthiopiam ueolociores esse equis Pergamenus Crates. Itē æthiopas octona cubita longitudine excedere: syrbotas uocari gentem eam nomadum æthiopum secundū flumen astragū ad septētrionē uergētem. Gens menismīnorum appellata abest ab occeano dieꝝ itinere.xx. Animaliū quæ cynocephalos uocamus lacte uiuunt: quoꝝ armenta pascit maribus interēptis præterq̄ sobolis causa: in africæ solitudinibus hominū species obuiæ subinde fiunt: momentoq̨ euanescunt. Hæc atq̨ talia ex hoīum genere ludibria sibi: nobis miracula iugeniosa fecit natura. Et singula quidem quæ facit indies aut prope horas qui enumerare ualeat? Ad detegendam eius potentiam satis sit inter prodigia posuisse gentes. Hic ad confessa in homine pauca.

De prodigiosis partubus. CA. III.

t Ergeminos nasci certū est Oratioꝝ Curatiorūq̨ exemplo. Supra inter ostenta adducitur: præterq̄ in ægypto ubi: fœtifer potu nilus. Proxime supremis Diui Augusti annis Fausta quædā e plebe ostiæ duos mares: totidem fœminas enixa famē quæ secuta est portendit haud dubie: Reperit & in pelopōneso binos quater enixa: maioreq̨ partem ex omni eius uixisse partu & in ægypto septenos utero simul gigni auctor est Trogus. Gignuntur & utriusq̨ sexus: quos hermophroditas uocamus: olim androgynos uocatos: & in prodigiis habitos: nunc uero in delitiis. Pompeius magnus in ornamentis theatri mirabiles famā posuit effigies: ob id diligentius magnorum artificum ingeniis elaboratas. inter quas legitur Eutice a.xx. liberis rogo illata trallis enixa triginta partus. Alcippe elephantum q̄q̄ id inter ostenta est. Namq̨ & serpentem peperit inter initia marsici belli Ancilla. Multiformes pluribus modis inter monstrum partus eduntur. Claudius Cæsar scribit hippocentaurum in thessalia natum eodem die interiisse. Et nos principatu eius allatum illi ex ægypto in melle uidimus. Est inter exēpla in uterum protinus reuersus infans sagunti quo anno ab Hannabile deleta est.

De mutatione sexus & geminis partubus. CA. IIII.

e X fœminis mutari in mares non est fabulosum. Inuenimus in annalibus Licinio Crasso. C. Cassio Longino cons. Casini puerū factum ex uirgine sub parentibus: iussuq̨ aruspicū deportatū in insulā desertā. Licinius Mutianus prodidit uisum a se argis Aristonte cui nomen Arestusæ fuisset. Nupsisse etiā. Mox barbā & uirilitatē prouenisse: uxoreq̨ duxisse. Eiusdē sortis & smyrnæ puerum a se uisum. Ipse in africa uidi mutatū in marē nuptiarū die. L. Cossiciū ciuē tisdritanum. Editis geminis raꝝ esse aut puerperæ aut puerperio præterq̨ alteri uitam. Si uero utriusq̨ sexus editi sint

gemini rariorē utriq; salutē. Fœminas gigni celerius q̄ mares: sicuti celerius senescere. Sæpius uero moueri mares in utero: & in dextra fere parte: in leua fœminas constat.

De hoīe generādo: & pariēdi tēpore p illustria exēpla a mēsibus.vii.ad.xi. CA. V.

c Aeteris amantibus statutum & pariendi & partus egerendi tempus est. Homo tanto anno & incerto gignitur spatio. Alius septimo mēse: alius octauo: & usq; ad initia decimi undecimiq;. Ante septimum mensem haud unq̄ uitalis est. Septimo non nisi pridie postero ue plenilunii die aut interlunio concepti nascuntur Trāslatitiū in ægypto est & octauo gigni. Iam quidem & in italia tales partus esse uitales. Contra priscoꝶ opiniones uariant hæc pluribus modis. Vestilia. C. Herdicii ac postea Pomponii atq; Orfiti clarissimoꝶ ciuium coniunx ex iis quattuor partus enixa semper septimo mēse: genuit Suillum Ruffum undecimo. Corbulonē septimo utrumq; consulem. Et postea Cesoniā Caii principis coniugem octauo. In quo mēsium numero genitis intra quadragesimnm diē maximus labor grauidis. Quarto autē & octauo mense lœtales in iis abortus. Masurius auctor est. L. Papyrium prætorem secundo hærede lege agente bonorum possessionem contra eum dedisse cum mater partū xiiii. mensibus diceret tulisse. quoniam nullum certum tempus pariendi statutum uideretur.

De conceptibus & signa sexus in grauidis pertinentia ante partum. CA. VI.

a Conceptu decimo die dolores capitis: oculorum uertigines tenebræq;: fastidium ī cibis redūdatio stomachi indices sunt hoīs inchoati. Melior color marē ferenti & facilior partus. Motus in utero quadragesimo die. Contraria oīa in altero sexu. Ingestabile onus. Crurū & inguium leuis tumor. Primus aūt nonagesimo die motus. Sed plurimū lāgoris in utroq; sexu: capillum germinā te partu & in plenilunio. Quod tēpus editos quoq; infantes præcipue īfestat. Adeoq; īcessus atq; omne qcquid dici pōt in grauida refert: ut falsioribus cibis usæ carentē unguiculis partum edant. Et si respira uere: difficilius enitantur. Oscitatio quidem in enixu lœtalis est: sicut sternuisse a coitu abortiuum.

De conceptu hominum & generatione. CA. VII.

m Iseret atq; etiā pudet æstimantem q̄ sit friuola animaliū superbissimi origo. Cū plerūq; abortus causa fiat odor a lucernaꝶ extinctu. His principiis nascunt̄ tyranni. Carnifex his animus. Tu qui corporis uiribus fidis. Tu qui furtunæ munera amplexaris: & te ne alumnū quidem eius existimas: sed partum. Tu cuius semper in uictoria mens. Tu qui te deum credis aliquo successu tumens: tanti tamen perire potuisti. Atqui etiam hodie minoris potes: quantulo serpentis ictus dēte. Aut etiam ut anacreon poeta acino uuæ passæ. Vt Fabius senator prætor in lactis haustu uno pilo transgulatus. Is demum profecto uitā æqua lance pensitabit: qui semper fragilitatis humanæ memor fuerit.

De agrippis. CA. VIII.

i N pedes procedere nascentem contra naturā est. E quo argumento eos appellauere agrippas ut ægre partos. Qualiter. M. Agrippā ferunt genitum unico prope fœlicitatis exemplo in omnibus ad hunc modū genitis. Quāq̄ is quoq; aduersa pedum ualitudine. Misera iuuenta exercito æuo inter arma hostesq; & ad mortē obnoxio accessu: infœlici terris stirpe omni: sed per utrasque Agrippinas maxime: quæ Caium & Domitium Nēronē principes genuere totidē faces generis humani. Præterea breuitate æui quinquagesimouno raptus anno in tormentis adulterioꝶ coniugis: socerīq; prægraui seruitio luisse præposteri ortus auguriū existimatur. Neronem quoq; pauloante principē & toto principatu suo hostem generis humani pedibus genitum parens eius scribit Agrippina. Ritu naturæ capite hominem gigni mos est: pedibus efferri.

Monstruosi partus excisi utero. CA. IX.

a Vspicatius enecta parente gignuntur. Sicut Scipio Africanus prior natus; Primusque Cæsar a cæso matris utero dictus. Qua de causa & Cæsones appellati. Simili modo natus & Mālius qui carthaginem cum exercitu intrauit

Qui sint uopisci. CA. X.

u Opiscum appellant unum ē geminis: qui recenti utero nascceretur alio interempto abortu. Namque maxima & si rara circa hoc miracula existunt.

Exempla numerosæ sobolis. CA. XI.

p Ræter mulierē pauca animalia coitū nouere grauida. Vnū quidē omnino aut alterū superfœtat. Extat in monumentis etiam medicorū: & quibus talia consectari curæ fuit: uno abortu duo puerperia egesta. Sed ubi paululū temporis inter duos conceptus intercessi t: uterq; ē perfectus ut in Hercule & Iphiclo fratre eius apparuit. Et in ea quæ gemino partu alteꝶ marito simile altrū adultero genuit. Itē Procōnesia ancilla quæ eiusdē diei coitu alteꝶ domino simile alterū procuratori eius. Et in alia quæ unū iusto partu: quinq; mensium alterū edidit Rursus in alia quæ septem mēsiū edito puerperio in secūdis mensibus geminos enixa est. Iam illa uulgata ē uariæ. Ex integris truncos gigni: ex truncis integros eademq; parte truncos. Signa quædam neuosq; & cicatrices etiam regenerari. Quarto partu [illegible]orum originis nota in brachio redditur.

Exempla similitudinum. CA. XII.

i N Lepidorum gente tres intermisso ordine obducto membrana oculo genitos accepimus. Similes quidem alios auo. Et ex geminis quoq; alterū patri: alterū matri. Anneq; post genitum maiori similem fuisse ut geminū. Quasdam sibi similes semper parere: quasdā uiro: quasdam nulli: quasdam fœminam patri: marem sibi. Indubitatum exēplum est Nicei nobilis poetæ bizantii

geniti:qui adulterio æthiopis nata matre nil a cæteris colore differente:ipſe ĩ auũ degenerauit æthiopẽ. Similitudinum quidẽ in mente reputatio eſt:& in qua credantur multa fortuita pollere:uiſus:auditus: memoriaque:hauſtæ imagines ſub ipſo conceptu. Cogitatio etiam utriuſlibet animo ſubito tranſuolans effingere ſimilitudinẽ aut miſcere exiſtimatur. Ideoq; plures in homine q̃ in cæteris omnibus animalibus differentiæ:quoniam uelocitas cogitationũ animiq; celeritas & ingenii uarietas multiformes notas imprimit:cum cæteris animantibus immobiles ſint animi:& ſimiles omnibus ſingulisq; in ſuo cuiq; genere. Antiocho regi ſyriæ e plebe nomine Arteon in tantum ſimilis fuit:ut Laodice coniunx regia necato iam Antiocho munus per eũ cõmendationis regniq; ſucceſſionis peregerit. Magno Pompeio Vibius quidam e plebe & Publitius etiã ſeruitute liberatus indiſcreta ꝓpe ſpecie fuere ſimiles: illud os probum reddentes:ipſumq; honorem eximiæ frontis. Qualis cauſa patri quoq; eius Menogenis coci ſui cognomen ĩpoſuit Strabonis a ſpecie oculoꝝ nomẽ habẽtis uitiũ imitata. Et Scipioni ĩ ſeruo Serapione uictimarii negociatoris uili mãcipio. Eiuſdẽ familiæ Scipioni poſt Gneum cognomẽ ſalutio minus dedit. Sicut Spinter Secũdanus. Retiariuſq; Pãphylius collegio Lẽtuli & Metelli cõſulũ. In quo per q̃ infortune fortuitũ hoc quoq; fuit. Duorũ ſimul cõſulũ in ſcœna imagines cerni. E diuerſo. L. Plancus orator hyſtrioni Rubrio cognomẽ impoſuit. Rurſus Curioni patri Burbuleius. Itẽq; Meſſalæ cẽſorio Menogenes perinde hyſtriones. Suræ quidẽ procõſulis etiã rictũ in loquendo cõtractionem linguæ & ſermonis tumultum nõ imaginẽ mõ piſcator quidã in Sicilia reddidit. Caſſio Seuero celebri oratori armentarii Mirmillonis obiecta ſimilitudo eſt. Torãnius. M. Antonio iam triũuiro eximios forma pueros alterum in aſia genitũ:alteꝝ trãſalpes ut geminos uendidit:tanta unitas erat. Poſtq̃ deinde ſermone puerum detecta fraude a furente increpitus Antonio eſt inter alia magnitudinem precii requirente (nã ducẽtis erat mercatus ſeſtertiis) reſpondit uerſutus ingenii magno ob id ipſum ſe tanti uendidiſſe quoniam non eſſet mira ſimilitudo in ullis eodem utero editis. Diuerſarum quidem gentium natales tam concordi figura reperiri:ſuper omnem eſſe taxationem:adeoque tempeſtiuam admirationem intulit: ut ille proſcriptor aius mero & contumelia furens non aliud in cenſu magis & in fortuna ſua duceret.

Quæ ſit generandi ratio. CA. XIII.

St quædam priuatim diſſociatio corporũ:& inter ſe ſterilis. At ubi cum aliis iũxere gignunt. Sicut Auguſtus & Liuia. Item alii aliæq; fœminas tantũ generant:aut mares. Plerũq; alternãt. Sicut Gracchoꝝ mater duodecies:& Agrippina Germanici nouies. Aliis ſterilis eſt inuenta. Aliis ſemel in uita datur gignere. Quædam non perferunt partus. Quales ſiquando medicina & cura uicere:fœminam fere gignunt. Diuus Auguſtus in reliqua exemplorum raritate neptis ſuæ nepotem uidit genitum quo exceſſit anno. M. Syllanus:qui cum aſiam optineret poſt conſulatum Neronis principis ſucceſſione ueneno eius interemptus eſt. Q. Metellus Macedonicus cum ſex liberos reliqueret undecim nepotes reliquit. Nurus uero generoſque & omnes qui ſe patris appellatione ſalutarent. xxvii. In actis Diui auguſti temporum inuenitur. xii. conſulatu eius quem. L. Sylla collega ad. iii. idus aprilis geſſit Criſpinum Hylarium ex ingenua plebe feſulana cum liberis nouem:in quo numero filiæ duæ fuerunt:nepotibus. xxvii. pronepotibus. xxix. neptibus. ix. prælata pompa cum omnibus his in capitolio immolaſſe.

Item de eodem multiplicius. CA. XIIII.

Vlier poſt quinquageſimum annum poſt gignit:maiorq; pars quadrageſimo profluuium genitale ſiſtit. Nã in uiris Maſiniſſam regem poſt octogintaſex annos generaſſe filium:quẽ Metymathnũ appellauerit claꝝ eſt. Catonem ſenſorium octogeſimo exacto e filia Salonii cliẽtis ſui. Qua de cauſa aliorũ eius liberoꝝ propago Liciniani ſunt cognominati:hi Saloniani:ex quibus Vticenſis fuit. Nuper etiam. L. Voluſio Saturnino in urbis præfectura extincto notum eſt Corneliã e Scipionum gente Voluſium Saturnium qui fuit conſul poſt. lxii. annũ genuiſſe. Et uſq; ad. lxxv. apud ignobiles uulgaris reperitur generatio.

De menſtruis milieꝝ. CA. XV.

Olum aũt animal menſtruale mulier eſt. In unius utero quas appellarunt molas. Ea eſt caro informis inanima ferri ictum & aciem reſpuens mouetur:ſiſtitque menſes & ut partus: alias lœtalis:alias una ſeneſcens:aliquando aluo citatior excidens. Simile quidam & uiris in uentre gignitur quod uocant ſcyron. Sicut Oppido Capitoni prætorio uiro. Sed nihil facile reperitur mulieꝝ profluuio magis mõſtrificũ. Aceſcunt ſuperuentu muſta. Sterileſcunt. Tactæ fruges. Moriuntur inſita. Exuruntur hortoꝝ germina:& fructus arborum quibus inſidere decidunt. Speculoꝝ fulgor aſpectu ipſo hebetatur. Acies ferri præſtringitur:eboriſq; nitor. Aluei apum emoriunt. Aes etiam ac ferrũ rubigo protinus corrũpit:odorq; dirus aera. Et in rabiẽ agunt guſtato eo canes:atq; inſanabili ueneno morſus infigitur. Quin & bituminũ ſequax alioquin & lenta natura in lacu iudææ qui uocatur aſphaltites certo tempore anni ſupernatans nequit ſibi auelli:ad omnem contactum adhærens præterq̃ filo quod tale uirus infecerit. Etiam formicis animali minimo ineſſe ſenſum eius ferunt:abiiciq; guſtatas fruges: nec poſtea repeti. Et hoc tale tantũq; omnibus tricenis diebus malũ in muliere exiſtit:& trimeſtri ſpatio largius. Quibuſdam uero ſæpius menſe:ſicut aliquibus nunq̃. Sed tales non gignunt. Quando hæc eſt generando homini materia germinis e maribus coaguli modo hoc in ſeſe glomerante. Quod deinde tẽpore ipſo animatur:corporaturq;. Ergo cũ grauidis fluxit. ĩualidi aut nõ uitales partus edũtur:aut ſanioſi ut auctor eſt Nigidius.

Item de ratione partuũ. CA. XVI.

Dem lac fœminæ nõ corrumpi alenti partũ:ſi ex eodẽ uiro rurſus conceperit arbitratur. Incipiente aũt hoc ſtatu aut deſinãte cõceptus facillime traduntur. Fœcunditatis in fœminis præ

rogatiuam accepimus inū̃ctis medicamine oculis saliuā infici. Cæterum editis primores septimo mē̃se gigni dentes: priusq̃ in supera fere parte haud dubium est. Septimo eosdē decidere anno aliosq̧ suffici. Quosdā & cum dentibus nasci: sicut. M. Curriū qui ob id dentatus cognominatus est. Et Cn. Papyrium Carbonē præclaros uiros. In fœminis ea res in auspicati fuit exempli regum temporibus: cum ita nata esset Valeria exitio ciuitati in quā deleta esset futurum responso aruspicum uaticinante. Sessapiā ē illa tempestate florentissimam deportata est ueridico exitio consecuto. Quasdā cōcreto genitali gigni infausto omine Cornelia Gracchoꝝ mater indicio est. Aliqui uice dentiū continuo osse gignunt. Sicuti Prusiæ regis bithynioꝝ filius superna parte oris. Dentes aūt tantū inuicti sunt ignibus: nec cremātur cum reliquo corpore. Idem flāmis indomiti tabe cauātur pituita ue. Candorē trahūt quodā medicamine. Vsu atterūtur: multoq̧ primū in aliquibus deficiunt. Nec cibo tantū & alimētis necessarii. Quippe uocis sermonisq̧ regimē primores tenent concentu quodā excipientes ictum linguæ: seriemq̧ structuræ: atq̧ magnitudine mutilantes moliētes ue aut hebetantes uerba. Et cū defluxere explanationē oēm adimentes. Quin & auguriū in hac esse creditur parte. Triceni bini uiris attribuunt: excepta turduloꝝ gente. Quibus plures fuere longiora promitti uite putāt spatia. Fœminis minor numerus. Quibus in dextra parte gemini superne a canibus cognominati: fortunæ blandimenta pollicent. Sicut in Agrippina Domitii Neronis matre: contra in leua. Hominē priusq̃ genito dente cremari mos gētium non est. Sed mox plura de hoc: cum mēbratim hystoria decurret. Risisse eodē die quo genitus esset unum accepimus hoīem Zoroastren. Eidē cerebrum ita palpitasse ut impositā repelleret manum: futuræ præsagio scientie. In trimatu suo cuiq̧ dimidiam esse mensuram staturæ certū est. In plenū autē cuncto mortalium generi minore indies fieri propemodū obseruat. Rarosq̧ patribus ꝓceriores cōsumēte ubertatem seminū exustione: in cuius uices nunc uergat æuum: in creta terræ motu rupto monte inuentū est corpus stans. xlvi. cubitorum: quod alii Orionis: alii Etionis fuisse tradūt. Horestis corpus oraculi iussu refossum septē cubitoꝝ fuisse monumentis tradit. Iam uero ante annos ꝓpe mille uates ille Homerus non cessauit minora corpora mortaliū q̃ prisca cōqueri. Neuii Pollionis amplitudinē annales nō tradūt Sed quia populi concursu pene intereptus esse ꝓdigii uice habitū. Procerissimū hoiem ætas nostra diuo Claudio principe Gabbarā nomine ex arabia aduectū nouē pedum & totidem unciaꝝ uidit. Fuere sub Diuo Augusto semipede addito: quoꝝ corpora eius miraculi gratia in conditorio Salustianoꝝ asseruabant hortoꝝ. Pusioni & Secūdillæ erant noīa. Eodē præside minimus hō duos pedes & palmum Conopas noīe in delitiis iuliæ neptis eius fuit. Et mulier Andromeda liberta iuliæ Augustæ Manium maximū &. M: Tulliū equites romanos binū cubitoꝝ fuisse auctor est Varro. Et ipsi uidimus in loculis asseruatos. Sexq̧pedales gigni quosdā longiores ī trimatu iplentes uitæ cursum haud ignotū est: inuenimus in monumentis salaminæ Eutimenis filiū in tria cubita triēnio adoleuisse: incessu tardū: sensu hebetē: & iam puberē factū uoce robusta: absumptū contractiōe mēbrorū subita triennio circūacto. Ipsi nos pridem uidimus eadem ferme omnia præter pubertatem in filio Cornelii Taciti equitis Ro. belgicæ galliæ rationes procurantis. Ectapelos græci uocant eos. In latino non habent nomen.

Insignia corporum. CA. XVII.

q Vod sit hoīum spatiū a uestigio ad uerticem: id esse sparsis manibus inter lōgissimos dygitos obseruatū est. sicuti uires quibusdā dextra parte maiores: quibusdā æquas utraq̧: aliquibus leua manu ꝓcipuas. Nec id unq̃ in fœminis. Mares præstare pōdere. Et defuncta uiuentibus corpora oīum animaliū. Et dormiētia uigilātibus. Viroꝝ cadauera supina fluitare. Fœminaꝝ ꝓna: uelut pudori defunctaꝝ parcente natura.

Exempla uariarum figurarum. CA. XVIII.

c Oncretis quosdā ossibus ac sine medullis uiuere accepimus. Signū eoꝝ esse nec sitim sentire: nec sudorem emittere: quāq̃ & uoluntate sciamus sitim uictā. Equiteq̧ Ro. Iulium Viatorem euocōtioꝝ gente fœderata ī pupillaribus annis aquæ subter cutē fusæ morbo ꝓhibitū humore a medicis naturā fecisse cōsuetudine: atq̧ senecta caruisse potu. Necnon & alii multa sibi impauere.

Diuersorum morum exempla. CA. XIX.

f Erunt crassum auū Crassi in parthis interempti nunq̃ risisse. Ob id Agelastū uocatum. Sicuti nec flesse multos. Socratē claꝝ sapiētia eodem semper uisum uultu: nec aut hylari magis aut turbato. Exit hic animi tenor aliquādo in rigorē quēdā toruitateq̧ naturæ durā & inflexibilē: affectusq̧ humanos adimit: quales apathes græci uocāt. Multos eius generis experti: quodq̧ mirum sit auctores maximæ sapiētie. Diogenem cynicum. Pyrrhonē. Heraclitum. Timonem. Hūc quidē etiā in totius odium generis humani euectum. Sed hæc parua naturæ insignia in multis uaria cognoscuntur. Vt in Antonia Drusi nunq̃ expuisse. In pomponio consulari poeta nunq̃ ructasse. Quibus natu concreta sunt ossa: qui sunt rari admodum: cornei uocantur.

De fortitudine & uelocitate. CA. XX.

c Orpore uesco eē: sed eximiis uiribus. Tritanum in gladiatorio ludo sannitium armatura celebrem. filiumq̧ eius militē magni Pōpeii: & rectos & trāsuersos cācellati toto corpore habuisse neruos in brachiis etiā manibusq̧ auctor est Varro, ī ꝓdigiosa uiriū elatione. Atq̧ etiam hostē ab eo ex ꝓuocatione dimicantem inermi dextra uno digyto superatū: & postremo correptū ī castra translatum. Alunius Valens meruit in prætorio Diui Augusti centurio uehicula cum culeis onusta donec exinanirentur sustinere solitus. Carpenta comprehensa una manu retinere obnoxius contra nitentibus iumentis. Et alia mirifica facere: quæ insculpta monumento eius spectantur. Ideo. M. Varro Ru

ticellus inquit Hercules appellatus:mulum suum tollebat.Fusius Saluius duo centenaria pondera pe/
dibus:totidē manibus:& ducenaria duobus humeris contra scalas ferebat.Nos quoq; uidimus Atha/
natum nomine:prodigiosæ ostentationis quinquagenario thorace plumbeo indutū.Coturnisq; quin
gentorum pondo calciatum per scœnā īgredi.C.Milonē athletā cū cōstitisset nemo uestigio educebat.
Malū tenenti nemo digytū corrigebat.Cucurrisse mille centum.lx.stadia:ab athenis lacedemonem bi/
duo Philippidē magnum erat:donec Canistius cursor lacedemonius & Philonides Alexandri magni a
sytione helyn uno die.mil.cccii.stadia cucurrerunt.Nunc quidē in circo quosdam.clx.pas. tolerare non
ignoramus.Nuperq; Fonteio & Vipsano cōs.ānos.ix.genitum puer a meridie ad uerspe.lxx.M.p.cu/
currisse.Cuius rei admiratio ita demum solida perueniet:si quis cogitet nocte ac die longissimum iter
uehiculis tribus Tyberium Neronem emensum festinantem ad drusum fratrem ægrotantem in ger/
mania in ea fuerunt ducenta mil.pas.

De uisu. CA. XXI.

Culo acies uel maxime fidē excedentia inuenit exēpla.in nuce inclusam iliada Homeri car/
o men in mēbrana scriptum tradidit Cicero.Idē fuisse qui puideret.c.xxxv.mil.pas.Huic & no/
men.M.Varro reddidit Strabonē uocatum Solitum autē punico bello a lilybeo siciliæ pro/
mōtorio exeūte classe carthaginis portu ēt numer nauium dicere.Callicrates ex ebore formicas & alia
tam parua fecit animalia:ut partes ea a cæteris cerni nō possent.Mermecides quidam in eodem gene
re inclaruit.a quo quadrigam ex eadem materia quā musca integeret aliis fabricatam:& nauem quam
apicula pennis absconderet.

De auditu. CA. XXII.

Vditus unū exēplum habet mirabile.Prœliū quo sybaris deleta est:eo die quo gestum erat au
a tum olympiæ.Nā cymbricæ uictoriæ Castoresq; romani q persicā uictoriā ipso die quo cōti/
git nūciauere uisus & auditus & numinū fuere præsagia.

Exēpla patiētiæ CA. XXIII.

Atiētia corporis ut est crebra sors calamitatū innumera documēta peperit.Clarissimū in fœ/
p minis leænæ meretricis exēplū:quæ torta nō indicauit Harmodium & Aristogitonē tyrēnici
das.In uiris Anaxarchides q simili de causa cū torqueret̃ præcisam e dentibus linguam unāq;
spem indicii in tyrannos expuit.

Memoriæ exempla. CA. XXIIII.

Emoria necessariū maxime uitæ bonū cui præcipua fuerit haud facile dictu est.tā multis glo/
m riam eius adeptis.Cyrus rex oībus ī exercitu suo militibus noīa reddidit.L.Scipio populo ro.
Cyneas Pyrrhi regis legatus senatui & æquestri ordini romæ postero die q̄ aduenerat.Mithri
dates dua & .xx.gentiū rex totidē linguis iura dixit:pro contione singulas sine interprete affatus.Car/
madas qdā in græcia quæ qs exegerit uolumina in bibliothecis legentis mō repræsentauit.Ars postre/
mo eius rei facta & inuenta est a Simonide melito consumata a Metrodoro Sceptio:ut nihil nō iisdem
uerbis redderet̃ auditū.Nec aliud est æque fragile in hoīe morbo & casus iniurias atq; etiam metus
sentiens alias particulatī:alias uniuersa.ictus lapide oblitus est litteras tantum.Ex præalto tecto lapsus
matris & affiniū ,ppinquo cœpit obliuionē.Alius ægrotus seruo etiā.Sui uero noīs oblitus Messa/
la Coruinus orator.itaq; sæpe deficere tentat & meditat̃ uel quieto corpore & ualido.Sōno quoq; ser/
pente computat:ut inanis mens quærat ubi sit loci.

Laus.C.Iulii Cæsaris. CA. XXV.

Nimi uigore præstātissimū arbitror.C.Cæsarem dictatorē.Nec uirtutē constantiāq; nunc cō
a memoro:nec sublimitatē omniū capacē quæ cælo continent̃:sed ,pprium uigorē celeritatēq;
quodā igne uolucrē.Scribere & legere simul dictare & audire solitū accepimus. Epistolas ue/
ro tantarum re quaternas pariter librariis dictare:aut si nihil aliud ageret:septenis.Idem signis colla/
tis quinquagies dimicauit.Solus.M.Marcellum trāsgressus q unde quadragies dimicauerat.Nam præ
ter ciuiles uictorias undecies centum & nonagintaduo milia hominum occisa præliis ab eo nō qdē in
gloria posuerim.Tantam etiā coactā humani generis iniuria:quod ita esse confessus est ipse:bello ci/
uilium stragem nō prodēdo.Vt iustius Pompeio magno tribuatur:octingentas quadragintasex naues
piratis ademisse.Cæsari propriū & peculiare fuit præter iam supradicta clæmētiæ isigne:quausque ad
pœnitētiā oēs superauit.Idē magnanimitatis perhibuit exēplum:cui compari nō possit aliud.Spectacu
la enim edita effusasq; opes aut operū magnificentiā in hac parte enumerare luxuriæ fauentis est.Illa fu
it uera & incomparabilis inuicti animi sublimitas.Captis apud pharsaliam Pompeii magni scriniis epi/
stolarum iterumq; apud tapsum Scipionis ea optima concremasse fide:atq; non legisse.

Laus Pompeii magni. CA. XXVI.

Erū ad decus imperii Ro.non solum ad uiri unius pertinet uictoriam. Pōpeii magni titulos
u oēs triūphosq; hoc in loco nūcupare:æquato nō mō Alexādri Magni rerū fulgore:sed etiam
Herculis ,ppe ac Liberi patris.Igitur sicilia recuperata unde primum Syllanus ī reipublicæ cā
exoriens auspicatus est.Africa uero tota subacta & in ditionem redacta.Magniq; noīe spolio inde capto
eques romanus id quod antea nemo curru triūphali reuectus est:& flatis ad solis occasum transgressus
excitatis in pyreneo tropheis oppida octingenta.lxxvi.ab alpibus ad fines hispaniæ ulterioris in ditio/
nem redacta uictoriæ suæ ascripsit:& maiore animo Sertoriū domuit:belloq; ciuili qd oīa cōcutiebat
externa extincto iter triūphales currus eques Ro.induxit.Totiēs imperator anteq̄ miles.Postea ad to/
ta maria &deinde solis ortus missus hos rettulit patriæ titulos more sacris certaminibus uincentium.
Neq; eni ipsi coronant̃:sed patrias suas coronant.Hos ergo honores urbi tribuit in delubro Mineruæ

quod ex manubiis dicabat.Cn.Pompeius magnus imperator bello.xxx.annoꝝ confecto fusis fugatis
occisis in deditionē acceptis hoīum centies uicies semel octuagintatribus milibus.Depressis aut captis
nauibus.d.cccxlvi.Oppidis castellis mille quingentis.xxxviii.in fidem receptis.Terris a mæotis lacu ad
rubrum mare subactis uotum merito Mineruæ.Hoc est breuiariū eius ab oriente. Triūphi uero quē
duxit ad.iii.Kalen.octob.M.Messala.M.Pisone cons.præfatio hæc fuit.Cum orā maritimam a prædo
nibus liberasset:& imperium maris populo.Ro.restituisset:ex asia:ponto:armenia:paphlagonia:cappa
docia:cilicia:syria:scythis:iudæis:albanis hiberia insula:creta:basternis:& super hæc de regibus Mithri
date atq; Tigrane triūphauit.Summa summarum in illo gloria fuit:ut ipse in contione dixit : cum de
rebus suis dissereret.Asiam ultimam prouinciaꝝ accepisse:eadēq; mediam patriæ reddidisse. Si quis e
cōtrario simili modo uelit percensere Cæsaris res qui maior illo apparuit:totū profecto terrarum orbē
enumeret:quod infinitū esse coueniet.

Laus Catonis primi. CA. XXVII.

Aeteris uirtutum generibus uarie & multi fuere præstantes.Cato primus portiæ gentis tres
c summas in homine res præstitisse existimatus est:optimus orator:optimus imperator : opti/
mus senator.Quæ mihi oīa ēt si nō prius attamen clarius fuisse in Scipione Aemiliano uiden
tur.Dempto præterea plurimorum odio:quo Cato laborauit.Itaq; sit propriū Catonis quater & qua/
dragies causam dixisse:nec quēq; sæpius postulatum:& semper absolutum.

Item de fortitudine. CA. XXVIII.

Ortitudo in quo maxime extiterit īmensæ quæstionis est.Vtiq; si recipiat̄ poetica fabulositas.
f Q.Ennius.T.Ceciliū Teucrum fratrēq; eius præcipue miratus propter eos sextum annalem
adiecit.L.Sicinius Dentatus:qui tribunus plebis fuit.Sp.Tarpeio.A.Thermo cons.haud mul
to post exactos reges innumerosissima suffragia habet centies uicies prœliatus : octies ex prouocatione
uictor.xlv.cicatricibus aduerso corpore insignis nulla ī tergo.Item spolia cœpit.xxxiiii. Donatus hastis
puris duodeuiginti.Phaleris.xxv.Torqbus tribus &.lxxx.Armillis.c.lx.Coronis.xxxvi.Ciuicis.xiiii.Au
reis octo.Muralibus tribus.Obsidionali una.Fisco æris.x.Captiuis.xx. milibus īperatores nouē ipsius
maxime opera triumphantes secutus.Præterea qđ optimum in operibus eius reor uno ex ducibus.T.
Romulo ex consulatu ad populū cōuicto male acti īperii rei militaris.Haud minora forēt Mālii Capi
tolini decora:ni ꝑdidisset illa exitu uitæ ante.xxii.annos bina cœpat spolia.Primus oīum eques coronā
muralē acceperat.vi.ciuicas.xxxvii.dona.xxxiii.cicatrices aduerso corpore exceperat.P. Seruiliū magi/
strum eqtū seruauerat:ipse uulneratus humerum ac femur.Super oīa capitoliū summāq; rem in eo so/
lus a gallis seruauerat:si nō regno suo seruasset.Veꝝ sunt in his quidē uirtutis opera magna sed maiora
fortunæ.M.Sergio ut eqdē arbitrior nemo quemq̄ hoīum iure prætulerit:licet ꝓnepos Catilina grati/
am noī derogarit.Secūdo stipendio dextrā manū perdidit.Stipēdiis duobus ter & uicies uulneratus est
ob id neutra manu neutro pede satis utilis.Vno tantū seruo plurimis postea stipēdiis debilis miles. Bis
ab Hannibale captus.Neq; enim cū quolibet hoste res fuit.Bis uinculorū eius profugus.xx. mensibus
nullo non die in cathenis aut cōpedibus custoditus.Sinistra manu so.a quater pugnauit:duobus equis
insidente eo suffossis.Dextrā sibi fecit ferreā:eaq; religata prœliatus.Cremonā obsidione exemit.Placē/
tiam tutatus est.Duodena castra hostium in gallia cœpit.Quæ oīa ex oratiōe eius apparēt habita cum
in prætorio sacris arceretur a collegiis ut debilis.Quos hic coronarum aceruos cōstructurus hoste mu
tato?Etenim plurimū refert in quæ cuiusq; uirtus tēpora inciderit.Quas trebia ticinusq; aut trasime/
nus ciuicas coronas dedere?Quæ cānis corona merita?unde fugisse uirtutis summū opus fuit. Cæteri
ꝓfecto uictores hoīum fuere.Sergius uicit etiā fortunā.Ingenioꝝ gloriæ qs possit agere delectū ꝑ tot
disciplinarū genera & tantā reꝝ operūq; uarietatē?nisi forte Homero uate græco nullum fœlicorē ex
titisse cōuenit:siue operis fortuna siue materia æstimet̄.

Diuersæ laudes plurimoꝝ. Ca. XXIX.

Taq; Alexander magnus (eteni insignibus iudiciis optime citraque inuidiā tā superba censura
i peragetur) inter spolia Darii persaꝝ regiis unguētoꝝ scrinio capto quod erat auro gēmisq; ac
margaritis præciosum uarios eius usus amicis demonstrantibus:quādo tedebat unguēti bel/
latorē & militia sordidū:īmo Hercule inquit libroꝝ Homeri custodiæ detur:ut præciosissimū huma
ni animi opus q̄ maxime diuiti opere seruaretur.Idem Pindari uatis familiæ penatibusq; iussit parci:cū
thebas raperet.Aristotelis philosophi patriam condidit:tantæq; rerum claritati tā benignū testimoniū
miscuit.Archilochi poetæ interfectores Apollo arguit delphis.Sophoclē tragici cothurni pricipem de/
functum sepelire Liber pater iussit obsidentibus mœnia lacedæmoniis.Lysandro eoꝝ rege inquiete sæ
pius admonito ut pateret̄ humari delicias suas.Requisiuit rex qui supremum diē athenis obisset : nec
difficulter ex iis quæ deus significasset intellexit:pacemq; funeri dedit.

De platone : Ennio:Virgilio.M.Varrone &.M.Cicerone. CA. XXX.

Latoni sapientiæ antistiti Dionysius tyrānus alias sæuitiæ supbiæq; natus uittatā nauem mi/
p sit obuiā.ipse quadrigis albis egredientē in littore excepit.Viginti talētis unā orationē Isocra/
tes uendidit.Aescines athenienses sūmus orator cū accusationē qua fuerat usus rhodi legisset:
legit & defensionē Demosthenis:ob quā in illud depulsus fuerat exiliū.Mirantibusq; tum magis fuisse
miraturos dixit:si ipsum orantē audiuissent:in calamitate testis ingēs factus inimici.Tucydidē impato
rē atheniēses in exiliū egere reꝝ cōditorē reuocauere:eloquentiā mirati cuius uirtutem dānauerat Ma/
gnū & Menādro in comico socco testimoniū regū ægypti & macedoniæ cōtingit classe & ꝑ legatos pe/
tito.Maius ex ipso regiæ fortunæ prælata litteraꝝ cōsciētia.Perhibuere & romani ꝓceres etiam exte/

ris testimonia.Cn.Pompeius cōfecto mithridatico bello intraturus Posidonii sapiētiæ professione clari domū fores percuti de more a littore uetuit & fasces lictorios ianuæ submisit:is cui se oriēs occidensq; submiserat.Cato cēsorius in illa nobili triū sapientiæ procerum ab athenis legatiōe audito Carneade: q̄ primū legatos eos cēsuit dimittendos:quoniā illo uiro argumētante quid ueri esset haud facile discerni posset.Quanta moꝝ cōmutatio?Ille semp alioquin exitiali appellans noīe uniuersos ex italia pellēdos censuit græcos .At ꝑnepos eius uticensis cāton unū ex tribunatu militū philosophū:alterum ex cypria legatione deportauit.Eādēq; linguā ex duobus Catonibus in illo abiecisse:in hoc īportasse memorabile est.Sed & nostroꝝ gloriā pcēseamus.Prior Africanus.Q.Enni statuam sepulchro suo imponi iussit: clarumque illud nomē imo uero spoliū ex tertia orbis parte raptū in cinere supremo cū poetæ titulo legi.Diuus Augustus carmina Virgilii cremari cōtra testamēti eius uerecūdiā uetuit . Maiusq; ita uati testimoniū cōtigit:q̄ si ipse sua carmina ꝓbauisset.M.Varronis in bibliotheca quæ prima in orbe ab Asinio Pollione de manubiis publicata Romæ & unius uiuentis posita imago est:haud minore(ut equidē reor gloria principe oratore & ciue ex illa ingenioꝝ quæ tūc fuit multitudine uni hanc coronā dante:q̄ cū eidē magnus Pōpeius pyratico ex bello naualē dedit.Innumerabilia deinde sunt exempla Romana si ꝓsequi libeat:cum plures una gens in quocumq; genere eximios tulerit.q̄ cæteræ certæ.Sed quo & te M.Tulli piaculo taceā? quo ue maxime excellentē insigni prædicē:quo potius q̄ uniuersi populi & illius gentis amplissimo testimonio:& tota uita tua ad consulatū tātum opibus electis?Te dicente legem agrariā hoc est alimenta sua abdicauerunt tribus.Te suadente Roscio theatralis seditionis auctori leges ignouerunt:notatasq; sedes ignominiæ discrimine æquo aīo tulerunt.Te orante ꝓscriptoꝝ liberos honores petere puduit.Tuū Catilina fuit ingeniū.Tu.M.Antoniū ꝓscripsisti.Salue primus oīum parens patriæ appellate.Primus ī toga triumphū:linguæq; laurea merite:& facundæ litterarum latinarum parens æque ut dictator Cæsar hostis quondam tuus de te scripsit oīum triūphoꝝ laureā adepte maiorē. Quanto plus est ingenii romani terminos in tantum promouisse q̄ imperii.

De morū honestate. CA. XXXI.

r Eliquis animi boni præstitere & apud cæteros mortales sapiētia:ob id Cati Corculi apud Romanos cognominati.Apud græcos Socrates oraculo Apollinis Phytii prælatus cunctis.

De auctoritate. CA. XXXII.

r Vrsus mortales oraculoꝝ societatē dedere Chiloni lacedæmonio tria præcepta eius delphis cōsecrando aureis litteris quæ sunt hæc.Nosse se queq;:& nihil nimiū cupere. Comiteq; æris alieni atq; litis esse miseriam.Quin & funus eius cum uictore filio olympiæ expirasset gaudio tota græcia profecuta est.

De diuinitate. CA. XXXIII.

d Iuinitas & quædā cælitū societas nobilissima ex fœminis in sybilla fuit.Ex uiris in Melampode apud græcos apud Romanos in Martio.

De Nasica. CA. XXXIIII.

u Ir optimus semel a cōdito æuo iudicatus est Scipio Nasica a iurato senatu.Idē in toga candida bis repulsa notatus a populo.In summa ei ī patria mori nō licuit.Nō hercule magis q̄ extra uincula illi sapiētissimo ab Apolline iudicato Socrati.

De pudicitia. CA. XXXV.

p Vdicissima fœmina semel matronaꝝ sentētia iudicata est Sulpitia Paterculi filia:uxor Fuluii Flacci electa ex centū præcipuis:quæ simulacrū Veneris ex sybillinis libris dedicaret.Iteꝝ religionis expimento claudia īducta Romā deoꝝ matre.

De pietate. CA. XXXVI.

p Ietatis exēpla infinita qdē toto orbe extitere:sed Romæ unū:cui compari cuncta non possint. Humilis in plebe & ideo ignobilis puerpera supplicii causa carcere īclusam matrē cum īpetrasset aditum a ianitore semp excussa ne quid inferret cibi:deprehensa est uberibus suis alens eā. Quo miraculo matri salus donata filiæ pietate est.Ambeq; perpetuis alimētis.Et locus ille eidē consecratus est deæ.C.Quntio.M.Attilio cons.templo pietatis extructo in illius carceris sede:ubi nunc Marcelli theatrum est.Gracchorum pater anguibus apprehensis in domo cum responderetur ipsum uicturum alterius sexus interempto:immo uero inqt meum necate.Cornelia.n.iuuenis est:& parere adhuc potest:hoc erat uxori parcere:& reipublicæ consulere:idque mox consecutum est.M.Lepidus Apuleiæ uxoris caritate post repudium obit.P.Rutilius morbo leui impeditus nuntiata fratris repulsa in consulatūs petitione ilico expirauit.Publius Catienus Philotimus patronum adeo dilexit ut hæres omnibus bonis institutus in rogum eius se iaceret.

De arciū plurimaꝝ excellētia:astrologia:grāmatica.geometria. CA. XXXVII.

u Ariarū artiū sciētia innumerabiles enituere:quos tamen attingi par sit florem hoīum libantibus.Astrologia Berosus cui ob diuinas prædictiones athenienses publico ingymnasio statuā in aurata līgua statuere.Grāmaticha Apollodorus:cui amphyctiōes græciæ honorē habuere. Hippocrates medicina pollens:qui uenientē ab illyriis pestilentiā prædixit:& discipulos ad auxiliandū circa urbes dimisit.Cui ob meritū honores illos quos Herculi decreuit græcia . Eandem scientiam in Teōbroto Ptolemæus rex megalensibus sacris donauit centū talentis seruato Antiocho rege . Magna & Critobulo fama est extracta Philippi regis oculo sagitta:& citra deformitatē oris curata orbitate luminis.Summa aūt Asclepiades prusiensis condita noua secta spretis legatis & pollicitationibus Mithridatis regis:reperta ratione qua uinū egris medet:relato e funere hoīe & cōseruato:sed maxime sponsione facta cum fortuna ne medicus crederetur:si unq̄ inualidus ullo modo fuisset ipse:& uictor suprema in senecta lapsu scalarū examinatus est.Grādē& Archimedi geometricæ ac machinalis sciētiæ testimo

niū.M.Marcelli contingit interdicto cū ſyracuſæ caperenť:ne uiolareť unus:niſi feſelliſſet īperium mi/
litaris imprudētia.Laudatus Cteſiphon Gnoſius æde epheſiæ Dianæ admirabiliter fabricata : Philon
athenis armamentario mille nauiū.Cteſibius pneumatica ratiōe & hydraulicis organis repertis.Dino
crates metatus Alexandro cōdente in ægypto Alexandriā.Idem hic īperator edixit ne quis ipſum alius
q̄ Apelles pingeret:q̄ Pyrgoteles ſculperet:q̄ Liſippus ex ære duceret. Quæ artes pluribus inclaruere
exemplis.

Item mira opera artificis CA. XXXVIII.

a Riſtidis thebani pictoris unā tabulā centum talentis rex Attalus licitatus eſt.Octingenta emit
duas Cæſar dictator.Mediā & Aiacem Timomachi in tēplo Veneris genetricis dicaturus. Cā
daules rex Bularchi picturā magnetū exitii haud mediocris pari repēdit auro. Rhodum non
incendit rex demetrius expugnator cognominatus ne tabulā Protogenis cremaret a parte ea muri lo/
catā.Praxitelis marmore nobilitatus eſt:gnidiaq; Venere præcipue:ueſano amore cuiuſdam iuuenis in
ſigni:& Nicomedis æſtimatiōe regis grandi gnidiorꝝ ære alieno ꝑmutare eam conati. Phidiæ Iupiter
olympius quotidie teſtimonium perhibet.Mentori Capitolinus & Diana epheſia:quibus fuere conſe/
creta artis eius uaſa.

De ſeruitiis. CA. XXXIX.

p Ræcium hoīs in ſeruitio geniti maximū ad hanc diē quod equidē cōperierim fuit grāmaticæ
artis Daphnidis Cn.Piſaurenſe uendente:&.M.Scauro principe ciuitatis.iii.mil.d.cc.ſeſtertiis
licente.Exceſſere hoc in noſtro æuo nec modice hiſtriōes:ſed libertatē ſuā mercati.Quippe cū
iam apud maiores Roſcius hiſtrio.iii.mil.d.anniā mercaſſe prodať:niſi ſi quis in hoc loco deſiderat ar/
meniaci belli paulo ante ꝓpter Tyridatē geſti diſpēſatorē quē Nero.iii.cxxx.manumiſit.Sed hoc preci/
um belli nō hoīs fuit.Tā hercule q̄ libidinis nō formæ Paronete mi ſpadōis Seiano.iii.mil.d. mercāte a
Sutorio priſco.Quam quidem iniuriam lucrifecit ille mercatus i luctu ciuitatis quoniam arguere nul/
li uacabat.

De præſtantia gentium. CA. XL.

g Entium in toto orbe præſtantiſſima una oī uirtute haud dubie romana extitit. Fœlicitas cui
præcipua fuerit hoī nō eſt humani iudicii:cū proſperitatem ipſam alius alio mō & ſuopte in/
genio quiſq; terminet.Si uerū facere iudiciū uolumus ac repudiata omni fortunæ ambitione
decernere:mortaliū nemo eſt fœlix.Abunde igiť atq; indulgenter fortuna deciditur cū eo qui iure dici
non infœlix pōt.quippe ut alia nō ſit:certe ne laceſcat fortuna metus eſt.Quo ſemel recepto ſolida fœli
citas non eſt.Quid q; nemo mortalium omnibus horis ſapit:utinamque falſum hoc & non a uate di/
ctū q̄ plurimi iudicent.Vana mortalitas:& ad circūſcribēdā ſeipſam īgenioſa:cōputat more thraciæ gē
tis:quæ calculos colore diſtinctos pro experimento cuiuſq; diei in urnam condit:ac ſupremo die ſepara
tos dinumerat:atq; ita de unoquoq; pronuntiat.Quid q; iſte calculi candore illo laudatus dies originē
mali habuit?Quammultos accepta afflixere imperia?Quāmultos bona perdidere:& ultimis merſere
ſupplicii?iſta nimirꝝ bona:ſi cui inter illa hora in gaudio fuit.Ita eſt profecto alius de alio iudicat dies:&
tamen ſupremus de oībus.Ideoq; nullis credēdū eſt.Quid q; bona malis paria nō ſunt etiā pari nume/
ro?Nec lætitia ullo minimo mœrore penſanda.Heu uana & īprudēs diligētia.Numerus dierū compu
tatur ubi quæritur pondus.

De fœlicitate fœminæ. CA. XLI.

u Na fœminarꝝ in omni æuo Lampido lacedæmonia refertur:quæ regis filia:regis uxor : regis
mater fuit.Vna Berenice:quæ filia ſoror mater Olympionicarum. Vna familia Curionum:
in qua tres continua ſerie oratores extiterunt.Vna Fabiorum:in qua tres continui principes
ſenatus.M.Fabius Ambuſtus.Fabius Rutilanus filius.Q.Fabius Gurges nepos.

Varia exempla fortunæ. CA. XLII.

c Aetera exempla fortunæ uariātis innumera ſunt.Etenim quæ facit magna gaudia niſi ex ma
lis?aut quæ mala immenſa niſi ex ingentibus gaudiis.

De bis proſcriptis.L.Sylla.Q.Metello. CA XLIII.

f Eruauit ꝓſcriptū a Sylla.M.Fiduſtiū ſenatorē annis.xxxvi.Sed iterꝝ ꝓſcriptus ſupſtes Syllæ
uixit uſq; ad Antonium.Conſtat nulla alia de cā ab eo proſcriptum q̄ quia ꝓſcriptus fuiſſet.
Triūphare.P.Ventidiū de parthis uoluit quidē ſolū:ſed eundē in triūpho aſculano.Cn. pom/
peii Strabonis duxit puerꝝ.Quāq̄ Maſſurius auctor eſt bis in triūphoductum.Cicero mulionē caſtren
ſem ſuffaraneū fuiſſe. Plurimi iuuētā inopē in caliga militari toleraſſe.Fuit & Balbus Cornelius maior
conſul:ſed accuſatus atq; de iure uirgarum in eū iudicē in exiliū miſſus.Primus externorꝝ atque etiam
in occeano genitorꝝ uſus illo honore quē maiores latio quoq; negauerunt.Eſt &.L.Fuluius inter inſi/
gnia exēpla tuſculanorꝝ rebellantium cōſul:eodē quoq; honore cū tranſiſſet exornatus confeſtim a po/
pulo ro.q ſolus eodē anno quo fuerat hoſtis romæ triūphauit ex iis:quorꝝ cōſul fuerat.Vnus hominū
ad hoc æui fœlicis ſibi cognomen aſſeruauit.L.Sylla:ciuili nēpe ſanguine ac patriæ oppugnatione ado/
ptatus:& qbuſdā fœlicitatis inductus argumentis?q; ꝓſcribere tot milia ciuiū ac trucidare potuiſſet ?O
parua interpretatio & futuro tpe infœlix.Non melioris ſortis tūc fuere ꝑeuntes:quorꝝ miſeremur ho
die:cū Syllā nemo nō oderit?Age nō exitus uitæ eius oīum ꝓſcriptorum ab illo calamitate crudelior
fuit erodēte ſeipſo corpore & ſupplicia ſibi gignente:qđ ut diſſimulauerit & ſupremo ſomno eius cui
īmortuus quodāmodo eſt:credamus ab uno illo inuidiā gloria uictā.Hoc tamē nēpe fœlicitati ſuæ de
fuiſſe cōfeſſus eſt q; capitoliū non dedicauiſſet.Q.Metellus in ea orationē quā habuit in ſupremis lau/
dibus patris ſui.L.Metelli pont.bis cōſulis:dictatoris magiſtri equitum.Quindecim uiri agris dādis:q
primus elephantos primo punico bello duxit in triūpho ſcriptū reliquit.Decē maximas res optimaſq;

in quibusq; quærendis sapientes ætatẽ exigerent:cõsumasse eũ.Voluisse.n.primariũ bellatorẽ esse. Optimum oratorẽ.Fortissimum imperatorẽ.Auspicio suo maximas res geri.Maximo honore uti:summa sapiẽtia esse.summũ senatorẽ haberi.Pecuniã magnã bono modo inuenire.Multos liberos relinquere: & clarissimũ in ciuitate esse.Hæc cõtigisse ei:nec ulli alii post romam cõditam.Longum est refellere & supuacuum:abunde uno casu refutante.Siquidẽ is Metellus orbam luminibus exegit senectam amissis incendio cum palladium raperet ex æde ueste memorabili causa:sed euentu misero.Quo fit ut infœlix quidẽ dici nõ debeat:fœlix tamẽ esse non possit.Tribuit ei po.Ro.quod nunq̃ ulli alii ab cõdito æuo ut quotiens in senatum iret:curru ueheretur ad curiam.magnum & sublime sed pro oculis datum.

De altero Metello. CA. XLIIII.

h Vius quoq;.Q.Metelli q̃ illa de patre dixerat filius inter rara fœlicitatis humanæ exempla numeratur.Nam præter honores amplissimos cognomenq; macedoniæ a quattuor filiis illatus est rogo:uno ꝑtore:tribus cõsularibus:duobus triũphalibus:uno censorio.quæ singula quoq; paucis contigere.In ipso tamẽ flore dignitatis suæ ab Catinio Labeone cui cognomẽ fuit Macerioni:tribuno plebis:quẽ e senatu censor eiecerat reuertẽs e cãpo meridiano tempore uacuo foro & capitolio ad tarpeiũ raptus ut ꝑcipitaretur conualente quidã tam numerosa illa cohorte quæ patrẽ eum appellabat. Sed ut necesse erat in subito tarde & tanq̃ in exequias cũ resistendi sacroq; factum repellendi ius nõ eẽt: uirtutis suæ opera & censura periturus: ægre tribuno qui intercederet reperto a limine ipso mortis reuocatus alieno beneficio postea uixit.Bonis inde etiam cõsecratis a damnatu suo tanq̃ parũ eẽt faucium certe intortarum:expressiq; p aures sanguinis pœnã exactã eẽ.Equidẽ & Africani Aemiliani inimicum fuisse iter calamitate duxerim ipso teste Macedonico.Siquidem liberis dixit. Ite filii celebrate exequias: nunq̃ ciuis maioris funus uidebitis. Et hoc dicebat iã balearicis & creticis diadematis iã Macedonicus ipse.Verum ut illa sola iniuria æstimet:quis hunc iure fœlicem dixerit periclitatũ ad libidinem inimici:nec Africano saltem perire.quos hostes uicisse tanti fuit:aut quos non honores currusq; illa sua uiolentia fortuna retroegit per mediã urbem censore tracto.Etenim sola hæc moriendi ratio fuerat tracto in capitoliũ illo in q̃d triũphãs ipse deoꝝ exuuiis ne captiuos q̃dẽ sic traxerat.Maius hoc scelus fœlicitate cõsecuta factũ ẽ periclitato macedonico uel funus tãtũ ac tale ꝑdere:i quo a triũphalibus liberis portaretur in rogũ uelut exequiis quoq; triumphãs.Nulla est ꝑfecto solida fœlicitas.quã cõtumelia ulla uitæ rũpit:nedũ tãta.Quod superest nescio maior gloriæ an indignatiõi dolor accedat:iter tot Metellos tam scelerata Catinii audaciã semp fuisse inultã.

dalmaticus legit [illegible]

De Diuo Augusto. CA. XLV.

i N Diuo quoq; Augusto quẽ uniuersa mortalitas in hac cẽsura nũcupat:si diligẽter æstimenẽt cuncta magna sortis humanæ reperienẽt uolumina.Repulsa in magisterio equitũ apud auunculum:& contra uoluntatem eius prælatus Lepidus.Proscriptionis inuidia in collegam.Collegium in triumuiratu pessimorum ciuium:nec æqua saltẽ portione:sed prægraui Antonio.Philippensi prœlio morbo:fuga:& triduo in palude latebræ ægroti.Et ut fatetur Agrippa & Mœcenas aqua subter cutem fusa.Turgida latera.Naufragia sicula.Et alia ibi quoq; in spelunca occultatio.Iam in nauali fuga urgente hostium manu ꝑces Proculeio mortis admotæ.Cura perusinæ cõtentiõis.Sollicitudo martis actiaci:pannonicíq; belli.Ruinæ põtis.Tot seditiones militũ.Tot ancipites morbi corporis. Suspecta Marcelli uota.Pudẽda Agrippæ ablegatio.Totiẽs petita insidiis uita.Incusatæ liberoꝝ mortes:luctusq; non tantũ orbitate tristes.Adulterium filiæ.Et cõsilia patricidæ palã facta. Cõtumeliosus priuigni Neronis secessus.Aliud neptis adulterium.Iuncta deinde tot mala.Inopia stipendii.Rebellio illyrici.Seruitiorum delectus.Iuuentutis penuria.Pestilẽtia urbis. Fames sitisq; italiæ.Destinatio expirandi. Et quatridui inedia maior pars mortis in corpus recepta.iuxta hæc uariana clades:& maiestatis eius fœda sugillatio.Abdicatio postumi Agrippæ post adoptionẽ.Desiderium post relegationem.Inde suspitio in Fabium:archanorumq; proditionem.Hinc uxoris & Tyberii cogitationes suprema eius cura.In summa deus ille celumq; nescio adeptus magis an meritus hærede hostis sui filio excessit.

Quos beatissimos dii iudicauerunt. CA. XLVI.

f Vbeunt in hac reputatione delphica oracula uelut ad castigãdam hominum uanitatem a deo emissa.Duo sunt hæc.Phedium fœlicissimum qui pro patria proximo occubuisset. Iterum a Gige rege tunc amplissimo terrarum consultum Aglauũ Prophodiũ esse fœliciorem. Senior hic in angustissimo archadiæ paruũ sed annuis uictibus large sufficiẽs ꝑdium colebat:nunq̃ ex eo egressus.Atq; ut e uitæ genere manifestum est:minima cupidine minimum in uita mali expertus.

Quem uiuentem ut deum coli iusserunt. CA. XLVII.

c Onsecratus est uiuus sentiensq; oraculi eiusdem iussu & iouis deoꝝ summi astipulatu Euthymus poeta semper olympiæ auctor & semel uictus.Patria ei locri initialia:ibi imaginẽ eius eẽ: & olympiæ alterã eadẽ die tactã fulmine.Callimachũ ut nihil aliud miratũ uideo:ad eũq; iussisse sacrificari:quod & uiuo factitatum & mortuo:nihilq; adeo miꝝ aliud q̃ hoc placuisse diis.

De spatiis uitæ longissimis. CA. XLVIII.

d E spatio atq; longinquitate uitæ hoium nõ locoꝝ modo situs:ueꝝ exẽpla ac sua cuiq; sors nascendi icertũ fecere.Hesiodus qui primus de hoc aliqua ꝑdidit fabulose(ut reor)multa de hominũ æuo referẽs cornici nouẽ nostras attribuit ætates.Quadruplũ eius ceruis.id triplicatum coruis.Et reliqua fabulosius in phœnice ac nymphis. Anacreon poeta Argantonio tartesioꝝ regi.cl.tribuit annos.Cyniræ cyprioꝝ.x.annos amplius.Aegimio ducẽtos.Theopõpus Epimenidi Gnosio.clvii.

Hellanicus quosdã in ætholia epioꝝ gentis ducẽtos explere.Cui aſtipulaſ Damiates memorans Pictoreũ ex iis præcipuũ corpore uiribuſq etiã trecẽtis uixiſſe.Ephodorus arcadũ reges trecẽtis annis.Alexãder & Cornelius Dandonẽ quædã in illyrico quingẽtis uixiſſe. Xenophon Impetrim pulutiniorũ inſulæ regẽ octingẽtis:atq ut parce mẽtitus eſt filiũ eius ſexcẽtis.Quæ oĩa inſcitia tẽporum acciderunt.Annum.n.alii æſtate unũ determinabant:& alteꝝ hyeme.Alii quadripartitis tẽporibus ſicut arcades:quorum anni trimeſtres fuere.Quidã lunæ ſenio ut ægyptii. Itaq apud eos aliqui & ſingula milia annorũ uixiſſe produnſ.Sed ut ad cõfeſſa trãſeamus.Argãtoniũ gaditanum octoginta annis regnaſſe prope certum eſt.Putant quadrageſimo cœpiſſe.Maxiniſſam.lx.annis regnaſſe indubitatũ eſt.Gorgiam ſiculum centum octo uixiſſe.Q.Fabius Maximus ſexagintatribus annis augur fuit.M.Perpenna & nuper.L.Voluſius Saturninus omnium quos in conſulatu ſententiã rogauerãt ſuperſtites fuere.Perpẽna ſeptem reliquit ex iis quos cẽſor legerat.Vixit annos nonagintaocto.Qua in re & illud adnotare ſuccurrit:unum omnino quinquẽnium fuiſſe puo ſenator nullus morireſ.Cũ Flaccus & Albinus cenſores luſtrum cõdidere uſq ad ꝓximos cenſores ab anno urbis qngenteſimo ſeptuageſimonono.M.Valerius Coruinus cẽtum annos impleuit.Cuius inter primũ & ſextum cõſulatũ.xlvi.anni fuere.Idem ſella curuli ſemel ac uicies:ſedit:quotiens nemo alius.Aequauit eius uitæ ſpatiũ Metellus Pontifex.Et ex fœminis Liuia Rutilii nonaginta ſeptem annos exceſſit.Statilia Claudio principe ex nobili domo nonagintanouem.Terẽtia Ciceronis.cvii.Clodia Ofeli.cxv.Hæc quidem etiam enixa quindecies. Luceia mima cẽtum annis in ſcæna pronũciauit.Valeria Copiola Emboliaria reducta eſt in ſcænam Gn.Pompeio.Q.Sulpitio conſ. ludis pro ſalute Diui Auguſti uotiuis annum cẽteſimum quartum agens. Quæ producta fuerat tyrocinio a.M Pompeio ædili plebis.C.Mario.Cn.Carbone conſ.ante annos nonagintaunum.Et a magno Pompeio magni theatri dedicatione anus promiraculo reducta. Sammulam quoq cẽtum decem annis uixiſſe auctor eſt Aſconius Pedianus.Minus miror Stephanionẽ qui primus togatus ſaltare inſtituit utriuſq ſecularibus ludis ſaltaſſe:& Diui Auguſti & quos Claudius Cæſar cõſulatu ſuo quarto fecit: quando ſexagintatres non amplius anni interfuere:q̃q & poſtea diu uixerit. In tmoli montis cacumine quod uocãt tempſin.cl.annis uiuere Mutianus auctor eſt.Totidẽ annos item cẽſum Claudii Cæſaris cẽſura.T.Fullonium bononienſem:idq collatis cẽſibus quos ante detulerat:uitæq argumẽtis(etenim id curæ principi erat)ueꝝ apparuit.

De uarietate naſcendi. CA. XLIX.

P Oſcere uidetur locus ipſe ſyderalis ſcientiæ ſententiam.Epigenes.cxxii.annos impleri negauit poſſe.Beroſus excedi centum ſeptemdecim.Durat & ea rõ quã Petoſyris ac Necepſos tradiderunt:& trimorion appellãt a triũ ſignorum portione:qua poſſe in italiæ tractu.cxxvi.annos uitæ contingere apparet.Negauere illi queq̃ nonaginta partium exortiuam menſuram quod anaphoras uocant tranſgredi:& has ipſas incidi occurſu maleficiorum ſyderum:aut etiã radiis eorum ſoliſq.Rurſus Aeſculapii ſententiam ſecuti:qui ſtatuta uitæ ſpatia a ſtellis accepi dicit.Sed quãtũ primũ tribuat incertũ eſt.Rara autem eſſe dicunt longiora tẽpora:quandoquidem momẽtis horaꝝ iſignibus lunæ dierum ue ſeptem atq.xxiiii.quæ nocte ac die obſeruãtur ingens turba naſcatur:ſcanſili annorum lege occidua:quã climactaras appellant:non fere ita genitis qnquageſimũquartum annũ excedentibus. Primũ ergo artis ipſius incõſtantia declarat q̃ incerta res ſit.Accedũt experimenta & exẽpla recẽtiſſimi cenſus: quem intra quadriennium ĩpatores Cæſares Veſpeſiani pater filiuſq cenſores egerunt. Nec ſunt oĩa uaſaria excutienda.Mediæ tantũ partis inter apẽninũ montẽ padũq ponemus exẽpla.Centũ uiginti natos annos parmæ tres edidere.Brixelli unũ.cxxv.Parmæ duos.cxxx. Placẽtiæ unũ.cxxxi. Fauentiæ unã mulierem.cxxxii.Bononiæ.L.Terẽtium Marci filiũ.Arimini uero.M.Apomũ.C.&.L.Tertulã.cxxxvii. Citra placẽtiam in collibus oppidum eſt uelleiaciũ:in quo.cx.natos annos ſex detulere. Quattuor cẽtenos uicenos.Vnũ.cl.M.Mutius.M.filius Galerius fœlix ac ne pluribus moremur in re cõfeſſa in regione italiæ octaua centenum annoꝝ cenſi ſunt hoĩes.liiii.Centenũ denũ hoĩes.lvii. Centenũ uicenũ quinũ hoĩes duo.Centenum tricenũ hoĩes quattuor.centenũ tricenum quinũ aut ſeptenũ totidẽ.centenũ quadragenum hoĩes tres.Alia mortalitatis conſtantia.Homerus eadem nocte natos Hectorẽ & Polydamãta tradit tam diuerſæ ſortis uiros.C.Mario.C.Carbone.iii.conſ.ad.v.Kalen.iunias.M.Celius Ruffus & Cornelius Lucinius Caluus eadem die geniti ſunt:oratores quidẽ ambo:ſed tamen diſpari euẽtu. Hoc etiam iiſdem horis naſcentibus in toto mundo quotidie euenit:pariterq domini ac ſerui gignuntur:reges & inopes.

In moribus uaria exempla. CA. L.

P Vblius Cornelius Ruffus qui cõſul cũ Manio Curio fuit dormiẽs oculoꝝ uiſum amiſit:cũ id ſibi accidere ſomniaret.E diuerſo Phalereus iã tum deploratus a medicis uomicæ morbo: cũ mortem in acie quæreret uulnerato pectore medicinã inuenit ex hoſte.Q.Fabius Maximus conſ.apud flumen iſaram prœlio commiſſo aduerſus allobrogũ regem aruernorũq gentes ad.vi.idus auguſtas.cxxx.perduellium cæſis febri quartana liberatus eſt in acie. Incertum ac fragile nimiꝝ eſt hoc munus naturæ quicquid datur nobis.Malignum uero & breue in iis etiã qbus largiſſime cõtingit:uniuerſum utiq æui tempus intuẽtibus.Quid ꝙ æſtimatione nocturnæ quietis dimidio quiſq ſpatio uitæ ſuæ uiuit?Pars æqua morti ſimilis exigitur:aut poenæ niſi cõtingit quies. Nec reputantur infantiæ anni qui ſenſu carẽt:nec ſenectæ in poenam uiuacis.Tot periculoꝝ genera:tot morbi:tot metus:tot curæ totiens inuocata morte ut nullum frequentius ſit uotum. Natura uero nihil hoibus breuitate uitæ præſtitit melius.Hebeſcunt ſenſus.Membra torquentur.Promoriſ uiſus:auditus:inceſſus: dentes etiã ac ciborum inſtrumẽta: & tamen uitæ hoc tempus annumeratur.Ergo pro miraculo & id ſolitarium

reperitur exemplum.Xenophilum musicum cētum & quinq; annis uixisse sine ullo corporis incōmo/
do.At hercule reliquis oībus per singulas membroꝝ partes qualiter nullis aliis aīalibus : certis pestifer
calor remeat horis:aut rigor:neq; horis mō:sed & diebus noctibusq; trinis q̄drinis ue etiam toto anno.
At etiā morbus est aliquis per sapientiā mori.Morbis.n.quoq; quasdā leges natura imposuit.Quadri/
ni circuitus febrem nunq̄ bruma nunq̄ hybernis mensibus incipere.Quosdā post sexagesimū uitæ spa/
cium nō accedere.Alios pubertate deponi:a fœminis præcipue.Senes minime sentire pestilentiā. Nāq;
uniuersis gentibus ingruūt morbi:& generatim mō seruitiis:mō procerū ordini aliosq; ꝑ gradus.Qua
in re obseruatū in meridianis partibus ad occasum solis pestilētiam semꝑ ire.Nec unq̄ fere aliter fieri ni
si hyeme:nec ut ternos excedat menses.

De signis mortis. CA. LI.

Am signa lœtalia in furoris morbo risum.Sapientiæ uero ægritudine fimbriaꝝ curam & stra
i gulæ uestis plicaturas.A somno mouētium neglectū profundi humoris e corpore effluuiū:in
oculoꝝ quidem & narium aspectu indubitata maxime:etiā supino assiduo cubitu. Venarum
inæquali aut formicante percussu.Et alia quoq; Hippocrati principi medicinæ obseruata sunt.Et cum
innumerabilia sint mortis signa:salutis securitatisq; nulla sunt.Quippe cum censorius Cato ad filiū de
ualitudinis quoq; obseruatione ut ex oraculo aliquo prodiderit senilē iuuentā præmaturæ mortis esse
signum.Morboꝝ uero tam infinita est multitudo ut Pherecides Syrus copia serpentiū ex corpore eius
erūpente expirauerit.Quibusdā ꝑpetua febris est ut.C.Mœcenati.Eidē triēnio suꝑmo nullo horæ mo/
mēto contigit somnus.Antipater sydonius poeta oībus annis uno die natali tantū corripiebat̄ febre.&
eo cōsumptus est satis longa senecta.

De his qui elati reuixerunt. CA. LII.

Viola consularis in rogo reuixit.Et quoniā subueniri nō potuerat præualente flamma uiuus
a crematus est. Similis causa in.L.Lamia prætorio uiro traditur.Nā Celium Tuberonē prætu/
ra functum a rogo relatum Messala Ruffus & pleriq; tradunt.Hæc est conditio mortaliū. Ad
has & huiusmodi occasiones fortunæ gignimur:uti de hoīe ne forte morti quidē debeat credi.Reperi/
mus inter exēpla Hermotinii Clazomenii aīam relicto corpore errare solitā:uagamq; e longinquo mul
ta annuntiare:quæ nisi a p̄senti nosci non possent:corpore interim semianimi:donec cremato eo inimi
ci qui Cātaridæ uocabātur remeanti animæ uelut uaginam ademerint.Aristei etiā uisam euolātem ex
ore in ꝓconneso corui effigie magna quæ sequit̄ fabulositate:quā equidē & in gnosio Epimenide simi/
li mō accipio.Puerū æstu & itinere fessum in specu septē & qnquaginta dormisse annis:reꝝ faciē muta/
tionēq; mirantē uelut postero experrectū die.Hinc pari numero dieꝝ senio ingruēte:ut tamen in septi/
mū & qnquagesimū atq; cētesimū uitæ duraret annū.Fœminaꝝ sexus huic malo uidet̄ maxime opor/
tunus cōuersione uuluæ:quæ si corrigat̄ spiritus restituit̄.Huc pertinet nobile illud apud græcos uolu
men Heraclidis septē diebus fœminæ exanimis ad uitā reuocatæ. Varro quoq; auctor est uiginti uiris
agros diuidētibus capuæ quendā qui efferret̄ feretro domū remeasse pedibus.Hoc idē aquini accidisse.
Romæ quoq; Corfidium materteræ suæ maritū funere locato reuixisse:& locatorem funeris ab eo ela
tum.Adiecit miracula quæ tota indicasse conueniat.E duobus fratribus equestris ordinis Corfidio ma
iori accidisse ut uideret̄ expirasse:apertoq; testamēto recitatū hæredē minorē funeri instituisse.Interim
eum qui uidebat̄ extinctus plaudendo cōcinuisse mysteria:& narrasse a fratre se uenisse. Cōmendatam
sibi filiam ab eo.Demonstratum præterea quo in loco defodisset auꝝ nullo conscio:& rogasse ut iis fu/
neribus quæ comparasset efferretur.Hoc eo narrāte fratris domestici prope annūciauere exanimatū il/
lum:& aurū ubi dixerat repertum est.Plena præterea uita est his uaticiniis:sed nō cōferenda : cū sæpius
falsa sint.Sicut ingenti exēplo docebimus.Bello siculo Gabienus Cæsaris classium fortissimus captus a
Sex.Pompeio iussu eius incisa ceruice & uix cohærente iacuit in littore tota die.Deinde cum aduespera/
uisset:cum gemitu precibusq; congregata multitudine petiit uti Pōpeius ad se ueniret:aut aliquē ex ca/
ris mitteret.Se aūt ab inferis remissum:habereq; quod nuntiaret.Misit plures Pōpeius ex amicis : qbus
Gabienus dixit.Inferis diis placere Pōpeii causas & partes pias.Proinde euētum futuꝝ quē optaret:hoc
se nuntiare iussum.Argumentū fore ueritatis q̄ peractis mandatis ꝓtinus expiraturus esset. Idq; ita eue
nit.Post sepulturā quoq; uisorum exempla sunt:nisi q̄ naturæ opera non prodigiosa consectamur.

De mortibus repentinis. CA. LIII.

N primis autem miraculo sunt atq; frequenter mortes repentinæ.Hæc est summa uitæ fœli
i citas:quā esse naturalem docebimus.Plurimas ꝓdidit Verrius.Nos cū delectu modū seruabi/
mus.Gaudio obiere præter Chilonem de quo diximus Sophocles & Dionysius siciliæ tyran/
nus uterq; accepto tragicæ uictoriæ nuntio.Mater pugna illa cannensi filio incolumi uiso cōtra falsum
nuntium.Pudore Diodorus sapientiæ dialeticæ professor lusoria quæstione nō protinus ad interroga
tiones Stilbonis dissoluta.Nullis euidētibus causis obiere dum calciant̄ matutino duo Cæsares Prætor
& prætura populi ro.functus dictatoris Cæsaris pater.Hic pisis exanimatus:ille romæ.Q.Fabius maxi
mis in cōsulatu suo pridie.Kalen.ianua.In cuius locum.M.Orellius paucissimarum horarum consula/
tum petiit.Item.C.Vulcatius Gurges senator.Oēs adeo sani atq; tēpestiui ut de ꝓgrediendo cogitarent.
Q.Aemilius Lepidus iam egrediens incusso pollice limini cubiculi.C.Aufidius cum egressus in senatū
iret offenso pede in comitio.Legatus quoq; qui rhodioꝝ cām in senatu magna cū admiratiōe orauerat:
in limine curiæ protinus expirauit progredi uolens.Cn.Bebius Pamphilus præfectura & ipse functus
cum a puero quæsisset horas.A.Pompeius in capitolio cū deos salutasset.M.Iuuentius Thalna cōs.cum
sacrificaret.C.Seruilius Pansa cum staret in foro ad tabernā hora diei secunda:in.P.Pansam fratrem in/

nixus.Bebius Iudex dum uadimoniū differri iubet.M.Terentius Corax dū tabellas scribit in foro. Nec non & proximo anno dū consulari uiro in aurem dicit eques romanus ante Apollinē eboreū qui est in foro Augusti.Super oēs.C.Iulius medicus dum inungit specillū per oculū trahēs.A.Manlius Torquatus consularis cum in cœna placētam appeteret.L.Dutius medicus Valla dum mulsi potionem haurit. Ap.Saufeius cum a balneo reuersus mulsum bibisset:ouumq; sorberet.P.Quintius Scapula cum apud Aquilium Gallū cœnaret.Decimus Saufeius Scriba cum domi suæ prāderet.Cornelius Gallus p̄torius &.Q.Heterius eques ro.in Venere obiere.Et quos nostra adnotauit ætas duo æquestris ordinis in ædē Pantomimo Mythico tum forma præcellente.Operosissima tamē securitas mortis in.M.O filio Hylaro ab antiquis tradit̄ comœdiarꝫ histrionē:cum populo admodum placuisset natali die suo : cōuiuiūq; haberet edita cœna calidā potionem in pultario popoſcit:simulq; personā eius diei acceptā intuēs coronā e capite suo in eā transtulit:tali habitu rigens nullo sentiente:donec accubantiū ꝓximus tepescere potionē ammoneret.Hæc fœlicia exēpla.At cōtra miseriarꝫ innumera.L.Domitius clarissimæ gētis apud massiliam uictus:corfini captus ab eodem Cæsare ueneno poto propter tediū uitæ:postq̄ biberat:omni opere ut uiueret anixus est.Inuenit̄ in actis Fœlicis Russati aurigæ iā igne illato in rogum eius unum e fauentibus iecisse sese.Friuolum dictu ne hoc gloriæ artificis daretur:aduersis studiis copia odorū corruptum criminantibus.Cum ante nō multo.M.Lepidus nobilissimæ stirpis quē euenti anxietate diximus mortum flammæ ui e rogo eiectus recondi propter ardorē non potuisset:iuxta sarmentis aliis nudus crematus est.

De sepultura. CA. LIIII.

i Psum cremare apud romanos nō fuit ueteris instituti.Terra condebant̄.At postq̄ lōginqs bellis obrutos erui cognouere:tunc institutum.Et tamē multifarie priscos seruauere ritus. Sicut in cornelia domo nemo ante Syllā dictatorē tradit̄ eē crematus.Idq; eū uoluisse ueritū talionē eruto.C.Marii cadauere.Sepultus intelligit̄ quoquo mō cōditus:humatus uero humo contectus.

De aīa uel de manibus uel de resurrectione uerba gentiliū inania. CA. LV.

p Ost sepulturam aliæ atq; aliæ manium ambages.Omnibus a suprema die eadē quæ ante primum.Nec magis a morte sensus ullus aut corpori aut aīæ q̄ ante natalē.Eadē.n.uanitas in futurum etiā se ꝓpagat:& in mortis quoq; tēpora ipsa sibi uita mentit̄.Alias immortalitatē aīæ: alias trāsfigurationem:alias sensum inferis dando:& manes colēdo:deūq; faciēdo:qui iā etiā homo esse desierit.Ceu ullo mō spirādi ratio hoī a cæteris aīalibus distet.Aut nō diuturniora in uita multa reperiantur:qbus nemo similē diuinat immortalitatem.Quod aūt corpus aīæ prosequit̄ materiā.Vbi cogitatio illi?quomō uisus?auditus?aut qui tangit?qui usus eius?aut quod sine his bonum?Quæ deinde sedes?quanta ue multitudo tot sæculis animarꝫ uelut umbrarꝫ?Pueriliū ista delıramentorum.Auidæq; nunq̄ desinere mortalitatis commēta sunt. Similis & de asseruandis corporibus hoīum ac reuiuiscendis promissa a Democrito uanitas:qui nō reuixit ipse.Quæ malum ista demētia est iterari uitam morte.Quæ genitis quies unq̄ si in sublimi sensus animæ manet?inter inferos umbræ?Perdit profecto ista dulcedo credulitasq; præcipuum naturæ bonum mortē:ac duplicat obitus:si dolere etiam post futuri æstimationē euenit.Etenim si dulce uiuere:cui potest esse uixisse?At quāto facilius certiusq; sibi quenq̄ credere:ac specimen securitatis antegenitali sumere experimento.

Quæ quis inuenerit in uita. CA. LVI.

c Onsentaneū uidet̄ priusq̄ digrediamur a natura hoīum indicare quæ cuiusq; scientia a quoq; inuenta sunt.Emere ac uēdere instituit Liber pater. Idē diadema regū insigne & triumphum inuenit.Ceres frumenta cū antea glande uescerent̄.Eadē molere & conficere in attica italia & sicilia:ob id dea iudicata.Eadē prima legēs dedit.Vt alii putauere Rhadamanthus.Litteras semper arbitror assyrias fuisse.Sed alii apud ægyptos a Mercurio ut Gellius.Alii apud syros repertas uolunt. Vtriq; in græciam attulisse e phœnice Cadmum sexdecim numero.A.B.C.D.E.G.I.L.M.N.O.P.R.S.T.V. Quibus troiano bello Pallamedem adiecisse quattuor hac figura θ ξ φ χ totidem post eū Simonidem melicum χ η κ ω.Quarum omniū uis in nostris recognoscitur.Aristoteles decem & octo priscas fuisse.α β γ δ ε γ λ μ ν ο π ρ σ τ χ Et duas ab Epicharmo additas θ χ q̄ a Palamede mauult.Anticlides ī ægypto inuenisse quēdā nomine Menona tradit qndecim annis ante Phoroneum antiquissimum græciæ regem.Id monumentis approbare conatur.E diuerso Epigenes apud babylonios septingentorum uiginti annorum obseruationes syderum coctilibus laterculis inscriptas docet:grauis auctor in primis. Qui minimum Berosus & Critodemus quadringentorum octoginta annorum.Ex quo apparet æternus litterarum usus.In latium eas attulerunt pelalgi.Laterarias domos cōstituerunt primi Euryalos & Hyperbios fratres athenis:antea specus erant ꝓ domibus.Gelio Doxius Celii filius lutei ædificii inuentor placet:exemplo sumpto ab hirundinū nidis.Oppidū Cecrops a se appellauit cecropiā : quæ nunc est arx athenis.Aliqui argos a Phoroneo rege ante cōditum uolunt.Quidā & sicyonem. Aegyptii multo ante apud ipsos diospolin.Tegulas iuenit Cinyra Agriopæ filius:& metalla æris.utrūq; in insula cypro. Item forcipē:marculū:uectē:incudē.Puteos Danaus ex ægypto aduectus in græciā qua uocabat̄ argos dipsion Lapidicinas Cadmus thebis.aut ut theophrastus in phœnice.Trason muros.Turres ut Aristoteles Cyclopes.Phœnices ut Theophrastus.Aegyptii textilia.Infecere lanas sardibus Lydi.Fusos in lanificio Closter filius Arachnæ.Linum & retia arachnæ.Fulloniā artē Nitias megarensis.Sutrinā Boetius.Medicinam ægyptii apud ipsos uolūt repertam.Alii per Arabum babylonis & Apollinis filium. Hærbariā & medicamentariā a Chirone Saturni & Phillirae filio.Aes conflare & tēperare Aristoteles Lydū scytem

monstrasse.Theophrastus Delã Phrygẽ putat.Aerariã fabricã alii Chalybas:alii Cyclopas.Ferrum Hesi diodus in creta eos qui uocati sunt Dactyli Idæi.Argentum inuenit Ericthonius atheniensis:ut alii ceacus.Auri metalla & conflaturam cadmus phœnix ad pangeum mõtem.Vt alii Thoas & Eaclis in panchaia aut Sol Occeani filius:cui Gellius medicinæ quoq̧ inuentionem ex melle assignat. Plumbum ex cassiteride insula primus apportauit Midacritus.Fabricam ferream inuenere cyclopes.Figulinas chorebus atheniensis.In iis orbem anacharsis scythes:ut alii Hyperbeos corinthius. Fabricam materia℞ Dedalus:& in ea serram:asciam:perpendiculum:terebrã:glutinum:ichthyocollam:Normã:fornicẽ aũt & libellam & tornum & clauem Theodorus samius.Mensuras & põdera Phidon argiuus:aut Palemedes ut maluit Gellius.Ignem e silice pyrodes:cilicis filius.At eundem asseruare in ferula prometheus. Vehiculum cum quattuor rotis phryges.Mercaturas pœni.culturas uitium & arborum Eumolphus atheniensis.Vinum aqua misceri Staphilus Sitheni filius.Oleum & trapetas Aristeus atheniensis. Idem mella.Bouem & aratrũ Briges atheniensis:ut alii Triptolemus.Regiã ciuitatẽ ægyptii:popularẽ attici:post Theseum tyramnũ primus fuit phalaris agrigẽti.Seruitiũ inuenere lacedæmonii.Iudiciũ capitis in ario pago primum actum est.prœlium afri cõtra ægyptios primi fecere fustibus quos uocant phalangas:clipeos inuenerunt prœtus & Acritus inter se bellantes:siue chalchus Athamãtis filius. Loricam Mydias messenius.Galeam:gladium:hastam lacedæmonii. Ocreas & cristas Cares. Arcũ & sagittam Scythem Iouis filium.Alii sagittas Persen Persei filium inuenisse.Lanceas ætolas.Laculũ cũ amento ferũt inuenisse Aetolum Martis filiũ.Hastas uelitares Tyrrhenũ pilumq̧.Penthesileã amazonẽ securim.Piseum uenabula.Et in tormẽtis scorpionẽ Cretas.Catapultã syros.Phœnicas balistam & fundã.Aeneã tubam Piseum Tyrrhenum.Testudines Artemonẽ clazomenũ.Equũ qui nunc aries appellat̃ in muralibus machinis epeum ad troiã.Equo uehi Bellorophontẽ.Frænos & strata equo℞ Peletroniũ. Pugnare ex quo thessalos:qui centauri appellati sunt:habitantes secundũ pelium montẽ.Bigas primũ iunxit phrygum natio.Quadrigas Erichtonius.Ordinem exercitus:signi dationem:thessaras:uigilias iuenit Palamedes troiano bello.Specularem significationem eodẽ bello Sinon.Inducias Lycaon.Fœdera Theseus.Auguria ex auibus Car:a quo caria appellata.Adiecit ex cæteris aĩalibus Orpheus.Aruspicium Delphus. Ignispicia Amphiaraus.Auspicia auium Tyresias thebanus.Interprætationẽ ostento℞ & somniorum Amphyctyon.Astrologiam Atlas Libyæ filius:ut alii ægyptii:ut alii assyrii.Spherã in ea milesius Anaximãder.Ventorum rationẽ Aeolus Hellenis filius.Musicã Amphion.Fistulã Pan.Monaulũ Mercurius.Obliquã tibiã Mydas in phrygia.Geminas tibias Marsias.In eadẽ gente lydios modulos Amphion. Dorios Thamyras thrax.Shrygios Marsias phryx.Citharam Amphion:ut alii Orpheus:ut alii Linus.Septẽ cordis additis Terpander.Octauã Simonides addidit.Nonã Timotheus.Cithara sine uoce cecinit Thamyras prius.Cum cantu Amphion:ut alii Linus.Cithara edita carmina composuit Terpãder.Cum tibiis canere uoce Troezenus Dardanus instituit.Saltationẽ armatam Curetes docuere.Pyrrhycem Pyrrhus:utranq̧ in creta.Versum heroicũ pythio oraculo debemus. De poematũ origine magna quæstio est.Ante troianum bellũ probant̃ fuisse.prosaicam orationẽ condere pherecides Syrius instituit tẽpore Cyri regis.Hystoriã cadmus milesius.Ludos gymnicos in arcadia Lycaon.Funebres Acastus in iolcho post eũ Theseus in isthmo.Hercules olympiæ athleticam.Pythus pilã lusoriã. Gyges lydius picturã in ægypto.In græcia uero pyrrhus Dedali cognatus aut Aristoteli placet:ut Theophrasto polignotus atheniensis.Nauem primus in græciam ex ægypto Danaus aduexit.Ante ratibus nauigabatur inuentus in mari rubro inter insulas a rege Erythra.Reperiũtur qui mysos & troianos priores excogitasse in hellesponto putent cum transirent aduersus thracas.Etiam nũc in britãnico occeano uitiles corio circũsutæ fiunt.In nilo ex papyro & scirpo & arundine.Longa naue Iasonem primũ nauigasse philostephanus auctor est.Egesias parrhalum.Ctesias Samyram.Saphanus Semiramin.Arthimachus Aegœonem Biremen Damasthenes erythreos fecisse.Triremẽ Thucydides Amoclen corinthiũ.Quadriremẽ Aristoteles carthaginenses.Quinqueremẽ instituit Nesichthon salaminius. Sex ordinum Zenazoras syracusius.Ab ea ad deciremẽ Nesigitõ.Alexandrũ magnũ ferunt instituisse ad duodecim ordines.Philostephanus Ptolæmeum Soterem ad quindecim.Demetrium Antigoni ad.xxx.ptolemæũ philadelphũ ad.xl. ptolemæum philopatorem qui Triphon cognominatus est ad.l.Onerariã Hippus tyrius inuenit.lembum cyrenenses.Cymbã phœnices.Celocem rhodi.Cercyram cyprii.Syderum obseruationem in nauigando phœnices.Rhemum topæ.latitudinem eius plateæ.Vela Icarus.Malũ & antẽnam Dedalus. Hippagum salaminii:aut pericles athenienses.Tectas longas tasii:antea ex prora tantum & puppi pugnabatur.Rostra addidit piseus.Tyrrheni anchoram. Eupalamius eandem bidente: anacharsis harpagonas. Et manus picles atheniensis: amminicula gubernandi Typhis.Classe princeps depugnauit.Minos animal occidit primus Hiperbis Martis filius.Prometheus bouem. Cercuron atr.

In quo primus gentium consensus. CA. LVII.

g Entium consensus tacitus primus omnium conspirauit ut ionum litteris uterentur.

De litteris antiquis. CA: LVIII.

u Eteres græcas fuisse easdem pene quæ nunc latinæ inditio erit delphica tabula antiq æris:quæ est hodie in palatio dono principum Mineruæ dicata in bibliotheca cum inscriptione tali. Ναυσικράτης τισαμενοῦ Ἀθηναῖος ἀνέθηκεν

Quando primum tonsores romæ. CA. LIX.

ſ Equens gentiũ cõsensus in tonsoribus fuit:sed romanis tradior. In Italiã ex sicilia uenere post romã cõditam anno quadringentesimo quinquagesimoquarto:adducẽte p. Ticinio Mena ut

auctor est Varro.ante intonsi fuere.primus oium radi quotidie instituit africanus.Seques Diuus Augustus cultris sem usus. Quādo primum horologia. CA. LX.

t Ertius consensus fuit in horarum obseruatiōe iam hac rōne accedēs. Quādo & a quo in græcia reperta diximus in secundo uolumine.Serius etiam hoc romæ cōtigit. Duodecim tabulis ortus tantum & occasus nominatur:post aliquot annos adiectus est & meridies accēso cōsulū id pnuntiāte cū curio inter rostra & græcostasin prospexisset talem solē. A colūna ænea ad carcerē inclinato sydere supremā pronuntiauit.Sed hoc serenis tantum diebus usq ad primum punicū bellū.princeps romanis solarium horologium statuisse ante.xii.annos q̄ cum pyrrho bellatum est ad ædem.Quirini.L.Papyrius Cursor cum eandē dedicaret a patre suo uotam a Fabio Vestali proditur. Sed neq facti horologii rationē uel artificis significat:nec unde trāslatum est:aut apud quem scriptū id inuenerit.M. Varro primū statutum in publico secūdū rostra in colūna tradit bello punico primo a.M.Valerio Messala cōsule catina capta in sicilia.Deportatū inde post.xxx.annos q̄ de papyriano horologio traditur anno urbis quadringentesimo septuagešimoseptimo.Nec cōgruebant ad horas eius lineæ:paruerunt tamen ei annis undecim:donec.Q.Martius philippus qui cū.L.Paulo fuit censor diligentius ordinatum iuxta posuit.Idq munus inter censoria opera gratissime est acceptū.Etiānum tamē nubilo incertæ fuere horæ usq ad proximum lustrum.Tunc Scipio Nasica collega lenati primus aqua diuisit horas æque noctium ac dierum.Idq horologiū sub tecto dicauit anno urbis.d.lxxxxv. Tam diu po.Ro.indiscreta lux fuit.Nunc reuertamur ad reliqua animalia:primumq terrestria.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE.LIBER OCTAVVS.

De animalibus terrestribus.Elephantorum cōmendātio:& de sensu eo℞. CA. I.

D RELIQVA TRANSEAMVS ANIMALIA ET PRIMVM TERrestria.Maximū est elephas:proximūq humanis sensibus.Quippe intellectus illis sermonis patrii.Et in primis obedientia:officiorūq quæ didicere memoria.Amoris & gloriæ uolupras: immo uero quæ etiā in hoie rara pbitas:prudētia:æquitas.Religio quoq syde℞ solisq ac lunæ ueneratio.Auctores sunt in mauritaniæ saltibus ad quedā amnē cui nomē est anulo nitescēte luna noua greges eo℞ descēdere:ibiq se purificātes solēniter aqua circūspergi:atq ita salutato sydere in siluas reuerti:uitulo℞ fatigatos præ se ferentes.Alienæ quoq regionis intellectu credunt maria trāsituri nō ante naues cōscendere:q̄ inuitati rectoris iureiurando de reditu. Visiq sunt fessi ægritudine:quādo & illas moles infestāt morbi:per hærbas supini in cælū iacentes:ueluti tellure pcibus alligata.Nā quod ad docilitatem attinet.Regem adorant.Genua submittunt.Coronas porrigunt. Indicis arabici minores:quos appellant nothos.

Quando primum iuncti. CA. II.

r Omæ iuncti primum subiere currū Pompeii magni africo triumpho. Quod prius īdia uicta triumphante Libero patre memoraт.Procilius negat potuisse Pōpeii triumpho iunctos ingredi porta.Germanici Cæsaris munere gladiatorio quosdā incōditos motus edidere saltātium mō.Vulgare erat per auras arma iacere nō auferentibus uentis: atq inter se gladiatorios cōgressus edere:aut lasciuiente pnicitate colludere.Postea & per funes incessere.Lecticas etiam ferentes q̄terni singulas:puerperas imitātes:plenisq hominum tricliniis accubitu:iere per lectos ita libratis uestigiis:ne quis potantium attingeretur. De docilitate eorum. CA. III.

ç Ertum est unum tardioris ingenii in accipiendis quæ tradebanт:sæpius castigatū uerberibus eadem illa meditantē noctu repertū.Mi℞ maxime & aduersis qdem funibus subire.Sed regredi magis utriq pronis. Mutianus ter cōsul auctor est aliquē ex iis & litterarū ductus græca℞ didicisse:solitumq præscribere eius linguæ uerbis.Ipse Ego hæc scripsi:& spolia celtica dicaui.Itemq se uidente puteolis cum aduecti de naue egredi cogerentur:territos spatio procul pontis a cōtinente porrecti:ut sese longinquitatis æstimatione fallerent:auersos retrorsus isse.Prædā ipsi in se expectandā sciunt solam esse in armis suis:quæ Iuba cornua appellat.Herodotus tanto antiquior & cōsuetudo melius dētes.Quā ob rē deciduos casu aliquo uel senecta defodiunt.Hoc solū ebur est. Cæterū & in iis quoq qđ corpus intexit uilitas ossea.Quāq̄ nuper ossa etiā in laminas secari cœpere penuria. Etenim rara amplitudo iam dentium præterq̄ ex india reperitur.Cæterū in nostro orbe cessere luxuriæ.Dentium candore intelligitur iuuenta.Circa hos belli cura summa.Alterius mucroni parcunt:ne sit pœliis hebes.alterius operario usu fodiunt radices.Impellunt moles.Circūuentiq a uenantibus primos constituunt:quibus sunt miunimi:ne tanti prœlium puteт:postea fessi impactos arbori frangunt:pdaq se redimunt.

De clæmentia eorum:& ꝙ pericula sua intelligant:& de tigridis truculentia. CA. IIII.

m Irū in plerisq animaliū scire quare petanт.Sed & p cuncta qd caueant. Elephas hoie obuio forte in solitudine & simpliciter oberrante clæmens placidusq etiam demōstrare uiam traditur. Idē uestigio hoīs aiaduerso priusq̄ hoīe ītremiscere insidia℞ metu.Subsistere ab olfatu.Circū

ſpectare:Iras ꝑflare.Nec calcare:ſed erutũ ꝓximo tradere.Illum ſequenti nuntio ſimili uſq; ad extremũ
tunc agmen circumagi:& reuerti:aciemq; dirigi.Adeo omniũ odori durare uirus illud maiore ex par/
te ne nudorum quidẽ pedũ.Sic & tigris etiã feris cæteris truculenta:atq; ipſa elephãti quoq; ſpernẽs ue
ſtigia.Hoĩe uiſo transferre dicitur protinus catulos.Quo nam modo agnito?ubi ante cõſpecto illo quẽ
timet?Etenim tales ſiluas minime frequentari certum eſt.Sane mirant̃ ipſam ueſtigii raritatẽ.Sed un/
de ſciunt timendos eſſe?immo uero cur uel ſæpius conſpectum paueant:tãto uiribus magnitudine ue/
locitate præſtantiores?Nimirum hæc eſt natura rerum:hæc potẽtia eius ſæuiſſimas ferarũ maximaſq;
quæ nunq̃ uidiſſent:quod debeant timere:& ſtatim intelligere cur ſit timendum.

De intellectu & memoria eorum. CA. V.

Lephanti gregatim ſemp ingrediuntur.Ducit agmen maximus natu.Cogit ætate proximus
e amnẽ tranſituri minimos præmittunt:ne maioꝝ ingreſſu atterente alueũ creſcat gurgitis al/
titudo.Antipater anctor eſt duos Antiocho regi in bellicis uſibus celebres etiã cognominibus
fuiſſe.Etenim nouere ea.Certe Cato cũ imperatoꝝ noĩa annalibus deſcriberet:eũ qui fortiſſime prœlia
tus eẽt in punica acie Sutrũ tradidit uocatũ altero dẽte mutilato.Antiocho uadũ fluminis experiẽti re/
nuit Aiax:alioqn dux agminis ſemp.Tũ pronuntiatũ eius fore principatum qui tranſiſſet:auſumq; Pa/
troclũ.Ob id phaleris argẽteis quo maxime gaudent:& reliquo oĩ primatu donauit.Ille qui notabatur
inedia mortẽ ignominiæ ꝑtulit.Mirus nãq; pudor eſt.Victuſq; uocẽ fugit uictoris.Terram ac uerbenas
porrigit.Pudore nunq̃ niſi in abdito cœunt.Mas qnquẽnis:fœmina decẽnis.Init̃ autẽ biẽnio : qnis ut fe
runt cuiuſq; anni diebus:nec amplius.Sexto ꝑfundunt̃ amne nõ ante reduces ad agmen . Nec adulteria
nouere.Nulla ue pp fœminas inter ſe prœlia:cæteris aĩalibus pernicialia.Nec quia deſit illis amoris uis.
Nãq; traditur unus amaſſe quandã in ægypto corollas uendentẽ.Ac ne quis uulgariter electã putet:mi
retur gratã Ariſtophani celeberrimo in arte grãmatica:alius Menandrũ ſyracuſanũ incipientis iuuentæ
in exercitu Ptolemæi deſideriũ eius quotiẽs nõ uideret inedia teſtatus.Et unguentariã quandã delectam
iuba tradit.Oĩum amoris fuere argumẽta gaudiũ a cõſpectu:blanditiæq; incõditæ:ſtipes quas populus
dediſſet ſeruatæ:& in ſinum effuſæ.Nec mirũ eſſe amorẽ quibus ſit memoria . Idem nãq; tradit agnitũ
in ſenecta multos poſt annos qui rector in iuuenta fuiſſet.Idem diuinationẽ quandã iuſticiæ . Cũ Boc/
chus rex.xxx.elephãtis totidem in quos ſæuire inſtituerat ſtipitibus alligatos obieciſſet:procurſantibus
inter eos qui laceſſerent:non potuiſſe effici ut crudelitatis alienæ miniſterio fungeretur.

Quando primum in italia. CA. VI.

Lephantes italia primum uidit pyrrhi regis bello:& boues lucas appellauit in lucanis uiſos an
e no urbis quadringenteſimo ſeptuageſimoſecundo. Roma autẽ in triũpho ſeptem annis ad ſu
periorem numerum additis.Eadem plurimos anno quingẽteſimoſecũdo uictoria.L.Metelli
pontificis in ſicilia de pœnis captos.cxlii.fuere trauecti ratibus:quas doliorum conſertis ordinibus im/
poſuerant.Verrius eos pugnaſſe in cyrco:interfectoſq; iaculis tradit penuria conſilii.Quoniã neq; ali pla/
cuiſſet:neq; donari regibus.L.Piſo inductos duntaxat in cyrcum:atq; ut contemptus eorum increſceret
ab operariis haſtas præpilatas habentibus:per cyrcum totum actos . Nec quid dein de iis factum ſit au/
ctores explicant:qui non putant interfectos.

Pugnæ eorum. CA. VII.

Lara eſt unius e romanis dimicatio aduerſus elephantũ.Cũ Hannibal captiuos noſtros dimi/
c care inter ſe coegiſſet.Namq; unũ qui ſuperat obiecit elephãto : & illũ dimitti pactus ſi intere/
miſſet.Solus ergo in harena cõgreſſus magno pœnoꝝ dolore cõfecit. Hãnibal cum famã eius
dimicationis contẽptũ allaturã beluis intelligeret:equites miſit qui abeuntẽ interficerẽt. Promuſcidem
eoꝝ facillime amputari Pyrrhi prœlioꝝ experimentis patuit . Romæ pugnaſſe Feneſtella tradit primũ
oĩum in cyrco Claudii Pulchri ædilitate curuli.M.Antonio.A.Poſthumo cõſ.anno urbis ſexcẽteſimo
qnquageſimo quinto.Itẽ poſt annos.xx.Lucullorꝝ ædilitate curuli aduerſus tauros.Põpeii quoq; altero
cõſulatu dedicatione tẽpli Veneris uictricis pugnauere in cyrco.xx.aut ut quidã tradunt.xvii.Getulis ex
aduerſo iaculãtibus mirabili unius dimicatiõe:qui pedibus confoſſis repſit genibus in cateruas:arrepta
ſcuta iaciens in ſublime:quæ decidentia uolubilitate ſpectantibus uoluptati erant in orbẽ circũacta : ue/
lut arte nõ furore beluæ iacerent̃.Magnũ & in altero miraculũ fuit uno ictu occiſo . Pilũ ſub oculo ada/
ctum in uitalia capitis uenerat.Vniuerſi eruptionẽ tentauere non ſine uexatiõe populi circũdantis clau/
ſtris ferreis.Qua de cauſa Cæſar dictator poſtea ſimile ſpectaculũ editurus euripis harenam circũdedit:
quos Nero princeps ſuſtulit equiti loca addens.Sed Põpeiani amiſſa fuge ſpe miſericordiã uulgi inenar/
rabili habitu quæſentes ſupplicauere quadã ſeſe lamẽtatione cõplorantes:tãto populi dolore:ut oblitus
imperatoris ac munificentiæ honoriſue exquiſitæ flens uniuerſus conſurgeret:diraſq; Põpeio quas ille
mox luit pœnas imprecaret̃.Pugnauere & Cæſari dictatori tertio conſulatu eius.xx.contra pedites qn/
gentos.Iterũ totidẽ turriti cũ ſexagenis ꝓpugnatoribus eodẽ quo priores numero peditũ:& pari equitũ
e diuerſo dimicãte.Poſtea ſingulis principibus Claudio & Neroni in cõſumatione gladiatoꝝ. Ipſius ani
malis tanta narratur clæmentia contra minus ualida ut in grege pecudum concurrẽtia manu dimoue/
at:ne quid obterat imprudens.Nec niſi laceſſiti noceãt.ideoq; gregatim ſemper ambulent . Minime ex
omnibus ſoli uagi.Equitatu circũuecti infirmos aut feſſos uulneratoſue in medium agmen recipiunt:
ac uelut imperio aut ratione per uices ſubeunt.Capti celerrime mitificantur hordei ſucco.

Quomodo capiantur. CA. VIII.

c Apiunt̃ aũt in india unum ex domitis agente rectore:qui deprehẽſum ſolitarium abactumue

a grege uerberat ferum. Quo fatigato transcēdit in eū: nec secus ac priorem regit. Africa foueis capit: in quas deerrante aliquo ꝓtinus cæteri cōgerunt ramos: moles deuoluunt: aggeres construunt: omniqꝫ ui conant̄ extrahere. Antea domitādi gratia gregis equitatu cogebāt in conuallē manufactā: & longo tractu fallacē. Cuius inclusos ripis fossisqꝫ fame domabāt. Argumentū erat ramus hoīe porrigente clæmēter acceptus. Nunc dentium cā. Pedes eoꝝ iaculātur alioqn mollissimos. Troglodytæ cōtermini æthiopiæ qui hoc solo uenatu alunt̄ arbores propinquas itineri eoꝝ cōscendunt. Inde totius agminis nouissimum speculati extremas inclunes desiliunt. Leua apprehendit̄ cauda. Pedes stipant̄ in sinistro fœmore. Ita pendēs alteꝝ poplitem dextra cædit: ac præacuta bipenni hoc crure tardato profugiens alterius poplitis neruos ferit: cuncta præceleri pernicitate peragens. Alii tutiore genere: sed magis fallaci intētos ingentes arcus defigunt humi longius. Hos præcipui uiribus iuuenes continent. Alii connixi pari conatu tendunt: ac ꝑtereuntibus sagittaꝝ uenabula infigunt: mox sanguinis uestigiis sequuntur. Elephantoꝝ generis fœmine multo pauidiores. Quomodo domantur. CA. IX.

d Omātur autē rabidi fame & uerberibus: elephantis aliis admotis qui tumultuantem cathenis coerceant. Alias circa coitus maxime efferant̄: & stabula indoꝝ dētibus sternūt. Quapropter arcent eos coitu: fœminarūqꝫ penuria separant: quæ haud alio modo q̄ armentoꝝ habent. Domiti militant: & turres armatoꝝ in hostes ferunt: magnaqꝫ ex parte oriētis bella cōficiunt. Prosternunt acies: proterunt armatos. Iidem minimo suis stridore terrent̄: uulneratiqꝫ & territi retro semꝑ cedunt. haud minore partium suarum pernicie. Indicum afri pauent: nec contueri audēt. nam & maior indicis magnitudo est. De partu eorum & reliqua natura. CA. X.

d Ecē annis gestare in utero uulgus existimat. Aristoteles biennio: nec amplius q̄ singulos semel gignere: pluresqꝫ uiuere ducentis annis: & quosdam trecentis. Iuuenta eorum sexagesimo incipit. Gaudent amnibus maxime. Et circa fluuios uagantur cum alioquin nare propter magnitudinem corporis non possint. Iidem frigoris impatientes. Maximum hoc malum: inflationemqꝫ & ꝑfluuiū alui: nec alia morboꝝ genera sentiunt. Olei potu tæla quæ corpori eoꝝ inhæserant decidere inuenio. A sudore autem facilius adhærescere. Et terrā edisse iis rabificū est: nisi sæpius mādant. Deuorant aūt & lapides. Truncos quidē gratissimo in cibatu habent. Palmas excelsiores fronte prosternunt. Ac ita iacentium assumunt fructum. Mandunt ore. Spirant & bibunt: odorāturqꝫ haud improprie appellata manu. Animalium maxime odere murem: & si pabulum in præsepio positum attigi ab eo uidere: fastidiunt. Cruciatum in potu maximū sentiunt hausta hirundine: quā sanguisugā uulgo cœpisse appellari aduerto. Hæc ubi in ipso anime canali se fixit: intolerando afficit dolore. Durissimum dorso tergus. Vētres molles. Setaꝝ nullū tegumentum. ne in cauda quidē præsidiū abigendo tedio muscarum. Namqꝫ id & tanta uastitas sentit. Sed cancellata cutis & inuitas id genus animaliū odore. Ergo cum extenti recepere examina arctatis in rugas repente cancellis cōprehensas enecāt. Hoc iis pro cauda: pro iuba: pro uillo est. Dentibus ingens precium: & deorum simulacris laudatissima ex iis materia. Inuenit luxuria commēdationem: & aliam expetit in callo manus uim saporis haud alia de causa credo q̄ quia ipsum ebur sibi mandere uidetur. Magnitudo dentium uidetur quidem in templis ꝑcipua. Sed tamen in extremis africæ qua confinis æthiopiæ est. postium uicem in domiciliis præbere. Sepesqꝫ ea iis & pecorum stabulis palos elephantorum dentibus fieri Polybius tradit auctore Gulusa Regulo.

Vbi nascantur: & de discordia eorum & draconum. CA. XI.

e Lephātes fert africa ultra syrticas solitudines: & in mauritania. Ferunt æthiopes & troglodytæ ut dictū est. Sed maximos india bellantesqꝫ cū iis perpetua discordia dracones tātæ magnitudinis ut & ipsos circūflexu facili ambiāt: nexuqꝫ nodi ꝑstringāt. Cōmoritura dimicatio uictusqꝫ corruens complexum elidit pondere. De solertia animalium. CA. XII.

m Ira animalium pro se cuiqꝫ præcipua solertia est ut iis una scandēdi in tantā altitudinē difficultas. Draco itaqꝫ iter ad pabula speculatur. Ab excelsa se arbore iniicit. Scit ille imparē sibi luctatum contra nexus. Itaqꝫ arboꝝ aut rupiū attritū quærit. Cauent hoc dracones: ob idqꝫ gressus primū alligant cauda. Resoluunt illi nodos manu. At hi in ipsa nare caput cōdunt: pariterqꝫ spiritum ꝑcludunt: & mollissimas lancināt partes. Iidem obuii deprehensi in aduersos erigūt se: oculosqꝫ maxime petunt. Ita fit ut plerunqꝫ cæci ac fame & mœroris tabe confecti reperiant̄. Quā quis aliam tātæ discordiæ causam attulerit: nisi naturæ spectaculum sibi ac paria componentis. Est & alia dimicationis huius fama. Elephantis frigidissimum esse sanguinem: ob id æstu torrente ꝑcipuæ a draconibus expeti. Quāobrem in amnes mersos insidiari bibētibus: arctatisqꝫ illigata manu in aurem morsum defigere. Quoniam is tantum locus defendi non possit manu. Dracones esse tantos ut totum sanguinem capiāt. Itaqꝫ elephantos ab iis ebibi: siccatosqꝫ concidere: & dracones inebriatos opprimi commoriqꝫ.

De draconibus. CA. XIII.

g Enerat dracones æthiopia indicis pares uicenum cubitorum. Id modo mirum unde cristatos Iuba crediderit. Asachæi uocantur æthiopes: apud quos maxime nascantur. Narratur in maritimis eoꝝ quaternos quinosqꝫ inter se cratium modo implexos erectis capitibus uilificātes (ad meliora pabula arabiæ) uehi fluctibus.

De serpentibus maximis & bois. CA. XIIII.

m Egasthenes scribit in india serpentis in tantam magnitudinem adolescere: ut solidos hauriant ceruos taurosqꝫ. Metrodorus circa rhindacū amnē in ponto ut supuolātes q̄uis alte ꝑniciterqꝫ

alites haustu raptas absorbeant. Nota est in punicis bellis ad flumen bagradam a regulo imperatore ba listis tormentisq; ut oppidum aliquot expugnata serpēs.cxx.pedū lōgitudinis. Pellis eius maxillæ usq; ad bellum numātinū durauere romæ in tēplo. Faciunt his fidē in italia appellatæ boæ in tantā magnitu dinē exeūtes ut Diuo Claudio principe occisæ in uaticano solidus in aluo spectatus sit infans. Alunt pri mo bubuli lactis succo. Vnde nomen traxere. Cæterorū animalium quæ modo conuecta undiq; italiæ contingere sæpius: formas nihil attinet scropulose referre.

De scythicis animalibus & septentrionalibus. CA. XV.

P Aucissima scythia dignit īopia fructuū. Pauca cōtermina illi germania. Insignia tamē bouum ferarū genera: iubatos bisontes: excellētiq; & ui & uelocitate uros: quibus īperitū uulgus buba lorum nomē imponit: cū id gignat africa uituli potius ceruiue quadā similitudine. Septētrio fert & equorū greges ferorū: sicut asinorū asia & africa. Præterea alcen ni pceritatis aurium & ceruicis di stinguat: iumēto similem. Item natam in scardinauia insula: nec unq̄ uisam in hoc orbe: multis tamen narratā alcen haud dissimilem illis & nullo suffraginum flexu. Ideoq; nō cubātem & accliuem arbori ī somno: eaq; incisa ad insidias capi. Alias uelocitatis memoratæ. Labrū ei superius prægrande: ob id re trograditur in pascendo: ne in priora tendens inuoluatur. Tradūt in pæonia feram quæ bonasus uocet equina iuba: cætera tauro similem: cornibus ita in se inflexis ut non sint utilia pugnæ. Quapropter fu ga sibi auxilia: reddentem ea fiumum interdū & triū iugerū longitudine cuius contactus sequentes ut ignis aliquis comburat. Mirū pardos pātheras leones & similia cōdito in corporis uaginas unguiū mu crone ne refringantur hebetenturq; ingredi: auersisq; faculis currere: nec nisi appetēdo prætendere.

De leonibus. CA. XVI.

l Eoni præcipua generositas: tūc cum colla armosq; uestiunt iubæ. Id enim ætate cōtingit e leo ne cōceptis. Quos uero pardi generauere semp insigni hoc carent. Simili modo fœminæ. Ma gna iis libido coitus: & ob hoc maribus ira. Africa hæc maxime spectat īopia aquarum ad pau cos amnes congregātibus se feris. Ideo multiformes ibi animalium partus: uariæ fœminis cuiusque ge neris mares aut ui aut uoluptate miscente. Vnde etiam uulgare græciæ dictū semp aliquid noui africā affere. Odore pardi coitum sentit in adultera leo: totaq; ui consurgit in pœnā. Idcirco aut culpa flumine abluitur: aut longius comitatur: Semel aūt edi partū laecerato unguium acie utero in enixu uulgum cre didisse uideo. Aristotiles diuersa tradit: uir quem in iis magna secuturus in parte præfandū reor. Alexā dro magno rege inflammato cupidine animalium naturas noscendi: delegataq; cōmentatione Aristo li summo in oī scientia uiro: aliquot milia hoīum in totius asiæ græciæq; tractu parere iussa: omnium quos uenatus aucupia piscatusq; alebant. Quibusque uiuaria armenta: aluearia: piscinæ: auiaria in cura erant: ne qd usq̄ gentiū ignoraretur ab eo. Quos percontando. L. ferme uolumina illa præclara de aīali bus condidit. Quæ a me collecta in arctū cū iis quæ ignorauerat: quæso ut legentes boni cōsulant ī uni uersis rerū naturæ operibus: medioq; clarissimi regum oīum desiderio cura nostra breuiter peregrinā tes. Is ergo tradit leænā primo fœtu parere quinq; catulos: ac per annos singulos uno minus: ab uno ste rilescere. Informes minimasq; carnes magnitudine mustellarū esse initio. Semestres uix ingredi posse: nec nisi bimestres moueri. In europa aūt inter achelōū tantū & nestum amnes leones esse: sed longe ui ribus præstantiores iis quos africa aut syria gignant. Leonū duo genera cōpactile & breue crispioribus iubis. Hos pauidores esse q̄ longo simplicique uillo: eos contemptores uulnerum. Vrinam mares crure sublato reddere ut canes. Grauē odorē: nec minus halitū. Raros in potu. Vesci alternis diebus. A saturi tate interim triduos cibis carere. Quæ possint in mandendo solida deuorare: nec capiente aluo cōiectis in fauces unguibus extrahere: ut si fugiendū sit non in satietatē abeat. Vitā iis longam docet argumento q̄ pleriq; dentibus defecti reperiantur. Polybius Aemiliani comes in senecta hoiem appeti ab iis refert. Quoniam ad persequēdas feras uires nō suppetant. Tunc obsidere africæ urbes: eaq; de cā crucifixos ui disse se cum Scipione: q̄a cæteri metu pœnæ similis absterrerentur eadem noxa. Leoni tātū ex feris clæ mentia in supplices pstratis parcit: & ubi sæuit in uiros prius q̄ in fœminas fremit: infantes nō nisi ma gna fame. Credit libya intellectū puenire ad eos precū. Captiuā certe getuliæ reducē audiui multorū in siluis impetū a se mitigatū alloquio ausæ se dicere fœminā pfugā infirmā supplicē aīalis oīum genero sissimi: cæterisq; imperātis: indignā eius gloria prædā. Varia circa hæc opinio ex ingenio cuiusq; uel casu mulceri alloquiis feras. Quippe iā serpentes extrahi cātu: cogiq; ī pœnā. Verū falsumue sit uita decreue rit. Leonū animi īdex cauda: sicut & equorū aures. Nāq; & has notas generosissimo cuiq; natura tribuit. Immota ergo placido clæmens blādiētiq; similis: quod rarū est. Crebrior enim iracundia eius. In princi pio terra uerberatur. Incremēto terga ceu quodā īcitamēto flagellātur. Vis summa ī pectore. Ex oī uul nere siue ungue impresso siue dente ater pfluit sanguis. Iidē satiati īnoxii sunt. Generositas maxime in periculis deprehenditur: non in illo tantummodo q̄ spernens tæla diu se terrore solo tuetur: aut uelut cogi testatur. Cogiturq; nō tanq̄ periculo coactus: sed tanq̄ amētia iratus. Illa nobilior animi significatio qualibet magna canum & uenantium urgente ui contemptim restitansq; cedit in campis: & ubi uideri potest. Idem ubi uirgulta siluasq; penetrauerit acerrimo cursu fertur: uelut deputans absconsione tur pitudinē. Dum sequit: insilit saltu: quō in fuga nō utit. Vulneratus obseruatione mira percussorem no uit: & in quātalibet multitudine appetit. Eum uero qui tæla quidē miserit: sed tamē non uulnerauerit correptum raptatūq; sternit: nec uulnerat. Cū pro catulis fœta dimicat: oculorum aciē tradit defigere in terrā ne uenabula expauescat. Cæterum dolis carent & suspitione. Nec limis intuetur oculis: aspiciq;

simili modo nolūt.Creditū est a moriente humū morderi:lachrymamq̄ lœto dari.Atq̄ hoc tale tanq̄ sæuū animal rotaꝝ orbes circūacti:currusq̄ inanes:& gallinaceoꝝ cristæ cantusq̄ etiam magis terrēt: sed maxime ignes.Aegritudinem fastidii tantum sentit:in qua medetur ei contumelia:in rabiem agēte annexaꝝ lasciuia simiarum.Gustatus deinde sanguis in remedio est.Leonū simul pugnam pluriū romæ princeps dedit.Q.Sceuola.P.filii in curuli edilitate.Centum aūt iubatoꝝ primus omniū .L.Sylla qui postea dictator fuit in prætura.Post eum Pompeius magnus in cyrco dc.ac ī iis iubatoꝝ.cccxv.Cæsar dictator quadringentos.Capere eos ardui erat quondam operis:foueisq̄ maxime.Principatu Claudii casus rationem docuit pudendā pene talis fere noīe:pastoris getuli sago contra ingruētis impetum obiecto.Quod spectaculū in harenā protinus translatū est:uix credibili modo torpescente tanta illa feritate:quis leui iniectu opto capite:ita ut deuinciat̄ nō repugnans.Videlicet oīs uis cōstat in oculis.Quo minus mirum sit a Lysimacho Alexandri iussu simul incluso strangulatum leonem.Iugo subdidit eos. Primusq̄ Romæ ad currum iunxit.M.Antonius & quidem ciuili bello:cū dimicatū esset in pharsalicis campis non sine ostento quodā tēpore illo generosos spiritus iugum subire prodigio significante Nam q̄ ita uectus est cū Mima cytheride supra monstra etiā illaꝝ calamitatū fuit.Primus aūt hominum leonem manu tractare ausus: & ostendere mansuefactū Hāno e clarissimis pœnoꝝ tradit̄.Dānatusq̄ illo argumento:quoniā nihil nō persuasurus uir tā artificis ingenii uidebat̄:& male credi libertas ei:cui in tantū cessisset etiam feritas.Sunt uero & fortuita eoꝝ quoq̄ clemētiæ exempla.Mentor Syracusanus ī syria leone obuio suppliciter uolutante attonitus pauore:cū refugienti undiq̄ ferra opponeret sese:& uestigia lamberet:adulanti similis animaduertit in pede eius tumorē uulnusq̄:& extracto surculo libera uit cruciatu.Pictura casum hunc testatur syracusis.Simili mō Helpis samius natione in africam delatus naue:iuxta littus conspectu leone hiactu minaci arborem fuga petit Libero patre inuacuato: quoniam tum præcipuus uotorum locus est:cum spei nullus est.Sed neq̄ ꝓfugiēti cum potuisset:fera institerat: & ꝓcūbens ad arborem hiatu quo terruerat miserationē quærebat.Os morsu ualidiore adhæserat dentibus:cruciabatque inedia.Tum pene in ipsis eius tælis suspectantem ac uelut mutis precibus orantem dum fortuitu fidens non est cōtra feram.Multoq̄ diutius miraculo q̄ metu cessatū est.Digressus tandē euellit præbenti:& q̄ maxime opus est accomodanti.Traduntq̄ q̄diu nauis ea in littore stetit retulisse gratiā uenatus aggerendo.Qua de cā Lybero patri templū in samo Helpis sacrauit:qđ ab eo factū græci σωτῆρος νεών Διονύσου idest saluatoris templum Dionysii appellauere.Miremur postea uestigia hoīum intelligi a feris:cū etiā auxilia ab uno animalium sperent.Cur enim nō ad alia iere?aut unde medicas manus hominis sciunt?nisi forte uis malorum etiam feras omnia experiri cogit?

De pantheris. CA. XVII.

a Eque memorandū & de panthera tradit Demetrius physicus.Iacētem in media uia hominis desiderio repente apparuisse patri cuiusdā Philinis affectatoris sapientiæ:illum pauore cœpisse egredi.Feram uero circūuolutari nō dubie blandientem sese conflictantem mærore: q etiā in pāthera itelligi posset.Fœta erat:catulis ꝓcul in foueam delapsis.Primum ergo mirationi fuit nō expauescere.Proximū ei curam intēdere.secutusq̄ qua trahebat uestem unguium leni iniectu:ut causam doloris intellexit:simulq̄ salutis suæ mercedem:exemit catulos:eaq̄ cum iis ꝓsequente usque extra solitudines deductus læta atq̄ gestiente:ut facile appareret gratiam referre:& nihil inuicem imputare:qđ etiam in homine rarum est.Hæc fidem etiam Democrito afferunt:qui Thoantem in achaia seruarum a dracone narrat.Eum nutrierat puer dilectum admodum:pauēsq̄ serpentis naturam & magnitudinem metuens in solitudines tulerat.In quibus circumuento latronum insidiis agnitoq̄ uoce subuenit. Nā quæ de infantibus ferarum lacte nutricis cum essent expositi produnt̄:sicut de cōditoribus nostris a lupa:magnitudini fatorum acceptare ferri æquius q̄ ferarū naturæ arbitror.Panthera & tigris macularum uarietate prope solæ bestiaꝝ spectant̄.Cæteris unus ac suus cuiusq̄ generis color est.Leonū tantum in syria niger.Pātheris in candido breues macularū oculi.Ferūt colore earum mire sollicitari quadrupedes cunctas:sed capitis toruitate terreri.Quaobrem occultato eo reliquas dulcedine iuitatas corripiunt.Sunt qui tradant in armo iis similem lunæ esse maculā crescentē in orbes:& cauantē pari mō cornua.Nunc uarias & pardos qui mares sunt appellant in eo oī genere creberrimo in africa syriaque. Quidam ab iis pātheras solo candore discernunt:nec adhuc aliā differentiā inueni.Senatuscōsultū fuit uetus:ne liceret africanas in italiā aduehere.Cōtra hæc tulit ad populum.Cn.Aufidius tribunus plebis permisitq̄ circensium gratia importare.Primus autē Scaurus ædilitate sua.cl.uniuersas misit.Deinde Pompeius magnus quadringentas decem.Diuus Augustus quadringentas uiginti.Idem.Q.Tuberone Fabio Maximo cons.iiii.nonas maii theatri Marcelli dedicatione tigrin primus oīum romæ ostēdit in cauea mansuefactā.Diuus uero claudius simul quattuor.

De tigridis natura:& camelis:& camelopardali:& qūo primū uisa Romæ. CA. XVIII.

t Igrin hyrcani & indi ferunt animal uelocitatis tremēdæ: & maxime cognitæ dū capit̄.Totus eius fœtus qui semper numerosus est ab insidiante rapit̄ equo q̄ maxime pernici:atq̄ in recētem subīde transfert̄.At ubi uacuum cubile repperit fœta(maribus enim cura nō est sobolis) fertur præceps odore uestigans.Raptor appropinquante fremitu abiicit unū ex catulis.Tollit illa morsu:& pondere etiam ocior acta remeat:iteꝝ consequit̄ & subinde donec:ī nauem regresso irrita feritas sæuit in littore.Camellos inter armēta pascit oriens:quoꝝ duo genera bactriæ & arabiæ differunt:q̄ illi bina habent tubera in dorso:hi singula:& in pectore alteꝝ:cui incūbant.Dentium supiore ordine ut

boues carent in utroq; genere.Oēs aūt iumētoɋ in iis terris dorso fungunť:atq; etiā equitatu i prœliis. Velocitas inter equos.Sed sua cuiq; mensura:sicuti uires.Nec ultra assuetū procedit spatium : nec plus instituto onere recipit.Odium aduersus equos gerunt naturale.Sitim & quatriduo tolerant. Implenť cum bibendi occasio est:& in præteritum & in futurum:obturbata conculcatione prius aqua:aliter potu non gaudent.Viuunt quinquagenis annis:quidam & centenis.Vtcunq; rabiem & ipsi sentiunt.Castrandi genus etiam fœminas quæ bello præparentur inuentū est.Fortiores ita fiūt coitu negato.Hoɋ aliqua similitudo in duo transfertur aīalia.Nabim æthiopes uocāt:collo similem equo:pedibus & cruribus boui: camelo capite:albis maculis rutilum colorem distinguētibus.Vnde appellata camelopardalis.Dictatoris Cæsaris circēsibus ludis primū uisa romæ.Ex eo subīde cerniťaspectu magis q̄ feritate cōspicua.Quare etiā ouis feræ nomē inuenit.

De chao & cepho. CA. XIX.

POmpeii magni primū ludi ostenderunt chaum:quē galli Rhaphiū uocabant:effigie lupi:pardoɋ maculis.Iidem ex æthiopia quas uocant cephos:quarū pedes posteriores pedibus humanis & cruribus.priores manibus fuere similes:hoc animal postea Roma non uidit.

De rhinocerote. CA. XX.

SIsdem ludis & rhinoceros unius in nare cornu qualis sæpe uisus.Alter hic genitus hostis elephanto:cornu ad saxa limato præparat se pugnæ.In dimicatione aluum maxime petens:quā scit esse molliorem.Longitudo ei par.Crura multo breuiora.Color buxeus.

De lyncibus:& spingibus:& crocutis.cercopithecis:indicis bubus:leucrocutis eale:tauris æthiopiæ:manticora:monocerote:catoblepa:basilisco. CA. XXI.

LYncas uulgo frequentes & spingas fusco pilo:mammis in pectore geminis æthiopia generat: multaq; alia monstro similia.Pennatos equos & cornibus armatos:quos pegasos uocāt.Crocutas uelut ex cane lupoq; conceptos oīa dentibus frāgentes:ꝓtinusq; deuorata cōficiētes uentre.Cercopithecos nigris capitibus:pilo asinino:& dissimiles cæteris uoce.Indicos boues unicornes tricornesq;.Leucrocutam perniciosissimam feram asini fere magnitudine:cruribus ceruinis:collo cauda pectore leonis:capite meliū:bisulca ungula:ore ad nares usq; rescisso:dentiū locis osse ꝑpetuo. Hāc ferā humanas uoces tradunt imitari.Apud eos & quæ uocať eale magnitudine eq fluuialis:cauda elephāti: colore nigra uel fulua.Maxillas apri:maiora cubitalibus cornua habens mobilia:quæ alterna in pugna sistit:uariatq; īfesta aut obliqua:utcūq; rō mōstrauit.Sed atrocissimos habet tauros siluestres maiores agrestibus:uelocitate ante oēs:colore:fuluos:oculis ceruleis:pilo in contrariū uerso:rictu ad aures dehiscente:Iuxta cornua mobilia.Tergoris duricia silicis:oē respuēs uulnus.Feras oēs uenanť.Ipsi non aliter q̄ foueis capiti fetitate semp ītereūt.Apud eosdē nasci.Ctesias scribit quā māticorā appellat triplici dentium ordine pectinatim coeunti.Facie & auriculis hoīs:oculis glaucis:colore sanguineo:corpore leonis: cauda scorpionis mō spicula infigentē.Vocis ut si misceať fistulæ & tubæ cōcētus.Velocitatis magnæ: humani corporis uel præcipue appetentē.In india & boues solidis ungulis:unicornes:& feram nomine axin:hinnuli pelle:pluribus candidioribusq; maculis sacram Liberi patris.Orsei indi simias candentes toto corpore uenanť.Asperrimā aūt ferā monocerotē:reliquo corpore equo simile:capite ceruo:pedibus elephanto:cauda apro:mugitu graui:unocornu nigro media fronte cubitoɋ duū eminēte. Hāc feram uiuā negant capi.Apud hesperios æthiopas fons est nigris ut pleriq; existimauere nili caput:ut argumenta quæ diximus ꝑsuadēt.Iuxta hūc fera appellatur catoblepas modica alioquin:cæterisq; membris iners:caput tantū prægraue ægre ferens:id deiectū semp in terrā.Alias internecio humani generis oibus:qui oculos eius uidere:confestim expirantibus.Eadē & basilisci serpentis est uis.Cyrenaica hunc generat ꝓuincia.xii.nō amplius digytoɋ magnitudine.Cādida ī capite macula ut quodā diademate insigni.Sibilo oēs fugat serpētes. Nec flexu multiplici:nec ut reliquæ corpus impellit:sed celsus & erectus in medio incedens.Necat frutices nō cōtactas modo:ueɋ & afflatas exurit hærbas: rumpit saxa. Talis uis malo est.Creditū quondā ex equo occiso hasta:& per eam subeunte ui non equitem mō sed quoq; absumptum.Huic tali mōstro(sæpe.n.enectū cōcupiuere reges uidere)mustellaɋ uirus exitio est:adeo naturæ nihil placuit esse sine pari.Interficiūt eos cauernis facile cognitus sola tabe.Necant illi simul odore:moriūturq;:& naturæ pugnā cōficiūt.

De lupis. CA. XXII.

SEd in italia quoq; crediť lupoɋ uisus est noxius.Vocēq; hoī quē priores cōtēplentur adimere ad præsens.Inertes hos paruosq; africa & ægyptus gignūt:aspos triucesq; frigidior plaga.Homines in lupos uerti:rursumq; restitui sibi falsum esse confidenter existimare debemus: aut credere oīa quæ fabulosa tot seculis comperimus.Vnde tamen ista uulgo infixa sit fama in tantū ut in maledictis uersipelles habeant:indicabiť.Euātes inter auctores græciæ non spretus tradit arcadas scribere ex gente Antæi cuiusdā sorte familia electū ad stagnū quoddam regionis eius duci: uestituque in quercu suspenso tranare:atq; abire in deserta transfigurariq; in lupū:& cū cæteris eiusdē generis congregari per annos nouem.Quo in tpe si hoīe se abstinuerit:reuerti ad idē stagnum:& cū tranauerit effigiē recipe ad pristinum habitum addito nouem annoɋ senio.Addidit quoq; Fabius eādē recipere uestem. Miɋ est q̄ ꝓcedat græca credulitas.Nullū tam impudēs mendaciū est ut teste careat.Itaque Copas qui olympionica scripsit narrat Demarchum Parrhasiū in sacrificio quod arcades Ioui Lyceo humana etiā cum hostia faciebant:immolati pueri exta degustasse:& in lupum se cōuertisse.Eundē decimo anno restitutū athleticæ restitisse in pugilatu:uictorēq; uictoria olypia reuersum.Quin & caudæ huius aīalis creditur uulgo inesse amatoriū uirus exiguo in uillo:eūq; qui capiať abiicere.Nec idem pollere: nisi ui-

uenti direptum.Dies quibus coeant toto anno non amplius.xii.Eundē in fame uesci terra.Inter auguria ad dexteram commeantium præciso itinere si pleno id ore fecerit:nullum omnium præstātius.Sūt in eo genere qui ceruarii uocantur:qualem e gallia in Pompei magni harena spectatum diximus.Huic quis in fame mādenti si respexit obliuionem cibi surrepere aiunt:digressumq̧ quærere aliud.

De serpentibus. CA. XXIII.

q Vod ad serpentes attinet uulgatū est colores eaꝝ plerasq̧ terras habere in quas occultentur.In numera esse genera.Cerastis corpore eminere cornicula sæpe quadrigemina:quoꝝ motu reliquo corpore occultato sollicitent ad se aues.Geminū caput amphesibenæ:hoc est & ad caput & ad caudam tanq̄ paꝝ esset uno ore fundi uenenū.Aliis squamam esse.aliis picturas.Omnibus exitiale uirus.Iaculū ex arboꝝ ramis uibrari.Nec pedibus pauēdas tantum serpētes :sed & missili uolare tormēto.Colla aspidum intumescere nullo ictus remedio:præterq̄ si cōfestim ptes contactæ amputentur. Vnus huic tam pestifero aiali sensus uel potius affectus est.Cōiuga ferme uagātur:nec nisi cum compare uita est.Itaq̧ alterutra interēpta incredibilis alteri ultionis cura.Persequitur interfectorem unumq̧ eum in quātolibet populi agmine notitia quadā infestat.Perrūpit oēs difficultates. Permeat spatia:nec nisi amnibus arcetur aut præceleri fuga.Non est fateri reꝝ natura largius mala an remedia genuerit.Iā primū hebetes oculos huic malo dedit:eosq̧ non in fronte aut ex aduerso cernere:sed in tēporibus . Ita excitatur:sed sæpius auditu q̄ uisu.

De ichneumone. CA. XXIIII.

h Abet deinde interneciuū bellū cū ichneumone.Notū est aial hac gloria maxime ī eadē natum ægypto.Mergit se limo sæpius:siccatq̧ sole.Mox ubi pluribus eodē mō se coriis loricauit in dimicationem pergit.In ea caudā attollens ictus irritos auersus excipit: donec obliquo capite speculatus inuadat in fauces.Nec hoc contentus aliud haud mitius debellat animal.

De crocodilo & hippopotamo. CA. XXV.

c Rocodilum habet nilus quadrupes malum:& terra pariter ac flumine infestum.Vnū hoc animal terrestrem linguæ usu caret.Vnū supiore mobilli maxilla imprimit morsum:alias terribile pectinatim stipāte se dentiū serie.Magnitudine excedit plærūq̧ duodeuiginti cubita.Parit oua quāta anseres:eaq̧ extra eum locum trāsferens semp incubat:prædiuinatione quadā ad quē sūmo auctu eo anno egressurus est nilus.Nec aliud aial ex minori origine in maiore crescit magnitudinem. Et unguibus hic armatus est cōtra oēs ictus cute inuicta.Dies in terra agit:noctes aqua teporis utrūque ratione.Hūc satuꝝ cibo piscium:& semp esculento ore in littore somno datū parua auis quæ trochilos ibi uocatur rex auiū in italia:inuitat ad hiādum pabuli sui gratia os primum eius adsultim repurgans: mox dentes & intus fauces quoq̧ ad hanc scabendi dulcedinē q̄ maxime hiātes.In qua uoluptate somno pressum conspicatus ichneumon p easdē fauces ut tælū aliquod imissum erodit aluū.Similis crocodilo:sed minor etiā ichneumone est in nilo natus scincos:contra uenena præcipuū antidotū.Item ad inflammandā uiroꝝ uenerem.Veꝝ in crocodilo maior erat pestis q̄ ut uno esset eius hoste natura contēta.Itaq̧ & delphini īmeantes nilo quoꝝ dorso tanq̄ ad hunc usum cultellata inest penna abigentes eos præda:ac uelut in suo tantū amne regnātes alioquin impares uiribus ipsi actu interimunt.Callent.n.in hoc cuncta aialia:sciūtq̧ nō modo sua cōmoda:ueꝝ & hostiū aduersa.Norūt sua tæla:norunt occasiones:partesq̧ diffidentiū in bellis.In uentre mollis est:tenuisq̧ cutis crocodilo:ideo se ut territi immergunt delphini:subeuntesq̧ aluū illā secant spina.Quin & gens hoium est huic beluæ aduersa in ipso nilo.Tentyritæ ab insula in qua habitat appellata.Mensura eoꝝ parua:sed præsentia animi in hoc tātum uisu mira.Terribilis hæc contra fugaces belua est:fugax contra insequentes.Sed aduersum soli hi audēt Quinetiam flumini innatant.Dorsoque equitantium modo impositi hiātibus resupino capite ad morsum addita in os claua dextra ac leua tenentes extrema eius utrinq̧ ut frenis in terrā agunt captiuos:ac uoce etiam sola territos cogunt euomere recentia corpora ad sepulturam . Itaq̧ ei uni insulæ crocodili non adnatant.Olfatuq̧ eius generis hoium ut psylloꝝ serpentes fugantur.Hebetes oculos hoc animal dicitur habere in aqua:extra acerrimi uisus.Quattuorq̧ mēses hyemis inedia semp transmittere in specu.Quidam hoc unum q̄diu uiuat crescere arbitrant.Viuit aūt longo tēpore.Maior altitudine in eodē nilo belua hippopotamus editur.Vngulis binis quales bubus:dorso equi:& iuba:& hinnitu:rostro resimo:cauda torta:& dentibus aproꝝ aduncis:sed minus noxiis.Tergoris ad scuta galeasque impenetrabilis:præterq̄ si humore madeat.Depascitur segetes:destinatione ante ut ferunt determinatas in diem & ex agro ferentibus uestigiis ne quæ reuertenti insidiæ comparentur.

Qui primus romæ hippopotamū & crocodilos ostēdit:& medicinæ ab aialibus reptæ. CA .XXVI.

p Rimus eum & quinq̧ crocodilos romæ ædilitatis suæ ludis.M.Scaurus temporario euripo ostendit.Hippopotamus in quadā medendi parte etiam magister existit:assidua namq̧ satietate obesus exit in littus:recentes arundinū cæsuras perspeculatus:atq̧ ubi acutissimum uidet stipitem imprimens corpus uenam quandam in crure uulnerat:atque ita profluuio sanguinis morbidum alias corpus exonerat:& plagam limo rursus obducit.

Quæ aialia q̄s hærbas ostēderūt cerui:lacerti:hirūdines:testudines:mustella:ciconia:ap:anguis:draco:pāthera:elephas:ursi cerui:palūbes:colūbæ:grues:coruus. CA. XXVII.

s Imile quidam & uolucris in eadē ægypto mōstrauit:quæ uocatur ibi rostri aduncitate p eam partem se perluens qua reddi ciboꝝ onera maxime salubre est.Nec hæc sola multis animalibus reperta sunt usui futura'& hoi.Dictamū hærbam extrahēdis sagittis cerui monstrauere

percuſſi eo tælo paſtuq; eius hærbæ eiecto.Idē percuſſi a phalāgio quod eſt aranei genus:aut aliquo ſi/
mili cancros edendo ſibi medenť.Eſt & ad ſerpentiū ictus præcipua:qua ſe lacerti quotiens cū his cōſer
uere pugnā uulnerati refouent.Chelidoniā uiſui ſaluberrimā hirūdines mōſtrauere uexatis pullorum
oculis illa medentes.Teſtudo cunilæ quā bubulā uocant paſtu uires contra ſerpentes refouet.Muſtella
ruta in muriū uenatu cū iis dimicatione conſerta.Ciconia origano.Edera apri in morbis ſibi medētur:
& cancros ueſcendo maxime mari eiectos. Anguis hyberno ſitu mēbrana corporis obducta fœniculi
ſucco impedimentum illud exuit:nitiduſq; uernat.Exuit aūt a capite primum:nec celerius q̄ uno die ac
nocte replicans:ut extra fiat mēbranæ quod fuerat intus.Idem hyberna latebra uiſu obſcurato mara/
thro hærbæ ſeſe affricans oculos iungit ac refouet.Si uero ſquamæ obtorpuere:ſpinis iuniperi ſe ſcabit
Draco uernam nauſeam ſilueſtris lactucæ ſucco reſtringit.Pantheras per carnes fricatas aconito uenan
tur barbari.Occupat ilico fauces eaꝝ angor.Quare pardalianches id uenenum appellauere qdā.An fe/
ra contra hæc excrementis hoīs ſibi medetur:& alias tam auida eoꝝ:ut a paſtoribus eſt induſtria i ali/
quo uaſe ſuſpenſa altius q̄ ut queat ſaltu contingere:iaculando ea petendoq; defatigata & poſtremo ex
pirari dicatur alioquin uiuacitatis adeo lentæ:ut eiectis interaneis diu pugnet.Elephas cameleonte cō/
colori fronde deuorato occurrit oleaſtro huic ueneno ſuo.Vrſi cū mandragoræ mala deguſtauere:for/
micas lambūt.Ceruus hærba cynare uenenatis pabulis reſiſtit.Palumbes:graculæ:merulæ:pdices:lau/
ri folio annuum faſtidium purgant.Columbæ:turtures:& gallinacei hærba quæ uocatur helxine.Ana
tes:anſeres:cæteræque aquaticæ hærba ſiderite.Grues & ſimiles iunco paluſtri.Coruus occiſo camele/
onte qui etiam uictori nocet lauro infeſtum uirus extinguit.

Prognoſtica animalium. CA. XXVIII.

Ilia præterea utpote cum plurimis aīalibus eadē natura reꝝ cæli quoq; obſeruatione & uen/
m torū & hymbriū & tēpeſtatum præſagia aliis alia dederit:quod pſequi imenſum eſt:æque ſci
licet q̄ reliquā cum ſingulis hoīum ſocietatē.Siquidē & pericula præmonēt non fibris modo
extiſq; circa quod magna mortaliū portio hæret:ſed alia quadam ſignificatione. Ruinis imminētibus
muſculi præmigrant.Aranei cū telis primi cadunt.Auguria quidem artē periculis fecere.Apud roma/
nos ſacerdotum collegium uel maxime ſolemne eſt.In thracia locis rigentibus & uulpes animal alioqn
ſolerti auditu:amnes gelatos lacuſq; non niſi ad paſtus ituræ rediturræq; tranſeunt.Obſeruatum eam
aure ad glaciem appoſita coniectare craſſitudinem gelu.

Ciuitates & gentes a minutis animalibus deletæ. CA. XXIX

Ec minus clara exitii documenta ſunt etiā ex contēnēdis aīalibus.M.Varro auctor eſt a cuni/
n culis ſuffoſum in hiſpania oppidum:a talpis in theſſalia:ab ranis ciuitatem in gallia pulſam:
ab locuſtis in africa.Ex gyaro cycladū inſula incolas a muribus fugatos.In italia amyclas a ſer/
pentibus deletas.Citra cynamulgos æthiopas late deſerta regio eſt a ſcorpiōibus & ſolpugis gente ſub/
lata & a ſcolopēdris abactros otrerietes auctor eſt Theophraſtus.Sed ad reliq̄ feraꝝ genera tranſeamus

De hyena & crocuta & manticora & fibris & lutris. CA. XXX.

Yenis utranq; eſſe naturā:& alternis annis eſſe marē:alternis fœminam fieri.Parere ſine mare
h uulgus credit.Ariſtoteles negat.Collū & iuba cōtinuitate ſpinæ porrigitur flectiq; niſi circūa
ctu totius corporis nequit.Multa præterea mira tradunť.Sed maxime ſermonem humanū
inter paſtoꝝ ſtabula aſſimulare:nomenq; alicuius adiſcere:quē euocatū foras laceret.Itē uomitionē ho
minis imitari ad ſollicitandos canes:quos inuadat.Ab uno aīali ſepulchra erui inqſitione corporū.Fœ/
minā raro capi.Oculis mille eſſe uarietates:oculorūq; mutatiōes. Præterea umbræ eius cōtractu canes
obtumeſcere.Et qbuſdā magicis artibus omne animal qđ ter luſtrauerit in ueſtigio hærere.Huius ge/
neris coitu leæna æthiopica parit crocutā:ſimiliter uoces imitantē hoīum pecorūq;. Acies ei perpetua
in utraq; parte oris:nullis gingiuis dente cōtinuo:qui ne cōtrario occurſu haberet:capſaꝝ modo inclu
diť.Hoīum ſermones imitari & māticoram in æthiopia auctor eſt iuba.Hyenæ plurimæ gignūtur in
africa:quæ & aſinoꝝ ſilueſtriū multitudinē fundit.Mares in eo genere ſingulis fœminaꝝ gregibus im
peritāt.Timēt libidinis æmulos:& ideo grauidas cuſtodiunt.Morſuq; natos mares caſtrant.Cōtra gra
uidæ latebras petūt:& parere furto cupiūt:gaudētq; copia libidinis.Eaſdem partes ſibiipſi pontici am/
putant fibri periculo urgēte:ob hoc ſe peti gnari.Caſtoreū id uocāt medici.Alias animal horrēdi mor/
ſus.Arbores iuxta flumina ut ferro cædit. Hoīs pte cōprehēſa nō anteq̄ fracta cōcrepuerint oſſa mor/
ſu reſoluit.Cauda piſciū iis:cætera ſpēs lutræ.Vtrūq; aquaticū.Vtriq; mollior pluma pilus.

De ranis & uitulis marinis & ſtellionibus. CA. XXXI.

Anæ quoq; rubetæ quaꝝ & in terra & in humore eſt uita:plurimis refertæ medicamībus de
r ponere ea quotidie ac reſumere a paſtu dicunť:uenena tantū ſibi reſeruantes.Similis & uitulo
marino uictus in mari ac terra.Simile fibro & ingeniū.Euomit fel ſuū ad multa medicamen/
ta utile.Itē coagulum ad comitiales morbos.Ob ea ſe peti prudēs.Theophraſtus auctor eſt: angues eo
modo & ſtelliones ſenectutem exuere:eamq; protinus deuorare:præcipientes comitiali morbo reme/
dia.Eoſdem peſtiferos ferunt in græcia:innocuos eſſe in ſicilia.

De ceruis. CA. XXXII.

Eruis quoq; eſt ſua malignitas quāq̄ placidiſſimo animaliū:urgente ui canū ultro confugiunt
c ad hoīem.Et in pariēdo ſemitas minus cauēt:humanis ueſtigiis tritas:q̄ quæ ſecretæ ac feris
opportunæ.Conceptus earum poſt arcturi ſydus.Octonis mēſibus ferūt partus:& interdum

geminos. A cõceptu sepant se. At mares relicti rabie libidinis seuiũt. Fodiũt scrobes. Tunc rostra eo℞ ni grescũt: donec aliqui abluãt hymbres. Fœminæ aũt ante partum purgãt hærba quadã quæ seselis di/ cit: faciliore ita utẽtes utero. A partu duas habẽt hærbas quæ aros & seselis appellatur. Pastæ redeũt ad fœtum. Illos imbui lactis primo nolũt succo quacũq; de cã. Editos partus exercent cursu: & fugam me ditari docent. Ad prærupta ducũt: saltũq; demonstrãt. Iam mares soluti desiderio libidinis auide petũt pabula. Vbi se præpingues sensere latebras quærũt: fatentes incõmodũ pondus: & alias semper in fuga acquiescunt: stanteſq; respiciunt. Cũ ꝓpe uẽtũ est: rursus fugæ præsidia repetẽtes. Hoc fit intestini dolo/ re tã infirmi: ut ictu leui rũpatur intus. Fugiunt aũt latratu canũ audito aura semper secũda: ut uestigia cum ipsis abeant. Mulcent fistula pastorali & cantu. Cũ erexere aures: accerrimi auditus: cum remisere: surdi. Cæterũ animal simplex: & oĩum re℞ miraculo stupẽs: in tãtũ ut equo aut bucula accedẽte ꝓpius hoĩem iuxta uenãtem nõ cernant: aut si cernunt: arcũ ipsum sagittasq; mirent. Maria tranãt gregatim nãtes porrecto ordine: & capita imponẽtes præcedentium clunibus: uicibusq; ad terga redeuntes. Hoc maxime notatur a cilicia cyprum traiicientibus. Nec uident terras sed in odore ea℞ natant. Cornua ma res habẽt: soliq; aĩalium oĩbus annis statuo ueris tempore amittunt. Ideo sub ipsa die q̃ maxime inuia petunt. Latẽt amissis uelut inermes. Sed & ipsi bono suo inuidentes. Dextrum cornu negant inueniri: ceu medicamento aliquo preditum. Idq; mirabilius fatẽdum est: & cum & in uiuariis mutẽt oĩbus an nis. Defodi ab iis putant. Accẽsis autem utrislibet odore serpentes fugantur: & comitiales morbi depre hendunt. Indicia quoq; ætatis in illis gerunt singulis annis adiiciẽtibus ramos usq; ad sexẽnes. Ab eo tẽ pore similia reuiuiscunt. Nec potest ætas discerni. Sed dentibus senecta declaratur. Aut enim paucos aut nullos habent: nec in cornibus imis ramos: alioquin ante frõtem ꝓminere solitos iunioribus. Non decidunt castratis cornua: nec nascuntur. Erũpunt aũt renascentibus tuberibus primo aridæ cutis silia. Eadem teneris increscunt ferulis arũdineas in pãniculas molli plumata lanugine. Quãdiu carẽt iis no/ ctibus procedunt ad pabula. Increscentia solis uapore durãt: ad arborẽ subinde experientes. Vbi placue rit robur: in aperta ꝓdeunt. Capiti iam sunt edera in cornibus uiridante ex attritu arborũ: ut in aliquo ligno teneris dum experiuntur innata. Fiunt aliquando ex candido calore qualẽ fuisse traditur. Q. Ser/ torii ceruã: quã esse fatidicã hispaniæ gentibus psuaserat. Et iis est cũ serpente pugna. Inuestigant cauer/ nas: nariũq; spiritu extrahuntur renitentes. Ideo singulare abigẽdis serpẽtibus odor adusto cornu ceruí no. Cõtra morsus uero præcipuũ remediũ ex coagulo hinnuli in utero occisi. Vita ceruis in cõfesso lon/ ga: post centũ annos aliquibus captis cũ torquibus aureis quos Alexander magnus addiderat: adopertis iam cute in magna obesitate. Febriũ morbos non sentit hoc animal. Quin & medet huic timori. Quas dam nos prĩcipes fœminas scimus oĩbus diebus mututinis carnem eam degustare solitas: & lõgo æuo caruisse febribus. Quod ita demum existimant ratum si uulnere uno interierit.

De tragelapho: & chameleonte: & reliquis colorẽ mutantibus. CA. XXXIII.

e St eadẽ specie barba tãtũ & armo℞ uillo distãs: quẽ tragelaphon uocant: non alibi q̃ iuxta pha sin amnẽ nascens. Ceruos africa propemodũ sola non gignit. At chameleontem & ipsa: quãq̃ frequentiorem india. Figura & magnitudo erat lacerti: nisi crura essent recta & excelsiora. La/ tera uentri iunguntur ut piscibus & spina simili modo. Eminet rostrũ ut in paruo sit haud absimile suil lo. Cauda prælonga in tenuitatẽ desinens: & ĩplicans se uiperinis orbibus. Vngues adunci. Motus tardi/ or ut testudini. Corpus asperum ut crocodilo. Oculi in recessu cauo: tenui discrimine prægrãdes: & cor pori concolores. Nunq̃ eos operiri: nec pupillæ motu: sed totius oculi uersatione circũaspicit. Ipse celsus hianti semper ore. Solus animaliũ nec cibo nec potu semper alit: nec alio q̃ aeris alimento. Circa caprifi/ cos ferus: innoxius alioquin. Et coloris natura mirabilior. Mutat nanq; eum subinde & oculis & cauda & toto corpore. Redditq; semper quẽcunq; ꝓxime attingit præter rubrum cãdidumq;. Defuncto pal/ lor est. Caro in capite & maxillis & ad commissuram caudæ admodum exigua. Nec alicubi toto corpo re. Sanguis in corde & circa oculos tantũ. Viscera sine splene. Hybernis mẽsibus latet ut lacerta.

De tarando & lycaone & thoe. CA. XXXIIII.

m Vtat colores scytharum tarãdus: nec aliud ex iis quæ pilo uestiunt: nisi in indis lycaon: cui iu/ bata traditur ceruix. Nã thoes luporum id genus est ꝓcerius lõgitudine: breuitate crurũ dissi mile: uelox saltu. Venatu uiuẽs. Innocuũ hoĩ. Habitum nõ colorem mutat. Per hyemes hirti. æstate nudi. Tarando magnitudo quæ boui est. Caput maius ceruino: nec absimile. Cornua ramosa: un gula bifida: uillus magnitudine urso℞. Sed cũ libuit sui coloris esse: asino similis est. Tergori tanta duri tia: ut thoraces ex eo faciant. Colorẽ oĩum arborum fruticũ florum locorumq; reddit metuens in qbus latet. Ideoq; raro capitur. Mirum esset habitum corpore tam multiplicem dari mirabilius & uillo.

De hystrice. CA. XXXV.

h Ystrices generat india & africa spina cõtectas: ac erinaceorum genere: sed hystrici lõgiores acu lei: & cum intendit cutem missiles. Ora urgentium figit canũ: & paulo longius iaculatur. Hy bernis autem se mensibus condit. Quæ natura multis & ante omnia ursis.

De ursis & fœtibus eorum. CA. XXXVI.

Orũ coitus hyemis initio: nec uulgari quadrupedũ more: sed ambobus cubãtibus cõplexisq;.
e Deinde secessus in specus sepatim: in quibus pariũt tricesimo die: ac plurimum qnos. Hi sunt candida informisq; caro: paulo muribus maior: sine oculis: sine pilo. Vngues tãtum ꝓminent Hãc lambẽdo paulatim figurãt. Nec qcq̃ rarius hoĩes q̃ parientem uidere ursam. Ideo mares quadra/

genis diebus latent.Fœminæ quaternis mēſibus.Specus ſi nō habuere ramoꝝ fruticūq; cōgerie ædifi/
cāt impenetralibus hymbribus molliq; frōde cōſtratos.Primis diebus bis ſeptenis tā graui ſomno præ
munt̃:ut ne uulneribus quidem excitari queāt.Tūc miꝝ īmodum uterno pingueſcunt.Illi ſunt adipes
medicaminibus apti:cōtraq; defluuiū capilli tenaces.Ab iis diebus reſidūt:ac priorū pedū ſuctu uiuūt.
Fœtus rigentes apprimendo pectori fouent:non alio incubitu q̄ oua uolucres.Miꝝ dictu credit Theo/
phraſtus per id tempus coctas quoq; urſorum carnes ſi aſſeruent̃ increſcere.Cibi tunc nulla argumen/
ta.nec niſi humoris minimum in aluo inueniri.Sanguinis exiguas circa corda tantum guttas : reliquo
corpori nihil eſſe.Procedunt uere:ſed mares præpīgues.Cuius rei cauſa non prompta eſt. Quippe nec
ſomno quidē ſaginatis præter quattuordeci dies ut diximus.Exeūtes hærbā quādam aron noīe laxan
dis inteſtinis alioqn cōcretis deuorāt:circaq; ſulculos dentium prædomantes ora. Oculi eoꝝ hebetant̃
crebro.Qua maxime fauos cā expetūt:ut conuulneratū ab apibus os leuet ſanguine grauedinē illam.
Inualidiſſimum urſo caput:qđ leoni fortiſſimū.Ideo urgēte ui præcipitaturi ſe ex aliq̄ rupe manibus
eo operto iaciunt̃:ac ſæpe in harena colaphis inflictis exanimant̃.Cerebro ueneficiū eſſe hiſpaniæ cre/
dūt occiſorūq; in ſpectaculis capita cremāte teſtato quoniā potū in urſinam rabiē agat . Ingrediuntur
& bipedes.Arborē auerſi diripiūt. Tauros ex ore cornibuſq; eoꝝ pedibus oībus ſuſpēſi pōdere fatigāt.
Nec alteri aīaliū in maleficia ſtultitia ſolertior.Annalibus notatū eſt.M.Piſone.M. Meſſala cōſ.ad.xiiii.
Kalen.octob.Domitiū Aenobarbū ædilē curulē urſos numidicos.c.& totidem uenatores æthiopas in
cyrco dediſſe.Miror adiectum numidicos fuiſſe:cum in africa urſos non gigni conſtet.

De muribus ponticis & alpinis & herinaceis. CA. XXXVII.

Ondunt̃ hyeme & pontici mures dūtaxat albi.Quoꝝ palatū ī guſtu ſagaciſſimum auctores
c quo nā modo intellexerint miror.Condunt̃ & alpini:quibus magnitudo media eſt.Sed hi pa
bulo ante in ſpecus cōuecto:cū qdam narrēt alternos marem ac fœminam ſupra ſe complexo
faſce hærbæ ſupinos cauda mordicus apprehenſa inuicē detrahere ad ſpecum.Ideoq; illo tēpore detri/
to eſſe dorſo.Sunt his partes & in ægypto.Similiter reſident in clunes:& in binis pedibus gradiuntur:
prioribuſq; ut manibus utunt̃.Præparant hyemi & herinacei cibos:ac uolutati ſupra iacētia poma affi
xa ſpinis unū nō amplius tenentes ore portant in cauas arbores.Iidē mutationē aquilonis in auſtrum
cōdentes ſe in cubile præſagiunt.Vbi uero ſenſere uenantē cōtracto ore pedibuſq; ac parte omni inferio
re qua rarā & innocuā habent lanuginē cōuoluūtur in formā pilæ:ne quid cōprehēdi poſſit præter acu
leos.In deſperatione uero urinā ex ſe reddunt tabiſificam tergori ſuo ſpiniſq; noxiam:ꝑpter hoc ſe capi
gnari.Quāobrem exinanita prius urina uenari ars eſt.Et tum præcipua dos tergoris . Alias corrupta
fragilis putribus ſpinis atq; deciduis:etiam ſi uiuat ſubtractus fuga.Ob id non niſi ī nouiſſima ſpe ma/
leficio illo ꝓfundit̃.Quippe & ipſi odere inſitum ueneficiū ita parcentes ſibi:terminumq; ſupremū ope
rientes:ut ferme ante captiuitas occupet.Calidæ poſtea aquæ aſperſu reſoluit̃ pila apprehenſuſq; pede
altero e poſterioribus ſuſpendio ac fame necatur.Aliter non eſt occidere & tergori parcere.Ipſum ani/
mal non uerent̃ pleriq; diceræ uitæ hoīum ſuperuacuū eſſe.Si non ſint illi aculei:fruſtra uellerū molli/
cies in pecude mortalibus data.Hac cute expoliunt̃ ueſtes.Magnum fraus & ibi lucrum monopolium
inuenit.De nulla re crebritoribus ſenatuſconſultis nulloq; non principe adito querimoniis prouinciali
bus.Vrina & duobus aliis animalibus ratione mira eſt.

De leontophono:lynce:melibus:& ſciuris. CA. XXXVIII.

Eontophonon accepimus uocari paruum:nec aliubi naſcens q̄ ubi leo gignitur.Quo guſtato
l tanta illa uis eſt ut cæteris quadrupedū imperitans ilico expiret.Ergo corpus eius aduſtum aſ
pergunt aliis carnibus polēte mō inſidiātes feræ:necātq; etiam cinere tam contraria eſt peſtis.
Haud im merito igit̃ odit leo:uiſumq; frangit:& circa morſum exanimat.Ille cōtra urinā ſpergis pru/
dēs:hāc quoq; leoni exitialē.Lyncum humor ita redditus ubi gignūtur glaciat̃:areſcitue in gēmas car/
būculis ſimiles:& igneo colore fulgētes:lyncurium uocatas:atq; ob id ſucino a pleriſq; ita generari pro
dito.Nouere hoc ſciūtq; lynces:& inuidentes urinam terra operiūt:eoq; celerius ſolidat̃.Illa alia ſolertia
in metu melibus ſufflata cute diſtentæ ictus hoīum & morſus canum arcent:Præuident tempeſtatem
& ſcyuri:obturatiſq; qua ſpiraturus eſt uentus cauernis:ex alia parte aperiunt fores decretos.Ipſis uillo
ſior cauda pro tegumento eſt.Ergo in hyemes aliis prouiſum pabulum aliis pro cibo ſomnus.

De uipera cocleis & lacertis. CA. XXXIX.

Erpentium uipera ſola terra dicitur cōdi.Cæteræ arboꝝ aut ſaxoꝝ cauis . Et alias uel annua
ſ fame edurant algore mō dempto.Oīa ſeceſſus tēpore ueneno orba dormiūt.Simili mō & co
cleæ.Illæ quidē iteꝝ & eſtatibus adherētes maxime ſaxis:ut etiā iniur ia reſupinatæ auulſæq;
non tamē exeāt.In balearibus uero inſulis cauaticæ appellatæ non prorepunt e cauis terræ:neq; hærba
uiuunt:ſed uuæ mō inter ſe coherent.Eſt & aliud genus minus uulgare.Adhærent operculo eiuſdē te
ſtæ ſe operientes:obrutæ terra ſemp.Hæ & circa maritimas tantum alpes quōdam effoſæ cœpere iam
erui & in ueliterno.Omniū tamē laudatiſſimæ in aſtypalea inſula.Lacertæ inimiciſſimum genus cocle
is.Negantur ſemeſtrem uitam excedere.Lacerti arabiæ cubitales.In india uero in niſa monte.xxiiii.in
longitudine pedum:colorę fului aut punicei aut cerulei.

De canibus. CA. XL.

e X iis quoq; animalibus quæ nobiſcū degūt multa ſunt cognitu digna.Fideliſſimi ante omnia
homini canes atque equi.Et pugnaſſe aduerſus latrones canem pro domino accepimus: cōſe

ctumque plagis a corpore non recessisse:uolucres & feras abigentem. Ab alio in epiro agnitum in conuentu percussorem domini laniatu & latratu adactum:ut cogeretur fateri scelus. Garamantum regem canes ducenti ab exilio reduxere prœliantes contra resistentes. Propter bella colophonii:itemque castabalenses cohortes canum habuere. Eæ primæ dimicabant in acie nunq̄ detrectantes. Hæc erant fidissima auxilia:nec stipendiorum indiga. Canes defendere cimbros cæsis dominis eorum plaustris impositis. Canis Iasone Lycio interfecto cibum capere noluit inediaque consumptus est. Is cui uero nomē hyrcani reddidit. Durides accenso regis:Lysimachi rogo iniecit se flammæ. Similiterq̧ Hieronis regis. Memorat & Pyrrhum Gelonis tyrāni canē Philistus. Memorat & Nicomedis bithyniæ regis uxore eius Consynge laceratā ꝓpter lasciuiorē cum marito iocū. Apud nos Volcatium nobilē qui Ceseliū ius ciuile docuit asturcone e suburbano redeuntē cū aduesperauisset canis a crassatore defendit. Itē Celiū senatorem ægrū placentiæ ab armatis oppressum. Nec prius ille uulneratus est q̄ cane interepto. Sed super oīa in nostro æuo actis populi ro. testatū Appio Iunio & P. Silio cōs. cū aīaduerteretur ex causa Neronis Grammatici filii. in. T. Sabinū & seruitia eius:unius ex iis canem nec a carcere abigi potuisse: nec a corpore recessisse:abiecto in gradibus gemoniis mœstos edentem ululatus magna populi ro. corona circūstante:ex qua cū quidā ei cibū obiecisset:ad os defuncti tulisse. Innatauit idem in tyberim cadauere abiecto sustentare conatus:effusa multitudine ad spectandam aīalis fidē. Soli dominum nouere. Et ignotū quoq̧ si repente ueniat intelligunt. Soli noīa sua:soli uocem domesticam agnoscunt. Itinera q̄uis longa meminere. Nec ulli præter hoīem memoria maior. Impetus eoꝝ & seuitia mitigat̃ ab hoīe considente humi. Plurimi alia in his quotidie uita inuenit. Sed in uenatu solertia & sagacitas præcipua est. Scrutatur uestigia atq̧ persequit̃. Comitantē ad ferā inquisitorē loro retrahens:quis aquā transiliens se occultasset:quā significans demōstratio est cauda primū:deinde rostro. Ergo etiā senecta fessos cæcosq̧ ac debiles sinu ferunt:uentos & odorē captantes:ꝓdentesq̧ rostro cubilia. E tigribus eos indi uolunt concipi. Et ob id in siluis coitus tempore alligant fœminas. Primo & secundo fœtu nimis feroces putant gigni:tertio demū educant. Hoc idē e lupis galli:quoꝝ greges suum quisq̧ ductorē e canibus & ducē habent. Illum in uenatu comitant̃:illi parent. Nāq̧ inter se exercent etiā magisteria. Certū est iuxta nilum amnē currentē lambere:ne crocodilorum auiditati occasionē præbeāt. Indiā petenti Alexandro magno rex albaniæ dono dederat inusitatæ magnitudinis unum cuius specie delectatus iussit ursos mox apros & deinde damas emitti contemptu īmobili iacente. Eaq̧ segnicie tanti corporis offensus īperator generosi spiritus eum interimi iussit. Nunciauit hoc fama regi. Itaque alteꝝ mittens addidit mandata:ne in paruis experiri uellet:sed in leone elehantone. Duos sibi fuisse. Hoc interempto præterea nullum fore. Nec distulit Alexander:leonemq̧ fractū protinus uidit. Postea elephantū iussit induci haud alio magis spectaculo lætatus. Horrentibus qppe p totum corpus uillis ingenti primū latratu ītonuit. Mox in ceruicem assultans cōtraq̧ beluam exurgēs hinc & illinc artifici dimicatione:qua maxime opus esset infestans atq̧ euitans:donec assidua rotatū uertigine afflixit:ad casum eius tellure concussa. Canum generibus annui partus. Iuxta ad pariēdum annua ætas. Gerunt in utero sexagenis diebus. Gignunt cæcos:& quo largiore aluntur lacte:eo tardiorē uisum accipiūt. Nō tamē unq̄ ultra uicesimūprimum diem: nec ante septimū. Quidā tradūt si unus gignat̃ nono die cernere:se gemini decimo. Idemq̧ ī singulos adiici totidemq̧ esse tarditatis ad lucē dies. Et ab ea quæ fœmina sit ex primipara genita citius cerni. Optimus in fœtu qui nouissimus cernere incipit:aut quem primum fert in cubile fœta. Rabies canum syrio ardente homini pestifera ut diximus:ita morsis lœtalis aquæ metus. Qua ꝓpter obuiā itur p. xxx. eos dies gallinaceo maxime fimo mixto canum cibis:aut si præuenerit morbus ueratro.

Ad canis rabidi morsum. CA. XLI.

a D morsum uero unicum remedium oraculo quodam nuper repertum. Radix siluestris rosæ quæ cynorhoda appellatur Columella auctor est si quadragesimo die q̄ sit natus castret̃ morsu cauda:sumusq̧ eius articulus auferatur:sequenti neruo exēpto:nec caudā crescere:nec canes rabidos fieri. Canē locutum in prodigiis quod eq̄dē annotauerim accepimus:& serpentē latrasse cum pulsus est regno Tarquinus.

De natura equorum. CA. XLII.

e Idem Alexādro & equi magna raritas cōtingit. Bucephalum eum uocarūt:siue ab aspectu toruo:siue ab insigni taurini capitis armo īpressi. Sexdeci talētis ferūt ex Philonico pharsali grege emptū etiam tū puero capto eius decore. Nemīnē hic aliū q̄ Alexādrū regio instratus ornatū recepit in sedem:alios possim reiiciens. Idem in prœliis memoratæ cuiusdā phibetur operæ. Thebaꝝ oppugnatione uulneratus in aliū transire Alexandrū nō passus. Multa præterea eiusdem modi. Propter quæ rex defuncto ei duxit exequias. Vrbem tumulo circūdedit nomine eius. Nec Cæsaris dictatoris:quemq̄ aliū recepisse dorso equus tradit̃:idēq̧ hoīs similes pedes priores habuisse. Hac effigie locatus ante Veneris genitricis ædem. Fecit & Diuus Augustus equo tumulum. De quo Germanici Cæsaris carmē est. Agrigēti cōplurium equoꝝ tumuli pyramydes habēt. Equū adamatū a Semiramide usq̧ ad coitum Iuba auctor est. Scythæ quidē equitatus & equorum gloria strepunt. Occiso denique ipsorū regulo ex prouocatione dimicante hostem cum uictor ad spoliandum uenisset ab equo eius ictibus morsuq̧ cōfectum. Alium detracto oculoꝝ operimēto & cognito cū matre coitu petisse prærupta atq̧ exanimatum. Equā eadē ex cā in reatino agro laceratūq̧ pariter aurigam inuenimus. Nāq̧ & cognationum intellectus in iis est. itaq̧ in grege prioris anni sorore libentius etiam q̄ matre equa comitatur. Docilitas tanta est ut uniuersus sybaritani exercitus equitatus ad symphoniæ cantū saltatione quadā mo-

ueri solitus inueniat̃.Iidem præsagiunt pugnã & amissos lugent dominos:lachrymasq; interdũ deside/rio fundunt.Interfecto Nicomede rege equus eius in edia uitã finiunt. Philarchus refert Centaretrium e galatis in prœlio occiso Antiocho potitum equo eius cõscendisse ouãtem. At illũ indignatione accensum domitis frenis ne regi posset præcipitẽ in abrupta isse:exanimatumq; una.Philistus a Dionysio relictum in cœno hærentẽ ut sese euellisset:secutũ uestigia domini examine apũ iubæ inhærẽte. Eoq; ostẽto tyrãnidem a Dionysio occupatam.Ingenia eoꝝ inenarrabilia iaculantes obsequio experiuntur.difficiles conatus corpore ipso:nixuq; inuitantium.Iam tæla humi collecta eqti porrigunt.Nam in cyrco ad currus iuncti nõ dubie intellectũ abhortationis & gloriæ fatent̃.Claudii Cæsaris seculariũ ludoꝝ cyrcẽsibus excusso in carceribus auriga albati equi palmã occupauere:primatũ optinuere:opposita effundentes oĩa:quæ cõtra æmulos debuissent peritissimo auriga insistẽre facientes. Cũ puderet hoĩum artes ab equis uinci:pacto legitimo cursu ad metã stetere.Maius auguriũ circa priscos plebeiis cyrcẽsibus excusso auriga:ita ut si staret in capitoliũ cucurrisse equos:sedẽq; ter lustrasse.Maximũ uero eodẽ peruenisse a ueiis cũ palma & corona effuso Ratumena:qui ibi uicerat.Vnde postea nomen portæ est. Sarmatæ lõginqua itinera acturi in edia pridie præparãt eos exiguũ tantum potum impartientes:atq; ita per centena milia & quinquaginta continuo cursu euntibus insident.Viuunt annis quidem quinquagenis. Fœmine minore spatio.Eædem quinquennio finem crescendi capiunt.Mares anno addito. Forma equorum quales maxime legi oporteat.Pulcherrime quidem Virgilio uate absoluta est. Sed & nos diximus in libro de iaculatione equestri condito:& fere inter omnes constare uideo.Diuersa aũt cyrco ratio quæritur.Itaq; cum bimi in alio subigantur imperio:non ante quinquẽnes ibi certamen accipiunt.Partum in eo genere undenis mẽsibus ferunt:duodecimo gignunt.Coitus uerno equinoctio bimo utrinq; uulgaris.Sed a trimatu firmior partus.Generat mas ad annos trigintatres.Vtpote cum a cyrco post uicesimum annum mittantur ad sobolẽ reparandam.Et ad quadraginta durasse tradunt: aditum modo in attollenda priore parte corporis.Sed ad generandum paucis aĩalium minor fertilitas.Qua de causa per interualla admissure dantur:nec tamen quindecim initus eiusdem anni ualet tollerare. Equarum libido extinguitur iuba tonsa. Gignunt annis omnibus ad quadragesimũ. Vixisse equũ septuagintaquinq; annis proditur.in hoc genere grauida stans parit:præterq; cæteras fœtum diligit. Et sane equis amoris innasci ueneficium hippomones appellatum in fronte:caricæ magnitudine:colore nigro.Quod statim edito partu deuorat fœta:aut partum ad ubera non admittit si quis præreptum habeat. Olfatu in rabiẽ id genus agitur. Amissa parente in grege armenti reliquæ fœtæ educant orbum. Terram attingere ore triduo proximo q̃ sit genitus negat posse.Quo quis acrior:in bibẽdo profundius nares mergit. Scythæ per bella fœminis uti malunt:quoniam urinam cursu non impedito reddant.Constant in lusitania circa ulyxipponem oppidum & tagum amnem equas fauonio flante obuersas animalem concipere spiritum:idq; partum fieri.& gigni pernicissimum ita:sed triennium uitæ non excedere. In eadem hispania galleca gena & asturia est eqni generis.Hi sũt quos tiheldones uocamus.Minoti forma appellatos asturcones gignunt.Quibus nõ uulgaris in cursu gradus:sed mollis alterno crurum explicatu glomeratio. Vnde equis tollutim carpere in cursus traditur arte.Equo fere qui homini morbi præterq̃ uesicæ conuersio:sicut omnibus in genere ueterino.

De asinis. CA. XLIII.

a Sinum quadringentis nummis emptum. Q. Asio senatori auctor est.M.Varro: haud scio an oĩum præcio aĩalium uicto:opera sine dubio geruli mirifica arando quoq;. Sed mulaꝝ maxime ꝑ generatione patria etiã spectatur in iis arcadibus in achaia.In italia reatinis.Ipsum aĩal frigoris maxime impatiens:ideo non generatur in ponto:ne in equinoctio uerno ut cætera pauca admititur:sed solstitio.Mares in remissiõe operis deteriores.Partus.xxx.mẽse ocissimus:sed a trimatu legittimus.Totidem quot equæ & eisdem mensibus & simili modo.Sed incontinẽs uterus urinam genitalẽ reddit:ni cogatur in cursum uerberibus a coitu.Raro geminos parit.Paritura lucem fugit: & tenebras quærit:ne cõspiciatur ab homine.Gignit tota uita:quæ est ei ad.xxx.annum.Partus caritas summa:sed aquarum tedium magis.Per ignes ad fœtus tendunt.Eæ item si riuus minimus intersit:horrent ita ut pedes omnia caueant tingere.Nec nisi assuetos potãt fontes:qui sunt in pecuariis.Atq; ita ut sicco tramite ad potum eant.Nec pontes transeant per raritatem plantarum translucentibus fluuiis. Mirumq; dictu sitiunt:& si immutentur aquæ ut bibant:cogendæ exonerandæue sunt. Nec nisi spatiose incubant alias atteruntur.Varia namq; somnio uisa cõcipiunt ictu pedum crebro:qui nisi per inane emicuerit repulsu durioris mareriæ claudiratem ilico affert. Quæstus ex iis opima prædia exuperat. Notum est in celtiberia singulas quadragenis milibus numorũ emi. At mularum maxime partus aurium referre in his & palpebrarum pilos aiunt. Quãuis enim unicolor toto reliquo corpore:totidẽ tamẽ colores quot ibi fuere reddit.Pullos earum epulari Mœcenas ĩstituit:multum eo tẽpore prælatos onagris.Post eum interiit auctoritas saporis.Sed asino morien..e uiso celerrime id genus deficit.

De mulis. CA. XLIIII.

c Xasino & equa mulus gignitur mẽse.xii. Animal uiribus in labore eximium. Ad tales partus equas neq; quadrimis minores:neq; decẽnibus maiores legunt:arceriq; utrũq; genus ab altero narrant:nisi infantia eius generis qđ ineant lacte hausto. Quapropter subreptis statim pullis in tenebris equarum uberi asinarum equuleos admouẽt.Gignit̃ aũt mula ex equo & asina:sed affrenis & tardatis indomitæ.Lẽta oĩa esse uetulis.Cõceptũ ex equo secutus asini coitus abortu perimit. Nõ

item ex asino equi. Fœminas a partu optime.vii.die impleri obseruatum est: mares fatigatos melius im plere. Quæ non priusq̃ dentes quos pullinos appellant iaciat conceperit: sterilis intelligitur. Et quæ non primo initu generare cœperit. Equo & asina genitos mares hinulos antiqui uocabant: contraq; mulos: quos asini & equæ generarent. Obseruatum e duobus diuersis generibus nata tertii generis fieri: & neu tri parentum esse similia. Eaq; ipsa quæ ita nata sunt non gignere in omni aïalium genere: idcirco mu las nō parere. Est in annalibus nostris peperisse sæpe: uerum prodigii loco habitum. Theophrastus uul go parere in cappadocia tradit. Sed eē id animal ibi sui generis. Mulæ calcitratus inhibetur uini crebrio re potu. In plurium græcorum est monumentis cum equa muli coitu natum quem uocauerūt hinum idest paruum mulum. Generantur ex equa & onagris mansuefactis mulæ ueloces in cursu: duricia exi mia pedum: uerū rugoso corpore: in domito animo: sed generoso. Onagro ex asina genitus omnes an tecellit. Onagri in phrygia & lycaonia præcipui. Pullis eorum ceu præstantibus sapore africa gloriatur: quos lalisiones appellant. Mulum.lxxx.annis uixisse atheniensium monumētis apparet. Eo gauisi cum templum in arce facerent: quod derelictus senecta cadentia iumenta comitatu nisuq; exhortaret̃ decre tum fecere: quo caueretur ne frumentarii negociatores ab incerniculis eum arcerent.

De bubus. CA. XLV.

Bubus indicis camelorum altitudo traditur: cornua in latitudinem q̃ttuor pedū. In nostro or be epiroticis laus magna a Pyrrhi (ut ferunt) iā inde regis cura. Id consecutus est non ante qua drimatum ad partus uocandos. Prægrandes itaq; fuere: hodieq; reliquiæ stirpium durant. At nunc aniculæ ad fœcunditatem poscuntur. Tolerantius tamē bimæ. Tauri generationem quadrini im plent. & singulis denæ eodem anno traduntur. Si autem post coitum ad dexteram partem habeant tau ri: generatos mares esse: si in leuam fœminas. Cōceptio uno initu peragitur: quod si forte pererrauit.xx. post die marem fœmina repetit. Pariunt mense.x. quicquid ante genitum inutile est. Sunt auctores ipsa complente.x. mense duos parere: nunc raro geminos. Coitus a delphini exortu ad pridie nonas ianuarii diebus.xxx. aliquibus & autumno: gentibus quidem quæ lacte uiuunt ita fœtus dispensantibus: ut om ni tempore anni supersit id alimentum. Tauri non sæpius q̃ bis die ineunt. Boues animalium soli & re tro ambulantes pascuntur. Apud garamantas quidem haud aliter. Vita fœminis.xv. annis longissima. Maribus.xx. Robur in quimatu. Lauatione calidæ aquæ traduntur pinguescere: & si quis incisa cute spi ritum in uiscera harundine adigat. Non degeneres existimari etiam minus laudato aspectu: plurimum lactis alpinis: quibus minimum corporis plurimum laboris capite non ceruice iunctis. Syriacis nō sunt palearia: sed gibber in dorso. Carici quoq; in parte Asiæ fœdi uisu tubere super armos a ceruicibus emi nente: laxatis cornibus excellentes in opere narrantur. Cæteri nigri coloris candidiue ad laborem dam nantur. Tauris minora q̃ bubus cornua tenuioraque. Domitura boum in trimatu: postea sera: ante præ matura. Optime cum domito iuuencus imbuitur. Socium enim laboris agrique culturæ habemus. Hoc animal tātæ apud priores curæ: ut sit inter exempla damnatus a populo Romano die dicta: qui cō cubino procaci rure omasum edisse se neganti occiderit bouem: actusque in exilium tanquā colono suo interempto. Tauris in aspectu generositas torua fronte: auribus setosis: cornibus in procinctu dimica tionem poscentibus. Sed tota comminatio prioribus in pedibus stat: ira gliscente alteros replicans: spar gensque in altum harenam: & solus animalium eo stimulo ardescens. Vidimus de imperio dimicantes: & ideo se demonstratos rotari cornibus cadentes excipi: iterumque resurgere: modo iacentes ex humo tolli: bigarumque etiam curru citato uelut aurigas insistere. Thessalorum gentis inuētum est equo iux ta quadrupedante cornu intorta ceruice tauros necare. Primus id spectaculum dedit romæ Cæsar dicta tor. Hinc uictimæ optimæ & lautissima deorum placatio. Huic tantum animali omnium quibus pro cerior cauda non statim nato consumatæ ut cæteris mensuræ crescit uni donec ad uestigia ima perueni at. Quam ob rem uictimarum probatio in uitulo ut articulum suffraginis contingat: breuiore non li tant. Hoc quoque notatum uitulos ad aras humeris hominis allatos non fere litare: sicut nec claudican tem: nec aliena hostia deos placari: nec trahente se ab aris Est frequens in prodigiis priscorum bouem lo cutum. Quo nuntiato senatum sub diuo haberi solitum.

De api boue. CA. XLVI.

Bos in ægypto etiam numinis uice colitur. Apim uocāt. Insigne ei in dextro latere candicans ma cula cornibus lunæ crescere incipientis. Nodus sub lingua: quem cantarum appellant. Non est fas eum certos uitæ excedere annos: mersumque in sacerdotum fonte enecant quæsituri lu ctu alium: quem substituant: donec inueniant mœrent. Derasis etiam capitibus: nec tamen usque diu quæritur. Inuētus deducitur a sacerdotibus memphim. Sunt delubra ei gemina: quæ uocant thalamos auguria populorum. Alterum intrasse lætum est: in altero dira portendit. Responsa priuatis dat: e ma nu consulentium cibum capiendo. Germanici Cæsaris manum auersatus est haud multo post extin cti. Cætero secretius cum se prorupit in cœtus incedit: summoto strepitu lictorum: grexque puerorum comitatur carmen honori eius canentium: intelligere uidetur: & adorari uelle. Hi greges repente lym phati futura præcinunt. Fœmina bos semel ei anno ostenditur suis & ipsa insignibus quāq̃ aliis: semper que eodem die & inueniri eam extinguique tradunt. Memphi est locus in nilo: quē a figura uocāt phia lam. Omnibus annis ibi auream pateram argenteamque mergentes diebus quos habent natales opus apis. Septem hi sunt. Mirumque neminem per eos a crocodilis attingi. Octauo post horam diei. vi. redi re beluæ feritatem.

De natura pecudum & pecorum. CA. XLVII.

Agna & pecori gratia uel in placamentis deorum:uel in usu uellerum.Vt boues sumptum ho
m minem excolũt:ita corporum tutela pecori debetur.Generatio bimis utrinq; ad nouenos an/
nos:quibusdam & ad.x.primiparæ minores fœtus.Coitus omnibus ad arcturi occasum idest
a tertio idus maias ad aquilæ occasum idest.xiii.Kalen.augusti.Gerunt partum diebus.cl.postea conce/
pti inualidi Cordos uocabant antiqui post id tempus natos.Multi hybernos agnos p̄ferunt uernis:quo
niam magis interfit ante solstitium q̄ ante brumã firmos esse:solumq; hoc animal utiliter bruma nasci.
Arieti naturale agnas fastidire:senectam ouium consectari:& ipse senecta melior:illis quoq; utilior. Fe/
rocia eius cohibetur cornu iuxta aurẽ terebrato.Dextro teste p̄ligato fœminas generat:leuo mares. To/
nitrus solitariis ouibus abortus inferunt.Remedium est congregare eas ut cœtu iuuent.Aquilonis fla/
tu mares concipi dicunt:austri fœminas.Atq; in eo genere arietum maxime spectantur ora.Quia cuius
coloris sub lingua habuere uenas eius:& lanitium est in fœtu:uariumq; si plures fuere:& mutatio aqua
rum potusq; uariat.Ouium summa genera duo tectum & colonicum.Illud mollius. hoc in pascuo ele/
gantius.Quippe cum tectum rubis uescatur.Operimenta eis ex arabicis præcipua.Lana autem laudatis
sima apula:& quæ in italia græci pecoris appellatur:alibi italica.Tertium locum milesiæ oues obtinent.
Apulæ breues uillo:nec nisi penulis celebres.Circa tarentum canusiumq; summam nobilitatem habẽt.
In asia uero eodem genere laodiceæ.Alba circũpadanis nulla p̄fertur : nec libra centenos numos ad hoc
æui excessit ulla.Oues non ubiq; tondẽtur.Durat quibusdam in locis mos uellendi. Colorum plura ge
nera.Quippe cum desint etiam nomina eis:quas natiuas appellant aliquot modis.

De generibus lanarum & uestium. CA. XLVIII.

Ispania nigri uelleris præcipuas habet:pollentia iuxta alpes:canusia rutili:quas erythras uocãt.
h Item betica ut canusium.Fuluas tarentum ac pulliginis sue:& succidis omnibus usus medica/
tus.Hystriæ liburniæq; pilo ꝓprior q̄ lanæ pexis aliena uestibus:& quã sola ars scutulato tex/
tu commendat.In lusitania similis circa piscinas prouinciæ narbonensis.Similis & in ægypto ex qua ue
stis detrita usu tingitur:rursusq; æuo durat.Est & hirtæ filo crasso in tapetis antiquissima gratia.Iã cer/
te priscos iis usos Homerus auctor est.Aliter hæc galli tingunt:aliter parthorum gentes.Lanæ & per se
coactæ uestem faciunt:& si addatur acetum etiam ferro resistũt:immo uero etiam ignibus.Nouissimo
sui purgamento quippe ahenis coquentium extractæ indumentis usu ueniunt galliarum(ut arbitror)
inuentum.Certe gallicis hodie nominibus discernuntur:nec facile dixerim qua id ætate cœperit. Anti/
quis enim torus e stramento erat:qualiter nunc etiã in castris gausape.Patris mei memoria cœpere am/
phiala nostra:sicut uillosa & etiam uentralia.Nam tunica lati claui in modum gausape texi nunc primũ
incœpit.Lanarum nigræ nullum colorem bibunt.De reliquarum infectu suis locis dicemus.In cõchy/
liis marinis aut herbarum natura:lanam colo & fuso Tanaquilis quæ eadem Caia Cecilia uocata est:in
templo.M.Anci durasse prodẽte se auctor est.M.Varro:factamq; ab ea togam regiam undulatã in æde
fortunæ:qua Seruius Tullius fuerat usus.Inde factum ut nubentes uirgines comitaretur colus compta
& fusus cum stamine.Ea prima texuit rectam tunicam:qua simul cum toga pura tyrones induunt no
uæq; nuptæ.Vndulata uestis primo lautissimis fuit:inde sorriculata defluxit. Togas rasas phrygianasque
Diui Augusti nouissimis temporibus cœpisse scribit Fenestella.Crebræ papaueratæ antiquiorẽ habent
originem.Iam sub Lucilio poeta in Torquato notatæ.Prætextæ apud hetruscos originem iuenere. Tra
beis usos accipio reges.Pictas uestes iam apud Homerum fuisse:unde triũphales natæ. Acu facere idæi
phryges inuenerunt:ideoq; phrygiones appellati sunt.Aurũ intexere in eadem asia inuenit Attalus rex:
unde nomen attalicis.Colores diuersos picturæ intexere Babylon maxime celebrauit:& nomen impo
suit.Plurimis uero liciis texere quæ polymita appellant:alexãdria instituit.Scutulis diuidere gallia. Me/
tellus Scipioni triclinaria babylonica sestertium octingentis milibus uenisse iam tunc posuit in capitali
bus criminibus:quæ Neroni principi quadringentis milibus sestertium nuper stetere.Serui Tullii præ
textæ quibus signum fortunæ ab eo dicatæ coopertum erat durauere ad Seiani exitum. Mirumq; fuit
nec defluxisse eas:nec teredonum iniurias sensisse annis.d.lx.Vidimus iam & bidentium uellera purpu
ra:cocco:conchylio sexquipedalibus libris infecta:uelut illa sic nasci cogente luxuria.In ipsa oue satis ge/
nerositatis ostenditur breuitate crurum uentris uestitu:quibus nudus esset apicas uocabant dãnabãtq;.
Syriæ cubitales ouium caudæ:plurimumq; in ea parte lanicii.Castrari agnos nisi quinquemestres præ
maturum existimant.

De musimonio. CA. XLIX.

St & in hispania & maxime corsica non maxime absimile pecori genus musimonum caprino
e uillo q̄ pecoris uelleri propius.Quorum e genere & ouibus natos prisci umbros uocauerunt.
Infirmissimũ pecori caput.Quãobrẽ auersum a sole pasci cogẽdum. Quã stultissima aĩalium
lanata.Qua timuere ingredi unũ cornu rapto sequunt.Vita longissima annis.x.in æthiopia.xiii.Capris
eodem loco.xi.In reliquo orbe plurimum octo.Verũq; genus intra quartum coitum impletur.

De capris & generatione earum. CA. L.

Apræ pariunt & quaternos:sed raro admodum.Ferunt qnq; mẽsibus ut oues. Capræ pingue
c dine sterilescunt.Trimæ minus utiliter generant & in senecta:nec ultra quadriẽniũ. Incipiunt
vii.mense & adhuc lactãtes.Mutilum in utroq; sexu utilius.Primus in die coitus non ĩplet:se/
quens efficatior:ac deinde cõcipiunt nouembri mẽse:ut martio pariant turgescẽtibus uirgultis. Aliquã

do aniculæ:semp bimæ:in trimatu inutiles pariũt octonis annis. Abortus frigori obnoxius. Oculos capra suffosos iunci puncto sanguine exonerat. Caper rubri. Solertiam eius animalis Mutianus uisam sibi prodidit in ponte prætenui duabus obuiis e diuerso cum circumactum angustiæ non caperent:nec reciprocationem lõgitudo in exilitate.cæca torrente rapido minaciter subterfluente alterã decubuisse: atq; ita alteram proculcate supergressam. Mares q̃ maxime simos longis auriculis infractisq; armis q̃ uillissimos probant. Fœminarum generositas insigne laciniæ corpibus & ceruice binæ dependentes. Nõ omnibus cornua:sed quibus sunt:in his & indicia annorum per incremẽta nodorum. Mutilis lactis maior ubertas. Auribus eas spirare nõ naribus:nec unq̃ febri carere Archelaus auctor est. Ideoq; fortassis q; anima his q̃ ouibus ardentior:calidioresq; concubitus. Tradunt & noctu non minus cernere q̃ interdiu. Et ideo caprinum iecur si uescatur:restituit uespertinam aciẽ his:quos myctilopas uocant. In cilicia circaq; syrias uillo tonsili uestiuntur. Capras in occasum decliui sole in pascuis negãt cõtueri inter sese:sed auersas iacere. Reliquis autem horis inter se aduersas & cognitiores. Dependet omnium mẽto uillus:quem aruncum uocant. Hoc si quis apprehensam ex grege unam trahat:cæteræ stupentes spectant. Id etiam eenire cum quãdam hærbam aliqua ex eis momorderit. Morsus earum arbori exitialis. Oliuã lambendo quo sterilem faciunt. Eaq; ex causa Mineruæ immolatur.

De suibus & natura earum. CA. LI.

Villi pecoris admissura a fauonio ad æquinoctium uernum ætatis.viii.mense. Quibusdam in locis etiam a.iii.usq; ad.vii.annum. Partus bis in anno. Tempus utero.iii.mensium. Numerus fœcunditatis ad uicenos. Sed educare tam multos nequeunt. Diebus.x.circa brumam statim dentes nasci Nigidius tradit. Implentur uno coitu:qui & geminatus propter facilitatẽ abortiendi remedium ne prima subactione:neq; ante flacidas aures coitus fiat. Mares non ultra trimatum generant. Fœminæ senectute fesse cubantes coeunt. Comesse fœtus his non est ꝓdigiũ. Suis fœtus sacrificio die.v.purus est. Pecoris die.vii. Bubus.xxx. Corũcanius ruminalis hostias donec bidentes fierent puras negauit. Suem oculo amisso putant cito extingui:alioqn uita ad.xv.annos:quibusdã uicenos. Verum efferantur: & alias obnoxiũ genus morbis anginæ maxime & strumæ. Index suis iualidæ cruor in radice setæ dorso euulsæ:caput obliquũ in incessu. Penuriam lactis ꝑpingues sentiũt:& primo fœtu minus sunt numerosæ. In luto uolutatio generi grata. In torta cauda. Id etiam notatum facilius iacere in dexteꝝ q̃ leuum detortam. Pinguescunt.lx.diebus:sed magis tridui inedia ante saginationẽ orsa. Animaliũ hoc maxime brutum:aĩamq; ei ꝓ sale datã non illepide existimabat. Cõpertũ agnita uoce suarii furto abactos merso nauigio inclinatione lateris unius remeasse. Quin & duces in urbe foꝝ nũdinarium domosq; petere discunt:& fieri sapiunt uestigia palude cõfundere:urina fugã leuare. Castrãtur fœminæ sic quoq; uti camelli post bidui inediam suspensæ pernis prioribus uulua recisa celerius. Ita pinguescunt. Et adhibetur ars iecori fœminaꝝ sicut anserum.inuentum.M.Apicii fico carica saginatis a facietate necatis repente mulsi potu dato. Neq; alio ex animali numerosior materia ganeæ:quinquaginta ꝓpe sapores cũ cæteris singuli. Hinc censoriaꝝ legum paginæ:interdictaq; cœnis abdomina:glandia:tecticuli:uuluæ sincipita uerrina:ut iam publii minorum poetæ cœna postq̃ seruitutẽ exuerat:nulla memoret sine abdomine:etiã uocabulo suminis ab eo imposito. Placuere autem & fieri uesicæ. Catonis cẽsoris orõnes caprinum exprobrant callum.in tres tamen partes diuiso apro media ponebant lumbos aprunos appellata. Solidũ aprũ romanoꝝ primus in epulis apposuit.P.Seruilius Rullus pater eius Rulli:qui Ciceronis in cõsulatu legẽ agrariam ꝓmulgauit. Tã ꝓpinqua origo nũc quotidianæ rei est. Et hoc annales notarũt horũ.s.ad emẽdationẽ morum:q̃bus notata quidẽ esset cœna.sed in principio bini terniq; pariter mãdebant apri.

De uiuariis bestiarum. Ca. LII.

Iuaria eorum cæterorumq; siluestrium primus togati generis inuenit Fuluius Hirpinus q in tarquinensi feras pascere instituit. Nec diu imitatores defuere. L.Lucullus &.Q.Hortẽsius. Sues feræ semel anno gignunt. Maribus in coitu plurima asperitas. Tunc inter se dimicant indurantes attritu arborum costas:lutoq; se tergorãtes. Fœminæ in partu asperiores:& fere similiter in omni genere bestiarum. Apris maribus non nisi anniculis generatio. In india cubitales dentium flexus gemini ex rostro. Totidem a fronte ceu uituli cornua exeunt. Pilus æreo similis agrestibus: cæteris niger. At in arabia suillum genus non uiuit in ullo genere.

De semiferis animalibus. CA. LIII.

Eque facilis mixtura cum fero:qualiter natos antiqui hibridas sues uocabãt semiferos:ad homines quoq; ut in Caium Antonium Ciceronis in consulatu collegam appellatione translata non in suibus tantum:sed in omnibus quoq; aĩalium cuiuscunq; generis ullum est placidum. Eiusdẽ inueniẽ & ferũ:utpote cum hoĩum etiã siluestriũ tot genera prædicta sint. Capræ tamẽ in plurimas similitudines transfigurãtur. Sũt capreæ:sunt rupicapreæ:sunt ibices pernicitatis mirandæ:q̃q̃ onerato capite uastis cornibus gladiorum uaginis:hæc se librant ut tormẽto aliquo rotati in petris potissimum e monte aliquo in alium transilire cupientes:atq; recursu pernici quo libuerit exultant. Sũt & origes soli a quibusdam dicti contrario pilo uestiti:& ad caput uerso. Sunt & damæ:& pigardi:& sterpsicerotes multaq; alia haud dissimilia. Sed illa alpes:hæc transmarini situs mittunt.

De simiis. CA. LIIII.

Imiarũ quoq; genera hoĩs figuræ ꝓxima caudis inter se distinguntur. Mira solertia uisco iungũt laqueos:calceariq; imitatione uenãtium tradunt. Mutianus & latrũculis lusisse fictis cæra:nu

ces uisu distinguere.Cornelius luna caua tristes esse:quibus in eo genere cauda sit. Noua exultationem
adoriri.Namq; defectum syderum & cæteræ pauent quadrupedes.Simiarum generi præcipua erga foe
tum affectio.Gestant catulos quos mãsuefactæ intra domos peperere:omnibus demõstrant:tractariq;
gaudẽt:tractatu gratulationem intelligẽtes.Itaq; magna ex parte complectẽdo necant.Efferatior cyno/
cephalis natura:sicut mitissima satyris.Callitriches toto pene aspectu differunt.Barba est in facie:cauda
late diffusa priori parte.Hoc animal negatur uiuere in alio nisi in æthiopiæ quo gignitur cælo.

De leporibus. CA. LV.

Eporum plura sunt genera:in alpibus cãdidi:quibus hybernis mẽsibus pro cibatu niuem cre/
l dunt esse.Certe liquescente ea rutilescunt annis omnibus.Et est aliquod animal intolerãdi ri/
goris alumnum leporum generis.Sunt & quos hispania cuniculos appellat fœcũditatis innu/
meraræ:famemq; balearibus insulis populatis messibus afferens.Fœtus uẽtre exactos uel uberibus ab/
latos non repurgatis interraneis gratissimo in cibatu habent:laurices uocant.Certum est balearicos ad/
uersus prouentum eorum auxilium militare a Diuo Augusto petisse.Magna propter uenatum eorum
uiuerris gratia est.Iniiciunt eas in specus: qui sunt multifores in terris:unde & nomen animali atq; ita
eiectos superne capiunt.Archelaus auctor est quot sint corporis cauernæ ad excremẽta lepori totidem
annos esse ætatis.Varius certe numerus reperitur.Idem utranq; uim singulis inesse:ac sine mare æque
gignere. Benigna circa hoc natura innocua & esculenta animalia fœcunda generauit.Lepus omniũ præ
dæ nascens solus præter dasipodem superfœtat.aliud educãs:aliud in utero pilis uestitum:aliud implu/
me:aliud inchoatã gerens partem.Necnon & uestes leporino pilo facere tentatum est tactu nõ perinde
molli ut in cute:propter breuitatem pili labili.

De damis. CA. LVI.

Amæ mansuescunt raro:cum feræ iure dici nõ possint.Complura namq; sunt:nec placida nec
d fera:sed mediæ inter utrunq; naturæ:ut in uolucribus hirundines:apes in campo in mari del/
phini.Quo in genere multi & hos incolas domus imposuere.

De muribus & glíribus. CA. LVII.

Vres haud spernendum in ostẽtis etiam publicis aĩal.Arrosis lauini clypeis argenteis marsicũ
m portẽdere bellum.Carboni imperatori apud clausium fasciis quibus in calciatu utebatur exi/
tium.Plura eorum genera in cyrenaica regione:alii lata fronte:alii acuta:alii herinaceorum gene/
re pungẽtibus pilis.Theophrastus auctor est in gyaro insula cum incolas fugassent:ferrũ quoq; rosisse.
Cõstat id quod iacturam quidã & ad chalybas fecere in ferrariis officinis. Aurariis quidem in metallis ob
hoc aluos eorum excidi:semperq; id furtũ deprehẽdi:tãtam esse dulcedinem furandi. Venisse murẽ.cc.
nummis casilinum obsidente Hãnibale:eũq; qui uendiderat fame interisse:emptorem uixisse annales tra
dũt.Cum cãdidi prouenere:lætum faciunt ostẽtum.Nam soricum occentu dirimi auspicia annales re/
fertos habemus.Sorices & ipsos hyeme cõdi auctor est Nigidius:sicut glires:quos censoriæ legis princi
pes.Q.Scaurus & .M.in consulatu non alio modo cœnis ademere q̃ cõchylia: aut ex alio orbe cõuectas
aues.Semiferum & ipsum animal:cui uiuaria in doliis idem qui apris instituit.Qua in re notatum non
congregari nisi populares eiusdem siluæ:& si misceantur alienigenæ:nisi amne uel monte discreti inte/
rire dimicando.Genitores suos fessos senecta alunt insigni pietate senium finitur hyberna quiete.Con/
dìti enim & hi cubant:rursus æstate iuuenescunt:simili & mustellis quiete.

Quæ animalia quibus locis non sint. CA. LVIII.

Ic mirum rerum naturam non solum alia aliis dedisse terris animalia:sed in eodem quoq; si/
s tu quædam aliquibus locis negasse.In mesia silua italiæ non nisi in parte reperiuntur hi glires.
In licia dorcades non transeunt montes syris uicinos. Onagri montem qui cappadociam a ly/
cia diuidit.In hellesponto in alienos fines non commeant cerui: & circa argninussam elatum montem
non excedunt auribus etiam in monte fissis.In pordosolene insula uiciniam mustellæ non trãseunt. In
bœotia lebadia illatæ solum ipsum fugiunt:quæ iuxta in orchomeno tota subruunt arua talpæ:quarũ
e pellibus cubicularia uidimus stragula.Adeo ne religio quidem a portentis summouet delitias.In itha
ca lepores illati moriuntur extremis quidem in littoribus.in ebuso cuniculi non sunt: scatent in hispa/
nia balearibusq; Cyrenis mutæ fuere ranæ:illatis e cõtinente uocalibus durat genus earum.Mutæ sunt
etiam nunc in seripho insula.Eædem alio translatæ canunt. Quod accidere & in lacu thessaliæ sciendo
tradunt in italia muribus araneis uenenatus est morsus.Eosdẽ ulterior apennina regio non habet. Iidẽ
ubicunq; sint orbitam si transiere moriuntur:in olympo macedoniæ monte non sunt lupi.Nec increta
insula:ibi quidem non uulpes ursiue aut omnino ullum maleficum aĩal præter phalãgium: Aranei id
genus de quo dicemus suo loco.Mirabilius in eadem insula ceruos præterq̃ in cidoneatarum regionem
non esse.item apros & attagenas:herinaceos.in africa autem nec apros nec ceruos nec capreas nec ursos.

Quæ aduenis noceant. CA. LIX.

Am quædam animalia innoxia indigenis aduenas interimunt sicut serpentes.Parcunt in my/
i rinthe quos terra nasci proditur.item in syria angues circa euphrates maxime ripas dormien
tes syros non attingunt.Aut etiam si calcati momordere non sentiunt maleficia: alios cuiusq;
gentis infesti auide & cum cruciatu exanimantes.Quamobrem & syri non necant eos.Contra in alete/
rio cariæ monte Aristoteles tradit a scorpionibus hospites non lædi:indigenas interimi.Sed reliquorum
quoq; animalium & præterea terrestrium dicemus genera.

LIBER

CAII PLYRII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER NONVS.

De Aquatilium Natura. CA. I.

NIMALIVM QVAE TERRESTIA APPELLAVIMVS HOMINUM quadam consortione degentia indicata natura est. Ex reliquis minimas esse uolucres conuenit. Quamobrem prius æquorum amnium stagnorumque dicentur.

Quæ in mari maxima animalia. CA. II.

f Vnt autem compluria in his maiora etiam terrestribus. Causa euidens humoris luxuria alia sors alitum. Quibus uita pendentibus. in mari autem tam late supino molliq; ac fertili accremento accipiente causas genitales sublimi semperq; pariente natura pleraque etiam monstrifica reperiuntur perplexis & in semet aliter atq; aliter nunc flatu nunc fluctu cōuolutis seminibus atq; prīcipiis. Vt uera fiat uulgi opinio qcqd nascat̃ in parte naturæ ulla & in mari eē: pterq; multa quæ nusq̃ alibi re℞ quidē non solū aīalium simulacra inesse licet itelligere intuentibus uuam: gladium serras. Cucumim uero & in colore & in odore similē. Quo minus miremur equorum capita in tam paruis eminere cocleis.

De indici maris beluis. CA. III.

p Lurima autē & maxima in indico mari animalia: e quibus balenæ quaternū iugerum: pristes ducenum cubito℞. Quippe ubi locustæ quaterna cubita impleant. Anguillæ quoq; in gange amne tricenos pedes. Sed in mari beluæ circa solstitia maxime uisuntur. Tunc illic ruunt turbines: tūc imbres: tūc deiectæ mōtium iugis ꝓcellæ ab imo uertunt maria: pulsatasq; ex ꝓfundo beluas cum fluctibus uoluunt: & alias tanta tynnorum multitudine: ut magni Alexandri classis haud alio mō q̃ hostium acie obuia contrarium agmen aduersa fronte direxerit. Aliter sparsis nō erat euadere: qui nō uoce: non sonitu: nō ictu: sed fragore terrentur: nec nisi ruina turbant̃. Cadara appellatur rubri maris peninsula. Huius obiectu uastus efficitur sinus. xii. dierum & noctiū remigio enauigatus Ptolomæo regi: quādo nullius auræ recipit afflatū. Huius loci qete pcipua ad immobilē magnitudinē beluæ adolescūt. Gedrosi qui arbim amnē accolunt Alexādri magni classium pfecto prodidere in domibus fores maxillis belua℞ facere ossibus tecta cōtignare. Ex qbus multa quadragenū cubito℞ lōgitudinis reperta. Exeunt & pecori similes beluæ ibi in terram: pastæq; radices fruticum remeāt: & quædam equo℞: asino℞: tauro℞ capitibus: quæ depascuntur sata. Maximū animal in indico mari pristis & balena est.

Quæ in quoq; occeano maxima. CA. IIII.

i N gallico occeano physeter ingentis columnæ modo se attollēs: altiorq; nauium uelis diluuiē quandam eructans. In gaditano occeano arbor in tantum uastis dispensa ramis: ut ex ea causa fretum nunq̃ intrasse credatur. Apparent & rotæ appellatæ a similitudine quaternis distinctæ radiis modiolos earum oculis duobus utrinq; claudentibus.

De tritonum & nereidum & elephanto℞ maritimorū figuris. CA. V.

t Iberio principi nunciauit olisiponēsium legatio ob id missa uisum auditūq; in quodam specu concha canentem Tritonē qua noscit̃ forma. Et Nereidū falsa opinio nō est squamis modo hispido corpore etiā in quo humanā effigiē habēt. Nāq; hæc in eodem spectata littore est. Cuius morientis etiam gānitum tristem accolæ audiuere longe. Et Diuo Augusto legatus galliæ cōplures in littore apparere exanimes Nereidas scripsit. Auctores habeo in equestri ordine splēdentes uisum ab his in gaditano occeano marinum hoiem toto corpore absoluta similitudine ascendere nauigia nocturnis tēporibus: statimq; degrauari quas insederit partes: & si diutius permaneat etiam mergi. Tiberio principe contra lugdunensis prouīciæ littus insula℞ trecētas amplius beluas reciprocās destituit occeanus miræ uarietatis & magnitudinis. Nec pauciores in santonum littore. Interq; reliquas elephantos & arietes cādore tātum cornibus assimilatis. Nereidas uero multas. Turanius uero ꝑdidit expulsam beluam in gaditana littora: cuius inter pinnas duas ultimæ caudæ cubita. xvi. fuissent: dentes eiusdē. cxx. Maximi dodrantium mensura: minimi semipedū. Beluæ cui dicebat̃ exposita fuisse Andromada ossa romæ apportata ex oppido iudææ iope ostendit inter reliqua miracula ædilitate sua. M. Scaurus: lōgitudine pedum xl. altitudine costarum indicos elephantos excedente Spinæ crassitudine sesquipedali.

De balenis & orcis. CA. VI.

b Alenæ in nostra maria penetrant. In gaditano occeano nō ante brumam conspici eas tradunt. Cōdi autē æstatis tēporibus in quodā sinu placido & capaci mire gaudētes ibi parere. Hoc scire orcas infestam his beluam. Et cuius imago nulla repræsentatiōe exprimi possit alia: q̃ carnis immensæ dētibus truculētæ. Irrumpunt ergo in secreta ac uitulos ea℞ & fœtas uel etiā in annum grauidas lacerat morsu: incursuq; ceu liburnica℞ rostris fodiunt. Illæ ad flexū immobiles: ad repugnandum inertes: & pondere suo oneratæ. Tūc quidem & utero graues: pariendiue pœnis inualidæ solū auxilium nouere in altum ꝓfugere: & se toto defendere occeano. Contra orcæ occurrere laborāt: seseq; opponere: & cautium angustiis trucidare: in uada urgere: saxis illidere. Spectātur eo prœlia ceu mari ipso sibi irato

nullis in sinu uentis.Fluctibus uero ad anhelitus ictusq; quãtos nulli turbines uoluant.Orca & in portu hastiensi uita est oppugnata a Claudio principe.Venerat tunc exædificante eo portum inuitata naufragiis tergorum euectorũ e gallia: satiansq; se per complures dies alueum in uado sulcauerat accumulata fluctibus in tãtum:ut circũagi nullo modo posset.Et dum saginam persequit in littus fluctibus propulsa eminente dorso multum super aquas carinæ uice inuersæ.Protẽdi iussit Cæsar plagas multiplices inter ora portus:profectusq; ipse cum prætorianis cohortibus populo Romano spectaculum ꝑbuit:lanceas congerente milite e nauigiis assultantibus: quorum unum mergi uidimus reflatu beluæ oppletum unda.Ora balenæ habẽt in frontibus.Ideoq; summa aqua annatantes in sublime nimbos eflant.

An spirent pisces an dormiant. CA. VII.

Pirant aũt cõfessione oĩum & paucissima alia in mari:quæ internorũ uiscerũ pulmonẽ habent. Quoniã sine eo nullũ aĩal putatur spirare:nec pisciũ brãchias habentes anhelitũ reddere:ac per uices recipere existimãt:quorũ hæc opinio est.Nec multa alia genera etiã branchiis carentia.In qua sñia fuisse Aristotelẽ uideo:& multis ꝑsuasisse doctrinæ indaginibus.Nec me ꝑtinus huic opinioni eorũ accedere haud dissimulo:quoniã & pulmonũ uice aliis possunt alia spirabilia inesse uiscera ita uolẽte natura:sicut & pro sanguine multus alius humor.In aquas quidẽ penetrare hũc uitalẽ halitum quis miret?qui etiã reddi ab his eũ cernat:& in terras tãto quoq; spissiorem naturæ partẽ penetrare argumẽto aĩalium:quæ semp defossa uiuũt ceu talpæ.Accedit apud me certæ efficaciæ ut credã oĩa in aquis spirare naturæ suæ forte:primũ sæpe annotata pisciũ æstiuo calore quædam anhelatio:& alia trãquillo uelut oscitatio.Ipsorũ quoq; qui sunt in aduersa opinione de somno piscium cõfessio.Quis.n.sine respiratione somno locus?Præterea bullãtium aquarũ sufflatio lunæq; effectu concharũ quoq; corpora augescentia:sup omnia est:q; esse auditum & odoratũ piscibus nõ erit dubiũ ex aeris utrũq; materia.Odorẽ quidẽ non aliud q̃ infectũ aera intelligi posse.Quaobrẽ de his opinetur ut cuiq; libitũ erit.Branchiæ nõ sunt balenis nec delphinis.Hæc duo genera fistulis spirãt:quæ ad pulmonẽ pertinẽt.Balenis a frõte:delphinis a dorso:& uituli marini quos uocãt phocas spirant & dormiunt in terra.Item testudines de quibus mox plura.

De delphinis. CA. VIII.

Elocissimũ oĩum aĩalium non solũ marinorũ delphinus: sed ocior uolucre:acrior tælo:ac nisi multum infra rostrum os illi foret medio pene in uentre:nullus piscium celeritatẽ eius euaderet.Sed affert morem ꝓuidentia naturæ: q̃a nisi resupini atq; cõuersi nõ corripiunt quæ causa præcipue uelocitatem eorum ostendit.Nam cum fame concitati fugiẽtem in uada ima ꝓsecuti piscem diutius spiritum cõtinuere:ut arcu emissi ad respirandum emicant.Tanta ui exiliũt: ut plerũq; uela nauium transuolent uento.Agunt uere coniugia:pariunt catulos.x.mense æstiuo tempore.Interdum & binos nutriunt uberius sicut balena.Atq; etiã gestant fœtus in infantia infirmos.Quinetiã adultos diu comitãtur magna erga partum caritate.Adolescunt celeriter.X.annis putãtur ad summã magnitudinẽ peruenire.Viuunt etiã tricenis.Quod cognitũ præscissa cauda in experimentũ.Abdunt tricenis diebus circa canis ortũ:occultanturq; incognito modo.Quod eo magis mirum est:si spirare in aqua nequeũt. Solẽt in terram erũpere incerta de causa.Et statim tellure tacta moriũtur:multoq; ocius fistula obturata.Lingua est his contra naturam aquatiliũ mobilis:breuis:atq; lata:haud differens suillæ.Pro uoce gemitus humano similis:dorsum repandũ:rostrum simũ.Qua de causa nomẽ Simonis oẽs miro modo agnoscũt:malũtq; ita appellari.Delphinus nõ tantũ hoĩs amicũ aĩal:uerũ & musica arte mulcetur symphoniæ cantu:& præcipue hydrauli sono.Hoĩem nõ pauescit ut alienũ.Obuiam nauigiis euenit. Alludit exultans:certat etiã:& quãuis plena præteriit uela.Diuo aũt Augusto principe lucrinum lacum inuectus pauperis cuiusdam puerũ ex baiano puteolos in ludũ litterarũ itãtem:cum meridiano immorãs appellatum eum Simonis noĩe sæpius fragmẽtis panis quẽ ob id ferebat allexisset:miro amore dilexit.Pigeret referre:ni res Mœcenatis & Flauiani & Flauii Alfii multorumq; esset litteris mandata.Quocunq; diei tempore inclamatus a puero q̃uis occultus atq; abditus ex imo aduolabat:pastusq; e manu præbebat ascensuro dorsum pinnæ aculeos uelut uagina cõdens:receptumq; puteolos p magnũ æquor in ludum ferebat.Simili modo reuehẽs pluribus annis donec morbo extincto puero subinde ad cõsuetum locum uentitãs tristis & merẽti similis ipse quoq;(quod nemo dubitaret)desiderio expirauit.Alius ĩter hos annos in africo littore hipponis diarrhyti simili modo ex hominũ manibus uescẽs:ferẽsq; se tractãdũ:& alludẽs natãtibus:impositosq; portãs unguẽto perunctus a Flauiano proconsule africæ:& sopitus ut apparuit odoris nouitate fluctuatusq; similis exanimi caruit hoĩum cõuersatione:ut iniuria fugatus per aliquot mẽses:mox reuersus in eodẽ miraculo fuit.Iniuriæ potestatũ inhospitales ad uiscendum uenientiũ hypponẽses in necem eius compulerunt.Ante hæc similia de puero in iasso urbe memorantur. Cuius amore spectatus lõgo tempore dum abeũtem in littus auide sequitur:in harenam inuectus expirauit.Puerum Alexãder magnus babylone Neptuni sacerdotio præfecit:amorẽ illum numinis propitii fuisse interpretatus.In eadẽ urbe ialiso Egesidemus scribit & aliũ puerum Hermiã noĩe similiter maria perequitãtem cum repẽtinæ procellæ fluctibus exanimatus esset relatũ:delphinũq; causam lœti fatentem nõ reuersum in maria:atq; in sicco expirasse.Hoc idem & naupacti accidisse Theophrastus tradit. Nec modus exẽplorũ.Eadẽ amphilochii & tarẽtini de pueris delphinisq; narrãt.Quæ faciunt ut credat Arionem quoq; citharedicæ artis interficere nautis in mari parantibus ad intercipiendos eius quæstus eblãditum:ut prius caneret cithara:cõgregatis cãtu delphinis cum se iecisset in mare:exceptũ ab uno tenarum in littus puectũ.Est prouinciæ narbonẽsis & in nemausiensi agro stagnũ laterna appellatũ: ubi

cũ hoĩes delphini societate piscãtur:innumera uis mugilũ statuto tẽpore angustis faucibus stagni in mare erũpit obseruata æstus reciprocatione.Qua de causa prætẽdi nõ queũt retia:quæ molẽ põderis nullo mõ tolerẽt:etiã si nõ solertia insidietur tempori simili rõne in altum protinus tendũt:quod uicino gurgite efficere.locũq; solum pãdendis retibus flabilem effugere festinãt.Quod ubi animaduertere piscantes:cõcurrit aũt multitudo tẽporis gnara:& magis etiã uoluptatis huius auida:totusq; populus e littore quãto potest clamore cõciet Simonem ad spectaculi euẽtum.Celeriter delphini exaudiunt desideria aquilonum flatu uocem prosequẽte:austro uero tardius ex aduerso referẽte.Sed tunc quoq; improuiso in auxilium aduolãt.Propere apparet acies:quæ protinus disponitur in loco: ubi coniecta est pugna. Opponunt sese ab alto:trepidosq; in uada urgent.Tunc piscatores circũdant retia:furcisq; subleuant.At mugilum nihilominus uelocitas transilit.At illos excipiunt delphini:& occidisse ad præsens cõtenti cibos in uictoriam differũt.Operæ prœlium feruet:includiq; retibus se fortissime urgẽtes gaudẽt.Aque id ipsum fugam hostium stimulet:inter nauigia & retia natãtesue homines ita sensim elabũtur:ut exitus non appareat.Saltu quod est alias blandissimum his nullus conatur euadere,ni sumitãtur sibi retia. Egressi protinus ante uallum prœliãtur.Ita peracta captura quos interemere diripiũt.Sed enixioris operæ q̃ in unius diei præmium ut cõscii sibi operiũtur in posterum:nec piscibus tãtum: sed interiectu panis ac uino satiãtur.Quæ de eodem genere piscandi in iassio sinu cõsul Mutianus tradit:hoc differunt: q; ultro neq; inclinati præsto sint:partesq; e manibus accipiant:& suum quẽq; cubantes cum delphinis sotium habeant:q̃uis noctu & ad faces.Ipsis quoq; inter se est publica societas.Capto a rege cariæ alligatoq; in portu delphino ingens reliquorum conuenit multitudo mœstitia quadam quæ posset intelligi miserationem petens:donec dimitti rex eum iussit.Quin & paruos semper aliquis grandior comitatur ut custos.Conspectiq; sunt iam defunctum portantes:ne laceretur a beluis.

De torsionibus aquatilibus. CA. IX.

d Elphinorum similitudinem habent qui uocantur torsiones.Distant & tristitia quidem aspectus.Abest enim illa lasciuia maxime:tamen rostris canicularum maleficẽtia assimulati.

De testudinibus quomodo capiantur. CA. X.

t Estudines tantæ magnitudinis indicum mare emittit ut singularũ supficies habitabiles casas integãt.Atq; inter insulas rubri præcipue maris his nauigent cymbis.Capiũtur multis quidẽ modis:sed maxime euectæ in summã pelagi aut meridiano tẽpore blãdito eminẽte toto dorso per trãquilla fluitãtes.Quæ uoluptas libere spirãdi in tantum fallit oblitas sui:ut solis uapore siccato cortice nõ queant mergi.inuitæq; fluitẽt opportunæ uenãtium prædæ.Ferunt & pastũ egressas noctu: auideq; saturatas laxari.Atq; ut remearint matutino summa in aqua obdormiscere:id ꝓ distertẽtium sonitu.Tunq; leuiter capti.Annatare.n.singulis ternos:a duobus in dorsum uerti:a tertio laqueũ inicii supinæ:atq; ita ad terram a pluribus trahi.In phœnicio mari haud ulla difficultate capiũtur:ultroq; ueniunt tempore statuto anni in amnem eleutherũ effusa multitudine.Dẽtes nõ sunt testudini: sed rostri margines acuti superna parte inferiorẽ claudente pixidũ mõ.In mari uiuunt conchyliis tanta oris duritia:ut lapides cõminuãt.In terram egressæ in hærbis pariũt oua auium ouis similia ad cẽtena numero. Eaq; defossa extra aquas & cooperta terra ac pauita pectore & cõplanata incubãt noctibus: educant fœtus anno spatio.Quidam oculis spectãdo quoq; oua foueri ab iis putãt. Fœmina coitum fugere: donec mas festucam aliquã imponat aduersæ.Troglodytæ cornigeras habẽt:ut in lyra annexis cornibus latis: sed mobilibus:quorum in natãdo remigio se adiuuãt.Celtinum genus id uocat̃ eximiæ testudinis:sed raræ.Nãq; quasi scopuli præacuti chelonophagos terrent.Troglodytæ autẽ ad quos adnatant ut sacras adorant.Sunt & terrestres:quæ ob id in operibus chersinæ uocant̃ in africæ desertis:qua parte maxime sitientibus harenis squalent rosido(ut creditur)humore uiuẽtes.Neq; ibi aliud animal peruenit.

Quis primus testudines secare instituit. CA. XI.

t Estudinum putamina secare in laminas:lectosq; & repositoria his uestire Carbilius Pollio instituit prodigi & sagacis ad luxuriæ instrumenta ingenii.

Tegmenta aquatilium. CA. XII.

a Quatilium tegmenta plura sunt. Alia corio & pilis tegũt ut uituli:hippopotami. Alia corio tãtum ut delphini.Cortice ut testudines.Silicum duricia ut ostreæ & conchæ. Crustis ut locustæ.Crustis & spinis ut echini.Squamis ut piscis.Aspera cute ut squatina:qua lignum & ebora poliuntur.Molli ut murenæ.Alia nulla ut polypus.

De uitulo marino. CA. XIII.

q Væ pilo uestiunt̃ animal pariũt ut pristis:balena:uitulis.Hic parit in terra pecudum more.Secundo partus reddit initu.Canum modo cohæret:& parit nunq̃ geminis plures. Educat mãmis fœtum.Non ante.xii.diem deducit in mare:ex eo subinde assuefaciens.Interficiuntur difficulter nisi capite eliso.Ipsis in somno mugitus.Vnde nomen uituli accipiunt.Tenent disciplinã:uoceq; pariter & uisu populum salutant.Condito fremitu nomine uocati respondent. Nullum animal grauiore somno premitur.Pinnis quibus in mari utuntur humi quoq; uice pedum serpunt.Pelles eorũ etiam detractas corpori sensum æquorum retinere tradunt:semperq; æstu maris recedente inhorrescere.Præterea dextræ pennæ uim sopotiferam inesse somnosq; allicere subditam capiti.

De piscibus pilo carentibus:& quomodo pariant:& quot eorũ genera. CA. XIIII.

p Ilo carentium duo oĩno aĩalia pariũt:delphinus ac uipera.Pisciũ spẽs sunt.lxxiiii.præter crustis intecta quæ sunt.xxx.De singulis alias dicemus.Nunc.n.naturæ tractantur insignium.

De nominibus & naturis multoꝝ piscium. CA XV.

Ræcipua magnitudine tynni.Inuenimus talenta.xv.pepēdiſſe.Eiuſdem caudæ latitudinem
p duo cubita & palmum.Sunt & in quibuſdam amnibus haud minores . Sylurus in nilo:eſos ī
rheno : attilus in pado inertia pingueſcēs ad mille aliquādo libras cathenato captus hamo:nec
niſi boum iugis extractus.Atqui hunc minimus appellatus clupea uenā quādam eius in faucibus mira
cupidine appetens morſu exanimat.Sylurus graſſatus ubicūq; eſt omne animal appetēs:equos innatā/
tes ſæpe demergēs:præcipue in meno germaniæ amne,ꝓpter liſboū.Et in danubio mari extrahit̃ por/
culo marino ſimillimus.Et in boriſthene memoratur præcipua magnitudo nullis oſſibus ſpinisue īter
ſitis:carne prædulci.In gange indiæ plataniſtas uocant roſtro delphini & cauda:magnitudine autē.xv.
cubitoꝝ.In eodem eſſe Statius Seboſus haud modico miraculo affert uermes brāchiis binis.lx.cubito
rum ceruleos:qui nomē a facie traxerunt.His tantas eſſe uires:ut elephantos ad potū uenientes mordi
cus cōprehenſa manu eoꝝ abſtrahant.Tynni mares ſub uentre nō habent pinnā.Intrant magno mari
pontū uerno tempore gregatim:nec alibi fœtificant.Cordilla appellat̃ partus qui fœtas redeūtes in ma
re autūno comitat̃.Limoſæ uero a luto pelamedes incipiūt uocari:& cū annuum exceſſere tempus tyn
ni.Hi membratim cæſi ceruice & abdomine commendant̃:atq; edulio recēti dūtaxat:& tū quoq; gra/
ui ructu:cætera parte plenis pulpamētis ſale aſſeruātur:Melādria uocat̃ cæſis quernis aſſulis ſimillima.
Viliſſima ex his quæ caudæ ꝓxima quia pingui carēt:probatiſſima ea quæ faucibus.At in alio piſce cir/
ca caudam exercitatiſſima.Pelamides in alica coctæ particulatimq; confectæ in genera ciboꝝ diſpartiū
tur.Piſcium genus omne præcipua celeritate adoleſcit:maxime in ponto. Cauſa multitudo amnium
dulces inferentium aquas:amiā uocāt:cuius incremētū ſingulis diebus intelligit̃.Cū tynnis hæc & pela
mides in pontum ad dulciora pabula intrāt gregatim cum ſuis quæq; ducibus:& primi omnium ſcō/
bri.Quibus & in aquis ſulphureus color: extra q̃ cæteris.Hiſpaniæ cætarias hi replēt tynnis non cōme
antibus.Sed in pōtum nulla intrat beſtia piſcibus malefica:præter uitulos & paruos delphinos.Tynni
dextera ripa intrant:exeunt leua.Id accidere exiſtimatur quia dextro oculo plus cernunt utroq; hebete
natura.Eſt in euripo thracii boſphori:quo propontis euxino iungitur in ipſis europam aſiamq; ſepan/
tis freti anguſtiis ſaxum miri candoris a uado ad ſumma plucēs iuxta calcedonem ī latere aſiæ. Huius
aſpectu repente territi ſemper aduerſum bizātii ꝓmontoꝛiū ex ea cauſa appellatū auricornu præcipiti
petunt agmine.Itaq; oīs captura bizātii eſt magna calcedonis penuria.M.P.medie inter fluentis euripi.
Opperiuntur autē aquilonis flatum:ut ſecūdo fluctu exeant ex ponto:nec niſi intrantes pontū bizantii
capiuntur.Bruma non uagātur.Vbicūq; deprehēſi uſq; ad æqnoctium ibi hybernāt.Iidē ſæpe nauigia
uelis euntia comitantes mira quadā dulcedine ꝑ aliquot horaꝝ ſpatia & paſſuum milia a gubernaculis
nō ſepant̃:ne tridēte quidē ī eos ſæpius iacto territi.Quidā eos q̃ hoc e tynnis faciāt pōpilos uocāt.Mul
ti in propontide æſtuant:pōtum nō intrant.Itē ſoleæ:cum rombi intrent.Nec ſæpia eſt cum loligo re/
periatur.Saxatilium turdus & merula deſunt:ſicut cōchylia:cum oſtreæ abundēt.Oīa aūt hybernant
in ægeo.Intrantiū pontū ſoli nō remeāt trichiæ.Græcis.n.ī plæriſq; noibus uti par erit:quādo aliis atq;
aliis eoſdem diuerſi appellauere tractus.Sed hi ſoli hiſtrum amnem ſubeunt ex eo ſubterraneis eius ue
nis in adriaticū mare defluunt.Itaq; & illic deſcendentes nec unq̃ ſubeuntes e mari uiſunt̃.Tynnorum
captura eſt a uergiliaꝝ exortu & arcturi occaſum.Reliquo tēpore hyberno latēt in gurgitibus imis:ni/
ſi tempore aliquo euocati:aut pleniluniis.Pingueſcunt & in tantū ut dehiſcant.Vita longiſſima his biē/
nio.Animal eſt paruum:ſcorpionis effigie:aranei magnitudine.Hoc ſe & tynno & ei qui gladius uoca/
tur:crebro Delphini magnitudinē excedenti ſub pīna affigit aculeo:tantoq; infeſtat dolore:ut in naues
ſepenumero exiliant.Quod & alias faciunt alioꝝ uim timentes mugiles maxime tam præcipue ueloci
tatis:ut tranſuerſa nauigia interim ſuperiactent.

De auguriis & diuerſitate piſcium. CA. XVI.

Vnt & piſcibus præſcita in hac parte auguria.Siculo bello ambulāte in littore Auguſto piſcis
ſ e mari ad pedes eius exiliit.Quo argumento uates reſpondere Neptunum patrē adoptātem
eum ſibi Sexto Pōpeio repudiato.Tāta erat naualis rei gloria : ſub pedibus Cæſaris futuros q̃
maria tempore illo tenerēt.Piſcium fœmine maiores q̃ mares.In quodā genere oīno nō ſunt mares:ſi/
cut in erythinis & chromibus.Oēs enim ouis grauidæ capiunt̃.Vagant̃ gregatim fere cuiuſq; generis
ſquamoſi.Capiuntur ante ſolis ortū.Tum maxime piſciū fallitur uiſus.Noctibus qdē illuſtribus equæ
q; die cernunt. Aiunt & ſi iteretur gurges intereſſe capturæ.Itaq; plures ſecundo tractu trahi q̃ primo:
guſtu olei maxime.Dein modicis imbribus gaudēt alunturq;.Quippe & harundines q̄uis in palude ꝓ
gnatæ:nō tamen ſine imbre adoleſcūt.Et alias ubicūq; piſces in eadē aqua aſſidui ſi nō affluat exanimā
tur.Prægelidā hyemem oēs ſentiunt:ſed maxime q̃ lapidem habere in capite exiſtimantur ut lupi:cora
cini:ſciena:pagri.Cum aſperæ hyemes fuere multi cæci capiuntur.Itaq; his menſibus iacēt in ſpeluncis
conditi : ſicut in terreſtrium genere rettulimus.Maxime hippurus & coracinus hyeme nō capi:præter
q̃ æſtatis diebus paucis & iiſdem ſemper.Item murena & orphus:cōger:percæ:& ſaxatiles omnes.Ter/
ra quidē hoc eſt uado maris excauato cōdi per hyemes torpedinem piſtam ſoleamq; tradunt . Quidā
rurſus æſtus impatiētia mediis feruoribus ſexagenis diebus latent ut glaucus:aſelli:auratæ. Fluuiatiliū
ſylurus caniculæ exortu ſyderat̃:& alias fulgore ſopitur.Hoc in mari accidere cyprio putāt:& alioquin
totum mare ſentit exortum eius ſyderis.Quod maxime in boſphoro apparet.Algæ enim & piſces ſu/
perferuntur:ab imo uerſa omnia.

De mugilli & aliis piscibus::& q non iidem ubiq placeant. CA. XVII.

m Vgilum natura ridetur:in metu capite abscōdito toto se occultari credentiū.Iisdem tamen tā ta facilitas:ut in phœnice & narbonēsi puintia coitus tempore e uiuariis marē linee lōginqua per os ad brāchias religata emissum in mare:eadēq linea retractū fœminæ sequant ad littus: rursusq fœminā mares ptus tpe.Apud antiquos pisciū nobilissimus habitus accipi enser: unus oīum squamis ad os uersis cōtra aquā nādo meat:nullo nūc in honore est.Quod quidem miror:cū sit rarus inuētu.Quidam eū elopē uocāt.Postea præcipuā auctoritatē fuisse luppo & asellis Cornelius Nepos & Laberius poeta mimoꝝ tradidere.Lupoꝝ laudatissimi qui appellantur lanati a candore mollitiaq carnis.Asellorum duo genera collyri minores & rhachi:qui non nisi in alto capiūtur. Ideoq prælati prioribus.At in lupis in amne capti præferuntur.Nunc sarco datur pricipatus:qui solus piscium dicitur ruminare:hærbisq uesci non aliis piscibus:mari carpachio maxime frequens.Promontorium troadis lectum sponte nunq̄ transit.Inde aduectos Tiberio Claudio principe Optatus Elipertius præfectus classis inter hostiensem & campaniæ horam sparsos disseminauit.Quinquēnio fere cura est adhibita:ut capti redderentur mari.Postea frequentes inueniuntur italiæ littoræ nō ante ibi capti.Admouitq sibi gula sapores piscibus satis:& nouum incolam mari dedit:ne qs peregrinas aues romæ parere miret.Proxima est his mēsa generis dūtaxat mustellaꝝ:quas mirū dictu īter alpes lacusq retiæ bigrātinus æmulas marinis generat.Ex reliqua nobilitate & gratia maxima est & copia mullis:sicut magnitudo modica:binasq libras ponderis raro admodum exuperant:nec in uiuariis piscinisq crescunt.Septentrionalis tantum hos & proxima occidentis parte gignit occeanus.Cætera eoꝝ genera plura.Nam & alga uescū tur & ostreis & limo & alioꝝ piscium:carne & barba gemina insigniuntur inferiori labro. Alutarium ex his uilissimi generis appellant.Hunc semp comitatur sargus nomine alius piscis & cœnum fodiente eo excitatū deuorat pabulū:nec littoralibus gratia.Laudatissimi conchiliū sapiunt.Nomē his Fenestella a colore mulleoꝝ calciamentorum datum putant.Pariūt ter anno.His certe totiens fœtura apparet. Mullum expirantē uersicolori quadā & numerosa uarietate spectari pceres gulæ narrant rubētiū squamaꝝ multiplici mutatione pallescētem:utiq si uitro spectetur inclusus.M.Apitius ad oēm luxum igeniū maius in sotioꝝ garo(nā ea quoq res cognomē inuenit)necari eos præcellens putauit:atq e iecore eoꝝ alecē excogitare puocauit.Id.n.est facilius dixisse:q̄ quis uicerit. Asinius Celer e consularibus hoc pisce pdigus Claudio principe unū mercatus octo milibus nūmū.Nullus æque reputatione aufert trāsuersum animū ad cōtēplationē eoꝝ:q in cōquæstiōe luxus cocos emi singulos pluris q̄ equos querebātur.Adhuc coci triūphoꝝ preciis paranf:& equoꝝ pisces.Nullusq ppe iā mortalis æstimat pluris:q̄ q peritissime cēsum domini mergit.

De mullo:salpa:& salmone. CA. XVIII.

m Vllum.lxxx.libraꝝ in mari rubro captū Licinius Mutianus pdidit.Quanta mercatura cum luxuria suburbanis littoribus inuentū.Et hæc natura ut alii alibi pisces principatū optineant. Coracinus in ægypto.Zeus idē faber appellatur gadibus.Circa ebusum salpa.Obsenus alibi: & qui nusq̄ pcoqui possit:nisi ferula uerberatus.In aquitania salmo fluuiatilis marinis oībus præfertur. Piscium alii brachias multiplices habēt.alii simplices:alii duplices.His aquam acceptam ore remittūt. Senectutis indicium squamarum duritia:quæ nō sunt oībus similes.Duo lacus italiæ in radicibus alpium larius & uerbanus appellanf:in qbus pisces oībus annis uergiliaꝝ ortu existunt squamis conspicui crebris atq præacutis clauoꝝ caligariū effigie:nec amplius q̄ circa eum mensem uisuntur.

De exocœto. CA. XIX.

m Iratur arcadia suum exocœtū appellatū ab eo quod in siccū somni causa exeat.Circa clitorium uocalis hic traditur & sine branchiis.Idem aliquibus adonis dictus.Exeūt in terrā & qui marini mures uocanf:polypi & murenæ.Quin & in indiæ fluminibus certum genus piscium:ac deinde resilit.Nam stagna & amnes transeunt:plerisq & euidens ratio est:ut tuto fœtus edant:quia nō sint ibi qui deuorēt fœtus:fluctusq minus seuiant.Has itelligi ab his causas seruariq tēpoꝝ uices magis miretur:si quis reputet quoto cuiq hominum nosci uberrimam esse capturam sole transeunte piscium signum.

Digestio piscium in figuras corpoꝝ. CA. XX.

m Arinoꝝ alii sunt plani ut rūbi:soleæ:ac pasceres:qui a rūbis situ tantū corpoꝝ differūt.Dexter resupinatus est illis:pasceri leuus.Alii longi ut murena:cōger.Ideo pennarum quoq fiunt discrimina:quæ pedum uice datæ sunt piscibus.Nullis super qnas.Quibusdā binæ : quibusdam trinæ:aliquibus nullæ.In fucino tantum lacu piscis est:qui octonis pēnis natat.binæ oīo longis :ut lombricis & anguillis & congris.Nullæ ut murenis:qbus nec branchiæ:Hæc oīa flexuoso corporum ipulsu ita mari utuntur:ut serpentes terræ in sicco quoq repunt.Ideo etiā uiuaciora talia.Et e planis aliqua nō habent pēnas:ut pestinacæ.Ipsa.n.latitudine natant.Et quæ mollia appellantur ut polypi quoniam pedes uicem pennarum illis præstāt.

De anguillis. CA. XXI.

a Nguillæ octonis uiuunt anni.Durant & sine aqua senis diebus aquilone spirāte:austro paucioribus.At hyemē eædē in exigua aqua non tolerāt:nec in turbida.Ideoq circa uerailias maxime capiuntur.fluminibus tum præcipue turbidis.Pascuntur noctibus exanimes piscium solæ non fluitant.

De lacu benacu. CA. XXII.

l Acus est italiæ benacus in ueronensi agro minciū amnē trāsmittens:ad cuius emersus annuo tempore octobri fere mense autūnali sydere ut palā est hyemato lacu fluctibus glomeratæ uoluuntur in tantū mirabili multitudine:ut in excipulis eius fluminis ob hoc ipsum fabricatis

singulorum milium globi reperiantur. De murena. CA. XXIII.

Vrena quocunq; tepore parit:cum cæteris pisce stato pariant.Oua eius citissime crescũt in sicco m littore:elapsas uulgus coitu serpentiũ impleri putat.Aristotiles myrinũ uocat marẽ qui generat.Discrimen esse q murena uaria & infirma sit:myrinus unicolor & robustus:dentesque extra os habeat.In gallia septẽtrionali murenis omnibus dextera in maxilla septenæ maculæ ad formam septẽtrionis aureo colore fulgent dũtaxat uiuentibus:pariterq; cum anima extinguuntur.Inuenit in hoc animali documenta sæuitiæ Vedius Pollio eques Ro.ex amicis Diui Augusti uiuariis earum imergẽs dãnata mancipia:nõ tanq̃ ad hoc feris terrarum nõ sufficiẽtibus:sed qa ĩ alio genere totum pariter hoĩem distrahi spectare nõ poterat.Ferũt aceti gustu præcipue eas in rabiem agi.Tenuissimũ his tergus.Contra anguillis crassius:eoq; uerberari solitos tradit Verius prætextatos.Et ob id mulctã his dicit nõ ĩstitutã.

De planis piscibus. CA. XXIIII.

Lanorum pisciũ alterum est genus:quod pro spina carthilaginem habet:ut rapæ:pastinacæ:squatip næ:torpedo:& quos bouis:lamiæ:aquilæ ranæ nominibus græcia appellat.Quo numero sunt squali quoq; q̃uis non plani.Hæc græce in uniuersum selache appellauit Aristoteles primus. Hoc noĩe eis ĩposito nos distinguere nõ possumus:ni carthilaginata appellare libeat.Oĩa autem carnosiora sunt talia:& spina uescunt:ut in delphinis diximus.Et cũ cæteri pisces oua pariant:hoc genus solũ ut ea quæ cete appellãt aĩal parit excepta quã ranã uocant.

De echeneide. CA. XXV.

St paruus admodum piscis assuetus petris echeneis appellatus.Hoc carinis adhærente naues e tardius ire creduntur.Inde noĩe ĩposito.Quã ob causam amatoriis quoq; ueneficiis infamis ẽ: & iudiciorum ac litium mora.Quæ crimina una laude pensat.Fluxus grauidarum utero sistens: partusq; continens puerperiũ.Tamen in cibos nõ admittit.Pedes eum habere arbitrat Aristoteles: ita posita pẽnarum similitudine.Mutianus muricẽ esse latiorẽ purpura:neq; aspero neq; rotundo ore: neque in angulos ꝑdeunte rostro:sed simplice cõcha utroq; latere sese colligente.Quibus inhærentibus plenã uentis stetisse nauẽ portantẽ nuntios a Periandro ut castrarẽtur nobiles pueri:cõchasq; quæ id præstiterunt apud gnidiorum Venerẽ coli.Trebius niger sexqpedalẽ esse:& crassitudine qnq; dygitorum:naues morari.Præterea hanc esse uim eius asseruati in sale:ut aurum quod deciderit in altissimos puteos admotus extrahat.

De uarietate naturæ piscium. CA. XXVI.

Vtãt pisces colorẽ.Cãdidæ hyeme menæ:& fiũt æstate nigriores.Mutẽt & phycis reliquo tpe m cãdida:uere uaria.Eadẽ pisciũ sola nidificat ex alga:atq; in nido parit.Volat hirundo sane per q̃ similis uolucri hirũdini.

De miluo pisce & dracone marino. CA. XXVII.

Tem miluus subit in summa maria piscis ex argumento appellatus lucerna:linguaq; ignea p i os exerta tranquillis noctibus relucet.Attolit cornua e mari sexquipedalia fere cornua: quæ ab his nomen traxit.Rursus draco marinus captus atq; ĩmissus ĩ harenã cauernam sibi rostro mira celeritate excauat.

De piscibus sanguine carentibus. CA. XXVIII.

Iscium qdam sanguine carent:de quibus dicemus.Sunt aũt tria genera.In primis quæ mollia p appellantur.Deinde cõtecta crustis tenuibus.Postremo testis cõclusa duris.Mollia sunt loligo sæpia:polypus:& cætera eius generis.His caput inter pedes & in uentre Pediculi octoni oĩbus Sæpie & loligini pedes duo.Ex his longissimi & asperi quibus ad ora admouent cibos:& in fluctibus se uelut anchoris:stabiliunt:cæteri cirri cum quibus uenantur.

De loligine & sæpiis & polypis & naupliis. CA. XXIX.

Oligo etiã uolitat extra aquã se efferens:quod & pectũculi faciunt sagittæ mõ Sæpiarum generis l mares uarii & nigriores:constantiæq; maioris.Percussæ tridente fœminæ auxiliantur.At fæmina icto mare fugit. Ambo aũt ubi sensere se apprehẽdi:effuso attramẽto quod pro sanguine his est infuscata aqua absconduntur.Polyporum multa genera.Terreni maiores q̃ pelagici: & oẽs brachiis ut pedibus ac manibus utuntur.Cauda uero quæ est bisulca & acuta in coitu.Est polypis fistula in dorso:qua transmittunt mare:eamq; mõ in dexteram partem mõ in sinistram trãsferunt.Natant obliqui in caput:quod prædurum est suffocatione uiuentibus.Cæterum ꝑ brachia uelut acceptabilis disparsis eo hausto quodãmodo cui adhæresciit tenẽt spini:ut auelli nõ queant.Vada nõ apprehẽdũt:& grandibus minor tenacitas.Soli mollium in siccũ exeunt dũtaxat asperum.Leuitatem odore. Vescuntur conchyliorum carne:quorum cõchas cõplexu crinium frangunt.Itaq; præiacentibus testis cubile eorum deprehendit. Et cũ alioquin brutũ habeatur animal:ut quod ad manũ hominis adnatat in re quodam mõ familiari callet.Omnia in domum comportat:dein putamina rosa carne egerit:annatãtesq; pisiculos ad ea uenatur.Colorem mutat ad similitudinem loci:& maxime in metu.Ipsum brachia sua rodere falsa opinio est.Id.n.a cõgris euenit ei.Sed renasci sicut coloris & lacertis cauda haud falsum:Inter præcipua autem miracula est qui uocatur naupilos:ab aliis põpilos.Supinus in summa æquorum ꝑuenit: ita se paulatim subrigens:ut emissa omni per fistulam aqua uelut exoneratus sentina facile nauiget.Postea duo prima brachia retorquens membranam inter illa miræ tenuitatis extendit. Qua uelificante in auras cæteris subremigans brachiis media cauda ut gubernaculo dirigit.Ita uadit alto liburnicarum gaudens imagine.Siquid pauoris interueniat hausta se mergens aqua.

De onigena:locustis:& cancris:cocleis:& conchis. CA. XXX.

p Olyporum generi onigena dicta graui capitis odore.Ob hoc maxime murenis eam consectantibus.Polypi binis mensibus conduntur.Vltra bimatum nõ uiuunt.Pereunt aũt tabe semper.

Fœminæ celerius & fere a partu. Non sunt prætereunda & L. Lucullo procõs. beticæ comperta de polypis quæ Trebius Niger e comitibus eius prodidit. Auidissimos esse cõcharum. Illas ad tactum comprimi præcidentes brachia eorum: ultroq; escam ex prædante capere. Carent conchæ uisu omniq; sensu alio q̃ cibi & periculi. Insidiantur ergo polybi apertis. Impositoque lapillo extra corpus ne palpitatu eiiciatur: ita securi grassantur: extrahuntque carnes. Illæ se contrahunt: sed frustra discuneate. Tanta solertia aĩali um hebetissimus quoque est. Præterea negat ullum esse attrocius aĩal ad conficiẽdum hoĩem in aqua. Luctatur. n. cõplexu: & sorbet acceptabulis: ac numeroso suctu detrahit eũ. In naufragos urinantisue impetum capit. Sed si inuertatur: elanguescit uis. Exporrigunt enim se resupinati. Mire omnibus marinis expetentibus odorẽ quoq; eorum. Qua de causa & nassis illinunt̃. Cætera quæ idẽ retulit monstro ꝓpiora possunt uideri. Carteiæ in cetariis assuetus quidã polypus exire e mari ĩ lacus eorum apertos: atq; ibi salsamenta populari. Conuertit in se custodũ indignationẽ assiduitate furti ĩmodici. Sæpes erant his obiectæ. Sed has transcendebat per arborẽ: nec deprehendi potuit nisi canũ sagacitate. Hi redeuntẽ circũuasere noctu concitiq; custodes expauere nouitatẽ. Primũ oĩum magnitudo inaudita erat. Deinde color muria obliti odore diri. Quis ibi polypũ expectasset? aut ita cognosceret? Cũ monstro dimicare sibi uidebant̃. Nãq; & afflatu terribili canes agebat: nũc extremis crinibus flagellatos: nũc robustioribus brachiis clauarum modo incussos: ægreq; multis tridẽtibus confici potuit. Ostendere Lucullo caput eius dolii magnitudine amphorarum. xv. capax: atq; (ut ipsius Trebii uerbis utar) brãchias quas uix utroq; brachio cõplecti esset: clauarum modo torosas: longas pedum. xxx. acceptabulis siue calliculis urnalibus peluium modo. Dentes magnitudini respondentes. Reliquiæ asseruatæ miraculo perpẽdere põdo septingẽtorum. Sæpias quoq; & loligines eiusdẽ magnitudinis expulsas in littus illud idẽ auctor est. In nostro mari loligines quinũ cubitorum capiuntur: sæpiæ binũ. Neq; his bimatu longior uita. Nauigerã similitudinẽ & aliã in ꝓpontide uisam sibi ꝓdidit Mutianus conchã esse achanti modo carinatã ĩflexa puppe prora rostra. In hanc cõdi nauplium animal sæpiæ simile ludendi societate sola. Duobus hoc fieri generibus. Tranquillo. n. uectorẽ demissis palmulis ferre ut remis. Si uero flatus inuitent: easdẽ in usu gubernaculi porrigi pandiq; concharum sinus aura. Huius uoluptatẽ esse ut ferat: illius ut regat. Simulq; eandem descendere incluso sinu: fluctu hausto: tertiã uisu. Id. n. ut constat rumore nauigantiũ humana calamitas in causa est. Locustæ crusta fragili muniunt̃ in eo genere quod caret sanguine. Latent mensibus quinis. Similiter cancri qui eodem tempore occultantur: & ambo ueris prĩcipio senectutem anguium more exeunt reuocatione tergorum. Cætera in aquis natant. Locustæ reptantium modo fluitant. Si nullus ingruat metus: recto meatu cornibus quæ sunt rotunditate præpilata ad latera porrectis. Iisdem erectis in pauore obliquæ in lateee procedunt. Cornibus inter se dimicant. Vnum hoc animaliũ nisi uniũ feruenti aqua incoquat̃: fluida carne nõ habet callũ.

De cancris. CA. XXXI.

u iuunt petrosis locis cancri mollibus. Hyeme aprica loca sectantur. Aestate in opaca gurgitum recedunt. Omnia eius generis hyeme leduntur: autũno & uere pinguescunt: & plenilunio magis: qa nocte sydus tepido fulgore mitificat. Cancrorum genera carabi: astaci: tacineæ: paguri heracleotici: leones: & alia ignobiliora. Carabi a cæteris cancris cauda distant. In phœnice hippoe uocãtur: tantæ uelocitatis ut consequi nõ sit. Cancris uita longa. Pedes octoni omnibus ĩ obliquum flexi. Fœminæ primus pes duplex: mari simplex. Præterea bina brachia denticulatis forcipibus. Superior pars ĩ primoribus his mouetur inferiore immobili. Dextrũ brachium omnibus maius. Vniuersi ubi aliquando congregantur os ponti euincere nõ ualent. Quãobrẽ egressi ꝑcircũeunt. appareteq; tritum iter. Pinnoteras uocatur minimus ex omni genere. Ideo opportunus iniuriæ. Huic solertia est inaniũ ostrearum testis se condere: & cũ accreuerit migrare in cappaciores. Cancri in pauore etiam retrorsum pari uelocitate redeunt. Dimicant inter se ut arietes diuersis cornibus incursantes. Contra serpentium ictus medent̃. Sole cancri signum transeunte & ipsorum cũ exanimati sint corpus transfigurari in scorpiones narrãtur ĩ sicco. Ex eodem genere sunt echini: quibus spinæ pro pedibus. Ingredi est hic in orbem uolui. Itaq; detritis sæpe aculeis inueniuntur. Ex his echinometræ appellãtur quorum spinæ lõgissimæ: calices minimi. Nec oĩbus idẽ uitreus color. Circa turonem candidi nascunt̃: spina parua. Oua omniũ amara: quina numero. Ora in medio corpore in terram uersa. Tradũt sæuitia maris præsagire eos: correptisq; operiri lapillis: mobilitatemq; pondere stabilientes nolunt uolutatione spinas atterere. Quod ubi uidere nautici statim pluribus anchoris nauigia infrenant.

De cocleis. CA. XXXII.

i N eodem genere sunt cocleæ aquatiles terrestresq; exerentes se domicilio: binaq; ceu cornua protendentes contrahentesq;: oculis carent: ideoq; corniculis prætentant iter.

De pectinibus. CA. XXXIII.

p Ectines in mari ex eodem genere habentur. Reconditi & ipsi in magnis frigoribus ac magnis æstibus: unguesq; uelut igne lucentes in tenebris etiam uelut in ore mandentium. Firmioris iam testæ murices: & concharum genera: in quibus magna ludentis naturæ uarietas: tot colorum differentiæ tot figuræ: planis: & conchauis: longis: lunatis: in orbem circumactis: dimidio orbe cæsis in dorsum elatis: læuibus: rugatis: denticulatis: striatis: uertice mutricatim itorto margine in mucronẽ emisso: foris effuso intus replicato: iã distinctione uirgulata: crinita: crispa: cuniculati pectinatim imbricatim undata: cancellatim reticulata: in obliquũ: in rectum expansa: predensata: porrecta: sinuata: breui nodo ligatis toto latere connexis: ad plausum apertis: ad buccinam recuruis. Nauigant ex his neritæ: præbentesque concauam sibi partem: & alteram auræ opponentes per summa æquorum uelificãt.

Saliunt pectines & extra uolitant:seq; & ipsi carinant.

De diuitiis marinis. CA. XXXIIII.

Ed quid hæc tam parua cõmemoro?cũ populatio mo℞ atq; luxuria non aliunde maior q̃ e concha℞ genere proueniat?Iam quidem ex tota re℞ natura dãnosissimum uentri mare est tot modis:tot mensis:tot piscium saporibus:quibus precia capientium periculo fiunt.

Quomodo nascant̃:& ubi:& quõ inueniunt̃ margaritæ. CA. XXXV.

Ed quota hæc portio est reputantibus purpuras?cõchylia?margaritas?Parũ scilicet fuerat in gulas cõdi maria:nisi manibus:auribus:capite:toto corpore a feminis iuxta uirisq; gestarent̃. Quid mari cum uestibus?Quid undis fluctibus cum uellere?Non recte recipit hæc nos re℞ natura nisi nudos.Esto:si tanta uentri cum eo societas.Quid tergori?Parum sit nisi quid uestimur: periculis etiam uestiamur.Adeo per totũ corpus animæ hoĩs periculo quæsita maxime placẽt.Pricipium ergo culmenq; oĩum re℞ præcii margaritæ tenent.Indicus maxime has mittit occeanus.Inter illas beluas tales tantasq; quas diximus ꝑ tot maria uenientes tam longo terra℞ tractu:e tantis solis ardoribus: atq; indiciis quoq; ĩsulis petunt̃ & admodum paucis.Fertilissima est taprobane & torois ut diximus in circuitu mundi.Item perimula ꝓmontoriũ indiæ.Præcipue aũt laudant̃ circa arabiã ĩ persico sinu maris rubri.Origo aũt atq; genitura conchæ est haud multum ostrea℞ conchis differens.Has ubi genitalis anni stimulauerit hora pãdentes sese quadã obscitatione ĩpleri roscido cõceptu tradũt: grauidas postea eniti:partũq; concha℞ esse margaritas pro qualitate roris accepti.Si purus influxerit:candorẽ conspici.Si uero turbidus:& fœtũ sordescere.Eundẽ pallere cœlo minante cõceptũ.Ex eo quippe constare: cœliq; eis maiorẽ societatẽ esse q̃ maris:inde nubilũ trahit colorem:aut ꝓ claritate matutina serenum. Si tẽpestiue satient̃:grandescere & partus.Si fulgeret:cõprimi cõchas:ac pro ieiunii modo minui.Si uero & tonuerit:pauidas ac repente cõpressas:quæ uocãt physemata efficere speciẽ:uerum inani inflatam sine corpore.Hos esse concha℞ abortus.Sani quidẽ partus multiplici cõstant cute:non improprie callũ ut existimari corporis possit.Itaq; & purgantur a peritis.Miror ipso tantum eas cælo gaudere: sole rubescere:cãdoremq; perdere ut corpus humanum.Quare præcipuũ custodiũt pelago altius mersæ:q̃ ut penetrent radii.Flauescunt tamẽ & illæ senecta:rugisq; torpescũt:nec nisi in iuuenta cõstat ille qui quærit̃ uigor.Crassescunt etiam in senecta:conchisque adhærescunt:nec iis auelli queunt:nisi lima.Quibus una tantum est facies & ab ea rotunditas:auersis planicies:ob id tympania nominantur.Cohærentes uidemus in conchis hac dote unguẽta circũferentibus.Cætero in aqua mollis unio:exẽptus protinus durescit.Cõcha ipsa cum manũ uidet cõprimit:sese:operitq; opes gnara ꝓpter illas se peti manũq; & præueniat acie sua abscidit:nulla iustiore pœna:& aliis munita suppliciis.Quippe inter scopulos pars maior inuenitur:sed in alto quoq; comitantur marinis canibus.Nec tamen aures fœmina℞ arcentur.Quidã tradunt sicut apibus ita concharũ examinibus singulas magnitudine & uetustate præcipuas esse ueluti duces:miræ ad cauendum solertiæ.Has urinãtium cura peti. Illis captis facile cæteras palantes retibus includi.Multo deinde obrutas sale in uasis fictilibus erosa carne oĩ nucleos quosdã corpo℞ hoc est uniones decidere ĩ ima.Vsu atteri nõ dubiũ est:colorẽq; ĩdiligẽtia mutari. Dos oĩs in cãdore: magnitudine: orbe:leuore:pondere:haud ꝓmptis rebus in tantũ:ut nulli duo reperiant̃ indiscreti.Vnde nomen unionũ romanæ scilicet ĩposuere deliciæ.Nã apud græcos nõ est:nec apud barbaros inuentores eius aliud q̃ margaritæ.Et in candore ipso magna differẽtia. Clarior in rubro mari repertus.Indicus speculariũ lapidũ squamas assimilat:alias magnitudine præcellẽs.Sũma laus coloris est exaluminatos uocari:& procerioribus sua gratia est.Elenchos appellant fastigiata lõgitudine.Alabastrorũ figura in pleniore orbe desinẽtes.Hos digytis suspendere:& binos ac ternos auribus.Fœmina℞ gloria est.Subeunt luxuriæ eius nomina & tedia exq̃sita ꝑditione portatu.Siquidẽ cũ id fecere crotalia appellãt:ceu sono quoq; gaudeant:& collisu ipso margarita℞.Affectantq; iã & pauperes lictorem fœminæ in publico unionem esse dictantes.Quin & pedibus:nec crepida℞ tantũ obstragulis:sed totis socculis addunt. Neq;.n.gestare iam margaritas:nisi calcẽt:ac ꝑ uniones etiã ambulent satis est.In nostro mari reperiri solebant.Crebius circa bosphorum thracium:ruffi ac parui in cõchis:quas myas appellãt.At ĩ carnania quæ uocat̃ pinna gignit.Quo apparet nõ uno cõchæ genere nasci.Nam & Iuba tradit arabicis concham eẽ similem pectini infecto.hirsutam echinorum modo.Ipsum unionem in carne ipsa esse grandini similem.Cõche nõ tales ad nos afferuntur.Nec in acarnania ante laudati reperiuntur: enormes & feri: colorisq; marmorei. Meliores circa actium:sed & ii parui.Et in mauritaniæ maritimis.Alexãder Polyhistor & Sudines senescere eos putant:coloremq; expirare.Eorum corpus solidum esse manifestum est:ꝙ nullo lapsu frãgũtur.Non autem semper in media carne reperiunt̃:sed aliis atq; aliis locis.Vidimusq; iã extremis etiam marginibus uelut e concha exeuntes.Et in quibusdã quaternos q̃nosq;.Podus ad hoc æui semũciæ pauci singulis scrupulis excessere.In britannia paruos atq; decolores nasci certũ est.Quoniam Diuus Iulius thoracẽ quẽ Veneri genetrici in templo eius dicauit:ex britãnicis margaritis factũ uoluerit intelligi.Lolliã Paulinam quæ fuit Caii principis matrona nec serio quidẽ aut solẽni cerimonia℞ aliquo apparatu: sed mediocriũ etiam sponsaliũ cœna uidi smaragdis margaritisq; opertã:alterno textu fulgẽtibus toto capite criminibus:spiris auribus:collo monilibus digitisq;.Quæ summa quadringenties sestertiũ colligebat.Ipsam confestim paratã nuncupatione tabulis ꝓbare.Nec dona ꝓdigi principis fuerant: sed auitæ opes ꝓuintia℞ scilicet spoliis partæ.Hic est rapina℞ exitus.Hoc fuit quare.M.Lollius infamatus regũ muneribus in toto oriẽte interdicta amicitia a Caio Cæsare augusti filio uenenum biberet:ut neptis

eius quadringenties sestertiũ opta spectaret ad lucernas. Cõputet nũc aliqs ex alia parte quantum. Curi/
us aut Fabritius in triũphis tulerint:& imaginet eorũ fercula:& ex altera parte Lolliã unã imperii mu/
lierculã accubantẽ:non illos curru detractos q̃ in hoc uicisse malit. Nec hæc summa luxuriæ exempla
sunt. Duo fuere maximi uniones p oẽm æuum. Vtrũq; possedit Cleopatra ægypti reginarũ nouissima
p manus orientis regũ sibi traditos. Hæc cũ exqsitis quotidie Antonius saginaret epulis:superbo simul
ac pcaci faustu ut regina meretrix lautitiam eius oẽm apparatũq; detrectãs:quærẽte eo qd astrui ma/
gnificentiæ possit respondit. Vna se cœna centies sestertiũ absumpturã. Cupiebat discere Antonius : sed
fieri posse nõ arbitrabat. Ergo sponsionibus factis postero die quo iudiciũ agebat:magnificam alias cœ
nam ne dies periret:sed quotidianã Antonio apposuit irridenti:cõputationẽq; expostulanti. At illa co/
rallarium id esse:cõsumpturamq; se ea in cœna taxationẽ confirmans:solamq; se centies sestertium cœ/
naturam. Inferri mẽsam secũdam iussit. Ex præcepto ministri unũ tantum uas ante eam posuere aceti:
cuius asperitas uisq; in tabem magaritas resoluit. Gerebatq; auribus tum maxime singulare illud & ue
re unicum naturæ opus itaq; spectante Antonio quid nam esset actura detractũ alterũ mersit:ac lique/
factũ absorbuit. Iniecit alteri manũ. L. Plaucus iudex sponsionis eius eũ quoque paranti simili modo ab
sumere. Victũq; Antoniũ pnuntiauit hoĩe irato. Comitet fama unionis eius parẽ facta illa tantæ quæ
stionis uictrice regina dissectũ:ut esset ĩ utrisq; Veneris auribus romæ in pantheo dimidia eorũ cœna.
Non ferent tamen hãc palmam:spoliabunturque etiam luxuriæ gloria. Prior id fecerat romæ in unio/
nibus magnæ taxationis Clodius tragœdi Aesopi filius relictus ab eo in amplis opibus hæres: ne triũ/
phatu suo nimis superbiat Antonius pene histrioni comparatus. Et quidem nulla sponsione ad hoc p/
ductus:quo id magis regium erat:sed ut experiretur in gloria palati quid saperent margaritæ:atque ut
mire placuere : ne solus hoc sciret singulos uniones conuiuis ad sorbendum dedit. Romæ in pmiscuũ
ac frequentẽ usum uenisse Alexandria in ditione redacta. Primũ aũt cœpisse circa syllana tẽpora minu/
tas & uiles Fenestella tradit manifesto errore:cum Elius Stilo iugurthino bello unionũ nomen imposi
tũ maxime grandibus margaritis prodat. Et hoc tamẽ æternæ ppe possessionis est:sequitur hæredem.
In mancipatũ uenit ut prædiũ aliquod. Cõchylia & purpuras oĩs ora atterit:qbus eadem mater luxuria
paria pene etiã margaritis præcia fecit.

De natura purpuræ & muricis. CA. XXXVI.

Vrpuræ uiuunt annis plurimũ septenis. Latent sicut murices circa canis ortũ tricenis diebus.
p Cõgregant uerno tempore:mutuoq; attritu lentorẽ cuiusdã cære saliuãt. Simili modo & mu
rices. Sed purpuræ florem illũ tingendis expetitum uestibus ĩ mediis habent faucibus. Liquo
ris hic est minimi in candida uena. Vnde preciosus ille bibit nigrãtis rosæ colore sublucens. Reliquum
corpus sterile. Viuas capere cõtendunt:quia cũ uita sua succũ illum euomũt. Et maioribus quidem pur
puris detracta concha auferunt:minores cũ trapetis frangunt. Ita demum rorem eum excipientes tyrii.
Præcipuus hic asiæ. In eninge africæ:& getulo littore occeani:in laconica europæ. Hic fasces securesque
romanæ uiam faciũt. Idẽq; pro maiestate in pueritia est. Distinguit ab eqte curiam. Diis aduocatur pla/
candis:oẽmq; uestẽ illuminat. In triumphali miscet auro. Quapropter excusata & purpuræ sit insania.
Sed unde cõchyliis præcia? Quis uirus graue in fuco:color austerus in glauco & irascenti similis mari.
Lingua purpuræ lõgitudine digytali:qua pascitur pforando reliqua conchylia:tanta duricia aculeo est.
Aqua dulci enecantur:& sicubi flumini ĩmerguntur alioquin captæ diebus quinquagenis uiuunt sali/
ua sua. Cõchæ oẽs celerime crescunt præcipue purouræ. Anno magnitudinẽ implẽt. Quod si hactenus
transcurrat expositio:fraudatam se protinus luxuria credat. Nos indiligẽtiæ dãnet. Quamobrẽ pseque
mur etiã officinas:ut tanq̃ inuictu frugũ noscitur ratio. Sic oẽs q istis gaudẽt præmio uitæ suæ calleant.
Concharũ ad purpuras & cõchylia eadẽ qdem est materia:sed distat temperamento. Duo sunt genera.
Buccinũ minor concha ad similitudinem eius bucini:quo sonus editur. Vnde & cã nomini rotũditate
oris in margine incisa. Alterũ purpura uocatur calliculatim procurrẽte rostro:& calliculi latere intror/
sus tabulato qua pferat lingua. Præterea cauatũ ẽ ad turbinẽ usq;:aculeis in orbẽ septenis fere:qui non
sunt bucinno:sed utrisq; orbes totidem quot habent annos. Bucinnum non nisi petris adhæret:circaq;
scopulos legitur.

Quot sunt genera. CA. XXXVII.

Vrpuræ noĩe alio pelagiæ uocant. Earum genera plura:pabulo & solo discreta. Lutense putri/
p limo:& algense enutritũ algala uilissimum. Vtrisq; melius teniẽse in teneiam maris ora colle/
ctum. Hoc quoq; tamen etiãnum leuius atq; dilutius. Calculosæ appellantur a calculo maris
mire apto cõchyliis:& longe optimo purpuris. Dialusitẽse idest uario soli genere pastum:capiũtur autẽ
purpuræ paruulis rarisq; cõchis textu ueluti nassis in alto iactis. Inest iis esca clusiles mordacesq; concha
rum:quales uidemus has femineces:sed redditas mari auido hiatu reuiuiscentes. Appetunt eas purpu/
ræ:porrectisq; lĩguis infestant. At illæ aculeio extimulatæ claudunt sese:comprimuntque mordẽtia:ita
pendẽtes auiditate sua purpuræ tolluntur.

Quo capiũtur tẽpore. CA. XXXVIII.

Api eas post canis ortum aut ante uernũ tẽpus utilissimũ:quoniam cum fœtificauere fluxos.
c habẽt succos. Sed id tingentũ officinæ ignorãt:cum summa uertat in eo. Eximitur postea ue/
na quã diximus. Cui addi salem necessariũ:sextarios ferme in libras cẽtenos. Macerari triduo
iustũ. Quippe maior uis tanto quanto recentior. Feruere in plũbo:singulisq; aquæ amphoris centenas
atq; quinquagenas medicaminis libras æquari:ac modico uapore torreri:& ideo longinquæ fornacis
cuniculo. Ita despumatis subinde carnibus quas hæsisse uenis necesse ẽ:decimo ferme die liquatis cor/
tina uellus elutriatũ mergit in experimentũ. Et donec spei satisfiat uritur liquor. Rubens color nigrãte

deterior. Quinis lana potat horis. Rursusq; mergit carrinata: donec oem ebibat saniem. Buccinu per se damnant: quonia fucum remittit. Pelagio admodu alligat: nimiaeq; eius nigritiae dat austeritate illam nitoreq; q quaerit cocci. Ita pmixtis uiribus alter altero excitatur: aut astringit. Suma medicaminu i libras. Veller buccino ducentae. Pelagio. cxi. Ita fit amethysti color eximius ille. At tyrius pelagio primu satiat imatura uiridiq; cortina: mox permutat in buccino. Laus ei summa in colore sanguinis concreti nigricans aspectu: ideq; suspectu refulgens. Vnde & Homero purpureus dicit sanguis.

Romae quando usus purpurae. CA. XXXIX.

P Vrpurae usum Romae semper fuisse uideo. Sed Romulo in trabea. Na toga praetexta & latiore clauo Tullum Hostiliu e regibus primu usum hetruscis deuictis satis constat. Nepos Cornelius qui Diui Augusti principatu obiit. Me inquit iuuene uiolacea purpura uigebat: cuius libra denariis centum ueniebat: nec multo post rubra tarentina. Huic successit dibapha tyria: quae in libras denariis mille non poterat emi. Hac Lentulus Spinter aedilis curulis primus in praetexta usus improbabatur. Qua purpura quis non iam inquit triclinaria facit? Spinter aedilis fuit urbis coditae anno. dcc. Cicerone cons. Dibapha tunc dicebatur: quae bis tincta esset ueluti magnifico impendio. Qualiter nunc oes pene commodiores purpurae tingunt. In cochyliata ueste caetera eade sine buccino: praeterq; ius temperaturae. Aeque p indiuiso humani potus exceremeto dimidia & medicamina addunt. Sic gignitur laudatus ille pallor saturitate fraudata tantoq; dilucidior quato magis uellera esuriunt.

De praecio earum. CA. XXXX.

P Raecia medicamento sunt qdem pro fertilitate littor uiliora. No tame usq pelagii libras quiquenos numos excedere: & buccini centenos sciant: qui ista mercant imenso. Sed alia sunt: nec habent fine uitia. Iuuatq; ludere ipendio: & lusus geminare miscendo iterum: & ipsa adulterare adulteria naturae: sicut testudines tingere: argentum auro confundere ut electra fiant: addere iis aera: ut corinthia.

De tingendo amethystino & cocco byssino CA. XXXXI.

N On est satis abstulisse gemmae nome tamehystu. Rursum absolutus inebriatur tyrio: ut sit ex utroq; nome improbu tyriamethystus: simulq; luxuria duplex. Et cu confecere cochylia: transire melius in tyriu putant. Poenitentia hoc primu debet inuenisse artifice mutante quod dabat. Inde ro est nata. Votum quoq; factu e uitio portetosis ingeniis: & gemina demonstrata uia luxuriae: ut color alius operiretur alio. Suauior ita fieri leuiorq; dictus. Quin & terrena miscere coccoq; tinctum tyrio tingere ut fieret his byssinu. Coccu gallatiae rubes grame: ut dicemus in terrestribus aut circa emerita lusitaniae in maxima laude est. Ver ut simul peragant mobilia pigmeta anniculo gramini laguidus succus. Ide a quadrino euanidus. Ita nec recenti uires neq; senesceti. Abunde tractata est ratio: qua se uirorum iuxta foeminarumq; forma credit amplissimam fieri.

De pinna & pinnotere: & aquatilium sensu. CA. XXXXII.

C Onchar generis & pinna est. Nascitur in limosis subrecta semper: nec unq sine comite: quem pinnotere uocat: alii pinnophylacem id est suilla parua. Alibi cancer dapis assectator. Pandit se pinna luminibus orbu corpus intus minutis piscibus praebes. Assultat alii ptinus: & ubi licentia audacia creuit: implent ea. Hoc tepus speculatus index morsu leui significat. Illa ore copresso quicqd inclusit exanimat: parteq; sotio tribuit. Quo magis miror quosda existimasse aquatilibus nullum inesse sensum. Nouit torpedo uim sua ipsa no torpes: mersaq; i limo se occultat: pisces: q securi natantes obtorpuere corripies. Huius iecori teneritas nulla praefert. Nec minor solertia ranae: quae in mari piscatrix uocat: emineti sub oculis cornicula turbato limo exerit: assultates pisiculos ptrahes: donec ta ppe accedat: ut assiliat. Simili modo squatina & rhobus aditi pinnas exertas mouent specie uermiculorum. Iteq; quae uocat raia. Na pastinaca latrocinat ex occulto transeuntes radio: quod taelu est ei figes. Argumenta solertiae huius quod tardissimi pisciu hi mugile uelocissimu oium habetes in uetre reperiunt.

De scolopendris uulpibus & glanis. CA. XLIII.

S Colopedrae terrestribus similes quas centipedes uocant hamo deuorato omnia iterranea euomut: donec hamu egerant: deinde resorbet. At uulpes marinae simili in periculo glutiut amplius usq; ad infirma lineae: quae facile praerodat. Glaucus qui & glanis uocat auersus mordet hamos nec deuorat: sed esca spoliat.

De ariete pisce. CA. XLIIII.

G Rassatur aries ut latro. Et nunc grandium nauium in salo stantiu occultatus umbra si quem nandi uoluptas inuitet expectat. Nunc elato extra aquam capite piscantium cymbas speculat: occultusq; adnatans mergit.

De his quae tertia natura habet no animaliu neq; fruticu: & de urticis & spogiis. CA. XLV.

E Quide & iis sensum inesse arbitror qui nec aialiu neq; fruticu sed tertiam ex utroq; naturam habet: urticis dico & spongiis. Vrticae noctu uagant: noctuq; mutant: carnosae frodis. lis natura ut carne uescant: Vix pruritu mordax: eademque quae terrestris urticae. Contrahit ergo se q maxime rigens: ac praenatate pisciculo fronde sua spargit: coplectensq; deuorat. Alias mercenti similis: & iactari se passa fluctu algae uisce cotractos pisces: attrituq; petrae scalpetes pruritu inuadit. Eadem noctu pectines & echinos perquirit. Du admoueri sibi manu sentit: colorem mutat: & contrahitur. Tacta uredine mittit: pauluq; si fuerit interualli: abscondit. Ora ei in radices esse tradunt. Excremeta p summa tenui fistula reddi. Spongiar tria genera accipimus. spissum: ac predur: & asperum. Tragos id uocatur. Spissum & mollius: magis tenue densumq; ex quo penicilli: achilleu. Nascunt oes in petris: Alun

tur cōchis:pisce:limo.Intellectum inesse iis apparet:quia ubi auulsorem sensere:cōtractæ multo difficilius abstrahuntur.Hoc idē fluctu pulsante faciunt.Viuere esca manifesto conchæ minutæ in iis repertæ ostendunt.Circa toronem uesci illis auulsas etiam aiunt:& ex relictis radicibus recrescere. In petris cruoris quoq; inhæret color:africis præcipue quæ generant̃ in syrtibus:maxime fiunt manæ.Sed mollissimæ circa lyciā.In ꝓfundo aūt nec uentoso molliores.In hellespõto asperæ.Et dēsæ circa maleam. putrescunt in apricis locis.ideo optimæ in gurgitibus uiuentibus:idēq; madentibus nigricās color.Adhærēt nec parte nec totæ.intersunt.n.fistulæ quædam inanes:quaternæ fere aut quine:p quas pasci existimantur.Sunt & aliæ sed supernæ concretæ.Et subesse membrana quædam radicibus earum intelligitur.Viuere constat longo tempore.Pessimum omnium genus earum est:quæ aplysiæ uocantur: qa erui non possunt:in quibus maxime sunt fistulæ:& reliqua densitas spissa.

De caniculis marinis. CA. XLVI.

c Aniculaꝝ maxima multitudo circa eas urinantes graui periculo infestant:Ipsi ferunt & nubē quandam crassescere sup capita animalium planoꝝ piscium similem prementem eos: arcentemq; a reciprocando:& ob id stilos præacutos lineis annexos habere sese: quia nisi perfossæ ita non recedant:caliginis & pauoris(ut arbitror)opere.Nubem.n.& nebulā cuius nomine id malū appellant inter animalia illa haud ultra cōperit quisq̃.Vt cum caniculis atrox dimicatio.Inguina & calces omnemque candorem corporum appetunt.Salus una in aduersas eundi ultroq; terrendi.Pauet enim hominem æque ac terret.Et fors æqua in gurgite.Vt ad summa aquæ uentū est:ibi periculum anceps. Adempta rōne contra eundi:dum conetur emergere.Et salus omnis in sotiis.Funem illi religatum ab humeris eius trahunt.Hunc dimicans ut sit periculi signum leua quatit.Dextera apprehēso stilo in pugna est.Modicus alias tractus.Vt ꝓpe carinam uentum est:nisi præceleri ut repente rapiant:absumi spectant.Ac sæpe iam subducti e manibus auferuntur:si non trahentium ope conglobato corpore in pilæ modum ipsi se adiuuere.Protendunt quidem tridentes illi.Sed monstri solertia est nauigium subeūdi atq; ita e tuto prœliandi.Omnis ergo cura ad speculandū hoc malum insumitur.

De aīantibus quæ silicea testa:& quæ sine uillo includunt̃:& reliq̃s sordidis aīalibus. CA. XLVII.

c Ertissima est securitas uidisse planos pisces:quia nunq̃ sunt ubi maleficæ bestiæ. Qua de causa urinātes sacros appellant eos.Silicea testa inclusis fatendum est nullum eē sensum ut ostreis.Multis eadem natura quæ frutici ut olothyris:pulmonibus:stellis.Adeoq; nihil nō gignitur in mari ut cauponarum etiam æstiua animalia pernici molesta saltu:aut quæ capillus maxime celat existant:& circumglobata escæ sæpe extrahuntur.Quæ causa somnium piscium in mari noctibus infestare existimatur.Quibusdam uero ipsis innascuntur:quo in numero chalcis accipitur.

De uenenatis marinis. CA. XLVIII.

n Et uenena cessant dira ut in lepote:qui in indico mari etiam tactu pestilens uomitum dissolutionēq; stomachi protinus creat.In nostro offa in formis:colore tātum lepori similis.In indis & magnitudine & pilo duriore.Tantū uiuus ibi capit̃.Aeq; pestiferꝝ aīal araneus spinæ indorso aculeo noxius.Sed nullū usq̃ execrabilius q̃ radius sup caudā eminens trigonis:quam nostri pastinacā appellāt.Quin cōchylii magnitudine arbores infixus radici necat.Arma ut tælum ꝑforat & ferri & ueneni malo.

De morbis piscium. CA. XLIX.

m Orbos uniuersa genera piscium & cætera animalia etiam fera non accipimus sentire. Verum ægrotare singulos manifestum facit aliquorum macies:cum in eodē genere præpingues alii capiantur.

De generatione eorum mira. CA .L.

q Vo nam modo generent desideriū & admiratio hominū differri nō patitur.Pisces attritu uētrium coeunt:tanta celeritate ut uisum fallant. Delphini & reliqua cete simili modo & paulo diutius.Fœmina piscis coitus tempore marem sequit̃:uentrē eius rostro pulsans. Sub partu mares fœminā similiter oua uescentes eoꝝ. Nec satis est generationi per se coitus:nisi editis ouis inter se uersando mares & fœminæ uitale asperserint uirus.Non omnibus id contingit ouis in tanta multitudine:alioquin replerentur maria & stagna:cum singuli uteri innumerabilia concipiant.

Item de generatione & qui pisces oua pariant. CA. LI.

p Iscium oua in mari cræscunt:quædā summa celeritate ut murenaꝝ.Quædam paulo tardius: Plani piscium quibus cauda nō obest aculeiq; ut testudines & raiæ in coitu superueniunt. Polypi crino uno fœminæ naribus adnexo.Sæpiæ & loligines linguis cūponētes iter se brachia: & in contrariū nantes:& pariunt ore.Sed polypi in terrā uerso capite coeunt. Reliqua molliū tergis ut canes.Itē locustæ & squillæ.Cancri ore.Ranæ superueniunt:prioribus pedibus alas fœminæ mare apprehendente:posterioribus clunes.Pariunt minimas carnes nigras:quas gyrinos uocāt:oculis tamē & cauda insignes:mox pedes figurant̃:cauda findente se in posteriores.Miruq; semestri uita resoluunt̃ in limū nullo cernente:& rursus uernis aquis renascunt̃ quæ fuere natæ perinde occulta ratione cum oībus annis id eueniat.Et mytuli & pectines sponte naturæ in harenosis proueniunt. Quæ durioris testæ sunt:ut murices purpuræ saliuario lētore.Sicut acescente humore culices:atq; spuma maris incalescēte cum admissus est hymber.Quæ uero siliceo tegmine operiuntur:ut ostrea putrescente limo:aut spuma circa nauigia diutius stante:defixosq; palos:& lignū maxime.Nuper cōpertū i ostreariis:humorem iis fœtificum lactis modo effluere.Anguillæ atterunt se scopulis ea strigmēta uiuescūt.Nec alia est eaꝝ procreatio.Piscīū diuersa genera nō coeūt præter:squatinā & ranā:ex qbus nascit̃ priori parte ranæ

similis:& nomen ex utroq̧ compositũ apud græcos trahit.Quædã tẽpore anni gignunt & in humore & in terra.Vere pectines limaces hirũdines eodẽ tẽpore euanescunt.Piscium autem lupus & trichias bis anno parit:& saxatiles oẽs.Mulli ter:& chalcis:cyprius:exien.Scorpiones bis ac sargi uere & autũno. Ex planis squatina sola autũno occasu uergiliaꝝ Plurimi pisciũ tribus mẽsibus aprili maio.Salpæ autũno: spari:torpedo:squali circa æquinoctium.Molles uere.Sæpia omnibus mẽsibus.Oua eius glutino atramenti ad speciẽ uuæ cohærentia masculis ꝓsequitur afflatu:alias sterilescunt.Polypi hyeme cœunt. Pariunt uere oua tortili uibrata panpino.tanta fœcunditate ut multitudine ouorum occisi non recipiant cauo capitis:quæ prægnantes tulere.Ea excludunt quinquagesimo die:e qbus multa propter numerũ intercidunt.Locustæ & reliqua tenuioris crustæ ponunt oua supra oua:atq̧ ita incubant. Polypis fœmina modo in ouis sedet:modo cauernã brachioꝝ implexu claudit.Sæpia in terreno parit inter harundines:aut sicubi enata alga.Excludit quintodecimo die.Loligines in alto cõserta oua edunt ut sæpiæ. Purpuræ murices eius deniq̧ generis uere pariunt.Echini oua pleniluniis habent hyeme.Et cocleæ hyberno tempore nascuntur.Torpedo octogenos fœtus habẽs inuenitur:eaq̧ quæ intra se parit oua præmollia in alium locũ uteri transferens:atq̧ iba excludens.Simili modo oĩa quæ carthilaginea appellauimus ita fit ut sola piscium & animal pariant:& oua concipiãt.Sylurus mas solus omnium edita custodit oua sæpe & quinquagenis diebus ne absumãtur ab aliis.Cæteræ fœminæ in triduo excludũt:si mas attigit. Acus siue belonæ unus piscium dehiscente propter multitudinem utero parit.A partu callescit uulnus: quod & in cæcis serpentibus tradũt.Mus marinus in terras scrobe effossã parit oua:& rursus obruit:terra.Tricesimo die refossã aperit:fœtumq̧ in aquã ducit.

De uuluis pisciũ. CA. LII.

e Rythini & chanæ uuluas habere tradunt.Qui trochos appellat a græcis ipse se inire.Aquatilium omnium fœtus inter initia uisu carent.

De longissima uita piscium. CA. LIII.

a Eui pisciũ memorandum nuper exemplũ accepimus.pausylipum uilla est cãpaniæ haud ꝓcul neapoli.In ea in Cæsaris piscinis a Pollione Vedio cõiectum piscẽ sexagesimum post annũ expirasse scribit Anneus Seneca.Duobus aliis æqualibus eius ex eodẽ genere etiã tunc uiuentibus. Quæ mẽtio piscinaꝝ admonet ut paulo plura dicamus hac de re:priusq̃ digrediamur ab aquatilibus.

De uiuariis ostrearum:& quis ea primus inuenerit. CA. LIIII.

o Streaꝝ uiuaria primus oium Sergius Orata iuenit in baiano ætate.L.Crassi oratoris ante marsicũ bellũ:nec gulæ causa:sed auaritiæ:magna uectigalia tali ex ingenio suo ꝑcipiẽs.Vt qui primus pẽsiles inuenit balineas ita mãgonizatas uillas subinde uendẽdo.Is primus optimũ saporẽ ostreis lucrinis adiudicauit:quãdo eadẽ aquatilia genera alibi atq̧ alibi meliora.Sicut lupi pisces in tyberi amne inter duos pontes:rhõbus rauennæ:murenæ in sicilia:elops rhodi:& alia genera similiter: ne culinaꝝ cẽsura peragatur.Nõdum britãnica seruiebãt littora:cum Orata lucrina nobilitabat: postea uisum tãti in extrema italia petere brũdusium ostreas ac uelitis.Sed inter duos sapores nuper excogitatum tamen longæ aduectiõis a brundusio cõpascere in lucrino.Eadẽ ætate prior Licinius Munera reliquoꝝ pisciũ uiuaria inuenit.Cuius deinde exemplũ nobilitas secuta est Philippus.Hortensius Lucullus exciso etiã mõte iuxta neapolim maiore impẽdio q̃ uillã ædificauerat euripiũ:& maria admisit. Qua de causa magnus Põpeius Xersem togatũ eum appellabat.Quadringẽta ipsius piscinæ. A defuncto illo uenire pisces.

Quis primus murenaꝝ uiuaria fecerit. CA. LV.

m Vrenarum uiuariũ priuatim excogitauit.C.Hirrus ante alios qui cœnis triũphalibus Cæsaris dictatoris sex milia numero murenarum mutua appẽdit.Nã permutare quidẽ præcio noluit: aliaue merce.Huius uillã inter q̃ modicũ.xl.milibus piscinæ uendiderũt.Inuasit deinde singuloꝝ pisciũ amor.Apud baulos in parte baiana piscinam habuit Hortẽsius orator.Murenã adeo dilexit: ut exanimatam flesse credatur:In eadem uilla Antonia Drusi murenæ quam diligebat ĩ aures addidit. Cuius propter famam nonnulli baulos uidere concupiuerunt.

De coclearum uiuariis & quis primus instituit. CA. LVI.

c Ocleaꝝ uiuaria instituit Fuluius Hirpinus in tarqnensi pauloante ciuile bellũ:qđ cum Põpeio magno actũ est:distinctis quidẽ generibus eaꝝ:separatim ut essent: albæ quæ in reatino agro nascũtur.Separatim illyricæ:qbus magnitudo ꝑcipua.Africanæ quibus fœcunditas. Solitanæ qbus nobilitas. Quin & saginã eaꝝ cõmentatus est sapa & farre:aliisq̧ generibus.Vt cocleæ quoq̧ altiles ganeam implerẽt.Cuius artis gloria in eam magnitudinẽ perducta sit ut octoginta quadrãtes caperent singulaꝝ calices auctor est.M.Varro.

De piscibus terrenis. CA. LVII.

p Isciũ genera etiãnum a Theophrasto mira produnt circa babylonis rigua decedẽtibus fluuiis in caueruas aquas hebetes remanere.Quosdam inde exire ad pabula pennulis gradientes crebro caudæ motu.cõtraq̧ uenantis refugere in suas cauernas:& in iis obuersos stare.Capita eorum esse ranæ marinæ similia:reliquas partes gobioꝝ.Branchias ut cæteris piscibus. Circa heracleã & cronẽ & lycum amnẽ esse multifaria.In põto unum genus esse:quod extremas fluminũ aquas sectet: cauernasq̧ sibi faciat in terra:atq̧ in iis uiuat etiã reciprocis amnibus siccato littore. Effodi ergo:motu demũ corpoꝝ uiuere eos approbant.Circa heracleã eandẽ eodẽq̧ lyco amne decedẽte ouis relictis in limo generari pisces:qui ad pabula petenda palpitent exiguis branchiis. Quod fieri nõ indigo humoris: ꝓpter quos & anguillas diutius uiuere exemptas aquis.Oua aũt in sicco maturari ut testudinũ.Eadẽ in ponti regione apprehendi in glacie pisciũ quosdã maxime gobiones non nisi patinarum calore uitalem

motum fatētes.In iis quidē tametsi mirabilis: est aliqua ratio.Idem tradit in paphlagonia effodi pisces gratissimos cibis terrenos altis scrobibus.In iis locis ubi nullæ restagnent aquæ.Miraturq̧ & ipse gigni sine coitu.Humoris quidē uim aliquā inesse quā puteis arbitratur:cum nōnulli reperiant̄ pisces.Quicquid est hoc certe minus admirabilem talparum facit uitam subterrauei animalis:nisi forte uermium terrenorum & iis piscibus natura est. De muribus nili. CA. LVIII.

u Erum omnibus iis fidem nili inundatio affert omnia excedentem miracula.Quippe deturgē te eo musculi reperiuntur inchoato opere.Genitalis aquæ terræq̧ iam parte corporis uiuētes: nouissima effigie etiamnum terrena.

De anthia pisce:& quomodo capiatur. CA. LIX.

u Ec de anthia pisce sileri cōuenit.Itaq̧ plerosq̧ aduerto credidisse adud chelidonias īsulas quas diximus asiæ scopulos in mari ante promontoriū sitas.Ibi frequens hic piscis & celeriter capitur uno genere:paruo nauigio & concolori ueste: eadēq̧ ora per aliquot dies continuos piscator enauigat certo spatio:escamq̧ proiicit.Quicquid ex eo mutet̄:suspecta fraus prædæ est. Cauētq̧ qđ timuit:cum id sæpe factum est:unus aliquando cōsuetudine inuitatus anthias escam appetit.Notat̄ hic intentione diligenti:ut auctor spei:conciliatorq̧ capturæ.Neq̧.n.est difficile cum per aliquot dies solus accedere audeat:tandem & aliquos inuenit paulatim comitator.Postremo greges adducit innumeros: iam uetustissimis quibusq̧ assuetis piscatorē agnoscere:& cibum e manu capere. Tū ille paulū ultra digytos in esca iaculatus hamum singulos inuolat uerius q̄ capit:ab umbra nauis breui conatu absens.Ita ne cæteri sentiant alio intus excipiente centonibus raptum: ne palpitatio ulla aut sonus cæteros abigat. Conciliatorem nosse ad hoc prodest:ne capiat̄.Parcit piscator fugituro in reliquū gregē. Ferunt discordem sotiū duci socio insidiatū puchre noto cœpisse maleficia uoluntate.Agnitū in macello a sotio cuius iniuria erat:& dati dāni formula ex edicto cōdemnatū.Addit Mutianus æstimata lite decē libris.Idē anthiæ cum unū hamo teneri uiderit:spinis q̄s in dorso ferratas hēnt lineā secare tradunt̄:eo q teneat̄ extēdente:ut præcidi possit.At inter sargos ipse qui tenetur ad scopulos lineam terit.

De stellis marinis. CA. LX.

p Ræter hæc claros sapiētia auctores uideo mirari stellā in mari.Ea figura est parua admodū caro intus:extra duriore callo.Huic tā igneū feruorem esse tradūt:ut oīa in mari cōtacta adurat. Oēm cibū statim pagat.Quibus sit hoc cognitū experimētis haud facile dixerim.Multo mirabilius dixerim id cuius experiēdi quottidie occasio est. De dactylis:eorūq̧ miraculis. CA. LXI.

c Oncharum e genere sunt dactyli ab humanorum unguium similitudine appellati. Iis natura in tenebris remoto lumine alio fulgore clarere:& quanto magis humorem habeāt.Lucere in ore mandentium.Lucere in manibus:atq̧ etiam in solo:atq̧ ueste decidentibus guttis: ut proculdubio pateat succi illam naturam esse: quam miremur etiam in corpore.

De inimicitiis & amicitiis inter se aquatilium. CA. LXII.

s Vnt & inimicitiarum atq̧ concordiæ miracula.Mulgi & lupus mutuo odio flagant.Cōger & & murena caudas inter se prærodentes.Polypū in tātum locusta pauet:ut si iuxta uiderit oīno moriatur.Locustam conger.Rursus polypum congri lacerant. Nigidius auctor est prærodere caudam mugili lupum:eosdemq̧ statis mensibus concordes esse. Omnes autem uiuere quibus caudæ sic amputentur.At e cōtrario amicitiæ exempla sunt:præter illos de quorum diximus societate. Balenæ musculus quandoq̧ prægraui superciliorum pondere obtutis eius oculis infestātia magnitudinē uada prænatantis demonstrat:oculorumq̧ uice fungitur.Hinc uolucrum naturæ dicentur.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER DECIMVS

De Natura Auium. CA. I.

EQVITVR NATVRA AVIVM:QVARVM GRANDISSIMI ET pene bestiarum generis strutioca meli.Africi uel æthiopici altitudinē eqni tis insidentis equo excedunt:celeritate uincunt.Ad hoc demum datis pennis ut currentem adiuuent.cætero non sunt uolucres: nec a terra tollunt̄. Vngulæ iis ceruinis similes:quibus dimicant:bisulcæ comprehēdendis lapidibus utiles:quos in fuga contra sequentes ingerunt pedibus.Cōcoquēdi sine delectu deuorata mira natura. Sed non minus stoliditas: in tāta reliqui corporis altitudine cū colla frutice occultauerint latere sese existimātium.Præmia ex iis oua propter amplitudinem pro quibusdam habita uasis:conosq̧ bellicos & galeas adornantes pennæ.

De phœnice. CA. II.

a Ethiopes atq̧ indi discolores maxime & ēnarrabiles ferūt aues. Et ante omnes nobilē arabiæ phœnicem.Haud scio an fabulose unum in toto orbe:nec uisum magnopere.Aquilæ narratur magnitudine:auri fulgore circa colla:cætera purpureus:cæruleam roseis caudā pennis distinguētibus.Cristis faciem:caputq̧ plumeo apice honestate.Primus atq̧ diligentissimus togatorum de eo prodidit Manilius senator ille maximis nobilis do

ctrinis doctore nullo. Auctor est neminem extitisse qui uiderit uescētem. Sacrum in arabia soli esse. Viuere annis sexcentis sexaginta. Senēscentem casia thurisq̧ surculis construere nidum: replere odoribus: & super emori. Ex ossibus deide ac medullis nasci primo ceu uermiculū: inde fieri pullum. Principioq̧ iusta funeri priori reddere: & totum deferre nidum prope pancaiam in solis urbem: & in ara ibi deponere. Cum huius alitis uita magni cōuersionem anni fieri prodit idem Manilius. Iterumq̧ significationes tempestatum & syderum eodem reuerti. Hoc autem circa meridiem incipere. Quo die signum arietis sol intrauerit. Et fuisse eius conuersionis annum prodente se. P. Licinio. M. Cornelio conf. ducentesimū quintumdecimum. Cornelius Valerianus phœnicem deuolauisse in ægyptum tradit. Q. Plautio Sex. Papinio conf. Allatumq̧ esse in urbem Claudii principis censura anno urbis. dccc. & in comitio propositū. Qd actis testatū est. Sed quæ falsa esse nemo dubitarit. De aquilis. CA. III.

e X iis quas nouimus aquilæ maximus honos: maxima & uis. Sex eaꝝ genera. Melenatos a græcis dicta: eademq̧ ualeria minima magnitudine: uiribus præcipua: colore nigricans. Sola aqlarum fœtus suos alit. Cæteræ (ut dicemus) fugant. Sola sine clangore sine murmuratione. Conuersatur autem in montibus. Secūdi generis pigardis in oppidis & in cāpis albicante cauda. Tertii morphos: quā Homerus & parcnon uocat: aliqui & plancum & anatariā: secunda magnitudine & ui: huicq̧ uita circa lacus. Phœmone Apollinis dicta filia dentes ei esse prodidit: mutæ alias carenti lingua. Eadēq̧ aquilarum nigerrimam prominentiore cauda. Consensit & Bœtius. Ingenium est ei testudines raptas frangere e sublimi iaciendo. Quæ sors interemit poetam Aeschylum: prædictam fatis (ut ferunt) eius diei ruinam secura cæli fide cauentem. Item quarti generis est percepturus: eadem moratˀ per lacus: uulturina specie: alis minimis: reliquas magnitudine antecellens: sed imbellis & degener: utpote quā uerberet coruus. Eadem ieiunæ semper auiditatis: & quærulæ murmuratiōis. Sola aquilarum exanima fert corpora. Cæteræ cum occidere considunt. Hæc facit ut quintū genus gnesion uocetur: uelut uerum solumq̧ incorruptæ originis: media magnitudine: colore subrutilo: rarum cōspectu. Superest halietus clarissima oculorum acie: librans ex alto sese: nisoq̧ in mari pisce præceps in mari ruens: & discussis pectore aquis rapiens. Illam quā tertiam diximus circa stagna aquaticas aues appetit: mergētes se subinde: donec sopitas lassatasq̧ rapiat. Spectanda dimicatio aue ad perfugia littorum tendente: maxime si condensa harundo sit. Aquila in deiectu abigente alio: & cum appetit in lacus cadente: umbramq̧ suam nanti sub aqua a littore ostendente. Rursus aue in diuersa & ubi minime se credat spectari emergēte. Hæc causa est gregatim auibus natandi: quia plures simul non infestātur: respersu pennaꝝ hostem occæcantes. Sæpe & aquilæ ipsæ non tolerantes pondus appræhensum una merguntur. Halietus tantū implumes etiamnum pullos suos percutiens subinde cogit auersus intueri solis radios: & si conuenientē flētemq̧ animaduertit: præcipitat e nido uelut adulterinum & degenerem. Illum cuius acies firma contra steterit: educat. Halieti suum genus non habent: sed ex diuerso aquilarum coitu nascūtur. Id quidem quod ex iis natum est in ossifragis genus habet: e quibus uultures progenerātur minores. Et ex iis magni qui omnino non generant. Quidam adiiciunt genus aquilæ: quā barbatam uocāt: thusci uero ossifragam: tribus primis & quīto aquilarum generi medificatur. Nido lapis ætites quem aliqui dixere gagiten: ad multa remedia utilis: nihil igne deperdens. Est autem lapis iste prægnans: intus cum quatias alio uelut in utero sonante. Sed uis illa medica non nisi in nido direptis. Nidificant in petris & arboribus. Pariunt oua terna. Excludunt pullos binos: uisi sunt & tres aliquando. Alterū expellunt tedio nutriendi. Quippe eo tempore ipsis cibum negauit natura ꝓspiciens: ne oīum feraꝝ fœtus raperentˀ. Vngues quoq̧ eaꝝ inuertuntur diebus iis. Albescunt inedia pennæ: ut merito partus suos oderint. Sed eiectos ab iis cognatum genus ossifragi excipiunt: & educant cum suis. Verum adultos quoq̧ persequitˀ parens: & longe fugat æmulos scilicet rapinæ. Et alioquin unum par aquilaꝝ magno ad populandū tractu ut satietˀ indiget. Determinant ergo spatia: nec in ꝓximo prædantˀ. Rapta non protinus ferūt: sed primo deponūt: expertæq̧ pondus tūc demum abeunt. Oppetūt nō senio nec egritudine: sed fame: in tātum supiore accrescente rostro. ut aduncitas aperiri nō queat. A meridiano aūt tēpore operantˀ: & uolant. Prioribus horis diei donec impleantur hoīum conuētu fora ignauæ sedent. Aquilaꝝ pēnæ mixtas reliquaꝝ auiū pēnas deuorant. Negant unq̄ solā hanc alitem fulmine exanimatā. Ideo armigerā Ioui cōsuetudo iudicauit.

Quando legionum signa esse cœperint. CA. IIII.

r Omanis eā legionibus. C. Marius in secūdo cōsulatu suo ꝓprie dicauit. Erat & antea prima cū quattuor aliis lupis: minotauris: equis: apris: quæ singulos ordines anteibāt. Paucis ante annis sola in acie portari cœperat: reliqua in castris relinquebantˀ. Marius in totū ea abdicauit. Ex eo notatū nō fere apud legiones unq̄ hybernatū esse in castris ubi aquilaꝝ nō sit iugū. Primo & secūdo generi nō minoꝝ tantū quadrupedū rapina: sed etiā cum ceruis prœlia. Multū puluerē uolutatu collectio insidens cornibus excutit in oculos: pēnis ora uerberans: donec præcipitet in rupes. Nec unus hostis illi satis est. Acrior est cum dracone pugna: multoq̧ magis anceps etiā si in aere. Oua hic cōsectatur aquilæ auiditate maleficia. At illa ob hoc rapit ubicunq̧ uisum. Ille multiplici noctu alas ligat: ita se implicans ut simul decidat. Mirum de aquila. CA. V.

e St percelebris apud feston urbem aquilæ gloria. Educatā a uirgine retulisse gratiam aues primo mox deinde uenatus aggerentem. Defuncta postremo in rogum accensum eius iniecisse sese: & simul cōflagrasse. Quam ob causam incolæ quod uocant herotum in eo loco fecere appellatum Iouis & uirginis: quoniam illi deo ales ascribitur.

De uulturibus. CA. VI.

n Vlturum præualent nigri. Nidos nemo attigit. Ideo etiam fuere qui putarent illos ex aduerso orbe aduolare falso. Nidificant.n.in excelsissimis rupibus. Fœtus quidem sæpe cernuntur fere bini. Vmbricius aruspicũ in nostro æuo peritissimus parere tradit oua.xiii. Vno ex iis reliqua oua nidũq; lustrare: mox abiicere. Triduo autem ante ut biduo uolare eos ubi cadauera futura sunt.

De sanquale. CA. VII.

ſ Anqualem auem atq; immusulum augures romani magnæ quæstioni habent. Immusulum aliqui uulturis pullum arbitrantur esse: & sanqualem ossifragam. Massurius sanqualem ossifragã dicit esse. Immusulũ aũt pullũ aquilæ priusq̃ albicet cauda. Quidã post Mutiũ augurem uisos non esse romæ confirmauere. Ego (qđ uerisimilius est) in desidia re℞ oĩum nõ arbitror agnitos.

De accipitribus. CA. VIII.

a Ccipitrum genera.xvi.inuenimus. Ex iis circon claudum altero pede prosperrimi augurii nuptialibus negociis & pecuariæ rei. Triorchẽ a numero testium: cui principatũ in auguriis Phœmonœ dedit. Buteonem hunc appellant romani. Familia etiam ex eo cognominata cum prospero auspicio in ducis naui sedisset. Esalona græci uocãt: qui solus omni tempore apparet. Cæteri hyeme abeunt. Distinctio generum ex auiditate. Alii non nisi ex terra rapiunt auem. Alii non nisi circa arbores uolitantem. Alii sedentem sublimi. Aliqui uolantem in aperto. Itaq; & columbæ nouere ex iis pericula: uisoq; considunt: uel subuolant: contra naturam eius auxiliantes sibi: in insula africæ cernen in oceano. Accipitres totius massiliæ humi fœtificant: nec alibi nascuntur illis assueti gẽtibus. In thraciæ parte super amphipolim homines atq; accipitres societate quadam aucupantur. Hi ex siluis & harundinetis excitant aues. Illi superuolantes deprimunt. Rursus captas aucupes diuidunt cum iis. Traditũ est missas in sublime ibi excipere eos: & cum tempus sit capturæ: clangore ac uolatus genere inuitare ad occasionem. Simile quidam lupi apud mæotin paludem faciunt. Nam nisi partem a piscantibus suam accepere: expansa eorum retia lacerant. Accipitres auium non edunt corda. Nocturnus accipiter cybindus uocatur: rarus etiam in siluis: interdiu minus cernens. Bellum interneciuum gerit cum aquila: cohærentesq; sæpe prehenduntur.

De cocyce quæ a suo genere interimitur. CA. IX.

c Ocyx ex accipitre uidetur fieri: tempore anni figuram mutans: quoniam tunc nõ apparent reliqui: nisi perq̃ paucis diebus. Ipseq; modico tempore æstatis uisus non cernitur postea. Est aũt neq; aduncis unguibus solus accipitrũ: nec capite similis illis: neq; alio q̃ colore: ac rictu columbi potius. Quin absumuntur ab accipitre: si quando una apparuere. Sola omnium auis a suo genere interempta. Mutat autem & uocem. Procedit uere. Occultatur caniculæ ortu: semperq; parit in alienis nidis maxime palumbium maiori ex parte singula oua: quod nulla alia auis: raro bina. Causa subiiciendi pullos putatur: q; sciat se inuisam cunctis auibus. Nam minuta quoq; infestant. Ita non fore tutam generi suo stirpem opinatur ni fefellerit. Quæ nullum facit nidum: alioquin trepidum animal. Educat ergo subditũ adulterato fœta nixu. Ille auidus ex natura præripit cibos reliquis pullis. Itaq; pinguescit: & nitidus in se nutricem conuertit. Illa gaudet eius specie: miraturq; sese ipsam: q; talem peperit. Suos comparatione eius damnat ut alienos: absumiq; etiã se inspectante patitur: donec corripit ipsam quoq; iam uolandi potens. Nulla tum auium suauitate carnis comparatur illi.

De miluis. CA. X.

m Ilui ex eodem accipitrum genere magnitudine differunt. Notatum in iis rapacissimam & famelicam semper alitem nihil esculẽti rapere unq̃ ex funerum ferculis: nec olympiæ ex ara. Ac ne ferentiũ quidẽ manibus: nisi lugubri municipio℞ immolãtiũ ostento. Iidẽ uident̃ artẽ gubernãdi docuisse cauda flexibus in cælo monstrãte natura qđ opus esset in ꝓfundo. Milui & ipsi hybernis mensibus latent: non tamen ante hirundines abeuntes. Traduntur autem & solstitiis affici podagra.

Digestio auium per genera. CA. XI.

u Olucrum prima distinctio pedibus maxime cõstat. Aut enim aduncos ungues habent: a ut dignytos: aut palmipedum in genere sunt: uti anseres: & aquaticæ fere aues. Aduncos ungues habentia carne tantum uescuntur ex parte magna.

De inauspicatis auibus cornice: coruis: bubone. CA. XII.

c Ornices & alio pabulo. Vtq; duritiam nucis rostro repugnantem uolantes in altũ in saxa tegulas ue iaciunt iterum ac sæpius: donec quassatam ꝑfringere queãt. Ipsa ales est inauspicatæ garrulitatis: a quibusdã tamẽ laudata. Ab arcturi sydere ad hirundinũ aduẽtum notat̃ eam in Mineruæ lucis templisq; raro: alicubi oĩno non aspici: sicut athenis. Præterea sola hæc etiã uolantes pullos aliquãdiu pascit. Inauspicatissima fœtus tẽpore: hoc est post solstitium. Cæteræ omnes ex eodem genere pellunt nidis pullos: ac uolare cogunt: sicut & corui: qui & ipsi nõ carne tantum aluntur: sed robustos quoq; fœtus suos fugant longius. Itaq; paruis in uicis non plus bina coniugia sunt. Circa cranonem quidem thessaliæ singula perpetuo. Genitos soboli loco cedunt. Diuersa in hac & supradicta alite quædam corui ante solstitium generant. Item ægrescunt sexagenis diebus: siti maxime anteq̃ fici coquantur autumno. Cornix ab eo tempore corripitur morbo. Corui pariunt cum plurimos quinos. Ore eos parere aut coire uulgus arbitrat̃. Ideoq; grauidas si ederint coruinũ ouũ per os partũ reddere: atq; in totũ difficulter parere: si tecto inferantur. Aristoteles negat. Nõ hercule magis q̃ in ægypto ibim. Sed illã ex oscu-

latione quæ sæpe cernitur:qualẽ in columbis esse. Corui in auspiciis soli nidentᷣ intelleæũ habere signi/ficationum suaꝝ.Nam cũ mediæ hospites occisi sunt:oẽs e peloponneso & attica regiõe uolauerũt. Pes/sima eoꝝ significatio cum glutiunt uocem uelut strangulati.Vncos ungues & nocturnæ aues habẽt:ut noctuæ:bubo:ululæ.Omnium hoꝝ hebetes interdiu oculi.Bubo funebris & maxime abominatus pu blicis præcipuæ auspiciis.Deserta incolit:nec tãtum desolata sed dira etiam & inaccessa. Noctis mõstrũ: nec cantu aliquo uocali:sed gemitu.Itaqꝫ in urbibus aut oĩno in luce uisus dirũ ostentũ est.Priuatorum domibus insidentem plurimum scio non fuisse feralem.Volat nunq̃ quolibet:sed trãsuersus aufertᷣ.Ca pitolii cellam ipsam intrauit Sex.Papellio Istro.L.Pediano cõsᷣ.propter quod nonis martiis urbs lustra/ta est eo anno.

De incendiaria aue. CA. XIII.

Nauspicata est & incẽdiaria auis:ꝑpter quã sæpenumero lustratam urbem in annalibus inue/
i nimus sicut.L.Crasso.C.Mario cõsᷣ.Quo anno & bubone uiso lustrata est. Quæ sit auis ea nec reperitur nec traditur.Quidam ita interpretantur incendiariam esse quæcunqꝫ apparuerit car bonem ferens ex aeris uel altaribus.Alii spinturnicem eam uocãt.Sed hæc ipsa quæ esset inter aues:qui se scire diceret non inueni.

De cliuina. CA.XIIII.

Liuinam quoqꝫ auem ab antiquis nominatim animaduerto ignorari.Quidam clamatoriam
c dicunt.Labeo prohibitoriam. Et apud Nigidium subis appellatur auis: quæ aquilarum oua frangat.

De auibus incognitis. CA. XV.

Vnt præterea complura genera depicta in hetrusca disciplina sæculis non uisa:quæ nunc defe/
s cisse mirum est:cum abundent etiam quæ gula humana populatur.

De auibus nocturnis. CA. XVI.

Xternorum de auguriis peritissime scripsisse illapsas nomine putatur.Is tradit noctuam bubo
a nem picum arbores cauantem:trogonem cornicem a cauda de ouo exire: quoniam pondere capitum peruersa oua posteriorem partem corporum fouendam matri applicent.

De noctuis. CA. XVII.

Octuarum contra aues solers dimicatio.Maiore circũdatæ multitudine resupinæ pedibus re/
n pugnẽt:collectæqꝫ in arctu rostro & unguibus totæ teguntur.Auxiliatᷣ accipiter collegio quo dam naturæ:bellumqꝫ partitur.Noctuas sexagenis diebus hyemis cubare & nouem uoces ha bere tradit Nigidius.

De pico martio. CA. XVIII.

Vnt & paruæ aues uncorũ unguium:ut picus martius:cognomine insignes & in auspiciis ma
s gnæ.Quo in genere arborum cauatores scandentes in subrectum stellionum modo:Illi uero & supini percussi corticis sono pabulum subesse intelligũt.Pullos in cauis educant auium soli. Adactus cauernis eoꝝ pastore cuneus admota quadam hærba ab iis elabi creditur uulgo. Trebius au/ctor est clauum uel cuneũ adactũ quãta ui libeat in arbores:in quibus nidum habeat statim exilire cum crepitu arboris:cũ insederit clauo aut cuneo.Ipsi principales latio sunt in auguriis a rege qui nomẽ huic aui dedit.Vnum eorum præscitum transire nõ queo.In capite prætoris urbani.L.Tuberonis in foro iu/ra pro tribunali reddentis sedit ita placide ut manu apprehenderetur.Respondere uates:exitium impe rio portendi si dimitteretur.At si examinaretur prætori.Et ille auem protinus concerpsit. Nec multo post impleuit prodigium.Vescuntur & glande in hoc genere:pomisqꝫ multæ:sed quæ carne tantũ non uiuunt.Excepto miluo:quod ipsum in auguriis dierum est.

De uncos ungues habentibus & digytos. CA. XIX.

Ncos ungues habentes omnino non congregantur: & sibi quoqꝫ prædantur. Sũt autem om
u nes fere altiuolæ præter nocturnas & magis maiores. Oĩbus quibus alæ grãdes corpus exigu/um. Ambulant difficulter.In petris raro consistunt curuatura ungium prohibente. Nec de se/cundo ordine dicamus:qui in duas diuiditur species:oscines:& alites.Illarũ generi cantus oris: his magnitudo differentiam dedit.Itaqꝫ præcedent ordine omnes reliquas.

De pauonibus:& quis eos primus comederit. CA. XX.

N his pauonum genus cum formã tum intellectũ eius & gloriã geminãtes. Laudatus expãdit
i colores aduerso maxime sole:quia sic fulgentius radiat.Simul umbræ quosdã repcussus cæte ris qui in opaco clarius micãt.Cõcaua quærit cauda.Oẽsqꝫ in aceruum cõtrahit pennaꝝ quos spectari gaudet oculos.Idem cauda annuis uicibus amissa cum foliis arboꝝ donec renascatᷣ iterũ cũ flo/re:pudibũdus ac mœrens quærit latebram.Viuit annis.xxv.Colores incipit fundere in trimatu. Ab au ctoribus non gloriosum tãtum animal traditur:sed & maliuolũ:sicut anserum uerecũdum.Quoniam has quoqꝫ quidam addiderũt notas in his:haud probatas mihi.Pauonem cibi gratia romæ primus oc/cidit orator Hortensius adiiciali cœna sacerdotii.Signare primus instituit circa nouissimum piraticum bellum.M.Aufidius Lurco:exqꝫ eo quæstu redditus is sestertium sexagena milia habuit.

De gallis & quomodo castrentur:& de gallinaceo locuto. CA. XXI.

Roxime gloriã sentiũt & hi nostri uigiles nocturni:quos excitãdis in opera mortalibus rũpen
p doqꝫ somno natura genuit.Norũt sydera:& ternas distingũt horas interdiu cãtu.Cũ sole eunt cubitũ.Quartaqꝫ castrẽsi uigilia ad curas laboreqꝫ reuocãt.Nec solis ortum incautis patiuntur obrepere.Dieqꝫ uenientẽ nuntiãt cãtu.Ipsum uero cantũ plausu lateꝝ.Imperitãt suo generi:& regnũ in quacũqꝫ sunt domo exercẽt.Dimicatiõe paritᷣ hoc quoqꝫ iter ipsos:uelut ideo tæla agnata cruribus suis intelligẽtes.Nec finis sæpe cõmorientibus.Quod si palma cõtingit:statim in uictoria canũt:seqꝫ ipsi prin

cipes testatur. Victus occultat silens:aegreq; seruitiū patit. Et plebs tamen aeque supba gradit:ardua cet uice:cristis celsa. Caelūq; solū uolucrum aspicit crebro. In sublime quoq; caudam falcatam erigens. Itaq; terrori sunt etiam leonibus generosissimis ferarū. Iam ex his quidā ad bella tantum & proelia assidua na scuntur:quibus etiam patrias nobilitarūt rhodum ac tanagram. Secūdus est honos habitus melicis & chalcidicis:ut plane dignae aliti tātum honoris praebeat romana purpura. Horum sunt tripudia sollisti ma. Hi magistratus nostros quotidie regunt:domosq; ipsi suas claudūt:aut referāt. Hi fasces romanos impellunt aut retinent. Iubent acies aut prohibent. Victoriarū oīum toto orbe partarū auspices. Hi ma xime terrarū imperio impitāt. Ex iis etiā fibrae sunt:quae haud aliter q̄ optime uictimae diis gratae. Ha bent ostēta ex se & praeposteri eorū uespertini cantus. Nāq; totis noctibus canēdo boetiis nobilē illam ad uersus lacedemonios praesagiuere uictoriā. Ita coniecta interpraetatione:quoniā uicta ales illa non cane ret. Desinunt canere castrati. Qd̄ duobus fit modis:lūbis adustis candēte ferro: aut imis cruribus. Mox ulcere oblito figulina creta. Facilius ita pinguescūt. Pergami omnibus annis spectaculum gallorum pu blice editur ceu gladiatorum. Inuenitur in annalibus in ariminensi agro. M. Lepido. Q. Catulo cons. in uilla Galerii locutum gallinaceum semel quod equidem sciam.

De anseribus & q̄s primus iecur anserinū comederit:& de adipe anserino comageno. CA. XXII.

e St & anseri uigil cura capitolio testata defenso:per id tēpus canum silentio pditis rebus. Quā obrem cibaria ansērū cēsores imprimis locāt. Quin & fama amoris. Argis dilecta forma pueri noīe oleni:& Glauces Ptolomaeo regi cithara canētis quā eodē tpe & aries amasse pdit. Pōt & sapientiae uideri intellectus iis esse:ita comes ppetuo adhaesisse Lacydi philosopho dicit:nusq̄ ab eo non in publico nō in balneis:nō noctu:nō interdiu digressum. Nostri sapiētiores qui eos iecoris bonitate no uere. Fartilibus in magnā amplitudinē crescit:exemptū quoq; lacte mulso auget. Nec sine causa in quae stione est. Quis primus tantū bonū inuenerit. Scipio an Metellus uir cōsularis:an. M. Sestius eadē aetate eques Ro. Sed (quod cōstat) Messalinus Cotta Messalae oratoris filius palmas pedum ex iis torrere:atq; patinus cum gallinaceorū cristis cōdire repperit. Tribuet.n.a meculinis cuiusq; palma cū fide. Mirū in hac alite:a morinis usq; romam pedibus uenere. Fessi pferuntur ad primos. Ita caeteri stipatiōe naturali ppellunt eos. Candidorū alterū uectigal in pluma. Vellūtur quibusdā locis bis anno. Rursus plumigeri uesiunt:molliorq; quae corpori q̄ pxima. Et e germania laudatissima. Cādidi ibi:uerū minores. ganzae uocant. Preciū plumae eorū in libras denarii qni. Et inde crimina plerūq; auxiliorū praefectis a uigili sta tiōe ad haec aucupia dimissis cohortibus totis. Eoq; delitiae pcessere:ut sine hoc instrumēto durare iam ne uirorum quidē ceruices possint. Aliud repperit syriae pars quae comagene uocat. Adipe eorū in uase aereo cum cinnamo niue multa obrutum:ac rigore gelido maceratum ad usum praeclari medicaminis quod ab gēte dicitur comagenum. Ansērū generis sunt penolopes:& q̄bus lautiores epulas nō nouit bri tannia chenalopeces fere ansere minores. Decet & erythrotaonas suus nitor:absolutaq; nigritia:in sup ciliis cocci rubor. Alterum eorum genus uulturum magnitudinem excedit:quorum & colorē reddit. Nec ulla auis excepto strutiocamelo maius corpore implens pondus in tantum aucta ut in terra quoq; immobilis prehendat. Gignunt eos alpes:& septētrionalis regio. In auiariis saporem perdunt. Moriun tur contumacia spiritu reuocato. Proximae eis sunt q̄s hispania aues tardas appellat. Graeci otidas:dam natas in cibis. Emissa enim ossibus medulla odoris tedium extemplo sequitur.

De gruibus:ciconiis:oloribus:& peregrinis auibus:& coturnicibus de glotte. CA. XXIII.

i Nducias habēt gens pygmeorum abscessu gruum (ut diximus) cū iis dimicātiū. Immēsus est tractus quo ueniūt si quis reputet a mari eoo. Quando pficiscunt cōsentiunt. Volant ad pspi ciendum altae. Ducem quem sequantur eligunt. In extremo agmine per uices qui acclamēt di spositos habent:& qui gregem uoce contineāt. Excubias habēt nocturnis tēporibus lapillum pede su stinentes:qui lassatis somno decidens indiligentiā sono coarguat. Caeterae dormiunt capite subter alam condito alternis pedibus insistentes. Dux erecto prouidet collo:ac praedicit. Eae eaedem mansuefactae la sciuiunt:gyrosq; quosdā indecoro cursu uel singulae peragunt. Certum est pontum transuolaturas pri mū oīum angustias petere inter duo promontoria criumetopum & carāben. Mox saburra stabiliri. Cū mediū transierint:abiici lapillos e pedibus. Cū attingerint continentem:& e gutture harenā. Cornelius Nepos qui Diui Augusti principatu obiit:cum scriberet turdos paulo āte coeptos saginari:addidit cico nias magis placere q̄ grues:cum haec nunc ales inter primas expetatur:illam nemo uelit tetigisse. Cico niae quo nam e loco ueniant:aut quo se referant incōpertum adhuc est. E longinquo uenire non dubi um eodem quo grues modo. Illas hyemis:has aestatis aduenas. Abiturae congregantur in loco certo:co mitataeq; sic:ut nulla sui generis relinquatur:nisi captiua & serua:ceu lege praedicta die recedūt. Nemo uidit agmen discedentium:cum discessurū appareat:nec uenire:sed uenisse cernimus. Vtrumq; noctur nis fit temporibus:& q̄uis ultra citraue peruolent:nunq̄ tamen aduenisse usq̄: nisi noctu existimantur. Pithonis comen uocant in asia patētibus cāpis:ubi cōgregatae inter se cōmurmurāt. Eā deniq; quae no uissimo aduenit lacerant:atq; ita abeunt. Notatū post idus augustas nō temere uisas ibi. Sūt qui ciconiis non inesse linguas confirmēt. Honos iis serpentiū exitio tātus:ut in thessalia capitale fuerit occidisse:ea dem legibus poena: quae in homicida. Simili anseres quoq; & olores rōne commeāt. Sed horū uolatus cernitur:liburnicarū more rostrato impetu ferunt:facilius ita fidentes aera:q̄ si recta fronte impellerent a tergo sensim dilatante se cuneo porrigitur agmē:largeq; ipellēti praebetur aurae. Colla imponunt pce dentibus. Fessos duces ad terga recipiunt. Ciconiae nidos eosdem repetunt. Genitricum senectam inui

cem educant. Olorum morte narratur flebilis cantus falsis (ut arbitror) aliquot experimētis. Idem mu-
tua carne uescunt inter se. Verū hæc cōmeantiū per maria terrasq; peregrinatio non patit deferri mino
res quoq; q̄bus est natura similis. Vtrūq;.n. supradictas magnitudo & uires corporū inuitare uideri pos-
sunt. Coturnices etiā semp anteueniūt q̄ grues. Parua auis: & cū ad nos uenit terrestris potiusq̄ sublimis.
Aduolant & eæ simili mō non sine periculo nauigantiū: cū appropinquauere terris. Quippe uelis sæpe
incidunt: & hoc semp noctu: mergūtq; nauigia. Iter est iis per hospitia certa. Austro nō uolant humido
scilicet & grauiore uento. Aura tamē uehi uolunt, ppter pondus corporū: uiresq; paruas. Hinc uolātium
illa cōquestio labore expressa. Aquilone ergo maxime uolāt ortygometra duce. Primam earū terræ ap-
propinquātem accipiter rapit. Et semp hinc remeātes comitatū sollicitant. Abeuntq; una per sua signa
glottis & ottus & cenchramus. Glottis per longā exerit linguā unde ei nomē. Hanc in initio blandita pe
regrinatione auide, puectam pœnitētia in uolatu cū labore scilicet subit. Reuerti incomitatā piget: & se-
qui: nec unq̄ plus uno die peragit. In pximo hospitio deserit. Verū inuenit alia antecedente anno relicta.
Simili modo in singulos dies. Cēchramus pseuerātior festinat etiā puenire ad expetitas sibi terras. Itaq;
noctibus is eas excitat: admonetq; itineris. Otus bubōe minor est: noctuis maior: auribus plumeis emi-
nentibus: unde & nomē illi. Quidam latine asionem uocant. Imitatrix alias auis ac parasita: & quodam
genere saltatrix. Capitur haud difficulter ut noctuæ: intēta in aliquo circumeunte alio. Quod si uentus
agmen aduerso flatu cœperit inhibere: ponduscul is lapidum apprehēsis: aut gutture harena repleto sta-
bilitæ uolant. Coturnicibus ueneni semen gratissimus cibus. Quam ob causam eas damnauere mēsis.
Simulq; comitialem propter morbum despui suetum: quē solæ animaliū sentiunt præter hominem.

De hirundinibus: merulis: turdis: & sturnis: turturibus: & palumbis. CA. XXIIII.

a Beunt & hirundines hybernis mēsibus sola carne uescens auis. ex iis quæ aduncos ungues nō
habēt: sed in uicina abeunt: africos secutæ mōtium recessus. Inuentæq; iā sunt ibi nudæ atq; de
plumes. Thebarū tecta subire negant: quoniā urbs illa sæpius capta sit. Nec biziæ in thracia pp
scelera Terei. Cecina uolaterranus equestris ordinis quadrigarum dominus cōprehēsas in urbē secum
afferens uictoriæ nuntias amicis mittebat: in eundem nidum remeātes illito uictoriæ colore. Tradit &
Fabius pictor in annalibus suis: cum obsideretur præscidium romanū a ligurtinis hirundinē a pullis ad
se cum epistola allatā: ut lino ad pedē eius alligato nodis significaret quotidie adueniēte auxilio eruptio
fieri deberet. Abeunt & merulæ turdiq; & sturni simili modo in uicina. Sed ii plumam nō amittūt: nec
occultantur nisi spe cibi: quo hybernum pabulum petant. Itaq; in germania hyeme maxime turdi cer-
nuntur. Vere turtur occultat: pennasq; amittit. Abeunt & palūbes quo nam & in iis incertum. Sturno
rum generi proprium cateruatim uolare: & quodam pilæ orbe circūagi omnibus in medium agmen
tendentibus. Volucrum soli hirundini flexuosi uolatus: uelox celeritas: quibus ex causis neq; rapinæ cæ
terarum alitum obnoxia est. Eadem demum sola auium non nisi in uolatu pascitur.

Quæ auium perennes: quæ semestres: quæ trimestres. CA. XXV.

Emporum magna differentia auibus. Perennes ut columbæ. Semestres ut hirūdines. Trime-
c stres ut turdi: & turtures: & quæ cum fœtum eduxere abeunt: ut galguli: upupæ.

De auibus mira. CA. XXVI.

Vctores sunt oībus annis aduolare ilium ex æthiopia aues: & cōfligere ad Mēnonis sepulchrū
a quas ob id memnonidas uocant. Hoc idem quinto quoq; anno facere eas in æthiopia circa re
giam Mēnonis exploratum sibi Cremutius tradit. Simili mō pugnant meleagrides in boetiæ
africæ: hoc est gallinarum genus gibberū: uariis sparsum plumis: quæ nouissimæ sunt peregrinarū auiū
in mensas receptæ propter ingratum uirus. Verum meleagri tumulus nobiles eas fecit.

De auibus seleucidibus. CA. XXVII.

Eleucides aues uocantur: quarum aduentū ab Ioue precibus impetrāt casini mōtis incolæ fru
f ges eorum locustis uastantibus. Nec unde ueniant: quoue abeant cōpertum: nunq̄ conspectis
nisi cum præsidio earum indigetur. De Ibi. CA. XXVIII.

Nuocant & ægyptii ibes suas contra serpentium aduentū. Et cyrenaici Achorē deum musca-
i rum multitudine pestilentiam afferente: quæ protinus intereunt q̄ litatum est illi deo.

Quæ aues in quibus locis non sunt: & quæ mutāt colorē & uocē & lusiniis. CA. XXIX.

Ed in secessu auium & noctuæ paucis diebus latere tradunt. Quarū genus in creta insula non
f est: & etiam si qua inuecta sit emorit. Nā hæc quoq; mira naturæ differentia. Alia aliis locis ne
gat: tanq̄ genera frugum fruticumue: sic & animalium nō nasci: translatitiorūq; inuecta mori.
Mirum quidē est illud unius generis aliti aduersum. Quæ nā est iis naturæ inuidia? aut q terrarū dica-
ti auibus termini? Rhodus aquilā nō habet. Transpadana italia iuxta alpes lariū lacū appellat amœnum
arbusto agrum: ad quē ciconiæ nō trāsmeāt. Sicuti nec octauum circa lapidē ab eo. Immēsa alioqn finiti
mo insubrū tractu examina gracculorū monedularū: cui soli aui furacitas auri argētiq; pcipue mira est.
Picus martius in tarentino agro negat esse. Nup & adhuc tamē rara ab apēnino ad urbem uersus cerni
cœpere picarum genera: quæ lōga insignes cauda uariæ appellant. Propriū iis caluescere oībus annis cū
serit rapa. Perdices non transuolant boetiæ fines in attica. Nec ulla auis in ponto insula in qua sepultus
est Achilles infestat sacratā ei ædem. In fidennate agro iuxta urbē ciconiæ nec nidū faciunt. At in agrum
uolaterranū palūbiū uis e mari quot annis aduolat. Romæ in ædē Herculis in foro boario nec muscæ
nec canes intrant. Multa pterea similia: quæ prudens subinde omitto in singulis generibus fastidio par-

cens.Quippe cum Theophrastus tradat inuectitias esse in asia etiam columbas: & pauones: & ceruos: & in cyrenaica uocales ranas. Alia admiratio circa oscines:fere mutant colorem uocemq; tpe anni ac repente fiunt aliæ. Quod in grandiore alitū genere grues tātum. Eæ enim senectute nigrescūt. Merula ex nigra ruffescit. Canit æstate:hyeme balbutit:circa solstitiū muta. Rostrū quoq; anniculis in ebur transfigurat̃ dūtaxat maribus. Turdis color æstate circa collum uarius:hyeme cōcolor. Lusiniis diebus ac noctibus continuis quindecim garrulus sine intermissu cantus:dēsante se frondiū germine nō in nouissimum digna miratu aue. Primū tanta uox tam paruo in corpusculo:tam ptinax spiritus. Deīde in una pfecta musicæ scientia modulatus editᷣ sonus:& nūc continuo spiritu trahitᷣ in longum:nunc uariatur inflexo:nunc distinguitᷣ conciso:copulatᷣ intorto:ꝓmittitᷣ:reuocatᷣ:infuscatᷣ ex inopinato. Interdum & secum ipsa murmurat:plenus:grauis:acutus:creber:extentus:ubi uisum est uibrās: summus:medius: imus. Breuiterq; oīa tam paruulis in faucibus: quæ tot exqsitis tibiaꝝ tormentis ars hoīum excogitauit. Vt non sit dubium hāc suauitatē præmonstratā efficaci auspicio:cum in ore Stersicori cecinit infantis. At ne quis dubitet artes esse plures:singulis sunt cantus:& nō idem oībus:sed suus cuiq;. Certant inter se:palamq; animosa contentio est. Victa morte finit sæpe uitā spiritu prius deficiente q̃ cantu. Meditantur aliæ iuniores:uersusq; quos imitentᷣ accipiunt. Audit discipula intentione magna: & reddit:uicibusq; recitent. Intelligitᷣ emendatæ correctio:& in docente quædā reprehēsio. Ergo seruoꝝ illis prætia sunt:& quidē ampliora q̃ quibus olim armigeri parabantur. Cādidam scio in cōditam:alioquin qđ est ꝓpe inusitatum uenisse:quæ Agrippinæ Claudii principis cōiugi dono daretᷣ. Visum iam sæpe iussas canere cœpisse:& cum symphonia alternasse. Sicut hoīes reptos qui sonum eaꝝ audita in transuersas labias fronde arundinea quasi foramine inspirantis linguæ:ut parua aliqua opposita mora indiscreta redderent similitudine. Sed eæ tantæ tāq; artifices argutiæ a.xv.diebus paulatim desinunt:nec ut fatigatas possis dicere aut satiatas. Mox æstu aucto in totum alia uox fit:nec modulata aut uaria. Mutatᷣ & color. Postremo hyeme ipsa nō cernitur. Linguis eaꝝ tenuitas illa prima nō est:quæ cæteris auibus. Pariunt uere primo:cū plurimū sena oua. Alia ratio ficedulis. Nā formā simul coloremq; mutāt. Hoc nomen nō nisi autūno habēt:postea melācorphi uocantur. Sic & erythacus hyeme:idē phœnicurus æstate Mutat & upupa.ut tradit Aeschilus poeta. Obscena alias pastu auis. Crista uisenda plicatili:cōtrahens eā subrigēsq; per lōgitudinē capitis. Oenanthe quidem etiā statos latebræ dies habet:exoriente syrio occultata:ab occasu eiusdē prodit. Quod miremur ipsis diebus utrūq;. Chlorion quoq; qui totus est luteus: hyeme nō uisus circa solstitia ꝓcedit.

De merulis. CA. XXX.

m Erulæ circa cyllenē arcadiæ nec usq̃ aliubi cādidæ nascuntᷣ. Ibis circa pelusium tātum nigra est cæteris oībus locis candida.

Tempus auium genituræ. CA. XXXI.

o Scines præter exceptas non temere fœtus faciunt ante æquinoctium uernum: aut post autūnale. Ante solstitium autem dubios:post solstitium uitales.

De halcyonibus:& de diebus eaꝝ nauigabilibus:& gauie:& reliquo aquaticaꝝ genere. CA. XXXII.

e Oq; maxime sunt insignes halcyones. Dies eaꝝ partus qui maria quoq; nauigant nouere. Ipsa auis paulo amplior' passere:colore cyaneo ex parte maiore tātum purpureis & cādidis admixtis pennis collo gracili ac procero. Alteꝝ genus eaꝝ magnitudine distingitur & cantu. Minores in arūdinetis canūt. Halcyonē uidere rarissimū est:nec nisi uergiliaꝝ occasu: & circa solstitia brumā ue naue alienando circūuolata statim in latebras abeuntem. Fœtificant bruma:qui dies halcyonides uocantur:placido mari per eos & nauigabili siculo maxime. In reliquis partibus est quidē mitius pelagus. Siculū utiq; tractabile. Faciūt aūt septē ante brumā diebus nidos:& totidē sequētibus pariunt. Nidi eaꝝ admirationē habēt:pilæ figura paulū eminenti:ore perq̃ angusto:grandiū spōgiaꝝ similitudine. Ferro intercidi nō queunt. Franguntura; ictu ualido:ut spuma arida maris. Nec unde confingantᷣ inuenitᷣ. Putant ex spinis aculeatis. Piscibus.n.uiuunt. Subeūt & in amnes. Pariūt oua qna. Gauiæ in petris nidificāt. Mergi in arboribus. Pariūt plurimū terna. Sed gauiæ æstate:mergi incipiente uere.

De diuersitate nidificantiū auiū argathylis cinnamulgis & pdicibus. CA. XXXIII.

h Alcyonum nidi figura reliquarum quoq; solertiæ nos admonet. Neq; alia parte ingenia auiū magis admiranda. Hirundines luto construunt:stramento roborant. Si quando inopia est luti:madefactum multa aqua pennis puluerem spargunt. Ipsum uero nidum mollibus plumis floccisq; consternunt tepefaciendis ouis simul:ne durus sit infantibus pullis. In fœtu summa equitate alternāt cibū. Notabili mundicia egerūt excremēta pulloꝝ. Adultioresq; circūagi docēt:& foras saturitatē emittere. Alteꝝ genus hirundinū est rusticaꝝ & agrestiū: quæ raro in domibus diuersos figura. sed eadē materia cōfigunt nidos totos supinos faucibus porrectis in angustū utero capaci. Miꝝ qua peritia occultādis habiles pullis:& substernēdis molles. In ægypti heracleotico ostio molē cōtinuatione nidoꝝ euagāti nilo inexpugnabilem opponunt stadii fere unius spatio:qđ humano opere perfici non posset. In eadem ægypto iuxta oppidū coptio insula est sacra Isidi:quā ne laceret amnis idē muniunt opere incipientibus uernis diebus palea & stramēto rostro firmantes cōtinuatis per triduū noctibus tāto labore:ut multas in opere emori cōstet. Eaq; militia illis cū anno redit semp. Tertiū est eaꝝ genus quæ ripas excauant atq; ita in terrā fœtificant. Haꝝ pulli ad cinerē ambusti mortifero fauciū malo multisq; aliis morbis humani corporis medentᷣ. Nō faciūt hæ nidos. Migrantq; multis diebus ante si futuꝝ est ut auctus amnis attingat. In genere uiteripaꝝ est:ut nidus ex musco arido ita absoluta perficiatur pila:ut inueniri non possit aditus. Argathylis appellatᷣ:eadē figura ex lino intexens. Picorum aliqs suspenditᷣ in surculo

primis in ramis cyathi modo:ut nulla quadrupes possit accedere.Galgulos quidē ipsos depēdentes pedibus somnū cape confirmāt:quia tutiores ita se sperant.Iam publicum qdē oīum est:tabulata ramoꝝ sustinendo nido ꝓuide eligere:cameraq; ab hymbri aut fronde ꝓtegere densa.In arabia cinnamulgus auis appellať.Cinnami surculis nidificat.Plūbatis igiť eos sagittis decutiunt indigenæ mercis gratia.In scythis auis magnitudine otidis binos parit in leporina pelle semp in cacuminibus ramorum suspensa. Picæ cum diligentius uisum ab hoīe nidū sensere:oua transgerunt alio.Hoc in his auibus:quarum digyti nō sint accōmodati cōplectendi transferendisq; ouis miro tradiť modo.Nāq; surculo sup bina oua imposito ac ferruminato alui glutino subdita ceruice medio æque utrinq; libra deportant alio.Nec uero iis minor solertia:quæ cunabula in terra faciunt corporis grauitate ꝓhibitæ sublime petere. Meros uocať genitores suos recōditos pascēs pallido intus colore pēnaꝝ:supne cyaneo:priori subrutilo. Nidificat in specu sex pedum defossa altitudine.Perdices spina & frutice sic muniunt receptaculum:ut contra feras abunde uallenť.Ouis stragulū molle puluere cōtumulant:nec in quo loco peperere incubant. Neue cui frequētior cōuersatio sit suspecta transferunt alio.Illæ qdē & maritos suos fallunt:quoniā intēperantia libidinis frangūt eaꝝ oua:ne cubando detineanť.Tūc inter se dimicant mares desiderio fœminaꝝ.Victū aiunt uenerem pati.Id quidē & cōturnices.Trogus inqt & gallinaceos aliquando.Perdices uero a domitis feros & nouos haud uictos inhiri ꝓmiscue.Capiuntur quoq; pugnacitate eiusdem libidinis contra aucupis indicem exeunte in prœliū duce totius gregis.Capto eo procedit alter:ac subinde singuli.Rursus circa cōceptum fœminæ capiūtur cōtra aucupem fœmina exeūte:ut rixando abigat. eum.Nec in aīali alio par opus libidinis.Si cōtra mares steterint fœminæ:aura ab iis flante prægnantes fiunt.Hiantes autem exerta lingua per id tēpus æstuant:cōcipiūtq; supuolantiū afflatu:sæpe uoce tantum audita masculi.Adeoq; uincit libido etiam fœtus caritatem:ut illa furtim & in occulto incūbans cum sit fœmina aucupe accedēte ac marem recanat:reuocetq;:& ultro præbeat se libidini.Rabie qdem tanta feruntť:ut in capite aucupantiū sæpe cæcæ metu sedeāt.Si ad nidum is cœperit accedere procurrit ad pedes eius fœta prægrauem aut delūbem sese simulans:subitoq; in procursū aut breui aliquo uolatu cadit fracta aut ala:aut pedibus.Aut ꝓcurrit iteꝝ iāiam prehensurū effugiens spe frustrans:donec in diuersum abducat a nidis.Eadem iam pauore libera ac materna uocante cura in sulco resupina gleba se terra pedibus apprehensa operit.Perdicum uita ad.xvi.annos durare existimatur.

De columbis. CA. XXXIIII.

a B iis columbaꝝ gesta spectanť maxime simili rōne.Mores iidem:sed pudicitia illis prima: & neutri nota adulteria.Coniugii fidem nō uiolant:cōmunēq; seruant domū.Nisi celebs aut uidua domum non relinqt.Et imperiosos mares subinde etiā iniquos ferūt.Quippe suspitio est adulteri:quis natura nō sit.Tūc plerū quærela guttur:sæuiq; rostro ictus:mox in satisfatione exosculatio:& circa ueneris præces crebris pedū orbibus adulatio.Amor utriq; sobolis æqualis. Sæpe & ex hac causa castigatio pigrius intrante fœmina ad pullos.Parturienti solacia & ministeria ex mare. Pullis primo salsiorem terram collectam gutture in ora inspuunt:præparantes tempestiuitatem cibo.Proprium generis eius & turturum cum bibant colla non resupinare:large:bibere iumentorum modo.

De palumbibus & differentia columbarum. CA. XXXV.

u Iuere palūbes ad tricesimum annum :reliquos ad.xl. Aristoteles auctor est.Vno tamen incōmodo ungium:eodem & argumento senectæ:qui citra pernicem reciduntur. Cantus oībus similis atq; idem:terno conficiťuersu:præterq̄ in clausulæ gemitu.Hyeme mutis:uere uocalibus.Nigidus putat cū orna incubant sub tecto noīatam:palūbē relinquere nidos.Pariūt autē post solstitia.Columbæ & turtures octonis annis uiuunt.

De passeribus. CA. XXXVI.

c Ontra passeri minimū uitæ:cui salacitas par.Mares negant anno diutius durare.Argumento qa nulla ueris initio appareat nigritudo ī rostro:quæ ab æstate īcipit.Fœminis lōgiusculū spatiū.Veꝝ colūbis īest qdā gloriæ ītellectus.Nosse credas suos colores:uarietatēq; dispositā:quæ etiā ex uolatu credunť plaudere ī cælo:uarieq; sulcare.Qua ī ostētatiōe ut uictæ prebenť accipitri īplicatis strepitu pēnis:q nō nisi ipsis alaꝝ humeris elidiť.Alioqn solito uolatu multū uelociorē speculať occultus frōde latro :& gaudētē ī ipsa gloria rapit.

De tinungulo. CA. XXXVII.

o B id cū iis habenda est auis quæ tinungulus uocať.Defendit enim illas terretq; acipitres naturali potentia in tantū ut uisum uocēq; eius fugiant.Hac de causa præcipuus columbis amor eorum.Feruntq; si in quattuor angulis defodiantur in ollis nouis oblitis non mutare sedem columbas.Quod auro infectis alaꝝ articulis quæsiere aliq nō aliter īnoxiis uulneribus:multiuaga alioquin aue.Est enim ars illis inter se blandiri:& corrūpere alias:furtoq; comitatiores reuerti.Quin & internuntiæ in rebus magnis fuere:& epistolas adnexas eaꝝ pedibus obsidione mutinensi in castra cōsulum ꝓtulere. D.Bruto mittēte.Quid uallū & uigilum obsidio:atq; etiā retia amne prætenta profuere Antonio per cælum eunte nuntio?Et haꝝ amore insaniunt multi:ac super tacta exedificant turres iis: nobilitatēq; singularū & origines narrant uetere iam exemplo.Laxius eques romanus ante bellū ciuile pompeianum denariis quadringentis singula paria uendicauit:ut.M.Varro tradit.Quin & patriā nobilitauere.In campania grandissimæ ꝓuenire existimatæ.Haꝝ uolatus in reputationem cæteraꝝ quoq; uolucrum nos impellit.

De uolatu & incessu auium. CA. XXXVIII.

o Mnibus animalibus reliquis certus & uniusmodi & in suo cuiq; genere incessus est. Aues solæ uario meatu feruntur & in terra & in aere.Ambulant aliquæ ut cornices.Saliunt aliquæ ut

paſſeres:merulæ. Currunt ut perdices ruſticulæ. Ante ſe pedes iaciunt:ut ciconiæ & grues. Expandunt alas:pandenteſqꝫ raro interuallo quatiunt. Aliæ crebrius:ſed & primas dūtaxat pennas. Aliæ & totam latera pandunt. Quædam uero maiore ex parte compreſſis uolant. Percuſſoqꝫ ſemel aliquæ & gemino ictu aere feruntur:uelut incluſum eum prementes. Iaculantur ſeſe in ſublime:in rectum:in pronum:ī pingui putes aliquas. Aut rurſus ab alto cadere has:illas ſalire. Anates ſolæ quæqꝫ ſunt eiuſdē generis in ſublime protinus ſeſe tollunt:atqꝫ e ueſtigio cælum petunt:& hoc etiā ex aqua. Itaqꝫ in foueas quibus feras uenamur delapſæ ſolæ auadunt. Vultur & feræ grauiores niſi ex procurſu aut altiore tumulo immiſſæ non euolant. Cauda tegunt aliæ. Circūſpectant aliæ:flectūtqꝫ colla. Nōnullæ ueſcunt ea quæ rapuere pedibus. Sine uoce non uolant multæ. Aut e cōtrario ſemper in uolatu ſilent. Subreptæ:pronæ: obliquæ in latera:in ora. Quædā & reſupinæ ferunt:ut ſi pariter cernantur:plura genera nō in eadē natura meare uideantur.

De apodibus. CA. XXXIX.

p

Lurimū uolant quæ apodes uocantur:qa careant uſu pedum. Ab aliis cypſelli appellantur hirundinū ſpecie. Nidificant in ſcopulis. Hæ ſunt quæ toto mari cernuntur. Nec unq̄ tam lōgo naues tamqꝫ cōtinuo curſu recedunt a terra:ut circūuolitēt eas apodes. Cætera genera reſidūt & ſiſtūt. His quies niſi in nido nulla. Aut pēdent aut iacent:& ingenia æque uaria ad paſtum maxime.

De caprimulgis & plateis. CA. XL.

c

Aprimulgi appellantur grandiores merulæ aſpectu:fures nocturni. Interdiu enim uiſu carēt. Intrant paſtoꝝ ſtabula:caprarūqꝫ uberibus aduolant ſuctum ꝓpter lactis. Qua iniuria uber emoritur. capriſqꝫ cæcitas quas ita mulſere oboritur. Platea nominatur aduolans ad eas:quæ ſe in mari mergunt:& capita illarum morſu corripiēs:donec capturam extorqueat. Eadem cum deuoratis ſe impleuit conchis:calore uentis coctas euomit:atqꝫ ita ex iis eſculenta legit teſtas execreans.

De ingeniis auium. CA. XLI.

u

Illaribus gallinis & religio ineſt. Inhorreſcunt edito ouo:excutiuntqꝫ ſeſe:& circūactæ purificant:aut feſtuca aliqua ſeſe & oua luſtrant.

De carduele & pſytaco & auibus quæ loquuntur. CA. XLII.

m

Inimæ auiū cardueles imperata faciūt:nec uoce tantum:ſed pedibus & ore pro manibus. Eſt quæ boū mugitus imitetur ī arelatēſi agro taurus appellata:alioquin parua. Eſt quæ equoꝝ quoqꝫ hinnitus anthus noīe:hærbæ pabulo aduentu eoꝝ pulſa imitatur ad hunc modū ulciſcens. Sup oīa humanas uoces reddūt pſytaci:& qdem ſermocinantes. India auē hāc mittit. Sitacem uocāt:uiridē toto corpore torque tantū miniato ī ceruice diſtinctā. Imperatores ſalutat:& quæ accipit uerba ꝓnūtiat. In uino præcipue laſciua. Capiti eius duricia eadē quæ roſtro. Hæc cum loqui diſcit ferreo uerberat radio. Nō ſentit aliter ictus. Cū deuolat roſtro ſe excipit. Illi innitit:leuioréqꝫ ſe ita pedū infirmitati facit. Minor nobilitas:qa non ex longinquo uenit:ſed expreſſior loquacitas certo generi picaꝝ ē. Adamāt uerba quæ loquunt. Nec diſcūt tantū:ſed diligūt:meditāteſqꝫ intra ſemet cura atqꝫ cogitatione intentionē nō occultāt. Cōſtat emori uictas difficultate uerbi:ac niſi ſubinde eadē audiāt: memoria falli:quærēteſqꝫ miꝝ īmodum hylarari:ſi iterim audierit id uerbū. Nec uulgaris iis forma:q̄uis nō ſpectāda. Satis illis decoris ī ſpecie ſermonis humani eſt. Veꝝ adiſcere alias negāt poſſe:q̄ quæ ex genere earum ſunt:quæ glande ueſcuntur. Et inter eas facilius qbus quini ſunt digyti in pedibus. Ac ne eas quidem ipſas primis duobus uitæ annis. Latior iis eſt lingua omnibus in ſuo cuiqꝫ genere:quæ ſermonem imitant humanū:q̄q̄ id pene in oībus cōtingit. Agrippina cōiunx Claudii Cæſaris turdū habuit (quod nunq̄ ante) imitantē ſermones hoīum cū hæc ꝓderem. Habebāt & cæſares iuuenes item ſturnū: luſcinias græco atqꝫ latino ſermone dociles. Præterea meditantes in diē:& aſſidue noua loquentes longiore etiam contextu. Docent ſecreto:& ubi nulla alia uox miſceat:aſſidēte qui crebro dicat ea:quæ condita uelit adiſci aliquo blādiente.

De coruoꝝ intelligentia. CA. XLIII.

r

Eddat & coruis ſua gratia indignatione quoqꝫ populi Ro. atteſtata:non ſolū conſcia. Tiberio principe ex fœtu ſupra caſtoꝝ ædem genitus pullus in oppoſitā ſutrinā deuolauit: etiam religione cōmendatus officinæ domino. Is mature ſermoni aſſuefactus oībus matutinis euolans in roſtra:in forū uerſus Tiberiū:deinde Germanicum & Druſum Cæſares noīatim:mox trāſeuntē populum Ro. ſalutabat. Poſtea ad tabernā remeans plurium annoꝝ aſſiduo officio meritus. Hunc ſiue æmulatione incitatus manceps ꝓxime ſutrinæ:ſiue iracūdia ſubita:ut uoluit uideri: excrementis eius poſita calceis macula exanimauit:tanta plebei cōſternatione:ut primo pulſus ex ea regione:mox & intereēptus:ſit funuſqꝫ īnumeris aliti celebratū exequiis. Conſtratū lectū ſuper æthiopū duorū humeros præcedente tibicene:& coronis oīum generū ad rogum uſqꝫ:qui cōſtructus dextra uiæ appiæ ad ſecūdū lapidem in cāpo rediculi appellato fuit. Adeo ſatis iuſta cauſa populo Ro. uiſa eſt exequiarum ingenium auis:aut ſupplici de ciue romano in ea urbe qua multoꝝ principiū nemo deduxerat funus. Scipionis uero Aemiliani poſt carthaginē numantiāqꝫ deletas ab eo nemo uīdicauerat mortē. Hoc geſtū: M. Seruilio. C. Ceſtio cōſ. ad. v. Kalen. april. Nūc quoqꝫ erat in urbe Roma hæc ꝓdiente me equitis Ro. cornix e betica primum colore mira admodum nigro:deinde plura cōtexta uerba exprimēs:& alia atqꝫ alia crebro addiſcēs. Necnō & recēs fama Crateri monocerotis cognomine in trœzena regione aſiæ coruoꝝ opera uenantis:eo qꝫ deuehebat in ſiluis eos cōſidentes humeris. Atq coruiculos illi ueſtigabāt agebātqꝫ:eo ꝑducta cōſuetudine:ut exeuntē ſic comitarent & feri. Tradēdum putauere memoriæ quidam uiſum per ſitum lapides congerentem in ſitulā monumēti:in qua pluuia aqua durabat: ſed quæ

attingi non posset.Ita descendere pauentem expressisse tali congerie:quæ poturo sufficeret.

De diomedeis auibus. CA. XLIIII.

Ec diomedeas præteribo aues.Iuba cataractas uocat.Et eis esse dentes oculosq; igneo colore:
n cætero cãdidas tradens.Duos semp iis duces.Alterum ducere agmẽ:alterum cogere:scrobes
excauere rostro:inde crate consternere:& operire terra quæ ante fuerit egesta . In iis fœtifica/
re.Fores binas oĩum scrobibus.Orientẽ spectare qbus exeant ĩ pascua:occasum quibus redeant. Aluũ
exoneraturas subuolare semp:& cõtrario flatu.Hæ in solo loco totius orbis uisunt.In insula quã dixi/
mus nobilẽ Diomedis tumulo atq; delubro cõtra apuliæ oram fulicaꝝ similes.Aduenas barbaros clã/
gore infestant.Græcis tantũ adulant miro discrimine:uelut generi Diomedis hoc tribuentes.Aedẽq;
eius quotidie pleno gutture madentibus pennis perluũt atq; purificant.Vnde origo fabulæ.Diomedis
socios in earum effigies mutatos.

Quæ animalia nihil discant. CA.XLV.

On omittendũ est cũ de ingeniis disserimus:e uolucribus hirundines esse idociles & terrestri/
n bus mures:cum elephanti iussa faciant.Leones iugum subeant.In mari uituli totq; piscium
genera mitescant.

De potu auium. CA. XLVI.

Ibunt aues suctu cæteræ.Sed ex iis quibus longa sunt colla intermittentes capite resupinato
b ueluti infundentes sibi.Porphyrio solus morsu bibit.Idẽ ex ꝓprio genere oẽm cibũ aqua sub
inde tingẽs.Deinde pede ad rostrum ueluti manu afferens.Laudatissimi ĩ comagene. Rostra
iis & plõga crura rubent. De hematopodi & onocrotali:& de pegrinis auibus. CA. LXVII.

Aec quidem & hematopodi multo minori:q̃q̃ eadẽ crurũ altitudine.Nascit in ægypto. Insi/
h stit ternis digytis.Præcipue ei pabulũ muscæ.Vita in italia paucis diebus.Grauiores oẽs fruge
uescuntur:altiuolæ carne tantum.Inter aquaticas mergi soliti sunt deuorare quæ ceteræ red/
dunt.Olorum similitudinẽ onocrotali habent:nec distare existimarentur oĩno:nisi faucibus ipsis ines/
set alterius uteri genus.Huc omnia inexplebile aĩal cõgerit.mira ut sit capacitas.Mox pfecta rapina sen
sim inde in os reddita inferam in aluũ ruminãtis modo defert.Gallia hos septẽtrionalis ꝓxima occea/
no mittit.In hercinio germaniæ saltu iusitata genera alitum acccepimus quarum plumæ ignium mo
do colluceant noctibus.In cæteris nihil præter nobilitatem longinquitate factam memorãdũ occurit.

De multarum auium nominibus & natura. CA. XLVIII.

Halerides in seleucia parthoꝝ & in asia aquaticaꝝ laudatissimæ.Rursus phasianæ in colchis
p geminas ex pluma aures submittũt:subriguntq;.Numidicæ ĩ parte africæ numidia:omnesq;
iam in italia.Phœnicopetri linguam præcipui saporis esse Apicius docuit nepotum omnium
altissimus gurges.Atagnẽ maxime ionius celebrat:uocalis alias captus uero obmutescẽs:quõdam exi/
stimatus inter raras aues.Iam & in gallia hispaniaq; capitur:& alpes etiam ubi & phalacrocoraces aues
balearium insularum peculiares.Sicut alpiũ phyrrochoras luteo rostro niger & præcipuo sapore La/
gopus:pedes leporino uillo ei nomẽ hoc dedere.Cætero candidæ columbaꝝ magnitudine.Non extra
terram in qua nascitur eam uesci facile:quando nec uiuã mansuescit:& corpus occisæ statim marcescit.
Et alia noĩe eodẽ a coturnicibus magnitudine tantũ differens croceo tinctu cibis gratissima. Visam in
alpibus ab se peculiarẽ ægypti ibin.M.Egnatius.Caluinus præfectus earum prodidit.

De nouis auibus & fabulosis. CA. XLIX.

Enere in italiã bebriacensibus bellis ciuilibus trãspadum externæ & nouæ aues ita enim ad/
a huc uocantur turdorũ specie:paulũ infra colũbas magnitudine:saporæ gratæ.Baleares ĩsulæ
nobiliorem etiã supradicto porphyrionẽ mittunt.Ibi & buteo accipitrũ generis ĩ honore mẽ
saꝝ est.Item uipiones:sic enim uocant minorẽ gruem.Pegasos equo capite uolucres:& griphas auritos
aduncitate rostri fabulosos reor.Illos in scythia:hos in æthiopia.Equidẽ & tragopanadẽ quam plures
affirmant maiorẽ aquila:cornua in tẽporibus curuata habentẽ ferruginei coloris:tantũ capite phœni/
ceo.Nec sirenes ĩpetrauerint fidem:licet affirmet Dino Clitarchi celebrati auctoris pater in india esse:
mulceriq; eaꝝ cantu:quos grauatos somno lacerant.Qui credit ista & Melãpodi profecto aures lam/
bendo dedisse intellectum auium sermonis dracones non abnuet.Vel Quæ Democritus tradit nomi/
nando aues quaꝝ confuso sanguine serpens gignat:quẽ quisquis ederit itellecturus sit alitũ colloquia.
Quæq; de una aue galerita priuatim cõmemorat:etiã sine iis ĩmensa uitæ ambage circa auguria. No/
minant ab Homero scopes auium genus.Neq; harũ satyricos motus cum insident plærisq; memora/
tos facile cõceperim mente.Neq; ipsæ iam aues nascunt.Quãobrem de cõfessis disseruisse præstiterit.

Quis gallinas farcire istituerit:de auiariis & quis ea primus istituerit. CA. L.

Allinas saginare deliaci cœpere.Vnde pestis exorta opimas aues & suopte corpore unctas de/
g uorandi.Hoc primũ antiquis cœnaꝝ interdictis exceptũ inuenio iam lege.C.Fanni consulis.
xi.annis ante tertium punicũ bellũ:ne quid uolucrũ ꝓponeret:præter unam gallinã:quæ nõ
esset altilis.Quod deinde caput translatũ p oẽs leges ambulauit.Inuentũq; diuerticulũ est in fraude ea/
rum gallinaceos quoq; pascendi lacte addito cibis.Multo ita gratiores approbant.Fœminæ quidẽ non
oẽs ad saginam eligunt:nec nisi in ceruice pingui cute.Postea culinaꝝ artes ut clunes spectent:ut diui/
dantur in tergora:ut a pede uno dilatatæ repositoria occupent.Dedere & parthi cocis suos mores.Nec
tamen in hoc mangonio quicq̃ totum placet:hic clune:alibi pectore tantum laudatis. Auiaria primus

instituit inclusis oīum gene℞ auibus.M.Lælius Strabo brūdusii equestris ordinis.Ex eo cœpimus car cere aīalia cohercere quibus natura cælū assignauerat.

De Aesopi patina. CA. LI.

m Axime tamē insignis ē in hac memoria Clodii Aesopi tragici histrionis patina sexcentis sester tiis taxata in qua posuit aues cātu aliquo aut humano sermone uocales nummis sex singulas coēptas nulla alia inductus suauitate nisi ut in iis imitationem hoīs māderet:ne quæstus qdē suos reueritus illos opimos & uoce meritos:dignus prorsus filio a quo diximus deuoratas margaritas. Non sit tamē(ut uerum fatear)facile iter duos iudicium turpitudinis:nisi quod minus est:summas re/ rum naturæ opes ꝙ hominum linguas cœnasse.

De generatione auiū:& præter aues quæ quadrupedes oua pariāt. CA. LII.

g Eneratio auiū simplex uidet̄ esse:cum & ipsa sua habeat miracula:quoniam & quadrupedes oua gignunt:chamæleontes:lacertæ:& quæ diximus inter serpentes.Pennatorum autē infœ cunda sunt quæ aduncos habent ungues generi.Nulla ex iis supra quaterna edit oua.Tribuit hoc auium generi natura:ut fœcūdiores essent fugaces ea℞ ꝙ fortes.Plurima pariunt strutiocameii:gal linæ:perdices:sali.Coitus auibus duobus modis.Fœmina humi considente ut in gallinis:aut stante ut in gruibus.Ouorum alia sunt candida ut columbis:perdicibus.Alia pallida ut aquaticis.Alia punctis distincta ut meleagridū.Alia rubri coloris ut phasianis:cēchridis.Intus autem omne ouū uolucrū bico lor.Aquaticis lutei plus ꝙ albi.Idq̄ ipsum magis liuidū:ꝙ cæteris.Piscium unus color:in quo nil cādidi Auiū oua ex calore fragilia.Serpētium ex frigore lēta.Pisciū ex liquore mollia.Aquatiliū rotunda.Reli/ qua fere fastigio cacuminata.Exeunt a rotūdissima sui pte:dū pariunt̄ molli putamine:sed ꝓtinus du rescēte:quibuscūq̄ emergunt portionibus.Quæ oblonga sint oua gratioris saporis putat Oratius Flac cus.Fœminā edūt quæ rotundiora gignunt̄ reliqua marem. Vmbilicus ouis a cacumīe inest ceu gutta eminēs in putamine.

De tēpore & generatiōe incubatus auium & coitu. CA. LIII.

q Vædam oī tempore coeūt ut gallinæ:& pariūt:præterꝙ duobus mensibus hyemis brumali/ bus.Ex iis iuuencæ plura ꝙ ueteres:sed minora.Et in eodem fœtu prima & nouissima.Est au tem tanta fœcunditas ut aliquæ & sexagena pariant:aliquæ quottidie:aliquæ bis die : aliquæ in tantum ut effœtæ moriantur . Hadrianis laus maxima.Columbæ decies anno pariunt:quædam & undecies .In ægypto etiam brumali mense.Hirūdines & merulæ & palūbi & turtures bis anno pariūt. Cæteræ aues fere semel.Turdi in cacuminibus arborū luto nidificantes pene cōtextim in secessu gene/ rant.A coitu.x.diebus oua maturescunt in utero.Vexatæ autē gallinæ & colūbæ pēna euulsa aliaue si/ mili iniuria diutius.Oībus ouis medio uitelli parua inest uelut sanguinea gutta quod esse cor auium existimant.Primū in omni corpe id gigni opinātes.In ouo certa est gutta ea salit:palpitatq̄.Ipsum ani/ mal ex albo liquore oui corporatur.Cibus eius in luteo est.Omnibus intus caput maius toto corpore. Oculi cōpressi capite maiores.Increscente pullo candor in mediū uertitur.Luteū circūfundit̄ uicesimo die:si moueatur ouū.Iam uiuētis intra putamē uox auditur.Ab eodē tēpore plumescit ita positus:ut ca put supra dextrū pedē habeat:dexteram uero alam supra cadāt. Vitellus paulatim deficit. Aues omnes impedes nascuntur contra ꝙ reliqua aīalia.Quædā gallinæ omnia gemina oua pariūt:& geminos iter/ dū excludūt:ut Cor.Celsus auctor est:alte℞ maiorē:alioquin negant oīno geminos excludi.Plus uice/ na incubēda subiici uetant.Parere a bruma incipiūt.Optima fœtura ante uernū æquinoctium.Post solstitiū nata nō implent magnitudinem iustam:tantoq̄ minus quanto serius peruenere.

De uitiis & remediis incubantium. CA. LIIII.

o Va incubari infra.x.dies edita utilissimū.Vetera aūt recētiora infœcūda.Subiici impari nume/ ro debent.Quarto die postꝙ cœpere incubari si cōtra lumē cacumine ouo℞ apprehenso una manu purus & uniusmodi pluceat color:sterilia existimantur esse:proq̄ eis alia substituēda. Et in aqua est experimentū:inane fluitat.Itaq̄ sidētia hoc est plena subiici uolunt.Cōcuti uero experi/ mēto uetāt:quoniā nō gignāt cōfusis uitalibus uenis.Incubationi dat̄ initiū post nouā lunā:quia prius inchoata nō ꝓueniant.Celerius excludunt̄ calidis diebus.Ideo æstate undeuicesimo educūt fœtū:hye/ me uicesimoquinto.Si in cubatu tonuerit oua pereūt:& accipitris audita uoce uitiant̄. Remediū cōtra tonitrum:clauus ferreus sub stramine ouo℞ positus aut terra ex aratro.Quædā aūt & citra icubitum sponte natura gignit:ut in ægypti figmentis est scriptum.De quodam uinipotore reperit̄ syracusis tā/ diu potare solitum:donec ab eo cooperta in terra fœtum ederet oua.Quin & ab homine perficiuntur.

De auguriis ouorum. CA. LV.

I Iuia Augusta prima sua iuuēta Tiberio Cæsare ex Nerōe grauida cū parere uirilē sexū admo/ dū cuperet:hoc usa est puellari augurio.Ouū ī sinu fouēdū atq̄ cū deponēdū haberet nutrici p sinū tradēdo ne iterimeret̄ tepor.Nec falso Augusta augurata ꝓdit̄ iperatoris īde fœta.Sed in uētū ut oua i calido loco īposita paleis igne modico fouerent̄:hoīe uersante pariter nocte ac die:& statu to die illic erūpere fœtus.Tradit̄ qdā ars gallinarii cuiusdā dicētis qd ex quoq̄ eēt. Narrant̄ & mortua gallina mariti ea℞ uisi succedētes iuicē:& reliq̄ fœtæ more faciētes:abstinētesq̄ se a cātu.Sup oīa est ana tū ouis subditis atq̄ exclusis admiratio prima nō plane agnoscētis fœtū.Mox icertos cōcubitus sollici/ tæ cōuocatiōis.Postremo lamēta circa piscinæ stagna mergētibus sepullis natura duce.

Quæ gallinæ optimæ. CA. LVI.

g Allina℞ generositas spectatur circa erecta:interdū & gemina:pēnis nigris:ore rubicundo:dy/ gitis imparibus:aliquando & super quattuor dygitos trāsuerso uno.Ad rem diuinam luteo

rostro pedibus puræ non uidentur.Ad opertanea sacra nigræ.Est & pumilionum genus non sterile:in iis:quod non in alio genere alitum:sed quibus certa fœcūditas rara & incubatio ouis noxia.

De morbis eaꝝ & remediis. CA. LVII.

Nimicissima autē oīum generi pituita:maximeq; inter messis & uindemiæ tempus.Medici/
s ua in fame:& cubatus in fumo:si utiq; ex lauro aut hærba sauina fiat:pēna per transuersas in serta nares:& per omnes dies mota . Cibus alium cum farre aut aqua perfusus in qua lauerit noctua auis cum semine uitis albæ coctus & quædam alia.

De conceptu & numero fœtus auium. CA. LVIII.

Olumbæ proprio ritu osculantur ante coitum.Pariunt fere bina oua:ita natura moderāte ut
c aliis crebrior sit fœtus aliis numerosior. Palūbes & turtures plurimū terna:nec plusq; bis fere pariunt atq; ita si prior fœtus corruptus est.Et quis tria pepererit:nunq̄ plus duobus educāt. Tertium quod irritum est urinum uocant.Palūbes incubat fœmina post meridiana in matutinum:cætero mas.Colūbæ marem semper & fœminam pariunt priorem marem:postridie fœminā. Incubant in eo genere ambo:interdiu mas:noctu fœmina.Excludunt uicesimo die.Pariunt a coitu.v.Aestate q̄/dem interdum binis mēsibus terna edunt paria.Nāq; octauo decimo die excludunt:statimq; cōcipiūt. Quare inter pullos sæpe oua inueniuntur:& alii prouolant:alii erūpūt.Ipsi deinde pulli qnquemestres fœtificant.Et ipsæ aūt inter se(si mas non sit)fœminæ æque saliunt:pariūtq; oua irrita:ex quibus nihil gignitur quæ hypenemia græci uocāt. De pauone & anseribus. CA. LIX.

Auo a trimatu parit.Primo anno unū aut alterum ouum:sequēti quaterna quinaue : cæteris
p duodena non amplius intermittēs binos dies ternosue parit & ter anno si gallinis subiiciant incubanda.Mares ea frangunt desiderio incubantiū.Quapropter noctu & in latebris pariūt aut in excelso cubantes & nisi molli strato excepta franguntur.Mares singuli qnis sufficiūt cōiugibus. Cū singulæ aut binæ fuere:corrūpitur salacitate fœcunditas.Partus excluditur diebus terno uenis : aut tardius tricesimo. Anseres in aqua coeūt:pariūt uere:aut si bruma coiuere post solstitium:quadraginta prope.Bis anno si priorē fœtum gallinæ excludant:alias plurima oua.xvi.paucissima septē.Siquis surripiat pariunt:donec rumpantur.Aliena non excludunt.Incubāda subiici utilissimum nouem aut unde/cim.incubāt fœminæ tātū tricenis diebus.Si uero tepidiores sint:uicesimoquinto.Pullis eoꝝ urtica cō tactu mortifera.Nec minus auiditas:nūc facietate nimia:nūc suamet:ui quando apprehēsa radice mor/su:sæpe conātes auellere ante colla sua abrūpūt.Cōtra urticā remediū stramēto ab incubatu subdita ra/dix earum. De ardeolis:& qūo seruentur optime oua. CA. LX.

Rdeolaꝝ tria genera:leucon:asterias:pellos.Hi in coitu anguntur.Mares qdē cum uociferatu
a sanguinē etiā ex oculis pfundunt.Nec minus ægre pariunt grauidæ . Aquila tricenis diebus incubat:& fere maiores alites.Minores uicenis:ut miluus & accipiter.Singulos uere parit:nū/q̄ plus ternos:iis qui egolios uocatur quaternos.Coruus aliquando & quinos:incubāt totidem diebus: Cornicē incubantē mas pascit.Pica nouenos.Melācoriphus supra uiginti parit semper numero impari inæqualia.Nec alias in pluribus tanta fœcunditas:maior tamē paruis.Hirundini cæci primo pulli : & fere oībus quibus numerosior partus:irrita oua quæ hypenemia diximus:quæq; aut mutua fœminæ inter se libidinis imaginatione cōcipiunt:aut puluere.Nec colūbæ tātū:sed & gallinæ:perdices:pauones anseres:chenalopeces.Sunt autē sterilia & minora ac minus iucundi saporis:& magis humida . Quidā & uento putant ea generari.Qua de causa etiā zephyria appellantur.Hæc aūt uere tantum.Vrina fiunt incubatione derelicta:quæ alii cynosura dixere.Oua aceto macerata in tātum emolliunt ut p annulos trāseāt.Seruari ea ī lomēto:aut hyeme ī paleis:æstate ī furfuribus utilissimum.Sale exinaniri creduntur

Quæ uolucrum sola animal pariat:& lacte nutriat. CA. LXI.

Olucrum animal parit uespertilio tantum:cui membrana ceu pēnæ.Eadem sola uolucrum
u lacte nutrit ubera admouens:geminos uolitat amplexa infantes:secūq; deportat . Eidem co/xendix una traditur:& in cibatu culices gratissimi.

De cōceptu uiperæ & partu:& quæ terrestrium oua pariāt. CA. LXII.

Vrsus in terrestribus oua pariunt serpentes:de quibus nondum dictū sit.Coeūt cōplexu adeo
r circumuolutæ sibi:ut una existimari biceps possit.Vipere mas caput inserit in os:quod illa ab rodit uoluptatis dulcedine.Terrestrium eadem sola intra se parit oua unius coloris & mollia ut pisces.Tertia die intra uterum catulos excludit:deinde siugulos diebus singulis parit uiginti fere nu/mero.Itaq; cæteri tarditatis impatientes prærumpunt latera occisa parente.Cæteræ serpentes contecta oua in terra incubant:& fœtum sequente excludunt anno.Crocodili uicibus incubant mas & fœmina. Sed reliquorum quoq; terrestrium reddetur generatio.

De generatione terrestrium. CA. LXIII.

Ipedū solus homo animal gignit.Homini tātū primi coitus pœnitentia auguriū scilicet uitæ.
b a pœnitenda origine.Cæteris aīalibus stati p tempora anni concubitus.Homini(ut dictū est) oībus horis dierū noctiūq;.Cæteris satietas ī coitu.Homini ꝑpe nulla.Messalina Claudii Cæsaris cōiūx hāc regalē existimās palmā elegit ī id certamē nobilissimā e ꝓstitutis ancillā mercenariæ sti/pis:eāq; die ac nocte supauit qnto ac uicesimo cōcubitu.In hoīum genere maribus diuerticula Veneris excogitata oīa scelere naturæ:fœminis uero abortus.Quantū ī hac pte multo nocētiores q̄ feræ sumus Viros auidiores ueneris hyeme:fœminas æstate Hesiodus ꝓdidit.Coitus auersus elephantis : camelis

tigribus:lyncibus:rhinoceroti:leoni:dasipodi:cuniculis : quibus auersa genitalia. Cameli etiam solitu/dines aut secreta certa petunt:neq3 interuenire datur sine pernicie.Coitus tota die est tantum iis ex om/nibus:quibus solida ungula.In quadrupedum genere mares olfatus antecedit. Auertuntur & canes: phocæ:lupi:in medioq3 coitu:inuitiq3 etiam cohærent.Supradictoꝝ plerũq3 fœminæ priores superue niunt:reliquis mares.Vrsi autem ut dictum est humanitus strati.Herinaci stantes ambo inter se com/plexi.Feles mare stante fœmina subiacente:Vulpes in latere proiectæ:mareq3 fœmina amplexa.Tauro/rum ceruorumq3 fœminæ uim non tolerant:ea de causa ingrediuntur in conceptu.Cerui uicissim ad alias transeunt:& ad priores redeunt.Lacertæ ut ea quæ sine pedibus sunt circũplexu uenerem nouere. Omnia animalia quo maiore corpore:eo minus fœcunda sunt.Singulos gignunt elephanti:cameli:eq. Achantis duodenos auis minima.Ocissime pariunt quæ plurimos gignũt. Quo maius est animal:tã/to diutius formatur in utero.Diutius gestantur quibus longiora sunt uitæ spatia.Neq3 crescentiũ tẽpe stiua ad generandũ ætas.Quæ solidas habent ungulas singulos:quæ bisulcas & geminos pariunt.Quo rum in dygitos pedum fissura diuisa est:eo numerosiora in fœtu.Sed superiora omnia perfectos edũt partus: hæc inchoatos.In quo sunt genere leænæ:ursæ:& uulpes.Informia etiã magis q̃ supradicta ur/sæ pariũt:rarũq3 est uidere parientes.Postea lambẽdo calefaciunt fœtus oĩa ea:& figurãt:pariunt pluri/mum quaternos.Cæcos aũt gignunt canes:lupi:panthere:thoes.Canum plura sunt genera. Laconicæ octauo mense utrinq3 generant.Ferũt.lxx.diebus:& plurimum tribus mẽsibus.Cæteræ canes & seme stres coitũ patiunť.Implenť oẽs uno coitu.Quæ ante istum tẽpus cõcepere:diutius cæcos habent catu los:nec omnes totidẽ diebus.Existimať in urina attollere crus fere semestres:idest signum cõsumati ui rium roboris:fœminæ hoc idẽ sidentes.Partus duodeni qbus numerosissimi:cætero qni:seni aliquan/do singuli:quod prodigiosum putant.Sicut oẽs mares:aut oẽs fœminas gigni.Primos quoq3 mares pa riunt:in cæteris alternant:si ineant opportuno & recto mẽse.Ineunť a partu sexto mense.Octonos laco nicæ pariunt.Propria in eo genere maribus laboris alacritas.Viuunt laconici annis denis:fœmina duo/denis.Cætera genera qndecim annos:aliquando uiginti.Nec tota sua ætate generant:fere a duodecimo desinentes.Feliũ & ichneumonũ reliqua ut canum.Viuũt annis senis.Dasipodes oĩ mẽse pariũt : & su/perfœtant sicut lepores.A partu statim ĩplenť.Cõcipiunt q̃uis ubera siccante fœtu:pariunt non cæcos. Elephanti ut diximus pariunt singulos magnitudine uituli trimestris.Cameli duodecim mensibus fe/runt a trimatu:pariunt uere:iterũq3 post annum implenť a partu.Equas autẽ post tertium diẽ aut post unum ab enixu utiliter admitti putant:coguntq3 inuitas.Mulier septima die concipere facillime crediť. Equaꝝ iubas tonderi præcipiunt:ut asinoꝝ in coitu patiantur humilitatẽ:comantes enim gloria sup/bi re.A coitu solæ aĩalium currunt : ex aduerso aquilonũ austrorũue ꝓut marẽ aut fœminã concepere. Colorẽ ilico mutant rubriore pilo:uel quicunq3 sit pleniore.Hoc argumento desinũt admittere etiã uo lentes.Nec ĩpedit partus quasdã ab opere.Falluntq3 grauidæ.Vicisse olympia prægnantẽ equam Hecra tidis thessali inuenimus.Equos & canes & sues initium matutinum appetere:fœminas autẽ post meri diem blandiri diligentiores tradunt.Equas domitas.lx.diebus equire:anteq̃ gregales.Sues tantum coi tu spumã ore fundere.Verrẽ subantis audita uoce nisi admittať cibum non cape usq3 in maciẽ. Fœmi/nas tantã efferari:ut hoĩem lacerent:candida maxime ueste ĩdutum.Rabies ea aceto mitigatur naturæ asperso.Auiditas coitus putať ex cibis fieri.Sicut uiro eruca:pecori cepa.Quæ ex feris mitigentur non cõcipere:ut anseres:apros uero tarde:& ceruos:nec nisi ab infantia educatos.Mirum est quadrupedum prægnantes uenerem arcent:præter equam & suem.Sed superfœtant:& dasipus & lepus tantum.

De uaria generatione auium. CA. LXIIII.

Væcũq3 animal pariũt in capite gignunt circumacto fœtu sub enixum:alia in utero porrecta. q Quadrupedes gestanť extensis ad longitudinem cruribus:& ad aluum suam applicatis. Ho/me in semet conglobatus inter duo genua naribus sitis.Molas de quibus ante diximus gigni putant:ubi mulier non ex mare:ueꝝ ex semetipsa tantũ cõcepit.Ideo nec aiari:qa non sit ex duobus. Al tricẽq3 habere ꝑ se uitam illã:quæ satis arboribusq3 cõtingat ex oĩbus quæ perfecto.Fœtus uel tantos & innumerosos edunt.Item plures contra naturam solibipedum aut bisulcoꝝ.

De murium fœtu. CA. LXV.

Vpra cuncta est muriũ fœtus haud sine cõtatione dicendus.q̃q̃ auctore Aristotele & Alexan/ r dri magni militibus generatio eoꝝ lambendo constare nõ coitu dicatur.Ex una genitos.cxx. tradiderunt.Apud persas uero prægnantes in utero parentis repertas.Et salis gustatu fieri ꝓ/gnantes opinantur.Ita desinit miꝝ esse:unde uis tanta messes populetur muriũ agrestium. In quibus illud quoq3 adhuc latet quo nam modo illa multitudo repente occidat.Nam nec exanimes reperiunť: neq3 extat qui murem hyeme in agro effoderit.Plurimi itaq3 ad troadem perueniunt.Et iam inde fu/gauerunt accolas.Prouentus eorum siccitatibus tradunt.Et iam obituris uermiculum in capite gigni. Aegyptiis muribus durus pilus:sicut herinaceis.Idem bipedes ambulant:ceu alpini.Cũ diuersi quoq3 generis coire animalia:ita demũ generant:si tempus nascendi par habent.Quadrupedum oua gignen/tium lacertam ore parere ut creditur uulgo Aristoteles negat.Neq3 incumbant cædẽ oblitæ quo sint in loco enixæ:quoniam huic animali nulla memoria:itaq3 catuli per se erũpunt.

De spina hominis anguem nasci. CA. LXVI.

a Nguem ex medulla hominis spinæ gigni accepimus a multis.Pleraq3 enim occulta & cæca origine proueniunt:etiam in quadrupedum genere.

De salamandra. CA. LXVII.

Icut salamandra animal lacerti figura stellatum nũquam nisi magnis hymbribus proueniẽs:
f & serenitate deficiens. Huic tantus rigor: ut ignem tactum extinguat non alio modo q̃ glaci/ es. Eiusdem sanie quæ lactea ore uomitur: quacunq; parte corporis humani contacta toti de/ fluunt pili. Idq; quod contactum est colorem in uitiliginem mutat.

De iis quæ nascuntur ex non genitis: & quæ nata nihil gignunt. CA. LXVIII.

Vædam uero gignuntur ex non genitis: & sine ulla simili origine ut supradicta: & quæcũque
q æstas aut uer statũq; tẽpus anni generant. Ex iis quædã nihil gignunt ut salamãdræ. Neq; est in iis genus masculinum fœmineũue: sicut neq; ĩ anguillis: oĩbusq; quæ nec aĩal nec ouum ex sese generant. Neutrum est & ostreis genus: & cæteris adherentibus uado uel saxo. Quæ autem p se ge/ nerantur sicuti infra mares ac fœminas descripta sunt: ita generant quidẽ ea aliqd coitu: sed imperfectũ & dissimile: & ex quo nihil am plius gignatur: ut uermiculos muscæ. Id magis declarãt naturæ eorum quæ insecta dicunt. Arduæ explanationi oĩa: & priuatim dicato opere narrãda. Quapp ut ĩgeniũ p̃di/ ctorũ ita & reliqua subtexet desertatio.

De sensibus aĩalium. CA. LXIX.

X sensibus ante cætera homini tactus: deĩde gustus. Reliqs superatur a multis. Aquilæ clarius
e cernunt. Vultures sagacius odorantur. Liquidius audiunt talpæ obrutæ terra: tam denso atq; surdo naturæ elemẽto. Præterea uoce oĩum in sublime tẽdẽte sermonẽ exaudiunt: & si de iis quare intelligere etiam dicũtur: & profugere. Auditus cui hominum primo negatus est huic & sermo/ nis usus ablatus. Nec sunt naturaliter surdi: ut nõ idem sint & muti. In marinis ostreis auditum esse nõ est uerisimile: sed ad sonum mergere se solent. Ideo & silentiũ in mari piscantibus.

Auditum & olphatum esse piscibus. CA. LXX.

Isces quidem auditus nec mẽbra habẽt nec foramina: audire tamen eos palã est: ut patet cum
p plausũ cõgregari feros ad cibum cõsuetudine in quibusdã uiuariis spectetur. Et ĩ piscinis Cæsa ris genere pisciũ ad nomẽ uenire: quosdã singulos. Itaq; pduntur etiam clarissime audire mu/ gil: lupus: salpa: chromis: & ideo in uado niuere. Olfatũ iis esse manifestũ patet. Quippe non oẽs eadem esca: capiuntur: & priusq̃ appetant odorantur. Quosdã & spelũcis latẽtes salsamẽto illitis faucibus scopu li piscator expellit: uelut sui cadaueris agnitionẽ fugiẽtes. Conueniũtq; ex alto etiã ad quosdã odores: ut sæpiam ustam: & polypũ: quæ ob id cogunt iu nassas. Sentinæ qdem nauiũ odorẽ fugiunt procul: ma/ xime tamen piscium sanguinẽ. Non potest petris auelli polypus. Idem cunicula admota ab odore proti nus resilit. Purpuræ quoq; fœtidis capiunt. Nam de reliquo animalium genere quis dubitet? Cornus nus ceruini odore serpentes fugantur: sed maxime styracis: origani: aut chalcis aut sulphuris formicæ necantur. Culices acida petunt: ad dulcia non aduolant.

Tactum communem esse omnibus.

Actus sensus omnibus est: etiã quibus nullus alius. Nam & ostreis & terrestribus uermibus.
t Quo existimauerim oĩbus sensum gustus esse. Cur enim alios alia sapores appetunt? In quo uel præcipua naturæ architectiq; uis. Alia dentibus prædautur: alia unguibus: alia rostri adũci tate capiunt. Alia latitudine ruunt. Alia cacumine excauant. Alia sugunt. Alia lambunt: sorbẽt: mãdũt: uorant. Nec minor uarietas in pedum ministerio: ut rapiãt: distrahãt: teneãt: premãt pendeãt: tellurem scabere non cessent.

Quæ uenenis uiuãt & quæ terra. CA. LXXII.

Enenis capreæ & conturnices (ut diximus) pinguescunt placidissima aĩalia: at serpentes ouis.
u Spectanda quidem draconum arte. Aut enim solida hauriunt: si iam fauces capiunt: quæ dein de in semet conuoluti frangunt intus: atq; ita putamina excutiunt: aut si tenerior est & catuli adhuc ætas orbe apprehensa spira: ita sensim uehemẽterq; præstringũt: ut amputata parte ceu ferro: re/ liquam quæ amplexu tenetur sorbeant. Simili mõ auibus deuoratis solidis contẽtione plurima & cæte ra ossa reuomunt. Scorpiones terra uiuunt. Serpentes cum occasio est uinũ præcipue appetunt: cũ alio/ quin exiguo indigeãt potu. Eædẽ minimo & pene nullo cibo cũ adseruãtur inclusæ: sicuti aranei quoq; alioquin suctu uiuẽtes. Ideo nullũ interit fame aut siti uenenatũ. Nam neq; caloris uim habent: neq; san sanguinis: neq; sudoris: quæ auiditatẽ naturalẽ sale augent. Inquo genere omnia magis exit alia: si suum genus edere anteq̃ noceant. Condit in thesauros maxillarũ cibũ spõgionũ & satyrorũ genus. Mox inde sensim ad mãdendũ manibus exprimit. Et quod formicis in annũ solẽne est his in dies uel horas.

De cibo & potu quorũdam. CA. LXXIII.

Num animal digytos habentiũ herba alitur lepus: sed & fruge. Solibipedes & bisulci sues om
u ni cibatu & radicibus. Solidipedũ uolũtatio propria. Serratorũ dentiũ corniuora sunt oĩa. Vrsi & fruge fronde uindemia pomis uiuũt & apibus cancris etiã & formicis. Lupi ut diximus & terra in fame. Pecus portu pinguescit: ideo sal illis aptissimus: itẽ ueterina: q̃q; & fruge & herba sed ut bi/ bere: secedunt. Ruminant præter iã dicta siluestriũ cerui cũ a nobis aluntur. Oĩa aũt iacẽtia potius q̃ stã/ tia: & hyeme magis q̃ æstate septenis fere mẽsibus. Põtici quoq; mures simili mõ remandunt. In potu/ quibus serrati dentes: lambũt. Et mures hi uulgares: q̃uis ex alio genere sint. Quibus continui dentes sorbẽt: ut equi: boues. Neutrũ ursi: sed aquã quoq; morsu uorant. In africa maior pars ferarũ æstate non bibunt inopia hymbriũ. Quã ob causam capti mures libyci si biberint moriunt. Orygẽ ppetuo sitien/ tẽ africa generat ex natura loci potu carentẽ cũ mirabili mõ ad remedia sitientiũ. Nãq; getuli latrones eo durant auxilio repertis in corpore eorũ saluberrimi liquoris haustu uesicis. Insidunt in eadem africa

pardi cōdensa arbore:occultatiq; eius ramis in prætereūtia desiliūt:atq; e uolucrū cæde crassant.Feles q̃dem quo silentio q̃ lenibus uestigiis obrepunt auibus? q̃ occulto speculatu in musculos exiliūt? Excremēta sua effossa obruunt terra:intelligentes odorem illum indicem sui esse.

Quæ inter se diffideant:& quæ inter se conueniant. CA. LXXIIII.

e Rgo & alios sensus quosdam esse q̃ supradictos haud difficulter apparet.Sunt enim quædam his bella amicitiæq;.Vnde & affectus præter illa quæ de qbusq; eo⁊ suis diximus locis.Diffident olores & aquilæ.Coruus & cloreus noctu inuicē oua exqrentes.Simili modo coruus & miluus illo præcipiēte huic cibos.Cornices & noctua.Aquilæ & trochilus (si credimus) quoniā rex appellatur auiū.Noctuæ & cæteræ minores aues.Rursus cū terrestribus mustella & cornix.Turtur & pyralis.Ichneumones uespæ.& Phalāges aranei.Aq̄ticæ anates & gauiæ.Harpæ & triorches accipiter.Sorices & ardeolæ inuicē fœtibus insidiātes.Egithus auis minima cū asino.Spinetis enim se scabendi causa atterētes nidos eius dissipat:quod illa adeo pauet:ut uoce oīno rudētis audita oua eiiciat:pulli ipsi metu cadant.Igit̃ aduolans ulcera eius rostro excauat.Vulpes & milui.Angues & mustellæ:& sues.Esalon uocat̃ parua auis oua corui frāgēs:cuius pulli infestant̃ a uulpibus.Inuicē hæc catulos eius ipsamq; uellit.Quod ubi uiderint corui contra auxiliant̃:uelut aduersus cōem hostem.Et anchatis in spinis uiuit:Idcirco asinos & ipsa odit flores spinæ deuorātes.Egithū uero in tantū:ut sanguinē eorū credant nō coire:multisq; ob id ueneficiis infamēt.Diffident thoes & leones:& minima æque ac maxima.Formicosam arborē sorices cauent.Librat araneus se filio in caput serpētis porrectæ sub umbra arboris suæ:tantaq; ui morsu cerebrū apprehēdit:ut stridēs subinde ac uertigie rotata ne filiū qdem desup pēdentis rūpere adeo nō fugere queat:nec finis ante mortē est.Rursus amici pauones & colūbæ.Turtures & psitaci.Merulæ & turdi.Cornix & ardeolæ.Cōtra uulpiū genus cōibus inimicitiis.Harpæ & miluus & cōtra triorchin.Quin & affectus indicia sunt etiā in serpētibus imitissimo aialiū genere.Dicta sunt quæ arcadia narrat de domino a dracone seruato.& agnito uoce hoīs.De aspide miraculū a Philarcho tradit̃.Is n.auctor est.Cū ad mēsam cuiusdā ueniēs ī ægypto aleret̃ assidue enixā catulos: quo⁊ ab uno filiū hospitis interēptū.Illam reuersam ad cōsuetudinē cibi intellexisse culpā:& necē intulisse catulo:nec postea in tectum id reuersam.

De somno aīalium. CA. LXXV.

f Omni quæstio nō obscuram coniectationem habet.In terrestribus omnia quæ cor habēt dormire manifestū est.Aquatiliū quoq; exiguū qdam etiā qui de cæteris dubitāt:dormire tamen existimant:nō oculo⁊ argumēto:quia nō habēt genas:uerum ipsa qete cernuntur placida ceu soporata:neq; alia q̃ caudis mouētia:& ad tumulū aliquē expauentia.De thynnis confidentius affirmatur.Iuxta ripas enim aut petras dormiunt.Plani aūt piscium in uado:ut manu sæpe tollantur. Nam & delphini balenæq; stertentes etiam audiūtur.Insecta quoq; dormire silentio apparet:quia nec luminibus quidem admotis excitētur.Homo genitus premitur somno per aliquot mēses.Deinde longior indies uigilia.Somniat statim infans.Nam & pauore expergiscitur:& suctū imitat̃.Quidam uero nunq̃ quibus mortiferū fuisse signū contra cōsuetudinē somnio⁊ inuenimus exempla. Magnus hic inuitat locus:& diuersis refertus documentis:utrū ne sint aliqua præscita animi quiescentis.Qua fiant ratione an fortuita res sit ut pleraq;? Et si exemplis agatur profecto paria fiant. A uino & a cibis proxima atq; in redormitione uana esse uisa prope conuenit.Est autē somnus nihil aliud q̃ animi in medium se se recessus.Præter hominem somniare equos:canes:boues:pecora:capras:palam est.Ob hoc creditur & in omnibus quæ animal pariunt.De iis quæ oua gignunt incertum est.Sed dormire ea certū. Verum & ad insecta transeamus.Hæc nāq; restant immensæ subtilitatis animalia.

Sonus qd.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HYSTORIAE LIBER.XI. PROHEMIVM.

De insectis animalibus:ut sunt apes:formicæ:& huiusmodi.

ESTANT IMMENSAE SVBTILITATIS ANIMALIA.QVOMOdo aliqui ea neq; aspirare & sine sanguine esse etiam prodiderunt.

De insectorum genere. CA. .I.

m Vlta hæc & multigena terrestriū uolucrūq; uita.Alia pēnata ut apes.Alia utroq; modo ut formicæ.Aliqua & pēnis & pedibus carentia.Et iure omnia insecta appellata ab incisuris:quæ nunc ceruicū loco:nunc pectorum atq; alui præcincta separant membra tenui modo fistula cohærentia.Aliquibus uero nō tota incisura eas ambiente rugas:sed in aluo aut superne tātum imbricatis flexilium uertebris nusquam alii spectatiore naturæ rerum artificio.

De subtilitate naturæ. CA. II.

i N magnis siquidē corporibus aut certe maioribus facilis officina sequaci materia fuit. In his uero tam paruis atq; tam nullis quæ ratio q̃tauis tam iextricabilis pfectio.Vbi tot sensus collocauit in culice? Et sunt alia dictu minora.Sed ubi uisum in ea pretendit? Vbi gustatum applicauit? ubi odoratū inseruit? ubi uero truculentā illā & portione maximā uocē igenerauit? Qua subtilitate pennas adnexuit? Prælōgauit pedū crura? Disposuit ieiunā caueam uti aluū? Auidam sanguinis

& potissimũ humani sitim accẽdit? Tælũ uero pfodiẽdo tergori quo spiculauit ingenio? Atq ut in cãpã ci cũ cerni nõ possit exilitas: ita reciproca generauit arte: ut fodiẽdo acuminatũ pariter sorbẽdoq fistulo sum esset. Quos terendini ad pforanda robora cũ sono teste dentes affixit? potissimũq e ligno cibatũ fe cit? Sed turrigeros elephantorũ miramur humeros: taurorũq colla: & truces ĩ sublime iactus: tigriũ & apinas: leonũ iubas: cũ rerũ natura nusq̃ magis q̃ in minimis tota sint. Quapp quæso ne nostra legentes (quoniã ex iis spernunt multa) etiã relata fastidio damnent: cũ in templatiõe naturæ nihil possit uideri supeauacuum.

Vtrũ spirent: an habeãt sanguinẽ. CA. III.

Insecta multi negarũt spirare id ratiõe persuadẽtes: quoniã uisceri interiori nexus spirabilis nõ inesset. Itaq uiuere ut fruges: arboresq. Sed plurimũ interesse spiret aliqo an uiuat. Eadem de causa nec sanguinẽ iis esse: q sit nullius carentibus corde aut iecore. Sic nec spirare ea qbus pulmo desit. Vnde numerosa quæstionũ series exorit. Idẽ.n. & uocẽ esse iis negãt in tãto murmure apũ: cicadarũ sono & aliis quæ suis æstimabunt locis. Nã mihi cõtuenti semp suasit rerũ natura nihil icredibile existimare de ea. Nec uideo cur magis non possint trahere aĩam talia & uiuere: q̃ spirare sine uisceribus. Quod etiã in marinis docuimus: q̃uis arcente spiritũ densitate & altitudine humoris. Volare quidẽ aliqua & aĩatu carere in ipso spiritu uiuentia. Ha bere sensum uictus generationis atq operis & de futuro etiã curam. Et q̃uis nõ sint mẽbra: quæ uelut carinas sensus inuehant: esse tamen iis auditũ: olfatũ: gustatum: eximia præterea naturæ dona: solertiã: aĩum: artẽ: quis facile crediderit? Sanguinẽ nõ esse iis fateor: sicut ne terrestribus qdem cunctis inter se similẽ quidẽ: ut sæpiæ in mari sanguinis uires atramentũ optineat: purpurarũ generi infector ille succus. sic insectis qsquis est uitalis humor hic erit sanguinis loco. Sed existimatio sua cuiq sit. Nobis propositum est naturas rerum manifestas indicare: non causas iudicare dubias.

De corpore eorum. CA. IIII.

Insecta ut intelligi possit nõ uidẽtur neruos habere: nec ossa: nec spinas: nec carthilaginem nec pinguia: nec carnes: nec crustam quidem fragilem: ut quædã marina: nec iure dicetur cutis: sed mediæ cuiusdam inter oĩa hæc naturæ corpus arẽti simile neruo mollius: in reliquis partibus siccius uerius q̃ durius. Et hoc solũ iis est: nec præterea aliud. Nihil intus nisi admodum paucis intestinum implicatum. Itaq diuulsis præcipue uiuacitas: & partium singularũ palpitatio. Quia quæcunq est ratio uitalis: illa nõ certis inest membris: sed toto in corpore: minime tamẽ capite. Solũq nõ mouet nisi cum pectore auulsum. In nullo genere plures sunt pedes. Et quibus ex iis plurimi: diutius uiuunt diuulsa: ut in scolopendris uidemus. Habẽt autem oculos: præterq sensus tactum & gustatũ: aliqua & odoratum: pauca & auditum.

De apibus. CA. V.

Sed inter oĩa principatus apibus & iure præcipua admiratio. Solis ex eo genere hoĩum cã genitis. Mella cõtrahunt succũq dulcissimũ atq subtilissimũ ac saluberrimũ. Fauos confingunt & ceras. Illæ ad usus uitæ laborem tolerãt. Opera cõficiunt. Rempublicã habẽt: cõsilia priuatim ac duces gregatim: & quod maxime mirũ sit mores habẽt. Præterea cũ sint neq mãsueti generis neq feri: tamẽ tanta est natura rerum: ut prope ex umbra minimi animalis incomparabile effecerit quiddam. Quos efficaciæ industriæq tãtæ compemus neruos? quos rõne mediusfidius uiros? Hoc certe præstãtioribus quo nihil nouere nisi cõmune. Nõ sit de anima quæstio. Cõstet & de sanguine: quantulum tamen esse in tantulis potest. Aestimemus postea ingenium.

Qui ordo naturæ in eis CA. VI.

Hyeme cõduntur. Vnde enim ad pruinas niuesq & aquilonũ flatus perferẽdos uires? Sane & insecta oĩa: sed minus diu quæ parietibus nostris occultata naturæ tepefiunt. Circa apes aũt temporum locorũue ratio mutata est: aut errauerũt priores. Cõduntur a uergiliarũ occasu: sed latent ultra exortum. Adeo nõ ad ueris initiũ ut dixere: nec ut quisq in italia de alueis existimat. Ante fabas florentes nõ exeunt ad opera & labores: nullusq (cũ per cælum licuit) ocio perit dies. Primũ itaq fauos cõstruunt: cæram fingunt: hoc est domos cellasq faciunt. Deinde sobolẽ: postea mella: cærã ex floribus. Melliginẽ a lachrymis arborũ quæ glutinum pariunt salicis: ulmi: arũdinis succo: gummi resina. Iis primũ alueum ipsum intus totum ut quodam tectorio illinunt: & aliis amarioribus succis contra aliarum bestiolarũ auiditates. Id se facturas conscia quod cõcupisci possit. Iis deinde fores quoq latiores circunstruunt.

De uocabulis operis. CA. VII.

Prima fundamẽta operis metyn uocãt periti: secũda pissocæron: tertia propolin. Inter coria cærasq magni ad medicamina usus. Metys crusta est prima saporis amari. Pissocæros super eam uenit picantiũ modo ceu dilutior cæræ initiũ populorumq mitiore gummi. Propolis crassioris iam materiæ additis floribus nundũ tamẽ cæra: sed fauorũ stabilimentum quã oẽs frigoris aut iniuriæ aditus obstruunt: odore etiã nunc graui: ut qua pleriq p galbano utant. Præter hæc conuehet rhithace: quã alii sandaracam: alii cærinthũ uocant. Hic erit apũ dum operãtur cibus: q sæpe inuenit in fauorum inanitatibus sepositus: & ipse amari saporis: sed plenus humoris cibus. Gignit autẽ rore uerno: & arborum succo gummi modo: africi minor: austri flatu nigrior: aquilonibus melior: & rubens. Plurimum in græcis nucibus Menecrates florẽ ait esse futuræ messis indicium: sed nemo præter eum.

Ex quibus floribus opera fiant. CA. VIII.

Ceras ex oĩum arborũ satorũq floribus cõfingunt: excepta rumice & chenopode. Hærbarum hæc genera. Falso excipit spartũ. Quippe cũ hispania multa in spartariis mella hærbã eam sapiunt. Falso & oleas excipi arbitror. Quippe oliuæ puẽtu plurima examina gigni certum est.

Fructibus nullis nocetur.Mortuis ne floribus quidem non modo corporibus insidunt. Operantur intra.lx.passus. Et subinde cōsumptis in proximo floribus speculatores ad pabula ulteriora mittunt.Noctu deprehensæ in expeditione excubant supinæ:ut alas a roræ protegant.

De amatoribus earum. CA. IX.

n E quis miretur amore earum captos Aristomachum solésem duo desexaginta annis nihil aliud egisse Hyliscum uero thasium in desertis apes colétem Agrium cognominatum:qui ambo scripsere de iis. Ratio operis. CA. X.

r Atio operis interdiu statio ad portas more castrorū. Noctu quies in matutinū donec una excitet oēs gemino aut triplici bombo:ut buccino aliquo.Tunc uniuersæ prouolant:si dies mitis futurus est.Prædiuināt enim uentos hymbresq̧:& tūc se continent tectis. Itaq̧ temperie cæli (hāc enim inter præscita habēt)cū agmen ad opera pcessit:aliæ flores aggerunt pedibus:aliæ aquā ore:guttasq̧ lanugine totius corporis.Quarum adolescētiores ad opera exeunt:& supradicta cōuehunt. Seniores intus operantur.Quæ flores comportāt prioribus pedibus femora onerāt:ppter id natura scabra:pedes priore rostro:totæq̧ onustæ remeāt sarcina pandatæ.Excipiunt eas ternæ: quaternæ exonerant.Sunt enim intus quoq̧ officia diuisa.Aliæ struunt.Aliæ poliunt.Aliæ suggerūt.Aliæ cibum comparant ex eo quod allatum est.Neq̧ enim separatim uescuntur:ne inæqualitas operis aut cibi fiat & tēporis.Struunt rursus ea orsa cōcameratione aluei textūq̧ uel usq̧ ad summa tecta deducunt:limitibus binis circa singulos actus:ut aliis intrent:aliis exeant.Faui superiore parte affixi:& paululum etiā lateribus simul hærent:& pendēt una.Alueū non cōtingunt:nunc obliq:nūc rotundi qualiter poscit alueus: aliquādo & duorum generum:cum duo examina cōcordibus populis dissimiles habuere ritus. Ruentes cæra fulciunt pilarum instar interius a solo fornicatis:ut sit aditus ad sarciēdum. Primi fere tres uersus inanes struuntur:ne pmptum sit quod inuitet furantē.Nouissimi maxime implētur melle:ideoq̧ auerso alueo faui eximuntur.Gerulæ secundos flatus captant.Si cooriatur procella:apprehēsis pedusculo lapillis se librant.Quidam in humeros eum imponi tradunt.Iuxta uero terram uolāt in aduerso flatu uepribus hebetato.Mira obseruatio operis.Cessantium inertiam notant:castigant:mox & puniunt: morte.Mira munditia.Amoliūtur omnia e medio:nullæq̧ inter opera spurcitiæ iacent.Quin & excrementa operantium intus ne lōgius recedant unum congesta in locū turbidis diebus & operis ocio egerunt.Cum aduesperascit in alueo strepunt minus ac minus:donec una circumuolet eodem quo excitauit bombo:ceu quietem capere imperans.Et hoc castrorum more.Tunc repente omnes conticescunt. Domos primum plebeis exædificant:deinde regibus.

De fucis. CA. XI.

ſ I speratur largior prouentus:adiiciuntur contubernia & fucis.Hæ cellarum minimæ:sed ipsi maiores apibus. Sunt autem fuci sine aculeo uelut imperfectæ apes nouissimeq̧ fessis & iam emeritis inchoatæ:serotinus fœtus & quasi seruitia uerarum apum.Quāobrem imperant iis: primosq̧ in opera expellunt:tardantes sine clæmentia puniunt. Neq̧ in opere tātum:sed in fœtu adiuuant eas multū ad calorē cōferente turba.Certe quo maior eo℞ fuerit multitudo:eo maior fiet examinum puentus.Cū mella cœperint maturescere:abigunt eos.Multæ singulos aggressæ trucidāt. Nec id genus nisi uere cōspicitur.Fucus adeptis alis in alueum:reiectus ipsæ cæteris adimit. Regias imperatori bus futuris in una parte aluei extruunt amplas:magnificas:separatas:tuberculo eminentes.Quod si exprimatur non gignuntur soboles.Sexangulæ omnes cellæ:a singulorum eæ pedum opere. Nihil horū statuto tempore:sed rapiunt diebus serenis munia. Et melle uno altero ue ad summū die cellas replēt.

Quæ natura mellis. CA. XII.

u Enit hoc ex aere:& maxime siderū exortu:pcipueq̧ in ipso syrio explendēte fit:nec oīno prius uergilia℞ exortu sub lucanis tēporibus.Itaq̧ cum prima aurora folia arbo℞ melle roscida inueniunt.At si qui matutino sub diuo fuere:unctas liquore uestes:capilluq̧ cōcretū sentiūt.Siue ille est cæli sudor:siue quædā syde℞ saliua:siue purgantis se aeris succus:siue aquæ est & purus ac liqdus & suæ naturæ:qualis defluit primo. Nūc uero e tāta cadēs altitudine multūq̧ dū uenit sordescens: & obuio terræ halitu infectus.Præterea a fronde ac pabulis potus:& in utercules congestus apum.Ore n.uomūt.Ad hæc succo flo℞ corruptus & alueis maceratus:totiēsq̧ mutatus. Magnā tamē cælestis naturæ uoluptatē affert. Quæ optima mella. CA. XIII.

i Bi optimus semp:ubi optimo℞ doliolis flo℞ cōditur.Atticæ regiōis hic & siculæ hymeto & hybla ab locis:mox calline insula.Est aūt initio mel ut aqua dilutū:& primis diebus feruet ut musta:seq̧ purgat.Vicesimo die crassescit.Mox obducit tenui membrana:qua feruoris ipsius spuma concrescit.Sorbetur optimum & minime fronde infestum e quercus tilæ arundinum foliis.

Quæ genera mellis in singulis. CA. XIIII.

ſ Vmma quidē bonitatis natiōe cōstat(ut supra diximus)pluribus modis.Aliubi enim faui cæra spectabiles gignunt:ut in pelignis:sicilia.Aliubi mellis copia:ut in creta:cypro africa.Aliubi magnitudine:ut in septentrionalibus:uiso iam in germania octo pedum longitudinis fauo:in caua parte nigro.In quocūq̧ tamē tractu terna sunt mellis in genera.Vernū ex floribus cōstructo fauo: qđ ideo uocatur anthinum.Hoc quidam attingi uetant:ut largo alimento ualida exeat soboles.Alii ex nullo minus apibus relinquunt:quoniā magna sequat ubertas magno℞ syde℞ exortu.Præterea solstitio cū thymis & una florere incipiunt pcipua cella℞ materia.Est aūt in eximendis fauis necessaria dispē

ſatio:quoniã inopia cibi deſperãt:moriũturq; aut effugiunt.Cõtra copia ignauiã affert. Maciẽ melle nõ rhithace paſcunt.Qui aũt ſunt diligẽtiores ex hac uindemia duodecimã partem apibus relinquunt.Dies ſtatutus inchoãdi ut quadã lege naturæ:ſi ſcire aut obſeruare hoĩes uelint: triceſimus ab educto examine:fereq; maio mẽſe includit̃ hæc uindemia.Alteꝝ genus eſt mellis æſtiui:qd̃ ideo uocat̃ horeum a tẽpeſtiuitate præcipua ipſo ſyrio explendeſcẽte poſt ſolſtitiũ diebus.xxx.fere.Immenſa circa hoc ſubtilitas naturæ mortalibus patefacta eſt:niſi fraus hoĩum cuncta pernicie corrũperet. Nanq; ab exortu ſyderis cuiuſcunq; ſed nobilium maxime aut cæleſtis arcus ſi nõ ſequant̃ hymbres:ſed ros tepeſcat ſolis radiis.Medicamẽta nõ mella gignunt̃ oculis ulceribus.internisq; uiſceribus dona cæleſtia.Quod ſi ſeruetur hoc ſyrio exoriente caſuq; cõgruat in eundem diem:ut ſæpe Veneris aut Iouis Mercuriiue exortus non alia ſuauitas:uſuſq; mortalium malis a morte uocandis q̃ diuini nectaris fiat.

Quomodo probentur mella. CA. XV.

m El plenilunio uberius capitur:ſerena die pinguius.In omni melle ſe quod perfluxit ut muſtũ oleumq;:appellaturq; acœton:maxime laudabile eſt.Aeſtiuum omne rutilum:ut diebus confectum ſiccioribus.Aptiſſimum in æſtimatiõe e thymo coloris aurei:ſaporis gratiſſimi: cum ſit palam doliolis pingue:marino e rore ſpiſſum.Quod concreſcit autem hoc minime laudatur. Thymoſum non coit:& tactu prætenuia fila mittit.Quod primum grauitatis argumentum eſt; abrumpi ſtatim & reſilire guttas:uilitatis indicium habetur.Sequens probatio ut ſit odoratum & ex dulce reglutinoſum perlucidum.Aeſtiua mellatiõe decimam partem thaſio Dionyſio apibus relinqui placet:ſi pleni fuerint aluei.Si minus:pro rata portione:aut ſi inanes:omnino non attingi.Huic uindemiæ attici ſignum dedere initium caprificialem diem uulcano ſacrum.

De tertio genere mellis:& quomodo apes probentur. CA. XVI.

t Ertium genus mellis minime probatũ ſilueſtre:quod ericeum uocãt.Cõuehitur poſt primos autũni hymbres cũ erica ſola floret in ſiluis.Ob id harenoſo ſimile.Gignit̃ id maxime arcturi exortu a pridie idus ſeptẽbris.Quidã æſtiuã mellationẽ ad arcturi exortũ proferũt: quoniã ad æquinoctium autũni ab eo ſuperſunt dies.xiiii.& ab æqnoctio ad uergiliaꝝ occaſum diebus.xlviii.Plurima ſit ericę:athenienſes tetradicẽ appellant:euboea ſiſaꝝ:putantq; apibus eſſe gratiſſimã fortaſſis quia tũc nulla alia ſit copia.Hæc ergo mellatio fine uindemiæ & uergiliaꝝ occaſu idibus nouẽbris fere includit̃.Relinqui ex ea duas partes apibus rõ pſuadet:& ſemp eas partes fauoꝝ quæ habeãt rhithacẽ.A bruma ad arcturi exortũ diebus.lx.ſomno alũtur ſine ullo cibo. Ad arcturi exortũ ab æquinoctio uerno tepidiore tractu iã uigilant.Sed etiã tunc alueo ſe cõtinent:ſeruatoſq; in id tẽpus cibos repetũt.In italia uero hoc idẽ a uergiliaꝝ exortu faciunt:& in eũ dormiunt. Alueos qdam in eximẽdo melle expẽdunt: ita dirimẽtes q̃tum relinquant.Aequitas etiã in eis obſtringit̃ feruntq; ſocietate frauda alueos mori. In primis præcipit̃ ut lauti puriq; eximãt mella.Furem & mulieꝝ menſes odere.Cũ eximunt̃ mella apes abigi fumo utiliſſimũ:ne iraſcant̃:aut ipſæ auidæ uorẽt.Fumo crebriore etiã ignauia eaꝝ excitatur ad opera.Nã ubi incubauere fauos liuidos faciũt.Rurſus nimio fumo inficiunt̃:quaꝝ iniuriã celerrime ſentiunt mella:uel minimo cõtactu roris acceſcẽtia.Et ob id inter genera ſeruat̃ quod acaron uocant.Albũ mel nõ fit quod bithymũ eſt:ſed oculis & ulceribus aptiſſimũ.Fœtus quo nam mõ pgenerarẽt:magna inter eruditos & ſubtilis quæſtio fuit. Apũ.n.coitus uiſus eſt nunq̃.Plures exiſtimauere oportere confici floribus cõpoſitis apte atq; utiliter. Aliq coitu unius:qui rex in quoq; appellat̃ examine. Hunc eſſe ſolum marẽ:præcipua magnitudine:ne fatiſcat.Ideo fœtũ ſine eo nõ edi:apeſq; reliquas tanq̃ marẽ fœminas comitari:nõ tanq̃ ducẽ.Quã probabilẽ alias ſnĩam fucoꝝ euentus coarguit.Quæ.n.ratio ut idẽ coitus alios pfectos imperfectos generet alios? Proprior uero prior exiſtimatio fieret:ni rurſus alia difficultas occurreret.Quippe naſcunt̃ aliquãdo in extremis fauis apes grãdiores quæ cæteras fugant. Oeſtrus uocatur hoc malũ:quo nã modo naſcens:ſi ipſæ ſe fingunt? Quod certũ eſt gallinaꝝ modo incubãt. Id quod excluſum eſt primũ uermiculus uidet̃ candidus:iacens trãſuerſus:adhæreſq; ita:ut paſcere uideatur.Rex ſtatim mellei coloris ut electo flore ex oĩ copia factus:neq; uermiculus:ſed ſtatim pẽniger. Cætera turba cum formã capere cœpit nymphæ uocant̃ ut fuci:ſirenes:atq; cephenes. Si qs alterutris capita demat:priuſq̃ pennas habeãt:p gratiſſimo ſunt pabulo matribus. Tempore pcedente inſtillãt cibos: atq; incubant tũ maxime murmurantes caloris ut putãt faciendi gratia neceſſarii excludẽdis pullis:donec ruptis mẽbranis quæ ſingulos cingunt:ouoꝝ mõ uniuerſum agmen emergat.Spectatũ hoc romæ conſularis cuiuſdã ſuburbano alueis cornu laternæ tranſlucido factis.Fœtus intra.xlv.diẽ peragit̃.Fit in fauis qbuſdam qui uocat̃ clerus amaræ duricia cæræ:cũ fœtũ inde nõ eduxere morbo aut ignauia: aut infœcũditate naturali.Hic eſt abortus apũ.Protinus autẽ educti operant̃ quadã diſciplina cũ matribus. Regẽq; iuuenẽ æqualis turba comitat̃.Reges plures inchoant̃ ne deſint.Poſtea ex iis ſoboles cum adulta eſſe cœpit concordi ſuffragio deterrimos necant:ne diſtrahant agmina.Duo aũt genera eorum:melior ruffus niger uariuſq;.Omnibus forma ſemper egregia:& duplo q̃ cæteris maior. Pennæ breuiores: crura recta:ingreſſus celſior.In fronte macula quodam diademate cãdicans. Multum etiã nitore a uulgo differunt.

Quæ regiminis ratio. CA. XVII.

q Værat nunc aliqs unus ne Hercules fuerit:& quod Liberi patris ſepulchrum? & reliqua uetuſtatis ſitu obruta? Ecce in re parua uilliſq; noſtris annexa:cuius aſſidua copia eſt non cõſtat inter auctores.Rex nullum ne ſolus habeat aculeum maieſtate tãtum armatus:an dederit eũ q̃dẽ natura:ſed uſum eſſe tantũ negauerit.Illud conſtat imperatorẽ aculeo nõ uti.Mira plebeii circa eum

obedientia:cũ ꝓcedit una eſt.Totũ examẽ circa eũ cõglobatur:cingit:ꝓtegit:cerni non patitur.Reliquo
tẽpore cum populus in labore eſt:ipſe opera intus circuit ſimilis exortanti:ſolus ĩmunis.Circa eũ ſatelli
tes qdam lictoreſq; aſſidua cuſtodiẽtes auctoritate.Procedit foras nõ niſi migraturo examine. Id multo
intelligitur ante aliquot diebus murmure intus ſtrepẽte apparatus indicio diẽ tẽpeſtiuũ eligentiũ.Si qs
alam ei detruncet:non fugiet examen.Cũ ꝓceſſere ſe quæq; proximã illi cupit eſſe:& in officio conſpici
gaudet.Feſſum humeris ſubleuãt.Validius fatigatũ ex toto portant.Si qua laſſatus deficit:aut forte ab/
errauit:odore proſequitur.Vbicunq; ille conſedit:ibi cunctarum caſtra ſunt.Tunc oſtẽta faciunt priua/
ta ac publica una dependente in domibus templis ue ſæpe expiata magnis euẽtibus. Sedere in ore infan
tis Platonis:tunc etiam ſuauitatem illam prædulcis eloqui portendentes. Sedere in caſtris ducis Druſi
imperatoris cum proſperrime pugnatum apud arbalonem eſt:haud quaq̃ perpetua aruſpicũ cõiectura
qui diꝝ id oſtẽtum exiſtimãt.Semp̄ duce prehẽſo totũ tenet᷑ agmen.Amiſſo dilabit᷑:migrãtq; ad alios.
Eſſe utiq; ſine rege non poſſunt.Inuite aũt interimunt eos cũ plures fuere:potius q̃ naſcentiũ domos di
rimunt.Si ꝓuentus deſperat᷑:tunc & fucos abigũt.Quãq̃ de iis uideo dubitari:ꝓpriũq; iis genus eſſe ali
quos exiſtimare.Sicut furibus grãdiſſimis inter illas:ſed nigris:lataq; aluo.Ita appellatis quia furtim de
uorent mella.Certum eſt ab apibus fucos interfici.Vtiq; regem non habẽt.Sed qũo ſine aculeo naſcan
tur in quæſtione eſt.Humido uere melior fœtus:ſicco mel copioſius.Quod ſi defecerit alicuius aluei ci
bus:impetũ in ꝓximas faciunt rapinæ ꝓpoſito.At illæ contra dirigunt aciem:& ſi cuſtos adſit alterutra
pars quẽ ſuis fauere ſentit non appetit eũ.Et aliis quoq; ſæpe dimicant cauſis:eaſq; acies contrarias duo
imperatores inſtruũt.Maxima rixa:& incõuehendis floribus exorta:& ſuos quibuſq; euocãtibus.Quæ
dimicatio iniectu pulueris aut fumo tota diſcutitur.Reconciliantur uero lacte uel aqua mulſa.

De genere apum:& quæ inimica apibus. CA. XVIII.

Pes ſunt & ruſticæ ſilueſtreſq;:horridæ aſpectu:multo iracundiores.ſed opere ac labore p̄ſtan/
a tes.Vrbanorum duo genera.Optimæ breues:uariæq;:& in rotunditatẽ cõpactiles.Deteriores
longæ:& quibus ſimilitudo ueſpaꝝ:etiãnum deterrimæ ex iis piloſæ.In ponto ſunt quædam
albæ:quæ bis in mẽſe mella faciũt.Circa thermodoontẽ aũt fluuiũ duo genera.Aliarum quæ in arbori
bus mellificãt.Aliaꝝ quæ ſub terra:triplici cærarũ ordine uberrimi ꝓuentus.Aculeũ apibus natura de/
dit uẽtri cõſertũ:ad unũ ictũ hoc infixo.Quidã eas ſtatim emori putãt.Aliq non niſi in tantũ adacto:ut
in teſtinũ ſæpe aſſequat᷑.Sed fucos poſtea eſſe:nec mella facere uelut caſtratis uiribus.Pariterq; & noce/
re & prodeſſe:dein deſinere.Eſt in exẽplis equos ab iis occiſos.Odere fœdos odores:ꝓcul fugiũt: ſed &
infectos.Itaq; unguenta redolẽtes infeſtant.Ipſæ plurimoꝝ aĩalium iniuriis obnoxiæ.Impugnãt eas na
turæ eiuſdem degeneres ueſpæ atq; carbones:& e culicum genere qui uocant᷑ muliones.Populantur hi
rundines & quædã aliæ aues.Inſidiant᷑ aquatibus ranæ:quæ maxima eaꝝ eſt opatio:tum cũ ſobolẽ fa/
ciunt.Nec eæ tantũ quæ ſtagna riuoſq; obſidẽt:ueꝝ & rubetæ ueniunt ultro:arrepẽteſq; floribus oper/
tas ſufflant:ab hoc ſpatio ꝓuolãt:cõfeſtimq; abripiant᷑. Nec ſentire ictus apum ranæ tradũtur. Inimicæ
& oues:difficile ſe a lanis eaꝝ explicãtibus.Cancroꝝ etiã odore ſi quis iuxta coquat examinantur.Quin
& morbos ſuapte natura ſentiunt.Index eoꝝ triſticia torpens.Et cũ ante fores in teporẽ ſolis promõtis
aliæ cibos miniſtrant.Cum defunctas ꝓgerunt.Funerantiũq; more comitant᷑ exequias. Rege hac peſte
conſumpto mœret plebs ignauo dolore. Nõ cibos cõuehunt.Non procedunt. Triſti tãtum murmure
glomerant᷑ circa corpus eius.Subtrahit᷑ itaq; deducta multitudine:alias ſpectantes exanimẽ luctũ non
minuunt.Tunc quoq; ni ſubueniat᷑:fame moriuntur.Hylaritate igitur & nitore ſanitas æſtimatur.

De morbis apum. CA. XIX.

Vnt & operis morbi cũ fauos nõ explent:cleron uocant.Iidẽ blapſigoniã ſi fœtũ non peragant.
f Inimica & echo eſt reſultanti in ſono:qui pauidas alterno pulſat ictu.Inimica & nebula.Aranei
quoq; uel maxime hoſtiles cum præualuere ut intexãt:enecant alueos. Papilio etiam ignauus
& inhonoratus luminibus accenſis aduolãs peſtifer:nec uno modo.Nam & ipſe cæras depaſcitur: & re
linquit excrementa qbus teredines gignunt᷑.Filis etiã araneus quacunq; inceſſerit alaꝝ maxime lanugi
nes obtexit.Naſcuntur & in ipſo ligno teredines quæ cæras præcipue appetũt.Infeſtat & auiditas paſtus
nimia florum ſatietate uerno maxime tempore aluo cita.Oleo quidem non apes tantũ:ſed omnia inſe/
cta exanimantur:præcipue ſi capite uncto in ſole ponantur.Aliquando & ipſæ contrahunt mortis ſibi
cauſas:conſenſere eximi mella auide uorantes.Cætero præparcæ:& quæ alioquin prodigas atq; edaces
non ſecus ac pigras & ignauas perturbent.Nocent & ſua mella ipſis: illitæq; ab aduerſa parte moriũtur
tot hoſtibus:tot caſibus:& quota portione eorum cõmemorata:tam munificũ animal expoſitũ eſt. Re
media dicemus ſuis locis.Nunc enim ſermo de natura eſt.

De continendis apibus:& quomodo reparentur. CA. XX.

Audẽt plauſu atq; tinnitu æris:eoq; conuocantur. Quo manifeſtũ auditus quoq; ineſſe ſenſũ.
g Effecto opere educto fœtu functæ munere omni:exercitationem tamen ſolẽnem habent.Spa
tiatæq; in aperto:& in altum datæ gyris uolatu editis tum demũ ad cibũ redeunt. Vita eis lon
giſſima:ut proſpere inimica ac fortuita cedant:ſeptenis annis uniuerſa. Alueos nunq̃ ultra.x.annos du/
raſſe proditur.Sunt qui mortuas ſi intra tectum hyeme ſeruent᷑:deinde ſole uerno torreantur:ac ficul/
neo cinere toto die foueant᷑:putẽt reuiuiſcere.In totũ uero amiſſas reparari uẽtribus bubulis recẽtibus
cum fimo obrutis.Virgilius iuuencorum corpore exaĩato: ſicut equoꝝ ueſpas atq; carbones: ſicut aſi/
norũ ſcarabeos mutãte natura ex aliis quædã in alia.Sed hoꝝ omnium coitus cernunt᷑.Et tamen in fœ

tu eadē ꝓpe natura quæ apibus.

De uespis & crabronibus. CA. XXI.

u Espæ in sublimi e luto nidos faciūt & in iis cæras. Crabrones cauernis ac sub terra. Et florum omnium sexangulæ cellæ: cætera autem cortice. Araneis fœtus & ipsæ inæqualis ut barbarus: alius euolat: alius in infantia est: alius in uermiculo. Et autumno non uerno omnia ea. Plenilunio maxime crescunt. Vespæ quæ ichneumones uocātur (sunt autem minores q̄ aliæ) unum genus ex araneis perimunt phalangium appellatum: & in nidos suos ferunt: deinde illinunt. Et ex iis incubando suum genus procreāt. Præterea omnes carne uescuntur contra q̄ apes: quæ nullum corpus attingunt. Sed uespæ muscas grandiores uenantur: & amputato iis capite reliquum corpus auferūt. Crabronum siluestres in arborum cauernis degunt. Hyeme ut cætera insecta conduntur. Vita bimatum non trāsit. Ictus eorum haud temere sine febri nō est. Auctores sunt ternouenis punctis interfici hoiem. Aliorum qui mitiores uidentur duo genera. Opifices minores corpore: qui moriuntur hyeme. Matres quæ bienio durant ii & clementes. Nidos uere faciunt fere quadrifores: in quibus opifices generent. His educatis alios deinde nidos maiores fingunt in quibus matres futuras producant. Iam tunc opifices funguntur munere: & pascunt eas. Latior matrum species: dubiumq; an habeant aculeos quia non egrediūtur. Et his sunt sui fuci. Quidam opinātur omnibus his ad hyemem decidere aculeos. Nec crabronum autem nec uesparum generi reges aut examina. subinde renouatur multitudo sobole.

De bombicibus: & bombili: & necydalo: & qs primus bombicinā uestē inuenerit. CA. XXII.

q Vartum inter hæc genus est bombicum in assyria proueniens magis q̄ supradicta. Nidos luto fingunt salis speciæ applicatos lapidi: tanta duritia: ut spiculis perforari uix possint. In iis & cæteras largius q̄ apes faciunt: deinde maiorem uermiculum. Et alia horum origo. Ea grandiore uermiculo gemina protendens sui generis cornua. Hi erucæ sunt. Fit deinde quod uocatur bombylis: ex ea necydalus. Ex hoc in sex mensibus bombices. Telas araneorū modo texunt ad uestē luxūq; fœminarum: quæ bombicina appellatur. Prima eas retorqueri: rursusq; texere inuenit in Co mulier Pāphile Platis filia non fraudanda gloria excogitatæ rationis: ut denudet fœminam uestis bombicina.

De bombice coa. CA. XXIII.

e T in co insula nasci tradūtur cupressi: terebinthi: fraxini. Quercus florē hymbribus decussum tereæ halitu animante. Fieri autem primo papiliones paruos nudosq;. Mox frigorū impatientia uillis inhorrescere: & aduersus hyemem tunicas sibi instaurare densas: pedum asperitate radente foliorum lanuginem in uellera. Hanc ab his quoq; cogi subigiq; unguium carminatiōe. Mox trahi inter ramos tenuari ceu pectine. Postea apprehēsam corpori inuolui nido uolubili. Tunc ab hoie tolli: fictilibusq; uasis tepore & futurum esca nutriri. Atq; ita subnasci sui generis plumas: qbus uestitos ad alia pensa dimitti. Quæ uero capta sit lanificia humore lentescere: mox in fila tenuari iunceo fuso. Nec puduit has uestas etiam uiros leuitate usurpare propter onera æstiua in tantum a lorica gerēda discessere mores: ut oneri sint etiam uestes. Assyria tamen bombice adhuc fœminis cedimus.

De araneis: & generatione eorum. CA. XXIIII.

a Raneoꝝ his nō absurde iungatur natura: digna uel præcipue admiratiōe. Plura aūt hoꝝ sunt genera: nec dictu necessaria in tanta notitia. Phalangia ex iis appellantur: quoꝝ noxii morsus: corpus exiguum: uariū: acuminatū: ad saltū ingredientium. Altera eoꝝ species nigri prioribus cruribus longissimis. Oībus internodia terna in cruribus lupoꝝ modo. Minimi nō texunt. Maiores in terra cauernarum exigua uestibula præpandūt. Tertiū eorūdē genus erudita operatiōe cōspicuū. Ordiť telas: tantiq; operis materiæ uterus eius sufficit: siue ita corrupta alui natura statuto tēpore (ut Democrito placet) siue est intus quædam lanigera fertilitas: tam moderato ungue: tam tereti filo: & tam æquali deducit stamina ipso se pondere usus. Texere a medio incipit circinato orbe subtegmina adnectēs maculasq; paribus semp interuallis: sed subinde crescētibus ex angusto dilatans indissolubili nodo implicat. Quāta arte celant pedicas scutulato rete ad capiendas muscas circa grassantes? q̄ nō ad hoc uidetur pertinere crebra tapexitas telæ: & quadam politura artis: ipsa per se tenax ratio textrinæ? q̄ laxus afflatus ad non respuenda quæ ueniant? sinus derelicto laxo prætenti summa parte: ut arbitrari liceat illa quæ difficile cernuntur: atq; ut in plagis lineæ offensæ præcipitantur in sinum. Specus ipsæ qua cōcameratæ architectura? & contra frigora quāto uillosior? q̄ remotus a medio aliudq; agēti similis: inclusus uero sic ut sit nec ne intus aliquis cerni nō possit. Age firmitas quāta irrūpentibus uentis: qua puluerꝝ mole degrauante. Latitudo telæ sæpe inter duas arbores cū exercet artem & discit texere. Longitudo fili a culmine: ac rursus a terra per illud ipsum uelut reciprocatio: subitq; pariter ac fila deducit. Cum uero captura incidit q̄ uigilās & paratus ad cursum. Licet extrema hæreat plaga semp in mediū currit: ex quo sic maxime totū cōcutiendo implicet. Scissa ꝓtinus reficit ad polituraā sartiens. Nāq; & lacertaꝝ catulos uenantur. Hos primum tela inuoluentes: & tūc demū labra utraq; morsu apprehendētes amphitheatrali spectaculo cū cōtingit. Sunt & ex eo auguria. Quippe incremento amnium futuro telas suas altius tollūt: Iidem sereno nō texunt nubilo texūt. Ideoq; multæ araneæ hymbrium signa sunt. Fœminā putant esse quæ texat: marem qui uenať. Ita paria fieri merita. Coniugio aranei cōueniunt crunibus. Pariūt uermiculos ouis similes. Nā nec differri hoꝝ genitura pōt: quoniam insectoꝝ uix ulla alia narratio est. Pariūt autem oua in telas expansa quia saliunt: atq; ita emittunt. Phalangius tantum in ipso specu incubat magno numero. Qui ut emerserit matrem consumit: sepæ & patrē. Adiuuat. n. incubare. Pariunt autē trisenos. Cæteræ pauciores. Et incubant triduo. Consumunť aranei quater septenis diebus.

De scorpionibus. CA. XXV.

s

Imiliter his & scorpiones terrestres uermiculos ouorꝝ specie pariũt:similiterq; pimunt. Pestis importuna ueneni serpentium:nisi q grauiore supplicio lenta per triduum morte cõficiunt. Virginibus lœtali semper ictu:& fœminis fere in totum. Viris autem in matutino exeũtes canis priusq̃ aliquo fortuito ictu ieiunum egerant uenenum. Semp cauda in ictu est:nulloq; momẽto meditari cessat:ne quãdo desit occasioni. Ferit obliquo ictu & inflexu. Venenum ab iis cãdidũ fundi Apollodorus auctor est in nouem genera descriptis per colores maxime superuacuos:quoniam nõ est scire quos minime exitiales prædixerit. Geminos quibusdã aculeos esse:maresq; sæuissimos. Nã coitũ iis tribuit. Intelligi autem gracilitate & lõgitudine. Venenũ oĩbus medio die cum incanduere solis ardoribus Itemq; cum sitiunt inexplebiles potu. Cõstat & septena caudæ internodia sæuiora esse. Pluribus.n.sena sunt. Hoc malum africæ uolucræ etiã austri faciunt:pandentibus brachia ut remigia subleuantes. Apollodorus idẽ plane quibusdã inesse pennas tradit. Sæpe psylli qui reliquarꝝ uenena terrarꝝ inuehẽtes quæstus sui causa peregrinis malis impleuere italiã. Hos quoq; importare conati sunt. Sed uiuere intra siculi cæli regionẽ nõ potuere. Visunt tamẽ aliquãdo in italia:sed innocui:multisq; aliis in locis:ut circa farꝝ in egypto. In scythia interimunt etiã sues:alioqn uiuaciores cõtra uenena talia. Nigras qdẽ celerius si in aquã se immerserint. Hoĩ icto putat esse remedio ipsorꝝ cinis potus in uino:aut oleo mersus. Magnã aduersitatẽ cũ stellionibus putãt esse:innocuos dũtaxat iis:qui & ipsi carent sanguine lacertarꝝ figura. Atq; scorpiones in totũ nulli nocere:qbus nõ sit sanguis. Quidã & ab ipsis fœtũ deuorari arbitrant. Vnũ mõ relinqui solertissimum:& qui se ipsius matris clunibus imponẽdo tutus & a cauda & a morsu loco fiat. Hunc esse reliquorꝝ ultorem:qui postremo genitores conficiat superne:pariuntur autem undeni.

De stellonibus. CA. XXVI.

c

Hameleonũ stelliones quodãmodo naturã habẽt:rore tãtum uiuentes:pterq; araneis. Similis cicadis uita:quarꝝ duo genera. Minores quæ primæ pueniunt:quæue sunt mutæ:& nouissime pereũt. Sũt aũt multæ. Sequẽs est uolatura. Quæ canũt uocant achetæ:& quæ minores ex iis sunt tergitoniæ. Sed illæ magis canoræ. Mares cantant in utroq; genere. Fœminæ silent. Gẽtes uescũtur iis ad orientẽ:etiã parti opibus abũdantibus. Ante coitum mares pferunt:a coitu fœminas:ouis earꝝ corruptis quæ sunt candida. Coitus supinis. Asperitas præacuta in dorso:qua excauãt fœturæ locum in terra. Fit primo uermiculus. Dein ex eo quæ uocat tettigometra:cuius cortice rupto circa solstitia euolent:noctu semp. Primũ nigræ atq; duræ. Vnũ hoc ex iis quæ uiuũt & sine ore est. Pro eo qdam acculeatũ linguis simile. Et hoc in pectore:quo rorẽ lãbunt. Pectus ipsum fistulosum. Hoc canunt achetæ ut diximus. De cætero in uẽtre nihil est. Excitatæ cũ subuolant humorẽ reddunt:quod solũ argumẽtum est rore easdẽ ali. Iisdem solis nullũ ad excrementa corporis foramẽ. Oculis tam hebetes:ut si qs digytũ cõtrahens ac remittẽs iis appropinquet:trãseant uelut folia. Quidã duo alia genera faciũt earꝝ. Surgulariã quæ sit grãdior:frumentariã quã alii auenariã uocant. Apparet.n.simul cũ frumentis arescentibus.

De cicadis. CA. XXVII.

c

Icadæ nõ nascunt in raritate arborꝝ. Idcirco sunt cyrenis circa oppidũ:nec in campis nec ĩ frigidis aut umbrosis nemoribus. Est quædã & iis locorum differẽtia. In milesia regiõe paucis sunt locis. Sed in cephalenia amnis quidã penuriã earꝝ & copiã dirimit. At in regio agro silent oẽs. Vltra flumen in locris canunt. Pennarum illis natura quæ apibus:sed pro corpore amplior.

De pennis insectorꝝ:& scarabeis:& reliqs scarabeorꝝ generis. CA. XXVIII.

i

Nsectorꝝ quædã binas gerunt pẽnas ut muscæ:quædã quaternas ut apes. Mẽbranis ut cicadæ uolant. Quaternas habent quæ aculeis in aluo armant. Nullũ cui tælũ in ore:pluribus q̃ binis aduolat pennis. Illis enim ultionis causa datum:& his auiditatis. Nullis eorꝝ pẽnæ reuiuiscunt auulsæ. Nullum cui aculeus in aluo bipennæ est. Quibusdã pẽnarꝝ tutelæ crusta supuenit ut scarabeis. Quorum tenuior fragiliorq; penna:iis negatus aculeus. Sed in quodã genere eorꝝ grandi cornua prælonga bisulcis dẽtata forcipibus in cacumine(cum libuit)ad morsum coeuntibus. Infantũ remediis etiã ex ceruice suspenduntur. Lucanos uocat hos Nigidius. Aliud rursus eorꝝ genus qui e fimo ingẽtis pilas auersi pedibus uolutant:paruosq; in iis cõtra rigorem hyemis uermiculos fœtus sui nidulant. Volitant alii magno cum murmure aut mugitu. Alii focos & prata crebris foraminibus excauant nocturno stridore uocales. Lucent ignium modo noctu laterum & clunium colore lampyrides: nunc pennarũ hiatu refulgentes:nunc uero compressu obumbratæ non ante matura pabula aut post defecta conspicuæ. Econtrario tenebrarum alumnæ blattæ uitam lucemq; fugiunt in balneis maxime humido uapore pgnatæ. Fodiunt ex eodem genere rutuli atq; prægrandes scarabei tellurem aridam:fauosq; paruæ & fistulosæ modo spongiæ medicato melle fingunt. In thraciæ partibus iuxta olympum locus est paruus: in quo unum hoc animal examinatur:ob hoc canthorolethrus appellatus. Pẽnæ insectis omnibus sine scissura:nulli cauda nisi scorpiõi. Hic eorum solus & brachia habet:& in cauda spiculum. Reliquorum quibusdam aculeus in ore ut asilo:siue tabanum dici placet. Item culicibus & quibusdam muscis. Omnibus autem his in ore & pro lĩgua sunt hi aculei.quibusdam hebetes:neq; ad punctum:sed ad suctum ut muscarum generi:in quo lingua euidens fistula est. Nec sunt talibus dentes. Aliis cornicula ante oculos prætenduntur ignauia ut papilionibus. Quædam insecta carent pennis:ut scolopẽdræ. Insectorum pedes quibus sunt in obliquum mouentur. Quorũdam extremi longiores foris curuantur ut locustis.

De locustis. CA. XXIX.

h Ae pariunt in terra demisso spinæ caule oua cōdensa autūni tēpore. Ea durant hyeme sub terra. Subsequenti anno exitu ueris emittunt paruas nigrātes & sine cruribus: pennisq̨ reptantes. Itaq̨ uernis aquis intereūt oua: sicco uere maior ꝓuentus. Alii duplicē eaꝝ fœtū: geminūq̨ exitum tradunt. Vergiliaꝝ exortu parere: deinde ad canis ortū obire: & alias renasci. Quidam arctari occasu renasci. Mori matres cū pepererint certū est uermiculo statim circa fauces innascente qui eas strāgulat. Eodē tēpore mares obeunt. Tā friuola rōne morientes serpētem (cum libuit) necāt singulæ faucibus eius apprehēsis mordicus. Nō nascunť nisi in planis & rimosis locis. In india ternū pedū lōgitudinis esse traduntť: cruribus & femoribus serraꝝ usum præbētes cū inaruerint. Est & alius eaꝝ obitus. Gregatim sublatæ uēto in maria aut stagna decidūt. Forte hoc casuq̨ euenit nō ut prisci existimauere: madefactis nocturno humore alis. Iidem qppe noctibus nō uolare eas pp frigora tradiderunt. Ignari etiā lōginqua maria ab iis trāsiri continuata plurium dieꝝ profectiōe. Quod maxime miremur famē quoq̨ quā propter externa pabula patiere sciunt imminere. Ac deaꝝ ire pestis ea intelligiť. Nāq̨ & grādiores cernunť & tāto uolant pennarum stridore. ut aliæ alites credātur: solemq̨ obumbrēt: sollicite suspectātibus populis: ne suas operiāt terras. Sufficiunt qppe uires: & tanq̄ sit maria transire: immēsos permeant tractus: diraq̨ messibus cōtegūt nube: multa cōtractu adurētes. Oīa uero morsu erodētes: & fores quoq̨ tectorum. Italiā ex africa magna cohorte infestāt: sæpe populo ad sybillina coacto remedia confugere inopiæ metu. In cyrenaica regione lex est ter anno debellandi eas. Primo oua obterendo: deinde fœtum: postremo adultas. Desertoris pœna in eum qui cessauerit. Et in lemno insula certa mensura præfinita est: quā singuli enecatarum ad magistratus referant. Gracchulos quoque ob id colunt aduerso uolatu occurentes earum exitio. Necari & in syria militari imperio coguntur. Tot orbis partibus uagatur id malū. Parthis & hæ in cibo gratæ. Vox earum proficisci ab occipitio uidetur. Eo loco in commissura scapularum habere quasi dentes existimantur. eosq̨ inter se terēdo stridorem edere: circa duo æquinoctia maxime: sicut cicadæ circa solstitium. Coitus locustarum qui & insectorum oīum quæ coeunt: marē portāte fœmina: in eum fœminarum ultimo caudæ reflexo tardoq̨ digressu. Minores autem in omni hoc genere fœminis mares.

De formicis nostratibus. CA. XXX.

p Lurima insectorum uermiculū gignunt. Nā & formicæ similē ouis Vere & hæ ut apes cōicantes laborē. Sed apes utiles faciunt cibos. Hæ cōdunt. Ar si qs compet onera corporibus eaꝝ: fateatur nullis portione uires esse maiores. Gerunt ea morsu. Maiora auersæ postremis pedibus moliūtur humeris obnixæ. Et iis reipu. ratio: memoria. cura. Semina arrosa cōdunt: ne rursus in fruges exeant e terra. Maiora ad introitū diuidunt. Madefacta hymbræ proferunt: atq̨ siccant. Operātur & noctu plena luna. Eædē interlunio cessant. Iam in opere qui labor? quæ sedulitas? Et quoniam ex diuerso conuehunt altera alterius ignara: ut signa inuicē recognoscant: certi dies ad recognitionē mutuā nundinis danť. Quæ tunc eaꝝ cōcursatio? q̄ diligēs? Cum obuiis quædā collocutio atq̨ percōtatio. Silices itinere eaꝝ attritos uidemus: & in opere semitā factam: ne quis dubitet qualibet in re qd possit q̄tulacūq̨ sedulitas. Sepeliuntur inter se uiuentium solæ: præter hominem. Non sunt in sicilia pennatæ.

De indicis. CA. XXXI.

i Ndicæ formicæ cornua erythris in æde Herculis fixa miraculo fuere. Auꝝ ex cauernis egerūt terræ in regione septētrionalium indoꝝ: q dardæ uocanť. Ipsis color feliū. Magnitudo ægypti lupoꝝ. Erutū hoc ab iis tpe hyberno indi furanť æstiuo feruore: cōditis pp uaporē in cuniculis formicis: quæ tamē odore sollicitatæ ꝓuolant crebroq̨ lacerāt. q̄uis præ uelocibus camelis fugiētes. Tāta ꝑnicitas feritasq̨ est cū amore auri.

De diuersitate insectoꝝ. CA. XXXII.

m Vlta autē insecta & aliter nascunť. Atq̨ asilus in primis. Insidet ex rore hic raphani filio primo uere: & spissatus sole in magnitudinem milii cogiť. Inde oritur uermiculus paruus: & triduo: mox eruca: quæ adiectis diebus crescit immobilis duro cortice ad tactū mouetur aranei. Hæc eruca quam chrysalidem appellant: rupto deinde cortice uolat papilio.

papilio.

De aīalibus in ligno & ex ligno nascentibus. CA. XXXIII.

f Ic quædam ex hymbre generantur in terra: quædam & in ligno. Nec enim & cossi tantum in eo sed etiam tabani ex eo nascuntur: & alia ubicunq̨ humor est nimis. Sic intra hoīem tineæ tricenum pedū: aliquando & plurium lōgitudine: iā in carne exanimi uiuētium quoq̨ hoīum capillo. Qua fœditate & sylla dictator & Alcman ex clarissimis græciæ poetis obiere. Hoc quidē & aues infestat. Phasianas uero interimit: nisi puluerantes sese. Pilos habētium asinum tātum immunem hoc malo credūt: & oues. Gignuntur autem ex uestis genere: præcipue lanicio interemptarum a lupis ouiū Aquas quoq̨ quasdam quibus lauamur fertiliores eius generis inuenio apud auctores. Quippe cum & ceræ hoc gignant: quod animalium minimum existimatur. Alia rursus generantur sordibus aridi solii: posteriorum crurum lasciuia petauri & auris. Alia puluere humido in cauernis uolucria.

De animali cui cibi exitus non est. CA. XXXIIII.

e St animal eiusdem temporis infixo semper sanguini capite uiuens: atq̨ ita intumescēs: unum animalium cui cibi non sit exitus: cum nimia dehiscit sacietate alimento ipso moriens. Nunq̄ in iumentis gignitur: in bubus frequens: in canibus aliquando: in quibus omnia. In ouibus & in capris hoc solum. Aeque est mira sanguinis & hirundinum generi in plaustri aqua sitis. Nanq̨ & hæ toto capite conduntur. Est & uolucre canibus peculiare suum malum: aures maxime lancinās quæ defendi morsu non queunt.

De tineis & culicibus & diuersitate earum. CA. XXXV.

Dem puluis in lanis & ueste tineas creat:præcipue si araneus una icludatur. Sitit.n.& omnem humoré absorbens ariditatem ampliat. Hoc est in chartis nascitur. Est eaꝝ genus tunicas suas trahentium quo cocleæ mō. Sed hoꝝ pedes cernūtur. Spoliatæ expirant. Si accreuere faciunt chrysalidem. Ficarios culices caprificus generat. Cantharides uermiculi ficoꝝ & pyri:& peuces: & cynachantæ:& rosæ. Venenum hoc remedia secum habet. Alæ medentur: quibus demptis lœtale est. Rursus alia genera culicum acescēs natura gignit. Quippe cū in niue cādidi repianť:& uetustiores uermiculi in media qdē altitudine rutili. Nā & ipsa nix uetustate rubescit. Hirti pilis:grandiores torpentesqꝫ.

De pyrali siue pyrausta. CA. XXXVI.

Ignit aliqua & cōtrarium natura elementū. Siqdem in cypri ærariis fornacibus ex medio igni maioris muscæ magnitudinis uolat pēnatum quadrupedes appellať pyralis a quibusdam pyrausta. Quādiu est in igne uiuit. Cū euasit longiore pabulo uolatu tūc moriť. Hypanis fluuius in ponto circa solstitium defert acinorum effigie tenues mēbranas: qbus erumpit uolucris quadrupes supradictæ modo:nec ultra diem uiuit: unde hemerobion uocať. Reliquis taliū ab initio ad finē septenarii sunt numeri. Culici & uermiculo tersepteni. Corpus parientibus quater septeni. Mutationes & in alias figuras transitus trinis aut quadrinis diebus. Cætera ex iis pennata autūno fere moriuntur. Tabani quidem etiam cæcitate. Muscis humore exanimatis si cinere condantur redit uita.

Hystoria naturæ animalium per singula membra. CA. XXXVII.

Taqꝫ nūc per singulas partes corporis præter iam dictas membratim tracteť hystoria. Caput habēt cuncta quæ sanguinem. In capite paucis aīalium nisi uolucribus apices:diuersi quidē generis. Phœnici plumarum serie medio eo exeūte alio. Pauonibus crinitis arbusculis. Stymphalidæ cirro. Phasianæ corniculis. Præterea parco:atqꝫ ab illo galerita appellata quondā. Postea gallico uocabulo etiam legioni nomē dederat alauda. Diximus & cui plicatilē cristam dedisset natura per mediū caput a rostro residētem. Et fulicarum generi dedit cirros pico quoqꝫ martio & grui halearitæ. Sed spectatissimū insigne gallinaceis corpore cōferratum:nec carnē id esse:nec cartilaginē:nec callum iure diximus:ueꝝ peculiare. Draconum enim cristas qui uiderit nō reperitur. Cornua multis quidē & aquatilium & marinoꝝ & serpentiū uariis data sunt modis. Sed quæ iure cornua intelliganť q̄drupedi tantū generi. Actæonū.n.& Cippū etiā ī latina hystoria fabulosos reor. Nec alibi maior lasciuia naturæ lusit animalium armis. Sparsit hæc in ramis:ut ceruoꝝ. Aliis simplicia tribuit ut in eodem genere sublonibus ex argumēto dictis. Alioꝝ finxit in palmas:digytosqꝫ emisit ex iis:unde platycerotas uocant. Dedit ramosa capreis:sed parua:nec fecit decidua. Cōuoluta in anfractū arietum generi:ceu cestus daret: infesta tauris. In hoc quidem genere & fœminis tribuit. In multis tantū moribus. Rupicapris in dorsum adūca. Damis in aduersum. Erecta autem rugarum ambitu contorta & in leue fastigiū exacuta ut lyras decerent strepsiceroti:quē addacē africa appellat. Mobilia eadē:ut aures:phrygiæ armentis. Troglodytaꝝ in terram directa:qua de causa obliqua ceruice pascuntur. aliis singula:& hæc medio capite aut naribus ut diximus. Iamqꝫ aliis ad incursum robusta:aliis ad ictum pluribus modis:supina:conuersa:connexa: omnia in mucronem migrātia. In quodam genere pro manibus ad scabendū corpus. Cochleis ad ptentādum iter. In corpore cornua hæc sicut cerastis aliquando & singula. Cochleis semper bina:& ut ptendanť:ac resiliant. Vroꝝ cornibus barbari septētrionales potant:urnasqꝫ binas capitis unius cornua implent. Alii præfixa his pila cuspidant. Apud nos in lamina secta trālucēt:atqꝫ etiam lumen inclusum latius fundunt:multasqꝫ alias ad delicias conferuntur:nunc tincta:nunc sublita:nūc quæ cerostrata picturæ genere dicuntur. Omnibus autem caua:& in mucrone demum concreta sunt. Ceruis tātum solida: & omnibus annis decidua. Boum attritis ungulis cornua unguendo aruina medentur agricolæ. Adeo sequax natura est:ut in ipsis uiuētium corporibus feruēti cæra flectātur:atqꝫ incisa nascentiū in diuersas partes torqueātur:ut singulis capitibus q̄terna fiant. Tenuiora fœminis plerūqꝫ sunt ut in pecore. Multis ouium nulla:nec ceruaꝝ:nec quibus multifidi pedes:nec solidipedum ulli:excepto asino indico:qui uno armatus est cornu. Bisulcis bina tribuit. Nulli qui superne primores habent dentes. Qui putāt eos in cornua absumi facile coarguunť ceruaꝝ natura:quæ neqꝫ dentes habēt:ut neqꝫ nares:nec tamen cornua. Cæteroꝝ ossibus adhærent. Ceruoꝝ tantum cutibus enascūtur. Capita piscibus portione corporꝫ maxima fortassis ut mergantur. Ostrearum generi nulla:nec spongiis:nec aliis fere:quibus solus ex sensibus tactus est. Quibusdam indiscretū caput est ut cancris. In capite cunctoꝝ animalium homini plurimus pilus iam quidem promiscue maribus ac fœminis. Apud intōsas utiqꝫ gētes atqꝫ etiam nomina ex eo capillatis alpium incolis galliæ comatæ:ut tamē sit aliqua in hoc terrarum differētia. Quippe miconii carentes eo gignuntur:sicut in cauno lienosi. Et quædam animalium naturaliter caluēt:sicut struthiocameli & corui aquatici:quibus apud græcos nomē est inde. Defluuium eorum in muliere rarum. In spadonibns nō uisum. Nec in ullo ante ueneris usum. Nec infra cerebrum:aut infra uerticem:aut circa tempora:atqꝫ aures. Caluitium uni tantum animalium homini:præterq̄ innatum. Canicies homini tātum & equis:sed homini semper a priori parte capitis tum deinde ab auersa. Vertices bini homini tātum. Aliquibus capitis ossa plana:tenuia:sine medullis:serratis pectinatim structa compagibus. Perfracta non queunt solidari. Sed exempta modice nō sunt lœtalia in uicem eoꝝ succedēte corporea cicatrice. Infirmissima esse ursis:durissima psitacis suo diximus loco. Cerebrum omnia habent animalia:quæ sanguinem. Aeque & in mari quæ mollia appellauimus:quāuis careant sanguine:ut polypi. Sed homo

portione maximum & humidissimũ:omniũq; uiscerũ frigidissimũ: duabus supra subterq; mẽbranis uelatum:quarũ alterutram rumpi mortiferũ ẽ.Cætero uiri q̃ fœminæ maius.Hominibus hoc sine sanguine:sine uenis:& reliqui sine pingui.Aliud esse q̃ medullam eruditi docent:quoniam coquendo durescat.Omnium cerebro medio insunt ossicula parua.Vni hominũ in infantia palpitat:nec roboratur ante primũ sermonis exordium.Hoc est uiscerum excelsissimũ:proximũq; cælo capitis sine carne:sine cruore:sine sordibus.Hic habet sensuum arcem.Huc uenarũ oĩs a corde uis tendit.Hic desinit.Hic culmen altissimũ.Hic mẽtis est regimẽ.Oĩum aũt aĩaliũ in priora pronũ:quia & sensus ante non tendunt. Ab eo proficiscit̃ somnus.Hic capitis nutatio.Quæ cerebrũ nõ habent non dormiunt. Ceruis in capite inesse uermiculi sub linguæ inanite & circa articulum qua caput iungit̃ humero numero.xx.produnt̃. Aures hoĩ tantũ ĩmobiles.Ab iis Flaccorũ cognomina.Nec in alia parte fœminis maius ĩpendium margaritis depẽdẽtibus.In oriẽte quidẽ & uiris aurũ gestare eo loci decus existimat̃. Animaliũ aliis maiores:aliis minores.Ceruis tantũ scissæ:aut uelut diuisæ.Soricibus pilosæ.Sed aliquæ oĩbus animal dũtaxat generantibus:excepto uitulo marino atq; delphino:& quæ cartilaginea appellauimus & uiperis. Hæc cauernas tantũ habent auriũ loco:præter cartilaginea & delphinũ:quem tamẽ audire manifestũ est.Nã & cãtu mulcerentur:& capiunt̃ attoniti sono.Quo nã modo audiant:mirũ.Iidẽ nec olfatus uestigia habent:cũ olfaciant sagacissime.Pẽnatorũ aĩaliũ buboni tantũ & oto plumæ uelut aures.Cæteris cauernæ ad auditum.Simili modo squamigeris atq; serpentibus.In equis & oĩum iumentorum genere indicia animi præferunt.Fessis marcidæ.Nutãtes pauidis.Subrectæ furẽtibus.Resolutæ ægris.Facies hoĩ tantũ:cæteris os aut rostra.Frons & aliis.Sed hoĩ tantũ tristitiæ:hilaritatis:clementiæ:seueritatis index in assensu eius.Supcilia homini & pariter & alterne mobilia & in iis pars animi.Negamus annuimus:hæc maxime indicant.Fastus superbia aliubi conceptaculum : sed hic sedẽ habet.In corde nascit̃: hic subit:hic pendet.Nihil altius simul abruptiusq; inuenit in corpore ubi solitaria esset.Subiacent oculi pars corporis preciosissima:& qui lucis usu uitã distinguant a morte.Nõ oĩbus aĩaliũ hi.Ostreis nulli.Quibusdam contharum dubii.Pectines enim si qs digytos aduersum hiantes eos moueat:contrahũtur ut uidentes.Et olentes fugiunt admota feramenta.Quadrupedũ talpis uisus nõ est.Oculorũ effigies inest:si quis prætentã detrahat mẽbranã.Et ĩter aues ardeolarũ genera:quos leucos uocãt altero oculo carere tradunt.Optimi auguri cũ ad austrũ uolãt septẽtrionẽue.Solui enim picula & metus narrant. Nigidius nec locustis nec cicadis esse dicit.Cochleis oculorũ uicem cornicula bina prætẽtatu adimplẽt. Nec lumbricis ulli sunt:uermiumue generi.Oculi homini tantum diuerso colore:cæteris in suo cuiq̃ generi similes.Et equorum qbusdã glauci:sed ĩ hoĩe numerosissimæ diuersitatis atq; differẽtiæ:grãdiores:modici:parui:ꝓminentes:quos hebetiores putant.Conditi quos clarissime cernere:sicut in colore caprinos.Præterea alii cõtuentur longinqua.Alii nisi prope admotã nõ cernunt.Multorũ uisus fulgore solis cõstat nubilo die nõ cernentium:nec post occasum.Alii interdiu hebetiores.noctu præter cæteros cernunt.De geminis pupillis aut qbus noxii uisus essent satis diximus.Tyberio Cæsari ipsi aliã q̃ ceterorum mortalium fuisse naturã:ut expgefactus noctu paulisper haud alio modo q̃ luce clara contueretur omnia:paulatim tenebris sese obducentibus.Diuo Augusto equorũ mõ glauci fuere:supraq; hoĩem albicantis magnitudinis.Quam ob cãm diligentius spectari eos iracũdiæ ferebat.Claudio Cæsari ab angulis canæore carnoso:sanguineisq; uenis subinde suffisi.Caio principi rigentes . Neroni nisi cum cõniueret adꝓpe admota hebetes.Viginti gladiatorũ paria in Caii pricipis ludo fuere:in iis duo oĩno qui cõtra cõminationẽ aliquã nõ continuerẽt.& ob id inuicti.Tantæ hoc difficultatis est homini.Plerisq; uero naturale ut mutare non cessent:quos pauidiores accepimus.Oculos unicolores nulli cum candore omnibus mediusculo differentes.Neq; ulla ex parte maiora indicia animi cunctis aĩalibus:sed maxime homini idest moderatiõis:clemẽtiæ:misericordiæ:odii:amoris:tristiciæ:læticiæ.Cõtuitu quoq; multiformes:truces:torui:flagrãtes:graues:trãsuersi:limi:sũmi:blãdi.Profecto in oculis aĩus inhabitat. Ardent: ĩcedũtur:humectant : cohibent.Hinc illæ misericordiæ lachrymæ.Hos cum osculamur aĩum ipsum uidemur attingere.Hinc fletus & rigantes ora riui.Quis ille humor est in dolore tam fœcundus & paratus? Aut ubi reliquo tpe? Animo aũt uidemus. Animo cernimus. Oculi ceu uasa quædam uisibilem eius partẽ accipiunt:atq; trasmittũt.Sic magna cogitatio obcæcat abducto intus uisu. Sic in morbo comitiali aperti nihil cernunt animo caligante.Quin & patentibus dormiũt lepores : multiq; hominum quos corybantiam græci dicunt.Tenuibus multisq; membranis eos natura cõposuit:callosis contra frigora caloresq; in extremo tunicis:quas subinde purificant lachrymationũ saliuis:lubricos propter ĩcursantia & mobiles.Media eorum cornea fenestrauit pupilla:cuius angustiæ non sinunt uagari in certam aciem:& uelut canali dirigunt:obiterq; incidentia facile declinant.Aliis nigra:aliis atra : aliis ruffa : aliis glauci coloris orbibus circundatis:ut habili mixtura accipiatur circumiecto candore lux:& temperato repercussu nõ obstrepat:adeoq; iis absoluta uis speculi:ut tam parua illa pupilla totã imaginem reddat hominis.Ea causa est:ut pleræq; alitum e manibus hoĩum oculos potissimũ appetant:q; effigiem suã ĩ iis cernentes uelut ad cognata desideria sua tendunt.Veterina tantũ quædam & incrementa lunæ morbos sentiunt.Sed homo solus emisso humore cæcitate liberat̃.Post uicesimum annum multis restitutus est uisus.Quibusdam statim nascentibus negatus nullo oculorũ uitio.Multis repente ablatus simili mõ nulla præcedente iniuria.Venam ab iis pertingere ad cerebrum pitissimi auctores tradunt. Ego ad stomachum crediderim.Certe nulli sine redũdatiõe eius eruit̃ oculus:moriẽtibus illos operire rursusq; in rogo patefacere quiritiũ magno ritu sacrũ est.Ita more condito ut neq; ab hoĩe supremum

Aures.

facies
frons.
supercilia.
oculi pars
preciosissima.

oculorũ diuersitas.

eos ſpectari fas eſt:& cælo non oſtendi nefas.Vni animalium hoī deprauant̃.Vnde cognomina Strabonū & Petoꝝ.Ab iiſdē q altero lumine orbi naſcerentur coclites uocant̃.Quis parui utrinꝗ ocelli lucini iniuriæ cognomē habuere.Nocturnoꝝ aīaliū ueluti feliū in tenebris fulgerent radiantꝗ oculi:ut contueri non ſit.Et capræ lupoꝗ ſplendent:lucēꝗ iaculant̃.Vitulo marino & hyenæ in mille colores tranſeunt ſubinde.Quin & in tenebris multoꝝ piſciū refulgent:ſicut aridi robuſtiꝗ caudices uetuſtate putreſꝗ.Nō conuiuere diximus quæ nō obliquis oculis:ſed circūacto capite cernerēt.Chamæ leonis oculos circūagi totos tradūt.Cancri in obliquū aſpiciunt.Cruſta fragili incluſis rigentes.Locuſtis ſquilliſꝗ magna ex parte ſub eodē munimēto præduri eminēt.Quoꝝ duri ſunt minus cernunt:q̄ quoꝝ humidi.Serpentiū catulis & hirundinū pullis ſi quis eruat:renaſci tradunt.Inſectoꝝ oīum & quibus teſtacea operimenta oculi mouentur:ſicut quadrupedū aures.Quibus fragilia opimenta:iis oculi duri.Oīa talia & piſces & inſecta non habent genas:nec integūt oculis.Oībus mēbrana uitri modo tranſlucida optendit̃.Palpebræ in genis homini utrinꝗ.Mulieribus etiā infectæ quottidiano tanta eſt decoris affectatio ut tingant̃ oculi quoꝗ.Alia de cauſa hoc natura dederat ceu uallum:quoddam uiſus & prominens munimentum circa occurſantia animalia:aut alia fortuitu incidentia.Defluere eas haud immerito uenere abūdātibus tradunt.Ex cæteris nulli ſunt:niſi qbus & in reliquo corpore pili. Sed quadrupedi in ſuperioribus tantum genæ.Volucribus in inferiore.Et qbus molle tergus ut ſerpentibus. Et quadrupedibus quæ oua pariūt ut lacertæ. Strutio camelus alitum ſola ut hō utrinꝗ palpebras habet.Nec genæ quidē oībus:ideo neꝗ nictationes iis quæ animal generāt.Grauiores alitum inferiore gena conniuent.Eædem nictant̃ ab angulis mēbrana obeunt.Colūbæ & ſimilia utraꝗ conniuent.Et quadrupedes quæ oua pariunt ut teſtudines:crocodili inferiore tantum ſine ulla nictatione: propter præduros oculos.Extremum ambitum genæ ſuperioris antiqui cilium uocauere:unde & ſupercilia.Hoc uulnere aliquo diductum nō coaleſcit.In paucis humani corporis mēbris.Infra oculos malæ homini tātum quas priſci genas uocabant.xii.tabulaꝝ interdicto radi a fœminis eas uetantes.Pudoris hæc ſedes. Ibi maxime oſtendit̃ rubor.Infra eas hylaritates riſumꝗ indicantes buccæ.Et altior homini tantū:quem noui mores ſubdola irriſione dicauere naſus.Non alii aīalium nares eminent.Auibus:ſerpētibus:piſcibus foramina tantū ad olfatus ſine naribus.Et hinc cognomina ſimoꝝ ſilonū.Septimo menſe genitus ſæpenumero foramina aurium & narium defuere.Labra qbus brochi labeones dicti.Et os ꝓbum duriuſue animal generantibus.Pro iis coronea & acuta uolucribus roſtra.Eadem rapto uiuentibus adunca.Collectio recta herbas ruentibus limumꝗ redunca ut ſuum generi.Lata in uſum iumentis uice manus ad colligenda pabula.Ola apertiora laniatu uiuentibus.Mētum nulli præter hominem:nec malæ. Maxillas crocodilus tantū ſuperiores mouet.Terreſtres quadrupedes eodē quo cæteræ more:præterq̄ in obliquū.Dentiū tria genera.Serrati:aut cōtinui:aut exerti.Serrati pectinatim coeuntes:ne contrario occurſu atterantur:ut ſerpentibus:piſcibus:canibus.Continui ut homini:equo.Exerti apro: hippopotamato:elephāto.Continuorum qui digerunt cibum lati & acuti.Qui conficiunt:duplices.Qui diſcriminant eos canini appellantur.Hi ſunt ſerratis longiſſimi.Cōtinui autē utraꝗ parte oris ſunt ut equo. Aut ſuperiore primores nō ſunt ut bubus:ouibus:omnibuſꝗ quæ rumināt.Capræ ſuperiores nō ſunt: præter primores geminos.Nulli exerti quibus ſerrati.Raro fœminæ & tamen ſine uſu. Itaꝗ cū apri ꝑcutiant:fœminæ ſues mordent.Nulli cui cornua exerti:ſed omnes ſui concaui. Cæteris dentes ſolidi. Piſciū omnibus ſerrati:præter ſcaꝝ.Huic uni aquatilium plani.Cætero multis eorū in lingua & toto ore:ut turba uulneꝝ molliant:quæ attritu ſubrigere nō queunt.Multis & in palato:atꝗ etiā in cauda. Præterea in os uergentes ne excidant cibi nullū habentibus retinēdi amminiculū.Similes aſpidi & ſerpentibus:ſed duo in ſuperna parte dextera leuaꝗ longiſſimi tenui fiſtula perforati:ut ſcorpiònum aculei uenenum infundentes:non aliud hoc eſſe q̄ fel ſerpentium.Et inde uenis ſub ſpina ad hos peruenire & has per uentrem deſcendere diligentiſſimi auctores ſcribunt.Quidam unū eſſe eū:& quia ſit aduncus:reſupinari cum momorderit.Aliqui tunc decidere eum:rurſuſꝗ recreſcere facilem decuſſu:& ſine eo eſſe quos tractari cernamus.Scorpionis caudæ ineſſe eum:& pleriſꝗ ternos.Viperæ dentes gingiuis conduntur.Hæc eadem pregnans ueneno impreſſo dētium repulſu uirus fundit ī morſus.Volucrum nulli dentes præter ueſpertilionem.Cameli ſoli ex iis quæ non ſunt cornigera in ſuperiori maxilla primores non habent.Cornua habentium nulli ſerrati.Et cocleæ dentes habent:indicio eſt a minimis earum deroſas uites.At in marinis cruſta & cartilaginea priores habere.Item chinis quinos eſſe:unde intelligi potuerit miror.Dentium uice aculei infectis.Simiæ dentes ut homini.Elephanto intus ad mandendum quattuor:præterꝗ eos qui prominent.Maſculis reflexi:fœminis recti atꝗ ꝓni.Muſculus marinus qui balenam antecedit nullos habet.Sed pro iis ſetis intus os hirtū:& līguam etiam appellatum. Terreſtrium minutis quadrupedibus primores bini utrinꝗ lōgiſſimi.Ceteris cum ipſis naſcūtur.Homini poſtq̄ natus eſt ſeptimo mēſe.Reliqs perpetui manēt.Mutant̃ homini:leoni:iumento:cani:& ruminātibus.Sed leoni & cani nō niſi cabini appellati.Lupi dexter caninus in magnis habetur operibus. Maxillares qui ſunt a caninis nullū animal mutat.Homini nouiſſimi qui genuini uocantur circiter uiceſimū annū gignunt̃:multis & octogeſimo.Fœminis quoꝗ:ſed quibus in iuuenta nō fuere nati:decidere in ſenecta:& mox renaſci certū eſt.Zanclen ſamothracenū ciuem cui renati eſſent poſt centum & quattuor annos Mutianus uiſum a ſe prodidit.Cætero maribus plures q̄ fœminis in homine: pecude: capriſue.Timarchus Nicoclis filius Pappi duos ordines habuit maxillaꝝ. Frater eius non mutauit primores:ideoꝗ præteriuit.Eſt exemplum dētis homini & in palato generi.At canini amiſſi caſu aliquo

nunq̃ renaſcunt̃. Cæteris ſenecta rubeſcunt. Equo tantũ cãdidiores fiunt. Aetas ueterinoꝝ dẽtibus indicatur. Equo ſunt numero. xl. Amittit triceſimo menſe primores utrinq; binos. Sequẽti anno totidẽ ꝓximos cũ ſubeunt dicti columellares. Quinto anno incipiẽte binos amittit: qui ſexto anno renaſcunt̃. Vii. oĩs habet & renatos & ĩmutabiles. Equo caſtrato prius nõ decidũt dentes. Aſinoꝝ genus triceſimo menſe ſimiliter amittit: deinde ſenis mẽſibus. Quod ſi nõ prius peperint: q̃ decidant poſtremi: ſterilitas certa. Bobus bis mutant̃. Suibus decidunt nunq̃. Aſumpta hac obſeruatione ſenectus in equis & cæteris ueterinis intelligitur dentiũ brochitate: ſupciloꝝ canicie: & circa ea lacunis cum fere. xvi. annoꝝ exiſtimant̃. Hoĩum dentibus quoddã ineſt uirus. Nãq; & ſpeculi nitorem ex aduerſo nudati hebetãt: & columboꝝ fœtus ĩplumes necãt. Reliqua de iis in generatione hoĩum dicta ſunt. Erũpẽtibus morbi corpora infantia accipiunt. Reliqua animalia quæ ſerratos habent: ſæuiſſima dẽtibus. Linguæ non oĩbus eodem modo. Tenuiſſima ſerpentibus & triſulca: uibrãs: atri coloris: & ſi extrahas prælonga. Lacertis bifida & piloſa. Vituliſq; marinis duplex. Sed ſupradictis capillamenti tenuitate. Cæteris ad circũlambẽda ora. Piſcibus paulominus q̃ tota adhærens. Crocodilis tota. Sed ĩ guſtatu linguæ uice carnoſum aquatilibus palatũ. Leonibus ac pardis oĩbuſq; generis eius etiam felibus imbricatæ aſperitatis: & limæ ſimilis: attenuãſq; lambẽdo cutem hoĩs. Quæ cauſa etiã mãſuefacta ubi ad uicinũ ſanguinẽ peruenit ſaliua: inuitat ad rabiem. De purpuraꝝ linguis diximus. Ranis prima cohæret. Intima abſoluta a gutture qua uoce mittunt. Mares tum uocantur ololygones ſtato id tpe euenit: cientibus ad coitũ fœminas Tum ſiquidẽ inferiore labro demiſſo ad libramentnm modicæ aquæ receptæ in fauces palpitãte ibi lingua ululatus elicit̃. Tũc extẽti buccaꝝ ſinus ꝑlucẽt. Oculi flagrant labore ꝑpulſi. Quibus in poſteriore parte aculei: iis & dentes & lingua. Apibus etiam prælonga: eminẽs & cicadis. Quibus aculeus in ore fiſtuloſus: iis nec lingua nec dentes. Quibuſdam inſectis intus lingua & formicas. Cæterum lata elephãto præcipue. Reliquis in ſuo genere ſemper abſoluta. Homini tantum ita ſæpe conſtricta uenis: ut interdici eas neceſſe ſit. Metellum pontificem adeo inexplanatæ fuiſſe accepimus: ut multis mẽſibus tortus credatur: cũ meditatur in dedicanda æde opifere dicere. Cæteris ſeptimofere anno ſermonẽ exprimit. Multis uero talis eius ars contigit: ut auium & aĩalium uocis ĩdiſcrete edat̃ imitatio. Intellectus ſaporũ eſt cæteris in prima lĩgua: hoĩ & in palato. Tonſillæ in hoĩe. In ſue glãdulæ: quod ĩter eas uuæ nomine ultimo depẽdet palato hoĩ tantũ eſt. Sub ea minor lingua. Nulli oua generantiũ. Opera eius gemina duabus ĩterpoſita fiſtulis. Interior eaꝝ epigloſſis appellat̃ arteria ad pulmonẽ atq; cor pertinens. Hãc operit in epulando ſpiritu ac uoce illac meante: ne ſi potus cibuſue in alienum deerauerit tramitẽ torqueat. Altera exterior eſt: appellatur ſane gula: qua cibus atq; potus deuorat̃. Tendit hæc ad ſtomachum: is ad uentrẽ. Hãc ꝑ uices operit cũ ſpiritus tantũ aut uox cõmeat: ne reſtagnatio ĩtempeſtiua alui obſtrepat. Ex cartilagĩe & carne arteria: gula neruo & carne cõſtat. Ceruix nulli: niſi quibus utraq; hæc Cæteris collũ: quibus tantũ gula. Sed q̃bus ceruix e multis uertebratiſq; orbiculatim oſſibus flexilis ad circunſpectum articulorum nodis iungitur. Leoni tantũ & lupo & hyenæ & ſingulis rectiſq; oſſibus rigens. Cætero ſpinæ adnectitur. Spina lũbis oſſea: ſed tereti ſtructura ꝑ media foramina a crebro medulla deſcendẽte. Eandẽ eſſe ei naturã: quã cerebro colligunt: quoniã prætenui eius mẽbrana mõ inciſa ſtatim expiret̃. Quibus lõga crura: iis longa & colla. Itẽ aquaticis q̃uis breuia crura habentibus: ſimili mõ uncos ungues. Guttur hoĩ tantũ & ſuibus ĩtumeſcit: aquaꝝ quæ potãtur plerũq; uitio. Sũmum gulæ fauces uocant̃: poſtremũ ſtomachus. Hoc noĩe eſt ſub arteria iam carnoſa ĩanitas adnexa ſpinæ ad latitudinem ac longitudinẽ lagenæ mõ fuſa. Quibus fauces non ſunt: ne ſtomachus qdẽ eſt: nec colla: nec guttur: ut piſcibus: & ora uentribus iunguntur. Teſtudini marinæ lingua nulla: nec dentes: ſed roſtri acie cõminuit oĩa. Poſtea arteria & ſtomachus denticulatus callo in modũ rubi ad cõficiẽdos cibos decreſcẽtibus crenis quicquid appropinquat uentri. Nouiſſima aſperitas ut ſcobina fabri. Cor aĩalibus cæteris in medio pectore eſt. Homini tantũ infra leuã papillã turbinato mucrone in priora eminẽs. Piſcibus ſolis ad os ſpectat. Hoc primũ naſcẽtibus formari in utero tradũt. Deinde cerebrũ: ſicut tardiſſime oculos. Sed hos primũ mori: cor nouiſſime. Huic præcipuus calor. Palpitat certe: & quaſi alterum mouet̃. Intra aĩalia præmolli firmoq; opum mẽbranæ inuolucro: munitũ coſtaꝝ & pectoris muro: ut pareat præcipuam uitæ cauſam & originem. Prima domicilia intra ſe animo & ſanguini præbet: ſinuoſo ſpecu: & in magnis aĩalibus triplici: ĩ nullo nõ gemino. Ibi mẽs habitat. Ex hoc fonte duæ grãdes uenæ in priora & terga diſcurrũt: ſparſæq; ramoꝝ ſerie per alias minores oĩbus mẽbris uitalem ſanguinẽ rigant. Solũ hoc uiſceꝝ uitiis non macerat̃: nec ſupplicia uitæ trahit: leſumq; mortẽ ilico affert. Cæteris corruptis uitalitas in corde dura. Bruta exiſtimantur aĩalium q̃bus durũ riget: audacia q̃bus paruũ eſt: pauida quibus prægrãde. Maximũ aũt eſt ꝑ portione muribus: lepori: aſino: ceruo: pãtheræ: muſtellis: hyenis: & omnibus timidis aut ꝓpter metũ maleficis. In paphlagonia bina ꝑdicibus corda. In equorũ corde & boum oſſa reperiuntur interdũ augeri id ꝑ ſingulos annos in hoĩe ad binas drachmas põderis ad quinquageſimũ annũ accedere. Ab eo detrahi tãtũdẽ: & ideo nõ uiuere hoĩem ultra cẽteſimum annũ defectu cordis ægyptii exiſtimant. Quibus mos & cadauera aſſeruare medicata. Hirto corde gigni quoſdã hoĩes ꝓdunt: nec alios fortiores eſſe induſtria: ſicut Ariſtomenem meſſenium: qui. ccc. occidit lacedæmonios. Ipſe cõuulneratus & captus ſemel per cauernã latomiaꝝ euaſit anguſtias: uulpium aditus ſecutus. Iteꝝ captus: ſopitis cuſtodibus ſomno ad ignẽ aduolatus lora cum corpore exuſſit. Tertio capto lacedæmonii pectus diſſecuere cauſa uiuendi: hirſutũq; cor repertũ eſt. In corde ſummo pinguitudo eſt quædam lætis extis. Non ſemꝑ hoc aũt in parte extorũ habitũ eſt. L. Poſtumio. L. Albino rege

facroꝝ post centesimã uicesimãtertiã olympiadem:cũ rex Pyrrhus ex italia discessisset cor in extis aru/
spices aspicere cœperunt.Cæsari dictatori quo die primũ ueste purpurea ꝓcessit:atq; in sella aurea inse/
dit sacrificanti bis in extis defuit.Vnde questio magna de diuinatiõe argumentãtibus:potuerit ne sine
illo uiscere hostia uiuere? An ad tempus amiserit? Negat cremari posse ĩ iis:q cardiaco morbo obierĩt
Negat & ueneno interẽptis.Certe extat oratio Vitelli:qua reũ Pisonem eius sceleris coarguit:hoc usus
argumẽto:palãq; testatus:nõ potuisse ob uenenũ cor Germanici Cæsaris cremari.Contra genere mor
bi defensus est Piso.Sub eo pulmo est:spirandiq; officina attrahẽs:ac reddens aĩam idcirco spongiosus:
ac fistulis inanibus cauus.Pauca eũ (ut dictũ est) habent aquatilia:ac cætera oua pariẽtia exiguũ:spumo
sum:nec sanguineũ:ideo non sitiunt.Eadẽ est causa quare sub aqua diu ranæ & phocæ urinẽtur.Testu/
do quoq; q̃uis prægrandem & sub toto tegumento habeat:sine sanguine tamẽ habet.Quanto minor
hic corporibus:tanto uelocitas maior.Chameleoni portione maximus & nihil aliud ĩtus.Iecur & dex
tera in parte est.In eo quod caput extoꝝ uocant magnæ uarietatis.M.Marcello circa mortẽ cum periit
Ab Hãnibale defuit in extis.Sequenti deinde die geminũ repertũ est.Defuit & Caio Mario cũ immo/
laret uticæ.Itẽ caio principi Kalen.ianuariis cum iniret consulatum:quo anno interfectus est . Claudio
successori eius quo mense interemptus est ueneno.Diuo Augusto spoleti sacrificanti primo potestatis
suæ die sex uictimaꝝ iocinera replicata intrinsecus ab ima fibra reperta sunt.Respõsumq; duplicatuꝝ ĩ
tra annũ imperiũ.Caput extoꝝ tristis ostenti uisum tũ quoq; est:præterq̃ in solicitudine ac metu. Tũc
enim peremit curas.At bina iocinera leporibus circa briletũ & tharnẽ:& in cherõneso ad ꝓpontidem
Mirũq; trãslatis alio interit alteꝝ.In eodẽ est etiã fel nõ oĩbus datum animalibus.In euboeæ chalcide.
nullũ pecori.In naxo prægrãde geminũq; ut ꝓdigii loco utriq; aduenæ.Equi:mulli:asini:cerui : capræ
apri:cameli:delphini nõ habent.Murium aliqui habẽt.Hominũ paucis nõ est:quoꝝ ualitudo firmior
& uita longior.Sunt qui equo nõ quidẽ in iecore esse sed in aluo putẽt:& ceruo in cauda aut intestinis.
Ideo tantã habent amaritudinem:ut a canibus nõ attingantur.Est aũt nihil aliud q̃ purgamentum pes
simi sanguinis:& ideo in materia eius est.Certe iecur nulli est:nisi sanguinem habentibus.Accipit hoc
a corde cui iungitur:funditq; in uenas.Sed in felle nigro ĩsaniæ causa homini:morsq; toto reddito.Hĩc
& in mores crimen bilis nomine.Adeo magnum est in hac parte uirus:cum se fundit in animũ.Quin
& toto corpore uagum colorem quoq; oculis aufert.Illud quidem redditum etiã ahenis. Nigrescũtq;
contacta eo:ne quis miretur id uenenum esse serpentium.Carent eo qui absinthio uescuntur in ponto.
Sed renibus ex parte tantum altera intestino iungitur:ut coruis coturnicibus: phasianis . Quibusdam
intestino tãtum ut columbis:accipitri:murenis.Paucis auium in pectore.Seruentibus portione maxi/
me copiosum & piscibus.Est aũt plerisq; toto intestino sicut accipitri miluo.Præterea ĩ pectore ẽ & cæ
teris auibus.Vitulis quidẽ marinis ad multa quoq; nobile.Tauroꝝ felle aureus ducit color. Aruspices
id Neptuno & humoris potẽtiæ dicauere .Geminũq; fuit Diuo Augusto:quo die apud actium uicit.
Muriũ iecusculis fibræ ad numeꝝ lunæ dieꝝ in mense cõgruere dicunt:totidẽq; & inueniri quotũ lu/
men eius sit.Præterea bruma increscere.Cuniculoꝝ exta in betica gẽmina sæpe reperiunt. Ranaꝝ ru/
betaꝝ altera fibra a formicis nõ attingitur propter uenenum:ut arbitrant.Iecur maxime uetustatis pa
tiẽs centenis durare annis obsidionum exẽpla prodidere.Extra serpentibus & lacertis longa.Cecinæ uo
laterrano dracones emicuisse de exti læto ꝓdigio tradit. Et profecto nihil incredibile sit existimanti/
bus.Pyrrho regi quo die perit præcisa hostiarum capita tepsisse sanguinẽ suũ lãbentia.Exta homini ab
inferiore uisceꝝ parte separant mẽbranis quæ ꝑcordia appellãt:qa cordi prætẽdunt:qđ græci appellaue/
rũt phrenas.Omnia quidẽ prĩcipalia uiscera mẽbranis propriis ac uelut uaginis inclusit ꝓuidẽs natu/
ra.In hac fuit & peculiaris cã uicinitas alui:ne cibis supprimeretur animus.Hinc certe refertur accepta
subtilitas mẽtis:ideo nulla est ei caro:sed neruosa exilitas.In eadẽ præcipua hylaritatis sedes:quod titil/
latu maxime intelligitur alaꝝ:quas subit:nõ alibi tenuiore cute humana:ideo scabendi dulcedine ibi
ꝓxima.Ob hoc in prœliis gladiatorũq; spectaculis mortẽ cũ risu traiecta præcordia attulerũt . Subest
uenter stomachũ habentibus:cæteris simplex:ruminãtibus geminus sanguine carẽtibus nullus . Inte/
stinus enim quibusdã ab ore incipiẽs quadã uia eodẽ reflectit:ut sæpiæ & polypo.In hoĩe adnexus infi/
mo stomacho similis canino.His solis animaliũ inferiore parte angustior.Itaq; & sola uomunt:quia re
pleto ꝓpter angustias supprimit cibus.Quod accidere nõ potest iis:quoꝝ spatiosa laxitas eum ad infe/
riora transmittit.Ab hoc uẽtriculos lactes in hoĩe & oue ꝑ quas labit cibus.In cæteris ilæ a quibus ca/
paciora ĩtestina ad aluũ.Hominiq; flexuosissimis orbibus.Iccirco magis auidi ciboꝝ:qbus ab aluo lon
gius spatiũ.Iidẽ minus solertes:qbus obesissimus uenter.Aues quoq; geminos sinus habẽt. Quædam
unum quo merguntur recentia:ut guttur.Alteꝝ in quẽ ex eo dimittunt concoctione maturata:ut gal
linæ:palũbes:colũbæ:perdices.Cætera fere carẽt eo:sed gula potẽtiore utunt ut gracchuli:corui: corni/
ces.Quædam neutro modo.Sed uentrẽ ꝓximũ habẽt qbus prælõga colla & angusta:ut porphyrioni.
Venter solidipedũ asper & durus.Terrestrium aliis denticulatæ asperitatis:aliis cancellatim mordacis.
Quibus dentes utrinq;:nec ruminatio.Hic cõficiunt cibi.Hinc in aluũ delabunt.Medio hæc umbili/
co adnexa oĩbus.In hoĩe ilæ infima parte simile suillo:a græcis appellat colon:ubi doloꝝ magna causa
est.Angustissima canibus.Qua de causa uehementi nisu nec sine cruciatu leuant eã.Insatiabilia anima/
lium quibus a uentre ꝓtinus recto intestino transeunt cibi:ut lupis ceruariis:& inter aues mergis.Ven
tres & elephanto quattuor.Cætera suibus similia.Pulmo quadruplo maior q̃ bubulo. Auibus uenter
carnosus callosusq; in uentre hirũdinũ pullis lapilli cãdido aut rubenti cõcolore:q chelidonii uocantur:

magicis narrati artibus reperiunt. Et in iuuencarum secundo uetre pilæ rotūditate nigricās tophus: nullo pōdere singulare (ut putant) remediū ægre parientibus: si tellurē non attigerit. Ventriculi atque iestina pingui ac tenui omento integunt: præterquam oua gignentibus. Huic adnectitur lyen i sinistra parte aduersus iecur: cū quo locū aliquādo permutat: sed prodigiose. Quidā eum putant inesse oua parientibus: itē serpentibus admodum exiguum: ita certe apparet in testudine: & crocodilo: & lacertis: & ranis. Aegocephalo aui nō esse constat: neque iis quæ careant sanguine. Peculiare cursus ipedimētum aliquādo i eo. Quāobrem inurit cursorum laborantibus. Et per uulnus etiā exēpto uiuere aīalia tradunt. Sunt qui putent adimi risum simul hoi: intēperantiāque ioci cōstare lyenis magnitudine. Asiæ regio sepsis appellat: i qua minimos esse pecori tradūt: & inde ad lyenē inuēta remedia. At in brileto & tharne quaterni renes ceruis. Cōtra pēnatis squamosisque nulli. Cætero summis adhærent lūbis. Dexter oībus est latior: & minus pinguis: sicciorque. Vtrique aūt pinguitudo e medio exit: præterquam in uitulo marino. Aīalia in renibus pinguissima. Oues quidē lœtaliter circū eos cōcreto pingui. Aliquādo in eis inueniunt lapilli. Renes habēt omnia quadrupedū quæ aīal generāt. Oua parientiū testudo sola: quæ & alia oīa uiscera. Sed homo bubulis similes uelut e multis renibus cōpositos. Pectus hoc est ossa pcordiis & uitalibus natura circundedit. At uentri quē necesse erat increscere ademit. Nulli aīalium circa uentrē ossa. Pectus hoī tantū latum reliquis carinatum: uolucribus magnis: & inter eas aquaticis maxime. Costæ homini tantum octonæ: suibus denæ: cornigeris tredecim: serpentibus triginta. Infra aluum est a priore parte uesica: quæ nulli oua gignentium præter testudinem. Nulli nisi sanguineum pulmonem habenti. Nulli pedibus carentium. Inter eā & aluum arteriæ ad pubē tendentes: quæ ilia appellant. In uesica lupi lapillus qui sirytes appellatur. Sed hoīum quibusdā diro cruciatu subinde nascētes calculi: & setarum capillamēta. Vesica mēbrana constat: quæ uulnerata cicatrice non solidescit: neque qua cerebrum aut cor iuoluitur. Plura.n.mēbranarum genera. Fœminis eadem oīa: præterquam uesicæ iunctis utriculus: unde dictus uterus: quod alio noīe locos appellant. Hoc in reliquis aīalibus uuluā. Hæc uiperæ & intra se parentibus duplex. Oua generatium adnexa præcordiis. Et in muliere geminos sinus ab utraque parte laterum habet. Funebris quotiens uersa spiritum inclusit. Boues grauidas negant præterquam dextero uuluæ sinu ferre etiā cum geminos ferant. Vulua enecto partu melior quam edito. Eiectia uocat illa. Hæc porcaria. Primiparæ suis optima. Cōtra effœtis a partu: præterquam eodē die suis occisæ liuida ac macra. Nec nouellarum suum præterquam primiparū probantur: potiusque ueterum: necdū effœtarum: & biduo ante partum aut post partū: aut quo eiecerint die. Proxima eiectitiæ est occisæ uno die post partum. Huius & sumē optimum: si modo fœtus non hauserit. Eiectitiæ teterrimum. Antiqui abdomen uocabāt: priusquam calleret id scientes occidere nō assueti. Cornigera una parte dentata & quæ in pedibus talos habent sæuo pīguescunt. Bisulca scissisue in digytos pedibus & non cornigera adipe. Cōcretus hic & cum refrixit fragilis semperque in fine carnis Contra pingue inter carnem cutemque: succo liquidum. Quædam non pīguescunt: ut lepus: perdix Steriliora cuncta pinguia & in maribus & in fœminis. Senescunt celerius præpinguia. Omnibus animalibus est quoddam in occulis pinguæ. Adeps cunctis sine sensu: qui nec arterias habet nec uenas. Plerisque animalium est pinguedo sine sensu: quam ob causam sues spirantes a muribus tradunt rosas. Quin & L. Apronii consularis uiri filio detractos adipes: leuatumque corpus immobili onere. Et medulla ex eodem uidetur esse a iuuenta rubens: & senecta albescēs. Nō nisi canis hæc ossibus. Nec cruribus iumentorū aut canū. Quare fracta non feruminent: quod defluente euenit medulla. Est autem pinguis iis quibus adeps. Seuosa cornigeris. Neruosa & in spina tantū dorsi ossa nō habentibus ut pisciū generi. Vrsis nulla. Leoni in femorum & brachiorum ossibus paucis exigua admodū. Cæteris enim est tanta duritia: ut ignis elidat uelut e silice. Iis dura quæ nō pinguescunt. Asinorum ad tubas canora. Delphinis ossa non spinæ. Animal enim pariunt. Serpētibus spinæ. Aquatiliū mollibus nulla. Sed corpus circulis carnis uinctum ut sæpiæ atque lolligini. Et insectis negatur æque esse ulla. Cartilaginea animalium aquatilium habent medullam in spina. Vituli marini carthilaginē: non ossa: itē oīum auriculæ ac nares quæ modicū eminēt flexili mollicia naturæ puidētia: ne frangerēt. Cartilago rupta nō solidescit. Nec præcisa ossa recrescunt: præterquam ueterinis ab ungula ad suffragina. Homo crescit in longitudinem ad annos usque ter septenos. Tum deinde ad plenitudinem. Maxime autem pubescens nondum quedā soluere: & præcipue ægritudine sentitur. Nerui orsi a corde: bubuloque etiam circumuoluti similem naturam & causam habent in omnibus lubricis appellati ossibus: nodosque corporū qui uocantur articuli. Aliubi interuentu aliubi ambitu: aliubi transitu ligantes. Hic teretes: illic lati: ut in unoquoque poscit figuratio. Neque ii solidantur incisi: mirumque uulneratis summus dolor: præfectis nullus. Sine neruis sunt quædam animalia: ut pisces: arteriis enim constat. Sed neque eæ molli piscium generi. Vbi sunt nerui: interiores condunt mēbra: superiores reuocant: inter hos latent arteriæ: idest spiritus semitæ: iis innatant uenæ: idest sanguinis riui. Arteriarum pulsus in cacumine maxime membrorum euidens index fere morborum in modulos certos legesque metricas per ætates stabilis aut citatus aut tardus descriptas ab Eriphilo medicinæ uate miranda: arte nimiam propter subtilitatem desertus. Obseruatio tamen crebri aut languidi ictus gubernacula uitæ temperat. Arteriæ carent sensu: nam & sanguine. Nec omnes uitalem continent spiritum: præcisisque torpescit tantum pars ea corporis. Aues nec uenas nec arterias habent: item serpentes: testudines: lacertæ minimumque sanguinis. Venæ in prætenues postremo fibras subter totam cutem dispersæ adeo in angustam subtilitatem tenuantur: ut penetrare sanguis non possit aliudue quam exilis humor ab illo qui cacuminibus innumeris sudor appellatur: in umbilico uenarum nodoso coitu.

Lyen.

pectus.
Costæ hom
quot
uesica

uulua.

Homo ad annos
ter septenos cres

uenæ

De sanguine & quorum celerrime siccetur:quorum non coeat:quorum grauissimus uel tenuissimus:quorum nullus. CA. XXXVIII.

Anguis qbus multus & pinguis iracundia.Maribus q̃ fœminis nigrior.Et in iuuenta magis q̃ senio.Et inferiore parte pinguior.Magna & in eo uitalitatis portio.Emissum spiritũ trahit secũ:& tamẽ tactũ nõ sentit.Aialiũ fortiora qbus sanguis crassior.Sapiẽtiora qbus tenuior.Timidiora qbus minimus.At qbus nullus hebetia.Tauroꝝ celerrime coit atq; durescit:ideo pestifer potu maxime.Aproꝝ & ceruoꝝ caprarũq; & bubaloꝝ oĩum nõ spissat.Pinguissimus asinus.Homini tenuissimus.Iis qbus plus quaterni pedes nullus.Obesis minus copiosus:quoniã absumit pingui.Profluuium eius uni fit in naribus homini:aliis nare altera:aliis utraq;.Quibusdam per inferna.Multis per ora statuto tempore:ut nuper Macrio uiro prætorio:& oĩbus ãnis Volusio Saturnino urbis præfecto:qui nonagesimũ etiã excessit annum.Solũ hoc in corpore tẽporariũ sentit incrementũ.Siquidẽ hostiæ abundãtiorẽ fundunt:si prius bibere.Quæ aĩalium latere certis tẽporibus diximus nõ habẽt tunc sanguinem præter exiguas admodũ circa corda guttas miro ope naturæ.Sicut & in hoĩe:uim eius ad minima momenta mutari:nõ mõ tantum in ore suffusa materia:ueꝝ ad singulos animi habitus:pudore:ira:metu:pallioribus pluribus modis:item ruboris.Alius enim iræ:& alius uerecũdiæ.Nam & in metu refugere:& nusq; esse certum est.Multisq; non transfluere trassossis:quod homini tãtum euenit.Nã quæ mutari diximus colorem:alienum accipiunt quodam repercussu.Homo solus in se mutat.Morbi omnes morsq; sanguinem absumunt.

An ĩ sanguine prĩcipatus:& tergore:& pilis:& mãmis:& uestitu. CA. XXXIX.

Vnt qui subtilitatẽ animi constare nõ tenuitate sanguinis putẽt:sed cute opi mẽtisq; corporũ. Et tunc magis aut minus bruta esse:ut ostreas & testudines.Boũ tergora setas suũ obstare tenuitati innati spiritus:nec purum liquidumq; transmitti.Sic & in hoĩe cũ crassior callosior ue excludat cutis.Quæ uero rõ crocodilis si enim cruori sed duriciæ tergori tribuatur & solertia. Hippopotami corii crassitudo talis:ut ĩde torreantur escæ.Et tamen est quædã ingenio medica diligẽtia.Elephãtoꝝ quoq; tergora ĩpenetrabiles setas habẽt:cũ tamẽ oĩum quadrupedũ subtilitas animi præcipua ꝑhibeat illis.Ergo cutis ipsa sensu caret:maxime ĩ capite.Vbicũq; per se hac sine carne est uulnerata nõ coit:ut in bucca ciliocq;.Quæ animal pariũt pilos habẽt.Quæ oua pennas:aut squamas:aut corticẽ:aut testam:ut testudines:aut cutem puram ut serpentes.Pennaꝝ caules omniũ auium præcisæ non crescũt uulsæ autem renascuntur.Membranis uolant fragilibus insecta.Humẽtibus hirũdines in mari. Siccis inter tecta uespertilio.Horum quoq; alæ articulos habent.Pili a cute exeunt crassa hiri.Fœminis tenuiores.Equis in iuba largi.In armis leoni.Dasipodi & in buccis intus & in pedibus.Quæ utraque Trogus & in lepore tradit.Hoc exemplo libidinosiores hoĩum hirtos colligens. Villisissimus animalium lepus.Pubescit homo solus quod nisi contingat sterilis in gignẽdo est:seu masculus seu fœmina.Pili in hoĩe partim simus:partim postea gignunt.Cõgeniti aũt non desinunt:sicut nec fœminis magnope.Inuentæ tamẽ quædã defluuio capitis inualidæ:uelut languidiores cũ menstrui cursus stetere.Quibusdã post geniti.Viuis sponte non gignunt.Quadrupedibus pilũ cadere atq; subnasci annuum est.Viris crescunt maxime in capite:mox in barba.Recisi nõ ut hærba ab cætera incisura augẽtur:sed ab radice exeunt.Crescunt & in quibusdam morbis maxime tussis:& in senecta.Defunctoꝝ quoq; corporibus.Libidinosis congeniti maturius defluũt.At nati celerius recrescunt.Quadrupedibus senectute crassescunt: lanæq; rarescunt.Quadrupedum dorsa pilosa:uẽtres glabri.Boum coriis glutinũ excoquit:taurorũq; & id præcipuũ.Mãmas homo solus e maribus habet.Cætera animalia mãmaꝝ notas tantũ.Sed ne fœminæ quidẽ in pectore:nisi quæ possunt partus suos attollere.Oua gignentium nulli.Nec lac nisi animal parienti.Volucrum uespertilio tantũ.Fabulosum enim arbitror de strigibus ubera eas infantium labris ĩmulgere.Esse in maledictis iam antiqs strigem cõuenit:sed quæ sit auium cõstare non arbitror.

Notabilia animalia quæ mammis. CA. XL.

Sinis a fœtu dolent:ideo sexto mense arcent partus:cum equæ anno ꝑpe toto præbeant.Quibus solida ungula nec supra geminos partus.Hæc oĩa binas habent mãmas:nec alibi q̃ in femoribus.Eodẽ loco bisulca & cornigera.Boues quaternas.Oues capræ binas.Quæ numero so fœcunda partu:& quibus digyti in pedibus:hæc plus habent toto uentre duplici ordine:ut sues.Generosæ duodenas.Vulgares binis minus.Similiter canes.Alia uẽtre medio quaternas ut pãtheræ. Alia binas ut leænæ.Elephas tantũ sub armis duas:nec in pectore.sed citra in alis occultas.Nulla in fœmoribus digytos habentium.Primi geniti in quaq; parte sues primas premuunt.Et si escæ sunt faucibus ꝓximæ:tamen suam nouit:q̃sq; in fœtu quo genitus est ordine:eaq; alitur:nec alia.Detracto illa alumno suo sterlescit ilico:ac resilit.Vno uero ex oĩ turba relicto sola munifex quæ genito fuerat attributa descẽdit.Vrsæ mãmas quaternas gerũt.Delphini binas in ima aluo papillas tãtũ:nec euidẽtes:& paulo in obliquũ porrectas.Neq; aliud animal in cursu lambitur.Et balenæ uituliq; mãmis nutriũt fœtus.

De lacte:& unde caseus non fiat. CA. XLI.

Vlieri ante septimum mẽsem ꝓfusum lac inutile.Ab eo mẽse quod uitalis est partus:salubre. Plerisq; aũt totis mãmis:atq; etiã in alaꝝ sinus fluit.Cameli lac mulget:ne iteꝝ grauescat.Sua uissimũ hoc existimat ad unã mensurã tribus aquæ additis.Bos ante partum non habet. Ex primo semper a partu colostra fiunt:ni admisceatur aqua:in pumicis modũ coeunt duritia.Asinæ prægnantes cõtinuo lactescunt.Pullo eaꝝ ubi pingue pabulũ biduo a partu maternum lac gustasse lœtale

est.Genus mali uocatur colostratio.Caseus non fit ex utrinq; dentatis:quoniã eorũ lac nõ coit.Tenuissimũ camelis:mox equabus.Crassissimũ asinæ ut coaguli uice utant̃.Conferre aliquid & candori in mulierum cute existimat̃.Põpeia certe Comitii Neronis coniunx quingentas p oĩa secum fœtas trahẽs balnearũ etiã solio totũ corpus illo lacte macerabat:extendi quoq; cutem credẽs.Omnẽ aũt lac igne spissatum humore ferueścit.Bubulũ caseo fertilius q̃ caprinum:ex eadem mensura pene altero tanto. Quæ plures quaternis mãmas habent caseo inutilia:& meliora quæ binas.Coagulum inutile leporis. Hædi laudatũ.Precipuum tamen dasipodis:quod & pfluuio alui medetur.Vnius utrinq; dentatorũ.Mirum barbaras gentes quæ lacte uigant ignorare aut spernere casei tot sæculis dotem : densantes id alioquin in acorem iucundum & pingue butyrũ spuma:idest lactis concretiusq; q̃ quod serõ uocat̃. Non omittendum in eo olei uim esse:& barbaros omnes infantesq; nostros ita ungi.

De diuersitate caseorũ. CA. XLII.

L Aus caseo Romæ:ubi omniũ gentium bona iudicant̃:cõminus e prouintiis nemausensi pcipua:lesuræ gabaliciq; pagis.Sed breuis ac musteo tantũ cõmẽdatio.Duobus alpes generibus pabula sua approbant.Dalmatiæ docleatem mittũt.Cẽtronicæ uatusicũ.Numerosior apennino cebanus.Hũc & liguria mittit ouiũ maxime lactis. Auximatem ex umbria.Mixtoq; etruriæ atq; liguriæ confinio lunensem magnitudine cõspicuũ.Quippe & ad singula milia põdo premit̃.Proximũ autem & urbi uestinum:crustuminũq; & e cedito campo laudatissimũ.Et caprarũ gregi sua laus est.In recenti maxime:eam augente gratiam fumo:qualis in ipsa urbe conficitur:cunctis praeferendus. Nam galliarum sapor medicamenti uim optinet.Transmaria uero bithynius fere in gloria est.Inesse pabulis salem etiam ubi non detur.Ita maxime intelligitur omni in sale caseo senescente.Quales redire in musteum saporem aceto e thymo maceratos certum est.Tradunt Zoroastrem ĩ desertis caseo uixisse annis.xx.ita temperato ut uetustatem non sentiret.

Differentia mẽbrorũ hominis a cæteris animalibus. CA. XLIII.

T Errestrium solus homo bipes.Vni iuguli:humeri.Cæteris armi.Vni ulnæ. Quibus animalium manus sunt intus tantũ carnosæ:extra neruis & cute cõstãt.Digyti quibusdã in manibus seni.Caii Oratii ex patritia gẽte filias duas ob id sedigytas appellatas accepi.Vulcatium sedigytum illustrem in poetica.Hoĩs digyti articulos habet ternos.Pollex binos:& digytis aduersus uniuersis flectitur:p se uero in obliquum porrigit̃:crassior cæteris.Huic minimus mensura par est. Duo reliqui sibi.Inter quos medius longissime ptendit̃.Quibus ex rapina uictus quadrupedũ quindigyti ĩ prioribus pedibus:reliquis quaterni.Leones:lupi:canes:& pauca ĩ posterioribus quoq; quos ungues habent:uno iuxta cruris articulum dependente.Reliqua quæ sunt minora digytos quino. Brachia non oĩbus paria esse.Thratio enim studioso in.C.Cæsaris ludo notũ est dextrã fuisse pceriorẽ.Aĩaliũ quædã ut manibus utuntur priorum ministerio pedum:sedentq; ad os illis admouentia cibos ut sciuri.

De simiarum similitudine. CA. XLIIII.

S Am simiarum genera perfectã hoĩs simulationem continent:facie:naribus: auribus:palpebris. Quæ solæ quadrupedũ & inferiorẽ habent genera:iam mãmas in pectore & brachia:& crura in cõtrarium flexa.Similiter in manibus ungues:digytos longioreq; mediũ. Pedibus paulum differũt.Sunt enim ut manus prælongi:sed uestigiũ palmæ simile faciunt.Iis quoq; pollex & articuli ut hoĩ.Et præter genitale tantũ.Et hoc in maribus.Viscera etiã interiora omnia ad exemplar.

De unguibus. CA. XLV.

V Ngues qui clausulæ neruorũ summæ existimantur oĩbus iis quibus & digyti.Sed simiæ ibricati:hoĩbus lati:& defuncto cresũt.Rapacibus unci.Cæteris recti:ut canibus: præter eum q a crure plerisq; depẽdent.Oĩa digytos habent quæ pedes excepto elephanto.Huic enim ĩformes numero quidẽ quinq;:sed indiuisi:ac leuiter discreti:ungulisq; nõ unguibus similes:& pedes maiores priores.In posterioribus articuli breues.Idẽ poplites intus flectit hominis modo.Cætera aĩalia in diuersum.Posterioribus articulos pedibus q̃ prioribus.Nã quæ aĩal generãt genua ante se flectunt: & suffraginũ artus in aduersum.Hoĩ genua & cubiti cõtraria.Itẽ ursis & simiarũ generi:ob id minime pnicibus.Oua pariẽtibus quadrupedũ crocodilo.Lacertis priora genua post curuant̃:posteriora in priorem partẽ.Sũt autẽ crura his obliqua humani poplitis modo.Sic & multi pedibus:præterq̃ nouissima salientibus.Aues & quadrupedes alas in priora curuant:suffragines ĩ posteriora.Hoĩs genibus quædã & religio inest obseruatione gentiũ.Hæc supplices attingũt.Ad hæc manus tendunt.Hæc ut aras adorant:fortassis quia inest iis uitalitas.Nãq; in ipsa genu utriusq; cõmissura dextra leuaq; a priore parte gemina quædam buccarum inanitas est:qua perfossa ceu uinculis spiritus fugit.Inest & in aliis partibus quædam religio:sicut dextra osculis auersa appetit̃.In fide porrigit̃. Antiquis græciæ ĩ supplicãdo mẽtũ attingere mos erat.Est in aure ima memoriæ locus:quẽ tangẽtes attestamur.Est post aurem æque dextrã nemesios:quæ dea latinum nomẽ ne in capitolio quidẽ iuenit:quo referimus tacto ore pximũ a minimo digytum:ueniã sermonis a diis exposcentes.Varices in cruribus uiro tantũ:mulieri raro.C. Marium qui septies consul fuit stãtẽ sibi extrahi passum unũ hoĩem Oppius auctor est.Oĩa aĩalia a dextris partibus incedunt:sinistris incubant.Reliqua ut libitũ est grandiunt̃.Leo tantum & camelus pedatim:hoc est ut sinister pes nõ transeat dextrũ:sed subsequat̃.Pedes homini maximi: fœminis tenuiores.In omni genere suræ homini tantum & crura carnosa.Reperitur apud auctores in ægypto quædã non habuisse suras.Vola hoĩ tantũ exceptis quibusdã.Nãq; & hinc cognomina inuenta Planci:Plauti.

Scauri:Panſæ ſicuti a cruribus Vari:Varſæ:uatinii quæ uitia.Et in quadrupedibus ſolidas habẽt ungu las:quæ nõ ſunt cornigera.Igitur pro eis talum ungula eſt illis.Nec talos habent eadem.At quæ biſul/ ca ſunt habent.Iidem digytos habentibus non ſunt.Neq; prioribus pedibus omnino ulli.Camelo tali ſimiles bubulis:ſed minores paulo.Eſt enim biſulcũ diſcrimine exiguo peſſimus ueſtigio carnoſo ut urſi.Qua de cauſa in lõgiore itinere ſine calciatu fatiſcũt.

De ungulis. CA. XLVI.

u Ngulæ ueterino tantũ generi renaſcuntur.Sues in illyrico quibuſdã locis ſolidas habẽt ungu/ las.Cornigera fere biſulca.Solida ungula & bicorne nullum.Vnicorne aſinus tantũ indicus. Vnicorne biſulcum orix.Talos aſinus indicus unus ſolidipedum habet.Nam ſues ex utroq; genere exiſtimantur:ideo fœtus eaꝝ hoiem qui exiſtimarũt habere facile conuicti.Lynx tantũ digytos habentium ſimile quiddam talo habet.Leo etiamnum tortuoſos.Talus autem rectus eſt in articulo pe dis uentre eminens:concaua in uertebra ligatus.

De pedibus auium & unguibus. CA. XLVII.

a Vium aliæ digytatæ:aliæ palmipedes:aliæ inter utrũq; digytis diuiſis adiecta latitudine. Sed omnibus quaterni digyti:tres in ſuperiore parte:unus in calce.Hic deeſt quibuſdã lõga crura habentibus.Lynx ſola utrinq; binos habet.Eadẽ linguã ſerpẽtiũ ſimilẽ in magnã longitudinẽ porrigit.Circũagit:collũ in aduerſum ſe.Vngues ei grãdes ceu gracchulis. Auiũ quibuſdã grauioribus in cruribus additi radii.Nulli uncos habẽtiũ ungues lõgi pedes.Porrectis ad caudã eæ cruribus uolãt. Quibus breues cõtractis ad mediũ.Qui negant uolucrẽ ullã ſine pedibus eſſe:confirmãt &hapodas ha bere:& oten:& drepanin in eis:quæ rariſſime apparent.Viſæ iam etiã ſerpentes anſerinis pedibus.

De pedibus inſectoꝝ a duobus ad centum. CA. XLVIII.

i Nſectoꝝ animaliũ pedes primi longiores duros habentibus oculos ut ſubĩde pedibus eos ter gant:ceu notamus in muſcis.Quæ ex iis nouiſſimos habẽt longos ſaliunt ut locuſtæ. Oibus aũt iis ſeni pedes.Araneis qbuſdã prælongi accedũt bini.Internodia ſingulis terna. Octonos & marinis eſſe diximus polypis:ſæpiis:lolyginibus:cancris:q brachia in cõtrariũ mouent:pedes in or bem aut in obliquum.Iidem ſoli animaliũ rotũdi.Cætera binos pedes duces habent:cancri tantũ qua/ ternos.Quæ hunc numeꝝ pedum exceſſere terreſtria ut pleriq; uermes:nõ infra duodenos habent:ali qua uero & cẽtenos.Numerus pedum impar nulli eſt.Solidipedũ crura ſtatim iuſta naſcunt̃ menſurã. Poſtea exporrigentia ſe uerius q̃ creſcentia.Itaq; in ĩfantia ſcabunt aurea poſterioribus:quod addita æta te non quæunt.Quia longitudo ſuperficiẽ corporum ſolam ampliat.Hac de cauſa inter initia paſci:ni/ ſi ſubmiſſis genibus non poſſunt:nec uſq; dum ceruix ad iuſta incrementa perueniat.

De pomilionibus & genitalibus. CA. XLIX.

p Omilionum genus in oibus aialibus eſt:atq; etiam inter uolucres.Genitalia maribus quibus eſſent retro ſatis diximus.Oſſea ſunt lupis:uulpibus:muſtellis : uiuerræ.Sũt iis etiam calculo humano remedia præcipua.Vrſo quoq; ſimul ut expirauerit corneſcere aiunt.Camelino ar/ cus ĩtẽdere oriẽtis populi fidiſſimũ.Necnõ in aliqua gẽtiũ quoq; in iis diſcrimina.Et ſacroꝝ etiã citra perniciẽ amputatis matris deũ gallis.Cõtra mulieꝝ paucis ꝑdigioſa aſſimulatio ſicut hermaphroditis utriuſq; ſexus.Quod etiã quadrupedũ generi accidiſſe Neronis prĩcipatu primũ arbitror.Oſtẽtabat cer te hermaphroditas ſubiuges carpẽto ſuo:equas ĩ treberico galliæ agro reptas:ceu plane uiſenda res eẽt: prĩcipẽ terraꝝ ĩſidere portẽtis.Teſtes pecori armẽtoq; ad crura decidui:ſuibus adnexi:delphino prælõ/ gi:ultima cõdunt̃ aluo:& elephãto occulti.Qui oua pariẽtiũ lũbis ĩtus adherẽt:qualia ociſſima ĩ uene/ re.Piſcibus ſerpẽtibuſq; nulli:ſed eoꝝ uice binæ ad genitalia a renibus uenæ.Buteonibus terni.Homi/ ni tãtũ iniuria aut ſpõte naturæ frãgunt̃.Idq; tertiũ ab hermaphroditis & ſpadonibus ſemiuiri genus habẽt.Mares ĩ oĩ genere fortiores:præterq̃ ĩ pãtheris & urſis.

De caudis. CA .L.

c Audæ præter hoiem ac ſimias oibus fere aialibus:& oua gignentibus ꝑ deſiderio corporum. Nudæ hircis & apris:ſetoſæ ut equis.Amputatæ lacertis & ſerpẽtibus renaſcunt̃.Piſciũ mea/ tus gubernaculi modo regũt.Atq; etiã ĩ dextrã ac leuã motæ ut remigio quodã ĩpellũt.Lacer/ tis inueniunt̃ & geminæ.Boum caudis lõgiſſimus caulis:atq; in ima parte hirtus.Idem aſinis lõgior q̃ equis:ſed ſetoſus ueterinis.Leoni infima parte ut bubus & ſorici:& pãtheris non item.Vulpibus & lu/ pis uilloſus ut ouibus:quippe ꝑcerior.Sues intorquẽt.Canũ degeneres ſub aluum reflectunt.

De uocibus. CA. LI.

u Ocem nõ habere niſi quæ pulmonẽ & arterias habẽt:hoc eſt niſi quæ ſpirant. Ariſtoteles pu/ tat.Iccirco & inſectis ſonum eſſe nõ uocem intus meante ſpiritu:& incluſo ſonante.Alia mur mur edere ut apes.Alia cũ tractu ſtridorẽ ut cicadas.Recepto enim ut duabus ſub peccatore cauis ſpiritu mobili occurſante membrana intus attritu eius ſonare uiſcera ſat notũ eſt. Cætera ſimul cum uolatu incipere audiri:& deſinere:ut muſcas:apes.Sonum enim attritu & interiore aura non aïa reddi.Locuſtas pẽnaꝝ & fœmoꝝ attritu ſonare creditur ſane.Item aquatiliũ pectines ſtridere cũ uolãt. Mollia & cruſta intecta nec uocem nec ſonũ ullum habere.Sed & cæteri piſces q̃uis pulmone & arte/ ria careant:non in totũ ſine ullo ſono ſunt.Stridorem eum dẽtibus fieri cauillantur.Et iis q caper uo/ catur in acheloo amne grũnitum habet:& alii de quibus diximus oua parientibus.Sibilus ſerpentibus longus.Teſtudini abruptus.Ranis ſonus ſui generis ut dictum eſt niſi:ſi & in his ferenda dubitatio: eſt qui mox in ore concipitur non in pectore. Multum tamen in his refert & locorum natura. Multæ in macedonia traduntur.Muti & apri.Auium loquaciores quæ minores:& circa coitus maxime.Aliis in

pugna uox ut coturnicibus. Aliis ante pugnam ut perdicibus. Aliis cum uicere ut gallinaceis. Iisdem sua maribus. Aliis eadem ut fœminis: ut lusciniarum generi. Quædã toto anno canunt: quædã certis tẽporibus: ut in singulis dictũ est. Elephas circa nares ore ipso sternutamẽto similẽ elidit sonũ: per nares aũt tubarũ raucitati. Bubus tãtum fœminis uox grauior: in alio omni genere exilior q̃ maribus. In hoĩe etiã castratis. Infantis nascentis nulla auditur anteq̃ totus emergat utero. Primus sermo anniculo est. Semestris locutus est Crœsi filius in crepũdiis. Quo prodigio totum id cõcidit regnum. Qui celerius fari cœpere: tardius ingredi incipiunt. Vox roboratur a tredecim annis. Eadẽ in senecta exilior. Neq; in alio aĩalium sæpius mutatur. Mira præterea sunt de uoce digna dictu in theatrorũ orchestris scobe aut harena superiecta deuorat': & in rudi parietũ circũiectu. Etiã doliis inanibus currit eundẽ concauo uel recto parietum spatio: quis leui sono dicta uerba ad alterũ caput perferens si nulla inæqualitas impediat. Vox in hoĩe magnã uultus partem habet. Agnoscimus eam priusq̃ cernamus: nõ aliter q̃ oculis. Totidẽq; sunt eæ quot in rerũ natura mortales: & sua cuiq; sicut facies. Hinc illa gẽtium totq; linguarũ tot orbe diuersitas. Hinc tot cantibus & modulis flexiones. Sed ante omnia explanatio animi quæ nos distinxit a feris. Inter ipsos quoq; homines discrimen alterum æque grandem q̃ a beluis fecit.

De agnascentibus membris: & dicta Aristotelis de uita hominis. CA. LII.

m Embra animalibus agnata iutilia sunt: sicut sextus homini semper digytus. Placuit in ægypto nutrire portẽtum: binis & in aduersa capitis parte oculis hominem: sed iis non cernẽtem. Miror quidem Aristotelem non modo credidisse præscita uitæ esse aliqua in corporibus ipsis: uerumetiam prodidisse. Quæ quãq̃ uana existimo: nec sine contatione proferenda: ne in se quisq; & auguria anxie quærat. Attingam tamen quæ tantus uir in doctrina non spreuit. Igitur uitæ breuis signa ponit raros dentes: prælõgos digytos: plumbeum colorem: pluresq; in manu incisuras: nec perpetuas. Cõtra longæ esse uitæ incuruos humeris: & in manu una duas incisuras longas habentes: & pluresq̃. xxxii. dentes habẽtes: auribus amplis. Nec uniuersa hæc (ut arbitror) sed singula obseruat. Friuola (ut reor) & uulgo tamen narrata. Addidit morum aspectus simili modo apud nos Trogus: & ipse auctor seuerissimus: quos uerbis eius subiiciam. Frons ubi est magna segnem animum subesse significat. Quibus parua mobilem. Quibus rotunda iracundum: uelut hoc uestigio tumoris apparẽte. Supercilia quibus porriguntur in rectum: molles significãt. Quibus iuxta nasum flexa sunt: austeros. Quibus iuxta tempora inflexa derisores. Quibus in totum demissa: maliuolos & inuidos. Oculi quibuscũq; sunt longi maleficos esse indicant. Qui carnosos a naribus angulos habent: malitiæ nota præuenti. Candidi pars extenta notam impudentiæ habet. Qui identidem autem operire solent inconstantiæ. Auricularum magnitudo loquacitatis & stultitiæ nota est. Hactenus Trogus.

De aĩa: & de habitu aĩalium: & quæ gustata interimãt: & de uictu hoĩs: & q̃bus de causis non coquatur. CA. LIII.

a Nimæ leonis uirus graue: Vrsi pestilens. Contacta halitu eius attingit nulla fera: citiusq; putrescunt afflatæ reliquis. Hominis tantũ natura infici uoluit pluribus modis: & ciborum ac dentium uitiis: sed maxime senio. Dolorẽ sentire nõ poterat: tactu sensuq; omni carebat: sine qua nihil sentitur. Eadem comeabat ab eo recens assidue exitura supremo: & sola ex omnibus superfutura. Deniq; hæc trahebatur e cælo. Huius quoq; tamen reperta pœna est: ut neq; idipsum quo uiuitur in uita iuuaret. Parthorũ populis hoc præcipue & a iuuẽta propter indiscretos cibos: nãq; & uino fœtent ora nimio. Sed sibi pceres medẽtur grano assyrii mali: cuius est suauitas præcipua in esculenta addito. Elephãtorum anima serpẽtes extrahit. Ceruorũ item urit. Diximus hoĩum genera qui uenena serpẽtiũ suctu e corporibus exigerent. Quin & suibus serpẽtes in pabulo sunt: & aliis uenenũ est. Quæ insecta appellauimus omnia olei aspersu necãtur. Vultures unguento quidẽ fugãtur. Alia alios appetunt odores. Scarabei rosam. Quosdam serpẽtes scorpio occidit. Scythæ sagittarũ ungunt aciem uiperina sanie & humano sanguine. Irremediabile id scelus. Mortẽ ilico affert leui tactu. Quæ aĩalium ueneno pascerentur diximus. Quædã innocua alioqn uenenatis pasta noxia fiunt & ipsa. Apros in pamphilia & ciliciæ montosis salamandra ab iis deuorata qui edere moriunt'. Nec enim est intellectus ullus in sapore uel odore. Et aqua uinũq; interimit. Salamandra ibi immortua: uel si oĩno biberit unde petet'. Itẽ rana quam uocant rubetam: tãtum insidiarũ est uitæ. Vespæ serpentes auidæ uescunt'. Quo alimẽto mortiferos ictus faciũt. Ideoq; magna differẽtia est uictus: ut in tractu pisce uiuẽtium Theophrastus pdidit. Boues quoq; pisce uesci: sed nõ nisi uiuẽte. Homini cibus utilissimus simplex. Aceruatio saporũ pestifera: & condimẽta perniciosiora. Difficulter autem perficiuntur oĩa in cibis acria: nimia: & auide: hausta: & æstate q̃ hyeme difficilius: & in senecta q̃ in iuuenta. Vomitiones homini ad hæc in remedium excogitatæ frigidiora corpora faciũt. Inimicæ oculis maxime autem dẽtibus. Sõno cõcoquere corpulẽtiæ q̃ firmitati utilius. Ideo athletas malunt cibos ambulatione perficere. Peruigilio quidẽ præcipue uincuntur cibi.

De corpulẽtia augẽda uel minuenda: & quæ gustu famẽ ac sitim sedent. CA. LIIII.

a Vgescũt corpora dulcibus atq; pinguibus & potu. Minuuntur siccis & aridis: ac siti. Quædam aĩalia & pecudes quoq; in africa quarto die bibunt. Homini non ante diem septimũ lœtalis inedia. Durasse & ultra undecimũ plerosq;. Certũ est mori esuriendi semper inexplebili auiditate aĩalium uni homini. Quædã rursus exiguo gustu famam ac sitim sedant: cõseruantq; uires: ut butyrum: ut titipace. glycyrrizon. Perniciosissimũ aũt & in omni uita quidẽ quod nimiũ. Præcipuæ tamen corpori: minuiq; quod graue quolibet modo utilius. Verũ ad reliqua naturæ transeamus.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER.XII.PROHEMIVM.

NIMALIVM OMNIVM QVAE NOSCI POTVERE NATVRAE generatim membratimq̧ ita se habent.Restát neq̧ ipsa aīa carentia quā dogdē nihil sine ea uiuit terra edita:ut inde eruta dicātur:ac nullū sileatur reꝝ naturæ opus.Diu fuere occulta eius beneficia.Sūmumq̧ munus hoī datum arbores siluæq̧ intelligebātur.Hinc primū alimētum.Harū fronde melior specus:libro uestis.Eetiamnum gentes sic degunt.Quo magis ac magis admireris ab iis principiis cædi montes in marmora.Vestes a seribus peti.Vnionem in rubri maris profundo.Smaragdum in ima tellure quæri.Ad hoc excogitata sunt aurium uulnera . Nimirum quoniá parum est collo crinibusq̧ gestari:nisi infoderentur etiam corpori. Quamobrem sequi par est ordinem uitæ & arbores ante alia dicere : ac morbis primordia ingerere.

De arborum honore : & quādo platanus primum in italia: & de natura earum. CA. I.

Ae fuere numinū templa.priscoq̧ ritu simplici rura etiá nūc deo præcellētem arborem dicát.
h Nec magis auro fulgētia atq̧ ebore simulacra q̄ lucos.Et in iis silentia ipsa adoramus. Arboꝝ genera numinibus suis dicata ꝑpetuo seruātur.Vt Ioui esculus.Apollini laurus.Mineruæ olea Veneri myrtus.Herculi populus.Qin & siluanos Faunosq̧ & deorum genera siluis ac sua numina tāq̄ e cælo attributa credimus.Arbores postea grādioribus fruge succis hominem mitigauere. Ex iis recreans membra olei liquor:uiresq̧ potus uini:tot deniq̧ sapores annui sponte uenientes : & mensæ depugnetur licet earum causa cum feris:& pasti naufragorum corporibus pisces expetantur : etiamnum tamen secādæ.Mille præterea sunt usus earum sine quis uita degi non possit.Arbore sulcamus maria:terrasq̧ admouemus.Arbore exædificamus tecta.Ex arbore & simulacra numinū fuere:nondum precio excogitato beluarū cadaueri:atq̧ ut a diis nato iure luxuriæ eodē ebore numinū ora spectarētur:& mēsarū pedes.Produnt alpibus coercitas & tam inexuperabili munimento gallias hanc primum habuisse causam supfundendi sese italiæ:q̧ Elico ex heluetiis ciuis eoꝝ fabrilem ob artem romæ cōmoratus ficum siccam & uuam:oleiq̧ ac uini p̄missa remeans secū tulisset.Quapropter hæc uel bello quæsisse uenia sit.Sed quis nō iure miretur arboré umbræ gratia tátum petitá orbe?Platanus ea est . Hæc per mare ionium in Diomedis insulá eiusdem tumuli gratia primū inuecta. Inde in siciliá tráſgressa:atq̧ inter primas donata italiæ.etiá ad morinos usq̧ peruecta.ad tributariū etiam pertinens solum:ut gētes uectigal & pro umbra pēdant.Dionysius prior siciliæ tyránus regiam in urbē trástulit eas:domus suæ miraculum:ubi postea factū gymnasium:nec potuisse in amplitudinē adolescere:& alias fuisse in italia ac nominatim hispania apud auctores inuenit.Hoc actum circa captæ urbis ætatē : tátumq̧ postea honoris increuit:ut mero infuso enutriātur.Cōpertū id maxime ꝓdesse radicibus. Docuimusq̧ etiá arbores uina portare.Celebratæ sunt primū in ambulatiōe achademiæ athenis cubitoꝝ.xxx.sex unius radice ramos antecedēte.Nunc est clara in lycia sotia gelidi fontis amœnitate itineri apposita domicilii mō caua octoginta atq̧ unius pedū specu numeroso uertice:& se uastis ꝓtegens ramoꝝ arboribus īstar agros lōgis optinēs umbris:ac ne qd desit spelūcæ imagini saxea ītus crepidinis corona muscosos cōplexa pumices extat:tā digna miraculo:ut Licinius Mutianus ter cōsul & nuper ꝓuinciæ eius legatus ꝓdēdū etiá posteris putarit:epulatū ītra eá se cū duodeuicesimo comite.Large ipsa toros p̄bēte fronde:ab oī afflatu securꝝ optanté hymbriū p folia crepitus.Lætiorēq̧ marinoꝝ nitore picturæ uarietate laqueariū auro cubuisse in eadē.Aliud exēplū Caii principis in ueliterno rure mirati unius tabulata:laxisq̧ ramoꝝ trabibus scamna patula & in ea epulāti cū ipse pars esset umbræ qndecim cōuiuaꝝ ac ministerii capacē triclinio:quá cœná appellauit ille nidū.Et gortynæ in īsula creta iuxta fontē platanus una īsignis utriusq̧ linguæ monumētis:nunq̄ folia dimittēs.Statimq̧ ei græciæ fabulositas supfluit.Iouē sub ea cū Europa cōcubuisse.Ceu uero nō alia eius generis eēt in cypro:sed ex ea primū in ipsa certa ut est natura hoīum nouitatis auida.Platani satæ regenerauere uitiū:quādoqdem cōmendatio arboris eius nō alia maior est:q̄ solē æstate arcere:hyeme admittere.Inde in italiá quoq̧ ac suburbana sua Claudio pricipe Marcelli eserníni libertus:sed q se potentiæ cá Cæsaris libertis adoptasset spado thessalicus p̄diues ut merito dici posset.Id quoq̧ Dionysius trástulit id genus .Durātq̧ etiá in italia portēta terraꝝ:p̄ter illa scilicet quæ ipsa excogitauit italia.

De cameplatano:& qs totonderit uiridaria. CA. II.

Amq̧ & cameplatani uocant coactæ breuitatis:quoniá arboꝝ etiam abortus īuenimus. Hoc
n quoq̧ ergo in genere pumilionū ifœlicitas dicta erit.Fit aūt & serēdi genere & recidēdi primus Cn.Matius ex equestri ordīe Diui Augusti amicus īuenit nemora tōsilia ītra hos.lxxx.annos.

De peregrinis arboribus:& malo assyria. CA. III.

Eregrinæ cerasi persicæq̧:& oēs quaꝝ græca noīa aut aliena . Sed quæ ex iis incolaꝝ numero
p esse cœpere dicentur inter frutiferas. In præsentia externa ꝓsequemur a salutari maxime orsi.
Malus assyria quá alii uocant medicam uenenis medet:Foiium eius est unedonis intercurrētibus spinis.Pomū ipsum alias nō mandit:odore præcellit folioꝝ quoq̧:qui transit in uestes una cōditus arcetq̧ aīalium noxia.Arbor ipsa oībus horis pomifera est;aliis cadentibus;aliis maturescentibus : aliis

uero subnascentibus. Tentauere gentes transferre ad se propter remedii præstantiam fictilibus in uasis dato per cauernas radicibus spiramento. Qualiter omnia transitura lõgius seri artissime trãsferriq; quæ meminisse cõueniet: ut semel quæq; dicantur. Sed nisi apud medos & in perside nasci noluit. Hæc autẽ cuius grana parthorum proceres incoquere diximus esculentis commendandi halitus gratia. Nec alia arbor laudatur in medis. Lanigeras serum in mentione gentis eius narrauimus.

De indiæ arboribus: uel quãdo primũ romæ hebenus. CA. IIII.

i Tem indiæ arbo℞ magnitudinẽ unã: quã peculiarius Virgilius celebrauit hebenũ nusq̃ alibi nasci ꝑfessus. Herodotus eã æthiopiæ intelligere maluit: tributi uice regibus ꝑsidis e materie eius cẽtenas phalãgas tertio quoq; anno pẽsitasse æthiopas cũ auro & ebore ꝑdendo. Nõ omittendũ id quoq; uicenos dẽtes elephanto℞ grandes: quoniã ita significauit: æthiopas eadẽ causa pendere solitos: tanta ebori auctoritas erat urbis nostræ trecentesimodecimo anno. Tunc. n. auctor ille hystoriã eam cõdidit Thuriis in italia. Quo magis mirũ est: quod eidẽ credimus: qui padũ amnẽ non uidisset: nemini ad id tẽpus asiæ græciæq;: aut sibi cognitũ. Aethiopiæ forma ut diximus. Meroen usq; nuꝑ allatã Neroni principi rarã arborẽ hebenũ. A meroe usq; ad syenẽ finẽ imperii per nõgenta nonagita sex mil. pas. nullãq; aliã nisi palma℞ generis esse docuit. Ideo fortassis in tributo℞ auctoritate tertia res fuerit hebenus. Romæ eã magnus Põpeius in triũpho mithridatico ostendit. Accẽdi eam Fabianus negat. Urit tamẽ odore iucũdo. Duo genera eius. Rarum id quod melius. Arboreum trunco enodi: materiæ nigri splẽdoris: ac uel sine arte ꝓtinus iucundi. Alte℞ fruticosum cytisi modo: & tota india dispersum est.

De spina & ficu indicis. CA. V.

i Bi & spina similis sed deꝑhensa uel lucernis igni protinus transiliente. Nũc eas exponam quas mirata est Alexandri magni uictoria orbe eo patefacto. Ficus ibi exilia poma habet. Ipsa se semper serens: uastis diffunditur ramis. Quo℞ pondera adeo in terrã curuãtur: ut annuo spatio in figant: notamq; sibi ꝓpaginem faciant circa patẽtem in orbes: quodã opere topiario. Intra septẽ eã æstiuant pastores: opacam pariter & munitam uallo arboris: decora specie subter intuenti ꝓculue fornicato ambitu. Superiores eiusdẽ rami in excelsum emicant: siluosa multitudine: uasto matris corpore: ut lx. pas. pleræq; orbem colligãt. Vmbræ uero bina stadia operiãt. Folio℞ latitudo peltæ effigiẽ amazonicæ habet. Ea causa fructũ integens crescere ꝓhibet. Rarusq; est nec fabæ magnitudinẽ excedens. Sed per folia solibus coctus prædulci sapore digno miraculo arboris gignitur circa acesinem maxime amnem.

De arbore pala: & arboribus indicis sine nominibus & laniferis. CA. VI.

m Aior alia pomo & suauitate præcellentior: quo sapiẽtiores indo℞ uiuunt. Folium alas auium imitatur lõgitudine triũ cubito℞: latitudine duũ. Fructũ e cortice mittit admirabilẽ succi dulcedine: ut uno quaternos satiet. Arbori nomẽ palæ: pomo arienæ. Plurima est in sidracis expeditionum. Alexãdri termino. Est & alia similis huic: dulcior pomo: sed intraneo℞ ualitudini infesta. Dixerat Alexãder ne quis agminis sui id pomum attingeret. Genera arbo℞ macedones narrauere: ex maiore parte sine noibus. Est & terebintho similis cætera: pomo amygdalis: uel minore tantum magnitudine: præcipuæ suauitatis in bactris. Utiq; hanc aliqui terebinthũ esse ꝓprii generis potiusq̃ similẽ ei putauerunt. Sed unde uestes lineas faciunt: foliis moro similis: calice bombicino. Cynorhodoserũt eam in campis: nec est gratior ullarum prospectus. Oliua indiæ sterilis: præterq̃ oleastri fructu.

De piperis arboribus: & gariophylo: & aliis pluribus. CA. VII.

p Assim uero quæ piper gignunt: iuniperis nostri similes: q̃q̃ in frõte caucasi solibus opposita gigni tantum eas aliqui tradidere. Semina a iunipero distãt puulis siliquis: quales in passiolis uidemus. Hæ priusq̃ dehiscant: decerptæ tostæq; sole faciunt quod uocatur piper longum. Paulatim uero dehiscentes per maturitatem ostendũt cãdidum piper: quod deinde tostũ solibus colore rugisq; mutat. Ve℞ & iis sua iniuria est: atq; cæli intẽperire carbũculant: fiuntq; semina cassa & inania: qđ uocant brechmasin: indorum lingua sic significante abortũ. Hoc ex oĩ genere asperrimũ leuissimumq; & pallidum. Gratius nigrũ lenisq; utroq; candidũ. Non est huius arboris radix: ut aliqui existimauere: quã uocant singiuerim: alii uero gingiberim: q̃q̃ sapore simili. Id. n. in arabia atq; trolodytica in uillis nascitur. Paruæ hærbæ: radice candida. Celeriter ea cariã sentit: q̃uis in tanta amaritudine. Preciũ eius in libras sex. Piper lõgum facillime adulterat alexandrino sinapi. Emitur in libras. xxv. Album. xvii. Nigrũ. xiiii. Vsum eius adeo placuisse mi℞ est. In aliis quippe suauitas cœpit: in aliis species inuitauit. Huic nec pomi nec baccæ commẽdatio est aliqua. Sola placere amaritudine: & hãc in indos peti. Quis ille qui primus cibis experiri uoluit? aut cui in appetenda auiditate esurire non fuit satius? Vtrunq; siluestre gentibus suis est: & tamen põdere emitur ut aurum uel argẽtũ. Piperis arborẽ iam etiã habet italia maiorem myrto: nec absylem. Amaritudo grano eadẽ quæ piperi musteo credit esse. Deest tosta illa maturitas: ideoq; & rugarũ colorisq; similitudo. Adulterat iuniperi baccis mire uim trahentibus. In põdere qdem multis modis. Est etiãnũ in idia piperis grani simile: quod uocat gariophylon grandius fragiliusq;. Tradunt in indico luco id gigni. Aduehit odoris grã. Fert & in spinis piperis similitudinẽ: ꝑcipua amaritudine foliis paruis dẽsisq; cyperi mõ: ramis trium cubito℞: cortice pallido: radice lata: lignosaq;: buxei coloris. Hac in aqua cũ semine excepta in æreo uase medicamẽtũ fit: quod uocat lycione. Ea spina & in pelio monte nascitur: adulteratq; medicamentũ. Itẽ asphodeli radix aut fel bubulũ aut absinthiũ uel thus uel amurca. Absinthium aptissimum medicinæ quod est spumosum. Indi in utribus camelo℞ aut rhinocerotum admittunt. Spinam ipsam in græcia quidam pixacanthum chironium uocant.

De machir:& arboribus amanæ gentis. CA. VIII.

T machir ex india aduehitur cortex rubẽs:radicis magnæ:noĩe arboris ſuæ. Qualis ſit ea incõ
c pertum habeo. Corticis melle decocti uſus in medicina ad dyſentericos præcipuus habet. Sac
caron & arabia fert:ſed laudatius india. Eſt autẽ mel in arundinibus collectũ:gummiũ modo
cãdidum:dentibus fragile. Ampliſſimũ nucis auellanæ magnitudine ad medicinæ tãtum uſum Cõter/
mina indis gens ariana appellat:cuius ſpina lachrymaꝶ precioſa:myrrhæ ſimilis:acceſſu ꝓpter aculeos
anxio. Ibi & frutex peſtilens raphani folio:lauri odore:equos inuitãte:qui pene equitatu orbauit Alexã/
drum primo ĩtroitu. Quod & in gedroſiis accidit. Itẽ laurino folio. Et ibi ſpina tradita eſt: cuius liquor
aſperſus oculis cæcitatem infert animalibus oĩbus. Necnon & hærba ꝓcipui odoris referta minutis ſer/
pentibus:quarum ictu protinus moriẽdum eſſet. Oneſicritus tradit in hyrcaniæ conuallibus ficis ſimi/
les eſſe arbores quæ uocẽtur occhi:ex quibus defluat mel horis matutinis duabus.

De bedellio & arboribus perſici maris. CA. IX.

Icina eſt bactriana:in qua bedellium nominatiſſimũ. Arbor nigra eſt magnitudine oleæ folio
u roboris:fructu caprifici:naturaq; gũmi. Alii brochon appellãt:alii malachram:alii maldacon.
Nigrum uero & in offas cõuolutũ hadrobalũ. Eſſe aũt debet tranſlucidum:ſimile cæræ:odo/
ratum:& cum fricatur pingue:guſtu amarum citra acorem. In ſacris uino perfuſum odoratius. Naſcit
& in arabia indiaq; & media ac babylone. Aliqui peraticũ uocant ex media aduectũ. Facilius hoc & cru/
ſtoſius:amariuſq; & gũmoſum. Adulterat amygdala nuce. Cætera eius genera cortice: & ſcordaſti. Ita
uocatur arbor æmula gũmi. Sed deprehẽdunt (quod ſemel dixiſſe & in cæteros odores ſatis ut ſit) odo
re:colore:pondere:guſtu:igne. Bactriano nitor ſiccus:multiq; candidi ungues. Præterea ſuum pondus:
quod grauius eſſe aut leuius nõ debeat. Precium ſincero in libras decẽ tãtum. Gentes ſupradictas perſis
attingit:rubro mari:quod ibi ꝑſicum uocauimus lõge in terra æſtus agente. Mira arboꝶ natura. Nãq;
eroſæ ſale inuectis derelictiſq; ſimiles ſicco littore radicibus nudis polypoꝶ modo amplexæ ſteriles ha/
renas ſpectãtur. Eædem mari adueniẽte fluctibus pulſatæ reſiſtũt immobiles. Quin & pleno æſtu ope/
riuntur rotæ Apparateq; rerum argumentis aſperitate aquarum illas ali. Magnitudo miranda eſt. Spe/
cies ſimilis unodonis. Pomum amygdalis extra:intus contortis nucleis.

De arboribus perſicæ inſulæ & lanigeris arboribus. CA. X.

Ylos inſula in eodẽ ſinu eſt:repleta ſiluis qua ſpectat orientẽ:quaq; & ipſa æſtu maris perfundi
t tur. Magnitudo ſingulis arboribus fici. Flos ſuauitate inenarrabili. Pomum lupino ſimile ꝓp
aſperitatẽ intactũ oĩbus aĩalibus. Eiuſdẽ inſulæ excelſiore ſuggeſtu lanigeræ arbores alio mõ
ꝗ ſerum. Iis folia infœcũda:quæ ni minora eſſent uitiũ poterãt uideri. Ferunt cotonei mali amplitudine
cucurbitas:quæ maturitate ruptæ oſtendũt lanuginis pilas:ex qbus ueſtes ꝓcioſo linteo faciunt.

De goſſampino & arboribus ex qbus ueſtes fiunt:& qbus modis cõſtent arboꝶ fructus. CA. XI.

Rbores uocant goſſampinos fertiliores etiã tylo in minore:quæ diſtat.x.paſſuũ luba circa fru
a ticem lanugines eſſe tradit. lintheaq; fieri indicis præſtantiora. Arabiæ autem arbores ex qbus
ueſtes faciãt cynas uocari:folio palmæ ſimili. Sic indos ſuæ arbores ueſtiunt. In tylis autem &
alia arbor floret albæ uiolæ ſpecie:ſed magnitudine quadruplici ſine odore quod miremur. In eo tractu
eſt & alia ſimilis. folioſior tamen. roſeiq; floris:quem noctu comprimẽs aperire incipit ſolis exortu:me
ridie expandit. Incole dormire eum dicunt. Fert eadem inſula & palmas:oleaſq;:ac uites:& cum reliquo
pomorum genere ficos. Nulli arborum folia ibi decidunt. Rigaturq; gelidis fontibus:& hymbres acci/
pit. Vicina iis arabia flagitat quãdam generum diſtinctionem:quoniam fructus iis conſtat:radice:fruti/
ce:cortice:ſucco:lachryma:ligno:ſurculo:flore:folio:pomo.

De coſto & nardo:& differentiis nardi. CA. XII.

Adix & folium indis eſt maximo præcio. Radix coſti guſtu feruẽs:odore eximio:frutice alias
r inutili:primo ſtatim introitu annis indi in patale inſula. Duo ſunt eius genera:nigrũ & quod
melius candicans. Precium in libras.xvi. De folio nardi plura dicere par eſt:ut principali in un/
guentis. Frutex eſt graui & craſſa radice:ſed breui ac nigra:fragiliq;:ꝗuis pingui. Sitũ redolente ut cuꝑſſi
aſpero ſapore:folio paruo dẽſoq;. Cacumina in ariſtas ſe ſpargunt:ideo gemina dote nardi ſpicas ac folia
celebrant. Alteꝶ eius genus apud gangẽ naſcẽs dãnatur. In totum ozenitidis nomine uirus reddolens.
Adulteratur ex pſeudo nardo hærba quæ ubiq; naſcitur craſſiore atq; latiore folio:& colore lãguido in
candidum uergente. Itẽ ſua radice premixta ponderis cauſa:& gummi:ſpumaq; argẽti aut ſtibio:cyperi
ue cortice. Sincerum quidem leuitate deprehendit:& colore ruffo:odoriſq; ſuauitate & guſtu:maxime
ſiccante os ſapore iucundo. Præcium ſpicæ in libras.lxxxx. Folia diuiſere ad nouam amplitudinẽ:quod
hadroſphærum uocat:maioribus ſiclis.xxx. Quod minore folio eſt meſopheꝶ appellat emit.lx. Lau/
datiſſimũ microſphæꝶ e minimis foliũ. Preciũq; eius.lxxv. odoris gratia oĩbus maior recentibus. Nar/
do color qui ĩueterauerit nigriori melior. In noſtro orbe ꝓxime laudat ſyriacũ:mox gallicũ. Tertio lo/
co creticũ:quod alii quidẽ agiron uocant:alii phu folio oluſatri:caule cubitali geniculato:in purpura al/
bicante:radice obliqua uilloſaq; & imitante auium pedes. Buccaris uocat nardum ruſticũ:de quo dice/
mus inter flores. Sunt aũt ea omnia hærbæ:præter indicũ. Ex iis gallicũ & cũ radice uellitur:abluiturq;
uino. Siccatur in umbra:alligatur faſciculis in charta:nõ multũ ab indico differens: ſyriaco tamen leui/
us. Preciũ ſiclis.xiii. In iis probatio una:ne ſint fragilia & arida potiuſꝗ ſicca folia. Cũ gallico nardo ſemꝑ
naſcitur hærba:quæ hirculus uocatur a grauitate odoris & ſimilitudĩe:quæ maxime adulterat. Diſtat

q̄ sine cauliculo est:& q̄ minoribus foliis:quodq; radicis neq; amaræ neq; odoratæ.

De assaro amomo & amomi:& de cardamomo. CA. XIII.

n Ardi uim habet & assarum:quod & ipsum aliqui siluestre nardum appellant.Est aũt ederæ fo liis:rotundioribus tãtum mollioribusq;:flore purpureo:radice gallici nardi simile:acinosum: saporis calidi:ac uenosi.Montibus in umbrosis bis anno floret.Optimũ in ponto:ꝓximum in phrygia.tertium in illyrico.Fodit̃ cũ folia mittere incipit.Et in sole siccat̃:celeriter situm trahens:ac se nescens.Inuẽta nuper & in thracia hærba est cuius folia nihil ab indico nardo distãt.Amomi uua in usu est indica uite labrusca ut alii existimauere frutice uenoso:palmi altitudine:carpiturq; cum radice:mani pulatim leniter componitur:ꝓtinus fragile.Laudatur q̃maxime punici mali foliis simile: nec rugoris: colore ruffo.Secunda bonitas pallido.Hærbaceũ peius.Pessimũq; candidum:quod & uetustate euenit. Precium uuæ in libras sicli.lxx.Friato uero amomo.xlviii.Nascit̃ & ĩ armeniæ parte:quæ uocat̃ ocene: & in media & in ponto.Adulterat̃ foliis punicis & gummi liquido ut cohæreat:conuoluatq; se in uuæ modum.Est & quæ uocatur amomis minus uenosa:atq; durior:ac minus odorata: a quo apparet aut aliud esse:aut colligi immaturum.Similes iis & noĩe & frutice cardamomum semine oblõgo.Metitur eodem modo & in arabia.Quattuor eius genera.Viridissimum ac pingue acutis angulis contumax fri canti:quod maxime laudatur.Proximum eius ruffo candicans.Tertium breuius atq; nigrius.Peius ta men uariũ & facile tritu:odorisq; parui.Quod uerius costo uicinius esse debet.Hoc & apud medos na scitur.Precium optimi in libras.xii.Cinamomo gẽtilitas proxima erat nisi:ni prius arabiæ diuitias in dicari conueniret:causasq; quæ cognomẽ illi fœlicis ac beatæ dedere.Prĩcipalia ergo in illa thus & myr rha.Hæc & cum troglodytis communis.

De thure & arboribus thuris. CA. XIIII.

t Hura præter arabiã nullis:ac ne arabiæ quidẽ uniuersæ.In medio eius sunt fere attramitæ pa go sabæorum capite regni Sabota:in monte excelso:a quo octo mãsionibus distat regio eoꝝ thurifera:Saba appellat̃:qđ significare græci misteriũ dicunt: spectãs ortus solis æstiui undiq; rupibus inuia & a dextra maris scopulis inaccessa.Id solum e rubro lacteũ tradit̃.Siluaꝝ longitudo est schœnorum.xx.Latitudo dimidiũ eius.Schœnus patet Eratosthenis rõne stadia.xl.hoc est passus qnq; milia.Aliqui.xxii.stadia singulis scœnis dedere:attollunt̃ colles alti:decurruntq; & in plana arbores spõ te natæ.Terram argillosam esse conuenit:raris fontibus ac nitrosis.Attingunt & minæi pagus alius:per quos euehitur uno tramite angusto.Hi primi cõmeritum thuris fecere:maximeq; exercent. A quibus & minieum dictũ est.Nec ꝑterea arabum alii thuris arborem uident:ac ne hoꝝ quidẽ oẽs. Ferũtq;.ccc. nõ amplius esse familiaꝝ:quæ ius per successiones id sibi uendicẽt.Sacros uocari ob id:nec ullo cõgres su fœminaꝝ funerumq; cum incidant eas arbores:aut metant pollui.Atq; ita religione merces augeri. Quidam ꝓmiscuum ius iis populis esse tradunt in siluis.Alii per uices annoꝝ diuidi.Nec arboris ipsius quæ sit facies constat.Res in arabia gessimus:& romana arma in magnã partẽ eius penetrauere.C.etiã Cæsar Augusti filius inde gloriam petiit:nec tamẽ ab ullo(quod equidẽ sciam)latino arborum earum tradita est facies.Græcorum exempla uariant.Alii folio pyri minore duntaxat & hærbidi coloris ꝓdi dere.Alii lentisco similem subrutilo folio.Quidam terebinthum esse:& hoc uisum Antigono regi al lato frutice.Iuba rex iis uoluminibus quæ scripsit ad.C.Cæsarem Augusti filium ardentẽ fama arabiæ tradit contorti esse caudicis:ramis aceris maxime ponti.Succum amygdalæ modo emittere. Talesq; in carmania apparere:& in ægypto satas studio Ptolomæorum regnãtium.Cortice lauri esse cõstat.Qui dam & folium simile dixere.Talis certe fuit arbor sardibus.Nã & asiæ reges serendi curam habuerunt. Qui mea ætate legati ex arabia uenerunt:omnia incertiora fecerunt.Quod iure miremur uirgis etiam thuris ad nos commeantibus quibus credi potest:matrem quoq; teretem & enodi fructificare trunco. Meti semel anno solebat minore occasione uendendi.Iam quæstus aliam uiam affert.

De natura thuris & generibus. CA. XV.

p Rior atq; naturalis uindemia circa canis ortum flagrantissimo æstu incidentibus: qua maxi me uideat̃ esse prægnans:tenuissimusq; tendi cortex.Laxat̃ hic plaga:non adimit̃. Inde ꝓsilit spuma pinguis.Hæ concreta densatur:ubi loci natura poscat tegere palmea excipiente.Aliubi area circum pauita.Purius illo mõ:sed hoc ponderosius.Quod in arbore hæsit ferro depectit̃:ideo cor ticosum.Silua diuisa certis portionibus mutua innocentia tuta est.Neq; ullus saucias arbores custodit. Nemo furat̃ alteri.At hercule alexãdriæ ubi thura interpollant̃:nulla satis custodit diligentia officinas. Subligaria signant̃ opifici.Persona adiicit̃ capiti:densusue reticulus.Nudi emittũtur:tanto minus fidei apud nos pœna:q̃ apud illos siluæ habent.Autumno legitur ex æstiuo partu.Hoc purissimũ cãdidum. Secunda uindemia est uere:ad eã hyeme corticibus incisis.Ruffum hoc exit:nec cõparandum priori.Il lud carfiatum:hoc dathiathũ uocant.Creditur & nouellæ arboris candidius esse:sed ueteris odoratius. Quidã & in insulis melius putant gigni.Iuba in insulis negat nasci.Quod ex eo rotũditate guttæ pepen dit masculum uocamus:cum alias non fere mas uocetur:ubi nõ sit fœmina.Religiõi tributum ne sexu alter usurparetur.Masculum aliqui putant a specie testium dictum.Præcipua autem gratia est mãmo so cum hærente lachryma priore cõsecuta alia miscuit se.Singula hæc manũ implere solita inuenio.Cũ minori diripiendi auiditate lentius nasci liceret.Græci strygoniã & atomum tali modo appellãt:mino rem autem arabiam.Micas concussu elisas mãmam uocamus.Etiãnum tamẽ inueniuntur guttæ:quæ tertiam partẽ minæ:hoc est.xxxix.denarioꝝ pondus æquent.Alexandro magno in pueritia sine psimo

nia thura ingerenti aris pedagogus Leonides dixerat ut illo modo cum deuicisset thuriferas gentes supplicaret. At ille arabia potius thure onustã nauim misit ei. Large exhortatus ut deos adoraret. Thus collectum sabotam camelis conuehitur porta ad id una patente. Digredi uia capitale leges fecere. Ibi decimas deo: quem uocant Sabin. Mensura nõ pondere sacerdotes accipiũt. Nec ante mercari licet. Inde impensæ publicæ tolerantur. Nam & benigne certo itineꝝ numero deus hospites pascit. Euehi nõ potest nisi per gebbãnitas. Itaq; & horum regi pẽdit̃ uectigal. Caput eoꝝ thõma abest a gaza nostri littoris iudeæ oppido. lxxx. xxxvii. mil. pas. Quod diuiditur in mãsiones cameloꝝ. lxii. Sunt & quæ sacerdotibus dantur portiões scribisq; regum certæ. Sed præter hos & custodes satellitesq; & hostiarii & ministri populantur. Iam quacũq; iter est aliubi pro aqua aliubi ꝑ pabulo aut ꝑ mãsionibus uariisq; portioriis pendunt: ut sumptus in singulos camelos denarium. dc. lxxxviii. ad nostrum littus colligat. Iterũq; imperii nostri publicanis penditur. Itaq; optimi thuris libra sicloꝝ. vi. preciũ habet secũda. xii. tertia. xiiii. Apud nos adulteratur resine cãdidæ gẽma per q̃ simili: sed deprehendit̃ qbus dictũ est modis. Probat̃ cãdore: amplitudine: fragilitate: carbone. Vt statim ardeat. Itẽ ne dentẽ recipiat potiusq̃ in micas frangatur.

De myrrha & arboribus myrrhæ. CA. XVI.

m Yrrham in iisdem siluis permixtam arborem nasci tradidere: aliqui plures separatim. Quippe multis in locis arabiæ gignit̃: ut apparebit in generibus. Conuehit̃ & ex siluis laudata: petũtq; eam etiã a troglodytis sabbæi trãsitu maris. Satiua quoq; ꝓuenit multũ siluestri prælata. Gaudet rastris & ablaqueationibus. Melior radice refrigerata. Arbori altitudo ad quinq; cubita. nec sine spina: caudice duro & itorto: crassiore q̃ thuris: & ab radice etiã q̃ reliqua sui parte. Corticẽ læuẽ similemq; unedoni. Scabrum alii spinosumq; dixere. Foliũ oliuæ: ueꝝ crispis. & aculeatũ. Iuba olusatri aliqui: simi lem iunipero scabriorem tantũ: spinisq; horridã: folio rotũdiore: sed sapore iuniperi. Necnon fuere qui e thuris arbore utrunq; nasci mẽtirentur. Inciduntur bis & ipsæ: iisdemq; tẽporis: sed a radice usq; ad ramos qui ualẽt. Sudant aũt sponte priusq; incidant̃. stacten dictã: cui nulla præfertur. Ab hac satiua & in siluestri quoq; melior æstiua. Non dant ex myrrha portiones deo: quoniam & apud alios nascitur. Regi tamen gebbannitarum quartas partes eius pendunt. Cætero passim ac uulgo coemptam in folles cõ fartiunt ipsiq; unguentarii digerunt haud difficulter odoris atq; pinguedinis argumentis.

De generibus myrrhæ: & natura & precio eius. CA. XVII.

g Enera complura. Troglodytita siluestrium prima. Erythrea sequens & in aqua statea & astramitica est gebbãnitica & auseritis gebbãnitaꝝ regno. Tertia dianitis. Quarta collatia. Quinta sembracena a ciuitate regni sabæoꝝ mari proxima. Sexta quã durisitin uocant. Est & candida uno tantum loco: quæ in messalum oppidum confertur. Probatur troglodytica pinguedine: & ꝙ aspectu aridior est: sordidaq; atq; barbara: sed acrior cæteris. Sembracena prædictis caret uitiis: ante alias hylaris: sed uiribus tenuis. In plenum autem probatio est minutis glebis: nec rotũdis. In cõcretu albicantis succi & tabescẽtis: utq; cõfracta cãdidos ungues habeat: gustu leniter amara. Secũda bonitas: itus uaria. Pessima quæ intus nigra. Peior si fit etiã foris. Precia ex occasione ementium uaria. Stactæ a. vi. ad. l. Satiuæ summum ad. xxii. Erythreæ ad. xvi. hanc uolunt arabicam intelligi. Troglodyticæ nucleo ad. xiii. Seæ quã odorariam uocant ad. xiiii. Adulteratur lentisci glebis & gummi. Item cucumeris succo amaritudinis causa: sicut ponderis spuma argenti. Reliqua uitia deprehenduntur sapore: gummi dente lentiscentis. Facillime autem adulteratur indica myrrha: quæ ibidem quadam e spina colligitur. Hoc solum peius india affert facili distinctione: tanto deterior est.

De mastice: ladano: & bruta: enhemo: & strobo: & de styrace. CA. XVIII.

e Rgo transit in masticẽ quæ ex alia spina fit in india. Itemq; in arabia lamã uocant. Sed mastice quoq; gemina est: quoniã & in asia græciaq; hærba reperit̃ e radice folia emittens: & carduũ similem malo seminis plenũ lachrymaq;: erũpit incisa parte summa uix ut dinosci possit a mastice uera. Necnon & tertia in ponto est bituminis similior. Laudatissima aũt chia candida: cuius preciũ in libras. xx. nigræ uero. xii. Chia e lentisco tradit̃ gigni gũmi modo. Adulterat̃ ut thura resina. Arabia etiãnum & ladano gloriat̃: forte casuq; hoc & iniuria fieri odores plures tradidere. Capras maleficũ alias frondibus animal: odoratorum uero fruticum expetentius tanq̃ intelligãt precia carpere geminũ caules prædulci liquore turgentes distillantemq; ab iis casus mixtura succũ improbo barbaꝝ uillo abstergere. Hunc glomerari in puluerẽ: & incoqui sole. Et ideo in ladano capraꝝ pilos esse. Sed non alibi fieri q̃ in nabatheis: qui sunt ex arabia contermini syriæ. Recẽtiores ex auctoribus strobon hoc uocant. Traduntq; siluas arabũ pastu capraꝝ infringi: atq; ita succũ uillis inhærescere. Veꝝ aũt ladanũ cypri in insula esse. Vt obiter quæq; genera odoꝝ dicant̃: quis nõ terraꝝ ordine. Similiter & hoc ibi fieri tradunt: & esse cesyphum hyrcorum barbis genibusq; uillosis inhærẽs. Sed ederæ flore deroso pastibus matutinis cum est rorulenta cypros. Deinde nebula sole discussa in puluerem madentibus uillis adhærescere: atq; ita ladanum depecti. Sunt qui hærbam in cypro ex qua id fiat ladam appellent: etenim illi ladanum uocant: huius pingui insidere. Itaq; attractis funiculis hærbã eã conuolui: atq; ita offas fieri. Ergo in utraq; gente bina genera: terrenum: & factitium. Id quod terrenũ est friabile: factitium lentum. Necnon & fruticem esse dicunt in carmania & super ægyptum per Ptolomæos translatis plantis. Aut ut alii generari & id in iis: ut thuris arbore colligiq; ut gummi inciso cortice: & caprinis pellibus excipi. Precia sunt laudatissimo in libras asses. xl. Adulterat̃ myrti baccis: & aliis aĩalium sordibus. Sinceri odor debet esse ferus: & quodãmodo solitudinẽ redolẽs. Ipsum uisu aridum: statim tactu mollescere. Accensum fulgere:

odore iucundo gratuitum. Mirtata deprehenduntur: crepitátq; in igne. Præterea fincero calculi potius e rupibus inhærent: q̃ puluis. In arabia & olea dotatur lachryma qua medicamentum conficit a græcis enhemon dictũ: fingulari effectu cõtrahendis uulnerum cicatricibus. In maritimis eæ fluctibus æftuq; operiuntur. Nec baccæ nocet: cum conftet & in foliis falem relinqui. Hæc funt peculiaria arabiæ. Et pauca præterea alibi cõmunia diceda: quoniá in iis uincit: peregrinofq; ipfa myrrhæ odores & ab exteris petit. Tanta mortalibus fuarũ rerũ fatietas eft: alienarũq; auiditas. Petunt igit in helimæos arborẽ brutá cupreffo fufæ fimilem: ex albidis ramis: iucũdi odoris accenfam: & cum miraculo hiftoriis Claudii Cæfaris prædicatá. Folia eius infpergere potionibus parthos tradit. Odorẽ proximum effe cedro: fumumq; eius cõtra ligna alia remedio. Nafcit ultraphafin tigrimq; in finibus opimis fcythiæ in monte fcantho. Petunt & in carmanos arborẽ ftrobum ad fuffitus perfufam uino palmeo accedẽtes. Huius odor redit a cameris ad folum iocundos: fed aggrauans capita citra dolorem tamen. Hoc fomnum ægris quærũt. His cõmertiis carracem oppidum aperuere: quod eft illis nundinariũ. Inde gabbam oẽs petere folebant dierũ. xx. itinere: & paleftinam fyriam. Poftea carracem peti cœptum: ac regna parthorũ ex ea. caufa Iuba auctor eft. Mihi & ad perfas etiá prius ifta portaffe: q̃ in fyriam aut ægyptum uidentur. Herodoto tefte qui tradit fingula milia talentum thuris annua penfitaffe arabas regibus perfarũ. Ex fyri reuehũt ftyracem: acri odore eius in focis abigentes fuorum faftidium. Cætero nõ alia ligni genera funt in ufu q̃ odorata. Cibofq; fabæi coquunt thuris ligno: alii myrrhæ. Oppidorum uicorumq; non alio q̃ ex aris fumo atq; nidore. Ad hunc ergo fanandum urunt ftyracem in pellibus hyrcinis: fuffiuntq; tecta. Adeo nulla eft uoluptas quæ non affiduitate fui faftidium pariat. Eundem & ad ferpentes fugandos urunt in odiferis filuis frequentiffimas.

De fœlicitate arabiæ. CA. XIX.

n On funt eorũ cinamomũ aut cafia. Et tamen fœlix appellatur arabia falfo & ingrati cognominis: quæ hoc acceptũ fuperis fuerat: cũ plus ex eo inferis debeat. Beatũ illa fecit hominẽ etiá in morte luxuria: quæ diis intellexerat genita adhibens urẽdis defunctis. Periti rerum adftruxerunt nõ ferre tãtum annuo fœtu: quãtum Nero prīceps nouiffimo põpæ fuæ die cõcremauit. Aeftimẽtur poftea toto orbe fingulis annis tot funera: aceruatimq; cõgefta honori cadauerũ: quæ diis per fingulas micas dantur. Nec minus propitii erant mola falfa fupplicãtibus. Immo uero (ut palam eft) placatores. Verum arabiæ etiá nũc fœlicius mare eft. Ex illo náq; margaritas mittit. Minimaq; cõputatione milies centena milia fefterrium annis oĩbus india & feres peninfulaq; illa imperio noftro adimunt. Tanto nobis deliciæ & fœminæ cõftãt. Quota enim portio ex illis ad deos quefo iam uti ad inferos pertinet?

De cinamomo & xilocinnamomo & cafia. CA. XX.

c Inamomum & cafias fabulofa narrauit antiquitas: princepfue Herodotus auium nidis: & priuatim phœnicis: in quo fitu Liber pater educatus eẽt ex inuiis rupibus arboribufq; decuti carnis: quá ipfæ inferrent põdere aut plumbatis fagittis. Itẽ cafiam circa paludes ꝓpugnãte unguibus diro uefpertilionũ genere: aligerifq; ferpentibus: his cõmentis augentes rerum precia. Commutata uero fabula eft ad meridiani folis repcuffus: inenarrabilẽ quẽdam uniuerfitatis halitum e tota peninfula exiftere tot generum auris fpirãte concentu. Magniq; Alexandri claffibus arabiá odore primũ nuntiatum in altum. Omnia falfa: fiquidẽ cinnamomũ idẽq; cinnamũ nafcit in æthiopia troglodytis cõnubio permixta. Ii mercantes a cõterminis uehũt per maria uafta ratibus: quas neq; gubernacula regãt: neq; remi trahãt uel impellãt nõ uela: nõ ratio ulla adiuuet: cũ oĩum inftar ibi fint hõ tãtum & audacia. Præterea hybernum mare exigant circa brumá euris tũ maxime flantibus. Ii recto curfu per finus impellunt: atq; a promontorii ambitu argefte deferunt in portũ gebbãnitarũ: qui uocat ocila. Quãobrem illi maxime id petunt. Produntq; uix quinto anno reuerti negociatores: & multos interire. Contra reuehunt uitrea: & ænea: uueftes: fibulas cum armillis ac mõilibus. Ergo negociatio illa fœminarũ maxime fide cõftat. Ipfe frutex duorũ cubitorũ altitudine ampliffimus: palmiq; minimus. iiii. digytorũ craffitudinis: ftatim a terra fex digytis furculofus arido fimilis. Cũ uiret nõ odoratus: folio origani: ficcitate gaudens: fterilior hymbræ: ceu diræ naturæ. Gignit quidem in planis: fed denfiffimis in uepribus: rubifq;: difficilis collectu. Metitur nõ nifi pmiferit deus. Iouẽ hunc intelligunt aliqui. Affabinũ illi uocant. xliiii. boum caprarumq; & arietum extis impetrat uenia metendi. Nõ tamẽ aut ante ortum folis: aut poft occafum licet. Sarmẽta hafta diuidit facerdos: deoq; partẽ ponit. Reliquũ mercator in naffas condit. Eft & alia fama: cum fole diuidi: ternafq; partes fieri. Deinde forte germina difcerni. Quodq; foli cefferit relinqui: ac fponte cõflagrare. Præcipua bonitas uirgultorũ tenuiffimis partibus ad longitudinẽ palmi. Secunda ꝓximis breuiore mẽfura atq; ordine. Viliffimũ qd̃ radicibus ꝓximũ: quoniá ibi minimũ corticis: in quo fumma gratiæ. Qua de caufa præferũtur cacumina: ubi plurimus cortex. Ipfum uero lignũ in faftidio eft ꝓpter origani acrimoniá: xilocinnamũ uocat. Preciũ eft in libras. xx. Quidá cinnami duo genera tradidere: candidum nigricanfq;: & quondá preferebat candidũ. Nunc contra nigrũ laudat. Atq; etiam uarium præferunt candido: certiffima tamẽ æftimatiõe fi fit fcabrum: atq; ut inter fefe tritum tarde feretur. Damnat in primis molle: aut cui albet cortex. ius eius a gebbãnitarũ rege folo proficifcitur. is edicto mercatu uendit. Precia quondá fuere in libras denariorũ mille. Auctum id parte dimidia eft incenfis (ut ferunt) filuis ira barbarorũ: id acciderit ne ob iniqtatem ꝑpotentiũ: an forte: non fatis cõftat. Auftros ibi tam ardenter flare: ut æftitatibus filuas accendant: inuenimus apud auctores. Coronas ex cinnamomo interrafili auro inclufas primus oĩum in tẽplis capitolii atq; pacis dicauit imperator Vefpafianus Auguftus. Radicem eius magni ponderis uidimus in palatii templo: quod fecerunt Diuo Augufto coniunx

Augusta aureæ pateræ impositā:ex qua guttæ editæ annis oĩbus in grana durabātur:donec id delubrū incendio cõsumptum est.Frutex & casia est:iuxtaq; cinnami cãpos nascit̃:sed in montibus crassiore sarmento:tenui cute:uerius q̃ cortice:quem cõteri:atq; in cinamomo leuari:& exinaniri præcium est. Amplitudo fruticis trium cubitoꝝ.Colos triplex. Cũ primũ emicat cãdidus pedali mensura.Deinde rubescit addito semipede. Vltra nigricans.Hæc pars maxime laudat̃:ac deĩde ꝓxima. Dãnatur uero cãdida. Tum secant surculos longitudine binum cubitoꝝ.Mox præsuũt recẽtibus coriis quadrupedũ ob id inter emptoꝝ:ut iis putrescentibus uermiculi lignũ erodãt:& excauẽt corticẽ tutũ amaritudĩe.Probat̃ recens maxime & quæ sit odoris mollissimi:gustuue q̃ maxime feruens:potius lento tepore leuiter mordens:colore purpureo:quæq; plurima minimũ ponderis faciat breui tunicaꝝ fistula & nõ fragili. Ladã uocant talem barbaro noĩe.Alia est balsamodes ab odore simili appellata:sed amara ideoq; utilior medicis:sicut nigra unguentis.Precia nulli diuersiora.Optimæ in libras.xl.cæteris.xv.

De isocinnamo:& chancamo:ac taro. CA. XXI.

h Is addidere mangones quã daphonoides uocant isocinnamon cognominatã:preciũq; eius faciunt.ccc.Adulterat̃ styrace:&ꝓpter similitudinem cortice lauri tenuissimis surculis.Quin & in nostro orbe seritur:extremoq; in margine impii:qua rhenus alluit.Vidit in aluearIis apum sata.Color abest ille torridus sole:& ob id simul idẽ odor.Ex confinio casiæ cinnamiq; & chancamum ac tarum inuehitur:sed per nabathæos trogloditasq; cões qui considere ex nabathæis.

De serichato & gabalio & de myrobalano. CA. XXII.

e O comportatur & serichatum & gabalium.quæ intra se consumũt arabes : nostro orbi tantũ nominibus cognita:sed cũ cinnamomo casiaq; nascẽtia.Peruenit tamen aliquãdo serichatũ:& in unguẽta additur ab aliq̃bus. Permutat̃ in libras.vi. Myrobalanũ troglodytis & thebaidi & arabiæ:quæ iudæã ab ægypto disterminat cõmune est:nascẽs unguẽto ut ipso noĩe apparet.Quo item indicat̃ & glãdem esse arbor:heliotropio:quã dicemus inter hærbas simili folio.Fructus magnitudine auellanæ nucis.Ex iis in arabia nascens syriaca appellatur:& est candida.Contra in thebaide nigra.Præfertur illa bonitate olei quod exprimitur.Sed copia thebaica.Inter hæc troglodytica uilissima est. Sunt qui æthyopicam iis p̃ferant glandẽ nigrã nec pinguẽ:nucleoq; gracili:sed liquore qui exprimit̃:odoratiori nascentẽ in cãpestribus. Aegyptiã pinguiorẽ esse & crassiori cortice rubentẽ:& quis in palustribus nascatur breuiorẽ sicciorẽq;.E diuerso arabicã uiridem ac tenuiorẽ:& quoniã sit montosa spissiorẽ.Lõge aũt optimã petreã:ex quo diximus oppido:nigro cortice:nucleo candido. Vnguentarii autem tantũ cortices premunt.Medici nucleos tondunt affusa eis paulatim calida aqua.

De phœnicobalano:& calamo odorato. CA. XXIII.

m Yrrhobalano in unguẽtis similẽ proximumq; usum habet palma in ægypto quæ uocat̃ adipsos:uiridis:odore mali cotonei:nullo intus ligno.Colligit̃ aũt pauloante q̃ incipiat maturescere.Quod relinquitur phœnicobalanus uocatur:& nigrescit:uescentesq; inebriat.Myrrhobalano precium in libras binas.Institores & fecem unguenti hoc noĩe appellant . Calamus quoq; odoratus in arabia nascens cõmunis indis atq; syriæ est.In aqua uincit oĩs a nostro mari cẽtum stadiis. Inter libanum montem aliũq; ignobilem nõ(ut quidã existimauere)antilibanũ in cõualle modica:iuxta lacũ cuius palustria æstate siccantur:tricenis ab eo stadiis calamus & iuncus odorati gignunt̃.Sane enim dicamus & de iunco q̃uis alio hærbis dicato uolumine:quoniã tamẽ hic unguentoꝝ materia tractat̃.Nihil ergo a cæteris sui generis differunt aspectu:sed calamus præstantior odore statim e longinquo inuitat. molior tactu:meliorq; qui minus fragilis:& qui a solo se potiusq̃ qui raphani modo frangitur. Inest fistulæ araneum quod uocant florẽ.Præstantior est cui numerosius.Reliquaꝓbatio ut niger sit.Damnatur alibi.Melior quo breuior & crassior:lentusq; in frangẽdo.Calamo precium in libras.i.iunco.v.Traduntq; iuncũ odoratũ & in campania inueniri.Discessimus a terris occeanum spectantibus ad cõuexas in nostra maria.

De hammoniaco & spagno. CA. XXIIII.

e Rgo æthiopiæ subiecta africa hãmoniaci lachrymam stillat in harenis suis.Inde etiã noĩe Hãmonis oraculo iuxta quod gignit̃ arbor:quã metopion uocãt resinæ modo ut gũmi . Genera eius duo traston masculi thuris similitudine:qđ maxime probat̃.Alteꝝ pingue & resinosum: quod pyrama appellant.Adulteratur harenis uelut nascendo apprehensis. Igit̃ q̃ minimis glebis ꝓbatur & q̃purissimis.Precium optimi in libras asses.xl.Spagnos inter eos situs in cyrenaica prouincia maxime probatur.Alii ibrion uocant.Secundum locum optinet cyprius.Tertiũ phœnicius. Fert̃ in ægypto nasci.Quin & in galla nec dubitauerim.Sunt enim hoc noĩe cani arboꝝ uilli quales in quercu maxime uidemus:sed odore præstantes.Laus prima candidissimis atq; altissimis.Secunda rutilis.Nulla nigris.Et in insulis petrisq; nati improbantur:omnesq; quibus palmarum atq; non suus odor est.

De cypero & asphalatro:& maro. CA. XXV.

c Yperus in ægypto est arbor ziziphi foliis:semine coriandri:cãdido odorato . Coquitur hoc in oleo:premiturq; postea quod cyperus uocatur.Precium ei in libras quinq; . Optimum habet̃ e canopica in ripis nili nata.secundum ascalonæ iudeææ:tertium cypro insula odoris suauitate.Quidam hanc esse dicũt arborem:quæ in italia ligustrum uocetur.In eodem tractu asphalatros nascitur:spina candida magnitudine arboris modicæ : flore rosæ.Radix unguentis expetitur. Tradunt in quocũq; frutice curuet̃ arquus cælestis:eãdem quæcũq; sit a spalathro suauitatem odoris existere:sed in asphalathro inenarrabilem quãdam.Quidã cũ Erisi sceptrũ uocant:alii sceptrũ Elisei.Cuius ꝓbatio est

in colore ruffo uel igneo:tactuq; ſpiſſo:& odore caſtoreo. Permutatur in libra.xv. In ægypto naſcitur & maron peius q̃ lydium maioribus foliis ac uariis. Illa breuia ac minuta & odorata.

De balſamo:& opobalſamo:& xilobalſamo:& ſtyracæ:& galbana. CA. XXVI.

[S]Ed omnibus odoribus præfertur balſamum uni terrarum iudææ conceſſum. Quōdam in duobus tãtum hortis utroq; regio:altero iugerum.xx.non amplius altero pauciorum. Oſtē-dere arbuſculam hanc urbi imperatores Veſpaſiani. Clarumq; dictu a Pompeio Magno in triumpho arbores quoq; duximus. Seruit nunc hæc & tributa pendit cum ſua gente. In totum alia eſt natura q̃ noſtri externiq; prodiderant. Quippe uiti ſimilior eſt q̃ myrto. Malleolis ſeri dicitur nuper iuncta ut uitis:& implet colles uinearum modo quæ ſine adminiculis ſe ipſæ ſuſtinent. Tondetur ſimiliter fruticans:ac raſtris niteſcit. Properat naſci. Intra tertium annum frutifera. Folium proximum tuberi:perpetua coma. Seuiere in eadem iudæi ſicut in uitam quoq; ſuam. Contra defendere Romani:& dimicatum pro frutice eſt. Seritq; nunc eam fiſcus. Nec unquam fuit numeroſior aut ꝓcerior. Proceritas intra bina cubita ſubſiſtit. Arbori tria genera. Tenui & capillacea coma:quod uocant anthericeum. Alterum ſcabro aſpectu:incuruum:fruticoſum:odoratius: hoc ſtracum appellant. Tertium eumethes: quia eſt cæteris procerius:leui cortice. Huic ſecunda bonitas nouiſſima anthericeo. Semen eius eſt uino proximum guſtu:colore ruffum:nec ſine pingui. Peius in grano quod leuius atq; uiridius. Ramus craſſior myrto. Inciditur uitro:lapide:oſſeiſue cultelis. Ferro lædi uitalia odit. Emoritur protinus. Eadem amputari ſuperuacua patiens. Incidentis manus libratur artifici temperamento: ne quid ultra corticē uiolet. Succus e plaga manat:quem opobalſamum uocant eximiæ ſuauitatis:ſed tenui gutta: ploratu lanis parua colligitur in cornua. Ex iis nouo fictili conditur:craſſiori ſimilis oleo & in muſto candida. Rubeſcit deinde:ſimulq; dureſcit & tranſlucida. Alexandro Magno res ibi gerente toto die æſtiuo unā concham impleri iuſtum erat. Omni uero fœcunditate e maiore horto congios ſenos. Minore ſingulos:& cū duplo repēdebatur argento. Nunc etiā ſingulaꝝ arboꝝ largior uena ter omnibus percutitur æſtatibus. Poſtea deputať. Et ſarmenta quoq; in merce ſunt.dcccc.amputatio ipſa ſurculuſq; uenit intra quintū demū annū. Xylobalſamum uocať:& coquiť in unguētis. Pro ſucco ipſum ſubſtituere officinæ. Corticis etiā ad medicamēta preciū eſt. Præcipua autē gratia lachrymæ:ſecunda ſemini:tertia cortici:minima ligno. Ex hoc buxoſum eſt optimū:quod eſt odoratiſſimū:mordens guſtu:feruēſq; ī ore. Adulterať petreo hyperico quod coarguiť magnitudine:īmanitate latitudine:ſeu longitudine:odoris ignauia:ſapore piperis. Lachrymæ ꝓbatio ut ſit pinguis:tenuis ac modice ruffa:& in fricando odorata. Secundus candido colos. Peior uiridis:craſſuſq;. Peſſimus niger. Quippe ut oleum ſeneſcit. Ex omni inciſura maxime probať quod ante ſemel fluxit. Et alias adulteratur ſemine ſucco uixq; maleficium deprehendiť guſtu amariore. Eſſe enim debet lenis:nō ſubacidus:odore tantū auſterus. Vitiatur & oleo roſæ:cyperi:lentiſci balani:terebinthi:myrthi:reſina:galbano:cæra cypria prout quæq; res fuit. Nequiſſime autem gummi:quoniā ipſum quoq; inareſcit in manu inuerſa:& in aqua:ſidetq;. Probatio eius gemina eſt. Debet ſinceꝝ & inareſcere:ſed hoc & gūmi addita fragili cruſta euenit:& guſtu deprehendiť. Carbone uero quod cæra reſinaq; adulteratū eſt nigriori flāma. Nā melle mutatū ſtatim contrahit muſcas. Præterea ſincere denſatur in tepida aqua gutta ſidens ad ima uaſis. Adulterata olei modo innatat. Et ſi metopio uitiatū eſt:circulo candido cingitur. Summa probatio eſt:ut lac coagulet:& in ueſte maculas non faciat. Nec manifeſtior alibi fraus. Quippe milibus denarioꝝ ſextarii empti uendente fiſco.ccc.denariis ueneunt. In tãtū expedit augere liquorem. Xylobalſamo preciū in libras ſex. proxima ſyria iudææ ſupra phœnicem ſtyracem gignit circa gabala & marathunta & caſſium ſeleuciæ mōtem. Arbor eſt eodem noīe:cotoneo malo ſimilis lachrymæ ex auſtero iucūdioris: intus ſimilitudo harundinis:ſuccoq; prægnans. In hāc circa canis ortum aduolant pennati uermiculi erodētes:ob id ī ſcobe ſordeſcit. Styrax laudať poſt ſupradicta ex piſidia:ſidone:cypro:cilicia:creta:minime. Ex amano ſyriæ medicis:ſed unguentariis magis. Colos in quacūq; natione ꝓferť ruffus & pinguiter lētus:deterior fur fuſus:& cano ſit obductus. Adulterať cedri reſina:uel gūmi:alias melle:aut amygdalis amaris. Oīaq; ea deprehēdunť guſtu. Preciū optimo.xix. Exit & ī pāphylia:ſed acrior:minuſq; ſuccoſus. Dat & galbanū ſyria ī eodē amano mōte:& ferulā q̃ eiuſdē noīs reſinæ modo ſtagonitim appellāt. Quod maxime laudāt cartilaginoſum purū:ad ſimilitudinē hāmoniaci:minimeq; lignoſum. Sic quoq; adulteratur faba aut ſagabeno. Sincerum ſi uratur fugat nidore ſerpentes. Permutatur in libras.v. medicinæ hoc tãtum.

De panace:& ſpondylio:& malobathro. CA. XXVII.

[P]Anacē & uiguētis eadē gignit naſcentē & ī ipſo ſine arcadiæ citraq; erymanthi fōtes:& ī africa & ī macedonia ferula ſui generis quīq; cubitoꝝ:foliis quaternis:mox ſenis ī terrā iacentibus. ampla magnitudine rotūdis:ī cacumē uero oleagineis:ſemine ī muſcariis depēdēte ut ferulæ. Excipiť ſuccus inciſo caule meſſibus:radice ī autūno. Laudať cādor eius coacti. Sequens pallido ſtatera. Niger color īprobať. Preciū optimo ī libras bini aſſes. Ab hac ferula differt uuæ uocať ſpōdylion: foliis tãtū quia ſunt minora & platani diuiſura. Nō niſi in opacis giniť. Semē eodē noīe ſilis ſpeciē habet: medicinæ tantū utile. Dat & malabathron ſyriæ arborē folio cōuoluto arido colore ex quo exprimiť oleū ad unguēta. Fertiliorē eiuſdē ægypto:laudatius ex india uenit. In paludibus ibi gigni tradūt lentis mō:odoratius croco:nigricās ſcabrūq; quodā ſalis guſtu. Minus probatur cādidū. Celerrime ſitū in ue tuſtate ſentit. Sapor eius nardo ſimilis eē debet ſub ligua. Odor uero ī uino ſufferuefacti ātecedit alios. In precio qdē prodigio ſimile eſt a ſingulis ad.ccc.peruenire libras. Folium autem ipſum in libras.lx.

De oleo omphacio. CA. XXVIII.

Leum & omphaciũ eſt.Fit duobus generibus & totidẽ modis ex olea & uite.Olea adhuc alba
o expreſſa:deterius ex druppa.Ita enim uocaẗ prius q̃ cibo matura ſit:iam tum colorẽ mutans.
Differentia q; hoc uiride eſt.illud candidum.E uite fit pſytia aut aminea:cũ ſint acini ciceris
magnitudine ante canis ortum.In prima lanugine demetitur una:eiuſq; melligo. Reliquum corpus
ſole coquiẗ.Nocturni rores cauentur.In fictili condita melligo colligiẗ:ſub ĩde cyprio ære ſeruaẗ. Optima quæ ruffa:acriorq;:& aridior.Preciũ omphacio in libras ſex. Fit & alio mõ cum in mortariis uua
immatura teritur.Siccataq; in ſole poſtea digeritur in paſtillos.

De iryo:& oenanthe:& de elate arbore:& cinnamo comaco. CA. XXIX.

Odem & iryon pertinet uua populi albæ.Optima circa gnidũ aut cariã in ſicientibus aut ſic-
e cis aſperiſq;.Secũda in lycia cedro.Eodẽ & oenanthe pertinet.Eſt autem uitis labruſcæ uua.
Colligitur cũ flore cũ optime olet.Siccatur in umbra ſubſtrato linteo:atq; in cados cõdiẗ.Præcipua ex parapotamia:ſecũda ab antiochia:atq; laodicea ſyriæ:tertia ex montibus medicis.Hæc utilior
medicinæ.Quidẽ oĩbus his præferũt eã:quæ ĩ cypro inſula naſciẗ.Nã quæ in africa fit ad medicos tantũ ptinet:uocaturq; maſaris .Oĩs aũt ex alba labruſca pſtãtior q̃ e nigra.Eſt præterea arbor ad eadẽ unguenta ptinẽs:quã alii elaten uocãt:quod nos albietẽ:alii palmã:alii ſpathen.Laudaẗ hãmoniaca maxime:mox ægyptia.Dein ſyriaca dũtaxat in locis ſiciẽtibus odorata:pingui lachryma:quæ in unguẽta additur ad domandum oleum.In ſyria gignitur & cinnamũ:quod comacon appellãt.Hic eſt ſuccus nuci exp̃ſſus:multũ a curſeo ueri cinnami differẽs:uicina tamen gratia.Preciũ in libras aſſes quadraginta.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER.XIII. PROHEMIVM

De Peregrinis Arboribus.

ACTENVS IN ODORIBVS HABENT PRECIA SILVAE: Erãtq; per ſe mira ſingula:iuuitq; luxuriã ea omnia miſcere:& cũctis unum odorem facere. Ita reperta ſunt unguenta.

De unguẽtis & q̃do primũ ſũt cognita nobis & de cõpoſitiõe. CA. I.

Vis primus inuenerit non trahitur.Iliacis temporibus non erãt
q nec thure ſupplicabatur.Cædri tantum & citri ſuorum fruticũ
in ſacris fumo cõuolutum nidorem uerius q̃ odorem nouerãt:
iam roſæ ſucco reperto. Nominatur enim id quoq; in olei laude. Perſa℞ eſſe debet gentis unguentum.Sed & bathilli madent eo:& accerſita commẽdatione ingluuie natũ uirus extinguũt.Primũ qđ eqdẽ ĩueniã.Caſtris Darii regis expugnatis in reliquo eius appatu Alexãder cœpit ſcriniũ unguento℞.Poſtea uoluptas eius a nr̃is quoq; inter laudatiſſima atq; etiam honeſtiſſima uitæ bona admiſſa eſt. Honoſq; iis & ad defũctos pertinere cœpit.Quapropter plura de eo dicemus q̃ quæ etiam ii notuerunt.Fruticum ad præſens nominibus tantum indicabuntur.Natura uero eorum ſuis reddetur locis.Vnguentis cognomina dedere aliis patriæ:aliis ſucci:aliis arbores:aliis cauſæ.Primumq; id ſcire conuenit mutata auctoritate ad peius tranſiſſe gloriam.Laudatiſſimum fuit antiquitus in delo inſula:poſtea mendeſium.Nec mixtura tantum cõpoſitione hoc accidit.ſed iidem ſucci uarie alibi ad quælibet præualuere:aut degenerauere.Irium corinthi diu maxime placuit:poſtea cyzici.ſimili modo rhodinum phaſeli.Quam gloriã abſtulere Neapolis:Capua:preneſte.Crocinum in ſolis ciliciæ diu maxime laudatum:mox rhodi.Oenanthinum in cypro:deinde in ægypto præpoſitum:poſtea adramiteo.Amaracinum in co. Poſtea eodem loco prælatum eſt melinum.Cyprinum in cypro.Deinde in ægypto ubi mendeſium & metopium gracius factũ eſt.Mox hoc abſtulit phœnice.Et cyprini laudem ægypto reliquit.Panatheniacum ſuum athenæ perſeueranter obtinuere.Fuerat & pardalium in tharſo:cuius etiam cõpoſitio & mixtura oblitterata eſt. Narciſſinũ quoq; ex flore narciſſo deſiit cõponi.Ratio faciẽdi duplex:ſuccus & corpus.Ille olei generibus fere cõſtat:hoc odo℞.Hæc ſtagmata uocãt:illa hedyſmata.Tertius inter hæc eſt colos a multis neglectus. Huius cã addunẗ cinabari & anchuſa.Sal aſperſus olei naturã coercet.Quibus anchuſa adiecta eſt ſal nõ addiẗ.Reſina aut gũmi adiiciũtur ad cõtinendũ odorẽ ĩ corpore.Celerrime iis euaneſcit atq; defluit ſi nõ ſit hæc addita.Vnguẽto℞ expeditiſſimũ fuit:primũq; ut ueriſimile eſt e brio & balanino oleo de qbus ſupradiximus.Increuit deinde mẽdeſiũ.Balanino reſina mixta:magiſq; etiãnũ metopio. Oleũ hoc eſt amygdalis:amaris expreſſum ĩ ægypto.Cui addidere omphaciũ:cardamomũ:iuncũ: calamũ:mel:uinũ:myrrham:ſemẽ balſami:galbanũ:reſinã therebinthinã.Et e uiliſſimis qdẽ hodie eſt: ob id creditũ & id in uetuſtiſſimis eſſe:quod conſtat oleo myrteo:calamo cupreſſo:cypro:lentiſco:malogranati cortice ſed diuulgata maxime unguẽta crediderim roſa:quæ plurima ubiq; gignitur. Itaq; ſimpliciſſima rhodini mixtura diu fuit additis omphacio:flore roſæ:crocino: cinabari:calamo: melle: iunico:ſalis flore:aut anchuſa:uino.Similis rõ & in crocino additis cinabari:anchuſa:uino.Similis & in ſanſucino admixtis omphacio:calamo.Optimum hoc in cypro & mytilenis:ubi plurima ſanſucus.Miſcentur & uiliora genera olei myrto lauro:quibus addiẗ ſanſucinũ:liliũ:fœno græcum: myrrha: caſia:

nardum:iuncus:cinamomū.E malis quoq; cotoneis & ſtruteis fit oleum (ut diximus) melinū:quod ī unguēta trāſit:admixtis omphacio:cyprino:ſamio:balſamo:iūco:caſia:ambrotano.Suſinnū tenuiſſi mum oīum eſt.Cōſtat ex liliis:balano:calamo:mello:cinamomo:croco:myrrha.Et idem cyprinum ex cypro:& omphacio:& cardamomo:calamo:aſpalatho:ambrotano.Aliqui & in cyprinum addunt myrrha & panacē.Hoc optimum ſidon e:mox ægypto:ſi nō addatᷣ ſeſaminum oleum.Durat & qua/ driēnio.Excitatᷣ cinamomo.Telinū fit ex oleo recēti:cypro:calamo melliloto:fœnograeco:melle:mel/ lo:oraro:amacro.Hoc erat celeberrimum Menādri poæte comici ætate.Poſtea multo ſucceſſit ꝓpter gloriā appellatum megalium ex oleo balanino:balſamo:calamo:iunco:xylobalſamo:caſia:reſina.Hu/ ius ꝓprietas ut uentiletᷣ in coquēdo donec deſinat olere.Curſus refrigeratum odorē ſuum capit. Sin/ guli quoq; ſucci nobilia unguēta faciunt.In primis molobathrū:poſtea iris illyrica:& cyzicena amara/ cus.Hærbarii in utraq; pauca iis & alia aliis miſcent.Qui plurima alterutri mel:ſalis florem:omphaci/ um angnifoliam:panacē.Externa omnia.Et ꝓdigioſa cinnamomo precia.Adiicitur cinamomo bala/ ninū oleum:xylobalſamū:calamus:iūcus:balſami ſemina:myrrha:uel odoratū.Vnguētoꝝ hoc craſſiſ/ ſimū.Præcia ei a denariis.xxxv.ad.cccx.Nardinū ſiue foliatū cōſtat omphatio:balanino iūco:coſto:nar/ do:amomo:myrrha:balſamo.In hoc genere cōueniet meminiſſe hærbaꝝ:quæ nardū indicum imitē/ tur ſpecies nouem a nobis eſſe dictas:tāta materia adulterandi eſt.Omnia autem acutiora fiunt coſto: amomo quæ maxime nares feriunt.Craſſiora myrrha ſuauioraq;.Medicinæ aūt ulteriora croco.Acer rima p ſe amomo.Hoc & capitis dolore facit.Quidā ſatis habent aſpergere quæ ſunt precioſiſſima:cæ teris decoctis īpendio parcētes:ſed nō eadē eſt uis niſi una decoctis.Myrrha & per ſe unguentū facit ſi/ ne oleo:ſtacte dūtaxat:alioquin nimiam amaritudinem affert.Cyprino uiride fit:ſuſino unguinoſum: mendeſio nigrum:rhodino candidum:myrrha pallidum.Hæc ſunt antiquæ inuentionis genera: & poſtea officinarum furta.Nunc dicetur cumulus iſte delitiarum & ſumma auctoritas rei.

Quod unguentū regale uocetᷣ:& quæ diapaſmata.& qualiter ſeruentᷣ. CA. II.

e Rgo regale unguentū appellatū:quod parthoꝝ regibus ita temperatᷣ.Cōſtat myrobalano:co ſto:amomo:cinnamomo:comaco:cardamomo:nardi ſpica:maro:myrrha:caſia:ſtyrace:lada no:opobalſamo:calamo:iuncoq; ſyrio:oenāthe:malobathro:ſericato:cypro:aſpalathro: pana ce:croco cyprio:amaraco:collato melle: uino.Nihilq; eius rei cauſa in italia uictrice omniū. In europa uero tota præter irin illyricam & nardū gallicū gignitᷣ.Nam uinum & roſa & myrti folia oleūq; com/ munia fere omnium terraꝝ intelliguntur.Siccis odoribus conſtat quæ diapaſmata uocantᷣ.Nam feces unguenti magmata appellant.Inter oēs potentiſſimus odor quiſq; nouiſſime additᷣ. Vnguēta optime ſeruantᷣ in alabaſtris.Odores in oleo.Quod diuturnitati eoꝝ tanto utilius eſt quanto pinguius: ut ex amygdalis.Et ipſa unguenta uetuſtate meliora.Sol inimicus iis.Quamobrem in umbra coquuntur plumbeis uaſis.Experimentum eorum inuerſa manu capitur:ne carnoſæ partis calore uitietur.

Quāta in unguētis luxuria:& quādo primū romanis in uſu. CA. III.

h Aec eſt materia luxus e cunctis maxime ſuperuacui.Margaritæ enim gēmæq; ad heredem ta men tranſeunt.Veſtes ꝓlongant tēpus.Vnguēta illico expirant:ac ſuis moriuntᷣ horis.Sūma cōmendatio eoꝝ:ut tranſeuntem fœminā odor inuitet etiā aliud gentem. Exceduntq; qua/ dragenos denarios libræ.Tantum emitur uoluptas aliena.Etenim odorem qui gerit ipſe non ſentit. Sed & hæc aliqua differentia ſignanda ſunt.In.M.Ciceronis monumentis inuenitur unguēta gratiora eſſe quæ terram:ꝙ quæ crocum ſapiant:quando etiam corruptiſſimo ī genere.Magis tamē iuuat quæ dam ipſius uitii ſeueritas.Sed quoſdam craſſitudo maxime delectat:idipſum approbantes.Liniq; iam non ſolum:ſed & perfundi unguentis gaudēt.Vidimus etiā ueſtigia pedum tingi. Quod.M.Othonē monſtraſſe Neroni principi ferebant.Quæſo ut qualiter ſentiretᷣ iuuari ab ea parte corporis? Necnon aliquem ex priuatis audiuimus iuſſiſſe ſpargi parietes balneaꝝ unguento.Atq; Caium principē ſolitū lauari.Ac ne principale uideatᷣ hoc bonū & poſtea quendā ex ſeruis Neronis.Maxime tamē mirum eſt hāc gratiā penetraſſe & in caſtra.Aqlæ certe ac ſingula puluerulenta illa & cuſtodiis horida inūguntur feſtis diebus.Vtināq; dicere poſſemus qs primus iſtituiſſet iſta.Nimiꝝ ac mercede orbem terraꝝ cor/ ruptæ deuicere aqlæ.Iſta patrocinia quæ quærimus uitiis:ut per hoc ius ſummantᷣ ſub caſſide unguen ta.Quō id primū ad romanos penetrauerit:nō facile dixerim.Certū eſt Antiocho rege aſiaq; deuictis urbis anno quingenteſimo ſexageſimoquinto.P.Liciniū Craſſum iulium Cæſarē cenſores edixiſſe:ne quis uenderet unguēta exotica:ſic enim appellauere.At hercule iā qdā etiā in potu addunt:tantiq; ama/ ritudo eſt:ut odore ꝓdigio fruantᷣ ex utraq; parte corporis.L.Plotium.L.Plotii bis conſulis cenſoriſue fratrē ꝓſcriptum a triumuiris in ſalernitana latebra unguenti odore ꝓditum cōſtat.Quo dedecore to ta abſoluta proſcriptio eſt.Quis enim non merito iudicet periſſe tales? Ceterum terrarum omnium ægyptus accomodatiſſima unguentis.Ab ea campania eſt proxima copia roſæ.

De palmis:& natura earum:& generibus. CA. IIII.

i Vdæa inclita eſt uel magis palmis:quarum natura nunc dicetur.Sunt qdē in europa uulgoq; italia:ſed ſteriles.Ferunt in maritimis hiſpaniæ fructum:uerum:imitem:dulcē ī africa:ſed ſta tim euaneſcentē.Cōtra in oriente ex iis uina.Gentiūq; aliqbus panis.Plurimis uero etiā qua/ drupedū cibus.Quāobrem iure dicentᷣ externæ.Nulla eſt in italia ſponte genita:nec in alia pte terraꝝ: niſi in calida.Frugifera uero nuſꝙ niſi ī feruida.Gignitur leui ſabuloſaq; terra:maiore in parte & nitro ſa.Gaudet & riguis;totoq; anno bibere cum amet:anno ſitiēti;A fimo quidam etiam lædi putant. Et

aſſyrioꝝ pars aliqua ſi nõ riuis miſceaẽ.Genera eaꝝ plurima.Et prima fruticẽ nõ excedẽtia.Sterilẽ hãc
Aliubi & ipſam fertilẽ:breneꝗ ramis obire umbra folioꝝ.Tectorii uicẽ hæc parietibus pleriſꝗ ĩ locis
præſtat cõtra aſpergines.Sũt e ꝓcerioribus ſiluæ arbore ex ipſa folioꝝ aculeo fruticãte circa totas pecti
natim : q̃s ſilueſtres ĩtelligi neceſſe ẽ.Incerta tamẽ libidine etiã mitioribus ſe miſcẽt.Reliquæ teretes at/
ꝗ ꝓceres denſis gradatiſꝗ corticũ pollicibus:ut orbibus faciles ſe ad ſcãdendũ oriẽtis populis præbẽt:
Vtilẽ ſibi arboriſꝗ induuiis circulũ mira ꝑnicitate tum hoĩe ſubeũte.Coma oĩs in cacumine : & pomũ
eſt:nõ ĩter folia ut ĩ cæteris:ſed ſuos inter ramos palmitibus racemoſum.Vtraꝗ natura uuæ atꝗ pomi
Folia cultrato mucrone lateribus in ſeſe bifidatis bellas primũ demõſtrauere gẽmas.Nunc ad funes uti
liũꝗ nexus & capitum leuia umbracula funduẽ.Arboribus ĩmo potius oĩbus quæ terra gignit:hær/
biſꝗ etiã utrunꝗ ſexum eſſe diligentiſſimi naturæ tradunt.Quod in plenũ ſatis ſit dixiſſe hoc in loco.
Nullis tamẽ arboribus manifeſtius.Mas in palmite floret.Fœmina citra florẽ germinat tãtum ſpinæ
modo.Vtriſꝗ aũt prima naſciẽ pomi caro:poſtea lignũ intus:hoc eſt ſemen eius.Argumentum ꝙ par
uæ ſine hoc reperiuẽ in eodẽ palmite.Eſt aũt oblongũ nõ ut oliuis orbiculatum . Præterea cæſum a
dorſo puluinato:& in aluo media fiſſura pleriſꝗ umbilicatũ:unde primũ ſpargiẽ radix.Seritur autem
pronũ & bina iuxta cõpoſita ſemina:ſuperꝗ totidẽ:quoniã infirma ſingulis planta eſt . Quaterne coa/
leſcunt.Multis candidiſꝗ lignum hoc a carnibus diſcinditur tunicis aliis corpori adhærẽtibus: laxæꝗ
diſtans:tantum a cacuminibus filo adhærens.Caro matureſcit anno.Quibuſdã tamen ĩ locis ut cypro
quãq̃ ad maturitatẽ nõ perueniat:grato ſapore dulcis:eſt & foliũ ibi latius:fructuſꝗ reliquis rotundi/
or.Nec ut deuoreẽ corpus:ueꝝ ut expuatur ſucco modo expreſſo.Et in arabia languidæ dulces tradũ/
tur eſſe palmæ.Quãq̃ Iuba apud ſcenitas arabas præfert oĩbus ſaporibus:quam uocant dabulan.Cæte
ro non ſine maribus gignere fœminas ſponte edito nemore confirmant.Circaꝗ ſingulos plures nuta
re in eum pronas blandioribus comis.Illum erectis hiſpidum afflatu uiſuꝗ ipſo & puluere etiã reliq̃s
maritare.Huius arbore exciſa uiduas poſt ſterileſcere fœminas.Adeo eſt Veneris intellectus uti coitus
etiã excogitatus ſit ab homine:ex maribus flore ac lanugine:interim uero tantũ puluere inſparſo fœmi
nis.Seruẽ autem palmæ & trunco duoꝝ cubitoꝝ longitudine a cerebro ipſo arboris uiridi fiſſuris di
uiſo atꝗ defoſſo.Et ab radice auulſæ uitalis eſt ſatus:& ramoꝝ tenerrimis. In aſſyria ipſa quoꝗ arbor
ſtrata in ſolo humido tota radicatur:ſed in frutices non in arborem.Ergo plantaria inſtituunt:annicu/
laſꝗ tranſferunt:& iteꝝ bimas.Gaudent enim mutatione ſedis:uerna alibi:in aſſyria autem circa canis
ortum.Nec ferro attingunt ibi nouellas:ſed religant comas:ut in altitudinẽ exeant.Robuſtas deputãt:
craſſitudinis gratia ſemipedales ramoꝝ relinquẽtes trũcos.Qui deciſi alibi necant matrem. Diximus
ſalſum ab iis ſolum diligi.Ergo ubi nõ eſt tale:ſalem aſpergunt:nõ radicibus:ſed longius paulo.Quæ/
dam in ſyria & ægypto in binos diuidunt ſe truncos:in creta & ternos:quædã & in q̃nos.Ferũt ſtatim
in trimatu.In cypro uero ſyria ægypto quadrimæ aliæ:aliæꝗ quinqueties:aliæ altitudine hominis nul
lo intus pomi ligno q̃diu ſunt nouellæ:ob id ſpadonum accepto noĩe.Genera eaꝝ multa.Sterilibus ad
materias operaꝗ lautiora utiẽ aſſyria:& tota perſis.Sunt & cæduæ palmaꝝ quoꝗ ſiluæ: germinantes
rurſus ab radice ſucciſæ.Dulcis medulla eaꝝ in cacumine quod cerebrũ appellant: exemptaꝗ uiuunt:
quod nõ aliæ.Vocanẽ aũt chamerepes:folio latiore ac molli:ad utilia utiliſſimo. Copioſæ in creta. Sed
magis in ſcilia.E palmis prunæ uiuaces:igniſꝗ lentus.Frutiferaꝝ aliis breuius lignum ĩ pomo:aliis lõ/
gius.His mollius:illis durius.Quibuſdam oſſeum limatũꝗ dente contra faſcinantes religione politũ.
Aliud pluribus ueſtitum paucioribuſue tunicis.Aliud craſſioribus tenuioribuſue.Ita fiunt undequin/
quaginta genera : ſi quis oĩum ꝑſequi uelit noĩa etiam barbara:uinorũꝗ ex iis differentias.Clariſſimæ
oĩum quas regias appellauere ab honoribus:quoniã regibus tantum perſidis ſeruareẽ babylone natæ
uno in horto bagoo.Ita enim uocant ſpadones qui apud eos etiã regnauere. Hortus ille nunq̃ niſi do/
minantis in aula fuit.At in meridiano orbe præcipuã obtinent nobilitatem ſyagri.Proximãꝗ margari
des.Eæ breues candidæ:rotũdæ:acinis q̃ balanis ſimiliores.Quare & nomẽ a margaritis accepere.Vna
earum arbor in chora eſſe traditur:una & ſyagrorum.Mirũꝗ de ea accepimus cum phenice aue : quæ
putatur ex huius palmæ argumento nomẽ accepiſſe.iteꝝ mori:ac renaſci ex ſeipſa:quod erat prius: po
mis refertã.Ipſum pomum grãde:durũ:horridũ:& a cæteris generibus diſtãs:ſapore ferino:quẽ ferme
in apris nouimus:euidẽtiſſimeꝗ cã eſt noĩs.Quarta auctoritas ſcandalidũ a ſimilitudine appellatam.
Iam in æthiopiæ fine quinꝗ eaꝝ nec plurimas arbores tradunt:nõ raritate magis q̃ ſuauitate mirabi/
les.Ab iis caryotæ maxime celebranẽ & cibo quidẽ:ſed & ſucco uberrimæ.Ex q̃bus p̄cipua uina orien
ti niqua capiti:unde pomo nomẽ.Sed ut copia ibi atꝗ fertilitas:ita nobilitas in iudæa:nec ĩ tota ſed hie
recunte maxime.Quãq̃ laudatæ & rhachelaidæ & in phaſelidæ:atꝗ libyadæ gentis eiuſdẽ cõuallibus.
Dos his præcipua.Succo pingui lactentibus:quãdoꝗ uini ſapore in melle prædulci.Sicciores ĩ hoc ge/
nere Nicolai:ſed amplitudinis præcipuæ quaterni cubitoꝝ lõgitudinẽ efficiũt.Minus ſpatioſæ:ſed ſa
pore caryotaꝝ ſorores:& ob hoc adelphides dictæ:ꝓximã ſuauitatẽ habẽt:nõ tamẽ eandẽ . Tertiũ ex
iis genus patet:& nimio liquore abũdat.Rũpitꝗ ſe pomi ipſius etiã in ſuã matrẽ ebrietas calcatis ſimi
le.Suũ genus ſed e ſicciore turba iacens dactylis prælonga gracilitate curuatis in terrã.Nã quos ex iis
deoꝝ honori dicamus:idæos appellauit iudea gens cõtumelia numinũ inſignis.In totũ arẽtes thebai
des atꝗ arabicæ:macro corpore exiles:& aſſiduo uapore torrẽtes.Cruſtã uerius q̃ cutem obducunt.
In ipſa quidẽ æthiopia friatur hæc:tanta eſt ſiccitas:& farinæ mõ ſpiſſatur in panẽ.Gigniẽ aũt in fruti/
ce ramis cubitalibus:folio latiore:pomo rotundo:ſed maiore q̃ mali amplitudine. Cæcas uocant.Tri

ennio maturescunt Semperq frutici pomum est subnascente alio. Thebaidis fructus extemplo in cados conditur:cum sui ardoris animam:ni ita fiat:celeriter expiret:marcescitq non retostus furnis. Ex reliquo genere plebeæ uidentur.Syri hoc & Iuba tragemata uocāt.Nam in alia parte phœnicis ciliciæq populari etiam nomine a nobis appellantur.Eorum quoq plura genera.Differunt figura rotunditatis aut proceritatis.Differunt & colore:nigriores ac rubentes.Nec pauciores fico traduntur colores. Maxime tamen placent candidi.Distant & magnitudine prout multi & cubitum effecere.Quidam sunt non ampliores faba.Seruantur ii demum:qui nascuntur in salsis atq sabulosis ut in iudæa:& cyre naica africa.Non item in ægypto:cypro:syria:seleucia:assyria.Quamobrem sues & reliqua animalia ex iis saginantur.Vitiati aut uetusti eius pomi signum est:decidisse candidam uerrucam:quæ racemo adhæserit.Alexandri milites palmis uiridibus strangulati sunt.In gedrosis id factum est pomi genere.Ali bi copia euenit.Est enim tanta musteis suauitas:ut finis mandendi non nisi periculo fiat.

De syriæ ardoribus. CA. V.

s Yria præter hanc peculiares habet arbores.In nucū genere pistacia nota.Prodesse aduersus serpentium traduntur morsus:& potu & cibo.In ficoꝝ aūt caricas & minores eius generis:quæ cottana uocant.Itē pruna in damasco monte nata & myxta:utrāq iam familiarem italiæ.Ex myxis in ægypto & uina fiunt.Iunipi similitudinē habent phœnices & cædrum minorē.Duo eius genera:lyria & phœnicia.Differūt folio.Nā quæ durū:acutū:spinosum habet oxycædros uocat: ramosa & nodis infesta.Altera odore præstat.Fructum ferūt myrti magnitudine:dulcē sapore.Et maioris cædri duo genera.Quæ floret fructū nō fert.Frutifera nō floret.Et in ea antecedentem fructum occupat nouus.Semen eius cupresso simile.Quidā cædralatē uocant.Ex hac resina laudatissima.Materiæ uero ipsi æternitas.Itaq & simulacra deoꝝ ex ea factitauerunt.Cædrinus est Romæ in delubro Apollo Sosianus e seleucia aduectus.Cædro similis in arcadia est arbor:quæ in phrygia frutex uocatur.

De terebintho. CA. VI.

s Yria & terebinthū habet.Ex iis mascula est sine fructu.Fœminaꝝ duo genera. Alteri fructus rubet lentis magnitudine:alteri pallidus.Cū uitæ maturescit:nō grandior faba:odore iucundior:tactu resinosus circa idam troadis.Sed in macedonia breuis arbor hæc atq fruticosa. In damasco syriæ magna.Materies ei admodū lenta:ac fidelis ad uetustatē:eximii ac nigri splendoris: flos racemosus oliuæ modo:sed rubens:folia dēsa.Fert & folliculos emittentes quædā aīalia ceu culices: lētoremq resinosum:q & cortice erumpit.Etiā thus syriæ mascula fert:sterili fœmina:folio ulmi paulo longiore:& piloso:folioꝝ inter se semp cōtrariis pediculis:gracili breuiq ramo:pelles candidæ cōficiūtur.Iis semen lenti simile cum uua rubescit:quod uocatur rhus medicamentis necessarium.

De ficu ægyptia & cypria. CA VII.

e T in ægypto multa arboꝝ genera:quæ nō alibi.Ante oīa ficus ob id ægyptia cognominata. Arbor moro similis:folio:magnitudine:aspectu.Pomum fert nō ramis:sed caudice ipso.Idq ipsum ficus est prædulcis:sine granis interioribus: pterq̄ fœcundo prouentu:scalpēdo tātum ferreis unguibus:aliter nō maturescit.Sed cū factum est quarto die demetitur:alio subnascente: septeno ita numerosa ptu:per singulas æstates multo lacte abūdante.Subnascit etiam si nō scalpatur fœtus quater æstate:priorēq expellit īmatuꝝ.Materies ꝓprii generis īter utilissimas.Cæsa stati stagnis mergitur.Hoc est eius siccari.Et primo sidet:postea fluitare incipit:certoq eam fugit alienus humor: quialiū omnē rigat.Cum īnatare cœperit tēpestiue habet signū.Huic similis quadētenus quæ uocatur cypria ficus in creta.Nā & illa ī caudice ipso fert pomū & ramis:cū in crassitudinē adoleuere.Sed hæc germina emittit sine ullis foliis radici similia.Caudex arboris populo similis:follium ulmo.Fructus quaternos fundit:totiens & germinat.Sed grossus eius nō maturescit:nisi incisura emisso lacte.Suauitas & interior fici.Magnitudo sorbi similis.

De ceraunia siliqua. CA. VIII.

s Iliqua quam iones cerauniam uocant:trunco & ipsa fertilis:sed pomo siliquæ.Ob id quidam ægyptiā ficum dixere errore manifesto.Nō enim ī ægypto nascitur:sed ī syria ioniaq:& circa gnidum:atq in rhodo:semp comātibus foliis:flore candido:cum uehementia odoris.Planti gera imis partibus & ideo supficie flauescēs succum auferente sobole.Pomo antecedentis anni circa canis ortus detracto statim alterū parit.Postea florē per arctuꝝ hyeme fœtus enutriente.

De persico ægypti & & spina ægyptia. CA. IX.

a Egyptus & persicā arborem sui generis habet similem pyro folia retinētem.Fertilitas assidua eius subnascente crastino fructu.Maturitas etesiaꝝ afflatu.Pomum longius pyro: inclusum amygdalæ putamine & corio:colore hærbido.Sed ubi nux illi:huic pomū:differens breuitate ac mollicie.Et quis blādiat prædulcis:suauitas:non īnocuū.Materies bonitate:firmitudine:nigricia quoq nihil differēs a loto.Simulacra ex ea factitauere nō eadē gratia q̄ fideli materie:ut ex arbore quā balanum appellauimus:magna ex parte cōtorta.Naualis itaq tātū est.At e diuerso cinus in magno honore palmæ similis:quando & eius foliis utuntur ad textilia.Differt q in brachia ramorum spargitur. Pomo magnitudo quæ manum ipleat:color fuluus:commendabilis succo & austero & duci.Lignum intus grandis firmæq duritiæ:ex quo uelares detornant anulos. In eo nucleus dulcis dum recens est. Siccatus durescit ad infinitum:ut mandi non possit nisi pluribus diebus maceratus.Materies crispioris elegantiæ:& ob id persis gratissima.Nec minus syria spina celebrat in eadem gente dūtaxat nigra:quonīā incorrupta etiā in aquis durat:ob id utilissima nauium costis. Candida facile putrescit.Aculeus spi

narum & in foliis.Semen in filiqs:quo coria perficiunt gallæ uice.Flos & coronis iucūdus: & medicamentis utilis.Manat & gūmi ex ea.Sed præcipua utilitas q cæsa anno tertio resurgit.Circa thebas hæc: ubi & quercus & persica oliua.ccc.a nilo stadiis:siluestri tractu & suis fontibus riguo.

De pruno & arboribus circa mēphin. CA. X.

i Bi prunus ægyptia nō dissimilis spinæ ꝓximæ dictæ.Pomo mespili:maturescens bruma:nec folia dimittēs.Lignū in pomo grande:sed corpus ipsum natura copiaq; messium instar incolis.Purgatum enim tundunt:seruantq; eius offas.Siluestris fuit & circa mēphin regio tam uastis arboribus:ut terni requirent uel circumplecti:unius peculiari miraculo nec pomū ꝓpter usumue aliquē:sed euētum.Facies.n.spinæ folia habet ceu pēnas:quæ tactis ab homine ramis cadūt protinus: ac postea renascuntur.

De gūmi generibus & papyro. CA. XI.

g Vmmi optimū esse ex ægyptia spina cōuenit:uermiculatū colore glauco:purum:sine cortice: dentibus adhærēs.Preciū eius in libras.xiii.Deterius ex amygdalis amaris & ceraso. Pessimū ex prunis.Fluit & ex uitibus:infantiū ulceribus aptissimū.Et aliquādo in olea dentium dolori.Vlmo etiā incorico monte ciliciæ.Ac iunipo ad nihil utile.Ex ulmi uero gūmi & culices ibi nascuntur.Fit & ex sarcocolla:ita uocat arbor gūmi utilissimū pictoribus ac medicis:simile pollini thuris: & ideo candidum q̄ ruffum melius.Preciū eius quod supra.Nondū palustria attingimus:nec frutices amnium.Prius tamen q̄ digrediamur ab ægypto & papyri natura dicet.Cū chartæ usu maxime humanitatis uitæ constet & memoria.Et hanc Alexandri magni uictoria reptam auctor est.M.Varro condita in ægypto alexandria.Antea non fuisse chartaꝶ usum.Palmarum foliis primo scriptitatum. Deinde quarūdā:arboꝶ libris.Postea publica monumenta plūbeis uoluminibus.Mox & priuata linteis confici cœpta:aut cæris.Pugillariū enim usum fuisse ante troiana tempora inuenimus apud Homerū. Illo uero prodente ne terra qdem ipsa tota fuisse:quæ nunc ægyptus intelligit:cū in sebēnistico saltem eius nominis charta nascat.Postea adaggeratā nilo.Siquidē a pharo insula quæ nunc alexandriæ ponte iungitur noctis dieiq; uelifico nauigii cursu terram fuisse ꝓdidit.Mox æmulatione circa bibliothecas regū Ptolomæi & Eumenis supprimente chartas Ptolomæo idem Varro membranas pergami tradidit repertas.Postea promiscue patuit usus rei qua constat īmortalitas hoīum.Papyꝶ ergo nascitur ī palustribus ægypti:aut quiescentibus nili aquis:ubi euagatæ stagnant duo cubita non excedēte altitudine gurgitum.Brachiali radicis obliquæ crassitudine:triangulis lateribus decē nō amplius cubitoꝶ longitudine in gracilitatē fastigiatum thyrsi mō cacumē includēs.Semine nullo aut usu eius alio q̄ floris ad deos coronādos.Radicibus icolæ ꝓ ligno utunt:nec ignis tantū gratia:sed ad alia quoq; utēsilia uasoꝶ. Ex ipso quidem papyro nauigia texūt.Et e libro uela:tegetesq;:necnō & uestem:atq; stragula:ac funes.Mādunt quoq; crudum decoctumq;:succum tātū deuorātes.Nascit & in syria circa quē odoratus ille calamus lacum.Neq; ad alios usus illis:q̄ funibus.Rex Antigonus in naualibus usus est rebus:nōdum sparto cōmunicato.Nuper & in euphrate nascens circa babylonem papyrum intellectum est eūdem usum habere quem chartæ.Et tamen adhuc malunt parthi uestibus litteras intexere.Præparātur ex eo chartæ diuisæ acu in prætenues sed q̄ latissimas filluras.

De generibus chartaꝶ:& qūo chartæ fiant:& de chartaꝶ ꝓbatiōe:& uitiis & glutino eaꝶ. CA. XII.

p Rincipatus medio atq; inde scissuræ ordine.Hieratica appellabat antiquitus: religiosis tantū uoluminibus dicata:quæ ab adulatione Augusti nomē accepit.Sicut secūda Liuiæ a coniuge eius.Ita descendit hieratica in tertiū nomē.Proximū amphiteatricæ datum fuerat:a confecturæ loco.Excepit hanc Romæ Fānii sagax officina:tenuatāq; curiosa interpollatione principalem fecit e plebea:& nomen ei dedit.Quæ nō esset ita recurata:in suo mansit amphiteathrica.Post hanc saitica ab oppido:ubi maxima fertilitas ex uilioribus ramētis.Propiorq; etiamnū cortici.Teneotica a uicino loco pondere iā hæc non bonitate uenalis.Nam emporetica inutilis scribendo:in uolucris carthaꝶ segestrium q ī mercibus usum ꝑbet:& ideo a mercatoribus cognominata.Post hāc papyꝶ est extremūq; eius scirpo simile:ac ne ad funes qdē nisi ī humore utile.Texunturq; oēs tabulæ madentes nili aqua. Turbidus liquor uim glutini præbet:cū primo supina tabula.Sceda adlinitur lōgitudine papyri quæ potuit esse segminibus utrinq; amputatis.Trāsuersa postea crates pagitur.Premūtur deinde prelis:& siccātur sole:atq; inter se blagulæ iungunt.A ꝓximaꝶ semp bonitate diminutiōe ad deterrimas.Nunq̄ plures scapo q̄ uicenæ.Magna in latitudine eaꝶ differētia.xiii.digytorum optimis.Duo detrahunt hieratice. Fāniana denos habet.Et uno minus amphitheatrica.Pauciores saitica:nec malleo sufficit.Nam emporeticæ breuitas sex digitos nō excedit.Præterea spectantur in chartis tenuitas:densitas:cādor:leuor.Primatum mutauit Claudius Cæsar.Nimiæ quippe Augustæ tenuitas tolerandis nō sufficiebat calamis. Ad hoc tramittēs litteras lituræ metū afferebat aduersis:& alias indecoro uisu per translulcida.Igit & secundo corio stamina facta sunt e primo subtegmine.Auxit & latitudinē.Pedalis erat mensura:& cubitalis macrocolis.Sed ratio deprehendit uitiū unius scedæ reuulsione plures infestāte paginas.Ob hoc prælata oībus Claudia:Augustæ in epistolis auctoritas relicta. Liuiana suam renuit: cui nihil e prima erat sed oīa e secunda.Scabricia leuigatur dente conchæ:sed caducæ litteræ fiunt.Minus sorbet.Politur & charta magis ut splendeat.Rebellat sæpe humor incuriose datus:primoq; malleo deprehendit: aut etiā odore cū fuerit indiligentior.Deprehenditur & lentigo oculis:sed mediis inserta glutinamētis ceu tenia fungio papyri bibulo ibi uix littera fundente se tantū inest fraudis.Alius igitur iteꝶ texendis labor.Glutinū uulgare e pollinis flore tēperatur feruente aqua minimo acerti aspersu.Nā fabrili a gūmi

cõmissuræ fragiles sunt.Diligentior cura molli panis frumẽtarii colata aqua feruẽte minimũ hũc mo/dũ intergerit.Atq etiã nili leuitas superat.Omne aũt glutinũ nec uetustius esse uno die debet:nec recẽ/tius.Postea malleo tenuatur:& iteꝝ glutino percurrit:iterũq cõstricta erugat:atq extenditur malleo. Ita sunt longinqua monumẽta Tiberii Caiiq Gracchoꝝ manus:quæ apud Pomponiũ Secundũ uatẽ ciuemq clarissimum uidi annos fere post.cc.Iam uero Ciceronis ac Diui Augusti Virgiliiq sæpenume ro uidemus.

De libris Numæ. CA. XIII.

i Ngentia quidẽ exempla cõtra Varronis sentẽtiã de carthis reperiũtur.Nãq Cassius Hemina uetustissimus auctor annaliũ quarto eoꝝ libro prodidit.Cn.Terentiũ Scribã agrum suum in ianiculo repastinantem offendisse arcam:in qua Numa qui Romæ regnauit situs fuisset.In ea dem libros eius repertos.P.Cornelio.L.filio Cethego.M.Bebio.Q.filio Pãphilo cõs.Ad quos a regno Numæ colligunt annis.d.xxxv.& hos fuisse e cartha.Maiore etiãnũ miraculo:q tot infossi durauerũt annis.Quapropter in re tanta ipsius Heminæ uerba ponam.Mirabant alii quõ illi libri durare potuis/sent.Ille ita rationem reddebat.Lapidẽ fuisse quadratũ circiter in media arca uinctum candelis quãquã uersum.In eo lapide insuper libros impositũ fuisse:propterea arbitrarier eũ nõ cõputruisse.Et libros cæ dratos ꝑpterea arbitrarier eũ tineas nõ tetigisse.Nulla in iis libris scripta erãt:nisi phylosophiæ pytha/goricæ.Eosq cõbustos a.Q.Petilio prætore:quia phylosophiæ scriptaessent.Hoc idem tradit.C.Piso censorius primo cõmentarioꝝ libro.Sed libros septẽ iuris pontifici:totidẽ pythagoricos fuisse.Tudita/nus uero tertiodecimo Numæ decretoꝝ libro.xii.fuisse.Ipse Varro humanaꝝ antiquitatũ.vi.Antias secundos libros fuisse.Ex iis duodecim pontificales latinos:totidem græcos præcepta phiæ continẽtes. Iidem tertios ponit:quo cõburi eos placuerit.Inter oẽs uero conuenit Sybillam ad Tarquinũ Superbũ tris libros attulisse.Ex quibus igni duo cremati ab ipsa.Tertio cum capitolio syllanis temporibus:Præ terea Mutianus ter consul prodidit nuper se legisse cum præsideret lyciæ:Sarpedonis a troia scriptã in quodam tẽplo epistolæ chartam.Quo eo magis miror:si etiãnum Homero ꝑdẽte ægyptus non erat. At cur si iam hic erat usus:in plumbeis linteisq uoluminibus scriptitatum cõstet?Cur & Homerus in ipsa illa lyciaBellorophonti codicillos datos non epistolas prodidit.Sterilitatem sentit hoc quoq.Fa/ctumq iam Tiberio principe inopia carthæ:ut e senatu darentur arbitri dispensandi alias in tumultu uita erat.

De arboribus æthiopiæ. CA. XIIII.

a Ethiopia ægypto cõtermina insignes arbores nõ fere habet:præter liniferas:quaꝝ natura in descriptione indoꝝ atq arabiæ dicta est.Proprior tamen huic natura lanæ:maiorq foliculus granati mono mali.Similesq & inter se arbores ipsæ:præter hanc palmæ quales rettulimus. Insularum arbores ambithu æthiopiæ & nemora odorata in mentione earum dicta sunt.

De atlantis arboribus & citreis:& quæ in his laudent:& quæ uituperent. CA. XV.

a Tlas modos peculiari proditur silua:de qua diximus.Cõfines ei mauri:quibus plurima arbor citri & mensarum insania:quas fœminæ uiris contra margaritas regerunt.Extant hodie.M. Ciceronis in illa paupertate & quod magis miꝝ est illo æuo emptæ libris.xi.Cũ his memorã tur & Galli Asinii quæ libris.xi.uenũdatæ sunt.Et duæ a Iuba rege uendente.Quaꝝ alteri preciũ fuit libris.xv.alteri paulominus.Interiit nuper incendio quam Cethegus decedens libris.xiiii.ꝑmutauerat latifundi taxatione si qs prædia tãti mercari malit.Magnitudo amplissima adhuc fuit unius commissæ ex orbibus dimidiatis duobus a rege mauritaniæ Ptolomæo quattuor pedũ & semipedis ꝑ medium ambitũ:crassitudine quadrantali.Maiusq miraculũ ĩ ea est artis latẽte iunctura:q̃ potuisset eẽ natura. Solidæ a Nomio Tiberii Cæsaris liberto cognomẽ trahẽtis tribus sicilicis ĩfra quattuor pedes: totidẽq infra semipedem crassitudinis.Qua in re nõ omittendũ uidet.Tiberio principi mensam quattuor pe/des sextante & silicio excedẽtem.Tota uero crassitudine sescũciali operimẽto cõchylii & lamnæ ꝑ medi um uestitam fuisse:cum tam optima Nomio liberto eius esset.Cuius materia erat tuber hoc est radicis uitium.Maximeq in eo laudatũ quod sub terra totum fuerit & rarius:q̃ quæ superne:quæq gignunt etiam in ramis:proprieq quod tanti emitur arborum uitium est:quarum amplitudo ac radices æsti/mari possunt ex orbibus.Sunt autem cupresso fœminæ etiamnum siluestri similes folio:odore:caudi/ce.Anchorarius modos uocatur citerioris mauritaniæ:qui laudatissimam dedit citrum iam exhaustus Mensis præcipua dos in uenena crispis:uel in uertice paruis.Illud oblongo euenit discursu:ideoq tigri/næ appellantur.Hoc intorto:& ideo tales pantherinæ uocantur.Sunt & undatim crispæ maiore gratia si pauonum caudæ oculos imitentur.Magna uero post has gratia extra prædictas crispi dẽsa ueluti gra ni congerie:quas ob id a similitudine apiatas uocant. Summa uero omnium in colore. Hic maxime nulli placet suis refulgens uenis.Post hæc amplitudo etiam totius caudicis.Iuuant plura quoq in una mensa uitia. Lignum ita uocatur Materia surda & indigesta simplicitas:aut platani foliorum modo di gesta.Illigneæ uenæ etiam similitudo:uel coloris:& quibus maxime obnoxias fecere æstus uentiq ri/mæ aut capillamenta rimas imitata.Postea murena nigro transcurrens limite:uariisq corticum pun/ctis apprehensus papauerum modo:& in totum atro propios color:maculæue discolores.Virides ter/ra condunt barbari:& cæra illinunt.Artifices uero frumenti aceruis imponunt septenis diebus: totidẽ intermissis.Mirumq ponderi quantum ita detrahant.Naufragia docuere.Nuper quoq hanc materiã siccatam mari duricie & maturitate incorrupta spissari:non ullo modo uehemẽtius.Nutriuntur opti/mæ:splendescuntq:manuq siccæ fricantur ab alienis maxime:ne ab accolis lædantur:ut in iis genitæ. Inter pauca nitidoris uitæ instrumenta hæc arbor est.Quapropter resistendum ei paulum uidetur.

De arbore trogete. CA. XVI.

Ota etiam Homero fuit:Trogete uocat̃:ab aliis thia.Hanc igit̃ inter odores uri tradit in deli/
n ciis Circes:quã deam uolebat intelligi magno errore eoꝝ qui odoramenta in eo uocabulo ac/
cipiunt.Cũ præsertim eodẽ uersu citrũ laricẽq; una tradat.In quo manifestũ est de arboribus tantum locutũ.Theophrastus qui primus a magni Alexandri ætate scribit quæ circa urbis romæ quadringẽtesimum quadragesimum gesta sunt annum magnum iam huic arbori honorẽ tribuit memoratas ex ea referens tẽploꝝ ueteꝝ cõtignationes:quãdam ĩmortalitatẽ materiæ in tectis cõtra uitia oĩa ĩcorruptæ.Radice nihil crispius.Nec aliunde preciosiora opera.Præcipuã autẽ esse eã arborẽ.circa Hãmonis delubrum.Nasci & in ĩferiore cyrenaicæ parte.De mensis tamẽ tacuit.Et alias nullius ante ciceronianã uetustior memoria est.Ex quo nouitiæ apparent.Alia est arbor eodẽ nomine malũ ferẽs execratum aliquibus odore & amaritudine:aliis expetitum:domos etiã decorans:nec dicenda uerbosius.

De arbore loto. CA. XVII.

Adem africa qua uergit ad nos insignẽ arborem loton ginit:quam uocant cektin.Et ipsam ita
c liæ familiarem.sed terra mutatã.Præcipua est circa syrtes atq; nasamonas. Magnitudo quæ
pyro:quanq̃ Nepos Cornelius breuem tradat.Incisuræ in folio crebriores:alioquin ilicis uiderentur.Differẽtiæ plures:eæq; maxime fructibus fiunt.Magnitudo huic fabæ:color croci:sed ante maturitatem alius atq; alius:sicut in uuis.Nascitur densus in ramis myrti mõ:non ut in italia cerasi. Tam dulcis ibi cibus:ut nomẽ etiam genti terræq; dederit nimis hospitali aduenaꝝ obliuione patriæ.Ferũt uẽtris nõ sentire morbũ qui eum mandãt.Melior sine interiore nucleo:qui in altero genere osseus uidetur.Vinum quoq; exprimit̃ huic simile mulso:quod ultra denos dies negat durare idem Nepos:bacasq; cõtusas cũ siliqua ad cibos doliis cõdi.Quin & exercitus pastos eo accepimus ultro citroq; cõmeãtes per africam:Ligno colos niger.ad tibiarum cãtus expetitur.E radice cultellis capulos breuesq; alios usus excogitauit.Hæc ibi natura arboris.Est autem eodẽ nomine & hærba & in ægypto caulis in plaustriũ genere.Recẽtibus.n.aquis nili riguis:ꝓuenit similis fabæ caule foliisq; densa congerie stipatis breuioribus tantũ gracilioribusq;:cui fructus in capite papaueri similis incisuris:oĩq; alio modo.Intus grana ceu milium.Incolæ capita in aceruis putrefaciunt:mox sepant lauando:& siccata tundunt:eoq; pane utuntur.Mirum est quod præter hæc traditur.Sole occidente papauera ea comprimi & integi foliis. Adortum autem aperiri donec maturescant:flosq; qui est candidus decidat.

De scapo ipso:& radice loti. CA. XVIII.

Oc amplius in ea parte tradũt:& scapũ ipsum & florem uespera mergi usq; in medias noctes.
h Totumq; abire in lacum:ut ne dimissa quidem manu possit inueniri.Verti deinde paulatiq;
subrigi:& ad exortum solis emergere extra aquã:ac florem patefacere:atq; etiãnum exurgere ut plane ab aqua absit alte.Radicem lotos hæc habet mali cotonei magnitudine optam nigro cortice: qualis & castaneas tegit.Interius candidum corpus:gratum cibis.sed crudũ.Gratius decoctũ siue aqua siue pruna.Nec aliunde magis q̃ purgamentis eius sues crassescunt.

De paliuro:& punico malo & de flore punici mali. CA. XIX.

Yrenaica regio loton suæ postponit paliuro.Fruticosior hæc fructuq; magis rubens:cuius nu
c cleus non simul manditur.Iucundus per se:atq; suauior est uino.Quin & uina succo suo com
mendans.Interior africa ad garamathas usq; ad deserta palmaꝝ magnitudine & suauitate cõstat.Nobilis maxime circa delubrũ Hãmonis.Sed circa carthaginem punicũ malũ cognomẽ sibi uẽdicat.Aliqui granatum appellant.Diuisit & in genera:apyrinon uocando cui lignosus nucleus abest. Sed cãdidior ei natura:& blandiores sunt acini:minusq; amari:distincti mẽbranis.Alia structura eoꝝ quædã ut in fauis communis nucleos habentium.Quinq; species:dulcia:acria:mixta:acida: uinosa. Samia & ægyptia distinguntur.Erythrocomis & leucocomis.Corticis maior usus ex acerbis ad perficienda coria.Flos balustiũ uocatur:& medicinis idoneus & tingendis uestibus:quaꝝ color inde nomẽ accepit

De asiæ & græciæ fructibus. CA. XX.

N asia & græcia nascuntur frutices.Epicactis quem alii embolinen uocant:paruis foliis:quæ
f potata contra uenena prosunt:sicut herices contra serpẽtes.Et in quo nascitur granum gnidi
um:quod aliqui linum uocant.

De timelea siue chamelea:& tragachãte:& de trago:siue scorpiõe:& muryce:& brya:& gallà. CA. XXI.

Ruticem uero timeleã:alii chamelã:alii pyrosachẽ:alii nestorẽ:alii coeneron. Et similis olea
f stro:foliis angustioribus:gũmosis si mordeãtur:myrti magnitudine:semine:colore:& specie
farris:ad medicine tantum usum.Tragon fruticẽ sola creta insula gignit terebintho similẽ & semine.Quod cõtra sagittaꝝ ictus efficacissimũ tradunt.Eadẽ & tragachantẽ spinæ albæ radice: multum prælatam apud medos aut in caucaso nascenti.Precium eius in libras.xiii.Tragon & asia fert : siue scorpione:ueprem sine.foliis ramis rubentibus ad medicinæ usum.Myricen & italia:quam alii tamaricen uccant.Achaiã aũt bryan siluestrẽ:insignẽ in ea quod satiua tantũ ferat gallæ similẽ fructum. In syria & in egypto copiosa hæc est:cuius infœlicia lingua appellamus:quæ tamẽ infœliciora sunt græciæ. Gignit enim arborem ostrin:quam & ostream uocant:solitariam circa saxa aquosa : similem fraxino cortice & ramis & folio:pilis paulo tamen longioribus crassioribusq;:ac rugosis incisuris quæ per totam discurrunt.Semine ordeo simili:& colore & materia dura atq; firma:qua in domum illata difficiles partus fieri produnt:mortesq; miseras.

De enonymo:& adrachna congrygia & tapsia. CA. XXII.

Ec auspicatior in lesbo insula arbor quæ uocat enonymos:nõ absimilis punnicæ arbori iterq̧ n eam & laurũ folii magnitudine:figura uero & mollicia punicæ:flore candidior est : statim pe/ stem denuntians.Fert siliquas sesami similes:intus granũ quadrangula figura:spissum : lœtale animalibus:necnon & in folio eadem uis.Succurrit aliquando præceps alui exinanitio. Alexãder Cor/ nelius arborem eonem appellauit:ex qua facta esset argo similem robori uiscum ferenti:quæ nec aqua nec igni posset corrumpi:sicuti nec uiscum:nulli alii cognitam quod equidẽ sciã.Adrachnen omnes fe/ re græci portulacæ nomine interpretãtur:cum illa sit hærba & andrachne uocetur unius litteræ diuer/ sitate.Cæterũ adrachne est siluestris arbor:neq̧ in planis nascens:similis unedoni folio tantum minore: & unq̃ decidente.Cortice nec scabro quidem:sed qui circũgelatus uideri possit:tam tristis aspectu est.Si milis & coggrygia est folio:magnitudine minor.Proprietatẽ habet fructum amittendi lanugine pap/ pum uocant:quod nulli alii arbori euenit.Similis & apharce bifera æque q̃ adrachne.Priorẽ fructũ inci pientem pubescere uua peragit:alterũ in initio hyemis.Quales eos nõ traditur. Et ferulã inter externas dixisse cõueniet arborumq̧ generi adscripsisse:quoniã quarũdã naturæ sicut distinguemus:lignũ oẽm corticis loco habent:hoc est forinsecus ligni aũt loco fungosam intus medullã ut sambuci.Quædam ue ro inanitatem ut arundines.Ferula calidis nascitur locis:atq̧ transmaria geniculatis nodata scapis. Duo eius genera.Narthea græci uocant assurgentẽ in altitudine.Nartheciam uero semper humilem a geni/ bus exeuntia folia maxima ut quæq̧ terræ proxima.Cætero natura eadem quæ anetho:& fructui simi lis.Nulli fruticũ leuitas maior:ob id gestata facilius baculorũ usum senectui pbet.Semen ferulæ thapsiã quidã uocauere decepti eo:quoniã ferula sine dubio est thapsia:sed sui generis foliis fœniculi:inani cau/ le:nec excedente baculi longitudinem.Semen quale ferulæ:radix candida.Incisa lac emanat:& contusa succo nec corticem abdicant omnia uenenata.Quippe etiã fodientibus nocet:si minima aspirat aura:in tumescunt corpora:faciemq̧ inuadunt ignes sacri:ob id cæroto prius illinũt.Quibusdã tamen morbis auxiliari dicunt medici permixtã aliis.Item in alopetiis sugillatisq̧ ac liuentibus.Ceu uera remedia de/ sint.ut scelera concractent.Sed ista prætexuerunt noxio instrumento:tantumq̧ impudentiæ est:ut ue/ nenum artis esse persuadeant.Thapsias in africa uehementissima. Quidam caulẽ incidũt per messes:& in ipsa excauant radice:quo succus confluat:arefactumq̧ tollunt alii folium.Radicem tondunt in pila: & succum in sole coactum diuidunt in pastillos.Nero Cæsar claritatẽ ei dedit:initio imperii:nocturnis crassationibus conuerberatam faciẽ illinens sibi cum thure cæraq̧: & sequenti die cõtra famam cutem sinceram circũferens.Ignem ferulis optime seruari certum est:eaiq̧ in ægypto præcellere.

De cappari siue cinosbato aut opheostaphyle:& de saripha. CA. XXIII.

Bi & cappari firmioris ligni frutex:seminisq̧ & cibi uulgati.Caule quoq̧ una plerumq̧ decer t pto.Cauenda eius genera peregrina.Siquidem arabicum pestilens.Afiicũ gingiuis inimicum Marmaricum uuluis:& omniũ inflationibus.Apulũ uomitus facit.Stomachum & aluũ mo/ uet.Quidam eum cynosbaton uocant:alii opheostaphylen:fruticosi est generis.Et saripha circa nilum nascens duorum cubitorum altitudinem:pollicari crassitudine.Coma papyri : similiq̧ manditur mo/ do.Radice ferrariis officinis præcipua carbonis usu propter duriciam.

De spina babylonis regia & de cytiso. CA. XXIIII.

On omittendũ est & quod babylone serit in spinis:quoniã nõ alibi uiuit.Estq̧ sicut uiscum n in arboribus.Sed illud in spina tantũ:quæ regia uocat. Mirũ q̧ eadẽ die germinat quod inie/ ctum est.Iniicitur aũt ipso canis ortu:& celerrime arborẽ occupat.Cõdiunt eo uina:& ideo se/ ritur.Spina illa nascit & athenis in longis muris.Frutex est & cytisus ab Aristomacho atheniensi miris laudibus prædicatus pabulo ouiũ.Aridus uero etiã suũ.Spõdetq̧ iugero eius annuos perpluris uel me/ diocri solo redditus.Vtilitas hærbosa:ergo & eo lætior satietas q̧ perq̃modico pinguescunt & quadru/ pedia:ita ut iumenta hordeum spernant.Non ex alio pabulo lectis maior copia aut melior. Super om/ nia pecorum medicina a morbis omni usu præstante.Quin & nutricibus in defectu lactis aridũ atq̧ in aqua decoctũ potui cum uino dari iubet:& firmiores celsioresq̧ infantes fore.Viridem etiã gallinis:aut si aruerit madefactũ.Apes quoq̧ nunq̃ de flore cytisi pabulũ cõtingentes promunt Democritus & Ari/ stomachus.Nec aliud minoris impendii est.Serit cũ hordeo:aut uere semine ut porrũ:uel caule autũno ante brumã.Si semine madidũ.Et si desint hymbres:satum spargit.Plantæ cubitales perferuntur scro/ be dedali.Serit post equinoctia tenero frutice.Perficit triẽnio.Demetit uerno equinoctio cũ florere de finit:uel pueri uel anus uilissima opera.Canus aspectu breuiterq̧ si quis exprimere uelit similitudinem angustioris trifolii frutex.Datur aialibus post biduum semper.Hyeme uero quod inaurit : madidum. Satiant equos denæ libræ:& portione minora animalia.obiterq̧ inter ordines allium capescere fertile est.Inuentus hic frutex in cytiso insula inde translatus est in oẽs cycladas:mox in urbes græcas magno casei puentu.Propter quod maxime miror rarum esse in italia.Nõ æstiuum nõ frigorum non grandi/ num aut niuis iniuriam expauescit.Adiicit Higinus ne hostiũ quidem propter nullam gratiam ligni.

De fruticibus & arboribus nostri maris:atq̧ rubri:& indici. CA. XXV.

Ascunt & in mari frutices arboresq̧ minores in nostro.Rubrum.n.& totus oriẽtis occeanus n refertus est siluis.Nõ habet lingua alia nomen:quod græci uocant phycos:quoniã alga hærba rum magis uocabulũ intelligit.Hic aũt est frutex.Folia lata colore uiridi gignit:quod qdã pra son uocant:alii zostera.Alterũ genus eiusdẽ:capillaceo folio simile fœniculo:in saxis nascit.Superius in/

uadit haud procul littore.Verno utrūq;:& interit autūno.Circa cretam īsulam nato in petris purpuras quoq; inficiunt.Laudatissimo a parte aquilonis:aut cū spongiis.Tertiū est gramini simile:radice genicula & caule:qualiter calami. Aliud genus fruticū bryon uocat folio lactucæ rugosiore tātum. Iam hoc in terra nascens.In alto uero abies & quercus cubitali altitudine.Ramis eorum adhærent cōchæ. Quercu etiam tingi lanas tradūt.Glādem etiam quasdam ferre in alto.naufragiis hæc deprehensa urinātibusq;. Et aliæ tradūtur prægrādes circa sycionem.Vitis enim passim nascitur.Sed phycus sine fronde : rubro cortice.Fit & palma fruticum generis:extra Herculis colūnas porri fronde nascitur frutex:& alius lauro & thymo similis:qui ambo eiecti in pumicem transfigurant.At in orientem mirum est statim a copto per solitudines nihil gigni præter spinam:quæ sitiens uocatur:& hanc raram admodum. In mari uero rubro siluas uiuere:maxime laurum & oliuam ferentem baccas:& cum pluat fungos:qui sole tacti mutantur in punicem.Fruticū ipsorum magnitudo ternorum est cubitorum caniculis referta:uix ut respicere e naui tutū sit:remos plerumq; ipsos inuadentibus.Qui nauigauere in indos Alexandri milites frōdem marinarum arborum tradidere in aqua uiridem fuisse:exemptam sole protinus in salem arescentē.Iuncos quoq; lapideos perq; similes ueris per littora:& in alto quasdā arbusculas colore bubuli cornus ramosas & in cacuminibus rubentes:cum tractarentur uitri modo fragiles.In igne aūt ut ferrum exardescentes: restinctis colore suo redeunte.Eodē in tractu insularum siluas operit æstus:qq altiores sint platanis populisq; altissimis:folia laurea:flos uiolæ & odore & colore.Baccæ ut oleis:& ipsæ odoris iucūdi autumno nascētes:foliis nunq̄ deciduis.Harum minores totas integit mare.Maximarum cucumina extant:ad quæ naues religantur:& cum decesserit æstus ad radices. Alias quoq; arbores in alto ab eisdem accepimus eodem in mari uisas:semper folia retinentes.Fructum earum lupino similem.Iuba tradit circa troglodytarum insulas fruticē in alto uocari isidos plocamons corallio similem sine foliis præcisum mutato colore in nigrum durescere.Cum cadat:frangi.Item aliū qui uocetur charitoblepharon efficacem in amatoriis.Spathalia eo facere & monilia fœminas.Sentire eum se capi : durariq; cornus modo : & hebetare aciem ferri.Quod si fefellerint insidiæ in lapidem trasfigurari.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER.XIIII. PROHEMIVM.

In Quo Fructiferæ Arbores Traduntur.

XTERNE ARBORES INDOCILES QVAE NASCI ALIBI Quā ubi cœpere:&quæ in alienas nō comeant terras hactenus fere sunt.Licetq; iam de cōmunibus loqui:quarum oīum peculiaris parēs uideri potest italia. Noscentes tātum meminerint naturas earum a nobis interim dici:non culturas. Quanq̄ & colendi maxima in natura portio est. Illud satis mirari non queo interisse quarūdā memoria:atq; etiā nominū quæ auctores prodidere notitiam.Quāuis.n.non communicato orbe terrarum maiestate romani imperii profecisse uitam putet cōmertio rerum? Ac societate festæ pacis? omniaq; etiā quæ occulta ante fuerant in promiscuo usu facta? At hercule non reperiunt qui norint multa ab antiquis pdita:tantū priscorum crura fertilior:aut industria fœlicior fuit:ante milia annorum:inter principia litterarum Hæsiodo præcepta agricolis pandere orso:subsecutisq; nō paucis hanc curam eius:unde nobis creuit labor.Quippe cū reqrenda sint nō solū postea inuenta:uerum etiā ea quæ inuenerant prisci desidia rerum internitiōe memoriæ inducta.Cuius somni causas quis alias q̄ publicas mundi inuenerit? Nimirum alii subire ritus.Circaq; alia mentes hoīum detinentur:& auaritiæ tantū artes colunt:antea inclusis gentiū imperiis intra ipsas.Ideoq; & ingeniis quasdam sterilitate fortunæ necesse erat animi bona exercere.Reges innumeri honore artiū colebatur:& in ostētatione has præferebāt:opē & immortalitatem sibi per illas pogari arbitrātes.Quare abūdabāt & præmia & opere uitæ.Posteris laxitas mundi & rerum amplitudo dādo fuit:postq̄ senator censu legi cœptus. iudex fieri censu:magistratum duceq; nil magis exornare q̄ census:postq̄ cœpere orbitas in auctoritate summa & potentia esse:captatio in quæstu fertilissimo:ac sola gaudia in possidēdo:pessum iere uitæ pcia:omnesq; a maximo bono liberales dictæ artes in cōtrarium cecidere:ac seruitute sola profici cœptū. Alius hanc alio modo.& in aliis adorare:eodē tamē habendi quæstu ad spes hoīum tendente uoto.Passim uero etiam egregii aliena uitia q̄ bona sua colere malle.Ergo hercule uoluptas uiuere cœpit:uit ipsa desiit.Sed nos oblitterata quoq; scrutabitur.Nec deterrebit quarūdā rerum humilitas:sicut nec in animalibus fecit.Quāq̄ uidemus Virgilium præcellentissimū uatem eadē causa hortorum dotes fugisse:e tātisq; quæ rettulit flores modo rerum decerpsisse.Beatū fœlicemq; gratiæ quindecim omnino generibus uuarū nominatis:tribus oleæ:totidē pyrorum:malo uero tantū assyrio:cæteris oībus neglectis. Vnde aūt potius incipiemus q̄ a uitibus? Quarum principatus in tantū peculiaris italiæ est:ut uel hoc uno oīa gentium uicisse qq odorifera possit uideri bona qq ubicūq; pubescentium odor nulla suauitas præfertur.

De uitium natura:& quibus modis ferant. CA. I.

u Ites iure apud priscos magnitudine quoq; inter arbores numerabant.Iouis simulacrum in urbe populonia ex una cōspicimus uite tot æuis in corruptū.Item massiliæ paterā.Metaponti tē

plũ iunonis uitigineis calũnis ſtetit. Etiãnũ ſcalis tectũ Epheſiæ Dianæ ſcandit̃ uite una cypria (ut ferũt) quoniã ibi ad pcipuã altitudinẽ exeunt. Nec eſt ligno ulli æternior natura. Ve℞ iſta ex ſilueſtribus facta crediderim: quãdo hæ uires tõſura annua coercent̃: & uis ea℞ oĩs euocat̃ in palmites aut deprimit̃ in ꝓpagines: ſucciq; tantũ gratia ex iis pluribus modis ad cæli mores ſoliq; ingenia. Iã in cãpano agro populis nubũt: maritaſq; cõplexæ: atq; per ramos ea℞ ꝓcacibus brachiis geniculato curſu ſcandẽtes cacumina æquãt: in tantũ ſublimes ut uindemiator autoratus rogũ ac tumulũ excipiat. Nullo fine creſcunt: diuidiq; aut potius auelli nequeũt. Villas & domos ambiri ſingula℞ palmitibus ac ſeq̃cibus loris memoria quoq; dignũ. Inter prima Valerianus quoq; Cornelius exiſtimauit. Vna uitis romæ in liuiæ portionibus ſub diuales deambulatiões umbroſis operculis opacat. Eadẽq; duodenis muſti amphoris fœcunda. Vlmos qdẽ ubiq; exuperãt. Miratũq; altitudinẽ ea℞ ariciæ ferũt legatũ regis Pyrrhi. Quin eũ facere iuſiſſe in auſteriore guſtu uini merito matrẽ eius pendere in tã alta cruce. Rũbotinus uocat̃ & alio noĩe populus arbor italiæ padũ tranſgreſſis: cuius tabulata in orbẽ patula replent: puroq; ꝑducto dracone in palmẽ eius inde ſubrectos ramo℞ digytos flagella diſpergũt. Eadẽ modici hoĩs altitudine adminiculatæ ſudibus horrẽt: uineãq; faciũt: & aliæ improbo reptatu pampinorũq; ſuꝑfluitate peritia homini amplo diſcurſu atria media cõplentes. Tot differẽtias uel ſola tantũ italia recipit. Stat ꝓuintia℞ aliqua℞ per ſe uitis ſine ullo pedamẽto: artus ſuos in ſe colligens: & breuitatẽ craſſitudinẽ paſcens. Vetant hoc alibi uenti: ut in africa & in narbonẽſis ꝓuintiæ partibus. Excreſcereq; ultra ſuos pollices ꝓhibitæ: ſemꝑq; paſtinatis ſimiles hærba℞ mõ uagant̃ per arua: ac ſuccũ terræ paſſim uuis bibũt: quæ ob id magnitudinẽ infanriũ puero℞ in interiore africæ pte exuperãt uites. Vua nõ alibi gratior collo: ut nec poſſit iueniſſe nomẽ duracini durus acinus. Nãq; genera magnitudie: colore: ſaporibus acini inumerata etiãnũ multiplicant̃ uino. Hic purpureo lucẽt colore: illic fulgẽt roſeo: nitẽtq; uiridi. Cãdidæ. n. nigræq; uulgares. Tument uero mãma℞ mõ bumaſti. Prælongis dactyli porrigunt̃ acinis. Eſt & illa naturæ laſciuia: ut prægrãdibus adhæreãt pergulis parui: mites: & ſuauitate certãtes: leptorogas has uocãt. Durãt aliæ per hyemẽ penſili cõcameratæ nodo. Aliæ in ſua tantũ cõtinent̃ aĩa ollis fictilibus: & inſup foliis incluſæ ſtipatæ uinaceis circũſudantibus. Aliis gratiã qui & uinis fumus affert. Fabrilis iiſq; gloriã præcipuã in fornacibus africæ Tiberii Cæſaris auctoritas fecit. Ante eũ reticis prior menſa erat: & ullis Veronẽſium agro. Quin & a patiẽtia nomẽ acinis datur paſſis. Condunt̃ & muſto uuæ: ipſæq; uino ſuo inebriantur. Aliæ decoctæ in muſto dulceſcunt. aliæ uero ſobolẽ nouã in matre ipſæ expectant tranſlucidæ uitro: affertq; acinis tandem: quã in doliis amphoriſue duratricẽ illã firmitatẽ auſteritatis picis inſula pediculo. Iam inuenta uitis per ſe in picẽ habens reſpiciẽſq; uiẽnenſem agrum. Nobilitas aruerno ſecanoq;: & heluico generibus nõ pridẽ illuſtrata. Atq; hæc Virgilii uatis ætate incognita: a cuius obitu nonaginta agunt̃ anni. Quid q; inſertæ caſtris ſummã re℞ imperiumq; cõtinent: Centurionũ in manu uitis: optimo præmio tardos ordines ad lentas perducit aquilas: atq; etiã in delictis pœnam ipſam honorat. Necnon uineæ oppugnationum dedere rationem. Nam in medicaminibus adeo magnũ optinẽt locum: ut per ſeſe uino ipſo remedia ſint.

De generibus uitium. CA. II.

Genera uitium cõprehendi numero unus exiſtimauit Democritus: cuncta ſibi græciæ cognita ꝓfeſſus. Cæteri innumera atq; infinita eſſe ꝓdiderũt. Qd uerius apparebit ex uinis. Nec oĩa dicent̃: ſed maxime inſignia: qppe quæ totidẽ ſunt pene quot agri. Quãobrẽ celeberrimas uitiũ aut qbus eſt aliqua ꝓprietate miraculum oſtẽdiſſe ſatis erit. Principatus dat̃ amineis pp firmitatẽ ſenio quoq; ꝓficiſcentẽ utiq;: uiniq; uniuſcuiuſq; uitã. Quinq; eius genera. Ex iis germana minor acino melius defloreſcit: hymbres tẽpeſtateſq; tolerat. Nõ item maior ſed in arbore q̃ in iugo minus obnoxia. Gemella℞ qbus hoc nomẽ uuæ ſemꝑ geminæ dedere. aſperrimus ſapor: ſed uires pcipuæ. Ex iis minor auſtro lædit̃: cæteris uentis alitur: ut in ueſuuio mõte ſurrentiniſq; collibus. In reliqs italiæ partibus nõ niſi arbori accõmodata. Quĩtum genus lanatæ ne ſeres miremur aut indos: adeo lanugo eã ueſtit. Prima ex amineis matureſcit ociſſime atq; putreſcit. Proxima dignitas ueiẽtanis rubente materia. Quapp qdã rubellas appellauere uineas. Eæ minus fertiles uinaceis & fæce nimiæ. Cõtra pruinas fortiſſimæ: ſiccitate magis q̃ hymbre: æſtu q̃ algore uexant̃. Quãobrem in frigidis humidiſq; principatũ optinẽt. Fertilior quæ minor acino: & folio ſciſſa minus. Apianis apes dedere cognomen pcipue ea℞ auidæ. Ex iis duo genera: lanugine & ipſæ pubeſcũt. Diſtant q; altera celerius matureſcit: q̃q̃ & altera ꝓperante. Situs frigidos nõ reſpuunt: & tamẽ nullæ celerius hymbre putreſcunt. Vina primo dulcia auſteritatẽ annis recipiunt: & rubra fiũt. Nulla magis uite gaudet. Et hactenus potiſſima nobilitas dat̃ peculiaribus atq; uernaculis italiæ. Cæteræ aduenere chio thaſoue. Græcula nõ inferior amineis bonitatẽ ꝑtenera acino: & uuatam parua: ut niſi pinguiſſimo ſolo colore nõ ꝓſit. Eugeniã taurominitani collis cũ generoſitatis cognomine miſere albano tãtum agro: qnoniã trãſlata ſtatim mutat̃. Nãq; eſt aliqbus tãtum loco℞ amor: ut oẽm in iis gloriã ſuã relinquant: nec uſq̃ trãſeant totæ. Qd & in retica allobrogicaq; quã ſupra picatam appellauimus euenit: domi nobilibus nec agnoſcẽdis alibi. Fœcundæ tamen bonitatis uice copiã pſtant: Eugenia feruẽtibus locis: rhetica tẽperatis: allobrogica frigidis: gelu matureſcẽs & colore nigra. Adhuc ex iis q̃s diximus: ſed etiã e nigris uina uetuſtate in albũ colorẽ tranſeunt. Reliquæ ignobiles. Aliquãdo tamẽ cæli aut ſoli opera nõ fallũt uetuſtatẽ: ſicuti fecenia & cũ ea florens biturica. Acino rarior nunq̃ floris obnoxii: quoniã antecedũt: uentiſq; & hymbribus reſiſtunt. Meliores tamẽ algẽtibus locis q̃ calidis: humidis q̃ ſitiẽtibus. Vix ulla magis tãdenſo uua℞ partu impatiẽs uariantis cæli: ſed contra tenorẽ unũ algoris æſtuſue cõſtans. Quæ minor eſt ex eo genere mollior. In neglecto ſolo moroſa. Pingui putreſcit

Gracili oino nõ ꝑuenit.Mediã temperiẽ delicate quærit:ob hoc fabinis collibus familiaris.Vua eius indecora uifu:fapore iucunda:nifi matura ꝑtinus rapiatᷣ:etiã nõ putrefcens cadit. Cõtra grandines eã tuetᷣ folioꝝ amplitudo atq duricia.Infignes iã colere inter purpureas nigrafq medio heluolæ fepius uarianti:& ob id uarianæ a quibufdã appellatæ.Præfertᷣ in iis nigrior:utraq alternis annis fertilis. Sed melior uino cũ parcior. Et preciæ duo genera magnitudĩe acini difcernuntᷣ.Quibus materies plurima : uuaq ollis utiliffima:folio apio fimilis.Balifcam dirachini celebrãt.Hifpaniæ cocolobin uocant.Grauior uua æftus auftrofq tolerat.Capiti inimica.Copia larga.Hifpani duo genera eius faciũt.Vnũ oblongo acino altero rotundo:nouiffimas uindemiãt.Quo dulcior cocolobis:hoc melior.Sed & auftera trãfit in dulcẽ uetuftate:& quæ dulcis fuit in aufteritatẽ.Tuncq albanũ uinũ æmulantur.Tradũt ueficæ uitiis utiliffimũ ex iis potũ.Albuelis fummis arboribus eft fertilior:uifula imis.Quãobrem circa eafdẽ fatæ diuerfitate naturæ locupletãt.Inerticulã e nigris appellauere iuftius fobriã dicturi:inueterato ꝑcipue cõmendabilẽ uino:fed uiribus innoxiã.Siqdem temulentiã fola nõ facit.Fertilitas cõmẽdat cæteras: principẽq heluenacam.Duo eius genera.Maior quã quidã longã:minor quã arcã appellãt:nõ tam fœcundam fed gratiorẽ hauftu.Difcernitᷣ folio circinato.Veꝝ utraq gracilis.Furcas fubdere iis neceffariũ:alioqn ubertatẽ fuam nõ tolerant.Maritimo afflatu gaudẽt.Rofcido odore.Nulla uitiũ minus italiã amat rara:parua:putrefcens in ea.Vinũ quoq qđ genuit æftate nõ exuperans.Nec alia macro folo familiarior.Græcinus qui alioqn Corneliũ.Celfum tranfcripfit arbitratᷣ nõ naturã eius repugnare italiæ:fed culturã : auide palmites euocãtium.Ob id fertilitatẽ fuã abfumi:fi nõ ꝑpinguis foli ubertas lacefcentẽ fuftineat. Carbunculari negatᷣ:magna dote:fi ueꝝ eft:aliqua in uite e cælo nõ effe ius.Aeftũ fert fpionia:quã quidã fpineam uocãt.Autũnifq & hymbribus pinguefcit.Quinimo nebulis una alitur.Ob id rauẽnati agro peculiaris.Veniculã inter optime deflorefcẽtes:& ollis aptiffimã cãpani malunt fcirculã uocare:alii ftaculã. Tarracinã numifianã nullas uires ꝑprias habentẽ:fed totã perinde ac folũ ualeat.Surrentinis tamẽ efficaciffima teftis uefubio tenus.Ibi.n. murgentia e ficilia potiffima:quã pompeianã aliqui uocant.Latio demũ feracẽ:ficut horconia in cãpania tantũ uilitatis cibariæ:fed ubertate ꝑcipua.Tolerat & annos mœrica contra omnes ictus firmiffima:nigro acino uinis uetuftare rubefcentibus.

Item de uitium generibus. CA. III.

T hactenus publica funt genera:cætera regionũ locorũq:aut ex iis inter fe infito mixta.Siquidem thufcis peculiaris eft tudernis æquæ etiã eius nois florentia. Eft optima aretio talpana & etefiaca & cõfeminia.Talpana nigra candidum facit muftũ. Etefaica fallax:quæ quo plus tulit eo laudabilius fundit.Mirũq fœcunditate ceffat.Cõfeminia nigra uino minimo durante.Vua maxime poft.xv.dies q̃ ulla alia.Minus fertilis:fed cibaria.Huius folia ficuti labrufcæ priufq̃ decidant fangnineo colore mutãtur.Euenit hoc etiã qbufdã aliis peffimi generis argumẽto. Irtiola umbriæ meuanatiq & piceno agro peculiaris eft. Amiternino pumula.Iifdẽ bannanica fallax eft:amant tamen eam.Mutinam uuam Pompeii noie appellant:q̃uis clufinis copiofiorẽ.Mutinã & tyburtes appellauere:q̃uis oleaginam nuper inuenerint a folitudine oliuæ.Nouiffima hæc uuarum ad hoc tẽpus reperta eft. Vinaciolam foli quidẽ noiauerunt fabini ac laurenti.Nam gauranas fcio a falerno agro tranflatas uocari falernas celerrime ubiq degenerãtes.Necnõ tarentinũ genus aliqui fecere:ꝓdulci uua.Capnias & bucuniates & tarrupia in thuris collibus nõ ante demetuntᷣ ꝗ gelauerit.Pharia gaudent pifæ. Mutina prufiniæ nigro acino intra quadriennium albefcente uino.Mirum ubiq cũ fole circũagi uuam:quæ ob id ftrepitus uocatur.Et in italia gallicam placere : trans alpes uero picenam.Dixit Virgilius tapfias & mareotidas & lageas complurefq externas quæ non reperiuntur in italia:fed funt etiam nunc infignes uua non uino ambrofiaca duracina fine ullis uafis in uite feruabilis:tanta eft contra frigora æftus tempeftatefq firmitas. Nec orthampelos indiget arbore aut palis ipfa fe fuftinẽs.Nõ item dactylides digytali gracilitate.Colũbinæ acinofiffimæ.Et magis purpuræ cognomine bimãmiæ:quãdo nõ racemos:fed uuas alias gerunt Item cripedanea cui nomen a menfura eft.Itẽ fcripula paffo acino.Et rhetica in maritimis alpibus appellata diffimilis laudatæ illi.Nãq hæc breuis conferta acino:degener uino:fed cute oium tenuiffima. Nucleo quẽ chiũ uocãt:uno ac minimo.Acinũ ꝑgrandẽ unum alterũue habens.Eft & nigra aminea:cui fyriace nomẽ imponũt.Item hifpana ignobiliũ ꝓbatiffima.In pergulis uero feruntᷣ efcariæ appellatæ eduræ acinis:albæ:nigræq.Et bumafti totidẽ coloribus.At nondũ dictæ ægia & rhodia & uncialis:ueluti a põdere acini.Itẽ pucina oium nigerrima.Et coronario naturæ lufu ftephãtis acinos foliis intercurfantibus.Et quæ forenfes uocantᷣ celeres ꝓuentu:uẽdibiles afpectu:portatu faciles.Cõtra damnãtur etiam uifu cinerea & rhabubula & afinifca.Minus tamẽ caudã uulpiũ imitata alopecis. Alexandrina appellatᷣ uitis circa palacram breuis:ramis cubitalibus:acino:nigro:fabæ magnitudĩe:nucleo molli:& minimo: obliquis racemis ꝑdulcibus:folio paruo:& rotũdo:fine diuifuris.Septimo ab hinc anno in narbonenfis ꝓuinciæ aruo oliuia inuenta eft uitis uno die deflorefcens:ob id tutiffima:carbonicam uocãt:quã nunc tota ꝓuincia conferit.

Infignia culturæ uinearum. CA. IIII.

Atonũ ille primus triumpho & cenfura fuper cætera infignis magis tamen etiamnum claritate litterarum præceptis omnium rerum expetẽdarum datis generi romano.Inter prima uero agrum colendi.Illius uero æui confeffione optimus ac fine æmulo agricola pauca attigit uitiũ genera:quarũdam ex iis etiam iam noibus abolitis toto feparatim tractu teftatus fentẽtiam. Cuius excellentia indicãda eft ut in oĩ genere nofcamus quæ fuerint celeberrima.Anno.d.urbis.c.circa captas carthaginem ac corinthum cum fupremum is diem obiit:& quantum poftea.ccxxx.annis uita profecerit.

Ergo de uitibus uuisq; ita prodidit.Qui locus uino optimus dicitur esse:& ostetus solibus. Amineum minusculum & geminum eugenium heluinum minusculum conserito. Qui locus crassior aut nebulosior amineum maius aut murgetium apicium lucanum serito.Cæteræ uites misellæ maxime in quẽuis agrum conueniunt.In loca recte conduntur.Quas suspendas duracinas amineas maiores:uel ad fabrum ferrarium pro passis hæc recte seruantur.Nec sunt uetustiora de illa re latinæ linguæ pcepta tam prope ab origine rerum sumus.Amineam proxime dictam.Varro scantianã uocat.In nostra ætate pauca exempla consumatæ huius artis fuere.Verum eo minus omittẽda:ut noscantur etiam præmia:quæ in omni re maxime spectãtur. Summã ergo adeptus est gloriam Acilius Steneleus e plebe libertina.lx. iugerum non amplius uineis excultis in nomentano agro:atq; æque.cccc.nummis uenundatis.Magna fama & Vetulano Egilao perinde libertino fuit in campaniæ rure linternino:maiorq; etiam fauore hominum quoniã ipsum Africani colebat exilium.Sed maxima eiusdẽ Stenelei opera Rhemmium Palæmonen alias grãmatica arte celebrem in hisce.xx.annis mercatum.dc.nũmum in eodẽ nomẽtano decimi lapidis ab urbe diuerticulo.Est autẽ usq; quaq; nobilitas mercis per oĩa suburbana:ibi tamen maxima:quoniã & neglecta per indiligẽtiam prædia Perhauriat.Ac ne in pessimis quidẽ elegãtioris soli hæc aggressus excolere:nõ uirtute animi: sed uanitate.Quæ primo notata miro in illo fuit.Pastinatas enim deintegro uineas cura Steneleum agricolã imitatus ad uix credibile miraculũ perduxit. Intra octauum annũ.cccc.nummum empori addita pendente uindemia.Cucurritq; nõ nemo ad spectãdas uuaꝶ in iis uineis strues:litteris eius altioribus contra id pigra in ciuitate sibi patrocinante. Nouissime Amneo Seneca principatu traditionis ac potẽtia:quæ postremo minima fuit super ipsum.Minime utique miraturi Amneũ tanto prædii eius amore captũ.ut nõ puderet inuiso alias & ostento futuro tradere palmã eã emptis quadruplicato uineis illis intra decimũ fere curæ annũ:digna opera quæ in cecubis sentinisq; pficeret:quãdo & postea sæpenumero septenos culeos singula iugera:hoc est amphoras centenas quadragenas musti dedere.Ac ne quis uictam in hoc antiquitatẽ arbitraret.Idẽ Cato denos culeos redire ex iugeribus scripsit.Efficacibus exẽplis nõ maria plus temerata cõferre mercatori:non in rubrum littus indicumue merces petitas:q̃ sedulum ruris larem.Vino antiquissima claritas maroneo in thraciæ maritima parte genito:ut auctor est Homerus.Neq; enim fabulosa aut de origine uarie prodita cõsectamur. Præterq̃ Aristeum primũ oĩum in eadem gente uel miscuisse uino suauitate præcipua utriusq; naturæ sponte puenientis.Maroneũ uicies tãtum addito aquæ miscendum Homerus pdidit. Durat etiam uis in eadẽ terra generi uigorq; indomitus.Quippe cũ Mutianus ter consul ex iis qui nuperrime prodidere:sextarios singulos octonis aquæ misceri cõperit præsens in eo tractu.Esse aũt colore nigrum:odoratum:uetustate pinguescere.Et pramnio qd̃ Homerus celebrauit:etiã nunc honos durat.Nascitur smyrnæ regione iuxta delubrũ matris deum.In reliquis generi claritas non fuit alicui. Anno fuit omniũ generum bonitas.L.Opino consule:cũ.C.Gracchus Tri.ple.seditionibus agitatis interemptus: ea cæli tẽperies fulsit:quã cocturã uocant solis opere:natali urbis.dc.xxxiiii.Durantq; adhuc uina ducẽtis fere annis iam in speciem redacta mellis asperi.Etenim hæc natura uinis in uetustate est:ne potari per se queũt sine prouintiæ aqua:usq; in amaritudinẽ carie indomita.Sed cæteris uinis cõmẽdandis minima aliqua mixtura medicamenta sunt:quo fit ut eius temporis æstimatione in singulas amphoras centeni nũmi statuantur.Ex iis tamen usura multiplicata semissibus:quæ ciuilis ac modica est.In.C.Cæsaris Germanici filii principatu annis centum sexaginta singulas uncias uini constituisse nobili exemplo docuimus referentes uitam Pomponii Secundi uatis:cœnamq; quã principi illi dedit. Tantum pecuniarum detinent uini apothecæ.Nec alia res maius incrementum sentit. Ad uicesimum annum maiusue ab eo dispendium:non perficiẽte precio.Rara quippe adhuc fuere:nec nisi in portatis singulis testis milia nummum.Viennenses soli picata sua quorum genera plura diximus:pluris permutasse:sed inter sese amore patrio creduntur.Idq; uinum frigidius reliquis existimatur in frigido potu.

De natura uini. CA. V.

u Ino natura est exhausto accendendi calore uiscera intus.Foris infuso refrigerãdi. Nec alienum fuerit commemorare hoc in loco quod Androcides sapientia clarus ad alexãdrum magnum scripsit:intemperantiam eius cohibens.Vinum potaturus rex memento te bibere sanguinem terræ.Sicuti uenenum est homini cicuta:sic & uinum.Quibus præceptis si ille obtemperauisset: profecto amicos in temulentia nõ interemisset.Prorsus ut iure dici possit:neq; uiribus corporis utilius aliud: neq; aliud uoluptatibus perniciosius si modus absit.

Vina generosa. CA. VI.

g Enera autem uini alia aliis gratiora esse quis dubitet?aut non ex eodem lacu aliud præstantius potu esse altero?aliud alterum germanitate præcedere?siue testa siue fortuito euẽtu?Quãobrem de principatu se quisq; iudicem statuat.Liuia Augusta.lxxxii.annos uitæ punico rettulit acceptos non aquoso.Gignitur in sinu adriatici maris:non procul a timauo fonte:saxeo colle:maritimo afflatu paucas coquente amphoras.Nec aliud aptius medicamentis iudicatur.Hoc esse crediderim quod græci celebrantes miris lenudibus pictanum appellauerũt ex adriatico sinu.Diuus Augustus setinum prætulit cunctis: & fere secuti principes propter confessa experimenta non temere cruditatibus noxiis.Ab eo saliua nascitur supra forũ Apii. Antea cecubo erat generositas celeberrima in plaustribus populetis:sinu amiclano quod iam intercedit & incuria coloni lociq; angustia.Magis tamen fossas Neronis:quã a baiano lacu ostiam usq; nauigabilem inchoauerat. Secunda nobilitas falerno agro erat. Et

ex eo maxime faustiano:cura culturaq; id collegerat.Exoleuit hoc quoq; nimietate copiæ potius q̄ bonitati studẽtium.Falernus agera põte campano leua petẽtibus urbanam coloniam syllanã nuper capuæ cõtributam incipit.Faustianus autem circiter quattuor miliaria a uico prope cedias qui uicus a sinuessa sex milibus abest.Nec ulli in uino maior auctoritas solo uinorum flamma accẽditur. Tria eius genera. Austerũ:dulce:tenue.Quidam ita distingũt.Summis collibus gauranum gigni:mediis faustianũ:imis falernum.Nõ omittẽdum autẽ nulli eo℞ quæ celebrẽtur iocũdum saporẽ uuæ esse. Ad tertiam palmã uariæ uenere.Albanæ urbi uicinæ ꝑdulces:ac raræ in austero.Itẽ surrẽtina in uineis tãtum nascentia cõ ualescentibus maxime ꝓbata:ꝑp tenuitatem salubritatẽq;.Tiberius Cæsar dicebat consensisse medicos ut nobilitatẽ surrentino darẽt:alioquin esse generosum acetũ.C.Cæsar qui successit illi nobilẽ uappam. Certãt massica æque ex mõte gaurano puteolos baiasq; prospectãtia. Nam falerno contermina statana ad prĩcipatus uenere nõ dubie:palãq; fecere.Sua qbusq; terris tempora esse secũdum q; rerum prouentus occasusq; iuncti.Iis præponi solebãt calena:& quæ in uineis arbustisq; nascunt̃ fundana. Ex alia uicina urbis uiliternina priuernatiaq;.Nã quod signiæ nascit̃ austeritate nimia continendæ utile aluo inter medicamenta numeratur.Quartum curriculũ publicis epulis optinuere a Diuo Iulio(is enim primus auctoritatẽ iis tribuit:ut epistolis eius apparet)mamertina circa messanam in sicilia genita.Ex iis potulana ab auctore dicta in loco proxima italiæ laudãtur præcipuæ.Est & in eadem sicilia & tauromenitatis honos lagenis pro mamertino plerũq; subditis.Ex reliquis autẽ a supero mari pretutia:atq; a neone nascentia:& quæ a palma una forte enata palmesia appellantur.In mediterraneo uero cesenatia mecenatiana.In ueronensi item retica falernis tãtum posthabita a Virgilio. Mox optima ab intimo sinu maris adriana.Ab infero autem latinẽsia:grauicana:stoniẽsia.Etruriæ palmam luna habet.Liguriæ genua.Inter pyreneum alpesq; massilia:gemino sapore:quando & cõdiendis aliis pinguius gignit:quos uocant succosum.Ceretano inter a gallias cõsistit auctoritas.De reliquis in narbonẽsi genitis asseuerare nõ est: quoniam officinã eius rei infecere tingẽtes fumo:utinãq; non & hærbis ac medicamentis noxiis.Quippe etiã oloe mercãtur:quo saporẽ colorẽq; adulterãt.Verũm & lõginquiora italiæ ab ausonio mari non carẽt gloria tarẽtina:& seruitiana:& cosentiæ genita:& tempsę ac babiæ lucanaq; antecedentibus thurinis.Omniũ uero eo℞ maxime illustrata mesale potu:& salute lagaria non procul grumento nascentia. Cãpania nuper excitauit nouis noibus auctoritatẽ:siue cura siue casu:ad quartũ neapoli lapidem trebellicis iuxta capuam caulinis:& in suo agro trebulanis:alioquin semper iter plebeia & trifollinis gloriata. Nam pompeianis summum decẽ anno℞ incremẽtum est nihil senecta cõferente. Dolore etiã capitum in sextam horam diei sequẽtis infesta deprehendũtur.Quibus exemplis(nisi fallor)manifestum est patriam terrãq; referre nõ uuam.Et supuacuũ gene℞ cõsectationem in nume℞ cum eadẽ uiris aliud aliis locis pulluler.Hispaniarum laletana copia nobilitãtur.Elegãtia uero tarraconẽsia:atq; lauronesia:& balearica ex insulis conferuntur italiæ primis.Nec ignoro multa prætermissa plerosq; existimaturos:quãdo suum cuiq; placet:& quocũq; eatur:fabula eadem rẽperiatur.Diui Augusti iudiciorum ac palati peritissimum e libertis censuram uini in epulas eius faciẽtem dixisse hospiti de indigena uino:nouum quidem sibi gustũ esse eum atq; non ex nobilibus:sed Cæsarem non aliud potatu℞.Nec negauerim & alia digna esse fama.Sed de quibus consensus æui iudicauerunt hæc sunt.

Vina transmarina. CA. VII.

Vnc simili modo trãsmarina dicemus.In summa gloria post homerica illa de quibus supradiximus fuere thasium chiumq;.Ex chio quod aruisium uocant.Iis addidit lesbium Erasistrati maximi medici auctoritas circiter.cccccl.anno urbis romæ.Nũc gratia ante omnia est clazomenio:postq̄ parcius mari cõdiunt.Lesbum sponte naturæ suæ mare sapit.Nec emolio per se gratia ut uinio:sed cuius dulci admixto reliquorum duricia suauitatem accipiat simul & ætatem:quoniã uetustiora protinus uidentur. Ab iis dignatio est sycionio:cyprio:telmesico:tripolitico: berritio:tyrio.sebẽnitico.In ægypto hoc nascitur tribus generibus uua℞:ibi nobilis thasio & alopece.Post hæc auctoritas hippodomantio:mystico:cantharitæ:protsopon:gnidio:caduce:caumenitæ:petritæ:myconio. Nam mesogiten capitis dolores facere compertum est:Nec ephesium salubre esse quoniã mari & defruto condiatur.Apamenum mulso præcipue conuenire dicitur:sicut prætuitum in italia.Est enim & hæc proprietas generum:ut dulcia utiq; inter se non congruant.Exoleuit & protagion:quod italicis proximum fecerant Asclepiadis scholæ.Apollodorus medicus in uolumine quo suasit Ptolomæo regi quæ uina biberet italicis etiã tum ignotis:laudauit in ponto naspercenitẽ:mox oroeticũ:oenãthæ:leucaniũ:ambraciotẽ:& qđ cunctis prætulit ꝑparẽtium.Sed minoris famæ esse dixit:quoniã sex annos non placeret.

De uino quod uocatur bion:genera.vii. CA. VIII.

Actenus bonitas uini nationibus debetur.Apud græcos iure clarissimum nomẽ accepit quod appellauerũt Biæon ad plurimos ualitudinum usus excogitatum:ut docebimus in parte medicinæ.Fit autem hoc modo.Vuæ paulum ante maturitatem decerptæ siccantur acri sole ter die uersatæ per triduũ:q̄rto exprimunt̃:dein cadis sole inueterãtur.Cui marinã aquã largiorẽ miscẽt:a serui furto origine orta sic mensura explentis.Idq; translatu in album musto leucochin appellat̃.In aliis aũt gẽtibus simili mõ factũ tethalassomenon uocant.Thalassiten aũt uasis musti deiectis in mare.Quo genere præcox fit & uetustius.Necnõ apud nos quoq; coũ uinum ex italico faciendi rationem Cato demonstrauit.Sup cætera in sole quadriẽnio maturãdum præcipiens Rhodiũ coo simile est.Phorineum salsius coo.Omnia transmarina septem in sex annis ad uetustatem mediã peruenire existimantur.

De dulcium generibus.xiiii. CA. IX.

u Inum omne dulce minus odoratū:quo tenuius eo odoratius.Colores uinis quattuor. Albus: fuluus:sanguineus:niger.Psythium & melāpsythium passi genera sunt suū saporē non uini re ferentia.Cisibilites uero mulsi in galatia nascens & balincium in sicilia.Nam syreum quod alii hepsema:nostri sapam appellant ingenii nō naturæ opus est:musto usq; ad tertiā partē mensuræ deco/cto.Quod ubi factum ad dimidiam est:defructum uocamus.Oīa in adulterium mellis excogitata.Sed priora uua terraq; constant.Passum a cretico cilicium probatur & africum:& in italia ,puintiisq; finiti/mis.Fieri certum est ex uua quam græci sticam uocāt:nos apianā.Itē scirpulam:diutius in uite sole uuis adustis aut feruente oleo.Quidā e quacūq; dulci dum præcocta alba faciunt siccantes solæ:donec paulo amplius dimidium pondus supersit.Tusasq; leniter uuas exprimunt.Deinde quātum expressere adiici unt uinaceis aquæ puteanæ:ut & secundarium passum faciant.Diligentiores eodem modo siccatis aci/nos eximunt:ac sine sarmentis madefactos uino excellenti donec intumescant:exprimūt. Et hoc genus ante cætera laudant.Ac simili modo aqua addita secūdarium faciunt. Medium inter dulcia uinum est quod græci aigleuces uocāt:hoc est semper mustum.Id euenit cura:quoniam feruere perhibetur.Sic.n. appellant musti in uina transitum.Ergo mergunt e lacu protinus in aqua cados:donec bruma trāseat: & consuetudo fiat algendi.Est etiānum aliud genus eius per se:quod uocat dulce narbonensis prouin/tia:& in ea maxime uocontia.Asseruatur eius gratia uua diutius in uite pediculo in torto. Ab aliis ipse palmes inciditur in medullam.Ab aliis uua torretur in tegulis:omnia ex heluennaca uite. Iis adiiciunt aliqui quod uocant diachyton:uuis in sole siccitatis loco cluso per dies septem in cratibus totidem pe/dibus a terra alte:noctibus a rore defensis: octauo die calcatis. Ita fieri optimi odoris saporisq;. Dulci e genere est & melitites.Distat a mulso quo fit e musto:cum quinq; congiis austeri musti congio mellis & salis cyatho sufferuefactis austerum. Sed inter hæc genera potuum ponere debeo & protropum: ita appellatur a quibusdam mustum sponte defluens anteq̄ calcentur uuæ.Hoc protinus diffusum lagenis suis deferuere passi.Postea in sole.xl.diebus torrent æstatis secutæ ipso canis ortu.

De deuteris & secundariis uini genera tria. CA. X.

n On possunt iure dici uina:quæ græci deuterias appellant:Cato & nos lorā:maceratis aqua ui/naceis.Sed tamē inter uina operaria numerātur.Tria eoꝝ genera. Decima parte aquæ addita q̄ musti expressa sit:& ita nocte & die madefactis uinaceis:rursusq; ꝑlo subiectis.Alteꝝ qđ hoc modo græci factitauere:tertia parte eius qđ eꝫꝓssum sit addita aqua:expressoq; decocto ad tertias par/tes.Tertium est fæcibus uini expressum:qđ fæcatum Cato appellat.Nulli ex iis plus q̄ anno usus.

Quæ nuper in italia generosa uina esse cœperunt. CA. XI.

n Erum inter hæc subit mētem cum sint genera nobilia quæ propriæ uini intelligi possit.lxxx. fere in toto orbe duas partes ex hoc numero italiæ esse.Longe præterea ante cunctas terras:& hinc deinde altius cura serpit non a primordio hanc gratiam fuisse.

De uini obseruatione Romulo rege posita. CA. XII.

a Vctoritatem post sexcentesimum forte urbis annum cœpisse.Romulum lacte non uino libas se indicio sunt sacra ab eo instituta.quæ hodie custodiūt morem.Numæ regis posthumia lex est.Vino rogum ne respergito.Quod sanxisse illum propter inopiam rei nemo dubitet. Eadē lege ex imputata uite libari uina diis nefas statuit:ratione excogitata ut putare cogerētur alias aratores & pigri circa arbusti pericula.M.Varro auctor est Mezentium etruriæ regem auxilium rutulis contra latinos tulisse uini mercede:quod tum in latino agro fuisset.

Qui uini usus antiquis:& de uinis antiquoꝝ. CA. XIII.

n On licebat id fœminis romæ bibere.Inuenimus inter exempla Egnati Meteutini uxorē ꝙ ui/num bibisset e dolio īterfectam fuste a marito:eumq; cædis a Romulo absolutum. Fabius pi/ctor in annilibus suis scripsit.Matronā ꝙ loculos in quibus erant claues uinariæ cellæ resigna/uisset a suis inedia mori coactam.Cato ideo propinquos fœminis osculum dare:ut scirēt an temetū ole/rent.Hoc tum nomen uino erat:unde & temulentia appellata.Cn.Domitius iudex pronunciauit mu/lierem uideri plus uini bibisse:q̄ ualitudinis causa uiro insciente:ac dote multauit.Diuq; eius rei magna parsimonia fuit.L.Papyrius imperator aduersus sannites dimicaturus uotum fecit si uicisset Ioui pocil lum uini.Deniq; inter dona sextarios lactis datos inuenimus nusq̄ uini.Idem Cato cum in hispaniā na/uigaret:unde cum triumpho rediit. Non aliud inquit uinum bibi q̄ remiges:in tantum dissimilis istis qui etiam conuiuiis alia q̄ sibimetipsis ministrant aut procedente mensa subiiciunt.Laudatissima apud priscos uina erant miro odore condita:ut apparet in Plauti fabula:quæ persa inscribitur:q̄q̄ in ea & cala mum addi iubet.Ideo quidam aromaticis delectatos maxime credunt.Sed Fabius.

Dosemnus his uersibus decreuit.

Mittebantur uinum pulchum murrinam. E in acbaristione

Panem & polentam uinum murrinam.

Scæuolam quoq; & Lælium & Atteum Capitonem in eadem snīa fuisse uideo:quoniā in pseudulo sit.

Quod si opus est ut dulce promant idem & quid habeant roga.

Murrinam:passum:defrutum:mella.

Quibus apparet non inter uina modo murinam:sed inter dulcia quoq; nominatum.

De apothecis & de uino opimiano. CA. XIIII.

Pothecas fuiſſe & diffundi ſolita uina:anno.dc.xxxiii.urbis apparet indubitato opimiani uini
a argumento:iam intelligente ſuum bonum italia. Nōdum tamē iſta genera in claritate erant.
Itaq; omnia tunc genita unum habēt conſulis nomen.Sic quoq; diu trāſmarina fuerunt in au
ctoritate ad attauos uſq; nr̄os etiā falerno iā repto:ſicut apparet ex illo comico uerſu Anaxipolis thaſii.
Quinq; thaſii uini inde depromam falerni bina.
P.Licinius craſſus &.L.Cæſar cēſores anno urbis conditæ.dc.lxxv.edixerunt ne quis uinū græcum ami
neumq; octonis æris ſingula quadrātalia uenderet.Hæc.n.edicti uerba ſunt.Tāta uero uino græco gra
tia erat:ut ſingulæ potiones in uno cōuictu darētur.Quibus uinis auctoritas fuerit ſua in menſa.
M.Varro his uerbis tradit.L.Lucullus puer apud patrem nunq̄ lautū cōuiuium uidit in quo plus ſemel
græcum uinum daret.Ipſe cum rediit ex aſia milia cadorum cōgiorum diuiſit amplius cētum.C.Cenſius
quem prætorem uidimus chium uinum in domum ſuam illatum dicebat tum primum:cum ſibi car
diaco medicus dediſſet.Hortēſius ſuper.x.cados hæredi reliquit.Hactenus Varro.

De liberalitate Cæſaris in uino:& quādo primū genera uini factitii. CA. XV.

Vid ni & Cæſar dictator triumphi ſui cœna uini falerni amphoras centum : chii cados cētum
q in conuiuia diſtribuit.Idem hiſpanienſi triūpho chium & falernum dedit. Epulo uero in ter
tio cōſulatu ſuo falernū:chiū:leſbiū:mamertinum:quo primū tpe quattuor genera uini appo
ſita conſtat.Poſtea ergo alia oīa in nobilitatē uenerunt circiter ſeptingenteſimum urbis annum.

De uinis factitiis. CA. XVI.

Taq; non minora innumerabilia pene genera factitii reperta multis ante ſæculis:quæ nunc di
i cemus omnia ad medicinæ uſum pertinentia.Omphacium quomodo fieret propter unguen
ta diximus priore libro.Fit e labruſca:hoc eſt uite ſiluestri quod uocatur oenāthinum . Flores
eius libris duabus in muſti cado macerati poſt.xxx.dies mutātur.Præter hoc radix labruſcæ & acini co
ria perficiunt.Ii paulo poſtq̄ defloruere : ſingulare remedium habent ad refrigerandum in morbis cor
porum arbores gelidiſſima(ut ferūt)natura.Pars eorum æſtu moritur:priuſq̄ reliqui qui ſolſtitiales di
cuntur.Vniuerſi nunq̄ maturæſcunt.Et ſi prius q̄ tota uua matureſcat:incocta detur cibo gallinaceo ge
neri faſtidium gignit uuas appetendi.Fictitiorum primum fit ex ipſo uino:quod uocat adynamon hoc
modo.Albi muſti ſextarii.xx.aquæ dimidium feruet donec excoquatur aquæ mēſura . Alii marinum
ſextarios.x.tantūdem pluuiæ in ſolæ.xl.diebus torrent.Dant ægris quibus uini noxam timent . Proxi
mum fit e milii ſemine maturo cum ipſa ſtipula libram & quadrantē in congios duos muſti macerant
Et poſt ſeptimum menſem tranſfuſo.Ex loto arbore hærba dictum eſt uti quæq; fierēt. Fit & e pomis
quæ dicemus interpretationibus non niſi neceſſariis additis.Proximumq; ei e palmis:quo parthi & in
di utuntur:& oriens totus.Maturarum quas uocant & chydæas modio in aquæ congiis tribus macera
to expreſſoq;.Sic fit & ſycites e fico:quem alii palmiprunū:alii trocin uocāt. Aut ſi dulce eſſe non libeat:
pro aqua tantūdem uinaceorum adiiciunt.Ex cypria fico & acetum fit precellēs:atq; alexādrino quoq; me
lius.Vinū fit & ex ſiliqua ſyriaca:& e pyris:malorumq; oībus generibus.Sed e punicis quod rhoiton uo
cant.Et e cornis:meſpilis:ſorbis:moris ſiccis:nucleis pineis.Hi muſto madidi exprimuntur. Superiora
per ſe mitia.Myrticē Cato quēadmodū fecerit hoc paulo poſt indicabimus. Græci uero & alio modo.
Ramis teneris cum ſuis foliis in albo muſto decoctis tuſis libra in tribus muſti congiis deferuere faciūt
donec duo ſuperſint.Quod ita ſiluestris myrti baccis factum eſt myrtidanum uocant.Hoc manus tin
gunt.Ex iis quæ in hortis gignuntur fit uinum e radice aſparago:tunila:origano:apii ſemine:ambroto
no:mentaſtro:ruta:nepeta:ſerpillo:marrubio.Manipulos binos tundunt in cadum muſti:& ſapæ ſexta
rium:& aquæ marinæ heminam . E napis fit.xi.denariorum pondere in ſextarios binos muſti addito.
Item e ſcylla radice.Inter flores & roſæ foliis tuſis:in linteoloq; in muſtum collatis cum ponduſculo ut
ſidat.xl.pondere denariorum in ſextarios uicenos muſti:nec ante tres menſes uaſe aperto.Item e nardo
gallico:& aliud e ſylueſtri. Aromatiten quoq; inuenio factitatum non tantum unguentorum compo
ſitione.primo ex myrrha(ut diximus)mox e nardo celtico:calamo:bitumine:offis in muſtum:aut dul
ce uinum defectis.Alii de calamo:iunco:coſto:nardo:ſyriaco:amomo:caſia:cynnamomo:croco palma:
aſſaro:ſimiliter & offa.Apud alios nardi:& malobathri ſe libris in muſti congios duos additis . Qualia
nunc quoq; fiunt pipere & melle addito:quæ alii condita alii piperata appellant.Inuenitur & nectarites
ex hærba:quā alii Hlenion:alii medicā:alii ſymphyton:alii idē & horeſtion:alii nectaream uocāt:radice
ponderis.xl.denariorum in ſextarios ſex muſti addita.Similiter in linteo.Ex cæteris hærbis collatis fit ab
ſinthites in.xl.ſextariis muſti abſinthii pontici libra decocta ad tertias partes:uel ſcopis abſinthii in uinū
additis.Similiter hyſopites e cilicio hyſopo unciis tribus in duos congios muſti coniectis aut tuſis in ui
num.Fiūt utraq; & alio modo circa radices uitium ſato . Sic & helleboriten fieri ex ueratro nigro Cato
docet.Sic fit & ſcammonites.Mira uitium natura ſaporem alienū in ſe trahēdi:qualē & redolent ſalicū
patauinorum in paluſtribus uindemiæ.Sic & helleborum ſerit in thaſo:aut cucumis ſilueſter:aut ſcamōea:
quod uinum ectromatium uocant:quoniā abortus facit.Fit & ex hærbis:quarum natura ſuo loco dice
tur.Eſtechade & radice gētianæ:& trogoriano:& dictamo:aſſaro:dauco:eleliſphago:panate:acoro:Co
nyza:thymo:mandragora iunco.Vocarunt & ſycinum.& ithacomelin : & lectiſpagiten:quorum tam
obliterata ratio eſt.Ex fruticum uero generi cædri utriuſq; cupreſſi:laurus:iuniperi:pini:pyri : terebin
thi:callini:lentiſci.Baccas aut lignum recens in muſto decoquunt.Itē chameleæ & chamepithios & cha
medryos lignum.Eodem modo & ex flore in congium muſti decem denariorum pondere addito.

De hydromelle & oximelle. CA. XVII.

It uinũ ex aqua ac mellle tantũ. Quinquẽnio ad hoc ſeruari cæleſtem iubent aliqui prudentio-
f res. Alii ſtatim ad tertias partes decoquunt:& tertiã mellis ueteris adiiciunt. Deinde. xl. diebus canis ortu in ſole habent. Alii diffuſa ita decimo die obturant. Hoc uocatur hydromel: & uetuſtate ſaporem uini aſſequiẽ:nuſq̄ laudatius q̄ in phrygia. Quin & acetũ melle temperabaẽ:adeo nihil intemptatum in uita fuit. Oxymel hoc uocarunt:mellis decem libris:aceti ueteris heminis quinq;:ſalis marini libra:aquæ pluuiæ ſextariis quinq; ſufferuefactis decies:mox elutriatis:atq; ita inueteratis. Omnia ab Themiſone ſummo auctore dãnata. Et hercule coactus eorum uſus uideri poteſt:niſi ſiquis naturæ opus credit aromatitem:& ex ungnentis uina compoſita:aut ut biberentur genuiſſe eam frutices Iſta ſunt cognitu iucunda ſolertia humani animi omnia exquirente. Nihil quidem ex iis anno durare: præterq̄ quæ uetuſtate ipſa fieri diximus. Et pluraue tricenis quidem diebus non erit dubium.

Prodigioſa genera uini. CA. XVIII.

Vnt & in uino prodigia. Diciẽ in archadia fieri quod fœcunditatem fœminis ĩportet:uiris ra-
ſ biem. At in achaia maxime circa caryniã abigi partum uino:atq; etiã ſi uuam edant grauidæ: cũ differẽtia in guſtatu nõ ſit. Troezenũ uinũ q bibũt neganẽ generare. Thaſos duo genera uini diuerſa facere ꝓdiẽ. Vnũ quo ſomnus cõciliẽ:alteꝝ uero quo fugeẽ. Apud eoſdẽ uitiis theriace uocatur cuius:& uinũ & uua contra ſerpentiũ ictus medetur. Lebaſneos thuris odore:ex qua diis prolibant. E diuerſo aſpendios dãnata a feris. Ferunt eam nec ab alite ulla attingi. Thaſiam uuam ægyptus uocat apud ſe prædulcẽ quæ ſoluit aluum. Eſt cõtra in lycia quæ ſolutũ firmat. Aegyptus & ecbolinã habet abortiuos facientẽ. Vina ĩ apothecis canis ortu mutanẽ quædã poſteaq;:reſtituunẽ ſibi. Sic & maris nauigio:cuius iactatus iis quæ durauerint tantũ uetuſtatis adiicere ſentiẽ:quantum habuerint.

Quibus uinis ad ſacra uti fas nõ ſit:& qbus generibus muſta cõdianẽ. CA. XIX.

T quoniã religione uita cõſtat:ꝓlibare diis nefaſtũ habetur uino præter imputatæ uitis:fulmi-
e ne tactæ:quãq iuxta hoĩs mors laqueo pepẽderit:aut uulneratis pedibus calcata:& quod circuncisis uinaceis ꝓfluxerit:aut ſuperne deciduo ĩmundiore lapſu aliquo polluta. Item græca quoniam aquam habeat. Vitis ipſa quoq; manditur decoctis caulibus ſummis:q &cõdiunẽ in aceto ac muria. Veꝝ & de apparatu uini dixiſſe cõueniat:cũ græci priuatim ea præcepta tradiderint:artemq; fecerint:ſicut Euphroni & Ariſtomacus & Coniades & Hiceſius. Africa gypſo mitigat aſperitatem : necnon aliquibus ſui partibus calce. Græcia argilla aut marmore:aut ſale:aut mari lenitatem excitat. Italiæ in parte aliqua rabulana pice ac reſina. Condire muſta uulgare eſt ei prouintiiſq; finitimis. Anni prioris uina nõnuſq̄ fæce acetoue condiunt. Necnon & ex ipſo muſto fiunt medicamina. Decoquitur ut dulceſcat portione uirium. Nec durare ultra annuum ſpatium tale proditur. Aliquibus in locis decoquunt ad ſapas muſta:infuſiſq; iis ferociã frangunt. Et in hoc tamen genere & in omni alio ſubminiſtrãt uaſa ipſa condimentis picis. Cuius faciendæ ratio ꝓximo dicetur uolumine.

De picis generibus:& reſinis:& muſtis condiẽdis:& de aceto & fæce. CA. XX.

Rborum ſucco manantiũ picem reſinãq; alia ortæ in oriẽtæ:aliæ in europa feruntẽ. Quæ iter
a eſt aſia utrinq; quaſdam habet. In orientæ optimã tenuiſſimãq; terebinthi fundunt. Deinde lentiſci:quã & maſticem uocant. Poſtea cupreſſi accerrimã ſapore. Liquidã omnes & tantũ reſinam. Craſſiorem uero & ad piſces faciẽdas cedrus. Arabica reſina alba eſt acri odore difficilis coquenti. Iudaica calloſior:& terebinthi quoq; odoratior. Syriaca attici mellis ſimilitudinem habet. Cypria antecedit oẽs. Eſt aũt melleo colore carnoſa. Colophonia præter cæteras fulua:ſi teratur alba fit. Grauior odore. Et ob id non utuntur ea unguentarii. In aſia quæ fit e picea admodũ candida : ſpargos uocatur. Reſina omnis diſſoluitur oleo. Quidam creta figulinarum hoc fieri arbitrantur. Pudetq; confiteri:primaximum iam honorem eius eſſe in euellendis a uiroꝝ corporibus pilis. Ratio aũt condiẽdi muſta in mo feruore qui nouem diebus cum plurimũ pagiẽ aſperſu picis:ut odor uino cõtingat:& ſaporis quædã acumina. Vehemẽtius id fieri arbitranẽ crudo flore reſinæ:excitariq; lenitatẽ. E diuerſo crapulã cõpeſci:& feritatẽ nimiã:frangiq; uirus. Aut ubi pigra lenitas torpeat:uirus addi. Liguriæ maxime circũ padaniſq; muſtis utilitas diſcerniẽ hoc modo pugnacibus muſtis crapulæ plus indiẽ : lenibus parcius. Sunt qui & ex nitro quoq; condiri uelint. Necnon alia quæ multiplici natura. Vitiũq; muſto quibuſdã in locis iteꝝ ſponte feruere:qua calamitate cũ deferbuit deperit ſapor:uappæq; accipit nomen. Probroſum etiã hoĩum cũ degenerauit aĩus. Acetis enim nequiciæ ineſt uirtus magnos ad uſus:& ſine quis uita mitior degi non poſſit. Cætero uinorum medicaminis tanta cura eſt:ut cinere apud quoſdã ceu gypſo alibi qbus diximus modis inſtaurenẽ. Sed cinerem e uitis ſarmentis aut quercu præferunt. Quin & marinã aquã eiuſdẽ rei gratia ex alto peti iubent:ſeruariq; ab equinoctio uerno:aut certe nocte ſolſtitio & aquilone flante hauriri:uel circa uindemiam ſi hauriaẽ decoqui. Pix in italia ad uaſa uino condendo maxime probatur brutia. Fit e picea reſina. In hiſpania autẽ e picaſtris minime laudata. Eſt enim reſina harum amara & arida & graui odore. Differentiã rationem faciendi proximo uolumine demonſtrabimus inter arbores feras. Vitia præter ſupradicta acor:aut fumidũ uirus: aut picis aduſtio. Experimentum uero ſi fragmenta ſubluceant:ac ſub dente leteſcat acore iucũdo. Aſia picem idicã maxime ꝓbat: græcia piericam. Virgilius naritiã. Diligentiores admiſcent nigrã maſticem:quæ in ponto bituminis ſimilis gigniẽ:& irys radicem oleumq;. Nã cærã accipientibus uaſis cõpertũ eſt uina acceſcere. Sed trãſferre in ea uaſa in qbus acetũ fuerit utilius:q̄ in ea in qbus dulce:aut mulſum. Cato iubet uina concinnari:

hoc.n.utitur uerbo:cineris lexiui cum defructo cocti parte quadringẽtesima pulegii uel salis sexqlibra.
Interim & tuso marmore.Facit & sulphuris mẽtionẽ.Resinæ uero in nouissimis.Sup oĩa addi matu-
rescẽte iã uino iubet mustũ:qđ ille tortiũ appellat.Nos intelligimus nouissime expressum.Et adiici mu
stis tingẽdi gratia coloris:ut pigmẽtũ aliquod uini.Atq; ita piguius fieri.Tot ueneficiis placere cogitur.
Et miramur noxia eẽ in uitiũ inclinantes.Expimẽtũ est laminæ plumbeæ mutatus in eo colos.Propri
um aũt inter reliquos liquores uino mucescere:aut in acetũ uerti.Extãtq; midicinæ uolumina. Et fæx
uini siccata recipit ignes:ac sine alimẽto p se flagrat.Cinis eius nitri naturã habet:easdẽq; hẽt uires.Hoc
amplius quo pinguius sentit.

De cellis uinariis. CA. XXI.

Agna & collecto iã uino differẽtia in cella.Circa alpes ligneis uasis cõdunt:circulisq; cingũt:at-
m q; etiã hyeme gelida ignibus rigorẽ arcent.Mirꝝ dictu.Sed aliquãdo uisum:ruptis uasis stete-
re glaciatæ moles ꝓdigii mõ:quoniã uini natura nõ gelascit:alias ad frigus stupẽs tantũ.Mitio
res plagæ doliis cõdunt:infodiũtq; terræ tota aut ad portionẽ situs.Itẽ cælũ præbẽt.Alii uero ĩpositis te
ctis arcẽt.Tradũturq; adhæc præcepta.Latus cellæ uinariæ aut certe fenestras obuerti in aqlonẽ oporte
re:uel usq; in exortũ æquinoctialẽ.Sterquillinia & arborꝝ radices ꝓcul abesse:omniaq; odoris euitãdi:
facillimo in uina trãsitu.Ficos utiq; & caprificos.Doliis etiã interualla dari:ne inter sese uitia serpãt cõta
gione uini semp ocissima.Quin & figuras referre.Ventrosa ac patula minus utilia.Picari oportere pro
tinus a canis ortu:postea ꝓfundi marina aqua aut salsa:ac leui cinere sarmẽti ea aspergi:uel argilla aspe-
ra myrrha suffiri:ipsasq; sæpius cellas.Imbecilla uina demissis in terrã doliis seruãda. Valida expositis.
Nunq̃ ĩplenda.Et quo supsit:passo aut de fruto perungendũ:admixto croco:pice ueteri cũ sapa . Sic co-
opercula doliorꝝ medicanda addita mastice ac pice.Bruma aperiri uetant:nisi sereno die.Vetant austro
flante:lunaue plena.Flos uini candidus ꝓbatur:rubens triste signũ est:si nõ iis uini colos sit.Itẽ uasis in-
calescentibus:opculisue sudantibus.Quod celeriter florere cœperit:odorẽq; trahere: nõ fore diutiuũ.
Ipsa quoq; defruta ac sapas cum sit cælũ sine luna:hoc est in syderis eius coitu neq; alio die coqui iubẽt.
Præterea plũbeis uasis nõ æreis:nucibus iuglãdibus additis.Eas.n.fumũ excipe. Cãpaniæ nobilissima
exposita sub diuo in cadiis uerberari sole luna hymbre ac uentis aptissimũ uidetur.

De uitanda ebrietate. CA. XXII.

C si quis diligentius reputet:in nulla parte operosior uita est : ceu nõ saluberrimũ ad potum
a aquæ liquorẽ natura dederit:quo cætera oĩa animãtia utunt. At nos uinũ bibere & iumenta
cogimus:tantoq; opere:tanto labore & impẽdio cõstat:qđ hoĩs mentem mutet:ac furorem
gignat:milibus scelerꝝ huic deditis tãta dulcedine:ut magna pars nõ aliud uitæ præmiũ intelligat.Quĩ
ĩmo ut plus capiamus:succo frangunt uires.Et alia irritamẽta excogitant.Ac bibẽdi cã etiã uenena cõfi
ciunt.Aliis cicutã præsumẽtibus:ut bibere mors cogat.Aliis pumicis farinam:& quæ referendo putet
docere.Cautissimos ex iis balineis quoq; coq uidemus:exanimesq; efferri.Iã uero alios lectũ expectare
non posse:ĩmo uero nec tunicã.Nudosq; ibi ꝓtinus & anhelos ingẽtia uasa corripere:uelut ad ostenta
tionem uirium:ac plene infundere ut statim euomant:rursusq; hauriãt.Idq; iterꝝ tertioq;:tanq̃ ad per-
denda uina geniti:& tanq̃ effundi illa nõ possint:nisi per humanũ corpus.Ad hæc pertinent peregrinæ
exercitationes:& uolutatio in cœno:ac pectorosa ceruicis repãdæ ostẽtatio.Per omnia hæc prædicant
sitis quæri.Iam uero quæ uasa adulteriis celata:tanq̃ per se parꝝ doceat libidines temulentia.Ita uina ex
libidine hauriunt:atq; etiã præmio inuitat ebrietas.Et si diis placet:emit alius ut uel quantum biberit
tantũ edat:& precium uiolentiæ lege accipit.Alius quãtum alea quæsierit:tantũ bibit.Tũc auidi matro
nam oculi licent.Tunc graui produnt marito.Tunc animi secreta proferunt.Alii testamenta sua nun-
cupant.Alii mortifera loquunt:redituraſq; per iugulũ uoces nõ cõtinẽt:q̃ multis ita ĩterẽptis. Vulgoq;
ueritas iam attributa uino est.Interea ut optime cadat:solẽ orientem non uident:ac minus diu uiuunt
Hinc pallor:& gẽnæ pendulæ:oculorꝝ ulcera tremulæ manus:effundentes plena uasa:& quæ sit pœna.
præsens:furiales somni:& inquies nocturna.Præmiumq; summum ebrietatis libido portentosa ac iu-
cũdum nefas.Postera die ex ore halitus fetidi:ac fere rerꝝ oĩum obliuio:morsq; memoriæ.Rapere se ita
uitã prædicant:cũ priorẽ diẽ quottidie perdant:illi uero & uenientẽ.Tiberio Claudio principe ante hos
xl.annos institutum ut ieiuni biberẽt:potusq; uini antecederẽt cibos:externis & hoc artibus:ac medico
rũ placitis nouitate aliqua sese cõmendantiũ.Gloriã hac uirtute parthi quærunt.Famam apud græcos
Alcibiades meruit.Apud nos cognomen etiã nouellus Tricõgius Mediolanẽsis ad procõsulatum usq;
e prætura honoribus gestis tribus cõgiis(unde & cognomen illi fuit)epotis uno ĩpetu:spectãte miracu
li gratia Tiberio principe in senecta iam seuero:atq; etiã alias sæuo.Sed ipsa iuuenta ad merꝝ ꝓnior fue-
rat.Eadẽq; cõmẽdatione credidere.L.Pisonẽ urbis Romæ curatorẽ ab eo delectum:q; biduo duabusq;
noctibus p potationẽ cõtinuasset apud ipsum iam principẽ.Nec alio magis Drusus Cæsar regenerasse
patrem Tiberium ferebatur.Tricõgii rara gloria :quãdo:& hæc ars suis legibus constat:nõ labasse ser-
mone:nec leuatũ uomitione:nõ altera corporis parte.Dũ biberet matutinas obisse uigilias:plurimũ ha
buisse uno potu.Plurimũ præterea aliis minorum addidisse:optima fide:non respirasse in hauriendo:
neq; expuisse:nihilq; ad elidendum in pauimentis suum ex uino reliquisse:diligenti scito legum contra
bibẽdi fallacias.Tergilla Ciceronẽ.M.F.binos cõgios simul haurire solitũ ipsi obiicit.M.q; . Agrippæ a
marcido ac temulento syphum ĩpactũ.Etenim hæc sunt ebrietatis opera.Sed nimirꝝ hanc gloriam au
ferre Cicero uoluit interfectori patris sui.M.Antonio.Is enim ante eum auidissime apprehenderat hãc
palmã:edito etiã uolumine de sua ebrietate:quo patrocinari sibi ausus approbauit plane(ut equidem

arbitror) quãta per tumulentiã mala terrarũ orbi intulisset: exiguo tẽpore ante prœliũ actiacũ illud uolumen euomuit. Quo facile intelligatur ebrius iam sanguine ciuiũ: & tanto magis eũ sitiẽs. Nãq; & hæc necessitas uitiũ comitatur: ut bibendi cõsuetudo augeat auiditatẽ. Scitũq; est scytharũ legati q̃to plus biberint: tanto magis sitire parthos. Est & occidentis populis sua ebrietas: fruge madida. Pluribusq; modis per gallias hispaniasq; noĩbus aliis: sed ratione eadẽ. Hispanii iam & uetustatem ferre ea genera docuerunt. Aegyptus quoq; e fruge sibi potus similes excogitauit. Nullaq; in parte mundi cessat ebrietas. Meros quippe hauriunt tales succos: nec diluendo ut uina mitigant. At hercule illic tellus fruges parere uidebatur. Heu mira uitiorũ solertia inuẽtum est quemadmodum aqua quoq; inebriaret. Duo sunt liquores corporibus humanis gratissimi: intus uini: foris olei: arborũ e genere ambo præcipui. Sed olei necessarius. Nec segniter uita in eo elaborauit. Quanto tamẽ in potu ingeniosior apparebit ad bibendũ generibus centumnonagintaquinq;. Si species uero æstimetur: pene duplici numero excogitatis: tantoq; paucioribus olei. De quo in sequenti uolumine dicemus.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER. XV.

Naturæ Frugiferarũ Arborum. CA. I.

LEAM THEOPHRASTVS CELEBERRIMVS E GRAECOrum auctoribus urbis Romæ anno circiter quadringentesimoquadragesimo negauit nisi itra. xl. mil. pas. a mari nasci. Fenestella uero omnino non fuisse in italia hispania atq; africa. Tarquinio Prisco regnante: ab annis populi Ro. clxxxiii. Quæ nunc peruenit trans alpes quoq; & in gallias hispaniasq; medias. Vrbis quidem anno quingentesimoquĩto. Appio Claudio Cæci nepote. L. Iunio cons. olei libræ duodenæ assibus uenire. Et mox anno. dc. octogesimo. M. Seruius. T. F. ædilis currulis olei denas libras singulis assibus præstitit populo R. per totum annum. Minus ea miretur qui sciat post annos. xxii. Cn. Pompei. iiii. consulatu oleũ prouintiis italiam misisse. Hesiodus quoq; in primis cultũ agrorum docẽdam arbitratus uitam: negauit oleæ satorem fructum ex ea percepisse quenquam. Tam tarda tunc res erat. At nunc etiam in plantariis ferunt: translatarumq; altero anno decerpuntur baccæ. Fabianus negat prouenire in frigidissimis oleam: neq; in calidissimis. Genera earum tria duxit Virgilius: orchites: & radios: & posias. Nec desiderare rastros: aut falcem ullam: aut curam. Sine dubio & in iis solum maxime cælumq; referre. Verumtamen attundent sicut & uites atq; etiam interradi gaudent. Consequens earum uindemia est arsq; uel maior oleo q̃ musta temperandi. Ex eadem quippe oliua differunt succi. Primum omnium cruda atq; nõdum inchoatæ maturitatis: hæc sapore præstantissimo. Quin & ex ea prima unda preli laudatissima: ac deinde per diminutiones: siue (ut nuper inuentum est) exilibus regulis pede incluso. Quanto maturior bacca: tanto pinguior succus: minusq; gratus. Optima autem ætas ad decerpendum: inter copiam bonitatemq; incipiente bacca nigrescere. Nostri uocant drupas: græci uero drypetas. Cætero distat an maturitas illa in torcularibus fiat: an ramis. Rigua fuerit arbor: an suo tantum bacca succo. Nihilq; aliud q̃ rores cæli biberit.

De oleo. CA. II.

u Etustas oleo tedium affert non item ut uino: plurimumq; ætatis annuo est: ꝓuida si libeat intelligere natura. Quippe temulẽtiæ nascentibus uinis uti necesse non est. Quinimo inuitat ad seruandũ blanda inueterati caries. Oleo noluit parci: fecitq; ueteratũ ea necessitate promiscuũ. Et uulgo principatum ni hoc quoq; bono optinuit italia toto orbe: maxime agro ue nafrano: eiusq; parte: quæ licinianũ fundit oleum: unde & liciniæ gloria præcipua oliuæ. Vnguenta hanc palmam dedere accomodato ipsis odore. Dedit & palatum delicatiore sententia. Cætero baccas liciniæ nulla auis appetit. Reliquũ certamen inter istriæ terrã & beticæ par est. Vicina bonitas prouintiis: excepto africæ frugifero solo. Cæteris totum id natura concessit. Oleum ac uinum inuidit tantũ: satisq; gloriæ in messibus fecit. Reliqua erroris plena: quem in nulla parte uitæ numerosiorem esse docebimus.

De natura oliuæ: & oleæ incipientis. CA. III.

o Liuæ constãt nucleo: oleo: carne: amurca. Sanies est hæc eius amara. Fit ex aquis. Ideo siccitatibus minima: riguis copiosa. Suus quidem oliuæ succus est oleum: idq; præcipue ex immaturis intelligimus: sicut de omphacio docuimus. Augeť oleum ab arcturi exortu ad. xvi. Kalen. octob. postea nuclei increscunt: & caro. Cũ sitienti hymbres copiosi accessere: uitiať oleum ĩ amurcam. Huius color oliuam cogit nigrescere. Ideoq; incipiente nigricia minimum amurcæ: ante eam nihil. Et error hoĩum falsus existimantiũ maturitatis initium: quod est uitio ꝓximũ. Deinde q; oleum crescere oliuæ carne arbitranť: cũ succus omnis in corpus abeat: lignũq; intus grãdescat. Ergo tũ maxime rigãtur. Quod ubi cura multa siue hymbribus accidit oleum absumiť: nisi secuta serenitate: quæ corpus extenuet. Omnino enim ut Theophrasto placet: est olei causa calor. Quare & in torcularibus etiam in cellis multo igni quæritur. Tertia est culpa in parsimonia: quoniam ꝓpter impendiũ decerpẽdi expectať ut decidat oliua. Qui mediũ tẽperamentũ in hoc seruant: perticis decutiũt cum iniuria arborũ sequẽtis

anni dãno.Quippe oliuantibus lex antiquiſſima fuit.Oleam ne ſtringito:ne ue uerberato.Qui cautiſſi/me agunt harundine leui ictu:nec aduerſos percutiunt ramos.Sic quoq alternare fructus cogitur de/cuſſis germinibus.Nec minus ſi expetatur ut cadat.Hærando enim ultra ſuũ tempus abſumunt ueniẽ tibus alimentũ & detinent locum.Argumentum eſt ꝙ niſi ante fauoniũ collectæ:nouas uires non reſu munt:& difficilius cadunt.Primũ ergo ab autũni colligitur initio opere non natura poſia:cui plurimũ carnis:mox orchites:quibus olei:poſt radios.Has enim ociſſime occupat æſtas:quia ſunt tenerrimæ:& amurca cogit decidere.Differuntur uero etiã in martium menſem:calloſæ: contra humorem pugna/ces:ob idq minimæ:licinia:cominia.Contra ſergia:quã ſabini regiam uocant: nõ ante fauonii flatum nigreſcentes:hoc eſt ad.vi.idus febr.Tunc arbitrant̃ eas matureſcere:& quoniã ꝓbatiſſimũ fiat ex iis ole um.Accedere etiam rõ prauitati uidetur.Feruntq frigore ſterilitatẽ fieri:ſicut copiam maturitate:cum ſit illa bonitas non temporis:ſed generis tarde putreſcentis in amurcam.Similis error collectam ſeruã/di in tabulatis:nec priuſq̃ ſudet premẽdi:cum omni hora oleũ decreſcat:amurca augeat̃.Itaq uulgo nõ amplius ſenas libras ſingulis modis exprimi dicunt.Amurcæ menſurã nemo agit quanto eo copioſior reperiatur in eodẽ genere diebus adiectis.Omnino in uita error publicus.Tumore oliuæ creſcere oleũ exiſtimantiũ:præſertim cum magnitudine copiã olei non cõſtare indicio ſint quæ tigiæ uocant̃:ab aliis maiorinæ:& ab aliis phauliæ grandiſſimæ:alioquin minimo ſucco.Et in ægypto carnoſiſſimis olei exi guũ.Decapoli uero ſyriæ perq̃ paruæ:nec cappari maiores:carne tamen cõmẽdãtur.Quam ob cauſam italicis tranſmarinæ præferunt̃ in cibis:cũ oleo uincant̃.Et in ipſa italia cæteris picenæ:& ſidicinæ. Sale illæ priuatim condiunt̃:ut & reliquæ amurca ſapa ue.Necnon aliquæ oleo ſuo ſine accerſita commẽda tione puræ ĩnatant.Colibandes frangunt̃:eædẽq hærbaꝝ uiridiũ ſapore cõdiuntur.Fiunt & præcoces feruenti aqua perfuſæ:q̃libet ĩmaturæ.Miræq dulcem ſuccũ oliuas bibere:& alieno ſapore inficí. Pur/pureæ ſunt & in iis & in uuis in nigrum colorem tranſeuntibus poſiæ.Sunt & ſuperbæ præter iam di/cta genera.Sunt & prædulces per ſe tantum ſiccatæ: uuiſq paſſis dulciores.Admodum raræ in africa: & circa emeritam luſitaniæ.Oleum ipſum ſale uindicatur a pinguitudinis uitio.Cortice oleæ conciſo odorem accipit medicati alias ut uino palati gratia nulla eſt.Nec tam numeroſa differentia. Tribus ut plurimum bonitatis diſtat.Odor in tenui argutior:& is tamen etiam in optima breuis.

De natura olei. CA. IIII.

o Leo natura tepefacere corpus:& contra algores munire. Eidem feruores capitis refrigerare. Vſum eius ad luxuriam uertere græci uitioꝝ omniũ genitores in gymnaſiis publicãdo.Notũ eſt magiſtratus honoris eius octogenis ſeſtertiis ſtrigmenta olei uẽdidiſſe.Oleæ honorem ro mana maieſtas magnum præbuit.Turmas equitũ idibus iuliis ex ea coronando.Item minoribus triũ ꝑhis ouantes.Athenæ quoq uictores olea coronant:græci uero oleaſtro olympiæ.

De cultura oliuarum. CA. V.

n Vnc dicemus Catonis placita de oliuis.In calido & pingui ſolo radium maiorem:ſalentinam. orchitem:poſiam:ſergianam:cominianam:albiceram ſeri iubet.Adiicitq ſingulari prudẽtia quam eaꝝ in iis locis optimã eſſe dicant.In frigido aũt & macro liciniam.Pingui enim & olen ti uitiari eius oleum:arboremq ipſam fertilitate conſumi.Muſco præterea & rubro infeſtari. Spectare olіueta in fauonium loco expoſita ſolibus cenſet. CA. VI.

De ſeruandis oliuis: & quõ faciendum oleum.

n Ec alio ullo modo laudat condi oliuas optime orchites & poſias q̃ uel uirides in muria: uel fractas in lentiſco .Oleũ q̃ acerbiſſima diu optimũ fieri.Cætero q̃ primũ e terra colligendam. Si inqnata ſit lauandã.Siccari triduo ſatis eſſe.Si gelent frigora:quarto die premendam. Hanc & ſale aſpergi.Oleũ in tabulato minui:deteriuſq fieri.Itẽ in amurca : & fracibus.Eæ ſunt carnes:& in/de feces.Quare ſæpius die decapulandum.Præterea cõchas & plũbeas cortinas aere uitiari. Feruẽtibus omnia ea fieri clauſiſq torcularibus:& q̃ minime uẽtilatis.Ideo nec ligna ibi cædi oportere.Qua de cau ſa e nucleis ipſaꝝ ignis aptiſſimus:& e cortinis in labra fundẽdũ:ut fraces & amurca liquent̃.Ob id cre/brius uaſa mundanda.Fiſcinas ſpongia tergendas:ut q̃ maxime pura ſinceritas conſtet.Poſtea inuentũ ut lauarentur utiq feruẽti aqua.Protinus prælo ſubiicerent̃ ſolidæ.Ita enim amurca exprimitur. Mox trapetis fractæ premerentur.Iterum premi pluſq̃ centenos modios non probãt.Factus uocatur. Quod uero poſt molã primũ eſt flos:factus Tres germinoſue a quaternis hoĩbus nocte ac die premi iuſtũ eſt.

De oleo factitio. CA. VII.

n On erat tum factitium oleum.Ideoq arbitror nihil a catone dictum.Nunc eius genera plura. Primum perſequemur ea quæ ex arboribus fiunt:& inter illas ante oẽs ex oleaſtro.Tenue id: multoq amarius q̃ oleæ:tantum ad medicamentũ utile.Similimum huic ineſt ex chamelea frutice ſaxoſo:non altiore palmo:foliis oleaſtro:bacciſq.Proximũ fit & e cyci arbore in ægypto copio/ſe.Alii crotonem:alii rhibin:alii ſiſimum ſilueſtre appellant.Ibiq nõ pridẽ.Et ĩ hiſpania repẽte ꝓuenit: altitudine oleæ:caule ferulaceo:folio uitium:ſemine uuaꝝ gracilium:pallidarũq. Noſtri eam uocant ricinum a ſimilitudine ſeminis.Coquitur id in aqua:innatanſq oleũ tollitur.At in ægypto ubi abũdat ſine igni & aqua ſale aſperſum exprimitur:cibis fedũ lucernis exile.Amygdalinum quod aliqui neto/pum uocant:ex amaris nucibus arefactis:& in offam cõtuſis aſperſum aqua & iteꝝ tuſis exprimitur. Fit & lauro admixto druparum oleo.Quidãq e baccis exprimunt tãtũ.Aliis foliis mõ.Alii folio & cor tice baccarum.Necnon ſtiracem addunt:alioſq odores.Optima laurus ad id latifolia:ſilueſtris: nigra

baccis.Simile est e myrto nigra:& hæc latifolia melior.Tunduntur baccæ asperfæ calida aqua:mox de coquunt.Alii foliorum mollissima decoquūt in oleo & exprimūt.Alii deiecta ea in oleum prius sole ma/rant.Eadem ratio & in satiua myrto:sed præfertur siluestris:minore semine:quā quidā oxymyrsinem uocant:alii chamæmyrsinem:alii acoron a similitudine.Hæc est enim breuis fruticosa.Fit & ex citro: cupresso:nucibusq; iuglādibus:quod caryinon uocant.Malis cædri quod cædreleon. Ex grano quoq; gnidio purgato semine & tuso.Item lentisco.Nā & cyprinū etiam:e glande ægyptia ut fieret odorum cā dictum est.Indi etiam ex castaneis & sisama atq; oriza facere dicunt.Icthiophagi e piscibus. Inopia co/git aliquando luminum causa & e platani baccis fieri aqua & sale maceratis.Et oenanthinum fit de ipsa oenanthe:ut dictū est in unguentis.Gleucino mustū incoquitur uapore lento.Ab aliis sine igne circūda tis uinaceis diebus.xxii.bis singulis ꝑmixtū.Cōsumiturq; mustū oleo.Alii non sansucum tantum ad/miscent:sed etiā preciosiora odoramēta.Et in gymnasiis quoq; cōditur odoribus : sed uilissimis. Fit & de aspalto:calamo:balsamo:yri:cardamomo:meliloto:nardo gallico:panace : sansuco: helenio:cinami radice:omnium succis in oleo maceratis expressisq;.Sic & rhodinum e rosis iuncinum e iunco : quod est rosaceo simillimū.Item hyoscyamo:lupinis:& narcisso.Plurimū autem in ægypto e raphani semi/ne aut gramine hærba quod chortinō uocant.Item sessama & urtica:quod agrostinum appelant. E li/lio & alibi fit sub diuo sole:luna:pruina maceratum.Suis hærbis componunt inter cappadociam & se/leucicā:quod seieuticum appellant:neruis admodum utile.Sicut in italia e gūmi.E pice fit quod picinū appellant:cum concoquitur uelleribus supra halitum eius expansis atq; expressis.Probatum maxime e brutia.Est enim pinguissima & resinosissima.Color oleo fuluus.Sponte nascitur in syriæ palmyris qđ eleomeli uocant.Manat ex arboribus pigue:crassius melle:resina tenuius:sapore dulci:& hoc medicis. Veteri quoq; oleo usus est ad quædam genera morborum.Existimatur & ebori uindicando a carie utile esse.Certe simulacrum Caturni Romæ intus oleo repletum est.

De amurca. CA. VIII.

f Vpra omnia autē celebrauit amurcam laudibus Cato.Dolia olearia cadosq; illa imbui:ne bi/bant oleum.Amurca subigi areas terendis messibus ut formicæ rimæq; absint.Quin & lutū parietum & tectoria & pauimenta horreorum frumenti.Vestiariū etiā cōtra teredines : ac noxia animalia amurca aspergi.Semina frugū perfundi .Morbis quadrupedū arborum quoq; mederi illa:effica ci ad ulcera iteriora humani quoq; oris.Lora etiā ac coria omnia & calceamina axesq; decocta ungi atq; æramenta cōtra eruginem.Colorisq; gratia elegātioris & totam suppellectilē ligneam:ac uasa fictilia in quis ficum aridam libeat asseruare.Aut si folia baccasq; & uirgas myrti aliudue id genus simile.Postre mo ligna macerata amurca nullius fumi tedio ardere.Oleam si lambendo capra lingua contigerit : de/paueritq; primo germinatu sterilescere auctor est.M.Varro.Et hactenus de olea atq; oleo.

Pomorum omnium genera & naturæ. CA. IX.

r Eliqui arborum fructus uix specie figuraue non modo saporibus succisq; totiens permixtis atq; insitis enumerari queunt.

Nucum pinearum genera quattuor. CA. X.

g Randissimis pineis nucibus altissimeq; a terra suspensis:intus exiles nucleos lacunatis includi tornis uestitos alia ferruginis tunica.Mira naturæ cura molliter semina collocandi . Harum genus alterum tarentinum digytis fragili putamine auiūq; expositū furto in arbore.Et tertiū sa/pineū e picea satiua:nucleorum cute uerius q̄ putamine adeo molli ut simul mandantur . Quartū pityda uocāt e pinastris singularis remedii aduersum tussim.In melle decoctos nucleos taurini aqcelos uocāt. Pinea cotona uictores apud isthmū coronant.

De malo cotoneo. CA. XI.

h Is ꝓxima amplitudine mala quæ uocamus cotonea:& græci cydonea ex creta insula aduecta. Incuruatos trahunt ramos:ꝓhibētq; crescere parentē.Plura eorum genera.Chrysomella incisu/ris distincta:colore ad aurum inclinato.Quæ candidiora nostrata cognominata odoris præstan tissimi.Est & neapolitanis suus honor.Minora ex eodē genere strutea odoratius uibrāt:serotino ꝓuē/tu.Præcotia uero mustea.Struteis aūt cotonea insita suū genus fecere muluianū:quæ sola ex iis uel cru da manduntur.Oīa iam & uirorum salutatoriis cubilibus inclusa simulacris noctiū conscīis īposita. Sunt præterea siluestria parua & struteis odoratissima in sepibus nascentia. Mala appellamus quanq̄ diuersi ꝑsica & granata:quæ in punicis arboribus nouem generum dicta sunt.His acinus sub cortice intus.Li/gnū illis in corpore.Necnō & quædā e pyris libralia appellata amplitudinem sibi pōderis noīe asserūt.

De persico genera quattuor. CA. XII.

f Ed persicorum palma duracinis.Nationum habent cognomen gallica & asiatica.Post autūnū maturescunt:æstate præcocia intra.xxx.annos reperta:& primo denariis singula uenundata. Supernatia e sabinis ueniunt:popularia undiq;.Pomum innocuum expetitur ægris . Preciūq; singulis iam triceni nummi fuere:nullius maiore.Quod miremur quia non aliud fugacius. Longissi/ma namq; decerpto bidui mora est cogitq; se uenundari.

De pruno genera.xi. CA. XIII.

i Ngens postea turba prunorum uersicolor:nigra:candicans.Hordearia appellata a comitatu fru/gis eius.Alia eodem colore seriora maioraq;:asinina cognominata a uilitate. Sunt & nigra ac laudatiora:cærina atq; purpurea.Necnō ab externa gente armeniaca:quæ sola & odore com/mendantur.Peculiaris impudentia nucibus est insitorum quæ faciem parētis succūq; adoptionis exhibēt

appellata ab utroq; nucipruna.Et hæc aũt persica & cærina ac silueſtria ut uuæ autumno cadis condita usq; ad alia nascentia ætatem sibi prorogant.Reliquoꝝ uelocitas cito mitescentium transuolat.Nuper imbetica malia appellari ceperunt malis insita:& alia amygdalina amygdalis.His intus in ligno nucleus amygdalæ est.Nec aliud pomũ ingeniosius geminatum est.In peregrinis arboribus dicta sunt damascena a syriæ damasco cognominata iam pridẽ in italia nascentia grandiore quãq̃ ligno : & exiliore carne:nec unq̃ in ruga siccata quando soles sui desunt.Simul dici possunt populares eoꝝ myxæ : quæ & ipsæ nunc cœpere Romæ nasci insitæ sorbis.In totum quidẽ persica peregrina etiã asiæ græciæq; eẽ ex noĩe ipso apparet:atq; ex perside aduecta.Sed pruna silueſtria ubiq; nasci certum est.Quo magis miror huius pomi mentionem a Catone non habitam:præsertim cum condenda demonstraret quædã etiã silueſtria.Nã persicæ arbores fero & cũ difficultate transire ut quæ in rhodo nihil ferant:quod primũ ab ægypto eaꝝ fuerat hospitium.Falsum est uenenata cum cruciatu in persis gigni:& pœnaꝝ cã a regibus translata:& in ægyptum terra mitigata.Id enim de psea diligentiores tradunt:quæ in totum alia est:myxis rubescentibus similis:nec extra orientem nasci uoluit.Eam quoq; eruditiores negauerunt ex perside propter supplicia translatam:sed a Perseo memphi satam.Et ob id alexandrum illa coronari uictores ibi instituisse in honorem attaui sui.Semper autem folia habet & poma subnascẽtibus aliis:Sed pruna quoq; omnia post Catonem cœpisse manifestum est.

De diuersis generibus maloꝝ:genera.xxix. Ca. XIIII.

m Aloꝝ plura sunt genera.De citreis cũ sua arbore diximus.Medicam aũt græci uocant patriæ noĩe.Aeq; peregrina sunt zinzipha & tuberes:quæ & ipsa nõ pridẽ uenere in italiam.Hæc ex africa:illa ex syria.Sex.Papinius quẽ consulẽ uidimus primus utraq; attullit Diui Augusti nouissimis tẽporibus in castroꝝ aggeribus sata baccis similiora q̃ malis.Sed aggeribus præcipue decora: quoniã & in tecta iam siluæ scandunt.Tuberũ duo genera.Candidũ & a colore sericũ dictum pene peregrina.Sunt & in uno italiæ agro ueronẽsi nascentia:quæ lanata appellant̃.Lanugo ea obducit.Struteis quidem persicisq;.Plurimis tamen peculiarie nomẽ dedit nulla alia cõmendatione insignibus.Reliqua cur pigeat noiatim indicare?cũ conditoribus suis æternã ꝓpagauerint memoriã:tanq̃ ob egregiũ aliquid in uita factũ?Ni fallor apparebit ex eo ingeniũ inferẽdi:nihilq; tam paruũ esse quod non gloriã parere possit.Ergo habent originem a Matio Gæstioq; & Mãlio : item Claudio a qbus cotoneo insito. Ab Appio e claudia gente appiana sunt cognominata.Odor est his cotoneoꝝ:magnitudoq;. Sed claudianis color rubeus.Ac ne quis id ambitu ualuisse claritatis & familiæ putet:sunt & septiana ab inuentore libertino insignia rotũditate.Cato adiicit quiriana:& quæ tradit in doliis cõdi scãtiana. Omnium aũt nuperrime adoptata sunt parua gratissimi saporis quæ petissia noĩantur.Primas nobilitauere camerina & græcula.Cætera e causis traxere nomen.Germanitatis cohærẽtia & gemella nunq̃ singula in foetu.A colore serica:cognatione melappia:mustea a celeritate mitescendi.Quæ nunc melimella dicunt̃ a sapore melleo.Orbiculata ex figura orbis in rotunditatẽ circũacti.Hæc in epyro primũ ꝓuenisse argumento sunt græci:q epirotica uocãt.Mãmaꝝ effigie ortomastica.A conditione castrati feminis:quæ spadonia appellant.Belgemella a foliis.Foliũ enim unum aliquãdo & geminum erũpit e latere medio. Celerrime in rugas marcescunt pãnutia.Stolide tument pulmonea.Sunt quibus sanguineus est color: origine ex mori insitu tracta.Cunctis uero quæ fuerũt a sole partes rubent.Sunt & parua grati saporis: atq; etiã acutiora odore:silueſtria.Id peculiarie ĩprobitatis & acerbitatis conuitium:& uis tãta ut aciem gladii perstringat.Dacis ferme uillissimis nomen:q̃q̃ primis aduentu decerpiq; properantibus.

De pyris & insitoꝝ uarietate. CA. XV.

e Adem causa in pyris taxat̃:supba cognoĩe.Parua hæc:sed ocissima.Cũctis aũt crustumina gratissima.Proxima iis falerna a potu:quoniam tanta uis succi abũdat.Lactea hæc uocant̃ in his: quæ aliis colore nigro donant syriæ.Reliquoꝝ noĩa aliter in aliis atq; aliis locis appellantur: Sed confessis urbis uocabulis auctores suos nobilitauere. Decumiana & ex eo tractum quod pseudo decimianum uocãt.Dolobelliana longissimi pediculi.Põpeiana cognomine mãmosa:liceriana:seueriana: & quæ ex iis nata sunt tyryanniana longitudine pediculi distantia.Fauoniana rubra.Paulo superbis maiora.Lateriana:anitiana.Post autũnalia aciduol sapore iucunda.Tiberiana appellatur:quæ maxime Tiberio principi placuere.Colorantur magis sole:grandescuntq; alioquin eadem essent quæ liceriana.Primæ nomine habent serissima oĩum amerina:picentina:numantina:alexandrina:numidiana::græca & in iis tarentina:signina:quæ alii a colore testacea appellant:sicut onychina purpurea.Ab odore myrrappia lauræa:nardina.A tempore hordearia.A collo ampulcacea & coriolana.Brutæ gentilitatis cucurbitania.Acidula succi.In creta noĩum cã est barbaricisq; uenerisq;:quæ colorata dicunt.Regiisq; quæ minimo pediculo.Sessilia patriciis uoconiis uiridibus oblõgisq;. Præterea dixit uolema Virgilius a Catone sumpta:qui:& sementina & mustea noĩat.Pars hæc uitæ iampridem ꝓuenit ad columẽ expertis cũcta hoĩbus.Quippe cũ Virgilius insitam nucibus arbutum:malis platanum: cerasis ulmum dicat. Nec quicq̃ amplius excogitari potest:nullũ certe pomũ nouũ diu iam inuenit̃.Neq; omnia ĩsita misceri fas est sicut nec spinas inseri:quãdo fulgura expiari nõ queũt.Facile quoq; genera insita fuerunt:tot fulgura uno ictu pronunciantur.Turbinatior pyris figura.In iis serotina ad hyemẽ usq; ad matrem pendent gelu maturescentia.Græca:ampulacea:laurea:sicut in malis amerina:scantiana.Conduntur uero pyra ut uuæ:ac totidem modis nõ aliter q̃ in cadis.Præterea quæ pomis proprietas pyris quoq; uini.Similiter iis ægris medentes in escam dant:ac uino &aqua coquuntur:atq; pulmentarii uicem implent quod

non alia præter cotonea & ftrutea.

De pomis feruandis & uuis. CA. XVI.

N uniuerfum uero de pomis feruandis præcipitur.Pomaria in loco frigido ac ficco cõtabula/
f ri.Septétrionalibus feneftris fereno die patere.Auftros fpecularibus arcere.Aquilonis quoq;
afflatu poma deturpante.Colligi mala poft æquinoctiũ autũnale:neq; ante.xvi.lunam : neq;
ante primam horam.Cadiua feparari ftramentis:ftoreis:paleifue fufterni. Rara componi : ut limites
parui fpiritum æqualem accipiant.Amerina maxime durare:meli mella minime.

De cotoneis pyris & forbis. CA. XVII.

Otoneis interclufis fpiramentum omne adimendũ:aut incoqui melle ea:ĩmergiue oportere.
c Punica aqua marina feruente indurari:mox triduo fole ficcata:ita ne nocturno rore contingã
tur fufpendi.Cum libeat uti:aqua dulci perlui.M.Varro & in doliis harenæ feruari iubet:&
immatura obrui terra in ollis fundo effracto:fed fpiritu exclufo:ac furculo pice illito.Sic etiam crefcere
amplitudine maiore q̃ poffint in arbore.Cætera mala foliis ficulneis præterq̃ cadiuis fingula conuolui
ciftifq; uitibus condi:uel creta figulinaꝝ illini.Pyra in uafis fictilibus picatis inuerfis obrui inter fcro
bes.Tarentina feriffime legi.Anitiana feruari & in paffo.Sorba uero & in fcrobibus gypfato operculo
duũ pedum terra fuperinducta in loco aprico inuerfis uafis:& in doliis ut uuas cum ramis fufpendi. E
ꝓximis auctoribus quidã altius curã petunt:putarīq; ftatim poma ac uites ad hunc ufum præcipiunt
decrefcente luna.Poft horã diei tertiam cælo fereno aut ficcis a uentis.Similiter delegi & ex locis ficcis:
& ante perfectã maturitatẽ:addito ut luna infra terram fit:uuas cũ malleolo farmentifue duro dẽptis
forcipe curruptioribus acinis in dolio picato recenti:fufpendi:exclufa omni aura operculo & gypfo.Sic
& forba & pyra illitis omnium furculis pice.Dolia procul ab aqua effe.Quidã fic cũ palmite in gypfo
condunt:capitibus eius fcyllæ infixis utrinq;.Alii etiã uina habentibus doliis:dum ne cõtingãt ea uuæ.
Aliqui mala in patinis fictilibus fluitantia:quo genere & uino odorem acquiri putant.Aliqui oĩa hæc
in milio feruare malunt.Pleriq; uero in fcrobe duũ pedum altitudinis harena fubftrata:& fictili opcu/
lo:dein terra operto.Creta quidã etiã figulina uuas illinunt : ficcatafq; fole fufpendũt : in ufu diluentes
cretam.Eandem pomis ĩ uino fubigũt.Mala uero generofiffima eadẽ ratione cruftant gypfo uel cæra.
Quæ nifi maturauerint:incremento calicem rũpunt.Semꝑ aũt in pediculos collocant ea.Alii decerpũt
cũ furculis:eofq; ĩ medullam fambuci abditos obruunt:ut fupra fcriptũ eft.Aliis fingulis malis pyrifq;
fingula uafa fictilia affignant:& opcula eoꝝ picata dolio iterum includunt.Necnõ aliqui in floccis cap/
fifq; quas luto paleato illinunt.Alii hoc idem in patinis fictilibus.Aliqui & in fcrobe fubiecta harena.
ita ficca operiunt mox terra.Sunt q cotonea cæra põtica illita melle demergãt.Columella auctor in pu
teos cifternafue in fictilibus uafis pice diligẽti cura illitis mergi.Liguria maritima alpibus ꝓxima uuas
fole ficcatas iunci fafciis inuoluit:cadifq; conditas gypfo includit.Hoc idem græci platanii foliis:aut ui/
tis ipfius:aut fici uno die in umbra ficcitatis:atq; ĩ cado uinaceis interpofitis.Quo genere coa uua & ber
ritia feruantur nullius pofteritati poftferendæ.Quidam ut has faciant in cinere lexiuio tingunt proti/
nus q̃ detraxere uitibus.Mox in fole ficcant. Tum foliis ut fupra dictum eft inuolutas uinaceis ftipant.
Sunt qui malunt uuas in fcobe ramentifq; abietis:populi:fraxini:feruare.Sunt qui fufpendi procul ma
lis:protinufq; in granariis iubeant:quoniam optime fit operimento puluis penfilibus. Contra uefpas
remedio eft oleo afpergi ex ore:ut de palmis diximus.

De ficis genera.xxix. CA. XVIII.

Reliquo genere pomoꝝ ficus ampliffima eft.Quædamq; & pyris magnitudine æmula. De
e ægyptiæ cypriæq; miraculis retulimus inter externas.Iudæa rubet oliuæ magnitudine rotũ
dior tantũ fapore mefpili.Alexandriã hanc ibi uocãt:craffitudine cubitali ramofam : materia
ualidã:lentam fine lactæ cortice uiridi:folio tiliæ:fed molli.Onefcritus tradit in hyrcania multum no/
ftris effe dulciores:fertilioresq;:utq; modios.cclxx.fingulæ ferant.Ad nos ex aliis tranfiere gẽtibus chal
cidicæ:quaꝝ plura generas.Siquidẽ & lybiæ quæ funt purpureæ:& mamillanæ fimilitudinẽ mãmaꝝ
habent.Et calliftrutiæ partim fapore præftãtiores ficoꝝ oium frigidiffimæ.Nã de africanis quas mul/
ti præferunt cunctis magna quæftio eft:cũ id genus in africa nuperrime trãfierit:patriæ nomẽ optinẽt
Nam alexandriæ enixiores.Candicans terina cognomine delicata.Nigra & rhodia eft:& tyburtina de
præcocibus. Sunt & auctoꝝ noĩa iis.Liuiæ Pompeiæ ficcatæ hæ folæ in annuos ufus aptiffimæ cum
marifcis:& aquas harũdinei folii macula uariat.Eft & herculanea & albicerata:& aratia alba : pediculo
minimo latiffima.Primo autem prouenit porphyritis longiffimo pediculo.Comitat̃ eam e minimis
& uiliffimis popularis dicta.Contra nouiffima fub hyeme maturatur chelidonia.Sunt præterea eædẽ
ferotinæ & præcoces biferæ alba ac nigra cum meffe uindemiaq; maturefcentes.Serotinæ & a corio ap
pellatæ duro.Ex chalcidicis quarundam trifero prouentu.Tarenti tantum prædulces nafcuntur:quas
uocant onas.Cato de ficis ferendis ita memorat.Ficus marifcas in loco cretofo aut aperto ferito . In lo
co autem craffiore aut ftercorato africanas:fed & herculaneas:fagontinas:hybernas:telianas atras pedi
culo longo.Poftea tot fubiere nomina atq; genera:ut uel hoc folum æftimantibus appareat mutatam
effe uitam.Sunt & hybernæ quibufdam prouintiis:ficuti mefiæ:fed arte non natura.Paruarum genus
arborum poft autumnum fimo contegunt:deprehenfafq; in his hyeme grofos:quæ mitiorem cælo
refoffæ cum arbore:atq; in lucem remiffæ nouos foles aliofq; q̃ quibus uixere:auidæ tãquam iterũ na
turæ accipiunt:& cum uenientium flore maturefcunt:alieno præcoces anno:in tractu uel gelidiffimo.
Sed a Catone appellata iam tum africana ammonet & africæ ad ingens documẽtũ ufo eo pomo. Nãq;

pernicali odio carthaginis flagrans:nepotũ securitatis anxius:cũ clamaret in omni senatu carthaginẽ delendam:attulit quodam die ĩ curia præconẽ ex ea ꝓuincia ficũ.Ostendẽsq; patribus.Interrogo uos inquit quãdo hoc pomũ demptũ putatis ex arbore?Cũ ĩter omnes recens esse constaret.Atq; tertiũ inquit ante diẽ scitote decerptũ carthagine:tã ꝓpe a muris habemus hostem.Statimq; sumptũ est punicũ tertiũ bellũ:quo carthago deleta est.Quãq; Catone anno sequente rapto.Quid primum in eo miremur?curã ingenii:an occasionẽ fortuitã?celeritatemq; cursus an uehementiã uiri?Super omnia equidem est quo nihil eqdẽ duco:mirabilius:tantã illam urbẽ & de terrarũ orbe per.cxx.annos urbis æmulam unius pomi argumẽto euersam.Quod nõ trebia aut trasimenus:nõ cãnæ busto insignes romani nõis perficere potuere.Nõ castra punica ad tertium lapidẽ uallata.Portæq; colinæ adequitans ipse Hãnibal.Tãto ꝓpius carthaginẽ pomo Cato adiri monuit.Colitᷣ ficus arbor ĩ foro ipso ac comitio romæ nata sacra fulguribus ibi cõditis.Magisq; ob memoriam eius quæ nutrix fuit Romuli ac Remi cõditoris appellata:quoniã sub ea inuẽta est lupa infantibus præbens rumen.Ita enim uocabant mãmã.Miraculo ex ære iuxta dicato tanq̃ in comitũ sponte trãsisset.Adacto nauigio ilico arescit.Rursusq; cura sacerdotũ seritur.Fuit & ante Saturni ædẽ urbis anno ducẽtesimo sexagesimo sublata sacro a uestalibus facto cũ Siluani & Isidis simulacrũ subuerteretᷣ.Eadẽ aũt fortuito sato adiuuit in medio foro:quasi fidẽtia imperii fundamenta ostento fatali.Curtius maximis bonis hoc est uirtute ac pietate ac morte præclara expleuerat.Aeque fortuita eodẽ loco est uitis atq; olea umbræ gratia:sedulitate plebeia satæ. Arã inde sublata gladiatorio munere Diui Iulii:quod nouissime pugnauit ĩ foro.Admirabilis est pomi huiusce festinatio unius in cunctis ad maturitatem droperantis arte naturæ.

De caprifico & caprificatione. CA. XIX.

Caprificus e siluestri genere ficus nunq̃ maturescẽs:sed quod ipsa non habet aliis tribuens:quoniam est naturalis causaꝝ transitus:atq; e putrescentibus idẽtidem generatur aliqd.Ergo culces parti fraudati alimento in matre:hoc putri eius tabe ex qua nati ad cognatã uolant: morsuq; ficorum crebro hoc est auidiore pastu aperiẽtes ora eaꝝ:atq; ita penetrantes intus solem primo secum inducũt:cerealesq; auras immittũt foribus apertis.Mox lacteũ humorẽ:hoc est infantiã pomi absumunt:quod fit & sponte.Ideoq; ficetis caprificus permittitᷣ ad rationẽ uenti:ut flatus euolãtes ĩ ficos ferat.Inde repertum ut illatæ quoq; aliũde & inter se colligatæ iniicerentur fico.Quod in macroso & aquilonio situ nõ desideratᷣ:quoniã sponte arescunt loci situ:rimisq; eadẽ quæ culicũ opera cã perficit. Nec nõ ubi multus puluis:quod euenit maxime frequenti uia apposita.Nãq; & pulueri uis siccãdi:succumq; lactis absorbendi:quæ rõ puluere & caprificatione hoc quoq; præstat:ne decidãt absumpto humore tenero:& cũ quadã fragilitate ponderoso.Ficis mollis oĩbus tactus.Maturis frumẽta intus. Succus maturescentibus lactis:percoctis mellis.Senescunt in arbore. Anusq; distillant.Gũmi lachrymarũ siccant.Honos laudatas seruat in capsis.Ebuso insula præstantissimas amplissimasq;:& mox ĩ marrucinis.At ubi copia abũdat captut orcæ:in asia cadi:aut in ruspina africæ urbe:panisq; simul & obsonii uicem siccatæ implent:utpote cũ Cato cibaria ruris operariis iusta ceu lege santiens minui iubet perfici maturitatẽ:cum & obsonii uicem habeant recentes ficus.Salis siccatis & casei loco uesci nuper excogitatum est.Ex hoc genere sunt ut diximus cottona & caricæ:quæq; conscẽdẽti nauim aduersus parthos omen fecere.M. Crasso uenales prædicantis uoce caunææ. Omnia hæc in albense rus e syria intulit.L. Vitellius qui postea censor fuit:cũ legatus in ea prouĩtia esset nouissimis Tiberii Cæsaris temporibus.

De mespilis & eoꝝ generibus tribus. CA. XX.

Aloꝝ pyroꝝ generi adnumerentᷣ iure mespila atq; sorba.Mespilis tria genera:anthedon: setania. Tertiũ degenerat.Antedoni tametsi similius est quod gallicũ uocant:setaniæ tamen maius pomũ.Cãdidi usq; acini molliore ligno.Anthedoni cæteris minus pomũ:sed odore præstantius:& quod diutius seruetur.Arbor ipsa de amplissimis.Folia anteq̃ decidant rubescunt.Radices multæ atq; altæ:& ideo inextirpabiles.Non fuit hæc arbor in italia Catonis æuo.

De sorbis genera quattuor. CA. XXI.

Sorbis quadruplex differentia.Aliis enim eoꝝ rotũditas mali.Aliis turbinatio pyri.Aliis ouata spẽs:ceu malorum aliquibus.Hæc obnoxia acri odore:& suauitate iucunda. Cæteris uini sapor.Generosissima quibus circa pediculos folia.Quartũ genus torminalle appellant:remedio tantum ꝓbabile:assiduũ prouentu:minimũq; pomo arbore:dissimili:foliis pene platani.Nõ ferũt ante trimatum ex ullo genere.Cato & sorba sapa condi iubet.Ab iis locum amplitudine uindicauerũt quæ cessere auctoritati.

De nuce iuglande. CA. XXII.

Nuces iuglandes quãq; & ipsæ nuptialiũ fescenninoꝝ comites:multũ pineis minores uniuersitate.Eædẽq; portione ampliores nucleo.Necnõ & honor his naturæ peculiaris:gemino ꝑtectis operimento:puluinati primũ calicis:mox lignei putaminis.Quæ cã eas nuptiis fecit relisas tot modis fœtu munito quod est uerisimilius:q̃ quia cadẽdo tripudium sonumue faciant.Et has e perside a regibus translatas indicio sunt græca noĩa.Optimũ quippe eaꝝ genus persicum atq; basilicon uocant.Et hæc fuere prima noĩa.Carion a capitis grauedine ꝓpter odoris grauitatem conuenit dictũ. Tinguntur cortice eaꝝ lanæ:& ruffatur capillus primũ prodeuntibus nucleis.Id cõpertum infectis tractatu manibus.Pinguescunt uetustate.Sola differentia generum in putamine duro fragiliue & tenui ac crasso loculoso & simplici.Solum hoc pomum natura compactili operimento clausit. Namq; sunt bifidæ putaminum carinæ.Nucleorumq; illis quadriptita distinctio lignea intercursante membrana.

Cæteris quicquid est solidum est. Vt in auellanis & ipso nucum genere: quas anna abellinas patrio no/mine uocabant. In asiam græciamq́ e ponto genere: & ideo ponticæ nuces uocantur. Has quoq́ mollis protegit barba. Sed putamini nucleisq́ solida rotunditas inest. Eæ & torrentur. Vmbilicus illis intus in uentre medio. Tertia ab iis natura amygdalis tenuiore: sed simili iuglandium summo operiméto. Item secundo putaminis. Nucleus dissimilis latitudine: & acriore callo. Hæc arbor an fuerit in italia Catonis ætate dubitatur: quoniam græcas nominat: quas quidam & in iuglandium genere seruant. Adiicit præterea auellanas: & galbas: prenestinas: quas maxime laudat: & conditas ollis in terra seruari uirides tra/dit. Nunc thasiæ & albenses celebrãtur: & tarentinarũ duo genera: fragili putamine: ac duro. Quæ sunt amplissime: & minime rotũdæ. Præterea molluscæ putamẽ rumpẽtes. Sunt qui honori nomẽ interp̃/tentur: & Iouis glandem esse dicunt. Nuper cõsularem uirum audiui biferas & iuglandes nuces se habe re profitentem. De pistaciis & ipsi retulimus. Et hæc autem idem Vitellius in italiam primus intulit eo dem tempore. Simulq́ in hispaniam Flaccus Pompeius eques romanus: qui cum eo militabat.

De castaneis genera octo. CA. XXIII.

n Vces uocamus & castaneas: q̃q̃ accõmodatiores glãdium generi. Armatum iis echinato calice uallum: quod inchoatum glandibus. Mirumq́ uilissima esse quæ tanta occultauerit cura na/turæ. Trini quibusdam partus ex uno calice: cortexq́ lẽtus. Proxima uero corpori mẽbrana: & in iis & in nucibus saporẽ ni detrahat̃ infestat. Torrere has in cibis gratius modulantũ: laturas præstan/ti ieiunio fœminarum quãdam imaginẽ panis. Sardibus eæ ꝓuenere primũ. Ideo apud græcos sardia/nos balanos appellãt. Nã Diuus Tiberius postea balanũ nomẽ imposuit excellẽtioribus satu factis. Nũc plura eaꝝ genera. Tarẽtinæ faciles: nec operoso sunt cibo: planæ figura. Rotundior quæ balanitis uocat̃ purgabilis maxime: & sponte prosiliẽs. Pura & plana est ex eis & salariana. Tarentina minus tractabilis. Laudatior corelliana & ex ea facta: quod dicemus in insitis meterana: quã rubens cortex præfert trian/gulis & popularibus nigris: quæ coctiuæ uocãtur. Patria laudatissimis tarentum: & in campania neapo lis. Cæteræ suum paulo gignuntur: scrupulosæ corticis: intra nucleos quoq́ ruminatione.

De siliquis & carnosis pomis & moris & de acinis & baccis. CA. XXIIII.

h Aud procul abesse uidẽtur & prædulces siliquæ: nisi q̃ in his cortex ipse mãditur. Dygitorum hominis longitudo illis: & interim falcata pollicari latitudine. Glandes inter poma numerari non possunt. Quamobrem in sua natura dicẽtur. Reliqua carnosi sunt generis: eaq́ baccis atq́ carnibus distant. Alia acinis caro: alia moris: alia unedõibus: & alia acinis inter cutem succumq́ alia my xys. alia baccis: ut oliuis. Moris succus in carne uinosus. trini colores: candidus primo: mox rubens: ma/turis niger. In nouissimis florent. Inter prima maturescunt. Tingunt manus succo. Maturæ ruunt: acer bæ minime. In hac arbore ingenia profecerunt: nec nominibus: nec insitis: nec alio modo q̃ pomi. Ma/gnitudine differunt mora ostiensia: & tusculana. Romæ nascuntur & in rubis multum differẽte callo. Aliud corpus est e terrestribus fragis. Aliud congeneri eorum unedoni: quod solum pomum simile fru tici terræq́ gignitur. Arbor ipsa fruticosa. Fructus anno maturescit: pariterq́ floret subnascens: & prior coquitur. Mas sit an fœmina sterilis inter auctores non constat. Pomum inhonorum: ut cui nomen ex argumento sit unum tantum edendi. Duobus tamen hoc nominibus appellant græci comaron & me mecylon. Ex quo apparet totidem esse genera & apud nos. Alio nomine arbutus uocatur. Iuba auctor est quinquagenum cubitorum altitudine in arabia esse eas. Acinorum quoq́ magna est differẽtia. Pri/mum inter uuas ipsas callo: teneritate: crassitudine ĩteriore ligno aliis paruo: & aliis etiam gemino: qui minime feraces musti. Plurimum uero differunt hederæ sambuciq́ acini. In figura etiam punici angu/losi quippe soli: nec cutis ulla singulis: præter communem quæ est candida: totisq́ succus & caro est iis præcipue quibus paruulum inest ligni. Magna & baccis differentia. Aliæ nãq́ sunt oliuis: lauris: & alio modo loto: cornis: alia myrtis: lentisco. Aquifolio enim ac spinæ sine succo. Medioq́ etiam non genere inter baccas acinosq́ cerasis. Pomum iis primo candidum: & fere omnibus baccis: mox aliis uirescit: ut oliuis: lauris. Rubet uero moris: cerasis: cornis. Deinde nigrescit moris: cerasis: oliuis.

De cerasis genera octo. CA. XXV.

c Erasi ante uictoriam mithridaticam. L. Luculli nõ fuere in italia. At urbis anno sexcentesimo octogesimo is primum uexit e ponto: annisq́. cxx. trans oceanum in britaniam usq́ peruene/re. Eadem ut diximus in ægypto nulla cura potuere gigni. Cerasorum aproniana maxime ru bent. Nigerrima sunt ut actia. Cæciliana uero & rotunda. Iulianis gratus sapor: sed pene tantum sub ar bore sua: adeo teneris: ut gestatum non tolerent. Prĩcipatus duracinis. quæ campania plyniana appellat. In belgica uero lusitanis. In ripis etiam rheni. Tertius is colos e nigro ac rubenti uiridiq́ similis mature scentibus semper. Minus quinquennio est q̃ prodiere quæ uocant laurea: non ingratæ amaritudinis in sitæ in lauro. Sunt & macedonica paruæ arboris raroq́ tria cubita excedentis: & minore etiam nũc fru/tice chamecerasi. Inter prima hoc e pomis colono gratiam annuam refert. Septentrione frigidisq́ gau/det. Siccatur etiam sole: conditurq́ ut oliua cadis.

De corno & lentisco. CA. XXVI.

q Væ cura & cornis atq́ lentisco adhibetur: ne quid non hominis uentri natum esse uideatur. Miscentur sapores: & alio alius placere cogitur. Miscẽtur uero & terræq́ cæli tractus. Inq́ alio cibi genere india aduocatur: in alio ægyptus: cretæ: cyrenæ: singulæq́ terræ. Nec cessat in uene ficiis uita: dummodo omnia deuoret. Planius hoc fiet in hærbarum natura.

De generibus succorum & de odore. CA XXVII.

i Nterim quæ sunt communia & pomis omnibusq̧ succis saporum genera tresdecim reperiũtur:dulcis:suauis:pinguis:amarus:austerus:acer:acutus acerbus:acidus:salsus.Præter hæc tria genera sunt mirabili maxime natura.Vnum in quo plures pariter sentiũtur sapores:ut uinis.Nãq̧ in iis & austerus & acutus & dulcis & suauis:omnes alieni.Alterum est genus in quo sit & alienus quidem:sed & suus quidam & peculiaris:ut in lacte. Siquidem inest ei quod tamen iure dici nõ potest dulce:& pingue & suaue optinente lenitate:quæ ipsa succedit in saporis uicem.Nullus hic aquis:ne succus quidem:ut tamen eo ipso fiat aliquis:ac suum genus faciat.Sentiri quidem aquæ saporem ullũ succumue uitium est. Magnum his omnibus in odore momentum & magna cognatio qui & ipse enim ullus est aquis:aut si sentitur omnino uitium est.Mirum tria naturæ præcipua elementa sine sapore sine succo:aqua: aer:ignis.

De succis fructuum & arborum:& coloribus:& odoribus:& natura pomorum:& de commẽdatione fructuum. CA. XXVIII.

e Rgo succorum uinosus pyro:moro:myrto.Minime quod miremur uuis.At pinguis oliuæ:lauro:nuci iuglãdi:amygdalis.Dulcis uuis:ficis:palmis.Aquosus prunis.Magna est & in colore succi differentia.Sanguineus moris:cerasis:cornis:uuis nigris.Idem albis candidus.Lacteus in capite ficis:in corpore non item.Spumeus malis.Nullus persicis:cum p̃sertim duracina abundet succo.Sed quis eius ullũ dixerit colorẽ?sua in odore miracula?Malis acutus.Persicis dilutus.Dulcibus nullus. Nam & uinum tale sine odore.Tenue odoratius.Multoq̧ celerius talia ad usum ueniũt q̃ pinguia.Quæ odorata nõ eodem in gustu tenera:quia nõ sunt pariter odor & sapor.Quamobrem citreis odor acerrimus.Sapor asperimus quadãtenus & cotoneis.Nullusq̧ odor ficis.Et hactenus sint sp̃es ac genera pomorum.Naturas arctius colligi par est.Alia siliquis gignũtur:ipsis dulcibus:semẽq̧ cõplexis amarum.Cũ in pluribus semina placeant:in siliqua damnent̃.Alia baccis:quaꝝ intus lignum:& extra caro:ut oliuis cerasis.Aliquarum intus baccæ:foris lignũ:ut in his quæ in ægypto diximus gigni.Quæ baccis natura:eadem & pomis.Alioꝝ intus corpus & foris lignum:ut nucũ.Aliis foris corpus:intus lignũ:ut persicis & prunis:uitiumq̧ cinctum fructu:cũ fructus alibi muniat̃ uitio.Putamie claudũtur nuces.Corio castaneæ.Detrahit̃ hoc iis.At in mespilis manditur.Crusta tegũtur glandes.Cute uuæ.Corio & membrana punica.Carne & succo mora constant.Cute & succo cerasi.Quædã statim a ligno recedunt:ut nuces & palmæ.Quædam adhærẽt ut oliuæ lauroq̧.Quorũdã generi utraq̧ est natura:ut persicis.Etenim duracinis adhæret corpus:e lignoq̧ auelli nequit:cũ in cæteris facile sepetur.Quibusdã nec intus nec extra lignum:ut in palmaꝝ genere.Aliquoꝝ lignũ ipsum in usum & pomi uicẽ ut genera myxis:quã in ægypto gigni diximus.Quorũdam extra gemina geminãtur uitia:ut in castaneis:amygdalis:nucibusq̧ iuglandibus.Quorũdam natura trigemina est:corpus:deinde lignum:rursusq̧ semẽ in ligno ut persicis.Quædã inter se densa ut uuæ:sorba:quæ ramos circũdata ex omni parte uuaꝝ mõ degrauant.Alia rara ut in persicis.Quædam alio cõtinentur ut granata.Dependent alia pediculis ut pyra.Alia racemis ut uuæ:palmæ. Alia & pediculis & racemis: ut hederæ sambuci.Alia ramo adhærent ut in lauro.Quædã utroq̧ mõ:ut oliuæ.Nã & breues pediculi & longi.Quædã uasculis constant:ut punica:& mespila:lotosq̧ in ægypto & euphrate.Iam uero diuersa gratia & cõmendatio. Carne palmæ placent.Crusta thebaicæ.Succo uuæ & caricæ.Callo pyra ac mala.Corpore melimela.Mora cartilagĩe.Nuclei grano.Quædam in ægypto cute caricæ.Detrahit̃ hæc ficis uirentibus ut putamẽ.Eadẽ in siccis maxime placet.In papyris & ferulis spinaq̧ alba caulis ipse pomum est.Sũt & ficulni caules.In fruticoso genere cum caule capparis.In siliquis uero qđ manditur quid nisi lignũ est.Nõ omittẽda seminis eaꝝ proprietas.Nam neq̧ corpus neq̧ lignum nec cartilago dici potest:neq̧ aliud nomen inuenit.

De myrto genera eius.xxix. CA. XXIX.

f Vccoꝝ natura præcipuã admirationẽ in myrto habet.Quando ex uua oĩum olei uiniq̧ bina genera fiunt.Item myrtidanum ut diximus.Et alius usus baccæ fuit apud antiquos:anteq̃ piper reperiretur:libæ optinẽs uicem.Quodã etiã generosi obsonii noĩe inde tracto:quod etiam nunc myrtatũ uocat̃.Eadẽq̧ origine aproꝝ sapor cõmendat̃:plærũq̧ ad iustinctus additis myrtis. Arbor ipsa in europa tetriore cælo quod e ceraunis mõtibus incipit.primũ celcei in Elpenoris tumulo uisa traditur:græcũq̧ ei nomen remanet:quo peregrinam esse apparet. Fuit ubi nunc roma est iam tum cum conderetur.Quippe ita traditur myrtea uerbena romanos sabinosq̧ cum propter raptas uirgines dimicare uoluissent depositis armis pacificatos in eo loco qui nunc signa Veneris Claucinæ habet.Cluere enim antiqui pugnare dicebant.Et in ea quoq̧ arbore suffimenti genus habetur.Ideo tamen electa:quoniam cõiunctioni & huic arbori præest Venus.Haud scio an primæua etiã omniũ in locis publicis romæ sata sit:fatidico quidẽ & memorabili augurio.Inter antiquissima nanq̧ delubra habet̃. Quirini hoc est ipsius Romuli.In eo sacræ myrti fuere quæ ante ædem ipsam per longum tẽpus.Altera patricia appellata:altera plebeia.Patricia multis annis præualuit.Flaccescente plebeia exuberãs ac læta:q̃diu senatus quoq̧ floruit:illa ingens.Plebeia torrida ac squalida.Quæ postq̃ eualuit flacescente patricia marsico bello:lãguida auctoritas patrum facta est:ac paulatim in sterilitatem emarcuit maiestas.Quin & ara uetus fuit Veneri myrteæ:quã murtiam uocant.Cato tria genera myrti prodidit. Candidam nigram:coniugalem:fortassis a coniugiis ex illo clauacinæ genere.Nunc & alia distinctio satiuæ aut siluestris:& in utraq̧ latifoliæ.In siluestri propria oxymyrsie.Satiuaꝝ genera topiarii faciunt. Tarentinam folio mi

nuto:nostratem patulo:exoticam densissimo:senis folioꝝ uersibus.Hæc non est in usu. Ramosa utra/ q; alia Coniugalem existimo nunc nostratem dici.Myrtus odoratissima est in ægypto. Cato docuit ui num fieri e nigra:siccataq; usq; in ariditatem in umbra:atq; ita mulso indita.Si non siccentur baccæ ole um gigni. Postea comparatum & ex alba uinum fieri album. Duobus sextariis myrti tusæ in uini tri/ bus heminis maceratæ expressæq;.Folia & per se siccantur in farina ad ulcerum remedia in corpore hu mano leniter mordaci puluere:ac infrigerandis sudoribus.Quinimmo oleo quoq; mirum dictu inest quidam uini sapor:simulq; pinguis liquor præcipua ui ad corrigenda uina:faccis ante perfusis. Retinet quippe facem:nec præter purum liquorem transire patitur:datq; se comitem præcipua commendatio ne liquato.Virgæ quoq; eius gestatæ modo uiatori prosunt in longo itinere pediti. Quin & uirgæ an/ nuli expertes ferri inguinum tumori medentur.Bellicis quoq; se rebus inseruit:triumphansq; de sabi nis Postumius Tubertus in consulatu:qui primus omnium ouans ingressus urbem est:quoniam rem leuiter sine cruore gesserat.Myrto Veneris uictricis coronatus incessit:optabilemq; arborem etiam ho/ stibus fecit.Hæc postea ouantium fuit corona:excepto.M.Crasso qui de fugitiuis & Spartaco laurea co ronatus incessit.Massurius auctor est curru quoq; triumphantes myrtea corona usos.L.Piso tradit Pa/ pyrium Nasonem qui primus in monte albano triumphauit de corsis myrto coronatum ludos circen es spectare solitum. Auus maternus Africani sequentis hic fuit.M. Valerius duabus coronis utebatur laurea & myrtea:qui & hoc uouerat.

De lauro genera.xiii. CA. XXX.

Arius triumphis proprie dicatur:uel gratissima domibus.Ianitrix Cæsaꝝ pontificumq;:quæ
I sola & domos exornat:& ante limina excubat.Duo eius genera tradit.Cato:delphicam & cy/
priam.Pompeius Leneus adiecit quā mustacem appellauit:quoniam mustaceis subiiceretur. Hanc esse folio maximo:flaccidoq; & albicante.Delpyicam æquali colore uiridiorem:maximis baccis atq; e uiridi rubentibus.Hac uictores delphis coronari:& triumphantes romæ. Cypriam esse folio bre ui:nigro per margines imbricato crispam.Et postea accessere genera cuius hanc siluestrem laurum ali/ qui intelligunt nonnulli sui generis arborē.Differt color.Est enim cærulea bacca.Accessit & regia:quæ cœpit Augusta apellari amplissima & arbore & folio:baccis gustatu quoq; non aspero. Aliq negant ean dem esse:& suum genus regiæ faciunt longioribus foliis latioribusq;.Iidem in alio genere bacaliam ap/ pellant hāc quæ uulgatissima est:baccarumq; fertilissima.Sterilem uero earum (quod maxime miror) triumphalem:eaq; dicunt triumphantes uti:nisi id a Diuo Augusto cœperit:ut docebimus:ex ea lauru quæ ei missa e cælo minima est altitudine:folio crispo:ac breui:quæ inuenitur rara.Accedit in topiario opere taxa excrescente in medio folio paruulo:ueluti lacinia folii.Et sine ea spadonia mira opacitatis pa tientia.Itaq; quantalibeat sub umbra solum implet. Est & camedaphue siluestris frutex : & alexandri/ na:quā aliqui idæam:alii hippoglotchion:alii daphnem:alii carpophylon:alii hypelatem uocant. Ra/ mos spargit a radice dodrantales topiarii:ac coronarii operis:folio acutiore q̄ myrti:molliore & candi/ diore.Maiore semine inter folia rubro.Plurima in ida:& circa heracleam ponti:nec nisi in montosis. Id quod danaides uocatur genus in nominum ambitu est. Alii enim pelasgum : alii euptalon : alii cepha/ lon Alexandri uocant.Et hic frutex est ramosus:crassiore ac molliore q̄ laurus folio.Ex cuius gustatu ac cendatur os:thuris baccis e nigro russis. Notatum antiquis nullum genus lauri in corsica fuisse : quod nunc satum & ibi prouenit.Ipsa pacifera:ut quam prætendi etiam inter armatos hostes quietis sit indi/ cium.Romanis præcipuæ lætitiæ uictoriarumq; nuntia.Additur litteris:& militum lanceis:pilisq;.Fa ces imperatorum decorat.Ex iis in gremio Iouis optimi maximi deponitur : quotiens læticiam uicto/ ria nouam attulit.Idq; non quia perpetuo uiret nec quia pacifera est præferēda utiq; myrto & oleæ est: sed quia spectatissima in monte pernaso.Ideoq; etiam grata Apollini:assuetis eo dona mittere iam & re gibus romanis teste.L.Bruto.Fortassis etiam in argumentum:quoniam ibi libertatem publicā is me/ ruisset:lauriferam tellurem illam obsculatus ex responso.Et quia fatarum receptarumq; in domos ful/ mine sola non icitur.Ob has causas equidem crediderim honorem eis habitum in triumphis potius:q̄ quia suffimentum sit cædis hostium & purgatio ut tradit Massurius. Adeoq; in profanis usibus pollui laurum & oleam fas non est:ut ne propiciandis quidem numinibus accendi ex iis altaria aræue debeāt. Laurus quidem manifesto abdicat ignes crepitu:& quadam detestatione.Interaneorum etiam uitia & neruorum ligno torquente.Tiberium pincipem tonante cælo coronari ea solitum ferunt contra fulmi num metus.Sed & circa Diuum Augustum euenta eius digna memoratu.Nanq; Liuiæ Drusillæ quæ postea Augusta matrimonii nomen accepit:cum pacta esset illi Cæsari:gallinam conspicui candoris se/ denti aquila ex alto abiecit in gremium illæsam.Intrepideq; miranti accessit miraculum:quoniā tenen/ tem rostro laureum ramum onustum suis baccis. Conseruari alitem & sobolem iussere aruspices:ra/ mumq; eum seri:ac rite custodiri.Quodq; factum est in uilla Cæsarum fluuio tiberi imposita iuxta no num lapidem flaminia uia:quæ ob id uocatur ad gallinas.Mireq; silua prouenit.Ex ea triumphans po stea Cæsar laurum in manu tenuit:coronamq; iu capite gessit. Ac deinde imperatores Cæsares cuncti. Traditusq; mos est ramos quos tenuerunt serendi. Et durant siluæ noībus suis discretæ.Fortassis ideo mutatis triumphalibus.Vnius arborum latina lingua nomen imponitur uiris.Vnius folia distingūtur appellatione.Lauream enim uocamus.Durat & in urbe impositum loco:quando lauretum in auenti/ no uocatur:ubi silua lauri fuit.Eadem purificationibus adhibetur:testatumq; sit obiter & ramo eam se ri:quoniam dubitauere Democritus & Theophrastus.Nunc dicemus siluestrium naturas.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER.XVI.PROHEMIVM.

Siluestrium Arborum Naturæ. CA. I.

OMIFERAE ARBORES QVAEQVE MITIORIBVS SVCCIS uoluptatem primæ cibis attulerunt: & necessario alimēto delicias immiscere docuerunt. Siue illæ ultro siue ab homine didicere blandos sapores adoptione & connubio. Idq; munus etiam feris uolucribusq; dedimus: intra prædictas constant. Primum erat narrare glādiferas quoq;: quæ primo uictum mortalium aluerūt nutrices inopis ac feræ sortis: ni præuerti cogeret admiratio usu comperta: quenam qualisq; esset uita sine arbore ulla sine frutice uiuentium.

Gentes sine arbore: & miracula in septentrionalis regionis arboribus. CA. II.

d Iximus & in oriente quidē iuxta occeanū cōplures ea necessitate gētes. Sunt uero & ī septētriōe uisæ nobis caucoꝝ: qui maiores minoresq; appellātur. Vasto ibi meatu perpetuis bis dieꝝ noctiumq; singulaꝝ interuallis effusus in immēsum agit̃ occeanus æternā operiēs reꝝ naturæ controuersiā dubiūq; terræ sit: an pars maris. Illic misera gens tumulos optinet altos: aut tribunalia structa manibus ad experimēta altissimi æstus: casis ita impositis: nauigātibus similes: cū integāt aquæ circundatæ naufragiis. Cū uero recesserint: fugiētes cū mari pisces circa tuguria uenant̃. Nō pecudes hos habere non lacte ali: ut finitimos. Ne cū feris qdem dimicare cōtingi omni ꝓcul abacto frutice. Vlua & palustri iunco funes nectunt ad p̄texenda piscibus retia. Captūq; manibus lutū uentis magis q̄ sole siccantes. Terra cibos & regētia septētrione uiscera sua urunt. Potus nō nisi ex hymbre seruato scrobibus in uestibulo domus. Et eæ gētes certe si uincātur hodie a populo Ro. seruire se dicūt. Ita est ꝓfecto: multis fortuna parcit in pœnā. Aliud in siluis miraculū totā reliquā germaniā replent: adduntq; frigori umbras: altissime tamē. Haud ꝓcul supradictis caucis circa duos p̄cipuæ lacus. Littora ipsa optinent quercus maxima auiditate nascendi suffossæq; fluctibus aut ꝓpulsæ flatibus uastas cōplexu radicū insulas secū auferūt. Atq; ita libratæ stātes nauigāt ingētiū ramoꝝ armamētis. Sæpe territi classibus nostris: cū uelut de industria fluctibus agerentur: ut in prospectu stantes noctu: inopesq; remedii illæ prœlium nauale aduersus arbores inirent.

De hyrciniæ siluæ magnitudine. CA. III.

i N eadem septentrionali plaga hyrciniæ siluæ roborum uastitas intacta & congenita mundo prope immortali sorte miracula excedit. Vt alia omittātur fide caritura. Constat attolli colles occursantium inter se radicum repercussu. Aut ubi secuta tellus non sit: arcus ad ramos usq;: & ipsos inter se rixantes curuari portarum patētium modo ut turmas equitum transmittant.

De glandiferis. CA. IIII.

g Landiferi maxime generis omnes: quibus honos apud romanos perpetuus.

De ciuica corona: & qui frondea corona donati. CA. V.

h Inc ciuicæ coronæ militū uirtutis insigne clarissimū. Iampridem uero & clæmentiæ imperatoꝝ postq̄ ciuiliū belloꝝ profanatiōe meritum cœpit uideri ciuem nō occidere. Cedūt iis murales uallaresq;: & aureæ: q̄q̄ precio antecedētes. Cedūt & rostratæ: q̄uis in duobus maxime ad hoc æui celebres. M. Varrone e piraticis bellis dāte magno Pōpeio. Itemq;. M. Agrippa tribuēte Cæsare e siculis: quæ & ipsa piratica fuere. Antea rostra nauium tribunali præfixa foro decus erant: ueluti populo Ro. ipsa corona īposita. Postq̄ uero tribunitiis seditionibus calcari ac pollui cœpere: postq̄ uires ex publico in priuatū magis singulisq; ciuiū quæri: & sacrosancta oīa ꝓfana fecere: tū a pedibus eoꝝ subiere in capita ciuiū rostra. Dedit hāc Augustus coronā Agrippæ. Sed ciuicā a genere humano accepit ipse. Antiqtus qdem nulla nisi deo dabat̃. Ob id Homerus cælo tantū eas & prœlio uniuerso tribuit. Viritim uero ne in certamine qdē ulli. Ferūtq; primū oīum. Libeꝝ patrē īposuisse capiti suo ex hedera. Postea deorum honori sacrificātes sumpsere uictimis simul coronatis. Nouissime & in sacris certaminibus usurpatæ: in qbus hodieq; nō uictori dant: sed patriā ab coronari pronuntiat̃. Inde natū ut etiā triūphaturis cōferent̃ in tēplis dicandæ. Mox ut & ludis darent̃. Longū est: nec ex institutiōe opis differere quisq̄ romanoꝝ prius acceperit. Ne. n. alias nouerant q̄ bellicas. Qđ certū est uni gentiū huic plura sunt genera q̄ cūctis. Romulus frondea coronauit Hostiū Hostiliū q; fidenā primus irrupisset. Auus hic Tulli Hostilii regis fuit. P. Detiū patrē tribunū militū frondea donauit exercitus ab eo seruatus: īperatore Cornelio Cosso consule sannitiū bello. Ciuica ilignea primo fuit postea magis placuit ex æsculo Ioui sacrū. Variataq; in hoc cū quercu est: ac data ubiq; quæ fuerat: custodito tamē honore glādis. Additæ leges arctæ: & ideo supbæ: quasq; cōferre libeat cū illa græcoꝝ summa: quæ sub ipso ioue datur. Quiq; patriæ muros primus scandēs audentē irrūpere occidit. Quiq; ciuē maluit seruare q̄ hostē occidere. Vtq; eum locū in quo sit actū optineret hostis eo die. Vtq; seruatus fateat̃: alias testes nil prosunt. Vt ciuis fuerit. Auxiliis q̄uis rege seruato decus id nō dāt. Nec crescit honos idē īperatore cōseruato: quoniā cōditores in quocūq; ciuē summū esse uoluerunt. Accepta licet uti ꝑpetuo ludis. Induēti semꝑ assurgi etiā ab senatu in more est. Sedēdi ius in proximo senatui. Vacatio munerum oīum ipsi: patriq; & auo paterno. xiiii. eas accepit

Sicinius Dentatus ut rettulimus suo loco. Sex. Capitolinus. Is quidem & de duce Seruilio. Africanus de patre accipere noluit apud trebiam. O mores æternos: qui tãta opera honore solo donauerunt. Et cum reliquas coronas auro commendarent: salutem ciuis iis in precio esse noluerunt: clara professione: seruari quidem hominem nefas esse lucri causa.

De glande genera tredecim. CA. VI.

g Landes opes esse nunc quoq; multarũ gentiũ etiã pace gaudentiũ cõstat. Necnon & inopia frugum arefactis molit farina: spissaturq; in panis usum. Quin & hodieq; per hispanias secundis mensis glans inseritur. Dulcior eadẽ in cinere tosta. Cautũ est præterea lege. xii. tabularum: ut glandem in alienũ fundum procidentẽ liceret colligere. Genera earũ multa. Distant fructu: situ: sexu: sapore. Nãq; alia fageæ glandi figura: alia quernæ: & alia ilignæ. Atq; inter se quoq; generum singulorum differentiæ. Præterea sunt aliæ siluestres: aliæ placidiores: quæ culta optinent. Iam etiam in montosis planisq; distant. Sicut & sexu mares ac fœminæ. Item sapore. Dulcissima omnium fagi: ut qua obsessos etiam homines durasse in oppido chio tradit Cornelius Alexander. Genera distinguere non datur nominibus quæ sunt alia alibi. Quippe cum robur quecũq; uulgo nasci uideamus: sed æsculum nõ ubiq;. Quartã uero generis eiusdem quæ cerrus uocat ne italiæ quidem maiori ex parte notã esse. Distinguẽs ergo proprietate naturaq; & ubi res coget etiam græcis nominibus utendum.

De fagina glãde & reliquis glandibus: & carbone & pastu porcorũ. CA. VII.

f Agi glans nucleis similis: triangula cute includitur. Folium tenue: ac leuissimum: populo simile: celerrime flauescens: & media parte plerũq;. Gignẽs superne paruulã baccam uiridem: cacumine aculeatã. Fagi glans muribus gratissima est: & ideo aĩalis eius una ꝓuentus. Glires quoq; saginat. Expetitur & turdis. Arborũ fertilitas oĩum fere alternat: sed maxime fagi. Glande quæ ꝓprie intelligitur: ferunt robur: quercus: æsculus: cerrus: ilex: suber. Continentur hispido calice per genera plus minus. Item complectẽte folia præter ilicem: grauia: carnosa: procera: sinuosa latebris. Nec cũ cadunt flauescentia: ut fagi. Pro differentia generum breuiora uel longiora. Ilicis duo genera. Ex iis in italia folio nõ multũ ab oleis distant. Milaces a quibusdã græcis dictæ: in prouintiis aquifoliæ. Ilicis glans utriusq; breuior & gracilior. Quã Homerus aculon appellat: eoq; noĩe a glande distinguit. Masculas ilices negãt ferre. Glans optima in quercu atq; grãdissima. Mox æsculo. Nam roboris parua. Cerro tristis horrida: echinato calice ceu castaneæ. Sed in querna alia dulcior: molliorq; fœminæ: maris spissior. Maxime aũt probantur latifoliæ ex argumento dictæ. Distãt autem inter se magnitudine & cutis tenuitate. Item ꝙ aliis subest tunica rubigine scabra: aliis protinus cãdidum corpus. Probat & ea: cuius in balano utrinq; ex longitudine extrema lapidescit in duriciam. Melior cui in cortice q̃ cui in corpore. Vtrunq; non nisi mari. Præterea aliis ouata: aliis rotunda: aliis acutior figura. Sicut & colos nigrior candidiorue qui præfertur. Amaritudo in extremitatibus: mediæ dulces. Quin & pediculi breuitas proceritasq; differẽtiam habet. In ipsis uero arboribus quæ maximã fert: hemeris uocatur: breuior: & in orbẽ camosa: alasq; ramorum crebro cauta. Fortius lignum quercus habet & incorruptus: ramosa & ipsa. Procerior tamẽ & crassior caudice. Excelsissima autem egilos iculris amica. Ab ac proxime lati foliæ proceritas: sed minus utilis ædificiis. Atq; carbone dotata uitiis obnoxia est. Quamobrem solido utuntur carbone: ærariorũ tantum officinis compendio. Quoniam desinente flatu protinus emoriens sæpius recoquitur. Cætero plurimis sintillis. Idem e nouellis melior. Acerui confertis paleis recentibus luto caminantur: accensaq; strue contis pungitur durescens calx. Atq; ita sudorem emittit. Pessima & carboni & materie haliphleos dicta: ceu crassissimus cortex atq; caudex: & plerũq; cauus fungosusq;. Nec alia putrescit ex hoc genere: etiam cum uiuit. Quin & fulmine sæpissime icitur: quis altitudinem nõ excellat. Ideo ligno eius nec ad sacrificia uti fas habetur. Eidem raro glans & cum tulerit amara. Quã præter sues nullum attingit animal. Ac ne eæ quidem si aliud pabulum habeant. Hoc quoq; inter reliqua neglectæ religionis est: ꝙ emortuo carbone sacrificatur. Glans fagea suem hylarem facit: carnem coctibilem ac leuem: & utilem stomacho. Iligna suem angustam: nitidam: strigosam: ponderosam. Querna diffusam & grauissimam: & ipsa glandium æque dulcissima. Proximam huic cerream tradit Nigidius: nec ex alia solidiorem carnem: sed duram. Iligna tentari sues: nisi paulatim detur. Hanc nouissimam cadere. Fungosam carnẽ fieri æsculo: robore: subere. Quæ glandem ferunt omnes & gallam. Alternisq; annis glãdem. Sed gallam hemeris optimam: & coriis perficiendis aptissimam. Similem huic latifoliam: sed leuiorẽ: multoq; minus probatam. Fert & nigram. Duo enim genera sunt. Hæc tingendis utilior.

De galla: & q̃ multa præter glandem eædem ferant arbores. CA. VIII.

n Ascit aũt galla sole de geminis exeunte erũpens noctu semper uniuersa. Crescit uno die candidior. Et si excepta est æstu arescit ꝓtinus: neq; ad iustũ incrementum peruenit: hoc est: ut nucleum fabæ magnitudinem habeat. Nigra diutius uiret: crescitq; ut interdũ mali compleat magnitudinem. Optima comagena. Deterrima ex robore. Signũ eius ꝙ cauernæ translucent. Robur ꝑter fructũ plurima alia gignit. Nãq; fert & gallæ utrũq; genus & quædã ueluti mora: ni distarent arida duricia plerũq; tauri caput imitantia: quibus fructus inest nucleis oliuæ similis. Nascunt in eo & pilulæ nucibus non absimiles: intus habẽtes flocculos molles: lucernarum luminibus aptos. Nam & sine oleo flagrant: sicuti galla nigra. Fert & aliam utilem pilulã cum capillo uerno tẽpore tamen melligeni succi. Gignunt & alii ramorũ eius pilulas corpori non pediculo adhærentes: candicãtes umbilicis. Cætera nigra uarietate dispersa. Media cocci calorem habent. Apertis amara inanitas est. Aliquando & culices gignit.

Necnon & e foliis conuolutas pilulas:& in folio rubentes. Aquosos nucleos candicans & translucidos: quãdiu molles sint:in quibus & culices nascuntur:maturescunt in modum.

De canchrye:& cocco grano:& agarico:& subere. CA. IX.

f Erunt robora & canchryn:ita uocat̃ pilula in medicina urendi uim habens.Gignit̃ & in abie/ te:larice:picea:tilia:nuce:platano:postq̃ folia cecidere hyeme durans. Continet nucleum pine/ is simile.Is crescit hyeme.aperitur uere pilula tota.Cadit cum folia cœperint crescere. Tã mul/ tifera sunt:& tot res præter glandem pariunt robora.Sed & boletos suillosq́ gulæ nouissima irritamẽ/ ta:quæ circa radices gignuntur.Quærcus probatissimos.Robur aũt & cypressus & pinus noxios.Ro/ bora ferunt & uiscum & mella auctor est Hesiodus.Constatq́ rores melleos e cælo ut diximus caden/ tes non aliis magis insidere frondibus.Cremati quoq́ roboris cinerem introrsum esse manifestum est. Omnes tamen has eius dotes ilex solo ꝓuocat cocco.Granum hoc.Primoq́ ceu spectes frutices paruos aquifoliæ ilicis:quisq́liũ uocant:pensionẽ alterã tributi pauperibus hispaniæ donati. Vsum eius gratio/ rem in conchilii mentiõe tradidimus.Gignitur & in galatia:africa:pisidia:cilicia.Pessimum in sardinia. Galliaꝝ glandiferæ maxime arbores agaricũ ferunt.Est autẽ fungus candidus odoratus:antidotis effi/ cax:in summis arboribus nascẽs:nocte relucens.Signũ hoc eius q͂ in tenebris decerpitur. E glandiferis sola quæ uocatur egilops fert pannos arentes:muscoso uillo:canos nõ in cortice modo:uerũ & e ramis dependẽtes cubitali magnitudine:odoratos ut diximus inter unguenta.Suber minima arbor glans pes sima:rara:cortex tãtum in fructu præcrassus ac renascens:atq́ etiam in denos pedes uidiq́ explanatus. Vsus eius anchoralibus maxime nauium:piscantiumq́ tragulis: & cadorum obturamentis. Præterea in hyberno fœminarum calceatu.Quãobrem non infacete græci cortices arborum appellant.Sunt qui fœminam ilicem uocent:atq́ ubi non nascitur ilex pro ea subere utuntur.In carpẽtariis præcipue fabri/ cis ut circa elin & lacedemonem:nunc in italia tota nascitur:aut in gallia omnino.

Quarum sint in usu cortices. CA. X.

c Ortex e fago:tilia:abiete:picea:in magno usu agrestũ.Vasa corbesq́ ac patentiora quædã mes/ sibus cõuehendis uindemisq́ faciũt:atq́ ꝑtexta tuguriоꝝ.Scribit in recenti ad duces explora/ tor incidẽs litteras a succo.Necnõ in quodã usu sacroꝝ religiosus est fagi cortex. Sed nõ durat arbor ipsa.

De scãdulis & pinu:pinastro:abiete:piceaq́:larice:tæda:taxo. CA. XI.

f Candulæ e robore aptissimæ:mox e glãdiferis aliis:fagoq́:facillimæ ex oĩbus quæ resinam fe runt:sed minime durant:præterq̃ e pino.Scandula contectam fuisse romam usq́ ad bellũ Pyr rhi annis quadringentis.lxx.Cornelius Nepos auctor est.Siluaꝝ certe distinguebãtur insigni/ bus.Fagus italo Ioui etiã nunc est ubi lucus fageus fuit:portataq́ querculana:colle in quem uimina pe/ tebantur:totq́ lucis quibusdam & geminis.Q.Hortẽsius dictator cũ plebs secessisset in ianiculũ legem in æsculeto tulit:ut ea quod iussisset oẽs quirites tenerent̃.Peregrinæ tũc uidebant̃:quoniã nõ erãt sub/ urbanæ pinus atq́ abies.Omnesq́ quæ picẽ gignunt:de qbus nũc dicemus.Simul ut tota condiendi ui na origo cognoscatur.Quæ ferunt in asia aut in oriẽte e prædictis picem.In europa sex genera cognata/ rum arboꝝ resinã ferunt.Ex iis pinus atq́ pinaster foliũ habẽt capillamenti modo præ tenuæ:longũq́ & mucrone aculeatũ.Pinus fert minimũ resinæ:interdũ ex nucibus ipsis de qbus dictũ est.Visq́ ut ascri batur generi.Pinaster nihil aliud est q̃ pinus siluestris:mira altitudine:& a medio ramosa sicut pinus in uertice.Copiosiorem dat hæc resinam quo dicemus modo.Gignitur & in planis. Easdem arbores alio noĩe esse per oram italiæ quas stibulas uocãt ut pleriq́ arbitrãtur:sed graciles:succinctioresq́:& enodes liburnicaꝝ ad usus:pene sine resina.Picea mõtes amat atq́ frigora:feralis arbor:& funebri indicio ad fo res posita:ac rogis uirens.Iam tamẽ & in domo recepta:tõsili facilitate.Hæc plurimam resinam fundit: interueniente cãdida gemma tã simili thuri:ut mixta uisu discerni nõ queat:& inde fraus seplasiæ asiæ. Omnibus iis generibus folia breui seta & crassiore:duraq́ ceu cupressis.Piceæ rami pene statim ab radi ce modici uelut brachia lateribus inhærent.Similiter abiecti expetitæ nauigiis. Situs in excelso montiũ ceu maria fugerit:nec forma alia.Materies uero præcipua trabibus: & plurimis uitæ operibus. Resina ei uitium.Vnde fructus unus piceæ:exiguumq́ sudat:aliquãdo contactu solis.E diuerso materies quæ abiecti pulcherrima:piceæ ad fissiles scandulas:cupasq́ & pauca alia secamenta.Quinto generi situs idẽ: eadem facies:larix uocatur:materia præstantior longe:incorrupta uis humori contumax:rubens præ/ terea:& odore acrior.Plusculũ huic erumpit liquoris:melleo colore:atq́ lentiore:uunq̃ durascentis.Sex tũ genus e tæda ꝓprie dicta:abũdantior succo q̃ reliqua:partior liqdiorq́ q̃ picea.Flãmis ac lumini sacro rum etiã grata.Hãc mares dũtaxat ferunt:& eam græci stacten uocant odoris grauissimi. Laricis mor/ bus est ut tæda fiat.Oĩa aũt hæc genera accẽsa fuligine ĩmodica carbonẽ repẽte expuũt:cum eruptionis crepitu:eiaculãturq́ longe:excepta larice:quæ nec ardet:nec carbonẽ facit:nec alio modo ignis ui consu mitur:q̃ lapides.Oĩa uero ea perpetuo uirent:nec facile discernunt̃ in fronde etiã a peritis:tãta natalium mixtura est.Sed picea minus alta q̃ larix.Illa crassior leuiorq́ cortice:folio uillosior:pinguior:& dẽsior: molliorq́ flexu.At piceæ rariora sicciorаq́ folia & tenuiora ac magis algentia.Totaq́ horridior est & ꝑ fusa resina.Lignum uero abieti similius.Larix ustis radicibus nõ repullulat:ut in lesbo accidit incẽso ne more pyrrheo.Alia etiãnum generibus ipsis in sexu differentia.Mas breuior & durior:fœmina proceri or.Pinguioribus foliis & simplicibus:atq́ non rigentibus.Lignum maribus durum: & in fabrili opere contortum:fœminæ mollius:publico discrimine in securibus.Eæ in quocũq́ genere deprehendũt ma rem:quippe respuuntur:& fragosius sidunt:ægrius reuellunt̃.Ipsaq́ materies retorrida:& nigrior ma/

ribus radix. Circa idã in troade & alia differentia est montanæ maritimæq;. Nãq; in macedonia & arcadia circa elin permutant noĩa. Nec constat auctoribus quod cuiq; generi attribuant: nos ista romano discernimus iudicio. Abies e cũctis amplissima est: & fœmina etiam prolixior. Materia mollior: utiliorq;: arbore rotundior: folio pinnato: densa ut hymbres non transmittat: at hylarior intuitu. E ramis generũ horum pannicularum modo nucamenta squamatim compacta dependent præter q̃ larici. Hæ quoq; abietes masculæ prima in parte nucleos habent: non item fœminæ. Piceæ uero totis pãniculis minoribus gracioribusq; minimos ac nigros. Propter quod græci phithirophoron eam appellant. In eadẽ nucamenta compressiora maribus sunt: ac minus resina rosida. Similis his etiam nunc aspectu est: ne quid prætereatur taxus: minus uirens: gracilisq; & tristis: ac dira: nullo succo: ex omnibus sola baccifera. Mas noxio fructu. Lœtale quippe baccis in hispania præcipuæ uenenũ inest. Vasa etiã uiatoria ex ea uinis in gallia facta mortifera fuisse compertum est. Hanc Sestius similacem a græcis uocari dixit. Et esse in arcadia tam p̃sentis ueneni: ut si qui dormiant sub ea: cibumue capiant moriantur. Sunt qui & taxica hinc appellata dicunt uenena: quæ nunc toxica dicimus: quibus sagittæ tingantur. Repertum innoxiam fieri: si in ipsam arborem clauus æreus addicatur.

Quibus modis fiant genera picis: & quomodo fiat cædrũ: & de spissa pice quõ fiat: & quibus modis resina coquatur. CA. XII.

P Ix liquida in europa e tæda coquitur naualibus muniendis: multosq; ad alios usus. Lignũ eius concisum furnis undiq; igni extra circundato feruo ut primus sudor aquæ mõ fluat in canali. Hoc in syria cædrũ uocatur: cui tãta uis est ut in ægypto corpa hoĩum defunctorũ eo perfusa seruent̃. Sequẽs liquor crassior iam picem fundit. Hæc rursus in cortinas æreas confecta aceto spissat̃: & coagulata brutiæ cognomen accepit: doliis dũtaxat uasisq; cæteris utilis: lentore ab alia pice differẽs. Itẽ colore rutilante: & q̆ pinguior est. E tæda omnia illa fiunt. E picea resina feruẽtibus coacta lapidibus in alueis ualidi roboris: aut si aluei nõ sint struis congerie uelut in carbonis usu. Hæc in uinum additur: farinæ modo tusa: nigrior colore. Eadem resina si cum aqua leuius decoquatur: coleturq;: ruffo colore lẽtescit: ac stillatitia uocatur. Seponuntur autem id fere uitia resinæ corticisq;. Alia temperies ad culpam. Nãq; flos crudus resinæ cum multa hastula tenui breuiq; auulsus concidit̃ ad cribrum minuta: deinde feruenti aqua donec coquatur perfunditur. Huius exp̃ssum pingue præcipua resina fit: atq; rara: nec nisi paucis in locis subalpinæ italiæ conueniens medicis. Resinæ albæ congium in duobus aquæ pluuiæ coquunt. Alii utilius putant sine aqua coquere lento igne tota die: utiq; uase æris albi. Item terebinthinam in sartagine referuenti: hanc cæteris præferentes. Proxima ex lentisco.

De zosippa & sapino: & quarũ arborũ materia in precio. CA. XIII.

N On omittendũ apud eosdẽ zosippam uocari derasam nauibus maritimis picem cum cætera: nihil nõ experiente uita: multoq; efficatiorem ad omnia q̃bus pices resinæq; prosunt uidelicet adiecto salis callo. Aperitur picea e parte solari nõ plaga: sed uulnere ablati corticis: cum plurimũ bipedali hiatu: ut a terra cubito cum minimũ absit. Nec corpori ipsi parcit̃: ut in cæteris quoniã hastula in fructu est. Verũ hæc terræ p̃xima laudat̃. Altior amaritudinẽ affert. Postea humor oĩs e tota cõfluit in ulcus. Item in tæda. Cum id manare desiit: simili modo ex alia parte aperit̃ ad deinde alia. Postea tota arbor succidit̃: & medulla eius urit̃. Sic & in siria terebinto detrahunt cortices. Ibi quidem & e ramis ac radicibus cum resina dãnetur ex iis partibus. In macedonia laricem masculã urunt: fœminæ radices tantũ. Teopõpus scripsit in apollinitarũ agro picẽ fossilẽ non deteriorẽ macedonica inueniri. Pix optima ubiq; ex apricis aquilonis situ. Ex opacis horridior: uirusq; præferẽs. Frigida hyeme deterior: ac minus copiosa & decolor. Quidã arbitrant̃ in mõtosis copia præstantiorẽ fieri ac colorationem: & dulciorem quoq; & gratiorẽ dũ resina fit. Decoctã aũt minus picis reddere: quoniã in inferũ abeat: tenuioresq; esse ipsas arbores q̃ in planis. Sed has & illas serenitate steriliores. Fructũ quædã p̃ximo anno ab incisu largiunt̃. Aliæ secũdo. Quædã tertio. Explet̃ aũt plaga resina: nõ cortice: nec cicatrice: quæ in hac arbore non coit. Inter hæc genera proprium quidam fecere sapiũ: quoniã ex cognatione earũ serit̃. Qualis dicta est nucleis. Eiusq; arboris imas partes tædas uocant: cum sit illa arbor nil aliud q̃ picea feritatis paulum mitigatæ satu. Sapium autem materiæ cæsa regenerataq; fit sicuti docebimus.

De fraxino genera eius quattuor. CA. XIIII.

M Ateriæ enim causa reliquas arbores natura genuit. Copiosissimãq; fraxinũ. Procera hæc ac teres: pennata & ipsa folio. Multũq; Homeri p̃conio & Achillis hasta nobilitata. Materies est ad plurima utilis. Ea quidem quæ fit in ida troadis in tãtum citro similis: ut emẽtes fallat cortice ablato. Græci duo genera eius fecere. Longam: enodem. Alterã breuem: duriorem: fuscioremq; laureis foliis. Bumeliã uocãt in macedonia amplissimã lentissimãq;. Alii situ diuisere. Cãpestrem. n. esse crispã: montanã: spissam. Folia earũ iumentis mortifera. Cæteris ruminãtium innocua græci p̃didere. In italia nec iumẽtis nocet. Cõtra serpẽtes uero succo exp̃sso ad potũ: & imposita ulceribus opifera: ac nihil æque reperit̃. Tãtaq; est uis: ut ne matutinas q̃dẽ occidẽtesue umbras q̃uis sint lõgissimæ: serpens arboris eius attingat: adeo ipsam p̃cul fugat. Exp̃ta p̃dimus. Si fronde ea gyro claudat̃ ignis & serpẽs: in ignes potius q̃ in fraxinũ fugere serpentẽ. Mira naturæ benignitas priusq̃ hæ p̃deant florere fraxinũ: nec ante conditas folia dimittere.

De tilia genera duo. CA. XV.

I N tilia mas & fœmina differunt omni mõ. Nanq; & materies maris dura ruffiorq; ac nodosa & odoratior. Cortex quoq; crassior: ac detractus inflexibilis. Nec semen fert aut florẽ ut fœmi

na:quæ crassior arbore:materia candida præcellensq; est. Mirum in hac arbore fructum a nullo animalium attingi:foliorum corticisq; succum dulcem esse. Inter corticem & lignum tenues tunicas multiplici membrana:e quibus uincula tiliæ euocantur. Tenuissimum eorum philyre coronarum lēniscis celebres antiquorūq; honore. Materies teredinē non sentit:proceritate perq̄ modica:uerum utilis.

De aceris generibus.x. CA. XVI.

a Cer eiusdē fere amplitudinis:operum elegantia ac subtilitate citro secundū:Plura eius genera. Albū quod præcipui candoris uocatur gallicū:in transpadana italia transq; alpes nascens. Alterum genus crispo macularum discursu:qui cū excellentior fuit:a similitudine caudæ pauonū nomen accepit. In istria retiaq; p̄cipuum. E uiliori genere crassiuenium uocatur. Græci situ discernunt. Campestre enim cādidum esse:nec crispum:quod glinon uocant. Montanū uero crispius duriusq;:etiā nunc e mascula crispius ad lautiora opera. Tertium genus zygiam rubentem fissili ligno:cortice liuido: & scabro. Hoc alii proprii generis esse malunt. Et latine caprinum appellant.

De brusco mollusco:& staphilodendro:& buxo genera tria. CA. XVII.

p Vlcherrimū uero est bruscū:multoq; excellentius etiānum molluscum. Tuber utrūq; arboris eius. Sed bruscū intortius crispum molluscum simplicius sparsum. Et si magnitudinē mēsarum caperet:haud dubie præferreretur citro. Nunc intra pugillares lectorumq; silicios aut laminas raro usu spectatur. E brusco fiunt & mensæ nigrescentes. Reperit̄ & in alno tuber tanto deterius q̄to ab acere alnus ipsa distat. Aceris mares prius florēt. Etiānum in siccis natæ præferuntur aquaticis: sicut & fraxini. Est & trans alpes arbor simillima aceri alba in materia:quæ uocatur staphylodendron. Fert siliquas & in iis nucleos sapore nucis auellanæ. In primis uero materies honorata buxo est raro crispanti: nec nisi radice:cætero lenis:quies materia silenti:& quadam duricia ac pallore commēdabilis. In ipsa uero arbore topiario opere. Tria eius genera:gallicum quod in metas emittitur:amplitudineq; procerior est. Oleastrum in omni usu damnatum fert grauem odorem. Tertium genus nostratis uocāt. Siluestre ut credo mitigatum satu:diffusius:& densitate parietum uirens semper ac tōsile. Buxus pyreneis ac cythero montibus plurima:ac berecynthio tractu. Crassissima in corsica florem non ferendo. Quæ causa amaritudinis mellis. Semen illius cunctis animātibus inuisum. Hæc in olympo macedoniæ gracilior: sed breuis. Amat frigida:aprica. In igne quoq; duricia quæ ferro:nec flamma: nec carbone utilis.

De ulmo genera quattuor. CA. XVIII.

i Nter has atq; frugiferas materiæ uitiūq; amicitia accipitur ulmus. Græci duo eius genera nouere. Montosam:quæ sit amplior. Campestrem:quæ fruticosa. Italia attinias uocat excelsissimas:& ex iis sicanas illis præfert:quæ nō sunt riguæ. Alterum genus gallicas. Tertium nostrates: densiore folio:& ab eodem pediculo numerosiore. At quartum siluestre. Inter quas attiniæ non ferunt. Samaria mita uero uocatur ulmi semen. Oēsq; e radicum plantis proueniunt. Reliquæ semine.

De arborum natura per situs. CA. XIX.

n Vnc celeberrimis arborum dictis quædā in uniuersum de cunctis indicāda sunt. Montes amant cædrus:larix:tæda:& cætere e quibus resina gignit̄. Item aquifolia:buxus:ilex:iuniperus:terebinthus:populus:ornus:cornus:carpinus. Est & in apennino frutex qui uocat̄ cotinus ad linimenta modo conchylii colore insignis. Montes & ualles diligit abies:robur:castaneæ:tilia:ilex:cornus. Aquosis montibus gaudēt acer:fraxinus:sorbus:tilia:cerasus. Nō temere in mōtibus uisæ sunt prunus: punicæ oleastri:iuglans:morus:sambuci. Descendūt etiā in plana cornus:corylus: quercus:ornus:acer: fraxinus:fagus:carpinus. Subeunt & montosa ulmus:malus:pyrus:laurus: myrtus. Sanguinei frutices ilex:tingendisq; uestibus nascentes genistæ. Gaudet frigidis sorbus:& magis etiam betulla. Gallica hæc arbor mirabili candore:atq; tenuitate terribilis magistratuum uirgis. Eadem circulis flexibilis:itē corbium sportis. Bitumen ex ea galliæ excoquunt. In eosdem situs comitatur & spina nuptiarum facibus auspicatissima:quoniā inde fecerint pastores qui rapuerūt sabinas:ut auctor est Masurius. Nūc facibus carpinus & corilus familiarissimæ. Aquas odere cupressi:iuglādes:castaneæ: laburnum. Alpina & hæc arbor:nec uulgo nota. Dura ac candida materiæ:cuius florem cubitalem longitudine apes non attingūt. Odit & quæ appellatur Iouis barba in opere topiario tonsilis & in rotunditatem spissa: argenteo folio. Non nisi in aquosis proueniunt salices:alni:populi:siler. Ligustra tesseris utilissima. Item uacinia italiæ in aucupiis sata. Galliæ uero etiam purpura tingēdi causa ad seruorum uestes. Quæcūq; cōmunia sunt montibus planisq; maiora fiunt:aspectuq; pulchriora. Quæ in campestribus meliora materiæ. Crispiora quæ in montibus exceptis malis pyrisq;.

Diuisio generum. CA. XX.

p Ræterea arborum aliis decidunt folia:aliæ sempiterna coma uirent. Quā differentiam necesse est antecedat prior. Sunt enim arborum quædam omnino siluestres:quædam urbaniores: quas his placet nominibus distinguere. Ergo mites quæ fructu aut aliqua dote umbrarumue officio humanius iuuant:non improbe dicantur urbanæ.

Quibus folia non decidant:& de rhododendro. CA. XXI.

h Arum generi non decidunt oleæ:lauro:palmæ:myrto:cupresso:pinis:hederæ:rhododendro. Et q̄uis hærba dicatur sanina rhododendron:ut nomine apparet:a græcis uenit. Alii neruim uocarunt:alii rhodophanen:sempiternum fronde rosæ similitudine caulibus fruticosum. Iumentis caprisq; & ouibus uenenum est. Idem homini contra serpentium uenena remedio.

Item quibus folia non decidunt:& quibus non omnia folia cadant:& quibus locis nullæ arborum. CA. XXII.

f Illustrium generis folia nõ decidunt abieti:larici:pinastro:iunipero:cædro terebintho: buxo: ilici:aquifolio:suberi:taxo:tamarici.Inter utraq; genera sunt andrachne ĩ græcia:& ubiq; une/do.Reliqua enim folia decidunt his:præterq̃ in cacuminibus.Nõ decidũt aũt & in fruticũ ge/nere q̃busdã rubo & calamo.In thurino agro ubi urbs sybaris fuit:ex ipsa urbe prospiciebatur quercus una nunq̃ folia dimittens:nec ante mædiam æstatẽ germinãs.Idq; mirũ est græcis auctoribus proditũ. Apud nos postea sileri.Nam locorum tanta uis est:ut circa memphim ægypti:& in elephantine thebai dis nulli arbori decidant:ne uitibus quidem.

De natura foliorum cadentiũ:& quibus foliorum uarii colores. CA. XXIII.

c Aeteræ oẽs extra prædictas(etenim numerare longum est)folia deperdunt.Obseruatũq; non arescere:nisi tenuia & lata & mollia.Quæ uero nõ decidant callo crassa & angusta eẽ.Falsa de/finitio est non decidere iis quarũ succus pinguior sit.Quis enim potest in ilice intelligere?De/cidere Timæus mathæmaticus sole scorpionẽ trãseunte syderis ui:ut quodam ueneno aeris putat.Cur ergo non eadem causa aduersum omnes polleat:iure miremur.Cadunt plurimis autũno.Quædã tar/dius amittũt:atq; in hyemes prorogãt moras.Nec interest maturius germinasse:utpote cũ quædã pri/mæ germinent:& inter nouissimas nudent.Vt amygdala:fraxini:sambuci.Morus aũt nouissime ger/minat:& cũ primis folia dimittit.Magna & in hoc uis soli.Prius decidunt in siccis macrisq; & uetustate prius arbori.Multisq; etiam anteq̃ maturescat fructus.In serotina ficu & hyberna pyro & malo grana/to est pomum tãtum aspici in matre.Neq; iis quæ semp retinẽt comas eadẽ folia durant:sed subnascen tibus aliis tunc arescunt uetera.Quod euenit circa solstitium.Maxime foliorum unitas in suo cuiq; ge/nere permanet:præterq̃ populo hederæ crotoni:quam & cinnum diximus uocari.

De populo tria genera:& quorũ foliorũ figura mutetur. CA. XXIIII.

p Opuli tria genera:alba:& nigra:& quæ lybica appellatur minima folio ac nigerrima: fungisq; enascentibus laudatissima.Alba folio bicolor:superne candicans:inferiore parte uiridi. Huic nigræ quæ & crotoni folia in iuuenta circinnatæ rotunditatis sunt.Vetustiora in angulos exe unt.E contrario hederæ angulosa rotũdant.Populorũ foliis grãdissima lanugo.Euolat candidæ. Tra/dita folio numerosiore cãdida:& ut uilli.Folia granatis & amygdalis rubentia.Mirũ in primis id quod ulmo:tiliæq;:oleæ:populo albæ:& salici euenit.Circumagunt enim folia earũ post solstitium. Nec alio argumento certius intelligitur sydus confectum.

Quæ folia uersent oibus ãnis:q̃ foliorũ ex eius palmis cura & usus:& foliorũ mirabilia. CA. XXV.

e St & publica oium foliorũ differẽtia.In ipsis namq; pars inferior a terra hærbido uiret colore. Ab eadem leuiora.Neruos callũq; & articulos in superiore habẽt parte.Incisuras uero subter: ut manus humana.Oleæ supne cãdidiora:& minus leuia.Itẽ hederæ.Sed oium folia quotti/die ad solem oscitant:interiores partes tepefieri uolentia.Superior pars oium lanuginẽ quãtulacũq; ha/bet:quæ in aliis gentiũ lana est.In oriente funes ualidos e palmæ foliis fieri dictũ est: eosq; id humore utiliores esse.Et apud nos uero palmæ a matre integræ decerpunt.Meliores enim sunt quæ nõ diuisæ fuerint.Siccant sub tecto quaternis diebus.Mox in sole expandunt.Et noctibus relictæ donec candore inarescant.postea in opera diuiduntur.Latissima folia sunt fico:uiti:platano. Angusta myrto: punicæ: oleæ.Capillata pino:cædro.Aculeata aquifolio & ilicum generi. Nam iunipero spina pro folio est. Car nosa cupresso:tamarici.Crassissima alno.Longa harundini salici.Palmæ etiam duplicia.Circinnata py/ro.Mucronata malo.Angulosa hederæ.Diuisa platano.Insecta pectinũ modo piceæ:abieti.Sinuosa to/to ambitu robori.Spinosa cute rubro.Mordacia sunt quibusdã:ut urticis.Pungenta pino:piceæ:abieti: larici:cædro aquifoliis.Pediculo breui oleæ:& ilici.Longo uitibus.Tremulo populis.Et hisdem foliis inter se crepitantia.Iam & in pomo ipso mali quodã in genere parua mediis emicant folia.Interim & ge mina.Præterea aliis circa ramos aliis in cacumine ramorum.Robori & in ipso caudice iam densa ac ra/ra:semperq; lata rariora.Disposita myrto.Cõcaua buxo.Inordinata pomis.Plura eodem pediculo exeũ tia malis pyrisq;.Ramulosa ulmo:& cytiso.Quibus adiicit Cato decidua a populo quernaq; animali/bus iubens dari non perarida.Bubus quidem & ficulnea ilignaq; & hederatia.Dantur & ex harundine ac lauro.Decidunt sorbo uniuersa.Cæteris paulatim.Et de foliis hactenus. ficulnea.

De ordine naturæ in satis:& de flore arborũ & conceptu:& germinatione:& partu:& quo ordine floreant. CA. XXVI.

o Rdo aũt naturæ annuus ita se habet.Primus est conceptus flare incipiente uento fauonio. Ex inde fere.vi.idus febru.Hoc enim maritant uiuescẽtia e terra.Cũ etiã equæ in hispania ut dixi mus.Hic est genitalis spiritus mundi a fouendo:dictus ut q̃dã existimauere.Flat ab ocasu æq/noctiali uer inchoans:cathlitionẽ rustici uocãt gestiente natura semina accipere:eaq; animã inferente oĩ bus satis.Concipiunt uariis diebus:& pro sua quæq; natura.Alia ꝓtinus ut aĩalia.Tardius aliqua & diu tius grauida partus gerũt.Quod germinatio ideo uocatur.Pariunt uero cũ florent:flosq; ille ruptis cõ/stat utriculis.Sed educatio ĩ pomo est.Hoc & germinatio arborũ.Flos est pleni ueris indiciũ:& anni re/nascentis.Flos gaudiũ arborũ.Tũc se nouas aliasq; q̃ sunt ostendunt.Tũc uariis colorum picturis in cer/tamen usq; luxuriant.Sed hoc negatũ plerisq;.Nã nec oẽs florẽt:sed sunt tristes quædã:quæq; nõ senti/ant gaudia annorũ.Nã neq; ilex picea larix pinus ullo flore exhylarant; natalesue pomorum recursus

annuos uerficolori nũtio ꝑmittũt Nec fici atq; caprifici;Protinus enim fructũ flores gignũt.In ficis mi
rabiles ſunt & abortus:qui nunq̃ matureſcũt.Nec iunipi florent.Quidã eaꝝ duo genera tradũt. Alterã
florere nec ferre.Quæ uero non floreat ferre protinus baccis ſubnaſcentibus quæ biennio hæreãt. Sed
id falſum oĩbuſq; iis dura facies ſemper.Sic & hoĩum multis fortuna ſine flore eſt.Omnes aũt germi/
nant etiam quæ non florent.Magna & locoꝝ differentia.Quippe cum ex eodẽ genere quæ ſunt in pa/
luſtribus priora germinent:mox cãpeſtria nouiſſima in ſiluis.Per ſe aũt tardius pyri ſilueſtres q̃ cætera.
Primo fauonio germĩat cornus,Proxime laurus,Pauloq; ante æquinoctiũ tilia:acer.Inter primas uero
populus:ulmus:ſalix:alnus:nuces.Feſtinat & platanus.Cæteræ uere cõcepto aquifolium terebinthus:
paliurus:caſtanea;glandes.Serotino autem germine malus:tardiſſimus ſuber. Quibuſdam germinat̃
germinatio;nimia ſoli ubertate:aut inuitantis cæli uoluptate:quod magis ĩ hærbis ſegetum euenit.In
arboribus tamen nimia germinatio elaſceſſit.Sunt aliæ naturales quidẽ q̃buſdam germinationes pari/
terq; uernæ:quæ ſuis conſtant ſyderibus:quaꝝ ratio aptius reddet̃ ob hoc tertio uolumine . Hyberna
aquilæ exortu.Aeſtiua canis ortu.Tertia arcturi. Has duas q̃dem oĩbus arboribus cões putant.Sentiri
aũt maxime in fico uite punicis cauſam afferentes:quoniã in theſſalia macedoniaq; plurima tunc ficus
exeat.Maxime tamẽ in ægypto apparet hæc ratio.Et reliquæ q̃dẽ arbores ut primũ cœpere cõtinuant
germinationẽ.Robur & abies & larix intermittũt tripartito ac terna germina edunt.Ideo & inter ſqua
mas corticẽ ſpargũt.Quod oĩbus arboribus ĩ germinatione euenit:quoniã ꝑgnãtiũ rumpit̃ cortex.Eſt
aũt prima eaꝝ incipiẽte uere circiter.xv.diebus.Iterum germinãt trãſeũte geminos ſole.Sic fit ut dum
prima cacumina impellunt̃ ſe cutis aperiat geniculato incremento.Tertia eſt earũdẽ ab ſolſtiũ breuiſſi
ma:nec diutius ſeptẽnis diebus.Clareq; & tunc cernit̃ excreſcẽtium cacuminũ articulatio.Vitis ſola bis
parturit:cum primũ emittit uuam:iteꝝ cũ degerit.Eoꝝ quæ nõ florent partus tantũ eſt & maturitas.
Quædã ſtatim in germinatione florent:properãtq; in eo:ſed matureſcũt tarde ut uites.Serotino quæ/
dã germinatu florẽt:maturãtq; celeriter:ut morus:quæ nouiſſima urbanaꝝ germinat:nec niſi axacto
frigore:ob id dicta ſapiẽtiſſima arboꝝ.Sed cũ cœperit in tantũ uniuerſa germinatio erũpit:ut una no/
cte peragat etiã cũ ſtrepitu.Ex iis quæ hyeme aq̃la exoriẽte(ut diximus)cõcipiunt:floret prima oĩum
amygdala menſe Ianuario.Martio uero poma matura.Ab ea ꝓxime florẽt armeniaca:dein tuberes:&
præcoces.Illæ peregrinæ:hæ coactæ.Ordine aũt naturæ ſilueſtriũ primæ ſambucus:cui medulla pluri
ma:& cui nulla cornus maſcula.Vrbanaꝝ malus:paruoq; poſt ut ſimul poſſit uideri pyrus & ceraſus &
prunus.Sequitur laurus illãq; cupreſſus.Deinde punica fici.At uites & oleæ florentibus iam iis germi/
nãt.Cõcipiunt uergiliarum exortu.Hoc ſydus illaꝝ eſt.Floret aũt ſolſtitio uitis.& quæ paulo ſerius in/
cipit olea defloreſcunt oĩa ſeptenis diebus:nõ celerius.Quædã tardius.Sed nulla pluribus bis ſeptenis.
Omnia & intra.viii.iulii idus eteſiarum præcurſu.Nec ſtatim fructus ſequitur in aliquibus.

De corno:& quo tp̃e quæq; ferãt:& quæ fructum non ferãt:& quæ infœlices exiſtimãtur &
quæ facillimæ fructũ perdũt:& q̃bus fructus anteq̃ folium naſcantur. CA. XXVII.

Ornus enim circa ſolſtitia reddit primo candidun poſtea ſanguineum.Ex eo genere fœmina
c poſt autũnũ fert baccas acerbas & inguſtabiles cũctis animãtibus.Ligno quoq; fungoſa & inu
tilis.Sumas e fortiſſimis quæ ſit in tãta differẽtia ab eodẽ genere.Et terebinthus meſſibus red
dit ſemẽ:& acer:& fraxinus:nuces:& mala:& pyra:p̃ræterq̃ hyberna aut præcocia. Autũno glandiferæ.
Serius etiãnum uergiliaꝝ occaſu.Aeſculus tantũ autũno.Incipiente aũt hyeme quædam genera mali
pyriq; & ſuber.Abies flores croci colore circa ſolſtitiũ.Semẽ uero reddit poſt uergiliaꝝ occaſum:pinus
aũt & picea præueniunt germinatione.xv.fere diebus.Semen uero poſt uergilias & ipſæ reddunt. Cæ/
dri & iuniperus & ilex annuæ fere habentur:nouuſq; fructus in iis cũ autũno pẽdet.In maxima tamen
admiratione pinus eſt.Habet fructũ matureſcentẽ.Habet proximo anno maturitatem uenturum : ac
deinde tertio.Nec ulla arbor auidius ſe ꝑmittit.Quo menſe ex ea nux decerpit̃:eodem matureſcit alia:
Et ſic diſpenſatur:ut nullo nõ menſe matureſcant.Quæ ſe in arbore ipſa diuiſere uocantur zamiæ:læ/
duntq; cæteras:niſi detrahant̃.Fructũ arboꝝ ſolæ nullũ ferunt:hoc eſt ne ſemen quidẽ tamarix.Scopis
tantũ naſcens:populus alnus:ulmus:attinia alaternus:cui folia inter ilicem & oliuam. Infœlices autem
exiſtimantur dãnatæq; religione quæ neq; ferunt̃ unq̃:neq; fructũ ferunt.Cremutius auctor eſt nunq̃
uirere arborẽ:ex qua Phyllis ſe ſuſpenderit.Quæ gũmi gignũt poſt germinationẽ aꝑiunt̃.Gũmi uero
nõ niſi fructu detracto ſpiſſatur.Nouellæ arbores carent fructu q̃diu creſcunt.Perdunt autem facillime
ante maturitatẽ palma:ficus:amygdala:malus pyrus.Item punica quæ etiam roribus nimis & pruinis
florem amittit.Qua de cauſa inflectunt ramos eius:ne ſubrecti humorẽ infeſtũ excipiant:atq; contine/
ant.Pyrus & amygdala etiam ſi nõ pluat:ſed fiat auſtrinũ cælum atq; nubilum amittunt florem:& pri
mos fructus cum ſi defloruere tales dies fuerint.Ociſſime autẽ ſalix amittit ſemen anteq̃ omnino ma/
turitatẽ ſentiat.Ob id dicta ab Homero frugiperda.Secutaq; ætas ſcelere ſuo interpretata eſt hanc ſen/
tentiã.Quãdo ſemen ſalicis mulieri ſterilitatis medicamentũ eſſe cõſtat.Sed hoc quoq; prouidens na/
tura facile naſcenti & depacto ſurculo incurioſius ſemen dedit.Vna tantũ ꝓditur ad maturitatem ꝑfer
re ſolita in creta inſula ipſo deſcenſu Ioui ſpelũcæ toruũ ligneũq; magnitudine ciceris.Fiũt uero quædã
& loci uitio infructuoſa:ut in paro ſylua cædua quæ nihil fert uacenda:quæ nil fert.Perſicæ arbores in
rhodo florẽt tãtũ.Fit hæc differẽtia & ex ſexu.In iis eẽ mares quæ nõ ferũt.Aliqui hoc ꝑmutãtes mares
eſſe quæ ferãt tradũt.Facit & dẽſitas ſterilitatẽ.Gignẽtiũ aũt q̃dam ex lateribus ramoꝝ & cacuminibus
ferunt:ut pyrus:punica:ficus:myrtus.Cætero eadẽ natura quæ frugibus.Nãq; & in eis ſpica in cacumẽ

nafcitur.Legumina in lateribus.Palma fola ut dictũ eft in fpatulis habet fructũ racemis ꝓpēdentē. Reliquis fub folio pomũ:ut protegat̃ excepta fico:cui foliũ maximũ umbrofiffimumq̃.Et ideo fupra id pomũ ei demũ ferius foliũ nafcitur q̃ pomũ.Infigne prodit̃ in quodã genere ciliciæ cypriæ helladis ficos fub folio:groffos uero fupra folium nafci.Ficus & præcoces habet:quas athenis ꝓdromos uocant. In laconico genere maximæ funt.

De biferis & triferis & quæ celerime fenefcant:& de ætatibus eaꝝ. CA. XXVIII.

f Vnt & biferæ in eifdē.In cea infula caprifici triferæ funt.Primo fœtu fequens euocat̃: fequenti tertius.Hoc fici caprificant̃.Et caprifici aũt ab aduerfis foliis nafcunt̃.Biferæ & in malis ac pyris quædam ficut præcoces.Malus filueftris bifera.Sequens eius fructus poft actuꝝ in apricis maxime.Vites quidē & triferæ funt:quas ob id infanas uocãt:quoniã in iis alia maturefcunt:alia turgefcunt:alia florent.M.Varro auctor eft uitem fuiffe fmyrnæ apud matream triferam:& malũ in agro confentino.Hoc autem euenit perpetuo in frauennefi africæ agro de quo plura alias:ea eft foli fertilitas. Trifera eft & cupreffus.Namq̃ baccæ eius colliguntur menfe Ianuario:& Maio:& Septēbri:ternafq̃ earum gerunt magnitudines.Eft uero & in ipfis arboribus etiã honuftis peculiaris differentia.Sũma fui parte fertilior eft arbutus.Quercus inferiore:iuglãdes:fifci:marifcæ.Oēs quo magis fenefcunt: eo maturius ferunt:& in apricis locis nec pingui terra.Silueftriora oĩa tardiora.Quædã ex iis oĩno nõ maturefcũt.Itē quæ fubarant̃:aut quæ ablaqueant̃:celeriora neglectis hæc & fertiliora.Et etiamnum ætatis differentia.Amygdala enĩ & pyrus in fenecta fertiliffimæ:ut glãdiferæ:& quoddã genus ficoꝝ. Cætera eius in iuuenta tardiufq̃ maturantes:q̃d notat̃ in uitibus maxime.Vetuftioribus.n.uinũ melius:nouellis copiofius.Celerrime uero fenefcit:& in fenecta deteriorem fructum gignit malus.Namq̃ & minora poma proueniunt:& uermiculis obnoxia.Quin & in ipfa arbore nafcuntur. Ficus fola ex omnium arborũ fœtu maturitatis caufa medicat̃.Iam quidē ex portētis:quoniã maiora funt præcocia præpofteris.Oĩa aũt celerius fenefcunt præfœcũda.Quin & ꝓtinus moriunt̃ aliquã cælo fœcunditatē omnem eblandito:quod maxime uitibus euenit. De moro. CA. XXIX.

c Ontra morus tardiffime fenefcit fructibus minime laborans.Tarde & ea quorum crifpa materies:ut acer:palma:populus.Et fubarata ocius fenefcunt.

De filueftribus. CA. XXX.

f Ilueftria aũt tardiffime.Atq̃ in totũ omnis cura fertilitatem adiicit:fertilitas fenectã:ideoq̃ & præflorent alia & prægerminant:atq̃ in totum præconia fiunt. Quoniã oĩs infirmitas cælo magis accidit.Multæ uero plura gignunt ut diximus in glandiferis:inter quæ laurus uuas fuas:maximeq̃ fterilis quæ nõ gignit aliud obq̃ id a quibufdam mas exiftimatur.Ferunt & auellanæ iulos cõpactili callo ad nihil utiles. De buxo & faba græca fiue loto. CA. XXX.

Lurima uero buxus.Nã & femen fuũ & granum quod cartegon uocant:& a feptētione uifcũ: a meridie hyphear:e quis plura mox paulo.Interdum pariter res quaternas habent. Arborũ quædam fimplices:quibus a radice caudex unus & rami frequentes:ut oliuæ:fico:uiti.Quædam fruticofi generis:ut paliurus:myrtus.Item nux auellana.Quinimmo melior eft & copiofior fructu in plures difperfa ramos.In quibufdam omnino nullus:ut in fuo genere buxo: loto tranfmarine. Quædã bifurcæ:atq̃ etiã in quinas partes diffufæ.Quædã indiuiduæ:nec ramofæ:ut fambuci. Quædam indiuiduæ ramofæ:ut piceæ.Quibufdã ramoꝝ ordo:ficut piceæ:abieti.Aliis incõditus:ut robori malo:pyro.Et abieti quidē fubrecta diuifura:ramiq̃ in cælum tendentes:nõ in latera proni.Miꝝ cacuminibus eoꝝ decifis moritur:totis uero detruncatis durat.Et fi infra q̃ rami fuere præcidatur:quod fupereft uiuit.Si uero cacumen tantum auferant:tota moritur.Alia ab radice brachiata :ut ulmus.Alia in cacumine ramofa:ut pinus:lotos fiue faba græca:quã romæ a fuauitate fructus filueftris quidem:fed cerafoꝝ pene natura loton appellat.Præcipueq̃ domibus expetitur ramorum petulantia: breui caudice: latiffima expatiantiũ umbra:& in uicinas domos fepe tranfilientiũ.Nulli opacitas breuior:nec aufert folem hyeme decidentibus foliis.Nullis cortex iucundior:aut oculos excipiens blandius.Nulli rami longiores ualidiorefq̃ aut plures:ut dixiffe totidem arbores liceat.Cortice pelles tingunt:radice lanas.Malis propriũ genus.Feraꝝ enim roftra reddũt:adhærētibus uni maximo minoribus.Ramoꝝ aliqui cæci qui nõ germinãt.Quod natura fit fi nõ eualuere:aut pœna cũ amputatos cicatrix hebetauit.Quæ diuiduis in ramo natura eft:hæc uiti in oculo:harundini in geniculo.Oĩum terræ ꝓxima craffiora.In lõgitudinem excrefcunt abies:larix:palma:cupreffus:ulmus:& fi qua uniftirpia.Ramofoꝝ cerafus etiam in.xl.cubitoꝝ trabes æquali per totum duum cubitoꝝ craffitudine reperitur.

De ramis & cortice& radicibus arboꝝ. CA. XXXII.

q Vædã ftatim in ramos fpargũtur ut mali.Cortex alii tenuis:ut lauro:tiliæ.Alias craffus ut robori.Aliis lenis:ut malo:fico.Idem fcaber robo:palmæ.Omnibus in fenecta rugofior. Quibufdam rumpitur fponte:ut uiti.Quibufdam etiã cadit:ut malo:unedoni. Carnofus fuberi: populo.Mēbranaceus ut uiti:harundini.Libris fimilis cerafo.Multiplex tunicis:ut uitibus:tiliæ abieti. Quibufdã fimplex:ut fico:harundini.Magna & radicum differētia.Copiofæ fico:robori:platano.Breues & anguftæ malo.Singulares abieti:larici.Singulis enim innituntur: q̃q̃ minimis in altera difperfis Craffiores lauro & inæquales.Itē oleæ:cui & ramofæ.At robori carnofæ. Robora fuas in profundum agunt.Si Virgilio quidē credimus æfulus quantũ corpore eminet:tantũ radice defcēdit. Oleæ malifq̃ & cupreffis per fummã cefpitum.Aliis recto meatu:ut lauro:oleæ. Aliis flexuofo:ut fico.Minutis hæc

capillamentis hirsuta ut abies:multæq; siluestrium.E qbus montani prætenuia fila decerpentes spectabiles lagenas & alia uasa nectunt.Quidā nō altius descēdere radices:q̄ solis calor tepefaciat.Idq; natura loci tenuiores siue grauissimas dixere:quod falsum arbitror.Apud auctores certe inuenitur abietis plātam cū transferret:octo cubitoꝝ in altitudine:nec totā refossam:sed abruptā.Maxima spatio atq; plenitudine & cædri est.Ab ea platani:roboris:& glandiferaꝝ.Quarūdam radix uiuacior superficie:ut lauri. Itaq; cum trunco inaruit recisa:etiam lætius fruticat.Quidā breuitate radicū celerius senescere arbores putant.Quod coarguunt fici:quarum radices lōgissimæ:& senectus ocissima.Falsum arbitror & quod aliqui ꝓdidere radices arboꝝ uetustate minui.Visa etenim est annosa quercus euersa ui tempestatis:& iugeꝝ soli amplexa.Prostratas restitui plerūq;:& quadā terræ cicatrice reuiuiscere:uulgare est.Et familiarissimū hoc platanis:quæ plurimū uentoꝝ cōcipiunt ꝓpter densitatē ramoꝝ.Quibus amputatis leuatæ onere in sua scrobe reponunt̃.Factumq; iam est hoc & in iuglandibus oleisq; ac multis aliis.

De prodigiosis arboribus:& quibus modis sponte nascuntur:& quod non omnia ubiq; nascantur:& quæ non alibi nascantur arbores. CA. XXXIII.

St in exēplis & sine tēpestate ullaue causa alia q̄ ꝓdigii cecidisse multas:ac sua sponte resurrexisse.Factū hoc populi Ro.quiritibus ostentum cimbricis bellis nuceriæ in luco iunonis ulmo postq̄ etiā cacumen amputatū erat:quoniā in arā ipsam ꝓcūbebat:restituta sponte:ita uti ꝓtinus floreret.A quo deinde tpe maiestas populi Ro.resurrexit:quæ ante uastata cladibus fuerat. Memorat̃ hoc idē factū & in philippis salice ꝓcidua atq; detruncata.Et stagiris in musæo populo alba.Omnia fausti ominis.Sed maxime miꝝ antādri platenus etiam circūdolatis lateribus restibilis sponte facta:uitæq; reddita.Longitudine.xv.cubitoꝝ:crassitudine quattuor ulnaꝝ.Arbores quas naturæ debeamus tribus modis nascunt̃.Sponte:aut semine:aut ab radice.Cura numerosior existit: de qua suo dicemus uolumine.Nunc enim totus sermo de natura est multis modis mirisq; memorabili.Nāq; non omnia in oībus locis nasci documus:nec translata uiuere.Hocq; alias fastidio:alias contumacia:sæpius ībecillitate eorum quæ transferunt̃ euenit cælo inuidente:alias solo repugnante.Fastidio balsamū alibi nasci natura q̄ in syria noluit fere.Necnō & palmā nasci ubiq;:aut natam parere:uel cū promisit etiam ostenditq; ea educare:quæ tanq̄ inuita peperit.Non habet uires frutex cinnami in syriæ uicina perueniendi. Non ferūt amomi nardiq; deliciæ ne in arabia quidē ex india naue ꝑegrinari. Tentauit enim Seleucus rex.Illud maxime mirū ipsas arbores plerūq; exorari ut uiuant atq; transmigrent.Aliquando & a solo impetrari ut alienas alat:aduenasq; nutriat:cælum nullo mō qui flecti.Viuit in italia piperis arbor.Casiæ uero etiā in septētrionali plaga.Vixit & in lydia thuris.Sed unde sorbentes succum oēm ex iis soles torquētesq; lachrymā?Illud ꝓxime miꝝ mutari naturā ī iisdē locis:atq; īprouiso ualere.Cædrū æstuosis partibus dederat:& in lyciis frigidisq; montibus nascit̃.Frigus inimicū lauro fecerat:sed in olympo copiosior nulla est.Circa bosphoꝝ cimerium in pāticapeo urbe omni mō laborauit Mithridates rex & cæteri incolæ.Sacroꝝ certe cā lauꝝ myrtūq; habere:& nō contingit:cū habundent arbores ibi punicæ ficiq;.Iam mali & pyri laudatissimæ.Frigidas natura eodē tractu nō genuit arbores:pinū:abietem:piceā Et quid attinet ad pontum abire?Iuxta romam ipsam castaneæ cerasiq; ægre proueniūt.Persica in tusculano.Necnon nuces græcæ cum tedio inseruntur.Teracina siluis scatet earum.

De cupsso & ꝙ ex terra noua aliqua sæpe nascant̃ quæ in ea ante nō fuerūt. CA. XXXIIII.

Vpressus aduena & difficillime nascenotiū fuit:ut de qua uerbosius sæpiusq; q̄ de eo omnibus aliis prodiderit Cato.Natu morosa:fructu supuacua:bacis torua:folio amara:odore uiolēta: ac ne umbra quidem gratiosa:materie rara:ut pene fructicosi generis.Diti sacra:& ideo funebri signo ad domos posita.Fœmina sterilis diu.Metæ demū aspectu nō repudiata distinguendis tantū pinorum ordinibus.Nunc uero tonsilis facta in densitate parietū:coercitaq; gracilitate perpetuo tenera. Trahiturq; etiā in picturas ope hystoriali uenatus classesue & imagines reꝝ tenui folio breuiq; & uirēte superuestiens.Duo genera earum.Meta in fastigium cōuoluta:quæ & fœmina appellatur.Mas aspergit extra se ramos:deputaturq; & accipit uitē.Vtraq; autē imittit̃ in perticas asseresue amputatione ramoꝝ qui.xiii.anno denariis singulis ueneunt.Quæstuosissima in satus rōne silua.Vulgoq; dotē filiaꝝ antiqui plātaria appellabāt.Huic patria insula creta:quāq̄.Cato tarentinā eam appellat.Credo ꝙ primū eo uenerit.Et in enaria succisa regerminat.Sed in creta quocūq; loco terrā mouerit qspiam nisi feratur alia:hæc gignitur:protinusq; emigrat.Illa uero etiā nō appellato solo ac sponte:maximeq; ī idæis mōtibus:& quos albos uocant:summisq; iugis:ubi niues nunq̄ absunt plurima.Quod miremur alibi non nisi in tepore proueniēs:& nutricē magnopere fastidiens.Nec terræ tantum natura circa has refert:aut perpetua cæli:uerum & quædā temporaria uis hymbriū.Aliquæ plerūq; semina afferūt:& certo fluūt genere.Aliquæ etiā incognito.Quod accidit cyrenaicæ regioni:cū primū ibi laserpitiū natum est ut in hærbaꝝ natura dicemus.Nata est & silua urbi rei proxima hymbre piceo crassoq; circiter urbis romæ anno quadringentesimo tricesimo.

De hedera. CA. XXXV.

Edera iam dicit̃ in asia nasci.Negauerat Theophrastus:nec in india nisi in monte mero.Quin & Harpalū omni modo laborasse ut fereret eam in medis frustra.Alexandrū uero ob raritatē ita coronato exercitu uictorē ex india reddisse exemplo liberi patris.Cuius dei & nūc adornāt thyrsos galeasq; etiā ac scuta in thraciæ populis in solēnibus sacris. Inimica arbor satis omnibus sepulchraq; ac muros rūpens.Serpentium frigori gratissima:ut mirum sit illā in honore ullo habitam. Duo genera eius.Prima ut reliquarum mas & fœmina.Maior tradit̃ mas corpore:& folio duriore ac

pinguiore:& flore ad purpurā accedēte. Vtriusq; aūt flos similis est rosæ siluestri:nisi q; caret odore. Species horū generū tres. Est enim candida & nigra hedera:tertiaq; quæ uocaĩ helix. Etiānum hæ species diuidunĩ in alias:quoniā est alia fructu tantū cādida:alia & folio. Fructūq; cādidum ferētiū aliis densus acinus & grandior racemis in orbē circūactis:qui uocanĩ corymbi. Itē silcitium cuius est minor acinus sparsior racemus. Simili modo in nigra. Alicui & semen nigrū:aliis crocatū. Cuius coronis poetæ utuntur. Foliis minus nigris:quā quidā nysiam:alii bacchicā uocāt:maximis inter nigras corymbis. Quidā apud græcos etiamnum duo genera huius faciunt. A colore acinorum erythranum & chrysocarpum. Plurimas aūt habet differentias helix:quoniā folio maxime distat. Parua sunt & angulosa cōcinioraq;: cū reliquorū genera simplicia sint. Distat & longitudine internodiorū:præcipue tamē sterilitate:quoniā fructū nō gignit. Quidā hoc ætatis esse nō generis existimant:primoq; esse helicē putant fieri hederam uetustate. Horū error manifestus intelligiĩ:quoniā helicis plura genera reperiunĩ: sed tria maxime īsignia. Hærbacea ac uirens quæ plurima est. Altera cādido folio. Tertia uersicolor:quæ thracia uocaĩ. Etiamnū hærbaceæ tenuiora folia:in ordinē digesta:dēsioraq;. In alio genere diuersa oīa. Et in uersicolori alia tenuioribus foliis ac similiter ordinatis dēsioribusq;. In altera neglecta oīa hæc. Maiora quoq; ac minora sunt folia:macularūq; habitu distāt. Et in cādidis alia sunt candidiora. Adolescit in longitudinem maxime hærbacea. Arbores aūt necat cādida:omnēq; succū auferendo tanta crassitudine augeĩ:ut ipsa arbor fiat. Signa eius folia maxima atq; latissima mām as erigentis:quæ sunt cæteris īflexæ. Racemi stātes ac subrecti. Et q̄q̄ oīum generi radicosa brachia:huic tamē maxime ramosa ac robusta. Ab ea nigræ Sed ꝓpriū albæ q; inter media folia emittit brachia utrūq; semp amplectens. Hæc est & in muris q̄uis ambire non possit. Itaq; etiā pluribus locis intercisa uiuit tamen duratq;:& totidē initia radicum habet quot brachia. Quibus incolumes & solidas arbores sugit ac strāgulat. Est & in fructu differentia albæ nigræq; hederæ:quoniā aliis tanta amaritudo acini:ut aues nō attingant. Est & rigens hedera quæ sine amminiculo stat sola oīum generū ob id uocata cissos. E diuerso nunq̄ nisi humi repens camecissos.

De hedera quæ uocatur similax. CA. XXXVI.

Similis est hederæ e cilicia quidē primū ꝓfecta:sed in græcia fræquētior: quā uocāt smilacem densis geniculata caulibus:spinosa fructicosa ramis:folio hederaceo:paruo non anguloso:a pediculo emittente pampinos:flore candido: olente lilium. Fert racemos labruscæ modo non hederæ:colore rubro:cōplexa acinis maioribus nucleos undenos:minoribus singulos:nigros durosq; in fausta omnibus sacris & coronis:quoniā sit lugubris:uirgine eius noīs propter amorē iuuenis Croci mutata in hūc fruticē. Id uulgus ignorās plerūq; festa sua polluit hederā existimādo. Sicut in poetis aut Libero patre aut Sileno:qui oīno nescit quibus coroneĩ. Et similāce fiūt condicilli. Propriūq; materiæ est ut admota auribus leuem sonum reddat. Hederæ mira proditur natura ad experiēda uina. Si uas fiat ex ligno eius:uina transfluere:ac remanere aquam si qua mixta fuerit.

De aquaticis calamis & fruticibus. CA. XXXVII.

Interea qui frigidis gaudēt aquaticos frutices dicere cōuenit. Principatū in iis tenebunt harundines belli pacisq; experimentis necessariæ:atq; etiam in deliciis gratæ. Tegulo enim earū domus suas septentrionales populi operiūt:durātq; eius alta tecta. In reliquo uero orbe & cameras leuissime suspēdūt. Carthisq; seruiunt calami ægyptii maxime cognatione quadā papyri. Probatiores tamen gnidii:& qui in asia circa anaeticū lacū nascunĩ. Nostratibus fungosior subest natura: cartilagine bibula:quæ cano corpore intus:supne tenui inarescit ligno. Fissilis præacuta semp acie geniculata. Cætero gracilitas nodis distincta leui fastigio tenuatur in cacumina. Crassiore peniculo coma:neq; hac superuacua. Aut enim pro pluma strata cauponarū replet:aut uni limosiore callo īduruit:sicut in belgis cōtusa & interiecta nauium commissuris ferruminat textus:glutino tenacior:rimisq; explēdis fidelior pice. Calamis oriētis populi bella cōficiunt. Calamis spicula addūt irreuocabili hamo noxia. Mortē accelerāt pinna addita calamis. Fitq; & ex ipso tælū aliud fracto ī uulneribus. His armis solē ipsum obumbrāt. Propter hoc maxime serenos dies optant. Odore uētos & hymbres qui inter illos pacem esse cogūt. Ac si qs æthiopas:ægyptum:arabas:indos:scytas:bactras:sarmatarum tot gētes & oriētis omniaq; parthorū regna diligentius cōputet:æqua ferma pars hoīum in toto mūdo calamis superata degit. Præcipuus hic usus in creta bellatiores suos præcipitauit. Sed in hoc quoq; ut in cæteris rebus uicit italia. Quoniā nullus sagittis aptior calamus q̄ in rheno bononiēsi amne cui plurima inest medulla pōdusq; uolucre. Contra flatus quoq; peruicax libra. Quippe nō eadē gratia belgicis. Hæc & creticis commēdationibus:q̄q̄ præferantur indi quorū alia quibusdam uidetur natura:quando & hastarū uicem præbent additis cuspidibus. Harūdini quidē indicæ arborea amplitudo. qualē uulgo in tēplis uidemus. Differre mares ac fœminas in his quoq; indi tradūt. Spissius mari corpus:fœminæ capacius. Nauigiorū etiam uicem præstāt (si credimus) singula internodia. Circa acesinē amnē maxime nascunĩ: Harūdo oīs ex una stirpe numerosa. Atq; etiā recisa fœcūdius resurgit. Radicis natura uiuax:geniculata & ipsa. Folia īdicis tantum breuia. Oībus uero a nodo rosa cōplexu tenues per ambitū inducūt tunicas:atq; a medio inter nodio cū plurimū desinūt uestire: procūbuntq;. Latera harūdini calamoq; in rotūditatē bina super nodos alterno semper inguine:ut alterū ad dextrā fiat:alterum superiore geniculo ab leua per uices. Inde exeūt aliquādo rami qui sunt calami tenues. Plura autem genera. Alia spissior dēsiorq; geniculis:breuibus internodiis. Alia ratior maioribus:tenuior & ipsa. Calamus uero alius totus concauus. quem syringiam uocant:utilissimus fistulis:quonā nihil est ei chartilaginis atq; carnis. Orchomenius est cōtinuo

foramine peruius:quē auleticō uocant.Hic tibiis utilior:fiſtulis ille.Eſt alius craſſiore ligno & tenui fo/
ramine.Hunc totū fungoſa replet medula.Alius breuior:alius procerior:exilior:craſſiorq̧.Fruticoſiſſi
mus qui uocatur donax non niſi in aquaticis natus:quoniā & hæc differentia eſt multū prælata harun
dine quæ in ſiccis ꝓueniat.Suū genus ſagitario calamo ut diximus.Sed cretico longiſſimis internodiis
obſequiūq̧ quo libeat flecti calefacto.Differētias faciunt & folia non multitudine uerum robore & co/
lore.Valida laconicis:& ab una parte denſiora:quales:in totū circa ſtagna gigni putant.Diſſimiles anni/
cis:longiſq̧ ueſtiri foliis:ſpatioſius a nodo ſcandente cōplexu.Eſt & obliqua harūdo nō in excelſitatem
naſcens:ſed iuxta terram fruticis mō ſe ſpargens:ſuauiſſima in teneritate animalibus.Vocatur a quibuſ
dam elegia.Eſt & in italia naſcens adarcha nomine paluſtris ex cortice tātum.Sub ipſa coma utiliſſima
dentibus:quoniā uis eadem eſt quæ ſinapi.De orchiomenii lacus harūdinetis accuratius dici cogit ad/
miratio antiqua.Characian uocabant craſſiorē firmiorēq̧.Plociam uero ſubtiliorē.Hanc in īſulis flui/
tantibus natare:illā in ripis expatiantis lacus.Tertia harūdo eſt tibialis calami:quē auleticon uocant No
no hic anno naſcebatᷣ.Nā & lacus incrementa hoc tēporis ſpatio ſeruabat.Prodigioſus ſi quando ampli
tudinem biennio extendiſſet:quod notatū apud cheroniā infauſto athenienſiū prœlio.Et apud lebaida
ſæpe notatur influente cephiſo.Cum igitᷣ anno permanſerit inundatio ꝓficiūt in aucupatoriam quoq̧
amplitudinē.Vocatur zeugitæ:cōtra bōbyciæ maturius reciproco graciles.Fœminaꝝ latiore folio atq̧
candidiore:modica lanugine:aut oīno nulla:ſpadonū noīe inſignibus.Hinc erant armamenta ad inclu
ſos cantus nō ſilēdos ex reliquo curæ miraculo:ut uenia ſit argento iam potius rani.Cædi ſolebant tē/
peſtiue uſq̧ ad Antigenē tibicinē cum adhuc ſimplici muſaica uterentur ſub arcturo.Sic præparatæ ali
quot poſt annos utiles eſſe incipiebant.Tunc quoq̧ multa domandæ exercitationem : & canore tibiæ
ipſæ educendæ:comprimētibus ſe ſingulis:quod erat illis theatroꝝ moribus utilius.Poſtq̄ uarietas ac/
ceſſit & cantus quoq̧ luxuriantes cædi ante ſolſtitia cœptæ:&fieri utiles in trimatu apertioribus earum
ungulis ad flectendos ſonos.Quæ inde ſunt & hodie.Sed tunc ex ſua quaq̧ tantū arundine congruere
perſuaſum erat:& ea quæ radicē anteceſſerat:leuæ tibiæ cōuenire:quæ cacumen dexteræ.Immenſum
q̄tū iis prælatis quas ipſe cephiſus abluiſſet.Nunc ſacrificæ tuſcoꝝ e buxo.Ludicræ uero loto oſſibuſq̧
aſininis & argento fiunt.Aucupatoria harundo a panhormo laudatiſſima. Piſcaioria ab aritana ex afri/
ca.Harundis italiæ uſus ad uineas maxime.Cato ſeri eam iubet in humidis agris bipalio ſubacto prius
ſolo:oculis diſpoſitis interuallo ternoꝝ pedum.Simul & corrudam unde aſparagi fiant:cōcordare ami
citiam.Salicis uero qua nulla aquaticaꝝ utilior.Licet populi uitibus placeant:& cecubum ducant.Licet
alni ſæpes muniant:contraq̧ erumpentium animum impetus riparum muro in tutelis ruris exubent:
in aqua ſatæ:cæſæq̧ denſius īnumero hærede proſint.

De ſalice genera eius octo:& quæ præter ſalicē ſint utilia ligaturis & de rubis. CA. XXXVIII.

Alicis ſtatim plura genera.Nā quædam & in ꝓceritatē magnam emittūt iugis uineaꝝ pticas.
f Pariūtq̧ balteo cortice uincula.Et aliæ uirgas ſequacis ad iuncturas lentitiæ.Aliæ prætenues
uiminibus texendis ſpectabili ſubtilitate.Rurſus aliæ firmiores corbibus ac plurimæ agrico/
larū ſuppellectili cādidiores ablato cortice:leuiq̧ tractatu mollioribus uaſis:q̄ ut e corio fiant:atq̧ etiam
ſupinaꝝ in delicias cāthedraꝝ aptiſſima.Decidua facili fertilitas:denſiorq̧ tonſura ex breui pugno ueri
us q̄ ramo:non ut remur in nouiſſimis curanda arbore.Nullus quippe tutior eſt reditus minoriſue im
pendii aut tempeſtatis ſecurior.Tertium locum ei in æſtimatione ruris Cato attribuit:prioremq̧ q̄ oli
uetis:q̄q̧ frumento:aut pratis:nec quia deſint alia uincula.Siquidem & geniſtæ:ithaceæ:& populi:& ul
mi:& ſanguinei frutices:& betullæ:& harūdo fiſſa:& harūdinum folia:ut in liguria & uitis ipſa:reciſiſq̧
aculeis rubi alligāt:& intorta corylus.Mirūq̧ contuſio ligno alicui:maiores ad uincula eſſe uires.Salici
autem præcipua dos.Finditur enim græca rubens:candidiorq̧ amerina:ſed paulo fragilior.Ideoq̧ ſoli
do ligat nexu.In aſia tria genera obſeruant.Nigram utiliorem uiminibus.Cādidam agricolaꝝ uſibus.
Tertiā quæ breuiſſima eſt helicē uocant.Apud nos quoq̧ multi totidē noīa īponunt.Vimineam uocāt
eandē purpureā.Alterā nicelinā a colore:quæ ſit tenuior.Tertiā gallicā:quæ tenuiſſima . Nec in fruticū
nec in ueprium caulinumue neq̧ in herbaꝝ:aut alio ullo q̄ ſuo genere numerentur iure ſcirpi fragiles
paluſtreſq̧ ad tegulum tegeteſq̧.E quibus detracto cortice cādelæ luminibus & funeribus ſeruiūt.Fir/
mior quibuſdam in locis earum rigor.Nāq̧ iis uelificant non in pado tantum nautici:uerum & in ma
ri piſcator africus præpoſtero more uela intra malos ſuſpendens.Et mapalia ſua mauri tegunt . Proxi/
meq̧ æſtimāti hoc uideatur eſſe quod in interiore mundi parte pari ſunt papyri uſui:ſed fruticoſi gene
ris ſunt.Inter aquaticas arbores ſunt & rubi atq̧ ſambuci fungoſi generis aliter tamen q̄ ferulæ.Quip/
pe plus ligni ac ſucci utiq̧ ſambuco.Ex qua magis canoram buccinam tubamq̧ credit paſtori ibi cæſæ
ubi galliorum cantum frutex ille non exaudiat.Rubi mora ferunt & alio genere ſimilitudinem roſæ:
qui uocatur cinoſbatos.Tertium genus ideum uocant græci a loco: tenuior eſt q̄ cætera minoribuſq̧
ſpinis:& minus adūcis.Flos eius contra lippitudinem illinitur ex melle:& ignem ſacrum . Contra ſto/
machi quoq̧ uitia bibitur ex aqua.Sambuci acinos habent nigros atq̧ paruos humoris lenti inficiēdo
maxime capillo:qui & ipſi aqua decocti manduntur.

De ſuccis arboꝝ & natura materiaꝝ:& de cædendis arboribus. CA. XXXIX.

Vmor & cortici arborum eſt:qui ſanguis earum intelligi debet:non idem omnibus . Ficis la/
h cteus.Huic ad caſeos figurandos coaguli uis.Cæraſis gūmoſus.Vlmis ſaliuoſus.Lentus ac pin
guis malis.Vitibus ac pyris aquoſus.Viuatiora q̄bus lētior.Atq̧ in totum corpore arborum:

ut reliquorum animalium:cutis:sanguis:caro:nerui:uenæ: ossa: medullæ.Pro cute cortex mirum in moro medicis succum quærentibus fere hora diei secunda lapide incisus manat altius fractus siccus ui detur.Proximi plerisq; adipes.Ii uocantur a colore alburnū.Mollis ac pessima pars ligni etiam in robo re facile putrescens:teredini obnoxia.Quare semper amputabitur.Subest huic caro:cui ossa: idest ma/ teriæ optimum.Alternant fructus quibus siccius lignum:ut olea:magisq; quibus carnosum:ut cerasus. Nec omnibus adepes carnesue largæ:sicuti nec animaliū acerrimis.Neutrū habent buxus:cornus:olea. Nec medullā:minimūq; etiā sanguinis.Sicuti ossa nō habēt sorba:carnē sambuci:& plurimā ambæ me dullam.Nec arundines maiore ex parte.In quarūdā arbo℞ carnibus pulpæ uenæq; sunt.Discrimen ea/ rū facile.Vene latiores cādidioresq;.Pulpæ fissilibus insunt.Ideo fit ut aure ad caput trabis quālibet præ lōgæ admota ictus ab altero capite uel grauis sentiat:penetrāte rectis meatibus sono.Vnde deprehēdit an torta sit materies:nodisq; concisa.Quibusdā sunt tubera:sicut sunt in carne glādia in iis:nec uena nec pulpa:quodā callo carnis in se cōuoluto.Hoc preciosissimū in citro & acere.Cætera mensa℞ genera fis/ sis arboribus circinant in pulpā . Alioquin fragilis esset uena in orbē arboris cæsa. Fagis pectines trans/ uersi ī pulpa apud antiquos.Inde & uasis honos.Manius Curius iurauit se ex præda nihil attigisse:præ ter guttum faginum:quo sacrificaret.Lignum in longitudinem ita fluctuat:ut quæ pars fuit ab radice ualidius sidat.Quibusdam pulpa sine uenis mero stamine & tenui constat.Hæcq; maxime fissilia.Alia frangi celeriora q̄ findi quibus pulpa nō est:ut oleæ:uites.At e coutrario totū a carne corpus fico . Tota ossea est ilex:cornus:robur:cytisus:morus.hebenos:lotos:& quæ sine medulla esse diximus.Cæteris ni gricās color.Fulua cornus in uenalibus nitet incisuris nodata pp decorē. Cædrus & larix & iuniperus rubent.

De teredinibus larice. CA. XL.

LArix fœmina habet:quam greci uocant ægida mellei coloris inuentū est picto℞ tabellis im/ mortale:nullisq; fissille rimis.Hoc lignū proximum medullæ est.In abiete leucon græci uoca uere.Cædrus quoq; durissima:quæ medullæ proxima ut in corpore ossa deraso mō limo.Et sambuci interiora mire firma tradunt.Nāq; qui uenabula ex ea faciunt præferunt omnibus . Constat enim ex cute & ossibus.Cædi tēpestiuū quæ decorticent.Vt teretes ad tēpla cæteraq; usus rotundi cum germināt:alias cortice inextricabili & carie subnascente ei materiaq; nigrescēre.Tigna & quibus aufert securis corticē a bruma ad fauoniū:aut si præuenire cogamur arcturi occasu:& ante eū fidiculæ.Nouis/ sima rōne solstitio.Dies syde℞ horum reddentur suo loco.Vulgo satis putant obseruare:ne quæ dedo landæ arbores sternant ante editos suos fructus.Robur uere cæsum teredinē sentit.Bruma autē ne ui/ tiatur:neq; findit:alias obnoxiū etiā ut torqueat sese:findatq; quod in subere tēpestiue quoq; cæso eue/ nit.Infinitū refert:lunaris ratio:nec nisi a uicesima in tricesimā cædi nolunt.Inter oēs cōuenit utilissime in coitu eius sterni:quē diē alii interlunium:alii silentis lunæ appellant.Sic certe Tiberius Cæsar concre mato ponte naumachiario larices ad restitendū cædi ex retia præfiniuit.Quidā dicūt ut in coitu & sub terra sit luna.Quod fieri nō pōt nisi noctu.At si cōpetant coitus in nouissimū diē brumæ:illa æterna sit materies:proxime cū supradictis syderibus.Quidam & canis ortū addunt:& sic cæsas materies in forū augustum.Nec nouellæ autem ad materiem nec ueteres utilissimæ.Circūcisas quoq; ad medullam alii non inutiliter relinquūt:ut omnis humor stantibus defluat.Mirum apud antiquos primo punico bel lo classem Duilli imperatoris ab arbore excisa sexagesimo die nauigasse.Contra uero Hieronem regē ducentas.xx.naues effectas diebus.xlv.tradit.L.Piso. Secundo quoq; punico bello Scipionis classis.xl. die a securi nauigauit.Tantum tempestiua uitas etiā in rapida claritate pollet.Cato hominum summus in omni usu de materiis hæc adiicit.Prælum e sapino atra potissimū facitu ulmeā:pineam:nuceam:hāc atq; aliam materiem omnem cum effodies:luna decrescente eximito post meridiem sine uento austro. Tunc erit tempestiua:cū semē suum maturum erit.Caueto ne per rorē trahas:aut doles. Idēq; mox. Ni si in trimestri lunaq; dimidiata ne tangas materiem.Tunc ne effodias aut præcidas abs terra . Diebus quattuor proximis quibus luna plena fuerit optime eximit.Omnino caueto nigrā materiam ne doles: ne cædas:ne ue tangas nisi siccam:ne ue gelidam:ne ue rorulentam.Tiberius idem & in capitolio con/ dendo seruauit interlunia.M.Varro aduersus defluuia præcepit obseruandū idem a plenilunis. Larici & magis abieti succisis humor diu defluuit.Hæ omniū arborū altissimæ ac rectissimæ.Nauium malis antēnisq; ,ppter leuitatē præfertur abies.Cōmuni ab iis pino:quæ aut quadripartitos uena℞ cursus bi/ fidosq; habeat:uel omnino simplices.Fabro℞ īteslina opera medulla sectilis optima quadripartitis ma teriis & mollior q̄ cæteræ.Intellectus in cortice protinus peritis. Abietis quæ pars a terra fuit enodis est. Hacq; quā diximus ratione fluuiata decorticat:atq; ita sappinus uocatur:supior pars nodosa duriorq; susterna.Et in ipsis aūt arboribus robustiores aquiloniæ partes Et in totum deteriores ex humidis opa cisq;.Spissiores ex apricis:& diuturnæ.Ideo Romæ inferna abies supernati præfertur.Est per gentium quoq; regiones in iis differentia. Alpibus apēninoq; laudatissimæ.In gallia ciuribus ac monte uosego: in corsica:bithynia:ponto:macedonia.Deteriores eneatica & arcadica.Pessimæ parnasia:& euboea:quo niā romosæ ibi & contortæ putrescēteśq; facile. At cædrus in creta africa syria laudatissima.Cædri oleo peruncta materies nec tineam nec cariem sentit.Iunipero eadem uirtus quæ cædro.Vasta hæc in hispa nia:maximeq; baccæ eis.Medulla eius ubicūq; solidior etiā q̄ cædrus.Publicū omnium uitium uocant spiras ubi sese cōuoluere uenæ atq; nodi.Inueniuntur in quibusdam sicut in marmore centra:idest du/ ricia clauo similis:inimica ferris.Et quædam forte accidunt in lapide comprehenso aut recepto in cor/ pus:aut alterius arboris ramo.Megaris diu stetit oleaster in foro:cui uiri fortes affixerant arma : quem

cortice ambiẽte ætas longa occultauerat.Fuitq; arbor illa fatalis excidio urbis præmonitæ oraculo cũ arbor arma periſſet:quod ſucciſæ accidit ocreis galeiſq; intus repertis.Ferunt lapides ita inuentos ad cõtinendos partus eſſe remedio.

De materiis.De magnitudine arborum:& quæ cariem & ruinam non ſentiunt:& de perpetuitate materiarum. CA. XLI.

Mpliſſima arboꝝ ad hoc æui exiſtimat̃ romæ uiſa:quã propter miraculũ Tiberius Cæſar in
a eodẽ ponte naumachiario expoſuerat aduectã cũ reliqua materie.Durauitq; ad Neronis principis amphiteatrum.Fuit autem trabs e larice longa pedes.cxx.bipedali craſſitudine æqualis. quo intelligebatur uix credibilis reliqua altitudo faſtigium ad cacumen æſtimantibus.Fuit & memoria noſtra in porticibus ſeptoꝝ a.M.Agrippa relicta æque miraculi cã:quæ delibatorio ſupſuerat.xx.pedibus breuior ſexqpedali craſſitudine.Abies admirationis præcipuæ in naui quæ ex ægypto Caii prĩcipis iuſſu obeliſcũ in uaticano circo ſtatutũ:quattuorq; trũcos lapidis eiuſdẽ ad ſuſtinendũ eum adduxit.Qua naue nil admirabilius uiſum in mari certũ eſt.cxx.modii tunc lentis pro ſaburra ei fuere. Longitudo ſpatium optinuit magna ex parte oſtienſis portus laniere leuo:ibi namq; demerſa eſt a Claudio principe cũ tribus molibus turriũ altitudine ĩ ea exædificatis obiter puteolano puluere aduectis. Quæ arboris craſſitudo quattuor hoĩum ulnas cõplectẽtium implebat.Vulgoq; auditur.lxxx.nũmorum & pluris malos ad eos uenundari uſus.Rates uero cõnecti.xl.ſeſtertiis pleraſq;.At in ægypto ac ſyria reges inopia abietis cædro ad claſſes feruntur uſi.Maxima ea in cypro traditur ad undeciremẽ Demetrii ſucciſa.cxxx.pedum longitudinis:craſſitudinis uero ad trium hoĩum cõplexum.Germaniæ prædones ſingulis arboribus cauatis uauigãt:quaꝝ quædam & triginta hoĩes ferunt.Spiſſima ex omni materie ideo & grauiſſima iudicatur hebenus & buxus:graciles natura:neutra in aquis fluitat: nec ſuber ſi dematur cortex:nec larix.Ex reliquis ſicciſſima lotos:quæ Romæ ita appellatur.Deinde robur ex alburnatum:& huic nigricans color:magiſq; etiam cytiſo:quæ proxime accedere hebenum uidetur.Quanq̃ non deſinit qui ſyriacas terebinthos nigriores affirment.Celebratur & Tericles nomine calices ex terebintho ſolitus facere torno.Per quã probatur materies:omnium hæc ſola ungi uult:meliorq; oleo fit. Colos mire adulteratur iuglande ac pyro ſilueſtri tinctis atq; in medicamine decoctis.Oĩbus quæ diximus ſpiſſa firmitas.Ab his proxima eſt cornus:quãq̃ nõ poteſt uideri materies propter exilitatem.Sed lignum non alio pene q̃ ad radios rotaꝝ utile:aut ſi quid cuneandum ſit in ligno clauiſue figendũ ceu ferreis.Ilex item & oleaſter & olea atq; caſtanea:carpinus:populus.Hæc oĩa & criſpa aceris modo.Si ulla materies idonea eſſet.Ramis ſæpe deputatis caſtratio illis eſt:adimitq; uires.De cætero pleriſq; eoꝝ. Sed utiq; robori tanta duricia eſt:ut terebrari niſi madafactũ nõ queat:& ne ſic quidẽ adactus auelli clauus.E diuerſo clauum non tenet cædrus.Molliſſima tilia:eadem uidetur & calidiſſima: argumentum afferunt q; citiſſime aſcias retundet.Calidæ morus:laurus : hedera:& oẽs quibus igniaria fiunt. Exploratoꝝ hoc uſus in caſtris:paſtorũq; repperit:quoniã ad excutiendũ ignem non ſemp lapidis occaſio eſt. Terit̃ igit̃ lignũ ligno:ignẽq; cõcipit attritu:excipiente materia aridi fomitis fungi uel folioꝝ facillime cõceptũ.Sed nihil hædera præſtãtius:quæ terat̃ lauro:laurumq; terat.Probat̃ & uitis ſilueſtris alia q̃ labruſca:& ipſa hederæ modo arborẽ ſcãdẽs.Frigidiſſima quæcũq; aquatica.Lẽtiſſima autẽ & ideo ſcutis faciendis aptiſſima quoq; plaga cõtrahit ſe ꝓtinus:clauditq; ſuũ uulnus.Et ob id cõtumacius tranſmittit ferrum.In quo ſunt genere fici:ut ſalix:tilia:betulla:ſambucus:populus utraq;.Leuiſſimæ ex his ſicut & ſalix:ideoq; utiliſſimæ.Omnes aũt etiam ad ciſtas quæcũq; flexibili crate cõſtant.Habent & candorẽ rigoremq; & in ſculpturis facilitatẽ.Eſt lentitia platano:ſed madida ſicut alno.Siccior eadẽ ulmo:fraxino:moro:ceraſo:ſed ponderoſior.Rigorẽ fortiſſime ſeruat ulmus:ob id cardinibus aſſamẽtiſq; portaꝝ utiliſſima:quoniam minime torquetur:permutanda tantũ ſic:ut cacumẽ ãb inferiore ſit cardine:radix ſuperior.Palma eſt mollis.Et ſuberis materies ſpiſſa.Et malus:pyruſq;:necnõ acer:ſed fragiles:& quæcũq; criſpa.In oĩbus ſilueſtris & maſcula differẽtia cuiuſq; generis augent.Et infœcunda firmiora fertilibus:niſi quo in genere mares ferunt:ſicut cupreſſus:& cornus.Cariẽ uetuſtatemq; nõ ſentiunt cupreſſus:cædrus:hebenus:lotos:buxus:taxus:iuniperus:oleaſter:& olea.Et ex reliquis tardiſſime larix: robur:ſuber:caſtanea:iuglans.Rimã fiſſurãq; nõ capit ſponte cædrus:cupreſſus:olea.Buxũ maxime æternã putant:hebenũ:& cupreſſum:cædrũq;.Claro de oĩbus materiis indicio in tẽplo epheſiæ Dianæ utpote tota aſia extruẽte:cũ quadringentis annis pactũ ſit.Cõuenit tectũ eius eſſe e cædrinis trabibus. De ipſo ſimulacro deæ ambigit̃.Cæteri ex hebeno eſſe tradunt.Mutianus ter cõſul ex iis qui ꝓxĩme uiſo eo ſcripſere:uitigineũ & nunq̃ mutatũ ſepties reſtituto templo.Hanc materiã elegiſſe eandẽ. Canetiam nomen artificis nuncupans.Quod equidẽ miror cũ antiquiorẽ Mineruã nõ quoq; mõ Libero patri uetuſtatem attribuat.Adiicit multis foraminibus nardo rigari:ut medicatus humor alat:teneatq; iuncturas:quas & ipſas eſſe modicas admodũ miror.Valuas eſſe e cupreſſo:& iam quadringentis prope annis durare materiã omnem nouæ ſimilem.Id quoq; notandum ualuas in glutinis cõpage quadriẽnio fuiſſe.Cupreſſus in eas electa:quoniã præter cætera uno in genere materiæ nitor maxime ualeat æternus. Nõne ſimulacrum Iouis in arce e cupreſſo durat a condita urbe ſexcẽteſimo ſexageſimo primo anno dicatum?Memorabile & uticæ tẽplum Appolinis:ubi idicarum cædroꝝ trabes durant ita ut poſitæ fuere prima urbis eius origine annis.mil.clxxxviii.Et in hiſpaniis aiunt templũ Dianæ a Zacyntho aduectæ cũ conditoribus anno ducenteſimo ante excidium troiæ ut auctor eſt Bocchus:ĩfra oppidũ ipſum id haberi.Cui pepercit religione inductus.Hãnibal iuniperi trabibus etiã nunc durantibus. Super oĩa

memorat̃ ædes in aulide eiuſdem deæ ſæculis ante troianũ bellũ exædificata. Cuius quoniã generis ma
teriæ ſciẽtia oblitterata in plenũ dici non põt:utiq; quæ odore p̃cellant:ea æternitate p̃ſtare. A prædictis
morus ꝓxime laudat̃:quæ uetuſtate etiã nigreſcit. Et quædam tamẽ in aliis diuturniora ſunt uſibus ꝗ
alia. Vlmus in p̃flatu firma. Robur defeſſum. Et in aquis quercus obruta. Eadẽ ſup terram rimoſa facit
opera torquendo ſeſe. Larix in humore præcipua:& alnus nigra. Robur marina aqua corrũpitur. Non
improbat̃ in aqua & fagus & iuglans. Hæ qdẽ in iis quæ defodiunt̃ uel prĩcipales. Itẽ iuniperus:eadem
& ſubdialibus aptiſſima. Fagus & cerrus celeriter marceſcũt. Aeſculus quoq; humoris impatiẽs. Ecõtra
adacta in terram paluſtribus alnus æterna:onериſq; ꝗtilibet patiens. Ceraſus firma. Vlmus & fraxinus
lentæ:ſed facile pandunt̃:flexibiles tamen ſtantes a circũciſura:ſiccatæ fideliores. Laricem in maritimis
nauibus obnoxiã teredini tradunt. Et oĩa p̃ter ꝗ oleaſtrum & oleã. Quædam.n.in mari:quædã in terra
uitiis opportuniora.

De teredinibus. CA. XLII.

i Nfeſtantium quattuor genera. Teredines capite ad portionem grauiſſimo rodunt dentibus.
Hæ tantum in mari ſentiũtur:nec aliam putant teredinẽ proprie dici. Terreſtres tineas uocãt.
Culicibus uero ſimiles triphas. Quartũ eſt & e uermiculoꝝ genere:quoꝝ quidẽ alii putreſcẽ-
te ſucco:ipſa materie alii pariunt̃:ſicut in arboribus. Ex eis qui ceraſtes uocat̃ cũ tantum eroſerit ut cir-
cũagat ſe:generat alium. Hæc naſci prohibet in aliis amaritudo ut cupreſſo:in aliis duricia ut buxo. Tra
dunt & abietem circa germinationes decorticatam qua diximus luna aquis nõ corrũpi. Alexandri ma
gni comites ꝑdiderunt in tylo rubri maris inſula arbores eſſe:ex quibus naues fierent:quas.cc.annis du
rantes inuentas:& ſi mergerentur incorruptas. In eadem eſſe fruticem baculis tantum idoneæ craſſitu-
dinis:uarium tigrium maculis:ponderoſum:& cũ in ſpiſſiora decidit:uitri modo fragilem.

De materiis architecti:& quæ materies:ad qd utilis:& quæ firmior materia in tectũ. CA. XLIII.

a Pud nos materiæ finduntur aliquæ ſponte:ob id architecti eas fimo illitas ſiccari iubent ut af-
flatus nõ noceant. Pondus ſuſtinere ualide abies larix etiã in tranſuerſum poſitæ. Robur:olea
incuruant̃ ceduntq; põderi. Illæ renituntur:nec temere rumpunt̃:priuſq; carie ꝗ uiribus defi-
ciunt. Et palma arboꝝ ualida:in diuerſum enim curuat̃. At populus cõtra omnia inferiora pandit̃. Pal-
ma e contrario fornicat̃. Pinus & cupreſſus aduerſus cariem tineaſq; firmiſſimæ. Facile pandit̃ iuglans.
Fiunt enim & ex ea trabes:frangiq; ſe prænuntiat ſtrepitu. Quod in andro accidit:cũ e balneis territi ſo
no ꝓfugerunt. Pinus:piceæ:alni ad quaꝝ ductus in ſtobos cauãtur. Obrutæ terra plurimis durãt annis.
Eædẽ ſi nõ integant̃:cito ſeneſcunt:miro mõ fortiores ſi humori extra quoq; ſuperſit. Firmiſſima in te
ctum abies. Eadẽ ualuaꝝ repagulis & ad quæq; libeat inteſtina oꝑa aptiſſima ſiue græco:ſiue cãpano:ſi-
ue ſiculo fabricæ artis genere ſpectabilis:ramentoꝝ crinibus pãpinato ſemꝑ orbe ſe uoluẽs ad incitatos
runcinaꝝ raptus. Eadẽ & curribus maxime ſociabilis glutino in tantũ:ut findat̃ ante cum ſolida eſt.

De glutinanda materia & lignis ſectilibus. CA. XLIIII.

m Agna aũt & glutinatio:ꝓptereaq; ſectilibus laminis ac in alio genere operiunt̃. Stamineã hoc
uſu probãt uenam:& uocant fertileã argumento ſimilitudinis:quoniã lacunoſe criſpa. In om-
ni genere & glutinũ abdicãt quædam:& inter ſe & cũ aliis inſociabili glutino ſicut robur. Sed
nec fere cohærent niſi ſimilia natura:ut ſi quis lapidẽ lignũq; coniungat. Cornũ maxime audit ſorbus:
carpinus:buxus:poſtea tilia. Cuicũq; operi facilia flexilia oĩa quæ lẽta diximus:præterꝗ morus & capri-
ficus. Durabilia ac ſectilia quæ modice humida. Arida enim latius ꝗ uiridia ſerris cedunt:præter robur:
& buxum:quæ pertinacius reſiſtunt:ſerrarũq; dentes replent æqualitate inerti. Qua de cauſa alterna in
clinatione egerunt ſcobem. Obedientiſſima quocũq; in opere fraxinus:eadẽq; corylo haſtis melior:cor
nu leuior:ſorbo lentior. Gallica uero etiam ad currus flexibilis. Vitẽ æmularetur ulmus:ni põdus eſſet
in culpa. Facilis & fagus:ꝗꝗ fragilis & tenore eodem fictilibus laminis in tenui flexilis:capſiſq; ac ſcriniis
ſola utilis. Secatur in laminas pertenues & ilex colore quoq; nõ ingrata:ſed maxime fida iis:quæ terun-
tur:ut rotarum axibus. Ad quos lentore fraxinus utilis:ſicut duricia ilex:& utroq; legitur ulmus. Sunt
uero & parui uſus fabrilium miniſteriorum inſignes. Ideoq; proditum terebris uaginas ex oleaſtro:bu
xo:ilice:ulmo:fraxino utiliſſimas fieri. Ex iiſdem maleos:maiores quoq; e pinu & ilice. Et iis aũt maior
ad firmitatem cauſa tẽpeſtiuæ cæſuræ ꝗ immaturæ. Quippe cũ ex olea duriſſimo ligno cardines in fo-
ribus diutius immorati plantæ mõ germinauerint. Cato uectes aquifolios:laureos:ulmeos fieri iubet.
Higinus manubria ruſticis carpinea:ilina:cerrea. Quæ in laminis ſecant̃:quorũq; operimẽto ueſtiatur
alia materies præcipua ſunt citrus:terebinthus:aceris genera:buxum:palma aquifolium:ilex:ſambuci
radix:populus. Dat & alnus (ut dictum eſt) tuber ſectile:ſicut citrus acerq;. Nec aliarum tubera in p̃cio.
Mediaq; pars arborum criſpior:& quo ꝓprior radici minoribus magiſq; flexibilibus maculis. Hæc pri
ma origo luxuriæ arborem alia integi:& uiliores ligno precioſiores cortice fieri:ut una arbor ſæpius ue
niret. Excogitatæ ſunt & ligni bratteæ. Nec ſatis. Cœpere tingi animalium cornua:dẽtes ſecari:lignũq;
ebore diſtingui:mox operiri. Placuit deinde materiem & in mari quæri. Teſtudo in hoc ſecta. Nuperq;
portentoſis ingeniis principatu Neronis inuentum:ut pigmentis perderet ſe:pluriſq; ueniret imitata li
gnum. Sic lectis precia quæruntur. Sic terebinthum uinci iubent. Sic citrum precioſius fieri. Sic acer de
cipi. Modo luxuria non fuerat contenta ligno. Iam lignum emi teſtudinem facit.

De arboꝝ ætate:& quæ genera arboꝝ minime durãt. CA. XLV.

u Ita arboꝝ quarũdam immenſa credi poteſt:ſi quis profunda mundi & ſaltus inacceſſos cogi-
tat. Verũ ex iis quas memoria hoĩum cuſtodit durant in ueliterno Africani prioris manu ſatæ

oliuæ.Item myrtus eodẽ loco conſpicuæ magnitudinis.Subeſt ſpecus in quo manes eius cuſtodire dra
co tradiť.Romæ uero lotos in Lucinæ area anno qui fuit ſine magiſtratibus.ccclxix.urbis æde cõdita.
Incertum q̃tum ipſa uetuſtior.Eſſe qdẽ uetuſtiorẽ non eſt dubiũ : cũ ab eo luco Lucina nomineť.Hæc
nũc circiter annũ.cccclhabet.Antiqor enim illa eſt:ſed incerta eius ætas quæ capillata diciť:quoniã ue/
ſtaliũ uirginũ capillus ad eã deferť.Veꝝ altera lotos in uulcanali:qđ Romulus conſtituit ex uictoria de
decimis æquæua urbi intelligiť:ut auctor eſt Maſſurius.Radices eius in foꝝ uſq; Cæſaris per ſtationes
municipioꝝ penetrant.Fuit cũ ea cupreſſus æq̃lis circa ſuprema Neronis principis,plapſa atq; neglecta.
Vetuſtior aũt urbe in uaticano ilex:in qua titulus æreis litteris hetruſcis religiõe arborẽ iam tunc dignã
fuiſſe ſignat.Tyburtes quoq; originẽ multo ante urbẽ romã habent.Apud eos extãt ilices tres etiã Ty/
burno cõditore eoꝝ uetuſtiores:apud q̃s inauguratus tradiť.Fuiſſe autẽ eũ tradũt filiũ Amphiarai qui
apud thebas obierit una ætate ante iliacũ bellum.Sũt auctores & delphicã platanũ Agamẽnonis manu
ſatã.Et alterã in caphie arcadiæ luco.Sũt hodie ex aduerſo iliẽſium urbis iuxta helleſpontũ in Proteſilai
ſepulchro arbores:quæ oĩbus ephebiis eius cũ in tantũ accreuere:ut ilium aſpiciant inareſcunt:rurſuſq;
adoleſcũt.Iuxta urbẽ aũt quercus in Ili tumulo tunc ſatæ dicũtur:cũ cœpit ilium uocari. Argis olea nũc
etiam durare diciť:ad quã Ionẽ in uaccam mutatã Argus alligauerit.In ponto circa heracleam aræ ſunt
Iouis Statiui cognomine:ibiq; quercus duæ ab Hercule ſatæ.In eodẽ tractu portus Amyci eſt Bebryce
rege interfecto clarus.Eius tumulus a ſupremo die lauro tegitur:quã inſanã uocãt:quoniã ſi quid ex ea
decerptũ inferať nauibus iurgia fiãt:donec abiiciatur.Regionẽ aulocrenen diximus per quã ab apamea
in phrygiã itur.Ibi platanus oſtẽditur:ex qua pepẽdit Marſia uictus ab Apollinæ:quæ iam tũ magnitu
dine electa eſt.Necnõ palma deli ab eiuſdẽ dei ætate conſpicitur.Olympiæ oleaſter:ex quo primus Her
cules coronatus eſt:& tunc cuſtodiť religioſe. Athenis quoq; olea durare traditur in certamine edito a
Minerua.E diuerſo breuiſſima uita eſt punicis:fico:malis.Ex iis p̃cocibus breuior q̃ ſerotinis : dulcibus
q̃ acutis:& dulcior in punicis.Item in uitibus:præcipueq; fertilioribus.Grecinus auctor eſt ſexagenis an
nis duraſſe uites.Videnť & aquaticæ celerius interire.Seneſcunt quidem uelociter:ſed e radicibus repul
lullant laurus:& mali:& punicæ.Firmiſſimæ ergo ad uiuẽdum oleæ:ut quas durare annis.cc.inter au/
ctores conueniat.Et in ſuburbano tuſculani agri colle qui corne appellať.Lucus antiqua religione Dia/
næ ſacratus a Latio:uelut arte tonſilii coma faginei moris.In hoc arborẽ mori eximiã ætate noſtra ada/
mauit Paſſienus Criſpus bis conſul orator Agrippinæ matrimonio & Nerone priuigno clarior poſtea:
oſculari complectiq; eam ſolitus:non modo cubare ſub ea:uinumq; illi affundere. Vicina luco eſt ilex:
& ipſa nobilis.xxxv.pedũ ambitu caudicis.x.arbores metiẽs ſingulas magnitudinis uiſendæ:ſiluãq; ſo/
la facit.Hedera necari arbores certum eſt.Simile quidam & in uiſco:tãetſi tardiorem eaꝝ iniuriam ar/
bitrantur.Nãq; & hoc præter fructus agnoſciť non in nouiſſimis mirabile. Quædam.n.in terra gigni
non poſſunt:& in arboribus naſcuntur.Nãq; cum ſuam ſedem nõ habeãt:in aliena uiuũt:ſicut uiſcum.
Eſt & in ſyria hærba quæ uocatur caſſitias:nõ tãtum arboribus:ſed ipſis etiam ſpinis circũuoluens ſeſe:
Item circa templa theſſalica quæ polypodion uocatur:& quæ dolichos:ac ſerpillum.Oleaſtro quoq; de
putato quod gignitur uocãt phaunos.Quod uero in hiſpiria fullonia hipophacton calliculis inanibus:
foliis paruis:radice alba:cuius ſuccus ad detractiones in comitiali morbo utiliſſimus habetur. Viſci tria
genera.Nãq; eſt in abiete & larice caſſitias.Stelin dicit euboea naſci.Hyphear arcadia. Viſcum autem in
quercu:robore:ilice:pruno ſilueſtri:terebintho:nec aliis arboribus adnaſci.Pleriq; copioſiſſimũ in quer
cu:quod dryos hyphear uocant.In omni arbore excepta ilice & quercu differentiam facit odor utriuſq;
& folium non iucundi odoris.In utroq; uiſcum amarum & lentũ.Hyphear ad ſaginãda pecora utilius.
Vitia modo purgat primo:dein ea pinguefacit:quæ ſuffecere purgatiõi. Quibus ſit aliqua tabes intus
negant durare ea.Edendi ratio ætatis quadragenis diebus.Adiiciunt diſcrimen in iis quæ folia emittãt:
& ipſi decidere.Contra inhærere nato in æterna fronde. Omnino autem ſatum nullo modo naſcitur:
nec niſi per aluum auium reditũ:maxime palumbis & turdis. Hæc eſt natura ut niſi maturatũ in uen/
tre auium nõ proueniat. Altitudo eius nõ excedit cubitalem ſemper fruticoſi ac uiridis.Mas fertilis.Fœ
mina ſterilis.Aliquãdo nõ fert.Viſcum fit ex acinis qui colliguntur meſſium tẽpore immaturi. Nam ſi
acceſſere hymbres:amplitudine qdem augẽtur:uiſco uero marceſcunt.Siccanť deinde:& aridi tundun/
tur:ac conditi in aqua putreſcunt duodenis fere diebus.Vnumq; hoc reꝝ putreſcẽdo gratiã inuenit.In/
de in pfluente rurſus malleo tuſis amiſſis corticibus interiore carne lenteſcunt. Hoc eſt uiſcum pennis
auium tactu ligandis.Iuglandis oleo ſubactum cum libeat inſidias moliri. Non eſt omittẽda in ea re &
galliarum admiratio.Nihil habent druides(ita ſuos appellant magos)uiſco & arbore in qua gignatur
(ſi modo ſit robur)ſacratius.Iam per ſe roborum eligunt lucos:nec ulla ſacra ſine ea fronde conficiunt:
ut inde appellari quoq; interpretatione græca poſſint druides uideri. Enimuero quicquid adnaſcať il/
lis ę cælo miſſum putant:ſignumq; eſſe electæ ab ipſo deo arboris.Eſt autem id rarum admodũ inuen
tu:& repertum magna religiõe petitur.Et ante omnia ſexta luna:quæ principia menſium annorumq;
iis facit & ſeculi poſt triceſimum annũ:quia iam uirium abunde habeat:nec ſit ſui dimidia. Omnia ſa/
nantem appellantes ſuo uocabulo.Sacrificio epuliſq; rite ſub arbore præparatis duos admouent candi
di coloris tauros:quoꝝ cornua nunc primum uinciantur.Sacerdos candida ueſte cultus arborem ſcan
dit.Falce aurea demittit.Candido id excipitur ſago.Tum demũ uictimas immolant precantes ut ſuum
donum deus proſperum faciat iis quibus dederit.Fœcunditatem eo poto dari cuicũq; animali ſterili ar
bitrantur.Cõtraq; uenena oĩa eſſe remedio.Tanta gentium in rebus friuolis plerũq; religio eſt.

SEPTIMVSDECIMVS

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER.XVII. PROHEMIVM.

Arborum Precia Mirabilia. CA. I.

ATVRA ARBORVM TERRA MARIQVE SPONTE SVA Prouenientiũ dicta est. Restat eaꝶ quæ arte & humanis ingeniis fiunt: uerius q̃ nascuntur. Sed prius mirari succurrit quæ abstulimus penuria pro indiuiso possessa a ferris: depugnante cũ iis homine circa caducos fructus. Circa pendentes uero & cum alitibus: in tanta deliciarum precia uenisse clarissimo (ut equidẽ arbitror) exemplo. L. Crassii atq; Cn. Domitii aenobarbi: Crassus orator fuit in primis nominis romani. Domus ei magnifica: sed aliquãdo præstãtior in eodẽ palatio. Q. Catuli qui cimbros cũ. C. Martio fudit. Multũ uero pulcherrima consensu oĩum ætate ea in colle uiminali. C. Aquilii equitis romani clarioris etiã tum q̃ iuris ciuilis scientia: cũ tamẽ obiecta Crasso sua est. Nobilissimaꝶ gẽtiũ ambo Crassus atq; Domitius censuram post consulatum simul gessere: anno cõditæ urbis sexcẽtesimo sexagesimosecũdo frequẽtem iurgiis pp dissimilitudinẽ morũ. Tunc Cn. Domitius ut erat uehemens natura: præterea accensus odio: quod ex æmulatione auidissimũ est: grauiter increpuit tanti censorem habitare: ꝓ domo eius milia nũmoꝶ idẽtidem ꝓmittens. Et Crassus ut p̃sens ingenio semp & faceto lepore solers concedere se respõdit: exceptis sex arboribus. Ac ne uno quidẽ denario si adimerenť emptam uolente Domitio. Crassus utrum ne igitur ego sum inquit quæso Domini exemplo graui & ab ipsa mea cẽsura notandus: qui in domo quæ mihi hæreditate obuenit comiter habitem? an tu qui sex arbores æstimes? Eæ fuere loti patula ramoꝶ opacitate lasciuiæ. Cecina largo e ꝓceribus crebro in iuuenta nostra eas in domo sua ostentante. Durauerunt q; quoniã & de longissimo æuo arboꝶ diximus (ad Neronis principis incẽdia: quibus cremauit urbẽ: annis. clxxx. Postea cultu uirides iuuenesq;: ni princeps ille accelerasset etiã arboꝶ mortem. Ac ne quis uilẽ de cætero Crassi domũ: nihilq; in ea iurgante Domitio fuisse dicendũ p̃ter arbores iudicet. Iam colũnas quattuor hymetii marmoris ædilitatis gratia ad scænã ornãdã aduectas in atrio eius domus statuerat: cũ in publico nondũ essent ullæ marmoreæ. Tã recens est opulentia tãtoq; tunc plus honoris arbores domibus afferebãt: ut sine illis ne inimicitiaꝶ quidẽ p̃cium seruauerit Domitius. Fuere ab iis & cognomina antiquis. Frun ditio militi illi qui p̃clara facinora uulturnũ transnatans fronde capiti imposita aduersus Hãnibalẽ edidit. Stolonũ Liciniæ genti ita. n. appellať in ipsis arboribus fruticatio inutilis: unde & pãpinatio inuẽto) primo Stoloni dedit nomẽ. Fuit & arboꝶ cura legibus priscis: cautũq; est. xii. tabulis ut qui iniurias cecidisset alienas lueret in singulas siclos æris. xxv. Quid existimamus? futuras ne eas credidisse ad supradictam æstimationẽ illos qui frugiferas tanti taxauerant? Nec minus miraculũ in pomo est multarum circa suburbana fructu annuo addito binis milibus nũmum maiore singulaꝶ reditu: q̃ erat apud antiquos p̃diorum. Ob hoc insita & arborum quoq; adulteria excogitata sunt: ut nec poma pauperibus nascereť. Nunc ergo dicemus quo maxime mõ tantum ex iis uectigal cõtingat: ueram colendi rationẽ absolutãq; ꝓdituri. Et ideo nõ uulgata tractabimus: nec quæ cõstare aĩaduertimus: sed incerta atq; dubia: in q̃bus maxime fallitur uita. Nã diligentiã in superuacuis affectare non nostrum est. Ante oĩa autem in uniuersum & quæ ad cuncta arborum genera pertinent in commune de cælo terraq; dicemus.

De natura cæli ad arbores: & quã partẽ cæli spectare debeant. CA. II.

a Quilone maxime gaudent: dẽsiores ab afflatu eius lætioresq; & materiæ firmioris. Qua in re pleriq; falluntur: cum in uineis pedamẽta non sint a uento eo opponenda: & id tãtum a septentrione seruandũ. Quinimmo tẽpestiua frigora plurimũ arborũ firmitati cõferunt: & sic optime germinãt. Alioqn si blandianť austeri defatiscentes: ac magis etiã in florẽ. Nã si cũ defloruere: ꝓtinus sequanť hymbres: in totũ poma depeunt. Adeo ut amygdala & pyri etiã si oĩno nubiliũ fiat austrinusue flatus amittant fœtus. Circa uirgilias quidem puluere: inimicissimum uti & oleæ quoniam tunc coitus est earum. Hoc est illud quatriduũ oleis decretorium. Hic articulus austrinus nubili spurci q̃d diximus Fruges quoq; peius maturescunt austrinis diebus: sed celerius. Illa sunt noxia frigora: quæ septentrionibus aut p̃posteris fiunt horis. Hyemem quidẽ aquiloniã esse: omnibus satis utilissimum. Hymbres uero tunc expetendi euidẽs causa est: quoniã arbores fœtu exinanitas: & folioꝶ quoq; amissione lãguidas naturale est auide esurie. Cibus aũt eaꝶ hymber. Quare tepidam esse hyemẽ ut absumpto partu arborum sequať protinus conceptus: idest germinatio ac deĩde alia florescendi exinanitio: inutilissimum ex perimentis creditur. Quinimmo si plures ita continenť anni: etiam ipsæ moriunť arbores. Quoniã nemini dubia pœna est in fame laborantium. Ergo qui dixit hyemes serenas optãdas non ꝓ arboribus uota fecit. Nec per solstitia hymbres uitibus cõducũt. Hyberno quidẽ puluere fieri messes lætiores luxuriãtis ingenii fertilitate dictum est. Alioquin uota arborum communia sunt fruguq;: niues diutinas sedere. Causa non solum quia animam terræ euanescentem exhalationem includunt: & cõprimunt: retroq; agunt in uires frugum atq; radices: uerum q; & liquorem sensim præbẽt: purum præterea leuissimũq; quando nix aquarum cælestium spuma est. Ergo humor ex iis nõ uniuersus ingurgitans diluensq;: sed quomodo sititur distillans uelut ex ubere alit omnia quæ non inundat. Tellus quoq; illo modo fermẽ/

tescit:& succi plena:ac lactescētibus satis non effœta cū tēpus aderit:tepidis aridet horis.Ita maxime fru-menta pinguescunt:prætereq ubi calidus semp aer est:ut in ægypto. Cōtinuatio enim & ipsa cōsuetudo idem quod modus alibi efficit.Plurimūq3 prodest ubicūq3 nō esse quod noceat. In maiore parte orbis cum præcoces excurrere germinationes euocatæ indulgentia cæli secutis frigoribus exurūtur. Qua de causa serotinæ hyemes noxiæ siluestribus quoq3 : quæ magis etiam dolent urgente umbra sua:nec ad iuuante medicina.Quoniam uestire teneras intorto stramento in siluestribus nō est. Ergo tempestiue aquis hybernis primum hymbribus:deinde germinatione antecedētibus.Tertium tempus est cū edu-cant poma:nec protinus:sed iam ualido fœtu.Quæ fructus suos diutius continēt:longioresq3 desiderāt cibos:iis & serotinæ aquæ utiles:ut uiti:oleæ:punicis.Hæ iam pluuiæ generis cuiusq3 arboribus diuer-so modo desiderant:aliis alio tempore maturantibus.Quapropter iisdem hymbribus quædā lædi ui-deas:alia iuuari.Et in eodem genere sicut in pyris.Alio die hyberna quærunt pluuias:alio uero præco-cia.Vt pariter quidem omnia desiderent.Hybernum tempus est ante germinationem quæ aquilonem austro utiliorem facit.Ratio eadem mediterranea maritimis præfert(sunt.n.plerūq3 frigidiora)& mō-tosa planis:& nocturnos ignes diurnis.Magis fruuntur aquis sata:non statim auferente eas sole. Conue xa & situs uineaꝝ arbustorūq3 ratio est:quas in oras debeat spectare.Virgilius ad occasus seri damnauit. Aliqui sic maluere q̄ in exortu. A pluribus meridiem ꝑbari aduerto. Nec arbitror ppetuū quicq̄ in hoc præcipi posse.Ad soli naturā:ad loci ingeniū:ad cæli cuiusq3 mores dirigenda sollertia est.In africa meri diem uineas spectare & si uiti inutile colono salubre est:quoniā ipsa meridianæ subiacet plagæ. Quapp ibi qui in occasum aut septētriones conseret optime miscebit solum cælo:cum Virgilius occasus impro bet.Nec de septētrione relinqui dubitatio uidetur.Atqui in cisalpina italia magna ex parte uineis ita po sitis cōpertum est nullas esse fertiliores.Multum rationis obtinent uenti.In narbonēsi prouintia atq3 li-guria & parte hetruriæ contra circiū serere imperitia existimatur.Eūdemq3 obliquum accipere proui-dentia.Is enim ibi æstatem temperat:sed tanta plerūq3 uiolentia ut auferat tecta.

De societate cæli & terræ ad arbores. CA. III.

q Vidam cælum terræ parere cogunt:ut quæ in siccis serantur orientē ac septentriones spectēt. Quæ in humidis meridiem . Necnon ex ipsis uitibus causas mutuantur . In frigidis præcoces serendo:ut maturitas antecedat algorem.Quæ poma uitesq3 rores oderint cōtra ortus:ut sta-tim auferat sol . Quæ ament ad occasus:uel etiam ad septentriones ut diutius eo fruantur a Cæteri ue-ro fere rationem natare secuti in aquilonem obseruare uites & arbores poni suasere. Odoratiorē etiam fieri talem fructum Democritus putat.

De qualitate regionum. CA. IIII.

a Quilonis situm uentorumq3 reliquoꝝ diximus secundo uolumine.Dicemusq3 ꝓximo plura cælestia.Interim manifestū uidet̄ salubritatis argumentū:quoniā in meridiem etiam spectan tium semp ante decidunt folia.Similis & in maritimis causa.Quibusdam locis afflatus maris noxii:in plurimis idem utiles.Quibusdā satis e longinquo aspicere maria iucundū. Propius admouere salis halitū inutile.Similis & fluminū stagnorūq3 ratio.Nebulis adurunt:aut æstuantia refrigerant opa citate:atq3 etiā rigore gaudent:quæ diximus.Quare experimētis optime credit̄. A cælo proximum est terræ dixisse rationē haud faciliore tractu.Quippe non eadem arboribus conuenit & frugibus:plerūq3 nec pulla qualē habet cāpania:ubiq3 optima uitibus.Aut quæ tenues exalat nebulas . Nec rubrica mul-tis laudata.Cretam in albensium pompeianorūq3 agro & argillam cunctis ad uineam generibus ante-ponunt:q̄q̄ præpingues quod excipitur in eo genere inuicem sabulum album.In ticinēsi multisq3 in lo-cis nigrum.Itemq3 rubrum etiam pingui terræ permixtum infœcundum est.Argumenta quoq3 iudi-cantium sæpe fallunt.Non utiq3 solū lætum est:in quo proceræ arbores nitent:prætereq illis arboribus. Quid enim abiete procerius? Aut quæ uixisse possit alia in loco eodem? Nec luxuriosa pabula pinguis soli semper indicium habēt.Nam quid laudatius germaniæ pabulis?& tamen statim subest harena te-nuissimo cespitum corio.Nec semper aquosa est terra:cui proceritas hærbarum. Non hercule magis q̄ pinguis adhærens dygitis.Quod in argillis arguitur . Scrobes quidem regesta in eos nulla complet:ut densa atq3 rara ad hunc modum deprehendi possit:ferroq3 omnis rubiginem obducit. Nec grauis aut leuior iusto deprehenditur pōdere.Quod enim terræ pondus iustum intelligi potest.Nec fluminibus aggesta semper laudabilis quādo senescant sata quædam aqua . Sed neq3 illa quæ laudatur diu prætereq salici utilis sentitur.Inter argumenta stipulæ crassitudo est tanta alioquin in leborino campaniæ nobili campo:ut ligni uice utantur.Sed idem solum ubicunq3 arduum opere:difficile cultu : bonis suis acrius pene q̄ uitiis cum affligit agricolam.Et carbunculis quæ terra ita uocatur. Emēdari uitem hac terra pu tatur.Nam tofus scaber natura fricabilis expetitur quoq3 ab auctoribus . Virgilius & quæ filicem ferat non improbat uitibus.Salsæq3 terræ multa melius creduntur:tutiora uitiis innascentium animalium. Nec colles opere nudantur:si quis perite fodiat.Nec cāpi omnes minus soles atq3 perflatus q̄ opus sit ac cipiunt.Et quasdam prunis ac nebulis pasci diximus uites.Omniū reꝝ sunt quædam in alto secreta:& suo cuiq̄ corde præuidenda.Quid q3 mutatur sæpe iudicata quoq3 ac diu comprehensa?In thessalia cir ca larissam emisso lacu frigidior facta ea regio est.Oleæ desiderunt quæ prius fuerant. Item uites aduri: quod non antea thracia sensit amoto hebro.Et circa philippos cultura siccata regio mutauit cæli habi-tum.At in syracusano agro aduena cultor elapidato luto sole prodidit fruges:donec regessit lapides . In syria leuem tenui sulco imprimūt uomerem:quia subest saxum exurēs æstate semina.Iam in qbusdam

locis similes æstus:immodici & frigorum effectus. Est fertilis thracia frugum rigore: & æstibus africa & ægyptus. In chalchia rodiorum insula locus quidam est in tantum fœcundus:ut suo tempore satum demetant hordeum:sublatumq; protinus serant:& cũ aliis frugibus metãt. Glareosum oleis solum ap tissimum in uenafrano:pinguissimum in betica. Punica uina in saxo coquuntur. Cecubæ uites in pontinis paludibus madent. Tanta est argumẽtorum & soli uarietas ac differentia. Cæsar Vopiscus cum causam apud censores ageret campos rosiæ dixit italiæ sumẽ esse:in quibus perticas pridie relictas gramen operiret. Sed non nisi ad pabulum probantur. Non tamen indociles natura nos esse uoluit:& uita confessa fecit etiam ubi bona certa non fecerat. Quamobrem prius dicamus crimina.

Genera terrarum. CA. V.

t Errarum amaram siue macram si quis probare uelit. Demonstrant eã atræ degeneresq; herbæ. Frigidam autem retorride nata. Itẽ uliginosam tristia. Rubricam oculi. Argillosam quæ operi difficillima:quæq; rastros ac uomeres ingẽtibus glebis oneret:q̃q̃ aliquãdo non qđ operi:hoc & fructui sit aduersum. Itẽ e contrario cineraceã & sabullũ albũ. Nam sterilis densa callo facile deprehendit̃ uel uno ictu cuspidis. Cato breuiter atq; ex suo more uitia determinat. Terrã cariosam caue: ne ue plaustro ne ue pecore impellas. Quid putamus hac appellatione ab eo tãtopere reformidari:ut pene uestigiis quoq; interdicat? Redeamus ad ligni cariem & inuenimus illa:quæ in tantum abhominatur uitia:aridæ:fistulosæ:scabræ canescentis:exesæ punicosæ. Plus dixit una significatione q̃ possit ulla copia sermonis enarrari. Est enim interpretatione uitioꝶ quadã nõ ætate:quæ nulla in ea intelligi põt: sed natura sua anus terra. Et ideo infœcunda oĩa:atq; etiã imbecilla. Idẽ agrũ optimum iudicat ad radicem montium planicie in meridiem excurrente:quæ est totius italiæ situs. Terram uero teneram quæ uocetur pulla. Erit igitur hæc optima & operi satiua. Intelligere modo libeat dictam mira significatiõe teneram:& q̃cquid optari debet in eo uocabulo inuenieť. Illa tẽperatæ ubertatis. Illa mollis:facilisq; culturæ:nec madida:nec sitiens. Illa post uomerẽ nitescens:qualẽ fons ingenioꝶ Homerus in armis ab eo cælatã dixit:additq; miraculũ increscentis:q̃uis fieret in auro. Illa quã recentẽ exq̃runt improbæ alites uomerem comitantes:coruiq; aratoris uestigia ipsa rodentes. Reddať in hoc loco luxuriæ quoq; sentẽtia & aliqua in propositũ. Certe Cicero lux doctrinaꝶ altera Meliora inquit unguenta sunt quæ terram q̃ quæ crocũ sapiũt. Hoc enim maluit dixisse q̃ redolent. Ita est profecto. Illa enim erit optima: quæ unguenta sapiet. Quod si admonendi sumus:qualis sit terræ color ille:qui quæritur:cõtingit sæpe etiam quiescente ea sub occasu solis:in quo loco arcus cælestis deiecerit capita sua. Et cum a siccitate continua immaduerit hymbre:tũc emittit illum suũ halitum diuinũ ex sole conceptũ:cui compari suauitas nulla possit. Is esse odor in cõmota debebit:reptusq; neminẽ fallet:ac de terræ odore optime iudicabit. Talis fere est in noualibus cæsa uetere silua:quæ consensu laudatur. Et in frugibus quidem serẽdis eadem terra utilior intelligitur:quotiens intermissa cultura quieuit:quod in uineis non fit. Eoq; diligẽtius eligenda est:ne uera existat opinio eorũ:qui iam italiæ terram existimauere lassam. Operis quidem facultas in aliis generibus constat e cælo:nec potest arari post hymbres aliqua ubertatis uitio lentescens. Cõtra in bizantio africæ illum centena & quinquagena fruge fertilem campum: nullis cum siccus est arabilem tauris:post hymbres uili asello:& a parte altera iugi anu uomerem trahente uidimus scindi. Terram enim terra emendari (ut aliqui præcipiunt) super tenuem pingui iniecta aut gracili:bibulaq; super humidam ac pinguem:dementiæ operarii est. Quid enim potest sperare qui talem colit.

De terra quam britania & gallia amat. CA. VI.

a Lia est ratio quam britannia & gallia inuenere alendi eam:ipsa quod uocant margam. Spissior ubertas in ea intelligitur. Est autem quidam terræ adeps:ac uelut glandia in corporibus ibi densante se pinguitudinis nucleo. Non omisere & hoc græci.

De græcorum doctrina. CA. VII.

q Vid enim intentatũ illis? Leucargyllion uocant candidam argillã:qua in megarico agro utuntur. Sed tantum in humida frigidaq; terra. Illas gallias britanniasq; locupletantis cũ cura dici conuenit. Duo genera fuerant. Plura nuper exerceri cœpta proficientibus ingeniis. Est enim alba russa:colũbina:argyllacea:tofacea:harenacea. Natura duplex:aspera aut pinguis. Experimẽta utriusq; in manus:ususq; geminus:aut ut fruges tantum alant: aut eædem & pabulum. Fruges alit tofacea alba: quæ si sit inter fontes reperta:est ad infinitum fertilis:uerum aspera tractatu: & si nimia iniecta est exurit solum. Proxima est russa:quæ uocatur capnumargos intermixto lapide terræ minutæ harenosæ. Lapis contunditur in ipso campo:primisq; annis stipula difficulter cæditur propter lapides. Impendio tamen minimo leuitate dimidio minoris q̃ ceteræ inuehitur. Inspergitur rara sale eam misceri putant. Vtrũq; hoc genus semel iniectum in.l.annos ualet & frugum & pabuli ubertate.

De terrarum generibus. CA. VIII.

q Væ pingues esse sentiuntur:ex iis præcipue alba. Plura eius genera. Mordacissimum quod supra diximus. Alteꝶ genus albæ cretæ argentaria est. Petitur ex alto in centenos pedes actis ple rũq; puteis ore angustatis intus ut in metallis spatiante uena. Hac maxime britannia utiť. Durant annis.lxxx. Neq; est exemplum ullius qui bis in uita hanc eidem iniecerit. Tertium genus candidæ glischromargon uocant. Est autem creta fullonia mixta pingui terra:pabuli q̃ frugũ fertilior:ita ut messe sublata ante sementem alteram lætissimum secetur. Dum in fruge est nullum aliud gramẽ emittit. Durat.xxx.annis densior iusto. Cymini modo strangulat solũ. Columbinã gallia suo noĩe glaucopelon

appellat:glebis excitatur lapidũ mõ.Sola gelatiõe ita soluit:ut tenuissimas bratteas facit.Hæc ex æquo fertilis.Harenacea utunt si alia non sit:in uliginosis uerticibus & si alia sit:ubi hos gentium solos noui/mus:qui fertilissimũ agrũ colentes quacũq; terra infra tres pedes effossa & pedali crassitudine iniecta læ tificent.Sed ea non diutius annis.x.prodest.Hedui & pictones calce uberrimos fecere agros.quæ sane & oleis & uitibus utilissima reperitur.Omnis autem marga arato iniiciẽda est:ut medicamentũ rapiatur: & fimi desiderat aliquãtulum.Quæ primo plus aspera & quæ in hærbas non effunditur : alioquin no/uitate quæcũq; fuerit solum lædet.Ne sic quidẽ primo anno fertilis.Interest & quali solo quærat. Sicca enim humida melior:arido pinguis.Temperata alterutra creta uel columbina conuenit.

De cineris usu:& de fimo:& quæ sata uberiorẽ terrã faciant:& quæ urãt. CA. IX.

Ranspadanis cineris usus adeo placet:ut anteponãt fimo iumentoꝝ:quod quia leuissimũ est:
t ob id exurunt.Vtroq; tamẽ pariter non utunt in eodẽ aruo:nec in arbustis cinere:nec quasdã ad fruges ut diximus.Sunt qui puluere quoq; uuas ali iudicent:pubescẽtesq; puluerent:& ui/tium arboruq; radicibus aspergẽt.Quod certũ est narbonensi ꝓuintiæ & uindemias certius sic eo coq: quia plus puluis ibi q̃ sol confert.Fimi plures differentiæ.Ipsa res antiqua.Iam apud Homeꝝ regius se/nex agrum ita suis manibus lætificans reperit.Argeus rex in græcia excogitasse tradit.Diuulgasse uero Hercules in italia:quæ regi suo Stercuto Fauni filio ob hoc inuentũ immortalitatem tribuit.M.Varro principatũ dat turdoꝝ fimo ex auiariis.Quod etiam pabulo boum suũ magnificat.Neq; alio cibo cele/rius pinguescere asseuerat.De nostris moribus bene sperare est:si tãta apud maiores fuere auiaria : ut ex iis agri stercorarentur.Proximum Columella calũbariis:mox gallinariis facit:natantiũ alitum dãnato. Cæteri auctores consensu humanas dapes ad hoc in primis aduocant. Alii ex iis ꝑferunt hoĩum potus in corioꝝ officinis pilo madefacto.Alii per sese aqua iteꝝ largiusq; etiã q̃ cum bibitur admixta.Quippe plus iam ibi male domãdum est:cum ad uirus illud uini homo accesserit. Hæc sunt certamina quibus inuicem ad tellurem quoq; alendam utuntur hoĩes.Proxime spurcitias suũ laudãt. Columella solus dã nat.Alii cuiuscunq; quadrupedis exitiosum.Aliqui columbaꝝ præferunt.Proximũ deinde caprarũ est. Ab hoc ouium.Deinde boum.Nouissimus iumentoꝝ.Hæ fuere apud priscos differentiæ. Simulq; ꝑ/cepta non inuenio re tali utẽdi:quando & hic uetustas utilior:uisumq; iam est apud quosdam prouin/tialium in tantum abundante geniali copia pecudum farinæ uice cribris superiniici:fetore aspectuq; tẽ/poris uiribus in quãdam etiam gratiã mutato.Nuper repertũ oleas gaudere maxime cinere & calcariis fornacibus.Varro præceptis adiicit:equino quod sit leuissimum segetes alendas.Prata uero grauiore:& quod ex hordeo fiat:multasq; gignit herbas.Quidam etiã bubulo iumentoꝝ præferunt:ouillumq; ca prino.Omnibus uero asininũ:quoniã lentissime mandat.Ecõtrario usus aduersus utrũq; ꝓnuntiat.In/ter omnes aũt constat nihil esse utilius lupini segete:priusq; siliquet aratro uel bidentibus uersa : mani/pulisue circa radices arborum uel uitiũ obrutis.Etiam ubi non sit pecus culmo ipso uel etiam felice ster corare arbitrant.Cato stercus unce fiat:stramẽta:lupinũ:paleas:fabilia:ac frõdes iligneas:quernasq; e se/gete euellito.Ebulũ cicutam & circũ salicta herbam auctã uuluãq; ea susternito ouibus frondemq; pu/tridam.Vinea si macruerit:sarmẽta sua comburito:& itidem inarato.Iteq; ubi saturus eris frumẽtum: oues ibi delectato.Necnon & satis quibusdã ipsis pasci terram dicit. Segetem stercorant fruges:lupinũ: faba:uitia.Sicut ecõtrario cicer:quia uellit & quia salsum est:hordeum:fœnũ græcũ:eruum.Hæc om/nia segetem exurunt:& omnia quæ uellunt.Nucleos in segetem ne indideris.Virgilius & lino segetem exuri:& auena:& papauere arbitrat.Fimeta sub diuo concauo loco & qui humorem colligat stramen/to intecta ne in sole arescant.Palo e robore depacto fieri iubet.Ita fore ne innascantur iis serpentes.Fimũ miscere terræ plurimum refert fauonio flante ac luna sitiente.Id pleriq; praue intelligunt a fauonii ortu faciendum:ac februario mense tantum:cum id pleraq; sata aliis postulent mensibus.Quocũq; tempo/re fiat curandum ut ab occasu æquinoctiali flante uento fiat:luna decrescente ac sicca.Mirum in modũ augetur ubertas affectusq; eius obseruatione tali.

De satione arborum:& ꝙ auulsione nascuntur arbores. CA. X.

Bunde prædicta rõne cæli ac terræ.Nunc de his arboribus dicemus:quæ cura hoĩum atq; ar/
a te ꝓueniũt.Nec pauciora prope sunt genera:tam benigne naturæ gratiam rettulimus. Aut.n. semine proueniunt:aut plantis radicis:aut ꝓpagine:aut auulsione:aut surculo:aut insito & cõ/secto arboris tunco.Nam folia palmarum apud babylonios seri:atq; ita arborem prouenire. Trogũ cre didisse demiror.Quædam pluribus generibus seruntur:quædã oĩbus.At pleraq; ex iis natura ipsa do/cuit:& in primis semen serere:cum decidens exceptũq; terra uiuisceret.Sed quædã nõ aliter proueniũt: ut castaneæ:iuglãdes:cæduis dũtaxat exceptis.Ex semine autem q̃q̃ dissimili ea quoq; quæ & aliis mo/dis serunt:ut uites & mala atq; pyra.Nãq; iis pro semine nucleus:nõ ut supradictis fructus ipse. Et me/spila semine nasci possunt.Omnia hæc tarda prouentu ac degenerantia & insito restituenda. Interdum etiam castaneæ.Quibusdam natura cõtra oĩno nõ degenerandi quoquo modo serant:ut cupressis:pal mis:lauris.Nãq; & laurus pluribus modis serit.Genera eius diximus.Ex iis augusta & bacalis & pinus simili modo serunt.Baccæ mẽse ianuario aquilonis afflatu siccante legunt:expanduntur q; raræ:ne ca/lefiant aceruo.Postea quidã fimo ad serendũ paratas urina madefaciunt. Alii in qualo pedibus in ꝓfluen te deculcant:donec auferatur cutis. Alioquin uligo infestat:nec patitur nasci. In sulco repastinato palmi altitudine uicenæ fere aceruatim mense martio.Eædẽ & ꝓpagine serunt.Triumphalisq; talea tantum. Myrti genera oĩa in cãpania baccis seruntur. Romæ propagine tarẽtina.Democritus & alio modo seri

docet:grandissimis baccaꝝ tusis leuiter ne grana frangant:eaq; in trita teste circũligari : atq; ita seri:pa/ rietem fore densitatis:ex quo uirgulæ differant.Sic & spinas sæpis causa serũt tomicæ moris spinarum circũlita.Pilas aũt laurus & myrti inopia a trimatu tẽpestiuũ est trãsferre.Inter ea quæ semine seruntur. Mago in nucibus operosus est.Amygdalæ in argilla molli meridiem spectanti seri iubent.Gaudere eas in dura calidaq; terra.In pingui & humida mori ac sterilescere.Serendas q̃ maxime falcatas & e nouella: fimoq; diluto maceratas per triduum:aut pridie q̃ serant aqua mulsa.Mucrone defigi aciem lateris.In aquilonem spectare:ternas simul serendas:trianguli ratione:palmo inter se distantes:denis diebus ada/ quari donec grandescant.Iuglandes nuces porrectæ serunt cõmissuris iacẽtibus.Pineæ nucleis septenis fere in ollas perforatas additis:aut ut laurus quæ baccis serit. Citrea grano & propagine. Sorba semine & a radice planta & auulsione,pueniunt.Sed illa in calidis.Sorba & in frigidis & humidis.Natura & plã taria demonstrauit:multaꝝ radicibus pululare sobole densa & pariente matre quas enecet. Eius quip/ pe umbra turba indigesta premitur:ut in lauris:punicis:platanis:cerasis:prunis.Paucorum in hoc gene re rami parcunt soboli:ut ulmoꝝ palmarũq;.Nullis uero tales pulluli proueniũt:nisi aquarum radices amore solis atq; hymbris in sua tellure spatiantur.Omnia ea non statim moris est in sua locari:sed pri/ us nutrici dari:atq; in seminariis adolescere:iterumq; migrare.Qui transitus mirum immodum miti/ gat etiam siluestres:siue arborum quoq; ut hominum natura nouitatis ac perigrinatiõis auida est:siue discedentes uirus relinqunt:mansuescũtq; tractatu ceu feræ dum radici auellitur planta.Et aliud genus simile natura ꝑmonstrauit.Auulsiq; arboribus stolones uixere.Quo in genere & cum parui sunt auel/ luntur:partemq; aliquã e matris quoq; corpore auferunt secum fimbriato corpore.Hoc modo plãtan/ tur punicæ:coryli:maii:sorbi:mespili:fraxini:fici.In primisq; uites.Cotoneum ita satum degenerat.Ex eodem inuẽtu est:surculos abscisos serere hoc primo sæpis causa factum sambucis:cotoneo:& rubis de pactis.Mox & culturæ:ut populis:alnis:salici:quæ uel inuerso surculo seritur. Iam eæ ibi disponuntur: ubi libeat esse eas.Quamobrem seminarii curam ante conuenit dici : q̃ transeatur in alia genera.Nanq; & huic principio eligi solum refert:quoniam nutricem indulgentiorem esse q̃ matrem sæpe conuenit. Sic ergo siccum succosumq; bipalio subactum:aduenis hospitale:& q̃ simillimum terræ in quã transfe/ rendum sit. Ante omnia elapidatum munitumq; ad incursum etiam gallinacei generis. Quãminime rimosum:ne penetrans sol exurat fibras.Interuallo sexquipedum seri ne se inter se contingãt:& noceãt. Præter alia uitia etiam uerminosa fiunt:ideo sarriri conuenit sæpius:hærbasq; auelli. Præterea semina ipsa fruticantia supputare:ac facilem pati consuescere.Cato & frucis crates imponi iubet altitudine ho/ minis ad solem recipiendum:atq; integi culmo ad frigora arcẽda.Sic pyrorum malorũq; semina nutri ri.Sic pineas nuces.Sic cupressos semine satas & ipsas.Minimis id granis constat : ut uix perspici quædã possint.Non omittendum naturæ miraculum.Ex tam paruo gigni arbores:tãto maiore tritici & hor/ dei grano:ne quis fabam reputet. Quid simile originis suæ habent malorum pyrorumq; semina?His principiis respuentem secures materiem nasci indomitam ponderibus immensis ꝑla:arboris uelis tur/ ribus murisq; impellendis arietibus.Hæc est natura eius.Hæc potentia.Suꝑ omnia erit e lachryma na/ sci aliquid:ut suo loco dicemus.Ergo e cupresso fœmina(mas enim ut diximus nõ gignit)pilulæ colle/ ctæ:quibus docui mensibus siccantur solexuptæq; emittunt semen formicis mire expetitum:amplia/ to etiam miraculo tantuli aĩalis cibo absumi natalẽ tantaꝝ arboꝝ.Seritur mense aprili area æquata cy/ lindris:aut uolgiolis densum:terraq; cribris supercernit pollicis crassitudine. Contra immane pondus attollere se nõ ualet:retorquet quæ sub terra.Ob hoc parcitur uestigiis.Leniter rigatur a solis occasu in trinis diebus:ut æqualiter bibat:donec erumpãt.Differunt post annum dodrantali filo custodita tem/ perie:ut uiridi cælo serantur ac sine aura.Mirũq; dictu periculũ tantũ eo die est:si rorauerit q̃tulũcunq; hymbrẽ:aut si afflauerit.De reliquo tutæ sunt ꝑpetua securitate.Aquasq; postea odere. Et zinzifa gra/ no seruntur mense aprili.Tuberes melius inseruntur in pruno siluestri & malo cotoneo. Et in calabria ea est spina siluestris:quæcũq; optime & myxas recipit:utiliter & sorbos.

De transferendis seminariis:& ulmis serendis & scrobibus. CA. XI.

P Lantas ex seminario transferre in aliud prius q̃ suo loco ponant operose præcipi arbitror:licet trãslatione folia latiora fieri spondeãt.Vlmoꝝ prius q̃ folio uestiant. Samara collige̊da est cir/ ca martias Kalen.cũ flauescere incipit.Deinde biduo in umbra siccata serẽda densa in refracto terra super minutatim cribrata crassitudine quæ in cupressis.Pluuiæ si nõ adiuuẽt:riganda.Deferendæ ex arearum uenis post annũ in ulmaria interuallo pedali in unãquãq; partẽ.Maritas ulmos autũno fere re utilius:quia carent semine.Nã eæ e plãtis serunt.In arbustũ quinquennes suburbe transferuntur:aut (ut quibusdam placet)quæ uicenum pedũ esse cœperũt.Sulco qui nouenarius dicit:altitudine pedum trium:pari latitudine:& eo amplius circa positas pedes terni undiq; e solido adaggerãtur.Arulas id uo/ cant in campania.Interualla ex loci natura summunt.Aridiores serendas in campestribus conuenit. Po pulos & fraxinos quia festinantius germinãt disponi quoq; maturius cõuenit.Hoc est ab idibus febru. plantis & ipsas nascentes.In disponendis arboribus arbustisq; ac uineis quincũcialis ordinũ ratio uulga ta & necessaria:nõ pflatu modo utilis:ueꝝ & aspectu grata quocũq; modo intueare in ordinem se por/ rigente uersu.Populis eadẽ ratio semine qua ulmos serendi : trãsferẽdi quoq; e seminariis eadẽ & siluis. Ante omnia igitur in similẽ trãsferri terrã aut meliorem oportet.Nec e tepidis aut præcocibus in frigi/ dos aut serotinos situs:ut neq; ex iis illos.Præfodere scrobes ante(si fieri posset)tãto:donec pingui cespi/ te obducant.Mago ante annũ fieri iubet:ut solem pluuiasq; cõbibant:aut si cõditio largita nõ sit : ignes

in medio fieri ante menses duos:nec nisi post hymbres in his seri. Altitudinē eaꝝ in argilloso aut duro solo trium cubitorum esse in quāq; partē.In prunis palmo amplius:& ubiq; caminata fossura ore compressiore sint.Nigra uero terra duo cubita & palmū quadratis angulis.Eadē mēsura græci auctores cōsentiunt:non altiores quino semipede esse debere:nec latiores duobus pedibus.Nusq̄ uero sexqpede minus alto:quoniā in humido solo ad uicina aquæ perueniat.Cato si locus aquosus sit inqt latas pedes ternos.In faucibus imisq; palmum & pedem:altitudine quattuor pedum:eas lapide cōsterni:aut si non sit perticis salignis uiridibus.Si neq; eæ sint:sarmentis:ita ut altitudinem semipedem trahant.Nobis adiiciendum uidetur ex prædicta arborum natura ut altius dimittantur eæ:quæ summa tellure gaudent:tanq̄ fraxinus:olea.Hæc & similia q̄ternos pedes oportet demitti.Cæteris sat est si altitudinis pedes ternos effecerit.Excide inquit radicem istam Papyrius cursor imperator ad terrorem prenestinorum prætoris.Destringi securius se teste innoxium abradi partes:quæ se nudauerint terra. Aliqui lapides rotundos subiici malunt:qui & contineant humorem & transmittāt.Non item planos facere:& a terreno arcere radicem existimantes.Glarea substrata inter utrāq; sententiam fuerit . Arborem nec minorem bima nec maiorem trima transferri quidam præcipiunt.Alii cum annum impleat.Cato crassiorē quinq; digytis non omisit.Idem si abstineret meridianam cæli partem signare in cortice:ut translata iisdem & assuetis statueretur oris:ne aquiloniæ meridianis oppositæ solibus finderentur:& algerent meridianæ aquilonibus.Quod e diuerso affectant etiam quidam in uite ficoq; permutantes in cōtrarium. Densiora enim folia ita fieri:magisq; protegere fructum & minus amittere:ficūq; sic etiā scansilem fieri.Pleriq; id demū cauent:ut plaga deputati cacuminis meridiem spectet:ignari fissuris nimii uaporis opponi . Id quidē in horam diei quintam uel octauā spectare maluerim.Aeque latet nō negligendū:ne radices mora inharescant:ne ue a septentrionibus:aut ab ea parte cæli usq; ad exortum brumalē uento flante effodiantur arbores:aut certe non aduersæ iis uentis radices præbeant.Propter quod emoriunt̃ ignaris causæ agricolis.Cato oēs uentos & hymbrē quoq; in tota translatiōe damnat . Et hoc ꝓderit q̄ plurimum terræ in qua uixerint radicibus cohærere:ac tota cespite circūligari.Cum ob id Cato in corbibus transferri iubeat.Proculdubio utilissime quidē summā terram cōtentus subdi . Quidam punicis malis substrato lapide non rumpi pomū in arboribus tradunt.Radices inflexas poni melius.Arborē ita locari:ut media sit totius scrobis necessarium.Ficus si in sicilia bulborum hoc genus est seritur:ocissime ferre traditur pomū:neq; uermiculationi obnoxium.Quo uitio non carent reliqua poma similiter sata. Radicum eius magnam adhibendam curā ut exemptas appareat:non auulsas quis dubitet? Qua ratione & reliqua confessa omittimus.Sicuti terram circa radices festucato spissandam.Quod cato primum in eate esse censet.Plagam quoq; a trunco oblimi fimo:& foliis præligari præcipiens.

De interuallis plantandaꝝ arboꝝ & umbris & stillicidiis:& ubi plantari debeant. CA. XII.

h

Vius loci pars est ad interualla pertinēs.Quidam punicas & myrtos & lauros dēsiores seri iusserunt.In pedibus tamen nouenis.Malos amplius paulo:uel magis etiam pyros:magisq; amygdalas:& ficus.Qđ optime diiudicabit ramoꝝ amplitudīs rō:locorūq; & umbræ cuiusq; arboris:quoniā has quoq; obseruari oportet.Breues sunt q̄uis magnaꝝ arboꝝ:q̄ in orbem ramos circinent:ut in malis pyrisq;.Eadem enormes cerasis:lauris.Iam quædam umbraꝝ ꝓprietas.Iuglandiū grauis & noxia:etiam capiti humano:omnibusq; iuxta satis.Necat germina & pinus:sed uentis utraq; resistit:quoniam & protecta uinearum ratione egent.Stillicidia pinus quercus ilicis ponderosissima.Nullū cupressi:umbra minima:& in se circūuoluta.Ficorum leuis q̄uis sparsa:ideoq; inter uineas seri nō utantur.Vlmorum leuis:etiam nutriēs quæcūq; opacat.Sed attico hæc quoq; uidetur e grauissimis:nec dubito si emittantur in ramos.Constrictæ quidem ulmi noxiam esse non arbitror.Iucunda & platani q̄q̄ crassa.Licet gramini credere non soli : haud alia lætius operiente toros . Populo nulla ludentibus foliis. Pinguis alno:sed pascent sata.Vitis sibi sufficit:mobili folio:iactuq; crebro solem umbra temperās. Eodem graui protegens in hymbræ.Omnium fere leuis umbra:quorum pediculi longi. Non fistidienda hæc quoq; scientia:atq; nō in ultimis ponenda:quādo quibusq; satis umbra aut nutrix aut nouerca est. Iuglandium quidem pinorumq; & picearum & abietis quacūq; attigere:non dubie uenenum est.Stillicidii breuis diffinitio est.Oīum quæ ꝓiectu frondis ita diffundunt̃:ut per ipsas nō defluant hymbres: stilla sæua est.Ergo plurimū intererit hac in questione terra in qua seremus : inquantum arbores q̄sq; alat.Iam per se colles minora quærūt interualla.Vētosis locis crebriores seri conducit.Olea tamē maximo interuallo.De qua Catonis italica sententia est.In.xxv.pedibus minimū:plurimū.xxx.seri.Sed hoc uariatur locoꝝ natura.Nō alia maior in betica arbor.In africa uero fides penes auctores erit . Moliarias uocari multas narrat a pondere olei quod ferant annuo ꝓuentu.Ideo.lxxv.pedes . Mago interuallo dedit undiq;:etiā in macro solo ac duro atq; uētoso.Cum minimum.xlv.Betica quidē uberrimas messes inter oleas metit.Illā inscitiam pudendā esse conueniet:& adultas inter sese luctari iusto plus:& in senectam præcipitare:aut plerūq; ipsis:qui posuere coarguētibus imperitiam suam totas excidere. Nihil est fœdius agricolis:q̄ gestæ rei penitentia multo iam ut præstet laxitate delinquere.

Quæ arbores tarde crescant:& quæ celeriter:& de sabina. CA. XIII.

q

Vædam autē natura tarde crescunt:& in primis semine tantū nascētia : & lōgo æuo durantia: At quæ cito occidūt uelocia sunt:ut ficus:punica:prunus:malus:pyrus : myrtus:salix:& tamē antecedunt diuitiis.In trimatu enim fere incipiunt ostendentes & ante.Ex iis lentissimam pyrus.Ocissima omnium cyperus & pseudocapirius frutex.Protinus enim floret:semenq; ꝓfert. Oīa ue/

ro acelerius adolescunt stolonibus ablatis:unāq; in stirpē redactis alimentis.Eadem natura & propagines docuit.Rubi nāq; curuati gracilitate & simul ꝓceritate nimia defigūt rursus in terrā capita.Iterūq; nascunt̃ ex sese repleturi omnia:ni resistat cultura:prorsus ut possint uideri hoīes terræ causa geniti. Ita pessima atq; execranda res propaginem tamen docuit:atq; radicem acquiri uiridem.Eadem autem natura est hederis.Cato propagari præter uitem tradit ficum:oleā:punicā:maloꝶ genera omnia.Laurū: prunos myrtus:nuces auellanas:& prænestinas:platanū.Propagationum duo genera: ramo ab arbore depresso in scrobē quattuor pedum quoq;:& post biennium amputato flexu:plantaq; translata post trimatū:quas si longius ferre libeat:in qualis statim aut uasis fictilibus defodere propagines aptissimum: ut in iis transferantur.Alterum genus luxuriosius:radices in ipsa arbore sollicitando traiectis per uasa fictilia:uel qualos ramis terraq; circunpactis:atq; hoc blandimento impetratis radicibus:inter poma ipsa & cacumina(in summa enim cacumina hoc modo petunt̃ audaci ingenio) arborē aliā longe a tellure faciendi.Eodē quo supra biēnii spatio abscissa ꝓpagine:& cū qualis illis sata.Sabina hærba propagine seritur & auulsione.Tradunt fece uini aut e parietibus latere tuso mire ali.Iisdem modis rosmarinum serunt:& ramo:quoniā neutri semen.Rododendron propagine & semine. Capitulum.xiiii.quere in fine huius libri decimiseptimi.De satione arborum.&c.

De uite inserenda. CA. XV.

u Itiū uero in scrobibus siccis stramēto opertos ac deinde terra obrutos:ut cacumine existāt.Cato uitē tribus modis inserit.Præfectā findi iubet per medullā.In eā surculos exacutos ut dictu addi:medullas iūgi.Altero ut ii sese uites cōtingāt:utriusq; in obliquū latere contrario adraso iunctis medullis colligari.Tertiū genus est:terebrare uitē in obliquū ad medullā:calamosq; addere lōgos pedes binos:atq; ita ligatū insitū in tritaq; illitū operire terra calamis subrectis.Nostra ætas correxit ut gallica utereť terebra:quæ excauat nec urit:quoniā adustio oīs hebetat:atq; ut gēmascere incipiēs ligetur calamus.Nec plus q̄ binis ab insito emineat oculis ulmeo uimine alligatus:binaq; circundaretur acie a duabus partibus:ut inde potius distillet humor:qui maxime uites infestat.Deinde cū eualuissent flagella pedes binos:uinculū insiti incidereť ubertati crassitudine ꝓmissa. Vitibus inserēdis tēpus dedere ab æquinoctio autūno ad germinationis initia.Satiuæ plātæ siluestriū radicibus inserunť natura sicioribus.Si enim satiuæ siluestribus inseranť:degenerāt in fertilitatē.Reliqua cælo cōstāt. Aptissima ī sitis siccitas.Huius.n.remedium appositis fictilibus uasis modicus humor per cinerem distillat.Inoculatio rores amat leues. De emplastratione. CA. XVI.

e Mpsaltri rō & ipsa ex inoculatione nata uideri potest.Crasso aūt maxime cortici cōuenit sicut est ficis.Ergo amputatis oībus ramis ne succū auocēt.Nitidissima in ꝑte quaq; præcipua cernātur hylaritas:exēpta scutula ita ne descēdat ultra ferrū cortici īprimiť ex alia cortex par cū sui germinis māma:sic cōpage dēsata ut cicatrici locus nō sit:& stati unitas fiat:nō humorē nō afflatū recipiēs:nihilominus tamē & luto munire & uiculo melius.Hoc genus non pridē repertū uolunt q̄ nouis moribus fauēt.Sed id etiā apud ueteres græcos inueniť:& apud Catonē:q oleā ficūq; sit inseri iussit mēsura etiā præfinita secūdū reliquā diligētiā suā.Cortices scalpro excidi quattuor dygitoꝶ lōgitudine:& triū latitudine.Atq; ita coagmentari & illa sua intrita oblini.Eadē rōne & in malo. Quidā huic generi miscuere fissuram in uitibus exēpta cortice tessalla surculo a latere plano adigendo.Tot modis insitā arborē.Vidimus iuxta tyburtes tiliā oī genere pomoꝶ onustā alio ramo nucibus:alio baccis:aliūde uite: ficis:pyris:punicis:malorūq; generibus.Sed huic fuit breuis uita.Nec tamen oēm expimētis asseq natură possumus.Quædā.n.nasci nisi sponte nullo modo queunt.Eaq; imitibus & desertis tātū locis ꝓueniunt.Capacissima insitorū oīum dicitur platanus:postea robur.Verum utraq; sapores corrūpūt. Quædā oī genere inserunť:ut ficus & punicæ.Vitis nō recipit emplastra:nec qbus tenuis ac caducus rimosusq; cortex.Neq; inocultationē siccæ aut humoris exigui:fertilissima oīum inoculatio: postea emplastratio.Sed utraq; infirmissima:& quæ cortice nitunť tantū:uel leui aura ocissime deplantanť: inserere firmissimū & fœcundius q̄ serere. Exemplum huius rei. CA. XXVII.

n On est omittenda raritas unius exempli.Corellius eques romanus Ateste genitus inseruit castaneam suomet ipsam surculo in neapolitano agro. Sic facta est castanea quæ ab ipso nomen accepit inter laudatas.Postea hæres eiusdē libertus corellianam iteꝶ inseruit.Hæc est inter eas differentia:illa copiosior.Hæc corelliana melior.Reliqua genera casus ingenio suo excogitauit:ac defractos serere ramos docuit:cum pali defixi radices cepissent.Multa sic serunť.In primisq; ficus oībus quidem aliis modis nascens:præterq̄ talea.Optime quidē si uastiore ramo pali modo exacuto adigatur alte exiguo sup terram relicto capite:eoq; ipso harēa cooperto. Ramo serunť & punica palis laxato prius meatu:itē myrtus.Omniū hoꝶ longitudine triū pedū:crassitudine minus brachiali.Cortice diligenter seruato:trunco exacuto.Myrtus & talei seriť.Morus talea tantum:quoniā in ulmo ea inseri religio fulgurum prohibet.Quapropter de talearum satu nunc dicendum est.Seruandum in eo ante omnia: ut taleæ ex feracibus fiant arboribus:ne curuæ:ne scrabæ:aut bifurcæ:ne ue tenuiores q̄ ut manum impleant:ne minores pedallibus ut illibato cortice atq; ut sectura inferior ponatur semper:& quod erit ab radice:accumuleturq; germinatio terra:donec robur planta capiat.

De cultura taleaꝶ:& quibus tēporibus insitio fiat. CA.XXVIII.

q Væ custodienda in taleaꝶ cultura Cato iudicauerit:ipsius uerbis optime præcipemus.Taleas oleaginas quas in scrobe saturus eris:tripidaneas facito diligenterq; tractato ne liber laboret:

cum dolabis aut secabis. Quas i seminario saturus eris: pedales facito. Eas sic inserito: locus bipalio subactus sit: beneq; gluttus. Cum taleam demittis pede taleam opprimito. Si parum descendat maleo aut mateola adiicito: cauetoq; ne librum scindas. Cum adiicis palo prius locum ne feceris quo taleam demittas. Ita melius uiuet talea. Et ubi trimæ sunt: tum deniq; curæ sint: ubi liber se uertet. Si i scrobibus aut in sulcis feras: ternas taleas ponito. Eas diuaricato super terram nec plus quattuor digytis. Transuerso semine uel oculis serito. Diligēter eximere oleam oportet: & radices q̃plurimas cum terra ferre. Vbi radices bene operueris: calcare bene: ne quid noceat. Si quis quærat quod tempus oleæ serēdæ sit: agro sicco per sementem: agro læto per uer. Oliuetum diebus. xv. ante æquinoctium uernum incipito putare. Ex eo die dies. xl. recte putabis. Id; hoc mō putato. Qua locus recte ferax erit: quæ arida erunt: & si qd uentus interfregerit in ea omnia eximito. Qua locus ferax nō erit id plus concidito: aratoq; bene: enodatoq;. Stirpes leues facito: circum oleas autumno ablaqueato: & stercus adiicito. Qui oliuetum sæpissime & altissime miscebit: is tenuissima radices exarebit. Radices si sursum abibunt crassiores fient: & eo in radices uires oleæ abibunt. Quæ genera olearum uel in quo genere terræ uiuere & seri debeant: spectariq; olíueta: diximus in ratione olei. Magno in colle & siccis & argilla & inter autumnum & brumam seri iussit. In crasso aut humido aut subriguo a messe ad brumam. Quod precepisse eum africæ intelligit. Italia quidē nūc uere maxie serit. Sed & autūno si libeat. Post æqnoctiū. xl. diebus ad uergiliarū occasum. xiiii. soli dies sunt: qbus seri noceat. Africæ peculiare qdē in oleastro est iserere. Quadam æternitate consenescunt proxime adoptione uirga emissa: atq; ita alia arbore ex eadē iuuenescēte. Iterūq; & quotiēs opus: fit ut eius eadē olíueta constent. Inserit autem oleaster calamo & inocultatione. Olea ubi quercus effossa sit male ponit: quoniā uermes qui raucæ uocant in radice quercus nascūtur & trāseūt. Nō inhumane taleas aut siccare prius q̃ serant utilius cōpertū. Vetus oliuetum ab æqnoctio uerno itra uergiliaꝝ exortū interradi alternis ānis melius inuētū. Itē muscū circūdare radici. Circūfodi aūt oībus ānis a solstitio duū cubitoꝝ scrobe pedali altitudine. Stercorari tertio āno. Mago idē amygdalas ab occasu arcturi ad brumā seri iubet. Pyra nō eodē tpe oīa tpe oīa: quoniā neq; floreant. Eadē oblonga aut rotunda ab occasu uergiliaꝝ ad brumā. Reliqua genera media hyeme ab occasu sagittæ subsolanū aut septētrionē spectātia. Lauꝝ ab occasu aquilæ ad occasum sagittæ. Cōfessa enim de tēpore serēdi quæ rō est uere & autūno. Id ex magna parte fieri decreuere. Est & alia hora circa canis ortus paucioribus nota: quoniā nō omnibus locis utilis pariter itelligit. Sed haud omittēda nobis: nō tractus alicuius rōnem: ueꝝ naturæ potius indagantibus. In cyrenaica regiōe sub etesiaꝝ flatu cōserunt. Necnō & i græcia oleā maxime in laconia. Co insula & uites tūc serit. Cæteri apud græcos inocoluare & inserere nō dubitāt. Sed arborem nō serunt. Plurimūq; in eo locoꝝ natura pollet. Nāq; in ægypto omni serūt mense: & ubi cūq; hymbres æstiui nō sunt: ut in india & æthiopia. Necessario post hæc autūno serunt arbores. Ergo tria tēpora eadē germinationis uer & canis arcturiq; ortus. Neq; enim aīalium tantū est ad coitū auiditas: sed multo maior est terræ ac satoꝝ omniū libido. Qua tēpestiue uti plurimū inest conceptus. Peculiare utiq; in insitis cum sit mutua cupiditas utrinq; coeundi. Qui uer probant: ab æquinoctio statim admittunt: prædicantes germina pturire: ideo faciles corticū esse amplexus. Qui præferunt autūnum ab arcturi exortu: quoniā statim radicē quandā capiant: & ad uer parata ueniant: atq; nō protinus: germinatio auferat uires. Quædā tamen statutū tēpus anni habent ubiq;: ut cærasi & amygdalæ circa brumam serendi uel inserendi. De pluribus locoꝝ situs optime iudicabit. Frigida & aquosa uerno conseri oportet. Sicca & calida autūno. Cōmunis qdē italiæ ratio tēpora ad hunc modum distribuit. Mora ab idibus Februariis in æquinoctiū: pyra in autūnum: ita ui brumā. xv. ne minus diebus antecedāt. Malis æstiuis & cotoneis. Item sorbis prunis post mediam hyemē in idus februarias. Siliquæ græcæ & persici ante brumā p autūnū. Nucibus iugládi & pineæ & auellanæ græcæ atq; castaneæ a Kalen. Martiis ad idus easdē. Salici & genistæ circa martias Kalē. Hanc in siccis semine: illā in humidis uirga seri diximus.

Quæ arbores societate gaudeant: & de disciplina ablaqueandi & accumulandi. CA. XIX.

e St etiam nunc noua inserendi ratio: ne quid sciens quidē prætereā quod usq̃ iuenerim a Columella excogitata: ut affirmat ipse. Qua uel diuersæ insociabilesq; naturæ arboꝝ copulentur ut fici atq; oleæ. Iuxta hanc seri ficum iubet: nō ampliore interuallo q̃ ut contingi large possit: ramo oleæ q̃ maxime sequaci atq; obedituro. Eumq; omni interim tēpore edomari meditatione curuandi. Postea fico adepta uires: quod euenire trimæ atq; utiq; qnquēnii solet: detruncata supficie ipsaq; deputata ut dictum est adraso cacumine defigi in cruce fici custoditū uinculis: nec curuatura fugiat. Ita quodam propaginum insitorūq; tēperamēto triēnio cōmuni inter duas matres coalescere. Quarto anno abscissum totum adoptātis esse: nōdum uulgata ratione haud mihi certe satis cōperta. Cæteꝝ eadē illa de calidis frigidisq; & humidis & siccis supradicta ratio & scrobes fodere monstrauit. In aquosis. n. neq; altos neq; amplos facere conuenit. Altos æstiuoso solo & sicco: ut q̃ maxime accipiāt aquā continentq;. Hæc & apud ueteres arbores colendi ratio est. Feruētibus enim locis accumulant æstate radices: operiūtq;: ne solis ardor adurat. Aliubi ablaqueāt: perflatusq; admittūt. Iidem hyeme cumilis a gelu uindicant. Contra illi hyeme apariunt: humoremq; sitientibus quærunt. Vbicumq; circunfodiendi arbores ratio in circuitu pedes in orbē ternos: neq; in pratis: quando amore solis humorisq; in sūma tellure oberāt. Et de arboribus hæc quidē fructus gratia serendis inserendisq; in uniuersum sint dicta.

De salicto & arūdineto: & cæteris cæduis ad perticas palos. CA. XX.

h Inc restat eaꝝ ratio: quæ ppter alias serunt: uineas maxime cæduo ligno. Principatum in iis

optinent ſalices quarum ſatio fit loco madido tamen refoſſo duos pedes & ſemipedem talea ſexquipē
dali uel pertica:quæ utilior quo plenior.Interuallo eſſe pedes ſenos trimæ pedibus binis a terra putatio
ne coercentur:ut ſic ſe in latitudinem fundant:ac ſine ſcalis tondeantur.Salix enim fœcundior eſt quo
terræ propior.Has quoqꝫ omnibus annis confodi iubent mēſe aprili.Hæc eſt uiminalium cultura.Per
ticalis & uirga & talea ſeritur foſſura eadem.Perticas ex ea iuſtū eſt cædi quarto fere anno. Et hæ autē
ſeneſcentiū ꝓpagine ſartiunt locū.Pertica imerſa ac poſt annū reciſa.Salicis uiminalis iugera ſingula ſuf
ficiunt.xxv.uineæ iugeribus.Eiuſdē rei cauſa populus alba ſeritur bipedaneo peſtinatu:talea ſexquipe/
dali biduo ſiccata palmipede interuallo:terra ſuperiniecta duoꝝ cubitoꝝ craſſitudine.Harūdo etiānū
dulciorē q̄ hæ ſolo gaudet.Seritur bulbo radicis quē alii oculum appellant dodrantali ſcrobe:interual/
lo duum pedum & ſemipedis:reficiturqꝫ ex ſeſe utere harundineto extirpato:quod utilius repertum q̄
caſtrare ſicut antea.Nāqꝫ inter ſe radices ſerpūt:mutuoqꝫ diſcurſu necanť.Tēpus inſerēdi prius q̄ oculi
harūdinū imuteſcāt ante Kal.martias.Cræſcit ad brumā uſqꝫ deſinitqꝫ cū dureſcere incipit. Hoc ſignū
qđ tēpeſtiuā habet cæſurā.Et hanc autē quotiēs & uineam fodiēdum putant.Seriť & trāſuerſa non alte
terra cōdita.Erūpuntqꝫ ſingulis oculis totidē plantæ.Seriť & deplātata pedali ſulco binis obrutis gem/
mis:ut tertius nodus terrā attingat prono cacumine:ne rores cōcipiat.Cædiť decreſcente luna. Vineis
anno ſiccata utilior q̄ uiridis.Caſtanea pedamētis oībus præferť facilitate tractatus:ꝑdurandi ꝑuicacia.
regerminatione cædua uel ſalice lætior.Quærit ſolum facile:necnō harenoſum:maximeqꝫ ſabulū hu/
midū aut carbunculū:uel tofi etiā farinā q̄libet opaco ſeptētrionaliqꝫ & ꝑfrigido ſitu uel etiā decliui.Re
cuſat eadem galliam rubricam:cætā:oēmqꝫ terræ fœcūditatem ſeri nuce diximus:ſed niſi ex maximis
nō ꝓuenit:nec niſi quinis aceruatim ſatis.Perfringi ſolū debet ſupra ex Nouēbri mēſe in Februarium:
quo ſolutæ ſponte cadunt ex arbore:atqꝫ ſubnaſcuntur.Interualla ſint pedalia undiqꝫ ſulco dodrantali.
Ex hoc ſeminario trāſferunť i aliud bipedali iteruallo plus biēnio.Sūt & ꝓpagines nulli qdē faciliores.
Nudata enim radice tota in ſulco ꝓſterniť.Tūc ex cacumie ſup terrā relicto renaſcitur & alia ab radice.
Sed trāſlata neſcit hoſpitari:pauet nouitatē.Biēnio fere poſtea ꝓſilit.Ideo nucibus potiuſquam radice
plātaria cædua iplenť.Cultura nō alia q̄ ſupradictis fodiendis ſupputādiſqꝫ ꝑ bienniū ſequens.De cæte
ro ipſa ſe colit umbra ſtolones ſuperuacuos enecāte.Cediť intra ſeptimū annū.Sufficiunt pedamenta iu
geri unius uicenis uineaꝝ iugeribus:quādo etiā ea bifida ſtirpe fiunt:durantqꝫ ultra alteram ſiluæ ſuæ
cæſuram.Aeſculus ſimiliter prouenit cæſura triennio ſenior minus moroſa naſci.In quacūqꝫ terra ſeri
tur:naſciť e balano ſed nō niſi æſculi ſcrobe dodrātali:interuallis duoꝝ pedū ſeriť leuiter quater anno.
Hoc pedamētū minime putreſcit:læſumqꝫ maxime fruticat.Præter hæc ſunt cædua quæ diximus:fra
xinus:laurus:perſica:corylus:malus:ſed tardius naſcuntur.Terram defixa uix tolerant:nō modo hu/
morem.Sambucus contra firmiſſima ad palum:taleis ſeritur ut populus.Nam de cupreſſo ſatis dixi/
mus.Et prædictis uelut armamentis uinearum.

De culturis & diſciplina excolendaꝝ uineaꝝ. CA. XXI.

Eſtat ipſaꝝ natura præcipua tradenda cura.Vitiū ſurculis & quarūdā arboꝝ quibus fungoſi/
r or intus natura eſt:gēiculatis ramoꝝ nodis iterſerpiūt medullā.Ferulæ ipſæ breues:& ad ſum
ma breuiores articulis utiqꝫ duobus internodia includunt.Medula ſiue illa uitalis anima eſt
ante ſe tendit lōgitudinē ipellēs quādiu nodi peruia patet fiſtula.Cum uero cōcreti ademere tranſitum
repercuſſa erūpit:ab ima ſui parte:iuxta priorē nodū alternis lateꝝ ſemꝑ inguinibus nt dictū eſt in ha/
rūdine ac ferula:quoꝝ dextrū ab imo intelligiť articulo:leuū in ꝓximo:atqꝫ ita peruices.Hæc uocatur
in uite gēma:cū ibi ceſpitē facit. Ante uero q̄ faciat in cōcauo oculos:& in cacumine ipſo germē.Sic pal
mites nepotes uuæ folia pāpini gignunť.Mirūqꝫ firmiora eſſe in dextra parte genita.Hos ergo in ſurcu
lis nodos cum ſerunť medios ſecare oportet:ita ne profluat medula:& in fico quidē dodrātales paxilli
ſolo patefacto ſeruntur:ſic ut deſcendat quæ proxima arbori fuerit.Duo oculi extra terram emineant.
Oculi autem in arboꝝ ſurculis ꝓprie uocanť unde germināt.Hac de cauſa & in plātariis aliquādo eo/
dē anno ferūt quos fuere laturi fructus in arbore:cū tēpeſtiue ſati prægnātes inchoatos cōceptus aliubi
pariunt.Ita ſatas ficos tertio anno trāſferre facile.Hoc pro ſeneſcēdi celeritate attributū huic arbori ut ci
tiſſime ꝓueniat.Vitium numeroſior ſatus.Primū oīum nihil ex iis niſi inutile & deputatum in ſarmē
to.Opputatur autem quicquid proximo tulit fructum.Solebat capitulatus utrinqꝫ e duro ſurculus ſe/
ri eoqꝫ argumēto malleolus etiā uocať nunc.Poſtea auelli cum ſua calce ceptus eſt:ut in fico:neqꝫ aliud
eſt uiuacius.Tertium genus adiectum etiānum expeditius in calce:quod ſagittæ uocant:cū itorti pan/
guntur.Id enim cū deciſi nec intorti trigēmes.Plures aūt ex eodē ſurculo hoc modo fiunt.Serere e pan
pinariis ſagittas ſterile eſt:nō niſi fœcundas oportet.Quæ raros habēt nodos infœcundæ iudicanť. At
denſitas gēmaꝝ fertilitatis indicium eſt.Quidā ſeri uetant niſi eos qui floruerint ſurculos.Sagittas ſere
re minus utile:quoniam in tranſferendo facile rumpiť quod intortū fuit.Seruntur pedali non breuio/
res longitudine quinqꝫ ſex ue nodoꝝ.Pauciores tribus gēmis in hac menſura eſſe non poterunt. Inſeri
eodē die quo putanť utiliſſimū.Si multo poſtea neceſſe ſit ſerere cuſtoditos uti præcipimus oportet ca
ueri utiqꝫ ne extra terram poſiti ſole inareſcāt:uentoue aut frigore hebetenť:qui diutius in ſicco fuerīt
priuſq̄ ſerantur in aqua pluribus diebus reuiuiſcant.Solum apricum & q̄ ampliſſimum in ſeminario ſi
ue in uinea bidente paſtinari depet ternos pedes bipalio alte in area reiici quaternoꝝ pedum fermento:
ita ut in pedes binos foſſa procedat.Foſſatum purgari & extendi ne crudum relinquatur. Veꝝ & exi/
mēſura.Male paſtinatū deprehēdunt ſcāna inæqualia.Metienda eſt & ea pars quæ interiacet puluinis.

Surculi ferunť & in ſcrobe & in ſulco longiore:ſuper quos tenerrima ingeritur terra.Sed in gracili ſolo
fruſtra:niſi ſubſtrato pinguiore.Nec minus q̄ duos integi oportet:& proximam attingi terram:& eodē
paxillo deprimi & ſpiſſari.Intereſſe in plantario ſexquipedes inter bina ſemina in latitudinem : in longi
tudinem ſemiſſes.Ita ſatos malleolos.xx.iiii.menſe recidere ad imum articulum:niſi ipſi parcatur.Ocu
lorum inde materia emicat cum aqua.xxxvi.menſe uiuæ radix tranſfertur.Eſt & luxurioſa ratio uites
ſerendi:ut quattuor malleoli uehementi uinculo colligentur in parte luxurioſa:atq̃ ita uel per oſſa bu
buli cruris uel per colla fictilia traiecti obruantur binis eminentibus gemmis.Humeſcunt hoc modo:
reciſiq̃ palmitem emittunt.Poſtea fiſtula fracta radix libere capit uires:uuamq̃ fert:& omnium corpo
rum ſuorum acinos.In alio genere inuentu nouitio finditur malleolus:medullaq̃ eraſa in ſe colligantˀ
ipſi caules:ita ut gēmis parcatˀ oīmodo.Tum malleolo in terram fixo mixta ſeritur:& cū ſpargere cœ
perit caules deciditur:foditurq̃ ſæpius.Talis uuæ acinos nihil intus ligni habituros.Collumella ꝓmit
tit:cum uiuere ſemina ipſa perq̄ miꝝ ſit:& medulla adempta naſci.Surculis etiā qbuſdā fit articulatio
arboris non omittendū uidetˀ.Nāq̃ buxi tenuiſſimis quinis ſeniſue colligatis depacti ꝓueniūt. Quōdā
in obſeruatione erat ut defringerentˀ ex imputata buxo:aliter uiuere nō crediti.Detraxere hæc expimē
ta ſeminarii curaq̃.Sequitˀ uineaꝝ ratio.Quinq̃ geneꝝ hæ.Sparſis ꝑ terram palmitibus aut per ſe uite
ſubrecta:uel cū amminiculo ſiue iugo Aut pedatæ ſimplici iugo.Aut cōpluuitatæ quadruplici.Quæ pe
datæ ratio erit eadē intelligitˀ eius quoq̃ in qua ſine amminiculo uitis ꝑ ſe ſtabit.Id enim nō fit niſi pe
damenti inopia.Simplici iugo conſtat porrecto ordine quem canterium appellant . Meliorq̃ ea uino:
quādo ſibi ipſa nō obūbrat:aſſiduoq̃ ſole coquitˀ:& afflatum magis ſentit & celerius rorē dimittit. Pā
pinationi quoq̃ & occatiōi omniq̃ operi facilior.Sup cætera defloreſcit utilius.Iugum fit ꝑtica aut ha
rūdine aut crine funiculoue:ut in hiſpania:arunduſioq̃.Compluuiata copioſior uino eſt dicta a cauis.
ædium cōpluuiis.Diuiditur in quaternas partes totidē iugis.Huius ſerendi ratio dicetur eadem ualitu
ra in omni genere:in hoc uero numeroſior tantum.His uero tribus ſeritur modis.Optime in paſtina
to:proxime in ſulco:nouiſſime in ſcrobe.De paſtinatione dictum eſt.

De ſulco & uinearum putatione. CA. XXII.

Vlco latitudo palæ eſt.Scrobibus ternoꝝ pedum in quācūq̃ partē.Altitudo in quocūq̃ gene
ſ re tripedalis:ideo nec uitis minor tranſferri debet.Extatura etiamnū duabus gēmis.Emolliri
terrā minutis in ſcrobe ima ſulcis fimoq̃ miſceri neceſſariū.Cliuoſa altiores poſcunt ſcrobes
Præterea puluinatis a deuexitate labris.Quæ ex iis longiores fient:ut uites binas accipiant . E diuerſo
aliæ locabuntˀ.Eſſe uitis radicem in media ſcrobe oportet.Sed ipſam innixam ſolido in orientē æqno
ctialē ſpectare adminicula prima e calamo accipere.Vineas limitari decumano.xviii.pedum latitudinis
ad contrarios uehiculorum tranſitus:aliiſq̃ conuerſis limitibus.Denū pedū diſtingui ꝑ media iugera.
Aut ſi maior modus ſit:totidē pedum cardine quot decumano liuitari.Semꝑ uero quintanis ſemitari.
hoc eſt in quinto quoq̃ palo ſingulæ iugo paginæ includantˀ.Solo ſpiſſo nō niſi repaſtinato:nec niſi ui
uæ radicē fert.Tenero & ſoluto uel malleolū ſulco uel ſcrobe.In colles ſulcos agere tranſuerſos melius
q̄ paſtinare ut defluuia palis eoꝝ cōtineantˀ.Aquoſo cælo uel ſicco ſolo malleolos ſerere autumno:niſi ſi
tractos ratio mutauerit.Siccus enim & calidus autūno poſcit feri.Humidus frigiduſq̃ etiā ueris exitu.
In arido ſolo uiuæ radix quoq̃ fruſtra feritˀ.Male & in ſiccis malleolus:niſi poſt hymbrē.Aut in riguis
uel frondens uitis:& uſq̃ ad ſolſtitium recte:uſq̃ uer ut in hiſpania.Quieſcere uētos ſationis die utiliſſi
mum.Pleriq̃ auſtros optant.Cato abdicat.Intereſſe medio temperamento inter binas uites oportet pe
des quinos.Minimum aūt læto ſolo pedes quaternos.Tenui plurimum octonos umbri & marſi ad ui
cenos intermittunt arationis gratia in iis:quæ uocant proculeta.Pluuio & caliginoſo tractu rariores po
ni:ſicco dēſiores cōgruit.Subtilitas parſimoniæ cōpendia inuenit.Cum uinea in paſtinato feratˀ obiter
ſeminariū faciendi ut uiuæ radix loco ſuo & malleolus qui tranſferatur īter uites ordine feratur. Quæ
ratio in iugero circiter.xvi.uiuæ radicem donat.Intra biēniū autē fructus quo tardius in ſato prouenit
q̄ in trāſlato.Viueradix poſita in uinea poſt annum reſecatur uſq̃ ad terram : ut unus tantum emineat
oculus amminiculo iuxta affixo & fimo addito.Simili modo & ſecundo anno reciditˀ uireſq̃ cōcipit:&
intra ſe paſcit ſuffecturas oneri:alias feſtinatione pariendi graciliſcat:ac e mucida(ni cohibeatur)caſtiga
tione tali in fœtum exeat tota.Nihil auidus naſcitur:ac niſi ad pariendū uires ſeruentur:tota fit fœtus.
Pedamenta optima quæ diximus aut radice:robur:oleaq̃:aut ſi nō ſint pali:iunipero: cupreſſo ; albur
no:ſambuco.Reliquoꝝ generum ſudes omnibus annis reciduntur.Saluberrima in iugo harundo cō
nexa faſciculis durat quinis annis .Cum breuiores palmites ſarmento iunguntur inter ſe ſuniū:modo.
ex hoc arcus funera dicuntur.Tertius uineæ annus palmitē uelocem robuſtūq̃ emittit in quem faciat
ætas uitem.Hic in iugum inſilit.Quidam tūc excæcant eum ſpina falce auferendo oculos:ut noxia in
iuria longius euocent.Vtilior enim cōſuetudo pariēdi:ſatiuſq̃ pāpinos adiudicate detergere uſq̃quo
placeat roborari eam.Sunt qui uetant tangi ꝓximo anno:quo tranſlata ſit:neq̃ ante quadrageſimum
menſem falce curari.Tunc autem ad tres gemmas recidi.Alii ꝓximo qdē anno recidūt.Sunt ut ternos
quaternoſue ſingulis annis adiiciunt articulos:quarto demū ꝑducāt ad iugum.Ideo utriuſq̃ fructum
tardum.Præterea retorridum & nodoſum puluinoſumq̃ reddit incremento.Optimū aūt matrē eſſe
firmam:poſtea fœtū audacē.Neç tutū eſt quod cicatricoſum:magno impitiæ errore.Quicquid eſt ta
le plagis naſcitur nō e matre.Totas enim habet illas uires dū roboratˀ:& annos accipit tota ſœtus:cū ꝑ
miſſum fuerit naſci.Nil natura portionibus parit.Quæ cū excreuerit ſatis firma ꝓtinus in iugo collo

cari debebit.Sin etiānū infirmior erit:ſub ipſo iugo hoſpitari:reciſa uiribus non ætate decernit̃.Teme/
rariū eſt ante craſſitudinē pollicarē uiti impare.Sequenti anno palmites ſalutent̃ pro uiribus matris ſin
guli aut gemini.Iidem & ſecundo ſi cogit infirmitas nutriant̃.Tertioqꝫ demū anno duo adiiciant̃.Nec
ſunt plures quaternis unq̃ pmittēdi.Breuiterqꝫ nō indulgendum eſt:& ſemp inhibēda fœcūditas.In ea
eſt enim natura:ut parere malit q̃ uiuere.Quicqd materiæ adimit̃ fructui accedit.Illa ſemina mauult
q̃ fructum gigni quoniam fructus caduca res eſt.Sic pernicioſe luxuriat:nec ampliat ſe ſed egerit.Dabit
conſilium & ſoli natura.In macro etiam ſi uires habebit:reciſa intra iugum moret̃:ne oīs fœtura ſub
eo exeat.Minimū id eſſe debebit interuallū:ut attingat iugum ſupetqꝫ non teneat:adeo non recumbat
in eo nec delicate ſe ſpargat.Ita tēperet̃ hic modus:ut creſcere etiam malit q̃ parere.Palmes duas treſue
gemmas ſub iugo habere debet ex materiis qbus materia naſcat̃.Tunc per iugū mergi alligariqꝫ ut ſu
ſtineat̃ iugo nō pendeat.Vinculo mox aſtrictus a tertia gēma alligari:quoniam & ſic coercet̃ impetus
materiæ.Denſioreſqꝫ citra pāpini exultāt:cacumē religari uetant.Natura hæc eſt deiecta pars aut præli
gata fructū dat plurimumqꝫ ipſa curuatura.Quod citra eſt materiem mittit:offenſante credo ſpiritu &
illa quam diximus medulla.Quæ ita emicuerit materia fructū dabit anno ſequente.Sic duo genera pal
mitū.Quod e duro exit materiāqꝫ in proximū annū pmittit:pāpinariū uocat̃.Aut ubi ſupra cicatricē
eſt:fructuarium.Alterum ex adminiculo palmite ſemperqꝫ fructuariū relinquit̃ ſub iugo.Et qui uo/
catur cuſtos.Hic eſt nouellus palmes non longior tribus gēmis:pximo anno materiā daturus : ſi uitis
luxuria ſe cōſumplerit.Et alius iuxta eū uerucæ magnitudine qui furūculus appellatur.Si forte cuſtos
fallat.Vitis anteq̃ ſeptimū annū cōpleat a ſurculo euocata ad fructum eiiuueneſcit:ac moritur.Nec ue/
terē placet palmitē in longum & ad quartū uſqꝫ pedamentū emitti:quod alii dracones : alii iuniculos:
ut faciant quæ maſculeta appellant.Cū īduruit uitis:peſſimū in uinea traducere.Quīto anno & ipſi pal/
mites intorquent̃:ſingulæqꝫ e ſingulis materiæ emittunt̃:ac deinde proximis prioreſqꝫ amputantur.
Semper cuſtodem relinqui melius.Sed is proximus uiti eſſe debet :nec longior q̃ dictū eſt.Et ſi luxuria
uerint:palmites intorqueri ut quattuor materias uel duas ſi uniiuga erit uinea emittat.Si per ſe uitis
ordinabitur ſine pedamento : qualecunqꝫ tamen initio adminiculū deſiderabit:dum ſtare cōdiſcat : &
recta ſurgere.Cætera primordia eadē.Diuidi autē putatione pollicis īæquali examine undiqꝫ ne pregra
uet fructus parte aliqua:obiter idē deprimēs prohibebit in excelſum emicare.Huic uineæ trium pedū
altitudo excelſior nutat:cæteris a quinto:dum non excedat hoīs longitudinem iuſtam.Iis quoqꝫ quæ
ſparguntur in terra breuis ad innitendū caueas circūdant:ſcrobibus per ambitū actis:ne uagi palmites
inter ſe pugnent occurſantes.Maiorqꝫ pars terraꝝ ita ſupinam in tellure uindemiā metit.Siquidem &
in africa & in ægypto ſyriaqꝫ ac tota aſia & multis locis europæ hic mos præualet.Ibi ergo iuxta terrā
comprimi debet uitis.Eodem modo & tempore nutrita radice:quo iniugata uinea:ut ſemp tātū polli
ces relinquant̃ fertili ſolo cū tribus gēmis:graciliore qnis.Præſtatqꝫ multos eſſe q̃ lōgos.Quæ de natu/
ra ſoli diximus tanto potentiora ſentient̃:quanto propior fuerit uua terræ.Genera ſepari ac ſingulis cō
ſeri tractibus utiliſſimum.Mixtura enim generum etiam in uino nō modo ī muſto diſcors.Aut ſi mi/
ſcātur nō alia q̃ pariter matureſcētia iungi neceſſariū.Iuga altiora quo lætior ager & quo planior . Item
roſcido nebuloſo minuſqꝫ uentoſo conueniunt.Contra humiliora gracili:& arido:æſtuoſo:uentiſqꝫ ex
poſito.Iuga ad pedamentū q̃ arctiſſimo nodo uinciri oportet:uitem leui cōtineri.Quæ genera uitium
& in quali ſolo cæloqꝫ eſſent conferenda:cū enumeraremus naturas eaꝝ & uinoꝝ notauimus.De reli/
quo cultu uehementer ambigitur.Pleriqꝫ æſtate tota poſt ſingulos rores cōfodi iubent uineā.Alii ue/
tant gēmantem:decuti enim oculos tactuqꝫ intrantiū deteri.Et ob id arcendū procul omne quidē pe/
cus:ſed maxime lanatū:quoniā facillime auferat gēmas.Inimicos & pubeſcente uua roſtros.Satiſqꝫ eē
uineam ter anno confodi:ab æquinoctio uerno ad uergiliaꝝ exortū:& can is exortū:& nigreſcente aci/
no.Quidam ita determinant.Veterē ſemel a uindemia ante brumā cū alii ablaqueare & ſtercorare ſa/
tis putent.Iteꝝ ab idibus aprilis:anteq̃ cōcipiat:hoc eſt in.vi.idus maii.Deinde prius q̃ florere incipiat:
& cū defloruerit:& uariante ſe uua.Peritiores affirmant ſi iuſto ſæpius fodiat̃:in tantū tenereſcere aci/
nos:ut rūpantur.Quæ fodiunt̃ ante feruenttes horas diei fodiendas cōuenit.Sicuti lutū neqꝫ arare neqꝫ
fodere.Foſſione puluerē excicatum cōtra ſoles nebulaſqꝫ pdeſſe.Pampinatio uerna in cōfeſſo eſt ab idi
bus maiis intra dies.x.utiqꝫ anteq̃ florere incipiat:& eā infra iugū debere fieri.De ſequente uariāt ſentē/
tiæ.Cū defloruerit aliqui pāpinandum putant.Alii ſub ipſa maturitate.Sed de his Catonis præcepta
decernent.Namqꝫ & putationum tradenda rō eſt.Protinus hanc a uindemia ubi cæli tepor indulget
adoriūtur.Sed hoc fieri nunq̃ debet rōne naturæ ante aquilæ exortum:ut in ſydeꝝ cauſis docebimus
proximo uolumine.Immo uero fauonio:quoniā anceps culpa ſit præproperæ feſtinationis . Si ſaucias
recenti medicina mordeat quædā hyemis ruminatio certū eſt gēmā eaꝝ frigore hebetari:plagaſqꝫ fin/
di. Et cæli uitio exuri oculos lachryma diſtillante.Nā gelu fragiles fieri quis neſciat?Opaꝝ iſta compu
tatio eſt.In latifundis nō legittima naturæ feſtinatio quo maturius putant̃ aptis diebus:eo plus mate/
rie fundunt:quo ſerius eo fructū uberiorē.Quare macras prius cōuenit putare:ualidas nouiſſime. Pla/
gam oēm obliquā fieri:ut facile decidāt hymbres:& ad terrā uerti q̃ leuiſſima cicatrice:alcie:falce : exa/
cta plagaqꝫ cōuelata.Recidi aūt ſemp inter duas gēmas:ne ſit uulnus oculis in reciſa parte.Nigram eſſe
eam exiſtimant:& donec ad ſinceram ueniatur recidēdam:quoniam e uitioſa materie utilis nō exeat.
Si macra uitis idoneos palmites nō habeat:ad terrā recidi eam:nouoſqꝫ elici utiliſſimum.In pāpinatio
ne nō hos detrahere pāpinos qui cū uua ſint.Id enim uuas ſupplātat:præterq̃ in nouella uinea.Inutiles

iudicanť in latere nati nõ ab oculo.Quippe etiam uua quæ naſcatur e duro rigeſcēte ut niſi ferro detrahi nõ poſſit.Pedamētum qdã inter duas uites utilius putãt ſtatui:& facilius ablaqueanť ita:meliuſq; eſt uniiugæ uineæ:ſi tamē & ipſi iugo ſint uires:nec flatui infeſta regio.In quadriptita q̃ proximum oneri adminiculum eſſe debet:ne tamē impedimentum ſentiat ablaqueatio cubito abeſſe nõ amplius.Ablaqueari aũt priuſq̃ putari iubent.Cato de omni cultura uitiũ ita præcipit.Quã altiſſimã uineam facito: alligatoq; recte dum ne nimiũ cõſtringas:hocq; modo eã curato.Capita uitiũ putata circũfodito. Arare incipito.Vltra citraq; ſulcos perpetuos ducito.Vites teneras q̃ primũ propagato.Veteres q̃ minimũ caſtrato.Potius ſi opus fuerit deiicito : biennio poſt præcidito.Vitē nouellã reſecari tũ erit tempus: ubi ualebit.Si uinea ab uite caluata erit ſulcos interponito:ibiq; uiuã radicē ſerito.Vmbram a ſalucis remoueto : crebroq; fodito.In uinea ueteri ſerito ocimũ.Si macra erit quod granũ capit ne ſerito.Et circum capita addito ſtercus.paleas:uinaceas:aliquid horũce.Vbi uinea frondere cœperit:pãpinato.Vineas nouellas alligato crebro ne caulis præfringatur.Et quæ iam in perticam ibit eius papinos teneros alligato leuiter:porrigitoq;.Quæ ubi recte ſteterint:ubi uua uallaria fieri cœperit:uites ſubligato. Vitis inſitio una eſt per uer:altera cũ uua floret:ea optima eſt.Vineã ueterem ſi in aliũ locũ tranſferre uoles dũtaxat brachium craſſum primum deputato. Binnas gemmas ne amplius relinquito. Ex radicibus bene effodito.Et caue radices ne ſaucies.Ita uti fuerit ponito in ſcrobe:aut in ſulco:opitoq;:& bene occultato. Eodemq; modo uineam ſtatuito:alligato:floxatoq; uti fuerit:crebroq; fodito.Ocimum quod ĩ uinea ſeri iubet antiqui appellabant pabulum umbræ patiens quod celerrime proueniat.

Ratio arbuſtorum. CA. XXIII.

ſ Equitur arbuſti ratio miꝝ in modũ dãnata a Sarſenna patre filioq;:celebrata Scrofæ: uetuſtiſſimis poſt Catonem peritiſſimiſq;:ac ne a Scrofa quidem niſi uni italiæ cõceſſa:cum tam longo iudiceť æuo.Nobilia uina non niſi in arbuſtis gigni:& in iis quoq; laudatiora ſummis : ſicut uberiora imis:adeo excelſitate proficiť.Hac ratione & arbores eligunť.Prima oĩum ulmus excepta ꝓpter nimiã frondē atinia.Deinde populus nigra eadē de cauſa minus denſa folio.Nõ ſpernunt pleriq; & fraxinum ficumq; etiam oleã:ſi non ſit umbroſa ramis.Haꝝ ſatus cultuſq; abunde tractatus eſt.Ante tricesimũſextum mēſem attingi falce uetanť.Alterna ſeruanť brachia.Alternis putanť annis. Sexto anno maritanť.Trãſpadana italia præter ſupradicta:cornu:populo:tilia:acere:omo:carpino:quercu arbuſtat agros.Venetia ſalice ꝓpter uliginē ſoli.Et ulmus detrũcata a media inter ramoꝝ ſcãna digeriť: nulla fere.xx.pedũ altiore arbore.Tabulata eaꝝ ab octauo pede altitudinis dilatanť in collibus ſicciſq; agris.A duodecimo in campeſtribus & humidis Meridianum ſolem ſpectare palmites debēt. Rami a ꝓiectu digytoꝝ modo ſubrigi tonſili in iis tenuium quoq; uirgultoꝝ barba ne obumbrent.Interuallũ iuſtũ arboꝝ ſi aretur ſolũ:quadrageni pedes in terga frontēq;:in latera uiceni.Si nõ areť:hoc in omnes partes.Singulis denas ſæpe adnutriunt uites:dãnato agricola minus ternis.Maritare niſi ualidas inimicum:enecante ueloci uitium incremento.Serere tripedaneo ſcrobe neceſſariũ:diſtantes inter ſeſe arborēq; ſingulis pedibus.Nihil ibi malleolis atq; paſtinationi.Nulla fodiendi impēdia utpote cum arbuſti ratio hac peculari dote præſtet:ꝙ in eodē ſolo ſeri fruges & uitibus ꝓdeſt.Superq; ꝙ uindicans ſe altitudo nõ ut in uinea ad arcendas animalium iniurias pariete uel ſepe uel foſſaꝝ utiq; impendio muniri ſe cogat in arbuſto.Et prædicta eſt ſola uiuæ radicis rõ.Item propaginũ:& hæc gemina ut diximus.Qualoꝝ in ipſo tabulato maxime ꝓbata:quoniã a pecore tutiſſima eſt. Altera deflexa uite uel palmite iuxta ſuam arborem aut circa ꝓximã cælibem.Quod ſupra terrã eſt e matre radi iubeť:ne fruticet. In terra ne pauciores gēmæ quattuor obruunť ad radicem capiendã.Extra in capite binæ relinquunť. Vitis in arbuſto quattuor pedes in longo conſtat:oĩ ſulco tres lato:altos duos cũ ſemipede.Poſt annũ propago inciditur ad medullam:ut paulatim radicibus aſſueſcat ſuis.Caulis a capite ad duas gemmas reciditur. Tertio totus mergus abſcidiť: reponiturq; altius in terram:ne ex reciſo frondeat.Tolli uiua radix a uindemia protinus debet. Nuper repertum dracone ſerere iuxta arborem:ita palmitē appellamus emeritũ pluribuſq; induratũ annis.Hũc præciſum q̃ maxima amplitudine tribus partibus longitudinis deraſo cortice quatinus obruať:unde & raſilem uocant:deprimere ſulco:reliqua parte ad arborē erecta ociſſimũ in uite.Si gracilis ſit uitis aut terra:uiſitatũ eſt q̃ proxime ſolũ decidi:donec firmetur radix : ſicut neq; roſcidam ſeri:neq; ſeptētrionis flatu.Vites aquilonē ſpectare debent ipſæ:palmites autē earũdem ad meridiem.Nõ eſt feſtinandum ad putationē nouellæ:ſed primo in circulos materies colligēda : nec niſi ualidæ putatio admouenda.Seriora ferre anno ad fructũ arbuſta q̃ uitis iugata.Sunt qui oĩno putari uetant priuſq̃ arboꝝ longitudinē æquauerit.Prima falce ſex pedes a terra recidať flagello infra relicto & naſci coacto ĩcuruationē materiæ.Tres ei gēmæ nõ amplius deputato ſupſint.Exq; iis emiſſi palmites proximo anno imis inferanť ſcãnis:ac per ſingulos annos ad ſuperiora ſcandant:relicto ſemꝑ duramento in ſingulis tabulatis:& emiſſario uno q ſubeat uſq; quo placuerit.De cætero putatione oĩ flagella quæ ꝓxime tulerint recidanť.Noua circũciſis undiq; capreolis aſpergantur in tabulatis .Vernacula putatio deiectis per ramos uitium crinibus circũueſtit arborē:crineſq; ipſos uuis.Gallica in traduces porrigť.Aemiliæ uiæ in radices atiniaꝝ ambiť frondē eaꝝ fugiens.Eſt quorũdã ĩperitia ſub ramo uitē uinculo ſuſpendēdi ſuffocantiũ iniuria:quãdo cõtineri debet uimine nõ arctari. Quinimo etiã quibus ſalices ſuperſunt molliore hoc uinculo facere malunt : hærbaq; quã ſiculi uocant ampelodeſmen. Græcia uero uniuerſa iunco cypero ulua.Lyberã quoq; uinculo per aliquot dies uagari : & incõditam ſpargi:atq; in terra quã per totũ annũ ſpectauerit recumbere.Nãq; ut ueterrina a iugo & canes a curſu

uolutatio iuuat:ita tū & uitiū porrigi lumbos. Arbor quo ipsa gaudet assiduo leuata onere similis respi
ranti. Nihil est in opere naturæ:quod nō exemplo dieꝝ noctiūq; aliquas uices feriaꝝ uelit: ob id proti/
nus a uindemia putari:& lassas etiānum fructu edito improbatur:ut putatæ rursus alligētur alio loco.
Nāq; orbita uinculi sentit uexatione nō dubia. Traducis gallicæ cultura binis utrinq; lateribus:si pars
quadrageno distet spatio:quaternis. Viceno inter se obuii miscent alligāturq; uno conciliati uirgultoꝝ
comitatu obiter ligati qua deficiant. Aut si breuitas nō patiat ipsoꝝ:adalligato ꝓtendunt in uiduā ar/
borē iunco. Traducē bimum præcidere solebant. Oneratis enim uetustate melius donare tēpus ut trāsi
lem faciant:si largiatur crassitudo. Alias utile toros futuri draconis pasci. Vnū etiamnū est medium in/
ter hæc & propaginem. Totas supplatandi in terrā uites:cuneisq; findendi:& in sulcos plures simul ex
una ꝓpagandi gracilitate singulaꝝ firmata circūligatis bastilibus: nec recisis qui a lateribus excurrunt
pampinis. Nouariensis agricola traducū turba nō cōtentus:nec copia ramoꝝ ipositis etiamnū patibulis
palmites circūuoluit. Itaq; præter soli uitia cultura quoq; torua fiunt uina. Alia culpa iuxta urbem uara
cinis:quæ alternis putant annis:nō quia id uiti conducat:sed quia uilitate redituū impendia exuperēt.
Medium temperamentum in carsulano sequunt:cariosasq; tātum uitis partes incipiētes marcescere de
putando:cæteris ad uuam relictis detracto onere supuacuo ꝓ nutrimēto omni est raritas uulneris. Sed
nisi pingui solo talis cultura degenerat in labruscam. Arbusta arari q̄ altissime desiderant: & si tantum
frumenti ratio nō exigit. Pāpinari ea non est moris:& hoc cōpendium opæ. Deputant cum uite pariter
interlucata densitate ramoꝝ:qui sint supuacui:& absumāt alimēta. Plagas ad septentrionē aut ad meri/
diē spectare uetuimus. Melius si neq; in occasus solis. Diu enim dolent talia quoq; ulcera & difficile sa/
nescunt algendo minus æstuandoue. Nō eadem in uite quæ in arbustis libertas: quoniā certa latera &
facilius abscondere:q̄ detorquere quo uelis. Plagas in arboꝝ tonsura supinare uelut calices faciendi ne
consistat humor. Viti adminicula addenda quæ scandat apprehensa si maiores sint.

De seruandis uuis & morbis arboꝝ. CA. XXIIII.

Itium generosaꝝ pergulas quinquatribus putandas:& quaꝝ seruare uuas libeat decrescente
u luna tradunt. Quæ uero ĩterlunio sint putatæ:nullis animaliū obnoxias esse. Alia ratione ple
na luna noctu tondendas:cū sit ea in leone:scorpione:sagittario:tauro:atq; in totū serēdas ple/
na aut crescente utiq; censent. Sufficiunt in italia cultores deni in centena iugera uineaꝝ. At abunde de
satu cultuq; arboꝝ tractato quoniā de palmis ac cytiso peregrinis arboribus aflatim diximus: ne quid
desit:indicanda reliqua natura sit magnopere pertinens ad omnia ea. Infestanter nāq; & arbores mor/
bis. Quid enim gentiū caret iis malis? Et siluestriū quidem perniciosos negant esse:uexariq; tantū grā/
dine in germinatione aut flore. Aduri quoq; feruore aut flatu fragiliore præpostero die q̄ suo. Frigora
etiam prosunt ut diximus. Quid ergo:nōne & uites algore intereūt? Hoc quidem est quo deprehenda
tur soli uitium:quoniam nō euenit nisi in frigido. Itaq; per hyemes cæli rigorem ꝓbamus. Non enim
solum infirmissimæ arbores gelu periclitant:sed maxime:uexatisq; ita prima cacumina inarescūt:quo/
niam præstrictus gelu nō potuit eo peruenire humor. Arboꝝ quidam cōmunes morbi:quidam priua
ti geneꝝ. Cōmunis uermiculatio est. Sideratio & dolor mēbroꝝ:unde partium adhibita societate no/
minū quoq; cū hoīum miseriis trūca dicimus certe corpora & oculos germinū exustos:ac multa simi/
li sorte. Itaq; laborāt & fame & cruditate:quæ fiunt humoris quantitate. Aliquæ uero & obesitate: ut
omnia quæ ferunt resinam nimia pinguedine in tædam mutant:& cum radices quoq; pinguescere cœ
pere:intereunt. Vt animalia nimio adipe q̄to & pestilentia per genera:sicut inter hoīes nūc seruitia nūc
plebes urbana uel rustica. Vermiculantur magis minusue quædā:oēs tamē fere. Idq; aues caui corticis
sono experiuntur. Iam quidem & in hoc luxuria esse cœpit:prægrādesq; roboꝝ delicatiores ut in cibo.
Cossos uocant. Atq; etiam farina saginati. Ii quoq; altiles fiunt. Maxime aūt arboꝝ hæc sentiūt pyri:ma
li. fici. Minusq; quæ amaræ sunt & odoratæ. Eoꝝ qui in ficis existunt alii nascunt ex illis:alios parit qui
uocatur cerastes. Omnes tamen in cerastem figurantur:sonumq; edunt paruuli stridoris. Et sorbus ar/
bor infestat uermiculis ruffis pilosis:atq; ita emorit. Mespila quoq; in senecta obnoxia ei morbo est. Si/
deratio tota e cælo constat. Quapropter & grando in iis causis intelligi debet:& carbunculatio: quod
pruinaꝝ iniuria euenit. Hæc enim uerno tempore inuitatis & erumpere audentibus satis mollibus in/
sidens adurit lactescentes germinū oculos:quod in flore carbunculum uocant. Pruinæ ꝑniciosior natu
ra:quoniam lapsa persidet:gelatq;:ac ne aura quidē ulla depellit:quia nō sit nisi in moto aere & sereno.
Proprium tamē siderationis est sub ortu canis siccitatū uapor:cū insitæ ac nouellæ arbores moriunt:
præcipue ficus & uites. Olea præter uermiculationē quā æque ac ficus sentit. Clauum etiam patit: siue
fungum placet dici uel patellā. Hæc est solis exustio. Nocere tradit Cato & rubrū muscum. Nocet ple/
rūq; uitibus atq; oleis nimia & fertilitas. Scabies cōmunis oīum est. Impetigo & quæ adnasci solent co
cleæ peculiaria ficorum uitia. Nec ubiq;. Sūt enim quædam ægritudines & locoꝝ. Veꝝ ut homini ner
uorum cruciatus:sic & arbori:ac duobus æque modis. Aut enim in pedes hoc est radices erumpit uis
morbi:aut in articulos:hoc est cacuminū digytos:qui longissime a toto corpore exeunt. Inarescunt er/
go & sunt apud græcos sua noīa utriq; uitio. Vndiq; primo dolor:mox & macies eaꝝ partium fragilis:
postremo tabes morbusq; nō intrāte succo:aut nō perueniēte:maximeq; id fici sentiunt. Caprificus oī/
bus īmunis est:quæ adhuc diximus. Scabies gignit roribus lentis post uergilias. Nā si rariores fuere per
fundunt arborem:nō scalpunt scabie. Cæteꝝ si cadūt:siue hymbres nimii fuere. Alio modo ficus labo/
rat radicibus madidis. Vitibus præter uermiculationem & siderationem morbus peculiaris articulatio

tribus de causis.Vna ui tẽpestatum germinibus ablatis.Altera ut notauit Theophrastus in supinũ exci sis.Tertia culturæ ĩperitia læsis.Omnes enim eaꝝ iniuriæ in articulis sentiunt.Siderationis genus est in his deflorescentibus roratio.Aut cũ acini priusq̃ crescant decoquuntur in callum.Aegrotant & cũ alse/re:læsis uredine attonsaꝝ oculis.Ex calore hoc euenit intẽpestiuo:quoniã oĩa modo constant : certoq; tẽperamento fiunt.Et culpa uinitoꝝ colentiũ:cum præstringunt ut dictũ est.Aut circũfossor iniurioso ictu uerberauit.Vel etiã subarator ĩprudens laxauit radices corpusue desquãmauit.Est & quædã contu sio falsis hebetioris.Quibus oĩbus causis difficilius tolerant frigora aut æstus:quoniã in ulcus penetrat oĩs a foris iniuria.Infirmissima uero malus maxime quæ dulcis est.Quibusdã debilitas sterilitatẽ non necem affert:ut si qs pino cacumen auferat palmæ.Sterilescunt enim nec moriunt.Aegrotant aliquan/do & poma ipsa p se sine arbore:si necessariis temporibus hymbres aut tepores uel afflatus defuere: aut contrario abundauere.Decidunt enim aut deteriora fiunt.Pessimum est inter oĩa cum deflorescentem uitem & oleã percutit hymber:quoniã simul defluit fructus.Sunt eadẽ causa nascentes & erucæ dirum animal:eroduntq; frondẽ:aliæ florẽ.Oliuaꝝ quoq; ut in mileto:ac depastã arborẽ turpi facie relinquũt. Nascit hoc malum tẽpore humido & lẽto.Fit aliud ex eodem si sol acrior insecutus inusserit ipsum ui/tium:ideoq; mutauit.Est etiãnum peculiare oliuis & uitibus:quod araneum uocãt:cũ ueluti telæ in/uoluunt fructũ & absumunt.Adurunt & flatus quidã eas maxime:sed & alios fructus.Nam uermicu/lationẽ & poma ipsa per se qbusdam annis sentiunt.mala:pyra:mespila:punica.In oliua ancipiti euen/tu quando subeunt nati fructum adimunt.Augent si in ipso nucleo fuere erodẽtes eum.Gigni illos ꝓ/hibent pluuiæ quæ fiunt post arturum.Eædem si austrinæ fuere:generant.In drupis quoq; quæ matu rescentes tunc sunt præcipue caducæ.Id riguis magis euenit:etiã si nõ ceciderit fastidiendis. Sunt & cu/licum genera aliquibus molesta:ut glandibus fico qui uident ex humore nasci tunc dulci subdito cor/ticibus. Et ægrotatio quidẽ fere in his est.Quædã tempoꝝ causæ aut locoꝝ ꝓprie dicunt morbi:quo/niã ꝓtinus necãt:sicut tabes cũ inuaserit arborẽ:aut uredo.Vel flatus alicuius regionis ꝓprius:ut est in apulia atabulus:in euboea olympias.Hic enim si flauerit circa brumã:exurit frigore arefaciens : ut nul lis solibus postea recreari possint.Hoc genere conualles & apposita fluminibus laborant.Præcipueq; ui tis:olea:ficus.Quod cum euenerit detegit statim in germinatione.In oliuis tardius.Sed in oĩbus signũ est reuiuiscendi si folia amisere:alioquin quas putes præualuisse:moriunt.Nõnũq̃ inarescunt folia: ea/demq; reuiuiscunt.Aliæ in septẽtrionalibus ut in ponto phrygia frigore aut gelu laborant:si post bru/mã cõtinuare.xl.diebus.Ibi aut & in reliqs partibus si ꝓtinus editis fructibus gelatio magna cõsecuta est etiam paucis diebus necat.Quæ iniuria hominũ cõstant secundas habent causas.Pix oleũ:adeps inimi/ca præcipue nouellis.Cortice in orbe detracto necant excepto subere:quod sic etiã iuuatur: crassescens enim præstringit & strangulat.Nec andrachne offendit:si nõ simul incidatur & corpus.Alioquin & ce rasus & tilia & uitis corticem mittunt:sed non uitalem:nec proximum corpori : uerum eum qui sub/nascente alio expellitur.Quarũdam natura rimosus cortex:ut platanis.Tiliæ renascitur paulominus q̃ totus. Ergo iis quaꝝ cicatricem trahit medent luto fimoq;:& aliquando ꝓsunt:si nõ uehementior fri goꝝ uel calorum uis secuta est.Quædam tardius ita moriunt:ut robora & quercus.Refert & tempus anni.Abieti enim & pino si quis detraxerit sole tauꝝ uel geminos trãseunte cum germinãt statim mo/riuntur.Eadem iniuriam hyeme passæ diutius tolerant.Similiter ilex & robur & quercus.Quod si an gusta decorticatio fuerit:nil nocet supradictis.Infirmiores quidẽ & in solo gracili uel ab una tantũ par/te detractus interimit.Similem & decacuminatio rõnem habet cupressi:piceæ:cædri.Eæ enim detra/cto cacumine aut ignibus adusto intereunt.Similem & depastio animaliũ.Oleam quidẽ etiam si lam/bat capra sterilescere auctor est Varro ut diximus.Quædam hac iniuria moriuntur . Aliqua deteriora fiunt:ut amygdalæ.Ex dulcibus enim trãsfigurant in amaras.Aliqua uero etiã utiliora : ut apud chios pyrus quã phocida appellant.Nã detrũcatio diximus quibus ꝓdesset.Intereunt pleraq; excisa stirpe:ex ceptis uite malo:fico:punica.Quædã uel ab ulcere.Ficus hãc iniuriã spernit:& oĩa quæ resinã gignunt. Radicibus amputatis mori minime mirũ est.Pleræq; tamẽ nõ oĩbus:sed maximis:aut quæ sunt inter illas uitales abscissis moriuntur.Necat inuicem inter sese umbra.Vel densitate atq; alimenti rapina.Ne cat & hedera uiciens.Nec uiscum ꝓdest & cytisus:nec aureo quod alimõ græci uocant. Quorumdam natura nõ necat quidẽ:sed lædit odore aut succi mixtura:ut raphanus & laurus uitem . Olfatrix enim intelligit:& tangi eã odore mirum immodum.Ideoq; cum iuxta sit:auerti & recedere : saporẽq; inimi cũ fugere.Hinc sumpsit Androcides medicinã cõtra ebrietates raphanũ mãdi præcipiens.Odit & caulẽ & omne olus.Odit & corylum nisi procul absint tristis atq; ægra.Nitrũ quidẽ & alumẽ marina aqua calida & fabæ putamina uel erui ultima uenena sunt inter uitia arborum.

De prodigiis ex mutatione:& de remediis ex arboribus:& quæ irrigatione ꝓficiãt : & qualiter rigandũ & mirabilia de riguis. CA. XXV.

e St & prodigiis locus.Inuenimus enim sub foliis natas uitẽ: ficum:& malũ:punicũ stirpe fru/ctum tulisse:nõ palmite aut ramis uitem uuas sine foliis:oleas quoq; amisisse folia baccis hæ rentibus.Sunt & miracula fortuita.Nã & oliua in totũ ambusta reuixit . Et in boetia derosæ a locustis ficus ireꝝ germinauere.Mutant arbores & colore.Fiuntq; ex nigris cãdidæ:nõ semp ꝓdigio sæ:& maxime quæ ex semine nascunt:ut populus alba in nigrã trãsit.Quidã & sorbum si in calidiora loca uenerit sterilescere putant.Prodigio aũt fiunt ex dulcibus acerba poma:aut dulcia ex acerbis.E ca/prifico fici & contra.Graui ostento cum in deteriora mutantur: ex olea ĩ oleastrum. Ex candida uua &

fico in nigras:ut laudiceæ Xerſis aduentu platano in oleam mutata.Qualibus oſtentis Ariſtandri apud
græcos uolumẽ ſcatet:ne in infinitũ abeamus.Apud nos uero.C.Epidii cõmẽtarii in qbus arbores locu
tæ reperiantur.Subſedit in cumano arbor graui oſtento paulo ante Põpeii magni bella ciuilia paucis ra
mis eminẽtibus.Inuentũ ſybillinis libris internitionẽ hoĩum fore: tantoq; eam maiorẽ quãto propius
ab urbe poſtea facta eſſet.Sunt ꝓdigia & cũ alienis locis naſcunt̃ ut in capitibus ſtatuaꝝ uel aris:& cum
in arboribus ipſis alienæ.Ficus in lauro nata eſt cizici ante obſidionem.Simili modo trallibus palma in
baſi Cæſaris dictatoris circa bella ciuilia eius.Necnon & romæ in capitolio in capite bis bello perſei ena
ta palma uictoriam triũphoſq; portendit:ac tẽpeſtatibus proſtrata: eodẽ loco ficus enata eſt.M.Meſſa/
læ.C.Caſſii cenſoꝝ luſtro.A quo tpe pudicitiã ſubuerſam Piſo grauis auctor ꝑdidit. Sup oĩa quæ unq̃
audita ſunt etiã ꝓdigiũ in noſtro æuo.Nerõnis principis ruina factũ in agro marrucino Vectii Marcelli
e primis equeſtris ordinis olíueto uniuerſo uiã publicã trãſgreſſo:aruiq; inde e contrario locum olíueti
profectis.

De remediis morboꝝ arboꝝ. CA. XXVI.

Vnc expoſitis arboꝝ morbis conſentaneũ eſt dicere & remedia.Ex iis quædã ſunt cõia oĩum:
n quædã propria quarũdam.Cõia ablaqueatio:accumulatio afflari radices aut cooperiri riguis
dato potu uel ablata fimi ſucco refectis putatione leuatis onere.Item ſucco emiſſo quibuſdam
ueluti detractio ſanguinis circũraſi corticis:uitiũ extenuatio:& domitura palmitũ. Gẽmas(ſi frigus re/
torridas hirſutaſq; fecerit) repumicatio & quædã dolitura.Arboꝝ iis aliæ magis aliæ minus gaudẽt:ue
luti cupreſſus:& aquã aſpernat̃ & fimum & circũfoſſuram amputationẽq; & oĩa remedia odit. Quin/
etiam necatur.Riguis & uites & punicæ præcipuæ aluntur.Ficus ipſa arbor riguis alitur.Pomum uero
eius inareſci.Amigdalæ ſi colantur foſſione florem amittunt.Nec inſitas circũfodere oportet priuſq̃ ua
lidæ ferre cœperint poma.Plurimæq; aũt amputari ſibi uolunt onerofa ac ſuperuacua:ſicut nos unguẽ
& capillum.Reciduntur ueteres totæ.Ac rurſus a ſtolone aliquo reſurgunt:ſed nõ omnes:nec niſi qua/
rum naturam pati diximus.Rigua æſtiuis uaporibus utilia:hyeme inimica:autumno uaria.Et hoc eſt
ex natura ſoli.Quippe cum uindemiator hiſpaniaꝝ ſtagnãte ſolo uuas demetat.Cæteꝝ maiore in par/
te orbis etiam pluuia aut omni aqua ſeri & arari non conuenit.Circa canis ortus rigua maxime ꝓſunt:
ac ne tunc quidem nimia:quoniam inebriatis radicibus nocent.Et ætas modum temperat.Nouellæ.n.
minus ſitiunt.Deſiderant aũt maxime rigari quæ aſſueuere.Contra ſiccis locis genita nõ expetunt hu/
morem niſi neceſſarium.Aſperiora uina rigari utiq; cupiunt.In ſulmonẽſi italiæ agro pago fabiano ubi
& arua rigant̃:miꝝ q; hærbæ aqua illa necant̃:fruges alunt̃:& riguis ꝓ ſarculo eſt. In eodem agro bru/
ma tanto magis ſi niues ſcateant gelet ue:ne frigus uites adurat circũfundunt riguis:qd̃ ibi tepidare uo
cant:memorabili natura in amne ſolo.Sed eadem in æſtate uix tolerandi rigoris.

De caprificatione & ſtercoratione. CA. XXVII.

Arbunculi ac rubiginum remedia demõſtrabimus uolumine ꝓximo.Interim eſt & caprifica/
c tio quædã in remediis.Cum macie corticis ex ægritudine aſtringẽte ſe iuſto plus uitalia arbo/
rum comprimente exactam falcis aciem utraq; manu imprimentes ꝑpetuis ĩciſuris deducũt:
ac ueluti cutem laxant.Salutare id fuiſſe argumento ſunt dilatatæ cicatrices & internato corpore exple
tæ.Magnaq; ex parte ſimilis hoĩum medicina & arboꝝ eſt:quãdo eaꝝ quoq; terebrant̃ oſſa.Amygda/
læ ex amaris dulces fiunt ſi circunfoſſo ſtipite & ab una parte circũforato defluẽs pituita aſtergat̃.Et ul/
mis detrahit̃ ſuccus inutilis ſupra terrã foratis uſq; ad medullã in ſenecta:aut cum alimento nimio abũ
dare ſentiunt̃.Idem & ficorum turgido cortice inciſuris in obliquum leuibus emittit̃. Ita fit ne decidãt
fructus.Pomiferis quæ germinãt nec ferunt fructũ fiſſa radice indit̃ lapis: fertileſq; fiunt. Hoc idem &
amygdalis e robore cuneo adacto.In pyris ſorbiſq; e tæda ac cinere & terra coopto etiam radices circũci
diſſe prodeſt.Vitium luxuriantiũ ficorũq; & circũciſis cinere addidiſſe.Fici ſerotinæ fiũt:ſi primæ groſ/
ſi cum fabæ magnitudinẽ exceſſere detrahant̃.Subnaſcunt̃ enim quæ ſerius matureſcũt. Eædem cum
frõdere incipiũt:ſi cacumina rami cuiuſq; detrahant̃:firmiores fertilioreſq; fiunt.Nã caprificatione ma
turata in'ea culices naſci e groſſis manifeſtum eſt:quoniam cũ euolauere nõ ĩueniunt̃ intus grana quæ
in eos uerſa apparet.Exeundi tanta eſt auiditas:ut pleriq; aut pede relicto aut penna pariter erũpant.Eſt
& aliud genus culicum:quos uocant cẽtrinas fucis apum ſimiles ignauia maliciaq; cum pernicie ueroꝝ
& utilium.Interimunt enim illos atq; ipſi moriunt̃.Vexant & tineæ ſemina ficoꝝ. Contra quas reme/
dium in eadem ſcrobe defodere italicam lentiſcum inuerſa parte quæ fuerit a cacumine.Vberrimas aũt
ficus rubrica amurca diluta & cum fimo infuſa radicibus frondere incipientiũ facit.Caprificoꝝ laudan
tur maxime nigræ & in petroſis:quoniam frumẽta plurima habeat caprificatio ipſa poſt hymbrem.In
primis aũt cauendũ ne ex remediis uitia fiant.Quod euenit nimia aut intempeſtiua medicina. Interlu/
catio arboribus prodeſt:ſed oĩum annoꝝ trucidatio inutiliſſima.Vitis tantũ tõſuram annuam quærit:
alternã myrtus:punicæ oleæ quia celeriter fruticeſcunt.Cæteræ rarius tondent̃.Nulla autumno.Ac ne
radunt̃ quidẽ niſi uere putatione.Plagæ ad uitalia ſunt oĩa quæcũq; non ſupuacua. Similis ſtercoratio.
Gaudent ea. Sed cauẽdum eſt ne in feruore ſolis admoneat̃:ne immaturius:ne ualidius q̃ opus ſit. Vrit
uineas ſuillũ:niſi quinquẽnio interpoſito:præterq̃ ſi riguis diluat̃.Et e coriarioꝝ ſordibus niſi admixta
aqua.Item largius.Iuſtum exiſtimant in denos pedes quadratos tres medios.Id quidem ſoli natura de/
cernit.Columbino ac ſuillo plagis quoq; arboꝝ medent̃.Si mala punica acida naſcantur:ablaqueatis ra
dicibus fimum ſuillum adhibẽt:eo anno uiolenta:ꝓximo dulcia futura.Alii uirina hominis aqua mix
ta riganda cenſent quater anno:ſingulis amphoris aut cacumina ſpargi uino laſere diluto. Si findantur

in arbore:pediculum intorqueri.Ficis utiq; amurcam adfundi.Cæteris arboribus ægris fecem uini:ac lupinum circa radices earum feri.Aqua quoq; lupini decocti circunfufa pomis prodeft.Fici cum uulca/nalibus tonuerit cadent.Remedium eft:ut ante ftipula hordeacea areæ ftringantur.Cerafos præcoces facit cogitq; maturefcere calx admota radicibus.Et hæc ante omnia poma interuelli melius eft ut quæ relicta funt grandefcant.

De diuerfis medicamentis arborum contra uenenata animalia:& cõtra formicas & contra noxia animalia. CA. XXVIII.

q Vædam pœna emendant̃ aut morfu excitãtur ut palmæ & lentifci.Salis enim aquis aluntur. Salis uim & cinis fed leniorem habet.Ideo ficis afpergunt̃ rutaq;:ne fiant uerminofæ:neue radices putrefcant. Quin & uitium radicibus aquã falfam iubent affundi fi fint lachrymofæ. Si uero fructus eaꝝ decidant:cinerem aceto afpergi:ipfafq; illini:aut fandaraca fi putrefcat uua.Si uero fertiles non funt:aceto acri fubacto cinere rigari atq; oblini.Quod fi fructum nõ maturent prius inarefcentem præfciaꝝ ad radices plagam fibrafq; aceto acri & urina uetufta madefacere:atq; eo luto obruere:fæpe fodere.Oleaꝝ fi parum promifere fructus:nudatas radices hyberno frigori opponunt: eaq; caftigatione proficiunt.Omnia hæc annua cæli rõne conftant.Et aliquãdo ferius pofcunt̃ aliquando celerius. Necnon ignis aliquid prodeft:ut harundini.Ambufta nãq; denfior mitiorq; furgit. Cato & medicamẽta quædam componit:menfuræ quoq; diftinctione ad maioꝝ arboꝝ radices amphorã:ad minoꝝ urnam amurcæ & aquæ portionem æquam:ablaqueatis prius radicibus paulatim affundi iubẽs. In olea hoc amplius ftramentis antea circũpofitis.Item fico.Huius præcipue ueterem terram adaggerari radicibus.Ita futuꝝ ut non decidant groffi:maiorq; fœcunditas nec fcabra proueniat. Simili modo ne conuoluolus fiat in uinea:murcæ congios duos decoctos in craffitudinem mellis:rurfufq; cum bituminis tertia parte & in fulphuris quarta fub diuo ufq; quo exardefcat fub tecto.Hoc uites circa capita fub brachiis ungi.Ita non fore conuoluolum.Quidam contenti funt fumo huius mixturæ fuffire uineas fecũdo flatu continuo triduo.Pleriq; non minus auxilii & alimenti arbitrant̃ in urina q̃ Cato in amurca addita modo aquæ pari portione:quoniã per fe noceat.Alii uoluocẽ appellant animal prodens pubefcentes uuas.Quod ne accidat:falces cũ fint exacutæ fibrina pelle detergunt.Atq; ita putãt. Aut fanguine urfino liniri uolunt poft putationem eafdem.Sunt arboꝝ peftes & formicæ.Has abigũt rubrica ac pice liquida perunctis caudicibus.Necnon & pifce fufpenfo iuxta in unum locum congregant.Aut lupino trito cum oleo radices linunt.Multi & talpas a murca necant.Contraq; erucas & mala putrefcant:lacertæ uiridis pelle tangi cacumina iubent.Priuatim autem cõtra erucas ambiri arbores fingulas a muliere incitati mẽfis nudis pedibus recinta.Item ne quod animal paftu malefico decerpat frondem fimo boum diluto afpergi folia:quotiens hymber interueniat:quoniam ita abluatur uirus medicaminis mira quædam excogitante folertia humana.Quippe cũ auerti carmine grãdines credãt pleriq;:cuius uerba infere re nõ equidẽ ferio aufim q̃q̃ a Catone ꝓdita.Cõtra luxata mẽbra inungenda harũdinũ fiffuræ. Idẽ arbores religiofas lucofq; fuccidi ꝑmifit facrificio prius facto:cuius rei rõnẽ notionẽq; eodẽ uolumĩe tradit.

De fatione arborum & infitione:& quo inuenta fit tenera inferendi implaftratio. CA. XIIII.

ſ Emine quoq; inferere natura docuit raptim auium fame deuorato:folidoq; & alui tepore madido cũ fœcundo fimi medicamine abiecto in mollibus arboꝝ lectieis:& uentis fæpe tranflato aliquas corticum rimas.Vnde uidimus cerafum in falice:platanũ in lauro:lauꝝ in cerafo:& baccas fimul difcolores.Tradunt & monedulã cõdentem femina in thefauros cauernarum eiufdem rei præbere caufas.Hinc nata inoculatio futoriæ fimili feftula aperiendi in arbore oculum cortice excifo:femenq; includendi eam fiftula fublatũ ex alia.In ficis aũt & malis hæc fuit inoculatio antiqua.Virgiliana quærit finum in nodo germine expulfi corticis:gemmamq; ex alia arbore includit.Et hactenus natura ipfa docuit.Infitionẽ aũt cafus magifter alius:& pene numerofior ad hũc modum.Agricola fedulus cafam fepis munimẽto cingens:quo minus putrefcerẽt fudes:limẽ fubdidit ex hedera.At illæ uiuaci morfu apphenfæ fuã ex alieno fecere uitã apparuitq; trũcum effe ꝑ terra.Aufert̃ ergo ferra æqualiter fupficies:leuigat̃ falce trũcus.Ratio poftea duplex.Et prima inter corticẽ lignũq; inferendi. Timebant prifci truncũ findere.Mox inforare aufi medio.Ipfiq; medullæ calamũ imprimebãt unũ inferẽtes.Neq; enim plures cupiebat medulla fubtilior. Poftea ratio uel fenos adiicit mortalitati eoꝝ ex numero fuccurrere ꝑfuafa per media trũco leniter fiffo:cuneoq; tenui fiffurã cuftodiẽte:donec cufpidatim decifus defcẽdat in rimã calamus.Multa in hoc feruanda.Primũ oĩum quæ patiatur coitum talẽ arbor & cuius arboris calamus.Varie quoq; & non iifdẽ partibus.Subeft oĩbus fuccus.Vitibus ficifq; media ficciora:& e fumma parte conceptus.Ideo illinc furculi petunt̃.Oleis circa medias fuccus:inde & furculi. Cacumina fitiunt.Facillime coalefcunt.Quibus eadẽ corticis natura:quæq; pariter florentia eiufdem boræ gignationẽ fuccorũq; focietatẽ habent.Lenta enim res quotiens humidis repugnant ficca:mollibus corticũ duri.Reliqua obferuatio ne fiffura in nodo fiat.Repudiat quippe aduenam ĩhofpitalis duritia: ut in parte nitidiffima:ne longior multo tribus digytis:ne obliqua ne tranflucens.Virgilius ex cacumine inferi uetat.Certũq; eft ab humeris arboꝝ orientem æftiuum fpectantibus furculos petendos:& e feracibus & e germine nouello:nifi uetuftate arbori inferant̃.Ii enim robuftiores effe debẽt.Præterea ut prægnantes: hoc eft germinatione turgentes:& qui parere illo fperauerint anno.Bimi atq; nec tenuiores digyto minimo.Inferunt̃ aũt & inuerfi cũ id agit̃:ut minor altitudo in latitudinem fe fundat.Ante oĩa gemmantes nitere cõueniet:nihil ufq̃ ulcerofum effe aut retorridũ.Spei fauet medulla calami commiffuræ:fi in

matre ligni corticiſq; iungaẽ.Id enim ſatius q̃ foris cortici æquari. Calami exacutio medullã ne nudeẽ: Tenui tamẽ fiſtula detegat:ut faſtigatio leui deſcendat cuneo tribus non amplior digytis.Quod facilli/me contingit tinctũ aqua radentibus ne excutiaẽ in uento:ne cortex a ligno decidat alterutri. Calamus ad corticem uſq; ſuũ deprimaẽ.Ne laxeẽ dum deprimiẽ:ne ue cortex repliceẽ in rugas.Ideo lachrymã/tes calamos inſeri non oportet.Nõ hercule magis q̃ aridos:quia illo modo labat humore nimio cortex Hoc uitali defectu nõ humeſcit neq; cõcorporat.Id etiam religionis ſeruant: ut luna creſcente calamus utraq; deprimaẽ manu.Et alioquin in hoc ope duæ ſimul manus minus nituẽ neceſſario tempamen to.Validius enim demeſſi tardius ferunt:fortius durãt.Cõtrariũ ex diuerſo:ne hiſcat nimium rima:la/xeq; capiat:aut ne paꝝ exprimat:aut cõpreſſum necet. Hoc maxime præcauendum.ut præualide acci/pientis trunco in media fiſſura relinquaẽ.Quidam ueſtigio fiſſuræ falce in truncis facto ſalice ꝑligant marginẽ ipſum.Poſtea cuneos figunt cõtinente uinculo libertatẽ dehiſcẽdi.Quædam in plãtario inſita eodẽ die transferuẽ.Si craſſior truncus inſeraẽ:inter corticẽ & lignũ inſeri melius cuneo optime oſſeo: ne cortice rumpaẽ laxato.Ceraſi libro dempto finduẽ.Hæ ſolæ & poſt brumã iſeruẽ:dẽpto libro ha bent ueluti lanuginẽ:quæ ſi cõprehendit inſitum:putrefacit.Incolumi cuneo adactum utiliſſime aſtrin gitur.Inſerere aptiſſimũ q̃ ꝓximum terræ patiaẽ nodoꝝ truncíq; ratio.Eminere calami ſex digytoꝝ lõ gitudine non amplius debent.Cato argillæ uel cretæ harenã fimũq; bubulum admiſceri:atq; ita uſq; ad lentorem ſubigi iubet:idq; interponi & circũlini.Ex iis quæ commẽtatus eſt facile apparet illa ætate in/ter lignum & corticem:nec alio modo inſerere ſolitos: aut ultra latitudine duum digytorum calamos dimittere.Inſeri autem præcipit pyra ac mala per uer:& poſt ſolſtitium diebus.l.poſt uindemiam.Ole/as autem & ficos per uer tantum luna ſitiẽte:hoc eſt ſicca.Præterea poſt meridiem ac ſine uento auſtro. Mirum q; non contentus inſitum muniſſe:ut dictum eſt:& ceſpite ab hymbre frigoribuſq; ꝓtexiſſe:ac mollibus biſidorum uiminum faſcibus:lingua bubula(hærbe id genus eſt)iſuper obtegi iubet:eamq; illigari opertam ſtramentis.Nunc autem abunde arbitretur paleato luto libro farcire duos digytos in/ſito extante.Verno inſerentes tempus urget:incitantibus ſe gemmis:ꝑterq̃ in olea:cuius diutiſſime ocu li parturiunt:minimumq; ſucci habẽt ſub cortice:qui nimius iſitis nocet.Punica uero & ficum q̃q̃ alias ſicca recraſtinare minime utile.Pyrum uel florentẽ inſerere licet:& in maium quoq; menſem ꝓtende/re inſitionem.Quod ſi longius afferaẽ pomoꝝ calami rapo infixos optime cuſtodire ſuccum arbitrã/tur.Seruariq; inter duos hymbrices iuxta riuos uel piſcinas utrinq; ſerra obſtructos.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER.XVIII. PROHEMIVM.

Quod Antiquis Maximum Studium Agriculturæ fuit:& hortoꝝ ſingulari diligentia. CA. I.

EQVITVR NATVRA FRVGVM HORTORVMQVE AC Flo rũ.Quæq; alia ꝑter arbores aut frutices benigna tellure ꝓueniũt: uel per ſe tantũ hæc imenſa contẽplatiõe ſi qs æſtimet uarietatẽ: numeꝝ:flores: odoreſq;:colores:& ſuccos ac uires eaꝝ: q̃s ſalutis aut uoluptatis hoĩum gratia gignit.Qua in parte primũ oĩum patrocinari terræ:& adeſſe cun/ctorũ parẽti iuuat.Quãq̃ inter initia opis defenſæ.Quoniã tamẽ ipſa ma teria intus accedit ad reputationẽ eiuſdẽ patientis & noxia.Noſtris eã cri/minibus urgemus:culpãq; noſtrã illi iputamus.Genuit uenena:ſed quis inuenit illa ꝑter hoĩem? Cauere ac refugere alitibus feriſq; ſatis eſt. Atq; cũ in arbores exacuãt limẽtq; cornua elephãti:& duro ſaxo rhinocerotes & utroq; apri dentiũ ſiccas:ſciãtq; ad nocendũ ſe ꝑparare aĩalia.Quod ta/mẽ eoꝝ tæla ſua excepto hoĩe uenenis tingit? Nos & ſagittas unguimus: & ferro ipſi nocẽtius aliqd damus.Nos & flumina inficimus & reꝝ natu ræ elementa.Ipſum quoq; quo uiuiẽ aerẽ in ꝑniciem uertimus.Neq; eſt ut putemus ignorari ea ab aĩa/libus:quæ quidẽ quæ ꝑpararent cõtra ſerpentiũ dimicationẽ:quæ poſt prœliũ ad medendum excogita rent idicauimus.Nec ab ullo ꝑter hoĩem ueneno pugnaẽ alieno.Fateamur ergo culpã ne iis quidẽ quæ naſcuẽ cõtenti.Etenim quãdo plura eaꝝ genera humana manu fiunt.Quid? nõ & hoĩes quidã ad ue/nena naſcuẽ Atra hoĩum ceu ſerpentiũ lingua uibrat:tabeſq; animi cõtractata adurit culpantium om/nia. Acdirarum alitum modo tenebris quoq; & ipſarum noctiũ quieti inuidentium gemitu:quæ ſola uox eoꝝ eſt:ut inauſpicaꝝ aĩantium uice obuii quoq; uetẽt agere:aut ꝓdeſſe uitæ.Nec ullũ aliud abho/minati ſpiritus ꝑmium nouere.q̃ odiſſe oĩa.Veꝝ & in hoc eadẽ naturæ maieſtas tanto plures binos ge nuit ac fruges:quãto fertilior in iis:quæ iuuãt alũtq;. Quoꝝ exiſtimatione & gaudio nos quoq; relictis cxuſtioni ſuæ iſtis hoĩum turbis ꝑgamus excolere uitã:eoq; conſtantius: quo operæ nobis maior q̃ fa/mæ gratia expetitur.Quippe ſermo circa rura eſt agreſteſq; uſus.Sed quibus uita honoſq; apud priſcos maximus fuerit.

Quæ corona primo romæ. CA. II.

Ruoꝝ ſacerdos Romulus in primis inſtituit:ſeq; duodecimũ fratrem appellauit inter illos ab
a Acca Laurentia nutrice ſua:ſpicea corona quæ uitta alba colligareẽ in ſacerdotio ei pro religio ſiſſimo inſigni data.Quæ prima apud romanos fuit corona:honoſq; is nõ niſi uita finitur:& exules etiam captoſq; comitatur.Bina tunc iugera populo Ro.ſatis erant:nulliq; maiorem modũ attri

buit:quo ſeruos pauloante principis Neronis contempto huius ſpatii uiridaria & ſpicinas iuuat habere
maiores gratumq; ſi non aliquem & culinas.Numma inſtituit deos fruge colere:& mola ſalſa ſupplica
re.Atq; ut auctor eſt Hemina far torrere:qnoniam toſtum cibo ſalubrius eſſet.Id uno modo cõſecutũ
ſtatuendo nõ eſſe puꝝ ad rẽ diuinam niſi toſtum.Is & fornicalia ~~caluae~~ inſtituit farris torrendi ferias:&
æque religioſas terminis agroꝝ.Hos enim duos tunc maxime nouerant.Seiamq; a ſerendo:ſegeſtam a
ſegetibus appellabãt:quarum ſimulacra in cyrco uidemus.Tertiã ex his nominare ſub tecto eſt religio.
At ne deguſtabant quidem nouas fruges aut uina anteq̃ ſacerdotes primitias libaſſent.

De iugere:& actu:& legibus circa pecora : & quotiens & q̃bus tẽporibus fuit ſum/
ma utilitas annonæ:& qui agricultura illuſtres. CA. III.

i Vgum uocabat̃ quod uno iugo boum in die exarari potuiſſet.Actus in quo boues agerentur
cum arat̃ uno impetu iuſto.Hic erat.cxx.pedũ:duplicatuſq; in lõgitudinẽ iugeꝝ faciebat.Do
na ampliſſima imperatoꝝ ac fortium ciuiũ q̃tum quis uno die plurimũ circũarauiſſet.Item
quartarii farris aut heminæ conferente populo.Cognomina etiã prima inde.Pilũni qui pilum piſtrinis
inuenerunt.Piſones a piſendo.Iam Fabioꝝ:Lentinoꝝ:Ciceronũ:ut q̃ſquis alioquod optime genus ſere
ret.Innioꝝ familiæ bubulcũ noĩauerũt:qui bubus optime utebat̃.Quin & in ſacris nihil religioſius cõ
farrationis uinculo erat.Nouæq; nuptæ farreũ ꝓferebant.Agrum male colere cenſorium ꝓbrum iudi/
cabat̃.Atq;(ut refert Cato)quẽ uiꝝ bonũ colonũ dixiſſent:ampliſſime laudaſſe exiſtimabãt.Hinc & lo/
cupletes dicebant loci hoc eſt agri plenos.Pecunia ipſa a pecore appellabat̃.Etiã nũc in tabulis cenſoriis
paſcua dicunt̃ omnia:ex q̃bus populus reditus habet:qa diu hoc ſolũ uectigal fuerat.Mulctatio quoq;
non niſi ouiũ boumq; impendio dicebat̃.Nõ omittenda priſcaꝝ legum beniuolẽtia.Cautũ quippe eſt
ne bouem priuſq̃ ouẽ nominaret qui indiceret mulctã.Ludos boum cauſa celebrãtes bupetios uocabãt
Seruius rex ouium boumq; effigie primus æs ſignauit.Frugẽ quidẽ aratro quæſitam furtim nocte pa/
uiſſe:ac ſecuiſſe puberi duodecim tabulis capitale erat : ſuſpenſumq; Cereri necari iubebant grauius : q̃
homicidio cõuictum.Impubem ꝓtoris arbitratu uerberari:noxãue duplionemue decerni.Iã diſtinctio
honoſq; ciuitatis ipſius non aliunde erat.Ruſticæ tribus laudatiſſimæ eoꝝ qui rura haberent. Vrbanæ
uero in q̃s tranſferri ignominia eſſet deſidiæ ꝓbro.Itaq; quattuor ſolæ erant partibus urbis in q̃s habi/
tabant:ſuburbana:palatina:collina:eſq̃lina.Nundinis urbẽ reuiſitabãt:& ideo comitia nundinis haberi
nõ licebat:ne plebs ruſtica auocaret̃.Quies ſomnuſq; in ſtramẽtis erat.Gloriã deniq; ipſam a farris ho/
nore adoreã appellabant.Equidẽ etiã uerba priſcæ ſignificatiõis admiror.Ita.n.eſt in cõmentariis ponti
ficũ.Augurio canario agendo dies conſtituant̃:priuſq̃ frumẽta uaginis exeant:& anteq̃ in uaginas pue/
niat.Ergo iis moribus non mõ ſufficiebãt fruges nulla ꝓuintiaꝝ paſcente italiã:uerũetiam annonæ uili
tas incredibilis erat.Mãnius Martius ædilis plebis primũ frumentũ populo in modios aſſibus donauit.
Minutius Augurinus qui Sp.Meliũ coarguerat farris ꝓcium in trinis nundinis ad aſſem redegit unde/
cimus plebei tribunus:qua de cauſa ſtatua ei extra portam trigeminã a populo ſtipe collata ſtatuta eſt.
Trebius in ædilitate aſſibus populo frumentũ ꝓſtitit.Quã ob cauſam & ei ſtatuæ in capitolio & palatio
dicatæ ſunt.Ipſe ſupmo die populi humeris portatus in rogũ eſt.Veꝝ quo anno mater deũ aduecta ro/
mam eſt:maiorẽ ea æſtate factã eſſe q̃ antecedentibus annis decẽ facta eſſet tradũt.M.Varro auctor eſt:
cũ.L.Metellus in triumpho plurimos duxit elephãtos aſſibus ſingulis farris modios fuiſſe.Itẽ uini con/
gios:ficiq; ſiccæ pondo.xxx.olei pondo.x.carnis pondo.xii.Nec e latifundis ſinguloꝝ cõtingebat arcen/
tium uicinos.Quippe etiã lege Stolonis Licini incluſo modo qngentoꝝ iugeꝝ & ipſo ſua lege damna/
to cũ ſubſtituta filii ꝑſona amplius poſſideret luxuriantis iam reipublicæ fuit iſta mẽſura.Manii qdem
Curii poſt triũphos immenſumq; terraꝝ adiectũ imperio nota contio eſt:ꝑniciosum intelligi ciuẽ:cui
ſeptẽ iugera nõ eſſent ſatis.Hæc aũt mẽſura plebi poſt exactos reges aſſignata eſt.Quæ nam ergo tantæ
ubertatis cauſa erat:ipſoꝝ tunc manibus imperatoꝝ colebant̃ agri(ut fas eſt credere)gaudẽte terra uo/
mere laureato:& triũphali aratore.Siue illi eadẽ cura ſemina tractabãt qua bellã:eadẽq; diligẽtia arua di
ſponebãt qua caſtra:ſiue honeſtis manibus oĩa lætius ꝓueniunt:quoniã & curioſius fiunt.Serentẽ inue
nerunt dati honores Serranũ:unde cognomẽ. Aranti q̃ttuor ſua iugera in uaticano quæ parata quinta
appellant̃.Cincinato uiator attulit dictaturã:& qdẽ(ut tradit Norbanus)nudo plenoq; pulueris etiãnũ
ore.Cui uiator uela corpus inq̃t:ut ꝓferã ſenatus populiq; romani mandata.Sales tũ etiã uiatores erant:
quibus idipſum nomen inditũ eſt:ſubinde ex agris ſenatum duceſq; accerſentibus. At nunc eadem illa
uincti pedes:dãnatæ manus:inſcripti uultus exercent.Nõ tamẽ ſurda tellure:quæ parẽs appellat̃: coliq;
dicit̃ & ipſa:honore hinc aſſumpto:ut nunc immutata ea:& indigne ferente credat̃ id fieri. Sed nos mi
ramur ergaſtuloꝝ non eadẽ emolumenta eſſe quæ fuerũt imperatoꝝ.Igit̃ de cultura agri ꝑcipere prin
cipale fuit & apud exteros.Siquidẽ & reges fecere Hiero.Philometer.Attalus:Archelaus:& duces Xeno
phon:& penus etiã Mago.Cui quidẽ tantũ honorẽ ſenatus noſter attribuit carthagine capta:cũ regulis
africæ bibliothecas donaret:unius eius duodetriginta uolumina cẽſeret in latinã linguã trãſſerẽda cum
M.Cato ꝑcepta condidiſſet:pitiſq; linguæ punicæ dandũ negociũ in quo ꝑceſſit oĩs uir tũ clariſſimæ fa
miliæ.D.Syllanus ſapientiæ cõpoſitiſſimæ quos ſequeremur ꝓtexuimus in hoc uolumine non ingrate
nominãdo.M.Varronẽ qui octogeſimũprimũ uitæ annum agens de ea re ꝓdendum putauit.

Ratio de agricultura. CA. IIII.

a Pud Romanos multo ſerior uitium cultura eſſe cœpit.Primoq; ut neceſſe erat arua tantũ co
lere.Quoꝝ nobis ratio nunc tractabitur nõ uulgari modo:ueꝝ ut adhuc fecimus & uetuſtis:

& postea inuentis omni cura perquisitis:causaqꝫ reꝝ & ratione simul eruta. Dicemus & sydera syderūqꝫ ipsorum terrestria signa dabimus indubitata. Quādoquidem qui adhuc ea diligentius tractauere:qui/ busuis oratoribus potius q̄agricolis scripsisse possunt uideri. Ac primū oīum oraculis maiore ex p̄te age mus:quæ non in alio uitæ genere plura certiora ue sunt. Cur enim non uideantur oracula a certissimo die:maximeqꝫ ueridico usu profecta. Principium autem a Catone summemus.

Laus agricolaꝝ:& quæ obseruanda in agro parando. CA. V.

f Ortissimi uiri & milites strenuissimi ex agricolis gignunť:minimeqꝫ male cogitātes. Prædiū/ ue cupide emas. In re rustica operi ne parcas. In agro emendo minime. Quod male emptū est semp pœnitet. Agrū paraturos ante oīa intueri oportet aquaꝝ uim:aut uicinum. Singula ma gnas interpretationes habēt:nec dubias. Cato in conterminis hoc amplius æstimari iubet:quo pacto ui uant. In bono est inquit religione bene utenti. Attilius Regulus ille punico bello bis consul aiebat: neqꝫ fœcundissimis locis insalubrem agrum parādum:neqꝫ effœtis saluberrimū. Salubritas loci nō semp in colaꝝ colore detegitur:quoniam assueti in pestilentibus durant. Præterea sunt quædam partibus anni salubria. Nihil autem salutare est nisi quod toto anno salubre. Malus est ager cum quo dominus lucta/ tur. Cato inter prima spectari iubet:non solum sua uirtute ualeat qua dictum est politiōe. Vt operario/ rum copia p̄pe sit. Oppidūqꝫ ualidum. Vt nauigioꝝ euectus uel itineꝝ. Vt bene ædificatus:& cultus. In quo falli plerosqꝫ uideo. Segnitiem enim prioris domini pro emptore esse arbitranť. Nihil est dānosius deserto agro. Itaqꝫ Cato. De bono domino melius emi:nec temere contēnendam alienam disciplinam. agroqꝫ ut homini:q̄uis quæstuosus sit:si tamen & sumptuosus:nō multū supesse. Ille in agro quæstuo/ sissimā iudicat uitē non frustra:quoniā ante oīa de impensæ ratione cauit. Pro hortos irriguos:nec id fal so:si & sub oppido sint. Et prata:quæ antiqui parata dixere. Idēqꝫ Cato interrogatus qs esset certissimus quæstus respondit. Si bene pascas. Qui proximus sit. At si bene summa oīum in hac spectanda fuit:ut fructus is maxime probaretur:qui q̄ minimo impendio cōstaturus esset. Hoc ex locorum occasione ali ter alibi decernitur. Eodemqꝫ pertinet ꝙ agricolam uendacem oportere esse dixit. Fundum in adolescē tia conserendum sine contatione:ædificandum non nisi consito agro. Tunc quoqꝫ contanter:optimūqꝫ est:(ut uulgo dixere)aliena insania frui:sed ita ut uillarum tutela non sit oneri. Eum tamē qui bene ha/ bitet sæpius uentitare in agrum. Frontēqꝫ domini plus prodesse q̄ occipitium non mentiuntur.

De uillaꝝ positione:& p̄cepta antiquoꝝ de agro colendo. CA. VI.

m Odus hic probať:ut neqꝫ fundus uillam quærat:neqꝫ uilla fundum. Non ut fecerint iuxta di/ uersum eadē ætate exēplis. L. Lucullus. Q. Scæuola cū uilla. Scæuolæ fundus careret: uilla Lu/ culli agro. Quō in genere censoria castigatio erat:minus arare q̄ uertere. Nec hoc sine arte qua dam est. Nouissimus uillam in misiensi posuit. C. Marius. vii. consul:sed peritia castrametādi:sicut com paratus ei in cæteris etiam Scylla fœlix. Quos cæcos fuisse dicere conuenit. Neqꝫ iuxta paludes ponendā esse:neqꝫ aduerso amne. Quanq̄ Homerus omnino e flumine semper ante lucanas auras insalubres ue/ rissime tradit. Spectare in æstuosis locis septētrionem debet meridiem in frigidis. In tēperatis exortum æquinoctialem. Agri ipsius bonitas quibus argumētis iudicanda sit:q̄q̄ de terræ optimo genere disserē tes abunde dixisse possumus uideri:etiānum tamē traditas notas subsignabimus Catonis maxime uer bis. Ebulū:uel prunus siluestris:uel rubus:bulbus minutus:trifoliū:hærba pratensis:quercus siluestris: pyrus:malusqꝫ frumentarii soli notæ. Item nigra terra & cinerei coloris. Omnis creta coquit nisi p̄ma/ cra. Sabulū etiā nisi id per tenue est:& multo cāpestribus magis q̄ cliuosis respondēt eadē. Modū agri in primis seruandū antiq putauere. Quippe ita censebant. Satius esse minus serere & melius arare. Qua in s̄nīa & Virgiliū fuisse uideo. Veꝝ cōfitētibus latifundia ꝑdidere italiā. Iam uero & ꝓuintias sex & semis/ sem domini africæ possidebāt:cum interfecit eos Nero princeps. Nō fraudabo magnitudine hac quoqꝫ sua. Cn. Pōpeiū qui nunq̄ agrū mercatus est cōterminū. Agro empto domū uendendā inclemēter atqꝫ nō ex utilitate publici stans Mago censuit. Hoc exordio p̄cepta pādere ingressus ut tamen appareat assi/ duitatē desideratā ab eo. De hinc peritia uillicoꝝ in cura habenda est. Multaqꝫ de iis Cato p̄cepit. Nōbis satis sit dixisse:q̄ ꝓximū domino corde eē debere:& tamē sibimetipsi nō uideri. Coli rura ergastulis pes/ simū est:ut qcquid agiť a desperātibus. Temerariū uideať unā uocē antiquoꝝ posuisse:& fortassis incre dibile penitus æstimēt. Nihil minus expedire q̄ agrū optime colere. L. Tarius Ruffus infima nataliū hu militate consulatū militari industria meritus antiquæ alias parsimoniæ circiter mille sextertiū liberali tate Diui Augusti congestū usqꝫ ad detractionē hæredis exhausit agros in piceno coemendoqꝫ in glori/ am. Internitionē ergo famēqꝫ censemus? Immo hercule iudico modū reꝝ oīum utilissimū. Bene cole/ re necessariū est. Optime damnosum. Præter q̄ sobole sua colono:aut pascendis. Alioqn domino aliqua messes colligere nō expedit:si cōputetur impendiū operæ. Nec temere oliuā nec quasdā terras diligēter colere:sicuti in sicilia tradunt itaqꝫ decipi aduenas. Quo nā igiť modo utilissime colunť agri? ex oraculo scilicet malis bonis. Sed defendi æquū est abauos:qui p̄ceptis suis ꝓspexere uitæ. Nā cum dicerent malis intelligere uoluere uilissimos. Sūmum ꝓuidentiæ illoꝝ fuit:ut q̄ minimū esset impēdii. Præcipiebat. n. ista:qui triūphali denas argenti libras in supellectile crimini dabāt:qui mortuo uillico relinquere uicto rias & reuerti sua rura postulabant:quoꝝ prædia colēda suscipiebat respubli. exercitusqꝫ ducebāt senatu illis uilicante. Inde illa reliqua oracula. Neq̄ agricolā esse qsquis emeret quod p̄stare ei fundus posset. Ma lum patremfamilias:quisquis interdiu faceret quod noctu posset:nisi in tēpestate cæli. Peiorē qui profe stis diebus ageret quod feriatis deberet. Pessimus qui sereno die suo tecto potius operareť q̄ in agro. Ne

queo mihi temperare:quo minus unum exemplū antiquitatis afferam.Ex quo intelligi possit apud populum etiam de culturis agendi morē fuisse:qualiter defendi soliti sint illi uiri.C.Furius Cresinus e seruitute liberatus cum in paruo admodū agello largiores multo fructus perciperet q̄ ex amplissimis uicinitas.In īuidia magna erat:ceu fruges alienas pelliceret ueneficiis.Quaobrē a Sp.Albino curuli die dicta metuens damnationē cū in suffragium tribus oporteret ire:instrumentū rusticū omnē in foꝝ attulit:& adduxit filiā ualidā:atq;(ut ait Piso)bene curatá ac uestitá:ferramenta egregie facta:graues ligones uomeres ponderosos:boues saturos.Postea dixit.Veneficia mea q̄rites hæc sunt nec possum uobis ostēdere:aut in foꝝ adducere lucubrationes uigiliasq; & sudores.Oīum sententiis absolutus itaq; est.Profecto opera nō impensa cultura cōstat.Et ideo maiores fertilissimū in agro oculū domini esse dixerūt.Reliqua p̄cepta reddent̄ suis locis:quæ ꝓpria singuloꝝ generꝫ erunt.Interim cōmunia quæ succurrūt non omittemus.Et in primis Catonis humanissimū & utilissimū.Id agendū ut diligant uicini.Causas reddit ille:q̄s existimamus nulli esse dubias.Inter prima idē cauet:ne familiæ malæ sint. Nihil sero faciēdū in agricultura oēs cēsent.Iterūq; suo quæq; tp̄e facienda.Et tertio p̄cepto p̄termissa frustra reuocari. De terra cariosa execratio.Catonis abunde indicata est.Quanq̄ p̄dicere nō cessat is.Quicq̄d per asellum fieri pōt utilissime constat.Filix biennio moritur:si frondem agere non patiaris.Id efficacissime contingit germinātis ramis baculo decussis.Succus.n.ex ipsa defluēs necat radices.Aiunt & circa solstitiū auulsas nō renasci:nec harūdine sectas:aut exaratas uomeri harundine imposita.Similiter & harundinē exarari filice uomeri īposita p̄cipiunt.Iūcosus ager uerti pala debet.At in saxoso bidētibus.Fruteta igni optime tollunt̄.Humidiorē agrū fossione concidi atq; siccari utilissimū est.Fossas aūt retusis locis apertas relinqui.In solutiore terra sepibus firmari.In reprocibus ac supinis lateribus procūbere quasdā obserari : & in alias dirigi.Maiores patētioresq;(si sit occasio)silice uel glarea sterni. Ora utrinq; lapidibus statu minari:& alio superintegi.Siluæ extirpandæ rationē Democritus ꝓdidit : lupini flore in succo cicutæ uno die macerato sparsisq; radicibus.

De frugū generibus & natura. CA. VII.

c T quoniā p̄paratus est ager:natura:nunc indicabit̄ frugum.Sunt aūt duo prima earum genera.Frumēta ut triticum:hordeum.Et legumina ut faba & cicer.Differētia uero notior:q̄ ut indicari deceat.Frumēti ipsius totidē genera per tēpora satu diuisa.Hyberna quæ circa uirgiliarum occasum terra per hyemē nutriunt̄:ut triticū:far:hordeū.Aestiua quæ æstate ante uergiliaꝝ exortum serunt̄:ut milium:panicū:sisama:horminū:irio:italiæ dūtaxat ritu . Alioquin in græcia & asia oīa uergiliaꝝ occasu serunt̄.Quædam aūt utroq; tempore in italia.Ex his quædam & tertio ueris scilicet. Aliqui uerna:milium:panicum:lentē:cicer:halicā appellant.Semētica autē triticum:hordeum:fabam: napum:rapam.Et in tritici genere pars aliqua pabuli est quadrupedum causa sati:ut farrago.Et in leguminibus ut uitia.At cōis quadrupedū hoīumq; usui lupinus.Legumina oía singulas habēt radices p̄ter fabá:easq; surculosas:q̄a nō in multa diuidunt̄.Altissimas aūt cicer.Frumēta multis radicant̄ fibris sine ramis.Erūpit a primo saltu hordeū die septimo.Legumina q̄rto:uel cū tardissime septimo . Faba a.xv. ad.xx.Legumina in ægypto tertio die.Ex hordeo alteꝝ caput grani in radicē exit:alteꝝ in hærbā : quæ & prior floret.Radicē crassior pars grani fundit:tenuior florē.Cæteris seminibus eadē pars & radicē & florē.Frumēta hyeme in hærba sunt:uerno tempore fastigiant̄ in stipulá:quæ sunt hyberni generis.At miliū & panicū in culmē geniculatū & concauū.Sisama uero in ferulaceū . Oīum satoꝝ fructus aut spicis continet̄:ut tritici:hordei:munitur q; uallo aristaꝝ q̄druplici:aut includit̄ siliq̄s:ut leguminū:aut uasculis:ut sisamæ:ac papaueris.Miliū ac panicū tantū pro indiuiso & paruis auibus exposita sunt:indefensa q̄ppe membranis continent̄.Pānicum a panniculis dictū:cacumine languido nutante:paulatim extenuato culmo:pene in sui culum p̄densis aceruat̄ granis:cū lōgissima pedali obsimili comæ granū cōplexæ:quæ fimbriato capillo curuat̄.Sunt & panico genera.Māmoso epēno paruis racemato pāniculis:& cacumine gemino.Quin & colore distinguit̄:candido:nigro:ruffo:etiá purpureo. Panis multifarie & e milio fit:e panico:rarius.Sed nullū frumēto ponderosius:aut quod coquendo magis crescat.Lx.n.pondo panis e modio reducūt:modiūq; pultis ex tribus sextariis madidis . Miliū intra hos decem annos ex india in italiá inuectum est : nigrū colore:amplū grano:harundineū culmo.Adolescit ad pedes altitudine septē p̄grandibus culmis.Lobas uocant:oīum frugū fertilissimū.Ex uno grano terni sextarii gignuntur.Seri debēt in humidis.Frumenta quædam in genu tertio spicam incipiunt concipere.Quædam in quarto:sed etiánum occultam.Genicula aūt sunt tritico quaterna.Farri sena.Hordeo octaua.Sed nō ante supra dictum geniculoꝝ numerum conceptus est spice sui fecerit : q̄ttuor aut quinq; tardissime diebus florere incipiūt.Totidemq; aut paulo pluribus deflorescunt.Hordea uero cum tardissime septem. Varro quater nouenis diebus fruges absolui tradit:& mense nono meti.Fabæ in folia exeunt:ac deinde caulem emittunt nullis distinctum internodiis.Reliqua legumina surculosa sunt. Ex iis ramosa cicer: eruum:lens.Quorūdam caules sparguntur in terram:si non habeant adminiculum:ut ipsoꝝ.Quod si non habuere deteriora fiunt.Leguminum unicaulis faba sola.Vnus & lupinis.Cæteris ramosus:prætenui surculo.Omnibus uero fistulosus.Folium quædā a radice mittunt:quædā a cacumine. Frumētum uero & hordeum uitiaq; & quicquid in stipula est in cacumine unum folium habet.Sed hordeo scabra sunt:cæteris leuia.Multiplicia cōtra fabæ:ciceri:piso.Frumentis folium harundinaceum . Fabæ rotundum:& magnæ leguminum parti.Lōgiora eruiliæ & piso.Fasiolis uenosa. Sisamæ & irioni sanguinea. Cadunt folia lupino tantum:& papaueri.Legumina diutius florent:& ex iis eruum ac cicer. Sed diutissime faba.xl.diebus.Non autē singulis capi tádiu:quoniá alio desinente alius incipit.Nec tota seges sicut

frumenti pariter.Siliquant uero oĩa diuersis diebus:& ab ima primũ parte paulatim flore subeũte.Frumenta cũ defloruere crassescunt:maturãturq;:cum plurimũ diebus.xl.perficiunt.Itẽ faba. Paucissimis cicer.Id enim a semente diebus.xl.perficit.Milium & panicũ & sisama & omnia æstiua q̃draginta diebus maturant a flore.Magna terræ cæliq; differentia.In ægypto.n.hordeum sexto a satu mẽse.Frumẽta septimo metunt.In hellade hordeũ.In peloponẽso octauo & frumenta etiãnum tardius.Grana in stipula crinito textu spicant.In faba leguminibusq; alternis lateribus siliquant.Fortiora hyeme frumenta leguminaq; in cibo.Tunicæ frumento plures.Hordeũ maxime nudũ:& halica:sed p̃cipue auena. Calamus altior frumẽto q̃ hordeo.Arista mordacior hordeo:in area exterunt triticũ & siligo & hordeum. Sic & serunt pura:qualiter molunt:quia tosta nõ sunt.E diuerso far:miliũ:panicũ purgari nisi tosta nõ possunt.itaq; hæc cum suis folliculis serunt cruda.Et far in uaginulis suis seruant ad satus: atq; nõ torrent.Leuissimũ ex iis hordeũ raro excedit.xv.libras:& faba.xxii.Ponderosius far:magisq; etiãnũ triticũ. Far in ægypto olyra conficit.Tertiũ genus spicæ hoc ibi est.Galliæ quoq; suũ genus farris dedere:quod illic brãce uocant:apud nos scandalam nitidissimi grani.Et alia differentia est:q fere q̃ternis libris plus reddit panis:q̃ far aliud.Populũ romanũ farre tantũ e frmento.ccc.annis usum Verrius tradidit. Tritici genera plura quæ fecere gentes.italico nullũ eqdem cõparauerim cãdore ac põdere:quo maxime decernitur.Montanis modo competur italiæ agris externũ:in quo principatum tenuit boetia:deinde sicilia: mox africa.Tertiũ pondus erat thracio syrioq;:deinde ægyptio:athletaꝶ cũ decreto:quoꝶ capacitas iumentis similis quẽ diximus ordinẽ fecerat.Græcia & ponticũ laudauit:quod in italiam non puenit.Ex omni eodẽ genere grani prætulit oreũtium & tragũ dignes: & selinuntiũ argumẽto crassissimi calami. itaq; pingui solo hæc genera assignabat. Leuissimũ & maxime inane seu tenuissimi calami in humidis seri iubebat:quoniã multo egeret alimẽto.Hæ fuere sentẽtiæ Alexandro magno regnante:cũ clarissima fuit græcia atq; in toto terraꝶ orbe potẽtissima:ita tamẽ:ut ante mortẽ eius ãnis fere cẽtũ q̃dragitaqnq; Sophocles poeta in fabula Triptolemo frumẽtũ italicũ ante cũcta laudauerit:aduerbiũ trãslata sñia.

Et fortunatam italiam frumento canescere candido.

Quæ laus peculiaris hodie italico est. Quo magis admiror posteros græcoꝶ nullã mentionẽ huius fecisse frumenti.Nunc ex iis generibus quæ romam inuehuntur leuissimum est gallicum atq; e cheronneso aduectum:quippe nõ excedunt in modũ uicenas libras:si quis granũ ipsum põderet. Adiicit sardium sex libras:alexãdrinum & trientes.Hoc est & sicli pondus. Boeticũ totam libram addit:africum & dodrantes.In transpadana italia scio uicenas quinas libras farris modios pẽdere. Circa clusium & senas. Lex naturæ certa est in quocunq; genere pane militari:tertia portio ad grani pondus accedat.Sicut optimum esse frumentum:quod impactum congium aquæ capiat. Quibusdam generibus per se pondus sicut balearico:modio tritici panis pondo.xxx.reddit.Quibusdam in permixtis:ut cyprio & alexandrino.xx.prope libras nõ excedẽtibus.Cypriũ fuscum est:panẽ nigrum facit.Itaq; miscet alexandrinũ candidum:reddũtq;.xxv.pondo.Thebaicum libras adiicit.Marina aqua subigi:quod pleriq; maritim is in locis faciunt occasione lucrandi salis uilissimũ.Non alia de causa oportuniora morbis corpora existunt. Galliæ & hispaniæ frumẽto in potum resoluto qbus diximus generibus spuma ita cõcreta p fermento utunt.Qua de causa leuior illis q̃ cæteris panis est.Differentia est & calami.Crassior quippe melioris est generis.Plurimis tunicis thraciũ triticum uestitur ob nimia frigora illi plagæ exquisitũ. Eadem causa & trimestria inuenit detinentibus terras niuibus:qđ tertio fere satũ mẽse ut in reliquo orbe metit. Totis hoc alpibus notum & hyemalibus puintiis.Nullum hoc frumẽto lætius. Vnicalamum p̃terea:nec usq; capax:seriturq; non nisi tenui terra.Est & bimestre circa thraciũ sinum:quod.xl.die quo satum est maturescit:mirumq; nulli frumento plus esse põderis:& furfuribus carere. Vtitur eo & sicilia & achaia: montosis utraq; partibus.Euboea quoq; circa caristum. In tantum fallit Columella:qui ne trimestris quidẽ propriũ genus existimauerit esse cũ sit antiquissimũ.Græci trimenon uocant.Tradunt in bactris grana tantæ magnitudinis fieri:ut singula spicas nostras æquent.Primũ ex oĩbus frumentis seritur hordeũ.Dabimus & dies serẽdi cuiq; generi natura singuloꝶ exposita.Hordeum indis satiuum & siluestre ex quo panis apud eos præcipuus.Italici qdem maxime oriza gaudẽt:ex qua ptisanã conficiunt:quã reliqui mortales ex hordeo.Orizæ qdem folia carnosa:porro similia:sed latiora.Altitudo cubitalis:flos purpureus:radix gẽmæ rotũditatis.Antiquissimũ in cibis hordeũ:sicut atheniensiũ ritu. Menandro auctore apparet & gladiatoꝶ cognomine:qui hordearii uocabant.Polentã quoq; græci nõ aliunde p̃ferunt. Pluribus fit hæc modis.Græci pfusum aqua hordeũ siccant nocte una:ac postero die frigũt:deinde molis frangunt. Sunt qui uehemẽtius tostum rursus exigua aqua aspergãt:siccentq; priusq̃ molãt. Alii uero uirentibus decussum hordeũ recens purgãt:madidumq; in pila tundunt:atq; in corbibus eluunt:ac siccatũ sole rursus tundunt:& purgatum molunt. Quocunq; aũt genere p̃parato uicenis hordei libris: ternas seminis lini:& coriãdri selibras:salisq; acetabulo:torrentes ante oĩa miscent in mola.Qui diutius uolunt seruare cũ polline ac furfuribus suis cõdunt nouis fictilibus.Italia sine pfusione tostum in suctilẽ formã molit:iisdẽ additis:atq; etiã milio.Pane ex hordeo antiqs usitatum uita dãnauit: quadrupedũq; tradidit refectibus.Ptisanæ inde usus ualidissimus saluberrimusq; tãtopere probat. Vnũ laudibus eius uolumen dicauit Hippocrates clarissimus medicinæ sciẽtiæ.Ptisanæ bonitas p̃cipua uticensi.In ægypto uero ea est quæ fit ex hordeo:cui sunt bini anguli.In boetia & africa genus ex quo fiat hordei glabrum appellat Turranius.Idẽ olyrã & oryzã eandẽ esse exictimat.Ptisanæ cõficiendæ uulgata ratio est. Simili mõ ex tritici semine tragũ fit in cãpania tãtũ & ægypto.Amilũ uero ex omni tritico ac siligine.Sed opti/

mum ex trimestri.Inuentio eius chio insulæ debet:& hodie laudatissimũ inde est:appellatum ab eo q̄ sine mola fiat.Proximũ trimestri:quod est minime põderoso tritico.Madescit dulci aqua in ligneis uasis:ita ut integet:quinquies in die mutata.Melius si & in nocte:ita ut misceat pariter emolitum prius q̄ acescat.Linteoq; aut sportis siccatum tegulæ infundit illitæ fermento:atq; ita in sole densatur.Post chiũ maxime laudatur creticum:mox ægyptium.Probatur autem leuitate & leuore:atq; ut recẽs sit.Iam & Catonis dictu.Apud nos hordei farina ad medẽdum utunt.Mirumq; in usu iumentoꝝ ignibus durato:ac postea mollito:offisq; humana manu dimissis maiores in aluũ uires torosq; corporis fieri.Spicæ quædã binos ordines habet:quædam plures usq; ad senos.Grano ipsi aliquot differentiæ:longius:leuiusq;:aut breuius:aut rotũdius:candidius:nigrius:uel cui purpura est.Vltimo ad polentã contra tempestates candido maxima infirmitas.Hordeũ frugum oĩum nobilissimum est:seri nõ ualet nisi in sicca & soluta terra:ac nisi læta.Palea ex optimis.Stramẽto uero eius nullũ comparat.Hordeũ ex omni frumẽto minime calamitosum:quia tollit anteq̃ triticũ occupet rubigo:itaq; sapiẽtes agricolæ triticũ cibariis tantum serunt.Hordeũ sarculo seri dicũt:ppterea celerrime reddit:fertilissimumq;.Quod in hispania & carthagine aprili mense collectũ est:hoc serit eodẽ mẽse in celtiberia:eodẽq; anno bis nascit.Rapitur omne a prima statim maturitate festinãtius q̃ cætera.Fragili enim stipula & tenuissima palea granum continetur.Meliorem etiam polentam fieri tradunt si non exacta maturitate tollatur.

Nõ oĩa frumenti genera ubiq; nasci:& de reliqs in oriẽte generibus. CA. VIII.

f Rumenti genera nõ eadẽ ubiq;:neq; ubi eadẽ sũnt iisdẽ nominibus.Vulgatissima far:qđ adoreum ueteres appellauere:siligo:triticum.Hæc plurimis terris cõia. Arinca galliaꝝ ppria:copiosa & italiæ est.In ægypto autẽ ac syria ciliciaq; & asia ac græciæ parte peculiares zea:olyra:typhe.Aegyptus similaginem cõficit e tritico suo nequaq̃ italicæ parem.Qui zea utunt non habent far.Est & hæc italiæ in campania maxime:semẽq; appellat.Hoc debet nomẽ res præclara ut mox docebimus.Propter quã Homerus zederosa ruta dixit.Non ut arbitrantur aliqui:quoniã uitã donaret.Amyum quoq; ex ea fit priore crassius.Hæc sola differentia est.Ex omni genere durissimũ far:& contra hyemes firmissimum.Patitur frigidissimos locos:& minus subactos:uel æstuosos sitientesq;:primus antiquis latio cibus:magno argumento in adoreæ donis sicuti diximus.Pulte autem non pane longo tẽpore uixisse romanos manifestum.Quoniam inde & pulmentaria hodieq; dicuntur.Et Ennius antiquissimus uates obsidionis famẽ describens offam eripuisse plorantibus liberis patres commemorat.Et hodie sacra prisca atq; nataliũ pulte fritilla conficiunt:uideturq; tam plus ignota græciæ fuisse:q̃ italiæ polenta.Tritici semine auidius nullum est:nec quo plus alimenti trahat.Siliginem dixerim proprie tritici delicias:candor est:& sine uirtute & sine pondere:conueniens humidis tractibus:quales italiæ sunt & galliæ comatæ.Sed transalpes in allobrogum tantũ auernorũq; agro pertinax.In cæteris ibi partibus bi ennio in triticum transit.Remedium ut gruauissima quæq; grana eius serantur.

De pistoriis:& molitura:& farina. CA. IX.

e Siligine lautissimus panis.pistrinarũq; opera laudatissima.Præcellit in italia:si cãpana pisis natæ misceatur.Ruffior illa:at pisana candidior:ponderosior uero cretacea.Iustũ est e grano campanæ quã uocant castratam:e modio redire sextarios quattuor siliginis.Vel e gregali si e castrata sextarios quinq;.Præterea floris semodiũ.Et cibarii quod secundariũ uocãt sextarios quattuor. Furfuris sextarios totidem.E pisana aũt siliginis sextarios qnq;.Cætera paria sunt.Clusina arẽtiaq; etiãnum sextarios siliginis assumunt:in reliqs pares.Si uero pollinẽ facere libeat.xvi.pondo panis redeunt. Et cibarii tria.Furfurum semodium.Mole discrimine hoc constat.Nam quæ sicca molunt plus farinæ reddunt.Quæ salsa aqua sparsa candidiorem medullam:uerũ plus retinẽt in furfure. Farinã a farre dictam nomine ipso apparet.Siligineæ farinæ modius gallicæ.xxii.libras panis reddit.Italicæ duabus tribus ue amplius in artoptitio pane.Nam furnaceis binas adiiciunt libras in quocunq; genere.

De similagine & siligine & de aliis generibus & de pistura. CA. X.

f Imilago ex tritico fit laudatissima.Ex africo iustũ est e modiis redire semodios:& pollinis sextarios quinq;.Ita.n.appellant in tritico:qđ florem in siligine.Hoc ærariæ officinæ chartariæq; utunt.Præterea secundarii sextarios quattuor.Furfurumq; tantundẽ.Panes uero e modio similaginis.cxxii.E floris modio.cxvii.Precium huic annona media in modio farinæ.xl.asses.Similagini castratæ octonis assibus amplius.Siligini castratæ duplum.Est & alia distinctio. Similago.l.pollin autẽ xvii.pondo panis reddere uisa tritici.xxx.cum triẽte:& secũdarii panis quinas selibras:totidem cibarii:& furfurum sextarios sex.Siligo nunq̃ maturescit pariter:nec ulla segetũ minus dilationẽ patitur ppter teneritatẽ.Iisq; quæ matururre ptinus granũ dimittentibus:sed minus q̃ cætera frumẽta in stipula periclitat:quoniã semp rectã habet spicã:nec rorẽ continet:qui rubiginem faciat.Ex africa dulcissimus panis:ipsa spissior q̃ far:& maior spica eadẽ & ponderosior.Raro modius grani nõ.xvi.libras implet. Exteritur in græcia difficulter.Ob id iumentis dari ab Homero dicta.Hæc enim est quã uocat olyrã.Eadẽ in ægypto facilis fertilisq; far sine arista est.Item siligo excepta ea quæ laconica appellat. Adiiciunt iis genera:bromos:siligo exceptitia:& tragos externa oĩa ab oriente inuecta orize similia. Tiphe & ipsa eiusdem generis:ex qua fit in nostro orbe oriza.Apud græcos est & isia.Tradũtq; eã ac tiphen cum sint degeneres redire ad frumentum:si pistæ serant:nec ptinus:sed tertio anno. Tritico nihil est fertilius.Hoc enim natura ei tribuit:quoniã eo maxime alat hoiem. Vtpote cum e modio si sit aptũ solum:quale in bizãtio africæ cãpo cẽteni qnquageni modii reddant.Misit ex eo loco Diuo Augusto pcurator eius ex

uno grano uix credibile dictu quadringenta paucis minus germina. Extantq; de ea re epistolæ.Misit & Neroni similiter.cccxl.stipulas ex uno grano.Cum centesimo quidem & leontini siciliæ campi fundūt. Aliiq;:& tota betica:& in primis ægyptus.Fertilissima tritici genera ramosum:aut quod centigranum uocāt.Inuētus est iam & scapus unus centum fabis onustus.Aestiua frumenta diximus si famam:miliū panicum.Sisama ab indis uenit:ex ea & oleum cōficiunt.Color eius cādidus. Huic simile:est in asia græciaq; erisimū:ideq; erat:nisi pinguis esset:quod apud nos uocāt irionē:medicaminibus annumerandū potiusq̄ frugibus.Eiusdē naturæ & hormiū a græcis dictū:sed cymino simile:seriturq; cū sisama hoc & irione.Nullū animal uescitur uirentibus.Pistura nō oium facilis. Quippe & hetruria spicā farris tosti pisente pilo præferrato fistula ferrata:& stella intus denticulata:ut nisi intēti pisant:concidantur grana: ferroq; frangantur.Maior pars italiæ ruido utitur pilo:rotis etiā:quas aqua uerset obiter:& molat. De ipsa ratiōe pisendi Magonis ꝓponetur sentētia.Triticū ante perfundi aqua multa iubet:postea euelli.Deinde sole siccatū pila repeti.Simili modo hordeum. Huius sextarios.xx.spargi duobus sextariis aquæ: Lentē torrere prius:deinde cū furfuribus leuiter pisi. Aut additos in sextarios.xx. lateris crudi frustro: & harenæ semodio.Eruiliam iisdem modus quibus lentem.Sisamam in calida maceratam exporrigi. Deinde confricari:frigidæ immergi:ut paleæ fluctuent:iterūq; exporrigi in sole super lintea.Quod nisi festinato pagatur:lurido colore muscere.Et ipsa quæ autē eualuant̄ uariā pisturaꝝ rationem habent. Acus uocatur cū per se pisitur.Spica tantū aurificū ad usus.Si uero in area terit̄ cū stipula:palea ut maiore in terraꝝ parte ad pabula iumentoꝝ.Milii & panici & sisamæ appludā uocant purgamenta:alibi aliis nominibus.Milio campania gaudet præcipue:pultemq; cādidam ex eo facit.Fit & panis prædulcis. Sarmatarum quoq; gentes hac maxime pulte alūtur:& cruda etiam farina equino lacte:uel sanguine e cruris uenis admixto.Aethiopes nō aliā frugē q̄ milii hordeiq; nouere.Panico & galliæ q̄dā præcipue aqtania utit̄.Sed circūpadana italia addita faba:sine qua nihil cōficiūt.Ponticæ gētes nullū panico præferūt cibū.Cætero æstiua frumenta riguis magis etiā q̄ hymbribus gaudēt.Milium & panicū aqui minime: cū in folia exeūt.Vetāt ea inter uites arborescq; frugiferas seri terram emacrari hoc satu existimantes.

De fermentis & panis faciendi ratio & genera:& quando primum pistores romæ & de cribris & alica. CA. XI.

m Ilii præcipuus ad fermenta usus e musto subacti in annuum tempus.Simile fit ex tritici ipsius furfuribus minutis & optimis e musto albo triduo maturato subactis:ac sole siccatis.Inde pastillos in pane faciendo dilutos:cū similagine seminis feruefaciūt:atq; ita farinæ miscēt:sic optimū panē fieri arbitrātes.Græci in binos semodios farinæ satis esse besses fermēti cōstituere.Et hæc qdē genera uindemiis tantū fiunt.Quo libeat uero tempore ex aqua hordeoq; bilibres offæ feruenti foco: uel fictili patina torrent̄ cinere & carbone:usq; dū rubeant.Postea opiunt̄ in uasis donec acescant:hinc fermentū diluitur.Cum fieret autē panis hordeaceus eruiliæ aut cicerulæ farinæ ipsæ admixtione fermentabant̄.Iustūq; erat duæ libræ in quinq; semodios.Nūc fermentū fit ex ipsa farina quæ subigitur prius q̄ addat̄ sal ad pultis modum decocta:& relicta donec acescat.Vulgo uero nec sufferuere faciunt sed tantum pridie asseruata materia utunt̄.Palāq; natura est acore frumētarii:sicut & ualidiora esse corpora quæ frumētato pane alunt̄.Quippe cū apud ueteres pōderosissimo cuiq; præcipuo tritico salubritas ꝑhibita sit.Panis ipsius uaria genera ꝑseq superuacuū uidet̄.Alias ab obsoniis appellari ut ostrearii. Alias a delitiis ut artolagani.Alias a festinatione ut speustici. Necnō a coquēdi ratione ut furnacei uel artoptesii:aut in clibanis cocti nō pridē etiā e partibus aduecto:quē alii aquaticū uocant: quoniam aqua trahit̄ a tenui & spōgiosa inanitate alii ꝑthicū. Sūma laus siliginis bonitate & cribri tenuitate constat. Quidā ex ouis aut lacte subigūt.Butyro uero gentes etiā pacatæ ad opis pistorii genera trāseunte cura. Durat sua piceno in panis inuentione gratia ex alicæ materia cū nouē diebus macerata:decimo ad speciem tracta:& subacta uuæ passæ succo est.Ibi postea in furnis ollis indita:quæ rūpant̄ ibi torrent.Neq; est ex eo cibus nisi madefacto:quod fit lacte maxime mulso.Pistores Romæ non fuerunt ad persicum usq; ad bellum:annis ab urbe condita sup quingentos octoginta. Ipsi panes faciebāt quirites:mulierūq; id opus erat sicut etiā nūc in plurimis gentiū.Artoptesiam Plautus appellat in fabula:quam aulularian scripsit.Magna ob id cōcertatione eruditoꝝ:an is uersus poetæ sit illius certūq; sit Attei Capitonis sententia.Tostum panē lautioribus coquere solitos:pistoresq; tantū eos qui far pisebant noiatos. Nec cocos uero habebant in seruitiis eosq; ex macello cōducebant.Cribroꝝ genera galliæ setis equoꝝ inuenere:hispaniæ lino excussoria & pollinaria:ægyptus e papyro atq; iunco.Sed inter hæc dicat̄ prima & alicæ ratio:præstātissimæ saluberrimæq;:quæ palma frugū indubitanter italiā cōtingit. Fit sine dubio & in ægypto sed admodū spernēda.In italia uero pluribus locis:sicut ueronēsi pisanoq; agro.In campania tamen laudatissimus campus est:montibus subiacet nimbosis totis quidem.xl.mil.paſ.planicie.Gracia terræ eius (ut ꝓrinus soli natura dicat̄) puluerea summa inferior bibula:& pumicis fistulās uice. Montiū quoq; culpa in bonū cedit.Crebros enim hymbres percolat atq; trāsmittit:nec dilui aut madere uoluit ꝓpter facilitatē culturæ.Eadē acceptū humorē nullis fontibus reddit:sed tēperat:& concoquēs intra se uice fusi cōtinet.Serit̄ toto anno:panico semel:bis farre.Et tamen uere segetes quæ interquieuere fundunt rosam odoratiorē satiua:adeo terra nō cessat parere.Vnde uulgo dictum plus apud campanos unguēti:q̄ apud cæteros olei fieri.Quantū aūt uniuersas terras campus circū campanus antecedit: tantū ipsum pars eius:quæ laboriæ uocant̄:quē phlegræū græci appellāt.Finiuntur laboriæ uia ab utroq; latere consulari:quæ a puteolis:& quæ a cumis capuam ducit.Alica fit e zea quā semem appellauimus

Tundif granū eius in pila lignea.Nam lapidis duritia cōterif.Nobilius ut notū eſt pilo uinctoꝝ penali opera.Primori ineſt pixis ferrea excuſſis inde tenuicis.Iterū iiſdem armamētis nudata cōcidif medulla. Ita fiunt alicæ tria genera:minimū:ac ſecundariū:grandiſſimū uero apherema appellant.Nondum habent candorē ſuū quo præcellūt.Iam tamē alexandriæ præferunf.Poſtea mirꝝ dictu admiſcetur creta: quæ tranſit in corpus:colorēq; & teneritatē affert.Inuenif hæc inter puteolos & Neapolim ī colle leucogeo appellato.Extatq; Diui Auguſti decretum quo anno ad uicena milia neapolitanis ꝓ eo numerari iuſſit e fiſco ſuo colonia deducens capuam.Adiecitq; cauſam afferendi:quoniam negaſſent campani alicam confici ſine eo metallo poſſe.In eodem reperitur & ſulphur.Emicantq; fontes araxi oculorum claritati:& uulneꝝ medicinæ:dentiūq; firmitati.Alica adulterina fit maxime e zea quæ in africa degenerat.Latiores eius ſpicæ nigrioreſq;:& breui ſtipula.Piſunt cum harena:& ſic quoq; difficulter conterūt utriculos.Fitq; dimidia modii menſura.Poſteaq; gypſi pars quarta inſpergitur:atq; ut cohæſerit farinario cribro ſubcernunt.Quæ in eo remanſit exceptitia appellaf:& grandiſſima eſt. Rurſus quæ tranſit arctiore cernit:& ſecundaria uocaf.Item cribraria:quæ ſimili modo in tertio remanſit cribro anguſtiſſimo:& tantum harenas tranſmittente.Alia ratio ubiq; adulterandi.Ex tritico cādidiſſima atq; grandiſſima eligunt grana:& ſemicocta in ollis:poſtea arefaciunt ſole ad initium:rurſuſq; leuiter aſperſa molis frangunt.Ex zea pulchrius q̄ ex tritico fit granum quamuis id alicæ uitium ſit.Candorem autem ei pro creta lacti incoctis mixtura confert.

De leguminibus. CA. XII.

ſ Equitur natura leguminū:inter quæ maximus honos fabæ.Quippe ex qua tentatus ſit etiā panis.Lomentū appellaf farina ea:aggrauatq; pōdus illa & omni legumine.Iā uero & pabulo uenalis.Fabæ multiplex uſus:oīum quadrupedū generi præcipue homini.Frumento etiā miſcef apud pleraſq; gētes:& maxime panico ſolida:ac delicatius fracta.Quin & priſco ritu fabaia ſuæ religionis diis in ſacra eſt:præualens pulmentari cibo & hebetare ſenſus exiſtimata:inſomnia quoq; facere. Ob hoc pythagorica ſententia damnata.Vel (ut alii tradidere) quoniam mortuorum animæ ſunt in ea. Qua de cā parentando utiq; aſſummif.Varro & ob hæc flaminē ea nō ueſci tradit:quoniam & in flore eius litteræ lugubres repiantur.In eadē peculiaris religio.Nāq; fabam utiq; in frugibus referre mos eſt auſpicii cā:quæ ideo referuia appellaf.Et auctionibus eā adhiberi lucroſum putant.Sola certe frugum etiā exeſa repletur creſcēte luna.Aqua marina alia ue ſalſa nō percoquitur. Serif ante uergiliarum occaſum leguminum prima : ut antecedat hyemem. Virgilius per uer eā ſeri iubet circūpadanæ italiæ ritu. Sed maior pars malūt fabalia maturæ ſationis:q̄ trimeſtrem fructum eius.Nam ſiliquæ cauleſq; gratiſſimi ſunt pabulo pecori.Aquas in flore maxime cōcupiſcit:cum uero defloruit:exiguas deſiderat. Solū in quo ſata eſt lætificat ſtercoris uice.Ideo circa macedoniam theſſaliāq; cū florere incepit uertunt arua. Naſcif & ſua ſponte pleriſq; in locis:ſicut ſeptētrionalis occeani inſulis:quas ob id noſtri fabarias appellāt.Item in mauritania ſilueſtris paſſim:ſed prædura:& quæ percoqui nō poſſit.Naſcif & in ægypto ſpinoſo crule.Qua de cauſa crocodili aculeos timētes refugiunt. Longitudo ſcapo quattuor cubitorum eſt.Ampliſſima craſſitudo.Octona genicula habet:molli calamo.Simile caput papaueri : colore roſeo. In eo fabæ nō ſupra tricenas.Folia ampla.Fructus ipſe amarus & odore:ſed radix perq̄lata.Incolarum cibus cruda:& omnino decocta.Harundinum radicibus ſimilis.Naſcitur & in ſyria ciliciaq; & in thorone chalcidis lacu.Ex leguminibus aūt nouēbri ſerunf lens:& in græcia piſa.Lens amat ſolum tenue magis q̄ pingue:cælū utiq; ſiccū.Duo genera eius in ægypto:alteꝝ rotūdius nigriuſq;:alteꝝ ſua figura. Vnde uario uſu tranſlatum eſt in lenticulas nomē.Inuenio apud auctores æquanimitatē fieri ueſcentibus ea.Piſum in apricis ſeri debet:frigoꝝ īpatientiſſimū.Ideo in italia & in auſteriore cælo non niſi uerno tēpore terra facili ac ſoluta.Ciceris natura eſt gigni cū ſalſilagine:ideo ſolum urit.Nec niſi madefactum pridie ſeri debet.Differētiæ plures:magnitudine:figura:colore:ſapore.Eſt enim arietino capiti ſimile: unde ita appellaf.Albū nigrūq; eſt & colūbinū:quod alii ueneriū uocant:candidū:rotūdū:leue. Arietino minus : quod religio puigiliis adhibet.Eſt & cicercula minuti ciceris:inæqualis angulos habens ueluti piſum.Dulciſſimum aūt id quod eruo ſimillimū:firmiuſq; quod nigrū & ruſſum q̄ quod album. Siliquæ rotundæ ciceri:cæteriſq; leguminū longæ:& ad figurā ſeminis latæ.Piſo cilindraciæ. Faſioloꝝ cum ipſis manduntur granis.Serere eos qua uellis terra licet ab idibus octobris in.Kalē.nouēbris.Legumina cū matureſcere cœperint rapiēda ſunt:quoniam cito exiliunt:latentq; cū didicere ſicut & lupinū.

De rapis & napis amiterinis. CA. XIII.

q Vāq̄ prius dixiſſe cōueniat de rapis:in trāſcurſu eas attigere noſtri:paulo diligētius græci:& ipſi tamē īter hortēſia.Si iuſtus ordo fiat a frumēto ꝓtinus aut certe faba dicēdis. Quando alii præſtātior uſus ab iis nō eſt.Ante oīa nāq; cūctis aīalibus naſcunf:nec in nouiſſimis.Satiāt ruris alitū quoq; genera:magiſq; ſi decoquanf aqua.Quadrupedes & frōde eaꝝ gaudēt.Et hoī nō minore rapacioꝝ ſuis horis gratia q̄ cimaꝝ.Flaccidoꝝ quoq; & in horreis enecatoꝝ:uel maiore q̄ uirētiū.Ipſa uero durāt & in ſua terra ſeruata.Et poſt a paſſo pene ad aliū ꝓuētū famēq; ſentiri ꝓhibēt. A uino atq; meſſe tertius hic trāſpadanis fructus.Terrā nō moroſe eligit : pene ubi nihil aliud ſeri poſſit.Nebulis & pruinis ac frigore ultro alunf āplitudine mirabili.Vidi.lx.libras excedētia.In cibis qdē nr̄is pluribus modis cōmēdanf:durātq; ad alia ſinapis acrimonia domita : etiā coloribus picta:pter ſuū ſemē:ſex aliis purpureo quoq;:neq; aliud ī cibis tigui decet.Genera eoꝝ græci duo prima fecere : maſculinū fœmininūq; & ea ſerēdi mō ex eodē ſemine.Dēſiore.n.ſatu maſculeſcere:itē ī terra difficili.Semen pſtātius quo ſubtilius.Species uero oīum tres.Aut.n.ī latitudinē fundi:aut ī rotūditatē globari.Tertiā ſpeciē ſilueſtrē

appellauere:in longitudinē radice ꝑcurrēte:raphani similitudine & folio angulofo fcabroq;:fucco acri. Qui circa meffem exceptus oculos purgat:medeturq; caligini admixto lacte mulieꝝ.Frigore dulciora fieri exiftimantur & grandiora.Tepore in folia exeunt.Palma in nurfino agro nafcentibus.Taxatio in libras feftertii finguli:& in penuria bini.Proxima in algido natis.Napi uero amiternini quorum eadem fere natura gaudent æque frigidis.Serunť & ante Kalen.Martias in iugero fextarii quattuor.Diligētiores quinto fulco napū feri iubent:rapā quarto utroq; ftercorato:rapā latiorem fieri fi palea feminetur. Serere nudū uolunt præcantē fibi & uicinis ferere fe.Satus utriq; generi iuftus inter duoꝝ minimum dies feftos.Neptūni atq; Vulcani.Feruntq; fubtili obferuatione quota luna procedente hyeme nix prima ceciderit:fi totidem numinum die intra prædictum temporis fpatium ferantur mire prouenire.Seruntur & uere in calidis atq; humidis. De lupino. CA. XIIII.

Vpino eft ufus proximus:cum fit & homini & quadrupedū generi ungulas habenti cōis. Remediū eius ne metētes fugiant exiliendo:ut ab hymbre tollanť.Nec ullius quæ feruntť natura affenfu terræ mirabilior eft.Primū oīum cū fole quottidie circūagitur:horafq; agricolis ēt nubilo demōftrat.Ter præterea floret.Terrā amat:terraq; operiri nō uult. Et unū hoc feriť non arato: ubi fuerit maxime fabulofa:& ficca:atq; etiā harenofa.Coli:utiq; nō uult.Tellurē adeo amat:ut q̄uis frutecto folo coniectum inter folia ueprefq;:ad terrā tamē radice ꝑueniat.Pinguefcere hoc fatu arua uineafq; diximus.Itaq; adeo nō eget fimo:ut optimi uicē repræfentet.Nihil aliud nullo impendio conftat: ut quod ne ferendi quidē gratia opus fit afferre ꝑtinus feritur ex aruo.Ac ne fpergi q̄dē poftulat decidēs fponte.Primūq; oīum feriť:nouiffimū tolliť.Vtrūq; feptēbri fere mēfe:quia fi non antecefferit hyemē frigoribus obnoxium eft.Impune præterea iacet:uel derelictū :etiā:fi nō protinus ficuti obruāt hymbres:ab oībus aīalibus amaritudine fua tutum.Plerūq; tamen leui fulco integunt.Ex denfiore terra rubricam maxime amat.Ad hāc alendā poft tertiū florē uerti debet:in fabulo poft fecūdū.Cretofa tātū limofaq; odit:& in iis nō ꝑuenit.Maceratū calida aqua homini in cibo eft.Nā bouē unū modii finguli fatiāt:ualidūq; præftāt.Quādo etiā īpofitū pueroꝝ uētribus ꝑ remedio eft.Condi in fumo maxime conuenit:quoniā in humido uermiculi umbilicū eius in fterilitatē caftrant.Si depaftū fit in fronde : inarari protinus folum opus eft. De uitia:& eruo. CA. XV.

T uitia pinguefcūt arua:nec ipfa agricolis operofa:uno fulco fata:nō farriť:nō ftercorať:nec aliudq̄ deoccať.Satiōis eius tria tpa.Circa occafum arcturi ut decēbri mēfe pafcat.Tūc optime feriť in femē.Aeque nāq; fert depafta.Secūda fatio menfe Ianuarii eft:nouiffima martio:ac tū ad frōdē utiliffima.Siccitatē ex oībus quæ feruntť maxime amat:nō afpernať etiam umbrofa. Ex femine eius fi lecta matura eft palea cæteris præferť.Viribus præripit fuccū languefcuntq; fi in arbuftis feratur Nec erui opofa cura eft.Hoc amplius q̄ uitia rūcať:& ipfum medicaminis uim optinēs.Quippe per eū Diuū Auguftū curatū epiftolis ipfius memoria extat.Sufficiūt fingulis boū iugis modii quini fati. Martio mēfe fatū noxium effe bubus aiūt.Itē autūno grauedinofum.Innoxium autē fieri primo uere fatū.

De fœno & farragine & de ocimo & medica & cytifo. CA. XVI.

T ficilia hoc eft fœnūgræcum fcarificatione feriť : nō altiore quattuor digytoꝝ fulco quātoq; peius tractať:tanto ꝑuenit melius.Raꝝ dictu:effe aliquid cui ꝓfit negligentiā.Id aūt quod fecale atq; farrago appellať occari tantū defiderat.Secale taurini fub alpibus afiā uocant: deterrimum:& tantum ad arcendū famē utile fœcundā fed gracili ftipula:nigritia trifte : fed pondere præcipuum.Admifcetur huic far ut mitiget amaritudinem eius:& tamē fic quoq; ingratiffimum uentri eft. Nafciť qualicūq; folo cū centefimo grano.Ipfumq; ꝑ letamine eft.Farrago ex recremētis farris prædēfa feriť:admixta aliquando & uitia.Eadē aliquando in africa fit ex hordeo.Omnia hæc pabularia.Degenerātq; ex leguminibus quæ uocať cracca:in tātum colūbis grata:ut paftas ea negēt illius loci fugitiuas fieri.Apud antiquos erat pabuli genus:quod Cato ocimum uocat:quo fiftebāt aluum bubus . Id erat e pabulis fegete uiridi defecta anteq̄ gelaret.Sura Manulius id aliter interpretatur : & tradit fabæ modios.x.uitiæ duos tantūdem:& eruiliæ in iugero autumno mifceri & feri folitos.Melius & auena græca: cui non cadit femē admixta.Hoc uocitatum ocimum:boumq; caufa feri folitum.Varro appellatum a celeritate proueniendi a græco:quod ocys oceos dicunt.Medica externa etiā græciæ ut a mediis aduecta p bella ꝑfaꝝ quæ Darius intulit.Sed uel in primis dicēda tanta dos eius:ut cum uno fatu amplius q̄ tricenis annis duret.Similis eft trifolio caule:foliifq; geniculata:quicquid in caule affurgit in folia cōtrahitur.Vnum de ea & cytifo uolumē Amphilochus fecit cōfufum.Solū in quo ferať elapidatum purgatumq;.Subigitur autūno:mox aratum & occatum integitur crate iteꝝ & tertio:quinis diebus interpofitis in fimo addito.Pofcit autem ficcum fuccofum uel riguum ita præparatum feritur menfe maio:alias pruinis obnoxia.Opus eft denfitate feminis omnia occupari:internafcentefq; hærbas excludi.Id præftant in iugera modia uicena immouendum ne adurat:terraq; ꝑtinus integi debet .Si fit humidū folū: hærbofum ue uinciť:& defcifcit in pratū.Ideo protinus altitudine unciali hærbis oībus liberanda eft manu potius q̄ farculo.Secatur incipiens florere:& quotiens refloruit.Id fexies euenit per annos : cum minimum quater.In femen maturefcere ꝓhibendū eft:quia pabulū utilius eft ufq; ad trimatū . Verno feri debet:liberariq; cæteris hærbis ad trimatū marris a folo radi.Itaq; reliquæ hærbæ intereunt fine ipfius dāno propter altitudinē radicum.Si euicerint hærbæ:remediū unicum eft aratio:fæpius uertendo donec omnes aliæ radices intereant.Dari nō ad fatietatem debet:ne repellere fanguinem neceffe fit: & uiridis utilior eft.Arefcit furculofe:ac poftremo in puluerem inutilem extenuatur.De cytifo cui & ipfi

principatus datur in pabulis affatim diximus inter frutices. Et nunc frugum oĩum natura peragenda eſt:cuius in parte de uitiis quoq; dicatur.

De uitiis frugũ & remediis:& q̃d in quoq; terræ genere debeat ſeri. CA. XVII.

p Rrimũ oĩum frumenti uitium auena eſt:& hordeum in eã degenerat:ſicut ipſa frumẽti fit inſtar. Quippe cũ germaniæ populi edant eã:neq; alia pulte uiuant. Soli maxime cæliq; humore hoc euenit uitiũ. Sequentẽ cauſam habet imbecillitas ſeminis:cum diutius retentũ eſt terra:prius q̃ erumpat. Eadẽ eſt rõ ſi carioſum fuit:cũ ſereret̃. Prima autem ſtatim eruptione agnoſcit̃:ex quo apparet in radice eẽ cãm. Eſt & aliud in uicino auenæ uitiũ:cũ amplitudine incohata granũ: ſed nõdum natura:priuſq̃ roboret̃ corpus afflatu noxio caſſum & inane a ſpica euaneſcit quodam arbortiuo. Venti aũt tribus temporibus nocent frumento & hordeo. In flore aut ꝓtinus cum defloruere:uel matureſcere incipientibus. Tunc enim exinaniunt grana. Prioribus cauſis naſci ꝓhibẽt. Nocet & ſol crebere e nube. Naſcunt̃ & uermiculi in radice:cũ ſementẽ hymbribus ſecutis ĩcluſerit repentinus calor humorẽ. Gignunt̃ & in grano:cum ſpicæ in pluuiis calor inferueſcit. Eſt & cantharis dictus ſcarabeus paruus frumẽta erodens. Oĩa ea aĩalia cũ cibo deficiũt. Oleũ:pix:adeps cõtraria ſeminibus. Cauendumq; ne contacta eis tunc ſerant̃. Hymber in hærba utilis quarto. Florẽtibus autẽ frumẽto & hordeo nocet. Leguminibus innocuus:præterq̃ ciceri. Matureſcentia frumenta hymbre læduntur:& hordeum magis. Naſcit̃ & hærba alba panico ſimilis;occupans arua:pecori quoq; mortifera. Nã lolium & tribulum & carduũ:lappãq; nõ minus q̃ rubũ:inter frugũ morbos potius q̃ ĩter ipſius terræ peſtem numerauerim. Cæleſte frugum uinearumq; malũ nullo minus noxiũ eſt rubigo. Frequẽtiſſima hæc in roſcido tractu:cõualibuſq; ac ꝑflatũ nõ habentibus. E diuerſo carent ea uentoſa & excelſa. Inter uitia ſegetũ & luxuria eſt:cũ onerata fertilitate ꝓcũbunt. Cõmune aũt oĩum ſatoꝝ uitium urtica:etiã ciceris cum ſalſilagine eius abluendo hymber dulcius id facit. Eſt hærba quæ cicer enecat & eruum circũligando ſe: uocatur orobãche. Triticũ ſimili modo era. Hordeum feſtuca quæ uocat̃ ægilos. Lentẽ hærba ſecuridaca:quam græci a ſimilitudine pelecinon uocant. Et hæ quidẽ cõplexu necant. Circa philippos aũt antranium nominant in pingui ſolo hærbã:qua faba necat̃. Era nõnunq̃ in macro:cũ udam quidã uentus afflauerit. Eræ granũ minimum eſt in cortice aculeato. Cum eſt in pane celerrime uertigines facit. Aiuntq; in aſia & græcia balneatores cũ uelint turbã pellere:carbonibus id ſemẽ iniicere. Naſcit̃ & phalangius in eruo beſtiola aranei generis:ſi hyems aquoſa ſit. Limaces naſcunt̃ in uitia:aliquando e terra cocleæ minutæ mirũ immodũ erodẽtes eã. Et morbi quidẽ hi ſunt. Remedia eoꝝ quæcũq; ꝑtinent ad hærbas in ſarculo:& cũ ſemẽ iactat̃ cinere. Quæ uero in ſemine & circa radicẽ cõſiſtunt præcedente cura cauentur. Vino autem ſemina perfuſa minus egrotare exiſtimant. Virgilius nitro & amurca ꝑfundi iubet fabam:ſic etiã grãdeſcere ꝓmittit. Quidã uero ſi triduo ante ſatum urina & aqua maceretur:præcipue adoleſcere putant. Ter quidem ſartam modiũ fractæ e modio ſolidæ reddere. Reliqua ſemina cupreſſi foliis tuſis ſi miſceant̃:nõ eſſe uermiculis obnoxia:nec ſi ĩterlunio ſerant̃. Multi ad milii remedia rubetam noctu aruo circũferri iubent priuſq̃ ſarriat̃:defodiq; in medio incluſam uaſe fictili. Ita nec paſſerem nec uermẽ nocere:ſed eruẽdam priuſq̃ metat̃:alioquin amarum fieri. Quin & armo talpæ cõtacta ſemĩa uberiora eſſe. Democritus ſucco hærbæ quæ appellat̃ aizoõ in tegulis naſcens tabulifeſſum latine uero ſeduma (ut dicit ille) medicata ſeri iubet omnia ſemina. Vulgo uero ſi dulcedo noceat & uermes radicibus inhæreant: remediũ eſt amurca pura ac ſine ſale ſpargere:deinde ſarrire. Si in articulum ſeges ire cœperit runcare:ne hærbæ uincant. Peſtem a milio atq; panico ſturnorum paſerum ue agmina ſcio abigi hærba: cuius nomen eſt ignotum:in quattuor angulis ſegetis defoſſa miꝝ dictu ut oĩno nulla auis inrret. Mures abiguntur cineræ muſtellæ uel felis diluto & ſemine ſparſo:uel decoctaꝝ aqua. Sed redolet uirus animalium eoꝝ etiã in pane. Ob id felle bubulo ſemina attingi utilius putant. Rubigo quidẽ maxima ſegetum peſtis lauri ramis in aruo defixis tranſit in earum folia ex aruis. Luxuria ſegetum caſtigatur dente pecoris in hærba dũtaxat;& depaſtæ q̃dem uel ſæpius nullã in ſpica iniuriã ſentiunt. Retonſaꝝ uero etiam ſemel omnino certum eſt granum longius fieri:ſed inane caſſumq; ac ſatum non naſci. Babylone tamen bis ſecant:tertio depaſcunt. Alioquin folia tantum fierent. Sic quoq; cum quintodecimo fœnore meſſes reddit exilitas ſoli. Veꝝ diligentioribus cum centeſimo quinquageſimo. Neq; eſt cura difficilis. Quã diutiſſime aquari gaudent:ut præpinguis & denſa ubertas diluatur. Limũ autem non inuehũt euphrates tigriſq;:ſicut in ægypto niſus. Nec terra ipſa hærbas gignit. Vbertatis tamẽ tantæ ſunt:ut ſequente anno ſponte reſtibus fiat ſeges impreſſis ueſtigio ſeminibus quæ tanta ſoli differentia ammonet terræ genera in fruges deſcribere. Igitur Catonis hæc ſententia eſt. In agro craſſu & læto frumẽtum ſeri. Si uero nebuloſus ſit. Idem raphanum:milium:panicum in frigido & aquoſo prius ſerendum:poſtea in calido. In ſolo autem rubricoſo uel pullo:uel harenoſo ſi non ſit aquoſum lupinum. In cretoſo & rubricoſo & aquoſiore agro adoreum. In ſicco & non hærboſo nec umbroſo triticum. In ſolo ualido fabam. Vitiã uero q̃ minime aquoſo hærbidoq;. Siliginẽ & triticum in aperto loco edito qui ſole q̃ diutiſſime torreat̃. Lentẽ in fruteto & rubicoſo:qui nõ ſit herbidus. Hordeum in nouali & in agro quod reſtibile poſſit fieri:trimeſtre ubi ſementẽ maturã facere nõ poſſit & cuius craſſitudo ſit reſtibilis. Subtilis & illa ſententia. Serenda eſſe ea in tenuiore terra:quæ non multo indigent ſucco:ut cytiſus & cicer:exceptis leguminibus quæ uelluntur e terra non ſubſecantur. Vnde & legumina appellata: quia ita leguntur. In pingui autẽ quæ cibi ſunt maioris:ut olus:triticum:ſiligo:linum. Sic ergo tenue ſolum hordeo dabitur. Minus enim alimenti radix poſcit. Leuior terra denſiorq; tritico. In loco humili far adoreũ q̃

triticum feratur.Tempato & triticum & hordeũ.Colles rubuſtius ſed minus reddũt triticum.Far & ſiligo & cretoſum & uliginoſum ſolum ſortiuntur.

De prodigiis frugũ & arãdi diſciplina:& uomeꝝ generibus. CA. XVIII.

e St & in frugibus oſtentũ.Semel(quod equidẽ inuenerim) accidit.P.Elio.Cn.Cornelio conſ. quo anno ſupatus eſt Hãnibal.In arboribus enim tunc nata ꝓdunt frumẽta.Et quoniam de frugũ terræq; generibus abunde diximus:nunc de arãdi rõne dicemus:ante oĩa ægypti fœlicitate commemorata.Nilus ibi coloni uice fungens euagari incipit(ut diximus) a ſolſtitio aut noua luna: ac primo lente deinde uehemẽtius q̃diu in leone ſol eſt.Mox pigreſcit in uirginẽ tranſgreſſo:atq; ĩ libra reſidet.Si.xii.cubitos nõ exceſſerit:fames certa eſt.Nec minus ſi.xvi.exupauerit.Tanto enim tardius decidit:quanto abundantius creuit:& ſementem arcet.Vulgo credebat ab eius deceſſu ſerere ſolitos:mox ſues impellere ueſtigiis ſemina deprimentes:& in madido ſolo credo antiquitus factitatum.Nũc quoq; non multo grauiore opera:ſed tamen inarari certum eſt:abiecta prius ſemina in limo digreſſi annis: hoc eſt Nouembri menſe incipiente.Poſtea pauci runcant:quod botaniſmon uocant.Reliqua pars nõ niſi cũ falce arua uiſit pauloante Kalen.Aprilis.Peragit autem meſſis mẽſe maio:ſtipula nunq̃ cubitali. Quippe ſabulum ſubeſt:granũq; limo tantũ cõtinet.Excellentius in thebaidis regionibus frumentũ q̃ paluſtribus ægyptiis.Similis ratio ſed fœlicitas maior babyloniæ ac ſeleuciæ euphrate atq; tigri reſtagnãtibus:quoniã ibi rigãdi modus manu tẽperat.Syria quoq; tenui ſulco arat:cum multifariã in italia octoni boues ad ſingulos uomeres anhelãt.In omni quidẽ parte culturæ:ſed in hac quidem maxime ualet oraculũ illud.Quid quæq; regio patiat.Vomeꝝ plura genera.Culter uocat prædenſam prius q̃ præſcindat:terrã ſecans:futuriſq; ſulcis ueſtigia præſcribẽs inciſuris:quas reſupinus in arando mordeat uomer.Alteꝝ genus eſt uulgare roſtratũ uti uectis. Tertiũ in ſolo facili nec toto porrectum dentali:ſed exigua cuſpide in roſtro latior.Hæc quarto generi:ſed exacutior in mucronẽ faſtigata:eodemq; gladio ſcindẽs ſolũ:& acie lateꝝ radices hærbaꝝ ſecans:nõ pridẽ inuẽtũ in rhetia.Galliæ uero duas addiderũt rotulas:quod genus uocant plammorati.Cuſpis effigiem palæ haber.Serunt ita non niſi culta terra & fere noua.Latitudo uomeris ceſpites uerſat.Semẽ protinus iniiciunt. Crateſq; dentatas ſupertrahunt: Nec ſarrienda ſunt hoc modo ſata:ſed pro ſellis binis terniſq; ſic arant.Vno iugo boum cenſeri anno facilis ſoli quadragena iugera difficilis tricena iuſtum eſt.

De tẽporibus arandi:& iunctione boum. CA. XIX.

i N arando magnope ſeruandũ eſt Catonis oraculũ.Quid eſt primũ? Agrũ bene colere. Quid ſecundum? Bene arare.Quid tertiũ? ſtercorare.Sulco uario ne ares.Tẽpeſtiue ares.Tepidioribus locis a bruma ꝓſcindi arua oportet:ac frigidioribus ab æquinoctio uerno. Et maturius ſicca regione q̃ humida.Maturius dẽſa terra q̃ ſoluta:pingui q̃ macra.Vbi ſiccæ & graues æſtates terra cretoſa aut gracilis.Vtilius inter ſolſtitiũ & autũni æquinoctium arat.Vbi leues æſtus frequentes hymbres pingue hærboſumq; ſolũ:ibi melius caloribus.Altum & graue ſolum etiã hyeme moueri placet. Tenue ualde & aridum pauloante ſationis tẽpus.Sunt & hic ſuæ leges.Lutoſam terram ne tangito. Vi omni arato.Prius q̃ ares proſcindito.Hoc utilitatẽ habet q; in uerſo ceſpite hærbaꝝ radices necant.Quidam utiq; ab æquinoctio uerno ꝓſcindi uolunt:quodq; uere ſemel aratum eſt a temporis argumento ueruactũ uocat.Hoc in nouali atq; reqeto neceſſarium eſt.Nouale eſt qđ alternis annis ſerit. Araturos boues q̃ arctiſſime iungi oportet:ut capitibus ſublatis arent.Sic minime colla contundunt.Si inter arbores uiteſq; aret ſiſcellis capiſtrari:ne germinũ tenera præcerpant.Securiculã inſitiuã pendere: qua intercidant radices.Hoc melius q̃ conuelli aratro:boueſq; luctari.In arando uerſum pagi:nec ſtrigare in actu ſpiritus.Iuſtum eſt proſcindi ſulco dodrãtali iugeꝝ uno die:iterari ſexqiugeꝝ:ſi ſit facilitas ſoli. Si minus proſcindi ſemiſſem:iterari aſſem.Quãdo & animalium labori natura leges ſtatuit.Omne aruũ rectis ſulcis mox & obliquis ſubigi debet.In collibus tranſuerſo tantum monte aratur:ſed modo in ſuperiora mõ in inferiora roſtrante uomere.Tantumq; eſt laboris homini:ut etiã boum uice fungat.Certe ſine hoc aĩali montanæ gentes ſarculis arant.Arator niſi incuruus præuaricat. Inde tranſlatum hoc crimẽ in foꝝ.Ibi itaq; caueat:ubi inuentũ eſt.Purget uomerẽ ſubinde ſtimulus cuſpidatus rulla. Scãna inter duos ſulcos cruda ne relinquantur:glebæ ne exultent.Male aratur aruũ:quod ſatis frugibus occãdum eſt.Id demum recte ſubactum erit:ubi non intelliget utro uomer ierit.In uſu eſt:& collectitias interponere:ſi ita locus poſcat:ampliore ſulco:quæ in foſſas aquam deducant.

De occando:& quodã arationis genere:& iteratione:& refectione. CA. XX.

a Ratione p trãuerſum iterata occatio ſequit:ubi res poſcit:crate uel raſtro:& ſato ſemine iteratio.Hoc quoq; cõſuetudo patit crate dẽtata:uel tabula aratro adnexa:qđ uocãt lerare:operientes ſemina.Vnde primũ appellata deliratio eſt.Quarto ſeri ſulco Virgilius exiſtimat uoluiſſe: cũ dixit optimã eſſe ſegetẽ:quæ bis ſolẽ bis frigora ſenſiſſet.Spiſſius ſolũ ſicut plerũq; in italia qnto ſulco ſeri melius eſt:in thuſcis uero nono.At fabã & uitiã nõ ꝓſciſſo ſerere ſine dãno cõpẽdium operæ eſt. Nõ omittemus unã etiãnum arãdi rationẽ: in tranſpadana italia belloꝝ iniuria excogitatã.Salaſſi cum ſubiectos alpibus depopularent agros panicũ miliũq; iã excreſcens tẽtauere. Poſtq̃ reſpuebat natura in ararũt.At illæ meſſes duplicatæ duocuere qđ nũc uocant artrare ideſt aratrare ut credo nũc dictũ.Hoc fit uel incipiente culmo:uel tũ iã ſi aut bina ternaue emiſerit:folia nec recens ſubtrahemus exẽplũ.In treuerito agro tertio ante hũc annũ cõpertũ.Nã cũ hyeme prægelida capræ ſegetes eſſent: reſeueret:reſarrientes cãpos menſe martio:uberrimaſq; meſſes habuerũt.Nũc reliqua cultura tradet p genera frugũ.

De cultura terræ. CA. XXI.

Iliginem:far triticũ:femẽ:hordeũ occato:farrito:rũcato:quibus dictũ erit diebus.Sigulæ opæ
f cuiufq; generi in iugero fufficiẽt.Sarculatio induratã hyberno rigore foli triftitiã laxat tẽpori/
bus uernis:nouofq; foles admittit.Qui fariet:caueat ne frumẽti radices fuffodiat.Triticũ: hor
deũ:femẽ:fabã bis farrire melius.Rũcatio cũ feges in articulo eft euullis inutilibus hærbis frugũ radicẽ
uindicat:fegetẽq; difcernit a cefpite.Leguminũ cicer eadẽ quæ far defiderat.Faba rũcari non geftit:quo/
niã euincit herbas.Lupinũ runcat tantũ.Miliũ panicũ occat:& ferit:nõ iterat:nõ runcat:filicia:& fafio/
li occant tãtũ.Sunt genera terræ:quaꝝ ubertas pectinari fegetẽ ĩ hærba cogat.Cratis & hoc genus dẽta
tis ftillis ferreis.Eadẽq; nihilominus & depafcunt.Quæ depafta funt farculo iteꝝ excitari neceffarium.
At in bactris africa cyrene oĩa hæc fupflua.Quæ fecit indulgẽtia cæli:& afemẽte nõ nifi nouis mẽfibus
in areã redeũt:qa ficcitas coercet hærbas:fruges nocturno tactas rore nutriẽs. Virgilius alternis ceffare
arua fuadet & hoc(fi patiant ruris fpatia) utiliffimũ ꝓculdubio eft.Q đ fi neget cõditio:far ferẽdũ:unde
lupinũ aut uitia aut faba fublata fint:&q terrã faciãt lætiorẽ.In primifq; & hoc notãdũ qdam pp alia feri
ob iter:fed paꝝ ꝓuenire priori diximus uolumĩe:ne eadẽ fæpius dicat.Plurimũ.n.refert foli cuiufq; rõ.

Exẽpla diuerfaꝝ & de fũma fertilitate:& bifera uite:& aquaꝝ differẽtia. CA. XXII.

Iuitas africæ ĩ mediis fita harenis fyrtis petẽtibus leptin:quæ magna uocat tacape fœlici fuper
c oẽm miraculũ riguo folo:ternis fere mil.paf.in oẽm partẽ.Fons abũdat largus qdẽ:fed certis
horaꝝ fpatiis difpẽfatus ĩter ĩcolas.Palmæ ibi ꝑgrãdi fubdit olea:huic ficus:fico punica:illi ui/
tis:fub uite ferit frumẽtũ:mox legumẽ:demũ olus:oĩa eodẽ ãno oĩaq; aliena umbra alunt. Quaterna
cubita eius foli in q̃dratũ:nec ut a porrectis metiant digytis:fed in pugnũ cõtractis q̃ternis denariis ue/
nũdant.Sup oĩa eft biferã uitẽ bis ãno uĩdemiare.Et nifi multiplici partu exinaniat ubertas parcãt luxu
ria finguli fructus.Nũc uero toto ãno metit aliqd.Cõftatq; fertilitati nõ occurrere hoĩes. Aqꝝ quoq;
differẽtia magna riguis eft.In narbonẽfi ꝓuĩtia nobilis fons orge noĩe eft.In eo hærbe nafcunt in tantũ
expetite bubus:ut merfis capitibus totis eas quærãt uiribus.Sed illas ĩ aqua nafcẽtes certũ eft nõ nifi hĩ/
bribus ali.Ergo qfq; fuã terrã aquaq; nouerit.

De qualitate terræ:& ftercoratione. CA. XXIII.

I fuerit illa terra quã appellauimus tenerã:poterit fublato hordeo miliũ feri:eo cõdito rapha/
f nus:iis fublatis hordeum uel triticum ficut in campania.Satifq; talis terra aratur cum feritur.
Alius ordo:ut ubi adoreũ fuerit ceffet quattuor mẽfibus hybernis:& uernam fabam recipiat:
aut ante hyemalẽ:ne ceffet.Necnõ minus pinguis alternari põt ita:fi frumento fublato legumen tertio
ferat.Gracilior & in annũ tertiũ effet.Frumentũ quidã feri uerãt:nifi in ea quæ ꝓximo anno quieuerit.
Maximam huius loci partem ftercorationis optinet ratio:de qua & priore diximus uolumine.Hoc tã/
tum unũ in confeffo eft:nifi ftercorato feri non oportere:quamq̃ & hic leges fint ꝓpriæ.Miliũ: panicũ:
rapa:napus nifi in ftercoratione non ferantur.Non ftercorato frumentum potius q̃ hordeũ ferito.Itẽ in
noualibus tametfi in illis fabam feri uolunt:eandem ubicũq; q̃ recentiffime ftercorato folo. Autumno
aliquid faturus Septẽbri menfe fimũ inaret poft hymbrẽ.Vtiq; fi uerno erit faturus:ꝑ hyemẽ fimum
difponat.Iuftũ eft uehes.xviii.iugero tribui difpergere autẽ prius q̃ arefcat:aut iactato femine. Si hæc
omiffa fit ftercoratio:fequẽs eft prius q̃ ferat ante puluerem.Quod ut hãc quoq; cutẽ determinemus:
iuftum eft fingulas uehes fimi denario ire:in fingulas pecudes minores:in maiores denas nifi hic male
fubftrauiffe pecori colonũ appareat. Sunt qui optime ftercorari putent fub diuo retibus inclufa peco/
rum manfione.Ager fi non ftercoratur:alget.Si nimiũ ftercoratus eft adurit.Satiufq; eft id fæpe:q̃ fu/
pramodum facere.Quo calidius folum eft eo minus addi ftercoris ratio eft.

De bonitate feminum:& difciplina feminandi:& quantũ ex quoq; genere frumenti in iugero feren/
dum:& temporibus ferendi. CA. XXIIII.

Emẽ optimũ anniculũ:bimũ deterius:trimũ peffimum:ultra fterile.Et in imo oĩum definita
f genere rõ eft.Quod in ima areæ fubfedit ad femẽ referuãdũ eft.Id enim optimũ quoniã gra/
uiffimũ.Neq; alio mõ utilius difpergit.Quæ fpica ꝑ interuala femina habebit abiiciet. Opti
mum eft granũ quod rubet:& dẽtibus fractũ eundẽ habet colorẽ.Deterius cui plus intus albi eft. Cer/
tũ terras alias plus feminis recipere:alias minus.Religiofumq; inde primũ colonis auguriũ:cũ auidius
accipiat efurire credit:& comeffe femen.Sationẽ locis humidis celerius fieri rõ eft:ne femẽ hymbre pu
trefcat.Siccis ferius:ut pluuiæ fequant:ne diu iacens atq; nõ cõcipiens uanefcat. Iteq; feftinata fatione
dẽfum fpergi femen:uia tarde cõcipiat:ferotina raꝝ:qa denfitate nimia necet.Artis quoq; cuiufdã eft
æqualiter fpargere.Manus utiq; cõgruere debet cũ gradu:femperq; cum dextro pede.Fit quoq; quorũ
dã occulta ratione:ꝙ fors genialis atq; fœcũda eft.Nõ trãfferendũ eft ex frigidis locis femẽ in calida:ne/
q; ex præcocibus in ferotina nihilq; in cõtrarium præripere quadã falfa diligentia.Serere in iugero tem
perati foli iuftum eft tritici aut filiginis modios.v.farris aut feminis:quod frumenti genus ita appella/
mus.x.hordei.vi.fabæ quintã partẽ amplius q̃ tritici.Viciæ.xii.Ciceris & cicerculæ & pifi.iii. Lupini.x.
Lentis.iii.Sed hanc cũ fimo arido feri uolunt.Erui.vi.Siliciæ.vi.Fafioloꝝ.iiii.Pabuli.xx.Mili panici fex
tarios quattuor.Pingui folo plus:gracili minus.Eft & alia diftinctio.In denfo aut cretofo aut uliginofo
folo tritici aut filiginis modios.vi.In foluta terra & nuda & ficca & læta quattuor.Macies enim foli ma
ior:nifi rarũ culmũ habea::fpicã minutam facit & inanem.Pinguia arua ex una feminis radice fruticem
numerofum fundunt: denfamq; fegetem e raro femine emittunt.Ergo inter quatuor & fex modios:
pro natura foli: alii quinq; non minus feri plurefue præcipiunt.Item in confito aut cliuofo aut macro

hoc ptinet.Oraculũ illud magnopere custodiendũ segetem ne defruges. Adiecit his Accius in praxidico: ut sereret cũ luna esset in ariete:geminis:leone:libra:aquario.Zoroastres sole.xii.partes scorpionis trãs/gresso cũ luna esset in tauro.Sequit̃ huc dilata & maxima indigens cura de tẽpore fruges serendi que/stio:magnaq; ex parte ratione sydeꝝ cõnexa.Quamobrem sententias omnium in primis ad id pertinentes exponemus.Hesiodus qui princeps oĩum de agricultura præcepit: unum tẽpus serendi tradidit ad uergiliaꝝ occasum.Scribebat enim in boetia helladis:ubi ita seri diximus.Inter diligẽtissimos cõuenit ut in alitũ quadrupedũq; genitura esse quosdã ad conceptũ ĩpetus terræ.Hos græci ita definiunt:cum sit calida & humida.Virgilius triticũ & far ad uergiliaꝝ occasum seri iubet:hordeũ inter æquinoctium autũni & brumã.Viciã uero fasiolos & lentẽ boete occidente.Quo fit ut hoꝝ sydeꝝ aliorũq; exortus & occasus dirigendi sint in suos dies.Sunt qui & ante uergiliaꝝ occasum seri iubeãt dutaxat in arida terra calidisq; ꝓuintiis.Custodiri.n.semẽ corrũpẽte humore:& a proximo hymbre uno die erumpere. Alii statim ab occasu uergiliaꝝ sequi hymbres a septimo fere die.Aliqui in frigidis ab æquinoctio autũni in calidis serius:ne ante hyemẽ luxurient:inter oẽs aũt cõuenit:circa brumã serendũ non esse magno argumẽto:quoniã hyberna semina cum ante brumã sata sint septimo die erũpãt:si post brumã uix.xl.Sunt qui ꝓperent:atq; ita ꝓnũtient festinatã sementẽ sæpe decipere:serotinã semp.E cõtrario alii uel uere potius serẽdũ q̃ male in autũno.Atq; ubi fuerit necesse inter fauoniũ & uernũ æquinoctiũ.Quidã omissa cælesti cura ut inutili tẽporibus definiũt.Vere linũ & auena:& papauer:atq; uti nunc etiã trãspadani seruãt usq; in qnq̃tribus fabã.Siliginẽ Nouẽbri mẽse.Far septẽbri extremo usq; in idus Octobris.Alii post hũc diẽ in Kalẽ.Nouẽbris:ita his nulla naturæ cura est:illis nimia.Et ideo cæca subtilitas:cũ res inter rusticos gerat̃ litterarũq; expers nõ modo sydeꝝ.Et cõfidendũ est cælo maxime cõstare ea.Quippe Virgilio iubẽte prædisci uentos ante oĩa ac sydeꝝ mores.Neq; aliter q̃ nauigãtibus seruari.Spes ardua & imẽsa:misceri posse celestẽ diuinitatẽ ĩperitiæ.Sed cõtẽplãda tamẽ grãdi uitæ emolumẽto.Prius tamẽ syde/ralis difficultas q̃ sensere etiã periti subiicienda cõtẽplationi est.Quo deĩde lætior mens discedat a cælo: & facta sentiat:quæ futura ꝑnosci nõ possunt.

Digestio sydeꝝ in noctes & dies. CA. XXV.

PRimũ omnium dieꝝ ipsoꝝ anni solisq; motus ꝓpe inexplicabilis rõ est. Ad.ccclxv. adiiciunt etiãnum ĩtercalarios diei noctisq; quadrãtes.Ita fit ut tradi nõ possit certa sydeꝝ tẽpora. Acce/dit confessa reꝝ obscuritas:nunc præcurrente:nec paucis diebus tempestatũ significatione qd̃ prochemasin græci uocant:nunc postueniẽte:quod epichemasin. Et plerũq; alias citius:alias tardius cæli effectu ad terrã deciduo.Vnde uulgo serenitate reddita confectũ sydus audimus.Præterea cũ oĩa hæc statis syderibus cæloq; affixis cõstent:interueniunt motus stellaꝝ grãdines:hymbres:& ipsi nõ leui effectu ut docuimus:turbantq; cõceptæ spẽi ordinẽ.Idq; ne nobis tantũ putemus accidere:& reliqua fallit aĩalia:sagaciora circa hoc:ut uita eoꝝ constet:æstiuasq; alites præpostere aut præpropere rigore:nec ante hybernos æstus.Ideo Virgilius errantiũ quoq; sydeꝝ rõnem ediscẽdã præcipit:ammonẽs obseruãdũ frigidæ.Saturni stellæ transitũ.Sunt q certissimũ ueris indiciũ arbitrent̃ ob infirmitatem aĩalis papilionis ꝓuentũ.Ideo ipso anno cũ cõmentaremur hæc notatũ est:ꝓuentũ eoꝝ ter repetito frigore extinctũ aduenasq; uolucres ad.vi.Kalẽ.februarii spem ueris attulisse:mox sæuissima hyeme conflictatas.Res anceps primũ oĩum a cælo peti legẽ.Deinde eã argumẽtis esse quærẽdam.Sup oĩa est mũdi cõuexitas:terrarũq; globi differẽtia:eodẽ sydere alio tpe aliis apiente se gẽtibus.Quo fit ut causa eius nõ iisdẽ diebus ubiq; ualeat.Addidere difficultatẽ & auctores diuersis in locis obseruando:mox etiã in iisdẽ diuersa prodẽdo.Tres aũt fuere sectæ:chaldæa:ægyptia:græca.His addit apud nos quartã Cæsar dictator annos ad solis cursum redigens singulos.Sosigene perito scientiæ eius adhibito.Et ea ipsa rõ postea comperto errore correcta est.Ita ut.xii.annis cõtinuis nõ intercalaretur:quia cœperat sydera ãnus morari:qui prius antecedebat.Et Sosigenes ipse tribus cõmentationibus(quãq̃ diligentior esset cæteris)non cessauit tamen addubitare ipse semet corrigendo.Auctores ꝓdidere ea quæ ꝓtexuimus uolumini huic:raro illius sententia cum alio cõgruẽte.Minus hoc in reliquis miꝝ quos diuersi excusauere tractus.Eorum qui in eadem regione dissidere unã discordiã ponemus:exempli gratia.Occasum uergiliaꝝ matutinũ.Hesiodus(nam huius quoq; nomine extat astrologia)tradidit fieri:cum æquinoctium autumni conficeret.Thales.xxv.die ab æquinoctio.Anaximãder.xxix.Eudemõ.xlviii.Nos sequemur obseruationẽ Cæsaris:maximeq; hæc erit italiæ rõ.Dicemus tamen & alioꝝ placita.Id quoniã nõ unius terræ:sed totius naturæ interpretes sumus:nõ auctoribus positis:id eum uerbũ est:sed regionibus ut legentes tantũ meminerint breuitatis gratia.Cum attica nominata fuerit simul intelligere cycladas insulas.Cum macedonia magnesiam:thraciam.Cũ ægyptus phœnicẽ:cyprũ ciliciam.Cum boetia locrĩdẽ:phocidem:& finitimos semp tractus.Cũ hellespontus chersonnesum:& cõtinentia usq; athomõtẽ. Cũ ionia asiam & insulas asiæ.Cum pelopõnesus achaiã:& ad hespeꝝ iacentes terras.Chaldei assyriã & babyloniam demõstrabũt.Africam:hispaniam:gallias sileri nõ erit mirum.Nemo enim obseruauit in iis:qui sydeꝝ ꝓderet exortus nõ tamen difficili ratione dinoscent̃ in illis quoq; terris digestione circuloꝝ:quã ĩ sexto uolumine fecimus:qua cognitio cæli nõ gentiũ modo:ueꝝ urbiũ quoq; singulaꝝ intelligit̃:nota ex iis terris quas nominauimus sumpta cõuexitate circuli ptinentis ad quas quisq; quæret:& terras ad earum sydeꝝ exortus:p oĩum circuloꝝ pares umbras.Indicandum & illud tẽpestates ipsas ardores suos habere quadrinis annis.Et easdẽ nõ magna differẽtia reuerti ratione solis:octonis uero augeri easdẽ: centesima reuoluente se luna.Omnis aũt ratio obseruata est tribus modis:exortu sydeꝝ:occasuq; & ipsorum temporum cardinibus.Exortus occasusq; binis modis intelliguntur.Aut enim aduẽtu solis occultant̃

ſtellæ:& conſpici deſinunt:aut eiuſdē abſceſſu ꝓferunt ſe in emerſum.Hoc melius q̄ exortum cōſuetu do dixiſſet:& illud occultationē potius q̄ occaſum:illo modo quo die incipiunt apparere: uel deſinunt oriente ſole aut occidente:matutini ueſptiniue cognominati:ꝓut alterutris eoꝝ mane uel crepuſculo cōtingit.Dodrantes horaꝝ(cum minimū)interualla ea deſiderāt ante ſolis ortum uel poſt occaſum:ut aſpici poſſint.Præterea bis quædā exoriunť & occidunt.Omniſq; ſermo de his eſt ſtellis:quas adhære re cælo diximus.Cardo tēpoꝝ quadriptita anni diſtinctione conſtat.Per incrementa lucis augeť hoc a bruma:& æquať noctibus:uerno æquinoctio in diebus.xc.tribus horis Deinde ſupat noctes ad ſolſti tium diebus.xciiii.horis.xii.uſq; ad æquinoctiū autūni.Et cū æquata die ꝓcedit ex eo ad brumam die bus.lxxxix.horis tribus.Horæ nūc in omni acceſſione æqnoctiales nō cuiuſcūq; diei ſignificanť : oēſq; eæ differētiæ fiunt in octauis partibus ſinguloꝝ.Bruma capricorni ab octauo Kalē.Ianuarii fere.Aequi noctium uernū arietis.Solſtitiū cancri.Alterūq; æquinoctiū libræ.Qui & ipſi dies raros non aliquos tē peſtatum ſignificatus habēt.Rurſus hi cardines ſingulis etiānum articulis tēpoꝝ diuiduntť per media oēs dieꝝ ſpatia.Quoniā inter ſolſtitiū & æquinoctiū autūni :fidiculæ occaſus qui autumnum inchoat dies.xlv.At ab æquinoctio eo ad brumā uergiliaꝝ matutinus occaſus hyemē dies.xliii.inter brumam & æquinoctium dies.xlv.Flatus fauonii uernum tēpus.Ab æqnoctio uerno initium æſtatis dies.xlviii. uergiliaꝝ exortus matutinus.Nos īcipiemus a ſemētibus frumēti:hoc eſt uergiliaꝝ occaſu matutino. Nec deinde paruoꝝ ſydeꝝ mentione concidenda rō eſt:& difficultas reꝝ augenda:cū ſydus uehemēs orionis iiſdem diebus longo decedat ſpatio.Sementibus tempora pleriq; preſumunt:& ab.xi.die autū nalis æquinoctii fruges ferunt:aduenięte coronæ exortu cōtinuis diebus certo ꝓpe hymbriū ꝓmiſſu. Xenophon nō ante q̄ deus ſignū dederit.Hoc Cicero Nouēbris hymbre fieri interpretatus eſt:cum ſit uera ratio nō prius ſerendi q̄ folia:cœperint decidere.Hoc ipſo uergiliaꝝ occaſu fieri putant.Aliqui ad iii.idus Nouēbris ut diximus ſeruant:quoniā id ſydus etiā ueſtis inſtitoriis eſt:& eſt in cælo notatu facil limum.Ergo ex occaſu eius de hyeme auguranť quibus eſt cura negociatoris inſidiandi auaritiæ. Nu bilo occaſu pluuioſam hyemē denuntiat:ſtatimq; augent lacernaꝝ præcia.Sereno aſperā : & reliquaꝝ ueſtium accendunt.Sed ille indocilis cæli agricola hoc ſignum habet inter ſuos uepres: humumq; ſuā aſpiciens:cū folia uiderit decidua.Sic indicať anni temperies:alibi tardius:alibi maturius.Ita enim ſenti tur:ut cæli lociq; efficit natura.Idq; in hac rōne præcellit qđ eadē & in mundo publica eſt:& unicuiq; lo co peculiaris.Mireť hoc qui nō meminerit ipſo brumali die pulegium in carnariis florere:adeo nihil eſ ſe occultum natura uoluit.Et ſerendi igitur hoc ſignum dedit.Hæc eſt uera interpretatio argumentū naturæ ſecum afferens.Quippe ſe & terra peti ſuadet:promittitq; quandam ſtercoris uicem:& contra rigores terrā:ſatuſq; operiri a ſe nuntiat:& monet feſtinari.Varro in fabæ utiq; ſatu hanc obſeruationē cuſtodiri præcipit.Alii plena luna ſerendam.Lentē uero a.xxv.ad.xxx.Vitiā quoq; iiſdem lunæ diebus. Ita demum ſine limacibus fore.Quidam pabuli cauſa ſic ſeri iubēt:ſeminis aūt uere.Eſt & alia manife ſtior rō mirabiliore naturæ ꝓuidentia.In qua Ciceronis ſententiā ipſius uerbis ſubſignabimus.

Iam uero ſemper uiridis:ſemperq; grauata.
Lentiſcus triplici ſolita eſt grandeſcere fœtu.
Ter fruges fundens:tria tempora monſtrat arandi.

Ex his unum hoc erit idē & lino & papaueri ſerendo.Cato de papauere ita tradit. Virgas & ſarmenta quæ tibi in ſatiōe ſuperāt :in ſegete cōburito . Vbi eas cōbuſſeris:ibi papauer ſerito ſilueſtre:qđ in mi ro uſu eſt melle decoctū ad fauciū remedia.Viſq; ſomuifera etiā ſatiuo.Et hactenus de hyberna ſemēte

Replicatio totius culturæ:& qđ quoq; mēſe in agro fieri oporteat. CA. XXVI.

u Erum ut pariter oīs culturæ quoddā breuiariū pagať:eodē tēpore cōuenit & arbores ſterco rare:accumulare itē uineas.Sufficit in iugeꝝ opa:& ubi patieť loci ratio arbuſta ac uineas pu tare:ſeminariis ſolum bipalio præparare:foueas aperire:aquā de agro pellere:torcular lauare & recondere.A Kalē.Nouēbris gallinis oua ſupponere nolito:donec bruma conficiatur.In eum diē ter na dena ſubiicito æſtate tota:hyeme pauciora:nō tamē infra nouena.Democritus talē futurā hyemem arbitrať:qualis fuerit brumæ dies:& circa eū terni:itē ſolſtitio æſtatē.Circa brumam pleriq; biſſeptem halcyonum fœtura uentoꝝ quietā mollius cælum:ſed & in his & in aliis oībus ex euentu ſignificatio num intelligi ſydera debebunt:nō ad dies utiq; præfinitos ſpectari tēpeſtatū uadimonia.Per brumā ui tem ne colito.Vina tum defæcari:etiā diffundi Higinus ſuadet a cōfecta ea ſeptimo die utiq; ſi ſeptima luna cōpetat.Ceraſa circa brumā ſeri.Bubus glandē tunc aſpergi cōuenit in iuga ſingula modios. Lar gior ualitudinū infeſtat:& quocūq; tpe detur ſi minus.xxx.diebus cōtinuis data ſit:narrāt uerna ſcabie pœnitere.Materiei cædēdæ tēpus hoc dedimus.Reliqua opa nocturna maxime uigilia cōſtant:cū ſint noctes tanto ampliores.Qualos:crates:fiſcinas texere.Faces incidere.Rudicas præparare īterdiu.xxx.pa los.xl.In lucubratione ueſpertina rudicas.v.palos.x.Totidē ante lucano.A bruma in fauoniū.Cæſari no bilia ſydera ſignificant.iii.Kalē. Ianuarii matutino canis occidens.Quo die atticæ finitimis regionibus aquila ueſperi occidere traditur.Pridie nonas Ianuarii Cæſari delphinus matutino exoritur:& poſtero die fidicula.Quo ægypto ſagitta ueſperi occidit:item ad.vi.idus Ianuarii eiuſdem delpini ueſpertino oc caſu continui dies hyemant italiæ:& cum ſol in aquarium ſentiatur trāſire:quod fere.xvi.Kalē.Februa rii euenit.viii.Kalē.ſtella regia.Venus appellata Tuberoni in pectore leonis occidit matutino. Et pridie nonas Februarii fidicula ueſperi.Huius tēporis nouiſſimis diebus ubicūq; patieť cæli ratio : terram ad roſaꝝ & uineæ ſatum uertere bipalio oportet.Iugero ope.lx.ſufficiunt.Foſſas purgare aut nouas facere.

Antelucanis ferramēta acuere:manubria aptare.Dolia quaſſa ſarcire:ipſorumꝗ lanas ſcabendo purga
re:aut nouas facere.Antelucanis a fauonio in æquinoctium uernum Cæſari ſignificat.xvii.Kalē.martii
triduū uarie.Et.viii.Kalē.hirūdinis uiſu:& poſtero die arcturi exortu ueſpertino.Item.iii.nonas martii
Cæſar cancri exortu id fieri obſeruabit.Maior pars auctoꝝ uindemitoris emerſu.viii.idus aquilonii pi
ſcis exortu:& poſtero die orionis.In attica miluū apparere obſeruať. Cæſar & idus martias ferales ſibi
annotauit ſcorpionis occaſu.xv.uero Kalē.aprilis italiæ miluū oſtendit.xii.Kalē.equū occidere matuti/
no.Hoc interuallū tēporis uegetiſſimū agricolis:maximeꝗ operoſum eſt.In quo ꝑcipue fallunť. Neꝗ
n.illo die uocanť ad munia:quo fauonius flare debeat:ſed quo cœpit.Hoc acri intentione ſeruandū eſt.
Hoc illo menſe ſignum deus habet obſeruatione minime fallaci aut dubia ſi quis attēdat unde ſpiret is
uentus:quaꝗ parte ueniat diximus ſecūdo uolumine:& dicemus mox paulo operioſius.Interim eo die
(quiſquis ille fuerit)quo flare cœperit:non utiꝗ.vi.idus februarii:ſed ſiue anteq̄ uer ꝓuenerit:ſiue poſtq̄
hyemarit:poſt eā diem inquā innumera ruſticos cura diſtringat:& prima quæꝗ peragant:quæ differri
nequeunt.Trimeſtria ſeranť.Vites putenť qua diximus rōne.Oleæ curenť. Poma ſeranť:inſeranturꝗ.
Vineæ paſtinenť.Semina digeranť.Inſtaurenť alia.Harundines:ſalices:geniſtæ ſeranť cædanturꝗ. Se/
ranť uero ulmi:populi:platani:uti dictū eſt.Tum & ſegetes conuenit purgare. Sarrire hybernas fruges:
maximeꝗ far.Lex certa in eo cū quattuor fibraꝝ eſſe cœperit.Faba uero nō anteq̄ triū foliorum . Tunc
quoꝗ leui ſarculo purgare uerius q̄ fodere.Florentē utiꝗ.xv.primis diebus non attingere. Hordeū niſi
ſit ſiccum ne ſerito.Putationē æquinoctio peractā habeto. Vineæ iugeꝝ q̄ternæ operæ putāt:alligātꝗ.
In arbuſto ſingulæ operæ.xv.arbores.Eodē hoc tēpore hortoꝝ roſariorūꝗ cura eſt:quæ ſeparatim ꝓxi
mis uoluminibus dicenť:eodē & topiarioꝝ.Tunc optimæ ſcrobes fiunt.Terra in futuꝝ ꝓſcindiť. Vir/
gilio maxime auctore:ut glebas ſol coquat.Vtilior ſnīa quæ nō niſi tēperatū ſolū in medio uere arari iu
bet:quoniā in pingui ſtatim ſulcos occupāt hærbæ.In gracili inſecuti æſtus exſiccant:certūꝗ ſuccū futu
ris ſeminibus auferūt.Talea autūno melius arari certū eſt.Cato uerna opera ſic diffinit : ſcrobes fieri:ſe/
minaria ꝓpagari in locis craſſis & humidis:ulmos:ficos:poma:oleas:prata ſtercorari luna ſitiēte. Quæ
rigua nō erunt ab afflatu fauonii defendit:purgari hærbas:malas radicitus erui:ficus interpurgari:ſemi
naria fieri:& uetera ſarciri.Hæc anteq̄ uinea florere īcipiat.Itēꝗ pyro florēte arare īcipiat macra hareno
ſaꝗ.Poſtea utiꝗ grauiſſima & aquoſiſſima.Ita poſtremo arato.Ergo hæc aratio has habebit notas lēti
ſci primū fructū oſtendētis ac pyri florentis.Erit & tertio in bulboꝝ ſatu ſcyllæ.Item in coronamētoꝝ
narciſſi.Nāꝗ & hæc ter florēt.Primoꝗ flore primā arationē oſtendūt:medio ſecundam:tertio nouiſſi/
mam:quādo inter ſeſe alias notas ꝓbent.Ac nō in nouiſſimis caueť:ne fabis florētibus attingať hedera.
Id.n.noxiū & exitiale eſt ei tēpus.Quædā uero & ſuas habēt notas ſicuti ficus.Cū folia pauca in cacumi/
ne acetabuli mō germinēt:tunc maxime ſerēdas ficus.Aeqnoctiū uernū ad.viii.Kalē.aprilis pagi uideť.
Ab eo ad uergiliaꝝ exortū matutinū.Cæſari ſignificāt Kalē.aprilis.iii.nonas aprilis.In attica uergiliæ ue
ſperi occultanť.Eædē poſtridie in boetia.Cæſari aūt & chaldæis nonis ægypto orion & gladius eius in/
cipiūt abſcondi.Cæſari.vi.idus ſignificať hymber libræ occaſu.xiiii.Kalē.maii.Aegypto ſuculæ:occidūt
ueſperi:ſydus uehemēs:& terra mariꝗ turbidū.xvi.atticæ.xv.Cæſari cōtinuoꝗ triduo ſignificat. Aſſy/
riæ aūt.xii.Kalē.hoc eſt uulgo appellatū ſydus palilicīū:quoniā.xi.Kalē.maii urbis romæ natalis:quo fe
re ſerenitas reddiť.Claritatē obſeruatiōi dedit nimboꝝ argumēto:hyadas appellātibus græcis has ſtel/
las.Qđ noſtri a ſimilitudine cognoīs:græci pp ſues īpoſitum arbitrantes imperitia appellauere ſuculas.
Cæſari ad.viii.Kalen.notať dies.vii.Kalen.Aegypto hedi exoriunť.vi.Kalen. Boetiæ & atticæ canis ue/
ſperi occultať.Fidicula mane oriť.v.Kalen.Aſſiriæ orion totus abſcōdiť.Tertio aūt canis.vi.nonas maii
Cæſari ſuculæ matutino exoriunť.Et.viii.idus capella pluuialis.Aegypto aūt eodē die canis ueſperi oc
cultať.Sic fere in.vi.idus maii qui eſt uergiliaꝝ exortus decurrūt ſydera.In hoc tpis īteruallo.xv.diebus
prius agricolæ rapienda ſunt ea:quibus peragēdis antę æquinoctiū nō ſuffecerit.Dum ſciat inde natam
exprobrationem fœdam putantiū uites per imitationē cantus alitis tēporarii:quē cuculū uocant.Dede
cus enim habeť:obprobriūꝗ maritū:falcē ab illa uolucre in uitæ deꝑhendi:ut ob id petulātiæ ſales etiā
cū primo uere ludanť.Auſpicio tamē deteſtabiles uidenť.Adeo minima quoꝗ in agro naturalibus tra
hunť argumētis.Extremo autē panici miliiꝗ ſatio eſt.Iuſtum eſt hoc ſeri maturato hordeo:atꝗ etiam
in eodē aruo.Eſtꝗ ſignū illius maturitatis:& hoꝝ ſatiōis cōmune.Lucentes ueſpere per arua cicedelæ.
Ita appellant ruſtici ſtellantes uolatus Græci uero lampyridas:incredibili benignitate naturæ.

Ne agricolæ aſpiciāt ſtellas:ſed magis tēpora ſerēdæ frugis:& ortus occaſuſꝗ ſyderis in
quibuſdā hærbis:& de ſtellaꝝ ortu & occaſu. CA. XXVII.

Am uergilias in cælo notabiles natura fecerat:nō tamē iis contenta terreſtres fecit alias ueluti
i uociferans.Cur cælū intueris agricola?Cur ſydera quæris ruſtice?iam te breuiore ſomno feſ/
ſum ꝓmunt noctes.Ecce tibi inter hærbas tuas ſpergo peculiares ſtellas:eaſꝗ ueſpere & ab ope
re diſurgenti oſtendo.Ac ne poſſis præterire miraculo ſollicito.Vides ne ut fulgor igni ſimilis alarū cō/
preſſu tegať?ſecum lucē habeat & noctē?Dedi ecce tibi hærbas horaꝝ indices:& ut ne ſic qdem oculos
tuos a terra reuoces.Heliotropiū ac lupinum circūaguntur cū ſole.Cur etiā nūc altius ſpectas : ipſumꝗ
cælum ſcrutaris?Habes ante pedes tuos ecce uergilias.In certis eæ diebus proueniūt:durant fœdere ſy/
dere huiuſce.Partumꝗ eas illius eſſe certum eſt.Proinde quiſquis æſtiuos fructus ante illas ſeuerit:ipſe
fruſtrabitur ſeſe.Hoc interuallo & apicula ꝓcedēs fabā florere indicat:fabaꝗ floreſcens eam euocet.Da/
bitur & aliud finiti frigoris īdicium.Cum germinare uideris morum : iniuriam poſtea frigoris timere

nolito.Ergo operator.Taleas oliuaꝝ ponere.Ipſaſq; oleas interradere. Rigare prata æquinoctii diebus primis.Cum hærba creuerit in feſtucã:arcere aquas.Vineas pãpinare. Et huic lex ſua cum pãpini quatuor digytos longitudine expleuerint.Pampinat una opera iugeꝝ.Segetes iterare. Seritur uero diebus:xx.Ab æquinoctio ſartura nocere & uineæ & ſegeti exiſtimatur.Et oues lauandi hoc idem tempus eſt. A uergiliarum exortu ſignificant Cæſari poſtridie arcturi occaſus matutini.iii.idus maii.Fidiculæ exortus.xii.Kalen.iunii capella ueſpere occidens.Et in attica canis.xi.Kalen. Cæſari orionis gladius occidere incipit.ii.nonas iunii.Cæſari & aſſyriæ aquila ueſperi oritur.viii.idus. Arcturus matutino occidit italiæ viii.&.iiii.idus.Delphinis ueſperi exoritur.xvii.Kalen.iulii gladius orionis exoritur.Qđ in ægypto poſt quatriduum.xi.Kalen.eiuſdem orionis gladius Cæſari occidere incipit.viii.Kalen.iulii uero longiſſima dies totius anni & nox breuiſſima ſolſtitium conficiunt.In hoc temporis interuallo uineæ pampinanť:curaturq; ut uinea uetus ſemel foſſa ſit:bis nouella.Oues tondũtur.Lupinum ſtercorandi cauſa uertitur.Terra proſcinditur.Vicia in pabulum ſecatur.Faba metitur:deinde concutitur.

De pratis & reparatiõe prati:& cotibus & falcibus & deſcriptio frugũ & ſydeꝝ. CA. XXVIII.

P Rata circa Kalen.iunii cædunť:quoꝝ facillima agricolis cura:ac minimi impẽdii:hæc de ſe poſtulat dici.Relinq debẽt in læto ſolo:uel humido:uel riguo:eaq; aqua pluuia rigari uia publica Vtiliſſimũ ſimul & hærbæ arare:deinde cratire:ſerere florẽ ex fœnilibus:atq; ex ꝑſepibus fœno dilapſum ſpargere:priuſq̃ cratianť.Nec primo anno rigari:nec paſci ante ſecũda fœniſecia: nec hærbæ uellanť:obtrituq; habetenť.Seneſcũt prata:reſtituiq; debẽt:faba in iis ſata:uel rapis:uel milio. Mox in ſequẽte anno frumẽto:rurſuſq; in prata tertio relinq.Præterea quotiẽs ſecta ſint ſcilire:hoc ẽ quæ fœniſeces ꝑtereunt ſecari.Eſt.n.in primis inutile enaſci hærbas ſemẽtaturas.Hærba optima in prato triſolii:ꝓxima graminis:peſſima mimmuli.Siliqua etiã dira ferẽdis:inuiſa & eqſelis eſt:a ſimilitudine eqnæ ſetæ.Secãdi tẽpus cũ ſpica defloreſcere cœperit:atq; roborari:ſecãdũq; anteq̃ iareſcat.Cato fœnũ inqt nõ ſeces:priuſq̃ ſemẽ matuꝝ ſit.Quidã pridie rigãt ubi ſunt rigua.Noctibus roſcidis ſecari melius.Quædã partes italiæ poſt meſſem ſecãt.Fuit hoc quoq; maioris ĩpẽdii apud priores creticis tantũ:trãſmariniſq; cotibus notis:nec niſi oleo falcis aciẽ excitantibus.Igiť cornu ꝑp oleũ ad crus ligato fœniſeca incedebat. Italia aq̃rias cotes dedit:limæ uice imperantes ferro.Sed aquaria ꝓtinus uirent.Falciũ duo genera. Italicum breuius:ac uel inter uepres quoq; tractabile.Galliaꝝ latifundia maioris cõpendii:qppe medias cædunt hærbas:breuioreſq; ꝑtereunt.Itali fœnũ ex dextera una manu ſecant. Iuſtũ eſt una opera iugeꝝ in die deſecari:alligariq; manipulos tria milia.cc.quaternoꝝ pondo.Sectũ uerti ad ſolẽ:nec niſi ſiccum cõſtrui oportet.Ni fuerit hoc obſeruatũ diligenter:exhalare matutino nebulã quãdam:metaſq; mox ſole accẽdi:& cõflagrari certũ eſt.Rurſus rigari deſecta oportet:ut ſeceť autũnale fœnũ:quod uocant cordũ. Interãnæ in umbria q̃ter anno ſecanť etiã nõ rigua.Ter uero pleriſq; in locis:& poſtea in ipſo pabulo nõ minus emolumẽti eſt q̃ a fœno.Armẽtoꝝ id cura:iumentorũq; ꝓgeneratio ſuũ cuiq; conſilium dabit. Optimũ maxime quadrigaꝝ quæſtus. Solſtitium peragi in.viii.parte cancri &.viii.Kalẽ.iulii diximus. Magnus hic anni cardo:magna res mundi.Ex hoc uſq; ad brumã decreſcunt dies:qui creuerũt ſex menſibus.At ſol ipſe ad aquilonem ſcandens aſper:ardua emenſus ab ea meta incipit flecti:& digredi ad auſtrum:aucturus noctes aliis ſex menſibus:ablaturuſq; diei mẽſuram.Ex hoc deinde cõuehendi rapiendiq; fructus alios atq; alios tempus:& præparandi ſe contra ſæuam feramq; hyemem:dicebatq; hoc diſcrimen indubitatis notis ſignaſſe naturam.Quãobrem eas manibus ipſis agricolarum ingeſſit:uertiq; iuſſit ipſa die folia:& eſſe cõfecti ſyderis ſignũ.Nec ſiluestriũ tantũ arboꝝ remotarũq; ne in ſaltus deuios mõteſq; eundũ eſſet quærẽtibus ſigna.Nõ rurſus ꝓximaꝝ urbanarũq;:& quæ topiario tantũ uſu colunť:qq̃ & in iis illa uiſanť.Vertit oleæ ante pedes ſatæ.Vertit tiliæ ad mille uſus petẽdæ. Vertit populi albæ:etiã uitibus nuptæ.Adhuc paꝝ eſt inqt:ulmũ uitæ dotatã habes.Et huius ueterinoꝝ pabulo uerſa folia ſtringis.Stringens aũt deputas.Aſpice & tenebris ſydus.Alia parte cælũ reſpiciũt q̃ qua ſpectauere pridie.Salice oĩa alligas.Humillima arboꝝ ipſe toto capite altior:& huius folia circũaguntť: qđ te ruſticũ q̃reris? Non ſtat per me quo minus cælũ intelligas: & cæleſtia ſcias.Dabo & auribus ſignũ.Palũbũ utiq; exaudi gemitus.Tranſiſſe ſolſtitiũ cantu ne putes:niſi cũ incumbantẽ uideris palumbẽ.A ſolſtitio uſq; ad fidiculæ occaſum.vi.Kalen.iulii Cæſari oriõ exoriť.Zona autẽ eius.iiii.nonas aſſyriæ. Aegypto uero procyon matutino æſtuoſus:quod ſydus apud romanos nõ habet nomen:niſi caniculã hanc uelimus intelligi:hoc eſt minorẽ canẽ.Sane ut in aſtris pingiť.Eſt autẽ magnopere ꝑtinens ſicut mox docebimus.iii.nonas chaldæis corona occidit matutino.Atticæ orion totus eo die exoriť.Pridie idus iulii & ægyptiis orion deſinit exoriri.xvi.Kalen.auguſti aſſyriæ procyon exoritur. Deinde poſtridie fere ubiq; cõfeſtim inter oẽs ſydus indicabis:quod canis ortum uocamus ſole primam partẽ leonis ingreſſo. Hoc ſit poſt ſolſtitium.xxiii.dies.Sentiunt id maria & terræ:multæ uero & feræ ut ſuis locis diximus. Neq; eſt ei minor ueneratio:q̃ deſcriptis in deos ſtellis.Accenditq; ſolẽ:& magnã æſtus optinet cauſam.xviii. Kalen.auguſti ægypto aquila occidit matutino:eteſiarũq; ꝓdromi flatus incipiunt:qđ Cæſar.x.Kalen. ſentire italiã exiſtimauit. Aquila atticæ matutino occidit.iii.Kalen.regia in pectore leonis ſtella matutino Cæſari immergitur.viii.idus Auguſti. Arcturus medius occidit.iii.idus fidicula occaſu ſuo autũnũ incohat uti is adnotat.Sed & uera rõ id fieri inuenit.vi.idus eiuſdem.In hoc temporis ĩteruallo res ſumma uitium agitur decretorio uuis ſydere illo:qđ caniculã appellamus. Vnde carbunculare dicuntur ut quodam uredinis carbone exuſtæ:nõ cõparantur huic malo grandinis procellæ:nec quæq; unq̃ annonæ intulere caritatẽ.Agroꝝ qppe mala ſunt illa.Carbunculus aũt regionũ latepatẽtiũ:nõ difficili reme

dio:nisi calumniari magis naturã rerum homines q̃ sibi prodesse mallent. Ferunt. Democritũ qui primis intellexit ostenditq; cũ terris cæli societatẽ: spernentibus hanc curã eius opulẽtissimis ciuibus ꝓuisa olei caritate ex futuro uergiliarum ortu qua diximus ratione: ostendemusq; iam plenius: magna utilitate tunc propter spem oliuæ coemisse in toto tractu omne oleũ: mirantibus qui paupertatẽ & quietẽ doctrinarum ei sciebant in primis cordi esse. Atq; ut apparuit causa & ingẽs diuitiarum cursus: restituisse mercedẽ anxiæ & auidæ dominorum pœnitentiæ: cõtentus ita probasse opes sibi (cum uellet) in facili fore. Hoc Sextius postea e romanis sapientiæ sectatoribus athenis fecit eadẽ ratione. Tanta litterarum occasio est. Quas eqdẽ miscebo agrestibus negociis q̃ potero dilucide atq; perspicue. Pleriq; dixere rorem inustũ sole agri frugibus rubiginis causam esse: & carbunculi uitibus. Qđ ex parte falsum esse arbitror: oẽmq; uredinẽ frigore tantũ innoxio constare sole. Id manifestũ fiet attendentibus. Nã primum oĩum hoc non euenire nisi noctibus: & ante solis ardorem: dephenditurq; totũq; lunari rõne constat: quoniã talis iniuria non fit nisi interlunio: plena ue luna: hoc est præualẽte utroq; enim habitu plena est: ut sæpius diximus. Sed interlunio omne lumẽ qđ a sole accipit cælo regerit. Differentia utriusq; habitus magna: sed manifesta. Nãq; interlunio æstate calidissima est: hyeme gelida. Econtrario ĩ plenilunio æstate gelidas facit noctes: hyeme tepidas. Causa euidẽs. Sed alia redditur a Fabiano græcisq; auctoribus. Aestate enim interlunio necesse est ut cum sole nobis ꝓximo circulo currat: igne eius cominus recepto candens: eadem interlunio absit hyeme: quando abscedit & sol. Item plenilunio æstiuo procul abeat auersa soli. Hyeme aũt ad nos per æstiuũ circulum accedat. Ergo per se roscida: quotiẽs alget: infinitũ quantũ illo tẽpore cadentes pruinas cõgelat. Ante oĩa aũt duo genera cælestis iniuriæ meminisse debemus. Vnum qđ tẽpestates uocamus: in qbus grandines: ꝓcellæ: cæteraq; similia intelliguntur. Quæ cum acciderint uis maior appellatur. Hæc ab horridis syderibus exeunt: ut sæpius diximus ueluti arcturo: orione: hædis. Alia sunt illa: quæ silente cælo sereniſq; noctibus fiunt: nullo sitiente: nisi cum facta sunt. Publica hæc: & magnæ differentiæ a prioribus: aliis rubiginem: aliis uredinem: aliis carbunculum appellantibus. Oĩbus uero sterilitatem. De his nunc dicemus: a nullo ante nos prædicta priusq; causas reddemus.

De tẽpestatibus utriusq; tẽporis: & remediis sterilitatũ. CA. XXIX.

q Væ sunt præter lunarem paucisq; cæli locis esse cõstat. Nãq; uergiliæ priuatim attinent ad fructus: ut quarum exortu æstas incipiat: occasu hyems semestri spatio: intra se messes uindemiasq;: & oĩum maturitatẽ cõplexæ. Est præterea in cælo qui uocaẽ lacteus circulus etiã uisu facilis. Huius defluuio uelut ex ubere aliquo sata cuncta lactescunt: duorum sydерum obseruatione: aquilæ in septentrionali parte: & in austrina caniculæ. Cuius mentionẽ suo loco fecimus. Ipse circulus ferẽ per sagittarium & geminos: solis cẽtrum infra æquinoctialẽ circulum secãs: cõmissuras eorum optinẽte hinc aqla: illinc canicula. Ideo effectus utriusq; ad oẽs frugiferas pertinet terras. Quoniam in iis tantum locis solis terræq; cẽtra congruũt. Igiẽ horum syderum diebus si purus atq; mitis aer genitalẽ illum lacteumq; succum trãsmiserit in terras læta adolescunt sata. Si luna qua dictũ est ratiõe roscidum frigus asperserit: admixta amaritudo: ut in lacte: puerperiũ necat. Modus in terris huius iniuriæ quã fecit in quacunq; conuexitate comitatus utriusq; causæ. Et ideo non pariter in toto orbe sentiẽ: ut nec dies. Aquilã diximus in italia exoriri ad. xiii. Kalen. ianuarii. Nec patiẽ ratio naturæ quicq̃ in satis ante eum diẽ spei esse certæ. Si uero interlunium incidat: oẽs hybernos fructus & præcoces lædi necesse est. Rudis fuit priscorum uita: atq; sine litteris. Non minus tamẽ ingeniosam fuisse in illis obseruationẽ apparebit: q̃ nunc esse rõnem. Tria nãq; tẽpora fructibus metuebant: ꝓpter quod instituerunt ferias: diesq; festos: rubigalia: floralia uinalia. Rubigalia Numa constituit anno regni sui. xi. quæ nunc aguntẽ ad. vii. Kalen. maii. Quoniam tunc fere segetes rubigo occupat. Hoc tempus Varro determinat sole tauri partem decimã optinente: sicut tunc ferebat ratio. Sed uera causa est q; post dies undeuiginti ab æquinoctio uerno: per id quatriduũ: uaria gentium obseruatione. in. iiii. Kalen. maii canis occidit: sydus & per se uehemens: & cui præoccidere caniculam necesse sit. Idem itaq; floralia. iiii. Kalen. easdem instituerunt urbis anno quingentesimo sextodecimo ex oraculis sybillæ: ut omnia bene deflorescerent. Hunc diem Varro determinat: sole tauri partem quartãdecimã optinente. Ergo si in hoc quatriduum inciderit plenilunium: fruges & oĩa quæ florebũt lædi necesse erit. Vinalia priora quæ ante hos dies sunt. xi. Kalen. martii degustãdis uinis instituta nihil ad fructus attinent. Nec quæ adhuc diximus ad uites oleasq;: quoniã eorum cõceptus exortu uergiliarum incipit ad. vi. idus maii: ut docuimus. Aliud hoc quatriduum est: qđ neq; rote sordere uelint. Exhorrent enim frigidum sydus arcturi postridie occidens: & multo minus plenilunium incidere. iiii. nonas iunii iterum aquila exoritur uesperi: decretorio die florentibus oleis uitibusq; si plenilunium in eum incidat. Equidem & solstitium. viii. Kalen. iunii in simili casu dixerim: & canis ortum post dies a solstitio. xxiii. Sed interlunio accidente: quoniam uapore constant culpa: aciniq; præcoquuntur in callum. Rursus plenilunium nocet ad. iii. nonas iulii cũ ægypto canicula exoriẽ. Vel certe. xvi. Kalen. augusti cum italiæ. Itẽ iiii. Kalen. augusti cum aquila occidit: usq; in. x. Kalen. eiusdem. Extra has causas sunt uinalia altera quæ aguntẽ ad. xiii. Kalen. septẽbris. Et Varro a fidicula incipiente occidere mane determinat q; uult initium autumni esse. Et hunc diẽ festum tẽpestatibus leniendis esse institutũ. Nunc fidiculã occidere ad. vi. idus augusti seruaẽ. Intra hæc constat cælestis sterilitas. Neq; negauerim posse eã ꝑmutari arbitrio legentiũ: locorum æstimantium naturas: Sed a nobis rõnem demonstratã esse satis est. Reliqua obseruatiõe cuiusq; cõstabunt. Alterutrum quidẽ fore in causa: hoc est plenilunium: aut interluniũ nõ erit dubiũ. Et in hoc mirabilẽ admirari benignitatẽ naturæ succurrit. Iã primũ hanc iniuriã oĩbus annis accidere nõ posse pp

statos syderum cursus. Nec nisi paucis noctibus anni. Idq; quãdo futurũ sit facile nosci. Ac ne per oẽs mẽses timeretur eaꝝ quoq; lege diuisum. Aestate interlunia præterq̃ biduo secura esse. Hyeme plenilunia. Nec nisi æstiuis breuissimisq; noctibus metui. Nõ diebus itẽ ualere. Præterea tam facile intelligi: ut formica minimum aĩal ĩterlunio quiescat. Plenilunio etiã noctibus operet. Auem param oriente sirio ipso die nõ apparere: donec & occidat. E diuerso uiriorẽ pdire ipso solstitii die. Neutrũ uero lunæ statum noxium esse: nec noctibus quidẽ: nisi serenis: & omni aura quiescente: quoniã neq; in nube: neq; in flatu cadunt rores. Sic quoq; nõ sine remedio. Sarmenta aut paleaꝝ aceruos & euulsas hærbas frutices per uineas camposq; cum timebis incendito. Fumus medebitur. Hic e paleis & contra nebulas auxiliatur: ubi nebulæ nocent. Quidã tres cancros uiuos cremari iubent in arbustis: ut carbunculi non noceant. Alii siluri carnem leuiter uri a uento: & per totam uineam fumus dispergat. Varro auctor est: q; fidiculæ occasu quod est initium autumni uua picta cõsecretur inter uites minus nocere tempestates. Archibius ad Antiochum syriæ regem scripsit. Si fictili nouo obseruata obruat rubeta rana in media segete non esse noxias tempestates. Opera rustica huius interualli. Tertiã iterare. Vbi æstiua regio poscat accumulare. Germinantia nisi in solo luxurioso fodienda non sunt. Seminaria purgari sarculo. Messem hordeaceam facere. Aream ad messem creta præparare Catonis sententia amurca temperata Virgilii operosius. Maiore ex parte æquant tantum: & fimo bubulo diluriore illinunt. Id satis ad pulueris remedium uidetur.

De messe & tritico & palea & frumento seruando. CA. XXX.

m Essis ipsius ratio uaria. Galliaꝝ latifundus ualli prægrandes dentibus in margine infestis: duabus rotis per segetẽ impellunt: iumento in contrariũ iuncto. Ita directæ in uallũ cadunt spicæ. Spiculæ alibi media falce præcidunt: atq; inter duas mergites spica destringit. Alibi ab radice euellunt. Quod qui faciunt, pscindi ab se obiter agrum interpretant: cum extrahãt succum differentia hæc. Vbi stipula domos cõtegunt: q̃ longissimã seruant. Vbi fœni inopia est: stramẽto paleã quærũt. Panici culmo nõ tegunt. Milii culmum fere inurunt. Hordei stipulã bubus gratissimã seruãt. Panicum & milium pectine manuali sigillatim legunt galliæ. Messis ipsa alibi tribulis in area: alibi equoꝝ gressibus exteritur: alibi perticis flagellat. Triticum quo serius metit: copiosius inuenit. Quo celerius uero eo speciosius & robustius. Lex aptissima anteq̃ granũ indurescat: & cum iam traxerit colorẽ. Oraculum uero biduo celerius messem facere: potius q̃ triduo serius. Siliginis & tritici etiam ratio in area horreoq;. Far quia difficulter excutit conuenit cũ palea sua condi & stipula tantũ: & aristis liberat. Palea plures gentiũ pro fœno utũtur. Melior ea quæ tenuior: minutiorq;: & pulueri ppior. Ideo optima e milio. Proxima hordeo. Pessima ex tritico: præterq̃ iumentis opere laborantibus. Culmũ saxosis locis cum inaruerit: baculo frangunt substratu aĩalium. Si palea deficit: & culmus teritur. Ratio hæc maturius defectus muria diu aspergitur. Dehinc in manipulos siccatus conuoluitur: atq; ita pro fœno bubus datur. Sunt qui accendunt in aruo & stipulas magno Virgilii preconio. Summa autẽ ratio: ut hærbaꝝ semẽ exurant. Ritus diuersitatẽ magnitudo facit messium: & raritas operarioꝝ. Cõnexa est ratio frumenti seruãdi. Horrea operosa: tripedali crassitudine: pariete lateritio exædificari iubent aliqui. Præterea supne impleri: nec afflatus admittere: aut fenestras habere ullas. Alii ab exortu tantum æstiuo aut septẽtrione: eaq; sine calce construi: quoniã sit frumẽto inimicissima. Nã quæ de amurca præceperint indicauimus. Alibi cõtra: suspendunt granaria lignea colũnis: & perflari undiq; malunt: atq; etiam a fundo. Alii oĩno pendunt: & ab afflatu extenuari granum arbitrant: & si tegulis subiaceat: cõferuescere. Multi uentilare quoq; uetãt, Gurgulionẽ enim non descẽdere infra q̃ttuor digytos: nec amplius periclitari. Columella & fauonium uentum conferre frumento prædicit: quod miror equidẽ siccissimum alioquin. Sunt qui rubetã ranam in limine horrei pede e longioribus suspensam inuehere iubeant. Nobis referre plurimum tẽpestiuitas cõdendi uidebit. Nã si paꝝ tostũ atq; robustũ collectũ sit: aut calidũ cõditum: inimica innasci necesse est. Diuturnitatis causæ plures. Aut in ipsius grani corio: cũ est numerosius ut milio: aut succi pinguedine: qui p humore sufficit tantũ ut sisamæ: aut amaritudine ut lupino & cicerrulæ. In tritico maxĩe crescunt aĩalia: quoniã spissitate sua cõcalescit: & furfure crasso uestit. Tenuior hordeo palea exilis & legumini: iõ non generãt. Faba crassioribus tunicis operit. Ob hoc efferuescit. Quidã ipsum triticũ diuturnitatis grã aspgunt amurca mille modios q̃drãtali. Alii chalcidica aut careotica creta: aut etiã absinthio. Est & olynthi ac pinthi: euboeæ terra: quæ corrũpi nõ sinat. Nec fere cõdita in spica lædunt. Vtilissime tamẽ seruãtur in scrobibus: quos syrios uocãt ut in cappadocia: & in thracia: & hispania: africa. Ante oĩa ut sicco solo fiant curat. Mox ut palea sussternant. Præterea cũ spica sua cõdunt. Ita frumẽta si nullus spiritus penetret: certũ est nihil maleficũ nasci. Varro auctor est sic conditũ triticũ durare annis qnquaginta: miliũ uero centũ. Fabã & legumina in olearíis cadis oblita cinere lõgo tẽpore seruari. Idẽ fabã a pyrrhi regis ætate in quodã specu ambraciæ usq; ad piraticũ Põpeii magni bellũ durasse annis circiter. cxx. Ciceri tantũ nullæ bestiolæ in horreis innascunt. Sũt q urceis cinere substratis & illitis acetũ habẽtibus leguminum aceruos supingerant: ita nõ nasci maleficia credẽtes. Alii q in salsamẽtariis cadis gypso illinãt. Alii q lẽtẽ aceto laserpitiato respgant: siccatãq; oleo inungãt. Sed breuissima obseruatio qđ uitiis carere uelis: interlunio legere. Quare plurimũ refert: cõdere qs malit: an uendere. Crescente. n. luna frumenta grãdescunt.

De uindemia & autumni tẽporibus. CA. XXXI.

s Equitur ex diuisione tempoꝝ. Autũnus a fidiculæ occasu ad æquinoctiũ: ac deinde uergiliaꝝ occasum: initiũq; hyemis iis interuallis significat. Pridie idus augusti atticæ equus oriens Vespera ægypto & Cæsari delphinus occidens. xi. Kalen. septembris Cæsari & assyriæ stella quæ

uindemiator appellat̃ exoriri mane incipit:uindemiæ maturitaté promittẽs.Eius argumentũ erunt aci
ni colore mutati.Aſſyriæ.v.Kalen.& ſagitta occidit:& eteſiæ deſinunt.Vindemiator ægypto nõ exorit̃.
Atticæ arcturus matutino:& ſagitta occidit mane.v.idus ſeptẽbris Cæſari capella oritur ueſperi. Arctu
rus uero medis pridie idus uehemẽtiſſimo ſignificatu terra mariqꝫ per dies quinqꝫ ratio eius hæc tradi/
tur.Si delphino occidẽte hymbres fuerint:nõ futuros per arctuꝝ.Signũ orientis eius ſyderis ſeruet̃ hi/
rundinũ abitus:nãqꝫ dephenſæ intereunt.xvi.Kalen.octobris ægypto ſpica:quã tenet uirgo:exorit̃ ma/
tutino:eteſiæqꝫ deſinunt.Hod idẽ Cæſari.xiiii.Kalen.aſſyriæ ſignificãt &.xi.Kalen.Cæſari cõmiſſura pi
ſciũ occidens:ipſumqꝫ æqnoctii ſydus.viii.Kalen.octobris Deinde cõſentiunt(quod eſt rarum)Philip/
pus:Calippus:Doſitheus:Parmeniſtus.Conon:Criton:Democritus : Euxodus:Ion.iiii.Kalen.octobris
capellẽ matutino exoriri.Et.iii.Kalen.hædos.vi.nonas octobris atticæ corona exorit̃. Mane aſiæ & Cæ
ſari.v.Kalen.eniochus occidit matutino.iii.Kalen.Cæſari corona exoriri incipit. Et poſtridie occidunt
abditi ueſperi.viii.idus octobris Cæſari fulgens in corona ſtella orit̃.Et.iii.idus uergiliæ ueſperi. Idibus
corona tota.vi.Kalen.nouẽbris ſuculæ ueſperi exoriunt̃.Pridie Kalẽ.Cæſari arcturus occidit : & ſuculæ
exoriunt̃ cum ſole.iiii.nonas arcturus occidit ueſperi.v.idus nouembris gladius orionis occidere icipit.
Deinde tertio idus uergiliæ occidũt.In his tempoꝝ ĩteruallis opera ruſtica napos:raphanos ſerere qbus
diebus diximus.Vulgus agreſte & rapã poſt ciconiæ diſceſſum male ſeri putat.Nos oĩno poſt uulcana/
lia & ꝑcocia cũ panico.A fidiculæ aũt occaſu uiciã:faſiolos:pabulũ.Et hoc ſilente luna ſeri iubẽt. Et fron
dis ꝑparãde tẽpus hoc eſt.Vnus frondator q̃ttuor frondarias fiſcinas cõplere in die iuſtũ habet.Si decre/
ſcente luna ꝑparetur nõ putreſcit.Aridã colligi nõ oportet.Vindemiã antiq nunq̃ exiſtimauere maturã
ante æquinoctiũ.Iam paſſim rapi cerno.Quãobrem & huius tẽpora notis argumentiſqꝫ ſignent̃.Leges
ita ſe habẽt.Vuã calidã ne legito:hoc eſt in eius ſiccitate.Ac niſi hymber iteruenerit. Hãc ne legito roru/
lentã:hoc eſt ſi ros nocturnus fuerit.Nec prius q̃ ſole diſcutiat̃.Vindemiare incipito:cũ ad palmitẽ pãpi/
nus ꝑcumbere cœperit:aut cũ exempto acino ex dẽſitate interuallũ non cõpleri apparuerit acinũ nõ au/
geri.Acino plurimũ refert:ſi cõtingat creſcẽte luna uindemiare.Preſſura una culleos.xx.implere debet.
Hic eſt pes iuſtus.Ad totidẽ culeos & lacus.xx.iugeribus unũ ſufficit torculũ.Premũtqꝫ aliq ſingulis.Vti
lius binis:licet magna ſit uaſtitas ſingulis.Lõgitudo in iis refert:nõ craſſitudo.Spacioſa melius ꝑmunt.
Antiq funibus uittiſqꝫ loreis ea detrahebãt:& uectibus itra cauos:inuenta gæcanica:mali rugis per cocle
as bullãtibus palis:affixa arbori ſtella:a palis arcas lapidũ attollente ſe cum arbore:qd̃ maxime ꝓbat̃.In/
tra.xxii.hos annos inuentũ paruis ꝑlis:& minori torculari:ædificio breuiore:& malo in medio decreto
tympana impoſita uinaceis:ſupne toto põdere urgere.& ſup præla cõſtruere congeriem.Hoc & poma
colligẽdi tempus & obſeruatio:cũ aliquod maturitate non tẽpeſtate deciderit. Hoc & fæces exprimẽdi.
Hoc & defrutũ coquendi:ſilẽte luna noctu:aut ſi interdiu plena. Cæteris diebus aut ante exortũ lunæ:
aut poſt occaſum.Nec de nouella uitæ aut paluſtri.Nec niſi e matura uua.Nec niſi e foliis deſpumandũ.
Quia ſi ligno cõtingat̃ uas aduſtum ac fumoſum fieri putant.Iuſtũ uindemiæ tẽpus ab æquinoctio ad
uergiliaꝝ occaſum dies.xliiii.Ab eo die oraculũ occurrit:frigidũ picari ꝓ nihilo ducentiũ:ſed iam & Ka
len.ianuarii defectu uaſo uindemiãtes uidi:piſciniſqꝫ muſta condi:aut uina effundi priora ut dubia reci
perentur.Hoc nõ tam ſæpe ꝓuentu nimio euenit:q̃ ſenicia inſidiãtiũ caritati ciuili.Sed æqui patriſſami
lias modus eſt ãnonæ cuiuſqꝫ anni utilitate.Id pæque lucroſiſſimũ.Reliqua de uinis affatim dicta ſunt.
Item uindemia facta oliuã eſſe rapiendã:& quæ ad oleum ꝑtinent:quæqꝫ a uergiliaꝝ occaſu agi debent.

De lunari ratione. CA. XXXII.

Is quæ ſunt neceſſaria adiicĩetur de luna uentiſqꝫ & præſagiis:ut ſit tota ſyderalis ratio ꝑfecta.
h Nãqꝫ Virgilius etiã in numeroſos lunæ quædã digerẽda putauit : Democriti ſecutus oſtẽtatio
nem.Nos legũ utilitas quæ in toto opere:in hac quoqꝫ mouet parte.Oĩa quæ cædunt̃:carpun
tur:tundunt̃ innocentius decreſcente luna q̃ creſcente fiunt.Stercus niſi decreſcẽte luna ne tangito.Ma/
xime aũt inter mẽſtrua dimidiaqꝫ ſtercorato.Verres:iuuencos:arietes:hædos decreſcente luna caſtrato.
Oua luna noua ſuppõito.Scrobes luna plena noctu fecito.Arboꝝ radices luna plena operito. Humidis
locis interlunio ſerito:& circa interluniũ q̃triduo.Ventilari quoqꝫ frumẽta:ac legumina : & condi circa
extremã lunã iubent.Seminaria cũ luna ſupra terrã ſit fieri.Calcari muſta cũ luna ſub terra.Itẽ materies
cædi:quæqꝫ alia locis ſuis diximus:neqꝫ facilior eſt obſeruatio:ac iã dicta a nobis ſecundo uolumine:ſed
qd̃ intelligere uel ruſtici poſſint.Quotiens ab occidẽte ſole cernit̃:prioribuſqꝫ noctis horis lucebit : cre/
ſcens erit.Et oculis dimidiata iudicabit̃.Cum uero occidẽte ſole oriet̃ ex aduerſo:ita ut pariter aſpician/
tur:tunc erit pleniluniũ.Quotiẽs ab ortu ſolis orit̃:prioribuſqꝫ noctis horis detrahet lumen:& in diur
nas extendet:decreſcens erit.Iterũqꝫ dimidia.In coitu uero qd̃ interluniũ uocant:cũ apparere deſierit.Su
pra terras aũt erit:quãdiu & ſol.Interlunio & prima tota die ſecunda hore noctis unius dextante ſicilico
ac deinde tertia uſqꝫ ad quintãdecimã multiplicatis horaꝝ iiſdẽ portionibus : quintadecima tota ſupra
terras noctu erit:eademqꝫ ſub terris tota die.xvi.ad primæ horæ nocturnæ dextantẽ ſicilicum ſub terra
aget:eaſdem portiones horaꝝ per ſingulos dies adiicit uſqꝫ ad interluniũ.Et quantum primis partibus
noctis detraxerit:quod ſub terris agat:tantundẽ nouiſſimis ex die adiiciet ſuper terrã. Alternis aũt men
ſibus.xxx.implebit numeros.Alterius uero detrahet ſingulos.Hec erit ratio lunaris.

De uentorum ratione. CA. XXXIII.

n Entoꝝ paulo ſcrupuloſior obſeruatio.Solis ortu quocũqꝫ libeat die:ſtantibus hora diei ſexta:
ſic ut ortum eũ a ſiniſtro humero habeãt.Cõtra mediam faciem meridies:a uertice ſeptentrio

erit:qui ita limes per agrum currit:cardo appellaẽ.Circũagi deinde melius est:ut umbram suam quisq; cernat:alioquin post hoiem erit.Ergo pmutatis lateribus ut ortus illius diei a dextro humero fiat:occasus a sinistro:tunc erit hora sexta:cũ minima umbra cõtra mediũ fiat hoiem.Per huius mediã longitudinẽ duci sarculo sulcum:uel cinere lineã:uerbigratia:pedũ.xx.cõueniet:mediãq; mensurã:hoc est in.x.pede circũscribi circulo paruo:qui uoceẽ umbilicus.Quæ pars fuerit a uertice umbræ:hæc erit uẽtus septentrionalis.Illo tibi putator arboꝝ plagæ ne spectẽt:ne ue arbusta uineæ ue nisi in africa:cyrenis:ægypto.Illinc flante ne arato:quæq; alia pcipimus.Quæ pars lineæ fuerit a pedibus umbræ meridiẽ spectãs hæc uentũ austrũ dabit:quẽ a græcis notũ diximus uocari.Illinc flatu ueniẽte materiã uineãq; agricola ne tractes.Humidus aut æstuosus italiæ est. Africæ quidẽ incendia cũ serenitate affert.In hũc italiæ palmites spectẽt:sed nõ plage arboꝝ uitiũue.Hunc olíueti metator uergiliaꝝ ꝗtriduo.Hunc caueat insitor calamis:gẽmisq; inoculator.De ipsa regionis eius ora pmonuisse conueniet.Frondẽ medio die arborator ne cædito.Cũ meridiẽ adesse senties pastor:æstate cõtrahente se umbra pecudẽ a sole in opaca cogito.Cũ æstate pasces in occidẽtem specta ante meridiẽ post meridiẽ in orientẽ. Aliter noxiũ:sicut hyeme & uere in rorulentũ duceres.Nec cõtra septẽtrionem paueris supra dictũ. Clodunt ita:lippiunt ue ab afflatu:& aluo cita pereunt.Qui fœminas cõcipi uoles:in hunc uentũ spectantes iniri cogito.

De limitatione agrorum. CA. XXXIIII.

d Iximus ut in media linea designareẽ umbilicus.Per hunc medium transuersa currat alia.Hæc erit ab exortu æquinoctiali ad occasum æqnoctialẽ. Et limes qui ita secabit agrũ decumanus uocabiẽ.Ducanẽ deinde aliæ duæ lineæ indecussis obliquæ:ita ut a septẽtrionis dextera leuaq; ad austri dextram leuamq; descendat.Oẽs per eundem currãt umbilicum.Oẽs inter se pares sint.Oium interualla paria.Quæ ratio semel in quoq; agro ineunda erit:uel sæpius:si libeat:ita uitæ ligno faciẽda: regulis paribus in typanum exiguum:sed circinnatum adactis.Ratione qua doceo ocurrendum ingeniis quoq; imperatoꝝ est.Meridiẽ excuti placet:quoniã semp est idẽ.Sol aũt quottidie ex alio cæli momẽto ꝙ pridie oriẽ.Ne quis forte ad exortum capiẽdam putet lineã. Ita cæli exacta parte qđ fuerit lineæ caput septẽtrioni proximũ:a parte exortiua solstitialẽ habebit exortũ:hoc est lõgissimi diei:uẽtũq; aqlonem:boreã a græcis dictum.In hunc ponito arbores uitesq;.Sed hoc flante ne arato. Frugem ne serito. Semen ne iacito.Præstringit enim atq; præcellit hic radices arboꝝ:quas positurus afferes.Præmonitus esto.Alia robustis psunt:alia infantibus.Nec sum oblitus in hac parte uẽtum a græcis poni:quem cæciã uocant.Sed idẽ Aristoteles uir immẽsæ subtilitatis qui ipsum fecit rõnem conuexitatis mundi reddit: quia contrarius aquilo africo flat.Nec tamen eum toto anno in prædictis timet agricola. Mollit sydera æstate media:mutatq; nomẽ:& etesias uocatur.Ergo cum frigidum senties:caueto.Ac quacunq; aquilo prædiciẽ:tanto pernitiosior septẽtrio est.In hunc asiæ:græciæ:hispaniæ:maritimæ italiæ: campaniæ apuliæ arbusta uineæq; spectant.Qui mares concipi uoles:in hunc pascito:ut sic in eundẽ ineant. Ex aduerso aquilonis ab occasu brumali africus:quẽ græci lyba uocant.In hunc a coitu cum se pecus circũegerit:fœminas cõceptas esse scito.Tertia a septentrione linea quã per latitudinem umbræ duximus & decumanam uocamus exortum habebit æquinoctialem:uentumq; subsolanum a græcis apeliotẽ dictũ. In hunc salubribus locis uillæ uineæq; spectent.Ipse leniter pluuius:tamen est siccior fauonio. Ex aduerso eius ab æquinoctiali occasu zephyrus a græcis nominaẽ.In hunc spectare olíueta Cato iussit. Hic uer inchoat:aperitq; terras tenui frigore saluber.Hic uites putandi:frugesq; curandi arbores serendi:poma inserendi:oleas tractandi ius dabit:afflatuq; nutricũ exercebit.Quarta a septentrione linea: eadẽ austro ab exortiua parte pxima brumalem habebit exortũ uentũq; uulturnũ:eurum a græcis dictum: sicciorem & ipsum tepidiorẽq;.In hunc apiaria & uineæ italiæ galliarũq; spectare debent. Ex aduerso uulturni flabit chorus:ab occasu solstitiali & occidẽtali latere septẽtrionis:a græcis dictus argestes ex frigidissimis & ipse:sicut omnes qui a septentrionis parte spirãt. Hic & grãdines infert:cauendus & ipse nõ secus ac septentrio. Vulturnus si a serena cæli parte cœperit flare non durabit in noctem. At ubi subsolanus in maiorẽ partẽ noctis extenditur:qsquis erit uentus:si feruidus sentieẽ:pluribus diebus pmanebit. Aquilonem prænuntiat terra siccescens:sed rorescens repẽte:austrũ immiscet humescens in rore occulta.

Prognostica tempestatum. CA. XXXV.

e T enim prædicta rõne uentoꝝ ne sæpius eadem dicanẽ transire conuenit ad reliqua tempestatem præsagia:quoniã & hoc placuisse Virgilio magnopere uideo.Siqdẽ in ipsam messem sæpe occurrere prœlia uentoꝝ dãnosa imperitis refert.Tradũt.n. eundẽ Democritũ metente fratre eius Demaso ardẽtissimo æstu orasse ut reliquæ segeti parceret:raperetq; desecta sub tectũ:paucis mox horis sæuo hymbre uaticinatiõe approbata.Quinimo & harũdinẽ nõ nisi impẽdente pluuia seri iubẽt & fruges idsecuturo hymbre.Quãobrẽ & hæc breuiter cõtingemus scrutati maxĩe ptinentia. Primũq; a sole capiemus psagia.Purus oriens atq; nõ feruẽs serenũ diẽ nuntiat. At hybernã pallidus grandinẽ. Si & occidit pridĩe serenus:& oriẽ:tanto certior fides serenitatis.Cõcauus oriẽs pluuias pdicit. Item uẽtos: cũ ante exorientẽ eũ nubes rubescunt.Quod si & nigræ rubẽtibus interuenerint:& pluuias.Cũ orientis atq; occidẽtis radii rubent:coire pluuias.Si circa occidentẽ rubescunt nubes:serenitatẽ futuræ diei spondent.Si in exortu spargenẽ:partim ad austrũ:partim ad aquilonẽ:pura circa eũ serenitas sit licet: pluuiã tamẽ uentosq; significabũt.Si in exortu aut in occasu cõtracti cernenẽ radii hymbrem.Si in occasu eius pluuet:aut radii in se nubẽ trahent:asperã in pximum diẽ significabũt tẽpestatẽ.Cũ oriente radii nõ illustres eminebũt:ꝗuis circũdati nube nõ sint:pluuiã portendent.Si ante exortũ nubes globabunẽ:hyemẽ

asperã denuntiabunt.Si ab exortu repellent:& ad occasum abibunt:serenitatẽ.Si nubes solẽ circũcludẽt quãto minus luminis relinquẽt:tãto turbidior tẽpestas erit.Si uero etiã duplex orbis fuerit eo atrocior. Qđ si in exortu fiet ita ut rubescant nubes:maxima ostendet tẽpestas.Si nõ abibũt:sed incũbent:a quocũq3 uento fuerint:eũ portendẽt.Si a meridie:& hymbrẽ.Si oriens cinget orbe:ex qua parte is se aperit: expectet uentus.Si totus defluxerit:eq̃liter serenitatẽ dabit.Si in exortu lõge radios per nubes porriget: & medius erit inanis:pluuiã significabit.Si ante ortũ radii se ostendẽt:aquã & uentũ.Si circa occidẽtem candidus circulus erit:noctis leuẽ tẽpestatem.Si nebula:uehementiorẽ.Si candẽte sole:uentũ.Si ater circulus fuerit:ex qua regione is eruperit:uentũ magnũ.Proxima sunt iure lunæ p̃sagia. Quartã eam maxime obseruat ægyptus.Si splendẽs exorta puro nitore fulserit:serenitatẽ.Si rubicunda:uentos.Si nigra pluuias portẽdere credit.In q̃nta cornua eius obtusa pluuiã.Erecta & ĩfesta uẽtos semp significãt. Quarta tamẽ maxime.Cornu eius septẽtrionale acuminatũ atq3 rigidũ illum p̃sagit uentũ.Inferius austrum. Vtraq3 recta noctẽ uentosam.Si quartũ orbis rutilus cinget:uentos & hymbres p̃monebit. Apud Varronẽ ita est.Si q̃rto die luna erit directa:magnã tẽpestatẽ in mari p̃sagiet:nisi si coronã circa se habebit:& eam sincerã:quoniã illo mõ non ante plenã lunã hyemandũ ostẽdit.Si plenilunio per dimidiũ pura erit: dies serenos significabit.Si rutila:uentos.Nigrescens hymbres.Si caligo orbis nubem incluserit:uentos qua se ruperint.Si gemini orbes cinxerint maiorẽ tempestatẽ.Et magis si tres erunt:aut nigri:aut interpti atq3 distracti.Nascens luna si cornu superiore obatro surget: pluuias decrescẽs dabit.si inferiore ante pleniluniũ.si in media nigricia illa fuerit hymbrẽ in plenilunio.Si plena circa se habebit orbẽ:ex qua parte is maxime splendebit:ex ea uentũ ostẽdet.si in ortũ cornua crassiora fuerint:horridã tẽpestatem.si ante quartã nõ apparuerit uento fauonio flãte:hyemalis toto mense erit.Si.xvi.uehemẽtius flãmea apparuerit:asperas tẽpestates præsagit.Sunt & ipsius lunæ octo articuli:quotiẽs in angulos solis incidit: plerisq3 inter eos tantũ obseruantibus p̃sagia eius:hoc est.iii.vii.xi.xv.xix.xxiii.xxvii.& interluniũ.Tertio loco stellarum obseruationẽ esse oportet.Discurrere eæ uident interdũ:uentiq3 ptinus sequuntur. In quarum parte ita p̃sagauere.Cælũ cum æq̃liter totũ erit splẽdidũ articulis temporum quos pposuimus:autũnum serenum p̃sagabunt & frigidũ.Si uer & æstas non sine riguo aliquo transierint:autũnum serenũ & densum minusq3 uentosum facient.Autũni serenitas uentosam hyemem facit. Cum repẽte stellarum fulgor obumbrat:uti neq3 nubilo neq3 caligine fluitans:graues denuntiant tẽpestates. Si uolitare plures stellæ uidebunt:quo ferunt albescentes uentos ex iis partibus nuntiant. At si circa puræ stabunt: certos.si id in partibus pluribus fiet:inconstantes uentos effundent.si stellarum errãtiũ aliquã orbes incluserint:hymbres.sunt in signo cancri duæ stellæ paruæ aselli appellatæ:exiguũ inter illas spatium obtinente nubecula:quã præsepia appellãt.Hæc cũ cælo sereno apparere desierit: atrox hyems sequitur.si alterã earum aquiloniã caligo abstulerit:auster sæuit.si austrinã:aquilo. Arquus cum sunt duplices: pluuias nuntiãt. A pluuiis serenitatem non pinde certã.Circuli noui circa sydera aliqua:pluuiã.Cum æstate uehementius tonuerit q̃ fulserit:uentos ea parte denuntiat.E contra si minus tonuerit:hymbrẽ.Cum sereno cælo fulget:pluuiæ erũt:& tonitrua:& hyemabit.Atrocissime aũt cum ex oĩbus q̃ttuor partibus cæli fulgurabit.Cũ ab aquilone tantũ in posterum diem aquam portendit.Cũ a septentrione uentum. Cũ ab austro uel choro aut fauonio nocte serena fulgurauerit:uentum & hymbrem ex iisdẽ regionibus demonstrabit. Tonitrua matutina uentum significant:hymbrem meridiana. Nubes cum sereno cælo ferunt: a quacunq3 parte id fiet:expectent eventi.si eodem loco globabuntur:appropinquãte sole discutientur. Et hoc si ab aquilone fiat uentos:si ab austro:hymbres ptendẽt.sole occidente si ex utraq3 parte eius cælum patet tempestatem significabunt.Vehementius atre ab oriente in noctem aquam minant.Ab occidente in posterum diem.si nubes ut uellera lanæ spargent multæ ab oriente:quã in triduũ p̃sagient.Cũ in cacuminibus montiũ nubes consident:hyemabit.si cacumina pura fient:disserenabit.Nube grauida candicãte qđ uocant tempestatẽ albam grando imminebit.Cælo q̃uis sereno nubecula q̃uis parua uentũ pcellosum dabit.Nebulæ e montibus descendẽtes aut cælo cadente uel in uallibus sedentes serenitatem pmittunt.Ab his terreni ignes pxime significãt.Pallidi nãq3 murmurantesq3 tempestatum nuntii sentiunt.Pluuiæ etiã si in lucernis fungi.Si flexuose uolitet flãma:uentũ.Et lumina cũ præ se flãmas elidunt:aut uix accendunt.Itẽ cum in eo pendẽtes coaceruant scintillæ:uel cũ tollẽtibus ollas carbo adhæreſcit aut cũ contẽtus ignis e se fauillã discutit:scintillã ue emittit:uel cum cinis in foco cõcrescit:& cũ carbo uehemẽter plucet.Est & aquarum significatio.Mare si ĩ trãq̃llo portu a cursu stabit:& murmurauerit ĩtra se:uẽtũ p̃dicit.Si idẽtidẽq3:& hyemẽ:& hymbrem.Littoris ripæq3 si resonabũt tranq̃lla:asperã tẽpestatem.Item maris ipsius tranq̃llus sonitus spumæ ue dispersæ aut aquæ bullãtes.Pulmones marini in pelago plurimũ dierum hyemem portendũt. Sæpe & silentio intumescit:flatuq3 altius solito iam intrã se esse uentos fatet.Equidẽ & montiũ sonitus nemorũq3 mugitus p̃dicunt.Et sine aura quæ sentiatur folia ludentia.Lanugo populi aut spinæ uolitans.Aquisq3 pluma innatans.Atq3 etiã in campis tempestatẽ uenturam præcedens suus fragor:& cæli quidem murmur nõ dubiã habet significationem. Præsagiũt & aĩalia.Delphini tranquillo mari lasciuientes flatum ex qua ueniunt parte.Itẽ spergẽtes aquam. Item turbãtes tranquillitatẽ.Loligo uolitans.Conchæ adhærescentes.Echini affligẽtes sese:aut harena saburrantes tempestatis signa sunt.Ranæ quoq3 ultra solitũ uocales.Et fulicæ matutino clangore. Itẽ mergi anatesq3 pẽnas rostro purgãtes uẽtum.Cæteræq3 aquaticæ aues cõcursantes.Grues in mediterranea festinãtes.Mergi maria aut stagna fugientes. Grues silẽtio per sublime uolãtes serenitatem.sic noctua in hymbre garula:at sereno tẽpestatẽ.Coruiq3 singultu quodã latrãtes:seq3 cõcutiẽtes si cõtinuabũt:uẽtos.

si uero carptim uocem resorbebunt:uentosum hymbrem. Graculi sero a pabulis recedentes hyemem. Et albæ aues cum congregabunt. Et cum terrestres uolucres cõtra aquam clangores dabunt pfundentes sese:sed maxime cornix. Hirundo tam iuxta aquã uolitans ut pẽna sæpe percutiat. Quæq; in arboribus habitant fugitantes in nidis suis. Et anseres cõtinuo clãgore intempestiui. Ardea in mediis harenis tristis. Nec mirum aquaticas aut in totum uolucres præsagia aeris. Pecora exultãtia & indecora lasciuia ludentia eadem significationem habent. Et boues cælum olfactantes:seq; lambentes cõtra pilum. Turpesq; porci alienos sibi manipulos fœni lacerantes:segniterq; & contra industriam suam formicæ abscõditæ concursantes aut progerentes oua. Item uermes terreni erumpẽtes. Vrifolium quoq; inhorrescere & folia contra tempestãtem subrigere certum est. Necnon & in conuiuiis mensisq; nostris uasa quibus esculentum additur:sudorem repositoriis linquentia diras tempestates prænuntiant.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HYSTORIE LIBER.XVIIII. PROHEMIVM.

In Quo Lini Natura Continetur Et Mirabilia.

YDERVM QVOQVE TEMPESTATVMQVE RATIO VEL imperitis facili atq; indubitato mõ monstrata est. Vep; quia intelligentibus non minus conferunt rura deprehendendo cælo q̃ syderalis scientia. Agro colendo proximam multi hortorum curã fecere. Nobis non protinus transire ad ista tempestiuum uidetur. Miramurq; quosdam scientiæ gratia eruditionis suæ gloriam ex his petentes tam multa præterisse nulla mentione habita tot rerum sponte cura ue prouenientium:præsertim cum plerisq; earum precio usuq; uitæ maior etiã q̃ frugibus perhibeatur auctoritas. Atq; ut a confessis ordiamur utilitatibus:quæq; nõ solum terras omnes uerum etiam maria repleuere:seritur:ac dici neq; inter fruges neq; inter hortensia potest linum. Sed in qua non occurrere uitæ parte? Quod ue miraculum maius? Hærbam esse quæ admoueat ægyptũ italiæ:in tantum ut Galerius a freto siciliæ alexandriam septima die peruenerit. Babillus sexta:ambo præfecti. Aestate uero proxima Valerius Marianus ex prætoriis senatoribus a puteolis nono die lenissimo flatu. Hærbam esse quæ cadis Herculis columnas septimo die hostiã afferat:& citeriorem hispaniam quarto:prouintiam narbonensem tertio:africam altero. Quod etiam mollissimo flatu contingit. C. Flacco legato Vibii Crispi proconsulis. Audax uita:scelerum plena:aliquid seri ut uẽtos procellasq; recipiat. Et parum esse fluctibus solis uehi. Iam uero nec uela satis esse maiora nauigiis. Sed q̃uis amplitudini antemnarum singulæ arbores sufficiant:super eas tamẽ addi uelorum alia uela. Præterq; alia in proris & alia in puppibus pandi:ac tot modis prouocari mortem. Deniq; tam paruo semine nasci quod orbem terrarum ultro citroq; portet:tam gracili auena:tam non alte a terra tolli:neq; id uiribus suis necti:sed passum tusumq; & in molliciem lanæ coactum iniuria naturæ: ac summa audacia:& quo peruenire nulla execratio sufficit contra inuentorem dictum suo loco a nobis:cui satis non fuit hominem in terra mori:nisi periret & insepultus. At nos priore libro hymbres & flatus cauendos frugum casa uictusq; præmonebamus. Ecce seritur hominis manu:metitur eiusdem hominis ingenio quod uentos in mari optet. Præterea ut sciamus fauisse pœnas:nihil gignitur facilius. Vt sentiamus nolente id fieri natura:urit agrum:deterioremq; ipsum facit.

De lini satione:& generibus eius:& quomodo perficiatur:& de mappis & lino nõ ardente:& quando primum in theatris uela. CA. I.

Eritur fabulosis locis maxime:unoq; sulco:nec magis festinat aliud. Vere satum æstate uellit: & hanc quoq; terræ iniuriã facit. Ignoscat tamẽ aliquis ægypto serenti:ut arabiæ indiæq; merces apportet. Ita ne & galliæ censentur hoc reditu? Montesq; mari oppositos esse nõ est satis:& a latere occeani obstare ipsum quod uocãt inane. Cadurci:caleti:ruteni:bituriges:ultimiq; hoĩum existimati morini:imo uero galliæ uniuersæ uela texunt. Iã quidẽ & trãsrhenani hostes. Nec pulcheriorẽ aliã uestẽ eop; fœminæ nouere. Qua ammonitiõe succurit qđ. M. Varro tradit ĩ Serranop; familia gẽtilitiũ eẽ fœminas linea ueste nõ uti. In germania aũt defossi & subterra id opus agunt. Similiter in italia a rõne alia. Nã iter padũ ticinũq; amnes subiacẽt abiterna. In europa lino palma secũda. In uicino.n.halionis capessunt retouina. Et in æmilia uia fauẽtina cãdore. Halionis semp crudis fauentina pferunt. Retouinis tenuitas summa dẽsitasq;. Cãdor æque ut fauentinis:sed lanugo nulla. Qđ apud alios gratiã:apud alios offensiõnẽ hẽt. Neruositas filo æq̃lior pene q̃ cotoneis:tinitusq; cũ dẽte libeat expiri. Iõ duplex q̃ cæteris pcium. Et hispania citerior habet splẽdorem lini præcipuum torrẽtis:in quo politur natura:qui abluit terraconem. Et tenuitas mira ibi primũ carbasis reuertis. Nam dudum ex eadam hispania zoelicum uenit in italiã plagis utilissimũ. Ciuitas ea gallaciæ & occeano pꝓpinqua. Est sua gloria & cumano in cãpania ad pisciũ & halitũ capturã. Eadẽ & plagis materia. Neq;.n.minores cunctis aĩalibus insidias:q̃ nobismetipsis lino tendimus:sed cumanæ plagæ cõcidũt apros:& hæ casses ue asperi ferri aciem conuincũt. Vidimusq; iam tantæ tenuitatis:ut annulũ hominis cũ epidromibus transirent:uno portante multitudinem qua saltus cingerentur. Nec id maxime mirum: sed singula eap; stamina centeno quinquageno

filo constare:sicut paulo ante Iulio Lupo q in præfectura ægypri obiit. Mirentur hoc ignorantes in ægy ptii quondã regis quẽ amasyn uocant: thorace in rhodiorum insula ostendi in tẽplo Mineruæ.ccclxv. filis singula fila constare. Quod exemplum per se expertum nuper romæ prodidit. Mutianus ter cõsul: paruasq; iam reliquias eius superesse:hac experimentum iniuria. Italia ex pelignis etiãnum linis hono rem habet:sed fullonũ tantũ in usu. Nullum est candidus lenæ ue similius:sicut in culcitris præcipuam gloriam cadurci optinent. Galliarũ hoc ad tomenta pariter inuentũ. Italiæ quidem mos etiã nũc durat in appellatione stramẽti. Aegypto lino minimum firmitatis:plurimũ lucri. Quattuor ibi genera: taini cium:ac pelusiacum:buticum:tẽtiriticum:cum regionum nominibus in quibus nascuntur. Superior pars ægypti in arabia uergens gignit fruticem quem aliqui gossipion uocant. Plures xylon. & ideo lina inde facta xylina. Paruulus est:similemq; barbatæ nucis defert fructum. Cuius in exteriore bombice la nugo netur. Nec ulla sunt eis in candore mollicia ue præferenda Vestes inde sacerdotibus ægypti gra tissimæ. Quantum genus orthominum appellant. Fit e palustri uelut harundine dumtaxat pannicula eius Asia genista facit lina ad retia præcipua:in piscando durãtia frutice madefacto.x.diebus. Aethiopes indiq; e malis. Arabes cucurbitis in arboribus ut diximus genistis. Apud nos maturitas eius duobus ar gumentis intelligitur:intumescente semine:aut colore flauescẽte. Tunc euulsum & in fasciculos manua les colligatum siccatur in sole pendens cõuersis supne radicibus uno die:mox quinq; aliis in cõtrariũ in ter se uersis fascium cacuminibus ut semen in mediũ cadat. Inter medicamina huic uis:& in quodã ru stico ac prædulci italiæ transpadanæ cibo:sed iam pridẽ sacrorũ tãtũ gratia. Deinde post messem triticeã uirgæ ipsæ mergunt̃ in aquã solibus tepefactã:põdere aliquo depressæ. Nulli.n.leuitas maior. Macera tas indicie est mẽbrana laxatior. Iterũq; uniuersæ ut prius solle siccant̃. Mos arefactæ in saxo tunduntur stupario malleo. Quod pximũ cortici fuit stuppa appellat̃:deterioris lini:lucernarũ fere luminibus apti or. Et ipsa tamẽ pectit̃ ferreis ahenis:donec oĩs mẽbrana decorticet̃. Medullæ numerosior distinctio cã dore:mollicia. Linũ uere & uiris decorum est. Cortices quoq; decussi clibanis & furnis p̃bẽt usum. Ars depectẽdi digerẽdiq;. Iustũ est e quinquagenis fasciũ libris quinas denas carminari. Iterũ deinde in filo politur illisum crebro in silice ex aqua. Tectũq; rursus tunditur clauis:semper iniuria melius. Inuẽtum iam est etiã qd' ignibus nõ absumeret̃. Viuũ id uocant:ardentesq; in focis conuiuiorum ex eo uidimus mappas sordibus exustis splẽdescentes igni magis q̃ possent aquis. Regnũ inde funebres tunicæ corpo ris fauillã ab reliquo separant cinere. Nascit̃ in desertis adustisq; sole indiæ:ubi nõ cadunt hymbres:inter diras serpentes:assuescitq; uiuere ardendo. Rarũ inuentu:difficile textu pp breuitatẽ. Ruffus de cætero colos splendescit igni. Cũ inuentũ est æquat p̃cia excellentiũ margaritarũ. Vocat̃ aũt a græcis assuestinũ ex argumẽto naturæ. Anaxilaus auctor est:lintheo eo circũdatã arborẽ surdis ictibus & qui nõ exaudiã tur cædi. Ergo huic lino pricipatus in toto orbe. Proximus byssino:mulierũ maxime deliciis circa elim in achaia genito:quaternis denariis stipula eius permutata quondã ut auri. Repertaq; lintheorũ lanu go e uillis nauiũ maritimarũ maximæ in magno usu medicinæ est:& cinis spodii uim habet. Est & in ter papauera genus quoddã:quo cãdorem linthea præcipuũ trahunt. Tentatum est tingi linum quoq;: & uestium insaniam accipere in Alexandri magni primum classibus indo amne nauigantis: cũ dulces eius ac præfecti in certamine quodã uariassent insignia nauium. Stupuerũtq; littora flatu uersicoloria ĩplente. Velo purpuro ad accium cũ. M. Antonio Cleopatra uenit:eodemq; effugit. Hoc fuit imperato riæ nauis insigne. Postea in theatris tantum umbram fecere. Quod primus omnium inuenit. Q. Catu lus cum capitoliũ dedicaret. Carbasina deĩde uela primus in theatro duxisse tradit̃ Lentulus Spinther appollinaribus ludis. Mox Cæsar dictator totũ forum romanum intexit. Viamq; sacram ab domo sua ad cliuum usq; in capitolium:quod munere ipso gladiatorio mirabilius uisum tradnnt. Deĩde & sine ludis marcellus. Octauia sorore Augusti genitus in ædilitate sua auunculo.xi.consule Kalen.augusti ue lis forum umbrauit:ut salubrius litigantes consisterent. Quantum mutatis moribus Catonis Cẽso rii qui sternendũ quoq; in forũ muricibus censuerat. Vela nuper colore cæli stellata per rudentes terræ etiã in amphitheatris principis Neronis rubent in cauis ædium:& muscum ac solem defendunt. Cæte ro mãsit candori prinax gratia. Honor etiã & troiano bello. Cur enim nõ & prœliis interfit ut naufra giis? Thoracibus lineis paucos tamen pugnasse testis est Homerus. Hinc fuisse & nauium armamenta apud eundem interpretati sunt eruditiores quoniã cum sparta dixit significauerit sata.

De sparti natura:& quando primũ usus eius:& quomodo perficiat̃ & quæ sine radice nascantur:& uiuant. CA. II.

S Parti quidem usus multa post sæcula cœptus est. Nec ante pœnorũ arma:quæ primum hispa niæ intulerunt. Hærba & hæc sponte nascens:& quæ non queat seri:iuncusq; proprie aridi so li uni terræ dato uitio. Nãq; id mallum telluris est:nec aliud ibi seri aut nasci potest. In africa exiguum & inutile gignitur:carthaginensis hispaniæ citerioris portio. Nec hæc tota:sed quatinus parit montes quoq; sparto operit. Hinc strata rusticis:eorum hinc ignes facesq;. Hinc calceamina & pasto rum uestis:animalibus noxium præterq̃ cacuminum teneritate. Ad reliquos usus laboriose euellitur. Ocreatis cruribus manibusq; tectis manicis conuolutũ osseis ligneis ue conamentis. Nunc iam in hye me uix. Facillime tamen ab idibus maiis in iunias hoc maturitatis tempus. Vulsum fascibus in aceruo adunatum biduo tertio resolutum. Spargitur in sole siccaturq;:& rursus in fascibus redit sub tecta. Po stea maceratur aqua marina optime sed & dulci si marina desit. Siccatumq; sole iterum rigatur: si repente urgeat desiderium:perfusum calida in folio:ac siccatum stans compendium operæ fatet̃. Hoc

autem tunditur:ut fiat utile præcipue in aquis : mariꝗ inuictum.In ſicco præferunt e canabi funes.Et
ſpartum aliť etiã diuerſum:ueluti nataliũ ſit ĩpenſa.Eſt qdẽ eius natura interpolis.Rurſuſꝗ q̃ libeat ue
tuſtũ nouo miſceť.Verũtamen cõplectetur aĩo:q uolet miraculũ æſtimare:q̃to ſit in uſu oĩbus terris na
uiũ armamentis:machini ædificationũ:aliiſꝗ deſideriis uitæ.Ad hos oẽs uſus quæ ſufficiãt minus.xxx.
paſſ. in latitudinẽ.A littore carthaginis nouæ minuſꝗ in lõgitudine eſſe reperienť.Lõgius.n.uehi ĩpen
dia ꝓhibent.Iunco græcos ad funes uſus nomini credamus:quo hærbã eã appellant.Poſtea Palmaꝝ fo
liis phyllyraꝗ manifeſtũ eſt.Et ĩde trãſlatũ a pœnis ſparti uſum ꝑ q̃ ſimile ẽ ueri.Theophraſtus auctor
eſt eſſe bulbi genus circa ripas amniũ naſcens:cuius inter ſũmum corticẽ eãꝗ partẽ qua ueſcunť eſſe la/
neã naturã:ex qua mapilia ueſteſꝗ quondã conficiebanť.Sed neꝗ regionẽ in qua id fiat:neꝗ quicq̃ dili
gentius:præterq̃ eriophorõ id appellari in exẽplaribus quæ eqdẽ inuenerim tradit.Neꝗ oĩno ullã men
tionem habet bulbi geneꝝ circa ripas amniũ naſcentis:cuius inter ſũmum corticẽ eãꝗ partẽ qua ueſcũ
tur ſemꝑ habet ſpartum.Cuncta cura magna ꝑſecutus.ccccxc.annis ante nos:ut alio iã loco diximus.
Quo apparet poſt id tꝑis ſpatium in uſum ueniſſe ſpartũ.Et quoniã a miraculis reꝝ cœpimus : ſeque/
mur eoꝝ ordinẽ:in qbus uel maximũ eſt aliqd naſci:aut uiuere ſine ulla radice.Tubera uocanť hæc un
diꝗ terra circũdata:nulliſꝗ fibris nixa aut ſaltẽ capillamentis:nec utiꝗ extuberante loco in quo gignun
tur:aut rimã agente.Neꝗ ipſa terræ cohærent.Cortice etiã includunť:ut plane nec terrã eſſe poſſimus
dicere:neꝗ aliud q̃ terræ callũ.Siccis hæc fere & ſabuloſis locis frutetoſiſꝗ naſcunť.Excedũt ſæpe ma/
gnitudinẽ mali cotonei:etiã librali pondere.Duo eoꝝ genera:harenoſa dẽtibus inimica : & altera ſince/
ra.Diſtinguntť & colore ruffo nigroꝗ:& intus candido.Laudatiſſima quæ africæ creſcunt. An ne uitiũ
id terræ? Neꝗ.n.alud intelligi põt:malum ne id ea ꝓtinus globeť magnitudine qua futuꝝ eſt.Et uiuat
ne:an nõ haud facile arbitror intelligi poſſe.Putreſcendi.n.ratio cõmunis eſt iis cũ ligno . Lartio licinio
prætorio uiro iura reddente in hiſpania carthagine paucis his annis ſcimus accidiſſe mordenti tuber:
ut deprehenſus inde denarius primos dentes inflecteret.Quo manifeſtum erit terræ naturam in ſe glo
bari.Quod certum eſt ex iis quæ naſcuntur:& ſeri non poſſunt.

De myſi:& tuberibus:de fungis pezicis:laſerpitio:& magyderi & rubia & radicula. CA. III.

Imile eſt quod in cyrenaica prouintia uocant:myſi:præcinum ſuauitate:odore:ac ſapore : ſed
ſ carnoſius.Et quod in thracia ceraunium.De tuberibus hæc traduntur peculiariter.Cum fue
rint hymbres autũnales ac tonitrua crebra:tunc naſci:& maxime e tonitribus:nec ultra annũ
durare tenerrima aũt uerno eſſe.Quibuſdã locis acceptantur riguis & ſeruntur ſicut mytilenis.Negant
naſci niſi exũdatione fluminũ inuecto ſemine aptiaris.Eſt aũt is locus in quã plurima naſcunť.Aſiæ no
biliſſima circa lãpſacũ & alopeconeſum:græciæ uero circa elin.Sunt & in fungoꝝ genere a græcis dicti
pezicæ:q ſine radice aut pediculo naſcunť.Ab his ꝓximũ diceť auctoritate clariſſimũ:laſerpitiũ:qđ græ
ci ſiliphion uocãt:in cyrenaica ꝓuintia repertũ:cuius ſuccũ uocãt laſer magnificũ in uſu medicamẽtiſꝗ.
& ad põdus argẽtei denarii penſum.Multis iã annis in ea terra nõ inueniť:quoniã publicani q paſcua cõ
ducũt:maius ita lucrũ ſentiẽtes depopulanť pecoꝝ pabulo.Vnus aũt caulis noſtra reptus memoria Ne
roni principi miſſus.Si q̃do incipit pecus in ſpem naſcentis:hoc deprehendiť ſigno oue cum comederit
dormiẽte ꝓtinus capra & ſternutante.Diuꝗ iã nõ aliud ad nos inuehiť:q̃ qđ in perſide aut media & ar
menia naſciť laſer:multo ĩfra cyrenaicũ.Id quoꝗ adulteratũ gũmi:aut ſagopenio:aut ſaba fracta.Quo
minus omittẽdũ uideť.C.Valerio.M.Herẽnio cõſ.cyrenis aduecta Romã publice laſerpitii põdo.xxx.
Cæſarẽ uero dictatorẽ initio belli ciuilis inter auꝝ argentũꝗ ꝓtuliſſe ex ærario laſerpitii pondo.cxi . Id
apud auctores græciæ euidẽtiſſimos inuenimus.Natũ hymbre piceo repente madefacta tellure circa
heſperidũ hortos ſyrtinꝗ maiorẽ.vii.annis ante oppidũ cyrenaꝝ qđ cõditũ eſt urbis noſtræ ãno.cxliii.
Vim aũt illã ꝑ quattuor ſtadioꝝ ſpatiũ in africa ualuiſſe.In ea laſerpitiũ gigni ſolitũ rem feram ac cõtu/
macem:& ſi colereť in deſerta fugientẽ.Radice multa craſſaꝗ:caule ferulaceo:haud ſimili craſſitudine.
Huius folia maſpetũ uocabant:apio maxime ſimilia.Semen erat foliaceũ.Folium ipſum uero deciduũ.
Veſci pecora ſolita:primoꝗ purgari:mox pingueſcere:carne mirabilem in modum iucunda.Poſt folia
amiſſa caule ipſo & homines ueſcebãtur decocto:aſſo:elixoꝗ.Eorum quoꝗ corpora.xl.primis diebus
purgante a uitiis.Ex iis omnibus ſuccus duobus modis capiebať:e radice:atꝗ caule.Et hæc duo erant
nomina rhizias atꝗ caulias.Vilior ille ac putreſcens radice:cortex niger:& ad mercis adulteria.Succum
ipſum in uaſa coniectum admixto furfure ſubinde concutiendo ad maturitatem perducebant:ni ita fe
ciſſent putreſcentem.Argumentum erat maturitatis color ſiccitaſꝗ ſudore finito.Alii tradunt laſerpi/
tii radicem fuiſſe maiorem cubitali:tuberꝗ in ea ſuper terram . Hoc inciſo profluere ſolitum ſuccum
ceu lactis ſupernato caule:quem magydarin uocarunt.Folia aurei coloris pro ſemine fuiſſe : cadentia a
canis ortu:auſtro flante. Ex iis laſerpitiũ naſci ſolitũ annuo ſpatio & radice & caule cõſumẽtibus ſeſe.
Hoc & circũfodi ſolitum ꝓdidere.Nec purgari pecora:ſed ægra ſanari:aut ꝓtinus mori:quod in pau/
cis accidere.Perſico Silphio prior opinio congruit.Alteꝝ genus eſt quod magydaris uocatur tenerius
& minus uehemens:ſine ſucco.Quod circa ſyriam naſciť:nõ proueniens in cyrenaica regione.Gigniť
& in pnaſo monte copioſius:quibuſdã laſerpitium uocantibus:perꝗ omnia adulterať ei ſaluberrimæ
utiliſſimæꝗ auctoritas.Rõſinceri prima in colore modice ruffo:& cũ frangitur : candido intus . Mox
tranſlucente gutta aquæ ſaliuaꝗ liqueſcit.Vſus in multis medicaminibus . Sunt etiamnũ duo genera
tnon niſi ſordido nota uulgo:cũ quæſtu nullo polleant.In primis rubia tinguendis lanis & coriis neceſ/
ſaria.Laudatiſſima italica:& maxime ſuburbana:& omnes pene ꝓuintiæ ſcatent ea. Sponte prouenit:

feriturq; similitudine eruiliæ.Veꝝ spinosus ei caulis & geniculatus hic est quinis circa articulos in orbe foliis.Semen eius rubia est.Quot in medicina usus habet suo dicemus loco.At quæ uocatur radicula lauandis demum lanis succum habet:mirum quantũ conferens candore:molliciaq;.Aeque nascit̃ sati ua ubiq;:sed sponte præcipua in asia syriaq; saxosis & asperis locis.Trans euphratem tamen laudatissi/ma caule ferulaceo tenui:& ipsis cibis indigenaꝝ expetito : & ungenti quicquid sit:cum quo decoquat̃ folio oleæ.Isatin græci uocant:floret æstate:grata aspectu uerum sine odore spinosa & caule lanugino/so.Semen ei nullum:radix magna:quæ conciditur ad quem dictum est usum.

De hortoꝝ cura:& digestio terræ nascentiũ præter fruges & frutices. CA. IIII.

a B his supest reuerti ad hortoꝝ curã:& suapte natura memorãdã.Et quoniã antiqtas nihil pri us mirata est : q̃ & hespidũ hortos:ac regũ Adonis & Alcioni.Itẽ pensiles:siue illos Semiramis siue assyriæ rex Cyrus fecerit:de quoꝝ ope alio uolumine dicemus.Romani qdẽ reges ipsi co luere.Quippe etiã Supbus Tarquinus nuntiũ illũ sæuũ atq; sanguinariũ remisit ex horto.In.xii.tabulis legũ nostraꝝ nusq̃ noĩatur uilla:semp in significatione ea hortus.In horti uero hærediũ.Quã rẽ comi/tata est & religio qdã:hortosq; & fores tantũ cõtra inuidẽriũ fascinationes dicari uidemus. In remedio satyrica signa q̃q̃ hortos tutelæ Veneris assignãte Plauto.Iã quidẽ hortoꝝ nomine in ipsa urbe delicias: agros:uillasq; possident.Primus hoc istituit athenis Epicurus hortoꝝ magister.Vsq; ad eũ moris non fuerat in oppidis haberi rura.Romæ qdẽ p se hortus ager pauperis erat.Ex horto plebei macellũ q̃to in nocẽtiore uictu.Mergi.n.credo in ꝓfunda satius est:& ostreaꝝ genera naufragio exqri.Aues ultra phasi dẽ amnẽ peti:& fabuloso qdẽ terrore tutas:imo sic ꝓciosiores.Alias in numidia atq; æthiopia in sepul/chris aucupari:aut purgari cũ feris mãdi ab eo cupiẽtẽ qd' mãdat alius.Ad hercule q̃ uilia hæc q̃ parata uoluptati satietatiq;:nisi eadẽ quæ ubiq; indignatio occurreret?Ferendũ sane fuerit exqsita nasci poma: alia sapore:alia magnitudine:alia mõstro:pauperibus iterdicta.Inueterari uina sacciśq; castrari.Nec cui/q̃ adeo lõgã esse uitã:ut nõ ante se genita potet.E frugibus quoq; quoddã alimentũ excogitasse luxuriã ac medullã tãtũ eaꝝ:superq; pistrinaꝝ operibus & ex celaturis:uiuere alios pane ꝓceꝝ:alios uulgi : tot generibus usq; ad infimam plebẽ descendẽte aĩa.Et iã ne in hærbis discrimen inuentum est.Olusq; dif ferentiam facere in cibo:etima uno asse uenali?Et in his aliqua quoq; sibi nasci tribus negant.Caule in tantum signato:ut pauperis mẽsa nõ capiat.Siluestres fecerat natura horridos:ut quisq; demeteret pas sim.Ecce altiles spectant̃ asparagi.Et rauẽna ternis libris repẽdit.Heu ꝓdigia uentris:miꝝ esset nõ lice/re carduis pecori uesci:nõ licet plebei.Aquæ quoq; separant̃.Et ipsa naturæ elemẽta ui pecuniæ discreta sunt.Hi niues:illi glaciem potãt:pœnas montiũ in uoluptatẽ gulæ uertũt.Seruat̃ algor æstibus:excogi taturq; ut alienis mẽsibus nix algeat.Decoquunt alias quas mox & illas hyemant. Nihil itaq; homini sic:quo reꝝ naturæ placet.Etiã ne hærba aliqua diuitiis tantũ pascit̃.Nemo sacros auẽtinosq; mõtes & iratæ plebis secessus circũspexerit.Mons.n.certe æquabit quos pecunia supauerit.Itaq; hercule nullum macelli uectigal maius fuit romæ clamore plebis incusantis apud oẽs pricipes:donec remissum est por torũ mercis huius cõpertũq; nõ aliter quæstuosius censum haberi aut tutius:ac minore fortunæ iure: cũ credat̃ pensio ea paupeꝝ.Is in solo sponsor est:&sub die redditus:supficiesq; cælo quocũq; gaudens. Hortoꝝ Cato ꝑdicat callẽtes.Hinc primũ agricolæ existimabant̃ prisci:& sic statim faciebãt iudiciũ:nũ quæ esset in domo matersfamilias.Etenim hæc cura fœminæ dicebat̃:ubi indiligẽs esset hortus.Quip/pe e carnario aut macello uiuendũ est.Nec caules ut nũc maxime probabãt:dãnantes pulmentaria quæ egerẽt alio pulmẽtario.Id erat oleo parcere.Nam carnis desideria etiã erãt in exprobratione. Horti ma xime placebant qa nõ cgerent igni:parcerẽtq; ligno.Expetita res & parata semp:unde & acetaria appel/labant̃.Facilia cõcoqui:nec oneraturo sensum cibo:& quæ minime accenderẽt ad desideriũ panis.Pars eoꝝ ad cõdimenta ptinens fatet̃ nõ domiuersurã fieri solitã.Atq; nõ indicũ piper quæsitũ:quæq; trans/mara petimus.Iã quoq; in fenestris suis plebs urbana in imagine hortoꝝ quottidiana oculis rura ꝑbe/bant:anteq̃ præfrigi ꝓspectus oĩs coegit multitudinis inumeræ sæua latrocinatio.Quãobrem sit aliqs & his honos:ne ue auctoritatẽ rebus uilitas adimat.Cũ ꝓsertim etiã cognomina proceꝝ ĩde nata uidea mus.Lactucinosq; ĩ ualeria familia nõ puduisse appellari:& cõtinbat aliqua gratia operi curæq; nostræ. Virgilio quoq; cõfesso q̃ sit difficile uerboꝝ honorẽ tam paruis ꝑhibere.Hortos uillæ tingẽdo nõ ẽ du biũ:riguosq; maxime habẽdos:si cõtingat profluo amne.Si minus e puteo pertica organis ue pneuma ticis tollẽdo nõ haustu rigando.Solũ proscindendũ a fauonio:in autũnum ꝑparandũ est post.xiiii.dies: iterandũq; ante brumã.Octo iugeꝝ opis palari iustũ est.Fimũ tres pedes alte cũ terra misceri.Areis di stingui:easq; resupinis puluinoꝝ toris ambiri singulis tramitũ sulcis:quæ detur accessus homini: scate brisq; decursus.In hortis nascentiũ alia bulbo cõmendant̃:alia capite:alia caule:alia folio:alia utroq;:alia semine:alia cortice:alia cute carthilagine:alia carne:alia tunicis carnosis.Aliorum fructus ĩ terra est:alio rum & extra:aliorum non nisi extra.Quædam iacent crescuntq; ut cucurbitæ & cucumis. Eadem & pendent quãq̃ grauiora multo etiã iis quæ in arboribus gignuntur.Sed cucumis carthilagine. Cortex huic uni maturitate transit in lignum.Terra condunt̃ raphani:napiq;:& rapa:atq; olio modo inulæ:ci/cer:pastinacæ.Quædam uocauimus ferulacea anetum:maluas.Nanq; tradunt auctores in arabia mal/uas septimo mense arborescere:baculorum usum præbere exemplo.Sed & arbor est malua in maurita nia lixi oppidi æstuario:ubi hesperidum horti fuisse produntur.cc.passibus ab oceano iuxta delubrum Herculis antiquius gaditano ut ferũt.Ipsa altitudinis pedes.xx.crassitudinis quam circumplecti nemo possit. In simili genere habebitur & canabis. Necnon & carnosa aliqua appellabimus : ut spongias

in humore pratoꝝ enascẽtes. Natura & genera & hystoria nascentiũ in hortis reꝝ. CA. V.

Vngoꝝ enim callũ in ligni arboꝝq; natura diximus:& alio genere tubeꝝ pauloãte. Carthila/
f ginei generis extraq; terrã est cucumis:mira uoluptate Tiberio principi expetitus.Nullo qppe
nõ die cõtingit ei pensiles eoꝝ hortos ꝓmouẽtibus in soles rotis olitoribus.Rursusq; hyber/
nis diebus intra specnliariũ munimẽta reuocãtibus.Quin & lacte mulso semine eoꝝ biduo macerato:
apud antiquos græciæ auctores scriptũ est seri oportere ut dulciores fiãt.Crescũt qua cogunt forma.In
italiã uirides & q̃ minimi.In ꝓuinciis q̃ maximi & citrini aut nigri.Placent copiosissimi africæ ac grãdis
simi.Ast cũ magnitudine excessere pepones uocant.Viuũt hausti in stomacho in posteꝝ diẽ:nec perfici
queũt.In cibis nõ insalubres:tamẽ plurimũ natãt.Oleũ odere mire.Nec minus aquas diligunt . Defecti
quoq; ad eas modice distãtes adrepunt.Cõtra oleũ refugiunt.Aut si qd obest:uel si pendeant: curuant.
Idq; uel una nocte deprehendit.Si uas cũ aqua subiiciat a quattuor digytoꝝ interuallo descẽdentibus
ante posteꝝ diẽ.At si oleũ eodẽ mõ fit in hamos curuatis.Iidẽ in fistula flore dimisso mira longitudine
crescunt.Ecce cũ maxime noua forma eoꝝ in cãpania ꝓuenit mali cotonei effigie.Forte primo natũ ita
audio unũ:mox semine ex illo genus factũ:melopeponas uocãt.Nõ pendẽt hi:sed humi rotundantur.
Miꝝ in his præter figurã:colorẽq; & odorem:ꝙ maturitatẽ adepti q̃q̃ nõ pendẽtes statim a pediculo re
cedunt.Columella tradit suũ cõmentũ ut toto anno contingant.Frucicẽ rubi q̃ uastissimũ in apricũ lo/
cũ transfere:& recidere duũ digytoꝝ relicta stirpe circa æqnoctiũ uernũ.Ita in medulla rubi semine cu/
cumeris insito terra minuta fimoq; circũaggeratas resistere frigori radices.Cucumeroꝝ græci tria gene
ra fecere.Laconicũ:scitalicũ:boeticũ.Ex iis tantũ laconicũ aqua gaudere.Sũt q hærba quæ uocat culix
noĩe tria semen eoꝝ maceratũ seri iubeant:ut sine semine nascant.Similis & cucurbitis natura dũtaxat
in nascendo. Aeque hyemẽ odere. Amãt rigua ac fimũ.Serunt ambo semine in terra sexqpedali:fossura
inter æqnoctiũ uernũ & solstitiũ.Parilibus tamẽ aptissime. Aliqui malũt ex Kalẽ.martii cucurbitas : &
nonis cucumeres:& p qnquatros serere simili mõ reptãtibus flagellis scãdentes p artesum aspera in te/
ctũ usq; natura sublimitatis auida.Vires sine adminiculo stãdi nõ sunt:uelocitas ꝑnix leui umbra came
ras ac pergulas opientes.Inde hæc duo prima genera.Camerariũ:& plebeiũ:qđ humi credit.In priore
mire tenui pediculo librat põdus imobile aure.Cucurbita quoq; oĩ mõ fastigat uaginis maxime u itili
bus:cõiecta in eas postq̃ defloruit:crescit qua cogit forma.Plerũq; & draconis intorti figura . Libertate
uero pẽsili cõcessa:iã uisa est nouẽ pedũ lõgitudinis.Particulatim cucumis floret:sibi ipse supflorescens:
& sicciores locos patit:candida lanugine obductus:magisq; dũ crescit . Cucurbitaꝝ numerosior usus.
Et primus caulis in cibo. Atq; ex eo in totũ natura diuersa.Nuper in balneaꝝ usum uenere urceoꝝ ui/
ce.Iam pridẽ uero etiã cadoꝝ ad uina cõdenda.Cortex uiridi tener.Deradit nihilominus cibis.Cibos sa
lubres ac leues pluribus modis existimant:qui perfici humano uentre nõ queant:sed nõ intumescant.
Semina quæ ꝓxima collo fuerint ꝓceras pariunt.Item ab imis:sed non cõparandas supradictis:quæ in
medio rotũdas:quæ lateribus crassas breuioresq;.Siccant in umbra:& cũ libeat serere in aqua maceran
tur.Cibis quos lõgiores tenuioresq; eo gratiores.Et ob id salubriores quæ pẽdendo creuere:minimũq;
seminis tales habent:duricia eius in cibis gratiã terminante.Eas quæ semini seruant ante hyemẽ præci
di nõ est mos.Postea fumo siccant cõdendis hortẽsioꝝ seminibus rusticæ suppellectili.Inuenta est ratio
qua cibis quoq; seruarentur.Eodemq; modo cucumis usq; ad alios pene prouentus:& id quidem iniu
ria fit.Sed & scrobe opaco in loco harena substrato fœnoq; sicco opertos:ac deinde terra uirides seruari
tradunt.Sunt & siluestres in utroq; genere & omnibus fere hortensibus.Sed & his medica tantum na/
tura est.Quamobrem differentur in sua uolumina. Reliqua chartilaginum natura terra occultantur
omnia.In quibus de rapis abunde dixisse poteramus uideri:nisi medici masculini sexus facerent in his
rotunda.Latiora uero & concaua fœmini:præstantiora suauitate:& ad condiendæ faciliora : quæ sæpi
us sata transeunt in marem.Iidem napoꝝ quinq; genera fecere.Corinthium cloeneũ:lyothasium:boe/
ticum:& quod per se uiride dixerunt.Ex iis in amplitudinẽ adolescit corinthium nuda fere radice.Solũ
enim hoc genus superne tendit:nõ ut cætera in terrã.Lyothasium quidam thracium appellant : frigoꝝ
patientissimum .Ab eo boeticum dulce est:rotunditate etiam breui notabile.Neq; ut cleoneum prælõ
gum in totum quidem.Quorum tenuiora folia ipsi quoq; dulciores.Quoꝝ scabra & angulosa & hor/
rida amariores.Est præterea genus siluestre:cuius folia sunt erucæ similia . Palma Romæ amiterninis
datur:inde mursiis:tertia nostratibus .Cætera de satu eoꝝ in rapis dicta sunt.Cortice & carthilagine cõ
stant raphani.Multisq; eoꝝ cortex crassior etiam q̃ quidusdã arboꝝ.Amaritudo plurima illi est:& pro
crassitudine corticis. Cætera quoq; aliquãdo lignosa.Et uis mira colligendii spiritũ:laxandiq; ructum
Ob id cibus illiberalis utiq; si proxime olus mãdatur.Si uero cum oliuis diruptis rarior fructus fit:mi/
nusq; fœtibus.Aegypto mire celebratur ꝓpter olei fertilitatẽ:quod de semine eius faciunt. Hoc maxi/
me cupiunt serere:si liceat:quoniam & quæstus plus q̃ e frumento & minus tributi est:nullũq; copiosi
us oleum .Genera raphani græci fecere tria policoꝝ differentia:crispi:atq; lenis:& tertium siluestre. Atq;
huic leuia quidem folia:sed breuiora ac rotunda:copiosaq;:atq; fruticosa.Sapor autem asper:& medica
menti instar ad eliciandos aluos.Et in prioribus tamen differentia seminis est:quoniam aliqua admo/
dum exiguum ferunt.Hæc uitia nõ cadunt nisi in crispa folia.Nostri alia fecere genera. Algidẽse a loco
longum atq; trãslucidum.Alterum rapi figura quod uocant syriacum : suauissimum fere ac tenerri/
mum hyemisq; patiens.Præcipuum tamen est quod e syria non pridem aduectum apparet:quoniam
apud auctores non reperit:id aũt tota hyeme durat.Etiamnũ unum siluestre græci cheriam uocant:

pontici armon:alii leucem:nostri armoratiã frõde copiosius q̃ corpore:in oĩbus autẽ ꝓbandis maxime spectanẽ caules:in initio.n.rotũdiores crassioresq; ac lõgis canalibus.Folia ipsa tristiora:& angulis hor/rida.Seri uult raphanus terra soluta:humida.Fimũ odit:palea cõtẽtus.Frigore adeo gaudet:ut in ger/mania infantiũ puerorum magnitudinẽ æquet.Seriẽ post idus febr.ut uernus sit:iterũq; circa uulcanalia quæ satio melior.Multi & martio & aprili serũt & septẽbri.Incipiẽte icremẽto cõfert alterna folia circũ obruere:ipsos uero accumulare.Nã q extra terrã emerserit durus fit atq; fungosus.Aristomachus detra hi folia p hyemẽ iubet:& ne lacunæ stagnẽt accumulare.Ita in æstate grãdescere.Quidã ꝓdidere si pa/lo adacto cauerna palea insternaẽ in sex digytorum altitudine deinde semẽ fimũq; & terra cõgeraẽ ad ma gnitudinẽ scrobis crescere.Præcipue tamẽ salsis aluntẽ.Itaq; etiã talibus aquis irriganẽ.Et in ægypto ni/tro sparguntẽ:ubi sunt suauitate præcipui.In totũ quoq; salsugine amaritudo eorum eximiẽ:fiuntq; coctis similes.Nãq; & coctis dulcescunt:& in naporum uicẽ trãseunt.Crudos medici suadẽt:ad colligẽda acria ui scerum dãdos cũ sale ieiunis esse:atq; ita uomitionibus præparant meatũ.Tradũt & præcordiis necessariũ hunc succũ:quãdo phthesin cordi intus inhærẽtẽ nõ alio potuisse depelli cõpertũ sit in ægypto regibus corpora mortuorum ad scrutãdos morbos insecãtibus.Atq; ut est græca uanitas:ferẽ in tẽplo Apollinis delphis adeo cæteris cibis prælatus raphanus:ut ex auro dicareẽ raphanus:beta ex argento:rapũ e plũ/bo.Scires nõ ibi genitũ Mãniũ Curriũ iperatorẽ:quæ in hospitio legatis aurũ repudiaturo afferẽtibus rapũ torrentẽ in foco inuentũ annales nostri ꝓdidere.Scripsit & Marchion græcus de raphano unũ uo lumẽ.Vtilissimi in cibis hyberno tẽpore existimanẽ.Iidẽq; dẽtibus semp inimici:quoniã atterãt.Ebo/ra certe poliũt.Odiũ iis cũ uite maximũ : refugiẽ iuxta satos.Lignosiora sunt reliqua in carthilagĩnũ ge nere a nobis posita.Mirũq; oĩbus uehementiã saporis inesse.Ex iis pastinacæ unũ genus agreste ĩ põre ꝓ uenit:staphylinos græcæ diciẽ.Alterum seriẽ radice uel semine primo uere uel autũno.Vt Hygino placet februario:augusto:septẽbri:octobri:solo q̃ altissime refosso.Annicula utilis esse incipit:bima utilior:gra cilior autũno:patinisq; maxime.Et sic quoq; uirus illi intractabile est.Hibiscũ a pastinaca gracilitate di/stat.Dãnatũ cibis:sed medicinæ utile.Est & quartũ genus in eadẽ similitudine pastinacæ:quã nostri gal licã uocãt:græci uero glaucõ.Cuius genera etiã quattuor fecere:inter medica dicẽdũ.Siser & ipsum Ty berius princeps nobilitauit flagitãs oĩbus annis a germania Gelduba appellaẽ castellũ rheno ipositum: ubi generositas præcipua.Ex quo apparet frigidis locis conuenire.Inest longitudine neruus:q in deco/ctis extrahiẽ:amaritudinis tamẽ magna parte relicta:quæ mulso in cibis tẽperata etiã in gratiã uertiẽ. Neruus iidẽ & pastinacæ maiori dũtaxat anniculæ. Siser his seriẽ mẽsibus: februario:martio:aprili:au gusto:septẽbri:octobri.Breuior his est:sed torosior amariorq;:nulla p se stomacho inimicissima.Eadẽ dulcibus mixtis saluberrima..Plurimis modis austeritas euicta gratiã inuenit.Nãq; & in pollinẽ tũdiẽ arida:liqdoq; dulci tẽperaẽ:& decocta postea aut asseruata uel macerata pluribus modis : & tunc mixta defruto aut subacta melle:uuisq; passis:aut piguibus cariotis.Alio rursus mõ cotoneis:malis uel sorbis: aut prunis . Aliquãdo pipe aut thymo uariata defectus ꝑcipue stomachi excitat.Illustrata maxĩe Iuliæ Augustæ quotidiano cibo..Supuacuũ eius semẽ:quoniã oculis ex radice excisis ut harũdo seriẽ.Et hæc aũt seritur siser & pastinaca utroq; tẽpore uere & autũno magnis seminũ interuallis.Nulla ne minus q̃ ternorum pedũ:quoniã spatiose fruticat .Siser autẽ trãsferre melius.Proxima his est bulborum natura:quos Cato in primis serẽdos ꝑcipit:celebrãsq; megaricos.Verum nobilissima est scylla:q̃q̃ medicamini nata ace toq; exacuẽdo.Nec ulli amplitudo maior:sicut nec uis asperior.Duo genera medicæ.Masculus albis fo liis:fœmina nigris.Et tertium genus est cibis gratũ.Epimenidũ uocaẽ angustius folio:ac minus aspe/ro.Seminis plurimũ omnibus.Celerius tamen ꝓueniunt satæ bulbis circa latera natis.Et ut crescant: folia quæ sunt in his ampla:deflexa circa obruũtur.Ita succũ omnẽ in se trahunt capita.Sponte nascun/tur copiosissime in balearibus ebusoq; insulis:ac p hispanias.Vnũ de iis uolumen condidit.Pythagoras philosophus:colligẽs medicas uires:quas proximo reddemus libro.Reliqua bulborum genera differunt colore:magnitudine:suauitate.Quippe cũ qdam crudi mandantur:ut in cherõneso taurica.Post hos in africa nati maxime laudanẽ.Mox apuli genera græci hæc fecere.Balbinõ:sitaniõ:pithyõ:acrocoriõ:egy lops:isorrynchiõ.In hoc minorum imas eius radices crescere hyeme.Verno aũt cũ apparuerit uiola:minui ac cõtrahi:tũ deinde bulbum pinguescere.Est inter genera quod in ægypto aron uocant:scyllæ ꝓximum amplitudine:foliis lapati:caule recto:duum cubitorum baculi crassitudine:radice mollioris naturæ:quæ edatur & cruda.Effodiuntur bulbi ante uer.At deteriores illico fiunt si funduntur.Signum maturita/tis folia inarescentia ab imo.Vetustiores improbant.Item paruos & longos.Contra rubicundis rotun/dioribusq; laus & grãdissimis.Amaritudo plerisq; in uertice est.Media eorum dulcia . Bulbus non nasci ex semine priores tradiderũt.Sed & in prenestinis cãpis spõte nascunẽ:ac sine mõ etiã in remorum aruis.

De hortẽsium hærbarum radicibus:foliis:floribus:coloribus. CA. VI.

h Ortensibus oĩbus fere singulæ radices:ut raphano:betæ:apio:maluæ.Amplissima autem la/pato:ut quæ descendat ad tria cubita.Siluestri minores tumidæ.Effosa quoq; diu uiuit.Qui busdam tamen capillatæ:ut apio:maluæ.Quibusdam surculosæ:ut ocimo.Aliis carnosæ : ut betæ:aut magis etiamnum croco.Aliquibus ex cortice & carne cõstant:ut raphano & rapis.Quorun/dam geniculatæ sunt:ut graminis.Quæ rectã nõ habẽt radicẽ statim plurimis nitunẽ capillamẽtis:ut artiplex:& blitum.Scylla aũt & bulbi & cepe & allium nõ nisi in rectum radicanẽ.Sponte nascentium quædã numerosiora sunt radice q̃ folio:ut calax:perdiotum crocũ.Florẽt uero cũ fraxino serpillũ : am/brotanũ:napi:raphani:mẽta:ruta:& cætera qdẽ deflorescunt cum cœpere.Ocimum aũt particulatim

& ab imo incipit. Qua de causa diutissime floret. Hoc & in heliotropio hærba euenit. Flos aliis candidus: aliis luteus: aliis purpureus. Folia cadũt a cacuminibus origano: inulæ: & aliquãdo rutæ iniuria læsæ. Maxime concaua sunt cepe: getio. Allium cepasq inter deos iureiurãdo habet ægyptus. Cepe genera apud græcos sarda: samothracia: halsidena: setania. Itẽ scirta. Ascalonia ab oppido iudææ noĩata. Oĩbus etiã odor lachrymosus & præcipuæ cypriis: minime gnidiis. Oĩbus corpus tutũ pinguitudinis earũ carthilagine. E cũctis setania minia excepta tusculana: sed dulcis. Scirta aũt & ascalonia cõdunt. Scirtã hyeme cũ coma sua relinquũt. Vere folia detrahũt: & alia subnascũt iisdẽ diuisuris: unde & nomẽ. Hoc exẽplo reliqs quoq generibus detrahi iubẽt: ut in capita crescãt potius q̃ in semetipsa. Ascaloniarũ ꝓpria natura. Etenim uelut steriles sunt ab radice: & ob id semine seri illas nõ deponi iussere græci. Præterea seri us circa uel cũ germinãt trãsferri. Ita crassescere. Et tũc ꝓperare præteriti tpis pẽsitatione. Festinãdũ aũt in his est: quoniã natura celeriter putrescũt. Si deponant: caulẽ amittũt: & semen: ipsæq euanescũt. Est & colorũ differẽtia. Samo. n. & sardibus cãdidissimæ ꝓueniũt. Sũt in honore & creticæ: de qbus dubitãt an eædẽ sint: quæ ascaloniæ: quoniã satis capita crassescũt: depositis caulibus & semine. Distãt sapore tantũ dulci. Apud nos duo prima genera. Vnũ cõdimentariũ: qđ illi getion: nostri pallacanã uocãt. Seritur mẽsibus martio: aprili: maio. Alterũ capitatũ æquæ ab æqnoctio autũni uel fauonio. Genera eius austeritatis ordine africana: gallica: tusculana: amiterina. Optima aũt quæ rotũdissima. Itẽ ruffa acrior q̃ cãdida sicca q̃ uiridis: & cruda q̃ cocta: sicca q̃ cõdita. Serit amiternina frigidis & humidis locis: & sola allii modo capite: reliquæ semine. Proximaq æstate nullum semẽ emittunt: sed caput tantũ qđ inarescit. Sequẽti aũt anno ꝑmutata rõne semẽ gignit. Caput ipsum corrũpit. Ergo oĩbus annis sepatim semẽ cepe causa serit. Sepatim cepe seminis. Seruant autẽ optime in paleis. Getium pene sine capite est: ceruicis tãtum lõgæ: & ideo totũ in frõde: sæpiusq resecat ut porrum. Ideo & illud serunt nõ deponunt. Cætero cepas ter fosso solo seri iubẽt: extirpatis radicibus hærbarũ. In iugero denas libras. Intermisceri satureiã: quoniã melius ꝓueniat. Runcari præterea: & sarriri si nõ sæpius quater. Ascaloniã mẽse februario serũt nostri. Semẽ ceparũ nigrescere incipiẽs anteq̃ marcescat metũt. Et de porro in hãc cognationẽ dici cõuenit: præsertim cũ sectiuo nup auctoritatẽ dederit princeps Nero: uocis gratia ex oleo æstatis mẽsium oĩbus diebus. Nihilq aliud ac ne pane qdẽ uescẽdo. Serit semine ab æqnoctio autũno si sectiuũ facere libuerit densius. In eadẽ area secat donec deficiat: stercoraturq semp: sin utrit in capita anteq̃ secetur: cũ increuerit: in aliã areã transferat summis foliis leniter recisis ante medullã & capitibus retractis tunicis ue extremis. Antiqui silice uel tegula subiecta capita dilatabant. Hoc itẽ de bulbis. Nũc sarculo leuiter cõuelluntur radices ut delũbatæ alant: neq distrahãt. Insigne ꝗ cũ fimo lætoq solo: gaudeat: rigua odit: & tamẽ ꝓprietate quadã soli cõstat. Laudatissimus in ægypto: mox orchiæ atq aritiæ. Sectiui duo genera. Hoc hærbaceum folio incisuris eius euidentibus: quo utunt medicamentarii. Alterũ genus suauidioris folii rotundiorisq: incisuris leuioribus. Fama est melã equestris ordinis rerũ ex ꝓcurratione a Tyberio principe accersitũ in summa desperatione succo porri ad triũ denariorũ argenteorũ pondus hausto cõfestim expirasse sine cruciatu. Ampliorẽ modũ negãt noxiũ esse. Alliũ ad multa ruris præcipue medicamenta prodesse credit. Tenuissimis & quæ separant in uniuersum uelat mẽbranis: mox pluribus coagmentatur nucleis: & iis sepatim uestitis. Asperi saporis: & quo plures nuclei fuere hoc est asperius. Tediũ huic quoq halitu ut cepis: nullũ tamen coctis. Generum differentia in tempore. Præcox maturescit. lx. diebus tum in magnitudine. Vlpicum quoq in hoc genere græci appellauere allium cyprium: alii antiscordon: præcipuæ africæ celebratum inter pulmentaria ruris grandius alio trito in oleo & aceto mirũ quantũ increscat spuma. Quidã & alliũ ulpi cũ in plano seri uetãt: casteilatimq grumulis imponi distãtibus inter se pedes ternos. Inter grana quattuor digyti interesse debent: simul atq tria folia eruperint sarriri. Grandescunt quo sæpius sarriuntur. Maturescentium caules depressi in terram obruuntur: ita cauet ne in frondem luxurient. In frigidis utilius uere seri quam autumno. Cæterum ut odore careant omnia hæc iubentur seri cum luna sub terra sit: colligi cum in coitu. Sine iis Menander e græcis auctor est: alium edentibus si radicem betæ in pruna tostam superederint: odorem extingui. Sunt qui & alliũ & ulpicon inter compitalia ac saturnalia seri aptissime putent. Allium & semine prouenit sed tarde. Primo enim anno porri crassitudine capite efficitur: sequenti diuiditur: tertio consumatur. Pulchriusq existimatur tale. A quibusdam in semen exire uetantur. Sed intorqueri caulis sationis gratia: uti caput ualidus fiat. Quod si diutius allium cepeq inueterari libeat: aqua salsa tepida capita intingenda sunt. Ita diuturniora fient: melioraq usui: sed in satu sterilia. Alii contenti sunt primo super prunas suspẽdisse: abũdeq ita ꝓfici arbitrant: ne germinent. Quod facere alium cepãq extra terrã quoq certum est: & cauliculo acto euanescere. Aliqui & alliũ palea optime seruari putant. Alliũ est in aruis sponte nascens: alum hoc uocant: quod aduersus iprobitatẽ alitum depascentiũ semina coctum ne renasci possit: abiicitur: statimq quæ deuorauere aues stupentes manu capiuntur: & si paulũ cõmemorauere resupitæ. Est & siluestre quod ursinum uocant odore molli: capite pretenui: foliis grandibus.

Quoto die quæq hærbæ nascunt satæ: & quõ quæq formant: uel digerantur: & quorum singula: genera: & quorum plura. CA. VII.

In hortu satorũ celerrime nascunt ocimũ: blitũ. napus: eruca. Tertio enim die erũpunt anetum quarto: lactuca qnto: raphanus sexto: cucumis & cucurbitæ septimo: prior cucumis: nasturtiũ ac sinapi quinto: beta æstate sexto: hyeme decimo: atriplex octauo: cepe. xix. aut. xx. getium. x. aut. xii. Contumacius coriandrum. Cunila quidem & origanum post. xxx. diem. Omnium difficillime

apium.xl.n.die cũ celerrime.I.maiore ex pte emergit.Aliqd & fæminũ ætas cõfert:quoniã recẽtiora ma turius gignunť.In porro:getio:cucumere:cucurbita.Ex uetere aũt celerius ꝓueniũt apiũ:beta:cardamũ cunila:origanũ:coriãdrũ.Miꝝ in betæ feminæ nõ.n.tota eo anno gignĩť:sed aliqd sequẽte:aliqd tertio. Itaq; ex copia seminis modice nascif.Quædã anno tãtũ suo pariũt:quædã sæpius:sicut apiũ:porrũ:geti/ um.Hæc.n.semel sata pluribus annis restibili fertilitate ꝓueniũt.Semina plurimis rotũda:aliqbus ob/ lõga:paucis foliacea & lata:ut atriplici.Quibusdã angusta & caniculata:ut cumino.Differũt & colore ni gro cãdidoq; itẽ duricie.Surculacea in folliculo sunt raphano:sinapi:rapo.Nudũ semẽ apii:coriãdri:ane ti:fœniculi:cumini.Cortice obducta bliti:betæ:atriplicis:ocimi.At lactucis in lanugine.Nihil ocimo fœ cũdius.Cũ maledictis ac ꝓbris serẽdũ ꝑcipiunt:lætius ꝓueniet.Satũ etiã pascif terra adacta cuminũ: & q serũt præcanť ne exeat.Quæ in cortice sunt difficillime maturescũt:maximeq; ocimũ:& gyt.Siccanť oĩa ac sunt fœcunda.Vtiq; meliora nascunť aceruatim sato semine:q̃ sparso.Ita certe porrũ & allium se runt in laciniis colligatum.Apium etiam paxillo cauerna facta ac fimo ingesto.Nascuntur autem om/ nia aut semine aut auulsione.Quædã semine & surculo:ut ruta:origanũ.Ocimũ præcidũt.n & hoc cũ ꝓuenit ad palmæ altitudinẽ.Quædã & radice & semine:ut cepa:alliũ:bulbi:& si quoꝝ radicẽ minimi floꝝ relinquunt.Eoꝝ uero quæ a radice nascuntur radix diuturna & fruticosa est:ut bulbi:getii:scyllæ. Fruticãt alia & nõ capite:ut apium:& beta.Caule reciso fere qdẽ oĩa regerminãt:exceptis quæ nõ scabrũ caulẽ habẽt.Est in usu uero ocimũ:raphanus:lactuca.Hãc etiã suauiorẽ putant a regerminatione. Ra/ phanus utiq; iucundior detractis foliis anteq̃ decaulescat.Hoc & in rapis.Nã & eadẽ direptis foliis coop ta terra crescunt:durãtq; in æstate.Singula genera sunt ocimo:lapato:blito:nasturtio:erucæ:atriplici:co riandro aneto.Hæc enim ubiq; eadem sunt:neq; aliud alio melius usq̃. Rutam furtiuam tãtum proue/ nire fertilius putant:sicut apes furtiuas pessime.Nascuntur etiam non sata mentastrum:nepeta:intubũ pulegium.Contra plura genera sunt eorum quæ diximus:dicemusq; in primis de apio.

Natura & genera & hystoriæ ad cõdimenta in horto sataꝝ reꝝ.xxxvi. CA. VIII.

D enim qđ spõte in humidis nascif heliosełinũ uocatur uno folio:nec hirsutu.Rursus in siccis hipposelinũ:pluribus foliis:simile helioselino.Tertiũ est oreoselinũ cicutæ foliis:radice tenui: semine aueti: minutiore tamẽ.Est aũt satiuis differẽtia in folio dẽso crispo:aut rariore & leuio re.Itẽ caule tenuiore ac crassiore.Et caulis alioꝝ cãdidus est:alioꝝ purpureus:alioꝝ uarius.Lactucæ græ ci tria fecere genera.Vnũ lati caulis:adeo ut hostiola & olitoria ex iis factitari ꝓdiderint.Foliũ his paulo maius hærbaceo & angustissimũ:ut alibi cõsumpto incremẽto:alteꝝ rotũdi caulis.Tertiũ sessile:qđ la/ conið uocãt.Alii coloris & tẽporis satus genera decreuere.Esse.n.nigras:quaꝝ semẽ mẽse ianuario sera tur:albas quaꝝ martio:rubẽtes quaꝝ aprili.At oĩum eaꝝ plãtas post binos mẽses differri. Diligẽtiores plura genera faciũt:purpureas:crispas:cappadocas:græcas.Lõgiora his folia caulesq; lati.Præterea longi & angusti intubis similes.Pessimũ aũt genus cũ exprobratione amaritudinis appellauere picrida.Est eti amnũ alia distinctio atræ:quæ meconis uocať a copia lactis soporiferi:q̃q̃ oẽs somnũ parere credantur. Apud antiquos italiæ hoc solũ genus eaꝝ fuit & ideo lactucæ nomẽ adeptæ.Purpureã maximæ radicis cecilianã uocãt.Rotũdã uero ac mĩme radicis:latis foliis astylida.Quidãq; eumuchion:quoniã hæc ma xime refrageť ueneri.Est qdẽ natura oĩbus refrigeratrix:& ideo æstate gratæ a stomacho fastidiũ aufe/ rũt:cibiq; apparẽtiã faciũt.Diuus certe Augustus lactuca cõseruatus in ægritudine ferť prudẽtia.Musæ medici:cũ prior eã ob religionẽ minime cõmãducaret in tãtũ recepta cõmẽdatiõe:ut seruari etiã in alie nos mẽses eas oxymelite reptũ sit.Sanguinẽ quoq; augere credunť.Est etiãnũ quæ uocať caprina lactu ca:de qua dicemus inter medicas.Et ecce cũ maxime cœpit irrepere satiuis admodũ ꝓbata:quæ cilicia uocatur:folio cappadocæ nisi crispũ latiusq; esset.Nec ex eodem genere possunt dici neq; ex alio intubi hyemis impatientiores:uirusq; præferẽtes:sed caule nõ minus grati.Seruntur uerno plãtæ eoꝝ:ultimo uere transferuntur.Est & erraticum intubũ:quod in ægypto cichoriũ uocant.De quo plura alias.Inuẽ tum omnes thyrsos uel folia lactucarum prorogare urceis conditos ac recentes in patinis coquere.Serũ tur lactucæ anno toto lætis & irriguis stercoratisq; binis mẽsibus inter semen plãtamq; & maturitatẽ. Legittimum tamẽ a bruma semẽ iacere:plãtãq; in fauonio transferre.Aut semen fauonio:plantã æqui/ noctio uerno.Albæ maxime hyemẽ tolerãt.Humore oĩa hortẽsia:gaudent & stercore:præcipue lactu/ cæ & magis intubi.Seri etiã radices illitas fimo iterest:& repleri ablaqueatas humo.Quidã & aliter am plitudinẽ augent:recisis cũ ad semipedẽ excreuerint:fimoq; suillo recenti illis.Candore uero putãt con/ tingere iis dũtaxat:quæ sunt seminis albi:si harena de littore a primo incremẽto cõgeraf in medias:at/ q; in crescentia folia contra ipsas religenť.Beta hortẽsioꝝ leuissima est.Eius quoq; a colore duo genera græci faciunt:nigram:& candidã:quã præferunt:ꝑcissimi seminis:appellãtq; siculũ:candoris sane discri mine præferentes ut lactucã.Nostri betæ genera faciunt uernum ut autumnale: a temporibus satiuis: quanq̃ & iunio seraf.Transferunť autẽ in planta hæ quoq;:& oblimi fimo radices suas locumq; simili/ ter madidum amãt.Vsus iis & cũ lente ac faba.Idẽq; q oleris & præcipuus ut lenitas exciteť acrimonia sinapis.Medici innocentiorẽ q̃ olus esse iudicauere.Quãobrem appositas nemini:degustare etiã religio est:utq; ualidis potius in cibo sint.Gemina iis natura & oleris & capite ipso exiliẽtis.Bulbi species sum/ ma in latitudine.Ea cõtingit ut in lactucis:cũ cœperint colorẽ trahere imposito leui pondere.Neq; alii hortẽsioꝝ latitudo maior.In binos pedes aliquãdo se pandunt:multũ & soli natura conferente eis. Et in circelensi agro amplissimæ ꝓueniunt.Sunt q betas punico malo florente optime seri existiment:trãs ferri autẽ cum qnq; foliorum esse cœpint.Mira differẽtia si uera est:candidis solui aluos:modice nigris

inhiberi.Et cũ brassica corrũpatᷣ in dolio uini sapor:odore betæ foliis demersis restitui.Olus caulesq; q/bus nũc prĩcipatus hortoꝝ:apud græcos in honore fuisse nõ reperio.Sed Cato brassicæ miras canit lau des:quas in medẽdi loco reddemus.Genera eius facit tria.Vnã extẽtis foliis:caule magno.Alterã crispo folio:q̃ apianã uocat.Tertiã minutis caulibus lenẽ tenerã minimeq; ꝓbat.Brassica toto anno seritᷣ quo/ niã & toto secatᷣ.Vtilissime tamẽ ab æquoctio autũni.Transferᷣ cum quinq; folioꝝ est.Cima a prima se ctiõe pstat ꝓximo uere.Hic est qdã ipsoꝝ cauliũ delicatior teneriorq; cauliculus Apitii luxuria.Et p eũ Druso Cæsari blãditus nõ sine castigatione Tiberii patris.Post cimã ex eadẽ brassica cõringũt æstiui au/ tũnales cauliculi:mox hyberni:iterũq; cimæ:nullo æque genere multifero:donec sua fertilitate cõsuma tur.Tertia circa solstitiũ:ex qua si humidior locus est æstate siccior autũno plãtatᷣ.Humor fimusq; si de fuere:maior saporis gratia ẽ.Si abũdauere lætior fertilitas.Fimũ asininũ maxime cõuenit.Est hæc quo/ q; res inter opera ganeæ.Quappꝛ nõ pigebit uerbosius psequi.Præcipuus fit caulis sapore ac magnitudi ne.Primũ oĩum si in repastinato seras:dein si terrã fugiẽtes cauliculos seces:a terraq; ꝓceritate luxuriosa attollẽtes se exagerãdo aliã accumeles ita:ne plus q̃ cacumẽ emineat.Tritianũ hoc genus uocatᷣ:bis cõpu tabili ĩpẽdio tedioq;.Cætera genera cõplura sunt.Cumanũ:sessile folio capite patulũ:aricinũ altitudine nõ excelsius:folio numerosius q̃ tenuius.Hoc utilissimũ existimatᷣ:qa sub oĩbus fere foliis fruticat cauli culis pecularibus.Põpeianũ ꝓcerius caule ab radice tenui:itra folia crassescit.Rariora hæc angustioraq;: sed teneritas in dote fit.Frigora nõ tolerat.Quibus etiã aluntᷣ brutiani:prægrãdes foliis:caule tenues:sa pore acuti.Sabellico usq; in admirationẽ crispa sunt folia:quoꝝ crassitudo caulẽ ipum extenuat:sed dul cissimi phibentᷣ ex oĩbus.Nuꝑ subiere lacutures ex cõuale aricina:ubi quõdã fuit lacus turni quæ rema net:capite prægrãdes:folio inumeri.Alii in orbẽ porrecti.Alii in latitudinẽ torosi.Nec plus ullis capitis post tritianũ:cui pedale aliquãdo cõspicitᷣ.Et cima nullis serior.Cuicũq; aũt generi pruinæ plurimũ sua uitatis cõferũt.Et nisi obliquo uulnere defendatᷣ medulla plurimũ nocet.Semini destinati nõ seccantᷣ. Est etiã sua gratia nõnunq̃ plãtæ habitu excellẽtibus.Halmyrida uocãt:quoniã nisi in maritimis nõ ꝓ/ ueniũt.Nauigatione quoq; lõginqua uiridibus adseruatis.Stati desecta ita ne humũ attingant:in cados olei qq̃ ꝓxime siccatos obturatosq; cõduntᷣ:omni spiritu excluso.Sũt q plãtã i trãsferẽdo alga subdita pe diculo nitro ue tritro:qd̃ tribus digytis capiatᷣ:celeriores ad maturitatẽ fieri putẽt.Sũt q semẽ trifolii ni truq; simul tritũ aspgãt foliis.Nitrũ etiã in coquendo uiriditatẽ custodit.Aut apiciana coctura oleo ac sa le priusq̃ coquantᷣ maceratis.Est iter hærbas genus iserẽdi pcisis germinibus caulis : & i medullã semĩe ex aliis addito.Hoc & in cucumere siluestri.Necnõ olus quoq; siluestre est triũ folioꝝ.Diui Iulii carmi/ nibus præcipue iocis militaribus celebratum.Alternis quippe uersibus exprobrauere lapsana se uixisse apud dyrachium præmiorum parsimoniam cauillantes.Est autẽ id cima siluestris.Omniũ hortẽsioꝝ laudatissima cura asparagis.De origine eoꝝ in siluestribus curis abunde dictum:& quõ eos iuberet Ca to in harundinetis seri.Est & aliud genus incultius:aspago mitius corruda passim etiã in mõtibus na/ scens:refertis supioris germaniæ campis:nõ inscito Tyberii Cæsaris dicto hærbã id quandã nasci simil/ limam asparago.Nã quod in neside campaniæ insula sponte nascitᷣ longe optimũ existimatur hortẽsiũ seritᷣ spongiis.Est enim plurimæ radicis:altissimeq; germinat.Viret thyrso primũ emicante.Qui cau/ lem educens tpe ipso quo fastigiatus est in toros stringitᷣ.Potest & semine seri.Nihil diligentius cõpre/ hendit Cato.Nouissimũq; libri est:ut appareat repentinã ac nouitiã uiro curam fuisse . Locũ subigi iu/ bet humidũ aut crassum.Semipedali undiq; interuallo serine calcetᷣ.Præterea ad lineam grana bina aut terna paxillo dimitti.Videlicet semine tum tantũ serebantᷣ.Id fieri secundũ æquinoctiũ uernũ.Stercore satiari.Crebro purgari.Caueri ne cum hærbis euellantᷣ asparagi.Primo anno stramẽto ab hyeme ꝓte/ gi.Vere apiri:sarriri:rũcari:Tertio incẽdi uerno.Quo maturius incẽsus est:hoc melius prouenit . Itaq; harũdinetis maxime cõuenit quæ festinãt incẽdi.Sarriri iubet idem nõ anteq̃ aspagus natus fuerit:ne in sarriẽdo radices uexentᷣ.Ex eo uelli asparagum ab radice.Nã si defringatᷣ:stirpescere:& intermori. Velli donec in semẽ eat.Id autem maturescere ad uer:incendiq;:ac rursus cum apparuerint asperagi sarriri ac stercorari.Ac post annos nouẽ cum iã uetus sit:digeri subacto solo stercoratoq;.Tum spõgiis seri singu/ loꝝ pedum interuallo.Quin & ouillo fimo nominatim uti:quoniã aliud hærbasceret : nec qcq̃ postea tentatũ utilius apparuit:nisi q circa idus februarii defosso semine aceruatis puulis scrobibus serunt:plu rimumq; maceratum fimo.Dein nexis inter se radicibus spongias factas post æquinoctiũ autũni dispo nunt pedalibus interuallis:fertilitate in denos annos durãte.Nullum gratius iis solum q̃ rauennatium. Hortoꝝ indicauimus corrudam.Hunc intelligimus siluestrẽ asparagum:quẽ græci orminũ aut mya/ canton uocãt aliisue noĩbus.Inuenio nasci & arietis cornibus tusis atq; defossis.Poterãt uideri dicta om/ nia quæ in prætio sunt:nisi restaret res maximi quæstus nõ sine pudore dicenda.Certum est qppe car/ duos apud carthaginẽ magnã cordubãq; præcipue sestertia sena milia e paruis iis reddere:quoniã por/ tẽta quoq; terraꝝ in ganeã uertimus.Etiã ea quæ refugiũt quadrupedes cõsciæ.Carduos ergo duobus modis serunt autumno:plãta & semine ante nonas martias.Plantæq; quæ ex eo disponentur ante idus Nouẽbris aut in locis frigidis circa fauonium.Stercorantᷣ etiam si placet:latiusq; proueniunt.Ocimum parilibus optime seri ferunt.Quidam & autumno:iubẽtq; cum hyeme seratᷣ:aceto semẽ perfundi.Eru ca quoq; & nasturtium uel æstate uel hyeme facillimæ nascũtur. Eruca præcipue frigorum cõtẽptrix diuersæ est q̃ lactuca naturæ.Concitatrix ueneris.Iccirco iungitur illi fere in cibis:ut nimio frigori par feruor imixtus tẽperamentum æquet.Nasturtium nomẽ accepit a narium tormento.Et inde uigoris significatio ꝓuerbio id uocabulo usurpauit ueluti torporẽ excitantis.In arabia mire amplitudinis dicitᷣ

gigni.Ruta quoq; feritur fauonio & ab æqnoctio autũni:odit hyemẽ & humorẽ ac fimũ. Apricis gaudet & ficcis:terra q̃ maxime lateritia.Cinere uult nutriri.Hic & femini mifcet:ut careat erucis.Auctoritas etiã peculiaris apud antiquos ei fuit.Inuenio muftũ rutatũ populo datũ a Cornelio Cethego in cõfulatu collega.Q.Flamini comitiis pactis.Amicitia eft ei & cũ fico in tantũ ut nufq̃ lætior proueniat q̃ fub hac arbore.Serit & furculo melius in pforatã fabã:inditoq; fucco nutrit cõprehẽdendo furculũ.Seritur & a feipfa.Nãq; incuruato cacumine alicuius rami cũ attigerit terrã ftatim radicat.Eadẽ & in ocimo natura:nifi q; difficilius crefcit.Sed durata runcat non fine difficultate,puenientibus ulceribus:ni munitis manibus id fiat:oleoue defenfis.Conciduntur aũt & eius folia:feruãturq; fafciculis.Ab æqnoctio uerno feritur apium femine paulũ in pila pulfato.Crifpius fic putant fieri:aut fi fatũ calcet cylindro pedibufue. Propriũ ei q; colorẽ mutat.Honos ipfi in achaia coronare uictores facri certaminis nemeæ. Eodẽ tẽpore feritur menta planta:uel fi nondũ germinat:fpongia:minus hæc humido gaudet.Aeftate uiret.Hyeme flauefcit.Genus eius filueftre mentaftrũ eft.Et hoc,ppagatur ut uitis:uel fi inuerfi rami ferant.Mentæ nomẽ fuauitas odoris apud græcos mutauit:cũ alioquin minthes uocaret. Vnde ueteres noftri nomen declinauerunt.Grato mẽta menfas odore pcurrit in rufticis dapibus Semel fata diutina ætate durat.Cõgruit pulegio cuius natura in carnariis reflorefcens fæpius dicta eft.Hæc quoq; feruent fimili genere:mentã dico pulegiũq; & nepitã.Cõdimẽtoꝝ tamen oĩumq; faftidiis ciminũ amiciffimũ.Nafcit in fumma tellure uix hærens:& fublime tendens.In putribus & calidis maxime locis medio ferẽdum uere.Alteꝝ eius genus filueftre:quod rufticum uocant:alii thebaicum:fi tritũ ex aqua potetur:in dolore ftomachi prodeft. In carpentina noftri orbis maxime laudatur.Alioquin æthiopico africoq; palma eft. Quidã huic ægyptium pferunt.Sed pcipue olufatrum miræ naturæ eft.Hippofelinũ græci uocant:alii fmyrnium.E lachryma caudicis fui nafcitur.Serit & radice.Succum eius qui colligũt murræ faporem habere dicunt.Auctor eft Theophraftus murra fata natum.Hippofelinum ueteres pceperãt in locis incultis lapidofis iuxta maceriã feri.Nũc & repaftinato feritur:& a fauonio poft æquinoctium autũnum. Quippe cum capparis quoq; feratur ficcis maxime:area in defoffu cauata:ripifq; undiq; circũftructis lapide:alias euagatur per agros:& cogit folũ fterilefcere.Florent æftate. Viret ufq; ad uergiliaꝝ occafum. Sabulofis familiariffimũ.Vitia eius quod trans maria nafcitur diximus inter peregrinos frutices. Peregrinum & careum gentis fuæ noĩe appellatum culminis pricipale. In quacũq; terra feri uult rõne eadẽ qua olufatrum.Laudatiffimum tamen in caria: proximũ phrygia.Ligufticũ filueftre eft.In liguriæ fuæ montibus ferit.Vbiq; fuauius fatiuũ:fed fine uiribus.Panacẽ aliqui uocãt. Crateias apud græcos cunilã bubulã eo noĩe appellat.Cæteri fere cunizamidẽ:cunilaginẽ. Thymbrã uero quæ fit cunila. Hæc apud nos habet uocabulũ & aliud fatureia dicta in cõdimentario genere.Serit mẽfe februario:origano æmula.Nufq̃ utrũq; addit:quippe fimilis effectus.Sed cunilæ ægyptiũ origanũ tantũ præfert. Peregrinũ fuit & lepidium.Serit a fauonio.Dein cũ fruticauerit:iuxta terrã præcidit.Tunc runcat:ftercoraturq;.Per bienniũ hæc.Poftea iifdẽ fruticibus utunt:fi nõ fæuitia hyemis ingrauat:quãdo impatientiffimum eft frigoꝝ.Exit & in cubitalẽ altitudinẽ:foliis laurinis fed mollibus.Vfufq; eius nõ fine lacte.Gyt piftrinis: anifum & anetũ culinis & medicis nafcunt.Sagapenũ & ipfum in hortis quidẽ:fed medicinæ tantum. Sunt quædã comitãtia alioꝝ fatus:ut papauer:nãq; cũ braffica ferit.Ac portulaca & eruca cum lactuca. Papaueris fatiui tria genera.Cãdidũ cuius femẽ toftũ in fecunda menfa cum mulle apud antiquos edebat.Hoc & panis ruftici cruftæ infpergit ad fufo ouo inhærẽs.Vbi inferiorẽ cruftã apio:gytq; cerilai fapore condiunt.Alteꝝ genus papaueris nigrũ:cuius fcapo incifo lacteus fuccus exprimitur.Tertiũ genus rhœã uocant græci:id noftri erraticũ.Spõte quidẽ:fed in aruis:cũ hordeo maxime nafcit:erucæ fimile: cubitali altitudine:flore ruffo &,ptinus deciduo:unde & nomen a græcis accepit.De reliquis generibus papaueris fponte nafcentis docebimus in medicinæ loco.Fuiffe autẽ in honore apud romanos femp indicio eft Tarquinius Supbus.qui legatis a filio miffis decutiẽdo papauera in horto altiffima fanguinarium illud refponfum hac facti ambage reddidit.Rurfus alio comitatu æquinoctio autũni ferunt coriandrũ:anetum:atriplex:maluæ:lapati:cerepoloum:qđ pæderota græci uocãt:& acerrimũ fapore:ignei effectus ac faluberrimũ corpori.Sinapi nulla cultura:melius tamẽ planta relata. Quin e diuerfo uis eft fato femel eo liberare locum:quoniã femen cadens,ptinus uiret.Vfus eius etiã pro pulmentario in patellis decocto citra intellectum acrimoniæ.Coquunt & folia ficut reliquoꝝ oleoꝝ.Sunt autẽ trium generum.Vnum gracile:alteꝝ rapi foliis fimile:tertiũ erucæ.Semen optimum ægyptium. Atheniẽfes napi appellauerũt:alii tapfii:alii faurion.Serpylo & fifimbrio mõtes pleriq; fcatẽt:ficut thracia.Aut aquæ deferũt ex iis auullos ramos:feruntq;. Item ficyone ex fuis montibus:& athenis:& hymeto. Simili modo & fifimbrium ferunt.Lætiffimum nafcit in puteorum parietibus & circa pifcinas & ftagna.

De fœniculo & canabe. CA. IX.

Eliqua funt ferulacei generis ceu fœniculum:anguibus(ut diximus)gratiffimum:ad condienda plurima cum inaruerit.Eiq; perq̃ fimilis tapfia:de qua diximus inter externos frutices. Deinde utiliffima funibus canabis feritur a fauonio.Quo denfior eft eo tenerior. Semẽ eius cum eft maturum ab æquinoctio autumni defringitur:& fole aut uento aut fumo ficcatur.Ipfa canabis uellitur poft uindemiam:ac lucubrationibus decorticata purgatur.Optima alabãdica: plagarum præcipue ufibus.Tria ibi eius genera.Improbatur cortici proximum aut medullæ. Laudatiffimum eft e medio: quæ mefa uocatur.Secũda milafea. Quod ad proceritatem quidem attinet:rofea agri fabini arborum altitudinem æquat.Ferulæ duo genera in peregrinis fruticibus diximus. Semen eius in italia cibus eft.

Conditur quippe duratq; in urceis uel anni ſpatio. Duo ea genera. Caules & racemi. Corymbiam hanc uocant: corymboſq; quos condiunt.

De morbis hortoꝝ: & remedia circa formicas & erucas & culices. CA. X.

m

Orbos hortenſia quoq; ſentiunt: ſicut reliqua terræ ſata. Nanq; & ocimũ ſe necat: degeneratq; rite in ſerpillum: & ſiſimbrium in calamintham. Et ex ſemine braſſicæ ueteris rapæ fiunt atq; inuicem: enecatur cyminũ ab uno dorſo niſi repurgetur. Eſt autem unicaule: radice bulbo ſimili: non niſi in ſolo gracili naſcens. Alias priuatim cymini morbus ſcabies. Et ocimum ſub canis ortu palleſcit. Omnia uero acceſſu mulieris menſtrualis flaueſcunt. Beſtiolarum quoq; genera innaſcuntur. Napis culices: raphano erucæ: & uermiculi. Item lactucis & oleri. Vtriuſq; hoc amplius limaces & cocleæ. Porro uero priuatim animalia: quæ facillime ſtercore iniecto capiuntur condentia in id ſe. Ferro quoq; non expedire tangi rutam: cunilam: mentam: ocimum: auctor eſt Sabinus Tyro in libro cepuricon. quem Mœcenati dicauit. Item contra formicas non minimum hortorum exitium: ſi non ſint rigui: remedium mõſtrauit. Limo marino aut cinere obturatis earum foraminibus. Sed efficaciſſime heliotropio hærba necantur. Quidam & quã diluto latere crudo inimicam eis putant. Naporum medicinæ ſunt: ſiliquas una ſeri: ſicut olerum cicer. Arcet enim erucas. Quæ ſi omiſſo iam natæ ſint: remedium abſinthii ſuccus decocti inſperſus & ſedi: quã aizonum uocant. Genus hoc hærbæ diximus. Semen oleorum ſi ſucco eius madefactum ſeratur: olera nulli animalium obnoxia futura tradũt. In totum uero nec erucas ſi palo imponantur in hortis oſſa capitis ex equino genere fœminæ dumtaxat. Auerſus erucas & cancrum fluuitialem in medio horto ſuſpenſum auxiliari narrant. Sunt qui ſanguineis uirgis tangant ea: quæ nolunt his obnoxia eſſe. Infeſtant & culices hortos riguos præcipuæ ſi ſunt arbuſculæ aliquæ. Hi galbano accenſo fugantur

Quæ magis ſint fortia uel minus: & quibus ſalſæ aquæ ꝓſint. CA. XI.

n

Am quod ad permutationem ſeminum attinet: quibuſdam ex iis firmitas maior eſt: ut coriandro: betæ: porro: naſturtio: ſinapi: erucæ: cunilæ: & fere acribus. Infirmiora autem ſunt atriplici: ocimo: cucurbitæ: cucumi: & æſtiua omnia hybernis magis durant: minime autem getium. Sed ex iis quæ ſunt fortiſſima nullum ultra quadrimatum utile eſt dumtaxat ſerẽdo. Cunilis & ultra tempeſtiua ſunt. Peculiaris medicina raphano: betæ: rutæ: cunilæ: in ſalſis aquis quæ plurimũ ſuauitati & fertilitati cõferunt. Cæteris dulcius aquarum rigua ꝓſunt. Vtiliſſimæ ex iis aquæ frigidiſſimæ: & quæ potu ſuauiſſimæ. Minus utiles e ſtagno: & quas ſilices inducunt: quoniã hærbarum ſemina inuehunt. Præcipue tamen hymbres alunt. Nam & beſtiolæ innaſcentes necantur.

Ratio rigandorum hortorum: & quæ tranſlata meliora fiant: & de ſuccis hortenſiorum & ſaporibus. CA. XII.

h

Is horæ rigandi matutina atq; ueſpera: ne inferueſcat aqua ſole. Ocimo tantum & meridiana etiam. Satum celerrime erumpere putant inter initia feruenti aqua aſperſum. Omnia autem trãſlata meliora grandioraq; fiunt: maxime porri: napiq;. In tranſlatione & medicina eſt: deſinuntq; ſentire iniurias: ut getium: porrum: raphani: apium: lactucæ: rapa: cucumis. Omnia autem ſilueſtria fere ſunt: & foliis minora & caulibus: ſucco acriora: ſicut cunila: origanum: ruta. Solũmodo ex omnibus lapatum ſilueſtre melius. Hoc ĩſatiuum rumex uocatur: naſciturq; fortiſſimum. Traditur ſemel ſatum durare: nec unq̃ uitiari terra maxime iuxta aquã. Vſus eius cum ptiſana tãtum in cibis leuiorem gratioremq; ſaporem præſtat. Silueſtre ad multa medicamẽta utile eſt. Adeoq; nihil amiſit cura ut carmine quoq; comprehenſum repererim: in fabis caprini fimi ſingulis cauatis: ſi porri: erucæ: lactucæ: apii: intubi: naſturtii ſemina incluſa ſerãtur: mire prouenire. Quæ ſunt ſilueſtria eadem in ſatiuis ſicciora intelliguntur & acutiora. Nanq; & ſuccorum ſaporumq; dicenda differentia eſt: uel maior in iis q̃ pomis. Sunt autem acres cunilæ: origani: naſturtii: ſinapis. Amari abſinthii: centaureæ. Aquatiles cucumeris: cucurbitæ: lactucæ. Acuti tantum cunilæ. Acuti & odorati apii: aneti: fœniculi. Salſus tantum e saporibus non naſcitur: alioquin extra inſidit pulueris modo: & circulis tantum aquæ ut intelligatur uana ceu plerunq; uitæ perſuaſio. Panax piperis ſaporem reddit: magis etiam ſiliquaſtrum: ob id piperitidis nomine accepto. Libanotis odorem thuris: murra myrrhæ. De panace abũde dictum eſt. Libanotis locis putridis & macris ac roſcidis ſeritur. Radicem habet oluſatri: nihil a thure differentẽ. Vſus eius poſt annum ſtomacho ſaluberrimus. Quidam eam nomine alio roſmarinum appellãt. Et ſmyrnium olus ſeritur iiſdem locis. Myrramq; radicem recipit. Eadem & ſiliquaſtro ſatio. Reliqua a cæteris & odore & ſapore differunt: ut anetum. Tantaq; eſt diuerſitas atq; uis: ut nõ ſolum aliud alio mutetur: ſed etiam in totum auferatur. Apio eximi in coctis auſoniis aceto: in eodem cellario in ſaccis odorẽ uino grauem Et hactenus hortenſia dicta ſint ciborum gratia dumtaxat. Maximum quidem opus in iiſdem naturæ reſtat: quoniam prouentus tantum adhuc ſummaſq; quaſdam tractauimus. Vera autem cuiuſq; natura non niſi medico effectu prænoſci poteſt: opus ingens occultumq; diuinitatis: & quo nullum reperiri poſſit maius. Ne ſingulis id rebus contexeremus. iuſta fecit ratio: cum ad alios medendi deſideria pertinerent: longius utriuſq; dilationibus futuris ſi miſcuiſſemus. Nunc ſuis quæq; partibus conſtabunt: poterunt a uolentibus iungi.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HYSTORIAE LIBER.XX. PROHEMIVM.

AXIMVM HINC OPVS NATVRAE ORDIEMVR ET CIBOS suos homini narrabimus:faterięꝫ cogemus ignota esse p quæ uiuat.Nemo id paruum ac modicū existimauerit nominū uilitate deceptus. Pax secū in his aut bellum naturæ dicetur:odia amicitiæꝗꝫ rerꝫ surdarꝫ ac sensu carentiū. Et quo magis miremur oīa ea hoīum causa quod græci simpathiam appellauere:quibus cuncta constant.ignes aquis restinguētibus aquam sole deuorante:luna pariente:altero alterius iniuria deficiente sydere.Atqꝫ ut a sublimioribus recedamus:ferrum ad se trahente magnete lapide:& allio rursus abigente a sese.Adamantem opum gaudium infragilem omni cætera ui inuictum sanguine hircino rumpente.Quæqꝫ alia in suis dicemus locis paria uel maiora mira.Tantum uenia sit a minimis: sed a salutaribus ordiemur.Primumqꝫ ab hortensibus.

De cucumere siluestri & elaterio. CA. I.

Vcumim siluestrem esse diximus multo infra magnitudinem satiui.Ex eo fit medicamētum quod uocatur elaterium succo expsso e semine.Cuius causa nisi maturius incidať:semen exilit oculoꝝ etiā periculo. Seruať autē decerptus una nocte.Postero die incidiť harundine.Semen quoqꝫ cinere cōspergitur ad coercendā succi abundantiā.Qui expressus suscipiť aqua cælesti:atqꝫ subsidet.Deinde in sole cogitur in pastillos ad magnos mortaliū usus.Obscuritates & uitia oculoꝝ sanat:genarūqꝫ ulcera.Tradūt hoc succo tactis radicibus uitiū nō attingi uuas ab auibus.Radix aūt ex aceto cocta podagris illiniť.Succoqꝫ dentiū dolori medeť.Arida cū resina ĩpetiginē & scabiem quā psoram & lichenas uocāt.Parotidas & panos sanat.Et cicatricibus colorem reddit.Et foliorum succus auribus surdis cum aceto instillatur.Elaterium tempestiuum est autumno.Nec ullum ex medicamentis longiore æuo durat.Incipit a bimatu.Si quis recētiore uti uelit:pastillos in nouo fictili igne lento ĩ aceto domet. Idqꝫ melius quo uetustius erit.Quē iam ducentis annis seruatum esse auctor est Theophrastus.Et usqꝫ ab quinquagesimum lucernarū lumina extinguit.Hoc enim ueri experimentum est:si admotū priusq̄ extinguat sintillare sursum ac deorsum cogat.Pallidū ac leue hærbaceo:ac scabro melius:ac leniter amarum.Putant conceptus adalligato semine adiuuari:si terram non attigerit.Partus uero si in arietis lana alligatum inscientis lumbis fuerit:ita ut protinus ab ea eximatur:& rapiatur extra domum ipsam. Cucumim qui magnificant nasci præcipuum in arabia:mox cyrenis.Alii in arcadia tradūt similem heliotropo.Cuius inter folia & ramos prouenire magnitudine nucis iuglādis semen.Esse autem ad speciem scorpionis cauda reflexa:sed candida.Aliqui etiam ab eo scorpionum cucumim uocnnt efficacissime contra scorpionum ictus:& semine & elaterio. Et ad purgandum uterum aluosqꝫ.Modus portione uirium ab dimidio obdolo ad solitum.Copiosius necat.Sic & contra phthiriasin bibitur. Et hydropises illitū.Anginas & arterias cū melle & oleo uetere sanat.

De anguino cucumere:siue erratico:& de satiuo:& de pepone. CA. II.

Vlti hūc esse apud nos qui anguinus uocať:ab aliis erraticus arbitranť.Quo decocto sp̄sa mures de eius medicina nō attingunt.Idē podagris cū articuloꝝ morbis decoctū in aceto illinunt p̄sentaneo remedio.Lumboꝝ uero dolori semine sole siccato dein trito.xxx.denarioꝝ pōdere in hemina dato aquæ.Sanat & humores subitos illitū cum lacte mulieꝝ.Purgat eas elateriū. Sed grauidis abortū facit.Suspiriosis ꝓdest.Morbo uero regio in nares coniectū.Lētigines & maculas e facie tollit in sole illitum.Multi eadē oīa satiuis attribuunt.Magnū etiā in eis momenti. Nāqꝫ & eoꝝ semen quātū tres digyti apprehenderint cū cumino tritum potumqꝫ in uino tussientibus auxiliať.Sed & phreneticis in lacte mulieris.Et dysentericis acetabuli mensura.Purulēta aūt expuentibus cū cumino pari pondere. Et iocineris uitiis in aqua mulsa.Vrinā mouet ex uino dulci.Et in renū dolore clysteribus simul cū cumino infundiť.Penopes refrigerant maxime in cibo:& emolliunt aluū.Caro eoꝝ epiphoris oculorum aut doloribus imponiť.Radix sanat ulcera cōcreta in modum faui:quē cerion uocāt. Eadē cōtrahit uomitiones siccať in farina tusa.Dať quattuor obolis in aqua mulsa:ita ut qui biberit qngentos postea passus ambulet.Hæc farina & in smegmata adiiciť.Cortex quoqꝫ uomitionē mouet:faciē purgat. Hoc & folia cuiuscūqꝫ satiui illita.Eadē cū melle epinyctidas sanāt. Cum uino canis morsus.Item millepedem sepa græci uocant:oblungā:pilosis pedibus:pecori p̄cipue nociuā.Morsum tumor insequiť:& putrescit locus ipse.Cucumis odore defectum animi coctos deraso cortice ex oleo aceto & melle iucūdiores esse certum est.

De cucurbita siluestri & rapo. CA. III.

Vcurbita siluestris quoqꝫ inuenitur somphos a græcis appellata inanis:unde & nomen:digyta li crassitudine:non nisi in saxosis nascens.Huius commāducatæ succus stomacho admodum prodest.Colocinthis uocať alia:ipsa plena:sed minor q̄ satiua.Vtilior pallida : quādo eius sunt medicinæ.Hærbacea arefacta per se inanit aluum.Infusa quoqꝫ clysteribus intestinoꝝ oīum uitiis medetur & renum:& lumborum:& paralisi eiecto semine:aqua mulsa in ea coquitur ad dimidias : sic tussienti infunditur obolis q̄ttuor.Podest & stomacho farinæ aridæ pilulis cum decocto melle sumptis.In morbo uero regio utiliter semina eius insumunť & protinus aqua mulsa.Carnes eius cū absintio & sale dentium dolorē tollunt.Succus uero cū aceto calefactus mobiles sistit.Itē spinæ & lumboꝝ ac coxaꝝ

dolores:cum oleo ſi iſti icet.Præterea miꝝ dictu.Semina eius ſi fuerint pari numero adalligata febribus ſanare dicunt:quas græci perihodicas uocant.Satiuæ quoqꝫ raſæ ſuccus tepefactus auribus medet. Caro eius interior ſine ſemine clauis dedũ & ſuppurationibus:quæ græci uocãt apoſtemata . Decoctæ aũt uniuerſæ ſuccus dẽtium motus ſtabilit.Dolores inhibet.Vinũ cũ ea feruefactũ oculoꝝ etiã impetus.Folia eius etiã cum recentibus cupreſſi contuſa & impoſita.Ipſa quoqꝫ toſta in argilla ac trita cũ adipe anſeris uulneribus medet.Necnon ramentis corticis recentes podagras refrigerat:& ardores capitis:& maxime infantum.Et ignes ſacros de ſtrigmentis uelis impoſitis uel ſeminibus.Succus ex ſtrigmentis illitus cũ roſaceo & aceto febrium ardores refrigerat.Aridæ cinis impoſitus mire combuſta ſanat. Chryſippus medicus dãnabat eas in cibis.Sed oĩum cõfeſſu ſtomacho utiliſſimæ iudicant:& interaneoꝝ ueſicarũqꝫ exulcerationibus.Eſt & rapo uis medica.Perniones feruens impoſitũ ſanat.Itẽ frigus pellit e pedibus aqua decoctus.Et ius feruens podagris etiã frigidis medet. Et crudũ tuſum cũ ſale cuicũqꝫ uitio pedũ.Semen illitũ & potũ in uino cõtra ſerpentes & toxica ſalutare eſſe ꝓditur. A multis uero antidoti uim habere in uino & oleo.Democritus in totũ eũ abdicauit in cibis ꝓp inflatiões.Diocles magnis laudibus extulit:etiã uenerẽ ſtimulari ab eo ꝓfeſſus.Itẽ Dionyſius.Magiſqꝫ ſi eruca condiret. Toſta quoqꝫ articuloꝝ dolori cũ adipe ꝓdeſt.Silueſtre rapũ in aruis maxime naſcit:fruticoſum:ſemine candido:duplo maiore q̃ papaueris.Hoc ad albicandam cutem in facie totoqꝫ corpore utunt mixta urina pari menſura.Nam (ut ſupra diximus) erui:hordei:& tritici:& lupini radix ad omnia inutilis.

De napoꝝ differẽtiis:& raphano ſilueſtri:& raphano ſatiuo:& paſtinaca. CA. IIII.

n Apoꝝ duas differentias & in medicina græci ſeruant.Angulоſis foliorum caulibus florẽtis & quod bulion uocant:purgationibus fœminaꝝ & ueſicæ.Et urinæ utile decoctũ potũ ex aqua mulſa:uel ſucci drachma.Semẽ dyſentericis toſtũ tritũ in aqua calida e cyathis quattuor. Sed urinam inhibet:ſi non lini ſemen una bibat.Alterum genus buniada appellãt:& raphano & rapo ſimile.Seminis præclari contra uenena:ob id & antidotis utunt illo.Raphanũ & ſilueſtre eſſe diximus.Laudatiſſimum in arcadia:q̃q̃ & alibi naſcitur:utilior urinæ dũtaxat eiiciendæ.Cætero bilem detrahit.Præterea cortices in uino.Præterea quæ circa eos dicta ſunt ſtomachum purgãt:pituitã extenuant : urinam concitant.Eſt æſtiuoſus in italia & armoratiã uocant ſatiuam. Satiui uero decocti mane poti ad ternos ciathos cõminuunt & eiiciunt calculos.Idem in poſca decocti contra ſerpentiũ morſus illinunt.Ad tuſſim etiam mane ieiunis raphanus prodeſt cũ melle.Semen eoꝝ toſtũ ipſumqꝫ cõmanducandum ad lagaraponon.In aqua foliis eis decoctis bibere uel ſuccũ ipſius cyathis binis.Cõtra phlegmoni ipſos illinire tuſos utile.Incohantibus uero recẽtem corticẽ cũ melle.Veternoſis aũt q̃ acerrimos mãdere. Semẽqꝫ toſtum dein contritũ cũ melle ſuſpirioſis.Iidẽ & contra uenena ꝓſunt.Cæteꝝ ceraſtis ſcorpionibus aduerſat:uel ipſo ſemine infectis manibus impune tractabilibus.Impoſito raphano ſcorpionibus moriuntur.Salutares & cõtra fungoꝝ aut hyoſcyami uenena æque ut Nicãder tradit. Et contra uiſcum quoqꝫ dari Apollodori duo iubent ſcyllæus & tarẽtinus.Scyllæus ſemen ex aqua tritũ:tarẽtinus ſuccũ. Lyenẽ itẽ extenuat.Iocineri proſunt:& lumboꝝ doloribus.Hydropicis quoqꝫ ex aceto aut ſinapi ſumpti & lethargicis.Praxagoras & elioſis dandos cenſet.Pliſtonices & colicis.Inteſtinoꝝ ulcera ſanant.At purulenta præcordioꝝ ſi cum melle edant.Quidã ad hæc coquere eos in luto illitos malũt.Sic & fœminas purgari.Ex aceto & melle ſumpti inteſtinoꝝ animalia detrahũt. Itẽ ad tertias decocto eoꝝ poto cum uino entherocelis proſunt.Sanguinem quoqꝫ inutilẽ ſic extrahunt.Medius ad hæc & ſanguinẽ excreantibus coctos dari iubet.Et puerperis ad lactis copiã augẽdam.Hippocrates capillos mulieꝝ defluos fricari raphanis:& ſuper umbilicum imponi contra tormenta uuluæ. Reducunt & cicatricem ad colorem. Semen quoqꝫ ex aqua impoſitum ſiſtit ulcera:quæ phagedenas uocãt.Democritus uenerem hoc cibo ſtimulari putat.Ob id fortaſſis uoci nocere aliqui tradiderunt.Folia quæ in oblongis tantũ naſcunt excitare oculoꝝ aciem dicunt.Vbi uero acrior raphani medicina admota ſit:hyſopum dari protinus imperant.Hæc anthipathia eſt.Et aurium grauitati ſuccũ raphani inſtillant.Nã uomituris ſummo cibo eſſe eos utiliſſimum eſt.Paſtinacæ ſimile hibiſcum:quod molochen agrian uocãt : & aliqui pliſtolochiam. Vlceribus:charthilagini oſſibus fractis medetur.Folia eius ex aqua pota aluũ ſoluũt:ſerpentes abigunt. Apum:ueſparum:carbonum ictibus illita medẽtur.Radicem eius ante ſolis ortum erutam inuoluunt lana coloris quem natiuum uocant.Præterea ouis:quæ fœminam peperit.Strumiſqꝫ uel ſuppuratis alligant.Quidam ad hunc uſum auro effodiendam cenſent.Cauendumqꝫ ne terram attingãt. Celſus podagris quæ ſine tumore ſunt radicem eius in uino decoctam imponi iubet.

De ſtaphylino ſiue paſtinaca & gigido & ſiſere & ſeſilli & inula & de cepe ſilueſtri. CA. V.

a Lteꝝ genus eſt ſtaphylinos:quod paſtinacã erraticã uocãt.Eius ſemẽ cõtrarium & in uino potum tumentẽ aluũ & ſuffocationes mulieꝝ doloreſqꝫ lenit:in tãtum ut uuluas corrigat. Illitũ quoqꝫ paſſionibus uentris eaꝝ prodeſt.Viris uero ꝓdeſt cũ panis portiõe æqua tritũ. Ex uino potũ cõtra uentris dolores.Pellit & urinã:& phagedenas ulceꝝ ſiſtit recẽs cũ melle impoſitũ. Vel aridæ farinæ iſperſam radicẽ eius.Dieuces cõtra iocineris ac lyeuis:ilium:lumboꝝ:& renũ uitia ex aqua mulſa dari iubet.Cleophantus & dyſentericis ueteribus.Philiſton in lacte coquit:& ad ſtrãguriã dat radicis uncias quattuor.Ex aqua hydropicis:ſimiliter & opiſtotonicis:& pleureticis:& comitialibus. Habẽtes eam feriri a ſerpentibus negant.Aut qui ante guſtauerint nõ lædi.Percuſſis imponit cum axũgia. Folia contra cruditates manduntur.Orpheus amatorium ineſſe ſtaphylino dixit : fortaſſis quoniã uenerem ſtimulari hoc cibo certum eſt.Ideo conceptus adiuuare aliqui ꝓdiderunt.Ad reliq̃ & ſatiua pollet.Effi

cacior tamē ſilueſtris:magiſq; in petroſis nata.Semē ſatiuæ quoq; contra ſcorpionum ictus ex uino aut poſca ſalutare eſt.Radice eius circūſcalpti dētes dolore liberanť.Syria in hortis oposiſſima. Inde quoq; eſt ꝓuerbiū græcis.Multa ſyroꝝ olera.Simillimā ſtaphylino hærbā ſerit:quā alii gigidiō uocant:tenuius tamē & amarius:eiuſdēq; effectus ē.Coctū crudūq; ſtomachi magna utilitate. Siccat.n.ex alto oēs humores eius.Siſer erraticū ſatiuo ſimile ē & effectu.Sthomacū excitat.Faſtigiū aſtergit.Ex aceto laſerpitiato ſumptū:aut ex pipere & mulſo:uel ex agro urinā ciet(ut Opiniō credit)& uenerē.In eadē ſnīa eſt Diocles.Præterea cordi cōuenire cōualeſcentiū.Aut poſt multas uomitiōes per q̄ utile.Heraclides contra argentū uiuū dedit.Et ueneri ſubinde offenſantē ægriſq; ſe recolligētibus.Hūc Heſius iō ſtomacho utile uideri dixit:quoniā nemo tres ſiſeres edēdo cōtinuaret.Eſſe tamē utile cōualeſcentibus:& ad uitā trāſeuntibus.Satiui priuatim ſuccus cū lacte caprino potus ſiſtit aluū.Et quoniā pleroſq; ſimilitudo no minū græcoꝝ cōfundit:cōteximus & de ſeſili:ſed hoc eſt uulgaris notitiæ.Optimū maſilienſe.Lato.n. grano & fuluo eſt.Secūdū æthiopicū nigrius.Creticū odoratiſſimū oīum.Radix iucūdi odoris eſt. Semen eius eſſe & uultures dicunť.Prodeſt hoī ad tuſſim ueterē.Rupta:cōuulſa:& in uino albo potū.Itē opiſthotonicis:& iocineꝝ uitiis:& torminibus:& ſtrāguriæ:duaꝝ aut triū ligulaꝝ mēſura.Sūt & folia utilia:ut quæ partus adiuuent etiā q̄drupedū.Hoc maxime paſci dicunť ceruæ pituræ.Illiniť & igni ſacro.Multū in ſummo cibo cōcoctionibus cōfert uel folio uel ſemine.Quadrupedū quoq; aluū ſiſtit:ſiue tritū potui infuſum:ſiue mādendo cōmanducatū e ſale.Boum morbis medeť:uel ſi cōtritū infunditur.Inula quoq; a ieiunis cōmāducata dētes cōfirmat:ſi ut eruta eſt terram non attingit. Cōdita tuſſim emundat.Radicis uero decoctæ ſuccus tineas pellit.Siccata aūt in umbra farina tuſa & cōuulſis & inflationibus & arcteriis medeť.Venenatoꝝ morſus abigit.Folia ex uino lumboꝝ dolori illinunť.Cepæ ſilueſtres nō ſunt ſatiuæ olfatu ipſo & delachrymationi & caligini medenť.Magis uero ſucci inunctione. Somnū etiā facere tradunť.Et ulcera oris ſanare cōmanducatæ cū pane.Et canis morſus uirides ex aceto illitæ:aut ſiccæ cū melle & uino:ita ut poſt diē tertium ſoluanť.Sic & tritæ ſanant.Toſtā in cinerē epiphoris multi īpoſuere cū farina hordeacea.& genitaliū ulceribus. Succo & cicatrices oculoꝝ & albugines & argemas inunxere:& ſerpentiū morſus:& oīa ulcera cum melle.Itē auriculaꝝ cum lacte mulieꝝ: & in iiſdē ſonitum ac grauitatē emendantes cum adipe anſerino aut cum melle ſtillauere:& ex aqua bibendum dederunt repēte obmuteſcentibus.In dolore quoq; ad dētes colluēdos inſtillauere:& plagis beſtiaꝝ oīum priuatim ſcorpionum. Alopecias fricuere & pſoras tuſis cepis. Coctas dyſentericis uelcēdas dedere.Et cōtra lumboꝝ dolores.Purgamēta quoq; eaꝝ cremata in cinerē illinentes ex aceto ſerpentium morſibus.In ipſas quoq; multipedes ex aceto.Reliqua īter medicos mira diuerſitas.Proximi inutilia eſſe ꝑcordiis & cōcoctioni.Inflationēq; & ſitim facere dixerunt.Aſclepiadis ſchola ad ualidum quoq; colorē profici in cibo.Et ſi ſuccum ieiuni quottidie edāt firmitatē ualitudinis cuſtodiri.Stomacho utilia eſſe:ac ſpiritus agitationi. Vētrem mollire.Hæmorrhoidas pellere ſubditas ꝑ balanis.Succum cum ſucco fœniculi cōtra incipientes hydropiſes mire ꝓficere.Itē contra anginas rutæ & melle.Excitari eiſdē lethargicos.Varro quæ ſale aut aceto piſa eſt arefactaq; uermiculis non infeſtari auctor eſt.

De porro ſectiuo & capitato:& de allio. CA. VI.

P Orro ſectiuo ꝓfluuia ſanguinis ſiſti in naribus cōtrito eo obturatis:uel gallæ mixto:aut mētæ. Itē ex abortu ꝓfluuia poto ſucco cū lacte mulieꝝ: tuſſi etiā ueteri:ac pectoris & pulmonis etiā uitiis medeť.Illitis foliis ſananť ambuſtæ epinyctides:ita uocať ulcus aciē hebetans:& in angulo oculi ppetim humor emanās.Quidā eodē noīe appellāt puſtulas liuētes:ac noctibus inquietātes. Et alia ulcera cū melle trito.Vel beſtiaꝝ morſus ex aceto.Itē ſerpētium alioꝝ uitia cū felle caprino uel pari mēſura mulſi.Stridores cū lacte mulieris.Capitis dolores:ſi in nares fundať.Dormituriſue in aurē duobus ſucci coclearibus:uno mellis.Succus & ad ſerpētiū ſcorpionūq; ictus in potū bibiť cum mero:& ad lumboꝝ dolores cū uino hemina potus.Sāguinē uero excreātibus & phthiſicis diſtillatiōibus lōgis uel ſuccis:uel ex ipſo cibo ꝓdeſt.Itē morbo regio uel hydropicis.Et ad renū dolores cū ptiſanæ ſucco acetabuli mēſura.Idē modus cū melle uuluas purgat.Toſtus uero ediť & cōtra fungoꝝ uenena. Imponiť & uulneribus.Venerē ſtimulat.Sitim ſedat.Ebrietates diſcutit.Sed oculoꝝ aciē hebetare tradiť. Inflationē quoq; facere:quæ tamē ſtomacho nō noceat:uentrēq; molliat.Voci ſplēdorē afferť. Capitato maior eſt ad eadē effectus.Sanguinē reiiciētibus ſuccus cū caule aut thuris farina uel acacia dať.Hippocrates & ſine alia mixtura dari iubet.Vuluaſq; cōtractas aperiri putat.Fœcunditatē etiā fœminaꝝ hoc cibo augeri.Cōtritū ex melle ulcera purgare.Tuſſi & diſtillatiōes thoracis.Pulmonis & arteriæ ſanat uitia datū in ſorbitiōe ptiſanæ.Vel crudū ꝑter capita ſine pane ita ut alternis diebus ſūmať. Vel ſi purulēta excreanť. ſic & uoci uel ueneri ſomnoq; multū cōfert.Capita bis aq̄ mutata cocta aluū ſiſtūt:& inflatiōes ueteres. Cortex decoctus illituſq; īficit canos.Allio magna uis:magnæ etiā utilitates cōtra aquaꝝ & quorūlibet locoꝝ mutatiōes ſerpētes abigit & ſcorpiōes odore.Atq; ut aliq̄ tradidere ad beſtiaꝝ oīum ictibus medeť.Potu uel cibo uel illitu priuatim cōtra hemorrhodias ꝓdeſt.Cū uino reddit uomitū. Ac ne contra araneoꝝ muꝝ uenenatū morſum ualere miremur:aconitū q̄d alio noīe pardaliāches uocať depellit.Itē hyoſcyamū cōtra canis morſus.Inq; uulnera cū melle īponiť.Ad ſerpētiū q̄dē ictus potū cū reſtibus ſuis. Efficaciſſime ex oleo illiniť.Atritiſq; corpoꝝ ꝑtibus.Vel ſi ueſica ītumuerit.Quin & ſuffitu eo fœdos partus euocari exiſtimauit.Hippocrates:cinere eoꝝ cū oleo capitis ulcera manātia ſanitati reſtituēs.Suſpirioſis coctū aliq̄ crudū id dedere. Diocles hydropicis cū cētaurea aut in fico duplici ad euacuādā aluū Q̄d efficatius ꝓſtat uiride cū coriādro in mero potū.Suſpirioſis aliq̄ & tritū in lacte dederunt.Praxago/

ras & cõtra morbũ regium uino miſcuit.Et cõtra ileũ in oleo & pulte ſic illinens.Strumis quoqꝫ.Antiq
& iſaniẽtibus dabãt crudũ.Diocles phreneticis elixũ.Cõtra anginas tritum ĩponi & gargarizare ꝓdeſt.
Dẽtium doloré tribus capitibus in aceto tritis ĩminuit.Vel ſi decocta aq̄ colluanť:addaturqꝫ ipſum in ca-
ua dẽtium.Auribus etiã ĩſtillatus ſuccus cũ adipe anſerino.Phthiriaſes & prurigines potum.Tuſum itẽ
cum aceto & nitro.Cõpeſcit diſtillationes cũ lacte coctũ uel tritũ ꝑmixtũue caſeo molli. Quo genere &
raucitatẽ extenuat.Vel phthiſin in fabæ ſorbitiõe.In totum autẽ coctũ utilius eſt crudo:elixumqꝫ toſto.
Sic & uoci plus cõfert.Tineas & reliq̄ aĩalia interaneoꝝ pellit in aceto mulſo coctum.Tenaſmo in pulte
medeť.Tẽpoꝝ doloribus illitũ elixum & puſtulis coctũ cum melle:deĩde tritum. Tuſſi cum adipe ue-
tuſto decoctũ uel cum lacte.Aut ſi ſanguis etiã excreeť:uel purulenta ſint.Et pituitæ ſub pruna coctum
potum & cum mellis pari mõ ſumptum.Conuulſis & ruptis cum ſale & oleo. Nã cum adipe tumores
ſuſpectos ſanat. Extrahit fiſtulis uitia cum ſulphure & reſina etiã harundĩes cum pice. Lepras:lichenas
lẽtigines exulcerat:ſanatqꝫ cũ origano.Vel cinis eius ex oleo & garo illitus.Sic & ſacros ignes . Sugillata:
aut liuẽtia ad colorẽ reducit.Cõbuſtum ex melle credunt & comitialẽ morbum ſanare:ſi qs eo in cibo
utať ac potiõe.Quartanas quoqꝫ excutere potũ caput unum cum laſerpitii obolo.In uino auſtero tuſſi:
& alio mõ acceptum.Suppurationes quãtaſlibet ſanat:fractæ incoctum fabæ atqꝫ in cibo ſumptum do-
nec ſanitatẽ reſtituat.Facit & ſomnos:atqꝫ in totũ rubicundiora corpora.Venerem quoqꝫ ſtimulat cum
coriãdro uiridi tritum potumqꝫ e mero.Vitia eius ſunt ꝙ oculos hebetat.Inflationes facit:ſtomachum
lædit copioſius ſumptum.ſitim gignit.Cæteꝝ cõtra pituitã & gallinæ & galinaceis ꝓdeſt.Mixtum far-
re in cibo iumentis urinam reddere:atqꝫ non torqueri tradunt:ſi eo trito natura tangatur.

De lactuca ſiluatica ſiue caprina:& eſopo:& iſati:& lactuca ſilueſtri. CA. VII.

Actucæ ſponte naſcentis primum eſt genus eius quã caprinã uocãt.Qua piſces in mare deiecta
l ꝓtinus necanť qui ſunt in ꝓximo.Huius lac expiſſatum mox in aceto põdere oboloꝝ duum
adiecto aquæ uno cyatho hydropicis dať.Caule & foliis cõtuſiis aſperſo ſale nerui inciſi ſanan-
tur.Eadẽ trita ex aceto colluta matutinis bis e mẽſe dentium dolorẽ ꝓhibet. Alteꝝ eſt genus qđ græci
eſopon uocãt.Huius folia trita & cum polenta illita ulceribus medenť.Hæc in aruis naſciť.Tertium ge-
nus eſt in ſiluis naſcens iſatin uocãt.Huius folia trita cum polenta uulneribus ꝓſunt.Quarto infectores
lanaꝝ utuntur:qđ gluſtum uocant:ſimile erat lapatos ſylueſtri foliis niſi ꝙ plura habet:& nigriora:ſan-
guinem ſiſtit.Phagedenas & putreſcentia ulcera quæ ſerpunt ſanat.Itẽ tumores ante ſuppurationẽ.Cõ-
tra ignem ſacrum radice uel foliis ꝓdeſt uel ad lyenes pota.Hæc ꝓpria ſingulis.Cõia autẽ ſpõte naſcen-
tibus:candor caulis:interdum cubitali lõgitudine:thyrſo & foliis ſcabricia.Ex his rotunda folia & bre-
uia habentẽ ſunt qui hieraciã uocent:quoniã accipitres ſcalpẽdo eã:ſuccoqꝫ oculos tingendo obſcurita-
tem cum ſenſere diſcutiant.Succus oĩbus candidus:uiribus quoqꝫ papaueri ſimilis.Carpiť per mẽſes in-
ciſo caule.Condiť in fictili nouo ad multa ꝑclarus.Sanat oĩa oculoꝝ uitia cum lacte mulieꝝ.Arcet nu-
beculas:cicatrices aduſtioreſqꝫ oẽs ꝑcipue caligines.Imponiť etiã oculis in lana cõtra epiphoras. Itẽ ſuc-
cus aluum purgat in poſca potus ad duos obolos.Serpẽtium ictibus medeť in uino potus . Et folia to-
ſta thyrſuſqꝫ triti ex aceto bibunť.Vulneri illinunť maxime cõtra ſcorpionum ictus.Veꝝ contra longi
am cõmixto uino ex aceto.Aliis quoqꝫ uenenis reſiſtunt:exceptis quæ ſtrangulando necant:aut iis quæ
ueſicæ nocẽt.Itẽ pſimythio excepto.Imponunť & uẽtri ex melle atqꝫ aceto ad detrahẽda uitia alui. Vri-
næ difficultates ſuccus emẽdat.Crateas eum & hydropicis obolis duobus in aceto cyatho uini dari iu-
bet.Quidã & e ſatiuis colligunt ſucco minus efficaci.Peculiares eaꝝ uires partim iã dictæ ſunt. Sõnum
faciẽdi:uenereqꝫ inhibendi:æſtum refrigerandi ſtomachum purgãdi:ſanguinẽ augẽdi.Nunc nõ paucæ
reſtãt quoniã & inflationes diſcutiunt:ructuſqꝫ lenes faciunt.Cõcoctiones adiuuant.Cruditatẽ ipſæ ne-
quaq̄ faciunt:nec ulla res maiorẽ in cibis auiditatẽ incitat inhibetqꝫ.Eadẽ in cauſa alterutriqꝫ modus eſt
Sic & aluũ copioſiores ſoluũt.Modicæ ſiſtunt.Lenticiã pituitæ digerũt.Atqꝫ ut aliq tradiderũt:ſenſum
purgãt.Stomachos diſſolutos utiliſſime adiuuãt.Vrinæ uſus adiuuant:& oxyporoboli aſperitatẽ addi-
to dulci acrementũ aceti temꝑãtes.Si craſſior pituita ſit : ſcyllite autuino abſinthite.ſi & tuſſis ſentiať
hyſopite admixto.Danť cœliacis cũ intubo erratico:& ad duriciã ꝑcordioꝝ.Danť & melãcolicis candi-
dæ copioſiores:& ad ueſicæ uitia.Praxagoras & dyſentericis dedit.Ambuſtis quoqꝫ ꝓſunt recẽtibus pri-
us q̄ puſtulæ fiant cũ ſale illitæ.Vlcera etiã quæ ſerpunt coercent initio cũ aſſo nitro.Mox in uino tritæ.
Igni ſacro illinunť.Cõuulſa & luxata caulibus tritis cum polẽta ex aqua frigida leniunt.Eruptiones pa-
pulaꝝ ex uino & polenta.In colera quoqꝫ coctas patellis dederũt.Ad qđ utiliſſimæ q̄ maxime caule:ſed
amaræ.Quidã lacte infundunt.Deferuecti ii caules & ſtomacho utiliſſimi tradunť.Sicut ſomno & ſati-
ua maxime lactuca & amara lacteſqꝫ:quã miconidẽ uocauimus.Hoc lac & oculoꝝ claritati cũ muliebri
lacte utiliſſimũ eſſe præcipitur:dum tẽpeſtiue capiti inungunť . Oculoꝝ quoqꝫ uitiis quæ frigore in iis
facta ſunt.Miras & alias inuenio laudes.Thoracis etiã uitiis prodeſſe non ſecus q̄ ambrotonũ cum mel-
le attico.Purgari & fœminas hoc cibo.Semen ſatiuaꝝ cõtra ſcorpiones dari.Semine trito ex uino poto
& libidinum imaginationes in ſomno compeſcit.Tentãtes aquas nõ nocere lactucam edentibus . Qui-
dam tamen frequentiores in cibo officere claritati oculorum tradiderunt.

De generibus betæ & intubis & cichorio & ſeri genera duo. CA. VIII.

Ec beta ſine remedio eſt utraqꝫ.Siue candidæ ſiue nigræ radix recẽs & madefacta ſuſpenſa fu-
n niculo cõtra ſerpentiũ morſus efficax eſſe diciť.Candida beta cocta & cum allio crudo ſumpta
cõtra tineas.Nigræ radices ita in aqua coctæ pruriginẽ tollũt.Atqꝫ in totũ efficatior eſſe tradiť

nigra. Succus eius capitis dolores ueteres & uertigines.Itẽ ſonitum auriũ ſedat infuſus iis.Ciet urinam.
Medeť dyſentericis iniecta & morbo regio.Dolores quoq; dentiũ ſedat illitus ſuccus.Et cõtra ſerpenti/
um ictus ualet:ſed huic radici dũtaxat expreſſus.Ipſa uero decocta ꝑnionibus occurris. Albæ ſuccus epi
phoras ſedat fronte illita.A luminis paruo admixto ignẽ ſacrũ.Siue oleo trita licet aduſtis medeť.Et cõ
tra eruptiões papulaꝝ cocta.Eadẽ cõtra ulcera quæ ſerpunt.Illiniť & alopetiis cruda. Et ulceribus quæ
in capite manant.Succus eius cũ melle naribus inditus caput purgat.Coquiť & cũ lenticula addito ace/
to:ut uẽtrẽ molliat. Validius cocta fluctuationes ſtomachi ſiſtit & uẽtris.Eſt & beta ſilueſtris quã limo
nion uocãt.Alii neuroides:multũ minoribus tenuioribuſq; ac denſioribus foliis. Vndecim ſæpe cauliũ.
Huius folia ambuſtis utilia:guttãtia aſtringunt.Semen acetabuli mẽſura dyſentericis ꝓdeſt. Aquæ e ra
dice coctæ maculas ueſtium eluere dicunť:itẽq; mẽbranarum.Intubi quoq; nõ extra remedia ſunt.Suc
cus eoꝝ cũ roſaceo & aceto capitis dolores lenit.Idẽq; cum uino potus iocineribus & ueſicæ & epihoris
imponiť.Erraticum apud nos quidã ambubeiam appellauere. In ægypto cichoriũ uocant qđ ſilueſtre
ſit.Satiuũ autẽ ſerin:quod eſt minus & uenoſius.Cichorium refrigerat.Inde cibũ ſumptũ & illitũ colle
ctiones:ſuccuſq; decocti uentrẽ ſoluit.Iocineri & renibus & ſtomacho ꝓdeſt.Itẽ ſi in aceto decoquatur:
urinæ tormina diſcutit.Itẽ morbũ regiũ e mulſo ſi ſine febre ſit.Veſicã adiuuãt.Illieꝝ purgationibus
quidẽ decoctũ in aqua adeo ꝓdeſt:ut emortuos partus trahat.Adiiciũt magi ſucco totius cũ oleo pun/
ctos fauorabiles fieri:& quæ uelint facilius impetrare.Quod qdem propter ſingularem ſalubritatẽ ali/
qui chreſton appellant:alii pãcration.Et ſilueſtre genus alii edypnioda uocãt:latioris folii. Stomachum
diſſolutum aſtringit cocta.Crudaq; ſiſtit aluum.Et dyſentericis ꝓdeſt magis cum lente Rupta & con/
uulſa utroq; genere iuuanť:item quibus genitura ualitudinis morbo effluat. Seris & ipſa lactucæ ſimil
lima duum generum eſt.Silueſtris melior.Nigra iſta & æſtiua.Deterior hyberna:& cãdidior.Vtraq; ta
men ſtomacho utiliſſima:præcipue quem humor uexat.Cum aceto in cibo refrigerant uel illitæ:diſcu
tiuntq; & alios q̃ ſtomachi.Cum polenta ſilueſtrium radices ſtomachi cauſa ſorbentur. Et cardiacis illi
nuntur ſuper ſiniſtram mammam & ex aceto.Omnes hæ & podagricis utiles:& ſanguinem reiicienti/
bus.Item quibus genitura fluit alterno dierum potu.Petronius Diodotus qui antilegomena ſcripſit in
totum damnauit: ſerin multis modis arguens. Sed alioꝝ omnium opinio reſiſtit.

De braſſica & lapſana:& de braſſica marina & ſcylla & de bulbis & bulbine. CA. IX.

Raſſicæ laudes longũ eſt exeq:cum & Chryſippus medicus priuatim uolumẽ ei dicauerit per
b ſingula mẽbra hoĩs digeſtũ & Dieuches. Ante oẽs aũt Pythagoras & Cato nõ parcius celebra/
rint.Cuius ſniam uel eo diligentius ꝑſequi par eſt:ut noſcať qua medicina uſus ſit annis ſexcẽ/
tis.In tres ſpecies diuiſere eam græci antiquiſſimi.Criſpam:quã ſalinada uocauerunt a ſimilitudine apii
folioꝝ:ſtomacho utilẽ:aluum modice mollientẽ.Alteram leam latis foliis e caule exeũtibus.Vnde cau/
loden qdam uocauere:nullius in medicina momenti.Tertia eſt ꝓprie appellata carãbe:tenuioribus foli/
is:& ſimplicibus:denſiſſimiſq; amarior:ſed efficaciſſima.Cato criſpã maxime ꝓbat:dein leuẽ: grãdibus
foliis:caulæ magno.Prodeſſe tradit capitis doloribus:oculoꝝ caligini:ſintillatiõibuſq;:uel ſtomachi p̃/
cordiis.Crudã ex aceto & melle:coriandro:ruta:menta.Laieris radicula ſumpta acetabulis duobus ma/
tutino.Tantãq; eſſe uim:ut qui terant hæc ualidiores fieri ſe ſentiant.Ergo uel cũ uino tritam ſorbendã
uel ex olei intinctu ſummendã.Podagræ aũt morbiſq; articulariis illini cum rutæ coriandri & ſalis mi
ca hordei farina.Aqua quoq; eius decocta neruos articuloſq; mire iuuari. Si foueanť uulnera & recẽtia
& uetera.Etiã carcinomata quæ nullis aliis medicamentis ſanari poſſint.Foueri prius aqua calida iubet:
& bis die tritã imponi.Sic etiã fiſtulas eluxatas & tumores reuocari:quæq; diſcuti opus ſit:iſomnia etiã
uigilaſq; tollere decoctam ſi ieiuni edant qui plurimã ex oleo & ſale.Tormina ſi decocta iterũ decoqua/
tur:addito oleo & ſale cucumino polenta. Si ita ſumať ſine pane magis ꝓfuturam : inter reliqua bilem
detrahit per uinũ nigrum pota.Quin & urinam eius in braſſicã potandã eſitauerit:aſſeruari iubet cale/
factamq; neruis remedio eſſe.Verba ipſius ſubiiciam ad exprimendã ſniam.Pueros puſillos ſi laues illa
urina:nunq̃ debiles fieri.Auribus quoq; ex uino ſuccũ braſſicæ tepidũ inſtillari ſuadet.Idq; etiã tardita/
ti audiẽtium ꝓdeſſe aſſeuerat.Et impetigines eadẽ ſanare ſine ulcere. Græcoꝝ quoq; opiniones iam &
Catonis cauſa poni cõuenit in iis dũtaxat quæ ille p̃termiſit.Biles detrahere non percoctã putant.Itẽ al/
uum ſoluere.Eadẽq; bis coctã ſiſtere.Vino aduerſari:ut inimicam uitibus.Antecedente qui cibis caueri
ebrietatẽ.Poſtea ſumpta crapulã diſcuti.Hũc cibũ & oculoꝝ claritati cõferre multũ. Succo uero crudæ
angulis uel tantũ tactis cũ attico melle plurimũ.Facilime cõcoqui.Ciboq; eo ſenſum purgari.Eraſiſtra/
ti ſchola clamat:nihil eſſe utilius ſtomacho neruiſq;.Ideo paralyticis & tremulis dari iubet:& ſanguinẽ
excreantibus.Hippocrates cœliacis dyſentericis bis coctã cum ſale.Itẽ ad tenaſmõ & renum cauſas.La/
ctis quoq; ubertatẽ puerperis hoc cibo fieri iudicans.Et purgationẽ fœminis.Crudus quidem caulis ſi
edať:partus quoq; emortuos pelli.Apollodorus aduerſus fungoꝝ uenena ſemen aut ſuccũ bibendum
cenſet.Philiſtion opiſtotõicis ſuccum ex lacte caprino cum ſale & melle.Inuenio & a podagra liberatus
edendo eã:decoctæq; ius bibẽdo.Hoc & cardiacis datum & comitialibus morbis addito ſale.Itẽ ſplene/
ticis in uino albo per dies.xl.ictericis necnõ & phreneticis radicis crudæ ſuccum gargarizãdũ bibẽdũq;
demonſtrat.Cõtra uero ſingultus cũ coriãdro & aneto & melle ac pipere & aceto. Illitã quoq; prodeſſe
inflationibus ſtomacgi.Itẽ ſerpentiũ ictibus.Et ſordidis ulceribus ac uetuſtis:uel ipſa aqua cum horde
acea farina.Succũ ex aceto uel cum fœnogræco.Sic aliqui & articulis podagris imponũt.Epinyctidas ac
quicqd aliud ſerpit in corpore impoſita leuat:itẽ repẽtinas caligines.Has & ſi mandiť ex aceto.Sugillata

uero & alios liuores.Pura illita lepras & pſoras cum alumine rotũdo ex aceto.Sic & fluentes capillos re/
tinet.Epicharmius teſtiũ & genitaliũ malis hãc utiliſſime ĩponi aſſerit.Efficatius eandẽ cũ faba trita.itẽ
cõuulſis cũ ruta.Cõtra ardorẽ febriũ & ſtomachi uitia cum rutæ ſemine & ad ſecũdas. Et muris aranei
morſus folioꝝ aridoꝝ farina alterutra ꝑte exinaniuit.Ex oĩbus braſſicæ generibus ſuauiſſima ẽ & ſi Cy
ma inutilis habetᷣ:difficilis in coquẽdo:& renibus cõtraria:illud quoq; nõ eſt omittendũ:aquã decoctæ
ad tot uſus laudatã fetere humi effuſam.Stirpiũ braſſicæ aridoꝝ cinis ĩter cauſtica intelligitᷣ.Ad coxen/
dicũ dolores cũ adipe uetuſto. At cũ laſere & aceto in uicẽ pſilotri euulſis illitus pilis naſci alios ꝓhiber.
Bibitᷣ & cũ oleo ſubferuefactus uel ꝑ ſe elixus ad cõuulſa & rupta ĩtus lapſumq; ex alto.Nulla ergo ſunt
crimĩa braſſicæ:immo uero apud eoſdẽ aĩæ grauitatẽ facere. Dẽtibus & gingiuis nocere:& in ægypto
ꝓp amaritudinẽ nõ eſtur.Silueſtris ſiue erratice immẽſo plus effectus laudat Cato:adeo ut aridæ quoq;
farinã in olfatorio collectã uel odore tantũ naribus rapto uitia eaꝝ graueolentiãq; ſanare affirmet.Hãc
alii petrã uocãt:inimiciſſimã uino:quã ꝓcipue uitis fugiat.Aut ſi non poſſit fugere:moriatᷣ. Folia habet
parua:rotũda:læuia:plãtis oleris ſimilior:cãdidior ſatiua & hirſutior.Hãc inflatiõibus mederi. Melan/
cholicis quoq; ac uulneribus recẽtibus cũ melle ita ne ſoluantᷣ ante diẽ ſeptimũ.Strumis fiſtulis in aqua
cõtritã Chryſippo auctore.Et alii cõpeſcere mala corporis quæ ſerpũt:nomas uocãt.Itẽ excreſcentia ab
ſumere.Cicatrices ad planũ reducere.Oris ulcera & tonſillas mãducatã & coctã ſucco gargarizato cum
melle tollere.Item pſoras & lepras ueteres ipſius tribus partibus cũ duabus aluminis in aceto acri illitis.
Epicharmus ſatis eſſe eã cõtra canis rabioſi morſum ĩponi.Melius ſi cũ laſere & aceto acri: necari quoq;
canes ea ſi detᷣ ex carne.Semẽ eius toſtũ auxiliatᷣ cõtra ſerpẽtes:fungorũq; uenena.In tauri ſanguine folia
cocta ſpleneticiſq; in cibo data & cruda illita cũ ſulphure & nitro ꝓſunt.Itẽ mãmaꝝ duriciæ. Radicũ ci/
nis uuæ in faucibus tumẽti tactu medetᷣ.Et parotidas cũ melle illitus reprimit.Serpentiũ morſus ſanat
Viꝝ braſſicæ unũ & magnũ argumentũ addemus & mirabile.Cruſtæ ſi occupẽt intus uaſa oĩa in qbus
aquæ feruent in tantũ ut nõ ſit eas auellere:ſi braſſica in iis decoquatᷣ abſcedunt.Inter ſilueſtres braſſicas
& lapſana eſt:pedalis altitudinis:hirſutis foliis:napi ſimillimis:niſi cãdidior eſſet flore. Coquitᷣ in cibo.
Aluũ leniter emollit.Marina braſſica uehemẽtiſſime ex oĩbus aluũ ciet.Coquitᷣ ꝓp acrimoniã cum pin
gui carne:ſtomacho inimiciſſima.Scyllaꝝ in medicina alba eſt quæ maſculus: fœminæ nigræ. Scylla
quæ cãdidiſſima fuerit utiliſſima erit.Huic aridis tunicis direptis qđ reliquũ e uino eſt confectũ ſuſpen/
ditur lino modicis interuallis.Poſtea arida fruſta in cadum aceti q̃ aſperrimi pendẽtia immerguntᷣ: ita
ne ulla parte uas cõtingant.Hoc fit ante ſolſtitium diebus.xlviii.Gypſo deinde oblitus cadus ponitᷣ ſub
tegulis totius diei ſolẽ accipientibus.Poſt eũ numeꝝ dieꝝ tollitur uas.Scylla eximitᷣ.Acetum tranſfun/
ditur.Hoc clariorẽ oculoꝝ aciem facit. Salutare eſt ſtomachi laterũq; doloribus parũ ſumptum binis
diebus.Sed tãta uis eſt:ut auidius hauſtum extinctæ aĩæ momẽto aliquo ſpeciẽ ꝓbeat.Prodeſt & gingi
uis & dẽtibus uel per ſe cõmanducata.Tineas & reliqua uẽtris aĩalia pellit ex aceto & melle ſumpta. Lin
guæ quoq; recens ſubiecta ꝓſtat ne hydropici ſitim ſentiãt.Coquitᷣ pluribus modis in olla quæ cõiicia/
tur in clibanũ aut furnum:uel adipe aut luto illita:aut fruſtatim in patinis.Et cruda ſiccatur:deinde cõ/
ditur.Coquiturq; in aceto.Tum ſerpẽtium ictibus imponitur.Toſta quoq; purgatur:& medium eius
iterum in aqua coquitur.Vſus ſic coctæ ad hydropicos:urinam ciendã tribus obolis cum melle & ace/
to potæ.Item ſpleneticos & ſtomachicos ſi non ſentiãt ulcus: quibus innatet cibus.Ad tormina:regios
morbos:tuſſim ueterem cum ſuſpirio.Diſcutit & ex foliis ſtrumas:q̃drinis diebus ſoluta. Furfures ca/
pitis ad ulcera manãtia illita ex oleo cocta.Coquitᷣ & in melle cibi gratia:maxime uti coctionẽ facias.Sic
& interiora purgat.Rimas pedũ ſanat in oleo cocta:& mixta reſinæ.Semen eius lumboꝝ dolori ex mel
le imponitᷣ.Pythagoras ſcyllã in limine quoq; ianuæ ſuſpenſam maloꝝ medicamentoꝝ introitũ pelle/
re tradit.Cæteꝝ bulbi ex aceto & ſulphure uulneribus in facie medentᷣ.Per ſe uero triti neruoꝝ contra
ctionẽ.Et ex uino porrigines.Succũ cum melle canũ morſibus.Eraſiſtrato placet cũ pice. Sanguinẽ idẽ
eos ſiſtere tradit illitos cũ melle.Alii ſi e naribus fluat coriandrũ & farinã adiiciunt.Theodorus & liche/
nas ex aceto bulbis curat.Erũpentia in capite cũ uino auſtero aut ouo.Et bulbos epiphoris idẽ illinit:&
ſic lippitudini medetᷣ:æque uitia quæ ſunt in facie eoꝝ rubentes maxime in ſole illitis cũ melle & nitro
emendat.Lentiginẽ cũ uino aut cũ cumino coctis.Vulneribus quoq; mire ꝓſunt per ſe.Aut ut Damion
ex mulſo:ſi q̃nto die ſoluantᷣ.Iiſdẽ & auriculas fractas curat:& teſtiũ pituitas.In articuloꝝ doloribus mi
ſcent farinã.In uino cocti illiti uentri duriciã præcordioꝝ emolliunt.Dyſentericis in uino ex aqua cæle/
ſti tẽperato dantᷣ.Ad cõuulſa intus cũ ſilphio pilulis fabæ magnitudine.Ad ſudorẽ tuſi illinuntᷣ.Neruis
utiles.Ideo & paralyticis dantᷣ iuxta in pedibus.Qui ſunt ruffi ex his citiſſime ſanant cum melle & ſale.
Venerem maxime magarici ſtimulant.Hortenſii partũ cũ ſapa aut paſſo ſumpti.Silueſtres interaneoꝝ
plagas & uitia cũ ſilphio pilulis deuoratis ſedant. Et ſatiuoꝝ ſemen cõtra phalãgia bibitᷣ in uino:ipſi ex
aceto illinuntur contra ſerpentiũ ictus:ſemen antiqui bibendum inſaniẽtibus dabant.Flos bulboꝝ tri/
tus crurum maculas:uarietateſq; igne factas emendat.Diocles oculos hebetari ab iis putat. Elixos aſſis
minus utiles adiiciunt eſſe:& difficile concoq ex ui uniuſcuiuſq; naturæ. Bulbinẽ græci uocãt hærbam
paracæ foliis:rubicũdo bulbo.Hæc traditᷣ uulneribus mire utilis dũtaxat recẽtibus.Bulbus quẽ uomi/
torium uocant ab effectu folia habet nigra:cæteris longiora utiliſſimus ſtomacho cibus.

De aſparagis & corruda & libyco & horminio. CA. X.

a Sparagi(ut traditᷣ)cumino quidẽ addito inflatiões ſtomachi coliq; diſcutiunt.Vẽtrem leniter
molliũt.Pectoris & ſpinæ doloribus inteſtinorũq; uitiis ꝓſunt.Vino cũ coquuntᷣ addito ad lũ

boꝝ & renũ dolores semẽ triũ oboloꝝ põdere pre cumini bibit. Venerẽ stimulãt. Vrinã ciẽt utilissime: ꝑterq̃ ꝙ uesicã exulcerãt. Radix quoq; plurimoꝝ prædicatiõe trita & in uino albo pota calculos quoq; exturbat. Lũboꝝ & renum dolores sedat. Quidã ad uuluæ dolorẽ radicẽ cum uino dulci ꝓpinãt. Eadẽ in aceto decocta contra elephantiã ꝑficit. Aspago trito cũ oleo punctum pungi ab apibus negãt. Siluestrẽ aspagum aliq corrudã: aliq libycum uocãt: attici horminiũ. Huius ad supradicta oĩa efficacior uis: & cãdidiori maior. Regiũ morbũ extenuant. Veneris cã aquã eoꝝ decoctã bibi iubent ad heminã. Ad idem & semen ualet cum aneto tritũ. Ternis utrũq; obolis datur. Et ad serpentium ictus succus decoctus. Radix quoq; miscetur radici marathri inter efficacissima auxilia. Si sanguis ꝑ urinã reddat: semen asparagi & apii & cumini ternis obolis in uino cyathis duobus quinis diebus Chrysippus dari iubet. Sic & hydropicis contrariũ esse quis urinam moueat: docet. Item ueneri. Vesicæ quoq; nisi coctũ aqua. Si canibus detur: occidit eos. In uino decoctæ radicis succus si ore contineatur dentibus mederi.

De apio & apiastro: & helioselino: & oreoselino. CA. XI.

a Pio gratia uulgo est. Nãq; rami largis portionibus per iura innatã: & in cõdimẽtis peculiarem gratiam habent. Præterea oculis illitum cũ melle: ita ut subinde foueant feruenti succo decocti: aliisq; mẽbroꝝ. Epiphoris per se tritũ aut cũ pane aut polenta impositum mire auxiliatur. Pisces quoq; si ægrotẽt in piscinis apio uiridi recreantur. Veꝝ apud eruditos nõ aliud erutũ terra ĩ maiore sententiaꝝ auctoritate est. Distinguit sexu. Chrysippus fœminã esse dicit crispioribus foliis & duris: crasso caule: sapore acri & feruido. Dionysius marẽ nigriorẽ: breuioris radicis: uermiculos gignentem. Ambo neutrum ad cibos admittendũ: imo oĩno nefas. Nã id defunctoꝝ epulis feralibus ducatum. Ipsius quoq; uisus claritati inimicũ. Caule fœminæ uermiculos gigni. Ideoq; eos q ederint sterilescere mares fœminasue. In puerpiis uero ab eo cibo comitales fieri qui ubera hauriũt. Innocẽtiorẽ tamẽ esse marem. Eaq; causa est ne inter nefastos frutices: dãnet. Mammaꝝ duriciã ĩpositis foliis emollit. Suauiores aquas potui incoctũ præstat. Succo maxime radicis cũ uino lũboꝝ dolores mitigat. Eodẽ iure instillato grauitatẽ auriũ. Semine urinã ciet: menstrua ac secundos ꝑtus. Et si foueant semine decocto sugillata reddit colori: cum oui albo illitũ. Aut ex aqua coctum potũq; renibus medet. In frigida tritum oris uulceribus. Semen cum uino uel radix cum ueteri uino uesicæ calculos frangit. Semen datur ex tribus cyathis ex uino albo. Apiastrũ Higinus quidẽ melissophylon appellat. Sed in cõfessa dãnatione est uenenatum in sardinia. Contexenda enim sunt omnia ex eodẽ noĩe: apud græcos pendentia. Olusatrum qđ hipposelinũ uocant aduersat scorpionibus. Poto semine torminibus interaneis medet. Itemq; difficultatibus urinæ semẽ eius decoctũ ex mulso potum. Radix eius in uino decocta calculos pellit & lumboꝝ ac lateris dolores. Canis rabiosi morsibus potũ & illitum medet. Succus eius algẽtes calefacit potus. Quartũ genus ex eodẽ faciũt aliqui oreoselino frutice ac palmũ alto recto semine cumino simile. Vrinæ & mẽstruis efficax. Helioselino uis priuata cõtra araneas. Sed de oreoselino fœminæ purgãt e uino.

De petroselino & ocimo. CA. XII.

a Lio genere petroselinõ qdam appellãt in saxis natũ. Præcipuum ad uomicas coclearibus binis succi additi in cyathum marrubii succi: atq; ita aquæ calidæ tribus cyathis. Addidere quidam buselinõ differẽs breuitate caulis a satiuo & radicis colore russo eiusdẽ effectus. Præualere contra serpẽtes potum & litum. Ocimum quoq; Chrysippus grauiter increpuit. Inutile esse dicens stomacho: urinæ: oculoꝝ quoq; claritati. Præterea insaniã facere & lethargicos & iocineris uitia. Ideoq; capras id aspernari. In hoĩbus quoq; fugiendũ censet. Adiiciunt quidã tritum si operiat lapide scorpionem gignere. Cõmanducatũ & in sole positũ uermes afferre. Alii uero si eo die feriat quispiam a scorpione qui ederit ocimũ sanari nõ posse. Quinimo tradũt aliqui manipulo ocimi cum cancris. x. marinis uel fluuiatilibus trito: cõuenire ad eũ scorpiões a ꝓximo oẽs Diodotus in emitericis etiã pediculos facere ocimum cibũ. Secuta ætas alacriter defendit. Nã id esse capras. Nec minus q̃ mentã & rutam scorpionum terrestrium ictibus marinorũq; uenenis mederi cum uino addito aceto exiguo. Vsu quoq; compertũ deficiẽtibus ex aceto odoratu salutarẽ esse. Itẽ lethargicis & inflãmatis refrigerationi: illitũ capitis doloribus cũ rosaceo: aut myrteo: aut aceto. Itẽ oculoꝝ epiphoris ĩpositum ex uino. Stomacho quoq; eẽ utile. Inflactiones & ructum ex aceto dissoluere sumptũ. Aluũ sistere ĩpositum. Vrinã ciere. Sic & morbo regio & hydropicis ꝓdesse etiam colericis. Distillationes eo coli & stomachi inhiberi. Ergo etiã cœliacis. Philisto dedit: & coctum dysentericis: & cõtra plistonicum. Aliqui & in tenasmo: & sanguinẽ excreãtibus in uino. Duriciãq; præcordioꝝ illinit mãmis. Extinguit quoq; lactis ꝓuentum. Auribus utilissimum: infantium præcipue cũ adipe anserino. Semẽ tritũ & haustũ naribus sternutamenta: & distillationes capitis quoq; illitũ. Vuluas purgat in cibo ex aceto. Verrucas mixto ceramẽto sutorio tollit. Venerem stimulat. Ideoq; & equis asinisq; admissuræ tempore ingeritur.

De siluestri ocimo: & eruca: & nasturtio: & ruta. CA. XIII.

s Iluestri ocimo uis efficacior ad eadẽ oĩa. Peculiaris ad uitia quæ uomitionibus crebris contrahunt. Vomicisq; uuluæ: cõtraq; bestiaꝝ morsus radix in uino est efficacissima. Erucæ semen scorpionũ uenenis & muris aranei medet. Bestiolas oẽs ĩnascẽtes corpori arcet. Vitia cutis ĩ facie cũ melle illitũ. Lẽtigines ex aceto. Cicatrices nigras reducit ad cãdorẽ cũ felle bubulo. Aiunt uerbera subituris potũ ex uino duriciã quãdã cõtra sensum induere: in condiendis obsoniis tanta est suauitas: ut græci euzomon appellauerint. Putant subtrita eruca si foueant oculi: claritatẽ restitui. Tussim infantiũ sedare. Radix eius in aqua decocta fracta ossa extrahere. Nam de uenere stimulanda diximus tria folia

ſilueſtri erucæ ſiniſtra manu decerpta & trita in aqua mulſa ſi bibantur.E cõtrario naſturtiũ uenerem
inhibet.Animũ exacuit.Vt diximus duo eius genera allium purgat.Detrahit bilem potum in aqua.x.
denarioꝝ pondo.Cum lomento ſtrumis illitum optũmq; braſſica præclare medetur.Alteꝝ eſt nigri/
us:qđ capitis uitia purgat.Viſum clarificat.Cõmotas mentes ſedat ex aceto ſumptum.Lyenẽ ex uino
potum uel cum fico.Tuſſim ex melle:ſi quotidie ieiuni ſummant.Semẽ ex uino omnia inteſtinorum
animalia expellit.Efficatius addito mentaſtro.Prodeſt & contra ſuſpiria & tuſſim cum origano & uino
dulci.Pectoris doloribus decoctum in lacte caprino.Panos diſcutit cum pice:extrahitq; corpori acule/
os.Et maculas illitum ex aceto.Contra carcinomata adiicitur ouoꝝ album.Et lyenibus illinitᷣ ex aceto
Infantibus uero e melle utiliſſime.Seſtius adiicit hoc ſerpentes fugare:ſcorpionibus reſiſtere.Capitis do
lores contritnm:& alopecias emẽdare addito.Sinapi grauitatem aurium trito impoſito auribus cum
fico:Dentium dolores infuſo in auris ſucco.Pruriginem & ulcera capitis cum adipe anſerino.Furuncu
los concoquit cum fermento.Carbunculos ad ſuppurationẽ perducit:& rumpit.Phagedenas ulcerum
expurgat cum melle.Coxendicibus & lumbis cum polenta ex aceto illinitur.Item lichnei.Item ungui
bus ſcabris.Quippe natura eius cauſtica eſt.Optimum autẽ babylonium.Silueſtri uero ad omnia ea ef
fectus maior.In præcipuis autem medicaminibus ruta eſt.Latiora ſatiuæ folia.Rami fruticoſiores.Sil/
ueſtris horrida effectum eſt:& ad omnia acrior.Succus exprimitur tuſa ea & aſpera modice aqua.Et in
pyxide cypria aſſeruatur.Hic copioſior datus ueneni noxiã obtinet.Macedonia maxime iuxta flumen
olcimum.Mirumq; cicutæ ſucco extinguitur:adeo etiã uenenoꝝ uenena ſunt.Quando cicutæ ſuccus
prodeſt manibus colligentium rutã.Cæterum inter prima immiſcetur antidotis præcipuæq; galaciæ.
Quæcunq; autẽ ruta aut per ſe aut ꝓ antidoto ualet foliis tritis & ex uino ſumptis.Cõtra aconitum ma
xime & uiſcum.Itẽ fungos ſiue in potu detur:ſiue in cibo.Simili modo cõtra ſerpentium ictus:utpote
cũ muſtellæ dimicaturæ cũ iis rutã prius edẽdo ſe muniãt.Sed ualẽt & cõtra ſcorpionũ ictus:& araneo/
rum:apum:crabronum:ueſparũ aculeos.Et cãtaridas:ac ſalamãdras:caniſue rabioſi morſus: acetabuli
menſura ſi ſuccus e uino bibitᷣ.Et folia trita uel cõmãducata ĩponuntᷣ cũ melle & ſale uel cum aceto &
pice decocta.Succo uero punctos aut etiã habentes negant feriri ab iis maleficiis.Serpẽteſq; ſi uratur ru
ta nidorẽ fugere.Efficaciſſima tamẽ eſt ſilueſtris radix cũ uino ſumpta.Eandẽ adiiciunt efficatiorem eẽ
ſub diuo potã.Pythagoras & in hac marẽ minoribus hærbaceiq; coloris foſiis a fœmina diſcreuit: etiã
latioribus foliis & colore.Idẽq; oculis noxiã putauit falſo:quoniã ſculptores & pictores hoc cibo utun/
tur oculoꝝ cauſa.Cum pane quoq; uel naſturtio ſatiuæ atq; ſilueſtris ꝑꝑ uiſum.Vt aiunt multi : ſucco
eius cum melle attico inuncti diſcuſſerunt caligines:uel cum lacte mulieris puerum enixæ:uel puro ſuc
co angulis oculoꝝ tactis.Epiphoras cum polẽta ĩpoſita.Lenit aũt capitis dolores pota cũ uino aut cum
aceto:& roſaceo illita.Si uero ſint cephalea:cũ farina hordeacea uel aceto.Eadẽ cruditates diſcutit:mox
inflatiões:dolores ſtomachi ueteres.Vuluas aperit.Corrigitq; cõuerſas illita in melle toto uentre & pe
ctore.Hidropicis cum ficu & decocta ad dimidias partes potaq; ex uino . Sic bibitᷣ & ad pectoris dolo/
res:lateſũq; & lũboꝝ.Tuſſes:ſuſpiria:pulmonum:iocineꝝ:renum uitia:horrores frigidos.Ad crapulæ
grauedines.Decoquuntᷣ folia poturis.Et in cibo uel cruda uel decocta cõditaue ꝓdeſt.Itẽ torminibus
in hyſopo decocta.Et cũ uino. Sic & ſanguinẽ ſiſtit interiorẽ:& nariũ indita.Sic & collutis dentibus ꝓ/
deſt.Auribus quoq; in dolore ſuccus infunditᷣ:cuſtodito ut diximus modo.E ſilueſtri uero cõtra tardi
tatẽ & ſonitum cum roſaceo uel cũ laureo oleo aut cumino & melle.Succus & phreneticis ex aceto tri/
tæ inſtillatᷣ in tpa & cerebrũ. Adiecerunt aliqui & ſerpillũ & lauꝝ illinentes capita & cola.Dederunt &
lethargicis ex aceto olfaciendum.Dederunt & comitialibus bibendũ decoctæ ſuccũ in cyathis quattu/
or ante acceſſiones:quaꝝ frigus intolerabile eſt.Alſioſiſq; cruda dari in cibo.Vrinã quoq; uel cruẽtam
pellit.Fœminaꝝ etiã purgatiões:ſecũdaſq;:etiã emortuos partus:ut Hippocrati uidetᷣ:ex uino dulci ni/
gro pota:itaq; illitã & uuluaꝝ cauſa etiã ſuffire iubet.Diocles & cardiacis imponit ex aceto & melle cũ
farina hordeacea.Et contra ileum decocta farina in oleo ac uelleribus collecta.Multi uero & contra pu/
rulentas excreationes ſiccæ drachmas duas ſulphuris unã & dimidiã ſumi cẽſent.Et contra cruentas ra
mos tres in uino decoctos .Datᷣ & dyſentericis cum caſeo in uino cõtrita . Dederunt & cum bitumine
infrictã potioni ꝓpter anhelitum.Ex alto lapſis ſeminis tres uncias:olei:libra:uiniq; ſextario illinitur.
Cum oleo coctis foliis partibus quas frigus aduſſerit.Si urinam mouet(ut Hippocrati uidetᷣ)mirum
eſt quoſdã dare uelut inhibentẽ potui cõtra incõtinentiã urinæ.Pſoras & lepras cum melle & alumine
illita emẽdat.Itẽ uitiligines uel rugas : ſtruma & ſimilia cũ hircinio & adipe ſuillo ac taurino ſeuo.Ignẽ
ſacrũ ex aceto & oleo:uel pſimythio.Carbunculum ex aceto.Nõnulli laſerpitium una illini iubent:ſine
quo epinyctidas puſtullas curãt.Imponunt & mãmis turgentibus decoctam & pituitæ eruptionibus
cum cæra.Teſtium uero epiphoris cum ramis laureæ teneris:adeo peculiari in uiſceribus his effectu:ut
ſilueſtri ruta cum axungia ueteri illitos ramices ſanari prodant.Fracta quoq; membra ſemine trito cũ
cæra ĩpoſito.Radix rutæ ſanguinẽ oculis ſuffuſum:& in toto corpore cicatrices aut maculas illita emẽ
dat.Ex reliquis quoq; quæ traduntᷣ:miꝝ eſt:cum feruentẽ rutæ naturã eſſe cõueniat. Faſciculæ eius in
roſaceo decoctũ addita uncia aloes punctis ſudorem reprimere.Itẽq; generatiões ĩpediri hoc cibo.Ideo
ꝓfluuio genitali datur:& uenerẽ crebro per ſomnia imaginãtibus.Præcauendum eſt grauidis abſtine/
ant hoc cibo.Necari enim partus ĩuenio. Eadẽ ex oĩbus ſatis quadrupedũ quoq; morbis in maxĩo uſu
eſt:ſiue difficile ſpirantibus:ſiue contra maleficiorum animalium ictus infuſa per nares ex uino : aut ſi
ſanguiſugam exhauſerit:ex aceto:& quocunq;:in ſimili morborum genere:ut in homine temperato.

De mentaſtro & menta & pulegio:& nepeta & de cumino. CA. XIIII.

Entaſtrũ ſilueſtris mẽta eſt:differens ſpecie folioꝝ quaſi figura ocimi:pulegii colore. Propter quod quidã ſilueſtre pulegiũ uocãt.Iis cõmanducatis & impoſitis ſanari elephãtiam:ſicut magni Pompeii ætate fortuito cuiuſdã expimẽto ꝓpter putorẽ in facie ilita cõpertũ eſt.Eadẽ illinuntur bibunturq; aduerſus ſcolopẽdras & ſerpẽtiũ ictus & drachmis duabus in uini cyathis duobus Aduerſus ſcorpionum ictus cum ſale oleo & aceto.Itẽ aduerſus ſcolopẽdras ius decocti.Aduerſuſq; oĩa uenena ſeruantur folia arida ad farinæ modũ.Subſtratum uel accẽſum fugat ſcorpiones.Potum fœminas purgat a partu::ſed partus necat.Ortopnoicis:torminibus colericis efficaciſſimum.Itẽ lumbis.Podagris ĩpoſitum.Succus naribus uerminoſis ĩſtillať.In regio morbo bibiť.Strumis illiniť.Oĩa ueneris inhibet.Tineas pellit ex aceto potum.Cõtra pruriginẽ ex aceto infundiť capiti in ſole.Mẽtæ ipſius odor animum excitat:& ſapor auiditatẽ in cibis ideo in mãmaꝝ mixtura familiares ipſæ acceſſere ut coire dẽſareq; lac nõ patianť.Quare lactis potionibus addiť:ne huius coagulati potu ſtrangulenť.Data in aqua & mulſo eadẽ ui reſiſtere & generationi crediť:cohibendo genitalia dẽſari.Aeque maribus ac fœminis ſiſtit ſanguinẽ:& purgationes fœminaꝝ inhibet.Cum amylo ex aqua pota cœliacoꝝ impetus. Syratiõ & uomicas uuluæ curauit:ille & iocineꝝ uitia ternis obolis ex mulſo datis item ſanguinem excreantibus in ſorbitionem.Vlcera in capite infantium mire ſanat.Arterias humidas ſiccat.Siccas aſtringit.Pituitas corruptas purgat in mulſo & aqua.Voci ſuccus ſub certamine utilis dumtaxat:& qui gargarizať uua tumente adiecta ruta & coriãdro ex lacte.Vtilis & cõtra tonſillas cum alumine.Linguæ aſperæ cũ melle.Et cõuulſa intus ꝑ ſe uitiiſq; pulmonis.Singultus & uomitiones ſiſtit cum ſucco granati ut Democritus mõſtrat.Recẽtis ſuccus narium uitia.Spiritus ſubductos emendat.Ipſa trita choleras in aceto quidẽ pota.Sanguinis fluctiones intus.Iletim etiã ĩpoſita cũ polẽta:& ſi mãmæ tendantur.Illinitur & tẽporibus in capitis dolore.Sumiť & cõtra ſcolopẽdras & ſcorpiones marinos & ad ſerpentes.Epiphoris illiniť & oĩbus in capite eruptiõibus.Itẽ ſedis uitiis.Impetigines quoq; uel ſi teneať tantum ꝓhibet.Auribus cũ mulſo inſtillať.Aiunt & lyeni mederi eã in horto guſtatã ita ne uellať:ſi is q momorderit dicat ſe lyeni mederi ꝑ dies nouẽ.Aridæ quoq; farinæ tribus digytis apprehenſam & ſtomachi dolorem ſedare in aqua:& ſimiliter aſperſa in potionẽ uẽtris aĩalia expellere. Magna ſocietas cum hac ad recreandos defectos aĩo pulegio cum ſurculis ſuis in ampullas uitreas aceti utriſq; deiectis.Qua de cauſa dignior e pulegio corona uertigini q̃ e roſis cubiculis noſtris pronuntiata eſt.Nã & capitis dolores ĩpoſita dicitur leuare.Quin & olfatu capita tueri cõtra frigoꝝ æſtuſq; iniuriã:& ab ſiti tradiť.Neq; æſtuare eos qui duos e pulegio ſurculos ĩpoſitos auribus in ſole habeant.Illiniť etiã in doloribus cum polẽta & aceto.Fœmina efficatior.Eſt autẽ hæc flore purpureo.Mas candidũ habet.Nauſeas cum ſale & polẽta in frigida aqua pota inhibet.Sic & pectoris ac uẽtris dolorẽ.Stomachi autẽ ex aqua intercιſiões ſiſtit:& uomitiones cum aceto & polẽta.Inteſtinoꝝ uitia melle decocta & nitro ſanat.Vrinam pellit ex uino:& ſi amineum ſit:& calculos & interiores oẽs dolores.Ex melle & aceto ſedat mẽſtrua:& ſecundas.Vuluas conuerſas corrigit.Defunctos partus eiicit.Semẽ obtumeſcẽtibus olfatu admoueť.Comitialibus in aceto cyathi mẽſura dať.Si aquæ inſalubres bibẽdæ ſunt:tritum inſpergiť.Salſitudines corporis ſi cum uino tradať minuit.Neruoꝝ cauſa & in contractione cum ſale & aceto & melle confricať epiſtotono. Imbibiť ad ſerpẽtium ictus decoctum.Ad ſcorpionum in uino tritum:maxime qđ in ſiccis naſciť.Ad oris exulceratiões:ad tuſſim efficax habeť.Flos recẽtis incẽſus pulices necat odore.Xenocrates pulegii ramũ lana inuolutum in tertianis ante acceſſionẽ olfactandũ dari:aut ſtragulis ſubiici:& ita collocari ægrum inter remedia tradit.Silueſtri ad eadẽ uis efficacior eſt:qđ ſimile eſt origano minoribus foliis q̃ ſatiuũ:& a qbuſdã dictamus uocať.Guſtatum a pecore capriſq; balatum concitat.Vnde qdam græci litteras mutantes blechon uocauerunt.Natura tam feruens eſt:ut illitas partes exulceret.Tuſſi inter frictiones fricari ante balnea cõuenit & ante acceſſionum horrorẽ cõuulſis & torminibus.Podagris mire prodeſt. Epaticis cum melle & ſale bibẽdum datur.Pulmonum uitia excreabilia facit.Ad lyenẽ cum ſale utile eſt:& ueſicæ & ſuſpiriis & inflationibus decoctum ſucco æqualiter:& uuluas corrigit:& cõtra ſcolopẽdram terreſtrẽ uel marinã : itẽ ſcorpiones.Priuatimue ualet cõtra oẽm morſum.Radix cõtra increſcẽtia ulcera recens potẽtiſſima.Arida uero cicatricibus decorem affert. Itẽ pulegio eſt nepetæq; ſocietas. Decocta enim in aqua ad tertias diſcutiunt frigora.Mulierũq; mẽſtruis ꝓſunt.Et æſtate ſedant calores. Nepeta quoq; uires contra ſerpẽtes habet.Fumum ex ea nidorẽq; fugiunt:q̃ & ſubſternere in metu obdormituris utile eſt.Tuſa egilopis ĩponiť:& capitis doloribus recẽs cum tertia parte panis tẽperata aceto illinitur.Succus eius inſtillatus naribus ſupinis ꝓfluuium ſanguinis ſiſtit.Itẽ radix cum myrti ſemine in paſſo tepido gargarizata anginis medetur.Cuminum ſilueſtre eſt prætenue quaternis aut quinis foliis ueluti ſerratis.Et in ſatiuo magnus uſus in ſtomachi præcipue remediis.Diſcutit pituitas & inflationes.Tritum & cum pane ſumptum uel potum ex aqua uinoq; tormina quoq; & iteſtinoꝝ dolores. Verumtamẽ oẽm pallorem bibentibus gignit.Ita certe ferunt.Portii Latronis clari inter magiſtros dicendi ad ſectores ſimilitudinẽ coloris ſtudiis contra æmulos imitatos:& pauloante Iulium Vindicẽ ad ſectorem illum a Nerone libertatis captatione teſtamẽtis ſic lenocinatum. Narium ſanguinem paſtillis inditum uel ex aceto recens ſiſtit.Et oculoꝝ epiphoris per ſe impoſitum tumentibus cum melle ꝓdeſt infantibus imponi in uentre ſatis eſt.Morbo regio in uino albo ab alienis datur.

De cumino æthiopico:quæ urinam ſtringit:& de cappari:& de liguſtico:ſiue panace:& cunila bubula. CA. XV.

Ethiopicū maxime in posca illinitur cū melle.Africano priuatim urinæ in cōtinētiā cohiberi
a putant.Satiuū datur & ad iocineris uitia tostū tritū in aceto. Itē ad uertiginem.Iis uero quos acriore ui urina mordeat in dulci tritum uino:ad uuluarum uitia in uino.Præterq; impostis uellere foliis testium tumoribus tostum tritūq; cum melle aut rosaceo & cæra.Siluestre ad omnia eadem efficatius.Præterea ad serpentes cum oleo:ad scorpiones:ad scolopēdras.Sistit & uomitionē nauseasq; ex uino:quantum apprehenderint tres digyti.Propter colum quod bibitur.Illiniturq; uel penicillis feruens:uel astringit fasciis.Strāgulationes uuluæ potum in uino apit tribus drachmis in tribus cyathis uini.Auribus instillat ad sonitus atq; tinnitus cum seuo uitulino uel melle.Sugillatis illinitur cum melle & uua passa & aceto.Lentigini nigræ ex aceto.Est cumino simillimum quod græci uocant ammi.Quidam uero æthiopicum cuminū id esse existimant.Hippocrates regium appellat:uidelicet quia efficacius in ægypto iudicauit.Pleriq; alterius naturæ in totū putāt:quoniā sit exilius & cādidius.Similis autem & huic usus.Nā & panibus alexandrinis subigit:& cū alimentis interponit.Inflatiões & tormina discutit.Vrinam & mēstrua ciet.Sugillata & oculoꝝ epiphoras mitigat.Cū lini semine scorpionū ictus in uino potum drachmis duabus.Priuatimq; cerastarū cum pari portiōe myrrhæ.Colorē quoq; bibentiū similiter mutat in pallorē.Suffitum cum uua passa aut resina uuluas purgat.Tradunt facilius concipere eas quæ odorantur id per coitū.De cappari satis diximus inter pegrinos frutices.Nō utendū trāsmarino.Innocētius italicū est.Ferūt eos q quottidie id edunt paralysi nō periclitari:nec lyenis doloribus.Radix eius uitiligines albas tollit:si tritæ in sole fricent.Spleneticis ꝓdest in uino pota. Radicis cortex duabus drachmis dēpto balneaꝝ usu.Ferūtq; trigintaquinq; diebus p urinā & aluū totū lyenē emitti.Bibit in lūboꝝ doloribus ac paralysi.Dentiū dolores sedat tritū ex aceto semē decoctū:uel manducata radix.Infundit auriū dolori decoctū oleo.Vlcera quæ phagedenas uocāt folia & radix recens cū melle sanāt.Sic & strumas discutit radix.Parotidas uermiculosq; cocta in aqua. Iocineris quoq; malis medet.Dāt & ad tineas in aceto & melle.Oris exulcerationes in aceto decocta tollit.Stomacho inutiles eē inter auctores cōuenit.Ligusticū aliq panacē uocāt:stomacho utile est.Itē cōuulsionibus & iflationibus.Sunt & qdā q cunilā bubulā appellauerūt uti diximus falso.Cunilæ pter satiuā plura sunt in medicina genera.Quæ bubula appellat:semē pulegii habet:utile ad uulnera cōmāducatū īpositūq;:ut qnto post die soluat.Cōtra serpētes quoq; in uino bibit:ac tritū plagæ īponit.Vulnera ab iis facta pfricat.Itē testudines cū serpentibus pugnaturæ hac se muniunt.Quidamq; in hunc usum panacem uocāt.Sedat & tumores & uirilium mala:sicca uel foliis tritis in omni usu mire congruens ex uino.

Item de cunila:siue origano:& de cunilagine:& cunila molli:& libanotide:& de cunila satiua. CA. XVI.

St alia cunila gallinacea appellata a nostris:a græcis origanū heracleoticū. Prodest oculis trita
e addito sale.Tussim quoq; emēdat & iocineꝝ uitia.Lateꝝ dolores cum farina oleo & aceto in sorbitionē tēperata.Præcipue uero serpentiū morsus.Tertiū genus est eius:quæ a græcis mascula a nostris cunilago uocat:odoris fœdi:radicis lignosæ:folio aspero.Vires eius uehementissimas in oībus iis generibus eaꝝ tradunt.Manipulo quoq; eius adiecto oēs etiā a tota domo blattas cōuenire ad eā.Priuatim aduersus scorpiones ex posca pollere.Tribus foliis ex oleo puncto hoīe fugari serpentes. E cōtrario quæ mollis uocat:pilosioribus foliis ac ramis & aculeatis.Trita mellis odorē habet digytis tactu eius cohærētibus.Altera thuris q̄ libanotidē appellamus.Medetur utraq; cōtra serpētes ex uino uel aceto.Pulices etiā cōtritæ cū aq̄ sparsæ necāt.Satiua quoq; suos usus habet.Succus eius cū rosaceo auriculas iuuat.Ipsa ad ictos bibit.Fit & ex ea mōtana serpillo similis:efficax cōtra serpētes. Vrinā mouet. Purgat & a partu mulieres.Concoctionem mire adiuuat:& ad cibos auiditatē.Vtraq; uel in cruditate ieiuniis in portione aspera.Luxatis quoq; utilis.Contra uesparum & similes ictus ex farina hordeacea & posca utilissima.Libanotidis alia genera suis dicentur locis.

De piperiti & origano:& othimine:prasio:& tragorigano:& heraclio: & lepido:& de gith:siue melāthio:& aniso. CA. XVII.

P Iperitis q̄ & siliquastrū appellauimus cōtra morbos comitiales bibit Castore taliter demōstrāte.Caule rubro & lōgo:densis geniculis:foliis lauri:semine albo:tenui:gustu piperis.Vtilis gingiuis:dentibus:oris:suauitati:& ructibus.Origanū qd in sapore cunilā æmulat (ut diximus) plura genera ī medicina habet:& onitin uel prasion appellāt:nō dissimile hysopo.Priuatim eius usus cōtra torsiones stomachi in tepida aqua:& cruditates.Cōtra araneos scorpiōesq; in uino albo.Luxata & icussa in aceto & oleo & lana.Tragoriganō similis est serpillo siluestri.Vrinā ciet.Tumores discutit cōtra uiscum potū uiperæq; ictū efficacissimū:stomacho acida ructāti & pcordiis.Tussiētibus quoq; cū melle dat:& pleureticis:& pipneumonicis.Heracliū quoq; tria genera habet nigrius latioribus foliis glutinosum.Alteꝝ exilioribus mollibusq; sansuco nō dissimile:qd aliq prasiō uocare malūt.Tertiū est iter hæc mediū minus q̄ cætera efficax.Optimū āt creticū.Nā & iucūde olet.Proximū smyrneū.Deīde heracleoticū ad potū utilius:qd othimin uocāt.Cōis aūt usus serpētes fugare pcussis esui dare decoctū.Potu urinā ciere. Ruptis cōuulsis mederi cū panacis radice.Hidropicis cū fico aut cū hysopo acetabuli mēsuris decoctu ad sextā.Itē scabiē:pruriginē psoras in decisione balneaꝝ.Succus auribus ifundit cū lacte mulieris.Tōsilis quoq; & uuis medet.Capitis ulceribus.Venena opii & gypsi extinguit decoctū:si cū cinere & uino bibit. Aluū mollit acetabuli mēsura.Sugillatis illinit.Itē dētiū dolori:qbus etiā & cādorē facit cū melle & nitro.Sāguinē nariū sistit.Ad parotidas decoquit cū hordeacea farina.Ad arterias asperas cū galla &

melle terit̃.Ad lyenẽ folia cũ melle & sale.Crassiores pituitas & nigras extenuat coctũ cum aceto & sale sumptũ paulatim.Regio morbo tritũ cũ oleo & nares infundit̃.Lassi perungunt̃ ex eo:ita ut ne uenter attingat̃.Epinyctidas cũ pice sanat.Furunculos apit cũ fico trita.Strumas cũ oleo & aceto & farina hordeacea.Lateris dolores cũ fico illitũ.Fluctiones sanguinis in genitalibus tusum ex aceto illitũ.Reliquias purgationũ a partu.Lepidiũ inter urentia intelligit̃.Sic & in facie cutẽ emẽdat exulcerando:ut tamẽ cæra & rosaceo facile sanet̃.Sic lepras & psoras tollit semp facile:& cicatricũ ulcera.Tradũt in dolore dentiũ adalligatũ brachio qua doleat:cõpescere dolorẽ.Gith ex græcis alii melãthiõ:alii melaspermon uocãt.Optimũ q̃ excitatissimi odoris:& q̃ nigerrimũ.Medet̃ serpentiũ plagis & scorpionũ.Illini ex aceto & melle reperio.Incẽsoq3 serpẽtes fugari.Bibit̃ drachma una cõtra araneos.Distillationẽ nariũ discutit tusum in linteolo olfatũ.Capitis dolores illitũ ex aceto & infusum naribus.Cũ mirino oculoꝝ epiphoras & tumores.Dentiũ dolores coctũ cũ aceto.Vlcera oris tritũ aut cõmanducatũ.Itẽ lepras & lẽtigines ex aceto.Difficultates spirãdi addito uino potũ.Duricias tumoresq3 ueteres & suppurationes illitũ.Lac mulieꝝ auget cõtinuis diebus sumptũ.Colligit̃ succus eius ut hyoscyami.Similiter largius uenenũ est qđ miremur:cũ semẽ gratissime panes etiã cõdiat.Oculos quoq3 purgat.Vrinã & mẽstrua ciet.Quinimo lintheolo illigatis tantũ granis.xxx.secũdas trahi reperio.Aiũt & clauis in pedibus mederi tritũ in urina.Culices suffitu necare:item muscas.Et anisum aduersus scorpiões ex uino bibit̃:a Pythagora inter pauca laudatũ siue crudũ siue decoctũ:itẽ uiride aridũue oibus quæ cõdiunt̃:quæq3 itingunt̃ desideratũ.Panis etiã crustisinferioribus subditũ.Saccis quoq3 addit̃.Cũ amaris nucibus uina cõmẽdat.Quin ipsum oris halitũ iucũdiorẽ facit.Fetorẽq3 tollit mãducatũ matutinis cũ smyrneo & melle exiguo.Mox uino collutũ uultũ iuniorẽ pstat:insomnia leuat suspẽsum in puluino ut dormiẽtes olfaciãt.Appetentiã ciboꝝ præstat:q̃do id quoq3 inter artificia deliciæ fecere:ex quo labor desiit cibos poscere.Ob has causas qdã anicetũ id uocauere.Laudatissimũ est creticũ.Proximũ ægyptiũ.Hoc ligustici uicẽ præstat in cõdimẽtis.Dolores capitis leuigat suffitũ naribus.Epiphoris oculoꝝ radicẽ eius tusam iponit Iollas:ipsum cũ croco pari mõ & uino:& p se tritum cũ polenta ad magnas fluctiones:extrahendaq3 si quæ in oculis inciderint.Narium quoq3 cardines cõsumit illitũ ex aqua.Sedat anginas cum melle & hysopo ex aceto gargarizatum.Auribus infundit̃ cum rosaceo.Thoracis pituitas purgat tostum:cũ melle sumptũ melius.Cum acetabulo anisi nuces amaras.l.purgatas tere in melle ad tussim.Facillime uero anisi drachmæ tres:papaueris duæ miscent̃ melle ad fabæ magnitudinem:& ternis diebus summunt̃.Præcipuum aut rẽ ructus.ideo inflatiõibus stomachi & intestinoꝝ torminibus & cœliacis medetur.Singultus & olfatũ decoctum potũq3 ihibet.Foliis decoctis digerit cruditates succus decocti:ipsum cum apio olfatum sternutamenta inhibet.Potũ somnũ concitat.Calculos pellit.Vomitiones cohibet:& præcordioꝝ tumoꝝ & pectoꝝ uitiis.Neruis quoq3 qbus succinctum est corpus utilissimum.Prodest eius capitis doloribus instillati succum cũ oleo decocti .Non aliud utilius uentri & intestinis putãt:ideo dysentericis & tenasmis datur tostum.Aliqui addunt & opium pilulis in die ternis lupini magnitudine & in uini cyatho dilutis.Dieuches & ad lumboꝝ dolores succo usus est.Semẽ hydropicis & cœliacis dedit tritum cũ menta.Veꝝ & radicem ad renes.Darion hærbarius parturientibus eo cataplasma imposuit cum apio.Item uuluaꝝ dolori.Deditq3 bibendum cum aneto parturientibus.Phreneticis quoq3 illinunt recẽs cum polenta.Sic & infantibus comitiale uitiũ aut cõtractiões sentiẽtibus.Pythagoras qdẽ nõ corpori uitio comitiali in manu habẽtes.Ideoq3 q̃plurimũ domi ferendũ.Parere quoq3 facilius olfantes.Et statim a partu dandum potui polẽta aspera.Sosimenes contra oẽs duricias ex aceto usus est.Eo & cõtra lassitudines in oleo decoquens addito nitro.Semine eis poto lassitudinis auxiliũ uiatoribus spopõdit.Heraclides ad inflationes stomachi semẽ tribus digytis cum castorei obolis duobus ex mulso dedit.Similiter ad uentris:aut intestinoꝝ inflationes.Et ortopnoicis quod ternis dygitis prehenderit seminis:tantundẽ hyoscyami cũ lacte asinino.Multi uomituris acetabula eius & folia lauri decẽ trita in aqua bibẽda inter cœnã suadẽt.Strãgulationes uuluæ si mãducent̃:& linat̃ calidũ:uel si bibat̃ cũ castoreo in aceto & melle sedat.Vertigines a ptu cũ fœmine cucumeris & lini pari mẽsura trinũ digytoꝝ uini albi tribus cyathis discutit.Cleopolemus ad quartanas trinis digytis seminis anisi & fœniculi usus est in aceto & mellis cyatho uno.Lenit articulares morbos cũ amaris nucibus illinitũ.Sũt & q aspidũ uenenis aduersari naturã eius putẽt.Vrinã ciet.Sitim cohibet.Venerẽ stimulat.Cũ uino sudorẽ leniter præstat.Vestes quoq3 a tineis defendit.Efficacius semper recens & quo nigrius.Stomacho tamẽ inutile est præterq̃ inflato.

De aneto & sagapenio:& de papauere albo & nigro:& quõ succus hærbarum colligendus est:& de opio. CA. XVIII.

a Netum quoq3 ructus uomet:& tormina sedat.Aluum sistit.Epiphoris radices illinuntur ex aqua uel uino.Singultus cohibet semen feruens olfatum.Sumptũ ex aqua sedat cruditates. Cinis eius uuam in faucibus leuat.Oculos & genituram hebetat: sacopeniũ qđ apud nos gignit̃ in trãsmarino alienat̃.Illud.n.ammoniaci lachrymæ simile sagapenion uocat̃.Prodest lateꝝ & pectoris doloribus:cõuulsis:tussibus ueteribus:excreationibusq3:præcordioꝝ tumoribus.Sanat & uertigines:tremulos:opisthotonicos:lyenes:lũbos:pfrictiones.Dat̃ & olfactandum ex aceto in strangulatu uuluæ.Cæteris & potu dat̃:& cũ oleo infricat̃.Prodest & cõtra mala medicamẽta . Papaueris diximus genera:& sponte nascentis alia promisimus.Sed satiui albi calix ipse teritur & bibitur somni causa.Semen elephantis medetur.E nigro papauere sapor gignitur scapo inciso:ut Diagoras suadet cũ turgescit ut Iollas cũ deflorescit hora diei sereni:hoc est cum ros in eo exaruerit.Incidi iubent sub capite & calice.

Nec in alio genere ipsum inciditur caput.Succus & hic:& hærbæ cuiusq; lana excipitur.Aut si exiguus est:ungue pollicis aut lactucis:& postero die magis quod inaruit. Papaueris uero largus densat:& in pastillos tritus in umbra siccatur non ui sopori fera modo:ue℞ si copiosior hauriat:etiã mortifera p somnũ:opion uocãt.Sic scimus interẽptũ Licinii Cecinnæ prætorii uiri patrẽ in hispania baiulicũ quoniam ualido ĩpatibilis odiũ uitæ fecisse.Itẽ plerosq; alios.Qua de cã magna cõcertatio extitit.Diagoras & Erasistratus in totũ dãnauere:& ut mortife℞ infundi uetãtes.Præterea quoniã uisui noceret. Addidit Andreas:ideo nõ protinus excecari:eo quoniã adulterat alexãdriæ.Sed postea usus eius non ĩprobatus est medicamẽto nobili:qd' diacodion uocãt.Semine quoq; eius trito in pastillos e lacte utũtur ad somnũ: Itẽ ad capitis dolores cũ rosaceo.Cũ his auriũ dolori instillatũ.Podagris illinit cũ lacte mulie℞.Sic & foliis ipsis utunt ad sacros ignes.Itẽ uulnera cũ aceto.Et tamen dãnauerim collyriis addi.Multoq; magis quas uocãt lexipyretas:quasq; pepticas & cœliacas.Nigrũ tamẽ ĩ cœliacis uino dat.Satiuũ omne magis rotũdat capita.At siluestri longũ ac pusillũ:& ad oẽs effectus ualentius.Decoquit & bibit cõtra uigilias: eadẽq; aqua fouet ora.Optimus in siccis: & ubi raro pluit.Cũ capita ipsa & folia decoquunt:sucus meconiũ uocat:multũ opio ignauior.Experimentũ opii est primũ in odore.Sincer℞.n.perpeti nõ mos est. Dein in lucernis:ut pura luceat flãma:aut extinctum demũ oleat.Quæ in fucato nõ eueniunt.Accenditur quoq; difficilius:& crebro extinguit.Est sinceri experimentum & in aqua quia nebula innatat. Fictum in posca coit:sed maxime mi℞ æstiuo sole deprehendi:sincerum.n.sudat:& se diluit:donec succo recenti simile fiat.Mnesides optime seruari putat hyoscyami semine adiecto.Alii in faba.

De empractico & ceratico:& glaucio siue paralio:& heracrio siue aphro:& de diacodio. CA. XIX.

i Nter satiua est & siluestria medium genus:quod nisi in aruis esset:spõte nasceretur.Rhiam uocauimus & erraticum.Quidam id decerptum ꝓtinus cum toto calice mandunt.Aluum exinaniunt capita quinq; decocta in uini tribus heminis pota somnum faciunt: siluestrium unũ genus ceratitin uocãt: nigrum:cubitali altitudine:radice crasse:& corticosa:caliculo inflexo ut cornicula.Folia minora & tenuuiora q̃ cæteris siluestribus:semẽ exile.Tempestiuum est messibus.Aluum purgat dimidio acetabulo in mulso.Folia trita cum oleo argemmas iumentorum sanant. Radix acetabuli mensura cocta in duobus sextariis ad dimidias datur ad lumbo℞ uitia & iocineris.Carbunculis medẽtur ex melle folia.Quidam hoc genus glaution uocant alii paralion.Nascitur enim in afflatu maris:aut nitroso loco.Alte℞ est in siluestribus generibus heraclion:uocat ab aliis aphron.Foliis ii procul intuearis speciem passerum præsentibus:radice in summa terræ cute:fœminæ spumeo. Ex hoc lina splẽdorẽ trahunt æstate.Tunditur in pila comitialibus morbis acetabuli mẽsura seminis in uino albo:uomitiones enim facit.Medicamento quod diacodion & asteriace uocat utilissimũ. Fit autem huius papaueris aut cuiuscunq; siluestris capitibus.cxx.in aquæ cælestis sextaris tribus biduo maceratis:in eademq; decoctis:deinde siccatis:iterũq; cũ melle decoctis ad dimidias partes uapore tenui.Addidere postea drachmas senas croci:hypocistidis:thuris:acicæ:& passi cretici sextarium.Hac ostentatione simplex quidem & antiqua illa salubritas papauere & melle constat.

De tithymalo & archelio:& portulaca siue peplio:& coriandro & de atriplici CA. XX.

t Ertium genus est tithymalõ:mecona uocãt:alii archaliõ:folio leui:albo:capite magnitudinis fabæ.Colligitur uua florente.Siccat in umbra.Semẽ potum purgat aluum dimidio acetabulo in mulso.Cuiuscunq; aũt papaueris caput uiride uel siccum illitum epiphoras oculorum lenit.Opium ex uino miraculo si ꝓtinus detur scorpionũ ictibus resistit.Aliqui hoc tãtũ nigro tribuunt: si capita eius uel folia terãtur.Est & portulaca quã peplion uocant:nõ multum satiua efficacior. Cuius memorabiles usus tradunt.Sagitta℞ uenena & serpẽtium hemorroidum & præsigrum restringi:ꝓ cibo sumpta & plagis imposita extrahit.Itẽ hyoscyamo poto e passoq; expresso succo.Cum ipsa non est: semen eius simili effectu ꝓdest.Resistit & aqua℞ uiciis:capitis dolori:ulceribusq; in uino tusa & imposita.Reliqua ulcera cõmãducata cum melle sanat.Sic & infantium cerebro imponitur:umbilicoq; ꝓciduo.In epiphoris uero omnium fronte tẽporibusq; cum polenta.Sed ipsis oculis e lacte & melle.Eadẽ si procident prodest oculis:foliis tritis cum corticibus fabæ.Pustulis cum polẽta & sale & aceto ac cæra. Et ulcera oris tumoremq; gingiuarum cõmanducata cruda sedat.Item dentium dolores. Tõsillarum ulcera succus decoctæ.Quidam adiecere paulum murræ.Nã & mobiles dentes stabilit commanducata.Cruditates sedat:uocemq; firmat:& sitim arcet.Ceruicis dolores cum galla & lini semine pari mensura sedat.Mammarum uitia cum melle aut cimolia creta.Salutaris & suspiriosis semine cũ melle hausto.Stomachum in acetariis sumpta corroborat.Ardentibus febribus imponitur cum polenta.Et alias manducata refrigerat etiam intestina.Vomitiones sistit.Dysenteriæ & uomicis datur ex aceto uel bibitur cum cumino.Tenasmis autẽ cocta & comitialibus cibo uel potu ꝓdest. Purgatiõibus mulierum acetabuli mensura in sapa.Podagris calidis cum sale illita & sacro igni. Succus eius potus renes iuuat ac uesicas.Ventris animalia pellit.Ad uulnerum dolores ex oleo cum polenta imponitur.Neruorum duricias emollit.Metrodorus qui epitomen:ton:rhizotomumemon scripsit:purgationibus a partu dandã censuit.Venerẽ inhibet:uenerisq; somnia.Prætorii uiri pater est hispaniæ pꝛiceps:quẽ scio pp ĩpatibiles uuæ morbos radicẽ eius filo suspensam e collo gerere:pterq̃ in balneis:& ita liberatũ incõmodo omni.Quinetiã inueni apud auctores:caput inde litũ distillationẽ toto anno nõ sentire. Oculos tamen hebetare putat.Coriandrũ inter siluestria nõ inuenit.Præcipuũ tamẽ esse cõstat statim ægyptium. Valet

cõtra serpentiũ genus unũ:quod amphilbenas uocant:potũ ĩpositũq;.Sanat & alia uulnera. Epinycti/
das pustulas tritũ.Sic & omnes tumores collectionesq; cũ melle aut uua passa.Panos uero ex aceto tri/
tum.Seminis grana tria in tertianis deuorari iubẽt aliqui ante accessionem.Vel plura illini fronti.Sunt
qui & ante solis ortum ceruicalibus subiici efficaciter putent. Vis magna ad refrigerandos ardores uiri
di.Vlcera quoq; quæ serpunt sanat cũ melle uel uua passa.Itẽ testes:ambusta:carbũculos:aures cũ lacte
mulieres:epiphoras oculorũ:uentris & intestinoꝝ fluctiones.Semẽ ex aqua potum bibit̃ in choleris cũ
ruta.Pellit aĩalia interaneoꝝ cũ mali punici succo & oleo semẽ potũ.Xenocrates tradit rem mirã:si uera
est.Menstrua contineri uno die:si unũ granum biberint fœminæ:biduo si duo:& totidem diebus quot
grana sumpserint.M.Varro coriandro subtritro cũ aceto carnem incorruptã æstate seruari putat.A tri
plex & siluestre est & satiuum accusatum a Pythagora tanꝗ faceret hydropicos morbosq; regios & pal/
lorem.Coquitur difficillime:ac ne in hortis quidem iuxta id nasci qcꝗ nisi languidũ culpauit. Addide
re Dionysius & Diocles plurimos gigni ex eo morbos.Nec nisi mutata sæpius aqua coquendũ.Stoma
cho cõtrariũ esse.Lentigines & papulas gignere.Miror quare difficulter in italia id nasci tradiderit So/
lum Smyrneus hippocrates uuluaꝝ uitiis id infundi cum beta. Lycus neapolitanus cõtra cantharidas
bibendum dedit.Panos furunculos incipientes:duricias oẽs uel cocto uel crudo utiliter illini putãt. Itẽ
ignẽ sacrum cum melle aceto nitroq;:similiter podagris.Vngues scabros detrahere dicitur sine ulcere.
Sunt qui in morbo regio dent semẽ eius cũ melle.Arterias & tonsillas nitro addito perfricent. Aluum
moueant.Cocto aut per se aut cum malua aut lenticula concitantes uomitiones.Siluestri capillos tin/
gunt:& ad supradicta utuntur medicina.

De malua malope:& althea:& lapatio:& oxylapa/
to:& hydrolapato:& hippolapato:& bubalapato. CA. XXI.

Contrario in magnis laudibus malua est utraq; & satiua & siluestris.Duo genera eaꝝ ampli/
c tudine folii discernuntur.Maiorem græci malopen uocant in satiuis.Alteram ab emolliẽdo
uentre dictã putant malachẽ.E siluestribus cui grande folium & radices albæ althea uocatur
ab excellẽtia effectus a qbusdã aristhalthea.Omne solum in quo serunt̃ pinguius faciũt.Huic cõtra oẽs
aculeatos ictus efficatior uis:præcipue scorpionũ:uespaꝝ:similiũ:& muris aranei.Quin & trita cũ oleo
qualibet eaꝝ perũcti ante uel habentes eas non feriũtur.Folium impositũ scorpionibus torporem af/
fert.Valent & cõtra uenena.Aculeos oĩs extrahũt illitæ crudæ aut cũ anetho potæ.Decoctæ uero cũ ra/
dice sua leporis marini uenena restinguũt.Et ut quidã dicunt si uomat̃.De eisdẽ mira & alia traduntur
Sed maxime si quottidie quis succi ex qualibet eaꝝ sorbeat cyathum dimidium oĩbus morbis caritu/
rum.Vlcera manãtia in capite sanant.In urina putrefactæ lichenas.Et ulcera oris cum melle.Radix de
cocta furfures capitis & dentiũ mobilitates. Eius quæ unũ caulẽ habet radice circa dentem qui doleat
perunge:donec desinat dolor.Eadem strumas & parotidas panosq; addita hominis saliua purgat citra
uulnus.Semen in uino nigro potũ a pituita & nauseis liberat.Radix mãmaꝝ uitiis occurrit ad alligata
in lana nigra.Tussim in lacte cocta & sorbitionis modo sumpta quinis diebus emẽdat.Stomacho inuti
les sex.Niger dicit.Olympiades thebanus abortiuas esse cum adipe anseris.Aliqui purgari fœminas fo
liis earum manus plenæ mensura in oleo & uino sumptis.Vtique constat parturientes foliis substratis
celerius solui.Protinus a partu reuocanda:ne uulua sequatur.Dat & succũ bibendum parturientibus ie
iunis in uino decocta hemina.Quin & semen tritum adalligant brachio genitale non continentium.
Adeoq; eæ ueneri nascuntur:ut semẽ unicaulis aspersum cubitali fœminaꝝ auiditates augere ad ĩfinitũ
Xenocrates tradat.Itẽ tres radices iuxta adalligatas.Tenasmo & disentericis utilissime infundi.Item fœ
dis uitiis:uel si foueantur.Melãcholicis quoq; succus datur cyathis thernis tepidus.Et insaniẽtibus qua
ternis.Decoctæ comitialibus heminæ succi.Hic & calculos & inflatione & torminibus aut opistotoni/
co laborantibus tepidus illinitur.Et sacris ignibus & ambustis decocta in oleũ folia imponuntur.Et ad
uulneꝝ ĩpetus cruda cũ pane.succus decoctæ neruis ꝓdest:& uesicæ:& intestinoꝝ rosionibus. Vuluas
& cibo & infusione mollit in oleo:succus decoctæ pori meatus suaues facit.Artheæ in oĩbus supradictis
efficacior radix:præcipue cõuulsis ruptisq;.Cocta in aqua aluũ sistit.Ex uino albo strumas & parotidas
& mãmaꝝ inflãmationes:& panos in uino folia decocta & illita tolunt.Eadẽq; arida in lacte decocta ꝗ
libet perniciosæ tussi citissime medent̃.Hippocrates uulneratis sitiẽtibusq; defectu sanguinis radicibus
decoctæ succũ bibẽdũ dedit.Et eã uulneribus cũ melle & resina.Itẽ cõuulsis:luxatis:tumẽtibus: & mu/
sculis:neruis:articulis ĩposuit.Et asmaticis ac dysentericis in uino bibendũ dedit.Mirũ aquam radice ea
addita addẽsari sub diuo:atq; elactescere.Efficatior aũt quo recẽtior.Nec lapatiũ dissimiles effectus ha/
bet.Est autem siluestre:quod alii oxalidẽ appellãt:satiuo proximum:foliis aquosis:colore betæ candi/
dæ:radice minima.Nostri uero rumicem:alii lapatium cantherinũ ad strumas cũ axũgia efficacissimũ
Est & alteꝝ genus fere oxylapaton uocãt.Satiuo idem similius:& acutiora habet folia ac rubriora:non
nisi in paludibus nascens.Sunt q hydrolapaton tradunt in aqua natũ.Est & aliud hippolapaton maius
satiuo:cãdidiusq; ac spissius.Siluestria scorpionũ ictibus medent̃:& ferire ꝓhibẽt habẽtes. Radix aceto
decocta si colet̃ succus dentibus auxiliatur.Si uero bibat̃ morbo regio:semẽ stomachi inextricabilia ui
tia sanat.Hippolapati radices priuatim ungues scabrosos detrahunt.Dysentericos semẽ duabus drach/
mis in uino potum liberat.Oxylapati semẽ lotum in aqua cælesti sanguinẽ ꝓdest reiiciẽtibus.Adiecta
a cacia lẽtis magnitudine ꝓdest.Præstãtissimos pastillos faciunt ex foliis & radice addito nitro & iure
exiguo.In usu aceto diluunt.Sed satiuũ in epiphoris oculoꝝ illinunt frontibus.Radice melicerias & le
pras curãt.In uino uero decocta strumas & ꝓtidas & calculos. Poto uino & lyentes. Cœliacos æque

& dysentericos & tenasmos.Ex eademq; omnia efficatius.Ius lapati & ructus facit: & urinam ciet: & caliginē oculoꝝ discutit.Itē pruritū corporis in sola balneaꝝ additū:aut prius ipsum illitū sine oleo.Firmat & cōmanducata radix dentes.Eadē decocta cū uino sistit aluū.Folia soluūt adiecto sale.Adiecit Solon neq; ut omittamus bulapaton:radicis tantū altitudine differens est:& erga dysentericos efficacis effectus potū ex uino.

De sinapis tribus generibus:& marrubio:& serpillo:& sisymbrio: siue thymbræo:& de lini semine:& blito. CA. XXII.

ſ Inapis cuius in satiuis tria genera diximus.Pythagoras principatum habere ex iis quoꝝ sublime uis ferať iudicauit:quoniā nō aliud magis in nares & cerebrū penetret.Ad serpentiū ictus & scorpionū tritū cū aceto illiniť.Fungoꝝ uenena discutit.Cōtra pituitā tenetur in ore donec liquescat:aut gargarizať cū aqua mulsa.Ad dentiū dolorē mādiť.Ad uuā gargarizať cū aceto & melle.Stomacho utilissimū cōtra oīa uitia pulmonibusq;.Excreationes faciles facit in cibo sumptū.Dať & suspiriosis.Itē comitialibus tepidū cum succo cucumeꝝ.Sensus atq; sternuramēta capitis purgat.Aluum mollit.Mēstrua & urinā ciet.Et hydropicis īponiť.Cū fico & cumino tusum ternis partibus comitiali morbo.Et uuluaꝝ cōuersionē suffitū excitat odore aceto mixto.Itē lethargicos.Adiiciť tordylion.Est autē id semen ex sili.Et si uehementior somnus lethargicos premat:cruribus aut etiā capiti illinitur cū fico & aceto.Veteres dolores thoracis:lumboꝝ:coxendicū:lienū:& in quacūq; parte corporis ex alto uitia extrahenda sunt:illitū caustica ui emendat pustulas faciendo.At in magna duricia sine fico īpositum uel si uehementior uirgo timeať p duplices pānos.Vtunť ad alopetias cū rubrica:psoras:lepras: phthiriases:litannicos:opisthothonicos.Iungunt quoq; scabras genas aut caligantes oculos cū melle.Succusq; tribus modis exprimitur in fictili:calescitq; in eo in sole modice.Exit & e cauliculo succus lacteus:q ita cū īduruit:dentiū dolori medeť.Semen ac radix cū īmaduere:musto cōterunť.Manusq; plenæ mēsura sorbenť ad firmandas fauces:stomachū:oculos:caput:sensusq; oēs.Mulieꝝ etiā lassitudines saluberrimo genere medicinæ.Calculos quoq; discutit potū ex aceto.Illinunť & liuoribus sugillatisq; cū melle & adipe anserino aut cæra cypria.Fit & oleū ex semine madefacto in oleo expressoq;:quo utunť ad neruoꝝ rigores:lumborūq; & coxendicū pfrictiones.Sinapis naturā effectusq; eosdē habere tradiť adarca inter siluas tacta in cortice calamoꝝ sub ipsa coma nascēs.Marrubiū pleriq; inter primas hærbas cōmēdauere:quē græci prasion uocāt:alii linostrophon:nōnulli philopeda:aut philophares:notius q̄ ut indicandū sit.Huius folia semēq; contrita prosunt cōtra serpētes:pectoꝝ & lateris dolores:tussim ueterē.Et iis q sanguinē eiiciūt eximie utile:scapis eius cū panico aqua decoctis:ut asperitas succi mitigeť.Imponitur strumis cū adipe.Sūt q uiridis semē q̄tū duobus digytis capiāt cū farris pugillo decoctū addito exiguo olei & salis sorbere ieiunos ad tussim iubeāt.Alii nihil cōpant.In eadē cā marrubii & fœniculi succi ad sextarios ternos expressis decoctisq; ad sextarios duos:cū addito mellis sextario rursus decocto ad sextarios duos:si coclearii mēsura in die sorbeať ih aquæ cyatho.Et uiriliū uitiis tusum cū melle mire pdest.Lichenas purgat ex aceto.Ruptis conuulsis spasmatū neruis salutare.Potū aluū soluit cum sale & aceto.Itē mēstrua & secundas mulieꝝ. Arida farina cū melle ad tusim siccā efficacissima est.Itē ad cācrenas & pterygia.Succus uero articulis & enaribus morbo regio:minuēdæq; bili cum melle pdest.Itē cōtra uenena inter pauca potens.Ipsa hærba stomachum & excreationes pectoris purgat.Cū iride & melle urinam ciet.Cauenda tamen exulceratæ uesicæ & renū uitiis.Dicitur succus claritatē oculoꝝ adiuuare.Castor marrubii duo genera tradit.Nigrū:& quod magis pbat candidū.In ouū inane succum adiicit his:ipsumq; ouū infundit melle æquis portionibus tepefactū:uomicas rūpere:purgare:persanare pmittēs.Illitis etiā uulneribus a cane factis tusa cū axūgia ueteri.Serpillū a serpēdo putāt dictum. Quod in siluestri euenit:in petris maxime.Satiuum non serpit:sed ad palmi altitudinem increscit. Pinguius uoluntarium & candidioribus foliis & ramis:aduersus serpētes efficax maxime cenchrin & scolopendras terrestres ac marinas.Et scorpiones decoctis in uino ramis foliisq;.Fugat & odore:cominus si urať Et cōtra marinoꝝ uenena præcipue ualet.Capitis doloribus decoctū in aceto illiniť tpibus ac fronti cū rosaceo.Item phreneticis:lethargicis:cōtra tormina & urinæ difficultatē:anginas:uomitiōes drachmis quattuor datur.Ex aqua bibitur & ad iocineꝝ dolores.Folia obolis quattuor dantur ad lyenē ex aceto. Ad cruētas excreationes teriť in cyathis duobus aceti & mellis.Sisymbriū siluestre a qbusdā thymbræum appellatū:pedali nō amplius altitudine:quod in riguis nasciť simile nasturtio est. Vtrumq; efficax aduersus aculeata aīalia:ut sunt crabrones & similia.Quod in sicco ortū odoratū est:inseriť coronis angustiore folio.Sedant utraq; capitis dolorē.Itē epiphoras:ut Pilinus tradit.Alii panē addunt. Alii per se decoquunt in uino.Sanat & epinyctidas:cutisq; uitia in facie mulieꝝ intra quartū diē noctibus impositū diebusq; detractū.Vomitiones:singultus:tormina:stomachi dissolutiones cohibet siue in cibo sumptum:siue in succo potū.Nō edendū grauidis:nisi mortuo cōceptu.Quippe etiā īpositum eiicit.Mouet urinā cum uino potum.Siluestre & calculos.Quos uigilare opus sit excitat infusum capiti cū aceto. Lini semen cū aliis qdē in usu est.Et per se mulierum cutis uitia emendat in facie.Oculoꝝ aciē succo adiuuat.Epiphoras cum thure & aqua aut cum myrrha.Cum uino sedat potidas.Cum melle aut adipe aut cæra stomachi solutiones inspersum polētæ modo.Anginas in aqua & oleo decoctū:& cum aniso illitū Torretur ut aluum sistat.Cœliacis & dysentericis imponitur ex aceto.Ad iocineris dolores estur cum uua passa.Et ad phthisin utilissime.Semine fiunt & eligmata.Musculoꝝ:neruoꝝ: articuloꝝ: ceruicū duricias.Cerebri mēbranas mitigat farina seminis nitro aut sale aut cinere additis.Eadē cum fico item cōcoquit ac maturat.Cum radice uero cucumeris siluestris extrahit quæcunq; corpori inhærent.Sic &

fracta ossa:serpere ulcus in uino decocta prohibet.Eruptiones pituitæ cum melle emendat.Vngues sca bros cum pari modo nasturtii:& testium uitia & ramices cum resina & mura:& cãcrenas ex aqua.Stomachi dolores cum fœnograæco sextariis utrisq; decoctis in aqua mulsa. Intestinorum & thoracis perniciosa uitia clystere in oleo & melle.Blitum iners uidetur ac sine sapore aut acrimonia ulla.Vnde conuitium fœminis apud Menandrum faciunt mariti.Stomacho inutile est.Ventrem adeo turbat:ut cho leram faciat aliquibus.Dicitur tamen aduersus scorpiones potum e uino prodesse:& clauis pedum illini.Item lyenibus & temporum dolori ex oleo.Hippocrates menstrua sistit eo cibo putat.

De meu.& fœniculo:& hippomarathro uel myrseneo:
& canabi:& de furula:& carduis. CA. XXIII.

m Eu in italia non nisi a medicis seritur:& iis admodum paucis.Duo genera eius.Nobilius atha manticum uocant illi ab athamante inuentum.Hi quoniam laudatissimum in athamante re periatur:foliis anetho simile:& caule aliquando bicubitali:radicibus multis & obnigris: quibusdam altissimis.Minus russum q̃ illud alterum.Ciet urinam in aqua potum radice trita uel decocta. Inflatiões stomachi mire discutit.Item tormina & uesicæ uitia.Vuluarumq; articulis cum melle.Infantibus cum apio illitum imo uentri urinas mouet.Fœniculũ nobilitauere serpentes gustatu ut diximus senectam exuendo:oculorumq; aciem succo eius reficiendo.Vnde intellectum est hominum quoq; caliginem præcipue eo releuari.Colligitur hoc caule turgescente.In sole siccatur.Iungitur ex melle.Vbiq; hoc est.Laudatissimum tamen in hiberia e lachrymis fit & ex semine recenti.Fit etiam e radicibus prima germinatione incisis.Est & in hoc genere siluestre:quod alii hippomarathron:alii myrseneum uocant:foliis maioribus:gustu acriore:procerius:brachiali crassitudine:radice candida.Nascitur in calidis: sed saxosis.Diocles & aliud hippomarathri genus tradit:longo & angusto folio:semine coriandri. Medicinæ in satiuo ad scorpionum ictus & serpentium semine in uino poto.Succus & auribus instiliatur: uermiculosq; in his necat.Id ipsum condimentis prope omnibus inseritur. Oxyporis etiam aptissime. Quin & crustis subditur panis.Semen stomachum dissolutum astringit uel ifebribus sumptum.Nauseam ex aqua tritum sedat.Pulmonibus & iocineribus laudatissimum.Ventrem sistit cum modice sumitur.Vrinam excitat:& tormina mitigat totum decoctum.Lactisq; defectu potum mammas replet. Radix cum ptisana sumpta renes purgat siue decocto succo:siue semine sumpto.Prodest & hydropicis radix ex uino cocta.Item conuulsus illinuntur folia tumoribus. Ardentes ex aceto calculos uesicæ pellunt.Genituræ abundantiam quoquomodo haustum facit.Verendis amicissimum:siue ad fouendum radice cum uino cocta:siue contrita in oleo illitum.Multi tumoribus & sugillatis cum cæra illinunt:& radice in succo uel cum melle contra canis morsum utuntur:& cõtra multipedem ex uino. Hippomarathron ad omnia uehemẽtius.Calculos præcipue pellit.Prodest uesicæ cum uino leui:& fœminarum menstruis:efficacius in eo semen q̃ radix.Modus in utroq; quod duobus digytis trito additur in potio nem.Petriclius qui ophiaca scripsit & Micon qui rhizitomumena aduersus serpentes nihil hippomarathro efficacius putauere. Sane & Nicander non in nouissimis posuit. Canabis in siluis primum nata est:nigriore folio & asperiore.Semen eius extinguere geniturам uirorum dicitur.Succus ex eo uermiculos aurium & quodcunq; intrauerit eiicit:sed cũ dolore capitis.Tantaq; uis ei est:ut aquæ infusa coagulare eam dicatur.Et ideo iumentorum aluo succurrit pota in aqua.Radix cõtractos articulos emollit in aqua cocta.Item podagras & similes impetus.Ambustis cruda illinitur:sed sæpius mutatᷓ: priusq̃ arescat.Ferula semen simile aneto habet.Quæ ab imo caule diuiditur a cacumine fœmina putatur Cales eduntur decocti.Commendãturq; musto ac melle.Stomacho utiles.Sint plures sumpti:capitis dolores faciũt.Radix denarii pondere in uini cyathis duobus bibitur aduersus serpẽtes. Et ipsa radix imponitur.Sic & torminibus medetur.Ex oleo autem & aceto cõtra sudores immodicos uel in febribus proficit.Succus ferulæ aluum soluit fabæ magnitudie deuoratusq;.Et uiridi ferula musculus utilis est ad omnia ea uitia.Ad sanguinem sistendum decem grana seminis bibuntur in uino trita uel medulla. Sunt qui comitialibus morbis dandum putant luna quarta:sexta:septima ligulæ mensura. Natura ferularum murenis infestissima est.Tactæ siquidem ea moriuntur. Castor radicis succum & oculorum claritati conferre multum putauit:& de carduorum satu inter hortensia diximus. Quapropter & medicinam ex iis non differamus.Siluestrium genera sunt duo.Vnum fruticosius a terra statim.Alterum unicaule crassius.Vtriq; folia pauca:spinosa:muricatis cacuminibus.Sed alter florem purpureum mittit inter medios aculeos celeriter canescentem:& abeuntem cum aura.Scolimon græci uocant.Hic anteq̃ floreat contusus atq; expressus illito succo alopecias replet.Radix cuiusq; ex aqua decocta potatoribus sitim facere narratur.Stomachum corroborat:& uuluis si credimus etiam conferre aliquid traditur:ut mares gignantur.Ita enim Cherias atheniensis scripsit:& Glaucias qui circa carduos diligentissimus uidetur.Manducatus carduus hic odorem commendat oris.

Confectio tyriacæ compositio medicaminis Anthiochi. CA. XXIIII.

ſ Ed ante discessum ab hortẽsibus unam compositionẽ ex iis clarissimã subtexemus aduersus uenenata animalia:incisam lapide uersibus in limine ædis Aesculapii.Serpilli duum denariorum põdus.Opopanacis & milii tantundẽ singulorũ.Trifolii pondus denarii.Anethi & fœniculi seminis & anisi & maii & apii denariorũ senũ ex singulis generibus:erui farinæ duodecim. Hæc tusa cribrataq; uino quantũ possit excellenti digerunᷓ in pastillos:uictoriati põdere. Ex iis singuli danᷓ ex uini mixti cyathis ternis.Hac tyriaca magnus rex Anthiochus aduersus omnia uenena usus traditur.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HYSTORIAE LIBER.XXI. PROHEMIVM.

De natura florum & coronamentoꝝ.De mira floꝝ uarietate. CA. I.

IN HORTIS SERI ET CORONAMENTA IVS SIT CATO IN/ enarrabili florum maxime ſubtilitate : quãdo nulla nulli põt facilius eſſe loqui q̃ rerum naturæ pingere:laſciuiẽti præſertim & in magno gaudio fertilitatis tam uarie ludenti.Quippe reliqua uſus alimẽtiqꝫ gratia genu/ it.Ideoqꝫ ſæcula annoſqꝫ tribuit iis.Flores uero odoreſqꝫ de die in diẽ gi/ gnit.Magna ut palam eſt admonitione hoïum : quæ ſpectatiſſime flore/ ant celerrime marceſcere.Sed ne pictura quidem ſufficiente imagini co/ lorum reddendæ : mixturamqꝫ uarietati ſiue alterni atqꝫ multiplices in/ ter ſe nectantur:ſiue priuatis generum funiculis in orbem:in obliquum in ambitum:quædam coronæ per coronas currunt.

De ſtrophiolo ferto:& qui primũ flores miſcere cœperit:& quãdo pri mũ corolla inuenta uel appellata & quare. CA. II.

Enuioribus utebanť antiqui:ſtrophia appellantes:unde nata ſtrophiola.Quin & uocabulum
t ipſum tarde inde cõmunicatũ eſt inter ſacra tantũ & bellicos honores coronis ſuũ nomen uin dicantibus.Cũ uero a floribus fierent ſerta a ferendo ſeruiæ appellabanť. Quod apud græcos quoqꝫ nõ adeo antiquitus placuit.Arboꝝ.n.ramis coronari in ſacris certaminibus mos erat primũ.Po/ ſtea uariari cœptũ mixtura uerſicolores.Floruͨqꝫ inuicẽ odoreſqꝫ accẽdere ſicyonii ex ĩgenio Pauſiæ picto/ ris atqꝫ Glyrecæ coronariæ dilectæ admodũ illi cũ opera eius pictura imitareť adinuenit:& illa ꝓuocãs uariaret:eſſetqꝫ certamen artis ac naturæ.Quales ẽt nũc extant artificis illius tabellæ : atqꝫ in primis ap/ pellata ſtephanoplocos qua pinxit ipſam.Idqꝫ factũ eſt poſt olympiadẽ centeſimã.Sic coronis e floribus receptis paulo mox ſubiere quæ uocanť ægyptiæ:ac deinde hybernæ:tũ cum terra flores negat:ramen to e cornibus tincto.Paulatimqꝫ & romæ ſubrepſit appellatio corollis inter initia ꝓpter gracilitatem no minatis:mox & corolariis:poſtq̃ e lamina ærea tenui inaurata aut inargentata dabantur.

Quis primũ coronã foliis aureis & argẽteis dedit & de honore coronaꝝ apud antiquos:& de Sci/ pionis honore:& de pactilibus coronis:& Cleopatræ reginæ facta. CA. III.

Raſſus diues primus argẽto auroqꝫ folia imitatus ludis ſuis coronas dedit. Acceſſerunt quoqꝫ
c & laniſcos:quos adiici ipſaꝝ coronaꝝ honos erat ꝑ hetruſcas qbus iungi niſi aurei non debe bant.Puri diu fuere ii.Celare eos primũ inſtituit.P.Claudius Pulcher:brattheaſqꝫ etiã phyliræ dedit.Semꝑ tamẽ auctoritas uel ludicro quæſitaꝝ fuit. Nãqꝫ ad certamina in circũ per ludos & ipſi de/ ſcendebãt:& ſeruos ſuos quoſqꝫ mittebant.Inde illa.xii.tabulaꝝ lex.Qui coronã parit.Ipſe pecuniamue eius.Virtutis ergo arguiť:quã ſerui equiue meruiſſent.Pecuniã partam lege dici nemo dubitauit. Quis ergo honos?ut ipſi mortuo parẽtibuſqꝫ eius dum intus poſitus eſſet:foris ue ferreť:ſine fraude eſſet im poſita.Alias in uſu ꝓmiſcuo ne ludicræ quidẽ erant:ingenſqꝫ & iis ſeueritas.L.Fuluius argentarius bel/ lo punico ſecũdo cũ corona roſacea interdiu e pergula ſua in foꝝ ꝓſpexiſſe dictus:ex auctoritate ſenatus in carcerẽ adductus non ante finẽ belli emiſſus eſt.P.Mutianus cũ demptã Marſyæ coronã e floribus ca piti ſuo impoſuiſſet:atqꝫ ob id duci eũ in uincula triũuiri iuſſiſſent:appellauit Tri.Pleb.nec interceſſere illi aliter q̃ athenis:ubi comeſa bundi iuuenes ante meridiẽ cõuentus ſapientiũ quoqꝫ doctrinæ frequẽ/ tabant.Apud nos exemplũ licẽtiæ huius nõ eſt aliud q̃ filia Diui Auguſti.Cuius luxuria noctibus coro natum Marſiam litteræ illius deſcribunt.Floꝝ quidem populus Ro.honorẽ Scipioni tantũ adhibuit. Suario cognominabatur:ꝓpter ſimilitudinẽ Suarii cuiuſdam negociatoris.Ob id erat in tribunatu ple bei admodũ gratus:dignuſqꝫ africanoꝝ familia.Nec ei fuit in bonis funeris impẽſa.Aſſes ergo contulit populus:ac funus elocauit:quaqꝫ parte ferebať:flores e ꝓſpectu omni ſparſit. Et iam tunc coronæ deoꝝ honos erãt.Et lariũ publicoꝝ priuatorũqꝫ & ſepulchroꝝ & maniũ.Sũmaqꝫ auctoritas pactili coronæ. Sutiles ſalioꝝ ſacris inuenimus & ſolemnes cœnis.Tranſire deinde ad roſaria.Eoqꝫ luxuria proceſſit:ut non eſſet gratia niſi mero folio.Sutilibus mox petitis ab india aut ultra indos.Laudatiſſimum quidem habetur e nardi folio eas dati aut ueſte ſerica uerſicolores unguentis madidas.Hũc habet nouiſſime exi tum luxuria fœminaꝝ.Et apud græcos quidem de coronis priuatim ſcripſere.Mneſteus atqꝫ Callima/ chus medici:ꝙ nocerent capiti:quoniam & in hoc eſt aliqua ualitudinis portio. In potu atqꝫ hylaritate præcipue odorum ui ſurripiente fallaciter ſolertiam.Nãqꝫ ſcelerata Cleopatra apparatu belli acciaci gra tificationem ipſius reginæ Antonio timente:nec niſi prægustatos cibos ſumẽte:fertur ab ore eius luſiſ/ ſe extremis coronæ floribus ueneno illitis.Ipſaqꝫ capiti impoſita.Mox procedente gylaritate inuitauit Antoniũ ut coronas biberent.Quis iſtas timeret inſidias?Ergo cõcerpta in ſyphum incipienti haurire oppoſita manu:en ego ſum inquit illa care Antoni:quã tu noua prægustantiũ diligentia caues:adeo mi hi ſi poſſim ſine te uiuere occaſio & ratio adeſt.Inde eductam e cuſtodia bibere iuſſit:ilico expirantem. De coronis extra ſupradictos ſcripſit Theophraſtus apud græcos. Ex noſtris aũt ĩſcripſere aliqui libros antologicon.Flores uero perſecutus eſt nemo:ꝙ equidem inueniam.Nec nos nunc ſcilicet coronas ne/ ctemus.Id enim friuolum eſt.Sed de floribus quæ uidebuntur digna memorabimus. Pauciſſima gene ra noſtri coronamentorum inter hortenſia nouere:ac pene uiolas roſaſqꝫ tantum.

De rosa in coronis:& de generibus eius:& ubi feratur. CA. IIII.

Osa nascitur spina uerius q̄ frutice:in cibo quoq; ꝓueniens.Illic etiá iucundi odoris q̄uis angu/
r sti.Germinat oís primo inclusa granato cortice. Quo mox intumescente & in uirides alaba/
stros fastigato paulatim rubescentes dehiscit:ac sese pandit in calicis medio sui stantis cõplexa
luteos apices.Vsus eius in coronis prope nimius est.Oleo maceraẗ.Idq; iam a troianis tp̄ibus Homero
teste.Præterea in unguenta transit ut diximus.Per se medicas artes præbet.Emplastris atq; colyriis im
poniẗ mordaci subtilitate.Mēsaꝝ etiá deliciis inungendis minime noxia.Contra genera eius nostri fece
re celeberrima:prenestiná & campaná.Addidere alii milesimá:cuius sit ardētissimus colos nõ excedētis
duodena folia.Proximá ei trachiniá:minus rubentē.Mox alabandicá uiliorē:albicantibus foliis. Vilissi/
mam uero pluribus uel minutissimá spinosam Differunt.n.multitudine folioꝝ:asperitate:leuore:colo
re:odore.Paucissima quina folia ac deide numerosiora.Cũ sit genus eius quá centifoliá uocant:quæ est
in cāpania italiæ græciæ uero circa philippos.Sed ibi nõ suæ terræ ꝓuentu. Pangeus náq; modos in ui/
cino fere est numerosis foliis ac paruis.Vnde accolæ trasferētes cõserunt.Ipsaq; plātatione ꝓficiunt. Nõ
aũt talis odoratissima est.Nec cui latissimũ maximũq; foliũ.Breuiterq; indiciũ est odoris scabricia corti
cis.Cepio Tiberii Cæsaris principatu negauit centifoliá in coronis addi ꝑterq̄ extremos uelut ad cardi/
nes:nec odore nec specie ꝓbabilem.Est & quæ græca appellaẗ a nostris a græcis lichnys:nõ nisi in humi
dis locis ꝓueniens:nec unq̄ excedēs quinq; folia:uiolæ magnitudine:odore.Est & alia græcula appellata
cõuolutis folioꝝ paniculis:nec dehiscens nisi manu cocta:sempq; nascenti similis:latissimis foliis. Alia
fundiẗ e caule maluaceo:folia oleacea habens.Musceton uocant.Atq; inter has media magnitudine au/
tũnalis:quá coroneolam uocant oēs:sine odore præter coroneolam in rubro natá tot modis adulteraẗ.
Et alias uera quoq; plurimũ sola præualet.Cyrenis odoratissima est.Ideoq; ibi unguentum pulcherri/
mum.Carthagine hispaniæ hyeme quoq; tota præcox.Refert & cæli tēperies.Quibusdam.n.annis mi
nus odorata ꝓuenit.Præterea locis omnibus siccis q̄ humidis odoratior.Seri nec pinguibus uult:nec ar
gillosis locis:nec riguis:cõtenta ruribus.Proprieq; ruderatũ agrum amat.Præcox cápana. Sera milesia.
Nouissime tamen desinit prenestina.Fodiunẗ altius q̄ fruges:leuius q̄ uites.Tardissime ꝓueniunt semi
ne:quod in ipso certice est sub ipso flore opertũ lanugine.Ob id potius caule cõciso inferuntur & ocellis
radicis:ut harundo.Vnum genus inferitur pallidæ spinosæ longissimis uiris quinq; foliæ:quæ e græcu
la altera est.Omni autem recisione atq; ustione proficit.Translatione quoq; ut uitis optime ocissimeq;
prouenit. Surculis quaternum digytorum longitudine aut ampliore post uergiliarum occasum sata.
Dein per fauonium translata:pedalibus interuallis:crebroq; circũfossa.Qui præcocem faciũt pedali cir
ca radicem scrobe aqua calida infundunt:germinare incipiente calice.

De lilio tria genera:& ratione ea inserendi. CA. V.

Ilium rosæ nobilitate ꝓximũ est:& quadá cognatiõe unguenti oleiq;:quod lilion appellaẗ.Et
l impositũ etiá maxime rosas decet:medio ꝓuentu eaꝝ incipiēs.Nec ullis floꝝ excelsitas maior.
Interdũ cubitoꝝ triũ.Languido semꝑ collo:& nõ sufficiēte capitis oneri. Cádor eius eximius.
Foliis foris striatis:& ab angustiis in latitudinē paulatim sese laxantibus effigie calathi.Resupinis ꝑ am
bitũ labris.Tenuiq; filo & semine stātibus in medio crocis.Ita odor colorq; duplex:ut alius calicis:alius
staminis:differētia angusta.In unguēti uero oleiq; usu folia nõ spernunẗ.Et flos nõ dissimilis illi in hær
ba quá cõuoluulũ uocant:nascēs per fruteta:nullo odore:nec crocis intus:candorē tátum referens:ac ue
luti rudimentũ naturæ lilia facere cõdiscentis.Alba lilia iisdē oíbus modis serunẗ q̄bus rosa.Et hoc am
plius lachryma sua:ut hipposelinũ.Nihilq; est fœcũdius.Vnde radice q̄nquagenos sæpe emittente bul/
bos.Est & rubens lilium:qđ græci cryon uocant.Alii florē eius cynorhodon. Laudatissimũ in anthio/
chia & laodicea syriæ:mox in phaselide.Quartũ locũ optinet in italia nascēs.Sunt & purpurea lilia:ali/
quádo gemino caule:carnosiore tantũ radice:maiorisq; bulbi:sed unius.Narcisum uocant huius alteꝝ
genus flore cádico:calice purpureo.Differētia a liliis est & hæc:q̄ narcisis folia in radice sunt ꝓbatissimis
in lyciæ mõtibus.Tertio generi cætera eadē.Calix hærbaceus:oēs serotini. Post arctuꝝ.n.florent:ac per
æquinoctium autũnum.Inuenta est in iis & ratio inserendi monstrificis hominum ingeniis. Colligun
tur nanq; mense iulio scapi arescentes:liliaq; suspendunẗ in fumo.Dein nudátibus se nodulis in fæce ni/
gri uini uel græci mēse martio maceranẗ:ut colorē accipiant:atq; ita in scrobiculis seruatur heminis fæ
cis circunfusis.Sic fiunt purpurea lilia:mirumq; ita tingi aliquid ut nascatur infectum.

De uiolis & de caita:& de baccare:& combreto. CA. VI.

Iolis honos proximus.Eaꝝ plura genera.Purpureæ:luteæ; albæ:plantis omnes ut olus satæ.
u Ex iis uero quæ sponte opacis & macris locis ꝓueniunt:purpureæ latiore folio statim ab radi/
ce carnoso exeunt:solæq; græco noíe a cæteris discernunẗ:appellatæ ia:ut ab iis anthina uestis.
Sed satiuis maxima auctoritas luteis.Genera iis tusculana & quæ marina appellaẗ.Folio aliquádo latio
re:sed minus odorato.In totum uero sine odore:minutoq; folio calathiana munus autũni: cæteræ ue/
ris.Proxima ei calta est cõcolori amplitudine.Vincit numero folioꝝ mariná quinq; folia non exceden/
tem.Eadē odore superaẗ.Est.n.grauis calta.Nõ leuior ei quá scopá regiá appellant: q̄q̄ folia eius oleant:
non flores.Baccari quoq; radici tantũ odoratæ est:a quibusdá nardum rusticum appellatum. Vnguēta
ex ea radice fieri solita apud antiquos Aristophanes priscæ comœdiæ poeta testis est.Vnde quidá erroie
falso barbaricam eam aupellabant.Odor est ei cinnamomo ꝓximus.Gracili solo nec humido prouenit
Simillimum ei conbretum appellaẗ folioꝝ exilitate usq; in fila extenuata: & ꝓcerius q̄ baccar.Nec hæc

ſunt tantum:ſed eorum quoq; error corrigendus eſt:qui baccas ruſticum nardũ appellauere. Eſt enim alia hærba ſic cognominata:quam græci aſaron uocant: cuius ſpeciem figiramq; diximus in nardi generibus.Quinimmo aſaron inuenio uocitari:quoniam in coronas non addatur.Crocum ſilueſtre optimum ſerere in italia minime expedit:ad ſcrupula uſq; ſingula areis decoquentibus.Seritur radicis bulbo.Satiuum latius maiuſq; & nitidius:ſed multo leuius degenerans.Sed ubiq; nec fœcũdum etiam cyrenis:ubi ſemp flores laudatiſſimi.Prima nobilitas cilicio croco:& ibi in corico monte.Dein lycio monte olympo.Mox centuripino ſilicæ.Aliqui phlegræo ſecũdum locum dedere. Adulteratur nihil æque. Probatio ſinceri impoſita manu crepat ueluti fragile.Humidum enim qđ euenit adulteratione: ſedet. Altera probatio ſi manu prolata ad ora leniter faciem oculoſq; mordeat.Et per ſe genus ſatiui blandiſſimum uulgo:cũ ſit medio cãdidũ dialeucon uocãt. Contra cyrenaico uitium:quod omni croco nigrius eſt:& celerrime marceſcit.Optimum ubicunq; quod pinguiſſimum & breuibus capillis.Peſſimum uero eſt quod ſitum redolet.Mutianus auctor eſt in lycia anno ſeptimo aut octauo transferri in locum ſubactum:atq; ita degenerans renouari.Vſus eius in cornis nuſq̃.Hærba enim eſt folio anguſto pene in capillamenti modum.Sed uino mire congruit:præcipue dulci tritum & theatra replẽda.Foret uergiliarum occaſu paucis diebus folioq; florem expellit.Viret bruma & colligitur.Siccatur umbra melius etiã hyberna.Carnoſa & illi radix:uiuaciorq; q̃ cæteris.Gaudet calcari:& atteri pede:pereædoq; melius prouenit.Ideo iuxta ſemitas ac fontes lætiſſimum.

De floribus antiq̃s:& de odoramentoꝝ diuerſitate:& ſaliunca:& polio. CA. VII.

Roianis tẽporibus etiam erat honos.Et hos certe flores Homerus tris laudat: loton:crocon: hyacinthum.Omniũ odoramentoꝝ atq; adeo herbaꝝ differẽtia eſt in colore:& odore:& ſucco.Odorato ſapor raro ulli nõ amarus.E cõtrario dulcia raro odorata.Itaq; & uina odoratiora muſtis ſilueſtria magis oĩa ſatiuis. Quorũdam odor ſuauior & longinquo: ꝓpius admotus hebetat̃ ut uiolæ.Roſa recens a longinquo olet:ſicca ꝓpius.Oĩs autẽ uerno tẽpore acrior:& matutinis. Quicqđ ad meridianas horas diei uergit hebetatur. Nouella quoq; uetuſtis minus odorata. Acerrimus tamen odor omnium æſtate media.Roſa & crocum odoratiora cum ſerenis diebus leguntur.Et omnia in calidis magis q̃ in frigidis.In ægypto tamen minime odorati flores:quia nebuloſus & roſcidus aer eſt a nilo flumine.Quorũdam ſuauitati grauitas ineſt.Quædam cum uirent non olent ꝓpter humorẽ nimiũ: ut buceros quod eſt fœnogræcum.Acutus odor non oĩum ſine ſucco eſt:ut uiolæ:roſæ:croco.Quæ uero ex acutis ſucco carẽt eoꝝ oĩum odor grauis:ut ĩ lilio utriuſq; generis.Ambrotonum amaracus acres habẽ todores.Quorũdã flos tantũ iucũdus: reriquæ partes ignauæ:ut uiolæ ac roſæ.Hortẽſiũ odoratiſſima quæ ſicca:ut ruta:menta:apium:& quæ in ſiccis naſcuntur.Quædam uetuſtate odoratiora:ut cotonea:eademq; decerpta q̃ in radicibus.Quædam non niſi defracta:aut ex attritu olent.Alia non niſi detracto cortice.Quædam uero non niſi uſta:ſicut thura myrrhæq;.Flores triti omnes amariores q̃ intacti. Aliqua arida diutius odorem continent ut melilotos. Quædam locum ipſum odoratiorẽ faciunt: ut iris.Quin & arborem totam cuiuſcũq; radices attingunt.Heſperis noctu magis olet:inde nomine inuento.Animalium nullum odoratũ:niſi de pantheris quicq̃ dictũ eſt ſi credimus. Illa quoq; non omittenda differentia:odoramentorum multa nihil pertinere ad coronamẽta:ut irin:atq; ſaliuncam:q̃q̃ nobiliſſimi ſit odoris utraq;.Sed iris radice tantum commendatur:unguentis aut medicinæ naſcens.Laudatiſſima in illyrico.Et ibi quoq; non maritimis ſed in ſilueſtribus drilonis & narone. Proxima in macedonia.Laudatiſſima hæc & candicans.Et ex illis tertium locum habet africana ampliſſima inter omnes:guſtuq; amariſſima.Illyrica quoq; duorum generum eſt.Raphanitis a ſimilitudie: quæ & melior. Rhizothomos ſubruſſa.Optima quæ ſternutamẽta tactu mouet.Caulem habet cubitalem:& rectum. Floret diuerſi coloris ſpecie:ſicut arquus cæleſtis unde & nomen.Non improbatur & piſidica. Et foſſuri tribus ante menſibus mulſa aqua circũfuſa hoc ueluti placamẽto terræ blandiuntur circũſcriptã mucrone gladioue triplici:& cum legerint eam protinus in cælum attollunt.Natura eſt feruens.Tractataq; puſtulas ambuſti modo facit.Præcipitur ante omnia ut caſti legant.Teredines non ſicca modo:uerum & in terra celerrime ſentit.Optimum antea irinum leucade & elide ferebatur.Iãpridem enim & ſeritur. Nunc e pamphilia.Sed cilicum maxime laudatur:atq; e ſeptentrionibus. Saliunca folioſa quidẽ eſt:ſed breuis:& quæ necti non poſſit.Radici numeroſæ coheret.Hærba uerius q̃ flos:denſa ueluti manu preſſa breuiterq; ceſpes ſui generis.Pannonia hanc gignit & norica:alpiumq; aprica urbium eporredia:tantæ ſuauitatis ut metallum eſſe cœperit.Veſtibus iterponi eam gratiſſimum. Sic & apud græcos polion hærbam inclytam Muſei & Heſiodi laudibus:ad omnia utilem prædicãtium. Superq; cætera ad famã etiam dignitatis.Prorſuſq; miram:ſi modo ut tradunt:folia eius mane candida:meridie purpurea:ſole occidente cerulea aſpiciuntur.Duo genera eius campeſtre maius.Silueſtre quod minus eſt. Quidã teuthrion uocãt.Folia canis hominis ſimilia:a radice protinus nunq̃ palmo altiora.Et de odoratis floribus ſatis dictum:in quibus unguenta uiciſſe naturam gaudent.

De ueſtiũ æmulatione cũ floribus & amarãto & chryſocome ſiue chryſiti. CA. VIII.

Vxuria ueſtibus quoq; ꝓuocauit eos flores:qui colore cõmẽdant̃.Hos aĩaduerto tres eſſe principales.Vnum in croco qui in roſis micat.Gratius nihil tradit̃ aſpectu:& in purpuras tyrias dibaphaſq; ac laconicas.Aliũ amethyſton:qui uiola:& ipſe in purpureũ quẽq; anthinũ appellauimus.Genera enim tractamus in ſpecies multas ſeſe ſpargentia.Tertius eſt qui proprie conchylii intelligitur multis modis.Vnus in heliotropio & in aliquo ex iis plerũq; ſaturatior.Alius in malua ad purpu/

ram inclinans. Alius in uiola serotina conchyliorum uegetissima. Paria nūc componunt̃. & natura atq̃ luxuria depugnāte. Lutei uideo honorem antiquissimū in nuptialibus flāmeis totū fœminis cōcessum. Et fortassis ideo nō numerari inter principales: hoc est cōes maribus ac fœminis: quoniā societas principatum dedit. Amarāto nō dubie uincimur. Est aūt spica purpurea uerius q̃ flos aliqs: & ipse sine odore. Mirūq̃ in eo. gaudere decerpi: & lætius renasci. Prouenit augusto mense. Durat in autūnum. Alexandri no palma: q decerptus asseruat̃. Mirūq̃ postq̃ defecere cūcti flores madefactus aqua reuiuiscit: & hybernas coronas facit. Sūma eius natura in noīe est appellato quoniā nō marcescit. In noīe est & cyani colos. Itē holochrysi. Oēs aūt hi flores nō fuere in usu Alexādri magni ætate: quoniam ꝓximi a morte eius auctores siluere de illis. Quo manifestū est postea placuisse. A græcis tamen reptos quis dubitet? nō aliter italia usurpāte noīa illoꝝ. At Hercules petilio ipsa nomen imposuit autūnali circa uepresq̃ nascenti. Et tantū colore cōmendat̃ qui est rosæ siluestri. Folia parua quina. Mirūq̃ in eo flore inflecti cacumē & nō nisi ītorto folia nasci paruo calice ac uersicolori luteū semē includēte. Luteus & bellio pastillicātibus quinquagenisq̃nis barbulis coronatur. Pratenses hi flores: ac sine usu: & ideo pleriq̃ sine noībus. Quin & his ipsis alia alii uocabula imponunt. Chrysocome siue chrysitis nō habet latinā appellationē. Palmi altitudine est: comātibus fulgore auri corimbis: radice nigra ex austero dulci. In petrosis opacisq̃ nascens.

De honore coronaꝝ & cyclamino & meliloto & trifolio tria genera eius. CA. IX.

e T fere pactis coloꝝ celeberrimis trāseat ratio ad eas coronas quæ uarietate sola placēt. Duo earū genera quō aliæ flore cōstant: aliæ folio. Florē esse dixerim genistas. Nāq̃ & iis decerpit̃ luteus. Itē rhododendron. Itē zizipha: quæ & cappadocia uocat̃. Isq̃ odoratus similisq̃ oleaꝝ floribus. In uepribus nascit̃ cyclaminū: de quo plura alias. Flos eius colossinus ī coronas admittit̃. Folia milacis & hederæ in coronamētū se dedere. Coronæq̃ eaꝝ optinēt pricipatū. De qbus in fruticū loco abūde diximus. Sūt & alia genera noībus græcis indicanda: qa nostris maiore ex parte nomen dare iis defuit cura. Et pleraq̃ eoꝝ in exteris terris nascunt̃ nobis tamen consectata: quoniā de natura sermo non de italia ē. Ergo ī coronamēta folio uenere melothron: spireon: eriganon: cneoron: qđ casiā Higinus uocat Et qđ cum ilaginē: coniza: melisophillon: qđ apiastrū: meliloton: quod sertulā cāpanā uocāt. Est. n. in cāpania italiæ laudatissima: a græcis in sunio: mox chalcidica & cretica ubicūq̃ uero asperis & siluestribus nata. Coronas ex hac antiqtus facticas indicio est nomen sertulæ quod occupauit. Odor eius croco uicinus est & flos: ipsa cana. Placet maxime folliis breuissimis atq̃ pinguissimis. Folio coronat & trifolium. Tria eius genera. Minyāthes uocant græci. Alii asphaltion maiore folio quo utunt̃ coronarii. Alteꝝ acuto oxytriphillon. Tertium ex oībus minutissimū. Inter hæc neruosi cauliculi quibusdam: ut marathro: hippomarathro: myophono. Vtunt̃ e ferulis & corymbis: & hederæ flore purpureo. Est & in alio genere eaꝝ siluestribus rosis similis. Et in iis quoq̃ colos tantū delectat. Odor autem abest. Et cneori duo genera nigri atq̃ candidi. Hoc & odoratum. Ramosa ambo florent post æquinoctio autumni.

De origāo & thymo & melle attico: & conyza: & Iouis flore: & helenio: & ambrotono: & leucantemo. CA. X.

e Otidem & origano in coronamentis species. Alterius. n. nullum semē: id aūt cui odor est creticum uocat̃. Totidē & thymi: candidū ac nigricans. Floret autem circa solstitia: cum & apes decerpunt. Et augurium mellis est. Prouentū enim sperant apiarii large florente eo. Lædit̃ hymbribus amititq̃ florem. Semen thymi non potest deprehendi: cum origani perq̃ minutum non tamen fallat. Sed quid interest id occultasse naturam? In flore ipso intelligitur: ūatoq̃ eo nascitur. Quid non temtauere hoīes? Mellis attici in toto orbe summa laus exiſtimatur. Ergo trāslatum est ex attica thymum: & uix flore (uti docemus) satum. Sed alia ratio naturæ obstitit: non durante attico thymo: nisi in afflatu maris feratur. Erat quidem hæc opinio antiqua in omni thymo. Ideoq̃ non nasci in archadia. Tūc olera nō putabant gigni: nisi intra trecenta stadia a mari. Thymis quidem nūc etiā lapideos campos in prouintia narbonēsi refertos scimus. Hoc pene solo redditu e longinquis regionibus pecudū milibus cōuenientibus ut thymo uescantur. Et conizæ duo genera in coronamentis: mas & fœmina. Differētia in folio. Tenuius fœminæ & constrictius angustiusq̃. Imbricatum maris & ramosius. Flos quoq̃ magis splēdet eius. Serotinus utriq̃ post arctuꝝ. Mas odore grauior. Fœmina acrior. Et ideo contra bestiaꝝ morsus aptior. Folia fœminæ mellis odorē habent. Masculæ radix a quibusdam libanotis appellatur: de qua diximus. Et tantum folio coronāt Iouis flos: amaracus: hermerocalles: ambrotonum: helenium: sisymbrium: serpillum. Omnia surculosa rosæ modo. Colore tātummodo placet Iouis flos. Odor abest sicut & illi qui græce phlox uocat̃: & ramis autem & folio odorata sunt excepta serpillo. Helenium e lachrymis Helenæ dicitur natum. Et ideo in helena insula laudatissimum: est autem frutex humi se spergens dodrantalibus ramulis: folio simili serpillo. Ambrotonū iucundi odoris est & grauis. Floret æstate. Flos aurei coloris. Vacuum sponte prouenit. Cacumine suo se propagat. Seritur autem semine melius q̃ radice aut surculo. Semine quoq̃ non sine negocio plantaria transferuntur. Sic & adonium. Vtrunq̃ æstate. Alsiosa enim admodum sunt: & sole nimio læduntur. Sed ubi conualuere ritu uitis fruticant. Ambrotono simile odore leucanthemum est flore albo foliosum.

De amaraco uel sansuco: & nyctegreto: & meliloto: & uiola alba: & codiamino & de siluestribus bulbis: & heliochryso: & lychnis: & de herbis citra mare. CA. XI.

a Marantū Diocles medicus & sicula gens appellauere quod ægyptus & syria sansucum. Seritur utroq̃ genere & semine & ramo: uiuacius ꝑdictis & odore melius. Copiosum amaraco æque

q̃ ambrotono ſemen.Sed ambrotono radix una:& alte deſcendens:cæteris in ſummo terræ leuiter hæ
rens.Reliquorum ſatio autumno fere incipiente:necnon & uere quibuſdam locis:quæ umbra gaudét
& aqua ac fimo.Nictegreton inter pauca miratus eſt Democritus:coloris ignei:foliis ſpinæ : nec a terra
ſe attollentem:præcipuamq; in gedroſia narrat.Eruitur poſt æquinoctium uernū radicitus. Siccaturq;
ad lunā.xxx.dies:ita lucens noctibus.Magos parthorūq; reges uti hac hærba ad uota ſuſcipiēda.Eadēq;
uocari chenamychon:quoniā anſeres a primo cōſpectu eius expaueſcāt.Ab aliis nyctilopa:quoniā e lon
ginquo noctibus fulgeat.Melilotos ubiq; naſcit̃.Laudatiſſimū tamē in attica.Vbicūq; uero recens:nec
candicans:& croco q̃ ſimillima.Quanq̃ in italia odoratior & candida.Floꝝ prima uer nuntiantiū uiola
alba.Tepidioribus uero locis etiam hyeme emicat.Poſtea quæ appellat̃ & purpurea.Proxime flāmea:
quæ & flox uocat̃:ſilueſtris dūtaxat.Codiaminon bis anno:uere & autūno.Aeſtates hyemeſq; fugit.Se
riores ſupradictis aliquāto narciſus:& lilium trās maria.Et in italia quidē ut diximus per roſam.Nā in
græcia tardius etiānum anemone.Eſt autē hæc ſilueſtriū bulboꝝ flos:aliaq; q̃ quæ dicet̃ in medicinis.
Sequitur oenanthe:melanion:ex ſilueſtribus helichryſos.Deinde alteꝝ genus anemones quæ limonia
uocat̃.Poſt hāc gladiolus comitatus hyacinthis.Nouiſſima roſa.Eadē prima deficit:excepta ſatiua.Cæ
terum hyacinthus maxime durat:& uiola alba:& oenanthe.Sed hæc ita ſi deuulſa crebro ꝓhibeat̃ in ſe
minibus.Naſcitur locis tepidis.Odor idē qui germinantibus uuis.Atq; inde nomē.Hyacinthum comi
tatur fabula duplex:luctū præferens eius:quē Apollo dilexerat:aut ex Aiacis cruore editi:ita diſcurren
tibus uenis ut græcaꝝ litteraꝝ figura ea legat̃ inſcripta.Helichryſos florē habet auro ſimilem:foliū te
nue:cauliculum quoq; gracilem:ſed durum.Hoc coronare ſe magi ſi & unguenta ſummātur ex auro:
quod apyron uocāt:ad gratiā quoq; & uitæ gloriā pertinere arbitrant̃.Et uerni quidem flores hi ſunt.
Succedūt illis æſtiui lychnis:& Iouis flos & alteꝝ genus lilii.Itē typhyon & amarcus : quem phrygium
cognominant:ſed maxime ſpectabilis pothos.Duo genera huius.Vnū cui flos hyacinthi eſt. Alterū can
didius qui fere naſcit̃ ad tumulos quoniā fortius durat.Et iris æſtate florēs. Abeunt & hi marceſcūtq;.
Alii rurſus ſubeūt autūno.Tertiū genus lilii:& crocus:& oſirin in utroq; genere:unum hebes : alterum
odoratum:primis omnia hymbribus emicantia.Coronarii quidē & ſpinæ flore utunt̃. Quippe cū ſpi
næ albæ cauliculi inter oblectamēta gulæ quoq; condiant̃.Hic eſt trans maria odor floꝝ.In italia uiolis
ſuccedit roſa.Huic interuenit lilium.Roſam cyanus excipit.Cyanū amarāthus.Nā uincaperuinca ſem
per uiret in modum lineæ foliis geniculatim circundata.Topiaria hærba inopiam tamē florum aliquā
do ſupplet.Hæcq; a græcis camedaphne uocatur.Vita longiſſima uiolæ albæ eſt trimatu.Ab eo tempo
re degenerat.Roſa & quinquēnium perfert non reciſa nec aduſta.Illo enim modo iuueneſcit. Diximus
& terram referre plurimum.Nam in ægypto ſine odore hæc omnia.Tantumq; myrtis odor præcipu
us.Alicubi etiam binis menſibus antecedit germinatio omnium.Roſaria a fauonio foſſa oportet eſſe:
iterumq; ſolſtitio.Et id agendum ut intra id tempus purgata & pura ſint.

De cura apum:pabulo:& morbis eaꝝ:& remediis. CA. XII.

Erum hortis coronamentiſq; maxime aluearia & apes cōueniunt:res præcipui quæſtus com
u pendiiq; cum fauit.Haꝝ ergo cauſa oportet ſerere thymum:apiaſtrum:roſam:uiolas:lilium:
cityſum:fabam:eruilium:cunilam:papauer:conizam:caſiam:melilotum : meliſſophillū:ceri
then.Eſt aūt cerinthe folio candido:incuruo cubitalis:capite concauo:mellis ſuccum habente.Hoꝝ flo
rum auidiſſimæ ſunt atq; etiam ſinapis:quod miremur cū oliuæ florē ab iis non attingi conſtat.Ideoq;
hanc arborem ꝓcul eſſe melius ſit:cum aliquas q̃ proxime ſeri conueniat:quæ & euolantium examina
inuitent nec longius abire patiantur.Cornum quoq; arborē caueri oportet.Nam flore eius deguſtato
aluo concita moriuntur.Remedium ſorbam contuſam e melle præbere iis uel urinam hominum:uel
boum:aut grana punici mali amineo uino cōſperſa.Et geniſtas circūſeri aluearíis gratiſſimum.Mirum
eſt dignumq; memoratu de alimentis quod comperi.Hoſtilia uicus abluitur pado. Huius inquilini pa
bulo circa deficiente imponunt nauibus aluearia:noctibuſq; ad quina milia paſſuum cōtrario amne na
ues ſubuehunt.Egreſſæ luce apes:paſtæq; ad naues quottidie remeant:mutantes locum donec ponde
re ipſo preſſis nauibus plena aluearia intelligantur:reuectiſq; eximuntur mella.

De uenenato melle:& de remediis mellis uenenati:& mellis inſani. CA. XIII.

T in hiſpania mulis ꝓuehunt ſimili de cauſa.Tātumq; pabulū refert:ut mella quoq; uenenata
e fiant.Heracliæ in pōto quibuſdam annis perniciosiſſima exiſtunt:ab iiſdē apibus facta.Nec di
xere auctores e quibus floribus ea fierent.Nos tamen trademus quæ comperimus.Hærba eſt
alba.Vexatio quidē iumentoꝝ eſt:ſed præcipue caprarum appellata egolethron. Huius flore concipiūt
noxium uirens aquoſo uere marceſcente.Ita fit ut non oībus annis ſentiantur hoc malum.Venenati ſi
gna ſunt ꝙ omnino non denſatur:ꝙ color magis rutilus eſt:odor alienus ſternutamenta protinus mo
uens:quod ponderoſius innoxio.Qui edere abiciunt ſe humi refrigerationem quærentes.Nam & ſu
dore diffluunt.Remedia ſunt multa:quæ ſuis locis dicemus.Sed quoniam ſtatim repræſentari aliqua
in tantis inſidiis oportet:mulſum uetus e melle optimo & ruta:ſalſamenta etiā ſi reiciantur ſumpta cre
bro.Certum eſt id malum per excrementa ad canes etiam peruenire:ſimiliterq; torqueri eos.Mulſum
tamen ex eo inueteratum innocuum eſſe conſtat.Et fœminarum cutem nullo melius emendari cū co
ſto:ſugillata & ſale.Aliud genus in eodē pōti ſitu uiget ex annona mellis:qđ ab īſania quā gignit mæno
menon uocant.Id exiſtimatur cōtrahi flore redodēdri:quo ſcatent ſiluæ.Genſq; ea cū cæram in tributa
romanis præſtet:mel quoniam exiſtiale eſt nō uendit.Et in perſide & in mauritania cæſarienſis getulia

cõtermina maſſylis uenenati faui gignunt.Quidãq; a parte:quo nihil eſſe fallacius põt:niſi q; liuore de/ prehendũtur.Quod ſibi uoluiſſe naturam iis arbitremur inſidiis:ut ab iiſdem apibus:nec oĩbus annis fierent:aut non totis fauis.Parum enim erat genuiſſe rem in qua uenenum facillime daretur.Etiam ne hoc ipſa in melle tot aĩalibus dedit.Quid ſi uoluit:niſi ut cautiorem minuſq; auidũ faceret hoĩem. Nõ enim ipſi melli ſed apibus iam cuſpides dederat & quidẽ uenenatas. Remedium aduerſus has utiq; nõ differendo.Ergo maluæ ſucco aut foliorum hederæ perungi ſalutare eſt.Vel percuſſos eas bibere.Mirũ tamen eſt uenena portantes ore fingẽteſq; ipſas non mori.Niſi q; illa domina rerum omnium hanc de/ dit repugnantiam apibus.Sicut contra ſerpentes pſyllis:marſiſq; inter homines.

De melle quod muſcæ non attingunt:& aluceariis:& cura eorum ſi famem ſentiũt apes:& quomodo cæra fiat. CA. XIIII.

a Liud in creta miraculũ mellis.Mons eſt carina nouẽ milia paſſuum ambitu.Intra quod ſpatiũ muſcæ nõ reperiuntur.Natũq; ibi mel nuſq̃ attingunt.Hoc experimẽto ſingulare medicamẽ/ tis eligit.Aluearia orientẽ æquinoctialẽ ſpectare cõuenit:aquilonẽ euitent. Nec fauonium mi/ nus.Aluearia optima cortice.Secũda ferula.Tertia uimene.Multi ea & ſpeculari lapide fecere:ut operan tes intus ſpectarent.Circũlini aluearia fimo bubulo utiliſſimũ.Operculũ a tergo eſſe ambulatoriũ:ut ꝓ peratus intus ſit ꝓſper.Si magnus ſit uterus aluearii ꝓuentus autẽ ſterilis:ne operandi deſperatione cu/ ram abiiciant:id paulatim reduci oportet fallente operis incremẽto.Aluearia hyeme ſtramẽto opiri cre bro ſuffiri:maxime fimo bubulo.Cognatum hoc iis:& innaſcentes beſtiolas necat:araneos:papiliones: teredines:apeſq; ipſas excitat.Et araneorum quidem exitiũ facilius eſt.Papilionũ maior peſtis. Tollitur uero cum matureſcit malua noctu interlunio cælo ſereno accenſis lucernis ante alueos.In eam flãmam ſeſe ingerunt.Si cibus deeſſe ſentiat apibus:uuas paſſas ſiccaſue ficoſq; tuſas ad fores eaꝶ poſuiſſe conue/ niet.Item lanas tractas madentes paſſo:aut defruto:aut aqua mulſa.Gallinaꝶ etiam crudas carnes.Qui buſdam etiam æſtatibus iidem cibi præſtandi:cum ſiccitas continua florum alimẽta negat. Alueorum cum mel eximitur illini oportet exitus meliſophyllo aut geniſta tritis:aut medios alba uite præcingere: ne apes diffugiant.Vaſa mellaria aut fauos lauari aqua præcipiunt.Hac decocta fieri ſaluberrimum ace/ tum.Cæra fit ex expſſis fauis:ſed ante purificatis aqua:ac triduo in tenebris ſiccatis:q̃rto die liquatis igni in nouo fictili aqua fauos tegente:tunc ſporta collatis.Rurſus in eadem olla coquitur cæra cum eadem aqua:excipiturq; alia frigida:uaſis melle circumlitis.Optima quæ punica uocatur. Proximum q̃ maxi/ me fulua odoriſq; mellei pura.Natione autem pontica.Quã conſtare equidẽ miror inter uenenata mel la.Deinde cretica.Plurimum enim ex propoli habet:de qua diximus in natura apum. Poſt has corſica: quoniam ex buxo fit & habere aliquãtam uim medicaminis putatur.Punica fit hoc modo. Ventilatur ſub diuo ſæpius cæra fulua.Deinde feruet in aq̃ marina ex alto petita addito nitro.Inde lingulis eligunt florem:id eſt candidiſſima quæq; trãſfunduntq; in uas:quod exiguum marinæ habeat frigidæ.Et rur/ ſus marina decoquunt ſeparatim:dehinc uas ipſum referãt.Et cum hæc ter fecere:iuncea crate ſub diuo ſiccant ſole:lunaq;.Hoc enim candorem facit:ſi ſic ſiccatur.Et ne liquefaciant protegunt tenui lintheo. Candidiſſima uero fit poſt inſolationẽ etiãnum recocta.Punica medicinis utiliſſima.Nigreſcit cæra ad/ dito chartarum cinere.Sicut anchuſa admixta rubet.Varioſq; in colores pigmentis trahitur ad redden das ſimilitudines & in numeros mortalium uſus:parietumq; etiã & armoꝶ tutelam. Cætera de melle apibuſq; in natura earum dicta ſunt.Et hortorum quidem omnis fere ratio peracta eſt.

De hærbis ſponte naſcentibus & aculeatis. CA. XV.

r Equunt hærbæ ſponte naſcentes:qbus pleræq; gentiũ utunt in cibis.Maximeq; ægyptus fru gum fertiliſſima.Sed ut ſola iis carere poſſit:tanta eſt ciboꝶ ex hærbis abundãtia. In italia pau ciſſimas nouimus:fraga:tanũ: ruſcũ:batin marinã:batin hortẽſianã:quã aliq aſparagũ gallicũ uocant.Præter has paſtinacã prateſem:lupũ ſalictarium:eaq; uerius oblectamẽta q̃ cibos.In ægypto no/ biliſſima eſt colocaſſia:quã cyamon uocãt aliqui.Hãc a nilo metũt:caule cũ coctus eſt harenoſo in man dendo.Thyrſo aũt qui inter folia emicat:ſpectabilis foliis latiſſimis etiam ſi arbores cõperent:ad ſimili/ tudinẽ eoꝶ:quæ pſona in noſtris manibus uocamus. Adeoq; nil ſui dotibus gaudet:ut implexis colo/ caſſiæ foliis in uariã ſpeciẽ uaſoꝶ potare gratiſſimũ habeant.Serit iam hæc in italia:& in ægypto ꝓxima auctoritas cicorio eſt:quã diximus intubũ erraticũ.Naſcitur poſt uergilias.Floret particulatim. Radix ei lenta:q̃re etiã ad uincula utunt illa.Antaliũ longius a flumine naſcit meſpili magnitudine & rotun/ ditate:ſine nucleo:ſine cortice:folio cyperi.Mandũt igni paratũ.Mandunt & oetũ:cui pauca folia mini/ maq; uerũ radix magna.Archidna qdẽ & aracos cũ habeãt radices ramoſas ac multiplices:nec foliũ nec hærbã ullã:aut qcq̃ aliud ſupra terrã hẽnt.Reliq̃ uulgariũ in cibo apud eos hærbaꝶ noĩa:andralia:hypo caris:& caucaris anterſitũ:ſcãdix:quæ ab aliis tragopogõ foliis croco ſimillimis:ꝑtheniũ ſtrichnũ:corco rus.Et æqnoctio naſcẽtis aphace:achinæ:quã epipetrõ uocãt:quæ nunq̃ floret.At e cõtrario aphace ſub inde marceſcẽte flore emittit aliũ tota hyeme totoq; uere uſq; in æſtatẽ.Multas ꝑterea ignobiles habẽt. Sed maxĩe celebrãt cnicon italiæ ignotã:ipſis aũt oleo nõ cibo gratã.Hoc faciũt ex ſemine eius.Differen/ tia prima ſiluestris & ſatiuæ.Silueſtriũ duæ ſpẽs.Vna mitior eſt ſimili caule tamẽ rigido.Itaq; & colu.an tiquæ mulieres utebant.Exilis quã qdã atractylida uocãt.Semẽ eius candidũ:& grãde:amaꝶ.Altera ir/ ſutior toroſiore caule:& qui pene humi ſerpat:minuto ſemine.Aculeataꝶ hæc eſt generis:quoniã diſti/ guenda ſunt & genera.Ergo quædã hærbaꝶ ſpinoſa ſunt:quædã ſine ſpinis.Spinoſaꝶ multe ſpecies. In totũ ſpina ẽ aſpagus:ſcorpio:nullũ.n.foliũ hẽt.Quædã ſpinoſa foliata:ut carduus eryngiõ:glycyrrhizõ:

& urtica.Iis.n.oĩbus foliis aculeata mordacitas.Aliqua & secundũ spinã habẽt foliũ:ut tribulus:& ononis.Quædã in folio habent & in caule ut phleos:quod aliq stoeben appellauere. Hypophes spinis geniculatũ.Tributa ꝓprietas quod & fructũ spinosum habet. Ex oĩbus iis generibus urtica maxime noscit̃: acetabulis in flore purpureã lanuginem fundentibus sæpe altior quinis cubitis.Plures eius differentiæ. Siluestris quam fœminam uocant mitior.Et in siluestri quæ dicitur cania acrior.Caule quoq; mordaci fimbriatis foliis.Quæ uero etiam odorem fundit herculanea uocatur.Semẽ oĩbus copiosum:nigrũ. Mirum sine ullis spinaꝝ aculeis lanuginem ipsam esse noxiam:& tactu tantũ leui pruritũ pustulasq; cõfestim adusto similes existere.Notũ est & remediũ olei.Sed mordacitas non ꝑtinus cum ipsa hærba gignit̃:nec nisi foliibus roborata.Incipiens quidẽ ipsa nasci uere nõ ingrato:multis etiã religioso in cibo est ad pellendos totius anni morbos.Siluestriũ quoq; radix oẽm carnem teneriorẽ facit simul cocta. Quæ innoxia est morsu carens aononium uocatur.De scorpione dicemus inter medicas.

De carduo:& helxine:& tribulo:& anchusa. CA. XVI.

Arduus & folio & caule spinosas lanugines habet.Itẽ acorna:leucacãthos:calceos. Cnydos:polyacantos:onopyxos:ixine:scolimos.Cameleon in foliis nõ habet aculeos.Est & illa differen
c tia q quædã in iis multicaulia ramosaq; sunt:ut carduus.Vno aũt caule nec ramosum cnidos. Quædã cacumine tantũ spinosa sunt:ut eringiũ.Quædã æstate florẽt:ut tetralix & ixine.Scolimus floret sero & diu acrona colore tantũ ruffo distinguit̃:& pinguiore succo.Idẽ erat a tractylis quoq;:nisi candidior esset:& nisi sanguineũ succũ funderet.Qua de causa phonos uocat̃ a qbusdã:odore etiã grauis:sero maturescẽte semine:nec ante autũnũ:q̃q̃ id de oĩbus spinosis dici possit. Veꝝ oĩa hæc & semine & radice nasci possunt.Scolimos carduoꝝ generis ab iis distat:q radix eius uescendo est decocta.Miꝝ q sine interuallo tota æstate aliud floret in eo genere:aliud cõcipit:aliud parturit.Aculei arescẽte folio desinũt pungere ixine rara uisu est:neq; in oĩbus terris est:radice foliosa:ex qua media ueluti malum extuberat. Contectũ sua fronde olet.Huius uertex summus lachrymã continet iucundi saporis achanticen masticen appellatã.Et tactos quoq; in sicilia tãtum nascit̃ suæ ꝓprietatis & ipsa. Cuius in terra serpunt caules e radice emissi lato folio & spinoso:caulesq; uocãt cactos.Nec fastidiunt in cibis inueteratos quoq;. Vnũ caulẽ rectum habent:quẽ uocant pternica:eiusdẽ suauitatis:sed uetustatis impatientẽ. Semen ei lanuginis:quẽ pappon uocãt:quo detracto ex cortice teneritas similis crebro palmæ est:uocãt ascaliam.Tribulus non nisi in palustribus nascitur.Dira res albi.Iuxta nilũ & strymonẽ amnes excipitur in cibis.Inclinatus in uadum:folio ad effigiem ulmi:pediculo longo.At in reliquo orbe genera duo uni Cicerculæ folia alteri aculeata.Hic & serius floret.Magisq; septa obsidet uillarum.Semen ei rotundius:nigrum in siliqua.Alteri harenaceũ.Spinosoꝝ etiamnũ aliud genus ononis.In ramis enim spinas habet apposito folio rutæ simili:toto caule foliatum in modũ coronæ:sequitur a frugibus:aratro inimicum:uiuaxq; præcipue.Aculeatarum caules aliquaꝝ per terram serpunt:ut eius quã coropon uocant. Et ex diuerso stans anchusa inficiendo ligno cærisq; radice apta.Est autem mitior iis anthemis:& phylanthes:anemone:& aphace:caule foliato est:& crepis & apate.Differẽtia foliorum & hic quæ in arboribus breuitate pediculi ac longitudinem:angustiis ipsis foliorum:amplitudine:angulis:incisuris:odore flore. Diuturnior hic quibusdam per partes florentibus ut in ocimo:heliotropio:aphace:onocichle.

Differentia hærbarum per folia:& quæ hærbæ toto anno floreãt:& hastula regia: & pistana:& de gladiolo. CA. XVII.

Vltis inter hæc æterna folia:sicut quibusdã arboꝝ.In primisq; heliotropio:adianto.Aliud rur
m sus piscataꝝ genus: ex quo est Cynops:alopecuros:stelephuros:quã quidam ortygia uocant. Alii plantaginẽ:de qua infra dicemus iter medicas:thryalis ex iis.Alopecuros spicã habet mollem & lanuginẽ dẽsam:nõ dissimilẽ uulpiũ caudis:unde ei & nomẽ.Proxima est ei & selepyros:nisi q illa particulatim floret.Cicorion & similia circa terram folia habent germinantes ab radice post uergilias.Perditio quam & æoliæ gentes & ægyptii edunt:nomen dedit auis id maxime eruens.Crassas plurimasq; habet radices.Item ornithogale caule tenero:cãdido:semipedali radice bulbosa: molli tribus aut quattuor agnatis.Coquitur in pulte.Miꝝ loton hærbam & egilopa nõ nisi post annũ e semine suo nasci.Mira & anthemidis natura:q a summo flore incipit:cũ cæteræ omnes quæ particulatim florent:ab ima sui parte incipiant.Notabile & in lappa quæ adhærescit:quoniam in ipsa flos nascitur:non euidens sed intus occultus:& intra se germinat:uelut aĩalia quæ in se pariunt.Itẽ circa opuntẽ opuntia est hærba etiam homini dulcis.Mirumq; e folio eius radicem fieri ac semina nasci.Lassione unum folium habet: sed ita implicatũ:ut plura uideant̃.Chondrylla amara est:& acri in radice succo.Amara & phace:& quæ pigris nominat̃:& ipsa toto anno florẽs:nomẽ ei amaritudo imposuit.Notabilis & scyllæ crociq; natura:quæ cũ omnes hærbe foliũ primũ emittant:moxq; in caulẽ rotundent̃:in iis caulis prior intelligit̃ q̃ foliũ.Et in croco quidẽ flos impellitur caule.In scylla uero caulis exit:deinde flos ex eo emergit. Eadẽq; ter floret(ut diximus)tria tẽpora sationũ ostendẽs.Bulboꝝ generi quidã adnumerant & cypiri hoc est gladioli radicẽ.Dulcis ea est:& quæ decocta panẽ etiã gratiorem faciat:põderosiorem simul subacta.Similis est & quæ thesion uocat̃:gustu aspera.Cæteræ eiusdẽ generis folio differunt. Asphodelus oblongum & angustũ habet.Scylla latũ & tractabile.Gladiolo simile nomini.Asphodelus mãditur & semine tosto:& bulbo.Sed hoc in cinere tosto:dein sale & oleo addito.Præterea tuso cũ ficis præcipua uoluptate ut uidetur Hesiodo.Tradit̃ & ante portas uillaꝝ satũ remedio esse contra ueneficoꝝ noxam. Asphodeli mentionẽ & Homerus fecit.Radix eius napis modicis similis est. Neq; alia numerosior:octoginta

simul aceruatis sæpe bulbis.Theophrastus & fere græci principesq; Pythagoras caulē eius cubitalē & sæ
pe duū cubitoꝝ foliis porri siluestris anthericon uocauere.Radicē uero id est bulbos asphodelor:nostri
illud albucū uocāt & asphodelū hastulā regiā.Ea est & caulis acinosi.Eius duo genera faciūt.Albuco est
scapus cubitalis:& amplius:purus:leuis.De quo Mago ꝑcipit exitu mēsis martii & initio aprilis cū flo/
ruerit:nondū semine eius intumescēte demetēdū:fīdēdosq; scapos:& quarto die in solē ꝓferendos.Ita
siccatis manipulos faciēdos.Itē pistanā dicit a græcis uocari quā inter uluas sagittā appellamus.Hāc ab
idibus maii usq; ad finē octobris mēsis decorticari : atq; leui sole siccari iubet.Idē & gladiolū alteꝝ quē
cypirō uocāt:& ipsum palustrē iulio mēse secari iubet ad radicē:tertioq; die ī sole siccari:donec cādidus
fiat.Quotidie aūt ante solē occidētē in tectū referri:quoniā palustribus desectis nocturni rores noceāt.

De iūco genera sex:& de cypero:& de medicamētis eaꝝ & de cypiro:& odorato iūco. CA. XVIII.

Imilia præcipit de iunco quē mariscon appellāt:ad texendas tegetes:& ipsum iunio mēse exi/
ſ mi ante iuliū mediū ꝑcipiens.Cætera de siccando eadē quæ de ulua suo loco diximus. Alteꝝ
genus iuncoꝝ facit:qđ marinū & a græcis oxyschoenon uocari inueni.Tria genera eius:acu/
ti:sterilis:quē marē & oxyn græci uocāt:reliqua fœminini ferētis semen nigrū:quē melācranin uocant.
Crassior hic & fruticosior.Magisq; etiānum tertius q uocatur holoschoenos.Ex iis melācranis sine aliis
generibus nascit.Oxys & holoschoenos eodē cespite.Vtilissimus ad utilia holoschenos:quia mollis &
carnosus est.Fert fructū ouoꝝ cohærētiū modo.Nascit aūt is quē marē appellamus ex semetipso:cacu
mine in terrā defixo.Melācranis aūt suo semine.Alioqn oīum radices oībus annis intermoriunt.Vsus
ad nassas marinas:uitiliū nexus:elegantiū lucernaꝝ lumina præcipua medullæ amplitudine.Iuxta ma
ritimas alpes tāta ut inciso uentre īpleant pene unciaꝝ latitudinē.In ægypto uero cribroꝝ lōgitudinē
nō alias utiliorē.Quidā etiānum unū genus faciunt.Iunci trianguli cyperon uocāt.Multi.n.nō discer/
nunt a cyprio uicinitate noīs.Nos distinguemus utrūq;.Cypirus est gladiolus ut diximus radice bul/
bosa:laudatissimus in insulis creta:dein naxo:& postea phænice.Cretico candor odorq; uicinus nardo:
naxio acrior:phœnicio exiguū spirans:nullus ægyptio.Nā & ibi nascit.Discutit duritias corpoꝝ.Iā.n.
remedia dicemus:quoniā & floꝝ odorūq; generi est magnus usus in medicina.Quod ad cypiron atti/
net.Apollodoꝝ qdē sequimur:q negabat bibendū qq̃ ꝓfessus efficacissimū esse aduersus calculosos.Eo
fœtas fœminas qdem abortus facere nō dubitat.Mirūq; tradit barbaros suffitū huius hærbæ excipiē/
tes ore lyenes cū sumere.Et nō egredi domibus nisi ab hoc suffitu.Vegetiores.n.firmioresq; sic etiā fie/
ri.Intertriginō & alaꝝ uitiis pfrictionibusq; cū oleo illitū nō dubie mederi.Cyperos iūcus est qualiter
diximus angulosus:iuxta terrā cādidus:cacumine niger:pinguisq;.Folia ima porraceis exiliora:in cacu
mine minuta:inter quæ est semen.Radix oliuæ nigræ similis:quā cū oblonga est cyperida uocāt : ma/
gni in medicina usus.Laus cyperio prima hāmoniaco:secūda rhodio:tertia thracio:& nouissima ægy/
ptio:quæ & cōfundit intellectū:quoniā & cypiros:ibi nascit.Sed cyperos durissima uixq; spirans.Cæte
ris odor est ipsam nardum imitans.Est & per se indica hærba:quæ cyperis uocatur:gingiberis effigie:
cōmāducata croci uim reddit.Cypero uis in medicina psilothri. Illinit ptetygiis:ulceribusq; genitaliū:
& quæ in humore sunt oībus:sicut oris ulceribus.Radix aduersus serpentiū ictus & scorpionum præ
sertim remedio est.Vuluas aperit pota.Largiori tāta uis:expellit eas:urinā ciet & calculos:ob id utilissi/
ma hydropicis.Illinitur & ulceribus quæ serpunt:sed iis præcipua quæ in stomacho sunt ex uino uel
aceto illita.Iunci radix in tribus heminis aquæ ad tertias tussi medet.Semē tostū & in aqua potum si/
stit aluum:& fœminarum menses:capitisq; dolores facit.At qui uocat holoschœnos eius quæ proxi/
ma sunt radicis cōmanducantur aduersus araneoꝝ morsus.Inuenio etiānum unū iūci genus:quod eu
ripicen uocant.Huius semine somnū allici.Sed modum seruandū ne sopor fiat.Ob id & odorati iunci
medicinæ dicent:quoniā & in syria cœle(ut suo loco rettulimus) nascitur.Laudatissimus ex nabathea
iuncus cognoīe theucitis.Proximis babylonius.Pessimus ex africa ac sine odore.Est autē rotundus ui
nosæ mordacitatis ad linguā.Sincerus in cōfricando odorē rosæ emittit rubentibus fragmentis.Discu
tit inflationes.Ob id stomacho utilis:bileq; & sanguinē reiicientibus.Singultus sedat.Ructus mouet.
Vrinā ciet.Vesicæ medet.Ad muliebres usus decoquit.Opisthotonicis cū resina arida īponit.Excalfa/
ctoria & rosa uteros astringit:refrigerat.Vsus eus diuidit in folia & flores.Capita folioꝝ partesq; can/
didæ ungues uocant.In flore autē aliud est semen:aliud capillus in capite:aliud cortex:aliud calix.Foliū
siccatur:aut tribus modis exprimit.Per se cum ungues non detrahunt:ibi enim humoris plurimum.
Aut cū detractis unguibus reliqua pars aut oleo aut uino macerat in sole uasis uitreis.Quidā & salem
admiscent:& anchusam nonnulli:aut asphaltum:aut iuncū odoratū:quia talis maxime prodest uuluæ
ac dysentericis.Exprimunt eadē folia detractis unguibus trita p lintheū spissum in æreum uas : leuiq;
igni succus coquit:donec fiat crassitudo mellis:ad hoc eligi oportet odoratissima quæq; folia.

Ex rosa medicinæ:& de lilio & de narciso & ex uiola:& de baccare:& cōbrero:& asaro. CA. XIX.

Inum quō fieret ex rosa diximus inter genera uini:Vsus succi ad aures : oris ulcera gingiuas:
u tōsillas gargarizatus.Stomachum:uuluas:sedis uitia:capitis dolores.In febre p se uel cum ace
to somnos:nauseas Folia urunt in calliblepharum.E siccis fœmina asperguntur . Epiphoras
quoq; aridis leniunt.Flos somnū facit.Inhibet fluctiones mulieꝝ maxime albas in posca potus.Et san
guinis excreationes.Stomachi quoq; dolores quantum in uini cyathis tribus.Semē iis optimum croci
num:nec anniculo uetustius & in umbra siccat.Nigrum inutile.Dentium dolori illinitur.Vricam ciet
Stomacho īponit.Itē igni sacro nō ueteri.Naribus subductum caput purgat.Capita pota uentrem &

ſanguinē ſiſtunt.Vngues roſæ epiphoris ſalubres ſunt.Vlcera enim oculoꝝ roſa ſordeſcūt:præterꝗ̄ in
initiis epiphoræ ita ut arida cū pane interponat̃.Folia quidē uitiis ſtomachi:roſionibus & uitiis uētris
& inteſtinoꝝ:& præcordiis utiliſſima udi illita.Cibo quoq; lapati modo condiunt̃.Cauēdus quoq; in
iis ſitus celeriter inſidēs.Et aridis & expreſſis aliquis uſus.Diapaſmata inde fiunt ad ſudores coercen/
dos:ita ut a balneis inareſcant corpora:dein frigida abluantur.Silueſtris cum adipe urſino alopecias mi
rifice emēdat.Lilii radices multis modis florē ſuū nobilitauere.Cōtra ſerpentiū ictus ex uino potæ: &
cōtra fungoꝝ uenena.Propter clauos pedū in uino decoquunt̃:triduoq; nō ſoluunt̃.Cū adipe aut oleo
decoctæ pilos quoq; aduſtis redunt.E mulſo potæ inutilē ſanguinē cū aluo trahunt.Lyeniq; & ruptis
uulſis ꝓſunt.Et mēſtruis fœminaꝝ in uino decoctæ.Impoſitæq; cū melle neruis præciſis medent̃.Cō
tra lichenas & lepras & furſures in facie emendāt.Erugant corpora.Folia in aceto cocta uulneribus im
ponuntur.Epiphoris teſtiū in melle cū hyoſcyamo & farina tritici.Semē illinit̃ igni ſacro.Flos & folia
ulceꝝ uetuſtati.Succus q flore expreſſus eſt:ab aliis mel uocat̃:ab aliis ſyriū ad emolliēdas uualuas:ſu
doreſq; feciēdos:& ſuppurationes coquēdas.Narciſi duo genera in uſu medici recipiūt.Vnū purpureo
flore:& alteꝝ hærbaceū.Hunc ſtomacho iutilē:& ideo uomitoriū:aluos quoq; ſoluentē:neruis inimi
cū:caput grauantē.Et a narce narciſum dictū nō a fabuloſo puero.Vtriuſq; radix ut diximus mulſei ſa
poris eſt.Ambuſtis ꝓdeſt cū exiguo melle.Sic & uulneribus & luxatis.Panis uero cū melle & arinæa fa
rina.Sic & infixa corpori extrahit in polēta tritus:oleoq; cōtuſus.Medet̃ & lapide ꝑcuſſis.Purgat uulne
ra ꝑmixtus farinæ.Nigrat uitiligines emaculat.Ex hoc flore fit narciſinū oleū ad emolliēdas duricias.
Calefaciēda quæ alſerit.Auribus eſt utiliſſimus:ſed capitis dolores facit.Violæ ſilueſtres ſunt & ſatiuæ.
Purpureæ refrigerāt.Cōtra inflāmationes illinunt̃ ſtomacho ardēti.Imponunt̃ & capiti in frōte.Ocu
loꝝ priuatim epiphoris:& ſede ꝓcidente uulua ue.Et cōtra ſuppurationes.Crapulā & grauedines capi
tis īpoſitis coronis olfatuq; diſcutiūt.Anginas ex aqua potæ.Id qđ purpureū ē ex iis comitialibus me/
det̃:maxime pueris in aqua potū.Semē uiolæ ſcorpiōibus aduerſat̃.Cōtra flos albæ ſuppurata aperit.
Ipſa diſcutit.Et alba aūt & lutea extenuant mēſtrua.Vrinā ciunt.Minor uis eſt recētibus.Ideoq; aridis
poſt annū utendū.Lutea dimidio cyatho in aqua tribus mēſes trahit.Radices eius cū aceto illitæ ſedāt
lyenē.Itē podagrā.Oculoꝝ inflationes cū myrrha & croco.Folia cū melle purgāt capitis ulcera.Cū cæ/
ra rimas ſedis.Et quæ in humidis ſunt.Ex aceto uero collectiones ſanant.Baccar in medicinæ uſu eſt.
Aliq ex noſtris ꝑpenſam uocāt.Auxiliat̃ cōtra ſerpentes.Capitis dolores ſeruoreſq;.Itē epiphoras.Mā/
mis tumētibus a partu & ægilopiis.Incipientibuſq; ignibuſq; ſacris.Odor ſomnū gignit.Radicē deco/
ctā bibere ſparacis euerſis cōuulſis ſuſpirioſis ſalutare eſt.In tuſſi uetere radices eius tres ꝗ̄ttuor ue deco/
quunt̃ ad tertias partes.Hæcq; potio mulieres ex abortu purgat.Lateꝝ cōpunctiones tollit & ueſicæ
calculos.Tondit̃ cū diapaſmate.Veſtibus odoris gratia inſerit̃.Cōbretū qđ ſimile ei diximus tritū cū
axūgia uulnera mire ſanat.Aſaꝝ iocineꝝ uitiis ſalutare eſſe tradit̃:uncia ſumptū in hemina mulſi mix/
ti.Aluū purgat hellebori modo.Hydropicis ꝓdeſt & præcordiis uuluiſq; ac morbo regio.In muſtū ſi
addat̃ facit uinū urinis ciēdis.Effodit̃ cū folia emittit.Siccatur in umbra.Situm celerrime ſentit.

De nardo gellico:& de croco medicinæ:& croco mago:& ſiri:& ſaliunca:& ho
locryſo & chryſocome & meliloto. CA. XX.

e T quoniā quidā ut diximus nardū ruſticum noīare radicem baccaueris:cōtexemus & gallici
nardi remedia in hunc locum dilata cū diſputaremus de ꝑegrinis arboribus.Ergo aduerſus
ſerpētes duabus drachmis in uino ſuccurrit.Inflationibus coli uel ex aqua uel ex uino.Itē io
cineris & renū ſuffuſiſq; felle.Et hydropicis ꝑ ſe uel cū abſinthio.Siſtit purgationes mulieꝝ:īpetus ue/
ro eius quā phun eodē loco appellauimus.Radix dat̃ potui trita uel decocta ad ſtrangulationes uel pe/
ctoris dolores uel lateꝝ.Mēſes quoq; cit.Bibit̃ cū uino.Crocū cum melle nō ſoluit̃:nulloq; dulci.Facil
lime aūt uino aut aqua.Vtiliſſimū in medicina.Adſeruat̃ cornea pyxide.Diſcutit iuflāmationes oēs q/
dem.Sed oculoꝝ maxime ex ouo illitus.Vuluaꝝ quoq; ſtrangulatus.Stomachi exulcerationes:pecto/
ris:& renū:iocinoꝝ:pulmonum:ueſicarūq; peculiariter inflāmationi eaꝝ uehementer utile.Itē thuſſi
& pleureticis.Tollit & pruritus.Vrinā cit.Qui crocū prius biberint crapulam nō ſentient.Ebrietati eo
reſiſtunt.Coronæ quoq; ex eo mulcent ebrietatē.Somnum facit. Caput leniter mouet. Venerem ſti/
mulat.Flos eius igni ſacro illinit̃ cū creta cimolia:ipſum plurimis medicaminibus miſcetur. Collyrio
uni nomē dedit.Ex eo quoq; expreſſo unguēto crocino:quod crocomagma appellāt.Habet ſuas utili
tates cōtra ſuffuſiones oculoꝝ.Vrinas magis excalfacit ꝗ̄ crocum ipſum.Optimū quod guſtatum ſali/
uā denteſq; inficit:iris ruffa melior ꝗ̄ candida:infantibus eā circunligari ſalutare eſt.Dentiētibus præci
pua eſt & tuſſientibus:tinearūue uitio laborantibus inſtillari.Cæteri effectibus eius nō multū a melle
differunt.Vlcera purgat capitis præcipue.Suppurationes ueteres. Aluū ſoluit duabus drachmis cum
melle.Tuſſim:tormina:inflationes pota:Lyenes ex aceto.Contra ſerpentiū & araneoꝝ morſus ex po/
ſca ualet.Cōtra ſcorpiones duaꝝ drachmaꝝ pondere in pane uel aqua ſumit̃.Cōtra canum morſus ex
oleo imponitur.Et cōtra perfrictiones.Sic & neruoꝝ doloribus.Lumbis uero & coxendicibus cū reſi/
na illinitur.Vis ei cōcalfactoria.Naribus ſubducta ſternutamēta mouet:caputq; purgat. Dolori capitis
cū cotoneis malis aut ſtruteis illinitur.Crapulas quoq; & ortopnoeas diſcutit.Vomitiones cit duobus
obolis ſumpta.Oſſa fracta extrahit impoſita cū melle.Ad paronychias farina eius utuntur.Cum uino
ad clauos uel uerrucas.Triduoq; nō ſoluitur.Halitus oris cōmanducata abolet:alarumq; uitia. Succo
duricias oēs emollit.Somnū conciliat.Sed genituras cōſumit.Sedis rimas & cōdilomata.Omniaq; in

corpore excrescētia sanat.Sunt q̄ siluestrē xyrin uocēt.Strumas hæc uel panos uel inguina discutit.Præcipit ut sinistra manu lecta ad hos usus seruet:colligētesq; dicant cuius hoīs utiq; causa eximāt. Scelus hærbarioꝝ aperit in hac mētione:partē eius seruātiū:& quarūdā aliaꝝ hærbaꝝ sicuti plātaginis substituētiū si paꝝ mercedis tulisse sese arbitrant.Rursusq; ut plus opis acqrāt partē eā quā seruauere eodē loco infodiunt.Credo ut uitia quæ sanauerint faciāt rebellare.Saliuncæ radix in uino decocta sistit uomitiones.Corroborat stomachū.Polio Museus & Hesiodus pungi iubent dignationis gratia. Gloriæq; auidos poliū tractare colere.Poliū cōtra serpentes substernit uel portat.Medici in uino decoquūt recēs uel aridū:illinuntq; uel spleneticis ꝓpinant ex aceto.Morbo regio in uino.Et hydropicis incipientibus in uino decoctū.Vulneribus quoq; sic illinunt.Secundas mulierū partusq; emortuos repellit.Itē dolores corporis.Vesicas inanit.Et epiphoris illinit.Nec magis alia hærba cōuenit medicamēto qd' alexipharmacon uocāt.Stomacho tamē inutile esse.Caputq; eo īpleri:& abortū fieri poto.Aliqui negāt.Ad religionē addunt ubi inuentū sit:ꝓtinus ad alligandū cōtra oculoꝝ suffusionē.Cauendūq; ne terrā attigat.Hi & folia eius thymo similia tradūt:nisi q̄ molliora sunt:& lanatiore canicie.Cū ruta siluestri & siteratur ex aqua cælesti aspidas mitigare dicitur.At non secus atq; cytinus astringit & cohibet uulnera: prohibetq; serpere.Holochrysos medet strangurīæ in uino pota:& oculoꝝ epiphoris illita.Cū fæce uero uini cremata in polenta sichenas emēdat.Chrysocomæ radix calfacit & stringit.Dat potui ad iocinerum uitia.Item pulmonum.Vuluæ dolores in aqua mulsa decocta.Ciet menstrua. Et si cruda detur: hydropicoꝝ aquam sistit.Mellissophyllo siue melitena si perungantur aluearia non fugient apes.Nullo enim magis gaudent flore.Copia istius examina facillime continentur.Item præsentissimum est cōtra ictus earum:uesparumq; & araneorum.Item scorpionum.Itē cōtra uuluaꝝ strangulationes addito nitro.Cōtra tormina e uino.Folia eius strumis illinunt:& sedis uitiis cum sale decocta.Succus fœminas purgat:& inflationes discutit:& ulcera sanat.Articularios morbos sedat.Canisq; morsus.Prodest dysentericis ueteribus:& cœliacis:& ortopnoicis:lyenibus:ulceribus:thoracis.Caligines oculoꝝ succo cū melle inūgi eximiū habet.Melilotos quoq; oculis medet cum lacte:aut cū lini semine.Maxillaꝝ quoq; dolores lenit.Et capitis cū rosaceo.Item auriū e passo.Quæq; in manibus intumescūt uel erūpunt.Stomachi dolores in uino decocta uel cruda tritaq;.Idem effectus est ad uuluas.Testes uero & sedem procidua:quæq; ibi sunt uitia:recens ex aqua decocta uel ex passo.Adiecto rosaceo illinūtur ad carcinomata.Deferuescit in uino dulci.Peculiariter & contra meliceridas efficax.

De trifolio & thymo & hemorocalle:& de helenio:& ambrotono. CA. XXI.

t Rifolium scio credi præualere cōtra serpentium ictus & scorpionum ex uino aut posca seminis granis uiginti potis.Vel foliis:& tota hærba decocta. Serpentesq; nunq̄ in trifolio aspici. Præterea celebratis auctoribus cōtra oīa uenena pro antidoto sufficere.xxv.grana eius : quod minyanthes ex eo appellauimus tradi.Multa alia præterea in remediis eius ascribi.Sed me cōtra sententias eorum grauissimi uiri auctoritas mouet.Sophocles enim poeta uenenatum id dicit.Simus quoq; medicus decocti aut cōtriti succum infusum corpori easdem uredines facere quasi percussis a serpente imponat.Ergo nō aliter utendū eo q̄ cōtra uenena consuerunt.Fortassis enim & iis uenenis inter se cōtraria sit natura:sicut multis aliis.Item animaduerto semen eius cuius minima sint folia utile esse ad custodiendā mulieꝝ cutis gratiam in facie illitum.Thymum colligi oportet in flore:& in umbra siccari. Duo aūt sunt genera eius.Candidū:radice lignosa:in collibus nascens:quod & præfert. Alteꝝ nigrius florisq; nigri.Vtraq; oculoꝝ claritati multum cōferre existimant.Et in cibo & in medicamentis.Item diutinæ tussi eligmate faciles excreationes facere cū aceto & sale.Sanguinē cōcrescere nō patit e melle. Longas faucium distillationes extra illita cū sinapi extenuare.Item stomachi & uentris uitia.Modice tamen utendum est.Cōdylomata excalfaciunt:quāuis sistunt aluū:quæ si exulcerata sit denarii pondus in sextariū aceti & mellis addi oportet.Itē si lateralis dolor sit:aut inter scapulas aut in thorace. Præcordiis medent ex aceto cum melle.Quæ potio dat & in alienatione mentis ac melācholicis.Datur & comitialibus:quos correptos olfatus excitat thymi.Aiunt & dormire eos oportere in molli thymo.Prodest & ortopnoicis & anhelationi.Mulierūq; mensibus retardatis.Vel si emortui sint in utero partus decoctū in aqua ad tertias:Viris uero cōtra inflationes cum melle & aceto.Et si uēter turgeat. Testesue aut uesicæ dolor exigat. E uino tumores & impetus tollit impositum.Coxendicibus imponitur cū uino articularibus morbis trium oboloꝝ pōdere in tribus cyathis aceti & mellis.Et in fastidio tertiū cū sale.Hemorocalles pallidū e uiridi & molle foliū habet:radicē odoratā atq; bulbosam. Quæ cū melle imposita uentri aquam pellit:& sanguinē etiam inutilem.Folia epiphoris oculoꝝ māmarūq; post partum doloribus illinunt.Heleniū ab Helenæ lacrymis diximus natum.Fauere creditur formæ.Cutem mulierū in facie reliquoq; corpore nutrire incorruptam.Præterea putant usu eius quandam datā gratiam iis:uenereq; conciliari.Attribuunt & hylaritatis effectum eidem potæ in uino eumq; quē habuerit Nepenthes illud prædicatum ab Homero : q̄ ea tristitia omnis aboleatur. Est autem succi prædulcis.Prodest & ortopnoicis.Traditio radicis eius in aqua prodest ieiunis. Est autem candidus intus & dulcis.Bibitur & cōtra serpentiū ictus ex uino.Mures quoq; contrita dicitur necare. Ambrotonū duorum traditur generum.Campestre ac mōtanum.Hoc fœminam:illū marem intelligi uolumus.Amaritudo absinthii in utroq;.Siculum laudatissimum:dein gallicum.Vsus est & foliis.Sed maior semine ad calfaciendum.Ideo neruis utile:tussi:ortopnoicis:conuulsis:ruptis:lumbis:urinæ angustiis. Datur bibendum manualibus fasciculis decoctis ad tertias partes.Ex iis quaternis cyathis bibitur. Datur &

ſemen tuſum in aqua drachmæ pondere.Prodeſt & uuluæ.Coquitur panis cum farina hordeacea:& oculorum inflãmationibus illinitur.Cotoneo malo concocto ſerpentes fugat.Cõtra ictus earum bibiť cum uino:illiniturq̃.Efficaciſſimũ contra ea quorum ueneno tremores & frigus accidunt : ut ſcorpionum & phalangiorum:& contra uenena alia pota.Prodeſt & quoquomodo algentibus.Et ad extrahẽda ea quæ inhærent corporibus.Pellit & interaneorum mala.Ramo eius ſi ſubiiciať puluino uenerẽ ſtimulari aiũt. Efficaciſſimãq̃ eſſe hærbam contra oĩa ueneficia quibus coitus inhibeať.

Ex leucanthemo & ſanſuco medicinæ. CA. XXII.

Eucanthemum ſuſpirioſis medetur duabus partibus aceti permixtũ.Sãſucum ſiue amaracũ
l in cypro laudatiſſimum & odoratiſſimum.Scorpionibus aduerſatur ex aceto & ſale illitum.
Mẽſtruis quoq̃ multum confert impoſitum.Minor eſt idem poto uis.Cohibet & oculorum epiphoras cum polenta.Succus decocti tormina diſcutit.Et urinis & hydropicis utile.Mouet & nariũ ſternutamenta.Fit ex eo oleũ quod ſanſucinum uocatur aut amarcinum ad excalfaciendos emollien/doſq̃ neruos:& uuluas calefacit.Et folia ſugillatis cum melle & luxatis cum cæra proſunt.

De anemona medicinæ. CA. XXIII.

Nemonas coronarias tantũ diximus.Nunc reddemus & medicas.Sũt qui phrenion uocent.
a Duo eius genera.Silueſtris prima.Altera in cultis naſcẽs.Vtraq̃ ſabuloſis.Huiuſq̃ plures ſpe/cies.Aut enim phœniceum florem habet:quæ & copioſiſſima eſt:aut purpureũ:aut lacteum. Harum triũ folia apio ſimilia.Nec temere ſemipedalẽ altitudinẽ excedunt:cacumine aſparagi.Flos nũ/quam ſe aperit:niſi uento ſpirante:unde & nomen accepit.Silueſtri amplitudo maior latioribuſq̃ foliis florere phœniceo.Hanc errore ducti argemonẽ putant multi.Alii rurſus papauer:quod rhyan appella uimus.Sed diſtinctio magna:q̃ utraq̃ hæc poſtea floret.Nec aut ſuccum illarum anemonæ reddunt: aut calices habent:nec niſi aſparagi cacumen.Proſunt anemonæ capiti: doloribus:& inflãmationibus: uuluis mulierum lacti quoq̃.Et menſtrua cient cum ptiſana ſumptæ aut uellere appoſitæ . Radix cõmã ducata pituitã trahit.Dentes ſanat.Decocta oculorum epiphoras.Magi multum quidem iis tribuere. Quãprimũ aſpiciať eo anno tolli iubẽtes:diciq̃ colligi eas tertianis quartanis remedio.Poſtea alligari florem pãno roſeo:& in umbra aſſeruari:ita cũ opus ſit alligari.Quæ ex iis phœniceum florem habet: radice cõtritaq̃:cuicũq̃ aĩaliũ ĩpoſita ulcerum facit & ipticã uim.Et ideo expurgandis ulceribus adhi/betur.

Ex oenanthe medicinæ CA. XXIIII.

Enãthe hærba naſciť in petris:folio paſtinacæ:radice magna:numeroſa . Caulis eius & folia
o cũ melle ac uino nigro pota facillitatẽ pariẽdi pſtãt:ſecũdaſq̃ purgãt.Tuſſim e melle tollunt. Vrinã ciẽt.Radix ueſicæ uitiis medeť.

De heliochryſo medicinæ. CA. XXV.

Eliocryſum qď alii chryſanthemõ uocãt ramulos habet cãdidos:folia ſubalbida:ambrotano
h ſimilia:ad ſolis repcuſſum aureæ lucis in orbẽ ueluti corimbis depẽdẽtibus:q nunq̃ marce/ſcũt.Qua de cauſa deos coronãt illo.Quod diligẽtiſſime obſeruauit Ptolemæus rex ægypti. Naſciť in frutetis.Ciet urinas e uino pota:& mẽſes.Duricias inflãmationes diſcutit.Ambuſtis cũ melle imponiť.Cõtra ſerpẽtiũ ictus & lũborum uitia bibiť.Sanguinẽ cõcretũ uentris ac ueſicæ abſumit cũ mul ſo.Folia eius trium obolorum põdere ſiſtũt ꝓfluuia mulierum in uino albo.Veſtes tueť odore nõ inelegãti.

Ex hyacintho medicinæ. CA. XXVI.

yacinthus in gallia eximie ꝓuenit.Hoc ibi loco hiſginũ tingit.Radix eſt bulbacea mãgonicis
h uenalitiis pulchre nota.Quæ in uino dulci illita pubertatẽ cohercet:& nõ patiť erũpere.Tor/minibus & araneorum morſibus reſiſtit.Vrinã ĩpellit.Cõtra ſerpẽtes & ſcorpiones morbũq̃ re giũ ſemẽ eius cũ ambrotono dať lychnis quoq̃ flãmea illa aduerſus ſerpẽtes:ſcorpiones:crabrones:ſi/miliaq̃ bibiť e uino ſemine trito.Silueſtris eadẽ ſtomacho inutilis .Aluũ ſoluit.Ad detrahẽdã bilẽ effi caciſſima duabus drachmis.Scorpionibus adeo cõtraria ut oĩno uiſa ea torpeſcãt. Radicem eius aſiani aboliten uocant.Qua alligata oculo albugines tolli dicuntur.

r Ex uincaperuinca medicinæ. CA. XXVII.

Xuincapuinca ſiue cãmedaphne arida tuſa hydropicis dať in aqua cocleari menſura. Celerri/meq̃ reddũt aquã.Eadẽ decocta in cinere ſparſa uino tumores ſiccat.Auribus ſucco medeť. Aluinis ĩpoſita multũ ꝓdeſſe diciť.Ruſci radix decocta bibiť alternis diebus in calculorum uali tudine:& toruſiore urina:uel cruẽta.Radicẽ pridie erui oportet:poſtero mane decoq.Ex eo ſextario ui ni cyathis duobus miſceri.Sũt q & crudã radicẽ tritã ex aqua bibãt:& in totũ ad uirilia cauliculis eius in uino & aceto tritis nihil utilius putãt.Batis quoq̃ aluũ mollit.Illiniť podagricis toſta & cõtuſa.Acinũ & coronarum cauſa & ciborum ægyptii ſerũt.Eadẽq̃ erat quæ ocimũ niſi hirſutior ramis ac foliis eẽt:& ad modũ odorata.Ciet mẽſes & urinas.

Ex colocaſia medicinæ. CA. XXVIII.

Olocaſia Glaucias acria corporis leniri putauit:& ſtomachum iuuari.

c Ex anthalo medicinæ. CA. XXIX.

Nthalii quod egyptii edunt nullum aliũ repperi uſum eſt & hærba.Anthilon quam alii anti
a cellum uocãt duorum generum:foliis & ramis lenthiculæ ſimilis palmi altitudine:ſabuloſis apri/cis naſcẽs ſub ſalſa guſtanti.Altera camepithyos ſimilis breuior & hirſutior:purpurei floris: odore grauis:in ſaxoſis naſcens.Prior uuluis aptiſſima eſt ex roſaceo & lacte ĩpoſita etiã uulneribus.Bi biť in ſtranguria renũq̃ doloribus tribus drachmis.Altera bibitur in duricia uuluarum & in tormini/bus & in comitiali morbo cũ melle & aceto quattuor dragmis.

De parthenio medicinæ. CA. XXX.

c Ontra partheniũ alii leuchaten:alii amaracũ uocant.Celsus apud nos perditiũ & muralium. Nascitur in hortorum sepibus:flore albo:odore mali:sapore amaro. Ad insedendũ decoctum in duricia uuluarum:& inflãmationibus.Siccatũ cũ melle & aceto positum bilem trahit atram.Ob hoc contra uertigines utilis:& calculosis.Illinitur & sacro igni.Itẽ strumis cum axungia inueterata. Magi cõtra tertianas sinistra manu euelli eam iubent:dici quæ euius causa uellatur.nec respicere.Dein eius folium agri linguæ subiicere:ut mox in cyatho aquæ deuoretur.

De strychne medicinæ. CA. XXXI.

f Trychnẽ quã quidã strychnũ scripsere:utinam ne coronarii in ægypto uterent: quos inuitat hederæ florum similitudo in duobus eius generibus.Quorum alterum:cui accini coccinei:granosi folliculi.Haliccacabũ uocant & alii callion.Nostri autem uesicariã:quoniã uesicæ & calculis prodest.Frutex est surculosus uerius q̃ hærba:folliculis magnis latisq; & tubinatis:grandi intus acino:qui maturescit nouembri mense.Tertio folia sunt ocimi minime diligẽter demonstranda.Remedia enim non uenena tractamus.Quippe insaniam facit paruo quoq; succo:quãquam & græci auctores in iocũ uertere..Drachmæ enim pondere lusum pudoris gigni dixerunt:species uanas imaginesq; conspicuas obseruari demonstrantes.Duplicatum hunc modũ legittimam insaniã facere.Quicquid uero adiiciat ponderi repræsentari mortem.Hoc est uenenum quod innocentissimi auctores simpliciter dorycnion appellauere.Ab eo quod cuspides in præliis tingerentur illo:passim nascente: qui partius spectauerant: maniton cognominare q neqter occultabãt erythron:aut neurita:ut nõnulli pissone cauendũ eqdẽ causa curiosius dicẽdũ.Quin & alterum genus qd' halicaccabon uocant:soporiferum est:atq; etiã opio uelocius ad mortẽ:ab aliis morion:ab aliis moly appellatũ.Laudatũ uero a locro ad fruẽdũ & timaristo.Quidã etiã carmine minore obliuione inducẽtes.Quippe psentaneũ remediũ ad dẽtiũ mobiles firmãdos si colluerent.Halicaccabo uni exceptionẽ addidere ne diutius id fieret.Delirationẽ.n.gigni eo.Nec demõstrãda remedia:quoq; medicina maioris mali piculũ afferat.Cõmendat.n.cibis tertiũ:licet præferat hortẽsis saporibus.Et nihil sit corporis malorum cui nõ salutare sit strychnos Xenocrates prædicet.Nõ tamen auxilia eorum tanti sunt:ut uel profutura nõ de iis cõmemorare nefas putem:præsertim tanta copia innoxiorum medicaminũ.Halicaccabi radicẽ bibunt q sunt uaticinandi callentes q; fuere ad cõfirmandas supstitiones aspici se uolunt.Remedio est(id enim libentius rettulerim)aqua copiosa mulsa calida potui data.Nec illud prætenbo aspidũ naturæ halicaccabum in tantũ aduersam:ut radice eius ppius admota soporetur:illas supore enecãs uis earum.Ergo trita ex oleo percussis auxiliat.

De corcoro. CA. XXXII.

c Orcorum alexãdri cibi hærba est cõuolutis foliis ad similitudinẽ mori.Præcordiis (ut ferũt) utilis alopetiisq; & lentigini.Boum quoq; scabiem celerrime sanari ea inuenio apud Nicandrum quidem & serpentium morsus anteq̃ floreat. Nec de cnico siue atractyllide uerbosius disputet Aegyptia hærba est:& magnum contra uenenata animalia præbet auxilium. Item aduersus fungos.Constat a scorpione percussos q̃diu teneant eam hærbam non sentire cruciatum.

De persoluta. CA. XXXIII.

e T persolutam ægyptus in hortis serit coronarum gratia: Duo genera eius: fœmina ac mas. Vtraq; subdita uenerem inhiberi uirorum maxime tradunt.

De mensuris & ponderibus. CA. XXXIIII.

c T quoniam in mensuris quoq; ac ponderibus crebro græcis noĩbus utẽdũ est:interpretationẽ eorum semel in hoc loco ponemus.Drachma attica fere.n.attica obseruatione medici utuntur: denarii argenti habet pondus.Eademq; sex obolos pondere efficit.Obolus decem calcos.Cyathus pendet p se drachmas decẽ.Cũ acetabuli mensura dicit significat heminæ quartam partem: idest drachmas.xv.mna quam nostri minã uocant pendet drachmas atticas centum.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HYSTORIAE LIBER.XXII. PROHEMIVM

OMPLESSE POTERANT MIRACVLVM SVI NATVRA:ATq; tellus reputantium uel prioris tantum uoluminis dotes:totq; genera hærbarum utilitatibus hominum aut uoluptatibus genita.Sed quanto plura restant:tanto quoq; mirabiliora inuentu.Illa enim maiore parte cibi:aut odoris:decorisue cõmendatione ad numerosa experimenta dixit. Reliquorum potentia approbat nihil a rerum natura siue aliqua occultiore causa gigni.

De gentibus hærbis formæ gratia utentibus. CA. I.

e Quidem & formæ gratia ritusq; perpetui in corporibus suis aliquas exterarum gẽtium uti hærbis quibusdam aduerto animo Illinunt certe aliis aliæ faciem in populis barbarorũ fœminæ. Maresq; etiam apud dacos & sarmata corpora sua inscribunt.Simile plãtagini glastum in gallia uocatur.Quo Britanorum coniuges nurusq; toto corpore oblitæ quibusdam in sacris nudæ incedunt & æthopium colorem imitantes.

Quod hærbis uestes inficiantur. CA. II.

i Am uero īfici uestes scimus admirabili succo. Atq; ut sileamus galatiæ:africæ:lusitaniæ grani coccum īperatoris dicatū paludamentis:trāsalpina gallia hærbis tyrium atq; conchiliū tingit:oīsq; alios colores. Nec quærit in ꝓfundis murices:seseq; obiicientis dum præripit escam beluis marinis:intacta etiā anchoris scrutatur uada:ut inueniat ꝑ qđ facilius matrona adultero placeat corruptor insidieť nuptæ. Stās & in sicco carpit quo frugi mundos exculpat usu alioqn fulgētis. Instrui poterat luxuria certe innocētius. Nunc ꝓpositum ista cōsectari:nec omittemus:ut subiciēdo utiliora luxuriā uilitate circūscribamus dicturi & aliis hærbis tingi lapides parietesq;. Nec tingendi nec pingendi tamē rationē omississemus:si unq̄ ea liberaliū artiū fuisset. Interim fortius augetur auctoritas quæ quāta debeat etiā surdis:hoc est ignobilibus hærbis ꝑhibebitur. Siqdē auctores imperii romani cōditoresq; imensū qdā & hinc sumpsere:quoniā nō aliunde lagmina in remediis publicis fuere:& in sacris legationibus:q̄ uerbenæ. Certe utroq; nomine idē significat. Hoc est gramē ex arce cū sua terra euulsum. Hac semꝑ & legati cū ad hostes clarigatūq; mitterenť usi:idest res raptas clare repetitū:unus utiq; Verbenarius uocabatur.

De corona graminea. CA. III.

c Orona qdē nulla fuit graminea nobilior in maiestate populi terraꝝ principis ꝑmiisq; gloriæ. Gēmatæ:& aureæ:uallares:murales:rostratæ:ciuicæ:triūphales post hāc fuere. Sūtq; cunctæ magno interuallo:magnaq; differētia. Cæteras oēs singuli & duces ipsi īperatoresq; militibus aut aliquādo collegiis dedere.

De raritate eius. CA. IIII.

d Ecreuit in triumphis senatus cura belli solutus & populus ociosus gramineam nunq̄ nisi in suprema desperatione. Contingitq; nulli nisi ab uniuerso exercitu seruato seruatori decreta. Cæteras impatores dedere. Hāc solā miles impatori. Eadē uocať obsidionalis:liberatis obsidione abhominādoq; exitio totis castris. Qđ si ciuicæ honos uno aliquo ac uel humillimo ciue seruato ꝑclarus sacerq; habeť. Quid tādē existimari debet unius uirtute seruatus uniuersus exercitus? Dabatur hæc uiridi e gramine decerpto inde ubi obsessos seruasset aliqs. Nāq; summū apud antiquos signū uictoriæ erat hærbā porrigere uictos:hoc est terra & altrice ipsa humo & humatione etiā cedere. Quē morē etiā nūc durare apud germanos scio.

Qui soli corona ea donati. CA. V.

d Onatus est ea. L. Sicimus Dentatus semel:cū ciuicas quattuordecim meruisset:depugnassetq;. cxx. prœliis semꝑ uictor. Tāto rarius est seruatorē unū a seruatis donari. Quidā īperatores & sepius donati sunt:ueluti. P. Decius Mus uidelicet tribunus militū ab exercitu. Altera ab iis q in ꝑsidio obsessi fuerāt:quāta esset eius honoris auctoritas cōfessus religione si qdē donatus bouē albū Marti īmolauit & cētū fuluos:q ei uirtutis causa dati fuerant simul ab obsessis. Hic Decius postea consul & imperio & collegæ se ꝓ uictoria deuouit. Data est & a senatu populoq; romano:qua claritate nihil eqdē in rebus humanis sublimius duco. Fabio illi qui rem omnē romanā restituit non pugnando. Nec data cū magistrū eqtum & exercitum eius seruasset. Tūc satius fuit nomine nouo coronari appellatum patrē ab iis quos seruauerat. Sed quo dictum est consensu honoratus est Hannibale ex italia pulso. Quæ corona adhuc sola ipsius īperii manibus īposita est. Et qđ peculiare ei est:sola a tota italia data.

Qui solus centurio coronatus. CA. VI.

p Ræter hos contigit eius coronæ honos. M. Calphurnio Flāmæ. Tribuno militum in sicilia. Centurioni uero uni ad hoc tempus Cn. Petreio Atinati cimbrico bello. Primum pilum is capessens sub Catulo exclusam ab hoc legionem suam hortatus tribunū suum dubitatū per castra hostium erumpere interfecit:legionēq; eduxit. Inuenio apud auctores eundē præter hūc honorem astantibus. Mario & Catulo consulibus prætextatum īmolasse ad tibicinem foculo posito. Scripsit & Scylla dictator ab exercitu se quoq; donatum apud nolam legatum bello marsico. Idq; in uilla sua tusculana:quæ fuit postea Ciceronis pinxit. Quod si uerum est:hoc execrabiliorem eum dixerim:quandoquidem eam capiti suo proscriptione detraxit. Ipse tanto paucioribus ciuium seruatis:q̄ postea occisis. Addat etiam nunc huic gloriæ superbum cognomen fœlicem. Ipse tamen obsessus in toto orbe proscriptus. Hæc corona Sertorio etiam cessit. Aemilianum quoque Scipionem Varro auctore est donatū obsidionali in africa. Manilio consule cohortibus seruatis totidēq; ad seruandas eas eductis. Quod & statuæ eius in foro suo Diuus Augustus scripsit. Ipsum Augustum cum Marco Cicerone filio consulem idibus septembribus senatus obsidionali donauit. Adeo ciuica non satis uidebatur. Nec præterea quemquam hac inuenimus donatum. Nullæ ergo hærbæ fuere certe in hoc honore: sed quæcunq; fuerant in periculi sede quamuis ignobiles ignotæq; honorem nobilem faciebant. Quod latere apud nos minus quidem miror:cernens negligi ea quoq; quæ ad ualitudinem conseruandam: cruciatusq; corporis propulsandos:& mortem arcendam pertinent. Sed quis non mores iure castiget? Addidere uiuendi præcia deliciæ luxusq;. Nunq̄ fuit cupido uitæ maio:nec minor cura. Aliorum hanc operam esse credimus:ac ne mandato quidem nostro alios id agere:medicisq; prouisum esse. Proh bonis ipsi fruimur uoluptatis. Et quo nihil equidem probrosius duco. Viuimus aliena fiducia. Immo uero plerisque ultro etiam in risu sumus ista commentantes atq; friuoli operis arguimus. Magna quāq̄ īmensi laboris solatia sperni cum rerum natura:quā certe non defuisse nobis docebimus:& inuisis quoq; hærbis inseruisse remedia. Quippe cum medicinas dederit etiam aculeatis. Hæc enim proxime restāt ex iis quas priore libro nominauimus: in quibus ipsius prouidentia naturæ satis admirari amplectique non est. Dederat & quas diximus molles: cibisq; gratas. Pinxerat & remedia floribus: uisuque ipsos animos

inuitauerat:etiam deliciis auxilia pmiſcens.Inde excogitauit aliquas aſpectu hiſpidas:tactu truces:ut cã/ tum non uocem ipſius fingentis illas rationemqꝫ reddentis exaudire uideamur: ne ſe depaſcat auida quadrupedes:nec ꝓcaces manus rapiant:nec neglectu ueſtigia obterant:ne inſidẽs ales infringat. Has muniẽdo aculeis tælisqꝫ armãdo remediis ut tuta ac ſalua ſint.Ita hoc quoqꝫ qđ in iis odimus hoîum cauſa excogitatũ eſt.

Medicinæ ex reliqs ornamẽtis:& erynge. CA. VII.

e T clara in primis aculeatarum erynge eſt ſiue eryngion contra ſerpentes & uenenata omnia naſcens. Aduerſus ictus morſuſqꝫ radix eius bibiť drachmæ põdere in uino. Aut ſi plerũqꝫ ta/ les iniurias comitať & febris ex aqua. Illinitur plagis peculiariter efficax cõtra chryſodos ac ra nas. Omnibus uero contra toxica & aconita efficaciorem Heraclides medicus in iure anſeris decocta ar bitratur. Apollodorus aduerſus toxica cum rana decoquit:cæteri in aqua. Ipſa dura:fruticoſa: ſpinoſis foliis:caule geniculato:cubitali & maiore aliquãdo. Alia albicans:alia nigra:radice odorata. Et ſatiua q/ dem eſt:ſed & ſponte naſcitur in aſperis & ſaxoſis & in littoribus maris durior:nigriorqꝫ folio apii.

De hærba quam centumcapita uocant. CA. VIII.

e X iis candidam noſtri centumcapita uocant. Omnes eiuſdem effectus caule & radice in cibos græcoꝝ receptis utroqꝫ modo ſiue coquere libeat:ſiue cruda ueſci. Portentoſum eſt quod de ea traditur. Radicem eius alterutrius ſexus ſimilitudinem referre rara inuentu. Et ſi uiris con/ tigerit mas:etiam amabiles fieri. Ob hoc & Phaonem leſbium dilectũ a Sappho. Multæqꝫ circa hãc nõ magnorum ſolum uanitates:ſed etiam pythagoricoꝝ. Sed in medico uſu præter ſupradicta auxiliatur inflationibus:torminibus:cordis uitiis:ſtomacho:iocineri:præcordiis in aqua mulſa. Lyeni in poſca. Itẽ ex mulſa renibus:ſtranguriæ:opiſtothonicis:ſpaſmis:lumbis:hydropicis:comitialibus:mulierũ menſi bus ſiue ſubſidant:ſiue abundent:uuluaꝝ omnibus uitiis. Extrahit infixa corpori cum melle:ſtrumas parotidas:panos. Recedẽtes ab oſſibus carnes ſanat cum axungia ſalſa & cætero:item fracturas. Crapu/ lam præſumpta arcet:aluum ſiſtit. Aliqui e noſtris ſub ſolſtitio colligi eam iuſſere. Ex aqua cæleſti im/ poni omnibus ceruicis uitiis. Oculorum quoqꝫ albugines ſanare adalligatam tradiderunt.

De achano & glycyrrhiza & ſtomatice. CA. IX.

ſ Vnt qui & achanon eryngio aſcribant ſpinoſam breuemqꝫ ac latam hærbam ſpiniſqꝫ latiori/ bus. Hanc impoſitam ſanguinem mire ſiſtere. Alii eryngen falſo eandem putauerunt eſſe & glycyrrhizam:quare ſubiungi eam protinus refert. Et ipſe ſine dubio inter aculeatas eſt:foliis echinatis:pinguibus:tactuqꝫ gummoſis:fruticoſa:binorum cubitoꝝ altitudine:flore hiacynthi:fructu pilulaꝝ platani magnitudinis. Præſtantiſſima in cilicia:ponto ſecunda:radice dulci. Et hæc tantum in uſu. Capiturqꝫ ea uergiliaꝝ occaſu:longa ceu uitiũ:coloris buxei. Meliorqꝫ nigra:quæqꝫ lenta:q̃ quæ fra gilis. Vſus in ſubditis decocta ad tertias:cætero ad mellis craſſitudinem:aliquando & tuſa. E quo gene/ re & uulneribus imponitur & faucium uitiis omnibus. Item uoci utiliſſimo ſucco ſic ut ſpiſſatus eſt:lin guæ ſubdito. Item thoraci:iocineri. Hac diximus ſitim ſamemqꝫ ſedari. Ob id quidam adipſon appella uere eam:& hydropicis dedere:ne ſitirent. Ideo & commanducata ſtomaticæ eſt:& uulceribus oris in ſperſa ſæpe & ptericis. Sanat & ueſicæ ſcabies:renum dolores:condilomata:ulcera genitalium. Dedere eam quidam potui in quartanis drachmaꝝ duaꝝ pondere & pipere:hemina aquæ. Cõmanducata ſan guinem ſiſtit. Sunt qui & calculos ea pelli tradiderunt.

De tribulo & generibus eius.& medicinis. CA. X.

t Ribuli unum genus in hortis naſcitur:alterum in fluminibus tantum. Succus ex iis colligi/ tur ad oculoꝝ medicinas. Eſt enim refrigerãtis naturæ:& ideo utilis contra inflammationes collectioneſqꝫ. Vlcera per ſe erũpentia & præcipue in ore cum melle ſanat:item tonſillas. Potus calculos frangit. Thraces qui ad ſtrymona habitant foliis tribuli equos ſaginant. Ipſi nucleo uiuunt pa/ nem facientes prædulcem:& qui contrahit uentrem. Radix caſte pureqꝫ collecta diſcutit ſtrumas. Se/ men ad alligatum uaricum dolores ſedat. Tritum uero & in aquam ſparſum pulices necat.

De ſtoebe & medicinis eius. CA. XI.

ſ Toebe quam aliqui phleon uocant:decocta in uino præcipue auribus purulentis medeť. Itẽ oculis ictu cruentatis. Hemorrhoiæ quoqꝫ & dyſenteriæ infuſa.

De hippophye & medicinis eius. CA. XII.

h Ippophyes in ſabuloſis maritimiſqꝫ naſciť:ſpinis albis. Hederæ modo racemoſa eſt:candidis & ex parte rubentibus acinis. Radix ſucco madet:qui aut per ſe conditur:aut paſtillis farinæ. Hæc bilem detrahit obolo ponderis ſaluberrime cum mulſo. Altera hippopẽ ſine caule: ſine flore:foliis tantum minutis. Huius quoqꝫ ſuccus hydropicis mire prodeſt. Debent accomodate eſſe equorum naturæ:neqꝫ ex aliis cauſis nomen accepiſſe. Quippe quædam animalium remediis naſcun/ tur:locupleti diuinitate ad gerenda præſidia:ut nõ ſit mirari ſatis ingenium eius diſponentis auxilia in genera:in cauſas:in tẽpora:ut aliis proſit atqꝫ aliis ab horis:dieſqꝫ nullus prope ſine præſidiis reperiať.

De urtica & medicinis eius. CA. XIII.

u Rtica quid eſſe inuiſius poteſt? Ad illa præter oleum quod in ægypto ex ea fieri diximus uel plurimis ſcatet remediis. Semen eius cicutæ contrarium eſſe Nicander affirmat. Item fungis in argento uiuo. Apollodorus & ſalamãdris cum iure decoctæ teſtudines. Itẽ aduerſari hyo/ ſcyamo:& ſerpentibus:& ſcorpionibus. Quin illa ipſa amaritudo mordax uuas in ore procidenteſqꝫ uuluas & infantium ſedes tactu reſilere cogit. Lethargicos expergiſcit tactis cruribus: magiſqꝫ fronte.

Eadem canis morſibus addito ſale medetur.Sanguinē trita naribus indita ſiſtit & magis radice.Carcinomata & ſordida ulcera ſale admixto.Item iuxta.Sanat & panos:parotidas:carneſq; ab oſſibus recedētes.Semen potum cum ſapa uuluas ſtrangulantes aperit.Et profluuia narium ſiſtit impoſitum.Vomitiones in aqua mulſa ſumptum a cœna faciles præſtat duobus obolis.Vno autem in uino poto laſſitudines recreat. Vuluæ uitiis toſtum acetabuli menſura.Potum in ſapa reſiſtit ſtomachi inflationibus. Ortopnoicis prodeſt cum melle & thoracem purgat eodem eligmate.Et lateri medetur cum ſemine lini.Addunt hyſopum & piperis aliquid.Illinitur lyeni.Difficilem uetrem toſtum cibo emollit. Hippocrates uuluam purgari poto eo pronuntiat.Dolores leuari toſto acetabuli menſura dulci poto: & impoſito cum ſucco maluæ.Inteſtinorum animalia repellit cum hydromelite & ſale.Defluuia capitis ſemine illito cohoneſtari. Articularibus morbis & podagricis plurimi cum oleo uetere:aut folia cum urſino adipe trita imponunt.Ad eadem radix tuſa cū aceto non minus utilis.Item lyeni.Et cocta in uino diſcutit panos cum axungia uetere ſalſa.Eadem pſilothrum exiccat.Condidit laudes eius Phanias phiſicus:utiliſſimam cibis coctam conditāue profeſſus:arteriæ:tuſſi:uentris diſtillationi:ſtomacho: panis parotidis:pernionibus cum oleo.Sudorem coctam cum cōculis ciere aluum cum ptiſana. Pectus purgat:mulierūq; menſes cum ſale.Vlcera quæ ſerpunt prohibere.Succus quoq; in uſu eſt.Expreſſus illituſq; fronti ſanguinem narium ſiſtit.Potus urinam ciet.Calculos rumpit. Vuam gargarizatus reprimit.Semen colligi meſſibus oportet.Alexandrinum maxime laudatur ad omnia hæc.Et minores quidem teneræq; efficaces.Sed præcipue ſilueſtris illa.Et amplius lepras e facie tollit in uino pota. Si quadrupedes fœtum non admittant:urtica naturam fricandam monſtrat.

De lamio & medicinis eius. CA. XIIII.

A nunc quoq; quam lamium inter genera earū appellauimus:mitiſſima & foliis non mordētibus:medetur cum mica ſalis contuſis:incuſſiſq;:uſtis:& ſtrumis:tumoribus:podagris: uulneribus.Album habet in medio folio:quod ignibus ſacris medetur.Quidam e noſtris tempore diſcreuere genera.Autumnalis urticæ radicem alligatam in tertianis:ita ut ægri nuncupetur:cum eruitur ea radix:& dicatur quæ & cui & quoꝝ folio eximatur:liberari morbo tradiderunt. Hoc idem contra quartanas pollere.Ideſt urticæ radice addito ſale infixa corpori extrahi.Foliis cum axungia ſtrumas diſcutit.Vel ſi ſuppurauerint erodi compleriq;.

De ſcorpione:generibuſq; ac medicinis eius. CA. XV.

X argumento nomen accepit ſcorpius hærba. Semen enim habet ad ſimilitudinem caudæ ſcorpionis:folia pauca.Valet & aduerſus animal nominis ſui.Eſt & alia eiuſdem nominis effectuſq;:ſine foliis:aſparagi caule:in cacumine aculeum habens.

De leucacanthia:ſiue phinio:ſiue iſchada:& medicinis eius. CA. XVI.

T inde nomen leucacanthia:quam alii phyllon alii iſchiada:alii polygonaton appellant:radice cyperi:quæ commanducata dentium dolorem ſedat.Item laterum & lumborum:ut Hiceſius tradit ſemine poto drachmis octo:aut ſucco.Eademq; ruptis cōuulſiſq; medetur.

De helxine:perdicio:parthenio:ſyderite:& medicinis eius. CA. XVII.

Elxinem aliqui perdiciū uocant:quoniam perdices ea præcipue ueſcantur.Alii ſyderitē:nonnulli parthenium.Folia habet mixtæ ſimilitudinis plantagini & marrubio:cauliculos dēſos: leuiter rubentes.Semina in capitibus lippaceis adhærētia ueſtibus:unde helxinem dictam uolunt.Sed nos qualis uera eſſet helxine diximus priore libro.Hæc autem inficit lanas:ſanat ignes ſacros: & tumores:collectioneſq; omnes:& aduſta.Panos ſuccus eius cum pſimithio.Ignes ſacros: tumores: collectioneſq;:& guttura incipientia turgeſcere.Item ueterem tuſſim cyatho hauſto.Et omnia in humido.Sicut tonſillas & uariaces cum roſaceo.Imponitur & podagris cum caprino ſeuo cæraq; cypria. Perdicium ſiue parthenium (nam ſyderitis alia eſt) a noſtris hærba urceolaris uocatur:ab aliis aſtericū: folio ſimilis ocimo:nigrior tantum:naſcēs in tegulis:parietiniſq;.Medetur cum mica ſalis trita iiſdem omnibus quibus lamium:& eodem modo.Item uomicæ calefacto ſucco pota. Et contra ulcera rupta: lapſuſq;:& præcipitia:aut uehiculoꝝ euerſiones ſingularis.Vernula carus Pericli atheniēſium principi cum iis in arce templum ædificaret:repſiſſetq; ſuper altitudinem faſtigii:& īde cecidiſſet:hac hærba dicitur ſanatus monſtrata Pericli ſomno a Minerua.Quare parthenium uocari cœpta eſt:aſſignaturq; ei deæ.Hic eſt & uernula:cuius effigies ex ære fuſa eſt & nobilis ille Splachnoptes.

De chamelone generibuſq; & medicinis eius. CA. XVIII.

Hameleonē aliqui ixion uocant.Duo genera eius.Candidior aſperiora folia habet: ſcripſit in terra echini modo:ſpinas erigens:radice dulci:odore grauiſſimo:quibuſdam in locis uiſcum gignit albū ſub aliis folioꝝ:maxime circa canis ortū.Quo modo thura naſci dicuntur: unde & ixia appellatur.Hoc ut maſtiche utunť mulieres.Quare & chameleon uoceť a uarietate folioꝝ euenit.Mutat enim cum terra colores.Hic niger:illic uiridis:alibi cyaneus:alibi croceus: atq; aliis coloribus.Ex iis candidus hydropicos ſanat ſucco radicis decoctæ.Bibiť drachma in paſſo.Pellit & iteraneorum animalia acetabuli menſura ſucci eiuſdem in uino auſtero cum origani ſcopis:facit ad difficultatem urinæ.Hic ſuccus occidit canes ſueſq; in polenta.Addita aqua & oleo cōtrahit in ſe mures:ac necat niſi protinus aquam ſorbeant.Radicem eius aliqui conciſam ſeruari iubent funiculis pendentem: decoquuntq; in cibo contra fluxiones:quas græci rheumatiſmos uocant.Ex nigris aliqui marem dixere: cui flos purpureus eſſet:& fœminam cui uiolaceus.Vno naſcūtur caule cubitali: craſſitudine digytali,

Radicibus earum lichenes curantur cum sulphure & bitumine una coctis. Cõmãducatis uero dentes mobiles aut in aceto decoctis. Succo scabiem etiam quadrupedum sanant. Et ricinos canum: necant. Iuuencas quoq; anginæ modo. Quare a quibusdam ulophonon uocatur. Est & cynelozon propter grauitatem odoris. Ferunt & hæc uiscum ulceribus utilissimum. Omnium autẽ generum earum radices scorpionibus aduersantur. De coronopo:& medicinis eius. CA. XIX.

Oronopus oblonga hærba est cum fissuris. Seritur interim: quoniam radix cœliacis præclare
c facit in cinere tosta.

De anchusa & pseudanchusa:& medicinis earum. CA. XX.

T anchusæ radix in usu est: dygitali crassitudie. Finditur papyri mõ: manusq; inficit sanguineo
e colore: præparat lanas præciosis coloribus. Sanat ulcera in cærato: præcipue senum: item adusta. Liquari non potest in aqua: oleo dissoluitur. Idq; sincere experimentũ est:& ad renum dolores drachma eius in uino. Aut si febris sit in decocto balani. Item iocinerum uitiis:& lyeni:& bile suffusis. Lepris & lentigini illinitur ex aceto. Folia trita cum melle & farina luxatis imponunť. Et pota drachmis duabus in mulso aluũ sistunt. Pulices necare radix in aqua decocta tradiť. Est & alia similis pseudanchusa ob id appellata: a quibusdam uero enchisa: aut doris: & multis aliis nominibus lanuginosior & minus pinguis: tenuioribus foliis:& languidioribus. Radix oleum non fundit: sed rubẽtem succum. Et hoc ab anchuse discernitur. Contra serpẽtes efficacissima potu foliorum uel seminis. Folia ictibus imponuntur. Virus serpentium fugat. Bibitur & propter spinam. Folium eius sinistra decerpi iubent magi:& cuius causa sumatur dici: tertianisq; febribus alligari.

De onichilo: anthemi: loto:& lotometra: heliotropio: tricocco:& callitricho. CA. XXI.

St alia hærba ꝓprio nomine onochelos: quam aliqui anchusam uocant: alii archelion: alii ono
e cleam aliqui rhexiam: multi anchusam: paruo frutice: flore purpureo: asperis foliis & ramis: radice messibus sanguinea: cætero nigra. In sabulosis nascens: efficax cõtra serpentes: maxime uiperas & radice & foliis: eque cibo ac potu. Vires habet messibus. Folia trita odorem cucumeris reddunt. Datur in cyathis tribus uulua ꝓcidẽte. Pellit & tineas cũ hysopo: & in dolore renũ aut iocineris in aqua mulsa si febris sit. Sin aliter ex uino bibiť. Lentigini ac lepris radix illiniť. Habentes eam a serpentibus feriri negantur. Est & alia huic similis flore rubro: minor:& ipsa ad eosdẽ usus. Traduntq; commanducata ea si insputatur mori serpentem. Anthemis magnis laudibus celebratur ab Asclepiade. Aliqui leucanthemida uocant. Alii leuchãthemum: alii eranthemon: quoniã uere floreat. Alii chamæmilon: quoniã odorem mali habeat. Nõnulli melanthemon uocant. Genera eius tria flore tantũ distant: palmũ nõ excedentia: paruisq; floribus: ut rutæ cãdidis aut milinis aut purpureis. In macro solo aut iuxta semitas colligitur uere:& in coronamenta reponitur. Eodẽ tẽpore & medici folia tusa in pastillos digerũt. Item florem & radicem. Danť oĩa mixta drachmæ unius pondere cõtra serpentium ictus. Pellit mortuos ptus. Item menstrua in potu:& urinam: calculosq;: inflationes: iocinerum uitia: bilem suffusam: egilopiam: commanducata ulcerum eruptiones manãtes sanat. Ex omnibus iis generibus ad calculos efficacissima est: quæ florem purpureum habet: cuius & foliorum & fruticis amplitudo maiuscula est. Hanc proprie quidam Eranthemon uocant. Loton qui arborem putant tantũ esse uel Homero auctore argui possunt. Is enim inter hærbas subnascentes deorum uoluptati loton primam nominauit. Folia eius cum melle oculorum cicatrices argemata: nubeculas discutiunt. Est & lotometra quæ fit ex loto sata. Ex cuius semine simili milio fiunt panes in ægypto a pastoribus: maxime aqua uel lacte subacto. Negatur quicq̃ illo pane salubrius esse: aut leuius dum caleat. Refrigeratus difficilius concoquitur: fitq; ponderosius. Constat eos qui illo uiuant ne dysenteria: nec tenasmo: neq; aliis morbis uentris infestari. Itaq; inter remedia eorum habetur. Heliotropii miraculum sæpius diximus cum sole se circũagentis: etiam nubilo die: tantũ syderis amor est. Nocte uelut desiderio contrahit cæruleum florem. Genera eius duo. Tricocum:& heliostrophium. Hoc altius: q̃q̃ utrumq; semipedalem altitudinem nõ excedat. Ab ima radice ramosum. Semen in folliculo messibus colligitur. Nascitur nõ nisi in pingui solo: cultoq; maxime. Tricoccũ ubiq;. Si decoquatur inuenio cibis placere. Et in lacte iucundius aluum mollit. Et si decocti succus bibatur: efficacissime exinaniri. Maioris succus excipit æstate: hora sexta: miscetur cum uino: sic firmior. Capitis dolores sedat rosaceo admixto. Verrucas cum sale tollit succus e folio. Vnde nostri uerrucariam hærbam appellauere: aliis cognominari effectibus digniorem. Nanq; & serpentibus & scorpionibus resistit ex uino & aqua mulsa: ut Apollophanes & Apollodorus tradunt. Folia infantium distillationibus quod syriasin uocant illita medentur. Item contractionibus etiam si id comitialiter accidat. Decocto quoq; foueri eos saluberrimum est. Potum id pellit tineas:& renum harenas. Si cuminũ adiiciatur: calculos frangit. Decoqui cum radice oportet. Quæ cum foliis & hircino seuo podagris illinitur. Alterum genus qđ tricoccum appellauimus:& alio nomine scorpiuron uocatur: foliis non solum minoribus sed etiam in terram uergentibus. Semen ei est effigie scorpionis caudæ: quare nomen. Vis ad omnia uenenata & phalangia:& contra scorpiones præcipue illita. Non feriuntur habentes. Et si terram surculo heliostrophii circumscribat aliquis: negant scorpionem egredi. Imposita uero hærba aut inde omnino resperfum ꝓtinus mori. Sic seminis grana quattuor pota quartanis prodesse dicuntur. Tria uero tertianis. Vel si hærba ter circumlata subiiciantur capiti. Semen & uenerem stimulat. Cum melle panos discutit. Et uerrucas hoc utiq; heliostrophium radicitus extrahit:& excrescentia in sedibus. Spinæ quoq; ac lumborum sanguinem corruptum trahit illitum semen & potum in iure gallinacei decoctum: aut in beta & lente.

Cortex uero liuentibus colorem reddit.Magi helioſtrophium quartanis quater:intertianis ter alligari
iubent ab ipſo ægro:præcariq; eum:ſoliturum ſe nodos:& liberandum:& ita facere non exempta hær/
ba.Aliud adianto miraculum:æſtate uiret:bruma nō marceſcit:aquas reſpuit:perfuſum merſumq; ſic/
co ſimile eſt:tanta diſſotiatio deprehenditur:unde & nomen a græcis.Alioquin frutici topiario. Quidā
callithricon uocant:alii polytricon.Vtrūq; eſt ab effectu.Tingit enim capillum:& ad hoc decoquitur in
uino cum ſemine apii adiecto oleo copioſe:ut criſpum denſumq; faciat.Defluere autem prohibet.Duo
genera eius candidius:& nigrum breuiuſq;.Id quod maius eſt polythricon:aliud trichomanes uocant.
Vtriq; ramuli nigro colore nitent foliis filicis:ex quibus inferiora aſpera ac fuſca ſunt.Omnia autem cō
trariis pediculis denſa inter ſe ex aduerſo radix nulla:umbroſas petras:parietumq; aſpergines:ac fontiū
maxime ſpecus ſequitur & ſaxa manantia:qđ miremur:cum aquas non ſentiat. Calculos e corpore mi
re pellit:frangitq;:utiq; nigrum.Qua de cauſa potius q̃ q; in ſaxis naſceretur:& a noſtris ſaxifragum ap/
pellatum crediderim.Bibitur e uino quātum terni decerpſere digyti.Vrinam cient. Serpentium & ara
neorum uenenis reſiſtunt.In uino decocti aluum ſiſtunt.Capitis dolores corona ex iis ſedat.Contra ſco
lopendræ morſus illinuntur crebro auferendi ne pereant.Hoc & in alopeciis.Strumas diſcutiunt:furfu
reſq; in facie:& capitis manantia ulcera.Decoctum ex iis ꝓdeſt ſuſpirioſis:& iocineri:& lyeni:& felle ſuf/
fulis:& hydropicis.Strangurie illinuntur:& renibus cum abſinthio.Secundas cient & mēſtrua.Sangui/
nem ſiſtunt ex aceto:aut rubi ſucco poti.Infantes quoq; ulcerati perungūtur ex iis cum roſaceo & uino
prius.Folium in urina pueri impubis trium quidem cum afronitro & illitum uentri mulierum:ne ru/
goſus fiat:præſtare dicitur.Perdices & gallinaceos pugnatiores fieri putant in cibum eorum additis:pe/
coriq; eſſe utiliſſimos.

De picride:theſio:& aſphodelo:Halimo:& acantho:& bupreſti:elaphoboſcho.Scā
dice:& laſina:& de caucalide:Scio:ſyllibo.Scolymo ſiue lymonio:ſoncho:codry
lo ſiue condrili & boletis. CA. XXII.

Icris ab inſigni amaritudinis cognominaẗ:ut diximus rotundo folio. Tollit eximie uerrucas.
p Theſium quoq; nō diſſimili amaritudine eſt:ſed purgat aluū : in quem uſum teritur ex aqua.
Aſphodelum de clariſſimis hærbaꝝ:quā heroion aliqui appellauerūt.Heſiodus & in ſiluis na
ſci dixit.Dionyſius marem ac fœminam eſſe.Defectis corporibus & ptyſicis conſtat bulbos eius cū pti/
ſana decoctos aptiſſime mederi:panēq; ex iis cum farina ſubactum ſaluberrimum eſſe.Nicander & con
tra ſerpentes & ſcorpiones:uel caulē quē anthericon uocauimus:uel ſemen:uel bulbos dedit in uino tri/
bus drachmis.Subſtrauitq; ſomno contra metus.Datur & contra uenenata marina:& contra ſcolopen
dras terreſtres.Cocleæ mire in campania caulē eum perſequuntur:& ſuggendo arefaciunt.Folia quoq;
illinuntur uenenatoꝝ uulneribus ex uino.Bulbi neruis articuliſq; cū polenta tuſi illinunẗ.Prodeſt & cō
ciſis ex aceto lichenas fricare.Item ulceribus putreſcentibus ex aqua imponere. Mammaꝝ quoq; & te/
ſtiū inflāmationibus.Decocti in fæce uini oculoꝝ epiphoris ſuppoſito lintheolo medenẗ. Foliis in quo
cūq; morbo decoctis magis medici utuntur.Itē ad tibiaꝝ tetra ulcera:rimaſq; corpoꝝ quacūq; in parte
farina arefactoꝝ.Autūno aūt colligunẗ:cum plurimū ualent.Succus quoq; ex tuſis expreſſus aut deco/
ctus utilis fit corporis dolori cum melle.Item odorem corporis iucundū affectantibus cū iri arida & ſa/
le exiguo.Folia etiam ſupradictis medentur.Et ſtrumis:panis:ulceribus in facie decocta cū uino. Cinis
e radice alopecias emēdat:& rimas pedum.Decoctæ radicis in oleo ſuccus perniones & ambuſta. Et ad
grauitatem aurium infundiẗ.A contraria aure in dolore dentium.Prodeſt & urinæ pota modice radix:
& menſtruis:& lateris doloribus.Item ruptis conuulſis:tuſſibus drachmæ pondere in uino pota. Eadē
& uomitiones addiuuat commanducata.Semine ſumpto turbatur uenter.Chryſermus & parotidas in
uino decocta radice curauit.Item ſtrumas ammixta cachry ex uino. Quidā aiūt:ſi impoſita radice pars
eius in fumo ſuſpendatur & quarta die ſoluatur:una cum radice areſcere ſtrumam Sophocles ad poda/
gris utroq; modo cocta crudaq; uſus eſt.Ad ꝑniones decoctā ex oleo dedit:& ſuffuſis felle in uino & hy
dropicis.Venerem quoq; concitari cum uino & melle perunctis aut bibentibus tradiderūt. Xenocrates
& lichenas & pſoras radice in aceto decocta tolli dicit.Itē ſi cocta ſit cum hyoſcyamo & pice liquida:ala/
rum quoq; fœminum uitia.Et capillum criſpiorem fieri raſo prius capite:ſi radice ea fricetur.Simus la/
pides renū in uino decocta atq; pota eximit.Hippocrates ſeme eius ad impetus lyenis dari cenſet.Iumē/
torum quoq; ulcera ac ſcabiem radix illita aut decoctæ ſuccus ad pilum reducit.Mures etiam eadem fu
gant.Cauerna præcluſa moriuntur.Aſphodelon ab Heſiodo quidam halimon appellari exiſtimauere:
qđ falſum arbitror. Eſt enim ſuo nomine halimon nō parui & ipſum erroris inter auctores.Alii enim
fruticem eſſe dicunt denſum.candidum ſine ſpina:foliis oleæ:ſed mollioribus.Coquitur autem hoc ci/
borum gratia.Radix tormina diſcutit drachmæ pondere in aqua mulſa pota.Item conuulſa rupta.Alii
olus maritimum eſſe dixere ſalſum:& inde nomen foliis in rotunditate longis laudatum in cibis.Duo/
rum præterea generum ſilueſtre:& mitius:utrūq; prodeſſe dyſentericis & exulceratis cum pane:ſtoma
cho uero ex aceto.Vlceribus uetuſtis illinitur crudū & uulneꝝ recētium impetus lenire perhibeẗ:& lu/
xatorum pedum ac ueſicæ dolores.Silueſtri tenuiora folia:ſed in iiſdem remediis effectus maiores:& in
ſananda hominum ac pecorum ſcabie.Præterea nitorem corpori fieri:dentibuſq; candorem:ſi fricētur
radice ea.Semine linguæ ſubdito ſitim nō ſentiri.Hoc quoq; mādi.Et utraq; etiam cōdiri.Crateias etiā
tertium genus tradidit lōgioribus foliis & hirſutioribus:odore cupreſſi:naſci ſub hedera:maxime pro/
deſſe opiſtothonicis:cōtractionibus neruorum tribus obolis in ſextarium aquæ. Acanthos eſt topiaria

& urbana herba:elato longoq; folio crepidines marginum adsurgentiumq; puluinorum toros uestiēs.
Duo genera eius sunt aculeatum & crispum:quod breuius.Alterum lene qđ aliqui pederoton uocant:
alii melamphyllum.Huius radices ustis luxatisq; mire prosunt.Item ruptis conuulsis:ptysin metuenti
bus incoctæ cibo:maxime ptisana.Podagris quoq; illinunť tritæ & calefactæ calidis. Bupleuron in spō/
te nacentium hærbarum numero græci habēt:caule cubitali:foliis multis:longisq;:capite anethi:lauda
tum in cibis.Hippocrate in medina.Glaucone:& Nicandro.Semen contra serpentes ualet. Folia ad se/
cundas fœminarum uel succum ex uino illinunt.Et strumis folia cum sale & uino.Radix contra serpē/
tes datur in uino:& urinæ ciendæ.Buprestin magna in cōstantia græci in laudibus ciborum etiam ha/
bere.Idemq; remedia tanq̃ contra uenenum prodiderunt.Et ipsum nomen indicio est boum esse uene
num:quos dissilire digustata fatētur.Quapropter nec de hac plura dicemus.Est uero causa quapropter
uenena monstremus inter gramineas coronas:nisi libidinis causa expetenda alicui uidetur:quā non ali
ter magis accendi putantq; potu.Elaphoboschon feniculaceum est geniculatum digyti crassitudine:se/
mine corimbis dependentibus:silis effigie:sed nō amaris:foliis olusatri:& hoc laudatum in cibis.Quip/
pe etiam conditum prorogatur ad urinam ciendam:lateris dolores senandos:rupta cōuulsa sananda:in
flationes discutiendas:coli quoq; tormenta.Contra serpentium omniumq; aculeatorum ictus. Quip/
pe fama est hoc pabulo ceruos resistere serpentibus.Fistulas quoq; radix nitro addito illito sanat. Siccā/
da autem in eos usus prius est ne succo eius madeat:qui contra serpentium ictus facit eam deteriorem.
Scandix quoq; in olere siluestri a græcis ponitur:ut Opion & Erasistratus tradunt.Item decocta aluū si
stit.Semine singultus confestim ex aceto sedat.Illiniť ambustis:urinas cit.Decoctæ succus ꝓdest stoma/
cho:iocineri:renibus:uesicæ.Hæc est quā Aristophāes Euripidi poetæ obiicit iocularitet matrē eius ne
olus quidem legitimum uēdicasse:sed scandiciem.Eadem erat anthriscus:si tenuiora folia & odoratio/
ra haberet.Peculiaris laus eius:q; fatigato uenere corpori succurrit:marcescentesq; senio iam coitus exci
tat.Sistit profluuia alba fœminarum.Et Iasone olus siluestre habetur in terra repens cū lacte multo:flo/
rem fert candidū:concilium uocant.Et huius eadem cōmendatio ad stimulādos coitus.Cruda ex aceto
in cibo sumpta mulieribus lactis ubertatem præstat.Salutaris est ptysin sentientibus. Infantiū capiti illi
ta nutrit capillum:tenacioremq; eius cutem efficit.Est & caucalis feniculo similis:breui caule:flore can/
dido:cordi utilis.Succus eius bibitur stomacho per q̃ comodatus & urinæ:calculisq; & harenis pellen/
dis:& uesicæ pruritibus.Extenuat & lyenis iocineris renumq; pituitas. Semen menses fœminaꝝ adiu/
uat:bilemq; a partu siccat.Datur & contra profluuia genituræ uiris. Chrysippus & cōceptionibus eam
putat conferre multum.Bibitur in uino ieiunis.Illinitur & cōtra uenena marinorum : sicut Petricus in
carmine suo significat.His adnumerant sion latius:apio in aqua nascens:pinguius:nigrius:copic sum se
mine:sapore nasturtii.Prodest urinis renibus:lyenibus:mulierumq; mensibus:siue ipsum in cibo sum/
ptum:siue ius decocti:siue semen est e uino drachmis duabus.Calculos rumpit:aquisq; quæ gignūt eos
resistit.Dysentericis prodest infusum.Item lentigini illitum:& mulierum uitiis in facie noctu illitū mo
mento cutem emendat:& ramices lenit:& scabiem equorum.Sillybum chameleonti albo similē æque
spinosam ne in cilicia quidem:aut syria:aut phœnice:ubi nascitur.Coquere tanti est:ita operosa eius cu
lina traditur.In medicina nullum usum habet.Scolymon quoq; in cibos recipit oriēs:& alio noīe limo
nion appellat.Frutex est nunquā cubitali altior : cristisq; foliorum ac radice nigra:sed dulci.Eratostheni
quoq; laudata in pauperis cœna.Vrinam ciere præcipue traditur Sanare lichenas & lepras ex aceto. Ve/
nerem stimulari in uino:Hesiodo & Alceo testibus:qui florente ea cicadas acerrimi cātus esse:& mulie/
res libidinis auidissimas:uirosq; in coitum pigerrimos scripsere:uelut prouidentia naturæ hoc adiumē
to tunc ualentissimo.Item graueolētiam alarum iemendat:radicis emedullatæ uncia in uini falerni he/
minis tribus decocta ad tertias:& a balneo eiuno.Itēq; post cibum cyathis singulis pota. Miꝝ est qđ Xe
nocrates promittit experimento uitium id ex aliis per urinam effluere.Estur & sonchos:ut quem The/
seo apud Callimachum apponat Hecale uterq; albus & niger:lactucæ similes ambo : nisi spinosi essent:
caule cubitali anguloso:intus cauo:sed qui fractus copioso lacte manet.Albus qui e lacte nitor utilis or/
topnoicis lactucarum modo.Erasistratus calculos per urinam pelli eo monstrat:& oris graueolentiam
commanducato corrigi.Succus trium cyathorum mensura in uino albo & oleo calefactus adiuuat par
tus:ita ut a potu ambulent grauidæ.Datur & in sorbitione.Ipse caulis decoctus facit lactis abundātiam
nutricibus:coloremq; meliorem infantium. Vtilissimus iis quæ lac sibi coire sentiāt.Instillatur auribus
succus:calidusq; in stranguria bibitur cyathi mensura : & in stomachi rosionibus cum semine cucume/
ris nucleisq; pineis.Illinitur & sedis collectionibus. Bibit contra serpentes scorpionesq;:radix uero illini
tur.Eademq; decocta in oleo punici mali calice anrium morbis præsidiū est. Hæc omnia ex albo. Cle/
omporus nigro prohibet uesci:ut morbos faciente:de albo consentiens. Agothocles etiam contra san/
guinem tauri demonstrat succo eius uti.Refigeratoriam tamen uim esse conuenit nigro : ex hac causa
imponendum cum polenta.Zenon radice albi stranguriam docet sanari. Chondrilon siue condrile fo/
lia habet intubi circūrosis similia:caulem minus pedali succo madentem amaro : radice fabæ simili ali/
quando numerosam.Habet proximam terræ masticem tuberculo fabæ : quæ apposita fœminarum
menses trahere dicitur.Tusa cum radicibus tota diuiditur in pastillos contra serpentes argumēto pro/
babili.Siquidem mures agrestes læsi ab iis hanc esse dicūtur.Succus ex uino coctæ aluum sistit. Eadem
palpebraꝝ pilos inordinatissimos ꝑ gummi efficacissime regit.Dorotheus stomacho & cōcoctionibus
utilem suis carminibus ꝓnuntiauit.Aliqui fœminis & oculis generationiq; uiroꝝ cōtrariam putauere.

Inter ea quæ temere manduntur boletos merito posuerim. Optimus quidem est iis cibus: sed immenso exemplo in crimen adductus ueneno Tiberio Claudio principi per hanc occasionem a coniuge dato Agrippina: quo facto illa terris uenenum alterum sibiq; ante omnes Neronē suum dedit. Quorūdam ex iis facile noscūtur uenena: diluto rubore: rancido aspectu liuido intus colore: rimosa stria pallido per ambitum labro. Non sunt hæc in quibusdam: sicciq; & nitri similes ueluti guttas in uertice albas ex tunica sua gerunt. Voluam enim terra ob hoc prius gignit: ipsum postea in uolua ceu in ouo est luteū. Nec tunicæ minor gratia in cibo infantibus boleti. Rumpitur hoc primo nascente: mox crescente in pediculo corpus absumitur: raroq; unq̄ geminis ex uno pede. Origo prima causaq; limo: & acescente succo mādentis terræ: aut radicis ferme glandiferæ: initioq; spuma lentior. Dein corpus membranæ simile mox partus: ut diximus illa pernitialia prorsus improbanda. Si enim caligaris claus: si ferri uel calybis aliqua rubigo: aut panni marcor affuerit: omnem ilico succum alienum saporemq; in uenenum decoquit: deprehendisseq; nisi agrestes possunt: atq; qui colligunt. Ducunt ipsi alia uitia. Nunc quidem si serpētis cauerna iuxta fuerit: si patescentes primo adhalauerit capaci uenenorum cognatione ad uirus accipiendū. Itaq; caueri conueniet prius q̄ se condant serpētes. Signa erunt tot hærbæ tot arbores fruticesq; ab emersu earum ad latebram usq; uernantes & uel fraxini tantum folia nec postea nascentia: nec decidentia. Et boletis quidem ortus occasusq; omnis intra dies septem est.

De fungis & silphio: & de lasere medo. CA. XXIII.

f Vngorū lætior natura: & numerosa genera: & origo non nisi ex pituita arborū. Tussim qui rubent callo minus diluto rubore q̄ boleti. Mox candidi: uelut apice flaminis insignibus pediculis. Tertium genus suillis uenenis accomodatissimum. Familias nuper interemere: & tota conuiuia. Anneū Serenum præfectum Neronis uigilū & tribunos & centuriones quosq;. Voluptas tāta ancipitis cibi. Quidam discreuere arborum generibus: fico ferula: & gummi ferētibus. Nos item fago aut robore aut cupresso ut diximus. Sed ista quis spondet in uenabulis? Omniū colos liuidus. His aberit ueneni argumentum: quo similior fuerit abortū fici. Aduersus hæc diximus remedia: dicemusq;: interim sunt aliqua & in iis Claudius stomacho utiles putat boletos. Siccant̄ pendētes suilli iunco transfixi: quales a bithinia ueniunt. Hi fluxionibus alui quas rheumatismos uocant: medentur: excescentibusq; in sede carnibus: minuunt enim eas: & tempore absumunt. Itē lentigines & mulierum uitia in facie leuant. Leuantur etiā ut plūbum in oculorū medicamēta. Sordidis ulceribus: & capitis eruptionibus: canū morsibus ex aqua illinunt̄. Libet & coquendi dare aliquas cōes in omni eorū genere obseruationes: quando ipsæ suis manibus delitiæ præparant hūc cibum solum: & cogitatione ante pascunt̄: succineis nouaculis aut argento apparatu comitante. Noxii erunt fungi: qui in coquendo duriores fiunt. Innocentiores qui nitro addito coquent̄: si utiq; ꝑcoquantur. Tutiores fient cum carne cocti: aut cum pediculo pyri. Prosunt & pyra confestim sumpta. Debellat eos & aceti natura contraria his Hymbribus proueniunt omnia hæc. Hymbre & silphion uenit primo e cyrenis: ut dictum est. Et syria nunc hoc maxime importatur deterius perthicho: sed medico melius: extincto omni cyrenaico ut diximus. Vsus silphii in medicina. Nam folia ad expugnandas uuluas: pellendosq; emortuos partus decoquuntur in uino albo odorato: ut bibat̄ mensura acetabuli a balneis. Radix prodest arteriis exasperatis: & collectiōibus sanguinis illinitur. Sed & in cibis concoquitur ægre. Inflationes facit & ructus. Vrinæ quoq; noxia. Sugillatis cū uino & oleo amicissima: & cum cæra strumis. Verrucæ sedis crebriore eius suffitu cadunt. Laser e silphio profluens quo diximus modo: inter eximia est naturæ dona numeratum. Pluribus compositiōibus inserit̄. Per se aūt algores excalfacit. Potū neruorū uitia extenuat. Fœminis datur in uino. Et lanis mollibus admouet̄ uuluæ ad mēses ciendos. Pedū clauos circūscarificatos ferro mixtū ceræ extrahit. Vrinā ciet ciceris magnitudine dilutū. Andrias spōdet copiosius sumptū: nec inflatiōes facere: & cōcoctioni plurimū conferre senibus & fœminis. Itē hyeme q̄ æstate utilius. Verūtamen aquā bibētibus: cauēdumq; ne qua sit exulceratio intra. Ab ægritudine recreatiōi efficax in cibo. Tēpestiue.n.datum cauteriū optinet: assuetis etiā utilius q̄ expertibus. Extera corporū īdubitatas cōfessiones habet. Venena telorū & serpētium extinguit potū ex aqua uulneribus iis circūlinitur. Scorpionū tantū plagis ex oleo. Vlceribus uero nō maturescentibus cū farina hordeacea uel fico sicca. Carbunculus cū ruta uel cū melle: uel per se uisco superlitū ut hæreat. Sic & ad canis morsus. Excrescentibus circa semen cum tegmine punici mali ex aceto decoctum. Clauis pedū qui uulgo morticini appellant̄ nitro mixto. Ante subactū carnes replet cū uino & croco: aut pipere: aut muriū fimo & aceto. Perniōes ex uino fouet: & ex oleo coctū imponit̄. Sic & callo. Clauis pedū suprasis ꝑcipue utilitatis. Cōtra aquas malas: pestilētes tractus: uel dies. In tussi: uua: fellis ueteris effusione: hydropicis raucitatibus. Confestim.n.purgat fauces: uocemq; reddit. Podagras in spōgia dilutū postea lenit. Pleureticis in sorbitiōe uinū poturis dat̄: cōtractiōibus: episthotonicis: ciceris magnitudine cæræ circūlitū. In angina gargarizat̄. Anhelatoribus & in tussi uetusta cū porro ex aceto dat̄: atq; ex aceto iis qui coagulū lactis sorbuerint. Præcordiorū uitiis: syntecticis: comitialibus cū uino in aq̄ mulsa: linguæ paralysi. Coxēdicibus lumborū doloribus cū decocto melle illinit̄. Nō censuerim qđ auctores suadēt: cauernis dentiū in dolore inditū cæra includi: magno experimēto hoīs: qui se eadē causa ꝑcipitauit ex alto: qppe tauros inflāmat naribus illitis serpētes auidissimas uini admixtū rumpit: ideo nec iungi suaserim cū attico melle: licet ꝑcipiant. Quas habet utilitates admixtū aliis immensum est referre: & nos simplicia tractamus: quoniā in iis naturā esse apparet: in illis coniecturam sæpe fallacē: nulli satis custodita in mixturis concordia naturæ ac repugnantia. Qua de re mox plura dicemus.

De natura mellis ex aqua mulsa. Et quare genere ciborum mores immutentur:& de melitide & cæra. CA. XXIIII.

n On esset mellis auctoritas in precio minor:q̃ laseris:ni ubiq; nasceret. Illud ipsa fabricata sit natura. Sed huic gignendo animal ut diximus innumeros ad usus si quotiens misceatur:æstimemus. Prima propolis alueorum de qua diximus:aculeos & omnia ĩfixa corpori extrahit:tubera discutit.dura concoquit:dolores neruorum mulcet:ulceraq; iam desperantia cicatrice includit. Mellis quidem ipsius natura talis est:ut putrescere corpora non sinat iucundo sapore atq; non aspero. Alia q̃ salis natura faucibus:tonsillis:anginæ:omnibusq; oris desideriis utilissimum:arescentiq; in febribus linguæ. Iã uero peripneumonicis pleureticis decoctum. Item uulneribus:a serpẽte percussis. Et cõtra uenena fungorum. Paralyticis in mulso:q̃q̃ suæ mulso dotes constant. Mel auribus instillatũ cũ rosaceo prodest:lendes & fœda capitis animalia necat. Vsus despumati semp̃ aptior:stomachum tamẽ inflat:bilem auget:fastidium creat:& oculis per se inutile aliqui arbitrantur. Rursus quidã angulos exulceratos melle tangi suadent. Mellis causas atq; differẽtias nationesq; & indicationẽ in apium ac deinde florũ natura diximus:cũ ratio operis diuidi cogeret miscenda. Rursus naturam rerũ pernoscere uolentibus in mellis operibus & aqua mulsa tractari debet. Duo genera eius subitæ ac recẽtis. Alterũ inueteratæ. Repentina despumato melle præclaram utilitatem habet in cibo ægrotantiũ leui:hoc est alicæ elutæ:uiribus recreandis:ore stomachoq; mulcendo:ardore refrigerando. Frigidam.n.utilius dari uentri moliendo. Inuenio & apud auctores hunc potũ bibendũ alsiosis. Itẽ animi humilis & p̃parci:quos illi dixere micropsycos. Est & ratio subtilitatis immẽsæ a Platone descendens. Corpusculis rerũ leuibus scabris angulosis rotundis magis aut minus ad aliorũ naturam accedentibus:ideo non eadẽ omnibus amara aut dulcia esse. Sic & in lassitudine proniores esse ad iracundiã & in siti. Ergo & hæc animi asperitas seu potius animæ dulciore succo mitigatur. Lenit transitũ spiritus:& molliores facit meatus:ne scindãt euntẽ redeuntẽq;. Experimenta in se cuiq;. Nullius non ira luctusq; tristitiæ. Oĩs animi impetus cibo mollit. Ideoq; obseruanda sunt quæ non solũ corporũ medicinam:sed & morum habent. Aqua mulsa & tussientibus utilis traditur. Calefacta incitat uomitiones. Contra uenenũ psimythii salutaris addito oleo. Item contra hyoscyamũ cum lacte maxime asinino:& cõtra halicacabin ut diximus. Infundit & auribus & genitalium fistulis. Vuluis imponit cum pane molli. Subitis timoribus:luxatis:leniẽdisq; omnibus. Inueteratæ aũt usum dãnauere posteri. Minus innocentem aqua:minusq; uino firmum. Longa tamen uetustate trãsit in uinum:ut constat inter omnes stomacho inutilissimum:neruisq; contrarium. Semp̃ mulsum ex uetere uino utilissimum facillimeq; cum melle concorporatur:quod in dulci nunq̃ euenit. Ex austero factum nõ implet stomachum:neq; ex decocto melle:minusq; inflat:quod fere euenit. Appetendi quoq; reuocat auiditatẽ cibi. Aluũ mollit frigido potu pluribus:calido sistit. Corpora auget. Multi senectã longam mulsi tantũ intinctu tolerauere:neq; alio ullo cibo. Celebri Pollionis Romuli exemplo quẽ cẽtesimum annũ excedentẽ cũ Diuus Augustus hospes interrogaret:quanam rõne maxime uigorem illum animi corporisq; custodisset:ille respõdit:Intus mulso:foris oleo. Varro regiũ cognominatũ morbũ arquatũ tradit:quoniã curetur mulso. Melitites quo fieret modo ex musto & melle docuimus in ratione uini. Sæculis iam fieri non arbitror. Hoc genus inflationibus obnoxiũ. Solebat tamen inueterataũ alui causa dari in febre. Itẽ articulario morbo:& neruorũ infirmitate laborantibus:& mulieribus uini abstemiis. Mellis naturæ adnexa cæra est de cuius origine & bonitate natiõibusq; suis diximus locis. Oĩs aũt mollit:calfacit:explet corpora:recens melior. Dat in sorbitiõe dysentericis. Fauiq; ipsi in pulte alicæ prius tostæ. Aduersat lactis naturæ:ac milii magnitudine decẽ grana cære hausta:nõ patinnt coagulari lac in stomacho. Si inguẽ tumeat:albam cærã in pube fixisse remedio est. Nec huius usus: quos mixta aliis præstat:enumerare medicina possit:sicuti nec cæterorũ quæ cũ aliis p̃sunt. Ista ut diximus ingeniis constant. Non fecit cærata:malagmata:emplastra:collyria:antidota. Parens illa ac diuina rerũ artifex. Officinarũ immo uerius auaritiæ cõmenta sunt. Naturæ q̃dem opera absoluta atq; p̃fecta gignunt:paucis ex causa non ex coniectura rebus absumptis:ut succo aliquo sicca tẽperant ad meatus aut corpore alio humentia ad nexus. Scrupulatim quidem colligere ac miscere uires:non cõiecturæ humanæ opus est:sed impudẽtiæ est. Nos nec indicarũ arabicarũq; mercium:aut externi orbis attingimus medicinas. Nõ placent remediis tam longe nascẽtia. Non nobis gignuntur. Immo ne illis quidẽ:alioquin non uenderent. Odorum causa unguentorumq;:& delitiarum:si placet etiam superstitionis gratia emantur:quoniam thure supplicamus & costo. Salutẽ quidem sine iis posse constare:uel ob id probabimus:ut tanto magis sui delitias pudeat. Sed medicinas e floribus coronamentisq; & hortensiis:quæq; manduntur herbis p̃secuti:quoniam modo frugum omittemus? Nimirum & has indicare conueniet.

Contra compotiones medicorum medicinæ & frugibus. CA. XXV.

i N primis sapientissima animaliũ esse constat:quæ fruge uescant. Siliginis grana cõbusta & trita in uino amineo oculis illita ephiphoras sedant. Tritici uero ferro cõbusta iis:quæ frigus usserit:præsentaneo sunt remedio. Farina tritici ex aceto cocta neruorum contractionibus cum rosaceo uero & fico sicca mixisq; decoctis. Furfures tõsillis faucibusq; gargarizatione prosunt. Sex Pompeius prætorii uiri pater hispaniæ citerioris princeps cum horreis suis uentilãdis præsideret:correptus dolore podagræ mersit in triticum sese super genua: leuatusq; siccatis pedibus mirabili mõ hoc postea remedio usus est. Vis tanta est:ut cados plenos siccet. Paleam quoq; tritici uel hordei calidam imponi ramicum incommodis experti iubet:quaq; decoctæ sunt aqua foueri. Est in farre uermiculus teredini si-

milis:quo cauis dentium cæra incluso cadere uitiati dicuntur:etiam si fricentur. Olyram arincam diximus uocāt. Hac decocta fit medicamentum:quod ægyptii atharem uocāt:infantibus utilissimum:sed & adultos illinunt eo. Farina ex hordeo & cruda & decocta collectiones impetusq́ discutit:lenit & concoquit. Decoquitur alias in mulsa aqua aut fico sicca. Ad iocineris dolores eam in posca positam concoqui opus est aut cum uino. Cum uero inter concoquendum discutiendūq́ cura est:tunc in aceto melius:aut in fæce aceti:aut cotoneis pyrisue decoctis. Ad multipedum morsus cum melle:ad serpētium in aceto:& contra suppurantia:ad extrahenda suppurationes ex posca:addita resina & galla. Ad cōcoctiões uero & ulceraueterea cum resina. Ad duritias cum fimo columbarum:aut fico sicco:aut cinere. Ad nervorum inflamatiões:aut intestinorum:uel laterum : uel uirilium dolores cum papauere aut meliloto: & quotiens ab ossibus caro recedit. Ad strumas cū pice & impubis pueri urina. Cum oleo & fœnogræco contra tumores præcordiorum:uel in febribus cum melle uel adipe uetusto. Suppuratis triticea farina multo lenior. Neruis cum hyosciami succo illinitur. Ex aceto & melle lētigini. Zea ex qua alicam fieri diximus efficacior etiam hordeacea uidetur:trimestris mollior. Ex uino rubro ad scorpionum ictus tepida:& sanguinem excreantibus. Item arteriæ. Tussi cū caprino seuo aut butyro. Ex fœnogræco mollissima omnium. Vlcera manātia sanat:& furfures corporis:stomachi dolores:pedes & mammas cum uino & nigro cocta. Herina magis cæteris purgat ulcera uetera & grangrenas. Cū raphano & sale & aceto lichenas. Lepras cū sulphure uiuo. Et capitis dolores cū adipe anserino imposita fronti. Strumas & panos concoquit in fimo colūbino & lini semine decocta in uino. De polētæ generibus in frugū loco satis diximus:locoꝶ ratiōe:quæ a farina hordei distat eo ꝙ torretur. Ad stomachū utilis:aluum sistit:impetusq́ rubicundi tumoris. Et oculis illinit & capitis dolori cū mēta:ut alia refrigerante herba. Itē pernionibus & serpentiū plagis. Itē ambustis ex uino Inhibet quoq́ pustulas. Farina in pollionem subacta uim extrahēdi humoris habet. Ideo & cruore suffusis in fascias usq́ sanguinē ꝑducit. Efficacius in sapa:imponitur & pedū callo clauisq́. Nā eum oleo uetere ac pice decocta polline cōdylomata:& alia oīa sedis uitia ꝗ maxime calido mirabilē in modū curant. Pulte corpus auget. Farina qua chartæ glutinant sanguinē excreantibus dat tepida sorbenda:efficaciter ꝓdest. Halica res romana est:& nō pridem excogitata:alioquin non ptisanæ potius laudes scripsissent græci. Nondum arbitror Pompeii magni ætate in usu fuisse:& ideo uix quicꝗ de ea scriptum ab Asclepiadis schola. Esse quidem eximie utilem nemo dubitat:siue eluta detur ex aqua mulsa:siue in sorbitiones decocta:siue in pulte. Eadem in aluo sistenda torretur: dein fauorum cæra coquitur:ut supra diximus. Peculiaris tamen lōgo morbo ad tabitudinem redactis subuenit:ternis eius cyatis in sextariū aquæ sensim decoctis:donec omnis aqua consumatur. Postea sextario lactis ouilli aut caprini addito per continuos dies mox adiecto melle. Tali sorbitionis genere emendantur synthefes:quæ sunt ex iis sumptæ. Milio sistitur aluus. Discutiūtur tormina in quem usum torretur ante. Neruorum doloribus & aliis feruēs in sacco ponitur. Neq́ aliud utilius : quoniam leuissimū mollissimumq́ est:& caloris capacissimum . Itaq́ talis usus eius est ad omnia quibus calor profuturus est. Farina eius cum pice liquida serpentium & multipede plagis imponitur. Panicum Diocles medicus mel frugum appellauit. Effectus habet quos milium. In uino potum prodest dyscentericis. Similiter iis quæ uaporanda sunt excalfactum imponitur. Sistit aluum in lacte caprino decoctum:& bis die haustū. Sic prodest & ad tormina. Sesama trita in uino sumpta inhibet uomitiones. Aurium inflammationi illinitur & ambustis. Eadem efficit & dum in herba est. Amplius hoc oculis imponitur decocta in uino. Stomacho inutilis cibus:& animæ grauitatem facit. Stellionum morsibus resistit. Item ulceribus quæ cocoethe uocant. Et auribus oleū qđ ex ea fit:ꝓdesse diximus. Sesamoides a similitudine nomē accipit: grano amaro:folio minore. Nascit in glariosis. Detrahit bilē in aqua potū. Semē illinit igni sacro. Discutit panos. Est etiā nūc aliud sesamoides anticyræ nascens:qđ ideo aliqui anticyricon uocāt:cætera simile erigeronti herbæ:de qua suo dicemus loco. Granū sesamæ dat in uino dulci ad detractiones quantum trinis digytis capit. Miscent & hellebori albi & dimidiū obolū. Purgationē eam adhibentes maxime in sanæ melancholiæ:comitialibus:podagris. Et per se drachmæ pondere exinanit. Hordeū optimū quod candidissimum. Succus decocti in aqua cælesti digeritur in pastillos:ut infundat exulceratus itraneis & uuluis. Cinis eius ambustis illinit & carnibus:quæ recedunt ab ossibus:& eruptionibus pituitæ:muris aranei morsibus. Idē asperso sale ac melle candorem dentibus & suauitatem oris facit. Eos qui pane hordeaceo utuntur morbo pedum tentari negant. Nouemq́ granis si furunculum quis circūducat:singulis ter manu sinistra & omnia in ignem abiiciat:confestim sanari aiunt. Est & hærba phœnicea appellata a græcis:a nostris uero hordeum murinū. Hæc trita ex uino pota præclare ciet menses. Ptisanæ quæ ex hordeo fit:laudes uno uolumine condidit Hippocrates:quæ nunc omnes in halicam transeunt. Cōtra quanto innocentior est halica. Hippocrates tantū sorbitionis gratia laudauit:quoniā lubrica ex facili hauriretur:quoniā sitim arceret:quoniā in aluo nō tumesceret:quoniā facile redderet:& assuetis hic solus cibus in febribus die posset dari:tantū remotus ab istis qui medicinā fame exercent. Sorbitiōe tamē dari tantū uetuit. Aliudue ꝗ succū ptisanæ. Itē uetuit ꝗdiu pedes frigidi essent:tunc qdem nec potionem dandam. Fit & ex tritico glutinosior:arteriæq́ exulceratæ utilior. Amylon hebetat oculos:& gulæ inutile contra ꝗ credit. Item sistit aluū. Epiphoras oculoꝶ inhibet:& ulcera sanat. Item pustulas & fluitiões sanguinis. Genas duras emollit. Datur cum ouo iis qui sanguinē reicerint. In uesicæ uero dolore semuncia amyli cū ouo & passis tribus sufferuefacta a balneo. Quin & auenæ farina decocta in aceto tollit neruos. Panis ipse quo uiuitur innumeras pene cōtinet medicinas:ex aqua enim & oleo aut rosaceo mollit

collectiones:ex aqua mulſa duritias ualde mitigat.Datur ex uino ad diſcutiēda ualens:aut quæ perſtrin
gi opus ſit:& ſi magis etiānum ex aceto.Aduerſus acutas pituitæ fluxiões:quas græci rheumatiſmos uo
cant.Item ad percuſſa luxata.Ad omnia autem hæc fermentatus:qui uocantur autopyros:utilior. Illini
tur & parononichiis:& callo pedum in aceto ueteri.Nauticus panis tuſus atq; iterū coctus ſiſtit aluū.Vo
cis ſtudioſis & contra diſtillationes ſuccum eſſe primo cibo utiliſſimum eſt. Sitanius hoc eſt trimeſtris
incuſſa in facie:aut diſquāmata cum melle aptiſſime curat.Candidus ægris aqua calida frigidaue made
factus leuiſſimū cibum prebet.Oculorū tumori ex uino imponit:ſic & puſtulis capitis : aut adiecta ari/
da myrto.Tremulis panem ex aqua eſſe ieiunis ſtatim a balneo demonſtrant.Quin & grauitatem odo
rum cubiculis uſtus emendat:& uini in faccis addito.Auxiliatur & faba.Nanq; ſolida fricta feruenſq; in
acri aceto coniecta torminibus medetur.In cibo freſſa & cum allio cocta contra deploratas tuſſes ſuppu
rationeſq; pectorum quottidiano cibo ſumitur:& commanducata ieiuno ore etiam ad furunculos ma
turandos:diſcutiendoſue imponitur:& in uino decocta ad teſtiū tumores & genitaliū.Lomento quoq;
ex aceto decocto tumores maturat atq; aperit.Item liuoribus combuſtis medet.Voci eam prodeſſe au/
ctor eſt.M.Varro.Fabalium etiam ſiliquarumq; cinis ad coxendices:& ad neruoꝝ ueteres dolores cum
adipis ſuilli uetuſtate prodeſt:& per ſe cortices decocti ad tertias ſiſtunt aluum.Lens optima quæ facilli
me coquitur:eaq; quæ maxime aquā abſorbet.Aciem quidem oculorum obtundit:& ſtomachum in/
flat:ſed aluum ſiſtit in cibo:magiſq; diſcocta cæleſti aqua. Eadem ſoluit minus percocta. Cruſtas ulce/
rum rumpit:eaq; quæ intra os ſunt purgat & aſtringit.Collectiones oēs impoſita ſedat:maximeq; exul
ceratas & rimoſas.Oculorum autem epiphoras cum meliloto aut cutoneo. Contra ſuppurantia cū po/
lenta imponitur.Decoctæ ſuccus ad oris exulcerationes & genitalium adhibetur. Ad ſedem cum roſa/
ceo aut cotoneo.In iis quæ acrius remedium exigunt cum putamine punici melle modico adiecto.Ad
id demum ne celeriter inareſcat:adiiciunt & betæ folia.Imponit & ſtrumis paniſq; uel maturis uel ma
tureſcentibus ex aceto diſcocta.Rimis ex aqua mulſa:& grāgrenis cum punici germine. Item podagris
cum polenta:& uuluis & renibus:& pernionibus.Vlceribus difficile cicatricem trahētibus. Propter diſ/
ſolutionem ſtomachi.xxx.grana lentis deuorantur. In choleris quoq; dyſenteria efficacior eſt in tribus
aquis cocta.In quo uſu melius ſemper eam torrere aut tūdere:ut tenuiſſima detur uel per ſe uel cum co
toneo malo:aut pyris:aut myrton:aut intubo erratico:aut beta nigra:aut plantagine.Pulmoni eſt inuti
lis:& capitis dolori:neruoſiſq; oībus:& felli:nec ſomno facilis:ad puſtulas utilis:igniq; ſacro & mammis
in aqua marina decocta.In aceto autem duritias & ſtrumas diſcutit.Stomachi quidē cauſa polentæ mo
do potionibus inſpergitur.Quæ ſunt ambuſta aqua ſemicocta curat.Poſtea trita & per cribrum effuſo
furfure:mox ꝓcedente curatiōe addito melle.Ex poſca coquitur ad guttura. Eſt & plauſtris lens & per
ſe naſcens in aqua non fluente refrigeratoriæ naturæ.Propter qđ collectiōibus illinitur:& maxime po/
dagris:& per ſe cum polenta glutinat & interanea procidētia. Eſt ſilueſtris & eleliſphacos dicta a græcis
ab aliis phacos.Ea eſt ſatiua lente leuior:& folio minore.Atq; ſicciore & odoratiore. Eſt & alterum ge/
nus eius ſilueſtris:odore graui:hæc mitior.Folia habet cotonei mali effigie:ſed mīora & cādida:quæ cū
ramis decoquūtur.Menſes cit:& urinas & paſtinacæ marinæ ictus ſanat.Torporem autem obducit per
cuſſo loco.Bibitur cum abſinthio ad dyſenteriam.Cum uino eadem commorantes mēſes trahit. Abū
dantes ſiſti decocto eius poto. Per ſe impoſita herba uulnerum ſanguinem cohibet. Sanat & ſerpenti/
um morſus.Et ſi in uino decoquatur pruritus teſtium ſedat.Noſtri qui nunc ſunt hærbarii eleliſpha/
con græce:latine ſaluiam uocant mentæ ſimilem:canam odoratam:partus emortuos ea appoſita extra
hunt.Item uermes aurium ulcerumq;.Cicer & ſilueſtre eſt:foliis ſatiuo ſimile:odore graui.Sed ſi largi/
us ſumatur:aluus ſoluitur:& inflatio cōtrahitur:& tormina.Toſtum ſalubrius habetur. Cicercula etiā
nunc magis in aluo proficit.Farina utriuſq; ulcera manant a capitis ſanat efficacius ſilueſtris. Item comi
tiales & iocinerum tumores:& ſerpentium ictus.Cit menſes & urinas grano maxime. Emēdat & liche
nas:& teſtium inflationes:regium morbum hydropycos.Lædunt omnia hæc genera exulceratam ue/
ſicam & renes.Grangrenis utiliora cum melle & iis:quæ cacoethe uocantur. Verrucarum in omni ge/
nere prima luna ſingulis granis ſingulas tangunt.Eaq; grana in lintheolo deligata abiiciūt poſt ſe:ita fu
gari uitium arbitrantes. Noſtri præcipiūt arietinum in aqua cum ſale diſcoquere:ex eo bibere cyathos
binos in difficultatibus urinæ.Sic & calculos pelli:morbumq; regium.Eiuſdem foliis ſarmentiſq; deco
ctis aqua q̄ maxime calida morbos pedum tolli:& ipſum calidum tritumq; illitum. Columbini deco/
cti aqua horrorem tertianæ & quartanæ minuere traditur.Nigrum autem cum gallæ dimidio tritum
oculorum ulceribus ex'paſſo medetur.De eruo quædam in mentione eius diximus:nec potentiā ei mi/
norem ueteres q̄ braſſicæ tribuere.Contra ſerpentium ictus ex aceto ad crocodillorum hominūq; mor
ſum.Si quis eruum quottidie ieiunus edat lyenem eius abſumi certiſſimi auctores affirmāt.Farina eius
(ut ait Varro) maculas ex toto corpore emendat.Serpere uulnera nō patitur. In mammis efficaciſſimū.
Carbunculos rumpit ex uino.Vrinæ difficultates:inflationem:uitia iocineris:tenaſmon quæ cibum nō
ſentiant atropha appellata:toſtum & in nucis auellanæ magnitudinem melle collectum deuoratumq;
corrigit.Item impetigines ex aceto coctum & quarto die ſolutum. Panos in melle ſuppurare prohibet
impoſitum.Aqua decoctū perniones & pruritus ſanat fouendo.Quin & uniuerſo corpori ſiquis quot/
tidie ieiunus biberit:meliorem fieri colorem exiſtimant.Cibis idem hominis alienum. Vomitiōes mo
uet. Aluum turbat.Capiti & ſtomacho oneroſum.Genua quoq; degrauat.Sed madefactū pluribus die
bus miteſcit.Bubus iumentiſq; utiliſſimum.Siliquæ eius uirides prius q̄ indureſcant:cum ſuo caule fo

liisq́ cõtritæ capillos nigro colore inficiunt.Lupini quoq́ siluestres sunt oĩmodo minores satiuis:pterq́ amaritudine.Ex omnibus quæ eduntur sicco nulli minus ponderis est:nec plus utilitatis.Mitescunt cinere aut aqua calida.Discolorem hominem frequentiores in cibo exhilarant.Amari contra aspidas ualent.Vlcera atra aridi decorticatiq́ triti supposito linteolo ad uiuum corpus redigũt.Strumas parotidas in aceto cocti discutiunt.Succus decoctorum cũ ruta & pipere uel in febri datur ad uentris animalia pellenda minoribus.xxx.annorum.Pueris uero etiam impositi in uentrem ieiunis prosunt.Et alio genere tosti: & in defruto poti uel ex melle sumpti.Idem auiditatem cibi faciunt:fastidium detrahũt.Farina eorum aceto subacta papulas pruritusq́ in balneis illita cohibet:& per se siccat ulcera.Liuores emendat.Inflammationes cum polenta sedat.Siluestrium efficacior uis est contra coxendicum & lumborum debilitatem.Ex iisdem decocta lentigines & fouentium cutem corrigũt.Si uero ad mellis crassitudinem decoquantur satiui:uitiligines nigras & lepres emendant.Satiui quoq́ rumpunt carbunculos impositi:panos & strumas minuunt:aut maturant.Cocti ex aceto cicatricibus candidum colorem reddunt. Si uero cælesti aqua decoquantur:succus ille smegma fit:quo solent fouere grangrenas:eruptiões pituitæ:ulcera manantia utilissimum.Expedit ad lyenem bibere:& cum melle menstruis hærentibus.Lyeni crudi cum fico sicca ex aceto imponuntur.Radix quoq́ in aqua decocta urinas pellit. Medẽtur pecori cum chameleone herba decocti:aqua in potum collata.Sanant & scabiem quadrupedum omnium in amurca decocti:utroq́ liquore postea mixto.Fumus crematorum culices necat.Irionem inter fruges sesamæ similem esse diximus:& a græcis erysimon uocari.Galli uelarum appellant.Est autem fruticosum foliis erucæ angustioribus paulo:semine nasturtii.Vtilissimum tussientibus cum melle:& in thoracis purulentis excreationibus.Datur & regio morbo:& lumborum uitiis pleureticis torminibus cæliacis.Illinitur uero parotidum & carcinomatum malis.Testiũ ardoribus ex aqua:alias cũ melle. Infantibus quoq́ utilissimum.Item sedis uitiis & articulariis morbis cum melle & fico. Contra uenena etiam efficax potu.Medetur & suspiriosis.Item fistulis cum axungia ueteri ne intus addatur.Orminum semine(ut diximus)cymino simile est:cætero porro dodrantali altitudine.Duorum generum alteri semen nigrius & oblongum.Hoc ad uenerem stimulandã & ad oculorum argema & albugines. Alteri candidius semen & rotundius.Vtroq́ tuso extrahunt aculei ex corpore per se illitum ex aqua.Folia ex aceto imposita panos per se uel cũ melle discutiũt.Itẽ furunculos:prius q̃ capita faciãt:oẽsq́ acrimonias.Quin & ipsæ frugũ pestes in aliquo sunt usu:infœlix dictũ est a Virgilio loliũ.Hoc tamen molitũ ex aceto coctũ impositumq́ sanat impetigines:celerius quo sæpius mutatum est.Medetur & podagris:aliisq́ doloribus cum oximelite.Curatio hæc a cæteris differt.Aceti sextario uno dilui:mellis uncias duas iustum est:ita temperatis sextariis tribus decocta farina lolii sextariis duobus usq́ ad crassitudinem:calidumq́ ipsum imponi dolẽtibus membris.Eadem farina extrahit ossa fracta. Miliaria appellat̃ hærba quæ necat miliũ. Hæc trita & cornu cum uino infusa podagras iumentoꝝ dicitur sanare.Bromos semẽ est spicam ferẽtis herbæ:nascit̃ inter uitia segetis auenæ græce genere:& folio & stipula triticũ imitat̃.In cacuminibus dependẽtes paruulas uelut locustas habet.Semẽ utile ad cataplasmata atq́ hordeum & similia.Prodest tussientibus succus.Orobanchem appellauimus necantem eruum & legumina.Alii cynomorion eam appellant a similitudine canini genitalis:cuius cauliculus est sine foliis pinguis:rubẽs.Estur & per se & in patinis cum tenera est decocta.Et leguminibus innascuntur bestiolæ uenenatæ:quæ manus pungũt:& periculum uitæ afferunt.Solifugarum generis. Aduersus has omnia eadem medentur:quæ contra araneos & phalangia demonstrãtur.Et frugum quidem hæc sunt in usu medico.Ex iisdem fiunt & potus zythum in ægypto:celia & cærea in hispania: ceruisia & plura genera in gallia:aliisq́ ꝓuintiis:quorum omnium spuma cutem fœminarum in facie nutrit.Nam quod ad potum ipsum attinet:præstat ad uini transire mentionem:atq́ a uitæ ordiri medicinas arborum.

CAII PLYNII SCVNDI NATVRALIS HYSTORIAE LIBER.XXIII. PROHEMIVM.

ERACTA CAEREALIVM IN MEDENDO QVOQVE NATVra est:omniumq́ quæ ciborum aut florum odorumq́ gratia proueniũt supina tellure: nõ cessit his pomona:partesq́ medicas pendẽtibus quoq́ dedit:non contenta protegere:arboruq́ alere umbra quæ diximus: immo uelut idignata plus auxilii esse iis:quæ lõgius a cælo abessent:quæq́ postea cœpissent.Primum enim homini cibum fuisse ide:& sic inductos cælum spectare:pasciq́ & nunc ex se posse sine frugibus. Ergo hercule actes in primis dedit uitibus:non contenta delitias etiam & odores atq́ unguenta omphacio & oenanthe ac massari:quæ suis locis diximus nobiliter istruxisse. Plurimũ inquit homini uoluptatis ex me est. Ego succum uini:liquorem olei gigno.Ego palmas & poma totq́ uarietates. Neq́ ut tellus oĩa per labores:aranda tauris:terenda aeris:deinde saxis:ut quando quãtoue opere cibi fiant.At ex me parata oĩa:nec curuo adoranda aratro: nec cura laboranda:sed sese porrigẽtia ultro:& si pigeat attingere etiã cadẽtia.Certauit ipsa secum:plusq́ utilitatis causa genuit etiam q̃ uoluptatis.Folio uitium & pampino capitis dolores:inflãmationesq́ corporum mitigantur cum polẽta.Folia per se ardores stomachi ex aqua frigida. Cum farina uero hordei

articularios morbos. Pampini triti & impoſiti tumorem omnem ſiccant. Succus eorum dyſſentericis infuſus medetur. Lachryma uitium quæ ueluti gummi eſt: lepras & lichenas & ploras nitro ante præparatas ſanat. Eadem cum oleo ſæpius pilis illitis pſilothri effectum habet maximeq; aqua quam uirides anciſæ uites exudant: qua & uerucæ tolluntur. Pampini ſanguinem excreantibus: & mulierum a conceptu defectioni diluti potu proſunt. Cortex uitium & folia arida uulnerum ſanguinem ſiſtunt: ipſumq; uulnus conglutinant. Vitiis albæ uiridis tuſæ ſucco & thure impetigines tolluntur. Cinis ſarmentorum uitiumq; & uinaceorum condylomatis & ſedis uitiis medetur ex aceto: item luxatis: & ambuſtis: & lyenis tumori cum roſaceo & ruta & aceto: item igni ſacro ex uino citra oleum aſpergitur: & intertrigines & pilos abſumit. Dant & bibendũ cinere ſarmentoꝝ ad lyenis remedia aceto conſperſum ita ut uini cyathi in tepida aqua bibãt: utq; qui biberit in lyene iaceat. Clauiculæ ipſæ quibus repunt uires tritæ & ex aqua potæ ſiſtunt uomitionum conſuetudinem. Cinis uitium cum axungia uetere contra tumores ꝓficit: fiſtulas purgat: mox & perſanat: neruoꝝ dolores frigore ortos: contractioneſq;: contuſas uero partes cum oleo: carnes excreſcentes in oſſibus cum aceto & nitro: ſcorpionum & canum plagas cum oleo. Corticis: per ſe cinis combuſtus pilos reddit. Omphacium qua fieret ratione incipientis uuæ pubertate in unguentorum loco docuimus. Nunc ad medicinam de eo pertinentia indicauimus. Sanat ea quæ in humido ſunt ulcera oris: tonſillaꝝ: genitalium. Oculorum claritati plurimum cõfert. Scabritiæ genarum: ulceribuſq; angulorum: nubeculis: nlceribus quacunq; in parte manantibus. Cicatricibus marcidis. Oſſibus purulente limoſis. Frangit̃ uehementia eius melle aut paſſo. Prodeſt dyſentericis: ſanguinem excreantibus: anginis. Omphacio coheret oenante: quam uites ſilueſtres ferũt dicta a nobis in unguenti ratione. Laudatiſſima in ſyria: maxime circa antiochiæ & laodiceæ montes: & ex alba uite refrigerat: aſtringit: uulneribus inſpergitur: ſtomacho illinitur: utilis urinæ: iocineri. Capitis doloribus: dyſſentericis: cæliacis: cholericis. Cõtra faſtidia obolo ex aceto pota. Siccat manantes capitis eruptiones: efficaciſſima ad uitia quæ ſunt in humidis. Ideoq; & oris ulceribus: & urẽdis ac ſedi. Cum melle & croco: aluum ſiſtit. Genarum ſcabiem emendat: oculorumq; lachrymationes. Ex uino ſtomachi diſſolutionem. Ex aqua frigida pota ſanguinis excreationes. Cinis eius ad collyria & ad ulcera purganda & paronychia: & pterygia probatur. Vritur in furno: donec panis percoquatur. Maſſariis odoribus tantũ gignit̃ omniaq; ea auiditas humani ingenii nobilitauit rape feſtinando.

De medicinis uuarum recentium: & ſarmentis uuarum: & uinaceis: & de uua theriace: & de uua paſſa: & aſtaphide: & aſtaphiſagria: pituitaria: & labruſca: & de uitæ alba & nigra: & de muſtis: & uini generibus. CA. I.

m Atureſcentium autem uuæ uehemẽtiores nigræ: ideoq; uinum ex iis minus iucundũ: ſuauiores albæ: quoniã e tranſlucido facilius accipitur aer. Recẽtes ſtomachum & ſpiritũ inflãt: aluũq; turbant. Itaq; in febri damnantur utiq; largiores. Grauedinem enim capiti: morbũq; letargicum faciunt. Innocentiores quæ decerpte diu pependere: qua uentilatione etiam utiles fiunt ſtomacho ægriſq;. Nam & refrigerant leniter: & faſtidium auferunt. Quæ autem in uino dulci conditæ fuere: caput tentant. Proximæ ſunt pẽſilibus in palea ſeruatæ. Nam & uinaceis ſeruatæ & caput & ueſicam & ſtomachum infeſtant. Siſtunt tamen aluum: ſanguinem excreantibus utiliſſimæ. Quæ uero in muſto fuere peiorem uim etiamnum habent: q̄ quæ in uinaceis. Sapa quoq; ſtomacho inutiles facit. Saluberrimas putant medici in cæleſti aqua ſeruatas: etiam ſi minime iucundas: ſed uoluptatem earum in ſtomachi ardore ſentient: & in amaritudine iecoris felliſq; uomitione. In choleris hydropicis cum ardore febrium ægrotantibus. At in ollis ſeruatæ & os & ſtomachum & auiditatem excitant. Paulo tamen grauiores exiſtimantur fieri uinaceorum halitu. Vuæ florem in cibis ſi edere gallinacei uuas non attingunt. Sarmenta earum in quibus acini fuere aſtringendi uim optinent. Efficaciora ex ollis. Nuclei acinorum eandem uim optinent. Hi ſunt qui in uino capitis dolorem faciunt. Toſti tritiq; ſtomacho utiles ſunt. Inſpergitur farina eorum polentæ modo potionis dyſentericis: & cæliacis: & diſſolutis ſtomacho. Decocto etiam eorum fouere pſoras: & pruritum utilæ eſt. Vinacei per ſe minus capiti aut ueſicæ nocẽt q̄ nuclei. Mammarum inflationi triti cum ſale utiles. Decoctura eorum ueteres dyſenterieos & cæliacos iuuat & potione & fœtu. Vua theriace de qua ſuo loco diximus: contra ſerpentium ictus ualet. Pampinos quoq; eius edendos cenſent: imponendoſq;: uinumq; & acetum ex iis factum auxiliarem cõtra eandem uim habet. Vua paſſa quam aſtaphida uocant: ſtomachum uentrem interanea tentaret: niſi pro remedio in ipſis acinis nuclei eſſent. Iis exemptis ueſicæ utilis habetur: & tuſſi alba utilior. Vtilis & arteriæ & renibus: ſicut ex iis paſſum priuatim e ſerpentibus. Contra hemorrhoiam potens. Teſtiũ inflammationi cum farina cumini aut coriandri imponuntur: item carbunculis: articularibus morbis ſine nucleis tritæ cum ruta fouere ante uino ulcera oportet. Sanant epinyctidas & dyſenteriam cum ſuis nucleis: & in oleo coctæ grangrenis illinuntur cum cortice raphani & melle. Podagris & unguium mobilibus cum panace: & per ſe ad purgãdum os caputq; cum pipere cõmanducantur. Aſtaphis agria ſiue ſtaphis quam uuam taminiam aliqui uocant falſo: ſuum enim genus habet: cauliculis nigris rectis foliis labruſcæ: fert folliculos uerius q̄ acinos uirides ſimiles ciceri. In iis nucleum triangulum. Matureſcit cum uindemia nigreſcitq; cum taminiæ rubẽtes norimus acinos: ſciamuſq; illam in apricis naſci: hanc non niſi in opacis. Hic nucleis ad purgationem uti non cenſuerim propter ancipitem ſtrangulationem: nec ad pituitam oris ſiccandam: fauces enim ledunt. Phthriaſi caput & reliquum corpus liberant triti. Facilius admixta ſandaraca. Item pruritu & pſoris. Ad dentium dolores decoquunt̃ in aceto.

Ad aurium uitia rheumatiſmum:cicatricum:ulcerum manantia.Flos tritus in uino cõtra ſerpentes bibit̃.Semen.n.abdicauerim propter nimiam uim ardoris.Quidam eam pituitariam uocãt:& plagis ſerpentium utiq; illinũt.Labruſca quæq; oenanthem fert ſatis dictam.Quæ a græcis ampelos agria appellat̃:ſpiſſis & candicantibus foliis geniculata rimoſo cortice:fert uuas rubentes cocci modo:quæ cutẽ in facie mulieꝝ purgant:& uariis coxendicũ & lumboꝝ uitiis tuſæ cũ foliis & ſucco ꝓſunt. Radix decocta in aqua & in uini coi cyathis duobus humorẽ alui ciet:ideo hydropicis dat̃.Hãc potius crediderim eſſe:quã uulgus uuam taminiã uocat.Vtunt̃ ea ꝓ amuleto:& ad expiationẽ ſanguinis quoq; adhibent nõ ultra gargarizationes:& ne qd deuoret̃ addito ſale thymo aceto mulſo.Ideo & purgationibus ancipitẽ tentant.Eſt huic ſimilis:ſed in ſalictis naſcens:ideo diſtinguit̃ nomine:cũ eoſdẽ uſus habeat:& ſalicaſtrum uocatur.Scabiẽ & pruriginẽ hominũ & quadrupedum aceto mulſo trita hæc efficacius tollit. Vitis alba quã græci ampeloleucen:alii ophio ſtaphylon:alii melptron:alii pſilothrũ:alii archezoſtin:alii cedroſtin:alii madon appellãt.Huius ſarmẽta longis & exilibus internodiis geniculata ſcandũt.Folia pãpinoſa ad magnitudinẽ ederæ diuidunt̃ ut uitiũ.Radix alba grandis:raphano ſimilis initio:ex ea caules aſparagi ſimilitudine exeunt.Hi decocti in cibo aluũ & urinã cient.Folia & caules exulcerãt corpus:utiq; ulceꝝ phagedenis & grangrenis tibiarũq; tedio cũ ſale illinunt̃.Semẽ in uua raris acinis depẽdent ſucco rubente poſtea croci.Nouere id q coria ꝑficiũt:illo.n.utunt̃.Pſoris & lepris illinit̃.Lactis abũdantiã facit coctũ cũ tritico potũq;.Radix numeroſis utilitatibus nobilis cõtra ſerpẽtiũ ictus trita drachmis duabus bibit̃.Vitia cutis in facie uaroſq; lentigines & ſugillata emẽdat & cicatrices.Eadẽq; p̃ſtat decocta in oleo decocto:dat̃ & in comitialibus potus.Item mẽte cõmotis:& uertigine laborãtibus drachmæ põdere quottidie anno roto.Et ipſa aũt largior aliquãto purgat ſenſus.Illa uis p̃clara ꝙ oſſa infracta extrahit in aqua ĩpoſita ſed ut bryenia:quare qdam hanc albam bryeniam uocant. Alia uero nigra efficacior in eodẽ uſu cũ melle & thure.Suppurationes incipientes diſcutit:ueteres maturat & purgat. Cit mẽſes & urinã.Eligma ex ea fit ſuſpirioſis & cõtra lateris dolores uulſis ruptis.Splenem ternis obolis pota.xxx.diebus cõſumit.Illinitur eadẽ cũ fico & pterigiis digitoꝝ.Ex uino ſecundas fœminaꝝ appoſita trahit & pituitam drachma pota in aqua mulſa.Succus radicis colligi debet ante maturitatem ſeminis.Qui illitus per ſe & cũ eruo lætiore quodam colore & cutis teneritate mangonizat corpora.Serpentes fugat.Tunditur ipſa radix cum pingui fico:erugatq; corpus:ſi ſtatim bina ſtadia ambulentur:alias urit:niſi frigida ſtatim abluatur.Iucũdius hoc idem p̃ſtat nigra uitis:quoniam alba pruritum affert. Eſt ergo & nigra quam proprie etiam bryeniam uocãt:alii chironiam:alii gynæcanthen aut aproniam ſimilẽ priori:præterq̃ colore.Huius.n.colorẽ nigrũ eſſe diximus:cuius aſparagos ſimiles.Diocles prætulit ueris aſparagis in cibo urinæ ciende:lyeniq; minuendo.In frutetis & harũdinetis maxime naſcit̃. Radix foris nigra:intus buxeo colore:oſſa infracta efficacius extrahit q̃ ſupradicta.Cæteꝝ eidẽ peculiare eſt qd' iumentoꝝ ceruicibus unice medetur.Aiunt ſi qs in uilla eam extruxerit:fugere accipitres:tutaſq; fieri aues uillaticas alites : eadẽ in iumento homineq; flegma aut ſanguinem q ſcreat̃:talos circũligata ſanat.Et hactenus de uitiũ generibus.Muſta differentias habent naturales has:ꝙ ſunt candida aut nigra:aut inter utrũq; alia ex aliis:ex quibus uinũ fiat:alia ex qbus paſſum:curaq; differentias innumerabiles facit.In plenum ergo hoc dixiſſe cõueniet.Muſtũ omne ſtomacho inutile:uenis iucundũ.A balneis raptim & ſine in terſpiratione potũ necat:cantharidum naturæ aduerſatur.Itẽ ſerpentibus maximæ hemorrhoiæ & ſalamandræ.Capitis dolores facit & gutturi inutile:Prodeſt renibus:iocineri:& interaneis ueſicæ:colleuat.n.ea.Priuatim cõtra bupreſtrin ualet.Cõtra meconiũ:lactis coagulationẽ.Cicutam : toxica:dorycnidium ex oleo potũ redditumq; uomitionibus.Ad omnia infirmius album : iucundius paſſi muſtum:& ꝙ minorem capitis dolorem afferat.Vini genera differentiaſq; per q̃ multas expoſuimus : & fere cuiuſq; proprietates.Neq; eſt ulla pars difficilior tractatu:aut numeroſior . Quippe cum ſit tardum dictu pluribus proſit an noceat . Præterea q̃ ancipiti euentu potu ſtatim auxiliũ ſit aut uenenum.Etenim de eius natura quæ ad remedia tantum pertinent nunc loquimur . Vnum de dando eo uolumen . Aſclepiades condidit : ab eo cognominatum : qui uero poſtea de uolumine illo diſſeruere innumeri.Nos iſta romana grauitate artiumq; liberalium appetentia non ut medici : ſed ut iudices ſalutis humanæ diligenter diſtinguemus . De generibus ſingulis diſſerere immenſum & inexplicabile aut falernum.Deinde alia alii iniquiſſimo genere decreti:quod cuiq; gratiſſimum cæteris omnibus pronuntiando.Quin ut conſtarent ſententiæ:quota portio tamen mortalium iis generibus poſſet uti.Iam uero nec proceres uſq̃ ſinceris.Eo uenere mores ut nomina cellarum modo ueneãt:ſtatimq; in lacubus uindemiæ adulterentur.Ergo hercle mirum dictu innocentius iam eſt quodcunq; & ignobilius.Hæc tamen facere conſtantiſſime uidentur ſententiæ uictoriam:quorum mentionem fecimus: ſiquis hoc quoq; diſcrimen exigat . Falernum nec in nouitate : nec in nimia' uetuſtate corpori ſalubre eſt.Media eius ætas a quintodecimo anno incipit.Hoc non rigido potu ſtomacho utile:non item in calido.Et in diutina tuſſi ſorbetur merum utiliter a ieiunis:item in quartanis.Nullo æque uenæ excitantur:aluum ſiſtit:corpus alit.Creditum eſt obſcuritatem uiſus facere : nec prodeſſe neruis : aut ueſicæ. Albana neruis utiliora . Stomacho minus quæ ſunt dulcia uel auſtera.Falerna utiliora.Concoctionem minus adiuuant.Stomachum modice implent.At ſurrentina nullo modo:nec caput tentãt:ſtomachi & inteſtinoꝝ rheumatiſmos cohibent.Cecubũ iam non gignit̃.At quæ ſuperſunt ſentina cibos concoqui cogunt.Virium plus ſurrentino:auſteritatis albano:uehementiæ minus falerno.Ab iis ſtatana non longo interuallo abfuerunt.Aluo citæ ſigninũ maxime conducere indubitatũ eſt.Reliqua in cõmune

dicentur.Vino aluntᶜ uires:sanguinis colosq; hominū.Hoc quoq; distat orbis medius & mitior plaga a circuniectis:quantū illis feritas facit roboris:tantū nobis hic succus.Lactis potus ossa alit.Frugum neruos:aquæ carnes.Ideo minus ruboris est in corporibus illis & minus roboris:contraq; labores patientiæ.Vino modico nerui iuuantur:copiosiore leduntur:sic & oculi.Stomachus recreatur.Appetētia ciborum inuitatur.Tristitiæ cura hebetatur.Vrina & algor expellitur.Somnus conciliatur.Præterea uomitionem sistit.Collectiones extra lanis humidis impositis mitigat.Asclepiades utilitatem uini æquari uix deoꝶ potentia posse pronuntiauit.Vetus copiosiore aqua miscetur.Magis nouum urinā expellit: minus siti resistit.Dulce minus inebriat:sed stomacho innatat.Austerum facilius concoquitᶜ.Leuissimū est:qd' celerrime inueteratur.Minus infestat neruos qd' uetustate dulcescit.Stomacho minus utile est pingue nigrum:sed corpora magis alit:tenue & austerum minus alit:magis stomachū nutrit.Celerius p urinam transit:tantoq; magis capita tentat.Hoc & in omni alio succo semel dictum sit.Vinū si sit fumo inueteratum insaluberrimū est.Mangones ista in apothecis excogitauere.Iam & patressfamilias ætate ademere iis:quæ p se cariem traxere.Quo certe uocabulo satis consilii dedere prisci:quoniā & in materiis cariem fumus erodit.At nos e diuerso fumi amaritudine uetustatem īdui persuasum habemus. Quæ sunt admodum exalbida hæc uetustate insalubria fiunt.Quo generosius uinum est: hoc magis uetustate crassescit:& in amaritudinem corpori minime utilem coit.Cōdire eo aliud minus annosum insalubre est.Sua cuiq; uino saliua innocentissima.Sua cuiq; ætas gratissima:hoc est media.Corpus augere uolentibus:aut mollire aluum conducit inter cibos bibere.Contra minuentibus:aluumq; cohibētibus sitire in edendo:postea parum bibere.Vinum ieiunos bibere nouitio inuento:inutilissimum est. Curas uigoremq; animi impedit ad procinthum tendentibus.Somno uero accommodatum ac securitatibus.Iamq; dudum hoc fuit:quod homerica illa Helena ante cibum ministrauit.Sic quoq; in prouerbium cessit:sapientiam uino obumbrari:uitio damus homini quod soli animalium non sentientes bibimus.Aquæ potum interponere utilissimum.Itemq; iugi superbibere ebrietati:quam quidem frigidæ potus exemplo discutit.Meracis potionibus per uiginti dies ante canis ortum totidemq; postea suadet Hesiodus uti.Merum quidem remedio est contra cicutas:coriandrum:aconita:uiscum:meconium:argentum uiuum:apes:uespas:crabrones:phalangia:serpentum scorpionumq; ictus:contraq; omnia quæ refrigerando nocent.Priuatim contra hemorrhoidas:præsteras:fungos:item contra inflationes rosionesq; præcordiorum:& quorum stomachus in uomitiones effunditur.Et si uenter aut interanea rheumatismum sentiant.Dysentericis:sudatoribus:in longa tussi:in epiphoris meracum.At uero cardiacis in mamma leua merum in spongia imponi prodest.Ad omnia autem maxime album inueterascens.Vtiliter etiam fouet in uino calido uirilitas iumentis:quo etiam infuso cornu lassitudinem auferri aiunt.Simias quadrupedesq; quibus digyti sunt:negāt crescere assuetas meri potu.Nūc circa ægritudines sermo de uinis erit.Saluberrimum liberaliter genitis campaniæ quodcūq; tenuissimum.Vulgo uero quod quemq; maxime iuuerit ualidum.Vtilissimum omnibus sarco uiribus fractis.Meminerimus saccum esse qui feruendo uires e musto sibi fecerit.Misceri plura genera omnibus inutile.Saluberrimum cui nihil in musto additum est:meliusq; si nec uasis pix affuit.Marmore enim & gypso aut calce condita quis non etiam ualidus expauerint?In primis igitur uinū marina aqua factum inutile est stomacho:neruis:uesicæ.Resina condita frigis stomachis utilia esse existimatur.Non expedire uomitionibus:sicut neq; mustum:neq; sapa:neq; passum.Nouitium resinatum nulli conducit.Capitis dolorem& uertigines facit:ab hoc dicta crapula est.Tussientibus & in rheumatismo nominata prosunt.Itē cæliacis & dysentericis mulierum mensibus.In hoc genere rubrum nigrumue magis constringit:magisq; calefacit.Innocentius pice sola conditum.Sed & picem meminisse debemus non aliud esse q̄ combustæ resinæ fluxum.Hoc genus uini calefacit:concoquit:purgat:pectori:uentri utile.Itē uuluaꝶ dolori si sine febre sit:ueteri rheumatismo:exulcerationi:ruptis:conuulsis:neruorum infirmitati:inflationibus:tussi:anhelationibus:luxatis in succida lana impositum.Ad omnia hæc utilis id qd' sponte naturæ suæ picem resipit:picatumq; appellatur.Heluenaco quoq; tamen nimio caput tentari cōueniet.Quod ad febrium ualitudines attinet:certum est nō dandum in febre:nisi ueteribus ægris uinū:nec nisi declinante morbo.In acutis uero periculis nullis nisi qui manifestas remissiones habeant:& has noctu potius.Dimidia enim pars periculi est noctu:hoc est spe somni bibentibus:nec a partu abortuue:nec a libidine ægrotātibus:nec in capitis doloribus:nec quoꝶ accessiones cū frigore extremitatū fiant:nec in febri tussiētibus:nec in tremore neruorūq; doloribus uel fauciū:aut si uis morbi circa illa intelligatᶜ: nec in duritia præcordioꝶ:uenenarū uehemētia:neq; in opisthotonio:tetano:& singultiētibus:nec si cū febre dysponoea sit.Minime uero oculis rigētibus::& genis stātibus aut defectis grauibusq;:nec quoꝶ cōniuentiū plucebāt oculi neu palpebris non coeuntibus.Vel si dormiētibus hoc idē eueniet.Aut si cruore suffunduntur oculi:uel si lemæ in oculis erunt.Minime lingua fungosa:nec graui:& subinde imperfecta loquentibus:nec si urina difficile reddetur.Neq; expauescentibus repente.Nec spaticis:aut rursus torpentibus:nec si per somnis genitura effundetur.Cardiacorum morbo unicam spem hanc in uino esse certum est.Sed id dandum quidam non nisi in accessione cēsent:alii in remissione.Illi ut sudorem coerceant.Hi quia tutius putant minuente se morbo quāplurimum sententiam esse uideo.Dari utiq; non nisi in cibo debet:nec a somno:nec præcedente alio potu:hoc est utiq; sitienti:nec nisi in despatiōe summa: & uiro facilius q̄ fœminæ: seni q̄ iuueni:iuueni q̄ puero: hyeme q̄ æstate: assuetibus potius q̄ expertibus.Modus dandi pro uehementia uini: item mixtura.Atq; uulgo satis putant unum uini

cyathum duobus aquæ miſceri. Si diſſolutio ſit ſtomachi dandum:& ſi cibus non deſcendat. Inter uini genera quæ fingi docuimus:nec fieri iam arbitror. Eſt & ſuperuacaneus eorum uſus cum ipſis rebus ex quibus fingitur doceamus uti:& alias modum exceſſerat medicorum in his oſtentatio : ueluti e napis uinum utile eſſe ab armorum eqtatuſue laſſitudine præcipientiũ:atq; ut reliqua omittamus:etiam in iunipero. Et ſiqs ſacius cenſeat abſinthite uino utendum potius q̄ abſinthio ipſo. In reliqs omittatur. Et palmeũ capiti noxiũ uentriq; tantũ molliendo & ſanguinem excremãtibus nõ inutile. Fictitiũ nõ poteſt uideri:qd' bion appellauimus:cũ ſit in eo ſola ꝓ arte feſtinatio. Prodeſt ſtomacho diſſoluto:aut cibos non ꝑficiente:prægnantibus:defectis:paralyticis:tremulis:uertigini:torminibus:iſchiadicis: In peſtilentia quoq; ac ꝑegrinationibus uim magnã auxiliãdi habere dicitur. Vini etiã uitiũ tranſit in remedia. Aceto ſumma uis eſt in refrigerãdo:nõ tamen minor in diſcutiẽdo. Ita fit ut infuſo terræ ſpumet. Dictũ eſt ſæpius diceturq; quotiens cũ aliis ꝓſit. Per ſe hauſtũ faſtidia diſcutit. Singultus cohibet. Sternutamẽta olfatu. Vim in balneis æſtus arcet:ſi cõtineat̃ ore. Quin & cũ aqua bibit̃. Multoꝝ ſtomacho utiliter gargarizat̃. Cũ eadẽ cõualeſcentiũ & a ſolis ardoribus. Oculis quoq; illo modo ſaluberrimum. Plurimũ fotu medet̃ poſt uredines:itẽ lepris:furfuribus:ulceribus manãtibus:canis morſibus:ſcorpionũq; ictibus:ſcolopendaꝝ muris araneiq;. Cõtra oĩum aculeatoꝝ uenena & pruritus. Itẽ cõtra multipedũ morſum. Calidũ in ſpõgia appoſitũ:aut adiecto ſulphuri ſextãte ſextariis tribus aceti aut hyſopi faſciculo medet̃ ſedis uitiis. In ſanguinis fluxione poſt exciſos calculos & oẽs alias roſiones foris in ſpõgias ĩpoſitũ:intus potũ cyathis binis q̄ acerrime. Cõglobatũ utiq; ſanguinẽ diſcutit. Cõtra lichenas & bibit̃ & imponit̃. Siſtit aluos:& rheumatiſmos interraneoꝝ infuſum. Item procidẽtia ſedis uuluæq;. Tuſſim ueterem inhibet:& gutturis rheumatiſmo. Orthopnoeam dentiũ labefactionem. Veſicæ nocet:neruorum infirmitatibus. Neſciere medici quantũ contra aſpidas polleret. Nuper ab aſpide calcata ꝑcuſſus utrẽ aceti:ferens:quotiẽs depoſuiſſet ſentiebat ictum : alias illeſo ſimilis. Intellectum ibi remedium eſt: potuq; ſuccurſum. Neq; altero os tollunt uenena exeuntes in totum uomi trix uis hæc non ciborum modo eſt:ueꝝ & reꝝ plurimaꝝ. Saxa rumpit infuſum:quæ non ruperit ignis antecedẽs. Cibos quidẽ & ſapores non alius magis ſuccus cõmendat aut excitat:in quo uſu mitigat̃ toſto pane aut uino. Vel accendit̃ pipere ac laſere utiq; ſale compeſcit̃. Nõ eſt prætereundũ ex eo exemplum ingens. Siquidẽ. M. Agrippa ſupremis ſuis annis conflictatus graui morbo pedum cum dolorem eũ perpeti nequiret:unius medicorum portentoſa ſcientia ignorante Diuo Auguſto tanti putauit uſu pedum ſenſuq; omni: carere dũmodo & dolore illo careret:demerſis in acetũ calidũ cruribus ĩ acerrimo ĩpetu morbi euaſit.

De aceto ſcyllino:& oximelle:& ſapa & face uini:aceti & ſapæ. CA. II.

Cetum ſcyllinum inueteratum magis probatur. Prodeſtq; ſuper ea quæ diximus:aceſcẽtibus
a cibis. Guſtatum enim diſcutit pœnam eam:& iis qui ieiuni uomunt. Callum enim facium facit:ac ſtomachi:odorem oris tollit:gingiuas:adſtringit:dentes firmat:colorem meliorẽ præſtat. Tarditatem quoq; aurium gargarizatione purgat:& tranſitum auditus aperit. Oculorum aciem obiter exacuit:comitialibus:melancholicis:uertiginoſis:uuluaꝝ ſtrangulationibus:percuſſis:aut præcipitatis. Et ob id ſanguine conglobato. Neruis infirmis:renum uitiis perq̄ utile. Cauendum exulceratis. Oxymel antiqui (ut Dieuces tradit) hoc modo temperabant. Melius heminas. x. aceti ueteris heminas quinq;:ſalis marini pondo:thymbræ quadrantem:aquæ marinæ ſextarios. v. uariter coquebãt decies deferueſcente cortina:atq; diffundebant:inueterabantq;. Suſtulit totũ id Aſclepiades : coarguitq;. Nam etiam in febribus dabant. Profuiſſe tamen fatentur contra ſerpentes:quos ſepas uocant: & contra meconium: ac uiſcum & anginas calidum:gargarizatum:& auribus:& oris : gutturiſq; deſideriis: quæ nunc omnia oxyhalme contingunt:id ſale &aceto recente efficacius eſt. Vino cognata res ſapa eſt: muſto decocto:donec tertia pars ſuperſit. Ex albo hoc melius. Vſus contra cantharidas:bupreſtin pinorum erucas:quas pityocampas uocant:ſalamandras:& contra mordentia uenenata. Secundas partuſq; mortuos trahit cum bulbis potum. Fabianus auctor eſt:uenenum eſſe ſi quis ieiunis a balneis id bibat. Conſequens horum eſt fæx uini:ſui cniuſq; generis. Ergo uini fæci tanta uis eſt:ut deſcendentes incupas enecet. Experimentum dimiſſa præbet lucerna q̄diu extinguatur deſcenſionis periculum denuntians. Illota miſcetur medicamentis. Cum iridis uero pari pondere eruptionibus pituitæ illinitur. Et ſicca uel madida contra phalangia:& teſtium mammarumq; inflammationes:uel in quacunq; parte corporis. Item cum hordeacea farina & thuris polline in uino decocta crematur:& ſiccatur. Indeq; experimentum, eſt legitimæ coctæ:ut refrigerata linguam tactu uideatur urere. Celerrime examinatur non incluſo condita. Crematio ei multum uirium adiicit. Vtiliſſima eſt ad compeſcendas lichenas:furfureſq; cum fico decocta. Sic & lepris & ulceribus manantibus imponitur. Fungorum naturæ contraria eſt pota:ſed magis cruda. Oculorum medicamentis cocta & lota miſcetur. Medetur illita & teſtibus & genitalibus. In uino autem aduerſus ſtrangurias bibitur. Cum expiauerit quoq; lauandis corporibus & ueſtibus utilis:tuncq; uſum acaciæ habet. Fæx aceti pro materia acrior ſit neceſſe eſt : multoq; magis exulceret. Reſiſtit ſuppurationum incrementis:ſtomachum:interanea:uentrem illita adiuuat. Siſtit earum partium rheumatiſmos:& mulierum menſes. Panos diſcutit nõdum exulceratos:& anginas. Sacros ignes cum cæra. Mammas lactis ſui impatientes eadem extinguit. Vngues ſcabros aufert. E ſerpẽtibus contra ceraſtas ualidiſſima cum polenta. Cum melanthio autem cõtra crocodili morſus:& canis. Et hæc cremata ampliat uires. Tunc addito lentiſcino oleo illita una nocte ruffat capillũ. Eadẽ aqua linteolo appoſita:uualuas purgat. Sapæ fæce ãbuſta ſanant̃. Medius addita lanugĩe arũdinis. Eadẽ quoq;

fecæ decocta potáq; tusses ueteres. Decoquitur in patinis cum sale & adipe: ad tumorem quoq; maxillarum & ceruicum.

De oleis & foliis oleæ: & flore & cinere: & de oliua alba & nigra: & de amurca. CA. III.

o Learum proxima auctoritas intelligitur. Folia earum uehementissime astringunt: purgant: sistunt Itaq; manducata imposita ulceribus medent: & caoitis doloribus illita cum oleo. Decoctum eorum cum melle iis quæ medici usserint. Gingiuaq; inflammatiõibus: paronychiis sordidisq; ulceribus excrescentibus. Cum melle profluuium sanguinis e neruosis partibus cohibet. Succus eorum carbunculantibus excrescentibus circa oculos ulceribus: & pustulis: procidentiq; pupillæ efficax: quapropter in collyria additur. Nam & ueteres lachrymationes sanat: & genarum erosiones. Exprimit autem succus tusis: effuso uino ex aqua cælesti. Siccatusq; in pastillos digeritur. Sistit menses in lana admotus uuluæ. Vtilis & saniem emanantibus. Item condylomatis: ignibus sacris: quæq; serpunt ulcera: epinyctidi. Eosdem & flos eaq; habet effectus. Vrunt & cauliculi florescentes ut spodii uicem cinis præstet. Vinoq; infuso iterum urit. Suppurationes & panos illinunt cinere eo uel foliis tusis cũ melle. Oculos uero cum polenta. Succus fruticis recentis accensi distillans sanat lichenas: furfures: manantia ulcera. Nam lachrymam quæ ex arbore ipsa distillat æthiopicæ maxime oleæ: mirari satis non est. Reperti sunt qui dentium dolores illinendos censerent:: uenenũ esse prædicantes: atq; etiam in oleastro querendam. E radice oleæ q̃ tenerrime cortex derasus: in melle crebro gustatu medet sanguinem reiicientibus: & suppurata tussientibus. Ipsius oleæ cinis cũ axungia tumores sanat: extrahitq; fistulis uitia: & ipsas sanat. Oliuæ albæ stomacho utiliores: uentri minus. Præclarum habẽt anteq̃ cõdiantur usum: recentes per se cibi modo deuoratæ. Medentur enim harenosæ urinæ: item dẽtibus: aut attritis: aut cõuulsis. Nigra oliua stomacho inutilior: uentri facilior: capiti & oculis non conuenit. Vtraq; ambustis ꝓdest trita & illita. Sed nigra cõmanducantur: & protinus ex ore ĩposita pustulas gigni prohibet. Colymbades sordida ulcera purgant. Inutiles difficultatibus urinæ. De amurca poteramus uideri satis dixisse Catonem secuti: sed reddenda quoq; medicinæ ratio est. Gingiuis & oris ulceribus dentium stabilitati efficacissime subuenit. Item ignibus sacris infusa: & iis quæ serpunt pernionibus nigræ oliuæ amurca utilior: item infantibus fouendis. Albæ uero mulierum uuluæ in lana admouetur. Multo autem omnis amurca decocta efficacior. Coquitur in cupreo uase ad crassitudinem mellis. Vsus eius cum aceto: aut uino uetere: aut mulso: ut quæq; causa exigat in curatione oris dentiũ: auriũ: ulceq; manantium: genitalium: rhagadum. Vulneribus in lintheolis imponit: luxatis in lana. Ingens hic usus utiq; inueterato medicamento. Tale enim fistulas sanat. Infunditur sedis genitaliũ: uuluæ exulcerationi. Illinit uero podagris incipientibus: item articularibus morbis. Si uero cum omphacio recoquatur ad mellis crassitudinem: casuros dentes extrahit. Item iumentorũ scabiem cum decocto lupino & chameleonthe herba mira sanat. Cruda amurca podagris foueri utilissimum.

De foliis oleastri: & oenanthino oleo: & cocinno: & amygdalino: & laurino: & myrtheo chamemyrsino: & cupressino: & citreo caryno. CA. IIII.

o Leastri folioq; eadem natura. Spodiumq; e calculis uehementius inhibet rheumatismos. Sedet inflãmationes oculoq;. Purgat ulcera alienata explet: excrescẽtia leniter erodit. Siccat: & ad cicatricem ꝑducit: cætera ut in oleis. In hoc aũt peculiare: q; folia decoquunt ex melle: dãturq; coclhearibus contra sanguinis excreationes. Oleũ tamẽ acrius atq; efficacius: & os quoq; colluitur illo. Ad dentium infirmitatẽ imponuntur folia: & paronychiis: & carbũculis & cõtra oẽm collectionẽ cum uino. Iis uero quæ purganda sint: cũ melle. Miscentur oculoq; medicamentis: & coctum folioq;: & succus oleastri. Vtiliter etiam auribus instillatur cum melle: uel si pus effluat. Flore oleastri condylomata illinunt & epinyctides. Itẽ cũ farina hordeacea uenter. In rheumatismo cũ oleo Capitis doloribus. Cutẽ in capite ab ossibus recedentem cauliculi decocti & cũ melle impositi comprimunt. Ex oleastro maturi in cibo sumpti sistunt aluum. Tosti autem & cũ melle triti nomas repurgant. Carbunculos rumpũt. Olei naturam causasq; abunde diximus. Ad medicinam ex olei generibus hæc pertinent. Vtilissimum est omphacium: proxime uiride. Præterea q̃ maxime recens: nisi cũ uetustissimum quærit: teuue: odoratum: quoq; non mordeat: e diuerso q̃ in cibos eligitur. Omphiacium ꝓdest gingiuis. Si contineatur in ore: colorem dentium custodit magis q̃ aliud sudores cohibet. Oenanthino idem est effectus qui rosaceo. Omni autem oleo mollitur corpus: uigorem & robur accipit. Stomacho contrariũ. Auget ulcerum incrementa. Fauces exasperat. Et uenena omnia cohibet: hebetatq;. Præcipue psimythii & gypsi in aqua mulsa. Aut ficoq; siccarum decoctum potum contra meconiũ. Ex aqua contra cantharidas buprestin salamandras pityocampas. Per se lotum: redditumq; uomitionibus. Cõtra omnia supracta laudatissimum: & lassitudinum perfrictionumq; refectio est tormina calidũ potum ciathi. vi. magisq; ruta simul decocta pellit. Item uentris animalia. Soluit aluum heminæ mensura cum uino & calida aqua potum: aut ptisanæ succo. Vulnerariis emplastris utile. Faciem purgat. Bubus infusum per nares donec ructent: inflationem sedat. Vetus autem magis excalfacit corpora: magisq; discutit sudoris. Duritias magis diffundit. Lethargicis magis auxiliare & inclinato morbo. Oculorum claritati confert aliquid cum pari portione mellis ac opii. Capitis doloribus remedium est. Item ardoribus in febri cum aqua. Et si uetusti non sit occasio: decoquitur: ut uetustatem representet. Oleum cicinum bibitur ad purga tiones uentris cũ pari caldæ mensura. Priuatim dicitur purgare præcordia. Prodest & articulorũ

morbis:duritiis omnibus:uuluis:auribus:ambustis.Cum cinere uero muricum sedis inflammationibus:item psoræ.Colorem cutis cõmendat:capillumqꝫ fertili natura euocat.Semen ex quo fit:nulla animans attingit.Ellychnia ex uua fiunt claritatis præcipue. Ex oleo lumen obscurum propter nimiam pinguedinem.Folia igni sacro illinuntur ex aceto.Per se autem recentia mammis & epiphoris. Eadem decocta in uino inflammationibus cum polenta & croco.Per se autem triduo imposita faciem purgãt. Oleum amygdalinum purgat:mollit corpora:cutem erugat:nitorem commendat:uaros cum melle tollit a facie.Prodest & auribus cum rosaceo & melle & mali punici germine decoctum.Vermiculosqꝫ in his necat:& grauitatem auditus discutit:sonos incertos:& tinnitus:obiter capitis dolores:& oculorum.Medetur furunculis:& a sole ustis cum cæra.Vlcera manantia & furfures cum uino expurgat:cõdylomata cum meliloto.Per se uero capiti illitum somnum allicit.Oleum laurinum utilius quo recẽtius:quoqꝫ uiridius colore.Vis eius excalfactoria:& ideo paralyticis:spaticis:ischiadicis:sugillatis:capitis doloribus inueteratis distillatiõibus auribus in calice punici calfactum illinitur.Similis & myrthei olei ratio:astringit:indurat:medetur gingiuis dentium dolori:dysenterie:uuluæ exulceratæ:uesicis:ulceribus uetustis uel manantibns cum squamma æris & cæra.Item eruptionibus:ambustionibus.Attritas sanat & furfures rhagadas condylomata:articulos luxatos:odorem grauem corporis.Aduersatᷣ cantharidi bupresti:aliisqꝫ malis medicamentis:quæ exulcerando nocent. Chamemyrsinæ siue oxymyrsinæ eadem natura.Cupressinum oleum eosdem effectus habet quos myrteum:item citreum.E nuce uero iuglandium quod caryinum appellauimus:alopeciis utile est:& tarditati aurium infusum. Item capitis doloribus illitum.Cæterum iners & graue sapore corpori.Enimuero si quid in nucleo putridi fuerit:totus modus deperit.Ex gnidio grano factum uim habet quam cicinum.Ex lentisco factũ utilissimum acopo est.Idemqꝫ proficeret æque ut rosaceum:ni durius paulo intelligeretur.Vtuntur eo & contra nimios sudores:papulasqꝫ sudorum.Scabiem iumentorum efficacissime sanat. Balaninum oleum repurgat uaros:furũculos:lentigines:gingiuas.Cypros qualis esset:& quemadmodum ex ea fieret oleum:docuimus.Natura eius excalfacit:emollit neruos.Folia stomacho illinuntur:& uuluæ concitatæ succus quoqꝫ eorum apponitur.Folia recentia commanducata:ulceribus in capite manantibus. Item oris medentur collectionibus condylomatis.Decoctum foliorum ambustis & luxatis prodest. Ipsa ruffant capillum tusa:adiecto strutei mali succo.Flos capitis dolores sedat cum aceto illitus. Idem combustus in cruda olla nomas sanat:& putrescentia uulcera per se uel cum melle.Odor floris olet: q somnum facit.Astringit gleucinium & refrigerat eadem ratione qua & oenãthinum.Balsaminum lõge preciosissimum omnium:ut in unguentis diximus:contra omnes serpentes efficax.Oculorum claritati plurimum confert:caliginem discutit.Item dyspnoeas collectiones omnes duritiasqꝫ lenit.Sanguinem densari prohibet.Vlcera purgat:auribus:capitis doloribus:tremulis:spaticis ruptis perq̃ utile. Aduersatur aconito ex lacte potum.Febres cum horrore uenientes peruunctis leuiores facit. Vtendum tamen modice:quoniam adurit:augetqꝫ uitia non seruato temperamento.Malobathri quoqꝫ naturã & genera exposuimus.Vrinam cit.Oculorum epiphoris uino expressum utilissime imponitur. Item frontibus dormire uolentibus.Efficacius si & nares illinantur:aut si ex aqua bibantur. Oris halitus & suauitatem cõmẽdat linguæ subditum folium:sicut & uestium odorem interpositum Hyoscyaminũ molliendo utilius est:neruis inutile.Potum quidem cerebri motus facit.Therminum e lupinis emollit proximum rosaceo effectum habens.Narcissinum dictum est cum suo flore.Rhaphaninũ phthiriases longa ualitudine tollit.Scabritiasqꝫ cutis in facie emendat.Sesaminum aurium dolores sanat:& ulcerum quæ serpunt:& quæ cacoethe uocãt ulcera.Lilinum quod & phyllynum & syrium uocauimus: renibus utilissimum est:sudoribusqꝫ euocandis:uuluæ moliendæ:concoquendoqꝫ intus Seleucũ neruis utile esse diximus:sicut hærbaceum:quoqꝫ:quod eugubini circa flaminiam uiam uendũt.Eleomeli quod in syria ex ipsis oleis manare diximus:sapore melleo non sine nausea aluum emollit:bilem præcipue detrahit:duobus cyathis in hemina aquæ datis:qui bibere torpescunt:excitanturqꝫ crebro. Pugnatores certaturi præsumunt ex eo cyathum unum. Piceno oleo usus est passim ad quadrupedum scabiem.Est autem uitibus oleisqꝫ proxima nobilitas palmis:inebriãt recentes capitis dolorem afferũt: minus siccæ.Nec quantum uidetur utiles stomacho:tussim exasperant:corpus augent.Succum decoctarum antiqui prohydromelite dabant ægris ad uires recreãdas:sitim sedandam:in quem usum præferebant thebaicas.Sanguinem quoqꝫ excreantibus utiles:in cibo maxime Illinunᷣ cariotæ stomacho: uesicæ:uentri intestinis.Cum cotoneis & cæra & croco sugillata emendant.Nuclei palmarũ cremati in fictili nouo cinere loto spodii uicem efficiũt:miscẽturqꝫ collyriis:& calibleph ara faciunt addito nardo.

De myrobalano palma:& de palma elata. CA. V.

PAlma quæ fert myrobalanum probatissima in ægypto.Ossa nõ habet reliquarum modo in balamis.Aluũ & menses sistit in uino austero:& uulnera conglutinat.Palma elata siue spathe medicinæ confert gramina folia corticem.Folia imponuntur præcordiis:stomacho:iocineri: ulceribus quæ serpunt cicatrici repugnantia.Psoras cortex eius tener cum resina & cæra sanat diebus. xx.Decoquitur & ad restium uitia.Capillum denigrat suffitu. Partus extrahit. Datur bibendus renũ. uitiis.& uesicæ:& præcordiorum.Capiti & neruis inimicus.Vuluæ ac uentris fluctionem sistit decoctum eius.Item cinis ad tormina potus in uino albo.In uuluarum uitiis efficacissimus.

Medicinæ ex singulorum generum flore:foliis:fructu:ramis:cortice: ligno:succo:radice:cinere. CA. VI.

p Roximæ uarietates generum medicinarumq; quæ mala habent.Ex iis uerna acerba stoma/cho inutilia sunt.Aluum uesicam circũagunt.Neruos lædunt.Cocta meliora.Cotonea cocta suauiora.Cruda tamen duntaxat matura prosunt sanguinem excreantibus : ac dysentericis: cholericis:cæliacis.Non idem possunt decocta:quoniam amittunt cõstringentem illam uim succi.Imponunť & pectori in febris ardoribus:& tũ decoquunť in aqua cælesti:ad eadẽ quæ suprascripta sunt. Ad stomachi autem dolores cruda decoctaue cærati modo imponuntur.Lanugo eorum carbũculos sanat:cocta in uino & illita cum cæra.Alopeciis capillum reddunt.Quæ ex iis cruda in melle condiuntur:urinam mouent.Mellis autem suauitati multum adiiciunt:stomachoq; id utilius faciũt.Quæ uero in melle condiuntur cocta:quidã ad stomachi uitia trita cum rosaceo foliis decoctis dant pro cibo. Succus crudorum lyenibus:ortopnoicis:hydropicis prodest.Item mammis condilomatis:uaricibus. Flos & uiridis & succus inflammationibus oculorum:execrationibus sanguinis:mẽsibus mulieꝶ. Fit & succus ex iis mitis cum uino dulci tusus:utilis & cæliacis & iocineri.Decocto quoq; eorum fouenť: si procidant:uuluæ & interanea.Fit & oleum ex iis:quod melinum uocauimus quotiẽs non fuerint in humidis nata.Ideo utilissima quæ ex sicilia ueniunt.Minus utilia struthia quamuis cognata.Radix eorum circunscripta terra manu sinistra capitur:ita ut qui facit dicat quæ capiat:& cuius causa.Sic adalligata strumis medetur.Melimela & reliqua dulcia stomachum & uentrem soluunt:siticulosa:æstuosa: sed neruos non lædunt.Orbiculata sistunt aluum:& uomitiones:& urinas ciunt.Siluestria mala similia sunt uernis acerbis:aluumq; sistunt.Sane in hunc usum immatura opus sunt.Citrea contra uenenũ in uino bibuntur:uel ipsa uel semen.Faciunt oris suauitatem decocto eorum colluto autem succo ex/presso.Horum semen edendum præcipiunt in malitia pregnantibus:ipsa uero cõtra infirmitatem stomachi:& non nisi ex aceto facillime mandunť.Punici mali nouem genera nunc iterare superuacuum. Ex iis dulcia:quæ apyrina alio nomine appellauimus stomacho inutilia habentur:inflationes pariunt: dentes gingiuasq; lædunt.Quæ uero sapore maxime uinosa diximus:paruũ nucleum habentia:utiliora paulo intelliguntur.Aluum sistũt & stomachum dũtaxat pauca citraq; satietatem.Sed hæc minime danda q̃q̃ omnino nulla in febri nec carne acinorum utili nec succo.Cauentur æque uomitionibus:ac bilem reiicientibus.Vuam in his ac ne mustum quidem:sed protinus uinum aperuit natura.Vtrunq; uero asperiore cortice.Hic & acerbis in magno usu.Vulgus coria maxime perficere illo nouit:ob id malicoriũ appellant medici.Vrinam cieri eodẽ monstrant:mixtaq; galla in aceto decocto mobiles dentes stabilire.Expetitur in grauidarum malitia:& quoniam gustatu moneat infantem.Diuiditur malum: cælestiq; aqua madescit ternis fere diebus.Hæc bibitur frigida cæliacis:& sanguinem excreantibus.Ex acerbo fit medicamentũ:stomachice uocatur:utilissimũ oris uitiis:narium:aurium : oculoꝶ caligini: pterygiis:genitalibus:& iis quæ nomas uocant:& quæ in ulceribus excrescunt.Contra leporem mari/nũ hoc modo acinis detracto cortice tusis mellis attici selebris.Alii hoc modo faciũt.Punica acida mul/ta tundunť.Succus in cacabo nouo coquiť mellis crassitudine:ad uirilitatis & sedis uitia:& omnia quæ lycio curantur:aures purulentas:epiphoras incipientes rubras maculas.In manibus rami punicoꝶ ser/pentes fugant.Cortici punici ex uino cocti & impositi pniones sanantur.Cõtusum malum ex tribus heminis uini decoctum ad heminam:tormina:& tineas pellit.Punicum in olla noua operculo indito in furno tostum & cõtritum potũq; in uino sistit aluũ:discutit tormina.Primus pomi huius partus flore re incipientis cytinus uocatur a græcis:mire obseruatiões multoꝶ experimẽto.Si qs unũ ex iis solutus uinculo omni cinctus & calciatus:atq; etiã annuli decerpserit duobus digytis pollice & quarto sinistræ manus:atq; ita lustratis leui tactu oculis:mox in os additum deuorauerit ne dente contingat:affirma/tur nullam oculorum imbecillitatem passuꝶ eo anno.Idem cytini siccati tritiq; carnes excrescentes cohibent.Gingiuis & dẽtibus medenť.Vel si mobiles sint:decocto succo.Ipsa corpuscula trita ulceribus quæ serpunt putrescuntue:illinunť.Item oculoꝶ inflammationi:intestinorũq; priscoꝶ:& fere ad omnia quæ cortices malorũ.Aduersať scorpionibus.Nõ est satis mirũ curam diligentiamq; q omnia scrutati nihil intentatum reliquere.In hoc ipso cytino flosculi sunt:anteq̃ scilicet malũ ipsum prodeat:erũpentes:quos balaustium uocari diximus.Hos quoq; ergo experti inuenerunt scorpionibus aduersari. Sistunt potu menses fœminaꝶ:sanant oris ulcera:tonsillas:uuam:sanguinis excreationes:uẽtris & sto/machi solutiones:genitalia ulcera quacunq; in parte manantia.Siccauere etiã ut sic quoq; experirentur. Inueneruntq; tusoꝶ farina dysentericos a morte reuocari.Aluũ sisti.Quin & nucleos ipsos acinorũ experiri non piguit.Tosti tusiq; stomachum iuuant.Cibo aut potione insp̃si bibuntur ex aqua cælesti ad sistendum aluum.Radix decocta succum emittit : qui tineas necat uictoriati pondere. Eadem disco/cta in aqua quas lycium præstat utilitates.Est & siluestre punicum a similitudine appellatũ.Eius radi/ces rubro cortice denarii pondere ex uino potæ somnos faciunt.Semine poto aqua quæ subierit cutem siccat.Mali punici corticis fumo culices fugantur.

De pyris & eorum obseruationibus:& de ficorum obseruatiõe:& caprifico:& erineo:& aliorum generibus medicinæ. CA. VII.

p Yrorum omnium cibis etiam ualẽtibus onerosus:ægris quoq; uini modo negatur. Decocta eadem mire salubria & grata præcipue crustumina.Quæcunq; uero cum melle decocta sto/machum adiuuant.Fiunt cataplasmata e pyris ad discutienda corporum uitia:& decocto ad duritias utuntur.Ipsa aduersantur boletis atq; fungis:pelluntq; pondere & pugnante succo.Pyrum sil/uestre tardissime maturescit.Conciditur:suspensumq; siccatur ad sistendam aluum : quod & decoctũ

eius potum præſtat.Decoquunẽ & folia cum pomo ad eoſdẽ uſus.Pyro℞ ligni cinis cõtra fungos etiã nunc efficacius proficit.Mala pyraqꝫ portatu utiqꝫ iumẽtis mire grauia ſunt uel pauca.Remedio aiunt eſſe:ſi prius edenda denẽ aliqua:aut oſtendanẽ.Fici ſuccus lacteus aceti naturã habet.Itaqꝫ coaguli modo lac cõtrahit.Excipiẽ ante maturitatẽ pomi:& in umbra ſiccaẽ ad aperiẽda ulcera : cienda menſtrua appoſitus cum luteo oui:aut potus cũ amylo Podagris illiniẽ.Cũ farina fœnogreci & aceto.Pilos quoqꝫ detrahit:palpebrarũqꝫ ſcabiẽ emẽdat.Itẽ lichenas & pſoras:aluũ ſoluit.Lactis ficulni natura aduerſatur crabronũ ueſparumqꝫ & ſimiliũ uenenis:priuatim ſcorpionũ.Idẽ cum axungia uerrucas tollit.Folia & quæ non maturuere fici:ſtrumis illinuntur:oĩbuſqꝫ quæ emollienda ſunt diſcutiendaue.Præſtant hæc & per ſe folia.Et alii uſus eorum tanquã in fricando lichene & alopeciis:& quæcunqꝫ exulcerari opus ſit:& aduerſus canis morſus.Ramorum teneri cauliculi cuti imponuntur.Idem cum melle ulceribus quæ cæria uocanẽ:illiniẽ.Extrahũt infracta oſſa cum papaueris foliis ſilueſtris.Canum rabioſo℞ morſus folio trito ex aceto reſtringunt.E nigra ficu candidi cauliculi illinunẽ furunculis:muriſaranei morſibus cum cæra.Cinis ea℞ e foliis grangrenis:cõſumendiſqꝫ quæ excreſcunt.Fici maturæ urinã ciunt: aluum ſoluunt:ſudorẽ mouent:papulaſqꝫ.Ob id autũno inſalubres:quoniã ſudantia huius cibi opera corpora refrigeſcũt.Nec ſtomacho utiles.Sed ad breue tempus.Et uoci contrariæ intelliguntur.Nouiſſimæ ſalubriores q̃ primæ.Medicatæ uero nõnunquam iuuenum uires augent.Senibus meliorem ualitudinem faciunt:minuſqꝫ rugarum.Sitim ſedant.Calorem refrigerant.Ob id non negandæ in febribus conſtrictis:quas ſtegnas uocant.Siccæ fici ſtomachũ lædunt Gutturi & faucibus magnifice utiles. Natura iis excalfaciendi.Sitim afferunt.Aluũ molliunt.Rheumatiſmis eius & ſtomacho cõtrariæ. Veſicæ ſemp utiles:& anhelatoribus:ac ſuſpirioſis.Item iocine℞:renũ:lyenum uitiis.Corpus & uires adiuuant:ob id ante athletæ hoc cibo paſcebantur.Pythagoras exercitator primũ ad carnes eos trãſtulit. Recolligentibus ſe a longa ualitudine utiliſſimæ.Itẽ comitialibus & hydropicis.Omnibuſqꝫ quæ maturãda aut diſcutienda ſunt:ĩponuntur.Efficacius calce aut nitro admixto.At coctæ cũ hyſopo pectus purgant:pituitã:tuſſim ueterẽ.Cum uino aũt ad ſedem & tumorẽ maxilla℞ & furunculos:panos:parotidas decoctæ illinuntur.Vtile & decocto ea℞ fouere fœminas.Decoctæ quoqꝫ eædẽ cũ fœnogreco utiles ſunt pleureticis:& peripneumonicis.Cum ruta coctæ torminibus proſunt tibia℞ ulceribus. Cũ æris flore & ſpaticis & pterygiis.Cũ punico malo ambuſtis:pernionibus.Cũ cæra hydropicis coctæ in uino & cum abſinthio & farina hordeacea nitro addito.Aluũ ſiſtunt manducatæ.Scorpionum ictibus cum ſale tritæ illinuntur.Carbunculos extrahunt in uino coctæ & ĩpoſitæ.Carcinamati ſi ſine ulcere eſt:quã pinguiſſimã ficũ iponi:pene ſingulare remedium eſt:itẽ phagedene.Cinis nõ ex alia arbore aciẽ purgat acrior:nõ cõglutinat:replet:aſtrĩgit.Bibiẽ & ad diſcutiẽdum ſanguinẽ cõcretũ.Itẽ percuſſis præcipitatis .Cõuulſis ruptis cinereis cyathis ſingulis aquæ & olei daẽ tetanicis & ſpaticis. Item potus uel infuſus cæliacis:dyſentericis.Et ſi quis eo cum oleo perungatur:excalfacit.Item cum cæra & roſaceo ſubactus ambuſtis cicatricem tenuiſſimam obducit.Luſcioſos ex oleo illitus emendat:dẽtiumqꝫ uitia crebro fricatu.Produnt etiam ſi quis inclinata arbore ſupino ore aliquem nodũ eius morſu abſtulerit nullo uidente:atqꝫ in aluta illigatum licio e collo ſuſpenderit:ſtrumas & parotidas diſcutit . Cortex tritus cum oleo uentris ulcera ſanat.Crudæ groſſi uerrucas & thymos nitro farinaqꝫ additis tollunt.Spondiiqꝫ uicem exhibet fruticum a radice exeuntium cinis.Bis toſtus adiecto pſimythio digeritur in paſtillos ad ulcera oculorum & ſcabritiam.Caprificus etiamnum multo efficacior fico.Lactis minus habet. Surculo quoqꝫ eius lac coagulatur in caſeo.Exceptum id coactumqꝫ in duritiam ſuauitatem carnibus affert.Fricatur diluto ex aceto.Miſcetur exulceratoriis medicamentis.Aluum ſoluit:uuluam cũ amylo aperit.Pota mẽſes cit cum luteo oui.Podagris cum farina fœnogræci illinitur.Lepras:pſoras : lichenas:lentigines expurgat.Item uenenatorum ictus & canis morſus.Dentium quoqꝫ dolori hic ſuccus appoſitus in lana prodeſt:aut in cauis eorum additus.Cauliculi & folia admixto eruo contra marinorum uenena proſunt. Adiiciunt & uinum.Bibulas carnes additi caules magno ligni compendio percoquunt.Groſſi illitæ ſtrumas & omnium collectionem emolliũt & diſcutiũt:aliquatenus & folia.Quæ moliſſima ſunt ex iis cum aceto ulcera manantia & epinyctidas & furfures ſanant.Cum melle item & foliis ceria ſanant & canis morſus.Recentes cum uino phadegenas.Cum papaueris foliis oſſa extrahũt Groſſi caprifici inflammationes diſcutiunt ſuffitu.Reſiſtunt & ſanguini taurino poto:& pſimythio & lacti coagulato potæ.Item aqua decoctæ atqꝫ illitæ parotidas ſanant.Cauliculi aut groſſi eius q̃ minutiſſimæ ad ſcorpionum ictus e uino bibuntur.Lac quoqꝫ inſtillatur plagæ:& folia imponuntur . Item aduerſus muremaraneum.Cauliculorum cinis uuam faucium ſedat.Arboris ipſius cinis ex melle:rhagadia.Radix deferuefacta in uino dentium dolores.Hyberna caprificus in aceto cocta & trita impetigines tollit.Illinuntur ramentrami ſine cortice q̃ minutiſſima ad ſcobis modum.Caprifico quoqꝫ medicinæ unius miraculum additur.Corticem eius impubeſcentem puer impubis ſi defracto ramo detrahat dentibus medullam ipſam adalligatam ante ſolis ortum prohibere ſtrumas . Caprificus tauros quamlibet feroces collo eorum circundata in tantum mirabili natura compeſcit:ut immobiles præſtet.Hærba quoqꝫ quam græci erineon uocant:reddenda in loco propter gentilitatem . Palmo alta eſt cauliculis quinis fere ocimi ſimilitudine:flos candidus:ſemen nigrum:paruum tritum cum melle attico oculorum epiphoris medetur.Manat lacte multo & dulci.Hærba perq̃ utilis aurium dolori nitri exiguo addito. Folia reſiſtunt uenenis.Pruni folia decocta tonſillis:gingiuis:uuæ proſunt in uino decocta:& ſubinde ore colluto.Ipſa pruna aluum molliunt:ſtomacho non utiliſſima:ſed breui momento.

Vtiliora persica succusq; eorum etiam in uino aut in aceto expressus. Nec est alius eis pomis innocen/tior cibus. Nusquã minus odoris. Succi plus: qui tamẽ sitim stimulet. Folia eius trita illita hemorrhoiã si sunt. Nuclei persicorum cum aceto & oleo capitis doloribus illinuntur. Siluestrium quidem prunoꝝ baccæ: uel e radice cortex in uino austero si decoquanť ita ut triens ex hemina supersit: aluum & tormi/na sistunt. Satis est singulis cyatho decocti sumi. Et in iis & satiuis prunis est limus arboꝝ: quem græci lichen appellãt: rhagadis & cõdylomatis mire utilis. Mora in ægypto & cypro sui generis (ut diximus) largo succo abundant. Summo cortice desquammato altiore plaga sicca mirabili natura. Succus aduersatus uenenis serpentiũ. Prodest dysentericis. Discutit panos omnesq; collectiões. Vulnera conglutinat: capitis dolores sedat: item aurium. Splenicis bibitur. Illinitur & cõtra perfrictiões. Celerrime teredinem sentit. Nec apud nos succo usus minor. Aduersatur aconito & araneis in uino potum. Aluum soluit. Pi/tuitasq; ac tineas & similia uentris animalia extrahit. Hoc idem præstat & cortex tritus. Folia tingunt capillum cum fici nigræ & uitis cortice simul coctis in aqua cælesti. Pomi ipsius succus aluum soluit protinus. Ipsa poma ad præsẽs stomacho utilia refrigerant: sitim faciunt. Si non superueniat alius cibus: intumescunt. Ex immaturis succus sistit aluum: ueluti animalis alicuius in hac arbore obseruandis miraculis quæ in natura eius diximus. Fit ex pomo panchrestos stomachice: eadem arteriace appellata hoc modo. Sextarii tres succi e pomo leui uapore ad crassitudinem mellis redigũtur. Post additur omphacii aridi pondo duodecim: aut myrrhæ undecim: croci. xi. Sed hæc simul mixta uel trita miscentur decocto. Neq; est aliud oris arteriæ uuæ stomachi iucũdius remedium. Fit & alio modo. Succi sextarii duo mel/lis attici decoquuntur ut supra diximus. Mira sunt præterea: quæ produntur. Mora germinatiõe prius q̃ in folia exeant: sinistra decerpi iubentur futura poma: cytinos græci uocant. Hi terram si non attigere: sanguinem sistunt adalligati: siue ex uulnere fluat: siue ore: siue naribus: siue hemorrhoidis. Ad hoc ser/uantur repositi. Idem præstare & ramus dicitur luna plena defractus: incipiens fructum habere. Si terrã non attigerit priuatim mulieribus alligatus lacerto contra abundantiã mensium. Hoc & quocũq; tem/pore ab ipsis decerptum ita ut terram non attingat: adalligatumq; existimant præstare. Folia mori tri/ta aut arida decocta serpentium ictibus imponuntur. Ad idemq; potu proficitur. Scorpionibus aduersatur e radice corticis succus ex uino aut posca potus. Reddẽda est antiquorum compositio. Succum ex/pressum pomi maturi immaturiq; mixtum coquebãt in uase æreo ad mellis crassitudinem. Aliq myr/rha adiecta & cupresso præduratum uas sole torrebant: permiscẽtes spata ter die. Hæc erat stomachice: quæ e uulnere ad cicatricem perducebat. Alia ratio succum siccato exprimebant pomo multum sapori obsoniorum conferente. In medicina uero cõtra nomas & pectoris pituitas: & ubicũq; opus esset astrin/gi uiscera. Dentes quoq; colluebant eo. Tertium genus succi foliis & radice decoctis ad ambusta ex oleo illinenda. Imponuntur & per se folia. Radix per messes incisa succum aptissimum dentium dolori collectionibusq; & suppuratiõibus habeť. Aluum purgat. Folia mori in urina madefacta pilum coriis detra/hunt. Cerasia aluum molliunt: stomacho inutilia. Eadem siccata aluum sistunt. Vrinam ciunt. Inuenio apud auctores si quis matutino roscida deuoret cum suis nucleis: in tãtum leuari aluum: ut pedes mor/bo liberentur. Mespila exceptis setaniis: quæ malo propriorem uim habent: reliq̃ astringunt stomachũ sistuntq; aluum. Item sorba sicca. Nam recentia stomacho & aluo citæ prosunt.

De pineis & amygdalis: & nuce auellana: & de nuce iuglande: & pistaciis: & castaneis: & siliquis: cornu: & unedine: & lauro. CA. VIII.

n Vces pineæ quæ resinam habẽt cõtusæ leuiter additis in singulis sextariis aquæ ad dimidium decoctæ sanguinis excreationis medentur: ita ut cyathi bini bibãtur ex eo. Cortex e pino in uino decoctus contra tormina datur. Nuclei nucis pineæ sitim sedant: & acrimoniam stomachi rosionesq; & contrarios humores consistentes ibi: & infirmitatem uirium roborant: renibus & uesicæ utiles. Fauces uidentur exasperare & tussim. Bilem pellunt poti ex aqua: aut uino: aut passo: aut balano/rum decocto. Miscetur iis contra uehementiores stomachi rosiones cucumeris semen & succus portu/lacæ. Item ad uesicæ ulcera & renes: quoniam & urinam cient. Amygdalæ amaræ radicũ decoctum cu/tem in facie corrigit: coloremq; hylariorem facit. Nuces ipsæ somnum faciũt & auiditatem. Vrinam & menses ciunt. Capitis dolori illinunť: maximeq; in febri: si ab ebrietate in aceto & rosaceo ex aquæ sextario: & sanguinem sistunt. Cum amylo & mẽta lethargicis comitialibusq; prosunt. Capite peruncto epi/nyctidas sanãt e uino uetere ulcera putrescentia: Canum morsus cum melle. Et furfures ex facie ante fo/tu præparata. Item iocineris & renum dolores ex aqua potæ. Et sæpe ex eligmate cum resina terebinthina. Calculosis & difficili urinæ in passo: & ad purgandam cutem in aqua mulsa tritæ sunt efficaces. Pro/sunt eligmatæ: iocineri: tussi & colo cũ elelisphaco modice addito. In melle sumitur nucis auellanæ ma/gnitudine. Aiũt quoq; qnis fere præsumptis ebrietatẽ non sentire potores. Vulpesq; si ederint eas nec cõtingat e uicino aquam lambere: mori. Minus ualent in remediis dulces: & eæ tamen purgãt: & urinam ciunt. Recentes stomachum implẽt. Nucibus græcis cum absinthii semine ex aceto sumptis morbus regius sanari dicitur. Item illitis per se uitia sedis. Et priuatim cõdylomata. Item tussi & sanguinis reiectioni prodest. Nuces iuglandes græci a capitis grauedine appellauere. Etenim arborum ipsarum foliorũq; uires in cerebrum penetrant. Hocq; minore momento: sed in cibis nuclei faciunt. Sunt autem recentes iucundiores. Siccæ unguinosinores: & stomacho inutiles: difficiles concoctu: dolorem capitis inferẽtes: Tussientibus inimicæ: & uomituris ieiunis aptæ: tenasmo solo: trahunt enim pituitam. Eædem p̃sum/ptæ uenena hebetant. Item anginam cum ruta & oleo. Item aduersantur cepis: leniuntq; earũ saporem.

Aurium inflammationi imponuntur cum mellis exiguo.Item ruta mammis & luxatis.Cum cepa au/
tem & ſale & melle canis hominiſq; morſui.Putamine nucis iuglãdis dens cauus inuritur. Putamen cõ
buſtum tritumq; in oleo aut uino infantiũ perũcto nutrit capillum:& ad alopecias eo ſic utũtur.Quo
plures quis nuces ederit:hoc facilius tineas pellit.Et quæ per ueteres ſunt nuces grangrenis & carbuncu
lis medentur.Item ſugillatis.Cortex iuglãdium lichenum uitio & dyſentericis prodeſt. Folia trita cum
aceto aurium dolori.In ſanctariis Mithridatis maximi regis deuicti.Cn.Pompeius inuenit in peculiari
commẽtario ipſius manu compoſitionem antidoti e duabus nucibus ſiccis.Itẽ ficis totidem:& rutæ fo
liis uiginti ſimul tritis:addito ſalis grano:& qui hoc ieiunus ſumat:nullum uenenũ nociturum illo die.
Contra rabioſi quoq; canis morſus nuclei a ieiuno homine commanducati illitiq; pſenti remedio eſſe
dicuntur.Nuces auellanæ capitis dolorem faciunt:& inflammationem ſtomachi & pinguedini corpo/
ris conferunt ſit pluſq̃ ueriſimile. Toſtæ & diſtillationi medent̃.Tuſſi quoq; ueteri tritæ & in aqua mul
ſa potæ.Quidã adiiciunt grana piperis.Alii e paſſo bibunt.Piſtacia eoſdem uſus & effectus habent:quos
pinei nuclei:præterq; ad ſerpentium ictus:ſiue edantur:ſiue bibantur. Caſtaneæ uehemẽter ſiſtunt ſto/
machi & uentris fluctiones.Aluum ciunt.Sanguinem excreantibus proſunt.Carnes alunt. Siliquæ re/
centes ſtomacho inutiles.Aluum ſoluunt.Eædem ſiccatæ ſiſtunt:ſtomachoq; utiliores fiunt. Vrinam
ciunt.Syriacas in dolore ſtomachi ternas in aquæ ſextariis decoquunt. Quidam ad dimidium : eumq;
ſuccum bibunt.Sudor uirgæ cornu arboris lamina ferrea candente exceptus:non contingente ligno il/
litaq; inde ferrugo incipientes lichenas ſanat. Arbutus ſiue unedo fructum fert difficilem concoctioni:
& ſtomacho inutilem.Laurus excalfactoriam naturam habet:& foliis:& cortice:& baccis.Itaq; decoctũ
ex iis maxime e foliis prodeſſe uuluis & ueſicis conuenit.Illita uero ueſparum crabronumq; & apium.
Item ſerpentium uenenis reſiſtunt:maxime ſepis dipſadis & uiperæ.Proſunt & menſibus fœminarum
cum oleo cocta.Cum polenta autem quæ tenera ſunt trita inflammationes oculorum cum ruta:teſtiũ
cum roſaceo:capitis dolores:aut cum irino. Quin manducata atq; deuorata per triduum terna:liberãt
a thuſſi.Eadem proſunt ſuſpiriis trita cum melle.Cortex radicis cauendus grauidis. Ipſa radix calculos
rumpit:iocineri prodeſt:tribus obolis in uino odorato pota.Folia pota uomitiões mouent.Baccæ men
ſes trahunt appoſitæ tritæ uel potæ. Tuſſim ueterem & ortopnoeam ſanant binæ detracto cortice in
uino potæ.Si & febris ſit:ex aqua:aut eligmate ex aqua mulſa:aut ex paſſo decoctæ.Proſunt & phthiſi/
cis eodem modo & omnibus thoracis rheumatiſmis.Nam & excoquunt pituitam:& extrahũt. Aduer
ſus ſcorpiones quaternæ ex uino bibuntur.Epinyctidas ex oleo illitæ & lentigines. Et ulcera manantia:
& ulcera oris:& furfures.Cutis pruriginem ſuccus baccarum emendat & phthiriſin. Aurium dolori &
grauitati inſtillatur cum uino uetere & roſaceo.Perunctos eo fugiunt uenenata omnia. Prodeſt & con/
tra uenenatorum ictus potus.Maxime autem eius laurus:quæ tenuiora habet folia. Baccæ cũ uino ſer/
pentibus & ſcorpionibus & araneis reſiſtunt.Ex oleo & aceto illinuntur & lyeni & ocineri. Grangrenis
cum melle:& infatigatione etiam aut perfrictione ſucco eo perungi nitro adiecto prodeſt. Sunt qui cele
ritati partus multum conferre putent radice acetabuli menſura pota in aqua.Efficacius recentem q̃ ari/
dam.Quidam aduerſus ſcorpionum ictus decem baccas dari iubent potui.Item & in remedio uuæ ia/
centis quadrantem pondo baccarum foliorumue decoqui in aqua ſextariis tribus ad tertias:eamq; cali
dam gargarizare:& in capitis dolore impari numero baccas cum oleo conterere & calfacere.Laurus del
phicæ folia trita olfactaq; ſubinde peſtilentie cõtagia prohibent:tanto magis ſi & urãtur.Oleũ ex delphi
ca ad cærata acopumq; ad pfrictiones diſcutiendas:neruos laxandos:lateris dolores:febreſq; frigidas uti
le eſt.Item ad aurium dolorem:in mali punici cortice tepefactum . Folia decocta ad tertias partes aquæ
uuam cohibent gargarizatione:pota alui dolores:inteſtinorumq;. Tenerrima ex iis trita in uino papu/
las prurituſq; illita noctibus proxime ualent:inter cætera lauri genera.Laurus alexãdrina ſiue idæa par/
tus celeres facit radice pota trium denariorum pondere in uini dulcis cyathis tribus.Secũdas etiam pel/
lit:menſeſq; eodem modo pota.Daphnoides ſiue iis nominibus quæ diximus ſilueſtris laurus prodeſt:
aluum ſoluit:recenti folio uel arido drchmis tribus cum ſale & hydromelite manducata.Pituitas extra
hit folium & uomitus:ſtomacho inutile.Sic & baccæ quinæ denæue purgationis cauſa ſumuntur.

De myrto ſatiua & myrtidano:& de myrto ſilueſtri. CA. IX.

Yrtus ſatiua candida minus utilis eſt medicinæ q̃ nigra.Semen eius medetur ſanguinem excre
m antibus.Item contra fungos in uino potum.Odorem oris commendat uel pridie commãdu/
catum.Item apud Menandrum ſynariſtuſin hoc edunt.Datur & dyſentericis denarii pondere
in uino.Vlcera difficilia in extremitatibus corporis ſanat cum uino ſubferuefactum:imponitur lippitu/
dini cum polenta.Et cardiacis in mamma ſiniſtra.Et cõtra ſcorpionis ictus in mero : & ad ueſicæ uitia.
Capitis dolores & ægilopas:anteq̃ ſuppurent.Item tumoribus.Exemptiſq; nucleis in uino uetere tritũ
eruptionibus pituitæ.Succus ſeminis aluum ſiſtit. Vrinas cit.Ad eruptiões puſtularum pituitæq; cum
cærato illinitur:& contra phalangias Capillum denigrat.Lenius ſucco oleum eſt ex eadem myrto & ui
num:quo nunquã inebriantur.Inueteratumq; ſiſtit & aluum & ſtomachum:tormina ſanat:faſtidium
abigit.Foliorum arentium farina ſudores cohibet inſperſa:uel in febri.Vtilis & cæliacis:& procidentiæ
uuluarum:ſedis uitiis:ulceribus manantibus igni ſacro fotu:capillis fluentibus:furfuribus. Itẽ aliis eru/
ptionibus:ambuſtis.Additur quoq; in medicamento:quod lipares uocãt:eadem de cauſa qua oleum ex
iis efficaciſſimum ad ea quæ in humore ſunt:tanquã in ore & uulua.Folia ipſa fungis aduerſantur trita
ex uino:cũ cæra uero articularibus & collectionibus.Eadem in uino decocta dyſentericis & hydropicis

potui dantur.Siccantur in farina quæ inspergit ulceribus:aut hemorrhoidæ.Purgant & lentigines pte/rigia & paronychia:& epinyctida:condylomata:testes:tetra ulcera.Item ambusta cum cærato.Ad aures purulentas & foliis crematis utuntur & succo decocto.Comburuntur & in antidota.Item cauliculi flo/re decerpti in nouo fictili operto cremati in furno dein triti ex uino : & ambustis foliorum cinis medet. inguen nectum.Mytridanum diximus quomodo fieret.Vuluæ prodest appositum fotu:& illitu.Mul/to efficacius & cortice folio & semine.Exprimitur & foliis succus mollissimis in pila tusis adfuso paula/tim uino austero.Alias aqua cælesti:atq; etiam expresso utuntur ad oris sedisq; ulcera uuluæ : & uetris. Capillorum nigritiam malarum perfusiones purgationes lentiginum:& ubi constringendum aliquid est.Myrtus siluestris:siue oxymirsine:siue camemyrsine baccis rubētibus & breuitate a satiua distat.Ra dix eius in honore est:decocta uino ad renum dolores pota.Et difficili urinæ : præcipueq; crassæ & gra/uiter olenti.Morbo regio & uuluarum purgationi trita cum uino.Cauliculi quoq; incipiētes asparago/rum modo in cibo sumpti:& in cinere cocti.Semen cum uino potum aut oleo aut aceto calculos fran/git.item in aceto & rosaceo tritum capitis dolores sedat:& potum morbum regium.Castor oxymirsi/nem myrti foliis acutis:ex aqua fiunt ruri scopæ:ruscum uocauit:ad eosdem usus. Et hactenus habent se medicinæ urbanarum arborum.Transeamus ad siluestres.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HYSTORIAE LIBER.XXIIII. PROHEMIVM.

Medicinæ ex arboribus siluestribus. CA. I.

E SILVAE QVIDEM HORRIDIORQVE NATVRAE FACI/es medicinis carent:sacra illa parente rerum omnium nusq̃ non remedia disponente homini ut medicina fieret etiam solitudo ipsa:sed ad singula illius discordiæ atq; cōcordiæ miraculis occursantibus. Quercus & olea tam pertinaci odio discident:ut altera in alterius scrobe depactæ morian tur.Quærcus uero & iuxta nucem iuglandē.Pernicialia & brassicæ cum uitæ odia:ipsumq; olus quo uitis fugatur aduersum cyclamino & origa no arescit.Quin & annosas iam & quæ sternantur arbores:difficilius cæ di:ac celerius inarescere tradunt : si prius manu q̃ ferro attingantur. Po/morum onera a iumentis statim sentiri:ac nisi prius ostendātur iis : q̃uis pauca portent:sudare illico.Ferulæ asinis gratissimæ sunt in pabulo:cæte ris uero iumētis præsentaneo ueneno.Qua de causa id animal Libero pa tri assignatur:cui & ferula.Surdis etiam rerum sua cuiq; sunt uenena : ac minimis quoq;.Phillyra coci & poline nimium salem cibis eximunt.Prædulcium fastidium sal tempe rat.Nitrosæ aut amaræ aquæ polenta addita mitigantur:ut intra duas horas bibi possint.Qua de causa & in saccos uinarios additur polenta.Similis uis rhodiæ cretæ & argillæ nostratis concordia ualētium. Pix oleo extrahitur:quando utrunq; pinguis naturæ est.Oleum solum calci miscetur quando utrunq; aquas odit.Gummi aceto facilius eluitur.Atramentum aqua:innumera præterea alia:quæ suis locis di centur assidue.Hinc nata medicina.Hæc sola naturæ placuerat esse remedia parata uulgo:inuentu faci/lia ac sine impendio:ex quibus uiuimus.Postea fraudes hominum & ingeniorum capturæ officinas in/uenere istas:in quibus sua cuiq; homini uenalis promittitur uita.Statim compositiones & mixturæ in explicabiles dicantantur.Arabia atq; india in medio æstimantur.Vlceriq; paruo medicina a rubro ma/ri imputatur:cum remedia uera quottidie pauperrimus quisq; cœnet. Nam si ex horto aut petat hær/ba:uel frutex quæratur:nulla artium uilior fiet.ita est profecto:magnitudo populi romani p̄didit ritus: uincēdoq; uicti sumus.Paremus externis.Et una artium imperatoribus quoq; imperat. Verum de his alias plura.Loton hærbā:itemq; ægyptiam eodem noīe:alias & syrticā arborem diximus suis locis.

Lothos. CA. II.

h Aec lothos quæ faba græca appellatur a nostris aluum baccis sistit. Ramēta ligni decocta in ui no prosunt dysentericis:menstruis:uertigini:comitialibus.Cohibent & capillum. Mirum his ramentis nihil esse amarius:fructuq; dulcius.Fit & e scrobe eius medicamētum:ex aqua myr ti decocta subacta & diuisa in pastillos:dysentericis utilissimū pōdere uictoriati cū aquæ cyathis tribus.

Glans. CA. III.

g Lans intrita duricias quas cacoethe uocant cum salsa axungia sanat:uehemētioresq; lichenas. In oībus cortex ipsæ:corticiq; tunica subiecta.Hæc decocta iuuat cœliacos.Dysentericis etiam illinitur:uel ipsa glans.Eademq; resistit serpentium ictibus:rheumatismis:supputatiōibus.Fo lia & baccæ uel cortex uel succus decocti prosunt contra toxica.Cortex illinit decoctus lacte uaccino ser pentis plagæ.Datur ex uino dysentericis.Eadem & ilici uis.

De coco ilicis & galla & uisco pilulis glande:de cerri radice & subere. CA. IIII.

c Ocum ilicis uulneribus ex aceto recentibus imponit.Eiphoris ex aqua.Et oculis suffossis san/guine instillatur.Est autem genus ex eo in attica fere & asia nascens:celerrime in uermiculum se mutans:quod ideo scolecion uocant:improbātq;.Principalia eius genera diximus.Nec pau/ciora genera gallæ fecimus:solidam:perforatam.Item albam:nigram:maiorem:minorē. Vis omnium

similis.Optima comagena.Excrescentia in corpore tollit.Prosunt gingiuis uuæ.Ouis exulceratiõi Crematæ & in uino extinctæ cœliacis.Dysentericis illinũtur.Paronychiis ex melle:& unguibus scabris:pterygiis:ulceribus manantibus condylomatis:uulneribus:quæ phagedenica uacantur.In uino autem decoctæ auribus instillantur:oculis illinuntur.Aduersus eruptiones & panos cum aceto.Nucleus cõmanducatus dẽtium dolorem sedat.Item intertrigines:& ambusta.Immaturæ ex iis ex aceto potæ lyenem consumunt.Eædem crematæ & aceto salso extinctæ menses sistunt:uuluasq́ procidentes: fotu omnes capillos denigrant.Viscum e robore præcipuum diximus haberi:& quo conficeretur modo. Quidam in aqua contusum decoquunt:donec nihil innatet. Quidam commanducantes acinos expuunt cortices.Optimum est:quod sine cortice est:quodq́ leuissimum:extra fuluum:intus porraceum: quo nihil est glutinosius:emollit:discutit:humores siccat.Strumas cum resina & cæra panos mitigat omnis generis.Quidam & galbanum adiiciunt pari põdere singulorum:eoq́ modo & ad uulnera utuntur. Vnguium scabricias expolit:si septenis diebus soluantur:nitroq́ colluantur. Quidam ad religionem efficacius fieri putant prima luna collectum e robore sine ferro. Si terram non attigerit comitialibus mederi. Conceptum fœminarum adiuuare:si omnino secum habeant.Vlcera commanducatu impositaq́ efficacissime sanari.Roboris pilulæ ex adipe ursino alopecias capillo replẽt.Cerri folia & cortex & glans siccat collectiones suppurationesq́:fluitiones sistit.Torpentes membrorum partes corroborat decoctum eius fotu.Cui & insidere expedit siccandis astringendisue partibus.Radix cerri aduersatur scorpiõibus. Suberis cortex tritus ex aqua calida & potus sanguinem fluentem ex utralibet parte sistit. Eiusdem cinis ex uino calido sanguinem excreantibus magnopere laudatur.

De fago & cupresso:& cædro magna:& de cedride:galbano. CA. V.

f Agi folia manducantur in gingiuarum labiorumq́ uitiis.Calculis glandis fagineæ cinis illinitur.Item cũ melle alopeciis.Cupressi folia trita serpentium ictibus imponuntur:& capiti cũ polenta si a sole doleat.Item ramici.Qua de causa & bibuntur.Testium quoq́ tumori cum cæra to illinuntur.Capillum denigrant ex aceto.Eadem trita cũ duabus partibus panis mollis & e uino amineo subacta pedum ac neruorum dolores sanant. Pilulæ aduersus serpentium ictus bibuntur. Aut si eiiciatur sanguis collectionibus illinuntur.Ramici quoq́ teneræ tusæ cum axungia & lomento ꝓsunt. Bibuntur ex eadem causa.Parotidi & strumæ cum farina imponũtur.Exprimitur succus tusis cum semine:qui mixto oleo caliginem oculorum aufert.Item uictoriati põdere in uino potus illitusq́ cum fico sicca pingui exemptis granis uitia testium sanat.Tumores discutit:& cum fermento strumas.Radix cum foliis trita potaq́ uesicæ & stranguriæ medetur:& contra phalangias.Rameta pota menses ciunt. Scorpionum ictibus aduerlãt.Cædrus magna quã cædrelaten uocant dat picem:quæ cædria uocatur dentium doloribus utilissimam.Frãgit enim eos:& extrahit:dolores sedat.Cædri succus ex ea quomodo fieret diximus.Magni ad lumina usus:ni capitis dolorem inferret.Defuncta corpora incorrupta conseruat.Viuentia corrumpit mira differentia:cum uitam auferat spirantibus:defunctisq́ pro uita sit.Vestes quoq́ corrumpit:& animalia necat.Ob hoc non censeam in anginis hoc remedio utẽdum: neq́ in cruditatibus:quod suasere aliqui.Gustu dentes quoq́ colluere ex aceto in dolore timuerim:uel grauitati aut uermibus aurium instillare.Portentum est quod tradunt:abortiuum fieri in uenere ante perfusa uirilitate.Phthiriases perungere eo non dubitauerim:itemq́ prurigines.Suadẽt & cõtra uenenum leporis marini bibere in passo.Facilius in elephantia:si illinãtur & ulcera sordida & excrescentia in iis.Auctores quidam & oculorum albugines caliginesq́ inunxere eo.Et contra pulmonis ulcera cyathũ eius sorbere iusserunt.Item aduersus tineas.Fit & ex ea oleum:quod pisseleon uocant: uehementiores ad omnia eadem usus.Cædri scobe serpentes fugari certum est.Item baccis tritis cum oleo si qui perungãtur. Cædrides hoc est fructus cædri tussim sanant:urinam ciunt:aluum sistunt:utiles ruptis: conuulsis:spasticis:stranguriæ:uuluis admoti.Contra lepores marinos eadem quæ collectionibus supra inflãmationibusq́.De galbão diximus neq́ humidum neq́ aridum probatur: sed quale docuimus.Per se bibitur ad tussim ueterem:suspiria rupta conuulsa.Imponiť ischiadicis:lateris doloribus:panis:furunculis:corpori ab ossibus accedenti.Strumis:articulorum nodis:dentium quoq́ doloribus. Illinitur & cum melle capitis ulceribus.Purulentis infunditur auribus cum rosaceo aut nardo. Odore comitialibus subuenit:& uuluæ in strangulatu:& stomachi defectu.Abortus non exeuntes trahit appositu uel suffitu.Item ramis hellebori circumlitum atq́ subiectum. Serpentes nidore urentium fugari diximus. Fugiunt & perunctos galbano. Medetur & a scorpione percussis.Bibitur & in difficili partu fauæ magnitudine in uini cyatho:uuluasq́ conuersas corrigit.In myrrha autem & in uino mortuos partus extrahit. Aduersatur & uenenis maxime toxicis cum myrrha & uino. Serpentes oleo & spondylio mixto tactu necat. nocere urinæ existimatur.

De hammoniaco & styrace:& spõdylio:& sphano:& terebintho: & chamepite:& pityusa:& resinis:& picea:& lentisco. CA. VI.

s Imilis hammoniaci natura atq́ lachrymæ probandæ ut diximus mollit:calefacit:discutit:dissoluit.Claritati uisus in collyriis conuenit.Pruritum:cicatrices:albugines oculorũ tollit. Dentium dolores sedat:efficacius accensum.Prodest dispnoicis:pleureticis:pulmõibus:uesicis:urinæ cruentæ:lyeni:ischiaticis potum.Sic & aluum soluit.Articulis & podagræ cũ pari pondere picis aut cæræ & rosaceo coctum.Maturat panos:extrahit clauos cum melle.Sic & duricias emollit. Lyeni cum aceto & cæra cypria uel rosaceo efficacissime imponitur.Lassitudines perungi cũ aceto & oleo exiguoq́

nitro utile. Et styriacis natura in peregrinis arboribus diximus. Placet præter illa quæ diximus: maxi/me pinguis: purus: albicantibus fragmentis. Medetur tussi: faucibus: pectoris uitiis: uulnæ præclusæ duriciaue laboranti. Cit menses potu: appositu[que] aluum mollit. Inuenio potu modico tristiciam animi resolui: largiore contrahi. Sonitus aurium emēdat infusu: strumas illitu neruorum[que] nodos. Aduersatur uenenis: quæ frigore nocent: ideo & cicutæ. Spondylion una demonstratum. Infunditur capitibus phreneticorum: & lethargicorum. Item capitis doloribus longis. Cum uetere oleo bibitur & in iocinerum uitiis morbo regio: comitialibus: orthopnoicis: uuluarum strangulatione: quibus & suffitu prodest. Aluum mollit. Illinitur ulceribus serpentibus cum ruta. Flos auribus purulētis efficaciter infunditur. Sed succus cum exprimitur integendus est: quoniam mire appetitur a muscis & similibus. Radix derasa & in fistulas contecta callum earum derodit. Auribus quoq[ue] instillatur cū succo. Datur & ipsa contra morbum regiū: ut in iocineris uitio & uuluarum. Capillos crispos facit puncto capite. Splachnon siue sphacos siue bryon: & in gallia (ut indicauimus nascitur uuluis insidientium) utilis. Item genibus & fœminum tumoribus mixtus nasturtio & aqua salsa tritus. Cum uino aut resina succus potus urinam pellit celerrime. Hydropicos inanit cum uino & iunipero tritus & potus. Terebinthi folia & radix collectionibus imponuntur. Decoctum eorum stomachum firmat. Semen in capitis dolore bibitur in uino: & cōtra difficultatem urinæ. Ventrem leniter emollit. Venerem excitat. Piceæ & laricis folia trita & decocta in aceto dentium dolori prosunt. Cinis corticum intertrigini & ambustis. Potus aluum sistit. Vrinam mouet. Suffitu uuluas corrigit. Piceæ folia priuatim & iocineri utilia sunt drachme pōdere in aqua mulsa pota. Siluas eas dumtaxat quæ picis resinæq[ue] gratia raduntur utilissimas esse phthisicis: aut qui longa ægritudine non recolligunt uires satis cōstat. Et illum cæli aera plus ita q̄ nauigationem ægyptiam proficere plus q̄ lactis hærbidos per montium æstiua potus. Chamepitis latine a iuga appellatur: diciturq[ue] propter abortus ab aliis rhus terræ. Cubitalibus ramis: flore pinus & odore. Altera læuior & incuruæ similis. Tertia eodē odore: & ideo nomine quoq[ue] paruula coliculo crassitudine digytali: foliis scabris: exilibus: albis: in petris nascens. Omnes hærbæ: sed propter cognationem nominis non differendæ. Prosunt aduersus scorpionum ictus. Item iocineri illitæ cum palmis aut cotoneis. Renibus & uesicæ decoctum earum cum farina hordeacea. Morbo quoq[ue] regio & urinæ difficultatibus ex aqua decoctæ bibuntur. Nouissima contra serpentes ualet cum melle. Sic & apposita uuluas purgat. Sanguinem densatum extrahit pota. Sudores facit punctis ea. Peculiariter renibus utilis est. Fiunt ex ea & hydropicis pilulæ cum ficu aluum trahentes. Lumborum quoq[ue] dolorem uictoriati pondere in uino finit: & tussim recentem. Mortuos partus ex aceto cocta potaq[ue] eiicere protinus dicitur. Cum honore & pityusa simili de causa dicetur: quā quidam in titymali genere numerant. Frutex est similis piceæ flore paruo purpureo. Bilem & pituitam per aluum detrahit. Radix decocti hemina aut seminis lingua in balanis. Folia in aceto decocta furfures cutis emendant. Mammas quoq[ue] mixto rutæ decocto & tormina: & serpētium ictus: & in totum collectiones incipientes. Resinam e supradictis arboribus gigni docuimus: & genera eius & nationes in ratione uini ac postea in arboribus. Cuius summæ species duæ: sicca & liquida. Sicca quæ e pinu & picea fit. Liquida e terebintho: larice: lentisco: cupresso. Nam & eæ ferunt in asia & syria. Falluntur qui eandem putāt esse e picea atq[ue] larice. Picea enim pinguem & tyrsi modo succosam fundit. Larix gracilem ac mellei liquoris uirus redolētem. Medici liquida raro utuntur & in ouo fere. Larice propter tussim ulceraq[ue] uiscerum. Nec pinea magnopere in usu. Cæteris non nisi coctis. Et coquēdi genera satis demonstrauimus. In arborum differentia placet terebinthina odoratissima atq[ue] leuissima nationum cypria & syriaca utraq[ue] mellis attici colore. Sed cypria carnosior: sicciorq[ue]. In sicco genere quærunt ut sit cādida: pura: perlucida. In omni autem ut mōtana potiusq̄ campestris. Item aquilonia q̄ ab alio uento. Resoluit resina ad uulnerum usus & malagmata oleo in potiones amygdalis amaris. Natura in medendo contrahere uulnera: purgare: discutere collectiones: item pectoris uitia. Terebinthina illinitur & eadem callida membrorum doloribus spasticisq[ue] illinitur in sole: totisq[ue] corporibus. Māgonum maxime cura ad gracilitatem emendādam: spatiis ita laxantium cutem per singula membra: capacioraq[ue] ciborum facienda corpora. Proximum locum optinet lentisco. Inest ei uis astringendi. Mouet & ante cæteras urinam. Reliquæ uentrem emolliunt. Cruda concoquunt. Tussim ueterē sedant. Vuluæ onera extrahunt etiam suffitæ. Priuatim aduersantur uisco. Panos & similia cum seuo taurino & melle sanant. Palpebras lentiscina commodissime replicat. Factis quoq[ue] utilissima: & auribus purulentis: item in pruritu genitalium. Pinea capitis uulneribus optime medetur.

De pice spissa & liquista: & palimpissa: & pissasphalcos: & zopissa: & tæda: & lentisco. CA. VII.

PIx quoq[ue] unde & quibus conficeretur modis indicauimus. Et eius duo genera. Spissum liquidumq[ue]. Spissarum utilissima medicinæ est brutia: quoniā pinguissima & resinosissima utrasq[ue] præbet utilitates. Ob id magis rutila q̄ cæteræ. Id enim quod in hoc adiiciunt ex mascula arbore meliorem esse: non arbitror posse intelligi. Picis natura excalfacit: explet. Aduersatur priuatim cerastæ morsibus cum polenta. Item anguinæ cum melle. Distillationibus & sternutamentis. Pituitis auribus infunditur cum rosaceo: illinitur cum cæra. Sanat lichenas. Aluum soluit. Excreationes pectoris adiuuat eligmate aut illita. Tonsillis cum melle. Sic & ulcera purgat. Explet cum uua passa & axungia. Carbunculos purgat: & putrescentia ulcera. Quæ uero serpunt cū pineo cortice aut sulphure. Phthisicis etiā cyathi mensura quidam dederunt: & contra ueterem tussim. Rhagadas sedis & pedum: panosq[ue] & un/

gues scabros emendat. Uuluæ duritias & conuersiones odore. item lethargicos: strumas. item cum farina hordeacea & pueri impubis urina decocta ad suppuratioñe perducit. Et ad alopecias sicca pice utuntur. Ad mulierum mammas brutia ex uino subferuefacta cum poline farraceo quã calidissimis impositis. Liquida pix oleumq́ quod pisseleon uocant queãdmodum fieret diximus. Quidã itež decoquunt: & uocant & palimpissima. Liqda anginæ pungunť intus & uua. Ad auriũ dolores: claritatẽ oculož: oris circũlitiones suspiriosas: uuluas: tussim ueterẽ. Et crebras excreationes pectoris: spasmos: tremores: opisthotonos: paralyses: neruož dolores pstantissimũ. Ad canũ & iumentož scabiem. Est & pissasphaltos mixta bitumini pice: naturaliter ex appolloniatarž agro. Quidã autẽ ipsi miscent pcipuum ad scabiẽ pecož remediũ. Aut si fœtus mãmas læserit: naturale optimũ ex eo qđ cum feruet: innatat. Zopissam eradi nauibus diximus cæra marino sale macerata. Optima hæc a tyrocinio nauiũ. Addiť aũt in malagmata ad discutiendas collectiões. Tædæ decoctæ in aceto dentiũ dolores efficaciter colluunt. Lẽtisci & arbores & semen & cortex & lachryma urinã ciunt: aluũ sistũt. Decoctum eož ulceribus quæ serpunt fotu. Illiniť in humidis & igni sacro: gingiuas colluit. Folia dẽtibus in dolore atterunť. Mobiles decocto colluunť. Capillum tingũt. Lachrymas sedis uitiis pdest: cũ quid siccari excalfieriue opus sit. Decoctũ & e lachryma stomacho utile ructũ & urinã mouens: qđ & capitis dolori cũ polenta illiniť. Folia uero tenera oculis inflammatis illinunť. Item mastice lẽtisci replicãdis palpebris: & ad exterendã cutem in facie & smegmata. Adhibeť & sanguinem reiiciẽtibus: tussi ueteri: & ad oĩa quæ hãmoniaci uis. Medeť & attritis. Paribus siue oleo e semine eius facto cæræq́ mixto: siue foliis ex oleo decoctis: siue cũ aqua uirilia foueantur. Scio Democritum medicum in ualitudine consĩdiæ. M. Seruilii consularis filiæ omnem curationem austeram recusantis diu efficaciter usum lacte caprarum: quas lentisco pascebat.

De platano & fraxino & acere & alba populo & ulmo & talia & sambuco & iunipo. CA. VIII.

p Latani aduersantur uespertilionibus. Pilulæ earum in uino potæ. xiiii. pondere oĩbus serpentium & scorpionum uenenis medentur. Item ambustis tusæ aut cum aceto acri magisq́ scyllitino sanguinem oẽm sistunt: & lentiginem & carcinomata: melanias quoq́ ueteres addito melle emendant. Folia & cortex illinunť collectionibus & suppuratiõibus: & decoctũ eož. Corticis autem in aceto dẽtium remedium est. Folia eož tenerrima in uino albo decocta oculorum. Lanugo foliorum & auribus & oculis inutilis. Cinis pilularum sanat ambusta igni uel frigore. Cortex e uino scorpionum ictus restinguit. Fraxinus quã uim aduersus serpentes haberet indicauimus. Semẽ foliis eius inest: quæ medentur iocineris & lateris doloribus in uino. Aquã quæ subit cutem extrahunt. Corpus obesum leuant onere sensim ad maciem reducenda: iisdem foliis cum uino tritis ad uiriũ portionem: ita ut puero quinq́ folia tribus cyathis dentur. Robustioribus septem folia quinq́ cyathis uini. Non omittendum ramenta eius & scobẽ a quibusdam cauenda prædici. Aceris radix cõtusa iocineris doloribus utilissime imponitur. Populi albæ uuaž in unguentis usum exposuimus. Cortex potus ischiadicis & stranguriæ pdest. Foliož succus calidus aurium dolori. Virgã populi in manu tenentibus intertrigo non metuať. Populus nigra efficacissima habetur: quæ in creta nascitur. Comitialibus semen ex aceto utile. Fundit illa & resinam exiguam: qua utunť ad malagmata. Folia podagris in aceto decocta imponunť. Humor e cauis populi nigræ effluens uerrucas papulasq́ ex attritu odoratus tollit. Populi ferũt in foliis guttam: ex qua apes propolin faciunt. Gutta quoq́ aquæ ppolis ex aqua remedium q̃ efficax est. Vlmi & folia & cortex & rami uim habent spissandi & uulnera contrahendi. Corticis utiq́ interior tilia lepras sedat: & folia ex aceto illita. Corticis denarii põdus potum in hemina aquæ frigidæ aluum purgat. Pituitasq́ & aquas priuatim trahit. Imponitur & collectionibus lachryma. Et uulneribus ambustisq́ decocto fouere prodest. Humor in folliculis arboris huius nascẽs cuti nitorem inducit: faciemq́ gratiorem præstat. Cauliculi foliorum primi uino decocti tumores sanat: extrahuntq́ per fistulas. Idem pstant & tiliæ corticis. Multi corticem commanducatũ uulneribus utilissimum putãt. Folia trita aqua aspersa pedum tumori. Humor quoq́ e medulla uti diximus castratæ arboris effluẽs: capillum edidit capiti illitus: defluentesq́ continet. Arbor tilie leniter tusa ad eadem fere utilis est: atq́ oleaster. Folia autem tãtum in usu: & ad infantium ulcera in ore: & commanducata & decocta urinam ciunt: menses sistunt illita: sanguinẽ pota detrahunt. Sambucus habet alterum genus magis siluestre: qď græci chameacten: alii helion uocant multo breuius. Vtriusq́ decoctum in uino ueteri foliorũ uel seminis uel radicis ad cyathos binos potum stomacho inutile est: aluo detrahẽs aquam. Refrigerat etiam inflammationem: maxime recentis ambusti. Et canis morsum cum polenta mollissimis foliorum illitis. Sucus cerebri collectiones priuatimq́ membranæ: quæ circa cerebrum est: lenit infusus. Acini eius infirmiores q̃ reliqua tingunt capillum poti acetabuli mensura. Vrinam mouẽt. Foliorũ mollissima ex oleo & sale eduntur ad pituitam bilemq́ detrahẽdam. Ad omnia efficacior quæ minor. Radicis eius in uino decocti duo cyathi poti hydropicos exinaniunt. Vuluas emolliũt. Has & foliož decocto insidentium. Caules teneri minoris sambuci in patinis cocti aluum soluũt. Resistunt folia & serpentiũ ictibus in uino pota. Podagris cum seuo hircino uehementer prosunt cauliculi illita. Iidemq́ in aqua macerantur: ut ea sparsa pulices necentur. Foliorũ decocto si locus spargatur: muscæ necanť. Boa appellať morbos papulaž cum rubẽt corpora: sambuci ramos uerberatur. Cortex interior tritus ex uino albo potus aluum soluit iuniperus uel ante cætera oĩa excalfacit: extenuat: cædro assimilis. Et eius duo genera. Altera maior: altera minor. Vtraq́ accensa serpẽtes fugat. Semen stomachi pectoris lateris doloribus utile. Inflatiões langoresq́ discutit. Tusses concoquit & duritias. Illitum tumores sistit. Item aluum: baccis ex uino nigro potis. Item uentris tu

mores illitis.Miſcetur & antidotis oxyporis.Vrinas cit.Illinitur & oculis in epiphoris.Datur conuulſis: ruptis:torminibus:uuluis:iſchiadicis cum uino albo potum pilulis quaternis:aut decoctis uiginti in uino.Sunt qui & perungant corpus e ſemine eius in ſerpentium metu.

De ſalice:& amerina:& uitilibus:& erice. CA. IX.

SAlicis fructus ante maturitatem in araneam abit.Sed ſi prius colligatur ſanguinem reiicientibus prodeſt.Corticis e ramis primis cinis clauum & callum aqua mixta ſanat.Vitia cutis in facie emendat:magis admixto ſucco ſuo. Eſt autem trium generum. Vnum arbor ipſa exudat gummi modo.Alteꝝ manat in plaga cum floret exciſo cortice trium digytorum magnitudine.Hic ad purganda quæ obſtent oculis.Itē ad ſpiſſanda quæ opus ſunt:ciendāq; urinam:& ad oēs collectiones intus extrahendas.Tertius ſuccus eſt detrūcatione ramoꝝ a falce diſtillās. Ex iis ergo aliquis cum roſaceo in calice punici calfactus auribus infundit̃.Vel folia cocta & cū cæra trita imponuntur item podagricis. Cortice & foliis in uino decoctis foueri neruos utiliſſimum.Flos tritus cum foliis furfures purgat in facie.Folia contrita & pota intemperantiā libidinis coercent:atq; in totum auferūt uſum ſæpius ſumpta. Amerinæ nigræ ſemen cum ſpuma argenti pari pondere a balneo illitum pſilothrum eſt.Nō multum a ſalice uitilium uſu diſtat uitex:folioꝝ quoq; aſpectu:niſi odore gratior eſſet.Sed græci ligon uocāt:alii agnon:quoniam matronæ in theſmophoriis athenienſium caſtitatem cuſtodientes iis foliis cubitus ſibi ſternunt.Duo genera eius.Maior in arborem ſalicis modo aſſurgit.Minor ramoſa foliis candidioribus lanuginoſis.Prima albū florē mittit cum purpureo:quæ candida uocat̃.Nigra:quæ tātum purpureum.Naſcuntur in paluſtribus campis.Semen potū uini quēdam ſaporem habet:& dicitur febres ſoluere.Et cum ungātur oleo admixtum ſudorē facere:ſic & laſſitudines diſſoluere. Vrinam ciunt & menſes.Caput tentant uini modo:nam & odor ſimilis eſt.Inflatiōes pellunt in inferiora.Aluum ſiſtunt. Hydropicis & lyenibus perq̄ utiles.Lactis ubertatem faciunt.Aduerſantur uenenis ſerpentiū:maxime quæ frigus in erunt.Minor efficacior ad ſerpentes.Bibitur ſeminis drachma in uino uel poſca:aut duabus foliorum tenerrimoꝝ.Illinuntur & utræq; aduerſus araneoꝝ morſus uel perunctis tantū. Suffitu quoq; aut ſubſtratu fugant uenenata.At uenereæ rei impetus ĩhibent.Eoq; maxime phalangiis aduerſantur: quoꝝ morſus genitale excitat.Capitis dolorem ex ebrietate ſedant cū roſaceo flos teneriq; cauliculi.Seminis decoctum uehementiorē capitis dolorē diſſoluit fotu:& uuluam etiā ſuffitu uel appoſitu.Purgat aluum cū pulegio & melle potū.Vomicas panoſq; difficile concoquentes cū farina hordeacea mollit.Lichenas & lentigines cū aphronitro & aceto ſemen ſanat:& oris ulcera & eruptiōes cū melle. Teſtiū cum butyro & foliis uitium Rhagadas ſedis cum aqua illitū.Luxatis cū ſale & nitro & cæra:& ſemine & folio.Additur in malagmata neruorum & podagras.Semen inſtillatur in oleo decoctum capiti in lethargia & phreneſi.Virgam qui in manu habeant aut cinctu:negātur intertriginē ſentire:hericen græci uocant fruticē non multum a myrice differentem colore roris marini:& pene folio.Hoc aduerſari ſerpentibus tradūt.Geniſta quoq; uinculi uſum præſtat.Flores apibus gratiſſimi.Dubito an hæc ſit quā græci auctores ſparton appellauere:cū ex ea lina piſcatoria apud eos factitari docuerim. Et nunqd hanc deſignauerit Homerus:cū dixit Nauium ſparta diſſoluta?Nondum.n.fuiſſe africanū uel hiſpanū ſpartum in uſu certum eſt.Et cū ſutiles fierent naues:lino tamē non ſparto unq̄ ſutas.Semen eius quod græci eodem noīe appellant:in foliculis paſſioloꝝ modo naſcens purgat hellebori uice drachma & dimidia pota in aquæ mulſæ cyathis quattuor ieiunis.Ramis ſimiliter frōde in aceto maceratis pluribus diebus & tuſis ſuccum dant iſchiadicis utilem cyathi unius potu.Quidā marina aqua macerare malunt:& infundere clyſtere.Perunguntur eodem ſucco iſchiadici addito oleo.Quidā ad ſtranguriā utuntur ſemine. Geniſta tuſa cum axungia genua dolentia ſanat.Myricem quam & tamaricem uocat Leneus ſimilem ſcopis amerinis.Sanari dicit ea carcinomata in uino decocta tritaq; cum melle illita.Arbitrant̃ quidā hanc eſſe tamaricam.Sed ad lyenem ꝑcipua eſt:ſi ſuccus eius expreſſus in uino bibatur.Adeoq; mirabilē eius anthipathiam contra ſolum hoc uiſcerum faciunt:ut affirment:ſi ex ea alueis factis bibant ſues ſine lyene inueniri.Et ideo hoī ſplenetico cibum potūq; dant in uaſis ex ea factis.Grauis aūt auctor in medicina uirgam ex eadem fractam:ut neq; terrā neq; ferrum attingeret:ſedare uētris dolores aſſeuerauit impoſitam:ita ut tunica cinctuq; corpori apprimeretur.Vulgus infœlicē eam arborem appellat: ut diximus quoniā nihil ferat:nec ferat̃ unq.Corinthus & quæ circa eſt regio:brianeā uocat. Eiuſq; duo genera facit.Silueſtrem plane ſterilem.Alteram mitiorem.Hæc fert in ægypto ſyriaq; etiam abundanter lignoſum fructum:maiorem galla:aſpeꝝ guſtu:quo medici utūtur uice gallæ:& icompoſitionibus quas antheras uocant.Lignum aūt & flos & folia & cortex in eoſdē uſus adhibentur q̄q̄ remiſſiora. Datur ſanguinem reiicientibus cortex tritus:& cōtra ꝓfluuia fœminaꝝ:cœliacis quoq;.Idē tuſus impoſituſq; collectiōes oēs inhibet.Foliis exprimitur ſuccus.Ad hæc eādē & in uino decoquunt̃.Ipſa uero adiecta melle grangrenis illinunt̃.Decoctum eoꝝ in uino potum uel impoſitum cum roſaceo & cæra ſedat. Sic & epinyctidas ſanant.Ad dentium dolorē auriumq; decoctum eoꝝ ſalutare eſt:radix ad eadem:ſimiliter folia.Hæc amplius ad ea quæ ſerpunt:imponunt̃ cum polenta.Semen drachmæ pōdere aduerſus phalangias & araneos bibitur.Cum altilium uero pingui furunculis imponitur.Efficax & contra ſerpentium ictus:præterq̄ aſpidum.Necnon morbo regio:phthiriaſi:lendibuſq; decoctū infuſum ꝓdeſt. Abundantiamq; mulierum ſiſtit. Cinis arboris ad omnia eadem prodeſt: ſi bouis caſtrati urinæ immiſceatur:uel in potu:uel in cibo uenerem finiri.Carboq; ex ęo genere urina ea reſtinctus in umbra conditur Idem cum libeat accendere:reſoluitur.Magi & id ex ſpadonis fieri urina tradiderunt.

De uirga ſanguinea :& ſilere:& liguſtro:& alno:& hædera:& cyſtho:& ciſſo & ery
thrano:& chameciſſo:& milace:& de clematida. CA. X.

Ec uirga ſanguinea fœlicior habetur.Cortex eius interior cicatrices quæ præſana uere aperit.
n Sileris folia illita fronti capitis dolores ſedant.Eiuſdem ſemen tritum in oleo phthiriaſes coer
cet.Serpentes & hunc fruticem refugiunt:baculumq́ ruſtici ob id ex eo gerunt.Liguſtrũ eadẽ
arbor eſt:quæ in oriente cypros:ſuos in europa uſus habet.Succus eius neruis articulis algoribus : folia
ubiq́ ueteri ulceri cum ſalis mica:& oris exulcerationi proſunt.Acini contra phthiriaſin:item cõtra in/
tertrigines:foliaue.Sanant & gallinaceorum pituitas acini.Folia alni ex feruenti aqua certiſſimo reme/
dio ſunt tumori.Hederæ genera.xx.demõſtrauimus.Natura omnium in medicina anceps. Mentẽ tur
bat:& caput purgat largius pota.Neruis intus nocet.Iſdem neruis adhibita foris prodeſt. Eadẽ natura
quæ & aceto ei eſt.Omnia genera eius refrigerant.Vrinam ciunt potu.Capitis dolorẽ ſedant : præcipue
cerebro:continentiq́ cerebrum membranæ utiliter mollibus impoſitis foliis cum aceto & roſaceo tri/
tis & decoctis addito poſtea roſaceo oleo.Illinuntur autem fronti & decocto eorũ fouetur os : caputq́
perungitur.Lyeni & pota & illita proſunt.Decoquuntur & cõtra horrores febriũ:eruptioneſq́ pituitæ:
aut in uino terunt.Corymbi quoq́ poti uel illiti lyenem ſanant:iocinera autem illiti.Trahunt & men/
ſes appoſiti.Succus hederæ tedia narium graueolentiáq́ emendat præcipue albæ ſatiuæ. Idem infuſus
naribus caput purgat.Efficacius addito nitro infunditur etiam purulentis auribus:aut dolentibus cum
oleo.Cicatricibus quoq́ decorem facit:ad lyenes efficacior albæ eſt ferro calefactus.Satiſq́ eſt acinos ſex
uini cyathis duobus ſumi.Acini quoq́ ex eadẽ alba terni in aceto mulſo poti tineas pellunt.In qua cura
tione uentri quoq́ impoſſibile eos utile eſt.Hederæ:quã chriſocarpon appellauimus:baccis aurei colo/
ris uiginti in uini ſextario tritis ita ut terni cyathi potentur:aquam quæ cutem ſubierit : per urinã edu/
cit.Eraſiſtratus eiuſdẽ acinos.v.tritos in roſaceo oleo:calefactoſq́ in cortice punico inſtillauit dẽtiũ do/
lori a contraria aure.Acini qui croci ſuccum habent:præſumpti potu a crapula tutos præſtant.Item ſan
guinem excreantes aut torminibus laborantes.Hederæ nigræ candidiores corymbi poti ſteriles etiam
uiros faciunt.Illinitur decocta in uino omniũ:ulcerum generi:etiá cacoetæ ſint.Lachryma hederæ pſi/
lothrum eſt:phthiriaſinq́ tollit.Flos cuiuſcunq́ generis trium digytorũ carptu dyſentericos & aluum
citam emendat in uino auſtero bis die potus.Et ambuſtis illinitur utiliter cum cæra.Denigrant capillũ
corymbi.Radicis ſuccus in aceto potus contra phalãgias prodeſt.Huius quoq́ ligni uaſe ſpleneticos bi
bentes ſanari inuenio.Et acinos terunt:moxq́ comburũt & ita illinũt ambuſta prius perfuſa aqua cali/
da.Sunt qui & incidãt ſucci gratia:eoq́ utantur ad dentes eroſos:frangiq́ tradunt proximis cæra muni
tis:ne ledantur.Gummi etiam in hedera quærũt:qđ ex aceto utiliſſimum dentibus ꝓmittunt. Græci
uicino uocabulo ciſton appellant fruticem maiorem tymo foliis ocimi.Duo eius genera. Flos maſculo
roſaceus:fœminæ albet.Ambo proſunt dyſentericis & ſolutionibus uentris in uino auſtero trinis digy
tis floee capto:& ſimiliter bis die poto.Vlceribus ueteribus & ambuſtis cum cæra : & per ſe oris ulceri/
bus.Sub his maxime naſcit̃ hypociſtos:quam inter hederas diximus.Ciſſos erythranos ab iiſdem ap/
pellat̃ ſimilis hederæ:coxẽdicibus utilis e uino potus:item lumbis:tãtamq́ uim accipiũt:ut ſanguinem
urina detrahãt.Item chameciſſon appellãt hederã non attollentẽ ſe a terra.Et hæc cõtuſa in uino aceta/
buli mẽſura lyeni medet̃.Folia ambuſtis cum axũgia ſmilax quoq́:qui & nicophoros cognominatur:
ſimilitudinem hederæ habet:tenuioribus foliis.Coronam ex eo factam impari foliorum numero aiũt
capitis doloribus mederi.Quidã duo genera milaicis dixere.Alterum ĩmortalitati proximum cõualli/
bus opacis ſcandẽtem arbores comãtibus acinorũ corymbis cõtra uenenata oĩa efficaciſſimis:in tãtum
ut acinorũ ſucco infantibus ſepe ſtillato nulla poſtea uenena nocitura ſint.Alterũ genus culta amare:&
in iis gigni nullius effectus.Illã eſſe milacẽ priorẽ:cuius lignũ ad aures ſonare diximus. Similẽ huic aliq
clematida appellauerũt repẽte per arbores geniculatã & ipſam.Folia eius leprã purgat.Semẽ aluũ ſoluit
acetabuli mẽſura in aquæ hemina aut aqua mulſa.Dat̃ ex eadẽ cauſa & decoctũ eius.

De harũdine:& papiro:& hebeno:& rhododendro:de ruſe:& erythro:& canchry:& ſa
bina:& ſelagine:& ſamulo:& gummi medicinis. CA. XI.

Arũdinis genera.xxix.demonſtrauimus nõ aliter euidẽtiore illa natura quã cõtinuis iis uolumi
h nibus tractamus.Siqdẽ harũdinis radix cõtrita & impoſita filicis ſtirpẽ corꝑe extrahit. Item ha
rũdinẽ filicis radix.Ex quo plura genera fecimus.Illaq́ in india ſyriaq́ naſcit̃ odoꝝ unguento/
rũq́ cauſa urinã mouet cũ gramine aut apii ſemine decocta.Cit & menſtrua admotu.Medetur conuul
ſis duobus obolis pota:iocineri:renibus:hydropi:tuſſi etiã ſuffitu:magiſq́ cũ reſina.Furfuribus ulceri/
buſq́ manãtibus cũ myrrha radix decocta.Excipit̃ & ſuccus eius:fitq́ elaterio ſimilis.Efficaciſſima aũt
in omni harũdine quæ ꝓxima radici.Efficacia & genicula.Harũdo cypria quæ donax uocat̃ cortice ci
nere alopecias emẽdat.Item putreſcentia ulcera.Foliis eius ad extrahendos aculeos utunt̃. Efficacius &
cõtra ignes ſacros:collectioneſq́ oẽs.Vulgaris harũdo extractoriã uim habet:& recens tuſa:nõ in radice
tantum.Multũ enim & ipſam harũdinẽ ualere tradũt.Medet̃ & luxatis:& ſpinæ doloribus radix ĩ ace/
to illita.Eadem recens trita & in uino pota uenerem concitat.Harundinum lanugo illita auribus obtũ
dit auditum.Cognata res eſt in ægypto de harundini.Papyrus præcipue utilitatis cum inaruerit:ad la/
xandas ſiccandaſq́ fiſtulas:& in tumeſcendo ad introitum medicamentorum aperiendas. Charta quæ
fit ex ea cremata inter cauſtica eſt.Cinis eius ex uino potus ſomnum facit.Ipſa ex aqua impoſita callum
ſanat.Ne in ægypto quidem naſcitur hebenus ut docuimus. Nec tractamus in medicina alienos orbes

Non omittetur tamē propter miraculum.Scobem eius oculis unice mederi dicunt.Lignoq; ad cotem
trito cum paſſo caliginē diſcutit.Ex aqua uero & radice albugines oculorū:item tuſſim pari modo dra
cūculi radicis cum adiecto melle.Hebenum medici & inter erodentia aſſumunt.Rhododēdros ne no-
men quidē apud nos inuenit latinū.Rhododaphnen uocant aut neriū.Mirū folia eius quadrupedū ue-
nenū eſſe.Homini uero cōtra ſerpētes præſidiū:ruta addita & e uino pota.Pecus etiā & capræ ſi aquam
biberint:in qua folia ea maduerint:mori dicunt.Nec rhus latinū nomen habet:cum in uſum pluribus
modis ueniat.Nam & hærba eſt ſilueſtris:foliis myrti:cauliculiſq; breuibus : quæ uenena & tineas pel-
lit:& frutex excoriarius appellat:ſubrutilus:cubitalis:craſſitudine digytalis.Cuius aridis foliis ut mali-
corio coria pficiunt.Medici aūt rhocis utunt ad cōtuſa.Item cœliacos & ſedis ulcera:aut quæ phagede
nas uocāt:trita cum melle & illita cū aceto.Decoctū eorū inſtillat auribus pururentis.Fit & ſtomachice
decoctis ramis ad eadē quæ ex moris:ſed efficacior admixto alumine.Illiniturq; eadē hydropicorū tu-
moribus.Rhus quæ erythros appellat frutex eſt:& huius fruticis ſemen uim habet aſtringendi refrige
randiq;. Aſpgit pro ſale obſoniis.Aluos ſoluit:oēſq; carnes cum ſilphio ſuauiores facit.Vlceribus mede
tur manātibus cū melle.Aſpitati linguæ pcuſſis:liuidis:deſquamatis eodē modo. Capitis ulcera ad cica
tricē celerrime pducit:& fœminarū abūdātiā ſiſtit cibo.Erythrodanus quā aliqui eruthodanū uocant:
nos rubiā:qua tingunt lanæ pelleſq; pficiunt in medicina urinā ciet.Morbū regiū ſanat ex aqua mulſa.
Et lichenas ex aceto illita.Et iſchidicos & paralyticos ita ut bibentes lauētur quottidie. Radix ſemenq;
trahūt mēſes.Aluū ſiſtūt:& collectiones diſcutiūt.Contra ſerpētes rami cum foliis imponūtur. Folia &
capillū tingūt.Inuenio apud quoſdā morbū regiū ſanari hoc frutice:etiā ſi adalligatus ſpectetur tātum.
Diſtat ab eo qui aliſſon uocat foliis tantum & ramis minoribus.Quippe nomen accepit q; a cane mor
ſos rabiem ſentire non patitur potus ex aceto adalligatuſq;.Mirumq; eſt quod additur:inſaniam cōſpe
cto eo omnino frutice ſanari.Tingentibus & radicula ramos præparat quā ſtruthion uocari diximus a
græcis.Medetur morbo regio ipſa decocta & ius potum:item pectoris uitiis.Vrinam ciet:aluum ſoluit
& uuluas purgat.Quamobrem aureum poculum medici uocant.Ea & ex melle prodeſt magnifice ad
tuſſim.Ortopnoe coclear iis menſura.Cum polenta uero & aceto lepras tollit.Eadem cū panace & cap-
paris radice calculos frangit:pellitq;.Panos diſcutit cum farina hordeacea uino decocta. Miſcetur & ma
lagmatis & collyriis claritatis cauſa.Ad ſternutamenta utilis inter pauca.Lyeni quoq; ac iocineri . Eadē
pota denarii unius pondere ex mulſa aqua ſuſpirioſos ſanat.Sic & pleureticos:& omnes lateris dolores.
Apocyni ſemen ex aqua frutex eſt:folio hederæ:molliore tamen & minus longis uiticulis:ſemine acu-
to:diuiſo:lanuginoſo:graui odore.Canes & omnes quadrupedes necat in cibo datum . Eſt & roſmari-
num.Duo genera eius.Alterum ſterile:alterum cui & caulis & ſemen reſinaceum:quod canchrys uoca
tur.Foliis odor thuris.Radix uulnera ſanat uiridis impoſita & ſedis procidentia condylomata hæmor-
roidas.Succus & fruticis & radicis morbū regiū:& ea quæ repurganda ſunt.Oculoꝝ aciē exacuit.Semē
ad uetera pectoris uitia datur potui.Et ad uuluas cum uino & pipere.Menſes adiuuat . Podagris illinit
cum erinea farina.Purgat & lentigines:& quæ excalfacienda ſunt:aut cum ſudor quærendus illitū.Item
conuulſis.Auget & lac in uino potum.Item radix.Ipſa hærba ſtrumis cum aceto illinitur:ad tuſſim cū
melle prodeſt.Canchrys multa genera habet ut diximus.Sed hæc quæ ex rore ſupradicto naſcitur ſi fri
cetur:reſinoſa eſt.Aduerſatur uenenis & uenenatis:præter anguibus.Sudorem mouet tormina diſcu-
tit.Lactis ubertatem facit.Hærba ſabina brathy appellata a græcis duorum generum eſt. Altera tama-
racæ ſimilis folio eſt:altera cupreſſo.Qua ex re quidam creticam cupreſſum dixerunt : utilis in ſuffitus
pro thure aſſumitur.In medicamentis uero duplicato pondere eoſdē effectus habere quos cynnamū
traditur.Collectiōes minuit:& nomas compeſcit.Illita ulcera purgat.Partus emortuos appoſita extra
hit & ſuffitu.Illinitur igni ſacro & carbunculis.Cum melle & uino pota regio morbo medetur.Gallina
cei generis pituitas fumo eius herbæ ſanari tradunt.Similis herbæ huic ſabinæ eſt ſelago appellata. Le-
gitur ſine ferro dextra manu per tunicam:qua ſiniſtra manu exuitur uelut furante:candida ueſte ueſti-
to pureq; lotis nudis pedibus ſacro facta priuſq̄ legatur:pane uino.Fertur in mappa noua. Hanc contra
omnem perniciem habendam prodidere druidæ gallorum:& contra omnia oculorum uitia fumum
eius prodeſſe.Idem ſamulum hærbam nominauere naſcente in humidis. Et hanc ſiniſtra manu legi a
ieiunis contra morbos ſuum boumq;:nec reſpicere legentem:nec alibi q̄ in canali deponere:ibiq; conte
rere poturis.Gūmi genera diximus.Ex iis maiores effectus melioris cuiuſq; erūt.Dētibus inutiles ſunt
Sanguinem coagulant:& ideo reiicientibus ſanguinem proſunt:item ambuſtis:arteriæ uitiis. Inutilem
urinam ciunt:amaritudines hebetant aſtrictis cæteriſq;.Ex amygdala amara eſt ſpiſſandiq; uiribus effi
cacior.Habet excalfactorias uires.Præponuntur autem prunorū & ceraſorum ac uitiū.Siccant illitæ &
aſtringūt.Ex aceto uero infantium lichenas ſanant.Proſunt & tuſſi ueteri:quattuor obolis in mixto po
tis.Creduntur & colorem gratiorem facere:ciborūq; appetentiā:& calculoſis prodeſſe cum paſſo potæ.
Oculorū & uulnerum in utilitatibus maxime conueniunt.

De ſpina ægyptia:& ſpina alba:& acanto:& acatio. CA. XII.

B ſpina ægyptia ſpinæ arabicæ laudes in odorum loco diximus:& ipſa ſpiſſat:ſtringitq; diſtil-
a lationes omnes:& ſanguinis excreationes:menſiumq; abundantiam:etiā nūc radice ualētior
ſpinæ albæ ſemen contra ſcorpiones auxiliatur.Corona ex ea impoſita capitis dolores minu-
it. Huic ſimilis eſt ſpina illa : quam græci acanthion uocant minoribus multo foliis aculeatis per ex-
tremitates & harenoſa lanugine obductis.Qua collecta etiam ueſtes quædam bombicinis ſimiles fiū

in oriente.Ipsa folia uel radices ad remedia opisthotoni bibuntur.Est & acaciæ spina. Fit in ægypto al/
ba nigraq; arbore:item uiridi:sed longe melior est prioribus.Fit & in gallatia tenerrima spinosior arbo
re.Semen omnium lenticulæ simile:minore est tantum & grano & foliculo.Colligitur autumno ante
collectu nimio ualidius.Spissatur succus ex foliculis aqua cælesti perfusis:mox in pila tusis exprimitur
origanis:tunc densatur in sole mortariis in pastillos.Fit ex foliis minus efficax.Ad coria perficienda se/
mine pro galla utuntur.Foliorum succus & galatiacæ acaciæ nigerrimus improbatur : item qui ualde
ruffus.Purpurea aut leucophea:& quæ facillime diluitur.Vis summa ad dissipandum refrigerãdumq;
est.Oculorum medicamentis ante alias utiles.Lauantur in eos usus pastilli:ab aliis torrentur:ab aliis ca
pilli tinguntur.Sanant ignem sacrum.Vlcera quæ serpunt:& humida uitia corporis:collectiones articu
los contusos:peruiones:pterygia.Abundantiam mensium fœminis sistunt : uuluamq; & sedem proci/
dentem:item oculos:oris uitia & genitalium.

De uulgari spina & siluestri:& de syrisceptro:& de appendice spina : & pyracantho : & paliuro:
aquifolia & taxo & rubis medicinæ. CA. XIII.

Vlgaris quoq; hæc spina:ex aqua uenæ fulloniæ implentur:radicis usus habet.Per hispanias q/
u dem multi & inter odores & ad unguenta utuntur illa aspalathum uocãtes.Est sine dubio hoc
nomine spina siluestris in orientem (ut diximus)candida magnitudine arboris iustæ.Sed & fru
tex humilior atq; spinosus:nisyrto & rhodiorum insulis:quam alii erisisceptrum:alii adiapsatheum si/
ue dipsacon siue diaxylon uocant.Optimus qui minime ferulaceus:rubens:& in purpuram uergens de
tracto cortice:nascitur pluribus locis:sed non ubiq; odoratus .Quam uim haberet cælesti arquu in eũ
innixo:diximus.Sanat terra oris ulcera:& ozenas:genitalia exulcerata:aut carbunculantia:item rhaga/
dia:inflationes potu.Discutit & strangurias cortex.Sanguinem reddentibus medetur decoctum eius.
Aluum sistit cortex.Similia præstare siluestrem quoq; putant. Spina est appendix appellata : quoniam
baccæ puniceo colore in ea appendices uocantur.Hæ crudæ per se & aridæ in uino decoctæ aluum ci/
tant:ac tormina compescunt.Pyxachanti baccæ contra serpentium ictus bibuntur.Paliuris quæ spinæ
genus est.Semen eius afri zuram uocant:contra scorpiones efficacissimum : item calculosis & tussi. Fo/
lia astrictoriam uim habent.Radix discutit panos:collectiones:uomicas:urinas trahit pota. Decoctum
eius potum in uino aluum sistit.Serpentibus aduersatur : radix præcipue datur in uino . Alioquin fo/
lia contusa addito sale articulorum morbis imponunt.Prosunt baccæ purgationi fœminarum : cælia/
cis:dysentericis:ac cholericis.In uino potæ aluum sistunt.Radix decocta & illita extrahit infixa corpori.
Vtilissima est & luxatis tumoribusq;.Aquifolia arbor in domo aut uilla sata ueneficia arcet. Flore eius
aquam glaciari.Pythagoras tradit.Itemq; baculum ex ea factum in quoduis animal emissum etiam si
citra ceciderit defectu mittentis:ipsum per sese recubitu propius adlabi:tam præcipuam naturam ines/
se arbori.Taxi arboris fumus mures necat.Nec rubos ad maleficia tantum genuit natura : ideoq; ex eis
mora bestiis uel hominibus cibos dedit.Vim habent siccandi:astringendi.Gingiuis:tonsillis : genitali/
bus acommodatissimi.Aduersantur serpentium sceleratissimis hemorrhodi & præsteri flos aut mo/
ra.Scorpionum uulnera sine collectionum periculo iungunt.Vrinam ciunt.Caules eorum tunduntur
teneri:exprimiturq; succus mox sole cogitur i crassitudinem mellis singulari remedio cõtra mala oris
oculorumq; sanguinem excreantes:anginas:uuluas:sedes:cœliacos potus aut illitus.Oris quidem uiti/
is etiam folia commanducata prosunt:& ulceribus manantibus:aut quibuscunq; in capite illinũtur car
diacis.Vel sic per se imponuntur a mamma sinistra.Item stomachi doloribus : oculisq; procidentibus.
Instillatur succus eorum & auribus.Sanat condylomata cum rosaceo cærato.Calculorũue ex uino de/
ctum uel præsentaneum remedium est.Item per se in cibo sumpti cyme modo:aut decocti in uino au/
stero labantes dentes firmant.Aluum sistunt & profluuia sanguinis.Dysentericis prosunt.Siccantur in/
umbra ut cinis crematorum uuam reprimant.Folia quoq; arefacta & contusa iumentorum ulceribus
utilia traduntur.Mora quæ in iis nascuntur uel efficaciorem stomachicem præbuere ꝗ satiua morus.
Eademq; compositione uel cum hypocistide tantum & melle bibuntur in colera:& a cardiacis:& con/
tra araneos.Inter medicamenta quæ styptica uocant:nihil efficacius rubi mora ferentis radice decocta
in uino ad tertias partes ut colluantur eo oris ulcera & sedis foueantur.Tantaq; uis est:ut spongiæ ipsæ
lapidescant.Alterum genus rubi est in quo rosa nascitur.Gignit pilulam castaneæ similem : præcipuo
remedio calculosis.Alia est cynorhoda:quam proximo dicemus uolumine.

De cynobato & ideo rubo:& rhãno:& lycio:& sarcocol/
la:& oporice medicinæ. CA. XIIII.

Ynobaton quam alii cynospaston:alii neurospaston uocant folium habet uestigio hominis si/
c mile.Fert & uuam nigram:in cuius acino neruum habet : unde nerunspassus dicitur . Alia est
a cappari : quam medici cynosbaton appellauerunt. Huius thyrsus ad remedia splenis & in/
flationes conditus ex aceto manditur.Neruus eius cum mastice chia commanducatus os purgat . Ru/
borum rosa alopecias cum axungia emendat.Mora capillum tingunt cum omphacino oleo.Flos mo/
ri per messes colligitur.Candidus pleureticis præcipuus ex uino potus:itẽ cœliacis.Radix ad tertias de/
cocta aluum sistit & sanguinem:item dentes collutos decocto.Eodem succo fouentur sedis atq; genita
lium ulcera.Cinis e radice deprimit uuam.Idæus rubus appellatus est:quoniam in ida non alias nasci/
tur.Est autem tenerior ac minor rarioribus calamis ĩnocentioribusq; sub arborũ umbra nascens. Hu/
ius flos cum melle epiphoris illinit̃ & ignibus sacris.Stomachicisq; ex aqua bibẽdus dat̃. Cætera eadẽ

præſtat quæ ſupraſcripta.Inter genera ruborum rhamnos appellatur a græcis candidior & fruticoſior. Is floret ramos ſpargens rectis aculeis non ut cæteri aduncis:foliis maioribus. Alterum genus eius ſilue ſtre nigrius & quadãtenus rubens.Fert ueluti folliculos.Huius radice decocta in aqua fit medicamẽtũ qđ uocaṫ lyciũ.Semen ſecundas trahit. Alterq; ille candidior aſtringit magis refrigerat:collectionibus & uulneribus accõmodatior.Folia uero utriuſq; & cruda & decocta illinunṫ cum oleo.Lycium præſtã tius & ſpina fieri tradunt:quam & pyxacanthon chironiam uocant:quales in indiciis arboribus diximus:quoniam longe præſtantiſſimum exiſtimaṫ indicum.Coquunṫ in aqua tuſi rami:radiceſq; ſummæ amaritudinis æreo uaſe fere ꝑ triduum.Iterumq; exẽpto ligno donec mellis craſſitudo fiat.Adulteratur amaris ſuccis:etiam amurca ac felle bubulo.Spuma eius ac flos quidẽ oculorum medicamentis addiṫ.Reliquo ſucco faciem purgat:& pſora ſanat:eroſos angulos oculoꝝ:uetereſq; fluctiões:aures purulentas:tonſillas:gingiuas:tuſſim:ſanguinis excreationes fabæ magnitudine deuoratũ. Aut ſi ex ulceribus fluat:illitũ rhagadas:genitalium ulcera. Attritus ulcera recẽtia & ſerpentia putreſcentia.In naribus clauos:ſuppuratiões.Bibiṫ & a mulieribus in lacte cõtra profluuia.Indici differentia glebis extrinſecus nigris intus ruffis:cũ fregeris:cito nigreſcentibus. Aſtringit uehemẽter cum amaritudine. Ad eam omnia utilis eſt:ſed præcipue ad genitalia.Sunt qui & ſarcocollam & ſpinæ lachrymam putent pollinithuris ſimilem cũ quadam acrimonia dulcẽ.Cum uino tuſa ſiſtit fluctiones.Illiniṫ infantibus maxime. Vetuſtate & hæc maxime nigreſcit.Melior quo candidior. Vnum etiãnum arborum medicinis debeṫ nobile medicamentũ:quod oporicem uocant. Fit ad dyſentericos ſtomachiq; uitia in congio muſti albi lẽto uapore decoctis malis cotoneis quinq; cũ ſuis ſeminibus:punicis totidem:ſorboꝝ ſextario & pari menſura eius quod rhun ſyriacon uocant:croci ſemuncia. Coquiṫ uſq; ad craſſitudinem mellis. His ſubnectemus ea quæ græci coĩcatione nominum in ambiguo fecere an ne arborum eſſent.

De chamedrye & chamedaphne:& chamelea:& chameſyce:& chameciſſo:& chameleuce:& chamecyperiſſo:& ampelopraſo:& ſtachye:& clinopodio:& centunculo:& clematide ægyptia medicinæ. CA. XV.

C Hamedrys hærba eſt:quæ latine trixago dicitur. Aliqui eam chamedropen : alii teucriam appellauere.Folia habet maguitudine mentæ:colore & diuiſura quercus.Alii ſerratam : & ab ea ſerram inuentam eſſe dixere:flore pene purpureo.Carpitur prægnans ſucco.In petroſis aduerſus ſerpentium uenena potu illituq; efficaciſſima.Item ſtomacho thuſſi uetuſtæ pituitæ in gulla cohæreſcenti:ruptis:conuulſis:lateris doloribus.Lyenem conſumit.Vrinam & menſes cit. Ob id incipientibus hydropicis efficax:manualibus ſcopis eius in tribus heminis:aquæ decoctis uſq; ad tertias. Faciunt & ex ea paſtillos terentes eam ex aqua ad ſupradicta.Sanat & uomicas & uetera ulcera uel ſordida cum melle.Fit & uinum ex ea pectoris uitiis.Foliorum ſuccus cum oleo caliginem oculorũ diſcutit. Ad ſplenem ex aceto ſumitur.Excalfacit perunctiones.Camedaphne unico ramulo eſt cubitali fere:folio tenui lauri ſimilitudine. Semen rubens admixtum foliis illinitur capitis doloribus recens. Ardores refrigerat.Ad tormina cum uino bibitur.Menſes ſuccus eius & urinam cit potu : partuſq; difficiles in lana appoſitus.Chamelea ſimilitudinem foliorum oleæ habet.Sunt autẽ ei amara odorata:in petroſis naſcens palmi altitudinem non excedens. Aluum purgat. Detrahit pituitam bilemq; foliis in duabus partibus abſinthii decoctis:ſuccoq; eo cum melle poto.Foliis impoſitis & ulcera purgantur.Aiunt ſi quis ante ſolis ortum capiat:dicatq; ad albugines oculorum ſe capere:adalligata diſcuti id uitium. Quoquo modo collectam iumẽtorum pecorumq; oculis ſalutarem eſſe.Chamæſyce lentis folia habet nihil ſe attollentia:in aridis petroſiſq; naſcens.Claritati oculorum & cõtra ſuffuſiones utiliſſima : & cicatrices caligines muriculas nubeculas in uino cocta:inuncta. Vuluæ dolores ſedat appoſita in lintheolo. Tollit & uerucas omnium generum illita.Prodeſt & orthopnoicis.Chameciſſos ſpicata eſt tritici modo ramulis quinis fere folioſa : cum floret exiſtimari poteſt alba uiola radice tenui. Cuius bibunt ſchiadici folia tribus obolis:in uini cyathi duobus ſeptem diebus admodum amara potione.Chamaleucem apud nos farranum ſiue farfugium uocant.Naſcitur ſecus fluuios:folio populi:ſed ampliore. Radix eis imponitur carbonibus cupreſſi : atq; is nidor per infundibulum imbibitur in uetere tuſſi. Chamepeuce laricis foliis ſimilis lumborum & ſoinæ doloribus propitia eſt. Chamecypariſſos herba ex uino pota contra uenena ſerpentium omnium ſcorpionum pollet. Ampelopraſon in uinetis naſcitur : foliis porri : ructu grauis. Contra ſerpentium ictus efficax. Vrinam & menſens cit : eruptiones ſanguinis per genitale inhibet potum impoſitumq;. Daṫ & a partu mulieribus:& contra canis morſum.Ea quoq; quæ ſtachys uocaṫ:marrubii ſimilitudinẽ habet:lõgioribus foliis pluribuſq;:& odoris iucundi:coloriſq; in luteæ inclinati.Pellit mẽſtrua.Clinopodion:qđ alii cleoniciõ:alii zopiron:alii ocimoides appellãt:ſerpillo ſimilẽ: ſurculoſam palmi altitudine.Naſciṫ in petroſis:orbiculato floꝝ ambitu:ſpeciẽ lectipedũ ꝑbens.Bibitur ad cõuulſa rupta ſtranguria:ſerpentium ictus:item decocti ſuccus. Nunc ſubtexemus herbas mirables quidem:ſed minus claras:nobilibus inſequentia uolumina dilatis.Itali centũculum uocant roſtratis foliis ad ſimilitudinẽ capitis penulaꝝ iacentẽ in aruis:græci aũt clematidem. Eſt eius egregius effectus ad ſiſtẽdam aluum in uino auſtero.Idẽ ſanguinẽ ſiſtit tritus cũ oximellite:aut aquæ calidæ cyathis quinq; denarii unius põdere.Sic & ad ſecundas mulieꝝ efficax.Sed græci clamatidas & alias habẽt:unam quã aliqui echiten uocãt:alii laginẽ nõnulli tenuẽ ſcamoniam:& pedales folioſos:nõ diſſimiles ſcamonæ ramos habet:niſi ꝙ nigriora minoraq; ſunt folia.Inueniṫ in uineis aruiſq; Eſtur uſu ut olus cũ oleo & ſale Aluũ cit.Eadẽ a dyſentericis cũ lini ſemine in uino auſtero ſorbetur. Folia epiphoris imponuntur cum

polenta:ſuppoſito udo linteolo.Strumas impoſita ad ſuppurationē perducūt:deinde axūgia adiecta
percurant:item hemorrhoidas cum oleo uiridi.Phthiſicos iuuant cū melle. Lactis ubertatē faciūt in ci
bi ſumpta.Et infantibus illita capillū alunt.Ex aceto dentiū dolores ſedāt.Venerē ſtimulant.Eſt & alia
clematis ægyptia cognomine:quæ ab aliis daphnoides:ab aliis polygonoides uocat̃ folio lauri lōga te
nuiſq;:aduerſus ſerpentes ac priuatim aſpides ex aceto pota efficax .Aegyptus hāc maxime gignit.

De aron:& dracūculo:& dracontio:& eri:& millefolio:& herba eiuſdem nominis:& pſeu
dounio:& myrrhi:& onobryce medicinæ. CA. XVI.

St & aron:de qua inter bullos diximus magnæ cum dracuntio litis.Quidam enim eſſe dixe/
e runt eandem.Glaucias ſatu diſcreuit:dracuntium ſilueſtrem arum pronunciando.Aliqui ra/
dicem aron apellauerunt:caulem uero dracuntium:in totum alium.Si modo hic eſt:qui uo/
catur apud nos dracunculus.Namq; aros radicem nigram in latitudinem rotundā habet:multo quo/
q; maiorem:& qua manus impleatur.Dracunculus:ſubrutilam & draconis conuoluti modo:unde ei
& nomen.Quin & ipſi græci immenſam poſuere differentiam.Semen dracunculi feruens mordaxq;
tradendo:tantumq; ineſſe ei uirus ut olfactum grauidis abortum inferat.Aron miris laudibus extulle
re : primum in cibis fœminarum præferentes : quoniam mas dulcior eſſet:& in coquēdo lētior pecto
riſq; uitia purgaret.Aridum impoſitione inſperſum aut eligmate:urinā & menſes cieret. Sic & in oxy/
melite potum ſtomacho interraneis exulceratis ex lacte ouillo bibendum.Ad tuſſim in cinere coctum
ex oleo dedere.Alii coxere in lacte:ut decoctum biberetur.Epiphoris elixum impoſuere: item ſugilla/
tis tonſilis.Ex oleo hemorrhoidum uitio infudere:lentigines ex melle illinentes.Laudauit Cleophātus
& pro antidoto contra uenena pleutricis:peripneumonicis quoq; & tuſſiētibus. Semen intritum cum
olleo aut roſaceo infundens aurium dolori Dieucles.Cleophantus tuſſientibus aut ſuſpirioſis & ortho
pnoicis & purulenta excreātibus farina ꝑmixtū in pane cocto dedit.Diodotus phthiſicis e melle eligma
te & pulmonis uitiis : oſſibus etiā fractis impoſuit.Partus omnium aīalium extrahit naturæ circūlitū.
Succus radicis eius cum melle attico:oculorū caligines:ac ſtomachi uitia diſcutit: tuſſim decocti ius cū
melle.Vlcera omniū generū ſiue phagedene ſint:ſiue carcinomaca:ſiue ſerpāt ſiue polypi in naribus:ſuc
cus mire ſanat.Folia ambuſtis ꝓſunt ex uino & oleo coctā.Aluū inaniūt ex ſale & aceto ſumpta.Etiā lu
xatis cocta cū melle ꝓſūt.Itē articulis podagricis cū ſale recētia uel ſicca.Hippocrates quaſlibet ad colle/
ctiōes cū melle impoſuit ad mēſes trahēdos:ſeminis uel radicis drachmæ duæ ī uini cyatis duobus ſuf/
ficiunt.Eadem potio ſi a partu non purgantur:& ſecunda trahit.Hippocrates & radicem ipſam appo/
ſuit.Dicunt & in peſtilentia ſalutarem eſſe in cibis.Ebrietatem diſcutit.Serpentes nidore cum cremat̃
priuatimq; aſpides fugat:aut inebriat:ita ut torpentes inueniant̃.Perunctos quoq; areo aut laureo oleo
fugiunt .Ideo & contra ictus dari potu in uino nigro putant utile.In foliis ari caſeus optime ſeruari tra/
dit̃.Dracūculus quem dixi ordeo matureſcente effoditur luna creſcente.Omnino habentem ſerpentes
fugiunt.Ideo percuſſis prodeſſe in potu aiunt maiorem ut & menſes:ſi ferro non attingatur ſiſtat.Suc/
cus eius & aurium dolori prodeſt.Id autem quod græci dracontion uocant triplici effigie mihi demō/
ſtratum eſt foliis betæ:non ſine thyrſo:flore purpureo.Hoc eſt ſimile aro.Alii radice lōga ueluti ſigna
ta articuloſaq; mōſtrauere tribus omnino caliculis.Folia eius ex aceto decoqui contra ſerpentium ictus
iubētes.Tertia demonſtratio fuit folio maiore q̄ cornus:radice harundinea:totidem ut affirmabant ge
niculata nodis:quot haberet annos totidem eſſe folia.Hi ea ex uino uel aqua contra ſerpentes dabant.
Eſt & eris quæ in eadē ægypto naſcit̃ ſimilis aro:minor tantū minoribuſq; foliis:& utiq; radicæ : quæ
tamen oliuæ grādis magnitudinē implet.Alba geminū caulem:altera unū tantū emittens.Medet̃ utra
q; ulceribus manātibus:item cōbuſtis ac fiſtulis.Collyrio īmixta & nomas ſiſtunt:decoctaꝝ in aqua &
poſtea tritarum roſaceo addito.Sed unum miraculum ingens:contacto genitali cuiuſq; fœmini ſexus
animal in perniciem agi.Myriophylon quod noſtri millefolium uocant caulis eſt tener.Similis eſt fœ/
niculo plurimis foliis:unde & nomen accepit.Naſcitur in paluſtribus:magnifici uſus ad uulnera.Cum
aceto bibitur ad difficultates urinæ:& ueſicæ:& ſuſpiria:ꝑcipitatiſq; ex alto.Efficaciſſima eadē ad dētiū
dolores.Hetruria hoc nomine appellat hærbam in pratis tenuem:a lateribus capillamenti modo folio
ſam:eximii uſus ad uulnera:boum neruos abſciſſos uomere ſolidari ea rurſuſq; iungi addita axungia
affirmans.Pſeudo bunion napi folia habet fruticans palmi altitudine.Laudatiſſima in creta.Cōtra tor/
mina atq; ſtranguriam:laterum præcordiorumq; dolores bibuntur rami eius quini ſeniue . Myrrhis
quam alii ſmyrrhizam alii myrrham uocant ſimillima eſt cicutæ.Caule foliiſq; & flore minor tātum
& exilior:cibo non inſuauis.Cit menſtrua & partus cum uino.Aiunt quoq; eandem potam in peſtilen
tia ſalutarem eſſe.Subuenit & phthiſicis in ſorbitione.Auiditatem cibi facit . Vlcera in facie aut capite
ſuccus eius in aqua triduo maceratæ ſanat.Onobrychis folia habet lentis longiora paulo florem ruben
tem:radicem exiguam & gracilem.Naſcitur circa fontes.Siccata in farinæ modum & inſparſa uino al/
bo ſtrangurias finit.Aluum ſiſtit.Succus eius perunctis cum oleo ſudores mouet.

De coriaceſia:& callicia:& menaide:& aliis.xxiii.& medicinis earum quas quidam
magicas eſſe dicūt:& de cōſidia:& de aproſſi:& recidiuis morboꝝ. CA. XVII.

N promiſſo hærbarum mirabilium occurrit aliqua dicere & de magicis.Quæ enim mirabi/
i liores ſunt?Primi eas in noſtro orbe celebrauere Pythagoras atq; Democritus conſuctari ma
gos.Coriaceſiam & calliciam Pythagoras qua aquā glaciari tradit:& quaꝝ mentionem apud
alios non reperio:nec apud eum alia de his . Idem menaidem appellat & nomine alio corinthadem:

cuius decocto in aqua succo protinus sanari ictus serpentium si foueantur dicit. Eundemq; effusum in hærba qui uestigio contigerint: aut forte respersi fuerint insanabiles perire: monstrifica prorsus natura ueneni præterq̃ contra uenena. Ab eodem Pythagora aproxis appellatur hærba: cuius radix e longin/quo concipiat ignes ut naptha: de qua in terræ miraculis diximus. Idem tradit. Si qui morbi humano corpori acciderint florente aproxi: quáuis sanatos admonitionem eorum sentire quotiens florere eam contigerit: & frumentum: & cicutam: & uiolam similem conditionem habere. Nec me fallit hoc uolu/mẽ eius a quibusdã Cleemporo medico ascribi. Pythagoræ uero esse pertinax fama antiquitasq; uendi cant. Et id ipsum auctoritatatem uoluminibus affert: si quis alius curæ suæ opus illo uiro dignum iudi cauerit. Quod fecisse scimus Cleemporum: cũ & alia suo ex nomine ederet quis credet? Democriti cer/te chirocineta esse constat. At in iis ille post pythagoram magorum studiosissimus quanto portẽtosio/ra tradit? Aglaophotin hærbam quæ admiratione hominum propter eximium colorem acceperit no men: in marmoribus arabiæ nascentem persico latere. Qua de causa & marmaritiden uocari. Magos utiq; ea uti: cum uelint deos euocare. Achemenidon colore est electri sine folio nascens in tardistalis in/diæ. Cuius radix in pastillos digesta in dieq; pota in uino noxii per cruciatus nocte confiteantur omnia per uarias numinum imaginationes. Eandem hippophoruadem apppellat: quoniam equæ præcipue caueant eam. Theombrotion. xx. schœnis a Cloaspe nasci pauonis picturis similem odore eximio. Hãc autem a regibus spersarum comedi aut bibi contra omnia corporum incommoda: stabilitatemq; mẽ tis & iustitiæ uocari. Eandem deniq; semniona potentiæ maiestate appellari. Aliam deinde abamãtidẽ armeniæ cappapociæq; alũnam. Ac admota leones resupinari cum hiatu laxo. Nominis causam esse q̃ conteri nequeat. Arianidem in arianis gigni igneam colore. Colligi cum sol in leone sit. Huius tactu p/ uncta oleo ligna accendi: therionarca in cappadocia & miscia nascente: & omnes feras torpescere: nec ni si hyenæ urinæ aspersu recreari. Ethiopida in merore nasci. Ob id & meroidem appellari: folio lactucæ. hydropicis utilissimam e mulso potam. Ophiusam in elephantine eiusdem æthiopiæ liuidam: diffici/lemq; aspectu: qua pota terrorem minasq; serpentium obseruari: ita ut mortem sibi eo metu consiscãt: ob id cogi sacrilegos illam bibere. Aduersari autem ei palmeum uinum. Thalassegle n indum amnem inueniri: quæ ob id nomine alio potamautis appellatur. Hac pota lymphari homines obrseruantibus miraculis. Theangelida in libano syriæ dicteo cretæ mõtibus & babylone & fusis persidis nasci: qua po/ta magi diuinent. Gelotophyllida in bactris & circa borysthenẽ. Hæc si bibatur cum myrrha & uino: ua rias obseruari species: ridendiq; finem non fieri ni potis nucleis pineæ nucis cum pipere & melle in ui/no palmeo. Syssitie terida a cõuictu in perside nominari: quoniã hilarentur illa eadẽ proto media: qua primatum apud reges optineant. Casignetẽ: quoniã secũ ipsa nascaẽ: nec cũ ullis aliis herbis. Eandẽ Dio nysio nymphadẽ: quoniã uino mire cõueniat. Heliaten uocãt in themiscyra regione & ciliciæ mõtibus maritimis: folio myrti. Hac cũ adipe leonino decocta addito croco & palmeo uino pungi magos & per saꝶ reges: ut fiat corpus aspectu iucundũ. Ideo eandẽ helliocallidẽ nominari. Hermesias ab eodẽ uocaẽ ad liberos generãdos pulchros bonosq;. Nõ herba: sed cõpositio e nucleis pineæ nucis tritis cum melle myrrhe croco uino palmeo: postea admixto theõbrotio & lacte bibere generaẽ os iubet: & a conceptu puerperas partũ nutriẽtes ita fieri excellentes aĩo & forma: atq; bonos. Harũ omniũ magica quoq; uo/cabula ponit. Adiecit his Apollodorus assectator eius herbã eschynomenẽ: quoniã appropinquãte ma nu folia cõtraheret. Aliã crocidẽ: cuius tactu phalãgia morereẽ. Crateias oenotheridem: cuius aspersu e uino feritas oĩum aĩalium mitigareẽ. Anacãpserotem celeber arte grãmatica paulo ante cuius oino ta/ctu redirent amores uel cũ odio depositi. Et abunde sit hactenus sit attigisse insigna magoꝶ in iis her/bis alio de his aptiore dicturus loco.

De eriphia & lanaria & straciotí medicinæ. CA. XVIII.

e Riphiam multi prodidere. Scarabenum hæc in habena habet sursum deorsum decurrẽtẽ cũ sono hedi: unde & nomen accepit. Hac ad uocem nihil præstantius esse tradunt. Herba lana/ria ouibus ieiunis data: lactis abũdatiam facit. Eq; nota lactoris uulgo est plena lactis: quod de gustatum uomitiones concitat. Eandem hanc aliqui esse dicũt: & alii similem illi: quam militarem uo/cant: quoniam uulnus ferro factum nullum non intra dies quinq; sanat ex oleo imposita. Celebratur autem a græcis straciotes. Est ea in ægypto tantum: & inundatione nili nascitur aizoo similis: ni maio/ra haberet folia. Refrigerat mire: & uulnera sanat ex aceto illita: item ignes sacros ac suppurationes. San guinem quoq; qui defluit a renibus pota cum thure masculo mirifice sistit.

De herba quæ nascitur in capite statuæ: & de herba de fluminibus: & herba lingua: & cribro: & sime tis: & rhodora: & impia: & ueneris pectine: & nodia: & philanthropo: & canaria lappa. & tordyle: & de gramine: & dactylo & fœno græco medicinæ. CA. XIX.

h Erba in capite statuæ nata collectaq; alicuius in uestis panno: & alligata in lino ruffo capitis do lorem confestim sedare traditur. Herba quecũq; e riuis aut fluminibus ante solis ortum col/lecta: ut nemo colligentem uideat: contra tertianas adalligata leuo brachio: ita ut æger quid sit illud ignoret: tertianas arcere tradiẽ. Lingua herba nascitur circa fontes. Radix eius combusta & tri/ta cum adipe suis: adiiciunt ut nigra sit & sterilis: alopetias emendat unguentum in sole. Cribro in limi te abiecto: herbæ intus extantes decerptæ: adalligatæq; grauidis: partus accelerant. Herba quæ gigniẽ supra simenta ruris: contra anginas efficacissime pollet ex aqua pota. Herba iuxta quam canes urinam fundunt euulsa ne ferro attingatur: luxatis celerrime medetur. Rumbotinum arborem demonstraui mus inter arbusta. Iuxta hãc uiduã uite nasciẽ herba: quam galli rhodoram uocant caulẽ habet uirgæ

ſiculneæ modo geniculatum folia urtice in medio exalbida : eadem procidente tempore tota ruben-
tia:florem argenteum:præcipua contra tumores feruoreſq; & collectiones. Cum axungia uero ueteri
tuſa:ita ut ferro non attingatur : qui perunctus eſt:ſi deſpuat ad ſuam dexteram ter:efficacius remediũ
eſſe aiunt:ſi tres quoq; trium nationum homines perũgãt dextrorſus.Herba impia uocatur incana:to-
ris maris aſpectu thyſi modo ueſtita atq; capitata.Inde alii ramuli aſſurgunt ſua capitella gerentes : ob
id impiam appellauere:quoniam liberi ſuper parentem excellant.Alii potius ita appellatam:q; nullum
animal eam attingat:exiſtimauere. Hæc inter duos lapides trita feruet:præcipuo aduerſus anginas ſuc
co lacte & uino admixto:mirumq; traditur nunquam ab eo morbo tentari qui guſtauerint.Itaq; & ſui
bus dari:quæq; medicamentum id noluerint haurire:eo modo interire.Sunt qui & in auium nidis in
ſeri aliquid ex ea putent:atq; ita non ſtrangulari pullos auidius deuorantes.Veneris pectinem appellãt
a ſimilitudine pectinum.Cuius radix cum malua tuſa omnia corpori infixa extrahit. Veternoſa curat
quæ exedum uocatur. Nodia herba coriariorum officinis etiam hilaris eſt : aliiſue. Nomas curat.
Efficaciſſimamq; aduerſus ſcorpiones eſſe potam in uino aut poſca reperio.Philatropon herbam græ-
ci appellant irſutam:quoniã ueſtibus adhereſcat.Ex hac corona impoſita capitis dolores ſedantur. Nã
quæ canaria apppellatur lappa cum plantagine & millefolio trita ex uino carcinomata ſanat:ternis die-
bus ſoluta.Medetᷣ & ſuis hæc effoſſa ſine ferro:& addita in colluuiem poturis uel ex lacte & uino.Qui-
dam adiiciunt & fodientem dicere oportere:hæc eſt hærba argemon:quam Minerua repperit ſuibus
is remedium:qui de illa guſtauerint.Cordylen alii ſemenſilis eſſe dixerunt.Alii hærbam per ſe quam
& ſyreon uocauerunt.Neq; aliud de ea proditum inuenio q̃ in montibus naſci:combuſtam potu ciere
menſes:& pectoris excreationes.Efficaciore etiam nunc radice.Succo eius ternis obolis hauſto renes ſa-
nari.Addi radicem eius & in malagmata.Gramen ipſum eſt inter hærbas uulgatiſſimum.Geniculatis
ſerpit internodiis:crebroq; ab iis & ex cacumine nouas radices ſpargit.Folia eius in reliquo orbe in eili-
tatem faſtigiantur.In pernaſo tantum hederacea ſpecie denſius q̃ uſq̃ fruticante:flore odorato candido-
q;.Iumentis hærba non alia gratior ſiue uiridis ſiue in fœno ſiccata.Tũditur aſpera aqua.Succum quo-
q; eius in pernaſo excipi tradunt propter ubertatem.Dulcis enim hic eſt.In uicem eius in reliqua parte
terrarum ſuccedit decoctum ad uulnera conglutinanda:quod & ipſa hærba tuſa preſtat.Tueturq; & ab
inflammationibus placat.Decocto adiicitur uinum ac mel:ab aliquibus & thuris & piperis myrrhæq;
tertiæ portiones.Rurſuſq; coquitur in æreo uaſe ad dentium dolores & epiphoras. Radix decocta in
uino torminibus medetur & urinæ difficultatibus. Vlceribus ueſicæ.Calculos frãgit.Semen uehemẽ-
tius urinam impellit.Aluum uomitioneſq; ſiſtit.Priuatim autem draconum morſibus auxiliatur.Sũt
qui genicula.ix.uel unius uel e duabus tribuſue hærbis ad hunc articulorum numerum inuolui lana
ſuccida nigra iubeant ad remedia ſtrumæ panorũue.Ieiunum debere eſſe qui colligat.Ita ire in domũ
abſentis cui medeatur:ſuperuenientiq; ter dicere ieiuno ieiunum medicamentum dare.Atq; ita adalli-
gare:triduoq; id facere.Quod e graminum genere ſeptem internodia habet:efficaciſſime capiti contra
dolores adalligatur.Quidam propter ueſicæ cruciatus decoctum ex uino gramen ad dimidias e balne-
is bibi iubent.Sunt qui & aculeatum gramen uocant trium generum cum in cacumine aculei ſint plu-
rimum:quod illi dactylon uocant:hos conuolutos naribus inſerunt:extrahuntq; ſanguinis ciendi gra-
tia.Altero quod eſt aizoo ſimile ad paronychia & pterygia unguium:& cum caro unguibus excreuerit
utuntur cum axungia.Ideo dactylon appellantes quia digytis medeatur.Tertium genus dactyli ſed te-
nuis naſcitur in parietibus aut tegulis.Huic cauſtica uis eſt.Siſtit ulcera quæ ſerpunt.Gramen capiti cir
cundatum ſanguinis e naribus fluctiones ſiſtit.Camelos autem necare traditur in babylonis regione
id quod iuxta uias naſcitur.Nec fœnogræco minor auctoritas:quod telin uocant:alii carphos. Aliqui
buceras:alii egoceras:quoniam corniculis ſemen eſt ſimile:nos ſiliciam:quod quo modo ſereretur ſuo
loco diximus. Vis eius ſiccare : mollire : diſſoluere.Succus decocti fœminarum pluribus malis ſubue
nit ſiue duricia ſiue tumor : ſiue contractio ſit uuluæ : fouentur:inſidunt:infuſum quoq; prodeſt. Fur
fures in facie extenuat.Spleni addito nitro decoctum & impoſitum medetur:item ex aceto.Sic iocineri
decoctum.Diocles difficile perientibus ſemen eius dedit acetabuli menſura tritum in nouem cyathis
ſapæ ad tertias partes bibere : ut qui biberint in calida lauarentur.Et in balneo ſudãtibus dimidium ex
relicto iteꝝ dedit:mox a balneo reliquũ pro ſummo auxilio.Farinã fœnogræci cũ hordeo aut lini ſemi
ne decoctã aqua mulſa contra uuluæ cruciatus ſubiecit.Itẽq; ĩpoſuit imo uẽtri. Lepras lẽtigines ſulphu
ris pari portione mixta farina curauit nitro ante præparata cute ſæpius die illinens:pungiq; præcipiens
Theodorus fœnogræco miſcuit quartam partem purgati naſturtii acerrimo aceto ad lepras. Damion
fœnogræci ſemen acetabuli dimidia menſura cum ſapæ & aquæ nouem cyathis ad menſes ciendos de
dit potu.Nec dubitatur quin decoctum eius utiliſſimum ſit uuluis interaneiſq; exulceratis: ſicuti ſemẽ
articulis atq; præcordiis.Si uero cum malua decoquatur:poſtea addito mulſo potus ante cætera uul-
uis interaneiſq; laudatᷣ.Quippe cum uapor quoq; decocti plurimum proſit.Alarumq; etiam grauæo-
lentiam decoctum fœnogræci ſemen emendat.Farina prurigines capitis furfureſq; cum uino & nitro
celeriter tollit.In hydromelite autem decocta addita axungia genitalibus medetur:item pano perotidi
podagræ:chirahræ:articulis:carnibuſq; quæ recedunt ab oſſibus.Aceto uero ſubacto luxatis. Illinitur
& lyeni decocta in aceto & melle tantum.Carcinomata ſubacta ex uino purgat.Mox addito melle per-
ſanat.Sumitur & ſorbitio e farina ad pectus exulceratum longãq; tuſſim.Diu decoquitur:donec amari
tudo deſinat.Poſtea mel additur.Nunc ipſa claritas hærbarum dicetur.

Natura Hærbaꝝ Sponte Nascentium. CA. I.

IPSA QVAE NVNC DICETVR HAERBARVM CLARITAS medicinæ tãtũ gratia gignẽte eas tellure:in admiratione curæ priscoꝝ diligẽtiæq; aĩum agit.Nihil ergo intentatũ inexptumq; illis fuit. Nihil deinde occultatũ qđ nõ prodesse posteris uellẽt.At nos elaborata iis ab/scõdere ac supprimere cupimus:& fraudare uitã etiam alienis bonis.Ita certe recõdunt q pauca aliqua nouere:inuidẽtes aliis:& neminẽ docere ĩ auctoritatẽ sciẽtiæ est.Tantũ ab excogitãdis nouis ac adiuuãda uita mo/res absunt.Sũmumq; opus ingenioꝝ diu in hoc fuit:ut intra unũquẽq; recte facta ueterum perirent.At hercule singula quosdam inuenta deo/rum numero addidere:omniomq; uitam clariorem fecere cognomini bus hærbarum tam benigne gratiam memoria referente.Non æquæ hæc cura eoꝝ mira eẽt in iis:quæ satu blãdiunť:aut cibo inuitãt sed cul mina quoq; montium inuia & solitudines abditas omnisq; terræ fibras scrutati inuenere:qd quæq; radixpolleret:ad quos usus hærbarum folia ptinerent:etiã quadrupedum pabulo intacta ad salutis usus uertẽtes.

Qui latine usus hærbaꝝ scripserint:& quando ad romanos notitia eaꝝ peruenerit: & qui primi græcoꝝ de his composuerint:& de hærbaꝝ inuentione:& antiqua medicina:& quare minus exercean tur earum remedia:& de cynorhodo:& de dracunlo medicinæ CA. II.

m Inus hoc q̃ par erat:nostri celebrauere omniũ utilitatũ & uirtutum rapacissimi. Primusq; & diu solus idem ille.M.Cato omniũ bonaꝝ artiũ magister paucis dũtaxat attigit.Boum etiam medicamina non omissa.Post eum unus illustrium tentauit.C.Valgius eruditione spectatus: imperfecto uolumine ad Diuum Augustum:inchoata etiã præfatione religiosa:ut omnibus malis hu manis illius potissimum principis semp medicetur maiestas.Ante condiderat solus apud nos:qđ equi dem inueni.Pompeius Leneus Magni Pompeii libertus:quo primum tempore hanc scientiam ad no stros peruenisse animaduerto.Nãq; Mithridates maximus sua ætate regum:quem debellauit Pompe ius:omnium ante se genitorum diligentissimus uitæ fuisse argumentis præterq̃ fama intelligitur.Vni ei excogitatum quottidie uenenũ bibere:præsumptis remediis:ut consuetudine ipsa innoxiũ fieret.Pri mo inuenta genera antidoti:ex quibus unum etiam nomen eius retinet.Illius inuentum autumãt san/guinem anatũ ponticaꝝ miscere:antidotis quoniam ueneno uiuerent.Ad illum Asclepiadis medẽdi ar te clari:uolumina composita extant:cũ sollicitatus ex urbe Roma præcepta pro se mitteret.Illum solũ mortalium Mithridatẽ.xxii.linguis locutum certum est.Nec de subiectis gentibus ullum hominem p interpretem appellatum ab eo annis.lvi.quibus regnauit.Is ergo in reliqua ingenii magnitudine me/dicine peculiariter curiosus ab hominibus subiectis:qui fuere pars magna terrarum:singula exquirens: scrinium commentationum harum & exemplaria effectusq; in archanis suis reliquit.Pompeius autẽ omni regia præda potitus:trafferre ea sermone nostro libertum suum Leneum grãmaticæ artis doctis simum iussit.Vitæq; ita profuit nõ minus qua reipublicæ uictoria illa.Præter hos græci auctores me/dicinæ prodidere:quos suis locis diximus.Ex iis Crateias:Dionysius:Metrodorus ratione blãdissima: sed qua nihil pene aliud q̃ rei difficultas intelligatur.Pinxere namq; effigies herbarum:atq; subcripsere effectus.Verum & pictura fallax est ex coloribus tã numerosis:præsertim in æmulatione naturæ:mul/tumq; degenerat transcribentiũ sors uaria.Præterea parum est singulas earum ætates pingi: cum qua dripartitis uarietatibus anni faciem mutent.Quare cæteri sermone eas tradidere.Aliqui effigie quidẽ indicata & nudis quidem plerũq; nominibus defuncti:quoniam satis uidebatur potestates uimq; de/mõstrare querere uolentibus.Nec est difficile cognitu.Nobis certe:exceptis admodum paucis contigit reliquas contẽplari scientia Antonii Castoris:cui summa auctoritas erat in ea arte nostro æuo.Visendo hortulo eius:in quo plurimas alebat:centesimum ætatis annum excedens nullum corporis malum ex pertus ac ne ætate quidem memoria aut uigore concussis.Nec aliud mirata magis antiquitas reperieť. Inuenta iampridem ratio est prænuntians horas non modo dies ac noctes solis lunæq; defectuum.Du rat tamen tradita persuasio in magna parte uulgi ueneficiis & herbis id cogi.In eo nãq; fœminarum sci entiam præualere.Certe quid non repleuere fabulis colchis Medea:aliæq;?In primisq; italica circe diis etiam adscripta?unde arbitror natum ut Aeschylus e uetustissimis in poetica re refertã italiam hærba/rũ potentia proderet. Multiq; circeios agros ubi habitauit illa: in magno argumento etiamnum du/rante in marsis a folio eius orta gente:quos esse domitores serpentium constat.Homerus quidem pri/mus doctrinaꝝ & antiquitatis parens:multus alias inadmiratione.Circes gloriã herbaꝝ ægypto tribu it:tum etiã cum rigaretur ægyptus illa non autem eẽt:postea fluminis limo inuecta.Herbas certe ægy ptias a regis uxore traditas suæ Helenæ plurimas narrat:ac nobile illud nepentes obliuionem tristitiæ ueniãq; afferens:& ab Helena utiq; omnibus mortalibus propinãdum.Primus autem omnium:quos memoria nouit.Orpheus de his herbis curiosius aliqua prodidit.Post eum Museus & Hesiodus poli/on hærbã in quãtum mirati sunt:diximus.Orpheus & hesiodus suffitiones cõmẽdauere.Homerus &

alias nominatim hærbas celebrat: quas suis locis dicemus. Ab eo Pythagoras clarus sapientia primus uolumen de earum effectu composuit. Apollini: Aesculapioq: & in totum diis immortalibus inuentione & origine assignata. Composuit & Democritus: ambo peragratis psidis arabiæ æthiopiæ ægyptiq magis. Adeoq ad hæc attonita antiquitas fuit: ut affirmaret etiam incredibilia dictu Xanthus hystoriarum auctor in prima earum tradidit occisum draconis catulum reuocatum ad uitam a parēte hærba: quā balin nominat. Eadēq tillonem quem draco occiderat: restitutum saluti. Et Iuba in arabia hærba reuocatum ad uitam hominem tradit. Dixit Democritus: credidit Theophrastus eē hærbam: cuius cōtactu illatæ ab alite: quam rettulimus: exiliret cuneus a pastoribus arbori adactus. Quæ etiā si fide carēt admirationem tamen implent: coguntq confiteri multum esse: quid uero superfit inde & plerosq uideo existimare: nihil non hærbarum ui effici posse. Sed plurimaꝝ uires esse icognitas. Quorum numero fuit Herophilus clarus in medicina: a quo ferunt dictum quasdā etiā fortassis calcatas ꝓdesse. Obseruatum certe est inflāmari uulnera ac morbos superuētu eorum: qui pedibus iter confecerint. Hæc erat antiqua medicina: quæ tota migrabat in græciæ linguas. Sed quare nunc nō plures noscuntur causæ? nisi q eas agrestes litterarūq ignari experiuntur: utpote qui soli inter illas uiuant. Præterea securitas quærendi obuia medicoꝝ turba. Multis etiam inuentis noīa desunt: sicut illi quā rettulimus in frugū cura scimusq defossam in angulis segetis præstare ne qua uis intret. Turpissima causa raritatis: qđ etiam q sciunt: demonstrare nolunt: tanq ipsis periturū sit quod tradiderint aliis. Accedit ratio inuentionis anceps. Quippe etiam in repertis: alias inuenit casus: alias (ut uere dixerim) deus. Insanabilis ad hosce annos fuit rabidi canis morsus: pauorem aquæ: potusq omnis afferens odium. Nuper cuiusdam militantis in prætorio mater uidit in quiete ut radicem siluestris rosæ: quam cynorhodon uocant: eblanditam sibi aspectu pridie in fruteto mitteret folio bibendam in lacte. In lusitania res gerebať hispaniæ proxima parte. Casusq accidit: ut milite a morsu canis incipiēte aquas expauescere superueniret epistola orātis: ut pareret religioni. Seruatusq est ex insperato. Et postea quisquis auxiliū simile tentauit. Alias apud auctores cynorhodi una medicina erat spongiolæ quæ in mediis spinis eius nascitur cinere cum melle alopecias capitis expleri. In eadem prouintia cognoui in agro hospitis nuper ibi repertum dracūculum appellatum caulem pollicali crassitudine uersicoloribus uiperarum maculis: quā ferebāt contra omniū morsus esse remedium. Alius est quē nos in priori uolumine eiusdem nominis diximus: sed huic alia figura. Aliudq miraculū exeūtis e terra ad primas serpentiū uernationes bipedali fere altitudine rursusq cum iisdem in terram secondentis: nec oīno occultato eo apparet serpens: uel hoc per se satis officioso naturæ munere: si tantum præmoneret: tempusq formidinis demonstraret.

De quodā pestifero fonte germaniæ: & de britānia: & maximis morboꝝ doloribus. CA. III.

n Ec bestiarum solū ad nocendum scelera sunt: sed interim aquaꝝ quoq ac locoꝝ. In germania trans rhenum castris a Germanico Cæsare promotis maritimo tractu fons erat aquæ dulcis solus: qua pota intra biennium dentes deciderent. Compagesq in genibus soluerentur. Stomacacen medici uocabant & sceletirben. Ei malo reperta auxilio est hærba: quæ uocatur britānica non neruis modo & oris malis salutaris: sed contra anginas quoq & contra serpentes. Folia habet oblonga nigra: iraodem nigram. Succus eius exprimitur & ex radice. Florem uibones uocant: qui collectus prius q tonitrua audiantť: & deuoratus securos in totū reddit frisi qua castra erant nostris demōstrauere illā. Miror quidē quæ nominis esset causa: nisi forte cōfini occeano britāniæ ueluti propinquæ dicauere. Nō enim inde appellatam eam: quoniā ibi plurima nasceretur certum est. Etiā tum britānia libera fuit qdē: & hic quondam ambitus nominibus suis eas adoptandi: ut docebimus fecisse reges: ut res tanta debeatur: hærbam inuenire: uitam iuuare nō fortassis credet aliquis: cum hæc nostra friuola quoq existimētur: adeo deliciis sordent: etiam quæ ad salutem pertinent. Auctores tamē quarum inueniuntur in primis celebrare par est: effectu earum digesto in genera morborum. Qua quidē in reputatione misereri sortis humanæ subit: & præter fortuita casusq & nomina quæ omnis hora excogitat ad milia morborum singulis mortalibus timenda. Qui grauissimi ex iis sint discernere stultitia prope uideri potest: cū suus cuiq ad præsens quisq atrocissimus uideatur. Et de hoc tamen iudicauere aui experimento asperrimos cruciatus esse calculorum a stillicidio uesicæ. Proximū stomachi tertiū eorum qui in capite doleant. Nō ob aliud fere morte conscita græcis: & noxias hærbas demōstratas miror equidem. Nec uenenorum tantū: quoniā ea conditio uitæ est: ut mori plerūq etiam optimi portus sit: tradatq Varro Seruium Clodiū equitē romanū magnitudine doloris in podagra coactū ueneno crura perunxisse: & postea caruisse sensu omni æque q dolore in ea parte corporis. Sed quæ fuit uenia mōstrandi qua mentes soluerentur? Partus eliderenť? multaq similia? Ergo nec abortiua dico. Ac ne amatoria qdē memoro. Lucullū īperatorē clarissimū amatorio periisse. Nec alia magica portenta: nisi ubi cauenda sunt aut coarguēda in primis fide eoꝝ dānata. Satis operæ fuit abūdeq pstitū uitæ salutares dixisse ac postea īuēta.

De moly: & dodecatheo: & pæonia uel pētorobo uel glycyside: & panace uel asclepio: & heracleo panace: chironio: & panace centaureo: uel pharnaceo: & heracleo siderio: & hyoscyamo uel apollinari siue altercangeno. CA. IIII.

l Audatissima hærbarum est Homero teste quā uocari ab diis putant moly. Ast inuentionem eius Mercurio assignat. Contraq summa ueneficia demonstrat. Nasci eam hodie circa pheneum & in cyllene archadiæ tradunt. Specie illa homerica radice rotunda nigraq: magnitudine cepæ folio scyllæ: effodi autem difficulter. Græci auctores florem eius luteum pinxere: cum Home

rus candidum scripserit. Inueni e peritis hærbarum medicis qui in italia nasci eã diceret:afferriq; cãpania mihi aliquot diebus effossam inter difficultates saxeas radicis triginta pedes lõgæ. Ac ne sic qdẽ solidæ sed abrutæ. Ab ea maxima auctoritas hærbæ est: quã dodecatheon uocant:oium deo℞ maiestatẽ cõmendantes. In aqua potã oĩbus morbis mederi tradũt: Folia eius septẽ lactucis simillima exeunt lutea radice. Vetustissima inuentu peonia est:Nomẽq; auctoris retinet. Quã quidã pentorobon appellãt: alii glycysiden. Hæc quoq; difficultas est:q; eadem aliter alibi nuncupatur. Nascit̃ opacis montibus caule inter folia digytorum quattuor ferente in cacumine ueluti græcas nuces quattuor aut quinq;. In estiis semen copiosum:rubrum:nigrũq;. Hæc medetur & fauo℞ in quiete ludibriis. Precipiunt eruere noctu:quoniã si picus martius uideat:tuendo in oculos impetũ faciat. Panaces ipso noĩe omniũ morborũ remedia promittit:numerosum & diis inuentoribus adscriptum. Vnum quippe asclepion cognominatur:quoniã is filiã panaciã appellauit. Succus eius est coactus ferulæ:qualẽ diximus. Radix est multi corticis & salsi. Hac euulsa scrobem repleri uario genere frugum religio est:ac terræ piamentũ. Vbi:& quo fieret modo:& quale maxime ꝓbaretur inter peregrina docuimus. Id qđ e macedonia affertur bucolicon uocant armentariis sponte erumpentẽ succũ excipientibus:hoc celerrime euanescit. Et in aliis autẽ generibus improbatur maxime nigrũ ac molle. Id.n.argumentũ est cæra adulterati. Alte℞ genus heracleon uocãt:& ab Hercule inuentũ tradunt. Alii origanũ heracleoticũ siluestre:quoniã ẽ origano simile: radice iutili. De origano diximus. Tertiũ panaces chironeon cognominat̃ ab iuentore. Foliũ eius lappato simile maius tamen & hirsutius. Flos aureus:radix parua. Nascitur pinguibus locis. Huius flos efficacissimus eoq; amplius q̃ supradicta ꝓdest. Quartũ genus panaces ab eodẽ Chirone reptum centaurion cognominat̃. Sed & pharnaceon in cõtrouersia inuẽtionis a Pharnace rege deductũ. Serit̃ hoc longioribus q̃ cætera foliis:& serratis. Radix odorata in umbra siccat̃:uinoq; gratiã adiicit. Huius genera duo fecere:alte℞ leuioris folii:alte℞ tenuioris. Heracleon sideriõ & ipsum ab Hercule inuentũ est: caule tenui digyto℞ quattuor altitudine. Flore puniceo:foliis coriandri. Iuxta lacus & amnes inuenit̃. Oĩaq; uulnera ferro illata efficacissime sanat. Et Chironis inuentũ ampelos quæ uocat̃ cheronia:de qua diximus inter uites. Sicuti de herba cuius inuentio assignat̃ Mineruæ Herculi quoq; eã adscribunt:quæ appollinaris apud arabas altercũ siue altercangenum:apud græcos uero hyoscyamus appellat̃. Plura eius genera. Vnũ nigro semine floribus pene purpureis spinosum. Talis nascitur in galacia. Vulgare aũt cãdidius est & fructicosius:altius papauere. Tertii semẽ irionis semini simile:& omnia insaniam gignentia: capitisq; uertigines. Quartũ genus molle:languinosum pinguius cæteris. Candidi seminis:in maritimis nascens hoc recepere medici. Item ruffi seminis nõnunq̃ ante candidũ ruffescit:si nõ ematuruit: improbaturq;. Ex alioqn nullum nisi cũ inaruerit legit̃:natura uini. Ideoq; mentẽ caputq; infestãs. Vsus seminis & per se & succo expresso. Exprimitur separatim:& caulibus foliisq; utunt̃ & radice:temeraria in totũ (ut arbitror) medicinæ. Quippe etiam foliis constat mentem corrũpi:si plura q̃ quattuor bibantur. Etiã anti qui in uino febrem depelli arbitrabant̃. Et oleum fit ex semine:ut diximus: quod ipsum auribus infusum tentat mentem:mireq; contra uenenum remedia ꝓdidere iis:qui id bibissent: & ipsum pro remediis:adeo nullo omnia experiendi fine:ut cogerentur etiam uenena prodesse.

De linozoste parthenio hermupoa siue potius mercuriali:& achillea:& panace heraclea siderit millefolio.& de scopa regia:& hermineo teucrio splenio:de melampodio siue helleboro: quotue eo℞ genera:& de nigro helleboro & albo medicinæ:& quãdo detur:& quomodo sumendum:& q̃bus nõ dandum:& q; mures necat. CA. V.

Linozostis siue parthenion a Mercurio inuẽtus est:ideo apud græcos hermupoan multi uocãt. Eam apud nos oẽs mercurialẽ. Duo eius genera:masculus & fœmina quæ efficacior:caule cubitali interdũ ramoso in cacumine:ocimo angustioribus foliis geniculis densis:ala℞ cauis multis:semine in geniculis depẽdente:fœmine copioso:mari iuxta genicula statim rariore ac breui:contortoq;. Fœminæ soluto & candido. Folia maribus nigriora:fœminis candidiora:radix superuacua:prætenuis. Nascunt̃ in campestribus cultis. Mirum est quod de utroq; eo℞ genere prodit̃. Vt mares gignant̃ hunc facere:ut fœminæ illam. Hoc contingere si a conceptu succus ꝓtinus bibatur in passo:edant̃ ue folia decocta ex oleo & sale:uel cruda ex aceto. Quidã decoquunt eam in nono fictili cum heliotropio: & duabus aut tribus spicis donec decoquat̃. Decoctũ dari iubent:& hærbam ipsam in cibo altero die purgationi:mulieribus per triduum:quarto die a balneo coire eas. Hippocrates miris laudibus in mulierũ usu prædicauit illas. Easq; ad hunc modum adhuc medicorum nemo nouit. Ille eas uuluæ cum melle uel rosaceo uel lilineo uel irino admouit:item ad ciendos menses secundasq;. Hoc idem præstare potu fotuq; dixit. Instillauit auribus surdis succum inunxitq; cum uino uetere. Aluo folia imposuit:epiphoris:stranguriæ & uesicæ. Decoctũ eius dedit cũ myrrha & thure. Aluo quidẽ soluendæ:uel in febri decoquitur quantũ manus capiat in duobus sextariis aquæ ad dimidias:bibit̃ sale & melle admixto: necnõ cum uulga suis aut gallinaceo decoctum salubrius. Purgationis causa putauere aliqui utranq; dandam: siue cum malua decoctum. Thoracẽ purgat. Bilẽ detrahũt. Sed stomachum lædunt. Reliquos usus dicemus suis locis. Inuenit & achilleon Achilles discipulus Chironis:qua uulneribus mederetur:quæ ob id achilleos uocatur. Hac sanasse Telephum dicitur. Alii primũ eruginem inuenisse utilissimam emplastris:ideoq; depingitur ex cuspide decutiens eã gladio in uulnus Telephi. Alii utroq; usum medicamento uolunt. Aliqui & hanc panacem heracleon:alii sideriten. Hanc apud nos millefoliam uocant cubitali scabo ramosam:minutioribus q̃ fœniculi foliis uestitam ab imo. Alii fatentur quidem illam uulneribus

utilem:ſed ueră.achilcon eſſe ſcapo cæruleo pedali:ſine ramis ex omni parte ſingulis foliis rotundis ele/
ganter ueſtitam.Alii quadrato caule:capitibus marrubii folio quercus.Hăc etiam præciſos neruos glu/
tinare faciunt.Alii ſideriten in maceriis naſcentem cum teritur fœdi odoris.Etiănum aliam ſimilē huic
ſed candidioribus foliis & pinguioribus tenuioribus cauliculis in uineis naſcentem.Aliam uero binum
cubitorum ramulis exilibus triangulis:folio ſilicis:pediculo lōgo:betæ ſemine:omnes uulneribus præ/
cipuas.Noſtri eam quæ eſt latiſſimo:folio ſcopă regiam uocăt.Medetur anguinis ſuum.Inuenit & teu/
cer eadem ætate teucrion quam quidam Hemionion uocant:ſpargentē iuncos tenues:folia curua aſpe/
ris locis naſcentem:auſtero ſapore:nunq̃ florentem.Neq; ſemen gignit.Medetur lyenibus. Cōſtatq; ſic
inuētam:cum exta ſuper eam proiecta eſſent:fertur adhæſiſſe lyeni:eumq; inaniſſe.Ob id a quibuſdam
ſplenion uocatur.Narrant ſues qui radicem eius edūt ſine ſplene inueniri.Rami hyſopi ſurculoſam:fo/
lio fabæ.Eodem noīe appellant:& colligi florentē adhuc iubent adeo florere nō dubitant:maximeq; ex
ciliciis & pyſidiæ montibus laudăt.Melampodis fama diuinationis artibus nota eſt. Ab hoc appellatur
unum hellebori genus melăpodion.Aliqui paſtorē eodem nomine inueniſſe tradūt:capras purgari pa/
ſtore illo animaduertente datoq; lacte earum ſanaſſe prœtidas furentes.Quăobrem de oībus eius generi/
bus dici ſimul cōuenit.Prima duo ſunt candidū ac nigrum.Hoc radicibus tantū intelligi tradūt pleriq;.
Alii folia nigri platăi ſimilia & minora nigrioraq;:& pluribus diuiſuris ſciſſa.Albi betæ incipiētis. Hæc
quoq; nigriora & canaliū dorſo rubeſcentia.Vtraq; caule palmi ferulaceo bulborum tunicis cōuoluto ra/
dice fibrata ceparum modo.Nigro equi boues ſues necantur.Itaq; cauent id cū candido ueſcantur.Tempe
ſtiuum eſſe tradunt meſſibus.Plurimū aūt naſcitur in oeta monte.Et optimū uno eius loco pyram.Ni
grum ubiq; ꝓuenit:ſed melius in helicone:qui mons & aliis laudat̃ hærbis.Candidum ꝓbat̃ oeteū. Se/
cundum pōcum.Tertio loco heleaticū:quod in uitibus naſci ferūt.Quarto ꝑnaſum:quod adulteratur
ætolico ex uicino.Nigrum ex iis melampodion uocant:quo & domos ſuffiūt purgantq; aſpergentes ſe
& pecora.Cum precatione ſolēni hoc & religioſius colligitur.Primum enim gladio circunſcribitur.De
inde qui ſucciſurus eſt ortum ſpectat.Et precatur ut id liceat ſibi concedentibus diis facere.Obſeruatq;
aquilæ uolatus:fere enim ſecantibus iter eſt.Et ſi prope aduolauerit:moriturum illo anno qui ſuccidit
augurium eſt.Nec album facile colligitur:caput aggrauans maxime:niſi præſummatur aliū:& ſubinde
uinum ſorbeatur:celeriterq; fodiatur. Nigrum alii entomon uocăt:alii polyrrhyſon:purgat ꝑ inferna.
Candidum autem uomitione.Cauſaſq; morborum extrahit.Quōdam terribile.Poſtea tam ꝓmiſcuū
ut pleriq; ſtudiorum gratia ad prouidenda acrius quæ cōmentabantur:ſæpius ſumptitauerint. Carnea
dem reſponſurum Zenonis libris.Druſum quoq; apud nos tribunorum populariū clariſſimū:cui ante
omnes plebs adſtans plauſit:optimates uero bellum marſicum imputauere:cōſtat hoc medicamēto li/
beratum comitiali morbo in antycira iſula.Ibi.n.tutiſſime ſummitur:quoniă(ut diximus)ſeſamoides
admiſcent.Italia ueratrum uocat.Farina eorum per ſe & mixta radiculæ qua lana diximus lauari ſternu
tamentum facit.Amboq; ſomnum. Legūtur autem tenuiſſimæ radices breueſq; ac uelut decurtatæ ēt
hæ.Nam ſumma quæ eſt craſſima cepis ſimilis canibus tantum datur purgationis cauſa.Antiqui radi/
cem corticemq; carnoſiſſimum eligebăt:quo tenuior eximeret̃ medulla.Hanc humidis ſpongiis oper/
tam turgeſcentemq; in longitudinem findebant.Deinde fila in umbra ſiccabăt iis utentes.Nunc ramu/
los ipſos ab radice ſua grauiſſimi corticis ita dantes.Optimum quod acre guſtu:feruenſq; in frangendo
puluerem emittit.Durare uim eius.xxx.annis ferunt.Nigrū medetur paralyticis inſaniētibus hydropi/
cis dūmodo citra fibrim:podagris ueteribus:articulariis morbis.Trahit aluum & bilem pituitaſq;. Ex
aqua datur ad leniter molliendam aluum plurimum drachma:modice quattuor obolis. Miſcuere aliq
& ſcamoneam:ſed tutius ſalem.In dulcibus datum copioſius periculum īfert.Oculorum caliginem fo/
tu diſcutit.Ob id quidam & inunxere.Tritum ſpumas ſuppurata duritias concoquit:& purgat.Itē fiſtu
las tertio die exemptum.Verrucas tollit cum ſquamis æris:& ſandaraca.Hydropicorum uentri impo/
nitur cum farina hordeacea & uino.Pecorum & iumētorum pituitas ſanat ſurculo per aurem traiecto:
& poſtero die eadem hora exempto.Scabiem quadrupedū cū thuræ & cæra ac pice uel cū piſſeleo.Albū
optimum:qđ celerrime mouet ſternutamēta:ſed multū terribilius nigro:ꝑcipue ſi qs apparatū poturo
rū apud ătiquos legat:cōtra horrores ſtrăgulatus ītēpeſtiuas ſomni uires ſingultus īfinitos aut ſternuta
mēta ſtomachi diſſolutiones tardiores uomitus aut longinqores:exiguos aut nimios.Quippe alia dare
ſoliti:quæ concitarent uomitiones ipſumq; helleborum extraherent medicamētis aut clyſteribus: ſæ/
pe etiam ſanguine uenis emiſſo.Iam uero & cum proſpere cedat terribilius uiſu in uariis coloribus uo/
mitionum:& poſt uomitiones obſeruatione alui:balnearum diſpenſatione:totius corporis cura antece
dente:omnia hæc magno terrore & fama.Năq; tradūt abſumi carnem ſi coquatur una. Sed antiquorum
uitium erat:q; propter hos metus partius dabăt:cū celerius erūpat:quo largius ſumit̃. Themiſon binas
nō amplius drachmas donauit:ſequētes & q̃ternas dedere.Claro Herophili preconio q helleborum fortiſ
ſimi ducis ſimilitudini æquabat.Concitatis enim intus omnibus ipſum in primis exire. Præterea mirum
inuentum eſt:q; inciſum forficulis ut diximus:cribrăt:cortex remanet.Hoc inanito medula cadit.Hæc
in nimia purgatione data:uomitiones ſiſtit:Cauendū eſt fœlici quoq; cura ne nubilo detur die: quippe
impatibiles cruciatus exiſtunt.Nam æſtate potius q̃ hyeme dandū nō eſt in dubio.Corpus ſeptem die/
bus præparandum cibi acribus:abſtinentia uini:quarto & tertio de uomitionibus:pridie cœnæ abſti/
nentia.Albū e dulci dat̃:aptiſſime uero in lacte aut pulte.Nuper inuenere diſſectis raphanis inſerere hel
leborum:rurſuſq; cōprimere raphanos:ut tranſeat ius:atq; eo lenimēto dare.Reddi poſt quattuor fere ho

ras incipit. Totũ opus septenis peragit̃ horis. Medet̃ ita morbis comitialibus: ut diximus: uertigini: melancholicis: insanientibus: limphaticis: elephãtiæ albæ: lepris: tetano: tremulis: podagricis: hydropicis: incipiẽtibusq; tympanicis: stomachicis: spasticis: clinicis: ischiadicis: q̃rtanis quæ aliter nõ desinat: tussi ueteri: inflãmatiõibus tormibus redeũtibus: Vetãt dari senibus & pueris. Itẽ mollibus ac fœminei corporis: animæue exilibus aut teneris: & fœminis minus q̃ uiris. Itẽ timidis: aut si exulcerata sint p̃cordia: uel tumeant: minimeue sanguinẽ excreantibus: causariis uel latere: uel faucibus. Medet̃ extra corporis eruptionibus pituitæ cũ axungia salsa illitũ: item suppurationi ueteri. Mures polẽta admixtũ necat. Galli sagittas in uenatu helleboro tingũt: circũcisosq; uulnere teneriorem sentiri carnẽ affirmat. Muscæ quoq; necantur albo trito & cum lacte sparso. Eodem & phthiriasi emendatur.

De mithridatia & scordoti siue scordio: & polemonia uel philæteria uel chilio dynama: & eupatoria & cẽtaurea siue chironia: & de lecto centaureo libadio felle terræ & triorche medicinæ. CA. VI.

Psi Mithridati Crateias adscripsit unam mithridanion uocatã. Hinc folia duo a radice achanto similia. Caulis inter utraq; sustinẽs roseum florem. Alteram lenem scordotin siue scordion ipsius manus adscriptam: magnitudine cubitali: quadrangulo caule ramosam quærne similitudine foliis lanuginosis. Reperitur in ponto campis pinguibus humidisq; gustus amari. Est & alterius generis: latioribus foliis: mentastro similis: plurimosq; utraq; ad usus per se & inter alia in antidotis. Polæmoniam alii philæteriam a certamine regum inuentionis appellant. Capadoces aũt chiliodynamam, radice crassa: exilibus ramis: quibus in summis corymbi dependent: nigro semine cætero rutæ similis. Nascitur in mentosis. Eupatoria quoq; regiam auctoritatem habet. Caulis lignosi nigricãtis hirsuti: cubitalis aliquando: & amplioris folii per interualla. v. folii aut canabis per ambitũ incisis q̃nquepartito: nigris & ipsis pulmosisq; radice superuacua. Semen dysentericis in uino potum auxiliatur unice. Centauria curatus dicitur Chiron cum Herculis exceptus hospitio p̃tractãti arma: sagitta excidisset in pedem quare aliqui chironium uocant. Folia sunt lata & oblõga: serrata ambitu dẽsa ab radice: caules ternũ cubitorũ geniculati. In iis capita ceu papauerũ. Radix uasta rubescens: tenera fragilisq; ad bina cubita madida. Succo amara cũ q̃dã dulcedine. Nascit̃ in collibus pingui solo. Laudatissima arcadia: elide: messenia: pholoe & lyceo atq; in alpibus: pluribusq; locis ĩ lycia. Quidã & ex ea lyciũ faciũt. Vis in uulneribus tãta ut cohærescere ẽt carnes tradãt: si coquant̃ simul. In usu radix tantũ duabus drachmis bibenda q̃bus dicetur: si febris sit: in aqua trita: cæteris in uino. Medet̃ & oĩum morbis decocte succus. Est alterũ centaurion cognomine lecton: minutis foliis: quod aliqui libadion uocant: quoniã secundũ fontes nascitur: origani simile: angustioribus & longioribus foliis angulosa caule paululum alto fruticanti flore lichnidis: radice tenui & superuacua succo efficax. Ipsa hærba autũno legitur: succus e fronde. Quidã caules concisos madefaciunt diebus. xviii. atq; ita exprimunt. Hoc centaurion nostri fel terræ uocant: p̃p amaritudinem summam. Galli exacũ: quoniam oĩa mala medicamenta potum e corpore exigat: per aluum. Tertia est centauris cognomine triorches. Qui eam secat rarũ est ut nõ uulneret sese. Hæc succum sanguinẽ mittit. Theophrastus defendi eã: impugnariq; colligentes tradit a triorche accipitrũ genere: a quo & nomen accepit. Imperiti confundunt hæc oĩa: & uni generi assignant.

De climẽo & gẽtiana & lysimachia & parthenide & artemisia & ambrosia & nymphea heracleo siue rhopalo & euphorbia medicinæ. CA. VII.

Limenos a rege hærba appellata est hederæ foliis ramosa caule inani articulis præcincta: odore graui & semine hederæ: siluestribus & montosis nascens. Quibus morbis pota medeat̃: dicemus. Sed hic indicandũ est dum medeat̃: sterilitatem pota ẽt in uiris fieri. Græci plãtagini similem esse dixerunt: caule q̃drato: folliculis cũ semine inter se implexis: uelut in polypoꝝ cirris. Et succus autẽ in usu. Vis eius summa in refrigerãdo. Gentianã inuenit Gentius rex illyrioꝝ ubiq; nascentem: in illyrico tamen præstantissimã folio fraxini: sed magnitudine lactucæ: caule tenero pollicis crassitudine: cauo & inani: ex interuallis foliato. trium aliquando cubitoꝝ: radice lenta: subnigra sine odore aquosa: montibus subalpinis plurima. Vsus in radice & succo. Radicis natura est excalfactoria: sed pregnantibus non bibenda. Inuenit & Lysimachus herbã lysimachiam: quæ ab eo nomen retinet: celebrata Erasistrato. Folia habet salicis uirida: florẽ aureum: fruticos: ramulis erectis graui gignit̃ in aquosis. Vis eius tanta est: ut iumentis discordantibus iugo imposita asperitatem cohibeat. Mulieres quoq; hac gloriam affectauere. In quibus Artemisia uxor Mausoli adoptata hærba quæ antea p̃thenis uocabatur. Sunt qui ab artemide Artemisiã cognominatã putent: quoniã priuatim medicat̃ fœminaꝝ malis. Absinthii aũt modo fruticosa maioribus foliis pinguibusq;. Ipsius duo genera. Altera latioribus foliis: altera tenera tenuioribus: & non nisi in maritimis nascens. Sunt qui in mediterraneis eodẽ noĩe appellant simplici caule: minimis foliis: flores copiosi erumpẽtes: cũ uua maturescit odore non in iucundo: quã quidã botryn alii ambrosiam uocant. Talis in cappadocia nascit̃. Nymphea nata tradit̃ a nympha Zelotypia erga Herculem mortua. Quare heracleon uocant aliqui: alii rhopalon a radice clauæ simili. Ideoq; eos qui bibãt eam. xii. diebus coitu genituraq; priuari. Laudatissima in orchomeno & marathone Bœetimadon uocant qui semen edunt. Nascitur aquosis foliis magnis & aliis ex radice prodeuntibus flore lilio simili: & cũ defloruerit capiti papaueris. In caule secatur autumno. Radix nigra in sole siccat̃. Aduersaturq; aluinis. Est & alia nymphea in thessalia amne pæneo: radice alba: capite luteo: rosæ magnitudine. Inuenit & patruum nostroꝝ ætate rex Iuba quã appellauit euphorbiam medici sui nomine & fratris musæ: a quo

Diuum Auguſtum conſeruatum indicauimus.Iidem fratres inſtituere a balneis frigida multa corpora aſtringi.Antea non erat mos niſi calida tantum lauari ſicut apud Homerũ etiã inuenimus.Sed Iubæ uolumen quoqꝫ extat de ea hærba & clarum præconium.Inuenit eam in monte atlante:ſpectatur foliis achantinis.Vis tanta eſt:ut uel e longinquo ſuccus excipiatur inciſæ conto.Suſcipitur excipulis uẽtriculo hædino.Humor lactis uidetur effluere.Siccatur conto.Sic thuris effigiẽ hẽt.Qui colligũt clarius uident.Cõtra ſerpẽtes medeť.Quacũqꝫ parte pcuſſa uortice inciſo & medicamento addito.Ibi getuli qui legũt:hedino lacte adulterãt:ſed diſcerniť igni.Id.n.qđ ſincerꝝ non eſt faſtidiendũ odorem habet.multum infra hunc ſuccũ eſt qui in gallia fit ex hærba chamelea granũ cocciferente.Fractus ammoniaco ſimilis eſt:etiam leui guſtu os accenſum diu detinens:& magis ex ĩteruallo donec fauces quoqꝫ ſiccet.

De plãtagine & bugloſſo:& cynogloſſo:& buphthalmo:& ſcythica:& de ſpartania.& hippice:& iſchæmone:& betonica:& cantabiaca:& conſiligine:& hyberida:& chelidonia:& canaria & elaphoboſco:& dictanno : & ariſtolochia:& quod eius delectatione inuoluant piſces:& ſtatim capiantur:& medicinæ contra ſerpentium ictus ex hærbis quas ſuperius nominauit. CA. VIII.

Elebrauit & Themiſon medicus uulgarem hærbam plantaginem tanq̃ inuẽtor uolumine de ea edito:Duo eius genera.Minor anguſtioribus foliis & nigrioribus:linguæ pecorum ſimillimis:caule anguloſo in terram inclinato in pratis naſcẽs.Altera maior foliis laterꝝ modo incluſa:quæ quia ſeptena ſunt quidam eam heptapleuron uocauere.Huius & caulis cubitalis eſt & napi ſimilis.Naſcitur in humidis multo efficacior.Vis mira in ſiccando denſandoqꝫ corpore canteri uicem optinens.Nulla res æque ſiſtit fluctiones:quas græci rheumatiſmos uocant.Iungitur huic boglos ſoſboum linguæ ſimilis:cui præcipuum ꝙ in uinum deiecta animi uoluptates auget:& uocatur euphraſinũ. Iungiť & cynogloſſos caminas imitans linguas:topiariis operibus gratiſſima.Aiuntqꝫ quæ tres thyrſos feminis emittat:eius radicem potã ex aqua ad tertianas prodeſſe:quæ q̃ttuor ad quartanas. Eſt alia ſimilis ei & quæ ferat lappas minutas.Eius radix pota ex aqua ranis & ſerpẽtibus aduerſať.Eſt & buphthalmos ſimilis boum oculis:folio fœniculi:circa oppida naſcens fruticoſa caulibus:qui & manduntur decocti.Quidam cachlam uocant.Hæc cum cæra ſteatomata diſcutit.In uenere hærbas & uniuerſæ gentes.Scythia eam primum:quæ ſcytice uocatur:circa boetiam naſcẽs prædulcis.Aliam quoqꝫ utiliſſimã quã ſpartaniam uocant.Magna & ea cõmendatio:ꝙ in ore eam habentes famem ſitimqꝫ non ſentiunt.Idem p̃ſtat apud eos hippice dicta:ꝙ in equis quoqꝫ eũdem effectum habeat.Tradũtqꝫ his duabus hærbis ſcythas ẽt in duodenos dies durare in fame ſitiqꝫ.Iſchemonẽ thracia inuenit:qua ferunt ſanguinem ſiſti:non aperta modo uena:ſed etiam p̃ciſa.Serpit e terra milio ſimilis:foliis aſperis & lanuginoſis : farcitur in nares.Quæ in italia naſcitur & ſanguinem eodem adalligata ſiſtit.Vetones ĩ hiſpania eam quæ betonica dicitur in gallia.In italia aũt ſerratula a græcis ceſtron aut pſychotrophon ante cunctas laudatiſſima.Exit anguloſo caule cubitorum duum a radice ſpargens folia fere lappati ſerrata ſtamine purgureo. Folia ſiccãtur in farinam plurimos ad uſus.Fit uinum ex ea & acetum ſtomacho & claritati oculorum.Tantũqꝫ gloriæ habet:ut domus in qua ſata ſit tuta exiſtimetur a piaculis omnibus.In eadẽ hiſpania inuenta eſt cantabrica per Diui Auguſti tempora a cantabris reperta.Naſcitur ubiqꝫ caule iunceo pedali in quo ſunt floſculi oblongi uelut calathi.In iis ſemen perq̃ minutũ.Nec alias defuere hiſpaniæ hærbis exquirendis:ut in quibus etiãnum hodie in uirorꝫ lætiore conuictu potionem e cẽtum hærbis mulſo additis credidere ſaluberrimam ſuauiſſimãqꝫ.Nec quiſq̃ genera earꝫ iam nouit aut multitudinẽ.Numerus tantum conſtat in nomine.Noſtra ætas meminit hærbam in marſis repertam.Naſcitur & aquiculis circũuicum neruesiæ:uocatur cõſiligo.Prodeſt ut demonſtrabimus ſuo loco deploratis in pthiſi. Inuenit nuper & Seruilius Democrates primus medentium quam appellauit hiberidam quãq̃ ficto nomine inuentioni eius aſſignato carmine.Naſcitur maxime circa uetera monumenta parietinaſqꝫ & inculta itinerum.Floret ſemper folio naſturtii:caule cubitali:ſemine tam paruo ut uix aſpici poſſit.Radici odor naſturtii.Vſus æſtate efficacior:& recenti tantum.Tunditur difficulter.Coxendicibus & articulis oĩbus cum axungia modica utiliſſima:uiris plurimũ quaternis horis:fœminis minus dimidio adalligata:ut dein in balneum deſcẽdatur in calidam:& poſtea oleo & uino corpus perungatur:diebuſqꝫ uicenis interpoſitis idem fiat ſiqua admonitio doloris ſuperſit.Hoc modo rheumatiſmos oẽs ſanat occultos.Imponitur nõ in ipſa inflãmatione:ſed imminuta.Aĩalia quoqꝫ inuenere herbas:in primiſqꝫ chellidoniam.Hac enim girundines oculis pullorum in nido reſtituũt uiſum:ut quidam uolũt etiam erutis oculis.Genera eius duo.Maior fruticoſo caule:folio paſtinacæ erraticæ ampliore:ipſa altitudine duum cubitorꝫ.Colos albicans:flos luteus.Minori folia hederæ rotundiora minus candida.Succus croci mordax.Semen papaueris.Florent aduentu hirundinum.Diſceſſu marceſcunt.Florentibus ſuccus exprimitur:& in æreo uaſe cum melle attico leniter cinere feruenti decoquitur:ſingulari remedio contra caligines oculorum.Vtuntur & per ſe ſucco in collyriis:quæ chelidonia appellanť ab ea. Inuenerunt & canes canariam:qua faſtidium deducunt:eamqꝫ in noſtro conſpectu mandunt:ſed ita ut nunq̃ intelligať quæ ſit:etenim depaſta cernitur.Notata eſt autẽ animalis huius malignitas in alia herba maior.Percuſſus.n. a ſerpente:mederi quadã ſibi dicitur:ſed illã homine inſpectante non decerpit. Simplicius ceruæ monſtrauere elaphoboſcon:de qua diximus.Item ſeſeli enixæ a partu dictamum oſtẽdere(ut indicauimus) uulneratæ eo paſtæ ſtatim decidentibus telis.Non eſt alibi q̃ in creta:ramis prætenue:pulegio ſimile:feruens & acre guſtu:foliis tantũ utuntur.Flos nullus ei eſt:aut ſemen aut caulis.Radix tenuis & ſuperua-

cua. Et in creta autem non spatiose nascitur: mireq; a capris expetit. Pro eo est & pseudo dictamū multis in terris nascēs: folio simili: ramulis minoribus a qbusdam cōdris uocatū. Minoris effectus statim intelligit. Dictamū. n. minima portione accēdit os. Qui legere eā: in ferula uel arundine cōdunt: pligātq; ne potentia eunescat. Sunt q dicant utrāq; nasci multifariā: sed deteriores in agris pinguibus: uerā quidā dictamū non nisi in asperis. Est & tertiū genus dictamū uocatū: sed neq; facie neq; effectu simile folio sisybrii: ramis maioribus pcedente psuasione illa: quicqd in creta nascit: infinito pstare cæteris eiusdē generis alibi genitis. Proxime qd in parnaso: alioquin herbiferq; esse. Et peliū montem in thessalia. Et teletrium i euboea. Et totā arcadiā ac laconicā. Tradunt arcades quidē nō medicaminibus uti: sed lacte circa uer: quoniā tunc maxime succis herbæ turgeāt: medicenturq; ubera pascuis. Bibunt aūt lac uaccinum: quoniā boues omniuoræ sunt in herbis. Potētia earq; per quadrupedes ēt nunc duobus claris exemplis manifesta fit. Circa abderā & limitē: qui Diomedis uocat equi pasti iflammant rabie: circa pothniā uero & asini. Inter nobilissimas aristolochiæ nomē dedisse grauidæ uidētur: quoniā esset ariste leuchuses. Nostri malū terræ uocāt: & qttuor genera eius seruant. Vnū tuberibus radicū rotundis foliis inter maluam & hederā nigrioribus pinguioribusq;. Alterq; masculæ radice longa quattuor digytorq; lōgitudine baculi crassitudine. Tertiū lōgissimæ tenuitatis uitis nouellæ cui sit pcipua uis: quæ clematicis uocatur: ab aliis cretica. Oēs colore buxeo: caulibus paruis: flore purpureo. Ferunt baculas paruas ut cappari. Valent radice tantū. Est & quæ pistolochia uocat quarti generis: tenuiorq; pxime dicta: densis radicis capillamentis iunci plenioris crassitudine. Hanc qdam polyrrhizon cognominant. Odor oīum medicatus. Sed oblonga radice tenuiorīq; gratior. Carnosi. n. est corticis: unguentis quoq; nardinis cōueniens. Nascuntur pinguibus locis & cāpestribus. Effodere eas messibus tēpestiuū: ita desquāmato terreno seruantur. Maxime tamen laudat pontica. Et in quocūq; genere ponderosissima quæq; medicinis aptior. Rotunda cōtra serpentes. Oblonga in summa tamē gloria est etiam mō. A conceptu admota uuluis in carne bubula mares figurat: ut tradit. Piscatores campaniæ radicē eam: quæ rotunda est: uenenū terræ uocant: coramq; nobis contusam immixta calce in mari sparsere: aduolant pisces cupiditate mira: statimq; examinati fluitant. Quæ polyrrhizos cognominat: conuulsis cōtusis ex alto præcipitatis radice pota ex aqua utilissima esse tradit. Semine pleureticis & neruis cōfirmare excalfacere. Eadē satyrion est. Verum & effectus earq; ususq; dicendi sunt. Ordiendūq; a malorq; omnium pessimo: id est serpentiū ictu. Medentur ergo britannica herba. Panaces generq; oīum radix e uino. Chironiæ & flos & semen potū illitūq; ex uino & oleo. Priuatimq; quæ cunila bubula appellat. Polemonia uel phileteris radicis drachmis qttuor ex mero. Teucria: sideritis scordotis: ex uino priuatim ad angues potæ & illitæ: siue succo siue folio siue decocto. Cētauriæ maioris radice drachma in uini albi cyathis tribus. Gentiana pcipue aduersus angues duabus drachmis cū pipere & ruta uini cyathis. vi. siue uiridis siue sicca. Et lysimachiæ odorē fugiunt serpentes. Datur ex uino percussis chelidonia. Morsibus imponit betonica pcipue: cuius uis tanta perhibetur: ut inclusæ circulo eius serpentes ipse sese interimat flagellando. Datur & ad ictus semen eius denarii pondere cum tribus cyathis uini: uel farina drachmis tribus sextario aquæ imponitur. Cantabricæ: dictami: aristolochiæ radicis drachma in uini hemina sæpius bibēda: prodest & illita ex aceto. Similiter pistolochiæ. Quin & omnino suspensa supra focum fugat e domibus serpentes.

De argemonia: & agarico: & echyo: & hyoscyamo: & hierabotane: & blattaria: & lemonia & qnq; folio: & dauco: & persolata: & arctio: & cyclamino: & peucedano. CA. IX.

a Rgemonia quoq; radice eius denarii pōdere in uini cyathis tribus potat. Plura de ea cōueīt dici cæterisq; q primū noīabunt. In eo aūt genere medēdi primū conuenit: quāq; noīari: in quo maxīe ualebit. Folia habet anemonæ æqualia diuisa apii mō: caput in cauliculo papaueris siluestris: itē radicem. Succū croci colore acrē & acutū. Nascit & in aruis apud nos. Nostri tria genera eius faciunt: & id demū pbant cuius radix thus redoleat. Agaricon ut fungus nascit in arboribus circa bosphorū: colore candido. Dat obolis qttuor contritū cū binis cyathis aceti mulsi. Id qd in gallatia nascit infirmius habet. Præterea mas spissior amariorq;. Hic & capitis dolores facit. Fœmina solutior in initio gustus dulcis: mox i amaritudinē trāsit. Echyos utriusq; generis pulegio similis. Foliis coronata: drachmis duabus ex uini cyathis qttuor dat. Itē altera quæ lanugīe distinguit spinosa: cui & capitula uiperæ similia sunt hæc ex uino & aceto. Quidā arcion plonatam uocant: cuius folio nullum est latius: grandes lappas ferentem. Huius radicē decoctam ex aceto dant potui. Hyoscyamū contusum cum foliis ex uino datur peculiariter cōtra aspidas. Nulla tamē romanæ nobilitatis plus habet q hierabotanē. Aliqui paristereon: nostri uerbenacā uocāt. Hæc est quā legatos ferre ad hostes indicauimus. Hac Iouis mensa uerrit. Domus purgātur: lustrāturq;. Genera eius duo sunt. Foliosa quā fœminā putant. Mas rarioribus foliis. Ramuli utriusq; plures: tenues: cubitales: angulosi. Folia minora q quercus: angustioraq;: diuisuris maioribus: colos glaucus: radix longa: tenuis. Nascitur ubiq; in planis aquosis. Quidā non distinguunt: sed unū oīno genus faciūt: quoniā utraq; eosdē effectus habeat. Vtraq; sortiunt galli: & pcinūt respōsa. Sed magni utiq; circa hanc insaniunt. Hac punctos impetrare quæ uelint: febres abigere: amicitias conciliare: nulliq; non morbo mederi. Colligi circa canis ortū debere: ita ut ne luna aut sol conspiciat: fauis ante & melle terræ ad piamentū datis. Circunscriptā ferro effodi sinistra manu: & in sublime tolli. Siccari in umbra separatim: folia: caulem: radicē. Aiuntq; si aqua spargat tricliniū: qua maduerit: lætiores conuictus fieri. Aduersus serpentes cōteritur ex uino. Est ei similis uerbasco hærba: quæ sæpe fallit p ea capta: foliis minus cādidis: cauliculis pluribus: flore luteo. Hac abiecta blattas i se cōtrahit: ideoq; romæ blatta

riam uocatur.Lemonium fuccum lacteū mittit:concrefcentē gūmi modo humidis locis. Datur dena-
rii pōdus in uino.Quinq;foliū nulli ignotū eſt:cum etiā fraga gignendo cōmendet̃.Græci uocant pen-
tapetes fiue chamezeleon fiue pentaphillon.Cum effodit̃ rubrā habet radicē. Hæc inarcefcens nigrefcit
& angulofa fit.Nomen a numero foliorꝫ habet.Et ipfa hærba incipit & definit cum uitæ.Adhibetur &
purgādis domibus.Aduerfus ferpētes bibitur & eius radix quæ fparganion uocat̃ & ex uino albo. Dau
ci genera q̃ttuor fecit Petronius.Diodotus quæ ꝓfequi nihil attinet:cū fint differentiæ duæ. Probatiffi-
mæ in creta mox in achaia & in ficcis ubicūq; nati:fœniculi fimilitudine:cādidioribus foliis & minori-
bus hirfutifq;.Caule pedali recto:radice fuauiffimi guftus & odoris.Hoc genus ī faxofis nafcit̃ meridia
nis.Reliqua genera ubiq; nafcunt̃ terrenis collibus limitibufq; nec nifi pingui folo:foliis coriandri:cau-
le cubitali:capitibus rotūdis:fæpe pluribus q̃ ternis radice lignofa:fed cum inaruerit fuperuacua.Semen
eius cymino fimile:prioris milio albū acre odoratum oībus & feruens.Secundū priore uehemētius eſt:
ideoq; parce fummi debet.Si iam maxime tertiū genus facere libeat ē fimile ftaphylino:qđ paſtinacam
erraticam appellāt:femine oblongo:radice dulci.Oīa hæc & hyeme & æſtate funt intacta q̃drupedi nifi
poſt abortus·Ex aliis ufus feminis.Ex creta radicis & magis ad ferpentes eſt.Bibit̃ e uino drachma una.
Datur & q̃drupedibus ꝑcuffis.Therionarca alia q̃ magica & in noſtro orbe nafcit̃:fruticofa:foliis fub ui
ridibus: flore rofeo.Serpētes necat cuicūq; admota fuerit.Et hæc torporē affert.Perfolatā quā nēo igno
rat græci uero arcion uocāt folia habet maiora etiā cucurbitis & hirfutiora nigrioraq; & craffiora:radi-
cem albā & grandē.Hæc ex uino bibitur denariorꝫ duum pondere.Itē cyclamini radix cōtra ferpentes
oēs.Folia habet mīora q̃ hedera nigriora & tenuiora fine angulis in q̄bus albicāt maculæ . Caule exiguo
inani:floribus purpureis:radice lata:ut rapū uideri poffit:cortice nigro.Nafcitur in umbrofis.A noſtris
tuber terræ uocat̃.In oībus ferēda domibus.Si uerꝫ eſt ubi fata fit nihil nocere mala medicamēta Amu
letum uocant:narrantq; ea ebrietatē reꝑfentari.Addita in uinū & radice & ficcata fcyllæ mō confcifa re-
ponitur:decoquiturq; eadem ad craffitudinem mellis.Suū tamen uenenum ineſt ei : traduntq; fi præ-
gnans radicē tranfgrediat̃:abortum fieri.Eſt & altera cyclaminos cognomine cifanthemos geniculatis
caulibus fuperuacuis a priore diſtans circa arbores fe uoluens acinis hederæ:fed mollibus.Flore cādido:
fpeciofo:radice fuperuacua.Acini tantū in ufu:guſtu acri:fed lēti.Siccantur in umbra:tufiq; diuidunt̃ in
paſtillos.Mihi & tertia cyclaminos demōſtrata eſt:cognomīe chameciffos uno oīno folio:radice ramo-
fa:qua pifces necabātur.Sed inter primas celebrat̃ peucedanū:laudatiffimū in fardonia:mox famothra-
ce.Caulis eſt ei tenuis:lōgus:fœniculo fimilis:iuxta terrā foliofus:radice nigra:craffa graui odore:fucco-
fa.Gignitur in montibus opacis.Fodit̃ exitu autumni.Placēt tenerrimæ & altiffimæ radices.Hæ conci-
duntur in q̃ternos digytos offeis cultellis:fundūtq; fuccū in umbra capite prius & naribus rofaceo pun
ctis:ne uertigo fentiatur.Et alius fuccus inuenit̃ caulibus adhærens incififq; manat.Probat̃ craffitudine
mellea:colore ruffo:odore fuauiter graui feruēs guſtu.Et hic in ufu & radix:& decoctum eius pluribus
medicamētis.Succo tamen efficaciffimo q refoluitur a maris amygdalis aut ruta. Bibiturq; contra fer-
pentes & ex oleo punctos tuetur.Ebufi quoq; quē nemo ignorat:fumo fugat̃ ferpētes.Priuatim aduer
fatur fcorpiōibus polymoniæ radix uel alligata tātum.Item phalangio ac cæteris minoribus uenenatis.
Scorpiōibus ariſtolochia agaricum obolis q̃ttuor in uino mixti cyathis totidē.Verbenaca & phalangio
tum uino aut pofca.Itē quinquefoliū daucū.Verbafcū græci plomon uocant.Genera habet prima duo.
Albū in quo mas intelligit̃.Alterꝫ nigrum:in quo fœmina.Tertiū genus non nifi in filuis inuenit̃.Sunt
folia brafficæ latiora:pilofa:caulis erectus:cubitali amplior.Semē nigrum inutile.Radix una craffitudi-
ne digyti.Nafcūtur & in cāpeſtribus.Silueſtri folia elelifphaci:alta:ramis lignofis. Sūt & plomides duæ
hirfutæ:rotūdis foliis:humiles.Tertia lignitis uocat̃.Ab alis autē thryalis foliis ternis aut cū plurimum
q̃ternis craffis pinguibufq;:ad lucernarꝫ lumina aptis.Aiūt ī foliis eius quā fœmina diximus:ficus oīno
nō putrefcere.Diſtingui genera hæc pene fuꝑuacuum eſt:cū fint oīa eiufdē effectus.Cōtra fcorpiones bi
bit̃ radix cū ruta ex aqua:magna amaritudine:fed effectu pari.Telegonon herba ab aliis fcorpion uocat̃
ꝓp fimilitudinē radicis:cuius tactu moriunt̃ fcorpiōes.Itaq; contra eorꝫ ictus bibit̃.Scorpionē mortuū
fi q̄s helleboro cādido linat:reuiuifcere aiunt.Telegonon oēm q̃drupedem necat impofita uerēdis radi
ce.Folio q̄dem intra eundē diem qđ eſt fimile cyclomina:Ipfa geniculata nafcit̃ in opacis.Scorpionibus
aduerfat̃ & betonicæ fuccus ac plātaginis.Sūt & ramis uenena rubetis maxīe:uidimufq; pfyllos in certa
mine patinis cādefactas admittētes ociore etiā q̃ iafpidū pernice.Auxiliat̃ eis phrynion in uino pota.Ali
qui neurada appellāt:alii poterion floribus paruis:radicibus multis neruofis bene olētibus.Item alifma
quā alii damafanion:alii lyrō appellāt.Folia ei plātaginis nifi āguſtiora eēnt:& magis laciniofa: cōuexaq;
in terrā.Alias ēt uenofa fimiliter.Caule fimplici & tenui:cubitali:capite thyrfi:radicibꝰ dēfis:tenuibꝰ: ut
ueratri nigri: acribꝰ:odoratis: pīguibus.Nafcit̃ ī aquofis.Alterꝫ genus eiufdē ī filuis nigrius maioribus
foliis.Vfus in radice utrifq; aduerfus ranas & lepores marinos drachmæ pōdere in uino potum.Lepori
marino aduerfat̃ & cyclaminos.Veneni uim canis quoq; rabidi morfus habent:contra quos erit cyno-
rhodū:de quo diximus.Plātago ad oēs beſtiarꝫ morfus,pota atq; illita prodeſt . Betonica ex mero uete-
ri.Periſtereos uocat̃ caule alto foliato cacumine in alios caules fe fpargēs:columbis admodū familiaris.
Vnde & nomen.Hanc habētes negāt latrari a canibus.Proxima ab his malis uenena funt q̃ fibi metipfis
hoīes excogitant.Cōtra hæc oīa:magicafq; artes erit primū illud Homericū moly.Dein mithridatia &
fcordotis & centauriū.Pota oīa mala medicamenta exigit per aluū.Betonicæ femen in mulfo aut paffo
uel farine drachma in uini ueteris cyathis.iiii.uomere cogēdi atq; iterum bibere:iis q quottidie guſtent

eam nulla nocitura mala medicaměta tradunt.Poto ueneno ariſtolochia ſubuenit eadem menſura qua cõtra ſerpětes.Quinquefolii ſuccus.Agaricũ poſtq̃ uomuerit denarii põdere ex aquæ mulſæ cyathis tribus.Anthyrrhinõ uocať ſiue pharnarimõ ſiue lychnis agria ſimilis aparinæ radice nulla flore hyacinthi ſemine uitulinariũ.Ex hoc punctos uenuſtiores fieri:nec ullo malo medicaměto lædi poſſe aut ueneno ſiqs in brachiali habeat:arbitrãtur magi.Similiter eã quã eup'eam uocãt:traduntq; ea punctos cõmendatioris eſſe famæ.Artemiſiã quoq; ſecum habentibus negat nocere mala medicaměta beſtiãue ullam: ne ſolě quidě.Bibiť & hæc ex uino aduerſus opiũ.Alligata priuatim potens tradiť:potaue aduerſus ranas.Pericarpũ bulbi genus ě.Duæ eius ſpěs:cortice rubro alteꝝ:alteꝝ nigro papaueri ſimile.Sed uis maior q̃ priori:utriq; aũt excalfaciědo.lõ cõtra danť cõtra quã & thus & panaces & chironiũ pcipue.Hoc uero & cõtra fũgos. Veꝝ & generatĩ měbratĩq; ſingulis corpoꝝ morbis remedia ſubtexemus.Orſi a capite.Alopecias emědat nymphea & cicutæ radix:ſi una tritæ illinantur.Polythricha diſtat a callitricha q iuncos albos habet & folia plura maioraq;.Frutice quoq; maior eſt:& defluentě capillũ cõfirmat:& denſat.Itě lingulaca circa fontes naſcěs:cuius radix admixta cõbuſta teritur cũ adipe ſuis nigræ:id quoq; excipi ť ut eius ſit ſuis:quæ nunq̃ pepit.Sol deĩde plurimũ confert illitæ.Similis uſus eſt cyclamini radicis. Prurigině ueratri radix tollit in oleo decocta uel in aq̃.Capitis dolori medeť panacis oium geneꝝ radix in oleo cõtrita.Ariſtolochia & hiberis adalligata hora:uel diutius ſi pati poſſit comitante balnei uſu.Medetur & daucũ.Purgat aũt cyclaminos cũ melle ĩ nares addita:& ulcera capitis ſanat illita.Medeť & periſtereos.Calcallia ſiue leontice uocať ſemen margaritis minutis ſimile dependěs ĩter folia grãdia in montibus fere.Huius grana.xv.in oleo macerãtur:atq; ita aduerſo capillo caput ungitur. Fit & ex callitriche ſternutamentũ.Folia ſunt lěticulæ ſimilia.Caules iuncis tenuiſſimis:radice minima.Naſciť in opacis & humidis:guſtatu feruens.Hyſopũ in oleo cõtritum phthiriaſi reſiſtit & prurigini in capite. Eſt aũt optimũ ciliciũ e tauro mõte.Dein pamphyliũ:& ſmyrnæũ.Stomacho contrariũ.Purgat cũ fico ſumptũ per inferna:cũ melle uomitiõibus.Putãt & ſerpentiũ ictibus aduerſari tritũ cum melle & ſale & cumino.Lõchitis nõ(ut pleriq; exiſtimauerunt)eaděeſt quæ & xiphion:aut phaſganion q̃q̃ cuſpidi ſimilis ſemine. Habet.n.folia porri rubětia ad radicě & pluraq; in caule capitula pſonis comicis ſimilia paruã exerentibus linguã radicibus plongis.Naſcitur in ſitiětibus.E diuerſo xiphion & phaſganion in humidis:cum primũ exit:gladii pbet ſpeciě caule duũ cubitoꝝ:radice ad nucis auellanæ figuram fimbriata:quã effodi ante meſſes oportet:ſiccari in umbra.Superior pars eius cũ thure trita æquo põdere admixto uino:oſſa fracta e capite extrahit:aut ſi qd in corpore ſuppurat:uel ſi calcata ſunt oſſa.Serpětes eadě contra uenena efficax.Caput in dolore ueratro in oleo uel roſaceo decocto tritoq; ungi cõuenit.Peucedano ex oleo uel roſaceo & aceto Tepidũ hoc pdeſt & doloribus qui plerũq; ex dimidia parte capitis ſentiunť:& uertigini.Perungũt & radice eius ſudoris cauſa eliciědi.quoniã cauſtica uis ei eſt.Pſyllion alii cynoides:alii chriſtalion:alii ſicelion:alii cynomyian appellãt:radice tenui:ſupuacua:ſarmětoſum:fabæ granis ĩ cacuminibus:foliis coronopodi nõ diſſimilibus:ſemĩe aũt pulici:unde & nomě hoc in baccis. Ipſa hærba ĩ uineis inueniť.Vis ei ad refrigerandũ & diſcutiědũ ingěs.Semě in uſu. Frõti imponiť ĩ dolore & těporibus:ex aceto & roſaceo:aut poſca.Ad cætera illiniť acetabuli měſura ſextario aquæ děſat ac cõtrahit.Tũc terere oportet:& craſſitudině illinere cuicũq; dolori & collectiõi inflãmationiq;.Et uulneribus capitis ariſtolochia:fracta extrahens oſſa:& in alia qdem parte corporis:ſed maxime e capite.Similiter plyſtolochia.

De thyſellio:& cětaurea:& chelidonia:& panace:& hyoſciamo:& euphorbio. CA. X.

Hyſelliũ non diſſimile apio.Huius radix cõmanducata purgat capitis pituitas.Oculoꝝ aciem e centaurio maiore putant adiuuari:ſi addita aqua foueantur.Succo uero minoris cũ melle culices nubeculas oſcuritatě diſcuti:cicatrices extenuari.Albugines quidě etiã iumentoꝝ ſideriте.Iam chelidonia ſupradictis oĩbus mire medeť.Panacis radicě cũ polěta epiphoris imponiť. Hyoſcyami ſemen bibunt obolo tantũdem meconii adiiciětes:uinumq; ad epiphoras inhibendas. Adiungũt & gentianæ ſuccũ:quem collyriis acrioribus pro meconio miſcent.Facit claritatě & euphorbiũ in unctis. Inſtillať plantagini ſuccus lippitudini.Caligines ariſtolochia diſcutit.Iberis adalligata capiti cũ quinq;folio epiphoras:& ſi qua ĩ oculis uitia ſunt:emědat.Verbaſcũ epiphoris imponitur.Periſtereos ex roſaceo uel aceto:Ad hypochyſis & caliginem cyclaminon in paſtillos diluunt. Peucedani ſuccũ ut diximus ad claritatem & caligines cum meconio & roſaceo.Pſyllion illitum fronti epiphoras ſuſpendit.

De anagallide ſiue acoro:& mãdragora:ſiue circelo:& cicuta:& cremno agrio: & molibdena: &capno:& alia:& acoro:& iride:& cotiledo:& aizoo:& andrachne:& erigero:& de ephemero:& de labro Veneris:& de ramiculo medicinæ:& de oris uitiis. CA. XI.

a Nagallida aliq corcoron uocant.Duo genera eius.Mas flore phœniceo:fœmina ceruleo:nõ altiores palmo:frutice tenero:foliis puſillis:rotũdis:in terra iacẽtibus:naſcunť in hortis & aquoſis.Prior floret cerulea.Vtriuſq; ſuccus oculoꝝ caligině diſcutit cũ melle:& ex ictu eruorě & argema rubens:magis cum attico melle inunctis.Pupillas dilatat:& ideo hoc inunguntť ante qbus paracenteſis fit. Iumentoꝝ quoq; oculis medentur.Succus caput purgat p nares infuſus:ita ut deinde uino colluať.Bibitur & contra angues ſucci drachma in uino.Miꝝ q fœminam pecora uitant.At ſi decepta ſimilitudine(flore.n.tantũ diſtant)deguſtauere:ſtatim eam quæ aſyla uocať in remedio quærunt.Ea a noſtris ferus oculus nuncupatur.Præcipiũt aliqui effoſſuris ante ſolem ortum priuſq̃ quicq̃ aliud loquãtur ter ſalutare eam:tũc ſublatam exprimere.Ita pcipuas eſſe uires.De ephorbio ſatis dictũ eſt:cuius ſuccus lippitudini ſi tumor erit.Item abſinthium cũ melle tritum.Itěq; betonicæ farina cõueniet.Et egilopas ſanat

hærba eodem noīe quæ in hordeo naſcit̃ tritici folio ſemine contrito cū farina permixta impoſitaqꝫ uel
ſucco. Exprimitur hic e caulibus foliiſqꝫ prægnantibus dempta ſpica:& in trimeſtri farina digerit̃ in pa
ſtillos. Aliqui & mandragora utebant̃. Poſtea abdicatur in hac curatiōe eſt. Sed epiphoris quod certum
eſt medetur:& oculoꝝ dolori. Radix tuſa cum roſaceo & uino. Nam ſuccus multis oculoꝝ medicamē
tis miſcetur. Mandragorā alii circæum uocant. Duo eius genera. Candidus qui & mas:niger quæ fœmi
na exiſtimatur. Anguſtioribus foliis q̄ lactucæ. Hirſutis & caulibus:radicibus binis terniſue nigris foris.
Intus albis:carnoſis:teneriſqꝫ pene cubitalibus. Ferunt mala auellanaꝝ nucū magnitudine. Et iis ſemen
ceu pyroꝝ album. Hoc alii arſen:alii morion:alii hyppoplomon uocāt. Huius folia alba q̄ alterius latio/
ra ut lappati ſatiuæ. Cauent effoſſuri cōtrariū uentū. Et tribus circulis ante gladio circūſcribunt. Poſtea
fodiunt ad occaſum ſpectātes. Succus fit & e malis & e caule deciſo cacumine & radice. Punctis apta aut
decocta utilis hæc uel ſurculo. Conciſa quoqꝫ in orbiculos ſeruat̃ in uino. Succus nō ubiqꝫ inuenitur:ſed
ubi poteſt:circa uindemias quærit̃. Odor grauis ei ſed radicis & mali grauior. Mala maturata in umbra
ſiccātur. Succus ex iis ſole denſat̃. Item radicis tuſæ:uel in uino nigro aut tertias decoctæ. Folia ſeruātur
in muriis efficacius. Alias rorātium ſuccus peſtis eſt. Sic quoqꝫ noxiæ uires. Grauedinē afferunt etiā olfa
ctu:q̄q̄ mala in aliis terris mandantur. Nimio tamen odore obmuteſcunt ignari. Potu quidē largiore ēt
moriuntur. Vis ſomnifica pro uiribus bibentium. Media potio cyathi unius. Bibitur & contra ſerpen/
tes:& ante ſectiones unctioneſqꝫ ne ſentiantur. Ob hæc ſatis eſt aliquibus ſomnum odore quæſiſſe. Bibi
tur & pro helleboro duobus obolis in mulſo. Efficacius helleborum ad uomitiōes & ad bilem nigram
extrahendam. Cicuta quoqꝫ uenenū eſt:publica athenienſium pœna inuiſa. Ad multa tamen uſus non
omittendi. Semē habet noxium. Caulis autē eſt uiridis:& urit plerūqꝫ ut in platanis. Lenis hic & genicu
latus ut calami nigricans. Altior ſæpe binis cubitis:in cacuminibus ramoſus. Folia coriandri tenuiora:
graui odoratu. Semen aniſo craſſius:radice concaua nullius uſus. Semini & foliis refrigeratoria uis. quæ
ſi enecat:incipiūt algere ab extremitatibus corporis. Remedium eſt:prius q̄ perueniat ad uitalia: uini na
tura excalfactoria. Sed in uino pota irremediabilis exiſtimat̃. Succus exprimit̃ foliis floribuſqꝫ:tūc enim
maxime tēpeſtiuus eſt & melior. Semine trito exp̄ſſus & ſole denſatus in paſtillos necat:ſanguinē expiſ/
ſando. Hæc altera uis. Et ideo ſic necatoꝝ maculæ in corporibus apparent. Ad diſſoluenda medicamēta
utunt̃ illo pro aqua. Fit ex eo ad refrigerandū ſtomachum malagma. Præcipuus tamē eſt ad cohibēdas
epiphoras æſtiuas oculorūqꝫ dolores ſedandos circūlitum. Miſcet̃ collyriis. Et alios oēs rheumatiſmos
cohibet. Folia quoqꝫ tumorē oēm doloremqꝫ & epiphoras ſedant. Anaxilaus auctor eſt mammas a uir
ginitate illitas ſemper eſſe ſtaturas. Quod certum eſt:lac puerperaꝝ mammis impoſita extīguit:Vene/
remqꝫ teſtibus circa pubertatem illita. Remedia liberationi q̄bus bibenda cenſet̃:nō equidem præcipi/
mus. Maxima uis terræ parthoꝝ:mox laconicæ:creticæ:aſiaticæ. In græcia uero megaricæ:deinde atti/
cæ. Cremnos agrios gremias tollit oculorum impoſitus:tumorem quoqꝫ polenta addita. Naſcit̃ uulgo
molibdena:ideſt plumbago etiā in aruo:folio lappati:craſſa radice hiſpida. Hæc cōmanducata:ſi oculis
ſubinde religatur:plūbum quod eſt genus uitii:ex oculis tollit. Capnos prima quā pedes gallinaceos uo
cant:naſcens in parietinis:& ſæpius ramis tenuiſſimis ſparſiſqꝫ:flore purpureo uiridis:ſucco caliginē di/
ſcutit. Itaqꝫ in medicamento oculoꝝ additur. Similis & nomine & effectu alia eſt capnos fruticoſa p̄te/
nera foliis coriandri:cineracei coloris:flore purpureo. Naſcit̃ in hortis & ſegetibus hordeaceis. Claritatē
facit inunctis oculis delachrymationēqꝫ ceu fumus:unde nomen accepit. Eadē euulſa palpebras renaſci
p̄hibet. Acoron iridis folia habet anguſtiora tantū & lōgiore pediculo:radices nigras:minuſqꝫ uenoſas.
Cætero & has ſimiles irridis:guſtu acres:odore nō ingratas:ructu faciles. Optimæ pōticæ:dein galaticæ
mox creticæ. Sed p̄riæ ī cholchide iuxta phaſin amnē:& ubicūqꝫ ī aquoſis. Recētibus uirus maius q̄ ue/
tuſtis. Creticæ cādidiores ponticis. Siccant̃ utribus in umbra digytalibus fruſtis. Necnō inueniunt̃ qui
oxymyrſine radicē acoron uocāt. Ideoqꝫ quidam hāc acron agrion uocare malunt. Vis ei ad calfaciendū
extenuandūqꝫ efficax contra ſuffuſiones & caligines oculoꝝ ſucco eiuſdem poto:contraqꝫ ſerpentes. Co
tylodon paruula hærba cauliculo tenero: puſillo pingui folio:& coxendices. Naſcitur ī maritimis petro
ſiſqꝫ uiridis:radice oliuæ modo rotunda. Oculis medetur ſucco. Eſt aliud genus eiuſdem ſordidis foliis:
latioribus:denſioribuſqꝫ circa radicem uelut oculum cingentibus:aſperrimi guſtus:longiore caule: ſed
p̄gracili. Vſus eius ad eadē q̄ iridis. Aizoi duo genera:maius in fictilibus uaſculis ſerit̃:q̄d aliq buphthal/
mon uocāt:alii zopthalmō alii erogēneton:q̄d amatoriis cōueniat. Alii hypogeſon:quoniā in ſuggrun/
dis fere naſcit̃. Sunt q ambroſiā potius uocant:& qui amerimnon. Itali ſedū magnū:aut oculū:aut dygi/
tellū. Alteꝝ minuſculū:q̄d eritheles uocant:alii tritheles:quia ter floreat:alii chryſotheles:aliqui iſoetes.
Sed alii itali ſedum:alii aizoum. Vtrūqꝫ quoniā uireat ſemper. Aliqui ſemper uiuum. Maius cubiti alti/
tudinē excedit craſſitudine pluſq̄ pollicari. Aliud in cacumīe linguæ ſimile carnoſum. pingue:largo ſuc/
co:latitudine pollicari. Alia in terram conuexa:alia ſtantia:ita ut ambitu effigiem imitētur oculi. Quod
minus eſt:in muris parietiniſqꝫ naſcit̃:& tegulis. Fruticoſum a radice:& ſurſum uſqꝫ ad cacumen. Foliis
anguſtis munocratis:ſuccoſis:palmo alto caule:radix īutilis. Huic ſimilis ē:quā græci andrachnen agriā
uocant. Itali illecebrā puſillis latioribus foliis & breuiori cacumine. Naſcitur in petris:& colligitur cibi
cauſa. Oīum harum uis eadem:perfrigerare & aſtringere. Medētur epiphoris folia impoſita:uel ſuccus
inunctus. Purgant enim ulcera oculorum explentqꝫ:& ad cicatricem perducunt palpebras deglutinant.
Eædem capitis doloribus medentur:ſucco uel folio tēporibus illitis. Aduerſantur phalangiorum icti/
bus. Aconito uero maius aizoum p̄cipue. A ſcorpionibus quoque ferri id habentem negant. Medentur

& aurium dolori. Item succus hyoscyami modice. Item achileæ:& minori centaureæ:& plantaginis peucedani cum rosaceo & meconio. Acori succus cum rosa. Ois autẽ strigili calefactus infundit. Cotyledon ẽt infundit purulentis cũ medulla ceruina calefacta. Ebuli radices tritæ & succus linteo colatus: mox in sole densatus & cũ opus est rosaceo dilutus & calefactus parotidas. Verbenaca quoq; itẽ plantago sanat: itẽ sideritis cũ axungia ueteri. Nariũ ozenas emẽdat aristolochia cũ cypero. Dentibus remedio sunt panacis radix cõmanducata: pcipue chironiæ: itẽ collutis succo. Radix hyoscyami ex aceto mãducata. Itẽ polymoniæ cõmanducant:& plãtaginis radices: aut colluũtur in aceto decoctæ succo. Et folia sunt utilia. Vel si sanguine gingiuæ putrescant: uel semen eiusdẽ apostemata & collectiões gingiuarum sanat. Et aristolochia gingiuas dentesue confirmat. Verbenaca cum radice manducata & decoctæ ex uino aut aceto succus collutus. Itẽ qnquefolii radices decoctæ ad tertias uino aut aceto. Prius uero q̃ decoquat aqua marina aut salsa lauant. Decoctũ diu tenẽdũ in ore. Quidã cinere qnquefolii fricare malunt. Et uerbasci radix decoquitur in uino ad colluendos dẽtes. Et hysopo colluũtur:& peucedani succo cũ meconio uel radicũ anagallidis magis fœminæ succo: ab altera nare quã doleat infuso. Erigeron a græcis: quæ a nostris uocat senecio. Hãc si ferro circũscriptã effodiat aliqs: tangatq; ea dentẽ & alternis ter despuat ac reponat in eundẽ locũ: ita ut uiuat hærba: aiũt dentẽ eũ postea non dolituꝝ. Hærba est therissagũ specie & mollitia: cauliculis subrubicũdis. Nascitur & ĩ tegulis & ĩ muris. Nomẽ hoc græci dederunt: qa uere canescit. Caput eius numerosa diuiditur lanugine: qualis est spinæ inter diuisuras exeũte. Quare eam Callimachus acanthida appellat: alii pappum. Nec deinde græcis de ea cõstat. Alii erucæ foliis esse dixerunt: alii roboris: sed minoribus multo. Radice alii superuacua: alii neruis utili: alii potu strãgulante. E diuerso quidã regio morbo cum uino dederunt. Et contra omnia uesicæ uitia. Item cordis & iocineris. Renibus extrahere harenam dixere. Ischiadicis drachmam cum oxymellite ab ambulatiõe ppinauere. Torminibus quoq; in passo utilissimã: pcordiis etiã: cibo ex aceto eam pdicantes serentesq; in hortis. Nec defuere q & alterum genus facerent. Nec quale esset demonstrarent contra serpentes in aqua bibendã edẽdamq; comitialibus dantes. Nos eam romanis experimentis p usus digerrimus. Lanugo eius cum croco & exiguo aquæ frigidæ trita illinit epiphoris. Tosta cum mica salis strumis. Ephemeron folia habet Lilii: sed minora: caulem parẽ: florem cæruleum: semen superuacuum: radicẽ unã digytali crassitudine: dentibus præcipuam concisam in aceto: decoctamq; ut tepido colluãtur. Et ipsa ẽt radix mobiles sistit. Cauis & exesis imprimitur. Chelidoniæ radix ex aceto trita continet ore. Erosis ueratrũ nigrũ ĩponit. Mobiles dentes utralibet decocta in aceto firmant. Labrũ uenereũ uocant in flumine nascẽtẽ. Est ei uermiculus q circa dentes ligat: aut cauis dentiũ cæra includitur. Cauendũ ne euulsa hærba terrã tãgat. Ranũculum uocamus quã græci uatrachion. Genera eius quattuor. Vnũ pinguioribus q̃ coriandri foliis: & ad latitudinẽ maluæ accedẽtibus: colore liuido: caule albo: gracili:& radice alba. Nascitur in limitibus humidis & opacis. Alterum foliosius pluribus folioꝝ incisuris: altis caulibus. Tertiũ minimũ est: graui odore: flore aureo. Quartũ simile huic flore luteo. Oĩbus uis caustica si cruda folia ĩponant: pustulasq; ut ignis faciũt. Ideo & lepras & psoras utuntur & ad tollenda stigmata. Caustricisq; oibus miscent. Alopeciis ĩponunt: celeriter remouentes. Radix in dolore cõmanducata diutius rũpit dentes. Eadẽ sicca cõcisa sternutamentum facit. Nostri hærbarii strumeam uocant: quoniam medetur strumis & panis parte in fumo suspensa. Creduntq; ea rursus sata rebellare quæ curauerint uitia. Quo celere & plantagine utuntur. Oris ulcera intus succus plantaginis emẽdat & folia radicesq; cõmãducata: uel si reumatismo laboret os. Vlcera fetoremq; quinquefoliũ. Vlcera psyllium. Cõposita quoq; ad fetorem uel maxime pudendum uitium trademus. Ergo folia myrti & lentisci pari põdere gallæ syriacæ dimidiũ põdus simul terere in uino uetusto sparsa mãdere matutino optimũ est. Vel hederæ baccas cũ casia & myrrha pari põdere ex uino. Naribus utilissimũ est dracõtii semẽ corticũ ex melle: ẽt si carcinomata ĩ iis sunt. Sugillata hysopo emẽdant. Stigmata in facie mãdragora illita delet.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HYSTORIAE LIBER. XXVI. PROHEMIVM

Reliquæ per morboꝝ genera medicinæ:& de nouis morbis:& de lichene quid sit:& quando primum in italia cœperint:& de carbũculo:& de elephantiasi:& colo. CA. I.

SENTIT ET FACIES HOMINVM NOVOS OMNIQVE AEVO priore incognitos non italiæ modo: uerum etiam uniuersæ prope europæ morbos. Tunc quoq; nec tota italia nec per illyricum galliasue aut hispanias magnopere uagatos: aut alibi q̃ romæ circaq; sine dolore quidem ullo: aut sine pernicie uitæ: sed tanta fœditate ut quæcunq; mors præferenda esset. Grauissimũ ex iis lichenas appellauere græco nomine: latie quoniã a mento fere oriebatur ioculari primum lasciuia: ut est procrax natura multorum in alienis miseriis. Mox & usurpato uocabulo mentagram: occupantem multis & ĩtuitus: totosq; utiq; uultus oculis tantum ĩmunibus: descendentem uero & in colla pectusq; ac manus fœdo cutis furfure. Non fuerat hæc lues apud maiores patresq; nostros. Et primum Tiberii Claudii Cæsaris principatu medio irrepsit in italia quodam Persino equite ro

mano quæſtorio ſcriba cum in aſia apparuiſſet: inde contagionem eius importante. Ne ſenſere id ma lū fœminæ aut ſeruitia: plebeſq; humilis & media: ſed ꝓceres ueloci trāſitu oſculi: maxime fediore mul toꝝ: qui perpeti medicinam tolerauerant cicatrice q̃ morbo. Cauſticis nāq; curabat: nec niſi uſq; in oſſa corpus exuſtū eſſet non rebellante tedio. Aduenerunt q; ex ægypto genitrice taliū uitioꝝ medici hāc ſo lā operā afferentes magna ſua ꝑda. Siquidē certū eſt Manilium Cornutū ex ꝑtoriis legatū aqtanicæ ꝓui ciæ ſeſtertia.cc.elocaſſe in eo morbo ad curandū ſeſe. Acciditq; ſæpius: ut noua contra genera morboꝝ gregatim ſentirent. Quo mirabilius qd ꝓdeſt reperiri: aliqua gigni repente uitia terraꝝ in parte certa: certiſq; mēbris hominū: uel ætatibus: aut etiā fortunis tanq̃ malo eligēte: hæc ī pueris: graſſari: illa ī adul tis: hæc proceres ſentire: illa pauperes. L. Paulo. Q. Martio cēſoribus primū in italia carbunculum ueniſ ſe: annalibus cōſcriptum eſt peculiare narbonenſis ꝓuinciæ malum: quo duo cōſulares obiere: conden tibus hæc nobis. Eodē anno Iulius Ruffus: &. Q. Locanius Baſſus: ille medicorum inſcitia ſectus: hic ue ro pollice leuæ manus euulſo acu ab ſemetipſo tam paruo uulnere ut uix cerni poſſet. Naſcitur in occul tiſſimis corpoꝝ partibus: & plerūq; ſub lingua duricia rubens uariis modis: ſed nigricans capite alias li uida corpus intendens neq; intumeſcens: ſine dolore: ſine pruritu: ſine alio q̃ ſomni indicio: quo graua tos in triduo aufert. aliquādo & horrorem afferens: circaq; puſtulas paruas: rarius feriens ſtomachum. Fauceſq; cum inuaſerit ociſſime exanimans. Diximus elephantiaſin ante Pompeii magni ætatem non accidiſſe in italia: & ipſam a facie ſæpius incipientem. In nare prima ueluti lenticula mox inualeſcente ꝑ totum corpus maculoſa uariis coloribus & inæquali cute alibi craſſa: alibi tenui dura ceu ſcabie aſpera: ad poſtreꝝ uero nigreſcente: & ad oſſa carnes apprimēte intumeſcētibus digytis in pedibus manibuſq;. Aegypti peculiare hoc malum: & cum in reges incidiſſet: populis funebre. Quippe in balneis ſolia tēpe rabantur humano ſanguine ad medicinā eā. Et hic qdē morbus in italia celeriter reſtinctus eſt: ſicut & il le quē gemurſam appellauere priſci inter digytos pedū naſcētē etiā nomine oblitterato. Idipſum mira bile: alios deſinere in nobis morbos: alios durare: ſicuti colū. Tiberii Cæſaris principatū irrepſit id malū Nec quiſq̃ prior īperatore ipſo ſenſit: magna ciuitatis ambage cū edicto eius excuſantis ualitudinē lege ret nomen incognitum. Quid hoc eſſe dicemus: aut q̃s deorum iras? Parum. n. erant hoī cætera morbo rū genera: cū ſupra.ccc.eēnt: niſi ēt noua timerēt. Neq; ipi hoies pauciora ſibi opere ſuo negocia īportāt. Hæc apd̄ priſcos erāt q̃ memoramus remedia medicinā ip̄a quodā mō reꝝ natura faciēte & diu fuere.

Laus Hippocratis. CA. II.

h Ippocratis certe qui primus medendi præcepta clariſſime condidit: referta hærbarum mentio ne inuenimus uolumina. Nec minus Dioclis Cariſti qui ſecundus ætate famaq; extitit. Item Praxagore & Chryſippi: ac deinde Eraſiſtrati. Erophilo quidem q̄q̄ ſubtilioris ſectæ conditori ante omnes celebratam rationē eam paulatim uſu efficaciſſimo rerum omnium magiſtro peculiariter utiq; medicinæ ad uerba garrulitatēq; deſcēdente. Sedere nāq; in iis ſcholis auditiōi occupatum gratius erat: q̃ ire per ſolitudines: & quærere hærbas alias aliis diebus anni.

De noua medicina & Aſclepiade medico: & qua rōne ueterē medicinā mutauerit. CA. III.

d Vrabat tamen antiquitas firma: magnaſq; confeſſæ rei uindicabat reliquias: donec Aſclepia des ætate magni Pompeii rhetoricæ magiſter: nec ſatis ī ea arte quæſtuoſus ut ad alia ſaggacis ingenii huc ſe repente conuertit: atq; ut neceſſe erat homini q nec id egiſſet: nec remedia noſſet oculis uſuq; percipiēda torrenti ac meditata quottidie oratione blandiens: omnia abdicauit: totāq; me dicinam ad caſum reuocando coniecturam fecit. Quinq; res maxime cōmunium auxilioꝝ profeſſus. Abſtinentiam cibi: alias uini: fricationem corporis: ambulationem: geſtatiōeſq;: cum unuſquiſq; ſemet ipſum ſibi præſtare poſſet intelligere. Fauentibus cunctis ieſſent uera: quæ facillima erant: uniuerſum prope humanum genus circūegit in ſe: nō alio modo q̃ ſi cælo emiſſus aduenisſet. Trahebat: præterea mentes artificio mirabili uino promittendo ægris dando tempeſtiue tum frigidam aquam. Et quoniā cauſas morborum prior ſcutari. Herophilus inſtituerat: uini rationem illuſtrauerat Cleophantus apud priſcos: ipſe cognominari ſe frigidam dando præferens & ut auctor eſt. M. Varro: alia quoq; blandimē ta excogitabat in ſuſpendēdo lectulos: quorum iactatu aut morbos extenuaret. aut ſomnos alliceret: iā balneas auidiſſima hominum cupidine inſtituendo: & alia multa dictu grata atq; iucunda magna au ctoritate nec minore fama: cum occurriſſet ignoto funeri: relato homine abrogo atque ſeruato: ne quis leuibus momentis tantam conuerſionem factam exiſtimet. Id ſolum poſſumus indignari unum ho minem e leuiſſima gente ſine opibus ullis orſum uectigalis ſui cauſa repente leges ſalutis humano gene ri dediſſe: quas tamen poſtea abrogauere multi. Aſclepiadem uero adiuuere multi: quorum cura nimis anxia & rudi aut obruendi ægros ueſte ſudoreſq; omni modo ciendi. Nūc corpora ad ignes torrendo: ſoleſue aſſidue quærendo in urbe umbroſa: immo uero tota italia imperatrice tum primū penſili bal nearum uſu ad infinitum blandiente. Præterea in quibuſdam morbis medendi cruciatus detraxit: ut anginis quas curabant in fauces organo demiſſo. Damnauit merito & uomitiones tunc ſupra modum frequentes. Arguit & medicamentorum potus ſtomacho inimicos: quod eſt magna ex parte uetitum. Itaq; nos in primis quæ ſunt ſtomacho utilia ſignemus.

Irriſio magicæ artis & de lichene: & tapſia. CA. IIII.

ſ Vper omnia adiuuere eum magicæ uanitates: in tantū euectæ ut abrogare hærbis fidem cun ctis poſſent. Aethiopide hærba amnes ac ſtagna ſiccari coniectu. Tactu clauſa omnia aperi ri. Achemenide coniecta in aciem hoſtium trepidare agmina: ac terga uertere. Latacen dari

solitam a persarum rege legatis:ut quocunq; uenissent omnium rerum copia abundarent:ac multa simi lia. Vbi nam istæ fuere:cum cimbri teutoniq; terribili Marte ulularent? aut cum Luccullus tot reges magorum paucis legionibus sterneret? Cur ue romani duces primam semper in bellis rationẽ cõmer tiorum habuere? Cur Hercules Cæsaris miles in pharsalia famem sentit:si abundantia omnis contin gere unius hærbæ fœlicitate poterat? Non satius fuit Aemilianum Scipionem carthaginis portas hær ba patefacere:q̃ machinis claustra per tot annos quatere. Siccentur æthiopide pontinæ paludes:tantũq; agri suburbanæ reddatur italiæ. Namq; apud eundem Democritum inuenitur cõpositio medicamen ti:quo pulchri boniq; & fortunati gignantur liberi. Cur nunq̃ persarum regi talis est dedita. Mirum est profecto hucusq; prouectam crudelitatem antiquorum saluberrimis ortam initiis:si in ulla re mo dum humana ingenia nouissent. Atqui nos hanc ipsam medicinam ab Asclepiade repertam suo loco probaturi cessemus:euectam ultra magos etiam. Sed hæc est omni in re animorum conditio:ut a ne cessariis orsa primum cuncta uenerint ad nimium. Igitur demonstratarum priore libro hærbarum re liquos effectus dicemus:adiiciemusq; quas ratio dictauerit. Sed in lichenis remediis atq; tã fœdo etiam malo plura undiq; aceruabimus: q̃q̃ non paucis iam demonstratis. Medetur ergo plantago trita. Quinquefolium. Radix albuci ex aceto. Ficulni caules aceto decocti. Hibisci radix cum glutino & aceto acri decocta ad quartas. Defricantur etiam pumice. Et rumicis radix trita ex aceto illinitur. Et flos uisci cum calce subactus. Laudatur & tithymalum cum resina decoctum. Lichen uero hærba his omnibus præfertur:inde nomine inuento. Nascitur in saxosis folio uno ad radicem lato:caule uno:paruo: longis foliis dependentibus. Hæc delet & stigmata. Teritur cum melle. Est aliud genus lichenis petris tantum adhærens ut muscus:qui & ipse illinitur. Hic & sanguinem sistit uulneribus instillatus: & collectiones illitus. Morbum quoq; regium cum melle sanat ore illito & lingua. Qui ita curãtur:aqua salsa lauari iu bentur:ungi oleo amygdalino:hortensibus abstinere. Ad lichenas & tapsiæ radice utuntur trita cũ mel le. Anginæ & argemonia medetur sumpta ex uino. Et hysopum cum uino decoctum & gargarizatum. Peucedanum cum coagulo uituli marini æquis partibus. Personata cum muria & ex oleo trita uel sub lingua habita. Itẽ succus de quinquefolio potus cyathis tribus. Hic & oibus fautium uitiis medetur gar garizatus. Verbascum priuatim tonsilis in aqua potum.

Ad strumas:& ad dygitos:& ad pectus:& ad tussim medicinæ. CA. V.

S Trumis plantago. Chelidonia cum melle & axungia. Quinquefolium. Et radix persolatæ. Itẽ cum axungia operitur folio suo imposita. Item artemisia. Radix mandragoræ ex aqua. Sideri tis lata folia clauo sinistra manu circumfossa adalligãtur custodiẽda sanatis:ne rursus sata diro hærbariorum scelere ut in quibusdam repellet. Quod & in iis quos artemisia sanauerit prædici reperio Itẽ in iis planto. Damascõe quæ & caucalis uocatur sub solstitio collecta ĩponitur ex aqua cælesti folium tritũ uel radix cum axungia tusa: ita ut imposita folio suo operiatur. Sic & ad oẽs ceruicis dolores tu moresq; quacunq; in parte: Bellis in pratis nascitur:flore albo aliquatenus rubente. Hãc cũ artemisia il latam efficaciorẽ produnt. Condurdon hærba solstitialis flore rubeo suspẽsa in collo cõprimere dicitur strumas. Itẽ uerbenaca cũ plãtagine digytorum uitiis oibus:& priuatim pterigiis. Quinquefoliũ medetur pectoris uitiis. Vel quod grauissimũ est tussis:huic medetur panacis radix in uino dulci. Succus hyoscya mi etiam sanguinem excreantibus. Nidor quoq; accẽsi tussientibus. Item scordotis mixto nausturtio & resina cum melle tusa arida. Facit & per se faciles excreationes. Itẽ centaurium maius & sanguinẽ reiiciẽ tibus. Cui uitio & plantaginis succus medetur. Et betonica obolis tribus in aqua contra purulentas:cõ traq; cruentas excreationes. Persolatæ radix drachmæ põderis cũ pineis nucleis. xi. Peucedani succus pe ctoris doloribus & acorum subuenit. Et ideo antidotis miscet̃. Tussi daucum. Itẽ scythiaca hærba. Ea demũ omnibus pectoris uitiis tussi & purulenta excreantibus obolis tribus in passo.

De uerbasco & chameleuce uel tussilagine:& becchio, & aquilegia:& saluia. CA. VI.

T Otidem obolis bibitur uerbascum:cuius flos aureus. Tanta huic uis est:ut iumentis etiam nõ tussiẽtibus modo:sed illa quoq; trahẽtibus auxiliet̃ potus. Quod & de gentiana repio. Radix cacaliæ quæ tussilago dicitur cõmanducata & in uino madefacta nõ tussi tãtũ: sed & faucibus prodest. Hysopi quoq; quinq; ramis cũ duobus rutæ & ficis tribus decoctis thoracem purgãt. Tussim sedat bechion:quæ & tussilago dicitur. Duo eius genera. Siluestris ubi nascitur subesse aquas credunt: & hoc habent signum aquileges. Folia sunt maiuscula q̃ hederæ qnto:aut septimo:subalbida a terra su perne pallida:sine caule:sine flore:sine semine radice tenui. Quidam eandem esse bechion & alio nomi ne chameleucen putant. Huius aridæ cum radice fumus per arundinem haustus aut deuoratus ueterẽ sanare dicitur tussim. Sed in singulos haustus passum gustandũ est. Altera a quibusdam saluia appellat̃ similis uerbasco conterit̃ ea & colata calefacit:atq; ita ad tussim laterisq; dolores bibit̃. Contra scorpiões eadem & dracones marinos efficax. Contra serpentes quoq; ex oleo perũgi ea ꝓdest. Hysopi fasciculus cum quadrante mellis decoquitur ad tussim.

Ad lateris dolores:& pectoris:ad orthopnoeas ad iocineris dolorem:cordis dolo ri pulmoni urinæ tussi pectori ulceribus renibus epaticis:ad uomitiones ad singultus pleureticis lateri. CA. VII.

L Ateris & pectoris dolores uerbascum cum ruta ex aqua. Betonicæ farina bibitur ex aqua ca lida. Stomachum corroborat scordotis succus:centaurium:gentiana ex aqua potæ. Plantago

autem per se sumpta in cibo cū lente halicæue sorbitione. Betonica alias grauis stomacho uitia tamē sanat pota uel foliis cōmanducata. Item aristolochia pota. Agaricum manducatum siccū ut ex interuallo merum sorbeatur. Nymhea heraclea illita. Peucedani succus. Psyllino ardoribus imponitur uel cotelydon trita cum polenta: uel aizoum. Molon scapo est striato folii mollibus paruis radice quattuor digytoꝝ: in aqua extrema alii caput est. Vocatur a quibusdam syron: ex uino stomacho & dispnoeæ medetur: Centaurium maius eligmate. Plantago succo uel cibo. Eetonicæ tusæ pōdo libra mellis attici semuncia ex aqua calida quottidie bibentibus. Aristolochia uel agaricon obolis ternis ex aqua calida aut lacte asini pota. Cissanthemos ad ortopnoeas bibitur. Item hysopū. Et asmaticis. Peucedani succus in iocineris doloribus & pectoris laterisq́ si febres non sunt. Sanguinē quoq́ expuentibus subuenit agaricū uictoriati pōdere tritum & in mulsa quinq́ cyathis datum. Idē & amomō facit. Iocineri priuatim teucria bibitur recens drachmis quattuor in poscæ hemina. Betonicæ drachma una in aqua calida cyathis tribus ad cordis uitia: in frigida cyathis duobus. Quinquefolii succus iocineris & pulmonis uitiis: sanguinēq́ reiicientibus & cuicūq́ sanguinis uitio intus occurrit Iocineri anagalides mire prosunt. Capniō hærbam qui edere: bilem ꝑ urinam trahunt. Acoron iocineri medeť thoraci quoq́ & præcordiis. Caucum quæ & ephedra: ab aliis anabasis uocata nasciť uentoso fere tractu scandens arborē: & ex ramis ꝓpendens folio nullo: cirris numerosa q̄ sunt iunci geniculati: radice pallida. Datur ex uino nigro austero trita ad tussim: suspiria tormina & sorbitione facta in quā uinum addi conuenit. Itē gentiana madefacta pridie contrita denarii pōdere in uino cyathis tribus. Geum radiculas tenues habet nigras bene olentes Medetur non modo pectoris doloribus aut lateris: sed & cruditates discutit iucūdo sapore. Verbenaca. uero oībus uisceribus medeť lateribus pulmonibus iocineribus thoraci. Peculiariter autē pulmonibus & quos ab iis phthisis tētat. Radix uero herbæ cōsiliginis: quā nuꝑ inuentā dixīus: suū q̄dē & pecoꝝ oīum remediū p̄sens ē. Pulmonū uitio uel traiecta tātū in auicula. Bibi debet ex aq̄: haberiq́ in ore assidue sub līgua. Suꝑficies huius herbæ an sit ī aliquo usu adhuc īcertū ē. Renibus ꝓdest plātaginis cibus. Betonicæ potus. Agaricū potum ut in tussi. Tripoliū in maritimis nasciť saxis. ubi allidit unda: neq́ in mari neq́ in sicco folio satis crassiore: palmo alto in mucrone diuiso: radice alba odorata crassa calidi gustus. Datur epaticis in farre cocta: Hæc herba eadem uideť quibusdam quæ poliū de qua suo loco diximus. Syomphana uel cromphena alternis uiridibus roseisq́ per caulem foliis ī posca sanguinem reiicietibus medetur. Ioniceri autem herba melandryum nascens in segete ac pratis flore albo odorata. Eius caliculus conteritur ex uino uetere. Item herba chalcetum e uineis contrita imponitur. Faciles præstat uomitiones radix betonicæ hellebori modo quattuor drachmis in passo aut mulso. Hysopum tritum cum melle utilius præsumpto nasturtio aut irione. Melomonium denarii pondere Est & psyllibus lacteus succus qui densatus in gummi sumitur cum melle supradicto pondere præcipueq́ bilem trahit. Rursus sistunt uomitionem cyminum: siluestre: betonicæ farina sumuntur ex aqua: abstergunt q́ fastidia: cruditatesque digerunt daucum betonicæ farina ex aqua mulsa: plantago decocta caulium modo. Singultus hemioniū sedat. Item aristolochia. Suspiria dimenus. Pleureticis & paripneumonicis centaurium maius. Item hysopum bibitur. Pleureticis peucedani succus. Halus aūt: quā galli sic uocant: ueneti cotoneā medetur lateri: item renibus conuulsisq́ & ruptis. Similis est cunilæ bubulæ cacuminibus thymo dulcis: & sitim sedat: raræ radicis alibi albæ. alibi nigræ. Eosdem effectus lateris doloribus habet chamerops: myrteis circa caulē geminis foliis capitibus græculæ rosæ ex uino pota. Ischiadicos dolores & spinæ leuat agaricum potum ut in tussi. Itē & sthoecadis aut betonicæ farina ex aqua mulsa.

De omnibus uitiis uētis & remediis: & eoꝝ quæ circa uel intra sunt: & de aluo sistenda uel soluenda. CA. VIII.

PLurimum tamen negocii humano generi aluus exhibet. cuius causa maior pars mortalium uiuit. Alias enim cibos non trasmittit: alias non continet: alias non capit: alias non conficit. Eoq́ mores uenere: ut homo maxime cibo pereat. Pessimum corporum uas. Instat ut creditor: & sæpius die appellat. Huius gratia præcipue auaritia expetiť: huic luxuria condiť: huic nauigať ad phasin: huic profunda uada exquiruń. Et nemo uilitatem eius æstimat cōsumationis fœditate. Ergo numerosissima est circa hanc medicinæ opera. Sistit eam scordotis recentis drachma cum uino trita uel decocta pota. Polemonia quoq́ & dysentericis ex uino datur. Verbasci radix pota ex aqua duorum digytorum magnitudine. Nympheæ heracliæ semen cū uino potū. Radix superior exyphio drachmæ pondere ex aceto. Semen plantaginis in uino tritū: uel ipsa ex aceto cocta: aut aqua ex succo eius sumpta. Item cum lenticula cocta: uel aridæ farina inspersa potioni cum papauere tosto & trito. Vel succus infusus aut potus betonicæ in uino ferro calefacto. Eadem cœliacis in uino austero datur. Is & iberis imponitur ut dictum est. Tenasmo radix nympheæ heracliæ e uino bibitur. Psyllum ī aqua cum radicibus decoctum. Aizoi succus aluum sistit: & dysenterias & tineas rotundas pellit. Symphytis radix dysenteriam sistit. Item dauci. Aizoum foliis contritis ex uino torminibus resistit. Alcmeæ siccæ farina torminibus pota cum uino. Astragalus folia habet longa incisuris multis: obliqua circa radices: caulem. iii. aut. iiii. foliorum plenos: florem hyacinthi: radices uiolosas: implicatas: rubras: præduras. Nascitur in petrosis: apricis: & iisdem niualibus: sicut pheneo archadiæ. Vis ei ad spissanda corpora. Aluum sistit radix in uino pota: quo fit ut moueat urinam repercusso liquore: sicut pleraq́ quæ aluum sistunt. Sanat & dysentericos in uino rubro tusa. Difficile autem tunditur. Eadem gingiuaꝝ suppurationi utilissima est fotu. Colligitur exitu autūni cū folia amiserit. Siccať in umbra. Et ladano sistiť aluus utroq́:

Quod in segetibus nascitur contuso & cribrato bibitur ex aqua mulsa:itẽ nobili e uino.Ledon appellat hærba ex qua ladanum fit in cypro barbis caprarum adhærescens.Nobilius in arabia.Fit iam ẽt in syria atq; africa:quod taxion uocant.Neruos.n.in arcu circũdatos lanis trahunt adhærescẽte roscida lanugine.Plura de eo diximus inter unguenta.Hoc grauissimum onere est:durissimum tactu.Plurimũ.n. terræ colligit:cum probetur maxime purum:odoratum:molle:uiride:resinosum.Natura ei molliẽdi: siccandi:coquendi:somnum alliciendi.Cappillum fluẽtem cohibet:nigriciamq; custodit.Auribus cum hydromellite aut rosaceo infunditur.Furfures cutis & manantia ulcera sale addito sanat.Tussim ueterẽ cum storace sumptum.Efficacissimum ad ructus.Aluum sistit & chõdris:siue pseudodictamũ: hypocisthis:orobathiõ uel orobache a qbusdã dictum malogranato imaturo similis.Nascit̃ ut diximus sub cistho:unde nomen hoc.Arefacta ĩ umbra sistit aluũ ex uino austero nigroq; utraq;.Duo.n.genera eius cãdida & russa.Vsus in succo spissat:siccat.Et russa magis stomachi reumatismos emendat.Pota tribus obolis sanguinis excreatiões.Cum amylon dysenterias pota & infusa.Item uerbenaca ex aqua data:aut carentibus febre ex uino amineo coclearibus.v.additis in cyathis tribus uini.Lauer quoq; nascens in riuis condita & cocta torminibus medet̃.Potamogeton uero ex uino dysentericis etiã & cœliacis:similis betæ foliis minoribus tantũ hirsutioribusq; paulullũ superem inens extra aquã peculiariter refrigerant: spissant.Vsus in foliis cruribus uitiosis utilia:& cõtra ulcerum nomas cũ melle uel aceto.Castor hãc aliter nouerat tenui folio uelut eqnis setis:thyrso lõgo & leui in aquosis nascentẽ.Radice sanabat strumas & duritias.Potamogetõ aduersat̃ & crocodilis:itaq; secum habent eã q uenant̃ illos.Aluũ sistit & achillea.Eosdem effectus p̃stat & statice.vii.caulibus ueluti rosæ capita sustinens.Ceratia uno folio radice nodosa:& magna:in cibo cœliacis & dysentericis medetur.Leontopodion alii liceoton:alii dorypetrõ: alii toruentoron uocant.cuius radix aluum sistit:purgatq; bilem in aqua mulsa addito pondere denariorũ duum.Nascitur in cãpestri & gracili solo.Semen eius potum lymphatica somnia facere dicitur.Lagopus sistit aluum e uino pota aut in febri ex aqua.Eandem inguini adalligatur in tumore.Nascit̃ in segetibus.Multi super oĩa laudant ad deploratos dysentericos quinquefoliũ decoctis ĩ lacte radicibus & potis:& aristolochiam in uictoriati pondere in cyathis uini tribus.Quæ ex supradictis calida sumentur: hæc candente ferro temperari aptius erit.E diuerso purgat aluum succus cẽtauri minoris drachma in hemina aquæ cum exiguo salis & aceti:bilemq; detrahit.Maiore tormina discutiuntur.Betonica aluũ soluit drachmis quattuor:in hydromelitis cyathis nouẽ.Item euphorbium uel agaricũ drachmis duabus cum sale modico potum ex aqua aut in mulso obolis tribus.Soluit & cyclaminos ex aqua pota aut balneis subditis Item chamæcissi balanus.Hysopi manipulus decoctus ad tertias cum sale pituitas trahit illitus:uel contritus cum oxymellite & sale.Pellitq; uentris aĩalia:Pituitam & bilem detrahit peucedani radix.Aluum purgat anacallis ex aqua mulsa.Item epithymõ:q est flos & thymo satureiæ similis. Differentiaq; hic hærbaceus est:alterius thymi albus.Quidã hypopheon uocãt:ac stomacho minus utilis.Vomitiões mouet.Sedat tormina:& inflãmationes discutit.Sumit̃ & ex eligmate ad pectoris uitalia cum melle & aliquãdo iride.Aluum soluit a quattuor drachmis ad sex cum mellis exiguo salisq; & aceti.Quidam aliter opithymum tradunt sine radice nasci tenui similitudine pallioli rubens:siccari in umbra.Bibi ex aqua acetabuli mensura.Dimidia detrahere pituitam bilemq;.Aluũ leniter soluit & nymphea in uino austero.Soluit & pygmocomon erucæ foliis crassioribus & acrioribus:radice rotunda:lutei coloris:terram olẽte caule quadrãgulo modico tenui flore ocimi.Inuenit̃ in saxosis locis.Radix eius in aqua mulsa.xii.pondere denariorũ & aluũ & bilem & pituitam exinanit.Semen somnia tumultuosa facit una drachma in uino potum.Et capnos strumam discutit:detrahit bilem polypodion:quam nostri filiculam uocant:similis.n.est filici.Radix in usu pilosa:coloris intus herbacei:crassitudine digyti minimi:acetabulis cauernosa ceu polyporum cirri sub dulcis:& in petris nascens:aut sub arboribus uetustis.Exprimitur succus aqua madefacta:& ipsa concisa inspergitur oleri & betæ uel maluæ uel salsamẽto:uel cum pulticula coquitur ad aluũ leuiter soluendam:uel in febri.Detrahit bilem & pituitam.Stomacum offendit.Aridæ farina indita naribus polypum consumit:Floret:& semen non fert.Scamoniũ quoq; dissolutionem facit:bilem detrahit:aluum soluit:præterq̃ si adiiciant̃ aloes drachmæ duæ obolis eius duobus.Est autem succus herbæ ab radice ramosæ pinguibus foliis triangulis albis radice crassa madida.nauseosa.Nascitur pingui & albo solo.Radix circa canis ortum excauat̃: ut in ipsa confluat succus:qui sole siccatus digeritur in pastillos.Siccatur & ipsa uel cortex.Laudatur natione colophoniũ mysium priennese.Specie autem nitidum:& q̃ simillimum taurino glutini fungosum tenuissimis fistulis cito liquescens uirus redolens suminosum linguæ tactu lactescens:q̃ leuissimum cum diluit̃ albescens.Hoc euenit & adulterino:quod fit hærbe farina tithymalli marini succo in iudæa fere: quod etiam strangulat sumptum.Deprehẽdit̃ gustu Tithymallus enim linguam excalfacit bubi more: nec ante nec postea utile.Dedere & per se ex aqua uel mulsa & sale quaternis obolis.Sed utilissime cum aloe ita ut incipiente purgatione mulsum bibatur.Fit & decoctum radicis in aceto ad crassitudinem mellis:quo lepræ illinuntur.Et caput ungitur in dolore cum oleo.Tithymallum nostri hærbam lactariam uocant:alii lactucam caprinam. Narrantq; lacte eius inscripto corpore cum inaruerit si cinis insperga tur apparere litteras:& ita quidam adulteras alloqui malluere:q̃ codicillis.Genera eius multa.Primus cognominatur carachias:q & masculus existimatur:ramis digytali crassitudine rubris rugosis quinq; aut sex cubitali longitudine a radice foliis pendet:in cacuminibus coma iunci.Nascitur in asperis maritimis.Legitur semẽ autumno cum coma:siccatum sole tunditur:& reponitur.Succus uero incipiente

pomoꝝ lanugine defractis ramulis excipitur farina erui aut fici:ut cum iis arescat.Quinas autē guttas
singulis excipi satis est.Traduntq; etiam totiens purgari hydropicos fico sumpta : quod guttas & lactis
exceperit.Succus cū colligit̃:ne attingat oculos cauēdum est.Fit & foliis tusis priore minus efficax . Fit
& decoctum e ramis.Est & semen in usu cum melle decoctū ad catapocia soluēdæ alui gratia.Semen &
dentiū cauis cæra includit̃.Collūtur & radicis decoctæ uino aut oleo.Illinūt & lichenas succo.Bibuntq;
eū ut purgent uomitiones:& aluo soluta:alias stomacho inutilē.Trahit pituitā sale adiecto in potu:bilē
afronitro.Si ꝑ aluum purgari libeat in posa.Si uomitione:in passo aut aqua mulsa.Media potius tribus
obolis cōstat.Ficos a cibo sumpsisse melius ē.Fauces urit leniter.Est.n.tā feruentis naturæ:ut ꝑ se extra
corpori īpositum pustulas igniū modo faciat:& ꝓ caustico in usu sit.Alteꝝ genus thytimalli myrsini/
ten uocāt:alii:caryoten foliis myrti acutis & pungētibus sed mollioribus:& ipsum ēt in asperis nascens.
Colligūtur comæ eius hordeo turgescente:siccatæq; in umbra diebus.ix.in sole inarescunt.Fructus nō
pariter maturescit:sed ꝑs anno sequēte:& nux uocat̃:Inde cognomē græci dedere.Demetitur cū messi/
um maturitate.Lauatū deinde siccat̃:& datur cū papaueris nigri duabus partibus:ita ut sit totū acetabu
li mō:minus hic uomitionibus q̄ superior cæteri iidē.Aliqui sic & foliū eius dedere:nucē uero ipsam ī/
mulso aut passo:uel cum sesama.Trahit bilem & pituitam ꝑ aluū.Oris ulcera sanat.Ad nomas oris foli
um cum melle estur.Tertium genus est tithymalli:paralius uocatur siue tithymallis folio rotundo:cau
le palmū alto:ramis rubentibus semine albo:qd' colligitur incipiēte uua:& siccatum teritur:sumiturq;
acetabuli mensura ad purgationes.Quartū genus heliscopion appellant:foliis portulacæ:ramulis stan/
tibus a radice quattuor aut quinq; rubentibus semipedali altitudine succi plenis . Quintum cyparissian
uocant ꝑꝑ folioꝝ similitudinē:caule gemino aut triplici nascēte in cāpestribus:cui eadē uis quæ helisco/
pio aut characiæ.Hoc circa oppida nasci semine albo colūbis gratissimo:qd' colligit̃ incipiente uua.No
mē accepit:quoniā capita cum sole circūagit.Trahit bilem ꝑ īferna ī oxymellite dimidio acetabulo.Cæ/
teri usus q characiæ.Sextū platyphilon uocāt:alii corymbiten:alii amygdaliten a similitudine.Nec ulli/
us latiora sunt folia.Pisces necat:aluū soluit:radice:uel foliis:uel succo ī mulso aut aqua mulsa drachmis
quattuor.Detrahit priuatim aquas.Septimum dēdroides cognomināt:alii codion:alii leptophyllon in
petris nascens:comosissimum ex oībus maxime cauliculis rubentibus:& semine copiosissimū:eiusdem
effectus:cuius characias.Oposscylla siue rhaphanosagria iuncos duos siue tres spargit in terra rubentes:
foliis rutæ:radice cepe:sed amplior:quare qdā rhaphanum siluestre uocant.Intus habet māmam candi
dam extra cortices nigros.Nascitur in montosis & asperis:aliquando & herbosis.Effoditur uere : tusaq;
in fictili mergit̃.Deiectoq; qđ supernatat:reliquis succus purgat utraq; parte sesquiobolo ī aqua mulsa.
Sic & hydropicis dat̃ acetabuli mensura.Inspergitur & aridæ radicis farina potioni:aiuntq; superiorem
partem eius uomitione biles extrahere.inferiorem per aluum.Tormina discutit quodcūq; betonica &
panaces præterq̄ a cruditate.Peucedani succus inflationes & ructus gignit.Acori radix paucumue si la/
ctucæ modo sumat̃.Ladanum cypriū potum īterraneorum uitiis occurrit.Itē gentianæ farina ex aqua
tepida fabæ magnitudine.Plantago mane sumpta duabus linguis & tertia papaueris in uini nō ueteris
cyathis.iiii.datur in somnum euntibus addito nitro seu polenta.Simul si post cibum detur.Colo infun
ditur hemina succi:uel in febri.Agaricum potum obolis tribus in uini ueteris cyatho uno lyeni mede/
tur.E panace omnium generum radix in mulso sed teucria præcipue pota arida & decocta quātum ma
nus capiat in aceti heminis tribus.Ad uulnus illinitur eadem cum aceto:aut si tolerari nō possit ex ficu
uel aqua.Pelemonia bibitur ex uino.Betonicæ drachma in oxymelitis cyathis tribus.Aristolochia con
tra serpentes.Argemonia.vii.diebus in cibo sumpta lyenem cōsumare dicitur.Agaricum in aceto mul/
so obolis duobus.Nympheæ heracliæ radix in uino pota & ipsa cōsumit . Cissanthemus drachma bis
die sumpta in uini albi cyathis duobus per dies.xl.lyenē dicitur paulatim emittere perurinam . Prodest
& hysopum cum ficu decoctum.Lonchitidis radix decocta prius q̄ semen emittat. Peucedani quoque
radix decocta & lyeni & renibus.Lyen acoro poto consumitur . Præcordiis & ilibus utilissimæ radices.
Climeni semen potum diebus.xxx.pondere denarii in uino albo.Betonicæ farina ex melle & aceto scyl
lite pota.Radix lonchitidis in aqua & teucrium illinitur.Item scordium cum cæra:agaricum cum fari
na fœnogræci uesicæ malis:contraq; calculos grauissimis cruciatibus ut diximus:auxilio est . Polemo
nia ex uino pota:item agaricum.Plantago radice uel foliis potis ex passo:Et betonica ut in iocinere di/
ximus.Item ramici pota atq; illita.Eadem ad strangurias efficacissima ad calculos quidam betonicam
& uerbenacam & millefolium æquis portionibus ex aqua pro singulari remedio bibere suadent.Stran
gurias discutere & dictamum certum est.Item quinquefolium decoctum ad tertias in uino ictericis da
ri atq; illini utilissimum est . Xiphii quoq; radix superior urinam ciet infantibus . Enterocœlicis datur
ex aqua:& illinitur uesicæ uitiis.Peucedani succus infantium ramici:& umbilicis eminentibus psylliō
illinitur . Vrinam cient anagallides : achorique radicis decoctum : uel ipsa trita potaq;: & omnia uesicæ
uitia sanat : & calculos hærba & radix cotelydonis . Itemq; genitalium inflammationem pari : ponde
re:& caulis & seminis & myrrhæ . Ebulum tenerum cum foliis tritum ex uino potum calculos pellit.
Impositum testes sanat.Erigeron quoq; cum farina thuris & uino dulci:testium inflammatiōes sanat.
Symphyti radix illita enterocelas cohibet:& genitalium nomas hypocisthis alba.Artemisia quoq; da/
tur contra calculos ex uino dulci:& ad stranguriam.Dolores uesicæ sedat ex uino nympheæ heracliæ
radix.Eadem uis certhimo ab Hyppocrate admodum laudata. Est autem inter eas quæ eduntur silue
strium hærbarum.Hácq; certe apud Callimachum apponit rustica illa hecale.Speciesq; elatæ hortēsis.

Caulis palmum unum altus.Semen feruens odoratum ceu libanotidis rotundum.Siccatum rūpit.Habet intus nucleum candidum:quem aliqui cachryn uocant:folio pingui:albicantæ:ueluti oliuæ:crassiore:& salso gustu radice digyti crassitudine tres autem quattuor.Nascitur in maritimis petrosis. Estur crudum coctumue cum olere odorati saporis & iucundi. Seruatur etiam in muria: præcipueque eius usus ad strāguriam folio uel caule aut radice ex uino.Colorem quoq; corporis gratiorem facit.Verum largior quoq; inflationes.Aluum soluit decocto.Vrinamq;:& a renibus dolorem trahit.Sic & alcmeæ siccæ farine in uino pota stranguriam tollit:efficacius addito dauco.Lyeni quoq; utilis.Aduersus serpētes bibitur.Iumentis quoq; in pituita aut stranguria hordeo inspersa succurrit.Anthyllion est lenti simillima:quæ in uino pota uesicas uitiis liberat.Sanguinem sistit.Altera est anthylis chamæi pytios similis:flore purpureo:odoris grauis:radice intubi:uel magis cepe:similis portulacæ:nigriore radice: sed inutili:nascens in littoribus harenosis:gustu amara.In uino cum asparagi radice uesicæ plurimum prodest.Eadem præstat hypericon:quam alii chamepithin:alii corycon appellant:oleraceo frutice: tenui:cubitali:rubente:folio rutæ:odore acri:semine siliquæ:nigro maturescente cum hordeo.Natura semini spissandi. Aluum sistit.Vrinam cit.Ad calculos uesicæ cum uino bibitur.Est aliud hypericon: quod alii charon appellant:folio tamarici:& sub ea nascitur:sed pinguioribus foliis & minus rubentibus:odoratum palmo altius:leniter suaue:aculeatum.Vis semini excalfactoria:& ideo inflationem facit entero cœlicis:sed stomacho non inutile:præcipue ad stranguriam si exulcerata non sit uesica.Medetur & pleureticis ex uino potum.Vesicæ autem caltrichon trita similis cumino medetur & data ex uino albo.Verbenaca quoq; foliis decocta ad tertias:uel radix eius emulso calido calculos eiicit.Itemq; perpressā: quæ arretii & in illyrico nascitur:ī aqua decoctæ e tribus heminis ad unum & pota.Trifolium ex uino sumptum:& chrysanthemum primum.Anthemum quoq; calculos eiicit paruis e radice foliis quinis:caulibus longis:duobus:flore roseo:radices tritæ per se:uel lauer crudum.Silaus nascitur glareosis & perennibus riuis:cubitalis:apii similitudine.Coquitur ut olus accidum:magna utilitate uesicæ.Quæ si scabiem sentiat:panacis radice sanatur.Aliter inutilis uesicis.Calculos pellit malum erraticum radicis libra in uini congio decocta ad dimidias.Inde heminæ sumuntur per triduum.Reliquum ex uino conyza: & urtica marina:& daucum:& plantaginis semen ex uino.Et hærba fuluiana trita ex uino:quæ & nomen inuentoris habet nota tractantibus urinas cit.Scordion testium tumores sedat.Hyoscyamum genitalibus medetur.Peucedani succus ex melle & semen stranguriæ.Agaricum obolis tribus in uini ueteris cyatho uno.Trifolii radix drachmis duabus in uino:dauci una drachma uel seminis. Ischiadici & semine & foliis erythridani tritis sanantur panace pota.Et infricata polemonia aristolochiæ decoctæ foliis.Agarico quidem & neruus qui platys appellatur.atq; humerorum dolor sanatur obolis tribus in uini ueteris cyatho uno poto.Quinquefolium ischiadicis & bibitur & imponitur.Item scamonia decocta cum hordei farina.Semen hyperici utriusq; bibitur ex uino. Sedis uitia & attritus celerrime sanat plantago.Condylomata uero quinquefolium.Sedem conuersam cyclamini radix ex aceto.Anagallides cærulea procidentia sedis retro agit.E diuerso rubens proritat. Cotelydon condylomata & hemorrhoidas mire curat.Testium tumores acori radix decocta in uino tritaq; & illita.Intertrigines negat fieri Cato absinthium ponticum secum habentibus.

De pulegio & argemone. CA. X.

a Lii adiiciunt & pulegium:quod ieiunus quis legerit:si post se alliget.Inguinis dolores prohibet:aut sedat cœptos inguinaria:quam quidam argemonem uocant: passim in uepribus nascens.Vt prosit inguinibus in manu tantum habenda est.Panos sanat panaces cum melle.Plātago cum sale.Quinquefolium.Persolatæ radix ut in strumis.Item damasonium.Verbascum cum sua radice tusum uino aspersum folioq; inuolutum:& ita in cinere calfactum:ut imponatur calidum. Expertiq; affirmauere plurimum remedium esse:si uirgo imponat nuda ieiuna ieiuno: &manu spina tangens dicat.Necat Apollo pestem posse crescere:quam nuda uirgo restinguat:atq; ita retrosa manu ter dicat:totiensq; despuant ambo.Medet & radix mādracoræ ex aqua:radicis scamoniæ decoctū cū melle Sideritis cum adipe ueteri:uel chrysippea cum ficis pinguibus:quæ hoc ab inuentore habet nomen.

De nymphea & abstinentia & appetentia ueneris:& de satyrio erythrococo.& cra tegi:& sideriti. CA. XI.

u Enerem in totum adimit (ut diximus) nymphea heraclia:eadem semel pota in.xl.dies insomnia quoq; ueneris a ieiuno pota & in cibo sumpta.Illita quoq; radix genitalibus inhibet non solum uenerem:sed affluentiam genituræ:ob id corpus alere uocemq; dicitur. Appetentiam ueneris facit radix exiphio superior data potu in uino.Item quā cremnō agrion appellant. Et orminos agrios cum polenta contritus.Sed inter pauca mirabilis est orchis herba:siue sarapias:foliis porri: caule palmeo flore purpureo:gemina radice:testiculis simili: ita ut maior:siue(ut aliqui dicunt)tenuior: ex aqua pota excitet libidinem:minor siue mollior e lacte caprino inhibeat.Quidā folio scyllæ esse dicunt leuiori ac minori:caule spinoso.Eiusq; radices sanant oris ulcera:thoracis pituitas aluum sistunt e uino pote. Concitatricem uim habet satyron. Duo eius genera:una longioribus foliis q̄ oleæ: caulæ quattuor digytorum:flore purpureo:radice gemina ad formam hominis testium alternis annis intumescēte ac residente. Altera satyrion orchis cognominatur:& fœmina esse creditur.Distinguitur internodiis & ramosiore frutice:radice fascinis utili.Nascitur fere iuxta mare.Hæc tumores & uitia partim eatum erumpentia cum polenta illita sedat;uel per se trita.Superioris radix in lacte ouis colonice data: neruos

intendit.Eadẽ ex aqua remittit Græci satyrion:foliis lilii rubri minoribus & tribus non amplius e terra exeuntibus tradũt:caule leui cubitali nudo radice gemina:cuius inferior pars & maior mares gignit: superior ac minor fœminas.Est & aliud genus satyrion erythrococon appellãt:semine uiticis:maiore: leui:duræ radicis:cortice:rubro:intus albũ includitur:sapore subdulci.Fertur in mõtosis inueniri.Venerẽ ẽt si oĩno manu teneatur radix stimulat.Magis adeo si bibatur ĩ uino austero Arietibus quoq; & hircis segnioribus in potu dari.Et sarmatis equis ob assiduum laborẽ pinguioribus in coitu:qđ uitiũ ꝓsedamũ uocãt.Vim eius restinguit aqua mulsa aut lactuca sumpta.In totũ qdẽ græci cũ cõcitationẽ hanc uolunt significare:satyrion appellãt.Sic & crategin cognominãtes & teliconon:quaꝝ semen testiũ simile est.Tithymali quoq; ramoꝝ medullã habentes ad uenerẽ ꝓniores fieri dicunť.Prodigiosa sunt quæ circa hoc tradit Theophrastus auctor alioqn grauis:septuageno coitu durare libidinẽ contactu herbæ cuiusdã:cuius nomẽ speciemq; nõ posuit.Sideritis adalligata uarices minuit:& sine dolore pſtat.Podagræ morbus rarior solebat esse nõ mõ patrũ auorũq; memoria:uerũ ẽt nostra.Peregrinus & ipse.Nã si italiæ fuisset antiqtus:latinũ nomẽ inuenisset.Insanabilis nõ est credẽdus.Quippe quoniã in multis & spõte desinit:& in pluribus curať.Medentur panacis radices cũ uua passa:succus hyosciami cum farina: uel semẽ scordion ex aceto.Iberis uti dictum est:Verbenaca cũ axungia trita cyclamini radix:cuius decoctum & pernionibus ꝓdest.Podagras refrigerat radix e xiphio.Semen e psyllio.Cicuta cũ lythargyrio aut axungia.Aizoum in primo impetu podagræ rubentis:hoc est calide.Vtrilibet uero cõuenit erigerõ cum axungia.Plantaginis folia trita addito sale modico.Argemonia tusa ex melle.Medeť & uerbenaca illita:aut si pedes macerentur in eius decocto.Est & lappago similis anagallidi:nisi esset ramosior ac pluribus foliis:aspera:rugosa:asperioris succi:grauis odoris:quæ talis est mollugo uocať.Similis & asperioribus foliis asparago.Superioris succus expressus pondere.xi.denariorum ĩ uini cyathis duobus quottidie sumiť.Præcipue uero liberat eo malo phycos thalassion:idest fucus marinus lactucæ similis:q conchyliis substerniť:nõ podagræ mõ:sed oĩbus articuloꝝ morbis ĩpositus priusq̃ exarefiat.Tria aũt genera eius.Latũ.Et alteꝝ lõgius:quadantenus rubens.Tertium crispis foliis:quo in creta uestes tinguntur: omnia eiusdem usus:Nicander eã & aduersus serpentes in uino dedit.Salutare est & semen eius hærbæ: quam psyllion appellauimus:madefactum aqua admixtis in heminam seminis resinæ colophoniæ co clearibus duobus:thuris uno.Laudantur & mandracoræ folia cum polenta tusa.

Medicinæ generales de pedibus:talis:articulis: neruis:& remedia contra morbos qui totum corpus occupant:& de myrthido:& uigiliis:& paralysi:& de febribus frigidis:& febre iumẽtorum & freneticis:& chameacta:& aizoo:& igne sacro. CA. XII.

Alis uero tumentibus limus aquaticus cum oleo subactus mire prodest.Articulis succus e cẽtaurio minore. Idem neruis utilissimus. Item centaurium.Betonica neruis discurrentibus ꝑ scapulas humeris:spinæ:lumbis pota ut in iocinere.Articulis quinquefolium impositum.Mãdragora folia cum polenta:uel radix recens tusa cum cucumere siluestri:uel decocta in aqua. Cubitorũ ad pedum rimis polypodii radix.Articulis succus hyosciami cum axungia.Amomi succus cum decocto.Item centumculus decocta:uel muscus recens ex aqua obligatus donec inarescat. Item lappæ boariæ radix e uino pota.Cyclaminos decocta in aqua perniunculos curat:omniaq; alia frigoris uitia.Perniunculos curat & cotelydon cum axungia.Folia ex batrachio.Epictymi succus.Clauos pedum extrahit ladanum cum castoreo.Verbenaca ex uino.Nunc peractis malis quæ membratim sentiuntur:dicemus de iis quæ totis corporibus grassantur.Remedia autem hæc communia inuenio.Ante omnes pota dodecatheum de qua diximus.Deinde panacis omnium generum radices peculiariter longinquis morbis.Et semen interaneorum uitiis.Ad omnes uero corporis dolores succum e scordio.Item betonicæ:quæ pota colorem plumbeum corporis priuatim emẽdat:gratioreq; reducit.Geranion aliq myrrhin:alii myrthida appellant.Similis est cicutæ foliis minutioribus:& caule breuiori rotundo : saporis & odoris iucundi.Nostri sic eam tradunt.Græci foliis candidioribus paulo q̃ maluæ:caulibus tenuioribus & pilosis:ramosam & interuallis binum palmorum & in iis foliis:inter quæ in cacuminibus capitula sunt gruum.Alterum genus foliis anemones:diuisuris longioribus:radice mali modo rotũda:dulci:reficientibus se ab imbecillitate utilissima:& fere talis uera est.Bibitur contra phthisin drachma in uini cyathis tribus bis die.Item contra inflationes:quæ & cruda idem præstat.Succus radicis auribus medetur.Opisthothonicis semen drachmis quattuor cum pipere & myrrha potum phthisin sanat:& plantaginis succus:si bibatur.Et ipsa decocta in uino cum sale & oleo a somno matutino refrigerat. Eadem datur iis:quos atrophos uocant interpositis diebus.Betonica phthisicis eligmate cum melle fabæ magnitudine.Agaricum potum duobus odolis in passo uel dauco cum centaurio maiore in uino.Phagedenis quod nomen sine modo esurientium est:& alias ulcerum:tithymalli medẽtur cum sesamis sumpti.Inter mala uniuersi corporis uigiliæ sunt plerisq;.Harum remedio monstratur panaces : clymenos aristolochia:& odore:& peruncto capite.Aizoum siue sedum si inuolutum panno nigro ignorãtis puluino subiiciatur:oenothera siue onuris hylaritatem afferunt in uino.Amygdalino est folio:flore rosaceo:fruticosa:longa radice:& cum siccata est uinum olente.Hæc in potu data feras quoq; mitigat.Cruditates quæ nauseam faciunt digerit betonica.Eadem pota a cœna cõcoctionem facit in oxymelitis cyathis tribus drachmæ pondere:& crapulam discutit.Item agaricum post cibos in aqua calida potum.Paralysin betonica sanare dicitur.Item iberis ut dictum est.Eadem & torpentibus membris ꝓdest. Item argemonia omniaq; quæ periclitentur secari discutiendo.Comitiales sanantur panacis:quam heracleã

diximus:radice pota cum coagulo uituli marini:ita ut sint panacis tres partes.Plātago pota.Betonica in oxymelitis drachma:uel agarici obolis tribus.Folia quinquefolii ex aqua.Sanat & archezostis: sed cum amineo pota.Sanat & bacaris radix arida in puluerem contrita cyachis tribus cum coriādro in aqua calida.Et centūculus trita in aceto aut melle aut in aqua calida.Verbenaca ex uino pota.Hysopi baccæ ternæ contritæ & in aqua potæ diebus sedecim.Peucedanum cum coagulo uituli marini æquis portionibus potum.Quinquefolii contrita folia ex uino sumpta diebus.xxx.in betonicæ farinæ pondo denariorum.xiii.cum aceti scyllitici ciatho mellis attici uncia. Scamonium obolis duobus cum castorei drachmis quattuor.Febres frigidas leuiores facit agaricum potum ī calida aqua.Tertianas sideritis cum oleo. Item ladanum:quod in segetibus nascitur contusum.Plantago ex aqua mulsa duabus horis ante accessionem pota binis drachmis.Vel succus radicis madefactæ uel tusæ.Vel ipsa radix trita in aqua ferro calfacta.Quidamq̃ ternas radices in tribus cyathis aquæ dedere. Iidem in quartanis quaternas fecerunt. Buglosso in arescente si quis medullam e caule eximat:dicatq̃ ad quem liberandum febre id faciat:& alliget ei septem folia ante accessionem aiunt a febre liberari.Itemq̃ betonicæ drachmam in aquæ mulsæ cyathis tribus uel agaricum:maxime in iis febribus quæ cum horrore ueniunt.Quinquefolii folia quidam terna tertianis dedere:quaterna quartāis:plura cæteris:aliis omnibus obolis tribus cum pipere ex aqua mulsa.Verbenaca quidem & iumentorum febribus in uino medetur.Sed in tertianis a tertio geniculo incisa:quaternis a quarto.Bibitur & semen hyperici utriusq̃ in quartanis & horroribus betonicæ farina:quæ omnes horrores coercet.Item panaces adeo ex calfactoria natura ut per niuem ituris bibere:id ac perungi eo præcipiant.Et aristolochia perfrictionibus resistit.Phreneticos somnus sanat: qui cōtingit peucedano ex aceto capiti infuso anagallidū succo.E diuerso lethargicos excitari labor est. Hoc præstat euphorbium (ut peribent)ex aceto naribus tactis peucedani succo.Contra insanias betonica bibitur.Carbunculos rumpit panaces.Sanat betonicæ farina ex aqua aut brassica cum thure frequenti potu calidæ:uel e carbone in conspectu extincto fauilla digyto sublata & illita:uel plantago tusa.Tithymallus characites hydropicos sanat.Panaces: plantago in cibo : cum prius panem siccum comederint sine potu.Betonica drachmis duabus in duobus cyathis uini aut mulsi. Vel agaricum:uel semē lonchitidis duabus linguis ex aqua potum.Psyllium ex uino.Anagallidū succus.Cotelydonis radix ex mulso. Ebuli recentis radix excussa tantum nec colluta quantum duo digyti comprehendant:ex uini ueteris calidi hemina.Trifolii radix drachmis duabus in uino.Tithymallum:platyphyllon cognomine.Semen hyperici:quod charos appellatur.Actæ quam quidam esse ebulum putant radice contrita in uini cythis tribus si febris absit:uel semine ex uino nigro.Item uerbenaca fasciculo manus plenæ decocta ī aqua ad dimidias:Præcipue tamen chameactæ succus aptissimus creditur.Eruptiones pituitasq̃ emendat plantago.Cyclamini radix cum melle.Ebuli folia contrita & e uetere uino imposita etiam boam sanant: idest rubentes papulas.Pruriginem succus strychnillitus.Igni sacro medetur aizoum.Folia trita cicutæ. Mādracoræ radix.Siccatur in aere ut cucumis:primoq̃ super mustum suspenditur:mox in fumo:dein tunditur in uino aut aceto.Prodest & uino myrtheo fouere mentæ sextans:uiui sulphuris uncia ex aceto simul trita:fuligo ex aceto. Ignis sacri plura sunt genera.Inter quæ medium hominem ambiens: qui zoster appellatur:& enecat:si cinxerit.Medetur plātago cum creta cymolia & peristereos per se.Radix perfolatæ.Aliis quæ serpunt cotelydonis radix cum mulso. Aizoum.Succus linozostis ex aceto.

Ad luxata membrata:& contra morbum regium:& contra furunculos & fistulas & inflationes & ambustionem:& contra alios morbos ad neruos & sanguinem. CA. XIII.

r Adix polypodii illita luxatis medetur.Doloremq̃ & tumores tollunt semen psyllii.Folia plantaginis tusa:sale modico addito.Verbasci semen ex uini decoctum & contritū.Cicuta cū axungia.Folia ephemeris tuberibus atq̃ tumoribus.Illinūturq̃ etiam:dum discuti possunt. Morbum regiū in oculis p̄cipue mirari est tenuitatē illam densitatēq̃ tunicularum felle subeunte. Hippocrates a septimo die in febre mortiferum signum esse docuit.Nos scimus uixisse aliquos etiā ab hac desperatiōe.Fit uero & circa febres:impugnātur q̃ centaurio maiore(ut diximus)poto.Betonica agarici obolis tribus ex uini ueteris cyatho.Itē uerbenacæ folio obolis tribus ex uini calidi hemina q̃triduo.Sed celerrime q̄nquefolii succus medet̃ tribus cyathis potus cum sale & melle.Cyclamini radix drachmis tribus bibit̃ in loco calido:& p̄frictiōibus tuto:sudores.n.felleos mouet.Folia tussilaginis ex aqua. Semen linozostis utriusq̃ inspersum potiōi:uel cū absinthio aut cicere decoctum.Hysopi baccæ cum aqua potæ.Lichen hærba si cum sumit̃ cætero olere abstineatur.Polytrix in uino data.Struthion in mulso.Passim & in q̄cunq̃ parte ac maximo incōmodo nascunt̃:qui furunculi uocātur:mortifeꝝ aliquādo malū confectis corporibus.Remedio sunt pignocomi folia trita cum polenta:si nondū caput fecerint. Discutiunt & folia ephedri illita.Fistulæ quoq̃ in oī parte serpūt:medicoꝝ uitio malefectis corporibus.Auxilio est centauriū minus:collyriis cū melle decocto additis.Plātaginis succus infusus.Quinquefoliū cum sale & melle:Ladanum cum castoreo.Cotelydon cū medulla ceruina calefacta imposita.Verbasci radix medulla collyri tenuitate in fistulā additur.Vel aristolochiæ radix.Vel succus tithymalli. Collectiones inflāmationesq̃ sanant argemoniæ follia illita.Duritias & collectiones omnes uerbenaca uel q̄nquefolium:decoctūq̃ in aceto uerbasci folia uel radix.Hysopū e uino impositū.Acori radix decocto eius hærbe fouētibus.Aizoū.Itē quæ contusa sint:duritiasq̃ & sinus corporis & tela oīa infixa corpori extrahūt. Folia tussilaginis.Daucū.Semē leōtopodi tritū in aqua cū polenta.Suppurationibus imponunt̃ pygno

comi folia trita cum polenta:uel ſemen.Itē orchis.Vitia quæ ſunt in oſſibus ſatyrii radice impoſita efficaciſſime ſanari dicuntur.Nomæ & collectiões omnes ſuco maris priuſq̃ inareſcat.Et alcmeæ radix collectiones diſcutit.Ambuſta ſanantur plantagine arctio:ita ut cicatrix fallat.Folia eius in aqua decocta & contrita illinuntur.Radices cyclamini cum aizoo.Hærba ipſa hyperici: quod coriſſum appellauimus. Neruis & articulis conuenit plantago trita cum ſale.Argemonia tuſa ex melle.Peucedani ſucco perunguntur ſpaſtici:tetanici.Neruorum duriciæ egilopi ſucco.Doloribus erigeron ex aceto illinitᷣ. Epythimio ſpaſticis & opiſthotonicis perungi:ſemine hyperici:quod charos uocatur. Idemqꝫ bibere prodeſt. Phrimon dicitur etiam abſciſſos ſanare neruos ſi confeſtim imponatur trita uel manſa.Spaſticis tremulis opiſthotōicis alcmeæ radix bibitur ex aqua mulſa.Sic & rigores excalfacit.Sanguinis profluuium ſiſtit hærbæ peoniæ ſemen rubrum.Eadem & in radice uis.Cyclaminos uero ſi ore ſanguis reiiciatur:ſiue e naribus:ſiue aluo fluat:ſiue fœminaꝝ utero.Itē lyſimachia pota uel illita:uel naribus indita.Itē plãtaginis ſemen.Quinquefolium potum & illitum.Cicute ſemen in nares ſi inde fluat tritum ex aqua & inditum.Aizoum.Aſtragali radix ſiſtit.Et iſchemon.Et achillea.

De hærba eqeſeto:& ſtephanomeli : & eriſitale:& contra uermes. CA. XIIII.

e Quieſetū a græcis dicta & in pratis naſcēs:uituperata a nobis.Eſt aūt pullulus terræ eqnæſetæ ſimilis lyenis curſoꝝ extinguit decocta fictili nouo ad tertias quantū uas capiat: & p triduum heminis pota:unctis eſculentis ante diē unū interdicitᷣ.Græcoꝝ uaria circa hanc opinio.Alii pini foliis ſimilē nigricantē eodem noīe appellant:uim eius ammirabilē tradentes:ꝙ ēt ſanguinis ꝓfluuia uel tactu eo tantū hoīe ſiſtat:alii hippurin:alii ephydron:alii anabaſin uocãt.traduntqꝫ iuxta arbores naſci & ſcandentē eas dependere comis iunceis multis nigris ut eſt equoꝝ cauda geniculatis ramis folia habere pauca:tenuia:exigua:ſemen rotundum:ſimile coriandro:radice lignoſa:naſci in arbuſtis maxime. Vis eius ſpiſſare corpora.Succus ſanguinem in naribus fluentē incluſus ſiſtit.Itē aluū.Medetᷣ dyſentericis in uino dulci potus cyathis tribus.Vrinã cit.Tuſſim ortopnoeã ſanat.Item rupta:& quæ ſerpunt.Inteſtinis & ueſicæ folia bibuntᷣ.Enterocœlen cohibet.Faciūt & aliam hippurin breuioribus & mollitioribus comis cãdidioribuſqꝫ per q̃ utilē iſchiadicis:& uulneribus ex aceto impoſitã:ꝓp ſanguinem ſiſtendum.Et nymphea trita plagis imponitᷣ.Peucedanum cū ſemine cupreſſi bibitur:ſi ſanguis per os redditus eſt:fluitqꝫ ab infernis.Sideritis tantã uim habet:ut q̃uis recenti gladiatoris uulneri illigata ſanguinē claudatᷣ.Quod facit & ferulæ cinis uel carbo.Fungus uero ēt efficacius:qui ſecundū radicē eius naſcitur. Per nares aūt fluenti & cicutæ ſemen tritū ex æqua inditumqꝫ efficax habetᷣ.Itē ſtephanomelis ex aqua. Betonicæ farina e lacte caprino pota ſiſtit exubere fluentē.Plãtagoqꝫ contuſa.Eiuſdē ſuccus uomētibus ſanguinem datur.Ad erraticū aūt radix perſolatæ cū axungia uetere illita. Potatur a ruptis conuulſis & ex alto deiectis cētaurium maius.Gentianæ radix trita uel decocta uel ſuccus betonicæ. Et hoc amplius addo: iocineris aut lateris contortionibus:panaces ſcordion ariſtologia pota cū agarico.Item contuſis & euerſis potū duobus obolis in mulſi cyathis tribus.Aut ſi febris ſit in aqua mulſa uerbaſcū:cuius flos ſimilis auro eſt.Acori radix.Aizoū omen.Sed e maiori ſuccus efficaciſſime.Itē ſymphyti radices uel decoctum.Daucū crudum.Eryſithales eſt flore luteo foliis achanti.Bibitᷣ e uino.Item chamerops:& in forbitiões irio uel plantago oībus modis.Itē phthiriaſi:quo Scylla dictator cōſumptus eſt. Naſcuntᷣ quoqꝫ in ſanguine ipſo hoīs animalia exeſura corpus.Reſiſtitur uuæ taminiæ ſucco aut ueratri cum oleo perunctis corporibus.Tamina quidem in aceto decocta etiam ueſtes eo tedio liberat.

De ulceribus:& ad plagas:& de polycnemo. CA. XV.

u Lcera multoꝝ ſunt geneꝝ:ac multis modis curantᷣ.Panacis oīum geneꝝ radix ex uino calido illinitᷣ manantibus.Siccat priuatim quã chironiã diximus.Cū melle trita tubera aperit:ulceribuſqꝫ quæ ſerpūt.Deploratis auxilio eſt cum eris flore uino tēperata oībus modis uel flore uel ſemine uel radice.Eadē cum polēta uetuſtis uulneribus ꝓdeſt.Heracleon quoqꝫ ſidereon.Apollinaris.Pſylium.Tragacãtha.Scordotis cum melle purgat.Farina eius carnis excreſcentes per ſe īſparſa cōſumit.Polemonia ulcera:quæ cacoethæ uocant ſanant.Centauriū maius inſparſum uel illitū.Itē minoris coma decocta uel trita uetera quoqꝫ ulcera purgat & pſanat.Foliculi climeni recētibus plagis imponuntur.Illinitᷣ autē gentiana ulceribus quæ ſerpūt radice tuſa uel decocta in aqua ad mellis craſſitudinē:uel ſucco uulneribus.Ex ea factū lichiū.Lyſimachia recentibus plagis medetᷣ.Plantago oīum geneꝝ ulceribus:peculiariter fœminaꝝ ſenum & infantium. Igne mollita melior:& cum cæroto craſſa ulceꝝ labra purgat.Nomas ſiſtit.Et tritam ſuis foliis integere oportet. Suppurationes: collectiones: ſinus ulcerum. Chelidonia quoqꝫ ſiccãtur ulcera:adeo:ut etiam ꝓ ſpodio utantur eadē iam deſperatis cum axungia imponitur.Dictamū pota ſagittas pellit:& alia tæla extrahit illita.Bibitᷣ ex aquæ cyatho folioꝝ obolo. Proxime pſeudodictamum.Vtraqꝫ ēt ſuppurationes diſcutit.Ariſtolochia quoqꝫ putrida ulcera exeſt. Sordida expurgat cū melle:uermeſqꝫ extrahit.Itemqꝫ clauos in ulceribus natos.Et infixa corpori oīa:precipue ſagittas & oſſa fracta cū reſina.Caua uero ulcera explet per ſe.Et cū iride recētia uulnera ex aceto. Vetera ulcera uerbenaca qnquefolium cum ſale & melle.Radices perſolatæ uulneribus ferro illatis recentibus imponuntᷣ:folia ueteribus.Cū axungia utraqꝫ & ſuo folio operitᷣ.Damaſoniū aūt & in ſtruma . Folia uerbaſci ex aceto aut uino.Periſterios ad oīa genera uel calloſorū putreſcentiūqꝫ ulceꝝ facit . Manantia nympheæ heracliæ radix ſanat.Item cyclamini radix uel p ſe:uel ex aceto:& cū melle.Eadem & contra ſteatomata efficax:ſicut ad ulcera manãtia hyſopum.Itē peucedanū cui ad recentia uulnera tanta uis eſt:ut ſaniem oſſibus extrahat.Præſtant hoc & anagallides:cohibentqꝫ quas uocant nomas:& rheuma

tismos.Vtiles & recentibus plagis:sed præcipue fenum corpori: Cum cæroto apostemata & ulcera te/tra folia mandragoræ recentia.Radix uulnera cum melle aut oleo.Cicuta cõsiligini mixta mero.Aizoū herpetas quoq; & nomas ac putrescentia:sicut erigeron uermniosa. Recẽtia autem uulnera astragali radix:& uetera quoq; ulcera purgat hypocisthis utraq;.Leontopodii semen tritum in aqua & cum polẽta illitum spicula sagittariorum extrahit.Item pycnocomi semen:tithymallus.Characithes succo grangrenas phagedenas putria:uel decocto ramorum cum polenta & oleo.Orchis radices.Hoc amplius & cacoethe ex aceto cum melle siccæ & recentes.Per se uulnera onothera efferentia sese sanat.Scythæ uul/nera scythica curant.Ad carcinomata argemonia ex melle efficacissima est. Vulneribus præsanatis as/phodeli radix decocta ut diximus:trita cū polẽta & illita.Quibuscũq; uero appollinaris.Astragali radix in puluerem trita humidis ulceribus prodest.Item callitrix decocta in aqua.Priuatim uero is quæ cal/ciamento facta sint uerbenaca.Necnon & lysimachia contra.Ac nymphea arida inafricata. Polytris in/ueteratis iisdem utilior.Policnemon cunilæ bubulæ similis est semine pulegii surculosas multis geni/culis corymbo odorata acri & dulci odore:quæ ferro factis uulneribus commanducata imponitur: qn to die soluitur.Symphyton ad cicatricem celerrime perducit:item syderitis.Hæc imponitur ex melle. Verbasci semine ac foliis ex uino decoctis ac tritus omnia corpori infixa extrahuntur.item mandraco/ræ foliis cum polenta.Cyclamini radicibus cum melle. Trisaginis folea in oleo contrita maxime ad hibentur ulceribus:quæ serpunt.Et alga in melle trita.Betonica ad carcinomata:Et melandria: ac uete res addito sale.Verrucas tollit argemonia ex aceto uel batrachii radix: quæ & ungues scabros aufert. Linozostidis utriusq; folia uel succus illitus.Tithymalli omnes genera uerrucarum omnium. item oĩa pterygia:uarosq; tollunt.Cicatrices cum ellegantia ad colorem reducit ladanum.

De plurimis experimentis ad inficiendos capillos:& partus eiiciendos & continendos & aliarum remedia. CA. XVI.

Rtemisiam & elelisphacũ alligata qui habet uiator:negat lassitudinẽ sentire. Mulieribus morbis medet maxime in uniuersum peoniæ herbæ semen nigrum ex aqua mulsa. Eadẽ & in ra/dice uis menses cit.Panacis semen cum absinthio mẽses & sudores:Scordotis potu & illitu. Betonica drachma in uino cyatis tribus bibitur contra omnia uuluaꝝ uitia. Aut quæ a partu fiunt. Men/ses nimios sistit achillea imposita:& decoctũ eius insidentibus.Mãmis imponit hyoscyami semen ex uino.Loti radix cataplasmate.Et mãmis etiã chelidonia.Secundas morantes uel partus emortuos radices panacis apposite extrahunt.Ipsum panacis semen e uino potũ uuluas purgat:appositũq; cũ melle: Pole/monia pota ex uino secundas pellit.Nidore purgat uuluas centaurii minoris succus potus:fotuq; men/ses cit.Itẽ maioris radix ĩ uuluæ doloribus iisdem modis ꝓdest.Derasa uero & apposita extrahit partus emortuos.Plantago imponit in lana in dolore uuluæ.In strangulatu bibit.Sed præcipua dictamno uis est.Mẽses cit.Partus emortuos uel transuersos eiicit.Bibit ex aqua foliorum obolo:adeo ad hæc efficax: ut ne in cubiculum quidẽ prægnantiũ inferatur.Nec potu tantum sed & illitu & suffitu ualet.Proxime pseudodictamũ.Sed menses cit cum mero decoctũ pondere denarii.Pluribus tamẽ molochis & aristo/lochia prodest.nam & menses & secũdas cit.Et emortuos partus extrahit:myrrha & pipere additis po/ta uel subdita.Vuluas quoq; ꝓcidentes inhibet potu uel suffitu uel subiectu maxime tenuis.Strangula/tũ ab iis mensiũq; difficultatẽ agaricum tribus obolis tritũ in uini ueteris cyatho potum emẽdat. Peri/stereos apposita in adipe suillo recenti.Antirrinon cum rosaceo & melle.Itẽ apposita nympheæ thessa/læ radix pota dolori medet.In uino pota nigro profluuia inhibet.E diuerso ciet cyclamini radix pota & apposita.Et uesicæ insidentiũ decocto medet.Secundas pota cissanthemos pellit.Vuluã sanat.Et xiphii radix superior mẽses cit drachma ex aceto pota.Peucedanum strãgulatus uuluæ nidore ustum recreat. Menses aluosq; ꝓcipue psyllium drachma in cyathis tribus aquæ mulsæ.Semen quoq; mãdragoræ potum uuluam purgat.Menses cit succus appositus:& emortuos partus.Nimia rursus ꝓfluuia sistit semẽ cum uino & sulphure.Alii ꝓfluuia sistit & contrahit batrachion potu:uel cibo ardens:alias ut diximus cruda.Sed cocta cõmendant sale & oleo &cymino.Daucũ & menses & secundas potum facillime pel/lit.Ladanũ suffitu corrigit uuluas:dolori eaꝝ exulceratisq; imponit.Emortua scamoniũ pellit potũ uel appositum.Menses ciet hypericũ:utrũq; appositũ.Ante alia uero ut Hippocrati uidetur erysimon e ui/no semine uel radice.Cortice trahit & secundis succurrit & strãgulationibus ex aqua pota. Itẽ radix e geranio peculiariter secundis inflammationibusq; uuluarum cõueniens.Purgat hippuris pota & apposita uuluas.Polygonas pota menses cit.Et alcmeæ radix.Folia plãtaginis pellunt.Itẽ agaricum ex aqua mulsa.Artemisia uuluæ medetur trita ex oleo irino aut fico:aut cũ myrrha apposita.Eiusdem radix pota in tantũ purgat:ut partus enectos extrahat.Menses & secundas cit ramoꝝ decoctum insidẽtibus:item fo/lia pota drachma.Ad eadẽ oĩa prosunt uel imposita uentri immo cũ farina hordeacea.Achoron quoq; utile est interioribus fœminaꝝ morbis.Et coniza utraq;.Et crethmos.Et anthyllides duæ uuluis uti/lissimæ.Torminibusq; & secundaꝝ more in uino potæ.Callitrix fotu locis medetur. Albugines in ca/pite tollit.Capillos ĩficit oleo trita.Ceranion in uino albo potũ:& hypocisthis in rubro profluuiũ sistũt. Hysopum suffocationes laxat.Radix uerbenacæ pota ex aqua ad oĩa in partu aut ex partu mala ꝑstan/tissima est.Peucedano quidã miscent in uino nigro semen cupressi contritũ.Nam semen psylli deferue factum in aqua cũ intepuerit:epiphoras oẽs uteri lenit.Symphyton tritũ in uino nigro euocat menses. Partus accelerat scordotis pota drachma succi in aqua mulsa cyathis q̃ttuor.Dictamni folia ꝑclare dan/tur ex aqua.Cõstat unius oboli pondere:uel si mortui sint in utero infantes:ꝓtinus reddi sine uexatiõe

puerperæ.Similiter ꝓdest pseudodictãnum:sed tardius.Cyclaminos adalligata.Cissanthemos pota.Itẽ betonicæ farina ex aqua mulsa. Arsenogonon & thelygonõ hærbæ sunt habentes uuas floribus oleæ si miles:pallidiores tamen.Semen album:papaueris modo.Theligoni potu fœminã concipi narrant. Arsenogonon ab ea semĩe oleæ nec alio distat.Huius potu mares generari ꝑhibent:si credimus alii utrãq; ocimo similem tradũt. Arsenogoni semen aũt geminum esse testibus simile.Mammaꝝ uitiis aizoum: quod digytellum appellauimus unice medet.Erigeron ex passo mammas uberiores facit.Sonchum in farre coctum.Quæ uero mastos uocatur indita pilos mammaꝝ e partu nascentium & tineas aufert in facie:aliaq; cutis uitia emẽdat.Gentiana nymphea heraclia illita cyclamini radix maculas oẽs. Caucaliæ grana mixta cæræ liquidæ extendunt cutem in facie:erugantq;.Vitia oĩa acori radix emẽdat.Capillum lisimachia flauum facit.Denigrat hypericõ: quod & oriston uocatur.Item ophryos hærba denticulato oleri similis:foliis duobus.Nigriciam dat & polemonia in oleo decocta.Psilothrũ nos qdem in mulieribus medicamentis tractamus:ueꝝ etiã uiris in usu est.Efficacissimũ aũt habetur archerostis.Item tithymalli succo uel ĩ sole cũ oleo illito crebro:uel euulsis pilis.Quadrupedũ scabiem sanat hysopum ex oleo fotum.Anginas peculiariter sideritis.Verum & reliqua genera hærbarum reddamus.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HYSTORIAE LIBER.XXVII. PROHEMIVM.

Reliqua Hærbarum Genera. CA. I.

RESCIT APVD ME CERTE TRACTATV IPSO ADMIRAtio antiquitatis.Quãtoq; maior copia hærbarũ dicenda restat:tanto magis adorare priscoꝝ in inueniendo curã:in tradendo benignitatem subit. Nec dubiæ superata hoc mõ posset uideri etiam reꝝ naturæ ipsius munificentia:si humani operis esset inuentio.Nũc uero deoꝝ fuisse eam apparet:aut certe diuinã:etiam cum homo inuenerit.Eandemq; oĩum parentem genuisse hæc & ostendisse:nullo uitæ miraculo maiore :si ueꝝ fateri uolumus.Scythicã hærbam a mæotidis plaudibus & euphorbiã e monte atlante:ultraq; Herculis colũnas & ipso rerũ naturæ defectu. Parte alia britãnicam ex oceani insulis extra terras positis:itemq; æthiopidẽ ab exusto syderibus axe.Alias ꝑterea aliunde ultro citroq; humanæ saluti in toto orbe terraꝝ portare immensa romanæ pacis maiestate non hoĩes modo diuersis inter se terris gentibusq;:ueꝝ etiã montes & excedentia in nubibus iuga:pastusq; pecoꝝ & hærbas quoq; inuicẽ ostendant.Aeternum quæso deoꝝ sit munus istud. Adeo romanos uelut alteram lucem dedisse rebus humis uidentur.

De aconito:& panthera:& quæ extinguitur aconito. CA. II.

s Ed antiquoꝝ curam diligentiamq; quis possit satis uenerari:cũ constet oĩum uenenoꝝ ocissimum esse aconitum:& tactis quoq; genitalibus fœminini sexus aĩalium eodẽ die inferre mortem.Hoc fuit uenenũ quo intereptas dormientes a Calfurnio Bestia uxores.M.Cecilius accusator obiecit.Hinc illa atrox peroratio eius in digyto eas mortuas.Fabulæ narrauere e spinis Cerberi canis extrahente ab inferis Hercule.Ideoq; apud heracleã ponticã ubi monstrat eius ad inferos aditus gigni.Hoc quoq; tamẽ in usus humanæ salutis uertere.Scorpionũ ictibus aduersari experiẽdo aconitum datũ in uino calido.Ea est natura ut hoĩem occidat:nisi inuenerit qđ in hoĩe perimat. Cũ eo solo colluctatur:uelut pari intus inuento solo.Hæc pugna est cũ uenenũ in uisceribus reppererit. Mirũq; exitialia per se ambo cũ fuerint duo uenena in hoĩe cõmoriuntur:ut hõ superstit.Immo uero etiã feraꝝ remedia antiqui ꝓdiderunt:demõstrando quomodo uenenata quoq; ipsa sanant. Torpescunt scorpiões aconiti tactu:stupentq; pallentes:& uinci se cõfitentur.Auxiliatur eis helleboꝝ album tactu resoluente.Ceditq; aconitum duobus malis suo & oĩum:Quod si quis illa forte ab hoĩe excogitari potuisse credit: ingrate deoꝝ intelligit munera.Tangunt carnes aconito:necantq; gustatu eaꝝ pantheras:nisi hoc fieret repleturas illos situs.Ob id quidam pardalianches appellauere.At illas statim liberari morte excrementoꝝ hominis gustu demonstratum.Quod certe casu repartum quis dubitet?& quotiens fiat etiã nunc ut nouum nasci quoniam feris ratio & usus inter se tradi non possit.

Quod omnium creaturarum conditor sit deus. CA. III.

h Ic ergo casus hic est ille qui plurima inuenit in uita deus.Hoc habet nomẽ:per quẽ intelligitur eadem & parens rerum omnium & magistra natura utraq; coniectura pari:siue ista quottidie feras ĩuenire:siue semꝑ scire iudicemus.Pudendũq; rursus oĩa animalia quæ sint salutaria ipsis nosse ipsa ꝑter hominem.Sed & maiores oculorum quoq; medicamentis aconitum misceri saluberrime promulgauere:aperta professiõe:malũ quidem nullum sine aliquo bono dicere.Fas ergo nobis erit qui nulla diximus uenenata:nunc demonstrare quale sit aconitum uel deprehendendi gratia. Folia habet cyclamini aut cucumeris non plura quattuor ab radice leniter hirsuta.Radicem modicam cãmaro similem marino.Quare quidam cãmaron appellauere.Alii theliophonon ex ea qua diximus causa. Radix ĩcuruatur paulum scorpionũ mõ:quare & scorpion aliqui appellauere.Nec defuere qui myoctonon appellare mallent:quoniam procul & e longinquo odore mures necat.Nascitur in nudis cautibus:quas

aconas uocant. Et ideo aconitum aliqui dixere nullo iuxta ne puluerem quidem nutriente. Hanc aliqui rationem nominis attulere. Alii quoniam uis eadem in morte esset: quae cotibus ad ferri aciem deterendam statimq; admota uelocitas sentiretur.

De æthiopide: & amarāto: & aloe: & alcea: & alipho: & alsina: & androsace: & androsemo: & ambrosia: & anconi: & anagyro: & anonymo. CA. IIII.

Ethiopis radix folia habet phlomo similia: magna & multa: & hirsuta ab radice. Caulem qua-
a drangulum scabrum: similem arctio: multis concauum: alis semen eruo simile candidum geminum: radice numerosas longas. Plenas molles glutinosas gustu siccæ morescunt duraturq; ut cornua possint uideri. Præterea in æthiopia nascuntur: & in ida monte troadis: & in messenia. Colliguntur autumno: siccantur in sole aliquot diebus: ne situm sentiant. Medentur uuluis potæ in uino albo: ischiadicis: pleureticis: faucibus scabris: decocta potu dantur. Sed quæ ex æthiopia uenit: eximia est: atq; illico prodest. Amaranton ferulacea est duorum palmorum altitudie: origano similis flore: bulbis aureis. Huius ustæ nidor urinam cit. Vuluamq; purgat: tanto magis insidentibus causa. Causa hominis non hæc sed quoniā diutissime non marcescit. Aloe sylæ similitudinē habet maior & pinguioribus foliis ex obliquo striata. Caulis eius tener est rubens medius: non dissimilis antherico. Radice una ceu palo in terra dimissa: graui odore: gustu amara. Laudatissima ex india affertur: sed nascitur & in asia: nō tamen ea utunt: nisi ad uulnera recentibus foliis: mirifice enim conglutinat: uel succu: ob id in turbinibus cadorum eam ferunt ut aizoum maius. Quidam & caulē ante maturitatem seminis incidunt succi gratia: aliqui & folia. Inuenitur & per se lachryma adhærens. Ergo pauimentandū ubi sata sit censent ut lachryma non absorbeatur. Fuere qui traderent ī iudæa super hyerosolimam metallicam eius naturam: sed nulla magis improba est: neq; alia humidior ē: aut tumidior. Erit ergo optima pinguis ac nitida russi coloris friabilis: ac iocineris modo coacta: facile liquescens. Improbanda nigra & dura: harenosa quoq; quæ & gustu intelligitur. Gummi adulteratur & acacia. Natura eius spissare: densare: & leuiter calfacere. Vsus in multis: & principalis aluum soluere: cum pene sit sola medicamentoꝝ: quæ per se id præstāt. Confirmat etiam stomachū: adeo ut non infestet ulla uis cōtraria: bibitur drachma. Ad stomachi uero dissolutionem in duobus cyathis quæ tepidæ uel frigidæ: coclearis mensura bis terue in die ex interuallis ut res exigit. Purgationis etiam causa plurimū tribus drachmis. Efficacior si pota ea sumat cibus. Capillum fluentē continet cum uino austero capite in sole cōtra capillum peruncto. Dolorem capitis sedat tēporibus & fronti imposita ex aceto & rosaceo. Dilutiorq; infusa: oculoꝝ uitia omnia sanari ea conuenit. Priuatim prurigines & scabiē genarum. Item insignita ac liuida illita cū melle: maxime pōtico. Tonsillas: gingiuas: & omnia oris ulcera. Sanguinis excreationes si modicæ sint drachmæ pondere ex aqua: si minus in aceto pota. Vulnerū quoq; sanguinē & undecūq; fluentem sistit per se uel ex aceto. Alias etiā est uulneribus utilissima ad cicatricem perducens. Eadē inspergitur exulceratis genitalibus uiroꝝ: condylomatis: rimisq; sedis: alias ex uino: alias ex passo: alias sicca per se: ut exigit mitigāda curatio: aut coercenda. Hemorroidū quoq; abundantiā leniter sistit. Dysenteriæ infundit. & si difficilius cōcoquant cibi bibit a cœna modico interuallo. Et in regio morbo tribus obolis ex aqua. Deuorant pilulæ cum mellis decocto aut resina terebinthina ad purganda interiora. Digytorum pterygia tollit. Oculorum medicamentis lauatur: ut quod sit harenosissimum subsidat. Aut torretur in testa: pennaq; subinde uersatur: ut possit æqualiter torreri. Alcea folia habet similia uerbenacæ: quæ & peristereon cognominatur. Caules tres aut quattuor foliorum plenos: florem rosæ: radices albas: cū plurimum sexcubitales: obliquas. Nascitur in pingui solo: nec sicco. Vsus radicis ex uino uel ex aqua dysentericis: aluo cita: & ruptis conuulsis. Alipon cauliculus est molli capite non dissimilis betæ acre gustatu ac lentum: mordensq; uehemēter & accedēs. Aluum soluit in aqua mulsa addito sale modico. Minima potio duarum drachmarum: media quattuor: maxima sex: ea purgatione quibus datur e gallinaceo iure. Alsine: quā qdā myosotō appellāt: nascitur in lucis: unde & alsine dicta est. Incipit a media hyeme. Arescit æstate media cum prorepit: musculorum aures imitatur foliis. Sed aliam docebimus esse quæ iustius moysotis uocetur. Hæc eadē erat quæ Helxinæ: nisi minor minusq; hirsuta esset. Nascitur in hortis & maxime in parietibus. Cum terit: odorem cucumis reddit. Vsus eius ad collectiones inflammationesq;. Quin emēdat omnia quæ Helxine sed infirmius. Epiphoris peculiariter imponitur. Item uredinis: ulceribusq; cū farina hordeacea. Succus eius auribus infunditur. Androsaces hærba est alba amara sine foliis: folliculos in cirris habens: & in iis semen. Nascitur in maritimis syriæ maxime. Datur hydropicis drachmis duabus tusa aut decocta in aqua uel aceto uel uino. Vehementer enim urinas cit. Datur & podagris: illiniturq;. Idem effectus est & fœminis. Androsemon: siue (ut alii appellauere) ascyron non absimile est hyperico: de qua diximus cauliculis maioribus densioribusq; & magis rubentibus. Folia alba rutæ figura. Semen papaueris nigri. Comæ tritæ sanguineo succo manant. Odores tres in usus. Gignitur in uineis. Fere medio autumno effoditur: suspenditurq;. Vsus ad purgandam aluum tusæ cum semine potæq; matutino: uel a cœna duabus drachmis in aqua mulsa uel uino uel aqua pura: totius potionis sextario. Trahit in bilem. Prodest ischiadicis maxime. Sed postera die capparis radicem resinæ permixtam deuorare oportet drachmæ pondere. Iterumq; quatridui interuallo eadem facere. A purgatione autem ipsa robustiores uinum bibere: infirmiores aquam. Imponitur & podagris & ambustis & uulneribus cohibēs sanguinem. Ambrosia uagi nominis est: & circa alias hærbas fluctuans: fruticem unū habens densum ramosum: tenuem: trium fere palmorum. Tertia parte radice breuiore: foliis rutæ: circa imum caulem in ramulis semen est uuis

dependentibus:odore uinoſo:qua de cauſa botrys a quibuſdam uocatur ab aliis artemiſia.Coronantur
illa cappadoces.Vſus eius ad ea quæ diſcuti opus ſit.Anonin quidam ononida malũt uocare:ramoſam:
ſimilem fœno græco:niſi fruticoſior hirſutiorq́ʒ eſſet:odore iucundo.Poſt uer ſpinoſa.Eſtur etiam mu
ria condita.Recens uero margines ulcerum erodit.Radix decoquitur in poſca dolori dentium.Eadem
cum melle pota calculos pellit.Comitialibus dat̃ in oxymelitæ decocta ad dimidias.Anagyros quã ali/
qui acopon uocant:fruticoſa eſt:grauis odore:flore oleris:ſemen in corniculis non breuis gignit: ſimile
renibus:quod dureſcit per meſſes.Folia collectionibus imponuntur:difficulterq́ʒ parientibus adalligan
tur:ita ut a partu ſtatim auferantur.Quod ſi emortuus hæreat:& ſecũdæ menſeſq́ʒ morent̃ : drachmæ
pondere bibuntur in paſſo folia.Sic & ſuſpirioſis dantur:& in uino uetere ad phalangiorũ morſus.Ra/
dix diſcutiendis concoquendiſq́ʒ adhibetur.Semen commanducatum uomitiones facit. Anonymos a
non inueniendo nomine nomen inuenit.Affertur e ſcythia cælebrata & ab Hiceſio non paruæ auctori/
tatis medico.Item ariſtogeton ĩ uulneribus præclara ex aqua tuſa & impoſita.Pota uero mammis præ/
cordiiſq́ʒ percuſſis.Item ſanguinem excreantibus.Putauerunt & bibendã uulneratis.Fabuloſa arbitror
quæ adiiciuntur:recente ea ſi uratur:ferrum aut æs ferruminari.

De aparine:& arctio:& ſpleno:& aſclepiade:& aſtere:uel bubonio:& aſyro:uel aſcy
roide:& phace:& de alcibiox:& alectorolopho. CA. V.

Parinen aliqui omphaocarpon:alii philanthropon uocant:ramoſam:hirſutam:quinis ſeniſue
a m orbem circa ramos foliis per interualla:ſemen rotundum:durum:cõcauum:ſubdulce.Na/
ſcitur in frumentario agro:aut hortis:pratiſue:aſperitate etiã ueſtium tenaci.Efficax cõtra ſer/
pentes ſemine poto ex uino drachma:& contra phalangia.Sanguinis abundantiã ex uulneribus impri/
munt folia impoſita.Succus auribus infunditur.Arction aliqui potius arcturum uocant:ſimilis eſt uer
baſco foliis.niſi q́ʒ hirſutiora ſunt:caule longo molli:ſemine cymini.Naſcitur in petroſis : radice tenera:
alba:dulciq́ʒ.Decoquitur in uino ad dentium dolorem:ita ut contineatur ore decoctum.Bibitur ꝑpter
iſchiada & ſtranguriam e uino.ambuſtis imponitur & pernionibus.Fouentur eadem cum radice ſemi
ne trito in uino.Aſplenum ſunt qui hemionon uocant:foliis triẽtalibus multis:radice limoſa:cauerno/
ſa:ſicut filicis candida:hirſuta:nec caulem nec florem nec ſemẽ habet.Naſcitur in petris:parietibus opa/
cis:humidis:laudatiſſima in creta.Huius foliorum iure in aceto decocto per dies.xl.poto lyenem abſu/
mi aiunt.Et illinuntur.Eadem autem ſedant ſingultus non dãda fœminis: quoniam ſterilitatem facit.
Aſclepias folia hederæ habet:ramos longos:radices numeroſas:tenues odoratas:floris uirus : graue:ſe/
men::ferrulatũ.Naſcitur in montibus.Radices torminibus medentur:& contra ſerpentium ictus non
ſolum potum ſed etiam illitum.Aſter ab aliquibus bubonion appellatur:quoniam inguinum præſen/
taneum remedium eſt.Cauliculus foliis oblongis duobus aut tribus in cacumine capitula ſtellæ modo
radiata.Bibitur aduerſus ſerpentes.Sed & ad inguinũ medicinam:ſiniſtra manu decerpti iubẽt:& iuxta
cinctus alligari.Prodeſt & coxendicis dolori adalligata.Aſcyron & aſcyroides ſimilia ſunt iter ſe & Hy/
perico:ſed aſcyron maiores habet ramos:qui aſcyroides uocantur ferulaceos omnino rubentes:capitu/
lis paruis:luteis.Semen in caliculis puſillum:nigrum:reſinoſum.Comæ tritæ uelut cruentatæ.Qua de
cauſa quidam hanc androſemon uocauere.Vſus ſeminis ad iſchiadicos potus duabus drachmis in Hy/
dromelitis ſextario.Aluum ſoluit.Bilem detrahit.Illinitur & ambuſtis.Aphace tenuia admodum folia
habet puſillo.Altior lẽticula eſt.Siliquas maiores fert:in quibus terna aut quaterna ſemina ſunt nigrio/
ra & madidiora & minora lenticula.Naſcitur in aruis.Natura ei ad ſpiſſandũ efficacior q̃ lenti. Reliquo
uſu eoſdem effectus habet.Stomachi aluiq́ʒ fluctiones ſiſtit ſemen decoctum.Alcibion qualis eſſet hær
ba apud auctores non repperi. Sed radicem eius & folia trita ad ſerpẽtis morſus imponi & bibi iubent.
Folia quantum manus capiat trita cum uini meri cyathis tribus:aut radicem drachmarum trium pon
dere cum uini eadem menſura.Alectorolophos quæ apud nos criſta dicitur:folia habet ſimilia gallina/
ceæ criſtæ plura:caulem tenuem:& ſemen nigrum in ſiliquis. Vtilis tuſſientibus cocta cum faba preſſa
melle addito:& caligini oculorum.Solidum ſemen coniicitur in oculum:nec turbat:ſed in ſe caliginem
contrahit.Mutat colorem:ſed ex nigra albicare incipit:& intumeſcit:ac per ſe exit.

De alo. CA. VI.

Lum nos uocamus græci ſymphyton petreum:ſimile cunilæ bubulæ:foliis paruis: ramis tri/
a bus aut quattuor:a radice cacuminibus thymi:ſurculoſum:odoratũ:guſtu dulce:ſaliuam ciẽs
longa radice:rutila.Naſcitur ĩ petris:ideoq́ʒ petreum cognominatum. Vtiliſſimum lateribus:
lyenibus:renibus:torminibus:pectoribus:pulmonibus ſanguinem reiicientibus:faucibus aſperis.Bibi/
tur radix trita & in uino decocta:& aliquando ſuperlinitur.Quin & cõmanducata ſitim ſedat:ꝓcipueq́ʒ
pulmonem refrigerat.Luxatis quoq́ʒ imponitur & cõuulſis:lyeni:interaneis. Aluum ſiſtit coacta in ci/
neres.Detractis quoq́ʒ folliculis trita cum piperis nouẽ granis & ex aqua pota.Vulneribus ſanandis tan
ta præſtantia eſt:ut carnes quoq́ʒ cum coquuntur conglutinet addita. Vnde & græci nomen impoſue/
re.Oſſibus quoq́ʒ fractis medetur.

De alga & actea & de ampelo agria & abſinthio. CA. VII.

Lga ruffa & ſcorpionum ictibus. Actea graui foliorũ odore:caulibus aniſi geniculatis : ſemine
a nigro ut hederæ:baccis mollibus.Naſcitur in opacis & aſperis & aquoſis. Datur acetabulo ple
no interioribus fœminarum morbis.Ampelos agria uocant herba foliis duris cineracei colo/
ris:qualem in ſatis diximus:uiticulis longis calloſis rubentibus:qualiter flos quẽ Iouis flammã appella/

uimus ignobilis:fer ſemen punici mali ſimile in canis.Radix eius decocta in aquæ cyathis ternis additis uini coi cyathis duobus aluum ſoluit leniter.Ideo hydropicis datur.Vuluæ uitia & cutis in facie mulierum emẽdat.Iſchiadicos quoq; uti hac hærba,pdeſt hærba tuſa cum foliis & illita cum ſucco ſuo.Abſinthii genera ſunt plura.Santonicũ appellatur a galliæ ciuitate.Ponticũ a ponto:ubi pecora pingueſcunt illo.& ob id ſine felle reperiunť.Neq; aliquod p̃ſtantius.Multũq; italico amarius ſed medulla pontici dulcis.De uſu eius conuenit dicere hærbæ facillimæ atq; iter paucas utiliſſimæ.Præterea ſacris Populi Ro. celebrate peculiariter.Siquidẽ latinaꝝ feriis quadrigæ certant in capitolio:uictorq; abſinthiũ bibit. Credo ſanitatem præmio dari honorifice arbitratis maioribus.Stomachũ corroborat.& ob hoc ſapor eius in uina trãſfertur ut diximus.Bibiť & decoctũ aqua ac poſtea nocte & die refrigeratũ ſub diuo decoctis ſex drachmis folioꝝ cum ramis ſuis in cæleſtis aquæ ſextariis tribus.Oportet & ſalẽ addi. Vetuſtiſſime in uſu eſt.Bibiť & madefacti dilutum.Ita.n.appellatur hoc genus. Diluti ratio ut q̃squis fuerit modus aquæ:tegatur per triduũ.Tertium raro in uſu eſt:ſicut & ſuccus expreſſi.Exprimiť aũt cum primum ſemen turgeſcit madefactum aqua triduo recens aut ſiccum ſeptẽ diebus.Deĩde coctum in æneo uaſe ad tertias.x.heminis in aquæ ſextariis.xlv.Iterumq; pcolatum.Hærba lente coquitur ad craſſitudinẽ mellis qualiter ex minore cẽtaurio quæritur ſuccus. Sed hic abſinthii multis ſtomacho capitiq; eſt:cum ſit Ille decoctus ſaluberrimus.Nãq; aſtringit ſtomachũ:bilemq; detrahit.Vrinã cit.Aluũ emollit:& in dolore ſanat Ventris aĩalia pellit.Malaciam ſtomachi & inflammatiões diſcutit cum ſile & nardo gallico: aceto exiguo addito.Faſtigia abſterget.Conctiones adiuuat.Cruditates detrahit cũ ruta & pipere & ſale. Antiqui purgationis cauſa dabãt:cum marinæ aquæ ueteris ſextario ſeminis ſex drachmis cum tribus ſalis & mellis cyatho.Efficacius purgat duplicato ſale.Diligenter autẽ teri debet propter difficultatem. Quidam & in polenta dedere ſupradictũ pondus:addito pulegio.alii cõtra paraliſim.alii pueris folia in fico:ſic ut amaritudinẽ fallerẽt.Facile thoracẽ purgat cum iride ſumptũ.In regio morbo crudũ bibitur cũ appio aut adianto.Aduerſus iflatiões calidũ paulatim ſorbeť ex aq̃.Iocineris cauſam cũ gallico nardo. Dyenis cũ aceto aut pulte aut fico ſumiť . Aduerſať fũgis ex aceto.Itẽ uiſco:Cicutæ ex uino:& muris aranei morſibus.Draconi marino.Scorpionibus.Oculorũ claritati multum confert.Epiphoris cum paſſo imponitur.Sugillatis cũ melle.Aures eius decoctum uaporis ſuffitu ſanat.Aut ſi manat ſanies cum melle tritum.Vrinam ac mẽſes ciunt tres quattuorue ramuli cum gallici nardi radice una cyathis aquæ.vi. Menſes priuatim cum melle ſumptum:& in uellere appoſitum.Anginis ſubuenit cum melle & nitro. Epinyctidas ex aqua ſanat.Vulnera recentia prius q̃ aqua tangantur impoſitum.Prætereaq; capitis ulcera.Peculiariter ilibus imponitur cum cypria cæra:aut cum fico.Sanat & pruritus.

De abſinthio:& ballote:& botrye fruticoſa:& brauylla:& brio:& bupleuri : & catanance:& calla:& circæa:& circeſio:& crategono:& theligo:& crocodilo:& cynoſorchi:& chryſollachano:& cuculo:& conſerua. CA. VIII.

n On dandum in febri.Nauſeas maris arcet in nauigationibus potum.Inguinum tumorem inuentrali habitum.Somnos allicit olfactum:aut inſcio ſub capite poſitum.Veſtibus iſertum tineas arcet.Culices ex oleo perunctis abigit:& fumo ſi uratur.Atramẽtum librarium ex diluto eius temperatum litteras a muſculis tuetur.Capillum denigrat abſinthii cinis unguento roſaceoq; permixtus.Eſt & abſinthium marinum:quod quidam ſeriphiũ uocant:probatiſſimũ in thapoſiri ægypti. Huius ramum iſiaci præferre ſolemne habent.Anguſtius priore:minuſq; amarum:ſtomacho inimicũ Aluum mollit.Pellitq; animalia interaneorum.Bibitur cum oleo & ſale:aut in farinæ trimeſtris ſorbitione dilutum.Coquitur quãtum manus capiat in aquæ ſextario ad dimidias.Balloten alio noĩe marubium nigrum græci uocant:hærbam fruticoſam anguloſis caulibus:nigris:hirſutis:foliis ueſtientibus: maioribus q̃ marrubii:& nigrioribus:graue olentibus.Vis eius efficax aduerſus canis morſus:ex ſale foliis tritis impoſita.Item ad condylomata coctis cinere in folio oleris.Purgat & ſordida ulcera cum melle.Botrys fruticoſa hærba eſt luteis ramulis.Semen circa totam naſcitur:folia cicorio ſimilia.Inuenitur in torrentium ripis.Medetur orthopnoicis.Hoc cappadoces ambroſiam uocant:alii artemiſiá.Brauylla ſpiſſandi uim habet cotonei mali modo:nec amplius de ea tradunt auctores.Brion marina hærba ſine dubitatiõe lactucæ foliis ſimilis rugoſa ueluti contracta:ſine caule ab ima radice exeũtibus foliis. Naſcitur in ſcopulis maxime teſtiſq; terra comprehenſis.Præcipua ſiccandi ei ſpiſſandiq; uis & collectiones omnes inflammationeſq; cohibendi:præcipue podagræ:& q̃cquid refrigerare opus ſit Bupleuri ſemen ad ictus ſerpentium dari reperio:foueriq; plagas decocta ea hærba adiectis foliis mori aut origani. Catanancen theſſalam hærbam qualis ſit:a nobis deſcribi ſuperuacuum ſit:cum ſit uſus eius ad amatoria tãtum.Illud non ab re eſt dixiſſe ad tegendas magicas uanitates electam ad hunc uſum coniectura.Quoniam areſcens contraheret ſe ad ſpeciem unguiam milui exanimati . Eadem ex cauſa & cemos ſilebitur a nobis.Calla duorum generum eſt.Vna ſimilis aro.Naſcitur in arationibus.Colligitur anteq̃ inareſcat. Vſuſq; eoſdẽ habet quos arum. Bibitur quoq; radix huius ad exinaniẽdas aluos : menſeſq; mulierum. Item caules cum foliis in leguminibus decocti ſanãt tenaſmon.Alterum genus eius quidam anchuſam uocant:alii rhinocliſiam.Folia lactucæ longiora:plumoſa:radice rubra:quæ ignes ſacros cum folio polentæ ſanat impoſita.Iocineris autem uitia in uino albo pota.Circea ſtrychnõ ſatiuo ſimilis eſt:flore nigro puſillo.Paruo ſemine ut milii naſcẽtis in quibuſdam corniculis:radice ſemipedali:triplici ferme aut quadruplici:alba odorata:guſtus calidi.Naſcitur ĩ apricis ſaxis.Diluitur in uino. Bibiturq; ad dolorem uuluæ & uitia.Macerari oportet in ſextariis tribus quadrãtem radicis tuſæ per noctem & diem.Trahit

eadẽ potione ſecundas ſemine.Lac minuit in uino aut mulſa aqua pota.Cirſion cauliculus eſt tener du/
um cubitoꝝ:triangulo ſimilis:foliis ſpinoſis circũdatus.Spinæ molles ſunt.Folia bouis linguæ ſimilia:
minora:ſubcandida:& in cacumine capitula:purpureaſq; ſoluuntur in lanugines:Hanc hærbã radicẽue
eius adalligatam dolores uaricum ſanare tradunt.Crateogonon melampyro ſimile eſt:multis calamis
ex una radice emicãtibus:multorũq; geniculorum.Naſcitur in opacis:ſemine milii:uehementer aſpero
guſtu.Quod ſi bibãt ex uino ante cœnam tribus obolis in cyathis aquæ totidem mulier ac uir ante cõ/
ceptum diebus.xl.uirilis ſexus partum futuꝝ aiunt.Eſt & alia cratæogonos:quæ theligonos uocaẗ.Dif
ferentia intelligitur lenitate guſtus.Sunt qui florem cratæogoni bibentes mulieres intra.xl.diem conci
pere tradant.Eadem ſanant ulcera uetera nigra cũ melle:explent ſinus ulceꝝ.Et atropha carnoſiora fa/
ciũt.Puruléta expurgãt.Panos diſcutiũt Podagras collectatiõeſq; oẽs leniũt peculiariter mãmaꝝ:Theo/
phraſtus arboris genus ĩtelligi uoluit cratæogonõ ſiue cratæogona:quã italia aq̃foliũ uocat . Crocodilõ
chamæleõtis hærbæ nigræ figurã habet:radice lõga:æq̃liter craſſa:odoris aſperi.Naſciẗ ĩ ſabuletis. Pota
ſanguinẽ ꝑ nares pellit copioſum craſſumq;.Atq; ita lyenẽ cõſumere diciẗ.Cynoſorchin aliq orchin uo
cant:foliis oleæ:mollibus:ternis:paruiſq; ſemipedis lõgitudinis in terra ſtratis:radice bulboſa:oblonga:
duplici ordie ſuperiore q̃ durior eſt:& ĩferiore q̃ mollior.Eduntẗ ut bulbi cocti in uineis fere inuenti.Ex
iis radicibus ſi maiorẽ edant uiri mares generari dicunẗ.Si minorẽ fœminæ alteꝝ ſexũ.In theſſalia mol
liorẽ in lacte caprino uini bibũt ad ſtimulãdos coitus:duriorẽ uero ad inhibendos.Aduerſaẗ alter alteri.
Cryſolachanũ in pineto lactucæ ſimile naſciẗ.Sanat neruos inciſos ſi cõfeſtim imponaẗ . Et alibi genus
cryſolachani tradiẗ:flore aureo:foliis oleris.Coctũ eſtur ut olus molle.Hærba hæc alligata morbũ regi
um habẽtibus:ita ut ſpectari ab iis poſſint:ſanare id malũ tradiẗ:de chryſolachano nec ſatis dici ſcio:nec
plura repio.Nãq; & hoc uitio laborauere ꝓximi utiq; hærbarii nr̃i:quod ipſis notas uelut uulgares ſtri/
ctim & noibus tantũ indicauere:tanq̃ coagulo terræ aluũ ſiſti:ſtranguriam diſſolui ſi bibaẗ ex uino aut
aqua.Cacubali folia trita cũ aceto ſerpentiũ ictibus & ſcorpionũ mederi.Quidã alio hãc noie ſtrumum
appellant:alii græce ſtrignõ:acinos habet nigros. Ex iis cyathus ſucci cum mulſi duobus medetur lum
bis.Item capitis doloribus cum roſaceo infuſus.Ipſa ſtrumis illita ſanãdis peculiaris eſt:alpinis maxime
fluminibus.Conſerua appellata a conferruminando:ſpongia aquaꝝ dulcium uerius q̃ muſcus aut hær
ba uilloſæ denſitatis atq; fiſtuloſæ.Curatum ea ſcio omnibus fere oſſibus confractis prolapſum ex arbo
re alta putatorem:circũdata uniuerſo corpori:quã ſuam inſpergentibus quotiẽs inareſcat: raroq; nec ni
ſi deficientem hærbam mutationis cauſa,reſoluentibus conualuiſſe uix credibili celeritate.

De cocco gnidio & dryopteris:& dryphono:& elatine:& empetro ſiue calcifraga:&
epicacti:uel helleborine:& epimedio:& enneaphylo:& filicepteri:& de femo/
re bubulo. CA. IX.

Occo gnidio color cocci:magnitudo grano piperis maior:uis ardẽs.Itaq; in pane deuoratur ne
c adurat cum gulam tranſit.Huic uis præſentanea contra cicutam.Siſtit aluum . Dipſacos folia
habet lactucæ:bullas ſpinoſas in dorſi medio:caulem duorum cubitoꝝ:iiſdem ſpinis horridi/
dum:genicula eius binis foliis amplectẽtibus:concauo alarum ſinu:in quo ſubſiſtit ros ſalſus.In cacumi
ne capitula ſunt echinata ſpinis.Naſcitur in aquoſis.Sanat rimas ſedis.Item fiſtulas decocta in uino radi
ce uſq; dum ſit craſſitudo cæræ:ut poſſit in fiſtula collyriũ mitti.Itẽ uerrucas oĩum geneꝝ. Quidam &
alaꝝ quas ſupra diximus ſuccũ illinunt iis.Dryopteris filici ſimilis in arboribus naſciẗ:tenui folioꝝ ſub
dulcium inciſura:radice hirſuta.Vis ei cauſtica eſt.Ideo pſilotrũ eſt radix tuſa.Illinitur.n.uſq; dum ſudo
res euocet:Iterumq; & tertio:ita ne ſudor abluatur. Dryphonon ſimilis hærba eſt : cauliculis tenuibus:
cubitalibus:circũdatis utrinq; foliis:pollicari ãplitudine:& q̃libus oxymyrſine.Sed cãdidioribus mollio
ribuſq;:flore candido ſambuci.Edunt cauliculos decoctos.Semine uero eius ꝓ pipere utunẗ.Elatine fo
lia hẽt helxinæ:puſilla:piloſa:rotũda:ſemipedalibus ramulis qnis ſeniſue a radice ſtatim folioſis. Naſciẗ
in ſegetibus.Acerba guſtu & ideo oculoꝝ fluctionibus efficax:foliis cũ polenta tritis & impoſitis:ſubdi/
to linteolo.Eadem cũ lini ſemine cocta ſorbitionis uſu ad dyſenteria liberat.Empetron quã noſtri calci
fragã uocant:naſcitur in montibus maritimis fere in ſaxo:quo ꝓpius mari fuerit minus.Salſa eſt:potaq;
bilem trahit ac pituitas:quo lõgius magiſq; terrena:amarior ſentitur.Trahit aquã.Sumitur aũt in iure
aliquo autin hydromelite.Vetuſtate uires ꝑdit.Recẽs urinas cit decoctũ in aqua:uel tritũ calculos fran/
git.Qui fidem ꝓmiſſo huic quærunt:affirmant lapillos q ſufferueſiant una rũpi.Epipactis ab alis helle/
borine uocatur:parua hærba:exiguis foliis iocineris uitiis utiliſſima:& cõtra uenena pota . Epimedion
caulis eſt nõ magnus hedere foliis denis atq; duodenis:nunq̃ florẽs:radice tenui nigra ſubgraui odore.
Naſciẗ ĩ humidis:& huic ſpiſſandi refrigerãdiq; natura.Fœminis cauẽda.Folia ĩ uino trita uirginũ mã/
mas cohibẽt.Eneaphyllõ lõga folia nona hẽt:cauſticæ naturæ.Imponiẗ lana circũdata:ne urat latus:cõ/
tinuo.n.puſtulas excitat:lumboꝝ doloribus & coxendicũ utiliſſimũ. Filicis duo genera nec florẽ hẽnt:
nec ſemẽ.Pterin græci uocãt:alii blachnon cuius ex una radice q̃ plures exeunt filices:bina ẽt cubita exce
dentes lõgitudine:non graues odore.Hanc marẽ exiſtimant.Alteꝝ genus thelipterin græci uocant:alii
Hymphea pterin.Eſt aũt nõ ſingularis atq; fruticoſa breuior molliorq; & dẽſior foliis ad radicẽ canicu/
lata.Vtriuſq; radice ſues pingueſcũt.Folia utriſq; lateribus pinnata:unde nomẽ græci ĩpoſuere.Radices
utriq; lõgæ in obliquũ:nigræ:ꝑcipue cum inaruere.Siccari aũt eas ſole oportet.Naſcũtur ubiq;:ſed ma/
xime frigido ſolo.Effodi debent uergiliis occidentibus. Vſus radicis in trimatu tantum:neque ante ne/
que poſtea.Pellunt interaneorum animalia.Ex iis tineas cum melle. Cætera ex uino dulci triduo potæ.

Vtraq; stomacho inutilissima. Aluum soluit primo bilem trahens: mox aquam. Melius tineas cum scamonii pari pondere. Radix eius duorum obolorum pondere ex aqua post unius diei abstinentiam bibitur: melle prægustato cōtra reumatismos. Neutra danda fœminis: quoniā grauidis abortū: cæteris sterilitatem facit. Farina earum ulceribus tetris inspergitur. Iumentorum quoq; ceruicibus. Folia cimicem necant Serpentem non recipiunt. Ideo sufterni utile est in locis suspectis. Vitæ etiam fugant nidore. Fecere medici huius quoq; hærbæ discrimen. Optima macedonica est. Secūda cassiopica. Femur bubulū appellatur hærba neruis & ipsa utilis: recēs in aceto ac trita sale. Galeopsis: aut ut alii galactobdolon uel galion. Caulem & folia habet urticæ leuiora: & quæ grauem odorem trita reddant. Flore purpureo. Nascitur circa sepes ac semitas ubiq;. Folia caulesq; duritias & carcinomata sanant ex aceto trita & imposita. Itē strumas. Panos & parotidas discutiunt. Ex usu est & decocto succo fouere. Putrescētia quoq; & grangrenas sanat cum sale. Glaus antiquitus & eugalacton uocabatur cythiso & lēticulæ foliis similis auersa candidiora. Rami in terrā serpunt quini seniue admodū tenues ab radice. Flosculi purpurei exūt. Inuenitur iuxta mare Coqtur in sorbitione similaginis ad excitādā ubertatē lactis: eamq; q hauserint balneis uti conuenit.

De glaucio: & glycyside: & glaphalio siue chamezelo: & galedrago: & holco: & hyosiri: & holosteo: & hypopesto. CA. X.

g Laucion in syria parthia nascitur humilis hærba densis foliis fere papaueris: minoribus tamē: sordidioribusq;: odoris tetri: gustus amari cum astrictione. Granū habet crocei coloris. Hoc in olla fictili luto circūlitum in clibanis calefaciunt: deinde exempto succū exprimūt eiusdē nominis. Vsus est & succi & foliorum si terantur aduersus epiphoras: quæ uniuersæ uno impetu cadunt. Hinc tēperatur collyriū: qd' medici diaglauciō uocāt. Lactis quoq; ubertas intermissa restituitur. Sumitur eius rei cā ex aqua Glycyside: quam aliqui poeniam aut pētorobon uocāt: caulē habet duum palmorum: comitantibus duobus aut tribus subrutilū cute lauri folia qualia nucis pinguiora rotundioraq; & minora. Semen in siliquis aliud grano rubente: aliud nigro. Duo aūt genera sunt. Fœmina existimatur cuius radicibus ceu balani longiores circiter octo aut sex inhærent. Mas plures habet: quoniā nō una radice nixus est: palmi altitudine: candidaq;. Ea gustu astringit. Fœminæ folia myrrham redolent: & densiora sunt. Nascuntur in siluis. Tradūt noctu effodiēdas: quoniā pico martio impetum in oculos faciente interdiu piculosum sit. Radix uero cum effodiatur: periculum esse ne sedes procidant. Magna id uanitate ad ostentationem rei fictum arbitror. Vsus in iis diuersus. Rubra.n. grana rubentis menses sistunt. xv. fere pota in uino nigro. Nigra grana uuluis medetur ex passo: aut uino totidem pota. Radix omnes uentris dolores sedat in uino: aluumq; purgat. Sanat opisthotonum: morbū regium: renes: uesicam. Matricem aūt & stomachū decocta in uino. Aluumq; sistit. Estur ēt contra malum mentis: sed in medendo. iiii. drachmæ satis sunt. Grana nigra auxiliātur & suppressionibus nocturnis in uino pota quo dictū est numero. Stomacho uero & torsionibus & esse ea, & illinire prodest. Suppurationes quoq; discutiuntur. Recentes nigro semine: ueteres rubro. Vtrunq; auxiliatur a serpente percussis. Et pueris contra calculos incipiente stranguria. Gnaphalion alii Chamezelon uocant: cuius foliis albis mollibusq; pro Tomento utuntur. Sane & similia sunt. Datur in uino austero ad dysenteriam: uentris solutiones. Mensesq; mulierum sistit. Infunditur autem tenasmo. Illinitus & putrescentibus ulcerum Galedragon uocant Xenocrates leucacantho similem palustrem & spinosam: caule ferulaceo alto: cui summo capite inhæreat simile ouo. In hoc excrescente ætate uermiculos nasci tradunt: quos pyxide conditos adalligari cum pane brachio ad ea partem qua deus doleat: mireq; illico dolorem tolli. Valere non diutius anno & ita si terram non attigerit. Holcus in saxis nascitur siccis. Aristas habet in cacumine tenues culmo quale hordeum restibile. Hæc circa caput adalligata. uel circa lacertum educit e corpore aristas. Hanc quidam ob id aristidam uocant. Hyosiris intumo similis: sed minor: & tactu asperior. Vulneribus contusa præclare medetur. Holosteon sine duricia hærba ex aduerso appellata a græcis: sicut fel dulce: tenui radice usq; ad capillamenti speciem: lōgitudine quattuor digytorum ceu gramē foliis angustis astringens gustu. Nascitur in collibus terrenis. Vsus eius ad conuulsa rupta in uino pota. Vulnera quoq; conglutinat. Nam & carnes concoquuntur addita. Hypophestton nascitur in spinis: ex quibus fiunt eneæ fulloniæ: sine cauliculo: sine flore: capitulis tātum inanibus: & foliis paruis: multis: hærbacei coloris: radiculas habens albas: molles. Succus earum exprimitur æstate ad soluendam aluum tribus obolis maxime in comitialibus morbis: & tremulis: hydropicis. Contra uertigines: ortopnoeas: palyses incipientes.

De hypoglossa: & hypeco: idæa: isosphyro: latyri: leontopetalo lirapso. litospermo: lapide uulgari: de limeo leuco. CA. XI.

h Ypoglossa folia habet figura siluestris myrti concaua spinosa: & in iis ceu linguas folio paruo exeunte de foliis. Capitis dolorem corona ex iis imposita minuit. Hypecoon in segetibus nascit: foliis rutæ. Natura eius eadem quæ papaueris succo. Ideæ hærbæ folia sunt quæ oxymyrsinæ adhærent his uelut pampini in quibus flos. Aluum mensesq; & omnem abundantiam sanguinis sistit. Spissandi cohibendiq; naturam habet. Isopiron uocant aliqui phasiolum: quoniam folium quod est aniso simile in pāpinos torquetur. Capitula sunt in summo caule tenuia: plena seminis melanthii. Contra tussim & cætera pectoris uitia ex melle & aqua mulsa: Itē iocineri utilissima. Lathyris folia habet multa lactucæ similia tenuiora germina multa: in quibus semen tuniculis continetur ut capparis: quæ cū inaruere eximuntur grana: piperis magnitudine: candida: dulcia: facilia purgatu. Hæc uicena in aqua pura aut mulsa pota hydropicos sanant. Trahunt & bilem. Qui uehementius purgari uolūt: cum

folliculis ipſis ſumunt eam:ſtomachũ lædunt.Itaq; inuentum eſt ut cũ piſce aut iure gallinacei ſumerẽtur.Lenotopetalon alii rhapeion uocant folion braſſicæ:caule ſemipedali:alæ multæ ſemen in cacumine in ſiliquis ciceris mõ.Radix rapæ ſimilis:grandis:nigra.Naſcitur in aruis.Radix aduerſat̃ oĩum ſerpentiũ generibus ex uino pota:nec alia res celerius ꝓficit.Dat̃ & iſchiadicis.Lycopſis lõgioribus q̃ lactuca eſt foliis:craſſioribuſq;.Caule lõgo hirſutis:adnatis multis cubitalibus:flore paruo:purpureo.Naſcit̃ in cãpeſtribus.Illinit̃ cũ farina hordeacea igni ſacro.Sudorẽ ĩ febribus mouet ſucco aquæ calidæ admixto.Inter oẽs hærbas litoſpermo nihil eſt mirabilius.Alii qdẽ hegonichon uocãt:alii dioſpiron:alii heraclion.Hærba qncũcialis fere foliis duplo maioribus q̃ rutæ:ramulis ſurculoſis craſſitudine iunci.Gerit iuxta folia ſingulas ueluti barbulas:& eaꝝ in cacuminibꝰ lapillos cãdore & rotũditate margaritaꝝ magnitudine ciceris.Duritia uero lapidea.Ipſi qua pediculis adhæreant cauernulas habent & intus ſemen.Naſcit̃ & in italia:ſed laudatiſſimũ in cræta.Nec quicq̃ inter hærbas maiore qdẽ miraculo aſpexi.Tãtus eſt decor uelut aurificũ arte alternis inter folia candicãtibus margaritis tam exqſita difficultas lapidis ex hærba naſcentis.Iacere atq; humi ſerpere auctores tradũt.Ego mulſam nõ hærẽtẽ uidi.Iis lapillis drachmæ pondere potis in uino albo calculos frangi:pelliq; cõſtat:& ſtranguriã diſcuti.Neq; in alia hærbaꝝ fides eſt.Vſus ſtati ad quãcũq; medicinã nata ſit:eſt aũt eius ſpecies ut etiã ſine auctore uſus ſtatim noſci poſſit.Lapis uulgaris iuxta flumina fert muſcũ ſiccũ canũ.Hic fricat̃ altero lapide addita hoĩs ſaliua.illo lapide tangit̃ ĩpetigo.Qui tangit dicit.Pheugete cãtharides lycos agrios hymas dioci. Limeum hærba appellat̃ a gallis:qua ſagittas ĩ uenatu tingũt medicamẽto:qd' uenenũ ceruariũ uocãt.Ex hac ĩ tres modios ſaliuati addit̃ tãtũ q̃tũ in una ſegetta addi ſolet:ita oſſa dimittitur in boũ faucibus in morbis. Alligari poſtea ad ꝑſepia oportet donec purgent̃.Inſanire.n.ſolẽt.Si ſudor inſeqtur aqua frigida ꝑfundi.Luce mercuriali ſimilis nomẽ ex cã accepit ꝑ mediũ foliũ candida linea trãſcurrente.Quare meſoleucon qdã uocãt.Succus eius fiſtulas ſanat.Ipſa contrita carcinomata.Fortaſſis eadẽ ſit quæ leucas appellat̃. Cõtra oĩa marina uenena efficax.Speciẽ eius auctores nõ tradũt:nec aliud q̃ ſilueſtrẽ latioribus foliis:eſſe efficatiorẽ hãc ſemine acriore.Leucographis q̃lis eſſet ſcriptũ nõ repperi.Quod & magis miror: quoniã utilis ꝓditur ſanguinẽ excreãtibus tribus obolis cũ croco.Itẽ cœliacis trita ex aqua & appoſita.Profluio fœminaꝝ.Oculoꝝ quoq; medicamẽtis.Et explendis ulceribus quæ fiũt in teneris partibus corporis.

De medio:& myoſota:& myagro:& natrice:& othone:& onoſma:& onopordo:& oxyri:& oxye:& batrachio:& polygono:& leucanthemo:& plythema:& phyllo:& phellãdrio:& phuleri:& polyrrhizo:& proſerpinaca:& de rhecoma:de reſeda & ſtoechade. CA. XII.

m Edion folia habet ſeridis ſatiuæ:caulem tripedalẽ:& in eo florem grandem purpureũ rotundum ſemine minuto:radicem ſemipedalem.In ſaxis opacis naſcitur.Radix drachmis.ii.cum melle menſes fœminarum ſiſtit eclegmate per aliquot dies ſumpto.Semen quoq; in uino tritum contra abundantiã fœminaꝝ datur.Myoſota ſiue myoſotis leuis hærba:caulibus pluribus ab una radice aliquatenus rubentibus concauis ab imo:foliis anguſtis ablongis:dorſo acuto nigriſ per interualla aſſidue geminantis & tenuibus cauliculis ex aliis prodentibus: flore cæruleo.Radix digytali craſſitudine multis capillamentis fibrata.Vis ei ſtyptica & exulceratrix:ideoq; egliopas ſanat. Tradunt ægyptii menſis quem thiatin uocant:die.xxvii.fere in auguſto menſe incurrente:ſi quis huius hærbæ ſucco iungatur mane priuſq; loquatur nõ lippiturum eo anno.Myagros hærba ferulacea eſt foliis ſimilis rubiæ tripedanea.Semen oleoſum:quod & fit ex eo.Medetur oris ulceribus perunctis hoc ſucco.Hærba quæ uocatur nigina tribus foliis longis intubaceis illita cicatrices ad colorem reducit. Natrix uocatur hærba:cuius radix euulſa uirus hirci redolet.Hac in piceno a fœminis abigunt:quos mira perſuaſione fatuos uocant.Ergo ſpẽs lymphantium hoc modo animorum eſſe credimus:qui tali medicamẽto iuuent̃ Odontides inter fœni genera eſt:cauliculis denſis ab eadem radice geniculatis triãgulis nigris geniculis. Folia parua habet longiora tamen q̃ poligonaton.Semen in aliis hordeo ſimile florem purpureum:puſillum.Naſcitur in pratis.Decoctum cauliculoꝝ eius in uino auſtero quantũ manus capiat:dẽtium dolori medetur:ita ut contineatur ore.Othone in ſyria naſcitur:ſimilis erucæ perforatis crebro foliis flore croci: quare quidam anemones uocauerunt. Succus eius oculoꝝ medicamentis conuenit. Mordet enim leuiter & calfacit aſtringitq; ſiccando.Purgat cicatrices & nubeculas:& quicquid obſtat. Quidã tradunt lauari:atq; ita ſiccatam digeri in paſtillos. Onoſma longa folia habet fere ad tres digytos ĩ terra iacentia tria ad ſimilitudinem anchuſæ inciſa ſine caule ſine flore ſine ſemine.Prægnans ſi edat eam aut ſupra gradiatur:abortum facere dicitur.Onopordon ſi comederint aſini:crepitus reddere dicunt̃. Trahit urinas & menſes.Aluum ſiſtit Suppurationes & collectiones diſcutit.Oſiris ramulos fert nigros tenues lentos:& in iis folia nigra ceu lini.Semenq; in ramulis nigrũ initio:dein colore mutato rubeſcens. Smegmata mulieribus faciunt ex iis.Radicum decoctum potum ſanat arcuatos. Eædem priuſq; matureſcat ſemen:conciſæ & ſole ſiccatæ aluum ſiſtunt.Poſt maturitatem uero collectæ & in ſorbitiõe decoctæ rheumatiſmis uentris medentur:& per ſe tritæ ex aqua cæleſti bibuntur.Oxis folia terna habet. Datur ad ſtomachum diſſolutum.Edunt & qui euterocelon habent.Poly anthemum:quam quidam batrachion appellant:cauſtica ui exulcerat cicatrices:& ad colorem reducit.Eademq; uitiligines concorporat.Polygonaton græſi uocant quam nos ſanguinariam:non attollitur a terra foliis rutæ ſimilis gramini.Succus eius infuſus naribus ſupprimit ſanguinem:& potus cum uino cuiuſlibet partis profluuiũ excreationeſq; cruentas inhibet.Qui plura genera polygoni faciunt:hanc marem intelligi uolunt:appellariq; a multitudine ſeminis aut denſitate fruticis calligonon.Alii polygonon a frequẽtia geniculorum

alii athalida:alii carcinothron:alii clema:multi myrtopetalon.Necnon inueniuntur q̃ hanc fœminã eẽ dicant.Maré aũt maioré:minuſq; nigram & geniculis denſioré:ſemine ſub oĩbus foliis turgeſcentem. Quocũq; hæc modo ſe habeant:uis eaꝝ eſt ſpiſſare ac refrigerare.Semine aluũ ſoluũt largius ſumpto. Vrinã cient.Rheumatiſmos cohibent.Qui ſi non fuere:nõ ꝓſunt.Stomachi feruori folia ĩponunt.Veſicæ dolori illinunt:& ignibus ſacris.Succus & auribus purulentis inſtillat:& oculoꝝ dolori p ſe.Dabatur & in febribus ante acceſſiones duobus cyathis in tertianis q̃ternisue pcipue.Itẽ cholericis dyſenteri/cis:& in ſollutione ſtomachi.Tertiũ genus oreon uocatur in mõtibus naſcẽs:arũdini teneræ ſimile uno caule:dẽſis geniculis:& in ſe fractis.Foliis aũt piceæ:radicis ſuperuacuæ:inefficacius q̃ ſuperiora:peculia/re iſchiadicis.Quartũ genus ſilueſtre appellatur pene arboris frutice radice lignoſa ſtipe cedri rubicũdo. Ramis ſparti binum palmoꝝ nigris geniculoꝝ ternis q̃ternisq; articulis.Huic quoq; ſpiſſandi natura. Sapor mali cotonei.Decoquit in aqua ad tertias:aut aridi farina inſpergit:& oris ulceribus:& attritis partibus.Propter gingiuaꝝ uero uitia ipſa cõmanducat.Nomas ſiſtit:oĩaq; quæ ſerpunt aut difficilem cicatricẽ habent.Priuatim uero ſanat a niue facta ulcera.Hærbarii & ad anginas utunt illa.Et in capitis dolore coronã ex ea ĩponunt.Et contra epiphoras collo circũdãt.In tertianis qdẽ ſiniſtra manu euulſam adalligãt:adeo contra ꝓfluuia ſanguinis.Nec ullã magis aridã q̃ polygonũ ſeruãt.Pancration aliq ſcyllã puſillã appellare malũt:foliis albi lilii lõgioribus craſſioribuſq;.Radice bulbi.magni colore ruffo.Aluũ ſoluit ſucco cũ farina erui ſumpto.Vlcera purgat.Hydropicis ſpleniciſq; cũ melle datur.Alii decoquunt eã donec aqua dulcis fiat.Eaq; effuſa radicẽ terentes digerũt in paſtillos ſole ſiccatos:& poſtea utũtur ad capitis ulcera:& cætera quæ repurganda ſunt.Itẽ ad tuſſim quantũ tribus digytis apprehẽderint:in ui/no dãtes.Et ad lateris dolores aut peripneumonicis eligma dãtes.Propter iſchiada in uino bibendũ. Et pp tormina menſeſq; ciendos.Peplos:quã aliqui ſychem:alii meconion aphrodes uocãt ex una radice tenui fruticat:foliis rutæ paulo latioribus ſemine ſub foliis rotundo:minore candidi q̃ papaueris. Inter uites fere colligitur meſſibus.Siccaturq; cũ fructu ſuo ſubiectis aquis: in q̃s excidãt.Hoc poto aluus ſol/uit.Bilis ac pituita detrahitur.Media potio eſt acetabuli menſura in aquæ mulſæ heminis tribus & ci/bis inſpergit obſoniiſq; ad molliẽdam aluũ.Peryclimenos fruticat & ipſa ex interuallo duo folia habẽs ſubcandida mollia.In cacumine aũt ſemen inter folia duꝝ:& qd difficile uellat.Naſcit in aruis ac ſepi/bus cõuoluens ſe aminiculis qbuſcũq;. Semen eius in umbra ſiccatũ tũditur:& in paſtillos digerit.Ii re ſoluti dantur in uini albi cyathis tribus tricenis diebus ad lyenẽ:cunq; urina cruenta aut p aluũ abſumit quod intelligitur a decimo ſtatim die.Vrinã cient & folia decocta.Aquæ & ortopnoicis ꝓſunt.Partum quoq; adiuuant:ſecundaſq; pellunt pota ſimili modo.pelecinum in ſegetibus diximus naſci fruticoſam cauliculis foliis ciceris.Semen in ſiliquis fert corniculoꝝ modo aduncis ternis quaterniſue:quale git no uimus amaꝝ ſtomacho utilem.Addit in antidotis.Polygala palmi altitudinẽ petit:in caule ſummo foliis lenticulæ:guſtu aſtricto.quæ pota lactis abundantiã facit.Poterion aut ut alii uocant phrynion uel neruas large fruticat:ſpinis retorrida:lanugine ſpiſſa:foliis paruis:rotundis:ramulis: longis: mollibus: lentis:tenuibus:flore lõgo:hærbacei coloris:ſeminis nulli uſus.ſed guſtu acuto & odorato.Inuenitur in aquoſis collibus.Radices habet duas aut tres binum cubitorum in altitudine neruoſas candidas firmas Circunfoditur autũno & præciſo frutice.Dat ſuccũ gũmi ſimilẽ:Radix mira uulneribus ſanandis traditur:præcipueq; neruis uel præciſis illita.Decoctum quoq; eius cum melle potum diſſolutiones neruo/rum & infirmitates & inciſuras iuuat.Phalangites a quibuſdã phalangion uocatur: ab aliis leucanthe/mon:uel ut in quibuſdam exemplaribus ĩuenio leucacatha.Ramuli ſunt ei nunq̃ pauciores duobus in diuerſa tendentes.Flos candidus lilio rubro ſimilis:ſemine nigro:lato:ad lẽticulæ dimidiæ figurã mul/to tenuiore:radice hærbacei coloris.Huius folio uel flore uel ſemine auxiliatur contra ſcorpionum phalangiorũq; & ſerpentiũ ictus.Itẽ contra tormina.Phyteuma qualis ſit deſcribere:ſuperuacuũ habeo: cũ ſit uſus eius tantũ ad amatoria.Phylon a græcis uocat hærba in ſaxoſis montibus fœmina magis hærbacei coloris:caule tenui:radice parua:ſemine rotũdo:papaueri ſimili.Hæc ſui ſæxus facit partus.Mares aũt ſemine tantũ differunt:qd' eſt ſimile incipiẽte oliuæ.Vtrũq; bibit in uino.Phellandrion naſcit in paluſtribus:folio apii.Bibit ſemen eius pp calculos & ueſicæ incõmoda.Phalaris thyrſum habet lõgũ tenuem ceu calamũ in ſummo flore inclinatũ.Semẽ milio ſimile.Et hoc calculos frãgit potũ ex uino uel aceto uel cum melle & lacte.Item etiã uitia ueſicæ ſanat.Polyrrhizon folia habet myrti:radices multas. Hæ tuſæ dantur in uino contra ſerpẽtes.Proſunt & quadrupedibus.Proſerpinaca hærba uulgaris eſt eximii aduerſus ſcorpiones remedii. Eadem contrita addita muria & oleo anginam eximie curari tradunt. Præterea in quantalibet laſſitudine recreari defeſſos:etiam cum obmutuerint:ſi ſubiiciatur linguæ: Si deuoretur:uomitionem ſequi ſalutarem. Rhecoma affertur:ex iis quæ ſupra potum ſunt re/gionibus.Radix coſto nigro ſimilis minor & ruffior paulo ſine odore:calfaciens guſtu & aſtringens.Eadem trita uini colorem reddit ad crocum inclinantem.Illita collectiones inflãmationeſq; ſedat.Vulnera ſanat. Epiphoras oculorum ſedat ex paſſo illita.Inſignita cum melle. Et alia liuentia ex aceto. Farina eius inſpergitur contra cacoethe & ſanguinem reiicientes drachmæ pondere in aqua. Dyſentericis etiã & cœliacis ſi febri careant in uino.Sin aliter ex aqua.Facilius teritur nocte antecedente madefacta. Dat & decoctum eius bibendum duplici menſura ad rupta conuulſa contuſis ex ſublimi deuolutis. Si pectoris ſint dolores additur piperis aliquid & myrrhæ. Si diſſolutio ſtomachi ex frigida aqua ſumitur:ſiue intus ſiue extra purulentis excreationibus. Item epaticis:ſpleneticis: iſchiadicis ad renum uitia: ſuſpiria ortopneas. Arteriæ ſcabricias ſanat ex paſſo tribus obolis potis trita: aut decoctum eius.

Lichenas quoq; ex aceto imposita purgat. Bibitur contra inflationes: & perfricationes: febres frigidas: singultus tormina:asperitates:capitis grauitates:melancholicas uertigines:lassitudinem:dolores:& con uulsiones.Circa ariminum nota est hærba:quā resedā uocant.Discutit collectiones:inflāmatiōesq; oēs. Qui curāt ea:addunt hæc uerba.Reseda morbos reseda:scisne scisne qs hic pullos egerit?radices nec ca/ put nec pedes habeāt.Hæc ter dicūt:totiensq; despuūt.Stoechas in insulis tantū eiusdē nois gignit odo/ rata hærba:coma hysopi:amara gustu.Mēses cit potu:pectoris dolores leuat.Antidotis quoq; miscet.

De solano:& smyrno:& thelephio:& thrichomane : & thalietro:& thlaspe:& trago/ nia:& trogoni:& trago:& tragologo:& spodile.Et q quidam morbi ī qbus/ dam non sunt gentibus. CA. XIII.

Olanum græci strichnon uocant:ut tradit Cornelius Celsus.Huic uis reprimēdi refrigerādiq;.

Smyrmion caulē habet apii:folia latiora:& maxime circa stolones multos:quoꝝ a sinu exiliūt pinguia ad terrā infracta:odore medicato cū qdā acrimonia iucūdo colore:in luteū lāguescēte: a capitibus caulium orbiculatis ut apii semine rotūdo:nigro:q arescit incipiēte æstate.Radix quoq; odo rata:gustu acri mordet:succosa:mollis.Cortex eius foris niger:intus pallidus.Odor myrrhæ habet qua litatem:unde & nomē.Nascit & in saxosis collibus in terrenis.Vsus eius excalfacere:extenuare.Vrinā & menses ciunt folia & radix.Aluū semen sistit.Radix collectiōes & suppuratiōesq; nō ueteres.Itē duricias discutit illita.Prodest & cōtra phalangia ac serpētes admixto canchri aut polline aut melyssophyllo in uino pota:sed particulatī:quoniā uniuersa uomitionē mouet.Qua de cā aliquādo cum ruta dat.Medet tussi & ortopnoeæ semen uel radix.Itē thoracis aut lyenis & renū & uesicæ uitiis.Radix aūt ruptis con/ uulsis.Partus quoq; adiuuat:& secundas pellit.Dat ischiadicis cū crethmo in uino.Sudores ciet & ru/ ctus.Ideo inflationē stomachi discutit.Vulnera ad cicatricē pducit.Exprimit succus radicis utilis & fœ/ minis & thoracis:pcordiorūq; desideriis.Calfacit.n.& cōcoqt & purgat. Semen peculiariter hydropicis datur potū:qbus & succus illinitur & malagmate cortice arido.Et ad obsonia utunt cū mulso & oleo & garo maxime in elixis carnibus simul.Concoctiones facit.Sapore simillima piperi.Eadē in dolore sto/ macho efficax.Telephion proculacæ similis & caule & foliis.Rami a radice septeni octoniq; fruticant: foliis crassis:carnosis.Nascitur is cultis & maxime inter uites.Illinitur lentigini: & cū inaruit:teritur. Il/ linitur & uitiligini:ternis fere mensibus senis horis noctis aut diei:postea farina hordeacea illinitur.Me detur & uulneribus & fistulis.Trichomanes adianto similis est:exilius modo:nigriusq;:foliis lenticulæ densis:amaris:aduersis in se.Decoctum eius strangurias sanat in uino albo potum:addito cymino rusti co.Succus cohibet capillos defluentes:aut si effluxerint reparat. Alopeciasq; densat tritum & in oleo illi tum.Sternutamenta quoq; gustatu mouet.Thalietrū folia coriandri habet:pinguiora paulo:caulē papa ueris.Nascitur ubiq; pcipue in cāpestribus.Medentur ulceribus folia cū melle.Thlapse duū geneꝝ est an gustis foliis digytali longitudine & latitudine in terrā uersis:in cacumine diuisis : cauliculo semipedali: nō sine ramis peltarū specie:semine incluso lēticulæ effigie:nisi q infringit:unde nomē.Flos albicat.Na/ scitur in semitis & sepibus.Semen asperi gustus.Bilem & pituitā utrinq; extragit.Modus sumendi ace tabuli mensura.Prodest & ischiadicis īfusum:& donec sanguinē trahat.Menses quoq; cit:sed partus ne cat.Alterum thlapsen aliq persicū napy uocant latis foliis:radicibus magnis.Et ipsum utile ischiadico/ rū infusioni.Prodest & inguinibus utrūq;.Præcipit ut q colligit:dicat sumere se contra inguina:& con/ tra oēs collectiōes:& cōtra uulnera:unaq; manu tollat.Tragonia hærba qualis sit nō tradit.Credo & fal sum eē pmissum.Democriti.Portentosum.n.est adalligatam triduo absumere lyenes.Tragonis:siue ra gion nascit in creta tātū insula in maritimis:iunipero similis & semine & folio & ramis.Succus eius la/ cteus in gūmi spissatus uel semen īpositione spicula e corpore eiicit.Tunditur recens.& cum uino illinit aut siccæ farina cū melle.Eadē lactis abundantiā facit : māmisq; unice medetur. Est & alia hærba tra/ gos:quā aliqui scorpion uocant:semipede alta fruticosa:sine foliis:pusillis racemis rubētibus grano triti ci acuto cacumine:& ipsa in maritimis nascens.Huius ramoꝝ.x.aut.xii.cacumina trita ex uino pota cæ liacis:dysentericis:sanguinē excreantibus mensiūq; abūdantiæ auxiliātur.Est & tragopogon:quem alii comen uocant.Caulē habet paruū:foliis croci:radice longa:dulci:super caulē calice lato:nigro. Nascitur in asperis sine usu.Et de hærbis qdē memoria digna hactenus accipimus:aut cōperimus.In fine earum admonere non ab re iudicamus:aliis alias uirium ætates esse.Lōgissimo tēpore durat elaterium:ut dixi mus.Chameleon niger.xl.annis.Centauriū non ultra duodecim.Peucedanū & aristolochia quinq; aut sex uitis siluestris anno in umbra seruātur.Et aīalium qdē cæteroꝝ nullū aliud radices a nobis dictas at tingit:excepta spondile:quæ oēs persequit.Genus id serpentis est.Ne illud qdē dubitatur:oīum radicū uim effectusq; minui:si fructus prius maturescant.Itē seminū ante radice pp succum incisa.Resoluit au tē omnium uis consuetudine.Et desinunt prodesse cū opus est:quæ quottidie in usu fuere:æque q no/ cere.Oēs uero hærbæ uehementiores effectu uiribusq; sunt in frigidis locis & in aquilonis. Item siccis. Sunt & gentiū differentiæ non mediocres.Sicut accepimus de tineis lombricisq; inesse ægypti arabiæ syriæ ciliciæ populis.E diuerso traciæ phrygiæ omnino nō nasci.Minus id mirum q q in confinio atti/ cæ boetiæq; thebanis innascuntur:cum absint atheniensibus.Quæ contemplatio aufert nos ad ipsorū animalium naturas.Ingenitasq; iis uel certiores morborum omnium medicinas rursus.Enimuero ue/ rum omniū parens nullum animal ad hoc tantum ut pasceretur:aut alia satiaret:nasci uoluit.Quin ar/ tes salutares inseruit & uisceribus.Quippe cum surdis etiā rebus inseruerit.Tum uero illa animæ auxi/ lia præstantissima ex anima alia esse uoluit contemplatione ante cuncta mirabili.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HYSTORIAE LIBER .XXVIII. PROHEMIVM.

De medicinis ex animalibus. CA. I.

ICTAE ERANT OMNIVM RERVM NATVRAE INTER CAElum ac terram nascentium:restabantq; quæ ex ipsa tellure fodiuntur: si non hærbarum ac fruticum tracta remedia auferrent transuersos ex ipsis animalibus quæ sanantur reperta maiore medicina. Qui ergo diximus hærbas & florum imagines:ac pleraq; inuentu rara ac difficilia,iidē tacebimus:quid in ipso homine prosit homini?cæteraq; genera remediorū inter nos uiuentia?cum præsertim nisi carenti doloribus morbisq;:uitia ipsa pœna fiat.Minime uero.Quin omnem insumemus operam: licet fastidii periculum urgeat:quando ita decretum est minorem gratiæ q̃ utilitatum uitæ respectum habere.Quinimo externa quoq; & barbaros etiam ritus indagabimus.Fides tantum auctores appellet.Quanq̃ & ipsi consensu proprii iudicii ita eligere laborauimus:potiusq; curæ rerum: q̃ copiæ istitimus. Illud admonuisse perq̃ necessarium est:dictas iam a nobis naturas animalium: & quæ cuiusq; eēnt inuenta.Neq; enim minus profuere medicinas reperiēdo: q̃ prosunt præbendo.Nunc quæ in ipsis auxilientur indicari:neq; illic in totum omissa. Itaq; hæc esse quædam alia:illis tamen connexa.Incipiemus autem ab homine:ipsum sibi exquirentes:imensa statim difficultate obuia.Sanguinem nāq; gladiatorum bibunt: ut bibentibus populis procul sint comitiales morbi.Quod spectare facientes eadē harena feras quoq; horror est.At hercule illi ex homine ipso sorberi efficacissimum putant calidum:spirātemq;:& una ipsam animam ex osculo uulnerum cum e plagis hunc ne ferarum quidem admoueri ori fas sit humano.Alii medullas crurum quærunt & crebrū infantium.Nec pauci apud græcos singulorum uiscerum membrorumq; etiam sapores dixere. Omnia persecuti usq; ad resegmina unguium.Quasi uero sanitas uideri possit feram ex homine fieri. Qui morbo dignum non ipsa medicinæ gratia,ægregia hercule frustratione si non prosit. Aspici humana extra nefas habetur:quantomagis mandi.Quis ista inuenit ostenta?Tecum enim res erit euersor iuris humani:monstrorumq; artifex:qui primus ea condidisti:Fecisti credo ne uitia tui obliuiscerētur.Quis inuenit singula membra humana mandere?Qua coniectura inductus?Quam potest medicina ista originem habuisse?Quis ueneficia innocentiora effecit q̃ remedia?Esto barbari externiq; ritus inuenerit, Etiam ne græci suas fecere has artes?Democriti extant commentationes ad alia noxii hominis & ex capite ossa plus prodesse:ad alia amici & hospitis.Iam uero ui interempti dente gingiuas in dolore scarificari Apollonius efficacissimum scripsit.Miletus oculorum suffusiones felle hominis sanari. Artemon calua interfecti:igneq; cremati propinauit aquam e fonte noctu comitialibus morbis.Ex eadem suspendio interempti cataporia fecit contra canis rabidi morsus Antheus.Atq; etiam quadrupedes homines sanauere:contra inflationes boum perforatis cornibus inferentes ossa humana.Vbi homo occisus esset aut crematus siliginem quæ pernoctasset:suum morbis dando.Procul a nobis nostrisq; litteris absint ista. Nos auxilia dicemus non piacula.Sicubi lactis puerperarum usus mederi poterit:sicubi saliua tactusue corporis cæteraq; similia.Vitam quidem non adeo extendendam censemus:ut quoquomodo ꝑtrahēda sit.Quisquis es talis æque moriere etiam cum obscenus uixeris aut nefandus.Quapropter hoc primum quisq; in remediis animi sui habeat:ex omnibus bonis quæ homini tribuit natura:nullū melius esse tēpestiua morte in eaq; id optimum quod illam sibi quisq; præstare poterit.

An sit in medendo aliqua uis uerborum & sanari & depelli. CA. II.

EX homine remediorum primum maxime quæstionis & semper incertæ est:ualeant ne aliqd uerba & incātamenta carminum. Quod si uerum est homini acceptum fieri oportere conueniet.Sed uiritim sapientissimi cuiusq; respuit fides.In uniuersum uero omnibus horis hominis credit uita:nec sentit.Quippe uictimas cædi sine præcatione non uidetur referre:nec deos rite cōsuli Præterea alia sunt uerba impetrātis:alia depulsoris:alia incantationis.Vidimusq; certis ꝓcationibus obsecrasse summos magistratus.Et ne quid uerborum prætereatur aut præposterum dicatur:de scripto præire aliquem.Rursusq; alium custodem dari qui attendat:alium uero præponi qui fauere linguis iubeat.Tibicinem canere:ne quid aliud exaudiatur.Vtraq; memoria insigni:quotiens ipsæ diræ obstrepētes nocuerint:quotiensue præcatio errauerit.Si repente extis adimi capita uel corda:aut geminari uictima stante acciderit. Duratq; immenso exemplo Deciorum patris filiiq; quo se deuouere carmen. Extat Tuciæ uestalis incestæ precatio:qua usa aquam tulit in cribro:anno urbis romæ.dc.nono . Boario uero in foro græcum græcamq; defossos aut aliaꝝ gentiū:cum quibus tum res esset:etiam nostra ætas. uidit.Cuius sacri precationem qua solet præire quindecē uirum collegii magister:si quis legat: ꝓfecto uim carminum fateatur.Ea omnia approbantibus octingentoꝝ.xxx.annoꝝ euētibus.Vestales nostras hodie credimus nondum egressa urbe mancipia fugitiua retinere in loco precationis. Quod si semel recipiatur ea ratio:& deos preces aliquas exaudire:aut ullis moueri uerbis:confidendum sit de tota coniectatione.Prisci quidem nostri perpetuo talia prodidere. Difficillimūq; ex iis etiam fulmina elici ut suo

loco docuimus.L.Piſo primo annalium auctor eſt Tullum Hoſtilium regem ex Numæ libris eodem
quo illum ſacrificio Iouem cælo deuocare conatum:quoniā parū rite quædam feciſſet fulmine ictum.
Multi uero magnarum rerum fata & oſtenta uerbis permutari.Cum enim in tarpeio fodientes delu/
bro fundamenta caput humanum inueniſſent:miſſis ob id a ſenatu legatis ethruriæ celeberrimus ua/
tes Olenus Calenus præclarum id fortunatūq; cernens interrogatione in ſuā gentem trāſſerre tentauit:
ſcipione prius determinata templi imagine in ſolo ante ſe.Hoc ergo dicitis romani hic templum Iouis
optimi maximi futurum eſt?Hic caput inuenimus.Conſtātiſſima animaliū affirmatione tranſituꝝ fu
iſſe fatum in ethruriam:ni p̄moniti a filio uatis legati romani reſpondiſſent:nō plane hic:ſed romæ in/
uentū caput dicimus.Iteꝝ id accidiſſe tradunt cū in faſtigiū eiuſdē delubri p̄paratæ quadrigæ fictiles in
fornace creuiſſent.Et iteꝝ ſimili modo retentū auguriū.Hæc ſatis ſint exēplis:ut appareat oſtentorū ui
res & in noſtra poteſtate eſſe:ac ꝓut quæq; accepta ſunt ita ualere.In auguriū certe diſciplina cōſtat:neq;
diras aues:neq; ulla auſpicia pertinere ad eos:qui quāq; rē ingredientes obſeruare ſe ea negauerint.Quo
munere diuinæ indulgentiæ maius nullū eſt.Quin ēt & legum ipſaꝝ in.xii.tabulis uerba ſunt:qui fru/
ges excantaſſet.Et alibi.Qui malum carmen incātaſſet.Verrius Flaccus auctores ponit:quibus credat:ī
oppugnationibus ante omnia ſolitum a romanis ſacerdotibus euocari deum:cuius in tutela id oppidū
eſſet:promittiq; illi eundē aut ampliorē locum apud romanos cultūue.Durat in pontificū diſciplina id
ſacrum.Canſtatq; ideo occultatū:in cuius dei tutela roma eſſet:ne qui hoſtium ſimili modo agerēt.De
figi quidem diris deprecationibus nemo nō metuit.Huc pertinet ouorum:ut exorbuerit quiſq; calices
coclearūq; protinus frāgi:aut eaſdē coclearibus ꝑforari.Hinc Theocriti apud græcos:Catulli apud nos:
proximeq; Virgilii incantamentorum amatoria imitatio.Figulinaꝝ opera multi rumpi credunt tali
modo.Nō pauci ēt ſerpentes ipſos recantari.Et hunc unum eſſe ipſis intellectū:contrahiq; marſoꝝ can
tu ēt in nocturna quiete.Etiā parietes incendioꝝ deprecationibus conſcribunt.Neq; eſt facile dictu : &
externa uerba atq; ineffabilia derogēt fidē Validius an latina inopinata:& quæ ridicula uideri cogit ani/
mus ſemper aliqd īmenſum expectans ac dignum deo mouendo:immo uero quod numini imperet.
Dixit Homerus ꝓfluuiū ſanguinis uulnerato fœminæ Vlyxem īhibuiſſe carmine Theophraſtus iſchia
dicos ſanari.Cato prodidit luxatis mēbris carnem auxiliari.M.Varro podagris . Cæſarem dictatorem
poſt unum ancipitem uehiculi caſum ferunt ſemper ut primum conſediſſet(id quod pleroſq; nun face
re ſcimus)carmine ter repetito ſecuritatem itineꝝ aucupari ſolitum.Licet hanc in partem ſingulorum
quoq; conſcientiam coarguere.Cur enim primum anni incipientis diem lætis præcationibus inuicem
fauſtum ominamur?Cur publicis luſtris etiam nomina uictimas ducentium proſpera eligimus?Cur
& faſcinationibus adoratione peculiari occurrimus?Alii græcam Nemeſi inuocātes:cuius ob id romæ
ſimulacrum in capitolio eſt:quāuis latinum nomen non ſit.Cur ad mentionem defunctorū teſtamur
memoriam eorum a nobis non ſollicitari?Cur impares numeros ad omnia uehementiores credimus:
Idq; in febribus dierum obſeruatione intelligitur.Cur ad primitias pomorū hæc uetera eſſe dicimus
alia noua optamus?Cur ſternutamentis ſalutamus?Quod etiā Tyberium Cæſarem triſtiſſimū(ut cō
ſtat)hominum in uehiculo exegiſſe tradunt.Et aliqui nomine quoque conſalutare religioſius putant.
Quin & abſentes tinnitu aurium præſentire ſermones de ſe receptum eſt . Attalus affirmat ſcorpione
uiſo ſiquis dicat duo:cohiberi nec uibrare ictus.Et quoniam ſcorpio admonuit in africa nemo deſtinat
aliquid:niſi præfatus africam.In cæteris uero gentibus deos ante obteſtaꝫ ut uelint.Nam ſi mens aſſit:
nullum ponere tranſlaticium uidebimur:quoniam multas etiam pollere religiōes manifeſtū eſt.Alius
ſaliua poſt aurem digyto relata:ſollicitudinem animi propitiat.Pollices cum faueamus:premere etiam
ꝓuerbio iubemur.In adorando dexteram ad oſculum referimus:totūq; corpus circūagimus.Quod in
leuum feciſſe galliæ religioſius credunt.Fulgetras poppyſmis adorare conſenſus gentium eſt.Incendio
inter epulas nominato aquā ſub menſa ꝓfundi abominatur recedente aliquo ab epulis:ſimul uerri ſo/
lum.Aut bibente conuiua menſam uel repoſitorium tolli inauſpicatiſſimum iudicatur.Seruii Sulpitii
principis uiri cōmentatio eſt quāobrem menſa linquēda non ſit.Nondum enim plures tribus conuiuæ
numerabantur.Nam ſternutamento reuocari ferculū menſamue:ſi non poſtea guſtetur aliquid : inter
dira habetur.Omnino autem eſſe hæc inſtituere illi:qui omnibus negociis horiſq; intereſſe credebant
deos.Et ideo placatos etiam uitiis noſtris reliquerunt.Quin & repente conticeſcere conuiuium adno/
tatum eſt:non niſi in pari præſentium numero:qua in re fame labor eſt:ad quēcunq; eorum pertinens.
Cibus etiam e manu prolapſus reddebatur.Atq; per menſas uetebantur mundiciarum cauſa deflare.
Et ſunt condita auguria quid loquenti cogitanti ue id acciderit:inter execratiſſima. Si pontifici accidat
ditis cauſa epulanti:in menſa utiq; id reponi adoleriq; ad larem piatio eſt.Medicamenta prius q̄ adhibe
antur in menſa flore depoſita negantur prodeſſe.Vngues reſecari nundinis romanis tacenti atque a di/
gyto indice:multorum pecuniæ religioſum eſt.Capillum uero contrectari contra defluuia ac dolores
capitis.xvii.luna atq;.xxix.Pagana lege in pleriſq; italiæ prædiis cauetur ne mulieres per itinera ambu/
lantes torqueant fuſos:aut omnino detectos ferant:quoniā aduerſatur id omnium ſpei : præcipue fru/
gum.M.Seruilius Nouianus princeps ciuitatis non pridem in metu lippitudinis prius q̄ eam ipſam no
minaret:aliuſue ei præcideret:duabus litteris græcis . P . &. A . chartam inſcriptam circūliga/
tam lino ſubnectabat collo.Mutianus ter conſul eadem obſeruatione uiuentem muſcam in linteolo a
bo:his remediis carere ipſos lippitudine prædicantes.Carmina quædam extant contra grādines . Con/
traq; morborum genera.Contra ambuſta.Quædā etiā in partus . Sed in prodendo obſtat ingens uere/

cundia in tanta animorum uarietate. Quapropter de his ut libitum cuiq; fuerit opinetur.

Remedia ex homine contra magos. CA. III.

h Ominum monstrificas naturas & ueneficos aspectus plenius diximus in portentis gẽtium: & multas animalium ,pprietates: quæ repeti superuacuũ est. Quorũdam hominum tota corpora prosunt: ut ex iis familiis quæ sunt terrori serpentibus: tactu ipso leuant percussos suctu ue medico. Quorum e genere sunt psylli marsiq;: & qui oblongenes uocantur in insula cypro. Ex qua familia legatus Hexagon: noĩe a consulibus romæ in dolium serpentiũ coniectus experimenti causa circũ mulcentibus linguis miraculum præbuit. Signum eius familiæ est si modo adhuc durat uernis tẽporibus odoris uirus. Atq; eorũ sudor quoq; medebat: nõ mõ saliua. Nam in insula nili tentyri nascentes tãto sunt crocodilis terrori: ut uocem quoq; eorũ fugiant. Horũ oĩum generũ in sua repugnantia interuentum quoq; mederi constat. Sicuti aggrauari uulnera introitu eorũ: q unq̃ fuerint serpentiũ canisue dẽte læsi. Iidẽ gallinarũ incubitus: pecorũ fœtus abortu uitiãt. Tantum remanet uirus excepto semel malo: ut uenefici fiant uenena passi: remedio est ablui prius manus eorũ: aquaq; illa eos qbus medearis inspergi. Rursus a scorpione aliquãdo pcussi nunq̃ postea a crabronibus: uespis apibusue feriuntur. Minus miretur hoc q sciat: uestẽ a tineis nõ attingi: quæ fuerit in funere. Serpẽtes ægre p̃terq̃ leua manu extrahi.

De quibusdam sortilegiis & saliua hominis. CA. IIII.

p Ythagoræ inuentis nõ temere falere: impositiuorum nominum imparem uocalium numerũ clauditates: oculorumue orbitatem: ac similes casus dextris assignare partibus: parem leuis. Ferunt difficiles partus statim solui: cum quis tectum in quo sit grauida transmiserit lapide uel missili ex iis quæ trita aĩalia singulis ictibus ĩterfecerint: hominem: aprumursam. Probabilius id facit hasta uelitaris: euulsa a corpore hominis: si terrã nõ attigerit. Eosdem enim illata effectus habet. Sic & sagittas corpore eductas si terrã nõ attigerint subiectas cubantibus amatoriũ eẽ Orpheus & Archelaus scribunt. Quin & comitialem morbum sanari cibo e carne feræ occisæ eodẽ ferro quo homo ĩterfectus sit. Quorumdam partes medicæ sunt sicuti diximus de Pyrrhi regis police. Et elide solebat ostendi Pelopis costilla: quã eburneam affirmabant. Ne uos ĩ facie tondere religiosum habent etiam nunc multi. Omnium uero in primis ieiunam saliuam contra serpentes præsidio esse docuimus. Sed & alios efficaces eius usus recognoscat uita. Ita despuimus comitiales morbos: hoc est cõtagia regerimus. Simili mõ & fascinationes repercutimus sinistræ dextræq; clauditatis occursu. Veniam quoq; a deis spei alicuius audacioris petimus in sinum spuendo. Etiã eadem ratione terna despuere deprecatione in omni medicina mos est: atq; effectus adiuuare. Incipientes furũculos ter præsignare ieiuna saliua. Nunc mirum dicemus: sed experimento facile. Si quem pœniteat ictus eminus cominusue illati: & statim expuat mediã in manum qua percussit: leuat illico percussus a pœna. Hoc sæpe delumbata quadrupede approbatur: statim a tali remedio correcto animalis ingressũ: Quidam uero aggrauant ictus ante conatũ simili mõdo saliua in manu ingesta. Credamus ergo & lichenas leprasq; ieiuno illitu assiduo arceri. Item lippitudines matutina quottidie uelut inunctione. Carcinomata malo terræ subacto. Ceruicis dolorem saliua ieiuni dextra manu ad dextrum poplitem relata: leua ad sinistrum. Si quod animal aurem intrauerit: & inspuatur exire. Inter amuleta est editæ quemq; urinæ expuere. Similiter in calciamentum dextri pedis anteq̃ induatur. Item cum quis transeat locum in quo aliquod periculum adierit. Martiõ Smyrneus q de simplicibus effectibus scripsit rumpi scolopendras marinas sputo tradit. Item rubetas aliasq; urinas. Ophilius serpentes si quis in hiatu earum expuat. Salpa torporem sedari quocunq; membro instupente si quis in sinum expuat. Aut si superior palpebra saliua tangatur. Nos si & hæc illa credamus rite fieri. Extranei interuentu: aut si dormiens spectetur infens a nutrice terna expui quanq̃ religione mutatur & fascinus. Imperatorum quoq; non solum infantium custos qui deus inter sacra romana a uestalibus colitur: & currus triumphantium. Sub his pendens defendit medicus inuidiæ: iubetq; eosdem recipere. Similis medicina linguæ ut sit exorata a tergo fortuna gloriæ carnifex. Morsus hominis inter asperrimos quoq; numeratur. Medentur sordes ex auribus. Ac ne quis miretur etiam scorpionum ictibus serpentiumq; statim impositæ. Melius e percussi auribus prosunt. Ita & rediuinas sanari serpentium uero ictum contusi dentis humani farina. Capillus puero qui primum decisus est podagræ impetus dicitur leuare circunligatus. Et intortum impubium impositus. Virorum quoq; capillus canis morsibus medetur ex aceto. Et capitum uulneribus ex oleo aut uino. Si credimus a reuulso cruci quartanis. Combustus æquæ capillus carcinomati. Pueri qui primus ceciderit dens: ut terram non attingat inclusus in armillam & assidue in brachio habitus muliebrium locorum dolores prohibet. Pollex in pede præligatus proximo digyto tumores inguinum sedat. In manu dextra duo medii lino leuiter colligati distillationes atq; lippitudines arcent. Quin ex eiectis capillus calculoso alligatus qui supra pubem leuare cæteros dicitur: ac iocineris etiam dolores. Ac celeritatem partus facere. Addidit Grauius efficaciorem ad hoc esse ferro exemptum. Partus accelerat uicinos ex quo quæq; conceperit si cinctu suo soluto fœminam cinxerit: dein soluerit, adiecta precatione se uixisse eandem & soluturum: atque abierit. Sanguine ipsius hominis ex quacunq; parte emisso efficacissime anginam illini tradunt Orpheus & Archelaus. Item ora comitiali morbo lapsorum exurgere enim protinus. Quidam si pollices pedum purgantur: exque iis guttæ referantur in faciem. Aut si uirgo dextro pollice attingat Hanc coniectura censentes uirgines carnes edendas. Eschines atheniensis excrementorum cinere anginis medebatur: & tonsillis: uuisque: & carcinomatis. Hoc medicamentum uocabant botryon. Multa

genera morborum primo coitu ſoluuntur:primoſq; fœminarum menſe.Aut ſi non id contingat:lõgi qua fiunt:maximeq; comitiales.Quin & a ſerpente ac ſcorpione percuſſos coitu leuari produnt. Verũ fœminas uetere ea lædi.Oculorum uitia fieri negant:nec lippire eos qui cum pedes lauãt aqua inde ter oculos tangãt.Immatura morte raptorũ manu ſtrumas parotidas guttura tactu ſanari affirmant. Quidam uero cuiuſq; defunti dũtaxat ſui ſexus leua manu auerſa.Et e ligno fulgure icto reiectis poſt terga manibus demorderi aliquid ad dentem qui doleat admoueri:remedio eſſe produnt.Sunt qui præcipiant dentem ſuffiri dente hominis ſui ſexus.Et eum qui caninus uocetᷣ inſepulto exemptum adalligari. Terram ex caluaria pſilothrum eſſe palpebrarum tradunt.Hærba uero ſiqua ibi genita ſit commanducata dentes cadere.Vlcera non ſerpere ex oſſe hominis circumſcripta. Alii e tribus puteis pari menſura aquas miſcent:& prolibant nouo fictili.Reliquum dant in tertianis acceſſu febrium bibendum. Item ĩ quartanis fragmentũ claui a cruce inuolutum lana collo ſubnectunt.Aut ſpartum e cruce: liberatoq; condũt cauerna quã ſol nõ attingat.Magorũ hæc:cõmenta ſunt.Vt cotem qua ferramenta ſæpe exacuta ſint:ſubiectam ignari ceruicalibus de ueneficio deficiẽtes euocare.Indiciũ ut ipſe dicat:quid ſibi datum ſit:& ubi.& quo tempore auctorem tamen non nominare.Fulmine utiq; percuſſo circumactum ĩ uulnus hominem loqui protinus conſtat.Inguinibus medentur aliqui licium telæ detractum alligãtes nouenis ſeptenisue nodis ad ſingulos nominantes uiduam aliquam:atq; ita inguina adalligantes licio. Et clauum:aliudue quod quis calcauerit:alligatum ipſos iubent gerere:ne ſit dolori uulnus.Verrucas auellunt a uiceſima luna in lintibus ſupini ipſam intuentes ultra caput manibus porrectis:& quicquid comprehendere eo fricantes.Clauum corporis cum cadat ſtella ſiquis diſtringat:uel cito ſanari aiunt.Cardinibus hoſtiorum aceto affuſis lutum fronti illitum capitis dolorem ſedare. Item laqueum ſuſpendioſi circundatum temporibus. Si quid e piſce hæſerit faucibus: in aquam demiſſis frigidam pedibus cadere.Si uero ex aliis oſſibus:impoſitis capiti ex eodem uaſe oſſiculis.Si panis hæreat:ex eodem in utramq; aurem addito pane.Quin & ſordes hominis in magnis fecere remediis quæſtuoſorum gymnaſia græcorum:quippe ea ſtrigmenta molliunt:calfaciunt:diſcutiunt:complent ſudore & oleo medicinam facientibus.Vuluis inflammatis contractiſq; admouentur.Sic & menſes cient. Sedis inflammationes & cõdylomata leniunt.Item neruorum dolores:luxata:articulorum nodos.Efficaciora ad eadem ſtrigmẽta a balneis:& ideo miſcentur ſuppuratoriis medicamẽtis.Nã illa quæ ſunt e cæromate permixto ceno:articulos tantũ molliunt:calefaciunt:diſcutiunt efficacius:ſed ad cætera minus ualent.Excedit fidem impudens cura:qua ſordes uirilitatis contra ſcorpionum ictus ſingularibus remediis celeberrimi auctores clamant.Rurſus in fœminis quas infantium aluo editas in utero ipſo contra ſterilitatem ſubdi cenſent meconium uocant.Immo etiam ipſos gymnaſiorum raſere parietes.Et ille quoq; ſordes excalfactoriã uim habere dicuntur.Panos diſcutiunt. Vlceribus ſenum puerorumq; & deſquammatis ambuſtiſue illinuntur. Eo minus omitti conuenit ab animo hominis pendentes medicinas.Eæ ſunt. Abſtinere a cibo nimio:aut potu:alias uino tãtũ aut carne:alias balneis cũ quid eorũ poſtulet ualitudo:in præſentiſſimis remediis. habetur.His remediis adnumeratur exercitatio:intentio uocis:ungue fricari cum ratione:uehemens enim fricatio ſpiſſat: lenit:mollit. Multa adimit corpus. Auget modica. In primis uero prodeſt ambulatio:geſtatio:& ea pluribus modis.Equitatio ſtomacho & coxis utiliſſima.Phthiſi nauigatio.Longis morbis locorum mutatio.Item ſomno mederi ſibi aut lectulo aut rara uomitione. Supini cubitus oculis conducunt.at proni tuſſibus.In altera aduerſum diſtillationes.Ariſtoteles & Fabianus plurimum ſomniari circa uernum & autumnum tradunt:magiſq; ſupino cubitu:at prono nihil.Theophraſtus celerius concoqui dextri lateris incubitu.difficilius in ſupinis.Solum quoq; remediorum maximum ab ipſo ſibi præſtari poteſt:ſicuti linteorum ſtrigiliumq; uehemẽtia.Perfundere caput aqua calida ante balnearum uaporationem & poſtea frigida:ſaluberrimum intelligitur.Item præſumere cibos & interponere frigidam eiuſdemq; potu ſomnos antecedere:& ſi libeat interrumpere.Notandum nullum aliud animal præter hominem calidos potus ſequi:ideoq; non eſſe naturales: Mero ante ſomnos colluere ora pp halitus.Frigida aqua matutinis impari numero ad cauendum dentium dolores.

Ad lippitudines oculorum. CA. V.

i

Tem poſca oculos contra lippitudines.Certa ſunt experimenta totius corporis ualitudinis uarietate uictus inobſeruata.Hippocrates tradit non prandentium exta celerius ſeneſcere. Verũ id remediis cecinit:non epulis.Quippe multo utiliſſima eſt temperantia in cibis. L.Lucullus hanc de ſe præfecturam ſeruo dederat.Vltimoq; probro maius inciſis triumphalibus ſedenti dicebatur uel in capitolio epulanti pudenda re:Seruo ſuo facilius patere ꝗ̃ ſibi.

De ſternutamento & uenere & cæteris remediis. CA. VI.

ſ

Ternutamenta pinna grauedinem emendant.Et ſi quis muris nares (ut tradunt) oſculo attingat ſternutamenta & ſingultum.Ob hoc Varro ſuadet palmam altera manu ſcalpere. Pleriq; annulũ e ſiniſtra in longiſſimũ dextræ digytum tranſferri.Aut in aquã feruentem manus immergere.Theophraſtus ſenes laborioſius ſternuere dicit.Venerem dãnauit Democritus ut in aqua homo alius exiliret ex homine.Eſt hercule raritas eius utilior.Athletæ tamen torpentes reſtituuntur.Venere uox reuocatᷣ:cũ ea candida declinat in fuſcam.Medetur & lumborũ dolori:Oculorum hebetationi.Mentecaptis ac melancholicis.Adſidere grauidis uel cum remedium alicui adhibeatᷣ digytis pectinatim inter ſeſe amplexis ueneficium eſt.Idq; compertum tradunt.Alcmena Herculem pariente. Peius ſi circa unum amboue genua. Item poplites alternis genibus imponi.Ideo hæc in conſiliis ducum pote-

statumue fieri uetuere maiores uelut oẽm actum impedientia. Vetuere uero & sacris uotisue simili modo interesse capita auté aperiri aspectu magistratuũ non uenerationis causa iussere: sed ut Varro auctor est ualitudinis: quo firmiora consuetudine ea fierent. Cum quid oculo inciderit: alteꝝ comprimi ꝓdest. Cum aqua dextræ auriculæ sinistro pede exultare capite in dextrum humeꝝ deuexo inuicem e diuersa aure. Si tussis concitet: saliuam in fronte ab alio afflari. Si iaceat uua: a uertice morsu alterius suspendi. In ceruicis dolore poplites fricare. Aut ceruicem in poplitũ dolore. Pedes in humo deponi si nerui in his cruribus ue tendant̃ in lectulo. At si in leua parte id accidat: sinistræ plantæ pollicem dextra manu apprehendi. Item e diuerso. Extremitates corporis uel aurium uelicatibus perstringi contra horrores corporis sanguinemue narium immodicum. Lino uel papyro pincipia genitalium: femur medium ad cohibenda urinæ profluuia. In stomachi solutione pedes pressare: aut manus in feruentem aquã dimittere. Iam & sermoni parci multis de causis salutare est. Triennio Mœcenatem Melissium accepimus silentium sibi impauisse a cõuulsione reddito sanguine. Nam e diuerso scandentesq; ac iacẽtes: si quid ingruat cõtraq; ictus spiritum cohibere singularis præsidii est. Quod inuentum esse aĩalis docuimus. Clauum ferreum defigere in quo loco primum caput defixerit corrués morbo comitiali absolutorium eius mali dicitur. Contra renum ac lumboꝝ uesicæq; cruciatus ĩ balneaꝝ foliis pronos urinam reddere mitigatorium habetur. Ac uulnera nodo Herculis præligare: mirum quãtum ocior medicina est. Atq; etiam quottidiani cinctus tali modo uim quãdam habere utilem dicit̃. Quippe cum Hercules eum prodiderit. Numerum quoq; quaternarium Democritus cõdito uolumine & quare quaterni cyathi sextariiue non essent potandi. Contra lippitudines retro aures fricare prodest: & lachrymosis oculis frontem. Augurium ex homine ipso non est timendi mortem in egritudine: quãdiu oculorum pupillæ imaginem reddant. Magna & urinæ non ratio solum: sed etiam religio apud auctores inuenitur digesta in genera. Spadonum quoq; ad fœcunditatis beneficia. Veꝝ ex iis quæ referre fas sit: impubium puerorum cõtra saliuas aspidum quas ptyadas uocant: quoniam uenena in oculos hoĩum expuant. Contra oculoꝝ albugines: obscuritates: cicatricem: argema: palpebras: & cum erui farina contra adustiones. Contra aurium pituitas uermiculosq; si decoquatur ad dimidias partes cũ porro capitato nouo fictili. Vaporatio quoq; ea menses fœminarum cit. Salpa fouet illa cum oculos infirmitatis causa illinit sole usta cum oui albugine efficacius strutiocameli binis horis. Hac & atramenti lituræ abluuntur. Virilis podagris medetur argumento fullonum: quos ideo tentari eo morbo negant. Veteri si misceatur cinis ostreorum: aduersus eruptiones in corpore infantium & omnia ulcera manantia. Ea exesis ambustis: sedis uitiis: rhagadiis: & scorpionum ictibus illinitur. Obstetricum non alio succo efficacius curari pronunciauit corporum pruritus nitro addito ulcera capitum: prurigines: nomas: prœcipue genitalium. Sua cuiq; autem (quod fas sit dixisse) maxima prodest. Confestim perfuso canis morsu echinorũq; spinis inhærentibus & in spongia lanisue imposita aut aduersus canis rabidi morsus cinere ex ea suacto. Cõtraq; serpentiũ ictus. Nam contra scolopẽdras mirum proditur uertice tacto urinæ suæ gutta liberari protinus læsos. Auguria ualitudinis ex ea traduntur. Si mane candida dein ruffa sit. Illo modo concoquere: hoc concoxisse significatur. Mala signa rubræ. Pessima nigræ. Mala bullantis & crassæ. In qua quod subsidit si album est: significat circa articulos aut uiscera dolorem imminere. Eadem uiridis morbum uiscerum: pallida bilis: rubens sanguinis. Mala & in aqua ueluti furfures atq; nubeculæ apparent. Diluta quoque alba uitiosa est. Mortifera uero crassa graui odore. Et in pueris tenuis ac diluta. Magi uetant eius causa contra solem lunamq; nudari: aut umbram cuiusq; ab ipsa respergi. Hesiodus iuxta obstantia reddi suadet: ne deum aliquem nudatio offendat. Ostanes contra mala medicamenta omnia promisit auxiliari matutinis horis suam cuiq; instillatam in pedem.

De remediis muliebribus. CA. VII.

q Væ ex mulierum corporibus traduntur ad portentorum miracula accedunt: ut sileamus diuisa membratim in scelera. Abortus: mensium piacula: quæque alia non obstetrices modo: ueꝝ etiam ipsæ meretrices prodidere. Capilli mulieris si crementur: odore serpẽtes fugari. Eodem odore uuluæ morbo strãgulatus respirare. Cinere eo quidem si in testa sunt cremati: uel cum spuma argenti scabricias oculoꝝ ac prurigines emẽdari. Item uerrucas & infantiũ ulcera cũ melle. Capitis quoq; uulnera & oĩum ulceꝝ sinus simul addito melle & thure. Panos podagras cum adipe suillo. Sacrũ ignẽ sanguinem sisti illico: & informicationes corporum. De lactis usu cõuenit esse dulcissimũ mollissimũq; Quare & in longa febre cœliacis utilissimũ: maxime eius quæ iam infanté remouerit Et in malitia stomachi: in febribus: torsionibus efficacissimũ experiunt̃. Ité mãmaꝝ collectiõibus cum thure. Oculo ab ictu cruore suffuso & in dolore aut epiphoris si immulgeatur plurimum ꝓdest. Magisq; cum melle & narcissi succo aut thuris polline. Semperq; in omni usu efficacius esse eius quæ maré enixa sit: multoque efficacissimũ eius quæ geminos peperit mares. Et si uino ipsa cibisq; acrioribus abstineat. Mixto præterea ouorum candido liquore: madidaq; lana frontibus impositum fluctiones oculorum suspẽdit. Nam si rana saliua sua oculum asperserit p̃cipuum est remedium. Et contra morsum eiusdem bibitur stillaturq;. Qui simul matris filiæq; lacte inunctus sit: liberari oculorum metu in totã uitam affirmant. Aurium quoq; uitiis medetur modice admixto oleo. Aut si abictu dolent. anserio adipe tepefactũ. Si odor grauior sit (ut plerũq; fit) lõgis uitiis diluto melle lana includitur. Et contra morbum regium in oculis relictum instillatur cum elaterio. Peculiariter ualet potum cõtra uenena quæ data sunt cum marino lepore bupestrique ut Aristoteles tradit dorycnidion. Et contra insaniam quæ facta sit hyoscyami potu.

&

Podagris quoq; iubēt illini cum cicuta. Alii cum hysopo & adipe anserino: qualiter etiam uuluarum do loribus imponitur. Aluum etiam sistit potum ut Rabirius scribit. Et menses ciet. Eius uero quæ fœmi nam enixa sit ad uitia tantū in facie sanāda præualet. Pulmonum quoq; incōmoda lacte mulieris sanan tur: cui admisceatur impubi: pueri urina & mel atticum. Omnia singulorum coclearium mensura. Mac mora quoq; aurium eiici inuenio. Eius quæ marē peperit lacte gustato canes rabiosos fieri negant. Mu lieris quoq; saliuam ieiunæ potentem diiudicant oculis cruentatis. Et si contra epiphoras feruentes an guli oculorum subinde madificēt. Efficacius si cibo uinoq; se pridie ea abstinuerit. Inuenio & fascia mu lieris alligato capite dolores minui. Post hæc nullus est modus. Iam primum abigi grādines turbinesq; contra fulgura ipsa in mense cōnudata: sic auerti uiolentiam cæli. In nauigādo quidē tempestates etiam sine menstruis. Ex ipsis uero mensibus monstrificis alia (uti suo loco indicauimus) dira & infanda uati cinantur. E qbus dixisse non pudeat se in defectu lunæ solisue congruat uis illa: irremediabilem fieri. Nō segnius & in silente luna coitus suos maribus exitiales eē atq; pestiferos. Purpuram quoq; ab iis eo tēpo re pollui. Tanto uim esse maiorem. Quocunq; autem alio menstruo si nudatæ segetem ambiant: erucas ac uermiculos scarabeosq; ac noxia alia decidere. Metredorus Septius in cappadocia inuētum prodit ob multitudinem cantharidum illas ire per media arua retectis super clunes uestibus. Alibi seruatur ut nu dis pedibus eant capillo cinctuq; dissoluto. Cauendum uero ne id oriente sole faciant: sementem. n. are scere. Nouella uitis eius tactu in perpetuum læditur. Vt ad noxium res medicatissima trāsferatur rutam & ederas ilico mori. Multa diximus de hac uiolentia. Sed præter hæc certum est tactis aluearii apes fu gere. Linaq; cum coquant̄ nigrescere. Aciem in cultris tonsorꝫ hebetari. Aes cōtactum graue uirus odo ris accipere & eruginem. Magis se decrescente luna id accidat. Equas si sint grauidæ tactas arborū pati. Quin & aspectu omnino quāuis procul uisas: si purgatio illa post uirginitatem prima sit: aut ī uirginea ætate spontanea. Nam bitumen in iudæa nascens sola hac ui sponte superari. Et fila uestis cōtactæ ut do cuimus: ne igne quidem uincunt̄ quo cuncta. Cinisq; etiam ille si quis aspergat eū lauandis uestibus pur puras mutat. Floribus colorem adimit. Ne ipsis quidem fœminis malo suo immunibus. Abortum fa cit illitus: aut si omnino prægnans supergrediatur. Quæ. Lais & Cleophantus inter se contraria ꝓdide re de abortiuis carbone e radice rasicæ uel miricæ uel tamaricis in eo sanguine extincto. Item asinas non concipere tot annis: quot grana hordei contacta ederint. Quæq; alia nuncupauere monstrifica aut inter se pugnantia: cum hic fœcunditatem fieri iisdem modis quibus illa sterilitatem pronūtiaret: melius est non credere. Bythus dyrrhachinus hebetari aspectu speculorem nitorem. Iisdem aduersa rursus contu entibus omnem talem uim resolui: simulum piscem habeāt secum. Multi uero inesse etiā remedia tan to malo aiunt. Podagras illini: strumas: & parotidas: panos: sacros ignes: furunculos: epiphoras tractatu earum mulierum liniri. Lais & Salpe canum rabiosoꝝ morsus & tertianas quartanasq; febres mēstruo in lana arietis nigri argento brachiali incluso. Diotimus thebanus uestis omnino ita infectæ portiuncu la acu: uel licio brachiali inserta. Sotira obstetrix tertianis quartanisq; efficacissimum dixit. Plantas ægri subterlini. Multoq; efficacius ab ipsa muliere etiam ignoranti. Sic & comitiales excitari morbosq; sana ri. Icethidas medicus quartanas coitu finiri incipientibus dūtaxat menstruis spopondit. Inter omnes ue ro conuenit: si aqua potusq; formidetur a morsu canis supposita tantum calici lacinia mēstruo tincta ta li: statim metum eum discuti uidelicet præualente symphatia illa græcorum. Cum rabiem canum eius sanguinis gustatu īcipiere dixerimus. Cinere eo iumentoꝝ omnium ulcera sanari certum est. Addita ca minorum farina & cæra. Maculas autē e ueste eas non nisi eiusdem farina ablui. Cinerem per se rosaceo mixtum fœminarum præcipue capitis sedare dolores illitum frōti. Asperimāq; uim profluuii eius esse primis annis uirginitate resoluta. Id quoq; conuenit: quo nihil equidē libentius crediderim: tactis oīno menstruo postibus: irritas fieri magorum artes: generis uanissimi ut æstimare licet. Ponam. n. uel mo destissimum e ꝓmissis eoꝝ. Ex homine siquidem resegmina unguium e pedibus manibusq; cæra per mixta: ita ut dicat̄ tertianæ uel quottidianæ uel quartanæ febri remediū quæri: ante solis ortū alienæ ia nuæ affigi iubent ad remedia in iis morbis: quāta uanitate si falsum est: quātaue noxa si transferunt mor bos ad innocentiores. Ex iis oīum digytoꝝ resegmina unguium ad cauernas formicarum abiici iubēt: eamq; quæ prima cœperit trahere correptam subnecti collo: & ita discuti morbum.

Medicinæ ex animalibus peregrinis: de elephanto & leone: & camelo: & hyena: & crocodillo: & chameleonte: & stinco: & hippopotamo, & lyncibus. CA. VIII.

h Aec sunt quæ retulisse fas sit: ac pleraq; ex iis non nisi honore dicto. Reliqua intestabilia & in fanda: ut festinet omnino ab homine fugere. In cæteris claritates animaliū aut operum seque mur. Elephanti sanguis præcipue maris fluctiones omnes: quas rheumatismos uocant: sistit ramentis eboris cum melle attico (ut aiunt) nubeculæ in facie. Scobe paronychia tolluntur: efficacius si extenuata. Proboscidis tactu capitis dolor leuatur efficacius si & sternutet. Dextra pars proboscidis cum lemina rubrica adalligata impetus libidinum stimulat. Sanguis & ischiadis prodest: iecurq; comitiali bus morbis. Leonis adeps cum rosaceo cutem in facie custodit a uitiis: candoremq; seruat: & sanat adu sta niuibus articulorumq; tumores. Magorum uanitates perunctis eo adipe faciliorem gratiam apud reges populosue promittunt. Præcipue tamē eo pingui quod sit inter supercilia: ubi esse nullum potest. Similiter dentis maxime ad dextera parte: uilliq; e rostro inferiori promissa sunt. Fel aqua addita clarita tem oculis inunctis facit. Et cum adipe eiusdē comitiales morbos discutit leui gustu: & ut protinus qui

ſumpſere curſu id digerant.Cor ĩ cibo ſumptum quartanis medetur. Adeps cum roſaceo quottidianis
febribus.Perunctos eo beſtiæ fugiunt.Reſiſtere etiam inſidiis uidetur.Cameli cerebrum arefactum po
tumq; ex aceto comitialibus morbis aiunt mederi.Item fel cum melle potũ hoc & anginæ.Cauda are-
facta ſolui aluum.Fimi cinere criſpari capillum cum oleo.Et dyſentericis prodeſt illitus cinis potuſque
quãtum trinis digytis capitur:etiam comitialibus morbis.Vrinam fullonibus utiliſſimam eſſe tradũt.
Itemq; ulceribus manantibus.Barbaros eam ſeruare quinquẽnio:& heminis pota ciere aluum. Setas e
cauda contortas & ſiniſtro brachio illigatas quartanis mederi. Hyenam magi ex omnibus animalibus
in maxima admiratione poſuerunt: utpote cui & ipſi magicas artes dederũt:uimq; qua alliciat ad ſe ho
mines mente alienatos.Permutatiões ſexus ex iis annua uice diximus:cæteraq; mõſtrifica naturæ eius.
Nunc perſequamur quæcunq; medicinis produntur.Præcipue pãtheris eſſe in metu hyenæ dicuntur:
ut ne conentur quidem reſiſtere.Et aliquid de corio earum habẽtem non appeti.Mirumq; dictu ſi pel-
les utriuſq; contrariæ ſuſpendantur decidere pilos pãtheræ.Cũ fugiunt uenantẽ declinant ad dextram:
ut prægreſſi hominis ueſtigia occupent.Quod ſi ſucceſſerit:alienari mente uel ex equo hominem deci-
dere.At ſi in leuam detorſerit:deficientis argumentum eſſe:celeremq; capturam.Facilius aũt capi ſi cin-
ctus ſuos uenator flagellũq; & ipſos equos ſeptenis alligauerit nodis.Mox autem ut eſt ſollers ambagi-
bus uanitas magorum capi iubet geminoꝝ ſignum trãſeunte luna:ſinguloſq; ꝑpe pilos ſeruari.Capitis
dolori alligatam cutem prodeſſe quæ fuerit in capite eius.Lippitudini fel illitum frontibus.Aut ne om
nino lippiatur:decoctum cũ mellis attici cyathis tribus & croci uncia illitũ.Sic & caligines diſcuti & ſuf-
fuſiones.Claritatem excitari:melius inueterato medicamẽto.Aſſeruari autem in cypria pyxide.Eodem
ſanari argema:ſcabricias:excreſcentia in oculis:item cicatrices.Glaucomata uero iocineris recentis inaſ-
ſati ſanie cum deſpumato melle inunctis.Dentes eius dẽtium doloribus tactu prodeſſe uel alligatos or-
dine.Humeros humerorum & lacertorum doloribus.Eiuſdẽ dentes ſi de ſiniſtra parte roſtri eruti ſint
illigatos pecoris aut capri pelle ſtomachi cruciatibus.Pulmones in cibo ſumptos cœliacis.Ventriculis ci
nerem cum oleo illitum.Neruis medullas e dorſo cum oleo uetere ac felle.Febribus quartanis iecur de-
guſtatum ante acceſſiones.Podagris ſpinæ cinerem cum lingua & dextro pede uituli marini addito fel-
le taurino oĩa pariter cocta atq; illita hyenæ pelle.In eodẽ morbo prodeſſe & fel cum adipe aſio.Tremu-
lis:ſpaſticis:exilientibus:& quibus cor palpitet aliquid ex corde mandendum:ita ut reliquæ partis cinis
cum cerebro hyenæ illinatur.Pilos etiam auferri a cõpoſitione illinita:aut per ſe euulſis felle:prius quos
renaſci non libeat.Sic & palpebris inutiles tolli.Lumborum doloribus carnes e lumbis edendas: illinẽ-
daſq; cum oleo.Sterilitatem mulierum emendari oculo cum glycyrrhiza & aneto ſumpto in cibo:pro
miſſo in triduum conceptu.Cõtra nocturnos pauores umbrarumq; terrorem unus e magnis dẽtibus
lino alligatus prodeſt.Suffiri furentes eodem & circũligari ante pectus ſuum cum adipe renum aut ioci
nere:aut pelle præcipiunt. Mulieri prægnanti a pectore hyenæ caro:& pili ſeptem & genitale a ceruice
ſi alligentur dorcadis pelle collo ſuſpenſa contineri partus promittunt. Venerem ſtimulari genitali ad
ſexus ſuos in melle ſumpto.etiam ſi uiri mulierum coitus oderint.Quinimo totius domus cõcordiam
eodem genitali & articulo ſpinæ cũ adhærẽte corio conſeruatis conſtare:quem ſpinæ articulum ſiue nu
dum atlantion uocant.Eſt autem primus.In comitialium quoq; remediis habent eum. Adipe accenſo
ſerpentes fugari dicunt.Maxillæ partæ comminuta in aſino & in cibo ſumpta horrores ſedari. Eodem
ſuffitu mulieribus menſtrua euocari.Tantumq; eſt uanitatis:ut ſi ad brachium alligetur ſuperioris ro-
ſtri dextræ partis dens:iaculantium ictus deerraturos negent. Palato eiuſdem arefacto & cum alumine
ægyptio calefacto ac ter in ore permutato fetores & ulcera oris emẽdari.Eos uero qui linguam in calcia
mento ſub pede habeant:non latrari a canibus.Siniſtra parte cerebri naribus illita:morbos pernicioſos
mitigari:ſiue hominum:ſiue quadrupedum.Frontis corium faſcinatiõibus reſiſtere.Ceruicis carnes ſi-
ue mandantur ſiue bibantur arefactæ lumborum medentur doloribus.Neruis a dorſo armiſq; ſuffien-
dos neruorum dolores.Pilos roſtri admotos mulierum laboris amatorium eſſe.Iecur potum tormini
bus & calculis mederi.Iam cor in cibo potuue ſumptum omnibus doloribus corporum auxiliari.Lye-
nem lyenibus.Omẽtum ulcerum inflãmationibus cum oleo.Medullas doloribus ſpinæ & neruorum
laſſitudini renum.Neruos potos in uino cum thure fœcũditatem reſtituere ademptam ueneficio.Vul-
uam cum mali punici dulcis cortice in potu datam prodeſſe mulieꝝ uuluæ.Adipe e lumbis ſuffiri diffi
culter pientes & ſtatim parere.E dorſo medullam adalligatam cõtra uanas ſpecies opitulari. Spaticis ge
nitale e maribus ſuffitu.Itẽ lippiẽtibus:ruptis:& cõtra inflationes ſeruatos pedes tactu leuos dextris par
tibus:dexteros leuis.Siniſtrum pedem ſuperlatũ pturienti lœtalem eſſe.Dextro illato facile eniti. Mem
branam quæ fel continuerat a cardiciacis potam in uino uel in cibo ſumptam ſuccurrere.Veſicam in ui
no potam contra urinæ incõtinentiam.Quæ autem in ueſica inuenta ſit urina additis oleo & ſeſamo &
melle aſiano hauſtam ꝓdeſſe agrimõiæ ueteri.Coſtarum primam & octauam ſuffitu ruptis ſalutarem
eſſe.Ex ſpina uero pturiẽtibus oſſa.Sanguinẽ cum polenta ſumptũ torminibus.Eodem tactis poſtibus
ubicunq; magorum infeſtari artes.Non elici deos:nec colloqui:ſiue lucernis:ſiue uiſu:ſiue peluibus:ſiue
aqua:ſiue pila:ſiue quo alio genere tentẽtur.Carnes ſi edantur:contra canis rabidi morſus efficaces eſſe.
Etiãnum iecur efficacius.Carnes uel oſſa hominis ſiquæ in uentriculo occiſæ inueniantur ſuffitu poda-
gricis auxiliari.Si ungues inueniantur in iis:mortem alicuius capiẽtium ſignificari.Excremẽta ſiue oſſa
reddita cum interimitur:contra magicas ĩſidias pollere.Fimum qui in inteſtinis inuẽtus ſit: arefactum
ad dyſentericos ualere potũ.Illitũq; cũ adipe anſerino opitulari toto corpore læſis malo medicamento.

A cane uero morſis adipem illitum. Et corium ſi ſit ſubſtractū. Rurſus tali ſiniſtri cinere decocto cum
ſanguine muſtellæ perunctis omnibus odio euenire. Idem fieri oculo decocto. Super omnia eſt: q extre
mam fiſtulam inteſtini cōtra iudicum ac poteſtatum iniquitates cōminiſtrant: & ad ſucceſſus petitionū:
iudiciorumꝫ ac litium euētus: ſi omnino aliquātulum quis ſecum habeat. At eiuſdem cauerna ſiniſtro
lacerto religata ſiquis mulierem reſpiciat: amatoriū eſſe: tam præſens ut ilico ſequatur. eiuſdem loci pi/
lorum cinere ex oleo illitum uiris qui ſit proboſæ moliciei non modo pudicos: ſed & ſeueros mores in
duere. Proxime fabuloſus eſt crocodillus ingenio quoꝫ illo: cui uita ī aqua terraꝫ communis. Duo enī
genera eorum illius e dextra maxilla dentes adalligati dextro lacerto coitus (ſi credimus) ſtimulant. Ca/
nini eius dentes febres ſtatas arcent repleti. Sunt enim caui ita ne diebus quinꝫ ab ægro cernantur qui
adalligauere. Idem pollere & uentre exemptos lapillos: aduerſus febriū horrores uenientes tradūt. Hac
etiam de cauſa ægyptii perungunt adipe ægros ſuos: Aliter illi ſimilis multū infra magnitudinē in terra
tantum: odoratiſſimiſꝫ floribus uiuit. Ob id inteſtina eius diligenter exqruntur iucundo nidore areſa
cta crocodileam uocant oculorum uitiis utiliſſimam cū porri ſucco inunctam & contra ſuffuſiones uel
caligines. Illita quoꝫ ex oleo cyprino: moleſtias in facie enaſcētes tollit. Ex aqua uero morbos oēs: quo/
rum natura ſerpit in facie: nitoremꝫ reddit. Lentigines tollit ac uaros: omneſꝫ maculas. Et contra co/
mitiales morbos bibitur ex aceto mulſo binis obolis. Appoſita menſes ciet. Optimaꝫ eſt quæ cādidiſ/
ſima & friabilis: minimeꝫ ponderoſa: cum teratur inter digytos fermenteſcens. Lauať ut cæruſa. Adul
terant amylo aut cymolia: ſed maxime ſturni: quos captos oriza tātum paſcunt. Felle inunctis oculis ex
melle contra ſuffuſiones nihil utilis prædicant. Inteſtinis & reliquo corpore eius ſuffiri uulua laborātes
ſalutare tradunt. Item uelleribus circūdari uapore eius infectis. Corii utriuſꝫ cinis ex aceto illitus iis par
tibus quas ſecari opus ſit: aut nidor cremati ſenſum oēm ſcalpelli aufert. Sanguis utriuſꝫ claritatem ui/
ſus inunctis donat: & cicatrices oculorum emēdat. Corpus ipſum excepto capite pedibuſꝫ eliſum man
ditur iſchiadicis. Tuſſim ueterem emendat: præcipue in pueris. Item lumboꝝ dolores. Et adipē habēt:
quo tactus pilus defluit. Hic perunctos a crocodilis tuetur. Defluit īſtillaturꝫ morſibus. Cor annexum
in lana ouis nigræ: cui nullus alius color incurſauerit: & primo partu genita ſit quartanas abigere diciť.
Iungemus illis ſimillima & peregrina æque animalia. Priuſꝫ chameleōtem peculiari uolumine dignū
exiſtimatum Democrito. Et per ſingula membra diſſecatū nō ſine magna uoluptate noſtra cognitis p/
ditiſꝫ mendaciis græcæ uanitatis. Similis eſt magnitudine ſupradicto crocodilo: ſpine acutiore curua/
tura: & caude amplitudine diſtās. Nullum animal pauidius eſſe exiſtimatur: & ideo uerſicoloris eſſe de/
mutationis. Vis eius maxima contra accipitrum genus. Detrahere enim ſupra uolantem ad ſe traditur:
& uoluntarium præbere lacerandū cæteris animalibus. Caput eius & guttur ſi roboreis lignis accendā
tur hymbrium & tonitruum concurſus facere. Democritus narrat. Itē iecur in tegulis uſtum. Reliqua
ad ueneficia pertinentia quæ dicit: q̄q̄ falſa exiſtimātes omittemus: præterq̄ in riſu coarguentiū. Dextro
oculo ſi uiuenti eruatur: albugines oculoꝝ cum lacte caprino tolli. Lingua adalligata: pericula puerperii.
Eundem ſalutarem eſſe parturientibus circa domum. Sin uero domibus inferatur perniciosiſſimum.
Linguam ſi uiuenti exempta ſit: ad iudiciorum euētus pollere. Cor aduerſus quartanas illigatum nigra
lana primæ contuſæ. Pedem in prioribus dextrum genæ pelle illigatum ſiniſtro brachio: contra latroci
nia terroreſꝫ nocturnos pollere. Item dextrā mamillā contra formidines pauoreſꝫ. Siniſtrum uero pe
dem torreri in furno cum hærba: quæ etiā chameleon uocatur. Additoꝫ unguento in paſtillos digeri.
Eos in ligneo uaſe conditos: præſtare (ſi credimus) ne cernať ab aliis qui habeat. Armum dextrū ad uin
cendos aduerſarios uel hoſtes ualere utiꝫ ſi abiectos eiuſdem neruos calcauerit. Siniſtrum mirum qui
bus monſtris conſecret q̄liter ſomnia quæ uelis: & q̄bus uelis mittātur: putet referre: Omnia ea dextro
pede reſolui: ſicut ſiniſtro latere iethargos: quos fecerit dextrum. Capitis dolores inſperſo uino in quo la
tus alterutrum maceratum ſit: ſanari fœminis. Si ſiniſtri pedis cineri miſceatur lac ſuillū podagricos fie/
ri illitis pedibus. Felle glaucomata & ſuffuſiones corrigi prope creditur tridui inunctione. Serpentes fu/
gari lyene inſtillato. Muſtellas contrahi in aquam coniecto. Corpore uero illito detrahi pilos. Idem præ
ſtare narrant iecur cum ranæ ruptæ pulmone illitum. Præterea iocinere amatoria diſſoluere. Melanco/
licos autem ſanari ſi ex corio chameleontis hærbæ ſuccus habente bibatur. Inteſtina & fimum eorum
cum id animal nullo cibo uiuat cum ſimiarum urina illita inimicorū immane odium & omnium ho/
minum iis conciliare. Cauda flumina & aquarum impetus ſiſti. Serpētes ſoporari. Eadem medicata ce/
dro & myrrha illigataꝫ gemino ramo palmæ percuſſam aquā diſcuti: ut quæ intus ſint omnia appare
ant. Atꝫ utinam eo ramo cōtactus eēt Democritus: quoniam ita loquacitates immodicas promiſit in/
hiberi. Palamꝫ eſt uirum alias ſagacem & uitæ utiliſſimum nimio iuuādi mortales ſtudio prolapſum.
Ex eadem ſimilitudine ē ſcincus: quem quidam terreſtrem crocodillum eſſe dixerunt. Candidiore aūt
& tenuiore cute. Præcipua tamen differentia dinoſcitur a crocodillo aquatico ſquāmarum ſeta a cauda
ad caput uerſa. Maximus indicus. Deinde arabicus. Afferuntur ſalſi. Roſtrum eius & pedes in uino albo
poti cupiditates ueneris accēdūt. Vtiꝫ cum ſatyro & erucæ ſemine ſingulis drachmis omnium ac pipe/
ris duabus admixtis: ita ut paſtilli ſingularum drachmarum bibantur. Per ſe laterum carnes obolis bi/
nis cum myrrha & pipere pari modo potæ efficaciores ad idem creduntur. Prodeſt & cōtra ſagittas ue/
nenatas: ut Appelles tradit poſtea ſumptus. In antidota quoꝫ nobilia additur. Seſtius plus q̄ drachmæ
pondere in uini hemina potum perniciem afferre tsadit. Præterea eiuſdem decoctum cum melle ſum/
ptum uenerem inhibere. Eſt crocodillo cognatio quædam affinitaſꝫ amnis eiuſdem geminiꝫ uictus

hippopotamo teptore trahendi ſanguinis ut diximus.Plurimi autem ſuper ſaiticam inter ægypti præfe
cturas.Huius corii cinis cum aqua illitus panos ſanat.Adeps frigidas febres.Item fimus ſuffitu. Dentes
parte leua dolores dentiũ ſcarificatis gingiuis.Pellis eius e ſiniſtra parte frontis in inguina adalligata ue/
nerem inhiber.Eiuſdem cinis alopecias explet.Teſticuli drachma ex aqua contra ſerpentes bibitur.San
guine pictores utuntur.Peregrinæ ſunt & lynces:quæ clariſſime omnium quadrupedum cernunt.Vn/
gues earum omnes cum corio exuri efficaciſſime in carpato inſula tradunt. Hoc cinere poto propudia
uirorum:eiuſdem aſperſu fœminarum libidines inhiberi.Item pruritis corporum.Vrina ſtillicidia ue/
ſicæ.Itaq; eam protinus terra pedibus aggeſta obruere traditur.Eadem autem & ungularum aurium
dolori monſtratur in remedio.Hactenus de externis.Nunc reuertemur ad noſtrum orbem. Primũq;
communia animalium remedia atq; eximia dicemus.

Medicinæ cõmunes ex feris aíalibus:aut eiuſdẽ generibus placidis.Lactis uſus & ob/
ſeruationes:& caſeis:butyro:& adipe. CA. IX.

Icuti e lactis uſu utiliſſimum cuiq; maternum concipere:nutricis exitioſum eſt. Hi ſunt enim
ſ infantes qui coloſtrati appellantur:denſato lacte in caſei ſpeciem.Eſt aũt coloſtra prima a par/
tu ſpongioſa denſitas lactis.Maxime autem alit quodcũq; humanum:mox caprinũ. Vnde for
taſſis fabulæ Iouem ita nutritum dixere.Dulciſſimum ab hominis camelinum.Efficaciſſimum ex aſi/
nis.Magnorum animalium & corporum facilius redditur.Stomacho accomodatiſſimum caprinum:
quoniam fronde magis q̃ hærba ueſcuntur.Bubulum medicatius.Ouillũ dulcius:& magis alit.Stoma
cho minus utile:quoniam eſt pinguius.Omen autem uernum aquatius æſtiuo.Et de nouellis . Proba/
tiſſimum uero qđ in ungue hæret:nec defluit.Innocentius decoctum: præcipue cum calculis marinis.
Aluus maxime ſoluitur bubulo:Minus iflat quodcũq; decoctum.Sanat uuas lichenas. Ad omnia utile
contuſa aut luxata.Maxime renes:ueſicam:interanea:fauces:pulmones.Foris pruritum cutis eruptiões
pituitæ cibi aut potus abſtinentia.Nam ut in achaia bubulum biberent phthiſici ſyncteticique & cha/
chectæ diximus in ratione hærbarum.Sunt inter exempla qui aſininum bibẽdo liberati ſunt podagra
chyragraue.Medici ſpeciem unã addidere lactis generibus:quod ſchiſton appellauere.Id fit hoc modo.
Fictili nouo feruet maxime caprinum:ramiſq; ficulneis recẽtibus miſcetur:additis totidem cyathis ace
ti mulſi quot ſint heminæ lactis.Cum feruetue circũfundantur:præſtat cyathus argenteus cum frigida
aqua demiſſus ita ne quid infundatur.Deinde igni demptum refrigeratiõe diuiditur & diſcedit ſerum
a lacte.Quidam & ipſum ſerum iam multo potentiſſimum decoquunt ad tertias partes:& ſub diuo re
frigerant.Bibitur autem efficaciſſime heminis per interualla ſingulis uſq; ad quinas a potu illius ſolitis
geſtari.Datur comitialibus:melancolicis:paralyticis:in lepris:elephantiis.articularibus morbis.Infundi
tur quoq; lac contra roſiones a medicamentis factas.Et ſi urat dyſenteria decoctum cum marinis lapil/
lis:aut cum ptiſana hordeacea.Item cõtra roſiones inteſtinorum bubulum aut ouillum utilius.Recens
quoq; dyſentericis infunditur.Ad colum autem crudum.Item uuluæ:& contra ſerpentiũ ictus phthiſi
cis cantharidum:aut ſalamãdræ:aut bupreſtis:aut pityocampes uenenis.Priuatim bubulum iis qui co/
loſtrum biberint aut cicutam aut doricnium aut leporem marinum:ſicut aſininum contra gypſum &
cæruſam:& ſulphur & argentum uiuum.Item duræ aluo in febri. Gargarizatur quoq; faucibus exul/
ceratis utiliſſime.Et bibitur ab imbecillitate uires recolligentibus:quos atrophos uocãt . In febri etiam
quæ careat dolore capitis.Pueris ante cibum lactis aſinini heminam dari cõuenit.Aut ſi in exitu cibi ro/
ſiones ſentiant.Antiqui in arcanis habuerunt.Sed hoc ſi non eſſet:habuerũt e caprino bubuli ſerum or
topnoicis prodeſt ante cætera addito naſturtio.Inunguntur etiam oculi in lactis heminis ſeſami additis
drachmis quattuor tritis in lippitudine.Caprino lyenes ſanantur poſt bidui inediã tertia die hedera pa/
ſtis capris per triduum poto ſine alio cibo.Lactis uſus alias contrarius capitis doloribus.Epaticis ſpleni/
cis neruorũ uitio febres habentibus:uertigini præterq̃ purgationis gratia grauedini tuſſientibus lippis.
Suillum utiliſſimũ tenaſmo dyſenteriæ:necnõ phthiſicis.Hunc etiã mulieribus qui dicerent ſaluberri/
mum fuerunt.De generibus caſeorum diximus:cũ de uberibus ſinguliſq; aíalium mẽbris doceremus.
Sextius eoſdem effectus equino quos bubulo tradit.Hos uocat hippacẽ.Stomacho utiles:qui non ſunt
ſalſi:ideſt recentes.Veteres aluum ſiſtunt:corpuſq; minuũt:ſtomacho utiliores.In totum ſalſa minuunt
corpus:alunt mollia.Caſeus recens cum melle ſugillata emendat.Mollis aluum ſiſtit.Sedat tormina pa
ſtillis in uino auſtero decoctis:rurſuſq; in patina toſtis cum melle.Saprum uocãt:qui cum ſale & ſorbis
ſiccis e uino tritus potuſq; medetur cæliacis.Genitalium carbũculus caprinus tritus & impoſitus. item
accidus cum oxymelle.Maculis in balineo illitus oleo interlinitur.E lacte fit & butyrum barbarũ gen/
tium laudatiſſimus cibus:& qui diuites a plebe diſcernat.Plurimum e bubulo:& inde nomen.Pinguiſ/
ſimũ ex ouibus.Fit & ex caprino:ſed hyeme calefacto lacte æſtate expreſſo tantũ:cerebro iactatu in lon/
gis uaſis anguſto foramine:ſpiritum accipientibus ſub ipſo ore alias præligato.Addiť paululũ aquæ ut
aceſcat.Qđ eſt maxime coactum in ſummo fluuit:ad id exemptum addito ſale oxygala appellant.Reli/
qua decoquunt in ollis.Ibi qđ ſupernatat:butyrũ eſt oleoſum natura.Qđ magis uirus reſpuit:hoc præ
ſtantius iudicať.Pluribus cõpoſitiõibus miſcetur inueteratum.Natura eius aſtringere:mollire:replere:
purgare.Oxygala fit & alio modo accido lacte addito in recens:qđ dum aceſcit utiliſſimũ eſt ſtomacho.
Effectus dicemus ſuis locis.Proxima in cõmunibus laus eſt adipi:ſed maxime ſuillo. Apud antiquos ẽt
religioſus erat.Certe nouæ nuptæ intrãtes etiãnum ſolẽne habẽt poſtes eo attingere. Inueterať duobus
modis:aut cũ ſale:aut ſincerus:tanto utilior:quanto ſit uetuſtior.Axungiam etiam græci appellauere in

uoluminibus suis. Neqꝫ est occulta uirum causa: quoniā id animal hærbarum radicibus uescitur. Itaqꝫ etiam fimo innumeri usus. Quāobrem non de alia loqui eum sue multo efficaciore fœmina: & quæ nō peperit. Multo uero præstantior in apris est. Vsus igitur axungiæ est ad mollienda: excalfacienda: discutienda: purgandaqꝫ. Medicoꝝ aliqui admixto anseris adipe taurorūqꝫ seuo & hysopo ad podagras uti iubent. Si uero permanet dolor cū cæra: myrto: resina: pice. Sincera axungia medeť ambustis uel niue. Pernionibus autem cum hordei cinere & galla pari modo. Prodest & confricatis membris. Itinerūqꝫ lassitudines & fatigationes leuat. Ad tussim ueterē recens decoquiť quadrantis pondere in uini cyathis tribus addito melle. Vetus etiam phthisin in pilulis sumpta sanat: quæ sale inueterata est. Oino.n.nō nisi ad ea quæ purganda sint exulcerata & calida recipitur. Quidā quadrātes axungiæ & mulsi in uini cyathis tribus decoquūt contra tussim: quintoqꝫ die picē liquidā in ouo sumi iubent circūligatis lateribus & pectoribus & scapulis eoꝝ qui phthisin sentiunt. Tantaqꝫ est uis ut genibus ēt adalligata redeat in os sapor: ea quæ expuere uideantur. E sue quæ non peperit aptissime utuntur ad cutē mulieres. Contra scabiem uero quāuis admixto iumētoꝝ seuo ꝑ parte tertia & pice pariterqꝫ sub feruefactis. Sincera partus in abortum uergentes nutrit collyrii modo subdita. Cicatrices cōcolores facit cærusa admixta uel argenti spuma. At cum sulphure unguium scabritias emēdat. Medetur & capillo fluenti. Et ulceribus in capite mulierum cum gallæ parte quarta. Et insumata pilis oculorum. Datur & phthisicis unciatim cum uini ueteris hemina decocta: donec tres unciæ e toto residant. Alii & mellis exiguum adiiciūt. Panos sanat illita cum calce. Item furūculos: duritieqꝫ mammarum. Rupta & cōuulsa & spasmata & luxata sanat. Clauos & rimas coliqꝫ uitia cum helleboro albo. Parotidas ammixta farina salamentaria testa. Quo genere proficit ad strumas. Pruritus & papulas in balneo perūctis tollit. Alioqꝫ etiānum modo. Podagricis prodest mixto oleo uetere: contrito una sarcophago lapide & quinquefolio tusa in uino: uel calce: uel cum cinere. Facit & peculiare emplastrum. lxxxv. pondere. C. spumæ argenteæ mixtis: utilissimū contra inflationes ulcerum adipe uerrino confici. Et inungi putant utile. Iisqꝫ quæ serpant illinire cum resina. Antiqui maxime axibus uehiculorum perungendis ad faciliorem circumactum rotaꝝ utebantur: unde nomen Sic quoqꝫ utili medicina cum illa ferugine rotarum ad sedis uitia uirilitatisqꝫ. Et per se axungiam medici antiqui maxime probabant renibus detractam: & exemptis uenis aqua cælesti fricabant crebro: decoquebantqꝫ fictili nouo sæpius: tum demum asseruantes. Cōuenitqꝫ salsam magis mollire: excalfacere: discutere: utilioremqꝫ esse uino lotā. Masurius palmā lupino adipi dedisse antiquos tradit. Ideo nouas nuptas illo perungere postes solitas: ne quid mali medicamēti inferretur. Quæ ratio adipis eadē in iis quæ ruminant: sicui est: aliis modis nō minoris potētiæ. Perficitur omne exemptis uenis aqua marina uel salsa lotū: mox in pila tusum: aspersum marina. Crebro postea coquiť: donec omnis aboleatur odor. Mox assiduo sole ad candorem reduciť. A renibus aūt omne laudatissimū est. Si uero uetus reuocetur ad curam: liquefieri prius iubent. Mox frigida aqua lauari sæpius: dein liqfacere affuso uino q̄ odoratissimo. Eodemqꝫ modo iterū sæpius cogūt: donec uirus euanescat. Multi priuatim sic tauraꝝ leonū pantheraꝝ ac camelorū pinguia curari iubent. Vsus diceť suis locis. Communis & ratio medullaꝝ est. Omnes molliunt: explent. siccant: excalfaciunt. Laudatissima ceruina: mox uitulina: dein hircina & caprina. Curanť ante autūnum recentes lotæ: siccatæqꝫ in umbra per cribrū. Deinde liquatæ per lintea exprimunť: ac reponunť in fictili locis frigidis. inter omnia autem communia animalium fel præstantius in effectu. Est enim uis eius excalfacere: mordere: scindere: extrahere: discutere. Minorum animalium subtilius intelligātur. Et ideo aureo ducendis. Omen autem curať recens præligato ore lino crasso demissum in feruentem aquam semihora: mox siccatum sine sole: atqꝫ in melle conditum. Damnanť equinum tantū inter uenena. ideo flamini sacrorum equum tangere non licet cū romæ publicis sacris equus etiam immoletur. Quin & sanguis eorum septicam uim habet. item equarum præterq̄ uirginum erodit. emarginat: ulcerat. Taurinus quidem recens iter uenena est excepta egyra. ibi enim sacerdos terræ uaticinatura tauri sanguinem bibit priusq̄ descendat in specus. Tantū potest sympatia illa de qua loquunť: ut aliquando religiōe uel loco fiat. Drusus tribunus plebis traditur caprinū bibisse cū pallore & inuidia ueneni sibi dari insimulari. Q. Scipionem inimicū uellet. Hircorū sanguini uis est: ut ferramentorū subtilitas non aliter acuatur aut indureť aut scabriciam poliať: uehementiusqꝫ q̄ lima. Non igiť & sanguis animalium inter communia dici potest: & ideo suis quæqꝫ dicenť effectibus. Digeremus ei in animalia singula usus: plurimūqꝫ contra serpentes Exitio iis esse ceruos nemo ignorat: ut si quæ sunt ex tractas cauernis mandant. Nec uero ipsis spirantes tantū aduersanť: sed membratim quoqꝫ fugari eos nidore cornus eorum si uratur dictū est. At summo gutture ustis ossibus congregari dicūtur. Pelles eiusdem animalis substratæ securos præstant ab eo metu somnos. Coagulū quoqꝫ ex aceto potū ab ictu: & si omnino tractū sit: eo die non ferit serpens. Testes quoqꝫ eius inueterat: uel genitale maris: salutariter danť in uino. Item uermes q centipedes uocanť fugiunt. Et omnino aliqd ceruī habentes: aut medulla perunctos seuoue ceruī aut uituli. Summis autem remediis præferť hinuli coagulū in matris utero execti ut indicauimus. Sanguine quoqꝫ ceruino si una urantur dracontion & cunilago & anchusa lentis siligno contrahi serpētes dicunt. Dissipari deinde si sanguine detracto adiiciatur pyretrū. Inuenio apud auctores græcos animal ceruo minus: & pilodemum ac dente simili quod ophiō uocatur. Sardiniam eum tantū ferre solitam. Hoc interesse arbitror. Et ideo medicinas ex eo omitto.

Medicinæ de apro: & capris: & equis feris: & remedia de bestis contra omnes morbos. CA. X.

Pri quoqꝫ cerebrum contra eos laudatur cum sanguine.Iecur etiam inueteratum potum cum
a ruta & uino.Item adeps cum melle resinaqꝫ.Simili modo uerrinũ iecur exemptis duntaxat fibris quattuor obolorum pondere:uel cerebrum in uino potum.Caprarum cornu uel pilis accensis fugari serpentes dicũt.Cineremqꝫ eorum potũ uel illitũ contra ictus ualere.Item lactis haustus cũ uua aminea.Vel urinæ cũ aceto scyllitico.Caseum caprinum cũ origano impositum uel seuum cum cæra. Milia præterea remediorum ex eo animali demonstrantur:sicut apparebit.Quod quidem miror:cum febri negetur carere. Amplior potentia fesis eiusdem generis qđ numerosissimum esse diximus. Alia uero ex hircis.Democritus etiamnũ effectus auget eius qui singularis natus sit.Fimus quoqꝫ caprarum in aceto decoctus & illitus in ictus serpentiũ placet:& recentis cinis in uino.Atqꝫ in toto difficilius se recoli gentes a serpentium ictu:in caprilibus optime conualescunt. Qui medicari efficacius uolunt:occisæ capræ aluum dissectam cũ fimo intus reperto statim illigant. Alii carnem recentem hædorũ pilo suffiũt: eodemqꝫ nidore fugant serpentes.Vtunť & pelle eorum recente ad plagas:carne & fimo equi in agro pasti.Coagulo leporis ex aceto contra scorpionem & murem araneũ.Aiunt autem non feriri leporis coagulo perunctos.Percussis a scorpione fimũ capræ efficacius cũ aceto decoctũ auxiliať. Lardum iusqꝫ decocti potũ iis qui buprestim hauserint.Quinetiam siquis asino in aurem dixerit percussum se a scorpione transire malũ protinus tradunt.Venenataqꝫ omnia accenso eius pulmone fugere.Et fimo uituli suffiri percussis a scorpione prodest. Canis rabidi morsu facta uulnera circũcidunt ad uiuas usqꝫ carnes quidam:carnemqꝫ utili admouent:& ius ex eodem carnis decoctæ dant potui:aut axũgiam cũ calce tusam. Laudant hirci iecur:quo imposito ne tentari quidem aquæ metu affirmant. Laudant & capræ fimum ex uino illitũ aut melle.Mellis & cuculi & hirudinis decoctum & potum. Ad reliquos bestiarum morsus caprinum:caseum siccũ cũ origano imponũt:& bibi iubent.Ad hominis morsus carnem bubulam decoctam. Efficacius uituli si non ante quintũ diem soluant. Veneficiis rostrum lupi resistere inueteratum aiunt.Ob idqꝫ uillarum portis præfigũt.Hoc idem præstare & pellis e ceruice solida manica existimatur:quippe tanta uis est animalis.Præter ea quæ rettulimus & uestigia eius calcata equis afferunt torporem.Iis qui argentũ uiuum biberint lardum remedio est.Asinino lacte poto uenena restingunť. Peculiariter si hyoscyamum potum sit:aut uiscum:aut cicuta:aut lepus marinus:aut opocarpathũ : aut pharicon:aut dorycnidium.Et si coagulum alicui nocuerit:nam id quoqꝫ uenenũ est in prima lactis coagulatione.Multos eius & alios usus dicemus.Sed meminisse oportebit recenti utendum:aut nõ multo postea tepefacto.Nullum enim celerius euanescit.Ossa quoqꝫ asini confracta & decocta contra leporis marini uenenum danť.Omnia eadem onagris efficaciora.De equiferis non scripserũt græci: quoniam terræ illæ non gignebant.Verumtamen fortiora eadem q̃ in equis intelligi debent.Lacte equino uenena leporis marini & toxica expugnantur. Nec uros aut bisontes græci in experimentis habent quemq̃ boue fero refertis indiæ siluis portione tamen eadem efficaciora omnia ex iis credi par esť. Si quoqꝫ lacte bubulo cuncta uenena expugnari tradunt:maxime supradicta:& si ephemerum impanctum sit:ut si cantharides datæ comitione omnia egeri.Sic & caprino iure cantharides.Contra ea uero quæ exulceratione enecant:seuum uitulinum seu bubulum auxiliatur.Nam contra sanguisugas potas butyrũ remedio est cum aceto ferro calefacto.Quod & per se prodest contra uenena.Nam si oleum nõ sit:uicem eius repræsentat.Multipedinum morsus cũ melle sanat.Omnia sesami quoqꝫ iure poto uenena supradicta expugnari putant.Priuatim uero aconita & cicutas.Iteqꝫ uitulino seuo. Caprinus caseus recẽs iis q uiscum biberint.Lac uero contra cantharidas remedio est:& contra ephemerim potum cum taminia uua. Sanguis caprinus decoctus cũ medulla:contra toxica uenena sumitur.Hædinus contra reliqua. Coagulum hædi contra uiscum:& chameleontem album:sanguinem taurinum:cõtra quem & leporis coagulum est ex aceto.Contra pastinacam uero & omnium marinorum ictus uel morsus coagulum leporis:uel hædi:uel agni drachmæ pondere ex uino. Leporis coagulum & contra uenena additur antidotis. Papilio quoqꝫ lucernarum luminibus aduolans inter mala medicamenta numerať.Huic contrarium est iecur caprinum:sicut fel ueneficiis ex mustella rustica factis.Hinc deinde reuertemur ad genera morborum. Capilli defluuia ursinus ades mixto ladano & adiantho continet.Alopeciasqꝫ emendat & raritatem superciliorũ cum fungis lucernarum ac fuligine q̃ est in rostris earum.Prorigini cũ uino prodest.Ad hanc & cornus ceruini cinis e uino:utqꝫ non tedia animaliũ capillis increscat.Item fel caprinum cum creta cymolia & aceto sic ut paululũ capilli inarescãt.Item fel hircinum cum urina tauri.Si uero uetus sit:etiam furfures adiecto sulphure emendat. Cinere genitalis asini spissari capillum putant & e canitie uindicari si rasis illinať:Plumboqꝫ tritus cũ oleo densari:& asinini pulli cum urina: admiscentqꝫ nardum : fastidii gratia· Alopecias felle taurino cum ægyptio alumine tepefactas illinunt. Capitis ulcera manantia urina tauri efficaciter sanat.Item hominis uetus si cyclaminum adiiciatur & sulphur.Efficacius tamen uitulinum fel.Quo cũ aceto calefacto tollunť & lendes. Seuũ uitulinum cum sale tritũ capitis ulceribus utilissimum.Laudatur & uulpium adeps:sed præcipue fel & fimum cum sinapi pari modo illitum. Caprini cornus farina uel cinis magisqꝫ hircini addito nitro & tamarici semine:& butyro : oleoqꝫ prius capite raso mire continent ita fluentem capillũ.Sicut & canis cinere ex oleo illito supercilia nigrescunt. Lacte caprino lendes tolli tradunt.Fimo cum melle alopecias expleri.Item ungularũ cinere cũ pice fluentem capillum contineri.Leporinus cinis cum oleo myrteo capitis dolores sedat.Item aqua pota quæ de bouis aut asini potu relicta est.Et si credimus uulpis masculæ genitali circũligato . Cornus ceruini cinis illitus ex aceto aut rosaceo:aut ex irino:oculorum epiphoras.Fasqꝫ bubulo seuo cum oleo cocto illinũt.

Ceruini cornus ciuis ſcabricias eodem unguine ſanat.Mucrones autẽ ipſos efficaciores putant.Lupi excrementis circũlini ſuffuſiones prodeſt.Cinere eoꝝ cum attico melle inungi obſcuritates.Item felle urſino.Epinyctidas adipe aprino cum roſaceo.Vngulũ aſininæ cinis inunctus e ſuo lacte cicatrices oculorum & albugines tollit.Medulla bubula ex dextro crure priore trita cũ fulgine pilis & palpebrarum uitiis occurrit.Calliblephari angulorumqꝫ modo fuligo in hoc uſu temperaẗ.Optime ellychmo papiraceo.Oleoqꝫ ſeſamino.Fuligine in nouo uaſe pennis deterſa.Efficaciſſime tamẽ euulſos ibi pilos coercet. Felle tauri cum oui albumine collyria fiunt:aquaqꝫ diſſoluta inunguntᷓ per quatriduum. Seuum uituli cũ anſeris adipe & ocimi ſucco genarũ uitiis aptiſſimum eſt.Eiuſdem medulla cũ pari pondere cæræ & olei uel roſacei addito ouo duritiæ genaꝝ illinuntur . Caſeo molli caprino impoſito ex aqua calida epiphoræ ſedantur.Si tumor ſit ex melle.Vtrũqꝫ uero ſero calido fouendum.Sicca lippitudo lumbulis ſuũ toſtis atqꝫ contritis & impoſitis tolliẗ.Capras negãt lippire:quoniam eæ quaſdam hærbas edant . Item dorcades.Et od id fimum eaꝝ cæra circũdatũ noua luna deuorari iubent:quoniam noctu æque quoqꝫ cernant.Sanguine hirci ſanari luſcioſos putant nyctilopas appellant græci.Capræ uero iocinere in uino auſtero decocto.Quidam inaſſati iocineris ſanie inungũt.Aut felle capræ:carneſqꝫ eas ueſci:& dũ coquãtur oculos uaporari præcipiunt.Id quoqꝫ referre arbitrantur:ſi rutili coloris fuerint.Volũt & oculos ſuffiri iocinere in ollis decocto.Quidam in aſſato.Fel quidem caprinũ pluribus modis aſſumunt cũ melle contra caligines . Cum ueratri candidi tertia parte contra glaucomata.Cum uino contra cicatrices:& albugines:& caligines:& pterygia:& argemata.Ad palpebras uero euulſo prius pilo cum ſucco oleris : ita ut unctio inareſcat.Contra ruptas Tuniculas cũ lacte mulieris.Ad omnia autem inueterata fel efficacius putant.Nec abdicant fimũ ex melle illitum epiphoris.Cõtraqꝫ dolores medullam.Item pulmonem leporis.Sedat caliginem fel cum paſſo aut melle.Lupino quoqꝫ adipe uel medulla ſuũ fricari oculos contra lippitudines præcipiunt.Nam uulpinam linguam habentes in armilla lippituros negant.Auriũ dolori & uitiis medetur urina apri in uitro ſeruata.Fel apri uel ſuis uel bubulum cum oleo cicino & roſaceo æquis portionibus.Præcipue uero taurinum cum porri ſucco tepidum: uel cum melle ſi ſuppurẽt. Contraqꝫ odorem grauem per ſe tepefactum in mali corio.In ea parte rupta cum lacte mulierum efficaciter ſanat.Quidam etiam in grauitate aures ſic perluendas putant.Alii cum ſenecta ſerpentium & aceto includunt lana ante aqua calida collutas.Et ſi maior ſit grauitas aurium fel cũ myrrha & ruta in mali corio excalfactum infundunt.Lardum quoqꝫ pingue.Item fimum aſini recens:cui roſaceum inſtillatur.Omniaqꝫ ea tepefacta.Vtilior equi ſpuma:uel equini fimi recentis cinis cum roſaceo. Seuum bubulum cum adipe anſerino.Butyrum recens . Vrina capri uel tauri: aut fullonia uetus calfacta uapore per leganæ collum ſubeunte.Admiſcent & aceti tertiam partem.Et aliquid urinæ uituli qui nondum hærbam guſtauerit.Fimum etiam mixto felle eiuſdem.Et cutem quam reliquunt angues:excalfactis prius auribus.Lana autem medicamina ea includuntur.Prodeſt & ſeuum uituli cum anſeris adipe : & ocimi ſucco cũ eiuſdem medulla admixto cumino trito ĩfuſa.Virus uerrinũ e ſcropha ex coitu exceptũ priuſꝗ terram attingat contra dolores.Auribus fractis glutinũ e naturis uituloꝝ factũ & in aqua liquatũ. Aliis uitiis adeps uulpiũ.Itẽ fel caprinũ cũ roſaceo tepido aut porri ſucco: aut ſi ſit rupta ibi aliqua a lacte mulieris.Si grauitas ſit audiendi:fel bubulũ cũ urina capræ:uel hirci uel ſi pus ſit.In quocũqꝫ aũt uſu putant hæc efficaciora in cornu caprino per dies.xx.infumata.Laudãt & coagulũ leporis tertia denarii parte dimidia quoqꝫ ſagapeni in amineo uino.Parotidas urſinus adeps comprimit pari pondere cæræ & taurini ſeui.Addũt qdam hippociſtidem:&per ſe butyꝝ illitũ:ſi prius foueanẗ fœnogræci decocti ſucco.Efficacius cũ ſtrychno.Profunt & uulpiũ teſtes:& taurinus ſanguis aridus tritus.Vrina capræ calefacta ĩſtillata auribus.Fimũqꝫ eiuſdem cũ axungia illitũ.Dentes mobiles cõfirmat ceruini cornus cinis:doloreſqꝫ eoꝝ mitigat:ſiue ĩfricenẗ ſiue colluanẗ.Quidam efficaciorem ad omnes eoſdem uſus crudi cornus farinam arbitranẗ.Dentifricia utroqꝫ modo fiũt.Magnũ remediũ eſt & in lupoꝝ capitis cinere. Certũqꝫ eſt in excrementis eoꝝ pleræqꝫ inueniri oſſa.Hæc ad alligata eũdem effectũ habent. Item leporina coagula per aurem infuſa contra dolores.Et capitis eoꝝ cinis dentifriciũ eſt.Adiectoqꝫ nardo mulcet grauiolentiam oris.Aliqui murinoꝝ capitũ cinerem miſcuiſſe malũt.Reperiẗ in latere leporis acui os ſimile: hoc ſacrificari dẽtes in dolore ſuadant.Talus bubulus accenſus eos q labant cũ dolore admotus confirmat. Eiuſdem cinis cũ myrrha dentifriciũ eſt. Oſſa quoqꝫ ex ungulis ſuũ cõbuſta eũdem uſum præbẽt.Item oſſa ex acetabulis pnarum circa quæ coxẽdices uertunẗ.Iiſdem ſanari dimiſſis in fauces iumentoꝝ uerminationes uotum eſt.Sed & corruptos dẽtes confirmari.Aſinæ quoqꝫ lacte percuſſu uexatos:aut dentium eiuſdem cinere.Lychene item equi cum oleo infuſo per aurem.Eſt autem hoc non hippomanes: quod alioquin noxium omitto.Sed in equoꝝ genibus ac ſuper ungulas.præterea in corde equoꝝ inuenitur os dentibus caninis maxime ſimile.Hoc ſacrificari dolorem.Aut exempto dente emortui eq maxillis ad numerum eius qui doleant demonſtrant.Equaꝝ uirus a coitu in lychinis accenſum . Anaxilaus pdidit equinoꝝ capitũ uſus repræſentare monſtrifice.Similiter ex aſinis.Nã hippomanes tãtas in ueneficio uires habet.ut affuſum æris mixturæ in effigiem equæ olympiæ admotos mares equos ad rabiem coitus agat.Medeẗ dẽtibus & fabrile glutinũ in aq̃ decoctũ illitũqꝫ & mox paulo detractũ:ita ut confeſtim colluanẗ uino:ĩ quo decocti ſunt cortices mali punici dulcis. Efficax habeẗ & caprino lacte collui dẽtes uel felle taurino.Taloꝝ capræ recentiũ cinis dentifricio placet.Et omniũ fere uillaticoꝝ quadrupedum:ne ſæpius eadem dicantur.Cutem in facie erugari & teneſcere : & candorem cuſtodiri lacte aſinino putant.Notumqꝫ eſt quaſdam quottidie quingentas cuſtodito numero fouere. Poppeaqꝫ hoc uxor

Neronis principis instituit. Balnea quoque sic solio tẽperato: asinorum gregibus ob hoc eam comitantibus. Impetus pituitæ in facie butyro illito tolluntur. Efficacius cũ cærusa. Sincero uero ea uitia quæ serpunt insuper imposita farina hordeacea. Vlcera in facie membrana e partu bouis malida. Friuolum licet uideatur non tamen omittendum propter desideria mulierum. Talum candidi iuuenci. xl. diebus noctibusque donec resoluatur in liquorem decoctum & illitum linteolo candorem cutisque erugationem præstare. Fimo taurino malas rubescere aiunt, non ut crocodileam illini melius: sed foueri frigida & ante & postea iubent. Aestates & quæ discolorem faciunt cutem fimum uituli cum oleo & gũmi manu subactum emendat. Vlcera oris & rimas seuum uituli uel bouis cum adipe anseris & ocimi succo. Est & alia mixtura seuo uituli cum medulla cerui & albæ spinæ foliis una tritis: Idem præstat & medulla cum resina: uel si uaccina sit: iusque e carne uaccina. Lichenas oris præstantissime uincit glutinũ factum e genitalibus uitulorum liquatum aceto & sulphure uino ramo ficulneo permixtum: ita ut bis die recens illinatur. Item lepras ex melle & aceto decoctum: quas & iecur hirci calidum illitum tollit: sicut elephantiasin fel caprinum. Etiamnum lepras ac furfures tauri fel addito nitro. Vrina asini circa canis ortum maculas in facie. Fel utriusque per sese aqua infractum: euitatisque solibus ac uentis post detractam cutem. Similis effectus & in taurino seuo uitulinoue felle cum semine cunilæ ac cinere e cornu ceruino: si canicula exoriente comburatur: Asinino seuo cicatricibus ac licheni leprisque maxime color redditur. Hirci fel lentigines tollit admixto caseo & uiuo sulphure spongiæque cinere ut mellis sit crassitudo. Aliqui inueterato felle uti maluere: mixtis calidis furfuribus pondere oboli unius quattuorque mellis prius defricatis maculis. Efficax eiusdem & seuum cum melanthio & sulphure & iride. Labrorum fissuris cum adipe anserino ac medulla ceruina resinaque & calce. Inuenio apud auctores iis qui lẽtiginem habeant negari magicæ sacrificorum usum. Lacte bubulo aut caprino tonsillæ & arteriæ exulceratæ leuantur. Gargarizatur tepidum ut est expressum aut calefactum. Cyprinum utilius cũ malua decoctum & sale exiguo. Linguæ exulcerationi & arteriarum prodest ius omasi si gargarizatur. Tosillis autem priuatim renes uulpium aridi cum melle triti illitique. Anginæ fel taurinum uel caprinum cum melle. Iecur mellis ex aqua oris grauitatem. Vlceraque butyrum citissime sanat. Spinam aliudue quid faucibus adhærens feris extrinsecus fimo perfricatis aut reddi aut delabi tradunt. Strumas discutit fel aprinum uel bubulum tepidum illitum. Nam coagulum leporis e uino in linteolo exulceratis duntaxat imponitur. Discutit & ungulæ asini uel equi cinis ex oleo aqua illitus & urina calefacta. Et bouis ungulæ cinis ea aqua. Fimum quoque feruens ex aceto decoctum: testesque uulpini. Prodest & sapo: gallorum hoc inuentũ: & rutilandis capillis ex seuo & cinere. Optimo fagino & caprino duobus modis spissus ac liquidus. Vterque apud germanos maiore in usu uiris q̃ fœminis. Ceruicum dolores butyro aut adipe ursino perfricantur. Rigores bubulo seuo: quod & strumis prodest cum oleo. Dolorem inflexibilem opisthotonon uocant: leuat urina capræ auribus infusa: aut fimũ cum bulbis illitum. Vngues contusos fel uniuscuiusque animalis circunligatum. Pterygia digytorum fel taurinum aridum aqua calida dissolutum. Quidam adiiciunt sulphur & alumẽ: pari pondere omniũ. Tussim iecur lupi ex uino tepido sanat. Vrsinumque fel admixto melle. Aut ex cornu bubuli summis partibus cinis. Vel saliua equi: triduo potu eam mori tradũt. Pulmo ceruinus cum gula sua arefactus in fumo: dein tusus: ex melle quottidiano eligmate. Efficacior est ad id subulo ceruorum generis. Sanguinem expuentes ceruini cornus cinis. Coagulum leporis tertia parte denarii cum terra samia & uino myrteo potum sanat. Eiusdem fimi cinis in uino uesperi potus nocturnas tussis. Pili quoque leporis suffiti extrahunt pulmonibus difficiles excreationes. Purulentas autem exulcerationes pectoris pulmonisque & a pulmone graueolentiam halius butyrum efficacissime iuuat cum pari modo mellis attici decoctum donec ruffescat: & matutinis sumptum ad mensuram linguæ. Quidam pro melle laricis resinam addere maluerunt. Si sanguis reiiciatur: efficacem tradunt bubulum sanguinem modice & cum aceto sumptum. Nã de taurino credere temerariũ est. Sed glutinum taurinũ tribus obolis cum calida aqua bibitur in uentre sanguinis excreatione. Stomachũ exulceratũ lactis asinini potus reficit. Item bubuli. Rosiones eius caro bubula admixto aceto & uino cocta. Rheumatismos cornus ceruini cinis. Sãguinis excreationes hædinus sanguis recens ad cyathos ternos: cũ aceto acri pari modo feruens potus. Coagulum tertia parte ex aceto potũ. Iocineris dolores lupi iecur aridum ex mulso. Asininum iecur aridum cum petroselini partibus duabus ac nucibus tribus ac melle tritum & i cibo sumptum. Sanguis hircinus cibo aptatus. Suspiriosis ante omnia efficax ex potus equiferorum sanguis. Proxime lactis asinini tepidi cum bulbis decocti: ita ut serum ex eo bibatur: addito in tres heminas cyatho nasturtii albi perfusi aqua: deĩde melle diluti. Iecur quoque uulpinum aut pulmo in uino nigro: aut fel ursinum in aqua laxat meatus spirãdi. Lumborum dolores & quæcunque alia mollire opus sit ursino adipe perfricati conuenit. Cinerem aprini aut suilli fimi inueterati aspergi potione uini. Afferunt & magi sua commenta. Primum omnium rabiem hircorum si mulceatur barba mitigari. Eadem præcisa non abire eos in alienũ gregẽ: Huic admiscẽt fimũ caprinũ: & subdito linteolo uncto caua manu quantum pati possit feruens: sustineri iubent: ita ut si leua pars doleat. Hæc medicina in dextera manu fiat: aut econtrario. Fimũ quoque ad eũ usum acus æreæ põctis tolli iubẽt. Modus curationis est: donec uapor ad lumbos sentiatur peruenire. Postea uero manum porro tuso illinunt. Item lũbos ipso fimo cum melle. Suadentque in eodem dolore & testes leporis deuorare. Ischiadicis fimum bubulum imponunt calfactum in foliis cinere feruenti. In renum dolore leporis renes crudos deuorari iubent: aut certe coctos ita ne dente contingantur. Ventris q̃dem dolore

tentari negant talum leporis habentes . Lyenem ſedat fel apri uel ſuis potum : uel ceruini cornus cinis
in aceto. Efficaciſſime tamen inueteratus lyen aſini : ita ut in triduo ſentiatur utilitas . Aſinini pulli fi
mum quod primum edidit : pollyon uocant ſyri : datur in aceto mulſo . Datur & equi lingua inuete/
rata ex uino præſentaneo medicamento:ut didiciſſe ſe ex barbaris Cecilius & Bion tradidit.Et lyen bu
bulus ſimili modo.Recens autem aſſus uel elixus in cibo. In ueſica quoqꝫ bouis alii capita.xx.tuſa cum
aceti ſextario imponuntur ad lyenis dolorem . Eadem ex cauſa emi lyenem uituli quanti indicatus ſit
iubent magi nulla precii contatione : quoniam hoc quoqꝫ religioſe pertineat.Diuiſumqꝫ per longitudi
nem annecti tunicæ utrinqꝫ & induentem pati recidere ad pedes . Dein collectum in umbra areſacere.
Cum hoc fiat ſimul reſidere lyenem ægri uitiatum : liberariqꝫ cum morbo dicitur.Prodeſt & pulmo
uulpium canere ſiccatus atqꝫ in aqua potus . Item hædorum lyen impoſitus.Aluum ſiſtit ceruinus ſan
guis.Item cornus cinis.Iecur aprinum ex uino potum citra ſalem:recenſqꝫ.Item aſſuum : uel ſuillum
uel hircinum decoctum in uini hemina . Coagulum leporis ĩ uino ciceris magnitudine.Aut ſi febris ſit
ex aqua . Aliqui & gallam adiciunt. Alii per ſe leporis ſanguine contenti ſunt lacte cocto.Equini fimi ci
nis in aqua potus . Taurini cornus ueteris ex parte ima cinis inſperſus potioni aquæ . Sanguis hircinus
in carbone decoctus . Corium caprinum cum ſuo pilo decoctum ſucco e poto.Coagulum equi & ſan/
guis caprinus uel medulla uel iecur aluum ſoluit . Fel lupi cum elaterio umbilico illigatum : uel lactis
equini potus.item caprini cum ſale & melle . Capræ fel cum cyclamini ſucco & aluminis modico. Ali/
qui & nitrum & aquam adieciſſe malunt.Fel tauri cum abſinthio critum ac ſubditum paſtillo . Buty/
rum largius ſumptũ cæliacis & dyſentericis medeť . iecur uaccinũ . Cornus ceruini cinis tribus digytis
captus in potione aquæ.Coagulum leporis ſubactum in pane.Si uero ſanguinem detrahunt in polenta
Aprini uel ſuilli uel leporini fimi cinis inſperſus potioni tepidi uini . Vituli quoqꝫ ius uulgariter datum
inter auxilia cœliacorum & dyſentericorum traduntur . Lactis aſinini potus utilior addito melle.Nec
minus efficax fimi cinis ex uino utriqꝫ uitio . Item polea ſupradicta . Equi coagulum quod aliqui hip/
pacen uocant etiam ſi ſanguinem detrahant : uel fimi cinis dentiumqꝫ eiuſdem tuſorũ farina ſalutaris
dicitur : & bubuli lactis decocti potus.Dyſentericis addi mellis exiguum præcipiunt.Et ſi tormina ſint
cornus ceruini cinerem:aut fel taurinum cymino mixtũ.Et cucurbitæ carnes umbilico imponere.Ca/
ſeus recens uaccinus immittitur ad utrũqꝫ uitium.Item butyrum heminis quattuor cum reſinæ tere/
binthinæ ſextante:aut cum malua decocta:aut roſaceo.Datur & ſeuũ uitulinum aut bubulum . Item
medullæ excoquũtur cũ farina & cæra exiguoqꝫ oleo:ut ſorberi poſſint.Medulla & in pane ſubigiť.Lac
caprinum ad dimidias partes decoctum . Si ſint & tormina : additur protropũ.Torminibus ſatis eẽ re
medii in leporis coagulo poto e uino tepido uel ſemel arbitrantur aliqui.Cautiores & ſanguine capri/
no cum farina hordeacea & reſina uentrem illinunt.Ad omnes ephiphoras uentris illini caſeum mollẽ
ſuadent.Veterem autem in farina tritum cœliacis & dyſentericis dari cyatho caſei in uini cyathis tribus
Sanguis caprinus decoctus cum medulla dyſentericis .Iecur aſſum capræ cœliacis ſubuenit:magiſqꝫ eti
am hirci cum uino auſtero decoctum:potũqꝫ:uel ex oleo myrteo umbilico impoſitũ . Quidam uero
decoquunt a tribus ſextariis aquæ ad heminam addita ruta.Vtuntur & lyene aſſo capræ hirciue & ſe/
uo hirci in pane qui cinere coctus ſit:capræ a renibus maxime ut per ſe hauriatur : protinuſqꝫ modice
frigidam ſorberi iubent . Aliqui & in aqua decoctũ ſeuũ admixta polenta & cymino & aneto acetoqꝫ.
Illinunt & uentrem cœliacis fimo cũ melle decocto. Vtunť ad utrũqꝫ uitium & coagulo hædi in uino
myrteo magnitudine fabæ poto: & ſanguine eiuſdem in cibum formato:quem ſanguiculum uocant.
Infundũt dyſentericis & glutinũ taurinũ aqua calida reſolutũ.inflationes autem diſcutit uitulinũ fimũ
in uino decoctum.inteſtinoꝝ uitiis magnopere prodeſt coagulũ ceruoꝝ decoctũ cũ lente betaqꝫ : atqꝫ
ita in cibo ſumptũ.Leporis piloꝝ cinis cum melle decoctus.Lactis caprini potus decoctus cũ malua exi/
guo ſale addito.Et ſi coagulũ addatur maioribus emolumentis fiet.Eademqꝫ uis eſt & in ſeuo caprino
& in ſorbitione aliqua uti protinus hauriatur frigida aqua.Item fœminũ hædi cinis rupta inteſtina ſar
cire mire tradiť.Fimũ leporis cũ melle decoctũ & quottidie fabæ magnitudine ſumptũ ita ut deplora
tos ſanauerint.Laudant & caprini capitis cũ ſuis pilis decocti ſuccum.Tenaſmos ideſt crebra & inanis
uolũtas egerendi tollitur poto lacte aſinino.Item bubulo. Tinearum genera pellit ceruini cornus cinis
potus.Quæ in excrementis lupi diximus inueniri oſſa ſi terram non attingerint:colo medenť adalliga
ta brachio.Polea quoqꝫ ſupradicta magnopere prodeſt in ſapa decocta.Item ſuilli fimi farina addito cy
mino in aqua rutæ decoctæ.Cornus ceruini teneri cinis cocleis africanis cum teſtis ſuis tuſis mixtus in
uini potione.Veſicæ calculorũqꝫ cruciatibus auxiliatur urina apri:& ipſa ueſica pro cibo ſumpta.Effica
cius ſi prius fumo maceratur utrũqꝫ.Vexicam elixam mandi oportet & a muliere fœminæ ſuis . Inue/
niuntur & in iocineribus eorum lapilli aut duricie lapillis ſimiles candidi ſicuti in uulgari ſue : quibus
contritis atqꝫ potis in uino pelli calculos aiunt . Ipſi apro tam grauis ſua urina eſt : ut niſi egeſta fugæ
non ſufficiat:ac uelut deuinctus opprimatur.Exuri illa tradunt eos.Leporis renes inueterati in uino po
ti calculos pellunt.In perna ſuum articulos eſſe diximus:quorum decoctum ius facit urinæ utilius.Aſi
nini renes inueterati tritiqꝫ & in uino mero dati ueſicæ medentur. Calculos expellunt lyenes equini
ex uino aut mulſo poti diebus.xl.Prodeſt & ungulæ equæ cinis in uino aut aqua. Item fimum caprarũ
in mulſo:efficacius ſilueſtrium.Pili quoqꝫ caprini cinis. Verendorum carbunculis cerebrum apri uel ſu
is ſanguiſqꝫ.Vitia uero quæ in eadem parte ſerpunt:iecur eorum combuſtum maxime iuniperi ligno
cũ charta armeniaca ſanat.Fimi cinis uel bubulum cũ alumĩe ægyptio ac muria ad craſſitudinẽ mellis

subactum.insuper beta ex uino cocta imposita.caro quoq;.Manantia uero ulcera seuum cum medulla uituli in uino decoctum:uel caprinum cum melle rubiq; succo.Vel si serpant fimum etiam prodesse cũ melle dicunt aut cum aceto:& per se butyrum.Testium tumor cum seuo uituli addito nitro cohibet. Vel fimo eiusdem ex aceto decocto.Vrinæ incontinentiam cohibet uesica aprina si assa mandatur.Vngularum apri uel suis cinis potioni inspersus.Vesica fœminæ suis combusta ac pota.Item hædi.Vel pulmo.Cerebrum leporis in uino.Eiusdem testiculi tosti uel coagulum cum anserino adipe in polenta. Renes asinini in mero triti potiq;.Magi uerrini genitalis cinere poto ex uino dulci demonstrant urinã facere in canis cubiculo:ac uerba adiicere.ne ipse urinam faciat ut canis in suo cubiculo.Rursus ciet urinam uesica suis:si terram non attigerit:imposita pubi.Sedis uitiis præclare ꝓdest fel ursinum cum adipe. Quidam adiiciunt spumam argenti ac thus.Prodest & butyrum cum adipe anserino ac rosaceo. Modum ipsæ res statuunt:ut sint illitu faciles.Præclare medetur & taurinum fel in linteolis cõcerptis. Rimasq; perducit ad cicatricem.inflationibus in ea parte seuum uituli maxime ab inguinibus cum ruta.Cæteris uitiis medetur sanguis caprinus cum polenta.Item fel caprinum condylomatis per se.Item fel lupinum ex uino.Panos & apostematha in quacũq; parte sanguis ursinus discutit.Item taurinus aridus tritus. Præcipuum tamen remedium traditur in calculo onagri:quem dicunt cum interficiatur reddere urinam liquidiorem in initio:sed in terra spissantem se.Hic adalligatus fœmini omnes impetus discutit:omniq; suppuratione liberat.Est autem rarus inuentu:nec ex omni onagro:sed celebri remedio.Prodest & urina asini cum melanthio.Et ungulæ equinæ cinis cum oleo & aqua illitus.Sanguis equi præcipue admissarii.Et sanguis bubulus.Item fel.Caro quoq; eosdem effectus habet calida imposita.Et ungulæ cinis ex aqua aut melle.Vrina caprarum.Hircorumq; carnes ĩ aqua decoctæ.Aut fimum ex iis cum melle decoctum.Fel ursinum siue uetrinum.Vrina suum in lana imposita.Fœmina atteri aduriq; equitatu notum est.Vtilissimum est ad omnes inde causas spumam equi ex ore inguinibusq; illinire.Inguina & ex ulcerum causa intumescunt.Remedio sunt equi setæ tres totidem nodis & cestros hærba adalligatæ intra ulcus.Podagris medetur ursinus adeps:taurinumq; seuum pari pondere & cæræ.Addunt quidam hippocistidem & gallam.Alii hircinum præferunt seuum cũ fimo capræ & croco sinapi cum caulibus ederæ tritis ac perdicio uel flore cucumeris siluestris.Item bouis fimum cum aceti fæce.Magnificant & uituli qui nondum hærbam gustauerit fimum.Aut per se sanguinem tauri.Vulpem decoctam uiuam donec ossa tantum restent.Lupumue uiuum oleo cærati modo incoctum.Seuum hircinum cum helxines parte æqua:sinapis tertia.Fimi caprini cinerẽ cum axungia.Qui & ischiadicos uri sub pollicibus pedum eo fimo feruente utilissime tradunt.Articulorumq; uitiis fel ursinum utilissimum esse & leporis pedes adalligatos.Podagras quidam mitigari pede leporis uiuẽtis abscisso siquis secum assidue habeat.Perniones ursinus adeps:rimasq; pedũ omnes arcet.Efficacius alumine addito.Seuum caprinum.Dentium equi farina.Aprinum uel suillum fel.Cum adipe pulmo impositus.Et si subtriti sint contusiue:offensione.Si uero adusti frigore:leporini pilis cinis. Eiusdem pulmo contusis diffectus:aut pulmonis cinis.Sole adusta seuo asinino aptissime curatur.Item bubulo cum rosaceo.Clauos & rimas calliq; uitia fimum apri uel suis recens illitum ac tertio die solutum sanat.Taloꝝ cinis pulmo aprinus aut suillus:aut ceruinus.Attritus calciamentorum urina asini cum luto suo illita. Clauos seuum bubulum cum thuris polline.Perniones uero corium combustum.Melius si ex uetere calciamento.iniurias a calcitu ex oleo corii caprini cinis.Varicum dolores sedat fimi uitulini cinis cum lilii bulbis decoctis addito melle modico.itemq; omnia inflammata ac suppurationes minantia.Eadẽ res & podagricis prodest & articulariis morbis e maribus præcipue uitulis.Articulorũ attritis fel aprorum uel suum linteo calefacto impositum.Vituliq; qui nondum hærbam gustauerint fimum.Item caprinum cũ melle & aceto decoctũ.Vngues scabros seuũ uituli emendat.itẽ caprinum admixta sandaraca.Verrucas uero aufert uitulini fimi cinis ex aceto.Asini urinæ lutum.Comitiali morbo testes ursinos edisse prodest:uel aprinos bibisse ex lacte equino:aut ex aqua.Item aprinam urinam ex aceto mulso.Efficacius quæ inaruerit in uesica sua.Dantur & suum testiculi inueterati tritiq; in suis lacte præcedẽte uini abstinentia & sequente continuis diebus.Dantur & leporis sale custoditi pulmones cum thuris tertia parte in uino albo per dies.xxx.Item coagula.Eiusdem asini cerebrum ex aqua mulsa infumatũ prius in foliis semuncia per dies.Vel ungularum eius cinis coclearibus binis in toto mense potus.Item testes sale asseruati & aspersi potioni in asinarum maxime lacte uel ex aqua.Membrana partus earum pcipue si marem pepererint:olfacta accedente morbo comitialium resistit.Sũt qui e mare nigroq; cor edẽdum cum pane sub diuo prima aut secunda luna præcipiant. Alii carnem:aliqui sanguinem aceto dilutum per dies.xl.bibendum.Quidam urinam equi aquæ ferrariæ ex officinis miscent.Eadem potione & lymphaticis medentur.Comitialibus datur & lactis equini potus lichenq; in aceto mulso bibendum.Dantur & carnes caprinæ in rogo hominis tostæ ut uolunt magi.Seuum earum cum felle taurino pari pondere decoctum & in folliculo fellis reconditum:ita ne terram attingat.Potum uero sublime ex aqua.Morbum ipsum deprehendit caprini cornus uel ceruini usti nidor.Sideratis urina pulli asinini nardo admixto per unctionem prodesse dicitur.Regio morbo cornus ceruini cinis.Sanguis asinini pulli ex uino.Item fimum asinini pulli:quod primum edidit a partu datum fabæ magnitudine e uino medetur intra diem tertium.Eadem & ex equino pullo similiterq; uis est.Fractis ossibus præsentaneus maxillarum apri cinis uel suis.item lardum elixum atq; circũligatum mira celeritate solidat. Costis quidem factis laudatur unice caprinum fimum ex uino uetere:aperit:extrahit:persanat.Febres

arcet ceruorum caro:ut diximus.Eas quidem quæ certo dierum numero redeunt oculos lupi dexter
ſalſus adalligatuſq;.ſi credimus magis.Eſt genus febrium quod amphimerinon uocãt.Hoc liberari tra
dunt:ſiquis e uena auris aſini tres guttas ſanguinis in duabus heminis aquæ hauſerit. Quartanis magi
excrementa fellis cum digyto bubonis adalligari iubent & ne recidant:non remoueri ſepteno circuitu.
Quis hoc quæſo inuenire potuit? Quæ eſt iſta mixtura? Cur digytus bubonis potiſſimum electus eſt?
Modeſtiores iecur fellis decreſcente luna occiſæ inueteratũ ſale ex uino bibẽdum ante acceſſiones quar-
tanæ dixere.Idem magi fimi bubuli cinere conſperſo puerorum urina.illinunt digytos pedum: mani-
buſq; leporis cor adalligant.Coagulum ante acceſſionem propinant.Datur & caſeus caprinus recens cũ
melle diligenter ſero impreſſo.Melãcholicis fimum uituli in uino decoctum remedio eſt. Lethargicos
excicat aſini lychen naribus illitus ex aceto.Caprini cornus nidor:aut pilorum:iecur aprinum. Itaq; &
ueternoſis datur Phthiſicis medẽtur iecur lupi ex uino.Macræ ſuis fœminæ hærbis paſtæ lardum Car
nes aſininæ ex iure ſumptæ.Hoc genere maxime in achaia curant id malum.Fimi quoq; aridi:ſed pabu
lo uiridi paſto boue fumum arundine hauſtum prodeſſe tradunt.Bubuli quoq; cornus mucronẽ exu
ſtum duorum coclearium menſura addito melle pillulis deuoratis. Capræ ſeuo in pulte halicacia &
phthiſin & tuſſim ſanari.Vel recenti cum mulſo liquefacto:ita ut uncia in cyathum addatur:rutæq; ra
mo permiſceatur:non pauci tradunt.Lupi & capræ ſeui cyatho uel lactis pari menſura deploratũ phthi
ſicum conualuiſſe certus auctor affirmat.Sunt & qui ſuum fimi cinerem profuiſſe ſcripſerint in paſſo.
Et cerui pulmonem maxime ſubulonis ſiccatum in fumo:tritumq; in uino. Hydropicis auxiliatur uri
na ueſicæ capræ paulatim data in potus.Efficacius quæ inaruerit cum ueſica ſua.Fimi taurini maxime
ſubulonis:ſed & bubuli:de armentinis loquor.Quidam bolbiton uocant.Cinis cocleariorum trium ĩ
mulſi hemina bouis fœminæ in mulieribus:& ex altero ſexu in uiris:quod ueluti miſterium occulta-
runt magi. Fimum uituli maſculi illitum. Fimi uituli cinis tum ſemine ſtaphylini æqua portione ex
uino.Sanguis caprinus cum medulla.Efficaciorem putant hircorum utiq; ſi lentiſco paſcantur. Igni ſa
pro urſinus adeps illinitur:maximi qui eſt ad renes.Vitulinum fimum recens uel bubulum. Caſeus ca
prinus ſuccus cum porro. Ramenta pellis ceruinæ deſecta pumice ex aceto trita. Ruborem cum pru-
rigine equi ſpuma aut ungulæ cinis. Eruptionibus pituitæ aſinini fimi cinis cum butyro. Papulis ni-
gris caſeus caprinus ſiccus ex melle & aceto in balneis oleo remoto. Puſtulis ſuilli fimi cinis aqua illi-
tus:uel cornus ceruini cinis. Luxatis recens fimum aprinum uel ſuillum. Item uitulinum.Verris ſpu
ma recens cum aceto fimum caprinum cum melle. Bubula caro impoſita tumorem ſanat. Fimum ſu
illum in teſta calefactum tritumq; cum oleo duricias corporum omnes tollit optime.Adeps e lupis illi
tus in iis quæ rumpere opus eſt plurimum proficit.Fimum bubulũ in cinere calefactũ oleo liquefactũ
ſine ſale.Similiq; modo caprinum in ambuſtis.Prodeſt urſinus adeps cũ lilii radicibus.Aprinũ aut ſuil
lum fimum inueteratũ.Setarum ex iis e penicillis tectoriis cinis cũ adipe tritus.Tali bubuli cinis cũ cæra &
medulla ceruina.Fel tauri.Fimũ leporis.Sed caprarum fimũ ſine cicatrice ſanare dicitur. Glutinum præ-
ſtantiſſimum fit ex auribus taurorum & genitalibus.Nec quicq̃ efficacius prodeſt ambuſtis.Sed adultera
tur nihil æque quibuſuis pellibus inueteratis calciamentiſq; ẽt decoctis.Rhodia cum uero fideliſſimũ.
Eoq; pictores & medici utuntur.Id quoq; quo candidius:eo probatius.Nigrum & lignoſum damna-
tur.Neruorum doloribus fimũ caprinũ decoctũ in aceto cum melle utiliſſimũ putãt:uel putreſcẽte neruo
Spaſmata & percuſſu uitiata fimo aprino curant uere collecto & areſacto.Sic & quadrigis agendis tra-
ctos:rotaue uulneratos.Et quoquo modo ſanguine contuſo:uel ſi recens illinatur. Sunt qui id coxiſſe
aceto utilius putent.Quin & in potu farinam eam ruptis conuulneratiſq; & euerſis ex aceto ſalutarem
promittunt.Reuerentiores cinerem eius ex aqua bibunt.Feruntq; & Neronem principem hac potio-
ne recreari ſolitum: cum ſic quoq; ſe trigario approbare uellet. Proximam ſuillo fimo uim putent. Sã
guine ſiſtit coagulum ceruinum ex aceto. Item leporis. Huius quidem & pilorum cinis.Item ex fimo
aſinino cinis.Et pilorum quidem cinis illitus.Efficacior uis e maribus aceto admixto.Et in lana ad om
ne profluuium impoſito.Similiter ex equino capite & fœminæ. Aut fimi uitulorum cinis illitus ex ace-
to. Item caprini cornus uel fimi ex aceto.Hircini uero iocineris diſſecti ſanies efficacior. Et cinis utri-
uſq; ex uino potus: uel naribus ex aceto illitus.Hircini quoq; utris uinarii duntaxat cinis cum pari põ-
dere reſinæ.Quo genere ſiſtitur ſanguis:& uulnus glutinatur.Hædinum quoq; coagulum ex aceto:&
fœminum eius combuſtorum cinis ſimiliter pollere tradunt.Vlcera ſanat in tibiis cruribuſq; adeps ur
ſinus admixta rubrica:Quæ uero ſerpunt fel aprinum cum reſina & cæruſa. Maxillarum apri uel ſuũ
cinis.Fimum ſuum illitum ſiccum.Item caprinum ex aceto ſubferuefactum.Cætera purgãtur & explẽ
tur butyro.Cornus ceruini cinere.Vel medulla cerui.Felle taurino cum cyprino oleo.Aut fimo aprino.
Aut hircino.Fimum recens ſuum.Vel inueterati farina illinitur uulneribus ferro fractis.Phagedenis &
fiſtulis immittitur fel tauri cum ſucco porri aut lacte mulierum. Vel ſanguis aridus cum cotyledone
hærba. Carcinomata curat coagulum leporis cum pari pondere capparis aſperſum cum uino. Gran
grenas urſinum fel penna illitum. Aſini ungularum cinis ea quæ ſerpunt ulcera inſperſus. Sanguis eq
adrodit carnes ſtiptica ui.Item fimi equini inueterati fauilla. Ea uero quæ phagedenas uocant in ulce-
rum genere corii bubuli cinis cum melle. Caro uituli recentia uulnera non patitur intumeſcere. Fimũ
bubulum cum melle. Fœminum uituli cinis ſordida ulcera:& quæ cacoethe uocant e lacte mulieris ſa
nat. Recentes uero plagas ferro illatas glutinum taurinum liquefactum tertio die ſolutũ.Caſeus capri
nus ſiccus ex aceto ac melle purgat ulcera.Quæ uero ſerpunt cohibet ſeuũ cum cæra.Item addita pice

ac sulphure percurat. Similiter proficit ad cacoethe hædi fœminum cinis e lacte mulieris. Et aduersus carbunculos suis fœminæ cerebrum tostum illitūq;. Scabiē hominis asininæ medullæ maxime abolēt. Vrinæ eiusdem cum suo luto illitæ. Butyrum etiam quod in iumentis proficit cum resina calida. Glutinum taurinum ī aceto liquefactum addita calce. Fel caprinum cum aluminis cinere. Boas fimum bubulum: unde & nomen taxere. Canum scabies sanatur bubulo sanguine recenti. Iterūq; cum inarescat illito: & postero die abluto cinere lixiuio. Spinæ ac similia corpori extrahuntur fellis excrementis. Item capræ ex uino. Coagulo quocūq;: sed maxime leporis cum thuris polline & oleo: aut cum musci pari pōdere: aut cum propoli. Cicatrices nigras seuum asininū reducit ad colorem. Fel uituli extenuat calefactum. Medici adiiciunt myrrham & mel & crocum: æreaq; pyxide condunt. Aliqui & florem æris miscent. Mulierum purgationes adiuuat fel taurinum lana succida appositum. Olympias thebana addidit hysopum & nitrum. Cornus ceruini cinis potus. Item uuluæ laboranti. Illitum quoq; & fel taurinum cum opio appositum obolis binis. Vuluas & pilo ceruino suffiri prodest. Tradunt ceruas: cum senserint se grauidas: lapillum deuorare: quem in excrementis repertum aut in uulua (nam & ibi inuenitur) custodire partus adalligatum. Inueniuntur & officula in corde & uulua perq̄ utilia grauidis parturientibusq;. Nam de punice qui in uaccarum utero simili modo reperitur: diximus in natura boū. Lupi adeps illitus uuluas mollit. Dolores earum iecur. Carnesq; lupi edisse parituris prodest. Aut si incipientibus parturire sit iuxta qui ederit. Adeo ut etiam contra illata noxia ualeat. Eundem uero superuenire perniciosum ē. Magnus & leporis usus mulieribus. Vuluas adiuuat pulmo aridus post. Profluuia iecur cum samia terra ex aqua potum. Secundas coagulum. Cauentur pridiana balnea. Illitum quoq; cum croco & porri succo: uellere appositum abortus mortuos expellit. Si uuluæ leporum ī cibis sumantur: mares concipi putant. Hoc & testiculis eorum & coagulo profici. Cōceptum leporis utero exemptum iis quæ parere desierint: restibilem fœcunditatem afferre. Sed & pro conceptu leporis sani est & uiro magi ꝑpinant. Item uirgini nouem grana fimi ut stent perpetuo māmæ. Coagulo quoq;. Ob id cū melle linunt sanguinem ubi euulsos pilos renasci nolunt. Inflationi uuluæ fimū aprinū suillumue cū oleo illini prodest. Efficacius sistit farina aridi aut spergat̄ potioni: uel si grauidæ aut puerperæ torqueant̄. Lacte suis poto cū mulso adiuuant̄ partus mulieꝝ. Per se uero potū deficientia ubera puerperaꝝ replet. Eadem circunlita sanguine fœminæ suis minus crescunt. Si dolent lactis asinini potu mulcent̄. Quod addito melle sumptū & purgatiōes eaꝝ adiuuat. Sanat & uuluaꝝ exulcerationes eiusdē animalis seuū inueteratum: & in uellere appositum duriciam uuluaꝝ emollit. Per se uero recens uel inueteratū ex aqua illitum psilothri uim optinet. Eiusdē animalis lyen inueteratus ex aqua illitus māmis abundantiam facit. Vuluas suffitu corrigit. Vngulæ asininæ suffitæ partū maturant: ut uel abortus euocet̄: nec aliter adhibet̄: quoniā uiuentē partū necat. Eiusdē aīalis fimū si recēs imponat̄: ꝓfluuia sanguinis mire sedare dicitur. Necnō & cinis eiusdē fimi: q & uuluæ ꝓdest īpositus. Eq spuma illita p dies. xl. prius q̄ nascant̄ primū pili restringunt̄. Itē cornus ceruini decocto. Melius si recētia sint cornua. Lacte eqno iuuant̄ uuluæ collutæ. Quod si mortuus partus sentiat̄: lyen ex aqua dulci potus eiicit. Itē ungulæ suffitu aut fimū aridum. Vuluas procidentes butyrum infusum sistit. Induratam uuluā aperit fel bubulum rosaceo admixto: foris uellere cum resina terebinthina īposito. Aiunt & suffitu fimi e mare boue procidentes uuluas reprimi: partus adiuuari. Conceptus uero uaccini lactis potu. Sterilitatem ob partus uexationem fieri certum est. Hanc emendari Olympias thebana affirmat felle taurino & adipe serpentium & erugine addito melle medicatis locis ante coitus. Vitulinum quoq; fel si in purgationibus fuerit sub coitu aspersu uuluæ etiam duritiam uentris emollit: & profluuiū minuit umbilico perunctō atq; in totum uuluæ prodest. Modum statuunt fellis pondere denari ad apii tertiā ammixto amygdalino oleo: quantum eē satis appareat hoc in uellere imponunt. Masculi fel uituli cum mellis dimidio tritum seruatur ad uuluas. Carnem uituli si cum aristolochia inassatam edant circa conceptum: mares paritura promittunt. Medulla uituli in uino & ex aqua decocta seuo exulcerationibus uuluarum prodest. Item adeps uulpiū: excrementumq; felium cum resina & rosaceo impositū. Caprino cornu suffiri uuluam utilissimum putant. Siluestrium caprarum sanguis cum palma marina pilos detrahit. Cæterarū uero fel callum uuluarum emollit insperfum & a purgatione conceptus facit. Sic quoq; psilothri uis efficitur euulsis pilis triduo seruatur illitū. Profluuium quāuis īmensum urina capræ pota sisti obstetrices ꝓmittūt: & si fimū illinat̄. Mēbrana caprarū in aqua partu edito inueterata potuq; sumpta in uino: secundas pellit. Hædorum pilis suffiri uuluas utile putant. Et in profluuio sanguinis coagulum bibi aut hyoscyami semine īponi. E boue siluestri nigro si sanguine hircini lūbi perungantur mulieri tediū ueneris fieri dicit Eschines. Idem amoris pota hirci urina ammixto propter fastigium nardo. Infantibus nihil butyro utilius ꝑ se & cum melle: priuatim & in dentione & ad gingiuas: & ad oris ulcera: Dens lupi adalligatus infantiū pauores prohibet: dentientiq; morbos. Quod & pellis lupina præstat. Dentes quidem eorum maximi equis quoq; adalligati infatigabilem cursum præstare dicuntur. Leporem coagulo illito ubere sistitur infantium aluus. Iecur asini ammixta modice panace instillatū in os a comitialibus morbis & aliis īfantes tuetur. Hoc. xl. diebus fieri præcipuūt. Et pellis asinina iniecta impauidos infantes facit. Dentes qui equis primum candunt: facilem dentionem præstant infantibus adalligati. Efficacius si terram nō attigere. Lyen bubulus in melle editur. Et illinitur ad lyenis dolores. Ad ulcera manantia cum melle. Lyen uituli in uino decoctus tritusq; & illitus ulcusula oris. Cerebrū capræ magi per annulū aureum traiectum prius q̄ lac detur infantibus instillatur cōtra comitiales: cæterosq; infantium morbos. Caprinum

fimum inquietos infantes adalligatum panno cohibet: maxime puellas. Lacte caprino uel cerebro leporum perunctæ gingiuæ faciles dentiores faciunt: Somnos fieri lepore sumpto in cibis Cato arbitratur. Vulgus & gratiam corpori in nouem dies friuolo quidem ioco. Cui tamen aliqua debeat subesse cã in tanta persuasione. Magi felle capræ sacrificate dũtaxat illito oculis uel sub puluino posito somnum allici dicunt. Sudores inhibet cornus caprini cinis myrteo oleo perunctis. Coitus autem stimulat fel apri num illitum. Item medullæ suum haustæ. Seuũ asininum anseris masculi adipe permixto illitum. Itẽ a coitu equi Virgilio quoq; descriptum uirus & testiculi equini aridi ut potioni inseri possint: dexterue asini testis in uino potus proportione: uel adalligatus brachiali. Eiusdem a coitu spuma collecta roseo panno & inclusa argento ut Eschines tradit. Salpæ genitale in oleum feruens mergi iubet septies: eoque perungi pertinentes partes. Bialcon cinerẽ ex eodem bibi uel tauri a coitu urinam: lutoq; ipso illini pubem. At e diuerso muris fimo illito cohibetur uirorum uenus. Ebrietatem arcet pulmo apri aut suis assus e ieiuno cibo presumptus eo die. Item hædinus.

Mira de animalibus. CA. XI.

m Ira præterea traduntur in eisdem animalibus. Vestigium equi excussum ungula (ut solet plerumq;) siquis collectum reponat: singulare remedium esse recordantibus quo nam loco id reposuerunt. Iecur luporum equinæ ungulæ simile esse. Et rumpi equos qui uestigia leporum sub equite sequantur. Talisq; suũ discordiam quãdam inesse in incendiis si fimi aliquid egeratur e stabulis facilius extrahi. Nec recurrere oues bouesq;. Hircorũ carnes uirus non recipere: si panem hordeaceũ eo die quo interficiantur ederint: laserue dilutum biberint. Nullas uero teredinẽ sentire luna decrescẽte induratas sale. Adeoq; nihil omissum est: ut leporem surdum celerius pinguescere reperiamus. Animaliũ uero medicina. Si sanguinis profluat iumentis suillũ: fimum ex uino infundendũ. Boũ aũt morbis seuũ sulphur uinum alium siluestre ouũ coctum. Omnia hæc trita in uino danda: aut uulpis adipẽ. Carnẽ caballinam discoctam potu suũ morbis mederi. Omniũ uero quadrupedum morbis capram solidã cũ corio & ranam rubetam discoctas. Callinaceos non attingi uulpibus qui iecur aïalis eius aridum ederint. Vel si pellicula ex eo collo inducta galli inierint. Similia in felle mustellæ. Boues in cypro contra tormina hominũ excrementis sibi mederi. Insuper pedes boũ si prius cornua pice liquida pungant. Lupos in agrũ nõ accedere: si capti unius pedibus ĩfractis cultroq; adacto paulatim sanguis circa fines agri spargatur: atq; ipse defodiatur in eo loco: ex quo cœperit trahi. Aut si uomerẽ quo primus sulcus eo anno in agro ductus si excussum aratro focus larium quo familia cõuenit absumat. Ac lupũ nulli aïaliũ nocituru in eo agro q̃ diu fiat. Hinc deĩde reuertemur ad aïalia sui generis: quæ aut placida nõ sunt: aut fera.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HYSTORIAE LIBER. XXIX. PROHEMIVM.

De medicina & inuentoribus eius: de origine medicinæ: & quãdo primum clinice: & quãdo primũ iatraliptice: & de Chrysippo & Erasistrato: & Empirice: & Erophilo: & reliquis illustribus medicis: & quotiens ratio medicinæ mutata sit: & qui primus romæ medicus: & quando: & quid de medicis antiqui romani iudicauerint: & uitia medicinæ. CA. I.

ATVRA REMEDIORVM ATQVE MVLTITVDO INSTANTIum ac præteritorum plura de ipsa medendi arte cogũt dicere qq̃ nõ ignarus si nullus ante hæc latino sermone condita: ancepsq; ac lubricum esse rerum omnium nouarum principium: nec aliud utiq; gratiæ q̃ sterilis difficultatis in promendo. Sed quoniam occurrere uerisimile est oĩum q hæc noscant cogitationi: quo nam modo exoluerint ĩ medicinæ usu quæ tam parata atq; pertinentia erant. Mirumq; & indignum protinus subit nullam artium inconstantiorem fuisse. Et etiam nunc sæpius immutari contigerit cum sit fructuosior nulla. Diis primum inuẽtores suos assignauit: & cælo dicauit. Necnon & hodie multifaria ab oraculis medicina petitur. Auxit deinde famam etiam crimine: ictum fulmine. Aesculapium fabulata: quoniam Tyndaridam reuocauisset ad uitam. Nec tamen cessauit narrare alios reuixisse opera sua clara troianis temporibus a quibus fama certior uulnerũ dũtaxat remediis. Sequẽtia eius mirum dictu in nocte densissima latuere usq; ad pelopõnesiacũ bellũ. Et tunc eã reuocauit in lucẽ Hippocrates genitus in insula co. in primis clara & ualida ac Aesculapio dicata. Is cũ fuisset mos liberatos morbis scribere in templo eius diei: q auxiliatus esset: ut postea similitudo ꝑficeret exscripsisse ea traditur. Atq; ut Varro apud nos credit iam templo cremato is instituisse medicinam hanc quæ clinice uocatur. Nec fuit postea quæstus modus: quoniã Prodicus Selymbriæ natus discipulus eius instituisset quam uocant iatralepticen. Rectoribus quoq; medicorum ac medicis in eis uectigal inuenit. Horum placita Chrysippus ingẽti garrulitate mutauit. Plurimumq; etiam ex Chrysippo discipulus eius Erasistratus Aristotelis filia genitus. Hic Antiocho rege sanato centum talentis donatus est a rege Ptolomæo filio eius: ut incipiamus & præmia artis ostendere. Alia factio ab experimentis se cognominans Empiricem cœpit in sicilia a Creonte agrigentino Empedoclis physici

auctoritate cõmendato. Diffideruntq; eæ scholæ:& omnes eas dánauit. Erophilus in musicos pedes uenaꝝ pulsu discreto per ætatum gradus. Discreta inde & hæc secta est:quoniá necesse erat in ea litteras scire. Mutata & quá postea Asclepiades (ut rettulimus) inuenerát. Auditor eius Themison fuit. Sed quæ inter initia scribit. Illo mox recedente a uita ad sua placita mutauit. Sed & illa Antonius musa eiusdem auctoritate diui Augusti:quẽ contraria medicina graui periculo exemerat. Multos præterea medicos celeberrimosq; ex iis cassios carpitanos aruncios albucios rubrios.cc.l.sestertia annua mercede iis fuere apud principes. Quintus uero Stentinus imputauit principibus:q; sestertiis quingenis annuis contentus esset. Sexcena enim sibi quæstu urbis fuisse numeratis domibus ostendebat. Par & fratri eius merces a Claudio Cæsare infusa est:censusq; q̃q̃ exhaustis opibus Neapoli exornata ut hæredi sestertia.ccc. relinqueret:quadragena idest Aruncius solus. Exortus deinde est Vectius ualens adulterio Messalinæ Claudi Cæsaris ñobilitatus:pariterq; eloquentiæ affectator. Is eam potentiam nactus nouam instituit sectam. Eadem ætas Neronis principatu ad Thessalum transiliuit delentem cuncta maiorum placita & rabie quadam in omnes æui medicos perorantem. Quali prudentia ingenioq; æstimari uel uno argumento abunde potest cum nocumento suo:quod est appia uia:iatronicen se inscripserit. Nullius histrionum par:ex quo trigario comitatu regressus in publico erat. Tum Crinas massiliensis arte geminata ut cautior religiosiorq; ad syderum motus ex ephemeride mathematica cibos dando:orasq; obseruando auctoritate eũ præcessit. Nuperq; sestertia.c.reliquit muris patriæ mœnibus quoq; aliis pene nõ minori summa extructis. Hi regebãt fata.cũ repente ciuitatẽ Charmis ex eadẽ massilia inuasit: damnatis nõ solũ prioribus medicis:ueꝝ & balneis. Frigidaq; ẽt hybernis algoribus lauari persuasit. Mersit ægros in lacus. Videbamus senes consulares usq; in ostentationẽ rigentes. Qua de re extat etiá Annei Senecæ astipulatio. Nec dubiũ est omnes istos famam nouitate aliqua aucupãtes animas statim nostras negociari. Hinc illæ circa ægros miseræ sententiaꝝ concertationes:nullo idẽ censente ne uideatur assertio alterius. Hinc illa infœlicis monumenti inscriptio:turba se medicorum perisse. Mutatur ars quottidie totiens interpolis. Et ingeniorum græciæ flatu impellimur. Palamq; est:ut quisquis inter istos loquẽdo polleat:imperatorem illico uitæ nostræ necisq; fieri.ceu uero non milia gentium sine medicis degant: nec tamẽ sine medicina. Sicut Populus Romanus ultra sexcẽtesimum annũ:neq; ipse in accipiẽdis artibus lentus:medicinæ uero etiam auidus donec expertam damnauit. Etenim percensere insignia priscorũ in his moribus conuenit. Cassius Hemina ex antiquis auctor est primũ e medicis uenisse Romá peloponẽsem Archagatũ Lisaniæ filium.L.Aemilio.M.Liuio cons.anno urbis.d.xxxv. Eiq; ius quiritium datum & tabernam in compito acilio emptá. Ob id publice uulnerariũ fuisse eũ tradũt uocatum. Mireq; gratum aduentum eius initio. Mox a sæuitia siccandi urendiq; transisse nomen in carnificem & in tedium artis. Omnesq; medicos quod clarissime intelligi potest ex.M.Catone:cuius auctoritati triumphus atq; censura etiam quanto nõ minimum conferũt:tanto plus in ipso est. Quamobrem uerba ipsa ponemus. Dicam de istis græcis suo loco Marce filii quid athenis exquisitum habeam. Et quod bonũ sit istorum litteras aspicere nõ perdiscere. Vincam nequissimum & indocile genus illorum:& hoc puta uatem dixisse. Quandocunq; ista gens suas litteras dabit:omnia corrũpet. Tunc etiam magis:si medicos suos huc mittet. Iurarunt inter se barbaros necare omnes medicina. Sed hoc ipsum mercede faciũt ut fides iis sit:& facile disperdãt. Nos quoq; dictant barbaros:& spurcius:nosq; magis q̃ alios opicos appellatione fœdant. Interdicit ibi de medicis. Atq; hic Cato.dc.v.anno urbis nostræ obiit:octogesimoq; anno suo:ne quis illi defuisse publice tempora:aut priuatim uitæ spatia ad expediendum arbitretur. Quid ergo? damnatam ab eo rem utilissimam credimus? Minime hercule. Subiicit enim qua medicina usus & se & coniugem usq; ad longam senectam perduxerit:iis ipsis scilicet: quæ nunc nos trademus: Profiteturque esse etiam cõmentarium sibi quo medeaẽ filio:seruis:familiaribus:quæ nos ꝑ genera usus sui differimus. Non rem antiqui damnabant:sed artem. Maxime uero quæstum esse immani precio uitæ recusabant. Ideo templum Aesculapii etiam cum reciperetur is deus:extra urbem fecisse:iterumq; in insula traduntẽ. Et cum græcos italia pellerent:diu etiam post Catonẽ excepisse medicos. Augebo ꝓuidentiam illorũ. Solam hanc artium græcarum nondum exercet romana grauitas. In tãto fructu paucissimi quiritiũ attigere:& ipsi statim ad græcos transfugæ. Immo uero auctoritas aliter q̃ græcæ eam tractantibus etiá apud imperitos expertesq; linguæ non est. Ac minus credunt:quæ ad salutem suam pertinent:si intelligunt. Itaq; hercule in hac artium sola euenit:ut cuicunq; medicum se profitenti statĩ credatur:cum sit periculum in nullo mendatio maius. Non tamen illud intuemur:adeo blanda est spirandi per se cuiq; dulcedo. Nulla præterea lex quæ puniat inscitiam capitalem. Nullum exemplum uindictæ. Discunt periculis nostris. Et per experimenta mortes agunt. Medicoq; tantum hominem occidisse summa impunitas est. Quinimmo transit in conuitium. Et intemperantia culpaẽ. Vtroq; q perierẽ arguunẽ. Sed & decuriæ ꝓ more censuris principiũ examinanẽ. Inquisitio per parietes agitur. Et qđ nummo iudice a gradibus columnisq; Herculis arcessitur. De exilio uero non nisi die.xlv. Quinque electis uiris datur tabella. At de iudice ipso quales in consilio eũt:statim occasuri? Merito dum nemini nostrum libet scire:quod saluti suæ opus sit. Alienis pedibus ambulamus. Alienis oculis agnoscimus. Aliena memoria salutamus. Aliena uiuimus opera. Perieruntq; rerum naturæ præcia:& uitæ argumenta. Nihil aliud pro nostro habemus q̃ delicias. Non deferam Catonem tam ambitiosæ artis inuidia a me obiectum: & a senatu illum qui ita censebant: Itaq; non criminibus artis arreptis ut aliquis expectauerit. Quid enim uenenorum fertilius;aut unde testamẽtorum plures insidiæ. Iam uero & adulteria ẽt

in principium domibus:ut eudemi in Liuia Drusi Cæsaris.Item Valentis in qua dictum est regina.Nō sunt artis ista sed hominum.Non magis hæc urbi timuit Cato ut equidem credo q̃ reginas.Ne auaritiam quidam arguam rapacesq; nundinas pendentibus fatis & dolorum:indicaturam:ac mortis arram aut arcana præcepta.Squamam in oculis emouendam potius q̃ extrahendam.Per quæ effectum est ut nihil magis ꝓdesse uideretur q̃ multitudo grassantium. Neq; enim pudoris æmuli præcia summitūt. Notū est ab eodem charmide unum ægrum ex ꝓuintialibus sesteritis ducētis conductū Archōtio uulneꝝ medico sestertiis centū condēnato ademisse Claudium principē.Eidemq; in gallia exulanti & deinde restituto acquisitum nō minus intra paucos annos.Et hæc personis imputentur.Nec fæcem quidē aut inscitiam eius turbæ arguamus:ipsorūq; intemperantiā in morbis aquaꝝ calidaꝝ diuerticulis imperiosam inediam.Et ab iisdem deficientibus cibo sæpius die ingesto.Mille præterea pœnitentiæ modis:culinaꝝ etiam præceptis & unguentoꝝ mixturis:quando nullas omisere uitæ illecebras.Inuehi peregrinas merces conciliariq; externa precia displicuisse maioribus crediderim quidem:non tamen hoc Catonem prouidisse:cū dānaret artem.Theriace uocat̃ excogitata compositio luxuriæ.Fit ex rebus externis cum tot remedia dederit natura:quæ singula sufficerent.Mithridaticum antidotū ex rebus.liiii. imponitur.Interim nullo pondere æquali:& quarundam rerum sexagesima denari unius imperata. Quo deoꝝ perfidiam istam monstrante?Hominū enim subtilitas tanta esse non potuit.Ostentatio artis & portentosa scientiæ uendicatio manifesta est.Ac ne ipsi quidem illam nouere.Cōperiq; uulgo pro cinabari idicia in medicamenta minium addi inscitia nominis: quod esse uenenum docebimus inter pigmenta.Veꝝ & hæc ad singulorum salutem pertinent:Illa autem quæ timuit . Cato : atq; prouidit: innocentiora multo & parua opinatu:quæ proceres artis eiusdem in semetipsis fatent̃ . Illa prodidere imperii mores.Illa quæ sani patimur luctatus cæromata ceu ualitudinis causa instituta.Balneæ ardentes quibus persuasere in corporibus cibos coqui:ut nemo nō minus ualidus exiret.Obedientissimi uero efferentur . Potus deinde ieiunoꝝ ac uomitiones:& rursus perpotationes:ac piloꝝ euiratio instituta resinis eorum.Itēq; pectines in fœminis quidem publicati.Ita est profecto:lues morum nec aliunde maior q̃ e medicina.Vatem prorsus quottidie facit Catonem & eius oraculum.Satis esse ingenia græcoꝝ inspicere.Hæc fuerint dicenda pro senatu illo sexcentisq; Populi Romani annis aduersus artem:in qua conditione insidiosissima auctoritatem pessimis boni faciunt.Simul contra attonitas quorundam persuasiones qui prodesse nisi præciosa non putant.Neq; enim dubitauerim aliquibus fastidio futura quæ dicentur animalia.At non Virgilio nefas fuit nominare formicas nulla necessitate:& gurguliones ac lucifugis congesta cubilia blattis.Non Homero inter prœlia deorum improbitatem muscæ describere. Non naturæ gignere ista:cum gignat hominem.Proinde causas quisq; & effectus non res æstimet.Ordiemur autem a confessis:hoc est lanis ouibusq;.Vt obiter rebus præcipuis honos in primis habeatur. Quædam etiam si alienis locis:tamen obiter dici necesse erit.Nec deesset materiæ pompa:sic quicq̃ aliud intueri liberet:q̃ fidem operis.Quippe inter prima proditis etiam ex cinere phœnicis nidoq; medicinis.Ceu uero id certum esset:atq; non fabulosum.Irridere est uitæ remedia post milesimum annum reditura monstrare.

De medicina lanarum. CA. II.

Anis auctoritatem ueteres romani etiam religiosam habuere postes a nubentibus attingi iubentes.Præterq; cultum & tutelam contra frigora.Succidæ plurima præstāt remedia ex oleo uinoq;:aut aceto:prout quæq; mulceri moderari opus sit & astringi laxariue:luxatis mēbris dolentibusq; neruis impositæ:& crebro suffusæ.Quidam etiam salem admiscēt luxatis.Alii cum lana rutā tritam adipēq; imponunt.Item contusis tumentibusq;.Halitus quoq; oris gratiores facere tradit̃ confricatis dentibus atq; gingiuis admixto melle.Prodest & phreneticis suffitu.Sanguinem in naribus sistit cum oleo rosaceo:& allio indita modico auribus obturatis spissius.Quin & ulceribus uetustis imponitur cum melle.Vulnera ex uino uel aceto uel aqua frigida & oleo aspersa sanat.Arietis uellera lota frigidaq; ex oleo madefacta in mulieribus malis inflammationesq; uuluæ sedant.Et si procidant suffitu reprimunt.Succida lana imposita subditaq; mortuos partus euocat . Sistit etiam profluuia earum. At canis rabiosi morsibus inculcata post diem septimum soluitur.Recluuias sanat ex aqua frigida. Eadem nitro sulphure oleo aceto pice liquida feruētibus tincta q̃ calidissima imposita bis die lumborum dolores sedat.Sāguinemq; sistit ex ariete succida:articulos extremitatum præligans.Laudatissima omnis e collo.Natione uero galatica:terentina:attica:milesia.Succidam imponunt & desquamatis:percussis:liuidis:contusis:collisis:contritis:deiectis:Capitis & aliis doloribus stomachi inflammationi ex aceto & rosaceo.Cinis eius illinitur attritis uulneratis ambustis . Et in oculorum medicamenta additur. Itē in fistulas:auresq; suppuratas.Ad hæc detonsam eā alii uero euulsam decisis summis partibus siccāt. Carpuntq;:& in fictili crudo componunt:ac melle perfundunt utrumq;.Alii hastulis tedæ subiectis:& subinde interstratis:oleo aspersam accendunt.Cineremq; in labellis aqua addita confricant manu:& cōsidere patiuntur:idq; sæpius mutantes aquam donec linguam astringat leniter:nec mordeat.Tunc cinerem reponunt.Vis eius stiptica est:efficacissimeq; genas purgat.Quin ipsæ sordes pecudum sudorq; fœminum & alarum adhærentes lanis:oesippum uocant.Innumeros prope usus habent.In atticis ouibus genito palma fit pluribus modis.Sed probatissimum lana ab iis partibus recenti concerpta:aut quibuscunq; sordibus succidis primum collectis:ac lento igni in æheo uase sufferuefactis & refrigeratis pinguiq; quod supernatat : collecto in fictili uase:iterumq; decocta priore materia:quæ pinguitudo utraq;

frigida aqua lauatur:& in linteo ficcať:ac fole torretur:donec candida fiat ac tranflucida.Tum in ftagnia pyxide condiť.Probatio autem ut fordium uirus oleat:& manu fricāte ex aqua non liqueť: fed albefcat ut cærufa.Oculis utiliffimum contra inflāmationes genarumq; callum.Quidam in tefta torrēt: donec pinguedinem amittat:utile tale exiftimantes erofis & duris genis:angulis fcabiofis & lachrymantibus. Vlcera non oculorum modo fanat:fed oris etiam & genitalium cū anferino adipe.Medeť & uuluæ in/flammationibus:& fedis rhagadis:& condylomatis cū meliloto ac butyro.Reliquos ufus eius fuo loco digerimus.Sordes quoq; caudaꝝ concretæ ī pilulas ac ficcatæ per fe tufæq; farina & illitæ dentibus mire ꝓfunt etiam labentibus:gingiuifq; fi carcinoma ferpat.Iam uero pura uellera aut per fe impofita cæ/cis doloribus:aut aceto fulphure & cinis eoꝝ genitaliū uitiis.Tantumq; pollent:ut medicamētis quoq; fuperponanť.Medenť ante omnia & pecori ipfi:fi faftidio non pafcatur. Cauda enim q̄ artiffime præli/gata euulfa inde lana ftatim uefcunť.Traduntq; quod extra nodum fit e cauda præmori.

De ouorum natura. CA. III.

Anæ habent & cum ouis focietatem fimul fronti impofitæ contra epiphoras. Nō opus eft eas in hoc ufu radiculas effe curatas.Neq; aliud q̄ candidū ex ouo infundi ac pollinem thuris.Oua per fe infufo candido oculis epiphoras cohibent: urentefq; refrigerant.Quidam cū croco præferunt:& pro aqua mifcent collyriis.Infantibus uero contra lippitudines uix aliud remedium eft: buty/ro ammixto recenti.Eadem cum oleo trita ignes facros leniunt:betæ foliis fuperligatis.Candido ouoꝝ in oculis & pilis reclinantur hammoniaco trito ammixtoq;.Et Vari in facie cum pineis nucleis ac mel/le modico.Ipfa facies illita fole non aduriť.Ambufta aquis fi ftatim ouo occupenť:puftulas non fentiūt. Quidam ammifcent farinam hordeaceam & falis parum.Vulceribus uero ex ambufto cū cādido ouo/rum toftum hordeum & fuillo adipe mire prodeft.Eadem curatione ad fedis uitia utuntur. Infantibus quidem etiam fi quid ibi procidat.Ad pedum rimas ouoꝝ candido decocto cum cærufæ denariorum duoꝝ pondere pari fpumæ argenti myrrhæ exiguo deinde uino.Ad ignem facrum candido ouoꝝ tri/to cum amylo.Aiunt & uulnera candido glutinari.Calculofq; pelli.Lutea ouorum cocta ut indurefcāt: admixto croco modice:item melle ex lacte mulieris illita dolores oculoꝝ mitigent.Vel cum rofaceo & mulfo lana oculis impofita:uel cū trito apii femine ac polenta in mulfo illita.Prodeft & tuffientibus per fe luteum deuoratum liquidū:ita ut dentibus non attingatur.Thoracis diftillatiōibus.Faucium fcabri/ciæ.Priuatim contra hemorrhoidum morfum illiniť:forbeturq; crudū.Prodeft & renibus:ueficæ:ro/fionibus:exulcerationibufq;:& cruenta excreantibus.Quinq; ouoꝝ lutea in uini hemina cruda forben/tur dyfentericis:cum iure putaminis fui & papaueris fucco aut uino.Danť cæliacis cum uuæ paffæ pin/guis pari pondere:& malicorio per triduum æquis portionibus.Et alio modo lutea ouorum trium lardi ueteris & melle quadrantibus.Vini ueteris cyathis tribus trita ad craffitudinem mellis: & cum opus fit auellanæ nucis magnitudine ex aqua pota.Item ex oleo fricta terna totis ouis pridie maceratis in ace/to.Sic & illita lyenicis.Sanguinem autem reiicientibus cum tribus cyathis mixti. Vtuntur iifdem ad li/uentia fi uetuftiora fint:cum bulbis ac melle.Sunt & menfes mulierum cocta & ex uino pota. Inflatio/nes quoq; uuluæ cruda cū oleo ac uino illita.Vtiliora funt & ceruicis doloribus cū anferino adipe & ro/faceo.Sedis ēt uitiis durata igni:ut calore quoq; profint.Et cōdilomatis cum rofaceo.Item ambuftis durata in aqua mox in pruna putaminibus exuftis tū lutea ex rofaceo illinunť.Fiunt & tota lutea:quæ uo/cant fchifta:cum triduo incubata tolluntur.Stomachū diffolutū confirmant pulli ouorum cum gallæ dimidio:ita ut ne ante duas horas alius cibus fumatur.Dant & dyfentericis pullos in ipfo ouo decoctos ammixta uini aufteri hemina:& pari modo olei polētūq;.Membrana putaminis detracta fiue crudo fi/ue decocto:labiorum fiffuris medeť. Putaminis cinis in uino potus fanguinis eruptionibus. Comburi fine membrana oportet. Sic & dentifricum. Idem cinis & mulierum menfes cum myrrha illitus fiftit. Firmitas putaminū tanta eft:ut recta nec ui nec pondere ullo frangatur:nec nifi paululum inflexa rotunditate.Tota oua adiuuant partū cum ruta & anetho & cymino pota ex uino.Scabiem corporum ac pruritum oleo & cedria mixtis tollūt.Vlcera quoq; humida in capite cyclamino ammixta.Ad puris & fan/guinis excreationes ouum crudum cum porri fectiui fucco:pariq; menfura mellis græci calefactū hauritur.Dantur & tuffientibus cocta & trita cum melle:& cruda cum paffo oleiq; pari modo. Infunduntur & uirilitatis uitiis fingula cum ternis paffi amyliq; femuncia a balneis.Aduerfus ictus ferpentium cocta tritaq; adiecto nafturtio illinunť.Cibos quot modis iuuent:notum eft: cum tranfmittat fauciū tumo/rem calfactuq; obiter foueāt.Nullus eft alius cibus q̄ in ægritudine alat:neq; oneret.Simulq; uini ufum & cibi habeat.Maceratorum in aceto molliri diximus putamen.Talibus cū farina in pane fubactis: cœ/liaci recreantur.Quidam ita refoluta in patinis torreri putant.Quo genere non aluos tantū fed & men fes fœminarum fiftunt:aut fi maior fit impetus cruda cum farina ex aqua hauriuntur.Et per fe lutea ex iis decocta rurfum in aceto donec indurefcant.Iterumq; cū trito pipere torrentur ad cohibendas aluos. Fit & dyfentericis remedium fingulare ouo effufo in fictili nouo eiufdemq; oui mēfura ut paria fint oīa melle mixto mox aceto.Item oleo confufis crebroq; permixtis.Quo fuerint ea excellētiora: hoc præfentaneum remedium erit.Alii eadem menfura pro oleo & aceto refinam adiiciunt rubētem uinumq;: & alio modo temperant olei tantum menfura pari pineiq; corticis duabus fexagefimis denariorum. Vua eius quod rhum diximus mellis obolis quinq; fimul decoctis ita ut cibus alius poft quattuor horas fu/matur.Torminibus quoq; multi medentur oua bina cum aliis pifcis quattuor una atterēdo uiniq; he/mina calefaciendo atq; ita potui dando.Et ne quid defit ouoꝝ gratiæ:candidū ex iis admixtū calci uiuæ

glutinat uitri fragmenta. Vis uero tanta eſt ut lignū perfuſum ouo non ardeat. Ac ne ueſtis quidem contacta aduratur. De gallinarum aūt ouis tantum locuti ſumus: cū & reliquarum alitum reſtant magnæ utilitates ſicut ſuis dicemus locis. Præterea eſt ouorū genus in magna galliaꝝ fama omiſſum a græcis. Angues innumeri æſtate conuoluti ſaliuis faucium corporumq; ſpumis artifici complexu glomeranť: anguinum appellať. Druidæ ſibilis id dicunt in ſublime iactari: ſagoq; oportere itercipi ne tellurem attingat. Profugere raptorem equo. Serpentes enim inſequi: donec arceantur amnis alicuius interuentu. Experimentū eius eſſe ſi contra aquas fluitet: uel auro cinctū. Atq; (ut eſt magnorum ſollertia occultandis fraudibus ſagax) cera luna capiendum cenſent tanq̄ conſtruere operationem eam ſerpentiū humani ſit arbitrii. Vidi equidem id ouū mali orbiculatim modici magnitudine. Cruſta carthilaginis uelut acetabulis brachioꝝ polypi crebris: inſigne drudis. At uictorias litiū ac regū aditus maxime laudať. Tantæ uanitatis ut habentem id in lite in ſinu equitem romanū euocatū a Diuo Claudio principe interemptū non ob aliud ſciam. Hic tamē complexus anguium & efferatorum concordia cauſa uidetur eſſe: quare exteræ gentes caduceum in pacis argumentis circundata effigie anguium fecerint. Neq; enim criſtatos eſſe in caduceo mos eſt. De anſerum ouis magnæ utilitatis ipſoq; anſere dicturi hoc uolumie debemus honorem comagenorum clariſſime rei. Fit ex adipe anſeꝝ. Alioquin celeberrimi uſus eſt. At hoc in comagine ſyriæ cū cynnamo caſia pipere albo hærba q̄ comagine uocať: obrutis niue uaſis: odore iucūdo: utiliſſimū ad perfructiōes: cōuulſiones: cæcos ac ſubditos colores: oīaq; quæ acopis curanť. Vnguentūq; pariter & medicamentū eſt. Fit & in ſyria alio modo. Adipe auiū curato ut diximus: additis eriſiſceptro xylobalſamo phœniceo elatæ: itē calamo ſinguloꝝ pōdere q̄ ſit adipis cū uino bis aut ter ſubferuefactis. Fit aūt hyeme: quoniā æſtate nō glatiat niſi accepta cæra. Multa præterea remedia ſunt ex anſere: quod miror æque q̄ in coruis. Nāq; cum anſere coruus ab æſtate in autūnum morbo conflictari diciť. De anſerum henore quem meruere gallorum in capitolium aſcenſu deprehenſo diximus.

Remedia de cane: & ex animalibus quæ placida non ſunt ſed fera & ex uolucribus & contra morſus phalangiorum. CA. IIII.

Adem de cauſa ſupplicia annua canes pendunt inter ædem Iuuentutis & Sūmanii uiui in furcas ſambucea arbore fixi. Sed plura de hoc animali dici cogunt priſcoꝝ mores. Catulos lactentes adeo puros exiſtimabant ad cibum: ut etiam placādis numinibus hoſtiaꝝ uice uterenť iis. Genito mane catulo res diuina fit: & in cœnis deoꝝ etiānum ponitur. Catulina adiitialibus quidē epulis celebrem fuiſſe Plauti fabulæ ſunt indicio. Sanguine canino cōtra toxica nihil p̄ſtantius putatur. Vomitiones quoq; hoc aīal monſtraſſe uideť. Et alios uſus ex eo mire laudatos referemus ſuis locis. Nunc ad ſtatutū ordinem p̄gemus. Aduerſus ſerpentiū ictus efficacia habenť fimū pecudis recens in uino decoctum illitūq;. Mures diſecti & impoſiti quoq; natura non eſt ſpernenda p̄cipue in aſcenſu ſydeꝝ ut diximus: cū lumine lunæ fibraꝝ numero creſcente atq; decreſcente. Tradunt magici iocinere muris dato porcis in fico ſequi dātem id animal. In hoīe quoq; ſimiliter ualere: ſed reſolui cyatho olei poto. Muſtellaꝝ duo genera. Alteꝝ ſilueſtre. Diſtāt magnitudine. Græci uocant ictides. Haꝝ fel contra aſpides diciť efficax: cætero uenenū. Hæc autē quæ in domibus noſtris oberrat: & catulos ſuos (ut auctor eſt Cicero) quottidie tranſfert: mutatq; ſedē: ſerpentes proſequiť. Ex ea inueterata ſale denarii pondus in cyathis tribus datur p̄cuſſis aut uentriculus coriandro fartus inueteratuſq; & in uino potus. Et catulus muſtellæ etiā efficatius. Quædam pudenda dictu tanta auctoꝝ aſſeueratiōe commendať ut p̄terire fas non ſit. Si quidem illa cōcordia reꝝ aut repugnantia medicinæ gignunť. Veluti ciminū animalis fetidiſſimi: & dictu quoq; faſtidiendi natura contra ſerpentiū morſus & p̄cipue aſpidum ualere diciť. Item contra uenena omnia. Argumēto q; dicunt gallinas quo die id ederint nō interfici ab aſpide. Carnes quoq; eaꝝ percuſſis plurimū p̄deſſe. Ex iis quæ tradunt humaniſſimū illinire morſibus cū ſanguine teſtudinis. Item ſuffitu eoꝝ abigere ſanguiſugas adhærentes: hauſtaſq; ab aīalibus reſtinguere in potu datos. Quanq̄ & oculos quidā iis inungūt tritis cū ſale & lacte mulieꝝ. Aureſq; cum melle & roſaceo ammixtis. Eos qui agreſtes ſint: & in malua naſcanť crematos cinere p̄mixto roſaceo infundūt auribus. Cætera quæ de iis tradūt: uomicæ & q̄rtanaꝝ r̄media: aliorūq; morboꝝ q̄q̄ ouo aut cæra aut faba īcluſos cēſeāt deuorādos falſa nec referenda arbitror. Lethargi tamen medicinæ cū argumēto adhibēt: quoniam uincať aſpidum ſomnifica uis ſeptenos in cyatho aquæ dentes: puerilibus annis quaternos. Et ſtrāguriæ fiſtulæq; impoſuere: adeo nihil illa rerum omniū parens ſine ingentibus cauſis ingenuit. Quin & adalligatos leuo brachio binos lana ſubrepta paſtoribus reſiſtere nocturnis febribus p̄diderūt: diurnis ī roſeo pāno. Rurſus iis aduerſať ſcolopendra: ſuffituq; necat. Aſpides p̄cuſſos torpore & ſomno necant: oīum ſerpentiū minime ſanabiles. Sed & uenenū earum ſi ſanguis attingit: aut recens uulnus ſtatim interimit. Inueteratum ulcus tardius. De cætero potum quātalibet copia: nō nocet. Non.n. eſt tabifica uis: itaq; occiſa morſu earum aīalia cibis innoxia ſunt. Cōtarer in p̄ferendo ex iis remedia: niſi. M. Varronem ſcirem. lxxxiii. uitæ anno p̄didiſſe aſpidū ictus efficaciſſime curari hauſta a p̄cuſſis ipſoꝝ urina. Baſilici: quem etiā ſerpentes ipſi fugiunt alios olfactu necantē: qui hominē uel ſi aſpiciat tantū: dicitur interimere: ſanguinem magi miris laudibus celebrant coeuntē picis modo & colore dilutū cinnabari clariorē fieri. Tribuunt ei & ſucceſſus petitionū a poteſtatibus: & a diis etiā precū: morborū remedia beneficioꝝ munere. Quidā id Saturni ſanguinē appellant. Draco non habet uenena. Caput eius limini ianuaꝝ ſubditū propitiatis oratione diis fortunatam domū facere p̄mittunt. Oculis eius inueteratis & cū melle tritis inunctos nō pauescere ad nocturnas imagines etiam pauidos cordis. Pingue in pelle dorcadū neruis ceruinis adalligatū

in lacerto conferre iudicioꝶ uictoriam.Primū ſpondilum aditus poteſtatū mulcere. Dentes eius illiga/
tos pellibus capreaꝶ ceruinis neruis:mites pſtare dominos:poteſtateſq; exorabiles.Sed ſup oīa eſt com
poſitio:qua inuictos faciunt magoꝶ mendacia.Cauda draconis & capite ullis leonis e fronte & medulla
eiuſdē eq uictoris ſpuma canis unguibus adalligatis ceruino corio:neruiſq; cerui alternatis & dorcadis.
Quæ arguiſſe non minus refert:q̄ contra ſerpentes remedia demonſtraſſe:quoniam hæc morboꝶ ue/
neficia ſunt.Draconum adipem uenenata fugiunt.Itē uirus ichneumonum.Et cutis cinere in aceto per
unctos.Viperæ caput impoſitū:uel alterius q̄ quæ pcuſſerit:ſine fine prodeſt.Item ſiqs eam ipſam in ua/
pore baculo ſubſtineat:aiunt eū futura præcinere.Item ſi quis exuſtæ eius cinerē illinat.Reuerti autē ad
percuſſum ſerpentē neceſſitate naturæ Nigidius auctor eſt.Caput qdem diſſecant ſcythæ:interq; aures
eximunt lapillū:quem aiunt ab ea deuorari territa.Alii ipſo toto capite utunť.Fiunt & ex uipera paſtilli
qui theriaci uocātur a græcis:ternis digytis utrinq; amputatis:exemptiſq; interaneis & liuore ſpinæ ad/
hærente:reliquo corpore ī patina ex aqua & anetho diſcocto:ſpiniſq; exemptis & addita ſimilagine:atq;
ita ī umbra ſiccatis paſtillis:qbus ad multas medicamēta utunť. Significandū uideť e uipera tantū hoc
fieri.Quidā purgatæ ut ſupradictū eſt adipē cum olei ſextario decoquunt ad dimidias.Ex eo cū opus ſit
ternis ſtillis additis in oleū perunguntť:ut oēs beſtiæ fugiant eos.Præterea conſtat contra oīum ſerpen/
tium ictus q̄uis inſanabiles ipſaꝶ ſerpētium exta impoſita auxiliari.Eoſq; qui aliquādo uiperæ iecur co
ctum hauſerint:nunq̄ poſtea feriri a ſerpēte.Neq; anguis uenenatus eſt niſi p mēſem luna īſtigatus. Sed
prodeſt uiuus comprehenſus:& in aqua cōtuſus:ſi foueatur ita morſus.Quin & ineſſe ei remedia mul/
ta credūť:ut dicemus.Et ideo Aeſculapio diciť. Democritus qdem mōſtrat quædā ex iis confici:ut poſ
ſint auiū ſermones intelligi.Atqui anguis æſculapius epidauro romā aduectus eſt:uulgoq; paſcitur &in
domibus.Ac niſi incendiis ſemina exurētur nō eſſet fœcunditati eoꝶ reſiſtere.In orbe terraꝶ pulcherri
mum anguiū genus eſt:qđ in aqua uiuit:hydri uocātur:nullis ſerpentiū inferiores ueneno . Hoꝶ iecur
ſeruatū aduerſus percuſſos ab iis auxilium eſt.Et ſcorpio tritus ſtellionū ueneno aduerſať.Fit enim & e
ſtellionibus malum medicamentū.Nā cum īmortuus eſt in uino faciem eoꝶ qui biberint lentigine ob
ducit.Ob hoc in unguento necāt eum īſidiantes pellicū formæ.Remediūq; eſt oui luteū & mel ac nitrū.
Fel ſtellionū tritum ī aqua: muſtellas cōgregare dicitur.Inter oīa uenenata ſalamandræ ſcelus maximū
eſt.Cætera.n.ſingulos feriūt:nec plures pariter interimunt ut omittā:q; perire conſciētiam dicunť hoīe
percuſſo:neq; amplius admitti ad terras.Salamādra populos pariter necare improuidos poteſt. Nā ſi ar
bori irrepſerit:oīa poma inficit ueneno:& eos q ederint:necat frigida ui nihil aconito diſtans.Quinimo
ſi contacto ab ea ligno uel pede cruſta panis incoquať idem ueneficium eſt:uel ſi in puteū cadat.Quippe
cum ſaliua eius quacūq; parte corporis:uel in pede imo reſperſa oīs in toto corpore defluat pilus.Tamē
talis & tanta uis ueneni a qbuſdam aīalium ut ſuibus mandiť:domināte eadem illa reꝶ diſſidentia.Ve/
nenū eius extingui primū omniū ab iis quæ ueſcantur illa:ueriſimile eſt.His uero ſimilia ſunt: quæ pro
dunť cantharidū potu:aut lacerta in cibo ſumpta.Cætera aduerſantia diximus:dicemuſq; ſuis locis. Ex
ipſis quæ magi tradūt contra incendia:quoniā ignes ſola animaliū extinguat:ſi forent uera iam eſſet ex/
perta roma.Seſtius uenerē accendi cibo eaꝶ ſi detractis interaneis & pedibus & capite in melle ſeruenť:
tradit negatq; reſtingui ignem ab iis.Ex uolucribus in auxilio cōtra ſerpentes primū uultur eſt. Anno/
tandum quoq; minus uiriū eſſe nigris pennaꝶ.Ex iis.n.ſi urantur:nidore fugari eas dicunt.Itē cor eius
alitis habētes tutos eſſe ab impetu nō ſolum ſerpentiū:ſed etiā feraꝶ:& latronū ac regum ira . Carnibus
gallinaceoꝶ ita ut tepebūt auulſæ appoſitis uenena ſerpentiū domātur.Item cerebro in uino poto. Par/
thi gallinæ malunt cerebrū plagis imponere.Ius quoq; ex iis potū præclare medeť:& in multis aliis uſi
bus mirabile.Pantheræ leoneſq; nō attingunt punctos eo:pcipue ſi & allium fuerit incoctum. Aluū ſol/
uit.Validius e uetere gallinaceo.Prodeſt & cōtra longinquas febres:& torpētibus mēbris tremuliſq;:&
articulariis morbis:& capitis doloribus.Epiphoris:inflatiōibus:faſtidiis incipiēti teneſmo:iocineri:reni
bus:ueſicæ.Cōtra cruditates ſuſpiria.Itaq; etiā faciendi eius extant pcepta.Efficacius.n.cocti cū olere ma
rino:aut cibo:aut cappari:aut apio:aut hærba mercuriali:aut polypodio:aut anetho.Vtiliſſimæ autē in
cōgiis tribus aquæ ad tres heminas cū ſupradictis hærbis:& refrigeratū ſub diuo dari tēpeſtiuis antece/
dente uomitiōe.Nō præteribo miraculū q̄q̄ ad medicinā nō pertinens.Si auro liqueſcēti gallinaꝶ mem
bra miſceātur:cōſumunt illud in ſe.Ita hoc uenenū auri eſt.At gallinaceis ipſis circulo e ſarmētis addito
collo nō canunt.Auxiliať contra ſerpētes & columbaꝶ caro recens cōſerpta & hirundinū . Bubonis pe/
des uſti cū pulpagine hærba.Nec omittā in hac alite quoq; exemplū magicæ uanitatis.Quippe pter reli
qua portētoſa mēdacia.Cor bubonis impoſitū māmæ mulieris dormientis ſiniſtræ tradunt efficere ut
oīa ſecreta pnunciet.Præterea in pugnā ferentes idē fortiores fieri.Eiuſdem ouo ad capillos remedia de
monſtrant.Quis autē quæſo ouū bubonis uidere potuit:cū tam ipſam auem uidiſſe pdigium ſit?quis
utiq; experiri & pcipue in capillo?Sanguine qdem pulli bubonis etiam criſpari promittunt capillū.Hu
ius generis prope uideri poſſunt quæ tradunt & e ueſpertilione:q; ſi ſit circūlatus domui uiuus & per fe
neſtram inuerſo capite īfigatur amuletū eſſe.Priuatimq; ouillibus circūlatum totiēs & pedibus ſuſpen/
ſum ſurſum ſup liminare.Sanguinē quoq; eius cū carduo cōtra ſerpētium ictus inter præcipua laudāt.
Phalāgium eſt italiæ ignotū & plurium geneꝶ.Vnū ſimile formicæ:ſed multo maius:ruffo capite:reli/
qua parte corporis nigra:albis itercurſantibus reſperſus guttis.Acerbior huius q̄ ueſpæ ictus.Viuit ma/
xime circa furnos & malos.In remedio eſt ſiquis eiuſdem generis alteꝶ percuſſo oſtēdat.Et ad hoc ſer/
uantur cū mortui inueniūtur.Et cortices eorum cōtriti & poti medenť.Et muſtellæ catuli ut diximus

supra. Aeque phalangion græci uocant inter genera araneorũ:sed distingunt lupi nomine. Tertium genus est eodem phalangii nomine araneus:lanuginosus:grãdissimo capite.Quo dissecto inueniri dicuntur intus uermiculi duo:adalligatiq mulieribus ceruina pelle ante solis ortum præstant ne concipiant: ut Cecilius in commentariis reliquit.Vis ea annua est:quã solam ex omni atocio dixisse fas sit:quoniam aliquarum fœcũditas plena liberis tali uenia indiget.Vocatur & rhagio acino nigro similis ore minimo sub aluo pedibus breuissimis:tanq̃ imperfectis.Dolor a morsu eius qualis a scorpiõe.Vrinæ similis araneis textis.Idem erat asiortion:nisi distingueretur uirgulis albis.Huius morsu genua labefactantur. Peior utroq est cæruleus:lanugine nigra:caliginem concitant: & uomitus araneosos: etiãnum deteriora: crabrone penna tantum differens.Hic & ad maciem perducit.Myrmecion formicæ similis capite:aluo nigra:guttis albis distinguentibus.Vesparum dolore torquet.Terragãthi duo genera habent:peior medium caput distinguente linea alba & trãsuersum altera.Hic oris tumorem facit.At cinereus posterior parte candidãs lentior.Minime aũt noxius eodẽ colore qui telas muscis in parietibus latissime pandit. Contra omniũ morsus remedium est gallinaceum cerebrũ cum piperis exiguo potũ in posca.Itẽ formicæ quinq potæ.Pecudum fimi cinis illitus ex aceto:& ipsi aranei quicũq in oleo putrefacti.Muris aranei morsus sanat coagulo agnæ in uino poto.Vngulæ arietinæ cinere cum melle.Mustellæ catulo ut in serpentibus dictum est.Si iumenta momorderit:mus recens cum sale imponitur: aut fel uespertilionis ex aceto.Et ipse mus araneus contra se remedio est diuisus & impositus.Nam si prægnãs momorderit:ꝓtinus dissilit.Optimũ est si is imponatur qui momorderit.Sed & alios ad hunc usus seruant in oleo aut luto circunlitos.Est & contra morsum eius remedio terra ex orbita.Ferunt enim non transiri ab eo orbitam torpore quodam naturæ.Scorpionibus contrarius maxime inuicẽ stellio traditur:ut uisu quoq pauorem iis afferat:& torporem frigidi sudoris.Itaq in oleo putrefaciunt eum:& ita eo uulnera perunguunt.Quidam oleo illo spumam argenteam decoquunt ad emplastri genus atq illa illinunt.Hũc græci colorẽ uocant & ascalabotem & galeotem.In italia non nascitur.Est enim hic plenus lentigine:stridoris acerbi.Et uescitur quæ oĩa a nostris stelliõibus aliena sunt.Prodest & gallinaꝝ fimi cinis illitus. Draconis iecur.Lacerta diuulsa.Mus diuulsus.Scorpio & ipse suæ plagæ impositus aut assus cibo sumptus: aut potus ĩ meri cyathis duobus.Propriũ ẽ scorpionũ q manus palmã nõ feriunt:nec nisi pilos attigere. Lapillus q̃lisq̃ ab ea pte q̃ ĩ terra erat appositus plagæ lenit dolorẽ.Itẽ testa sicut erat terra opta ex aliq̃ pte sicut erat ĩposita liberare dicit.Nõ debẽt respicere q ĩponũt.Et cauere ne sol aspiciat.Vermes terreni triti impositi prosunt.Multa & alia ex his remedia sunt:propter quæ in melle seruãtur. Noctua apibus contraria & uespis carbonibusq & sanguisugis.Pitii quoq martii rostrum secum habentes non feriuntur ab iis.Aduersantur & locustarum minimæ sine pennis:quas atelabos uocant.Est & formicarum genus uenenatum.Non eas nouere in italia.Solifugas Cicero appellat.Salfugas betica. Iis cor uespertiliõis contrarium omnibusq formicis & salamãdris resistit.Cãtharidas diximus.Sed & in iis magna quæstio quoniam ipsæ uenena sunt potæ uesicæ cum cruciatu præcipuo.Cossinum equitem romanũ amicitia Neronis principis notum:cum is lichene correptus esset:uocatus ægypto medicus ad hãc ualitudinem eius a Cæsare:cum cantharidum potum præparare uoluisset:interemit. Verum illitas prodesse non dubium est cum succo taminiæ uuæ:& seuo ouis uel capræ.Ipsarum cantharidum uenenum in qua parte sit:non constat inter auctores.Alii in pedibus & capite existimant esse.Alii negant.Conuenit tantũ pennas earum auxiliari in quacũq parte sit uenenũ.Ipsæ nascunt ex uermiculo in spongia maximæ cynhorodi:quæ fit in caule.Sed fœcundissimæ in fraxino.Cæteræq in alba rosa minus efficaces. Potẽtissimæ inter omnes uariæ luteis lineis:quas in pennis transuersas habent.Multum pingues iertiores minimæ latæ pilosæ.Inutilissimæ uero unius coloris macræq.Condunt in calce fictili nõ picato & linteo colligato congestæ rosa matura:& suspendũtur super acetum cum sale feruẽs:donec per linteolum uaporẽtur: postea reponũtur.Vis earum adurere corpus:crustas obducere.Eadem pitycampis in picea nascentibus. Eadem buprestis:similiterq preparantur.Efficacissimæ omnes ad lepras lichenasq dicũtur.Menses cit: & urinam.Ideo & Hippocrates hydropicis dabat.Cãtharides obiectæ sunt Catoni uticensi:ceu uenenũ uendidisset in auctione regia:quoniam eas sestertiis.lx.addixerat.

De seuo camelino:& cane rabido:& lacerta:& anseribus:& columbis: & mustellis remedia. CA. V.

At seuum autem struto camelinum tũc uenisse sestertiis.lxxx.obiter dictum sit: efficacioris ad omnia uisus q̃ est adeps anserinus.Diximus & mellis uenenati genera.Contra qd utunt melle:in quo apes sint mortuæ.Idem potum in uino remedium est uitiorum:quæ cibo pisciũ gignunt.In canis rabidi morsu tuetur a pauore aquæ capitis canini cinis illitus uulneri.Oportet igne comburi omnia eodem modo:ut semel diximus:in uase fictili nouo argilla circũlito:atq ita ĩ furnum indito.Idem in potione proficit.Quidam ob id edendum dederũt.Aliqui & uermẽ e cadauere canino adalligauere.Menstrua ue canis in panno subdidere calici aut intus ipsius caudæ pilos cõbustos insuere uulneri.Cor caninum habentem fugiunt canes.Non latrant uero lingua canina in calciamẽto subdita pollici.Aut caudã mustellæ quæ abscisa dimissa sit habentes.Est limus saliuæ sub lingua rabiosi canis q datus in potu fieri hydrophonos nõ patitur.Multo tamẽ utilissime iecur eius qui ĩ rabie momorderit datur.Si possit fieri crudum mandendum.Si minus quoquomodo coctum aut ius incoctis carnibus.Est uermiculus in lingua canum qui uocatur a græcis lytta:quo exempto ĩfantibus catulis nec rabidi fiunt: nec fastidium sentiũt.Idẽ ter igni circũlatus dat morsis a rabioso:ne rabidi fiant.Et cerebello gallinaceo

occurritur.Sed id deuoratum anno tantũ eo prodeſt. Aiũt & criſtam galli cõtritã efficaciter imponi. Et anſeris adipem cum melle.Saliuntur & carnes eorum qui rabidi fuerunt ad eadẽ remedia in cibo dãdi. Quin & necantur catuli ſtatim in aqua ad ſexum eius qui momorderit:ut iecur crudum deuoretur ex iis.Prodeſt & fimũ gallinaceũ dũtaxat ruffum:ex aceto impoſitũ.Et muris araneæ caudæ cinis ita ut ipe cui abſciſſa ſit:uiuus dimittatur.Gleba ex hirundinum nido illita ex aceto:uel pulli hirundinis combuſti.Membrana ſiue ſenectus anguium uernatione exuta cum cancro maſculo trita.Nã ẽt per ſe repoſita in arcis armariiſq; tineas necat.Tanta uis mali eſt urina quoq; calcata rabioſi canis noceat maxime ulcus habentibus.Remedium eſt fimum caballinum aſperſum aceto & calefactum in fimo impoſitum. Minus hoc miretur qui cogitet lapidem a cane morſum:uſq; in prouerbium diſcordiæ ueniſſe.Qui in urinam canis ſuam egeſſerit:torporem lumborum dicitur ſentire.Lacerta quã ſepa alii calcidem uocant in uino pota:morſus ſuos ſanat.Veneficiis ex muſtella ſilueſtri factis contrariũ eſt ius gallinacei ueteris large hauſtum.Peculiariter contra aconitum addi parum ſalis oportet.Gallinarum fimũ dũtaxat candidũ in hyſopo decoctum aut mulſo:uenena fungorum boletorũq; aſtringit.Item inflãmationes ac ſtrangulationes:qđ miremur:cum ſi aliud aĩal guſtauerit id fimum torminibus & inflationibus afficiatur.Sanguis anſerinus cõtra lepores marinos ualet:cũ olei æqua portione.Item contra medicamenta mala oĩa aſſeruatur cum lemina rubrica & ſpinæ albæ ſucco paſtillo℞ drachmis quinq; q in cyathis ternis aquæ bibant.Item muſtellæ catulus ut ſupra diximus præparatus.Coagulũ quoq; agninũ aduerſus oĩa mala medicamenta pollet.Item ſanguis anatum ponticarum.Itaq; & ſpiſſatus ſeruatur:uinoq; diluitur.Quidam fœminæ anatis efficaciorem putant.Simili modo contra uenena oĩa ciconiarum uentriculis ualet. Coagulum pecoris:Caulis ius ex carne arietum priuatim aduerſus cantharidas.Item lac ouiũ calidum: præter q̃ iis qui bupreſtin aut aconitum biberint.Columbarum ſilueſtrium fimum priuatim cõtra argenti uiui potum.Contra toxica muſtella uulgaris inueterata binis drachmis pota.

Ad alopecias tollẽdas:& ad pilos reddendos:& ad lendes tollẽdas: & ad palpebras: & ad glaucomata:& ad oculos:& ad parotidas remedia. CA. VI.

a Lopecias replet fimi pecudum cinis cum oleo cyprino & melle.Item ungularum muli uel mulæ ex oleo myrtheo.Præterea(ut Varro noſter tradit)murinum fimũ qđ item muſcerdas appellat.Et muſca℞ capita recentia prius folio ficulneo aſperatis.Alii ſanguine muſcarum utuntur.Alii decem diebus cinerem earum illinunt cum cinere chartæ uel nucum:ita ut ſit tertia pars e muſcis.Alii lacte mulierum cum braſſica cinerem muſcarum ſubiiciunt:quidam mel tantũ. Nullũ animal minus docile exiſtimatur minoriſue ĩtellectus.Quo mirabilius eſt olympiæ ſacro certamine nubes earum immolato tauro deo quem Myoden uocant extra territorium id abire.Alopecias cinis e murium capitibus caudiſq; & totius muris emẽdat:præcipue ſi ueneficio acciderit hæc iniuria.Item herinacei cinis cum melle aut corium combuſtũ cum pice liquida.Caput quidem eius uſtum per ſe etiam cicatricibus pilos reddit.Alopecias autem in ea curatione præparari oportet nouacula & ſinapi.Quidam ex aceto uti maluerunt.Quæ de herinaceis dicuntur omnia tanto magis ualebunt in hyſtrice.Lacertæ quoq; ut diximus cõbuſtæ cũ radice recentis harundinis:quæ ut una cremari poſſit minutatim ſiẽda eſt. Itẽq; myrteo oleo permixto cineres capillo℞ defluuia continẽt.Efficacius uirides lacertæ omnia eadem præſtant.Etiãnum utilius admixto ſale & adipe urſino & cepa tuſa.Quidã denas uirides ĩ.x.ſextariis olei ueteris diſcoquunt contenti ſemel in menſe ungere.Pellium uiperinarum cinis alopecias celerrime explet. Item gallinarum fimũ recens illitum.Corui ouum in æreo uaſe permixtum illitũq; deraſo capite nigriciam capillis affert.Sed donec inareſcat:oleum in ore habẽdum eſt:ne & dentes ſimul nigreſcant.Idq; in umbra faciendum eſt:neq; ante triduum abluendum.Alii ſanguine cerebro eius utuntur cum uino nigro.Alii excoquunt ipſum:& nocte concubia in plumbeum uas cõdunt.Aliqui alopecias cãtharide trita illinunt cum pice liquida:nitro præparata cute.Cauſtica uis ea℞:cauẽdumq; ne exulcerẽt alte. Poſtea ad ulcera icta facta capita muriũ & fel murium & fimũ cum helleboro & pipere illini iubent.Lendes tolluñt adipe canino:uel anguibus in cibo ſumptis anguillarum modo:aut uernatione earum quã exeuũt pota.Porrigines felle ouillo cũ creta cyniolia illita capiti donec iareſcat. Capitis doloribus remedio ſunt cochleæ:eæ quæ nudæ inueniũt nõdum peractæ ablato capite:& iis lapidea duritia exempta.Eſt autem ea calculi latitudine:quæ alligantur:& minutæ fronti illinũtur tritæ.Item eripum oſſa e capite uulturis adalligata:aut cerebrum cũ oleo cedrino perunćto capite & intus naribus illitis. Cornicis cerebrũ coctũ in cibo ſumptum uel noctuæ idem præſtat. Gallinaceuſq; ſi incluſus abſtineatur die ac nocte pari iedia eius qui doleat euulſis collo plumis circũligatiſq; uel criſtis.Muſtellæ cinis illitus. Surculus ex nido milui puluino ſubiectus.Murina pellis cremata ex aceto illito cinere.Limacis inter duas orbitas inuẽtæ oſſiculum per aurem cum ebore traiectum:uel in pellicula canina adalligatum qđ remediũ pluribus ſemperq; prodeſt.Fracto capiti aranei tela ex oleo & aceto impoſita non niſi uulnere ſanato abſcedit.Hæc & uulneribus tõſtrinarum ſanguinẽ ſiſtit.A cerebro uero profluentem anſeris ſanguis: aut anatis infuſus adeps ſiſtit.Adepſq; earũdem alitum cũ roſaceo coctus.Matutino paſcẽtis harundine caput p̃ciſum maxime luna plena lineo panno adalligant capitis doloribus licio.Aut cæra alba fronti illinunt:& pilos caninos pãno adalligãt.Cerebrũ cornicis in cibo ſumptum palpebras gignere dicitur. Oeſypũ cũ myrrha calidum penicillo illitum.Idem p̃ſtare muſcarum fimi quoq; murini cinerem æquis portiõibus:ut efficaciter dimidiũ pondus denarii ꝓmittitur additis duabus ſextis denarii ſextiui ut oĩa hyſopo illinãtur. Item murini catuli triti in uino uetere ad craſſitudinem acopi.Pilos in iis incõmodos euulſos renaſci nõ

patitur fel herinacei.Ouorũm ſtellionis liquor.Salamãdræ cinis. Cinis lacertæ uiridis:uel in uino albo
ſole coactus ad craſſitudinẽ mellis ĩ æreo uaſe.Hirundinis pulloꝝ cinis cum lacte titymalli ſpumaq; co-
chlearum.Glaucomata dicunt magi cerebro catuli ſeptem dieꝝ emendari ſpecillo demiſſo in dextram
partẽ ſi dexter oculus curetur:in ſiniſtram ſi ſiniſter.Aut felle recẽti aſionis.Noctuaꝝ eſt id genus maxi-
mum:quibus pluma aurium emicat.Suffuſionem oculoꝝ canino felle malebat q̃ hyenæ curari Appol-
lonius putaneus cũ melle.Item albugines oculoꝝ.Murium capitũ caudarũq; cinere ex melle iunctis cla-
ritatem uiſus reſtitui dicunt.Multoq; magis gliris aut muris ſilueſtris cinere:aut aquilæ cerebro uel fel-
le.Cum attico melle cinis & adeps ſoricis combuſti tritus.Lachrymoſis oculis plurimum confert ſtibi.
Quod quid ſit dicemus in metallis.Muſtellæ cinis ſuffuſionibus.Item lacertæ hirũdinis ue cerebrum.
Quæ etiam tritæ coctæue fronti illitæ epiphoras ſedant:ſiue per ſe ſiue cum polline ſiue cum thure.Sic
& ſolatis id eſt ſole correptis proſunt.Viuas quoq; cremare:& cinerem eaꝝ cum melle cretico iungi cali-
gines utiliſſimum eſt.Iumentorum oculis membrana aſpidis quã exuerit cum adipe eiuſdẽ claritatem
inunctis facit.Viperam uiuam in fictili nouo comburere addito fœniculi ſucco ad cyathum unũ & thu-
ris mãna una atq; ita ſuffuſiones oculorum & caligines inungere utiliſſimũ eſt. Medicamẽtũ id echion
uocatur.Fit & collyrium uipera in olla putrefacta uermiculiſq; enatis cum croco tritis. Exuritur in olla
cum ſale quem lingendo claritatem oculoꝝ conſequuntur:& ſtomachi totiuſq; corporis tempeſtiuita-
tes.Hinc etiam ſal pecori datur ſalubritatis cauſa:& in antidothũ contra ſerpentes additur.Et ad totidẽ.
Quidam & uiperis utũtur in cibis.Primũ omniũ occiſæ ſtatim ſalem in os addi iubent donec liqueſcat
humor quattuor digytoꝝ menſura utrinq; præciſa:exemptiſq; interaneis diſcoquunt in aqua aut oleo
ſale anetho & oĩbus aut ſtatim ueſcuntur:aut a pane colligunt ut ſæpius utanẽ.Ius præter ſupradicta pe-
diculos e toto corpore expellit:prurituſq; etiam ſemmæ cutis.Effectum oſtendit & per ſe capitis uiperi-
ni cinis.Vtiliſſime cibos inungunt.Item adeps uiperinus.De felle non audacter ſuaſerim quæ ꝓcipiunt:
quoniam ut ſuo loco docuimus:non aliud eſt ſerpentium uenenũ.Anguium adeps erugini mixtus ru-
ptas oculoꝝ partes ſanat:& membrant ſiue eaꝝ ſenectus uernatione exuta ſi adfricetur claritatem ocu-
lorum facit.Vlulæ quoq; fel prædicaẽ ad albugines ſuffuſiones caligines. Adeps ſimiliter ad claritatem
Aquilæ:quam diximus pullos ad contuendum ſolem experiri:mixto felle cũ melle attico inunguntur
nubeculæ & caligationes & ſuffuſioneſq; oculorum.Eadem uis & in uulturino felle eſt cum porri ſucco
& melle exiguo.Et item ĩ gallinacei felle alligato ad argema:& ad albugines ex aqua diluto.Itẽ ad ſuffu-
ſiones oculorum maxime candidi gallinacei.Fimum quoq; gallinaceoꝝ dũtaxat rubrũ luſioſis illinen-
dum monſtrant.Laudant & gallinæ fel ſed præcipue adipẽ contra puſtulas in pupillis. Hos ſcilicet eius
rei gratia ſaginant.Adiuuat mirifice eruptas oculoꝝ tuniculas ammixto ſchiſto & hematite lapidibus.
Fimum quoq; earum dũtaxat candidum oleo in uetere corneiſq; pyxidibus adſeruãt ad pupillarum al-
bugines.Qua in mentione ſignificandum eſt pauones fimum ſuum reſorbere tradi inuidentes hoĩum
utilitatibus.Accipiter decoctus in roſaceo efficaciſſimus ad inunctiões oĩum uitioꝝ putatur. Item fimi
eius cinis cum attico melle.Laudatur & milui iecur.Fimũ columbaꝝ ex aceto ad ægilopas.Similiter &
ad albugines & cicatrices.Fel anſerinũ ſanguis anatũ contuſis oculis ita ut poſtea hyſopo & melle inun-
gantur.Fel perdicũ cum mellis æquo põdere:per ſe uero ad claritatẽ.Dorcados Hippocratis ut putãt au-
ctoritate adiicitur:qđ in argentea pyxide adſeruari iubẽt.Oua perdicũ in uaſe æreo decocta cum melle:
ulceribus oculoꝝ & glaucomatis medenẽ columbaꝝ turtuꝝ palũbium perdicum ſanguis oculis cruo-
re ſuffuſis eximie prodeſt.In columbis maſculæ efficaciorem putant. Vena aũt ſub ala ad hunc uſum in-
ciditur:quoniã ſuo calore utilior eſt.Sup imponi oportet ſpleniũ e melle decoctum:lanamq; ſuccidã ex
oleo & uino.Earũdem auium ſanguis nyctilopas ſanat.Et iecur ouium.Atq; ut in capris diximus effica-
cius fuluæ.Decocto quoq; eius oculos abluere ſuadent:& medulla dolores humoreſq; illinunt. Bubo-
nis oculorũ cinis collyrio mixtus claritatẽ oculis facere promittiẽ.Turturis fimum albugines extenuat.
Item cochleaꝝ cinis.Fimum cenchridis accipitrum generis hanc græci faciũt.Argema ex melle oĩbuſq;
quæ ſupra ſcripta ſunt ſanãtur.Mel utiliſſimum oculis in quo ſunt apes immortuæ.Ciconiæ pullũ qui
ederit:negatur annis continuis lippiturus.Item qui draconis caput habeat.Huiuſq; adipe & melle cum
oleo uetere incipientes caligines diſcuti tradunt.Hirundinũ pullos plena luna excæcant:reſtitutaq; eaꝝ
acie capita comburunẽ.Cinere cum melle utunẽ ad claritatem & dolores ac lippitudines & ictus. Lacer-
tas quoq; pluribus modis ad oculoꝝ remedia aſſumunt.Alii enim uiridem includunt nouo fictili ac la-
pillos qui uocatur cenidia:quæ & inguinum tumoribus adalligari ſolent:nouẽ ſingulos ſignis ſignan-
tes:& ſingulos detrahunt per dies Nono emittunt lacertam.Lapillos ſeruãt ad oculorum dolores. Alii
terram ſubſternunt lacertæ uiridi excecatæ:& una in uitreo uaſe annulos includunt ferro ſolido uel au-
ro:cum recepiſſe uiſum laceratam apparuerit per uitrũ emiſſa ea annulis contra lippitudinem utuntur.
A°ii capitis cinere pro ſtibio ad ſcabritias.Quidam uiridem longo collo in ſabuloſis naſcentẽ cõburunt
& incipientem epiphoram inungunt.Et item galucomata.Muſtellæ etiam oculis pũctum erutis aiunt
uiſum reuerti:eademq; quæ in lacertis & annulis faciunt. Serpentes oculũ dextrum adalligatum cõtra
epiphoras prodeſſe ſi ſerpens uiua dimittatur.Lachrymantibus ſine fine oculis cinis ſtellionis capitis cũ
ſtibio eximie medeẽ.Aranei muſcari tela:& præcipue ſpelunca ipſa impoſita fronti ad duo tempora:ita
ut a puero impube & capiatur & imponaẽ.Nec is triduo ſe oſtendat ei cui medeatur ne ue alteruter nu-
dis pedibus terram attingat his diebus:mirabiliter epiphoras mederi dicunẽ. Albugines quoq; dicitur
tollere inunctione araneus candidus longiſſimis ac tenuiſſimis pedibus contritus in oleo uetere. Sed is

etiam cuius crassissimum textū est in contignatiōibus fere adalligatus panno epiphoras sanare traditur. Scarabei uiridis natura contuentiū uisum exacuit. Itaq; gemmaꝝ sculptores contuitu eoꝝ acquiescunt. Aures purgat fel pecudis cū melle. Caninīq; lactis instillatio sedat dolorem. Grauitatē adeps cum absinthio & oleo uetere. Item adeps anserinus. Quidam adiiciūt succū cepæ & alii pari modo. Vtunt̃ & per se ouis formicaꝝ. Nāq; & huic animali est medicina: constatq; ursos ægros hoc cibo sanari. Anserū quoq; & oīum auium adeps præparatur: exemptisq; uenis oībus patina noua fictili operta ī sole: subdita aqua feruenti liquat̃. Siccaturq; lienis saccis ī fictili nouo repositus loco frigido minus putrescit: addito melle. Muriū cinis cū melle īstillatus: aut cū rosaceo decoctus auriū dolores sedat. Si aliquod aīal in aurem intrauerit: pcipuum remedium est murinū fel aceto dilutū. Si aqua intrauerit: adeps anserinus cū cepæ succo. Gliris detracta pelle: intestinisq; exemptis decoquit̃ melle in uase nouo. Sed medici malūt nardo decoqui usq; ad tertias: atq; ita asseruari: deinde cū opus sit strigili tepefacta īfundere. Cōstat deplorata auri um uitia eo remedio sanari. Aut si terreni uermes adipe anseris decocti īfundant̃. Itē ex arboribus rubri cū oleo triti exulceratis & ruptis auribus pclare medent̃. Lacerti inueterati in os pendētium addito sale cōtusi & ab ictu læsas aures sanat. Efficacissime aūt ferrugineas maculas habētes. Lineis etiā per caudā distincte. Millepeda: ab aliis centipeda aut multipeda dicta: aīal est e uermibus terræ pilosum multis pedibus arcuatim repens tactuq; contrahens se: oniscon græci uocāt: alii tilon. Efficaciter sanat auriū dolores in cortice punici mali decoctū & porri succo. Addunt & rosaceū & in alterā aurem infundūt. Illā autem quæ nō arcuatur sepa græci uocant: alii scolopendrā minorē perniciosamq;. Cocleæ quæ sunt in usu cibi cū myrrha aut thuris polline appositæ. Itē minutæ & lacte fracturis auriū illinunt̃ cū melle. Senectus serpentiū feruente testa usta instillat̃ rosaceo ammixto contra oīa quidē uitia efficax: sed contra grauiolentiā pcipue. Aut si purulentæ sunt ex aceto. Melius cū felle caprino uel bubulo aut testudinis marinæ. Vetustior anno eadem mēbrana non pdest: nec hymbre perfusa: ut aliqui putāt. Item aranei sanies cū rosaceo: aut per se in lana uel cū croco. Auribus prodest grillus cū sua terra effosus & illitus. Magnā auctoritatem huic animal phibet Nigidius: maiorē magi: quoniā retro ambulet: terrāq; terebret: stridat noctibus. Venat̃ eū formicæ circūligatæ capillo in cauernā eius cōiectæ efflato prius puluere ne sese condat: & ita formicæ cōplexu extrahit̃. Veteris gallinaceoꝝ mēbrana q̃ abiici solet īueterata & ī uino trita auribus purulētis calida īfundit̃. Gallinaꝝ quoq; adeps. Est & quædā pinguitudo blattæ si caput auellat̃. Hāc trítam una cū rosaceo auribus mire pdesse dicunt. Sed lanā qua incluserint post paulū extrahendā. Celerrime enim id pingue trāsire in aīal: fieriue uermiculū. Alii binas ternasue in oleo decoctas efficacissime auribus mederi scribūt: & tritas in linteolo imponi contusis. Hoc quoq; aīal inter pudenda est. Sed pp ammirationē naturæ priscorūq; curam totum in hoc loco explicādum. Plura eaꝝ genera fecerunt. Molles quas ī oleo decoctas uerrucis efficaciter illini experti sunt. Alteꝝ genus milachrin appellauere circa molas fere nascens. Has capite detracto attritas lepras sanasse Musa & picton in exēplis reliquerūt. Tertium genus & odoris tedio inuisum exacuta clune cū pisseleo sanare ulcera tradunt alias insanabilia. Strumas panos diebus. xxi. impositas: percussa: contusa: cacoethe: scabiem: furunculosq; detractis pedibus & pennis. Nos hæc ēt auditu fastidimus. At hercule Diodorus & morbo regio & ortopnoicis restitisse tradit cum resina & mella. Tantum potestatis habet ars ea pro medicamento dandi quicqd uelit. Humanissimi eorum cinerem crematorum reseruandum ad hos usus in cornea pyxide censuere. Aut tritas clysteribus infundendas ortopnoicis aut rheumaticis. Infixa utiq; corpori illitas extrahere constat. Mel utilissimum auribus quoq; est ī quo apes emortuæ sunt. Parotidas comprimi columbinū stercus uel per se: uel cum farina hordeacea aut auenacea. Noctuæq; cerebrum uel iecur cum oleo infusum auriculæ aut parotidæ. Multipeda cum resinæ parte tertia illita. Grilli siue illiti siue adalligati. At reliqua morborum genera medicinasq; ex iisdem animalibus aut eiusdem generis sequenti dicemus uolumine.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HYSTORIAE LIBER. XXX. PRAEFATIO.

De origine magicæ artis: quando & a quibus cœperit: & a quibus celebrata fuerit: & reliquæ ex animalibus medicinæ. CA. I.

AGICAS VANITATES SAEPIVS QVIDEM ANTECEDENtis operis parte ubicūq; causæ locusq; poscebāt: coarguimus. Detegemus etiam nunc in paucis. Tamen res digna est de qua plura dicant̃ uel eo ipso quo fraudulentissima artium plurimū in toto terrarum orbe plurimisq; sæculis ualuit. Auctoritatem ei maximam fuisse nemo miretur: quandoquidem sola artium tres alias imperiosissimas humanæ mentis complexa in unam se redegit. Natā primum e medicina nemo dubitat: ac specie salutari irrepsisse uelut altiorem sanctioremq; q̃ medicinam ita blandissimis desideratissimisq; promissis addidisset uires religionis: ad quas maxime etiānum caligat humanum genus. Atq; ut hoc quoq; suggesserit miscuisse artes mathematicas nullo non auido futura de sese sciendi: atq; ea e cælo uerissime peti credente. Ita possessis hominum sensibus triplici uinculo in tantum fastigii adoleuit: ut hodieq; etiā in magna parte gentium

præualeat:& in oriente regum regibus imperet.Sine dubio illic orta in perſide a Zoroaſtre ut inter au-
ctores conuenit. Sed utrum unus hic tantum fuerit: an poſtea & alius non ſatis conſtat. Eudoxus qui
inter ſapientiæ ſectas clariſſimam utiliſſimamq; eam intelligi uoluit.Zoroaſtrem hunc ſex milibus an
norum ante platonis mortem fuiſſe prodidit.Sic & ariſtoteles. Hermippus qui de tota ea arte diligen-
tiſſime ſcribit:& uicies centum milia uerſuum a Zoroaſtre condita indicibus quoq; uoluminum eius
poſitis explanauit.Etiam præceptorem a quo inſtitutum diceret tradidit Agonacem.Ipſum uero quin
que milibus annorum ante troianum bellum fuiſſe. Mirum hoc in primis:duraſſe memoriam artẽq;
tam longo æuo commentariis non incredentibus:præterea nec claris nec continuis ſucceſſionibus cu-
ſtoditam.Iſtos enim quiſq; communi auditu ſaltem cognitos habet:qui ſoli cognominantur.Apuſco-
rum & Zaratum medos:babyloniumq; Marmaridium:& arabẽ.Hippocum : aſſirium uero Zarmo-
cenidam:quorum nulla extant monumenta maxime tamen mirum eſt in bello troiano tantum de ea
arte ſilentium fuiſſe Homero:tantumq; operis ex eadem in Vlyxis erroribus:adeo ut totum opus non
aliunde conſtet.Siquidem Protea & ſirenũ cantus apud eum nõ aliter intelligi uolũt.Circem utiq; & in
ferorũ euocationẽ ſolum hac agi.Nec poſtea quiſq̃ dixit.quonã modo ueniſſet telmeſum religioſiſſimã
urbem quando tranſiliſſetq; ad theſſalas urbes:quarum cognomen diu optinuit in noſtro orbe alienæ
gentis.Troianis itaq; temporibus quom Chironis medicinis contenta eſſet ſolo Marte fulminante. Mi
ror equidẽ illis populis famã eius in tantũ adhæſiſſe ut Menander quoq; litterarum ſubtilitatibus peritus
in eadem telmeſo genitus theſſalam cognominarit fabulam complexã ambages fœminarum detrahenti-
um lunam.Orphea putarem e propinquo primum intuliſſe ad uicinas uſq; ſuperſtitiones ac medicinæ
profectum:ſi non ex perſis eſſet uis tota:in thraciãq; magice delata fuiſſet.Primus q̃ extet:ut equidẽ in-
uenio commẽtatus de ea erat Hoſthanes.Xerſen regem perſarũ bello:quod is græciæ ĩtulit comitatus:
ac uelut ſemina artis portentoſæ aſperſiſſe obiter interfecto quacũq; cõmeauerat mundo.Diligentiores
paulo ante hunc ponũt Zoroaſtrem alium procõneſium.Quod certum eſt:hic maxime Hoſthanes ad
rabiem non auiditatem modo ſcientiæ eius græcorum populos egit.Quanq̃ animaduertam ſummã litte
rarum claritatẽ gloriãq; ex ea ſcientia antiqtus & pene ſemp petitã. Certe pythagoras.Empedocles:De-
mocritus:Plato ad hanc diſcendam nauigauere:exiliis uerius q̃ peregrinationibus ſuſceptis.Hanc reuer
ſi prædicauere:hanc in archanis habuere.Democritus Appollonicen Captidenẽ & Dardanum e phœni
ce illuſtrauit uoluminibus Dardani e ſepulchro eius petitis:ſuis uero ex diſciplina eorũ editis. Quæ re-
cepta ab aliis hominum atq; tranſiſſe per memoriam æque ac nihil in uita mirandum eſt.In tantum fi-
des iſtis faſq; omne deeſt:adeo ut ii qui cætera de uiro illo probant hæc opera eſſe inficiatur eſt.Sed fruſtra.
Hunc enim maxime affixiſſe animis eam dulcedinem cõſtat.Plerũq; miraculi & hoc pariter utraſq; ar-
tes effloruiſſe:medicinam dico:magicemq;:eadem ætate illam Hippocrate:hanc Democrito illuſtran-
tibus circa peloponneſiacum græciæ bellum: quod geſtum eſt a trecenteſimo urbis noſtre anno.Eſt &
alia magice factio a Moſe etiamnum & iotapapela iudæis pendens:ſed multis milibus annorũ poſt Zo-
roaſtrem.Tanto recentior eſt cypria.Nõ leuem & Alexandri magni temporibus auctoritatem addidit
profeſſione ſecũdus Hoſthanes comitatu eius exornatus.Planeq; quod nemo dubitet orbem terrarum
peragrauit.Extant itaq; & apud italas gentes ueſtigia eius in.xii.tabulis noſtris aliiſq; argumentis : quæ
priori uolumine expoſui.Dc.lvii.demum anno urbis Cn.Cornelio Lentulo.P.Licinio Craſſo conſ.ſena
tuſconſultum factum eſt:ne homo immolaretur:palãq; in tempus ſiluit ſacri prodigioſi celebratio. Galli
as utiq; poſſedit & quidem ad noſtram memoriã.Nãq; tiberi Cæſaris principatus ſuſtulit druidas eorum:
& hoc genus uatum medicorũq;.Quid ipſe ego hãc memorẽ artem occeanum quoq; tranſgreſſam:&
ad naturæ inane peruectam in britanniam:quæ hodie eam attonite celebrat tantis cerimoniis:ut dediſ
ſe perſis uideri poſſit.Adeo in toto mundo conſenſere q̃q̃ diſcordi & ſibi ignoto.Nõ ſatis æſtimari pro-
deſt quãtum romanis debeatur:qui ſuſtulere mõſtra:in quibus hominem occidere religioſiſſimũ erat:
mandi uero etiam ſaluberrimum.Vt narrauit Hoſthanes:ſpecies eius plures ſunt.

Vituperatio Neronis Cæſaris. CA. II.

Anq; & ex aq̃ ſphæris & ex aere & ſtellis & lucernis ac peluibus ſecuribuſq; & multis aliis mo-
n dis diuina pmittit:præterea umbrarum:ĩferorũq; colloquia. Quæ omnia ætate noſtra princeps
Nero uana falſaq; cõperit.Quippe nõ citharæ tragiciq; cãtus libido illi maior fuit. Fortuna re-
rum humanarum ſumma geſtiẽte in pfundis animi uitiis:primũq; imperare diis cõcupiuit:nec quicq̃ ge-
neroſius uoluit.Nemo unq̃ ulli artium ualidius fauit.Ad hæc non opes illi defuere: nõ uires: nõ diſcẽdi
ingeniũ aliaq; non patiente mũdo.Immenſum & indubitatũ exemplũ eſt falſæ artis quã dereliquit.Ne-
ro utinãq; inferos potius & quoſcũq; de ſuſpitionibus ſuis deos cõſuluiſſet q̃ lupanaribus atq; pſtitutis
mandaſſet inqſitiones eas.Nulla pfecto ſacra barbari licet feriq; riparus non mitiora q̃ cogitationes eius
fuiſſent.Sæuius ſic nos repleuit umbris.Sunt q̃dam magis hfugia ueluti lentiginẽ habentibus non obſe
qui numina ut cerni nõ poſſint.Forte hoc in illo?Nihil membris defuit.Nã dies eligere certos liberum
erat.Pecudes uero qbus non niſi ater colos eẽt:facile.Nã hominem immolare etiam gratiſſimum. Ma-
gus ad eũ Tiridates uenerat:armeniacũ de ſe triũphũ afferẽs:& ideo puintiis grauis. Nauigare noluerat:
quoniam expuere in maria:aliiſq; mortalium neceſſitatibus uiolare naturam eam fas non putant. Ma-
gos ſecum adduxerat.Magicis etiam cœnis eum initiauerat.Non tamen cum regnum ei daret hanc ab
eo accipere artem ualuit.Proinde autem ita pſuaſum ſit inteſtabilem irritam inanẽ eſſe:habentẽ tamen
quaſdã ueritatis umbras:ſed ĩ iis ueneficas artes pollere:nõ magicas.Quærat aliqs q̃ ſint mentiri ueteres

magi cum adolescentibus nobis uisus. Appion grammaticæ artis prodiderit cynocephaliã hærbam: quæ in ægypto uocaretur osirites diuinã & contra oĩa ueneficia. Sed si ea erueretur: statim eum q eruisset: mori. Seq̃ euocasse umbras ad percontandum. Homerus qua patria quibusq̃ parentibus genitus esset. Non tamen ausus profiteri quid sibi respondisse diceret.

De talpis & reliquæ medicinæ per morbos digestæ in animalibus: quorum genera placida sunt aut fera. CA. III.

P Eculiare uanitatis fit argumentum: q̃ animalium cunctorũ talpas maxime mirãtur: tot modis a rerum natura dãnatas cæcitatis perpetuæ tenebris etiãnum aliis defossas sepultisq̃ similes. Nullis æquæ credunt extis. Nullũ religionis cappacius iudicant animal. Vt si quis cor eius recens palpitansq̃ deuorarit diuinationis & rerũ efficiendarũ euentus ꝓmittant. Dentæ talpæ uiuæ exẽpto sanari dentium dolores adalligato affirmãt. Cætero ex eo animali placita eorũ suis reddemus locis. Nec quicq̃ probabilius inuenietur q̃ muris aranei morsibus aduersari eos: quoniã & terram ut diximus orbitis depressam auersatur. Cæterũ dentium doloribus (ut iidem narrant) medetur canũ qui rabiem præferunt: capitum crematorũ cinis sine carnibus instillatus ex oleo cyprio per aurẽ cuius e parte doleant. Caninus dens sinister maximus circũscarificato eo qui doleat: aut draconis os e spina. Itẽ enydridis. Est autem serpens masculus & albus. Huius maximo dente circũscarificant. At in superiore dolore duos superiores adalligant: e diuerso inferiores. Huius adipe punguntur qui crocodilum captant. Dentes scarificant & ossibus lacertæ e fronte luna plena exẽptis: ita ne terram attingãt. Colluũt caninis dentibus decoctis in uino ad dimidias ꝑtes. Cinis eorũ pueros tarde dẽtiẽtes adiuuat cũ melle. Fit eodẽ mõ & dẽtifriciũ e caninis dẽtibus. Cinis e murino fimo ĩditus: uel iecur lacertarũ aridũ. Anguinũ cor si mordeatur aut alliget̃ efficax habet̃. Suntq̃ ĩter eos q murẽ bis in mẽse iubeãt mandi: doloresq̃ ita caueri. Vermes terreni decocti in oleo infusiq̃ auriculæ: cuius e parte doleant præstant leuamentũ. Eorũdem cinis exesis dẽtibus coniectus ex facili cadere eos cogit. Integros dolentes illitus iuuat. Cõburi autẽ oportet in testa. Prosunt & cum mori radice in aceto scyllite decocti ita ut coluantur dentes. Is quoq̃ uermiculus qui in hærba quæ Veneris labrum appellatur inuenitur: cauis dentium inditus mire prodest. Nã erucæ brassicæ eius contactu cadunt. Et e malua cimices infunduntur auribus cũ rosaceo. Arenulæ quæ inueniuntur in cornibus cochlearum cauis dentium inditæ statim liberant dolore. Coclearũ inanium cinis cum mura gingiuis prodest. Serpẽtis cum sale in olla exustæ cinis cum rosaceo in cõtrariam aurem infusus. Anguinæ uernationis mẽbrana cum oleo tædæq̃ resina calefacta & auri alterutri infusa. Adiciunt aliq thus & rosaceum. Eademq̃ cauis indita ut sine molestia cadant præstat: Vanum esse arbitror canis ortu angues cauda mẽbranam exuere: quoniam neutrũ in italia uisum est. Multoq̃ minus credibile ĩ tepidis regionibus tam sero exui. Hanc aũt uel inueteratam cum cæra cellerrime dentes euellere tradũt. Et dens anguiũ alligatus dolores minuit. Sunt qui & araneum animal ipsum sinistra manu captũ tritũq̃ in rosaceo: & in aurem infusum cuius a parte doleat prodesse arbitrẽtur. Ossiculis gallinarũ in pariete seruatis fistula salua adacto dente uel gingiua scarificata proiectoq̃ ossiculo statim dolorem abire tradunt. Itẽ fimo corui lana adalligato: uel passerũ cum oleo calefacto & ꝓximæ auriculæ infuso pruritum q̃dẽ ĩtolerabilẽ facit. Et ideo utilius est passeris pullorũ sarmentis crematorũ cinerem ex aceto infricare. Oris saporẽ emẽdari affirmant murino cinere cum melle si fricẽtur dentes. Admiscent q̃dam marathri radices. Penna uulturis si scalpantur dentes acidum halitum faciunt. Hoc idem histricis penna fecisse ad firmitatem pertinet. Linguæ ulcera & labrorũ hirũdines in mulso decoctæ sanãt. Adeps anseris aut gallinæ rimas. Oesypum cum galla araneorũ telæ candidæ: & quæ in trabibus paruæ texuntur. Si feruentia os intus exusserit: lacte canino statim sanabitur. Maculas in facie. Oesypum cũ melle corsico quod asperimũ habetur extenuat. Item scobem cutis in facie cum rosaceo impositum uellere. Quidam & butyrum addunt. Si uero uitiligines: sint: fel caninum prius acu cõpunctas. Liuentia & sugillata pulmones arietum pecudũq̃ in tenues confecti mẽbranas & calidi impositi: uel columbinum fimum. Cutem in facie adeps anseris uel gallinæ custodit. Lichenas & murino fimo ex aceto illinunt: & cinere herinacei ex oleo. In hac curatione prius nitro ex aceto faciem foueri præcipiunt. Tollit ex facie uitia & coclearum quæ latæ & minutæ passim inueniuntur cum melle cinis. Omnium quidem coclearum cinis spissat calfacit smegtica ui. Et ideo causticis commiscetur psorisq̃ & lepris & lentigini illinitur. Inuenio & formicas herculaneas appellatas quibus tritis adiecto sale exiguo talia uitia sanentur. Buprestis animal est rarum in italia: simillimum scarabeo longipedi. Fallit inter hærbas bouem maxime: unde & nomen inuenit: deuocatumq̃ tacto felle ita inflãmat: ut rumpat. Hæc cum hircino seuo lichenas illita ex facie tollit smectica: ui ut supra dictum ẽ. Vulturinus sanguis cum chameleonis albæ: quã hærbam esse diximus: radice & cedria tritus contentusq̃ brassica lepras sanat. Itẽ pedes locustarũ cũ seuo hircino triti. Varos adeps gallinaceus cũ cepa tritus & subactus. Vtilissimum & in facie sæpe mel in quo apes sint emortuæ. Præcipue tamen faciem purgat atq̃ erugat cygni adeps. Stygmata delentur columbino fimo ex aceto. Grauedinem inuenio finiri: si quis nare murinas osculetur. Vua & faucium dolor mitigatur fimo agnorum priusq̃ hærbam gustauerit in umbra arefacto. Vua succo cochleæ acu transfossæ illita: ut cochlea ipsa in fumo suspendatur: Hirundinum cinere cum melle. Sic & tonsillis succurritur. Tonsillas & fauces lactis ouilli gargarizatio adiuuat. Multipeda trita. Fimum columbinum cum passo gargarizatũ etiam cum fico arida ac nitro impositum extra asperitatem faucium & distillationes leniunt. Cochleæ coq debent in lacte: dẽptoq̃ tantum terreno conteri: & in passo dari potui. Sunt qui astypaleicas

efficaciſſimas putent:& in iis ſmegma eaꝝ.Lenit & gryllus infricatus.Aut ſi quis manibus qbus eū contriuerit:tōſillas attingat.Anginis felle anſerino cum elaterio & melle citiſſime ſuccurritur.Cerebro noctuæ cinere hirundinis ex aqua calida poto.Huius medicinæ auctor eſt Ouidius poeta.Sed efficaciores ad oīa quæ ex hirundinibus monſtranť:pulli ſilueſtriū.Figura nidoꝝ eos deprehendit.Multo tamē efficaciſſime ripariaꝝ pulli.Ita uocant in ripaꝝ cauis nidificātes.Sunt multi qui cuiuſcūqꝫ hirūdinis pullū edendū cenſent:ut toto anno nō metuatur id malū.Srtangulatos cum ſanguine cōburunt in uaſe:& cinerem cum pane aut potu dant.Quidam & muſtellæ cineres pari modo amiſcent.Sic & ad ſtrumæ remedia.Dant & comitialibus quottidie potu.In ſale quoqꝫ ſeruatæ hirundines ad anginā una drachma bibuntur.Cui malo & nidus earum mederi dicitur potus.Millepedam illini anginis efficaciſſimū putant.Alii.xxi.tritas in aquæ mulſæ hemina dari per harundinē:quoniā dētibus tactis nihil proſunt.Tradūt & murē cum uerbenaca excoctum:ſi bibatur is liquor:remedio eſſe.Et corrigiā caninam ter collo circūdatam.Fimū columbinū uino & oleo ꝑmixtū.Ceruicis neruis & opyſthotono ex milui nido ſurculis uitis adalligatus auxiliari dicitur. Strumis exulceratis muſtellæ ſanguis.Ipſa decocta in uino: non tamen ſectis admouetur. Aiunt & in cibo ſumptum idem efficere. Vel cineri eius ſarmentis combuſtæ miſcetur axungia.Lacertus uiridis adalligatur.Poſt dies.xxx.oportet alium adalligari.Quidam cor eius in argenteo uaſculo ſeruant.Ad fœminarum ſtrumas ueteres cochleæ cū teſta ſua tuſæ illinuntur: maxime quæ frutetis adhærent.Itē cinis aſpidū cū ſeuo taurino īponitur.Anguinus adeps mixtus oleo Item anguiū cinis ex oleo illitus:uel cum cæra.Ediſſe quoqꝫ eos medios abſciſis utrinqꝫ extremis artubus aduerſus ſtrumas prodeſt.Vel cinerē bibiſſe in nouo fictili ita crematorum.Efficacius multo inter duas orbitas occiſorum.Et gryllum illinire cum ſua terra defoſſum ſuadent.Itē fimū colūbaꝝ per ſeſe: uel cū farina hordeacea:uel auenacea ex aceto.Talpæ cinere ex melle illinere. alii iecur eiuſdē cōtritū iter manus illinunt:& triduo nō abluunt.Dextrum quoqꝫ pedē eius remedio eſſe ſtrumis affirmant.Alii ꝑcidunt caput:& cum terra a talpis excitata tuſum digerunt in paſtillos pyxide ſtagnea:& utuntur ad oīa quæ intumeſcunt:& quæ apoſtemata uocant:quæqꝫ in ceruice ſunt.Veſciqꝫ ſuilla tunc uetant.Tauri uocanť ſcarabei terreſtres.Rircino ſimiles:nomē cornicula dederť:Alii pediculos terræ uocāt.Ab iis quoqꝫ terram egeſtam illinunt ſtrumis & ſimilibus uitiis:& podagris Triduo nō abluunt:prodeſtqꝫ hæc medicina in annū.Omniaqꝫ his aſcribunt quæ nos in gryllis retullimus.Quidam & a formicis terra egeſta ſic utuntur.Alii uermes terrenos totidem quot ſunt ſtrumæ adalligant:pariterqꝫ cum iis areſcunt. Alii uiperam circa canis ortū circuncidunt:ut dicimus.Dein mediam cōburunt.Deinde cinerem cum dant bibendum ter ſeptenis diebus quantum præhenditur ternis digytis.Si ſtrumis medentur.Aliqui uero circunligant eas lino:quo præligata infra caput uipera pependerat:donec exanimaretur.Et millepedis utūntur addita reſinæ terebinthinæ parte quarta.Quo medicamento omnia apoſtemata curari iubent.Humeri doloribus muſtellæ cinis cum cæra medetur.Ne ſint malæ hirſutæ formicarum oua pueris infricata ꝓſtant. Item mangonibus ut lanugo tardior ſit pubeſcentiū ſanguine e teſticulis agnoꝝ qui caſtranť.Qui euulſis pilis illitus & cōtra uirus proficit.Præcordia uocamus uno nomine exta in homine:quorum & dolore cuiuſcūqꝫ partis ſi catulus lactens admoueať:apprimaturqꝫ iis partibus:trāſire in eū morbus diciturqꝫ.Idqꝫ exenterato perfuſoqꝫ uino deprehendi uitiato uiſcere illo qd' doluerit hoīs & obrui.aliis religio eſt.Si quoqꝫ quos melitheos uocamus:ſtomachi dolorem ſedant applicat ſæpius. Tranſireqꝫ morbos ægritudine eoꝝ intelligiť:plerūqꝫ & morte.Pulmonū uitiis medentur & mures: maxime africani detracta cute in oleo & ſale decocti:atqꝫ in cibo ſumpti.Eadē res & purulentis uel cruētis excreationibus medeť.Præcipue uero cochleaꝝ cibus ſtomacho.In qua eas ſubferueſirri ītacto corpore earum oportet:mox in pruna torreri nihil addito:atqꝫ ita e uino garoqꝫ ſumi:præcipue africanas. Nuper hoc compertum plurimis prodeſſe.Id quoqꝫ obſeruāt:ut numero impari ſumant. Virus tamē earum grauitatem halitus facit.Proſunt & ſanguinem excreantibus dempta teſta tritæ aquæ potu.Laudatiſſimæ ex iis olitanæ.Ex iis olitanæ aſtypaleicæ:Siculæ modice:quoniā magnitudo duras facit:& ſine ſucco.Balearicæ quas cauaticas uocant:quoniā in ſpeluncis naſcuntur.Laudatæ & ex inſulis caprearū.Nullæ earum autem cibis gratæ:neqꝫ ueteres:neqꝫ recentes.Fluuiatiles & albæ uirus habent:necnon ſilueſtres:ſtomacho inutiles:aluum ſoluunt.Item omnes minutæ.Contra marinæ ſtomacho utiliores Efficaciſſimæ tamen in dolore ſtomachi.Laudatiores traduntur:quæcunqꝫ uiuæ cum aceto deuoratæ.Præterea ſunt quæ aceratæ uocantur late multifariā naſcentes:de quaꝝ uſu ſuis dicemus locis. Gallinaceorum uentris mēbrana inueterata & inſperſa potioni diſtillatiōes pectoris & humidā tuſſim:uel recēs toſta lenit.Cocleæ crudæ tritæ cū aquæ tepidæ cyathis tribus ſi ſorbeātur:tuſſim ſedant. Diſtillationes ſedat & canina cutis cuilibet digyto circūdata.Iure ꝑdicū ſtomachus recreať.Iocineꝝ doloribus medeť muſtella ſilueſtris ī cibo ſumpta uel iocinera eius.Itē uipera porcelli mō inaſſata Suſpirioſis multipedæ ita ut ter ſeptenæ in attico melle diluanť:& ꝑ harundinē bibanť.Omne.n.uas eaꝝ nigreſcit cōtactu.Quidā torrent ex iis ſextariū in patina donec candidæ fiant excoquūt.Tunc mel imiſcent.Alii cētipedā necant:& ex aqua calida dari iubent.Cochleæ in cibos iis quos linquit animus:aut quoꝝ alienatur mens:aut qbus uertigines fiunt:ex paſſi cyathis tribus ſingulæ contritæ cū ſua teſta & calefactæ in potu datæ diebus plurimū nouē.Aliqui ſingulas prima die dedere:ſequēti binas:tertio ternas: quarto duas qnto unā.Sic & ſuſpiria emendant & uomicas.Eſſe animal locuſtæ ſimile ſine pēnis:quod troxalis græce uocatur:latinū nomen nō habet.Aliqui arbitrātur auctores nec pauciores hoc eſſe quod gryllus uoceť.Ex iis uiginti torreri iubent:ac bibi emulſa contra ortopnoneas: ſanguinemqꝫ expuentibus.

Eſt qui cochleis illotis quibuſdam protropũ infundat:uel marinam aquam ita decoquat: & in cibo ſumat:aut ſi tritæ cum teſtis ſuis ſumantur cum protropo.Sic & tuſſi medentur ac uomicas priuatim ſanant melle in quo apes ſint emortuæ.Sanguinem reiicientibus pulmo uulturinus uitigineis lignis combuſtus adiecto flore mali punici ex parte dimidia. Item cotoneoꝝ liliorumq; iiſdem portionibus potus mane atq; ueſperi e uino ſi febris abſit.Sin minus:ex aqua ĩ aqua cotonea decocta ſunt. Pecudis lyen recens magicis præceptis ſuper dolentem lyenem extenditur:dicente eo qui medeatur:lyeni ſe remedium facere.Poſt hæc iubent eũ in pariete dormitorii eius tectoue includi & obſignari annulo ter:nouieſq; carmẽ dici.Caninus ſi uiuenti exprimatur & in cibo ſumatur:liberat eo uitio.Quidam recẽti ſuper illigant.Alii duoꝝ deoꝝ catuli ex aceto ſcyllitico dant ignoranti fel:uel herinacei lyenem.Item cochlearũ cinerem cum ſemine lini & urticæ addito melle donet perſanet.Eliberat & lacerta uiridis eo dolore uiua in olla ante cubiculum dormitorii eius cui medetur ſuſpẽſa:ut egrediẽs reuertẽſq; attingat manu. Cinis e capite bubonis cum unguento.Mel ĩ quo apes ſunt emortuæ.Araneus & maxime qui lycos uocatur.Vpupæ cor.In lateris doloribus laudatur & coclearum cinis in ptiſana decoctarũ:quæ & per ſe illinuntur.Canis rabioſi caluariæ cinis potioni inſpergit̃.Lumboꝝ dolori ſtellio trãſmarinus capite ablato & inteſtinus decoctus in uino cum papaueris nigri denarii põdere dimidio eo ſucco bibitur.Lacertæ uirides deciſis pedibus & capite in cibo ſumuntur.Cochleæ tres contritæ cum teſtis ſuis atq; in uino decoctæ cum piperis granis.xv.Aquilæ pedes uellunt in aduerſum a ſuffragineta:ut dexter dexteræ partis doloribus adalligetur:ſiniſter leuæ.Multipeda quoq; quã oniſcon appellauimus medetur denarii pondere ex cyathis duobus pota.Vermẽ terraneam catillo ligneo ante fiſſo & ferreo uincto ĩpoſitum aqua excepta pfundere & defodere unde effoderis magi iubent:mox aquã bibere catillo:mire id prodeſſe iſchiadici:affirmantes.Dyſentericos recreãt fœmina pecudũ decocta cũ lini ſemine aqua pota.Caſeus ouillus uetus.Seuum ouium decoctum in uino auſtero.Hoc & ileo medet̃.Et tuſſi ueteri.Dyſentericis ſtellio tranſmarinus ablatis ĩteſtinis & capite pedibuſq; accute decoctuſq; & ĩ cibo ſumptus.Cochleæ duæ cũ ouo utraq; cũ putamine cõtrita:atq; in uaſe nouo addito ſale & paſſi cyathis duobus:aut palmarum ſucco & aquæ cyathis tribus ſubferuefactis & in potu datis.Profunt & cõbuſtæ ut cinis earꝫ bibatur in uino addito reſinæ momento.Cochleæ nudæ de quibus diximus in africa maxime inueniuntur:utiliſſimæ dyſentericis. Quinæ cõbuſtæ cũ denarii põdere dimidii acaciæ.Exq; eo cinere dant̃ coclearia bina in uino myrtite:aut quolibet auſtero cũ pari mõ calidæ.Quidã oĩbus africanis ita utuntur.Alii totidẽ africanas:uel latas infundũt potius. Et ſi maior fluctio ſit addunt acaciã fabæ magnitudine.Senectus anguiũ dyſentericæ & tenaſmis in ſtagneo uaſe decoqtur cum roſaceo.Vel ſi in malo cum ſtagno illinitur.Ius e gallinaceo iiſdẽ medetur:ſed ueteris gallinacei uehementius.Salſum ius aluum cit. Mẽbrana gallinaꝝ toſta & data ĩ oleo ac ſale cœliacorum dolores mulcet.Abſtinere autẽ frugibus ante & gallinã & hominem oportet.Fimum columbinum toſtum potumq;.Caro palumbi in aceto decocta dyſentericis & cœliacis medetur.Turdus inaſſatus cum myrti baccis dyſentericis.Item merulæ.Item medetur mel in quo ſint ĩmortuæ apes decoctum.Grauiſſimum uitium.Ileos appellatur.Huic reſiſti aiunt diſcerpti ueſpertilionis ſanguine.Etiam illito uentre ſubuenire.Reſiſtit & cochlea ſicut diximus in ſuſpirioſis temperata.Item cinis earum quæ uiuæ crematæ ſint potus ex uino auſtero.Gallinaceorum iecur aſſum cum uentriculi membrana:quæ abiici ſolet inueterata:ammixto papaueris ſucco.Alii recentem torrent ex uino bibendam.Ius perdicum & per ſe uentriculus contritus ex uino nigro.Item palumbus ferus & e poſca decoctus.Lyen pecudis toſtus & in fimo tritus.Fimum columbinum cum melle illitũ. Oſſifragi uenter arefactus & potus iis qui cibos non conficiunt utiliſſimus:uel ſi manu tantum teneãt capientes cibum.Quidamq; adalligant ex hac cauſa ſed continuare non debent.Maciem enim facit. Siſtit anatum maſcularum ſanguineis.Inflationem diſcutit coclearum cibus.Tormina ſanat lyen ouium toſtus:atq; e uino potus.Palumbus ferus ex poſca decoctus.Apodes ex uino.Cinis ibidis ſine pennis crematæ potus.Quod præterea traditur in torminibus.Mirum eſt ante appoſita uentri tranſire morbũ: anatemq; emori.Tormina & melle curantur in quo ſunt apes immortuæ decocto.Coli uitium efficaciſſime ſanatur ab aue galerita aſſa in cibo ſumpta.Quidam in uaſe nouo cum plumis exuri iubent:cõterique in cinerem:bibiq; ex aqua coctum cochlearibus ternis per quatriduum.Quidam cor eius adalligari fœmini.Alii recenſq; tepenſq; adhuc deuorari.Conſularis aſpernatum domus eſt:in qua alter e fratribus colo liberatus eſt aue hac in cibo ſumpta:& corde eius in armilla aurea icluſo:alter ſacrificio quodam facto crudis laterculis ad formam camini:atq; ut ſacrum peractum erat obſtructo ſacello. Vnum eſt oſſifrago inteſtinum mirabili natura omnia deuorata conficienti.Huius partem extremam adalligatam prodeſſe contra colũ conſtat.Sicut oculi interraneorum morbi:de quibus mirum proditur. Si catuli prius q̃ uideant applicent̃ triduo ſtomacho maxime ac pectori:& ex ore ægri ſuctum lactis accipiant:tranſire uim morbi:poſtremo examinari:diſſectiſq; palã fieri ægri cauſas. Mori & humari debere eos obrutos terra.Magi quidem ueſpertilionis ſanguine contacto uentre in totum annũ caueri dolorem tradunt.Aut in dolore ſiquis aquam per pedes fluentem haurire ſuſtineat.Murino fimo cõtra calculos illinire uentrem prodeſt.Herinacei carnem iucũdam eſſe aiunt:ſi capite percuſſo uno ictu interficiatur prius in ſe urinam reddat.Eos q carnẽ ederint ſtranguriæ morbũ cõtrahere minime poſſe. Hæc uero ad hunc modũ occiſa ſtillicidia ueſicæ emendat.Item ſuffitus ex eodem.Quod ſi urinam in ſe reddiderint:eos q carnẽ ederint:ſtranguriæ morbũ contrahere traditur.Iubent & uermes terrenos bibi ex uino aut paſſo ad cõmuniẽdos calculos:uel cochleas decoctas uti ſuſpirioſis.Eaſdẽ exẽptis teſtis tritiſq;

tres in uini cyathis bibi:ſequenti die duas:tertia die unam:ut ſtillicidia urine emendent.Teſtarum uero
inanium cinere ad calculos pellẽdos.Item hydri iecur bibi.Vel cinerẽ ſcorpionũ aut pane ſumi. Vel ſiqs
cum locuſta edit.Lapillos qui in gallinaceoꝝ ueſica:aut in palũbium uentriculo inueniant̃ conteri & po
tioni inſpergi.Itẽ membranã e uentriculo gallinacei aridam:uel ſi recẽs ſit toſtã.Fimũ quoꝗ palũbium
in faba ſumi cõtra calculos & alias difficultates ueſicæ.Similiter plumaꝝ cinerem palũbinum ferorum
ex aceto mulſo.Et intoſtinoꝝ ex iis cinerẽ cochlearibus tribus e nido hirũdinum.Grillum dilutũ aqua
calida.Oſſifragi uentrẽ arefactũ.Turturis fimũ ĩmulſo decoctum:uel ipſius decoctæ ius. Turdos quoꝗ
ediſſe cũ baccis myrti prodeſt urinæ.Cicadas toſtas in patellis.Millepedã oniſcon bibiſſe: & ĩ ueſicæ do
loribus decoctum agninoꝝ pedũ.Aluum cit & gallinaceoꝝ decoctũ ius: & acria mollit.Cit & hirundi
num fimũ adiecto melle ſubditũ.Sedis uitiis efficaciſſima ſunt oeſipum.Quidã adiiciunt pompholigẽ
& roſaceum.Canini capitis cinis ſenecta ſerpentis ex aceto ſi rhagades ſint. Cinis fimi canini candidi cũ
roſaceo.Aiuntꝗ inuentũ Aeſculapii eẽ:Et eodem uerrucas efficaciſſime tolli.Murini fimi cinis. Adeps
cygni.Adeps bouis.Procidentia alui.Succus cochleaꝝ punctis euocatus illita depellit.Attritis medetur
cinis muris ſiluatici cum melle uel herinacei uel ueſpertilionis.Et anſerinus cum cerebro & alumine &
oeſipo.Fimum columbinum cũ melle.Condylomatis priuatim araneus dempto capite pedibuſꝗ infri
catus.Ne acria perurant adeps anſerinus cum cæra punica cæruſa roſaceo.Adeps cygni.Hæc & hemor/
rhoidas ſanare dicuntur Iſchiadicis cochleas crudas tritas cum uino amineo & pipere potu prodeſſe di/
cunt.Lacertam uiridem in cibo ablatis pedibus interaneis capite.Sic & ſtellionem adiectis huic papaue
ris nigri obolis tribus.Ruptis conuulſis fel ouium cum lacte mulierum. Verendoꝝ formicationibns
uerruciſꝗ medetur arietini pulmonis inaſſati ſanies.Cæteris uitiis uellerum eius uel ſordidorum cinis
ex aqua.Seuum ex omento pecudis & præcipue a renibus ammixto cinere pumicis ex ſale.Lana ſuccida
ex aqua frigida.Carnes pecudis cõbuſtæ ex aqua.Mulæ ungularum cinis.Dentis caballini cõtuſi farina
inſperſa.Teſtibus uero farina ex oſſibus canini capitis ſine carne tuſis.Si decidat teſtium alter: ſpumam
cochlearum illitam remedio eſſe tradunt.Tetris ibi ulceribus & manantibus auxiliantur canini capitis
recentis cineres.Cochleæ latæ paruæ contritæ ex aceto uel cinis eius.Mel in quo apes ſunt emortuæ cũ
reſina.Cochleæ nudæ quas in africa gigni diximus tritæ cum thuris polline & ouorum albo.xxxꝗ.die
reſoluunt.Aliqui pro thure bulbum amiſcent.Hydrocelicis ſtelliones mire prodeſſe traduntur capite
pedibus interaneiſꝗ demptis:reliquum corpus inaſſatum.In cibo id ſæpius datur.Sicut ad urinæ incõ
tinentiam.Caninum adipem cum alumine ſciſſo fabæ magnitudine.Cochleas africanas cum ſua carne
& teſta crematas poto cinere.Anſerum trium linguas inaſſatas in cibo.Huius rei auctor eſt.Anaxilaus.
Panos aperit ſeuũ pecudũ cũ ſale toſto.Murinũ fimũ ammixto thuris polline:ſandaraca impoſita diſcu
tit:Lacertæ cinis:& ipſa diuiſa impoſita.Item multipeda cõtrita:ammixta reſina terebinthina ex parte
tertia.Quidam & ſinopidem ammiſcent.Cochleæ cõtuſæ & per ſe cinis inanium cochlearũ cæræ mix/
tus diſcuſſoriam uim habet.Fimum colũbarum per ſeſe:uel cum farina hordeacea:aut auenacea illitũ.
Cantharides mixta calce panos ſcapelli uice auferũt.Inguinũ tumorem cochleæ minutæ cum melle illi
tæ leniunt.Varices ne naſcant̃:lacertæ ſanguine pueris crura ieiunis a ieiuno illinuntur. Podagras lenit
oeſipũ cum lacte mulieris & cæruſſa.Fimũ pecudũ quod liquidum reddunt.Pulmones pecudum. Fel
arietis cum ſeuo muris diſſecti impoſiti.Sanguis muſtellæ cum plantagine illitus & uiuæ combuſtæ ci
nis ex aceto & roſaceo ſi penna illinat̃.Vel ſi cæra & roſaceum ammiſceatur fel caninum ita ne manu at
tingatur:ſed penna illinatur.Fimum gallinarum uermium terrenorum cinis cum melle: ita ut tertio
die ſoluantur.Alii ex aqua illinire malunt.Alii ipſo aceto menſura cum mellis cyathis tribus pedibus
ante roſaceo perunctis.Cochleæ latæ potæ tollere dicuntur pedum & articulorum dolores. Bibuntur
aũt binæ in uino tritæ.Eædem illinuntur cum helſines hærbæ ſucco.Quidam ex aceto intriuiſſe con=
tenti ſunt ſale.Quidam ſale cum uipera crematis in olla noua & ſæpius ſumptis aiunt podagra liberari.
Vtile eſſe & adipe uiperino pedes perungi.Et de miluo affirmant:ſi inueterato tritoꝗ quantum tres di
gyti capiant bibatur ex aqua.Aut ſi pedes ſanguinem cum urtica uel pennis eorum cum primum naſcẽ
tur tritis cum urtica.Quin & fimus eoꝝ arcularibus doloribus illinit̃.Item cinis muſtellæ aut cochlea/
rum & cum amylo uel tragacantho.Incuſſos articulos aranei telæ cõmodiſſime curant.Sunt qui cine/
re earum uti malint ſicut fimi colũbini cinere:cum polenta & uino albo.Articulis luxatis præſentaneũ
eſt & ſeuum pecudis cum cinere & capillo mulierũ.Pernionibus quoꝗ imponit̃ ſeuum pecudum cum
alumine.Canini capitis cinis aut fimũ murinũ.Quod ſi putrida ſint ulcera cæra ad cicatricem perdu/
cunt:uel gryllorum crematoꝝ fauilla ex oleo.Item muris ſiluatici cum melle.Vermiũ quoꝗ terrenoꝝ
cũ oleo uetere.Et cochleæ quæ nudæ inueniuntur.Vlcera omnia pedum ſanat cinis earum quæ uiuæ
combuſtæ ſint.Fimiꝗ gallinacei cinis exulcerationes colũbini fimi cinis ex oleo.Attritus etiam calcia/
mentoꝝ ueteris ſoleæ crematæ cinis.Agninus pulmo & arietis ſanant.Dentis caballini contuſi farina
priuatim ſubleuat.Lacertæ uiridis ſanguis ſubtritus & hominũ & iumentoꝝ pedes ſublitus ſanat.Cla/
uos pedum urina muli mulæue cum luto ſuo illita.Fimũ ouium.Iecur lacertæ uiridis:uel ſanguiſſloc/
co impoſitus.Vermes terreni ex oleo.Stellionis caput cum uiticis pari modo tritũ ex oleo.Fimũ colũbi
num decoctũ ex aceto.Verrucas uero omniũ generum urina canis recens cum ſuo luto illita.Fimi cani
ni cinis cum cæra.Fimum ouium.Sanguis recẽs murinus illitus:uel ipſe mus diuulſus. Herinacei fel.
Caput lacertæ uel ſanguis uel cinis totius.Mẽbrana ſenectutis anguinũ. Fimũ gallinaceũ cum oleo & ni
tro. Cãtharides cũ uua taminia ĩtritæ exedũt.Sed ita eroſas aliis quæ ad pſananda ulcera mõſtrauimus

curari oportet.Nunc autem reuertemur ad ea quæ totis corporibus medẽdã sunt.Fel canis nigri mascu
li amuletum esse magi dicunt domus totius.Suffitæ eo purificatæue contra omnia mala medicamẽta.
Item sanguine canis resperſis parietibus genitaliq; eius sub limine ianuæ defosso.Minus mirentur hæc
qui sciunt fœdissimum animal q̃tũ magnificent ricinum:quoniã uni nullus sit exitus saginæ nec finis
alia q̃ morte:diutius in fame uiuenti.Septenis ita diebus durasse tradunt.At in sacietate paucioribus de
hiscere.Sunt qui hũc ex aure sinistra canis omnes dolores sedare adalligatum. Funditum in augurio ui
talium habent.Nam si æger ei respõdeat qui intulerit a pedibus stanti:interrogantiq; de morbo spem
uitæ certam esse.Moriturum nihil respondere.Adiiciunt ut euellatur ex aure leua canis: cui non sit ali/
us q̃ niger color.Nigidus fugere tota die canes conspectum eius qui e sue id animal euellerit scriptum
reliquit. Rursus magi tradunt lymphatos sanguinis talpæ aspersura resipiscere.Eos uero qui a noctur
nis diis fauniſq; agitent̃:draconis lingua & oculis & felle:intestiniſq; in uino & oleo decoctis:ac sub diuo
noctu refrigeratis perunctos matutinis uespertiniſq; liberari perfrictionibus.Remedio esse tradit. Nicã
der amphisibenam mortuam adalligatam uel pellem tantum eius. Quinimmo arbori quæ cædatur
adalligata non algere cædentes:faciliusq; succidere.Itaq; sola serpentium frigori se cõmittit prima om/
nium procedens & ante cuculi cantum.Aliud est cuculo miraculum:quo quis loco primum audiat ali
tem illam si dexter pes circunscribatur:ac uestigium id defodiatur:non gigni pulices ubicunq; spargat̃.
Paralysin cauentibus pinguia glyrium decoctorum & soricum utilissima tradunt esse.Millepedas ut in
anginis diximus potas.Phtisin sentientibus lacertam uiridem decoctam in uini sextariis tribus ad cya/
thum unum singulis cochlearibus sumptis per dies donec cõualescãt.Cochlearum cinerem potum in
uino.Comitialibus morbis oesippum cum myrrhæ momento & uini cyathis duobus dilutũ magni/
tudine nucis auellanæ a balneo potum.Testiculos arietinos inueteratos tritosq; dimidio denarii ponde
re in aqua uel lactis asini hemina.Interdicitur uini potus quinis diebus ante & postea.Magnifice lauda/
tur & sanguis pecudum potus.Item fel cum melle præcipue agninum.Catulus lactens sumptus absci/
so capite pedibusq; ex uino & myrrha.Lyen mulæ potus in oxymelite cyathis tribus.Stellionis trãsma
rini cinis potus in aceto.Tunicula stellionis quã eodẽ modo ut anguis exuit pota.Quidam & ipsum ha
rũdine exteratum inueteratumq; bibendum dedere. Alii in cibo in ligneis uerubus inassatum.Opere
pretium est quõ præcipiatur scire cum exuitur membrana hyberna alias deuoranti eam:quoniam nul
lum animal fraudulentius inuidere homini tradunt.Inde stellionum nomen aiunt in maledictum trãs
latum. Obseruant cubile eius æstatibus.Est autẽ in locis hostiorum fenestrarumq; aut cameris sepul/
chrisue.Ibi uere incipiente fissis harundinibus textas opponũt casas:quarum angustiis etiam gaudet: eo
facilius exuens circũdatũ torporem.Sed eo derelicto nõ potest remeare.Nihil ei remedio in comitiali/
bus morbis præfert̃.Prodest & cerebrum mustellæ inueteratũ potũq;: & iecur eius. Testiculi uuluæq;
aut uentriculus inueteratus cum coriandro:ut diximus:itẽ cinis:Siluestris uero tota in cibo sumpta.Ea
dem omnia prædicant̃ ex uipera.Lacerta uiridis cũ condimentis quæ fastidium abstergant:ablatis pedi
bus & capite.Cochleaꝝ cinis addito semĩe lini & urticæ cum melle inunctos sanat.Magis placet draco/
nis cauda in pelle dorcadis alligata ceruinis neruis.Vel lapilli e uentre pulloꝝ hirundinum sinistro lacer
to annexi.Dicuntur.n.excluso pullo lapillum dare.Quod si pullus is detur incipienti in cibo:quem pri/
mum peperit:cum quis primũ tentatus sit:liberat̃ eo malo.Postea medetur hirundinum sanguis cum
thure:uel cor recens deuoratum.Quin & e nido earum lapillus impositus recreare dicit̃ confestim : &
adalligatus perpetuo tueri.Prædicatur & iecur milui deuoratum:& senectus serpentiũ. Iecur uulturis
tritum cũ suo sanguine ter septenis diebus potum.Cor pulli uulturini adalligatum.Sed & ipsum uul/
turem in cibo dari iubent:& quidem satiatum humano cadauere.Quidam pectus ei bibendum cen/
sent:& in cerrino calice.Aut testes gallinacei ex aqua & lacte antecedente quinq; dieꝝ abstinentia uini
ob id inueteratos.Fuere & qui.xx.unam muscas ruffas:& quidem emortuas in potu darent:infirmio/
ribus pauciores.Morbo resistunt regio sordes aurium:aut mammarum pecudis denarii pondere cum
myrrhæ momento & uini cyathis duobus. Canini capitis cinis in mulso. Multipeda in uini hemina.
Vermes terreni in aceto mulso cum myrrha.Gallina si sit luteis pedibus prius aqua purificatis:dein col
lutis uino quod bibatur. Cerebrum perdicis: aut aquilæ in uini cyathis tribus. Cinis plumarum:
aut interraneorum palũbi sed in mulso ad cochlearia trita.Passerum cinis sarmentis crematoꝝ cochlea
ribus duobus in aqua mulsa.Auis icterus uocatur a colore:quæ si spectetur:sanari id malum tradunt &
auem mori.Hanc puto latine uocari galgulum.Phreneticis prodesse uidetur pulmo pecudum calidus
circa caput alligatus. Nam nõ modo muris cerebrum dari potui ex aqua:aut cinerẽ mustellæ:uerũ etiã
inueteratas herinacei carnes quis possit fuerĩt ẽt si certa sit medicina?Bubonis quidem oculorum cine/
rem inter ea quibus prodigiose uitam ludificantur:acceperim. Præcipueq; febrium medicina placitis
eorum renuntiat.Nãq; & in.xii.signa digessere eam sole transmeante:iterũq; luna:qđ totum abdican/
dum paucis exẽplaribus docebo.Siqdẽ crematis tritisq; cũ oleo perungi iubent ægros:cũ geminos trã/
sit sol cristis:& auribus & unguibus gallinaceoꝝ.Si luna rasis barbis eoꝝ.Si uirginem alteruter hordei
granis.Si sagittariũ uespertilionis alis.Si leonẽ luna tamaricis frõde:& adiiciũt satiuæ.Si aquariũ e buxi
carbonibus tritis.Ex istis cõfessa aut certe uerisimilia ponemus:sicut eletargũ olfatoriis excitari.Inter ea
fortassis mustellæ testiculis inueteratis:aut iocinere usto.Is quoq; pulmonẽ pecudis calidũ circa caput
adalligari putãt utile.In q̃rtanis medicinæ clinice ꝑpe modũ nihil pollet.Quãobrẽ plura eoꝝ remedia
ponemus.Primũq; eã quẽ adalligari iubẽt puluerẽ:i quo se accipiter uolutauerit lino rutilo i linteolo.

Canis nigri dentem lõgiſſimum.Pſeudophecen uocant ueſpã:quæ ſingularis uolitat.Hanc ſiniſtra ma
nu apprehenſam ſubnectunt.Alii uero quam quis eo anno uiderit primam.Viperæ caput abſciſum in
linteolo:uel cor uiuentis exemptũ.Muris roſtellum auriculaſq; ſummas roſeo pãno:ipſumq; dimittũt.
Lacertæ uiridis dextrũ oculũ effoſſum mox cũ capite ſuo deciſo in pellicula caprina.Scarabeus q pilulas
uoluit.Propter hũc ægypti magna pars ſcarabeos inter numina colit curioſa.Appionis interpretatione
qua colligit ſolis operum ſimilitudinẽ huic animali eſſe ad excuſandos gentis ſuæ ritus.Sed & alliũ ad/
alligant magi cui ſunt cornicula reflexa ſiniſtra manu collectũ.Tertiũ q uocatur fullo albis guttis diſſe/
ctũ utriq; lacerto adalligant.Cætera ſiniſtro.Cor anguinũ ſiniſtra manu exemptũ uiuentibus . Scorpio
nis caudæ quattuor articulos cũ aculeo panno nigro:ita ut nec ſcorpionem dimiſſum:nec eũ q alligaue
rit:uideat æger triduo.Poſt tertiũ circuitũ id cõdat.Erucam in linteolo ter lino circũdant totidem mo/
dis ad ſingulos dicentes quare faciant:qui medebunt.Limacem in pelliculam uel quattuor limacum ca
pita præciſa harundine.Multipedam lana inuolutã.Vermiculos ex qbus tabani fiunt:ante q̃ pennas ger
minent.Alios e ſpinoſis frutetis lanuginoſos.Quidam ex illis quaternos incluſos iuglandis nucis puta/
mine adalligant.Cochleaſq; quæ nudæ inueniunt.Stellionẽ incluſum capſulis ſubiiciunt capiti : & ſub
deceſſu febris emittunt.Deuorari autem iubent cor mergi marini ſine ferro exemptũ: inueteratũq; cõ
teri:& in calida aqua bibi.Corda hirundinũ cũ melle.Alii fimũ drachma una:in lactis caprini:uel ouilli
uel paſſo cyathis tribus ante acceſſiones.Sunt q totas cenſeant deuorandas. Aſpidis cutẽ pondere ſexta
parte denarii cum pipere pari modo parthoꝝ gentes in remediũ quartanæ bibunt.Chryſippus philo/
ſophus tradidit phyrganion adalligatũ remedio eſſe quartanis.Quod eẽt animal:nec ille deſcripſit: nec
nos inuenimus q nouiſſet.Demonſtrandũ tamen fuit a tã graui auctore dictum:ſi cuiuſq̃ cura efficaci/
or eſſet ad iquirendũ.Cornicis carnes eſſe:& nidum illinire in longiſſimis morbis utiliſſimũ putant.Et
in tertianis fiat poteſtas experiendi:quoniã eius erit copia ſpei de tecto:anne aranei quẽ lycum uocãt te/
la:ipſo ſpecu toto reſina cæraq; ipoſita utriſq; tẽporibus & frõti proſit.Aut ipſe calamo adalligatus qua
liter & aliis febribus prodeſſe traditur.Item lacerta uiridis adalligata uiua in eo uaſe quo cibum capiat.
Quo genere & reciduas frequenter abigi affirmant.Hydropicis oeſipum ex uino addita myrrha modi
ce potui dat nucis auellanæ magnitudine.Aliqui addũt & anſerinum adipẽ & oleum myrteũ . Sordes
ab uberibus ouium eundẽ effectum habent.Itẽ carnes inueteratæ herinacei ſumptæ.Vomitus quoq; ca
num illitus uentri aquam trahere promittitur.Igni ſacro medetur oeſipum cũ põpolige & roſaceo. Ri
cini ſanguis.Vermes terreni ex aceto illiti.Gryllus cõtritus in manibus.Quo genere pſtat:ut q id fecerit
anteq̃ incipiat uitium:toto eo anno careat.Oportet autem eum ferro cũ terra cauernæ ſuæ tolli. Adeps
anſeris.Viperæ caput aridum aſſeruatum & combuſton:dein ex aceto ipoſitũ.Senectus ſerpentium ex
aqua illita a balneo cum bitumine & ſeuo agnino.Carbũculus fimo colũbino delet p ſe illito:uel cũ lini
ſemine ex aceto mulſo.Itẽ apibus quæ in melle ſunt imortuæ ipoſitis.Polentaq; impoſita inſperſa.Si in
urendis ſit:cæteriſq; ibi ulceribus occurrit e melle oeſipũ cum plũbi ſquãmis.Item fimum pecudum in
cipientibus carbũculis.Tubera & quæcunq; emolliri opus ſit efficaciſſimæ anſerino adipe curantur.Idẽ
præſtat & gruum adeps.Furũculis mederi dicitur araneus ſi prius q̃ nominetur ſit ipoſitus & tertia die
ſolutus.Mus araneus pendens necatus ſic ut terram nec poſtea attingat:ter circũdatus furunculo totiẽs
expuentibus medente & cui medebitur.Ex gallinaceo fimo quod eſt ruffum maxime recẽs illitum ex
aceto.Ventriculus ciconiæ decoctus.Muſcæ ipari numero infricatæ digyto medico. Sordes ex pecudũ
auriculis.Seuum ouium uetus cum cinere e capillis mulierum.Seuum arietis cum cinere punici & ſa/
lis pari pondere.Ambuſtis capitum canis cinis medetur.Item glirium cum oleo.Fimum ouium cũ cæ
ra commixtum.Murium cinis & cochleaꝝ. Eoq; ſic ut ne cicatrix quidem appareat.Item adeps uſpe/
rimus.Fimi colũbini cinis ex oleo illitus cyprino.Neruoꝝ nodis medetur capitis uiperini cinis ex oleo
cyprino illitus.Terreni uermis cinis cum melle illitus etiã dolores tollit.Item amphiſbena mortua ad/
alligata.Adeps culturinus cum uentre arefactus contrituſq; cũ adipe ſuillo inueterato.Cinis e capite bu
bonis in mulſo potus cum lilii radice:ſi magis credimus.In contractione neruorum caro palumbina in
cibis prodeſt:& inueterata. Herinacei ſpaſticis.Item muſtellæ cinis . Serpentium ſenectus in pelle tauri
na adalligata ſpaſmos fieri prohibet . Opiſtothonicis milui iecur aridum tribus obolis in aquæ mul/
ſæ cyathis tribus potum . Reduitias & quæ in digytis naſcuntur pterygia tollunt canini capitis cinis
aut uulua decocta in oleo ſuper illito butyro ouillo cum melle . Item folliculus cuiuſlibet animalis fel/
lis.Vnguium ſcabricam cantharides cum pice tertio die ſolutæ.aut locuſtæ frictæ cum ſeuo hircino.
Pecudum ſeuum.Aliqui miſcent uiſcum & proculacam:uel æris florem.Ita ut tertio die ſoluant . San/
guinem ſiſtit e naribus ſeuum ex omẽto pecudum illitum.Item coagulum ex aqua maxime agninum
ſubditum uel infuſum etiam ſi alia non proſint.Adeps anſerinus cum butyro pari põdere paſtillis inge
ſtus.Cinis cochlearum terrenarum.Sed & ipſæ extractæ teſtis. E naribus fluentem ſanguinem ſiſtunt
cochleæ contritæ frõti illitæ.Aranei telæ ſuppoſitæ.Gallinacei cerebellum:uel ſanguis profluuia a cere
bro.Itẽ columbinus ſanguis ob id ſeruatus concretuſq;.Si uero ex uulnere immodice fluat fimi caballi
ni cum putaminibus ouorum cremati cinis impoſitus mire ſiſtit . Et uulneribus medentur oeſipum
cum hordei cinere & erugine æquis partibus.Ad carcinomata ac ſerpentina quoq; ualet.Erodit & ulce
rum margines.Carneſq; quæ excreſcunt ad æqualitatem redigit.Explet quoq;:& ad cicatricem perdu
cit. Magna uis & in cinere pecudum fimi ad carcinomata addito nitre:aut cinere ex oſſibus fœminum
agninoꝝ:maxime in iis ulceribus quæ cicatricem non trahunt.Magna & pulmonibus pciue arietum.

Excrescentes carnes in ulceribus ad æqualitatem efficacissime reducunt. Fimo quoq ipso ouium sub testa calefacto & subacto tumor uulnerũ sedatur. Fistulæ purgantur sananturq. Item epinyctides. Summa uero uis in canini capitis cinere. Excrescentia omnia spodii uice erodit ac persanat. Item murino fimo eroduntur. Itemq mustellæ fimi cinere. Duricias etiam in alto ulcerum & carcinomata persequit multipeda trita: admixta resina terebinthina & sinopide. Eademq utilissima sunt in iis ulceribus quæ uermibus periclitantur. Quin & uermium ipsorum genera mirandos usus habet. Cosses qui in ligno nascuntur sanant ulcera omnia. Nomas uero combusti cum pari pondere anisi & ex oleo illiti. Vulnera recentia conglutinant terreni. adeo ut neruos quoq abscissos illitis solidari infra septimũ diem. Democritus persuaserit. Itaq in melle seruandos censet. Cinis eorum margines ulcerum duriores absumit cũ pice liquida uel symblio melle. Quidã arefactis in solle ad uulnera ex aceto utuntur: nec soluunt nisi biduo intermisso. Eadẽ ratio & terrenaℽ cochlearum est: quæ tusæ & impositæ recentia uulnera conglutinant: & nomas sistunt quæ non adhærent. Herpes quoq animal a græcis uocatur: quo præcipue sanãtur quæcunq serpunt. Cochleæ quoq profunt cum testis suis tusæ cum myrrha quidem & thure: ẽt præcisos neruos sanare dicũtur. Draconum quoq adeps siccatus in sole magnopere prodest. Item gallinacei cerebrum recentibus plagis sale uiperino in cibo sumptum. Tradunt & ulcera tractabiliora fieri: & sanari celerius. Antonius musa medicus cum incidisset insanabilia ulcera: uiperas edendas dabat: miraq celeritate persanabat. Tryxalidum cinis margines ulcerum duros aufert cũ melle. Itẽ fimus colũbinus cũ arsenico & melle ea quæ erodẽda sunt. Bubonis cerebro cum adipe anserino mire uulnera dicũtur glutinari: quæ uocant cacoethæ. Cinis etiã fœminum arietis cum lacte muliebri diligẽter prius elutus linteolis sanat. Vlula quoq auis cocta in oleo cui liquato miscet butyrum ouillum & mel: ad ulcera sananda ualet. Vlcerum labra duriora apes in melle emortuæ emolliunt. Et elephantiasin sanguis & cinis mustellæ. Verberũ uulnera atq uibices pellibus ouium recẽtibus impositis oblitterantur. Articulorum fracturis cinis fœminum pecudis peculiariter medet. Efficacius cum cæra. Idem medicamentũ fit ex maxillis simul ustis: cornuq ceruino & cæra mollita rosaceo. Ossibus fractis caninum cerebrũ linteolo illito superpositis lanis: quæ subinde subfundantur fere quattuordecim diebus solidat. Nec tardius cinis siluestris muris cum melle: aut cũ uermium terrenoℽ cinere. Qui etiam ossa extrahit. Cicatrices ad colorẽ reducit pecudum pulmo præcipue ex ariete seuum ex nitro. Lacertæ uiridis cinis. Vernatio anguium ex uino decocta. Fimum colũbinum ex melle. Item uitiligines albas ex uino. Ad uitiliginẽ & cantharides cum rutæ foliorum duabus partibus in sole donec formicet cutis: tolerandæ sunt. Postea fouere: oleoq perungere necessariũ: iterũq illinire: idq diebus pluribus facere cauentes exulcerationem multam. Ad easdem uitiligines & muscas illini iubent cum radice lappatorum. Gallinaℽ fimum candidũ seruatũ in oleo uetere cornea pyxide. Vespertilionum sanguinem. Fel herinacei ex aqua. Ad scabiem uero bubonis cerebro cũ afronitro. Sed ante omnia sanguis caninus. Sedant pruritum cochlæ minutæ latæ contritæ illitæ. Harundines & tela quæq alia extrahenda sunt corpori. euocat mus dissectus ĩpositus. Præcipue uero lacerta dissecta: & uel caput eius tantũ cõtusum cũ sale ĩpositum. Cochleæ ex iis quæ gregatim folia sectant contusæ ĩpositæq testis: & eæ quæ mandũtur exẽptæ testis. Sed cũ leporis coagulo efficacissimæ. Ossa anguiũ eundẽ cũ coagulo cuiuscũq q̃drupedis intra tertiũ diẽ approbãt effectũ.

Ad muliebria mala medenda: & conceptus maturandos. CA. IIII.

Audantur & cãtharides tritæ cũ farina hordeacea. Muliebribus malis mẽbranæ a partu ouiũ proficiunt: sicut in capris rettulimus. Fimũ quoq pecudum eosdẽ usus habet. Locustaℽ suffitu strangurиæ maxime mulieℽ iuuatur. Gallinaceoℽ testes subinde si a cõceptu edat mulier: mares in utero fieri dicuntur. Partus conceptos histricũ cinis potus continet. Maturat caninũ lac epotũ. Euocat mẽbrana e canum secundis: si terrã non attigerit. Lũbos parturientiũ potus lactis. Fimũ murinũ aqua pluuia dilutũ mãmas mulierum a partu tumescentes reficit. Cinis herinaceoℽ cũ oleo perunctaℽ custodit partus contra abortus. Facilius enitunt quæ fimũ anserinũ cũ aquæ cyathis duobus sorbuere. Aut ex utriculo mustellino per genitale efflentes aquas. Vermes terreni illiti in ceruices & scapulas: ne nerui doleant: p̃stant. Grauidis secundas pellunt in passo poti. Item p se se ĩpositi: mammaℽ suppuratione concoquũt & aperiunt extrahuntq: & ad cicatricẽ perducunt. Lac deuocant poti cũ mulso. Inueniuntur & in gramine uermiculi q adalligati collo cõtinent partum. Detrahunt autem sub partu: alias eniti non patiũtur. Cauendum etiam ne in terra ponantur. Conceptus quoq omnia dantur in potu quini aut septeni. Cochleæ in cibo sumptæ accelerant partum. Item cõceptum impositæ cum croco. Eædem ex amylo & tragacantho illitæ profluuia sistunt. Prosunt & purgationibus sumptæ in cibo: & uuluam auersam corrigunt cum medulla ceruina: ita ut uini cochleæ denarii pondus addatur & cypri. Inflationes quoq uuluarum discutiunt exemptæ testis: tritæq cum rosaceo. Ad hoc astypaleicæ maxime eligũtur. Alio modo africanæ binæ cũ fœnogræco qd' tribus digytis capiat additis mellis cochlearibus quattuor. Illinuntur aluo prius irino succo perunctæ. Sunt & minutæ longæq candidæ cochleæ passim oberrãtes. Eæ arefactæ sole in tegulis: tusæq in farina miscentur lomento æquis portionibus. Candoremq & leuorem corpori afferunt. Scabendi desideria tollunt minutæ & latæ cum polenta. Viperam mulier pregnans si transcenderit: abortum faciet. Item amphisbenam mortuam dumtaxat: Nã uiuam habentes in pyxide impune transeunt: etiam si mortua sit. Atq aduersata partus faciles præstat uel mortua. Mirum si non adseruatam transcenderit: grauida innoxiam fieri: si protinus trãscendat adseruatam. Anguis inueterati suffitus mẽstrua adiuuant. Anguium senectus adalligata lumbis faciliores

partus facit:protinus a puerperio remouenda.Dant & in uino bibendũ cum thure.Aliter ſumpta abor
tum facit.Baculus quo angui rana excuſſa ſit:parturientes adiuuat.Tryxalidum cinis illitus cum melle
purgationes. Item araneus qui filum ducit ex alto:capi debet manu caua trituſq; admoueri. Quod ſi
redeuntem prehenderit:inhibebit idem purgationes.Lapis aetites in aquilæ repertus nido cuſtodit par
tus contra omnes abortum inſidias.Penna uulturina ſubiecta pedibus adiuuat parturientes.Ouum co
rui grauidis cauendum conſtat:quoniam tranſgreſſus abortus aſperos facit.Fimum accipitris in mul/
ſo potum uidetur fœcundas facere.Vuluarum duricias & collectiones adeps anſerinus aut cygni emol/
lit.Mammas a partu cuſtodit adeps anſeris cum roſaceo & araneo.Phryges & lycaones mammis puer
perio uexatis inuenere otidum adipem utilem eſſe & iis quæ uulua ſtrãgulentur:& blattas illinũt.Ouo
rum perdicis putaminum cinis cadmiæ mixtus & cæræ ſtantes mammas ſeruat.Putant & ter circũda/
tam ouo perdicis non inclinari.Et ſi ſorbeantur eadem:fœcũditatem facere:lactis quoq; copiam. Cum
anſerino adipe perunctis mammis dolores minuere.Molas uteri rumpere.Scabiem uuluarum ſedare
ſi cum cimice trito illinantur.Veſpertilionũ ſanguis pſilothri uim habet:ſed malis puerorum illitus nõ
ſatis proficit niſi erucæ uel cicutæ ſemen poſtea ĩducatur.Sic enim aut in totum tollunt̃ pili:aut non ex
cedũt lanuginem. Idem & cerebro eorum profici putant.Eſt autem duplex:rubens utiq; & candidum.
Aliqui ſanguinem & iecur eius ammiſcent.Quidam in tribus heminis olei diſcoquunt uiperam exem
ptis oſſibus & pſilothri uice utũtur:euulſis prius pilis:quos renaſci nolũt.Fel herinacei pſilothrũ eſt uti/
q; mixto cerebro ueſpertilionis & lacte caprino.Item per ſe cinis cum lacte. Canis primi partus euulſis
pilis quos renaſci uolunt:uel nondum natis perunctis partibus:alii non ſurgũt.Idem euenire tradit̃ ſan
guine ricini euulſi cani.Item hirũdinino ſanguine uel felle.

Promiſcuæ medicinæ. CA. V.

Vis formicarum ſupercilia denigrari cum muſcis tritis tradunt.Si uero oculi nigri naſcẽtium
o placeant:ſoricem prægnanti edendum.Capilli ne caneſcant:uermiũ terrenorum cinere præ/
ſtari admixto oleo.Infantibus qui lacte concreto uexantur præſidium ex anguinum coagulũ
ex aqua potum.Aut ſi uitium coagulato lacte acciderit:diſcutitur coagulato ex aceto dato. Addentitio
nem cerebrum pecoris utiliſſimum eſt.Oſſibus in canino fimo inuẽtis aduſtio infantium quæ uocatur
ſiriaſis adalligatis emendatur.Ramices infantium lacertæ uirides admotæ dormientibus morſu emen
dantur.Poſtea harundini adalligatæ ſuſpenduntur in fumo.Traduntq; pariter cum ea expirante ſanari
infantem.Cochlearum ſaliua illita infantium:oculis palpebras corrigit gignitq;. Ramicoſis cochlearũ
cinis cum thure ex oui albi ſucco illitus per dies.xxx.medetur.Inueniuntur in corniculis cochleaꝝ hare
naceæ duriciæ.Eæ dẽtionem facilem præſtant adalligatæ.Cochlearum inanium cinis admixtus cæræ
procidentium interaneorum partes extremas prohibet.Oportet autem cineri miſceri ſaniem punctis
emiſſam e cerebro uiperæ.Cerebrum uiperæ illigatum pelliculæ dentitiones adiuuat.Ad idem ualent
& grandiſſimi dentes ſerpentium.Fimum corui lana adalligatum infantium tuſſi medetur.Vix ẽ ſerio
complecti quædam non omittenda tamen:quia ſunt prodita.Ramici infantiũ lacerta mederi iubent.
Marem hanc prehendi.Id intelligi & quod ſub cauda unam cauernam habeat.Id agendum ut per auꝝ
aut argentũ aut oſtrum mordeat uitium.Tum in calice nouo illigatur:& in fimo ponitur.Vrina infan
tium cohibetur muribus elixis in cibo datis.Scarabeorum cornua grandia denticulata adalligata in iis
amuleti naturam optinent.Bouis capiti lapillum tradunt ineſſe:quem ab eo expui ſi necem timeat:in/
opinatis præciſo capite exemptum adalligatumq; mire prodeſſe dentitioni.Item cerebrum eiuſdem ad
eundem uſum adalligari iubent.Et limacis lapillum ſiue oſſiculum quod inuenitur in dorſo. Magnifi
ce iuuat & ouis cerebrum gingiuis illitum.Sicut aures adeps anſerinus cum ocimi ſucco impoſitus.Sũt
uermiculi in ſpinoſis hærbis aſperi:lanuginoſi.Hos adalligatos protinus mederi tradunt infantibus: ſi
quid ex cibo hæreat.Somnos allicuit oeſipum cum myrrhæ momento in uini cyathis duobus dilutũ
uel cum adipe anſerino & uino myrtite. Auis cuculus leporina pelle adalligatus.Ardeolæ roſtrum in
pelle aſinina fronti adalligatũ.Putant eiuſdem effectus eſſe uino colutũ.E diuerſo ſomnũ arcet ueſperti
lionis caput aridũ,adalligatũ.In urina uirili lacerta necata uenerẽ eius qui fecerit cohibet.Nã inter ama/
toria eſſe magi dicunt.Inhibet & fimum cochleæ:& columbinum cum oleo & uino potum.Pulmonis
uulturni dextræ partes uenerẽ concitant uiris adalligatæ gruis pelle.Item ſi lutea ex ouis quinq; colum
baꝝ admixta adipis ſuilli denarii pondere ex melle ſorbeantur.Paſſeres in cibo uel oua eoꝝ. Gallinacei
dexter teſtis arietina pelle adalligatus.ibi cum cineres cũ apide anſeris & irino perunctis ſi conceptus ſit.
partus cõtinere.Cõtra ĩhibere uenerem pugnatoris galli teſticulis anſerino adipe illitis adalligatiſq; pel
le arietina tradunt.itẽ cuiuſcũq; galli gallinacei ſi cũ ſanguine gallinacei lecto ſubiciant̃.Cogunt conci/
pere inuitas ſetæ ex cauda mulæ ſi inunctis inter ſe colligent̃ in coitu.Qui in urinã canis ſuam ingeſſe/
rit:dicitur ad uenerẽ pigrior fieri.Mirũ & de ſtellionis cinere(ſi uerũ eſt)in linamento inuolutũ in ſini/
ſtra manu uenerem ſtimulare.Si trãſferatur in dextram:inhibere.Item ueſpertilionis ſanguinẽ collectũ
flocco ſuppoſitũq; capiti mulierũ libidinẽ mouere:aut anſeris linguam in cibo uel potione ſumptam.
Phthyriaſen uero mactato corpore pota.Et mẽbrana ſenectutis anguium triduo inhibet.Ac ſerũ exẽ/
pto caſeo potum cum exiguo ſale.Caſeos ſi cerebrũ muſtellæ coagulo addatur:negant cortũpi uetuſta
te:aut a muribus attingi.Eiuſdẽq; muſtellæ cinis ſi detur ĩ offa gallinaceis pullis & colũbinis tutos eſſe
a muſtellis.Iumẽtoꝝ urinæ tormina ueſpertilione adalligato finiunt̃.Vermicatio ter circumlato uerẽ
dis palũbo mirum dictu palũbus emiſſus moritur:iumẽtumq; liberatur confeſti.Ebrioſiſoua noctuæ

per triduum data in uino:tedium eius adducũt.Ebrietatem arcet pecudum assus pulmo præsumptus. Hirundinis rostri cinis cum myrrha tritus & in uino quod bibatur inspersus:securos præstabit a temulentia.Inuenit hoc Horus assyriorum Rex.Præter hæc sunt notabilia aialium ad hoc uolumen ptinentium.Gromphrenam auẽ in sardinia narrãt grui similẽ ignotã iam etiam sardis:ut existimo. In eadem ꝓuintia est ophion ceruis tantũ pilo similis:nec alibi nascens.lidẽ auctores nominauere sirulugũ.Quod nec quale esset animal:nec ubi nasceretur tradiderunt.Fuisse quidem non dubito:cũ & medicinæ ex eo sint demonstratæ.M.Cicero tradit animalia bituros uocari:qui uites in campania rodant.

De miraculis quarũdam bestiarum. CA. VI.

r Eliqua mirabilia ex iis quoq; dicemus.Non latrari a cane membranã ex secundis canis habententem:aut leporis fimum uel pilos tenentem.In culicum genere muliones nõ amplius q̃ uno die uiuere.Eosq; qui arborarii pici rostrum habeãt:& mella eximant:ab apibus nõ attingi.Porcos sequi eos a quibus cerebrum corui acceperint in offa.Puluerem in quo se mula uolutauerit corpori inspersum mitigare ardores amoris.Sorices fugari:si unus castratus emittat.Anguina pelle & sale & farre cum serpillo contritis uno die:deiectisq; cũ uino in fauces boum uua maturescente:toto anno eos ualere.Vel si hirundinum pulli tres tribus offis dẽtur. Puluere e uestigio anguium collecto:sparsas apes in alueare reuerti.Arietis dextro teste præligato oues tantũ gigni.Non lassescere in ullo labore qui neruos ex alis & cruribus gruis habeãt. Mulas non calcitrare cum uinũ biberint.Vngulas tantũ mularꝫ repertas: neq; aliam ullã materiã quæ non perroderetur a ueneno stygis aquæ:cũ id dandũ Alexãdro magno Antipater mitteret memoria dignũ est:magna Aristotelis infamia excogitatũ.Nec ad aq̃tilia reuertemur.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HYSTORIAE LIBER.XXXI. PROHEMIVM.

Medicinæ ex aquantibus.Aquarum mirabilia. CA. I.

QVATILIVM SEQVITVR IN MEDICINA BENEFICIA:OPIFICE natura ne ĩ illis qdã cessante:& ꝑ undas fluctusq; ac reciprocos æstus aĩumq; rapidos cursus ĩprobas exerẽte uires.nusq̃ potẽtia maioꝝ:si uerũ fateri uolumus.Quippe hoc elementũ cæteris oĩbus imperat.Terras deuorãt aquæ.Flammas necant.Scandunt in sublime: & cælũ quoq; sibi uendicãt. Ac nubium obtentu uitalẽ spiritum strangulant.Quæ causa fulmina edidit:ipso secum discordante mũdo.Quid esse mirabilius potest aquis in cælo stantibus? At illæ ceu parum fit in tantum ꝑuenire altitudinem rapiũt eo secum pisciũ examina.Sæpe etiam lapides subueũt portãtes aliena pondera.Eadem cadẽtes oĩum terra nascentiũ causa fiunt:prorsus mirabili natura.Siquis uelit reputare ut fruges gignant arbores fruticesq; uiuãt in cælum migrare aquas aĩamq; etiam hærbis uitalem inde deferre uicta cõfessione.Omnis quoq; terræ uires aquarum esse beneficii. Quapropter ante omnia ipsarum potentiæ exempla ponemus.Cunctas enim quis mortalium enumerare queat?

De differentia aquarꝫ medicinis:& obseruatiõibus.cc.lxvi. CA. II.

e Micant benigne passimq; in plurimis terris alibi frigidæ:alibi calidæ: alibi iunctæ:sicut in tebellis aquitanica gente.Exin in pyreneis montibus tenui interuallo discernente. Alibi tepidæ gelidæque auxilia morborum conferentes.Et e cunctis animalium hominum tãtum causa erumpentes.Augent numerum deorum nominibus uariis urbesq; condunt:sicut puteolos in campania:statielas in liguria:sestias in narbonensi prouintia.Nusquã tamen largius q̃ in baiano sinu:nec pluribus auxiliandi generibus:aliæ sulphuris:aliæ aluminis:aliæ salis:aliæ nitri:aliæ bituminis:nõnulla etiam acida salsaue mixtura. Vapore quoque ipso aliquæ prosunt.Tantaque est uis ut balneas calefaciant: ac frigidam etiam in soliis feruore cogant:quæ in baiano possideanæ uocantur nomine accepto a Claudii Cæsaris liberto.Obsonia quoque percoquunt.Vaporãt & in mari ipso quæ Licinii Crassi fuere. Mediosque inter fluctus existit aliquid ualitudini salutare.Iam generatim neruis prosunt pedibusue aut coxendicibus:aliæ luxatis fractisue.Inaniunt aluos.Sanant ulcera.Capiti auribusque priuatim medentur. Oculis uero ciceronianæ. Dignum memoratu uilla est ab auerno lacu puteolos tendentibus imposita littori:celebrata porticu ac nemore. Quam & uocabat.M.Cicero academiam ab exemplo athenarum: ibi impositis uoluminibus eisdem nominibus. In qua & monumentum sibi instaurauerat. Ceu uero non & in toto terrarum orbe fecisset.Huius in parte prima exiguo post obitum ipsius. Antistio uetere possidente erumperunt fontes calidi perq̃ salubres oculis celebrati carmine Laureæ Tulli qui fuit e liberis eius.Vt protinus noscatur etiam ministerium eius haustus ex illa maiestate.Ponam enim ipsum carmen dignum ubiq; & non ibi tantum legi.

Quod tua Romanæ uindex clarissime linguæ
 Salua loco melius surgere iussa uiret
Atq; academiæ celebratam nomine uillam
 Nunc reparat cultu sub potiore uetus.
Hinc etiam apparent lymphæ non ante repertæ.

Languida quæ infuſo lumina rore leuant.
Nimirum locus ipſe ſui Ciceronis honori
Hoc dedit:hac fontes cum patefecit ope.
Vt quoniam totum legitur ſine fine per orbem:
Sint plures oculis quæ medeantur aquæ.

In eadem campaniæ regione ſinueſſanæ aquæ ſterilitatem fœminarum & uirorum in ſaniam abolere
produntur.In ænaria inſula calculoſis mederi.Et quæ uocatur acidula ab teano ſidicino quattuor mili/
bus paſſuum frigida.Item in ſtabiano quæ dimidia uocatur:& in uenafrano ex fonte acidulo.Item con/
tingit in uelino lacu potantibus.Item in ſyriæ fonte iuxta taurum montem.Auctor eſt.M.Varro. Et in
phrygiæ gallo flumine Gallimachus.Sed ibi in potando neceſſarius modus:ne lymphatos agat.Quod
in æthiopia accidere iis qui e fonte rubro biberit Cteſias ſcribit.iuxta romam albulæ aquæ uulneribus
medentur.Prægelidæ eæ.Sed ſubcutilæ in ſabinis gelidiſſimæ ſuctu quodam corpora inuadunt:ut pro/
pe morſus uideri poſſit.Aptiſſimæ ſtomacho:neruis:uniuerſo corpori.Theſpieorũ fons conceptus mu
lieribus repræſentat.Item in arcadia flumen elatum.Cuſtodit autem partum linus fons in eadem arca/
dia abortus fieri non patitur.E diuerſo in pyrrha flumen quod aphrodiſium uocatur:ſteriles facit. La/
cus Amphion uitiligines tollit.Varro auctor eſt Titium quẽdam prætura functum marmorei ſigni fa/
ciem habuiſſe propter id uitium.Cidnus ciliciæ amnis podagricis medetur:ſicut apparet in epiſtola Caſ
ſii Parmenſis ad.M.Antonium.Contra aquarum culpa in troezene omnium pedes uitia ſentiunt. Tun
gri ciuitas galliæ fontem habet inſignem plurimis bullis ſtillantem:ferruginei ſaporis quod ipſum non
niſi in fine potus intelligitur.Purgat hic corpora.Tertianas febres diſcutit:calculorumque uitia.Eadem
aqua igne admoto turbida fit.Ad poſterum rubeſcit.Leucogei fontes inter puteolos & neapolim ocu/
lis & uulneribus medentur.Cicero in admirandis poſuit reatinis tantum paludibus ungulas iumento/
rum indurari.Eudicus in heſtiea eutiche fontes duos tradit eſſe:ceromen : ex quo bibentes oues nigras
fieri:mellem ex quo albas:ex utroq; autem uarias.Theophraſtus in thuriis crathin candorem facere:ſy
barim nigriciam bobus ac pecoribus.Quin & homines ſentire differentiam eam.Nam qui ſybarim bi
bant:nigriores eſſe:durioreſq; & criſpo capillo. Qui ex cratide candidos:mollioreſq; ac porrecta coma.
Item in macedonia quæ uelint ſibi candida naſci ad haliacmon ducere. Quæ nigra aut fuſca ad axium.
Idem omnia fuſca quibuſdam in locis tradit naſci:& fruges quoque:ſicut in meſſapiis.Aut in luſis arca/
diæ quodam fonte mures terreſtres bibere & conuerſari.Erythris aloes amnis pilos gignit in corpori/
bus.In boetia ad trophonium deum iuxta flumen orchomenon duo ſunt fontes:quorum alter memo
riam:alter obliuionem affert:inde nominibus inuẽtis.In cicilia apud oppidum iuſgum riuus fluit unus
ex quo bibentium ſubtiliores ſenſus fieri Varro tradit.In cea iſula fontem eſſe qui habetes facit. Zamæ
in africa ex quo canoras uoces.Vinum tedio uenire iis qui ex clitorio lacu biberit.At Eudoxus & Theo/
pompus inebriari fontibus iis quo diximus afferunt.Mutianus andrie fonte.Liberi patris ſtatis diebus
ſeptenis eiuſdem dei uinum fluere.Si auferatur e conſpectu templi ſapore in aquam tranſeunte.Polycly
tus explere olei uicem iuxta ſolos ciliciæ fontem.Theophraſtus hoc idem fieri in æthiopia eiuſdem uir/
tutis fonte Lycos in indiæ terris fontem eſſe:cuius aqua lucernæ ardeant.Idem ecbathanis tradit. Theo
pompus in ſcotuſſis lacum eſſe dicit:qui uulneribus medetur.Iuba in troglodytis lacum inſanum ma/
leſica ui appellatum:ter die fieri amarum ſalſumque:ac deinde dulcem: totienſq; etiam noctu ſcatẽtem
albis ſerpentibus uicenum cubitorum. Idem in arabia quoq; fontem exilire tanta ui ut nullũ non pon/
dus impactum reſpuat.Theophraſtus marſyæ fontem in phrigia ad celenarum oppidum ſaxa egerere.
Non procul ab eo duo ſunt fontes clæon & gelon:ab effectu græcorũ nominum dicti Cyzice fons Cu/
pidinis uocatur:ex quo potantes amorẽ deponere Mutianus credit.Granone eſt fons calidus citra ſum/
mum feruorem qui in uinum additus triduo calorem potionis cuſtodit in uaſis.Sunt & maguntiaci in
germania fontes calidi trans rhenum:quorum hauſtus triduo feruet.Circa margines uero punicem fa/
ciunt aquæ.Quod ſi quis fide carere ex iis aliqua arbitratur:diſcat in nulla parte naturæ maiore eſſe mi
racula:quanq̃ inter initia operis abunde multa rettulimus. Cteſias tradit ſilian uocari ſtagnum in indis
in quo nihil innatet:ſed omnia mergantur. Celius apud nos in auerno ait etiam folia ſubſidere. Varro
aues quæ euolauerint emori.Contra in africæ lacu apuſcidamo omnia fluitat:nihil immergitur. Item
in ſiciliæ fonte phinthia:ut Appion tradit. Et in medorum lacu puteo Saturni fons linire tranſire ſolet
in loca uicina portendens aliquid.Mirum quoq; eſt q; cum piſcibus tranſit.Reſponſa ab iis petunt inco/
le cibo:quem rapiunt annuentes.Si uero euentum negent: caudis abigunt. Amnis olachas in bithynia
B rietium alluit:hoc eſt & templo & deo nomen:cuius gurgite periuri notanẽ parthi uelut flãma uren
te.In cantabria fontes tamarici in augurio habentur.Tres ſunt octonis pedibus diſtantes. In unum alue
um coheunt uaſto amne.Sinculis ſiccantur duodecies diebus:aliquando uicies citra ſuſpitionem ullam
aquæ:cum ſit illis uicinus fons ſine intermiſſione largus.Dierumque eſt non profluere eos aſpicere uo/
lẽtibus:ſicut proxime Lartio Licinio legato poſt præturam poſt ſeptem dies accidit.In iudæa riuus ſab/
batis omnibus ſiccatur.E diuerſo miracula alia dira Cteſias ĩ armenia ſcribit eſſe fontem:ex quo nigros
piſces ilico mortem afferre in cibis.Quod & citra danubii exortum audiui: donec ueniatur ad fontem
alueo appoſitum:ubi finitur id genus piſcium.Ideoq; ibi caput eius annis itelligit fama. Hoc idem & in
lydia in ſtagno nympharum tradunt.In archadia ad pheneum aqua profluit e ſaxis ſtyx appellata: quæ
illico necat:ut diximus.Sed eſſe piſces paruos in ea tradit Theophraſtus lœtales & ipſos:quod nõ in alio

genere mortiferorum fontium. Necare aquas Theopompus & in threcia apud cychros dicit. Lycus in leontinis tertio die si quisq̃ biberit. Varro ad soracten scripsit esse fontem: cuius sit latitudo quattuor pedum: sole oriente eum exundare feruenti similem: auesq̃ quæ gustauerint: iuxta mortuas iacere. Nanq̃ & hæc insidiosa conditio q̃ quædam etiam blandiūtur aspectu: ut ad nonacrin arcadiæ. Omnino enim nulla deterrent qualiter: sed hanc putant nimio frigore esse noxiam utpote cum profluens ipsa lapidescat. Aliter circa thessalica tempe quoniam uisus omnibus terrori est. Traduntq̃ etiam æs ac ferrũ erodi illa aqua. Profluit ut indicauimus breui spatio. Mirumq̃ siliqua siluestris amplecti radicibus fontem eum dicitur semper florens purpura. Et quædam sui generis hærba in labris fontis uiret. In macedonia non procul ab Euripidis poetæ sepulchro duo riui cōfluunt: alter saluberrimi potus: alter mortiferi. In parparoniis fons est qui quacunq̃ rigat lapideam facit terram. Itē calidæ aquæ in euboea. Lebedon nāq̃ alluit riuus: in quo saxa in altitudinem crescunt. In eurymenis deiectæ coronæ in fontem lapides fiunt. In colossis flumen est: in quo lateres coniecti lapides extrahuntur. In scyretico metallo arbores quæcūq̃ flumine alluuntur saxa fiunt cum ramis. Distillantes quoq̃ guttæ in lapides durescunt. In antris coryciis nam miæze. In macedonia etiam pendētes in ipsis cameris. At in corintho cum decidere in quibusdam speluncis utroq̃ modo columnas faciūt: ut in pausia chersonnesi rhodiorũ in antro magno etiam discolori aspectu. Et hactenus contenti simus exemplis.

De qualitate aquarũ in salubritate uel cōmoditate earum. CA. III.

q Væritur inter medicos cuius generis aquæ sint utilissimæ. Stagnantes pigrasque merito damnant: utiliores quæ profluunt existimantes. Cursu enim percursuq̃ ipso extenuari atq̃ proficere. Eoq̃ miror cisternarum ab aliquibus maxime probari. Sed ii rationem afferūt: quoniam leuissima sit hymbrium aqua: ut quæ subire potuerit ac pendere in aere. Ideoque & niues præferuntur nubibus: niuibusq̃ etiam glaties uelut ad īfinitum coacta subtilitate. Leuiora enim hæc esse & glaciem multo leuiorem aqua. Horum sententiam refellere interest uitæ. In primis enim leuitas illa depræhendi aliter q̃ sensu uix potest: nullo pene momento ponderis aquis inter se distantibus. Nec leuitatis in pluuia aqua argumentum est subisse eam in cælum: cum etiam lapides subire appareat: cadensq̃ inficiatur halitu terræ. Quo fit ut pluuiæ aquæ sordium inesse plurimum sentiatur: citissimeque ideo calefiat aqua pluuia. Niuem quidem glaciemq̃ subtilissimum elementi eius uideri miror: apposito grādinum argumento e quibus pestilentissimum potum esse conuenit. Nec uero pauci inter ipsos e contrario: ex gelu ac niuibus insaluberrimos potus prædicant: quoniam exactum sit inde: quod tenuissimum fuerit. Minui certe liquorem omnem congelatione deprehenditur: & rore nimio scabiem fieri. Pruina uredinem cognatis & niuis causis. Pluuias quidem aquas celerrime putrescere conuenit: minimeq̃ durare in nauigatione. Epigenes autem aquā quæ septies putrefacta purgata sit perhibet amplius non putrescere. Nam cisternas etiam medici confitentur inutiles aluo duricias facientes faucibusq̃ etiam limi non aliis inesse plus: aut animalium quæ faciunt tedium confitendum habent. Nec statim amnium utilissimas esse: sicuti nec torrentium ullius: lacusq̃ plurimos salubres maxime. Quædam igitur & huius generis aptissimæ aliæ alibi. Parthorum reges ex coaspe & euleo tantum bibunt. Eæ quāuis in longinqua comitantur illos. Et horum placere potum non quia sint amnes apparet: quoniam nec e tigri nec euphrate nec e multis aliis bibunt. Limus aquarum uitium est: si tamen idem amnis anguillis scateat salubritatis indicium habetur. Sicuti frigoris tineas in fonte gigni. Ante omnia damnātur amaræ: & quæ scrobem statim implent: quod euenit troezene. Nam nitrosas atq̃ salmacidas & fæculentas in desertis rubrū mare petentes addita polenta utiles intra duas horas faciunt: ipsaq̃ uescuntur polenta. Damnantur in primis fontes qui cœnum faciunt: quiq̃ malum colorem bibentibus referunt: & si uasa ære inficiunt: aut si legumina tarde percoquunt. Si liquatæ leniter terram relinquunt: decoctæq̃ crassis obducunt uasa crustis. Est etiamnum uitiū non fetide modo uerum oīno quicq̃ recipientis iucūdum sit illud licet gratūq̃: & ut sæpe ad uicina lactis accendens. Aquā salubrem aeri q̃simillimā esse oportet. Vnus in toto orbe traditur fons aquæ iucunde olentis in mesapotamia caburæ. Fabulæ rationem afferunt: quoniam eo Iuno perfusa sit. De cætero aquarũ salubriū sapor odorue nullus esse debet. Quidam statera iudicant de salubritate: frustrante diligentia: quādo perrarū est ut leuior sit aliq̃. Certior subtilitas inter pares meliorem esse quæ calefiat refrigereturq̃ celerius. Quin exhaustam uasis ne manus pēdeant depositisq̃ in humū tepescere affirmant. Ex quonam ergo genere maxime ꝓbabilis cōtingit? Puteis nimirũ ut in oppidis cōstare uideo. Sed iis quibus exercitationis ratio crebro haustu cōtingit: & illa tenuitas colante terra. Salubritati hæc satis sunt. Frigori & opacitas necessaria. Vtq̃ cælum uideant super oīa obseruatio una. Eadē & ad perēnitatem pertinet: ut illa uado exiliat uena nō e lateribus. Nam ut tactu gelida sit: etiam arte cōtingit. Si etiam expressa in altū: aut e sublimi deiecta uerberatu corripiat aera. In natando quidem spiritum continentibus frigidior sentitur. Eadem Neronis principis inuentum est decoquere aquā: uitroq̃ demissam in niues refrigerare. Ita uoluptas frigoris contingit sine uitiis niuis. Omnem utiq̃ decoctam utiliorem esse conuenit. Item calefactam magis refrigerari subtilissimo in uento. Vitiosæ aquæ remedium est si decoquatur ad dimidias partes. Aqua frigida iniecta sistitur sanguis. Aestus in balneis arcetur si q̃s ore teneat: Quæ sunt haustu frigidissimæ: nō pinde & tactu esse alternante hoc bono multi familiari exemplo colligunt. Clarissima aquarum omniū toto orbe frigoris salubritatisq̃ palma præconio urbis martia est: inter reliqua deū munera urbi tributa. Vocabat̃ hæc quondā aufeia. Fons aūt ipse piconia. Oritur in ultimis montibus pelignorum. Transit marsos & fucinum lacum romam non dubie petens.

Mox ſpecu merſa in tyburtina ſe aperit nouem milibus paſſuũ formicibus inſtructis perducta. Primus eam in urbem ducere auſpicatus eſt Ancus Martius unus e regibus.Poſtea.Q.Martius rex in prætura. Rurſuſq; reſtituit.M.Agrippa.Idem & uirginem adduxit ab octaui lapidis diuerticulo duo milia paſſuum preneſtina uia.Iuxta eſt herculaneus riuus:quem refugiens uirginis nomẽ optinuit.Horum amnium comparatione differentia ſupradicta deprehenditur cũ quãtum uirgo tactu præſtet martia hauſtu.Quanq̃ utriuſq; iampridem urbi periit uoluptas ambitione auaritiaq; in uillas ac ſuburbana detorquentibus publicam ſalutem.Non abre ſit quærendi aquas iunxiſſe rationem.Reperiuntur in conuallibus maxime:& quodam conuexitatis cardine aut montium radicibus. Multi ſeptentrionales ubique partes aquoſas exiſtimauere.Qua in re uarietatem naturæ aperuiſſe conuenit. In hyrcanis montibus a meridiano latere non pluit.Ideo ſiluigeri ab aquilonis tantum parte ſunt.At olympus oſſa parnaſus appenninus alpes undiq; ueſtiuntur:amnibuſq; perfundũtur.Aliqui ab auſtro ſicut in creta albi montes. Nihil ergo in iis perpetuæ obſeruationis indicabitur.Aquarum ſunt notæ iuncus aut harũdo:aut hærba de qua dictum eſt.Multumq; alicui loco pectore incubãs rana.Salix enim erratica & alnus aut uitex aut hedera ſponte proueniũt & corriuatione aquæ pluuiæ in locum humiliorem e ſuperioribus defluentis augurio fallaci.Certior multo nebuloſa exhalatio eſt ante ortum ſolis lõgius intuẽtibus.Quod ex edito q̃dam ſpeculãtur proni terram mento attingẽte. Eſt & peculiaris æſtimatio peritis tãtum nota:q̃ feruẽtiſſimo æſtu ſequũtur dieiq; horis ardentiſſimis:qualis ex quoq; loco repercuſſus ſplendeat. Nam ſi terra ſitiente humidior eſt ille:indubitata ſpes promittitur. Sed tanta intentione oculorũ opus eſt ut indoleſcant.Quod fugientes ad alia experimenta decurrunt loco in altitudinem pedum quinq; defoſſo.Oſſiſq; e figulino opere crudis:aut peruncta pelui ærea cooperto lucernaq; ardente cõcamerata frondibus:dein terra.Si figulinum humidũ ruptumue:aut in ære ſudor uel lucerna ſiue defectu olei reſtincta:aut etiam uellus lanæ madidum reperiatur:nõ dubie promittunt aquas.Quidam & igne prius excolunt locum:tanto efficaciore uaſorum argumento.Terra uero ipſa promittit candicantibus maculis: aut tota glauci coloris.In nigra enim ſcaturigines non fere ſunt perennes.Figularis certa ſemper adimit ſpes.Nec amplius puteum fodiunt coria terræ obſeruãtes:ut a nigra deſcendat ordo ſupradictus. Aqua ſemper dulcis in argilloſa terra frigidior in tofo.Nanq; & hic probatur.Dulces enim leueſq; facit: & colando continet ſordes.Sabulum exiles limoſaſq; promittit. Galrea ĩcertas uenas:ſed boni ſaporis. Sabulum maſculinum & harena carbũculoſa certas ſtabileſq; & ſalubres.Rubra ſaxa optimas ſpeiq; certiſſimæ.Radices montium ſaxoſæ:& ſilex:hoc amplius rigentes. Oportet autem fodientibus humidiores aſſidue reſpondere glebas:faciliuſq; ferramenta deſcendere. Depreſſis puteis ſulphurata uel aluminoſa occurrentia putearios necat.Experimemtum huius periculi eſt demiſſa ardens lucerna ſi extinguatur. Tunc ſecundum puteum dextra ac ſiniſtra fodiuntur æſtuaria:quæ grauiorem illum halitum recipiãt. Fit & ſine his uitiis altitudine ipſa grauior aer:quam emẽdant aſſiduo linteorum iactatu euentilãdo donec ad aquam uentum eſt ſine harenato opus ſurgit:ne uenæ obſtruantur.Quædam aquæ uere ſtatim incipiente frigidiores ſunt:quarum non in altum origo eſt:hybernis enim cõſtant hymbribus. Quædam canis ortu ſicut ĩ macedonia apparet.Vtrũq; ante oppidũ pellã.Incipiẽte enim æſtate frigida eſt paluſtris:dein maximo æſtu in excelſioribus oppidi riget.Hoc & ĩ chio euenit ſimili ratiõe portus & oppidi:Athenis enneacrunos nymboſa æſtate frigidior eſt:q puteus ĩ iouis horto.At ille ſiccitatibus riget.

Aquarum ſubito naſcentium:aut deſinẽtium. CA. IIII.

Axime autem putei circa arcturus.Nam ipſa æſtate deficiunt:omneſq; quatriduo eo ſubſidũt.
m Iã uero multi hyeme tota ut circa olympũ uere primum aquis redeũtibus.In ſicilia q̃dem cir-
ca meſſanam & mylas hyeme in totum inareſcant fontes.Aeſtate exundant amnemq; faciũt.
Apolloniæ in ponto fons iuxta mare æſtate tantum ſuperfluit & maxime canis ortu:parcius ſi frigidior ſit æſtas.Quædam terræ hymbribus ſicciores fiunt:uelut in narnienſi agro:quod admirãdis ſuis inſeruit.M.Cicero:ſiccitate lutũ fieri prodens:hymbre aũt puluerem.Oĩs aqua hyeme dulcior eſt.Aeſtate aũt minus.Autũno minime.Minuſq; per ſiccitates.Neq; æqualis amniũ plerunq; guſtus eſt. Magna aluei differẽtia.Quippe tales ſunt aquæ qualis terra per quam fluũt.Qualeſq; hærbarũ quas lauant ſucci. Ergo iidem amnes parte aliq̃ reperiunť inſalubres.Mutant ſaporem & influentes riui ut boryſthenem uicteq; diluunť.Aliqui uero & hymbre mutantur.Ter accidit in boſphoro:ut ſalſi deciderẽt: necarẽtq; frumenta.Totiens & nili rigua pluuiæ amara fecere:magna peſtilentia ægypti.Naſcuntur fontes deciſis plerũq; ſiluis:quos arborum alimenta conſumebant.Sicut in hemo obſidẽte gallos. Caſſandro:cũ ualli gratia ſiluas cecidiſſent.Plerũq; uero damnoſi torrẽtes corriuanť detracta collibus ſilua cõtinere nymbos ac digerere conſueta.Et coli moueriq; terram callumq; ſummæ cutis ſolui aquarũ intereſt. Prodiť certe in creta expugnato oppido qđ uocabatur arcadia:ceſſaſſe fontes:amneſq; qui in eo ſitu multi erãt. Rurſus condito poſt ſex annos emerſiſſe uti quæq; cœpiſſent partes coli.

Obſeruatio hyſtorica. CA. V.

Erræ quoq; motus profundunt ſorbentq; aquas:ſicut cira pheneum arcadiæ quinquies acci-
t diſſe conſtat.Sicut & in corico monte amnis erupit:poſtea quam cœptus eſt colli.Illa mutatio
mirabilis nulla euidente cauſa apparet:ſicut in magneſia calidas factas frigidas alias non muta
to ſapore.Et in caria ubi Neptuni templum eſt amnis qui fuerat ante dulcis mutatus in ſalem.Eſt & illa miraculi plena arethuſam ſyracuſis fimum redolere per olympia: uerique ſimile: quoniam alpheus in ea inſula ſub ima maria p̃meet.Rhodiorũ fons in cherõneſo nono anno purgamẽta egerit. Mutãtur

& colores aquarum:ficut babilonyæ lacus æſtate rubras habet diebus undecim. Et boryſthenes æſtatis temporibus cæruleus fertur:quanq̃ omnium aquarum tenuiſſimus. Ideoque innatans hypani. In quo & illud mirabile. Auſtris flantibus ſuperiorem hypanim fieri. Sed tenuitatis argumentum & aliud eſt: quod nullum halitũ non modo nebulam emittit. Qui uolunt diligentes circa hoc uideri:dicunt aquas grauiores poſt brumam fieri.

Ratio aquæ ducendæ:& quomodo medicatis utendum:& quid profit nauigatio: & medicinæ aquæ marinæ. CA. VI.

Aterũ a fonte duci fictilibus tubis utiliſſimum eſt:craſſitudine binũ digytorum commiſſuris pixidatis ita ut ſuperior ĩtret calce uiua ex oleo leuigatis. Libramentum aquæ in centenos pedes ſurſum elici:minimũ erit ſi uno cuniculo ueniet in binos actus:laminæ eſſe debebunt per quas ſurgere in ſublime opus fuerit e plumbo:ſubit altitudinem exortus ſui:ut ſi longiore tractu ueniat ſubeat crebra:deſcendatq́; libramenta ne pereant. Fiſtulas denũ pedum longitudinis eſſe legitimum eſt. Et ſi quinariæ erunt ſexagena pondo pẽdere. Si octonariæ centena. Si denariæ centena uicena. Ac deinde ad has portiones. Denaria appellatur:cuius laminæ latitudo anteq̃ curuetur digytorũ decem eſt dimidioq́; eius qnaria. In omni anfractu.n.collis qnariam fieri ubi domet̃ impetus:neceſſariũ eſt. Item caſtella prout res exiget. Homerũ calidorum fontiũ mentionem non feciſſe demiror:cũ alioquin lauari calida frequenter indiceret:uidelicet quia medicina tunc non erat hæc:quæ nunc aquarũ perfugio utitur. Eſt autem utilis ſulphurata neruis. Aluminata paralyticis:aut ſimili morbo ſolutis. Bituminata aut nitroſa qualis cutilia utilis eſt bibendo:atq́; purgationibus. Pleriq́; in gloria ducunt:plurimis horis perpeti calorem earũ:quod eſt inimiciſſimũ. Nanq́; paulo diutius q̃ balneis uti oportet. Ac poſtea frigida dulci nec ſine oleo diſcedentibus:quod uulgus alienus arbitratur. Idcirco non alibi corporibus magis obnoxiis. Quippe & uaſtitate odoris capita replent̃:& frigore infeſtantur ſudantia:reliqua corporũ parte merſa. Similis error quo quidam plurimo potu gloriantur. Vidiq́; iam turgidos bibendo:in tantum ut anuli integerentur cute:cum reddi non poſſet hauſta multitudo aquæ. Nec hoc ergo fieri conuenit ſine crebro ſalis guſtu. Vtuntur & cœno fontium ipſorũ utiliter:ſed ita ſi illitum ſole inareſcat. Nec uero omnes quæ ſint calidæ:medicatas eſſe credendum:ſicut in egeſta ſiciliæ:lariſſa:troade:magneſia:melo:lipara. Nec decolor ſpecies æris argentiue(ut multi exiſtimauere) medicaminum argumentum eſt. Quando nihil eorum ĩ patauinis fontibus ne odoris quidem differentia aliqua deprehendit̃. Medẽdi modus. Item & in marinis erit:quæ calefaciunt ad neruorũ dolores ferruminata & fracturas oſſaq́; cõtuſa. Idem ad corpora ſiccãda. Qua de cauſa & frigido mari utunt̃. Præterea eſt alius uſus multiplex. Principalis uero nauigandi phthiſi affectus ut diximus:aut ſanguinem egerentibus:ſicuti proxime Anneum Galleonem feciſſe poſt conſulatum meminimus. Neq́; enim ægyptus propter ſe petit̃:ſed propter longinquitatem nauigandi. Quin & uomitiones ipſæ inſtabili uolutatiõe commotæ pluribus modis capitis oculorum pectoris medentur. Omnibuſq́; propter quæ helleborũ bibitur. Aquam uero maris per ſeſe efficaciorem diſcutiendis tumoribus putant medici:ſi illa decoquatur hordeacea facrina ad parotidas. Em plaſtris etiam maxime albis & malagmatis miſcent. Prodeſt & infuſa crebro ictu. Bibitur quoq́; quãuis non ſine iniuria ſtomachi ad purganda corpora bilemq́; atram:aut ſanguinem concretum reddendum alterutra parte. Quidam & in quartanis dedere eam bibendam. Et in tenaſmis articularibuſq́; morbis aſſeruatam:& in hoc uetuſtate uirus deponẽtem. Aliqui decoctam:omnes ex alto hauſtam: nullaq́; dulcium mixtura corruptam. In quo uſu præcedere uomitum uolunt. Tunc quoq́; acetũ aut uinum aqua miſcent. Qui puram dedere raphanos ſuper mandi ex mulſo aceto iubent:ut ad uomitiones reuocent. Clyſteribus quoq́; marinam infundunt tepefactam. Teſtium quidem tumori fouendo:non aliud præferunt. Item pernionum uitio ante ulcera. Simili modo pruritibus:pſoris:& lichenum curationi. Lendes quoq́; & terra capitis animalia hac curantur. Et liuentia reducit eadem ad colorem. In quibus curationibus poſt marinam aceto calido fouere plurimũ prodeſt. Quin & ad ictus uenenatos ſalutaris intelligitur:ut phalangiorum & ſcorpionum & pthiade aſpide reſperſis. Calida autem in iis aſſumitur. Suffitur eadem cum aceto capitis doloribus. Tormina quoq́; & choleram calida infuſa clyſteribus ſedãt. Difficilius perfrigeſcunt marina calefacta. Mammas rigentes præcordia maciemq́; corporis piſcinæ maris corrigunt. Auriũ dolores:capitis grauitates cũ aceto feruentiũ uapor. Rubiginem ferro marinæ celerrime exterunt. Pecorũ quoq́; ſcabiem ſanant:lanaſq́; emolliũt. Nec ignoro hæc mediterraneis ſuperuacanea uideri poſſe. Verũ & hæc cura præuidit inuẽta ratione q̃ ſibi quiſq́; aquã maris faceret. Illud in ea ratione mirũ ſi plus q̃ ſextariis ſalis cũ quattuor aquæ ſextariis mergat̃:uinci aquã:ſalemq́; nõ liquari. Cætero ſextarius ſalis cũ quattuor aquæ ſextariis ſalſiſſimi maris uim & naturã implet. Moderatiſſimum autem putant ſupradictam aquæ menſuram octonis cyathis ſalis temperari:quoniam ita & neruos calefacit:& corpus non exaſperet. Inueterat̃ qđ uocat̃ thalaſſomeli æquis portionibus maris:mellis hymbris ex alto:& ad hũc uſum aduehũt:fictiliq́; uaſe & picato condũt. Prodeſt ad purgationes maxime ſine ſtomachi uexatione & ſapore grato & odore. Hydromeli quoq́; ex hymbre puro cũ melle temperabat̃ quondam:quod daret̃ appetentibus uinũ ægris:ueluti innocentiore potu. Damnatũ iam multis annis iiſdem uitiis qbus uinum:nec iiſdem utilitatibus. Quia ſæpe nauigantes defectu aquæ dulcis laborant. Hæc quoq́; ſubſidia demonſtrabimus. Expanſa circa nauim uellera madeſcunt accepto halitu maris q bus humor dulcis exprimitur. Item demiſſæ reticulis in mari concauæ e cæra pilæ:uel uaſa inania obturata dulcem intra ſe colligunt humorem. Nam in terra marina aqua argilla percolata:dulceſcit. Luxata

hominum corpora & quadrupedum natando in cuiuſlibet generis aquā facillime in artus redeunt.Eſt & in metu peregrinātium:ut tentent ualitudinem aquæ ignotæ.Hæc cauentia balneis egreſſi ſtatim frigidam ſuſpectam hauriendo. Muſcus qui in aqua fuerit podagris illitus prodeſt.Item oleo admixto talorum dolori tumoriq;.Spumaq; aquæ affrictu uerrucas tollit.Nec non harena littorum maris;præcipue tenuis & ſolibus candens in medicina eſt ſiccandis corporibus coopertis hydropicorum aut rheumatiſmos ſentientium.Et hactenus de aquis.Nunc & de aquatilibus.Ordiemur autem ut in reliquis a principalibus eorum:quæ ſunt ſal & ſpongia.

De generibus ſalis:& confecturis:& medicinis & obſeruatiōibus. CA. VII.

Salonis aut fit:aut gignitur.Vtrūq; pluribus modis:ſed cauſa gemina coacto humore uel ſiccato. Siccatur in lacu tarētino æſtiuis ſolibus:totumq; ſtagnū in ſalem abiit modicum alioquin altitudine genua non excedēs.Itē in ſicilia in lacu q cocamicus uocatur:& alio iuxta gelam.Horum extremitates tantū inareſcunt.ſicut in phrygia cappadocia.Aſpendi:ubi largius coquitur & uſq; ad mediū lacum.Aliud etiam in eo mirabile:qđ tantundem noctu ſubuenit:quantum die auferas.Omnis eſt alius ſal minutus:atq; non gleba eſt.Aliud genus ex aquis maris ſponte gignit̄ ſpuma in extremis littoribus ac ſcopulis relicta.Hæc enim oīs rore denſatur.Et eſt acrior quæ in ſcopulis inuenit̄. Sunt etiā-num naturales differentiæ tres.Nanq; in bactris duo lacus uaſti:alter ad ſcythas uerſus:alter ad arios ſale æſtuant.Sicut ad cittium in cypro & circa memphin extrahunt lacu dein ſole ſiccant. Sed & ſumma fluminum denſantur in ſale:amne reliquo ueluti ſub gelu fluente:ut apud caſpias portas:quæ ſalis flumina appellantur.Item circa mardos & armenios.Præterea apud bactros amnis ochus & iaxartes ex appoſitis montibus deferunt ſalis ramēta.Sunt & in africa lacus & quidem turbidi ſalem ferentes. Ferunt quidem & calidi fontes ſicut pegaſei.Et hactenus habent ſe genera ex aquis ſponte prouenientia. Sunt & montes natiui ſalis:ut in indis oromenus:in quo lapidicinaꝝ modo cæditur renaſcens:maiuſq; regum uectigal ex eo eſt quā ex auro atq; margaritis.Effoditur & e terra:ut palam eſt humore denſato in cappadocia.Ibi quidem cæditur ſpecularium lapidū modo.Pondus magnū glebis:quas micas uulgus appellat.Carrhis arabiæ oppido muros domoſq; maſſis ſalis faciunt:aqua ferruminātes. Inuenit & iuxta peluſium Ptolæmeus rex cū caſtra faceret.Quo exemplo poſtea inter ægyptū & arabiam etiā ſqualētibus locis cœptus eſt inueniri detractis harenis.Qualiter & per africæ ſcientia uſq; ad Hāmonis oraculum.Is quidem creſcens cum luna noctibus.Nam cyrenaici tractus nobilitātur hāmoniaco & ipſo quia ſub harenis inueniat̄ appellato.Similis eſt colore alumni:qđ ſchiſton uocant:longis glebis:neq; perlucidis ingratus ſapore:ſed medicine utilis.Probatur quā maxime perſpicuus rectis ſciſſuris inſigne. De quo proditur:quod leuiſſimus intra ſpecus ſuos in lucem uniuerſam platus:uix credibili pondere ingraueſcat. Sed cauſa euidens cuniculorum ſpiritu madido ſic adiuuante molientes ut adiuuāt aquæ. Adulterat̄ ſiculo:quem cocanicū appellauimus:necnō & cyprio mire ſimili.In hiſpania quoq; citeriore egelaſte cæditur glebis pene trāſlucentibus.Cui iampridē palma a pleriſq; medicis inter oīa ſalis genera phibetur. Oīs locus in quo reperitur ſal ſterilis eſt:nihilq; gigni:& in totū ſponte naſcens.Inter hæc ſunt factitii uaria genera.Vulgaris pluribuſq; in ſalinis mari adfuſo:non ſine aquæ dulcis riguis:ſed hymbre maxime iuuante:ac ſuper oīa ſole multo:nō aliter inareſcens.Africa circa uticam conſtruit aceruos ſalis ad colliū ſpeciem.Qui uero ſole lunaq; induruere.nullo humore liqueſcunt:uixq; etiā ferro cædūtur. Fit tamen & in creta ſine riguis in ſalinas mare infundentibus.Et circa ægyptū ipſo mari influente in ſolum ut credo nilo ſuccoſum.Fit e puteis in ſalinas ingeſtis.Prima denſatio babyloniæ in bitumen liquidū cogitur: oleo ſimile:quo & in lucernis utūtur hoc.Detracto ſubeſt ſal.Et in cappadociæ puteis ac fonte quem in ſalinas ingerunt.In chaonia excoquunt aquā ex fonte:refrigerandoq; ſalem faciunt inertem nec cādidū. Galliæ germaniæq; ardentibus lignis aquā ſalſam infundunt.Hiſpaniæ quadam ſui parte puteis hauriunt muriam appellantes.Et illi quidem etiam lignum referre arbitrantur.Quercus optima ut quæ per ſe cinere ſincero uim ſalis reddat.Alibi corylus laudat̄.Ita infuſo liquore ſalſo.Carbo etiā in ſalem uertitur.Quicūq; ligno conficitur ſal niger eſt.Apud Theophraſtum īuenio imbrios harundinis & iunci cinerem decoquere aqua ſolitos:donec exiguum ſupereſſet humoris.Quin e muria ſalſamentorum recoquitur:iterumq; conſumpto liquore ad naturam ſuam redit uulgo e menis iocūdiſſimis. Marinorum maxime laudatur cyprius a ſalamīe.At e ſtagnis.Ac phrigius qui tattæus uocatur.Hi duo oculis utiles. A cappadocia uero qui in laterculis affertur cutis nitorem dicit̄ facere.Magis tamen extendit is quē ſtytium appellauimus.Itaq; a partu uentrē eo cum melanthio illinunt.Salſiſſimus ſal qui ſicciſſimus. Suauiſſimus omniū tarentinus atq; candidiſſimus.Et de cætero fragilis qui maxime candidus.Pluuia dulceſcit omnis.Suauiorem tamen rores faciunt.Sed copioſum aquilonis flatus.Auſtro non naſcitur.Flos uero ſalis nō fit niſi aquilonibus.In igni nec crepitat:nec exilit tragaſeus.neq; acanthius ab oppido appellatus.Nec ullius ſpuma aut ramentum aut tenuis.Agrigentinus ignium patiens ex aqua exilit. Sunt & colorum differentiæ.Rubet memphi.Ruffus eſt circa oxum.Centuripis purpureus.Circa gelam in eadem ſicilia tanti ſplendoris:uti imaginem recipiat.In cappadocia croceus effoditur trāſlucidus & odoratiſſimus. Ad medicinæ uſus antiqui tarentinum maxime laudabant.Ab hoc uero quæcunq; e marinis ex genere eo:præcipue ſpumeum.Iumentorum uero & boum oculis trageſeum & beticum. Ad obſonium & cibum utilior quiſquis facile liqueſcit.Itē humidior minorem enim amaritudinē habēt:ut atticus & euboicus.Seruandis carnibus aptior acer & ſiccus:ut megaricus.Condit̄ etiā odoribus additis: & pulmentarii uicē implet excitans auiditatē:inuitanſq; in oibus cibis:ita ut ſit peculiaris ex eo intellectus

inter innumera condimenta. Ita est in mandendo quæsitus garo. Quin & pecudes armētaqꝫ & iumenta sale maxime solicitātur ad pastum: multum largiores lacte: multoqꝫ gratiore etiam in caseo dote. Ergo hercule uita humanior sine sale nequit degere: adeo necessarium elementum est: ut transierit intellectus ad uoluptates animi quoqꝫ. Nam ita sales appellantur: omnisqꝫ uitæ lepos & summa hylaritas laborumqꝫ requies non alio magis uocabulo constat. Honoribus etiam militiæqꝫ interponitur salariis inde dictis: magna apud antiquos auctoritate: sicut apparet ex nomie salariæ uiæ: quoniam illa sal in sabinos portari consuerat. Ancus Martius rex salis modia sex milia in congiario dedit populis: & salinas primus instituit. Varro etiā pulmentarii uice usos ueteres auctor est. Esitasse enim salē cum pane & caseo: ut prouerbio apparet. Maxime tamen in sacris intelligitur auctoritas quando nulla conficiūtur sine mola salsa. Salinarum synceritas summam fecit suam differentiam. Quædam enim fauilla salis: quæ leuissima ex eo est candidissima flos salis appellatur. Et flos quidem salis in totum diuersa res humidiorisqꝫ naturæ & crocei coloris aut ruffi ueluti rubigo sais. Odore quoqꝫ ingrato ceu gari dissentiens a sale nō modo a spuma. In ægypto inuenitur uideturqꝫ nilo deferri. Et fontibus tamen a quibusdam innatat. Optimum ex eo quod olei quandam pinguitudinem reddit. Est enim in sale pinguitudo: qđ miremur. Adulteratur autem tingiturqꝫ rubrica: aut plerūqꝫ testa trita. Qui fucus aqua deprehenditur diluente factitium colorem: cum uerus ille nō nisi oleo resoluatur: & unguentarii propter colorem eo maxime utantur. Canicia in uasis summa est. Media uero pars humidior ut diximus. Floris natura aspera excalfactoria stomacho inutilis. Sudorem cit. Aluum soluit in uino & aqua acopicis & smegmaticis utilis. Detrahit & ex palpebris pilos efficacissime. Fæces imæ cōcutiuntur ut color croci redeat. Præter hæc etiānum appellatur in salinis salsugo: ab aliis salsilago tota liquida marina aqua salsior ui distans. Aliud etiānum liquoris exquisiti genus quod garon uocauere intestinis piscium cæterisqꝫ quæ abiicieda essent: sale maceratis: ut sit illa putrescentium sanies. Hoc olim conficiebatur ex pisce: quem græci garon uocabāt: Capite eius usto suffitu extrahi secundas morantes.

De scombro pisce & muria. & alece. CA. VIII.

n Vnc e scombro pisce laudatissimum ī finibus carthaginis spartarie & cetariis: sociorum appellatur singulis milibus nummum permutātibus cōgios pene binos. Nec liquor ullus pene præter unguēta maiore in precio esse cœpit: nobilitatis etiam gētibus. Scombros quidem & mauritania beticaqꝫ & carteia ex occeano intrantes capiūt ad nihil aliud utiles. Laudatur & clazomene garo. Pompeiiqꝫ & Leptis. Sicut muria antipolis ac thuria. Iam uero & dalmatia. Vitium huius est alex imperfecta nec colata fæx. Cœpit tamen & priuatim ex inutili pisciculo minimoqꝫ cōfici. Aquam nostri aphyen græci uocāt: quoniam is pisciculus e pluuia nascitur. Foroiulienses piscem ex quo faciūt lupum appellant. Trāsit deinde in luxuriam: creuerūtqꝫ genera ad infinitū: sicuti garū ad colorē mulsi ueteris: adeoqꝫ dilutam suauitatem ut bibi possit. Aliud uero ad castimoniaꝝ superstitionem: etiam sacris iudæis dicatum: quod fit e piscibus squamā carētibus. Sic alex peruenit ad ostreas echinos urticas cammaros mullorum iocinera. Innumerisqꝫ generibus ad saporē gulæ cœpit sal tabescere. Hæc obiter īdicata sint desideriis uitæ: & ipsa tamē nōnulli usus in medēdo. Nāqꝫ & elece scabies pectoris sanať īfusa per cutem incisam. Et cōtra canis morsus draconisqꝫ marini ꝓdest. In linteolis aūt cōcerptis imponiť. Et garo ambusta recētia sanātur: siqs īfundat ac nō nominet gaꝝ. Cōtra canū quoqꝫ morsus: ꝓdest: maximeqꝫ crocodili: & ulceribus quæ serpunt: aut sordidis. Oris quoqꝫ & auriū ulceribus aut doloribus mirifice prodest. Muria quoqꝫ siue illa salsugo spissat: mordet: extenuat: siccat. Dysentericis utilis ē ēt si nome itestina corripit. Ischiadicis cœliacis ueteribus īfundiť. Fotu quoqꝫ apud mediterraneos aquæ marinæ uicē pensat.

De natura salis & eius medicinis. CA. IX.

s Alis natura est ꝑ se ignea & inimica ignibus fugiēs eos: oīa erodens. Corpora uero astringens: siccās alligans. Defuncta autē ac putrescētia ita uendicans ut durēt ea per secula. In medēdo uero mordēs: adurens: repugnās: extenuans: dissoluens. Stomacho tātum inutilis: præterq̄ ad excitādam auiditatem. Aduersus serpētium morsus cum origano melle hysopo. Cōtra cerastem cū origano aut cædria aut pice aut melle. Auxiliatur cōtra scolopēdras ex aceto potus. Aduersus scorpionū ictus cum q̄rta parte lini seminis: & oleo uel aceto illitus. Aduersus carbones uero uel uespas similiaqꝫ ex aceto. Ad heterocranas capitisqꝫ ulcera & pustulas papulasue & incipientes uerrucas cū seuo uitulino. Item oculorum remediis: & ad excrescētes ibi carnes totiusqꝫ corporis pterygia. Sed in oculis peculiariter. Ob id collyriis emplastrisqꝫ addiť. Ad hoc maxie ꝓbatur tragelæus: aut caunites. Ex ictu uero suffusis cruore oculis sugillatisqꝫ cū myrrhæ pari pōdere ac melle: aut cum hysopo ex aqua calida: utqꝫ foueātur salsugine. Ad hæc hispaniēsis eligiť: cōtraqꝫ suffusiōes oculoꝝ cū lacte ī coticulis teriť. Priuati... sugillationibus ī linteolo iuolutus crebroqꝫ ex aq feruēti impositus. Vlceribus oris manātibus ī linteolo cōcerpto. Gingiuaꝝ tumori īfricatus. Et cōtra scabriciē linguæ frictus cōminutusqꝫ. Aiunt dētes non erodi neqꝫ putrescere siqs quottidie mane ieiunus salē cōtineat sub lingua: donec liquescat. Lepras idē: & furunculos: & lichenas: & psoras emēdat cū passa uua exēpto eius ligno: & seuo bubulo atqꝫ origano ac fermēto uel pane: maxime thebaicus. Hic & ad pruritus eligiť. Tonsillis & uuis cū melle ꝓdest. Quicūqꝫ ad anginas. Hic amplius cū oleo & aceto. Eodē tempore extra fauces illitus cum pice liquida. Emollit & aluum in uino mixtus. Idem noxia: & tinearum genera pellit in uino potus. Aestus balnearum conualescentes ut tolerari possint: linguæ subditus præstat. Neruorum dolorem maxime usurpanpa obseruatione circa humeros & renes in saccis aqua feruenti crebro madefactus leuat. Colum torminaqꝫ & coxarū dolo

res potus:& in iifdem ficcis impofitus cādēs.Podagras:cum farina ex melle & oleo tritus . Ibi maxime
obferuanda ufurpatione qua quidem totis corporibus nihil effe utilius fale & fole dicunt . Itaq cornea
uidemus corpora pifcatorum.Sed hoc præcipuum dicatur in podagris.Tollit & clauos pedum.Itē per/
niones.Ambuftis ex oleo imponitnr:aut commāducatus:puftulafq reprimit.Ignibus uero facris ulce/
ribufq quæ ferpūt ex aceto aut hyfopo.Carcinomatis cum uua taminia.Phagedenis ulcerū tritus cum
farina hordei fuper impofito lintheolo madente uino.Morbo regio laborantes donec fudent ad ignem
contra pruritus quos fentiunt ex oleo & aceto infricatus iuuat & fatigatos ex oleo.Multi & hydropicos
fale curauere:feruorefq febrium cum oleo perunxere:& tuffim ueterem linctu eius difcuffere.Clyfteri/
bus infundere ifchiadicis.Vlceribus excrefcentibus uel putrefcentibus impofuere.Crocodilorum mor/
fibus ex aceto in linteolis:ita ut aftringantur recte uinctu loca.Bibitur & cōtra oppium ex aceto mulfo.
Luxatis imponit͂ cum farina & melle.Item extuberatiōibus.Dentiū dolori cū aceto totus & illitus cum
refina prodeft.Ad oīa autem fpuma falis iucundior utiliorq.Sed quicūq fal acopis additur ad excalfa/
ctiones.Item fmegmaticis ad extrahendam cutem leuandamq.Pecoꝝ quo fcabiem & boum illitus tol
lit.Datufq lingendus:& oculis iumentorum infpuitur. Hæc & de fale dicta fint.

De nitri generibus:& cōfecturis:& medicinis:& obferuatiōibus. CA. X.

On eft differentia & nitri natura nō multum a fale diftans:& eo diligentius dicēda:quia palam
n eft medicos qui de eo fcripfere ignoraffe naturam.Nec quenq̄ Theophrafto diligentius tradif/
fe.Exiguum fit apud medos canefcentibus ficcitate conuallibus:qđ uocant halmiraga. Minus
etiam in thracia iuxta philippos fordidū terra:quod appellāt agrium.Nam quercu cremata nunq̄ mul/
tum factitatum eft:& iampridem in totum omiffum.Aquæ uero nitrofæ pluribus locis reperiunt͂:fed
fine uiribus denfandi.Optimum copiofumq in chethis macedoniæ:quod uocāt caleftricum:candidū:
purumq:proximum fali.Lacus eft nitrofus exiliente e medio dulci fonticulo.Ibi fit nitrū circa canis or/
tum nouenis diebus:totidemq ceffat:ac rurfus innatat:& deinde ceffat.Quo apparet foli naturam effe
quæ gignat:quoniam compertum eft nec foles proficere quicq̄ cū ceffet:nec hymbres. Mirum eft & il/
lud fcatebra fonticuli femper emicante:lacum nec augeri nec effluere.Iis autem diebus quibus gignitur
fi fuere hymbres:falfius nitrum faciunt:aqlones deterius:quia ualidius commouēt limum.Et hic qui/
dem nafcitur.In ægypto autem cōficitur multo abundantius:fed deterius.Nam fufcū lapidofumq eft.
Fit pene eodem modo quo fal:nifi q falinis mare infundunt.Nilum autem nitrariis. Excedēte nilo fic/
cantur:decedente madēt fucco nitri.xl.diebus cōtinuis:nō ut in macedonia ftatis.Si etiā hymbres affue/
rint:minus de flumine addunt:ftatimq ut denfari eft cœptum:rapit͂ ne refoluatur ī nitrariis. Sic quoq
olei natura interuenit.Ad fcabiem animalium utilis.Ipfum autem conditum in aceruis durat. Mirum
in lacu afcanio & quibufdā circa chalcida fontibus fummas aquas dulces effe:portariq: īferiores nitro/
fas.In nitro optimum qđ tenuiffimum & ideo fpuma melior.Ad aliqua tātum fordidum tanq̄ ad infi/
ciendas purpuras tincturafq omnes.Magnus & nitro ufus q dicet͂ fuo loco.Nitrariæ egregiæ ægyptiis.
Nam circa naucratin & memphi tātum folebant effe.Circa memphin deteriores. Nam & lapidefcit ibi
in aceruis:multiq funt tumuli ea de caufa faxei.Faciunt ex iis uafa.Necnō frequēter liquatum cum ful/
phure coquentes in carbonibus. Ad ea quoq q̄ inueterari uolūt illo nitro utuntur.Sunt ibi nitrariæ:in
quibus & ruffum exit a colore terræ.Spumam nitri quæ maxime laudatur:antiqui negabant fieri : nifi
cum ros cecidiffet:prægnātibus nitrariis:fed nōdum parientibus.Itaq nō fieri incitatis etiam fi caderet.
Alii operimentorum fermento gigni exiftimauere.Proxima ætas medicoꝝ aphronitrū tradidit in afia
colligi in fpleūcis mollibus diftillās.Specus eos colligas uocāt.Dein ficcant fole.Optimum putātur lydi
um.Probatio ut fit minime pōderofum & maxime friabile.Colore pene purpureo.Hoc ī paftillis affer/
tur.ægyptiū in uafis picatis:ne liquefcat.Vafa quoq ea fole inarefcentia perficiūtur.Nitri probatio:ut fit
tenuiffimum & quā maxime fpongiofum fiftulofumq:adulteratur in ægypto calce. Deprehēditur gu
ftu.Sincerum enim facile refoluitur.Adulteratū pungit.Calce afperfum reddit odorē uehementer.Vri/
tur in tefta opertū ne exiliat:alias igni nō exilit nitrū:nihilq gignit aut alit.Cū in falinis hærbæ gignan/
tur:& in mari tot aīalia:tantum algæ.Sed maiorem effe acrimoniā nitro apparet:nō hoc tantum argu/
mento:fed & illo q nitrariæ calciamenta protinus confumunt.Alias falubres:oculorūq claritati utiles.
In nitrariis nō lippiūt. Vlcera allata eo celerrime fanātur.Ibi facta tarde. Cit & fudorē cū oleo perunctis:
corpufq emollit.In pane falis uice utūtur chalaftrico.Ad raphanos ægyptio:teneriores eos facit.Sed ob
fonia alba & deteriora:olera uiridiora.In medicina aūt calfacit:extenuat mordet:fpiffat:ficcat:exulcerat.
Vtile iis quæ euocanda fint aut difcutienda & lenius mordenda atq extenuanda:ficut in pabulis puftu/
lifq.Quidam in hoc ufu accenfum uino auftero reftingunt:atq ita trito in balneis utunt͂ fine oleo.Su/
dores nimios inhibet cum arida iride adiecto oleo uiridi . Extenuat & cicatrices oculorum & fcabricias
genarum cum fico illitum aut decoctum in paffo ad dimidias partes.Item contra argemas oculorum.
Vngues decoctum ī paffo in mali punici calice adiuuat nitrū.Claritatemq uifus cum melle inunctum.
Prodeft dentium dolori ex uino fi cum pipere colluantur.Item cū porro decoctum. Nigrefcētes dentes
crematum dētifrico ad colorem reducit. Capitis animalia & lendes necat cum famia terra illitū ex oleo.
Auribus purulētis uino liq̄to infundit͂.Sordes eiufdē partis erodit ex aceto.Sonitus & tinnitus difcutit
ficcū additū.Vitiligines albas cum cymolia creta æquo pōdere ex aceto in fole illitū emēdat . Furūculos
admixtum refinæ exterit aut cum uua alba paffa:nucleis eius fimul tritis.Teftium inflammationi oc/
currit.Item eruptionibus pituitæ in toto corpore cum axungia.Cōtraq canis morfus addita refina ini/

tiis cum aceto illinitur.Sic & serpentium morsibus:phagedenis:& ulceribus quæ serpunt:aut putrescũt cum calce ex aceto.Hydropicis fico tusum datur illiniturq;.Discutit & tormina si decoctum bibať pondere drachmæ cum ruta uel anetho uel cymino.Reficit lassitudines cum oleo ex aceto perũctorum : & contra algores horroresq; prodest manibus pedibusq; confricatis cum oleo.Comprimit & pruritus suffusorum felle:maxime cum aceto datum.Succurrit & uenenis fungorum ex posca potum.Aut si bupre stis pasta sit ex aqua:uomitiõesq; euocat:iis qui sanguinem tauri biberint cũ lasere datur. In facie quoq; exulcerationes sanat cum melle & lacte bubulo.ambustis tostum donec nigrescat tritumq; illinitur:in funditur urceis & renum doloribus:aut rigori corporum neruorumq; doloribus.Paralyxi in lĩgua cũ pane imponitur:Suspiriosis in ptisana sumitur.Tussim ueterem sanat flore mixto galbani:resinæ terebinthinæ pari pondere omnium:ita ut fabæ magnitudo deuoretur.Coquiť dilutumq; postea cum pice liquida sorbendum in angina datur.Flos eius cum oleo cyprio articulorũ doloribus in sole iucũdus est.Regium quoq; morbum in uino exterminat potum.Et inflationes discutit.Sanguinis profluuium sistit e naribus ex feruenti aqua uapore naribus rapto.Pruriginem alumine permixto tollit.Alarum ui rus ex aqua quottidiano fotu.Vlcera ex pituita nata cæra permixtum.Quo genere neruis quoq; ꝓdest Cœliacis infunditur.Perungi ante accessiones frigidas nitro & oleo multi præcepere.Sic & aduersus lepras lentigines.Podagricis in balneis uti solio nitri prodest:atrophis opisthothonis:tetanis.Sal & nitrum sulphuri concoctum in lapidem uertitur.

De spongiarum natura. CA. XI.

Pongiarum genera diximus in naturis aquatilium marinorũ.Quidam eas ita distinguunt. Alias ex iis mares existimauere tenui fistula spissioresq; perforbentes:& quæ tinguntur in deliciis aliquãdo & purpura. Alias fœminas maioribus fistulis ac perpetuis e maribus duriores. Alias quas appellant tragos tenuissimis fistulis æque densissimis.Candidæ cura fiunt:e mollissimis recẽtes per æstatem tinctæ salis spuma:ad lunam & pruinas sternuntur inuersæ:hoc est qua parte adhæsere ut candorem bibant.Animal esse docuimus etiam cruore inhærente:Aliqui narrant & auditu tegi:eas contrahiq; ad sonum:experimentes abũdantiam humoris:nec auelli petris posse:ideo abscindi & saniẽ emittere.Quin & eas quæ ab aquilone sint genitæ præferunt cæteris.Nec usq; diutius durare spiritum medici affirmant.Sic & prodesse corporibus:quia nostro suum misceãt:& ideo magis recẽtes : magisq; humidas.Sed minus in calida aqua minusq; unctas:aut unctis corporibus impositas.Et spissas minus adhærescere. Mollissimum genus earum penicelli oculorum tumores leuant ex mulso impositi.Item abstergendæ lippitudini utilissimi.Eam quæ tenuissima est mollissimã quoq; esse oportet.Imponuntur spongiæ ipsæ epiphoris ex posca : & ex aceto calido ad capitis dolores.De cætero recentes discutiũt: molliunt:mitigant. Veteres conglutinant uulnera. Vsus earum ad abstergenda:fouenda operienda a fotu dum aliud imponatur.Vlcera quoq; humida & senilia impositæ siccant.Fracturæ & uulnera spongiis utilissime fouentur.Sanguis rapitur in secando ut curatio perspici possit.Et ipsæ uulnerum inflammationibus imponuntur:nunc siccæ : nunc ex aceto insperfæ:nunc e uino:nũc ex aqua frigida:Ex aqua uero cælesti impositæ secta.Recentia non patiuntur intumescere.Imponuntur & integris partibus & fluctuatione occulta laborantibus quæ discutienda sunt:& iis quæ apostemata uocant melle decocto ꝑunctis.Item articulariis alias aceto salso madidæ:alias e posca.Si ferueat impetus ex aqua eadem e callo salsa madidæ.Ad cõtra scorpionum ictus ex aceto.In uulnerum curatione & succidæ lanæ uicẽ implẽt. Nunc ex uino & oleo:nunc ex eadem. Differentia hæc q; lanæ emolliũt spõgiæ coercẽt rapiũtq; uicia ulcerum.Circumligãtur & hydropicis siccæ:uel ex aqua tepida poscaue utcũq; blandioribus opus est opeririue aut siccare cutem.Imponunť & iis morbis quos uaporari oporteat:feruẽti ex aqua perfusæ expressæq; īter duas tabulas.Sic & impositæ stomacho prosunt:& in febri cõtra nimios ardores.Sed spleneticis e posca.Ignibus sacris ex aceto.Efficaciores quãdo aliud imponi oportet sic ut sanas quoq; partes spatiose operiant.Sanguinis profluuium sistunt ex aceto:aut frigida. Liuorem ab ictu recentem ex aqua salsa calida sæpius mutata.Tollũtq; testium tumorem doloremq; ex posca.Ad canum morsus utiliter cõcisæ imponuntur: ex aceto aut frigida:aut melle abunde subinde humectandæ. Africanæ cinis cum porri sectiui succo sanguinem reiicientibus haustu salis ex frigida prodest. Item cinis cum oleo uel aceto fronti illitus tertianas tollit. Priuatim africanæ ex posca tumorem discutiunt. Omnium autem cinis cum pice crematarum sanguinem sistit uulnerum.Aliqui raras tãtũ ad hoc cum pice urunt.Et oculorum causa comburunť in cruda olla figulini operis:plurimum proficiente eo cinere contra scabritias genarum:excrescentesq; carnes:& quicquid opus sit ibi destringere:spissare:explere.Vtilius in eo usu lauare cinerem.Præstant & strigilum uicem lintheorũq; affectis corporibus.Et contra solem apte protegunt capita.Medici inscitia ad duo nomina eas redegere Africanas:quarum firmius sit robur.Rhodiacasq;:ad fouendum molliores.Nunc autem mollissimæ circa muros antiphelli urbis reperiuntur.Trogus auctor est circa lyciam penicillos mollissimos nasci in alto unde ablatæ sint spõgiæ.Polybius super ægrũ suspẽsos quietiores facere noctes.Nũc ꝑuertemur ad marina aĩalia & aquatilia.

LIBER

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HYSTORIAE LIBER. XXXII. PROHEMIVM.

Medicinæ ex aquatilibus.

ENTVM EST AD SVMMA NATVRAE EXEMPLORVMq; per rerum ordinem:& ipsum sua sponte occurrit immensum potẽtiæ occultæ documentum:ut prorsus nec aliud ultra quæri debeat:nec par aut simile possit inueniri: ipsa se uincẽte natura:& quidem numerosis modis declarante. Quid enim uiolentius mari uentisue:& turbinibus ac procellis:quo maiore hominum ingenio in nulla sui parte adiuta est:q̃ uelis remisq;? Addatur his & reciproci æstus inenarrabilis uis: uersumq; totum mare in flumen.

De echenide pisce:& mirabili eius proprietate:& torpedine: & marino lepore :& mirabilia rubri maris. CA. I.

t Amen omnia hæc pariterq; eodem impellentia:unus ac paruus admodum pisciculus echeneis appellatus in se tenet. Ruant uenti licet:& seuiant procellæ:imperat furori:uiresq; tantas compescit: & cogit stare nauigia:quod non uincula ulla:non anchoræ pondere irreuocabili factæ. Infrenãt impetus:& domat mundi rabiem:nullo suo labore:non retinendo:aut alio modo q̃ adhærendo. Hæc tãtilla est satis contra tot impetus:ut uetet ire nauigia. Sed armatæ classes imponunt sibi turrium propugnacula:ut in mari quoq; pugnetur uelut e muris. Heu uanitas humna cum rostra illa ære ferroq; ad ictus armata semipedalis inhibere possit:ac tenere deuincta pisciculis: Fertur acciaco marte tenuisse prætoriam nauim. Antonii properantis circuire & exhortari suos:donec transiret in aliam. Ideoq; cæsariana classis impetu maiore protinus uenit. Tenuit & nostra memoria. Caii principis ab astura antium remigantis ut res est etiam auspicalis pisciculus. Siquidem nouissime tum in urbem reuersus ille imperator:suis telis confossus est. Nec longa fuit illitus moræ admiratio statim causa intellecta:cum e tota classe quinq; remis sola non proficeret:& exilientibus protinus q id quærerent circa nauim inuenere adhærentem gubernaculo:ostenderuntq; Caio indignãti hoc fuisse quod se reuocaret:quadringentorumq; remigum obsequio contra se intercederet. Constabat peculiariter miratum quomodo adhærens tenuisset:nec idem polleret in nauigium receptus. Qui tunc posteaq̃ uidere:eum limaci magnæ similem esse dicunt. Nos plurimorum opiniones posuimus in natura aquatilium:cum de eo diceremus. Nec dubitamus idem ualere ad omnia genera cum celebri & consecrato etiam exemplo apud gnidiam Venerem conchas quoq; eiusdem potentiæ credi necesse sit. E nostris quidam latinis remoram appellauere eum. Mirumq; e græcis:alii lubricos partus atq; procidentes contineri ad maturitatem alligato eo(ut diximus)prodiderunt. Alii sale aduersatum adalligatum grauidis partus soluere:ob id alio nomine odinolyontem appellauere. Quocunq; modo ista se habeant: quis ab hoc tenendi nauigia exemplo de ulla potentia naturæ atq; effectu in remediis sponte nascentium rerum dubitare debeat? Quin & sine hoc exemplo per se satis eẽt. Ex eodẽ mari torpedo etiam procul & e longinquo:uel si hausta uirga ne attingatur quamuis præualidos lacertos torpescere:quamlibetq; ad cursum ueloces alligari pedes proditur Quod si necesse habemus fateri hoc exemplo esse uim aliquam quæ odore tantum & quadam aura sui corporis efficiat membra:quid non de remediorum omnium momentis sperandum est? Non sunt minus mira quæ e lepore marino traduntur. Venenum est aliis in potu:aut in cibo datus aliis etiam uisus. Siquidem grauidæ si omnino aspexerint fœminam ex eo genere dumtaxat statim nausea & redundatione stomachi uitium fatentur:ac deinde abortum faciunt. Remedio est mas ob id induratas sale ut in brachialibus habeant. Eadem res in mari & tactu quidem nocet. Vescitur eo unum tantum animalium:ut non intereat Mullus piscis:& tenerescit tantum:& in gratior uiliorq; fit. Homines quibus in pastu est:piscem olent hoc primo argumento ueneficium id deprehenditur. Cætero moriuntur totidem diebus quod uixerit lepus. Incertiq; temporis ueneficium id esse auctor est Licinius macer. In india affirmant non capi uiuentem. Inuicemq; ibi hominem illi pro ueneno esse:ac uel digyto omnino in mari tactum mori. Esse autem ampliorem multo sicut reliqua animalia. Iuba in iis uoluminibus quæ scripsit ad Caium Cæsarem Augusti filium de arabia: tradit uitulos marinos ternas heminas capere. Cetos sexcentorum pedum longitudinis: & trecentorum sexaginta latitudinis in flumen arabiæ intrasse: pinguiq; eius negociatores: & omnium piscium adipe camelos perungi in eo situ: ut asilos ab iis fugent odore.

De ingeniis & mansuetudine quorundam piscium & ubi ex manu edant:& ubi responsa dantur ex piscibus. CA. II.

m Ihi uidentur mira & quæ Ouidius prodidit pisciũ ingenia in eo uolumine quod halieuticon inscribitur. Scarũ inclusum nassis non fronte erumpere:nec infestis uiminibus caput inserere sed auersum caudæ ictibus crebris laxare fores:atq; retrorsum ita erumpere. Quem luctatum eius si forte alius scarus extrinsecus uideat: apprehensa mordicus cauda adiuuare nixus erumpentis.

Lupum piscem rene circūdatum harenas arare cauda:atq; ita conditum transire rete.Murenam maculas appetere ipsas conscıam teretis ac lubrici tergi:tum multiplici flexu laxare:donec euadat.Polypū hamos appetere brachiisq; cōplecti:nō morsu:nec prius dimittere q̄ escam circūroserit:aut harūdine leuatum extra aquā. Scit & mugil esse in hesca hamū:insidiasq; non ignorat:auiditas tamē tāta est:ut cauda uerberando excutiat cibos.Minus in prouidendo lupus sollertiæ habet:sed magnū robur in pœnitēdo. Nam ut hæserit in hamo:tumultuoso discursu laxat uulnera:donec excidant insidiæ.Murenæ amplius deuorant:hamum admouentq; dentibus lineas:atq; ita erodit.Pytheas id tradunt.Idē infixam hamo inuertere se:quoniam sit dorso cultellato:spinaq; lineā præsecare.Licinius macer murenas tantum fœmini sexus esse tradit:& concipere e serpentibus:ut diximus:ob id sibilo a piscatoribus tanquā serpētibus euocari & capi pinguescere iactatu.Fuste nō interimi.Easdē ferula ꝓtinus.Animā in cauda habere certū est:eaq; icta celerrime examari:at capitis ictu difficulter.Nouacula & ferrum quæ pisce tacta sunt: olent.Durissimū esse pisciū constat q orchis uocet:rotūdus:est & sine squāmis:totusq; capite cōstat.Miluago quotiens cernat extra aquā uolitans:tēpestates mutari Trebius Niger auctor est.Xiphiā idest gladiū rostro mucronato eē:ab hoc naues perfossas mergi in oceano ad locū mauritaniæ q cotta uocet:nō ꝓcul a lyxo flumine.Idē lolligines euolare ex aqua tradit:tanta multitudine ut nauigia demergant. Et manu uescūtur pisces in pluribus qdē Cæsaris uillis.Sed quæ ueteres ꝓdidere in stagnis nos in piscinis ammirati in heloro siciliæ castello nō procul syracusis.Itē in labra Gnidii Iouis fonte anguillas.Et eæ in aures adoitas gerūt.Similiter in chio iuxta senū delubrū.In mesopotamiæ quoq; fonte cabura de quo diximus pisce.Nā in lyciæ lymira fonte.Apollinis:quē dinū appellant ter fistula euocati ueniunt ad augurıū.Diripere eos carnes abiectas lętū est cōsultantibus:caudis abigere dirꝝ.Hierapoli syriæ in lacu Veneris æditTuoꝝ uocibus parent uocati:exornati auro ueniūt adulantes.Scalpunt ora hiantia manibus īferendis ꝑbent:In stabiano cāpaniæ ad Herculis petrā:melanuri in mari panē abiectū rapiunt.Idemq; ad nullū cibū in quo hamus sit:accedunt.Nec illa in nouissimis mira:amarissimos esse pisces ad apelen insulā & ad claxomenas.Cōtra ad scopulū siciliæ:ac leptin africæ & euboeam & dyrrhachiū.Rursus ita salsos:ut possint salsamēta existimari.Circa cephaleniā & ampelon paron & deli petras in portu eiusdē insulæ dulces.Quā differentiā pabulo cōstare:nō est dubium.Appion maximum piscium esse tradit porcum:quem lacedæmonii ortragoristum uocant.Grunire eum cum capiatur.Esse uero illam naturæ accidentiam quod magis miremur etiam in locis quibusdam:apposito occurrit exemplo.Siquidem salsamenta omniū generum in italia beneuenti recentia effici constat.Pisces marinos in usu fuisse protinus a condita roma:auctor est Cassius Hemina:Cuius uerba de ea re hic subiiciam.Numa constituit:ut pisces qui squamosi non essent ni pollicerent patrimonia cōmentus ut cōuiuia publica:& priuata cœnæq; ad puluinaria facilius compararentur:ni qui ad pollinctum emerent:precio minus parcerent:eaq; præmercarentur.Quantum apud nos indicis margaritis precium est:de quibus suo loco satis diximus tantum apud indos in chorallio.Nanq; ista persuasione gentium constant.Gignitur quidē & in rubro mari:sed nigrius.Item in persico uocatur iace.Laudatissimam in gallico sinu:circa orchadas insulas.Et in siculo circa heliam & drepanū.Nascitur & apud grauiscas:& ante neapolin campaniæ:maximeq; rubens sed molle:& ideo uilissimū erythris.Forma est ei fruticis:color uiridis.Baccæ eius candidæ sub aqua ac molles.Exemptæ confestim durantur & rubescunt:quasi corna sitiua specie atq; magnitudine. Aiunt tactu protinus lapidescere:si uiuat.Itaque occupari euelliq; retibus:aut acri ferramento præcidi.Hac de causa ceralium uocitatum interpretantur.Probatissimum quā maxime rubet:& quā ramosissimum: nec scabiosum : aut lapideum:uel rursus inane:aut concauum.Auctoritas baccarum eius non minus indorum uiris quoq; preciosa est:q̄ fœminis nostris uniones indici.Aruspices eorum uatesq; in primis religiosum id gestamen amoliendis periculis arbitrantur.Itaque & decore & religione gaudent.Priusquā hæc notescerent: galli gladios : scuta galeas adornabant eo. Nunc tanta pennuria est uendibili merce: ut perquā raro cernatur in suo orbe. Surculi infantiæ adalligati : tutelam habere creduntur. Contraque torminum ac uesicæ & calculorum mala:in puluerem igne redacti:potique cum aqua auxiliantur. Simili modo ex uino poti.aut si febri sit:ex aqua somnum afferunt.Ignibus diu repugnant. Sed eodem medicaminæ sæpius poto tradunt lyenem quoq; absumi.Sanguinem reiicientibus excreantibusue medentur.Cinis eoꝝ miscetur oculorum medicamentis. Spissat.n.ac refrigerat.Vlcerū caua explet. Cicatrices extenuat.Quod ad repugnātiam rerum attinet:quam græci antipathiam uocant:nihil est uenenatius usquam:q̄ in mari pastinaca:utpote cum radio eius arbores necari diximus.Hanc tamen persequitur galeos.Idē & alios quidē pisces:sed pastinacas præcipue.Sicut in terra serpentes mustela.Tāta est auiditas ipsius ueneni.Percussis uero ab ea medet & hic quidem:sed & mullus ac laser.

De his quibus in terris & in aquis uictus est:& de castoreis medicinæ:& obseruationes. CA. III.

Pectabilis naturæ potentia in iis quoq; quibus & in terris : & in aqua uictus est : sicut & fibris quos castores uocant & castorea testes eorum amputari hos ab ipsis cum capiūtur negat Sestius diligentissimus medicinæ : Quinimmo paruos esse substrictosq; & adhærentes spinæ : nec adimi sine uita animalis posse. Adulterari autem renibus eiusdem qui sint grandes : cum ueri testes parui admodum reperiantur.Præterea ne uesicas quidem esse cum sint graminæ quot nulli animalium. In iis folliculis inueniri liquorem : & asseruari sale. Itaq; inter probationes falsi esse folliculos geminos ex uno nexu dependentes:quod ipsum corrumpi fraude coniicientibus gummi cum sale; aut

hammoniacum:quoniam hammoniaci coloris eſſe debeant tunicis circūdati liquore ueluti mellis cærosi:odoris grauis:guſtu amaro:& acri friabiles.Efficaciſſime e pōto galaciæ:mox africæ.Sternutamēta olfactu mouent.Somnum conciliant cum roſaceo & peucedano peruncto capite.Et per ſe poti in aqua. Ob id phreneticis utiles.Itē lethargicos odoris ſuffitu excitāt.Vuluarūq; exanimationes uel ſubditi: & mēſes ac ſecūdas ciunt duabus drachmis ex aqua cum puleio poti.Medenť: & uertigini: opiſthotonis: tremulis:ſpaticis:neuorū uitiis:iſchiadicis:ſtomachicis:paralyticis:perunctis omnibus.Vel triti ad craſſitudinē mellis cū ſemine uiticis ex aceto:aut roſaceo.Sic & cōtra comitiales ſumpti poti uero contra inflationes:tormina:uenena.Differētia tantū contra genera ex mixturæ.Quippe aduerſus ſcorpiones ex uino bibunť.Aduerſus phalangia & araneos ex mulſo:ita ut uomitione reddantur.Aut ut retineanť cū ruta.Aduerſus chalciadicas cum myrtice.Aduerſus ceraſten & præſteras companace:aut ruta ex uino. Aduerſus cæteros ſerpentes cū uino.Dari binas drachmas ſatis eſt:eorumq; adiiciantur ſingulas.Auxiliantur priuatim contra uiſcum ex aceto.Aduerſus aconitū ex lacte:aut aqua.Aduerſus helleborum album ex aqua mulſa nitroq;.Medentur & dentibus infuſi cū oleo triti in aurē a cuius parte doleant.Auriū doloribus melius ſi cū meconio.Claritatē uiſus faciunt cum melle attico iuncti. Cohiben ſingultus ex aceto. Vrina quoq; fibri reſiſtit uenenis:& ob id ī antidota additur.Adſeruatur autem optime in ſua ueſica:ut aliqui exiſtimant.

De teſtitudine:& multorum piſcium medicinæ: & obſeruationes. CA. IIII.

g

Eminus ſimiliter uictus in aquis terraq; & teſtudinum effectuoſo pari honore habendi uel ꝓpter excellens in uſu præcium naturæq; ueræ proprietatem.Sunt ergo teſtudinū genera:terreſtres:marinæ:lutariæ:quæ in dulci aqua uiuunt.Has quidem e græcis emydas appellant.Terreſtrium carnes ſuffitionibus proprie:magiciſq; artibus refutandis:& contra uenena ſalutares produntur.Plurimæq; in africa.Hæ ibi amputato capite pedibuſq; pro antidoto dari dicuntur:& ex iure in cibo ſumptæ.Strumas diſcutere ac lyenes tollere.Item comitiales morbos.Sanguis earum claritatem uiſus facit:ſuffuſioneſq; ocolorum tollit.Et contra ſerpentium omnium & araneorum & ſimilium:& ranarum uenena auxiliatur.Sanguine ſeruato in farina pilulis factis:& cum opus ſit in uino datis.Felle teſtudinum cum attico melle glaucomata inungi prodeſt.Et ſcorpionum plagæ inſtillari:Tegumenti cinis uino & oleo ſubactus pedum rimas ulceraq; ſanat.Squammæ e ſumma parte deraſæ:& in potu datæ uenerem cohibent.Eo magis hoc mirum:quoniam totius tegumenti farina accendere traditur libidinem.Vrinam earum aliter q̄ in ueſica diſſectarum:inueniri poſſe non arbitror:& intra eam eſſe.Hæc quoq; portentoſa magis demonſtratur aduerſus aſpidum ictus ſingulare remedium.Efficacior eſt tamen:ut aiunt cimicibus ammixtis.Oua durata illinuntur ſtrumis & ulceribus frigore:aut aduſtione factis.Sorbentur in ſtomachi doloribus.Marinarum carnes ammixtæ ranarum carnibus contra ſalamādras præclare auxiliātur. Neq; eſt teſtudine aliud ſalamandræ aduerſius.Sanguine alopeciarum inanitas & porrigo omniaq; capitis ulcera curantur.Inareſcere autem eum oportet:lenteq; ablui. Inſtillatur & dolori aurium cum lacte mulierum.Aduerſus comitiales morbos manditur cum polline frumenti.Miſcetur autem ſanguis heminis tribus aceti hemina uini addita iis:& cum hordeacea farina: aceto quoq; admixto:ut ſit quod deuoretur fabæ magnitudine.Hæc ſingula & matutina & ueſpertina danť: dein poſt aliquot dies ueſpera.Comitialibus inſtillatur ore deductis labris iis:qui modice corripiantur. Spaſmo cum caſtoreo clyſtere infunditur.Quod ſi dentes per annuum colluuntur teſtudinum ſanguie immunes a dolore fiūt.Et anhelitus diſcutit:q̄ſq; orthopnoeas uocāt:ad has ī polenta dať.Fel teſtudinū claritatem oculoꝝ facit.Cicatrices extenuat.Tonſillas ſedat:& anginas & oīa oris uitia. Priuati nomas ibi.Item ardentium teſtium.Naribus illitum comitiales erigit:attollitq;.Idem cum uernatione anguium aceto ammixto:unice purulentis auribus prodeſt.Quidam bubulum fel ammiſcent:decoctarumq; carnium teſtudinis ſuccum abdita æque uernatiōe anguium.Sed diu in uino teſtudinem excoquūt. Oculorum quoq; uitia omnia fel inunctum cum melle emendat.Suffuſiones etiam marinæ felle: uel cum fluuitialis ſanguine & lacte mulierum capillus inficitur.Fel & contra ſalamandras:uel ſuccum decoctum bibiſſe:ſatis eſt.Teſtudinum eſt tertium genus in ceno & paludibus uiuentium.Latitudo iis in dorſo pectori ſimilis nec conuexo incurua calice:nigrata uiſu.Ex hac quoq; tamen aliqua contingunt auxilia.Tres nanq; in ſuccenſa ſarmenta coniectæ & diuidentibus ſe tegumentis rapiuntur.Tum euulſæ carnes earum cōquuntur in aquæ congio ſale modice addito.Ita decoctarum ad tertias partes ſuccus paralyſin & articularios morbos ſentiētibus bibiť. Detrahit item fel pituitas ſanguinemq; uitiatum.Siſtitur ab eo remedio aluus:aquæ frigidæ potu.Ex quarto genere teſtudinū quæ ſunt ī amnibus diuulſarum pinguia cum aizoo hærba tuſa ammixto unguento & ſemine lilii ante acceſſiones perunguntur ægri:præter caput mox conuoluti:calidam aquam bibunt:quartanis liberari dicunť.Hanc teſtudinem quintadecima luna capi oportere:ut plus pinguium reperiatur.Verum ægrum ſextadecima luna perūgi tradunt.Ex eodem genere teſtudinum ſanguis inſtillatus crebro capitis dolores ſedat.Item ſtrumas. Sunt qui teſtudinum ſanguinem cultro æreo ſupinarum capitibus præciſis excipi nouo fictili iubeant. Ignem ſacrum cuiuſcunq; generis ſanguine illini Item capitis ulcera manantia:& uerrucas:idem ꝓmittunt teſtudinum omniū fimo panos diſcuti:Et licet incredibile dictu ſit:ut aliqui tradunt: tardius ire nauigia:teſtudinis pedē dextrum uehentia.Hinc deinde in morbos digeremus aquatilia:non quia ignoremus gratiorem eſſe uniuerſitatē aīlium:maioriſq; miraculi:Sed hoc utilius eſt uitæ contributa habere remedia:cū aliud alii ꝓſit.Aliud alibi facilius iueniať.Venenatū mel diximus ubi naſcereť.Auxilio eſt

piscis aurata in cibo. Vel si ex melle sincero fastidium cruditasue quæ sit grauissima incidat. Testudinem circuncisis pedibus: capite cauda decoctam antidotum esse auctor est Pelops Sincoq; Appelles. Qui eēt Scincus: diximus. Sæpius uero quantum ueneficium præstaret menstruis mulierum. Contra omnia ea auxiliatur: ut diximus: mullus. Item contra pastinacam & scorpiones terrestres marinosq;: & dracones & phalangia illitus sumptusue in cibo. Eiusdem recentis e capite cinis cōtra omnia uenena: priuatim cō tra fungos. Mala medicamenta inferri negant posse: aut certe nocere stella marina uulpino sanguine illi ta: & affixa limini superiori: aut clauo æreo ianuæ. Draconis marini scorpionumq; ictus carnibus earū impositus: item araneorum morsus sanātur. In summa cōtra omnia uenena: uel potu: uel ictu: uel mor su noxia. Succus earum ex iure decoctarum: efficacissimus habetur. Sunt & seruatis piscibus medicinæ Salsamentorumq; cibus prodest a serpente percussis & contra bestiarum ictus mero subide hausto: ita ut ad uesperam cibus uomitione reddatur. Peculiariter a chalcide cerasto: aut quas sepas uocant: aut he/ lape dipsadeue percussis. Contra scorpiones largius sumi. Sed non euomi salsamenta prodest: ita ut sitis toleretur: & imponere ea plagis conuenit. Contra crocodilorum quidem morsus non aliud præsenti/ us habetur. Priuatim contra præsteris morsum sarda prodest. Imponuntur salsamenta & contra mor/ sum canis rabiosi: uel si non sint ferro ustæ plagæ corporaq; clysteribus exinanita. Hæc per se sufficit. Et contra draconem marinum ex aceto imponitur. Idē & ex cybio profectus. Draco.n. marinus ad spinæ suæ qua ferit uenenum ipse impositus: uel cerebro toto prodest. Ranarum marinarum ex uino & ace/ to decoctarum: succus contra uenena bibitur: & contra ranæ rubetæ uenenum: & contra salamandras. Fluuitiales si carnes edantur iusue decoctarum sorbeatur: profunt: & contra leporem marinum: & con tra serpentes supradictas. Contra scorpiones ex uino. Democritus quidem tradit: siquis extrahat ranæ uiuēti linguā nulla alia corporis parte adhærente: ipsaq; dimissa in aqua īponat supra cordis palpitatio/ nē mulieri dormienti: quæcūq; interrogauerit: uera responsurā. Addunt ēt nunc alia magi: quæ si uera sunt multo utiliores uitæ existimatur ranæ q̄ leges. Nāq; harundine trāsfixa natura p hos: si surculus in menstruis defigatur a marito adulterorum tediū fieri. Carnibus eaꝝ uel hamo additis: p̄cipue purpu/ ras certum est allici. Iecur ranæ geminum esse dicunt: obiiciq; formicis oportere eam partem quam ap/ petant: contra omnia uenena esse pro antidoto. Sunt quæ in uepribus tantum uiuunt: ob id rubetarum nomine ut diximus: quas græci phrynos uocant grandissimæ cunctarum: geminis ueluti cornibus ple næ ueneficiorum. Mira de his certatim tradunt auctores. Illatis in populum silentium fieri. Ossiculo qd̄ sit in dextro latere in aquam feruentem deiecto refrigerari uas: nec postea feruere nisi exempto. Extem/ plo ad inueniri: Nam obiecta rana formicis: canibusq; erosis singula insoliū addi. Et aliud eē in sinistro latere: quo deiecto feruere uideatur: apocynō uocari: Canum impetus eo cohiberi. Amorem concitari: & iurgia addito in potionem. Venerem adalligatum stimulare. Rursus a dextro latere refrigerari feruē tia. Hoc & quartanas sanari alligato in pellicula agnina recenti: aliasq; febres. Amorē ihiberi eo. Item ex iis ranis lyen contra uenena quæ fiant ex ipsis auxiliatur. Cor uero etiam efficacius est. Coluber est ī aq̄ uiuens: huius adipem & fel habentes qui crocodilos uenentur mire adiuuari produnt: nihil contra bæ lua audente. Efficacius etiānum si hærba potamogeton misceatur. Cancri fluuitiales triti potiq; ex aqua recentes seu cinere adseruato: cōtra uenena omnia prosunt: priuatim cōtra scorpionū ictus cū lacte asini no: uel si nō assit: caprino uel quocūq;. Addi & uinū oportet. Necāt eos triti cum ocimo admoti. Eadem uis contra ueuenatorum oīum morsus: priuatim scytalen: & anguen: & contra leporem marinum: ac ranam rubetam. Cinis eorum seruatus prodest pauori. Prodest periclitantibus ex canis rabiosi morsi/ bus. Quidam adiiciunt gentianam: & dant in uino. Nam si iam pauor occupauerit: pastillos uino suba ctos deuorandos ita præcipiunt. Decem uero cancris cum ocimi manipulo adalligatis: omnes qui ibi sunt scorpiōes ad eum locum coituros magi dicūt. Et cū ocimo ipsos cineremue eorum percussis impo nunt. Minus in omnibus iis marini prosunt: ut Trasillus auctor est. Nihil autem æque aduersari serpen tibus q̄ cancros. Suesq; percussas hoc pabulo sibi mederi. Cum sol sit in cancro: torqueri serpentes. Icti/ bus scorpionum carnes fluuiatilium cochlearum resistunt crudæ uel coctæ. Quidam ob id salsas quo/ q; adseruant. Imponunt & ipsis plagis: Coracini pisces nilo quidem peculiares sunt. Sed nos hæc omni/ bus terris demonstramus. Carnes eorum aduersus scorpiones ualent impositæ. Inter uenena sunt pisci um porci marini spinæ in dorso cruciatu magno læsoꝝ: remedium est limus ex reliquo pisciū eorum corpore. Canis rabidi morsu potum expauescentibus faciem perungunt adipe adipe uituli marini. Efficacius si medulla lyene & oleum e lētisco & cæra misceatur. Murenæ morsus ipsarum capitis cinere sanantur. Et pastinaca cōtra suum ictum remedio est cinere suo ex aceto illito: uel alterius. Cibi causa extrahi de/ bet e dorso eius quicquid simile est croco: caputq; totum. Et hanc autem & omnia testacea modice co/ lui in cibis: quia saporis gratia perit. Leporis marini ueneficium restinguunt poti hippocāpi. Contra do/ rycnium echini maxime porsunt. Et iis qui succum carpati biberint: præcipue eius iure sumpto. Et can cri marini decocti ius contra dorycnium efficax habetur. Peculiariter uero contra leporis marini uene na & ostrea aduersantur. Idem uidetur: nec potest uideri satis dictum esse de iis: cum palma mensarum diu iam tribuatur illis. Gaudent dulcibus aquis: & ubi plurimi influūt amnes. ideo pelagia parua & ra/ ra sunt. Gignunt tamē in petrosis: carētibusq; aquaꝝ dulciū aduentu: sicut circa grynū & mirinā. Gran descunt syderis qdē rōne maxime: ut in natura aquatiliū diximus. Sed priuatī circa initia æstatis multo lacte pgnantia: atq; ubi sol penetret in uada. Hæc uidetur causa q̄re minora in aliis locis reperiunt. Opa citas enim prohibet incrementū: & tristitia minus appetunt cibos. Variāt coloribus. Ruffa in hispania.

Fuſca in illirico.Nigra & carne & teſta circeis.Præcipua uero habentur in quacunq; gente ſpiſſa nec ſali ua ſua lubrica.Craſſitudine potius ſpectāda q̄ latitudine.Neq; i luto capta:neq; in harenoſis.Sed ſolido uado ſpondylo breui atq; non carnoſo:nec fibris laciniofo:ac tota i aluo.Addunt petitiores notam:ami biente purpureo crine fibras:eoq; argumento generoſa iterpretant̄ caliblephara parata appellātes.Gau dent & peregrinatione transferriq; in ignotas aquas.Sic brūduſina in auerno.Compaſta & ſuum retine re ſuccum:& a Lucrino.adoptare credūtur.Hæc ſint dicta de corpore.Dicemus & de natiōibus:ne frau dentur gloria ſua littora.Sed dicemus aliena lingua quæq;.Peritiſſima huius cenſura in noſtro æuo fu/ it.Sunt ergo Mutiani uerba quæ ſubiiciam.Cyzizena maiora lucrinis:dulciora britānicis:ſuauiora edu lis acriora lepticis:pleniora lucenſibus:ſicciora coryphatenis:teneriora iſtricis:candidiora circeienſibus. Sed iis neq; dulciora:neq; teneriora eſſe ulla compertum eſt.In indico mari.Alexandri rerum auctores pedalia inueniri prodidere.Necnon inter nos nepotis cuiuſdam nomenculator tridacna appellauit:tan tæ amplitudinis intelligi cupiens ut ter mordenda eſſent.Eorum dos in medicina hoc in loco tota dice tur.Stomachum unice reficiunt.Faſtidiis medet̄.Addiditq; luxuria frigus obrutis niue:ſumma monti um & maris ima miſcens.Molliunt aluū leniter.Eadem cocta cum mulſo tenaſmo:qui ſine exulcera/ tione ſit liberāt.Veſicarum ulcera quoq; repurgant.In conchis ſuis cocta ſiue uti clauſa uenerint:mire diſtillationibus proſunt.Teſtæ oſtreoꝝ cinis uuam ſedat & tonſillas ammixto melle.Eodem modo pa rotidas:panos:mām̄arūq; duritias:capitum ulcera ex aqua cutemq; mulierum extendit.Inſpergitur & ambuſtis.Et dētifricio placet.Pruritibus quoq; & eruptionibus pituitæ ex aceto medetur.Crudæ ſi tō dantur ſtrumas ſanant & perniones pedum.Purpuræ quoq; contra uenena proſunt.Et algam maris theriacem eſſe.Nicāder tradit.Plura eius genera:uti diximus.Longo folio & latiore:rubente:aliaue criſ po.Laudatiſſima quæ in creta inſula iuxta terram in petris naſcitur.Tingendis etiam lanis ita colorem alligans:ut elui poſtea nō poſſit.E uino iubet eā dari.Alopecias replet hippocampinus cinis nitro & adi/ pe ſuillo mixtus:aut ſincerus ex aceto.Præparant cutem ſepiarum cruſtæ farina medicamentis.Cutem replet & muris marini cinis cum oleo.Item echini cum carnibus ſuis cremati cinis.Fel ſcorpionis mari ni.Ranarum quoq; trium ſi uiuæ in olla crementur cinis cum melle.Melius cum pice liquida.Capillū denigrant ſanguiſugæ:quæ in uino nigro diebus.xl.computruere.Alii in aceti ſextariis duobus ſangui/ ſugarum ſextarium in uaſe plumbeo iubent putreſcere totidem diebus:mox illini in ſole:Sornatius tā tam uim habere tradit:ut niſi oleum ore contineant qui tingunt:dentes quoq; eorum denigrari dicat. Capitis ulceribus muricum:uel purpurarum teſtæ cinis cum melle utiliter illinitur conchyliorum:uel ſi non urantur farina ex aqua doloribus.Caſtoreum cum peucedano & roſaceo.Omnium piſcium flu uiatilium marinorumq; adeps liquefactus oleo ammixto melle oculorum claritati plurimum cōfert. Item caſtoreum cum melle.Callionymi fel cicatrices ſanat:& carnes oculorum ſuperuacuas conſumit. Nulli hoc piſcium copioſius:ut exiſtimauit.Menander quoq; in comædiis.Idem piſcis & uranoſcopos uocatur ab oculo quem in capite habet:Et coracini fel excitat uiſum.Et marini ſcorpionis ruffi cū oleo uetere:aut melle attico incipientes ſuffuſiones diſcutit.Inungi ter oportet intermiſſis diebus.Eadē ratio albugines oculorum tollit.Mullorum cibo aciem oculorum hebetari tradunt.Lepus marinus ipſe qui dem uenenatus eſt:ſed cinis eius in palpebris pilos inutiles euulſos cohibet.Et ad hunc uſum utiliſſimi minimi.Item pectunculi ſalſi triti cum cædria.Ranæ quas drypythas & calamitas uocant:ſanguis ea/ rum cum lachryma uitiis ſi euulſo pilo palpebris illinat̄.Oculorum tumorem ruboreq; ſepiæ cortex cum lacte mulieris illitus ſedat:& per ſe ſcabritias emendat.Inuertunt itaq; genas id agentes:& medica mentum auferunt poſt paulum:roſaceoq; inungunt:& pane impoſito mitigant nocte.Eadem cortice & nyctilopes curantur in farina trita:& ex aceto illita.Extrahit & ſquammas eius cinis.Cicatrices ocu/ lorum cum melle ſanat pterygia cum ſale:& cadmia ſingulis drachmis.Emendat & albugines oculorū iumentorum.Adiiciunt & oſſiculis eius genas ſit terrantur ſanari.Echini ex aceto epinyctidas ſanant. Eundem comburi cum uiperinis pellibus raniſq;:& cinerem aſpergi potioni iubent magi:claritatem uiſus promittentes.Ichthyocolla appellatur piſcis:cui glutinoſum eſt corium.Idemq; nomen glutino eius.Hic epinictidas tollit.Quidam ex uentre non ex corio fieri dicunt.Ichthyocolla ut glutinum tauri num laudatur.Pontica candida:& carens uenis ſquammiſq;:& quæ celerrime liqueſcit.Madeſcere aūt debet conciſa in aqua aut aceto nocte ac die.Mox tundi marinis lapidibus:ut facilius liqueſcat.Vtilē eā in capitis doloribus affirmāt:& tentanothris.Ranæ dexter oculus dextro:ſiniſtro leuus ſuſpenſi e collo natiui coloris panno lippitudines ſanant.Quod ſi per coitum ranæ eruantur:albuginem quoq;.Alliga ti ſimiliter in putamine oui.Reliquæ carnes impoſitæ ſuggillationem rapiunt.Cancri etiam oculos ad alligatos collo mederi lippitudini dicunt.Eſt parua rana in arundinetis & hærbis maxime uiuēs muta/ ac ſine uoce uirinis ſi forte hauriatur:uentres boum diſtendens huius corporis humorē penicillis dera/ ſum claritatem oculis inunctis narrant afferre.Ipſaſq; carnes doloribus oculorum ſuperponunt.Ranas etiam quindecim coniectas in fictili nouo iuncis cōſigunt quidam ſuccū eaꝝ q̄ ita effluxerit admiſcent lachrymæ:quæ ex alba uite emanat:atq; ita palpebras emendant inutilibus pilis exemptis acu inſtillan/ tes hunc ſuccum in ueſtigia euulſoꝝ.Mecenas pſilothrū palpebraꝝ faciebat in aceto enecans putreſcē/ tes:& hoc utebat̄ i multis uariiſq; p aquationes autūni naſcentibus.Idē pſtare ſanguiſugaꝝ cinis ex ace to illitū putat̄.Cōburi eas oportet nouo uaſa.Idē tæniæ iecur ſiccatū pondere.xiiii.cū oleo cædrino pun ctis pilis nouem menſibus:Auribus utiliſſimum baci piſcis fel recens:ſed inueteratum uino.Item banci quē qdā myxona uocant.Itē callionymi cū roſaceo infuſum.Vel caſtoreū cum papaueris ſucco.Vocant

& in mari pediculos eosq; tritos instillari ex aceto auribus iubent. Et per se conchylio infecta lana magnopere prodest. Quidam aceto & nitro madefaciunt. Suntq; qui præcipue cõtra omnia aurium uitia laudent garri excellentis socioꝝ cyathũ mellis dimidio amplius aceti cyathum in calice nouo lenta pruna decoquere. Deinde spuma pennis detersa: & postq̃ desierit spumare tepidum infundere. Si tumeant aures coriandri succo prius mitigandas iidem præcipiunt. Ranaꝝ adeps ĩstillatus statim dolores tollit. Cancrorum fluuitalium succus cum farina hordeacea aurium uulneribus efficacissime prodest. Parotides muricum testæ cinere cum melle: uel conchyliorum ex mulso curantur. Dentium dolores sedant ossibus draconis marini scarificatis gingiuis. Cerebro caniculæ in oleo decocto adseruatoq;: ut ex eo dẽtes semel anno colluantur. Pastinacæ quoque radio scarificare gingiuas: & in dolore utilissimum. Conteriturq; iis: & cum helleboro albo illitus dentes sine uexatiõe extrahit. Salsamentorum ẽt fictili uase cõbustorum cinis: addita farina marmoris inter remedia est. Et cybia uetere luta in nouo uase: & inde trita prosunt doloribus. Aeq; ꝓdesse dicuntur oĩum salsamentoꝝ spinæ cõbustæ tritæq; & illitæ. Decoquuntur & ranæ singulæ in aceti heminis: ut dentes ita colluantur: cõtineaturq; in ore succus. Si fastidium obstaret: suspẽdebat pedibus posterioribus eas Salustius Dionysius: ut ex ore uirus deflueret ĩ acetũ feruens: idq; e pluribus ranis. Fortioribus stomachis ex iure edendas dabat. Maxillaresq; ita sanari dentes præcipue putant. Mobiles uero supradicto aceto stabiliri. Ad hoc qdã ranaꝝ corpora binarũ præcisis pedibus in uini hemina macerant: & ita colui dentes labentes iubent. Aliqui totas adalligant maxillas: Alii denas ĩ aceti sextariis tribus decoxere ad tertias partes: ut mobiles dẽtiũ stabilirẽt. Necnõ. xxxvi. ranarũ corda in olei ueteris sextario sub æreo testo discoxere: ut infunderent ꝑ aurem dolẽtis maxillæ. Alii iecur ranæ decoctũ & tritũ cum melle ĩposuere dentibus. Oĩa suprascripta ex marina rana efficacio ra. Si cariosi & fetidi sunt centũ in furno arefieri ꝑ noctem præcipiunt. Postea tantũdẽ salis addi atq; fricari. Enydris uocat̃ a græcis coluber in aq̃ uiuens. Huius q̃ttor dentiũ superioribus in dolore superioꝝ gingiuas scarificant: inferioꝝ inferioribus. Aliqui canino tantũ eaꝝ contenti sunt. Vtunt̃ & cancrorum cinere: nam muricum cinis dentifricium est. Lichenas & lepras tollit adeps uituli marini. Murenaꝝ cinis cum mellis obolis ternis. Iecur pastinacæ in oleo decoctũ. Hippocampi & delphini cinis ex aqua illitus. Exulcerationem sequi debet curatio: quæ perducit ad cicatricem. Quidã delphini iecur in fictili torrent: donec pinguitudo similitudine olei fluat: ac perungunt. Muricum uel conchyliorũ testæ cinis maculas in facie mulieꝝ purgat cum melle illitus: cutẽq; erugat: extẽditq; septenis diebus illitus: ita ut octauo candido ouoꝝ foueantur. Muricum generis sunt quæ uocant græci colycia: alii corythia: turbinata æque. Sed minora multo: efficaciora etiã & horis halitũ custodiẽtia. Ichthyocolla erugat cutem: extenditq;: in aqua decocta horis quattuor: dein cõtusa: colluta: & subacta ad liquorẽ usq; mellis. Ita præparata in uase nouo cõditur: & in usu quattuor drachmis eius binæ sulphuris: & anchusæ totidẽ: octo spumæ argenteæ adduntur: aspersaq; aqua teruntur una. Sic illita facies post quattuor horas abluitur.

Promiscue medicinæ. CA. V.

Edẽtur & lentigini cæterisq; uitiis ex ossibus sepiarum cinis. Idem & canes excrescentes tollit: & humida ulcera. Psoras tollit rana decocta ĩ heminis quinq; aquæ marinæ. Excoqui debet: donec sit crassitudo mellis. Fit & mari halcyoneũ appellatũ ex nidis (ut aliqui existimant) halcyonum & cæicum: ut alii e sordibus spumarum crassescẽtibus. Alii e limo: uel quadã maris lanugine. Quattuor eius genera. Cinereum spissum odoris asperi. Alterũ molle lenius odore fere algæ. Tertium candidioris uermiculi. Quartũ pumicosius: spongiæq; putri simile pene purpureum. Quod optimum id & milesium uocatur. Quo candidius autem hoc minus ꝓbabile est. Vis eoꝝ: ut exulcerent: purgẽt. Vsus tostis & sine oleo mirte: lepras: lichenas: lentigines tollunt cũ lupino: & sulphuris duobus obolis. Halcyoneo utuntur & ad oculorum cicatrices. Andrias ad lepras cancri cinere cum oleo usus est. Attalus thynni recentioris adipe ulcera. Menarum muria & capitum cinis cum melle sanat strumas. Pungi piscis eius qui rana in mari appellatur: ossiculo de cauda: ita ut non uulneret: prodest. Id faciẽdum quotidie: donec procurentur. Eadem uis & pastinacæ radio & lepore marino imposito: ita ut celeriter remoueatur. Echini testis contusis & ex aceto illitis. Item scolopendræ marinæ e melle. Cancro fluuitiali contrito: uel combusto ex melle. Mirifice prosunt: & sepiæ ossa cum axungia uetere contusa & illita. Sic & ad parotidas utuntur: & scauri piscis marini iocineribus. Quin & testis cadi salsamẽtari tusis cum axungia uetere: muricũq; cinere ex oleo ad parotidas strumasq;. Rigor ceruicis mollitur cum marinis: q pediculi uocantur drachma pota. Castoreo poto cum pipere ex mulso mixto ranis decoctis ex oleo & sale: ut sorbeatur succus. Sic & opithotono medentur: & tetano: spasticis pipere adiecto. Anginas menarũ salsarum ex capitibus cinis ex melle illitus abolet. Ranarumq; decoctarum ex aceto. Succus hic & contra tonsillas prodest. Cancri fluuitiales triti singuli in heminam aquæ: anginis medentur gargarizati aut e uino: aut calida aqua poti. Vuæ medetur garum cochlearibus subditum. Vocem siluri recentes salsi ue in cibo sumpti adiuuant: Vomitiones nulli inueterati tritiq; in portione concitant suspiriosis castoreo cum hammoniaci exigua portione ex aceto mulso ieiunis utilissime pota. Eadem potio spasmos stomachi sedat ex aceto mulso calido. Tussim sanare dicuntur piscium modo e iure decocto in patinis ranæ. Suspensæ autem pedibus: cum distillauerit in patina saliua earum exenterari iubentur: abiectisq; interaneis condiri. Est rana parua arborem scandens & ex ea uociferans. In huius os siquis expuat ipsamq; dimittat: tussim liberare dicuntur. Præcipiunt & cochleæ crudæ carnem tritam bibere ex aqua calida in tussi cruenta. Iocineris doloribus scorpio marinus in uino necatur: ut deinde bibatur. Cõchæ

longæ carnes ex mulso potæ cum aqua pari modo:aut si febres sint:ex aqua mulsa.Lateris doloribus le niunt hippocampi tosti sumpti.Thethyaq; similia ostreæ in cibo sumptæ.Ischiadicorum muria siluri clystere infusa.Dantur autem conchæ ternis obolis dilutæ in uini sextariis duobus per dies quindecim Aluum emollit silurus e iure & torpedo in cibo.Et olus marinum simile satiuo stomacho inimicum. aluum facillime purgat.Sed propter acrimoniam cum pīgui carne coquitur.Et omnium piscium ius. Idem & urinas cit e uino maxime.Optimum e scorpionibus & iubide:& saxatilibus:nec uirus recipiēti bus.Coqui debent cum anetho:apio:coriandro:porro:additis oleo & sale.Purgant & cybia uetera:pri/uatimq; cruditates pituitas bilem trahunt.Purgant & myaces:quorum natura tota in hoc loco dicet. Aceruantur muricum modo:uiuuntque in algosis: gratissimi autumno:& ubi multa dulcis aqua mi/scetur mari:ob id in ægypto laudatissimi.Procedente hyeme:amaritudinem trahūt:coloremq; rubrū. Horum ius traditur aluum & uesicas exinanire.Interanea distringere.Omnia adaperire.Renes purga/re.Sanguinē adipēq; minuere itaq; utilissimi sunt hydropicis:mulieꝝ purgationibus:morbo regio:ar/ticulari: inflationibus.item prodesse felli pituitæq; pulmonis iocineris splenis uitiis:rheumatismis.Fau ces tantum uexant:uocesq; obtundunt.Vlceraq; quæ serpant:aut sint purganda: sanant.item carcino/mata Cremati autem ut murices & morsus canum hominumq; cum melle:lepras:lentigines.Cinis eo rum potus emendat caligines.Gingiuarum & dentium uitia:eruptiões pituitæ:& cõtra dorycniū : aut opocarpatum antidoti uicem optinent.Degenerant in duas species in mitulos:qui salem uirusq; recipi/unt:miyscasq; . Quæ rotunditate differunt:minores aliquanto atq; hyrtæ tenuioribus testis:carne du riores:Mituli quoq; ut murices cinere causticam uim habent:& ad lepras:lentigines:maculas. Lauant quoq; plumbi modo ad genarum crassitudinem:& oculorum albugines:caliginesq;.Atq; in aliis parti bus sordida ulcera:capitisq; pustulas.Carnes uero eorum ad canis morsus īponunt.Et pelorides emol/liunt aluum.Item castorea ex aqua mulsa drachmis binis.Qui uehemētius uolunt uti:addunt cucume ris satiui radicis siccæ drachmam:& afronitri duas.Thetia torminibus & inflationibus succurrunt : in/ueniuntur hæ in foliis marinis suggentis:fungorum uerius q̄ piscium . Eædem & tenasmum dissolu/unt : renumq; uitia.Nascitur & in mari absinthium:quod aliqui seriphum uocant:circa taposyrin ma xime ægypti:exilius terrestri.Aluum soluit:& noxiis animalibus intestina liberat.Soluunt & sepiæ . In cibo dantur cum oleo & sale:& farina decoctæ.Menæ salsæ:cū felle taurino illitæ umbilico, aluum so/luunt.Ius piscium in patina coctorum cum lactucis tenasmum discutit.Cancri fluuiatiles triti ex aqua poti:aluum sistunt:Vrinam ciunt.In uino aluum.Ademptis branchiis calculos pellūt tribus obolis cū myrrhæ tritæ singularibus eorum drachmis.Ileos & inflationes castoreum cum dauci semine & petro selini quantum ternis digytis sumatur ex mulsi calidi cyathis quattuor . Tormina uero cum aceto ui/no mixto.Erythini in cibo sumpti sistunt aluum dysentericis medentur rana cum scylla decoctæ:ita ut pastilli fiant.Fel siue cor earum cum melle tritum:ut tradit Niceratus.Morbo regio salsamentum cū pipere:ita ut reliqua carne abstineatur.Lyeni medetur solea piscis impositus.Item torpedo.Item rhom bus uiuus:dein remittitur in mare . Scorpius marinus necatus in uino:uesicæ uitiia & calculos sanat La pis qui inuenitur in scorpionis marini cauda pondere oboli potus.Enhydridis iecur.Blenniorum cinis cum ruta.Inueniuntur & in brāchii piscis uel capite ceu lapilli.Hi poti ex aqua calculosis præclare medē tur.Aiuntq; & urticam marinam in uino potam prodesse.Item pulmonem marinū decoctū in aqua. Oua sepiæ urinam mouent:renumq; pituitas extrahunt.Rupta conuulsa cancri fluuiatiles triti in asini no lacte maxime sanant.Echini uero cum spinis suis contusi:& uino poti calculos.Modus singulis he/mina bibitur : donec prosit:& alias in cibis ad hoc proficiunt.Purgatur uesica & pectinum cibo . Ex iis mares dornaces uocant:fœminas onychias Vrinam mares mouent.Dulciores fœminæ sunt unicolo/res.Sepiæ quoq; oua urinam mouent renes:purgant.Enterocelæ lepus illinitur tritus cum melle.iecur quoq; aquatici colubri.Item hydri tritum potumq; calculosis prodest.ischiadicos autem liberant salsa menta ex siluro infusa clystere euacuata prius aluo.Sed attritis cinis e capite mugillum mulorumq;.Cō buruntur autem in fictili uase.Illini cum melle debēt.Item capitis menarum cinis ad rhagadas:& ad cō dylomata utilis:sicut pelamidum salsarum capitum cinis:uel cybiorum cum melle. Torpedo apposita procidentis interranei morbum ibi cohercet.Cancrorum fluuitialium cinis ex oleo & cæra:rimas in ea dem parte emendat.Item & marini cancri polline.Panos salsamenta coracini discutiunt.Sciænæ intera nea & squammæ combustæ.Scorpio in uino decoctus:ita ut foueantur ex illo.At echinorum testæ cō/tusæ & ex aqua illitæ incipientibus panis resistunt.Muricum uel purpuraꝝ cinis utroq; modo: siue di/scutere opus sit incipientes:siue concoctos emittere.Quidam ita componunt medicamentum:cæræ & thuris drachmas.xx.Spumæ argenti.xl.Cineris muricum.x.Olei ueteri heminam.Prosunt per se salsa menta cocta.Cancri fluuitiales triti uerendorum pustulas discutiunt.Cinis ex capite menarum.Itē car/nes decoctæ & impositæ.Simi iter percæ salse e capite cinis melle adito.Pelamidū capitis cinis aut squa tinæ piscis cutis combusta.Hæc est qua diximus lignum poliri:quia & e mari fabriles usus exeunt:Pro sunt & smarides illitæ.Item muricum:uel purpurarum testæ cinis cum melle.Efficacius crematarum cum carnibus suis.Carbunculus uerendorum priuatim salsamenta cocta cum melle restinguunt.At te stem si descenderit:cochlearum spuma illini uolunt.Vrinæ continentiam hippocampi tosti:& in cibo sæpius sumpti emendant . Item ophidion pisciculus gongro similis cum lilii radice. Pisciculi minuti ex uentre eius quos deuorauerit:exempti & cremati:ita ut cinis eorum bibatur ex aqua.iubent & cochle/as africanas cum sua carne comburi:cineremq; ex uino signino dari . Podagris articularibusq; morbis

utile est oleum:in quo decocta est rana:& ipsarum intestina:& rubetæ cinis cum adipe uetere.Quidam & hordei cinerem adiiciunt trium rerum æquo pōdere.Iubent & lepore marino recenti podagram fricari.Fibrinis quoq; pellibus calciari maxime pōtici fibri.Itē uituli marini.Cuius & adeps prodest. Item & bryon de quo diximus lactucæ simile:rugosioribus foliis:sine caule.Natura est ei stiptica.Impositum lenit impetus podagræ.Item alga:de qua supra dictum est.Obseruaturq; in ea:ne arida imponatur.Perniones emendant pulmo marinus.Cācriq; marini cinis ex oleo.Item fluuitiales triti sicq; cinere & oleo subacti:& siluli adeps.Et in articulis morborum impetus sedant ranæ sub inde recentes impositæ:quas quidam dissectas iubent imponi.Morbos abigit ius multorum:& concharū comitiales:& ut diximus: coagulum uituli marini bibunt cum lacte equino asininoue:aut cum punici succo.Quidā ex aceto mulso. Necnon aliqui per se pilulas deuorant. Castoreum in aceti mulsi cyathis tribus ieiunis datur is uero qui sæpius corripiuntur:clystere infusum mirifice prodest.Castorei drachmæ duæ esse debebunt:mellis & olei sextarius:& aquæ tantundem.Ad præsens uero correptis olfatu subuenit cum aceto.Datur & mustellæ marinæ iecur.Item muris uel testitudinum sanguis.

Ad febrem oīum generum:& contra diuersas infirmitates. CA. VI.

f Ebrium circuitus tollit iecur delphini gustatum ante accessiones.Hippocampi necātur in rosaceo:ut perungantur ægri in frigidis febribus.Et ipsi adalligatur ægris:item ex asello pisce lapilli qui plena luna inueniuntur:in capite alligant in linteolo.Pagri fluuitialis lōgissimus dens capillo adalligatus:ita ut quinq; diebus eum qui alligauerit:non cernat æger Ranæ uero in triuo decoctæ oleo abiectis carnibus perunctos liberant quartanis. Sunt qui strangulatas in oleo ipsas clam adalligent:oleoq; eo perungant.Cor earum adalligatum frigora febrium minuit. Et oleum in quo intestina decocta sint.Maxime autem quartanis liberant ablatis unguibus ranæ & alligatæ & rubetæ.Iecur eius: uel cor adalligatur in panno leucophæo.Cācri fluuitiales triti in oleo & aqua perunctis ante accessiones in febribus prosunt.Aliqui & piper addūt.Alii decoctos ad quartas in uino e balneo egressis bibere suadent in quartanis.Aliqui uero sinistrū oculum deuorari iubēt.Magi quoq; oculis eaꝝ ante solis ortum adalligatis ægro:ita ut cæcas dimittant in aquā:tertianas abigi ꝓmittunt.Eosdēq; oculos cū carnibus lusciniæ in pelle ceruina adalligatos:ꝓstare uigiliā:somno fugato tradūt.In lethargumq; uergentibus coagulo balneæ:aut uituli marini ad olfactū utuntur.Aliqui sanguinē testudinū:& lethargicis illinunt.Tertianis mederi dicitur:& spōdylus per se adalligatus.Quartanis cochleæ fluuitiales in cibo recētes. Quidam ob id aseruant sale:ut dent tritas in potu.Strūbi in aceto putrefacti lethargicos excitant odore. Prosunt & in cardiacis.Cachecticis quoꝝ corpus macie conficitur.Thetia utilia sunt ruta ac melle Hydropicis medetur adeps delphini liquatus:& cum uino potus.Grauitati saporis occurritur tactis naribus unguento:aut odoribus:uel quoquo modo obturatis.Strumbi quoq; carnes tritæ: & in mulsi tribus heminis pari modo aquæ:aut si febres sint:ex aqua mulsa datæ proficiunt Succus cācroꝝ fluuitialiū cum melle.Ranæ quoq; aquaticæ in uino uetere & farre decoctæ:ac pro cibo sumptæ:ita ut bibatur ex eodē uase.Vel testudo decisis pedibus capite cauda & intestinis exēptis:reliqua carne ita condita ut citra fastidium sumi possit.Cancri fluuitiales ex iure sumpti & phthisicis ꝓdesse traduntur.Adusta sanant cancri marini uel fluuitialis cinere.Et ea quæ feruenti aqua cōbusta sint.Hæc curatio etiā pilos restituit cū cancrorum fluuitialium cinere.Putantq; utendum cum cæra & adipe ursino.Prodest & febri ranarum fellis cinis.Ignes sacros restinguūt ranarum uiuentium uentres impositi: pedibusq; posterioribus pronas adalligari subeunt:ut crebriore anhelitu prosint.Vtuntur & silurorum capitū cinere salsamētorum ex aceto.Pruritum scabiemq; non hoīum modo:sed & quadrupedum afficacissime sedat iecur pasticæ decoctum in oleo.Neruos præcisos purpurarum cauum quo se operiunt tusum glutinat.Lethargicos coagulum uituli adiuuat in uino potum oboli pondere.Item ichthyocollæ. Tremulos iuuat castoreum si ex oleo pergungantur.Mullos in cibo inutiles neruis inuenio fieri.Sanguinem piscium putant cibo sisti polipo tuso illitoq;.De quo & hæc traduntur muriam ipsum ex sese emittere: & ideo non debere addi. In coquendo secari harundine:ferro enim intingi uitiumq; trahere natura deferente.Ad sanguinem sistendum & ranarum illinunt cinerem uel sanguinem arefactum.Quidam ex ea rana quā græci calamiten uocant:quoniā inter harundines fruticesq; iuuat:minima oīum & uiridissima cinē fieri iubent.Aliqui & nascētium ranarum in aqua quibus adhuc cauda est:in calice nouo combustarum cinerem si per nares fluat inficiendum.Diuersus hirundinum quas sanguisugas uocāt ad extrahendū sanguinem usus est.Quippe eadem ratio earum quæ cucurbitarum medicinalium ad corpora leuanda sanguine spiramenta laxanda iudicantur.Sed uitium quod admissæ semel desiderium faciūt circa eadem tempora anni semper eiusdem medicinæ.Multi podagris quoq; admittenda censuere.Decidunt facietate & pondere ipso sanguinis detractæ aut sale aspersæ.Aliquādo tamen adfixa relinquunt capita quæ causa uulnera insanabilia facit:& multos interimit:sicut Messalinum e cōsularibus patriciis cum ad genua admisisset. Inuehunt uirus remedio uerso:maximeq; ruffæ ita formidantur.Ergo suggentia ora forficibus præcidunt:ac ueluti siphonibus defluit sanguis:paulatimq; morientium capita se contrahunt:nec relinquūt. Natura earum aduersatur cimicibus:& suffitu necat eos.Fibrinarum pellium cum pice liquida combustarum cinis narium profluuia sistit succo porri mollitus.Extrahit tæla corpori inhærentia. Sepiarum testæ ex aqua salsamentorum carnes. Cancri fluuitiales triti.Siluri fluuitialis qui & alibi q̄ in nilo nascitur carnes impositæ recentes siue salsæ.Eiusdem cinis extrahit & adeps:& cinis spinæ eius uicem spodii ꝓbet.Vlcera quæ serpunt & quæ ex iis excrescunt ex capite menaꝝ cinis uel siluri coercet. Carcinomata

per earum capita salsarum:efficacius si cineri earum misceatur sal & cunila capitata : oleoq; subigantur. Cancri marini cinis usti cum plumbo carcinomata compescit. Ad hoc & fluuiatilis sufficit cum melle: lineaq; lanugine. Sed aliqui malunt alumen melq; miscere cineri. Phagedenæ siluro inueterato : & cum sandaraca trito. Cachoetæ & nomæ & putrescentia cybio uetere sanātur: Vermes uero innati ranarum felle tolluntur. Fistulæ aperiuntur:siccanturq; salsamentis cum lintheolo immissis. Intraq; alteram diem callum omnem auferunt:& putrescentia ulcerum quæq; serpunt emplastri modo subacta & illita. Et salpes expurgat ulcera in lintheolis cōcerptis. Item echinorum testæ cinis. Carbūculos coracinorum salsamenta illita discutiunt. Item mullorum salsamenti cinis. Quidam capite tātum utuntur cum melle:uel coracinorum carne. Muricū cinis cum oleo tumores tollit. Cicatrices fel scorpiōis marini. Verrucas tollit glani iecur tritum. Capitis menarum cinis cum allio tritus ad thymia crudis utuntur fel scorpionis marini rufi. Smarides tritæ illitæ. Hallex deferuefacta unguium scabritiam cinisq; e capite menarum extenuat. Mulieribus lactis copiam facit glauciscus e iure sumptus:& smarides cū ptisana sumptæ:uel cum fæniculo decoctæ. Mammas ipsas muricum uel purpuræ testarum cinis cum melle efficaciter sanat. Cācri fluuiatiles illiti uel marini pilos in mamma:uel muricū carnes appositæ tollunt. Squatinæ illitæ crescere mammas non patiuntur. Delphini adipe linamenta accensa excitāt uuluæ strangulatu oppressas. Item scombri in aceto putrefacti. Percarum uel menarum capitis cinis ammixto sale & cunila oleoq; uuluæ medetur. Suffitione quoq; secundas extrahit. Item uituli marini adeps īstillatur igni naribus intermortuarum uuluæ uitio:& cum coagulo eiusdem in uellere impositus. Pulmonis marini cinis adalligatus egregie profluuia purgat. Echini uiuentes tusi & in uino dulci poti. Sistūt & cancri fluuiatiles triti in uino potiq;. Item siluri suffitu pcipue africi faciliores partus fieri dicuntur. Cancri ex aqua poti profluuia sistere. Ex hysopo purgare. Et si partus strangulet:similiter poti auxiliātur. Eosdem recētes uel aridos bibunt ad partus continendos. Hippocrates ad purgationes mortuosq; partus utitur illis cum quinis lappati radicibus cum ruta & fuligine tritis:& in mulso datis potui. Item in iure cocti cum lappato & appio mēstruas purgatiōes expediunt. Lactisq; ubertatem faciūt. Item in febri quæ sit cum capitis doloribus & oculorum palpitatione. Mulieribus in uino austero poti prodesse dicuntur. Castoreum ex mulso potum purgationibus prodest. Contraq; uuluam olfatum cum aceto & pice:aut subditū pastillis. Ad secūdas etiam uti eodem prodest cum panace in quattuor cyathis uini. Et a frigore laborantibus ternis obolis. Sed si castoreum fibrumue superegrediatur grauida:abortum facere dicitur: & periclitari partus si superferatur. Mirum & quod de torpedine inuenio. Si capiatur cum luna in libra fuerit: triduoq; asseruetur sub diuo:faciles partus facere:postea quotiēs īferat adiuuare. Et pastinacæ radius ad alligatus umbilico existimatur idem facere si uiuenti ablatus sit : ipsaq; denuo in mare dimissa. Inuenio apud quosdam ostratium uocari:quod aliqui onychen uocant:hoc suffitū uuluæ pœnis mire resistere. Odorem esse castorei:meliusq; cum eo ustum proficere. Vetera quoq; ulcera & cachoetæ eiusdem cinere sanari. Nam carbūculos & carcinomata in mulierum parte præsentissimo remedio sanari tradūt cancro fœmina cum salis flore cōtuso post plenā lunam:& ex aqua illita. Psilothrum est tymni sanguis:fel: iecur siue recentia siue seruata. Iecur etiam tritum mixtoq; cædrio plumbea pyxide asseruatum. Ita pueros pubescere negauit Magno Salpe obstretrix. Eadem uis est pulmonis marini. Leporis marini sanguine & felle:uel si in oleo lepus hic necetur. Cancri scolopēdræ marini cinis cum oleo. Vrtica marina trita ex aceto scyllitico. Torpedinis cerebrum cum alumine illitum .xvi. luna. Ranæ paruæ quā in oculorum curatione descripsimus sanies efficacissime psilothrum est:si recēs illinatur:& ipsa arefacta ac tusa : mox decocta tribus heminis ad tertias:uel in oleo decocta æreis uasis. Eadem mēsura alii ex quindecim ranis conficiunt psilothrum:sicut in oculis diximus. Sanguisugæ quoq; tostæ in uase fictili: & ex aceto illitæ eundem contra pilos habent effectum. Et suffitus urentium eas necat cimices inuectas. Castoreo quoq; cum melle pro psilothro usi pluribus diebus reperiūtur. In omni autem psilothro uellēdi prius sunt pili. Infantium gingiuis dentitionibusq; multum cōfert delphini cum melle dentium cinis:& si ipso dente gingiuæ tangantur. Adalligatusq; idem pauores repētinos tollit. Idem effectus & caniculæ dentis. Vlcera uero quæ in auribus aut ulla corporis parte fiant cācrorum fluuiatilium succus cum farina hordeacea sanat. Et ad reliquos morbos triti in oleo perunctis prosunt. Siriasisq; infantium spongia frigida cerebro humefacto rana inuersa adalligata efficacissime sanat:quā aridam inueniri affirmāt. Mullus in uino necatus:uel piscis rubellio:uel anguillæ duæ. Item uua marina ī uino putrefacta iis qui inde biberint tedium uini affert. Venerem inhibet. Echenesis & hippopotami frontis e sinistra parte pellis in angina adalligata. Felue torpedinis uiuæ genitalibus illitum. Cōcitant cochlearum fluuiatilium carnes sale adseruatæ:& in potu ex uino datæ. Erythini in cibo sumpti. Iecur ranæ dryophytes & calamite in pellicula gruis alligatū:uel dens crocodili maxillaris annexus brachio:uel hippocampus:uel nerui rubetæ dextro lacerto adalligati. Amorem finit in pecoris recenti corio rubeta alligata. Equorum scabiē ranæ decoctæ in aqua extenuant:donec illini possit. Aiuntq; ita curatos nō repeti postea. Et salpe negat canes latrare:quibus in offa rana uiua data sit. Inter aquatilia dici debet:& calamochnus latine adarcha appellata. Nascit̃ circa harundines tenues spuma aquæ dulcis ac marinæ:ubi se miscent. Vim habet causticam. Ideo acopis additur contra perfrictionum uitia. Tollit & mulierum lentigines in facie. Et calami simul dici debent. Phragmitæ radix recens tusa luxatis medetur:& spinæ doloribus ex aceto illita. Cyprii uero qui & donax uocatur cortex alopeciis medetur ustus:& ulceribus ueteratis. Folia extrahunt quæ infixa sunt corpori & igni sacro. Paniculæ flos si aures intrauerit exsurdat. Sepiæ atramento tanta uis est:

ut in lucerna addito æthiopas uideri ablato priore lumine Anaxilaus tradat. Rubeta decocta & in aqua potu data suum morbis medetur: uel cuiuscunq; ranæ cinis. Pulmone marino si confricetur lignum: ardere uidetur: adeo ut faculam ita præluceat.

Animalium oium in mari uiuentium. clxxvi. genera esse. CA. VII.

P Eracta aquatilium dote nõ alienum uidetur indicare p tot maria tam uasta & tot milibus passuum terræ infusa: extraq; circũdata mẽsura pene ipsius mundi quæ intelligãtur animalia centum septuagintasex omnium generum esse: eaq; nominatim complecti. Quod in terrestribus uolucribusq; fieri nõ quit. Neq; enim omnis indiæ æthiopiæq; aut scythiæ desertorum ue nouimus feras aut uolucres cum hoium ipsorum multo plurimæ sint differẽtiæ quas inuenire potuimus. Accedat his taprobane insulæq; aliæ occeani fabulose narratæ. Profecto conueniet: nõ posse omnia genera in contemplationem uniuersam uocari. At hercule in tãto mari occeano quæq; nascunť certa sunt: notioraq; quod miremur quæ profundo natura mersit. Vt a beluis ordiamur: arbores physethres: balneæ: pristes: tritones: nereides: elephanti: homines qui marini uocãtur: rotæ: orcæ: arietes: musculi: & alii piscium forma arietes delphini: celebresq; Homero uituli. Luxuriæ uero testudies: & medicis fibri: quorum e genere lutras nusquã mari accepimus mergi: tãtum marina dicẽtes. Iam caniculæ: dromones: cornutæ: gladii: serræ: communesq; mari terræ amni hippopotami: crocodili. Et amni tãtum ac mari thynni: thynnides: siluri: coracini: percæ. Peculiaris autem maris accipenser: aurata: asellus: acarne: aphia: alopeca: anguilla: araneus: box: batis: banchus: batrachus: belonæ: quos aculeatos uocamus: balanus: coruus: citharus. Chumborum genera cyprinus chalcis cobio. Galleridas asellorum generis ni minor esset colias. Siue parianus siue saxitanus a patria betica: lacertorum minima: ab iis meotici: cybium. Ita uocatur concisa pelamis: quæ post. xl. dies a ponto in mæotin reuertitur. Cordula & hæc pelamis pusilla: cum in pontum e marotide exit hoc nomẽ habet: cãtharus: callyonimus: siue uranoscopus: cinædi: soli: piscium: lutes: quã nos urticam uocamus. Cancrorũ genera chametrachea: chameleos chame pelorides: generis uarietate distantes & rotunditate: chame glyciamerides: quæ sunt maiores q̃ pelorides: colycia siue coricia. Concharum genera inter quæ & margaritiferæ cochleæ: quarum generis pentadactylides: melicem: bales: echinophoræ: dicuntur quibus cantãt. Extra has sunt rotundæ in oleario usu coclheæ: cucumis: cynopus: cammarus: cynosdexia: draco. Quidam aliud uolunt esse dracũculum. Est autem graculo similis. Aculeos in brãchiis habet ad caudam spectãtis. Sic & scorpio lædit dum manu tolliturus: erythinus: echeneis: echinus. Elephãti locustarum generis nigri: pedibus quaternis: bisulcis. Præterea brachia duo: binis: articulis: singulisq; forficulis dẽticulatis. Fabri siue zeus glaufici: glanius: gonger: gerres: galeos: garus: hippus: hippuros hirundo: halipleumon: hippocampos: heparhelacantes lacertorum genera lolligo uolitans: locustæ: lucernæ: lipparis: lamyrus: lepus: leones: quorum brachia cancris similia sunt. Reliqua pars locustæ: mullus: merula inter saxatiles laudata: mugil: melanurus: mena: merix murena: mormylus: mystocætus: murex: oculata: ophidion: ostria: otia: orcynon. Hic est pelamidum generis maximus. Neq; redit in mæotin: similis tritoni: uetustate melior. Orphus orthragoriscus: phager: phycus: saxatilium: pelamis earum generis maxima apolectum uocatur. Durius: tritone: phorcus: phitharus: passer: pastinaca Polyporum generæ: pectines. Laudatissimi mitylenis: tyndarides salonis: altimanti in insula alexandriæ. In ægypto pectũculi: purpuræ: percides: pinna: pinnotheræ: rhina: quem squatinam uocamus. Rhombus: scarus principalis hodie. Solea: sargus: scylla: sarda. Ita uocatur pelamis longa ex occeano ueniẽs. Scomber: salpa: purus: scorpena: scorpios: sciadeus sciena: scolopendra: smyrus: scepini: strombus: solen: siue aulos siue donax siue onix siue dactylus spondylus: smarides: stella: spongia. Turdus inter saxatiles nobilis. Tornus: thurianus: quẽ alii xiphiam uocant. Thessa: torpedo: tethea: Triton. Pelamidũ generis magni: ex eo horea cybia fiunt. Vrene: Euua xyphiæ. His adiiciemus apud Ouidium posita nomina: quæ apud neminem alium reperiuntur. Sed fortassis in ponto nascuntur: ubi id uolumen supremis suis temporibus incohauit. Bopgyrum in scopulis uiuentem. Orphum rubentem: rhacinumq; pullum: pictas mormyras aureiq; coloris chryson. Præterea paruum teragum: & placentem cauda labrum. Epodas lati generis. Præter hæc insignia piscium tradit: channeum ex seipsa concipere. Glaucũ æstate nunq̃ apparere. Pomphilum qui semper comitetur nauigiorum cursus. Chromin qui nidificet in aquis. Helopen quoq; dicit esse nostris incognitũ undis. Ex quo apparet falli eos qui eundem accipenserem existimauerunt. Helopi palmam saporis inter pisces multi dedere. Sũt præterea a nullo auctore nominati: sudis latine appellata: a græcis sphyræna ostreæ similis nomine: magnitudine inter amplissimos rarus: sed tamen non degener: & pernæ concharum generis circa pontias insulas frequentissimæ. Stant uelut suillo crure longo in harena defixæ hiantesq; qua limpitudo est: pedali non minus spatio. Cibum uenãtur. Dentes in circuitu marginum habent pectinatim spissatos. Intus prosphõdylo gandis caro est. Et hyenam piscem uidi in oenaria insula captum caput exerentem. Præter hæc purgamenta aliqua relatu indigna: & algis potius annumeranda q̃ animalibus.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HYSTORIAE LIBER. XXXIII. PROHEMIVM.

Metallorum naturæ.

ETALLA NVNC IPSAEQVE OPES ET RERVM PRAECIA dicentur:tellurẽ intus exquirẽte cura multiplici. Modo qppe alibi diuitius foditur q̃rente uitia aurum argentum æs electrũ. Alibi deliciis gemmas:& parietum digytorũq; pigmẽta. Alibi temeritati ferrũ auro etiam gratius inter bella cedesq;. Persequimur oẽs eius fibras uidemusq; super excauatos mõtes mirantes dehiscere aliquãdo: aut intermiscere illã. Ceu uero nõ hoc etiam exemplũ indignationis sacræ parentis exprimi possit. Imus in uiscera eius:& i sede manium opes quærimus:tanq̃ parum benigna fertiliq; qua secef. Inter hæc minimum remediorũ gratia scrutamur. Cui enim fodiẽdi causa medicina est? Quanq̃ & hæc summa sui parte tribuia ut minime parca:facilisq; in omnibus quæ prosunt. Illa nos pmunt: illa nos ad inferos agunt quæ occultauit atq; demersit. Illa q̃ non nascuntur:ut repẽte mens ad inane euolans reputet quis deinde futuris finis est: sæculis omnibus exhauriendi eam quousq; penetret auaritia? Quã innocens q̃ beata:immo uero & delicata esset uita:si nihil aliud de ea nisi qđ supra terras concupisceret:haberetq; non nisi qđ secũ est? Eruitur:quidem aurum & chrysocolla iuxta:ut præciosior uideatur nomen ex auro custodiens. Parũ enim erat naturæ unam inuenisse uitæ pestem:nisi in præcio etiam esset sanies auri. Querebat argentum aua ria. Boni consuluit interim inuenisse minium:rubentisq; terræ excogitauit usum. Heu prodigiosa ingenia quot modis auximus precia rerum? Accessit ars picturæ:& aurum argumentumq; cælando carius fecimus. Didicit homo naturam prouocare. Auxere & artem uitiorum irritamẽta. In poculis libidines cælare iuuit:ac per obsenitates bibere. Abiecta sunt deinde hæc:& sordere cœpere:& auri argentiq; minimum fuit. Murina & crystallina ex eadem terra effodimus:quibus precium faceret ipsa fragilitas hoc argumẽtum opum:hæc uera luxuriæ æstimata est gloria:habere quod posset statim totum perire. Nec hoc fuit satis turba gemmarum potamus:& smaragdis teximus calices:ac temulentiæ causa tenere in diam iuuat:& aurum iam accessio est.

Quæ prima commẽdatio metallorum auri: & de origine annulorum aureorum:& modo auri apud antiquos:& equestri ordine:& de iure annulorum aureorum. CA. I.

u Tinam posset e uita in totum abdicari aurum sacra fames:ut celeberrimi auctores dixere:proscissum cõuitiis ab optimis quibusq;:& ad perniciem uitæ repertum. Quãtum fœliciore æuo cum res ipsæ permutabantur inter se: sicut & troianis temporibus factitatum Homero credi conuenit. Ita enim (ut opinor) commertia uictus gratia inuenta:alios coriis boum:alios ferro capti uisq; rebus emptitasse tradit:q̃q̃ & ipse miratus aurum æstimationes rerum ita fecit:ut centum boum arma aurea permutasse Glaucum diceret cum Diomedis armis nouem boum. Ex qua consuetudine mulcta legum antiquarum pecore constat etiam romæ. Pessimum uitæ scelus fecit:qui annulum primus induit digytis. Nec hoc quis fecerit traditur. Nam de Prometheo omnia fabulosa arbitror:q̃q̃ illi quoq; ferreum annulum dederit antiquitas:uinculumq; id non gestamẽ intelligi uoluerit. Midæ quidam annulum quo circũacto habentem nemo cerneret:quis non etiam fabulosiorem fateatur? Manus & prorsus sinistræ maximam auctoritatem conciliauere auro:non quidem Romani quorum more ferendũ erat bellicæ uirtutis insignæ. De regibus romanis nõ facile dixerim. Nullum habet Romuli in capitolio statuta:nec præter Nummæ Seruiq; Tullii alia. Nec. L. quidẽ bruti. Hoc in tarquinis maxime miror quorum egregia fuit origo:unde hic annulorum usus uenit:q̃q̃ nunc lacedæmone ferreo utantur. Sed a Prisco Tarquinio omnium primo filium cum in prætextæ annis occidisset hostem bulla aurea donatum constat:unde mos bullæ durauit:ut eorum qui equo meruissent filii id insigne haberent:cæteri lorum. Et ideo miror Tarquinii eius statuam sine annulo esse. Quanq̃ & de nomine ipso ambigitur. Id græci a digytis appellauere. Apud nos prisci ungulum uocabant. Postea & græci & nostri scymbolũ. Longo certo tempore ne sanatum quidem Romanum habuisse aureos:manifestum est. Siquidem iis tãtum qui legati ad exteras gentes ituri essent:annuli publice dabantur credo:quoniam ita exterorum honoratissimi intelligebantur. Neq; aliis uti mos fuit:q̃ qui ex ea causa publice accepissent:uulgoq; sic triumphabant. Et cum corona ex auro etrusca sustineretur a tergo:annulus tamẽ in digyto ferreus erat:æqua fortuna triumphantis & serui coronam sustinentis. Sic triumphauit de Iugurta. C. Marius. Aureum non ante tertium consulatum sumpsisse traditur. Ii quoq; qui ob legationẽ acceperant:aureo in publico tantum utebantur:intra domos uero ferreis. Quo argumento etiam nunc sponsæ annulus ferreus mittit. Isq; sine gemina. Nec iliacis tẽporibus ullos fuisse annulos uideo:nusq̃ certe Homerus dicit:cum & codicillos missitatos epistolarum gratia indicet:& conditas artes uestes:ac uasa aurea argenteaq;: & ea colligata nodi non annuli nota Sortiri quoq; contra prouocationem duces nõ annulis tradit. Fabricæ etiam deum fibulas:& aliam muliebris cultus:sicut in aures in primordio factitasse sine mentione annulorũ. Et qui primus instituit cunctanter id fecit:leuisq; manibus ac latentibus induit cum si honos securus fu

iſſet:dextra fuerit oſtentandus.Quod ſi impedimentum potuit in ea aliquid intelligi:etiam conſertoris uſu argumētum eſt maius in leua fuiſſe qua ſcutum rapitur.Eſt quidem apud eundem Homerum ui/ rorum crinibus aurum implexum.Ideo neſcio an prior uſus a fœminis cœperit.Romæ quidem nō fu/ it aurum:niſi admodum exiguo longo tempore.Certe cum a gallis capta urbe pax emeretur:non plus q̄ mille pondo effici potuere.Nec ignoro.M.Craſſum duo milia pondo auri rapuiſſe ſuo:& Pōpeii ter/ tio conſulatu e capitolini Iouis ſolio a Camillo ibi condita : & ideo a pleriſq; exiſtimari duo milia pōdo collata.Sed quod acceſſit:ex gallorum præda fuit:detractumq; ab his in parte captæ urbis delubris.Gal los autem cum auro pugnare ſolitos Torquatus indicio eſt.Apparet ergo gallorum templorumq; tan/ tundem nec amplius fuiſſe.Quod quidem in augurio intellectum eſt:cum capitolinus duplum reddi/ diſſet.Illud quoq; obiter indicari conuenit:quoniam de annulis ſermonem repetimus:æditũum cuſto diæ eius deprehenſum fracta in ore annuli gemma ſtatim expiraſſe:& indicium ita extinctum. Ergo & maxime duo tantum milia pondo cum capta eſt Roma anno trecenteſimo.lxiiii.fuere:cum iam capitū liberorum cenſa eſſent.c.lii.milia quingenti.lxxxiii.Eadem poſt annos.ccc.vii.quod ex capitolinæ ædis incendio cæteriſq; omnibus delubris.C.Marius filius preneſte detulerat tredecim milia pondo : ſub eo titulo in triumpho tranſtulit Sylla.Et argenti.vii.milia.Idem ex reliqua omni uictoria pridie tranſtule/ rat auri pondo.xv.milia:argenti pondo.c.xv.milia.Frequentior autem uſus annulorum non ante.Cn. Flauium Annii filium deprehenditur.Hic namq; publicatis diebus faſtis:quos populus a paucis princi pum quottidie petebat:tantam gratiam plebis adeptus eſt:alioquin libertino patre genitus:& ipſe Apii Cæci ſcriba:cuius hortatu exceperat eos dies:conſultando aſſidue ſagaci ingenio promulgaueratque:ut ædilis currulis crearetᷓ cum.Q.Anitio preneſtino:qui paucis ante annis hoſtis fuerat:præteritis.C.Peti/ lio & Domitio:quorum patres conſules fuerant.Additum Flauio ut ſimul tribunus plebis eſſet.Quo facto tanta ſenatus indignatione exarſit:ut annulos ab eo abiectos fuiſſe in antiquiſſimis reperiatur an/ nalibus.Fallit pleroſq; qui tum & equeſtrem ordinem id feciſſe arbitrantur.Etenim adiectū hoc quoq; Sed & phaleram poſita propter quæ nomen equitum adiectum eſt. Annulos quoq; depoſitos a nobi/ litate in annales relatum eſt : non a ſenatu uniuerſo . Hoc actum.P. Sempronio longo.L.Suſpitio conſ. Flauius uouit ædem concordiæ:ſi populo reconciliaſſet ordines.Et cum ad id pecunia publica non de/ cerneretur:ex mulctaticia fœneratoribus condemnatis ædiculam æream fecit in græcoſtaſi:quæ tūc ſu pra comitium erat.Inciditq; ĩ tabula ærea eam ædem.ccc.quattuor annis poſt capitolinam dedicatam. Ita quadringentis.xlviii.a condita urbe geſtum eſt:& primum annulorum ueſtigium extat. Promiſcui autem uſus alterum ſecūdo punico bello.Neq; enim aliter potuiſſent trimodia illa annulorum cartha/ ginem ab Hannibale mitti.Inter cepionē quoq; & Druſum ex annulo in auctione nauali inimicitiæ cœ pere.Vnde origo ſocialis belli:& exitia rerum.Ne tum quidem omnes ſenatores habuerūt:utpote cum memoria aurorum multi prætura functi in ferreo conſueuerint:ſicut Calphurnium & Manilium: qui legatus.C.Marii fuerat iugurtino bello Feneſtella tradit.Et multi.L.Fufidium illum quem Scaurus in uita ſua ſcribit.In Quintiorum uero familia aurum ne fœminas quidem habere mos fuerit.Nulloſque omnino annulos maior pars gentium hominumq; etiam qui ſub imperio noſtro degunt hodie habe/ at:Non ſignet oriens aut ægyptus etiam nunc litteris cōtenta ſolis.Multis hoc modis ut cætera omnia luxuria uariauit:gemmas addendo exquiſiti fulgoris:cenſuq; opimo digytos onerādo:ſicut dicemus in gemmarum uolumine.Mox & effigies uarias cælādo:ut alibi ars:alibi materia eſſet in precio. Alias de/ inde gemmas uiolari nefas putauit:ac ne qs ſignandi cauſa in annulis eē intelligeret:ſolidas induit.Quaſ dam uero neq; ab ea parte quæ digyto occultatur:auro cluſit aurumq; milibus lapillorum uilius fecit. Contra uero multi nullas admittunt gemmas:auroq; ipſo ſignāt:ut Claudii Cæſaris principatu reper/ tum.Necnon & ſeruitia iam ferrum auro cingunt:alia per ſeſe mero auro decorāt: cuius licentiæ origo nomine ipſo in ſamothracia id inſtitutum declarat.Singulis primo digytis gerere mos fuerat: qui ſunt minimis proximi.Sic ĩ Nummæ & Seruii Tulli ſtatuis uidemus.Poſtea pollici proximo induere etiam deorum ſimulacris.Dein iuuit & minimo dare Galliæ brithāniæq; in medio dicuntur tuſæ . Hic nunc ſolus excipitur:cæteri omnes onerantur:atq; etiam priuatim articuli minoribus aliis.Sunt qui tres uni minimo congerant.Alii uero & huic unum tantum:quo ſignanda ſignent. Cōditurq; ille ut res rara & ad iniuriæ uſus indigna:uelut e ſacrario promitur.Et unum ĩ minimo digyto habuiſſe precioſioris eſt in recondito ſuppellectilis oſtentatio.Iam alii pondera eorum oſtentant.Aliis plures q̄ unum geſtare la/ bor eſt.Alii bratteas inſerunt leuiore materia:& propter caſum gemmarum totam ſollicitudinem am/ putāt.Alii ſub gemmis uenena cludūt:ſicut Demoſthenes ſummus oratorum grætiæ:annuloſq; mor/ tis gratia habet.Demūq; ut plurimum opum ita ſcelera annulis fuit.Quæ fuit illa priſcorum uita:qua/ lis innocentia in qua nihil ſignabatᷓ? At nunc quoq; cibi ac potus uindicantur annulo a rapina. Hoc pro fecere mancipiorum legiones:& in domo turba externa acta.Seruorum quoq; cauſa nomenculator ad hibendus.Sed aliter apud antiquos.Sinculi marcipores loci fereſue dominorum gentiles oēm uictum in ꝓmiſcuo habebant:nec ulla domi cuſtodia a domeſticis opus erat : Nūc rapiendæ comparantᷓ epulæ pariterq; qui rapiant eas.Sed & claues quoq; ipſas ſignare non eſt ſatis:grauatis ſomno:aut morietibus annuli detrahuntur:maiorq; uitæ ratio circa hoc inſtrumentum eſſe cœpit:incertum a quo tēpore.Vi/ demur tamen poſſe in externis auctoritatem eius rei intelligere circa Polycratem ſami tyrānum:cui di/ lectus ille annulus in mare abiectus capto relatus eſt piſce ipſo circiter ducēteſimum.xxx.annum urbis noſtræ interfecto.Celebratiorem quidem uſum cum fœnore cœpiſſe argumento eſt conſuetudo uulgi

ad sponsiones etiānum annulo exiliente:ab eo tēpore quo nōdum erat arra uelocior:ut plane affirmare possimus:nūmos ante apud nos cœpisse:mox annulos.De nūmis paulopost dicetur. Annuli distinxere alteꝝ ordinem a plebe:ut semel cœperāt esse celebres:sicut tunica ab annulis senatu tātum:q̄q̄ ex hoc fe/ro:uulgoq; purpura latiore tunica usos inuenimus etiam pcones:sicut patrem.L.Elii Stionis Præconi/ni ob id cognominati.Sed annuli plane medium ordinem tertiūq; plebi & patribus inseruere. Ac quod aneto militares equi nomen dederant:hoc nunc pecuniæ iudices tribuūt.Nec pridem id factum . Diuo Augusto decurias ordinante:maior pars iudicum in ferreo annulo fuit.liq; non equites:sed iudices uo/cabantur.Equitium nomē subsistebāt in turmis equoꝝ publicorum.Iudicium quoq; non nisi quattu/or decuriæ fuere primo.Vixq; milia singula in decuriis inuenta sunt: nōdum prouinciis ad hoc munus admissis.Seruatumq; in hodiernum diem est:ne quis e nonis ciuibus in iis iudicaret.

De decuriis iudicū:& quotiens noīa equestris ordinis immutata:& donis militari bus & quādo primū corona aurea. CA. II.

d Ecuriæ quoq; ipæ pluribus discrete noībus fuere Tribunoꝝ æris:& Selectorum & iudicū Pro pter hoc etiānum Nongenti uocabātur ex omnibus Selecti ad custōdienda suffragioꝝ scita in comitiis.Et diuisus hic quoq; ordo erat superba usurpatiōe noīum:cū alius se Nōgentum ali/us Selectum:alius Tribunū appellaret.Tyberii demum pricipatus nono anno in unitatem uenit eque/ster ordo annulorūq; auctoritati forma cōstituta est.C.Asinino Pollione.C.Antistito Veteres cons.an/no urbis cōditæ.dcc.septuagesimoquinto.Quod miremur futili pene de causa:cum.C.Sulpitius Galba iuuenalē famam apud principem popinaꝝ pœnis aucuparetur:occupatusq; in his esset quæstus in sena/tu uulgo institores eius culpæ defendi annulis.Hac de causa constitutū:ne cui ius eius esset:nisi cui inge/nuo ipsi pari auoq; paterno sestertia.cccc.census fuissent:& lege iulia theatrali in.xiiii.ordinibus sedendi. Postea gregatim insigne id appeti cœptum.Propterq; hæc discrimina Caius Princeps decuriā quintam adiecit:tātumq; natū est fastis:ut quæ sub Diuo Augusto impleri nō potuerāt decuriæ nō capiant eum ordinem:passimq; ad ornamēta ea etiam seruitute liberati trāsiliant:quod antea nunq̄ erat factum:quo niam in ferreo annulo equites iudicesq; intelligebātur:adeoq; promiscuum id esse cœpit:ut apud Clau/dium Cæsarem in cēsura eius unus ex eqtibus Flauius Proclus.cccc.ex ea causa reos postularet. Ita dum separatur ordo ab ingenuis:cōmunicatus est cum seruitiis.Iudicum autē appellatiōe separari eum ordi/nem primi oīum instituere Gracchi discordi popularitate in cōtumeliam senatus mox ea debellata:au/ctoritas nominis uario seditionum euentu circa publicanos substitit:& aliquādiu tertiæ uires publicani fuere.M.Cicero demum stabiliuit equestre nomē in cōsulatu suo ei senatum cōcilians:ex eo se ordine p uectum esse celebrans:& eius uires peculiari popularitate quærēs.Ab illo tempore plane hoc tertiū cor/pus in republica factū est.Cœpitq; adiici senatui populoq; Ro.equester ordo.Qua de causa & nunc post populum scribitur:quia nouissime cœptus est adiici.Quin etiā ipsum equitū nomē sæpe uariatum est: in iis quoq; qui ad equitatum trahebātur.Celeres sub Romulo regibusq; appellati sunt: Deīde flexumi nes.Postea trossuli:cum oppidum in thuscis citra uolsinios hoc noīe passuū.ix.milia sine ullo adiumen/to peditū cœpissent.Eius uocabuli uis durauit ultra.C.Gracchū:Iunius certe qui ab amicitia eius Grac chanus appellatus est scriptum reliquit iis uerbis.Quod ad equestrē ordinē pertinet antea trossulos uo cabant:nunc equites uocant.Ideoq; q̄ non intelligunt trossulos nomē quid ualeat:multos pudet eo no mine appellari:& causam quæ supradicta est:exponit.Inuitosq; etiānum tamen tossulos uocari. Sūt ad/huc aliquæ nō omittendæ in auro differentiæ.Auxiliares quippe externos torquibus aureis donauere: at ciuices non nisi argenteis.Prætereq; armillas ciuibus dedere:quas nō habent externi. Iidem qđ magis miremur coronas ex auro dedere ciuibus.Quis primus donatus sit ea nō inueni. Sed quis primū dona uerit a.L.Pisone tradit.Apostulamius dictator apud lacum regillum castris latinoꝝ expūgatis ei cuius maxime opera capta essent:hanc coronam ex præda dedit.Itē.L.Lentulus consul Seruilio Cornelio me rende sanitum oppido capto.Sed quinq; librarum corona Piso frugi filium ex priuata pecunia donauit eamq; coronam testamento reipublicæ legauit.

De reliquo usu auri in uiris & mulieribus:& de nūmo aureo:& quando primū signatū est æs argentū & auꝝ: & anteq̄ signaret qui mos ī ære : & q̄ maxima pecunia primo censu:& quotiēs & q̄bus tēporibus auctoritas auri. CA. III.

d Eorum uero honori ī sacris nihil aliud excogitatum est:q̄ ut auratis cornibus hostiæ maioris dūtaxat immolarentur.Sed in militia quoq; in tantū adoleuit hæc luxuria:ut.M.Bruti in phi lippicis cāpis epistolæ reperiant fremētes fibulas tribunicias ex auro geri. At Hercules idem tu Brute mulieꝝ pedibus auꝝ gestari tacuisti.Cuius sceleris nos coarguimus illū primū:qui auro dignita tem p annulos fecit:ut habeāt in lacertis iam q̄dem & uiri qđ e dardanis uenit:itaq; & dardaniū uoca/bat.Viriæ celticæ dicunt.Viriles celtibericæ.Habeant fœminæ in armillis digytisq; totis collo auribus. Peris discurrāt catenæ circa latera:& īserta margaritaꝝ pondera e collo dominaꝝ auro pendeant : ut in somno quoq; unionū cōscientia adsit. Etiānum pedibus induit:atq; inter stolā plebemq; hunc mediū fœminaꝝ equestrē ordinē facit Honestius uiri pedagogis id damus:balneasq; diues pueroꝝ forma con uertit.Iā uero etiam Harpocrate statuasq; ægyptioꝝ numinū in digytis uiri quoq; portare incipiūt. Fu it & alia Claudii principatu differētia insolēs iis q̄bus admissionē liberti eius dedissent:imaginē pricipis in annulo ex auro geredī:magna criminū occasione quæ oīa salutaris exortus Vespasiani principis abo/leuit:æq̄liter publicādo principē.De annulis aureis eorūq; usu hactenus dictū sit.pximū scelus fecit: qui

primus ex auro denariũ signauit:qđ & ipsum latet auctore incerto.Populus Ro.ne quidẽ argento signa to ante Pyrrhũ regem deuictũ usus est.Liberalis unde ẽt nunc libella dicit:& dipõdius apphendebatur assis.Quare æris grauis pœna dicta ẽ.Et adhuc expẽsa in oratiõibus dicũtur. Item impẽdia & pondera. Quin & militũ stipendiorũ:hoc est stipis ponderandæ pẽsatores libri pẽdes dicuntur.Qua cõsuetudine in iis emptionibus q̃ mancupi sunt:etiã nũc libra interponit.Seruius rex primus signauit æs. Antea rudi usos romæ.Timæus tradit.Signatũ est nota pecudũ:unde & pecunia appellata. Maximus census.c.x. milia assium fuit illo rege.Et ideo hæc prima classis.Argentũ signatũ est anno urbis qngentesimoctogesimoquinto.Q.Fabio cõsule quinq; annis ante primũ bellũ punicũ. Et placuit denarius p decem libris æris:quinarius p quinq; sestertium p dipõdio ac semisse.Libræ aũt pondus æris immunitũ bello punico primo cũ impẽsis respublica nõ sufficeret.Constitutũq; ut asses dextãtario põdere ferirent.Ita quinq; partes facta lucri dissolutũ æs alienũ.Nota æris fuit ex altera parte Ianus geminus:ex altera rostrũ nauis. In triente uero & q̃drante æs:q̃drans antea triũcis uocatus a tribus uncis.Postea Hannabile urgente.Q. Fabio Maximo dictatore asses unciales facti.Placuitq; denariũ.xvi.assibus permutari:quinariũ octonis: sestertiũ quaternis.Ita respub.dimidiũ lucrata est.In militari tamẽ stipendio semp denarius p decẽ assibus datus.Nota argẽti fuere bigæ:atq; quadrigæ:& inde bigati q̃drigatiq; dicti.Mox lege papyriana semuntiales asses facti.Liuius Drusus in tribunatu plebis:octauã partem æris argento miscuit. Qui nunc uictoriatus appellat:lege clodia pcussus est.Antea.n.hic nũmus ex illyrico aduectus mercis loco habebatur.Est autem signatus uictoria:& inde nomẽ. Aureus nummus post annũ.lxii.percussus est q̃ argẽteus:ita ut scrupulũ ualeret sestertiis uicenis:qđ efficit in libras ratione sestertii:qui tunc erant sestertios nõgentos.Post hæc placuit.xl.milia signari ex auri libris:paulatimq; principes imminuere põdus:minutissimus uero ad.xlv.milia.Sed a nummo prima est origo auaritiæ excogitata fœnore quæstuosa segnitia.Hæ paulatim exarsit rabie quadã non iam auaritia:sed fames auri:utpote cũ Septimuleius.C.Gracchi familiaris auro repẽsum caput eius excisum ad Opimiũ tulerit:plumboq; in os addito paricidio suo rempu.etiam circũscripserit.Nec iam quiritiũ aliquo:sed uniuerso noie Romano infami rex Mithridates Aquilo duci capto aurũ in os infundit.Hæc parit habendi cupido.Pudet intuentẽ tantũ oĩa ista quæ subinde noua græco sermone excogitantur expsso argenteis uasis auro aut incluso:qbus deliciis ueneũt tam aurea q̃ aurata:cum sciamus interdixisse castris suis spartacũ ne quis aurum haberet: aut argẽtum. Tanto fuit plus animi fugitiuis nostris. Messala orator prodidit Antoniũ triumuirũ aureis usum uasis in oĩbus obscœnis desideriis:pudendo etiã crimine Cleopatræ.Sũmæ apud exteros licẽtiæ fuerat poculo aureo puluino subdito Philippum regem dormire solitũ.Agomẽcelum Alexandri Magni præfectũ aureis clauis suffigere crepidas.Antonius Sopus in contumeliã naturæ uilitatẽ auro fecit opus pscriptione dignum.Sed spartaci alia equidẽ miror Populum Ro.uictus gentibus in tributo semper argentum imperasse:nõ aurum sicut carthagini cum Hãnibale uictæ argẽti pondo annua in quinquaginta annos nihil auri.Nec potest uideri penuria mundi id uenisse.Nam Mida:sed & Crœsus:infinitum possederãt. Iam Cyrus deuicta asia pondo.xxxiiii.milia inuenerat:præter uasa aurea aurũq; factum:& in eo folio ac platanum uitemq;.Qua uictoria argenti quingenta milia talentorũ reportauit:& craterem Semiramidis:cuius pondus.xv.talentorũ colligebat.Talẽtum autem ægyptium pondo.lxxx.patere Varro tradit. Iam regnauerat in colchis Salauces & Esubopes qui terrã uirginem nactus plurimũ argenti auriq; eruisse dicit in suanorum gente:& alioqn uelleribus aureis inclyto regno.Sed in illius aureæ:& argenteæ trabes narrãtur:& columnæ atq; parastate:uicto Sesostri ægypti rege tam superbo:ut pdatur annis qbusq; sorte reges singulos e subiectis iungere ad currũ solitus sicq; triumphare.Et nos fecimus quæ posteri fabulosa arbitrent Cæsar qui postea dictator fuit primus in ædilitate munere patris funebri omni apparatu harenæ argenteo usus est:ferasq; argenteis uasis incessiuere tum primũ uisum.Mox qđ etiam in municipiis emulantur.C.Antonius ludos scœna argentea fecit.Item.L.Murena: & Caius princeps in circo pegma duxit.In quo fuere argẽti pondo.c.xxiiii.Claudius successor eius:cũ de britãnia triũpharet:inter coronas aureas unã.vii.pondo habuit:quã cõtulisset hispania citerior. Alterã.ix.quã gallia comata sicut titulus indicauit.Huius deide successor Nero Põpeii theatrum operui auro in unũ diem quo Tyridati regi armeniæ ostẽderat.Et quota pars ea apparatus fuit auræ domus ambiẽtis urbem. Auri in ærario. Populi Ro.fuere Sex.Iulio.L.Aurelio cons.septem annis ante bellũ punicũ tertiũ põdo.dcc.xxvi.argenti nonagintaduo milia & extra numerũ.ccc.&.lxxv.milia.Itẽ Sex.Iulio.L.Martio.cons.hoc est belli sotialis initio:octingenta.xlvi.auri põdo.Cæsar primo introitu urbis i ciuili bello suo ex ærario ptulit laterũ aureorũ.xxvi.milia:& numero põdo.ccc.Nec fuit aliis tẽporibus respu.locupletior.Intulit & Aemilius Paulus Perseo rege macedonico deuicto pdam põdo triũ miliũ:a quo tẽpore Populus Ro.tributũ pendere desiit.Laquearia q̃ nunc & in priuatis domibus auro tegunt:post Carthaginẽ euersam primo inaurata sunt in capitolio cẽsura.L.Mummi.Inde trãsiere in cameras.In parietes quoq;:qui iã & ipsi tanq̃ uasa inaurãtur:cũ sua ætas uaria de Catulo existimauerit:q; tegulas æreas capitolii inaurasset primus.Inuẽtores auri sicut metallorũ fere oĩum: septimo uolumĩe diximus pcipuam gratiã huic materiæ fuisse arbitror:nõ colore qui in argẽto clarior est:magisq; diei similis:& ideo militaribus signis familiarior:quoniã is longius fulget:manifesto errore eorũ qui colorẽ syderũ placuisse in auro arbitrant:cũ in gemmis aliisq; rebus nõ sit pcipuus.Nec pondere aut facilitate materiæ platum est:cæteris metallis:cũ cedat per utrinq; plumbo.Sed quia rerũ uni nihil igne deperit:tuto etiã in incendiis rogisq; durãte materia.Quinimmo quo sæpius arsit:pficit ad bonitatẽ. Auriq; experimẽto ignis ẽ:ut simili colore rubeatq; ignis.

Atq; ipſum obryzum uocant.Primũ aũt bonitatis argumẽtum eſt q̃ difficillime accendi.Preterea migꝝ prunæ uiolentiſſimæ ligni indomitũ palea citiſſime ardeſcere:atq; ut purgentur:cũ plumbo coqui. Altera cauſa ꝑcii maior q; minimũ uſus dederit:cũ argẽto ære plumbo lineæ durãtur:manuſq; ſordeſcant decidua materia.Nec aliud laxius dilatať:aut numeroſius diuidiť:utpote cuius unciæ in ſeptuagenas & q̃nquagenas pluresq; bratteas q̃ternum utroq; digytoꝝ ſpargať.Craſſiſſimæ ex iis præſtinæ uocãtur:etiãnum retinentes nomen fortunæ inaurato ibi fideliſſime ſimulacro.Proxima brattea quæſtoria appellatur.Hiſpania ſtrigiles uocat auri paruulas maſſas:quod ſuper omnia ſolum in maſſa auramẽto capitur.Cum cætera in metallis reperta igni perficiať hoc ſtatim aurum eſt:conſumatãq; materiã protinus habet cum ita inueniť.Hæc enim inuentio ius naturalis eſt.Alia quã dicemus coacta.Super cætera nõ rubigo ulla:nõ erugo:nõ aliud ex ipſo quod cõſumat bonitatem:mininuatue põdus. Iam cõtra ſalis & aceti ſuccos domitiores rerum conſtantia ſuperq; omnia netur:ac texitur lanæ modo:& ſine lana. Tunica aurea triumphaſſe Tarquinium priſcum Verrius tradit.Nos uidimus Agrippinã Claudii principis edente eo naualis prœlii ſpectaculũ aſſidentem ei:indutam paludamẽto:auro textili ſine alia materiæ.Attalicis uero iampridẽ intexitur inuento regum aſiæ.Marmori & iis quæ candefieri non poſſunt oui candido illinitur:ligno glutini ratione compoſita:leucoporon uocant.Quid ſit hoc:aut quẽadmodum fiat:ſuo loco docebimus.Aes inaurari argẽto uiuo:aut certe hydrargyro legitimũ erat : de quibus ut dicemus illorum naturam reddentes:excogitata fraus eſt.Nãq; æs cruciatur in primis accenſumq; reſtinguitur ſale aceto alumine.Poſtea exarenatur:an ſatis recoctum ſit:ſplendore deprehendente:iterũq; exhalatur igni:ut poſſit edomitũ mixtis pumice alumine argento uiuo inductas accipere bratteas.Alumen in purgando uim habet talem:qualem eſſe diximus plumbo.

Ratio naturalis inueniendi auri:& quando primum aurea ſtatua:& medicinæ ex auro. CA. IIII.

Aurum inueniť in noſtro orbe:& omittamus indicũ:atq; a formicis:aut gryphibus apud ſcy-
a thas erutum.Apud nos tribus modis fluminũ ramentis:ut in tago hiſpaniæ:pado italiæ:he-
bro thraciæ:pactolo aſiæ:gange indiæ.Nec ullũ abſolutius aurum eſt:ut curſu ipſo tritu q; perpolitum.Alio modo puteorum ſcrobibus effoditur:aut in ruina montiũ.Quare utraq; ratio diceť.Aurum qui quærũt:ante oĩa ſegullum tollũt:ita uocatur indiciũ : alueus ubi id eſt:arenæq; lauãtur:atq; ex eo qđ reſedit:coniectura capiť:ut inueniať aliquãdo in ſumma tellure ꝓtinus rara fœlicitate ut nuper in dalmatia prĩcipatu.Neronis ſingulis diebus etiã quinq̃genas libras fundens cũ iam inuentũ eſt in ſummo ceſpite.Alutationẽ uocant ſi & auro ea tellus ſubeſt.Cæteꝝ mõtes hiſpaniæ aridi ſterileſq;:& in quibus nihil aliud gignať:huic bono coguntur fertiles eſſe.Quod puteis fodiť:canalitiũ uocant:alii canalienſe marmoris glareæ inhærens:nõ illo modo quo in oriente ſapphyro atq; thebaico aliiſq; in gemmis ſcintillat.Sed micas amplexũ marmoris hi uenaꝝ canales per marmor uagať & latera puteoꝝ & huc illuc inde noĩe inuento:telluſq; ligneis columnis ſuſpendiť.Qđ effoſſum eſt tundiť:lauatur:uritur:molitur in farinã.Nã qđ ad pilas cudunt apilaſcudem uocant argentũ quod exit a fornacis : ſudoreq; quæ e camino iactať.Spurcitia in omni metallo uocatur ſcoria.Hæc in auro coquiť iterum & tunditur. Catini fiunt ex taſconio.Hæc eſt terra alba ſimilis argillæ.Neq; enim alia afflatum ignemq; & ardentẽ materiam tolerat.Tertia ratio opera uicerit gigantum.Cuniculis per magna ſpatia actis cauantur montes ad lucernarum lumina.Eadem menſura uigiliarum eſt:multiſq; menſibus non cernitur dies.Arrugius id genus uocant:ſiduntq; rimæ ſubito:& opprimũt operarios:ut iam minus temerarium uideatur e profundo maris petere margaritas:tanto nocẽtiores fecimus terras.Relinquunť itaq; fornices crebri montibus ſuſtinendis.Occurſant in utroq; genere ſilices.Hos igni & aceto rumpunt.Sæpius uero:quoniam in cuniculis uapor & fumus ſtrangulat:cædunt fracturis.c.l.libras ferri terram agentibus . Egeruntque humeris noctibus ac diebus per tenebras proximis tradentes:lucem nouiſſimi cernunt.Si longior uidetur ſilex:latus ſequiť.Foſſam ambit quiete.Tamẽ in ſilice facilior exiſtimať opera.Eſt nãq; terra ex quodam argillæ genere glareæ mixta:cãdidum uocãt:prope inexpugnabilis.Cuneis eam ferreis aggrediuntur:& iiſdẽ malleis:nihilq; durius putãt:niſi q; inter oĩa auri fames duriſſima eſt.Peracto opere ceruices fornicũ ab ultimo cædũt:dantq; ſignum rima.Eãq; ſolus intelligit in cacumĩe montis eius puigil . Hic uoce ictuue repẽte reuocari operarios iubet:pariterq; ipſe deuolat.Mons fractus cadit a ſeſe longo fragore:qui concipi humana mẽte non poſſit:& flatu incredibili.Spectant uictores ruinã naturæ. Nec tamen adhuc auꝝ eſt.Nec ſciere eſſe cũ fodere.Tãtaq; ad pericula euincẽda fuit ſatis cauſæ ſperare qđ cuperent. Alius par eſt labore uel hoc maioris impẽdii flumina ad lauandã hãc ruinã iugis montiũ duxere obiter a centeſimo plerumq; lapide.Corrugos uocant a corriuatione credo:nimirum & hoc labor eſt. Præcepiſſe libramento oportet ut fruaris quando influat:itaq; altiſſimis partibus duciť.Conuallis & interualla ſubſtructis canalibus iunguntur.Alibi rupes inuiæ cæduntur:ſedemq; trabibus cauatis præbere coguntur.Is qui cædit:funibus pendet:ut procul intuentibus ſpecies nefaria quidem:ſed alitum fiat.Pendentes maiore ex parte librant:& lineas itineri præfigunt.Itaq; inſiſtentis ueſtigiis hoĩs locus nõ eſt.Manes trahuntur ad homines ut uitiũ importẽt.Id genus terræ urion uocãt.Ergo per ſilices calculoſue ducuntur:& uriũ euitãt.Ad capita deiectus in ſuperciliis montiũ piſcinæ cauãtur:ducenos pedes in quaſq; partes:& ĩ altitudinẽ denos.Emiſſaria in iis quina pedum quadratorum ternũ fere linquunť:& repleto ſtagno excuſſis obturamẽtis erũpit torrens tãta ui:ut ſaxa prouoluat.Alius etiãnũ in plano labor. Foſſæ in quas profluat cauantur:agogas uocant:eæ ſternuntur gradatim . Frutex eſt ulex roris marini ſimilis

asper aurũq; retinens.Latera cluduntur tabulis:ac per prærupta suspenduntur: canali ita profluente de terra in mare.His de causis iam promouit hispania in priore genere:quæ exhauriuntur immenso labore ne occupent puteos in hoc rigantur.Aurum arrugia quæsitum non coquitur:sed statim suum est.Inueniuntur ita massæ.Necnõ in puteis etiam denas excedentes libras.Palacas hispani:alii palacranas: idẽ quod minutum est:balucem uocant.Vlex siccatus uritur:& cinis eius lauatur sustrato cespite herboso ut sidat aurum. Vicena milia pondo ad hunc modum annis singulis asturiam atq; galletiam & lusitaniam præstare qdam tradiderunt:ita ut plurimum asturia gignat.Neq; in alia parte terrarum tot seculis hæc fertilitas.Italiæ parcitum est uetere interdicto patrũ:ut diximus:alioquin nulla fœcundior metallorum quoq; erat tellus.Extat lex censoria uici ectimiliarum aurifodinæ:qua in uercellẽsi agro cauabatur:ne plus quinq; hominum in opere publicani haberent.Auri faciendi est etiãnum una ratio ex auri pigmento:quod in syria foditur pictoribus in summa tellure auri colore:sed fragili lapidum specularium modo.Inuitaueratq; spes Caium principem auidissimum auri : q̃obrem iussit excoqui magnum pondus:& plane fecit aurum excellẽs:sed ita parui ponderis ut detrimẽtum sentiret illud pp auaritiam expertus:q̃q̃ auripigmenti libre.xiiii.permutarentur:nec postea tẽtatũ ab ullo est.Omni auro inest argẽtum uario põdere:alibi dena:alibi:nona:alibi octaua parte.In uno tantũ galliæ metellæ loco : quod uocant albicrarense.xxxvi.portio inuenit̃:ideo cæteris præest. Vbicũq; quinta argenti portio est:electrum uocatur.Scrobes eæ reperiuntur in canaliensi.Fit & cura delectum argento addito. Quod si quintam portionem excessit incudibus non resistit. Est electro auctoritas. Homero teste qui Menelai regiam auro:electro:argento:ebore fulgere tradit.Mineruæ templũ habet lindos insula rhodiorum:in quo Helena sacrauit calicem ex electro. Adiicit historiam mãmæ suæ mensura.Electri natura est ad lucernarum lumina clarius argento splendere.Quod est natiuum & uenena dephendit. Nãq; discurrũt in calicibus arquus cælestibus similes cum igneo stridore:& gemina ratione p̃dicũt.Aurea statua prima oium nulla inanitate:& ante q̃ ex ære aliqua illo modo fieret:quã uocant holosphyratoo in templo Aneitidis posita dicitur.Quod in situ terrarum nomine hoc significauimus:numine gentibus illis sacratissimo.Direpta est Antonii parthicis rebus.Scitumq; narratur dictum unius ueteranorum bononiæ hospitali diui Augusti cœna cũ interrogaretur:esset ne uerum:eum qui primus uiolasset hoc numen:oculis mẽbrisq; captu expirasse?respõdit.n.tum maxime Augustum de cruore eius cœnare:seq; illum esse:totumq; sibi censum ex ea rapina eẽ.Hominum primus & auream statuam & solidam Gorgias Leontinus delphis in tẽplo sibi posuit.lxx.circiter olypiade.Tantus erat docendæ oratoriæ artis quæstus.Aurum pluribus modis pollet in remediis.Vulneratisq; & infantibus applicatur:ut minus noceant:quæ inferantur ueneficia.Est & ipsi superlato uis malefica gallinarum quoq; & pecorum fœturis.Remedium est abluere illatum & spargere eos quibus mederi uelis.Torretur & cum salis grũmo pondere triplici misso:& rursum cũ duabus salis portionibus & una lapidis quem schiston uocant:ita uirus tradit rebus una crematis in fictili uase ipsum purum incorruptũ.Reliquus cinis seruatus in fictili & ex aqua illitus:lichenas in facie sanat.Lomẽto id conuenit ablui.Fistulas etiã sanat:& quæ uocant̃ hemorrhoides.Quod si trito spuma adiiciatur putria ulcera & tetri odoris emendat.Ex melle uero decoctum cum melãthio & illitum umblico leuiter soluit aluum.Verrucas curari eo.M.Varro est auctor.

De chrysocolla & medicinæ ex chrysocolla.vi.& mirabilia naturæ de glutinandis inter se perficiendisq; metallis. CA. V.

Chrysocolla humor est in puteis quos diximus:p uenã auri defluens crassescente limo rigoribus hybernis usq; in duriciã pumicis. Laudatiorem eãdem in ærariis metallis:& proximã in argentariis fieri compertum est. Inuenitur & in plumbariis uilior etiam auraria. In omnibus autem iis metallis fit & cura multum infra naturalẽ illam: imissis in uenam aquis leuiter hyeme tota usq; inimiũ mẽsem.Dein siccatis in iunio & iulio ut plane intelligat̃ nihil aliud chrysocolla q̃ uena putris.Natiua duritia maxime distat:uuã uocãt.Et tamẽ illa quoq; hærba:quã luteã appellant:tinguit̃.Natura est quæ lino lanæue ad succũ bibendũ.Tundit̃ in pila:deĩde tenui cribro secernit̃:postea molit̃ : ac deĩde tenuius sic cribrat̃.Quicqd nõ trãsmeat:reperitur in pila:dein molit̃.Puluis semp in catinos digeritur:& ex aceto macerat̃:ut ois duricia soluat̃.Ac rursus tundit̃:dein lauat̃ in conchis: siccaturq;. Tunc tingit̃:alumine schisto:& hærba supradicta pingiturq; anteq̃ pingat.Refert q̃ bibula docilisq; fit.Nã nisi rapuit colorẽ addunt̃ & scythanũ:atq; turbystum:ita uocãt medicamẽta sorbere cogentia.Cũ tinxere pictores orobitin uocãt.Eiusq; duo genera faciũt:luteã quæ seruat̃ in lomenta. Et liqdã globulis sudore resolutis.Hæc utraq; genera in cypro fiunt.Laudatissima in armenia.Secũda in macedonia.Largissima ĩ hispania.Sũma cõmẽdatiõis est:ut colorẽ hærbæ segetis lætæ uirẽtis q̃ simillime reddat.Visumq; est iam Neronis principis spectaculis harenam cyrci chrysocolla sterni:cum ipse concolori pãno auriga turus esset:ĩducta opificum turba.Tribus eam generibus distinguunt. Asperam quæ taxatur in libras. vii.Mediam quæ denariis quinis:Attritã quã & hærbaceam uocant:quæ.xiii.Sublinunt autem harenosam:prius q̃ inducant atramento & parẽtonio.Hæc sunt tenacia eius in colore blanda. Paretonium quoniã est natura pinguissimum:& ppter leuorem tenacissimum atramẽto aspergitur:ne paretoni candor pallorem chrysocollæ afferat.Luteam putant a lutea hærba dictã:quã ipsam cæruleo subtritã sed p chrysocolla inducunt uilissimo genere atq; fallacissimo.Vsus chrysocollæ & in medicina est ad purgãda uulnera cum cæra & oleo.Eadem p se arida siccat:& cõtrahit.Dat̃ & in angina ortopnoeaue miscenda cum melle.Concitãt uomitiones:miscetur & collyriis ad cicatrices oculorum:ac uiridibus emplastris.

Ad dolores mitigandos:& cicatrices trahendas.Hanc chrysocollam medici acesin appellant: quæ non est orobitis. Chrysocollam & aurifices sibi uendicant agglutinando auro:& inde omnes appellatam similiter utentes dicunt.Temperatur autem ea cypria erugine:& pueri impubis urina:addito nitro.Teritur cypro ære in cypriis mortariis santernam uocant nostri.Ita ferruminatur aurũ quod argentosum uocant.Signumq; est si addita santerna nitescit.E diuerso erosum contrahit se:hebetaturq;:& difficulter ferruminatur aurum. Ad id glutinum fit auro & septima parte argenti ad supradicta additis:unaq; contritis.Contexi par est reliqua circa hoc:ut uniuersa naturæ contingat ammiratio. Auri glutinum ẽ tale. Argilla ferro.Cadmia æris massis.Alumen laminis. Resina plumbo & marmori.Sed plumbũ nigrum albo iungitur.Ipsumq; album sibi oleo.Item stagnum æramentis stagno argentum.Pineis optime lignis æs ferrũq; funditur.Sed & ægyptia papyro paleis aurum.Calx aqua accenditur:& thracius lapis.Idemq; oleo restinguitur.Ignis autem aceto maxime & uisco & ouo.Terra minime flagrat.Carboni maior uis exusta.Iterumq; flagranti.

De argento:& argento uiuo: & stibia siue alabastro:& scoria argẽti:& de spuma argẽti. CA.VI.

B his argenti metalla dicantur:quæ sequens insania est:Non nisi in puteis reperitur:nullaque
a sui spe nascitur:nullis ut in auro lucentibus scintillis.Terra est alia russa:alia cineracea.Excoqui non potest nisi cum plũbo nigro:aut cum uena plũbi.Galenam uocant:quæ iuxta argenti uenas plerũq; repetitur. Et eodem opere ignium descendit pars in plũbum:argentum autem supne innatat:ut oleum aquis.Reperitur in omnibus pene ꝓuinciis:sed in hispania pulcherrimum.Id quoq; ĩ sterili solo atq; ẽt in montibus.Et ubicũq; una inuenta uena est:nõ procul inuenitur alia.Hoc qdẽ & ĩ omni fere materia:unde metalla græci uidentur dixisse.Mirum adhuc per hispanias ab Hãnibale inchoatos puteos durare sua ab inuentoribus nomina habentes.Ex quis bebelo appellatur:hodieq; qui.ccc.põdo.Hannibali sumministrauit in dies. Ad mille quigentos iam passus cauato monte ꝑ quod spatiũ aqtani stantes diebus:noctibusq; egerunt aquas lucernaꝝ mensura:amnẽq; faciunt. Argenti uena quæ in summo reperta est:crudaria appellatur.Finis antiquis fodiendi solebat esse alumen inuentum ultra nihil quærebat̃.Nup inuenta æris uena infra alumẽ alba nullum finẽ spei fecit.Odor ex argentiodinis inimicus oĩbus aĩalibus:sed maxime canibus. Auꝝ argentumq; quo mollius eo pulchrius.Lineas ex argẽto nigras fieri:produciq; miramur.Est & lapis in iis uenis:cuius uomica liquoris æterni argentum uiuum appellatur. Venenũ reꝝ oĩum est.Excedit ac perrumpit uasa permanens tabe dira.Oĩa ei innatant præter aurum.Id unũ ad se trahit.Ideo & optime purgat cæteras eius sordes expuens crebro iactatu fictilibus in uasis ita uitiis abiectis: ut & ipsum ab auro discedat.In pelles subactas effunditur:perq; eas sudoris uice defluens purũ relinquit aurũ.Ergo & cum æra inaurant̃: sublitum bratteis ꝑtinacissime retinet. Veꝝ palore detegit simplices:aut prætenues bratteas.Quapropter id furtũ quærentes oui liquore candido usum eũ adulterauere.Mox & hydrargyro:de quo suo dicemus loco.Et alias argentũ uiuũ non largum inuẽtum est.In iisdem argenti metallis inueniť:ut proprie dicamus:spumæ lapis candidæ nitẽtisq;:nõ tamen translucendis:stimmi appellant:alii stibiam:alii alabastrũ:aliqui larbason.Duo eius genera:mas & fœmina.Magis ꝓbant fœminam.Horridior est mas:scabriorq; & minus ponderosius: minusq; radians & harenosior.Fœmina cõtra nitet friabilis.fissurisq; non globis dehiscẽs.Vis eius astrĩgere ac refrigerare.Principalis aũt circa oculos.Nãq; ideo etiam platyo phthalmon id appellauere:quoniam in callibus mulierumq; epiphoris dilatet oculos & fructiões ĩhibeat oculorum:exulcerationesq;. Farina eius & thuris gũmi ammixto sistit & sanguinem e cerebro profluentem. Efficacior & cõtra recentia uulnera.Et contra ueteres canum morsus insparsa farina.Et contra ambusta igni cũ adipe ac spuma argenti cærusŝaq; & cæra.Vritur autem offis bubuli fimi circũlitum in clibanis. Dein restinguitur mulierum lacte.Teriturq; in mortariis ammixta aqua pluuia. Ac subinde turbidum transfunditur in æreum uas.Et mundatur nitro.Fex eius intelligitur plumbosissima quæq; subsedit in mortario:abigiturq;.Dein uas in quo turbida transfusa sunt:opertum linteolo per noctem relinquitur: & postero die quicquid innatat effunditur:spongiaq; aqua tollitur.Quod ibi subsedit:flos intelligitur ac linteolo interposito in sole siccatur:ut non parescat.Iterũq; in mortario teritur:& in pastillos diuiditur. Ante omnia autem urendi modus necessarius est:ne plũbum fiat.Quidam non fimo utuntur coquentes:sed adipe. Alii tritum in aqua triplici linteo siccant:fecemq; abiiciunt.Idq; quod defluxerit transfundũt. Ac qcquid subsidet id colligentes:emplastris collyriisq; miscent.Scoriam in argento græci uocant helcysma. Vis eius astringere & refrigerare corpora. Additur emplastris:ut molibdena.de qua dicemus in plumbo.Cicatricibus maxime glutinandis:& contra tenasmos:dysenteriasq; infusa clysteribus cum myrteo oleo.Addunt in medicamenta quæ uocant liparas ad excrescentia ulcerum:aut ex attritu facta aut in capite manantia.Fit & in iisdem metallis:& quæ uocatur spuma argenti.Genera eius tria.Optima quam chrysitin uocant.Secunda:quam argyritin.Tertia: quam molibditin. Et plerumq; omnes hi colores in eisdem tubulis inueniuntur. Probatissima est attica. Secunda hispaniensis. Chrysitis ex ipsa uena fit. Argyritis ex argento. Molibditis plumbi ipsius fusura:quæ fit puteolis:& inde habet nomẽ.Omnis autem fit excocta sua materia ex superiori catino defluens in inferiorem.Ex eo sublata ueruculis ferreis: atque in ipsa flamma conuoluitur ueruculo : ut si modici temporis. Est autem ut ex nomine ipso intelligi potest feruescentis & futuræ materiæ spuma.Distat a scoria quo potest spuma a fece distare. Alterum purgantis se materiæ: alterum purgatæ uitium est.Quidam duo genera faciunt spumæ: quæ uocant scelerytida & peumenem.Tertium molibdenam in plumbo dicendam.Spuma ut sit utilis

iterum coquitur:confractis tubulis ad magnitudinem auelanarum ita accensa follibus ad separandos
carbones cineremq́ꝫ abluitur aceto aut uino.Simulq́ꝫ restinguitur.Quod si fit argyritis:ut candos ei de
tur magnitudine fabæ confracta in fictili coqui iubetur ex aqua addito in linteolis tritico:& hodeo no
uis:donec ea purgentur.Postea sex diebus terunt in mortariis ter die abluẽtes aqua frigida.Et cum de/
sinant calida:addito sale fossili in libram spumæ obolo.Nouissimo die condunt in plumbeo uase.Alii
cum faba candida & ptisana coquũt:& in sole siccant.Alii in lana candida cum faba donec lanam non de
nigrent.Tunc salem fossilem adiiciunt:subinde aqua mutata:siccantq́ꝫ diebus.xl.calidissimis æstatis.
Necnon in uentre suillo in aqua coquunt exemptãq́ꝫ nitro fricant:& ut supra terunt in mortariis cum
sale.Sunt qui non coquant:sed cum sale terãt:& adiecta aqua abluãt.Vsus eius ad collyria:& litu ad mu
liebrium cicatricum fœditates tollendas maculasq́ꝫ:& abluendum capillũ.Vis autem:siccare:mollire:re
frigerare:temperare:purgare:expuluere.Vlcerũ tumores lenire.Talibusq́ꝫ emplastris supradictis ignes
etiam sacros tollit cum ruta:myrtoq́ꝫ & aceto.Itemq́ꝫ perniones cum myrto & cætera & abdomine.

De minio quantæ auctoritatis fuerit apud Romanos:& origine ac inuentione eius:& cinnabaris
ratione in picturis:& medicinæ de generibus minii:& rõne eius in picturis. CA. VII.

Nuenitur in argentariis metallis minium quoq́ꝫ:& nunc inter pigmenta magnæ auctoritatis:
i & quondam apud Romanos nõ solum maxime:sed etiã sacræ religionis:ut auctor est Verri/
us:& cuius sit necesse credere auctoritati.Iouis ipsius simulacri faciem diebus festis minio illinĩ
sollitam triumphantemq́ꝫ corpora.Sic Camillum triumphasse.Hac religione etiam nunc addi in un/
guenta cœnæ triumphalis:& accensoribus in primis Iouem miniandum locari.Cuius rei equidem cau
sam miror:q̃q̃ & hodie id expeti constat æthiopum populis totosq́ꝫ eo tingi proceres:huncq́ꝫ ibi deoꝝ
simulacris colorem esse.Quapropter diligentius prosequemur omnia de eo.Theophrastus.xc.annos
ante Praxibulum atheniensium magistratum:quod tempus exit in urbis nostræ ducentesimum qua/
dragesimum.ix.annum tradidit inuẽtum Minium a Callia atheniense initio sperante aurum posse ex
coqui harena rubente in metallis argenti.Hanc fuisse originem eius.Reperiri autem iam tum in hispa/
niis sed durum & harenosum.Item apud Colchos in rupe quadam inacessa ex qua iaculantes decuterẽt
id esse adulterum.Optimnm uero supra ephesum.Cilbianis agris. Harenam cocci colorẽ habere. Hãc
teri.Dein lauari farinam.Et quod subsidat iterum lauari.Differentiam artis esse:q̃ alii minium faciũt
prima lotura.Apud alios id esse dilutius.Sequentis autem loturæ optimum.Auctoritatem colori fuis
se non miror.Iam enim troianis temporibus rubrica in honore erat Homero teste:qui naues ea com/
mendat.Alias circa picturas pigmenta q̃ rarus.Milton uocant græci minium:quidam cinnabari.Vnde
natus error indico cinnabaris nomine:Sic enim appellant illi saniem draconis elisi elephantorum mo/
rientium pondere permixto utriusq́ꝫ animalis sanguine:ut diximus.Neq́ꝫ alius est color qui in picturis
proprie sanguinem reddat.Illa cinnabaris antidotis medicamentisq́ꝫ utilissima est. At hercule medici
quia cinnabarin uocant pro ea utuntur hoc minio:quod uenenum esse paulo mox docebimus.Cinna/
bari ueteres quæ etiam nunc uocant monocromata:pingebant.Pinxerunt & ephesio minio:quod dere
lictum est:quia curatio magni operis erat:praetereaq́ꝫ utrũq́ꝫ nimis acre existimatur. Ideoq́ꝫ transire ad
rubricam & sinopidem:de quibus suis locis dicam.Cinnabaris adulteratur sanguine caprino: aut sor/
bis tritis.Precium sinceræ numi quinquaginta.Iuba minium nasci & in carmina tradit.Hermogenes
& in æthiopia.Sed neutro ex loco inuehitur ad nos:nec fere aliunde q̃ ex hispania.Celeberrimum ex si/
saponensi regione in betica miniario metallo uectigallibus Populi Romani nullius rei diligentiore cu/
stodia.Non licet id ibi perficere excoquiq́ꝫ.Romam perfertur uena signata ad dena milia fere pondo an
nua.Romæ autem lauatur.In uendendo precio statua lege ne modum excederet.lxx.in libras.Sed adul
teratur multis modis:unde præda societati.Nãq́ꝫ est alterum genus in omnibus fere argentariis:itemq́ꝫ
plumbariis metallis:quod fit exusto lapide uenis permixto:non ex illo cuius uomicam argentum uiuũ
appellauimus(is enim & ipse in argentum excoquitur)sed aliis simul repertis.Steriles etiam plumbi de
prehenduntur solo colore:nec nisi in fornacibus rubescentes:exustiq́ꝫ tunduntur in farinam.Et hoc est
secundarium minium per q̃ paucis notum:multum infra naturales illas harenas. Hoc ergo adulterat
minium in officinis sociorum.Item scyrico:quonammodo syricum fiat suo loco dicemus. Sublini aũt
scyrico minium compendii ratio demonstrat.Et alio modo pingentium furto oportunum est plenos
subinde abluentium penicillos.Sidit autem ĩ aqua:constatq́ꝫ furantibus.Sincero cocci nitor esse debet.
Secundarii autem splendor in parietibus sentit imaginem.Quanq̃ hoc rubigo quædam metalli est.Si/
saponensibus autem miniariis suæ uenæ harena sine argento excoquitur.Auri modo probatur.Auro
candente fucatum nigrescit.Sincerum retinet colorem.Inuenio & calce adulterari.Ac simili ratione fer
ri candentis lamina:si non sit aurum:deprehendi ilico.Solis atq́ꝫ lunæ cõtactus inimicus remedium ut
parieti siccato cæra punica cum oleo liquefacta candens setis inducatur.Iterumq́ꝫ admotis gallæ carbo/
nibus aduratur ad sudorem usq́ꝫ.Postea candelis subigatur:ac deinde linteis puris sicut & marmora ni/
tescunt.Qui minium in officinis poliunt:faciem laxis uesicis illigant ne in respirando pernicialem pul/
uerem trahant:& tamen per illas spectent.Minium in uoluminum quoq́ꝫ scriptura usurpatur.Clario/
resq́ꝫ litteras uel in auro uel in marmore etiam in sepulchris facit.

De hydrargyro:de argento inaurando:& de coticulis in argenti gene/
ribus & experimentis. CA. VIII.

e X secundario inuenit uita & hydrargyrum in uicẽ argenti uiui pauloante dilatum.Fit autem

duobus modis:æreis mortariis piſtillifq; trito minio ex aceto aut patinis fictilibus impoſitum ferea cō/cha calice coopertum argilla ſuperillata.Dein ſub patinis accenſum follibus continuo igni:atq; ita cali/cis ſudore deterſo:qui argento colore:& aquæ liquore.Idem guttis diuidi facilis & lubrico humore cō fluere.Quod cum uenenum eſſe conueniat omnia quæ de minio in medicinæ uſu traduntur:temera/ria arbitror:præter q̄ fortaſſe q; illitum capiti uentriue ſanguinem ſiſtit:dū ne quid prætereat in uiſcera ac uulnus attingat:aliter utendum non equidem cenſeam. Hydrargyro argētum inauratur ſolum nūc prope:cum & in ærea ſimili modo duci debeat.Sed eadē fraus quæ in omni uitæ parte ingenioſiſſima eſt: uiliorem excogitauit materiā:ut docuimus.Auri argentiq; mentionem comitatur lapis quem co/ticulam appellant:quondam non ſolitum inueniri niſi in flumine Tinolo:ut auctor eſt Theophraſtus. Nunc uero paſſim quem alii heraclium:alii lydium uocant.Sunt autem modici:quaternas uncias lon gitudinis:binaſq; latitudinis non excedētes.Quod a ſole fuit in iis melius q̄ q; a terra.Iis coticulis periti cum e uena lima rapuerīt experimentum:protinus dicunt quantū auri ſit in ea:quantū argenti uel æris ſcrupulari differentia mirabili ratione non fallente.Argenti duæ differentiæ.Battilis ferreis candētibus ramento impoſito:qd' candidum permaneat:probatur.Proxima bonitas ruffo:nulla nigro.Sed expe/rimento quoq; fraus interuenit:ſeruatis enim in uirorum urina batilis inficitur ita ramentum obiter dum uritur:candoremq; mentitur.Eſt aliquod experimentum poſiti & in halitu hominis:ſi ſudet ꝓ/tinus:nubemq; diſcutiat.

De ſpeculis & ægyptio argento. CA. IX.

l Aminas duci:& ſpecula non niſi ex optimo poſſe creditum fuerat.Id quod iam fraude corrū/pitur.Sed natura mira eſt imagines reddēdi:quod repercuſſo aere:atq; in oculos regeſto fieri conuenit.Eadem ui in ſpeculis uſu polita craſſitudīe:paulumq; propulſa dilatatur in immen/ſum magnitudo imaginum.Tantum intereſt:repercuſſum illum reſpuat:an accipiat. Quinetiam po/cula ita figurantur:excultis intus crebris ceu ſpeculis:ut uel uno intuente populus totidem imaginum fiat.Excogitatur & monſtrifica:ut in tēplo ſmyrnæ dicata.Id euenit figura materiæ. Plurimūq; refert concaua ſint & poculi modo an media depreſſa:an elata:an auerſa:an obliqua ſupina:an feſta qualitate excipientis figuræ torquente uenientes umbras.Neq; enim ē aliud illa imago:q̄ digeſta claritate mate/riæ excipientis umbra.Atq; ut omnia de ſpeculis peragātur hoc loco:optima apud maiores fiebāt brun duſia:ſtagno & ære mixtis.Prelata ſunt argentea.Primus fecit paſiteles magni Pompeii ætate. Nuperq; credi cœptum:certiorem imaginē reddi auro appoſito auerſis.Tingit & ægyptus argentum:ut in uaſis Anubem ſuum ſpectet:pingitq; non cælat argentum.Tranſiit inde materia & ad triumphales ſtatuas: mirūq; creſcit precium fulgoris excecari.Id autem fit hoc modo.Miſcetur argēto tertia pars æris cyprii tenuiſſimi:quod coronarium uocant:& ſulphuris uiui quantum argenti.Conflatur in fictili circūlito argilla.Modus coquendi donec ſeipſa opercula aperiant.Nigreſcit oui indurati luteo:ut tamen aceto & creta deteratur.Miſcuit denario triūuir Antonius ferrum.Miſcuit æri falſæ monetæ.Alii e pōdere ſub/trahunt:cum ſit iuſtum.lxxxiiii.e libris ſignari.Igitur ars facta denarios probare tam iucunda e lege ple be:uti Mario gratidiano uicatim totas ſtatuas dicauerit.Mirumq; in hac artium ſola uitia diſcuntur:& falſum denarii ſpectatur exēplar:pluribuſq; ueris denariis adulterinus emitur.

De immodica pecunia:& quorum maxime opes fuerint:& quando primum Po/pulus Ro.ſtipem ſparſerit. CA. X.

n On erat apud antiquos numerus ultra centū milia.Itaq; hic & hodie multiplicatur: ut decies centena milia:aut ſepius dicantur.Fœtus hoc fecit nummuſq; percuſſus:& ſic quoq; æs alienū etiānum appellatur.Poſtea diuites cognominati:dūmodo notum ſit:eum qui primus accepe/rit hoc nomen:decoxiſſe creditoribus ſuis. Ex eadem gente.M. Craſſus negabat diuitem eſſe: niſi qui redditu annuo legiōem tueri poſſet.In agris ſuis ſeſtertium.xx.milia poſſedit Quiritium poſt Scyllam ditiſſimus.Nec fuit ſatis niſi totum parthorum eſuriſſet aurum. Atq; ut nomen quidem optimo occu pauerit.Iuuat enim inſectari inexplebilem iſtam habendi cupiditatem.Multos poſtea cognouimus ſer uitute liberatos opulentiores pariterq; tres Claudii principatu Pallentem Calliſtum & Narciſſum.Atq; ut hii ommittantur:tanq̄ adhuc rerum potiantur.C.Aſinio Gallo.C.Martio Cyrino conſ.ad.vi.Kalen. februa.C.Cecilius Claudius Iſidorus teſtamento ſuo dixit:quamuis multa ciuili bello perdidiſſet:tamē relinquere ſeruorum quattuor milia:centum.xvi.Iuga boum tria milia ſexcenta.Reliqui pecoris.cc.qn quaginta ſeptem milia. In numerato pondo ſexcenta milia. Qui funerari ſe iuſſit ſeſtertiis.xi.milibus. Congregatæ & excedentes numerum opes.Quota tamen portio erunt Ptolemæi:quem Varro tradit Pompeio res gerente circa iudeam:octona milia equitum ſua pecunia tollerauiſſe. Mille conuiuas to/tidem aureis potoriis mutantem uaſa cum ferculis ſaginaſſe.Quota uero illæ ipſæ(neq; enim de regi/bus loquor)portio fuerit.Pythii bythinii qui platanum auream:uitemq; nobilem illam Dario regi do nauit:Xerxis copias:hoc eſt ſepties.lxxxviii.milia hominum excepit epulo. Stipendium quinq; menſi/um frumentumq; pollicitus:ut e quinq; liberis ſenectuti ſue in delectu unus ſaltem concederetur. Hūc quoq; ipſum aliquis comparet Crœſo regi.Quæ malum amentia eſt:id in uita cupere:quod aut etiam ſeruis contigerit:aut ne in regibus quidem inuenerit finem?Populus Ro.ſtipem ſpargere cœpit.Sp.Po ſtumio. Q.Martio conſ.Tanta pecunia erat:ut eam cōferret.L.Scipioni:ex aqua iis ludos fecit.Nam q; Aggripæ Menenio ſeſtantes æris in funus cōtulit:honoris id neceſſitatiſq; propter paupertatem Agrip/pæ:non largitionis eſſe dixerim.

De luxuria & frugalitate in uasis & lectis argenteis:& quando lances immodicæ factæ. CA. XI.

Asa ex argento mira inconstantia humani ingenii uariat:nullum genus officinæ diu proban/
u do:nunc furniana: nūc clodiana:nunc gratiana. Etenim tabernas mensis adoptauimus: nunc anaglypha:in asperitatemq; excisa circa lineas picturas quærimus. Iam uero & mensas repositoriis imponimus:& ad sustinenda obsonia interradimus altera:& interest q̄ plurimum lima perdiderit. Vasa coquinaria ex argento Caluus orator fieri quæritur. At nos carrucas ex argento cælare inuenimus. Nostraq; ætate Poppea coniunx Neronis principis licatoribus iumentis suis soleas ex auro quoq; induere solebat. Libras. xxxii. argenti. Africanus sequens hæredi reliquid. Idemq; cū de pœnis triūpharet:quattuor milia.cccc.lxx.pondo transtulit. Hoc argentum tota Carthago habuit illa terrarum æmula:quod nunc in mensarum est apparatu. Postea uicta numantia & deleta:idem Africanus in triumpho militibus.xvii.milia pondo dedit. O uiros illo imperatore dignos:quibus hoc satis fuit. Frater eius allobrogicus primus omnium mille pondo habuit. At Liuius Drusus in tribunatu plebis.xi.milia. Nam propter quinq; pondo notatum a censoribus triumphalē semen:iam fabulosum uidetur. Item Catum Elium cum legati ætolorum in consulatu prandentem in fictilibus adissent missa ab iis uasa argentea non accepisse:neq; aliud habuisse argenti ad supremnm uitæ diem q̄ duo pocula:quæ. L. Paulus socer ei ob uirtutem deuicto Perseo rege donasset. Inuenimus legatos Carthaginensium dixisse:nullos hominum benignius inter se uiuere q̄ Romanos. Eodem enim argento apud omnes cœnitauisse seipsos. At hercules Pompeium Paulini equitis arelatensis filium:paterna quoq; gente pulsum:q.xii.pondo argēti habuisset apud exercitum ferocissimis gētibus oppositum scimus. Lectos uero mulierum iampridē totos operiri argēto & triclinia quædam quibus argētum addidisse primus traditur. Caurillius Follio eques romanus:non ut operi:aut deliaca specie faceret:sed punica. Idem & aureos fecit. Nec multo post argentei deliacos imitati sunt. Quæ omnia expiauit bellum ciuile syllanum. Paulo enim ante hæc facta sunt. Lancesq; e centenis libris argenti:quas tunc super quingentas numero romæ fuisse cōstat:multosq; ab eas proscriptos dolo concupiscentium. Erubescant annales qui bellum ciuile talibus uitiis imputauere. Nostra ætas fortior fuit Claudii principatu. Seruus eius Drusillanus nomine Rotundus:dispensator hispaniæ citerioris quinquagenariā lancem habuit:cui fabricandæ officina prius exhædificata fuerat. Et comites eius octingentas quinquagintaocto librarum. Quare quæso:nisi ut q̄ multi eas conserui inferrent:aut quibus cœnantibus Cornelius Nepos tradit ante Syllæ uictoriam duo tantum triclinia romæ fuisse argentea. Repositoriis argentum addi sua memoria cœptū Fenestella dicit:qui obiit nouissimo Tyberii Cæsaris principatu. Sed & testudinea tum in usum uenisse. Ante se antē paulo lignea rotunda solida nec multo maiora q̄ mensas fuisse. Se quidē quero:quadrata & cōpacta aut acere operta accito cœpisse. Mox additū argumentū in angulis lineasq; per cōmissuras. Tympana uero se iuuene appellata climateras & lances quas antiq magidas appellauerāt. Nec copia tantū argenti fuerat uitæ : sed ualidius pœne metu præciū. Idq; iampridē ut ignoscamus nobis. Delphinos qnis milibus sestertiis in libras emptos. C. Gracchus habuit. L. uero Crassus orator duos syphos Mētoris artificis manu cælatos sestertiis centum. Confessus est tamen nunq̄ se iis uti propter uerecūdiam ausum. Sicut eundem .vi.milia sestertiis in singulas libras uasa empta habuisse. Asia primum deuicta luxuriā misit in Italiam. Siqdem. L. Scipio transtulit in triūpho argenti cælati pondo milia quadringenta. l. Et uasorum aureorum pondo.c. milia anno cōditæ urbis quingentesimo sexagesimoquinto. Eadem asia domita:multo etiam grauius afflixit mores:inutiliorq; uictoria illa hæreditas. Attalo rege mortuo fuit. Tum enim hæc emēdi romæ in auctionibus regiis uerecundia exempta est:urbis anno.dc.xxvi.mediis.lvii.annis erudita ciuitate amare etiam & nō solum ammirari opulentiam externam. Immēso & achaicæ uictoriæ momento ad impellendos mores:quæ & ipsa hoc interuallo anno urbis.dc.viii.parthica signa & tabulas pictas inuexit: ne quid deesset Pariterq; luxuria nata est:& carthago sublata:ita congruentibus fatis:ut liberet amplecti uitia:& liceret peccare ex dignatione. Hinc aliqui ueterum ut. C. Marius post uictoriam cimbricam cāntharis portasse. Liberi patris exemplo traditur:ille orator rapinas & manipularis imperator.

De statuis argenteis & cælatura argenti:& cæteris quibusdā. CA. XII.

Rgenti usum in statuas primum ad honorem Diui Augusti in adulationem temporum tran
a sisse falso existimatur. Iam enim triumpho magni Pompeii reperimus translatam Pharnacis:qui primus regnauit in ponto:argenteam statuam. Item Mithridatis Eupatoriis & currus aureos argēteosq;. Argentum succedit ex ea re aliquando & auro luxu:fœminarum plebis compedes sibi ex eo facientium quas induere aureas mox tristior uetat. Vidimus & ipsi Valerium Tuscum motum equestri ordine ob insignem calumniam cum celebritate affectarentur adolescentium scholæ ex argento annulos habentem. Et quid hoc attinet colligere cum capuli militum ebore etiam fastidito cælarent argento:uaginæ catillis:baltei laminis crepitent. Iam uero a pedagogis ad transitum uirilitatis custodiantur. Argento fœminæ lauentur & nisi argentea solia fastidiant: eademque materia & cibis & probris seruiatur. Videret hac Fabritius & stratas argento mulierum balineas:ita ut uestigio locus non sit cum uiris lauantium. Fabritius inq qui bellicosos imperatores plusq̄ pateram & salinū ex argento habere uetebat. Videret hinc dona fortium fieri:aut in hæc frangi Heu mores Fabritii non pudet. Mirū in auro cælando inclaruisse neminem:argento multos. Maxime tamē laudatus est Mentor:de quo supra diximus. Quattuor pari denique ab eo omnino facta sunt:ac iam nullum extare dicitur. Ephesiæ

Dianæ templum iacet. Capitolium incēdiis. Varro & æreum fignum eius habuiffe fcripfit. Proximi ab eo ammiratione Acragas & Boetus & Mys fuere. Extant hodie omnium opera in infula Rhodiorum boeti apud lydiam Mineruam in templo. Acragantis in templo liberi patris in ipfa Rhodo baccæ centaurięq; cælati in fcyphis. Myos in eadem æde & Silenus & Cupido & uenatio in fcyphis. Magna fama poft hos celebratus eft Antipater: quiq; fatyrum in phiala grauatum fomno collocauiffe uerius q̃ cælaffe dictus eft Stratonicus. Mox Cyzicenus Tauricus. Item Arifton & Onychus Methylene laudatur. Et Hecateus: & circa magni Pompeii ætatem Praxiteles Pofidonius Ephefius: Lædus Stratites: qui prœlia armatofq; cælauit. Zopyrus qui areopagitas & iudicium Oreftis in duobus fcyphis pondo. xii. æftimatis. Fuit dein Pyrheas: cuius duæ unciæ uiginti uenierunt. Vlyxes & Diomedes erant in phialæ emblemate palladium furripientes. Fecit idem & cocos Magirefia appellatos paruulis potoriis. Sed e quibus ne exemplaria quidem liceret exprimere. Tam oportuna iniuriæ fubtilitas erat. Habuit & Teucer Cruftarius famam. Subditoq; hæc ars ita exoleuit: ut fola iam uetuftate cenfeatur ufq; adeo attritis cælaturis ne figura difcerni poffit: auctoritas conftet. Argentum medicatis aquis inficitur atque etiam afflatu falfo: ficut in mediterraneis hifpaniæ. In argenti & auri metallis nafcuntur etiam nunc pigmenta. Fit. n. cæruleum: quod proprie limus eft. Optimum ex eo quod atticum uocatur. Precium in pondo libras. xxii. Proximum marmorofum fub dimidio attici precio. Tertium genus eft preffum: quod alii fcyricũ uocant ex infula fcyro. Iam quidem & ex achaia quo utuntur ad picturæ umbras. Precium in libras huius. hf. bini. Dipondiis uero detractis quod lucidum uocant e gallia ueniens. Hoc autem & attico ad lumina utuntur. Ad abacos non nifi marmorofo: quoniam marmor in eo refiftit amaritudini calcis. Effoditur & ad. xx. ab urbe lapidem in mōtibus. Poftea uritur preffum appellantibus qui adulterant. Sed effe falfum aduftumq; amaritudine apparet: quoniam refolutum in puluerem eft.

De file: & cæruleo: & chryfocolla: & neftoriano: & cilono: & q̄ non omni anno æqualiter fpecies uendantur. CA. XIII.

f Ile primi inftituere pingere: Sed Polygnotus & Micon attico dūtaxat. Hoc fecuta ætas ad lumina ufa eft. Ad umbras autem fcyrico & lydio. Lydium fardibus emebatur: quod nunc obmutuit Cæruleum harena eft. Huius genera tria. Antiquitus ægyptium: quod maxime probatur fcythicum hoc diluitur facile. Cūq; teritur: in quattuor colores mutatur: candidiorem nigrioremue. craffiorem: tenuioremue: Præfertur huic etiamnum cyprium. Acceffit his puteolanum & hifpanienfe: harena ibi confici cœpta. Tinguitur autem omne: & in fua coquitur hærba: bibitq; fuccum. Reliqua cōfectura eadem quæ chryfocollæ. Ex cæruleo fit: quod uocatur lomentũ. Perficitur id lauando terēdoque & hoc eft cæruleo candidius. Precia eius. xxiii. in libra. Cærulei. xiii. Vfus in creta calcis impatientes. Nuper acceffit & neftorianum ab auctore appellatum. Fit ex ægyptii leuiffima parte. Preciũ eius. xl. i libras. Idē & puteolani ufus: præter q̃ ad feneftras. Vocant cœlon. Non pridem apportari & indicum eft cœptum. Cuius precium. xvii. in libras. Ratio in pictura ad incifuras hoc eft umbras diuidendas ad lumine. Eft & fubtiliffimum genus lomenti: quod dant tritum quinis affibus æftimatum. Cærulei finceri experimentum in carbone ut flagret. Fraus uiola arida decocta in aqua: fuccoq; per linteum expreffo in cretā erethriam. Vis eius in medicina ut purget ulcera. Itaq; & emplaftris adiiciunt. Item caufticis. Teritur difficillime file. In medendo leuiter mordet: aftringitq; & explet ulcera. Vritur in fictilibus ut profit. Precia rerum quæ ufq̃ difpofuimus: non ignoramus alia in aliis locis effe: & omnibus pene annis mutari pro ut nauigationes conftiterint: aut ut quifq; mercatus fit: aut aliquis præualens manceps annonam flagellet: non obliti demetrium tota helladæ Neronis principatu accufatum apud cōfulem. Poni tamē neceffarium fuit: quæ plerumq; erant romæ: ut exprimeretur auctoritatis rerum.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HYSTORIAE LIBER. XXXIIII. PROHEMIVM.

Aeris metalla. CA. I.

ROXIMA DICANTVR AERIS METALLA: CVI ET IN VSV ꝑximum eft precium. Immo uero ante argentum: ac pene etiam ante aurũ: corīthio. Stipis quoq; auctoritas ut diximus. Hinc ærea militum tribuni ærarii & ærarium: & obærati ab ære dicti. Docuimus q̃ diu Populus Ro. ære fignato tantum ufus effet: & alia quæ uetuftas tradidit: cum æqualem urbi auctoritatem eius declararet a rege. Numa colegio tertio fabrũ erariorum inftituto. Vena quo dictum eft modo effoditur: ignięq; perficitur. Fit & lapide erofo: quem uocāt Cadmiam Celebritas i afia: & quondam in campania: nunc in bergomatiũ agro: extrema parte italiæ. Ferũtq; nuper in germania etiam prouintia repertum.

Genus æris: quæ corinthia: quæ delia: quæ ægnetica. CA. II.

f It & ex alio lapide: quem chalcitem uocant in cypro: ubi prima fuit æris inuentio. Mox utilitas ꝑcipua reperto in aliis terris præftātiore: maxime aurichalcho: quod præcipuam bonitatē

ammiratione diu obtinuit.Nec reperitur longo iam tempore effœta tellure.Proximum bonitate fuit
ſaluſtianum in centronum alpino tractu nō longi & ipſum æui.Succeſſit & liuianū in gallia.Vtrumq̄ a
metallorum dominis appellatū:illud ab amico diui Auguſti:hoc a cōiuge:uelocis defectus. Liuianum
quoq̄ certe admodum exiguum inuenitur.Summa gloria nunc in marianū cōuerſa:qđ & corduben-
ſe dicitur.Hoc a liuiano cadmiam maxime ſorbet:& aurichalchi bonitatem imitať in ſeſtertiis dipon-
diariiſq̄ cyprio ſuis aſſibus contento.Et hactenus nobilitas in ære naturalis ſe habet.Reliqua genera ar-
tificio conſtant:quæ ſuis locis reddentur:ſumma claritate ante omnia indicata. Quondam æs confuſe
auro argentoq̄ miſcebatur:& tamen ars præcioſior erat.Nūc incertum eſt peior hæc ſit an materia.Mi-
rūq̄ cum ad infinitū operum præcia hæc creuerint:auctoritas artis extincta eſt. Quæſtus.n.cauſa: ut
omnia:exerceri cœpta eſt:quæ glorioſæ ſolebat.Ideo etiam deorum adſcripta operi cum proceres gēti-
um claritatem & hac uia quærerent:adeoq̄ exoleuit fundendi æris præcioſi ratio:ut iam diu ne fortu-
na qdem in ære ius artis habeat.Ex illa autem antiqua gloria corinthium maxime laudatur:hoc caſus
miſcuit.Corintho cum capereť incenſa:mireq̄ circa id multorum affectatio fuit.Quippe cum tradať
non aliena de cauſa Verrem quem Cicero dānauerat proſcriptum eſſe ab Antonio:quāq̄ corinthiis ſe
ei ceſſurum negauiſſet.At mihi maior pars eorum ſimulare eam ſcientiam uidetur:ad ſegregandos ſe a
cæteris magis q̄ intelligere aliquid ſubtilius:& hoc paucis docebo.Corinthus capta eſt olympiadis cen-
teſimæ quinquaceſimæ ſextæ anno tertio:noſtræ urbis ſexcenteſimooctauo:cum ante in ſæculo ficto-
re:nobiles eſſe deſiſiſſent:quorum iſti oīa ſigna hodie corinthia appellant.Quapropter ad coarguendos
eos ponemus artificum ætates:nam urbis noſtræ annos & ſupradicta comparatione olympiadū colli-
gere facile erit.Sunt ergo uaſa tantū corinthia quæ iſti elegantiores nunc æs ſculpendo tranſferunt mo-
do in lucernas:modo in trullas:nullo mundiciarū reſpectu.Eius tria genera.Candidū argēto nitore q̄
proxime accedens:in quo illa mixtura præualuit. Alterum in quo auri fulua natura. Tertium in quo
æqualis omnium tēperies fuit.Præter hæc eſt:cuius ratio non poteſt reddi:q̄q̄ hominis manu facta de-
derit fortuna tēperamentum ſimulacro ſigniſq̄.Illud ſuo colore præcioſum ad iocineris imaginē uer-
gens:quod ideo epatizon appellant:ꝓcul a corinthio.Longe tamē ante egineticum atq̄ deliacum:quæ
diu obtinuere in principatū.Antiquiſſima æris gloria deliaca fuit mercatus in delo cōcelebrāte toto or-
be:& ideo cura officinis triclinorum pedibus fulchriſq̄.Ibi prima nobilitas æris.Peruenit deīde ad deū
ſimulacra:effigiēq̄ hominū:& aliorum animaliū.Proxima laus eginetico fuit.Inſula ipſa eſt nec gignēs:
ſed officinarum tēperatura nobilitata.Bos aereus inde captus in foro boario eſt romæ. Hic eſt exēplar
eginetici æris.Deliaci autem Iuppiter ī capitolio in Iouis tonātis æde.Illo ære Myron uſus eſt.Hoc Po-
lycletus æqualis atq̄ cōdiſcipulus.Aemulatio autem & in materia fuit.

De candelabris:& templorum ornamentis. CA. III.

Riuatimq̄ ægina candelabrorum ſuperficiem dūtaxat elaborauit:ſicut tarētum ſcapos:in iis
p ergo iuncta cōmendatio officinarum eſt.Nec pudet tribunoꝝ militarium ſalariis emere:cum
ipſum nomen a candelaꝝ numine īpoſitum appareat.Accenſio candelabri talis fuit:ut auctor
eſt Dion.Iuſſu preconis Cleſippus fullo gibbere & præterea alio fœdus aſpectu fabricatus eſt:emente id
Gegania ſeſtertiis.L.eodemq̄ oſtentante in conuiuio emptum ludibrii cauſa nudatus:atq̄ īpudentia li-
bidinis receptus in totū mox in teſtamentū prediues nimium uice illud candelabrū coluit: & hāc corin
tiis fabulam adiecit:uindicatis tamē moribus nobili ſepulchro:per:qđ æterna ſupra terras Geganiæ de
decoris memoria duraret.Sed cū eſſe nulla corinthia candelabra conſtet:nomen id præcipue in iis cele-
bratur:quoniā Mummii uictoria corithum quidē diruit:ſed cōpluribus achaiæ oppidis ſimul æra diſ-
perſit.Priſci limina ēt ualuas in templis ex ære factitauere.Inuenio & a.Cn.Octauio qui de Perſeo rege
naualē triumphum egit factam porticum duplicē ad cyrcum flaminium:quæ corinthia ſit appellata ca
pitulis æreis columnaꝝ.Veſte quoq̄ ædem ipſam ſyracuſana ſuperficie regi placuiſſe Syracuſana ſunt ī
Pantheo capita colūnaꝝ a.M.Agrippa poſita.Quinetiam priuata opulentia eo modo uſurpata eſt:Ca-
millo enim crimini obiecit.Sp.Caruillus queſtor:ꝗ ærata hoſtia haberet in domo.Nam triclinia æra-
ta ab acoſq̄ & monopodia.Cn.Manilium aſia deuicta primum īueniſſe triumpho ſuo:quē duxit urbis
anno quīgenteſimo ſexageſimoſeptimo.L.Piſo auctor eſt.Antias qdem.L.Craſſum hæredem.L.Craſ-
ſi oratoris multa ēt triclinia ærata uendidiſſe.Ex ære factitauere & cortinas tripodū nomine delphicas:
quoniā donis maxime Apollinis delphici dicebātur.Placuere & lychini penſiles in delubris:arboꝝ mo
do mala ferentium lucentes.Qualis eſt in tēplo Apollinis palatini:quem Alexāder thebarum expugna
tione captum in cyma dicauerat eidē deo.Tranſit deinde ars ubiq̄ uulgo ad effigiam deorum.

Quando primum ſimulacrum romæ factum:& de origine ſtatuarum & honore
ſtatuarum:& generibus:& figuris. CA. IIII.

Omæ ſimulacrum ex ære factum Cereris primū reperio ex peculio.Sp.Caſſii:quem regnum
r affectantem pater ipſius interemerat.Tranſiit & ab diis ad hominum ſtatuas: atq̄ imagines
multis modis.Antiqui pingebant eas bitumine:quo magis mirum eſt: placuiſſe auro īteger.
Hoc neſcio an romanum fuerit inuentum.Certe etiam romæ non habet uetuſtatem.Effigies hominū
non ſolebant exprimi niſi aliqua illuſtri cauſa perpetuitatem merentium:& primo ſacrorum certami-
num uictoria:maximeq̄ olympiæ ubi omnium qui uiciſſent:ſtatuas dicari mos erat.Eorum uero qui
ter ibi ſuperauiſſent:ex membris ipſorum ſimilitudine expreſſa:quas iconas uocant. Athenienſes ne-
ſcio an primi omnium.Harmodio & Ariſtogitoni tyrānicidis publice poſuerint ſtatuas. Hoc actū eſt

eodem anno:quo & reges romæ pulſi.Excepta deinde res eſt a toto orbe terrarum humaniſſima am/
bitione. Et iam omnium municipiorum & fori ſtatuæ ornamentum eſſe cœpere:prorogariq; memo
ria hominum & honores legi æuo & baſibus inſcribi:ne in ſepulchris tantū legerent.Mox forum & in
domibus priuatis factum atq; in atriis.Honos clientium inſtituit ſic colere patronos.

De ſtatuis & quibuſdam aliis:& quibus primū in colūna:& quando roſtra:& quā
do primum publice:& quæ primum ſtatuæ romæ. CA. V.

Ogata effigie antiquitus ſtatuæ dicabantur.Placuere & nudæ tenentes haſtam ab epheborum
t gymnicis exēplaribus:quas achilleas uocāt.Græca res eſt nihil ualere. At econtra romana ac
militaris thoracas addere.Cæſar qdē dictator loricatam ſibi dicari in foro ſuo paſſus eſt:Nā lu
percoꝝ habitu factæ tam nouiciæ ſunt:q̃ quæ nup ꝑdidere penulis indute.Mancinus eodē habitu ſibi
inſtituit quo deditus eſt.Notatū ab auctoribus &.L.actium poetā in camœnaꝝ aede maxima forma ſta
tuā ſibi poſuiſſe:cū breuis admodū fuiſſet.Equeſtres uero ſtatuæ modo romanam celebrationē habēt:
orto ſine dubio a græcis exēplo.Sed illi cæletas tātū dicabāt in ſacris uictores.Poſtea uero & q bigis uel
quadrigis uiciſſent.Vnde & noſtri currus nati in iis q triūphauiſſent.Serum hoc in iis nō niſi a diui Au/
guſto ſeiuges:ſicut & elephanti.Non uetus & bigaꝝ celebratio in iis qui ꝑtura functi curru uecti eſſent
p cyrcū.Antiquior columnaꝝ:ſicut.C.Menio q deuicerat priſcos latinos:qbus ex fœdere tertias predæ
Po.Ro.præſtabat.Eodēq; in conſulatu ī ſuggeſtu roſtra deuictis antiatibus fixerat anno urbis.cccc.xvi.
Item.C.Duilio q primus nauale triumphū egit de pœnis:quæ eſt ēt nunc in foro.Itē.P.Minutio præfe/
cto ānonæ extra portā trigeminā unciaria ſtipe collata.Neſcio an primo honor talis a populo. Antea.n.
a ſenatu erat præclara res:niſi friuolis cœpiſſet initiis.Namq; & acti Naui ſtatua fuit antea curiam:cuius
baſis cōflagrauit curia incenſa.P.Clodii funere.Fuit & Hermodori epheſii in comitio legum:quas decē
uiri ſcribebant:interpræris publice dicata.Alia cauſa & alia auctoritas maior in Oratii Coclitis ſtatua:
quæ durat hodieq;:cū hoſtes a ponte ſublicio ſolus arcuiſſet. Equidē & Sybillæ tres iuxta roſtra ſunt
minores ſin licet.Vna quā Pacuuius Taurus ædilis plebis inſtituit.Duæ quas.M.Meſſala.Primas puta/
rē has & Atti Naui poſitas ætate Tarquinii Priſci:niſi regū antecedentiū eſſent in capitolio.

De ſtatuis ſine tunicis & qbuſdā aliis:& q̃ prima romæ ſtatua equeſtris:& quādo oēs ſtatuæ pri/
uati & publicæ ſublatæ:& qbus romæ mulieribus:& q̃ primæ ab exteris publice poſitæ. CA.VI.

X iis Romuli eſt ſine tunica:ſicut & Camilli in roſtris:& ante ædem Caſtorum fuit.M. Tre/
e mellii equeſtris togata:qui ſanites bis deuicerat.Captaq; anagnia populum ſtipendio liberaue
rat.Inter antiquiſſimas ſunt & Tulli.Cellii.L.Roſci.Et.Sp.Matici Fulcini in roſtris a fidēnati/
bus in legatione interfectorum.Hoc a Romano Populo tribui ſolebat iniuria cæſis:ſicut.P.Iunio &.T.
Corūcanis:qui ab Teuca illiricorum regina interfecti erant.Non omittendum quod annotauere anna/
les tripedaneas iis ſtatuas in foro ſtatutas.Hæc uidelicet mēſura honorata tunc erat.Nō prætenbo.Gn.
Pōpilium ob unum uerbum quo regem Antiochum dilaturum ſe reſponſum dicentem uirga quam
tenebat forte circunſcripſit:& priuſq̃ egrederetur circulo illo:reſponſum dare coegit. In qua legatione
interfecto ſenatus ſtatuam poni iuſſit q̃ oculatiſſimo loco in roſtris.Inuenitur & ſtatua decreta & Thra
ciæ Caiæ ſiue Suffeciæ uirgini ueſtali:ut poneref ubi uellet:quod adiectum non minus honoris habet:
q̃ ꝙ fœminæ eſt decreta.Miretum eius ipſis ponā annaliū uerbis.Quod campum tyberinum gratifica/
ta ea eſſet populo.Inuenio & Pythagoræ & Alcibiadi in cornibus comitii poſita cum bello ſannatico.
Apollo pythius fortiſſimo græcorum gentis iuſſiſſet & alteri ſapientiſſimo ſimulacra celebri loco di/
cari:donec Sylla dictator ibi curiam faceret.Mirumq; eſt illos patres Socrati cunctis ab eodē deo ſapiē/
tia prælato Pythagoram prætuliſſe:aut tot aliis uirtute Alcibiadem:aut quenq̃ utroq; Themiſtocli.Co
lumnarum ratio erat:attolli ſupra cæteros mortales:ꝙ & arcus ſignificant nouitio inuento.Primus ta/
men honos cœpit a græcis.Nulliq; arbitror plures ſtatuas dicatas q̃ phalerio Demetrio athenis.Siqdē.
ccc.lx.ſtatuere:quas mox lacerauerunt:nondum anno hunc numerum dierum excedente. Statuerant
romæ etiam in omnibus uicis.C.Mario Gratidiano tribus ut diximus eademq; ſubuertere Syllæ in/
troitu.Pedeſtres ſine dubio Romæ fuere in auctoritate longo tempore.Equeſtrium tamen origo perq̃
uetus eſt cum fœminis etiam honore communicato:Cochliæ enim ſtatua eſt equeſtris: ceu parum eēt
tota eam cingi:cum nec Lucretiæ:nec Bruto qui expulerant reges:propter quos Cochlia inter obſides
fuerat:decernerentur:Hanc primam & Oratii Coclitis publice dicata crediderim. Ante enim ſibi ac Sy
billæ Tarquinium & reges ipſos poſuiſſe ueriſimile eſt:niſi Clœliæ poſitam eſſe Piſo traderet ab iis qui
una obſides fuerant redditis a Porſena in honorem eius:habuit e diuerſo Annius fæcialis. Equeſtrem
ſtatuam contra Iouis Statoris ædem in ueſtibulo ſuperiore domus ualeriæ fuiſſe Publicolæ conſulis fi
liæ:eamq; ſolam fugiſſe.Tyberimq; tranſnatauiſſe:cæteris obſidibus qui Porſennæ mittebantur: inte/
remptis Tarquinii inſidiis.L.Piſo prodidit.M.Aemilio &.C.Pompilio.ii.conſ.a cenſoribus.P.Corne/
lio Scipione &.M.Pōpilio ſtatuas circa forum eorum qui magiſtratus geſſerant ſublatas omnes: præ/
ter eas quæ populi aut ſenatus ſententia ſtatuæ eſſent.Eam uero quam apud ædem Telluris ſtatuiſſet ſi
bi Sp.Caſſius qui regnum affectauerat:etiam conflatam a cenſoribus.Nimirum in ea quoq; re ambitio
ni prouidebant illi uiri:Extant Catonis in cenſura uociferationes:mulieribus romanis in prouinciis ſta
tuas poni: Nec tamen potuit inhibere:quo minus Romæ ponerentur: ſicuti Corneliæ Gracchorum
matri:quæ fuit Africani prioris filia.Sedens enim huic poſita:ſoleiſq; ſine amento inſignis in Metelli pu
blica porticu.Quæ ſtatua nunc eſt in Octauiæ operibus. Publice autem ab exteris poſita eſt romæ.C.

Elio tribuno plebis lege perlata in Septimum Statilium Lucanum:qui thurinos bis infeſtauerat.Et ob
id Elium thurini ſtatua & corona aurea donarunt.Idem poſtea Fabritium donauere ſtatua liberati ob/
ſidione.Paſſimq́ ſtatuæ in clientela ſunt receptæ.Et adeo diſcrimen oē ſublatum:ut Hannibalis etiam
ſtatuæ tribus locis uiſantur in ea urbe:intra cuius muros ſolus hoſtium emiſit haſtam.

De antiquis ſtatuariis & precii ſignorum immodicis:& coloſſis
in urbe celeberrimis. CA. VII.

Viſſe autem ſtatuariam artem familiarem italiæ quoq́ & uetuſtā indicant Hercules ab Euan/
f dro ſacratus ut produ͞t:in foro boario:qui triumphalis uocatur:atq́ per triu͞phos ueſtitur ha/
bitu triumphali.Præterea Ianus geminus a Nu͞ma rege dicatus:q pacis belliq́ argumento coli
tur.Digytis ita figuratis:ut trecentorum quinquagintaqnq́ dieru͞ nota per ſignificationem anni tempo
ris & æui ſe deum indicet.Signa quoq́ tuſcanica per terras diſperſa:quæ in etruria factitata non eſt dubi
um.Deorum tantum putarem eſſe:ni Metrodorus Septius cui cognomen romani nominis Odioſo in
ditum eſt.Vulſinios pulſatos propter centum & decem ſtatuarum ſigna obiecerit.Mirumq́ mihi uide
tur cum ſtatuarum in italia tam uetus origo ſit:potius lignea aut fictilia deoru͞ ſimulachra ī delubris di/
cata uſq́ ad deuictam aſiam:unde irrepſit & luxuria.Similitudines exprimēdi quæ prima fuerit origo:
in ea quā plaſticem græci uocant dici conuenientius erit.Etenim prior quā ſtatuaria fuit.Sed hæc ad in
finitum effloruit multorum uoluminum opere ſi quis plures perſequi uelit.Omnia enim quis poſſit?
In.M.Scauri ædilitate tria milia ſignorum in ſcœna tantum fuere temporario theatro. Mummius de/
uicta achaia repleuit urbem.Ipſeæ exceſſit non relicturus filiæ dotem. Cur enim non cu͞ excuſatione po
natur?Multa & Luculli inuexere.Rhodi etiānum.lxxiii.milia ſignorum eſſe Mutianus ter conſul pro/
didit:nec pauciora athenis & olympiæ.Delphis ſupereſſe creduntur.Quis iſta mortalium perſequi poſ
ſit?Aut quis uſus noſcendi intelligatur?Inſignia tamē maxime & aliqua de cauſa notata : uoluptarium
ſit attigiſſe:artificeſq́ celebratos nominauiſſime ſingulo℞ quoq́ inexplicabili multitudine cu͞ Lyſippus
ad ſexcentena.x.opera feciſſe tradatur.Ante omnia ut arti claritatem poſſent dare uel ſingula . Numeru͞
apparuiſſe defuncto eo cum theſaurum effregiſſet:hæres:ſolitum enim ex inani precio cuiuſq́ ſigni de/
narios ſi ponere aureos ſingulos.Euecta ſupra humanam fidem ars eſt ſucceſſu:mox etiam audatia. In
argumentum ſucceſſus unum exemplum afferam:nec deorum nec hominum ſimilitudinis expreſſæ
Aetas noſtra uidit in capitolio:priuſq̄ id nouiſſime conflagraret a Vitelianis incēſum in cella Iunonis ca/
nem ex ære uulnus ſuum lambentem.Cuius eximium miraculum & indiſcreta ueriſimilitudo non ex
eo ſolum intelligitur:q̄ ibi dicatus fuerat:uerum & noua ſatiſdatiōe:nam ſumma nulla par uidebatͬ:ca/
pite tutelarios cauere pro eo inſtituti publici fuit Audatiæ.Innumera ſunt exempla.Moles quippe exco
gitatas uidemus ſtatuarum quas coloſſos uocant turribus pares.Talis eſt in capitolio Apollo tranſlatus
a Lucullo ex appollonia ponti urbe.xxx.cubitorum.c.l.talētis factus. Talis in campo martio Iuppiter A
Claudio Cæſare dicatus:qui ideo uocatur pompeianus a uicinitate theatri.Talis & tarenti factus a Lyſip
po.xl.cubito℞.Mi℞ in eo q̄ manus ut ferunt mobilis ea ratio librame nti eſt:ut nullis conuellatur pro/
cellis.Id quidem prouidiſſe & artifex dicitͬ:modico īteruallo.Vnde maxime opus erat flatum frangi op
poſita columna.Itaq́ pp magnitudinem difficultatēq́ moliendi:non attigit eum Fabianus uerrucoſus:
cu͞ Herculē qui eſt in capitolio:inde tranſferret.Ante oēs autem in ammiratione fuit Solis coloſſus rho
di quem fecerat Chares Lyndius Lyſippi ſupradicti diſcipulus.Septuaginta cubitorum altitudinis fuit.
Hoc ſimulachru͞ poſt quinquageſimum ſextu͞ annum terremotu proſtratum.Sed iacens quoq́ mira/
culo eſt.Pauci pollicem eius amplectuntur.Maiores ſunt digyti q̄ pleræq́ ſtatuæ . Vaſti ſpecus hiant de
fractis membris.Spectantur intus magnæ molis ſaxa:quo℞ pondere illud ſtabiliuerat cōſtituens.Duo/
decim annis tradunt effectum.ccc.talentis:quæ contulerant ex apparatu regis Demetrii relicto nec mo
ra nec tedio obſeſſa rhodo.Sunt alii minores hoc in eadem urbe coloſſi centum numero. Sed ubicunq́
ſinguli fuiſſent nobilitaturi locu͞.Præterq́ hos deoru͞ quinq́ quos fecit Bryxis.Factitauit coloſſos & ita/
lia.Videmuſq́ certe Apollinem in bibliotheca templi Auguſti thuſcanicu͞.l.pedu͞ a pollice:dubium ære
mirabiliorem an pulchritudine.Fecit.& Sp.Caruilius Iouem qui eſt in capitolio uictis ſamnitibus ſacra
ta lege pugnantibus e pectoralibus eorum ocreiſq́ & galeis.Amplitudo tanta eſt:ut cōſpiciatur a Latia/
rio Ioue.Reliquiiſq́ limæ ſuam ſtatuam eam fecit:quæ eſt ante pedes ſimulacri eius Habent in eodē ca
pitolio ammirationem & capita duo:quæ.P.Lentulus conſul dicauit.Alterum a Charete ſupradicto fa/
ctum.Alterum fecit Decius comparatione in tantum uictus : ut artificium minime probabilis artificis
uideatur. Verum omnē amplitudinem eius generis ſtatuarum uicit ætate noſtra Zenodorus Mercu/
rio facto in ciuitate galliæ aruernis per annos.x.pedu͞ ſeſtertiis.cccc.immani precio. Is poſtq̄ ſatis ibi ar/
tem approbauerat:romam accitus eſt a Nerone:ubi deſtinatum illius prīcipis ſimulachrum coloſſum
fecit centum.x.pedum longitudine:qui dicatus Solis uenerationi eſt damnatis ſceleribus illius prīcipis.
Mirabantur in officina non modo ex argilla ſimilitudinem inſignem:uerum & de paruis admodu͞ ſur
culis quod primum operis inſtaurati fuit.Ea ſtatua indicauit interiſſe fundendi æris ſcientiam:cu͞ & Ne
ro largiri aurum argentumq́ paratus eſſet:& Zenodorus ſcientia fingendi cælandiq́ nulli ueterum po
ſponeretur.Statuam aruernorum cum faceret prouinciæ Vibio Auito præſidente duo pocula Calami/
dis manu cælata:quæ Caſſio Syllano auunculo eius præceptori ſuo Germanicus Cæſar adamata dona
uerat æmulatus eſt:ut uix ulla differentia eſſet artis.Quantoq́ maior in Zenodoro præſtantia fuit:tan
to magis deprehendi æris oblitteratio poteſt.

Nobilitates ex ære operum & artificũ.ccc.lxvi. CA. VIII.

Ignis quæ uocãt corinthia pleriqꝫ in tantũ capiunť:ut ſecum circũferant:ſicut Hortenſius ora-
ſ tor ſphingem Verri reo ablatam.Propter quã Cicero illo iudicio in alteratiõe neganti ei ſe eni-
gmata intelligere:reſpondit debere:quoniã ſpingẽ domi haberet. Circũtulit & Nero princeps
amazonẽ:de q̃ dicemus.Et pauloante.C.Ceſtius cõſularis ſignum qđ ſecum etiã in prœlio habuit Ale-
xandri quoqꝫ magni tabernaculũ ſuſtinere traduntť ſolitæ ſtatuæ:ex qbus duæ ante Martis ultoris ædẽ
dicatæ ſunt:totidem ante regiã.Minoribus ſimulacris ſigniſqꝫ innumera ꝓpe artificũ multitudo nobili
tata eſt.Ante oẽs tamẽ Phidias atheniẽſis Iouæ olympiæ facto ex ebore quidẽ.Sed ex ære ſigna fecit. Flo
ruit aũt olympiade octogeſima tertia circiter.ccc.noſtræ urbis anno.Quo eodẽ tẽpore æmuli eius fue-
re Alcamenes:Critias:Neſtocles:Hegleas.Et deĩde olympiade octogeſimaſeptima Agelades.Callon:Po
lycletus Phragmon:Gorgias:Lacor:Mycon:Pythagoras: Scopas:Perelius. Ex iis Polycletus diſcipulos
habuit Argiũ:Aſopodoꝝ:Alexim:Ariſtidẽ:Phrinonẽ:Dinonẽ.Athenodoꝝ:Dameã:Clitoriũ: Myronẽ
lyciũ Nonageſimaqnta olympiade floruere Naucydes:Dinomedes:canachus:Patrocleus.Cẽteſimaſecũ
da Polycles:Cephiſiodotus:Leochares:Epatodorus.Cẽteſimaquarta Praxiteles:Euphranor:Cẽteſima
ſeptima Echiõ:Termachus.Cẽteſima quartadecima Lyſippus fuit:& cũ eo Alexander magnus.Itẽ Lyſi-
ſtratus & frater eius Sthennis:Euphronides.Soſtratus Ion:Syllanion.In hoc mirabile:ꝙ nullo doctore
nobilis fuit ipſe.Diſcipuloſqꝫ habuit Theuſin & Iadẽ.Centeſima.xx.Eutychides:Eutycrates.Lahippus.
Cephiſiodotus.Timarchus.Pyromachus.Ceſſauit deĩde ars:ac rurſus olympiade cẽteſima qnquageſi-
maqnta reuixit:cũ fuere longe qdem infra predictos ꝓbati tamẽ Antheus:Calliſtratus:Polycles: Anthe
us:callixenus:pytocles:pythias Tymoles.Ita diſtinctis celeberrimoꝝ ætatibus:raptim tranſcurram reli
quã multitudinẽ & paſſim diſperſam.Venere aũt & in certamẽ laudatiſſimi:q̃q̃ diuerſis ætatibus geniti
quoniã fecerant:amazonas:quæ cũ in templo Epheſiæ Dianæ dicareť:placuit eligi ꝓbatiſſimam:ipſorũ
aurificũ qui p̄ſentes erant iudicio:cũ apparuit eã eſſe:quã oẽs ſecundã ſua quiſqꝫ iudicaſſent.Hæc eſt po-
lycleti.Proxima ab ea phidiæ.Tertia chreſſillæ.Quarta cyclonis.Quinta phradmonis:phidias p̄ter Io-
uem olypiũ quẽ nemo æmulať:fecit & ex ebore æque.Mineruã athenis:q̃ eſt in parthenone aſtans. Ex
ære uero præter amazonẽ ſupradictam Mineruã tam eximie pulchritudinis ut a forma cognomen ac-
ceperit.Fecit & clydicũ & aliã Mineruã:quã romæ ad ædẽ Fortunæ Aemilius paulus dedicauit: itẽ duo
ſigna quæ Catulus ĩ eadem æde poſuit palliata.Et alteꝝ coloſſicon nudum.Primuſqꝫ artẽ toreuticẽ ape
ruiſſe atqꝫ demonſtraſſe merito iudicatur.polycletus ſicyonius ageladis diſcipulus Diadumenum fecit
molliter iuuenem.c.talẽtis nobilitatũ.Item & Dorypherum uiriliter puerum.Fecit & quẽ canona arti-
fices uocant:liniamenta artis ex eo petentes uelut a lege quadã.Soluſqꝫ hoĩum artẽ ipſe feciſſe artis ope-
re iudicatur.Fecit & diſtringentem ſe.Et nudũ talo inceſſentem.Duoſqꝫ pueros.Itẽ talis nudos ludẽtes:
qui uocanť aſtragalizontes.Et ſunt in Titi imperatoris atrio:quo opere nullũ abſolutius pleriqꝫ iudicãt.
Item Mercuriũ q fuit liſymachiæ.Herculẽ qui romæ antheũ a terra ſuſtinentẽ.Artemona qui peripho-
retos appellatus eſt.Hic cõſumaſſe hanc ſcientiã iudicatur:& toreuticen ſic erudiſſe:ut phydias aperuiſ-
ſe:propriũ eiuſdẽ:ut uno crure inſiſterent ſigna excogitaſſe:ut ait Varro:& pene ad unũ exemplũ Myro
nem eleuteris natũ:& ipſum Ageladis diſcipulũ bucula maxime nobilitauit celebratis uerſibus laudata
quãdo alieno pleriqꝫ ingenio magis q̃ ſuo cõmendanť.Fecit & canẽ:& diſcobolon:& Perſea:& priſtes:&
ſatyrum admirantẽ tibias:& Mineruã:delphicos pentathlos Pãcratiaſtas.Herculẽ etiã qui eſt apud cir-
cũ maximũ in æde Põpeii magni. Fecit & cicadæ monumẽtũ & locuſtæ:ſicut carminibus ſuis Erina ſi-
gnificat.Fecit & Appollinẽ quẽ a triumuiro Antonio ſublatũ reſtituit epheſiis diuus Auguſtus ammo-
nitus ĩ quiete.Primus hic multiplicaſſe uarietatẽ uidetur:numeroſior in arte q̃ Polycletus:& ſimetria di
ligentior.Et ipſe tamẽ corpoꝝ tenus curioſus:animi ſenſus nõ expreſſe.Capillum quoqꝫ & pubem non
emendatius feciſſe q̃ rudis antiqtas inſtituiſſet.Vicit eum Pythagoras ex italia Reginus Pancratiaſte del
phis poſito.Eundẽ uicit & Leontius q fecit ſtadiodromon aſtylon:qui olympiæ oſtendiť.Et libyn pue-
rum tenentem tabellas eodẽ loco:& mala ferentẽ nudum.Syracuſis aũt claudicantem:cuius ulceris do-
lorem ſentire etiam ſpectãtes uidenť.Item apollinẽ citharedum:ſerpentẽqꝫ eius confici ſagittis:qui Di-
cæus appellatus eſt:quoniã cum thebæ ab Alexãdro caperenť:aurum a fugiente conditum ſinu eius cæ
latum eſſet.Hic primus neruos & uenas expreſſit capillũ diligẽtius.Fuit & alius Pythagoras ſamius ini-
tio pictor:cuius ſigna ad ædem fortunæ huiuſce deæ ſunt ſeminuda:unde & laudata ſunt.Hic ſupradi-
cto facie quoqꝫ indiſcreta ſimilis fuiſſe traditur.Regini autem diſcipulus & filius ſororis fuiſſe traditur.
Soſtratii lyſippus Sicyonius.Duris negat.Tullius fuiſſe diſcipulum affirmat.Sed primo ærarium fabrũ
Audendi rationem cœpiſſe pictoris Eupompi reſpõſo.Eum enim interrogatum quem ſequeretur an-
tecedentium:dixiſſe demõſtrata hominum multitudine:naturam ipſam imitanda eſſe:non artificem:
Plurima ex omnibus ſigna fecit:& ut diximus fœcundiſſimæ artis:inter quæ diſtringuentem ſe:quem
.M.Agrippa ante thermas ſuas dicauit:mire gratum Tyberio principi: qui non quiuit temperare ſibi
in eo: q̃q̃ imperioſus ſui ĩter initia principatus tranſtulitqꝫ in cubiculum:alio ibi ſigno ſubſtituto:cũ qui
dem tanta populi Roma.contumacia fuit:ut magis theathri clamoribus reponi Apoxyomenon confla
gitauerit:princepſqꝫ q̃q̃ adamatum repoſuerit.Nobilitatur lyſippus & temulenta tibicina & canibus ac
uenatione.In primis uero quadriga cum ſole rhodiorum.Fecit & Alexandrum magnum multis operi
bus:a pueritia eius orſus.Quã ſtatuam inaurari iuſſit Nero princeps delectatus admodum illa.Dein cũ
precio periſſet gratia artis:detractum eſt aurum precioſiorqꝫ talis exiſtimatur etiam cicatricibus operis

atq; conſciſſuris:in q̄bus aurum hæſerat remanentibus.Idem fecit Epheſtionem Alexādri magni Ami
cum:quē quidam polycleto aſcribunt:cum is centum ꝓpe annis ante fuerit.Idem Alexandri uenationē
quæ delphis ſacrata eſt.Athenis ſatyrorū turmam. Alexandrū amicorūq; eius imagines ſumma oīum
ſimilitudine expreſſit.Has Metellus macedonia ſubacta tranſtulit romā.Fecit & quadrigas multoꝝ ge
nerum . Staturiæ arti plurimū traditur contuliſſe capillū exprimendo Capita minora faciendo q̄ anti/
qui.Corpora graciliora ſiccioraq;:per quæ proceritas ſignoꝝ maior uideretur.Non habet latinū nomē
ſymmetria:quā diligentiſſimæ cuſtodiuit noua intactaq; ratione quadratas ueterum ſtaturas ꝑmutan/
do:uulguq; dicebat:ab illis factos quales eſſent hoīes a ſe quales uiderētur eſſe.Huius ꝓpriæ uident̄ eſſe
argutiæ operū cuſtoditæ in minimis quoq; rebus.Filios & diſcipulos reliquit laudatos artifices Lahip/
pum & Bedam:ſed ante omnes Eutychratem:q̄q̄ is conſtantiam patris potius æmulatus q̄ elegantiam
auſtero maluit genere q̄ iucundo placere.Itaq; optime expreſſit Herculem delphis & Alexandrum The
ſpin uenatorem & theſpiadum prœlium equeſtre.Simulachrū trophonii ad oraculum.Quadrigas Me
deæ cōplures.Equū cum fiſcinis.Canes uenantium.Huius quoq; diſcipulus fuit Thyſicrates & ipſe Si/
cyonius:ſed Lyſippi ſectæ proprior ut uix diſcernant̄ complura ſigna:ceu Senex Thebanus Demetrius
rex:Peuceſtes Alexandri magni ſeruator.Digni tanta gloria artifices.Qui compoſitis uoluminibus con
didere hæc miris laudibus celebrant:&Thelaphanem Phœceū ignotum alias:quoniam in theſſalia ubi
habitauerit:latuerint opera eius alioquin ſuffragiis ipſoꝝ æquatur Polycleto:Myroni:Pythagoræ. Lau
dant eius Lariſſam:& Spirarchum Pentathlon:& apollinē.Alii non hanc ignobilitatis fuiſſe cauſam ſed
quoniā ſe regū Xerxis & Darii officinis dediderint:exiſtimāt. Praxiteles quoq; marmore fœlicior : ideo
clarior fuit.Fecit tamen ex ære pulcherrima opera.Proſerpinæ raptū.Item Cataguſam & ebrietatem &
liberum patrem:nobilemq; una ſatyrum:quem græci periboeton cognomināt.Signa etiā quæ ante fœ
licitatis ædem fuere.Veneremq; quæ cum ipſa æde incēdio cremata eſt Claudii principatu:marmoreæ
illi per terras inclyto parem.Item ſtephuſam.Spelumen:Oenophorū:Harmodium & ariſtogytonē ty/
rannicidas:quos a Xerxe perſarum rege captos uicta perſide athenienſibus remiſit Magnus Alexander.
Fecit & puberem apollinem ſubrepenti lacertæ cōminus ſagitta inſidiantem:quem Saurotonon uocāt.
Spectant̄ & duo ſigna eius diuerſos affectus exprimentia flentis matronæ & meretricis gaudentis . Hāc
putant phrynem fuiſſe:deprehenduntq; in ea amorem artificis:& mercedem in uultu meretricis. Ha/
bet ſimulachrū & benignitas eius. Calamidis enim quadrigæ aurigā ſuū impoſuit.Et ne melior ī equo
rum effigie in hoīe defeciſſe crederet̄ ipſe Calamis & alias q̄drigas bigaſq; fecit:eqs ſemꝑ ſine æmulo ex
preſſis.Sed ne uideat̄ in hoīum effigie inferior:alcamena nullius eſt nobilior:alcamenes Phidiæ diſcipu
lus & marmorea fecit:& æreū petalū : qui uocatur encrinomenos: at Polycleti diſcipulus ariſtides qua/
drigas & bigas.Et Iphicratis leæna laudat̄.Scortū hæc lyræ cantu familiaris Harmodio & ariſtogytoni
conſilia eoꝝ de tyrannicidio uſq; ad mortem excruciata a tyrannis non ꝑdidit. Quāobrem athenienſes
eam honore habere uolentes:ne tamen ſcortum celebraſſe uiderent̄:aīal nominis eius fecere:atq; ut in/
telligeretur cauſa honoris in opere linguā addi ab artifice uetuerunt.Bryaxis aeſculapiū & Seleucum fe
cit.Bedas adorantē Batton apollinē & Iunonem:qui ſunt romæ in tēplo Concordiæ. Creſilas uulnera/
tum deficientē:in quo poſſit intelligi:quātum reſtat animæ.Et Olympiū Periclem dignū cognomine.
Mirumq; in hac arte eſt:ꝙ nobiles uiros nobiliores fecit.Cephiſidorus Mineruā mirabilē in portu athe
nienſium.Et aram ad templū Iouis ſeruatoris in eodē portu cui pauca cōparātur . Canachus apollinem
nudum:qui Phileſius cognominat̄ in Didymeo eginetici æris tēperatum . Ceruūq; una ita ueſtigiis ſu/
ſpendit:ut linum ſubter pedes trahat̄ alterno morſu digytis calceq; retinētibus ſolū:ita uertebrato den/
te utriſq; in partibus:ut a repulſu per uices reſiliat.Idē celtizontas pueros fecit . Chereas Alexandrū ma/
gnum.Et Philippū patrem eius fecit.Creſilaus Doryphoron:& amazonem uulneratā. Demetrius Lyſi
machen:quæ ſacerdos Mineruæ fuit annis.lxiiii.Idem & Minerueā quæ muſica appellat̄: quoniam dra
cones in gorgone eius ad ictus citharæ tinnitu reſonant.Idē equitem Sarmenem:qui primus de equita
tu ſcripſit.Dedalus & ipſe inter fictores laudatus pueros duos diſtringentes ſe fecit.Dynomenes Prote/
ſilaum & Pythodemū luctatorem.Euphranoris Alexander paris eſt:in quo laudatur:ꝙ oīa ſimul intel
ligantur.Iudex dearum:amator Helenæ:& tamē achillis interfector:Huius eſt Minerua romæ: quæ di
citur Catuleana infra capitoliū a.Q.Luctatio Catulo dicata.Et ſimulachri bōi euentus dextra pateram:
ſiniſtra ſpicam ac pauper tenens:item latona puerpera apollinē & Dianam infantes ſuſtinens in æde Cō
cordiæ.Fecit quadrigas bigaſq;.Et cliduchō eximia forma. Et uirtutem ægregiam:utraſq; colloſtreas.
Mulierem miniſtrantem & adorantē:item Alexandrum & Philippum in quadrigis. Eutychides euro
tam fecit:in quo artem ipſam amne liquidiorem plurimi dixere.Hegiæ Minerua Pyrrhuſq; rex lauda/
tur.Et celtizontes pueri:& Caſtor ac pollux ante ædem iouis tonātis ageſie in pario colonia Herculis iſi
dori.Butyreus Lycius Myronis diſcipulus fuit:qui fecit dignum præceptore puerum ſufflātem langui
dos ignes & argonautas:leocras:aquilam ſentientem quid rapiat in Ganymede:& quid erat:parcentem
unguibus etiā per ueſtem.Puerum autolycon Pancratio uictorem:propter quem Xenophon ſympoſi/
um ſcripſit.Iouēq; illum Tonātem in capitolio ante cuncta laudabilem:item Apollinem diadematum:
Luciſcus lagonem puerum ſubdole ac fucatæ uernilitatis.Lycius & ipſe puerum ſuffitorem:Menæchini
uitulus genu ꝑmitur:replicata ceruice.Ipſeq; Menechinus ſcripſit de ſua arte Naucides Mercurio & di/
ſcobolo immolante arietem cenſetur.Naucerus luctatorem anhelantem fecit:Niceratus Aeſculapium
& Hygiam qui ſunt in concordiæ templo romæ.Phyromachi quadriga regitur ab Alcibiade. Polycles

Hermaphroditum nobilem fecit.Pyrrhus Hygiam & Mineruam Phœnix Lysippi discipulus Epither sen Stypax Cyprius uno celebratur signo Splachnopte.Periclis Olympii uernula. Hic fuit extra torrēs: ignē oris pleni spiritu accendēs.Syllanion Apollodoꝝ fecit fictorem & ipsum:sed inter cunctos diligentissimū artis:& inimicū sui iudicem crebro pfecta signa frangētē:dum satiare cupiditatem nequit artis: & ideo insanum cognominatū.Hoc in eo expressit.Nec hominē ex ære fecit:sed iracundiam.Et Achillē robilem.Item epistatē exercentē athletas. Strongilion amazonem:quā ab excellētia crurum Eucnemō appellant.Ob id in comitatu Neronis principis circūlatam.Item fecit puerum:quē amando Brutus philippēsis cognomine suo illustrauit.Theodorus qui labyrinthum fecit sami:ipse se ex ære fudit pter similitudinē nobilem:fama magnæ subtilitatis celebratus.Dextra limā tenet:leua tribus digytis quadrigulam tenuit translatam preneste:tātæ paruitatis:ut totam eam currūq; & aurigam integeret alis simul facta musca.Xenocrates Tisicratis discipulus:aut ut alii Eutycratis:uicit utrosq; copia signorum:& de sua arte cōposuit uolumīa:plures artifices fecere: Attali & eumenis aduersus gallos prœlia.Isigonus: phyromachus:Stratonicus:Antigonus:qui condidit uolumina de sua arte.Boeti q̄q̄ argēto melior infans eximie anserem strāgulat.Atq; ex oībus quæ rettuli clarissima quæq; in urbe iam sunt dicata a Vespasiano principe in templo pacis:aliisq; eius operibus uiolentia Neronis in urbem cōuecta:& in sellariis domus aureæ disposita.Præterea sunt æqualitate celebrati artifices:sed nullis operum suoꝝ pcipui.Ariston qui & argentum cælare solitus est.Callases:Desias:Cantharus Sicyonius:Dionysiodorus Critiæ discipulus Deliades:Euphorion:Eunicus & Hecatæus.Argenti cælatores:Lesblocles:prodorus pythodicus:polygnotus.Idē pictores nobilissimi.Itē ex cælatoribus:Stratonicus:Scinus qui fuit Critiæ discipulus. Nunc percensebo eos:qui eiusdē generis opera fecerunt:ut Apollodorus:Androbolus:Asclepiodorus: Aleuas philosophus:anhelas:& adorantes fœminas Antigonus.Et luctatores peryxyomenon. Tyrannicidasq; supradictos:Antimachus:Anthenodorus.Fœminas nobiles Aristodemus: & luctatores bigasq; cū auriga.Philosophus Anus Seleucum regem.Habet quoq; huius gratiam Doryphorus. Cephisodori duo fuere.E priore est Mercurius liberum patrem in infantiam nutriens. Fecit & concionātem manu elata. Persona in incerto est.Sequēs phūs fecit celetas qui cum Phidia Iouem olympium fecerat.Philosophus item Cleon & Cenchramis & callicles & Cephis & Calcosthenes & comœdos & athletas:Dahippus Pella:Iomenon Daiphron:& Democritus:& Dæmō.Philosophus Epigenō omnia fere prædicta imitatus præcessit in tubicine & matrem interfectæ infantem miserabiliter blandientem:Eubolides digytis cōputās.Mycon athletis spectatur.Menogenes quadrigis.Nec minus Niceratus oīa quæ cæteri aggressus: repræsentauit Alcibiadem:lampadeq; accensa matrem eius Demareten sacrificantē.Tisicrates bigæ Pitho mulierem imposuit.Idemq; fecit Martem & Mercurium qui sunt ī Concordiæ templo romæ:per illum nemo laudat sæuiorem phalaride tyrāno:cui taurum fecit mugitus hominis pollicitus igne subdito:& primus eum expertus est cruciatum iustiore sæuitia.In hoc a simulachris deum hominumq; de uorauerat humanissimam artem:ideo ne tot conditores eius elaborauerant:ut ex ea tormenta fierent: itaq; una de causa seruantur opera eius:ut quisquis illa uideat:oderit manus. Sthenis Cererem:iouem: Mineruam fecit:qui sunt romæ in Concordiæ templo idem flentes matronas & adorantes: sacrificantesq;.Simon canem & sagittariū fecit.Stratonicus cælator ille philosophus.Scopas utrosq;. Athletas aūt & armatos & uenatores:sacrificantesq; Batton.Euchir:Claucides:Heliodorus:Hycanus: Lophon:Lyson:Leon:Menodorus:Myagrus:polycrates:polydorum:& pythodorum:protogenes.Iidemq; pictura clarissimi:ut dicemus:patrocles polis possidonius qui & argentum cælauit nobiliter natione ephesius: periclimenus:phylō:Simenus:Timotheus:Theomnestus:Thimarchides:Thimō:Thysias:Trason. Ex oībus autem maxime cognomine insignis est Callimachus semper calumniator sui: nec finem habens diligentiæ ob id Texitechnos appellatus:Memorabilis exemplo adhibēdæ curæ modū.Huius sunt saltantes lacænæ emendatum opus.Sed in quo gratiam omnem diligētia abstulerit.Quem quidem & pictorem fuisse tradunt.Non ære captus:nec arte unam solūmodo Zenonis cypriam statuam in expeditione nō uēdidit Cato.Sed quia philosophi erat.Vt obiter hoc quoq; noscatur tam inane exemplum in mentiōe statuarum:est & una nō prætereūda:licet auctoris īcerti iuxta rostra Herculis tunicati: eleo habitu romæ:torua facie sentiēteq; suprema in tunica:in hac tres sunt tituli. Vnus.L.Luculli imperatoris: de manubiis.Alter pupillum luculli filium ex.S.C.dedicasse Tertius qui.T.Septimum Sabinū ædilem currulem ex priuato in publicum restituisse.Tot certaminum tātæq; dignatiōis simulachrū id fuit:nūc reuertemur ad differentias æris & mixturas.In cyprio coronarium & regulare est:utrūq; ductile. Coronarium tenuatur in laminas:taurorumq; felle tinctum speciem auri in coronis histrionū præbet. Idēq; in uncias additis auri scrupulis senis ptenui pyropi brattea ignescit.Regulare & in aliis fit metallis. Itēq; chaldarioꝝ differētia:q; chaldarium funditur tātū malleis fragile:quibus regulare obsequit̄: ab aliis ductile appellatum:quale omne cyprium est.Sed & ī cæteris metallis cura distat a chaldario. Omne enim purgatis diligētius igni uitiis excoctisq; regulare est.In reliquis generibus palma cāpano.Simile in multis partibus italiæ prouinciisq;.Sed octonas plumbi maxime sentitur:ubi inter lapides candefactos funditur:exurente enim coctura nigrum atq; fragile conficitur.Præterea semel recoquunt:quod sæpius fecisse bonitati plurimum confert.Id quod notasse:non ab re est.

Differentiæ æris & mixturæ:& de seruando ære. CA. IX.

a Es omne frigore magno melius fundi.Sequensq; temperatura statuaria est.Eademq; tabularis hoc modo. Massa pfluatur in primis:mox in proflatū addit̄ tertia portio æris collectanei:

hoc est ex usu coempti.Peculiareq; in eo condimentũ attritu domiti & consuetudine nitoris ueluti mansuefacti.Miscentur & plumbi argentarii pondo duodena:ac selibra e centenis ꝓflati.Appellatur etiã nũc & formalis tẽperatura æris tenerrimi:quoniã nigri plumbi decima portio additur:& argentarii uigesima:maximeq; ita colorem bibit:quẽ græcanicum uocãt.Nouissima est quæ uocatᷣ ollaria:uase nomen hoc dante.Ternis aut quaternis libris plumbi argentarii in centenas æris additis.Cyprio si addatᷣ plumbum:colos purpuræ fit in statuarum prætextis.Aera extersa rubiginem celerius trahunt:q̃ neglecta nisi oleo perungantur.Seruari ea optime in liquida pice tradũt.Vsus æris ad perpetuitatem monumentoꝝ iampridẽ translatus est.Tabulis æreis in quibus publicæ constitutiones incidantur.

De cadmia medicinæ. CA. X.

m Etalla æris multis modis instruunt medicinam:utpote cum ulcera omnia ibi ocissime sanentur.Maxime tamen ꝓdest cadmia.Fit sine dubio hæc & in argẽti fornacibus candidior ac minus ponderosa:sed nequaq̃ comparãda ærariæ.Plura aũt genera sunt.Namq; ipse lapis ex quo fit æs cadmia uocatᷣ furfuris necessarius:medicinæ inutilis.Sic rursus in fornacibus existit:aliamq; noĩs sui originem recipit.Fit ãt egesta flãmis:atq; flatu tenuissima parte materiæ:& cameris lateribusue fornacium pro quãtitate leuitatis applicata.Tenuissima est in ipso fornacium ore:qua flammæ eluctantur: appellata capnitis:exusta:& nimia leuitate similis fauillæ.Interior optima:cameris dependẽs:& ab eo argumento botritis cognominata ponderosior hæc priore.Leuior porro secuturis.Duo eius colores.Deterior cinereus.Puniceus melior:fabrilis:oculorũq; medicamentis utilissima.Tertia est in lateribus fornacium:quæ propter grauitatem ad cameras peruenire nõ potuit.Hæc dicitur placitis: & ipsa ab argumento crusta uerius q̃ pumex intus:uarias ad psoras utilior:& ad cicatrices trahendas.Fluunt ex ea duo alia genera.Onychitis extra pene cærula : intus onychis maculis similis. Ostracitis tota nigra & cæterarum fortissima:uulneribus maxime utilis.Omnis autem cadmia in cypri fornacibus optima:iterumq; a medicis coquitur carbõe puros atq; ubi in cinerem rediit:extinguitur uino amineo:quæ ad emplastra præparatur:quæ uero ad psoras aceto.Quidam in ollis fictilibus tusam urunt:ac lauãt in mortariis:postea siccãt. Nymphodorus lapidem ipsum q̃ grauissimum spissumq; urit pruna:& exustum chio uino restringit:tunditq;:mox linteo cribrat : atq; in mortario terit:mox aqua pluuia macerat:iterumq; terit quod subsedit:donec cerusæ similis fiat:nulla dentium offensa.Eadem iollæ actio:sed q̃purissimum lapidem eligit.Cadmiæ effectus:siccare:sanare:sistere fluctiones:pterygia:sordes oculoꝝ purgare:scabriciem extenuare:& quicqd in plumbi effectu dicemus.Et æs ipsum ad oĩa eadem uritur: præter q̃ albugines oculoꝝ & cicatrices.Vlcera quoq; oculorum cũ lacte sanat.Idq; ægyptii collyrii modo terunt in coticulis.Facit & uomitiões e melle sumptum. Vritur autem cyprium in fictilibus crudis cum sulphuris pari pondere:uase circũliro spiramento in caminis:donec uasa ipsa percoquantur. Quidã & salẽ addũt. Alii alumen pro sulphure.Alii nihil sed aceto tãtum aspergunt.Vstum teritur mortario thebaico:aqua pluuia lauatur:minor effectu:iterũq; adiecta largiore teritur:& dum cõsiderat relinquitur : hoc sæpius: donec ad speciem minii redeat.Tunc siccatum in sole:in ærea pyxide seruatur.

De scoria & flore & squãma æris & stomace & erugine & hyeratio. CA. XI.

e T scoria æris simili modo lauatᷣ:minor effectu q̃ æs ipsum.Sed & æris flos medicinæ utilis est. Fit ære fuso:& in alias fornaces trãslato:ibi flatu crebriore excutiuntᷣ uelut milii squãmæ:quas uocãt florem:& sic adulteratur flos:ut squama ueneat pro eo. Est autem squama hæc decussa ui clauis:in quos panes ærei feruminãtur.In cypriis maxime officinis oĩa.Differentia hæc est:ꝙ squãma excutit ictibus iisdem panibus.Flos cadit spõte.Squãmæ est alterum genus subtilius ex summa scilicet lanugine decussum:quod uocant stomoma.Atq; hæc omnia medici (quod pace eoꝝ dixisse liceat) ignorant.Pars maior & nomina:in tantum a cõficiendis iis medicaminibus absunt:quod esse proprium medicinæ solebat.Nunc quotiens incidere in libellos:cõponere ex iis uolentes aliqua:hoc est impendio miserorum experiri commentaria:credunt seplasiæ ea omnibus quidem fraudibus corrumpenti : factaq; iampridem emplastra & collyria mercant:tabesq; mercium:fraus semplaciæ sic exteritur.Et squamma autem & flos uruntur in patinis fictilibus aut æreis deinde lauatur ut supra ad eosdem usus. Et amplius narium carnosa uitia.Itemq; sedis:& grauitates aurium:per fistulas ĩ eas flatu impulsa.Et ulcera oris farina admota.Tollit & tonsillas cum melle.Fit & ex candido ære squãma cypria longe inefficacior.Nec non urina pueri prius macerant clauos panesq;.Quidam uero excussam squãmam terunt:& aqua pluuia lauant.Dant & hydropicis duabus drachmis ĩ mulsi hemina:& illinunt cũ polline. Eruginis quoq; magnus usus.Sed pluribus fit ea modis.Nanq; & e lapide ex quo coquitur æs deraditur:& ære candido perforato:atq; in cadis super acetum suspenso æreo:obturatũq; operculo:multo probatiore q̃ si hoc idẽ squammis fiat.Quidam uasa ipsa candidi æris fictilibus cõdunt in aceto raduntq;.x.die.Alii uinaceis cõ tegunt totidem post dies radunt.Alii delimatam æris scobem aceto spargũt:uersantq; spatis sæpius die donec absumatur.Eandemq; scobem alii terere in mortariis æreis ex aceto malunt. Ocissime uero con trahit coronarium eruginem recisamentis in acetum additis.Adulterant marmore trito maxime rhodiam eruginem.Alii pumice aut gummi.Præcipue autem fallit atramento sutorio adulterata. Cætera enim dente deprehenduntur:stridentia in frendendo.Experimentum in batillo ferreo.Nam quæ sincera est suum colorem retinet:quæ mixta atramento rubescit.Deprehenditur & papyro galla prius macerato.Nigrescit enim statim erugine illita.Deprehenditur & uisu maligne uirens.Sed siue sinceram siue

adulteram aptiſſimum eſt eius ſiccatam in patina noua uri & uerſari:donec ut fauilla fiat.Poſtea teritur & reconditur.Aliqui in crudis fictilibus urunt donec figlinũ percoquatur.Nonnulli & thus maſculum ammiſcent.Lauatur autem erugo ſicut cadmia.Vis eius collyriis oculorum aptiſſima:& delachrymationibus mordendo proficiẽs.Sed ablui neceſſarium penicillis calidis donec rodere deſinat. Hieratium uocatur collyrium quod ita maxime conſtat.Temperatur autẽ idem hammoniaci uncis quattuor:eruginis cypriæ duabus:atramenti ſutorii:quod calchantum uocãt:totidem. Miſy uero una:croci.vi. Hæc omnia trita aceto thaſio colliguntur in pillulas:excellentis remedii contra glaucomatum initia & ſuffuſionum.Contra calliginem & ſcabritias & albugines ac genarum uitia.Cruda autem erugo:uulnerariis emplaſtris miſcetur.Oris etiam & gingiuarumqꝫ exulcerationem mirifice emendat:& labiorum ulcera cum oleo.Quod & ſi cæra addatur purgat & ad cicatricem perducit.Erugo & callum fiſtularum erodit.Vitiorumqꝫ quæ circa ſedem:ſiue per ſe ſiue cum ammoniaco illita:uel collyrii modo in fiſtulas adacta.Eademqꝫ cum reſinæ terebinthine tertia parte ſubacta lepras tollit.

De ſcolecia & calciti & ſoro & calcanto. CA. XII.

e

St & alterum genus eruginis:quã uocãt ſcoleciam in cyprio ære. Hoc trito alumine & ſale aut nitro pari pondere cum aceto albo q̃ acerrimo.Non fit hoc niſi æſtuoſiſſimis diebus circa canis ortum.Teritur autem:donec uiride fiat:contrahatqꝫ ſe in uermiculorum ſpeciem:unde & nomen.Quod uitium ut emendetur:duæ partes q̃ fuere aceti miſcẽtur urina pueri impubis. Idem autem in medicamentis & ſanterna efficit qua diximus aurum ferruminari.Vſuſqꝫ utriuſqꝫ qui eruginis.Scolecia fit & per ſe raſa ab ærario lapide:de quo nunc dicemus.Calcitim uocant lapidẽ:ex quo & ipſum æs coquitur.Diſtat a cadmia:ꝗ illa ſuper terram ex ſubdialibus petris cæditur:hæc ex obrutis. Itẽ ꝗ chalcitis friat ſe ſtatim mollis natura:ut uideatur lanugo concreta.Eſt & alia diſtinctio: ꝗ chalcitis tria genera continet æris & myſios & ſorios:de quibus ſingulis dicemus ſuis locis. Habet autem æris uenas oblongas.Probatur mellei coloris gracili uenarum diſcurſu friabilis:nec lapidoſa.Putant & recentem utiliorem eſſe:quoniam inueterata ſori fiat.Vis eius ad excreſcẽtia in ulceribus ſanguinem ſiſtere: gingiuas uuam tõſillas farinam compeſcere.Vuluæ quoqꝫ uitiis in uellere imponitur.Cum ſucco uero porri uerendorum additur emplaſtris.Maceratur autem in fictili ex aceto circũlito fimo diebus.xl. Et colorem croci trahit.Tunc ammixto cadmiæ pari pondere medicamentum efficit pſoricon dictũ. Quod ſi duæ partes chalcitidis tertiæ cadmiæ temperentur:acrius hoc idem fiet:Acrius etiãnum & uehementius factum ſi aceto q̃ uino temperentur.Toſta uero efficacior fit ad eadem omnia.Sori ægyptiũ maxime laudatur:multum ſuperato cyprio hiſpanienſi & africo:q̃q̃ oculorum quoqꝫ curationi quidã utilius cyprium putant.Sed in quacũqꝫ natione optimum:cui maximum uirus olfactu:trituqꝫ pinguiter nigreſcẽs: & ſpongioſum.Stomacho res contraria in tantum:ut quibuſdam olfactu modo uomitiones moueat. Et ægyptium quidem tale.Alterius nationis contritum ſplendeſcit.Et myſi eſt lapidoſius.Prodeſt autẽ & dentium dolori:ſi contineatur:atqꝫ colluat.Et oris ulceribus grauibus:quæqꝫ ſerpũt. Vritur carbonibus ut chalcitis.Myſi aliqui tradiderunt fieri exuſto lapide in ſcrobibus flore eius luteo miſcente ſe ligni pinea fauilla.Re uera autem e ſupradicto fit lapide concretum natura diſcretumqꝫ & optimũ in cypriorum officinis:cuius notæ ſunt friati aureæ ſcintillæ:& cum teratur harenoſa natura ſiue terra chalcitidi ſimilis.Hoc autem miſcent:qui aurum purgant.Vtilitas autem eius infuſi cum roſaceo auribus purulentis:& lana impoſiti capitis ulceribus.Extenuat etiam ſcabricias oculorum inueteratas.Præcipue utile tonſillis:contraqꝫ anginas & ſuppurata.Ratio ut.xvi.drachmæ in hemina aceti coquantur addito melle:donec lenteſcat.Sic ad ſupradicta utile eſt.Quotiens opus ſit molliri uim eius:mel aſpergitur.Erodit & callum fiſtularum ex aceto fouentium:& collyriis additur.Siſtit & ſanguinem:ulceraqꝫ quæ ſerpant: quæue putreſcant.Abſumit & excreſcentes carnes.Peculiariter uirilitatis uitiis utile: & fœminarum ꝓfluuium ſiſtit.Græci cognationem æris fecerunt nomine & atramento ſutorio.Appellant enim chalcãtum.Nec ullius æque mira natura eſt.Fit & in hiſpania e puteis ſtagniſue habẽtibus id genus aquæ.Decoquitur ea ammixta dulci pari menſura:& in piſcinas ligneas fundit̃.Immobilibus ſuper has tranſtris dependent reſtes lapillis extentæ:quibus ad hæreſcens limus:uitreis acinis imaginem quãdam uuæ reddit.Exemptum ita ſiccatur diebus.xxx.Color eſt cæruleus:perq̃ ſpectabili nitori:uitrumqꝫ eſſe creditur Diluendo fit atramentum tinguẽdis coriis.Fit & pluribus modis genere eo in ſcrobe cauato. Quarum e lateribus diſtillantes hyberno gelu ſtyrias ſtalagmiam uocant:neqꝫ eſt purius aliud.Sed ex eo candidũ colorem ſentientem uiolam leucoion appellãt.Fit & in ſaxorum catinis pluuia aqua corriuato limo gelante.Fit & ſalis modo flagrantiſſimo ſole admiſſas dulces aquas cogente.Ideo duplici quidam differentia foſſile aut facticium appellant.Hoc pallidius:& quantum colore tantum bonitate deterius.Probant maxime cyprium in medicinæ uſu.Sumitur ad depellenda uentris animalia drachme pondere cũ melle.Purgat & caput dilutum:ac naribus inſtillatum. Item ſtomachum cum melle aut aqua mulſa ſumptum.Medetur & oculorum ſcabriciei doloriqꝫ:necnon & caligini & oris ulceribus.Siſtit & ſanguinem narium.Item hemorrhoidum.Extrahit oſſa fracta cum ſemine hyoſcyami. Suſpendit epiphoras penicillo fronti impoſitum.Efficax & in emplaſtris ad purganda uulnera:& excreſcentia ulcerum. Tollit & uuas uel ſi decocto tangantur.Cum lini quoque ſemine ſuperponitur emplaſtris ad dolores tollendos. Quodqꝫ ex eo candicat in eo uſu præfertur uiolaceis.Et grauitati aurium per fiſtulas inſpiratur.Vulnera etiam per ſe illitum ſanat:ſed tinguit cicatrices.Nuperqꝫ inuẽtum urſorum in harena & leonum ora aſpergere illo:tantaqꝫ eſt uis in aſtringendo:ut non queat mordere.

De pompholyge & spodio & antispondio & diphryge & triente seruilio. CA. XIII.

Tiam nunc in ærariis reperiuntur quæ uocãt pompholygem & spondion. Differentia: ꝙ pom
e pholyx lotura paratur. Spodios illota est. Aliqui id quod fit candidũ leuissimũq; põpholygem
dixere: & esse æris & cadmiæ fauillã. Spodion nigriorẽ ponderosiorẽq; esse: derasam parietibus
fornaciũ mixtis scintillis aliquãdo & carbonibus. Hæc aceto accepto odorem æris præstat: & si tangatur
lingua saporem horridũ. Conuenitq; oculoꝝ medicamentis quibuscũq; uitiis occurrens: & ad oĩa quæ
spodion. Hoc solũ distat ꝙ huius elutior uis est. Addit & ĩ emplastra: quibus lenis queritur refrigeratio
& siccato. Vtilior ad oĩa quæ uino lota est. Spodios cypria optima. Fit autẽ liquescentibus cadmia & æra
rio lapide. Leuissime hæc efflat & ocius: uolatq; e fornacibus: & tectis adhærescit. A fuligine distans can/
dore. Quod minus candidum ex ea: immaturæ fornacis argumentũ est. Hoc quidam pompholygẽ uo
cant. Quod uero rubicũdius ex iis inuenitur: acriorem uim habet: exulcerat adeo: ut cum lauatur si ocu
los attingat excæcet. Est & mellei coloris spodios: in qua plurimum æris intelligitur. Sed quodcũq; ge/
nus lauando fit utilius. Purgatur ante pinna: dein crassiore lotura. Digytis scabriciem exterũt. Media uis
eius est quæ uino lauatur: Est & aliqua in genere uini differentia. Leni enim lota collyriis oculorum ni/
mium uigiliis fatigatorum apta putatur. Eadẽ efficacior ulceribus quæ manant: uel oris: quæ madent:
& omnibus medicamentis quæ parantur contra grangrenas. Fit & in argenti fornacibus spodios: quã
uocant lauriotin. Vtilissima autem oculis confirmatur quæ fit in aurariis. Nec in alia parte magis est ui/
tæ ingenia mirari. Quippe ne inquirenda essent metalla uilissimis rebus: utilitates eadẽ excogitauit. An
tispodion uocant cinerem fici arboris uel caprifici: uel myrti foliorum cum tenerrimis ramorum parti
bus: uel oleastri uel cytoni mali: uel lentisci. Item ex moris immaturis: idest candidis in sole arefactis: uel
e buxi coma: uel pseudo cyperi: aut rubi: aut terebinthi: uel oenantis. Taurini quoq; glutinis: aut linteo/
rum cinerem similiter pollere inuẽtum est. Vruntur oĩa ea crudo fictili in fornacibus: donec figlina per/
coquatur. In ærariis officinis & psegma fit: iam liquato ære atq; percocto: additis etiãnum carbonibus:
paulatimq; accensis: ac repente uehementiori flatu expuitur æris pala quædam. Solum quo excipiatur:
stratum esse debet facile ab ea discernitur aqua in iisdẽ officinis. Diphrygia uocant græci ab eo ꝙ bis tor
reatur. Cuius origo triplex. Fieri enim traditur ex lapide pityte cremato ĩ caminis: donec excoquatur in
rubricam. Fit & in cypro ex luto cuiusdam specus arefacto prius: mox paulatim circundatis sarmentis.
Tertio fit modo in fornacibus æris fece subsidente. Differẽtia est quidem: ꝙ æs ipsum in catino defluit:
scoria extra fornaces: flos supernatat. Diphryges remanet. Quidam tradunt in fornacibus globos lapi/
dis qui coquantur: ferruminari: circa hunc æs feruere. Ipsum uero non percoqui: nisi translatum in alias
fornaces: & esse nodum quẽdam materiæ. Id quod excocto superfit: diphryga uocant. Ratio eius in me/
dicina similis supradictis. Siccare & excrescentia cõsumere: & perpurgare. Probatur lingua: ut eam siccet
tactu statim: saporemq; æris reddat. Vnum etiãnum æris miraculum non omittemus. Seruilia familia
illustris in fastis trientem æreum pascit auro & argento: consumentemq; utrũq;. Origo atq; natura eius
incomparata est mihi. Verba ipsa de ea re Messallæ senis ponam. Seruiliorum familia habet trientem sa
crum: cui summa cum cura magnificentiaq; sacra quot annis faciũt: quem ferunt alias creuisse alias de/
creuisse uideri: & ex eo aut diminutionem: aut honorem familia significari.

De ferro: & ferreis metallis & differentiæ ferri. CA. XIIII.

Roxime indicari debent metalla ferri: optimo uite pessimoq; instrumẽto. Siquidẽ hoc tellurẽ
p scindimus: serimus arbusta: ponimus pomaria: uites squalore deciso annis oĩbus cogimus iu/
uenescere. Hoc extruimus tecta: cædimus saxa: oẽsq; ad alios usus ferro utimur. Sed eodem ad
bella cædes latrocinia non cõminus solũ: sed etiam missili uolucriq;: nũc tormentis excusso nunc lacer/
tis: nũc uero pennato quam sceleratissimam humani ingenii fraudem arbitror. Siquidẽ ut ocius mors
perueniret ad hominem: alitem illam fecimus: pennasq; ferro dedimus. Quãobrem culpa eius non na/
tura fiat accepta. Aliquot experimentis probatum est posse innocens esse ferrum. In fœdere quod expul
sis regibus populo Ro. dedit Porsenna: nominatim comprehensum inuenimus: ne ferro nisi in agricul/
tura uteretur. Et cum stilo scribere intutum: ut uetustissimi auctores prodiderunt. Magni Põpeii in ter
tio consulatu extat editum: in tumultu necis clodianæ prohibentis ullum telum esse in urbe. Et tamen
uita ipsa non defuit honorem initio habere ferro quoq;. Aristonidas artifex cum exprimere uellet Atha
mantis furorem Chlearcum filium præcipitare uolentis: & in præcipitato illo residentis penitentiã: fer/
rum & æs miscuit: ut rubigine eius per nitorem æris relucente: exprimeretur uerecundiæ rubor. Hoc si
gnum extat hodierno die. Est in eadem urbe & ferreus Hercules: quem fecit Halcon laborũ dei patien/
tia inductus. Videmus & romæ scyphos e ferro dicatos in templo Martis Vltoris. Obstitit eadem natu/
ræ benignitas exigentis a ferro ipso pœnas rubigine: eademq; prouidentia nihil in rebus mortalibus fa
ciente q̃ quod infestissimum mortalitati: Ferri metalla ubiq; propemodum reperiuntur. Quippe insula
etiam italiæ ilua gignente: minimaq; difficultate cognoscũtur ipso colore terræ manifesto. Sed ratio ea/
dem excoquendis uenenis. In cappadocia tantum quæstio est aquæ an terræ fiat acceptum: quoniã per/
fusa certo fluuio terra neq; aliter ferrum e fornacibus reddit. Differentia ferri numerosa: Prima in gene/
re terræ cœliue. Alias enim mole tantum plumboq; uicinius subministrant. Alias fragile & erosum ro/
tarumq; usibus: & clauis maxime fugiendum: cui prior ratio conuenit. Aliud breuitate sola placet: cla/
uisq; caligariis. Aliud rubiginem celerius sentit. Stricturæq; uocantur eæ omnes: quod non in aliis me/
tallis astringenda acie uocabulo imposito: ex fornacium maxima differentia est. In iis quidem nucleus

ferri excoquitur ad indurandã aciem. Aliquæ modo sunt ad dẽsandas incudes malleorũue rostra. Summa aũt differẽtia in aqua est:cui subinde candẽs immergit. Hæc aqua alibi atq; alibi utilior nobilitauit loca gloria ferri:sicuti bilbilin in hispania & turiassonem. Comum in italia cũ ferraria metalla in iis locis nõ sint. Ex oĩbus autem generibus palma serico ferro est. Seres hoc cum uestibus suis pellibusq; mittunt. Secunda parthico:neq; alia genera ferri ex meracie temperantur:cæteris enim admiscent. Mollior complexus ĩ nostro orbe. Alıubi uena bonitatẽ hanc pstat:ut in noricis. Aliubi factura : ut sumone aqua uti diximus. Quippe cum in exacuendo oleares cotes:& aquariæ æque differant:oleo delicacior fiat acies. Mirumq; cum excoquatur uena:aquæ modo liquari ferrum:postea in spongias frangi. Tenuiora ferramenta oleo restingui mos est:ne aqua in fragilitatem durẽtur. A ferro sanguis humanus se ulciscitur. Contactum nãq; eo celerius subinde rubiginẽ trahit. De magnete lapide suo loco dicemus:concordiaq; quã cum ferro habet. Sola hæc materia uires ab eo lapide accipit:retinetq; longo tempore. Aliud apprehendẽs ferrum:ut annulorum cathena spectetur interdum. Quod imperitum uulgus appellat ferrum uiuum:uulneraque ex tali asperiora fiant. Lapis hic & in cantabria nascitur:non ille magnes uerus caute continua:sed sparsa bulbatione ita appellant:nescio an uitro fundendo perinde utilis:nondum enim expertus est quisq̃:ferri utiq; inficit aciem:ut magnes. De magnete lapide Chirocrates architectus Alexandriæ Arsinoes templum concamerare inchoauerat:ut in eo simulacrum eius e ferro pendere in aere uideretur. Intercessit mors & ipsius & Ptolemæi:qui id sorori suæ iusserat fieri. Metallorum omnium uena ferri largissima est. Cantabriæ maritimæ partæ:quã occeanus alluit:mons prærupte altus:incredibile dictu:totus ex ea materiæ est:ut in ambitu occeani diximus.

De temperatura ferri:& medicinæ ex ferro:& ex erugĩe:& rubigine & squãma ferri:& hygremplastro. CA. XV.

f Errum accensum igni:nisi duretur ictibus:corrumpit. Subens non est habile tundendo : neq; anteq̃ albescere incipiat. Aceto & alumine illitum fit æri simile. A rubigine uindicatur cærussa & gypso & liquida pice. Hæc est temperatura a græcis anthipatia dicta. Ferunt quidam & religione quadam id fieri. Et extare ferream cathenam apud euphratem amnẽ in urbe quæ zeugma appellat:qua Alexander magnus ibi uinxerit pontem:cuius annulos qui refecti sunt rubigine infestari carentibus ea prioribus. Medicina e ferro est:& alia q̃ secandi. Nãq; circũscribi circulo terue circũlato mucrone & adultis & infantibus pdest cõtra noxia medicamẽta & præfixos in limine e sepulchro euulsos clauos:aduersus nocturnas lymphationes. Pungiq; leuiter mucrone quo percussus homo fit:contra dolores laterum pectorumq; subitos qui ponctionem afferant. Quædam ustione sanãtur. Priuatim uero canis rabidi morsus. Quippe etiã præualente morbo expauentesq; potum usta plaga ilico liberantur. Calefit etiam ferro candẽte aqua in multis uitiis:priuatimq; dysentericis. Est & rubigo ipsa in remediis : & sic Telephum proditur sanasse Achilles siue id ærea siue ferrea cuspide fecit. Ita certe depingitur ex ea decutiens gladio. Sed rubigo ferri deraditur humido ferro clauis ueteribus. Vis eius ligare:siccare:restringere. Emendat alopecias illita. Vtuntur & ad scabricias genarum pustulasq; totius corporis cum cæra & oleo myrteo. Ad ignes uero sacros ex aceto. Item ad scabiem. Paronychia digytorum & pterygia in linteolis. Sistit & fœminarum profluuia imposita uelleribus. Plagis quoq; recentibus uino diluta & cum myrrha subacta. Et cõdylomatis ex aceto prodest. Podagras quoq; illita lenit. Squamma quoq; ferri in usu est ex acie aut mucronibus maxime simili:sed acriore ui q̃ rubigo. Quãobrem & contra Epiphoras oculorum assumitur. Sanguinemq; sistit:cum uulnera maxime ferro fiãt. Sistit & fœminarum profluuia. Imponitur & contra lyenum uitia Hemorrhoidas compescit ulcerumq; serpentia. Et genis prodest farinæ modo aspersa paulisper. Præcipua tamen commẽdatio eius in Hygremplastro ad purganda uulnera fistulasq;:& omnem callum erodendum & rasis ossibus carnes recreandas. Componitur hoc modo. Obolis ex cimolia creta duobus:drachmis sex ex ære:totidem ex squamma ferri:totidem cæræ:ex oleo sextarius. His adiicitur cum sunt repurganda uulnera aut replenda cæratum.

De plumbi metallis:& albo plumbo & nigro. CA. XVI.

f Equitur natura plumbi. Cuius duo genera:nigrum atq; candidum:preciosissimum candidũ a græcis appellatũ cassiteriũ:fabuloseq; narratũ in insulas athlãtici maris peti uitilibusq; nauigii circũsutis corio aduehi. Nũc certũ est in lusitania gigni & in gallicia summa tellure harenosa & coloris nigri. Pondere tantum ea dephenditur. Interueniũt & minuti calculi : maxime torrentibus siccatis. Lauant eas harenas metallici:& qđ subsedit coquunt in fornacibus. Inuenit & in aurariis metallis quæ alutia uocant. Aqua immissa eluente calculos nigros paulum candore uariatos:quibus eadẽ grauitas quæ auro. Et ideo in calatis in quibus aurum colligitur remanẽt cum eo:postea caminis separantur. Conflatiq; in album plumbum resoluuntur. Non fit in gallecia nigrum:cum uicina cãtabria nigro tantũ abundet. Nec ex albo argentũ:cũ fiat ex nigro. Iungi inter se plumbũ nigrum sine albo non potest. Nec hoc ei sine oleo. Ac ne album quidem secũ sine nigro. Albũ habuit auctoritatem & iliacis tẽporibus teste Homero cassiritum ab eo dictum. Plumbi nigri origo duplex est. Aut enim sua prouenit uena:nec quicq̃ aliud ex se parit:aut cum argento nascitur:mixtisq; uenis conflatur. Eius quimus fluit in fornacibus liquor:stagnum appellatur. Qui secundus argentum. Qui remansit in fornacibus:galena quæ portio est tertia addita uenæ. Hæc rursus conflata dat nigrum plumbum deductis partibus duabus.

De stagno & plumbo argentario:& quibusdã aliis. CA. XVII.

f Tagnum illitũ æris uasis saporem gratiorẽ facit:& compescit eruginis uirus:mirumq; põdus

non augēt.Specula.Quoq ex eo laudatissima(ut diximus)brūdusii temperabantur: donec argēteis uti cœpere & ancillæ.Nunc adulteratur stagnum addita æris tertia portione candidi in plūbum album.Fit & alio modo:mixtis albi plūbi nigriq libris:Hoc nunc aliqui argentariū appellant.Idem & tertiarium uocant:in quo duæ nigri portiones sunt:& tertia albi.Præcium eius in libras.xxx.Et hoc fistulæ solidā/tur.Improbiores ad tertiarum additis æquis partibus albi:argentarium uocant & eo quæ uolunt inco/quunt.Præcia huius faciunt in pondo.cxxx.In libras albo per se sincero præcia sunt.xxx.nigro.xvii.Albi natura plus aridi habet.Cōtraq nigri tota humida est.Ideo album nulli rei sine mixtura utile est.Neq argentum ex eo plumbatur:quoniā prius liquescit argentū.Confirmantq si minus albo nigri q̄ satis sit misceatur:erodi ab eo argentum.Album incoquitur æris operibus galliarum inuento:ita ut uix discer ni queat ab argento:eaq incoctilia uocant.Deinde & argentum incoquere simili modo cœpere:equoq maxime ornamentis iumentorumq iugis.In alexia oppido reliqua gloria biturigum fuit.Cœpere de/inde & esseda & uehicula & petorita exornare.Similiq modo ad aurea quoq & argentea staticula ina/nis luxuria peruenit:quæq in scyphis cerni prodigum erat:hæc in uehiculis atteri cultus uocatur. Plū/bi albi experimentum in charta est:ut liquefactū pondere uideatur nō calore rupisse.India neq æs neq plumbum habet:gemmisq suis ac margaritis hæc pmutat.Nigro plumbo ad fistulas laminasq utun/tur laboriosius in hispania eruto:totasq p gallias.Sed in britānia summo terræ corio ladeo large:ut lex ultro dicatur:ne plus certo modo fiat.Nigri generibus hæc sunt nomina.Iouetanum: caprariēse:olea/strense.Nec differētia ulla scoriæ modo sit excocta diligenter.Mirūq in his solis metallis q derelicta fer tilius reuiuiscunt.Hoc uidetur facere relaxatis spiramentis ad satietatem infusus aer:æque ut fœminas quasdam fœcundiores abortus facere.Nuper id compertum in betica santarensi metallo quod locari so litum.x.libris per ducentos ante annos:postq̄ oblitteratū erat.lxv.locatum est.Simili modo antonianū. In eadem prouincia pari locatione peruenit ad pondo.cccc.uectigalis.Et mirū aqua addita non liq̄scere uasa e plumbo constat.Eadē in aqua calculus æreusue quadrans si addatur uas peruri.

Medicinæ de plumbo:& scoria plumbi:de molienda siue galena:de psymythio:& sandaraca. CA. XVIII.

N medicina per se plumbi usus est cicatrices reprimere: adalligatisq lūborū & renū parti lami
i nis frigore natura inhiberi impetus ueneris.Visaq in quiete uenerīa sponte naturæ erūpentia usq in morbi genus his laminis.Caluus orator cohibuisse tradit:uiresq corporis studiorum labore custodisse.Nero quoniā ita diis placuit:princeps lamina pectori imposita sub ea cantica exclamās alendis uocibus demōstrauit rationem.Coquitur ad medicinæ usus patinis fictilibus substrato sulphu/re minuto laminis impositis tenuibus opertisq sulphure & ferro mixtis.Cum coquit munienda in eo opere foramina spiritus conuenit:alioquin plūbi e fornacibus halitus noxius sentitur & pestilens:& ca/nibus ocissime.Omnium uero metallorum muscis & culicibus.Quaobrem nō sunt ea tædia in metal/lis.Quidam in coquendo scobem plumbi lima quæsitam sulphuri miscēt.Alii cærussam potius q̄ sul/phur.Fit & lotura.Plurimi usus in medicina:cum seipso teritur in mortariis plūbeis:addita aqua cæle/sti:donec crassescat.Postea supernatans aqua tollitur spongiis:quod crassissimū fuit siccatum diuiditur in pastillos.Quidam limatum plumbum sic terunt.Quidam etiam plumbaginē ammiscent.Alii uero acetum:alii uinū:alii adipem:alii rosam.Quidam in mortario lapideo & maxime thebaico plūbeo pi/stillo terrere malunt.Candidiusq fit ita medicamētū.Id aūt qd ustum est plumbum lauatur & stibi & cadmia potest astringere:sistere:cōtrahere cicatrices.Vsus.n.ex eodē & in oculorum medicamentis: & maxime contra procidentiam eorum inanitatem & ulcerum excrescētia:rimasq sedis aut hemorrhoi/das & condylomata.Ad hæc maxime lotura plumbi facit.Cinis aūt usti ad ulcera serpentia aut sordida. Eademq quæ chartis non profectus.Vritur aūt in patinis per laminas minutas cum sulphure uersatū rudibus ferreis aut ferulaceis:donec liquor mutetur in cinerem.Dein refrigeratum teritur in farinam. Alii elimatā scobem in fictili crudo coquunt in caminis:donec percoquatur figlinum.Aliqui cærusam miscent pari mensura:aut hordeum:terūtq ut in crudo dictum est:& præferunt sic tritum plumbi spo dio cyprio.Scoria quoq plumbi in usu est.Optimaq quæ ad luteū maxime colorem accedit sine plum bi reliquiis:aut sulphuris specie & terra carens.Lauatur hæc ī mortariis minutim fracta:donec aqua lu/teum colorem trahat:& transfunditur ī uas:purum:idq sæpius:usq dum subsidat: quod utilissimū ē. Eosdemq effectus habet quos plumbū:sed acriores.Mirari succurrit experiētiā uitæ:ne fæce quidē re/rum excrementorūq fœditate intentata tot modis. Fit & spodium ex plumbo eodem quo ex cyprio ære diximus.Lauat in linteis raris ī aqua cælesti:separaturq terrenū transfusione:cribratumq teritur: Quidam puluerem cum pennis detegere malunt:ac terere in uino odorato.Est & molibdena quā alibi galenā uocauimus:plūbi & argenti uena cōmunis.Melior hæc:quāto magis aurei coloris:quātoq mi/nus plumbosa friabilis & modice grauis.Cocta cum oleo iocineris colorem trahit.Adhærescit & auri & argenti fornacibus.Et hanc metallicam uocant.Laudatissima quæ in zephyrio fiat.Probantur mini/me terrenæ minimæq lapidosæ.Coquunt lauāturq scoriæ modo.Vsus in lippara ad lenienda refrige/randaq ulcera.Emplastrisq quæ nō alligant sed illita ad cicatricem pducunt in teneris corporibus mol lissimisq partibus.Cōpositio eius est libris tribus:& ceræ libra una:olei tribus heminis.Quod in senili corpore cū fracibus addit.Temperatur & cū spuma argēti & scoria plūbi:ad dysenteriā & tenasmū fouē do calida.Psymythium quoq hoc est cærussam plūbariæ dant officinæ.Laudatissimū in rhodo.Fit au tem ramentis plumbi tenuissimis super uas aceti asperrimi impositis atq ita distillantibus. Quod ex

eo cecidit in ipsum acetum arefactum molitur & cribratur. Iterumq; aceto mixto in pastillos diuidit & in sole siccatur æstate. Fit & alio modo addito in urceos aceto plūbo obturatos p dies.x.derasoq; ceu situ ac rursus deiecto: donec deficiat materia. Quod derasum est teritur & cribratur: & coquitur ī patinis: misceturq; rudiculis: donec ruffescat: & simile sandaracæ fiat. Dein lauatur dulci aqua: donec nubeculæ omnes eluantur. Siccatur similiter postea: & ī pastillos diuiditur. Vis eius eadem quæ supradictis. Leuissima tantū ex omnibus præterq; ad candorem fœminarum adhibetur. Est autem letalis potus: sicut spuma argenti. Postea cærussa ipsa si coquatur ruffescit. Sandarace quoq; propemodū dicta natura est. Inuenitur aūt & in aurariis & in argentariis metallis: melior quo magis ruffa: quoq; magis uirus redolens ac pura friabilisq;. Valet purgare: sistere: excalfacere: prodere. Sūma eius dos stiptica. Explet alopecias ex aceto illita. Additur oculorum medicamentis. Fauces: purgat cū melle sumpta. Vocem lympidā ac canorā facit. Suspiriosis tussientibusq; iucūde medetur cū resina terebinthina in cibo sumpta. Suffita quoq; cum cædro: ipso nidore eis medetur. Et arsenicū ex eadem est materia. Quod optimū: coloris ēt in auro excellentius: Quod uero pallidius aut sandaracæ similius est: deterius existimat̄. Est & tertium genus quo miscetur aureus: color sandaracæ. Vtraq; hæc squāmosa. Illud uero siccū purūq; gracili uenarū discursu fissile. Vis eadē quæ supra: sed acrior. Itaq; & causticis addit̄ & psilothris. Tollit & pterygia digytorum carnesq; nariū: & condylomata: & quicquid excrescit. Torretur: ut ualidius prosit in noua testa: donec mutet colorem.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HYSTORIAE LIBER.XXXV. PROHEMIVM.

Honos picturæ & imaginum.

ETALLORVM QVIBVS OPES CONSTANT ADNASCENTIum quoq; eis natura indicata propemodum est ita connexis rebus ut immensa medicinæ silua: & officinaꝝ tenebræ & morosa cælandi pingēdiq; ac tingēdi subtilitas simul dicerent̄. Restant terræ ipsius genera lapidūq; uel numerosiores æraria: plurimis singula a græcis ꝓcipue uoluminibus tractata. Nos in iis breuitatem sequemur utilē instituti modo: nihil necessarium aut naturale omittentes.

Honos picturæ. CA. I.

P Rimumq; dicemus quæ restant de pictura arte quondam nobili: tunc cum expeteretur a regibus populisq;: & alios nobilitaret quos esset dignata posteris tradere. Nunc uero ī totum marmoribus pulsa tum quidem & auro: nec tantū ut parietes toti operiantur: uerū & iterraso marmore: uermiculatisq; ad effigies rerū & aīalium crustis. Non placent iam abaci: nec spatia montis in cubiculo delitētia. Cœpimus & lapidem pingere. Hoc Claudii principatu inuentum. Neronis uero maculas quæ non essent in crustis inserendo unitatem uariare: ut ouatus esset: Numidicus: ut purpura distingueretur Sinnadicus inuenit: qualiter illos nasci optassent deliciæ: montium hæc subsidia deficientium. Nec cessat luxuria id agere ut q̄plurimum incendiis perdat.

Honos imaginum. CA. II.

I Maginum quidem pictura q̄ maxime similes in æuum propagabantur fuguræ: quod in totum exoleuit Aereiq; ponuntur clipei: argentea facies: surdo figurarum discrimine statuarum capita permutantur. Vulgaris iampridem salibus etiam carminum: adeo materiam malunt conspici omnes q̄ se nosci. Et inter hæc pinacothecas ueteribus tabulis consuunt: alienasq; effigies colunt: ipsi honorem non nisi in prætio ducentes: ut frangat hæres: furis detrahat laqueus. Itaq; nullius effigie uiuente: imagines pecuniæ non suas relinquunt. Idem palæstras athletarum imaginibus: & ceromata sua exornant: & uultus. Epicuri per cubicula gestant: ac circunferunt secum. Natali eius uicesima luna sacrificant: feriasq; omni mense custodiunt: quas ichadas uocant: ii maxime qui se ne uiuentes quidem nosci uolunt. Ita est profecto: artes desidia perdidit: & quoniam animorum imagines non sunt: negliguntur etiam corporum. Aliter apud maiores in atriis hæ erant: quæ spectarentur: non signa externorum artificum: nec æra aut marmora. Expressi cæra uultus singulis disponebantur armariis: ut essent imagines: quæ comitarentur gentilicia funera Semperq; defuncto aliquo: totus aderat familiæ eius qui unq̄ fuerat populus. Stemmata uero lineis discurrebant ad imagines pictas. Tabulina codicibus implebantur & monumentis rerum in magistratu gestarum. Aliæ in foribus & circa limina animorum ingentium imagines erant: affixis hostium spoliis quæ nec emptori refringere liceret: quæ etiam dominis mutatis: domus ornamenta erant. Eratq; hæc stimulatio summa & ingens exprobrātibus tectis quottidie imbellem dominum intrare in alienum triumphum. Extat Messallæ oratoris indignatio: quæ prohibuit inseri genti suæ bleuinorum alienam imaginem. Similis causa Messallæ seni expressit uolumina illa quæ de familiis condidit: cum Scipionis Pomponiani transisset atrium: uidissetq; adoptiōe testamētaria Salutionis: hoc.n.ei fuerat cognomen. Africanorum dedecore notā irrepētē. Scipionū nomini. Sed pace Messallarū dixisse liceat ēt mētiri claroꝝ imagines: erat aliqs uirtutum amor mul

rocꝫ honeſtius q̃ mereri:ne quis ſuas expeteret.Non eſt pretereundũ & nouitium iuentũ.Siquidem nõ
ſolum ex auro argentoue aut certe ex ære in bibliothecis dicantur:illi quorum ĩmortales animæ ĩ iiſ/
dem locis ibi loquuntur:quinĩmo etiam quæ non ſunt finguntur:pariuncꝫ deſideria nõ traditi uultus
ſicut in Homero euenit:quo maius(ut equidem arbitror)nullum eſt fœlicitatis ſpecimẽ:q̃ ſemper oẽs
ſcire cupere qualis fuerit aliquis Aſinii Pollionis hoc romæ inuẽtum:qui primus bibliothecam dican/
do:ingenia hominum rempublicam fecit:An priores cœperint alexandrinæ & pergami reges:q biblio
thecas magno certamine inſtituere:nõ facile dixerim.Imaginum amore flagraſſe quõdam teſtes ſunt:
& Atticus ille ciceronis:edito de iis uolumine : &.M.Varro benigniſſimo inuento ĩſertis uoluminum
ſuoꝝ fœcunditati non nominibus tantum ſeptingẽtorum illuſtrium:ſed & aliquo modo imaginibus
non paſſus intercidere figuras:aut uetuſtatẽ æui cõtra hoĩes ualere inuẽtione muneris.Etiã diis ĩuidio/
ſus:quãdo ĩmortalitatẽ nõ ſolũ dedit:ueꝝ ẽt in oẽs terras miſit:ut præſentes eẽ ubicꝫ & claudi poſſent:

Quando primum clipei imaginum publice:quando in domibus poſiti:& de picturæ initiis
& monochromaton:& primis pictoribus:& antiqtate picturaꝝ in italia. CA. III.

e T hoc quidem alienis ille præſtitit.Suorum clipeos in ſacro uel publico priuatim dicare pri/
mus inſtituit(ut reperio) Ap.Claudius qui cõſul cũ ſeruilio fuit anno urbis.cc.lix.Poſuit enim
in Bellonæ æde maiores ſuos:placuitcꝫ in excelſo ſpectari & titulos honorum legi.Decora res
uticꝫ ſi liberorum turbæ paruulis imaginibus ceu nidum aliquem ſobolis pariter oſtendant.Quales cli
peos nemo non gaudens fauenſcꝫ aſpicit.Poſt eum.M.Aemilius collega in conſolatu.Q.Luctatii nõ in
baſilica modo æmilia uerum & domi ſuæ poſuit:id quocꝫ martio exemplo:Scutis enim q̃libus apud
Troiam pugnatum eſt:continebantur imagines.Vnde & nomen habuere clipeorum:non ut peruerſa
grammaticorum ſubtilitas uoluit a lucendo.Origo plenam uirtutis faciem reddi in ſcuto cuiuſcꝫ qui
fuerit uſus illo.Pœni ex auro factitauere & clipeos & imagines:ſecumcꝫ in caſtris tulere. Certe captis eis
talem Aſdrubalis inuenit.Q.Martius Scipionum in hiſpania ultor.Iſcꝫ clipeus ſupra fores capitolinæ
ædis uſcꝫ ad incendium primum fuit.Maiorum quidem noſtrorum tanta ſecuritas in ea re anno nota/
tur ut.L.Manlio.Q.Fuluio conſul.anno urbis quingenteſimo.lxxv.M.Aufidius tutele capitolii redem
ptor docuerit patres argenteos eſſe clipeos:qui pro æreis ꝑ aliquot iam luſtra aſſignabantur.De picturæ
initiis incerta nec inſtituti operis queſtio eſt.Aegyptii ſex milibus annorum apud ipſos inuentam pri/
us q̃ in græciam tranſiret:affirmant.Vana prædicatione ut palam eſt.Græci autem alii apud ſicyonem:
alii apud corinthios repertam:omnes ab umbra hominis lineis circumducta.Itacꝫ talem primam fuiſ/
ſe.Secundam ſingulis coloribus & monochromaton dictam:poſtq̃ operoſior inuenta erat:duratcꝫ talis
etiamnum.Inuentam linearem dicunt a Philocle ægyptio uel Cleante corinthio Primi exercuere Ardi
ces corinthius & Telephanes ſicyonius ſine ullo etiam nunc colore.Iam tamen ſpargentes lineas intus.
Ideo & quos pingerent aſcribere inſtitutum.Primus inuenit eos colores:teſte ut ferũt Arato:Cleophan
tus corinthius.Hunc autem eodem nomine alium fuiſſe:quem tradit Cornelius nepos ſecutum in ita/
lia Demaratum Tarquinii Priſci romani regis patrem fugientem a corintho iniurias Cypſeli tyranni
ut mox docebimus.Iam enim abſoluta erat pictura etiam in italia.Extant certe hodiecꝫ antiquiores ur
be picturæ ardeæ in ædibus ſacris:quibus equidem nullas æque miror tam longo æuo durantes in or/
bitate tecti ueluti recentes.Similiter lanuuii ubi atlanta & Helena comminus pictæ ſunt nudæ : ab eo/
dem artifice:utracꝫ excellentiſſima forma:ſed altera ut uirgo:ne ruinis quidem templi concuſſæ. Pon/
tius legatus Caii principis eas tollere conatus eſt libidine accenſus:ſi tectorii natura permiſiſſet.Duraue
re & cæteræ antiquiores & ipſæ.Fatebiturcꝫ quiſquis eas diligenter eſtimauerit:nullam artium celerius
conſumatam:cum iliacis temporibus non fuiſſe eam appareat.

De pictoribus romanis:& quando primum dignitas picturæ:& qui uictorias ſuas
pictura propoſuerunt:& quãdo externis picturis dignitas romæ. CA. IIII.

a Pud romanos quocꝫ honos mature huic arti contigit.Siquidem cognomina ex ea pictorum
traxerunt Fabii clariſſime gentis:princepſcꝫ eius cognominis ipſe ædem. Salutis pinxit anno
urbis conditæ.cccc.l.quæ pictura durauit ad noſtram memoriam:æde Claudii prĩcipatu exu
ſta.Proxime celebrata eſt in foro boario æde Herculis Pacuuii poetæ:pictura.Enni ſorore genitus hic
fuit:clarioremcꝫ eam artem romæ fecit gloria ſcænæ.Poſtea non eſt ſpectata honeſtis manibus:niſi for
te quis Turpilium equitem romanum e Venetia noſtræ ætatis belle referat:hodiecꝫ pulchris eius ope
ribus Veronæ extantibus . Leua is manu pinxit:quod de nullo ante memoratur . Paruis gloriabatur:
tabellis extinctus nuper in longa ſenecta.Aterius Labeo prætorius etiam pro conſulatu prouinciæ nar/
bonenſis functus.Sed ea res in riſu : & iam contumelia erat.Fuit & principum uirorum non omitten/
dum de pictura celere conſilium.Q.Pedius nepos.Q.Pedii conſularis triumphaliſcꝫ Cæſare dictatore
coheredis Auguſto dati cum natura mutus eſſet:eum Meſſalla orator:ex cuius familia pueri auia erat
picturam docendum cenſuit.Idcꝫ etiam diuus Auguſtus comprobauit.Puer magni profectus in ea ar/
te obiit.Dignatio autem præcipua romæ increuit(ut exiſtimo)a.M.Valerio Maximo cõſule:cum Meſ/
ſalla princeps tabulam picturæ prœlii:quo carthaginenſes & Hieronem ĩ ſicilia deuicerat propoſuit in
latere curiæ hoſtiliæ:anno ab urbe condita quadringenteſimononageſimo.Fecit hoc quidem &.L.Sci/
pio.Tabulamcꝫ uictoriæ ſuæ aſiaticæ in capitolio poſuit.Idcꝫ ægre tuliſſe fratrem Africanum tradunt
iratum haud immerito: quoniam filius eius in illo prœlio captus fuerat.Non diſſimilem offenſionẽ &
Aemiliani ſubiit.L.Hoſtilius mãcinus qprimus carthagınẽ irruperat ſitũ eius expugnationẽ ꝑ depictas

proponendo in foro:& ipſe aſſiſtẽs populo ſpectanti ſingula enarrando.Qua comitate proximis comi/
tiis conſulatum adeptus eſt.Habuit ſcæna ludis Claudii Pulchri magnam ammirationẽ picturæ:cum
ad tegularum ſimilitudinem corui decepti imagine aduolarent.Tabulis autem externis auctoritatem
romæ fecit primus omnium.L.Mummius:cui cognomen Achaici uictoria dedit.Nam cum in præda
uendenda rex diſtraxiſſet:& rex Attalus ſex milibus ſeſtertium emiſſet Ariſtidis tabulam Liberum pa
trem continentem:præcium miratus ſuſpicatus aliquid in ea uirtutis quod ipſe neſciret:reuocauit ta/
bulam Attalo multum querente:& in cæreris delubro poſuit.Quam primum arbitror picturam ex/
terna romæ publicatam.Deinde uideo & in foro poſitas uulgo.Hinc.M.Craſſi oratoris ille lepos argẽ
tis:cui cum reus ſub ueteribus cum teſtis compellatus inſtaret dic ergo Craſſe qualem mereris?Talem
inquit:oſtendens in tabula pictum inficetiſſime gallum exerentem linguam.In foro fuit & illa paſtori
ſenis cum baculo:de qua teutonorum legatus interrogatus quanti eum æſtimaret:reſpondit ſibi dona
ri nolle talem uiuum uerumq;.Sed præcipuam auctoritatem fecit publice tabulis Cæſar dictator Aiace
& Medea ante Veneris genitricis ædem dicatis.Poſt eum.M.Agrippa uir ruſticitati q̃ deliciis propior.
Extat certe eius oratio magnifica & maximo ciuiũ digna de tabulis oĩbus ſigniſq; publicandis. Quod
fieri ſatius fuiſſet:q̃ ĩ uillarum exilia pelli.Verum eadem illa toruitas tabulas duas Aicis & Veneris mer
cata eſt a cizicenis.xiii.milia pondo.In thermarum quoq; calidiſſima parte marmoribus incluſerat par
uas tabellas:paulo ante cum reſtringerentur ſublatas.Super omnes diuus Auguſtus in foro ſuo in cele
berrima parte poſuit duas tabulas:quæ belli pictam faciẽ habent & triumphũ.Idem Caſtores ac uicto/
riam poſuit:& quas dicemus ſub artificum mẽtione in templo Cæſaris patris.Idẽ in curia quoq;:quam
in comitio conſecrabat duas tabulas ĩpreſſit parieti.Nemean ſedentem ſupra leonem.Palmigerã ipſam
aſtante cum baculo ſene.Cuius ſupra caput tabula bige dependet:quam Nicias ſcripſit ſe inuſiſſe:tali.n.
uſus eſt uerbo Alterius tabulæ admiratio eſt puberem filium ſeni patri ſimilem eſſe:ſalua ætatis differẽ
tia:ſuperuolante aquila dracone complexa:Philochares hoc ſuũ opus eſſe teſtatus eſt.Immenſa uel unã
ſi quis tantum hanc tabulam æſtimet:potentia artis:cum propter Philocarem ignobiliſſimos alioquĩ
Glauconem filiumq; eius Ariſtippum ſenatus populuſq; Ro.tot ſæculis ſpectet.Poſuit & Tyberius Cæ
ſar minime comis imperator in templo ipſius Auguſti quas mox indicabimus.

Ratio pingendi de pigmentis. CA. V.

Actenus dictum ſit de dignitatis artis morientis.Quibus coloribus ſingulis primi pinxiſſent:
h diximus cum de pigmentis traderemus in metallis.Qui monochromathea genera picturæ
uocauerint:qui deinde &quæ & quibus temporibus inuenerint:dicemus in mentione artifi/
cum:quoniam indicare naturas colorum cauſa inſtituti operis prior eſt.Tandem ſe ars ipſa diſtinxit:&
inuenit lumen atq; umbras differentia colorum alterna uice ſeſe excitante.Deinde adiectus eſt ſplẽdor:
alius hic q̃ lumen quem quia inter hoc & umbra eſſet:appellauerunt tonon.Commiſſuras uero colorũ
& tranſitus:armogen.

De coloribus natiuis & factitiis. CA. VI.

Vnt autem colores auſteri aut floridi.Vtrumq; natura aut mixtura euenit.Floridi ſunt quos
f dominus fingenti præſtat:minium:armenium:cynabaris:chryſocolla:indicũ : purpuriſſum.
Cæteri auſteri.Ex omnibus alii naſcuntur.Alii fiunt.Naſcuntur ſinopis:rubrica : parethoniũ:
melinum:eretria:auripigmentum.Cæteri finguntur.Primumq; quos in metallis diximus.Præterea e
uilioribus ochra:cæruſſa uſta:ſandaraca:ſandix:ſyricum:atramentum:Sinopis inuenta eſt primum in
ponto inde nomen a ſinope urbe.Naſcitur & in ægypto:balearibus:africa : ſed optima in lemno & in
cappadocia. Effoſſa & ĩ ſpeluncis.Quæ ſaxis adhæſit:excellit.Clebis ſuus colos : extra maculoſus.Hac
q; uſi ſunt ueteres ad ſplendorem.Species ſinopidis tres:rubra:& minus rubens:& inter has media.Præ
cium optimæ ĩ libras.xiii.denariis.Vſus ad penicillum:aut ſi lignum colorare libeat. Eius quæ ex africa
uenit : octoni aſſes : ciceruculum appellant. Quæ magis cæteris rubet : utilior abacis. Idem præcium
eius : quæ preſſior uocatur : & eſt maxime fuſca. Vſus eius ad baſes abacorum. In medicina uero blan
dus : emplaſtriſq; & malagmatis ſiue ſicca compoſitione eius ſiue liquida. Facilis contra ulcera in hu/
more ſita:uelut oris ſedis. Aluũ ſiſtit infuſa. Fœminaũ profluuia pota denarii pondere. Eadem adu/
ſta : ſiccat ſcabritias oculorum : uino maxime. Rubricæ genus in ea uoluere intelligi quidam ſecundæ
auctoritatis. Palmam enim leminiæ dabãt:minio proximam. Hæc eſt antiquis multum celebrata cũ
inſula in qua naſcitur.Nec niſi ſignata uenundabat:unde & ſphragidem appellauere.Hac minium ſub/
linunt:adulterant. In medicina præclara res habetur.Epiphoras enim oculorum mitigat & dolores cir
cumlita.Egilopias manare prohibet. Sanguinem reiicientibus ex aceto datur bibenda. Bibitur & cõ/
tra lyenum renumq; uitia & purgationes fœminarum.Item & contra uenena & ſerpentium ictus ter/
reſtrium marinorumq;.Omnibus ideo antidotis familiaris.Ex reliquis rubricæ generibus:fabris uti/
liſſima ægyptia & africana:quoniam maxime ſorbentur.Picturis autem apta naſcitur:& in ferariis me
tallis.Ex ea fit ochra:exuſta in rubricam ollis nouis luto circumlitis.Quo magis arſit ĩ caminis hoc me
lior.Omnis autem rubrica ſiccat.Ideoq; & emplaſtris conuenit:igni etiam ſacro.Sinopidis ponticæ ſe/
libra ſilis lucidi libris.x.& melini græcienſis duabus mixtis tritiſq; una per dies.xii.leucophorũ fit : hoc
eſt glutinum auri cum inducitur ligno.Parethonion nomen loci habet ex ægypto:ſpumam maris eſſe
dicunt ſolidam cum limo:& ideo conchæ minutæ inueniuntur in eo.Fit & in creta inſula atq; cyrenis.
Adulteratur romæ creta cimolia decocta conſpiſſataq;.Præcium optimo in pondo ſex librarum e cãdi
dis coloribus pinguiſſimũ: & tectoriis tenaciſſimũ:propter leuorem. Melinum cãdidum & ipſum eſt.

Optimum in melo insula.In samo quoq; nascitur.Sed eo non utuntur pictores ,pper nimiā pinguedinē. Accubantes effodiunt ibi inter saxa uenas scrutantes.In medicina eundē usum habet quē eretria creta.Præterea linguam tactu siccat.Pilos detrahit & mitigat.Præcium in libra sestertiis singulis. Est & colos tertius & candidis cærussæ:cuius rationem in plumbi metallis diximus.Fuit & terra perse in Theodoti fundo inuenta smyrnæ:qua ueteres ad nauium picturas utebantur.Nūc omnis ex plūbo & aceto fit:ut diximus.Vsta casu reperta in incēdio pyræ cærussā in orcis cremata.Hac prius usus est Nicias supradictus.Optima nūc asiatica habetur:quæ & purpurea appellatur. Præcium eius in libras æris.v.Fit & romæ cremato sile marmoroso & restincto aceto.Sine usta non fiunt umbræ.Eretria terræ suæ habet nomē.Hac Nicomachus & parrhasius usi Refrigerat emollitq;.Explet uulnera si coquatur.Ad siccanda præcipue utilis:& capitis doloribus:& ad deprehendenda pura.Subesse enim ea intelligitur:si ex aqua illita non arescat.Sandaracam & ochram Iuba tradit ī īsula rubri maris topazo nasci.Sed inde nō peruehuntur ad nos.Sandaraca quo modo fieret:diximus.Fit adulterina & cærussa ī fornace cocta. Colos esse debet flāmeus. Præcium ī libras asses quini.Hæc si torreatur:æqua parte rubrica ammixta sandycem facit.Quanq̄ animaduerto Virgilium existimasse hærbā id esse:illo uersu.

Sponte sua sandix pascentes uestiet agnos.

Præcium in libras dimidium eius quod sandaracæ.Nec sunt alii colores maioris ponderis.Inter facticios est & syricum:quo minium sublini diximus.Fit autem sinopide & sandyce mixtis.Atramētū quoq; inter facticios erit:q̄q̄ est & terra geminæ originis.Aut salsuginis modo emanat:aut terra ipsa sulphurei coloris ad hoc probatur.Inuenti sunt pictores qui e sepulchris carbones infectos effoderent.Sed importuna hæc omnia ac nouitia. Fit enim & fuligine pluribus modis:resina uel pice exustis.Propterq̄ quod officinas etiam ædificauere:fumum eum nō emittentes. Laudatissimum eodē modo fit e tædis. Adulteratur fornacium balnearumq; fuligine:quo ad uolumina scribenda utuntur.Sunt & qui uini fecem siccatam excoquant:affirmantq; si ex bono uino fex fuerit:indici speciem id atramentū præbere Polygnotus & Mycon celeberrimi pictura achenis e uinaceis fecere:tryginon appellant.Apelles comentus ē ex ebore combusto facere:quod elephantium uocant.Apportat & indicū ex india: inexploratæ adhuc inuentionis mihi.Fit etiam apud īfectores ex flore nigro:qui adhæresčit æreis cortinis.Fit & e tædis ligno combusto tritisq; ī mortario carbonibus.Mira in hoc sepiarum natura:sed ex iis non fit.Omne āt atramētum sole perficitur.Librarium & tectorium glutino ammixto.Quod autem aceto liquefactum est:ægre eluitur. E reliquis coloribus quos a dominis dari diximus propter magnitudinem præcii ante omnes & purpurissum e creta argentaria cum purpuris pariter tinguitur: bibitque eum colorem celerius lanis.Præcipuum est primum:feruenti aheno rudibus medicamentis inebriatum.Proximū egesto eo addita creta in ius idem.Et quotiens id factum est:leuatur bonitas pro numero dilutiore sanie. Quare puteolanum potius laudat q̄ tyrium aut getulicum uel laconicum:unde preciosissimæ purpuræ:Causa est q hysgino maxime inficitur:rubiāq; cogitur sorbere.Vilissimū a canusio.Præcium huic a singulis denariis in libras ad.xxx. Pingentes sandyce sublita mox ouo inducentes purpurissum fulgorem minii faciunt. Si purpuram facere malunt: cæruleum sublinunt: mox purpurissum ex ouo inducunt. Ab hoc maxima auctoritas indico.Ex india uenit arundinum spumæ adhæresčēte limo cum teritur nigrum. Ad in diluendo mixturam purpuræ cæruleiq; mirabilē reddit. Alterum genus eius est in purpurariis officinis innatās cortinis & est purpuræ spuma.Qui adulterāt uero indicum tingūt stercora colūbina aut cretam selinusiam uel anulariam uitro inficiūt:,pbatur carbone. Reddit enim quod sincerum est flammam excellentis purpuræ:& dum fumat odorem maris olet.Ob id quidam e scopulis id colligi putant.Præcium indico denarii.xx.in libras.In medicina īdicum tumores & impetus sedat Siccat oris ulcera.Armenia mittit quod eius nomine appellatur.Lapis est hic quoq; crysocollæ modo īfectus.Optimumq; est quod maxime uiride est:cōmunicato colore cū cæruleo.Solebant libræ eius tricenis nummis taxari.Inuenta per hispanias harena est similem curā recipiens.Itaq; ad denarios senos uilitans rediit.Distat a cæruleo candore modico:qui teneriorem hūc efficit colorē.Vsum ī medicina ad pilos tantū alendos habet: maximeq; in palpebris. Sūt etiānum nouitii duo colores e uilissimis uiride qđ appianum uocatur:& quod chrysocollam luteam mentitur.Ceu pa multa sint mendacia eius.Fit ex creta uiridi æstimatū sestertiis in libras.Anulare qđ uocant candidū est:quo muliebres picturæ illuminant.Fit & ipsum ex creta ammixtis uitreis gemmis ex uulgi anulis:unde & anulare dictum.

Qui colores udo non inducantur:& quibus coloribus antiqui pinxerunt:& quādo primum gladiatorum pugnæ propositæ sunt. CA. VII.

e Xomnibus coloribus cretulam amare:udoq; illini recusant purpurissum īdicum cæruleum melinum auripigmentum appianum.Cærussa cæræ tingūtur iisdem coloribus ad eas picturas quæ inuruntur alieno parietibus genere:sed classibus familiari.Iam uero & onerariis nauibus:quoniam & pericula expingimus:ne quis miretur & rogos pingi.Iuuatq; pugnaturos ad mortem aut certe cædem spetiose uehi.Qua contemplatiōe tot colorum tanta uarietate subit antiquitatem mirari.Quattuor coloribus solis immortalia opera illa fecere:ex albis melino:ex silaceis attico:ex rubris sinopide pontica:ex nigris atramento.Apelles Echion Melanthius Nicomacus clarissimi pictores: cum tabulæ eorum singulæ oppidorum uenirent opibus.Nunc & purpuris in parietes migrātibus & india conferente fluminum suorum limum & draconum:& elephantorum saniem nulla nobilis pictura est. Omnia ergo meliora tūc fuere:cum minor copia.Ita est quoniā(ut supra diximus)re non animi p̄ciis

excubatur.Et noſtræ ætatis inſaniā ex pictura non omittam.Nero princeps iuſſerat coloſſeum epingi
c.xx.pedum in linteo incognitum ad hoc tempus.Ea pictura cum peracta eſſet in lamianis hortis:ac/
cenſa fulmine cum optima hortorum parte conflagrauit.Libertus eius cum daturus eſſet Antii mu/
nus gladiatorium publicas porticus occupauit pictura ut conſtat:gladiatorum miniſtrorumq; omniū
ueris imaginibus redditis.Hic multis iam ſeculis ſummus animus in pictura.Pingi autem gladiatoria
munerat:atq; in publico exponi cœpta a.C.Terentio Lucano.Iſq; auo ſuo a quo adoptatus fuerat.xxx.
paria in foro triduum dedit.Tabulāq; pictam in nemore Dianæ poſuit.

De ætate picturæ operum & artificum indicatura nobilitates.ccc.v. CA. VIII.

Vnc celebres in ea arte q̄ maxima breuitate percurram:neq; enim īſtituti operis eſt talis exe/
n cutio.Itaque & quoſdam uelut in trāſcurſu & in aliorum mentione obiter nominaſſe ſatis
erit:exceptis operum claritatibus:quæ & ipſa conueniet attingi:ſiue extant:ſiue ītercidere.Nō
conſtat ſibi in hac parte græcorum diligentia q̄ multas poſt olympiadas celebrando pictores q̄ ſtatua/
rios auctores.Primumque olympiade nonageſima:cum & Phidiam ipſum initio pictorem fuiſſe tra/
datur:clipeumq; athenis ab eo pictum Præterea in confeſſo ſit octogeſimatertia fuiſſe. Paneum fratrē
eius:qui clipeum intus pinxit ægide Mineruæ:quā fecerat Colotes Phidiæ diſcipulus:& in faciendo Io
ue olympio adiutor.Quid? q; in confeſſo perinde eſt Bularchi pictoris tabula :in qua erat magnetum
prœlium:a Candaule rege lydiæ heraclidaꝝ nouiſſimo:qui & Myrſilus uocitatus eſt:repenſam auro?
Tanta iam dignatio picturæ erat.Id circa ætatem Romuli acciderit neceſſe eſt:duo.n.deuiceſima olym
piade interiit.Candaules:aut ut quidam tradunt eodem anno:quo Romulus niſi fallor:manifeſta iam
tum claritate artis adeo abſolutiore.Quod ſi præcipit̃:neceſſe eſt ſimul appareat multo uetuſtiora prin
cipia eſſe:eoſq; qui monochromata pinxerunt:quorum ætas non tradit̃.Aliquādo ergo ante fuiſſe Hy
giemonem Monochromadam:qui primus in pictura marem fœminamq; diſcreuerit.Eumarū athe/
niēſem figuras omnes imitari auſum.Quiq; inuēta eius excoluerit Cimonē Cleoneū.Hic Catagrapha
īnuenit:hoc eſt obliquas imagines & uarie formare uultus reſpicientes ſuſpicienteſue : & deſpicientes:
Articulis ēt mēbra diſtinxit. Venas protulit:præterq; in ueſte rugas:& ſinus inuenit.Panæum quidem
frater Phidiæ ēt prœlium athenienſium aduerſus perſas apud marathonem factum pinxit.Adeo iā co/
lorum uſus increbruerat:adeo ars perfecta erat:ut in eo prœlio iconicos duces pinxiſſe tradatur atheniē
ſium Milciadem:Callimachum Cynegyrum Barbarorum Darium Thyſſaphernem.

Primum picturæ certamen:& qui primi penicilio pinxerunt. CA. IX.

Vinimmo certamen picturæ etiam florente eo inſtitutum eſt corinthi ac delphis.Primuſque
q omnium certauit cum Timagora chalcidenſe:ſupatuſq; eſt ab eo Pythis:quod & ipſius Tima
goræ certamine uetuſto apparet:chronicorum errore nō dubio.Alii quoq; poſt hos clari fue/
re nonageſima olympiade:ſicut Polignotus Thaſius:qui primus mulieres lucida ueſte pinxit:capita ea
rum mitis uerſicoloribus operuit plurimūq; picturæ primus contulit:Siquidem inſtituit os adaperire
dentes oſtendere:uultū ab antiquo rigore uariare.Huius eſt tabula in porticu Pōpeii:quæ ante curiam
eius fuerat.In qua dubitatur aſcendentem cum clypeo pinxerit:an deſcēdentem.Hic delphis ædem pin
xit.Hic & athenis porticum quæ poetile uocat̃ gratuito:cum partē eius Mycon mercede pingeret.Vn/
de maior huic auctoritas.Siquidem amphictyones:quod eſt publicū græciæ concilium:hoſpitia ei gra
tuita decreuere.Fuit alius Mycon:qui minoris cognomine diſtinguitur:cuius filia Timarete & ipſa pin
xit.Nonageſima autem olympiade fuere Aglaophon Cephiſodorus Phrylus Euenor pater Parrhaſii
& præceptor.Maximi pictoris:de quo ſuis annis dicemus.Omnes hi iam illuſtres non tamē in quibus
hærere expoſitio debeat feſtinans ad lumina artis:in quibus primus refulſit.Apollodorus athenienſis
nonaceſimatertia olympiade.Hic primus ſepties exprimere inſtituit:primuſq; gloriam penicillo iure
contulit.Eius eſt ſacerdos adorans:& Aiax fulmine incenſus qui pergami ſpectatur hodie.Neq; ante eū
tabula ullius oſtenditur:quæ teneat oculos.Ab hoc artis fores apertas Zeuſis heracleotes intrauit oly/
piadis nonaceſimæquintæ anno quarto:audenteq; iam aliquid penicillū (de hoc enim adhuc loqmur)
ad magnam gloriam perduxit.A quibuſdā falſo in octoceſimanona olympiade poſitus:cum fuiſſe ne/
ceſſe eſt Demophilum hymereum:& Neſeam thaſium.Quoniam utrius eorum diſcipulus fuerit:am
bigitur.In eum Apollodorus ſupradictus uerſus fecit:Artem ipſis ablatā Zeuſin ferre ſecū.Opes quoq;
tantas acquiſiuit:ut in oſtentatione earū olympiæ aureis litteris ī palliorum teſſeris intextum nomen
ſuum oſtentaret.Poſtea donare opera ſua īſtituit:q; ea nullo ſatis digno p̄cio poſſe diceret:ſicuti Alcme/
nam agrigentinis:pana Archelao.Fecit & penolopem:in qua amores pinxiſſe uidetur:& Athletā.Adeo
q; ſibi in illo placuit:ut uerſum ſubſcriberet celebrem ex eo inuiſuꝝ aliquē facilius q̄ imitatuꝝ.Magni
ficus eſt Iupiper eius in throno aſtantibus diis. Et Hercules infans dracones ſtrangulans Alcmena ma
tre coram pauente:& amphitryone.Deprehēditur tamē Zeuſis grandior in capitibus articuliſq; : alio/
quin tantus diligentia:ut agrigentinis facturus tabulam:quam in templo Iunonis liciniæ publice dica/
rent inſpexerit uirgines eoꝝ nudas:& quiq; elegerit:ut qđ ī quaq; laudatiſſimū eēt:pictura redderet.pī/
xit & monochromata ex albo:æq̄les eius & æmuli fuere Timāthes:androcydes:Eupōpus parrhaſius.

De auibus per picturam deceptis:& quid difficillimum in pictura. CA. X.

Eſcendiſſe hic cū Zeuſide in certamen tradit̃.Et cū ille detuliſſet uuas pictas tanto ſucceſſu ut
d in ſcenam aues aduolarent:ipſe detuliſſe linteum pictum tradit̃:ita ueritate repreſentata : ut
Zeuſis alitū iudicio tumeas flagitaret tandem remoto linteo oſtēdi picturam : atq; intellecto

errore concederet palmam ingenuo pudore:quoniã ipse aues fefellisset:parrhasius aũt se artificẽ. Fertur & postea Zeusis pinxisse pue℞ uuas ferentem:ad quas cum aduolarent aues:eadem ingenuitate processit iratus:operi:& dixit:uuas melius pinxi q̃ puerum.Nã & si hoc consumassem:aues timere debuerant. Fecit & figlina opera:quæ sola in ambracia relicta sunt:cũ inde musas Fuluius nobilior romam trãsferret.Zeusidis manu romæ Helena est in Philippi porticibus.Et in cõcordiæ delubro Marsyas religatus. Parrhasius ephesi natus:& ipse multa constituit.Primus symmetriam picturæ dedit.Primus argutias uultus:elegantiã capilli:uenustatem oris confessione artificũ in lineis extremis palmã adeptus.Hæc est ĩ pictura summa subtilitas.Corpora.n.pingere & media rerum:est quidem magni operis:sed ĩ quo multi gloriam tulerint.Extrema corpo℞ facere:& desinentis picturæ modũ includere:rarum in successu artis inuenitur.Ambire.n.debet se extremitas ipsa:& sic desinere:ut promittat alia posse:ostendatq́; etiam quæ occultat.Hanc ei gloriam concessere Antigonus & Xenocrates:qui de picturis scripsere prædicantes quoq́; non solũ cõfitentes.Alia multa Graphidis uestigia extant in tabulis ac mẽbranis:ex q̃bus proficere dicuntur artifices.Minor tamẽ uidet̃ sibi cõperatus in mediis corporibus exprimendis.Pinxit & dæmonem atheniẽsium argumento quoq́; ingenioso.Volebat nãq; uarium:iracũdũ:iniustũ:incõstantẽ.Eundem uero exorabilem:clementẽ: misericordẽ:excelsum:gloriosum:humilem:ferocẽ:fugacẽq́;: & oĩa pariter ostendere.Idem pinxit & Thesea qui romæ in capitolio fuit.Et Nauarchũ thoracatũ.Et ĩ una tabula quæ est rhodii:Meleagrum:Herculẽ:Persea.Hæc ibi ter fulmine ambusta : neq́; oblitterata hoc ipso miraculum auget.Pinxit & Archigallum:quã picturã amauit Tiberius prĩceps:atq́; ut auctor est Detius eculeo.lx.festertiis æstimatam cubiculo suo inclusit.Pinxit & Cressam nutricem:infantẽq́; in manibus eius.Et Philiscum & Libe℞ patrem astãte uirtute: & pueros duos : in quibus spectatur securitas & simplicitas ætatis.Item sacerdotem astante puero cũ acerra & corona.Sũt & duæ picturæ eius nobilissimæ hoplitides.Alter in certamine ita decurrens:ut sudare uideatur.Alter arma deponẽs ut anhelare sentiatur.Laudatur & Aeneas Castorq́; ac pollux in eadẽ tabula.Item Thelephus Achilles: Agamẽnon:Vlyxes fœcundus artifex.Sed quo nemo insolentius & arrogantius sit usus gloria artis.Nam & cognomina usurpauit abrodietũ se appellando:aliisq́; uerbis principem artis & eã ab se consumatã.Sup oĩa Apollinis se radice ortum:& Herculẽ quem lyndi fecerat talem a se pictum:qualem sæpe in quiete uidisset.Ergo magnis suffragiis superatus a Timanthe est sami in Aiace:armo℞ quoq́; iudicio Herois nomine id se moleste ferre dicebat:q̇ ite℞ ab indigno uictus esset.Pinxit & in minoribus tabellis libidines eo genere & petulantibus iocis se reficiẽs.Nam Timanthi uel plurimũ affuit ingenii.Eius.n.est Iphigenia orato℞ laudibus celebrata.Qua stãte ad aras peritura cum mœstos pinxisset oẽs:præcipue patrũ: cũ tristitiæ omnem imaginem consumpsisset patris ipsius uultum uelauit:quem digne nõ poterat ostẽdere.Sunt & alia ingenia eius exemplaria ueluti Cyclops dormiẽs in paruula tabula.Cuius & sic magnitudinẽ exprimere cupiens pinxit iuxta satyros thyrso pollicẽ eius metientes:atq́; in omnibus eius operibus intelligitur plus semper q̃ pingitur.Et cum ars summa sit:ingenium tamen ultra artẽ est.Pinxit & heroa absolutissimi operis:arte ipsa complexus uires pingendi:quod opus nunc romæ in templo Pacis est.Euxinidas hac ætate docuit Aristidem præclarum artificem . Eupompus Pamphilum apellis præceptorem.Est Eupompi uictor certamine gymnico palmam tenens.Ipsius auctoritas tanta fuerit:ut diuiserit picturam in genera tria:quæ ante eum duo fuere helladicum & asiaticum.Asiaticum appellabãt propter hunc qui erat sycionius.Dimisso helladico tria facta sunt:Ionium:sycionium:atticum.Pãphili pictura est cognatio & prœlium ad philuntem & uictoria atheniensium.Item Vlyxes in rate.Ipse macedo natione:sed primus in pictura omnibus litteris eruditus:precipuæ arithmetice & geometrice:sine q̃bus negabat artẽ perfici posse.Docuit neminem minoris talento annis decem:quam mercedem & appelles & Melantius ei dedere.Et huius auctoritate effectum est sicyone primum:deinde & in tota græcia:ut pueri ingenui ante omnia graphicẽ:hoc est picturam in buxo docerentur:reciperetur q́; ars ea in primum gradum liberalium.Semper quidem honos ei fuit:ut ingenii eam exercerent:mox ut honesti perpetuo interdicto:ne seruitia docerentur.Ideo neq́; in hac neq́; in toreutice ullius qui seruierit opera celebrantur.Clari etiam centesimaseptima olympiade extitere.Echion & Therimachus.Echionis sunt nobiles picturæ Liber pater:item tragœdia & comedia.Semiramis ex ancilla adipiscens regnum : anus lampadas præferens:& noua nupta uerecundia notabilis.Verum & omnes prius genitos futurosq́; postea superauit appelles cousq́; olympiade centesima.xii.in pictura prouectus:ut plura solus prope q̃ cæteri omnes contulerit:uoluminibus editis quæ doctrinam eam continent. Præcipua eius in arte uenustas fuit:cum eadem ætate maximi pictores essent:quorum opera cum ammiraretur:collaudatis omnibus:deesse iis unam illam uenerem dicebat:quam græci charita uocant.Cætera omnia cõtigisse.Sed hac soli sibi neminem parem.Et aliam gloriam usurpauit:cum Prothogenis opus immensi laboris ac curæ supra modum anxie miraretur.Dixit enim omnia sibi cum illo paria esse:aut illi meliora:sed uno se præstare:q̇ manum ille de tabula nesciret tollere:memorabili præcepto:nocere sæpe nimiam diligẽtiam.Fuit autem nõ minoris simplicitatis q̃ artis.Nam cedebat Amphioni de dispositione:& Asclepiodoro de mensuris:hoc ẽ quanto quid a quo distare deberet . Scitum est inter Prothogenem & eum q̃d accidit.Ille rhodi uiuebat.Quo cum Apelles annauigasset:auidus cognoscendi opera eius fama tãtum sibi cogniti:cõtinuo officinam petit.Aberat ipse:sed tabulam magnæ amplitudinis in machinã aptatã picturæ anus una custodiebat.Hæc Prothogenẽ fortis esse respõdit:interrogauitq́; a quo quæsitũ diceret.Ab hoc inquit Appelles arrepto ꝙ peniculo lineã ex colore duxit sũmæ tenuitatis p tabulã.Reuerso

prothogeni quæ gesta erant anus indicauit. Ferunt artificem protinus contẽplatum subtilitatem dixisse. Apellem uenisse. Non enim cadere in alium tam absolutum opus. Ipsum tunc alio coolre tenuiorẽ lineam in ipsa illa duxisse: præcepisseq; abeuntem si redisset ille: ostẽderet: adiiceretq; hũc esse quẽ quæreret: atq; ita euenit. Reuertitur enim Apelles: sed uinci erubescens: tertio colore lineas secuit: nullum relinquens amplius subtilitati locũ: at Prothogenes uictum se cõfessus in portũ deuolauit: hospitẽ quærens. Placuit sic eã tabulã posteris tradi: oĩum qdem: sed artificũ pcipue miraculo. Consumptam eã constat priore incẽdio domus Cæsaris in palatio. Auide ante a nobis spectatam spatiosiore amplitudine: nihil aliud cõtinẽtem q̃ lineas uisum effugientes. Inter ægregia multorum opera inani similem & eoipso allicientem omniq; opere nobiliorẽ: appelli fuit alioquin perpetua consuetudo nunq̃ tam occupatam diem agendi: ut non lineam ducẽdo exerceret artẽ: quod ab eo in prouerbiũ uenit. Idem perfecta opera proponebat in pergula transeũtibus: atq; post ipsam tabulam latens: uitia quæ notarentur auscultabat: uulgum diligentiorem iudicem q̃ se præferens. Feruntq; a sutore reprehensum q in crepidis una intus pautiores fecisset ansas. Eodem postero die superbæ emendationem pristinæ ammonitionis cauillante circa crus indignatũ prospexisse: denuntiantem ne supra crepidam sutor iudicaret: quod & ipsum in prouerbiũ uenit. Fuit eñi & comitas illi propter quam & gratior Alexandro magno erat: frequenter in officinam uentitanti. Vnde ut iam diximus: ab alio pingi se uetuit inueterato edicto. Sed & in officina ĩperite multa differenti silẽtium comiter suadebat: rideri eum dicens a pueris qui colores tererent. Tãtũ auctoritatis & iuris erat ei in regẽ alioquin iracundũ. Quãq̃ Alexander & honorẽ clarissimo pbuit exẽplo. Nãq; cum dilectæ sibi ex pallaciis suis præcipue nomine Campaspen nudam pingi ob ammirationem formæ ab Apelle iussisset: eumq; cum pari captum amore sensisset: dono dedit eam. Magnus animo maior ĩperio sui: nec minor hoc facto q̃ uictoria aliqua. Quippe se uicit: nec thorum tãtũ suum: sed etiã affectum donauit artifici: ne dilectæ quidem respectu motus ut quæ modo regis fuisset modo pictoris esset. Sunt qui Venerem anaclypomenen illo pictam exemplari putant: apelles & in æmulis benignus Prothogeni dignationem primus rhodi constituit. Sordebat ille suis: ut plerũq; domestica. Percõtantiq; quanti licitaretur opera effecta: paruum nescio quid dixerat. at ille quinquagenis talentis poposcit: famãq; dispersit se emere: ut pro suis uenderet. Ea res concitauit rhodios ad intelligendũ artificem nec nisi augentibus precium cessit. Imaginũ ille similitudines adeo indiscrete pinxit: ut incredibile dictu appion grammaticus scriptum reliquerit: quẽdam ex facie hominum ad diuinantẽ: quos Metoposcopos uocant ex iis dixisse aut futuræ mortis annos aut præteritæ. Non fuerat ei gratia in comitatu alexãdri cũ Ptolomæo: quo regnante alexandriã ui tempestatis expulsus subornato fraude æmulorum Plano regio inuitatus ad regis cœnam uenit. Indignantiq; Ptolomæo: & uocatores suos ostendenti ut diceret a quo eoꝝ inuitatus esset: arepto carbone extincto e foculo: imaginẽ in pariete deliniauit: agnoscente uultum Plani Rege ex inchoato protinus. pinxit & antigoni regis imaginem altero lumĩe orbã primus excogitata ratione uitia condendi: obliquam nãq; fecit: ut quod corpori deerat picturæ potius deesse uideretur. Laniumq; ea in parte a facie ostendit: quam totam poterat ostendere. Sunt inter opera eius expirantium imagines. Quæ aũt nobilissima sint: non est facile dictu. Venerem exeuntẽ e mari diuus Augustus dicauit ĩ delubro patris Cæsaris: quæ anadyomenæ uocatur: uersibus græcis tali opere dũ laudatur uictæ: sed illustratæ. Huius enim ĩferiorẽ partẽ corruptam q reficeret: nõ poterat inueniri. Verũ ĩpa iniuria cessit suo Dorothei manu: Apelles inchoauerat aliam Venerem coiis: superaturus etiã suã illam priorem. Inuidit mors peracta parte: nec qui succederet operi ad præscripta liniamenta inuentus est. pinxit & Alexandrum magnũ fulmen tenentẽ in tẽplo ephesiæ Dianæ. xx. talentis auri. Digyti eminere uidentur: & fulmẽ extra tabulã esse. Sed legẽtes meminerint: omnia ea cõstare quattuor coloribus. Immanæ tabulæ precium accepit aureos mensura non numero. Pinxit & Megabizi sacerdotis Dianæ ephesiæ põpam. Cliducum equo ad bellum festinantem: & ei galeam poscenti armigerum porrigẽtem. Alexandrũ & Philippum quotiẽs pinxerit enumerare supuacuum est. Mirant̃ eius abronem samii. Et Menandrum regem cariæ rhodii. Item anceũ. Alexandriæ Gorgosthenem tenentẽ Tragœdũ. Romæ Castorem & Pollucem cũ uictoria & Alexãdro magno. Item belli imaginẽ restrictis a tergo manibus Alexandro in curru triũphante. Quas utrasq; tabulas diuus Augustus in fori sui partibus celeberrimis dicauerat simplicitate moderata. Diuus Claudius pluribus existimauit. In utrisq; excisa facie Alexandri diui Augusti imaginem subdere. Eiusdem arbitrantur manu esse & in antoniæ templo Herculẽ auersum: ut quod est difficillimũ faciẽ eius ostendat uerius pictura quã promittat. Pinxit & Heroa nudum: ad quam picturã natura eũ prouocauit. Est & equus eius sine fine pictus in certamine quod iudicium ad mutas quadrupedes prouocauit ab hominibus. Nãq; ambitu æmulos præualere sentiens singuloꝝ picturas inductis equis ostendit: apellis tantum equo adhinniuere: idq; postea semp illius experimentũ artis ostentatur. Fecit & Neoptolemum ex equo aduersus persas: archelaum cum uxore & filia: antigonum thoracatum cũ equo incedentem. Peritiores artis præferunt oĩbus eius operibus eundem regem sedentem in equo. Dianam sacrificãtium uirginum choro mixtam: quibus uicisse Homeri uersus uidetur idipsum scribentis. Pinxit & quæ pingi non possunt tonitrua: fulgetra: fulguraq;: bronten: astrapen: ceraunobolon appellant. Inuẽta eius & cæteris eius profuere in arte. Vnum imitari nemo potuit: quod absoluta opera atramento illinebat ita tenui: ut idipsum repercussu claritates oculoꝝ excitaret: custodiretq; a puluere & sordibus ad manũ intuẽti demũ appareret. Sed & tũ rõne magna: ne colorem claritas oculoꝝ aciem offenderet ueluti p lapidẽ specularem intuẽtibus e lõginquo. Et eadẽ res nimis floribus

coloribus austeritatem occulte daret:æqualis eius fuit Aristides Thebanus. Is omniũ primus animum pinxit & sensus omnes expressit:quos uocant græci ethe.Item perturbatiões:durior paulo in coloribus. Huius pictura:oppido capto ad matris morientis ex uulnere mammam adrepens infans. Intelligiturq; sentire mater:& timere ne e mortuo lacte sanguinem infans lambat.Quam tabulã Alexander magnus transtulerat pellam in patriam suam.Idem pinxerat prœlium cum persis centum hoies ea tabula complexus pactusq; in singulos mnas denas a tyranno e latensium Mnasone.Pinxit & currentes quadrigas. Et supplicantem pene cum uoce.Et uenatores cum captura.Et Leontionem pictorem.Et anapauomenon propter fratris amorem morientem.Item Liberum patrem & ariadnẽ spectatos romæ in æde. Cæteris Tragœdum & puerum apollinis.Cuius tabulæ gratia interiit pictoris inscitia : cui tergendam eam mandauerat.M.Iunius prætor sub die ludoꝝ appollinarium.Specta est & in æde Fidei in capitolio imago senis cum lyra puerum docentis.Pinxit & ægrum sine fine laudatum.Qua in arte tantum ualuit: ut Attalus rex unam tabulam eius centum talentis emisse tradatur.Simul ut dictum ẽ & Prothogenes floruit patria ei cannus gentis rhodiis subiectæ.Sũma eius paupertas initio artisq; summa intentio:& ideo minor fertilitas. Quis eum edocuerit:non putant constare.Quidã & naues pinxisse usq; ad annũ quinquagesimum.Argumentũ esse:ꝙ cum athenis celeberrimo loco Mineruæ delubro Popyleon pingeret ubi fecit nobilem Paralum & Hãmoniadã:quam quidã nausicam uocant:adiecerit paruulas naues longas in iis:quæ pictores parerga appellant:ut appareret a qbus initiis ad arcem ostentatiõis opera sua peruenissent.Palmam habẽt tabularum eius Ialysus:qui est usq; hodie romæ dicatus in tẽplo Pacis: quem cum pingeret:traditur madidis lupinis uixisse:quoniã simul famẽ sustinerent & sitim : ne sensus nimia dulcedine obstrueret.Huic picturæ quater colorem induxit contra subsidia iniuriæ & uetustatis:ut decedente superiore inferiore succederet.Est in ea canis mire factus:ut quẽ pariter casus & ars pinxerit: Nõ iudicabat se exprimere in eo spumã anhelãtis cum re siqua omni parte quod difficillimum erat: sibi ipẽ satisfecisset.Displicebat autem ars ipsa:nec minui poterat:& uidebatur nimia ac longius a ueritate discedere:spumaq; illa pingi non nasci ex ore anxio animi cruciatu cũ in pictura ueꝝ esse non uerisimile uellet:absterserat sæpius:mutaueratq; penicillũ:nullo modo sibi approbans.Postremo iratus arti quod intelligeret̃:spongiã impegit inuiso loco tabulæ:ex illaq; reposuit ablatos colores:qualiter cura optauerat: fecitq; in pictura fortuna naturã.Hoc exemplo similis & Nealtẽ successus in spuma equi similiter spongia impacta secutus dicit̃ cũ pingeret popizonta retinente pane.Cũ ita prothogenes mõ strauit & fortuna.Propter hũc Ialysum ne cremaret tabulas Demetrius rex:cũ ab ea parte sola posset rhodũ cape:nõ incendit:parcenteq; picturæ fugit occasio uictoriæ.Erat tũc ꝓthogenes in suburbano hortulo suo:hoc est Demetrii castris.Neq; iterpellatus prœliis inchoata opera itermisit oĩno:sed accitus a rege iterrogatusq; q̃ fiducia extra muros argeret:respõdit:scire se illi cũ rhodiis bellũ esse nõ cũ artibus . Disposuit ergo rex in tutelã eius stationes gaudens:ꝙ posset manus seruare qbus iã pepcerat:& ne sæpius auocaret:ultro ad eũ uenit hostis.Relictisq; uictoriæ suæ uotis inter arma & muroꝝ ictus spectauit artificẽ. Sequiturq; tabulã eius tẽporis hæc fama:ꝙ eã Prothogenes sub gladio pinxerit.Satyrus hic est:quẽ Anapauomenon uocãt:ne qd desit tẽporis eius securitati tibias tenens.Fecit & Cydippen Triptolemũ : Cyliscum tragœdiarũ scriptorẽ mediantẽ & Athletã:& Antigonũ regem:& imaginẽ matris Aristotelis philosophi : qui ei etiã suadebat:ut Alexãdri magni opera pingeret:pp æternitatem reꝝ.Impetus animi & libido in hæc quædam artis eũ potius tulere:Nouissime pinxit Alexãdrum ac pana.Fecit & signa ex ære : ut diximus. Eadẽ ætate Asclepiodorus fuit:quẽ in symmetria mirabatur Apelles.Hui Mnason tyrãnus pro.xii.diis dedit in singulos mnas tricenas.Idẽq; Theomnesto in singulos heroas mnas centenas . His annumerari debet.Nichomachus Aristodemi filius:ac discipulus.Pinxit hic raptum Proserpinæ.Quæ tabula fuit in capitolio in Mineruæ delubro supra ædiculã iuuẽtutis.Et in eodẽ capitolio alia quã Plancus imperator posuerat uictoria quadrigã in sublime rapiẽs.Hic primus Vlyxi addidit pileum.Pinxit & Apollinem & Dianã:Deũq; matrẽ in leone sedentẽ.Et itẽ nobiles uaccas arreptãtibus satyris.Scyllamq; quæ nunc est romæ in tẽplo pacis.Nec fuit alius in ea arte uelocior.Tradunt nãq; conductũ eum ab aristrato sicyoniorum tyranno ad pingendũ:quod is faciebat Telesti poetæ monumentũ:præfinito die intra quẽ pageretur:nec multo ante uenisse:accenso in pœnam tyrãno:paucisq; diebus absoluisse celeritate & arte mira. Discipulos habuit aristidẽ fratrẽ & aristoclẽ filiũ & Philoxenom eretriũ.Cuius tabula nullis postferẽda Cassandro regi picta:continuit Alexandri prœliũ cũ Dario.Itẽ pinxit & lasciuiam:in qua tres Sileni comesant̃.Hic celeritatẽ ꝑceptoris secutus:breuiores etiãnum q̃sdam picturæ uias & cõpendiarias iuenit: annumerat̃ his & Nicophanes elegans & concinus:ita ut uetusta opera pingeret pp æternitatẽ rerũ impetuosi animi:& cui pauci cõparẽtur.Coturnus ei & grauitas artis.Multũ a Zeuside & apelle abest apellis discipulus Perseus:ad quẽ de hac arte scripsit:qui huius fuit ætatis.Aristidis thebani discipuli fuerunt & filii Niceros & Aristippus:cuius ẽ Satyrus cum Scypho coronatus.Discipuli eius fuerũt antorides & Euphranor:de quibus mox dicemus.Nãq; subtexi par est:minoris picturæ celebres ĩ penicillo e quibus fuit Pyreicus:arte paucis postferendus.Proposito nescio an destruxerit se:quoniã humilia quidem secutus humilitatis tamẽ summã adeptus est gloriam.Tonstrinas sutrinasq; pinxit & asellos & obsonia ac similia:ob hoc cognominatus Rhyparograuos.In iis cõsummatæ uoluptatis . Quippe eæ pluris ueniere q̃ maxime multorũ.E diuerso mediana ut inquit Varro:omnia operiebat Serapionis tabula sub ueteribus.Hic scœnas optime pinxit:sed hominem pingere non potuit.Cõtra Dionysius nihil aliud q̃ homines pinxit:ob hoc Anthropographus cognominatus:parua & Calicles fecit.Itẽ caleces comicis tabellis.

Vtraq; anthiphilus.Nam & Hesionam nobilem pinxit:& Alexandrũ ac Philippum cum Minerua: qui sunt in scola in Octauiæ porticibus & philippi.Liberũ patrẽ.Alexandrum puerũ.Hippolitũ tauro emisso expauescentẽ in põpeia uero Cadmum & Europen.Ideq; iocoso noĩe & gryllum ridiculi habitus pinxit.Vnde hoc genus picturæ gryllus uocat. Ipse in ægypto natus didicit a Ctesidemo.Decet nõ sileri & ardeatis tẽpli pictorẽ pſertim ciuitate donatũ.Ibi & carmine qđ est in ipsa pictura his uersibus.

Dignis digna loco picturis condecorauit.
Reginæ Iunonis supremæ coniugis templum.
Marcus ludius elotas ætolia oriundus:
Quem nunc & post semper artem hanc ardea laudat.

Ea sunt scripta antiquis litteris latinis.Non fraudando & Ludio & diui Augusti ætate:qui primus instituit amœnissimã parietũ picturã uillas:& porticus:ac topiaria opera:lucos:nemora:colles:piscinas euripos:amnes:littora:qualia quis optaret:uarias ibi obambulantiũ speciẽ:aut nauigantiũ:terraq; uillas adeuntiũ asellis aut uehiculis.Iam piscantes:aucupantesq;:aut uenãtes:aut etiã uindemiantes. Sunt in eius exemplaribus nobiles plaustri accessu uillæ:sub colliũ sponsione mulieres labentes trepidæq; feruntur plurimæ.Præterea faciles argutiæ:facetissimi sales.Ideq; subdialibus maritimas urbes pingere instituit blandissimo aspectu minimoq; impendio.Sed nulla gloria artificũ est:nisi eo℞ qui tabulas pinxere eoq; uenerabilior apparet antiq̃tas.Non.n.parietes excolebãt dominis tantũ: nec domos uno in loco mãsuras: quæ ex incendiis rapi non posset.Casula Prothegenes contentus erat in hortulo suo.Nulla in Apellis tectoriis pictura erat.Nõdum libebat parietes totos pingere.Oĩs eo℞ ars urbibus excubabat: pictorq; res cõmunis terra℞ erat.Fuit & Arellius romæ celebris pauloante diuũ Augustũ:nisi flagitio insigni corrupisset artẽ semp alicuius amore fœminæ flagrans:& ob id eas pingens:sed dilecta℞ imagine: itaq; in pictura eius scorta numerabant.Fuit & nup grauis ac seuerus:ideq; floribus humilis rei pictor Amulius Huius erat Minerua spectantẽ aspectans quacunq; aspiceret.Paucis diei horis pingebat:id quoq; cũ grauitate:q; semp togatus q̃q̃ in machinis.Carcer eius artis domus aurea fuit:& ideo non extant exẽpla alia magnopere.Post eum fuere ĩ auctoritate Cornelius pinus & Actius priscus:q Honoris & Virtutis ædes imperatori Vespasiano Augusto restituenti pinxerunt.Sed priscus antiquis similior.

De auium cãtu cõpescendo:& qui encausto & penicillo primus lacunaria:& cameras pinxerit:sparsimq; p̃cia mirabilia pictura℞. CA. X.

n On est omittenda in picturæ mentione celebris circa Lepidum fabula.Siquidem in triũuiratu quodã loco deductus a magistratibus ĩ numerosum hospitiũ:minaciter cum iis postero die expostulauit:somnum adeptum sibi uolucrum cõcentu.At illi draconem in lõgissima membrana depictũ circũdedere loco.Eoq; terrore aues tunc siluisse narrantur:& postea cognitũ est ita posse cõpesci.Cæris pingere ac picturã inurere quis primus excogitauerit:non constat.Quidam Aristidis inuentum putant:postea consumatã a Praxitele.Sed aliquando uetustiore:encausticæ picturæ extitere:ut Polygnoti & Nicanoris & Maresilai pariorum.Lysippus quoq; eginæ picturæ suæ inscripsit Eneten:quod profecto non fecisset:nisi encaustica inuenta.Pamphilus quoq; Apellis p̃ceptor nõ pinxisse tantũ encaustica:sed etiam docuisse traditur Pausiam sicyonium primũ ĩ hoc genere nobilem Brietis filius hic fuit: eiusdemq; primo discipulus.Pinxit & ipse penicillo parietes thebis cũ reficerent quondam a Polygnoto picti:multumq; comparatione superatus existimabat:quoniã non suo genere certasset. Idẽ & lacunaria primus pingere instituit.Nec cameras ante eũ taliter adornari mos fuit paruas pingebat tabellas maximeq; pueros.Hoc æmuli eũ interpretabant facere:quoniã tarda picturæ ratio esset illa. Quãobrem daturus celeritatis famã:absoluit uno die tabellam:quæ uocata est hemerosios puero picto.Amauit in iuuenta Glyceram municipẽ suam inuentricẽ coronarũ certandoq; imitatione eius ad numerosissimam florum uarietatem perduxit artẽ illam:postremo pinxit illam sedẽtem cum corona. Quæ nobilissima tabula appellata est stephanoplocos:ab aliis stephanopolis:quoniam Glycera coronas uenditando sustinuerat paupertatem. Huius tabulæ exemplar:quod apographon uocant.L.Lucullus duobus talẽtis emit athenis:pauxias aũt fecit & grandes tabulas:sicut spectatam in Pompeii porticibus boum immolationẽ.Eam enim picturam primus inuenit:quã postea imitati sunt multi:æquauit autem nemo. Ante omnia cum longitudinẽ bouis ostendere uellet:aduersum eũ pinxit: nõ transuersum:Vnde & abunde intelligitur amplitudo.Dein cũ omnes quæ uolunt eminentia uideri:cãdicantia faciant:colorẽq; cõdiant nigro.Hic totũ bouẽ atri coloris fecit:umbræq; corpus ex ipso dedit.Magna prorsus arte in equo extantia ostendens:& in confracto solida omnia.Sicyone & hic uitam egit:diuque fuit illa patria picturæ.Tabulas inde omnes ex publico propter æs alienum ciuitatis additas.Scauri ædilitas romam trãstulit.post eum emicuit longe ante omnes.Euphranor isthmius olympiade scilicet centesimaquarta. Is est qui inter fictores dictus est a nobis.Fecit & colossos & marmora ac scyphos sculpsit. Docilis ac laboriosus ante omnes:& in quocũq; genere excellentis ac sibi æqualis.Hic primus uidetur & expressisse dignitates insignia heroum:& usurpasse symmetriam.Sed fuit in uniuersitate corporum exilior:capitibus ac articulisq; grãdior.Volumina quoq; cõposuit de symmetria & coloribus.Opera eius sunt:æquestre prœlium.xii.dii Theseus:in quo dixit:eundem apud parrhasium rosa pastum esse:suum uero carne.Nobilis eius est tabula ephesi:Vlyxes simulata uesania bouem cum equo iungens:& Palamedes dux fasce gladiũ condens.Eodem tempore fuit & Cyclias:cuius tabulam Argonautas talentis.c.xliiii.Hortensius orator mercatus est:eiq; ædem fecit ĩ thusculano suo.Euphranoris autem discipulus fuit Antidotus.Huius est

clypeo dimicãs & luctator:tibicemq̃ inter pauca laudatus.Ipse diligẽtior q̃ numerosior:& in coloribus
seuerus.Maxime inclaruit discipulo Nicia atheniensi qui diligentissime mulieres pinxit.Lumen & um/
bras custodiuit:atq̃ ut eminerẽt e tabulis picturæ maxime curauit.Opera eius nemea aduecta ex asia ro
mam a syllano:quam in curia diximus positam.Itẽ Liber pater in æde Cõcordiæ.Hiacynthus:quẽ Cæ/
sar Augustus delectatus eo secum deportauit Alexandria capta.Et ob id Tiberius Cæsar in templo eius
dicauit hãc tabulam Dianæ.Ephesi uero est Megalyssi sacerdotis ephesiæ Dianæ sepulchrum. Athenis
necromancia Homeri. Hãc uẽdere noluit Attatalo regi talẽtis.lx.potiusq̃ patriæ suæ donauit:abundãs
opibus.Fecit & grandes picturas:in qbus sunt Calypso & Io:& Andromeda.Alexander quoq̃ in Põpeii
porticibus p̃cellens:& Calypso sedẽs.Huic quidẽ ascribunt̃ quadrupedes. Prosperrimæ canes expressit.
Hic est Nicias:de quo dicebat Praxiteles ĩterrogatus:quæ maxime opera sua probaret in marmoribus?
quibus Nicias manũ admouisset.Tantum circũlitioni eius tribuebat.Non satis discernit̃ alius eodẽ no/
mine.At hunc eundẽ quidã faciũt olympiade centesima.xii.Niciæ comparat̃:& aliquãdo præfert̃ athe/
nio Maronites Glautiõis corinthi discipulus:& austerior colore:& in austeritate iucundior:ut in ipsa pi
ctura eruditio eluceat.Pinxit in templo Elusinæ Philarchũ.Athenis frequentiã quã uocauere polygen/
neton.Item achillẽ uirginis habitu occultatũ Vlyxe deprehẽdente. Et in una tabula quaq̃ maxime incla
ruit:agasonem cũ equo.Quod nisi iuuẽta obiisset:nemo ei cõpararet̃.Est & nomẽ Heraclidi macedoni
Initio naues pĩxit.Captoq̃ rege p̃seo athenas cõmigrauit:ubi eodem tp̃e erat Metrodorus pictor.Idẽq̃
philosophus magnæ in utraq̃ scientia auctoritatis.Itaq̃ cum.L.Paulus deuicto perseo petisset ab athe/
niensibus ut q̃ probatissimum philosophum mitterent sibi ad erudiendos liberos:itemq̃ pictorem ad
triumphum excolendum:athenienses Metrodorum elegerunt:professi eundem in utroq̃ desiderio p̃/
stantissimũ:quod edito quoq̃ Paulus indicauit.Timomachus bizantinus Cæsaris dictatoris ætate Aia/
cem ei pinxit & Medeam ab eo ĩ Veneris genitricis æde positas:octoginta talentis uenũdatas.Talẽtum
autem atticum ut ait Varro.xvi.sestertiis taxatur.Timomachi æque laudãtur Orestes:Iphigenia in tau/
ris & Lecythion agilitatis exercitator:cognatio nobilium palliati:quos dicturos pinxit:alterum stãtem:
alterum sedentem.Præcipue tamen ars ei fauisse in Gorgone uisa est.Pausiæ filius & discipulus Aristo/
laus e seuerissimis pictoribus fuit:cuius sunt Epaminundas:pericles:Medea:Virtus:Theseus.Imago at/
ticæ plebis:boum immolatio.Sunt quibus & Mechopanes eiusdem pausiæ discipulus placeat diligẽtia:
q̃ intelligãt soli artifices.Alias durus in coloribus sed & multus.Nam Socrates iure omnibus placet.Ta/
lesq̃ sunt eius picturæ.Cum Aesculapio filiæ Higia Aegle:Pane:Calasus:& piger qui appellatur Ocnos
spartum torquens q̃ asellus arrodit.Hactenus indicatis in genere utroq̃ p̃ceribus:non silebuntur & pri
mis proximi.Aristoclides:qui pinxit ædem Apollinis delphis.Anthiphilus puero ignem conflante lau
datur:ac pulchre alias domo splendescente:ipsiusq̃ pueri ore.Item lanificio:in quo properant omnium
mulierũ pensa:Ptolæmeo uenãte. Sed & nobilissimo satyro cum pelle pantherina:quem apocoptonta
appellant:aristophon anchalo uulnerato ab apro cum socia doloris astipale. Numerosaq̃ tabula:in qua
sunt:Priamus.Helena:Credulitas:Vlyxes:Deiphebus:Dolus:Androbius pĩxit Scyllam ancoras persicæ
classis p̃cidẽtẽ.Artemon Dãne mirantibus eam prædonibus.Reginam Stratonicẽ : Herculẽ & Deinari
am.Nobilissimas aũt quæ sunt in porticibus Octauiæ operibus.Herculẽ ab oeta monte exusta mortali
tate consensu deoꝝ in cælum euntem.Laomedontis circa Herculem & Neptũnum historiam:alcima/
cus Dioxippum:qui pancratio olympiæ circa pulueris iactum:q̃ uocant aconiti:uicit.Cœũs stemmata.
Ctesilochus appellis discipulus petulanti pictura innotuit Ioue Liberum parturiente depicto mitrato &
muliebriter ingemiscente inter obstetrices & deaꝝ clamorẽ.Testidemus oecaliæ expugnatione & Lao/
damia.Clesides reginæ Stratonices iniuria:nullo enim honore exceptus ab ea:pinxit uoluptatẽ cum pi/
scatore:quem reginam amare sermo erat.Eamq̃ tabulam ĩ portu ephesi proposuit:ipse uelis raptus est.
Regina tolli uetuit:utriusq̃ similitudine mire expressa Cratinus comœdus athenis Pompeium pinxit.
Euchides bigam regis cum uictoria.Eodorus scœna spectatur.Idẽ & ex ære signa fecit.Iphis Neptunno
& Victoria.Habron amicitiam & concordiam pinxit:& deorum simulachra Leontiscus aratum uicto/
rem cum tropheo psalthriam.Leon Sapho.Nicæarchus Venerem inter Gratias & cupidinem.Hercu/
lem tristem insaniæ pœnitentia.Nealces Venerem solers in arte ingenioso operi superpinxit. Siquidem
cum prœlium nauale ægyptioꝝ & persaꝝ pinxisset:quod in nilo cuius aqua est mari similis:factum uo
lebat intelligi:argumẽtoq̃ declarauit : quod arte nõ poterat:asellum.n.in littore bibentẽ pinxit: & cro/
codillum insidiantẽ ei.Oenias Syngenicon philiscus officinã pictoris:ignem conflante puero.Phalerion
Scyllã.Simonides Agatharcũ & Mnemosinem.Simus iuuenẽ requiescentem officinam fullonis quin/
quatriis celebrãtẽ.Idemq̃ Nemesin ægregiam . Theodorus uero emungentẽ. Idem ab Oreste:matrem
& Aegistum interfici.Bellũq̃ iliacum pluribus tabulis:quod est romæ in Philippi porticibus:& Cassan
dram quæ est in concordiæ delubro.Leontius Epicurum cogitantem Demetriũ regem Theon Orestis
insaniam Thamyram cytharedum.Tauriscus Dioscobolum:Clytemnestrã:Paniscum : polynicem re/
gnum repentẽ:& Capanea.Non omittet̃ inter hos insigne exemplũ.Nãq̃ Erigonus tritor colorũ Neal/
ce pictoris in tantum ipse profecit:ut celebrem etiam discipulũ ipse reliquerit Pasiam fratrem Egenitæ
fictoris.Illud uero perq̃ rarũ ac memoria dignum etiam suprema opera artificũ imperfectasq̃ tabulas:
sicut Irin Aristidis:Tindaridas Nicomachi:Medeam Thimomachi:& quam diximus Venerem Appel/
lis in maiori ammiratione esse:q̃ perfecta.Quippe in iis liniamenta reliqua:ipsæq̃ cogitatiões artificum
spectantur:atq̃ in lenocinio commendationis dolor est . Manus cum id agerent extinctæ desiderantur.

Sunt etiãnum non ignobiles quidem in tranſcurſu tamen dicendi: Ariſtonides: Anaxander: ariſtobolus
ſyrus: arceſilas Tiſicratis filius: Coribas Nicomachi diſcipulus: Carmanides Euphranoris: Dionyſiodo/
rus Colophonius: Diogenes qui cum Demetrio rege uixit. Eutymedes: Heraclides macedo: Mydon ſo
lus Philomachi ſtatuarii diſcipulus: Mnaſitheus ſicyonius: Mnaſidemus ariſtonidis filius & diſcipulus:
Neſſus Habronis filius Polemon alexandrinus. Theodorus ſamius: & Tadius Nicoſthenis diſcipuli. Xe/
non Neoclis diſcipulus ſicyonius. Pinxere & mulieres. Timarete Myconis filia Dianã ĩ tabula: quæ ephe
ſi eſt in antiquiſſimis picturæ. Irene Cratini pictoris filia & diſcipula puellã quæ eſt eleuſinæ. Calypſo ſe/
nem & præſtigiatorem Theodorum alciſthene ſaltatorem. Ariſtarete Nearchi filia & diſcipula aeſcula/
pium. Lala cizicena perpetua uirgo Martia. M. Varronis inuẽta romæ & penicillo pinxit: & ceſiro in ebo
re imagines mulierum maxime: & Neapolitanum in grandi tabula. Suam quoqꝫ imaginem ad ſpecu/
lum. Nec ullius in pictura uelocior manus fuit. Artis uero tantum ut multum immanitate præcii ante
cederet celeberrimos eadem ætate imaginum pictores. Sopylon & Dionyſium quorum tabulæ pinaco
thecas implent. Pinxit & quædam Olympias: de qua hoc ſolum memoratur: diſcipulum eius fuiſſe An
tobolum. In encauſtice pingendi duo fuiſſe antiquitus genera conſtat: cæra & ebore ceſiro ideſt uiriculo
donec claſſes pingi cœpere. Hoc tertiũ acceſſit: reſolutis igni cæris penicillo utendi: quæ pictura in naui/
bus nec ſole nec ſale uentiſqꝫ corrũpitur. Pingũt & ueſtes in ægypto inter pauca mirabili genere. Cãdida
uela poſtꝙ attriuere illinentes nõ coloribus: ſed colorem ſorbentibus medicamentis. Hoc cum fecere nõ
apparet in uelis: ſed in cortina pingi. In feruentes aquas merſa poſt momentũ extrahuntur picta. Mirũqꝫ
cum ſit unus in cortina colos: ex illo alius atqꝫ alius fit in ueſte accipientis medicaminis qualitate muta/
tus. Nec poſtea ablui poteſt: ita cortina non dubiæ confuſura colores ſi pictos acciperet. Degerit eos ex ui
no: pingitqꝫ dum coquit. Et aduſtæ ueſtes firmiores fiunt: ꝙ ſi non urerentur.

Plaſtices primi inuẽtores: de ſimulachris & uaſis fictilibus & ꝓcio eoꝝ. CA. XI.

E pictura ſatis ſuperqꝫ. Cõtexuiſſe his & plaſticẽ conueniat: eiuſdẽ opere terræ fingere ex argil/
d la ſimilitudines. Dibutades ſicyonius figulus primus inuenit corinthi filiæ opera: ꝙ capta amo
re iuuenis: illo abeunte peregre: umbram ex facie eius ad lucernã in pariete lineis circunſcripſit.
Quibus pater eius impreſſa argilla typum fecit: & cũ cæteris fictilibus ĩduratum igni propoſuit: eumqꝫ
ſeruatum in nympheo: donec corinthum Mummius euerteret: tradunt. Sũt qui in ſamo primos oĩum
plaſticen inueniſſe Ideochum Rhetũ & Theodoꝝ tradãt multo ante Battiadas corintho pulſos. Dema/
rathum uero ex eadem urbe profugum qui in etruria Tarquiniũ priſcum regẽ populi Ro. genuit: comi
tatos fictores Eucirapum & Eugrãmum: ab iis italiæ traditã plaſticẽ. Dibutadis inuentũ eſt rubricã ad/
dere: aut ex rubia cretã fingere. Primuſqꝫ perſonas tegularum extremis imbricibus impoſuit: quæ inter
initia protypa uocauit. Poſtea idẽ ectypa fecit. Hic & faſtigia templorum orta propter hũc plaſtæ appel/
lata. Hominis autẽ imaginẽ gypſo e facie ipſa primus oĩum expreſſit: cæraqꝫ in eam formam gypſi infu/
ſa emendare inſtituit Lyſiſtratus ſicyonius frater Lyſippi: de quo diximus. Hic & ſimilitudinem redde
re inſtituit. Ante eũ ꝙ pulcherrimas facere ſtudebatur. Idem & de ſignis effigiem exprimere inuenit. Cre
uitqꝫ res in tantum: ut nulla ſigna ſtatuæue ſine argilla fierent. Quo apparet antiquiorẽ hanc fuiſſe ſcien
tiam ꝙ fundendi æris. Plaſtæ laudatiſſimi fuere Dimophilus & Gorgaſus. Idemqꝫ pictores qui Cæteris
ædem romæ ad circũ maximum utroqꝫ genere artis ſuæ excoluerunt: uerſibus inſcriptis græcæ: qbus ſi
gnificarunt a dextra opera Dimophili eſſe: a parte leua Gorgaſi. Ante hanc ædem tuſcanica oĩa in ædi/
bus fuiſſe auctor eſt. M. Varro. Ex hac cũ refricerẽtur: cruſtas parietũ exciſas tabulis marginatis incluſas
eſſe. Itẽ ſigna ex faſtigiis diſperſa. Fecit & Calcoſthenes cruda opera athenis: qui locus ab officina eius ce/
ramicos appellatur. M. Varro tradit ſibi cognitum romæ Poſſunium nomĩe: a quo factas romæ tubas.
Item piſces: quos aſpectu diſcernere a ueris uix poſſes. Idem magnificat arceſilaũ. L. Luculli familiarẽ: cu/
ius proplaſticem pluris uenire ſolitam ab artificibus ipſis ꝙ aliorum opera. Ab hoc factam Venerem ge
netricem in foro Cæſaris: & priuſꝙ obſolueretur: feſtinatione dedicandi poſitam. Deinde ei a Lucullo ſe/
ſtertiis. lx. ſignum fœlicitatis locũ: cui mors utriuſqꝫ inuiderit. Octauio equiti romano cratera facere uo/
lenti exemplar e gypſo factum talẽto. Laudat & Praxitelem qui plaſticem matrẽ ſtatuariæ ſculpturæqꝫ
& cælaturæ eſſe dixit: & cũ eſſet in oĩbus his ſummus: nihilꝰunꝙ fecit: anteꝙ finxit. Præterea elaboratam
hanc italiæ artem & maxime etruriæ. Turianumqꝫ a fregellis accitum: cui locaret Tarquinius Priſcus Io
uis effigiem in capitolio dicandam. Fictilem eam fuiſſe: & ideo mirari ſolere. Fictiles in faſtigio tẽpli eius
quadrigæ: de quibus ſæpe diximus. Ab hoc eodem factum Herculem: qui hodieqꝫ materiæ nomen in
urbe retinet. Hæ enim tum effigies deum erant laudatiſſimæ. Nec pœnitet nos illorum qui tales colue/
re. Aurum enim & argentũ ne diis quidẽ conficiebãt. Durant etiãnum pleriſqꝫ in locis talia ſimulachra.
Faſtigia quidẽ temploꝝ etiã in urbe crebra & municipiis mira cælatura & arte firmitateqꝫ æui certiore
auro certe innocentiore. In ſacris quidem etiã inter has opes non murinis cryſtalliniſue: ſed fictilibus ꝓ/
libatur ſympulis innocentius. Inenarrabili terræ benignitate: ſi quis ſingula æſtimet: etiã ut omittãtur
in frugum uini pomorum hærbaꝝ fruticum medicamẽtoꝝ metalloꝝ generibus beneficia eius: quæqꝫ
adhuc diximus: uel quæ aſſiduitate faciant. Figlinaꝝ opa: imbricibus tabulis teguliſqꝫ ad balneas mam/
matis: uel ad tecta coctilibus laterculis fundamentiſqꝫ: aut quæ tota fiunt etiam fictilibus doliis ad uina
excogitatis: & ad aquas. Propter quæ Numma rex ſeptimum collegiũ figuloꝝ inſtituit. Quin & defun
ctos ſeſe multi fictilibus ſoliis cõdi maluere: ſicut. M. Varro pythagorico mõ in myrti & oleæ atqꝫ nigre
populi foliis. Maior quoqꝫ pars hoĩum terrenis utitur uaſis. Samia etiamnum in æſculentis laudantur.

Retinet hanc nobilitatem & Arretium in italia & calicum tantum surrentum: asta pollentia in hispania & saguntũ:in asia pergamũ. Habent & trallis opera sua:& utina in italia:quoniã & sic gentes nobilitantur. Et hæc ꝑ maria terrasq; ultro citroq; portanť. Insignibus rotæ officinis erythris. Hodieq; i templo monstranť duæ amphoræ ꝑp tenuitatem cõsecratæ discipuli magistriq; certamine uter tenuiorem humum circũduceret. Cois laus maxima:hadrianis firmitas. Nõnullis circa hoc seueritatis quoq; exemplis. Q. Coponiũ iuenimus ambitus dãnatũ:qa uini amphorã dedisset dono ei:cuius suffragii latio erat. Atq; ut luxu aliq̃ quoq; auctoritas cõtingat figlinis:tripatinũ inqt Fenestella appellabať summa cœnaꝝ lauticia. Vna erat murenaꝝ:altera lupoꝝ:tertia myxonis piscis. Inclinatis iã scilicet moribus ut tamẽ eos ꝑferre græciæ etiã philosophis possimus. Siquidẽ in Aristotelis hæredũ auctione. lxx. patinas uenisse traditur. Nã nos cũ unam Esopi tragœdiarũ histrionis in natura auiũ diceremus sestertiis sexcentũ stetisse: nõ dubito indignatos legẽtes. At Hercules Vitellius in pricipatu suo. cc. sestertiis cõdidit patinã Cui faciendæ fornax in cãpis is ædificata erat:quoniã eo puenit luxuria:ut etiã fictilia pluris constent:q̃ murina. Propter hãc Mutianus altero cõsulatu suo in cõquæstiõe exprobrauit patinaꝝ paludes Vitellio. Memoria nõ illa fœdiore:cuius ueneno Asprenati reo Cassius Seuerus accusator obiiciebat interisse. c. xxx. conuiuas. Nobilitanť iis oppida quoq;:ut regiũ:& cumæ Samia testa matris deũ sacerdotes:q galli uocãtur: uirilitatem amputãt. Nec aliter citra perniciẽ:si. M. Celio credamus q linguã sic amputandã obiecit graui ꝓbro:tanq̃ & ipse iã tũc eidẽ Vitellio malediceret. Quid nõ excogitauit ars? fractis ẽt testis utendo sic ut firmius durent tusis calce addita:quæ uocant signina. Quo genere etiam pauimenta excogitauit.

Terræ uarietates:& de puluere puteolano: & aliis terræ generibus quæ in lapidem uertuntur. CA. XII.

u Erum & ipsius terræ sunt alia segmenta. Quis enim satis mireť pessimam eius partẽ medioq; puluerem appellatum in puteolanis collibus opponi maris fluctibus:mersumq; protinus fieri lapide unum inexpugnabilẽ undis:& fortiorẽ quottidie:utiq; si cumano misceať cemẽto. Eadem est terræ natura in cyzicena regiõe:sed ibi nõ puluis:ueꝝ ipsa terra q̃libet magnitudine excisa & demersa in mare lapidea extrahiť. Hoc idẽ circa cassandreã ꝓdunt fieri. Et in fonte gnidio dulci intra octo mẽses terram lapidescere. Ab oropo quidem aulidẽ usq; quicquid terræ attingiť mari:mutatur in saxa: non multũ puluere puteolano distat e nilo harena tenuissima sui parte nõ ad sustinenda maria fluctusq; frangendos:sed ad debellãda corpora palæstræ studiis. Inde certe Patrobio Neronis prĩcipis liberto aduehebatur. Quin & Leonato & Cratero ac Meleagro Alexãdri magni ducibus sabulũ hoc portari cum reliquis militaribus cõmertiis reperio. Plura de hac parte non sum dicturus:nõ hercules magis q̃ de terræ usu in cæromatis:quibus exercendo iuuentus nostra corpora uires aĩorum perdidit.

De parietibus fornaceis & lateritiis & eorum ratione. CA. XIII.

q Vid? non & in africa hispaniaq; ex terra parietes:quos appellant fornaceos (quoniã fornacũ modo circũdati utrinq; duabus tabulis infarciunť uerius quã instruuntur) æuis durãt:incorrupti hymbribus:uento:ignibus:omniq; cemẽto firmiores. Spectat etiã nunc speculas Hãnibalis hispania terrenasq; turres iugis montiũ impositas. Hinc & cespitũ natura castroꝝ uallis accõmodata cõtra fluminũ impetus aggeribus. Illini quidẽ crates parietũ luto:& lateribus crudis extrui quis ignorat? Lateres nõ sunt e sabuloso:neq; harenoso: multoq; minus calculoso ducẽdi solo sed e cretoso & albicante: aut ex rubrica. Vel si iam ex sabulo e masculo certe. Fingunť optime uere. Nã solstitio rimosi fiunt:quos ædificiis nõ idoneos ꝓbant. Quin & intritũ ipsum eoꝝ prius q̃ fingãtur:macerari oportet. Genera eoꝝ tria. Lidoron quo utimur:longũ sesquipede:latũ pede. Alterum tetradoron. Tertiũ pentadoron. Græci enim antiq doron palmũ uocabant:& ideo dora munera:qa manu darenť. Ergo a q̃ttuor & quinq; palmis prout sunt:nominãť. Eadẽ est latitudo. Minore in priuatis operibus:maiore in publicis utuntur. In græcia pithacne. In asia & in ulterioris hispaniæ ciuitatibus massilia & calento fiunt lateres:q siccati non mergunť in aqua. Sunt enim e terra pumicosa:cũ subigi potest utilissima. Græci:præterq̃ ubi e silice fieri poterat structura:parietes latericios ꝓtulere. Sunt. n. æterni:si ad perpendiculũ fiant. Ideo & ad publica opera & regias domos adduntur. Sic extruxere murum athenis:qui ad montem hymetum spectat. Sic patris ædes Iouis & Herculis quãuis lapideas columnas & epistylia circũdarent. Domum regiam Attali trallibus. Item sardibus Crœsi:quã gerusia fecere. Halicarnasi mausolea:quæ etiam nunc durant. Lacedæmone quidẽ excisum latericiis parietibus opus tectorium propter excellentiam picturæ ligneis formis inclusum romã deportauere in ædilitate ad cõmitium exornãdum Murena & Varro. Quod opus cum per se mirum esset:translatum tamen magis mirabantur. In italia quoq; latericiis murus acreti & meuaniæ est. Romæ non fiunt talia ædificia:quia sesquipedalis paries: non plusq̃ unam cõtignationem tolerat. Cautumq; est:ne communis crassior fiat:nec intergerinorum ratio patitur.

De sulphure:alumine:& generibus eoꝝ:& medicinæ. CA. XIIII.

h Aec sint dicta de lateribus. In terræ autem reliquis generibus uel maxime natura mira est sulphuris:quo plurima domantur. Nasciť in insulis æoliis ĩter siciliam & italiam:quas ardere diximus. Sed nobilissimũ in melo insula. In italia quoq; inueniť in neapolitano campanoq; agro collibus:qui uocanť leucogabi:quod est cuniculis effosum perficitur igni. Genera quattuor. Viuum:qđ græci apyron uocãt:nasciť solidum:hoc glebosum. Eo solo ex oĩbus generibus medici utuntur. Cætera enim liquore cõstant:& conficiunť oleo incocta. Viuũ aũt effodiť:transluceťq;:& uiret. Alterũ genus appellant glebam fullonũ tantum officiis familiare. Tertio quoq; generi unus tantũ est usus ad suffiendas

lanas:quoniã candorẽ tantũ molliciemꝗ confert.Egula uocat̃ hoc genus.Quarto aũt ad lychnia maxi-
me cõficienda.Cætero tanta uis ẽ:ut morbos comitiales dephendat nidore:impofitũ igni.Lufit & Ana-
xilaus eo candens in calice nouo prunaꝗ fubdita circũferens:ex ardefcentis repercuffu pallorẽ dirum ue
lut defunctoꝝ effundente cõuiuiis.Natura eius excalfacit:cõcoquit.Sed & difcutit collectiones corpoꝝ:
ob hoc tabulis emplaftris malagmatibufꝗ mifcet̃.Renibus quoꝗ & lumbis in dolore cũ adipe mire ꝓ-
deft impofitũ. Aufert & lichenas a facie cũ terrebinthi refina:& lepras.Harpaticõ uocat̃ a celeritate auel-
li.n.fubinde debet.Prodeft & fufpiriofis linctũ Purulẽta quoꝗ ex tuffientibus : & cõtra fcorpionũ ictus.
Vitiligines uiuũ nitro mixtum:atꝗ ex aceto tritũ & illitũ:tollit.Item lendes in palpebris:aceto fandara-
cato ammixto.Habet & in religionibus locũ ad expiandas fuffitu domos.Sentit̃ uis eius & in aquis fer-
uentibus.Neꝗ alia res facilius accendit̃:quo apparet:ignium uim magnã etiã ei ineffe.Fulmina & fulgu
ra quoꝗ fulphuris odorẽ habent:ac lux ipfa eoꝝ fulphurea eft.Et bituminis uicina ẽ natura:alibi limus
alibi terra.Limus a iudeæ lacu ut diximus emergens.Terra in fyria circa fydonẽ oppidum maritimum.
Spiffant hæc utraꝗ:& in denfitatẽ coeunt.Eft uero liquidũ bitumẽ ficut zacynthium & quod a babylo
ne inuehit̃.Ibi quidẽ & candidum gignit̃.Liquidũ eft & apolloniaticũ:quæ oĩa græci piffafphalton ap-
pellant ex argumento picis & bituminis.Gignit̃ & pingue liquorifꝗ oleaci in ficilia:agragantino fonte
inficiens riuũ.Incole id arundinũ pãniculis colligunt citiffime fic adherefcens. Vtunturꝗ eo ad lucerna-
rum lumina olei uice.Itẽ ad fcabiem iumentoꝝ.Sũt qui & naphthen de qua in fecũdo diximus uolumi
ne:bituminis generi afcribũt.Verum ardens eius uis ignium naturæ cognata procul abeft ab omni ufu.
Bituminis probatio ut q̃ maxime fplendeat:fitꝗ ponderofum ac graue.Leue autem modice: quoniam
adulterat̃ pice.Vis bituminis quæ fulphuris:fiftit difcutit:attrahit:glutinat. Serpẽtes nidore fugat accẽ-
fum.Ad fuffufiones oculoꝝ & albugines babylonium efficax tradit̃:item ad lepras lichenas pruritufꝗ
corpoꝝ.Illinit̃ & podagris.Oĩa autem eius genera incõmodos oculorum pilos replicant. Dentiũ dolo-
ribus medent̃ fimul cum nitro illita.Tuffim ueterem & anhelitus cum uino potum emendat.Dyfente
ricis etiã datur eodẽ modo.Siftitꝗ aluũ.Cum aceto uero potum difcutit cõcretum fanguinem:& detra
hit.Mitigat lumboꝝ dolores:item articulorum.Cũ farina hordeacea impofitũ : emplaftrũ peculare fa-
cit fui nominis.Sanguinem fiftit.Vulnera colligat.Glutinat neruos. Vtuntur etiam ad quartanas bitu-
minis drachma & hedyofmi pari pondere cum myrrhæ obolo fubacti Comitiales morbos uftum de-
præhẽdit. Vuluarum ftrangulationes olfactum difcutit cum uino & caftoreo.Procidentia fedis fuffitu
reprimit.Purgationes fœminarum in uino potum elicit.In reliquo ufu eramentis illinitur : firmatꝗ ea
contra ignes.Diximus & tingi folitas ex eo ftatuas & illini.Calcis quoꝗ ufum præbuit:ita ferruminatis
babylonis muris. Placet in ferraris fabroꝝ officinis tingẽdo ferro:clauorumꝗ capitibus:& multis aliis
ufibus.Nec minor aut ab eo diffimilis eft aluminis opera:quod intelligitur falfugo terræ. Plura & eius
genera.In cypro candidũ & nigrum:exigua coloris differentia:cum fit ufus magni:quoniam inficiendis
claro colore lanis candidum liquidũꝗ utiliffimum eft.Cõtraꝗ fufcis aut obfcuris nigrum. Et aurũ ni-
gro purgatur.Fit aũt omne ex aqua limoꝗ:hoc eft terræ exudantis natura.Corriuatum hyeme æftiuis
folibus maturatur.Quod fuerit ex eo præcox:candidum fit.Gignitur autem in hifpania:ægypto:arme
nia:macedonia:ponto:africa.Infulis fardinia melo:lipara:ftrongyle.Laudatiffimum ægypto : proximũ
in melo.Huius quoꝗ duæ fpecies:liquidum:fpiffumꝗ.Liquidi ꝓbatio:ut fit lympidũ lacteũꝗ fine of-
fenfis fricandi:cum quodã igniculo caloris.Hoc phorimõ uocant. An fit adulteratum:depræhẽditurꝗ
fucco punici mali.Sincerum.n.mixtura ea nigrefcit.Alteꝝ genus eft pallidæ & fcabræ naturæ & quod
inficitur galla.Ideoꝗ hoc uocãt paraphoron.Vis liquidi aluminis aftringere:indurare:rodere.Melle am
mixto fanat oris ulcera:papulas:pruritufꝗ.Hæc curatio fit in balneis duabus mellis partibus:tertia alu-
minis.Virus aliaꝝ fudorefꝗ fedat.Sumitur pilulis cõtra lyenis uitia.Pellẽdumꝗ pruritũ:ac per urinam
fanguinem.Emendat & fcabiem nitro ac melanthio admixtis.Cõcreti aluminis unũ genus fchifton ap
pellant græci in capillamẽta quædã canefcentia dehifcens.Vnde quidã trichitin potius appellauere.Hoc
quoꝗ fit ex lapide:ex quo & in chalcitin uocant:ut fit fudor quidã eius lapidis in fpumã coagulati. Hoc
genus aluminis ficcat:minufꝗ fiftit humorem inutilẽ corporibus.Sed auribus magnopere prodeft in-
fufum:uel illitum:uel oris ulceribus:dentibufꝗ fi faliua cum eo contineat̃. Et oculorum medicamẽtis
inferitur apte:uerendifꝗ utriufꝗ fexus.Coquitur in patinis:donec liquari definat.Interioris eft & alteꝝ
genus quod ftrigilin uocãt.Duæ eius fpecies:fungofum atꝗ omnium ore dilui facile:quod in totũ dam
natur.Melius pumicofum:& foraminũ fiftulis fpongiæ fimile:rotundũꝗ natura:cãdido propius : cum
quadam pinguedine fine harenis friabile:nec inficiẽs nigritia.Hoc coquitur per fe carbonibus puris:do-
nec cinis fiant.Optimum ex omnibus quod melinum uocant:ab infula melo:ut diximus.Nulli uis ma
ior neꝗ aftringendi:neꝗ denigrandi:neꝗ indurãdi.Nullum fpiffus.Oculoꝝ fcabricias extenuat. Com-
buftum utilius epiphoris inhibendis.Sic & ad pruritus corporis.Sanguinem quoꝗ fiftit in totũ foris il
litum.Vulfis pilis ex aceto illitum:renafcentem mollit lanuginem fummam.Omnium generum uis in
aftringendo.Vnde nomen a græcis.Ob id oculoꝝ uitiis aptiffima funt.Sanguinis fluctiões inhibent cũ
adipe.Sic & infantiũ ulcera.Putrefcẽtia ulcerũ compefcit cum adipe.Et hydropicoꝝ eruptiões ficcat. Et
auriũ uitia cũ fucco punici mali.Et unguium fcabritias:cicatricũꝗ duritias:& pterygia:ac perniões.Pha-
gedenas ulceꝝ ex aceto:aut cũ galla pari pondere cremata.Lepras cũ fucco oleꝝ.Cum falis uero duabus
partibus uitia quæ ferpũt.Lendes & alia capillorum animalia permixtũ aquæ. Sic & ambuftis prodeft:
& furfuribus corporum cũ pice.Infunditur & dyfentericis.Vuam quoꝗ in ore comprimit:ac tonfillas.

Ad omnia quæ in cæteris generibus diximus efficacius itelligitur ex melo aduectum. Nam ad reliquos usus uitæ in coriis lanisq͂ perficiendis: quanti sit momenti: significatum est. Ab his per se omnia ad medicinas pertinentia terræ genera tractabimus.

De terra samia & eretria & chia & selinusia & phiniti & appelliti medicinæ. CA. XV.

s Amiæ duæ sunt: quæ syropicon: & q̃ aster appellant. Prioris laus: ut recēs sit: & lenis: linguæq͂ glutinosa. Altera globosior: cādida. Vtraq͂ urit: ac lauat. Sunt q p̄ferant priorē. Prosunt sanguinem expuētibus. Emplastrisq͂ quæ siccādi causa cōponunt. Oculoꝶ quoq͂ medicamentis miscent. Eretria totidē differentias hēt. Nāq͂ & alba est: & cinerea: quæ præfert in medicina. Probat mollicie: & q̄d si ære producat: uiolaceū reddit colorē. Vis & ratio eius in medēdo dicta est iter pigmēta. Lauatur oīs terra. In hoc. n. loco dicemus: pfusa aqua siccataq͂ solibus: iteꝶ ex aqua trita ac reposita: donec cōsidat: & digeri possit in pastillos. Coquit in calicibus crebro cōcussu. Est in medicaminibus & chia terra candicans. Effectus eius q samiæ. Vsus ad mulieꝶ maxime cutē. Idē & selinusiæ. Lactei coloris est hæc: & aqua dilui celerrima. Eadēq͂ lacte diluta: & tectorioꝶ albaria interpolant. Phinitis eretriæ simillima est: grādioribus tantū glebis & glutinosa. cui effectus idē q cimoliæ: isirmior tātum. Bitumini simillima est appellitis. Experimētū eius: si ī cæra accepta olei mō liquescat. Et si nigricās colos maneat tostæ. Vsus ad molliendū discutiendūq͂. Ad hæc medicamētis addit: præcipue in calliblepharis & inficiendis capillis.

Cretæ genera ad uestiū usus cimolia: sarda: umbrica: saxū: argētariā. CA. XVI.

c Retæ plura genera. Ex iis cimoliæ duo ad medicos ptinentia. Candidū & ad purpurissum inclinans. Vis utriq͂ ad discutiēdos tumores: & sistēdas fluctiōes aceto assumpto. Panos quoq͂ & parotidas cohibet. Et lichenas illita: pustulasq͂. Si uero amphonitrū & cyprium admisceatur & acetum pedum: tumores sanat: ita ut in sole curatio hæc fiat: & post sex horas aqua salsa abluat. Testium uero tumoribus cypria cæra addita pdest. Et refrigerādi quoq͂ natura cretæ ē: sudoresq͂ īmodicos sistit illita. Atq͂ ita pabulas cohibet ex uino sumpta ī balneis: laudat maxie thessalica. Nascit & lycia creta circa bubonē: ē & alius cimoliæ usus ī uestibus. Nā sarda q̃ affert de sardania: cādidis tantū assumit. Inutilis uersicoloribus: ē & utilissima oīum cimoliæ generū: p̄ciosior umbrica: & quā uocāt saxū. Proprietasq͂ saxi: q̧ crescit ī macerādo: atq͂ pōdere emit: illa mēsura. Vmbrica nō nisi poliēdis uestibus assumit: neq͂. n. pigebit hāc quoq͂ partē attingere: cū lex metella extet fullōibus dicta: q̃. C. Flāminius & L. Aemilius censores dedere ad populū ferēdā. Adeo oīa maioribus curæ fuere. Ergo ordo hic ē. Primū abluit uestis sarda: dein sulphure suffit: mox desquāmat cimolia: q̃ ē coloris ueri. Fucat. n. dep̄hēdit: nigrescitq͂: & effundit sulphure. Veros āt & p̄ciosos colores emollit cimolia: & quodā nitore exhilarat cōtristatos sulphure cādidis uestibus saxū utilius a sulphure. Inimicū coloribus. Græcia p cimolia tymparico utit gypso: alia creta argētaria appellat: nitorē argēteū reddēs. est & utilissima q̃ cyrcū p̄ducere ad uictoriæ notā pedesq͂ uenaliū trās mare aduectoꝶ denotare instituerūt maiores. Talēq͂ Plociū minimæ scœnæ cōditorem & astrologiæ cōsobrinū eius māliū antiocū: itē grāmaticæ Staberiū Erotē eadē naue aduectos uidere p aui.

Qui & quoꝶ liberti præpositi. CA. XVII.

s Ed quid hos refero aliquo litterarum honore cōmendatos? Talem in catasta uidere Chrisogonum Syllæ: Amphionem. Q. Catuli interfectorem: Heronem. L. Luculli: Demetrium Pōpeii: augemq͂ Demetrii: q̃q͂ & ipsa Pōpeii credita est. Et Hiparchū. M. Antonii Menam & Menecratem Sex. Pompeii: aliosq͂ deinceps: quos enumerare iam nō est: e sanguine quiritium & pscriptionum licentia ditatos. Hoc est insigne uenaliciis gregibus: opprobriūq͂ insolentis fortunæ: q̃ & nos adeo potiri rerū uidimus: ut prætoria quoq͂ ornamenta decerni a senatu iubente agrippina Claudii Cæsaris uiderimus libertis. Tantumq͂ non cum laureatis fascibus remitti illo unde cretatis pedibus aduenissent.

Terra galata: terra clupea: terra balearica: terra ebusitana. CA. XVIII.

p Ræterea sunt genera terræ proprietatis suæ de quibus iam diximus. Sed & hoc loco reddēda natura. Ex galata insula & circa clupeam africæ scorpiones necat: balearis & ebusana serpētes.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HYSTORIAE LIBER. XXXVI. PROHEMIVM.

Naturæ lapidum ac marmorum luxuria. CA. I.

APIDVM NATVRA RESTAT: HOC EST PRAECIPVA Morū insania: etiam ut gemmæ cum succinis atq͂ cristalli cum murrinis sileantur. Omnia nanq͂ quæ usq͂ ad hoc uolumen tractauimus homini aliq̃ ex causa genita uideri hoc possunt. Mōtes natura sibi fecerat ad quasdā compages telluris uisceribus dēlandis: simul ad impetus fluminū domandos: fluctusq͂ frangendos: ac minime quietas partes coercendas durissima sui materia. Cædimus hos: trahimusq͂ nulla alia q̃ deliciarū causa: quos transcendisse quoq͂ mirum fuit. In portento prope habuere maiores alpes ab Hannibale exuperatas: & postea a cimbris. Nunc ipsæ cæduntur in mille genera marmorum. Promontoria aperiuntur mari: & rerum natura agitur in planum. Euehimus ea quæ separandis gentibus pro terminis constituta erant: nauesq͂ marmorum causa fiunt: ac profluctus sæuissimam

rerum naturæ partem:huc illucq; portantur iuga mōtium:maiore etiānum uesania:q̄ cum ad frigidos potus uas petitur in nubila Cæloq; proxime rupes cauantur:ut bibantur glacie.Secū quisq; cogitet quæ præcia horum audiat:quas uehi trahiq; moles uideat.Sed & q̄ sine his multorum fuerit beatior uita:ad quāq; multorum neces sit necesse ista facere:immo uerius pati mortales:quos ad usus: q̄sq; ad uoluptates alias nisi ut inter maculas lapidum iaceant:ceu uero nō tenebris noctium dimidiæ parti uitæ cuiusq; gaudia hæc auferentibus.Ingens ista reputantem subit etiam antiquitatis rubor.Extant censoriæ leges glandia in cœnis gliresq; & alia dictu minora apponi uetantes.Marmora inuehi:& maria huius rei causa transiri:quæ uetaret lex nulla lata est.

Quis primus in publicis operibus ostenderit. CA. II.

d Icat fortassis aliquis:non enim inuehebantur.Id quidem falso.ccc.lx.colūnas.M.Scauri ædilitate ad scœnā theatri temporarii & uix uno mense futuri in usu uiderunt portari silētio legū. Sed publicis nimirū indulgētes uoluptatibus.Idipsum cur?aut q̄ magis uia irrepunt uitia q̄ publica?Enimuero nō alio mō in priuatos usus illa uenere:ebora:aurū:gēmæ:aut quid oīmodis relinquimus?Verū esto indulserint publicis uoluptatibus:etiāne tacuerunt maximas earū atq; adeo duodequadragenū pedū lucullei marmoris in atrio Scauri collocari:nec clam illud occulteq; factū est. Satisdari sibi damni infecti egit redēptor cloacarū cum in palatio extraherent̄.Nō ergo in tā malo exēplo moribus caueri utilius fuerat:q̄ tacere tantas moles in priuatā domum trahi præter fictilia deorum fastigia.

Quis primus peregrino marmore colūnas habuerit romæ. CA. III.

n Ec potest uideri Scaurus rudi & huius mali improuide ciuitati obrepisse quodam uitæ rudimento.Iam enim.L.Crassum oratorem illum:qui primus peregrini marmoris columnas habuit in eodem atrio:hymetias tamen nec plures sex aut longiores duodenum pedū:quem.M. Brutus in iurgiis ob id Venerem palatinam appellauerat.Nimirū ista omisere moribus uictis: frustraq; interdicta quæ uetuerant:cernentes:nullas potius q̄ irritas esse leges maluerunt.Qui nos sequentur meliores non esse probabunt.Quis enim tantarum hodie columnarum atrium habet?Sed prius q̄ de marmoribus dicamus hoīum in iis præferēda iudicamus præcia. Ante igit̄ artifices censebimus.

Qui primū laudati in marmore scalpendo:& q̄bus tēporibus. CA. IIII.

m Armore scalpendo primi omnium inclaruerunt Dipoenus & Scylus geniti icreta insula etiam num medis imperantibus:priusq; q̄ Cyrus in persis regnare inciperet:hoc est olympiade circiter quinquagesima.Ii sicyonem se contulere:quæ diu fuit officinarum omnium metallorum prima.Deorum quorumdam simulachra publice simul locauerant sicyonii:quæ prius q̄ absoluerēturartifices iniuriam quæsti abierunt in ætolos. Protinus sicyonios fames inuasit ac sterilitas:mœrorq; dirus remedium petentibus Apollo pythius affuturum respondit:si Dipoenus & Scylus deorum simulachra perfecissent.Quod magnis mercedibus obsequiisq; impetratum est. Fuere aūt simulachra Apollinis:Dianæ:Herculis:Mineruæ:quod e cælo postea tactum est.

Nobilitates operum & artificum in marmore.c.xxvi.de marmore pario & mausoleo. CA. V.

c Vm ii essent:iā fuerāt in chio insula Malas sculptor:dein filius eius Micciades: ac deinde nepos Anthermus chius:cuius filii Bupalus & Anthermus clarissimi in ea sciētia fuere Hipponactis poetæ ætate:quē certū est.lx.olympiade fuisse:Quod si q̄s horum familiam ad ꝑauum usq; retro agat.Inueniet artis eius originē cū olympiadum origie cœpisse.Hipponacti notabilis fœditas uultu erat:quaobrem imaginē eius lasciuia iocorū ii ꝓposuere ridentiū circulis. Quod Hipponax indignatus: amaritudie carminū distrinxit eos in tantū:ut credat̄ aliquos ex iis ad laqueū compulisse:q̄d falsum est. Complura.n. in finitimis insulis simulachra postea facere:sicut in delo:q̄bus subiecerunt carmen:nō uitibus tantū censeri chiū:sed & operibus Anthermi filiorū.Ostēdunt & Iasii Dianā manibus eorū factam. Et in ipsa chio narrata est operis eorū Dianæ facies in sublimi posita: cuius uultū intrātes tristem:abeuntes exhylaratum putant Romæ signa eorū sunt in palatina æde Apollinis in fastigio. Et oībus fere quæ Diuus Augustus fecit.Patris quoq; eorū & deli fuere opera:& in libedo insula.Dipoeni q̄dem ambracia: argos:cleone:operibus refertæ fuere.Oēs autē tantū candido marmore usi sunt e paro insula:quē lapidē cœpere lychnitem appellare:quoniā ad lucernas in cuniculis cæderet̄:ut auctor est Varro:multis postea cādidioribus repertis.Nuper ēt in lunensiū lapidicinis.Sed in pariorū mirabile ꝓditur: gleba lapidis unius cuneis diuidentiū soluta imaginē sileni intus extitisse. Non omittendū hanc artē tanto uetustiorē fuisse q̄ picturā aut statuariā:quarum utraq; cum Phidia cœpit octogesimatertia olympiade:post annos circiter.ccc.xxxii.Et ipsum Phidiā tradunt sculpsisse marmora.Venereq; eius esse romæ in Octauiæ opibus eximiæ pulchritudinis.Alcmanē atheniensem (q̄d certū est)docuit in primis nobilē:cuius opa athenienses cōplura in ædibus sacris posuere.Præclarāq; Veneris imaginē extra muros q̄ appellat̄ aphrodite exopolis.Huic summa manū ipse phidias iposuisse dr̄.Ipsius discipulus fuit Agoracritus parius ei ætate gratus.Itaq; e suis opibus pleraq; noī eius donasse fert̄.Certauere aūt inter se ambo discipuli in Venere faciunda.Vicitq; Alchmanes nō opere:sed ciuitatis suffragiis cōtra peregrinū suo fauentis.Quare Agoracritus ea lege signū suū uēdidisse tradit̄:ne athenis eēt:& appellasse nemesim.Id positū ē rhanūte pago attice:q̄d.M.Varro oībus signis ꝑtulit.Est & in matris magnæ delubro in eadem ciuitate Agoracriti opus. Phidiam clarissimum esse per oēs gentes quæ iouis olympii famam intelligūt:nemo dubitat:Sed ut & merito laudari sciant etiam qui opera eius non uiderunt ꝓferemus argumēto paruo & ingenii tantum.

Neq; ad hoc iouis olympii pulchritudine utemur:non Mineruæ athenis factæ amplitudine:cum sit ea
cubitoꝝ.xxvi.Ebore hæc & auro cõstat:sed in scuto eius in quo amazonũ prœlium cælauit intumescẽ
te ambitu parmæ eiusdẽ concaua parte deoꝝ & gigantum dicationem:in soleis uero laphitarum in cẽ/
taurorum:adeo momenta omnia compacta artis illi fuere.In base autem quod cælatum est Pandoras
genesi appellauit.Ibi dii sunt.xx.numero noscentes uictoriam mirabili & præcipuo præcio.Miramur
& serpentem:& sub ipsa cuspide æream spingem.Hæc licet sint obiter dicta de artifice nunq̃ satis lauda
to simul ut noscatur illam magnificentiam æqualem fuisse & in paruis.Praxitelis ætatem inter statua/
rios diximus:q marmoris gloria superauit etiam semet.Opera eius sũt athenis in ceramico:sed ante om
nia & non solum Praxitelis: uerum & in toto orbe terrarum Venus:quam ut uiderent multi nauigaue
runt gnidum duas fecerat:simulq; uendebat alteram uelata specie quá ob id quidem prætulerũt optio/
ne:quorum conditio erat coi:cum alteram etiam eodem præcio detulisset:seuerum id ac pudicum ar/
bitrantes:Reiectam gnidii emerunt:immensa differentia famæ.Voluit eam postea gnidiis mercari rex
Nicomedes:totum æs ciuitatis alienum:qđ erat ingens:dissoluturum repromittés.Omnia perpeti ma
luere:nec immerito.Illo enim signo Praxiteles nobilitauerat gnidum.Aedicula eius tota aperit:ut con/
spici possit undeq; effigies deæ:fauente ipsa ut creditur facto.Nec minor ex quacunq; parte ammiratio
est.Ferunt amore captum quendam:cum detulisset noctu simulachro cohæsisse:eiusq; cupiditatis eẽ in
dicem maculam.Sunt ĩ gnido & alia signa marmorea illustrium artificum.Liber pater Bryaxidis:& al
ter Scopæ:& Minerua.Nec maius aliud Veneris praxitelicæ specimen:q̃ quod inter hæc sola memora/
tur.Eiusdem est Cupido obiectus a Cicerone Verri ille propter quem thespiæ uisebantur.Nũc in Octa/
uiæ scholis positus.Eiusdem & alter nudus in pario colonia propontidis par Veneri gnidiæ nobilitate
& iniuria.Adamauit enim eum Alchidas rhodius:atq; in eo quoq; simile amoris uestigiũ reliquit.Ro/
mæ Praxitelis opera sunt.Flora:Triptolemus:Cæres ĩ hortis seruilianis.Boni euẽtus & bonæ fortunæ
simulachra in capitolio.Item Menades:& quas Thyeladas uocant:& Carsatidas & sileni in Asinii Pollio
nis monumentis: & Apollo & Neptũnus.Praxitelis filius Cephisodo tei & artis hæres fuit.Cuius lauda
tum est pergami symplegarum signum nobile:digytis corpori uerius q̃ marmori ĩpressis.Romæ eius
opera sunt Latona in palatii delubro.Venus in Asinii pollionis monumentis:& intra Octauiæ porticus
in Iunonis æde Aesculapius ac Diana.Scopæ uero laus cum his certantis.Fecit Venerem & Pothon &
Phœtontem:qui samothraciæ sanctissimis in cerimoniis colunt.Item Apollinem palatinum.Vestam
sedentem laudatam in seruilianis hortis:duasq; chameteras circa eam:quorum partes in Asinii monu/
mentis sunt.Vbi & Canephorus eiusdem.Sed in maxima dignatione Cn.Domitii delubro in cyrco flã
mineo Neptũnus ipse & Thetis atq; Achilles Nereides supra delphinos & cete & hippocampos seden/
tes.Item tritones:chorusq; Phorci:& Pistrices:ac multa alia marina.Eiusdem manus omnia Magnum
& præclarum opus etiam si totius uitæ fuisset.Nunc uero præter supradicta quæq; nescimus.Mars est
etiamnum sedes.Colossus eiusdem in templo Bruti Callaici apud cyrcum eundem ad lauicanam por/
tam eunti.Præterea Venus in eodem loco nuda praxitelica illam gnidiam antecedentes:& quæcunq;
alium locum nobilitant.Romæ quidem magnitudo operum est iam oblitterata a magnis officiorum
negociorumq; aceruis:quæ omnes a contemplatione talium abducunt: quoniam ociosorum:& in ma
gni loci silentio apta ammiratio talis est.Qua de causa ignoratur artifex eius quoq; Veneris quam Ves
pasianus imperator in operibus pacis suæ dicauit antiquorum dignam famá.Par hæsitatio est in tem/
plo Apollinis sosiani Nioben cum liberis morientem Scopas an praxiteles fecerit.Item Ianus pater ĩ suo
templo dicatus ab Augusto:ex ægypto aduectus:utrius manu sit:iam quidem & auro occultatus.Simi
liter in curia Octauiæ quærit de Cupidine fulmen tenente.Id demũ affirmatur.Alcibiadẽ esse principẽ
forma in ea ætate.Multa ĩ eadem schola sine auctoribus placẽt.Satyri quattuor:ex quibus unus Liberũ
patrem palla uelatum Veneri præfert:alter liberam similiter.Tertius ploratum infantis cohibet.Quar
tus cratere alterius sitim sedat:duæq; nymphæ:uelificantes sua ueste: Nec minor quæstio est in septis.
Olympum & pana Chironemq; cũ Achille qui fecerint:præsertim cũ capitali satisdatione fama iudicet
dignos.Scopas habuit æmulos eadem ætate Bryaxin:& Timotheũ:& Leocarem:de quibus simul dicẽ
dum est:quoniam pariter cælauere mausoleum hoc est sepulchrum ab uxore artemisia factum Mauso
lo cariæ regulo:qui obiit olympiadis centesimæ anno secundo.Opus id ut esset iter septem miracula:ii
maxime artifices fecere:patet ab austro & septẽtrione sexagenos ternos pedes.Breuius a frontibus toto
circuitu pedes quadringentos.xi.attollitur in altitudinem.xxv.cubitis.Cingitur colũnis.xxxxvi.ab oriẽ
te cælauit Scopas:a septentrione Bryax:a meridie Timotheus ab occasu Leocares.Priusq; q̃ peragent:re
gina artemisia:quæ mariti memoriæ id opus extrui iusserat:obiit.Nõ tamẽ recesserunt:nisi absoluto iã
id gloriæ ipsoꝝ artisq; monumẽtũ iudicãtes:hodieq; certauit manus accessit & qntus artifex.Náq; su/
pra pteron pyramis altitudine inferiorẽ æquauit.xxiiii.gradibus ĩ metæ cacumen se cõtrahens.In sũmo
est q̃driga marmorea:quã fecit pythis.Hæc adiecta.cxl.pedũ altitudine:totũ opus ĩcludit:Timothei ma
nu Diana Romæ est ĩ palatio Apollinis delubro:cui signo caput reposuit aulianus Euander.In magna
ammiratione est & Hercules Mnestrati.Et Hecate ephesi in templo dianæ post ædem in cuius contem
plationem ammmonent æditui parcere oculis:tanta marmoris radiatio est.Non postferuntur & chari
tes in ppyleis atheniensium:quas Socrates fecit:alius ille q̃ pictor:idẽ ut aliqui putãt.Ná Mironis illius:
q ære laudat:anus ebria est smyrnæ in primis inclyta Pollio Asinius ut fuit acris uehemẽtiæ:sic quoq;
spectari monumẽta sua uoluit.In iis sunt cẽtauri nymphas gerentes Archesitæ:Thespiades.Cleominis:

Oceanus & Iuppiter Enthochi.Hermerotes Taurisci non cælatoris illius:sed Tralliani.Iuppiter hospi/
talis.Pappipi praxitelis discipuli Zetus & Amphion & dirce & Taurus:uinculūq; ex eodē lapide. A rho
do aduecta opera apollini & Taurisci parentum.Ii certamen de se fecere Menecraten uideri professi : sed
esse naturalem artemidorum.Eodem loco Liber pater Eutychidis manu laudatur:ad Octauiæ uero
porticum apollo Philisci rhodii in delubro suo.Item Latona & diana:& musæ nouē:& alter apollo nu/
dus. Eum qui cytharam ī eodem templo tenet: Timarchides fecit.Inter Octauiæ uero porticus in æde
Iunōis ipsam deam Dionysius & Polycles.Aliam uenerem eodem loco Philiscus.Cætera signa praxite
les.Item Polycles & Dionysius Timarchidis filii Iouem qui est in proxima æde fecerūt . Pana & Olym
pum luctantes.Eodem loco Heliodorus : quod est alterū in terris symplega nobile. Venerem lauantē
sese.Dedalum astantem Polycharmus. Ex quo apparet in magni honoris auctoritate habitum Lysiæ
opus.quod ī palatio super arcum diuus Augustus honori Octauii patris sui dicauit in ædicula colūnis
adornata.Idest quadriga currusq;:& apollo ac diana ex uno lapide.In hortis seruilianis reperio laudatos
Calamidis apollinem illius cælatoris:dactylis Pythias .Amphistrati Callisthenem hystoriarum scripto
rem.Deinde multorum obscurior fama est : quorūdam claritati in operibus eximiis obstante numero
artificum:quoniam nec unus occupat gloriam:nec plures pariter nūcupari possunt:sicuti in Lacoonte:
qui est in Titi imperatoris domo:opus omnibus & picturæ & statuariæ artis præponendum.Ex uno
lapide eū & liberos:draconūq; mirabiles nexus de consilii sententia fecere summi artifices Agesander &
Polydorus & Athenodorus rhodii.Similiter palatinas domos Cæsarum repleuere ꝓbatissimis signis
Craterus cum Pythodoro.Polydectes cum Hermolao:Pythodorus alius cum Artemone.Et singula/
ris aphrodisius trallianis: Agrippæ Pantheum decorauit Diogenes atheniensis & Carsatides.In colum
nis templi eius probantur inter pauca operum sicut in fastigio posita signa:sed propter altitudinem loci
minus celebrata.In honore est in templo illo Hercules ad quē pœni omnibus annis humana sacrifica/
uerunt uictima humi:stans ante aditum porticus agnatiōes sitæ.Fuere & Thespiades ad ædem Fœlici/
tatis:quarū unam amauit eques romanus Iunius Pisciculus : ut tradit Varro ammiratur & Praxiteles:
qui etiam quinq; scripsit uolumina nobilium operum ī toto orbe.Natus hic in græcia Italiæ ora & ciui
tate romana donatus cum iis oppidis.Iouem fecit eburneum in Metelli æde:qua campus petitur Acci/
dit uero ei:ut cum in naualibus ubi feræ africanæ erant per caueam intuens leonem cælaret:ut ex alia ca
uea panthera erumperet non leui periculo diligentissimi artificis.Fecisse opera cōplura dicitur:sed quæ
fecerit nominatim nō refertur. Archesilaum quoq; magnificat Varro cuius se marmoreā habuisse leæ/
nam tradit aligerosq; ludentes cum ea Cupidines quoꝝ alii religatam tenerent:alii e cornu cogerent bi
bere:alii calciarent:soccos:& omnes ex uno lapide.Idem & a Coponio.xiii.nationes quæ sunt circa Pō/
peium factas auctor est:inuenio & Canacum laudatū inter statuarios:fecisse marmorea.Nec minus Sau
ron atq; Bathracum oblitterari conuenit:qui fecere templa Octauiæ porticibus inclusa natione ipsi la/
cones.Quidam & opibus præpotentes fuisse eos putant: ac sua impensa construxisse:inscriptionem spe
rantes.Qua negata:hoc tamen alio loco & modo usurpasse.Sunt certe etiānum in colūnarum epystilis
insculta nominum eorum argumenta rana atq; lacerta:ī iouis æde extitisse picturam cultusq; reliquos
omnes fœmineis argumentis constat:at enim facta iunonis æde cum inferent̄ signa:permutasse geruli
tradunt̄:& id religioni custoditū:uelut ipsis diis sedem ita partitis.Ergo & in iunonis æde cultus est : q
iouis esse debeat.Sunt & in paruis marmoreis famā cōsecuti Myrmecides:cuius quadrigam cū agitato
re cooperuit alis musca. Et Callicrates:cuius formicaꝝ pedes atq; alia membra peruidere non est.

Quando primum marmoꝝ in ædificiis usus:& quis primus romæ crustauerit parie/
tes.& quibus ætatibus quæq; marmora in usum uenerit:& qs primus marmora
secuerit:& ratio sacandi de harena. CA. VI.

h Aec sint dicta de marmoꝝ sculptoribus:summaq; claritate artificū:quo in tractatu subit men
tem nō fuisse tū auctoritatē maculoso marmori:quā fecere e tapso cycladum insularum una:
æque & e lesbio:liuidius hoc paulo uersicolores qdē maculas habens.Et in totū marmoꝝ ap/
paratū.Menander ēt diligentissimus luxuriæ interpres primus & raro attigit.Colūnis demum uteban
tur in templis:nec læticiæ causa:nondū.n.ista intelligebant̄:sed qa firmiores aliter statui nō poterāt . Sic
est inchoatū athenis tēplum Iouis olympii:ex quo Sylla capitolinis ædibus aduexerat colūnas.Fuit ta/
mē īter lapidē atq; marmor differētia iā apud Homerū:dicit.n. Paridē os marmoreo saxo percussum .
Sed athenus.Regias quoq; domos laudatissime tum ꝑter æs:aurum:electrum:argentum:ebore tantū
adornans.Primum (ut arbitror)uersicolores istas maculas chiorum lapidicinæ ostenderunt : cum ex/
truerunt muros:faceto in id.M.Ciceronis sale omnibus enim ostendebant ut magnificum.Multo inqt
magis mira res esset:si tiburtyno lapide fecissetis.Et hercules non fuisset picturæ honos ullus modo tā/
tus:aliqua marmoꝝ auctoritate.Secandi marmor in crustas nescio an cariæ fuerit inuentum antiquissi
ma qd̄ equidem inueniam:Haliacarnasi Mausoli domus proconneso marmore exculpta est : latericiis
parietibus.Is obiit olympiadis centesimæsextæ anno secundo.Vrbis romæ anno.ccc.secundo.Primum
romæ parietes crusta marmoris operuisse totius domus suæ in cælio monte Cornelius nepos tradidit
Mamurram formiis natū equitem romanum præfectum fabroꝝ .C.Cæsaris in gallia.Neq; indigna/
tio sit tali auctore inuentare.Hic nāq; est Mamurra Catuli ueronensis carminibus proscissus:quem ut
res est:domus ipsius clarius q̄ Catullus dixit habere:quicquid habuisset comata gallia.Nāq; adiecit idē
Nepos eū primū totis ædibus nullā nisi e marmore columnā habuisse: oēs solidas e carysto aut lunēsi.

Deniq̃.M.Lepidus Catulli in consulatu collega primus omnium limina ex numidico marmore in do mo posuit magna repræhensione.Is fuit consul anno urbis.dc.lxvi.Hoc primum iuecti numidici mar moris uestigium inuenio:non in columnis tantum crustisue ut Mamurra carystium posuit:sed imas sa & uilissimo liminum usu.Post hunc Lepidum ferme quadriennio.L.Lucullus cõsul fuit:qui nomen (ut apparet ex re)luculleo marmori dedit:admodum delectatus illo primusq̃ romam inuexit atrum alioquin cum cætera maculis aut coloribus cõmendentur.Nascitur aũt in nilo insula:soluq̃ pene horũ marmoꝝ ab amatore nomen accepit.Inter hos primũ(ut arbitror)marmoreos parietes habuit scena. M.Scauri:nõ facile dixerim sectos an solidis glebis politos:sicuti est hodie Iouis tonãtis ædes ĩ capitolio Nondum enim secti marmoris uestigia inuenerat italia.Sed quisquis primum inuenit secare luxuriãq̃ diuidere:importuni ingenii fuit.Harena hoc fit:& ferro uidetur fieri serra in prætenui linea præmente harenas uersando tractuq̃ ipso secante.Aethiopia ad hoc maxime probatur.Nam id quoq̃ accessit : ut ad æthiopias usq̃ peteretur:quod faceret marmora.Immo uero etiam in idos:unde margaritas quoq̃ peti seueris moribus indignum erat.Hæc proxime laudatur.Mollior tamen quæ ex æthiopia.Illa enim nulla scabricie secat.Indica non æque leuigat:sed ea combusta polientes marmora fricare iubentur.Si mile & naxiæ uitium est & coptidi:quæ uocatur ægyptia.Hæc fuere antiqua genera marmoribus secã dis.Postea reperta est ars:non minus probanda:ex quodam hadriatici maris uado æstu nudante obser uatione non facili.Iam quidem quacũq̃ harena secare e fluuiis omnibus fraus artificum ausa est:quod dispendium admodum pauci intelligunt.Crassior enim harena laxioribus segmentis terit:& plus ero dit marmoris:maiusq̃ opus scabritia polituræ relinquit.Ita sectæ attenuantur crustæ.Rursusq̃ thebai ca polituris accõmodatur.Et quæ fit e toro lapide aut e pumice.Signis e marmore poliẽdis : gemmisq̃ etiam scalpendis atq̃ limandis.

De naxio & harmonio:& de generibus marmorum. CA. VII.

n Axium diu placuit ante alia uti:ita uocantur cotes in insula cypro genitæ.Vicere postea ex ar menia uectæ.Marmorum genera & colores non attinet dicere in tanta noticia . Nec facile est ennumerare in tanta multitudine.Quoto enim quoq̃ loco non suum marmor inuenitur.Et tamen celeberrimi generis dicta sunt in ambitu terrarum cum gentibus suis.Non omnia tam in lapidi cinis gignuntur.Sed multa & sub terra sparsa.Præciosissimi quidem generis lacedæmoniũ uiride:cun ctisq̃ hylarius.Sic & augusteum:ac deinde tiberium:in ægypto Augusti ac Tiberii primum principatu reperta.Differentiaq̃ eorum est ab ophite:cum sit illud serpentium maculis simile:unde & nomen acce pit:q̃ hæ maculas diuerso modo colligunt.Augusteum undatim crispum in uertices . Tiberium spar sim conuoluta canicie.Neq̃ ex ophite columnæ:nisi paruæ admodum ĩueniunť.Duo eius genera:mol le candidum:nigricans durum.Dicuntur ambo capitis dolores sedare adalligati:& serpentiũ ictus.Qui dam phreneticis ac lethargicis adalligari iubent candicantem.Contra serpentes autem a quibusdam lau datur præcipue ex his quem tephriam appellant a colore cineris.Vocatur & memphites a loco geman tis naturæ:Cuius usus conuenit iis quæ urenda aut siccanda sunt:ex aceto illitus. Obstupescit.n.ita cor pus ut non sentiat cruciatum.Rubet porphyrites in ægypto ex eo cãdidis inter uenientibus punctis:leu costyctos uocatur.Quantislibet molibus cædendis sufficiunt lapidicinæ.Statuas ex eo Claudio Cæsari procurator eius in urbẽ ex ægypto aduexit tris.Asinius Pollio nõ admodũ probata nouitate.Nemo po stea certe imitatus ẽ.Inuenit eadem ægyptus in æthiopia quem uocant basaltem: ferrei coloris atq̃ du riciæ.Vnde & ei nomen dedit.Nunq̃ is autem maior repertus est q̃ in templo Pacis ab imperatore Ves pasiano Augusto dicatus.Argumento ipse liberis circa ludentibus:per quos totidem cubiti summi in crementi augentes se annis eius intelliguntur. Non absimilis illi narratur in thebis delubro Serapis ut putant Memnonis statua dicatus:quem quottidiano solis ortu contactum radiis crepare dicunt.Ony chiten etiã tum in arabiæ montibus nec usq̃ alibi nasci putauere nostri ueteres.Sed & in germania poto riis uasis inde factis primũ dein pedibus lectorum sellisq̃ Cornelius nepos tradit magno fuisse miracu lo:cum.P.Lentulus Spinter amphoras ex eo & urceos magnitudine cadorum ostendisset.Post quĩquẽ nium deinde trigĩta duoꝝ pedũ longitudine:colũnas uidisse.Variatũ in hoc lapide postea est.Nãq̃ pro miraculo insigni quattuor modicas in theatro suo Cornelius Balbus posuit.Nos ampliores triginta ui dimus in scœna:quã Calistus Cæsaris Claudii libertoꝝ potentissimus exhædificauerat.

De alabastrite & lygdino alandico. CA. VIII.

h Anc aliqui lapidẽ alabastriten uocant:quẽ cauant ad uasa unguentaria:quoniã optime ea ĩcor rupta seruare diciť.Idẽq̃ etiã exustus:ex emplastris cõuenit.Nasciť circa thebas ægyptias:& da mascũ syriæ.Hic cæteris candidior.Probatissimus uero in carmania:mox in india.Iã qdẽ & in syria asyaq̃.Vilissimus aũt & sine ullo nitore in cappadocia.Probanť q̃ maxime mellei coloris in uertice maculosi atq̃ nõ translucidi.Vitia uero in iis corneus color aut cãdidus:& quicqd simile uitro est.Pau lum distat ab eo ad unguentoꝝ fidẽ:uti existimant.Lygdinus in tauro repertus amplitudine qua lãces craterasq̃ nõ excedat.Antea tantũ ex arabia aduehi solitus cãdoris eximii.Magnus & cõtrariæ iter se na turæ duobus honos.Coralitico in asia reperto:mensure nõ ultra bina cubita:candore ꝓximo ebori & quadã similitudine e diuerso niger est alabandicus terræ suæ nomine:q̃q̃ & mileti nascens:ad purpurã tamẽ magis aspectu declinãte.Idẽq̃ liquatur igni:ac fundiť ad usum uitri.Thebaicus intercinctus aure is guttis inueniť in africæ parte ægypto ascriptæ coticulis ad terenda collyria q̃dã utilitate naturæ alia cõueniẽs.Circa syenẽ uero thebaidis:simites:quẽ ante pyrrhopœcilõ uocabãt.Trabes ex eo fecere reges

quodam certamine obeliſcos uocantes ſolis numini ſacratos.Radioꝝ eius argumentū in effigie eſt:& ita ſignificatur nomīe ægyptio.Primus oīum id inſtituit Mitres:qui ī ſolis urbe regnabat ſomnio iuſſus:& hoc ipſum inſcriptum eſt ī eo. Et.n.ſculpturæ illæ effigieſq; quas uidemus:ægyptiæ ſunt litteræ poſtea & alii regum in ſupradicta urbe Sothis quattuor numero : quadragenoꝝ & octonum cubitoꝝ lōgitudine.Ramiſes autē is quo regnante ilium captū eſt:quadraginta cubitoꝝ. Idemq; digreſſus īde: ubi fuit Mneuidis regia poſuit alium longitudine undecenis pedibus:per latera cubitis quattuor.

De obeliſco & thebaico & alexandrino:& de illo qui eſt in cyrco magno. CA. IX.

o

Pus id feciſſe dicuntur uiginti milia hominum.Ipſe rex cum ſubrecturus eſſet:uererēturq; ne machinæ ponderi non ſufficerent:quo maius periculum curæ artificum denuntiaret filium ſuum adalligauit cacumini:ut ſalus eius apud mollientes prodeſſet lapidi.Hanc ammiratione operis effectum eſt:ut cum oppidum id expugnaret Cambyſes rex uentumq; eſſet incendio ad crepidines obeliſci:extingui ignem iuberet molis reuerentia qui urbis nulla habuerat:Sunt & alii duo. Vnus a Myrne poſitus:alter a Phio ſine notis quadragintaocto cubitoꝝ.Alexandriæ ſtatuit unum octogita cubitorum Ptolæmeus Philadelphus:quem exciderat Nectabis rex purum.Maiuſq; opus fuit in deuehēdo ſtatuendoue multo q̄ in excidendo.A Satyro Architecto aliqui deuectum tradunt.Rate ut Callixenus dixit a phœnice foſſa perducta uſq; adiacentem obeliſcum e nilo.Naueſq; duas in latitudinem patulas:pedalibus ſpatiis ex eodem lapide ad rationem geminati per duplicem menſuram ponderis oneratas ita ut ſubiſſent obeliſcum pendentem extremitatibus ſuis in ripis utrinq;:poſtea e geſtis laterculis alleuata naue excepiſſe onus ſtatutum.Exciſos autem ſex talis in monte eodem artificū donatum talentis quinquaginta.Hic autem obeliſcus fuit in arſinoe poſitus a rege ſupradicto:munus amoris in coniuge: eademq; ſorore Arſinoe.Inde eum naualibus īcommodum.Maximus quidam præfectus ægyptii trāſtulit in forum reciſo cacumine dum uult faſtigium addere auratū:quod poſtea amiſit.Et alii duo ſunt alexandriæ ad portum in Cæſaris templo:quos excidit Meſphees rex quadragenum binum cubitorū. ſuper omnia acceſſit difficultas mari romam deuehendi ſpectatis admodum nauibus . Diuus Auguſtus priorem aduexerat miraculi gratia : puteoliſque naualibus perpetuis dicauerat.Sed incendio conſumptus eſt.Diuus Claudius aliquot per annos aſſeruatum eum quem Caius Cæſar īportauerat: omnibus quæ nunq̄ in mari uiſa ſunt : mirabiliorem turribus puteolis ex puluere exhædificatis perductū oſtiam portus gratia merſit:alia ex hoc cura nauium quæ tyberi ſubuehebant . Quo experimento palam fuit:non minus aquarum huic amni eſſe q̄ nilo.Is autem obeliſcus quem Diuus Auguſtus in cyrco magno conſtituit:exciſus a rege Semneſerteo:quo regnante Pythagoras in ægypto fuit:centum uigintiquinq; pedum eſt:& dodrantis:præter baſin eiuſdem lapidis . Is uero qui eſt in campo martio nouem pedum minor eſt a Seſotide.Inſcriptam ambo rerum naturæ interpr ætationem ægyptioꝝ opere & philoſophiæ continent.

De illo qui eſt in campo martio pro gnomone. CA. X.

e

I qui eſt in campo Diuus Auguſtus addit mirabilem uſum ad depræhendendas ſolis umbras dierumq; ac noctium magnitudines:ſtrato lapide ad obeliſci magnitudinē:cui par fieret umbrarum romæ confecto die ſexta hora paulatimq; per regulas quæ ſunt ex ære incluſæ ſingulis diebus decreſceret:ac rurſus augeſceret:digna cognitu res & ingenio fœcundo.Manlius mathematicus apici auratam pilam addidit:cuius uertice umbra colligeretur in ſemetipſam alia atq; alia incremēta iaculantē apice:ratione ut ferunt:a capite hominis intellecta.Hæc dierū obſeruatio triginta iam fere annis non congruit:ſiue ſolis ipſius diſſono curſu & cæli aliqua ratione mutato:ſiue uniuerſa tellure aliquid a centro ſuo dimota:ut depræhendi & in aliis locis accipio:ſiue urbis tremoribus hii tantum gnomone intorto : ſiue inundationibus tyberis ſedimento molis facto : q̄q̄ ad altitudinem impoſitæ rei in terrā quoq; dicant iacta fundamēta.

De tertio obeliſco romæ in uaticano. CA. XI.

t

Ertius eſt in uaticano Caii & Neronis principum cyrco:ex omnibus unus omnino fractus in molitione eius:quem fecerat.Seſotidis filius Nuncoreus . Eiuſdem remanet & alius centum cubitorum quem poſt cæcitatem uiſu reddito ex oraculo ſoli ſacrauit.

De pyramidibus ægyptiis & ſphinge. CA. XII.

d

Icantur obiter & pyramides in eadem ægypto regū pecuniæ ocioſa ac ſtulta oſtentatio.Quippe cum faciendi eas cauſa a pleriſq; tradatur:ne pecuniam ſucceſſoribus aut æmulis inſidiantibus præberent:aut ne plebs eſſet ocioſa.Multa circa hoc uanitas illorum hominum fuit:ueſtigiaq; complurium incoactarum extant.Vna eſt in arſione urbe:duæ in memphi non procul a labyrintho:de quo & ipſo dicemus.Totidem ubi fuit meridis lacus:hoc eſt:foſſa grandis.Sed ægyptus īter mira ac memoranda narrat harum cacumina extrema:quæ eminere dicuntur Reliquæ tres:quæ orbem terrarum impleuere fama:ſane conſpicuæ undiq; a nauigantibus : ſitæ ſunt in parte africæ mōte ſaxeo ſteriliq; inter memphin oppidum:& quod appellari diximus delta a nilo minus quattuor milibus paſſuum memphi ſeptem.d.paſſu.a uico appoſito quem uocabant buſirin.In quo ſunt aſſueti ſcandere illas.Ante has eſt ſphinx:uel magis miranda:qua ſilueſtria ſunt accolentium . Amaſin regem putant ī ea conditum:& uolunt inuectam uideri.Eſt autem ſaxo naturali elaborata:& rubrica. Capitis mōſtri ambitus per frontē centū duos pedes colligit:longitudo pedū centū quadragintatriū eſt:altitudo a uentre ad ſummam aſpidē in capite ſexagintaduum.Sed pyramis ampliſſima ex arabicis lapidicinis cōſtat.Trecenta ſexaginta hoīum milia annis.xx.eam cōſtruiſſe ꝑduntur.Tres uero factæ annis ſeptuagintaocto

& mensibus quattuor. Nẽpe qui de iis scripserunt: sunt Herodotus: Euhemerus. Duris samius Aristagoras: Dionysius: Artemidorus: Alexander Polyhistor: Butarides: Antisthenes: Demetrius Demoteles Appion: Inter omnes uero eos non constat a quibus factæ sint iustissimo casu oblitteratis tantæ uanitatis auctoribus. Aliqui ex iis prodiderũt in raphanos & allium ac cepas mille octingenta talenta erogata. Amplissima octo iugera optinet soli quattuor angulorũ paribus interuallis per octingentos octogintatres pedes singulorum laterum altitudo: a cacumine pedes. xxv. alterius ĩterualla singula per quattuor angulos pares. dcc. trigintaseptem comprehẽdunt. Tertia minor prædictis. Sed multo spectatior. aithiopicis lapidibus consurgit. ccc. sexagĩta tribus pedibus inter angulos. Vestigia ædificationum nulla extãt. Harena late pura circũ lentis similitudine: qualis in maiori parte africæ. Quæstionum summa est quanã ratione in tantã altitudinẽ subuecta sint cementa. Alii. n. nitro ac sale adaggeratis cũ crescente opere a peracto fluminis irrigatiõe dilutis. Alii lateribus e luto factis extructos pontes in priuatas domos distributos. Nilũ. n. non putãt rigare potuisse multo humiliorẽ. In priamide maxima est itus puteus octogintasex cubitorum: flumen illo admissum arbitrantur. Mensurã altitudinis earum omniũq; similiũ deprændere inuenit Thales milesius umbrã metiendo: qua hora par esse corpori solet. Hæc sunt pyramidũ miracula. Supremũq; illud: ne quis regũ opes mireť: minimã extitisse laudatissima a Rhodope meretricula factã: æsopi fabularum philosophi conserua quondã & cõtubernalis hæc fuit: maiore miraculo tantas opes meretricio esse cõquisitas quæstu. Magnificatur & alia turris a rege facta ĩ insula pharo portũ optinente alexandriæ: quã cõstituisse. dccc. talentis tradũt: magno animo ne qd omittamus. Ptolomæi regis: q̃ in ea permiserit Sostrati callidis architecti structuræ ipsius nomẽ ĩscribi. Vsus eius nocturno nauiũ cursui ignes ostẽdere ad pnuntianda uada portusq; introitũ. Sicut iã tales cõpluribus locis flagrãt ut potneosicæ ac rauennæ ad uitandũ periculũ etiã in corriuatione. Flagrant cũ eo sita ea crassienne. Periculum in corriuatione ignium ne sydus existimeť: quoniã e longinquo similis Flammarũ aspectus est. Hic idem architectus primus omniũ pensilem ambulationẽ gnidi fecisse traditur.

De labyrinthis ægyptio: lemnio: italico. CA. XIII.

d Icamus & labyrinthos: uel portentosissimũ humani ingenii opus. Sed non ut existimari possit falsum. Durat etiã nũc in ægypto in heracleopolite nomos: q primus factus est ante annos (ut tradunt) tria milia sexcentos a Petesuco rege: siue Tithoe. Quãq̃ Herodotus opus regum esse dicat: nouissimeq; Psammetici. Causas faciendi uarie interpretantur. Demoteles regiam Motherudis fuisse. Lycias sepulchrum Meridis plures soli sacrum id extructum: qđ maxime creditur. Hinc utiq; sumpsisse. Dedalum exemplar eius labyrinthi quem fecit in creta: nõ est dubium: sed centesimã tantum portionem eius imitatum: quæ itinerũ ambages occursusq; ac recursus inexplicabiles cõtinet. Non ut in pauimentis puerorumue ludicris campestribus uidemus breui lacinia milia passuum plura ambulationis continentẽ: sed crebris foribus inditis ad fallendos occursus: redeũdũq; in errores eosdẽ. Secũdus hic fuit ab ægyptio labyrinthus: tertius in lemno: quartus in italia. Omnes lapide polito fornicibus tecti. Aegyptius quod miror equidem in introitu lapideis e paro colũnis. Reliquæ erãt syenitæ: molibus compositis quas dissoluere: ne sæcula quidem possint adiuuãtibus Heracleopolitis: qui id opus inuisu mire infestauere. Positionem operis eius singulasq; partes enarrare non est: cum sit in regiones diuisum atq; in præfecturas: quas uocant nomos: sexdecim nominibus eorum totidem uastis domibus artibus Præterea templa omnium ægypti deorum cõtinet: superq; Nemeses quindecim ædiculis inclusæ. Sunt pyramides complures quadragenarum ulnarum senos radice muros optinentes. Fessi iam eundo perueniunt ad uiarum illum inexplicabilem errorem. Quin & cœnacula prius excelsa porticusq; ascendũtur nonagenis gradibus omnes intus colũnæ de porphyrite lapide: deorum simulachra: regũ statuæ: monstrificæ effigies. Quarũdam autem domorum talis est situs: ut adaperiẽtibus fores tonitruũ intus terribile existat. Maiore autem in parte transitus est per tenebras: aliæq; rursus extra murum labyrinthi ædificiorum moles pteron appellant. Inde aliæ perfossis cuniculis subterraneæ domus. Reficit unus omnino pauca ibi ex monte phadon Thebis rex ante Alexandrũ magnum annis quingentis. Id quoq; tradiť fulsisse trabibus spinæ oleo incoctæ dum fornices quadrati lapidis assurgerent. De ægypto & cretico labyrinthis satis dictum est. Lemnius similis illis columnis tantum centũ quinquaginta memorabilior fuit: quarum in officina turbines ita librati pependerunt: ut puero circũagente tornarentur. Architecti illũ fecere Emilius & Rholus & Theodorus indigena. Extantq; adhuc reliquiæ eius: cũ cretici italiciq; nulla uestigia extent. Namq; & italicum dici conuenit: quem fecit sibi porsenna rex hetruriæ sepulchri causa: simul ut & externorum regum uanitas quoq; ab italis superaretur. Sed cũ excedat omnia fabulositas: utemur ipsius. M. Varronis in expositione eius uerbis. Sepultus est inquit sub urbe clusio: in quo loco monumentũ reliquit lapide quadrato. Singula latera pedum lata tricenũ: alta quinquagenũ. Inq; basi quadrata intus labyrinthũ inextricabilẽ. Quo si quis ĩproperet sine glomere lini: exitũ inuenire nequeat. Supra id quadratũ pyramides stant quinq;. Quattuor in angulis: & in medio una. In imo latæ pedũ septuagenum quinũ: altæ cẽtum quinquagenũ: ita fastigiatæ: ut in summo orbis æneus & Pegasus unus omnibus sit impositus: ex quo pendeat excepta cathenis tintinnabula: quæ uento agitata longe sonitus referant: ut dodonæ olim factum. Supra quẽ orbem quattuor pyramides insuper singulæ extant altæ pedũ cẽtenum. Supra quas uno solo quinq; pyramides: quarum altitudinem Varronem puduit adiicere. Fabulæ hetruscæ tradunt eandẽ fuisse: quã totius operis: adeo uesana dementia quæsisse gloriã impendio nulli profuturo. Præterea fatigasse regni uires: ut tamen laus maior artificis esset.

De penfili horto & oppido:& templo Dianæ ephefiæ. CA. XIIII.

l Eguntur & penfiles hortos:immo uero totum oppidum feciffe ægyptiæ thebæ:exercitus armatos fubito educere folitis regibus nullo oppidanorum fentiẽte.Etiamnum hoc minus mirum:ꝙ ꝗ flumine medium oppidum interfluente:quæ fi fuiffent:non dubium eft dicturum Homerum fuiffe:cum centum portas ibi prædicaret. Græcæ magnificẽtiæ uera ammiratio extat templum ephefiæ Dianæ ducentis uiginti annis factum a tota afia.In folo id paluftri fecere:ne terræmotus fentiret:aut hiatus timeret.Rurfus ne in lubrico atq; inftabili fundamenta tãte molis locarentur : ante calcatis ea fubftrauere carbonibus dein uelleribus lane.Vniuerfo tẽplo longitudo eft quadringentorũ uigintiquiq; pedum latitudo ducentorum uiginti.Colũnæ cẽtum uiginti feptem a fingulis regibus factæ:fexaginta pedum latitudine.Ex iis trigintafex cælatæ.Vna a Scopa.Operi præfuit Ctefiphon architectus.Summa miracula epyftilia tante molis attolli potuiffe.Id cõfecutus eft ille beronibus harena plenis molli puluino fuper capita colũnarum exaggeratio paulatim exinaniens ab imo ut fenfim totum in colle federet.Difficillime hoc cõtigit in limine ipfo:quod foribus imponebat.Etenim ea maxima moles fuit :nec fedit.In cubili ergo anxio artifici mortis deftinatione fuprema.Traduntq; in ea cogitatione feffum nocturno tempore in quiete uidiffe prefentem deam:cui tẽplum fiebat:hortantem ut uiueret: fe cõpofuiffe lapidem:atq; ita poftero die apparuit:ponderecq; ipfo correptus uidebatur.Cætera eius operis ornamenta plurium librorum inftar optinent:nihil ad fpecimen naturæ pertinentia.

De delubro Cyzici & lapide fugitiuo:& de echo fepties refonante:& ædificio fine clauo:& mirabilia ædificiorum romæ. CA. XV.

d Vrat & Cyzici delubrum:in quo filium aureum commiffuris omnibus politi lapidis fubiecit artifex eburneum Iouem dicaturus intus coronate eo marmoreo Apolline.Tralucẽt ergo picturæ tenuiffimis cappillamẽtis:leniq; afflatu fimulachra refouente:præter ingenium artificis ipfa materia quãuis occulta in præcio operis intelligitur.Eodem in oppido eft lapis: fugitiuus appellatus.Argo nautæ eo pro ancora ufi ibi reliquerant.Hunc e prytaneo(ita uocatur locus)fæpe profugum fixere plũbo.Eadem in urbe iuxta portam quæ thracia uocatur turres.vii.acceptas uoces numerofiore repercuffũ multiplicant.Nomenq; huic miraculo echo eft a græcis datum.Et hoc quidem natura locorum euenit.Et plerũq; conuallium:ibi cafu accidit.Olympiæ autẽ arte mirabili modo in porticu quam oppidani heptaphonon appellãt:quoniã fepties eadem uox redditur.Cyzici & buleuterion uocãt ædificium amplum fine ferreo clauo ita difpofita contignatione ut eximantur trabes fine fulturis ac reponãtur.Quod itẽ romæ in ponte fublicio religiofum eft:poftea ꝙ Coclite Horatio defendente ægræ reuulfus eft.Verũ & ad urbis noftræ miracula tranfire conuenit:nongentorũq; annoꝝ dociles fcrutari uiros: & fic quoq; terraꝝ orbem uictum oftẽdere:qđ accidiffe totiens pene:quot referrẽtur miracula:apparebit.Vniuerfitate uero aceruata & in quendam unũ cumulũ coniecta nõ alia magnitudo exurget:ꝙ fi mũdus alius quidam in uno loco narretur.Nam ut cyrcum maximũ a Cæfare dictatore extructũ longitudine ftadioꝝ triũ:latitudine unius:fed cũ ædificiis iugerũ quaternũ ad fedem ducentoꝝ.lx.miliũ inter magna opera dicamus.Nõne inter magnifica bafilicã Pauli columnis e phrygibus mirabilem:forũq; diui Augufti:templũ Pacis diui Vefpafiani imperatoris augufti:pulcherrima opeꝝ quæ unꝙ ? Pantheon Ioui ultori ab agrippa factũ:cum theatrum ante texerit romæ Valerius oftienfis architectus ludis Lybonis.Pyramidas regũ miramur opera:cũ folũ tantũ foro extruẽdo feftertiis mille ducẽtis Cæfar dictator emerit.Et fiquidẽ impenfæ mouent captos auaritia animos.P.Clodius quem Milio occidit:feftertiis.c.xlvii.milibus domo empta habitauerit.Quod equidem non fecus ac regum infaniam miror : Itaq; & ipfum Milonem feftertia feptingenta milia æris alieni debuiffe inter prodigia animi humani duco.Sed tunc fenes aggeris uaftum fpatium & fubftructiones infanas captiofi mirabantur.Præterea cloacas operum omniũ dictu maximũ:fuffoffis mõtibus: atq; ut pauloante rettulimus:urbe penfili:fubterq; nauigata. Id.M. Agrippa fecit ĩ ædilitate poft confulatũ per meatus corriuatis feptem amnibus curfu præcipiti torrentiũ modo rapere:atq; auferre oĩa coactis.Infuper mole hymbrium concitati uada ac littora quatiunt:Aliquando tyberis retro infufi recipiunt fluctus.Pugnantq; diuerfi aquarum impetus intus: & tamen obnoxia firmitas refiftit.Trahuntur moles internæ tãtæ nõ fuccũbentibus caufis operis.Pulfant ruinæ fponte præcipites:aut impactæ incendiis.Quatitur folum terræmotibus . Durant tamen a Tarquinio prifco annis octingentis ꝓpe inexpugnabiles.Nõ omittẽdo memorabili exemplo uel eo magis:quoniam celeberrimis rerum cõditoribus omiffum eft.Cum id opus tarquinius Prifcus plebis manibus faceret:effetq; labor incertũ longior an periculofior:paffim confcita nece quiritibus tedium fugientibus.Nouum & inexcogitatum ante poſteaq; remedium inuenit ille rex:ut omnium ita defunctoꝝ figeret crucibus corpora fpectãda ciuibus:fimul & feris uolucribufq; lacerãda.Quamobrem pudor romani nominis proprius qui fæpe res perditas feruauit in prœliis:tunc quoq; fubuenit.Sed illo tempore impofuit iam erubefcens cum puderet uiuos tanquam puditurum effet extinctos. Amplitudinem cauis eam feciffe proditur ut uehem fœni large onuftam trãfmitteret.Parua funt cuncta quæ diximus: & omnia uni cõparãda miraculo:anteꝙ noua attingã.M.Lepido.Q.Catulo conf.ut cõftãt inter diligentiffimos auctores domus pulchrior non fuit romæ:ꝙ Lepidi ipfius.At hercule intra annos.xxxv.eadem centefimum locũ nõ optinuit.Cõputet in hac æftimatione qui uolet:marmorum molem:opera pictorũ:impendia regalia.Et cũ pulcherrima laudatiffimaq; certantes centũ domos:pofteaq; eas ab innumerabilibus aliis in hunc diem uictas.Profecto incendia puniunt luxum:nec tamen effici poteft:ut mores

aliquid ipso in homine mortalius esse intelligant. Sed eas omnes duæ domus uicerunt. Bis uidimus urbem totam cingi domibus principum: Caii & Neronis. Et huius quidem ne quid deesset aurea. Nimirum sic habitarunt illi qui hoc imperium fecere: tantas ad uincendas gentes triumphosq; referédos ab aratro aut foco exeuntes: quorum agri quoq; minorem modum obtinuere q̃ cellaria istorum. Subit uero cogitatio quota portio harum fuerint areæ illæ: quas inuictis imperatoribus decernebant publice ad exedificandas domos. Summusq; illarum honos erat: sicut in. L. Valerio Publicola: qui primus consul fuit cum. L. Bruto post tot merita: & fratre eius qui bis ĩ eodem magistratu sabinos deuicerat: adiici decreto ut domus eorum fores extra aperirentur: & ianua in publicum reiiceret. Hoc erat clarissimum insigne inter triumphales quoq; domos. Nõ patiemur duos Caios uel duos Nerones ne hac quidem gloria famæ frui. Docebimusq; etiam ĩsaniam eorum uictam priuatis operibus. M. Scauri: cuius nescio an ædilitas maxime prostrauerit mores ciuiles: maiusq; sit Syllæ malum tanta priuigni potentia: q̃ proscriptio tot milium. Hic fecit in ædilitate sua opus maximum oĩum quæ: unq̃ fuere humana manu facta non temporaria mora: uerumetiam æternitatis destinatione. Theatrũ hoc fuit. Scœna ei triplex altitudine. ccc. lx. columnarum in ea ciuitate quæ sex hyemetias non tulerat sine probro ciuis amplissimi. Iam pars scœneæ e marmore fuit. Media e uitro ĩaudito etiam postea genere luxuriæ. Sũmæ tabulis inauratis columnæ ut diximus: imæ duodequadragenũ pedũ. Signa ærea inter columnas ut indicauimus fuerunt tria milia numero. Cauea ipsa cœpit hominum. lxxx. milia cũ Pompei amphiteatri totiens multiplicata urbe tantoq; maiore populo sufficiat large. xl. milia. Sed & reliquus apparatus tantus attalica ueste: tabulis pictis: cæteraq; cura fuit: ut in tusculanam uillam reportatis quæ superfluebant quottidiani usus deliciis incensa uilla ab iratis seruis concremarentur ad sestertia. M. aufert animum & a destinato itinere digredi cogit contemplatio tam ꝓdigæ mentis: aliãq; connecti maiorem ĩsaniã. E ligno. C. Curio q̃ bello ciuili in Cæsarianis partibus obiit: funebri patris munere cũ opibus apparatuq; non posset superare Scaurum. Vnde enim illi uictricus Sylla? & Metella mater proscriptioꝝ sectrix? Vnde. M. Scaurus pater totiens princeps ciuitatis: & marianis sodalitiis rapinarũ prouincialiũ sinus? cum iã ne ipse quidẽ comparari sibi posset. Quando hoc certe incendii illius p̃mium habuit conuectis ex orbe terrarum rebus: ut nemo postea par esset insaniæ illi. Ingenio ergo suo erat utendum. Curioniq; aliud excogitandũ fuit. Opere præciũ est scire q̃d inuenerit: & gaudere moribus nostris: ac nostro modo nos uocare maiores Theatra duo iuxta fecit amplissima e ligno cardinũ singuloꝝ uersatili suspensa librамẽto: in quibus utrisq; ante meridiano ludoꝝ spectaculo edito inter sese auersis ne inuicem obstreperent scœnæ: & repẽte circũactis ut cõstiterant. Postremo iam die discedentibus tabulis & cornibus inter se coeuntibus faciebat amphitheatrum: & gladiatoꝝ spectacula edebat: ipsum magis auctoritatum Populum Roma. circũferens. Quid enim miretur quisq; in hoc primum? inuentorem? an inuentum? artificem? an auctorẽ? ausum aliquem hoc excogitare? an suscipere: parere? an iubere? Super omnia erit populi furor sedere ausi tam infida instabiliq; sede. En hic est ille terrarum uictor & totius dominator orbis: qui gentes & regna diriperet: iura exteris mitteret: & quosdam ĩ numero deoꝝ ĩmortaliũ generis humani portio in machina pendens: & ad periculum suũ paludens. Quæ utilitas animaꝝ ista? aut quæ quærela de cannis: aut quantum mali potuit accidere? Hauriri urbes terræ hiatibus publicus mortalium dolor est. Ecce Po. Romanus uniuersus uelut duobus nauigiis impositus binis cardinibus sustinetur: & seipsum depugnantem spectat: periturus momento aliquo luxatis machinis: & per hoc queritur in tribunitiis concionibus gratia: ut pensiles tribus faceret. Qualia hic in rostris. Qui nõ ausurus apud eos quibus hoc ꝑsuaserit. Vera nãq; cõficientibus Po. Ro. funebri munere ad tumulum patris eius depugnauit uniuersis. Variauit hanc magnificentiã suã fessis turbatisq; cardinibus: & amphitheatri forma custodita nouissimo die diuersis duabus per medium scœnis athlætas edit: raptisq; e contrario repente pulpitis eodẽ die uictores e gladiatoribus suis ꝓduxit. Nec fuit rex Curio aut gentiũ imperator nõ opibus ĩsignis: uti qui nihil in censu habuerit: præter discordiã principũ. Sed dicantur uera æstimatione inuicta miracula: quæ. Q. Martius rex fecit. Is iussus a senatu aquaꝝ appiæ & anienis tegula ductus reficere: nouam a nomine suo appellatã cuniculis per montes actis intra præturæ suæ tẽpus adduxit. Agrippa uero ĩ ædilitate sua adiecta uirginea aqua. Cæterisq; corriuatis atq; emendatis lacus. dcc. fecit. Præterea fontes. cv. castella cxxxx. cumplura etiam cultu magnifica & operibus. Is signa. ccc. ærea aut marmorea imposuit: & colũnas ex marmore quadringentas: eaq; omnia annuo spatio: adiecitq; ipse in ædilitatis suæ cõmemoratione & ludos unde sexaginta diebus factos: & gratuita præbuit balnea cẽtum. lxx. quæ nunc romæ ad infinitum auxere numerũ. Vicit antecedentes aquarũ ductus nouissimũ ĩpendium operis inchoati a Caio Cæsare & peracti a Claudio. Quippe a lapide. xl. ad eam excelsitatem: ut in omnes urbis montes leuarentur: influxere curtius atq; cæruleus fontes. Erogata in id opus sestertia quingenta. lv. milia. Quod siquis diligentius æstimauerit aquarum abundantiam in publico balneis piscinis domibus euripis hortis suburbanis uillis spatioq; aduenĩetis extructosq; arcus mõtes ꝑfossos: conualles æquatas: fatebitur nihil magis mirandũ fuisse in toto orbe terraꝝ. Eiusdẽ Claudii iter maximã eq̃dẽ ac memorãda duxerim: quãuis destitutũ successoris odio montẽ perfossum ad lacum fucinũ emittendum: inenarrabili profecto impendio: & operariorum multitudine per tot annos: cũ aut corriuatio aquarum: qua terrenus mõs erat egereretur in uertice machinis: aut silex cederet. Omniaq; intus in tenebris fierent: quæ neq; cõcipi animi nisi ab iis qui uidere: neq; humano sermone enarrari possunt. Nã portus ostiensis opus ꝓtereo. Item uias inter montes excisas. Mare thirrenũ a lucrino molibus seclusum. Tot põtes tãtis ĩpendiis factos. Et

inter plurima alia italiæ miracula:ipsa marmora in lapidicinis crescere auctor est Papyrius Fabianus naturæ rerum peritissimus.Exemptores quoqꝫ affirmant compleri sponte illa montium ulcera. Quæ si uera sunt:spes est:nunq̃ defuturam luxuriam.

De magnetis generibus & medicinis. CA. XVI.

a Maioribus digredienti ad reliquorum lapidum insignes naturas:quis dubitet in primis magnetem occurrere?Quid enim mirabilius?aut qua in parte naturæ maior improbitas dederat uocem saxis:ut diximus:respondentem homini:immo uero & obloquentem?Quid lapis rigore pigrius?Ecce sensus manusqꝫ tributi illi.Quid ferri duritia pugnatius?Sed cedit & patitur mores:trahit̃ nãqꝫ a magnete lapide.Domitrixque illa rerum omnium materia ad inane nescio quid currit:atqꝫ ut propius uenit assistit:teneturqꝫ: & complexu hæret.Sideritin ab hoc alio nomĩe appellant:q̃dam heracleon.Magnes appellatus est ab inuẽtore:ut auctor est Nicander in india repertus.Nãqꝫ & passim inuenitur:ut in hispania quoqꝫ inuenisse autem fertur clauis crepidarum & baculi cuspide hærentibus:cũ armenta pasceret.Quinqꝫ genera magnetis Sotacus demonstrat:æthiopicum & magnesiacũ a macedonia & contermina a beboncea locatum petentibus dextra.Tertium in echio boetiæ.Quartum circa alexandriam troadem.Quintum & magnesia asiæ.Differẽtia prima mas sit an fœmina. Proxima in colore.Nam qui in macedonia & magnetia reperiuntur:ruffi nigriqꝫ sunt.Boetius uero ruffi coloris plus habet q̃ nigri:Is qui in troade inuenitur:niger est & fœminei sexus:ideoqꝫ sine uiribus.Deterrimus autem in magnesia asiæ candidus:neqꝫ attrahẽs ferrum similisqꝫ pumici.Cõpertum tanto meliores eẽ quanto sunt magis cærulei:æthiopicis laus suma datur:pondusqꝫ argẽto rependit̃.Inuenit̃ hic in æthiopiã zmiri:ita uocatur regio harenosa.Ibi & hematites sanguinei coloris:sanguinẽqꝫ reddens si terratur. Sed & crocũ. In attrahẽdo ferrũ nõ eadem quæ magneti hematite natura.Aethiopici argumentum est qꝫ magnetẽ quoqꝫ aliũ ad se trahit.Omnes autẽ ii oculoꝝ medicamentis prosunt ad suam quisqꝫ portionẽ.Maximeqꝫ epiphoras sistunt.Sanãt & adusta cremati tritiqꝫ.Alius rursus in eadem æthiopia nõ procul mons gignit lapidẽ theameden:qui ferrũ oẽ abigit:respuitqꝫ.De utraqꝫ natura seius sæpius diximus.

De lapidibus qui cito absumunt corpora in eis condita: & de his qui diu seruant: & de thasio lapide:& medicinis eius. CA. XVII.

l Apidem e sciro insula integrum fluctuare tradunt:eundem cõminutum mergi.In asso troadis sarcophagus lapis fissili uena scinditur.Corpora defunctorum condita in eo absumi constat intra.xl.diem:exceptis dentibus:Mutianus specula quoqꝫ & strigiles & uestes & calciamẽta illata mortuis lapidea fieri auctor est.Eius generis & in lycia saxa sunt & in oriẽte quæ uiuẽtibus quoqꝫ adalligata:erodunt corpora.Mitior est autem seruandis corporibus nec absumendis chemites ebori simillimus:in quo Darium conditum ferunt.Parioqꝫ similis candore & duricia: minus tamen ponderosus qui porus uocat̃.Theophrastus auctor est & translucidos lapides in ægypto inueniri:quos ophionitæ similes ait:quod fortassis tunc fuerit:quoniam & ii desinunt:& noui reperiunt̃.Thasius gustu salsus podagras lenit pedibus in uase ex eo cauato inditis.Præterea omnia crurũ uitia in iis lapidicinis sanãtur:cum in metallis omnibus crura uitientur.Eiusdem lapidis flos appellatur:in farinam redigendam mollis ad quædam perinde efficax.Est autem similis pumici ruffo.Ammixtus æri cyprio mammarũ uitia emendat.Pici autem resinæue strumas & panos discutit.Prodest & phthisicis linctu Cũ melle uetera ulcera ad cicatricem perducit.Excrescentia erodit.Et ad bestiaꝝ morsus utilis.Repugnantia curationi ac suppurata siccat.Fit cataplasma ex eo podagris mixto fabæ lomento.

De ebore fossili & lapidibus osseis & palmatis & aliorum generibus. CA. XVIII.

i Dem Theophrastus & Mutianus esse aliquos lapides:qui pariant:credunt.Theophrastus auctor est & ebur fossile candido & nigro colore inueniri:& ossa e terra nasci: inueniriqꝫ lapides osseos. Palmati circa mundam in hispania:ubi Cæsar dictator Pompeium uicit:reperiuntur:idqꝫ quotiens fregeris.Sũt & nigri:quorum auctoritas uenit in marmora:sicut tænarius.Varro nigros ex africa firmiores esse tradit:q̃ in italia:E diuerso albos coranos duriores:q̃ parios.Idem lunensem silicem serra secari.At thusculanum dissilire igni.Sabinum fuscum addito oleo etiam lucere.Idem molas uersatiles uolsine inuentas.Aliquas & sponte motas inuenimus in prodigiis.Nusq̃ autem hic utilior q̃ i italia gignitur:lapisqꝫ non saxum est.In quibusdam uero prouinciis omnino non inuenitur.Sunt quidam in eo genere molliores:qui & quotæ leuigantur.ut procul intuentibus ophitæ uideri possint.Neqꝫ est alius firmior:quando & lapidis natura ut lignum similiter hymbres solesqꝫ aut hyemes non patitur.In aliis atqꝫ aliis generibus.Sunt qui & lunam non tollerent:& qui uetustate rubiginem trahant:coloremue candidum oleo mutent.

De corallio uel pyrite:& medicinis eius:& ostracite:de amanto lapide & medicinis eius & militino lapide & uiribus eius: de gagate lapide & medicinis eius:de spongiis:de phrygio lapide & natura eius. CA. XIX.

c Orallium lapidem quidam pyritẽ uocãt:quoniam sit plurimus ignis illi.Sed est alius etiam num pyrites similitudine æris.In cypro eum reperiri uolunt:& in metallis quæ sunt circa acamaniam:unum argento colore:alterum aureo.Coquuntur uarie. Ab aliis iterum tertioqꝫ in melle:donec consumatur liquor. Ab aliis pruna prius:dein melle:& postea lauantur ut æs.Vsusqꝫ eoꝝ in medicina excalfacere:siccare discutere:humorem extenuare:& duritias nimias mollire. Vtuntur &

crudis tusisq; ad strumas atq; furunculos.Pyritarum etiamnum aliqui genus unum faciunt plurimum habens ignis:quos uiuos appellamus:& ponderosissimi sunt.Hi exploratoribus castrorũ maxime necessarii:qui clauo uel altero lapide percussi:& scintillas edũt:quæ exceptæ sulphure aut fongis aridis uel foliis:dicto celerius ignem trahunt.Ostracitæ similitudinem testæ habent.Vsus eorum pro pumice ad leuigandam cutem.Poti sanguinem sistunt:& illit cum melle ulcera:doloresq; mammarum sanãt:amantus alumini similis nihil igni deperdit.Hic ueneficiis resistit omnibus:priuatim magorum.Geoden ex argumento appellant:quoniam amplexus est terram : oculorum medicamentis utilissimus.Item mãmarum & testium uitiis.Melitites lapsis succum remittit dulcem:mellitũq; tusus.Et cæræ mixtus eruptionibus pituitæ maculisq; corporis medetur:& faucium exulcerationi.Epinyctidas tollit:& uuluarũ dolores impositus uelleri.Gargates lapis nomen loci & amnis habet gagatis lyciæ.Aiunt & in leucocolla expelli mari:atq; infra duodecim stadia colligi.Niger est:planus:pumicosus:non multum a ligno differens leuis:fragilis:odore si teratur grauis.Fictilia ex eo inscripta non delentur.Cum uritur odorẽ sulphureũ reddit.Mirumq; accenditur aqua:oleo restinguitur:Fugat serpentes ita recreatq; uuluæ strãgulationes.Deprehendit sonticum morbum & uirginitatem suffitus.Item ex uino decoctus :dẽtibus medetur.Strumisq; cæræ permixtus.Hoc dicunt uti magiin ea quã uocant necyomantiam.Id peruri negant:si euenturum sit:qđ aliquis optet.Spongiæ lapides inueniunt in spongiis:& sunt natiui.Quidam eos cysteo lithos uocant:quoniã uesicæ medentur.Calculos rumpunt in uino poti.Phrygius lapis gentis nomen habet.Est autem gleba pumicosa.Vritur ante uĩo perfusus:flaturq; follibus:donec ruffescat:ac rursus dulci uino restinguitur:& hoc trinis uicibus:tingendis uestibus tantum utilis.

De hematite & quinq; generibus eius:& schisto. CA. XX.

s Chistos & hematites cognationem habent.Hematites inuenit in metallis.Vstus minii colorem imitatur.Vritur & phrygius:sed nõ restinguit uino.Adulterat schisto.Hematiten discernunt uenæ rubentes:& friabilis est natura.Oculis cruore suffusis mire conuenit.Sistit profluuium mulierum potus.Bibunt eum & qui sanguinem reiecerunt cum succo punici mali . Et in uesicæ uitiis efficax.Bibitur & in uino contra serpentium ictus.Infirmior ad omnia eadem est:quem schiston appellant.Sed in iis cõmodior croco similis:peculiaribus splendet.Proficit oculorum lachrymis i lacte muliebri.Procidẽtesq; oculos præclare cohibet . Hæc est sententia eorũ qui nuperrime scripsere.Sed Sotacus e uetustissimis auctoribus quinq; genera hematitaꝝ tradit præter magnetem . Principatũ dat ex iis æthiopico:oculorum medicamentis utilissimo.Ex iis quæ panchresta appellant.Item ambustis.Alterum atrodamanta dicit uocari:colore nigro pondere ac duricia insignem:& inde nomen traxisse:præcipueq; in africa repertam.Trahere autem in se argentum æs.ferrum.Experimentum eius esse in cote ex lapide basanite.Reddere enim succum sanguineum:& esse ad iocineris uitia præcipui remedii. Tertium genus arabici facit:simili duricia:uix reddentis succum ad cotem aquariã aliquando croco similem. Quarti generis elatiten uocari quãdiu crudus sit:coctum uero militem utilem ambustis.Ad omnia utiliorem rubrica.Quinti generis schistos hemorrhoidas reprimit. In totum autem hematitas omnes tritos in oleo tritum drachmarum põdere a ieiunis sumẽdos ; ad uitia sanguinis.Idem auctor est schiston esse alterius generis q̃ hematiten tradit:quẽ uocãt atractiten.Nasci i africa nigrum attritũ reddere aquariis cotibus ab ea pte quæ fuerit ab radice nigrum colorem:ab altera parte croci.Ipsum utilem esse oculorum medicamentis.

De quattuor generibus ætitis:& calamo:& samio:& arabo: & punicibus. CA. XXI.

a Etites lapis etiã argumẽto nominis magnã famam habet.Reperit in nidis aquilaꝝ:sicuti i decimo uolumine diximus.Aiũt binos iueniri:marẽ & fœminã.Nec sine iis parere q̃s diximus aqlas:& ideo binos tantũ.Genera eoꝝ q̃ttuor.In africa nascentẽ pusillũ & mollẽ itra se ac uelut in aluo habentẽ argillã suauẽ:candidã.Ipsum friabilẽ quẽ fœminei sexus putãt. Marẽ aũt q in arabia nascit durũ gallæ:similẽ:aut subrutilũ in aluo habentẽ durũ lapidẽ.Tertius in cypro inuenit:collore illis in africa nascentibus similis:amplior tamẽ atq; dilatatus.Cæteris.n.globosa facies.Habet in aluo harenam iucũdã & lapillos.Ipse tã mollis ut ẽt digytis fricet.Quarti generis Taphiusius appellat:nascẽs iuxta leucadem in taphiusa:qui locus est dextra nauigantibus ex hac ad leucadem.Inuenitur in fluminibus candidus:& rotundus.Huic est in aluo lapis:qui uocatur callimus:nec quicq̃ tenerius.Aetitæ omnes grauidis adalligati mulieribus uel quadrupedibus in pelliculis scarificati uteri animalium continent partus:non nisi parturiant:remouendi:alioquin uuluæ excidium fit.Sed nisi parturientibus auferantur:omnino non pariunt.Est & lapis samius in eadẽ insula:ubi terram laudauimus:poliendo auro utilis.Vtilis & in medicina oculorum ulceribus cum lacte quo supradictũ est mõ contra ueteres lachrymatiões.Prodest & cõtra uitia stomachi potus.Vertigines sedat: Mentesq; cõmotas restituit. Quidam & morbis comitialibus utiliter dari putãt.Et ad ruinæ difficultates:acopis etiã miscetur.Probatur grauitate & candore.Vuluas & partus contineri adalligato eo tradunt.Arabus lapis ebori similis: dentifriciis accõmodat crematus.Priuatim hemorrhoidas sanat cũ lanugine linteoꝝ linteolis insuper impositis.Nõ prætermit:ẽda est & pumicũ natura:siquidem ita appellantur quidam lapides erosi amne:in ædificiis musea uocant dependentia ad imaginem specus arte reddendam.Sed & iis pumices qui sũt in usu corporum leuigandorum fœminis iam quidem & uiris:atq; ut ait Catullus libris:laudatissimi sunt in melo syro: & æoliis insulis. Probatio in candore & i minimo pondere:& ut q̃ maxime spongiosi aridiq; sint:ac teri faciles:nec harenosi infricando. Vis eorum in medicina : extenuare ;siccare. In ustrina ter sic/

cantur : ita ut torreantur carbone puro:ac totiens uino restinguant albo.Lauant deide ut cadmia: & sic
cati condunt q̃ miniũ uliginoso loco.Vsus farinæ eius oculoꝶ maxime medicamẽtis. Vlcera purgant
eoꝶ leuiter: explentq; cicatrices:& emẽdãt.Quidã tertia ustione refrigeratos potiusq̃ restinctos terrere
malũt ex uino.Addunt etiã ad malagmata capitũ uerendorũq; ulceribus.Vtilissima fiunt ex iis dentifri
cia.Theophrastus aũt auctor est potores in certamine bibẽdi præsumere farinã eius:sed nisi uniuerso po
tui ipleantur periclitari.Tantãq; refrigerãdi naturã esse:ut musta feruere desinant pumice addito.

De lapidibus mortarioꝶ medicinaliũ : & mollibus lapidibus: & speculari lapide:
& silicibus:& phengite:& cotibus:& reliquis ad struturam lapidibus igni &
tempestatibus resistentibus. CA. XXII.

Vctoribus curæ fuere lapides mortariorum quoq; nec medicinalium tantũ aut ad pigmenta
a pertinentium.Ethesiumq; lapidem in iis prætulere cæteris:mox & thebaicum:quem pyrrho
pecilion appellauimus. Aliqui psaronium uocãt.Tertium ex calazio chrysiten. Medici autem
& basaniten.Hic enim lapis nihil ex sese remittit.Ii autem lapides qui succum reddunt oculorum me/
dicamentis utiles existimantur.Ideoq; æthiopici maxime ad ea probantur.Tenarium uero lapidem &
pœnicum & hematitem iis medicamentis prodesse tradunt.quæ ex croco componantur . Ex alio tena
rio qui niger est:& ex pario lapide non æque medicis utilem.Potiorẽ ex lapide alabastrite ægyptio : uel
ex ophite albo.Est enim hoc genus ophitis: ex quo uasa & etiam cados faciunt. In syphno lapis est qui
cauatur: tornaturq; ĩ uasa coquendis cibis utilia:uel ad esculentorum usus.Quod in comensi italiæ la/
pide accidere scimus:sed ĩ syphno singulare q excalfactus oleo nigrescit:durescitq;.Natura mollissimus
tanta qualitatum differentia est.Nam mollicie & transalpis præcipua sunt exempla . In belgica prouin/
cia candidum lapidem serra qua lignum:faciliusq; etiam secant ad tegularum & imbricum uicem . Vel
si libeat : ad quæ uocant pauonacea tegendi genera:& igne quidem durati iidem sectiles sunt.Specularis
uero quoniam & hic lapis nomen optinet:faciliore multo natura finditur in quanlibet tenues crustas.
Hispania hunc olim citerior tantum dabat:nec tota:sed intra centum milia passuum circa segobricam
urbem.Iam & cypros & cappadocia & sicilia:& nuper inuentum africa.Postferendos omnes tamen his
paniæ:& cappadociæ mollissimis & amplissimæ magnitudinis:sed obscuris.Sunt & in bononiensi ita/
liæ parte breues maculosi complexu silicis alligati:quorum tamen appareat natura similis eis qui in his
pania puteis effodiũtur profunda altitudine.Necnon & saxo inclusus sub terra inuenitur: extrahiturq;:
aut exciditur.Sed maiori parte fossili natura absolutus segmẽti modo nunq̃ adhuc quinq; pedum lon/
gitudine amplior.Humore hunc terræ quidam autumant quadam animam crystalli modo glaciari.
Et in lapidẽ concrescere manifesto apparet:q cum fere decidere in puteos tales & medullæ ex ossibus ea
rum in eadem lapidis natura post hyemẽ figurantur.Inuenit & niger aliquando.Sed cãdido natura mi
ra cum sit molicia nota perpetiendi solis rigorisq;:nec senescit si modo iniuria absit:cum hoc etiam in
cementis multorum generũ accidat.Inuenere & alium usum in ramentis quoq; cyrcum maximum lu
dis cyrcensibus sternendi:ut sit in cõmendatione candor.Nerone principe in cappadocia repertus est la/
pis duritia marmoris candidus atq; trãslucens:etiam qua parte fuluæ inciderant uenæ :ex argumento
phengites appellatus.Hoc construxerat ædem fortunæ:quam seiam appellant:a Seruio rege sacratam
aurea domo complexus.Quare etiam foribus apertis interdiu claritas ibi diurna erat haud q̃ specu lariũ
modo:tanq̃ inclusa luce:non transmissa:in arabia quoq; esse lapidem uitri modo trãslucidum:quo utũ
tur pro specularibus:Iuba auctor est.Nunc ad operarios lapides transisse conueniat:primumq; cotes fer
ro acuendo.Multa earũ genera.Creticæ diu maxima laudem habuere.Secundam laconicæ ex taygeto
monte:utræq; oleo indigẽtes.Inter aquarias naxiæ laus maxima fuit.mox armeniacæ:de quibus dixi/
mus.Ex oleo & aqua ciliciæ pollẽt:ex aqua arsinoeticæ:Repertæ sunt ĩ italia aqua trahentes aciem acer
rimo effectu.Necnon & transalpes:quas pascernices uocant.Quarta ratio est saliua hominis proficien/
tium.Quæ in tõstrinarum officinis inutilis ẽ:fragili mollicia . Flaminitanæ ex hispania citeriore ĩ eo ge
nere præcipue.Reliqua multitudo lapidum in totum ædificiis inutilis est morositate.Quædam tamẽ
loca morem illum habent:sicuti carthago ĩ africa exercetur halitu maris:fricatur uento : & uerberatur
hymbri.Sed cura tuentur picãdo parietes:quoniam & tectoria calx roditur.Sciteq; dictum est:ad tecta
eos pice ad uinum calce:uti quoniam sic musta condiunt. Alia mollicia circa Romam fidẽnati & alba/
no:In liguria quoq; umbria & Venetia albus lapis dentata serra seccatur.Hi tractabiles in opera laborẽ
quoq; tolerant sub tecto dũtaxat. Aspergine & gelu pruinisq; rumpunt in testas . Nec contra humores
& aurã maris robusti. Tyburtini ad reliqua fortes:uapore dissiliunt.Nigri silices optimi quibusdã ĩ lo
cis & rubẽtes.Nõnusq̃ uero & albi:sicut in tarquiniensi & ancianis lapidicinis circa lacum uolsiniensem.
Et in stratonensi sunt:quibus ne ignis quidem nocet.Iidem & in monumenta sculpti contra uetustatẽ
quoq; incorrupti permanent.Exq; iis formæ fiunt:in quibus æra funduntur.Est & uiridis lapis uehe/
mẽter igni resistens:sed nusq; copiosius.Et ubi inuenitur lapis non saxum est.E reliquis pallidus in ce/
mento raro utilis.Globosus contra iniurias fortis:sed ad structuram infidelis:nisi multa suffrenatione
deuinctus.Nec certior fluuitialis semper ueluti madens.Remedium est in lapide dubio æstate eum exi
mere:nec ante biennium eum inserere tecto:domitum tempestatibus. Quæ ex eo læsa fuerint:in sub/
terranea structura aptantur utilius. Quæ restiterint:tutum est cælo committere : Græci e lapide duro
ac silice æquo cõstruunt ueluti lateritios parietes.Cum ita fecerint:iso domos uocant genus structuræ.
At cũ ĩæquali crassitudine structa sunt pseudisodomon.Tertiũ est euplectõ tãtũmodo frõtibus politis.

Reliqua fortuito collocant. Alternas coagmentationes fieri:ut commissuras antecedentium medii lapides optineāt:necessariū est:in medio quoq; pariete si res patiaṫ. Si minus utiq; a lateribus:Medios parietes farcire fractis cemētis. Dictyotheton uocāt reticulatā structuram:quā frequentissimæ romæ struūt: rimis oportunā. Structuram ad normam & libellam fieri & ad perpendiculum respondere oportet.

De Cisternis & calce & harenæ generibus:& mixtura calcis & harenæ:& uitiis structuræ:& tectoris columnis. CA. XXIII.

C T Cisternas harena pura & aspera quinq; partibus:calcis quam uehementissime duabus construi conuenit: fragmentis silicis non excedentibus libras. Ita ferratis uectibus calcari solū parietesq; similiter. Vtilius geminos esse:ut in prione uitia considant aquæ:atq; per collum in proximas trāseat maxime pura aqua. Calcem e uario lapide Cato Censorius improbat. Ex albo melior q̄ ex duro & structuræ utilior. Quæ ex fistuloso:tectoriis. Ad utrumq; damnatur ex silice. Vtilior eadem ex effosso lapide q̄ ex ripis fluminum collecto. Vtilior e molari:quia est quædam pinguior natura eius. Mirum aliqui postq̄ arserit accendi aquis. Harenæ tria genera. Fossicia cui quarta pars calcis addi debet. Fluuiatili aut morinæ tertia. Si & testæ tusæ tertia pars addatur melior materia erit. Ab apēnino ad padum non inuenitur fossicia:nec marina. Ruinarum urbis ea maxime causa:q; furto calcis sine ferrumine suo cementa componuntur. Intrita quoque quo uetustior eo melior. Vnde & in antiquarum ædium legibus inuenitur ne recentiore trima uteretur redemptor quisq̄. Ideoq; nulla tectoria eorum rimæ fedauere. Tectoriumq;:q; nisi ter harenato & bis marmorato inductum est:non satis splēdoris habet: Vliginosa & ubi salsugo testatio uitia sublimi utilius. In græcia tectoriis etiam harenarum quod inducturi sunt: prius in mortario ligneis uectibus subigunt. Experimentum marmorati est in subigendo:donec rutro non cohæreat. Contra in albario opere:ut macerata calx ceu glutinum hæreat. Sed macerari non nisi a gleba oportet. In elide ædes est Mineruæ:in qua frater Phidiæ Paneus tectorium induxit lacte & croco subactum:ut ferunt:ideo si quæratur in ea hodiæq; saliua pollice:odorem croci saporemq; reddere traditur. Columnæ edere densius positæ:crassiores uidentur. Quattuor earum genera. Quæ sextam partem altitudinis in crassitudine ima habent:doricæ uocātur:quæ nonam ionicæ:quæ septimam thuscaniæ. Corinthiis eadem ratio quæ ionicis. Et differentia: quoniam capitularis corinthiarum eadem est altitudo quæ colligitur crassitudine ima:ideoque graciliores uidētur ionicis:capitelli enim altitudo tertia præstat crassitudinis. Antiqua ratio erat columnarum altitudinis tertia pars latitudinum delubri:in ephesi Dianæ æde:de qua prius fuit sermo:primum columnis spiræ subditæ:& capitella addita. Placuitque altitudinis octaua pars in crassitudine: & ut spiræ haberent crassitudinis dimidium septimæque partis detrahentibus summarum crassitudini. Præter has sunt quæ uocanṫ atticæ columnæ quaternis angulis pari alterum interuallo.

De medicinis calcis:& maltha & gypso. CA. XXIIII.

C Alcis & in medicina magnus usus. Eligitur enim recēs:nec aspersa aquis urit:discutit: extrahit incipientesq; serpere ulcerum impetus coercet. Aceto & rosaceo temperata perducit ad cicatricem. Luxatis quoq; cum adipe suillo aut liquida resina ex melle medetur. Eadem compositione & strumis. Maltha e calce fit recenti:gleba uino restinguitur. Mox tunditur cū adipe suillo & ficu duplici linamento. Quæ res oīum tenacissima:& duritiā lapidis antecedens. Quod malthatur oleo perficitur ante. Cognita calci res gypsum est. Plura eius genera. Nam e lapide coquitur ut in syria cathuris. Et e terra foditur ut in cyprio ac perrhebie summa tellure:& hymeticum est. Qui coquitur lapis non dissimilis alabastrite esse debet:aut marmoroso. In syria durissimos ad id eligunt:coquūtq; fimo bubulo ut celerius urantur. Omnium autem optimum fieri compertum est e lapide speculari squāmam uitalem habente. Gypso madido statim utendū est:quoniā celerrime coit:ac siccaṫ. Tamen rursus tundi & in farinam resolui patiṫ. Vsus gypsi in albariis sigillis ædificiorum & coronis gratissimus. Exēplumq; illustre. C. Proculeium Augusti Cæsaris familiarē in maximo stomachi dolore gypso poto cōsciuisse sibi mortē.

De pauimentis:& quando primum romæ:& subdialibus pauimentis:& græcanicis:& quando primum cameræ. CA. XXV.

P Auimenta originem apud græcos habent elaborata arte picturæ ratione: donec linthostrota expulere eam. Celeberrimus fuit in hoc generosus:qui pergami strauit quem uocant Eusaroton Oecon:quoniam purgamenta cœnæ in pauimento quoq; euerri solent:ueluti relicta. Fecerat paruis e testulis tinctisq; in uarios colores. Mirabilis ibi columba bibens:& aquam umbra capitis infuscans abripiente alia escam. Dentes uirides in canthari labro. Apricantur aliæ scabentes sese. pauimenta credo primum facta:quæ nunc uocamus barbarica: atq; subregulanea. In italia e festucis cannea:hoc aperte ex nomine ipso intelligi potest. Romæ scalpturatum in Iouis capitolini æde primum factum est post tertium punicum bellum initum. Frequentata uero pauimēta ante cimbricum magna gratia animorum indicio est lucillianus ille uersus. Ante pauimenta atq; emblemata uermiculata. Subdialia græci inuenere talibus domos contegentes facili tractu & repente:sed fallax ubicunq; hymbres gelant. Necessarium binas per diuersum taxationes substerni. Capita earum præfigi ne torqueātur. Et ruderi nouo tertiam partem testæ tusæ addi. Deinde rudus in quo duæ quintæ calcis misceantur pedali crassitudine festucari. Tunc nucleo crasso sed digytos induci & e testa grandi non minus alia duos digytos strui Fastigium uero seruari in pedes denos & sescuncem. Ac diligenter cote despumare uernisq; axibus contribulare. Quæ torquentur inutilia putant. Immo & silice aut palea substerni melius esse quo minor uis

calcis perueniat.Neceſſarium & globoſum lapidem ſubiici.Similiter fiunt ſpicata teſtacea.Non neglig̃edum etiamnum unum genus græcanicum. Solo feſtucatio iniicitur rudus aut teſtaceum pauimẽtum. Dein ſpiſſe calcatis carbonibus inducitur ſabulo calce ac fauilla mixtis:materia craſſitudine ſemipedali ad regulam & libellam exigitur:& eſt forma terrena.Si uero cote depolitum eſt:nigri pauimenti uſum obtinet.Lithoſtrota cœptauere iam ſub Sylla paruulis certe cruſtis.Extatq; hodie quod in Fortunæ delubro preneſte fecit.Pulſa deinde ex humo pauimenta in cameras tranſiere:ut pronum uitium.Et hoc certe inuẽtum ab Agrippa in thermis quas romæ fecit.Figlinum opus encauſto pinxit.In reliquis albaria adornauit.Non dubie uitreas facturus cameras:ſi prius id inuentum fuiſſet:aut a parietibus ſcœnæ ut diximus.Scauri perueniſſent in cameras.Quamobrem ariginem uitri dicemus.

De origine uitri & ratione faciendi:& de obſiano uitro:& generibus multiformibus uitri. CA. XXVI.

p Ars eſt ſyriæ:quæ Phœnice uocatur finitima iudeæ intra montis carmeli radices paludem habens:quæ uocatur candebea. Ex ea creditur naſci belus amnis quinq; milium.p.ſpatio ĩ mare profluens iuxta ptolemaidem coloniam.Lentus hic currit:inſalubris potu:ſed cerimoniis ſaſer:limoſus uado profundus.Non niſi refuſo mari harenas fatentur.Fluctibus enim uolutatæ niteſcũt detritis ſordibus.Nunc & a marino credunt̃ aſtringi morſu:non prius utiles.Quingẽtorum eſt paſſuũ non amplius littoris ſpatium.Idq; tantum multa per ſæcula gignẽdo fuit uitro.Fama eſt appulſa naue mercatorũ nitri cum ſparſi per littus epulas pararent:nec eſſet cortinis attollendis lapidum occaſio:glebas nitri e naue ſubdidiſſe.Quibus accenſis permixta harena littoris tranſlucentes nobilis liquoris fluxiſſe riuos:& hanc fuiſſe originem uitri.Mox ut eſt aſtuta & ingenioſa ſolertia non fuit contenta nitrũ miſcuiſſe:cœptus addi & magnes lapis:quoniam in ſe liquorem uitri quoq; ut ferrum trahere credit̃. Simili modo & calculi ſplendentes multifariam cœpti uri:deinde conchiæ & foſſiles harenæ.Auctores ſunt in india e cryſtallo fracta fieri:& ob id nullum comparari indico.Leuibus autem aridiſq; lignis coquitur addito cyprio ac nitro maxime ophirio.Continuis fornacibus ut æs liquatur:maſſeq; fiunt colore pingui nigrantes.Acies tanta eſt quacunq;:ut circa ullum ſenſum ad oſſa conſecet quicquid afflauerit corporis. Et maſſis rurſus funditur in officinis tingiturq;. Et aliud flatu:figuratur.Aliud torno teritur.Aliud argenti modo cælatur.Sidone quondam iis officinis nobili:ſiquidem etiam ſpecula excogitauerat.Hæc fuit antiqua ratio uitri.Iam uero & in uulturno mari italiæ harena alba naſcens ſex milium paſſuum a littore inter cumas atq; lucrinum:quæ molliſſima ẽ:pila molaq; teritur. Dein miſcet̃ tribus partibus nitri pondere uel menſura:ac liquata in alias fornaces trãſfunditur.Ibi fit maſſa quæ uocatur hammonitrum.Atq; hoc recoquitur:& fit uitrum purum ac maſſa uitri candidi.Iam uero & per gallias hiſpaniaſq; ſimili modo harenæ temperantur.Ferunt Tyberio principe excogitatum uitri temperamentum ut flexibile eſſet:& totam officinam artificis eius abolitam:ne æris:argenti:auri: metallis præcia detraherentur.Eaq; fama diu crebrior q̃ certior fuit.Sed quid refert. Neronis principatu reperta uitri arte quæ modicos calices duos:quos appellabant petrotos.hſ.ſex milibus uenderet.In genere uitri & obſidiana numerantur ad ſimilitudinem lapidis quem ĩ æthiopia inuenit. Obſidius nigerrimi coloris:aliquando & tranſlucidi:craſſiore uiſu atq; in ſpeculis parietum pro imagine umbras reddẽte.Gẽmas multi ex eo faciunt.Videmuſq; & ſolidas imagines diui Auguſti capti materia huius craſſitudinis. Dicauitq; ipſe pro miraculo in templo Concordiæ obſidianos quattuor elephantos.Remiſit & Tyberius Cæſar heliopolitarum cerimoniis repertam ibi in hæreditate eius qui præfuerat ægypto:obſidianã imaginem Menelai.Ex quo apparet antiquior materiæ origo nunc nitri ſimilitudine interpolata.Xenocrates obſidianum lapidem in india & ĩ ſennio italiæ & ad occeanum ĩ hiſpania naſci tradit. Fit & in tincturæ genere obſidianum ad eſcaria uaſa totum rubens uitrum atq; non tranſlucens:hematinon appellatum.Fit & album & murrhinum aut hyacinthos ſaphiroſq; imitatũ:& omnibus aliis coloribus.Nec eſt alia nũ materia ſequatior:aut etiam picturæ accomodatior.Maximus tamen honos in candido traſlucente q̃ proxima cryſtalli ſimilitudine.Vſus uero ad potandum argenti metalla & auri pepulit.Eſt aũt coloris impatiens: ni præcedat frigidis liquor:cum addita aqua uitreæ pilæ ſole aduerſo in tantum excandeſcant:ut ueſtes exurant:fragmenta teporata agglutinantur tantum rurſus adfundi non queunt p̃terq̃ abrupto ſibimet: tingui ueluti cum calculi fiunt:quos quidem abaculus appellant:aliquos etiã pluribus modis uerſicolores.Vitrum ſulphuri cõcoctum ferruminatur in lapidem.Ad peractis omnibus quæ conſtant ingenio artem natura faciente:ſuccurrit mirari nihil pene non igni perfici.

Ignium miracula & medicinæ prodigia CA. XXVII.

i Gnis accipit harenas:ex quibus alibi uitrum:alibi argentum:alibi minium: alibi plumbi genera:alibi pigmenta:alibi medicamenta fundit. Igne lapides in æs ſoluuntur.Igne ferrum gignitur:ac domatur.Igne cremato lapide cementa in tectis alligantur.Alia ſæpius uri prodeſt. Eademq; materia aliud gignitur primis ignibus:aliud ſecundis:aliud tertiis.Quando ipſe carbo uires habere incipit reſtinctus: atq; intereſſe creditus:maioris fit uirtutis.Immenſa & improbra rerum naturæ portio.Et in qua dubium ſit plura abſumat:an pariat. Eſt & ipſis ignibus medica uis. Peſtilentiæ quæ ſolis obſcuratione cõtrahitur ignis ſuffitu multiformiter auxiliari certum eſt.Empedocles & Hippocrates id mõſtrauere diuerſis locis.Ad conuulſa uiſcera aut cõtuſa ut.M.Varro auctor eſt.Ipſis.n.uerbis eius utar.Lix cinis eſt inquit foci.Inde.n.cinis luxatis potus medet̃. Vt licet uidere gladiatores cum deluſerint hac iuuari potione.Quin & carbunculũ genus morbi:quo duos cõſulares nuper abſumptos

indicauimus:querneus carbo tritus cum melle sanat. Adeo in rebus damnatis quoq; ac iam nullis sunt aliqua remedia:ut in carbone ecce & cinere. Nõ prætereibo & unum foci exemplum romanis litteris clarum. Tarquinio Prisco regnante tradunt repente in foco comparuisse genitale e cinere masculini sexus. Eamq;:quæ insederat ibi:Tanaquilis reginæ ancillam Ocrestem captiuam consurrexisse grauidam. Ita Seruium Tullium natum qui regno successit. Inde & in reginæ cubanti puero caput arsisse uisum credi eumq; Laris familiaris filium. Ob id compitalia & ludos Laribus primum instituisse.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HYSTORIAE LIBER.XXXVII. ET VLTIMVS. PROHEMIVM.

Origo gemmarum.

T NIHIL INSTITVTO OPERI DESIT:GEMMAE SVPERSunt: & in artum coacta rerum naturæ maiestas a multis nulla sui parte mirabilior. Tantum tribuunt uarietati coloribus materiæ decori. Violare etiam signis gemmas nefas ducentes. Aliquas uero extra p̃cia ulla taxationemq; humanarum opum arbitrantes ut plerisq; ad summam absolutamq; rerum naturæ cõtemplationem satis sit una aliqua gemma. Quæ fuerit origo gemmarum & quibus initiis in tantum hæc ammiratio exarserit diximus quodam tenus in menrione auri annulorũq;. Fabulæ primordium a rupe causacea tradunt. Promethei uinculorum interpretatiõe fatali. Primumq; saxi fragmentum inclusum ferro ac digyto circundatum hoc fuisse annulum & hoc gemmam.

De gemma Polyclatis tyranni & Pyrrhi regis:& qui sculptores optimi:& nobilitates artificum:& qui primus dactylothecam romæ habuit. CA. I.

h Is initiis cœpit auctoritas in tantum amorem elata ut Polycrati Seuero samio insularum ac litorum tyranno fœlicitatis suæ:quã nimiam fatebatur esse ipse:satis piamẽti in unius gemmæ uoluntario damno uideretur:si cum fortunæ uolubilitate paria faceret. Planeq; ab inuidia eius abunde se redimi putaret:si hoc unum doluisset. Assiduo gaudio luxus eo profectus a nauigio in altum annulum mersit. At illum piscis eximia magnitudine regi natus escæ uice raptum ut faceret ostentum: in culinam domini rursus fortunæ insidiantis manui reddidit. Sardonicem eam gemmam fuisse constat:ostenduntq; romæ (si credimus) in cõcordiæ delubro cornu aureo Augustæ dono inclusam:& nouissimum prope locum tot prælatis optinentem. Post hunc annulum regia fama est gemmæ Pyrrhi illius qui aduersus romanos bellum gessit. Nãq; habuisse traditur acathen:in qua nouem musæ & Apollo citharam tenens spectaretur:non arte sed sponte naturæ ita discurrentibus maculis:ut musis quoque singulis sua redderentur insignia. Nec deinde alia quæ tradatur magnopere gemmarum claritas extat apud auctores:præterq̃ Ismeniam Choraulem multis fulgentibus uti solitum comitante fabula uanitatem eius dicatæ i cypro:sex aureos denarios pro smaragdo in qua fuerat sculpta Amymone iussisse enumerari. Et cum duo relati essent:imminuto præcio:male me hercules curatum dixisse. Multũ enim detractũ erat gemmæ dignitati. Hic uidetur instituisse ut omnes musicæ artis hac quoq; ostentatione censerentur:ueluti Dionysiodorus æqualis eius & æmulus:ut sibi quoq; par uideretur. Tertius qui eodem tempore fuit inter musicos Nicomachus multas gemmas habuisse traditur:sed nulla peritia electas:sed sorte quadam. His exemplis initio uoluminis oblatis aduersus istos qui sibi hanc ostentationem arrogant:ut palam sit eos tibicinum gloria tumere. Hoc in Polycratis gemma quæ demonstratur illibata intactaq; ab Ismeniæ ætate post multos annos apparet scalpi etiam smaragdos solitos. Confirmat hãc eandem opinionem dictum Alexandri magni:quo uetuit in gemma se ab alio scalpi q̃ a Pyrgotele non dubie clarissimo artis eius. Post eum Apollonides & cronius ĩ gloria fuere. Quiq; diui Augusti imaginem similem expressit:qua postea principes signabant Dioscorides. Sylla dictator traditione Iugurte semper signauit. Est & inter auctores Catiensem illum cuius patrem Scipio Aemilianus ex prouocatione interfecerat:pugnæ eius effigie signasse uulgato Stiliõis Præcõtini sale. Quidnã fuisse aucturum eum si Scipio patrem eius iteremptus esset? Diuus Augustus inter initia sphinge signauit. Duas autem in matris annulis iam idiscretæ similitudinis inuenerat. Altera per bella ciuilia absente eo amici signauere æpistolas & edita. Quæ ratio temporum nomine eius reddi postulabat:non infaceto lepore accipientium enigmata afferre eam sphingem. Quinetiam Mœcenatis rana per collationẽ pecuniarum in magno terrore erat. Augustus postea ad deuitanda cõuitia sphingis Alexãdri magni imagine signauit. Gemmas plures:quod peregrino appellãt:nomine dactylothecam: primus omnium habuit romæ priuignus Syllæ Scaurus. Diuq; nulla alia fuit:donec Pompeius magnus eam quæ Mythridatis regis fuerat: inter dona in capitolio dicaret:ut. M. Varro:aliiq; eiusdem ætatis auctores confirmant:multum prælatum Scauri. Hoc exemplo Cæsar dictator sex dactylothecas in æde Veneris genitricis cõsecrauit. Marcellus octauia genitus in palatina Apollinis æde unam. Victoria tamẽ illa Pompeii primum ad margaritas gemmasq; mortes inclinauit. Sicut. L. Scipionis & Cn. Manlii ad cælatum argentum & uestes attalicas & triclinia ærata. Sicut. L. Mummii ad corinthia & tabulas pictas.

De gemmis tranſlatis in triumpho Pōpeii:& natura cryſtalli & medicinis: & luxuria circa eā:& quādo primū inuēta myrrhina:& luxuria circa eā & natura myrrhinoꝝ:quæ mentiti ſunt auctores de ſuccino. CA. II.

D uti planius noſcatur:uerba ex ipſis Pompeii triumphoꝝ actis ſubiiciam.Ergo tertio triumpho quem de piratis:aſia:ponto:gentibuſꝗ & regibus in ſeptimo operis huius uolumine indicatis.M.Piſone.M.Meſſala conſ.pridie Kalendas octobris:die natalis ſui egit : trāſtulit alueum cum theſſeris luſorium e gemmis duabus latum pedes tres:longum pedes quattuor.Et ne quis de ea re dubitet nulla gemmarum magnitudine hodie prope ad hanc amplitudinem accedente. In quo fuit luna aurea pondo.xxx.milium.Lectos triclinares tres.Vaſa ex auro & gemmis abacorū nouem. Signa aurea tria.Mineruæ matris:& Apollinis coronas ex margaritis.xxx.tres.Montem aureum quadratū cum ceruis & leonibus & pomis omnis generis circūdata uite aurea.Muſæum ex margaritis in cuius faſtigio horologium erat.Imago Cn.Pompeii e margaritis:illa regio honore grata:illius probiores uenerandiꝗ per cunctas gentes illa inq̄ ex margaritis:ſeueritate uicta & ueriore luxuria q̄ triumpho. Quod profecto inter illos uiros duraſſet cognomē Magni:ſi prima uictoria ſic triumphaſſes de margaritis Magne:tam prodigia re & fœminis reperta:quam habere gerereꝗ fas non ſit.Hinc ſic fieri tuos uultus?ſic te præcio ſum uideri?Nōne illa ſimilior tui eſt imago:quam pyrenei iugis impoſuiſti?Graue profecto fœdumꝗ probrum erat:ni uerius ſit eum deorum oſtētum credi oportere.Clareꝗ intelligi poſſet iam tum illud caput orientis opibus ſine reliquo corpore oſtētatum.Cætera triumphi eiuſdem q̄ ueriſſime ſubiiciam. Reip.datū mille talentū.Legatis & quæſtoribus:qui oras maris defendiſſent ſeſtertia bina milia.Commilitibus ſingulis quinquaginta.Tolerabiliorem tamē fecit cauſam Caii principis qui ſuper omnia muliebria oculos induebat e margaritis.Et Neronis principis qui ſcepta pſonis hiſtrionum & cubicula uiatoria unionibus conſternebat.Quinimmo etiam ius uidemur perdidiſſe corripiendi gemmata potoria & uariæ ſupellectilis genera annulos trāſeuntes. Quæ enim non luxuria innocentior exiſtimari poſſit? Eadem uictoria primum in urbem murrina inuexit.Primuſꝗ Pompeius ſex pocula ex eo triumpho capitolino Ioui dicauit.Quæ protinus ad hominum uſum trāſiere:abacis etiam eſcariiſꝗ uaſis inde expetitis.Excreſcitꝗ ī dies eius rei luxus murrio.lxxx.ſeſtertiis empto capaci plane ad ſeſtarios tres. Caliceꝗ potauit ex eo ante hos annos conſularis ob amorem abraſo eius margine ut tamē iniuria illa præcium augeret.Neꝗ eſt hodie murrini alterius præſtantior indicatura.Idem in reliquis generis eius quantum uoluerit licet æſtimare ex multitudine:quæ tanta fuit:ut auferente liberius eius Nerone Domitio theatrum peculiare trans tyberim hortis expoſita occuparent:hoc a populo impleri cauentes.Et dum pompeianus præludit:etiam Neroni ſatis erat:qui uidit tunc annumerari unius ſcyphi fracta membra: quæ in dolorem credo ſeculi inuidiāꝗ fortunæ tanq̄ Alexandri magni corpus in conditorio ſeruari ut oſtentaretur:placebat.T.Petronius conſularis moriturus inuidia Neronis principis ut menſam eius exhæredaret:trullam murrinam.ccc.ſeſtertiis emptam fregit. Sed nero ut par erat principem uicit omnes.ccc. ſeſtertiis capedinem unam parando.Memoranda res tanti imperatorem patremꝗ patriæ bibiſſe. Oriens murrina mittit:Inueniuntur enim ibi in pluribus locis nec inſignibus: parthici regni. Præcipue tamen in carmania.Humorem putant ſub terra calore denſari.Amplitudine nunq̄ paruos excedunt abacos.Craſſitudine rara quanta dictum eſt uaſi potorio.Splendor iis ſine uiribus:nitorꝗ uerius q̄ ſplēdor. Sed in præcio uarietas colorum: ſubinde circunagentibus ſe maculis in purpuram candoremꝗ:& tertium ex utroꝗ igneſcente ueluti per tranſitum coloris purpura rubeſcente:aut lacte candeſcente. Sūt qui maxime in iis laudent extremitates:& quoſdam colorum repercuſſus:quales in cæleſti arquu ſpectanť. His maculæ pingues placent.Tranſlucere quicq̄ aut pallere uitium eſt.Itē ſales uerrucæꝗ non eminentes:ſed ut in corpore etiā plerūꝗ ſeſſiles. Aliqua & in odore commendatio eſt.Contraria huic cauſa cryſtallum facit:gelu uehementiore cōcreto.Nec aliubi certe reperiť:q̄ ubi maxime hybernæ niues rigent: glaciemꝗ eē certum ē:unde & nomen græci dedere:Oriens & hāc mittit.Sed indicæ nulla præferť.Naſcitur & in aſia:uiliſſima circa alabandam & hortoſiam finitimiſꝗ montibus:item in cypro.Sed laudata in europa alpium iugis.Iuba auctor eſt:& in quadam inſula rubri maris ante arabiā ſita naſci quæ neron uocetur.Et in ea quæ iuxta gemmam topacion ferat.Cubitalemꝗ efoſſam a Pythagora Ptolemæi regis præfecto. Cornelius Bocchus & in luſitania perq̄ mirandi ponderis immenſis iugis depreſſis ad liberamentum aquæ puteis.Mirum & quod Xenocrates tradit epheſius aratro aſia & cypro excitari. Nō enim inueniri in terreno:nec niſi inter cautes creditum fuerat.Similius ueri eſt qđ idem Xenocrates tradit torrentibus ſæpe deportari.Sudines uero negat niſi ad meridiem ſpectantibus locis naſci. Quod certum eſt:non.n.reperitur in aquoſis:q̄q̄ in regione prægelida:uel ſi ad uada uſꝗ glatientur amnes.Cæleſti humore paruaꝗ niue id fieri neceſſe eſt:ideo caloris impatiens in frigido potu abdicatur. Quare naſcatur anguloſis lateribus:non facile ratio inueniri poteſt:eo magis ꝙ neꝗ mucronibus eadē ſpecies eſt: ita abſolutus eſt laterum leuor : ut nulla id arte poſſit æquari.Magnitudo ampliſſima adhuc uiſa nobis erat:quam in capitolio Liuia Auguſta dicauerat:librarū circiter.l.idem Xenocrates auctor eſt : uas amphorale uiſum.Et aliqui ex india cryſtallum ſextariorum quattuor.Nos liquido affimare poſſumus in cautibus alpium naſci adeo inuiis ut plerumꝗ fune pendentes eam extrahant.Peritis ſigna & indicia nota ſunt.Infeſtanť plurimis uitiis:ſcabro:ferrugine maculoſa nube occulta aliq̄do uomica:pduro fragiliꝗ cētro a ſole appellato.Eſt & ruffa aliqbus rubigo.Aliis capillamentū rimæ ſimile.Hoc artifices litura occultant.Quæ uero ſine uitio ſunt:puras eſſe malū aſcyntheta appellātes:nec ſpumei coloris lympideꝗ.

Postrema uero auctoritas in pondere est. Inuenio medicos quæ sunt urenda corporum nō aliter utilius id fieri putare q̄ crystallina pila aduersus apposita solis radiis. Alius hic furor. hs. centum. l. millibus trulla una non ante multos annos mercata a matrefamilias nec diuite. Item Nero amissarum rerum nūcio accepto duos calices cristallinos in suprema ira fregit illisos. Nec fuit ratio uitio sæculum suum punientis: ne quis alius ex iis biberet. Fragmenta sarciri nullo modo queūt. Mireq; ad similitudinem accessere uitri: sed prodigii modo ut suis præcium auxerint: crystalli non diminuerunt. Proximum locum in deliciis fœminarum tamen adhuc tantum succina optinent: eādemq; omnia hæc quam gemmæ auctoritatem. Sane maiorem aliquibus de causis crystallina & murina. Rigidi potus utraq;. In succinis causam ne deliciæ quidem adhuc excogitauerunt. Occasio est uanitas græcorum diligenter. Legentes mō æque perpetiantur me de ortu eorum: cum hoc quoq; intersit uitæ scire posteros quicquid illi prodidere mirandum. Phœtontis fulmine icti sorores fletu mutatas in arbores populos lachrymis electrum omnibus annis fundere iusta eridanum amnem quem padum uocamus. Et electrum appellatū: quoniam sol uocitatus sit electros: plurimi poetæ dixere: primiq; ut arbitror: Eschylus: Philoxenus: Nicander: Euripides: Satyrus. Quod esse factum italiæ testimonio patet. Diligentiores eorū electridas insulas in mari hadriatico esse dixerunt: ad quas dilaberetur padus. Qua appellatione nullas unquā ibi fuisse certum est. Nec uero ullas ibi appositas esse in quas quicq̄ cursu padi deuehi possit. Nam q; Eschylus in hyberia hoc est in hispania eridanum esse dixit: eūdemq; appellari rhodanum. Euripides rursus & Apollonius in hadriatico littore confluere rhodanum & padum: faciliorem uenia facit ignorati succini: in tāta orbis ignorantia. Modestiores sed æque falsum prodidere ī extremis hadriatici sinus rupibus inuiis arbores stare: quæ canis ortu hoc effunderent gummi. Theophrastus in liguria effodi dixit. Phœtontem in æthiopia Hammonis obisse. Ob id delubrum ibi esse atq; oraculum. Electrumq; gigni. Philemō fossile esse: & in scythia erui duobus locis. Candidum atq; cærei coloris quod uocaretur electrum, In alio loco fuluū qd appellaretur sualternicum. Demōstratus lyncurion id uocat: & fieri ex urina lyncum bestiarum. E maribus fuluum & igneum: e fœminis languidius atq; candidum. Alii dixere langurium: esse in italia bestias langurias. Zenothenis languas uocat easdem: & circa padum iis uitam affirmat sudines arborē quæ gignat in liguria. In eadem sententia & Metrodorus fuit. Sotacus credidit in britannia arboribus effluere: quas electridas uocauit. Pytheas gutonibus germaniæ genti accolis æstuarium mentonomon nomine ab oceano spatio stadiorum sexmilium. Ab hoc diei nauigatiōe insulā abesse abalum. Illo uere fluctibus aduehi: & esse cōcreti maris purgamentū. Incolas ꝓ ligno ad ignē uti eo: proximisq; teutonis uēdere. Huic & Timæus credidit: sed insulā basiliam uocauit Philemon negauit flāmam ab electro reddi. Nicias solis radiorū succum intelligi uoluit. Hos circa occasum credit uehementiores in terrā actos pinguem sudorem in ea parte oceani relinquere: deinde æstatibus in germanorum littora eiici. Et in ægypto nasci simili modo: & uocari sacal. Itē in india: gratiusq; thure esse indis. In syria quoq; fœminas uerticillos inde facere: & uocare harpaga: quia folia & paleas: uestiumq; fimbrias rapit. Theophrastus oceano id exæstuante ad pyrrenei ꝓmontorium eiici. Quod Xenocrates credidit: q de iis nuperrime scripsit. Viuit adhuc Asarubas: qui tradidit iuxta athlanticū mare esse locum cephisida: quē mauri uocant electrum. Hūc sole excalfactū e limo dare electrum fluitās. Mnesias africæ lacū sycionē appellatū: & cratinā amnē in oceanum effluentē lacu: in quo aues quas meleagridas & penolopas uocat uiuere. Ibi nasci rōne eadē qua supra dictum est de electride lacu. Theomenes dicit: iuxta syrtin magnā hortum hesperidū esse: ex quo in stagnū cadat. Colligi uero a uirginibus hesperidum. Ctesias indis flumen esse hypobarum: quo uocabulo significetur oīa uasa ferre bona: fluere a septentriōe in exortum oceanum iuxta montem siluestrem arboribus electrum ferentibus. Arbores eas aphytagoras uocari: qua appellatione significet̃ prædulcis suauitatis. Mithridates in germaniæ littoribus esse insulam: uocariq; eam cædron: cædri genere siluosam: inde defluere in petras. Xenocratis nō succinum tantū in italia: uerum etiam thieū uocari: a scythis uero sacrium: quoniam & ibi nascatur. Alios putare in numidia gigni. Super omnes est Sophocles tragicus poeta: quod equidē miror tanta grauitate cothurni: & præterea uitæ fama alias principali loco genitus athenis rebus gestis exercitu adiecto. Hic ultra indiam fieri dixit e lachrymis meleagridum auium Meleagrum defluentium. Quod & credidisse eum: uel sperasse aliis persuaderi posse quis non ueretur? quam ue periciam aut impericiam posse reperiri quæ auium ploratus annuos credit: lachrymasue tam grādes: auesq; e græcia ubi Meleager periit ploratum isse in indos? Quid ergo? Non multa æque fabulosa ꝓdunt poetæ? Sed hoc ea in re quæ quottidie inuehatur: atq; abundet: & hoc mendacium coarguat serio queng̃ dixisse: summa hominum contemptio est: & intoleranda mendaciorum impunitas.

De ortu & medicinis & generibus & luxuria succinorum: & lyncurio & medicinæ. CA. IIII.

Ertum est gigni in insulis septentrionalis oceani: & a germanis appellari glessum: itaq; & a nostris unam insularum ob id glessariam appellatam: Germanico Cæsare ibi classibus rem gerente austrauiam a barbaris dictam. Nascitur autem defluente medulla pinei generis arboribus: ut gummi in cerasis: resina pineis erumpit humoris abundantia: densatur rigore uel tepore aut mari. Cum uero intumescens æstus rapuit ex insulis: certe in littora expellitur: ita uolubile ut pēdere uideatur. Quod arboris succum etiam prisci nostri credidere: ob id succinum appellantes. Pineæ autem arboris esse indicio est pineus in attritu odor: & q; accensum tædæ modo ac nidore fragret. Affertur a germanis in pannoniam: mox per prouinciam. Inde ueneti primum quos græci enetos uocāt: rei famā fecere.

c

Proximæ pannoniæ id accipientes circa mare hadriaticum. Pado uero adnexa fabulæ uidetur causa hodieq; transpadanorum agrestibus fœminis. Monilium uice succina gestantibus maxime decoris gratia. Sed & medicinæ: quando tonsillis creditur resistere: & faucium uitiis uario genere aquarum iuxta illos infestante guttura ac uicinas carnes. Cētum fere milibus passuum abest a carnunto littus pannoniæ: ex quo id germaniæ inuehitur: præcognitum nuper. Vidit enim eques romanus missus ad id comparandum a Iuliano curāte gladiatorium munus Neronis principis. Qui hæc commertia & littora peragrauit tanta copia inuecta: ut retia coercendis feris podium protegentia succinis nodarētur. Arma uero & libitina totusq; unius diei apparatus esset e succino. Maximum pōdus iis glebæ attulit. xiii. librarum. Nasci & in india certum est. Archelaus qui regnauit in cappadocia illinc cortice inhærente tradit aduehi rude: polirique lacte incoctum. Liquidum primo destillare argumento sunt quædam intus translucētia: ut formicæ aut culices: lacertæq; quas adhæsisse musteo: non est dubium: & inclusas indurescenti. Genera eius plura. Candida odoris præstantissimi: sed nec his nec tetris præcium. Fuluis maior auctoritas. Ex iis etiamnum amplior translucentibus: præterꝗ si nimio ardore flagrent: imaginemq; igneam inesse: non ignem placet. Summa laus falernis a uini colore dictis molli fulgore perspicuis. Sunt & in quibus decocti mellis lenitas placeat. Verum hoc quoq; notum fieri oportet quocunq; modo tingui libeat: hædorum seuo & anchusæ radice. Quippe etiam conchylio inficiuntur. Cæterum attritu digytorum accepta ui caloris attrahunt in se paleas & folia arida: ut magnes lapis ferrum. Ramenta quoq; succini oleo addito flagrant dilucidius diutiusq; ꝗ lini medulla. Taxatio in delitiis tanta ut hominis quāuis parua effigies uiuorum hominum uigentiumq; præcia superet: prorsus ut castigatio una non sit satis. In corinthiis æs placet auro argētoq; mixtum: in cælatis ars & ingenia. Murrinorum & crystallinorum diximus gratiam. Vniones ꝗ capite circūferuntur: gemmæ digytis. In omnibus deniq; aliis uitiis ostentatio aut usus placet. In succinis deliciarum tantū conscientia. Domitius Nero in cæteris uitæ suæ portētis capillos quoq; coniugis suæ Popeæ in hoc nomen adoptauerat quodam etiam carmine succinos appellando. Et quoniam nullis uitiis desunt præciosa nomina, ex eo tertius hic quidem colos cœpit experti a matronis. Vsus tamen succinorum inuenitur aliquis in medicina: sed non ob hoc fœminis placent. Infantibus alligari. Amuleti ratione prodest. Callistratus & cuicunq; ætati contra lymphationes ꝓdesse tradit. Et urinæ difficultatibus potum: alligatumq;. Hic & differentiam nouam attulit appellando chrysolectrum quasi coloris aurei: & matutino grauissimi aspectus. Rapacissimum ignium: & si iuxta fuerint celerrime ardescens Hoc collo alligatum: mederi febribus & morbis. Tritum cum melle ac rosaceo aurium uitiis. Et si cum melle attico conteratur: oculorum quoq; obscuritatibus. Stomachi etiam uitiis uel per se farina eius sumpta: uel cum mastice ex aqua pota. Succina etiam gemmis quæ sunt translucidæ: adulterandi magnum habent locum: maxime amethystis: cum omni ut diximus colore tingantur. De lyncurio ꝓxime dici cogit auctorum pertinacia. Quippe etiam si non electrum id esset lyncurium tamen gēmam esse contendunt. Fieri autem ex urina quidem lyncis. Sed egestam terra protinus bestia operiente eam: quoniam inuideat hominum usui. Esse autem qualem in igneis succinis colorem: salpiq;. Nec folia tantum aut stramenta ad se rapere: sed æris etiam ac ferri laminas: quod Diocles quidem & Theophrastus credidit. Ego falsum id totum arbitror. Nec uisam in æuo nostro gemmam ullam ea appellatione. Et quod de medicina simul proditur calculos uesicæ eo poto elidi: & morbo regio occurri: si ex uino bibatur: aut si portetur. Et tamen nunc gemmarum cōfessa dicemus a laudatissimis orsi. Nec uero id solum agemus: sed ad maiorem utilitatem uitæ obiter coarguetur magnorum infanda uanitas: quādo illi uel plurima prodidere de gemmis medicinæ ex iis species blando prodigio transgressi.

De adamantis generibus & medicinis & margaritis. CA. V.

m

Aximum in rebus humanis non solum inter gemmas præcium habet adamas: diu non nisi regibus: & iis admodum paucis cognitis. Vnus modo in metallis repertus: perꝗ raro comes auri: nec nisi in auro nasci uidebat͛. Veteres eū in æthiopū tantū metallis inueniri existimauere: inter delubrum Mercurii atq; insulam meroen dixeruntq; non ampliorem cucumeris semine aut colore dissimilem inueniri. Nunc genera eius sex noscuntur. Indici non in auro nascentis: sed quadam crystalli cognatione. Siquidem & colore translucido nō differt. Et laterum sexangulo leuore turbinatus in mucronē: aut duabus contrariis partibus quo magis miremur: ut si duo turbines latissimis suis partibus iungantur magnitudine uero etiam auellani nuclei. Similis est huic quidem arabicus: minor tantum. Similiter & nascens cæteris pallor gentis & in auro non nisi excellētissimo natalis. Incudibus hi depræhēduntur: ita respuentes ictum: ut ferrum utrinq; dissultet: incudesq; etiam ipsæ dissiliant. Quippe duritia inenarrabilis est: simulq; ignium uictrix natura: & nunꝗ incalescens. Vnde & nomē indomita uis græca interpretatione accepit. Vnum ex iis uocant cenchron: quod est milii magnitudine. Alterum macedonicū in philippico auro repertū: & hic est cucumi semine par. Post hos cyprius uocat͛ in cypro repertus uergens in æreum colorē. Sed in medicina ut dicemus efficacissimus. Post hunc est siderites ferrei splēdoris: pondere ante cæteros: sed natura dissimilis. Nā & ictibus frangitur: & alio adamante perforari potest. Quod & cyprio uenit. Breuiterq; ut degeneres nois tantum auctoritatē habent. Idq; qđ totis uoluminibus his docere & mādare conati sumus de discordia rerum cōcordiaq;: quā antipathiam ac symphatiā appellauere græci nō aliter clarius intelligi pōt. Siquidē illa inuicta uis duarum uiolentissimæ naturæ rerum ferri ignisq; contēptrix hircino rumpit͛ sanguie: ac ne aliter ꝗ recēti calidoq; macerata: & sic quoq; multis ictibus: tūc ēt præterꝗ eximias icudes malleosq; ferreos frangēs. Cuius hoc ingenio inuentū? Quoue casu repertū?

Aut quæ fuit coniectura experiendi rem immenſi ſecreti:& in fœdiſſimo animalium omnium? Profe-
cto muneris talis inuentio hominis eſt. Nec quærenda in nulla parte naturæ ratio:ſed uoluntas. Vt cum
fœliciter rumpere contingit:in tam paruas frangantur cruſtas:ut cerni uix poſſint. Expetũtur a ſcalpto-
ribus:ferroq́ȝ includuntur:nullam non duriciã ex facili cauantes. Adamas diſſidet cũ magnete lapide in
tantũ:ut iuxta poſitus ferrũ non patiatur abſtrahi:aut ſi admotus magnes apphenderit:rapiat:atq́ȝ aufe
rat. Adamas & uenena irrita facit:& lymphatiões abigit:metuſq́ȝ natos expellit a mente: ob id qdam eũ
anchiten uocauere. Metrodorus Sceptius in eadẽ germania in baliſta inſula naſci in qua & ſuccimum qđ
equidé legerim:ſolus dicit:& præfert arabicis. Quod falſum eſſe quis dubitet? Proximum apud nos in-
dicis arabicisq́ȝ margaritis pcium eſt:de quibus in nono diximus uolumine inter res marinas.

De ſmaragdi generibus:& gemmis uiridibus
& tranſlucidis. CA. VI.

Ertia auctoritas ſmaragdis perhibetur pluribus de cauſis:nullius coloris aſpectu iucũdior eſt.
t Nam hærbas quoq́ȝ uirentes frondeſq́ȝ haud deſpectamus. Smaragdos uero tanto libentius:
quoniã nihil omnino uiridius comparatum illis uiret. Præterea ſoli gemmarum cõtuitu ocu-
los implent:nec ſatiant. Quin & ab intentione alia obſcurata aſpectu ſmaragdi recreatur acies. Scalpen-
tibuſq́ȝ gemmas non alia gratior oculorum refectio eſt:ita uiridi lenitate laſſitudinem mulcent. Præte-
rea longinquo amplificantur uiſu:inficientes circa ſe repercuſſum aera non ſole mutati:non umbra:nõ
lucernis:ſemperq́ȝ ſenſim radiantes:& uiſum admittentes:ad craſſitudinẽ ſui facilitate tranſlucida. Qđ
etiam in aquis non fit. Idem plerumq́ȝ & concaui ut uiſum colligãt. Quapropter decreto hominum iis
partitur ſcalpi uetitis. Quanq̃ ſcythicorum ægyptiorũq́ȝ tanta durities eſt:ut nequeant uulnerari. Quo-
rum uero corpus extenſum eſt:eadem qua ſpecula ratione ſupini imagines rerum reddunt. Nero prin-
ceps gladiatoꝝ pugnas ſpectabat ſmaragdo. Genera eorum duodecim nobiliſſimi ſcythici ab ea gẽte in
qua reperiuntur:appellati. Nullis maior auſteritas:nec minus uitii. Et quãtum ſmaragdi a gemmis di-
ſtant:taurũ ſcythici a cæteris ſmaragdis. Proximam laudẽ habent ſicut & ſedem bactriani:quos in com
miſſuris ſaxorum collegere dicuntur eteſiis flantibus. Tunc.n.tellure internitent:qa iis uentis maxime
harenæ mouenť. Sed hos minores multo ſcythicis eſſe tradunt. Tertiũ locũ ægyptii habent qui eruun-
tur circa copton oppidũ thebaidis in collibus & cautibus. Reliqua genera in metallis ærariis inueniun-
tur. Quapropter principatum ex iis ægyptii optinent:doſq́ȝ eoꝝ & ut in colore liquido nec diluto:uerũ
ex humido pinguiq́ȝ quaq́ȝ reſpiciať imitante tranſlucidũ mare:pariterq́ȝ tranſlucet & nitet:hoc eſt co-
lorem expellit:& aciem recipit. Ferunt & in ea inſula tumulo reguli Hermiæ iuxta cerarias marmoreo
leoni fuiſſe inditos oculos ex ſmaragdis ita radiantibus etiam in gurgitem ut teriti inſtrumenta refuge-
rent thinni:diu mirantibus nouitatẽ piſcatoribus:donec mutauere oculis gemmas. Sed & uita demon-
ſtrari oportet reperta. Sũt quidem oĩum eadem. Quædam tamẽ nationum pecularia: ſicut in homine.
Ergo cyprii uarie glauci:magiſq́ȝ ac minus in eodẽ ſmaragdo aliis partibus tenorem illum ſcythicæ au-
ſteritatis non ſemper cuſtodiunt. Ad hoc quibuſdã intercurrit umbra ſurduſq́ȝ fit colos qui improbať:
etiã dilutior. Hincq́ȝ genera diſtinguntur. Et ſunt aliqui obſcuri:quos uocãt cæcos. Alii denſi nec e liqui-
do trãſlucidi. Quidam uaria nubecula improbati. Aliud eſt hoc quã umbra de qua diximus. Nubecula
enim albicãtis eſt uitiũ cum uiridis nõ pertrãſit aſpectus:ſed aut intus occurrit:aut excipit in fine uiſum
candor. Hæc coloris uitia:iſta corporis capillamentũ ſal:plumbago. Ab iis æthiopici laudantur a copto
dierum trium itinere:ut auctor eſt Iuba:accriter uirides:ſed non facile puri aut concolores. Democritus
in hoc genere poſuit hermieos & pſicos. Illos extumeſcẽtes pinguiter:perſicos uero nõ trãſlucidos:ſed iu
cundi tenoris. Viſum implere quẽ nõ admittãt. Felium pantherarumq́ȝ oculis ſimile. Nãq́ȝ & illos radia
re nec pſici. Eoſdem in ſole hebetari:umbris refulgere:& longius q̃ cæteros nitere. Oĩum hoꝝ etiãnum
uitium q felis colorem aut aeris habẽt. In ſole dilucidi quidé ac liquidi:ſed non uirides. Hæc uitia & atti
cis maxime ſentiuntur in argẽtariis metallis repertis:in loco qui thyricos uocať:ſemper minus pingues
& e longinquo ſpecioſiores. Frequẽs & iis plũbago:hoc ẽ ut in ſole plumbei uideanť. Illudq́ȝ peculiare:q
quidã ex iis ſemel ſunt:paulatim uiriditate euanida:& ſole lædunť. Poſt hos medici plurimũ uiriditatis
habent interdũ & e ſaphyro. Ii ſunt fluctuoſi:& rerum imagines complexi ut uerbi gratia papauerũ aut
auium pinnarumq́ȝ uel catulorum aut ſimilium. Qui tamẽ uirides naſcuntur:quoniam oleo meliores
fiunt. Neq́ȝ eſt aliorum magnitudo amplior. Carchedoni neſcio an in totum exoleuerint:poſtq̃ metalla
æris ibi defecerunt:& ſemper tamen uiliſſimi fuere minimiq́ȝ. Iidem fragiles ſed colore incerti & uiren-
tium in caudis pauonum columbarumq́ȝ collo plumis ſimiles:ad inclinationẽ magis aut minus lucidi.
Venoſi quidem:ſquãmoſiq́ȝ. Peculiare erat in his uitium ſarcion appellatum. Hoc eſt quædam gemmæ
caro. Mox iuxta carchedonem in qua legebatur:ſmaragdites uocatus eſt. Iuba eſt auctor ſmaragdũ quẽ
cholan uocant:ut in arabia ædificiorum ornamentis includi. Et lapidẽ quẽ alabaſtriten ægyptii uocant.
Complures uero e proximo laconicos in taygeto monte erui medicis ſimiles:& alios in ſicilia. Inſeritur
ſmaragdis & quæ uocatur tanos:e perſis ueniens gemma ingrate uiridis:atq́ȝ intus ſordida. Item chalco
ſmaragdos e cypro turbida æreis uenis. Theophractus tradit:ægyptioꝝ commentariis reperiri:regi eo-
rum a rege babylonio miſſum ſmaragdum munere.iiii.cubitoꝝ longitudine:& triũ latitudine. Et fu-
iſſe apud eos in Iouis delubro obeliſcum e quattuor ſmaragdis quadraginta cubitorũ longitudine. La-
titudine uero in una parte quattuor:& in altera parte duorum. Se autem ſcribente eſſe in tyro Herculis
templo ſtentenã planam e ſmaragdo:niſi potius pſeudo ſmaragdus ſit. Nam & hoc genus reperiri:& in

cypro inuentum ex dimidia parte ſmaragdum:ex dimidia iaſpidem:nondum humore in totum tranſ-
figurato.Appion cognominatus Pliſtonices:pauloante ſcriptum reliquit:eſſe etiamnum in labyrintho
ægypti coloſſeum Serapin e ſmaragdo nouem cubitorum.Eandem multis naturam aut certe ſimilem
habere berylli uidentur:in india originem habentes:raro alibi repertos.Poliuntur oẽs ſexangula figura
artificum ingeniis:quoniã hebeſcunt:ni color ſurdus repercuſſu angulorũ excitetur. Aliter.n.politi non
habent fulgorẽ eundẽ.Probatiſſimi ſunt ex iis qui uiriditatẽ puri maris imitantur.Proximi qui uocan-
tur chryſoberylli:& ſunt paulo pallidiores:ſed ĩ aureum colorem exeũte fulgore. Vicinum genus hic eſt
pallidius:& a quibuſdam proprii generis exiſtimatur:uocaturq; chryſopylon.Quarto loco numerãtur
hyacinthizontes.Quinto quos heroides uocant.Poſt eos autem cerini.Ac deinde oleagini:hoc eſt colo-
re olei.Poſtremi chryſtallis fere ſimiles.Hi capillamenta habent:ſordeſq;:alioqn euanidi:quæ ſunt om-
nium uitia.Indi mire gaudent longitudine eorum:ſoloſq; gemmarum eſſe prædicant: qui carere auro
malint:& ob id perforatos elephantorum ſetis religant.Et alios conuenit non oportere perforari:quorũ
ſit abſoluta bonitas umbilicis ſtatim ex auro capita cõprehendentibus.Ideoq; cylindros ex iis facere ma
lunt q̃ gemmas:quoniam eſt ſumma commendatio in longitudine.Quidam & anguloſos putant ſta-
tim naſci:& perforatos gratiores fieri medulla candoris exempta:additoq; auro repercuſſa aut omnino
caſtigata cauſa perſpicuitatis ad craſſitudinem.Vitia præter iam dicta eadẽ fere quæ in ſmaragdis & pte
rygia.In noſtro orbe aliquando circa pontum inueniri putantur.Indi & alias quidem gemmas cryſtal-
lo inuento adulterare reperierunt:ſed præcipue beryllos.

De opali generibus & uitiis & experimentis:& uariis gemmis. CA. VII.

Inimum:idemq; plurimum qui ab iis differunt opali ſmaragdis tantum credentes. India ſo-
m lum & horum eſt mater. Atque ideo eis precioſiſſimam gloriam compoſitores gemmarum
& maxime inenarrabilem difficultatem dederunt.Eſt enim in iis carbunculi tenuior ignis.Eſt
ametyſti fulgens purpura.Eſt ſmaragdi uirens mare:& cuncta pariter incredibili mixtura lucentia.Alii
ſummo fulgoris augumẽto colores pigmentorum æquauere. Alii ſulphuris ardentem flammam: aut
etiam ignis oleo accenſi.Magnitudo nucem auellanam æquat:inſigni apud nos hyſtoria.Siquidem ex-
tat hodieq; huius generis gemma:propter quã ab Antonio proſcriptus Nonius ſenator eſt filius Stru-
mæ Nonii eius:quem Catullus poeta in ſella curuli uiſum indigne tulit.Auuſq; Seruilii Noniani quem
conſulem uidimus.Illeque proſcriptus fugiens hunc e fortunis ſuis omnibus annulum abſtulit ſecum.
Quem certum eſt ſeſtertiis.xx.milibus æſtimatum.Sed mira Antonii feritas atq; luxuria propter gem-
mam proſcribentis.Nec minor Nonii contumacia proſcriptionem ſuam amãtis cum etiam feræ abro-
ſas partes corporis relinquant beſtiæ propter quas ſe periclitari ſciant.Vitia opali:ſi color in flore hærbæ
quæ uocatur heliotropium exeat aut cryſtallum:aut grãdinem.Si ſal interueniat aut ſcabritia:aut cun-
cta oculis occurſantia:nulloſq; magis india ſimilitudine indiſcreta uitro adulterat.Experimentũ in ſole
tantum.Falſis enim contra radios libratis digyto a pollice:unus atq; idem tranſlucet colos in ſe cõſum-
ptus.Veri fulgor ſubinde uariat:& plus huc illucq; ſpargit:& fulgor lucis in digytos funditur. Hãc gem
mam propter eximiam gratiam pleriq; appellauere pederota.Sunt & qui priuatum eius genus faciunt:
ſangenonq; ab indis uocari dicunt.Traduntur naſci & in ægypto & in arabia:& uiliſſimi in ponto.Item
in gallatia ac thaſo & cypro quippe opali gratiam habet.Sed mollius nitet:raro nõ ſcabet.Summa colo-
ris ex aere & purpura conſtat.Viriditas ſmaragdi deeſt:Conſtatq; melior ille color:cuius fulgor uini co-
lore fuſcatur:q̃ qui diluitur aqua.Hactenus de principatu cõuenit mulierũ maxime ſenatuſcon. Minus
certa ſunt de qbus &uiri iudicant.Singulorum.n.libido ſingulis præcia facit:& pcipue regum.Claudius
Cæſar ſmaragdos induebat & ſardonycas.Primus aũt romanorũ ſardonyce uſus eſt prior Africanus:ut
tradit Demonſtratus.Et inde romanis hanc gemmam fuiſſe celeberrimam. Quãobrem proximum ei
dabimus locum.Sardonyces olim ut ex nomine ipſo apparet intelligebantur cãdore in ſarda:hoc eſt ue
lut carnibus ungue hominis impoſito & utroq; tranſlucido.Taleſq; eſſe indicas tradunt Iſmenias. De-
monſtratus:Xenothemis:Sotacus:Hi quidem duo reliquas omnes quæ tranſluceant cæcas appellãtes:
quæ nunc nomen abſtulere.Nullo ſardarum ueſtigio arabicæ ſunt cœperũtq; pluribus hæ gemmæ co-
loribus intelligi:radice nigra:aut cæruleum imitãte:& unguem:creditum enim candido pingi.Nec ſine
quadam ſpecie purpuræ cãdore in minimũ tranſeunte. Has indis non habitas in honore Zenothemis
ſcribit tantæ alias magnitudinis:ut inde capulos factitarent.Etenim conſtat ibi torrẽtibus detegi.Et pla
cuiſſe in noſtro orbe initio quoniam ſolæ prope gemmarũ ſcalptæ cærã non auferrent.Perſuaſimus de-
inde & indis ut ipſi quoq; iis gauderent.Vtiturq; perforatis utiq; uulgus tantum in collo.Et hoc eſt nũc
indicarum argumentũ. Arabicæ excellunt candore circuli ꝑlucido atq; non gracili:neq; in receſſu gem-
mæ aut in deiectu renitẽte:ſed in ipſis umbonibus nitẽte.Præterea ſubſtrato nigerrimi coloris. Ex hoc
in indicis cæreum:aut corneum iuenitur:etiam circuli albi:quædam in iis cæleſtis arquus anhelatio eſt.
Superficies uero locuſtarum maris cruſtis rubentior.Iam melleæ aut feculentæ(hoc enim nomẽ eſt ui
tio)improbantur:& ſi zona alba fundat ſe non colligat.Simili modo ſi ex alio colore in ſe admittat ali-
quid enormiter.Nihil enim in ſua ſede alieno interpellari placet.Sũt & armeniacæ ut cæteræ improban
dæ:ſed pallida zona.Exponenda eſt & onyzis ipſius natura propter nominis ſocietatem hoc in gemma
trãſilit:& a lapide ex carmania.Sudines dicit in gemma eſſe candorẽ unguis humani ſimilitudinẽ. Item
chryſolithi colorem & ſardæ & iaſpidis Zenothemis indicam onycem plures habere uarietates: igne-
am:nigram:cingentibus candidis uenis oculi modo interueniẽtibus:quarũdam oculis obliqs uenis So-

tacus & arabicã onycẽ tradit. Sed eã a cæteris distare q̃ indica igniculos habeat albis cingentibus zonis singulis pluribusue:aliter q̃ in sardonyce indica. Illic enim momentũ esse:hic circulum. Arabicas onycas nigras inueniri cãdidis zonis. Satyrus carnosas eẽ ĩdicas pte carbũculi pte chrysolithi & amethysti. Totũ q̃ id genus abdicat. Verã aũt onycẽ plurimas uariasq̃ cũ lacteis zonis habere uenas omnium in transitu colore inenarrabili:& in unum redeunte concentum suauitate grata. Nec sarde natura differẽda est diuiduæ ex eodem nomine. Quapropter omnium obiter gemmarum ardentium natura indicanda.

De generibus carbunculorum:& uiciis:& experimentis:& gemmis ardentibus. CA. VII.

P Rincipatũ habent carbunculi:a similitudine ignium appellati:cum ipsi non sentiant ignes:ob id a quibusdam apyrustæ uocati. Horum genera:indici & garamantici:quos & carchedonios uocauere:propter opulentiam carthaginis magnæ. Adiiciunt æthiopicos & alabãdicos in orthosiaca caute nascentes. Sed qui perficiantur abandicos. Præterea in omni genere masculi appellantur: acriores:at fœminæ languidius refulgentes. In masculis quoq̃ obseruant liq̃dioris alios flãmæ:nigrioris alios:& quosdã lucidius:ac magis cæteris in sole flagrãtes. Optimos uero amethystizontas hoc est quorum extremus igniculus in amethysti uiolam exeat. Proximos illis quos uocant syrtitas pinnato fulgore radiantes. Inueniri autem ubicunq̃:maxime solis repercussu. Satyrus indicos non esse claros dicit: ac plerumq̃ sordidos:ac semper fulgoris retorridi. Aethiopicos pingues:lucemq̃ non emittentes:sed con uoluto igne flagrare. Callistratus fulgorem carbunculi debere candidum esse posuit extremo uisu nubilantem:& si ita attollatur:exardescentem:ob id a plerisq̃ nũc carbunculum candidum uocari. Qui languidius & liuidius ex indicis lucent lithyzontas appellari. Carchedonios multo minores esse. Indicos ẽt minus sextarii unius mẽsura cauari. Archelaus carchedonios nigrioris aspectus esse:sed igne uel sole & inclinatione acris q̃ cæteros excitari. Eosdem umbrante tecto purpureos uideri. Sub cælo flãmeos contra radios solis & scintillare. Cæra signantibus iis liquescere quãuis in opaco. Multi indicos carchedonis candidiores esse:& e diuerso inclinatione hebetari scripsere. Etiamnum in carchedoniis maribus stellas intus ardere. Fœminas uniuersum fulgorem fundere extra se. Abãdicos cæteris nigriores esse scabrosq̃. Nascuntur & in thracia coloris eiusdem ignem minime sentientes. Theophrastus auctor est & in orchomeno arcadiæ inueniri & in chio. Illos nigriores:e quibus & specula fieri. Esse & trozenios uarios interuenientibus maculis albis. Item corithios ex pallidiore candidos. Massilia quoq̃ importari Bocchus & Vlyxipone scripsit magno labore ob argillam sole adustis saltibus. Nec est aliud difficilius: q̃ discernere hæc genera tanta est in iis occasio artis subitis per quæ translucere cogantur. Aiunt ab æthiopibus hebetiores in aceto maceratos quattuordecim diebus nitescere:totidem mensibus durante fulgore. Adulterantur uitro simillimæ. Sed cotæ depræhenduntur:sicut aliæ gemmæ factitiæ. Mollior enim materia & fragilis & centrosa scobæ depræhẽduntur & pondere:quod minus est uitreis:aliquãdo & pustulis argenti modo relucentibus. Est & anthracitis appellata:in tesprotia fossilis:carbonibus similis. Falsum arbitror quod & in lyguria nasci tradiderunt:nisi forte tunc nascebantur. Esse in iis & præcincti cãdica uena traduntur:horũq̃ igneum color ut superiorum est. Peculiare quidem q̃ iactati in ignem uelut inter mortui extinguntur. Contra aquis perfusi exardescunt. Cognata est huic sandastros:quam aliqui garamantiten uocant nascitur in india loco eiusdem nominis. Gignitur & in arabia ad meridiem uersa. Cõmendatio summa q̃ uelut in translucido stellantes intus fulgent aureæ guttæ:semper in corpore:nũq̃ in cute. Accedit religio narrata a syderum cognatione ab inspectoribus:quoniam fere stellarum hyadũ & numero & dispositione stellantur. Ob hoc a chaldeis in cerimoniis habitæ & hic mares austeritas distinguit quondam uigore apposita tinguescens. Indicæ quidem etiam hebetare uisus dicuntur. Blandior fœminis flamma:alliciens magis q̃ accendens. Sunt qui præferant arabicas indicis. Tumidæq̃ chrysolito illas simlies dicunt. Ismenias uero negat polliri sandastros propter teneritatem:&ob id in magno errore sunt:qui gandareson uocant. Inter omnes constat:quantum numero stellarum accedat:tantum & præcio accedere. Affert errorem aliquando similitudo nominis. Sandaser Nicanor sandeserion uocauit talii sandareson. Quidam uero hãc sandastron:illam sandareson:in india nascentem illam quoq̃ & loci nomen custodientem. Mali colore aut olei uiridis:omnibus improbatam. Ex eodem genere ardẽtium lichnites appellata a lucernarum accẽsarum præcipua gratia. Nascitur circa orthosiam totaq̃ caria ac uicinis locis. Sed probatissima in indis. Quam quidam remissiorem carbunculum esse dixerunt. Secunda bonitate similis est Ionis appellata a prælatis floribus. Et alias inuenio differentias. Vnã quæ purpura radiet. Alteram qnæ cocco:a sole excalfactas:aut digytorum attritu:paleas & chartaꝝ fila ad se rapere. Hoc idem & carchedonius facere dicitur:q̃q̃ multo uilior prædictis. Nascitur apud nasamonas in montibus:ut incolæ putant:hymbre diuino. Inueniť ad repercussum lunæ maximæ plene. Carthaginem quondã deportabať. Archelaus & in ægypto circa thebas nasci tradidit fragiles:uenenosas:moriẽti carboni similes. Potoria uasa & ex hoc lapide & ex lychnite factitata inuenio. Omnia autem hæc genera scalpturæ contumaciter resistunt:partemq̃ cæræ in signo tenent. E diuerso ad hæc sarda utilissima quæ nomen cum sardonyce cõmunicauit. Ipsa gemma uulgaris:& primũ sardibus reperto. Sed laudatissima circa babyloniam cum lapidicinæ quædam aperirentur:hærens in saxi corde. Hocque modo metallum apud persas defecisse traditur. Sed inueniuntur compluribus aliis locis sicut in ephiroeter assso in india triũ generum rubrũ:& quod demium uocant a pinguedine:tertiũ quod argenteis bracteis sublinif. Indicæ plucẽt crassiores sũt arabicæ. Inueniunť & circa leucada epiri:& circa ægyptũ quæ bra-

ctea aurea ſublinuntur.Et in his autem mares excitatius fulgent.Fœminæ pinguiores ſunt: & craſſius
nitent. Nec fuit alia gemma apud antiquos uſu frequentior.Hac certe apud Menandrum & Philome/
nem fabulæ ſuperbiunt.Nec ullæ tranſlucenti tardius ſuffuſo humore hebetantur:oleoq; magis q̃ alio
liquore.Damnantur ex iis melleæ:& ualidius teſtaceæ.

De generibus topatii & callaite:& de gẽmis uiridi/
bus nõ tranſlucentibus. CA. VIII.

Egregia etiamnum topatio gloria eſt:ſuo uirenti genere:& cum reperta eſt prælatæ omnibus
a Id accidit in arabiæ inſula:quæ chytis uocatur.In qua troglodytæ prædones:cum diutius fa/
mæ & tempeſtate præſſi hærbas radiceſq; effoderent:eruerunt topation.Hæc Archelai ſenten
tia eſt:Iuba topation inſulam in rubro mari a cõtinẽte ſtadiis.ccc.abeſſe tradit:nebuloſam:& ideo quæ
ſitam ſæpe a nauigantibus:ex ea cauſa nomen accepiſſe.Topaxin enim troglodytarum lingua ſignifica/
tionem habere quærendi.Ex hac primum importatam Berenicæ reginæ:quæ fuit mater ſequẽtis Pto
læmei a Philemone ꝑfecto regis ac mire placuiſſe:& inde factam ſtatuã Arſinoe Ptolæmei Philadelphi
uxori quattuor cubitorum ſacratam in delubro quod aureum cognominabatur.Recentiſſimi aucto/
res & circa thebaidis alabaſtræ oppidum naſci dicunt.Et duo eius genera faciũt praſoidem atq; chryſo/
pteron ſimilem chryſopraſio: eius enim tota ſimilitudo ad ſuccum porri dirigitur.Eſt aũt ampliſſima
gẽmarum.Eadem ſola nobilium limam ſentit. Cæteræ ſaxo & cote poliũtur.Hæc & uſu atteritur.Co
mitatur eam ſimilitudine propior:q̃ auctoritate callais uiride pallens.Naſcitur poſt auerſa indiæ apud
incolas caucaſi montis phicaros ac aſdathas amplitudine conſpicua:ſed fiſtuloſa ac ſordium plena. Sin/
cærior multo præſtantiorq; in germania.Vtrobiq; autẽ in rupibus inuiis & gelidis:oculi figura extube
rans:leuiterq; adhærens:nec ut annatata petris:ſed ut appoſita.Quapropter ſcandere ad eam pigritia pe
dum equeſtres populos tædet:ſimul & periculum terret.Ergo euntes e longinquo inceſſunt:& cũ toto
muſco excutiunt.Hoc uectigal hocq; geſtamen diutius in ceruice gratiſſimũ norunt.Is cenſus:hæc glo
ria a pueritia deiectoꝝ numerũ ꝑdicantium.In quo uaria fortuna.Quidam ictu primo cœpere præcla/
ras.Multi in ſecundo nullas.Et quidẽ callaides tali ſectura formãtur:alias fragiles.Optimus color ſma/
ragdi ut tamen apparet ex alieno eſt ꝙ placeãt.Incluſæ decorant̃ auro.Aurũq; nullæ magis decẽt.Quæ
ſunt earũ pulchriores:oleo:unguento:& ẽt mero colorẽ deperdunt.Viliores conſtantius repræſentant:
neq; eſt mutabilior alia aut mendacior uitri.Sunt q in arabia inueniri eas dicũt in nidis auiũ quas melã
choryphos uocant.Viridãtiũ & alia plura ſunt genera.Viliori eſt turbæ praſius.Cuius alterũ genus ſan/
guineis puntis abhorret.Tertiũ uirgulis tribus diſtinctũ eſt candidũ.Præfert̃ his Cryſopraſius porri ſuc
cũ & ipſa referente:ſed & paulũ declinans a topatio in aurum.Huic & amplitudo ea eſt:ut cymbia ẽt ex
ea fiant.Cylindri quidẽ celerrime.India has generat & nilion fulgoris ſi ante habeas breuis:& cũ intuea
re fallacis.Sudines uero dicit & in ſyuero atticæ flumine naſci.Eſt autẽ color fumidæ topatii:aut aliquã/
do melleæ.Iuba ĩ æthyopia gigni tradit:& in litoribus amnis quem nilũ uocauimus:& inde nomẽ tra
here.Non tranſlucet molechites ſpiſſius uirens:a colore maluæ nomine accepto:reddendis laudata ſi/
gnis:& infantiũ cuſtodia quadã innato contra pericula ipſoꝝ medicamine.Viret:& ſæpe traſlucet iaſpis
ẽt ſi uictus a multis antiquitatis tamen gloriã retinens.Plurimæ ferunt eã gentes.Smaragdo ſimilẽ in/
dicæ.Cyprii dicunt glaucũ pinguemq;.Perſæ aeri ſimilem ob id uocat̃ ærizuſa talis.Et iaſpis eſt cæru/
lea circa thermodoontẽ amnẽ.In phrygia purpurea.In cappadocia ex purpurea cærulea:atq; non reful/
gens.Thracia indicæ ſimilẽ mittit.Chalcidia turbidam.Sed minus refert nationes q̃ bonitates diſtin/
guere.Optima ergo quæ purpuræ quicq̃ habet ſecunda quæ roſæ:tertia quæ ſmaragdi.Singulis autem
græci noĩa ex argumẽto dedere.Quarta apud eos uocat̃ boria cælo autumnali matutio ſimilis:& hæc
erit illa:quæ uocat̃ ærizuſa.Similis eſt & ſardæ:imitata & uiolas. Nõ minus multæ ſpecies reliquæ:ſed
oẽs in uitio:ceruleæ: aut cryſtallo ſimiles:aut myxis.Item terebynthizuſa in ꝓprio uti arbitror cogno/
mine:uelut e multis eiuſdem generis compoſita gẽmis.Quãobrem præſtantiores funda clauduntur:
ideſt patentes nec præterq̃ margines auro amplectẽte.Vitiũ eſt & e breuis in iis nitor & lõge ſplẽdens:&
ſal:& oĩa quæ in cæteris.Et uitro adulterãtur:qđ manifeſtũ fit:cũ extra fulgorẽ ſpargũt:atq; nõ in ſe cõ
tinẽt:nec in diuerſa quæ ſphragidas uocãt.Publico gẽmarũ dominio ĩ iis tãtũ dato:quoniã optĩe ſignẽt.

De Iaſpidum generibus. CA. IX.

Otus uero oriens pro amuletis tradit̃ geſtarreã:quæ ex iis ſmaragdo ſimilis ẽ:e petra ꝑ trãſuer
t ſum linea alba præcĩgitur:& grammaticas uocat̃.Quæ pluribus poligrãmos.Libet obiter ua
nitatẽ magicã hic quoq; coarguere:quoniã hãc concionãtibus utilẽ eſſe ꝓdiderunt.Eſt & ony
chi pũcta:quæ iaſponyx uocat̃:& nubẽ cõplexa:& niues imitata:quæ ſtellata rutilis punctis ẽ:& ſali me
garico ſimilis:& ueluti fumo infecta:quæ capnias uocatur. Magnitudinẽ iaſpidis.xi.unciaꝝ uidimus:
formatamq; inde effigiẽ Neronis thoracatam.Reddetur & per ſe cyaneo gratia accomodato pauloante
iaſpidis nomine:colore cæruleo.Optima ſcythica:dein cypria:poſtremo ægyptia.Adulteratur maxime
tinctura:idq; in gloria regis ægyptii adſcribitur:qui primus eam tinxit. Diuiditur autem hæc in ma/
res fœminaſq;. Ineſt aliquando & aureus puluis non qualis in ſaphirinis.Saphirus enim & aureis pun/
ctis collucet. Coruleæ & ſaphiri raroq; cum purpura. Optimæ apud medos:nuſq̃ tamen perlucidæ.
Præterea inutiles ſcalpturæ interuenientibus cryſtallinis centris. Quæ uero ſunt ex iis cyanei coloris:
mares exiſtimantur. Alius ex hoc ordo purpureis dabitur:& ab ſis diſcedentibus. Principatum ame/
thyſti indicæ tenent.Sed in arabia ex ea quoq; parte quæ finitima ſyriæ petrea uocatur: & in armenia

minore:& in ægypto:& in galatia reperiuntur.Sordidiſſime autẽ atq; uiliſſime in tharſo & cypro.Cauſam nominis afferunt:q; uſq; ad uini colorem accedens:prius q̃ eum diguſtet:ĩ uiolam deſinit.Fulgorq; quidã in illa purpure non ex toto igneus:ſed in uini colorẽ deficiens.Perlucent autẽ oẽs uiolaceo colore: ſcalpturis faciles.Innicæ abſolutũ purpure colorẽ habent.Ad hancq; tinguentium officinæ dirigunt uota.Fundit aũt eũ aſpectu leniter blandũ:neq; in oculos ut carpunculi uibrat.Alterum earũ genus deſcẽdit ad hyacinthos.Hunc colorem indi ſacon uocant:taleq; gẽmam ſacodion.Dilutior uero ex eodẽ ſapinos uocat.Eadẽ & paranites in contermino gẽtis arabiæ.Quartum genus colorem uini habet.Quintũ ad uiciniam cryſtalli deſcendit albicante purpure deiectu.Hoc & minime probatur:quãdo pcellens debet eſſe in ſuſpectu uelut ex carbunculo refulgensqdã in purpura leuiter roſeus nitor.Tales aliqui malũt pederotas uocari.Alii anterotas.Multi Veneris gẽmam:qđ maxime uidetur decere & ſpetie & colore extremo gemmæ.Magorum uanitas reſiſtere ebrietati eas pmittit:& inde appellatas.Et præterea ſi lunæ nomen ac ſolis ſcribatur in iis:atq; ita ſuſpendantur collo e capillis cynocephali uel plumis hirundinis:reſiſtere ueneficiis.Iã uero quoquomodo adeſſe reges adituris.Grandinem auertere quoq; ac ſimilia pſpere & locuſtas:prædicatione addita:quã demonſtrant.Nã e ſmaragdis quoq; ſimilia promiſere: ſi aquilæ ſcalperent:aut ſcarabei.Quæ quidẽ ſcripſiſſe eos non ſine contemptu & irriſu generis humani arbitror.Multum ab ea diſtat hyacinthos:tamen e uicino deſcendens.Differentia hæc:q; ille emicans in amethyſto fulgor uiolaceus dilutus eſt in hyacintho.Primo quoq; aſpectu gratus:euaneſcit anteq̃ ſatiet:adeoq; nõ implet oculos:ut pene non attingat:marceſcens celerius nominis ſui flore.Hyacinthos æthiopia mittit & chryſolitos:aureo colore tranſlucentes.Præferuntur iis indicæ.Et ſi uariæ nõ ſint:bactrianæ.Deterrimæ autẽ arabicæ:quoniam turbidæ ſunt & uariæ:& fulgoris iterpellati nubillo macularum:etiam quæ lympidis contigere:ueluti ſcobæ ſua refertæ.Optimæ uero ſunt:q̃ in collatiõe aurum albicare quadam argenti facie cogunt.Funda includuntur perſpicuæ. Cæteris ſubiicitur aurichalcum Taetſi iam expertes gemmarum uſu appellantur aliqui & chryſelectri ĩ colorẽ electri declinantes: matutinus aſpectus iucundior.Ponticas depræhẽdit leutias.Quædam in iis duræ ſunt ruſſæq;:quædam molles & ſordidæ.Boccus auctor ẽ & in hiſpania repertas: quo in loco cryſtallum dicit ad libramentũ aquæ puteis defoſſis inde erutam.Et chryſoliton.xii.pondo a ſe uiſam.Fiunt & leucochryſi:interueniente cãdida uena.Sunt in hoc genere capniæ.Sũt & uitreis ſimiles:ueluti croco refulgentes.Vitreæ uero in uiſu diſcerni non poſſint.Tactus autem depræhendit tepidior in uitreis.In eodem genere ſunt melichryſi:ueluti per aurum ſincæro melle tranſlucente:quas india mittit:q̃q̃ ad iniuriam fragiles.Eadem & xyſtion parit plebeiam ibi gemmam.Candidarum dux eſt pederos:q̃q̃ poteſt quæri:an in colore numerari debeat toties iactari per alienas pulchritudines nominis:adeo decoris prærogatiua in uocabulo facta eſt.Eſt & ſuum genus expectatione tanta dignum.Coeunt enim ĩ tranſlucidam cryſtallum uiridis ſuo modo aer ſimulq; purpura:& quidam uini aureus nitor:ſemper extremus in uiſu:ſed purpura coronatus madere ſingulis uidetur his & pariter omnibus.Nec gẽmarũ ulla eſt liquidior capiti iucunda:ſuauis & oculis.Laudatiſſima eſt in indiis:apud quos argenon uocatur.Proxima apud ægyptios:ubi ſenites. Tertia in arabia:uerũ ſcabra.Mollius radiat pontica & aſiatica.Ipſæ uero molliores ſunt:gallatica:& tragica & cypria.Vitia earum langor:aut alienis turbari coloribus:&quæ ceterarum.Proxima candicantium eſt aſteria principatũ habens proprietate naturæ:q; incluſam lucem pupillæ modo quadã continet: ac tranſfundit cũ inclinatione uelut intus ambulantem ex alio atq; alio loco reddẽs:eadẽq; cõtraria ſoli regerẽs candicantis radios:unde & nomen accepit difficilis ad cælandũ.Indice præfert ĩ carmania nata. Similiter cãdida eſt quæ uocatur aſtrios cryſtallo propinquans in india naſcẽs:& in pallenes littoribus intus a centro:cui ſtella lucet fulgore lunæ plenæ.Quidam cauſa nominis reddunt:q; ſtrais oppoſita fulgorem rapiat:ac regerat.Optima in carmania gigni nullamq; minus obnoxiam uitio.Ceraunia enim uocari quæ ſit deterior.Peſſimam lucernarum lumini ſimilem. Celebrant & aſtroiten: miraſq; laudes eius in magicis Zoroaſtrem ceciniſſe.Quidam diligẽtius de ea produnt.Aſtrobolon Sudines dicit oculis piſcium ſimilem eſſe:& radiare candido ut ſolem.Eſt inter candidas & quæ ceraunia uocatur:fulgorem ſyderum rapiens.Ipſa cryſtallina ſplẽdoris cærulei in carmania naſcens.Albam eſſe Zenothemis fatetur:ſed habere intus ſtellam concurſantem.Fieri & hebetes ceraunias:quas nitro & aceto p aliquot dies maceratas concipere ſtellam eam:quæ poſt totidem menſes relangueſcat.Sotacus & alia duo genera fecit cerauniæ:nigras:rubenteſq;.Ac ſimiles eas eſſe ſecuribus.Per illas quæ nigræ ſunt & rotũdæ urbes expugnari ad claſſes: eaſque betulos uocari.Quæ uero lõge ſunt cerauneas.Faciunt & aliam raram admodum:& parthorum magis queſitam:quoniam non alibi inueniatur:q̃ in loco fulmine icto.Proximum cerauniæ nomẽ apud eos habet:quæ appellatur iris.Effoditur in quadam inſula rubri maris: quæ diſtat a beronice urbe.lx.milia paſſuum:cætera ſui parte cryſtallus.Itaq; quidam radicem cryſtalli eſſe dixerunt.Vocatur ex argumento in iis.Nam ſub tecto percuſſa ſole:ſpecies & colores arquus cæleſtis in proximos parietes eiaculatur:ſuinde mutans magnaq; uarietate ammirationem ſui augens.Sexangulam eſſe ut cryſtallum conſtat.Sed eſſe aliquas ſcabris lateribus & angulis inæqualibus dicunt.In ſole aperio proiectas:radios in ſe recandentes diſcutere.Aliquas uero ante ſe proiecto nitore:adiacentia illuſtrare.Colores uero non niſi ex opaco reddunt:nec ut ipſæ habeant:ſed ut repercuſſu parietem illidant:optimaq;:quæ maximos arquus facit:ſimillimoſq; cæleſtibus.Eſt & alia iris cætera ſimilis:& prædura.Quam Horus crematam tuſamq; ad ichneumonum morſus remedio eſſe.Naſci autem in perſide tradit.Similis eſt aſpectu:ſed non eiuſdem effectus quæ uocatur zeros alba nigraq; macula in

transuersum distinguente crystallum.Expositis per genera colorum principalium gemmis reliquas lit
terarum ordine explicabimus.

De quibusdā gēmis per alphabeti ordinem. CA. X.

Chates in magna fuit auctoritate:nunc in nulla.Reperta primum in sicilia iuxta flumen eius
a dem nominis:postea plurimis locis:excedēs amplitudine numerosa:uarietatibus diuersis mu
tantibus cognomina eius.Vocatur enim phaspacathes : cerachates:sardachates : hæmachates:
leucachates:dendrachates:uelut arbuscula insignis.Antachates cum uritur myrrham redolēs.Coraloa
chates guttis aureis saphiri modo distincta:qualis copiosissima in creta sacra appellata.Putant eam con
tra araneorum & scorpionum ictus prodesse.Quod in siculis utiq̧ crediderim:quoniam primum eius
prouinciæ afflatu scorpionum pestis extinguitur.Et in india inuentæ contra eadem pollent:& aliis ma
gnis miraculis reddunt enim species fluminum nemorum & iumentorum:etiam ederæ & staticula:&
equorum ornamenta.Medici coticulas inde faciunt.Spectasse etiam prodest oculis.Sitimq̧ sedant in os
additæ.Phrigiæ uiridia nō habent.Thebis ægyptiis reperte carēt rubētibus uenis:& albis.Et hæ quoq̧
contra serpentes ualidæ.Eademq̧ auctoritas & cypriis est.Sunt etiam qui maxime probent uitream ꝑ
spicuitatem in his.Reperiuntur & in thracia circa oetham.Et in parnaso:& lesbo:ac messenæ:similes li
mitum floribus & rhodo.Aliæ apud magnos differentiæ.Leoninæ pelli similes potentiam habere con
tra scorpiones dicuntur.In persis uero suffitu earum tempestates auerti:& præterea flumina sisti.Argu
mentum esse si in feruentes cortinas additæ refrigerent.Sed ut prosint leoninis iubis alligandas.Nā hiæ
næ pelli similem abhominātur:discordialem domibus.Eam uero quæ unius coloris sit iuictam athlæ
tis esse.Argumentum eius q̄ in olla plena olei cocta cum pigmentis: & intra duas horas subferuefacta:
unum colorem ex omnibus faciat minii.Acopis nitro similis est:pumi cosa aureis guttis stellata . Cum
hac oleum subferuefactum perunctis lassitudinem (si credimus) soluit Alabastrites nascitur ī Alabastro
ægyptii:& in syriæ damasco candore intercincto uariis coloribus.Quæ cremata cum fossili sale:ac trita
grauitates oris & dentium extenuare dicitur.Alectotias uocant in uentriculis gallinaceorum inuentas
cristallina specie:magnitudine fabæ. Quibus Milonem crotoniensem usum in certaminibus iuictum
fuisse:uideri uolunt.Androdamas argenti nitorem habet ut adamas:quadrata : & semper tessellis ma
gnis:putantq̧ nomen impositum ab eo:q̄ impetus hominum:& iracundias domet . Eadem sit an alia
argyrodamas:auctores non explicant.Antiphates nigra non tralucet. Experimentum eius si coquatur
in lacte facit enim hoc myrrhæ simile immissa.Eamq̧ contra effascinationes auxiliari magi uolūt.Ara
bica ebori simillima est & hoc uideretur:nisi abnueret duricia.Quamq̧ putant contra dolores neruoꝝ
prodesse habentibus.Aromaticis & ipa in arabia traditur gigni.Sed & in ægypto circa ipsas ubiq̧ lapi
dosa:& myrrhæ coloris & odoris ob hoc reginis frequentata.Asbestos in arcadiæ montibus nascit̄:co
loris ferrei.Aspilatem Democritus in arabia gigni tradit ignei coloris.Eam oportere cameli fimo sple
nicis alligari.Inueniriq̧ in nido arabicarum alitum.Et aliam eodem nomine ibi in leucopetra nasci ar
gentei coloris contra lymphatum habendam.Atizoē in india & persidis acidiæ monte nasci tradit ar
genteo nitore fulgērem:magnitudine trium digytorum ad lenticulæ figuram odoris iucundi:necessa
riam magis regē constituentibus.Augites multis nō alia uidetur esse q̄ quæ calais. Amphitane alio no
mine appellat̄ chrysocolla in indiæ parte:ubi formicæ eruūt aurum:in qua inuenitur auro similis:qua
drata figura:affirmaturq̧ natura eius quæ magnetis:nisi q̄ agere quoq̧ aurum traditur . Aphrodisiace
ex candida ruffa est.Apistos septenis diebus calorem tenet excalfacta igni nigra ac ponderosa distinguē
tibus eam uenis rubentibus.Putant prodesse contra frigora.Agyptilla Iacchus intelligit per album sar
da:nigraq̧ uena transeunte.Vulgus autem in nigra radice cæruleam facit.Balanitæ genera duo habent
subuirides:& corinthii æris similitudine illa a copto.Hæc ex troglodytica regione ueniunt medias secā
te flammea uena.Bratracchitas mittit & coptos.Vnam ranæ similem colore.Alteram ebori . Tertiam
rubentis e nigro.Baptes mollis:alioquin odore excellit.Beli oculus albicans pupillam pingit nigram e
medio aureo fulgore lucentem.Hæc propter suam spetiem:sacratissimo assyriorum deo dicat̄.Aliā aūt
quā Belū uocant in arbelis nasci Democritus tradit nucis iuglandis magnitudine uitrea specie.Barópte
nus:siue botrypes nigra:sanguines & albis nodis alligata dicit : ueluti portentosa.Botrytes alia nigra est
alia pampinea incipienti uuæ similis:Bostrychitem Zoroastres uocat crinibus mulierum similiorem.
Bucardia bubulo cordi similis:babylone tantū nascit̄.Brontia capitibus testudinum similis:& cum to
nitruis cadit(ut putāt)& fulmine tacta restinguit:si credimus.Bole nimbo inueniuntur glebæ similitu
dine.Cheramydes eadem esset quam ostracitem uocant:nisi q̄ hanc cæruleæ interdum bullæ cingunt.
Calais saphirum imitatur:candidior:& littoroso mari similis.Capnites quibusdam uidetur suum ge
nus habere plurimis spiris fumida:ut suo loco diximus.Cappadocia & in phrygia nascitur ebori similis
Calamites a calamo:feruntq̧ plures simul coniunctos inueniri.Catochites corsicæ lapis est cæteris ma
ior mirabilis:si uera traduntur:impositam manum ueluti gummi retinens.Catopyrites e Cappadocia
ꝓuenit.Cepites:siue cepocapites candida est uenarum nodis coeuntibus candore imaginem regerens.
Ceramites testæ colorē habet. Cynedianæ īueniunt̄ in cerebro piscis eiusdē nominis candidæ & ob lō
gæ:euentuq̧ mirandæ:si modo est fides:ꝑsagare eas habitū maris nubilo colore aut trāquilitate. Cæri
tes cæræ similis est.Circos piris.Corsoides canicei hoīs:Coralloachates corallo aureis guttis distinctæ.
Corallis minio gigniturq̧ ī india & syene.Craterites inter chrysolithū & electrū colorem habet predu
ræ naturæ.Crocallis cerasum representat. Cissites circa copton nascitur candida:& uidetur intus habe

re partum:qui ſentiatur etiam ſi creditur.Calcophonos nigra eſt:ſed illiſa æris tinnitum reddit tragœ/
dis ut ſuadent geſtanda.Chelidoniæ duorum ſunt generum:hirūdinum colore:& alia parte purpureæ
nigris interpellantibus maculis.Chelonia oculus ē indicæ teſtudinis : uel portētoſiſſima magorum mē
daciis:melle enim colluto ore impoſitam linguæ futurorum diuinationem præſtare promittunt quin
tadecima luna & ſilente tota die:decreſcente uero ante ſolis ortum.Cæteris diebus a prima in ſextā ho/
ram.Sunt & chelonitides teſtudinum ſimiles:ex quibus ad tempeſtates ſedandas multa uaticinantur.
Eam uero quæ ſit aureis guttis cum ſcarabeo deiectam ī aquam feruentem tēpeſtates tueri . Chlorites
hærbacei coloris eſt:quam dicunt magi eam inueniri in ſyllæ auis uentre cōgenitam ei : ferroq́ includi
iubent ad quædam prodigioſa moris ſui Coaſpites a flumine dicta eſt uiridis:fulgoris aurei.Chryſolā/
pis in æthiopia naſcit̃ pallidi caloris die:& noctu ignei.Chryſophis aurum uidet̃ eſſe Cepionidæſin eo/
lide nunc ad arenum pagū quondam oppidum naſcūtur multis coloribus trāſlucentes:alias uitreæ:ali
as cryſtallinæ:alias iaſpidæ.Sed & ſordidis tantus ē nitor:ut imagines reddant ceu ſpecula.Daphniā Zo
roaſtres & Orchaſtres morbis comitialibus demonſtrant.Diadochos heryllo ſimilis eſt . Diphris du/
plex candida ac nigra:mas ac fœmina:gentile utriuſq́ ſexus diſtinguente linea.Dionyſias nigra ac dura
mixtus rubentibus maculis.Quæ ex aqua trita:ſaporem uini facit:& ebrietati reſiſtere putatur.Draco/
nites ſiue draconitias e cerebro fit draconum:ſed niſi uiuentibus abſciſo:nunq̃ gem maſcit:inuidia ani/
malis mori ſe ſentientis.Igitur mos eſt:ut dormientibus aīalibus caput amputent.Sotacus q uiſam eā
gēmam ſibi apud regē ſcripſit:bigis uehi querentes tradit.& uiſo dracone ſpargere ſomnifica medica/
menta:atq́ ita præcidere. Eſſe aūt candore tranſlucido nec poſtea poliri:aut artē admittere.Encardia co
gnominat̃ ecardiſte.Vna in q̃ nigra effigies cordis eminet.Altera eodē noīe uiridi colore:cordis ſpeciē re
preſentat.Tertia nigrū cor oſtēdit reliq̃ ſui parte candida.Enorchis cādida ē: diuiſaq́ fragmētis teſtiū ef/
figiē repreſentat.Exhebenū Zoroaſtres ſpecioſam & candidā tradit:qua aurifices aurū poliunt.Eriſtalis
cū ſit candida:ad inclinationes rubeſcere uidetur.Erotylos eadem quæ mepicoros & hieronne modo a
Democrito laudatur in argumentis diuinationum.Eumetris in bactris naſcitur : ſilici ſimilis:& capita
ſuppoſita uiſa nocturna oraculi modo reddit.Eumetren Belli gēmam ſanctiſſimi deoꝝ ſibi aſſyrii ap/
pellant porracei coloris ſuperſtitionibus gratam.Eupetalos quattuor colores habent:cæruleum igneū:
minii:mali.Eureos nucleo oliuæ ſimilis eſt:ſtrictæ concharum modo non adeo candida.Eurotias ſitu
uidetur operire nigritiam . Euſebes ex eo lapide eſt:ex quo traditur.Tyri in herculis templo facta ſedes:
ex qua dii facile ſurgebant.Epimelas fit:cum in cādida gemma ſuperne nigricat colos.Galaxiam aliqui
galactiten uocant:ſimile proxime dictis:ſed intercurrentibus ſanguineis aut candidis uenis . Galactites
ex uno colore lactis eſt.Eandem dicunt leucogageam & leucographiam appellant : & ſynephiten lactis
ſucco ac ſapore notabilem.In educatione nutricibus lactis fœcunditatem infantium quoq́ alligata collo
ſaliuam facere dicitur.In ore autem liqueſcere.Eandem memoriam adimere dicūt.Mittit eam & ache/
lous amnis.Sunt qui ſmaragdum albis uenis circunligatum galactiten uocent.Galaicos argyrodaman
ti ſimilis eſt:paulo ſordidior.Inueniuntur autem binæ uel ternæ.Gaſidanem medi mittunt coloris olo
rini ueluti floribus ſperſam.Naſcitur & in arbellis.Hæc quoq́ gemma concipere dicitur:& intra ſe par
tum fateri concuſſa.Concipere autem trimeſtri ſpatio. Gloſo petra linguæ ſimilis humāæ in terra non
naſcitur:ſed deficiente luna cælo decidere:& lenocinanti neceſſaria creditur.Quod ne credamus ꝓmiſſi
quoq́ uanitas facit.Ventos enim comprimi narrant.Gorgonia nihil aliud eſt q̃ corallium:nominis cau
ſa:q́ in duritiam lapidis mutatur:emollit marina fulminibus:& typhoni reſiſtere affirmant.Genianen
eadem uanitate inimicorum pœnas efficere promittunt.Heliotropium naſcitur in æthiopia:Africa cy/
pro porracei coloris:ſanguineis uenis diſtincta.Cauſa nominis:quoniam deiecta in uas aquæ fulgorem
ſolis accedentem percuſſu ſanguineo mutat:maxime æthiopica:eadem extra aquam ſpeculi modo ſo/
lem accipit:depræhenditq́ defectus ſubeuntem lunam oſtendens.Magorum impudentiæ uel manife/
ſtiſſimum hoc quoq́ exemplum eſt:quoniam ammixta hærba heliotropio:quibuſdam quoq́ additis
præcationibus gerentem conſpici negent.Hepheſtithes quoq́ ſpeculi naturam habet in reddendis ima
ginibus:q̃q̃ rutila.Experimentum eſt ſi feruentem aquam addita ſtatim refrigeret : aut ſi in ſole addita
aridam materiam accendit.Naſcitur in coryco.Horminodes ex argumento uiriditatis in candida gem
ma uel nigra:& aliquando pallida:ambiente circulo aurei coloris appellatur.Hexeconthalithos in par/
ua magnitudine multicolor:hoc ſibi nomen adoptauit.Reperitur in troloditica regione.Hieracites al/
ternat tota miluinis nigricans ueluti plumis.Hammithis ouis piſcium ſimilis eſt:& alia uelut nitro cō/
poſita prædura alioquin.Hammonis cornu inter ſacratiſſimas æthiopiæ gemmas aureo colore arietini
cornus effigiem reddens:promittitur prædiuina ſomnia repræſentare.Hormeſion inter gratiſſimas aſ
picitur ex igneo colore radians auro portāte ſecū in extremitatibus candidam lucem . Hyeniæ ex oculis
Hyenæ tabido in uaſe inueniri dicunt̃:& ſi credimus:linguæ hominis ſubdite futura ꝑdicere. Hemati/
tes in æthiopia qdē principalis:ſed & ī arabia & africa inuenit̃ ſanguineo colore:nō omittēda ꝓmiſſis ad
coarguēdas barbaroꝝ inſidias.Zacharias Babylonius in his libris quos ſcripſit ad regē Mithridatē hu/
mana gēmis attribuit fata:has nō contētus oculoꝝ & iocineꝝ medicina decoraſſe.A rege etiam aliquid
petituris dedit:& litibus iudiciiſq́ interpoſuit in prœliis etiam eas ſalutares pronuntiauit . Eſt & alia
eiuſdem generis : quæ uocatur henui ab indis xanthos appellata græcis e fuluo candicans.Idæi dactyli
in creta ferreo collore pollicem humanū exprimunt:Icterias mali cute lurido ſimilis:ideo exiſtimat̃ ſa/
lubris cōtra regios morbos.Eſt & alia eodē nomine liq̃dior.Tertia folio uiridi ſimilis:latior prioribus:

pene ſine pondere:uenis luridis.Quartum genus in eodem colore nigris uenis deſcendentibus.Iouis gẽma candida eſt:non ponderoſa:tenera.Indica gentium ſuarum habet nomen:ſubruffo colore:in attritu ſudorem purpureum emanat.Alia eodem nomine candida:puluereo aſpectu.Ion apud indos uiolacea eſt:ſed raro ſaturo colore lucet.Lepidotes ſquammas piſcium uariis coloribus imitatur.Leſbias leſbi patriæ nomen habens inuenitur & in india.Leucoptalmos rutila alias oculi ſpeciem candidam nigramq; continet.Leucopetalos candorem niuis ex auro diſtinguit . Libanochros thuris ſimilitudinem oſtendit:ſed ad ſuccum mellis.Limoniates eadẽ uidet̃ quæ ſmaragdus.De lipare hoc tantũ traditur:ſuffita ea omnes beſtias euocari.Lyſimachus rhodio marmori ſimilis eſt aureis uenis:politur ex marmore:amplitudine in anguſtias coeunte:ut inutilia exterantur.Leucochryſos fit chryſolito interalbicante.Mẽnonia qualis ſit non traditur.Media nigra eſt a Medea illa fabuloſa inuenta habet:uenas aurei coloris ſudorem reddit:croci ſaporem aũt uini.Meconites papauera exprimit.Mitrax a ꝑſis accepta eſt:& rubri maris montibus:multicolor:cõtra ſolem uarie refulgens.Morocthos porracea lacte ſudat . Morion indica quæ nigerrimo colore tranſlucet uocat̃ pramnion:in qua miſcet̃ & carbunculi colos.Alexãdrium ubi ſardæ cyprium.Naſcit̃ & in tyro & in galatia.Xenocrates & ſub aſperibus naſci tradit. Heæ ſunt gẽmæ quæ ectypas ſcalpturas aptant̃.Myrites myrrhæ colorẽ habet:faciemq; minimæ gẽmæ:unguenti odorem attrita ẽt nardi.Myrmetyas nigra habet eminentias ſimiles uerrucis.Myrſinites melleũ colorẽ habet:myrrhæ odorẽ.Meſoleucos eſt mediã gẽmã candida diſtinguẽte linea.Meſomelas nigra uena quẽlibet colorẽ ſecante ꝑ medium.Naſomonites eſt ſanguinea nigris uenis.Nebrides Libero patri ſacra nomen traxit a nebridum eius ſimilitudine.Sunt & aliæ nigræ generis eiuſdẽ.Nympharena urbis & gentis perſicæ nomen habet:ſimilis hyppopotami.Orca barbari nominis e nigro fuluoq; ac uiridi & candido placet.Ombria quã aliqui notiã uocant ſicut cæraunia & Brontia cadere cũ hymbribus & fulminibus dicit̃:eundẽq; effectũ habere quẽ Brontia narrat̃.Præterea in aras addita ea tradit̃ libamẽta nõ amburi.Orites globoſa ſpecies a quibuſdã & ſyderites uocat̃ ignem nõ ſentiens.Oſtracias ſiue oſtracites eſt teſtacea durior altera achatæ ſimilis:niſi ꝙ achates politura pingueſcit duriori:tanta in eſt uis:ut aliæ gẽmæ ſcalpant̃ fragmentis eius.Oſtracidi oſtrea nomẽ & ſimilitudinẽ dedere.Opphicardelon barbari uocant nigrum colore binis lineis albis includentibus.De obſidiano lapide diximus ſuperiore libro.Inueniunt̃ & gẽmæ eodem nomine ac colore nõ ſolũ in æthiopia indiaq;:ſed ẽt in ſamo ut aliqui putant:& ĩ littoribus hyſpaniẽſis occeani.Panchros fere ex omnibus coloribus conſtat.Pangonis non lõgior digyto:ne cryſtallus uideat̃:numero pluriũ auguloꝝ cauet.Paneros qualis ſit a Metrodoro nõ dicit̃:ſed carmẽ Timaridi reginæ in eadẽ dicatũ Veneri nõ inelegans ponit:ex quo intelligit̃ additã ei fœcunditatẽ. Quidã hãc panſebaſton uocant.Ponticarũ plura ſunt genera.Eſt ſtellata nunc ſanguineis nũc atris guttis quæ inter ſacras habet̃.Alia pro ſtellis eiuſdẽ coloris lineas habet.Alia montiũ cõualliũq; effigies.Philoginos quẽ & chryſiten uocant oſtraciæ atticæ aſſimilata inuenit̃ in ægypto.Phenicites ex balani ſimilitudine appellat̃.Phrycites aloe.Perileucos filio ore gẽmæ ad radicẽ uſq; candido deſcendente. Pæantides quas quidam gemonidas uocãt pregnãtes fieri:& parere dicunt̃:mederiq; parturiẽtibus.Nam tales in Macedonia iuxta monumentum Tireſiæ inueniuntur:ſpecieſq; ẽ eis aquæ glaciatæ. Solis gẽma cãdida eſt:& ad ſpeciem ſyderis in orbe fulgentes ſpargit radios.Sagdam chaldei adhæreſcentẽ nauibus habent:inuenitur praſini coloris.Samothracia inſula eiuſdem nominis gẽmam dat nigrã:ac ſine pondere ligno ſimilem.Sauriten in uentre uiridis lacerti harundine deſecti tradunt inueniri . Sarcites bubulas carnes præſentat.Selenites ex candido trãſlucet melleo fulgore:imaginem lunæ continens:redditq; eã in dies ſingulos creſcentis minuentiſq; numero:naſciq; putat̃ in arabia.Syderites ferro ſimilis:& litigio illata diſcordias facit.quæq; naſcitur ĩ æthiopia.Syderopœcilos ex ea fit uariãtibus guttis.Spõgites ſpõgiæ nomen repræſentat.Synodontites e cerebro piſciũ eſt: qui ſynodontes uocãtur.Syrtitæ ĩ littore ſyrtium iã quidẽ lucania inueniuntur melleo colore croco refulgentes.Intus aũt ſtellas continet languidas. Syringites ſtipulæ internodio ſimilis:perpetua fiſtula cauat̃.Trichrus ex africa niger eſt:ſed tres ſuccos reddit:a radice nigrum:medio ſanguineum:ſummo candidum.Telirrhizos cinerei coloris aut ruffi cãdidis radicibus ſpectatur.Telicardios colore cordis perſas apud quos gignitur magnopere delectat.Maculãq; appellãt thracia trium generũ eſt:uiridis aut pallidior tertia ſanguineis guttis.Tephrites nouæ lunæ ſpeciem habet curuatæ in cornua quamuis cinerei coloris Theolithos oleæ nucleo ſimilis uidetur: neq; eſt gemmæ honos:ſed lingentium calculos frangit:pellitq;. Veneris crines nigerrimi nitoris continent in ſe ſpeciem ruffi crinis Veientana italica gẽma eſt:ueiis reperta nigrã materiã diſtinguẽte limite albo.Zathenen in media naſci Democritus tradit electri colore: & ſi quisterat in uino palmeo & croco cæræ mõ lenteſcere odore:magnæ ſuauitatis Zmilaces in euphrate naſcit̃ ꝓconneſo marmori ſimilis:medio colore glauco.Zoronyſios ĩ ĩdo flumĩe naſcit̃:magoꝝ gẽma eẽ narrat̃:neq; alĩd amplius de ea

De gemmis quæ a membris hominum cognominantur:& quæ ab animalibus:& de iis quæ a cæteris rebus. CA. XI.

St etiãnum alia diſtinctio: quam equidem fecerim ſubinde uariata expoſitione . Si quidem a
e membris corporũ habet nomina. Hepatites a iocinere.Stetiates ſingulorum animalium adipe numeroſa.Aduenepras.Adunephros ionice naſcitur tres hominis ſimul oculos exprimẽs: ab animalibus cognominantur.Carcinias marini cãcri colore.Echites uiperæ.Scorpites ſcorpionis aut colore aut effigie.Scarites ſcari piſcis.Triglites muli . Aegophthalmos caprino oculo . Item alia ſuillo. Et a gruis collo geranites.Hieracites accipitris.Aetites a colore aquilæ candicante cauda . Myrmecites

innatam repentis formicæ effigiem habet.Scarabeorum cantharias. Lycophthalmos quattuor eſt co/
lorum ex rutilo & ſanguineo in medio nigrum candido cigitur:ut luporum oculi:illis per omnia ſimi/
lis.Taos pauoni eſt ſimilis:item aſpidi:quam uocari Chelidomam inuenio.Arenarum ſimilitudo eſt ī
hammocryſo uelut auro harenis mixto.Cenchrites milii granis uelut ſperſis. Dyrites e truncis arboꝝ
hæc & ligni modo ardet:Ciſſites in candido collucet ederæ foliis quæ totam tenent.Narciſites uenis ēt
ederæ diſtinguitur.Cyamea nigra eſt:ſed fracta ex ſe fabæ ſimilitudinem parit.Pyrene ab oliuæ nucleo
dicta eſt:huic aliquádo ineſſe piſcium ſpinæ uidentur.Chalazias grandinum & colorem & figuram ha
bet adamantinæ duritiæ.Narrant etiam in ignem additæ manere ſuum frigus.Pyrites nigra quidē:ſed
attritu digytos adurit.Polizonos nigra multis zonis cádicat.Aſtrapiæ in cádido aut cyaneo diſcurrūt e
medio fulminis radii.In phlegontide intus ardere quædam uidetur flamma:quæ nō exeat.In anthraci
tide ſintillæ diſcurrere aliquando uidentur.Enhydros ſemper rotunditatis abſolutæ in candore eſt le/
uis:ſed ad motum fluctuat intus in ea ueluti in ouis liquor.Polytryx in uiridi capillatur:ſed deflua co/
marum facere dicitur.Sunt & a leonis pelle & pantheræ nominatæ leontios pardalios.Colos appellauit
chryſolitum aureus.Chryſopraſum hærbaceus.Melleus melichrota:quáuis plura eius genera ſint.Me
lichloron eſt geminus parte flauus:parte melleus.Crociam croci.Polia canitiem quandá ſparti indicat
eandem duriorem.Nigra ſparopolia.Rhodites a roſa eſt.Melites mali coloris.Chalcites ærei.Sicites fi/
ci.Ratio nominum non eſt in borſycite in nigro:ramoſa candidis aut ſanguineis frondibus.Nec geni
te uelut in petra candidis manibus īter ſe complexis.Ananchitide in necromantia dicunt euocari ima/
gines deorum.Synochide umbras inferorum euocatas teneri.Dentritide alba defoſſa ſub arbore quæ
cædatur ſecuris aciem non hebetari.Et ſunt multo plures:magiſq; monſtrificæ:quibus barbari dedere
nomina confeſſi lapides eſſe.Nobis ſatis erit in his coarguiſſe dira mendacia.

De gemmis naſcentibus & factitiis:& figuris gemmarum. CA. XII.

Emmæ naſcuntur repente nouæ ac ſine nominibus:ut lampaſci ī metallis aurariis una inuen
g ta:quæ propter pulchritudinem.Alexandro regi miſſa fuit:ut auctor eſt Theophraſtus.Cocli
des quoq; nunc uulgatiſſimæ famæ fiunt uerius q̄ naſcunt̄ in arabia repertis in gentibus gle/
bis.Melle excoqui tradūt ſeptenis diebus noctibuſq; ſine ītermiſſione.Ita omni terreno uitioſoq; pulue
re decuſſo purgatam glebam artificum ingenio uarie diſtribui in uenas:ductuſq; macularum q̄ maxi/
me uendibili ratione ſectantium.Quondamq; tantæ magnitudinis fecere:ut equis regum in oriēte frō
talia atq; pro phaleris penſilla facerent.Et alias omnes gemmæ mellis decoctu niteſcunt:præcipue cor/
ſici.In omni alio uſu acrimonia abhorrentis.Quæ uariæ ſunt:& ad nouitatem accedere cáliditate inge/
niorum contingit ut nomen uſitatum non habeant.Phyſes appellant uelut ipſius naturæ admirationē
in iis uendicantes cum finis nominum non ſit:quæ perſequi non equidem cogito : innumera ex græca
uanitate conficta.Indicatis nobilibus gemmis etiam plebeis rarorum generum dictu dignas diſtrinxiſ/
ſe ſatis erat.Illud modo meminiſſe conuenit increſcentibus uariæ maculis atq; uerrucis linearum: quæ
interueniunt multiplici ductu:& colore mutata ſæpius nomina in eadem plerumq; materia.Nunc cō/
muniter ad oīum gēmaꝝ obſeruationē pertinentia dicemus opiniones ſecuti auctorum. Cauæ aut ex/
tuberantes uiliores uidētur æqualibus.Figura oblonga maxīe ꝓbatur:deinde quæ uocat̄ lenticula:po/
ſtea clipeidos & rotūda:anguloſis minima gratia. Veras a falſis dicernēdi magna difficultas.Quippe cū
inuētū ſit ex ueris gēmis in alterius generis falſas traducere.Sardonices e ceraun iis glutinant̄ gēmis ita
ut depræhēdi ars nō poſſit:aliunde nigro:aliunde:candido:aliunde nimio ſumptis oībus in ſuo genere
probatiſſimis.Quinimo ēt extant cōmentarii auctoꝝ:quos nō equidē demōſtrarim:quibus modis ex
cryſtallo tingant̄ ſmaragdi:alæq; tráſlucentes.Sardonix e ſarda.Item cæteræ ex aliis.Neq; eſt ulla fraus
uitæ lucroſior.

De ratione probandarum gēmarum. CA. XIII.

Os contra rōnem depræhendi falſas demōſtrabimus:quádo ēt luxuriá aduerſus fraudē muni
n ri decet.Præter illa quæ ī principalibus qbuſq; generibus priuati diximus.Tráſlucētes matuti
no ꝓbari cēſent:aut ſi neceſſe eſt ī quartá horá:poſtea uetát.Experiméta pluribus modis con/
ſtant.Primū pōdere:ſi grauiores ſentiunt̄:poſt hæc corpore.Fictitiis puſtulæ in ꝓfundo apparēt.Scabri
tia ī cute.In capillamēto fulgoris icōſtátia:prius q̄ ad oculos pueniat deſinēs nitor.Decuſſi fragmēti pau
lū qđ in lamina ferrea terat̄ efficaciſſimū experimēto excuſant mágones gēmarū.Recuſant ſimiliter &
limæ ꝓbationé.Obſidianæ fragméta ueras gēmas nō ſcarificát.Fictitiæ ſcarificationis cádicantiá fugiūt.
Tátaq; differétia ē : ut aliæ ferro ſcalpi nō poſſint:aliæ nō niſi retuſo:uerū oēs adamante.Plurimū aūt in
his terebrarū ꝑficit feruor.Gēmiferi amnes ſunt aoaxis:mater:ganges.Terrarū aūt oīum maxime īdia.
Et iá peractis oībus naturæ operibus:diſcrimē quoddá rerū ipſarū facere cōueniat.Ergo ī toto orbe & ī
quacunq; cæli cōuexitas uergit:pulcherrima eſt oīum rebus meritoq; principatū naturæ optinēs italia
rectrix pareſq; mūdi:altera:uiris:fœminis:ducibus:militibus:ſeruitiis:artiū ꝑſtátia ingenioꝝ claritati/
bus.Iá ſitu ac ſalubritate cæli atq; tēperie:acceſſu cūctarū gentiū facili:littoribus portuoſis:benigno uen
toꝝ afflatu.Et.n.cōtingit recurrētis poſitio in partē utiliſſimā:& inter ortus occaſuſq; mediá aquarū co
pia:nemoꝝ ſalubritate:mōtiū articulis:feroꝝ aīalium īnocētia:ſoli fertilitate:pabuli ubertate.Quicqd
eſt quo carere uita nō debeat:nuſq̄ eſt ꝑſtátius:fruges:uinū:olea:uellera:lina:ueſtes.iuuēci.Ne equos qui
dē in trigariis ꝑferri ullis uernaculis aīaduerto.Metallis auri:argēti:æris:ferri:quádiu libuit exercere:nul
lis ceſſit.Et iis nūc in ſe grauida ꝑ omni dote uarios ſuccos:& frugū pomorūq; ſapores fundit.Ab ea ex/
ceptis indiæ fabuloſis proxime qdem dixerim hiſpaniam quacunq; ambitur mari. FINIS.

Caii Plynii Secundi de naturali hystoria opus fœliciter absolutum est: quã diligentissimæ castigatum: Impssum Venetiis accuratissime p Bartolameũ de Zãnis de portesio ãno nr̃i saluatoris. M.cccclxxxxvi. die. xii. mensis Decẽbris.

1496

REGISTRVM

a
Prima alba
C. Plynius
Traiani
Lucubrare

b
Ex auctoribus
De tritonum
De uocibus
De fagina

c
CAII PLYNII
do agere
quuntur
stadium

d
Circa
tot seculis
apenninum
CAII PLYNII

e
mis
ætolorum
macedonia
zephire

f
nicum
sed
magna
ses

g
oreos
significat
baras
brus

h
in quibusq̃
reperitur
monstrasse
spectare

i
ueri
magna
ces
nullis

k
similis
ctrinis
lationem
cem

l
& potissimum
satio
tu eadem
hæc

m
pugna
u ero
q̃ sine
odore

n
nec
plum
ergo
uinum

o
cæteris
nuto
Siscinius
ribus

p
memoratur
CAII PLYNII
locis
docet

q
fico in
matre
& postea
frumenti

r
Antelucanis
dio: nisi
uindemiator
asperam

s
gigni.
CAII PLYNII
cacior
nigra

t
fracta
rosa
ram
contermina

u
Radicibus
& urbana
non
collectiones

x
Vtiliora
potui
nitro
mores

y
Rus
ras
cua
eam

z
diximus:
tismos.
aconas
uimus

&
Statumue
sumpsere
hippopotamo
apri

ɔ
Frigida
in lacerto
occurritur
etiam cuius

ꝶ
per triduum
genere
& colores
inter

A
utile est
ut in lucerna
isset dextra
primus ex

B
Elio tribuno
atq̃ cõscissuris
hoc est ex
etiam autem

C
Coloribus
clypeo
Retinet hanc
Ad omnia

D
crudis
Reliqua
indicauimus
Postrema
Aut quæ